ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI
EPISCOPI ABVLENSIS
PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſſimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſſimi

Commentaria in Primam Partem NVMERORVM;

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR diligenter reuiſa, ac demum impreſſa a quamplurimis erroribus expurgata.

Addito Quadruplici Indice copioſiſſimo, fideliſſimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT.
S. Auguſt. Congregat. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem,

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS, M DC XV.
De Licentia Superiorum, & cum Priuilegijs.

A B

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

In Numerorum Partem Primam Commentaria.

CAPVT PRIMVM.

LOcutusque est Dominus ad Moysen in deserto Syna in Tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto dicens. Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini a vicesimo anno, & supra, omnium virorum fortium ex Israel & numerabitis eos per turmas suas tu & Aaron. Eruntque vobiscum principes tribuũ, ac domorum in cognationibus suis, quorum ista sunt nomina. De Ruben, Elisur filius Sedeur. De Simeon, Salamiel filius Surisaddai. De Iuda, Nahasson filius Amnadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autem Ioseph de Ephraim, Elisama filius Ammiud. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Beniamin, Abidan filius Gedeonis. De Dan, Ahiezer filius Ammisaddai. De Aser, Phegiel filius Ochran. De Gad, Eliasaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan.

LOcutus.] In hoc libro Numerorum, cum legislator de numeris agat, & de euentibus populi ad terram promissionis procedẽtis, eos ordinare debuit, & hoc quantum ad tria. Primo quãtum ad habitudinem populi proficisci debentis. Secundo, quantum ad ordinationẽ ipsius populi actu proficiscentis. Tertio quantum ad dispositionem eiusdem ad terminum accedẽtis. de primo habetur, vsque ad finem 9. c. De secundo vsque ad finem 33. c. de tertio, vsque ad finem totius libri.

Circa primum autem cum populus deberet proficisci, necesse erat, vt aliquis ordo esset inter ipsos proficiscẽtes, scilicet, vt esset aliqua habitudo superiorum, & inferiorũ, prælatorum & subditorum. prima quippe negociatio circa omnem congregationem politicam est de habitudine principis, an vnus vel multi, & in quo genere principatus præesse debeat, iuxta processum Arist. in omnibus libris Polit. & hoc quia, vt ait Salom. Prouerb. cap. 11. vbi gubernator deest, populus corruet. Ideo primo agitur hic de numeratione, & ordine subditorum. Secundo de ordine principum infra cap. 7 Iterum prima diuiditur, quia primo ponitur ordinatio populi secundum legem communem. deinde subditur ordinatio quantum ad quandam legem, & obligationem specialem infra 6. c. vbi agitur de Nazaræis. Prima in duas, quoniam primo ponitur ordinatio populi subditi. Secundo exclusio immundi. infra 5. cap. vbi agitur de immundis excludendis à castris. Prima adhuc diuiditur in tres partes, secundũ q̃ deberent esse

Diuisio primus libri.

A tres partes, vel ordines in populo, scilicet agricolæ bellatores, & oratores. Quamquam autem ista distinctio apud omnes populos sit, inter Iudæos locum nunc in deserto non habuit: quoniam ibi nulli agricolæ erant, cum à Deo panem de cęlo reciperent, manducantes manna 40. annis per desertum. vt patet Exod. 16. & Deuter. 8. cap Ideo de duabus partibus harum agitur, scilicet primo de bellantibus. secundo de Deo ministrantibus. secunda. infra. 3. c. Prima in duas, quia primo ponitur numerus bellatorum. Secundo eorum situs respectu Tabernaculi, & Sacedotũ,
B & per dispositionẽ vexillorum infra. 2 c. Prima in duas, quia primo ponitur præceptum diuinum. deinde executio principum. Secunda ibi. [Isti sunt nobilissimi principes.] Poterat autem diuidi in plures partes, sed hoc suffecerit. Circa primũ. [Locutus est Dominus.] Omnia ista, quæ in hoc libro iubentur, sicut in præcedentibus Deus locutus est Moysi, quia ille erat principalis in tota congregatione Hebræorũ, & magis Deo familiaris, sic patet. infra. 12. c. scilicet si quis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum:
C at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, ore ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt. sic patet ad Heb. c. 4. s. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tãquam famulus in testimonium eorum quæ dicenda erant. Ad hunc ergo Deus loquebatur omnia, quæ Israelitæ facere deberent, ipse autem illis postea hęc iubebat. Nam per se Deus nihil Israelitis loquebatur, neque per angelũ suum, nisi in monte Synai in datione decalogi, de quo Exod. 20.
D & Deut. 5. capitulis.

Quo tempore & loco ista fuerint dicta Moysi, & an immediatè post ea, quæ habentur in Leuitico.
Quæst. II.

QVæret aliquis de tempore quo ista dicta sint Moysi. Et ad hoc patet responsio in littera, scilicet, quod dicta fuerint anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo, die primo mensis. eodem modo de loco quæretur, scilicet vbi ista dicta sint, & eodem modo responsio
E in littera patet, scilicet, quod dicta sint in Tabernaculo fœderis. Sed inquirendum est, an ista dicta sint immediatè post ea, quæ habentur in Leuitico.

Respondendum est, quod ex littera patere non potest, an immediate, vel per interpolationem dicta sint. Sed dicendum est, quod, quamquam aliqua interpolatio fuerit, q̃d illa fuerit parui temporis. Nam omnia præcepta, quæ habẽtur in Leuitico, incœperunt dari in mense primo, anni secũdi ab exitu de Aegypto. Quod patet: quia illa data sunt in Tabernaculo fœderis, vt habetur Leuit. 1. c. & tamen Tabernaculum, nunquam fuit consummatũ vsque ad annum secundum exitus de Aegypto mense primo,

die prima mēsis, vt patet Exo.40.c.necesse est, ergo quod præcepta Leuitica dari cœpissent in prima die mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vel post: antea autē dari non potuerunt, sed ista præcepta, quæ habētur in hoc libro, incœpta sunt dari prima die mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet hic in littera: ergo inter principiū legislationis totius Leuitici, & legislationis huius libri solum intercidit vnus mensis. Et tamē adhuc non fuit iste mensis distantia inter ea, quæ dicta sunt in Leuitico ab his, quæ dicuntur in hoc lib. quoniā non omnia quæ in Leuitico sunt, dicta sunt in primo die mensis primi, sed per interpolationes aliquas in mense illo data sunt. Quod patet: quia præceptū de die expiationis, quod habetur Leu.16 c.necesse est, quod fuerit datum post nonum diem, vel octauum mensis eiusdem. Nā dicitur. eod. c. quod illud præceptum fuit datum post mortē Nadab,
G & Abiu, sed isti mortui sunt die octauo, mensis primi, quod patet, quia consecratio Sacerdotum incœpta fuit in die prima, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Leu.8.,& 9.c. & ista durauit per 7.dies, vt patet Leuit.8.cap.& Exod.29.c.postea vero die octaua Sacerdotes nouiter consecrati cœperunt ministrare.& in eadem die Nadab,& Abiu offerētes ignem alienum mortui sunt, vt patet Leuit.10.c.necesse est igitur, vt adhuc illa die non esset finita legis datio Leuitici, sed adhuc manerent aliquæ leges dandæ. Vnde quamquam velimus ponere distantiam inter legislationem Leuitici, & huius libri, ad plus poterimus ponere 20. scilicet, post mortem Nadab, & Abiu, vsque ad finem mensis eiusdem primi. Sed verisimilius est, quod fuerit quasi continuata ista legislatio,& quod in toto mense primo, anni secundi ab exi-
H tu de Aegypto per interpolationes dierum datæ fuerint omnes leges, quæ habentur in Leuitico. deinde autem in principio mensis secundi anni eiusdem, inchoata fuerit legislatio huius libri. Fecit tamen Moyses distinctionem inter ea, quæ habentur in Leuitico,& ea quæ dicuntur in hoc libro, quoniam in Leuitico plura præcepta ponuntur; in hoc autem plures apponuntur historiæ. Item quamuis aliqua præcepta hic ponantur, magis tamen ad iudicialia pertinent: totus autem Leuiticus cærimonialium ordinem continet. Conuenienter igitur in his, quæ dicuntur in hoc lib. incœpit quarta distinctio pentateuchi Moysis.

An legislatio fuerit continuata.

Vtrum omnia, quæ hic dicuntur ad idem tempus referantur. Quæst. III.

NVnc vero inquirendum est, an ea, quæ in hoc lib. dicuntur,& facta reperiuntur, ad idem tempus pertineant, vel secundum diuersa tempora euenerint? Et respondendum est, quod in hoc lib. solum ponuntur gesta, & dicta duorum annorum, s. anni secundi ab exitu de Aegypto,& anni 40. De his quæ dicta sunt & facta in anno secundo, habetur vsque ad finem.cap.19. secūdum quod apparet ex littera in processu huius libri. Ea vero, quę habentur à principio cap. 20. vsque ad finem, pertinent ad annum 40. quod patet, quia ibi agitur de transitu per terram Idumæorum,& de pugna contra Reges Amorrhæos & morte Aaron: tamen omnia ista pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, de morte Aaron patet infra 33. capit. Nam mortuus est anno 40. egressionis de Aegypto
K mense quinto, die primo mensis. De pugna Amorrhæorum,& transitu per terram Idumæorum,& ceteris, quod fuerint in anno 40. patet Deuter.1. 2. & 3. cap. De annis vero intermedijs inter secundum,& 40. nihil habetur in hoc lib. quid Israelitæ egerint, vel Deus ad illos. nullum tamen præceptum datum est: nam in omnibus præceptis ponuntur tempora quibus data sunt, vel ibi colligi potest ex præcedentibus, vel subsequentibus. De his tamen annis intermedijs nihil habetur in tota Sacra Scriptura, sed solum fuerunt vagi per desertum, postquam accesserunt ad Cadesbarne, vt patet infra 14.cap.cum dicitur: filij vestri erunt vagi in deserto annis 40.& portabunt fornicationem vestram donec consummantur cadauera patrum in deserto iuxta numerum 40.dierum, quibus considerastis terram. Et quia toto isto tempore nihil proficiebant

F ambulantes via recta, dicuntur nihil ambulasse, vel sedisse, sicut patet Deut.1.c.cū dicitur, sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore. Et tamē ea, quæ dicta sunt,& facta in secundo anno ab exitu de Aegypto distinguuntur hic. Nam à principio vsq; ad 10.c.inclusiuè habentur ea, quæ dicta,& facta sunt in 20.diebus à prima die, vsque ad 20. mensis secundi, Nā in die 20.recesserunt Israelitę de monte Sinai, vt patet inf.20.c. Eā vero, quæ habentur à c.10. vsq; ad 20.ad eundem annum secundum pertinēt, sed in qua parte anni determinate ista dicta, & facta fuerint, nō patet. De eis vero, quæ habentur à c.20. vsque ad finem libri, constat, quod illa incœpta sint à principio anni 40. quoniam infra 20.c dicitur, quomodo mense primo Israelitæ venerint in desertum Syn,& mortua est ibi Maria. Est autem ille mensis primus anni 40. durauerūt autem ea, quæ
G in ipso habentur, vsque ad mensem 11. anni eiusdem. Nā mēse 11. prima die mēsis anni 40. incœpit Moyses ea quæ habentur in Deut. vt patet Deut.1.c.& sic habetur discursus temporum libri huius, quando ista dicta sint,& facta.

[Locutus est Dominus.] Vocatur hic Angelus Dei; Dominus, nam Deus non loquebatur, quia Deus loqui nihil potest. Omnia quippe quæ Deus facit, necessariò in instanti sunt, quia in Deo non est successio, si enim aliquid faceret successiuè, in actu eius successio esset,& consequenter in eius esse,& sic esset Deus in potentia ad aliquā partem esse sui habendam, quam nondum suscepisset,& illam habiturus erat per successionem,& tunc non esset in Deo æternitas, quæ tamen est propriū ius deitatis. & hoc, quia æternitas est interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio iuxta Boec. de consol. lib.5. prosa vlt. necesse est
H ergo, vt Deus vocem in instanti formaret, si eam formaturus esset: tamen non potest in instanti formari vox, quia ipsa requirit successionem,& habitudinem prioris,& posterioris, cum sit constituta ex litteris,& syllabis, habentibus ordinem in prolatione. Item quia vox consistit in motu: motus autem formaliter dicit successionem, ideo non poterit in instanti formari. Erit ergo impossibile, quod Deus formet aliquam vocem, sed ille qui formabat eam, Angelus erat, quem Scriptura Dominum vocat. Cuius causa est: quia hic agitur de legislatione, & si Israelitæ scirent, quod iste qui loquebatur esset Angelus, putassent auctoritatem legis esse ab Angelo, & se obligatos ad obediendum Angelo, vnde possent per hoc faciliter induci ad colendum idola, colentes Angelum. Deus ergo hoc vetuit, faciens, vt Angelus nominaretur hic Deus; ita vt Israeli-
I tæ intelligerent omnia ista à Deo fuisse dicta, & non ab Angelis. Moyses qui ista audiebat, cognoscebat Angelum esse eum qui loquebatur; quod autem non posset Deus loqui, sed Angelus, latius declaratū est Exo.23.& 25.c.& Leuit c.1. Angelo autem non repugnat loqui sicut Deo. Ipse.n. potest formare vocem in successione, quia non est totum esse suum simul, sicut esse Dei, sed intellectiones ei adueniunt, quæ antè non fuerant, alioquin tollerentur reuelationes Dei factæ Angelis, quoniā per has nihil possent recipere quia totum esse suum iam præhabuissent: Etiā tollerentur tres actus hierarchici. s. purgare, perficere,& illuminare, quod ponit Dionys. in lib. de Angelica Hier. esse in Angelis superioribus respectu inferiorum. Aduenit ergo Angelis esse suum per quandā successionem eui, cum in eis æternitas non sit, quæ est tota simul, & Deo soli cōpe-
K tit, & quia in esse eorum successio est, ita & in actu, quia actus ad esse rei pertinet: nihil ergo repugnat, vt Angelus in assumpto corpore loquatur. Sed hoc, quod dictū est sępè, dicimus, quod Deus non possit operari aliquid, cuius substantia consistat in successione,& motu, sicut est loqui,& moueri, & huiusmodi. Ratio videtur esse multum suadens sic, an sit necessariò concludens, nunc non dicimus, quicquid tamen sit, semper asserendum est, quod Deus nunquā per se loquatur, neque locutus fuerit, sed semper per aliquam creaturam, id est per Angelum, vel hominē, quia istud conuenit diuinæ ordinationi, iuxta sententiā Dion. lib. de Angel. Hierarch. nisi in homine Christo, quia ille erat verus Deus & homo, & ibi vere Deus loquebatur, id est filius Dei; quia illius suppositi erat iste actus, & non suppositi humani, quia erat ibi vnicum suppositum, cum non distinguerentur ibi duo supposita, scilicet, diuinum,

Nota Domini intellige Angelū, quia Deus nō loquitur.

Moyses cognoscebat loquentē esse Angelū quamquam scriptura vocet eum Deus.

diuinum, & humanum, & illud vnicum suppositum erat A diuinum, & non humanum, licet esset simul homo, & Deus, scilicet, quia natura humana in Christo subsistebat per subsistentiam verbi, & non per aliam subsistentiam ab illa distinctam, quia tunc essent ibi duæ personæ, & duo supposita, quod falsum est, & verbum non subsistebat per subsistentiam humanæ naturæ, quia nullam accepit de nouo in Christo, vt non esset Christus purus homo & persona distincta à filio Dei, & tamen quia actus sunt suppositorum iuxta Arist. & in Christo est vnicum suppositum, scilicet, diuinum, oportet, quod dicatur ibi Deus loqui, & ambulare, & facere omnia alia quæ Christus facere dicebatur. [Ad Moysem.] Ad eum solum ista dicta sunt, quia ipse erat specialis famulus Dei, & consecretalis, vt patet infra 12. capitul. & ad Hebr. 4. capitul.

[In deserto Sinai.] In hoc significatur locus, in quo di- B cta fuerint ista. & quamquam hic dicatur, quod ista dicta sint in deserto Sinai, tamen non est intelligendum secundum quod de Leuitico dictum est, nam in principio dicebatur, quod illa locutus fuerat Deus Moysi in monte Sinai in Tabernaculo fœderis. Et postea dictum est, quod omnia quæ habentur in toto Leuitico, dicta sint in monte Sinai De hoc tamen quamquam dicatur, quod ea quæ habentur hic, dicta fuerint in monte Sinai; tamen non est intelligendum, quod omnia quæ in toto libro continentur dicta fuerint, vel facta in monte Sinai, quod patet: quia infra 10. c. dicitur, quomodo filij Israel recesserunt de monte Sinai. ergo omnia quæ postea habentur, pertinent ad alias mansiones.

Item patet hoc ex supradictis, quoniam supra declaratum fuit, quod ea quæ habentur à cap. 20. vsque ad finem C lib. pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, & tamẽ in anno 40. non erant Israelitæ in monte Sinai, cum inde recesserint anno 2. egressionis de Aegypto mense secundo die 10. vt patet infra 10. cap. solum ergo intelligendum est, quod dicta & facta fuerint in monte Sinai ea, quę habentur ab hoc loco vsque ad 10. c. inclusiue.

An ista fuerint dicta in deserto Sinai in castris, vel quando Moyses ascendebat montem.
Quæst. IV.

Circa hoc aliquis dubitabit, cũ dicatur, quod ista fuerint dicta in deserto Sinai, an fuerint dicta super mõtem, cum ascendebat Moyses ad Dominum, quoniam ibi multa alia dicta sunt ei. & Iudęi dicunt, quod Moyses In- D formatus fuerit à Domino in monte Sinai de quæstionibus legis supra verticem montis.

Sed dicendum est, quod non fuerint ista dicta in vertice montis, quia hic dicitur, quod fuerunt dicta in Tabernaculo fœderis. constat tamen, quod non erat Tabernaculum supra verticem montis, sed in medio castrorum, vt patet sequen. cap. Castra tamen non erant in monte, sed in circuitu montis, vt patet Exodi 19. cap.

Item patet hoc, quia Moyses solum ascendit in montem Sinai ad standum cum Domino in primo anno ab exitu de Aegypto in mense 3. 4. & 5. cum stetit bis 40. diebus cum Domino, vt declaratum fuit Exo. 32. c. & Deuteron. 9. c. Ista tamen verba fuerunt dicta in anno secũdo ab exitu de Aegypto in mense secundo, vt patet hic. non ergo fuerunt dicta super verticem montis, sed in castris E in Tabernaculo fœderis ad radicem montis.

Cur dicitur Tabernaculum fœderis. [In Tabernaculo fœderis.] Ponitur locus in quo dicta sunt verba hæc, scilicet in Tabernaculo; quia ibi loquebatur Dominus ad Moysen, & vocatur Tabernaculum fœderis, quia ibi erant tabulæ continentes fœdus Dei & Israel. Nã Deus promiserat Israelitis, quod acciperet eos in populum peculiarem de cunctis populis terræ, & ipsi promiserunt, quod obseruarent præcepta Domini, & quia præcepta prima, quæ obseruare promiserunt, erant in tabulis quæ manebant in Tabernaculo, vocabatur ipsum Tabernaculum fœderis.

In quo loco fuerint hæc dicta Moysi. Et quòd fuerunt tria loca in quibus Deus loquebatur Moysi.
Quæst. V.

Quæret aliquis, in quo loco fuerit Dominus locutus ista Moysi. Et quamquam hic dicatur, quòd fuerint dicta in Tabernaculo, tamen adhuc dubitabitur magis in speciali de loco, quoniam erant tria loca, in quibus Deus consueuerat loqui Moysi, scilicet super propitiatorium, vt patet infra 7. cap. & Exod. 25. Alius locus erat ostium Tabernaculi fęderis apud altare holocaustorum. Ibi enim descendebat Dominus, & loquebatur, vt patet infra 22. c. & magis Exo. 29. c. Tertius locus erat columna nubis, vbi frequenter Dominus loquebatur ad Moysen, sicut erat super montem Synai, quando loquebatur de caligine. De hoc tertio loco manifestum est, ꝙ non fuerit Deus locutus in illo, quia dicitur hic, ꝙ fuerit locutus in Tabernaculo: manent ergo alia duo loca, scilicet Propitiatorium, & ostium Tabernaculi, & de his dubiũ est in quo locutus fuerit: Scriptura enim non distinguit. Sed dicendum videtur, quod fuerit locutus super propitiatorium, & hoc propter duo. Primo, quia iste erat locus, vbi vt communiter, vel quasi semper Deus loquebatur Moysi, sic patet infra 7. cum dicitur. Cumque ingrederetur Moyses Tabernaculum fœderis, vt cõsuleret oraculũ, audiebat vocem loquentis ad se de Propitiatorio, quod erat super arcam testimonij, vnde & loquebatur ei. Secũdo patet, quia dicitur hic, quod locutus fuit Deus ista in Tabernaculo fœderis, & tamen ea quæ dicebantur ad ostium Tabernaculi, non dicebantur in Tabernaculo fœderis, sed extra Tabernaculum in ostio eius: ea vero, quæ dicebantur super Propitiatorium, erant in Tabernaculo fœderis, cum Propitiatorium esset intra Tabernaculum in Sancta Sanctorum. [Prima die mensis secundi.] Hic ponitur tempus quo ista verba dicta sunt. i. in mense secundo, & est iste mensis secundus, secũdum computationem Hebræorum, qui incipiunt menses à Martio, ideo Aprilẽ secundum mensem vocant. nec etiam est intelligendum, quod ipsi incipiãt Aprilem cum Aprili nostro, sed per lunationes faciunt, ita vt aliquãdo in medio Aprilis nostri, vel circa finem incipiant Aprilem suum: modus autem computandi menses istos declaratus fuit Exod 12. & magis adhuc de eo dictum est. Leuit. 23. c. Sciendum autem, quod in die, qua fuerunt dicta ista verba, complebatur vnus mensis ab erectione Sanctuarij. Nam fuit erectum Sanctuarium prima die mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exod 40. Ista autem dicta fuerũt prima die mensis secundi, eiusdem anni, vt patet hic in ista littera. [Anno altero egressionis eorũ ex Aegypto.] i. anno secũdo, postquam Israelitę egressi sunt de Aegypto. Erat. n. elapsus annus vnus, & 15. dies à die qua Israelitæ exierunt de Aegypto, quando ista dicta sunt, ꝙ patet, quia quando exierunt Israelitæ de Aegypto, transierũt 15. dies mensis primi, ꝙ patet Exo. 12. & inf. 33. c. Nunc autem, quando ista verba dicta fuiut, transierat vnus mensis anni secundi, quia dicta sunt in prima die mensis secundi: si ergo subtrahantur 15. dies de mense primo, anni secũdi pro 15. diebus, qui fluxerant de mense primo, anni primi, quãdo fuit exitus de Aegypto, tũc manebit vnus annus integer, & 15. dies ab exitu de Aegypto, vsq; ad diem hanc. Et dicitur hic, ꝙ fuerit hoc in secundo anno. nã in primo mãserunt Israelitæ in monte Synai, & constructũ fuit Tabernaculum, atque data est lex, fuit autem finita Tabernaculi fabricatio in fine anni primi. Nam in prima die anni secũdi fuit erectum Tabernaculum, vt habetur Exo. 40. c. postea autem in mense primo anni huius, sanctificati & consecrati fuerunt Sacerdotes, atque datæ sunt omnes leges, quę habentur in Leuit. nunc vero volens Deus, vt in mense secundo recederent Israelitæ de monte Synai, fecit vt numerarentur. Durauit autem forte ista numeratio vsque ad diem qua recesserunt de monte eodem. nam die 20. recesserunt Israelitę de Synai, vt patet infra. 10. c. & sic interciderunt 18. dies inter diem quo datum est hoc præceptum, & diem recessus de monte eodem, per hos autem bene poterat durare ista numeratio, quoniam primo numerati sunt hic omnes viri bellatores in tribubus suis, &

familijs, scilicet sexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta, vt patet infra hoc præsenti cap. Etiam numerati sunt in his diebus omnes Leuitæ à mense vno, & supra vsque ad summam viginti duorum millium ducentorum 73. vt patet infra. 3. c. Etiam numerati sunt omnes primogeniti Israelitarum, vt patet eodem cap. In his igitur necesse erat, vt aliqui dies laberentur, & sic credendum est, quod postquam cœpta est ista numeratio, fuerit continuata vsque ad diem recessus de monte Synai, & ea finita fuerit recessus de eadem mansione.

[Tollite summam vniuersæ congregationis.] Iussit hic Deus, vt numerarentur Israelitæ.

Cur fiebat numeratio totius congregationis Israelitarum. Quæst. VI.

CAusa autem numerationis est, vt sint certi viri bellatores distincti in tribubus suis, vel vt alij dicunt, fuit hoc, vt quilibet Israelita solueret dimidium siclum. Et dicit Rab. Salom. quod Deus habebat Israelitas, tanquam populum dilectum, & peculiarem sibi, vt patet Exod. decimonono capitulo, & sicut ille, qui habet tale peculium, frequenter ipsum numerat: ita Deus frequenter numerabat Israelitas. Et primo ponitur numerus eorum Exod. duodecimo capitulo, vbi dicitur, quod erant fere sexcenta millia peditum. Iterum autem numerati sunt post fabricationem vituli, vt patet Exod. trigesimonono capitulo, vbi dicitur, quod numerati erant sexcenta, & tria millia, & quingenti quinquaginta viri. Iterum autem fecit eos Deus hic numerari. Iterum autem habetur numeratio eorum. infra. vigesimosexto capitulo.

An ista numeratio distinguatur ab illa, quæ habetur Exod. 39. & ab illa quæ habetur infra 26. cap. Quæstio VII.

SEd dubitatur, an numeratio ista differat ab illa, quæ habetur Exod. 39. c. Aliquis dicet, quod nō differt, sed hic repetitur, secundum quod multa alia repetūtur. Item dicet aliquis esse eandem numerationem, quia non videtur esse hic aliqua causa, quare ita breuiter fieret alia numeratio. Nam in primo anno ab exitu de Aegypto fuerat facta numeratio, quæ habetur Exod. 39. c. Ideo non videbatur conueniens fieri aliam numerationem in principio secundi anni. Item patet hoc per similitudinem summæ inuentæ, quia Exod. 39. c. inuenta est summa sexcētorum trium millium quingentorum quinquaginta. hic autem eadem summa repetitur, vt habetur infra nec vnus superest, aut deest: difficile tamen erat hoc reperiri: si non esset eadem numeratio. Sed dicendū est, quod non fuit eadem numeratio, quod patet ex tempore numerationis. Nam illa numeratio quæ habetur Exod. 39. c. necessario fuit facta ante fabricationē Tabernaculi, quoniam dicitur ibi, quod argentum, & aurum pro opere Sanctuarij fuit oblatum ab his qui transibant ad numerum. ergo iam trāsierant ad numerum, cum inceptum fuit Tabernaculum, & tamen Tabernaculum inceptum, & finitum est in primo anno egressionis de Aegypto, vt patet Exod. 40. cap. Ista autem numeratio facta est in secundo mense, anni secundi: ergo necessario istæ numerationes sunt duæ. Rationes istæ in contrarium nihil obstant. Quando primo dicitur, quod hic fit repetitio, non pōt stare, quia pertinent ad diuersa tempora. Cū autem dicitur, quod in tam breui tempore non videbatur conueniens, quod iterum fieret alia numeratio. Respondendū est, quod siue esset conueniens, siue non, constat eam fuisse factam. Ideo non multum arguendum est, an conueniens, vel inconueniens sit, cum in hoc, siue vnum, siue alterum sit, modicum differat. Non tamen adhuc videtur inconueniens, quod fieret numeratio, quia nunc volebat Deus, vt Israelitæ procederent de monte Synai per mansiones suas, & oportebat, vt acciperent locum ad castrametandū, & quia super hoc aliquando oritur discordia de modo castrametandi, distinxit Deus omnes Israelitas in quatuor partes, singulas tres tribus sub vexillo vno, & ita sub quatuor vexillis erant om-

Cur Israelitæ diuisi sunt in 4. partes.

A nes Israelitæ castrametantes in quadro. Sed adhuc poterat esse discordia de diuersis partibus, quia quidā vellent esse ad partem septentrionalem, & alij ad meridianam, & sic de ceteris positionibus. distinxit ergo Deus positiones castrametationis. s. quod vexillum tribus Iuda cum ipsa tribu, & tribu Isachar, atque Zabulon esset ad partem orientalem. Vexillum autem filiorū Ruben cum ipsa tribu, & tribu filiorū Simeon, & tribu Gad esset ad partem meridianam. Vexillum autem filiorum Ephraim cum ipsa tribu, & tribus Manasse, & tribus Beniamin ad partem occidentalem. Vexillum autem filiorum Dan cum ipsa tribu, & tribus filiorū Aser, & Nephtalim ad partem septentrionalem, vt patet sequenti cap. Poterat tamē adhuc esse discordia super magnitudine locorū ad castrametandum, quantum ad singulas tribus, & familias, quia quælibet

B vellet accipere maiorem locum, ideo Deus distinxit hoc per numerum, scilicet vt numeraretur, quot viri essent in qualibet tribu, & familia, & domo, & secundum hoc daretur maior, vel minor locus ad castrametandum: decuit igitur valde sciri numerum virorū cuiuslibet tribus, & quia nunc Israelitæ erant progressuri per plures mansiones, iussit Deus, vt numerarentur omnes ad hoc, vt sciretur modus castrametationis ipsorū, & sic ista fuit totalis causa, & conueniens quare fiat ista computatio.

Ad alterum argumentum quando dicebatur, quod esset eadem computatio ista, quæ habetur hic, & ea, de qua Exod. 39. cap. quia eadem summa colligitur in vtraque. Respondendū est nihil ex hoc probari. Nam inter vnam, & alteram computationem non intercidit vnus annus, quia illa fuit facta, quādo fuit inceptum Tabernaculum

C ad fabricandum, ad hoc, vt offerrēt omnes transeuntes ad numerum dimidium siclum, & tamen Tabernaculū fuit inceptum in principio sexti mensis, vel in fine quinti anni primi. Quod patet, quia inceptum fuit, postquam Moyses descendit de monte secunda vice, quando steterat cum Domino bis 40. diebus, & cum ipse ascenderat in 7. vel 8. die mensis tertij: necesse est, vt additis diebus. 80. perueniatur ad finem mensis quinti, vel principium mensis sexti. nunc autem Moyses descendens de monte, fecit omnes Israelitas numerari, & dare dimidios siclos ad opus Sanctuarij. Ista autem numeratio fuit facta in mense secūdo anni secundi: ergo ad plus distabat vna numeratio ab alia octo mensibus, & in his satis erit simile, quod non defecerint aliqui Israelitæ: quoniam omnes erant sani etiam quod non fuerint aliqui superadditi.

D Sed cōtra hoc arguitur de occisione, quæ facta est propter fabricationem vituli, quoniam 23. millia virorum occubuerunt gladio, vt patet Exod. 32. cap. Respōdendum est, quod verum est aliquos defecisse, & tamen quot defecerunt, tot rursus inuenti sunt nouiter transeuntes ad numerum. Nam à 20. annis computabantur homines, & multi poterant esse in prima numeratione qui non compleuissent 20. annos, & postea in secunda iam complerēt, cum essent octo menses intermedij, & sic satis contingeret tot fuisse subrogatos ad numerum, quot gladio perijssent. Sed an de ijsdem tribubus adderentur ad numerum de quibus perierunt viri gladio, non patet constare, quia in illa prima numeratione solum habetur summa totalis collecta. s. sexcenta tria millia quingenta quinquaginta, & non dicitur quantum haberet quælibet tribus. hic autem dicitur de qualibet tribu, quantus essent numerus.

E Sciendum autem est, quod quando istæ numerationes fiebant Israelitarum, quilibet de transeuntibus ad numerum dabant dimidium siclum: alioquin facta numeratione, & non soluta pecunia morerentur illi, qui numerabantur, & ista pecunia erat ad vsum Sanctuarij, sic patet Exo. 30. c. cum dicitur. Quando tuleris summam filiorū Israel, iuxta numerum, dabunt singuli precium pro animabus suis, & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti, hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, vel numerum dimidiū sicli iuxta mensuram templi: susceptamque pecuniā, quæ collata est à filijs Israel, trades in vsus Tabernaculi testimonij, vt sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. Et sic dicendum est, quod in ista numeratione, quilibet de numeratis solueret dimidium siclum.

An

An ista numeratio differat ab illa, quæ habetur inf. 26. c. Quæstio VIII.

SEd adhuc quęret aliquis, an ista numeratio differat ab illa, quæ habetur infra 26. c. Dicendum est, quod differat & hoc modo propter duo. Primò, quia ista numeratio fuit facta à Moyse, & Aaron, illa autem fuit facta à Moyse, & Eleazaro, cũ iam Eleazarus esset Sacerdos magnus succedens Aaroni, vt patet eod. c. Item differt ista ab illa, quia ista fuit facta in monte Synai, vt patet hic. Illa vero fuit facta in campestribus Moab super Iordanem, vt patet infra 26. cap. Potest adhuc aliter probari, quia ista fuit facta, antequam Israelitæ murmurarent, & condemnarentur ad mortem, de quo infra 11. c. Illa quæ habetur infra, fuit facta post mortem omnium istorum, qui condemnati erant, ne viderent terram promissionis, ut patet infra 26. cap. cum dicitur, postquam noxiorum sanguis effusus est, &c. [Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel.] Hic iubet Deus tolli summam Israelitarum, & non accipitur summa Leuitarum cum his, vt patet infra in littera cum dicitur: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel: & sic nomine congregationis filiorum Israel, vel nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ. Aliquãdo tamẽ expresso nomine Israel intelliguntur Leuitæ, sicut patet Exod. 28. cap. vbi iubetur, quod ponantur nomina filiorum Israel in duodecim lapidibus rationalis, & ibi necesse est, quod ponatur Leui cum eis: alioquin non esset in recordatione coram Domino, cum ibi dicatur, quod ponebantur illi lapides in rationali ad hoc, vt esset recordatio Israelitarum coram Domino. Item Apocalip. 7. cap. cum Beatus Ioannes numeraret filios Israel, posuit inter eos vnam tribum filios Leui. In quo dicendum est, quod Leuitæ aliquando comprehenduntur nomine Israelitarum aliquando non.

Quando nomine filiorum Israel intelliguntur Leuitæ, & quando non, & quæ sit regula ad cognoscendum. Et quis modus fuit numerandi populum. Quæstio IX.

PRo quo sciendum, quod quando nominantur filij Israel, aut nominantur, quantũ ad aliquid, quod est spirituale, vel quantum ad aliquid, quod est pure temporale. Si autem nominentur quantum ad aliquid, quod est spirituale, nomine Israelitarum intelliguntur Leuitæ, & sic in positione nominũ Israelitarum in lapidibus rationalis Leuitæ intelliguntur, quia hoc pertinebat ad aliquid spirituale, scilicet, vt Deus recordaretur illorum, vt patet Exod. 28. cap. & quando Beatus Ioannes in Apocal. agebat de conuertendis ad Christum & saluandis, sub nomine filiorum Israel, computauit ibi Leui, eo quod conuersio, & saluatio aliquid spirituale erant. Quando autem agitur de aliquo temporali, nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ, & sic est hic, quia computabantur Israelitæ tanquam viri bellatores. Ad hoc autem non pertinebant Leuitæ, cum non irent ad pugnam. Si autem aliquando Leuitę pugnarent cum alijs Israelitis, infra declarabitur. Sic etiam, quãdo agebatur de diuisione terræ promissionis per omnes filios Israel, vt patet infra 26. cap. nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ, quia isti non acceperunt possessionem inter alios, quia Deus erat sors illorum, vt patet infra 18. cap. sed solum datæ sunt eis vrbes 48. quasi in eleemosynam ab alijs Israelitis, vt patet infra 35. cap. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ hic debeant intelligi Leuitæ, quia non solum dicitur, quod tollatur summa congregationis filiorum Israel, sed etiam, ꝙ tollatur sũma vniuersæ congregationis, sed in vniuersitate Israelitarum sunt Leuitæ: ergo etiam ipsi computandi sunt. Respondendum est, quod cum agatur de temporalibus, quia non intelliguntur Leuitæ nomine Israelitarum, etiam non intelliguntur nomine congregationis Israelitarum, nec nomine vniuersę congregationis, quia cum de temporalibus agitur, vniuersa congregatio filiorum Israel sunt duodecim tribus præter Leui per cognationes. Hic datur modus ad numerationem faciendam, s. quod non fiat ista nume- **A** ratio in toto Israel simul, ita ꝙ educatur una summa solũ de omnibus filijs Israel, quia hoc erat difficile, sed diuidebatur totus Israel in tribus, & tribus per familias, & familiæ per domos. Modus ergo computandi erat, vt acciperetur vna tribus, & computarentur in ea quot essent familiæ; deinde in qualibet familia quot essent domus, & tunc computatis viris cuiuslibet domus, sciebatur quot essent viri in qualibet familia, & subito ex numero familiarum sciebatur quot erant viri in qualibet tribu, & isto modo non poterat effugere aliquis vir quin numeraretur: si tamẽ deberet haberi vna summa totalis, non distribuendo per tribus, familias, & domos: multi possent manere non numerati, & aliqui bis numerarentur. Fuit ergo iste modus à Deo impositus. Vocatur autem hic cognatio tribus, & sic dicuntur duodecim cognationes Israel, idest, duodecim tribus, quia omnes, qui erant de una tribu, speciali- **B** ter erant cognati inter se: sub tribu immediatè ponuntur familiæ, quæ sunt quidam speciales progenitorum ordines immediatè à trunco descendentes, vel quasi immediatè, velut vna erat tribus Leui. Sed quia tres filios habuit Leui, s. Caath: Gerson: Merari, vt patet Exod. 6. cap. Erant enim tres familiæ Leuitarum. s. Caathitarum, & Gersonitarum, & Meraritarum, vt patet infra 3. & 4. cap. sic etiam in alijs tribubus accipiuntur familiæ per numerum filiorum, vel nepotum ipsius, à quo nominantur tribus, vt patet infra 26. cap. [Et domos suas.] In qualibet familia erãt plures domus, & istæ domus diuidebantur postea per capita virorum. Potest tamen domus accipi dupliciter uno modo pro œconomia ita, quod tot sint domus quot sunt congregationes uiri, & uxoris, quia iuxta Aristot. 1. Polit. domus constat ex uiro, & vxore, & boue aratore, ut ait Hesiod. vel iuxta sententiam Arist. 1. Polit. c. 2. constat œ- **C** conomia ex parte, & filijs: viro, & vxore: domino, & seruis, & quamquam sint sex termini, reducuntur tamen ad quatuor personas, quia idem est pater, & vir, & dominus. Alio modo potest accipi domus non pro qualibet congregatione viri, & uxoris, sed pro quadam cõgregatione multorum, quæ est specialior, quam familia. & adhuc sub domo sic dicta sunt multæ œconomiæ, & isto modo accipitur Iudic. 6. c. cum dixit Gedeon ad Angelum: ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Ecce enim dixit Gedeon se esse minimum in domo patris sui. Non tamen est sensus, quod ibi accipiatur domus pro vna œconomia, quia hoc modo non erat Gedeon in domo patris sui, sed ipse per se faciebat œconomiam, quia habebat vxores, & cõcubinas, & septuaginta filios uiros, ut patet Iudic. 8. & 9. c. necesse est igitur, ꝙ **D** accipiatur ibi domus pro quadam congregatione specialiori sub familia, quæ tamen haberet adhuc plures œconomias, & sic accipitur hic, & generaliter in alijs locis, ubi dicitur de computatione Israelitarum per domos, & familias. [Et nomina singulorum.] Idest, quod accipiebatur numerus domorum cuiuslibet familiæ, & inquirebatur, quot viri essent in qualibet domo, & isti scribebantur nominibus suis, & per hoc colligebatur summa cuiuslibet familiæ, & consequenter cuiuslibet tribus.

Domus dupliciter sumitur, & quib. cõstituatur.

Cur hic ponuntur ista quatuor ad computandum numerum Israelitarum. Quæst. X.

SEd quærit hic August. quare ponuntur ista quatuor, s. **E** cognationes, domus, familię, nomina, & capita, quæ ipse vocat propinquitates, populos, domos, familiarum capita, & numerum nominum. Respondet, quod ista quinque idem signant, licet sint diuersa nomina, dicit tamen poni ista ad signandum aliquid, & hoc est propter rationem numeri: quia ponuntur alia quatuor, scilicet, sexus, ætas, virtus, recognitio, scilicet, quia dicitur in littera, quod viri, & non feminæ, & magni, & non paruuli, scilicet, à viginti annis, & supra etiam, quod sint uiri fortissimi, etiam quod essent ætatis discretæ. Dicit autem August. quod multiplicando quinque per quatuor, uel quatuor per quinque efficiuntur uiginti, & ista est ætas in qua numerabantur uiri. Sed dicendum, quod istud non stat, nisi forte quis velit istum esse sensum mysticum, in quo possumus dicere quicquid volumus: in sensu tamen

ALPHONSI TOSTATI HISPANI EPISCOPI ABVLENSIS

PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi

Commentaria in Primam Partem NVMERORVM;

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR diligenter reuisa, ac demum impressa a quamplurimis erroribus expurgata.

Addito Quadruplici Indice copiosissimo, fidelissimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT. S. August. Congregat. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem,

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS. M DC XV.

De Licentia Superiorum, & cum Priuilegijs.

A B

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABULENSIS

In Numerorum Partem Primam Commentaria.

CAPUT PRIMUM.

Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Synai in Tabernaculo foederis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto dicens. Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini a vicesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israel & numerabitis eos per turmas suas tu & Aaron. Eruntque vobiscum principes tribuum, ac domorum in cognationibus suis, quorum ista sunt nomina. De Ruben, Elisur filius Sedeur. De Simeon, Salamiel filius Surisaddai. De Iuda, Nahasson filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autem Ioseph de Ephraim, Elisama filius Ammiud, De Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Beniamin, Abidan filius Gedeonis. De Dan, Ahiezer filius Ammisaddai. De Aser, Phegiel filius Ochran. De Gad, Eliasaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan.

LOcutus.] In hoc libro Numerorum, cum legislator de numeris agat, & de euentibus populi ad terram promissionis procedētis, eos ordinare debuit, & hoc quantum ad tria. Primo quātum ad habitudinem populi proficisci debentis. Secundo, quantum ad ordinationē ipsius populi actu proficiscentis. Tertio quantum ad dispositionem eiusdem ad terminum accedētis. de primo habetur, vsque ad finem 9. c. De secundo vsque ad finem 33. c. de tertio, vsque ad finem totius libri.

Circa primum autem cum populus deberet proficisci, necesse erat, vt aliquis ordo esset inter ipsos proficiscētes, scilicet, vt esset aliqua habitudo superiorum, & inferiorū, prælatorum & subditorum. prima quippe negociatio circa omnem congregationem politicam est de habitudine principis, an vnus vel multi, & in quo genere principatus præesse debeat, iuxta processum Arist. in omnibus libris Polit. & hoc quia, vt ait Salom. Prouerb. cap. 11. vbi gubernator deest, populus corruet. Ideo primo agitur hic de numeratione, & ordine subditorum. Secundo de ordine principum infra cap. 7 Iterum prima diuiditur, quia primo ponitur ordinatio populi secundum legem communem. deinde subditur ordinatio quantum ad quandam legem, & obligationem specialem infra 6. c. vbi agitur de Nazaræis. Prima in duas, quoniam primo ponitur ordinatio populi subditi. Secundo exclusio immundi. infra 5. cap. vbi agitur de immundis excludendis à castris. Prima adhuc diuiditur in tres partes, secundū q debereut esse

Diuisio principium totius libri.

A tres partes, vel ordines in populo, scilicet agricolæ bellatores, & oratores. Quamquam autem ista distinctio apud omnes populos sit, inter Iudæos locum nunc in deserto non habuit: quoniam ibi nulli agricolæ erant, cum à Deo panem de cęlo reciperent, manducantes manna 40. annis per desertum. vt patet Exod. 16. & Deuter. 8. cap Ideo de duabus partibus harum agitur, scilicet primo de bellantibus. secundo de Deo ministrantibus. secunda. infra. 3. c. Prima in duas, quia primo ponitur numerus bellatorum. Secundo eorum situs respectu Tabernaculi, & Sacedotū, B & per dispositionē vexillorum infra. 2 c. Prima in duas, quia primo ponitur præceptum diuinum. deinde executio principum. Secunda ibi. [Isti sunt nobilissimi principes.] Poterat autem diuidi in plures partes, sed hoc suffecerit. Circa primū. [Locutus est Dominus.] Omnia ista, quæ in hoc libro iubentur, sicut in præcedentibus Deus locutus est Moysi, quia ille erat principalis in tota congregatione Hebræorū, & magis Deo familiaris, sic patet. infra. 12. c. scilicet si quis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: C at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, ore ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt. sic patet ad Heb. c. 4. s. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tāquam famulus in testimonium eorum quæ dicenda erant. Ad hunc ergo Deus loquebatur omnia, quę Israelitæ facere deberent, ipse autem illis postea hęc iubebat. Nam per se Deus nihil Israelitis loquebatur, neque per angelū suum, nisi in monte Synai in datione decalogi, de quo Exod. 20. D & Deut. 5. capitulis.

Quo tempore & loco ista fuerint dicta Moysi, & an immediatè post ea, quæ habentur in Leuitico.
Quæst. II.

QVæret aliquis de tempore quo ista dicta sint Moysi. Et ad hoc patet responsio in littera, scilicet, quod dicta fuerint anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo, die primo mensis. eodem modo de loco quæretur, scilicet vbi ista dicta sint, & eodem modo responsio E in littera patet, scilicet, quod dicta sint in Tabernaculo fœderis. Sed inquirendum est, an ista dicta sint immediatè post ea, quæ habentur in Leuitico.

Respondendum est, quod ex littera patere non potest, an immediate, vel per interpolationem dicta sint. Sed dicendum est, quod, quamquam aliqua interpolatio fuerit, qđ illa fuerit parui temporis. Nam omnia præcepta, quæ habētur in Leuitico, incæperunt dari in mense primo, anni secūdi ab exitu de Aegypto. Quod patet: quia illa data sunt in Tabernaculo fœderis, vt habetur Leuit. 1. c. & tamen Tabernaculum, nunquam fuit consummatū vsque ad annum secundum exitus de Aegypto mense primo,

die prima mẽsis, vt patet Exo.40.c.necesse est, ergo quod F præcepta Leuitica dari cœpissent in prima die mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vel post: antea autẽ dari non potuerunt, sed ista præcepta, quæ habẽtur in hoc libro, incepta sunt dari prima die mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet hic in littera: ergo inter principiũ legislationis totius Leuitici, & legislationis huius libri solum intercidit vnus mensis. Et tamẽ adhuc non fuit iste mensis distantia inter ea, quæ dicta sunt in Leuitico ab his, quæ dicuntur in hoc lib. quoniã non omnia quæ in Leuitico sunt, dicta sunt in primo die mensis primi, sed per interpolationes aliquas in mense illo data sunt. Quod patet: quia præceptũ de die expiationis, quod habetur Leu.16 c.necesse est, quod fuerit datum post nonum diem, vel octauum mensis eiusdem. Nã dicitur eod. c. quod illud præceptum fuit datum post mortẽ Nadab, G & Abiu, sed isti mortui sunt die octauo, mensis primi, quod patet, quia consecratio Sacerdotum incepta fuit in die prima, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegyptõ, vt declaratum est Leu.8.& 9.c. & ista durauit per 7.dies, vt patet Leuit.8.cap.& Exod.29.c. postea vero die octaua Sacerdotes nouiter consecrati cœperunt ministrare, & in eadem die Nadab, & Abiu offerẽtes ignem alienum mortui sunt, vt patet Leuit.10.c. necesse est igitur, vt adhuc illa die non esset finita legis datio Leuitici, sed adhuc manerent aliquæ leges dandæ. Vnde quamquam velimus ponere distantiam inter legislationem Leuitici, & huius libri, ad plus poterimus ponere 20. scilicet, post mortem Nadab, & Abiu, vsque ad finem mensis eiusdem primi. Sed verisimilius est, quod fuerit quasi continuata ista legislatio, & quod in toto mense primo, anni secundi ab exitu H de Aegypto per interpolationes dierum datæ fuerint omnes leges, quæ habentur in Leuitico. deinde autem in principio mensis secundi anni eiusdem, inchoata fuerit legislatio huius libri. Fecit tamen Moyses distinctionem inter ea, quæ habentur in Leuitico, & ea quæ dicuntur in hoc libro, quoniam in Leuitico plura præcepta ponuntur: in hoc autem plures apponuntur historiæ. Item quamuis aliqua præcepta hic ponantur, magis tamen ad iudicialia pertinent: totus autem Leuiticus cærimonialium ordinem continet. Conuenienter igitur in his, quæ dicuntur in hoc lib. in cœpit quarta distinctio pentateuchi Moysis.

An legislatio fuerit continuata.

Vtrum omnia, quæ hic dicuntur ad idem tempus referantur. Quæst. III.

I NVnc vero inquirendum est, an ea, quæ in hoc lib. dicuntur, & facta reperiuntur, ad idem tempus pertineant, vel secundum diuersa tempora euenerint? Et respondendum est, quod in hoc lib. solum ponuntur gesta, & dicta duorum annorum, s. anni secundi ab exitu de Aegypto. & anni 40. De his quæ dicta sunt & facta in anno secundo, habetur vsque ad finem cap.19. secũdum quod apparet ex littera in processu huius libri. Ea vero, quę habentur à principio cap. 20. vsque ad finem, pertinent ad annum 40. quod patet, quia ibi agitur de transitu per terram Idumæorum, & de pugna contra Reges Amorrhæos & morte Aaron: tamen omnia ista pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, de morte Aaron patet infra 33. capit. Nam mortuus est anno 40. egressionis de Aegypto K mense quinto, die primo mensis. De pugna Amorrhæorum, & transitu per terram Idumæorum, & ceteris, quod fuerint in anno 40. patet Deuter.1.2.& 3.cap. De annis vero intermedijs inter secundum, & 40. nihil habetur in hoc lib. quid Israelitæ egerint, vel Deus ad illos. nullum tamen præceptum datum est: nam in omnibus præceptis ponuntur tempora quibus data sunt, vel ibi colligi potest ex præcedentibus, vel subsequentibus. De his tamen annis intermedijs nihil habetur in tota Sacra Scriptura, sed solum fuerunt vagi per desertum, postquam accesserunt ad Cadesbarne, vt patet infra 14. cap. cum dicitur filij vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram donec consummantur cadauera patrum in deserto iuxta numerum 40. dierum, quibus considerastis terram. Et quia toto istu tempore nihil proficiebant F ambulantes via recta, dicuntur nihil ambulasse, vel sedisse, sicut patet Deut.1.c. cũ dicitur, sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore. Et tamẽ ea, quæ dicta sunt, & facta in secundo anno ab exitu de Aegypto distinguuntur hic. Nam à principio vsq; ad 10.c. inclusiuè habentur ea, quæ dicta, & facta sunt in 20. diebus à prima die, vsque ad 20. mensis secundi, Nã in die 20. recesserunt Israelitę de mõte Sinai, vt patet inf.10.c. Ea vero, quæ habentur à c.10. vsq; ad 20. ad eundem annum secundum pertinẽt, sed in qua parte anni determinate ista dicta, & facta fuerint, nõ patet. De eis vero, quæ habentur à c.20. vsque ad finem libri, constat, quod illa incœpta sint à principio anni 40. quoniam infra 20.c. dicitur, quomodo mense primo Israelitæ venerint in desertum Syn, & mortua est ibi Maria. Est autem ille mensis primus anni 40. durauerũt autem ea, quæ G in ipso habentur, vsque ad mensem 11. anni eiusdem. Nã mẽse 11. prima die mẽsis anni 40. incœpit Moyses ea quæ habentur in Deut. vt patet Deut.1.c. & sic habetur discursus temporum libri huius, quando ista dicta sint, & facta.

] Locutus est Dominus.] Vocatur hic Angelus Dei; Dominus, nam Deus non loquebatur, quia Deus loqui nihil potest. Omnia quippe quæ Deus facit, necessariò in instanti sunt, quia in Deo non est successio, si enim aliquid faceret successiue, in actu eius successio esset, & consequenter in eius esse, & sic esset Deus in potentia ad aliquã partem esse sui habendam, quam nõdum suscẽpisset, & illam habiturus erat per successionem, & tunc non esset in Deo æternitas, quæ tamen est propriũ ius deitatis. & hoc, quia æternitas est interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio iuxta Boec. de consol. lib.5. prosa vlt. necesse est H ergo, vt Deus vocem in instanti formaret, si eam formaturus esset: tamen non potest in instanti formari vox, quia ipsa requirit successionem, & habitudinem prioris, & posterioris, cum sit constituta ex litteris, & syllabis, habentibus ordinem in prolatione. Item quia vox consistit in motu: motus autem formaliter dicit successionem, ideo non poterit in instanti formari. Erit ergo impossibile, quod Deus formet aliquam vocem, sed ille qui formabat eam, Angelus erat, quem Scriptura Dominum vocat. Cuius causa est: quia hic agitur de legislatione, & si Israelitæ scirent, quod iste qui loquebatur esset Angelus, putassent auctoritatem legis esse ab Angelo, & se obligatos ad obediendum Angelo, vnde possent per hoc faciliter induci ad colendum idola, colentes Angelum. Deus ergo hoc vetuit, faciens, vt Angelus nominaretur hic Deus; ita vt Israelitæ intelligerent omnia ista à Deo iussisse dicta, & non ab I Angelis. Moyses qui ista audiebat, cognoscebat Angelum esse eum qui loquebatur; quod autem non posset Deus loqui, sed Angelus, latius declaratũ est Exo.23.& 25.c.& Leuit. c.1. Angelo autem non repugnat loqui sicut Deo. Ipse.n. potest formare vocem in successione, quia non est totum esse suum simul, sicut esse Dei, sed intellectiones ei adueniunt, quæ antè non fuerant, alioquin tollerentur reuelationes Dei factæ Angelis, quoniã per has nihil possent recipere quia totum esse suum iam præhabuissent: Etiã tollerentur tres actus hierarchici.s. purgare, perficere, & illuminare, quod ponit Dionys. in lib. de Angelica Hier. esse in Angelis superioribus respectu inferiorum. Aduenit ergo Angelis esse suum per quandã successionem cui, cum in eis æternitas non sit, quæ est tota simul, & Deo soli cõpetit, & quia in esse eorum successio est, ita & in actu, quia K actus ad esse rei pertinet: nihil ergo repugnat, vt Angelus in assumpto corpore loquatur. Sed hoc, qđ dictũ est sępè, dicimus, quod Deus non possit operari aliquid, cuius substantia consistat in successione, & motu, sicut est loqui, & moueri, & huiusmodi. Ratio videtur esse multum suadens sic, an sit necessario concludens, nunc non dicimus, quicquid tamen sit, semper asserendum est, quod Deus nunquã per se loquatur, neque locutus fuerit, sed semper per aliquam creaturam, id est per Angelum, vel hominẽ, quia istud conuenit diuinæ ordinationi, iuxta sententiã Dion. lib. de Angel. Hierarch. nisi in homine Christo, quia ille erat verus Deus & homo, & ibi vere Deus loquebatur, id est filius Dei; quia illius suppositi erat iste actus, & non suppositi humani, quia erat ibi vnicum suppositum, cum non distinguerentur ibi duo supposita, scilicet, diuinum,

Nisi Dominus intellige Angelũ, quia Deus nõ loquitur.

Moyses agnoscebat loquentẽ esse Angelum quamquam semper vocet eum Deus.

diuinum, & humanum, & illud vnicum suppositum erat A diuinum, & non humanum, licet esset simul homo, & Deus, scilicet, quia natura humana in Christo subsistebat per subsistentiam verbi, & non per aliam subsistentiam ab illa distinctam, quia tunc essent ibi duæ personæ, & duo supposita, quod falsum est, & verbum non subsistebat per subsistentiam humanæ naturæ, quia nullam accepit de nouo in Christo, vt non esset Christus purus homo & persona distincta à filio Dei, & tamen quia actus sunt suppositorum iuxta Arist. & in Christo est vnicum suppositum, scilicet, diuinum, oportet, quod dicatur ibi Deus loqui, & ambulare, & facere omnia alia quæ Christus facere dicebatur. [Ad Moysem.] Ad eum solum ista dicta sunt, quia ipse erat specialis famulus Dei, & consecretalis, vt patet infra 12. capitul. & ad Hebr. 4. capitul.

[In deserto Sinai.] In hoc significatur locus, in quo di- B cta fuerint ista. & quamquam hic dicatur, quod ista dicta sint in deserto Sinai, tamen non est intelligendum secundum quod de Leuitico dictum est, nam in principio dicebatur, quod illa locutus fuerat Deus Moysi in monte Sinai in Tabernaculo fœderis. Et postea dictum est, quod omnia quæ habentur in toto Leuitico, dicta sint in monte Sinai. De hoc tamen quamquam dicatur, quod ea quæ habentur hic, dicta fuerint in monte Sinai; tamen non est intelligendum, quod omnia quæ in toto libro continentur dicta fuerint, vel facta in monte Sinai, quod patet: quia infra 10.c. dicitur, quomodo filij Israel recesserunt de monte Sinai. ergo omnia quæ postea habentur, pertinent ad alias mansiones.

Item patet hoc ex supradictis, quoniam supra declaratum fuit, quod ea quæ habentur à cap. 20. vsque ad finem C lib. pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, & tamē in anno 40. non erant Israelitæ in monte Sinai, cum inde recesserint anno 2. egressionis de Aegypto mense secundo die 20. vt patet infra 10. cap. solum ergo intelligendum est, quod dicta & facta fuerint in monte Sinai ea, quę habentur ab hoc loco vsque ad 10.c. inclusiue.

An ista fuerint dicta in deserto Sinai in castris, vel quando Moyses ascendebat montem.
Quæst. IV.

Circa hoc aliquis dubitabit, cū dicatur, quod ista fuerint dicta in deserto Sinai, an fuerint dicta super mōtem, cum ascendebat Moyses ad Dominum, quoniam ibi multa alia dicta sunt ei. & Iudęi dicunt, quod Moyses In- D formatus fuerit à Domino in monte Sinai de quæstionibus legis supra verticem montis.

Sed dicendum est, quod non fuerint ista dicta in vertice montis, quia hic dicitur, quod fuerunt dicta in Tabernaculo fœderis. constat tamen, quod non erat Tabernaculum supra verticem montis, sed in medio castrorum, vt patet sequen. cap. Castra tamen non erant in monte, sed in circuitu montis, vt patet Exodi 19. cap.

Item patet hoc, quia Moyses solum ascendit in montem Sinai ad standum cum Domino in primo anno ab exitu de Aegypto in mense 3. 4. & 5. cum steut bis 40. diebus cum Domino, vt declaratum fuit Exo. 32.c. & Deuteron. 9.c. Ista tamen verba fuerunt dicta in anno secūdo, ab exitu de Aegypto in mense secundo, vt patet hic. non ergo fuerunt dicta super verticem montis, sed in castris E in Tabernaculo fœderis ad radicem montis.

Cur dicitur tabernaculum fœderis.

[In Tabernaculo fœderis.] Ponitur locus in quo dicta sunt verba hæc, scilicet in Tabernaculo; quia ibi loquebatur Dominus ad Moysen, & vocatur Tabernaculum fœderis, quia ibi erant tabulæ continentes fœdus Dei & Israel. Nā Deus promiserat Israelitis, quod acciperet eos in populum peculiarem de cunctis populis terræ, & ipsi promiserunt, quod obseruarent pręcepta Domini, & quia præcepta prima, quæ obseruare promiserunt, erant in tabulis quæ manebant in Tabernaculo, vocabatur ipsum Tabernaculum fœderis.

A *In quo loco fuerint hæc dicta Moysi. Et quæ fuerunt tria loca in quibus Deus loquebatur Moysi.*
Quæst. V.

Quæret aliquis, in quo loco fuerit Dominus locutus ista Moysi. Et quamquam hic dicatur, quòd fuerint dicta in Tabernaculo, tamen adhuc dubitabitur magis in speciali de loco, quoniam erant tria loca, in quibus Deus consueuerat loqui Moysi, scilicet super propitiatorium, vt patet infra 7. cap. & Exod. 25. Alius locus erat ostium Tabernaculi fęderis apud altare holocaustorum. Ibi enim descendebat Dominus, & loquebatur, vt patet infra 22.c. & magis Exo. 29.c. Tertius locus erat colūna nubis, vbi frequenter Dominus loquebatur ad Moysen, sicut erat super montem Synai, quando loquebatur de caligine. De hoc tertio loco manifestum est, ꝙ non B fuerit Deus locutus in illo, quia dicitur hic, ꝙ fuerit locutus in Tabernaculo: manent ergo alia duo loca, scilicet Propitiatorium, & ostium Tabernaculi, & de his dubiū est in quo locutus fuerit: Scriptura ènim non distinguit. Sed dicendum videtur, quod fuerit locutus super propitiatorium, & hoc propter duo. Primo, quia iste erat locus, vbi vt communiter, vel quasi semper Deus loquebatur Moysi, sic patet infra 7. cum dicitur. Cumque ingrederetur Moyses Tabernaculum fœderis, vt cōsuleret oraculū, audiebat vocem loquentis ad se de Propitiatorio, quod erat super arcam testimonij, vnde & loquebatur ei. Secūdo patet, quia dicitur hic, quod locutus fuit Deus ista in Tabernaculo fœderis, & tamen ea quæ dicebantur ad ostium Tabernaculi, non dicebantur in Tabernaculo fœderis, sed extra Tabernaculum in ostio eius: ea vero, quæ di- C cebantur super Propitiatorium, erant in Tabernaculo fœderis, cum Propitiatorium esset intra Tabernaculum in Sancta Sanctorum. [Prima die mensis secundi.] Hic ponitur tempus quo ista verba dicta sunt. i. in mense secundo, & est iste mensis secundus, secūdum computationem Hebræorum, qui incipiunt menses à Martio, ideo Aprilē secundum mensem vocant. nec etiam est intelligendum, quod ipsi incipiāt Aprilem cum Aprili nostro, sed per lunationes faciunt, ita vt aliquādo in medio Aprilis nostri, vel circa finem incipiant Aprilem suum: modus autem computandi menses istos declaratus fuit Exod 12. & magis adhuc de eo dictum est. Leuit. 23.c. Sciendum autem, quod in die, qua fuerunt dicta ista verba, complebatur vnus mensis ab erectione Sanctuarij. Nam fuit erectum Sanctuarium prima die mensis primi, anni secundi ab exi- D tu de Aegypto, vt patet Exod 40. Ista autem dicta fuerūt prima die mensis secundi, eiusdem anni, vt patet hic in ista littera. [Anno altero egressionis eorū ex Aegypto.] i. anno secūdo, postquam Israelitę egressi sunt de Aegypto. Erat. n. elapsus annus vnus, & 15. dies à die qua Israelitæ exierunt de Aegypto, quando ista dicta sunt, ꝙ patet, quia quando exierunt Israelitæ de Aegypto, transierūt 15. dies mensis primi, ꝙ patet Exo. 12. & inf. 33.c. Nunc autem, quando ista verba dicta sunt, transierat vnus mensis anni secundi, quia dicta sunt in prima die mensis secundi: si ergo subtrahantur 15. dies de mense primo, anni secūdi pro 15. diebus, qui fluxerant de mense primo, anni primi, quādo fuit exitus de Aegypto, tūc manebit vnus annus integer, & 15. dies ab exitu de Aegypto, vsq; ad diem hanc. Et dicitur hic, ꝙ fuerit hoc in secundo anno. nā in primo mā- E serunt Israelitæ in monte Synai, & constructū fuit Tabernaculum, atque data est lex, fuit autem finita Tabernaculi fabricatio in fine anni primi. Nam in prima die anni secūdi fuit erectum Tabernaculum, vt habetur Exo. 40 c. postea autem in mense primo anni huius, sanctificati & consecrati fuerunt Sacerdotes, atque datæ sunt omnes leges, quę habentur in Leuit. nunc vero volens Deus, vt in mense secundo recederent Israelitæ de monte Synai, fecit vt numerarentur. Durauit autem forte ista numeratio vsque ad diem qua recesserunt de monte eodem. nam die 20. recesserunt Israelitę de Synai, vt patet infra. 10.c. & sic interciderunt 18. dies inter diem quo datum est hoc præceptum, & diem recessus de monte eodem, per hos autem bene poterat durare ista numeratio, quoniam primo numerati sunt hic omnes viri bellatores in tribubus suis, &

familijs, scilicet sexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta, vt patet infra hoc præsenti cap. Etiam numerati sunt in his diebus omnes Leuitæ à mense vno, & supra vsque ad summam viginti duorum millium ducentorum 73. vt patet infra. 3. c. Etiam numerati sunt omnes primogeniti Israelitarum, vt patet eodem cap. In his igitur necesse erat, vt aliqui dies laberentur, & sic credendum est, quod postquam cœpta est ista numeratio, fuerit continuata vsque ad diem recessus de monte Synai, & ea finita fuerit recessus de eadem mansione.

[Tollite summam vniuersæ congregationis.] Iussit hic Deus, vt numerarentur Israelitæ.

Cur fiebat numeratio totius congregationis Israelitarum. Quæst. VI.

CAusa autem numerationis est, vt sint certi viri bellatores distincti in tribubus suis, vel vt alij dicunt, fuit hoc, vt quilibet Israelita solueret dimidium siclum. Et dicit Rab. Salom. quod Deus habebat Israelitas, tanquam populum dilectum, & peculiarem sibi, vt patet Exod. decimonono capitulo, & sicut ille, qui habet tale peculium, frequenter ipsum numerat: ita Deus frequenter numerabat Israelitas. Et primo ponitur numerus eorum Exod. duodecimo capitulo, vbi dicitur, quod erant fere sexcenta millia peditum. Iterum autem numerati sunt post fabricationem vituli, vt patet Exod. trigesimonono capitulo, vbi dicitur, quod numerati erant sexcenta, & tria millia, & quingenti quinquaginta viri. Iterum autem fecit eos Deus hic numerari. Iterum autem habetur numeratio eorum infra. vigesimosexto capitulo.

An ista numeratio distinguatur ab illa, quæ habetur Exod. 39. & ab illa quæ habetur infra 26. cap. Quæstio VII.

SEd dubitatur, an numeratio ista differat ab illa, quæ habetur Exod. 39. c. Aliquis dicet, quod nõ differt, sed hic repetitur, secundum quod multa alia repetũtur. Item dicet aliquis esse eandem numerationem, quia non videtur esse hic aliqua causa, quare ita breuiter fieret alia numeratio. Nam in primo anno ab exitu de Aegypto fuerat facta numeratio, quæ habetur Exod. 39. c. Ideo non videbatur conueniens fieri aliam numerationem in principio secundi anni. Item patet hoc per similitudinem summæ inuentæ, quia Exod. 39. c. inuenta est summa sexcẽtorum trium millium quingentorum quinquaginta. hic autem eadem summa repetitur, vt habetur infra nec vnus superest, aut deest: difficile tamen erat hoc reperiri: si non esset eadem numeratio. Sed dicendũ est, quod non fuit eadem numeratio, quod patet ex tempore numerationis. Nam illa numeratio quæ habetur Exod. 39. c. necessario fuit facta ante fabricationẽ Tabernaculi, quoniam dicitur ibi, quod argentum, & aurum pro opere Sanctuarij fuit oblatum ab his qui transibant ad numerum. ergo iam trãsierant ad numerum, cum inceptum fuit Tabernaculum, & tamen Tabernaculum inceptum, & finitum est in primo anno egressionis de Aegypto, vt patet Exod. 40. cap. Ista autem numeratio facta est in secundo mense, anni secundi: ergo necessario istæ numerationes sunt duæ. Rationes istæ in contrarium nihil obstant. Quando primo dicitur, quod hic sit repetitio, non põt stare, quia pertinent ad diuersa tempora. Cũ autem dicitur, quod in tam breui tempore non videbatur conueniens, quod iterum fieret alia numeratio. Respondendũ est, quod siue esset conueniens, siue non, constat eam fuisse factam. Ideo non multum arguendum est, an conueniens, vel inconueniens sit, cum in hoc, siue vnum, siue alterum sit, modicum differat. Non tamen adhuc videtur inconueniens, quod fieret numeratio, quia nunc volebat Deus, vt Israelitæ procederent de monte Synai per mansiones suas, & oportebat, vt acciperent locum ad castrametandũ, & quia super hoc aliquando oriretur discordia de modo castrametandi, distinxit Deus omnes Israelitas in quatuor partes, singulas tres tribus sub vexillo vno, & ita sub quatuor vexillis erant om-

Cur Israelitæ diuisi sunt in 4. partes.

A nes Israelitæ castrametantes in quadro. Sed adhuc poterat esse discordia de diuersis partibus, quia quidã vellent esse ad partem septentrionalem, & alij ad meridianam, & sic de cæteris positionibus. distinxit ergo Deus positiones castrametationis. s. quod vexillum tribus Iuda cum ipsa tribu, & tribu Issachar, atque Zabulon esset ad partem orientalem. Vexillum autem filiorũ Ruben cum ipsa tribu, & tribu filiorũ Simeon, & tribu Gad esset ad partem meridianam. Vexillum autem filiorum Ephraim cum ipsa tribu, & tribus Manasse, & tribus Beniamin ad partem occidentalem. Vexillum autem filiorum Dan cum ipsa tribu, & tribus filiorũ Aser, & Nephtalim ad partem septentrionalem, vt patet sequenti cap. Poterat tamẽ adhuc esse discordia super magnitudine locorũ ad castrametandum, quantum ad singulas tribus, & familias, quia quælibet **B** vellet accipere maiorem locum, ideo Deus distinxit hoc per numerum, scilicet vt numeraretur, quot viri essent in qualibet tribu, & familia, & domo, & secundum hoc daretur maior, vel minor locus ad castrametandum: decuit igitur valdè sciri numerum virorũ cuiuslibet tribus, & quia nunc Israelitæ erant progressuri per plures mansiones, iussit Deus, vt numerarentur omnes ad hoc, vt sciretur modus castrametationis ipsorũ, & sic ista fuit totalis causa, & conueniens quare fiat ista computatio.

Ad alterum argumentum quando dicebatur, quod esset eadem computatio ista, quæ habetur hic, & ea, de qua Exod. 39. cap. quia eadem summa colligitur in vtraque. Respondendũ est nihil ex hoc probari. Nam inter vnam, & alteram computationem non intercidit vnus annus, quia illa fuit facta, quãdo fuit inceptum Tabernaculum **C** ad fabricandum, ad hoc, vt offerrẽt omnes transeuntes ad numerum dimidium siclum, & tamen Tabernaculũ fuit inceptum in principio sexti mensis, vel in fine quinti anni primi. Quod patet, quia inceptum fuit, postquam Moyses descendit de monte secunda vice, quando steterat cum Domino bis 40. diebus, & cum ipse ascenderat in 7. vel 8. die mensis tertij: necesse est, vt additis diebus. 80. perueniatur ad finem mensis quinti, vel principium mensis sexti. tunc autem Moyses descendens de monte, fecit omnes Israelitas numerari, & dare dimidios siclos ad opus Sanctuarij. Ista autem numeratio fuit facta in mense secũdo anni secundi: ergo ad plus distabat vna numeratio ab alia octo mensibus, & in his satis erat simile, quod non defecerint aliqui Israelitæ: quoniam omnes erant sani etiam quod non fuerint aliqui superadditi.

Sed cõtra hoc arguetur de occisione, quæ facta est pro- **D** pter fabricationem vituli, quoniam 23. millia virorum occubuerunt gladio, vt patet Exod. 32. cap. Respõdendum est, quod verum est aliquos defecisse, & tamen quot defecerunt, tot rursus inuenti sunt nouiter transeuntes ad numerum. Nam à 20. annis computabantur homines, & multi poterant esse in prima numeratione qui non compleuissent 20. annos, & postea in secunda iam complerẽt, cum essent octo menses intermedij, & sic satis contingeret tot fuisse subrogatos ad numerum, quot gladio perijssent. Sed an de ijsdem tribubus adderentur ad numerum de quibus perierunt viri gladio, non patet constare, quia in illa prima numeratione solum habetur summa totalis collecta. s. sexcenta tria millia quingenta quinquaginta, & non dicitur quantum haberet quælibet tribus. hic au- **E** tem dicitur de qualibet tribu, quantus essent numerus. Sciendum autem est, quod quando istæ numerationes fiebant Israelitarum, quilibet de transeuntibus ad numerum dabant dimidium siclum: alioquin facta numeratione, & non soluta pecunia morerentur illi, qui numerabantur, & ista pecunia erat ad vsum Sanctuarij, sic patet Exo. 30. c. cum dicitur. Quando tuleris summam filiorũ Israel, iuxta numerum, dabunt singuli precium pro animabus suis, & non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti, hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, vel numerum dimidiũ sicli iuxta mensuram templi: susceptamque pecuniã, quæ collata est à filijs Israel, trades in vsus Tabernaculi testimonij, vt sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. Et sic dicendum est, quod in ista numeratione, quilibet de numeratis solueret dimidium siclum.

An

An ista numeratio differat ab illa, quæ habetur inf. 26. c. Quæstio VIII.

SEd adhuc quæret aliquis, an ista numeratio differat ab illa, quæ habetur infra 26. c. Dicendum est, quod differat & hoc modo propter duo. Primò, quia ista numeratio fuit facta à Moyse, & Aaron, illa autem fuit facta à Moyse, & Eleazaro, cû iam Eleazarus esset Sacerdos magnus succedens Aaroni, vt patet eod. c. Item differt ista ab illa, quia ista fuit facta in monte Synai, vt patet hic. Illa vero fuit facta in campestribus Moab super Iordanem, vt patet infra 26. cap. Potest adhuc aliter probari, quia ista fuit facta, antequam Israelitæ murmurarent, & condemnarentur ad mortem, de quo infra 11. c. Illa quæ habetur infra, fuit facta post mortem omnium istorum, qui condemnati erant, ne viderent terram promissionis, ut patet infra 26. cap. cum dicitur, postquam noxiorum sanguis effusus est, &c. [Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel.] Hic iubet Deus tolli summam Israelitarum, & non accipitur summa Leuitarum cum his, vt patet infra in litera cum dicitur: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel: & sic nomine congregationis filiorum Israel, vel nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ. Aliquãdo tamẽ expresso nomine Israel intelliguntur Leuitæ, sicut patet Exod. 28. cap. vbi iubetur, quod ponantur nomina filiorum Israel in duodecim lapidibus rationalis, & ibi necesse est, quod ponatur Leui cum eis: alioquin non esset in recordatione coram Domino, cum ibi dicatur, quod ponebantur illi lapides in rationali ad hoc, vt esset recordatio Israelitarum coram Domino. Item Apocalip. 7. cap. cum Beatus Ioannes numeraret filios Israel, posuit inter eos vnam tribum filios Leui. In quo dicendum est, quod Leuitæ aliquando comprehenduntur nomine Israelitarum aliquando non.

Quando nomine filiorum Israel intelliguntur Leuitæ, & quando non, & quæ sit regula ad cognoscendum. Et quis modus fuit numerandi populum. Quæstio IX.

PRo quo sciendum, quod quando nominantur filij Israel, aut nominantur, quantũ ad aliquid, quod est spirituale, vel quantum ad aliquid, quod est pure temporale. Si autem nominentur quantum ad aliquid, quod est spirituale, nomine Israelitarum intelliguntur Leuitæ, & sic in positione nominũ Israelitarum in lapidibus rationalis Leuitæ intelliguntur, quia hoc pertinebat ad aliquid spirituale, scilicet, vt Deus recordaretur illorum, vt patet Exod. 28. cap. & quando Beatus Ioannes in Apocal. agebat de conuertendis ad Christum & saluandis, sub nomine filiorum Israel, computatur ibi Leui, eo quod conuersio, & saluatio aliquid spirituale erant. Quando autem agitur de aliquo temporali, nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ, & sic est hic, quia computabantur Israelitæ tanquam viri bellatores. Ad hoc autem non pertinebant Leuitæ, cum non irent ad pugnam. Si autem aliquando Leuitę pugnarent cum alijs Israelitis, infra declarabitur. Sic etiam, quãdo agebatur de diuisione terræ promissionis per omnes filios Israel, vt patet infra 26. cap. nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ, quia isti non acceperunt possessionem inter alios, quia Deus erat sors illorum, vt patet infra 18. cap. sed solum datæ sunt eis vrbes 48. quasi in eleemosynam ab alijs Israelitis, vt patet infra 35. cap. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ hic debeant intelligi Leuitæ, quia non solum dicitur, quod tollatur summã congregationis filiorum Israel, sed etiam, ꝙ tollatur sũma vniuersæ congregationis, sed in vniuersitate Israelitarum sunt Leuitæ: ergo etiam ipsi computandi sunt. Respondẽdum est, quod cum agatur de temporalibus, quia non intelliguntur Leuitæ nomine Israelitarum, etiam non intelliguntur nomine congregationis Israelitarum, nec nomine vniuersę congregationis, quia cum de temporalibus agitur, vniuersa congregatio filiorum Israel sunt duodecim tribus præter Leui per cognationes. Hic datur modus ad numerationem faciendam, s. quod non fiat ista nume-

A ratio in toto Israel simul, ita ꝙ educatur una summa solũ de omnibus filijs Israel, quia hoc erat difficile, sed diuidebatur totus Israel in tribus, & tribus per familias, & familiæ per domos. Modus ergo computandi erat, vt acciperetur vna tribus, & computarentur in ea quot essent familiæ; deinde in qualibet familia quot essent domus, & tunc computatis viris cuiuslibet domus, sciebatur quot essent viri in qualibet familia, & subito ex numero familiarium sciebatur quot erant viri in qualibet tribu, & isto modo non poterat effugere aliquis vir quin numeraretur: si tamẽ deberet haberi vna summa totalis, non distribuendo per tribus, familias, & domos: multi possent manere non numerari, & aliqui bis numerarentur. Fuit ergo iste modus à Deo impositus. Vocatur autem hic cognatio tribus, & sic dicuntur duodecim cognationes Israel, idest, duodecim tribus, quia omnes, qui erant de una tribu, speciali-

B ter erant cognati inter se: sub tribu immediatè ponuntur familiæ, quæ sunt quidam speciales progenitorum ordines immediatè à trunco descendentes, vel quasi immediatè, velut vna erat tribus Leui. Sed quia tres filios habuit Leui, s. Caath: Gerson: Merari, vt patet Exod. 6. cap. Erant enim tres familiæ Leuitarum. s. Caathitarum, & Gersonitarum, & Meraritarum, vt patet infra 3. & 4. cap. sic etiam in alijs tribubus accipiuntur familiæ per numerum filiorum, vel nepotum ipsius, à quo nominantur tribus, vt patet infra 26. cap. [Et domos suas.] In qualibet familia erãt plures domus, & istæ domus diuidebantur postea per capita virorum. Potest tamen domus accipi dupliciter uno modo pro œconomia ita, quod ibi sint domus quot sunt congregationes uiri, & uxoris, quia iuxta Aristot. 1. Polit. domus constat ex uiro, & vxore, & boue aratore, ut ait Hesiod. vel iuxta sententiam Arist. 1. Polit. c. 2. constat œ- *Domus dupliciter sumitur, & quib. constat.*

C conomia ex parte, & filijs: viro, & vxore: domino, & seruis, & quamquam sint sex termini, reducuntur tamen ad quatuor personas, quia idem est pater, & vir, & dominus. Alio modo potest accipi domus non pro qualibet congregatione viri, & uxoris, sed pro quadam cõgregatione multorum, quæ est specialior, quam familia, & adhuc sub domo sic dicta sunt multæ œconomiæ, & isto modo accipitur Iudic. 6. c. cum dixit Gedeon ad Angelum: ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Ecce enim dixit Gedeon se esse minimum in domo patris sui. Non tamen est sensus, quod ibi accipiatur domus pro vna œconomia, quia hoc modo non erat Gedeon in domo patris sui, sed ipse per se faciebat œconomiam, quia habebat vxores, & cõcubinas, & septuaginta filios uiros, ut patet Iudic. 8. & 9. c. necesse est igitur, ꝙ

D accipiatur ibi domus pro quadam congregatione specialiori sub familia, quæ tamen haberet adhuc plures œconomias, & sic accipitur hic, & generaliter in alijs locis, ubi dicitur de computatione Israelitarum per domos, & familias. [Et nomina singulorum.] Idest, quod accipiebatur numerus domorum cuiuslibet familiæ, & inquirebatur, quot viri essent in qualibet domo, & isti scribebantur nominibus suis, & per hoc colligebatur summa cuiuslibet familiæ, & consequenter cuiuslibet tribus.

Cur hic ponuntur ista quatuor ad computandum numerum Israelitarum. Quæst. X.

E SEd quærit hic August. quare ponuntur ista quatuor, s. cognationes, domus, familię, nomina, & capita, quæ ipse vocat propinquitates, populos, domos, familiarum capita, & numerum nominum. Respondet, quod ista quinque idem signant, licet sint diuersa nomina, dicit tamen poni ista ad signandum aliquid, & hoc est propter rationem numeri: quia ponuntur alia quatuor, scilicet, sexus, ætas, virtus, recognitio, scilicet, quia dicitur in littera, quod viri, & non feminæ, & magni, & non paruuli, scilicet, à viginti annis, & supra etiam, quod sint uiri fortissimi, etiam quod essent ætatis discretæ. Dicit autem August. quod multiplicando quinque per quatuor, uel quatuor per quinque efficiuntur uiginti, & ista est ætas in qua numerabantur uiri. Sed dicendum, quod istud non stat, nisi forte quis velit istum esse sensum mysticum, in quo possumus dicere quicquid volumus: in sensu tamen

litterali non potest stare. Primo, quia ista quinque sunt distincta, scilicet, cognatio, familia, domus, caput, nomen cuiuslibet. Nam cognatio accipitur hic pro tribu, & tribus sunt duodecim, vt patet hic in littera: deinde quælibet tribus diuiditur per familias. Nam habet tribus quælibet quinque, vel sex aut pauciores familias. Nomina autem, & numerus omnium familiarum ipsarum tribuum ponuntur infra vigesimo sexto cap. deinde quælibet familia diuiditur per domos, quæ sunt congregationes minores, vt diximus supra: deinde quælibet domus diuiditur per viros, qui habebant nomen, idest, qui erant à viginti annis, & supra, quia alij non habebant nomen, neque numerum in Israel, Exod. 13. cap. & quilibet istorum vocatur vnum caput: sicut etiam dicimus in pecoribus quot capita sunt hic. Et quia quodlibet caput horum est vnus homo, ideo habet nomen, & sic caput est ipsa persona, & nomen est notificatio eius, vnde ista sunt inter se distincta, & vnum non est aliud. Secundò patet, quia si ista essent idem solo nomine differentia, non posset vnum diuidi per alterum, quia non posset intelligi, quomodo nomen diuidatur per nomen; diuiditur tamen tribus per familias, & familia per domos, & domus per capita, siue viros: ergo differunt ista secundum rem. Tertiò patet, quia Deus dabat istam diuisionem tanquam modum certissimum ad deprehendendum, vel inueniendum vnum virum forte in toto Israel, vt quando factum est furtum de anathemate Iericho, dixit Deus, quod diuideretur totus Israel per duodecim tribus, & sorte inuenta est tribus Iuda, & illa tribus diuisa fuit per familias suas, & inuenta est familia Zare, & ista familia diuisa fuit per domos, & inuenta est domus Zabdi, & dicendum, quod ista diuisa fuit per capita siue viros, & inuentus est Achan, ille qui commiserat furtum de anathemate, & lapidatus est. Hoc totum patet Iosue septimo capitulo: ergo sunt ista quinque distincta secundum rem. Quartò patet, quia si ista quinque solo nomine differrent, & non ponerentur nisi ratione significationis ad multiplicandum per quatuor: ipsa quoque quatuor non differrent secundum rem, sed solum ponerentur ad multiplicationem, sed illud falsum est, quia ista multum differunt. Aliud namque est ætas, idest, à viginti annis, & non infra: aliud sexus, idest, quod essent viri, & non feminæ, & sic de alijs. Cum ergo ista quatuor differant realiter inter se, etiam illa quinque supra posita realiter differunt, sed illi, qui nesciunt modum Sacræ Scripturæ, putant interdum multiplicari in ea nomina sine rebus, quod falsum est. Ad August. dicendum, quod nō intellexit ista prorsus non differre, sed voluit accipere sensum mysticum, qui consurgit multiplicando numerum per numerum, idest, quinque per quatuor, quia similia sæpe ipse facit. [Quidquid sexus est masculini,] id est, quod solum numerarentur hic masculi, feminæ enim non pertinent ad hanc numerationem, & ideo non propriè sunt feminæ partes politiarum, sed quædam adiuuamenta, inquantum sine eis non potest generatio haberi per quam conseruetur status politicus: sunt tamen partes directè communicationis naturalis: pertinent etiam aliquomodo ad communicationem œconomicam, vt patet 1. Polit. c. 1. & 2.

Cur hic non computantur feminæ, & an in recta politia debeat statui, quod feminæ pugnent: Et de Amazonibus. Quæstio XI.

K

CAusa autem quare nō computantur hic feminæ est, quia hic computantur bellatores, feminæ tamen ad bellum ineptæ sunt. Aliqui tamen legislatores, & politiarum ordinatores voluerunt feminas similiter pugnare, vt viri pugnant, sicut est in animalibus brutis, quia masculus, & femella pro cibo filiorum, & custodia æqualiter pugnant, & in his duobus consistit vniuersa pugna brutorum. Ista fuit positio Socratis in politia sua, & recitat eam Aristot. 2. Politic. cap. 2. sed dicit non esse conuenientem, quia non est simile in brutis, & in homine, nam inter bruta propter imperfectionem naturæ non sunt distincta opera œconomicæ, sed eadem sunt masculi, & femellæ. In viro autem, & vxore, quia natura perfecta est, &

Cur ista olim diuisi sunt inter partes. [margin note, partly illegible]

F multa, sunt opera, habetur distinctio secundum naturam. Nam ad quædam mulieres aptæ sunt, ad quæ non viri, ut ad obsequia domestica, viri autem sunt ad alia secundum naturam, & non ad hoc, & cum ista opera bene se habeāt, inter virum & vxorem permanebit amor iuxta Aristotel. 8. Ethic. In brutis autem propriè accipiendo non est communicatio aliqua œconomica, sed solum naturalis propter simile tertium derelinquere. Et si dicatur, quod in brutis est custodia natorum, & procuratio ciborum, quæ pertinent ad œconomiam, & non ad naturalem communicationem. Respondendum est, quod cum natura intendat res genitas conseruare, quia frustra esset gigni, nisi genita permanerent, sicut ad communicationem naturalem pertinet prolis generatio, ita ad illam pertinet eiusdem educatio, quando in parua ætate est. Et sic, quod bruta procurent cibos pro filijs, non pertinet ad communicationem œconomicam, sed est pars naturalis communicationis. Signum autem huius est, quod in brutis non fit communicatio œconomica, quia quamquam ibi masculus, & femella cibos procurent simul, quando proles paruulas habent, cum tamen per se proles nutriri valent, masculus, & femella seiunguntur de se inuicem, amplius non curantes. Non est ergo vlla pars communicationis œconomicæ in brutis, sed sola naturalis, & ista adhuc non est perfecta, quoniam non obseruantur in ea eadem, quæ homines obseruant quantum ad communicationem naturalem, vt patet in 1. œconom. cap. 2. Non erat ergo conueniens argumentum de pugna bestiarum masculorum, & femellarum, ad pugnam feminarum in communicatione humana: potissime, quia non sunt ita aptæ feminæ ad pugnam inter homines, sicut femellæ inter bruta. Ideo si aliquando feminæ ducantur ad bellum, nihil prosunt, sed omnia impediunt. In experientia habitum fuit hoc, vt patet 2. Politic. capitulo de politia Lacedemoniorum, quia Lacedemonij semel uxores ad pugnandum in exercitum secum duxerunt, & non erant bene regulabiles, sed omnia castra vocibus conturbabant, & in primo hostium certamine fugientes totum bellicum apparatum destruebant. Fallit autem hoc in Amazonibus, quæ sunt feminæ sine viris uetsus glaciali polum commorantes uiriles animo, & robore: ideo notabilia bella facerent, de quibus Paulus Orosius primo de ormesta mundi, & Isidor. Etym. lib. 9.

G

H

I

An hic computarentur omnes viri, qui erant in exercitu Israel. Quæstio XII.

DIcendum est etiam circa hoc, quod non computabantur hic omnes viri, qui erant in exercitu Israelitarum, etiamsi essent vltra 20. annos. Nam illi, qui erant de Aegyptijs, ascendentes cum Iudæis non computari sunt: illi tamen erant ualde multi, vt patet Exod. 12. c. vbi dicitur, quod vulgus promiscuum infinitæ multitudinis ascendit cum Iudæis, & apparet hoc, quia hic accipitur summa cuiuslibet tribus per domos, & familias. Aegyptij tamen non pertinebant ad tribus Israelitarum. Sed aliquis dicet, quod forte non numerati sunt Aegyptij ascēdentes cum Iudæis hic, quia iam omnes mortui fuerant in fabricatione vituli, quia adorauerant eum, alioquin numerati fuissent, & uidetur esse probabile, quod ipsi omnes adorauerint uitulum, qui in Aegypto erant assueti ad colendum idola. Sed dicendum est hoc non posse stare, quia in adoratione uituli solum mortui sunt uiginti tria millia uirorum, vt patet Exod. 32. cap. & tamen erant Aegyptij multo plures, quia dicitur, quod vulgus promiscuū infinitæ multitudinis ascendit cum Iudæis, vt patet Exod. 12. cap. Sed adhuc responderet aliquis; quod uiginti tria millia uirorum, qui dicuntur occubuisse gladio, erant de Israelitis, & Aegyptij omnes perierunt, tamen non numerantur. Respondendum est hoc non posse stare, quia post illam adorationem vituli, & post hanc numerationem, & recessum de monte Synai adhuc superstites erant Aegyptij ascendentes cum Iudæis in mansione, quæ dicitur sepulchra concupiscentiæ, ut patet infra vndecimo capitulo, cum dicitur. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagrauit desiderio carnium, sedens & flens

& flens iunctis sibi filijs Israel. Apparet igitur, quod non fuerant mortui Aegyptij in fabricatione vituli, sed ēt nūc permanebant, tamen non fuerunt computati: quia nō pertinebant ad ipsos filios Israel. [A 20. anno.] Hic ponitur ętas numerandorum. s. quod accederent ad 20. annos, qui vero nondum attigerat ætatem illam, non computabatur.

Cur oportebat, quod accederent ad viginti annos, qui computabantur. Quæstio XIII.

CAusa huius est, quia computantur hic homines bellatores cum dicatur in littera, omnium virorum fortium ex Israel, & tamen homines ante annum 20. non sunt animosi ad bellum, & uisa concussione armorū terrerentur, atque cito fugerent. Post annum autē 20. crescit animositas in viro, & incipit aptus esse ad pugnandū. Item quia ante annum 20. homines sunt teneri ad tolerationem armorum, & bellicorum laborum, ideo cito deficerent, Item quia hoc redundabat in destructionem totius status politici. Si enim ad 20. annos cogerentur hoīes ad labores bellicos, postea ad nihil vtiles essent, quia magni labores suscepti in adolescentia faciunt homines corporibus, & viribus minores, & pulchritudine carentes, & ad generandum bonas proles ineptos, vt patet per Philosophum 7. Polit. ante annum ergo vicesimum non debuerunt computari viri bellatores. Sed dicit Isidor. ꝙ numerantur isti à 20. annis, & supra, s. quia ab ista ætate incipiūt homines pugnare contra vnumquodque vitium, & ideo ne superentur a vitijs, pugnare debent. Dicendum, quod non est ista causa, quare ab illa ætate fiat numeratio, quia non faciebat ad propositum nunc, ꝙ homines pugnēt cōtra vitia, vel superentur ab eis, sed solum volebat Deus ordinare hic statum populi Iudæorū in deserto, qui non poterat cōuenienter ordinari, nisi fieret ista numeratio Causa autem prima, vt dictum est, quare à viginti annis, & supra, & non ante fiebat numeratio, erat, quia isti accipiebātur ad opera bellica, & tamen ante 20. annum non est homo sufficienter aptus ad ista. Secunda causa, & præcipua erat, quia omnes isti, qui numerabantur, accipiebant nomē in populo, ita vt quilibet diceretur vnus vir, vel vnum caput, & tamen Deus vetuerat in Israel transire aliquem ad nomen, & numerum nisi completo anno uicesimo Exod. 13. c. Ideo isti non poterant computari infra annum vigesimum, quia fieret tunc contra illam legem, quia transiret ad nomen, & numerum, qui nondum erat viginti annorum. Vnde dicendum, quod etiamsi Deus uellet numerari Israelitas ad aliquid aliud & non ad bellum, non numeraretur aliquis minor anno uigesimo. Ad dictum Isid. dicendum, quod non facit ad propositum. Primò, quia Deus nihil intendebat nunc de pugna contra vitia, sed de ordinatione politiæ Iudæorum Secundò, quia etiā pugna contra vitia non incipit anno. 20. quia tunc incipere debet, quando vitia incipiunt, & tamen incipiunt vitia ante istud tēpus, quia ferè in omni ætate sunt vitia, sicut dicitur Genes. 8. omnis ętas ab adolescentia sua prona est ad malum, ergo in omni ætate pugnandum est. Item quia dubitauerunt aliqui in qua ætate pueri incipiant peccare, & dixerunt, quod in anno 14. sed Greg. dicit hoc esse falsum inquiens, quod hoc esset verum si solus cōcubitus esset peccatum. Nam antè illam ætatem non exercetur: sunt tamē multa alia pecata, vt furta, mendacia, periuria, quæ committuntur ante illam ætatem, vt patet in extrauag. de delict. puer. cap. pueris, scilicet, pueris grandiusculis peccatum volunt attribuere quidam, nisi ab annis quatuordecim cum pubescere ceperit, quod merito crederemus si nulla alia peccata, nisi quæ membris genitalibus admittuntur, quis vero audeat affirmare furta, mēdacia, & periuria non esse peccata, & his plena est puerilis ætas, ergo si de pugna contra vitia ageretur, non solum ab anno vicesimo, sed à puerili ætate inchoanda esset.

Qua ætate puer potest peccare.

De Isidoro dicendum, quod ipse uoluit asserere intelligi, hanc litteram de numeratione pugnatorum contra vitia, quia certum est alium esse sensum historicum eius, sed loquitur in sensu morali in quo licet nobis dicere, quidquid volumus. Etiam voluit dare ipse regulam, qua ætate incipiat pugna contra vitia, quia certum est debere

A incipere ante annum vicesimum. Vt dictum est. Sed voluit facere applicationem ad litteram. Et quia hic dicitur de anno vicesimo, dixit ipse de bello contra uitia in hac ætate. Nam saltem cōtra libidinem est pugna fortis in illa ætate, & ita ipse dixit ad pugnam eliguntur, vt pugnam contra libidinem.

[Et supra.] Ista littera designat, quod omnes, qui essent vltra viginti annos, computarentur ad exercitum.

An omnes, qui erant vltra 20. annos in quacunque ætate computarentur ad bellum, vel ad capiendum mansiones, vel solum illi, qui poterant pugnare. Quæstio XIV.

SEd in hoc videtur esse dubium, an computari debeant. Est autem in hoc occasio dubitandi, scilicet, an isti cō- B putarentur ad bellum, vel solum ad accipiendum mā- siones. Si autem computarentur ad bellum præcisè: manifestum est, quod non deberent computari omnes, qui erant vltra 20. annos, quia illi qui essent centum annorum, vel amplius, inepti essent ad bellum, & isti iam uocantur emeriti. Si autem accipiatur hic computatio ad solam castrametationem; non solum computarentur omnes, qui essent uiri apti ad bellum, sed etiam quicunque excederent annos 20. etiamsi inepti essent ad bellum. Sed dicet aliquis, quod quamquam dicantur isti viri pugnatores, tamen non sequitur ex hoc, quod essent tales, qui possent ad bella procedere. Sic colligitur Deuteronom. 2. cap quia ibi dicitur, quod non transierunt Israelitæ torrentem Zaret, quousque mortui sunt omnes uiri bellatores. Et isti sunt, qui murmurauerant contra Dominum, & Deus iurauerat, quod non intrarent in terram promissio- C nis, & tamen manifestum est, quod isti non solum erant viri potentes procedere ad bellum, sed etiam omnes, qui essent vetustissimi. Nam Deus iurauerat, quod omnes, qui viderant magnitudinem eius, & murmurauerant in deserto, perirent; nec potest solum hoc intelligi de illis, qui erant iuuenes, quia magis deberet intelligi adhuc de senibus, quoniam isti magis peccarent murmurando, cum vidissent plura mirabilia Dei, quam iuuenes, & tamen omnes isti vocantur bellatores Deuteronom. secundo capitulo: ergo bellatores non sunt soli illi, qui ad bellum apti sunt, sed etiam illi, qui iam uiribus deficiunt, & sic uidebitur alicui dicendum esse hic, quod omnes, qui essent ab annis uiginti & supra, etiāsi essent uetustissimi, numerarentur hic. Sed dicendum uidetur, quod solum numerati fuerunt hic uiri, qui erant apti ad bellum, illi autem, D qui erant uetusti, & deficientes uiribus non numerabantur, quod patet, quia dicitur hic in littera omnium uirorum fortium, & tamen manifestum est, quod illi, qui sunt uetustissimi, & deficientes uiribus non uocantur uiri fortes. Item patet hoc, quia cum numerantur infra uiri cuiuslibet tribus, dicitur, omnes qui poterant ad bella procedere, & tamen, qui senes valde sunt, non possunt procedere ad bella.

Dicendum ergo uidetur quibusdam, quod cum hic dicitur à 20. anno & supra per illud, supra, non intelliguntur omnes ætates maiores, sed solum illæ ætates, quæ sunt sufficientes ad pugnandum, & forte hoc est vsque ad annum 60. secundum quod nunc communiter determinatur: poterat tamen esse, quod tempore illo essent homines maio- E ris durationis in robore. s. quod duraret maiori tempore in eis, secundum quod ætas erat maior in eis, quam in nobis. Et ideo eo tempore erant homines cētum annorum, & amplius, & poterant procedere ad bellum: sicut patet de Moyse, qui erat centum, & uiginti annorum, quando mortuus est, ut patet Deuteronom. 34. cap. & tamen in ipso anno pugnauit contra duos Reges Amorrhæos, & occidit eos. Idem patet de Caleb filio Iephonne, qui erat 85. annorum, & erat potens ad bellum, sicut quando erat 40. annorum, ut patet Ioann. 14. cap. cum dicitur, hodie 85. annorum sum sic ualens, ut eo ualebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo usque hodie perseuerata ad bellandum, quam ad gradiendum. Postea autem diminuta ætate quotidie homines diminuuntur in robore: vnde Aristot. po-

sunt ætatem conuenientem ad gignendum in viro vsque ad annos septuaginta, & ad alia opera fortitudinis, vt patet 7. Polit. cap. 15. nunc autem non est robur in homine vsque ad annos septuaginta, sed vsque ad sexaginta, & inferius, quæ tamen fuerit ætas, in qua determinabantur hic viri fortes non patet, sed communiter dicitur, quod erat ætas sexaginta annorum: tamen an ipsa sit, vel aliqua alia nihil ad nos. Prædicta habent aliquem colorem, & tamen non sunt vera, sed sciendum est, quod isti, qui numerabantur, erant viginti annorum, & non infra, & tamen supra viginti annos quicunque esset, & in quacunque ætate cōputabatur. Primò patet, quia dicitur, quidquid sexus est masculini à viginti annorū, & supra: ergo quicunque masculus vltra viginti annos computabatur. Secundò patet, quia si Deus intendisset, quòd non numerarentur omnes in quacunque ętate vltra annum vicesimum, sicut dixit, q infra vicesimum annum nemo computaretur, ita poneret ætatem aliam, vltra quam nemo computaretur, sed nullā posuit, ergo voluit, quod omnes, qui essent vltra vicesimū annum, in quacunque ætate essent, numerarentur. Tertio patet, quia Deus volebat hic ponere numerum Israelitarum ad ordinandum politiam, & tamen inter Israelitas quicunque erat vltra vicesimum annum, transibat ad nomen, & numerum Exod. 30. c. ergo Israelitæ in quacūque ętate essent vltra annum vicesimū computabantur. Quartò patet, quia ista computatio fiebat ad ordinandum castrametationes, & tamen si illi, qui essent in magna ætate, non computarentur, maneret magna pars populi cui non fieret locus ad castrametandum, quod est inconueniens. Quinto patet, & præcipuè, quia infra 14. c. dicitur, q omnes, qui computati sunt in deserto Synai, mortui sunt in solitudine, & postea soli paruuli introierūt in terram promissionis. Et tamen si illi, qui essent in magna ætate non computarentur, maneret magna pars populi, quia si vetustissimi non numerarentur, non morerentur in deserto, cū Deus solum dixerit infra 14 quod morerentur omnes numerati à viginti annis, & supra, sed certum est mortuos fuisse ibi omnes vetustissimos, quia illud fuit à Deo inflictum pro murmuratione, & tamē vetustiores magis murmurabant, quam iuuenes: cum non inuenti fuerint ibi nisi duo, scilicet Iosue, & Caleb, qui haberent bonum spiritum eodem c. ergo necesse est dici, quod omnes quantumcunque vetustissimi, numerati sunt, si excederent annum vicesimum. Sexto patet, quia dictum istorum haberet aliquem colorem, si fuissent isti numerati ad eūdum ad bellum, sed non fuit hoc, quia littera non dicit illud, nec Deus iussit illis facere nunc aliqua bella, sed quod procederent tantum ordinati per desertum, ergo nulla causa erat quare excluderentur aliqui à numero propter vetustatem. Cum autem obijciebatur, quod isti numerabantur ad bellum, negandum est, cum autem dicitur in littera, qui poterant ad bella procedere. Dicendum quod non dicitur, vt procederent ad bellum, sed qui poterant procedere, & tunc intelligendum est, quod omnes, qui sunt vltra vicesimum annum, poterant ad bella procedere, idest, nemo illorum erat, qui propter defectum ætatis paruæ impediretur ire ad bellum: omnes quippe impleuerant legitimā ætatem, cum essent viginti annorum. Si autem obijciatur, quod non solum dicitur, qui possent ad bella procedere, sed etiam, qui ad bella procederent, & aliquando dicitur procedentium ad bellum. Dicendum, quod idem significatur cū omnibus, sed causa est diuersitatis, quia illud sępè repetendum erat, & non debuit per eadem verba dici semper, quia esset vitium, ideo fit uariatio. Non ergo significatur, quod isti numerabantur ad bellum, sed solum, quod erant tales, qui poterant ad bella procedere. Sed obijcietur, quia dicitur sequenti capitulo, quod erant omnes isti pugnatores, & sic numerabantur ad pugnam. Dicendum, quod non potest intelligi nisi sicut supra, scilicet, erant pugnatores, idest, habentes ætatem legitimam ad pugnandum, scilicet, quia non impediebantur pugnare propter defectum paruæ ætatis. Secundo patet istud, quia sic dicitur Deuteronom. 2. cap. scilicet tempus autem quo ambulauimus de Cadesbarne vsque transitum torrentis Zareth 38. annorum fuit, donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut iurauerat

F Dominus, & etiam dicitur ibi, postquam ceciderunt omnes pugnatores, & tamen isti sunt omnes numerati à viginti annis, & supra: quia illi sunt, contra quos Deus iuratur, Num. 14. cap. sed ibi perierunt omnes tam iuuenes, quam vetustissimi, quia potius veteres magis peccauerāt: ergo nomine pugnatorum, vel bellatorum intelliguntur omnes, qui sunt vltra uicesimum annum, quantūcunque sint vetustissimi. Adhuc autem præcedentia magis patent, quia si littera illa accipiatur secundum rigorem uocis, & non secundum consuetudinem locutionis, non solum excludentur ab ista numeratione aliqui propter uetustatem, sed etiam excludentur plurimi, qui erant viginti annorū, quia dicitur in littera, quidquid sexus est masculini à vicesimo anno, & supra omnium virorum fortium ex Israel, sed certum est multos esse viginti annorum, & ultra, qui
G non sunt uiri fortes, sed debiles, immo pauci sunt, qui sint uiri fortes accipiendo propriè uirum fortem, & ita plures de illis, qui essent à uiginti annis, & supra excluderentur, quam numerarentur, sed hoc est inconueniens, quia nemo concedit, quod aliquis uiginti annorum excluderetur, sed soli uetustissimi, ergo dicendum est, quod non est accipienda littera secundum rigorem, sed secundum consuetudinem locutionis. Dicendum igitur, quod isti, qui numerabantur, erant bellatores, uel poterāt ad bella procedere, scilicet, quia propter defectum paruæ ætatis non impedirentur ire ad bella, & hoc modo quilibet quantumcunque uetustissimus, poterat ad bella procedere, uel erat bellator, scilicet, quia non deerat ei ætas ad pugnandum. Sed etiam omnes isti, qui numerantur, uocantur uiri fortes, id est habentes robur ad operandum, non quidem, q omnes
H actualiter haberent robur, sed omnes erant in tali ætate in qua robur habere possent, uel deberent. quod uero accidat aliquem non habere robur nihil differt, cum ætatem roboris habeat, & hoc modo quilibet quantumcunque uetustissimus, erat uir fortis, quia ille propter paruam ætatem non impediebatur habere robur, sed uel erat, uel fuerat iam in tali ętate in qua robur habere posset. Soli autem, qui sunt infra annum uicesimum dicuntur non esse fortes, quia nondum peruenerunt ad ætatem in qua fortes esse possint. De illis ergo, qui sūt ultra uicesimū annū accidit nō esse fortes; illos vero, qui sunt infra uicesimum, necesse est non esse fortes. Ideo omnis, qui est ultra annum uicesimum, uocatur uir fortis, & ideo numerabantur hic. [Et numerabitis eos per turmas suas] Determinatur modus numerandi, scilicet, quod numerarentur per
I turmas, & non simul: fiebat autem hoc modo, ut diuiderentur filij Israel per turmas, & postea quælibet illarū turmarum per se computaretur. Dicitur autem turma secundum Isid. 9. Ety. cuneus, uel congregatio triginta militū, & forte dicet aliquis, quod sic cōputabantur isti diuisi per trigenas, sed non est iste sensus, sed accipitur turma largè pro quantacunque cōgregatione, & hoc modo tribus, uel familiæ dicuntur turmæ. Et hoc est, quod supra dicebatur, q numerarentur Israelitæ per cognationes, & domos. s. q numeraretur quælibet familia per se, & quælibet tribus, & sic prouenire summa totalis omnium tribuū. [Tu, & Aaron.] Isti ponebantur tanq duo principales numeratores: alij autē erant cū eis minus principales tribuum, ut patet in cap. præsenti. [Eruntq; uobiscum principes tribuū ac domorū.] Hic ponuntur coadiutores Moysi, & Aaron. s. prin
K cipes tribuum, quoniā non possent eos numerare Aaron, & Moyses in multis diebus, nec haberent conuenientem modum ad numerandum, quia ipsi non cognoscebant eos, qui erant in singulis tribubus: principes autem tribuum cognoscebant, ideo melius cum eis expleri posset ista numeratio: dicuntur hic principes tribuum, & domorum ipsi numeratores. In quo sciendum est, quod in qualibet tribu erant tres modi principum. Primus erat princeps, qui uocabatur princeps tribus, & iste erat primogenitus, qui ueniebat directè per lineam primogenitorum deriuatorum ab ipso capite tribus, & iste semper erat unus in qualibet tribu sicut tribus erat unica. Erant alij principes, qui uocabantur principes familiarum, & isti erant multi sicut in qualibet tribu erant multæ familiæ, & dicebantur principes familiarum illi, qui descendebant per lineam primogenitorum à capitibus primis familiarum per

Quot modi principum erant in qualibet tribu.

lineam,

lineam, per quam venit princeps tribus, qui autem fuerint F principes familiarum in qualibet tribu, habetur infra 26. cap. Primogeniti autem postea descendentes ab illis, erãt principes familiarum. Tertium genus principum in qualibet tribu, erat in principibus domorum, & dicuntur principes domorum illi, qui erant capita congregationum specialium in qualibet tribu, quæ congregationes vocantur domus. Hic autem fit mentio de principibus tribuum, & domorum, & intelliguntur etiam principes familiarum.

An omnes principes erant cum Moyse, & Aaron, & an isti fuerint soli principes tribuum; Quæstio XV.

SEd aliquis dubitabit, an cum Moyse, & Aaron fuerint G omnes principes tribuum, & familiarum, & domorum ad numerandum Israelitas, vel si fuerint soli principes tribuum. Et respondendum est, quod fuerint solum principes tribuum, quia hic ponuntur nomina eorum solũ. Sed contra hoc aliquis arguet, quia littera dicit, eruntque vobiscum principes tribuũ, & domorum, ergo oportet principes domorum fuisse ibi. Respondendum est, quòd non sequitur ex hoc: nam non vocantur hic principes tribuũ, & domorum tanquam sint distincti, sed illi, qui sunt principes tribuum vocantur hic principes domorũ, & satis patet, quia qui est princeps ĩ tota tribu, est etiam princeps in omnibus familijs, & domibus eiusdem tribus, sed non est princeps præcisè familiarum, vel domorum, & sic accipitur hic, quod isti 12. qui hic nominantur, erant principes tribuum, & domorum simul, & non veniebant cũ eis, H alij, qui essent principes domorum specialius. Sed adhuc dicet aliquis, quòd hic intelliguntur omnes principes tã tribuum, quam domorum, & familiarum, & tamen ponũtur nomina principum tribuum, quia isti erant nobiliores ceteris. Dicendum est non posse stare, sed isti ijdem erant principes domorum, & familiarum, & tribuum, quod patet in littera cum dicatur: eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis: quorum ista sunt nomina. de tribu Ruben Elisur filius Sedeur, &c. sic videtur, quod isti idem sunt principes tribuum, & domorum, & isti soli adiuuerunt Moysen, & Aaron ad numerandum. [In cognationibus suis.] Id est tribubus, scilicet, quòd quilibet istorum principum adiuuaret Moysen, & Aaron in tribu sua, & non potest hic accipi cognatio pro familia specialiter, vel pro domo, sed necesse est accipi pro I tribu: quia isti, qui nominantur hic principes, non erant principes specialiter familiarũ, vel domorum, sed tribuũ.

Quomodo facta sit ista numeratio. Quæst. XVI.

CIrca modum istius numerationis aliquis dubitabit quomodo facta fuerit, scilicet, quomodo principes adiuuerint Moysen, & Aaron. Et dicendum est, ꝙ quando Moyses, & Aaron volebant computare quamlibet tribum, veniebat princeps illius tribus, & congregabat per domos, & familias tribũ suam, & sic adiuuabat Moysen, & Aaron. Alij autem principes reliquarum tribuum nihil tunc faciebant. Cum vero Moyses, & Aaron peruenirent ad numerandum aliam tribũ, veniebat cum eis princeps illius tribus, & faciebat sicut supra dictum est, & K sic fiebat per omnes tribus, quousque producta esset summa totaliter omnium tribuum Israelitarum, & hoc modo nunquam erant in numeratione omnes 12. principes simul cum Aaron & Moyse, sed vnus solum, scilicet, princeps illius tribus, quæ pro tunc numerabatur. patet autẽ ordo iste ex littera cum dicitur. eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum in cognationibus suis idest singuli principes erunt pro singulis cognationibus, & tamen si non fuisset iste modus, qui nunc positus est, sed omnes principes simul numerarent cum Aaron, & Moyse, non essent singuli principes pro singulis cognationibus suis, sed omnes essent pro qualibet cognatione simul, quod non vult littera.

An principes solum numerarent, vel Moyses, & Aaron. Quæstio XVII.

NVnc etiam dubitabitur de modo numerationis istius an principes solum numerarent, vel solum numerarent Moyses, & Aaron. Aliqui dicuntur, quod quilibet princeps numerabat omnes, qui erant in tribu sua, & postea dabat summam eorum Moysi, & Aaron, & hoc modo nihil numerabant Moyses, & Aarõ, sed soli principes. Et si arguatur cõtra eos, quia in littera dicitur, quod Moyses, & Aaron numerabant, & tamen hoc modo non datur quomodo numerarent. Respondent isti, quod Moyses dicebatur numerare, quia summam totalem omniũ ex partiis summis colligebat, quas a principibus tribuum assumebat. Sed adhuc non potest hoc stare, quia dicitur in littera, numerabitis eos per turmas suas tu, & Aaron. Ideo non debebat Aaron, & Moyses recipere summam a principibus, sed ipsi per se numerare debebant per turmas: turma autem parua multitudo est. Si enim turma significaret multitudinem gentis, potuisset adhuc stare positio illorum, sicut si littera dixisset, numerabitis eos per tribus suas: tunc potuisset intelligi, quod principes numerabant singulos in tribubus suis, & postea Moyses, & Aaron reciperent ab eis summam tribuum, & postea colligebant ex eis summã totalẽ per summas ab alijs inuentas. Sed quia littera dicit, numerabitis eos per turmas suas, debet intelligi, quod Moyses, & Aaron per se numerarent, adiunctis secum principibus ad facilius numerandum. Item quia dicitur infra isti sunt quos numerauerunt Moyses, & Aaron & 12. principes Israel: singulos per domos, & cognationes, ergo principes adiuncti erant Moysi numerando, & non numerabat quilibet tribum suam, sicut dicebatur, sed Moyses, & Aaron numerauerunt omnia. [Quorũ ista sunt nomina.] Hic ponuntur nomina principum, qui numerauerunt cum Moyse, & solum ponuntur hic nomina principum maiorum, qui erant principes tribuũ. de principibus autem familiarum, & domorum nulli numerantur hic, quia illi non vocati fuerunt cum Moyse ad numerandum multitudinem populi, sed soli principes tribuum, vt supra probatum est. [De Ruben Elisur filius Sedeur.] Hic ponuntur duodecim principes in 12. tribubus, & singuli per nomina sua.

An isti principes sint qui habentur inf. 7. cap. Quæstio XVIII.

SEd quæret aliquis de istis principibus àn sint illi, qui habentur infra 7. cap.

Et respondebitur, quòd sic, quia agitur de oblatione facta in dedicatione Tabernaculi, & istimet principes viuebant, quando fuit Tabernaculum dedicatum: paruũ enim tempus distabat inter ea, quæ dicuntur hic, & dedicationẽ Sanctuarij. Nam quamquam infra 7. cap. dicatur de dedicatione Sanctuarij: tamen non fuit facta post hoc, sed per vnum mensem ante hoc: fuit enim Tabernaculũ erectum primo die mensis primi, anni secundi egressionis de Aegypto, & tunc dedicatum est, ergo in prima die mensis primi fuit facta dedicatio, & tunc principes obtulerunt, sed ibi ponitur per recapitulationem: vnde eadem nomina ponuntur hic, quæ ibi.

An ista sint nomina principum, qui habentur infra. Quæstio XIX.

QVæret aliquis, an ista sint nomina principum, qui habentur infra 34 cap. vbi ponuntur principes 12. tribuum sicut hic. Dicendum est, quòd non sunt ijdem principes, quod patet ex nominibus eorum, quoniam ponitur hic princeps in tribu Iuda Naason filius Aminadab. Ibi autem ponitur princeps Caleb filius Iephone, & sic de omnibus alijs non est ibi aliquod nomen principis, ꝙ conueniat cum istis. Causa est, quia ibi ponuntur principes, qui erant in anno 40. exitus de Aegypto, & ingressuri erant terram Chanaan atque distributuri eam sorte, & hoc eis mandauit Deus, vt filij Israel diuiderent terram:

sic

sic patet infra eod. c. 34. c. sed isti principes de quibus hic dicitur, non ingressi sunt in terram Chanaan, nec forte eã diuiserunt, immo nec viderũt, sed omnes mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, quia iurauerat Deus, quod nullus eorum introiret in terram promissionis, quoniam contra ipsum murmurauerant, vt patet infra 14. cap. vbi de omnibus numeratis ista sententia fertur, sed manifestũ est, quòd principes, qui habentur hic, fuerunt de numeratis, cum numerus eorum ponatur hic, primo mortui sunt, ergo & filij eorum successerunt loco ipsorum atque transierunt in terram Chanaan.

An isti sint principes 12. tribuum, qui habentur infra.

Quæstio XX.

Quæretur etiã, an isti sint principes, vel viri 12. tribuũ, qui habentur infra 13. cap. vbi mittuntur 12. viri ad explorandum terram Chanaan singuli de tribubus suis. Et non potest aliquis respondere eo modo, quo respondebatur supra in alijs principibus, nam isti non fuerunt in anno 40. exitus de Aegypto sicut illi, qui habentur infra 34. cap. sed fuerunt in anno secundo egressionis de Aegypto pauco tempore post recessum de monte Synai. Nam Israelitæ recesserunt de monte Synai die 20. mensis secũdi, anni secundi exitus de Aegypto, vt patet infra 10. cap. & deinde venerũt in mansionem, quæ vocatur sepulchra concupiscentię, vt patet infra trigesimo tertio capitulo, vbi ponitur catalogus mansionum, & manserunt ibi per vnũ mensem, & paucis diebus, vt colligitur infra vndecimo capitulo. Deinde venerunt in desertum Pharan, vt patet infra decimotertio capitulo, & deinde miserunt exploratores, vt patet eod. capit. paruo ergo tempore post ea, quæ dicuntur hic, fuit facta missio virorum duodecim, qui habentur infra decimo tertio capit. Respondendum est, quod illi non sunt principes, qui nominantur hic, vt patet ex nominibus singulorum quia de tribu Ruben nominatur hic princeps Elisur filius Sedeur, & infra decimotertio capitulo nominatur Semna filius Zechur. & sic de omnibus alijs. Nec illi sunt principes, sed solum fuerunt duodecim viri electi. de 12. tribubus, vt irent ad explorandum terram Chanaan, sed manifestum est, quod non conueniebat principes populi mitti in exploratores, sed alios viros.

De ordine tribuum, & principum, quomodo aliquando ordinentur secundum ordinem natiuitatis, aliquando secundum dignitatem, quandoque secundum vexilla, & alijs modis, & qui principes præcedant in quolibet istorum ordinum.

Quæstio XXI.

Sciendum autem, quòd hic nominantur semel principes tribuum, & bis nominantur ipsæ tribus, sed non est idem ordo vtrobique in numeratione tribuum, vt patet ex littera, quia quidam anteriorantur in vna, qui posteriorantur in altera. In qua sciendum, quod tribus possunt multipliciter ordinari in nominatione sua. vno modo possunt nominari secundum ordinem natiuitatis, vt priores prius ponantur, & posteriores in ortu posterius nominentur, & hoc modo Ruben poneiur primo. deinde Simeon, K & Leui, & Iudas. postea vero Nephthali, & Dan. deinde Gad, & Aser. postea vero Ioseph, & Beniamin. Inter hos autem antè Ioseph, & Beniamin poni debuerunt Issachar & Zabulon. Iste enim fuit ordo in natiuitate, quia primo Lia peperit quatuor filios, scilicet Ruben, Simeon, Leui, Iudam. deinde Bala ancilla Rachel peperit duos, scilicet, Nephtali, & Dan. de primis habetur Gen. 29. c. deinde peperit Zelpha vxor Iacob ancilla Liæ duos filios, scilicet Gad, & Aser, vt patet eod. c. Postea Lia peperit duos filios, s. Issachar, & Zabulon, vt patet e. c. postea peperit Rachel Ioseph, vt apparet e. c. deinde peperit Beniamin, vt habetur Gen. 35. cap. Et secundum istum ordinem natiuitatis descripti sunt filij Iacob in 12. lapidibus rationalis, & in duobus onychinis, qui erant in superhumerali, vt patet Exod. 28. capit. cum dicitur. sumes duos lapides onychi-

F nos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero: iuxta ordinem natiuitatis eorum. Alio modo possunt ordinari tribus ista secundum excellentiam, & isto modo deberet primo poni Iudas: deinde Ioseph, postea Ruben, & sic de ceteris. Causa huius est, quia erant filij Iacob excellentiores inter se secundum ordinem primogenituræ, sed Ruben, quamquam secundum carnem esset primogenitus, tamen non manserunt in eo iura primogenituræ, vt patet Gen. 49. ca. cum dicitur. Ruben primogenitus meus: tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis: maior in imperio: effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & sic iura primogenituræ istius translata sunt ad alios, scilicet ad Iudam, & Ioseph. Consistebãt enim iura primogenituræ in duobus, scilicet in imperio, & in donis, vt colligitur ex verbis Iacob ad Ruben, cum G dixit prior in donis, maior in imperio. etiã colligitur hoc ex benedictione, quam tanquam ius primogenituræ dedit Iacob pater suus Isaac, vt patet Genes. 27. capit. vbi dixit, quod cresceret, & incuruarentur ante eum omnes filij matris suæ: vbi dedit ei imperium, & postea cum benediceret Esau, repetiuit idem imperium pertinere ad Iacob dicens, viues in gladio, & fratri tuo seruies. Quod autem esset primogenitus maior in donis, patet, quia Deus mandabat, quod cuilibet primogenito darentur duplicia, quã ceteris de hæreditate patris sui, vt patet Deutero. 21. cap. scilicet, sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de eis, quæ habuit cuncta duplicia. Iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Ista autem duplicia iura primogenituræ prouenire debebant Ruben, vt patet ex verbis patris sui ad eum: cũ H dixit prior in donis, maior in imperio, id est debebas esse excellentior inter fratres tuos in donis, & maior in imperio, & tamen non habuit aliquid horum. quia sequitur in eadem littera. effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascẽdisti cubile patris tui. Ista autem iura primogenituræ transire debebant ad sequentem filium, scilicet ad Simeonem, quia indignus fuerat Ruben, & tamen non transierunt ad ipsum, quia indignus fuit. etiam non transierunt ad Leui, qui erat tertius. Nam vtrumque accusat Iacob pater eorum. Genes. 49. cap. dicens. Symeon, & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia: in consilio eorum non veniat anima mea, &c. Debuerunt ergo transire iura primogenituræ ad sequentem quartum filium, scilicet ad Iudam, quia ipse non fuit indignus, & tamen non transierũt ad eum totaliter, sed diuisa sunt inter filios duarum vxo- I rum liberarum, scilicet Liæ, & Rachel. nam Iudæ, qui erat filius Liæ quartus, datum est imperium, quod erat principum ius primogenituræ, sic patet Genes. 49. capit. scilicet non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat, qui mittendus est: & postea sic factum est, quia de tribu Iuda fuerunt Reges. Primus filius secundæ vxoris liberæ fuit Ioseph, & huic traditum est alterum ius primogenituræ, scilicet duplex pars hæreditatis. Nam cum esset Ioseph vnus de filijs Iacob, deberet habere vnam sortem, sed Iacob tradidit ei duas faciens duos filios eius Manassen, & Ephraim esse duas tribus, vt patet Genes. 48. capit. cum dicitur. Duo igitur filij tui qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem, mei erunt, Ephraim & Manasses: sicut Ruben, K & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autem quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Isti ergo duo filij, scilicet Iudas, & Ioseph erant digniores ceteris propter iura primogenituræ. Computando ergo tribus secundum ordinem dignitatis, primo debebat poni Iudas, & Ioseph, & consequenter ceteri, & tamen adhuc prius deberet poni Iudas, quam Ioseph, quia excellentius ius primogenituræ communicatum fuerat Iudæ, quam Ioseph, & quia Ioseph non computabatur tanquam vna tribus, sed vt duæ debebat poni primo Iudas, & deinde duo filij Ioseph, scilicet Ephraim & Manasses, & postea ceteri, sed iste ordo nunquam seruatur in Scriptura. De istis autem iuribus primogenituræ quomodo se habeant ad istas duas tribus, & an solus Ioseph habuit iura primogenituræ, & non Iudas. tangitur primo Paralipom. 5. cap. & ibi larius dicitur

In qua stabãt iura primogenitura in vers. 16.

citur. Aliquando autem possunt numerari tribus secundum ordinem vexillorum: erant autem castra Israelitarum posita in quadro, & distincta per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus secundum ordinē, qui habetur infra sequenti cap. & hoc modo non numerantur tribus secundum ordinem natiuitatis, neque secūdum ordinem dignitatis. Iste modus numerationis fuit seruatus in oblatione principum, vt patet infra septimo capit. Nam primo obtulit Naasson princeps de tribu Iuda: Deinde omnes principes, qui erant sub vno vexillo: Deinde obtulit princeps filiorum Ruben, & postea alij principes, qui erant sub vexillo suo, & sic per ordinem omnium vexillorum. Hic autem non obseruatur perfecte aliquis de istis tribus ordinibus. Non enim obseruatur ordo natiuitatis, quia post Simeonem deberet poni Iudas numeratione, quæ habetur infra, & ponitur Gad, & post Gad ponitur Iudas, & in numeratione ista post Iudam ponitur Issachar, & tamen deberet poni Nephthali, quia sic est ordo natiuitatis.

Dicendum igitur, quod non obseruatur ordo iste, quia hoc modo deberet poni Iudas ante alios, & tamen ponitur Ruben. Etiam non obseruatur hic ordo vexillorum, quia tunc deberet poni Iudas, & principes sub vexillo suo & postea Ruben cum principibus suis, sed non obseruatur iste ordo. Est ergo dicendum, quod in hoc capitulo bis nominantur tribus, & secundum diuersos ordines, quia aliter ordinantur cum nominantur principes, & aliter cum nominantur tribus sine principibus. Et primo nominantur hic tribus, & principes, & obseruatur in eis quidam ordo mixtus ex prioritate natiuitatis, & ex prioritate dignitatis, quamquam adhuc non totaliter obseruetur iste ordo, & declaratur hoc, quia filij Iacob erant ex eodem patre, & quatuor matribus, quarum duæ erant Dominæ, & liberæ: aliæ duæ erant ancillæ. Filij ergo liberarum, quantum ad hoc, erant digniores filijs ancillarum, erant autem duæ vxores Dominæ, scilicet Lia, & Rachel, & harum filij primo ponuntur, erant duæ ancillæ, scilicet, Bala, & Zelpha vxores, & filij harum postea ponuntur. Rursus obseruatur in istis ordo natiuitatis, quia quamquam omnes filij liberarum sint æquales quantū ad hoc; tamen obseruatur in eis ordo natiuitatis, & primo ponuntur filij Liæ, qui primo nati sunt, scilicet Ruben: Simeon: Iudas, Issachar, Zabulon, deinde filij Rachel, qui postea nati sunt, scilicet Ephraim, & Manasses nepotes Rachel, & postea Beniamin.

Determinatio.

Deinde ordinantur filij vxorum ancillarum; & in istis non obseruatur ordo natiuitatis, quia sic deberent poni filij Balæ ante filios Zelphæ, quia primo nati sunt, vt patet Genes. 30. capit. sed non ponuntur immo miscentur, quia Dan filius Balæ, primo ponitur. deinde interponuntur duo filij Zelphæ, scilicet Aser, & Gad, deinde concluditur Nephtali, qui fuit filius Balæ. Forte autem ista intermixtio fuit facta, ne inuiderent sibi principes de filijs ancillarum, si præponerentur filij vnius ancillæ alijs. Postea vero in alia numeratione ponuntur tribus sine principibus & ibi obseruatur ordo vexillorum, scilicet, quòd singuli tres principes, qui erant sub vno vexillo, fuerūt simul computati non obseruando aliquem ordinem natiuitatis, vel dignitatis.

Differt tamen ista computatio à totali ordine vexillorum, quia in ordine illo primo ponitur princeps de tribu Iuda, & alij sub vexillo suo. Hic tamen primo ponitur princeps in vexillo Ruben, & alij principes vexilli eius, & consequenter tenetur ordo vexillorum. Aliquando tamen ponuntur tribus non per aliquem ordinem istorū, sicut computantur Apoc. cap. 7. vbi non potest reperiri aliqua ratio illius ordinis, & forte causa est, quia in Veteri Testamento debebat obseruari ordo in his tribubus secūdum aliquem honorem, quia omnes, qui erant in Veteri Testamento, de his tribubus erant, vel saltem præcipui. In nouo autem Testamento tam omnia vetera cessauerūt, ideo non curabatur de honore, vel ordine in anterioratione, vel posterioratione tribuum.

Cur non semper obseruatus fuerit ille ordo, vt bis ponerentur nomina tribuum.

Quæstio XXII.

SEd quæreret aliquis, cum in isto cap. bis ponantur nomina tribuum, quare non fuit vtrobique obseruatus ille ordo. Respondendum est, hoc rationabiliter factū fuisse. Nam in prima numeratione nominantur principes. In secunda autem numerantur omnes de populo, qui erāt in tribubus. Ideo in prima debuit obseruari aliquis ordo inter principes quantum ad honorem, vt tolleretur locus æmulationis. In secunda autem non potuit, vel non decuit obseruari hic ordo, quia erat populus totus diuisus sub quatuor vexillis, & sub quolibet vexillo tres tribus, & vt conuenientius fieret computatio, numerabantur omnes, qui erant sub quolibet vexillo, antequam procederetur ad computationem eorum, qui erant sub altero, & sic in computatione totius populi, non decuit obseruari ordinem, qui obseruatus est in numeratione principum tribuum.

Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel, quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine. & congregauerunt primo die mēsis secundi, recēsentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita, & nomina singulorum à vicesimo anno, & supra, sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai de Ruben primogenito Israelis per generationes, & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno, & supra: procedentium ad bellum: quadragintasex millia quingenti. De filijs Symeon per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina, & capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno & supra, procedentium ad bellum, quinquaginta nouē millia trecenti. De filijs Gad, per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis, & supra, omnes qui ad bella procederent, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. De filijs Iuda per generationes & familias ac domos cognationum suarum per nomina singulorū a vicesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere, recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti. De filijs Issachar per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vicesimo anno & supra, omnes qui ad bella procederent, recensiti sunt 54. millia quadringenti. De filijs Zabulon per generationes, & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a 20. anno & supra. omnes qui poterant ad bella procedere, 57. millia quadringenti. De filijs Ioseph, filiorum Ephraim per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere, 40. millia quingenti. Porro filiorum Manasse per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina singulorum a 20. annis & supra, omnes qui poterant ad bella procedere 32. millia ducenti. De filijs Beniamin per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt nominibus singulorum à 20. anno & supra, omnes qui poterant ad bella procedere, triginta quinque millia quadringenti. De filijs Dan per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt nominibus singulorum a 20. anno, & supra omnes qui poterant ad bella procedere 62. millia septingenti. De filijs Aser per generationes; & familias ac domos cognationū suarū recensiti sunt per nomina singulorū à 20. anno, & supra oēs qui poterant ad bella procedere 40. millia, & mille quingenti. De filijs Nephthali per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt nominibus singulorū a vicesimo anno, & supra, oēs qui poterant ad bella procedere, 53. millia quadringenti. Hi sunt quos numerauerant Moyses, & Aaron, & duodecim principes Israel,

Numerantur per tribus Israelitæ. — *Tribus Ruben.* — *Tribus Simeon.* — *Tribus Gad.* — *Tribus Iuda.* — *Tribus Issachar.* — *Tribus Zabulon.* — *Tribus Ephraim.* — *Tribus Manasse.* — *Tribus Beniamin.* — *Tribus Dan.* — *Tribus Aser.* — *Tribus Nephthali.*

Israel, singulos per domos cognationum suarum. Fuerúntque omnis numerus filiorum Israel per domos, & familias suas à 20. anno, & supra, qui poterant ad bella procedere, sexcentatria millia virorum quingenti quinquaginta. Leuitæ autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

[Hi nobilissimi principes multitudinis.] Isti 12. qui supra scripti sunt, erant principes, & vocantur nobilissimi principes ad differentiam aliorum principum minorum, scilicet principum familiarum, & domorum. Vocantur etiam principes multitudinis, idest totius multitudinis Israel, scilicet quod omnes isti simul sumpti erant principes totius Israel, & in hoc significatur, quod erant principes tribuum: nam si essent principes domorum, vel familiarũ omnes simul, nõ essent principes totius multitudinis, quia plures, quam 12. domus, & familiæ erant in toto Israel. De istis principibus dicit Augustin. quod græci vocant eos chiliarchos: latini autem vocant eos tribunos, & circa hoc quærit ipse, quomodo possint isti vocari tribuni, vel chiliarchi, quia chiliarchus significat principem millenarium: tribunus autem idem significat, quod patet Exo. 18. vbi Ietro dedit consilium Moysi, vt diuideret populũ per principes millenarios quingenarios, & decanos, quilibet autem millenarius vocatur ibi in littera tribunus, & tunc si isti principes vocarentur chiliarchi, vel tribuni, quilibet eorum esset constitutus super mille. Sed hoc non stat: primo, quia tunc, cum isti sint 12. principes, vt patet in littera sequeretur, quòd in toto Israel solum essent 12. millia virorum, sed falsum est, quia infra in littera ponitur tota summa, & sunt sexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta. Secundo, quia tunc sequeretur, quòd omnes tribus essent æquales: cum princeps cuiuslibet tribus solum contineret sub se mille viros, sed & hoc falsum est, quia vt patet ex summis particularibus omnium tribuum, aliqua tribus est dupla, vel quasi tripla ad alteram. Dicit Augustin. quod non vocantur tribuni quasi quilibet præsit mille viris, sed quia quilibet præsit multis millibus virorum: cum ait: nunquid & hic sic accipiendi sunt chiliarchi, vel tribuni, quod singuli essent super millenos, & respondet non. neque enim omnis populus Israel 12. millia tunc fuerunt. singulos enim elegit de singulis tribubus, qui non millenos, sed multa millia continebant. Nomen ergo commune est cum illis, qui in exemplo appellantur chiliarchi, vel tribuni, quod vnusquisque illorũ esset mille hominum princeps. istorum aũt ꝙ vnusquisque millium princeps esset, quia siue à mille, siue millibus, eadem compositio nõis resonat, vt vocentur chiliarchi, vel tribuni. Dicendum, ꝙ necessitas huius dubij non oritur ex littera, quia in littera nostra non vocantur isti 12. principes chiliarchi, vel tribuni, sed Aug. dicit, quod latini vocant eos tribunos: græci autem chiliarchos. Et hoc præsupposito dicẽdum, ꝙ põt stare solutio Aug. & tamẽ patitur inconueniens, & poterit melius aliter dici. primo, quia Exod. 18. vocantur tribuni illi, quorum quilibet præest mille uiris, & non multis millibus virorum. sic Aug. uult hic significare, quia si tribunus posset dici, qui præest multis millibus: ita etiam posset centenarius dici, qui præest multis centum, & quinquagenarius, qui præest multis quinquaginta. Sed hoc non recipit consuetudo latinitatis, ideo neque tribunus dicetur, qui præest multis millibus, sed qui præest solum mille uiris, & ita non poterunt isti uocari sic tribuni. Et hoc inconueniens tetigit Aug. cũ dixit chiliarchos uocari a mille, uel a millibus, quia eadẽ compositio nominis est, & uerum est, ꝙ quantũ ad deriuatione nihil differt esse unum mille, uel multa millia: quia origo est mille: tamen quantũ ad impositionẽ nõis significandã multum differt, quia tribunus, vel chiliarchus imponitur ad significandum eum, qui præest mille uiris, & non ad significandum eum qui præest multis millibus virorum. Secundò patet, quia potest tolli ista difficultas sine aliquo inconuenienti, & usurpatione nominis, dicendo aliter, ideo debet aliter dici. Pro hoc dicendum, quod tribunus põt accipi dupliciter, uno modo, ut dicatur tribunus, i. millenarius, uel chiliarchus, ꝙ idem est apud græcos. Alio modo dicuntur tribuni a tribu, uel tribubus, scilicet,

F quia quilibet præest vni tribui. si accipiatur primo mõ nõ est verum, quod isti sunt tribuni, quia non præerat quilibet eorum solum mille viris, sed multis millibus, vt patet in littera. Accipiendo secundo modo verũ est, ꝙ sunt proprie tribuni, quia tribubus præsunt, licet ista consuetudo loquendi non inueniatur in biblia nostra, eo quod nunquam vocamus tribunos, nisi millenarios, sicut accipitur Exod. 18. & 1. Reg. 8. & 2. Reg. 18. possumus tamen vocare istos aliquo modo tribunos à tribubus, vt dictũ est. Nõ tamen possunt vocari chiliarchi. sicut dicit Augustin. vocari eos à græcis, quia chiliarchos non potest significare, nisi millenarium, quod apparet ex deriuatione nominis, & impositione eius, si tamen littera nostra vocaret eos chiliarchos, vel tribunos, id est millenarios non posset alio modo solui difficultas, nisi sicut dicit Aug. scilicet, quòd quilibet eorum præesset non solum mille viris, sed multis

G millibus virorum. [Per tribus, & cognationes suas.] idest isti principes, qui dicti sunt, erant principes tribuum, & cognationum. Vocantur hic cognationes, familiæ vel domus, quod patet, quia distinguitur hic cognatio contra tribum, & tamen non põt assignari, nisi triplex multitudo s. tribus, familia, & domus. Variatur tamen istud nomen cognatio, quia aliquando accipitur cognatio pro tribu, vt patet infra immediatè cum dicitur. recensentes eos per cognationes, & domos ac familias, & sic distinguitur ibi domus, & familia contra cognationem, sed præter domũ, & familiam non manet alia multitudo, nisi tribus, & ista necessario significabitur per cognationem. ibi. [Et capita exercitus Israel.] i. isti principes numerati sunt per capita exercitus, nam quilibet horũ principum erat caput vnius exercitus magni, scilicet vnius tribus. Sed melius vocan-

H tur capita ipsæ personæ singulares, quia quilibet vir est vnum caput, & tunc est sensus, quod fieret numeratio per capita exercitus, idest per viros singulos. qui erant in tota illa multitudine, quæ vocatur exercitus, quia erant cõgregati in castris. Nam accipiendo aliter principes tribuum computabũt per seipsos, cum ipsi sint capita exercitus, sed hoc non est benè dictum, quod idem sit computans, & ꝙ computatur. [Quos tulerũt Moyses, & Aarõ.] Id est Moyses, & Aaron primo numerauerunt istos principes per tribus suas, & acceperunt in summam, & in hoc solus Moyses, & Aaron erant numerantes: postea vero adiuuerunt eos principes tribuum ad numerandum reliquum populum. [Cum omni vulgi multitudine.] Id est cum toto populo. Ista littera potest intelligi dupliciter. vno modo, ꝙ punctuetur sic. Moyses, & Aaron cum omni vulgi multi-

I tudine tulerunt summam principum, & tunc est sensus, ꝙ ad computandum principes, totus populus conuenerit cum Moyse, & quælibet tribus adiuuauerit Moysen ad inquirendum principem suum. Ita, ꝙ ignoraretur de principe cuiuslibet tribus, & postea coniungeretur quælibet tribus cum Moyse ad inquirendum, quis esset princeps suus secundum lineam cognationum, & domorum. Sed iste sensus non stat, quia non est verisimile, ꝙ ignoraretur quis esset princeps in qualibet tribu: potissime quia oblatio principum fuit facta per vnum mensem ante hoc, quia fuit incepta in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Ægypto, sicut supra declaratum est, & tamẽ tũc distinctè obtulerunt omnes principes omnium tribuum, vt patet infra 5. c. ergo non coniungebatur populus Moysi

K ad inquirendũ quis esset princeps in qualibet tribu. Alius sensus est, ꝙ Moyses, & Aaron numerauerunt principes cum oĩ vulgi multitudine. i. numerauerũt ipsos principes, & omnem vulgi multitudinem. Et hoc patet, quia immediatè ponitur numeratio omniũ Israelitarũ, tã principum, quam vulgariũ. [Et congregauerunt primo die mensis secundi.] i. Moyses, & Aaron fecerunt congregari oẽs Israelitas in prima die mensis secundi: ad hoc, vt tollerent numerum, & summam omnium. Fuit autem facta ista congregatio, quia Moyses mandauit præconibus, vt clamarent per castra, vt coniungerentur omnes, & sic coniuncti sunt: tamen non est intelligendum, quod fecerit Moyses congregari totum Israel in vnum locum, & globũ ad numerandum, quoniam sic sequeretur confusio, sed fecit cõgregari quamlibet tribum per se, & quamlibet familiam, & domum distinctè, & sic poterat agnosci, quot viri

essent

A eſſet in qualibet familia, & quot domus: & quot familiæ, & viri, & domus in qualibet tribu. Hoc autem ſignat littera immediatè cum dicitur. recenſentes eos per cognationes, & domus ac familias, & capita, & nomina ſingulorũ, & tamen ſi omnes Iſraelitæ coniuncti fuiſſent in vnum globum ad numerandum, non numerarentur per familias, & domos. [Primo die menſis ſecundi.] Non ponitur hic cuius anni fuerit iſte mẽſis, quia ſupra dicitur in prin. quòd fuerit annus ſecundus egreſſionis de Ægypto, & fuerit incępta numeratio iſta vno anno, & 15. diebus ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit ſupra. Et dicitur incępta numeratio prima die menſis ſecundi, non quòd in eodem die fuerit finita, ſed ſolum, quòd fuerit incępta. Nam ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri nõ poterant numerari in eadẽ die à Moyſe, maxime cum deberet eos inuenire per tribus, & cognationes, & domos B ſuas, & ſcribebantur nomina illorum omnium, atque reducebantur in ſummam. Sed durauit iſta numeratio vſq; ad diem, quo mota fuerunt caſtra de monte Sinai ſ. die 20. menſis huius ſecundi. facta namque cõputatione hac, & ſequentibus de quibus patet inf. 3. cap.

Recenſentes eos per cognationes, & domos ac familias.] Iſte eſt modus numerationis, vt leuior atque certior, & diſtinctior fieret numeratio. Nam ſi totus Iſrael fuiſſet in vnum cumulum conglobatus, vix potuiſſet haberi aliqua certitudo in numerando, quia aliqui bis numerarentur, & aliqui effugerent numerum, ſed primo diſtinctus eſt populus per duodecim tribus, quæ vocantur hic duodecim cognationes: deinde quælibet tribus in familias diſtributa eſt: deinde quælibet familia in domos, poſtea vero quælibet domus in capita virorum, vt patet ex verbis C litteræ. Et ſimilis modus erat, quando aliquis peccabat in toto populo, & neſciebatur quis eſſet, quoniam tunc applicabantur omnes tribus, & cadebat ſors ſuper tribũ illam in qua erat vir peccator: deinde applicabatur tribus illa diſtincta per familias, & cadebat ſors ſuper vnam familiam: deinde familia diuidebatur per domos. Poſtea domus diuidebantur per viros, quouſque caderet ſors ſuper virum illum qui peccauerat. ſic factum eſt, quando in Iericho peccauit Acham de tribu Iuda, accipiens pallium coccineum, & ducentos ſiclos, & regulam auream quinquaginta ſiclorum. Nam tunc ad Dominũ applicitæ ſunt omnes tribus, & inuentum eſt peccatum in tribu Iuda. & diuiſa illa per familias, inuentum fuit peccatum in familia Zare, & ſic ad vltimum, quouſque inueniretur in Achan, vt patet Ioſue. 7. cap. & erat iſte modus facilis D numerandi.

Et capita & nomina ſingulorum.] id eſt ꝙ iſta computatio fiebat per capita. i. per ſingulos viros, quia quilibet vir eſt vnum caput. & hoc exponitur cum dicitur per nomina ſingulorum. ſ. ꝙ numerabantur ſinguli viri, & ſcribebantur nomina eorum, vt haberetur certitudo numeri, & perſonarum in qualibet familia & domo. [A 20. anno. & ſupra.] Iſta erat ætas numeratorum. ſ. ꝙ antè vigeſimũ annum nullus numerabatur. de hoc ſupra dictum eſt.

Sicut præceperat Dominus Moyſi.] Iſtud præceptum habetur in principio. cap. vbi dixit Deus, quòd numeraret Moyſes omnem congregationem filiorum Iſrael in genere maſculino, & vigeſimo anno, & ſupra.

Numerati que ſunt in deſerto Sinai.] Nõ enim receſſerunt filij Iſrael de deſerto Sinai, quouſque fuit facta iſta E numeratio. finita autem numeratione mota ſunt caſtra die 20. menſis, vt patet infra 10. cap. [De Ruben.] Hic incipit numeratio per ſingulas tribus. & obſeruatur hic ordo, quẽ habebant iſtæ tribus ſub vexillis ſuis: præter hoc, ꝙ vexillum Ruben prius numeratum eſt cum tribus principibus eius & tribubus ipſorum, & tamen in ordine primo erat vexillum filiorum Iuda, cum tribus principibus ſuis, & iſtud poſtea numeratum eſt.

Primogenito Iſraelis] Id eſt quòd Ruben erat primogenitus Iacob, qui vocatur hic Iſrael, quia mutauit Dominus nomen eius, vt patet Geneſ. 32. & 35. cap. Eſt autem Ruben primogenitus Iacob ſecundum carnem, ſcilicet, quia natus eſt antè alios: non tamen manſerunt in eo iura primogenituræ, vt patet Geneſ. 49. c. ſed diuiſa ſunt per Iudam & Ioſeph, vt ſupra declaratum eſt. & tamen obſeruatus fuit hic iſte honor tribui Ruben, quòd poneretur ante alios.

Per generationes & familias ac domus ſuas.] Iſte eſt modus computationis, ſcilicet, ꝙ non computaretur tota tribus ſimul: ſed per diuiſiones. ſ. in familias & domos. & ponuntur hic generationes & familiæ. Nec poſſunt hic accipi generationes pro tribubus: quoniam tribus Ruben non poterat diuidi in alias tribus cum eſſet vnica, ſed dicitur quòd diuiſa eſt per generationes, id eſt per maiores diuiſiones familiarum. Nam non poſſunt diſtingui plures diuiſiones ſub tribu, quàm in familias & domos, & tamen ponuntur hic generationes: ideo neceſſe eſt, quod dicantur generationes maiores diuiſiones & primæ familiarum. Familiæ autem dicuntur diuiſiones minores familiarum, vel ponũtur hic iſta expoſitiuè, ſcilicet quod tribus Ruben computata eſt per generationes, familias & domos, id eſt per generationes quæ ſunt familiæ & domus, nam quælibet congregatio iſtarum dicitur eſſe aliqua generatio. & iſte ſecundus ſenſus melior eſt, vt nihil videatur ſuperfluum in littera. [Et nomina capitum ſingulorum.] Quia cõputatio iſta facta eſt p nomina omniũ virorum ſcribendo illa. [Omne quod ſexus maſculini eſt procedentium ad bellum.] Id eſt fuerunt numerati hic omnes maſculi, qui poterãt procedere ad bellum. Ex quo ſequitur quod ſupra dicebatur ſecundum quoſdam, ſcilicet quod non fuerunt computati hic omnes, qui erant à 20. anni, & ſupra, ſed ſolum illi qui erant potentes procedere ad bellum. Nam illi, qui erant valdè veteres, non cõputabantur hic, quia ad bellum procedere non poterant: & tamen ſecundum veritatem omnes, qui erant vltra vigeſimum annum computati ſunt. quia de omnibus erat verum, ſecundum modum loquendi Scripturæ ꝙ poterant ad bella procedere vt relatum fuit ſupra q. 15.

Quadringentaſex millia quingenti.] Iſta eſt ſumma tribus Ruben, & poſtea fuit numerata in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto, cum ingreſſuri eſſent Iſraelitæ terram Chanaan, & inuenti fuerunt viri quadragintatria millia ſeptingẽti triginta, & fecerunt ad iſtam ſummã duo millia ſeptingenti ſeptuaginta. Nam iſta tribus non creuit multum reſpectu aliarum tribuum, quia maledixerat ei Iacob pater ſuus, vt patet Geneſ. 49. cap. cum dicitur. effuſus es ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui. Idem patet in benedictione Moyſis ad omnes Iſraelitas Deuter. 33. cap. ſ. viuat Ruben & nõ moriatur, & ſit paruus numero.

Quare trib Ruben ſem. per creſcebat.

De filijs Simeon.] Hic ponitur ſecunda tribus, quæ numerata eſt, & ponitur iſta poſt tribum Ruben, quia erat ſub vexillo ſuo, & computabatur ſecunda tribus in ordine. ſic patet ſeq. cap. In iſta tribu fuit idem modus computandi per familias & domos, ſicut in ſuperiori tribu, & ita eſt in omnibus alijs.

Quinquaginta nouem millia trecenti.] Iſta eſt ſumma tribus Simeon: & iſta erat in magno numero à principio, tamen poſtea valde diminuta eſt, nec fuit aliqua tribus ita parua. nam in computatione quæ facta fuit, in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto, inuenta ſunt ſolum viginti duo millia virorum & ducenti. ſic patet infra 26. cap. & poſtea iſta tribus ſemper manſit parua, & propter hoc non recepit ſortem per ſe, ſed ſuſcepta fuit in tribu Iuda, erat habens magnam ſortem. ſic patet Ioſue cap. 19. cum dicitur. Hæc eſt hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes ſuas, in funiculo & poſſeſſione filiorum Iuda, quia maior erat, & idcirco poſſederunt filij Simeon iuxta cognationes eorum in medio hæreditatis eorum.

Cur tribus Simeon nõ habuit per ſe ſortem.

De tribu Gad.] Hic ponitur tertia tribus quæ erat ſub vexillo Ruben: quoniã iſtæ tres ſupradictæ habebant vnũ vexillum cuius princeps erat in tribu Ruben: & manebãt ad partem meridianam, vt patet ſeq. cap. Ideo deſcriptæ ſunt hic ſimul.

Quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta.] Iſta eſt ſumma filiorũ Gad. fuit Gad de filijs ancillarum, ſ. filius Zelphæ ancillæ Liæ, & numerus huius diminutus eſt: quoniam in numeratione, quæ facta eſt in anno quadrageſimo, ſolum inuenta fuerunt quadraginta millia quingenti. & ſic defecerunt ad ſummam quæ habetur hic, quinque millia & centum quinquaginta. Hoc

autem

autem est, quia in deserto mortui fuerant omnes qui numerati sunt hic: quia murmurauerant contra Dominum. In numeratione autem illa, quæ habetur infra 26. cap. nõ fuit aliquis de numeratis hic: & quædam tribus multum creuerunt: aliæ autem parum: etiam in quibusdam fiebat maior deuastatio quã in alijs propter murmurationes aduersus Deum. sicut patet infra 11. cap. vbi populus murmurauit pro labore itineris, & combusta est magna pars eius. Item ibidem illi, qui desiderauerunt carnes, mortui sunt vt patet eod. cap. etiam cum iterum murmurauerunt pro labore itineris misit Deus colubres ignitos, & multi perierunt de populo, vt patet infra 21. cap. Item quando adorauerunt idola Moab & commixti sunt mulieribus Moabitarum & Madianitarum, multi valdè perierunt. s. 24. millia, vt patet infra 25. cap. & quando iterum murmurauit populus pro combustione eorum qui surrexerãt contra Moysen & Aaron, multi cremati sunt. sicut patet infra 18. cap. In his autem plagis de quibusdam tribubus plures moriebantur quàm de alijs, maximè de tribu Simeon. nam in plaga illa quæ fuit propter adorationem Deorum Moab, plures perierunt de tribu Simeon quam de alijs, & dicitur, quod ferè omnes qui perierunt, erant de tribu Simeon, ideo fuit tanta diminutio in eis. Nam in prima numeratione quæ habetur hic fuerunt 59. millia trecenti: & in secunda numeratione quæ facta est in anno 40. inuenta fuerunt 22. millia ducenti, & sic defecerũt 28. millia, & centum. [De tribu Iuda.] Hic ponitur quarta tribus filiorum Iuda, & ista faciebat vnum vexillum. erat autem vexillum huius ad partem orientalem, & sub eo erat ipsa tribus Iuda cum tribu Issachar & Zabulon. Debebat autem primo poni ista tribus, quam tribus Ruben, quia vexillum huius primum erat, etiam quia tribus dignior erat. tamen primo posita fuit tribus Ruben, & obseruatus fuit ibi solum ordo natiuitatis. [Septuaginta quatuor millia sexcenti.] Ista est summa tribus Iudæ, & est maior omnib. alijs tribubus, & in quacunque numeratione semper fuit maior alijs tribubus, ideo accepit maiorem sortem quam ceteræ, vt patet Iosue 15. & 19. c. cum autem facta fuit cõputatio in anno 40. ab exitu de Aegypto, inuenta fuerunt 70. millia quingenti, & sic deficiunt ad istam summam quæ habetur hic, quatuor millia, & centum, vt patet infra 26. c. [De filijs Issachar.] ista est secunda tribus quæ erat sub vexillo Iudæ ad partem orientalem. Est autem Issachar filius Liæ quintus, vt patet Genes. 30. cap. & positus fuit cum fratre suo Iuda. [Quinquaginta millia quadringenti.

Quare quædam tribus quodam tempore magis crescebant, & aliæ alio tempore, & de causis eius. Et cur in deserto Hebræi non multiplicati sunt, cum tantum ibi steterint. Quæst. XXIII.

Ista est summa in tribu Issachar, & postea in numeratione quæ facta est 40. anno ab exitu de Aegyto fuit computata ista tribus, & inuenta sunt 64. millia trecenti. & sic creuit ista tribus ad omnes alias præcedentes, quia aliæ habebant minus in cõputatione, ista vero habet amplius quam prius habuit. superat enim illa summa priorem per decem millia demptis centum. Hoc autem erat, quia quibusdam temporibus quædã tribus magis crescebant quam aliæ. Etiam fiebat hoc, secundum quod plures de quibusdam tribubus cõdemnati fuerant propter murmurationem ad non intrandum in terram promissionis. Illæ autem tribus, quæ habebant multos paruulos, nondum attingentes vigesimum annum, quando ista computatio facta est, magis creuerunt, quia de illis, qui non attigerant vigesimum annum, nullus condemnatus est, qui vero numerati fuerant hic completo iam vigesimo anno, mortui sunt. Et quia in exitu de Aegypto contigit quasdam tribus habere plures paruulos quam alias nondum attingentes annum vigesimum, istæ magis crescere potuerunt, & reperiri in maiori numero quam ante fuerant in hac prima numeratione. Vnde aliquis admirabitur, quare in quadraginta annis, quibus fuerunt Israelitæ in deserto, non multiplicati sint, ita vt essent multipliciter plures quam ingressi fuerant, sicut factum est in ingressu

F in Aegyptum, & egressu. Nam quando Israelitæ ingressi sunt, erant animæ 66. vt habetur Genes. 46. cap. vel secũdum aliã numerationem erant 70. animæ, vt patet Exod. cap. 1. & Deuter. 10. cap. & hoc computando tam paruulos quam magnos: & tamen in exitu de Aegypto fuerunt plures quam sexcenta millia peditum, præter senes, & paruulos, sed non manserunt in Aegypto, nisi annis ducentis, & quasi 15. vt declaratum fuit Genes. 15. & Exod. 12. cap. ergo proportionaliter debuissent in 40. annis quibus fuerũt in deserto, augeri ad valdè magnam multitudinem, & tamen non aucti sunt, sed potius diminuti, quia minor summa inuenta est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto quam anno secundo numerationis huius, vt patet comparando istam summam illi, quæ habetur infra 26. cap.

G Sed dicendum est, hoc factum fuisse propter maledictionem à Deo inflictam, quoniam omnes qui numerati sunt hic in deserto perierunt, & etiam multi de alijs qui non fuerunt numerati: alioquin excreuisset numerus Israelitarum in deserto ad valdè maiorem summam, quam fuerãt cum ingressi sunt. Quod autem dicitur, quod nullus fuerit condemnatus de his, qui non attigerunt annum vigesimum. Est verum per regulam generalem, scilicet, quia infra 14. dicitur, quod omnes qui erant à vigesimo anno & supra, condemnati sunt. ita quòd nullus de eis mansit ad intrandum in terram Chanaan. de illis autẽ qui fuerunt circa vigesimum annum, non datur regula generalis, scilicet quòd omnes perierint, vel nullus perierit. Sed est certum, quòd omnes isti qui murmurauerant mortui sint in deserto; quia ista pœna inflicta fuit
H pro murmuratione infra 14. [De filijs Zabulon.] Ista erat tribus tertia existens sub vexillo Iudæ: nam Iudas, & Issachar, & Zabulon erant habentes vexillum vnum, vt patet seq. cap. Est autem Issachar frater Iudæ, & Zabulon, & dicitur Zabulon esse filius Liæ sextus, vt patet Genes. 30. cap. [Quinquaginta septem millia quadringenti.] Ista est summa in tribu Zabulon, & postea quando fuit computata ista tribus in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto fuerunt inuenta sexaginta millia virorum, & quingenti, & sic superat posterior primam summam tribus millibus, & centum.

De filijs Ioseph.] Hic ponuntur pertinentes ad vexillum tertium filiorum Ephraim, & istud erat ad partem occidentalem habens secum alias duas tribus, scilicet, Manassem, & Beniamin, quia omnes istæ tres tribus pertine-
I bant ad eandem matrem, scilicet ad Rachelem, quæ peperit filios duos Ioseph, & Beniamin. de Ioseph autem exierunt duæ tribus, de Beniamin vero vnica. Et quando dicitur hic de computatione filiorum Ioseph, non est intelligendum, quòd computentur filij Ioseph, tanquam vna tribus, sicut filij Iudæ, vel Ruben, & sic de alijs, sed cõputãtur in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim: ponuntur tamen isti filij Ioseph ad signandum, quòd isti duo debebant facere vnam tribum, cũ essent filij Ioseph, qui erat vnus filius Iacob: transtulit tamen Iacob in Ioseph duplicem partem hæreditatis, quam in quemlibet alium filiorum suorum, quia istud erat vnum de iuribus primogenituræ quæ debebantur Ruben. Quia tamen ipse fuit demeritus, transtulit Iacob ista iura in Iudam, & Ioseph, scilicet in Iudam potestatem regnatiuam, & in
K Ioseph duplicem partem hæreditatis, vt supra declaratũ est. [Filiorum Ephraim.] Ioseph diuiditur in duas tribus, scilicet in Manassem, & Ephraim, & horum maiorem Manasses: Deus tamen voluit transferre primogenituram in Ephraim, & maiorem multiplicationem in populo, & dignitate. Sic enim significauit Iacob in benedictione sua, vt habetur Genes. cap. 18. cum dixit Ioseph. Non ita conuenit pater, quia hic primogenitus est, pone dexteram tuam super caput eius, qui renuens ait, scio fili mi scio, & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semẽ illius crescet in gentes. Vnde semp. fuit in maiori auctoritate tribus Ephraim quam Manasse, & vnum de quatuor vexillis erat tribus Ephraim. tribus autem Manasse erat sub eodem vexillo, sic etiam postea factum est: quoniam dux Israel fuit de tribu Ephraim, vt patet infra 15. cap. & cũ essent in terra promissio-

promissionis, de tribu Ephraim facti sunt Reges, sicut de tribu Iuda. Nam Ieroboam qui fuit primus Rex in diuisione Israelis, fuit de tribu Ephraim, & consequenter omnes alij Reges Israel descenderunt ab eo, vt patet 3. Reg. 12. cap.

Quadraginta millia quingenti.] Ista est summa filiorũ Ephraim, sed postea in numeratione facta anno quadragesimo ab exitu de Ægypto inuẽta sũt quadragintaquinque millia sexcenti, vt patet infra 26. cap. & sic excrescit illa summa à priori in quinque millibus & centum.

Porro filiorum Manasse.] Ista est secunda tribus, quæ erat sub vexillo filiorum Ephraim, quia ambo erant filij Ioseph, qui erat filius Rachel, vt patet Genes. 30. cap.

Trigintaduo millia ducenti.] Ista est summa filiorum Manasse, & in minori numero, quàm omnes aliæ tribus, quarum computationes hic ponuntur, & tamen in computatione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, habuit valde maiorem summam. s. quinquaginta duo millia virorum, & septingentos, vt patet infra, cap. 26. & superant ad istam summam viginti millia quingenti, & sic tribus illa quæ fuit in minori numero in cõputatione hac magis creuit, quàm omnes aliæ tribus: nonquidem, quòd efficeretur maior quam omnes aliæ, sed quia in ipsa additi sunt & inuenti plures excreuisse in numeratione secunda, quam excreuerint in qualibet alia tribu. [De filijs Beniamin.] Ista erat tribus, quæ erat sub vexillo filiorum Ephraim, & sunt omnes isti fratres ex eadem matre, s. ex Rachele: fuit enim Beniamin filius secundus & vltimus Rachel. nam cum ipsum pareret mortua est, vt habetur Genes 35. capite.

Trigintaquinque millia quadringenti.] Ista est sũma filiorum Beniamin. & in computatione facta quadragesimo anno egressionis de Aegypto inuenti sunt isti 45. millia quingenti, vt patet infra 26. cap. & sic excreuerunt ad istam summam decem millia & centum. Isti filij Beniamin quamquam essent propinquiores in cognatione filijs Ephraim, & Manasse, tamen magis dilexerunt filios Iuda, ideo quando facta est diuisio regni tempore Roboam filij Salomonis, recedentibus omnibus tribubus à tribu Iuda, mansit cum eis tribus Beniamin, vt patet 3. Reg. c. 12. [De filijs Dan.] Hic ponitur numerus tribus Dan, & pertinent iam tres tribus sequẽtes ad quartum vexillum, quod erat in parte Septentrionali princeps autem vexilli erat tribus Dan, vt patet seq. cap. Est autem Dan filius Balæ ancillæ Rachelis, & cum eo sunt alij duo filij ancillarum. s. Nephthalim frater Dan, filius Balæ, & Aser filius Zelphæ ancillæ Liæ Alius autem filius ancillæ. s. Gad frater Aser, fuit sub vexillo filiorum Ruben, vt patet sup. Et quamquam omnes isti tres essent filij ancillarum, tamen Dan habuit excellentiam inter alios, & hoc propter ordinem natiuitatis: tribus enim Dan excedebat tribum Nephthalim, quia quamuis ambo essent filij Balæ, tamen prior natiuitate erat Dan, vt patet Gen. 30. cap. Excedebat etiam Dan, & Gad, & Aser filios Zelphæ in duobus: primo in ordine natiuitatis, quia Dan, natus fuit antequam nascerentur filij Zelphæ, vt patet Genes. 30. cap.

De causa pre[illegible] filijs ancillarum alterutrum.

Item excedebat Dan, quia mater sua Bala primo tradita fuit in vxorem Iacob quam Zelpha mater Aser, & Gad, vt patet Genes. 30. cap. Fuit etiam excellens postea tribus Dan: quoniam de ipsa exiuit Samson, qui fuit Iudex in Israel, & liberauit populum à Philisthæis, vt patet Iudic. cap. 15. & hoc significauit Iacob, quando benedixit ei Genes. 49. cap. dicens: Dan iudicabit populum suũ, sicut & alia tribus Israel. [62. millia septingenti.] Ista est summa filiorum Dan. postea autem quando computati sunt in exitu de deserto, inuenti sunt 64. millia quadringenti, vt patet infra, 26. cap. Et sic excrescũt ad istam summam mille septingenti. [De filiis Aser.] Ista est secunda tribus, quæ erat sub vexillo filiorum Dan: fuit autem Aser filius Zelphæ ancillæ Liæ, & fuit vltimus filius eius, vt patet Genes. 30. cap. & omnes hi qui erant sub hoc vexillo erant filii ancillarum, atque potius fuissent omnes filij ancillæ sub eodem vexillo, nisi quia quattuor erant, scilicet duo filij Zelphæ, & duo filii Balæ, & tamen sub quolibet vexillo erãt solum tres tribus, vt patet seq. cap. Ideo vnus de filijs ancillarum, scilicet, Gad, positus fuit cũ filijs Dominarum, scilicet in vexillo tribus Ruben, vt patet supra. [Quadraginta millia, & mille quingenti.] Ista est summa filiorum Aser, sed in computatione ab exitu de Aegypto maior inuenta est, fuerunt enim quinquaginta tria millia quadringenti, vt patet infra, 26. cap. & sic crescit illa summa ad istam in duodecim millibus demptis centum. [De filijs Nephtalim.] Ista est tertia tribus, quæ erat sub quarto vexillo filiorum Dan, & est vltima in tota computatione tribuum. Fuit autem Nephtalim filius Balæ ancillæ Rachel, & fuit secundus & vltimus, & ita hic coniunctus est fratri suo Dan. [Quinquaginta tria millia quadringẽti.] Ista est summa filiorum Nephtalim, quæ postea inuenta est minor in egressu de deserto anno quadragesimo: fuerunt enim quadragintaquinque millia quadringenti, & sic deficiunt ad istam summam octo millia. [Hi sunt quos numerauit Moyses & Aaron.] Hic ponitur epilogus totius numerationis factæ, & dicitur esse facta per Moysen & Aron, quia isti sunt qui principaliter numerauerunt tribus istas; principes autem non fuerunt principales numerantes sed adiutores. Item, quia Moyses & Aron per se numerauerunt omnes tribus, sed isti principes non adiuuerunt ad numerandum omnes, solum autem adiuuâbat quilibet ad numerandum tribum suam: & sic quilibet de principibus numerabat vnam tribum, vt supra declaratum est. [Et duodecim principes Israel.] Dicuntur duodecim principes qui erant principes tribuum. Illi autem qui erant principes familiarum, non venerunt ad computationem faciendam, vt supra declaratum est, hic satis apparet, cũ dicatur ꝙ duodecim principes Israel numerauerunt multitudinem hãc cum Moyse & Aaron. [Singulos per domos cognationum suarum.] Id est, numeratio ista facta est per domos & cognationes, idest per domos & familias. Nam non fuit facta ista numeratio confusa totius populi congregati in vnum, sed distinguebatur quælibet tribus in familias, & familia in domos, & domus in viros, vt supra est dictum. & sic nullus poterat sequi error. [Fueruntq; omnes filij Israel.] Hic ponitur summa totalis omnium Israelitarum ex supra positis. Hoc tamen est intelligendum sine Leuitis, quia illi non computati sunt cum reliquo populo, vt infra iubetur. Etiam intelligendum est, ꝙ in hoc numero comprehenduntur principes multitudinis, siue principes familiarũ, siue domorum, siue tribuum. Omnes hi enim tanquam quilibet viri de populo computabantur. [Sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.] Ista est summa totalis collecta ex omnibus summis partialibus quæ infra habentur.

An à sexto mense anni primi quando oblata sunt munera vsque ad secundum mensem anni secundi, quando facta fuit ista numeratio, fuerit mortuus aliquis de Israelitis. Et qui fuerint, qui occisi sunt in adoratione vituli. Quæst. XXIV.

ET sciendum quòd ista summa, & illa quæ habetur Exod. 39. cap. vbi ponitur alia computatio Israelitarum, sunt totaliter æquales, ita quòd nec vnus superet aut desit. Et quidam inferunt, quòd à principio mẽsis sexti, anni primi ab exitu de Aegypto, quando oblata sunt donaria, & facta fuit numeratio, non fuit mortuus aliquis de Israelitis, qui esset vltra viginti annos. & sunt hoc spatium octo mẽsium, scilicet à mense sexto anni primi vsque ad mensem secundum anni sequentis, & sic dicunt fuisse magnum miraculum, quòd in tanto tempore non fuerit mortuus aliquis in tam ingenti multitudine Israelitarum. Dicunt autem hoc fuisse specialiter factum à Deo qui omnibus sanitatem, & robur conferebat. sic habetur Psalm. 104. Eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Quod autem tempus istud intermediũ inter duas numerationes fuerit octo mensium, vel quasi, apparet: quia fuit facta numeratio illa descendente Moyse secunda vice de monte, quod fuit in fine quinti mensis anni primi, vel in principio sexti, quoniam ipse ascendit in montem post datam legem, vel confirmatam, vt apparet Exod. 24. cap. & hoc erat in 8. die, vel quasi mensis tertij anni eiusdem,

dem, vt eod.cap.declaratum est. Computando ergo 80. F dies vlterius quibus Moyses fuit cum Domino bis in mõte cum aliquibus intermedijs in descensu primo, peruenietur vsque ad finem mensis quinti, vel principium sexti,& tunc in descensu locutus fuit Israelitis de fabricatione Tabernaculi, & obtulerunt atque numerati sunt. fuerunt ergo menses octo.vel quasi intermedij.

Sed dicet aliquis, q; isti præsupponunt falsum,s.q; nullus de viris numeratis mortuus fuerit inter primã numerationem,& secundam,quia perierunt 23.millia virorum gladio in adoratione vituli.

Ad hoc forte responderet aliquis,q; ista 23. millia virorum de quibus Exod.32.cap. fuerunt de Aegyptijs ascendentibus cum Iudæis. Nam vulgus promiscuum infinitæ multitudinis ascendit cum Israelitis de Aegypto, vt patet Exod.12 cap.Nullus tamen de Aegyptijs numeratus fuit G Exod.39.c. nec hic. Ideo quamquam perierint 23. millia virorum in adoratione vituli,tamen non sequitur ex hoc, quòd perierit aliquis de viris Israelitis numeratis.

Dicendum est q; non potest stare 23.millia virorum occubentium gladio in adoratione vituli fuisse de Agyptijs solum,sed multi de Israelitis perierunt, quod patet ex verbis Moysi Exodi 32.cap. cum dicitur. Ponat vir gladium super femur suum,& ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Item patet hoc ex verbis eiusdẽ Moysi postq̃ ista facta sunt. Dixit enim consecrastis manus vestras hodie Domino vnusquisque in filio,& fratre suo,vt detur vobis benedictio. Manifestum autem est non posse hoc intelligi de Aegyptijs, quia isti non vocantur fratres, & proximi Israelitarum, sed H aduenæ, & peregrini, vt patet ex toto processu quattuor librorum vltimorum Pentateuchi. Item, patet hoc Deuteron. 33.cap.cum dicitur in benedictione Leuitarum. Qui dixit patri suo, & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. Et intelligitur hoc de occisione facta pro fabricatione vituli. Non ergo potest hoc intelligi, q; Aegyptij soli perierint in fabricatione vituli.

Aliter tamen respõdendum est, quòd occisio facta pro fabricatione vituli, non fuit inter istas duas computationes,sed ante. Quod patet;quia occisio adorantium vitulũ fuit,quando primo Moyses descendit de monte,immo ad hoc descendit,quia totus populus erat in errore pro fabricatione vituli. Et dixit ei Deus. Descende,peccauit populus tuus quem adduxisti de terra Aegypti, vt patet Exodi 32.cap. Et tunc descendit atque occidit 23. millia pecca- L torum; Hoc autem facto rediit ad Dominũ,vt patet eodẽ cap. Et hoc ad orandum, vt remitteret peccatum Israelitarum,& mansit 40.diebus orando,vt patet Exod.34.c.& Deuter.9. Quibus completis, descendit deferens secum tabulas secundas, & locutus est ad principes de fabricatione Tabernaculi, & de oblatione, vt patet Exod.34.& 35.cap. Et tunc facta fuit numeratio soluentium dimidiũ siclum,quorum summa habetur Exod.39.cap. Non ergo intercidit occasio idololatrarum inter computationem illam & istam,& consequenter non potest dici, quòd inter illam computationem, & hanc mortui sint de Israelitis 23.millia virorum.

Dicendum ergo est, q; satis potest stare, nullum de viris computatis in illa computatione fuisse mortuum vsq; ad tempus istius cõputationis. Et ex hoc sequebatur aliud K corollarium.s.q; tot fuerunt in computatione illa in qualibet tribu, sicut nunc inuenta sunt: Nam si nullus ab illo tempore vsque ad hanc computationem de viris numeratis mortuus est, ergò omnes qui nunc sunt viri numerati nunc erant. Ideo dabitur, q; sicut æqualis est summa ista totalis illi summæ quæ habetur Exodi 39.cap. ita summæ partiales singularum tribuum essent æquales.

Sed dicendum est,q; quamquam ista stare possint,non sequuntur necessariò: quia licet tanta summa virorum esset nunc,sicut in prima illa numeratione, tamen poterant aliqui defecisse de illis, & alij postea subrogari fuisse qui crescerent,& sic contingeret tot esse subrogatos quot defecissent,& maneret semper summa æqualis.

Sed dices non posse stare: quia in hoc paruo tempore nõ poterant subrogari aliqui loco eorum qui defecissent: F solum enim fuerunt octo menses inter vnam numerationem,& alteram, vt supra declaratum est: sed non poterãt aliqui in hoc tempore peruenire ad tantam ætatem, vt subrogarentur loco eorum qui defecissent: nam non computabantur aliqui immediate cum nascerentur, sed postquam vigesimum annum agerent;& hoc non poterat esse in tam paruo tempore.

Respondendum est, istud argumentum procederet ex errore: Nam ad hoc,quòd aliqui subrogarentur in numerum loco mortuorũ,non oportebat,vt post mortem vnius nasceretur alius,& tunc expectaretur vsque ad annum vigesimum suum. Sed quando facta est illa computatio quæ habetur Exod.39.c.solum computati sunt viri à viginti annis,& supra. Si autem aliqui haberent 19.annos, & dimidium, vel quasi viginti nondum completos,non com- G putabantur, & tamen isti post tres,vel quattuor menses, vel duos, accederent ad annum vigesimum, & computarentur, & sic poterat esse, quòd quando facta est illa computatio,erant plures adolescentes,scilicet tria millia, vel quattuor millia qui haberent 19.annos,& dimidium, & isti non computarentur, tamen post dimidium annum venirent ad numerum, & sic vsque ad quinque menses post factam computationem cresceret ista summa per quattuor millia virorum; & sic fieri potuit,quòd aliqui de numeratis in prima computatione morerentur, & alij nouiter excrescerent subrogati ad summam. Et hoc modo maneret eadem summa hic, quæ fuerat ante per octo menses. Amplius autem sciendum est,quòd ista cõputatio fuit facta quasi per triginta nouem annos ante illam quæ habetur infra 26. capite: sed non manet eadem H summam tam in partialibus numeris tribuum, quam in totali summa: Nam de quibusdam tribubus facta fuit diminutio, in alijs autem factum fuit augmentum, sicut apparet supra ex dictis cum conferebamus istas summas illis;etiam summa totalis discordat quando hic sunt sexcenta tria millia quingenti quinquaginta,infra tamen 26. cap. habentur sexcenta millia,& mille septingenti triginta. deficit ergo illa summa ad istam in mille octingentis octuaginta. De causa autem quare Israelitæ toto isto tempore non multiplicati sunt, vt excrescerent ad summam priorem supra dictum est. [Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum.] Hic ponitur exceptio a numero superiori.s.q; non fuerunt numerati omnes Israelitæ. Nam Leuitæ non fuerunt computati inter ipsos. Causa autem huius est:quia illi, qui supra computati sunt, erant bellato- L res, vt patet per totum caput, cum dicatur virorum procedentium ad bellũ Leuitæ aũt non procedebãt ad bellũ, sed erant ad ministerium Domini separati: nõ debuit igitur poni numeratio eorum cum numeratione bellatorũ.

Quare summa Leuitarũ non fuerit posita cũ alijs Israelitis.

An Sacerdotibus in Veteri Test. licuerit pugnare. Et an esset differentia inter laicos Leuitas, & Sacerdotes quantum ad hoc, quòd est effundere sanguinem. Et cur Leuitæ non fuerint numerati cum alijs Israelitis.

Quæstio XXV.

SED aliquis obijciet, quòd Sacerdotes & Leuitæ pugnabant. Nam non solum Leuitæ,qui magis pertinebant ad vulgares, sed etiam Sacerdotes, vt patet de filijs Heli Sacerdotis Magni qui iuerunt in pugnam cum alijs K Israelitis, & mortui sunt, vt patet 1.Regum.4.cap. Idem patet in Machabæis: nam isti erant Summi Sacerdotes: pugnauerunt tamen contra hostes manu sua, vt patet ex libris Machabæorum.

Respondendum est, quòd officium Sacerdotum, vel Leuitarum non erat ire ad pugnam cum ceteris Israelitis, sed ministrare in his,quæ ad Dominũ pertinebant, vt patet infra in littera: & tamen ibant ad bellum aliqui de Sacerdotibus, non quidem vt pugnarent,sed vt cõfortarent plebem. Sic patet Deuteron.20.cap.cum dicitur: Appropinquante autem prælio,stabit Sacerdos ante aciem,& sic loquetur ad populum. Audi Israel,&c. Et hoc modo se habent Sacerdotes nostri temporis: quoniam licitum est eis ire ad iusta bella ad confortandum pugnantes, & prædicandum, atque audiendum confessiones: licuit tamen Sacerdotibus Veteris Testamenti magis se immiscere

vulgaribus actionibus quam Sacerdotibus Noui Testamenti, quia in eis non erat ita proprie Sacerdotium & ordo, sicut nunc est. Ideo in temporibus necessitatum Sacerdotes magni pugnabant, sicut patet de Matathia, qui erat Sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. capit. 1. & 2. Et tamen ipse pugnauit & hortatus est filios suos ad pugnam, & post eum fuit Iudas Sacerdos magnus qui dicitur Machabæus, & frater eius Ionathas, & Simon, & postea Ioannes Hyrcanus filius Simonis. De quolibet enim istorum dicitur, quod erat Sacerdos magnus, & tamen omnes pugnauerunt fortiter, & effuderunt sanguinem, vt patet ex duobus libris Machabæorum. Nunc autem non licet sic. Quando autem supra arguebatur de duobus filijs Heli, qui in bello mortui sunt; poterat responderi, quod ipsi non iuerunt in bellum ad pugnandum, sed ad exhortandum, & dicendum verba illa, quæ iubentur dicere Sacerdotes pugnantibus, de quibus Deuteronom. 20. capit.

Vel potest dici, quod isti non fuerunt ad pugnandum: sed ad portandum Arcam in pugnam, vt clare demonstratur 1. Reg. c. 4. Nam primo cum iuerunt Israelitæ in pugnam contra Philisthijm, non portauerũt secum Arcam & percussi sunt. Postea autem portata fuit Arca in castra. Et dicitur in littera. Tulerunt Arcã fœderis Domini exercituum sedentis, super Cherubin: erantq; duo filij Heli cum Arca fœderis Domini, Ophni & Phinees. Non ergo iuerunt isti Sacerdotes ad pugnandum, sed ad ferendum Arcam.

Si autem obijcias, quod isti Sacerdotes pugnauerunt quia in bello mortui sunt, vt patet 1. Reg. cap. 4.

Respondendum est, quod non sequitur illud ex hoc: Nam isti Sacerdotes iuerunt ad ferendum Arcã, & quando capta est Arca à Philisthijm, vt patet eod. cap. forte voluerunt isti defendere Arcã & occisi sunt: & tamẽ quamquam isti pugnarent, postquam semel ad bellum iuerunt, non videbatur inconueniens: Nam etiam hoc dato, semper stat, quod non esset officium Sacerdotum pugnare, ideo non numerati sunt.

Prædicta autem vera sunt in eo sensu in quo dicuntur, & tamen veritas est, ꝙ in Veteri Testamento nõ erat differentia inter Leuitas siue Sacerdotes & purè laicos quãtum ad hoc ꝙ liceret quibusdam pugnare & effundere sanguinem: alijs autẽ non, sed æqualiter licebat vtrisque. Causa est: quia non fuerat Sacerdotibus & Leuitis vetitum à Deo effundere sanguinem. Omnia autem quæ nõ sunt vetita licent. Nam nunc Sacerdotibus nostris non licet effundere sanguinem, quia tam iura Diuina quam humana illud vetuerunt; cum dicat Apost. 1. ad Timot. 3. Oportet Episcopum esse non percussorem, idest non effusorem sanguinis. Quod autem dicitur de Episcopo, intelligitur de omnibus constitutis in sacro ordine. De iuribus humanis nota est prohibitio. Si autem non esset prohibitum, liceret illis indifferẽter sicut laicis. Sed in Veteri Testamento non fuit vetitum Sacerdotibus & Leuitis effundere sanguinem, ideo licebat illis.

Sed dicendum quod quamuis liceret eis, non fuit officium ipsorum sicut laicorum, quia Deus elegit eos in aliud ministerium, in quo sibi deseruirent loco totius populi; quod patet infra 3. & 18. capitul. Ideo occupati in illo ministerio non poterant vacare alijs necessitatibus populi, quia etiam nec accipiebant partem terræ & possessionem cum eis infra 18. & Deuteronom. 18. capitul. sed loco possessionum habebant solum iura sanctuarij Iosue 13. capitul. Quando autem populus Israel pugnabat contra hostes, omnes Sacerdotes & Leuitæ quotquot poterant adiuuabant eos in bello, & interdum ipsi erant præcipui pugnatores, & duces bellorum, sicut dictum fuit de Machabæis: cum nihil in hoc magis liceret laico quam Sacerdoti.

Causa autem vera quare Leuitæ fuerunt per se numerati non fuit, quasi laici nunc numerarentur ad bellum, & ideo illi non deberent cum eis numerari, quia vtrumque est falsum, quia etiam laici non fuerunt nunc numerati, vt irent ad bellum, sicut ostendimus supra q. 15. sed quia Deus voluit ordinare castrametationes ipsorum per desertum. Et ad hoc & ad multa alia oportebat quamlibet tribum esse numeratam, & quod omnium fieret vna summa, ideo non excludebantur Leuitæ ab hac numeratione propter istam causam etiam si non liceret illis pugnare.

Sed Leuitæ non debuerunt computari cum reliqua multitudine, quia non faciebãt cum eis vnum populum. Omnes enim duodecim tribus erant vnus populus & communicabant in omnibus, scilicet, diuiserunt inter se totam terram, & vacabant rebus pure secularibus: Leuitæ autem in nullo conueniebant cum populo, quia non accipiebant aliquam possessionem, nec partem terræ cum illis, infra 18 & Deuteronomij 18. Etiam non habitabant simul, sicut quælibet alia tribus, sed habitabant dispersi per totam terram Israel in quadraginta octo ciuitatibus, quæ datæ sunt eis à populo infra trigesimoquinto, & Iosue vigesimoprimo. Etiam non colebant terram, vt inde sustentarentur sicut laici, sed accipiebant ab illis reditus Sanctuarij qui erant eis in sustentationem, infra decimooctauo, & Iosue decimotertio capite. Etiam ministrabant isti soli in Sanctuario, & nulli de laicis licebat illuc accedere, infra, in littera, & infra tertio, & decimooctauo. Ideo cum esset tanta differentia Leuitarum, & aliarum tribuũ, non debuerunt poni sub vna numeratione, quia illi ponuntur sub vno numero, qui ad aliquid commune pertinent, quod non erat Israelitis, & Leuitis.

Et istud patet: quia in littera exprimitur causa quare non numerarentur Leuitæ cum alijs, cum dicitur: tribum Leui noli numerare, neque ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitues eos super Tabernaculum testimonii: quasi dicat, ex hoc, quod constituendi erant Leuitæ supra Tabernaculum, non erant computandi cum alijs tribubus.

Secunda causa erat: quia Leuitæ computandi fuerunt per alium modum. Nam omnes qui ponuntur sub eadem summa, numerantur vno modo: sic fuit de duodecim tribubus, quia omnes viri computabantur ibi à viginti annis, & supra, vt patet supra in littera. Leuitæ autem computati fuerunt ab vno mense, & supra, ut patet infra 3. cap. Ideo etiam si ipsi fuissent purè laici, non potuissent computari, cum alijs sub eadem summa, sed per se computati fuissent, sicut factum est.

Tertia causa fuit, quia Leuitæ, & laici distinguũtur quasi ex opposito: Nam fuerunt Leuitæ oblati pro populo, & accepti à Deo loco primogenitorum, sed offerens, & oblatum condistinguuntur, & talia non connumerantur, ideo non debuerunt Leuitæ sub vna summa poni simul cum populo, sed per se numerari, sicut postea factum est.

[Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum.] Idest in familiis suis, vel in cognationibus familiarum. Nã non potest hic accipi tribus propriè, quia Leuitæ non dicuntur facere tribum. Solum enim sunt duodecim tribus Israel, inter quas non numerantur Leuitæ, vt patet hic, & in multis aliis locis Veteris Testamenti. Et tamen adhuc dato, quod Leuitæ facerent vnam tribum, sicut quilibet alius de filiis Iacob, tamen inter Leuitas non essent multæ tribus. Sed hic dicuntur Leuitæ habere tribus cognationum, ideo accipitur tribus pro aliqua congregatione sub tribu. Et isto modo inter Leuitas sunt multæ tribus. Vel accipitur tribus, pro cognatione, & sic quot sunt cognationes inter Leuitas, tot sunt tribus. Et quia cognationes principales Leuitarum sunt tres, scilicet, Meraritarum, Gersonitarum, & Caathitarum, dicentur esse tres tribus in Leuitis. Et hoc significat hic littera dicens: in tribubus familiarum, idest, in familiis, quæ sunt tribus, scilicet, cognationes.

[Non sunt numerati cum eis.] Idest, Leuitæ non fuerunt computati cum aliis Israelitis, quod patet ex superioribus, sed solum filii Iacob. Et non dicitur hic, quod non computentur Leuitæ, sed quod non computentur cum alijs Israelitis. Nam Leuitæ computati sunt omnes ab vno mense, & supra, vt patet infra 3. cap. Et tamen ista computatio non fuit cum computatione aliorum Israelitarum, nec summa Leuitarum est pars istius magnæ summæ, scilicet, sexcentorum trium millium quingentorum quinquaginta.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens: Tribum Leui noli numerare, neque pones summam eorum cum filijs Israel: sed constitue eos super Tabernaculum testimonij & cuncta vasa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Ipsi portabunt Tabernaculum, & omnia vtensilia eius: & erunt in ministerio, ac per gyrum Tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ Tabernaculum: cum castrametandum, erigent. Quisquis externorum accesserit, occidetur. Metabuntur autem castra filij Israel vnusquisque per turmas, & cuneos atque exercitum suum. Porro Leuitæ per gyrum Tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, & excubabunt in custodijs Tabernaculi testimonij. Fecerunt ergo filij Israel iuxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi.

[Locutusq; est Dominus.] Secundum quosdam Incipit hic cap. 2. & sic assignat Nicolaus; tamen secundum communem assignationem in Biblijs non incipit hic, sed infra. Nam totum secundum cap. est de dispositione castrorum sub quatuor vexillis.

[Tribum Leui noli numerare.] Non vetat Deus Moysi numerare tribum Leui, cum infra, 3. c. iubeat numerare, sed vetat numerare cũ alijs tribubus, propter causam supra positam. Non vocatur hic tribus Leui vna de tribubus Israel, quia tunc essent tredecim tribus, Scriptura tamen nunquam posuit, nisi duodecim. Ideo quamquam aliquando dicamus Leuitas esse vnam tribum, non tamẽ debemus confiteri esse de tribubus Israel.

[Neque pones summam eorum cum filijs Israel.] Hoc est quod supra dicebatur, s. quod quamquam Leuitę com- H
putarentur, tamen non debebant computari cum alijs Israelitis, ita vt ex eis atque ceteris in vnum collatis efficeretur vna totalis summa, sed per se computati sunt Leuitæ. Et secundum, quod factum est in ista numeratione, ita fuit factum in alia numeratione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Nã computatis omnibus Israelitis in vnam summã, postea Leuitę per se computati sunt.

[Sed constitue eos super Tabernaculum testimonij.] Hic ponitur causa quare non deberent numerari Leuitæ cum alijs Israelitis, s. quia ponendi erant super Sãctuariũ, & conueniebat eis illud ministerium, ideo non poterant vacare bellicis operationibus, sicut alij qui computabantur inter filios Israel in summa superiori. Ista litera potest duobus modis intelligi; vno modo referendo ad omnes Leuitas, siue Sacerdotes, siue non Sacerdotes. Et tunc est I
sensus, quod Leuitæ constituebantur super Sanctuarium, idest Sacerdotes qui erant partes Leuitarũ constituebantur super Sanctuarium, s. ad faciẽda ministeria in Tabernaculo testimonij. Erant namque quatuor ministeria Sacerdotum in Tabernaculo, & Sanctuario.

Quatuor ministeria Sacerdotum in tabernaculo.

Prima ministratio, vt offerrent quotidie in mane, & in vespere, vt patet Exo. cap. 30.

Secunda, vt disponerent lucernas quotidie in candelabro aureo, vt patet Exod. 27. capitul. & 30. & Leuitici 24. capite.

Tertia ministratio erat in disponendis panibus propositionis, vt patet Leuitici 24. capite.

Quarta ministratio erat in sacrificijs in altari holocaustorum. Sacerdotes autem soli poterant ista facere, vt patet infra 3. c. Ideo quantum ad hoc, dicebantur constituti K
super Tabernaculum testimonij. Etiam potest hoc intelligi referendo ad Leuitas, s. quod erant super Tabernaculum testimonij, idest, positi ad portandum ea quæ erant in Tabernaculo testimonij, & in toto Sanctuario.

Alio modo potest intelligi littera ista, vt solum accipiatur hoc de Leuitis minoribus, & non de Sacerdotibus. Et tunc est sensus, quod constituantur Leuitę super Sãctuarium. i. constituatur officium eorum in portando ea, quæ pertinent ad Sanctuarium. Et iste sensus secundus conuenientior est: quod patet ex duobus, Primò, quia dicitur hic: Constitue super Tabernaculum testimonij: Et sic videtur, quod isti qui constitui debebant, nondum erant constituti: Sacerdotes tamen iam erant constituti super Sanctuarium, quia ipsi consecrati fuerant in mẽse primo precedenti, & in hoc acceperant potestatem ministrandi in Sanctuario. Non erant igitur nouiter constituendi super Sanctuarium. Alij autem Leuitæ nondum fuerant constituti super opera Sanctuarij, quoniam officia eorum distincta fuerunt infra, 4. c. & consecratio eorum facta fuit post hoc, vt patet infra 8. cap. Nam in Leuitis ita fiebat consecratio, sicut in Sacerdotibus, tamen non obseruabantur idem ritus, sed faciliùs fiebant, vt patet 2. Paralip. 29. cap. De his ergo conuenienter dicitur, quod constituerentur super Sanctuario.

Item Secundo, quoniam omnia opera, quę hic ponuntur, pertinent ad Leuitas simplices, s. portare Sanctuariũ, & omnia vasa eius, & erigere atque deponere,: nihil autẽ horum pertinebat ad Sacerdotes. Dicendum ergo, quod intelligebatur hoc de solis Leuitis, qui non erant Sacerdotes: Nam de sacerdotibus dubium nullum erat, quod non G
computaretur inter Israelitas, quia erant assignati ad ministrationes in Sanctuario. De Leuitis autem. i. simplicibus, erat dubium, an computari debuerint cum Israelitis, quia illi nondum fuerant mancipati alicui officio Sanctuarij. de eis ergo intelligitur.

[Cũcta vasa eius, & quidquid ad ceremonias pertinet ipsi portabunt.] In hoc designantur officia simpliciũ Leuitarum. Et ponuntur hic tres ministrationes eorum quas solum habebant. s. excubare in circuitu Tabernaculi, ita quod nullus accederet ad Sanctuarium nisi ipsi. Secundum officium erat, quod quando castra mouenda essent, deponerent Tabernaculum, & quando figenda forẽt, erigerent illud. Tertium officium erat, vt ipsi portarent de loco ad locum totum Sanctuarium, & vasa eius. De his tribus ministrationibus proprijs Leuitarum habetur infra. 3. & 4. c. & ibi magis dicetur. Prima autẽ ministratio tangitur hic, quam nos tertiam vocauimus, & est in portando Sanctuarium, & vasa eius.

Officia simpliciũ Leuitarum tria erãt.

Pro hoc sciendum, ꝙ Sanctuarium, & omnia quæ erãt in eo, diuidebantur in tres partes, & portabantur à tribus familijs Leuitarum. s. Caathitis, Meraritis, & Gersonitis. Nam eorum quæ erant in Sanctuario quędã erant partes sanctuarij componentes ipsum: alia autem erant vasa, & vtensilia eius, & non partes. Ista secunda erant Arca fœderis, & Altare thymiamatum, Mensa propositionis, Candelabrum aureum, Altare holocaustorũ, & Labiũ æneum, in quo lauabantur Sacerdotes. Singula autem hæc cum vasis suis, & omnia ista fuerunt tradita Caathitis ad portãdum, vt patet infra, 3. cap. De modo autem portationis horum, habetur infra, 4. cap. Eorũ autem, quæ erant partes sanctuarij quædam erant duræ, & aliæ molles: Duræ erant tabulæ, cum vectibus, & columnis, atque basibus, & capitellis, & ista portabantur à Gersonitis, vt patet infra, 3. & 4. Aliæ erant partes molles sanctuarij, scilicet, cortinæ, & saga, & pelles rubricatæ, atque hyacinthinæ, & vela atque tentoria. Hæc autem tradebantur Meraritis ad portandum. Sed differebant isti, quia Caathitæ portabant super humeros onera sua: Meraritæ autem & Gersonitæ super plaustra, vt patet infra 7. capit. Ista designantur hic cum dicitur.

Tract. eorũ quæ erãt in sãctuario.

[Cuncta vasa eius.] Per hoc signantur principalia vtẽsilia Sanctuarij. s. Arca, & Altare thymiamatis & Candelabrum, atque Mensa propositionis & Labrum ęneum ad lauandum. [Et quidquid ad ceremonias pertinet.] Per hoc designantur minus principalia vasa sanctuarij: & dicuntur pertinere ad ceremonias, s. ad ministrationes quæ fiebant in illis vasis principalibus: omnis namque cultus Dei exterior ceremonia vocatur. Et quia vasa minora erant ad cultum Dei subministrando in vasis maioribus, dicebantur pertinere ad ceremonias.

De sex vasis principalibus sanctuarij. & eorum differentia in sanctuario. Quæst. XXVI.

IN quo sciendum, quod vasa principalia Sanctuarij supra nominata, cum erant in Sanctuario nõ mouebantur: erant autẽ alia vasa minora. & ista mouebantur, quia fiebant ceremoniæ in eis: & hoc super vasa maiora.

Primum autem de maioribus vasis vel vtensilibus erat Arca fœderis. Hæc autem non habebat aliqua vasa parua, in quibus ministraretur super Arcã. Nam nunquã fiebat ali-

aliqua ministratio super eam, sed solum in die propitiationis ingrediebatur Sacerdos magnus in Sácta Sanctorum, & aspergebat sanguinem contra Arcam Propitiatoris, super eam tamen nihil ministrabat, vt patet Leuit. 16. & ad Hebr. 9. capite. A

Erat secundum vas principale Altare thymiamatum, & super illud fiebat quotidie ministratio offerendo thymiama, vt patet Exod. 30. capit. Istud altare habebat vasa pertinétia ad ceremonias eius, scilicet turibula in quibus ferebantur prunæ de altari holocaustorum, & superponebatur thymiama. Ista vasa vocantur alio nomine ignium receptacula, & erant cum vasis Altaris holocaustorum, vt patet Exo. 27. capite.

Tertium vas principale erat Candelabrum aureum, & in isto ministrabatur quotidie disponendo lucernas vt patet Exo. 27. & 30. c. Habebat autem vasa minora ad mi- B
nistrationem suam, scilicet emunctoria, & vasa in quibus extinguebátur ea, quæ emuncta erant, vt patet Exo. 35. c. Habebat etiam duo vasa olei pendétia in duobus rostris, & in his erat oleum, atque vocantur infusoria, vt patet Zach. c. 4.

Quartum vas principale erat Mensa propositionis, & in hac fiebat ministratio per singula Sabbata, ita vt ponerentur panes recentes & tollerentur duri, vt habetur Leuit. 24. & 1. Reg. 21. cap. Habebat autem ista mensa vasa minora ad suas ceremonias, scilicet acetabula, & phialas, & turibula, & cyathos, vt patet Exod. 25. c. Quintum vas principale erat Altare holocaustorum, in quo quotidie fiebant sacrificia. Habebat autem vasa ad ceremonias suas, scilicet, lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes, atque fuscinulas, & igniú receptacula, vt patet Exo. 27. C
cap. Sextum vas principale Sanctuarij erat Labrú æneũ, & in isto fiebat quotidiana ministratio, quia lauabantur ibi Sacerdotes quandocúque debebant ministrare, vt patet Exod. cap. 30. Istud non habebat aliqua vasa ad ceremonias suas, sed solum basim, quæ secundum quosdam erat pars sua, secundum alios minime; de cuius fabricatione dictum est Exod. 30. cap. Omnia autem ista vasa, siue minora, pertinentia ad ceremonias maiorum, portabant Leuitæ. [Ipsi portabunt.] Istud verbum potest referri ad præcedentia vel subsequentia. Si referatur ad præcedentia, s. ad vasa, & omnia quæ pertinent ad ceremonias, intelligitur ista portatio solum quantum ad Caathitas, quia ipsis conueniebat hoc, vt patet ex supra dictis. Si autem referatur ad Tabernaculum quod infra ponitur, isti portantes sunt Gersonitæ. & Merantæ, quia ad eos hoc D
pertinebat, vt patet ex prædictis. [Tabernaculum & omnia vtensilia eius.] Hic ponitur aliud quod portabant Leuitæ, scilicet Tabernaculum. Et non solum accipitur hic Tabernaculum pro domo illa constructa ex tabulis in tribus lateribus suis, & operta cortinis, sagis, & pellibus rubricatis, atque hyacinthinis, quæ proprie vocatur Tabernaculum, vt patet ex discursu duorum librorum præcedentium: sed vocatur Tabernaculum totum Sanctuarium. Nam Tabernaculum multipliciter accipitur, sicut declaratum est Leuitici 16. cap. Istud Tabernaculum portabatur à Leuitis: nam quando castra mouenda erant nube recedente desuper Tabernaculum, vt patet Exod. 40. cap. & infra 9. c. veniebant Meraritæ, & tollebant omnia operimenta Sanctuarij, siue de pellibus, siue de filo, & manebant solæ tabulæ, & columnæ cum basibus & capitel- E
lis, & tunc veniebant Gersonitæ, & ferebant hæc, prius tamen Caathitę ferebant onera sua; de quo latius dictum est Iosue, cap. 3.

Quid sit Tabernaculum.

[Et omnia vtensilia eius.] Possunt accipi vtensilia eius dupliciter. Vno modo proprie pro aliquo vase in quo aliquid ministratur. Et sic dicuntur vtẽsilia ab vtendo, quia eis vtimur in ministrationibus.

Quid intelligitur per vtensilia.

Alio modo accipiuntur vtensilia pro partibus ipsius Sãctuarij, sicut erant operimenta, vel columnæ. Accipiendo primo modo, erit hic repetitio eiusdem: quia non est aliquod vtensile in Sanctuario, nisi illa vasa de quibus supra dicebatur, & pertinebant ad Caathitas. Accipiendo secũdo modo, vtensilia dicuntur esse coincidentia cum Tabernaculo, quia sunt partes Tabernaculi, & portatio horum pertinebat ad Gersonitas, & Meraritas.

A [Et erũt in ministerio, ac per gyrum Tabernaculi metabuntur.] Hic ponitur alterum officium Leuitarum, s. quod figerent castra sua in circuitu Sanctuarij, ad hoc, q. excubarent ibi, quia non licebat Israelitis accedere illuc. Et dicitur hic, quod erunt in ministerio, per hoc non intelligitur aliquid relictum ab eis quæ infra ponuntur, s. à portatione Sanctuarij, & depositione atque erectione, quia non erant alia ministeria Leuitarum præter hæc. Et ista copulatiua, ac non ponitur hic copulatiue, sed expositiuè, videlicet, pro, s. vel idest. Et est sensus, quod erũt in ministerio ac metabũtur per gyrum Tabernaculi, s. quod erunt in ministerio, quod ministerium est metari per circuitum Tabernaculi.

Sed aliquis obijciet, quod Leuitæ habebant alia ministeria, scilicet quod quidam erant ianitores Sanctuarij.
B Alij vero erant cantores. Alij autem præerant sacrificijs quæ fiebant in sartagine, & craticula, vt patet 2. Paralip. cap. 25. & 26.

Respondendum est, hic non posse intelligi aliqua ministeria præter ea quæ explicantur in littera. Diuisiones autem cantorum, & ianitorum, & præsidentium super sacrificia sartaginis, & craticulæ, non fuerunt factæ tempore Moysi, sed postea Dauid ordinauit hæc cũ toto Israel, & Sacerdotibus atque Leuitis, vt patet 1. Paralip. 23. & vsque ad 27. cap.

[Ac per gyrum Tabernaculi metabuntur.] Idest Leuitæ figent tẽtoria sua in circuitu Tabernaculi. Hoc autem fiebat, vt non accederent alij Israelitæ ad manendum circa Sanctuarium propter reuerentiam Sanctuarij. & si aliquis accederet, occidebatur, vt patet infra, in littera. Acci-
C pitur autem hic Tabernaculum pro toto Sãctuario, sicut supra dictũ est. Alioquin necesse erat, quod Leuitæ essent intra atrium Tabernaculi figentes tentoria sua in circuitu Tabernaculi. Hoc tamen falsum est. quia tunc intra Sanctuarium essent fixa castra, & essent ibi forte Israelitarum, quod falsum est.

Vide in quãto honore erat Sãctuarium.

Sed dicendum est, quod erant castrametationes Leuitarum in circuitu Atrij in parte anteriori. & ibi arcebant omnes Israelitas ne accederẽt ad Sanctuarium. Et in ista castrametatione erat inter Leuitas differentia: Nã Sacerdotes, & Moyses castrametabantur ad ostium atrij Tabernaculi. Alij autem Leuitæ erant ad tria latera, s. ad occidentem, Meridiem, & Aquilonem. Nam Gersonitæ castrametabantur ad partem Occidentalem Sanctuarij, Meraritæ autem ad partem Aquilonis, Caathitę vero ad par-
D tem Meridianam, vt patet infra 3. cap. Et sic erant distincta castra Leuitarum in quattuor partes, sicut castrum Israelitarũ sub quattuor vexillis, de quibus dicitur sequenti cap. Et ponitur hic istud verbum metari. In quo considerandum est, quod aliquádo declinatur istud verbum metor metaris per se. Et tunc significat situare, vel ponere. & tunc dicitur castra metari, idest castra ponere, & sunt duæ dictiones. Alio modo declinatur simul, s. castrametor castrametaris. & tamen communiter declinatur, quod metor sit per se vnum verbum significans figere, vel ponere, vel situare.

Metari quid significet.

[Cum proficiscendum fuerit, deponent Leuitę Tabernaculum.] Hic ponitur aliud officium Leuitarũ, scilicet, depositio, & erectio Tabernaculi: Nam in hoc nihil agebant Sacerdotes, sed solum quando erat recedendum de
E loco, introibant in Sanctuarium, & velabant Arcam, & cetera vasa pallijs suis, & deinde intrabant Caathitæ, & portabant ea sic velata, quia non licebat Leuitis illa videre nuda, vt patet infra 4. cap. Gersonitæ autem, & Meraritæ deponebant Tabernaculum, s. quod Meraritæ tollebant primo cortinas, & omnia operimenta, Gersonitę autem portabant tabulas, & columnas ac bases, & sic nihil manebat de Tabernaculo.

[Cum castra metádum, erigent.] Idest, quando castrametanda fuerint, idest situanda, ipsi erigent, idest, erigent Tabernaculum, quia tunc Gersonitæ ponebant tabulas, & columnas, Meraritæ autem appendebant cortinas, & cetera operimenta. Et sic erat factum Tabernaculum, & totum Sanctuarium.

[Quisquis externorũ accesserit, occidetur.] idest, si aliquis de extraneis qui nõ sit Leuita accesserit ad ministrã-

Qui dicantur extranei.

dum in his, scilicet, quia vult castrametari in circuitu Sanctuarij, vel vult adiuuare ad deponendum, vel ad erigendum Tabernaculum, morietur.

Dicitur autem hoc de extraneis: In quo sciendũ, quod extranei, vel alienigenæ dicuntur tripliciter.

Vno modo omnes gentiles, vel cõuersi ad Iudaismum respectu Iudæorum, sic patet Exo. 12. c. & Leuiti. 25.

Alio modo dicuntur omnes populares, in comparatione ad Leuitas extranei. Et sic dicitur hic, quod si quis externorum accesserit, scilicet de illis qui non sunt Leuitæ.

Tertio modo vocantur extranei, vel alienigenę omnes qui non sunt Sacerdotes, respectu Sacerdotum. Et sic dicitur infra, 36. Aaron autẽ, & filios eius constitues super cultũ Sacerdotij, externus qui ad ministrandũ accesserit, morietur. ibi. n. etiam Leuitæ vocitur extranei. Et dicitur hic, ꝙ occidetur accedens. In quo notatur differentia, quoniam aliquando ponitur occidatur, & aliquando occidetur. Cum autem ponitur occidatur pertinet ad imperiũ. & tũc est sensus, ꝙ talis deberet mori mandato iudicum. Aliquando autem dicitur occidetur: & tunc non est sensus, ꝙ occideretur mandato iudicum, sed Dei punitione, sicut sæpe dicitur in Leuitico de peccantibus, ꝙ si quis talia, vel talia fecerit, peribit anima eius de populo suo. Ista tamen differentia non obseruatur semper, quia aliquando ponitur occidetur, & tamẽ pertinet pœnæ determinatio, & inflictio ad iudices, sicut patet in pręcepto de obseruatione Sabbati. Dicitur. n. quod qui fecerit opus in Sabbato occidetur, vt patet Exo. 31. & 35. c. De hoc autem, ꝙ hic dicitur intelligendum est, quod illi qui accedebant ad ministrandum cum Leuitis, aut admonebantur, vt desisterent, aut non. Si non admonebantur, & non desistebãt, pœna nõ pertinebat ad iudices, sed ad Deum. Si vero iste qui ministrabat desistere nollet admonitus, tamquã violator legis per superbiam occidebatur mãdato iudicum, si esset persona cui iudices imperare possent, quod dicitur propter Regem Oziam, quia ille nõ habebat aliquem superiorem cum esset Rex. Et ideo quamquam admonitus fuisset à Sacerdotibus, vt desisteret à ministrando, noluit desistere: ideo Deus percussit eum lepra, nec inflicta est aliqua pœna per iudices, cum solum Deum haberet vltorem, vt patet 2. Paralip. 26. capite.

Differentia quæ sit inter occidatur & occidetur in comminationibus Dei in lege veteri.

Quomodo extraneus, qui accederet ad Sanctuarium occideretur. Et quod aliqua res sanctificabant tangentes, sed aliqua non. Et quod nihil erat in Sanctuario sanctius Arca. Quæst. XXVII.

Aliquis quæret, quomodo dicatur hic, ꝙ extraneus, qui accederet ad Sanctuarium, occideretur, quia videtur quod accedendo ad rem sacram incidebat quis in mortem: Et tamen hoc est inconueniens, quia potius tangendo rem sacram debebat quis sanctificari, cum ista sit dignitas rei sacræ, quod nõ solum ipsa sit sancta, sed etiam alias appropinquantes sanctificet; sic patet Leuit. 6. scilicet. Quidquid tetigerit carnes eius, idest sacrificium, sanctificabitur, idest sanctum efficietur: hic autem est è contrario.

Dicendum, quod in Veteri Testamento erãt quædam res sanctæ, quę sanctificabant contingentes se: aliæ autem erant sanctæ, sed non sanctificabant. De primis patet, vt de carnibus, & sanguine sacrificiorum De secundis patet, vt de toto Sãctuario, & generaliter de omnibus vasis eius. Et patet hoc: quia solum Leuit. 6. inuenitur de carnibus, & sanguine sacrificiorum, quod sanctificarent res contingentes se: de nullo autem alio quantumcumque sacro inuenitur, quod sanctificaret contingentem: Nam nihil erat sanctius in toto Sanctuario, quam Arca fœderis, & tamen illa non sanctificabat tangentes se. Causa differentiæ est: quia nullum de sacris in Veteri Testamento sanctificabat aliquid per solum contactum, sed per præsentiam, & inexistentiam suam, quando ipsum non separabatur à re, in qua erat. Cum autem separaretur, cessabat res illa esse sanctificata. Ex quo sequitur, quod illæ res sanctæ, quæ erant duræ, & asperæ, vel siccæ, & molles, ita quod nulla pars earum adhæreret tangenti, non poterant sanctificare tangentem. Illæ verò res sacræ, quæ essent molles, & humi-

F dæ, de quibus faciliter separarentur aliquę partes, quę adhærerent tangenti, & manerent cum ipso, sanctificabant tangentem.

De primo patet, vt in toto Sanctuario, & in omnibus partibus, & vasis eius, quia omnino erant dura, aut saltẽ sicca, quod dicimus propter operimenta, quorum quædam erant mollia, & tamen erant sicca, durorum tamen, aut siccorum nulla pars adhæret tangenti. Ideo licet Arca fœderis esset vas sanctissimum totius Sanctuarij, quia tamen erat durum, & nulla pars eius poterat adhærere tangenti, non sanctificabatur tangens.

De secundo patet, in carnibus & sanguine sacrificiorũ: Nam sanguis est humidus, & fluẽs, & facile adhæret cuilibet rei, & infunditur ei, vt patet in veste, quæ aspergitur sanguine. De carnibus sacrificiorum patet, quia illæ erant G coctæ, si essent partes illæ, quæ cedebant Sacerdoti, & offerentibus, vt innuitur 1. Reg. 2. Et de his propter suã teneritudinem, & humorem viscosum sibi inexistentem, poterat inhærere pars aliqua tangenti in carne hominis, aut in veste eius, & in talibus, quia manebant actualiter ipsæ partes rerum sacrarum. s. partes sanguinis, aut carnium, dicebantur res sic contingentes sanctificatæ, & quia non inueniuntur nunc res sacræ aliæ huiusmodi, idest humidæ, & adhæsibiles, erant istæ solæ per quarum contactum sanctificabatur tangens, siue esset homo, siue vas, siue vestes, siue quodlibet aliorum; sic dicitur Leu. 6. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Ista sanctificatio non manebat in rebus illis, nisi quamdiu adhærerent illis actualiter aliquæ partes rerum sacrarum: ablatis autem illis cessabat sanctificatio. Ideo si homo contingeret H sanguinem, vel carnes sacras, cum aliqua parte corporis sui nuda, lauabat & desfricabat partem illam in aquis, quousque nihil ibi maneret de carnibus, aut sanguine sacro, & tunc cessabat pars illa corporis esse sanctificata. Sed illa desfricatio non fiebat in quolibet loco, sed solum in Sanctuario. quia in aqua illa videbatur mansisse pars illa carnis, aut sanguinis sacri, qui prius adhęserat corpori: ideo propter venerationem eius, debebat aqua illius lotionis fundi in Sanctuario. Si autem vestis aspergeretur sanguine sacro, aut contingeret carnes, lauabatur in Sanctuario, & tunc desinebat esse sanctificata, sed aqua lotionis fundebatur in Sanctuario, sicut dictum est. Et quia istæ carnes sacræ coquebantur in vasis aliquibus, sanctificabantur illa vasa, quia necesse erat adhærere aliquid grossum, aut subtile illis, & viscosum de carnibus, & I quamdiu illud haberent, erant sancta. Sed aut illa vasa erant fictilia, aut ænea. Si fictilia, frangebantur, ad hoc, quod non possent postea seruire vsibus profanis. Si autem erant ænea, non confringebantur, sed lauabantur, & desfricabantur fortiter in Sanctuario. De hoc patet Leuit. 6. scilicet. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto: vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur. Quod si vas æneum fuerit, desfricabitur, & lauabitur aqua.

Considerandum tamen, quod istud erat verum de tactu principali, sed non de secundario, quia tunc non sanctificabatur res contingens. Vt si quis cum veste sua tangeret carnes sacras, & adhæreret vesti aliqua pars carnium, sanctificabatur vestis, & tamen si postea illa vestis K adhuc habens partem carnium sacrarum cõtingeret alias res, non sanctificabat eas, sic patet Aggæi 2. cap. s. Hæc dicit Dominus exercituum, interroga Sacerdotes legem. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: numquid sanctificabitur? Respondentes Sacerdotes dixerunt, non. Et istud ponitur ibi pro vero, scilicet, quia erat secundarius contactus.

Nunc respondendum est ad id, quod petebatur, & dicitur, quod quędam sacra sanctificabant, scilicet quia poterant inhærere tangentibus, sed Tabernaculum, & vasa eius, nullum tangentem sanctificabant. Et ideo siue Leuitæ, siue extranei contingerent illa, non poterant sanctificari per contactum.

Sed cum dicitur, quare occidebatur extraneus accedens

cedens

Cur extraneus accedens ad Sanctuarium occidebatur.

cedens ad Sanctuarium? Dicendum quod non fiebat, quia tangebat rem sacram, sed quia per superbiam faciebat contra prohibitionem Dei, vsurpando sibi aliena. Nam nemo debet indifferenter sibi assumere honorem, sed qui vocatur à Deo sicut Aaron. Ad Hebræ. 5. Nam si contractus rerum sacrarum, eo quòd sacra sunt, faceret quem dignum morte, non solum extranei, sed etiam Leuitæ tangentes morerentur: quod falsum est. Et hoc, quia pertinebat ad officium istorum illa tangere. De hoc dicit August. Quærendum est, quomodo dixerit in Leuitico, qui tetigerit sanctum sanctificabitur, cum hic dicat, alienigena qui tetigerit morietur, volens intelligi eos, qui nõ essent de Tribu Leui. an forte hic tetigerit, ad obsequium dicitur seruitutis, quod à solis Leuitis deberi Tabernaculo præcepit.

Sed considerandum, quòd vbi littera nostra dicit externus, qui accesserit: dicit littera secundum August. alienigena: ideo ipse petit, quomodo hoc possit stare? & dicit, quod accipitur impropriè, quia alienigena in Iudæis, dicitur respectu aliarum gentium, quæ non erant Israelitæ, laici tamen respectu Leuitarum non dicuntur propriè alienigenæ. Concedendum est à nobis: ideo Biblia illa, quæ est secundum August. impropriè dixit. Sed nostra, quæ est secundum translationem Hieron. propriò habet, quia non dicit alienigena, sed externus, scilicet, quisquis externorum accesserit, occidetur. Sic etiam infra 3. cap. vbi habetur eadem sententia, dicitur: Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur. [Metabuntur autem castra filij Israel.] Hic agitur de fixione castrorum: nam Israelitæ processuri erant per desertum, ideo Deus dabat eis leges castrametationis, tam pro Leuitis, quàm pro alijs Israelitis: Nam posset insurgere contentio de castrametatione, tam in popularibus, quàm in Leuitis, nisi vtrisque prouisum fuisset. Quod autem dicitur hic, filij Israel metabuntur castra, intelligitur de solis popularibus, qui vocantur filij Israel. De Leuitis autem infra ponitur regula, cum dicitur: Porro Leuitæ per gyrum Sanctuarij figent tentoria. Dicitur hic, metabuntur castra, id est figent, vel situabunt castra sua. Et significat hic castrum multitudinem hominum dispositorum ad bellum, secundum quod manent in suis tentorijs, & vt melius dicamus, multa tentoria simul vocantur castra. [Vnusquisque per turmas, & cuneos, atq; exercitum suum.] Id est, populares ponent sua tentoria in multitudinibus suis, vbi sunt loca eis assignata.

Et ponuntur hic tria nomina. turma, & cuneus, & exercitus: ad significandam diuersitatem multitudinum.

Turma quid sit.

Nam turma quamquam significet propriè multitudinẽ 30. virorum: tamen hic accipitur pro magna multitudine, vt pro vna multitudine tribus. Velut si diceretur, ꝙ Israelitæ figerent tentoria sua singuli in tribubus suis.

Quid cuneus significet.

Cuneus significat multitudinem non magnam. Et dicetur esse vnus cuneus, multitudo vnius familiæ, vel vnius domus: Nã sicut in bello vadunt dispositæ acies per diuersas multitudines, quæ vocantur cunei, ita in istis castrametionibus ponebãtur distinctæ multitudines, scilicet, quod in qualibet Tribu ponebantur familiæ distinctæ, & in qualibet familia recipiebat domus loca diuersa. Et quantum ad hoc, dicebantur esse cunei. Et erit sensus, quod quilibet Israelita non solum castrametetur in turma sua, idest in Tribu, sed etiam in cuneo suo, idest in familia, vel domo, quia qui erant de vna familia, non poterant accipere locũ ad castrametandum inter eos qui erant de alia familia, quamquam vtrique essent de eadem Tribu. Dicuntur autem castrametari singuli per exercitus suos, quia quælibet harum multitudinum vocabatur exercitus, ex eo quod erant disposita in modum exercitus. [Porro Leuitæ per gyrum Tabernaculi figent tentorio] Hic ponitur de castrametatione Leuitarum, quia sicut populares habebant inter se suas leges ad castrametandum, ita & Leuitæ habere debuerunt, ne esset in eos contentio. Et assignatur hic locus castrametationis eorum, scilicet apud Sanctuarium, quod dicitur hic per gyrum Tabernaculi; ita quod inter eos, & Sanctuarium non erant alij medij, sed ipsi erant tantum custodes Sanctuarij. Et per hoc quod dicitur hic de Leuitis, intelligendum est

A etiam de Sacerdotibus: omnes enim Leuitæ sunt. Nam ipsi castrametabantur in circuitu Sanctuarij, sicut alij Leuitæ: immo in parte nobiliori, scilicet ad partem Orientalem in ostio atrij, vt patet infra 3. c. Et non ponitur hic modus castrametationis Sacerdotum, & Leuitarum, quia iste habetur infra, 3. cap. sed solum ponitur locus, scilicet, quòd castrametaretur in circuitu Tabernaculi. Et hoc ponitur ad differentiam popularium, qui non poterant castrametari apud Sanctuarium.

Ne fiat indignatio super multitudinem filiorũ Israel.] Subditur causa huius mandat, scilicet, quia si Leuitæ nõ castrametarentur in circuitu Tabernaculi, Israelitæ accederent ad figendum ibi castra sua, & tunc oriretur indignatio Dei super populum.

Quare Deus nolebat q̃ filij Israel appropinquarent tracta foederis.

Causa huius est, quia Deus volebat haberi in magna reuerentia Sanctuarium suum. Si autem cuilibet licuisset B accedere ad Sanctuarium non habitum fuisset in reuerẽtia, sed fuisset contemptibile. Deus autem volebat, vt homines cum timore accederent ad illud, vt patet Leuitici capite 26. cum dicitur: Custodite Sabbata mea, & pauete ad Sanctuarium meum. Ob hoc igitur voluit, quod solum liceret Leuitis accedere ad Sanctuarium, & sic alij reuererentur illud.

Alio modo dici potest, quòd Deus nolebat accedere aliquos ad Sanctuarium, nisi Leuitas, quantum ad ministrationem, & custodiam, quia alij erant indigni. Nã adoratione vituli omnes peccauerunt præter Leuitas. Ipsi autem exercuerunt vltionem in ceteros, vt patet Exodi capite 32. Et tunc elegit Deus Leuitas in ministros suos, vt aliqualiter colligitur eodem capite, vt ibi etiam declaratum est. Et ista fuit causa, quare Deus voluit accipere primogenitos Israelitarum in Sacerdotes, cum à C principio primogeniti fungerentur Sacerdotio, sed loco eorum iussit separari Leuitas, vt patet infra tertio capite. Si igitur Israelitæ, vel aliqui eorum accederent ad ministrandum, sicut Leuitæ, vel ad figendum tentoria in loco Leuitarum, oriretur indignatio Dei super multitudinem: Nam si tota multitudo peccaret, rationabile erat super eam totam oriri indignationem Dei, scilicet pœnam aliquam. Si autem aliqui de multitudine errarent in hoc, & non omnes, non puniretur tota multitudo, sed illi solum, nisi forte tota multitudo consentiens esset, quod isti accederent ad locum prohibitum.

[Et excubabunt in custodijs Tabernaculi testimonij.] Id est erunt custodes vigilantes pro Tabernaculo testimonij, scilicet, quòd ideo Leuitæ castrametabantur apud Sanctuarium, vt vigilarent, ne aliquis de popularibus D auderet accedere ad Tabernaculum testimonij. Si quis autem accederet, tam ipsi Leuitæ custodes, quam populares accedentes, mortis rei erant, nisi, fortè populares præualuissent contra Leuitas, tunc enim totum scelus ingrauabatur super populares. Secùs autem si per negligentiam, vel consensum popularium hoc factum fuisset. Nam tunc vtrumque pœna erat.

Fecerunt ergo filij Israel iuxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi. Hic ponitur completio prædictorum, scilicet, quod omnia fecerunt Israelitæ, vt iusserat Dominus, Hoc autem non potest referri, nisi ad separationem castrorum à Sanctuario. Hoc enim pertinebat ad Israelitas. Non potest hoc intelligi de numeratione: quia illam non fecerunt filij Israel, sed solum Moyses, & Aarõ, E adiunctis principibus. Etiam non potest referri ad separationem Israelitarum à populo, & castrametationem circa Sanctuarium, quia hoc non fecerunt Israelitæ, sed Leuitæ solum: ergo refertur ad castrametationem Israelitarum per turmas suas. Nisi fortè accipiantur hic filij pro omnibus, tam Leuitis, quàm popularibus, quia tunc omnia supradicta fecerunt filij Israel, cum etiã ipse Moyses dicatur hoc modo filius Israel.

CAPITVLVM II.

Locutusq. est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens: Singuli per turmas, signa, atque vexilla, & domos cognationum suarum castrametabuntur filij Israel, per gyrum Tabernaculi fœderis.

Summa eorū quæ hic continētur.

Locutusq. In superioribus agebatur de Israelitarum numeratione. Hic agitur de eorum castrametatione: Nam ad bellum procedentium iste est ordo, vt sciatur primo quot sint bellatores, & qui sint, & sub quibus principibus sint. Secundo, vt sciatur qualiter ordinari debeant in aciebus suis, & castrorum fixione. Ideo postquam supra dictum fuerit de numero bellatorum; hic dicitur de G castrametatione eorum. Erat autem duplex ordo Israelitarum, scilicet in procedendo, & in quiescendo. De ordine procedendi habetur infra, 10. cap. De modo manendi habetur hic. Et diuiditur in duas partes: quia Primo ponitur præceptum de castrametando. Secundo apponitur eius executio, infra: [Feceruntq; filij Israel.] Prima in duas: quia Primo ponitur præceptum in generali, deinde in speciali. Secunda ibi: [Ad Orientem.] Ista secunda in quattuor, secundum q ponuntur quattuor loca castrametationum per quatuor vexilla. Secunda ibi: [In castris filiorum Ruben.] Tertia ibi: [Ad Occidētalem plagam.] Quarta ibi: [Ad Aquilonis partem.] Circa primum. [Locutusq; est Dominus ad Moysen.] Hic ponitur de locutione Dei facta pro castrametatione.

An ista locutio fuerit facta post præcedentem immediatè. Quæst. I.

In qua quæret aliquis, an fuerit facta ista locutio post illam, quæ habetur præced. c. immediatè, vel fuerit aliqua interpolatio: Nam nemo potest dicere, quod ea quæ habentur in toto isto libro fuerint dicta simul, vel facta: Nam quædam dicta & facta sunt in secundo anno egressionis de Aegypto, alia vero anno 40. sicut declaratum fuit præcedenti cap. Nam ea quæ habentur vsque ad 20. cap. pertinent ad annum secundum; quæ autē habentur à 20. cap. vsque ad finem pertinent ad 40. annum. Ideo interpolationes fiunt inter ea, quæ in hoc libro habentur.

Sed dicendum est, q quamquam velimus ponere interpolationem inter ea quæ habentur hic, & quæ habentur præcedēti cap. non potest esse interpolatio nisi dierum 20. Nam à die quo incepta sunt ea, quæ habentur in principio huius libri, vsque ad diem quo expleta sunt ea, quæ habentur inf. 10. c. transierunt solum dies 20. quia die primo mensis secundi incepta sunt hæc, vt patet præcedenti cap. & finita sunt die 20. vt patet infra cap. 10.

Dicendum tamen est, q inter ea, quæ habentur hic, & præcedenti cap. non fuit vlla interpolatio, sed sub eadem prolatione dicta sunt. Quia principium eorum, quæ hic habentur, positum fuit præcedenti cap. s. quòd Israelitæ castrametentur per turmas: hic autem ponitur modus eius. Non tamen est vlla tenus rationabile, q præceptum in generali daretur vna vice, & altera præceptum in speciali: quoniam tunc per primum præceptum, quod erat in K generali, nihil intelligeretur. Nam in moralibus, sermones vniuersales sunt minus vtiles. iuxta Aristot. 2. Ethic. Dicendum ergo est, quòd illa quæ habentur supra de castrametatione, & quæ habentur hic, simul dicta sunt; fuit facta tamen ista interpositio, tamquam vnus articulus, eo q hic dicitur in speciali, quod supra ponebatur in generali. [Ad Moysen, & Aaron.]

Quando Deus loquebatur Moysi, & Aaron simul, & quæ erat causa. Et in quo maior erat Aaron quam Moyses, cum nullam ille habuerit potestatem in negocijs populi. Quæst. II.

Hic fuit facta locutio ad hos duos. Raro tamen fiebat locutio, nisi ad Moysen solum, vt patet ex discursu omnium quattuor librorum Pentateuchi. Quando tamen Deus loquebatur Moysi, & Aaron simul, interdum apparet ratio quare hoc factum fuerit: interdum autem nequaquam. Nam aliquando ea, quæ Deus dicebat, pertinent valde ad Aaron, siue inquantum est Sacerdos magnus, siue inquantum persona priuata; & q tunc Deus loquebatur Moysi & Aaron, rationabile valde est. Nam interdum soli Aaron loquebatur, sicut patet Leuit. 10. cap. quando dixit ei, ne Sacerdotes biberent vinum tempore ministrationis suæ.

Quare tamen Deus hic locutus fuerit Moysi & Aaron simul, nō vr esse ratio: Nam istud non pertinebat ad ministerium Aaron, inquantū Sacerdos, s. quod numerarētur Israelitę singuli in castris suis, & figerent tentoria in locis conuenientibus sibi. Hoc. n. neq; inquantū Sacerdos erat, neque persona priuata conueniebat ei, sed magis hoc pertinebat ad directionem populi, de qua nihil ad Aaron, sed ad solum Moysen. In quo intelligendum est, q quantum ad ea, quæ pertinebant ad Sacerdotium, & cultum Dei, in sacrificijs & similibus, maior erat Aaron, quam Moyses. Nam Aaron erat Summus Sacerdos; Moyses vero simplex Leuita, neque habebat potestatem vllam faciendi sacrificia, vel accedendi ad altare, sicut nec alij Leuitæ.

Nec valet si arguas, q ipse fecerit omnia sacrificia tempore consecrationis Sacerdotum: Nam tunc ex necessitate id factum fuit, cum non esset aliquis qui posset consecrare Sacerdotes, & in talibus necessitatibus Leuitæ poterant supplere locum Sacerdotum. Sic etiam est factum tēpore Ezechiæ Regis. quando purgauit templum à coin- H quinationibus quas fecerant ibi Reges Iuda, quia cum essent pauci Sacerdotes, non poterant sufficere ad faciendum sacrificia, & adiuuerunt eos Leuitæ. Sic patet 2. Paralip. cap. 29. cum dicitur: Sacerdotes verò pauci erant, neque poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent: vnde & Leuitę, fratres eorum, adiuuerunt eos donec impleretur opus, & consecraretur antistes.

Item poterat hoc facere Moyses: quia eo tempore prohibitum non erat facere sacrificium non Sacerdotibus; Quod patet: Nam in mōte Synai, oblata sunt holocausta & victimæ pacificæ in confirmatione legis, tamen non erat tunc aliquis sacerdos, cùm nōdum esset consecratus Aaron, & filij eius, sed post menses nouem consecrati fuerūt. s. in primo mense anni secundi. Confirmatio autē legis facta est 3. mense anni primi. De hoc Exod. 24. cap. I Nō igitur arguitur aliqua potestas in Moyse, quia potuerit facere sacrificia tempore consecrationis Aaron, & filiorum eius. Erat igitur Aaron maximus, quātum ad cultum Dei, tamen quantū ad regimen populi, Moyses erat maior; Aaron autem nihil poterat. Quod patet: quia solus Moyses sedebat ad iudicandum quando venit Iethro socer suus de Madian, vt patet Exod. 18. cap. Item patet hoc infra, 11. cap. Nam cum Moyses esset in sepulchris concupiscentiæ, & fleret populus contra eum, vt daret sibi carnes, conquestus est ad Dominum dicens: Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauius mihi est. Sin aliter tibi videtur, obsecro, vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis. Et in eodem cap. ante hoc dicebatur. Cur afflixisti seruum tuum, & quare non inuenio gratiam coram te; & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi porta eos in sinu tuo? Idem patet Deuteronom. 1. cap. cum dicitur. Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cœli plurimi: non valeo solus sustinere vestra pondera, negocia, ac iurgia. Ecce enim qualiter conqueritur Moyses, se grauatum esse solum pondere vniuersi populi. & tamē non conquereretur hoc modo, si alius esset maior eo in regimine populi, vel æqualis sibi, vel saltem habens aliquantulam partem curæ: nam si quis partem curæ haberet, etiam si paruam, non rectè diceret Moyses, quare imposuisti super me pondus vniuersi populi huius? Nullam ergo curam, vel auctoritatem habebat Aaron, vel aliquis alius super populum, præter Moysen eo tempore quo ista dicta sunt.

Sed.

Sed dices, ꝙ quamquam tunc Aaron non haberet aliquam curam, vel iurisdictionem, postea tamen habuit. Respondendum est non stare: Nam quando Moyses conquerebatur Domino, vt supra dictum est, prouidit ei dando coadiutores, quantum ad expeditionem negociorum, vt non grauaretur solus Moyses: illi tamen non habebant auctoritatem super populum mandandi sicut Moyses, sed solum iudicandi in causis secundum legem, vt exprimitur Deuteronom. 1. cap. cum dicitur: Non valeo solus sustinere vestra negocia, & pondus. Et tunc subditur de cōstitutione iudicum adiuuantium Moysen, & de mandatis quæ dedit illis Moyses dicens. Audite illos, & quod iustum est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum. Ista autem solum sunt præcepta ad iudicantem, & non ad habentem potestatem simpliciter, sicut princeps, vel dux. Ergo quamquam esset distributa pars quædam negociorum paruorum per istos: tamen auctoritas præcipiendi manebat apud solum Moysen. Etiam isti non habebant simplicem auctoritatem iudicandi, sed solum in paruis causis, vt patet Exod. 18. & Deuteron. 1 cap. quamquam ergo Aaron esset vnus de istis 70. viris datis Moysi in coadiutores, non tamen centesimā partē, neq; millesimā auctoritatem habebat, q̄ habebat Moyses. Item adhuc dicendum est, quantum ad istum modum, Aaron nullam potestatem habuisse super populum, quia ipse nō fuit vnus de 70. datis Moysi in coadiutores: nam illi de popularibus electi sunt, vt colligitur infra 11. cap. & Deuteronom. cap. 1. Aaron autem non pertinebat ad hanc professionem: ergo non habebat aliquam auctoritatem super populum. Quantum ad hæc igitur quæ pertinebant ad directionem populi, nihil pertinebat ad Aaron. Deus tamen locutus fuit ad ipsum, & ad Moysen, & quædam alia sunt, quæ videntur pertinere ad Aaron: & tamen Deus non dixit ei, sicut de electione immundorum de castris, & de sacrificijs zelotypiæ, & Nazaræorum. Hæc enim ad sacerdotem pertinent, Deus tamen soli Moysi illa dixit, vt patet infra 5. & 6. cap. Dicendum ergo non apparere hic aliquam rationem, quare Deus locutus fuerit ista ad Moysen, & Aaron, nisi dicatur quòd Aaron erat coadiutor Moysis, quantum ad executionem horum. Nam præceden. cap. dixerat Deus quod Moyses, & Aaron numerarent omnem populum per tribus suas, familias, ac domus: sicut ergo ad numerandum traditus fuit Aaron socius Moysi; ita ad distribuendum per castra, & mansiones, scilicet quòd facerent quēlibet figere tentorium suum in tribu sua, & familia, ac domo. Et quia hoc aliquanti laboris erat, & non expleret illud conuenienter, & facilè per se Moyses, datus est igitur sibi coadiutor Aaron: & ob hoc locutus fuit Deus ad vtrumque.

Quare dicatur Deum fuisse locutum Aarō insimul cū Moyse.

Vbi locutus fuerit Deus Moysi, & Aaron, Quæst. III.

In trib. locis sole bat Deus loqui Moysi

SED nunc quæret aliquis: vbi locutus fuit Deus Moysi, & Aaron. Erant enim tria loca in quibus Deus solitus erat loqui Moysi, scilicet Propitiatorium, & ostium Tabernaculi, & columna nubis: de quibus dictum est præceden. cap. Non tamen potest dici, quòd in quolibet horum fuerit Deus locutus Moysi, & Aaron. Nam si Moysi soli loqueretur, potuisset in quolibet horum loqui: tamen ad Aaron, & Moysen non potuit loqui in Propitiatorio: Causa est, quia licet Moyses introiret in Sancta Sanctorum quandocumque vellet, vt colligitur infra 7. cap. in fine tamen non erat licitum Aaroni ingredi in Sancta Sanctorum, nisi semel in anno in die Propitiationis. Et si alio tempore ingrederetur, moreretur, vt patet Leuit. 16. & ad Hebr. 9. c. nunc tamen non erat simile. Aliquis tamen fortè dicere posset, quòd nunc erat dies Propitiationis, quando iussa est fieri numeratio, & potuit ingredi Aaron in Sancta Sanctorum, & cum eo Moyses, & ibi Deus proponeret eis ista. Respondendum est non posse stare. Nam cum Israelitæ fuerunt in deserto, nunquam fuit factum festum propitiationis, vt probatum fuit Leuit. 16. circa principium. Item dato, quòd fieret quolibet anno in deserto festum Propitiationis, non

A tamen poterat dici, quòd nunc esset festum Propitiationis, quando ista dicta sunt. Nam festum Propitiationis erat mense 7. die 10. mensis, vt patet Leuit. 16. & 23. cap. & infra 29. cap. Nunc tamen erat mensis secundus: ergo non poterat fieri festum Propitiationis, quod patet, quia ea, quæ habentur a principio huius libri, incępta sunt prima die mensis secundi, vt patet præceden. cap. & finita sunt 20. die mensis eiusdem vsque ad cap. 10. vt patet infra cap. 10. Item dato, quòd esset festum Propitiationis hoc tempore quo facta fuit ista locutio: tamen Moyses, & Aaron non ingrederentur simul in Sancta Sanctorum, quia iusserat Deus, vt eo tempore, quo intraret Sacerdos in Sancta Sanctorum, nullus homo esset in Sanctuario, vt patet Leuit. 16. cap. ergo Moyses non intraret, & sic necesse est dici, quòd Moyses, & Aaron non introierunt simul in Sancta Sanctorum ad hoc, quòd Deus lo-

Festum propitiationis quo tempore fiebat.

B queretur eis. Item quia nunquam ingrediebatur aliquis in Sancta Sanctorum, nisi iret cum proposito quærēdi aliquid a Domino. Hic tamen non videtur, quod Moyses, & Aarō iuerint ad consulendū Dominū, sed ipse locutus fuerit eis, ergo erat alius locus. Secundus locus in quo loqui poterat Deus Moysi & Aaron, erat ostium Tabernaculi: ibi enim aliquando Deus loquebatur, vt patet Exod. 29. cap. & ad ipsum locum non erat prohibitum Aaroni accedere. Tertius locus erat columna nubis, siue in castris, siue extra castra: ibi enim Deus aliquando loquebatur Moysi, vt patet Exod. 16. cap. vbi apparuit gloria Domini in nube, & locutus fuit ad Moysen. Sed quis locus horum fuerit, magis videtur quod fuerit ostium Tabernaculi: nam ibi iterum fuerat locutus Deus Aaron, & descendit in nube, vt patet infra 12. cap. cum dicitur. Egredimini vos tantum tres ad Tabernaculum fœderis.

C Cumque fuissent egressi, descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu Tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. Quamquam poterat satis dici, quod locutio ista fuerit facta in nube extra Sanctuarium. Nam infra cap. 12. satis colligitur, quod Deus locutus fuerit primo Mariæ, & Moysi, & Aaron extra Sanctuarium, deinde in Sanctuario. [Singuli per turmas.] In ista parte ponitur præceptum de castrametatione popularium, & iubetur, quod singuli castrametentur per turmas cognationum suarum. Et ponitur hic turma significans multitudinem magnam, scilicet multitudinem tribus, vel familiæ propriè, tamen dicitur turma multitudo 30. bellatorum. Et dicitur turma, quasi turba ad turbandum facta, quia sic dispositæ sunt turmæ, vt faciant impetum in hostes, quāquam in his differentia est secundum Isidor in 9. Etym.

D & Vegetium in lib. de re militari, quia multitudo 20 bellatorum, si pedites sint, vocatur turma, si autem sunt equites, vocatur ala. Et hoc potest intelligi hic pro diuersis multitudinibus, quæ erant in qualibet tribu, scilicet multitudines familiarum, & domorum; & quælibet illarum multitudinum erat disposita in vnum cuneum ad turbandum hostes, si esset dispositio bellica. Ideo littera nostra posuit nomina dispositionum bellicarum. [Per signa, atque vexilla.] Id est, istæ tribus ordinabantur per signa, & vexilla.

Quomodo figuranda sint in quadro castra Leuitarum. Quæstio IIII.

E PRO quo sciendum est, quod secundum quod ex littera patet, castra filiorum Israel erant disposita in quadrum, & ista est dispositio bellica. Nam dicit Vegetius in lib de re militari, ꝙ optimus situs castrorum est figura quadrata. Et sic semper debent situari, nisi fortè dispositio loci impediat. Et in hoc accipienda est talis figura, quod sit vnum quadratum æquilaterum, & in medio eius sit vnus punctus, in quo se intersecant diametri ducti à quatuor angulis, & ille punctus est quasi centrum. hac figura locata ponatur in centro eius Tabernaculum testimonij, & per circuitum istius fiat vna dispositio quadrata, scilicet. ꝙ sit vnum quadratum paruum, inter quadratum magnum, & in isto paruo quadrato signentur quattuor puncta ad quattuor partes cœli. s. Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, & in ijs quattuor

punctis disponantur quatuor mansiones. In parte Orientali, quæ est ad ostium Tabernaculi atrij, erant Sacerdotes & Moyses. Ad partẽ Meridianam castrametabantur Caathitæ, qui erant in prima familia Leuitarum. Ad partẽ vero Occidentalem castrametabantur Gersonitæ, qui erant in familia secunda Leuitarum. Ad partem autem Aquilonarem castrametabantur Meraritæ; & ista erat tertia familia Leuitarum. Ista est dispositio castrorum Leuitarum in figura quadrata per circuitum Sanctuarij. Figura autẽ castrametationis popularium erat in quadrato maiori; & in illo assignantur alia quattuor puncta, scilicet, Oriens, Occidens, Aquilo, & Auster. In puncto autem Orientali erat vnum vexillum filiorum Iudæ, & ibi erant tres Tribus, scilicet, Iudæ & Issachar, atque Zabulon. In puncto Occidentali erat aliud vexillum filiorum Ephraim, cum illo tres Tribus. s. Ephraim, & Manasse & Beniamin. In puncto Aquilonis erat aliud vexillum filiorum Dan: & in isto erant tres Tribus. s. Dan. & Aser, & Nephtalim. In puncto Austri erat alterum vexillum filiorum Ruben, & cum eo tres Tribus erant, scilicet, Ruben, & Symeon, & Gad. Ecce enim qualiter se habebat distributio castrorum Leuitarum, & Israelitarum in duobus quadratis maiori, & minori; quorum alterum erat in altero. De situatione Leuitarum habetur seq. cap. De situatione autem popularium habetur hic. Totum autem patere potest in figura, quæ infra in margine describetur. [Signa atque vexilla.

Quid significet vexillum, & quid signum, & an signum, & vexillum sint idem. Et quæ sit opinio Iudæorum de figuris vexillorum, & quæ figuræ essent in quolibet vexillo. Quæst. V.

POtest intelligi dupliciter hoc. Vno modo q̃ ista ponantur tamquam duo. & hoc modo dicimus vexilla esse Regum, & magnorum principum: signa autem sunt quorumcunque militum, siue peditũ, siue cum Rege militantium. Alio modo potest intelligi, q̃ ponantur hic tanquam vnum, sed vnum sit expositiuum alterius. Primo modo erit sensus, quod Israelitæ distinguebantur per signa, & vexilla; ita quod essent quatuor vexilla principalia, tamquam regalia; & sub istis essent Tribus, scilicet sub quolibet vexillo tres Tribus secundum assignationem supra facti, & quæ infra habetur in littera. Signum dicitur esse vexillum paruum: & isto modo quamquam tres Tribus essent sub vno vexillo, tamen credendum est, q̃ quælibet earum haberet per se vnum signum, præter Tribum principalem, cuius erat ipsum vexillum distinctiuum castrametationis. Deinde quælibet familia haberet per se vnum vexillum congregationis suæ, & istud vocatur signum. Postea autem quælibet domus sub familia haberet vnum vexillum: quod est signum, & sic essent solum quatuor vexilla in tota congregatione Israelitarum; & forte essent plura, quam mille signa. Sic autem in bellis est, quia solum est vnum vexillum, sed plura signa sunt militum. Iste sensus est rationabilis, & videtur velle hunc littera nostra, distinguens signa, & vexilla secundum morem lannum. Alio modo possunt intelligi ista duo, ita q̃ vnum sit expositiuum alterius, & intelligetur per signa, & vexilla, id est per vexilla quæ sunt signata, vel figurata. Et hunc sensum sequuntur Hebræi; dicentes, quod in illis quattuor vexillis erant picturæ notificantes Tribus, quæ erant sub illis vexillis. Vnde dicit Rabbi Abrah. Aben Azra, quod erat in istis vexillis illæ figuræ, quæ habentur Ezechiel. 1. & 10. cap. s. aquilæ, & hominis, & Leonis, & tauri. In vexillo filiorum Iudæ erat figura aquilæ, quia excellebat alias Tribus in potestate regnatiua. In vexillo filiorum Ephraim erat leo, quia isti similiter regnauerunt, vt filij Iudæ. In vexillo filiorum Ruben erat homo. In vexillo filiorum Dan erat figura bouis. Sed ista non multum verisimilia videntur, quia nõdũ fuerat facta reuelatio illa de quatuor animalibus: fuit enim illa postea per multa tẽpora facta Ezechieli, cum esset in Babylone apud fluuium Chobar, vt patet Ezech. cap. 1. Item patet hoc, quia istæ figuræ non multum applicantur ad significandam proprietatem repertam in his Tribubus si in-

F quiritur, quando tamen fit aliqua figura distinctiua in vexillis, semper figurantur ibi arma Dominorum illius vexilli. Alij Iudæi dicunt, quod erant in vexillis istis descripta alia signa, scilicet in vexillo Iudæ fuit leo figuratus; quia prædixerat Iacob de illo, q̃ esset leo, vt patet Genes. 49. cap. scilicet Catulus leonis Iuda. In vexillo Ruben erat figura hominis, quia ille fuit primus homo de semine Iacob, vt patet Genes. 29. c. In vexillo Ephraim fuit figuratus bos, quia in benedictione Ioseph dictum fuit, quod esset taurus, vt patet Deuteron. 33 cap. scilicet. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. In vexillo Dan erat figura serpentis, quia dictum est de eo Genes. 49. fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Et ista figuratio videbatur adhuc conuenientior, quam prima. Verius tamẽ est, quod accipiantur hic signa, & vexilla tanquam aliqua
G distincta sicut primo dicebatur: & tamen adhuc existente hoc in signis, & vexillis essent aliquæ figuræ distinctiuæ locorum castrametationis, alioquin si essent omnia vexilla, & signa habentia eundem colorem, & non distincta in figuratione, non videretur aliquid, per quod distingueretur castrametatio vnius tribus, vel familiæ ab altera.

An Aegyptij numerarentur in hac summa. & an castrametarentur sub quattuor vexillis filiorum Israel. Quæst. VI.

ALiquis quæreret circa Aegyptios ascendentes cum Iudæis, an numerarentur hic, in hac summa, quæ habetur hic præceden. cap. Nam Exod. 12. dicitur q̃ ascen-
H derunt sexcenta millia Iudæorum peditum de Aegypto, & cum eis vulgus promiscuum innumerabile. Respondebit aliquis, q̃ hic non fuerunt isti numerati, quia iam mortui fuerunt in adoratione vituli, quia credendum est, quod omnes ipsi perierint; cum omnes verisimile sit adorauisse vitulum, quia erant assueti in Aegypto ad idololatriam. Dicendum est non stare, quia post recessum de monte Synai in mansione, quæ dicitur sepulchra concupiscentiæ, dicitur de Aegyptijs ascendentibus cum Israelitis, q̃ desiderauerint carnes, vt patet infra 11. c. vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagrauit desiderio carnium, sedens & flens: ergo non fuerant mortui in adoratione vituli. Dicendum tamen est, q̃ non fuerint computati in hac summa, quia hic ponitur summa cuiuslibet tribus Israel determinatè: & postea colligitur
I ex eis vna totalis summa: si tamen in hac summa sexcentorum trium millium includerentur Aegyptij ascendentes; poneretur alia summa separata, quæ coniuncta cum summis cuiuslibet Tribus, faceret maiorem summam, quam sit ista, qui a ista colligitur ex summis solis duodecim Tribuum Israel. Dicendum ergo q̃ non fuerunt computati Aegyptij ascendentes cum Israelis, sed soli Israelitæ; quia isti erant principales: alij autem erant aduenæ; ideo non curabatur de numero eorum. Et sic factum est in exitu de Ægypto, quia dictum est, quod Israelitæ erant quasi sexcenta millia, de Aegyptijs autem non fuit expressus numerus; sed dictum est, quod erat vulgus promiscuum innumerabile.

K *An Aegyptij castrametarentur sub quattuor vexillis filiorum Israel. Quæst. VII.*

QVæretur adhuc de castrametatione horum, scilicet, an castrametarentur sub istis quatuor vexillis filiorum Israel. Respondebit aliquis quod non, quia iubebantur, quod quilibet castrametaretur per familias, & domos patrum suorum: Aegypti tamen non pertinebant ad Tribus Israel. Sed diceret aliquis quod isti manebant extra castra Israelitarum. Respondendum est falsum esse, quia infra 11. cap. dicitur, quod vulgus promiscuum Agyptiorum flagrauit desiderio carnium, & fleuit iunctis filijs Israel: si tamen esset extra castra eorum, non staret hoc. Dicendum igitur quod erant Aegyptij in castris Israelitarum sub vexillis eorum, nec in hoc infringebatur præceptum de castrametatione singulorum per vexilla cognationum, & domorum suarum, quia hoc

hoc intelligitur quantum ad Israelitas, sed non de Aegyptijs, qui de nulla Tribu erant. [Et domos cognationum suarum,] idest quilibet castrametabatur in domo pertinēte ad suam cognationem, scilicet, quod erant distinctę tribus per familias & domos, & quælibet domus, & familia erat per se. Quilibet autem de Israelitis ad castrametandū debebat respicere tria signa, s. vexillum principale Tribus, & vexillum familiæ, & uexillum domus, quæ erat minor congregatio. [Castrametabuntur filij Israel per gyrū Tabernaculi testimonij.] Contra hoc aliquis arguet, quia supra dicitur, quod Leuitæ figerent tentoria sua in circuitu Tabernaculi, ne accederet aliquis de Israelitis, quia si accederet, fieret indignatio super populum, ut patet præc. cap. Respondendum est, quod tam Leuitæ, quam Israelitæ populares in circuitu Tabernaculi castrametabantur, sed quidam figebant castra coniuncta Sanctuario: alij vero castra distantia. Nam Leuitæ ponebant tentoria sua in quadro minori immediatè in circuitu Tabernaculi: Israelitæ autem populares ponebant castra in quadro maiori in circuitu Leuitarum & Sanctuarij: nam cum circumdarēt Leuitas; necesse erat, vt etiam circumdarent Sāctuarium, quod erat clausum inter Leuitas, & hoc modo Israelitæ erant in circuitu Leuitarum immediatè castrametantes; & in circuitu Tabernaculi mediate. Aliquis forte poterit aliter respondere; s. quod per filios Israel, qui hic nominātur, intelligantur solum Leuitæ, & isti figebant castra in circuitu Tabernaculi immediatè declaratur ista castrametatio, quod intelligatur de duodecim tribubus Israel, cum describatur modus eorum infra in littera: de Leuitis autē nihil tangitur hic, sed supra præced. c. & infra seq.

Ordo castrametandi.

Ad orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus sui: eritq; princeps filiorum eius Nahasson filius Aminadab. Et omnis de stirpe eius summa pugnātium, septuaginta quatuor millia sexcenti. Iuxta eū castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanael filius Suar, et omnis numerus pugnatorum eius quinquaginta quatuor millia quadringenti. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon: omnis de stirpe eius exercitus pugnatorū quinquaginta septē millia quadringenti. Vniuersi, qui in castris Iudæ enumerati sunt, fuerunt cētum octoginta sex millia quadringēti. Et per turmas suas primi egredientur. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedur, & cūctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadraginta sex millia quingenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Symeon: quorū princeps fuit Salamiel filius Suri Saddai, & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quinquaginta nouem millia trecenti. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel, & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. Omnes qui recensiti sūt in castris Ruben centum quinquaginta millia, & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas, in secūdo loco proficiscentur. Leuabitur autem Tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum, quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca, & ordines suos proficiscentur.

Modus castrametationis Israelitarū in speciali.

[Ad orientem Iuda figet tentoria.] Hic ponitur in speciali modus castrametationis Israelitarum, & ponitur primo vexillū ad partem orientalē, quia ista est pars dignior, & isti sunt, qui primo mouebant castra, quando pergendū erat, vt patet infra 10. c. Et dicitur hic, quod Iudas figet tentoria sua ad orientem non solus ipse, sed aliæ duæ tribus cum eo, s. Zabulō, & Issachar, vt patet immediatè. Et videtur, quod fuerit facta ista castrametatio hoc modo, s. quod tribus Iudæ esset directè ad frontem Orientis, & tribus Issachar, & Zabulon ad duo latera, & sic de alijs uexillis Occidentali, & Australi atque Boreali. Et iste est modus quo disponimus in circuitu totius mundi 12. ventos: nam ponimus 4. vetos principales quatuor punctis mundi Orientali, Occidentali, Australi, & Aquilonari: cuilibet istorū damus duos uentos collaterales, ita quod vnus sit ad vnam partem, & alius ad alteram, ita erat de quatuor vexillis, quatuor tribuū principalium, quia ista erant in quatuor partibus mundi: aliæ autē tribus minus principales erant collaterales istis.

Comparatio 12 tribuum Israel ad 12. ventos.

[Per turmas exercitus sui.] Hic ponitur modus castrametationis, & dicitur, quod erat disposita ista tribus Iudæ per turmas exercitus sui, i. quod tota ipsa tribus erat quasi vnus exercitus, & habebat in se multas turmas, & hoc uerū est, quia quælibet tribus habebat in se multas familias, & quælibet familia habebat multas domos, & istæ domus uocabantur turmæ, quia erāt paruæ multitudines dispositæ modo bellico; sicut in bello sunt turmæ, & ex hoc patet, quod non erat tota tribus posita in vno cumulo, sed erat diuisa in multas partes, & quælibet harum partium vocatur turma. [Eritque princeps filiorum eius Nahasson.] Idest princeps filiorum Iudę in exercitu suo erit Nahasson. Iste ponebatur princeps in tribu Iuda; quia veniebat per lineam primogenitorum, computando à Iuda, vsque ad ipsum. Et dicitur quod iste erit princeps. s. tempore quo ista numeratio facta est: in alia tamen numeratione non fuit princeps. Nam iste mortuus est in deserto, sicut oēs alij qui numerati erāt à 20. annis, & supra de quo infra 14. c. successit aūt ei Salma filius eius; & iste erat princeps, quando Israelitæ transierunt Iordanem, & ipse duxit in uxorem Raab, quæ absconderat exploratores, & de Genealogia istius uenit Saluator, vt patet Mat. 1. c. Iste Nahasson fuit frater Elisabeth vxoris Aaron, vt patet Exod. 6. c. de isto principe habetur infra 7. cap. quoniam iste fuit, qui primus obtulit inter oēs principes Israelitarum in dedicatione Sanctuarij, vt patet infra 7. cap. [Filius Aminadab.] Iste Aminadab mortuus fuit in Aegypto, ideo nunquam fuit princeps in tribu Iudæ: sed primus princeps in deserto fuit in hac tribu Nahasson [Et omnis de stirpe eius summa pugnātium.] Hic ponitur numerus pugnatorum in tribu Iuda, & repetitur hic summa quæ posita fuerat præced. cap. In quo aduertendū est, quod cum inter ea, quæ dicta sunt præceden. cap. & ea quæ dicūtur hic non interciderit aliquod tempus: eædem summæ ponuntur hic quantum ad omnes tribus, & superius, sed supra ponebantur summæ ad hoc, quod sciretur numerus omnium Israelitarum: hic autem ponitur summa ad sciendum, quot erant sub quolibet vexillo; & cū dicitur hic [Omnis de stirpe eius.] Summa non refertur ad Nahasson, de quo immediatè dictum fuerat; sed ad tribū Iudæ: quoniam de linea Nahasson non erant omnes isti qui numerantur hic. [Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar.] Hic ponuntur bellatores secundæ tribus, quæ erat cum Iuda, scilicet, tribus Issachar. Ista enim fuit simul cum tribu Iuda ad partem Occidentalem ad vnum latus, & ponuntur hic tres fratres eiusdem matris, qui nati sunt successiuè. Primò enim natus est Iudas: secundo Issachar: tertio Zabulon, vt patet Genes. 29. & 30. c. Alij enim fuerunt ante istos, scilicet, Ruben, Symeon, & Leui: & tamen nulli fuerunt medij inter istos, vt patet prælleg. cap. Ponitur tamen Iudas ante Issachar, & Zabulon, quia fuit prior dignitate, & natiuitate: ponitur autem Issachar ante Zabulon, quia fuit prior natiuitate, vt patet Genes. 30. cap. [In tribu Zabulon.] Hic ponitur tertia tribus, quæ erat sub vexillo Iudæ, & ponuntur bellatores: tanta enim summa eius est, quæ habetur hic sicut ea, quæ habetur præcedenti cap. & idem princeps exercitus, quia totum fuit in eodem tempore, sed solum ibi numerabantur simpliciter: hic autem collocantur in castris, & repetitur numerus eorum. [Vniuersi qui in castris Iudæ enumerati sunt.] Hic ponitur summa omnium, qui erant sub vexillo Iudæ, & ista est summa differens à modis summarum, quæ habentur præcedenti cap. quia ibi solum summabatur quælibet tribus per se: deinde ab omnibus tribubus eliciebatur vna summa. Hic autem numeratur per se quælibet tribus, & postea ponitur vna summa omnium tribuum: ponitur etiā tertia summa, quæ est quarumlibet trium tribuum manētium sub eodem vexillo: & ista tertia non habetur præcedenti cap. quia ista pertinent ad castrametationem, & dicuntur hic esse castra filiorum Iuda tres tribus, quia tam ipsa tribus Iuda, quam aliæ duæ computantur in castris Iudæ, eo quod tribus Iudæ esset principalior: & ita erat in alijs tribus castrametationibus, quia denominatur castrum, vel exercitus à tribu illa, cui erat uexillum. [In castris filiorum Ruben ad Meridianam plagam.] Hic ponitur secundum vexillum in castrametatione Israelitarum,

rum, quod erat ad partem Meridianam, & erat filiorum Ruben,

Quare Ruben, cum esset primogenitus, non fuit positus ad partem Orientalem, sed Iudas. Et quare cum Ruben fuit Symeon & Gad. Quaest. VIII.

NOn fuit autem Ruben ita excellēs sicut Iudas: quoniam perdidit primogenita sua, vt patet Gen. 49. c. ideo non positus fuit in parte Orientali, sed in meridiana: & tamen in exercitu suo trium tribuum ipse, fuit dux, scilicet, in Symeon, & Gad. Et ratio huius est, quia Ruben excedebat in primogenitura secundum carnem Symeonem; etiamsi non mansissent iura primogeniturę: in dignitate autem non erant inæquales, quia sicut Rubē vituperatus est, quod maculasset cubile patris sui, ita & Symeon, ꝙ fuerit iniquus, ut patet Genes. 49. cum dicitur: Symeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia. Symeon autem fuit positus ante Gad, quia excedebat eum in iuribus natiuitatis. Primo enim natus est, & quamquam iste ordo non traderet aliquid quantum ad imperium, vel hæreditatem: tamen semper erant potiores, & honorabiliores, qui erant priores natiuitate: primogeniti autē in multis excedebant, de quibus præcedenti cap. Item excedebat quantum ad iura matris Symeon ipsum Gad: quia Symeō erat filius Liæ, quæ erat domina, Gad erat filius Zelphæ, quæ erat ancilla Liæ, vt patet Genes. 30. cap. fuit autē positus Symeon in exercitu Ruben: quoniam non erat conueniens, quod poneretur cum aliquibus alijs. Nam si poneretur in exercitu Iudæ, poneretur maior sub minore, & hoc non fuit conueniens, sed fuit semper generale in ista situatione vexillorum, quod nunquam ponantur tribus denominatæ à filijs antiquioribus sub vexillis tribuum denominatarum à filijs iunioribus, vt patet inquirendo per singulos exercitus, & quatuor vexilla. Conueniens ergo fuit poni Symeonem cum Ruben. Post Symeonem ponitur Gad in eodem exercitu: quia iste fuit vnus de filijs ancillarum, scilicet, de filijs Zelphæ, & debet poni in isto vexillo, quia non potuerunt poni omnes simul filij ancillarum, eo quod erant quatuor, sed aliquis eorum cum filijs dominarum ponendus erat: fuerant autem positi tres filij ancillarum sub vno vexillo, scilicet, Dan, Aser, & Nephtalim: ideo Gad, qui quartus erat, debuit poni sub altero vexillo, & fuit conuenienter sub vexillo Ruben. Ponitur autem esse tertius in isto exercitu, quia alij duo excedunt eum ordine natiuitatis. Primo enim natus est Ruben & Symeon, quam nasceretur Gad, etiam præcedunt eum ordine dignitatis, quia Ruben, & Symeon sunt filij Liæ, quæ erat domina, Gad autem est filius ancillæ, scilicet, Zelphæ, quæ erat ipsius Liæ ancilla, de hoc Genes. 29. & 30. c. [Iuxta eum castrametati sunt de tribu Symeon.]. Ista est secunda tribus, quæ erat in exercitu Ruben, eo, quod Symeon, & Ruben erant fratres immediati, & ponitur hic summa exercitus eius, & princeps, secūdū quod habetur præcedenti capitulo, quia in eodē tempore istud, & illud factum est. [In tribu Gad.] Ista fuit tertia tribus. in exercitu Ruben, & fuit Gad filius ancillæ; ideo positus, fuit tertio loco, quia non erat tantæ dignitatis sicut Ruben & Symeon. Erant tamen in tribu Gad fortissimi bellatores, pugnantes gladio, iuxta illud Deuteronom. 33. cap benedictus in latitudine Gad quasi leo requieuit, cępitque brachium, & verticem, idest, abscindebat vno ictu caput hominis cum brachio, & pectore, quod pertinet ad robur magnum bellantis. [Omnes, qui recensiti sunt in castris Ruben.] Ista est tertia summa, quæ non habetur præcedenti cap. scilicet, quot essent viri sub quolibet quatuor vexillorum, & hic ponitur numerus in exercitu Ruben quantum ad omnes tres tribus. [In secundo loco proficiscentur.] Hic ponitur ordo in mouendo castra. Habebant namque Israelitæ duplicem ordinem, scilicet, in castrametando, & in procedendo motis castris: non poterant autem habere eandem habitudinem in via sicut in castris, quia quando castrametabantur, erant dispositi per quadrum. Si autem sic se haberent, quando procederent, nulla via eos caperet præ amplitudine, ideo debuerunt procedere longo, & recto agmine. Vnde filij Iudæ, qui erant

F ad partem Orientalem primo mouebant castra, quando nubes deferebat Tabernaculum: sic dicitur supra, per turmas suas primi egredientur. Inter istos etiam erat ordo, quia non procedebant simul tres tribus, quæ erant sub vexillo Iudæ, sed primo tribus Iudæ; deinde tribus Issachar, quæ erat secunda; postea tribus Zabulon, quæ erat tertia. Deinde dicitur hic de existentibus in exercitu Ruben, quod in secundo loco proficiscerentur, idest, uexillum eorum erit secundum in ordine: non tamen in secundo loco, idest, post primam tribum, quia ante eos procedebant tres tribus in ordine, quæ erant sub uexillo Iudæ. [Leuabitur autem Tabernaculum testimonij.] Hic ponitur modus procedendi Leuitarum portantium Tabernaculum, scilicet, quod isti procedebant in medio exercitus: sicut enim castrametabantur, ita procedebant: castrametatio autem

Modus procedēdi Leuitarū per tantum tabernaculum

G sua erat intra totum exercitum Israelitarum. Nam isti figebant tentoria in circuitu Sanctuarij, & Israelitæ figebāt in circuitu eorum, vt patet ex assignatione supra facta. Ita etiam, quando procedebant, erant Leuitæ in medio, portantes Sanctuarium. Primo enim procedebant omnes de vexillo Iudæ & Ruben; postea vero omnes Leuitæ: deinde illi, qui erant in alijs duobus vexillis, scilicet, Ephraim, & Dan. Dicitur hoc, quod Sanctuarium leuabitur, idest, portabitur per officia Leuitarum, vel leuabitur, idest, erigetur, sed melius accipitur hic pro portatione. [Per officia Leuitarum.] Idest Leuitæ portabunt Tabernaculum per officia sua, idest, sicut eis competit ex officio, in quo significatur distinctio officiorum Leuitarum triplex in portando Sanctuarium: nam Caathitæ portabant omnia vasa, tā magna, quam parua Sanctuarij, quæ nō erant partes eius,

H vt patet infra 4. cap. Gersonitæ portabant omnia, quæ erāt partes duræ Sanctuarij, scilicet, columnas, & bases, & tabulas, vt patet infra 3. & 4. c. Meraritæ portabant partes molles Sanctuarij, scilicet, cortinas, & omnia operimenta, atque velamenta in circuitu, vt patet infra 3. & 4. cap. Cum autem quilibet istorum portasset onera sua, iuxta officium sibi assignatum, dicebatur portari Tabernaculum per officia Leuitarum. [Et turmas eorum.] Dicitur portari per turmas, quia isti Leuitæ habentes diuersa officia, non miscebantur in procedendo, sed Caathitæ procedebāt per se in vna turma, & in alia Gersonitæ, & in alia Meraritæ, vt distinguerentur inter se diuersæ partes Sanctuarij, quę portabantur, vel dicitur, quod procedebant Leuitæ per officia, & turmas, i. ꝙ quælibet familia Leuitarum habens vnum officium, distinguebatur in plures turmas. Nā sub

I Gersonitis erant plures familiæ speciales, ut patet seq. c. sic etiam sub Meraritis, & Caathitis, & quando quælibet harum familiarum procedebat distincta ab alia, dicebantur officia Leuitarum procedere per turmas, quia quęlibet familia habēs officium diuidebatur in plures turmas. [Quō erigetur ita & deponetur.] Hic assignatur modus erectionis, & depositionis Sanctuarij. Erat n. domus portatilis, & aliquando erigebatur, aliquando vero deponebatur: erat tamen idem ordo in vtroque. Nam qñ deponēdū erat Sāctuarium, recedente nube desuper Sacerdotes introibāt in illud, & velabant omnia vasa eius pallijs, atque ligabant, vt postea uenirent Caathitæ, & portarent illa, sicut inueniebant disposita, sic patet infra 4. c. post istos ueniebant Meraritæ, & accipiebant pelles, & omnia operimenta Sāctuarij, deponentes ea, & coaptabant in onera sua, atque

K portabant: manebant autem tabulæ, & bases, & columnæ: Gersonitę aūt uenientes portabant illas, & sic nihil manebat de Sanctuario. In erectione aūt erat ordo contrarius: nā illi qui posteriores fuerant deponendo, s. Gersonitę erāt priores erigendo: quoniam ipsi figebant tabulas, & columnas: deinde Meraritæ superponebant cortinas, & cetera operimenta, & sic erat constructum, & erectum Tabernaculum, tunc veniebant Caathitæ, & ponebant interius onera sua ligata sicut repererant: Sacerdotes aūt introeūtes soluebant illa, disponentes proprijs locis, quia non licebat Caathitis illa tangere nuda aut videre, alioquin morerentur, vt patet inf. 4. c. [Singuli per loca, & ordines suos proficiscentur.] In hoc significat ꝙ supra dicebatur, s. ꝙ Leuitæ portantes Sanctuarium non simul procederent iuncti, sed singuli per loca sua, s. ꝙ Caathitis dabatur vnus locus, & Meraritis alius, & alius Gersonitis. Etiam dicitur ꝙ per

ordines

ordines suos, idest, quod inter istos erat ordo procedendi sicut in Israelitis, quorum exercitus Iudæ præcedebat, & exercitus Ruben sequebatur: deinde Ephraim, & Dan: & istum ordinem quem semel habuerunt, semper habebāt, non tamen constat quis fuerit ordo Leuitarum in procedendo, an Caathitæ præcederent alios, vel subsequerentur, & sic de alijs duabus familijs.

Ad occidentalem plagā erunt castra filiorū Ephraim, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadraginta millia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur: cunctusq; exercitus pugnatorū eius, qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis; & cunctus exercitus pugnatorum eius, qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim centum octo millia cētum, per turmas suas: tertij proficiscentur. Ad Aquilonis partē castrametati sunt filij Dan: quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai. Cūctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser: quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran: cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quadraginta millia, & mille quingenti. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan, cunctus exercitus pugnatorum eius quinquaginta tria millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti. Et nouissimi proficiscentur. Hic numerus filiorum Israel per domos cognationum suarum, & turmas diuisi exercitus sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel. Sic enim præceperat Dominus Moysi. Feceruntq; filij Israel iuxta omnia quæ mandauerat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas: & profecti per familias ac domos patrum suorum.

[Ad occidentalē plagam erūt castra filiorū Ephraim.] Hic ponitur tertium vexillum Israelitarum, sub quo erant tres tribus: & erat vexillum Ephraim. Ponebantur aūt hic tres tribus, quæ fuerunt ab eadem matre s. Rachel, & sunt Ephraim, Manasses, atque Beniamin; Præcedunt aūt Manasses, & Ephraim, Beniamin, quia fuerunt priores natiuitate: sunt.n. Manasses & Ephraim filij Ioseph, & loco eius accipiunt sortem: fuit autem Ioseph prius natus, quā Beniamin, quia natus in Mesopotamia. Beniamin autem postea cum rediret inde Iacob in terrā Chanaan. De Ioseph habetur Gen. 30.c. De Beniamin 35.c. Inter Manassen & Ephraim adhuc est ordo: quia prius ponitur Ephraim, nō quidem propter fratrē, quia ambo loco eiusdem patris sortes accipiunt: neque propter matrem, quia mater sua fuit Aegyptia, s. Asenech filia Putipharis, vt patet Gen. 41.cap. propter eam autē nihil habebant in terra Chanaan, neque etiam præcedit Ephraim ordine natiuitatis, sed potius deberet præcedere Manasses, ipse.n. primogenitus erat, sed ex electione Dei præcessit Ephraim, vt patet Gen. 48.cap. Cum.n. conquereretur Ioseph, quod poneret Iacob manū dexteram super Ephraim, & conaretur transferre ad alterum, ait, non ita conuenit pater, quia hic est primogenitus: pone dexteram tuam super caput eius, qui renuēs, ait: scio fili mi, scio, & iste quidem erit in populos & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semē illius crescet in gentes. Habuit etiam Ephraim semper postea excellentiam super Manassen. Nam de tribu Ephraim fuerunt Reges: de tribu autem Manasse, nullus. Primo ergo hic Ephraim fixit castra, & habuit vexillū ex nomine suo.

vexillū Ephraim ad occidentem.

[Et cum eis tribus filiorum Manasse.] Ista est secunda tribus, quæ erat in exercitu Ephraim, & conuenienter situatæ fuerunt istæ tribus sub eodem vexillo, quia omnes tres pertinebant ad eandem matrem: fuit autem Manasses ante Beniamin, quia iste successit patri suo Ioseph, sed Ioseph prior fuit natiuitate, quam Beniamin: ponitur autem hic numerus exercitus filiorum Manasse idem, qui erat præcedenti cap. sicut in omnibus alijs. [In tribu filiorum Beniamin.] Ista est tribus, quæ erat sub vexillo Ephraim. Causa autem ordinis declarata est supra: habet autē eundem numerum bellatorum, & eūdem principem hic, quē habebat præcedenti cap. [Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim.] Ista est summa tertia collecta ex his summis tribuum sub eodem vexillo: & non habetur præced. cap. quia ibi nō agebatur de castrametationibus. [Per turmas suas proficiscentur.] Hic ponitur ordo istorū in procedendo, s. q̄ post vexillum filiorum Ruben procederet vexillum filiorum Ephraim: & hoc erat secundum ordinem dignitatis. Nam filij Iuda, eo quod omnibus digniores erant, præcedebant in motu castrorum. Deinde autem filij Ruben propter ordinem natiuitatis: post istos autem vexillum Ephraim. Deinde vexillum Dan, quia illi erant filij ancillæ, & debebant esse posteriores. Dicitur, quod procedent tertij, idest, in tertio ordine vexillorum, & non tertij, i. in tertia tribu, quoniam sex tribus præcedebant antequam moueret castra Ephraim, s. illæ quæ erant sub duobus vexillis prioribus.

[Ad Aquilonis partem castrametati sunt filij Dan.] Hic ponitur vltimum vexillum filiorū Israel, & pertinet ad filios ancillarum. Omnes enim tres hic positi sunt filij ancillæ & positi fuissent oēs quattuor simul, nisi quia erat contra ordinem castrametationis; ideo Gad, qui erat vnus de quattuor filiis ancillarū, positus est sub vexillo Ruben. Manserunt alij tres pro altero vexillo, & inter eos ponitur prius Dan: quia fuit prior ordine natiuitatis & dignitate matris: nam fuit assumpta in uxorem Iacob Bala ancilla Rachelis mater Dan, antequam assumeretur Zelpha, quæ erat mater Aser. Etiam præcessit in natiuitate, quia sicut primo mater Dan assumpta est in uxorem, quam mater Aser, ita & prima genuit: de his Gen. 30.c.

vexillū Dan ad Aquilonem.

Cur Dan præcessit Nephtalim, & Aser Nephtalim, & de ordine inter eos. Quæst. IX.

SEd dicetur, quare præcessit Dan Nephtalim: cum ambo essent æquales ex dignitate matris, quia erāt ab eadem, vt patet Gen. 30.c. Respondendum est hoc fuisse propter natiuitatem: prius.n. natus est Dan quam Nephtalim; vt patet Gen. 30.c. Sed adhuc quæretur, quare fuerit primo positus Aser quam Nephtalim, cum præcederet dupliciter Nephtalim ipsum Aser, s. ex ordine natiuitatis, & ex dignitate matris, quæ prius assumpta est in vxorem à Iacob quam Zelpha mater Aser. Respondendum est hoc fuisse ad tollendam æmulationem, scilicet, ne videretur tribus Aser contemptibilior omnibus, ideo cum in isto vexillo fuerit positus unus de filiis Balæ tanquam caput, debuit poni alius in extremo, & ita medius foret Aser, qui erat filius Zelphæ, & non videretur contemptibilior omnibus. Sed dices idem argumentum manere de Nephtali qui ponitur in extremo. Respondendum est non esse idem, quia vnus de filiis Balæ positus est, tanquam capitaneus, ideo alius debuit poni tanquam vltimus, nec in hoc contemnebantur.

Cur primo ponitur Aser quā Nephtali.

[Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser.] Ista erat secunda tribus in castrametatione sub vexillo Dan; & habet eundem numerum bellatorum, & eundem principem quem supra habere dicebatur. Iste autem ponitur secundus ex causa supra assignata.

[De tribu filiorum Nephtalim.] Ista est tertia tribus, quæ ponebatur sub vexillo Dan, & est Nephtalim frater Dan ex eadem matre, ut patet Gen. 30.cap. & ponitur hic nouissimus ex ratione supra posita.

[Oēs qui numerati sunt in castris Dan.] Hic ponitur summa totalis oium tribuum, quæ erant in exercitu Dā. Et sciēdū, q̄ secundū q̄ tribus excedunt se in numero bellatorū, ita summæ istorum quattuor vexillorū non sunt æquales, quia in exercitu filiorum Iudæ fuerunt plures quā in omnibus alijs vexillis. s. centum octoginta sex millia quadringenti: in exercitu autem vexilli filiorū Ephraim, fuerunt pauciores quam in aliis, scilicet, centum octo millia & centum. In exercitu autem vexilli filiorum Dan fuerunt plures, quam in vexillo Ruben, & Ephraim sed pauciores quam in vexillo Iudæ, vt patet ex littera. [Nouissimi proficiscentur.] Hoc est de filiis Dā, & aliis qui sūt

sub

sub vexillo eorum, quia isti sunt alijs minores in dignita- F
te. [Hic numerus filiorum Israel.] Hic replicatur summa totalis omnium vexillorum & tribuum; & est eadem penitus, quæ habetur præc. c.] Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel,] Hic excluduntur Leuitæ à numero ceterorum, eo quod alij erant bellatores, Leuitæ aũt non, vt declaratum fuit præced. c. & propter alias causas, sicut tactum est præced. c. De numero tamen Leuitarũ, & ordine, & officijs eorum habetur infra seq. c. quia pertinebant ad alterum ministerium. Dicit autem Rab. Sal. quod Leuitæ non fuerunt numerati cũ alijs tribubus, quia Dominus præsciuerat omnes numeratos hic cũ bellatoribus perituros propter murmurationem, vt patet inf. 14. cap. Si autem Leuitæ computarentur cum eis, etiam ipsi perirẽt, ideo nõ computati sunt. Item quia Dominus elegerat tribum Leui ad ministrandum sibi, quia isti non peccauerant G
in fabricatione vituli sicut ceteri Israelitæ, ideo eos solos vocauit Moyses ad faciendum uindictam in omnes peccantes, vt patet Exod. 32. c. numerauit ergo per se Leuitas tanquam ministros suos, & Israelitas per se, quia non pertinebant ad eius ministerium. [Sicut præcepit Dominus Moysi.] Idest, q mandauerat Deus, ne Leuitæ numerarẽtur cum alijs, & sic non numerauit eos Moyses, de hoc patet præced. c. [Feceruntque filij Israel iuxta omnia quæ mãdauerat Dominus.] Duo n. mandauit Deus, s. quod Israelitæ numerarentur, & ponerentur sub vexillis suis; secundum erat q non appropinquarent ad castrametandũ circa Tabernaculum. Hoc autem duo fecerunt, secundum q declarat littera immediatè sequẽs. [Castrametati sunt per turmas suas.] Dicitur hic castrametatio per turmas. i. per vexilla, s. q Israelitæ habuerunt quatuor vexilla, sub qui- H
bus manerent. Etiã dicuntur castrametati per turmas suas, idest, in tribubus suis, & familijs, & domibus: hæc autẽ oĩa fecerunt [Et profecti per familias ac domos patrum suorum.] Istud pertinet ad alterum præceptum incidentale: Nam quamquam principaliter describatur hic castrametationes tamen etiam ponitur de profectione, & motu castrorum, s. qui mouerentur primi, & qui secundi: & sic de totali ordine, & hoc est proficisci per domos & familias patrum, i. quod quilibet in motu castrorum proficiscerentur in loco tribus suæ, & familiæ ac domus, quia omnia ista erãt distincta in locatione castrorum, & hoc erat proficisci per domos & familias suas.

Quid significet moraliter tota ordinatio castrorum. Quæstio X. I

Circa ista quæ dicta sunt de ordinatione castrorum & Tabernaculi, quamquam intentionis nostræ non sit allegorijs, aut tropologijs insistere, potest tamen signari moralitas conueniens. Ponitur n. Tabernaculum in medio castrorum, & istud significat animam iusti, quæ est in medio castrorum, i. intra corpus suum: anima autẽ Tabernaculum dicitur, iuxta illud Eccl. 24. c. qui creauit me, requieuit in Tabernaculo meo. Aspectus autem huius est ad Orientem, per quem intelligitur matutina illuminatio, vel purgatio per gratiam refulgentem. Aspectus ad Meridiem est mentis inflammatio, quoniam tunc est Sol in rota & feruore aspectus. Ad Aquilonem est resistentia cõtra principes & rectores & aereas potestates, & colluctatio contra Dæmonem qui per Aquilonem signatur: quoniam K
ab Aquilone pandetur omne malum, iuxta illud Hierem. 1. c. Ad Orientem autem tres tribus sunt, s. Iudas, Isachar, & Zabulon. Iudas interpretatur confessio, vel laus, & intelligitur vera confessio; per Isachar, qui secundũ aliquos memorans Dominum interpretatur, intelligitur assiduitas orationis; per Zabulon, qui significat habitationem intelligitur puritas conuersationis. Hęc aũt tria ad purgationem proficiunt animorum, vel illustrationem, quæ significatur per Orientem. Ad Meridianam plagam Ruben, & Gad, & Simeon collocantur. Ruben qui visionis filius dicitur, ueritatis fulgorem significat, quo mens humana inflammatur. Per Simeon qui audiens, vel auditio dicitur, charitatis amor innuitur, qui omnibus obedit. Gad, qui fortunatẽ, vel faciliter interpretatur, dulcorem mentis significat refectiuum. Hæc tria inflãmatã aiam cõsequũtur.

F Ad Occidentalẽ plagam Ephraim Manasses, & Beniamin castrametantur. Ephraim, qui accrescens dicitur, profectũ in spiritualibus signat ad quem Manasses, qui obliuio rerum temporalium dicitur, maximè incitat: Beniamin, qui filius dexteræ dicitur, cœlestium amorem designat, ad quẽ eorum mouet æternitas. Hęc autem tria mortis mediationem non deserunt. Ad Aquilonarem regionem Dan, Nephtalim, & Aser sua tentoria figunt; Dan, qui iudicium dicitur, vltimi iudicij terrorem denotat: Nephtalim, qui implicitus, vel tortuosus dicitur, pudorẽ opprobrij designat, si quis peccato implicetur: Aser, qui beatitudo siue felicitas dicitur, cęlestis præmij amorem designat. Et hæc nos contra Dæmonis insultus, & versutias sufficienter defendunt, quę per Aquilonem designantur. Contra hęc autem magna nobis, & quotidiana colluctatio est, iuxta Apost. ad
G Ephes. 6. c. non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.

CAPITVLVM III.

HAE sunt generationes Aaron & Moysi in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. Et hæc nomina filiorum Aaron. Primogenitus eius Nadab deinde Abiu & Eleazar & Ithamar. Hæc nomina filiorum Aarõ Sacerdotum Leu. 10.
qui uncti sunt: & quorum repleta & consecrata manus, Inf. 26.
vt sacerdotio fungerentur. Mortui sunt enim Nadab & Abiu cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini
H *in deserto Sinai absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Applica tribum Leui & fac stare in conspectu Aaron Sacerdotis vt ministrẽt ei, & excubent, & obseruẽt quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo testimonij, & custodiant vasa Tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius quibus traditi sunt a filijs Israel. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.* 21. d. c. 1 ver. Leuita. 31. dist. c. tenoro ibi quia ex alia tribu.

Hæ sunt.] Supra agebatur de numeratione Israelitarũ laicorum. Hic agitur de numeratione Leuitarũ, & Sacerdotũ, & diuiditur in duas partes: quia primo describitur
I in gñali eorum status. Scdo describitur eorum motus inf. seq. c. Prima in tres partes, quia primò agitur de eorũ separatione. Scdo de eorũ numeratione. Tertio de eorũ commutatione. Scda ibi, [Locutusq; est Dominus.] Tertia ibi. [Et ait Dominus.] Prima in tres partes. quia primo ponitur ratio separationis Sacerdotũ. Secundo separationis Leuitarum. Tertiò separationis vtrorumque. Secũda ibi. [Applica tribũ Leui.] Tertia ibi. [Locutusque est Dominus.] Circa primũ. [Hæ sunt generationes Aaron.] Hic intẽdit Dominus separare Sacerdotes a toto populo, & istud fuit principiũ eorũ: ideo ponitur hic, qui fuerint illi Sacerdotes, & quia Aaron fuit principiũ omniũ Sacerdotũ Veteris Testamẽti, incipiunt generationes ab ipso describi. Primo n. erãt generaliter sacerdotes omnes primogeniti: postea tamen cũ elegisset Dominus Leuitas in sortem suam,
K omnes primogeniti caruerunt iure sacerdotali, & pro eis dabantur omnes Leuitæ secundum quod patet infra.

Quare non computantur Sacerdotes à Leui, sed incipit ordo in Aaron. Quæst. I.

ET quamquam Aaron descenderet à Leui, tamen non describitur hic generatio Leui, sed solum Aaron. Causa huius est, quia alij priores, scilicet Amram, Caath, & Leui non functi fuerunt sacerdotio. cum nunquam fuisset institutum vsque ad Aaron, & Aaron non functus fuit sacerdotio semper, sed solum cum iam esset annorum octuagintaquatuor in deserto Sinai. Nam Aaron in exitu de Aegypto, & parum ante hoc, cum ingrederentur ipse & Moyses ad Pharaonem, erat annorum octuagintatrium, & Moyses erat ann. 80. vt patet Exod. 7. cap. functus fuit sacerdotio in secundo anno ab exitu de Aegy-

pro. Nam in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto fuit facta consecratio. Ideo vno anno post exitum de Aegypto, incepit fungi sacerdotio, vt declaratum est Leuit. 8. & 9. ca. esset ergo tunc annorum 84. permansit autem in sacerdotio suo vsque ad annum 123. vitę suæ. tanto enim tempore vixit, vt patet infra 33. cap. & sic fuit tempus totum quo Aaron fuit sacerdos annorum 39. vel vt verius dicamus 38. annorum, & dimidij. Nam in quinto mense anni 40. ab egressione de Aegypto die prima mensis mortuus est, vt infra 33. cap. Ipse igitur ponitur hic tanquam caput, & non Leui proauus eius. In applicatione tamen Leuitarum fit mentio de Leui: & causa est, quia omnes Leuitæ distincti fuerunt hic per familias ad accipiendum varia officia; familiæ autem distinguuntur per ipsos filios Leui immediatè, scilicet Caath, Merari, Gerson: & ab his descendunt familiæ, in quibus diuisa sunt officia Leuitarum: fuit ergo in applicatione Leuitarum facta mentio de patre eorum Leui, sed non in applicatione Sacerdotum. [Hæ sunt generationes Aarõ.] Possunt hic accipi generationes dupliciter. Vno modo pro filijs: & sic dicitur quod generationes Aaron, idest filij sunt isti quatuor, qui habentur hic; Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Alio modo accipiuntur generationes, id est cognationes vel familiæ: & isto modo dicuntur generationes Aaron familiæ deriuatæ à filijs suis, scilicet ab Ithamar, & Eleazar. Sed dicendum est quod accipiātur hic generationes, id est filij; quia referuntur istæ generationes ad tempus, in quo facta est numeratio quæ habetur hic. Sed manifestum est, quòd hoc tempore ex filijs Aaron nondum ortæ fuerant familiæ, sed ipsi erant quasi soli, vel saltem habebant filios paruulos, alioquin fuissent consecrati in hoc secundo anno ab exitu de Aegypto cum patribus suis, sicut fuerunt filij Aaron consecrati cum eo. Nullus tamen fuit consecratus præter Aarõ, & filios suos Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. 29. & Leuit. 8. cap.

An Eleazarus tempore consecrationis suæ habuerit aliquem filium virilis ætatis.
Quæstio II.

SEd aliquis arguet, quod Eleazar iam haberet ad minus vnum filium virilis ętatis, scilicet Phinees. nam iste transfodit Zamri principē tribus Simeon, & Madianitidem coeuntes, vt patet infra 25. c. Respondendū est, quod tempore consecrationis, Eleazarus non habuit aliquē filiū virilis ętatis: & forte Phinees non erat tunc natus. Cum autem dicitur quod erat virilis ętatis Phinees, quia pugione transfodit coeuntes. Respondendum est non sequi ex hoc. Nam consecratio Sacerdotum fuit facta in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit Leuit. c. 1. 8. & 9. percussio autē coeuntium facta à Phinees, fuit in anno 40. ab exitu de Aegypto post mortem Aarõ; cum iam essent Israelitæ apud Iordanem, vt colligitur ex ordine processus huius libri. nam ea quæ habentur a cap. 20. vsque ad finem, fuerunt facta in anno 40. egressionis de Aegypto: & tamen ista confossio habetur infra 25. cap. ergo pertinet ad annum 40. & sic Phinees poterat esse tūc vir 30. vel 40. annorum: & tamen nondum esset natus tēpore consecrationis factę. [Et Moysis.] Id est istæ sunt generationes Moysis.

Cur hic computantur generationes Moysis cum Aaron, cum non fuerint sacerdotes filij eius. Et an filij Moysis mortui fuerint tempore huius numerationis.
Quæstio III.

DIcet aliquis, quare cõputantur hic generationes Moysis: cū filij sui non fuerint Sacerdotes, sed habuerūt partē cum Leuitis, vt patet 1. Paralip. 25. c. Respondet aliquis ꝙ factum est hoc, quia generationes Aaron vocātur generationes Moysis: Dicit. n. Rab. Sal. ꝙ Moyses docuit Aaron, & filios eius legē: & ob hoc reputatur pater eorū, quia ita debebant habere eū in reuerentia tanq̃ si esset pater. Sed magis dicendum est, ꝙ Moyses noīatur hic habere generationes, quia habebat filios, s. Gerson, & Eliezer,

A vt patet Exod. c. 2. Sed aliquis dicet, ꝙ q̃q̃ Moyses habuerit filios, tamen iā mortui erant: alioquin fuisset hic facta mentio de illis. Respondēdū est ꝙ necesse sit dici tūc Moysen habuisse filios, vel nepotes saltē, nā postea in distributione Leuitarū, quā fecit Dauid, cõputantur filij Moysis, vt patet 1. Paralip. 25. c. hoc tamen erat impossibile nisi tēpore huius numerationis viuerēt eius filij vel nepotes. Itē patet, ꝙ tūc habuit filios, nam hoc tēpore cū Moyses esset in deserto Sinai, vbi facta est ista numeratio, Iethro socer Moysis duxit ad eū vxorē suā & duos filios, s. Gerson, & Eliezer, vt patet Exo. 18. c. ergo generationes habebat tūc.

Cur hic non fuerunt numerati filij Moysi.
Quæstio IV.

B SEd quæreret aliquis, cum Moyses haberet tunc filios cū facta est ista numeratio, quare nõ fuerunt hic numerati? Responderi potest dupliciter. Vno mõ ꝙ filij Moysis erant paruuli, quia forte vix haberent annos tres vel quatuor, saltē vnus eorū, s. Eliezer: ꝙ patet, quia quando iuit Moyses in Aegyptum ad educendū Israelitas in anno in quo exierunt inde, & veniret de Madian, in itinere circūcidit paruulū filiū suū Eliezer, vt patet Exod. 4. c. & sic nõ haberet tunc vnum annum, & tamen ab illo tēpore vsque ad tempus huius numerationis, vix transierat annus, & dimidius: quod patet, quia pauco tēpore postquā Moyses iuit in Aegyptū, exiuit populus Dei inde: & tamen a tēpore exitus vsq; ad istā numerationē nõ trāsiuit vnus annus integer, sed deficiebant 15. dies: quoniā 15. die mēsis primi, exierunt Israelitæ, vt patet infra 33. c. Et tamē in prima

C die anni secundi egressionis de Aegypto, fuit inchoata ista numeratio, vt patet præcedē c. & sic non fuit vnus annus.

Esset igitur Eliezer filius Moysis ad plus annorū duorum; quando facta fuit ista numeratio. Et secundū ꝙ dicitur de Eliezer, ita ēt de alio filio eius, qui vocabatur Gerson, nā iste videtur fuisse paruulus tempore exitus de terra Madian, quia Moyses imposuit vtrumq; filium super asinum & vxorem, & sic videtur, ꝙ paruulus erat non potēs ambulare, & cum ab illo tempore vsque ad istam numerationem paruum intercidisset spatium, esset Gerson paruulus sicut Eliezer, & sic neuter eorum erat vir, qui computari deberet expresso nomine suo, nam nullus de Israelitis transibat ad nomen, nisi cum haberet annum vigesimum, vt patet Exod. 30. c. Et si obijciat aliquis, ꝙ Leuitæ numerabātur ab vno mēse, & supra, ut patet infra ī littera.

D Respondendum est, quòd non erat hoc vt isti transirent ad nomen, & quilibet eorum haberet nomen tanquam vnum caput, sed solum numerabantur ad redemptionem primogenitorum. Et hoc modo non solum fiebat computatio in Leuitis ab uno mense, sed etiam in Israelitis laicis, quantum ad primogenitos. Omnes enim primogeniti Israelitarum laicorum computati sunt, siue paruuli siue maiores, & pro eis dati sunt in partem Domini omnes Leuitæ, siue magni, siue parui. Ideo fuit facta computatio ab uno mense. Si tamen deberet fieri computatio simpliciter, & non ad commutationem, non numerarentur Leuitæ a mense uno, & supra, sed magis numerarentur a uigesimoquinto anno ad officia sua, ut patet infra 8. cap. filij ergo Moysis, quia paruuli erant, non poterant computari in numerum uirorum.

E Aliomodo responderi potest, quòd filij Moysis computati sunt hic inter Leuitas, & fuit eorum computatio in familia Caathitarum, quoniam ipsi erāt de genere Caath sicut Aaron, & tamen isti non nominabantur, quamquam essent uiri & computarentur: solum enim computatę sunt hic & nominatæ tres familiæ principales Leuitarum, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, nominatæ sunt etiam aliæ familiæ speciales sub istis, quia quælibet habebat multas, ut patet in littera: tamen de istis familijs nullus uirorum nominatus est, quamquam multi essent. Ideo filij Moysis, qui constituebantur in familia Caathitarum, etiam non debuerunt nominari, alioquin peteremus de uiris, qui erant in qualibet aliarum familiarum, quare nominati non sunt.

Cur generatio Moysis describitur inter Sacerdotes. Et cur exprimuntur hic nomina filiorum Aaron. Quæstio V.

SEd quæret aliquis, cum Moyses non esset de Sacerdotibus, sed de Leuitis, quare generatio eius describitur hic inter Sacerdotes. Respondendum est quod nihil de generatione Moysis describitur inter Sacerdotes: quoniã non exprimitur aliquis de filijs eius: & si accipiantur tacite filij eius in familia, in qua computantur, non dicentur computari inter Sacerdotes, sed inter Caathitas, de quorũ familia erant: solum est speciale hoc, quia ponitur hic in titulo, hæc est generatio Aaron, & Moysis quod non fuit factum de aliquo aliorum Leuitarum. Causa huius est propter excellentiam: quia fuit Moyses excellentior omnibus Leuitis, & Sacerdotibus: G si tamen filij sui deberent nominari explicitè, non ponerentur inter filios Aarõ, sed inter Caathitas [In die qua locutus est Dominus ad Moysen.] Id est, istæ sunt generationes vel filij quos habebant Moyses & Aarõ in die qua locutus est Dominus ad Moysen, q.d. omnes istos, qui infra nominantur, habebat Aaron in die qua locutus est Dominus ad Moysen de faciẽdo numerationem hanc. similis modus habetur Genes.c. 2. Cum dicitur. istæ sunt generationes cæli & terræ, quãdo creatæ sunt in die qua fecit Deus cęlum & terram, id est, istæ res genitæ sunt quæ erant in die illa qua Deus fecit cęlum & terram. [In monte Sinai.] Id est, locutio ista de numeratione facta fuit a Domino ad Moysen in mõte Sinai, & ibi etiam fuit facta ista numeratio, vt patet supra cap 1. [Et hæc nomina filiorum Aaron.] Hic numerantur H Sacerdotes distincti a Leuitis, & exprimuntur nomina eorum. Sed dicet aliquis, quare exprimantur hic nomina filiorum Aaron, cum infra non exprimantur nomina Leuitarum? Respondendum est quod Leuitæ erant valdè multi, quia numerus omnium accessit ad vigintiduo millia, vt patet infra: ideo non debebant numerari nominatim: filij autem Aaron erant pauci, scilicet duo, & ipse pater eorum. debuerunt ergo tres nominari. [Primogenitus eius Nadab.] Hic ponuntur nomina filiorum Aarõ, qui iam mortui erant: Nadab enim & Abiu iam non erãt sed computantur hic vt sciatur quot fuerint filij Aaron, & maximè vt cognoscatur, quot fuerint Sacerdotes: nam isti duo consecrati sunt, & tamen cum ministrarent mortui fuerunt, vt patet Leuit. cap. 10. [Deinde Abiu.] Hic ponitur ordo filiorum Aaron quantum ad natiuitatem, I quia primogenitus fuit Nadab, & iste successurus erat ei in sacerdotio, nisi mortuus fuisset: successit autẽ Eleazar. post Nadab fuit Abiu, vt patet in littera. Alij autem duo minores erant, scilicet Eleazar, & Ithamar. Hoc autẽ patet ex honoribus, nam quando viuebant isti quatuor, magis honorabantur Nadab, & Abiu quam Eleazar, & Ithamar quod patet Exod. 24. cap. vbi dictũ est, quòd Nadab & Abiu ascenderunt cum Aaron & cum 70. senioribus de Israel ad montem comitantes Moysen: tamen non fit aliqua mentio de Eleazar, & Ithamar. Item patet hoc ex tempore ministrationis suæ in consecratione: nam Nadab & Abiu acceperunt officia nobiliora, scilicet, offerre thymiama: Eleazar autem, & Ithamar non memorantur ea die accepisse aliquod officium, sed credendum est, quòd acceperint officia alia minora: K si tamen ipsi essent maiores quàm Nadab, & Abiu, datum fuisset eis, quod offerrẽt thymiama cum esset honorabilius. Alij tamen acceperunt vt patet Leuit. 10. cap.

[Et Eleazar, & Ithamar.] Isti fuerunt duo filij minores Aaron, qui non mortui sunt, & vnus eorum successit in pontificatu, scilicet Eleazar.

[Hæc nõmina filiorum Aaron Sacerdotũ.] Ad superiora refertur, quia illi quatuor superiores fuerũt filij Aaron: non enim habebat alios, quando consecratus est: nec postea recolligitur habuisse alios. vocatus hic Aaron Sacerdos, non quod filij sui nõ essent Sacerdotes, sed per excellentiam, quia ipse erat Sacerdos magnus. [Qui vncti sunt.] In hoc significatur, quòd isti quatuor filij Aaron fuerunt consecrati in Sacerdotes, quia hoc pertinet ad vnctionem.

F

Quòd duæ vnctiones minorum Sacerdotum fuerunt. Quæstio VI.

DE modo autem istius vnctionis habetur Exod. 29. & Leuit. 8. cap. Erant enim duæ vnctiones minorum Sacerdotum: quarum vna vocatur tinctio, & alia aspersio. tinctio est, qua extremum auriculæ dextræ cuiuslibet Sacerdotis, & pollex manus dextræ, & pedis tingebantur in sanguine arietis: aspersio est, qua ipsi Sacerdotes induerẽtur vestibus suis, & super eos, & vestes funderetur oleum mixtum sanguine, aspergendo guttatim. Istæ duæ pertinebant ad minores Sacerdotes, & vocantur hic generaliter vnctio. In Sacerdotibus autem magnis fiebat triplex vnctio, scilicet, tinctio, aspersio, & effusio. Duæ primæ erant sicut in minoribus Sacerdotibus: tertia erat effusio, G scilicet, quod accipiebatur vas, in quo erat oleum vnctionis, & fundebatur per modum defluxus super caput Sacerdotis, vt discurreret per capillos & barbam. de hoc est dictum Leuit. 8. & 21. cap. Istæ autem omnes signantur hic nomine vnctionis.

[Et quorum repletæ & cõsecratę manus.] Dicũtur manus Sacerdotũ repletæ, id est cõpletæ, scilicet. quòd super manus eorum completæ sunt omnes cęrimoniæ, quæ pertinebant ad ritum consecrationis, quia fiebant aliquæ cerimoniæ in manibus eorum ad ministrandum. Nam cum sacrificia offerebantur pro Sacerdotibus, super manus omnium ponebantur adipes, & armus dexter, & pectusculũ, & eleuabant ea coram Domino, & hoc pertinebat ad consecrationem eorum. de quo Exod. cap. vigesimonono, & Leuit. octauo, capit. Vel dicuntur esse manus eorum re- H pletæ, quia tingebantur quando consecrabantur, scilicet, pollex manus dextræ, & per hoc dicebatur esse vtraque manus consecrata. Alio modo potest dici manus repleta, in eo quòd accipit aliquid ad offerendum, & hoc modo, quicunque accipiebat aliquem bouem, vel ouem, & offerebat, faciens cerimonias, dicebatur replere manum suam, & fiebat Sacerdos. Sic patet tertio Regum 13. cap. scilicet, quicunque volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdòs excelsorum. Ista autem repletio dicebatur esse in accipiendo aliquid ad offerendum, vt declaratur secundo Paralipom. 13. cap. quicunque venerit & initiauerit manum suam in tauro, in bobus, in arietibus septem, fit Sacerdos eorum qui non sunt dij.

[Et consecratæ.] Ista consecratio refertur ad tinctionem factam in pollicibus dextris Sacerdotum: nã per I hoc consecratio erat in vtraque manu eorum: non enim requirebatur, quòd vtraque manus eorum totaliter tingeretur sanguine, ad hoc quòd esset consecrata, sed sufficiebat pollicem tingi dextræ manus. Causæ autem horum positæ sunt Leuit. 8. cap.

[Vt sacerdotio fungerentur.] Id est, ad hoc fuerunt manus Sacerdotum consecratæ, vt fungerentur sacerdotali officio, non enim licebat, ea quæ sancta sunt, manibus vulgaribus tractari, & nullo modo sanctificatis. Sic etiam factum est de vestibus, quoniam non ministrabant sacerdotes in vestibus vulgaribus, sed datæ sunt eis vestes sacræ ad ministrandum. sic dicitur Exod. 28. cap.

[Mortui sunt autem Nadab & Abiu.] Hic ponitur, quinam filij Aaron erant superstites, quia non omnes qui K consecrati sunt superstites fuerunt, sed duo primi mortui sunt.

[Cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini.] describitur causa mortis istorũ, scilicet, quod Nadab & Abiu in die primo ministrationis suæ obtulerunt thymiama, & ad hoc oportebat accipi ignem, nam in ministratione thymiamatis primò accipiebatur thuribulum, & ponebantur in eo prunæ de altari holocaustorum: & introducto thuribulo ad altare thymiamatis, superponebatur thymiama prunis & ardebat. Nadab autem, & Abiu errauerunt, quia cum debuissent sumere ignem de altari holocaustorum, tulerunt de alieno, qui non erat sacer, scilicet, de alio igne qui erat in atrio Tabernaculi ad coquendas hostias pacificas: egressus autem tunc ignis a Domino de altari holocaustorum combussit illos, de modo & causa horum late dictum est Leuit. 10. cap.

[In

[In conspectu Domini.] Ista determinatio localis potest referri ad illud verbum, mortui sunt; vel ad illud verbum offerrent. si referatur ad illud verbum, mortui sunt: est sensus, quòd mortui sunt in conspectu Domini, scilicet coram altari holocaustorum. Nam cum Nadab & Abiu transirent ante altare holocaustorum portantes ignem alienum, egressus est ignis de altari, & mortui sunt ibi, & quia in altari dicebatur esse Dominus specialiter, mortui coram altari, dicuntur mortui in conspectu Domini. Alio modo referri potest ad illud verbum offerrent: & tunc est sensus, quòd offerebant ignem alienum in conspectu Domini, scilicet, coram altari thymiamatum. Nam ille ignis ferebatur ad altare thymiamatum, vt ibi arderet thymiama; & tamen nondum Nadab & Abiu accesserant ad cõspectum Domini, scilicet ad altare thymiamatum, sed in introitu Tabernaculi apud altare holocaustorum mortui sunt. [In deserto Sinai.] Ibi enim facta fuit consecratio sacerdotum, & ibi ministrauerunt atque combusti sunt, vltra montem Sinai in toto deserto non fuit factum aliquod sacrificium.

[Absque liberis.] Refertur ad illud verbum mortui sunt, scilicet, quod Nadab & Abiu non habuerunt filios aliquos, quia præueniente morte habere non potuerunt. Ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quod in consecratione sacerdotum in monte Sinai solum fuit consecratus Aaron, & quatuor filij eius, nullus quippe alius erat de stirpe eius, qui consecrari posset, & dum dicebatur, quòd Eleazar haberet tūc filium nomine Phinees, satis apparet nõ habuisse: quia duo fratres eius maiores, scilicet, Nadab, & Abiu nullum habuerunt tunc. ergo minores fratres, s. Eleazar, & Ithamar verisimile est non habuisse filios. Et dicitur hic quod mortui sunt sine liberis; ad tollendū dubium: nam crederet aliquis subticeri hic, & in alijs libris familias sacerdotales deriuatas a Nadab & Abiu, quę nõ subticentur, quia nullæ fuerunt, cum mortui sint absque liberis.

[Functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar.] Isti duo fratres restabant mortuis alijs, & isti soli fungebātur officio Sacerdotum coram Aaron. hoc autem intelligitur quantum ad tempus illud, in quo isti non habuerunt filios virilis ætatis nam postquam filios habuerunt, illi effecti sunt Sacerdotes sicut patres eorum, & functi sunt sacerdotio.

Quo tempore functi sint sacerdotio Eleazar, & Ithamar coram patre suo Aaron. Quæst. VII.

Sed dicet aliquis, quo tempore functi sunt sacerdotio coram patre suo Eleazar & Ithamar: nam hoc non potest referri nisi ad tempus, quo fuerunt in deserto, quia ibi mortuus est Aaron antè ingressum in terram Chanaā, vt patet infra 20. & 33. cap. Si enim referatur ad tempus post ingressum in terram promissionis, manifestum est quod functi sint sacerdotio. Nam Eleazar fuit summus Sacerdos, & vixit magno tempore post ingressum in terram promissionis: mortuus quippe est post Iosue, vt patet Iosue capi. vlt. De Ithamar eodem modo dicendum est, quòd functus fuerit sacerdotio post ingressum in terram Chanaan, sed hoc non est fungi sacerdotio coram Aaron, quia tunc non supereminebat Aaron: solum igitur referēdum est ad tempus quo fuerunt Israelitæ in deserto. Sed hoc tempore non fuit facta aliqua ministratio sacrificiorū præterquam in deserto Sinai in consecratione Sacerdotū: nõ videtur ergo quomodo fuerint functi sacerdotio Eleazar, & Ithamar: nam in consecratione sua non fungebantur ipsi sacerdotio, sed Moyses qui consecrabat eos. Respondendum est, quòd Eleazar & Ithamar functi fuerunt sacerdotio in monte Sinai & in alijs locis deserti. In mōte Sinai functi sunt in sacrificijs, quia postquam consecrati sunt, ministrauerunt, vt patet Leuit. cap. 9. & 10. De die in qua ministrauerunt Aarō, & filij eius, & combusti sunt Nadab & Abiu: erat autem hoc in die octaua mensis primi, anni secundi, vt declaratum est Leuit. cap. 9. Manserūt tamen Israelitæ toto ipso mense in monte Sinai, & sequenti vsque ad diem vigesimum, nam die vigesima mēsis secundi anni secundi egressionis de Aegypto, mouerūt Israelitæ castra de monte Sinai, vt patet infra cap. 10. Videtur ergo quod omnibus istis diebus facerent sacrificia, saltem matutinum & vespertinum holocaustum, quia habebant ibi opportunitatem ad ista sacrificia, sicut habuerunt ad ea, quæ facta sunt in consecratione Sacerdotum. In hoc autem mense & dimidio functi sunt sacerdotio coram Aaron. Item functi sunt sacerdotio per totum desertum, quia licet non essent sacrificia in alijs mansionibus præterquam in monte Sinai, tamen poterant ministrare in alijs locis: quia præter sacrificia erant aliæ ministrationes, sicut patet in separatione leprosorum, & iudicando de lepra in vestibus, & hominibus & domibus. Nam hoc pertinebat ad sacerdotes siue maiores siue minores, vt patet Leuit. 13. cap. Et tamen in deserto mansit ista ministratio: quia iubebat Dominus vt omnes leprosi eijcerentur de castris, vt patet infra 5. cap. Ad hoc tamē quod eijcerentur, oportebat vt primo sacerdotes iudicarent esse leprosos, vel non, vt patet Leuit. 13. cap. Et si aliquis sanaretur, oportebat vt sacerdos contemplaretur eum, ad videndum si esset sanus, & reduceret eum in castra, vt patet Leuit. 14. cap. Et sic Eleazar & Ithamar per totum desertum functi sunt hac sacerdotali ministratione coram patre suo, quamquam magis intelligatur de ministratione sacrificiorum. [Coram Aaron patre suo.] Id est, vidente Aaron patre suo, q. d. isti duo ministrauerunt in sacerdotio, postquam introierunt in terram Chanaan, non solum ibi, sed etiam coram patre suo viuente. Alio modo intelligitur, coram patre suo, idest quod pater eorum ministrabat principaliter, & ipsi subministrabant ei: nam in holocaustis, & hostijs pacificis ritus erat, vt ipse sacerdos, qui principaliter ministrabat, faceret omnes cerimonias: alij autem sacerdotes astarent ei, & subministrarent, offerētes sanguinem: & isti vocantur minores sacerdotes, vel filij Aaron, vt patet Leuit. cap. 1. & 3 ita videtur factum fuisse in toto tempore quo manserunt Israelitæ in monte Sinai post consecrationem sacerdotum, scilicet quod Aaron principaliter ministraret complens omnes cerimonias sacrificiorum, & filij sui subministrarent ei offerentes sanguinem: & hoc modo Aaron ministrabat, & filij eius coram eo fungebantur sacerdotio.

[Locutusque est Dominus ad Moysen.] Hic agitur de applicatione tribus Leui ad Dominum, & separatione ab Israelitis: non solum enim sacerdotes ministrabant coram Domino, sed etiam Leuitæ habebant aliquas ministrationes in portando sanctuarium, ideo ipsi debuerunt segregari a ceteris Israelitis & ad Dominum applicari.

[Applica tribum Leui.] Vocatur hic Leui tribus, non quòd sit vna de duodecim Tribubus Israel, quæ acceperunt sortes hæreditatum; nam in computatione harum tribuum non ponitur Leui, vt patet duobus præcedentibus capitulis: accipitur tamen aliquando tribus Leui pro cognatione deriuata à Leui, & hoc modo, quia descenderunt a Leui multæ familiæ & domus, sicut à ceteris filijs Iacob, vocatur Leui vna tribus; quando autem debeat vocari Leui tribus, & quando non, & quomodo computentur semper duodecim tribus, siue inter eas, siue non, declaratum fuit Deuter. 27. & Iosue 3. c. Iussit autem Deus quòd applicarentur hic Leuitæ. nam quamquam supra applicati fuissent sacerdotes, scilicet, Aaron. & filij eius; tamen tota alia tribus Leui non fuerat applicita ad Dominum: hic ergo iubet eam applicari: & dicitur quòd applicetur, scilicet, ad Dominum, quia ante erant sicut ceteri populares: nunc autem per istam separationem, & præsentationem coram Aaron, erant specialiter pertinentes ad Dei ministerium, vel dicitur applica tribum Leui, scilicet ad Aaron, quia in principio solum consecrati fuerant sacerdotes, & ipsi habebant curam de sanctuario, nunc autem appliciti sunt omnes Leuitæ ipsi Aaron ad hoc, vt ad mandatum eius ministrarent in rebus sanctuarij, vt patet immediatè, scilicet. [Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent, & excubent. Sciendum quòd Leuitæ, qui hic iubentur applicari, assumuntur dupliciter. vno modo vt Leuita dicit tribum, & isto modo siue sacerdotes siue omnes alij descendentes a Leui; vocantur Leuitæ. & sic Aaron vocatur Leuita, vt patet Exod. 4. capit. Alio modo Leuita accipitur, vt est nomen officij: & isto

modo

modo dicuntur Leuitæ omnes, qui habebant officia minora sacerdotibus: & sic accipitur hic tribus Leui, non prout sunt Leuitæ de genere illo, quia hoc modo etiam intelligerentur Aaron & filij sui, sed falsum est.

[Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis.] Quando applicati sunt Domino Leuitæ, steterunt coram Aaron sacerdote, & causa est: quia dati sunt sibi, vt ei seruirent, vt patet immediatè. sic dicitur infra. dabisque dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt a filijs Israel. Idē patet infra 8. cap. dicuntur autem præsentari Aaron, quia ipse erat sacerdos magnus, & ad mandatum eius Leuitæ ministrare debebant.

[Vt ministrent.] Ista ministratio non est de ministrationibus, quæ fiebant intra sanctuarium, scilicet, sacrificia faciendo, & offerendo thymiama, & ponendo panes propositionis, atque disponendo lucernas in candelabro aureo. Nam istæ ministrationes quatuor ad solos sacerdotes pertinebant, vocabatur tamen ministratio Leuitarum, custodiendo Tabernaculum, excubando in circuitu eius, & deponendo illud cum castra mouenda forent, & erigēdo, quando figebantur castra, atque portando in profectionibus Israelitarum. sic patet supra primo cap. cum dicitur. Constitue eos super Tabernaculum & cuncta vasa eius, & quidquid ad cærimonias pertinet; ipsi portabunt Tabernaculum, & omnia vtensilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum Tabernaculi castrametabuntur, cum proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ Tabernaculum, cum castrametandum erigent illud de officijs etiam eorum habetur hic in littera.

[Et excubent.] Id est vigilent. istæ excubiæ erant quātum ad castrametationem, scilicet, quòd castrametarentur in circuitu Tabernaculi, ne aliquis de Israelitis accederet ad sanctuarium, ingrediens illuc. vel castrametaretur ibi. nam ex hoc oriretur indignatio Dei super totam multitudinem, vt patet supra primo capitulo.

Excubiæ Leuitarū quid. Accipiuntur excubiæ pro vigilijs, sed Augustinus dicit istud nomen non esse conueniens sicut nomen vigiliarū, & istud nomen prouenit a consuetudine exercitus, qui diuidit noctem per quatuor partes ad vigilandum in illis, & quælibet pars continet tres horas, & quælibet vocatur vna vigilia, pertinet etiam istud ad consuetudinem scripturæ. sic patet Exodi decimo quarto, scilicet, iamque aduenerat vigilia matutina: ista est quarta & vltima vigilia noctis. *Vigiliæ quatuor.* Euangelistæ quoque istud obseruant, vt dicant noctem diuidi per vigilias. sic patet Lucæ secundo. scilicet & pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

Et istas quatuor vigilias aliquando exprimit Christus nominibus suis, vt patet Mar. 13. scilicet, vigilate ergo nescitis an Dominus veniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane. vocauit sero primam vigiliā, quæ est ab occasu solis vsque ad tres horas sequentes. vocauit mediā noctem secundam vigiliam, quæ est a tertia hora noctis vsque ad alias tres horas, & finitur in media nocte, a qua nomen accipit. vocatur galli cantus tertia vigilia, quæ incipit a media nocte & finitur tribus horis post mediā noctem, & vocatur galli cantus, quia hoc tempore cantant galli. vocatur mane quarta & vltima vigilia noctis, quæ extenditur vsque ad ortum solis: & accipit nomen ex fine suo. De hoc dicit Augustinus, nostri custodias vel excubias interpretati sunt, sed nimirum vigiliæ minus dicantur, quæ solent in castris ternarum horarum obseruationem haberē. vnde quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare Matth. 14. cap. infra post nonam horam noctis, post tres vigilias, & in multis locis scripturarum, nostri vigilias interpretati sunt: quas græci phylacas dicunt: vbi nulla dubitatio est spatia nocturni temporis significari, quod & hic accipiendum est.

Cur Hieronymus dixerit excubias quā vigilias. Dicendum quod Hieronymus dixit excubias. & excubare, & non vigilias, nec vigilare, quamquam idem significent, scilicet, quia latini (sicut Augustinus dicit) in Veteri Testamento magis vtuntur vocabulo excubandi quā vigilandi. in nouo autem Testamento vtuntur nomine vigiliarum. vbi Christus magis hoc expressit sicut supra dictum est. Et sic Leuitæ excubabant in circuitu Sanctuarij. Id est vigilabant, nec accederet aliquis externus.

F Et tamen an distinguerent noctem per quatuor vigilias more exercituum, & sic Christus loquitur nominans eas Mar. 16. Et Euangelista illud dixit Matth. 14. scilicet, venit ad eos in quarta vigilia noctis, vel tenerent alium modum vigilandi, non apparet.

[Et obseruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis.] Id est Leuitæ obseruabunt omnia quæ pertinent ad cultum vel honorem Dei, quē facere deberet multitudo. *Quid sit cultus.* Est enim cultus honor vel labor, & secundum hoc potest intelligi littera dupliciter. Vno modo quod Leuitæ seruabunt omnia, quæ pertinent ad cultum multitudinis, id est, omnia quæ pertinent ad ministerium vel seruitium, quod facere deberet multitudo. Et est sensus, quòd si soli sacerdotes fuissent separati ad cultum Dei, ipsi deberent ministrare in sanctuario solum in quatuor ministrationibus supra signatis. Portare tamen Tabernaculum, &
G erigere, atque deponere, nō poterat ad eos pertinere, quia ipsi non sufficerent hoc facere, nec incumberet eis istud onus, cum non fuerit impositum a Domino, sed magis cederet multitudini, scilicet, quòd omnes populares deberēt facere hoc, tamen nunc quia Leuitæ dati sunt loco popularium, absoluti fuerunt populares ab isto onere portandi, & deponendi, atque erigendi Tabernaculum. Et hoc est Leuitas facere omnia quæ pertinent ad cultum, id est ad seruitium, quod tenebatur facere multitudo. Vno modo sumitur cultus pro honore: & dicitur cultus multitudinis honor exhibitus Deo a tota multitudine Israelitarum. Ea autem in quibus fiebat iste cultus, erant sanctuarium, & vasa sua. Leuitæ autem dicebantur obseruare omnia quæ pertinebant ad cultum multitudinis, id est, omnia vasa vel apparamenta, in quibus fiebat cultus Dei impensus
H a tota multitudine, & hoc erat, quòd ipsi obseruabāt, Tabernaculum, & omnia vasa eius: in his enim exhibebatur totus cultus multitudinis. Istum autem cultum soli Sacerdotes impendebant, quia ipsi faciebant omnes ministrationes in sanctuario, tamen dicebatur esse cultus multitudinis: quia illa ministratio fiebat pro salute totius multitudinis, cum ibi sacerdotes quotidie orarēt pro toto populo. obseruabant autem Leuitæ ista, eo quòd non pertinebat ad aliquem de popularibus accedere ad illa.

[Coram Tabernaculo testimonij.] Id est, Leuitæ obseruabunt ista manentes coram Tabernaculo. in quo significatur locus castrametationis Leuitarum, secundum quod ipsi figerent tentoria coram Tabernaculo testimonij, id est, in circuitu illius, & hoc modo conuenienter obseruabant ipsi illa, quæ pertinebant ad cultum multitudinis, &
I vocatur hic Tabernaculum, non ipsum Tabernaculum solum, sed totum sanctuarium, vt declaratum fuit supra 1. cap. in fine nam non castrametabantur Leuitæ in circuitu Tabernaculi intra atrium. Et accipitur hic coram pro in circuitu. Alio modo potest intelligi coram Tabernaculo testimonij, quòd determinet illud nomen, cultum, cum quodam verbo subintellecto, scilicet, quòd Leuitæ obseruabant quidquid pertinebat ad cultum multitudinis coram Tabernaculo testimonij, id est, omnia quæ pertinebant ad cultum, qui impendebatur a tota multitudine coram Tabernaculo testimonij, & tunc est sensus, quòd Leuitæ obseruarent altare holocaustorum, & omnia vasa eius: quia in illo impendebatur cultus Deo coram Tabernaculo testimonij, quia erat istud altare apud ostiū eius.
K Sed primus sensus melior est: quoniam non solum custodiebant Leuitæ altare illud cum vasis suis, sed etiam totum Tabernaculum, & omnia utensilia eius.

[Et custodiant vasa Tabernaculi.] Ista est explicatio sententiæ superioris, scilicet, quod custodirent Leuitæ vasa Tabernaculi, id est, omnia vtensilia eius, tam magna quā parua, quæ non sunt partes, sed vocantur vasa, & illa includebantur in illa clausula, quidquid pertinet ad cultum multitudinis. tamen hic superadditur ad explicationem.

Cultodia vel ligatura custodiarum vasorum. Custodia autem istorum uasorum potest intelligi dupliciter. Vno modo custodire, id est, portare in itinere, & sic non pertinebat custodia ad omnes Leuitas, sed solum ad Caathitas, ut patet infra in littera & sequen. cap. Alio modo accipitur custodire, id est obseruare ne aliquis de Israelitis accedat ad illa uasa, & sic pertinebat custodia

ad omnes Leuitas. Omnes enim excubabant in circuitu A Sanctuarij, & si quis de laicis ingrederetur in Sanctuarium, omnes Leuitæ rei erant, nisi vetuissent resistentes. Vocantur hic vasa Tabernaculi largè nō solum vasa, quę erant intra Tabernaculum, sed etiam ea, quæ erant in atrio, s. altare holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labrum æneū cum vasis suis. Ista enim erant in atrio Tabernaculi, & non intra Tabernaculum, & tamen custodiebant Leuitæ omnia ista.

[Seruientes in ministerio eius] Id est, Leuitæ seruient ministerio Tabernaculi. non est intelligendum φ Leuitæ ministrarēt in Tabernaculo, vel in atrio eius, quia omnes ministrationes ibi factæ pertinebant ad Sacerdotes, & si quis conabatur vsurpare aliquam illarum, moriebatur, vt patet immediatè cum dicitur. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus qui ad mini B strandū accesserit morietur. Leuitæ tamen extranei erant respectu Sacerdotū, sed dicebantur Leuitę seruire in ministerio Tabernaculi, i. seruire quantū ad aliqua quę subordinabantur ad cultum Sanctuarij. Est namque differētia inter ministrare in Sanctuario, & seruire ad ministeriū in Sanctuario. nam facere ministrationem in Sanctuario pertinebat ad Sacerdotes, & solū est hoc in quattuor ministrationibus supra positis. Seruire autem ad ministeriū in Sanctuario, non est ministrare in Sanctuario, sed facere aliquid quod subordinetur ad ministrationem factam in Sanctuario, & hoc erat custodire vasa Sanctuarij & portare illa in itinere. Sacerdotes autem in illis vasis ministrabāt. Qui ergo aliquid faciebat, custodiens illa vasa, vel portans, ad hoc vt Sacerdotes possent in eis ministrare, dicebatur seruire ad ministerium Sanctuarij, id est, fa- C cere aliqua quæ subordinabātur ad ministerium Sanctuarij. hoc autē Leuitis pertinebat, sed non ministrare in Sanctuario: Sacerdotibus autem pertinebat ministrare in Sāctuario, sed non seruire ad ministerium in Tabernaculo.

Ministrare in Sanctuario & seruire ad ministeriū Sanctuario differunt.

[Dabisque dono Leuitas, Aaron & filijs eius.] Hic subijciuntur Leuitæ Sacerdoti magno, vt faciant ea quæ iusserit: & dicitur quod Moyses dabit eos dono Aaron, id est, dabit gratis, sine aliquo precio vel conuentione ad omnia seruitia Sanctuarij. Nam si non donarentur Leuitæ Aaron & filijs eius, grauarentur ipsi in custodia Sanctuarij, & erectione, atque depositione: & non possent ea explere. Dati sunt ergo Leuitæ Sacerdotibus, vt facerent ea, quæ mandarent Sacerdotes circa vasa & Sanctuarium, in quibus ministrabant Sacerdotes: dabat autem Moyses Leuitas Sacerdotibus, quia ipse ex mandato Dei applica- D bat eos ad Aarō & filios eius, & per istam applicationem tradebantur illis. Non est autē intelligendum, quod Moyses posset dare Leuitas Aaron vel alicui alteri, quia Leuitę non erant sui, sed dedit eos illis, quia mādauit hoc Deus: fuit autem ista datio per pręsentationem factam ipsis Sacerdotibus.

[Quibus traditi sunt à filijs Israel.] Id est, Israelitæ tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius, id est, omnibus Sacerdotibus: quoniam ista donatio durauit toto tempore Veteris Testamenti: non solum enim fuit subiectio Leuitarum ad Aaron, sed etiam ad omnes posteros eius. dicit hic Deus, quod traditi sunt Leuitæ à filijs Israel, id est à popularibus, quia refertur ad ea quæ infra dicūtur. Nam omnes primogeniti erant obligati Domino ad ministerium, & quia inter Israelitas erant multi primogeniti: illi E dederūt pro se Leuitas, s. vt daretur vnus Leuita pro vno de primogenitis Israelitarum. Et quia fuerunt plures primogeniti Israelitarum quam Leuitæ, datum est precium pro quolibet primogenitorum superexcrescentium, vt infra patet.

An Israelitæ tradiderint Leuitas Aaron, vel Deus. Quæst. VIII.

SEd obijciet aliquis contra istam litteram, quod Israelitæ non tradiderunt Leuitas Aaron & filijs suis, sed Deus tradiderit, vt patet infra 8. c. cum dicitur. & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidique eos dono Aaron & filijs eius de medio populi vt seruiant mihi pro Israel.

A Respōdendum est, quod Deus tradidit Leuitas Aaron & filijs eius dono, & populus hoc idem fecit, sed Deus fecit ex auctoritate & ex debito sibi. nam omnes primogeniti Israelitarum erant obligati Deo: voluit autem tollere Leuitas pro illis, & quia constituerat Aaron & filios suos principales ministros sibi, tradidit eis Leuitas subministrantes quantum ad quædam. populus etiam dicitur tradidisse Leuitas ex debito: quia erat obligatus ad tribuendum Deo omnia primogenita. Pro eis autem cōmutauit Leuitas, & dedit eos Aaroni & filijs eius: & populus dicitur propriè tradidisse Leuitas, quia erāt in potestate totius populi, & poterat eos populus offerre pro seipso, nec in hoc grauabat eos. quia cū offerret illos Deo ad ministrandum, dabat eis victum de redditibus Sanctuarij, qui omnes erant de his, quæ dabant Israelitæ.

B

Quomodo Israelitæ tradiderunt Leuitas dono Aaron & filijs eius, cum obligarentur ad dandum eos, Et quæ essent officia Sacerdotum & Leuitarum. Quæst. IX.

SEd dicet aliquis, quomodo Israelitę tradiderūt Leuitas Aaron & filiis eius dono. nā donatio est libera præstatio ex nulla obligatione facta, vbi autem obligatio est ad dandum, donum non est sed solutio. Israelitę tamen obligati erant Deo ad famulatum in omnibus primogenitis suis: offerentes igitur Leuitas pro primogenitis, non dederunt donum, sed impleuerunt obligationem.

Respondendum est quod donatio semper libera est & vbicunque est aliqua obligatio, ex ea parte non est donatio, sed eadem actio respectu diuersorum potest esse solu- C tio & donatio. nam secundum quod alicui obligamur, præstatio facta dicetur solutio, quantum ad eum vero, cui non obligamur, præstatio facta est donatio. Sic autem Israelitæ se habebant ad Deum & ad Aaron cum filijs suis. nam quantum ad Deum, obligati erant vt darent primogenitos vel æquiualentiam, ideo siue darēt primogenitos siue Leuitas pro illis, respectu Dei nō erat donum, sed debiti solutio. sic significatur in littera, & infra 8. c. ad Aarō autem Israelitæ non erant obligati ad aliquid, ideo cum ei darent Leuitas, tanquam adiutores donabant, quia non erant obligati illi. Sic enim est de Episcopis conferentibus beneficia, quia ipsi tenentur tradere beneficia aliquibus ex necessitate iuris, cum non possint illa sibi reseruare: non tamen tenentur ex iure ad hāc vel illam personam determinatè, sed est in electione eorum, dum ta- D men semper idoneum eligant: non dicentur igitur Episcopi simpliciter donare beneficia, sed dicentur donare huic vel illi vel saltem liberè conferre: & tamen respectu beneficiorum quæ conferuntur, non est libertas in collatione.

[Aaron autē & filios eius constitues super cultū sacerdotij.] Id est, pones Aarō & filios eius super ministrationē sacerdotalem, s. vt ipsi soli habeant potestatem in illa: dicitur autem hoc ad tollendum dubium ortum ex superioribus. nam cum dictum fuerit Leuitas fuisse traditos Aaron, & filijs eius, vt ministrēt vel seruiant. intelligeret aliquis, φ possent Leuitæ ministrare in his, quæ pertinent ad Sacerdotes, supplentes vices illorum, vel principaliter agentes, sicut ipsi. Et respondetur φ non, quia solum Aaron & filij eius erant super cultum sacerdotij id est, super E ministrationem sacerdotalem. cultus enim laborem vel seruitium notat.

Dicitur autem cultus sacerdotalis, id est, labor vel seruitium quod faciunt Sacerdotes, & ille cultus sacerdotij est distinctus à cultu Leuitico.

Ponuntur enim officia Leuitarum in excubando circa Sanctuarium, erigendo, atque deponendo illud, & mouēdo per loca in profectionibus Israelitarum sic patet supra capit. 1. & hic in littera. Cultus autem sacerdotij ponitur principaliter in quattuor, quę erant intra Sanctuariu, scilicet, in faciendo sacrificia & offerendo thymiama, & disponendo panes propositionis in aurea mensa: & collocando lucernas in candelabro, vt patet ex prædictis. Ista erant iura & cultus Sacerdotum intra Sanctuarium. extra autē habebant alia, scilicet, in vitula rufa cremanda, & immolanda patet infra 19. cap. & in emundatione leprosorum,

aliquo similibus cerimonijs, de quibus in Leuitico est dictum. Istæ solum committebantur sacerdotibus, scilicet Aaron & filijs eius. Leuitis autem non erat fas accedere ad aliquid istorum.

Quare a longe sacerdotes ad ministerium sacerdotii mortebantur.

[Externus qui ad ministrandum accesserit morietur.] Ponitur hic pœna transgressorum: aliqui enim de Leuitis, vel de alijs conarentur accedere ad aliquod ministerium sacerdotale, & sic vsurparent sibi omnia iura sacerdotalia. Deus autem ponit pœnam mortis infligendam, si quis accesserit, & hoc siue accedens esset de Leuitis siue de laicis: quoniam omnes dicebantur esse extranei respectu sacerdotalis ministerij. De Leuitis autem, quod aliquando eis fuerit inflicta mors pro vsurpatione sacerdotalis ministerij, patet in Chore, & socijs eius. Erat enim Chore de Leuitis, & quidam combusti sunt pro hoc. Alij autem à terra absorpti sunt, vt patet infra 16. capit. quod autem laici hoc præsumentes similem pœnam habuerint, patet in Rege Ozia, qui offerre thymiama conatus est coram Domino, & ipse erat laicus, quia erat de genere Iudæ. Cum autem non obeduisset sacerdotibus percussus fuit lepra in fronte, vt patet 4. Regum, 15. & 2. Paralipom. 26. cap.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Ego tuli Leuitas a filijs Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Israel, eruntque Leuitæ mei. Meum est enim omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti: sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel, ab homine vsque ad pecus mei sunt ego Dominus. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Synai, dicens: Numera filios Leui per domos patrum suorum, & familias, omnem masculum ab vno mense, & supra. Numerauit Moyses, vt præceperat Dominus, & inuenti sunt filij Leui per nomina sua, Gerson, & Caath & Merari. Filij Gerson: Lebni, & Semei. Filij Caath: Amram & Iessaar Hebron & Oziel. Filij Merari: Moholi, & Musi. De Gerson fuere familiæ duæ Lebnitica & Semeitica: quarum numeratus est populus sexus masculini ab vno mense & supra, septem millia quingenti. Hi post Tabernaculum metabuntur ad Occidentem sub principe Eliasaph filio Lael, & habebunt excubias in Tabernaculo fœderis: ipsum Tabernaculum & operimentum eius, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrij, tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij Tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes Tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Cognatio Caath habebit populos Amramitas, & Iessaaritas, & Hebronitas, & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua, omnes generis masculini ab vno mense & supra, octo millia sexcenti, habebunt excubias Sanctuarij, & castrametabuntur ad meridianam plagam. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel, & custodient Arcam mensamque, & candelabrum, altaria, & vasa sanctuarij, in quibus ministratur, & velum, cunctamque huiuscemodi supellectilem. Princeps autem principum Leuitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubitores custodes sanctuarij. At vero de Merari erunt populi Moholitæ & Musitæ recensiti per nomina sua: omnes generis masculini ab vno mense & supra sex millia ducenti. Princeps eorum Suriel filius Abihaiel: in plaga Septentrionali castrametabuntur. Erunt sub custodia eorum tabulæ Tabernaculi, & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum huiuscemodi pertinent, columnæque atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Castrametabuntur ante Tabernaculum fœderis, id est ad orientalem plagam Moyses & Aaron cum filijs suis: habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israel, quisquis alienus accesserit morietur. Oẽs Leuitæ quos numerauerũt Moyses, & Aaron iuxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino à mense vno & supra fuerunt viginti duo millia.

Numerantur filij Leui.

Filij Gerson.

Filij Caath.

Filij Merari.

[Locutusque est Dominus.] Hic ponitur tertium, s. ratio separationis sacerdotum & Leuitarum simul.

[Ego tuli Leuitas à filijs Israel.] Ista sunt verba Dei ad

F Moysen. Dicit enim fuisse Leuitas separatos a filijs Israel, vt ministrarent, & hoc, quia alij erant obligati, vt patet infra. Accipiuntur autem hic Leuitæ, non vt Leuita signat officium, sed tribum, & hoc modo Aaron & filii eius Leuitæ vocantur. Quod patet: quia Leuitæ separati sunt loco primogenitorum Israelitarum, sed manifestum est Aaron & filios eius seruire pro primogenitis Israelitarum, secundum quod omnes alii Leuitæ, immo magis: erant namque tanquam ordines inter Leuitas, quia ministerium sacerdotale differt a ministerio Leuitarum, vt hic patet, sicut in Ecclesia ministerium Presbyterorum differt a ministerio Subdiaconorum, & Diaconorum: Leuitæ tamen habebãt in Veteri Testamento eum locum, quem apud nos habẽt Diaconi & Subdiaconi, & Acolyti, quod patet ex similitudine officii. Nã in apportatione vasorũ, est ministerium Diaconorum, & Subdiaconorũ. Ostiarii aũt in arcẽdo ab

Leuitarum comparatio ad ministros noui Test.

G Ecclesia indignos officium habent: Lectores vero in legẽdo & canendo. Hæc autem omnia erant apud Leuitas in Veteri Testamento, quia ibi quidam erant ianitores, alii cantores, & portabant quidam vasa ministrationis sanctæ, sicut Caathitæ, omnes autem generaliter obseruabant ipsum Sanctuarium, ideo si respiciantur omnia officia, quæ nunc habẽt Diaconi, Subdiaconi, Ostiarii, Acolyti, Lectores, & Exorcistæ, erant olim in Leuitis. Vnde Ecclesia olim consueuit Diaconos, & Subdiaconos Leuitas appellare. Sic patet de beato Laurentio, de quo dicitur: Leuita Laurentius &c. de his applicationibus, & similitudine ministrationum in Nouo, & Veteri Testamento, tangitur in 4. Senten. distinct. 15. [Pro omni primogenito.] Id est, Leuitæ non sunt accepti à Domino, quia solũ ipse voluit accipere, sed quia erant obligati: non quidẽ q. Leuitæ essent obligati Domino, & non reliquus populus, sed totus

H populus erat obligatus quantum ad primogenitos suos.

Causa commutationis leuitarum pro primogenitis totius Israel, & quare pro primogenitis dati sint leuitæ. Quæstio X.

EX conuentione aũt Dei & populi, commutati sunt Leuitæ pro omnibus aliis, & propter duas causas fuit facta ista commutatio.

Primo, quia omnia primogenita filiorum Israel, debebãtur Domino, qui liberauit illa de terra Aegypti, cum exterminator occideret primogenita Aegyptiorum, faciens nullũ primogenitum de Israelitis perire, vt patet Exo. 12. cap. Sed quia primogeniti aliarum tribuum erant polluti

I in peccato adorationis vituli, elegit Deus omnes Leuitas, qui nõ peccauerant in hoc. Item, quia à principio erat doture primogenituræ sacerdotium: vnde omnes primogeniti Sacerdotes erant, vt declaratum fuit Genes. 24. cap. In adoratione autem vituli deliquerunt primogeniti Israelitarum in officio sacerdotali, ideo translatum fuit sacerdotium ab õibus tribubus Israelitarum ad solam tribum Leui, sicut enim, si non peccauisset Israel fabricando & adorando vitulum, omnes primogeniti fuissent Sacerdotes, ita nunc eis causa legitima, & vrgenti impeditis Leuitis hoc prouenit, vnde in eorum officium successerunt Leuitæ, pereunte totali iure sacerdotii: in aliis primogenitis prædicta sunt secundum communem positionem, quam nos quoque sæpe referimus, & habent aliquem colorem,

K quid tamen sit verum circa hoc, dicetur infra quæst. 18. vsque ad 29. [Qui aperit vuluam in filiis Israel.] Id est, primogeniti qui dicuntur nasci, & aperire vuluam.

Apertio vuluæ duplex. Et quomodo domina nostra fuerit virgo in partu. Quæst. XI.

Est enim apertio vuluæ duplex. Prima est dispositio ad conceptũ, cũ genitalia feminina rũpũtur, & hoc modo tollitur virginitas. Sed taliter nõ accipitur hic apertio vuluæ, quoniã sine filiis est talis apertio. Alia est aũt apertio vuluæ q̃ est in exitu infantis ab vtero, & ista est maior apertio. magis. n. necesse est claustra feminina rũpi, cũ feminæ pariunt, q̃ cũ à viro carnaliter cognoscũtur, ideo sicut in prima defloratione virginitas amittitur. ita & in emissione infantis ab vtero, magis dicitur mulier pdere virginitatẽ, q̃

est

A est integritas carnis, in pariendo, quam in concipiendo, & potest alicui mulieri consistere naturaliter pars virginitatis, quæ est integritas carnis, etiamsi cognoscatur a viro: non tamen potest manere eadem integritas cũ parit. Ideo in præconium beatæ virginis ponitur specialiter, quod ipsa fuerit virgo in partu. s. quando pariebat, non fuit facta aliqua violatio genitalium vasorum, in qua consistit pars virginitatis, & solet hoc euenire omnibus parientibus secundum naturam, immo necesse est, nisi aliter Deus egerit: De his apertionibus, & quando maneat virginitas, & de conceptu & partu, an possit naturaliter stare cum virginitate, & an vir existens virgo gignere possit late dictũ est in lib. de quinque figuratis paradoxis ad illustrem Reginam Castellæ, & in libello, qui super, ecce virgo, confectus est. Ista autem apertio vuluę in omnibus partubus fit: B dicuntur tamen primogeniti aperire vuluam, quasi alij non aperiant, hoc autem est, quia ante natiuitatem primogeniti, nulla talis apertio extiterat. Cum verò primogenitus natus est, apertio manet pro alijs.

[Eruntque Leuitæ mei.] Id est, pertinebunt Leuitę speciali modo ad Deum quam aliæ tribus. Non dicitur hic, quod Leuitæ nunc efficiantur Dei, quasi antè nõ fuerint: omnia quippe eius sunt, sed dicuntur fieri sui, quia nunc ad eum specialiter pertinent: ante enim pertinebant solũ, vt Israelitæ: nunc autem pertinent, vt speciales ministri, & hoc non erat in alijs Israelitis.

[Meum est enim omne primogenitum ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti.] Dat hic Deus causam, quare & quomodo ad eum primogeniti pertineant, s. quia omnes primogeniti sui sunt, ex tempore quo percussit primogenita Aegyptiorum. C

Cur primogenita specialiter dicantur esse Dei, & obligentur Deo iure naturali. Quæst. XII.

SCiendum autem, quod omnia tam primogenita quam postea nata ad Deum pertinent, & ipsius sunt, quia Domini est terra & plenitudo eius, vt patet Exod. 9. capitul. & Psal. 23. Dicuntur tamen primogeniti esse ipsius Dei specialius quam omnes alij: non tamen dicit omnes primogenitos suos esse, sicut dicit Leuitas esse suos. Nam Leuitæ pertinent ad Dominum tanquam ministri: primogeniti autem Israelitarum nõ pertinebãt tanquam ministri, quia nullus de eis poterat accedere ad ministrandum, præter Leuitas si non moreretur, sed sunt sui primogeniti, idest specialius obligati, quam omnes alij, & hoc non D fuit ex semper, sed solum ex tempore quo percussit Dominus primogenita Aegyptiorum. Et quantum ad hoc, non pertinent primogeniti Israelitarum ad Deũ inquantum est Deus, sed magis de iure gentium. Nam quando aliquis eripit alterum à morte, vt si capiat eum in bello, & seruet vitã eius, efficitur seruus illius. Sic. n. Deus eruerat primogenitos Israelitarum, tam in hominibus quam in pecoribus à morte: tenebantur ergo sibi ad seruitutem, & hoc modo dicit suos esse primogenitos.

Et cum dicitur hic, quod omne primogenitũ est Dei: solum intelligitur hoc quantum ad Israelitas: nam in ceteris gentibus primogenita non fuerunt obligata Deo, quia non eruit illa à morte. Ista tamen obligatio pro liberatione a morte causata est. in nobis enim non sunt nunc primogeniti magis obligati Deo quam ceteri, quia non E fuit facta aliqua liberatio primogenitorum secundum carnem in nobis, sed in Israelitis. ideo in Nouo Testamento, in quo intrauit plenitudo gentium, non fuit aliqua gens, vel natio habens maiorem obligationem ad Christum quam alia, nec primogeniti quam tertio vel quarto geniti. ideo non est aliqua Tribus vel gens determinata, de qua assumantur nunc ministri altaris & alij minores, sicut erat in Veteri Testamento: ibi enim soli Leuitæ & Aaronitæ hoc poterant. Ceteris autem interdictum erat sub internunatione mortis: nunc autem cuilibet licet assumere ordinem, & ministrare in altari, nisi aliquam indignitatis habeat notam, propter quam eum iura repulerint.

Sciendum etiam, quod cum dicatur hic primogenitos Israelitarũ obligatos Deo ex tempore percussionis Aegyptiorum: non debet accipi, ideo obligatos fuisse primogenitos Israelitarum Deo, quia primogenita Aegyptiorum occiderit: nã obligatio causatur in aliquo propter aliquod bonum impensum ei. Mors tamen primogenitorũ Aegyptiorum, non fuit aliquod bonum collatum primogenitis Israelitarum: non ergo obligati fuerunt Deo, quia liberauit eos Deus à morte: nam nocte qua exierunt Israelitæ de Aegypto, transiuit Angelus Domini per omnes domos Aegyptiorum occidens primogenita. Cum vero accedebat ad domos Israelitarum, nõ sinebat Deus ingredi percussorem, & sic liberati sunt Israelitarũ primogeniti alioquin omnes perijssent: obligati fuerunt ergo propter hoc.

An conuersi ad Iudaismum, tenerentur offerre primogenita, cum ipsi non fuerint liberati de Aegypto.

B

Quæst. XIII.

SEd nunc aliquis quæret, cum ad Iudaismum conuersi fuerint multi de Gentilibus, vt Ammonitis, & Moabitis, Idumæis, ceterisque. An isti obligarentur ad offerendum primogenita sua & redimendum ea, sicut ceteri Iudæi faciebant, qui erant de genere Iacob, vt patet infra in littera, & infra 18. cap. Ratio huius dubitationis est, quia redemptio primogenitorum fiebat propter primogenitos liberatos in Aegypto à morte, vt littera declarat hic, & Exod. 13. cap. Hoc tamen solum factum est in Israelitis ex genere. s. in illis, qui fuerunt in Aegypto, ideo posteri eorũ obligabantur ad hoc propter beneficium impensum patribus. Nam nisi Deus liberasset ibi primogenitos, pluri- C mi Israelitarũ, qui postea nati sunt, non fuissent nati, quia geniti sunt ab illis primogenitis liberatis, siue mediate siue immediate, & non possunt gigni ijdem filij sine identitate vtriusque parentis: naturaliter ergo obligabantur ad redemptionem: de Ammonitis tamen & Moabitis non erat sic, quia nec ipsi, nec patres eorum susceperant hoc beneficium liberationis, ideo non videbatur eadem ratio de conuersis ad Iudaismum, & Iudæis ex genere, quantum ad istud præceptum de redemptione primogenitorum.

Respondendum est, quod conuersi ad Iudaismum, tenebantur ad redemptionem primogenitorum suorum, sicut Iudæi ex genere: quanquam non susceperint ipsi neque patres eorum beneficium liberationis primogenitorum.

D Causa huius est, quia ista redemptio data fuit Israelitis, tanquam populo Dei specialiter obligato propter redemptionem primogenitorum in Aegypto. Omnes autẽ, qui erant in populo Dei, obligabantur ad istam redemptionem faciendam, quia erant partes populi Dei: Moabitæ autem & Madianitę & ceteri conuersi, quando profitebantur ritum Iudaicum, non manebant, vt habentes iura Madianitarum, vel Moabitarum, aut aliarum gentium, sed tanquam partes populi Dei, & quia totus populus Dei obligatus erat ad istam redemptionem primogenitorum, etiam conuersi ex Madianitis, Moabitis, vel alijs gentibus tenebantur ad eam tanquam partes populi Dei. Simile autem patet in ciuitatibus, si enim aliquis fecerit beneficium ciuitati, & omnes de illa ciuitate obligentur illi ad aliquid, veneritque aliquis alius de extraneis, vt sit E habitator ciuitatis illius, ad quem non peruenit aliquid de beneficio collato: tenebitur tamen ad impendendum id, quod ceteri impendunt, ad quos illud beneficium peruenit, & hoc quidem non tanquam persona singularis, vel veniens aliunde, sed tanquam vnus de ciuibus. ita & cõuersi ad Iudaismum sunt incorporati populo Dei, ideo tanquam partes eiusdem populi tenebuntur ad omnia ad quæ tenetur populus Dei.

Itẽ patet hoc ex alijs quæ fiebant in Veteri Testamento. nã celebratio Phase in comestione agni paschalis fuit data propter liberationẽ Israelitarum de Aegypto. Cõstat tamen, quod omnes tam Iudęi ex genere, quam conuersi ad Iudaismum obligabantur ad hanc celebrationẽ Phase: nam iubebat eos Dominus circumcidi, & quod postea comederent: sic patet Exod. 12. cap. hoc autem erat, quia comestio agni paschalis erat recordatio beneficij collati à Deo

Israelitis in exitu de Aegypto, & quia totus ille populus recepit hoc beneficium, omnes de illo tenebantur ad recolendum quolibet anno in comestione agni paschalis: conuersi autem ad Iudaismum erant tanquam partes populi Dei, ideo tenebantur recolere istud beneficium.

Item patet hoc ex eo, quòd faciebant Israelitæ ex generatione. nam ipsi redimebant omnes primogenitos suos: constat tamen, quod omnes, qui postea redimebant primogenitos, non erant filij primogenitorum liberatorum in Aegypto, sed plurimi erant filij aliorum tertio vel quarto, vel quinto genitorum, ad illos autem de beneficio nihil peruenit: solum tamen redimebant ipsi primogenitos suos, inquantum erant quædam partes populi Dei.

An Aegyptij conuersi tenerentur redimere sua primogenita, cum tunc perierint. Et quod differrent Aegyptij conuersi ab alijs gentibus.
Quæstio XIV.

SEd nunc quæret aliquis de conuersis Aegyptijs, an tenerentur redimere primogenita sua, sicut Israelitæ.

Ad quod aliquis faciliter se putabit respondere posse, scilicet quòd sicut in alijs conuersis dictum est, ipsi redimerent primogenita, quamquam non peruenerint ad eos aliquid de beneficio saluatorum primogenitorum, ita & de Aegyptijs dicendum sit.

Respondendum est non esse simile de Aegyptijs, & alijs conuersis. Nam in alijs non fuit participatum beneficium istud liberationis primogenitorum: quia nō erāt simul cum Iudæis in Aegypto, & si fuissent ibi, & iam cōuersi participassent beneficium hoc. Aegyptij autem non solum non participauerunt beneficium redemptionis, sed econtrario omnes primogeniti eorum tam in hominibus, quam in pecoribus mortui sunt, ita vt non esset in tota Aegypto aliqua domus, in qua non esset aliquis mortuus, vt patet Exod. 11. & 12. isti igitur, quando fuerunt conuersi, non videbatur, quòd deberent offerre precium redemptionis pro primogenitis.

Respondendum est, differentiam esse inter Aegyptios conuersos, & alias gentes quantum ad prædicta, tamen quomodocunque se habeant, quando Aegyptij conuerterentur ad Iudaismum, iam non sortirentur aliquam cōditionem Aegyptiorum, sed essent tanquam partes populi Dei. ad eos ergo sicut ad ceteros pertinebit recolere beneficium saluationis primogenitorum, quamquam non peruenerit ad eos aliqua pars huius beneficij, sed solum inquantum erat pars quædam populi Dei, qui erat obligatus ad recolendum istud beneficium. fit ergo generalis regula, quod omnes, qui conuerterentur ad Iudaismū de quibuscunque gentibus essent, tenerentur ad redemptionem primogenitorum suorum, quos haberent post conuersionem ad Iudaismum: quamquam nihil peruenerit ad eos directè, vel indirectè de liberatione primogenitorum.

An aliqui de Aegyptijs fuerint conuersi ad Iudaismum.
Quæstio XV.

SEd dicet aliquis nullos de Aegyptijs fuisse conuersos ad Iudaismum, quia erant hostes Iudæorum, & nunquam vellent eorum ritum sectari. sed hoc falsum est. multi enim de Aegyptijs conuersi fuerunt ad Iudaismū: nam de nulla gente fuerunt aliqui conuersi prius ad Iudaismum, quàm de Aegyptijs. isti autem ascenderunt cū Iudæis de terra Aegypti. Cum enim vidissent, ꝙ Deus percuteret Aegyptios, vt liberaret Israelitas, crediderunt ei, & ascenderunt cum eis in terrā Chanaā, vt patet Exod, cap. 12. cum dicitur, vulgus quippe promiscuum infinitæ multitudinis ascendit cum eis. isti tamen non ascendebāt cum Israelitis, nisi confidentes de Deo ipsorum, propter mirabilia quæ faciebat. ergo conuersi fuerunt ad ritū Iudaicum. Item patet, quod aliqui de Aegyptijs cōuersi fuerunt ad Iudaismum. Nam cum Deus dabat legem de conuersis, dixit, vt Iudæi non essent molesti Aegyptijs conuersis, vt patet Deuter. 23. cap. scilicet non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia ad-

F uena fuisti in terra eius, qui nati fuerunt ex tertia generatione eius intrabunt in Ecclesiam Domini. videtur igitur, quod aliqui conuersi fuerint de Aegyptijs: alioquin Deus non posuisset hanc legem.

[Sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel.] Verba sunt Dei, scilicet ego sanctificaui mihi, idest applicaui ad me quidquid primum nascitur, idest omne primogenitum in Israel. Dicitur enim Deus ista sibi sanctificare, quæ applicat sibi, sed vario modo. quoniam primogenita hominum sanctificantur Deo, eo quòd redimuntur datis quinque siclis pro quolibet eorum, pro ministris Sanctuarij, & hoc si sint primogenita inter laicos. Si autem sint primogenita inter Leuitas, applicantur Domino ad cultum perpetuum. Si autem sint primogenita in pecoribus, applicantur Domino, quando munda sunt

G per immolationem. Si autem immunda sunt redimuntur, vt patet infra 18. capit. Alia autem quæ non sunt primogenita nullo istorum modorum applicantur ad Deū.

[Ab homine vsque ad pecus mei sunt.] Id est, omnia primogenita tam in hominibus, quam in pecoribus mea sunt, & hoc, quia Deus non solum liberauit primogenita hominum, sed etiam pecorum in Israelitis: nam primogenita Aegyptiorum tam in hominibus, quam in pecoribus occisa sunt, vt patet Exod. 11. & 12. cap.

Non tamen est intelligendum, quod primogenita omnium animalium Deus occiderit in Aegypto. nam de animalibus feris manifestum est, ꝙ non occiderit ea, quia ista occisio erat in pœnam Aegyptiorum, sed de feris nihil ad Aegyptios pertinebat, etiam de omnibus alijs animalibus non occidit Deus primogenita, sed in principalibus

H quæ vocantur pecora scilicet, boues, oues, capræ, & asini cum his, quamquam non sint de pecoribus, ideo in redēptione primogenitorum non iussit Deus offerri vel redimi omnia animalia, sed solum oues, boues, capras, & asinos. de his tamen primogenitis quomodo redimantur, & quare hæc solum, latius dictum est Exod. 34. cap.

[Ego Dominus.] Id est, omnia primogenita ab homine vsque ad pecus mea sunt, quia ego sum Dominus. Et non intelligitur solum, quòd sit Dominus inquantū Deus est, sed magis de iure gentium, inquantum liberauit à morte omnia primogenita, & obligabantur ei, sicut qui eripitur in bello.

[Locutus est Dominus ad Moysen.] Postquam dictū est de Leuitarum separatione: hic agitur de eorum numeratione, scilicet quod fuerint & qualiter distribui per of-

I ficia sua. [In deserto Sinai.] Ista numeratio fuit facta in deserto Sinai, sicut omnes aliæ numerationes laicorū, quæ habentur supra 1 & 2. c. & fuit facta ista immediatè post numerationem laicorum, vt supra habetur. [Numera filios Leui.] Hic ponitur præceptum ad Moysen de numeratione Leuitarum facienda, & non ponitur hic. vt principes populi adiuuent eum, sicut supra dicebatur in numeratione popularium, vt patet præced. capit. Causa est, quia principes ponebātur supra qualibet pro tribu sua, vt Moyses facilius cognoscere posset eos, qui essent in tribu illa, in tribu autem Leuitica Moyses cognoscebat omnes, cum esset de eadem tribu, ideo non debuit dari aliquis de principibus populi adiutor, vt quidam volunt, sed secus est, vt infra patet.

K *Cur Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum.*
Quæstio XVI.

DE Aaron autē dubium est, quare non adiuuerit Moysen ad numerandum. Et forte dici potest hoc fuisse factum, quia numeratio Leuitarum non erat magni laboris, sicut numeratio totius Israelis, ideo non eguit Moyses Aarone adiutore, sicut eguerat ipso in numeratione populi.

Aliter forte dici potest, quod Aaron non fuit hic adiutor ad numerandum cum Moyse, quia ipse erat de numerandis, & debebat esse differentia inter numerantem & numerandos. Sed ista ratio non tantum prodest, quia non solum Aaron fuit de numerandis, sed etiam Moyses: tota enim summa Leuitarum accepta est, sed Moyses vnus de Leuitis erat, ideo numerari debuit & numeratus est.

Sed

Sed dicendum est, istas responsiones peccare in fundamento: præsupponunt enim quod Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum. sed falsum est, quia infra dicitur in littera, omnes Leuitæ quos numerauit Moyses & Aaron &c. Et si obijciatur, quod hic non exprimitur, nihil refert cum infra exprimatur.

An principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas. Quæstio XVII.

SEd adhuc aliquis quæret, an principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas. Aliquis autem dicet, quod non adiuuerint, quia non exprimitur hic quidquam de hoc.

Sed ad hoc obijcietur, quod non obstat, quod subticeātur, quia non omnia exprimuntur quæ fiunt. Item quia infra B seq. c. dicitur, quod omnes Leuitæ recensiti sunt per Moysen & Aaron & principes populi Israel. Respondendum est ad hoc, quod non agitur ibi de hac numeratione omnium Leuitarum, sed solum de numeratione Leuitarum transeuntium ad officia. s. ab anno. 30. vsque ad 50. vt ibidem patet. Hic autem agitur de computatione omnium Leuitarum ab vno mense & supra, commutandorum pro primogenitis Israelitarum.

Quid autem tenendum sit, dicendum est conuenientius dici, quod principes tribuum adiuuerint ad hanc cōputationem adhuc magis, quā ad eam, quæ habetur seq. c. quia hic computantur Leuitæ, vt dentur pro primogenitis Israelitarum, & pro illis qui defuerint, & non accedant ad summam primogenitorum Israelitarum, dare debent Israelitæ pecuniam, vt patet in littera. Nam pro C quolibet de excrescentibus ad summā, dati sunt quinque sicli, vt patet hic. debebant ergo videre Israelitæ, quot deerant de Leuitis ad summam primogenitorum suorum, vt sic scirent de quantitate pecuniæ supererogan da in numeratione autem de qua seq. c. habetur, quæ erat quantum ad officia Leuitarum, & quæ non tantum pertinebant ad Israelitas, fuerunt numeratores principes populi, vt ibi patet, ergo hic.

Ad rationem in contrarium. s. quod principes cuiuslibet Tribus ponebantur cum Moyse dicendum, quia ipse nō cognoscebat eos, qui erant illius Tribus, sed nunc cognoscebat Leuitas, qui erant de Tribu sua, ergo non adiuuerunt eum principes populi. Respondendum est, quòd in hac numeratione non fuerunt principes ad notificandū Moysi numeratos, sed quia ipsorum intererat numerare, D cum pro suis primogenitis traderentur isti Leuitæ. Dicuntur hic filij Leui, non prout Leuita significat officium, sed etiam prout signat genus, quoniam omnes tam Leuitæ minores, quàm Sacerdotes numerati fuerunt, cum infra Amramitæ ponantur in familia Caath. Amramitæ tamen sunt Sacerdotes.

[Per domos patrum suorū & familias.] Ista numeratio facta fuit secundum formam numerationis totius populi. Illa namque numeratio non facta fuit in tota multitudine sub vno globo, sed diuisa fuit in tribus, & quælibet tribus in familias & familia in domos. Ista autem numeratio Leuitarum est, quoniam fuerunt distincti per familias, quia familia Caathitarum per se numerata est, & rursus familia Gersonitarum per se, & familia Meraritarum, quælibet autem istarum postea diuisa est in alias minores E partes, quæ possunt vocari familiæ, vel domus, & à minoribus illis partibus inchoata fuit numeratio. Omne masculinum ab vno mense. & supra.

Cur Leuitæ hic accipiuntur pro primogenitis, cum non sint primogeniti, & quare primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei. Quæst. XVIII.

SEd quæretur, quare Leuitę accipiuntur hic pro primogenitis nā ipsi non sunt primogeniti. Aliqui dicunt, quod non debuerunt ipsi accipi pro primogenitis, sed vel debuerūt accipi personaliter omnes primogeniti Israelitarum, vel si aliqua Tribus debuit accipi pro primogenitis omniū Tribuum, illa debuit esse Tribus primogenitorum. s. Tribus Ruben. Dicunt quidam, quod Leuitæ non sunt pri- A mogeniti secundum carnem, sed secūdum reputationem Dei: ipse. n. reputauit eos in primogenitos, licet nō essent. Nam multa accipiunt esse ex sola Dei reputatione, quamquam in se nō sint. sicut dicitur Malach. 1. & ad Rom. 9. c. antequam quidquam boni aut mali egissent, Iacob dilexi, Esau odio habui. & hoc est, quia Deus vocat ea, quę nō sunt tanquā sint. i. per voluntatem suam dat illis esse. 1. ad Cor. 1. De hoc dicit Orig. Leuitę assumuntur pro primogenitis, cum non sint primogeniti. Leui. n. tertius nascitur de Lia. primus namque Ruben est, secundus Simeon, tertius Leui: sed apud Deum non habentur primogeniti, qui corpore & natiuitate præcedunt, sed quos proposito mentis ipse in ordine primitiuorū iudicat assumendos: Iacob namque posterior primogenitus iudicatus est, & benedictionem primatus procurata diuinitus parentis cęcitate B suscepit: ex proposito. n. cordis, quod Deo patuit, priusquā in hoc mundo nascerentur, aut aliquid agerent boni vel mali, dictum est. Iacob dilexi, Esau autem odio habui; filij ergo Leui primogeniti non sunt secundum carnem, sed pro primogenitis sumuntur, vt sit plus pro primogenitis assumi quam primogenitum nasci. Et sic patet ex intentione Origenis quod Leuitæ fuerint accepti pro primogenitis, non quidem quasi eis competeret ex natura, idest ex ordine nascēdi, sed ex proposito voluntatis Dei. Et dicit, quod istud Deus voluit antequam Leui & alij filij Iacob nascerentur. s. quia ipse potuit cognoscere merita & demerita istorum antequam nascerentur, & elegit illum habendum in primogenitum, qui in merito alios præcederet, & iste fuit Leui.

Dicendum, quod primū istorum est concedendum. s. C quod ex Dei proposito accepit tribus Leui, vt esset loco primogenitorum, quia nihil potest accipere esse hoc vel illo modo, nisi ex Dei proposito, sicut dicit Apoc. ad Rom. 8. de electis, quod secundum propositum vocati sunt sancti. i. antequam sint, actualiter vocantur sancti, quia sunt in proposito Dei, licet non in propria existentia. & secundum illud propositum iam sunt sancti, quod propositum non incipit de nouo iuxta illud, elegit nos ante mundi cōstitutionem, vt essemus sancti & immaculati cum eo ad Ephes. 1. cap.

De secundo dicendum, quod non debet concedi. s. quod Deus præcognouerat Tribum Leui futuram maiorū meritorum, ideo istam elegerit. & primo non stat, quia licet Deus præcognoscat omnia futura, siue merita, siue quidquid aliud sit, non videtur tamē ista electio, vel assumptio D facta fuisse pro meritis. nā non apparet quomodo Tribus Leui fuerit maioris meriti quam aliæ Tribus, cum in ipsa etiam fuerint viri peccatores, vt in alijs. Secundo nō stat, quia etiamsi pro maiori merito Deus vellet alicui Tribui dare, quod esset pro primogenitis, non tamen deberet cōcedi fieri, quasi Deus prçuidisset illius Tribus merita, sed deberet dici, quod Deus sine merito aliquo voluit misereri illi Tribui, & exaltare eā super alias, & ad hoc vt esset capax huius exaltationis proposuit illi dare maiora merita quam alijs, quia sicut Deus præstituit rei finem, ita dat ei media perueniendi, quæ in hominibus sunt merita, ideo deberet dici, quod antequā istę Tribus essent, Deus dilexerat Tribum Leui super alias, & voluit illam exaltari, ita vt acciperetur pro primogenitis omnium Tribuum. Et ad hoc proposuit dare ei maiora merita quam alijs tribubus, vt sic esset di- E gna ista exaltatione, non ergo fuit causa huius assumptionis pro primogenitis illa quæ ponitur ab Origene.

Quænam fuerit vera causa, vt Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Et quod maxima immunditia apud Deum est idololatria. Quæst. XIX.

SEd tūc quęretur, quęnā fuerit vera causa, quare Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Dicendū quod fundamentū Dei, vt patet supra in littera fuit, quod primogeniti totius Israel erant sui. i. pertinebant ad eum ex debito, & cū ipse vellet accipere aliquos homines de toto Israel, qui seruirent ei in pertinētibus ad cultum suum, iustè debuit accipere primogenitos, qui erant sibi debiti, vel si illos nollet, posset accipere alios loco illorum, & quia non voluit primogenitos, accepit Leuitas pro primogenitis.

Sed tunc quæretur, quare Deus non accepit primogenitos totius populi ad seruiendum ei, cum isti essent directe ei debiti.

Aliqui dicunt, quod hoc fuit, quia immundi erant, volebat enim Deus applicare sibi rem mundam, quia ipse mundus est. primogeniti autem polluti fuerant in idololatria, adorando vitulum. Nulla autem apud Deum maior immunditia reputatur, quàm cultus idolorum; ideo propter istam immunditiam debuerunt omnes primogeniti repelli, & accipi aliqui alij, ista causa solet communiter reddi, sicut nos sequentes communem positionem diximus supra q. 10.

Dicendum quod illud habet aliquem colorem, & tamen non est vera causa. nam si propter hoc non acciperentur primogeniti omnium Tribuum, sequeretur, quòd nulla tribus deberet accipi, quia omnes fuerant pollutę in illa idololatria, vt aliqualiter colligitur Exod. 32. Nã iussit ibi Moyses, vt per omnia castra de porta ad portam occiderentur peccatores, & sic factum est, eod cap. Cum ergo in omnibus partibus castrorum fuerint aliqui occisi, patet, quod nulla Tribus erat in qua non fuissent aliqui idololatræ.

Secundo, quia videtur, quod etiam peccassent omnes Tribus in idololatria, non obstabat hoc eis ad accipi ministros Dei, quia iam peccatum illud fuerat ablatum occisis oĩbus peccatoribus, scilicet viginti tribus millibus Exod. 32. Et in hoc satisfiebat pro peccato: reliquus etiam populus, qui non occisus est, pœnituit de peccato: nam fleuerunt omnes & abiecerunt cultus optimos, & induti sunt vilibus vestibus Exod. 33. Ideo mandati videbantur iam ad hoc, vt possent accipi in ministros.

Tertio, quia si propter idololatriam repellerentur primogeniti, etiam repelleretur tribus Leui. nam de ista fuerunt etiam idololatræ. quod patet Exod. 32. cum Moyses applicuit sibi Leuitas ad faciendum vltionem peccatorũ. nam dixit illis, occidat vnusquisque fratrem suum, & amicum & proximum. Et sic præsupponebat Moyses, quòd in tribu Leui essent aliqui idololatræ, quia aliàs non diceret istud.

Item patet, quia sic factum est, nam dicitur, eodem cap. quòd facta vltione dixit Moyses, consecrastis manus vestras hodie Domino: vnusquisque in filio & fratre, id est occidendo filios & fratres, & tamen non occisi fuerãt ibi, nisi idololatræ. ergo de tribu Leui multi coluerunt vitulum. Item patet. quia Deuter. 33. in benedictione Tribuum laudantur Leuitę, qui occiderant filios & fratres, & matres idololatras, nulli parcentes propter zelum Dei, cum dicitur, qui dixit patri suo, & matri nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. debebat ergo etiam repelli Tribus Leui.

Quarto, quia si propter idololatriã repellerentur aliqui nũc a ministerio Dei, illi potissime repelli debebãt, quibus datus erat principatus in istud ministerium. Nã summũ sacerdotium datũ est Aarõ: & ista fuit maxima dignitas in toto ministerio Dei, & inter oẽs Leuitas. Et tamen non solum peccauerunt aliqui de Leuitis, sed etiam ipse Aarõ, cui datus fuit principatus sacerdotum, maximè peccauit, quia ipse fecit vitulum aureum petẽtibus Israelitis Exod. 32. Et Deus valde indignatus fuit contra ipsum: voluitq; eum occidere, nisi Moyses orasset valde pro eo. Deut. 9. Cũ igitur tã grauiter peccasset Aarõ, non debuisset dari ei aliqua pars ministrationis huius & tamen datus est principatus sacerdotij, ergo a fortiori, nec primogeniti, nec aliqui alij repellerentur ab administratione propter idololatriam. Dicendum igitur, quod licet videatur motiuum coloratum idololatriæ ad repellendum primogenitos omnium Tribuum, non est tamen illa causa vera.

Cur primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei. Quæstio XX.

TVnc ergo quæretur, quare primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei.

Dicendum, quod etiamsi non peccassent ipsi, neque aliqui Israelitæ, & etiamsi primogeniti essent viri sanctiores omnibus alijs, non tamen reciperentur.

F Et primo fuit hoc, quia Deus noluit accipere aliquẽ numerũ ministrorũ, qui sufficeret ad ministrandũ sibi iuxta conditionẽ illius cultus, & illarũ ministrationũ, quas ipse voluit sibi fieri in Veteri Testamẽto, & nõ debuit iste numerus ministrorũ esse maior, quàm vt sufficeret ad illas ministrationes, quia alias daretur deordinatio, nã superfluũ nõ potest esse ordinatũ, sed est frustra. Deus tamẽ nihil facit frustra. 1. Phis. Si aũt primogeniti sumerentur ad istã ministrationẽ, esset numerus valde superabundans, quia acciperentur omnes isti primogeniti, qui tunc erant etiam cũ primogenitis Leuitarũ, & oẽs descendentes ab his, & et oẽs primogeniti, qui postea nascerentur de reliquo populo, quia oẽs illi pertinebant ad Deũ quocunque tempore nascerentur, cum iuberet eos redimi precio dato, infra 18. tanta autem multitudo nõ poterat conuenienter occupari circa ministrationẽ Dei: ideo non debuerunt illi accipi.

G Secundo, quia sequeretur sic quædam deordinatio in possessionibus: nã illi qui Deo ministrarent, nõ debebant habere possessionẽ aliquã in terra Israel, sicut Deus iussit infra 18. & tamẽ cũ quælibet Tribus haberet possessionẽ, si primogeniti applicarentur Deo, deberẽt filij carere possessionibus patrũ s. primogeniti ipsorũ, & hoc esset magnũ incõueniẽs, quia cũ oẽs filij succedebant patribus, maxime succedebant primogeniti, quia quilibet eorũ habebat duplum, quàm alius filius de bonis patris, Deuteronom. 21. non ergo debuerant primogeniti applicari Deo.

Tertio, quia in hoc grauaretur valde populus. nam oẽs Israelitæ debebant prouidere ministris Dei de necessarijs, nã illi occupati ministratione, non poterant vacare agriculturæ, ideo constituerant quædã iura quæ solueret populus, de quibus sustentarentur ministri Dei, infra 18. &

H Iosue. 14. si tamẽ valdè multi essent ministri, teneretur populus multũ impẽdere, in quo grauaretur, iõ debuerũt esse pauci. Et tamẽ si primogeniti applicarẽtur Deo, essent valde multi, quibus nõ sufficeret populus sustentationem impẽdere, vt valde grauarentur, iõ nõ debuerũt illi accipi.

Quarto, quia quantũcunq; populus grauaretur soluendo magna iura, nõ tamen sufficeret tãtæ multitudini ministrorũ, quia populus nollet subire maiora onera solutionũ quã posset portare. Et si Deus imponeret illis, nõ tolerarent illi legem, ideo ministri quãto essent plures, essent pauperiores. nam & Leuitæ, qui pauci erant, non sustentabantur sufficiẽter, aut saltẽ copiosè, sed semper mendicabãt, & dicebat Deus, q̃ darẽtur eis eleemosynæ, sicut personis miserabilibus. s. viduis, aduenis, & pupillis, & vocarẽtur ad cõuiuia Deut. 12. ergo a fortiori magis mendica-

I rẽt & minus possẽt sustẽtari oẽs primogeniti, quorũ erat magna multitudo. ergo nõ debuerunt accipi in ministros.

Responsio ad contra determinationem. Quæst. XXI.

DIcendum igitur, quòd non debuerunt accipi in ministros Dei primogeniti omnium Tribuũ, neque et aliqui alij qui essent de diuersis tribubus, sed aliqua vna Tribus debuit tota applicari ad cultum Dei, & illa semper maneret sic applicata, scilicet omnes illi qui essent de illa Tribu.

Et hoc debuit primo esse propter certitudinem; nam quando vna tota tribus Deo esset applicita, certum esset de omnibus descendentibus de illa tribu, quod ad Deum pertinerent, & illi noti erant. Si autem primogeniti &

K filij primogenitorum omnium tribuum applicarentur Deo, non esset sic certum, quis deberet ad Deum pertinere, quia quotidie inciperent aliqui pertinere ad Deum, qui prius non pertinuerant.

Secundo propter concordiam, requiritur enim in cultu Dei magna attentio, deuotio, & diligẽtia, quæ omnia tolluntur per discordiam: homines autem vnius cognationis magis inter se concordant, siue in bono siue in malo, quã homines diuersarum cognationum: quia omnes illi inter se sunt, quasi fratres, si tamen primogeniti omnes applicarentur Deo, essent de varijs cognationibus, scilicet, de omnibus tribubus; ideo potius debuit accipi vna tota tribus.

Tertio propter vnitatem loci ministrandi, nam in Veteri Testãtõ non voluit Deus, quòd per singula loca fierent ministrationes cultus eius, sed esset vnicus locus, in quo fieret tota ministratio, & illum locum Deus eligebat

gebat, extra quem nō licebat fieri ministrationē aliquam Deut. 12 & Iosue. 22. & si quis extra locum illū vellet ministrare offerendo sacrificia erat reus mortis, quasi sanguinem effudisset Leu. 17. Ad istam autē vnitatem loci ministrationis magis conueniebat vnitas tribus, quam q̄ de omnibus tribubus essent aliqui ministri, ideo debuit accipi vna tota tribus & non primogeniti omnium Tribuum.

Quarto & præcipue, quia Deus voluit, q̄ ministri sui nullam haberent possessionem, & q̄ reciperent sustentationem à populo, pro quo seruiretur per alias Tribus, & isti Tribui, quę applicabatur Deo, nulla pars possessionis daretur, & tunc non grauaretur populus dando sustentationē illi Tribui, quia accipiebat populus totā possessionem, quam illa tribus acceptura erat si non applicaretur Deo, & de qua haberet fructus sufficientes ad sustētationem, si terram coleret, & tunc aliæ tribus potius videbantur esse quasi coloni illius Tribus dando ei fructus quos ex possessione eius colligebant, quia dare aliquid de proprio. Etiam erat conueniēs hoc pro ipsa Tribu, quæ applicaretur Deo, quia cum ipsa occupata diuinis ministerijs non posset terram colere, esset frustra si possideret. nūc vero cum non daretur ei possessio, nihil manebat superfluū & incultum, sed cedebat reliquo populo id, quod ista Tribus habitura erat. Si autem primogeniti de omnibus tribubus applicarentur Deo, non posset sic fieri, quia tūc necesse erat terram diuidi per omnes Tribus, cum nulla deberet totaliter applicari. Et tunc erat dubiū quomodo fieret, quia primogeniti qui applicabantur Deo, aut deberēt habere possessiones, quę competerent eis secundum diuisionem sortis suæ, & per successionem progenitorū suorum, aut nullas possessiones haberent. Si haberent possessiones, tunc sequeretur primum inconueniens. s. q̄ illę manerent incultæ, quia non poterant vacare agriculturæ occupati circa diuina ministeria. Secundum quia tunc grauaret populus dando istis sustentationem, cum ipsi haberent possessiones, & non acciperet populus possessiones quas isti accepturi erant, sicut fieret si tota vna tribus applicaretur Deo. Si autem isti nullas haberēt possessiones, sequeretur inconueniens. Primo quia turbaretur successio nam præiudicaretur valdè istis, quia primogeniti debebant duplum habere de possessione paterna quam quilibet alius de fratribus Deut. 21. Et tunc e contrario fieret, quia priuarentur primogeniti omni iure successionis. Secundo quia ditarentur aliqui sine causa, s. q̄ alij fratrēs acciperent, q̄ pertinebat ad primogenitos, quod erat inconueniens, cum non haberent ad hoc causam. Tertio quia maneret, tūc grauamen populi. nam oportebat prouidere istis, cum non haberent possessiones, & tamen populus nihil habebat de bonis istorum, & ita essent ista inordinata. Dicendum ergo quod non potuerunt conuenienter accipi primogeniti omnium tribuum ad ministrandum Deo, sed debuit separari ad hoc tota vna tribus.

Cur potius fuit separata Tribus Leui ad cultum Dei quam aliqua alia. Quæst. XXII.

Sed quæritur, dato, quod deberet vna tota Tribus separari ad cultum Dei, & non primogeniti omnium Tribuum, quare potius separata fuit Tribus Leui quam aliqua alia.

Dici potest primo, quod fuit istud, quia ista tribus (vt quidam volunt) non peccauit in idololatria vituli, quæ paulo ante hoc commissa fuerat, ideo debuit potius eligi ista quam alia.

Sed dicendum, q̄ hoc non stat, quia etiam Leuitę peccauerūt in idololatria, sicut alię Tribus, vt ostēdimus supra.

Sed dici posset secundo, q̄ istud fuit, quia ista Tribus exercuit vltionē in idololatras, ideo licet de hac tribu quidam peccassent, alij tamen qui non peccauerant, vlti sunt hoc crimen in peccatores de Tribu sua, & de alijs tribus occidendo 23. millia, vt patet Exod 32. Et tamen qui vindicabant Deum de offendentibus ipsum in idololatria, merebātur accipere honorem ab ipso in cultu suo, sic fuit de Phinees qui zelo Dei occidit, principē Tribus Simeon coeuntem publicè cum Madianitide. Nam Deus promisit tunc illi sacerdotium sempiternum in domo sua infra 25. & 1. Mac. 2. c. Et tamen ille vltus est in vnum hominem. isti autem in totum populum. ideo meruerunt maiorem honorem. scilicet, vt acciperent totam administrationem diuini cultus.

Tertio potuit hoc esse quia isti ostenderunt spāliorem deuotionem ad Deum. nam quando Moyses voluit punire idololatras, clamauit dicens. si quis Domini est iungatur mihi, idest si aliquis est, qui pertinet ad Deum Israel & diligit eum, veniat mecum Exod. 32. & tunc sequitur ibi. congregati sunt ad eum omnes filij Leui, & sic patet quod omnes Leuitæ habuerūt tunc singularem deuotionem ad Deum, & nullus de alijs tribubus habuit illam, quia nemo de illis venit cum Moyse ad istam vltionem, ideo meruerunt honorem apud Deum.

Quarto, quia habuerunt zelum feruentissimum. nam non solum vlti sunt in alios, qui non erant cognati sui, sed etiam filios & fratres occiderunt propter Deum Exo. 32. & non misereti fuerunt eis, quasi non essent cognati eorū, quod multum laudatur à Moyse Deut. 33. ideo debuit eis dari honor apud Deum.

Quinto quia videtur, quod Moyses promiserat eis istud vel prænunciauerat futurum esse, quando vlti sunt in peccatores Exo. 32. s. consecrastis manus vestras hodie Domino vnusquisque in filio & fratre suo, vt detur vobis benedictio, sed consecratio pertinet ad ministros Dei. s. Sacerdotes & Leuitas, vt patet Leuit. 8. & 9. & Exod. 29. & inf. 8. c. Ideo prænunciabat eis, quod ministerium habituri essent in quo consecrarentur. Etiam quia dixit eis, vt detur vobis benedictio idest vos fecistis, quod in vobis erat, consecrando manus vestras in sanguine filiorum, & fratrum: Deus autem dabit vobis benedictionem, id est administrationem cultus sui, in qua eritis benedicti.

Istæ rōnes sunt aliqualiter conuenientes, sed non sunt necessariæ: essent aūt oīno efficaces, si aliæ tribus peccauissent in idololatria, & de tribu Leui nullus peccasset, tamē peccauerūt multi: peccauit ēt Aarō, cui datum fuit postea summū sacerdotiū, vt ostendimus supra, iō nō concludūt necessario. Et tamē dicendū q̄ supposito, q̄ deberet vna de tribubus Israel tota accipi ad ministrandū Deo, potius debuit accipi Tribus Leui quā aliqua alia, quia licet oēs peccassent ī idololatria, tamē ista minus peccauit quia fuerunt in ea pauciores idololatræ, & ēt quia ipsi soli habuerūt zelū vindicādi in oēs alios idololatras, vt sup. dictū est.

Sexto & præcipue dicendum, quod fuit tribus Leui potius accepta quam alia, quia erat valdè minor qualibet alia, istud tamen erat conueniēs primo, quia ministri Dei debebant esse pauci: cum pauci sufficerent ad illam ministrationem, sed vna tribus tota sumenda erat, ideo debuit accipi minima omnium Tribuum.

Secundo quia Israelitæ sustētaturi erāt ministros Dei de sumptibus suis, ideo vt non grauaretur populus, debuerūt esse pauci ministri, & si multi essent, nō posset sufficere populus ad sustentandum eos: debuit ergo minima Tribus accipi, vt sic facilius populus toleraret sumptus illos.

Tertio vt melius prouideretur ministris, quia populus non poterat subire magna onera expensarum, si ergo ministri multi essent, oporteret eos mendicare: quanto autē essent pauciores melius prouideretur eis, ideo minima tribus debuit eligi. Ad hoc autē fuit conueniens Tribus Leui, quia nulla fuit minor ea: immo quælibet aliarum fuit maior ea quintuplo, vel sextuplo. quod patet, quia in alijs Tribubus computando a viginti annis, & supra, inueniebātur multa millia. s. in quibusdam quasi octuaginta millia. in illa autem quæ fuit minor omnibus. s. in Tribu Manasse fuerunt inuenta 32. millia & ducenti, vt patet sup. 1. cap. Et tamen in Tribu Leui computando a viginti annis & supra forte non inuenirentur sex aut septem millia virorum, vt patet, quia in littera ponitur summa Leuitarum ab vno mense & supra, & tamen solum fuerunt. 22. millia ducenti & septuagintatres: tollendo autem omnes qui essent ab vno mense vsque ad annum vicesimum, quorum solet esse magna multitudo, forte non relinquerentur sex aut septem millia, ideo ista Tribus, tanquam valdè minor qualibet alia, debuit eligi ad ministrādum, quia cum paucioribus sumptibus poterat prouideri huic Tribui, quam alicui alteri.

Tribus Leui minor inter oēs alias.

An debuisset eligi Tribus Ruben. Et cur tribus Ruben non poterat applicari Deo. Quaest. XXIII,

ADhuc obijcietur, quòd non debuit Tribus Leui accipi, sed tribus Ruben, quia cum vna tota deberet separari ad cultum Dei, & illa acciperetur loco primogenitorum, vt patet supra in littera, debuit accipi tribus illa, quæ esset a primogenito, quia ibi censerentur esse omnes primogeniti populi, sed Ruben fuit primogenitus Iacob Gen. 49 ergo Tribus Ruben debuit accipi loco omnium primogenitorum ad ministrandum.

Dicendum quod Ruben fuit primogenitus secundom carnem. idest prior origine Genes. 29. & 49. & tamen dato, quod deberet accipi ad cultum Dei Tribus primogenitorum, non posset accipi tribus Ruben, quia iam perdiderat Ruben istud ius. Pater enim eius Iacob priuauerat eum moriens Genes. 49. s. Rubem primogenitus meus tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio: effusus es, sicut aqua. non crescas, quia ascēdisti cubile patris tui & maculasti stratum eius, idest tu Ruben, quia eras primogenitus meus, debebas esse maior in imperio & prior in donis, & tamen volo, quod nō crescas idest non efficiaris in dignitate maior aliqua alia tribu, quia maculasti stratum patris tui.

Sed dicendum, quod si tribus primogenitorum deberet applicari Deo, non poterat applicari tribus Ruben, quia perdiderat Rubèn iura primogenituræ, & translata fuerant illa in aliam tribum, scilicet in filios Ioseph, vel vt alij volunt in tribum Iudæ. sic patet 1. Paralip. 5. c. s. filij quoque Ruben primogeniti Israel, ipse quippe fuit primogenitus eius, sed cum violasset torum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & non est ille reputatus in primogenitum, & sic non potuit tribus Ruben accipi ad ministrandum Deo loco primogenitorum totius populi.

An tribus Ioseph debuerit accipi loco primogenitorum totius populi. Quaest. XXIV.

SEd aliquis dicet, ꝙ cum translatum esset ius primogenituræ in filios Ioseph, vt dictum est præc. q. quod debuit tribus Ioseph accipi loco primogenitorum totius populi.

Dicendum quod non debuit, primo, quia vna sola tribus debebat accipi ad ministrandum Deo, vt dictum est. Et tamen filij Ioseph non faciebant aliquam vnicam tribum, sed duas, s. Ephraim, & Manasses. Et ita computantur in tota scriptura, vt patet supra, & infra 26. & 34. c. iō non debuerunt illi accipi loco omnium primogenitorum,

Secundo, quia vt supra dictū est, debebat accipi tribus minima omnium ad istam ministrationem, & tamen de filijs Ioseph fuerunt nunc in ista numeratione a 20. annis, & supra vltra 72. millia virorum. s. in Ephraim quadraginta millia & quingenti, & in Manasse triginta duo millia, & ducenti: tanta autē multitudo non conueniebat ad ministrandum Deo, quia nō posset sustentari a populo. Tertio quia tribus illa quæ ad hoc acciperetur, deberet esse sine possessione, quia iura sanctuarij essent in loco possessionis, infra 18. & Iosue 13. c. sed filij Ioseph non poterant esse sine possessione, quia fuerat de eis prænunciatū prophetice, quod non solum haberent possessionem, sed etiā quod haberent sortes duarum possessionum, sicut duę tribus, idest sicut Ruben & Simeon, vt patet Gen. 48. cū dixit Iacob ad Ioseph, duo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem mei erunt: Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. i. habebūt duas sortes possessionū, sicut Ruben & Simeō, iō Ephraim & Manasses qui faciebāt duas tribus, ꝗ nō accipetētur ambæ ad cultū Dei, sed poterat accipi vna eorū,

Dicendū ꝙ non stat, quia forte posset hoc concedi, si solum illa ratio moueret ad hoc, & tamen manent alię duę, ideo quæcunque tribus illarum daretur, nō poterat accipi loco primogenitorum. s. vtraq; quia habebat possessionem, vt dictum est. etiam quia vtraque earum erat valde magna. Nam minor earū, scilicet Manasse habuit 32. millia virorum & ducentos in illa numeratione sup. 1. c. & tamen tribus Leui non habebat forte 7. millia a 20. an. & supra vt dictum est præced. q. Secundo potest dici, quòd

F cum essent duæ tribus in filijs Ioseph, cum non esset maior ratio de vna quam de alia: non deberet potius vna accipi ad cultum Dei quàm alia, ita neutra acciperetur.

An tribus Iuda debuerit accipi loco omnium primogenitorum. Quaestio XXV.

ADhuc dicet aliquis, quod deberet accipi tribus Iuda loco oium primogenitorū, quia vt quidam dicunt, pars iurium primogenituræ pertinebat ad istā tribum, & pars ad filios Ioseph, s. imperium ad Iudá, & duplex sors ad Ioseph, & tunc non esset inconueniens, quia tribus Iudæ erat vnica, & non sicut filiorū Ioseph quorū erant duę tribus. Dicendū ꝙ non stat, quia si dēret accipi ista tribus rōne primogenituræ, non poterat ei hoc competere: Quia

G non pertinebant iura primogenituræ aliqualiter ad Iudá, sed totaliter ad filios Ioseph. 1. Paralip. 5. s. Rubē fuit primogenitus Israelis, sed cum violasset torum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & non est ille reputatus in primogenitū. & sic de solis filijs Ioseph dicitur, ꝙ habuerunt primogenita & non de Iuda. Aliquis dicet, ꝙ Iudas habuit principatum regalem, qui pertinebat ad primogenita, ideo partem iurium primogenituræ habuit.

Dicendum ꝙ non stat, quia principatus nō pertinet ad iura primogenituræ directe, sed duplicitas possessionis, sic patet expresse. 1. Paral. 5. quia cum dicitur primogenita Ruben data sunt filijs Ioseph, & non est ille reputatus in primogenitum. additur. Porrò Iudas, qui erat fortissimus inter fratres, filios de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Ioseph, idest licet Iu-

H das habuerit principatum, tamen non habuit primogenita, quia illa reputata sunt in Ioseph. Secundo cum dicunt aliqui tribus Iuda habebat possessionem, & valde magnā Iosuę 15. & tamē tribus quę acciperetur loco primogenitorum non erat habitura possessionem. Sed dicendum, ꝙ istud non concludit, quia si tribus Iuda acciperetur loco primogenitorum, non daretur ei possessio, sed acciperet iura Sanctuarij loco possessionis, sicut factum est in tribu Leui Iosue 13. cap. Tertio, quia tribus Iuda erat valdè magna, scilicet, maior qualibet alia. nam in ista numeratione fuerunt in ea 74. millia virorum, & sexcenti supra 1. c. & semper fuit valde magna. Nam in alia computatione infra. 16. fuerūt in ea 75. millia, & quingenti. hoc autem valdè repugnabat, quia tribus, quę ad hoc acciperetur, debuit esse minima omnium, vt supra ostēsum est, quia alias gra-

I uarentur aliæ tribus sustentando illam: ista tamen erat maxima omnium, ideo nulla minus conueniebat ad hoc quam tribus Iuda. Quarto, quia de tribu Iuda prenunciatum erat, quod futuri ex ea essent Reges Gen. 49. s. nō auferetur sceptrum de Iuda, neque dux de fæmore eius. Et sic coinciderent tribus regalis, & sacerdotalis: sed hoc nō debuit esse, quia Regibus incumbebat facere bella pro populo 1. Reg. 8. & regere in omnibus alijs, & tamen Sacerdotes, & Leuitæ non poterant his sufficienter intendere, cum vacarēt diuinis ministerijs, ideo non debuit esse eadem tribus regalis, & sacerdotalis, & sic tribus Iuda non debuit accipi pro primogenitis.

Quod tribus Leui non debuit accipi pro primogenitis. Quaestio XXVI.

K SEd adhuc aliquis dicet, quod non debuit tribus Leui accipi pro primogenitis, quia accipienda erat tribus minima propter causas supradictas, & tamen Leui non erat minima tribus, sed alię quędam minores. Vnde aliqui dicunt, quod debuit tribus Rubē accipi, quia erat minima. Sic patet Deut. 33 in benedictione tribuum, s. viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus numero. Alij dicunt, quod debuit dari tribus Simeon, quia illa erat minor omnibus, & patet, quia tam parua fuit, quod non accepetit per se possessionem, sed in sorte tribus Iudæ, vt patet Ios 19. c. Aliqui dicūt, quod debuit accipi trib. Manasse, quia erat minor omnibus, sicut dixit Gedeon Iudic. 6. ecce familia mea infima est in Manasse. Dicendum, quod causa potissima, quare tribus Leui fuerit accepta pro primogenitis, fuit paruitas eius, quia erat minor omnibus, & sic posset sustētari facilius à populo, quā alia tribus,

bus, & nulla de allegatis est minor quam tribus Leui. Cũ A autem dicitur de Ruben. Dicendum, ꝙ non erat minor quam Leui, sed forte erat maior quintuplo aut sextuplo, quod patet, quia in ista numeratione fuerunt in tribu Ruben 46 millia, & quingenti supra 1.c.& in alia numeratione infra 26. fuerunt quadraginta sex millia septingenti & triginta. & tamen in tribu Leui computando ab vno mense, & supra fuerunt solum 22. millia infra in littera. in quibus forte non inuenirentur septem millia, si compu tarentur a viginti annis: & supra: ideo magis conueniebat ad hoc tribus Leui. Secundo, quia tribus quę ad hoc acciperetur non erat habitura possessionem. infra 18. & tamẽ de tribu Ruben prænunciatum erat, quòd habitura esset possessionem in terra Chanaan Genes. 48. cap. ideo non debuit Ruben accipi pro primogenitis.

B

Solutio de tribu Simeon qua obijciebatur Quæst. XXVII.

CVM vero obijciebatur de tribu Simeon. Dicendum, quòd non debuit illa accipi, quia maior erat quam tribus Leui fortè septuplo, vel octuplo, quia supra 1. cap. ponitur in numeratione fuerunt in tribu Simeon. 59. millia virorum, & trecenti, & tamen in tribu Leui si computarentur à viginti annis & supra, forte non essent septem millia virorum, sicut dictum est præceden. quæstione. Secundo quia tribus danda pro primogenitis non erat habitura possessionem, vt dictum est. & tamen de tribu Simeon prænunciatum erat, ꝙ esset habitura possessionem in terra Chanaan Genes. 48. scilicet, Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, id C est, habebunt Manasses, & Ephraim distinctas possessiones, & sortes, sicut Ruben, & Simeon.

Cum vero obijcitur, quòd tam parua erant tribus Simeon, quòd non accepetit sortem, nisi partem quandam sortis Iudæ.

Dicendum quòd non est verum, quia Simeon magna tribus erat, & etiam per se accepit possessionem, & hæreditatem distinctam à possessionibus aliarum tribuum, Iosue 19. cap. scilicet egressa est sors secunda filiorũ Simeon per cognationes suas, fuitque hæreditas eorum &c. Etiam patet, quòd fuerit magna tribus, quia accepit multas ciuitates, & villas in sorte sua, & quædam aliæ tribus fuerunt, quæ acceperunt pauciores vrbes, vt patet comparãdo eas inuicem Iosue 19. capitulo.

Sed cum obijcitur, quòd Simeon propter paruitatem D suam accepit partem sortis Iudæ, vtrumq; negandum est. nam neque erat Simeon parua tribus, neque etiam accepit partem sortis Iudæ, sed per se, nam neutrum illorum dicit littera Iosue 19. sed dicitur fuit hæreditas Simeon in medio possessionis filiorum Iuda, & postea sequitur. Hæc est hæreditas filiorum Simeon, iuxta cognationes suas in possessione, & funiculo filiorum Iuda, & idcirco filij Simeon possederunt in medio hæreditatis eius, & sic non dicitur, quòd Simeon erat minor, vel paruus, sed dicitur in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, quod intelligunt aliqui, id est, quia maior erat tribus Iuda. Verum est, quod tribus Iuda erat maior quam Simeõ, & quam quælibet alia, vt patet supra primo cap. sed non est ille sensus litteræ, quia tunc non faceret ad propositum. nam nõ debe- E beret accipi aliquid de tribu Iuda, id est, de possessione sua, quia tribus illa erat maior, sed potius è contrario, si maior erat debebat sibi relinqui, quod habebat, aut aliquid addi.

Sed sensus est, quòd quãdo primum fuit separata quædam portio terræ pro Iuda fuerunt illi datæ multæ ciuitates duæ habentur Iosue 15. cap. Sed cum postea alijs tribubus deberet diuidi terra residua, inuentum est, quòd Iudas acceperat plus quam sibi competebat, & quod reliquæ tribus non poterant tantum habere proportionaliter, ideo oportuit, ꝙ auferretur de possessione Iudæ tantũ, quãtum acceperat vltra debitum, & illud erat multum: ita quod de illo solo poterat fieri possessio sufficiens pro vna tribu, & fuit totum illud datum tribui Simeon, vt possessio, & sors eius. Et quia illud fuerat plus, quodidam partis Iudæ, cum illud accepidet Simeon, dicebatur accipere hæreditatem in medio filiorum Iudæ, ita innuit littera cum dicit: in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, i. ipsa possessio, vel funiculus sortis Iudæ, erat maior debito. & sequitur, & idcirco filij Simeon possederunt in medio hæreditatis Iuda, i. quia sors Iuda erat maior debito, acceperũt filij Simeon partem illius, & iste erat inter filios Iuda, quod est esse in medio illorum.

Solutio de tribu Manasse. Et quod erant in tribu Manasse octo familiæ. Et cur potius tribus Leui data est administratio Sanctuarij. Quæst. XXVIII.

CVm autem obijciebatur de tribu Manasse, ꝙ deberet dari pro primogenitis, quia minor erat quam tribus Leui, negandum est: nam in tribu Manasse fuerunt, nunc triginta duo millia ducenti in numeratione supra 1. cap. & adhuc postea creuit viginti annis, vt supra dictum est, ideo esset tribus Manasse septupla, vel octupla ad tribum Leui, & sic magis pertineret ad Leui accipi pro primogenitis. Secundo, quia tribus quæ ad hoc acciperetur, non erat habitura possessionem, vt dictum est: de Manasse tamen prænunciatum erat, quod deberet habere possessionem, i. quod Ephraim, & Manasses essent duæ tribus, & haberent duas sortes Genes. 48. cap. scilicet, Manasses, & Ephraim, sicut Rubẽ & Simeon reputabuntur mihi: ideo non debuit tribus Manasse accipi pro primogenitis.

Cõtra autem obijcitur, quod erat minor Manasses alijs tribubus negandum est: nam non dixit hoc Gedeon, sed ait, ecce familia mea infima est in Manasse, & sic non dixit de tribu Manasse, quod esset minima, sed quod familia Gedeonis erat minima inter omnes familias tribus Manasse. Pro quo sciendum, quod in tribu Manasse erant octo familiæ, quarum nomina ponuntur infra 28. cap. Erat autem Gedeon de vna istarum, quæ vocabatur Hiezeritarum Iud. 6. cap. & ista erat minor omnibus septem familijs tribus Manasse, sed non dixit Gedeon, quod tribus Manasse erat minor alijs, quia non erat: sed quia familia sua erat minor inter omnes familias tribus Manasse, & hoc verum erat. Dicendum ergo, quod sola tribus Leui erat, cui potius competeret, vt haberet ministrationẽ Sanctuarij, & daretur pro primogenitis quam quælibet alia propter rationes positas supra, & potissimé propter duas, quæ potius inueniuntur in hac tribu. Prima est, quia de omnibus alijs tribubus fere prænunciatum erat, quod aliquid possessuræ erant, vt colligitur Genes. 48. & 49. cap. de Leui autem non habetur, quod aliquid possessurus esset, sed potius, quod dispergeretur in Israel, Genes. 49. & habitaret dispersus non habens aliquam vnam possessionẽ. Et sic fuit, quia Leuitæ non acceperunt possessionem cum alijs tribubus infra 18. sed datæ fuerunt eis quadraginta octo vrbes ad habitandum infra 35. cap. & illæ non erant simul, sed dispersæ per totam terram Israel, quia quælibet tribus dabat aliquas, vt patet Iosue 21. c. Secundum, & præcipuum fuit paruitas istius tribus: nulla enim erat minor, immo quælibet erat maior ea sextuplo, aut septuplo, vt patet ex comparationibus supra factis, & sicut nũc erat tribus Leui parua numero, ita mansit semper parua. Nam nunc fuerunt solum viginti duo millia ducenti septuaginta tres Leuitæ computando ab vno mense, & supra. Ideo propter paruitatem suam poterat ista tribus conuenientius sustentari à populo, quam quælibet alia quæ maior esset, cum isti Leuitæ pauci numero vix possent sustentari de tributis sibi constitutis, sed oportebat eos mendicare, vt colligitur Deuteron. 12. cap.

Cur in Nouo Testamento non sit vna coadunatio hominum quæ habeat tantum seruire Deo, sicut erat in Veteri. Quæst. XXIX.

SEd quæret aliquis, quare nunc in Nouo Testamento non fuit aliqua vna coadunatio hominum accepta ad hoc, quod ministraret, & de alijs cognationibus terræ, nemo posset ministrare Deo, sicut tunc erat, quod sola tribus Leui ministraret Deo, & alijs non liceret.

Dicendum, quod non debuit fieri in Nouo Testamento.

to. Primo, quia iste modus ministrandi pertinebat ad cerimonialia, & tamen cerimonialia Veteris Testamenti, non debebant manere in Nouo Testamento, immo neque licebat illa iam obseruari, vt colligitur ad Gal. 4. ergo non debuit manere iste modus ministrandi.

Secundo, quia prænunciatum erat, quod tempore Messiæ mutaretur modus sacerdotij veteris Psalm. 109. s. tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; quod Apostolus declarat ad Hebr. 8. c. dicens, quod non deberet tempore Messiæ manere modus ministrandi Leuiticus, sed sacerdotium Melchisedech, & tamen modus Leuiticus erat, quod vnica tribus, s. Leui ministraret, ceteris autem non liceret accedere, ideo non debuit nunc esse talis modus ministrandi.

Tertio, quia non debuit talis ministratio competere Nouo Testamento: nam in Veteri Testamento erant omnes ministrationes carnales ad Hebr. 9. c. ideo determinabantur ministri secundum carnem, s. qui pertinerent ad vnam cognationem. In Nouo autem Testamento debuit ministratio esse spiritualis: sic enim Christus dixit mulieri Samaritanæ: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & ueritate: nam & Pater tales quærit qui adorent eum: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare: & sic dixit, quod iam non manere debebat adoratio, vel cultus carnalis, sed spiritualis: & tamen quod determinetur minister huius, vel illius cognationis est aliquid carnale, ideo non fuit conueniens in Nouo Testamento.

Quarto, quia illud potuit conuenire Iudæis, sed nunc non, quia tunc Iudæi erant vnicus populus, qui erant congregati in regione vna in terra Chanaan, & erant inter eos solum duodecim, vel tredecim cognationes, ideo poterat vna illarum accipi ad ministrandum Domino, & quod de alijs nullus ministraret. Sed nunc in Nouo Testamento cultores Christi non sunt tantum aliquis vnus populus, sed omnes nationes, & non habitant in aliquo vno loco, sed sunt dispersi per totum orbem, ideo non potest de eis accipi aliqua vna cognatio, vel gens, quæ sola Deo ministret, & ceteri non accedant ad ministrandum. Quinto, quia Iudæi non solum erant vnus populus, sed etiam tota ministratio illorum fiebat in vno loco quem elegisset Dominus Deuteron. 12. & 16. cap. in alijs autem non licebat ministrare Leuit. 17. & Iosue 23. cap. ideo poterat vna cognatio hominum, quantumcumque parua sufficienter ministrare. Nunc vero non est sic, sed in omni loco ministratur Deo, vbi sunt Ecclesiæ constitutæ in nomine eius, ideo non poterat aliqua vna cognatio, vel gens sufficere ad ministrandum nunc, quia illa deberet ministrare per totum orbem, sed debuit licere omnibus hominibus cuiuscunque gentis posse ministrare Deo, & ista ratio est multum efficax. Nam etiamsi Iudæi in quolibet loco terræ suæ haberent vnum, vel multa oratoria, sicut nos habemus multas Ecclesias, & in quolibet illorum ministraretur, non posset sufficere aliqua vna tribus pro omnibus illis ministrationibus. Sed oportebat de multis tribubus esse ministros.

Sexto, quia oportet ministrum conformari his inter quos ministrat, cum positus sit inter Deum, & illos, & debeat compati infirmitatibus illorum ad Hebr. 5. & 8. & 9 c. Si tamen nunc vni soli genti liceret ministrare, non posset illa conformari omnibus hominibus dispersis vbique terrarum pro varietate morum, & gentium: ideo non debuit esse aliqua vna cognatio, vel gens, cui soli liceret ministrare in Nouo Testamento.

Septimo, quia in Veteri Testamento, sicut Deus determinauit sibi certum cultum, & noluit quod aliquid plus aut minus fieret: sed præcisè illud determinauit Deuteronom 12. capitulo, ita etiam determinauit ministros, sed in Nouo Testamento non determinauit sibi aliquem cultum in oratione, vel in aliqua exteriori cerimonia, sed nobis reliquit, & Ecclesiæ suæ pro tempore determinandum: ideo neque debuit determinare ministros, an essent de vna cognatione, uel de omnibus, aut qui & quales essent.

Octauo, quia Christus innuit, quod in nouo Testamento non essent ministrationes, saltem necessariæ quæ requirerent determinatos ministros, sed tales quæ per quemlibet fieri possent, & in quolibet loco, scilicet orare, & adorare: sicut ipse dixit ad Samaritanam quærentem, an adorandum esset in Ierusalem, vel in templo montis Garizim apud Sichem, & Christus dixit, quòd tempus veniebat in quo neque in Ierusalem, neque in monte Garizim esset determinatus locus adorandi, sed spiritualiter Deus adorandus erat sine determinatione loci vbicunque quis vellet Ioan. 4. immo ita Apostolus diffiniuit dicens. volo ergo viros in omni loco orare leuantes puras manus sine ira. primo. ad Timoth. 2. sicut ergo omnis locus erat licitus ad adorandum, ita omnis ministratio, & omnis minister esset conueniens, & non deberet distingui in his. Istud autē prænunciatum fuerat, scilicet ꝙ in Nouo Testamento non essent illæ determinationes ministrandi, G & ministrorum, quæ erant in Veteri Testamento Malach. 1. s. non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis, vsque ad Occasum magnum est nomē meum in gentib. & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda. & sic innuit, ꝙ non erat Deus suscepturus illas veteres ministrationes, sed alias, & illæ non essent in loco determinato, sicut in veteri lege, sed in omni loco orbis terrarum ab ortu solis vsque ad Occasum. Sed licet Christus legislator noster non diffinierit aliquas ministrationes quæ fierent in Nouo Testamento, sed solum ꝙ oraretur, & adoraretur, quod a quolibet fieri poterat, & debebat: reliquit tamen Ecclesiæ suæ potestatem disponendi de his, & illa Spiritusancto directa instituit quasdam determinatas ministrationes, siue in verbo, siue in opere id est in H orationibus, & quibusdam cerimonijs exterioribus, & tamen non determinauit ministros de aliqua vna gente, vel cognatione, sed de omnib. gentibus possunt esse ministri.

Nota Ecclesiæ seu concilij potestatem.

Cur ex tempore determinato, scilicet ex percussione primogenitorum, ideo appellauit Deus sua primogenita. Sed vide veram solutionem quæstionis huius in quæstio. 35.

Quæst. XXX.

NVNC quæretur, cum Deus dixerit in littera meū est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, quare dixit specialiter, ꝙ ex illo tempore erant sui primogeniti.

Aliqui dicunt hoc esse propter significationem, scilicet, quia per Aegyptios significantur dæmones, inter I quos sunt aliqui primogeniti, id est præcipui, quos nisi Deus occiderit auferēdo potestatem eorum, non possunt sanctificari primogeniti Israelitarum, i. illi qui volunt applicari Deo, sic exponit Origenes.

Sed dicendum istum esse sensum mysticum, & nō litteralem, quia necesse est, quod Deus intenderit hic aliquid quoad litteram, quod deberet intelligi ab Israelitis, quibus fiebat sermo; maximè cum hic reddatur causa dicti. Est ergo dicendum; quod Deus posuerit istud hic pro causa: dixerat enim meum est omne primogenitum. id est ad me pertinet, vel mihi est obligatum, & quia Israelitæ non viderent quomodo essent verum primogenita esse obligata Deo, addidit istud, scilicet ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti. Pro quo sciendum, ꝙ omnia K quæcumque sunt, ipsius Dei sunt, & possessio eius vocari possunt Psalm. 103. omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. sic etiam Psalm. 23. dicitur Domini est terra, & plenitudo eius. ideo non solum ipsius Dei sunt primogeniti hominum, sed etiam omnes homines, & bestiæ, & quicquid est Psalm. 49. meæ sunt feræ syluarum, iumenta in montibus, & boues. & hoc modo Deus non loquitur, quia tunc non deberet dicere meum est omne primogenitum, sed diceret mea sunt omnia. & si illo modo diceret; non redderet causam, sicut reddit, scilicet ex quo percussi primogenitos, sed diceret mei sunt primogeniti, vel mei sunt omnes homines, quia creaui eos, & possideo atque guberno. sic dicitur Deuteronom. 32. numquid non ipse est pater tuus, id est Deus tuus qui possedit te, fecit, & creauit, sed quia voluit inuenire primogenitos pertinere ad se quodam speciali modo, reddidit causam

specialem

specialem dicens, ex quo percussi omnes primogenitos. In quo aduertendum, quod non dicit meum est omne primogenitum, quia percussi primogenitos in terra Aegypti, sed ex quo percussi. Nam quod Deus percuteret, idest, occideret primogenitos Aegypti, non erat causa aliqua obligandi sibi primogenitos Israelitarum. Sed dicit, ex quo percussi, idest, ex illo tempore accidit aliquid, quo feci primogenitos Israelitarum esse mihi debitos. nam in Aegypto morabantur mixtim Hebraei, & Aegyptij, scilicet, in vna domo Hebraeus, & in alia Aegyptius, & tamen Angelus percutiens, cum transiret per domos Aegyptiorum, percutiebat in qualibet domo omnia primogenita, quae ibi erant, tam hominum quam pecorum, cum autem veniret ad domum Hebraei neminem percutiebat, sed transibat vlterius, quasi in illis domibus nullus esset: ideo ex illo tempore primogeniti Israelitarum fuerunt obligati Deo, scilicet, quia percussi non sunt, sicut Aegyptij.

An fuerit ista causa sufficiens appellandi primogenita sua. Et quomodo intelligitur dictum, percussit primogenita. Quaest. XXXI.

ALiquis dicet non esse istam causam sufficientem, quia non fuit hic aliquid speciale beneficium, quia non fuit, nisi quod non occiderentur primogenita Hebraeorum, & tamen mortem non meruerant, cessare autem ab inferendo malum, non causat obligationem. sed praestat beneficium, hic tamen non fuit aliquod aliud beneficium praestitum primogenitis: nisi quod non occisi fuerunt. Dicendum, quod non occidere, vel cessare ab occisione, quando non subest causa occidendi, non est beneficium: liberare tamen aliquem à morte, cum ille trahitur ad illam ab aliquo, etiamsi iniuste trahatur, beneficium est. Sic autem fuit de Deo, quia non solum non occidit primogenita Hebraeorum, sed liberauit illa à morte. Pro quo sciendum, quod cum dicitur hic: percussit primogenitos in terra Aegypti, non intelligitur, quod Deus per se hoc faciebat, licet videatur Scriptura hoc sonare, sed fecerunt illud Angeli Dei ex mandato, vel permissione eius, & quia isti Angeli erant mali, desiderabant occidere non solum primogenita Aegyptiorum, sed etiam Hebraeorum, & realiter illud fecissent, nisi Deus impediret eos hoc facere cohibendo potestatem illorum. Et sic impediendo istos Angelos malos, vt non possent occidere Hebraeos, dicebatur liberare eos à morte, & hoc erat praestare illis beneficium, secus autem si Deus per se occideret primogenita Aegyptiorum, quia tunc, quod cessaret occidere primogenita Hebraeorum non erat praestare illis beneficium. Sed quod isti executores essent Angeli, & non Deus, & etiam quod essent mali, patet Psalm. 77. cap. scilicet, misit in eos iram indignationis suae: immissiones per Angelos malos. Sed Angeli mali desiderant mala, & cupiunt nocere cui potuerint: ideo certum est, quod nocebunt, nisi à Deo impediantur. Sic patet de Satan Iob 1. & 2. capit. Nam quando dixit Deus, quod erat Iob bonus, dixit Satan, istud esse, quia Deus vallauerat domum eius, non permittens, quod noceretur ei, & ideo petiuit licentiam nocendi à Deo. Quod licet Deus à principio concessisset, tamen expressè vetuit tangere ipsum Iob in persona sua. Iob 1. cap. in quo innuitur, quod Satan non solum volebat percutere Iob in bonis, sed etiam ipsum occidere, nisi Deus expressè vetuisset, per quod ipsum realiter impediebat. Sic fuit in praesenti, quia isti Angeli mali transibant percutiendo per domos Aegyptiorum, & cum venirent ad domos Hebraeorum, cupiebant etiam ibi percutere, sed Deus impediebat eos. Sic patet Exodi 12. c. scilicet, nullus vestrum egrediatur hostium domus suae usque mane, transibit enim Dominus percutiens Aegyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, & in vtroque poste, transcendet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras, & laedere. Et sic videtur, quod percussor intrare volebat, & percutere, sed Deus non permittebat: & ita praestabat beneficium Iudaeis, liberando eos à morte, & tunc stat causa conueniens, quod erant sua primogenita. Et cum dicitur: meum est omne primogenitum, intel-

A ligitur de solis primogenitis Israelitarum: non enim erant sua primogenita Aegyptiorum, quia illis non praestitit beneficium, sed poenam. Etiam non erant sua primogenita aliarum gentium, quia illis tunc neque beneficium praestitit, neque poenam intulit, solis autem Israelitis tunc gratiam fecit, ideo illos solos sibi obligabat. Dixit tamen absolutè, meum est omne primogenitum, quia loquebatur solis Israelitis, & inter illos omne primogenitum erat Dei, propter causam iam dictam.

Replicatio ad eandem obiectionem in contrarium, & solutio eiusdem. Quaestio XXXII.

SEd adhuc aliquis dicet, non esse istam causam sufficientem huius dicti, & praecepti, quia Deus non solum dixit suos esse illos primogenitos Israelitarum, qui

B tunc erant, sed etiam omnes primogenitos, qui postea nascerentur. Nam dicitur in littera, meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, & sequitur: Sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel ab homine vsque ad pecus; & ita iubebat eos redimi infra 18. cap. & Exod. 13. cap. Sed videtur, quod solum essent sui illi primogeniti, qui tunc erant, & exierant de Aegypto, quia quando quis liberat alterum de morte in bello, volens quod ille viuat, efficitur ille seruus eius, ita fuit quantum ad primogenitos Hebraeorum, tempore exitus de Aegypto: nam illi liberati sunt à morte, ut ostensum est praecedenti quaestione: ideo illi efficiebantur serui Dei, vel aliquid eius, ceteri tamen qui nondum erant nati, non liberati fuerunt à morte, & sic non receperunt beneficium aliquod, & sic videtur, quod non erant Deo obligati. Dicendum, quod secundum rigorem istud est

C verum, sed non secundum quandam rationabilem institutionem, quam Deus fecit data ista causa, vnde poterant hic quatuor considerari, scilicet, primogeniti, qui fuerunt tempore exitus de Aegypto, etiam totus populus, qui non erat primogenitorum, etiam filij, qui postea nascerentur de primogenitis illis, insuper & primogeniti nati de alijs, qui non erant primogeniti. Quantum ad primum dicendum, certum est istos obligatos fuisse Deo, quia realiter liberauit eos, vt declaratum est praecedenti quaestione: ideo fecit Deus, quod nunc loco cuiuslibet eorum daretur vnus Leuita ad ministrandum sibi, vt patet infra in littera. De secundo, scilicet, de reliquis de populo, qui non erant primogeniti, & fuerunt in exitu de Aegypto, potest dici, quod secundum veritatem isti erant obligati Deo: quia obligatio ista orta erat ex eo, quod Angeli percutientes volebant

D occidere primogenitos Hebraeorum, & Deus non permittebat: sed certum est, quod non solum volebant occidere primogenitos, sed quoslibet alios, & percussissent eos de facto, nisi Deus arctuisset ipsos Angelos, non permittens eis intrare domos Hebraeorum, ergo etiam alij, qui non erant primogeniti, erant tunc Deo obligati. quia liberabat eos, sicut & primogenitos. De tertio, scilicet, de filijs qui postea nascerentur à primogenitis, dici potest, quod non erant tam directè obligati Deo, neque ita expressè pertinebant ad ipsum, sicut patres eorum, quia patres fuerunt actualiter liberati à morte, isti autem non potuerunt liberari cum nondum essent: fuerunt tamen obligati Deo, quia si patres eorum non fuissent tunc liberati, non potuissent isti nasci, & ita ex beneficio illo Dei pendebat uita, & esse isto-

E rum, ideo obligati erant Deo, & erant aliquid eius, licet minus directè quam patres. De quarto dicendum, quod non videtur habere causam satis apparentem: nam primogeniti aliorum, qui non fuerant primogeniti in exitu de Aegypto, non videntur obligati Deo: quia non per se, eo quod non fuit eis ipsis praestitum beneficium, cum non liberati fuissent ipsi in Aegypto, etiam non propter patres, quia cum patres istorum, qui exierant de Aegypto, non essent primogeniti, non dicebantur liberati, ideo multo minus filij ipsorum, vnde non apparet causa euidens, quare primogeniti nati de non primogenitis, essent aliquid ipsius Dei.

Cur Deus dixit solos Israelitas suos esse. Quaest. XXXIII.

NVNC autem dicendum ꝙ circa primum quattuor membrorum supra positorum, non est aliquod dubium quin rectè dicatur, ꝙ illi primogeniti erant ipsius Dei: & ideo potuit illos sibi applicare, vel cogere eos ad dandum alios loco sui, sicut factum est, quia dati fuerunt Leuitæ pro eis. Sed de secundo est dubiū, quomodo Deus non dixerit omnes tunc exeuntes de Aegypto, quia vere liberauerat eos, sicut primogenitos. Dicēdum istud verum esse, tamen Deus noluit dicere omnes Israelitas suos esse, quia hoc modo cum omnes æqualiter liberasset, omnes essent æqualiter sui, & si applicare vellet ex ista causa aliquos sibi, oportebat, ꝙ omnes applicaret, vel nullum, cum omnes æqualiter ad eum pertinerent. Sed istud non erat conueniens, quia Deus volebat aliquos nunc sibi applicare, qui occuparentur in solo cultu eius, non potuit autem fieri hoc de toto populo, quia tunc omnes ministrarent, & nemo esset qui prouideret eis, & tamen oportebat prouideri ministris, quia illi non poterant colere terram: ad hoc ꝙ sibiipsis prouiderent, debebat quæri aliqua causa, quæ extenderetur ad paucos, & non ad totum populum, vt illi pauci possent applicari Deo, tanquam sui, & istud fuit quantum ad primogenitos; ideo Deus dixit suos esse primogenitos, & de alijs tacuit, quasi non essent sui ex hac causa, & tamen verè sui erant. Secundo fuit hoc, quia soli primogeniti videbantur liberati in Aegypto, quia ibi Angelus percutiens non occidebat omnes Aegyptios, sed solos primogenitos eorum, ideo videbatur, ꝙ etiamsi Deus permitteret intrare Angelum percussorem in domos Hebræorum, non tamen occideret ibi, nisi primogenitos, cū non occideret alios in domibus Aegyptiorum, qui nō dicebantur liberari, ideo appareret solos primogenitos liberatos fuisse in Aegypto, & non reliquum populum, ideo solos ipsos obligatos esse Deo. ista causa est satis apparens, quia non videbatur alios fuisse liberatos, & ita populus putabat, licet aliud fuisset verum. Tertio, vt non viderentur Israelitæ communicare in aliquo beneficio cum Ægyptijs: & appareret, quòd Deus eis solis benefaceret, & non Aegyptijs. nam ꝙ commune esset sibi cum Aegyptijs, non putarent esse beneficium, in veritate autem erat ꝙ Deus mittens Angelos percussores, non solum liberabat Hebræos, sed etiam Aegyptios, quia cum Angeli illi intrarēt in domos Aegyptiorum, non solum vellent occidere primogenitos, sed omnes quotquot ibi essent, sed non occidebant alios: ideo certum est, ꝙ non permittebantur. Et sic licet primogenitis Aegyptiorum inferret Deus pœnā; tamen alijs Aegyptijs præstabat beneficium, non permittendo illos occidi: non voluit tamē Deus ostendere, quòd fecisset tunc aliquam gratiam Aegyptijs; neque etiā conueniebat: quia tunc non appareret, quomodo Hebræi essent populus peculiaris Dei Exod. 19. & Deuteron. 7. cap. ideo sequebatur, ꝙ etiam Israelitis, qui non erant primogeniti, non præstabatur hic beneficium, quia illud idem erat in Aegyptijs, & si diceretur præstitum fuisse beneficium in hoc tam Israelitis, quam Aegyptijs, innueretur vtrosque esse aliquid Dei, & debere sibi applicari peculiariter, & hoc erat maius inconueniens: ideo Deus tacuit beneficium esse præstitum alijs Israelitis, sed dixit de solis primogenitis, quasi soli illi liberati fuissent.

An filij istorum primogenitorum essent primogeniti: quod est tertium membrum quaestionis praecedentis. Quaest. XXXIV.

DE tertio membro, id est de filijs illorum primogenitorum est dicendum, quòd quidam filij istorum erant primogeniti, & de istis tam ratio, quàm lex Dei consonat: nam ratio ostendit istos fuisse obligatos propter patres, qui realiter fuerant liberati, & nisi illi liberarentur, nō fuissent isti nati: ideo isti quoque erant aliquid Dei: lex etiam consonat in hoc, quæ applicuit omnes primogenitos Deo quandocunque nascerentur, ad hoc ꝙ redimerentur, vt patet infra 18. & Exod. 13. Alij autem filij istorum primogenitorum erant non primogeniti, & hic dissonant aliqualiter ratio & lex: nam ratio ostendit eos obligatos propter patres, inquantum liberati fuerunt patres eorū, quod si non fuissent, non nascerentur isti: lex tamen non dicit istos esse aliquid Dei, neque obligari ei. Primo, quia non conueniebat hoc intentioni Dei, quia tunc maxima pars populi per successiones efficeretur Dei, & deberet redimi: hoc autē esset graue onus Israelitis, quod non portarēt: ideo Deus voluit innuere solos primogenitos sibi obligatos, vt non oporteret alios sibi applicari, aut redimi. Secundo, quia non censebatur beneficium præstitum istis: quia sicut supra dictum est, licet Deus in veritate liberasset in Aegypto, tam primogenitos, quàm non primogenitos, innuit tamen solum se liberasse primogenitos; ita nunc, licet filij primogenitorum, tam primogeniti, quàm non primogeniti æquale beneficium recepissent

G liberatis patribus eorum, Deus tamen innuit istud beneficium pertinere, & deriuari solum ad primogenitos descendentes ex primogenitis, & non ad alios: ideo innuit alios non esse aliquid sui.

An illis esset aliqua obligatio ad hoc quod dicantur specialiter esse Dei: quod est quartum membrum. Et respondetur in fine ad ipsam principalem quaestionem f. 30. Quaest. XXXV.

DE quarto membro dicendum, ꝙ non videtur aliqua obligatio istorum ad hoc, quod dicantur specialiter esse Dei, & hoc loquendo de omnibus primogenitis, scilicet tam de primogenitis natis ex primogenitis, quam natis ex non primogenitis. Quia primogenitus natus ex

H non primogenito, aut habet obligationem ex se, aut ex patre; non ex se, quia ipse nō fuit in Aegypto, vt potuisset liberari, non etiam ex patre, quia cum ille esset non primogenitus, non erat obligatus Deo ad applicationem, neque ad redemptionem: ideo neque filius eius primogenitus poterat propter ipsum obligari. Dicendum, quòd hic non fuit obligatio ex ratione, sed ex lege: Deus enim qui liberauerat primogenitos in Aegypto noluit statuere, ꝙ omnes primogeniti, qui postea essent in populo illo, pertinerent ad Deum: non quidem propter seipsos, sed quia liberauerat illos primogenitos, qui fuerant in Aegypto. Sic innuitur in litera. Sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel, ab homine vsque ad pecus, id est ego applicui mihi, scilicet non erant de seipsis applicati, vel debiti mihi omnes primogeniti; ego tamen applicui eos. Dicē-

I dum tamen quòd ista lex rationem habuit, tam ex parte Dei, quam ex parte Hebræorum. De Deo patet: quia ipse liberauerat primogenitos Israelitarum in Aegypto, & vt maneret sempiterna memoria tāti beneficij, voluit, quod Hebræi in perpetuum offerrent sibi omnia primogenita, hoc patet Exod. 13. f. Omne primogenitum hominis de filijs tuis precio redimes: cumque interrogauerit te filius tuus cras, dicens: quid est hoc? Respondebis ei in manu forti eduxit Dominus nos de terra Aegypti, de domo seruitutis: nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito hominis, vsque ad primogenitum iumentorum, idcirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam masculini sexus; & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

K Ex parte autem Israelitarum fuit ista lex iusta, & potuit eis imponi illud onus, quia licet primogeniti, qui postea nascerentur ex personis suis non tenerentur Deo ad hoc, quod applicarentur ei, vel redimerentur, tenebatur populus ad applicandum illos, vel redimendum.

Pro quo sciendum, quòd quando Deus liberauit primogenitos Hebræorum in Aegypto, fuerunt ibi præstita duo beneficia distincta, vnum ipsis primogenitis, aliud vero toti populo Hebræorum. Primum erat beneficium personale, quia cuilibet primogenitorum illorum per se istud præstabatur: nam si non fuissent liberati occisus fuisset quilibet illorum. Secundum erat beneficium collatum communitati: nam si Deus permisisset occidi primogenitos illos in Aegypto, vltra hoc, quod quilibet illorum moriebatur, fiebat magnum damnum populo, siue communitati Hebræorum, quia diminuebatur, cum cōmunitas

non

non consistat nisi ex singularibus. Pro utroque beneficio fuit orta distincta obligatio. De primo patet: quia cum illi primogeniti fuissent personaliter liberati, fuerunt quoque ipsi personaliter, idest, in se solis Deo obligati, & applicati fuerunt ei, & quia Deus non voluit illos, dedit quilibet ipsorum per se vnum Leuitam, & tunc non mansit iam aliqua obligatio pro illo beneficio personali, quia plenè fuit solutum pro ea applicando ipsas personas, quarum applicatio erat perpetua, idest, quamdiu ipsi viuerent. De beneficio collato communitati orta est obligatio in communitate, & quia communitas per successionem indiuiduorum semper manet eadem, potest manere semper in illa obligatio eadem: communitas autem Hebræorū, quæ erat in exitu de Aegypto, mansit eadem numero semper: & tamen isti communitati in Aegypto præstitum fuit beneficium, & illa fuit obligatio: ergo quamdiu esset ista communitas, poterat esse obligata pro illo beneficio, quia beneficium collatum ei erat in liberatione primogenitorum ipsius communitatis, voluit Deus obligare communitatem ad hoc, quod offerret ei semper primogenitos suos; esset autem ista lex aliqualiter onerosa, vel sine causa, si alij essent quibus beneficium collatum erat, & alij qui soluerent obligationem inde natam. Sed non erat sic, immo illi ijdem, qui à principio vere obligati fuerant, soluebant. Et quia isti primogeniti, qui postea nascebantur, non fuerant personaliter tempore exitus de Aegypto, non obligabantur ex personis suis ad applicationem, vel redemptionem, sed quia iste idem populus Hebræorum, qui nunc erat, fuit in exitu de Aegypto, & ad quid nunc fuit obligatus soluebat nunc, & quia semper idem populus manebat, semper soluebat; vnde ista lex non fuit imposita personis priuatis, sed populo, & ideo iustam causam habuit Deus statuendi hoc, & etiam dicendi, meum est omne primogenitum, ex quo percussi omnes primogenitos in Aegypto, idest, quia ibi liberaui omnes primogenitos uestros, sunt mei omnes primogeniti vestri, & quia omnes primogeniti qui ex vobis nascentur usque in æternum, sunt primogeniti vestri, omnes illi sunt mei. Et iste est verus intellectus ad hoc, quod stet littera vera secundum rigorem.

Cur numeratio Leuitarum fuerit facta ab vno mense, & supra ad commutationem primogenitorum, & à trigesimo anno & supra ad ministrationem.
Quæst. XXXVI.

QVæret aliquis, quare facta fuerit numeratio Leuitarum ab uno mense, cum numeratio popularium fuerit facta à vigesimo anno, & supra, vt patet supra primo capitulo.

Dicendum est, quod in Leuitis fuit facta duplex numeratio, vna fuit ad æquandum numerum primogenitorum. Alia fuit ad distinguendum per officia.

Quantum ad primam numerationem fuit assumpta summa ab vno mense, & supra, & causa est propter redemptionem primogenitorum: nam debebant commutari hic Leuitæ pro primogenitis Israelitarū, qui tunc erant, & quia redemptio primogeniti fit ab vno mense & supra, vt patet infra 18. c. conueniens fuit numerari Leuitas ab vno mense, & supra, scilicet, quod Leuitæ ab vno mense, iam tantum valebant quantum primogenitum, quando Deo applicatur redimendum; Si autem ista numeratio fuisset facta ad aliquid alterum, erat inconueniens, quia homines vnius mensis, nondum sunt apti ad aliquid, vt numerari debeant.

Secunda numeratio fuit Leuitarum ad ministrationes suas, scilicet, vt sciretur quot erant potentes ministrare in officijs Sanctuarij, & ista summa accipiebatur in quibusdam à triginta annis, in quibusdam vero à vigintiquinque, vt patet infra quarto & octauo capitulo, quod autem Leuitæ fuerint numerati ab vno mense, & supra propter redemptionem primogenitorum patet in littera, cum Deus iubeat assumi omnes Leuitas pro primogenitis Israel.

Item ex hac littera patet, quod feminæ quando erant primogenitæ non redimebantur, sed solum masculi, quod A patet: quia solum numerantur hic masculi pro primogenitis Israelitarum, si autem tam masculina quam feminina redimenda forent, non solum numerarentur hic masculi, sed etiam feminæ, cum manifestum sit in tanta multitudine populi aliquam feminam primogenitam fuisse.

Quare feminæ non redimebantur quæ essent primogenitæ. Et quare primogenita feminina in pecoribus non redimebantur; & an aliquando femellæ immolarentur. Et quæ sacrificia erant maioris strictionis.
Quæst. XXXVII.

SEd ad hoc aliquis respondebit, quod nō numerātur hic feminæ, quia isti assumuntur ad ministerium loco primogenitorum Israel, qui ministraturi essent si Leuitæ B non ministrassent, quamquam tamen primogeniti Israelitarum ministrarent, non fuissent ibi feminæ ministrantes, etiamsi essent primogenitæ, ideo cum separarentur ad ministrationem primogeniti, & redimerentur, non debebant feminæ numerari.

Sed adhuc non obstat ista responsio, quia hic redimebantur primogenita Israelitarum in hominibus, & dabātur pro eis Leuitæ: pro aliquibus autem primogenitis excrescentibus in populo dabantur pecuniæ. Fuerunt enim in populo plures primogeniti quam essent Leuitæ omnes numerati, & excussit summa in 273. & pro his iussit Dominus dari pecuniam, vt patet infra in littera. Si autem feminæ redimi debuissent quamquam non commutatæ pro eis fuissent Leuitæ qui erant ad ministrationem, tamen datæ fuissent pecuniæ. Sed non habetur hic, quod pro aliC quibus feminis datum fuerit precium, sed solum pro illis viris, qui excreuerunt primogenitis Israelitarum ad summam Leuitarum. Item patet hoc, quia Exod. 13. & 34. capit dicitur, quicquid masculini sexus fuerit, sanctificabitis mihi. Ibi tamen loquebatur de applicatione primogenitorum quædam redimendo, & alia inmolando. Feminæ ergo ad hoc non pertinebant. Aliqui respondent ad hoc, quod intelligitur solum de pecoribus, in quibus sola masculina primogenita immolabantur, vel redimebantur. Sed non videtur esse maior ratio in hominibus quam in brutis: quia etiam si lex hoc voluisset, distinxisset, nihil tamen tale distinctum est.

Dicendum ergo, quod feminæ, siue in hominibus, siue in brutis, non redimebantur. Communiter enim redditur ratio à Doctoribus, hoc fieri propter imperfectionem seD xus, quoniā Deus ea quæ perfecta sunt vult, vt patet Deuteronom. 32. cap. scilicet, Dei perfecta sunt opera. Sexus autem femininus imperfectus est, ideo primogenita de illis non fuerunt redempta. Sed contra hoc aliquis arguet, quod oues feminæ, & capræ offerebantur Domino, sicut patet Leuitic. cap. 3. in sacrificijs pacificis: ergo poterant etiam redimi.

Respondetur, quod in sacrificijs quæ fiebant ad solam Dei laudem, vt sunt holocausta, offerebantur sola masculina, vt patet Leuitic. 1. & 22. cap. Si autem aliquis voluisset offerre feminam in holocaustum, non fuisset recepta, vel si fecisset votum de offerendo feminam in holocaustum, non tenebat votum quantum ad feminam: sed obligabatur dare masculum, non ex lege voti, sed ex conditione holocausti, quod promissum erat, vt fuit declaratū Leuit. 22. cap. Item, in sacrificijs quæ ex mandato Dei, vel neE cessitate fiebant masculi solum offerebantur, sicut in sacrificijs pro peccato, ut patet Leuit. 4. & 6. cap. nisi aliquando pro leui peccato, uel paruarum personarum Deus acceptasset femellam, vt patet Leuitic. 4. cap. in fine & 5. In votis etiam si aliquis simpliciter vouisset vnum animal tenebatur offerre masculum, quamquam non expressisset de sexu. In sacrificijs autem quæ fiebant totaliter ad libertatem offerentium, dabantur siue masculi siue feminæ, sicut in sacrificijs pacificis, vt patet Leuitic. 3. cap. & 22. Erat enim semper maior astrictio, quantum ad cerimonias in sacrificijs, quæ erant ex necessitate quam in his quæ libera. Nam poterat aliquis offerre liberè animalia habentia caudam, vel aures amputatas, tamen non poterat solui votum ex his, vt patet Leuitic. 22. capitulo, cum dicitur bouem, & ouem, aure, & cauda amputatis voluntariè

dsfeure

offerre potes, votum autem ex his solui non potest. Ita autem videtur esse in redemptione primogenitorum quæ erat ex necessitate, quòd sola masculina suscipiantur.

Item dicunt Doctores, quòd primogenita masculina propter fortitudinem sexus attestantur magnitudinē, & potentiam Diuinam, liberando primogenitos Ab Angelo percutiente, ideo sola masculina propter sexus perfectionem offerri debebant, vel redimi: ista enim est ratio communis. Sed non videtur facere posse, cum deficiat ex fundamentis suis. Volunt enim, quòd quia redemptio ista est ex necessitate, sit in maiori astrictione, ideo sola masculina redimantur. Sed in hoc maiorem laxitudinem faciunt. Maior enim esset strictio in redemptione primogenitorū, si primogenita, tam masculina quam feminina offerrentur, vel redimerentur, quam si sola masculina redimerētur. Hoc enim modo contingit absolui Israelitas à medietate obligationis: nam contingit tot feminas primogenitas esse, quot masculos; & quia feminæ, nunquam redimuntur, fuisset ablata medietas obligationis, siue in primogenitis hominum, siue pecorum. Non est ergo conueniens modus iste ad fundamentum; sed si debuissent offerri Deo ea quæ perfecta sunt, scilicet masculina, & istud sacrificium esset magnæ obligationis, vel redemptio hæc, debuisset esse modus iste, vt omnia primogenita, tā masculina quam feminina redimerentur, & hoc siue in pecoribus, siue in hominibus, sed in hominibus darentur quinque sicli pro quolibet primogenito, siue masculino, siue feminino. Non enim stat hic ratio inducta per istos, scilicet quòd Deus vult perfecta, & ista sunt masculina: posset enim hoc intelligi verum, si deberent ista primogenita applicari Domino per immolationem, cum tamen detur pro eis pecunia, nihil est magis dari pro masculo quam pro femina. In pecoribus autem deberet esse modus, quòd si essent immunda, & redemptibilia, sicut asinus, siue essent masculina, siue feminina redimerentur cōmutando ouem pro quolibet illorum. Si autem essent primogenita pecorum immolabilium, & essent masculina deberent immolari. Si autē feminina, deberent dari masculi pro eis qui non essent primogeniti, & sic consisteret magna astrictio in redemptione primogenitorum, & applicarentur Domino masculina. Sed iste modus non fuit obseruatus, cum sola masculina redimerentur, ergo non est ista causa quæ assignata est a Doctoribus.

Sola masculina primogenita pecorum, & hominum obligata erant Deo, quia ista solum liberata sunt in Aegypto, & ista solum occidebantur de Aegyptijs.

Quæst. XXXVIII.

SED dicendum est, quòd siue in hominibus, siue in pecoribus sola masculina primogenita, vel offerebantur, vel redimebantur: quia sola masculina ei erant obligata, quia ista redemptio fiebat pro liberatione primogenitorum ab Angelo exterminatore in Aegypto, licet ibi sola masculina liberata fuerint, ergo sola masculina obligabantur ad redemptionem.

Sed aliquis dicet hic præsupponi falsum: Nam non est vllo modo verisimile, quòd in tanta multitudine Israelitarum exeuntium de Aegypto, vbi erant sexcenta millia peditum armatorum præter senes, & pueros infra 20. annum, & feminas, vt patet Exod. 12. c. non esset aliqua femina primogenita: immo fortè tot essent primogenitæ feminæ, sicut viri, cum videamus in populis tantam multitudinem feminarum sicut virorum. Hoc ergo dato, quæretur de illis femininis primogenitis, an interemptæ fuerint in Aegypto ab Angelo percussore, vel mortem euaserint. Si dicas, quòd omnes feminæ primogenitæ Israelitarum mortuæ fuissent magnus extitisset luctus in omnib. Israelitis, qualis fuit in Aegyptijs: sed id falsum est: quoniam Israelitæ magno gaudio, tūc exierunt, sepelientibus Aegyptijs mortuos suos. Item patet hoc falsum est: quia cum prædiceretur ista plaga Aegyptijs, dictum fuit: Eritque clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec antea fuit, nec postea futurus est; apud omnes autem filios Israel nō mutiet canis ab homine, vsque ad pecus. Non perierunt ergo apud Israelitas aliqua primogenita de feminis. pro

F his ergo videtur, quod teneantur Israelitæ Domino ad solutionem primogenitorum.

Respondendum est, quod quando Israelitæ exierunt de Aegypto, erant ibi multi primogeniti, tam masculini quàm feminini sexus nullo pereunte: tamen primogenita feminina, non fuerūt liberata. Causa erat: quia nō dicuntur fuisse liberata Israelitis aliqua primogenita, nisi illa quæ apud Aegyptios occidebantur. Alioquin diceremus, quòd omnes Israelitæ tam masculi quam feminæ fuerunt liberati in Agypto ab Angelo percutiente, quia cum ibi Angelus percuteret in qualibet domo Aegyptiorum, vt patet Exod. 12. cap. nullus autem de Hebræis mortuus est; nunquam tamen dicit Scriptura Sacra fuisse liberatos omnes Israelitas ab Angelo percussores, sed solū primogenitos, quia inter Aegyptios non occidebantur omnes ab Ange-
G lo, sed soli primogeniti, vt patet Exod. cap. 11. & 12. Sed inter Hebræos soli primogeniti liberabantur.

Quod autem de Israelitis soli masculi primogeniti occisi fuissent, satis inducitur ex causa propter quam primogenita Aegyptiorum occidebantur: dicit enim, quod ideo Deus percussit omnia primogenita Aegyptiorum, quia Aegyptij necabant in flumine infantes Iudæorum: ista enim causa ab omnibus assignatur.

Sed manifestum est solos masculos fuisse, tunc occisos inter Iudæos, vt patet Exod. cap. 1. cum dicitur: Præcepit ergo Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus fuerit, in flumen proijcite, quicquid feminei reseruate. Item, quando locutus fuit Pharao ad obstetrices in eodem capite, dicitur, quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit, si masculus fuerit, interficite
H illum, si femina reseruate. Soli ergo primogeniti masculi inter Aegyptios perierunt. Consequenter igitur soli primogeniti masculi inter Israelitas liberati sunt, & hos mandauit Deus redimi. Hæc enim solida, & multum rationabilis causa est. Si autem in Aegypto occidisset Deus omnia primogenita, tam masculina, quam feminina, iussisset sibi offerri, vel redimi omnia primogenita vtriusque sexus. Sola tamen masculina obligata fuerunt, quia ipsa solum liberauit.

[Ab vno mense, & supra.] Causa assignata fuit: quia infra vnū mensem non poterant offerri Domino primogeniti, cū fieret redemptio ista in die quadragesimo post natiuitatem infantis. Tunc enim purificabatur femina, & vadens in templum offerebat primogenitum suum, dans quinque siclos. sic patet in purificatione Beatæ Virginis:
I fuit enim facta die quadragesimo post natiuitatem Christi, vt patet numeratis diebus Natiuitatis Christi vsque ad festum Purificationis: tunc enim Christum præsentauit in templo offerens quinque siclos pro redemptione eius, & par turturum, vel duos pullos columbarum, vt patet Lucæ cap. 2. & tamen ista faciens, dicebatur facere secundum legem Moysi: dicitur enim Lucæ 2. cap. vt sisterent eum coram Domino, secundum legem Moysi. de hoc etiā Leuit. 12. capite.

In q. 36. in princ.

Quare Leuitæ ad cōmutationē cōputabantur ab vno mense, & supra.

[Numerauit Moyses.] Hic ponitur executio præcepti Dei, scilicet, quomodo Moyses numerauerit omnes Leuitas.

[Sicut præceperat Dominus.] Idest, numerauit per familias, & domos patrum suorum, quia sicut iusserat Dominus numerari, vt patet supra.

K [Et inuenti sunt filij Leui] Hic ponitur summa, & modus computationis Leuitarum, & dicuntur hic filij Leui non solum illi qui erant Leuitæ minores, sed etiam omnes qui erant de genere eius, siue Sacerdotes, siue non Sacerdotes, quia Leuita significat hic genus, & non officium. [Per nomina sua.] Quamquam essent paruuli plurimi istorum qui numerabantur, scilicet ab vno mense, & supra, tamen ponebantur nomina illorum: aliter enim nō poterant conuenienter numerari, nisi describerentur.

[Gerson, Caath, & Merari.] Isti sunt tres filij Leui, & poterat esse sensus huius literæ, quod filij Leui inuenti sunt per nomina sua, idest, quod omnes filij Leui descēdētes ab eo, tam magni, quam parui numerati fuerint per nomina sua.

Alio modo potest esse sensus, quod filij Leui inuenti sunt per nomina sua, id est, quod computati sunt per no-

nina

mina, & solum inuenti sunt isti tres qui habentur hic, scilicet, Caath, Merari, & Gerson: hos enim tres solum genuit Leui, vt patet Exodi 6. cap. & tunc vocantur hic filij Leui solum illi, qui nati sũt ab eo immediatè, s. isti tres, & iste est sensus litteræ: aliàs si accipiantur hic filij Leui, pro omnibus qui descenderunt ab eo, frustra ponerentur hic Caath, Merari, & Gerson, quia non haberent aliquam sẽtentiam, nec aliquod verbum cum quo ordinarentur. Sed dicendum est, quod referuntur ad illud verbum, inuenti sunt, & tunc fit sensus qui dictus est.

Cur numerentur hic Caath, Gerson, & Merari, cum essent mortui, & an potuerunt viuere vsque ad tempus istud. Et si vixissent, an Aaron factus fuisset Summus Sacerdos, & Moyses Dux populi. Quæst. XXIX,

SEd quæret aliquis, quare nominantur hic Caath, Merari, & Gerson, cum isti iam mortui fuissent à multis annis.

Ad hoc aliqui respondebunt, quod quamquam mortui essent, tamen conueniens fuit numerari. Sic.n. factum est supra in littera de Nadab, & Abiu: isti enim mortui fuerant, vt patet ibi, tamen nominati fuerunt.

Respondendum est, non est simile. quia ibi Moyses, volebat ponere summam omnium Sacerdotum, qui consecrati fuerant in monte Sinai, & quia inter eos fuerũt Nadab, & Abiu, quamquã mortui essent, debebant nominari. Quòd autem ista fuerit intẽtio Moysis nominantis istos, patet supra in littera cum dicitur: Hæc nomina filiorum Aaron Sacerdotis, quorum manus repletæ sunt, & consecratæ, vt Sacerdotio fungerentur, mortui sunt autem Nadab, & Abiu, &c. Ecce enim descripsit ibi omnes numeratos in consecratione, de quibus fuerunt Nadab, & Abiu quamquam iam mortui; de Caath, tamen Gerson, & Merari nihil tale est: quoniam non volebat Moyses tollere omnem summam descendentium de Leui, sed solum eorum qui tunc erant, & quia Caath, Gerson, & Merari mortui erant, non conueniebat quantum ad hoc numerari.

Alio modo respondebunt quidam, istos tres fuisse numeratos, quia tunc viuebant. Sed id falsum est: quia iam mortui erant à multis annis, quod patet: quia isti intrauerunt in Aegyptum, cum patre suo Leui, vt patet Gen. 46. cap. cum dicitur: filij Leui Gerson, Caath, & Merari, tamen ab illo tempore vsque nunc fluxerant plures quam 220. anni, quod patet: quia Israelitæ steterunt in Aegypto 215. annis, vt declaratum fuit Genes. 15. & Exodi 12. cap. Nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto cũ D facta fuit ibi numeratio, vt patet supra c. 1. ergo à tempore quo introiuit Leui in Aegyptum cum his tribus filijs suis, vsque ad tempus huius numerationis transierant anni 217. ferè, vt patet ex inductione. Nemo autem illo tempore poterat habere tam grandem ætatem, cum iam esset vita hominis ad centum decem, vel ad cẽtum uiginti annos redacta, vt patet in Moyse, & Aaron, quoniam Moyses vixit annis 120. vt patet Deuteronom. 31. & 34. c. Aaron 123. vt patet infra 33. cap. Ioseph 110. vt patet Genes. vltimo cap. Isti igitur non accedebant ad tantam ætatem, potissimè quia quando isti tres ingressi sunt in Aegyptum cum patre suo Leui, erant aliquantæ ætatis, Poterãt enim esse viginti, vel plurium annorum, cum filij Iuda tunc tẽporis ad tantam peruenissent ætatem, quia iam ipse poterat habere nepotes, vt declaratum fuit Genes. 38. cap. fuissẽt ergo filij isti Leuit. 10. vel 12. c. vel plurium annorum, & sic si potuissent superuiuere fuissent plurium quã 225. annorum, vel 230. hoc autem nullo modo dici potest.

Item patet esse falsum: quia Caath qui ponitur hic, nõ peruenit ad tantam ætatem: vixit enim 133. annis solum, vt patet Exo. 6. c. ergo quasi centum annis ante istã numerationem mortuus erat Caath. Eodem modo de alijs duobus fratribus suis, s. Gerson, & Merari videbitur dicẽdum, quod nullo modo viuerent.

Item patet hoc: quia Sacerdos magnus assumebatur de primogenitis descendentibus à Leui per lineam primogenitorum, & propter hoc Aaron fuit Sacerdos magnus, & non Moyses, quia ipse erat maior quam Moyses tribus

A annis, vt patet Exodi 7. cap. vbi dicitur, quod cum esset Moyses annorum 80. erat Aaron 83. propter hoc etiam in familia Gerson, & Merari non fuit Sacerdos magnus, sed in familia Caath, quia Caath erat primogenitus Leui, vt patet ex ordine nominationis horum, vbicumque nominantur tres filij Leui, quamquam præponatur non Caath, sed Gerson, vt patet Genes. 46. c. & Exod. 6. & hic. Si igitur superuixissent isti, non fuisset factus Sacerdos magnus Aaron, sed Caath, ipse namque erat primogenitus Leui, & auus Aaron. Item si superuixisset Caath, & Gerson, & Merari non fuisset conuenienter factus Dux populi Moyses: nam cũ ipse præesset omni multitudini, præfuisset etiã patri suo Amram, & auo suo Caath. hoc autem nullo modo est honestum, vt patres, & aui sint sub ducatu filiorum, ergo non viuebant tunc isti tres filij Leui.

Aliter ergo dicendum est, quod isti non numerantur B hic, quia tunc superuiuentes fuissent; sed quia Deus iusserat, vt numerarentur Leuitæ per familias, & domos patrum suorum, vt patet supra, sed non poterant computari familiæ, nisi nominatis istis, quia ab istis distribuuntur tres familiæ Leuitarum, primæ, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, & Meraritarum. Quod autem ista sit intentio Moysis numerantis, patet: quia cum nominati fuerint isti tres, immediate subiunguntur distinctiones per filios istorum distributorum per alias familias magis speciales.

[Filij Gerson, Lebni, & Semei.] Hic numerantur nepotes Leui quantum ad omnes filios eius, & primo quãtum ad Gerson, in quo non tenetur ordo: cum primo nominetur Gerson quam Caath. Erat tamẽ Caath primogenitus, vt quidam volunt, & supra dictum est. Filij autem huius Gerson ponuntur duo, scilicet, Lebni, & Semei; ab his au- C tem descenderunt duæ familiæ, scilicet, Lebnitica, & Semeitica, de quibus hic, & 1. Paralipomen. cap. 24. isti duo nati sunt in Aegypto: nam Leui ingrediens in Aegyptum, filios habuit, sed non nepotes, alioquin numerati fuissent cum eo Genes. 46. cap. vbi ponitur numerus omnium animarum ingredientium in Aegyptum de femore Iacob. [Filii Caath, Amram, & Iessaar, Hebrõ, & Oziel.] Ab isto Caath deriuatæ sunt quattuor familiæ per istos quattuor filios, qui habentur hic. De generatione istorum habetur etiam Exodi 6. cap. [Filii Merari, Mooli, & Musi.] Ab isto erat tertia familia Leuitarum, qui vocantur Meraritæ, & ab his duobus filiis suis fuerunt duæ familiæ. vel domus minores intra familiam Meraritarum, de quibus habetur infra. [De Gerson fuere familiæ duæ.] Hic describuntur officia Leuitarum, & locus castrametationis eorum: & D primo dicitur de Gerson qui habet duas familias, scilicet, Semeiticam, & Lebniticam, secundum duos filios eius supra nominatos.

Sciendum autem, quod de Gerson dicuntur esse duæ familiæ, quamquam ipsi Gersonitæ faciant vnam familiã, *Familia Gerson.* Nam familiæ quædam sunt maiores, quædam minores: istæ tres familiæ Caathitarum, Meraritarum, & Gersonitarum dicuntur esse maximæ, & comprehendunt totam progeniem Leuitarum, quoniam nullus Leuita erat extra has, cum Leui non habuerit alios filios, nisi istos tres, à quibus nominantur istæ familiæ: sub quolibet autem horum sunt minores familiæ, secundum filios deriuatos ab eis qui sunt nepotes Leui, & istæ familiæ paruæ aliquando vocantur familiæ, & aliquando domus. [Quarum nume- E ratus est populus.] Scilicet istarum duarum familiarum Lebniticæ, & Semeiticæ, quæ faciunt vnam familiam totalem, s. Gersonitarum, summa autem omnium istorũ fuit septem millia, quingenti, vt patet hic. [Ab uno mense, & supra.] Computantur ab uno mense propter commutationem pro primogenitis Israel. Nam omnes Leuitæ dabantur pro primogenitis Israelitarum. Redemptio autem primogenitorum fiebat ab uno mense, & supra, ut declaratũ fuit: ergo debuit fieri supputatio Leuitarum ab uno mense: nec enim magis ualebat Leuita 30. annorum ad hanc commutationem, quam Leuita unius mensis, quia quilibet sufficiebat pro primogenito redimendo. [Hi post Tabernaculum castrametabuntur.] Hic ponitur locus castrametationis omnium Leuitarum.

Et sciendum, quod sicut duodecim tribus Israel castrametabantur

metabantur

metabantur in quadro sub quattuor vexillis, vt præced. cap. declaratum est: intra illud quadrum erant Leuitæ castrametantes in alio quadro in circuitu Tabernaculi, & quia Tabernaculum habebat quattuor latera, secundum quattuor puncta mundi, fuit facta castrametatio Leuitarum per istas quattuor partes. Nam ad Orientem Sanctuarij castrametati sunt Sacerdotes filij Aaron, & cum eis Moyses. Ad Occidentem castrametati sunt Gersonitæ. Ad Septentrionem fixerunt tentoria Meraritæ. Ad Meridianam plagam castrametati sunt Caathitæ, vt apparet hic in litera, & sic erant duo quadrata castrametationum, quadratum maius castrametationis Israelitarū, & quadratum minus castrametationis Leuitarum.

[Sub principe Heliasaph.] Ponuntur hic principes in istis familijs, & castrametationibus, quia sicut dictū fuit in castrametatione Israelitarum, quod in qualibet Tribu esset vnus princeps, & in qualibet familia, & domo vnus princeps, ita & inter Leuitas per singulas castrametationes familiarum ponebantur singuli Principes. Erant autem isti Principes primogeniti, qui descendebant à capite illius familiæ per lineam primogenitorum, s. quod iste Heliasaph qui ponitur hic princeps, descendebat directè de Gerson per lineam primogeniti filij Gerson.

[Et habebunt excubias in Tabernaculo fœderis.] Idest debebunt vigilare, vel custodire ipsum Tabernaculum.

Quomodo excubia accipiantur. Quæst. XL.

Sciendum quòd excubiæ accipiuntur dupliciter: vno modo solum pro vigilia, & dicuntur excubitores illi qui vigilant in aliquo castro, vel vrbe.

Alio modo dicuntur excubiæ quælibet cura custodiendi aliquid. Accipiendo primo modo, omnes Leuitæ habebant excubias super Sanctuarium, quia ipsi erant castrametantes per latera eius, ne aliquis de Israelitis accederet ad illud, & hoc modo non accipitur hic: quia sic nō distingueretur officium Gersonitarum ab officio aliorum Leuitarum. Accipiendo secundo modo, est sensus, quòd Gersonitæ habebant excubias super ista quæ sequuntur, scilicet operimenta, & cortinas, &c. quę nominantur, quia ad illos pertinebat portare hæc, & quando mouenda erāt castra, ipsi ea tollebant. Et dicitur, quòd habebant excubias in Tabernaculo fœderis, non quod ipsi manerent intra Tabernaculum ad custodiendum, quia nullus de Leuitis, vel Sacerdotibus manebat intra illud. Sacerdotes autem ingrediebantur ad ministrādum interius cum necesse erat, de Leuitis tamen nullus intrabat in Tabernaculum, quamdiu manebat erectum, donec Aaron, & filij eius cooperientes omnia vasa, vocarent Leuitas ad portandum illa, vt patet cap. sequenti. Nec etiam est sensus, quod Gersonitæ manerent intra atrium Tabernaculi: non enim possent capi intra; nec etiam licebat alicui manere, nisi ad faciendum sacrificia temporibus debitis, ne cōtaminaretur Sanctuarium; sed dicitur, quod habebant excubias in Tabernaculo, id est habebant curam custodiendi res quæ erant in Tabernaculo quæ sequuntur infra.

Quo modo accipitur Tabernaculum multipliciter.

[Ipsum Tabernaculum.] Id est, habebunt curam de ipso Tabernaculo, scilicet, quòd ipsi portent illud, & non accipitur hic Tabernaculum pro toto Tabernaculo, nam tunc non distinguerentur officia Leuitarum, si Gersonitæ portarent totum Tabernaculum, tamen vt infra patet, pars pertinebat ad Meraritas, & pars ad Caathitas. Item, non potest accipi pro toto Tabernaculo, quoniam distinguitur hic Tabernaculum contra cortinas, & tectum, & tentorium, & alias partes Tabernaculi, si tamen Tabernaculum sumeretur hic pro toto Tabernaculo, non distingueretur contra partes quæ infra ponuntur, quia totum nunquam ponitur in numero contra partes, nec è contrario, cum sint idem, sed accipitur Tabernaculum pro quadam parte Tabernaculi.

Quot modis sumatur Tabernaculum. Quæst. XLI.

In quo sciendum, quòd Tabernaculum aliquando accipitur solum pro Sancta Sanctorum, quæ erant quæ-

F dam parua domus quadrata in secretiori loco totius Sanctuarij, & hoc modo accipitur Leuit. 16 cap. & Apostolus vocat istam partem interius Tabernaculum aliquando, vt patet ad Hebr. cap. 9.

Alio modo accipitur Tabernaculum pro prima parte Tabernaculi, scilicet ab introitu Tabernaculi vsque ad Sancta Sanctorum, in quo erat Mensa Propositionis, & Candelabrum aureum, & Altare thymiamatis. De isto loquitur Apostolus ad Hebr. cap. 9. dicens, quod in primū Tabernaculum introibāt quotidie Sacerdotes sacrificiorum officia consummantes; & distinguit ibi istud Tabernaculum contra Sancta Sanctorum.

Tertio modo accipitur Tabernaculum pro illa domo constante ex tabulis, & operimentis, quæ continebat in se duas partes prædictas, & ista est propria acceptio Taber-
G naculi: sic enim distinguitur Tabernaculū contra Atriū Tabernaculi, quod erat in circuitu velatum, sed tectum non habebat.

Quarto modo accipitur Tabernaculum largè, pro toto Sanctuario cum ipso Tabernaculo, & Atrio eius, & isto modo dicitur supra c. & præcedenti cap. de Leuitis, quòd figebant tentoria sua in circuitu Tabernaculi testimonij: tamen necesse est intelligi hic pro toto Sanctuario, quia in circuitu totius Sanctuarij castrametabantur.

Nullo autem horum modorum accipitur hic Tabernaculum; non primo mō: quia tunc Sācta Sanctorū quæ est Tabarnaculū, constaret ex tabulis, & ex operimentis, & portarent Gersonitę partem Tabularū, & operimentorum; ad Gersonitas tamen nihil pertinebat portare de tabulis, sed solum ad Meraritas, vt patet hic, & cap. seq.
H Non potest accipi secūdo modo Tabernaculum: quia eodem modo constat prima pars Tabernaculi, quæ vocatur hic Tabernaculum ex tabulis, & operimentis, sed ad Gersonitas nullæ tabulæ pertinent, vt dictum est. Item, non pertinet hoc ad tertium modum acceptionis Tabernaculi, prout est domus constans ex tabulis, & operimentis, propter rationem supra positam. Item, quarto modo non potest accipi, quia tunc pertineret totum Sanctuarium ad Gersonitas, & nihil ad Meraritas, nec Caathitas, quod falsum est, cum distinguantur officia per has tres familias, etiam quia distinguitur hic Tabernaculum à quibusdam partibus Sanctuarij, quod non esset, si acciperetur pro toto Sanctuario.

Sed est quintus modus accipiendi Tabernaculum, scilicet pro compositione facta de decem cortinis copulatis,
I quinque in partem vnam, & quinque in partem alteram, & deinde his duabus magnis cortinis copulatis sibi per anulos aureos, & ansulas hyacinthinas, & hoc totum erat ad operiendum tabulas Tabernaculi, & vocatur Tabernaculum, Exod. 26. cap. Cum dicitur: Tabernaculum vero ita fiet, decem cortinas de bysso retorta, &c. & postea concluditur, vt vnum Tabernaculum fiat, & sic dixit, quod ex istis cortinis to. copulatis fiebat vnum Tabernaculū, id est, vnum operimētum totius Tabernaculi; & hoc modo accipitur hic, scilicet, quod Gersonitæ portarent ipsas decem cortinas coniunctas, quæ vocantur vnum Tabernaculum; & tunc non stat aliquod inconueniens ex supra assignatis, quia non sequitur, quod Gersonitæ tollant officia aliorum Leuitarum, cum non accipiant ipsi totum Tabernaculum in partem suam. Item, non tollunt ali-
K quid de officio Meraritarum, scilicet de tabulis, quia isto modo Tabernaculum non dicit aliquam tabulam, sed cortinas.

[Et operimentum eius.] Id est, operimentum Tabernaculi. Dicitur hic operimentum Tabernaculi ipsum, quod operiebat cortinas, & non accipitur Tabernaculum pro tabulis, vel pro domo constante ex omnibus istis, quia tunc ipsæ cortinæ vocarentur operimentum Tabernaculi, cum ipsæ immediate sint extentæ super tabulas, vt patet Exod. 26. cap. & hoc modo idem vocaretur hic Tabernaculum, & operimentum Tabernaculi, & idem poneret in numerum contra seipsum. Sed id falsum est. Dicendum ergo, quod operimentum Tabernaculi vocantur hic alia operimenta, quæ erant super cortinas vocatas Tabernaculum.

Dr-

Descriptio Tabernaculi quomodo constabat ex tabulis, & operimentis. Quæst. XLII.

Circa quod sciendum, quòd Tabernaculũ quod erat domus composita ex tabulis in circuitu per tria latera, s.Meridiem, Occidentem, & Septentrionem, in parte superiori non habebat tabulas, sed tegebatur operimentis factis de filo, & de pellibus, vt patet Exodi 26.c. habebat autem istud Tabernaculum quattuor operimenta; quorum vnum erat super alterum.

Primum erat operimentum cortinarum, s.q decẽ cortinæ iungebantur compositæ. primo in duas partes, quinque in vnam, & quinque in alteram per consuturas, & rursus his duab partib. copulatis inter se per anulos aureos, & ansulas. Super istud operimentũ, quod erat immediatè B super tabulas, ponebatur secundum operimentum, quod erat de pilis caprarum, s.q quinque saga erant in parte vna, & sex in altera, & rursus cõputabantur istę partes per ansas, & fibulas ęneas.

Erat tertium operimentum de pellibus arietum rubricatis, & istud ponebatur super operimentũ de sagis. Erat quartum operimentum de pellibus hyacinthinis, quæ erãt grossiores, & istud ponebatur super omnia operimenta. de his omnibus Exodi 26.cap. Fiebat autem ista multiplicatio operimentorum, quia vnum non sufficiebat Si enim poneretur primum, quod erat de cortinis, illud quidem pulchrum erat, sed non sufficeret ad resistendum pluuijs: idem de operimento secundo sagorum, quoniam non resisteret, fuerunt ergo addita duo alia, scilicet tertium de pellibus arietum rubricatis, & quartum de pelli- C bus hyacinthinis. nec decebat, vt ponerentur per se operimenta de pellibus immediate super tabulas, quia illa non erant pulchra, sicut cortinæ quæ tegebant immediatè tabulas. In Sanctuario tamen vtrumque considerabatur, s.pulchritudo, & vtilitas, ideo debuerunt esse quattuor operimenta, vt magis declaratum fuit Exod.26.cap. tunc ergo super cortinas, quæ erat primum operimẽtum, & vocabantur Tabernaculum, erant tria alia operimẽta, quia cortinæ indigebant operiri ne madefactæ a pluuijs deteriorarentur; & illa tria superiora operimenta vocabãtur operimentum Tabernaculi. Item patet q accipiatur pro istis: quia omnia quæ erant in Sanctuario, sufficienter distributa per omnes Leuitas, tamen non reperitur in officio alicuius Leuitarum portari ista tria operimenta, nisi D intelligantur hic nomine operimenti Tabernaculi.

Item quia ad Gersonitas pertinebat portare omnia quę erant de filo, & pellibus, & tamen non exprimũtur in tota parte sua, nisi intelligantur hic. ergo necesse est intelligi hic. [Tentoriũ quod trahitur ante fores tecti fęderis.] Hic ponitur alterum pertinens ad Gersonitas, s.tentoriũ, quod erat ante tectum fœderis, id est ante ostium Tabernaculi, A cit littera, q trahitur ante fores, quasi dicat, illud tentorium, vel cortina non manebat affixum in ostio Tabernaculi funiculis, & paxillis extendentibus, & retinentibus, quia tunc, vel nunquam esset apertum ostium Tabernaculi, vel semper; neutrum tamen horum licebat, quia aliquando oportebat aperiri, vt Sacerdotes intrarent ad ministrationes quotidianas: aliquando autem non erat apertum, s.quando nullus erat in Tabernaculo; sed quia istud tentorium poterat impelli à vento, & ita paterent facile ea quæ erant interius, fuerunt positæ quinque columnę in ingressu Sanctuarij, & in his pendebat tentorium, & ab his tenebatur ne impelleretur à vento. Dicitur autem hic tentorium, quod trahitur ante fores, id est, ante ostiũ Tabernaculi: quia tota illa apertio lateris Orientalis Tabernaculi vocabatur ostium eius, & ante istas fores trahebatur B tentorium, id est, mouebatur aliquando ad tegendũ, & aliquando ad reuelandum ostiũ. [Tecti fœderis.] Dicitur, q istud tentorium est ante fores tecti fœderis.

Quomodo se haberet tentorium Tabernaculi in ostio eius. Quæst. XLIII.

PRO quo sciendum est, quòd Tabernaculum propriè accipiendo est domus constans ex tabulis, & erãt istæ tabulæ in circuitu trium laterum, s.Meridiani, Occidentalis, Aquilonaris. Latus Orientale manebat sine tabulis, E & tunc posito tecto Tabetnaculi desuper manebat apertio in latere Orientali, & illa vocabatur ostium Tabernaculi, vt patet Exod. 26.& 36.c. In illo autem latere non debuerunt poni tabulę, quia tunc non fuisset ingressus ad Sanctuarium, etiam non debuerunt poni cortinæ affixæ paxillis, & funibus: quia maneret idem inconueniẽs. Sed positum fuit vnum tentorium in toto illo latere, vel ostio Tabernaculi, & illud erat quædam cortina facta de hyacintho, & purpura, & bysso coccoq; bis tincta, secundum quòd erant aliæ cortinæ Ista tamen vocabatur tentoriũ, & non cortina, ab extendendo: quia aliquando extendebatur, & aliquando colligebatur: pendebat enim in aliqua virgula, vel funiculo per anulos suos. & po. erat aliquando extendi, & aliquando colligi trahendo, sicut fit in operimentis lectorum in circuitu, quoniam per funiculos, & anulos extenduntur, & colliguntur; & hoc est quod di-

Quid tectum fœderis. Et quod tectum diuersimodè accipiatur. Quæst. XLIV.

PRO quo sciendum, q tectum fęderis accipitur dupliciter: vno modo pro decem cortinis copulatis in vnum, & positis immediatè super tabulas Tabernaculi, & dicitur tectum à tegendo, quia immediatè tegit Tabernaculum. Isto modo non potest accipi hic tectum fęderis, sed tectum Tabernaculi fœderis, cum illæ cortinæ non continerent fœdus Dei, s.arcam cum tabulis legis, sed ipsum Tabernaculum ista continebat. Item, non C potest accipi sic: quia dicitur hic, q tentorium trahebatur ante fores tecti fœderis; & sic ponitur habere fores ipsum tectum fœderis, accipiendo tamen pro cortinis operiẽtibus, non dicitur esse tectum habens fores. Alio modo accipitur tectum fęderis pro tota domo constructa ex tabulis, & operimentis, & dicitur tectum fęderis, id est Tabernaculum fœderis, & tunc verum est, q habet fores; quia latus Orientale eius, est ostium ipsius, & ante istud trahitur tentorium. Vocatur autem tunc ipsum Tabernaculũ fęderis tectum, non à tegendo, quasi alia tegat, sed ab eo, q tegatur, vel sic habens operimentum. Diuersitas autem ista est ex consuetudine Latinitatis. Aliquando enim assumuntur tecta pro ipsis operimentis domorum, sicut cum dicitur, sicut fęnum tectorum, quod prius quam euellatur, exaruit, vt patet Psalmo 128. & alibi: Sicut passer so- D litarius in tecto, Psalm. 101. Hic enim accipitur pro parte domus. Aliquãdo accipitur pro tota domo, & iste modus magis visitatus est apud Poetas, & antiquos scriptores, quam in vsu vulgari Latinitatis nostræ. Sic accipit Ouidius 1. Metamorph. dicens:

Est via sublimis cælo manifesta sereno
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso,
Hac iter est superis ad summi tecta tonantis.

Ecce vocauit ibi tecta tonantis, id est domum Iouis. Sic etiam dicitur vulgariter:

Christus amicorum cognoscit tecta suorum.

Id est, domũ. Ita accipitur hic pro tota domo quæ vocatur Tabernaculum fœderis.

[Cortinas Atrij.] Id est etiam ad Gersonitas pertinebat portare cortinas Atrij, vel ipsi habebant excubias super E cortinas Atrij.

Descriptio magnitudinis Tabernaculi. Quæstio XLV.

PRO quo sciendum, quòd Tabernaculum erat quædam domus constructa ex tabulis, & operimentis desuper, & in circuitu. Ista habebat in longitudine cubitos 30. in latitudine verò 10. vt supra declaratum est, & magis habetur Exod.26.cap. In circuitu eius accipiebatur spacium magnum quadrangulum, continens in longitudine centum cubitos, & in latitudine cubitos quinquaginta, & vocabatur totũ istud spacium in circuitu Tabernaculi Atriũ Tabernaculi. Istud fuit clausum per colũnas, & cortinas, s.q in latere Meridiano, & Aquilonari, quæ erãt latera longiora, ponerentur columnę 20. in quolibet;

in latere autem Occidentali, & Orientali, quæ erant minora, ponerentur columnæ 10. in quolibet. Istæ autem columnæ habebant altitudinem cubitorum quinque, & in circuitu earum ponebantur cortinæ eiusdem altitudinis, & sic manebat totum atrium clausum cortinis, & columnis, ita quòd nullus posset illuc intrare, sicut nec in Tabernaculum. Habebatq; ostium suum in parte Orientali, & sic manebat tota ista magnitudo spacij in circuitu Tabernaculi quæ vocatur atrium; de quo totaliter explicatur Exodi 27. cap. & ibi dictum est de causis huius Atrij, vel ad quid proficeret. Cortinæ autem quæ erant in circuitu columnarum Atrij portabantur a Gersonitis, & de his dicitur hic.

[Tentoriũ quoque, quod appenditur in introitu Atrij Tabernaculi.] Illud autem pertinebat ad Gersonitas. & dicitur tentorium appensum in introitu Atrij Tabernaculi, id est, quædam cortina posita in ostio Atrij.

De figura, & circuitu Atrij. Quæst. X L V I.

PRO quo sciendum est, sicut supra dicebatur, quòd Atrium erat magnitudo spacij quadranguli continẽtis in longitudine cubitos centum, & in latitudine quinquaginta, eratque clausa ista magnitudo columnis, & cortinis, sed non se habebant cortinæ eodem modo in omnibus quatuor lateribus eius: nam in latere Meridiano Occidentali, & Aquilonari, erant cortinæ immobiles, scilicet quòd alligabantur capitibus columnarum per anulos, & vncinos, & affigebantur terræ per paxillos, & funiculos, ita vt nullo impetu ventorum moueri possent. Latus autem Orientale non habebat totaliter cortinas immobiles, quia sic nemini patere potuisset ingressus ad Atrium, nec ad Tabernaculum. Et etiam non oportuit poni vnam cortinam mobilem, vel plures, quæ continerent totum latus Orientale, sic erat tentorium, quod appendebatur ante fores Tabernaculi. Totum enim latus Oriẽtale Tabernaculi erat ostium eius, & ante illud ponebatur vna cortina mobilis quæ traheretur per funiculos, quia spatium lateris Oriẽtalis Tabernaculi erat paruum, scilicet cubitorum 10. Si tamen totum latus Orientale Atrij fuisset ostium, valde magnum fuisset, & indecens, quia latus istud continebat quinquaginta cubitos: ideo distinguebatur in tres partes, scilicet pars vna quindecim cubitorum, quæ contingebatur lateri Meridiano, tegebatur vna cortina immobili affixa paxillis, & funiculis; erat alterum spatium 15. cubitorum versus latus Aquilonare, & similiter tegebatur alia cortina immobili, & erant isti triginta cubiti simul. Manebant ergo 20. cubiti in medio huius lateris Orientalis, & ibi erat ostium. Ante hos autẽ ponebatur vna cortina 20. cubitorum quæ vocatur hic tẽtorium, eo ꝙ extendebatur, & colligebatur trahendo per funes, & circulos, sicut in operimentis lectorum, & hoc, vt aliquando clausum esset ostium Atrij, & aliquando apertum: & hoc operimentum vocatur hic tentorium. Differebat autem illud tentorium à cortinis Atrij: quia cortinæ solũ erant de bysso retorta, vt patet Exodi 38. cap. tentorium autem, siue Tabernaculi, siue Atrij erat de filis quinque colorum, vt patet Exod. c. 36. & 38. Item, cortinę, siue Atrij, siue Tabernaculi, ponebantur immobiles, vt patet in prædictis locis, tentoria autem mouebantur colligẽdo, & extẽdendo. De tentorio autem Atrij habetur Exod. 37. cap. quantum ad fabricationem, & positionem. [Et quidquid ad altaris ritum pertinet.

An Gersonitæ debuerint portare omnia quæ pertinent ad ritum altaris. Quæst. X L V I I.

VIdetur ista littera dicere, ꝙ Gersonitæ portare deberent omnia quæ pertinebant ad ritum altaris, id est, omnia vasa altaris holocaustorum, vel altaris thymiamatum. Sed hoc falsum est: quia ad Gersonitas nihil pertinebat de vasis altaris, nec de alijs vasis Tabernaculi, sed solum de supellectili de filo, & pellibus, non ergo poterãt portare vasa altaris.

Item tres familiæ Leuitarum distinguebantur in tria officia, secundum tria quæ erant in Sanctuario. Erãt enim

F quædam quæ non erant partes Sanctuarij, sed vasa, vel vtensilia, siue essent in Atrio, siue in Tabernaculo; & ista erant Arca cum Propitiatorio, & Cherubin, & Candelabrum aureum, & Mensa Propositionis, & Altare thymiamatis, & Altare holocaustorum, singula cum vasis suis; hæc enim non erant partes Sanctuarij, sed vasa eius, & pertinebant ad curam Caathitarum. Aliæ autem erãt res Sanctuarij, quæ erant partes eius, & istæ diuidebantur in duas partes: quia quædã erant molles, scilicet ea quæ erãt ex filis, vel pellibus confecta, sicut omnia operimenta, siue cortinarum, siue tentoriorum, & similia; & ista pertinebãt ad curam Gersonitarum, vt patet hic, & seq. c. Erat alia pars Sanctuarij quæ consistebat in rebus solidis, s. in tabulis, columnis, & basibus, & pertinebat cura istius partis ad Meraritas, & sic erant distincta omnia quæ erant in San-

G ctuario siue essent partes eius, siue non. patet ista distributio ex his quæ habentur hic, & sequen. cap. ergo non pertinebat aliquid de ritu altaris ad Gersonitas, cum omnia vasa pertinerent ad Caathitas.

Item patet hoc, quia hic, & c. seq. cum assignantur officia Caathitarum, ponunt, ꝙ ipsi portabant Altaria, & omnia vasa Sanctuarij. Non ergo poterant Gersonitæ portare aliquid de ritu Altaris: nam dicunt pertinere ad ritum Altaris omnia vasa parua, in quibus ministratur in altari holocaustorum, & thymiamatum, si ergo portarent Gersonitæ omnia quæ pertinebant ad ritum altaris, necesse erat vt portarent omnia vasa vtriusque altaris, vel saltem altaris holocaustorum, sed hoc est contra litteram quę dicit infra, ꝙ ad Caathitas pertinebat portare altaria, & vasa Sanctuarij in quibus ministratur, vasa autem altaris sunt

H in quibus ministratur; ergo non portabant hęc.

Obiectio ad prædicta secundum litteram facta dissoluitur, Quæst. X L V I I I.

ALiquis forte respondebit defendens literam istam, quòd illud, quod infra dicitur de Caathitis, quòd ipsi portabunt altaria, & vasa Sanctuarij in quibus ministratur, non intelliguntur ibi vasa ministrationis pro vasis altaris, sed pro vasis Candelabri quæ erant emunctoria, & vasa in quibus extinguebantur quæ emuncta erant, et intelliguntur vasa mensæ propositionis, scilicet mortariola, turibula, phialæ, cyathi, intelligebatur etiam Labium æneum cum basi sua: ista enim omnia erãt vasa ministrationis, & potuissent ea portare Caathitæ, & tamen Gerso-

I nitis obuenirent vasa altaris.

Sed adhuc non potest hoc stare: quia seq. c. vbi ista magis determinate ponuntur, declarantur vasa altaris per nomina sua, s. ignium receptacula, fuscinulæ, & tridentes, vncini, & batilla. De his omnibus dicitur, ꝙ portarent ea Caathitæ. ergo nihil de pertinentibus ad ritum altaris portabatur à Gersonitis, & sic est.

Sed adhuc aliquis vellet saluare litteram, dicens, quòd ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa altaris, & generaliter totius Tabernaculi, tamen ipsi grauabantur in portando. Ideo quandam partem vasorum suorum tradebant portandam Gersonitis, scilicet vasa altaris, & Labrum ęneum. Cum vero erant castra figenda Caathitæ recipiebant vasa ista à Gersonitis, vt darent de eis plenam rationem Sacerdotibus, sicut quilibet de Leuitis dabat de

K officio suo, & hoc modo dicetur hic, quòd Gersonitæ portarent vasa altaris.

Sed adhuc non potest stare: quia sequen. cap. cum ponitur modus portationis omnium istorum vasorum in itinere, dicitur, quod quando castra mouenda erant intrabãt Sacerdotes, & cooperiebãt pallijs suis singula vasa, & tradebant ea Caathitis portanda, ergo portatio vasorum horum, nullo modo pertinebat ad Gersonitas, nec principaliter, nec vt erant adiutores Caathitarum.

Dicendum est igitur, ꝙ ista littera habet sensum distortum, quia deuiat hic aliqualiter à littera Hebraica, & incipit deuiatio ab illo loco. tentorium autem, vsque ad illũ locum, & omnia vtensilia eius: nam vbi nos dicimus.

[Tentoriũ quoque, quod appenditur in introitu Atrij Tabernaculi, & quicquid ad altaris ritum pertinet, funes Tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Hr in Hebræo.

[Velum

[Velut ostij, quod est super Tabernaculum, & Altare, A
& funes Tabernaculi, & omnia vtensilia eius.] Et tūc est sensus, ꝙ portabunt Gersonitæ velum ostij, id est, tentorium, quod est in ostio, scilicet in ostio Atrij.

[Quod est super Tabernaculū, & Altare.] Id est, ꝙ illud velum est super Tabernaculum, id est, in circuitu, vel ante illud, & super altare, id est, est ante altare holocaustorum.

[Et funes Tabernaculi.] Id est, etiam est ante funes Tabernaculi. [Et omnia vtensilia eius.] Id est, etiam illud velum, vel tentorium est ante omnia vtensilia, vel vasa altaris. Patent ista: quia tentorium, vel velum Atrij est in parte Orientali Atrij, & ad illam partem Orientalem est altare holocaustorum. Ideo dicitur esse velum illud super altare, id est ante altare, & super omnia vasa eius, id est ante omnia vasa eius.
B

Ratio autem deuiationis litteræ nostræ à littera Hebraica, fuit propter illā propositionem super qua aliquādo facit sensum ambiguum. Nam cum dicitur, velum ostij super Tabernaculum, & altare, potest referri hoc ad præcedentia, vt intelligatur sic, s. ꝙ Gersonitæ portabant velū illud, & erant super altare, i. habentes administrationem portandi altare, & quicquid ad ritum eius pertinebat, id est, erant super omnia quæ pertinebant ad ritum altaris, s. ꝙ illa portabant, & erant super funes, & vtensilia eius, idest, erant præpositi ad portandum funes altaris, & omnia vtensilia. Similis modus loquendi habetur supra t. c. cum dicitur. Noli numerare Tribū Leui cum filijs Israel, sed constitue eos super Sanctuario, id est, da eis potestatē administrandi res Sanctuarij. Hic tamen ista præpositio (super) non potest trahi ad hunc sensum, ita quod referatur ad Gersonitas, s. ꝙ ipsi sint super altare, & omnia vasa C
eius, sed refertur ad verbum intellectum, determinans illud nomen velum, vel tentorium, s. Gersonitæ portabant velum super altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, id est, portabant tentorium, vel velum, quod est super altare, & super omnia quæ pertinent ad altare. Modus huius supra declaratus est, & necesse est istam litteram sic intelligi. Nam si fortè non esset alia littera repugnans quādo diceretur hic, quòd Gersonitæ portabant tentorium Atrij, & quicquid ad ritum altaris pertinet, deberet intelligi, ꝙ portarent Gersonitę omnia vasa altaris, quia tamen repugnat littera quæ habetur infra, & etiam sequenti capite, ita, vt non possit vtrumque stare, necessariò trahendum est ad istum sensum, vt ambæ litteræ concordent.

Sed adhuc dicet aliquis, istam non esse expositionem, D
sed extorsionem litteræ, quia infra 4. cap. habetur eodem modo, cum dicitur, ꝙ Gersonitæ portabant velum, quod est in introitu ante Tabernaculum, & omnia quæ ad altare pertinent, & vasa ministerij iubente Aaron, & filijs eius.

Respondendum est, ꝙ eodem modo deficit ibi littera nostra: quia ibi magis clarè habetur, ꝙ Caathitæ portarent omnia vasa altaris expressis nominibus eorum, ergo nullum poterat pertinere ad Gersonitas. Ideo necesse est exponi eo modo quo dictum est. Et adhuc magis ibi clarè patet expositio ista; quia littera dicit velum in introitu, qđ est ante Tabernaculum, omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa: nam ibi solum deficit copulatiua, vt dicatur: & omnia quæ ad altare pertinent, id est, portabant velum, quod est in introitu ante Tabernaculum, & ante E
omnia quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vasa, & dato, quòd illa littera etiam sic esset, vt ista, non propter hoc argui potest non fuisse conuenienter expositam, quia littera Hebraica sic ait, vt expositum est. [Funes Tabernaculi.] Secundum litteram nostram videtur esse sensus, quod Gersonitæ portent funes Tabernaculi. & hoc verum est. Sed non est sensus iste, quia funes Tabernaculi non erant aliquid per se existens, quod per se portaretur, sed aliquid alligatum cortinis, & alijs operimentis. Ideo dicendo, quod Gersonitæ portarent cortinas Sanctuarij, & alia operimenta eius, intelligebatur quod portarēt omnia quæ erant coniuncta eis, scilicet funiculos eorum, & paxillos. Ideo debet exponi magis secūdum litteram Hebraicam, vt referantur omnia ad illam propositionem super, scilicet, quod portabunt Gersonitæ tentorium, quod est super funes Tabernaculi, & omnia vasa eius, scilicet ante funes Tabernaculi, & omnia vasa altaris. Pro quo est sciendum, quod Tabernaculum operiebatur cortinis decem, & postea alijs tribus operimentis, vt supra fuit declaratum. Vt autem ista operimenta manerent extensa, & non mouerentur ad impetum ventorum, alligabantur extremitatib. eorum quidā funiculi, & in funiculis ligabātur paxilli ænei, vt figerentur terrę, & hoc modo extendebātur omnia operimenta Tabernaculi, funes autem isti erant extenti in introitu tabernaculi, & magis appropinquabant ad ostium atrij, & tentorium eius quam altare, & vasa sua. Ideo cum diceretur tentorium Atrij esse ante vasa altaris, diceretur esse eodem modo ante funes Tabernaculi, & iste est conueniens sensus. [Et omnia vtensilia eius.] Secundum litteram nostram deberet hic esse sensus, quod Gersonitæ portarent omnia vtensilia Tabernaculi. Sed hoc manifestè falsum est, quia tunc nihil maneret portandum Caathitis. Nam nomine vtensilium Tabernaculi intelliguntur omnia quæ erant intra Tabernaculum, & non erant partes eius, scilicet Arca cum Cherubim, & Candelabrum aureum, & mensa propositionis cum vasis suis, & Altare thymiamatum, sed his demptis, & vasis altaris, quæ supra ponebantur, nihil omnino maneret familię Caathitarum portandum; quod patet: quia omnia ista portabant Caathitæ, & præter hoc nihil, vt patet immediate in littera, & magis sequen. cap. Ideo nullo modo potest sic exponi, nec etiam potest hic responderi sic, sicut supra conabantur quidam, dicentes quod vasa altaris pertinebant ad curam Caathitarum; tamen, quia ipsi nimis grauabantur portando, tradebant ea in itinere Gersonitis, & postea recipiebant ab illis, vt darent Sacerdotibus rationem de omnibus vasis suis. Hoc enim in illis vasis non poterat stare: nam si Caathitæ grauarentur valde in onere suo, ita vt portare non potentes, traderent partem eius Gersonitis, congruentius fuisset, quod à principio Deus diuisisset taliter ista quæ portanda erant, vt quælibet familia posset portare, quod ei iniunctum fuisset: ergo non potest dici, quod Caathitæ grauarentur portando onera sua, & consequentes non darent partem eorum Gersonitis. Sed adhuc concesso hoc nullo modo potest stare: quia eodem modo diceretur hic, quod ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa, siue vtensilia Tabernaculi, quia tamen dicitur hic, quod Gersonitæ portarent omnia vtensilia ista, exponeretur quod ad Caathitas pertinebat cura horum portandorum, tamen quia grauabantur, cōmittebant ea portanda Gersonius, & sic nihil maneret eis, cum præter vasa interiora Tabernaculi, & vasa altaris holocaustorum nihil habeant Caathitæ, vt patet ex descriptione officij eorum hic, & sequen. cap. ergo necessario reducenda est expositio litteræ huius ad sensum litteræ Hebraicæ, scilicet, quod portabant Gersonitæ tentorium, quod erat ante altaris vasa, & ante funes Tabernaculi, & ante omnia vasa eius. Nam cum esset tentorium Atrij ante ostium Tabernaculi, & funes qui exterius erant, necesse erat, quod esset ante omnia vasa quæ erant intra ipsum Tabernaculum. Similis modus loquendi habetur supra cap. 1. & 2. Nam supra cap. 1. dicitur, quod Leuitæ excubabunt per gyrum Tabernaculi, & postea secundo dicitur, quod filij Israel figent tentoria per circuitum Tabernaculi, & hoc solum est, quia Leuitæ erant immediatè in circuitu Sanctuarij, & Israelitæ erant in circuitu Leuitarum, ergo erant in circuitu Tabernaculi. [Cognatio Caath.] Hic describuntur officia Caathitarum habebant enim distincta officia à Gersonitis, & Meraritis; & primo declaratur qui comprehenderentur sub Caathitis. [Habebit populos Amramitas.] Id est, cognatio Caath habebit sub se populos Amramitarum.

Cur Amaramitæ ponantur esse sub Caathitis. Et quomodo Sacerdotes ponantur sub Leuitis, cum distinguantur ad inuicem isti.
Quæst. XLIX.

Dicet aliquis, quare hic ponitur, ꝙ populi Amramitæ sint sub Caathitis, quia manifestū est, ꝙ Amramitæ peru-

pertinent ad Caathitas,cum Amram sit filius Caath;vt patet Exod.c.6. Respódendum est, ideo fuisse hoc positum, quia Amramitæ erant Sacerdotes;nam Aaron erat filius Amram,vt patet Exod.6.c.& de Aaron erant Sacerdotes. Cum ergo Caathitæ ponerentur tanquam Leuitæ: videbatur esse dubium,an deberent Sacerdotes poni sub familia eorum,& dicitur,ꝙ sic.Sed aliquis arguet,ꝙ Sacerdotes, & Leuitæ distincti sunt:quô ergo ponuntur hic Sacerdotes sub Caathitis? Et respondendum,ꝙ Sacerdotes, & Leuitæ considerantur dupliciter; aut quantum ad officia, aut numerum: si quantum ad officia, Sacerdotes non ponuntur sub Caathitis, sed est distinctio ista prima, s.quod ministrantium quidam sint Sacerdotes,& alij sint Leuitę. Deinde distinguuntur Leuitæ per Caathitas, Gersonitas, & Meraritas, sed quantum ad numerum aliter est: nam
G computabantur Sacerdotes sub Caathitis ex eo, ꝙ erant de stirpe eorum.

Quomodo dicantur hic populi Amramitæ,cum solum essent tres Sacerdotes qui vocantur Amramitæ, & qui computantur sub Amramitis. Quæst. L.

SED adhuc dicet aliquis,quomdo dicantur hic populi Amramitæ, quoniam nunc solum erant de Sacerdotibus tres viri,s.Aaron, & Eleazar, & Ithamar, vt patet ex littera supra. Respondendum est,ꝙ nomine Amramitarũ intelliguntur filij Aaron, & filij Moysis,quorum vterque erat filius Amram,& quia non pertinebant filij Aaron,& Moysis ad idem officium,cum essent filij Aaron Sacerdotes,& filij Moysi essent simplices Leuitæ, ideo debuerunt
H poni populi, tanquam essent duæ distinctiones istorum. Sed adhuc dicetur,ꝙ non poterant vocari isti populi,quia erant pauci: Nam quamquam Caathitæ facerent populos,tamen omnes Amramitæ simul non merebantur nomen populi, eo ꝙ erant valde pauci, s.Aaron, & duo filij eius, & Moyses cum duobus filijs suis, qui vix habebant tres,vel quattuor annos,vt supra declaratum fuit; quamquam ergo omnes isti computarentur, quia erant sex animæ solum,non faciebant populum.

Ad hoc respondendum, quòd Amramitæ non vocãtur populus pro illis indiuiduis, quæ tunc habebãt, sed pro illis, quæ postea habituri erant,& in hoc est sensus, ꝙ non solum hic, sed etiam in alijs computationibus Amramitæ sub Caathitis numerabãtur,sicut in numeratione illa quæ habetur infra 26.cap. quæ facta est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto.

I Sed contra hoc arguitur,quoniã in libro Paralip. Sacerdotes computantur per se, qui sunt Amramitæ,& omnes alij Leuitæ per se, vt patet 1.Paralip.33. & 34.c.Filij autẽ Moysi qui erãt vnus de populis Amramitis cõputati sunt cũ Leuitis, vt similiter patet 1.Paralip.c.33.cũ dr: Moysi autem hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Leui.

Respondendum est, quòd Sacerdotes in omnibus computationibus pertinebant ad numerum Caathitarum, vsquequo facta est distinctio tempore Dauid: ipse enim ordinauit Sacerdotes in sortes suas,& Leuitas per se.Si tamen non fuisset facta illa distinctio, semper mansisset cõputatio Sacerdotum sub Caathitis, & sic fuissent populi Amramitarum sub cognatione Caath.

[Iesaaritas,Hebronitas,& Ozielitas.] Istæ sunt aliæ tres
K familiæ Caathitarum denominatæ,à tribus filijs supra positis; & posset aliquis dicere ad quæstiones quæ supra fiebant,quia Amramitæ non vocantur hic populi,sed omnes istæ quattuor cognationes simul vocantur populi,de quibus Amramitæ faciunt vnum populum.

[Hæ sunt familiæ Caathitarũ.] Idest,istę quattuor quę supra nominatæ sunt, quæ omnes deriuatæ sunt à Caath, [Recensitæ per nomina sua] Potest dupliciter hoc intelligi: vno modo,ꝙ referatur ad familias,s.ꝙ istæ quattuor familiæ recensitæ sunt per nomina sua,i. qñ computabatur Tribus Leui, istę quattuor familię distinctę per nomina sua computatæ sunt,vt supra habetur, s.ꝙ fuerunt imposita eis quattuor nomina. Alio modo referri potest ad eos qui erant sub familia,& tunc est sensus,ꝙ istæ familiæ fuerunt per nomina sua recensitę,id est,omnes qui erant in istis familijs fuerunt recensiti per nomina, & hoc siue

F magni,siue parui,vt patet immediatè,& computando eos qui sunt in familia computatur ipsa familia.

[Omne generis masculini.] Feminæ inter Leuitas non computatæ sunt,neq etiam inter alios Israelitas. Ratio est: quia alij Israelitæ numerabantur potentes procedere ad bellum,feminæ autem non poterant procedere ad bellũ, ideo non cõputantur;Leuitæ autem computabantur hic, ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, feminæ autem nó poterant commutari pro primogenitis, cum primogenita feminina non sint redemptibilia.

[Ab vno mense supra.] Causa supra assignata est, scilicet,quia Leuitæ dabantur hic pro primogenitis Israelitarum,sed primogenita rediműtur post vnum mensem, vt patet infra 18.cap. ergo computatio istorum debebat fieri ab vno mense,& supra.

An filij Aaron computati fuerint cum Amramitis. Quæst. LI.

COnsiderandum est circa ea, quæ supra dicta sunt de populis Amramitarum, ꝙ aliqui dicunt per Amramitas non intelligi hic filios Aaron:sed solum filios Moysi, & Mariæ sororis eius. In quo primo dubitatur, an filij Aaron computati fuerint hic sub Amramitis.

Dicunt quidã, ꝙ non;& hoc,quia filij Aaron erant Sacerdotes? Amramitę autem, qui hic cõputantur sub Caathitis,ad Leuitas pertinent,ideo non sunt Sacerdotes. Ad hoc respondendum est,filios Aaron cõputati hic sub Caathitis: Nam licet quantum ad officia non pertineant filij Aaron ad Caathitas,pertinent tamen quantum ad numerum,quoniam in summa omnium qui ponuntur hic, necessario includuntur Sacerdotes.

Inconueniens autem quod esse videtur, si computentur Sacerdotes sub Caathitis,est:quia Caathitæ destinantur ad portandum vasa Sanctuarij,vt patet hic,& infra,4. cap. Sacerdotes autem nihil horum portare debebant,sed solum ministrabant in Sanctuario, & quantum ad hoc dicitur non esse sacerdotes sub Caathitis, s.quantum ad officium, benè tamen sunt sub eis quantum ad numerum, & quòd fuerint sub eis, patet, quia omnes Leuitæ assumpti sunt hic ad commutationem pro primogenitis Israelitarum,vt patet in littera.Sed ad hoc non solum alij Leuitæ proficiebant,sed etiam filij Aaron, cum essent de Tribu illa,& nó videbatur esse aliqua causa,quare magis abijcerẽtur isti à numero quam ceteri. Ideo rationabilius erat
I istos cõputari q̃ reliquos; quod patet: quia Leuitæ cõputatur hic, & cõmutãtur, quia applicantur in cultum Dei, vt patet infra in littera. Sed magis applicabantur Aaronitæ ad cultum Dei quam ceteri, cum isti essent Sacerdotes,& ministrarent in Sanctuario. ceteri autem in alijs ministerijs minoribus, necesse ergo fuit computari hic inter Leuitas Aaronitas,sicut ceteros.

Hoc autem supposito,necesse est,quòd computarentur sub Caathitis,quod patet: quia vel cõputati sunt sub Caathitis, vel Gersonitis,aut Meraritis,sed non sub Gersonitis,& Meraritis,ergo sub Caathitis.quòd sub istis duabus familijs non computarentur filij Aaron,patet: quia non pertinebant ad eas quantum ad officium, nec quãtum ad genus:ideo rationabilius erat sub eis computari;quod autem necesse sit dici computatos fuisse sacerdotes sub ali-
K qua istarum trium familiarum,patet:quoniam omnes Leuitæ dati sunt pro Israelitis primogenitis, & summa eorum fuit vsque ad 22. millia. Summa aũt primogenitorũ Israelitarum fuit 22. millia 273. & pro istis 273. qui superabant, iussit pecuniam dari,vt patet infra,ergo necesse est in ista summa includi Aaron cum filijs suis, aliàs daretur, quod nó fuissent dati in commutationem pro primogenitis, sicut ceteri Leuitæ, quod falsum est. Hoc patet: quia ista summa totalis colligitur ex omnibus istis summis partialibus Leuitarum, vt patet inducendo,sed in nulla earum poterant computari Sacerdotes,nisi sub Caathitis.ergo sub eis computati sunt.

Dicendum igitur, quod non solum vocantur hic Amramitæ filij Moysi,& Mariæ,vt quidam dicebant,sed vocabantur etiam filij Aaron.

An

An filij Mariæ sororis Moysis inclusi fuerint sub Amramitis. Quæst. LII.

QVærebatur secundo de filiis Mariæ sororis Moysis, an includerentur sub Amramitis? Et dicũt quidam, quod sic; Sed non potest stare: quia ipsa fuit accepta in vxorem à viro alterius Tribus, vt omnes confitentur; ergo filii eius non pertinebant ad Tribum Leui, sed ad alteram: quoniam filii semper denominantur de familia patrum, & non matrum. Sic patet supra, 1. & 2. c. s. per familias, & domos patrum suorum. de Maria, quod contraxerit cum viro alterius tribus declaratum est Exodi 35. cap. & 38 Item, licet Maria soror Moysis contraxisset cum aliquo Leuita, tamen ille non potuit esse de genere Amram, quia ipsa erat filia Amram, vt patet Exodi cap. 2 & non contraxisset cum fratre suo: hoc enim semper fuit prohibitum, etiam in lege naturæ, & nulli gẽti vnquam licuisse visum est, nisi in principio ætatum sæculi. propter necessitatem, cum nõ essent aliæ feminæ. Item, quamquam Maria voluisset contrahere cum aliquo fratre suo, non habebat, nisi Moysen, & Aaron, cum nullo tamen horum contraxit: quia Aaron habuit vxorem Elisabeth de tribu Iuda, vt patet Exod. cap. 6. Moyses autem habuit vxorem de Madian, vt patet Exodi 2. cap. vel Æthiopissam, vt patet infra 12. cap. ergo non Mariam. Item, dato, quod Maria fuisset accepta in vxorem ab Aaron, vel Moyse, filii Mariæ essent filii Moysis, vel Aaron, & sic non distinguerentur populi Amramitæ per filios Aaron, & Moysis, & Mariæ. Si autem dicamus Mariam contraxisse cum aliquo Leuita Caathita, Gersonita, vel Merarita, filii eius vocarentur vel Caathitæ, vel Gersonitæ, aut Meraritæ, & non Amramitæ, quia non dici deberent à nomine matris, sed patris, non stat ergo nominari filios Mariæ inter Amramitas, sed solum filios Aaron, & Moysis. [Habebunt excubias Sanctuarii.] Hic ponitur officium Caathitarum, & dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest, curam de custodiendo Sanctuarium, non quantum ad omnes partes, sed quantum ad vasa, quæ ad officium eorum pertinebant; Vel dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest vigilare super Sanctuarium, ne aliquis de popularibus illuc accederet; hoc autem omnibus Leuitis cõmune erat: ideo primus sensus est melior. [Castrametabuntur ad Meridianam plagam.] Idest, in latere Meridiano Sanctuarii, quoniam Sanctuarium erat quadratum, & per quattuor latera eius Leuitæ ponebant tentoria sua, ne accederet aliquis laicorum, istis autẽ dabatur Meridiana plaga. [Principesque eorum erit Elisaphan.] Describuntur familiæ Leuitarum sub principibus suis, & isti erant ordinati secundum quod principes populi, scilicet quod illi qui veniebant per lineam primogenitorum ab ipso capite tribus, vel familiæ, essent principes tribus, vel familiæ: Elisaphan autem erat princeps, quia videbatur venire de primogenitis tribus illius, in qua erat. Sed hoc falsum est: quia Elisaphan erat filius Oziel, vt patet Exod. 6. capit. & adhuc non videbatur esse primogenitus eius, sed Misael, quia primo in ordine ponitur Misael, vt patet eodem. c. Et tamen, dato, quod esset Oziel primogenitus, Oziel tñ non erat primogenitus patris sui Caath, sed vltimus: nam inter quattuor filios Caath, Oziel vltimus ponitur, vt patet Exo 6. c. & hic. Nõ erat ergo iste Elisaphan princeps Caathitarum, quia fuisset de linea primogenitorum, vt quibusdam videbatur. Sed quia sic ordinatũ est, vt esset princeps, non tamẽ erat ipse princeps totaliter in illa familia: nam Eleazarus erat princeps Leuitarum, vt patet infra. in littera. Iste Elisaphan est qui extulit Nadab, & Abiu mortuos ex Sanctuario, vt patet Leu. 10. c. quoniam erant fratrueles Aaron Elisaphan, & Misael. [Et custodiẽt Arcã.] Hic ponuntur vasa pertinentia ad Caathitas, & dicitur, quod custodiant ea, sed non intelligitur hoc quando sunt in Sanctuario: nam tunc magis sacerdotes custodiebant, qui neminem permittebant intrare in Sanctuarium. Vel si largius accipiatur, non solũ pertinebat cura ista ad Caathitas, sed ad omnes Leuitas, qui excubabant in circuitu sanctuarii, vt patet in hoc c. Sed dicitur, quod custodient Arcam, & alia vasa, s. in itinere, quia isti portabant, & non

A alii Leuitæ: cum autem isti portarent vasa, nõ accipiebant ea per seipsos, sed sacerdotes dabant ea illis inuoluentes primo palliis, vt patet seq. c. [Mensamque.] Ista est Mẽsa propositionis quę erat in prima parte Tabernaculi, in quã solum introibant sacerdotes, & ponebantur in hac mensa panes propositionis, qui semper ibi erant. 12. & mutabantur per singula Sabbata, vt patet Leu. 24. c. erant ibi etiam vasa aurea mortariola, turibula, phialæ, & cyathi, vt patet Exo 25. c. [Et Candelabrum.] Istud erat Candelabrum aureum de cuius fabricatura habetur Exo. c. 25. & sacerdotes ministrabant in eo disponentes lucernas in mane, & vespere, de quo Exo. 27. cap. & 30. [Altaria.] Ista sunt duo altaria, quæ solum erant in sanctuario, s. altare thymiamatum, quod erat intra Tabernaculum coopertum auro, & cremabatur in eo quotidie thymiama mane, &
B vesperi, & nunquam fiebat ibi aliquod sacrificium, vt patet Exo. 30. c. alterum erat positum in atrio Tabernaculi ante ostium, & in hoc fiebant omnia sacrificia, nec permittebatur aliud esse in tota terra Israelitarum, de cuius fabrica, & vasis, habetur Exo. 27. c. [Et vasa sãctuarii in quibus ministratur.] Pertinebat etiam ad Caathitas portare omnia vasa ministrationis Distinguuntur autem hic vasa ministrationis ab Altaribus, Mensa, Candelabro, & Arca, quoniam hic accipiuntur vasa stricte. Large. n. omnia quæ erant intra Sanctuarium, & non erant partes eius, vocabantur vasa. Sed propriè dicuntur vasa, ea, quæ ad ministrationem spectabant & mouebantur, & super quę ministrabatur; ea autem quæ non mouebantur, non vocantur vasa. Ideo Arca fęderis non vocabatur vas, quia in ipsa nõ fiebat aliqua ministratio, nec mouebatur. Altare quoque
C thymiamatis non mouebatur, nec erat vas. habebat tamẽ vasa, s. turibula, siue ignium receptacula, in quibus ministrabant in illo, & ista pendebant in altari holocaustorũ de quo Exo. 27. c. Candelabum ex prædicta causa nõ erat vas, sed ministrabatur super illud; & habebat vasa. s. emũctoria, & ea in quibus extinguebantur emuncta, vt patet Exod. 25. cap. Habebat etiam infusoria aurea pendentia in rostris, vt Zachar. c. 4. Mensa propositionis nõ erat vas, quia non mouebatur ad ministrationem, sed ministrabatur in ea, quia ponebantur ibi panes; habebat etiam vasa quæ supra dicta sunt, vt patet Exod. 25. cap. Altare holocaustorum non erat vas, sed ministrabatur super illud, & habebat vasa, scilicet ignium receptacula, & vncinos, tridentes, fuscinulas, & lebetes, vt patet Exod. 27. c. & seq. c. Hæc autem propriè vasa sunt, quia in eis ministrabatur
D per motum ipsorum, atque in illis aliquid continebatur, quæ est proprietas vasorum. De Labro æneo, & basi sua, nihil dictum est ad quos Leuitas pertineret portatio eius; & manifestum est quod pertineret ad Caathitas: nã Gersonitæ, & Meraritæ portabãt ea quę erant partes sanctuarii, Labium autem æneum non erat de partibus Sanctuarii, sed de vasis, Ideo ad Caathitas pertinebat portatio illius, quia ipsi portabant omnia vasa; de illo tamẽ nihil expressum est. Sed potest intelligi hic, cum dicitur omnia vasa sanctuarii, in quibus ministratur, vel potest intelligi per clausulam generalem quæ infra habetur, & velum, i. quod pertinebat ad Caathitas portare velum sanctuarii. Dicitur autem velum, illud, quod pendebat ante Sancta Sanctorum coram quattuor columnis, de quo Exo. 26. c. alia autem quæ pendebant, s. in introitu Tabernaculi ante columnas quinque, & in introitu Atrii, non vocantur
E vela, sed tentoria. Istud autem velum est, de quo dicitur Matt. 27 c. Et velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum, s. quod tunc reuelatus est locus Sancti Sanctorum, quem tegebat velum.

Quomodo Caathitæ portabant velum Sanctuarij. Quæst. LIII.

SEd dicet aliquis, quomodo Caathitę portabant velum, cum ipsi nihil portarent de partibus Sanctuarii, sed de vasis, velum tamen de partibus Tabernaculi erat? Item, quia dicebatur ad Gersonitas pertinere portatio omnium quę erant in Tabernaculo mollia, vt de pellibus, & telis, & velum de his est? Respondendum est, ad Caathitas non pertinere velum tanquam aliquid quod ipsi

per se portarent, sicut vnum de oneribus suis: sed portabãt tanquam aliquid de quo ligabatur, & tegebatur vnum de oneribus suis. Nam cum deponebatur Sanctuarium, Sacerdotes tollebant velum Sancti Sanctorum, & operiebant Arcam, & tunc cum Caathitæ portarent Arcam, necesse erat vt portarent etiam velum. Sic patet seq. c. non tamen distinguitur portatio veli contra portationem Arcæ, sicut non distinguitur portatio funiculi, à portatione oneris, quod funiculo ligatur, cum sit aliquid dispositiuũ. Si tamen velum fuisset aliquid per se portabile, & non ad velandum Arcam, non portarent illud Caathitę, sed Gersonitæ, sicut portabant cetera operimẽta Sanctuarij. [Cunctamq; huiuscemodi supellectilem.] Ponitur hic clausula generalis omnium quæ portabantur à Caathitis, & per istam non potest aliquid addi ad superiora, nisi Labium æneum cum basi sua: nam non fuit facta mentio supra de illo, nec in conuenienter intelligi potest per illud, quod dicebatur, Et vasa quibus ministratur in Sanctuario, quia Labium æneum non dicebatur vas ad ministrandũ, cum in ministratione non moueretur, alias tamen bene vocabatur vas: quia in se continebat aquam ad lauandum pedes, & manus Sacerdotũ, & hoc etiam ad Caathitas pertinebat, quoniam erat de vasis, vel pertinentibus ad vasa, & non erat pars Sanctuarii. Et cum hic dicitur, cunctam huiusmodi supellectilem, nõ est referendum ad id, quod immediatè dictum est, scilicet, ad velum: quia tunc est sensus, quod portarent Caathitæ velum, & omnia similia, scilicet, cortinas, & alia operimenta. Hoc tamen falsum est: quia ad Gersonitas ista pertinebant; sed illud demonstratiuum (huiusmodi) refertur ad supellectilia superiora, quæ sunt vasa, & tunc est sensus, quod portabant Caathitæ omnia superiora vasa, & similem supellectilem. [Princeps autem principum Leuitarum.] Supra ponebatur in qualibet familia vnus princeps, hic ponitur super omnes principes ali us princeps, vt iuberet eis quid præcipere deberent familiis suis, & iste erat Eleazar filius Aaron.

Cur filij Aaron non ponantur principes super principes populi, sicut ponebantur super principes Leuitarum. Quæst. LIV.

SEd dicet aliquis, quare non ponebantur filij Aaron principes super principes populi, sicut ponuntur super principes Leuitarum?

Respondendum est, hoc fuisse, quia licet ceteri Israelitæ essent subiecti Sacerdotibus quantum ad aliquid, inquantum erant prælati sui, non erant tamen ministri eorũ, nec in aliquo seruiebant eis. Leuitæ autem erant ministri Sacerdotum, & dati fuerant eis, vt seruirẽt ipsis. Sic patet supra cum dicitur: Applica tribũ Leui, & fac stare in conspectu Aaron Sacerdotis, vt ministrent ei, & excubent, & postea dicitur: Dabisq; dono Leuitas Aaron, & filiis eius. Debuit igitur constitui aliquis de filiis Aaron princeps super Leuitas, sed non super principes Israelitarum. [Eleazar Sacerdos filius Aaron Sacerdotis.] Fuit positus princeps Eleazar: quia ipse erat nunc succedens in primogenitura filiorum Aaron, cum mortui fuissent duo priores, s. Nadab, & Abiu, & ipse erat futurus Sacerdos magnus post patrem suum, vt patet infra, cap. 20. Vocatur Eleazar Sacerdos, non per excellentiam, sicut vocatur aliquando Aarõ sacerdos, quia hoc pertinebat solum ad sacerdotem Magnum, Eleazar tamen nõ erat tunc sacerdos Magnus, sed Aaron, sed dicitur sacerdos, quia consecratus erat, vt patet Exod. 29. & Leu. 8. c. & hoc modo, Ithamar frater eius vocabatur sacerdos.

[Erit super excubitores custodiũ Sanctuarii.] Idest, iste Eleazar præerit omnibus qui custodiunt Tabernaculum. omnes Leuitæ custodiebant Tabernaculum excubantes in circuitu eius, ideo qui constituitur princeps omnium excubitorum, constituitur princeps omnium Leuitarum. Non erat tamen princeps super Aaron, & Moysen qui erant Leuitæ, quoniam isti erant maiores. [At verò de Merari.] Hic ponitur tertia familia Leuitarum qui vocantur Meraritæ à tertio filio Leui, qui dicitur Merari. [Erũt populi Moolitæ, & Musitæ.] Istæ erant duæ familiæ nomino-

F res sub familia Merari, denominatæ à duobus nepotibus Leui, scilicet Mooli, & Musi. Dicuntur populi Moolitæ, & Musitæ, idest familię, vel turbæ, quia quęlibet istarum familiarum continebat multos viros quoniam numerati sunt in eis 6200, vt patet infra.

[Recensiti per nomina sua.] i. omnes qui erant in his duabus familiis Moolitarum, & Musitarum, fuerunt numerati per nomina, & scripti sunt siue magni, siue parui. [Omnis generis masculini ab vno mẽse, & supra.] De his duobus, s. quare ab vno mense computarentur, & quare soli masculi, causa supra data est. [Princeps autem eorum Suriel.] Hic ponitur princeps omnium Meraritarum, an verò iste esset de linea primogenitorũ Merari, non cõstat: sed quamquã non sit, nihil differt, quia satis poterat cõstitui princeps super familiã Meraritarum, sicut Elisaphan
G filius Oziel erat princeps in familia Caathitarum, sed nõ erat de primogenitis. [In plaga Septẽtrionali castrametabuntur.] Ad Meraritas pertinebat castrametatio in plaga Septentrionali; i. ad latus Septentrionale Sanctuarii, erãt quippe Leuitę distributi per castrametationes, & ad Meraritas pertinuit iste locus Septentrionalis. [Erunt sub custodia eorum.] Hic ponitur quid pertineret ad officium Meraritarũ in portando. [Tabulæ Tabernaculi.] Isti portabant omnes res duras, quę erant partes Sanctuarii, inter has primæ erant tabulæ, ex quibus construebatur Tabernaculum, & a quibus denominabatur. Erat. n. Tabernaculum domus portatilis, cuius primum erant tabulæ: habebat. n. tabulas 48. quia in tribus lateribus habebat tabulas .s. Occidentali, Meridiano, Aquilonari: Orientale autem erat apertum; in latere Aquilonari erant tabulæ 20. & in
H Meridiano totidem, in Occidentali autem octo, vt patet Exo. 26. c. has portabant Meraritæ super plaustra, quia nõ poterãt portari super humeros virorum; sic etiam de Gersonitis erat, vt patet infra, c. 7. [Vectes.] Idest Meraritæ portabant vectes: dicuntur autem esse vectes quędã ligna magna, & longa, quæ erant posita transuersaliter in dorsis tabularum, & immissa per anulos aureos, vt tenerentur tabulę simul; nam ipsæ coniungebantur per incastraturas, & non habebant aliud retinaculum, nisi vectes, qui erant in lateribus. Isti vectes non erant aliquid portabile separatim à tabulis, sed necesse erat, vt portans tabulas, portaret quoque vectes, sicut non distinguitur funiculus ab onere, quod ligatur funiculo in portatione. Accipiuntur autem hic vectes largè: propriè enim dicuntur vectes ligna in quibus aliquid vehitur, vnde à vehẽdo vectes dicti sũt
I & sic propriè Altaria habebant vectes, & Mensa, & Arca, quia portabantur in eis, tabulę tamen non portabantur in vectibus, sed erant ad continendum ipsas tabulas sub eadem compage, vt patet Exo. 36. cap. [Ac columnæ.] Hoc etiam ad Meraritas pertinebat. Dicuntur hic columnæ Sanctuarii illæ, in quibus pendebant vela, & tentoria ad tegendum in circuitu Sanctuarii. Erant autem quædam istarum columnarum de lignis Sethim, aliæ erant æneæ: nam illæ quæ erant in ostio Tabernaculi, & ante Sancta Sanctorum, erant de lignis Sethim, quæ verò in circuitu Atrii, erãt ęneæ, totus autem numerus columnarum erat 69. nam in Atrio erant 60. columnæ ęneæ, s. 20. in latere Aquilonari, & totidem in Meridiano, in Occidentali autem 10. & totidem in Orientali. erant autem ad ostium Tabernaculi quinque columnæ de lignis Sethim, & an-
K te sancta sanctorum erant quattuor, quæ simul faciunt 69. columnas, & has omnes portabant Meraritæ. [Bases earum.] Idest bases columnarum, vel intelliguntur etiam bases pro basibus tabularum. Pro quo sciendum, ꝙ tabulę Tabernaculi ad hoc, ꝙ firmiter tenerentur erectę, cauabãtur in parte inferiori qua adhęrẽt terrę, & ponebatur duæ bases argenteæ in qualibet earum, quæ erant in modum paxillorum acutorũ, & infigebantur terrę, & sic tenebantur tabulæ, ne ad alterutrum caderent. Aliæ bases autem erant columnarum quæ ponebantur sub columnis, & nõ habebant figuram basium priorum, secundum quod aliqui dicunt, sed erant amplæ, & rotundæ, sed an verum sit Exod. 27. cap. & 36. declaratum est. hic tamẽ magis intelligitur de basibus columnarũ, quam tabularũ. [Et omnia, quæ ad cultum huiuscemodi pertinent.] Id est, portabunt etiã Meraritę omnia, quæ pertinent ad similem ministratio-

Vectes quid significet.

De columnis tabernaculi.

De tabulis tabernaculi.

tionem, scilicet ea, quæ pertinent ad tabulas, vel columnas, & bases. Erant enim aliqua ferramenta in Sanctuario ad figendum paxillos, & disponendum loca pro tabulis, vel basibus columnarum, & ista portabant Meraritę: Gersonitæ etiam figentes paxillos tentoriorum operimentorum, & cortinarum alijs instrumentis ferreis vtebantur, quæ ad eorum portationem pertinebant, non enim poterant ista fieri sine instrumentis, & quamquam talia non exprimantur, tamen intelliguntur, quod patet ex eo, quod habetur Iosue 6. cap. scilicet quod omne aurum, & argentum, & ęs, ferrum, &c. in thesauris Domini conseruata sunt: ecce enim ibi iussit reponi ferrum in thesauris Sanctuarij, ergo aliquis vsus ferri esset in Sanctuario: nulla tamen pars Sanctuarij aut vas ministrationis erat de ferro, vt declaratum fuit Exod. 25. c. ideo necesse est intelligi, quod Leuitæ habuissent instrumenta ferrea ad figendum, vel

Necesse est poni aliqua ferramenta in sanctuario.

B deponendum Sanctuarium, vel dicitur hic omnia, quę ad huiusmodi cultum pertinent, id est, omnia quæ talia sunt qualia tabulæ, & columnæ, & bases. s. quod essent partes Sanctuarij, & essent duræ. dicitur hic, quæ pertinēt ad huiusmodi cultum, id est ad huiusmodi ministrationem: signat enim cultus honorem, vel seruitium: hic autem nō potest accipi pro honore, sed pro seruitio, vel ministratione, & tamen non proprie dicuntur ea, quę sunt partes Sanctuarij pertinere ad ministrationem. Sed solum vasa, quæ mouentur in ministrando. [Columnæque atrij in circuitu.] Columnę superiores erant columnę Tabernaculi. s. quinque in ostio Tabernaculi, & quattuor antè Sancta Sanctorum. istæ autem quæ hic dicuntur sunt columnæ in circuitu atrij, & erant 60. [Cum basibus suis.] id est, etiam

C portabāt Meraritæ bases columnarum cum eis, quoniam columnę ad hoc, vt manerent fixæ in terra, indigebant basibus, cum nullum pondus eis immineret sustinens illas, ne in alterutrum caderent, sicut erat de tabulis. [Et paxilli cum funibus.] Paxilli erant de rebus duris pertinentibus ad partes Sanctuarij, sicut tabulæ, & columnæ, & ad Meraritas pertinebat deportatio corū, sed quomodo portabant Meraritæ funes, quia isti erant de rebus mollibus pertinentibus ad cortinas, & operiměta, quę sunt sub cura Gersonitarū? Respondendū est, quod aliqui erant funes alligati cortinis, & religabātur postea paxillis, vt fortiter cortinę tenerentur, alij autē erāt funes alligati paxillis, & inhęrētes illis, qui postea religabātur ad cortinas, vel alia operimēta: funes autē qui adhęrebant paxillis, & postea religabantur cortinis, ad vsū pertinent, & portationē Mera

Quæ Meraritæ portabant funes.

D ritarū, qui vero cortinis inhęrentes postea religabātur paxillis, vel colūnis, sequūtur officia Gersonitarū, & quamquā ad Meraritas nō pertineat portare aliquid, quod sit molle, vt funiculi, quia tamē adhęrent rebus portatis ab ipsis, ipsi portant, sicut dicebatur supra de Caathitis, qui nihil portabant de partibus Sanctuarij: portabant tamen, velū, quod erat antè Sancta Sanctorum, non quasi principale onus, vel per se, sed tanquam aliquid adhęrens oneribus eorum, quia indè velabatur arca, quam ipsi portabant.

[Castrametabuntur antę Tabernaculum fœderis.] i. ad orientalem plagam.

[Moyses, & Aaron cum filijs suis.] Posita fuerāt supra loca castrametationum trium familiarum Leuiticarum. Manebat ergo quartum latus Sanctuarij non custoditū, scilicet latus orientale, ideo data est pars illa ad castrametationem Aaron, & Moysi cum filiis suis.

E Sed dicet aliquis, quod isti iam susceperant locum castrametandi inter Caathitas. nam supra probatum est, quod illi numerarentur inter eos.

Respondendum est, quod quamquam Aaron & Moyses computarentur in familia Caathitarum, tamen officiū Aaron, & filiorum suorum erat valde distinctum ab officio Caathitarum, vt supra declaratum est: ideo dabatur eis locus diuersus castrametandi.

Quare Moyses cum filiis suis castrametabatur ad partem Orientalem Tabernaculi cum sacerdotibus, cum ipsi non essent Sacerdotes. Quæst. LV.

SEd quæretur, quare Moyses & filii sui castrametabantur ad partem Orientalem cum sacerdotibus, cum ipsi

A non essent de illis, sed magis debebant poni cum Caathitis? Respondendum est aliter esse de Moyse, & aliter de filiis suis: nam Moyses quamquam non esset Sacerdos, erat tamen maior, & dignior Sacerdotibus, quia ipse pręcipiebat Sacerdotibus, & erudiebat eos in lege: ideo non debebat poni inter Caathitas, sed magis tanquam caput sacerdotū: filii autem Moysis aliter se habebant, quoniam ipsi non erant alicuius dignitatis, vel officij excellētis, propter quod segregarentur à Caathitis, & ponerentur cum sacerdotibus ad partem Orientalem, fiebat tamen hoc propter Moysen, ne filij sui essent segregati ab eo: postea autem crescente numero filiorum Moysis, non manserunt cum sacerdotibus, sed cum Caathitis, sic patet 1. Paralip. cap. 23. cum dicitur. Moysi autem hominis Dei, filij, annumerati sunt inter Leuitas: ideo nunc, tam quia pauci erant,

B quam propter patrē suum manere debebant ante ostium atrii ad partem Orientalem.

Cur pars Orientalis fuit data Aaron, & Moysi, aliæ autem alijs Leuitis. Quæst. LVI.

SEd quæretur quare ista pars Orientis fuit data Aaron, & Moysi, aliæ autem alijs Leuitis.

Respondendum est, quod in parte Orientali erat ostiū atrii, & non licuit ibi esse alios Leuitas: nam sicut interdictū erat omnibus Israelitis accedere aliquo modo ad Sanctuarium, ita interdictum erat Leuitis introire in illud, potissime in Tabernaculum; solis. n. sacerdotibus hoc conueniebat, si tamen fuisset aliis Leuitis datus locus Oriētalis ad castrametandū, potuissent intrare quādocunq; vel-

C lent in Tabernaculum, & in Sancta Sanctorum nemine prohibente, & hoc fuisset eis ad mortem: sacerdotibus autē non erat illicitū illuc introire: eis ergo conueniebat ista pars, sicut. n. prohibebant Leuitę Israelitas ne accederent ad Sanctuarium; ita sacerdotes prohibebant, ne accederēt Leuitę ad introeundum in Tabernaculū, & iste fuit conueniens ordo castrorum. Item factū fuit hoc: quia Aaron, & filii sui introibāt quotidiè in Tabernaculū. Alij autem Leuitæ non introibant: erat ergo conuenientius istos manere ad ostium atrii, quam reliquos de Aaron, & filiis suis patet, quia temporibus suis oblationū ipsi offerebant quotidie in mane, & in vespere sacrificia, & thymiama, atque lucernas componebant, pro quibus multoties ingrediebātur in Tabernaculum: de Moyse autem etiam dicendum est, quod ipse intraret in Tabernaculum, & Sancta San-

D ctorum, quandocunque vellet ad inquirendū à Deo oraculum, vt patet infra 7. c. Item fuit data istis pars Orientalis ad castrametandum, quia erat dignior, & excellentior: dignioribus ergo dari debuit. s. sacerdotibus, & Moysi. Itē ista pars erat periculosior, quia per eam patebat introitus ad Sanctuarium, & non per alias: magis ergo debuit custodiri, & ab hominibus maioris intelligentiæ, & diligentiæ custodienda erat, cuiusmodi erant sacerdotes, & Moyses. [Ante Tabernaculum fœderis.] Soli sacerdotes, & Moyses cū filiis suis dicebantur manere ante Tabernaculum, sed non in circuitu eius.

Sacerdotes non poterant castrametari intra atrium in circuitu Tabernaculi, alioquin numquam commiscerentur vxoribus, Quæst. LVII.

E INtelligendum tamen est, quod isti non erant die ac nocte intra atriū Tabernaculi in circuitu ipsius Tabernaculi vel antę ostiū eius. Nulli. n. homini hoc licebat, nisi sacerdotibus tempore consecrationis suę, in qua per 7. dies manebāt intra atriū Tabernaculi non exeuntes nocte, ac die, vt patet Leu. 8. & 10. c. Si aūt sacerdotes, & Moyses castrametatētur in circuitu tabernaculi, intra atriū nocte ac die manentes, necesse esset vt ibi manerent coniuges & filij, alioquin nunquā vacarēt generationi sacerdotes, & nunquā cum vxoribus suis cōmunicarent, quod esset cōtra modū œconomicū: oportet. n. conuiuere viros vxoribus. Si autem essent intra atrium Tabernaculi, fieret ibi commixtio maritalis, quæ erat ibi illicita. Non enim licebat coeunti cum vxore sua accedere ad aliqua sancta, donec lauaret corpus suum aqua, & etiam ipse summus sacerdos non poterat

facere aliquam ministrationem sacram, die qua cognouisset vxorem, donec lauaret corpus suum aqua, vt patet Leuit. 5.c.s. Vir, de quo egreditur semen coitus, immundus erit vsq; ad vesperum. Et ex hoc infertur, quod non faciebat Summus Sacerdos omnia sacrificia quotidie, quia tunc sequeretur, quod numquam deberet accedere Summus Sacerdos ad vxorem suam: nam quotidie fiebant ad minus duo holocausta. s. matutinum, & vespertinũ, vt patet Exod. 29. & infra. c. 28. Et tamen aliquando Sacerdos magnus accedebat ad vxorem suam; alioquin. n. non gigneret filios sibi successores. Dicendum ergo est, quod Sacerdos magnus non immolabat quotidie, sed Sacerdotes minores faciebãt sacrificia, & alia ministeria: sacerdos autem magnus faciebat quando volebat. Minores. n. erant distincti per 24. vices, & ministrabant sorte, & vna pars illarum ministrabat vno tempore, alia autem ministrabat altero, & sic in quolibet anno ministrabant istæ 24. sortes Sacerdotum. de quibus 1. Paralip. 24. cap. & in qualibet harum 24. partium erant multi Sacerdotes, & inter hos ponebatur sors quis ministraret, sicut patet de Zacharia patre Ioannis, qui sorte exijt, vt offerret incensum. Erat tamen de vice Abia, vt patet Luc. 1. c. & ista pars, quæ vocatur Abia erat 8. inter 24. vices Sacerdotum, vt patet 1. Paralip. 24. c. & hoc modo quamquam essent Sacerdotes polluti coitu, vel alias, non tamen impediebantur ministrationes, quia alij multi erant qui ministrarẽt. De ministrantibus autem dicitur, quod illi non irent in domum suam toto tempore ministrationis, ne haberent occasionem accedendi ad vxores suas, & pollucrentur, & hoc satis patet Luc. c. 1 cum dicitur, & factum est, vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domum suam. & sic videtur, quod ante tempus impletionis sacerdotalis officij non licuit Zachariæ redire in domum suam: patet ergo quod non castrametarentur Sacerdotes intra atrium Tabernaculi, ne ibi pollucrentur cum vxoribus, sed dicitur, quod castrametabantur ante Tabernaculum fœderis, i. in parte Orientali atrij: quoniam hic totum Sanctuarium vocatur Tabernaculum, sicut dicebatur supra. 1. c. s. quod Leuitæ figerent tentoria sua in circuitu Tabernaculi, id est atrij. De alijs tamen non dicitur, quod figerent ante Tabernaculum, sed in circuitu, sacerdotes autem antè, quia erant in parte Orientali, & Oriens vocatur ante, cum distinguatur quęlibet res per sex positiones. s. antè, & retro; dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum: in mundo autem pars Orientalis dicitur esse ante: sacerdotes ergo qui ad illam erant dicebantur esse antè Tabernaculũ. [Moyses & Aaron cum filijs suis.] Aliqui dicunt, quod filij qui hic nominantur, non sunt filij Moysis, sed Aaron, quia filij Moysis computabantur inter Caathitas, & manebant cum eis. Sed hoc non stat, quoniam filij Moysis erant tunc duo paruuli, qui vix haberent tres, vel quatuor annos: non ergo erant seiungendi a solatio paterno, & materno. Nam si dicatur, quod filij Moysis non erant ad partem Orientalem Tabernaculi cum ipso, diceretur eodẽ modo, quod non esset hic vxor eius, & sic darentur diuersæ castrametationes viris, & vxoribus, quod nequaquam licet, potissime, quia filij, cum non sunt emãcipati, sunt in familia patrum: ideo vbi patres sunt ibi manere debent: non solum ergo de filijs Aarõ hoc intelligitur, sed etiã de filijs Moysis. [Habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israel.] Hoc potest referri ad immediatã. s. ad Aarõ, & filios suos, & ad Moysen, & filios suos, vel potest referri ad omnes tres familias Leuitarum supra positas iũctis Sacerdotibus. Primo modo est sensus, quod Moyses & Aaron cum filijs suis habebant custodiam in medio filiorum Israel, i. ipsi custodiebant Sanctuarium inter omnes Israelitas, ne accederent ad ipsum: nam quamquam ad omnes Leuitas pertineret onus Sanctuarij, tamen specialiter pertinebat ad Sacerdotes, cum ipsi obseruarent ostium atrij, ne quis ingrederetur, ita vt alijs Leuitis etiam non pateret introitus: alij autem custodiebant in lateribus vbi non erant portæ, ideo non erat ita specialis custodia, & tũc est sensus, quod inter omnes filios Israel habebant isti curam Sanctuarij, s. quod vetabant, ne quis de Israelitis, siue Leuitis accederet ad introeundum. Alio modo est sensus, quod referentur ista ad omnes familias Leuitarum supra posi-

F tas, & tunc est sensus, quod ad illas pertinebat custodia Sanctuarii in medio Israelitarum, id est, inter omnes laicos, ne accederent ad introeundum in Sanctuarium, nec castrametarentur iuxta illud. [Quisquis alienus accesserit morietur.] Id est, quicunque de extraneis accesserit ad castrametandum cum istis morietur. ista littera intelligitur dupliciter, secundum quod præcedens: si enim referatur solum ad Moysen, & Aaron cum filijs suis, est sensus, quod quicunque accesserit ad ministrandum, siue excubandum in parte Orientali moriatur. Et vocantur hic alieni omnes, qui non sunt filij Aaron, & Moysis: ideo alijs Leuitis non licebat accedere ad castrametandum in parte Orientali cum Sacerdotibus, & Moyse, alioquin morerentur. Si autem intelligatur alio modo, scilicet, pro omnibus Leuitis, est sensus, quod quicũque accesserit de ex-
G traneis ad castrametandum cum Leuitis in circuitu Sanctuarij, morietur, & solum refertur hoc ad laicos, qui vocabantur hic alieni, sed sensus primus est conuenientior hic, & supra. Cum autem dicitur hic, quod qui accesserit morietur. dubium est, an Deus occideret illum, vel deberet occidi sententia iudicis: quid tamen horum sit, supra cap. 1. declaratum est in fine.

[Omnes Leuitæ quos numerauit Moyses, & Aaron.] Hic ponitur summa omnium Leuitarum numeratorum in tribus familijs suis, s. quod erant viginti duo millia, & dicitur quod numerauerunt eos Moyses, & Aaron, supra tamen dicebatur, quod Moyses numerauit Leuitas, & nihil exprimitur de Aaron, sed hoc nihil differt: nam cum hic exprimatur de Aaron numerante, satis constat quod ipse numerauit.

H [Iuxta præceptum Dei.] Hoc potest referri ad duo, primo potest referri ad Aaron, & Moysen numerãtes, s. quod isti duo numerauerunt iuxta præceptum Domini, id est, quia Deus præcepit eis, vt numerarent. Alio modo refertur ad inferiora, scilicet, quod numerauerunt Moyses, & Aaron Leuitas per familias. & domos suas, sicut iusserat Dominus.

[Per familias suas.] Idest, non fuerunt omnes Leuitæ numerati simul in vno cumulo, sed distincti fuerunt per familias suas, & quælibet familia per se numerata est: [In genere masculino à mense vno, & supra.] Causa horum duorum iam posita est supra, & erat hoc commune quantum ad omnes Leuitas, quod soli masculi, & ab vno mẽse, & supra computarentur. [22. millia.] Ista est summa totalis omnium Leuitarum numeratorum in superioribus.

I

An hic computentur omnes Leuitæ. & quare trecenti subticeantur. Quæst. LVIII.

SEd contra hoc aliquis arguet, quod maior sit summa Leuitarum, nam summæ superiores simul collectæ efficiunt maiorem summam, nam numerati sunt 7. millia & quingenta Gersonitarum, octo millia, & sexcenta Caathitarum, & sex millia & ducenta Meraritarum, quæ simul sumpta reddunt 22. millia & trecenta, non est ergo hic summa totalis. Aliquis ad hoc respondebit, quod talis est modus loquendi Scripturę, quæ frequenter non curat de paruis numeris, sed solum numerat maiorem summam, & integram, vt apparet in multis locis. Sed ista responsio non potest stare: quia hic computantur Leuitæ, vt assumantur pro primogenitis omnium tribuum Israel, &
K quia primogeniti totius populi erant 22. millia & ducenti 73. mandauit Dominus eos, qui superant de primogenitis Israel, scilicet, 273. redimi: si autem numerarentur hic treceni Leuitæ qui relinquuntur & superant ex summis superioribus ad istam, excederet numerum Leuitarum in 77. ergo non dimittuntur hic 300. Leuitæ ex illa causa, sed ex alia: si enim computari possent, vel debuissent isti 300. Leuitę, non iuberet Deus redimi 273. primogenitos Israelitarum, qui superant ad hanc summam. Dicendum est ergo secundum quod dicit magister historiæ scholasticæ, & est valdè conforme rationi, quod isti 300. Leuitæ qui hic subticentur, sunt primogeniti inter Leuitas, & quia hic computantur Leuitæ, vt recipiantur loco primogenitorũ totius multitudinis, & etiam ipsi primogeniti Leuitarum erant Domino obligati pro tunc: opor-

oportebat ergo eos redimi, vel Domino applicari. Vnde A non poterant isti 300. Leuitæ pro alijs obligari, cum pro se essent obligati, sicut dicitur Leuit. cap. vlt. de primogenitis, quod primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, vel vouere, & hoc, quia debentur ex ratione primogenituræ. debuerunt ergo isti 300. Leuitæ subtrahi de summa aliorum Leuitarum, qui dabantur in commutatione pro primogenitis Israelitarum, & sic manent 22. millia Leuitarũ. & ista 20. & duo millia, cum nõ essent de primogenitis, non erant Domino obligata, ideo poterant obligari, & commutari pro primogenitis Israelitarum. Vnde dicendum est, quod Leuitæ applicati sũt Domino generaliter: non tamen omnes fuerunt dati pro primogenitis Leuitarum, qui tradendi erant, & applicandi Deo, etiamsi primogeniti Israelitarum omnium applicarentur. Alij autem fuerunt dati Deo non pro seipsis, sed pro Israelitis, quia ipsi non erant primogeniti, sed pro pri- B mogenitis traditi sunt, ideo quia non accesserunt Leuitæ primogeniti ad summam Israelitarum primogenitorum addita sunt in pecunia tot, quot deficiebant in summa. Item pro quolibet horum dabantur quinque sicli, sicut infra habetur in littera.

Nunquam fuit facta post hoc talis commutatio primogenitorum, & Leuitarum, sed quandocunque nascebatur aliquis primogenitus, dabantur pro eo quinque sicli. Quæst. LIX.

Sciendum est, quod ante istud tempus non fuerat aliqua lex de redemptione primogenitorum, eo quòd nõ fuerat causa præcedens ad illam: fuit enim causa liberatio primogenitorum Israelitarum ab exterminatore in Aegy- C pto, & quia ista a modico tempore præcesserat, non facta fuit redemptio. ista autem lex de redemptione non obligabat primogenitos iam natos, quia est generale in legibus, & constitutionibus, & non extenduntur ad præterita, nisi in eis expresse de preteritis caueatur: Deus autem sic fecit hic, quia expressit omnes primogenitos Israelitarum, qui tunc erant, debere commutari, vel redimi: ideo fuerũt hic numerati omnes primogeniti Israelitarum, siue iuuenes, siue veteres, siue paruuli, & omnes Leuitæ traditi sũt partim pro se, partim pro illis: numquam autem postea talis redemptio totius Israelis simul facta est, sed quãdo aliquis primogenitus nascebatur, immediatè applicabatur Domino redimendo eum quinque siclis. Item erat differentia quantum ad alterum, quia nunc fuit facta cõmutatio primogenitorum Israelitarum dando pro eis Leui- D tas: postea verò nulla talis commutatio facta est, quia quã quam nascerentur plures primogeniti Leuitarum, & plures primogeniti Israelitarum, tamen non dabantur primogeniti Leuitarum pro aliquibus Israelitis. Ratio huius erat, quia postquam Dominus semel applicuit sibi hic Tribum Leui fuit semper ei applicita, vsque in sempiternũ, & obligata ad ministrandum, nunc autem quia obligata nõ erat, poterant Leuitæ commutari pro primogenitis Israelitarum obligatis. Facta autem obligatione vniuersali post hoc in omnibus Leuitis, nullus eorum potuit dari pro aliquo Israelita, cum esset personaliter quilibet pro se obligatus, nec poterat dari pro alio personaliter, quia tunc ꝙ meum est ex vna causa totaliter efficeretur meum ex altera, & numquam desijt esse meum, quod est contra regulam iuris, & habetur extra de fide instrum. in cap. inter di- E lectos, necesse fuit igitur, quod post istam primogenitorũ commutationem, & redemptionem factam in monte Synai quicũque primogenitus nascebatur, redimebatur datis quinque siclis, vt patet infra 18. cap.

An Moyses, & Aaron cum filijs suis computentur cum alijs Leuitis ad redemptionem primogenitorum. Quæstio LX.

Circa hoc considerandum est, quod aliqui dixerunt in ista numeratione Leuitarum, sup. positorum non cõputari Moysen, & Aaron, nec filios Aaron, sed filios Moysi, quod probant: quia computando istam summam trium familiarum quæ supra habetur, producitur ista magna sũ- A ma 22. millium, & amplius trecentorum, tamen Moyses & Aaron, & filij Aaron non computantur in illis tribus familijs, a quibus producitur ista summa. Declarant hoc ex loco castrametationis: nam Gersonitæ ad partem Occidentalem castrametati sunt: Caathitæ vero ad Meridianam: Meraritæ autem ad Aquilonem fixerunt tentoria, & ex his tribus familijs collecta est summa prior, sacerdotes tamen, & Moyses non habuerunt castrametationem cum istis, sed in parte Orientali, vt patet in littera. Sed dicendum est hoc esse falsum. Nam tam Moyses, & Aaron, quam filij vtriusque supra computati sunt inter Caathitas, vt probatum fuit necessario. Cum autem isti dicunt Moysen, & Aaron, & filios Aaron non fuisse numeratos cum Caathitis, arguunt hoc ex loco castrametationis, sed non est sufficiens argumentum, quia quantum ad numerum positi fuerunt isti inter Caathitas, quia sic necesse B erat, non tamen quantum ad officium. Adhuc tñ isti errãt, quia dicunt filios Moysi fuisse computatos cum Caathitis, & non Moysen, nec Aaron, & hoc ipsi inducunt ex loco castrametationis, sed in hoc errant. quia filij Moysi castrametati sunt cum eo, & cum sacerdotibus, vt supra declaratum fuit.

Cur Moyses & Aaron, & filii Aaron non computantur loco primogenitorum populi. Et an Aaron esset obligatus ad ministrandum, vel solum ministrauit, quia vocatus est a Deo. Quæstio LXI.

Aliqui autem quærunt, quare non computantur Moyses & Aaron, & filij Aaron loco primogenitorum po- C puli, cum primogeniti specialem Deo cultum perficerent, quod proprie conuenit Aaron, & filiis suis.

Respondent quidã, causam esse: quia Leuitę dari pro primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Aaron autem ad excellentioria mysteria vocatus est cum filijs suis: iõ sine aliqua obligatione a Deo acceptus est, vt patet ad Hebræ. c. 5. Item quia populus dabat istos Leuitas ad seruiendum loco sui: ideo alicui dari, vel mancipari debuerunt. Si autem Aaron, & filii eius darentur etiam pro primogenitis, nullus esset cui traderentur: ideo decuit Aaron, & filios eius liberè ad Dei ministerium vocari, vt alij Leuitæ eis dono a populo traderẽtur, vt patet sup. isto c. Moyses autem pro nullo dari debuit, quia si pro aliquo datus fuisset alicui officio mãciparetur, ꝙ nõ decebat, quia toti populo præerat, & pro oibus Dominum consulebat.

D Ad prædicta respondendum est quæstionem hanc superuacuã esse, quia innititur falso fundamẽto quærẽs rõnem, quare Moses & Aaron cum filijs suis, nõ fuerint dati pro primogenitis Israelitarum: cum tamen ipsi dati fuerint, vt supra probatum est: ideo responsiones ad quæsitũ præsupponentes falsum inutiles sunt: dato tamen, ꝙ præsupponeretur verum in quæstione ista, non essent conuenientes responsiones. Et primo, quando dicebatur, quod Leuitæ dati pro primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Leuitæ autem non dati erant ad maiora. Dicendum est hoc procedere etiam ex errore, quia isti petunt, quod debent probare. s. esse distinctionẽ inter Leuitas, ꝙ quidã dati fuerint pro primogenitis Israelitarum, & alij non. hoc tamen nõ probat, & est contra rationes supra inductas. Cum autem dicunt, quod Aaron à solo Deo E vocatus est sine aliqua obligatione, falsum præsuppõnũt: nam Aaron erat obligatus ad cultum Dei etiamsi nulla harum applicationum facta fuisset, quod patet, quia Aarõ erat de primogenitis, scilicet primogenitus Amram, & ex hoc obligatus erat Deo pro liberatione primogenitorum in Aegypto sicut ceteri, & quando dicuntur nõ fuisse Aaron applicitum ad ministerium Dei. quia fuit vocatus. Respondendum est falsum esse. ad auctoritatem Apostoli, in qua dicitur fuisse Aaron vocatum a Deo, dicendũ est in vocatione Aaron, & applicatione duo esse, scilicet, ministerium, vel laborem, & gradum excellentiæ in ministerio sibi commisso. Quantum ad primum, quod est subire aliquod onus ministerij, erat Aaron obligatus Deo sine aliqua vocatione, sicut ceteri Leuitæ, & hoc ex duobus: primo, quia erat de primogenitis, secundo, quia erat

de

de Leuitis. Quantum ad secundum, scilicet ad gradū honoris ministerij commissi Aaron. Dicendum est, quod fuit Aaron vocatus a Deo: commissum enim fuit sibi summū sacerdotium, quod erat magni honoris immo maximi in populo, & ad istud Aaron non erat applicitus, nec poterat eum petere, nisi Deus eum vocasset, quod declaratur in auctoritate Apostoli ad Hebr. cap. 5. scilicet Nemo sibi indifferenter assumat honorem, nisi qui vocatus est a Deo, vt Aaron: Ecce non dicit eum vocatum quantum ad onus ministerij, sed quantum ad excellentiam honoris. Ad aliā rationem, quando dicebatur, quod populus dabat istos Leuitas, ideo debebant alicui mācipari, sed si Aaron, & Moyses darentur pro primogenitis, deberent mancipari alicui: nullus tamen erat, ideo non debuerunt dari pro primogenitis. Respondendum est istos errare. Nam Leuitæ dati sunt dupliciter, primo dati sunt pro primogenitis Israelitarum, & ista datio fuit Deo, sicut patet in littera, scilicet tuli Leuitas pro omni primogenito, quod aperit vuluam, & quantum ad istam dationem bene potuit dari Aarō cū filiis suis, & Moyses pro primogenitis Israelitarum, nec oportebat quod alicui alteri darentur. Altera donatio est, qua dati sunt Leuitæ minores Aaron, & filijs suis, de qua donatione supra patet in littera: ista autem non fuit, ac si isti soli traderentur pro Leuitis ceteris nō traditis, sed quia Deus volebat omnem ministrationem suam committere Leuitis, & inter hos commisit eam principaliter Aaron, & filijs eius: ideo alios Leuitas fecit sibi dari tanquam subseruientes, hoc tamen non tollit omnes fuisse datos, pro primogenitis Israel, siue maiores, siue minores; isti autem errant, qui existimant donationem Leuitarum factā Aaron, & filijs suis fuisse solum pro primogenitis. Ad alterā rationem, cum dicitur de Moyse, quod si fuisset datus pro aliquo de primogenitis Israel mancipatetur alicui officio quod non decebat, quia erat princeps populi. Respondendum est fuisse datum Moysen pro aliquo de primogenitis populi, nec fuit Moyses ita traditus vt Aaron, quia Aaron erat primogenitus: ideo pro seipso obligatus erat, etiā non fieret ista applicatio, vt supra dictum est. Moyses autem non erat primogenitus, sed natus post Aaron, ideo datus fuit non pro se, sed pro aliquo primogenito Israelitarum. Cum autem dicitur Aaron esse primogenitum, nō est sensus, quòd ipsum primo genuerit pater suus: primo enim genita est Maria soror eius, quod patet, quia Aaron excedebat Moysen solum tribus annis, vt patet Exod. 7. capit. Maria tamen excedebat Moysen annis 10. vel 12. quia quando Moyses nouiter natus, fuit positus in aquis, Maria soror eius obseruabat eum prospiciens a longe, & locuta est cum filia Pharaonis de nutrice danda puero, vt patet Exod. cap. 2. hoc tamen non pertinebat, nisi ad puellā iam discretam: ipsa ergo erat prior Aaron, & Moyse. Dicitur tamen Aaron primogenitus in masculis. Et cum dicebatur quod Moyses applicaretur alicui officio, si datus esset pro aliquo primogenito Israelitarum. Respondendū est esse verum. Cum autem dicitur, quod nō debuit hoc esse, quia præerat toti populo, respondendum est, quod officiū largè accipitur pro qualibet administratione gerēdarum rerum, siue sit in dominando & regendo, siue in quibuscū que alijs ministerijs executiuis: Moyses autem habebat magnum officium, scilicet curam totius populi, in qua nimis grauabatur, vt patet infra 11. c. & hoc erat officiū suū non magis, in quantum Leuitæ, quam in quantum laici. Habebat autem aliud ministerium, quod pertinebat ad Leuitas, scilicet quod doceret in cerimonijs legis, & quod consuleret Dominum pro Israelitis & introiret in sancta Sanctorum: hæc enim ad ministrationem sanctam pertinebant, ideo verum est, quòd Moyses habuit aliquod officium, & datus fuit pro aliquo primogenito de Israelitis.

Maria soror Moysi erat primogenita.

F G H I

Quare leuitica tribus fuit minor inter omnes. Quæstio LXII.

SCiendum autem circa istam summam Leuitarum, quę habetur hic, quod nulla Tribus fuit in toto Israel, quæ minoris numeri esset, quam Tribus Leuitarum, & nulla Tribus maioris numeri fuit, quam Tribus deriuata a Ioseph, si computetur vna, sicut ipse est vnus filius Iacob. quod

F patet, quia summa Leuitarum est hic. 22. millium additis trecentis, qui relicti sunt, & hoc computando ab vno mēse, & supra tam paruulos, quam iuuenes, & etiam vetustissimos, quæ summa si forte reduceretur ad viros bellatores a 20 annis, & supra sicut fiebat in alijs Tribubus Israel, vt patet supra primo, forte non essent octo millia virorū pugnatorum, quod patet, quia in populis plures consueuerūt esse de paruulis, quam de viris computando paruulos, vsque ad 20. annos; detractis ergo omnibus istis paruulis de summa Leuitarum pauci manerent valde: ita vt fortassis non essent tertia, vel quarta pars summæ alicuius alterius Tribus. Et ista Tribus non solum sic se habuit in hac prima numeratione in deserto Synai, sed postea etiam eundem modum habuit. Nam in fine 44. anni àb exitu de Aegypto facta iterum computatione Leuitarum inuenta est summa 23. millium ab vno mense, & supra. Quòd aūt
G Tribus Ioseph esset maioris numeri, quam omnes alię Tribus, accipiendo vnam Tribum filios Ioseph: patet, quia quando hic computati sunt, inuenta est summa filiorum Ephraim 40. millium quingentorum, & filiorum Manasse 32. millium ducentorum, qui simul sunt 72. millia septingentorum, & quamquam hic istæ duæ tribus, quæ faciunt vnam tribum Ioseph non fuerit maioris numeri, quam tribus Iuda, & quælibet alia, fuerunt tamen valde maioris numeri in alijs computationibus, vt patet infra 26. c. vbi filij Ephraim, & Manasses si simul sunt faciunt summam 85. millium, & ducentorum, ad quam summam nulla tribus accessit: erat tamen vnus de filijs Iacob, Ioseph sicut Iudas, & quilibet alius.

Et ait dominus ad Moysen: numera primogenitos se-
H *xus masculini de filijs Israel ab vno mense, & supra, & habebis summam eorum. Tollesque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel, Ego sum Dominus: Et pecora eorum, pro vniuersis primogenitis pecorum filiorum Israel. Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel. Et fuerunt masculi per nomina sua a mense vno, & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Tolle leuitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora leuitarum pro pecoribus eorum, eruntque leuitæ mei: ego sum Dominus. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum leuitarum de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarij. Siclus habet viginti obolos. Dabisque pecuniam Aaron & filijs eius pretium*
I *eorum qui supra sunt. Tulit igitur Moyses pecuniā eorum, qui fuerant amplius, & quos redemerat à Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum iuxta pondus sanctuarij, & dedit eam Aaron, & filijs eius iuxta verbum, quod præceperat sibi Dominus.*

Sūma filiorū Leui.
Numerātur primogeniti omnes Israel.
Numerus primogenitorū. Sicli valor Ex. 30. b Le. 27. c. Ez. 45. d

[Et ait Dominus ad Moysen, numera primogenita sexus masculini.] Hic ponitur numeratio primogenitorum Israelitarum, vt cōmutentur pro eis Leuitæ, & quia vnus Leuita pro vno primogenito Israelitarum dandus erat, necesse fuit, vt sciretur numerus primogenitorum Israelitarum, & numerus omnium Leuitarum simul, vt sic fieret æqua commutatio. [Sexus masculini.] Hic computantur
K primogenita Israelitarum, & solum in masculis: feminæ aūt quamquā primogenitæ non cōputantur hic, alioquin maior fuisset summa primogenitorum Israelitarum.

Quare non computantur primogenita feminina, & an femina possit esse sacerdos. Et quod in templo Apollinis femina virgo erat sacerdos, & non vir.

Quæstio LXIII.

CAusa aūt quare nō computantur primogenita feminina inter Israelitas ponitur duplex. prima quia cōputantur hic primogeniti, vt commutentur, qui alias debebant esse sacerdotes, & Deo prohibente non fuerunt, cum ab hoc pro redemptionem liberentur: feminæ tamen non possunt esse sacerdotes, ideo non possunt obligari Deo ad

tale

A tale ministerium, & consequenter nec redimi, quia vbi non est obligatio, non est redemptio.

Aliam causam dicũt esse huius redẽptionis propter liberationem primogenitorum factam in Aegypto, & quãtum ad hoc dicunt non magis obligari fœminas, quã viros, cum omnes ibi fuerint liberati a percussore, sed dicũt Deum voluisse solos masculos, quia vult sibi perfectiora.

Dicendum tamen est non stare istas rationes: prima.n. non stat de applicatione ad sacerdotium: nam hic non fit redemptio primogenitorum, vt solum applicarentur ad sacerdotium, sed magis qui obligati erant Deo ad ministrandum, si autem obligatio aliqua in fœminis esse poterat, etiam ipsæ redimerentur, quod autem fœminæ possent esse sacerdotes, vel non sint, ex sola institutione est, Nam apud Gentiles in templo Apollinis, in regione delphos fœmina virgo erat sacerdos, & non vir, vt patet per Luc. lib. 3. de bello plusquam ciuili; dato autem φ Deus B nollet fœminas sibi esse sacerdotes, tamen si obligatæ sibi essent, inquantum primogenitæ poterat eas facere redimi, & decebat, sed non fuit factum; ideo non est causa hæc. Alia causa quam ponunt, scilicet, quod erant obligati primogeniti, tam masculini, quam fœminini Deo pro liberatione de Aegypto non stat; nam si obligatæ essent fœminæ quamquam non assumerentur in sacerdotes, tamen daretur pro eis precium in redẽptione, sicut dabatur pro alijs masculinis primogenitis, qui excreuerunt ad summam primogenitorum Israelitarum, sed non fuit. Dicendum ergo causam fuisse huius redemptionis in solis masculis, quia soli primogeniti masculini liberati fuerunt a Deo in Aegypto ab exterminatore: ideo ipsi soli debuerunt redimi, quia ipsi soli erant obligati; quomodo autem hoc fuerit supra declaratum est. [Numera primogenita.]

De quatuor numerationibus Israelitarum: & quando qualibet fuerit. Quæst. LXIV.

SEcundum quosdam ista est quarta numeratio facta in Israelitis post exitum de Aegypto. Prima fuit in Aegypto ad demonstrandum beneficium Dei, qui tot de seruitute liberauit, scilicet sexcenta millia peditum, & computantur ibi pedites, scilicet viri fortes in ea ætate, qua ad bellum procedere possunt, vt patet Exod. 12. cap. Secũda computatio fuit in fabricatione tabernaculi, vbi numerati sunt omnes Israelitæ a viginti annis, & supra ad hoc, φ soluerent singuli dimidium siclum ad vsus Sanctuarij, de quo Exod. 30. & 38. cap. Tertia numeratio fuit quando D computati sunt omnes viri bellatores in multitudine a viginti annis, & supra, non computati sunt Leuitæ, vt patet supra capitulo primo. Quarta computatio est ista, in qua omnes fuerunt, computati ad redimendum primogenitos inter illos.

Sed dicendum est istas nõ fuisse quattuor computationes populi totius, sed solum duas. Nam quando primo dicitur, quòd in exitu de Aegypto fuerunt quasi sexcenta millia peditum, non est sensus, quòd ibi fuerit facta computatio omnium Israelitarum: nam nulla talis opportunitas eis dabatur, nec Deus hoc iussit, sed Moyses, qui Deo reuelante tunc cognoscebat summam Israelitarum, vel postea ex numeratione facta in monte Synai cognouit cũ scripsit locum illum Exod. posuit ibi summam Israelitarum exeuntium de Aegypto.

E Item ista summa quarta, quæ hic ponitur non fuit totius populi numerati: ad redemptionem quidem primogenitorum non fuerunt omnes Israelitæ numerati, sed solum primogeniti, & erat iste modus, quòd diuidebatur totus Israel in Tribus, & quælibet Tribus in familias, & familia in domos, & tunc inquirebatur de primogenitis in qualibet domo, tamen ad habendum numerum primogenitorum non oportebat haberi numerum omnium aliorum. Dicendum ergo, quòd prima, & quarta non fuerũt computationes totius populi, sed secunda & tertia. [A mẽse vno, & supra.] Causa huius computationis ab vno mẽse erat, quia hic Israelitæ non computabantur ad bellum, vel ad castrametandum, sicut supra 1. c. sed ad hoc, quod redimerentur primogeniti de illis, redemptio autem primogenitorum post mensem facienda erat, vt patet infra, 18. capit. [Tollesque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel.] Non est intelligendum, quod Leuitę soli tollerentur pro omnibus primogenitis Israelitarum, sed singuli pro singulis primogenitis, alioquin quamquã plures fuissent primogeniti Israelitarum, quàm Leuitæ, non fieret aliqua erogatio pecuniæ pro his, qui super excrescebant, & tamen data fuit hic, vt patet infra in littera, sed est sensus, quod Leuitæ singuli darentur pro singulis primogenitis Israelitarum, & si aliqui excrescerent de Israelitis, quia illi non habebant aliquem, qui pro eis commutaretur dabant præcium pro seipsis, scilicet quinque, siclos, si tamen superexcreuisset summa Leuitarum ad summam Israelitarum, nihilominus Leuitæ oẽs applicarentur Deo, quia non solum applicabantur Leuitæ in commutationẽ pro primogenitis Israelitarum, sed etiam ex Dei speciali voluntate, vt ministrarent sibi. Ideo qui superexcrescerent ad summam primogenitorum Israelitarum, sine aliqua commutatione applicarentur Deo.

Quare Deus magis assumpsit Leuitas, quàm aliam Tribum ad ministrandum. Et quod nulla est causa prædestinationis, & reprobationis extra Deum.

Quæstio LXV.

DE Leuitis autem quare magis ipsi fuerint applicati Deo, quam ceteri Israelitæ pro primogenitis corũ voluntas Dei in causa est. Nam si Deus voluisset Tribũ Beniamin, vel Zabulon applicari sibi, & commutari pro omnibus primogenitis Israelitarum, illa fuissent ei applicita, voluit tamen Tribum Leui. Quare autem magis istã, quã C aliam voluerit dicunt quidam fuisse causam, quia Leuitæ non peccauerant in fabricatione vituli, & adoratione, alię autem Tribus aliqualiter peccauerant: ideo elegit Deus Leuitas, an vero propter hoc factum sit, vel ex altera causa nihil differt. Istud putant aliqui, & verum est in generali, quod voluntas Dei est causa prima omnium rerum quæ sunt extra ipsum, & tamen quando petimus causam in eis, quæ possunt habere causam, numquam proprie respondetur per voluntatem Dei, quia illa non est causa immediata, sed prima, & generalis, & semper respõdendum est de causa immediata, quia ista est propria rei, & res per id, φ proprium est differunt, & non per commune. istud est verum, nisi in illis, quæ non possunt habere, vel saltem non habent extra Deum, sicut est de prædestinatione, & reprobatione: nam ista fiunt ab ęterno antequam, quicquã boni aut mali faciat quis. Mala. 1. & ad Rom. 8. capit. ideo non potest esse aliqua causa horum extra Dei voluntatẽ, sicut etiam cum dicitur Io. 5. nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum, dicit Augu. quare istum trahat, & illum non trahat desine quærere si non vis errare, & sic innuit, quod non sit aliqua causa horum extra Deũ, quia si esset posset illa quæri, & quærendo non esset error. De Leuitis nunc dicendum est istos fuisse assumptos ad ministrandum Deo potius, quam alium Tribum fuit a voluntate Dei, tanquam a causa prima, & principali: fuerunt tamen aliæ causæ extra satis rationabiles ex parte rei, quare potius hoc fieret, quam aliud, de quibus dictum est supra q. 18. vsque ad vicesimamnonam.

Cur Leuitæ fuerint semper obligati Deo.

Quæstio LXVI.

QVæret aliquis circa hoc, cum omnes Leuitæ, qui nũc nati erant tempore huius numerationis, dati fuerint pro primogenitis Israelitarum, & post hoc iussẽrit omnia primogenita Israelitarum redimi quandocunque nascerentur, quare Leuitæ fuerunt semper obligati Deo, scilicet illi qui postea nati sunt. Nam illi nõ dabantur pro cõmutatione aliquorum primogenitorum Israelitarum, vel debuissent omnes, qui erant de Leuitis quandocunque nascerentur accipi pro primogenitis Israelitarum, & non daretur precium pro Israelitis, sicut hic non fuit datum precium pro illis Israelitis pro quibus commutatio Leuitarum facta est, sed solum pro illis, qui supercreuerunt ad

summam

summam Leuitarum, vel quia hoc non fiebat, debuissent primogeniti Leuitarum quandocunque nascerentur Deo applicari & alij de stirpe eorum manerent liberi non applicati ad cultum Dei, secundum quod erant in alijs Tribubus.

Respondendum est, quod Leuitæ fuerunt applicati Deo dupliciter. Vno modo per viam commutationis. Alio modo per viam applicationis specialis ad cultũ Dei. Quantum ad primũ modum cum essent obligati primogeniti Israelitarum & commutarentur pro eis Leuitæ, tot debebant solum dari de Leuitis, quot erant primogeniti Israelitarum, & non amplius, & quantum ad hoc postquam fuit facta ista commutatio, omnes qui nascerentur de Leuitis præter primogenitos, liberi essent donec commutarentur, & quia nunquam postea fuit facta aliqua cõmutatio, sed quilibet primogenitus inter Israelitas redimebatur omnes qui descenderet de Leuitis, præter primogenitos, essent liberi a ministerio Dei, sicut ceteræ Tribus. Fuit tamen secũda via applicationis specialis, scilicet, quia Deus applicuit sibi illam Tribum Leuitarum specialiter ad ministeria sua, & hoc etiam si non fuisset facta aliqua commutatio primogenitorum Leuitarum pro Israelitis, & quantum ad hoc omnes, qui descenderunt de stirpe Leui post hanc commutationem factam specialiter fuerunt Deo applicati, quia ipse voluit illam Tribum totam sibi applicare, etiam sine aliqua commutatione: vnde si quando cõputati sunt Leuitæ, & omnes primogeniti Israelitarum, fuissent plures Leuitæ, quam primogeniti Israelitarum, quando applicarentur omnes Leuitæ Deo, & tunc illi qui superexcrescerent darentur sine aliqua commutatione.

Quare redempti sunt alij propter descendentes ab illis primogenitis liberatis.

Quæstio LXVII.

QVæret aliquis cum ista redemptio primogenitorum fiat propter obligationẽ, quia liberauit Deus primogenita de terra Aegypti, quare fuerunt aliqua primogenita redempta nisi illa, quæ descendebant de stirpe primogenitorum liberatorum de Aegypto? Ratio huius est: nã in exitu de Aegypto non fuerunt liberati ab Angelo exterminatore omnes Israelitæ, sed solũ primogeniti, quia solum primogeniti moriebantur de Aegyptijs, isti ergo soli tunc fuerunt Deo obligati, nam mortui fuissent, nisi liberarentur. Filij quoque descendentes ab istis ad hoc obligabantur. Nam si patres eorum mortui fuissent in Aegypto, ipsi numquam nascerentur, cum ad identitatem rei genitæ requiratur identitas principij materialis, & formalis: si tamen isti haberent alterum patrem, vel matrem non esset identitas principii materialis, scilicet, quia non erat idem semen, ergo non nascerentur isti qui nati sunt, quia ergo liberando patres a morte liberabantur filij postea nascituri obligabantur filij, sicut patres pro beneficio liberationis, ideo videtur quod soli primogeniti descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debuissent redimi, vel commutari.

Respondendum est, quod si attendatur obligatio directa, soli descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debebant redimi, vel commutari, quia ad hos solum pertinebat beneficium liberationis: Deus tamen contulit istud beneficium illis primogenitis, non tanquam personis singularibus, sed tanquam toti populo, ideo voluit totum populum sibi obligari, scilicet, non solum primogenitos illos, qui tunc liberati sunt, & filios descendentes ab eis, sed etiam omnes primogenitos totius populi, vt sic totus populus recoleret diuinum beneficium. Sic enim fuit quantum ad alias ceremonias, liberatio enim de seruitute Aegypti solum fuit in Israelitis ex genere, & tamen Deus voluit, quod postea omnes Iudæi, siue ex genere, siue conuersi obseruarent ceremonias agni paschalis, & azymorum, quæ recolebant exitum de Aegypto, sic patet Exodi ca. duodecimo, capit. & infra capitulo nono hoc autem erat, quia conuersi ad Iudaismum, inquantum conuertebantur, efficiebantur quædam pars populi Dei, & quia populus Dei erat obligatus ad fa-

F ciendum istam memoriam beneficiorum collatorum per cerimonias, obligabantur etiam conuersi ad Iudaismum, qui erant partes eiusdem populi.

Idem fuit quantum ad redemptionem primogenitorum, de qua agitur, quia etiam ipsi cõuersi ad Iudaismum primogenita sua, quæ post conuersionem nascebantur, redimebant. Non solum ergo pertinere debuit ista redemptio ad eos, qui descendebant de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto, sed etiam ad omnes alios primogenitos Israel.

Alia causa, & magis principalis est, quoniam si solũ attenderetur obligatio redimendi primogenita in illis, in quibus directa erat cum primogeniti liberati in Aegypto essent obligati Deo, etiam erant obligati omnes filij, & filiæ eorum, siue essent de primogenitis, siue nequaquam, vt patet, quia sicut ipsi primogeniti in Aegypto liberati mor-
G tui fuissent, nisi Deus illos liberasset, ita postea omnes nati ab eis, nunquam fuissent nati, nisi patres eorum liberati fuissent in Aegypto, quia deficeret identitas materialis principij. Et quia hoc non magis erat ad primogenitos, quam ad alios daretur, quod omnes nati de illis, siue filij, siue filiæ, siue primo, siue secundo geniti obligarentur Deo ad hoc, quod applicarentur ei, vel redimerentur etiã si primogeniti, & tunc rediret, quasi in id quod prius, quia cum omnes de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto redimerentur, siue essent primogeniti, siue non, tot redimerentur, quot alias cum redimuntur primogeniti omnium Israelitarum, & illud non fuit decens, quia tunc videretur diuinum beneficium ad illos solum pertinere, & non ad reliquum populum, quod erat causa æmulationis.

H Item perderetur conueniens significatio beneficij diuini. Ipse enim liberauit primogenitos, cum ergo redimerentur primogeniti omnium Israelitarum, euidenter notabatur illud beneficium, si tamen redimerentur de tribu illa omnes, siue primogeniti, siue non primogeniti descendentes à primogenitis liberatis in Aegypto, non pateret specialis ratio significationis istius beneficij.

Decuit ergo magis, vt primogenita totius populi, redimerentur, quam omnes qui descendebant ab illis primogenitis liberatis, sed de isto dubio magis declaratum fuit supra quæst. 30. vsque ad tricesimamquintam. [Pro omni primogenito filiorum Israel.] Vocantur hic filij Israel solum illi, qui sunt in 12. Tribubus: Leuitæ autem non. Cũ dicatur, quod Leuitæ dabantur pro primogenitis Israel. [Ego sum Dominus] .s. qui mando fieri istam numeratio-
I nem, & commutationem, ideo facere debetis. Vel ego sũ Dominus, qui volo Leuitas ad seruitium meum applicari: ideo applicabuntur. [Et pecora eorum pro vniuersis primogenitis pecoris filiorum Israel.

Primogenita hominum, & pecorum applicabantur Deo, sed diuersimode. Et quomodo redimebant primogenita pecorum. *Quæst. LXVIII.*

LEuitæ habebant hic pecora, & omnes alij Israelitæ: nã de Aegypto multa pecora eduxerunt, scilicet, omnia, quæ ipsi possidebant, & pro hoc litigabant cum Pharaone nolente eis dimittere pecora, vt patet Exod. 10. cap. scilicet: Ite sanctificate Domino: oues tamen vestræ, & ar-
K menta remaneant, paruuli vestri eant vobiscum: ait Moyses hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro, cuncti greges pergent nobiscum, non remanebit ex eis vngula. Sic autem postea factum est, quod Israelitæ eduxerunt omnia pecora, quæ habebat in Aegypto, vt patet Exodi duodecimo capitulo, scilicet: Profectique sunt filij Israel de Ramesse in Sochor, & cum eis oues, & armenta, & animantia diuersi generis multa nimis: deinde autem in deserto ista pecora multiplicata sunt cum essent eis loca pascualia: maxime tamen pecora Tribus Ruben, & Gad, & dimidiæ Tribus Manasse: ij enim petierunt à Moyse, vt daret eis terram Galaad ante Iordanem, quæ erat valde pascualis, eo quod haberent pecora infinita, vt patet infra 32. cap. cum dicitur filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia;

Omnium

Omnium autem istorum primogenita pecora obligabantur Deo, siue Leuitarum, siue non Leuitarum, quia Deus non solum liberabat primogenita Israelitarum in hominibus, sed etiam in pecoribus: ideo debebãt applicari Deo primogenita pecorum, secundum quod primogenita hominum. Erat tamen diuersus modus applicandi, quia primogenita pecorum applicabantur per immolationem: primogenita autem humana applicabãtur per redemptionem, vel ad specialem cultum sempiternum. Nunc autem si locus esset sacrificiorum iussisset Deus, ut omnia primogenita pecorum immolarentur, & cederent in ius Leuitarum, vt patet infra 18. cap. dum tamen fuerunt Israelitæ in deserto, non vacauerunt sacrificijs, nisi tempore, quo fuerunt Sacerdotes consecrati, vt colligitur infra 18. cap. infra in monte Sinai: in alijs autem mansionibus nequaquam: ideo fecit Deus, vt primogenita pecorum redimerentur, non tamen occiderentur, sed sicut Leuitæ applicabantur Domino, ita primogenita pecorum omnium Israelitarum applicarentur Leuitis. Et quia non fiebat hic sacrificium, noluit Deus, quod primogenita pecorum Israelitarum transirent in ius Leuitarum, sed ipsa pecora Leuitarum essent pro pecoribus Israelitarum: remittebat enim hic Deus Leuitis omnia pecora primogenita, & sic ipsi Leuitæ remittebant eodem modo pecora Israelitis, & hoc modo redempta erant pecora primogenita omnium Israelitarum nullo dato, quod fit propter duo,

Primo, quia non poterant cognosci omnia primogenita pecorum, sicut cognoscebantur primogenita humana, & hoc quia Iudæi ante hoc, non attendebant ad primogenita cum non cogerentur redimere, postea autem Israelitæ attendentes ad hoc cum aliquod pecus primogenitum erat, apponebant ei pastores aliqua signa, vt cognoscerentur tempore, quo deberet Domino dari, nunc autem erat impossibile Israelitis cognoscere pecorum suorum primogenita: ideo nec redimebant, nec applicabant Domino, Alia causa est, quia Israelitæ habebant nunc multa primogenita pecorum, cum à principio nunquam fuisset aliqua redemptio facta in pecoribus, sed nũc incipiebat: ideo si simul cogerentur dare omnia primogenita ualde grauarentur diminuta eorum substantia, sicut si aliquis solueret in vno anno decimas, quas soluturus esset in septem vel octo annis, quia ferè daret omnes fructus suos, in quo nimis grauaretur: leuius autem fit cum quolibet anno fructus decimantur; ita cum post ea Israelitę darent primogenita octo diebus, postquam nascebantur, vel post mensem ad modicum plus, non grauabantur, sicut si primogenita multorum temporum in pecoribus simul redderent. Potest autem tertia causa assignari. s. quod hoc omissum fuit, quia primogenita pecorum mundorum immolabantur coram Domino, & ceteræ partes prouenicbant Leuitis præter adipes, & sanguinem, vt patet infra 18. cap. sed ista minus principalis causa est.

Quare fiebat ista commutatio pecorum opin. Rabbi Salomon, & confutatio eiusdem. Quæst. LXIX.

RAbbi Salomon dicit hic, quod ista commutatio pecorum intelligitur de pecoribus maculatis quæ offerri non poterant, sed debebat pro eis precium dari, vt patet infra 18. cap. non autem de pecoribus mundis aliarum Tribuum.

Sed hoc non stat: quoniam Rabbi Salomon vult ponere hic modum in applicatione primogenitorum pecorum ad Deum, qui postea futurus erat in terra promissionis, s. quod primogenita, quæ munda essent ad immolationem immolarẽtur, quæ uero immũda essent redimerentur precio. Sed hoc non potest stare in ista applicatione pecorum Leuitarum, & Israelitarum, quia præsupponit impossibile, scilicet, quod cognoscerentur omnia pecora in toto Israel, quæ erant primogenita, & quæ non, ut tunc cognitis primogenitis distinguerentur quæ erant munda, & quæ immunda, nemini tamen Israelitarum hoc erat possibile cognoscere, cum à principio natiuitatis pecorum non attendissent apponentes signa pecoribus primogenitis: nisi ergo Deus reuelasset, quæ erant primogenita quæ non, si-

A cut nunc in isto magno grege nemo poterat dicere, quæ sunt ibi pecora primogenita, nisi à principio natiuitatis diligẽter insignita fuerint. Item dato pro possibili: quod omnia primogenita Israelitarum cognoscerentur distinctè ab alijs non primogenitis, tamen de illis non fieret, vt habetur infra 18. cap. sicut vult Rabbi Salomon. Nam tunc omnia, quæ munda essent immolarentur, alia autem redimerentur, & non solum primogenita Israelitarum, sed etiam Leuitarum. Sed hoc non stat; quia tunc iussisset Deus hoc de omnibus primogenitis mundis, quod immolarentur, non tamen iussit. Item dato, quod iuberet omnia primogenita munda immolari, tamen non videbatur quomodo hoc conuenienter contingeret: nam omnes carnes horum primogenitorum cedebant sacerdotibus, solis adipibus datis Deo, vt patet infra 18. cap. non potuissent tamen

B Sacerdotes comedere tot carnes sacrificiorum. Nam fortè essent plura, quam 22. millia, vel 30 millia pecorum primogenitorum, quæ offerri debebant, & comedi à Sacerdotibus: Sacerdotes tamen solum erant tunc tres, scilicet, Aaron, & duo filij sui, non possent ergo isti etiam in 40. annis comedere pecora primogenita, quæ tunc offerrentur, & immolarentur, nullum ergo primogenitum pecus tunc immolatum est, sed omnia commutata. Item si primogenita munda immolata fuissent, vt vult Rabbi Sal. & immunda redimerentur, non darentur primogenita pecorum Leuitarum pro primogenitis immundis Israelitarum, sed primogenita Leuitarum transirent cũ ipsis Leuitis in cultum Dei: primogenita autem immunda Israelitarum redimerentur pecunia, hic tamen nihil tale factum est, sed fuerunt commutata primogenita Israe-

C litarum pro Leuitis; ergo non stat dictum Rabbi Salomon,

In commutatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecoribus Israelitarum non fuit facta commutatio ad æquandum vnam summam cum alia, sicut in redemptione primogenitorum, & quare hoc. Quæst. LXX.

SCiendum est autem, quod in commutatione pecorum Israelitarum pro Leuitis non fuerunt computata primogenita tam in Israelitis, quam in Leuitis, an plura essent hic vel ibi, scilicet, an essent plura primogenita pecorum Israelitarum, quam omnia pecora simul Leuitarum, siue primogenita, siue non, ut si superabũdarent pri-

D mogenita pecorum Israelitarum ad omnia pecora Leuitarum, pro residuis daretur precium, sicut factum est in cõmutatione Leuitarum pro Israelitis: vbi, quia primogenita Israelitarum in summa excedunt omnium Leuitarum, pro quolibet excrescentium dantur quinque sicli, vt patet infra. Dicunt aliqui rationem huius esse, quia Deo non est cura de bobus, sed de hominibus, vt patet 1. ad Cor. c. 9. & sic generaliter de alijs brutis: ideo non debuit fieri exactissima numeratio in brutis, sicut in hominibus.

Sciendum etiam, quod non fit in computatione pecorũ Leuitarum subtractio primogenitorum ad æquandum cũ summa primogenitorum pecorum Israelitarum, sicut declaratum fuit supra in primogenitis ipsorum Leuitarum, & Israelitarum. Nam de summa totali omnium Leuitarum detracti fuerunt trecenti primogeniti, qui nunc fue-

E runt commutati pro Israelitis primogenitis, quia ipsi pro se erant obligati cum essent primogeniti, sed ceteri qui nõ erant primogeniti, dati sunt pro primogenitis Israelitarũ: hic autem siue pecora primogenita Leuitarum, siue non primogenita, commutata sunt pro omnibus primogenitis pecorum Israelitarum. Ratio autẽ quare hoc factum est, & quod superius dicebatur est, quia non poterant cognosci primogenita pecorum, tam in Leuitis, quam in Israelitis, & consequenter non poterat sciri, an omnia pecora Leuitarum æquarentur summæ pecorum primogenitorum Israelitarum: subtractio tamẽ primogenitorum pecorum esset, quando cognoscerentur: ideo quamquam oportunũ fuisset in pecoribus Leuitarum fieri subtractionem primogenitorum, vt alia non primogenita commutarentur, pro pecoribus primogenitis Israelitarum, tamen fieri non poterat. Alij autem dant aliam rationem, scilicet, quia pri-

mogeniti

mogeniti transeunt in ius cultus diuini: ideo quia primogeniti Leuitarum erant obligati Deo, sicut ceteri: ideo ne fiat fraus ei, vult quod primogenita eorum non accipiantur pro primogenitis multitudinis, sed pro seipsis. Alij autem Leuitæ, qui non sunt primogeniti accipiuntur loco primogenitorum populi; primogenita autem pecorum Leuitarum erant Domino obligata, sed quia Leuitę applicantur Deo, remittit eis primogenita, & sic redeunt ad ius Leuitarum, sicut alia pecora sua, quæ non sunt primogenita, & sic primogenita, vel non primogenita pecora Leuitarum sunt totaliter iuris Leuitarum. sicut ergo pecora non primogenita Leuitarum pro primogenitis accipi possunt Israelitarum pecorum, ita & primogeniti pro primogenitis eorundem. Ista ratio conueniens est, sed dato, quod vellent segregari pecora primogenita Leuitarum, vt illa non traderentur in commutatione, non possent segregari, quia non cognoscebantur, sicut nec primogenita pecorum Israelitarum. Ideo stat prima ratio.

Sciendum autem circa hoc, quod in hac commutatione primogenitorum fiebat magna gratia populo: tenebatur enim populus dare, vel redimere omnia primogenita sua, tam in hominibus, quam in pecoribus. Nunc autem nihil dant de primogenitis suis, vel pecorum suorum: sed Leuitas cum bonis suis dant Sacerdotibus, nisi quantum ad illos 273. primogenitos, pro quibus dedit populus pecuniam Leuitis, etiam Deus gratiam facit in hac commutatione, quia pecora sua sibi reseruant. Nam, quia diuino cultui mancipantur, prouidet illis dando omnia bona eorum eis, cum Deo obligata essent ex traditione multitudinis, & quia ista non sufficiebant ad sustentationem Leuitarum, dedit eis omnia iura quæ habentur 18.c.

An Leuitæ post istam computationem redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum, sicut populares. Et quod Leuitæ, quia erant ministri Dei, habebant multa priuilegia. Quæst. LXXI.

QVæret aliquis circa prædicta, an Leuitæ redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum.

Respondendum est de primogenitis Leuitarum non fieri illam redemptionem. Nam ideo primogeniti Israelitarum redimebantur, quia non poterant applicari ad cultum Dei, sed omnes Leuitæ, tam primogeniti quã non primogeniti, applicabantur ad cultum Dei: ergo non redimebantur: ideo quando nascebatur Leuita paruulus primogenitus non dabantur pro eo quinque sicli in redemptionem, sicut pro primogenitis Israelitarum, vt patet hic, & infra 18.cap.

Sed magis aliquis dubitabit circa primogenita pecorum Leuitarum, an illa Deo applicarentur, vel redimerentur.

Respondendum est, quod Leuitæ erant ministri Dei, & non poterant vacare agriculturæ, vel alijs laboribus, sicut alij Israelitæ: ideo prouidit eis Deus dando multa iura vnde sustentarentur, vt patet infra 18. & Deuteronom, 18. cap. & ista erant duplicia.

Prima erant in remissione debitorum: nam Leuitæ si essent, sicut ceteri populares, tenerentur ad soluendas primitias, & decimas, & redimendum primogenita, & faciẽdum alia, quæ faciebant populares, Deus autem eis ista remisit donans bona ipsis, quæ ipsimet possidebant, & nunquam de illis aliqua iura soluebant.

Secundi reditus, vel munera quæ Deus dabat Leuitis pro ministerio suo erant, quod prouentus, quos daturi erãt populares Deo, cederent in ius Leuitarum, s. decimæ, & primitiæ, & alia iura, de quibus infra 18. c. Cum ergo caderent in iura Sacerdotum primogenita, quæ offerrebat populus Deo, vt patet præalleg. c. quomodo verisimile esset, quod ipsi Sacerdotes, & Leuitæ offerrent primogenita suorum pecorum cum reciperent aliena? nam si offerrent, pro seipsis offerrent, quia ipsi comedere debebant carnes illorum.

Dicendum ergo, quod Leuitę, & Sacerdotes non offerrebant Deo primogenita pecorum suorum, sicut populares, sed sibi reseruabantur. Sed dicet aliquis, quod Deus

F non remittebat Leuitis iura, quæ soluturi essent si populares forent: nam decimas soluebant Sacerdoti magno de fructibus suis, sicut patet infra 18.c.

Respondendum est, quod Leuitæ non soluebant decimas, nec primitias, nec aliqua de pecoribus suis, vel alijs rebus: & cum dicitur, quod dabant decimas Sacerdoti magno, est sensus quantum ad decimas, quas recipiebant à popularibus, quia de illis dabant decimam partem, vt patet infra 18.cap. de rebus tamen suis nihil. Patet etiam hoc in Sacerdotibus, qui nullò modo decimas dabant, nec de rebus susceptis, nec de populis, illæ tamen decimæ, quæ dabantur à Leuitis, non erant propriè decimæ de rebus eorum, sed erant ac si vulgares darent Leuitis nouem partes decimæ, & decimam partem decimæ, scilicet, centesimam fructuum darent Sacerdoti magno: manet ergo quod Leuitæ, & Sacerdotes non redimebant, nec of-
G ferrebant primogenita pecorum suorum, sed sibi reseruabant.

Quare in toto deserto non fuit facta redemptio primogenitorum sicut in deserto Sinai. Quæst. LXXII.

SCciendum autem circa istam redemptionem primogenitorum, quod non fuit postea facta in deserto, sicut in monte Sinai. De redemptione autem primogenitorum pecorum satis patet, quia non poterant pecora redimi quæ munda erant, sed immolabantur, ut patet infra 18.c. In toto tamen deserto non fuit locus immolationis, nisi in deserto Sinai, ideo non potuerunt alibi primogenita offerri quousque introierunt Israelitæ in terram Chanaan, vbi erat locus obseruandi omnes cerimonias: de primogenitis tamen Israelitarum magis erat dubium.
H Nam isti poterant redimi sine aliquo sacrificio, solum datis quinque siclis, & sic in quolibet loco deserti poterant redimi.

Dicendum tamen est, quod primogeniti Israelitarum, nunquam fuerunt redempti in toto deserto dando pecuniam, quia hoc pertinebat ad obseruationem cerimoniarũ Veteris Testamenti, quę habuerunt obligationem post ingressum terræ Chanaan; ergo ante illam non fuit facta redemptio alicuius primogeniti post eam quę fuit in mõte Sinai, sic patet Exod. 13. cap. s. cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, sicut iurauit tibi, separabis omne quod aperit vuluã Domino in pecoribus, quod primitiuum est, & postea sequitur. Omne autem primogenitum de filijs tuis precio redimes. Non igitur obligati sunt ad istam redemptionem in toto deserto. Item nõ erat
I aliqua necessitas in Sacerdotibus recipientibus ista iura: nam precium redemptionis primogenitorum cedebat in ius Sacerdotum, vt patet hic, & infra 18.c.

Nunc autem non indigebant pecunijs, nec eguerunt per totum desertum, quia Dominus præbebat illis cibum de cælo, nec etiam indigebant ad vestimenta, quia vestes & calcei educti de Aegypto durauerunt eis per quadraginta annos, nunquam attriti, neque inueterati, ut patet Deuter. 8. c. non erat ergo aliqua causa redemptionis primogenitorum Israelitarum in toto deserto.

Cur facta est redemptio primogenitorum in deserto Sinai. Quæst. LXXIII.

K QVæret aliquis, quare cum in isto deserto non fuerit facta redemptio primogenitorum facta est in deserto Sinai?

Respondendum est, quod Deus hoc voluit propter formam cerimoniarum, nam Deus elegerat Moysem, vt per eum daret Israelitis omnes leges, & informaret in cerimonijs, præsciuerat autem, quod Moyses moriturus esset ante exitum de deserto, ideo debuerunt informari de tota legislatione, & modo cerimoniarum in aliquo loco deserti, principales autem cerimoniæ consistebant in sacrificijs, ideo in deserto Sinai post datam legem fuit tradita forma sacrificiorum in executione, & Sacerdotes consecrati sũt, ministraueruntq; ibi vsque ad recessum de monte Sinai toto tempore post consecrationem suam, postquam autem hic semel informarentur in cerimonijs, non oportebat, vt

repli-

replicarentur per totum desertum in aliquo loco, quia Sacerdotes satis scirent facere omnia in terra Chanaan cum illuc venirent ex doctrina quam habuerant in monte Sinai. Ob hoc autem in toto deserto non fuerunt facta sacrificia, nec aliæ cerimoniæ, præterquam in monte Sinai. Et quia cerimoniæ sacrificiorum requirunt ministros, & illi sunt specialiter applicati ad Deum cum sint medij inter Deum, & populum, vt patet ad Hebr. 5. cap. debuit hic agi de separatione horum ministrorum: isti autem erant primogeniti qui specialiter ad Deum pertinebant. Ideo agitur hic de commutatione eorum, quomodo pro ipsis Leuitæ dati sunt, & qui à ceteri primogeniti futuri non cõmutabantur pro Leuitis, & erant obligati Deo, oportebat dari formã redẽptionis eorũ, & ista data est cũ solutũ est preciũ pro primogenitis superexcrescentib. ad numerum Leuitarum. Primogenita quoque pecorum obligata erant Deo, ideo dedit, vt illa quoque applicarentur ad ipsum per immolationem vel redemptionem, & de his debuit hic dari forma quomodo applicarentur Deo, quod factum est dando omnia pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum filiorum Israel. Nam si hic non fuisset semel obseruata cerimonia ista oblationis, atque redemptionis primogenitorum, Israelitæ intellexissent se postea non esse obligatos ad ea: videretur.n. eis graue. Debuit ergo hic dari forma in obseruatione istius cerimoniæ, sicut in ceteris.

Cur Deus non iussit solui summam superexcrescentem ad summam pecorum Leuitarum pro pecoribus primogenitis totius populi. Quæst. LXXIV.

SEd adhuc quæretur, quare Deus non iussit pro pecoribus primogenitis totius populi solui summam superexcrescentem ad summam pecorum omnium Leuitarum. Nam in hominibus factum est, quia pro ducentis septuaginta tribus, qui superfuerunt in primogenitis Israelitarum ad totum numerum Leuitarum solutum est precium, scilicet, pro quolibet quinque sicli.

Aliqui dicunt istud esse dubium, sed non soluunt. Vnde Aug. illud mouet, sed non soluit dicens: Quid est, quod Leuitas pro primogenitis filiorũ Israel sibi deputat Deus: ita vt primogenitis populi numeratis, qui plures inuenti sunt quam erat numerus Leuitarum, argento redimerentur quinque siclis pro vno datis, quod pro pecoribus non est factum, cum & pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israel sibi esse voluerit. Alij dicunt, quod non iussit Deus dari aliquid pro summa superexcrescente, eo quod non fuit aliqua, sed maior fuit summa omnium pecorum Leuitarum, quam summa pecorum primogenitorum Israelitarum, aliàs autem solueretur superexcrescentia.

Dicendum, quod non stat primo, quia non est verisimile, quod essent plura pecora Leuitarum quam primogenita totius populi cum Leuitæ essent pauci: ideo possiderent pauca: totus autem populus erat multus & possidebat pecora multa, potissimè, quia erant quædam tribus, scilicet, Ruben, & Gad quæ habebant pecora infinita, vt patet infra 32. cap. ideo non est hoc verisimile.

Secundo: quia si hoc fuisset, saltem littera illud exprimeret dans illud pro causa, sicut expressit, quod solueretur precium pro primogenitis superexcrescentibus, sed non factum est, ideo credendum est non fuisse.

Tertio & principaliter: quia istud esset si pecora Leuitarum numerarẽtur, & primogenita pecorum populi, sed Deus non iussit numerari pecora Leuitarum, nec primogenita pecorum multitudinis, sicut iussit numerari Leuitas, & primogenitos populi, vt patet in littera: ergo nõ poterat sciri, an esset æqualitas vel superexcrescentia, cũ non fieret numeratio.

Aliter ergo dicendum est, scilicet, quod Deus iussit numerari omnes Leuitas & numerari omnia primogenita totius populi, & inuentum est, quod superexcresceret primogeniti populi ad numerum Leuitarum, & pro superexcrescentibus solutum est precium, sed non iussit Deus numerari pecora, ideo licet essent plura primogenita pecoA rum populi quam omnia pecora simul Leuitarum, quod verisimile est fuisse, non iussit Deus dari aliquid pro superexcrescentibus.

Cur Deus non iussit dari precium pro pecoribus superexcrescentibus. Quæst. LXXV.

SEd aliquis quæret quare Deus non iussit dari precium pro pecoribus superexcrescentibus.

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia Deo non est cura de pecoribus sicut dicitur 1. Corinth. 9. cap. Deo non est cura de bobus.

Dicendum, quod hoc non potest stare, si ita accipiatur large: nam habet Deus omnia sub sua prouidentia etiam minima: minus enim valent passeres quam boues & pecoB ra, & tamen de passeribus cura est Deo. Matth. 6. & 10. cap. scilicet, nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet sine patre vestro, idest, non potest occidi neque mori, nisi cum Deus iusserit. Item si non esset Deo cura de pecoribus non iuberet illa immolari neque redimi, & tñ iubet infra 18. c. & etiam cõmutat illa, scilicet, pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum populi, vt patet in littera: ergo ita esset cura quantum ad hoc, quod iuberet solui pro superexcrescentibus. Item non esset hoc habere curam de pecoribus, sed de hominibus, quia non fieret istud propter pecora, sed propter Leuitas, quia sicut precium superexcrescentium primogenitorum datum est Leuitis, vt patet in littera, ita precium pro superexcrescentibus pecoribus daretur Leuitis, sed Deo est cura de hominibus; ergo non fuit illa causa quare Deus non iusserit daC ri pro superexcrescentibus aliquod precium.

Dicẽdum ergo & primo, quod fuit hoc propter dignitatem humanam: quia licet Deus iusserit dari pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israelitarum, sicut iussit dari Leuitas pro primogenitis totius populi: ad ostendendum tamen dignitatem humanam, voluit quod fieret diligentia exactissima, scilicet, quod nullus de primogenitis maneret pro quo non daretur vnus Leuita, aut solueretur pro eo precium. De pecoribus autem, quia non erant tantæ dignitatis, noluit Deus fieri talem diligentiã, scilicet, quod omnia numerarentur & daretur singulum pro singulo, sed quasi de rebus paruæ dignitatis aut valoris dixit, quod tollerentur omnia pecora Leuitarum pro omnibus primogenitis pecorum Israelitarum, non attento quæ essent plura aut pauciora.

D Secundo & præcipuè factum est, vt non grauarentur Israelitæ, quia primogenita pecorum suorum essent valde plura, quam omnia pecora Leuitarum, & si daretur superexcrescentia darent Israelitæ multa de eis quæ possidebãt, quod esset eis durum, scilicet, dare simul magnam partem facultatis: Deus autem noluit eos nunc grauare, ne recederent à lege sua. Nam si numerarentur pecora & inueniretur superexcrescentia, non daretur precium pro illis, sed darentur ipsa pecora, vt transirent ad Leuitas, quia non erat de eis sicut de primogenitis hominum, qui non poterant dari, sed precium pro eis dabatur: dare tamen nunc tot pecora durum esset Israelitis.

Tertio & adhuc principalius fuit: quia non potuit inueniri ista superexcrescentia, quia ad hoc oportebat numerari omnia pecora Leuitarum, & omnia primogenita peE corum Israelitarum: poterant quidem numerari pecora Leuitarum, sed non erat possibile numerari primogenita omnium pecorum Israelitarum, quia nemo posset illa cognoscere: & ista est causa vera, quia licet Deus voluisset quod fieret diligentia exactissima in pecoribus & in hominibus, non potuissent illam facere Israelitæ: ideo nihil aliud potuit iuberi nisi quod acciperentur pecora pro pecoribus, & hoc Deus præcepit, vt patet in littera.

Cur facta commutatione Leuitarum voluit Deus, quod primogeniti redimerentur, & facta commutatione pecorum, quod primo enita offerrentur. Quæstio XXVI.

ADhuc quæretur quare Deus voluit, quod facta ista commutatione Leuitarum pro primogenitis Israel redi-

redimerentur postea primogeniti qui nascerentur: & facta commutatione pecorum pro pecoribus, quod offerrentur primogenita pecorum, quæ postea nascerentur, quia in hoc videbantur grauari Israelitæ infra 18 cap. nam nūc dederant omnes Leuitas pro omnibus primogenitis. Ideo si aliqui postea nascerentur, qui non essent redempti, nec commutati, succedebant loco illorum filij Leuitarum qui nascerentur, & sic de pecoribus, cum semel essent data pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israelitarum, videbatur non debere offerri primogenita pecorum, quæ nascerentur, quia pro illis essent pecora, quæ nascerentur de pecoribus Leuitarum.

Dicendum, quod hoc habet aliquem colorem: & tamē Deus non voluit sic fieri. Primo propter memoriam beneficij ab eo collati de liberatione primogenitorum in Aegypto tam in hominibus quam in pecoribus, in cuius memoriam voluit ab Israelitis fieri in sempiternum oblationem, aut redemptionem primogenitorum Exodi 12. cap. Si autem ista commutatio nunc facta sufficisset, & nō fieret postea oblatio, aut redemptio primogenitorum, periret memoria beneficij, ideo debuit semper manere ista oblatio, & redemptio.

Secundo fuit, quia Israelitæ non videbantur per istam commutationem absoluti ab onere offerendi, & redimēdi postea primogenita: nam omnia primogenita, tam præsentia quam futura erant ipsius Dei: Sic ipse dicit supra in littera: Meum est omne primogenitum, & tamē per istam commutationem solum fuit solutum pro primogenitis, qui tunc erant, ideo illi qui postea nascerentur non erant liberi ab oblatione. Cum autem obijcitur, quod succedebant loco istorum omnes Leuitæ qui nascerentur, & omnia pecora quæ nascerentur de pecoribus eorum.

Dicendum, quod non est verum, quia cum Leuitæ cum pecoribus suis semel transissent in ius Dei quicquid inde nasceretur ad Deum pertinebat. Vnde non poterat fieri sibi solutio cum hoc, quia suum erat, & quod meum est ex vna causa, non potest effici meum ex alia causa, nisi desierit esse meum. Item Israelitæ non poterant soluere, nisi dando aliquid quod suum esset, quia aliena nemo dare potest, cum non habeat ius in eis, & tamen illi qui nascerentur de Leuitis, & pecora quę nascerentur de pecoribus eorum non erant ipsorum Israelitarum, ideo non poterant illa dare in solutionem, aut commutationem loco primogenitorum suorum, aut pecorum suorum quæ postea nascerentur, sed oportebat illa offerri, aut redimi. De hoc dicit Aug. quomodo deinceps primogenita eorum, vel pecorum suorum pertinebant ad Deum vbi iussit immunda primogenita, vel humana mutari ouibus, & quomodo nō, & pro illis deinceps primogenitis computabantur filij Leuitarum, manebat enim in posteris eadem Tribus quæ posset pro primogenitis posterioribus computari. Et respondet dicens, nisi quia illud iustum fuit, vt qui nascerētur de illis qui iam ad portionem Domini pertinebant datam pro primogenitis, qui de Aegypto exierunt, iam Deus proprios haberet tanquam suos de filiis, nec possent instè pro illis computari qui deinceps primogeniti Deo debebantur. De vniuerso quippe populo, & de vniuersis populi pecoribus data est portio Deo, de primogenitis, Leuitæ, scilicet & pecora eorū, iam si quid genuisset Dei erat, non poterat hoc tanquam populo dari, quod ideo alienum erat ac per hæc debita deinceps primogenita Deo reddi oportebat, nec pro his computari potest Leuitarum, vel pecorum suorum.

An commutatio pecorum, & primogenitorum hominum fuerit facta in re, vel verbis tantum.
Quæst. LXXVII.

SEd adhuc dicetur quare non fuit facta hic vera oblatio primogenitorum pecorum Israelitarum, vel redemptio ipsorum, quia ista commutatio magis videtur esse facta in verbis quam in re. Nam pro primogenitis pecorum Israelitarum nihil Deus accepit, nihil etiam tributum est Leuitis, cum Israelitæ nihil deberent, sed manserunt eis omnia pecora sua tam primogenita quam non primogenita.

F Dicendum, quòd in ista commutatione aliquid fuit solutum secundum veritatem, & aliquid per solam apparentiam: Deus enim dixit, quòd omnia primogenita erant sua, tam in hominibus, quam in pecoribus, & ideo omnia sibi danda erant.

Sed dicendum, quòd in primogenitis hominum vere facta fuit solutio, quia totus populus tenebatur ad hoc, & computatis omnibus primogenitis totius populi debebat eos dare populus Deo, noluit tamen Deus accipere illos, sed pro quolibet illorum vnum Leuitam accepit, & pro superexcrescentibus accepit precium: ideo hoc rectè solutum est, sed de pecoribus non videtur ita factum, quia nihil dederunt Israelitæ.

Dicendum, quòd istud potest considerari, aut respectu Dei, aut respectu Leuitarum, scilicet quia quando offerebantur, vel redimebantur primogenita partim proueniebant Deo, & partim tribui Leui. G nam omnia primogenita animalium quæ essent immunda, & immaculata, & insuper precium redemptionis primogenitorum humanorum dabatur sacerdotibus, primogenita autem munda immolabantur Deo, & tamen carnes eorum totaliter proueniebant sacerdotibus infra 18. Si nunc respiciatur, quod ad Deum pertinebat, videtur quod fuerit solutio vere facta, quia sicut pro omnibus primogenitis populi dedit populus omnes Leuitas Deo qui erant pars populi antequā separarentur, & Deus accepit illos quasi oblatos sibi a filijs Israel, ita pro primogenitis pecorum Israelitarum accepit Deus ab Israelitis, omnia pecora Leuitarum, quia sicut Leuitæ erant pars populi, & aliquid eius, ita pecora Leuitarum erant aliquid ipsius populi, & poterat dare populus illa Deo & esset vera solutio, nisi quod in pecoribus non fuit facta numeratio, sicut in hominibus, sed solum H commutatio, cuius causa supra posita fuit.

An comparando ad Leuitas fuerit facta solutio.
Quæstio LXXVIII.

SEd comparando quantum ad Leuitas, non videtur facta esse solutio, quia Leuitis debebant dari primogenita pecorum ab Israelitis postquam semel cęperant esse ministri Dei infra 18. nihil autem datum est. Si autem dicatur, quod accepta sunt pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Israelitarum. Dicendum quod istud non prodest, quia Leuitis non potest solui quod debitum est, cum eo quod ipsorum est. Sed pecora sua erant vere sua, ideo nihil soluebatur eis per hoc, quod ipsi retinerent sibi pecora sua. secus autem quantum ad Deum, quia videba- I tur aliquid sibi solui ab Israelitis dando pecora Leuitarū, vt dictum est præcedenti capitulo. Est autem dicendum, quod Deus non voluit fieri vere istam solutionem. primo propter id, quod pertinebat ad ipsum. Nā omnia primogenita pecorum si erant munda debebant offerri, & immolari Deo, vt patet infra 18. & tamen si nunc immolarentur omnia primogenita pecorum Israelitarum essent forte plura quam viginti, aut triginta millia, erat autem superuacuum fieri tot sacrificia, simul Deo, neque ipse illa volebat. Secundo non conueniebat hoc ex parte Leuitarum, quia cum immolarentur omnia primogenita munda, cedebant carnes eorum totaliter ipsis sacerdotibus infra 18. & tamen sacerdotes non possunt nunc manducare tantam multitudinem carnium, nam ipsi erant nunc so- K lum tres vel quattuor, scilicet Aaron, & filii sui, & non licebat eis dare quicquam alijs de carnibus sanctis, quę eis proueniebant, vt patet Leuit. 6. & 9. & 21. etiam non poterant reseruare ad multos dies, quia de carnibus sacrificij non poterat comedi, nisi in die quo offerebatur, & ad plus in sequenti die, & hoc de hostia pacifica, in tertio autem die nulli licebat manducare de carnibus illis, quia reputabatur peccatum grauissimum, sed si aliquid de illis superesset cremandum erat Leuit. 7. & 19. cap. cum ergo non prodesset nunc sacerdotibus, quod ista offerrentur, non erant offerenda, quia ista non dabantur, nisi in fauorem eorum, & ad suam sustentationem infra decimo octauo, & Iosue 13. capitulo. Tertio non fuit factum, quia non erat aliqua causa faciendi, nam fieret ista oblatio primogenitorum propter legem: lex tamen de istis nondum

erat

erat statuta, sed postea fuit infra decimooctauo, ideo nondum poterat ligare ad hoc quod fieret nūc immolatio primogenitorum. Quarto, quia Deus hoc diffinierat: nam cum in generali dixisset aliquid de primogenitis offerendis, & immolandis iussit, quod illud fieret in terra Chanaan Exodi decimotertio, sed nondum Israelitæ introierant illuc, ideo nondum tenebantur nunc offerre primogenita ad immolandum. Quinto, quia non potuit hoc fieri, quia dato quod Deus vellet, quod Israelitæ offerrent & immolarent ei omnia primogenita pecorum, non possent ipsi illud facere, quia nesciebant quæ essent primogenita, quia ante hoc nunquam ad illud aduerterant: secus autē fuit postea, quando Deus iussit immolari primogenita pecorum infra decimooctauo, quia statim, vt nascebantur ponebantur eis aliqua signa per quæ cognoscerentur, & post paucos dies immolabantur, & ista fuit causa multum efficax. Sexto, quia dato quod Israelitæ cognoscerent nūc B omnia primogenita pecorum, Deus non præceperat illis, quod illa immolarent, quia essent valde multa, & paterentur magnum damnum & diminutionem facultatum suarum, si omnia illa simul dare deberent, sicut si quis cogeretur in vno anno dare decimas fructuum pro decem annis præteritis, vel futuris, quia oporteret minui partem magnam facultatum suarum, & leuius erit alicui decimas triginta annorum in triginta annis, quàm soluere decimas decem annorum in vno anno: Deus tamen nolebat grauare Israelitas minuendo facultates eorum, vt non recederent sic a lege eius, ideo noluit quod offerrent sibi ad immolandum omnia primogenita pecorum, sed postea per singulos annos successiue, cum introierunt in terram Chanaan immolabant illa primogenita quæ nascebātur, vt patet inf. 18. & Exo. 13. & sic non erat inconueniens.

C

Cur Leuitæ transire debebant ad Deum sine aliqua commutatione. Quæstio LXXIX.

Sed adhuc considerandum, quod Leuitæ, sicut omnes alij primogeniti tenebantur Deo, tanquam aliquid eius, & ideo transire debebant ad ipsum sine aliqua commutatione, quod autem populus dederit eos Deo pro primogenitis suis fuit quantum ad illos, qui non erant primogeniti in Leuitis, & ideo solet dici, quod cum ponantur hic fuisse Leuitæ vigintiduo millia, & ex summis particularibus colligantur vigintiduo millia & trecēti, quod illi trecenti erant de primogenitis Leuitarum. & ideo nō numerantur in commutatione pro primogenitis populi. D Si autem dicatur, quod omnes Leuitæ tam primogeniti, quàm non primogeniti fuerunt numerati in illa commutatione, dicetur quod Deus voluit se habere benigne recipiendo in solutionem id, quod aliàs erat suum.

Adhuc considerandum quod cum populus daret Leuitas pro seipsis Deo, vt ministrarent loco totius populi, debuerunt eis dare sustentationē, quia nemo cogitur suis stipendiis militare, ideo qui seruit altari viuit de altari 1. Cor. 9. & in hoc videbatur ꝙ grauarentur Leuitę, quia dederunt eos ad ministrandū, & non dederunt eis sustentationē, sed potius pecora quoq; Leuitarum dederunt Deo pro primogenitis pecorum suorum supra in litera.

Dicendum ꝙ in hoc aliter se habebat Deus ad Leuitas, & aliter populus. De Deo dicendū, ꝙ nunc durante mansione in deserto videbatur dare aliquid Leuitis, licet nihil E daret. Nā Israelitæ dederant Deo pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum suorum, vt patet in litera. & sic videtur quod Deus poterat auferre illa Leuitis, & dare cui vellet, quia erant sibi data in solutum, sed non fecit, ideo dedit ipsismet Leuitis, & sic videtur quod satisfaciebat eis pro ministerio quo sibi seruiebant.

Si autem accipiatur de tempore post introitum Chanaan. Dicendum quod Deus vere satisfaciebat Leuitis, quia dabat eis omnia iura, quæ debebantur ei a populo, & illa cedebant in vsus Leuitarum pro ministerio quo seruiebant Deo infra decimooctauo, & Iosue 13. cap. tunc enim vere dabat eis aliquid: & tamen dum erant in deserto nihil eis dabat, licet dare videretur: quia dando eis pecora sua nihil dabat, cum hoc suum esset. De Israelitis dicendum, quod in deserto nihil dederunt Leuitis, sed eos dederunt

A derunt pro seipsis, in quo videbatur eos grauare, sed post introitum in terram Chanaan dabant eis verè sustentationem. nam decimæ & primitiæ, vota redēptionis, primogenitorū, oblationes, & omnia iura sacrificiorum, de quibus sustentabantur Leuitæ, dabantur eis a vulgo infra decimooctauo. dicebatur tamen dari eis a Deo. & dari a populo. a Deo quidem dabantur, quia ipse illa dari instituerat. a populo autem dabantur, quia populus de facultatibus suis illa præstabat.

Cur populus in deserto non dabat aliqua iura Leuitis, Et quod eo tempore in quo cæremoniæ inceperant iura soluta sunt. Quæst. LXXX.

Sed quæretur quare populus in deserto non dabat aliqua iura Leuitis. Nam præstatio decimarum & primitiarum & cæterorum iurium de quibus infra 18. B non incepit in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuter. 12.

Dicendum ꝙ lex fuit in hoc multum iusta: posuit enim in quo deberent ministrare Leuitæ, & quæ iura deberent eis præstari, & ista simul inceperunt, s. quod sicut cęremoniæ legis non incipiebant in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuter. 12. ita quoque non inciperent solui iura Leuitis, nisi post introitum in terram Chanaan, quia lex & obseruatio Leuitica simul currunt & incipiente vno incipit aliud, & vno pereunte aliud perit. sic dixit Apostolus ad Heb. 7. translato sacerdotio necessarium est, vt legis translatio fiat.

Sed obijcietur quod Leuitæ ministrabant in deserto. nā quando mouenda erant castra deponebant totū sanctuarium C & portabant illud per partes & onera sua: & cum castra figerētur ipsi erigebant tabernaculum, vt patet supra in litera & seq. cap. & cum manebant in castris ipsi excubabant in circuitu sanctuarij, ne aliquis externus accederet supra 1. cap. & hoc fuit in toto deserto, ideo ibi ministrabant, & debuerunt recipere aliqua iura.

Dicendum quod iuste factum fuit, quia Leuitæ nō ministrabant exercentes totum officium Leuiticum sed aliquid eius, scilicet portationem onerum, ideo non debuerunt eis dari iura. si enim totam ministrationem exercerēt, id est sacrificia, & omnes cæremonias: oportebat, quod darentur eis iura, quia de his cedebant eis quædam partes Leuit. 5. 6. & 7. cap. Fuit tamen iustum, tam ex parte populi, quam ex parte Dei, quod tunc nihil daretur Leuitis. De populo patet, quia principalia iura debita Leuitis, & D sacerdotibus erant decimæ, & primitiæ fructuum. infra decimooctauo, & tamen in toto deserto Israelitæ nullos fructus collegerunt, quia non colebant terram, nec poterant dare decimas, aut primitias. Alia iura erant quę proueniebāt sacerdotibus ex ipsis sacrificijs, & oblationibus, sed in deserto nulla sacrificia facta sunt, nisi in monte Sinai, vt colligitur infra decimooctauo, & declarabitur sequen. cap. ideo non potuerunt dari eis huiusmodi iura, in monte tamen Sinai, quando fuerunt facta sacrificia, & cæteræ ceremoniæ per aliquot dies habuerunt sacerdotes iura sua de sacrificijs, & comedebant illa, sicut eis præceptū erat Leuit. 10. vnde & Moyses increpuit filios Aaron, quia non comederant hostiam pro peccato quæ eis debebatur, sed reliquerant eam cremari, eodem cap.

Ex parte Dei iustum fuit non dari tempore deserti iura E Leuitis, quia illa dabantur eis in sustentationem, cum nō possent aliunde viuere, & tamen toto tēpore deserti Deus prouidit Israelitis de necessarijs. Nam dedit eis manna in cibum per quadraginta annos Exod. 16. & ille cibus nō cessauit quousque introierunt in terram Chanaā, & manducauerunt panes de frugibus terræ. Nam postea nunquam viderat manna Iosue cap. 5. etiam prouiderat Deus in alijs necessarijs, s. in vestitu. ita vestes cum quibus exierunt Hebræi de Aegypto manserunt eis per quadraginta annos in eadem nouitate, in qua eduxerant eas de Aegypto, & nulla vetustas illas attriuit: calcei quoque nunquā rupti fuerunt Deuter. 8. Ideo cum Deus sufficienter prouideret, tam Leuitis, quam alijs Israelitis in omnibus necessarijs, non oportebat, quod iura aliqua darētur Leuitis a populo. cum autem introierunt in terram Chanaan ces-

fluit manna Iosue 5. calcei quoque rumpi ceperunt, & vestes consumi quadam vetustate, quia illud beneficium non durauit, nisi per quadraginta annos deserti Deut. 8. ideo Leuitæ incipiebant indigere rebus necessarijs, & consequenter erant nunc eis iura præstanda, cum Deus non prouideret miraculose.

An in deserto fuerint soluta iura Leuitica. Quæstio LXXXI.

SEd obijcietur, quod in deserto fuerunt soluta iura Leuitica, quia infra in litera ponitur, quod mille & trecenti sexaginta quinque sicli pro redemptione primogenitorum fuerunt dati Aaron, & filijs eius ab Israelitis.

Dicendum, quod tempore deserti non fuit generalis solutio iurium Leuiticorum, immo quasi realiter nihil tunc soluendum erat, accidit tamen, quod aliqua eis soluerentur. nam propter aliquas causas speciales accidebat fieri aliquid in quo erant quædam iura Leuitica, ideo illa tunc præstabantur eis. Sic fuit de illis siclis. nã voluit Deus, quod primogeniti Israelitarũ redimerentur in deserto, dãdo pro quolibet vnum Leuitã, & quia superfuerũt aliqui primogeniti, s. ducenti septuaginta tres vltra numerũ Leuitarũ, vt illi quoque viderentur redempti, iussit Deus pro quolibet illorum dari quinque siclos, qui fuerunt mille trecenti sexagintaquinque. Sed cum isti sic preciarentur oportebat eos dari Leuitis, & nõ alijs, neque etiam Deo, quia quæ dã dabantur Deo, & applicabantur Sanctuario ad vsus eius, sicut precium transeuntium ad numerũ Exo. 30. c. sed núc non debebant isti applicari Sãctuario, sed Leuitis, quia dabãtur pro redẽptione primogenitorum, & tamen Leuitæ accepti fuerant pro primogenitis, & seruiebant pro eis, vt patet in litera, ergo debuerunt dari Leuitis. Itẽ quia nunc iura Leuitarum, & sacerdotũ erant vnum ipsum precium redemptionis primogenitorum. inf. 18. c. ergo eis debebat dari ista pecunia, quæ erat pro redemptione, quia alias violaretur illa lex, & quia preciũ redemptionis primogenitorum ad sacerdotes pertinebat, & nõ ad Leuitas inf. 18. fuerunt dati isti sicli Aaron, & filijs eius, qui erãt sacerdotes, vt dicitur in litera, & non fuerunt dati Leuitis. Sed dicendum, quod fuit per accidens dari istos siclos Aarõ, & filijs eius, quia non fuerunt dati, nisi quia facta fuit redẽptio primogenitorum, & illa non facta fuit ad hoc, quod Leuitæ haberent istos siclos, sed vt commutarentur Leuitæ pro primogenitis totius populi. volebat aũt Deus statim in monte Sinai habere ministros, qui ei seruirent, nã dedit legem in mõte Sinai, & ibi oportebat incipere obseruationẽ eius, sed hoc esse non poterat si non darentur ministri cæremoniarum statutarum in lege, ideo debuit Deus eos ibi dare, erant aũt ad hoc obligati primogeniti, ex quo liberati fuerunt de Aegypto, & Deus nõ volebat illos, sed quod commutarentur pro Leuitis, ideo debuit fieri in monte Sinai commutatio Leuitarum, & inde per accidens venit, quod darentur illi sicli redemptionis Aaron, & filijs eius. Sic ẽt per accidens fuit, quod aliqua iura Leuitica soluerẽtur in deserto, quia accidebat fieri illa, vnde iura ista prouenieabant; erat enim generale, quod lex non obligabat quãtum ad obseruationem ceremoniarum Leuiticarum, nisi post introitũ in terram Chanaan Deut. 12. & tamen si aliquando fierent sacrificia in deserto, de quibus secundum legem prouenirent iura sacerdotibus, soluebantur eis, sicut quando in monte Sinai facta sunt sacrificia, nam dabantur K partes sacerdotibus, vt patet Leuit. 10.

Cur Moyses scripsit excessum primogenitorum super numerum Leuitarum. Quæst. LXXXII.

ALiqui quærunt circa hoc, quod dicitur de Leuitis, quod fuerunt vigintiduo millia, & quod numerus primogenitorum excessit ad istos in ducentis septuaginta tribus, quare Moyses hoc scripsit.

Aliqui dicunt, quod Moyses fecit hoc propter occultã rationem numerorum, dicunt enim, quod iste numerus vigintiduo in sacra scriptura cõmendatur, quia sunt vigintiduo elementa, i. literæ apud Hebræos, etiam ab Adam vsq; ad Iacob, ex cuius semine fuerunt 12. tribus, inueniuntur F fuisse vigintiduo patres: etiam dicunt, quod species omnium creaturarum Dei sunt vigintiduæ, adeo concludunt, quod Leuitæ qui seruiunt Deo fuerunt intitulati hoc numero. Etiam dicunt, quod de primogenitis Israelitarum superfuerũt ducenti septuaginta tres, quia per hoc significatur generatio hominis intra vterum. nam nouem mẽsibus dicitur esse fœtus in vtero qui continent dies ducentos & septuaginta, sed asserunt, quod non statim mouetur fœtus ad exitum, nisi transierint tres dies de mense decimo, & sic sunt dies ducenti septuaginta tres. Cõclũdunt ergo, quod isti duo numeri conueniebant ad cultum Dei, s. vigintiduo, in quo significantur species omnium creaturarum Dei, & ducenti septuaginta tres, in quo signatur formatio hominis in vtero, vt sic tam homo, quam omnis creatura Deo seruiat. ista est positio Origenis.

G Sed dicendum, quod iste non est sensus literæ, neque istud asserit Origenes, neque etiam est causa quare Moyses istud scripserit. Primo quia non applicatur inquantũ tota ratio posita in litera de numero, siue in patribus, siue in literis, siue in speciebus est de vigintiduobus, & non de vigintiduobus millibus: Leuitæ tamen fuerunt vigintiduo millia. Secundo, quia ista quæ allegantur nullam causam præstant, s. quod literæ Hebrææ sint vigintiduæ, & quod patres ab Adam vsque ad Iacob sint vigintiduo, nihil facit ad hoc, quod Leuitæ sint tot vel tot. Tertio, quia præsupponitur falsum, s. quod species creaturarum Dei sint solum vigintiduæ, quia multo plures sunt, cum in solis piscibus sint plures, quam centum & viginti species, vt testantur auctores certissimi.

Dicendum ergo, quod ista nihil faciũt ad propositum, sed sunt solæ applicationes. Causa autem vera est, quod H Moyses scripsit sic, quia ita fuit in veritate, quod Leuitæ computati ab vno mense & supra fuerunt solum vigintiduo millia, & primogeniti Israelitarum computati etiã ab vno mense fuerunt vigintiduo millia ducẽti & septuaginta tres, & quia Deus volebat quod nũc computarẽtur primogeniti Israelitarum pro Leuitis iussit vtrosque numerari, & sic Moyses expressit numerum eorum præcisum, & si plures, vel pauciores essent Leuitæ vel primogeniti, illum præcise numerum exprimeret. de significationibus autem numerorum, nihil faciebat ad propositum suum.

Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus.] Hic ponitur executio præcepti huius de numeratione primogenitorum, & dicitur quod hoc fecerit Moyses, an vero Aaron adiuuerit eum ad numerandum, non patet ex litera, sed so I lum loquitur de Moyse. [Primogenita filiorum Israel.] In istis primogenitis Israelitarum non cõputantur primogeniti Leuitarum, quia non erant redimendi, nec commutandi, sed Domino personaliter applicandi.

Et fuerunt masculi per nomina sua.] Computati sunt omnes primogeniti Israelitarum, ita vt qualibet tribus diuideretur in familias, & familia in domos vsque ad minimas diuisiones, & tunc inquirebatur quot erant primogeniti in qualibet domo vel familia. & scribebatur nomẽ cuiuslibet, cum nomine patris eius, vt sciretur quis esset quilibet. [A mense vno & supra.] Omnes primogeniti, siue paruuli, siue vetustissimi hic computabantur, quia nunquam ante hoc fuerunt redempti, postea autem cũ in terra promissionis redimebantur, non erat redemptio in veteribus & paruis, sed post vnum mẽsem redimebatur quilibet primogenitus, vt patet infra 18. cap. & colligitur hic cum dicatur ab vno mense & supra.

Vigintiduo millia ducenti septuaginta tres.] Ista est summa oĩum primogenitorum Israelitarum, præter Leuitas. & ponitur hic summa in masculis, nam in fœminis si adiungerentur maior esset summa. nã in tanto populo plures essent quam vigintiduo millia primogenitorũ, sed forte fœminæ primogenitæ erant tot, sicut viri: illæ autẽ non numerantur in primogenitis cõmutãdis, sed soli masculi. [Locutusque est Dominus ad Moysen.] Hic ponitur summa Leuitarum, qui dandi erant pro primogenitis Israelitarum, & dicitur hic. locutus est, non tñ est intelligẽdum propter hoc, quod ista sit alia locutio distincta a superioribus. simul enim Deus diceret Moysi, quod tolleret sũmã progenitorũ Israelitarũ, & oĩum Leuitarũ ad cõmutandũ pro eis,

sed aliquando istę distinctiones, locutus est. ponuntur non ad signandum diuersam locutionem, & interpolationem factam, sed ad notandum principia rationum diuersarum, sed quamquam dicatur, quod ista fuerit alia oratio, & loquuto a superioribus distincta non multum differt. [Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel.] Nō dicitur hic numera Leuitas, sicut iussum est de primogenitis Israelitarum, & hoc, quia Leuitæ iam computati fuerant, vt supra patet. visa ergo summa solum restabat, vt ipsi Leuitæ separarentur a popularibus, & darentur sacerdotibus. istud tollere, quod hic ponitur, significat separationem quātum ad officia, s. quod iam non computentur Leuitæ cum cæteris Israelitis nec vadant ad bellum, vt ipsi, nec castra metentur in loco in quo cæteri Israelitæ, sed separati in circuitu atrii tabernaculi. ista omnia patent supra. Sciendum autem quod cū hic dicitur tolle Leuitas, i. separa eos, non fecit hoc Moyses per se, sed significauit populo hanc esse voluntatē Dei, & tunc totus populus tanquam potens aliquos pro seipso Domino obligare accepit omnes Leuitas, & loto corpore, & rasis omnibus pilis obtulit eos coram ostio tabernaculi, ponens manum super capita eorum sicut cum offerrent aliquod animal. Et tunc Aaron & filii eius acceperunt eos de manu multitudinis ad seruitium tabernaculi mancipādos, vt patet infra 8. cap. Moyses autem non potuisset istos accipere propria auctoritate, nec donare, sed populus. sic patet supra in litera cum dicitur, dabisque eos Leuitas Aaron & filiis eius, quibus traditi sunt a filiis Israel. [Et pecora Leuitarum pro pecoribus eorum.] i. etiam tolle pecora Leuitarum loco pecorum Israelitarum: non accipiuntur hic pecora Israelitarum simpliciter, sed solū pecora primogenita: illa enim erant obligata solum specialiter Deo, & quia debebant tribui ipsi in sacrificium vel redimi, iussit Deus, quod omnia pecora quæ habebant Leuitæ acciperētur pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarū: sicut enim Leuitę applicabantur Domino pro omnibus primogenitis Israelitarum, & ita pecora omnia Leuitarum accipiebantur pro primogenitis pecorum Leuitarum: & in hoc fiebat magna gratia Israelitis, scilicet, quod ipsi tribuerent pecora Leuitarum, & ipsos Leuitas pro seipsis, nihil tribuentes de propriis: cum tamen tenerentur dare omnes primogenitos de seipsis. & omnia primogenita pecorum suorum. Sciendum quod in hac separatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecorum totius populi non fuit facta aliqua ceremonia, sicut in separatione Leuitarum ab Israelitis, sed solum ponuntur ista ad notificandum populo, quod primogenita pecorum suorum erant obligata Deo, cum omnia pecora quæ habent Leuitæ tradantur pro eis, & licet quod Deus recepit omnia pecora Leuitarum pro se: quia tamen ipse debebat dare sustentationem Leuitis, quia erant ministri sui, donauit eis omnia pecora, quæ olim fuerant sua, & tamē per traditionem populi efficiebantur Dei, velut si aliquis haberet debitorem, & reciperet ab eo debitum, postea autem illi donaret, erat velut si nunquam tulisset debitum, sed pura donatio. [Eruntque Leuitæ mei.] Idest cum sic Leuitæ, & pecora eorum fuerint mihi applicita, erunt mei, idest specialiter pertinebunt ad me. [Ego sum Dominus.] i. omnia ista fiant, quia ego sum Dominus, qui possum ista iubere & tenemini ea facere. [In precio autem ducentorum septuagintatrium qui excedunt numerum Leuitarum.] Hic ponitur finis commutationis Leuitarum pro primogenitis Israelitarum. dabantur enim singuli Leuitæ pro singulis primogenitis Israelitæ quia erat maior summa primogenitorū Israelitarum quam numerus omnium Leuitarum pro Israelitis superexcrescentibus, cum non habeant commutationem, datur precium, vt patet hic.

Sciendum autem quod non computantur hic trecenti primogeniti Leuitarum; quia illi non computabantur pro Israelitis, sed pro se dabantur. si autem computarentur hic, non oporteret dari aliquod precium pro Israelitis superexcrescentibus, quia nulli essent, sed magis ipsi Leuitæ excederent primogenitos Israelitarum infra 27. De istis 300. primogenitis Leuitarum supra declaratum est. Nam si colligantur tres summæ familiarum Leuiticarum supra positarum inuenientur 300. vltra summam totalem quæ hic ponitur, & illi sunt primogeniti. [Accipies quinque siclos per singula capita.] i. accipies a quolibet de superexcrescentibus quinque siclos, quilibet. n. homo vocatur caput vnum. [Ad mensuram Sanctuarii.] Quia erant duplices sicli, & ne putarent Israelitæ hoc intelligi de siclis vulgaribus qui minores sunt. nam omnis ęstimatio siclo Sanctuarii appreciandia erat, vt patet Leu. c. vlt. [Siclus habet obolos viginti.] Dixerat fieri debere ęstimationē per siclos Sanctuarii, & quia dubitaretur quantus est valor illorum. Respondetur, quod siclus continet obolos 20. Dicitur esse obolus moneta parua inter Israelitas, ideo per eā fit computatio maioris monetæ. Nā semper minimū est mēsura omniū aliorū, vt patet in 4. Phys. & 10. Met. ratio huius est, quia mensura habet naturā distinguentis, igitur in quo reperitur maior distinctio est magis mēsura, huiusmodi autē est minimū, quia propter habere paruas partes est multū distinctum.

Quantum continet siclus. *Obolus quid.* *Ratio cur minimum sit mensura.*

B [Dabisque pecuniam Aaron, & filiis eius.] s. pecuniam 273. excedentium in primogenitis Israelitarū. dabatur illa sacerdotibus pro expensis eorū, & non conuertebatur aliqua pars eius in vsus Sanctuarii, quia reditus ministrorū deberent esse distincti a reditibus Sāctuarii, & isti sacerdotū sunt. Non tamē est intelligendum, quod aliquis de ista redemptione primogenitorū pertineat ad Leuitas minores, sed solū ad eos qui sunt sacerdotes. sic patet inf. 18. c. vbi ponitur catalogus iurium sacerdotaliū, inter quę ponitur hoc. ad Leuitas autē solum pertinet vnū ius, s. omnes decimæ totius Israelitis, vt patet eod. c. [Precium eorū qui supra sunt.] i. dabuntur isti sicli Aaron, & filiis eius in preciū eorum qui sunt supra numerū Leuitarum: & rationabile erat, quod darentur sacerdotibus, & nō Sanctuario, quia isti Leuitæ seruiebant pro illis quorum precium hic sumebatur.

C [Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius.] i. accepit Moyses pecuniam a primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerant ad numerum Leuitarum.

Qui erant illi qui dicebantur superexcrescere in numero Leuitarum, & primogenitorum Israel.

Quæst. LXXXIII.

SEd diceret aliquis cum essent Leuitæ 22. millia, & primogeniti Israelitarum 22. millia 273. qui de istis dicerentur superexcrescere. nam quamquam in numero superexcrescerent 273. tamen non videbatur quare magis ponerentur isti quam illi superexcrescentes. cuicumque enim imponeretur onus soluendi, videretur magis grauari quam cæteri.

D Respondet Rabbi Salomon. quod Moyses fecit 22. millia, & 73. cartulatum, & in 22. millibus scripsit Leuitam in qualibet cartula: in 73. autē scripsit per quemlibet quinque siclos, quæ omnes mixtæ fuerunt, & occultatæ sub aliquo vestimento. & tunc quilibet primogenitus mittebat manum. Qui autem educebat cartulas in qua erat Leuita liber erat, quia pro ipso ponebatur vnus Leuita. qui autem eduxisset cartulā, in qua dicebatur 5. siclos soluebat illos, & sic materia quæstionis ablata est. nec iste modus soruendi in veteri lege prohibitus erat. Nam iusserat Deus, quod terra sorte diuideretur. vt patet inf. 26. c. & 34. iussit etiam poni sortes inter Israelitas ad inuestigādum in eis peccatum anathematis Iericho, vt patet Iosue cap. 7. etiam in quolibet anno in die propitiationis ponebatur sors super duos hircos, scilicet, quis esset hircus emissarius, & quis sacrificaretur pro peccato, vt patet Leuit. cap. 16 Quare autem

E sortes permissæ fuerunt in veteri testamento, & in nouo non, declaratum fuit Leu. c. 16. [Et quos redemerat a Leuitis primogenitis filiorum Israel.] Isti ducenti septuagintatres qui super excrescebant in numero primogenitorum Israelitarum ad numerum Leuitarum dicebantur redimi a Leuitis, s. quod ipsi debebant esse cum Leuitis ad ministrandū in operibus Sanctuarii, & quia ipsi non poterant, debebant dare pro se precium, & quoniam pro eis seruiebant Leuitæ, dicebantur redimi a Leuitis, quia eas obligati erant. [Mille trecenti sexagintaquinque siclorum.] Ista est summa siclorum, quæ data est sacerdotibus pro primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerunt ad numerum Leuitarum. nā si multiplicentur ducēti septuagintatres per quinque prouenient ista summa quæ hic habetur. [Iuxta pondus Sanctuarii.] Idest isti sicli erant de pondere Sanctua-

A tinebat autem siclus Sanctuarii obolos 20. vt patet supra. ideo qui habebat siclum in argento dabat, qui vero non habebat, dabat valorem eius in moneta pagiacus, scilicet 20. obolos. vt supra patet. & iste erat siclus Sanctuarii.

Et dedit eam Aaron & filiis eius.] scilicet ad vsus suos, quia erat pretium redemptionis primogenitorum, quod semper pertinebat ad sacerdotes, vt patet inf. 18. cap.

Iuxta verbum quod praeceperat sibi dominus.] Idest Deus praeceperat sibi, quod daret illam pecuniam Aaron, & filiis eius, & sic fecit.

C A P. IIII.

B *Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron dicens: Tolle summam filiorum Caath de medio Leuitarum per domos, & familias suas a trecesimo anno & supra, vsque ad quinquagesimum annum, omnium, qui ingrediuntur, vt stent & ministrent in tabernaculo foederis. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum foederis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron & filii eius, quando mouenda sunt castra, & deponent velum, quod pendet ante fores, inuoluentque eo Arcam testimonii, & operient rursum velamine hyacinthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes. Mensam quoque propositionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt: extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento [illegible] pellium, et inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quae ad concinnandas lucernas necessaria sunt: & super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Nec non & altare aureum inuoluent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum hyacinthinarum pellium, inducentque vectes. Omnia vasa quibus ministratur in sanctuario, inuoluent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum hyacinthinarum pellium, [illegible] Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo vestimento, ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, vncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine hyacinthinarum pellium, & inducent vectes.*

C

D *Cumque inuoluerint Aaron & filii eius Sanctuarium & omnia vasa eius in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath, vt portent inuoluta: & non tangant vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo foederis: super quos erit Eleazar filius Aaron Sacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium quod semper offertur, & oleum vnctionis, & quicquid ad cultum Tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quae in Sanctuario sunt. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum, sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron et filii eius intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant, quae sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.*

E

Filii Caath quid portare debebant.

Officium Eleazari filii Aaron sacerdotis.

Locutusque.] Descripto in superioribus quid pertineat ad quandam familiam Leuitarum. Hic assignatur modus exequendi officium cuiuslibet illarum. & hoc tempore motus castrorum distincto, scilicet in portandis oneribus. & diuiditur in duo. primo ponitur officiorum distinctio. secundo ministrorum collectio. secunda ibi. [Recensuerunt.] Prima in tres, quia primo distinguuntur officia Caathitarum. secundo Gersonitarum. tertio Meraritarum. secunda ibi. [Tolle summam.] tertia ibi. [Filios quoque Merari.]

Summa eorum quae hic continentur.

A Circa primum dicitur. [Locutusque est Dominus ad Moysen.] Ad istam locutionem distincta tempora superioribus non patent, sed satis rationabile est, quod fuerit. Nam immediate, vt aliquid praecipiebat Dominus, Moysi ipse exequebatur, sed supra fuerunt posita praecepta de computatione Leuitarum & primogenitorum filiorum Israel, & commutatio eorum adinuicem, quae satis distant ab his quae ponuntur hic. ergo satis dicendum est, quod primo fuerunt illa executioni tradita. deinde ista fuerunt mandata, sed licet contrarium asserere velis non multum differt. [Tolle summam filiorum Caath.] Tres erant familiae Leuitarum, & cuilibet earum erat distinctum officium suum. vt patet in superioribus. hic autem tollitur summa de eis ad sciendum quot sunt, qui officiis mancipantur in quolibet earum.

B *Ad quid fuit ista numeratio cuiuslibet tribus.*

Quaestio I.

SEd aliquis arguet ad quid fit ista numeratio cuiuslibet tribus: cum immediate supra fuerit facta numeratio omnium trium familiarum Leuiticarum.

Respondendum est, quod numeratio ista replicatur hic, quoniam non est similis superiori numerationi. Nam supra computabantur Leuitae ab vno mense & supra: hic autem computantur a triginta annis vsque ad quinquagintum, vt patet in litera. debuit ergo repeti numeratio. si tamen esset eadem quae habetur supra non repeteretur. [De medio Leuitarum.] Idest de inter Leuitas, i. quod omnes Leuitae erant quasi vnus magnus populus. & de medio eorum sic, de eis accipiebatur quaelibet familia ad numerandum.

C [Per domos & familias suas.] idest familia Caathitarum, & quaelibet alia numerabitur per familias, & domos suas. i. quod nunquam accipiebatur tota familia simul ad numerandum, sed diuidebatur rursus quaelibet familia in alias familias & domos. quod autem diuidatur familia in domos satis planum est, eo quod domus est minor diuisio quam familia, sed quod diuidatur familia in familias non videtur. Respondendum est, quod istae tres familiae Leuitarum, s. Gersonitae Meraritae Caathitae erant familiae magnae continentes totam tribum Leui, sed sub qualibet harum erant aliae familiae minores, s. sub familia Caathitarum quatuor familiae Amramitarum, Iessaritarum, Hebronitarum, Ozielitarum. sub familia Gersonitarum erant duae familiae, scilicet, Lebnitica, & Semeitica. sub familia Meraritarum erant duae familiae, scilicet Moholitae, & Musitae.

D vt patet praeced. cap. & quando computabatur quaelibet illarum trium familiarum principalium subdiuidebatur in has familias, quas habebat sub se. & deinde familia quaelibet diuidebatur per domos quae erat minor diuisio. [Vsque ad quinquagesimum annum.] Ministri isti qui hic assumebantur erant aetatis annorum triginta, & non excedebant quinquagesimum.

Cur hic numerantur Leuitae a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum cum praecedenti cap. computentur ab vno mense & supra.

Quaestio II.

SEd quaeret aliquis quare numerantur hic Leuitae a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum, cum praeced. cap. computabantur ab vno mense, & supra.

E Respondendum est, quod Leuitae supra numerabantur ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, ideo computabantur in ea aetate in qua primogeniti redimebantur. fiebat autem redemptio primogenitorum ab vno mense & supra, vt patet infra decimooctauo capit. & praecedenti. ideo ab vno mense, & supra recipiebantur ibi in commutatione. Etiam non limitabatur ibi tempus in magnitudine aetatis, scilicet an esset ista computatio vsque ad quinquagesimum vel sexagesimum. Hic autem dicitur quod computabantur isti, qui erant solum vsque ad quinquagesimum. & ratio est, quia isti assumebantur ad portationem sanctuarii, quae erat laboriosa, & non poterat committi valde paruulis, vel valde senibus. redemptio tamen primogenitorum neminem excludebat. tantum enim valebat quilibet de Leui-

tis

vis siue esset vnius mensis siue vetustissimus quilibet vnus de primogenitis Israelitarum. Nam etiam iste modus non ius erat in applicatione primogenitorum Israelitarum, si personaliter applicarentur ad Deum, scilicet quod in ista prima applicatione omnes tam paruuli quam veni- stissimi applicarentur, vel si debuisset fieri vniuersaliter in pecunijs redemptio nō data aliqua commutatione Leuitarum, pro omnibus darentur pecuniæ, quia ergo fiebat pro eis redemptio per commutationem Leuitarum omnes Leuitæ tam magni quam parui etiam si vetustissimi accipi debebant.

Cur bellatores Israelitæ non assumantur ab anno 20. & supra. Et quomodo operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium differunt.
Quæstio III.

Sed adhuc quæret aliquis, cum supra 1. cap. computarentur Israelitæ bellatores, & assumerentur ab anno 20. & supra, quare hic non assumūtur ab anno 20. Nec enim valet si dicas, sicut supra respondebatur, quod Leuitæ supra dabantur pro commutatione primogenitorum, ideo in quacunque ætate poterant sumi, & non hic, quia computantur intrantes ad laborandum in operibus Sanctuarij: nam etiam bellatores, qui computantur supra primo cap. ad labores assumebantur cum operatio bellica sit laboriosa.

Respondendum est, quod operatio bellica, & Leuitarū portantium Sanctuarium multum differt. Nam licet labores bellici sint magni ex motu, & vigilijs, fame, & siti, frigore, & ardore: non tamen requiritur tantum corporis robur, sicut in portantibus onera corporaliter. Huiusmodi autem erant omnes Leuitæ, qui hic computantur, ideo debebant isti computari ab ea ætate, in qua homo est in maximo robore, & hoc est in anno 30. Et quia postea non durat robur humanum post tricesimum annum per totam vitam, computabantur solum, qui erant inter annum 30. vel quinquagesimum: nam vsque ad quinquagesimum annum, satis robustus est vir ad portandā onera, postea vero deficit paulisper fortitudo. Sed adhuc dicet aliquis, quomodo iubentur hic computari Leuitæ ab anno 30. cum infra 8. iubeantur computari ab anno 25. Respondendum est, quod Leuitæ anno 25. incipiebant intrare in Sanctuarium, & doceri in officijs suis accipiendo experientiam, postea qui aptus erat, designabatur in officio illo, qui vero ineptus erat, repellebatur, & non decebat, vt in anno 25. homines manciparentur valdè magnis laboribus, quia nondum attigerant totalis roboris complementum, ideo magnis & continuis laboribus frangi non debebant: qui labores seruiles dicuntur iuxta Aristot. 7. Polit. Et forte aliquis dicet, quod Leuitæ in anno 25 consecrabantur ad ministeria sua, de quibus habetur infra 8. capit. & in anno 30. incipiebāt ministrare, ideo ponitur hic tempus ministrationis, ibi autem tempus cōsecrationis, sed an hoc verum sit, infra octauo capit. declarabitur. [Omnium qui ingrediuntur, vt stent, & ministrēt in tabernaculo fœderis.] idest tolle summam omnium filiorum Caath, qui ingrediuntur, vt ministret in tabernaculo fœderis. q. d. non est ista summa Caathitarum vniuersalis, sicut in commutatione pro primogenitis Israelitarum, de quo præced. cap. sed est summa Caathitarum solum ingredientium ad ministrandum,

Tres ministrationes fiebant in Tabernaculo fœderis, & quæ erant. Quæst. IIII.

Sciendum autē, q non intelligitur hic aliquos de Caathitis introire in tabernaculum fœderis, vt ibi ministrēt, quia non erat ibi aliqua ministratio, quæ eis competeret. solum enim fiebant tres ministrationes in tabernaculo fœderis. Prima erat propositio panum, & ordinatio in mensa, vt patet Leu. 24. c. Secunda erat ordinatio lucernarum in cādelabro, de qua Exod. 27. & 30. c. Tertia erat thymiamatis crematio in altari aureo, vt patet Exod. 30. c. hæc autē ad solum Aaron, & filios eius pertinebant, vt patet ex eisdem. Si autem aliquis ex Leuitis hoc attentaret, moueba-

A tur, vt patet de Chore, qui voluit thurificare in tabernaculo cum suis cōplicibus, & mortuus est, vt patet inf. 16. cap. Extra tabernaculum in atrio eius, erat vnica ministratio, scilicet immolatio, & oblatio intra Sancta sanctorum erat alia ministratio semel in anno. s. in die Propitiationis in sanguine, vt expiaretur ante Propitiatoriū, & deinde fiebat egressus ad altare thymiamatum, & tingebantur cornua eius sanguine. hæc autem ministratio ad solum sacerdotem magnum pertinebat, vt patet Leuit. 16. c. & ad Hebr. c. 9. Immolatio autem hostiarum, quæ erat in atrio ad omnes sacerdotes pertinebat. ministerium igitur nullum manebat Leuitis in tabernaculo, nec in atrio eius. Nam iussit Deus, vt non ingrederentur in tabernaculum, sed soli sacerdotes, vt patet infra 8. cap. ministerium tamen Leuitarum erat in tabernaculo, vt ipsi custodirent res taber-
B naculi, nam ad eos hoc pertinebat. Et non accipitur hic propriè ingredi pro intrare, sed pro incipere, & non refertur ingredi ad tabernaculum, sed ad ministrationem. ita vt dicatur, q Leuitæ ingrediebantur ad ministrandum, & non dicatur, Leuitæ ingrediebantur in tabernaculum, & est sensus, Leuitæ ingrediebantur ad ministrandum in anno 30. idest, incipiebant ministrare. Et iste modus loquendi est vulgaris, vt cum dicimus, quod aliquis ingreditur ad habitandum cum alio. i. incipit habitare cū eo, & quia Leuitæ ante annum 30. non ministrabat in rebus Sanctuarij, postea vero incipiebant ministrare, dicebantur ingredi ad ministrandum, & erat ministratio ista in tabernaculo fœderis, idest in custodiendo res tabernaculi.

Dicitur autem hic, quod tollatur summa omniū Caathitarum ingredientium, vt ministrent, idest omnium, qui
C ingredi debent ad ministrandum. Non enim vocantur ingredientes, quasi tunc actualiter ingrederētur, vel quasi haberent consuetudinem ingrediendi, quia ante hoc nullus de Leuitis ministrauerat, sed ingredientes sunt, qui nunc ingredi debent, vel ad ingrediendum eligebantur, & ministrandum.

Dicitur, vt stent, & ministrēt, ministrare enim in tabernaculo fœderis, est ministrare in portando res tabernaculi. Et hoc pertinebat ad Caathitas, & non potest accipi ministratio in tabernaculo fœderis. i. in portando tabernaculū: quia ista ministratio erat Gersonitarum, & Meraritarum, quorum quidam portabant operimenta tabernaculi, alij vero portabant tabulas, vt patet supra præced. cap.

Et dicitur, quod ingrediuntur isti, vt stent, quod potest referri ad duo. Primum est, quod Caathitæ dicantur ingre-
D di, vt stent super tabernaculum. i. incipere ad habendum ministratione in Sanctuario. stare enim super tabernaculum, est esse dominum ministrationis tabernaculi. sic dicitur supra c. 1. noli ponere summā Leuitarum cum filijs Israel; sed constitues eos super tabernaculū fœderis. i. facies eos dominos super ministratione tabernaculi. Alio modo potest accipi stare in tabernaculo, idest stare excubando in circuitu tabernaculi. Erat enim excubare vnum de officijs Leuitarum, vt patet supra primo capitulo, & hoc stando fit.

Sed dicet aliquis, istud officium non solum pertinebat ad Leuitas triginta annorum, sed etiam ad omnes minores: omnes enim castrametabantur in circuitu Sanctuarij. Respondendum est, quod quamquam omnes Leuitæ manerent distincti ab Israelitis in circuitu Sanctuarij, ta-
E men non erat omnibus officium excubandi, & obseruandi res Sanctuarij, sed solum his qui peruenerant ad annum 30. quibus alia officia committebantur. [Hic est cultus filiorum Caath, idest ista est ministratio, vel seruitiū, quod pertinet ad filios Caath, refertur ad ea, quæ inf. ponuntur, & non intelliguntur hic per Caathitas omnes de genere Caath, quia Aaron, & filij sui erant de genere hoc. tamen non habebant aliquod officium inter Caathitas, cū ministratio sacerdotalis eis data esset, quæ differebat ab omnibus ministrationibus Leuiticis.

Posset tamen aliquis dicere, q per Caathitas intelligantur hic sacerdotes, etiam quia ponuntur hic ministeria, quæ pertinent ad sacerdotes, vt patet immediate cum dicatur, quod Aaron, & filij sui ingredientur in Sācta sanctorum, & disponent onera Caathitarum. Postea ipsi portabunt & istum sensum videtur tenere Nicolaus.

Sed non multum conuenit, quia hic ponuntur omnia officia Gersonitarum, Caathitarum, Meraritarum, & tamen non ponuntur hic omnia officia sacerdotum: immo nec aliqua pars eorum, nisi inquantum pertinet ad dispositionem onerum Caathitarum. non igitur intelliguntur hic sacerdotes per Caathitas.

Dispositio onerũ Caathitarum.

Tabernaculum foederis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron, & filii eius.] Hic ponitur dispositio onerũ Caathitarum. ipsi enim portabant vasa sacratissima Sanctuarii, s. Arcam, & altare, & cetera. Ista tamen antequam portarentur, erant in locis suis, s. in Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad hæc autem loca non licebat alicui Leuitæ ingredi, sed sacerdotibus solis. ideo oportebat, vt primo ipsi sacerdotes disponerent onera eorũ, educentes de locis suis, antequam tangerent Caathitæ. Item ista vasa quando erant in Sanctuario, erant nuda, prompta ad ministrationem. Caathitis tamen non licebat illa tangere, nec videre nuda, & si tangerent, aut viderent moriebantur, vt patet inf. in litera. Ad hoc ergo oportebat, vt sacerdotes primo disponerent onera Caathitarum, antequam ipsi portarent. & ad hoc ingrediebãtur in Sanctuarium, & in tabernaculum foederis Aaron, & filii sui.

Erat autem modus, vt quando castra mouenda essent, sacerdotes introirent, & omnia vasa Sanctuarii operirent velamentis suis, & deinde traderent ea Caathitis portanda. Dicitur autem, quod Aaron, & filii sui ingrederentur in tabernaculum foederis, & in Sancta sanctorum. quoniã per tabernaculum foederis significatur hic prima pars tabernaculi, quæ vocatur sanctum, vel Sanctuarium, per Sãctum sanctorum significatur pars secunda. ad vtrumque autem ingrediebantur sacerdotes. quia in prima parte tabernaculi operiebant tria vasa, scilicet altare thymiamatum, & candelabrum aureum, & mensam propositionis, singula cum vasis suis. Hæc enim erant in prima parte tabernaculi. deinde ingrediebantur in Sancta sanctorum, & ibi velabant arcam cum propitiatorio, & Cherubim, & tribuebant ea velata Caathitis ad portandum.

Quomodo licebat filiis Aaron ingredi Sanctuarium, quoniam hoc tantum conueniebat sacerdoti magno. Quæstio V.

SEd dicet aliquis, quomodo licebat filiis Aaron ingredi in Sancta sanctorum: nam hoc solum sacerdoti magno conueniebat. vt patet Leuit. 16 & ad Heb. 9. cap. Et non solum nõ poterant ingredi sacerdotes minores in Sancta sanctorum, sed etiam non licebat eis manere in prima parte tabernaculi, quando sacerdos magnus introibat in Sancta sanctorum. & si ibi essent moriebantur, vt patet Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur, nullus sit hominum in tabernaculo, quando Pontifex ingreditur Sanctuariũ, vt roget pro se, & domo sua, & pro vniuerso coetu Israel, donec egrediatur.

Respondendum est secundum quosdam, quod Aaron ingrediebatur solus in Sancta Sãctorum, & filij sui ingrediebantur cum eo in primam partem tabernaculi, & si arguatur contra eos, quia dicitur hic, tabernaculum foederis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron, & filii sui, respondebunt quod istud verbum refertur simul ad Aaron, & filios suos quantum ad tabernaculum foederis, sed quãtum ad Sanctum sanctorum refertur ad solum Aarõ. Sed hoc non potest stare, quia immediate dicitur, deponẽt velum, quod pendet ante fores, inuoluẽtque eo arcã testimonii: ecce necessario refertur hoc ad Aaron, & filios suos simul, & tamen nemo poterat inuoluere arcam, nisi introiret in Sancta sanctorum, cum arca ibi maneret. Dicẽdum est igitur, quod Aaron, & filii sui, qui erant sacerdotes minores, introibant in Sancta sanctorũ, quando mouenda erãt castra, sicut hic iubetur, nec erat hoc contra aliquod præceptũ Dei. Cum enim dicitur, quod sacerdotes minores, nunquam poterant introire in Sancta sanctorum intelligitur de eo tempore, quo firmum manebat Sanctuarium, & nõ mouebatur, sed cum castra mouẽda forent, licebat eis ingredi, vt hic dicitur. Patet autem hunc esse sensum. Nam si arguatur ex eo, quod habetur Leuit. 16. & ad Hebr. c. 9. quod non possent sacerdotes minores ingredi in Sancta

F sanctorum, eodem modo arguetur contra summum sacerdotem. Nam dicitur Leuit. 16. cap. quod sacerdos magnus ingrederetur solum semel in anno, in die propitiationis, & tamen hoc dato nunquam ingrederetur in illud, quando castra mouenda forent, nisi forte mouerentur in die propitiationis. Hoc tamen falsum est, quia quouescũque mouebãtur castra, ingrediebatur illuc summus sacerdos, vt patet hic. Item quando summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum, prius faciebat omnia illa, quæ habentur Leu. 16. capitulo, cum dicitur. loquere ad Aarõ fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est inter velum coram Propitiatorio, nisi hæc ante fecerit, vitulum offerat pro peccato, &c. Idem patet ad Hebræ. 9. cap. s. quod in secunda parte Tabernaculi, quæ erat Sancta sanctorum, ingrediebatur semel in anno solus Põtifex non sine sanguine, quem offerebat pro sua, & populi G ignorantia. manifestũ tamen est, quod quando castra mouenda erant, non fiebant ista, cum solum pertinerent ad diem propitiationis: ergo necessario intelligi debent illæ auctoritates de ingressu in Sancta sanctorum, quando manebat tabernaculum, & non de ingressu, quando mouenda erãt castra. sicut ergo specialiter licebat sacerdoti magno, non obseruatis legibus prædictis, ingredi in Sancta sanctorũ, quouescunque mouerentur castra: ita liceret sacerdotibus minoribus ingredi illuc in motu castrorum, præter easdẽ leges, cum hic iubeatur eis a Domino.

Item si solum liceret ingredi summo sacerdoti in Sancta sanctorum, eo tempore & modo, quæ declarantur Leuit. 16. & ad Heb. ca. 9. sequeretur, quod quadraginta annis, quibus manserunt Israelitæ in deserto, nunquam ingressus fuerit sacerdos magnus in Sancta sanctorum, sed H hoc falsum est, quia quandocunque mouebantur castra, ingrediebatur illuc, vt patet hic, & tamen castra fuerunt mota pluries, quam quadragesies, cum mansiones sint plures, quam 40. in deserto, vt patet inf. 33. cap. vel saltem pluries, quam trigesies computando mansiones, quæ sunt a deserto Sinai, vbi factum fuit tabernaculum, vsque ad Iordanem, quæ computatio habetur inf. 33. cap.

Item quamquam non iuberetur hic, vt summus sacerdos ingrederetur in Sancta sanctorum cum castra mouenda forent, tamen manifestum erat, quod ingrederetur, alioquin non poterat dari modus, quo disponerentur onera Caathitarum. nam si summus sacerdos, & alii minores nõ ingrederentur, oportebat ingredi Caathitas, & tamẽ si ipsi viderent vasa nuda, vel tangerent saltem morerentur, vt patet infra in litera. oportebat, ergo ingredi illuc sacerdo- I tem magnum cum aliis minoribus. Superior consequentia patet, s. quod si summus sacerdos solum ingrederetur in Sanctuarium modo, & tempore, quæ exprimuntur Leuit. 16. & ad Heb. 9. c. nunquam in 40. annis quibus fuerũt Israelitæ in deserto fuisset ingressus illuc, quod patet. nam Leuit. 16. colligitur quod nunquam ingrediebatur summus sacerdos in Sanctuarium, nisi in die propitiationis facta illa celebritate, quæ ibi habetur. Nunquam tamen illa facta est in toto deserto, quia vt probatum est Leuit. 16. c. festiuitas propitiationis non potuit celebrari in toto deserto. ea igitur, quæ habentur Leuit. 16. & ad Hebr. cap. 9. de ingressu Sancta sanctorum, intelliguntur, quando manebat tabernaculum non motis castris. hic autem dicitur de motu castrorũ, quod licebat hic summo sacerdoti, & aliis minoribus ingredi in Sancta sanctorum, quandocunque K mouerentur castra, alias aũt, nunquam licebat minoribus.

Cur quando manebat Sanctuarium non motis castris, non licebat minoribus ingredi in Sancta sanctorum, sed bene quando mouebantur. Et quando licebat summo sacerdoti ingredi Sancta sanctorum. Quæst. VI.

SEd adhuc quæret aliquis, quare licebat sacerdotibus minoribus cum mouebantur castra, & nõn quando manebant ingredi Sanctuariũ. Rñdendum est, quod summus sacerdos, & minores arcebantur ab ingressu Sancta Sanctorum propter magnam reuerentiam illius loci, & hæc erat, quia in Sancta sanctorũ super arcam inter alas Cherubin erat vnus Angelus in corpore assumpto, & formato

de

de aere, & ibi formabat voces, atque loquebatur, respondens ad omnia quæsita Moysi ingredienti, & sacerdoti magno, sicut late fuit probatum Exo. 25. & Leu. 16. c. propter reuerentiam huius, raris licebat ingredi illuc: Moysi enim qui erat cõsecretalis Dei, & specialis famulus, vt patet infra 12. cap. licebat ingredi quandocunque vellet ad inquirendum respõsum vt patet inf. 7. in fi. & hoc, quia erat decens valde, & quasi necessarium, vt liceret ingredi Moysi illuc. Causæ huius fuerunt declaratæ Leui. 16. Sũmo autẽ sacerdoti non licebat ingredi in Sancta sanctorum quẽcunque vellet, sed solum in die propitiationis, & tunc ferebat ante se vnum thuribulum plenũ thymiamate, & prunis, & sic grossus vapor inde ascendens operiret totum propitiatoriũ, ne posset aliquid videre sacerdos, & hoc erat, quia ipse erat indignus videre corpus, illud formatũ inter alas Cherubin in quo voces formabantur. Erat tamen dignus audire voces illius. Moyses aũt, quia reputabatur dignior, & Deo acceptabilior, cum ingrediebatur illuc nõ ferebat ante se thymiama, nec faciebat aliquam præuiam dispositionem, eo ꝙ reputabatur dignus videre corpus illud formatũ, & audire voces illius. Sacerdotes aũt minores propter minorem gradũ ministerii non reputabãtur digni ad videndum illud corpus: ideo nunquam intrabant in Sãcta sanctorum, etiã non reputabantur digni ad audiẽdum voces illius, ideo quando summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum in die propitiationis, non solũ arcebantur ab ingressu illuc, sed etiã ne manerent in prima parte tabernaculi, eo ꝙ voces, quæ formarentur in Sãcta sanctorum audirentur in prima parte tabernaculi, cũ solũ distinguerentur illæ duæ partes velo pendente ante quatuor columnas, vt patet Exo. 26. & sic iubetur Leu. decimosexto, cap. ꝙ nullus hominũ sit in tabernaculo, quando Pontifex ingreditur in Sanctuarium. s. in Sancta sanctorum donec egrediatur.

Cum autem castra mouebãtur, nihil horum manebat; quia Angelus ille qui erat in corpore formato super propitiatorium inter alas Cherubin, exierat inde ad mouendũ nubem, quæ erat super tabernaculũ, & quando castra mouenda erant Angelus ille mouebat nubem. Et sic iã sacerdotes scientes eũ non manere in Sancta sanctorũ poterãt intrare secure, & tunc nihil ibi videbant, nec audiebãt. & operiebant vasa Sanctuarii, eo modo quo infra dicitur.

Erat autem iste ordo in motu castrorum, vt Caathitæ acciperent de manu sacerdotũ onera operta. deinde Gersonitæ accipiebant onera sua, scilicet omnes cortinas, & operimenta Sanctuarii, & quidquid erat de pilibus, & pellibus, sicut præceden. cap. dictum est, denudantes tabulas Sanctuarii, tertio veniebant Meraritæ accipientes tabulas, & columnas, atque portabant, & sic nihil relinquebatur de Sanctuario. Cum autem accedebatur ad locum castrorum figendorum fiebat econtrario. quoniam vltimi in mouendo erant primi in situando. ideo Meraritæ, primo onera sua deponebant figendo tabulata, & columnas: secundo Gersonitæ ligando, & figendo omnia operimenta: tertio Caathitæ deponendo omnia vasa, vel ornamenta, & quia Caathitæ vasa ferunt, quæ non licet eis nuda tangere, nec videre, vt patet inf. in litera, & 8. cap. Aaron, & filii eius tollebant vasa, quæ Caathitæ liquerant ligata, atque soluebant ea disponentes in locis suis.

Cur Aaron, & filij sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis. Quæstio VII.

SEd quæret aliquis quare Aaron, & filii sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis, sicut ingrediebantur ad disponendum onera Caathitarum.

Respondendum est, quod onera Caathitarum erant in locis ad quæ non licebat ingredi Caathitis, scilicet in Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad ista tamen loca nulli licebat ingredi, nisi sacerdotibus: necesse ergo erat, quod si sacerdotes cooperirent, & tribuerent Caathitis, onera autem Gersonitarum, & Meraritarum non erat in loco sancto, ad quem prohibitum esset ingredi, cum essent parietes Sanctuarii, & operimenta

A eius: ergo ipsi per se poterant recipere sine sacerdotibus disponentibus.

Item onera Caathitarum erant talia, quæ non licebat ipsis videre, & si viderent morerentur, vt patet inf. Onera tamen Meraritarum, & Gersonitarum non erant talia, quæ deberent occultari cum essent operimenta Sanctuarii, quæ ab omnibus videbantur, ideo necesse erat, vt aliquis accederet primo ad onera Caathitarum velando ea, antequam acciperentur a Caathitis, & isti soli sacerdotes erant, quoniam nulli alteri liceret, ideo infra cum ageretur de oneribus istorum. dixit Deus nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum, sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriantur: Aaron, & filii eius intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. alii nulla curiositate videant, quæ sunt in

B Sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morientur. De aliis tamen nequaquam dictum est, ideo ad sola horum onera sacerdotes introibant disponenda.

Quando mouenda sunt castra.] Et hoc, quia nunquam erat necessarium onera istorum componi, nisi cum castra mouebantur, sciebant autem sacerdotes, quãdo mouerentur, & hoc cognoscebant per motum nubis: toto enim tẽpore post factum tabernaculum cum essent Iudæi in aliquo loco deserti, manebat nubes super tabernaculum, & quanto tempore ibi maneret, siue per vnam diem, siue per vnam noctem, siue per multos menses, & annos, manebãt Iudæi in eodem loco. Cum vero nubes inde recessisset Iudæi mouebant castra, vt patet Exod. quadragesimo capitulo, & infra nono capitulo, & cum ista nubes mouere-

Signum quando castra essent mouenda.

tur desuper tabernaculum tendebat ad primam partem

C exercitus, s. super vexillum filiorum Iudæ, & tunc omnes Israelitæ incipiebant disponere castra ad motum, & sacerdotes introibant in Sanctuarium disponentes onera Caathitarum. signum igitur quo sacerdotes sciebant, quãdo castra mouenda forent, & disponenda onera, erat nubis motus.

Et deponent velum, quod pendet ante fores.] Idest sacerdotes deponent velum, quod erat ante Sancta sanctorũ pendens in quatuor columnis, vt patet Exod. 26. & hoc nõ erat, tanquam pertineret principaliter ad Caathitas portare aliqua supellectilia, de filis, aut pellibus, sed quia inuoluebatur arca in hoc velo, illud pendebat ante fores, idest ante portam Sancti sanctorum.

Aliqui enim dicunt istud velum esse operimentũ, quod pendebat ante ostium tabernaculi, quia dicitur pendere

D ante fores. Sed falsum est, quia illud non vocatur velũ, sed tentoriũ, vt patet Exo. 26. cap. & hic: semper enim obseruatur ista differentia, ꝙ operimentũ pendens ante ostium tabernaculi vocaretur tentoriũ, & operimentũ pendẽs ante Sancta sanctorũ vocaretur velum. hic tamen de velo dicitur. Item non stat, quia præcedẽ. cap. dicitur, ꝙ tentorium pendens ante fores tecti fœderis portabatur a Gersonitis, velum autem a Caathitis, ergo istud, quod hic dicitur non erat tentorium ante ostium tabernaculi, sed velũ pendens ante Sancta sanctorum, dicebatur, tamen pendere ante fores, quia in domo illa facta ex tabulis, quæ vocatur Sanctuarium, fiebat distinctio per quatuor colũnas positas inter primã partem tabernaculi, & ante illis quatuor columnas pendebat velum, dicitur autẽ pendere ante fores, quia inter columnas illas erat ingressus in Sancta sanctorum, & ille introitus vocatur fores, & quia pendebat

Quid velum.

Quid tentorium.

E ante illum introitum velum dicebatur pẽdere ante fores.

Quare dicitur pendere ante fores.

Inuoluentque eo arcam testimonii.] Idest ponebant sacerdotes velum istud super arcam, ut non uideretur, & supra istud ponebantur alia operimenta, ligabant etiam ea ne caderent cum portarentur a Caathitis, & ne ulla ex parte nuda uiderentur. [Et operient rursum uelamine hyacinthinarum pellium

Arca operiebatur pluribus velaminibus propter duo. Et pelles hyacinthinæ, quæ dicantur. Et vestis. Quæst. VIII.

NOn sufficiebat primũ operimentũ, s. velũ pendens ante Sãcta sanctorũ, & hoc pp duo, quia ipsum erat delicatum, & læderetur si immediate esset discoopertum

Item quia eo solo posito viderentur tangere Caathitæ arcam, erat autem istud velamen nõ de filis, sed de pellibus, ideo dicitur velamẽ hyacinthinarum pellium, idest factũ de pellibus hyacinthinis. vocantur enim pelles hyacinthinæ a quodam animali, quod hyacinthus dicitur, vt quidã volunt, sed hoc nihil est. nam pelles hyacinthinæ vocantur pelles de bobus subtiliter operatæ, & rubricatæ, vel alio colore tinctæ, quæ vocantur vulgariter guadameil. nec est aliquod animal speciale cuius sint istę pelles, sed ex paratione dicuntur hyacinthinæ. s. propter colorem, quoniam in hyacinthino colore erant. Nam quamquam possint illæ pelles tingi in omnibus coloribus, tamen solum Deus volebat hic eas, quæ erant hyacinthino colore tinctæ. Dicitur hyacinthinus color aereus, vel cęlestis. de istis hyacinthis, quomodo sint pelles, habetur Ezech. 16. scilicet vestiui te bysso, & calciaui te hyacintho, idest pellibus hyacinthinis. Istud operimentum de pellibus erat secundũ, & cõueniebat propter conseruationem veli, quod erat immediate super arcam.

Deinde subditur tertium operimentum cum dicitur. [Extendentque super pallium totum hyacinthinũ.] Istud pallium non erat de pellibus, sed de pilis cum vocetur pallium, etiam quia dicitur totum hyacinthinum, & non de pellibus hyacinthinis. Dicitur pallium hyacinthinum, id est de colore hyacintho. Est autem color hyacinthinus cęlestis, vel aereus, & erat pallium istud totum hyacinthinũ, non habens aliquam varietatem coloris. Sic enim erat in veste quadam summi sacerdotis, quæ dicebatur tota hyacinthina, & sicut illa vestis dicebatur tota hyacinthina ad differentiam rationalis, superhumeralis, & balthei, quæ erant de auro, & purpura, hyacintho, & cocco bis tincto, & bysso retorta, vt habetur Exod. 28. capitulo, vestis autẽ hyacinthina erat tota de hyacintho. ita hic dicitur istud operimentum totum hyacinthinum ad differentiam alterius operimenti, quod erat vario colore factum. Nam velum quo nunc inuoluebatur arca erat de auro, & purpura, & hyacintho, coccoque bis tincto, & bysso retorta. vt patet Exod. 26. & 36. capit. Istud operimentum tertium expandebatur super arcam, & non ligabatur. Alia autem duo erant ligata, & vt honestius apparerent extendebatur pallium hyacinthinum operiens reliqua, & vectes ipsius arcæ.

Et inducent vectes.] Vocantur vectes arcæ, quædam ligna longa affixa arcæ per circulos ad portandum eam. vnde a vehendo vectes dicuntur. Isti non inducebantur in arcam, vt aliqui existimant, ita quod ponerentur in ea, quando portanda esset, & educerentur, quando esset mansura in loco, & sic dicerentur hic induci, idest poni in circulis arcæ. falsum enim est, quoniam vectes, nunquam extrahebantur de annulis arcæ, vt patet Exod. vigesimoquinto, cap. sed inducuntur vectes .i. ponuntur, scilicet super portantium humeros.

Quid mẽsa propositionis. Mensam quoque propositionis inuoluens in hyacinthino pallio.] Dicitur mensa propositionis quædam mensa parua operta laminis aureis, & habẽs coronas de auro, de cuius fabricatura, habetur Exod. 25. capitulo. Ista vocatur mensa propositionis, quia in ea proponebantur panes, scilicet semper duodecim panes in memoria duodecim filiorum Israel, & manebant ibi de sabbato ad sabbatum, postea vero tollebantur, & ponebantur alii recentes, vt patet Leuit. 24. & primo Regum 21. De compositione panum, & ratione horum satis late dictum est Leuit. 24. capitulo, ista mensa erat in prima parte tabernaculi coram domino, & quando portatum erat totum tabernaculũ operiebatur ipsa tribus velamentis cum omnibus vasis suis interius positis, sicut arca, & primum velamentum erat pallium hyacinthinum, scilicet factum de filis hyacinthinis, eratq; totum hyacinthinum.

Vasa mẽsæ propositionis. Et ponent cum ea thuribula.] Hic designantur omnia vasa ipsius mensæ propositionis, quæ portanda erant cum mensa, habebat enim quatuor vasorum genera, quæ continentur hic, & ista erant super mensam, atque portabantur, & non collabebantur ad alterutrum, quia mensa habebat per circuitum labium aureum erectum & coronas desuper, & intra concauitatem mensæ propter labium eminens continebantur interius omnia vasa cum panibus; & desuper ponebatur operimentum in portatione. F

ponitur autem hic primum vas, scilicet thuribulum. Vocatur autem thuribulum, quoddam vas de auro purissimo in quo continebatur thus. nec tamen intelligendum est, quod esset istud thuribulum, in quo cremabatur thymiama thuris super altare thymiamatum, quoniam illa vasa erant, quæ vocantur ignium receptacula, & ista assumebantur de altari holocaustorum, eratque ænea, & tunc impositis prunis in eis supponebatur thymiama, & sic cremabatur. Deinde reducebatur illud thuribulum, quod vocatur ignis receptaculum ad altare holocaustorum. Istud autem thuribulum, quod hic dicitur, erat solum ad continendum thus semper in mensa propositionis. Nec etiam potest dici conuenienter, quod istud esset ad cremandum thymiama, quia erat de auro purissimo, & ibi non ponerentur prunæ, de thure etiam quod ponebatur in thuribulis super istas, & panes mensæ propositionis. Dicendum est, quod non sit illud de quo quotidie cremabatur in altari. quid ergo de isto thure fieret declaratum est Leuit. vigesimotertio, & vigesimoquarto cap. *Thuribulũ quid.* G

Et mortariola.] Istud est alterũ genus vasis, quod erat super mensam propositionis, & dicuntur mortariola vasa in quibus minuebantur thura, & alia dura aromatica, vt melius redolerent. Sic enim pertinebat ad confectionem thymiamatis cremandi in altari, de qua confectione conterenda, vsque ad puluerem habetur Exo. 30. cap.

An istud vas, quod dicitur mortariola, pertineret ad mensam propositionis. Quæst. IX.

H Sed aliquis dicet, quod tale vas non pertineret ad mensam propositionis, sed ad altare thymiamatum, ideo videtur, quod aliud vas sit.

Respondendum est non tenere argumẽtum, quia mensa non habebat aliquod vas proprium cum ipsa non esset ad aliquam specialem administrationem, sed erat tanquã repositorium vasorum, vtriusq; altaris, quod patet hic cũ dicantur cyathi & crateræ ad liba fundẽda, & tamen manifestum est, quod superfundere aliquid in libis ad altare holocaustorum pertinet. Ibi enim cremabantur liba cum in singulis sacrificiis liba sint, de quo inf. 15. capit. & quasi per totum Leuiticum. Erat igitur mensa propositionis repositorum vasorum vtriusque altaris, sicut in domibus magnorum dominorum, quando fiunt conuiuia; ponuntur quædam mensæ, vt super eas sumantur cibi, & alia mensa in qua solum ponuntur uasa aurea, uel argentea, uel cuiuscunque generis ad subministrationem aliarum mensarum. Ita ergo hic mensa propositionis erat repositorium vtriusque altaris, & solum hoc habebat proprium, quod in ea ponebantur panes. I

Alii enim dicunt, quod mortariolum dicatur esse hic vas, quod alio nomine uocatur acceptabulũ, quod patet, quia Exo. 25. c. & 37. ponuntur quatuor uasa mensæ, secundum quod hic, & tamen non ponitur ibi aliquod mortariolum, sed uocatur acceptabulum, ubi dicitur hic mortariolum. Satis enim poterat dici, quod ista uasa essent distincta s. quod acceptabulum sit uas amplum ad suscipiendum farinam, quæ uocatur simila, & erat offerenda in altari, & ab accipiendo, uel capiẽdo acceptabulum nominatur. mortariolum autem dicatur esse alterum uas, sicut hic declaratum est, quod autem sint ista duo uasa distincta patet inf. 7. c. ubi agitur de oblatione principũ, & ponitur, quod quilibet offerebat unum acceptabulum & unum mortariolũ. quodlibet aũt acceptabulum appendebat centũ, & triginta siclos. mortariolum aũt solum appendebat decẽ siclos. Ista tamen erant uasa pertinentia ad mensam propositionis. K

Cyathi, & crateræ, quo differũt. Cyathos, & crateras.] Ista erãt duo uasa pertinentia ad mensam, ut continerent in se liquores, quod patet, quia dicitur, quod essent ad liba fundenda.

Differunt aũt ista duo in figura. nã cyathi secũdũ quosdam dicuntur esse uasa ampla in summitate. crateræ autẽ dicuntur uasa strictiora, & ista uocãtur phialæ, quod ẽt nomẽ uasis uinarii est. ut patet. Exo. 25. & 37. c. Ista põt differre quantum ad id, quod continebant, scilicet, quod in uno contineretur uinum, & in altero oleum. Nam ad faciendα sacrificia requirebantur libamenta, quæ erant in uno,

&

A & oleo, & pane, vt patet Leuit. capit. secundo, & infra decimoquinto capitulo, cum autem populares offerrent, illa sacerdotes recipiebant apud altare animal viuens, quod offerebatur: similam autem, & vinum, & oleum non suscipiebant in eisdem vasis, in quibus obtulerant populares, quia illicitum erat super altare ministrare in vase non consecrato. Sed suscipiebatur simila in vase, quod vocatur acceptabulum, oleum autem in altero vase, vinum vero in reliquo, siue autem vinum in cyathis reciperetur, & oleum in crateris, vel econtrario nihil differt, sufficit enim, quod oleum, & vinum erant in his vasis, differebant autem ista in figura, sicut declaratum est Exod. 25.

Ad liba fundenda,] idest, illa vasa, quæ dicta sunt hic erant ad fundenda liba ad ministerium altaris holocaustorum, in quo liba offerebantur, & cremabantur.

Modus ministerij altaris, & quis fiebat oblationes, & libamenta.

B Pro quo sciendum modum fuisse hunc scilicet, quod laici offerebant sacrificium, & cum illo libamenta panis, & vini, & olei, & insuper thuris, atque salis, vt patet Leuit. c. 2. quamquam thus, & sal, non ita proprie vocantur libamenta, vel liba. deinde sacerdotes susceptis his debebant fundere vinum super similam oblatam, & aliquando oleum secundum diuersitatem sacrificiorum, & tunc cyathi erant, & crateræ, & acceptabula ad liba fundenda. Potest tamen hic esse duplex sensus secundum, quod illud nomen, vel participium, fundenda, dupliciter accipitur. Vno modo dicitur ad fundenda liba, idest, ad emittenda, & isto modo erant tria vasa ad liba fundenda, scilicet acceptabulum, in quo erat simila, & inde fundebatur libum, idest, emittebatur vna pars farinæ ad cremandum super altare. Nam de simila oblata offerebatur semper vnus pugillus, reliquum autem manebat sacerdotibus ad cibos, vt patet Leuit. cap. 2. & infra 15. secundum, & tertium vasa erant crateræ, & cyathi, & in istis fundebantur alia liba, scilicet vinum, & oleum. Nam fundebatur pars vini super similam, & pars olei interdum, & hoc modo omnia illa tria, scilicet panis, vinum, & oleum vocantur liba. Alio modo potest accipi, quod fundere significet aspergere, siue effundere. Et tunc solum duo vasa illorum dicentur esse ad fundenda liba, scilicet crateræ, & cyathi, quia de illis fundebatur oleum, & vinum super similam, & tunc vocatur simila sola libum, & dicuntur liba fundi, idest, aspergi, vel superfundi vino, & oleo, vterque modus exponendi conueniens est, sed conuenientior iste secundus.

C Panes semper in ea erunt.] Scilicet in mensa propositionis, ponitur hoc ad tollendum dubium. Crederet enim Leuitæ, quod non oportebat semper esse panes super mensam, D Nam quamquam Deus iusserat, vt semper essent panes in conspectu eius super mensam, vt patet Leuitic. vigesimoquarto capitulo, tamen hoc videtur intelligendum, cum esset mensa in Sanctuario in conspectu Dei. Cum vero portaretur in itinere non apparebat necessitas ponendi panes super illam. Deus tamen iussit, quod semper portarentur in ea.

An in deserto haberent semper Israelitæ panes propositionis super mensam, cum ibi nullam haberent farinam. Et quomodo mutabantur per singula sabbata.

Quæst. X.

E SEd aliquis arguet, quomodo poterant isti panes semper esse in mensa. Nam Deus iusserat, quod illi panes mutarentur per singula sabbata, scilicet, quod tollerentur duri, & ponerentur recentes, vt patet Leuit. 24. In deserto tamen non habebant Hebræi farinam, quomodo ergo possent habere semper panes in mensa, & mutare per singula sabbata? Respondendum est, quod quamquam Iudæi non poterant semper per desertum habere farinam, quia via eorum erat distans a populis: potissime, quia populi timebant eos: tamen aliquando habebant a populis circunstantibus, sicut patet de monte Sinai, vbi sacerdotes consecrati sunt, & in eorum consecratione offerebantur quotidie ex necessitate panes diuersi generis, vt patet Exod. 29. & Leuitic. 8. c. tunc ergo potuerunt ponere panes super mensam cum recesserunt inde, & portarentur panes illi super mensam in itinere. Sed tunc aliquis quæret, quomodo ergo mutabantur panes per singula sabbata coram Domino, vt patet

A Leuit. 24. c. Nam tunc oportebat fieri in qualibet hebdomada nouos panes, & tamen non possent hoc Iudæi, cum non semper reperirent nouam farinam. Respondendum est, quod Iudæi non potuerunt obligari ad impossibile, ideo cum poterant habere similam a populis faciebant ex ea panes ad ponendum super mensam. Cum vero non reperirent non ponebant, sed manebant semper panes antiqui, ita vt hoc præceptum de panibus mansuris super mensam nunquam infringeretur: præceptum tamen de mutandis panibus per singula sabbata non semper poterat impleri in deserto. Sufficiebat enim illud obseruari in terra promissionis.

Opinio quorundam, quod sacerdotes semper haberent panes super mensam, confutatur.

Quæst. XI.

B DIcendum autem, quod quidam ita putant, scilicet, quod Leuitæ, scilicet sacerdotes semper haberent panes super mensam propter hoc, quod dicitur, & tamen non possunt illud sustinere, quia non poterant habere semper farinam ad formandum panes, & ob hoc dicunt, quod quando Iudæi poterant habere farinam formabant inde, & panes ponebat super mensam, cum vero non possent, non formabant panes, & remanebat mensa sine panibus.

Sed dicendum, quod non stat primo, quia præceptum aliquod non debebat ex parte seruari, & ex parte violari, quia quidquid de illo deficeret diceretur non seruari, & tamen in deserto nô poterât Israelitæ totaliter seruare illud C præceptum, vt non semper haberent farinam ad formandum panes, ergo non tenebantur ad illud in deserto. Secundo patet, quia etiam si Hebræi haberent semper farinam in deserto non possent seruare illud præceptum, quia ad hoc oportebat manere fixum Sanctuarium, quia Leuit. 24. c. dicitur, quod formarentur duodecim panes, & ponerentur ibi in sabbato, & manerent vsque ad aliud sabbatum, & tamen in deserto non poterat esse illud, quia sæpe mouebatur Sanctuarium, & tunc mouebatur mensa, operiebatur, & ligabatur, & portabatur a Caathitis: ergo non poterant ibi manere panes, & sic non obligarentur sacerdotes eo tempore ponere illos ibi.

Tertio quia lex Moysi non obligabat ad custodiam sui in illis cæremonialibus, nisi post introitum in terram Chanaan, Deuter. 12. Et tamen erat illud præceptum legis, ideo D non obligabat ante introitum.

Quarto, quia si diceremus illud obligasse in deserto, etiam diceretur, quod obligabat oblatio sacrificiorum, & appositio thymiamatis, quia illa erant cæremonialia per eundem modum, sed nullus dicit illa fuisse obseruata in toto deserto, nisi in solo monte Sinai, ergo nec appositio panum.

Quinto, quia nullum præceptum erat magis necessarium Iudæis ad obseruandum, quam præceptum de circuncisione, quia erat fundamentum totius status, & imponebatur pro eo magna pœna, Genes. 17. & tamen illud non fuit obseruatum in deserto, nam in quadraginta annis, nemo circuncisus est Iosue 5. c. Ergo a fortiori nô obseruaretur præceptum illud de ponendo panes super mensam.

E Cum autem obiicitur, quia in litera dicitur, panes semper in ea erunt, intelligendum est, postquam inciperet obseruari illa cæremonia, quod fieret in terra Chanaan, quia tunc nunquam deesse debebant panes de mensa, sed ponebantur in sabbato, & durabant vsque ad aliud sabbatum, & statim ponebantur alii, quando illi auferendi erant, Leuit. 24. Et sic nunquam deficiebant panes de mensa. Simile autem est de igne altaris. Nam dicitur Leu. 6. ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos, & postea dicitur ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, quod intelligitur ex quo semel inciperet seruari, illa cæremonia sacrificiorum, quia tam per diê, quam per noctem semper ardebat. Sed certum est, quod sacerdotes non nutriebant illum ignem, apponendo quotidie ligna in deserto, sicut iubetur Leuit. 6. quia quãdo procedebant in via portabatur altare ligatum super humeros sacerdotû, ideo non poterant poni ibi ligna, vt cremarentur.

An vero semper maneret ignis in altari illo etiam sine F
lignis, & cinere ex eo die quo cœpit ibi esse ignis in deserto Sinai declaratum est Leuit. sexto, & nono. Cum autem dicitur panes semper in mensa erant intelligitur, non quod ideo panes semper essent in altari, quia sic induratentur, & putrefierent, sed intelliguntur isti, vel illi, quia nunc erant quidam, & postea alii, cum nulli panes essent ibi, nisi per septem dies, scilicet de sabbato in sabbatum, Leuit. 24. Sic dicit Augustin. scilicet, & panes qui semper super eam erunt non vtique iidem sunt similesque eorum, quia illi anferebantur, & recentes quotidie ponebantur: dum tamen sine panibus mensa non relinqueretur, ideo dixit qui semper super eam erunt, idest, qui semper panes non, quia illi semper.

Extendentque desuper pallium coccineum.] Istud erat operimentum secundum mensæ propositionis, scilicet, quod poneretur super eam vnum pallium de filiis cocci- G
neis, idest rubeis. Ea enim, quæ coccinea sunt, sunt nimis rubea, ita vt aliqualiter declinent ad obscurum propter intensionem rubedinis, & hoc propter duplicem tincturam, quoniam dicuntur esse de cocco bis tincto.

Quod rursum operient velamento hyacinthinarum pellium.] Istud erat tertium operimentum arcæ, scilicet de pellibus hyacinthinis idest, tinctis colore hyacinthino. Erant enim istæ pelles grossæ de coriis vaccinis, tamen artificiose dispositis, ita vt essent mollia, & vocatur gaudamecin, fiebat autem econtrario operimentum arcæ, & mensę, quia arca habebat in superiori parte pallium hyacinthinũ, mensa autem in inferiori, scilicet immediate super ipsam, & arca in medio trium tegumentorum habebat pelles hyacinthinas. Mensa vero habebat eas in summitate omnium operimentorum. H

Et inducent vectes.] Scilicet ponent Leuitæ vectes super humeros suos ad portandum, quoniam humeris suis portabant, & non in plaustris, nam ista erant onera Caathitarum, Gersonitæ autē, & Meraritæ portabant super plaustra, vt patet infra 7. c.

Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum.] Hic ponitur alterum vas principale, quod pertinebat ad Caathitas, scilicet candelabrum, & istud operiebatur, sicut omnia alia. nam non erat aliquod vas, quod non operiretur, & hoc propter duo. Primo quia honestius ferebantur quodlibet vas opertum, quam nō opertum, cum ista essent aurea. Item quia in quolibet horum principalium vasorum erant alia minora vasa, sicut patet hic, & si sine operimentis ferrentur possent collabi. Secunda causa est, quia non licebat Leuitis videre ista nuda, alioquin morerentur. Operiebatur autem candelabrum duo- I
bus operimentis, in quo deficiebat a mensa, & arca quæ habebant tria operimenta. Primum horum duorum erat pallium hyacinthinum, idest, pallium factum de filis coloris hyacinthini.

Candelabrum cum lucernis.] Candelabrum istud erat aureum totum, de cuius figura habetur Exod. 25. & 27. Lucernæ eius non sunt de cera, vel sepo, sed dicuntur esse quædam vasa parua aurea, in quibus fundebatur oleum, & ibi posito lychno ardebat, vnde magis vocantur istæ lucernæ, lampades, quam lucernæ, sic patet Zachar. capit. 4. Cum dicitur, ecce candelabrum aureum totum, & lampas super caput eius. Istæ lucernæ, erant super extremitatem calamorum candelabri, & erant affixæ ipsi candelabro. Ita per septem calamos eius essent septem lucernæ, K
vt patet Exod. 25. c.

Et forcipibus, & emunctoriis.] Illa sunt vasa candelabri quæ simul ferebantur cum candelabro, & dicuntur esse forcipes instrumenta ad scindendum lychnum ardens. Ponuntur autem hic duo vasa, scilicet forcipes, & emunctoria, vbi quæ emuncta sunt extinguuntur, eadem autē sunt ista, sed vocantur forcipes hic ea, quæ vocantur emunctoria Exod. 25. cap. causa est, quia emunctorium dicitur ab emungendo, quod est abstergere sordes, iuxta illud Salomonis, qui multum emungit sanguinem elicit, quod pertinet ad forcipes, quia per eas emunguntur, siue absterguntur sordes lychni. Ea etiam, quæ vocantur hic emunctoria vocantur Exod. 25. vasa vbi, quæ emuncta sunt extinguuntur, & ista erāt quædam vasa de auro parua in quibus erat

Emunctoria quæ vocātur.

aqua, & quando tollebatur sordes lychni ponebatur in aqua, vt ibi extingueretur sine fumo, alioquin cum extingueretur fumum emitteret, & hue satis significatur Exod. capitulo vigesimoquinto, & trigesimoseptimo capitulo, cum dicitur, & vbi quæ emuncta sunt extinguuntur. [Et cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt.] Idest etiam portabitur, & cooperietur cum ipso candelabro omnis apparatus vasorum, & ista dicuntur esse vasa olei, quæ non nominantur qualia sint. Non enim potest intelligi quod forcipes, & emunctoria dicantur vasa olei. alia septem, quæ vocantur infusoria lucernarii: nam cum deficiebat oleum in lucernis fundebatur de illis infusoriis hoc patet Zachar. cap. 4. cum dicitur vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius super caput ipsius, & septem lucernæ eius super illud, & septem infusoria lucernis super caput eius. pendebāt autem ista infusoria in duobus rostris candelabri. sic patet eod. cap. cum dicitur, quid sunt duæ spicę oliuarum, quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro. Ista vasa olei dicuntur ad concinnandas lucernas, idest, ad componendas, vel sustentandas, quia concinnare est multa signans. concinnabatur lucernæ per ista vasa olei, quia quando deficiebat oleũ in lucernis fundebatur de vasis istis. [Et super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium.] Istud erat secundum operimētum candelabri, & ponebatur vltimate super ipsum, & vasa sua. quid autem sit operimētum de pellibus hyacinthinis, supra est dictum. [Et inducent vectes,] idest, postquam fuerit cādelabrum dispositum cum operimentis suis ponentur vectes in quibus portetur.

Quomodo portabatur candelabrum in vectibus. Quæst. XII.

SEd aliquis dicet quomodo portabatur candelabrum in vectibus, quoniam non habebat vectes, sicut arca, & mēsa, & altaria, in quorum fabricatione vectes quoque facti sunt. Candelabrum autem totum erat ex auro, ideo nō poterant ibi fieri vectes, nec reperiuntur facti Exod. 25. & 37. vbi de hoc agitur. Sed dicendum est, quod vectes ponebantur in candelabro, postquam erat coopertum cũ omnibus vasis suis, & tamen si aliquis considerat dispositionē candelabri, & vasorum suorum ligatorum, forte non videbit, quomodo possent poni vectes, ad quod aliqui respōdeat, quod erat aliquod vas magnum quadratum, vel oblongum, in quo ponebatur candelabrum cum vasis suis, postquam erat coopertum, & illud vas magnum erat ligneum, vel metallinum, et autem satis poterant apponi vectes, vel poterat esse aliqua capsa de coriis grossis, & induratis ad formam candelabri, & vasorum suorum, sicut nũc fiunt ad mittendum cruces, vel alia ornamenta portatilia de loco ad locum. Isti modi satis conuenientes erant secundum se, tamen non videntur multum applicari ad literam. Nam si tale vas ligneum, vel de coriis induratis fuisset ad portandum ista vasa candelabri, diceretur in litera hoc tamen non habetur: etiam non uidetur multum conueniens, quòd essent tot operimenta candelabri, & uasorum suorum si debuissent mitti in tali capsa, vel instrumento ligneo.

Magis ergo dicendum videtur, quod ista inuoluebantur duobus operimentis quæ habentur in litera, & deinde ligabantur duo vectes, unus in dextra, & alius in sinistra, & sic portabantur. modus autem ligationis facilis est, ita quòd non rumperentur operimenta candelabri.

Necnon & altare aureum inuoluent hyacinthino uestimento.] Hic ponitur quarta principalis supellex Sanctuarii, scilicet altare aureum, & uocatur altare aureum ad differentiam altaris æneí, quod erat altare holocaustorum: nam altare thymiamatis habebat laminas aureas affixas per totum, ideo uidebatur totum de auro: altare autem holocaustorum erat opertum laminis æneis, usque ad medium, a medio autem, usque ad pauimentum habebat craticulam reticulatam de ære, ideo uocabatur æneum, de altari thymiamatis habetur Exod. 30. cap. de altari holocaustorum Exod. 27. capit. hoc autem altare aureum inuoluebatur duobus operimentis, sicut candelabrum, scilicet hyacinthino uestimento, idest, pallio facto de filis hyacinthi-

ni

ni coloris. Accipitur enim hic uestimentum large pro omni tegumento de filis, vel pellibus.

Et extendet desuper operimētum hyacinthinarum pellium.] Istud erat secundum operimentum altaris, & dicitur, quod extendebatur, scilicet quod non ligaretur, sed poneretur desuper extensum, vt decentius appareret. [Et inducent vectes.] Non quod vectes ponerentur nouiter in ipso altari, quia non educebantur vectes de altari, quando situabantur castra. semper enim in eo manebant, sed inducebantur super humeros portantium. [Omnia vasa quibus ministratur in Sanctuario inuoluent hyacinthino pallio.] Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia vasa, scilicet quòd quamuis differrent vasa per diuersa operimenta, quia aliqua habebant operimentum coccineum, sicut mensa, & arca, & alia. non tamen generale erat, quod omnia inuoluerentur pallio hyacinthino præter altare holocaustorum, quod solum inuoluebatur purpureo vestimento, & pellibus hyacinthinis, vt patet infra. Alio modo potest intelligi hoc non de omnibus vasis Sanctuarii, sed solum de vasis altaris, quia ista sunt quibus propriè ministrabatur in Sanctuario, sed primus sensus est verior. Nam de vasis altaris, & tegumentis eorum infra dicetur, sed hic ponitur regula generalis de vasis omnibus quātum ad duo operimenta, scilicet pallium hyacinthinum, & pelles hyacinthinas. vocantur hic uasa in quibus ministratur, non solum vasa parua in quibus propriè erat ministratio sicut vasa altaris holocaustorum, & mensæ propositionis, sed etiā vasa maiora, quæ non ita directè pertinebant ad ministrationem, sed fiebat super illa sicut sunt duo altaria, & arca, & candelabrum, & mensa. nam super omnia hæc fit ministratio præterquam in arca. de ministrationibus horum sacris apparet ex supradictis, & maximè ex his, quæ habentur Exod. 25. & 37.

Et extendent desuper operimentum hyacinthinarū pellium.] Ista duo operimenta, scilicet pallium hyacinthinū, & pelles hyacinthinæ erant generalia ad omnia vasa, præter altare holocaustorum. solum autem operimentum coccineum erat speciale in mensa, & arca, vt patet supra, & pallium purpureum in altari holocaustorum, vt patet infra. [Et inducent vectes.] Etiam hoc erat generale quantum ad omnia vasa Sanctuarij, quòd portarentur in vectibus cum non deberent portari in plaustris, vt patet infra 7. c. [Sed & altare mundabunt cinere.] Hic ponitur de modo portationis vltimi vasis principalis in Sanctuario, scilicet de altari holocaustorū, & vocatur hic altare generaliter, quod fit propter duo. Primo quia solum erant duo altaria in Sanctuario, scilicet altare holocaustorum, & altare thymiamatum. Cū ergo supra dictum fuerit de altari aureo, quod erat altare thymiamatis, & hic nominetur altare iterum: manifestum est, quod assumatur pro altari holocaustorum, quia nullum alterum relinquitur. Secunda causa est, quia altare holocaustorum erat principale in Sanctuario, cum ibi fierent omnia sacrificia, in altari vero thymiamatum nullum sacrificium fiebat vllo tempore, ut patet Exod. 30. cap. & quia altare erat ad sacrificia, principaliter istud, in quo omnia sacrificia fiebāt, uocabatur altare principaliter, non adiuncta connotatione aliqua ad designandum, quòd altare esset.

Cur dicitur altare holocaustorū, & quod fiebat in eo.

Sed, & altare mundabunt cinere.] Idest ad hoc, quòd altare portetur de loco ad locum debet mundari cineribus suis, fiebant enim sacrificia in altari, & manebant ibi cineres, ideo cum mouenda essent castra tollebantur cineres illi.

Modus, qui seruabatur circa altare holocaustorum, tam cum situabatur, quam cum mouebantur castra. Quæst. XIII.

IN quo sciendum, quòd sic dictum est Exod. 27. cap. altare holocaustorum erat quadratum habens quatuor latera tabularum. intrinsecus autem erat cauum, & inane. Cum vero situabatur in aliquo loco replebatur terra usque ad magnam partem circa summitatem, & ibi ponebantur ligna ad cremanda sacrificia, & manebant ibi cineres.

Cum uero mouenda essent castra, totus cinis, qui erat in

A altari, expellebatur inde, & abstergebantur parietes illius si mansisset aliqua pars cineris in eis. Terra quoque, quę erat intra altare euacuabatur, & manebant solæ tabulę altaris. Et sic portabatur operiendo illud uelamentis suis. Cum uero iterum castra mouenda essent, ponebatur altare atq; replebatur terra usque ad certam partem, & fiebat ibi sacrificia sicut supra dictum est.

An fieret sacrificium in toto deserto, præter quam in monte Sinai. Quæst. XIV.

SEd dicet aliquis ex hoc innui, quòd in deserto fieret sacrificium in qualibet castrametatione: cum dicatur, quòd quando mouenda erant castra, mundabatur altare cinere.

Respondendum est, quòd per desertum non fuerunt facta sacrificia nisi in monte Sinai, & si forte alicubi facta B fuissent non leguntur facta nisi in monte illo. tamen satis apparet dicendum ex eis, quę habentur infra 28. cap. quod in nullo loco fuerint facta præter desertum Sinai, ideo cū Deus dedit hic legem de mundando altare cineribus, cum castra mouenda essent, non intelligitur quòd sic fieri deberet in qualibet castrametatione, sed satis est, quod aliquando fieret, & pro illa vice erit ista regula necessaria. hoc autem fuit in deserto Sinai, tunc enim facta sunt sacrificia in consecratione sacerdotum, & postea vsque ad recessum de loco eodem, ideo cum castra mouenda erant, oportebat, quòd altare mundaretur cinere, & euacuaretur terra. Si autem in aliis mansionibus fieret sacrificium tenebatur ista regula de mundando altare. sin autem non tollitur, C quin sit generalis, & saltem pro castrametatione in monte Sinai proficeret.

Nullibi oblata sunt sacrificia nisi in monte Sinai. Quæst. XV.

PRædicta uera sunt, scilicet quòd in nullo loco, in toto deserto oblata fuerint sacrificia, nisi in monte Sinai, patet quia infra 28. c. cum fit mentio de sacrificiis, & præcipue de holocausto quotidiano dicitur, holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai, & sic innuitur, quòd a tempore quo oblatum est sacrificium in monte Sinai vsque ad tempus quo facta est illa lex, non fuit oblatum sacrificium aliquod in aliquo loco, quia alias non diceretur specialiter de monte Sinai, sed de aliis locis propinquioribus, vbi offerebatur sacrificium: maximè si illud quotidie D offerretur. sicut iubetur Leuit. 6. Et tamen inter tempus montis Sinai, & huius legis datę, fluxit totum tempus trāsitus deserti, quia in monte Sinai fuerunt Israelitæ in principio secundi anni ab exitu de Aegypto. Exod. 40. & supra 1. c. & ibi oblata sunt sacrificia, & recesserunt inde die vicesima mensis secundi anni eiusdem infra 10. c. sed illa lex infra 28. vbi fit mentio de monte Sinai fuit circa finem anni quadragesimi ab exitu de Aegypto in campestribus Moab super Iordanem, quod patet, quia numeratio secunda Israelitarum de qua habetur infra 26. fuit facta in campestribus Moab contra Iericho super Iordanem eod. c. & ista fuit penultima mansio, quia non fuit postea nisi alia in planioribus locis terræ Moab circa Iordanem infra 33. E Et ita totus processus deserti fuit inter monte Sinai, & locum vbi data est illa lex, quæ habetur infra 28. Et tamen inter montem Sinai, & tempus datæ legis huius non fuit factum sacrificium aliquod, ergo per totum desertum non fuit factum sacrificium, & consequenter, quando mouebatur altare de mansione non erat mundandum cineribus, quia nullos cineres haberet, sed uacuum esset, dictum tamen fuit hoc propter montem Sinai, & ibi fecerunt sacrificia omnia, quæ habentur Leuit. 8. & 10. & consecrati fuerunt sacerdotes, & dedicatum fuit Sanctuarium infra 7. cap. Et tunc erat semper ignis in altari, & cinis. Leuit. 6. c. Et, quia nescirent sacerdotes quomodo portandum esset altare, quando primo mouerentur inde castra, dictum est, quòd mundabunt altare cinere, scilicet ut non maneat ibi cinis, neque ligna ardentis, sed quòd altare vacuum portetur, quod autem postea aliqua fierent sacrificia, uel non, accidentale erat. Constat tamen, quòd non fuerunt facta,

nisi

in deserto Sinai, vt ostensum est. [Et inuoluent illud hyacinthino vestimento.] Istud erat operimentum altaris, scilicet vestimentum purpureum, & differt in hoc a ceteris. nam alia solum habebant velum hyacinthinum, & pelles hyacinthinas praeter mensam & arcam, quae habebant insuper vestimentum coccineum, vt patet supra, altare autẽ specialiter habebat vestimentum purpureum. differt autem iste color a prioribus, quoniam non est, sicut coccus bis tinctus, sed quidam color rubeus, qui vulgariter vocatur tenado.

An ignis in altari per desertum portaretur sic, vt non extingueretur pluuijs, vt dicunt Iudaei. Et an fuerit conseruatus in puteo 70. annis. Vestimentum rubeum quare ponebatur super altare. Et quod ignis altaris nulla aqua extingui poterat. Et quid significatur cum dicitur Leuit. 6. ignis iste est perpetuus. Et an semper fuerit in altari. *Quaest. XVI.*

Dicit Rab. Salom. quod ponebatur vestimentum purpureum super altare ad signandum esse ibi ignem latentem. Nam quando facta est in monte Sinai consecratio sacerdotum, descendit ignis de coelo super hostias cremans illas, & mansit ibi semper, ideo quando mouebantur castra, & emũdabatur altare cinere, manebat ille ignis intra concauitates latens, & dicit, quod ponebatur desuper opertorium aeneum, ne cremaret tabulas, & operimenta, & desuper ponebatur purpureum vestimentum. Erat autem iste ignis positus in altari quandocunque castra fixa essẽt, nec erat opertus tecto, sed aquae pluuiarum, & venti veniebant super eum, nunquam tamen extinguebatur, & si omnia flumina transirent per illum, quia opere Dei illaesus manebat. mansit autem sic toto tempore quo hebraei fuerunt in terra promissionis, vsquequo ducti sunt in Babylonem, tunc vero absconditus est in puteo, & latuit ibi per 70. annos. Cum vero redierunt Iudaei de Babylone requirentes eum in puteo illo inuenerunt aquam crassam, quã posuerunt super sacrificia, & surgens inde ignis magnus combussit sacrificium, vt patet 2. Machab. capit. 1. Deinde mansit ille ignis in altari toto tempore, vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, quando totaliter defecit Sanctuarium, & omnia quae pertinebãt ad illud, & iste ignis amplius non visus est, de hoc satis dictum est Exod. 29. & magis Leuit. 6. cap.

Istud communiter teneur a doctoribus Hebraeis, & Latinis, sicut & nos tetigimus, Leuit. 6. & 9. Si quis tamen vellet dicere, quod non mansit ille ignis semper, maxime quãdo mouebantur castra per desertum, rationabilius dicet, quia alias ponerentur miracula sine necessitate, quod non est faciẽdum, scilicet quod maneret ignis sine materia aliqua combustibili, & tamẽ istud est magnum miraculum, quia ignis in sphaera sua est materia propria, quae est pars essentiae eius, cum ignis sit compositus ex materia, & forma, quae est corpus: extra sphaeram autem suam non est ignis in sola materia propria, sed exigit duas materias, vnã quae est pars eius, & alteram de qua gignitur, & ista secunda corrumpi ut per actionem ignis, & illa corrupta desinit esse ignis, cum non sit hic ignis in permanere, sed in fieri, vel gigni, isti tamẽ ponunt illum ignem manentem sine lignis, & qualibet materia combustibili.

Secundo, quia quando mouendum erat altare mundabatur cineribus, & consequenter lignis, & prunis, vt patet hic in litera. non videtur ergo quomodo sacerdotes hoc possent facere, si ignis adhuc maneret intra altare, cum ille prius esset super prunas, & cineres, quos tollebant sacerdotes de altari.

Tertio, quia altare quando portabatur ligabatur cum operimentis suis, vt patet in litera. mirum ergo est, si ignis erat intra altare, quomodo non comburebat illa operimenta, quae erant mollia.

Quarto, quia ponitur miraculum istud inutiliter. nam non proderat ad aliquid, quod maneret ignis per 40. annos, vel saltem triginta nouem, latens intra altare, & quod nihil deberet cremare, cum in toto tempore illo, nunquam fuit factum sacrificium aliquod, vt ostensum est praecedenti quaestione. Deus tamen non facit aliquid frustra.

F Quinto, quia motiuum istorum ad asserendum hoc est valde debile, & nihil concludit, quia istud est, quod habetur Leuit. 6. scilicet ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, & ita putant, quod ex quo incaepit esse ibi, nulla dies fuit in qua deficeret, sed non est iste sensus, sed solum quod Deus volebat instruere sacerdotes, quod iste ignis manere deberet per diem & noctem, & non extingueretur in aliqua parte diei, & postea succenderetur. hoc autem fieret, postquam semel inciperent fieri sibi sacrificia, quae deberent continuari, sicut erat in terra Chanaan, postquam fixum est Sanctuarium, & caeperunt obseruari caeremoniae; in deserto tamen transierunt triginta nouem anni sine sacrificio, ideo non oportebat, neque proderat ibi esse ignem.

Istud patet primo, quia litera ex qua mouentur repugnat istis. nam dicitur, ignis in altari semper ardebit, quẽ G nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies, & sic innuitur, quod illo tempore quo non subijcerentur ligna non maneret, & tamen quando portabatur altare per desertum ligatum velamentis, non subijciebantur ligna, quia non poterant cum esset altare ex omni parte opertum, & ligatum, immo excludebantur cineres de altari, antequam ligaretur, vt patet hic in litera ergo non manebat ibi ignis.

Secundo, quod saltem illis septuaginta annis, quibus in Babylone manserunt Iudaei non fuit iste ignis in altari, quia 2. Machab. 1. c. dicitur, quod sacerdotes absconderũt illum intra puteum, & ita manebat altare sine igne, & tamen Leuit. 6. vbi est motiuum istorum dicitur, ignis iste perpetuus est, qui nunquam deficiet in altari. ergo non colligitur ex loco illo, quod ille ignis esset simpliciter perpe- H tuus, sed solum quando maneret in altari, & hoc est quando sacerdos nutriet illum subijciens ligna. Leu. 6.

Item quod dicebant ignem istum durasse per septuaginta annos in puteo falsum est, quia litera contradicit eis. nam dicitur 2. Machab. 1. quod quando sacerdotes fuerunt ad puteum non inuenerunt ignem, sed aquam crassam, & illam hauserunt, & perfuderunt carnes sacrificij; & ligna, & cum orarent sacerdotes accensus est inde ignis magnus. & sic patet, quod ille ignis non manserat, sed extinctus fuerat, & postea miraculose de aqua ortus est ignis.

Dicendum ergo videtur, quod iste ignis incaepit esse in altari in monte Sinai, & durauit vsque ad diem quo mota fuerunt castra, quia fiebant quotidie sacrificia, & sacerdotes nutriebant illum subijciendo ligna per singulos dies, I vt dicitur Leuit. 6. Cum autem castra mota sunt de monte Sinai, mundauerunt sacerdotes altare cineribus, & prunis, vt dicitur hic in litera, & tunc videtur, quod cessauit ibi esse ignis, sed altare erat vacuum, & ideo poterat operiri, & ligari. Et sic portatum est triginta nouem annis per totum desertum, quousque post incaeperunt facere sacrificia, super illud in terra Chanaã, & tunc caepit ibi esse ignis, siue ille de coelo venerit, sicut in consecratione sacerdotũ. Leuit. 9. siue ab hominibus accensus fuerit, & continuatus fuit semper postea ignis in altari, ita vt non deficeret per diem, nec per noctem, nisi forte translatis aliquando Iudaeis de terra sua, quia tunc mansit altare sine igne septuaginta annis, quia occultatus fuit in puteo 2. Machab. 1. postea vero accensus est ignis de aqua crassa, & semper K fuit in altari, quia cõtinue nutriebatur a sacerdotibus subijciendo ligna, & hoc modo videtur, quod permanserit vsquequo deleta est Hierusalem per Romanos, & cessauerunt omnia sacrificia, & totus status populi Iudaici. Ista positio est multum rationalis, quia neque recedit a litera scripturae, nec a ratione, nec ponit miracula, nec sustinet aliqua inconuenientia, ideo ista uidetur tenenda. Siquis tamen voluerit tenere aliam, quam supra tetigimus, & Leuit. 6. non repugnamus ei, quia illa est communis. [Ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.] Idest omnia vasa quę pertinebant ad ministrationem altaris huius ponebantur cum eo inuoluta: habebat namque istud altare quatuor cornua, a quibus pendere poterãt omnia haec, quae autem sunt vasa ministrationis altaris immediate declaratur in litera cum dicitur. [Idest ignium receptacula.] Istud est primum genus vasorum altaris, scilicet

ea receptacula ignium, quæ sunt vasa ænea in altari holocaustorum, & tamen pendebant in altari hoc, non ad ministrandum in eo, sed pro altari thymiamatum, quoniam in altari thymiamatum cremabatur quotidie thymiama mane, & in vespere, vt patet Exod. 30. c. quod ponebatur in quodam vase cum prunis sumptis de altari holocaustorum. Et istud vas aliquando vocatur thuribulum, inquantum cremantur ibi thura. aliquando vocatur ignis receptaculum, inquantum accipiuntur ibi prunæ de altari holocaustorum. vnde quando agitur de crematione thuris, dicitur quod sacerdotes sumpserunt thuribula, vt patet Leuit. 10. c. filij scilicet Aaron, Nadab, & Abiu sumptis thuribulis, quando designantur ista tanquam vasa posita in altari holocaustorum vocantur receptacula ignium, vt patet hic, & Exo. 27. c. quia in eis de ipso altari prunæ ad cremandum in eis thymiamata assumuntur, & sic vocantur hic.

Vsus ministrationis altaris.

Cur receptacula ignium ponebantur in altari holocaustorum, cum essent vasa altaris thymiamatum, vel holocaustorum. Quæst. XVII.

Sed dicet aliquis, cum ista receptacula ignium sint vasa altaris thymiamatum, quare ponebantur in altari holocaustorum.

Respondendum est, quod propter duo. Primo, quia ista erant vasa ænea, & altare holocaustorum erat æneum, vt patet Exod. 27. Altare autem thymiamatis erat aureum, vt patet hic, ideo non conueniebant ænea instrumenta in aureo altari, sed magis in altari holocaustorum, quod erat æneum. Similis causa fuit quare cyathi, & phialæ, & acetabula ponerentur super mensam propositionis, & non in altari holocaustorum. Erant enim ista vasa de auro purissimo, vt patet Exod. 25. c. Erant tamen vasa pertinentia ad altare holocaustorum, quia in eis fundebantur liba, vt patet supra in litera, & Exod. 25. c. & tamen liba pertinent ad altare holocaustorum, ibi enim tam sacrificia, quam libationes cremabantur, quia tamen altare holocaustorum erat æneum pertinens ad ministrationem Sanctuarij, non ponebantur ibi vasa aurea sua, sed reponebantur super mensam auream intra tabernaculum.

Alia causa est, quia ad ministrationem altaris thymiamatum promptius erant ista vasa in altari holocaustorum, quam thymiamatum. Causa est, quia prunæ sumi debebant de altari holocaustorum, & si forte ponerentur talia vasa in altari thymiamatum, esset ingressus, & regressus inutilis in tabernaculum redeundo ad altare thymiamatum. de his etiam est dictum Exod. 27. capit. [Tridentes.] Instrumenta sunt habentia tres dentes ferreos, vel æneos ad accipiendum carnes de ollis. coquebantur nunquam in atrio tabernaculi carnes sacrificiorum pacificorum, quæ proueniebant sacerdotibus, & laicis offerentibus, & quando sacerdotes accipiebant de ollis partem suam mittebant tridentes.

Quid tridens.

Sciendum, quod tridens est hic instrumentum distinctum a fuscinula, & est pertinens ad sublationem vasis vel ollæ, aliquando tamen tridens dicitur cum fuscinula. vnde dicimus fuscinulam tridentem, & idem significat, quod tridens solum, quando est sublatum. dicitur hoc patet 1. Reg. 2. c. cum dicitur, & veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, & omne, quod leuabat fuscinula tollebat sacerdos sibi, [Et fuscinulas.] Dicuntur fuscinulæ instrumenta ad præparandum carnes in olla, & non sunt tricuspia, vel habentia dentes, nisi dicantur fuscinulæ tridentes, sed hic distinctæ sunt a tridentibus, scilicet instrumenta habentia concauum in extremo, & amplum ad capiendum brodium. [Et vncinos.] Dicuntur etiam vncini instrumenta ferrea pertinentia ad ollas, & sunt recurua in extremitate sicut tridentes, sed differunt a tridentibus, quia tridentes habent tres dentes, & vncini habent vnicum. Et si aliquis obijciat, quod Exod. 27. c. vbi computantur instrumenta altaris non numerantur hæc. Respondendum est, quod hoc fit propter duo. Primo, quia nomine fuscinularum intelliguntur tridentes, & vncini, cum pertineant ad idem genus ministrationis, sed differunt ex figura, & aliquando coinciduntur. Secundo non exprimuntur ibi, quia ponitur ibi post ea particula generalis, scilicet omnia vasa altaris ex ære fabricata, & ex illa particula intelliguntur ea, quæ hic exprimuntur. Et iste est mos sacræ Scripturæ, quod alicubi aliquid imperfecte ponat, & postea illud alibi repetendo suppleat. sic patet Exod. 12. capit. vbi primo narratur imperfecte ordo ceremonialis agni Paschalis, & postea in eod. c. supplentur relicta: eodem modo Exod. 25. & hic cum ponuntur vasa candelabri non numerantur infusoria septem ex auro, & tamen illa ponuntur Zachar. cap. 4. [Et batilla.] Instrumenta sunt ad disponendum ignem, in altari enim holocaustorum debebant sacerdotes fouere ignem sempiternum apponendo ligna, & desuper carnes holocaustorum, quæ necessario disponi debebant manibus sacerdotum, sed ne cremarentur habebant instrumenta ferrea, quibus disponerent, & vocantur hic batilla, sed Exod. 27. vocantur forcipes, & ad idem pertinent. dicuntur enim esse forcipes instrumenta ad capiendum facta, iuxta interpretationem nominis sui, & dicuntur vulgariter tenaculæ, & magis conuenit dici forcipes, quam batilla. Conuenientius enim disponitur ignis forcipibus, quam batillo, vt satis apparet, ideo communius vocantur ista instrumenta forcipes, quam batilla, sic patet Exod. 27. & 28. & Esa. 6. c. dicitur volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari.

Quid fuscinulæ.

Quid vncini.

Quid batilla.

Cuncta vasa altaris operient simul.] Idest omnia vasa altaris holocaustorum, quia illud altare non habebat locum aliquod vas. Et non est intelligendum, quod omnia ista vasa per se velarentur, & ligarentur sine altari, sed intra concauitatem altaris ponebantur, sic patet supra scilicet altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo vestimento; ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.

Locus vasorum altaris.

Velamine hyacinthinarum pellium.] Non est accipiendum, quod istud solum velamen esset super vasa altaris, sed etiam ponebatur alterum, scilicet pallium purpureum, nam vasa ligabantur simul cum altari. Sed altare ipsum purpureo tegebatur vestimento, vt patet supra: ergo altare simul cum vasis tegebatur duobus operimentis, scilicet hyacinthinarum pellium velamine, & pallio purpureo.

Et inducent vectes.] Idest ponent Caathitæ vectes super humeros suos. Nam non erant nouiter apponendi vectes in altari, quia a principio illos habebat, sic patet Exod. 27. cap.

Cumque inuoluerint Aaron, & filij eius tabernaculum.] Hic ponitur executio Caathitarum portando onera sua disposita a sacerdotibus, & dicitur, quod Aaron, & filij sui inuoluent tabernaculum.

Accipitur hic tabernaculum varie ab omnibus modis supra positis. Non enim potest hic accipi pro tota domo Sanctuarij continente tabernaculum, & atrium, quia hoc non inuoluebatur, nec potest accipi pro illa, quæ constabat ex tabulis, & operimentis, quæ vocatur communiter tabernaculum, nec pro parte prima tabernaculi, quæ vocatur Sanctum, vel Sanctuarium. Nec pro parte secunda, quæ vocatur Sanctum sanctorum, sed pro aliquo alio. Nam nihil illorum poterat inuolui nec portari, quia erat domus, nec potest accipi hic tabernaculum pro operimento cortinarum sicut accipitur Exod. 27. & supra præced. cap. quoniam non pertinebat istud tabernaculum ad Caathitas, sed ad Gersonitas.

Tabernaculum quo hic accipitur.

Sed necessario accipitur hic tabernaculum pro aliquo de supellectilibus principalibus Sanctuarij, vel pro omnibus simul, scilicet pro arca, & altari holocaustorum, quod patet magis, quia litera communior habet hic Sanctuarium. Et potest vocari Sanctuarium a sanctificationibus, quia in arca erat omnis sanctitas, vel in altari, quia ibi fiebant omnia sacrificia, quæ vocabantur sancta. Erit autem iste sensus, quod Aaron, & filij sui inuoluent Sanctuarium, idest, omnia vasa principalia Sanctuarij, siue tabernaculi, idest, omnia vasa principalia eius, quod idem est, & sunt ista vasa arca, & altare thymiamatis, candelabrum, mensa, altare holocaustorum, & labrum æneum, [Et omnia vasa eius.] Idest omnia vasa Sanctuarij. Et quia vocantur hic Sanctuarium, vel tabernaculum vasa principalia Sanctuarij, dicuntur hic vasa Sanctuarij vasa minus principalia, quæ

Cur dicitur Sanctuarium.

Vasa principalium vasorum.

quæ sunt vasa principalium vasorum, scilicet emunctoria, F & infusoria, & ea vbi extinguuntur ea, quę emuncta sunt, quæ pertinent ad candelabrum, cyathi, phialæ, mortariola & thuribula, quæ sunt vasa mensæ propositionis, forcipes, ignium receptacula, lebetes fuscinulæ, quæ sunt vasa altaris holocaustorum. Omnia enim hæc inuoluebant Aaron, & filij sui.

Vasa mensæ propositionis.

Vasa altaris holocaustorum.

In commutatione castrorum.] Idest quando mouenda erant castra. [Tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta.] Idest postquam sacerdotes inuoluerint intrabunt Caathitæ ad portandum. Ante hoc enim non licebat eis intrare, & dicitur, quòd intrabunt, scilicet in tabernaculum, quia quando vasa ista ligabantur adhuc tabernaculum erat erectum, & postquam Caathitæ eduxissent inde vasa, Gersonitæ venientes tollebant cortinas, & alia operimenta, postea vero Meraritæ tollebant tabulas, & columnas. G

Sciendum autem, quòd quando erant portanda vasa Sãctuarij intrabant Caathitæ in tabernaculum, & in Sancta sanctorum ad educendum inde vasa sua. Nam sacerdotes solum velabant vasa non mouentes ea de locis suis, cum solum iubeatur eis hic, vt ea inuoluant, & de Caathitis dicitur, quòd ingrediebãtur pro illis, sed ista vasa prius vasa erãt intra tabernaculum, & in Sancta sanctorum, ergo illuc ingrediebantur Caathitæ.

Quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sancta sanctorum, cum hoc esset proprium sacerdotum. Et quam magna esset reuerentia sanctuarij. Quæst. XVIII.

SEd quæret aliquis quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sanctuarium, & in Sancta sanctorum, cum iste introitus solum liceret sacerdotibus. H

Responsio.

Respondendum est, quòd non licebat Leuitis Caathitis introire in Sancta sanctorum, vel in tabernaculũ, quando castra manebant, sed quando mouebantur. etiam non poterant introire illuc cum mouerentur castra, si adhuc vasa non essent inuoluta, nam tunc morerentur si ingrederentur, vt patet infra. Cum autem essent vasa inuoluta omnia reuerentia Sanctuarij ablata erat, ideo licebat omnibus illuc introire. simile patet de sacerdotibus, quia quando castra manebant non licebat alicui sacerdotis minori introire in Sancta sanctorum, nec sacerdoti magno, nisi in festo propitiationis, vt patet Leuit.16. & ad Hebr.9.cap. Et I quod magis est, quando sacerdos magnus ingrediebatur in Sancta sanctorum non licebat alicui sacerdoti minori manere in prima parte tabernaculi, vt patet Leuit.c.16. in motu tamen castrorum licebat minoribus sacerdotibus, immo præceptum erat, vt intrarent in Sancta sanctorum, & inuoluerent arcam, vt patet supra in litera. Causa huius est, quia in motu castrorum recesserat omnis gloria Sanctuarij Angelo mouente columnam nubis, vt supra declaratum est. Non tamen licebat eodem tempore minoribus sacerdotibus, & Caathitis introire in Sancta sanctorum, sed sacerdotibus postquam recessisset nubes de super tabernaculum. Caathitis autem cum inuoluissent sacerdotes omnia vasa. [Et non tangant vasa Sanctuarij.] Idest Caathitæ non ingredientur in Sãctuarium quousque sint vasa inuoluta, vt non tangant ea immediate manibus suis, sed bene licebat tangere mediantibus operimentis. Sciendum est, quòd non ponitur hoc solum pro causa superioris dicti, scilicet, quòd non intrent Caathitæ in Sanctuarium quousque vasa sint inuoluta ne tangant ea, sed etiam propter aliquid alterum hoc fiebat, scilicet quia non erat licitum Caathitis videre illa, vt patet infra cum dicitur, alij nulla curiositate videãt, quæ sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Et adhuc magis est ista causa, quam vt non tangerent. poterant enim Caathitæ ingredi in Sanctuarium nondum opertis vasis, & quod non tangerent ea: non poterant tamen ingredi quin viderent. ista ergo erat principalior causa, & non exprimitur hic, sed infra. K

Tangentes vasa nuda moriebantur

Ne moriantur.] Quasi dicat si tetigerint illa nuda morientur, & non solum hoc, sed etiam aliquando tangentes ea operta moriebantur. sicut patet de Oza sacerdote, qui tetigit arcam Domini existentem super plaustrum inuolutam pannis, & mortuus est, vt patet 2. Reg.7.c. Sed hoc ad alteram causam pertinet, vt ibi declarabitur.] Ista sunt onera Caath.

Hic ponitur recapitulatio, vel epilogus superiorum, & dicuntur esse ista onera Caath, idest, familiæ Caath. nam ad ipsum Caath non pertinebat aliquod onus cum iam mortuus esset.

Vt portent inuoluta.] Idest, & debent ea portare inuoluta.

Et non tangant vasa Sanctuarij ne moriantur.] Repetitio superioris est, & ponitur sæpe hoc, vt admoneantur Leuitæ ne transgrediantur in hoc.

An liceret Leuitis tangere vasa, cum essent cooperta vbique. Quæst. XIX.

G

CVm essent ista vasa operta licebat ea Caathitis tangere, quamquam aliqui dicant, quòd non licebat tangere illa Leuitis, etiam operta, nisi per vectes. & istud videtur sentire beatus Thomas de Aquino in prima secundæ vbi agit de cæremoniis veteris testamenti, & de tabernaculo, & dicunt isti, quòd ideo mortuus est Oza, quia tetigit arcam coopertam super plaustrum.

Sed an liceret Leuitis tangere vasa cum essent operta in quocunque loco. non apparet satis ex litera. Sed videtur dicendum, quòd liceret eis tangere illa inuoluta, alioquin daretur occasio, vt valde multi de Caathitis morerentur, quia cum portarent ea in itinere non respicientibus illis, contingeret, vt tangerent ipsa in alto loco præterquam in vectibus, & tunc morerentur. Sed non est vllatenus ratio- H nabile, quod Deus poneret talem occasionem moriendi Leuitis. Item quando dicitur de Oza mortuo, non potest hoc stare, scilicet quòd mortuus fuerit, quia tetigit arcam in alio loco, quam in vectibus. Nam dato, quòd hoc esset in Leuitis, tamen in sacerdotibus non erat. Ipsi enim ingrediebantur in Sancta sanctorum, & operiebant arcam cum nuda esset, atque tangebant eam, sed non moriebantur: Oza autem non erat de Leuitis, sed de sacerdotibus, vt colligitur 2. Reg.c.6. & 1. Paralip.c.13. Alia igitur causa est mortis huius de qua loco suo dicetur. [Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis.] Frequens repetitio est superiorum, & dicuntur esse onera in tabernaculo fœderis, idest de rebus pertinentibus ad tabernaculum fœderis, quia Caathitæ portabant omnia vasa illius.

Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis.] Idest super Caathitas erit princeps Eleazar ad dicendum, quid facere debeant, & quando mouerẽ vasa, & vbi deponere.

An Eleazar filius Aaron esset princeps Caathitarum, vel Elisaphan. Quæst. XX.

SEd aliquis arguet contra hoc, quia princeps Caathitarum non erat Eleazar, sed Elisaphan, vt patet præced.cap. cum dicitur de Caathitis, quid agere debeãt, & postea subditur princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel. Ad hoc aliquis respondebit, quòd idem est Elisaphan, & Eleazar, sed est binomius, secundum quòd multi sunt in veteri testamento. sic patet de socero Moysi, qui K aliquando vocatur Raguel, vt patet Exod.2.c aliquando vocatur Ietro, vt patet Exod.c.3. & 18. aliquando Ieter, vt patet Exod.c.4. Aliquando Obab, vt patet infra 10.c. ita ergo potuit esse de hoc.

Respondendum est non posse stare, quia Eleazar, & Elisaphan erant duo viri, quod patet, quia Eleazar erat filius Aaron, vt habetur hic, Elisaphan autem erat filius Oziel, vt patet præced.c. Item patet cum computatur genealogia Leuitarum ponuntur filij Oziel Misael, & Elisaphan, & Sechri, & ponuntur filij Aaron, Nadab, & Abiu, ut patet Exod.6.c. Item Oziel erat patruus Aaron, vt patet Leuit.c.10. & Elisaphan erat filius eius, vt patet eod.capit. & hic. Eleazar autem filius Aaron, ergo non erant eadem persona. Respondendum ergo est, quod Elisaphan, & Eleazar erant duo viri, vnus Leuita simplex, & alius sacerdos, & vterque erat princeps familiæ Caathitarum, sed di-

uersi-

uersimode, quia vnus erat prælatus laicus, & tanquam ex A genere, scilicet Elisaphan, alius erat prælatus spiritualis, sicut quantum ad iurisdictionem Sanctuarij, & iste erat Eleazar, & hoc modo se habent apud nos reges, & episcopi, in eodem enim populo, & territorio principantur rex, & episcopus, sed rex ad secularem iurisdictionem, episcopus vero ad ecclesiasticam.

Quomodo Eleazar dicitur princeps Caathitarum, cum esset princeps principum Leuitarum.
Quæst. XXI.

SEd adhuc quæret aliquis quomodo dicatur hic Eleazar princeps Caathitarum, quia non solum erat princeps eorum, sed etiam omnium Leuitarum, & princeps principum Leuitarum, vt patet præced. c. cum dicitur. princeps autem principum Leuitarum Eleazar sacerdos filius Aa- B ron sacerdotis.

Respondendum est, quòd Eleazar erat princeps Caathitarum, & etiam erat princeps principum Leuitarum, sed diuersimode, quia Eleazar habebat curam specialem de Caathitis, sicut habebat Ithamar de Gersonitis, & Meraritis, habebat autem rursus aliam curam de omnibus Leuitis, non quidem, quod ipse præciperet cuilibet de Leuitis particulariter, non enim præcipiebat alicui Gersonitæ, vel Meraritæ, sed solum præcipiebat principibus eorum, & compellebat eos ad faciendum aliquid in familijs sibi subiectis. Isto modo totaliter reperitur in nouo testamento quantum ad episcopos, & archiepiscopos: nam quilibet episcoporum habet specialiter curam de grege episcopatus sui. Archiepiscopi quoque habent specialem C gregem sibi commendatum sicut episcopi, & in hoc magis propriè dicuntur esse episcopi, quam archiepiscopi: rursus autem habent curam super omnes diœcesanos episcopos existentes in sua metropoli, & possunt super eos quantum ad aliqua, quæ iura concesserunt: non tamen possunt super aliquem de subditis episcoporum, & si aliquid iubere velint grauant episcopos. sic patet extra de excel. præla. c. sicut vnire. Ita autem erat in Eleazar, quia ipse habebat curam specialem de Caathitis, sicut Ithamar de Meraritis, & Gersonitis, & quantum ad hoc erat velut episcopus: habebat rursus curam de omnibus principibus Leuitarum, scilicet de Ithamar, quia erat princeps Meraritarum, & Gersonitarum, & de Elisaphan principe Caathitarum, & de Suriel principe Meraritarū, & de Heliasaph principe Gersonitarum, de quibus præced. c. & in hoc erat Eleazar tan- D quam archiepiscopus.

Obiectio ad supradicta diluitur. Et redditur causa cur Eleazar præerat omnibus principibus sacerdotum. Et quod pluralitas principum Israel reducebatur ad Monarchiam.
Quæstio XXII.

SEd dicet aliquis, quod Eleazar non habebat curam de aliquo principe, Leuitarum nisi de Ithamar, qui præerat Meraritis, & Gersonitis. Nam si dicatur, quod etiam præerat principibus minoribus Leuitarum non solum dicetur, quòd præerat principibus immediatè, sed etiam sub ditis principum. hoc autem non conceditur in ordine ar- E chiepiscoporum ad episcopos, cum non præsit archiepiscopus subditis episcopi. Respondendum est, quod Eleazar non solum præerat ipsi Ithamar, qui erat immediatè princeps Gersonitarum, & Meraritarum, sed etiam alijs principibus mediatis, & minoribus, scilicet principi Caathitarum, & principi Meraritarum, atque Gersonitarum; alioquin non diceretur præesse Eleazar principibus Leuitarum. sed solum vni principi Leuitarum, scilicet Ithamar. ipse enim solus erat princeps immediatus sub Eleazar. Causa autem quare præerat Eleazar omnibus principibus sacerdotum erat, quia in rectissimis politijs debet esse vnus regens, vel multitudo regentium subordinatorum ad vnum, vt deducit Aristot. 3. 4. & 5. Polit. Sic enim est naturæ principatus, qui vnus est vltimatè, licet enim plures agentes, & dominantes causæ sint, vna tamen est simpliciter dominans, ad quam omnes reducun-

A tur, vt patet in vltima propositione 12. Metaph. Entia enim nolūt male disponi. mala autem est pluralitas principatus: bonus ergo vnus est princeps. Sic erat in toto populo Iudaico, in qualibet enim tribu erant multæ domus, & familiæ, & singulæ domus atque familiæ principes suos habebant super quos in qualibet tribu erat vnus princeps totius tribus, vt patet supra 1. & 2. cap. In his quoque tribubus erant iudices, qui vocantur decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, siue millenarij, erant etiam 70. viri coadiutores Moysi. de his autem omnibus qualiter se haberent declaratum fuit Exod. 18. vltimatè autem super omnes istos erat Moyses, quoniam pertinebant ad eum causæ totius populi dupliciter, scilicet, si magnæ erant, vel si pertinebant ad ritum colēdi aut quomodocunque ad Deum, vt patet Exod. 18. & Deuteron. c. 1. & sic pluralitas principum populi Israelitici reducebatur ad Monarchiam vlti- B matè. Hoc autem erat quantum ad ordinem totius populi secularium. In Leuitis autem conformis reductio erat plurium principum ad vnum. Nam tota tribus Leui erat diuisa in tres familias principales, scilicet, Caathitas, Gersonitas, Meraritas, per tres filios immediatos Leui, & deinde istæ tres familiæ diuidebantur in octo familias minores denominatas ab octo nepotibus Leui, de quibus præced. c. & illæ duæ familiæ diuidebantur per domos. In qualibet autem domorum, & paruarum familiarum erat vnus princeps; & de his nullus nominatur in litera. In alijs autem tribus maioribus familijs erant tres principes, scilicet Elisaphan in Caathitis, Suriel in Meraritis, Heliasaph in Gersonitis, vt patet præced. cap. deinde isti subijciebantur alijs maioribus principibus, quia duo principes Gersonitarum, C & Meraritarum subijciebantur Ithamar filio Aaron, vt patet infra: princeps autem Caathitarum erat ipse Eleazar, & rursus omnes principes Leuitarum erant cum ipso Ithamar subiecti Eleazar; postea vero Ithamar, & Eleazar erant subiecti Aaron sacerdoti magno, quantum ad sacerdotalem ministrationem, & omnes isti reducebantur vltimatè in Moysen quantum ad iudicia, & secularem iurisdictionem.

Cur solus Eleazar vocetur princeps Leuitarum.
Quæst. XXIII.

SEd quæret aliquis quare Eleazar solus vocetur princeps Leuitarum cum etiam sit Ithamar princeps. Item magis videtur, quod Ithamar dicatur princeps inter D Leuitas, quam Eleazar: nam Ithamar præerat Gersonitis, & Meraritis: Eleazar autē præerat Caathitis, vt patet hic, & præced. cap.

Respondendum est, quod vocatur Eleazar princeps solus, quia licet Ithamar haberet sub se Gersonitas, & Meraritas, tamen Eleazar rursus præerat ipsi Ithamar, & principibus Meraritarum, atque Gersonitarum. vnde principes harum duarum familiarum reddebant rationem ipsi Ithamar de omnibus, quæ pertinebant ad officia ipsarum familiarum: rursus autem ipse Ithamar cum eis reddebat rationem de omnibus Eleazar, familia autem Caathitarū soli Eleazar suberat, ideo ei soli rationem reddebat, & in hoc honoratur magis ista familia, quia Moyses, & Aaron erant de Caathitis. Eleazar autem habebat hic maiorem E principatum super Leuitas, quam Ithamar, quia erat primogenitus, & successit postea patri suo Aaron in summo sacerdotio, vt patet infra 20. cap. & deinde sacerdotes magni de familia sua descenderunt, quia Phinees filius eius successit ei in sacerdotio, & deinde omnes de semine eius. sic patet infra 25. cap. Phinees filius Eleazari auertit iram meam a filijs Israel, quia zelo meo commotus est contra eos. idcirco loquere ad eum. ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quam semini illius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo: sic etiam habetur 1. Machab. 2. c. [Ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas.] Hic ponitur administratio ipsius Eleazar, non inquantum erat princeps Leuitarum, sed inquantum erat vnus de sacerdotibus.

Officium

Officium sacerdotum per consequens Eleazar de oleo lucernarum & erat etiam in cura unctionis, & incenso composito. Quæst. XXIV. F

IN quo sciẽdum est, quod sicut ad Leuitas minores pertinebat portare vasa Sanctuarii, & reliquas partes eius, ita ad sacerdotes præter ipsam ministrationem sacerdotalem pertinebat habere curam de quibusdam, quæ non poterant ad Leuitas pertinere, scilicet de oleo tam ad vngendum, quam ad cremandum in candelabro, & de thymiamate ad cremandum in altari, atque de panibus propositionis, & cæteris, quæ pertinent ad sacerdotalẽ ministrationem, hæc igitur distributa sunt inter sacerdotes, & quia soli filii Aaron, erant tunc sacerdotes minores, scilicet Eleazar, & Ithamar inter hos duos diuisa est tota sacerdotalis cura, quia ad Aaron non pertinebat habere curam de aliquo, sed iubere, vel ministrare cum vellet. Et ponuntur G hic illa, quæ pertinebant ad Eleazar, scilicet quòd haberet curam de oleo ad concinnandas lucernas. istud est vnum genus olei pro Sanctuario. quoddam enim erat ad ardendum in candelabro. alterum erat ad vngendum sacerdotes, & res Sanctuarii. Primo vocatur hic oleum ad concinnandas lucernas, idest, ad sustendandas eas, ne deficerent. concinno, as. significat componere, miscere, sustentare, & sic accipitur hic, quod lucernæ concinnantur, idest, sustentantur ne deficiant. pertinebat ista cura ad Eleazar: Ipse enim prouidebat, ne deficeret oleum pro lucernis. Istud autem erat in septem infusoriis aureis, quæ pendebant de candelabro, vt patet Zachar. c. 4. & in eis semper tenebat Eleazar oleum. Non tamen est intelligendum, quòd ad solum Eleazar pertineret fundere oleum in lucernas candelabri, quia ista erat ministratio sacerdotalis, vna de quatuor, quæ H non solum pertinebat ad Eleazar, sed etiam ad Ithamar, & ad Aaron. sic patet Exod. 27. c. cum dicitur, vt ardeat sẽper lucerna in tabernaculo testimonii, & collocabunt eam Aaron, & filius eius, vt vsque mane luceat coram domino, & Leuitic. 24 capit. dicitur, quòd ista ministratio incendendi lucernas pertinebat ad Aaron. quantum ergo est ad ministrationem incendendi lucernas non erat determinata cura alicui sacerdoti, sed omnibus erat ministratio generalis, quantum tamen ad habendum curam de oleo, quod fundi debebat in lucernis pertinebat ad solum Eleazar.

Et compositionis incensum.] Idest pertinebat ad Eleazar habere curam de incenso compositionis, scilicet de incenso composito. Erat enim duplex genus incensi in Sanctuario. vnum erat simplex, scilicet quod ponebatur super panes propositionis, vt patet Leuit. 24. c. Aliud erat incensum compositum, quod conficiebatur ex multis simul pos- I sitis, quæ conterebantur, & reddebantur in puluerem minutissimum, & postea apponebatur de illo in thuribulo, vt arderet. de compositione autem hac, & ponderibus eorũ, quæ requirebantur ad eam, habetur Exod. capit. 30 Istud incensum compositionis solum pertinebat ad cremãdum coram Domino quotidie in mane, & in vespere in altari thymiamatum, vt patet Exod. 30. cap. & de hoc incẽso nulli licitum erat accipere ad fruendum odore eius, nec poterat facere similem compositioni sub pœna mortis. sic patet eod. cap. Non est autem sensus, quod ad solum Eleazar pertineret ministrare in incenso composito, scilicet quòd ipse cremaret illud solus coram Domino, quia hoc pertinebat ad sacerdotem magnum, vt patet Exod. 30. c. pertinebat etiam ad omnes sacerdotes minores, vt patet Leuit. 21. c. cum dicitur de omnibus sacerdotibus minoribus. sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt. ad omnes, ergo sacerdotes erat generalis ista ministratio: habere tamen curam ne deficeret illud incensum in Sanctuario, sed quando parum esset faceret plus de huiusmodi compositione ad solum Eleazar pertinebat: distincta enim ista duo sunt sicut formare hostias de massa, & consecrare eas.

Dupl x genus incensi.

Et sacrificium, quod semper offertur.] Idest etiam pertinebat ad curam Eleazar ipsum sacrificium, quod offerebatur quotidie.

Quod sacrificium quotidianum, & sacrificium a casu fuerint apud Israelitas, & illa, quæ essent, & quibus eorum curatio spectaret. Quæst. XXV.

IN quo sciendum est, quod quædam erant sacrificia quotidiana, & regulariter facta. Alia autem erant a casu: sacrificium autem quotidianum, & regulare erat, vt quotidie in aurora immolaretur vnus agnus anniculus in holocaustum, & alius per totam noctem. de cuius ritu late dictum est Leuit. 6. c. in diebus autem sabbatorum duplicabantur ista sacrificia, scilicet in aurora duo agni anniculi, & in vespere totidem, vt patet infra 28. c. Etiam in prima die cuiuslibet mensis erant determinata sacrificia etiam in festo azymorum, & in festo pentecostes, & clangoris, & propitiationis, atque tabernaculorum. In singulis enim e- G rant determinata sacrificia, & ista erant regularia, ita quod ex nulla causa mutari deberent, de ritu enim sacrificiorum per singula habetur infra 28. & 29. cap. in litera. Alia autem erant sacrificia, quæ non erant regularia, sed offerebantur a popularibus ex deuotione, vel voto, vel alias, & ista aliquando erant holocaustum, aliquando victimæ pacificæ, & aliquando sacrificium pro peccato. De primis sacrificiis horum sacerdotes habebant curam, quia illa erãt determinata, & sciebant sacerdotes quid, & quando offerri deberet. de sacrificiis autem, quæ a casu offeruntur a popularibus sacerdotes non poterant habere curam, quia nõ erant determinata, sed dependebant ex voluntate laicorũ. etiam quia precium pro his sacrificiis dabatur a laicis, & non poterant sacerdotes disponere de rebus laicorum eis non agentibus. In sacrificiis autem. quæ regulariter fiebãt H secus erat, quia sumptus illorum erant penes sacerdotes. nam de precio, quod soluebant transeuntes ad numerum dabatur ibi his sacrificiis, quia illud precium manebat ad vsus Sanctuarii, vt patet Exod. 30 c. & est sensus, quòd pertinebat ad Eleazar sacrificium, quod semper fiebat, idest, pertinebat ad eum habere curam de emendis animalibus, vel conseruandis ad sacrificium.

Nam non intelligitur, quod ipse solus ministraret faciẽdo sacrificia in altari. Nam Aaron principaliter ministrabat sacrificando: filij autem sui etiam aliquando sacrificia faciebant, & quilibet hoc facere poterat, vt patet Leuit. 7. c. vbi dicitur, quod armus dexter & pectusculum pertinebat ad quemlibet de filiis Aaron, qui fecisset sacrificium pacificum, & hoc verum est, nisi talis sacerdos haberet aliquando maculam, vel incurrisset aliquam immunditiam. Hi enim arcebantur ab omnibus sacerdotalibus mi- I nisteriis, & solum relinquebantur eis iura percipienda sicut aliis sacerdotibus, vt possent sustentari, sic patet Leuit. 21. c. Cum dicitur: omnis, qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare. Non igitur pertinebat ad solum Eleazar ministratio in sacrificiis, sed ad omnes sacerdotes, ad ipsum tamen solum pertinebat habere curam de animalibus, quæ offerri debebant, & dare cuilibet sacerdoti animal, quando offerre deberet illud.

Sciendum tamen, quod ista cura non semper peruenit ad Eleazar, sed solum quamdiu vixit pater eius Aaron, sub quo ipse ministrabat, defuncto autem illo factus est sacerdos magnus Eleazar, & desiit habere illam curam, quæ K pertinebat ad alios minores sacerdotes, & hoc fuit ante exitum deserti. Nam in monte Hor anno 40. ab exitu de Aegypto mortuo Aaron factus est pontifex Eleazar, vt patet infra 20. c. a uncto 33.

An in deserto facta fuisse sacrificia possit inferri ex hoc loco. Quæst. XXVI.

SEd considerandum est, quia dicitur hic, quòd habebat Eleazar curam de sacrificio, quod quotidie fit, vnde quo innuitur, quod in deserto fiebant sacrificia: aliquin super fine traderetur ei cura de non ente. Respondendum est, quod in deserto non fuerunt facta sacrificia in aliqua mansione, nisi in deserto Sinai, vt sæpe dictum est, & ostẽ-

sum

sum est supra, & colligitur infra 28.c. ideo solum habuit curam Eleazar in monte Sinai quantum ad sacrificia. ibi enim facta sunt per mensem, & dimidium, scilicet a tempore consecrationis eorum, quæ incepit prima die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto, usque ad diem 20. mensis secundi anni eiusdem: tandiu enim steterunt in monte Sinai post consecrationem sacerdotalem. pro hoc ergo tempore oportuit, ut daretur aliquis, qui haberet curam de animalibus immolandis, & si postea contingeret in deserto fieri immolationes, ad ipsum quoque cura prædicta pertineret.

Item dico, quod in toto deserto nunquam futura esset aliqua immolatio debebat assignari ista cura alicui, & quod omnia alia officia sacerdotalia, & Leuitica distinguerentur in personas, ut postea in terra promissionis successores, qui ista frequentare debebant, scirent distinguere officia. si tamen Deus non dedisset distinctionem istorum officiorum B sacerdotibus a principio consecrationis eorum posteri nescirent ista ordinare. decuit ergo, ut Deus distingueret hic ista officia in personas, & cum dicitur hic. [Sacrificium, quod semper offertur.] Ly semper potest intelligi dupliciter. uno modo, quod sacrificium istud semper offeratur, idest, quotidie. Et tunc intelligetur de holocausto matutino, & vespertino, quæ omnibus diebus offerri debebant indesinenter. Alio modo potest intelligi semper immutabiliter, & tunc non solum intelligeretur de sacrificiis quotidianis, sed etiam de sacrificiis duplicatis, quæ fiebant per singula sabbatha, & de sacrificiis festiuitatis azymorũ, & pentecostes, clangoris, propitiationis, atque tabernaculorum. hæc enim, quanquam non essent quotidie, sed solum semel in anno: tamen erant immutabilia sicut sacrificia C quotidiana. quolibet autem, horum modorum potest hic intelligi, sed secundus sensus melior est, qui etiam comprehendit primum, scilicet quod pertineret ad Eleazar cura sacrificiorum quæ semper offerebantur, idest, immutabiliter, & tunc intelligetur hoc iam de sacrificiis iugibus matutino, & vespertino, quia ista erant immutabilia, & sacrificia, quæ fiebant in omnibus aliis festiuitatibus eodem modo determinata erant, & patet hoc, quia ista sacrificia erant a Deo determinata, sicut sacrificia quotidiana cum de omnibus detur eadem lex infra 28. & 29 c. & ista omnia fiebant eodem modo de sumptibus Sanctuarii, sicut sacrificia quotidiana, ergo sicut habere curam de eo, quod pertinet ad quotidiana sacrificia pertinet ad aliquem sacerdotem, ita pertinebit habere curam de aliis sacrificiis festorum, quæ erant immutabilia, alioquin dabitur, quod nullus haberet curam horum, & consequenter perirent, vel D nunquam fierent: cum necesse sit perire ea, quæ nullius cura sustentantur, ad Eleazar, ergo omnia ista simul pertinebant. [Et oleum vnctionis.] Idest etiam pertinebit ad Eleazar cura de oleo vnctionis.

Sacrificium semper fieri dupliciter potest intelligi.

Duplex oleum in Sanctuario. Et Oleum compositionis ad quid erat. Quæst. XXVII.

IN quo sciendum est, quod duplex erat oleum in Sanctuario. vnum pro lucernis, & alterum ad vnctiones. pro lucernis erat oleum simplex de arboribus, de quo Exod. 27. cap. dicitur præcipe filiis Israel, vt afferant tibi E oleum de arboribus purissimum, vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonii. Cura autem huius olei pertinebat ad Eleazar, & de hoc dicitur supra ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas. Secundum oleũ erat in Sanctuario, quod vocatur oleum compositionis, vel vnctionis, idest ad vngendum, & erat illud pingue magis in modum vnguenti, quam olei, sic enim vocatur in Psal. 132. sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam barbam Aaron. Istud erat factum ex pluribus rebus, quibusdam liquidis, & quibusdam siccis. de qua compositione traditur modus. Exod. 30.

Erat autem illud oleum ad duo, scilicet ad vngendum sacerdotes in consecratione sua secundum modum, qui habetur Exod. cap. 29. & Leuit. 8. Erat etiam secundo ad vngendum tabernaculum cum omnibus vasis suis antequam ministraretur in eis, vt patet Exod. 31. cap. de hoc vnguento habebat curam Eleazar, non quidem, quod ipse A ministraret in eo faciendo vnctiones per illud, quia hoc pertinebat ad alterum, sed quia ipse habebat curam de cõficiendo, & conseruando illud ne unquam deficeret. patent ista, quia sacerdotes in consecratione sua vncti sunt hoc oleo, & tamen non vnxit eos Eleazar, sed magis ipse cum reliquis vncti sunt a Moyse, vt patet Leuit. 8.c. etiam consecratio tabernaculi cum omnibus uasis in oleo vnctionis non fuit facta ab Eleazar, sed a Moyse, ut patet Exod. 31. & infra 7.c. Pertinebat tamen ad Eleazar cura conseruandi, & conficiendi.

Et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet.] Idest etiam Eleazar habebit curam de omnibus, quæ pertinent ad tabernaculum, non est tamen intelligendum hoc, quod ipse haberet curam de omnibus ministrationibus, quæ fiebant in tabernaculo, quia istæ communes erant omnibus sacerdotibus. Sed præbere materiam ad omnes has ministrationes, & custodire illam pertinebat ad Eleazar.

Quod Quatuor erant ministrationes in Sanctuario. Quæst. XXVIII.

ERant enim in Sanctuario ministrationes quatuor, scilicet in cremando thymiama, & incendendo lucernas, & offerendo sacrificia, & disponendo panes propositionis in mensa. Ad omnia hæc parabat Eleazar materiam. Nam quamquam ipse non offerret solus thymiama, ipse tamen solus habebat curam thymiamatis conficiendi, & conseruandi, ne unquam deficeret ad cremandum in altari. sic supra dictum est, quod ad Eleazar pertinebat incensum compositionis, idest, thymiama compositum. Secunda ministratio erat in candelabro disponẽdo quotidie lucernas, & ista ministratio non pertinebat solum ad Eleazar: tamen prouidere de oleo in infusoriis candelabri ad eum solum pertinebat. sic supra dicitur ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas.

Tertia ministratio erat disponere panes propositionis super mẽsam auream in tabernaculo, & ista ministratio omnium erat: tamen præbere similam, & conficere panes pertinebat ad solum Eleazar.

Quarta ministratio erat sacrificium, & ista ad omnes pertinebat: tamen præbere ea, quæ immolari debebãt pertinebat ad solum Eleazar sic dicitur supra, & sacrificium, quod semper offertur. de panibus autem propositionis nõ dictum est ad quem pertinet confectio eorum, & tamẽ intelligendum est, quod pertineret ad Eleazar, & intelligitur per hanc clausulam generalem, scilicet quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, idest, quidquid pertinet ad ministrationem faciendam in tabernaculo: panes tamen propositionis pertinebant ad hanc ministrationem.

Quod panes propositionis conficiebantur ab Eleazar: Israelitæ vero dabant similam. Et libamenta sacrificiorum, quæ dicantur. Et quæ pertinent ad sacerdotes, & quæ ad Leuitas. Et An ad Eleazar pertineret cura omnium, quæ fierent in Sanctuario. Quæst. XXIX.

SEd arguet aliquis, quod non conficiebat Eleazar panes propositionis, sed Israelitæ: sic videtur Leu. 24.c. cum di E citur de panibus his per singula sabbatha mutabuntur suscepti a filiis Israel fœdere sempiterno: ergo Israelitę dabant panes propositionis iam confectos, & non conficiebat eos Eleazar.

Respondẽdum est, quod Eleazar sacerdos confecturus erat panes propositionis, & non Israelitæ, sed dicebantur suscepti ab Israelitis, quia ipsi dabant similam ad faciẽdum istos panes, & hoc colligitur ex litera Leu. 24.c. cum dicitur. accipies similam, scilicet ab Israelitis, & coques ex ea 12. panes: ecce igitur panes coquendos esse iussit a Moyse, uel sacerdotibus, & non ab Israelitis.

Considerandum autem ulterius, quod præter animalia, quæ offerebantur in sacrificiis quotidianis, & regulariter factis, de quibus habebat curam Eleazar erant aliqua alia in sacrificiis necessaria, scilicet libamenta eorum, hæc autem sunt panis, & uinum, sal, oleum, & thus, ut patet Leuit. 2.c. nec erat aliquod sacrificium in quo non

offerrentur libamenta ex necessitate, prætorquam in sacrificio pro peccato, de quo infra 15.c. vbi ponitur quantitas cuiuslibet libamentorum, secundum varietatẽ animalis oblati. De his omnibus curam habebat Eleazar, sic vt esset in Sanctuario semper simila, & vinum, & sal, atq; oleum, & thus pro sacrificiis quotidianis, & ipse præbebat cuilibet sacerdoti immolanti omnia libamenta necessaria.

Considerandum autem, quod quamquam nunc ista, quæ dicta sunt pertinerent ad Eleazar, tamen postea tempore Dauid, non manserunt sic ordinata, sed quædam horum, quæ pertinebant ad sacerdotem, postea pertinuerunt ad simplices Leuitas, quædam vero alia manserunt penes sacerdotes: ministrare enim in altari, & in toto tabernaculo, sicut a principio fuit Aaron, & filiorum eius, ita, & semper ad eos solos pertinuit, vt patet 1. Paralipo. cap. 6. cum dicitur. Aaron vero, & filii eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus Sancti sanctorum, vt precarentur pro Israel, iuxta omnia, quæ præceperat Moyses seruus domini. aliæ autem ministrationes erant, quæ præcedebant ad illas, scilicet præparare materialia ad ministrationem, quam faciebant sacerdotes in Sanctuario, vt habere similam, & vinum, & alia libamenta, parare, vnguenta, & thymiamata, & facere panes propositionis, & istarum ministrationum cura totaliter pertinuerat ad Eleazar. Quædam nunc manebant in sacerdotibus, sicut cõficere oleum vnctionis, & facere thymiama, sic patet 1. Para. c. 9. scilicet filii autem sacerdotum vnguenta, & aromata conficiebant, & vocantur ibi vnguẽta oleum vnctionis, aromata autem dicuntur thymiamata ad cremandum super altare.

Aliæ autem harum ministrationum commissæ erant Leuitis sicut frigere similam in sartagine, & conficere panes variorum modorum ad vsum sacrificiorum, de quibus habetur Leuit. 2. c. & in hac præerant simplices Leuitæ, scilicet filij Chore, vt patet 1. Paral. 9. c. scilicet & Mathathias Leuites primogenitus Sellum Chorite præfectus erat omnium, quæ in sartagine frigebantur. Alii quoque Leuitæ habebant curam de panibus propositionis, vt pararent similam, & conficerent eos sic patet 1. Para c. 9. scilicet porro de filiis Caath fratribus eorum super panes erant propositionis, vt semper nouos per singula sabbatha præpararent. Aliæ etiam ministrationes erant sicut vinum, & oleũ, & cætera libamenta parare ad sacrificia, & ista sub cura Leuitarum simplicium. sic patet 1. Paral. c. 9. cum dicitur de Leuitis subiungitur. præerant similæ, & vino, & oleo, thuri, & aromatibus. hęc tamen faciebant Leuitę ad pręceptum sacerdotũ, vnde ipsi sacerdotes dicebantur præesse his. sic patet 1. Par. 23. c. s. sacerdotes autẽ super panes propositionis, & ad simile sacrificiũ, & ad lagana, & azyma, & sartaginem; & ad feruentem similam, & super oẽ pondus atque mensuram. Hæc quidem tempore Dauid sic distributa sunt, quia multiplicatus erat cultus Domini, & non poterat vnus sacerdos, nec multi sufficere in his ministrationibus nisi diui derentur, & diuisę sunt per Leuitas.

Omniumque vasorum, quæ in Sanctuario sunt.] Idest, pertinebat ad Eleazar cura omnium, quę sunt in vasis totius Sanctuarij. Non est autem ista litera per se intelligenda, sic q̃ haberet Eleazar curam omnium vasorum, quę erãt in tabernaculo, vel in toto Sanctuario, quia tunc ipse debebat portare omnia hęc, sed talium est, quia cura horũ pertinebat ad totam familiam Caathitarum, sed referẽdum est hoc ad literam immediatam, s. q̃ ad Eleazar pertinebat quidquid ad cultũ tabernaculi pertinet. idest, omnia, quæ pertinebant ad ministerium, quod fiebat in tabernaculo, & omnium vasorum eius, idest quidquid pertinebat ad ministrationem, quæ fiebat in omnibus vasis Sanctuarij. Et tunc istæ duæ clausulæ idem signant, quia in hoc pertinebat ad cultum, idest, ministrationem Sanctuarii, quod non fieret in aliquo vase Sanctuarii, sed vna est expositiua alterius. Erat etiam quędam alia ministratio, quæ non fuit hic expressa, & pertinebat ad Eleazar, scilicet habere curam de aqua ponenda in labio ęneo ad lauandum pedes sacerdotum, & manus cum ministrarẽt. Non enim poterant aliter ministrare, vt patet Exod. 30. c. & tamen ista cura nulli alteri commissa erat, cum cura totius cultus Sanctuarii pertineret ad Eleazar, vt hic dictum est.

F Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron.] Hic ponitur cautela de modo ministrationis Caathitarum ne moriantur, & Deus fuit ista locutus Moysi, & Aaron, quia sicut pertinebat ad Moysen sicut ad prophetam, & principem totius populi, ita pertinebat ad Aarõ tanquã ad eum, qui exequi debebat hęc: nam hic dicitur, quomodo sacerdotes disponerent vasa Sanctuarii portanda a Caathitis tã quam ipsi ea tangerent, ista tamen dispositio principaliter erat ipsius Aaron. ad ipsum ergo fuit locutio. [Nolite perdere populum Caath.] Idest non destruatis Caathitas. Nomine enim Caathitarum solum intelliguntur hic Leuitæ simplices de familia illa, & nõ sacerdotes, quoniã illi sunt, qui solum perdi poterant si tangerent vasa: sacerdotibus enim licebat tangere illa. Aliquando tamen nomine Caathitarum intelliguntur sacerdotes sicut pręced. c. cum numerabantur omnes de tribu Leui, & sacerdotes cum eis in G familia Caathitarum, vt ibi declaratũ est. Et dicitur, quòd non perderent Caathitas, quoniam si tangerent aut viderent vasa nuda, morerentur, & tunc Moyses, & sacerdotes dicebantur eos perdere, idest occidere, quia dabant illis occasionem ad moriendum. Moyses quidem, quia non iubebat sacerdotibus disponere vasa. & tegere antequam portarent ea Caathitæ, & ipsi sacerdotes, quia permittebãt Caathitas accedere ad vasa nuda, & non prius ipsi tegebant ea. [De medio Leuitarum.] Idest de inter Leuitas. q. d. nõ faciatis perire omnes Caathitas de intra omnes alios Leuitas, quod dicitur, quia non erat periculum aliis vllo modo in oneribus suis videndis atque tangendis, quomodocunque se haberent: Caathitis autem erat periculum, ideo H cęteris manentibus, Caathitæ morerentur, si tangerent onera sua nuda.

Sed hęc facite eis.] Scilicet ea, quę sequuntur, vt primo tegatis vasa portanda ab eis, quam ipsi portent.

Vt viuant, & non moriantur.] Eadem sententia est viuere, & non mori, sed ponitur ex superadditione, & est modus figuratus loquendi, sicut cum dicitur, qua poterant ibant, & qua non poterant non ibant, & tamen idem est vtrobique. [Si tetigerint Sancta sanctorum.] Idest morientur si tetigerint res sactas nudas, & non accipitur hic Sancta Sanctorum pro illa parte tabernaculi interiori vbi erat arca: nam non moriebãtur Leuitę eo, quòd tangerent illa, sed quia tangebant vasa nuda. Item non potest accipi hic sensus vllus si intelligatur Sancta sanctorum pro illa parte domus. Non enim potest dicere aliquis tangere Sancta sanctorum, nisi tangat aliquam de tabulis, vel operimentis I domus illius, quia nihil aliud erat tangibile ibi, & tamen licebat impune omnia ista agi, cum Gersonitę portarent omnia operimenta illius, & Merarītæ omnes tabulas, & columnas: tamen non moriebantur.

Item si accipiatur hic tangere Sancta sanctorum, idest introire illuc, non potest stare, quia etiam licebat Caathitis introire illuc pro arca cum esset velata, vt supra declaratum est. Solum igitur illicitum erat tangere vasa nuda, vel videre.

Sed dicendum, quod accipitur Sancta sanctorum pluraliter pro omnibus vasis Sanctuarii, quę sunt multum Sãcta, Et dicuntur Sancta sanctorum ad notandum sanctitatis excellentiam sicut dicimus Cãtica canticorum, vel flos florum, & sic erat de vasis Sanctuarii, quę erant valde Sancta, & non licebat illa tangi: vestimenta autem facta ad tegendum vasa sancta erãt, cum essent facta ad vsum sacrorum, sed non erant Sancta sanctorum, ideo licebat illa tan K gi, & non vasa contecta eis. similis modus loquendi habetur sępe in Leuitico, vbi partes similę prouenientis sacerdotibus vocantur Sanctorum. Leu. c. 2. Item partes de hostia pro peccato prouenientes sacerdotibus vocantur Sancta sanctorum, vt patet Leu. c. 6. & 10. ita ergo hic.

Aaron, & filii eius intrabunt.] Scilicet in atrium tabernaculi ad tegendum labium ęneum, & altare holocaustorum, & in primam partem tabernaculi ad tegendum mensam propositionis cum vasis suis, & candelabrum, & altare thymiamatis, & in Sancta sanctorum ad tegendum arcã cũ Propitiatorio, & Cherubim [Ipsiq; disponẽt.] Idest, Aaron, & filii eius ordinabunt opera istorum: non quidem quod ipsi educerent vasa de loco suo extra Sanctuarium, sed quod ea velarent atque ligarent, postea verò Caathitæ

pro

pro illis ingrediebantur, sicut supra declaratum est. Nec obstat si quis dicat, quod non liceret Caathitis ingredi in Sancta Sanctorum ad efferendum arcam, ad hoc enim supra est responsum. [Opera singulorum.] Scilicet Caathitarum. Non. n. intelligitur ꝙ Sacerdotes disponerent ea, quę portanda erant a Meraritis, & Gersonitis: quia ista ab omnibus clare videbantur, & quomodocunque tangerentur non erat in eis periculum, sed in solis Caathitis.

Et quidem quid portare quis debeat.] Idest, isti Sacerdotes diuident inter Caathitas onera portanda, vt non sit contentio inter eos, quid a quibus portari deberet. Erant namq; vasa principalia sex, quæ supra numerata sunt, cum vasis suis paruis, & ista diuidebantur inter Caathitas. Erãt enim Caathitæ potentes portare onera a 30. annis vsq; ad quinquaginta, duo millia septingenti quinquaginta, & inter illos diuidebantur ista sex vasa, & hoc vt essent qui alternatim subiicerentur oneri. Nam qui incipiebant portare arcam in aurora, non poterant eam portare per totam diẽ, sed mutabantur per vices, & sic erat tolerabilis labor, & hoc cum a duobus millibus septingentis quinquaginta Caathitis, vt infra patet, sola sex vasa portarentur. Hoc autem quod dicitur de diuisione onerum, magis pertinebat ad Eleazar, quàm ad alios Sacerdotes, quia ipsi erat commissa cura omnium Caathitarum, cum esset princeps eorum, vt patet supra in litera.

Alii nulla curiositate videant quæ sint in Sanctuario,] idest, alii tã Caathitæ, quàm oẽs alii Leuitæ, & populares, non respiciebant quid esset in Sanctuario, antequã tegeretur: Nam sicut Caathitæ moriebantur si vidissent vasa nuda, ita & omnes alii, imò magis alii quàm Caathitæ, quia Caathitæ magis applicabãtur ad res sacras; & dicitur: nulla curiositate, i. non cum intentione vidẽdi, q. d. non intrẽt Caathitæ in Sanctuarium, vt videant vasa antequã tegantur. Curiositas. n. tunc esset si vellent videre Caathitę qualiter vasa erant fabricata, vel quæ figuræ erant in illis: vocatur enim curiositas, cura, vel desiderium sciendi, & hoc modo vocantur curiosi illi, qui nimis interrogant, quia de multis curant. Et hoc modo Terentius in Eunucho introduxit Cheream quærentem aliquem curiosum, idest, aliquem qui inquireret ab eo de successu fortunæ suæ.

Curiositas quid.

Et videtur iam ex hoc ꝙ Israelitæ si viderẽt vasa ex aliqua curiositate antequam inuoluerentur moriebantur. Si autem ea viderent casu, non intendentes ea videre, nõ moriebantur: sed hoc falsum est: quia quõcunq; viderẽt vasa nuda, moriebantur, quod patet de Bethsamitibus, qui viderunt arcam Domini quãdo veniebat de terra Philisthiim super plaustrum, & mortui sunt quinquaginta millia virorum, & septuaginta viri de populo Dñi, & tñ non videbantur illi respexisse arcam curiosè. Nam quamquam aliqui eorum voluissent accedere ad eam curiosè, tamen non omnes. scilicet quinquaginta millia, poterant accedere: mortui ergo fuerunt solũ, quia viderunt. Sed dicitur hic, quod alii nulla curiositate videant ea, quæ sunt in Sanctuario, quia magis damnabile est videre ex curiositate, quam aliàs, vtrunque tamen inducebat mortem.

Quando Leuitæ videntes vasa moriebãtur

Prius quam inuoluantur. [Quasi dicat, cum fuerint ista inuoluta, poterant ea tangere, & videre Caathitæ, & quicunque, sed non antea. [Alioquin morientur.] Scilicet qualitercunque viderint. Hæc autem fiebant, vt haberetur Deus in magna reuerentia: nam ministeria quæ fiebant in Veteri Testamento secundum se non habebãt aliquam efficaciam, sed solum ex deuotione agentium, nisi quantum ad purificationem quarundam corporaliũ irregularitatum, & immunditiarum, quas tollebant istæ ministrationes ex ordinatione Dei statuentis legem, & hoc siue deuotè, siue non deuote se haberent isti qui suscipiebant huiusmodi ceremonias, sicut est de Baptismo, & de Sacramentis Noui Testamenti imprimentibus characterem: quia siue suscipientes deuotè se habeant siue non, semper imprimetur character, dum tamen non renuant simpliciter suscipere Sacramenta.

Ob hoc igitur si ministrationes Vet. Testam. non positę fuissent a Deo in magna reuerentia, Israelitæ illas contẽpsissent, cũ secundũ se non essent alicuius vtilitatis: Et consequẽter Deus in his cõtẽptus fuisset. posuit ergo eas in magna veneratione. Est aũt veneratio per duo, s. per amorẽ,

Veneratio ex duplici cãsatur.

A & timorem: amor autem non pertinet, nisi ad perfectos, vel proficientes. Iudæi autem erant in gradu infimo, quia tunc incipiebant assuescere iugo legis, ideo per timorem & non per amorem mouebantur. vnde omnia quæ in veteri testamento fiebant, sub quibusdam terroribus & pœnis ponebantur, vt patet in datione legis, cum apparuit angelus Domini in caligine, & fumo, & tonitruis, & fulgure coruscante quibus perterruit vniuersos Israelitas, ita vt dicerent se morituros si amplius audirent vocem Domini, vt patet Exo. 20. & Deut. 5. capite.

In Nouo autem Testamẽto non fuit iste timor, sed omnia per amorem fiebant. Hanc differentiam declarat Apostolus ad Hebr. 12. cap. dicens: Non accessistis ad tractabilem & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ sonitum, & vocem verborum, quã qui B audierunt excusauerunt se ne eis fieret verbum. Nõ enim portabant quæ dicebantur, & ita terribile erat, quod dicebatur, quod Moyses dixit exterritus sum & tremebũdus, sed accessistis ad Sion montem, & Ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cęlestem, & multorum millium angelorũ frequentiam & ecclesiam primitiuorum, qui scripti sunt in cęlis, & iudicem omnium Deum, & spiritum iustorũ perfectorum, & Testamenti Noui mediatorem Iesum.

Testamẽtũ nouum in quo differat a veteri.

Ecce igitur in Nouo Testamento pax & tranquillitas. in Veteri autem terror; ideo admonuit Dominus, quod Iudæi terrerentur a tabernaculo suo, non audentes accedere ad illud. sic patet Leu. c. 26. Custodite Sabbatha mea, & pauete a Sanctuario meo, sed non erat maior terror quam inflictio mortis: ideo transgressoribus ceremoniarũ Veteris testamenti præcipuè in his quæ pertinebant ad C Deũ immediatè, sicut erãt vasa ministrationis, imponebatur mors. [Locutusq; est Dominus ad Moysen.] Hic ponitur officium Gersonitarum, qui erant in secunda familia Leuitarum.

Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas, a triginta annis & suprà, vsq; ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediũtur & ministrant in Tabernaculo fœderis. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, vt portent cortinas Tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, et super omnia velamen hyacinthinum tentoriumq; quod pendet in introitu Tabernaculi fœderis: cortinas atrij, et velum in introitu quod est ante Tabernaculũ. Omnia quæ ad altare pertinent funiculos, & vasa ministerij, iubente Aaron & filijs eius, portabunt filij Gerson & scient singuli cui debeant oneri mancipari. D *Hic est cultus familiæ Gersonitarum in Tabernaculo fœderis, eruntq; sub manu Ithamar filij Aaron Sacerdotis.*

Officiũ filiorum Gerson.

Tolle summam etiam filiorum Gerson.] Quia describitur hic officium Gersonitarum. Primo ponitur numerus eorum qui in isto officio seruiunt.

Quare numerentur hic Gersonitæ, cum præcedenti capite numerati fuerint, & an sit eadem numeratio, vel diuersa. Et quis esset modus numerandi.

Quæstio XXX.

SEd dicet aliquis, quare numerentur hic Gersonitæ, cũ antea numerati fuerint præcedenti cap. Forte aliquis respondebit, ꝙ istæ numerationes factæ fuerint diuersis E temporibus, & ideo quamquam numerati fuerint supra Gersonitę, conueniens fuit iterum numerari hic. Sic factũ fuit de numeratione omnium Israelitarum, qui numerati fuerant in monte Sinai, & iterum numerati postea fuerũt apud Iordanem. De primo habetur supra, cap. 1. De secundo habetur infra, 26 capite.

Dicendum est non stare hoc: quia istæ duæ numerationes fuerunt in monte Sinai, quod patet: quia omnia quæ habentur a principio huius libri, vsque ad 10. cap. facta fuerunt in monte Sinai a die primo mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad diem 20. mensis eiusdem. Nam ea quæ habentur supra, cap. 1. dicuntur incepta in prima die mensis secundi, & ea quę habentur infra, cap. 10 facta fuerunt die 20. mensis eiusdem. factę fuerunt ergo istæ duæ numerationes eodem tempore.

Respondendum est, quòd ideo factæ fuerunt duæ numerationes simul, quia non erat pertinens ad idem vtraq; numeratio. Nam præced. c. numerati fuerunt Gersonitæ, & omnes alij Leuitæ ad commutandum pro primogenitis Israelitarum: hic autem computantur ad assignandum eis officia: hæc autem diuersa sunt. Nam pro commutatione in præced. computatione numerabantur omnes Leuitæ a mense & supra, vsque ad senectutem. Hic autem numerantur soli habentes annum trigesimum vsque ad quinquagesimum, fuit ergo iterata numeratio. F

Per domos atque familias & cognationes suas.] Iste est modus numerandi, quia non computabatur tota familia Gersonitarum sub vno inuolucro, sed diuidebatur primo in duas familias, scilicet in Lebniticā, & Semeiticam quæ habentur præcedenti cap. & illæ diuidebantur postea in alias minores, quæ vocantur domus. Nam nunquam accipitur hic domus pro vna œconomia: sed pro congregatione plurium eiusdem progeniei, dicitur etiam quod fiebat ista numeratio per cognationes, quia hoc est expositiuum duorum, scilicet domorum & familiarum, vtraque enim harum est cognatio quædam. G

A triginta annis & supra.] Ante tempus istud nemo cōputabatur inter Leuitas. Causa est, quia ista computatio fiebat ad labores magnos subeundos: sed ante ætatem illam non erant homines habentes integrum robur: ideo non cōputabantur; & dicitur supra, non quòd omnes qui essent supra annos triginta computarentur: quia hoc modo senes inepti ad laborem computarentur: sed solum eo modo quo immediatè dicitur.

Vsque ad annos quinquaginta.] Et hoc, quia ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum durat robur in homine ad opera dura: deinde incipit debilitari, ideo intra Leuitas ministrabant, qui nondum compleuerant quinquaginta annos; postea vero non ministrabant, sed efficiebantur custodes vasorum, vt infra 8. capite. H

Qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis.] Idest, tolles summam omnium Gersonitarum, qui ingrediuntur & ministrant. Non dicuntur ingredi, idest, intrare in tabernaculum ad ministrandum, quia hoc solis Sacerdotibus licebat, & si quis extraneorū id attentaret moriebatur, vt patet præced. c. scilicet Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus qui ad ministrandum accesserit, morietur; sed dicebantur ingredi scilicet incipere ministrare, vel ingredi ad ministrandū, sicut cum aliquis incipit seruire alicui domino, dicimus, quòd intrat ad seruiendum illi domino, quia tunc est intra seruitium, & ante erat extra. I

Et ministrent in tabernaculo fœderis.] Non est intelligendum, quod Gersonitæ ministrarent in tabernaculo fœderis, quoniā hoc erat officium sacerdotum, sed ministrabant in tabernaculo, idest, ministrabant portando res tabernaculi, vt immediatè patet. Nā ministratio in tabernaculo erat duplex .s. ministrare intra tabernaculum, & hoc pertinet ad solos sacerdotes, aliud est ministrare in tabernaculo, idest, portando ipsum tabernaculum, vel custodiendo illud. Et sic Primo modo ista præpositio (in) dicit habitudinem localem. Secundo modo dicit habitudinem materiæ.

Quid sit ministrare intra tabernaculū, & in tabernaculo.

Hoc est officium familiæ Gersonitarum.] scilicet istud quod sequitur, & pertinebat in generali ad totam familiā: postea tamen diuidebatur per cognationes, & domos, & personas, secundum diuersa operimenta, quæ portabantur sic patet infra, cum dicitur: & sciant singuli cui oneri debeant mancipari. K

Vt portēt cortinas tabernaculi.] Officium omnium Leuitarum erat in portando aliquid pertinens ad tabernaculum: Sed Caathitæ portabant vasa tabernaculi, quę non erant partes illius: Gersonitæ autem, & Meraritæ portabāt partes Sanctuarij: sed harum quædam erant molles, & istę portabantur a Gersonitis, s. omnia operimēta, tam ex filis, quam ex pellibus; aliæ erant duræ, & istæ portabātur a Meraritis, s. tabulæ, columnæ, & bases. Dicuntur hic cortinę tabernaculi primum operimentum ipsius: erant n. quatuor operimenta extenta in transuersum super tabernaculū secundum dispositionem quæ declarata est Exod. 26. c. Primum erat de cortinis; Secūdum de sagis; Tertium de pellibus rubricatis; Quartum de pellibus hyacinthinis. Primū ponitur hic, & erant decem cortinæ, quarum quinq; coniungebantur in alterutrum per consuturam: aliæ quinque eodem modo: & sic erant factæ duæ magnæ cortinæ, quæ postea iungebantur per circulos aureos & ansulas hyacinthinas de quibus Exo. 26. [Et tectum fœdens.] Istud est secundum operimentum tabernaculi, quod ponebatur immediatè super cortinas, erat autem de pilis caprarum, & inde facta sunt vndecim saga quorum sex ligabantur per consuturam inter se: quinq; autem alia identidem, & fiebant duo saga magna, quæ postea iungebantur per fibulas æneas, & ansas de quibus Exo. 26. c. Istud operimētum vocatur hic tectum fœdens, s. tectum tabernaculi fœderis, & non accipitur tabernaculū fœderis hic pro ipsa domo, quia tunc non magis esset tectum tabernaculi illud secundum operimentum quam alia tria. Nec accipitur, quòd sit tectū tabernaculi, s. immediatè tegens tabernaculum, tunc. n. primum operimentum de cortinis vocaretur solum tectū, sed dicitur tectum tabernaculi, i. tectum cortinarum: nā cortinæ erant pulchræ & preciosæ, & non debebant solæ poni super tabernaculum, sed super eas ponebatur operimentū de sagis; & quia istæ cortinę vocabantur tabernaculum, vt patet Exo. 26. Cum dicitur tabernaculum vero ita fiet. 10. cortinas de bysso, &c. & postea sequitur, quibus cortinarum vela iungenda sunt, vt vnum tabernaculum fiat. Ecce enim dicit fieri tabernaculum ex cortinis coniunctis. Et quia operimentum de sagis erat operimentum immediatè ponendum super cortinas, dicebatur tectum fœderis vel tabernaculi, quia erat tectum cortinarum.

Quatuor cooperimēta tabernaculi.

Operimentum aliud.] Istud est tertium operimentū tabernaculi, qđ fiebat de pellibus arietum rubricatis, & ponebatur super operimentum de sagis, vt patet Exo. 26. capite.

Et super omnia velamen hyacinthinū.] Istud erat quartum operimentum factū de pellibus hyacinthinis, i. de pellibus grossis artificiosè dispositis, & tinctis colore hyacinthino, q est color cęlestis vel aereus. Et istud dicitur positū super oīa, quia erat quartum operimentum & vltimum.

Tentoriumq; quod pendet in introitu tabernaculi fœderis.] Istud est quædā cortina posita in ostio tabernaculi, q̄ trahebatur extendendo, & dicitur quod pendet in introitu tabernaculi, quia aliud tentorium erat quod pendebat in introitu atrij: vtrunq; aūt a Gersonitis portabatur. [In introitu tabernaculi fœderis.] Idest, in ostio tabernaculi fœderis; sed litera mutata est. [Cortinas atrij.] Istæ sunt cortinę, quę pendebant in circuitu columnarum atrij. Erat. n. atriū spacium magnum habens in longitudine cubitos cētum, & in latitudine cubitos quinquaginta: claudebatur autem istud spacium columnis, s. 20. columnis positis in latere Meridiano, & totidem in Aquilonari. & 10. columnis in latere Occidentali & totidem in Orientali. In circuitu autē istarum columnarum ponebantur cortinæ de bysso retorta, vt non esset introitus in tabernaculum, nec in atrium. Illæ autem cortinæ portabantur a Gersonitis. [Et velum in introitu.] Idest, etiam portabunt velum, quod est in introitu atrij. Accipitur hic velum large: nam non solet vocari velum operimentum ostij atrij, & tabernaculi, sed vocatur tentorium. Illud autem, quod erat ante Sācta Sanctorum vocabatur semper velum: hic autem nō fuit seruata hæc differentia. Et dicitur fuisse in introitu non determinādo cuius fuerit iste introitus, quia refertur ad immediata, s. cortinas atrij. Et maximè declaratur per ea, quæ sequuntur, s. quòd est ante tabernaculum: nā nullum velum erat in introitu ante tabernaculum, nisi tentorium, q erat in introitu atrij.

Quod est ante tabernaculum.] Dicitur fuisse istud velū ante tabernaculum dupliciter. Primo modo, quia erat ante ostium illius. Est autem ostium pars anterior domus: ideo quicquid est ante ostium domus, dicitur esse ante domum. In tabernaculo autem sic erat, quod habebat ostium contra illam partem, contra quam habebat atrium ostium suum, ergo tentorium positum in ostio atrij dicebatur esse ante tabernaculum: cortinæ autem atrij quæ erant in introitu totius tabernaculi, non dicebantur esse ante tabernaculum, sed post tabernaculum, vel ad latera eius. Alio modo dicitur istud velum fuisse ante tabernaculū, quia in rebus quæ non habent propriè ante & retro, assumitur ante & retro sm respectum ad positiones mundi. Nam in

Velum fuisse ante tabernaculū dupliciter intelligitur.

quibus-

quibusdam rebus secundum naturam sunt determinata ante & retro, sicut in animalibus: naturaliter enim est ibi ante facies, & cauda retro. Aliæ autem duæ partes dicuntur dextrum & sinistrum, & hoc est ex aliqua virtute, quę est in istis membris. vnde motus animalium est ad vultū, & non ad caudam, nec in latera. Ideo quomodocumque se vertant animalia, siue habeant vultum ad Orientem, siue Occidentem, vel quamcumque partem mundi, semper anterior pars dicetur esse, vbi est facies animalis. Aliæ res sunt quæ non determinant sibi ante, & retro, dextrum, & sinistrum, quia non habent aliquam virtutem naturaliter magis in vna parte quàm in alia, sicut lapides, & terra, & generaliter omnia homogenea: in his igitur non potest accipi ante & retro, nisi per comparationem ad nos, & tunc adueniunt eis isti respectus mobiliter, secundum quod nos mouemur, & sic id, quod aliquādo est dextrum, postea est sinistrum, vel ante & retro, non mutata re. Alio modo accipitur magis propriè in istis rebus ante, & retro, dextrū, & sinistrum, secundum comparationem ad positiones mūdi. Nam in mūdo determinantur naturaliter istæ quatuor positiones. Nam in parte Orientali est ante, quia ibi apparet magis motus mundi, quam in Occidente & aliis partibus, sicut in animali dicitur ante facies sua, quia ad illam partem mouetur; retro in mundo est Occidens: Septētrio, & Meridies sunt dextrum & sinistrum mundi, ideo secundum quod aliquæ res respiciunt istas partes mundi, dicuntur habere diuersas positiones: nam pars rei respicientis ad Orientem, est anterior, pars vero ad Occidētem posterior, & sic de dextro & sinistro respectu Septentrionis, & Meridiei. Ita etiam erat in tabernaculo, ꝙ non determinabat sibi naturaliter aliquam positionem, sed secundum partes mundi accipiebantur in eo ante, & retro, dextrum, & sinistrum. Ideo pars illa tabernaculi, quę fuerat versus Orientem erat anterior: huiusmodi autem erat ostium tabernaculi, vt patet Exod. 26. c. ideo id, quod erat ante ostium tabernaculi dicebatur esse ante tabernaculū: sed ostiū Atrij erat versus partem Orientalem tabernaculi, & ostii sui, ergo dicebatur esse ante tabernaculum. [Omnia quæ ad altare pertinent.] Secundum literam istam incipit hic versus, & continuatur vsque ad illam partem: hic est cultus familiæ Gersonitarum, & est sensus, filii Gerson portabunt omnia quę ad altare pertinebunt, & funiculos & vasa ministerii. Sed hoc nō potest stare: Nam supra in litera dicebatur, quòd filii Caath portarent Altare thymiamatis, & Altare holocaustorum, cum omnibus vasis; & exprimuntur ibi illa nominatim, nihil ergo manebat Gersonitis de Altari, ꝙ portare possent. Sed ista litera est deuians in sententia a litera Hebræorum. habetur enim in Hebræo, velum ostii, quod est ante tabernaculum & Altare in circuitu: & tunc est litera clara, scilicet quod illud velum Atrij erat ante tabernaculum, & ante Altare in circuitu: Nam cum esset velum ante tabernaculum necessario erat ante Altare, quia Altare holocaustorum erat apud ostiū tabernaculi, vt patet Exod. 29. & Leu. c. 1. Est autem hic corrupta litera nostra in punctuatione, quia facit vnum versum ab illo loco. [Omnia quæ ad Altare:] Vsque ad locum illum. [Hic est cultus.] Et tamen secundum literam Hebraicā versus debet incipere a parte superiori, & hoc est continuatum cum versu superiori vsq; ad locum illū. [Hic est cultus.] Et est sensus quod Gersonitæ portabūt velum, quod est in introitu ante tabernaculū, & ante Altare, & ante omnia quę ad Altare pertinent, & ante funiculos, & vasa ministerii, & sic erit versus ab illo loco. [Hoc est officium Gersonitarū] vsq; ad locum illum: [Hic est cultus.] Et tunc est sententia clara & vera, nihil addendo. Sed obiicies, quod non potest esse totus iste vnus versus: quia in vno versu est vnicus contextus, & vnicū verbū principale, ꝙ dico pp verbum relatiui. Hic aūt ponitur verbū geminatum. s. [Vt portēt.] & in fine. [Portabunt filii Gerson.] Respōdendum est, ꝙ istud sm̄ verbum, portabunt, non refertur ad ly, omnia quę ad altare pertinent, sed est quædā repetitio quasi ex superabundanti. Et est sensus. Hęc omnia supradicta, s. cortinas, & tectum fęderis & operimentū aliud, & operimentū hyacinthinum, & velū, quod est in introitu atrii ante altare, & ante omnia quæ ad altare pertinent, portabunt Gersonitæ. Et sic ponitur tota ista sñia repetita pp verbum duplicatum.

Versus Hebræorum distinctio.

Omnia quæ ad altare pertinent.] Non refertur ad illud verbum inferius, portabūt, sed ad præpositionem supra positam, s. ante tabernaculum, & subintelligitur, & ante omnia, quæ ad altare pertinent. Ea enim quæ pertinebant ad altare erant simul posita cum ipso altari. Ideo velum pendens in ostio atrii erat simul ante ostium tabernaculi & ante altare, & omnia quæ pertinent ad altare.

Funiculos, & vasa ministerii. i. ante funiculos, & ante vasa ministerii. Est enim sententia suspensiua: & est sensus, quod illud velum, quod erat in introitu atrii erat ante funiculos, & ante omnia vasa ministerii altaris. Vocantur autem hic funiculi illi, qui extendebant operimenta tabernaculi: habebat namque tabernaculum quatuor operimenta loco tecti, vt supra positum est. & vt ista non contraherentur in rugam, & inepte iacerent atque impellerentur a vento, extendebantur funiculis, quibus alligabantur paxilli ęnei figendi in terra, sicut patet in omnibus tentoriis quæ portantur ad expeditiones bellicas. Isti autem funiculi extendebantur versus omnem partem tabernaculi, ideo necesse erat, quod quidam eorum essent ad partem Orientalem versus ostium tabernaculi apud altare holocaustorū, & ante hos dicebatur esse velum pendens in ostio Atrii, cum esset ante tabernaculum, & isti funiculi erant in parte anteriori tabernaculi.

Funiculi qui vocantur.

Et vasa ministerii.] Idest, etiā erat istud velum ante vasa ministerii; ista erant vasa altaris holocaustorū, quibus ministrabant in eo, quæ supra in litera nominatim expressa fuerunt; ante hæc erat velū, quod pendebat in ostio Atrii, quia atrium erat in circuitu tabernaculi, & introitus atrii, qui erat in parte Orientali erat ante introitum tabernaculi, & consequenter ante altare, & omnia vasa quæ nominātur hic, cum ista essent apud ostium tabernaculi.

Iubente Aaron, & filiis eius, portabunt filii Gerson,] i. omnia quæ supra posita sunt portabunt Gersonitę ad mandatum Aaron, & filiorum eius. Et quamquam hoc verum sit, quod sacerdotes imperabāt Leuitis facientibus ista: tamen specialiter pertinebat cura iubēdi Gersonitis ad Ithamar filium Aaron, vt patet immediate, sicut pertinebat ad Eleazar iubere Caathitis specialiter, vt supra patet.

Et scient singuli cui debeant oneri mancipari.] Idest, cū iusserit sacerdos Gersonitis portare onera, scient cui oneri deberēt mācipari, i. quilibet sciebat, quod onus portare debebat. si autem ad præceptum nullius ipsi portassent onera cōtendissent de portatione onerum, scilicet ad quem pertinere debuisset illud vel illud onus portare.

Hic est cultus Familiæ Gersonitarū.] Idest, istud est officium, vel labor Gersonitarū, scilicet qui supra positus est.

An sacerdotes disponerent onera Gersonitarum. *Quest.* XXXI.

DIcet aliquis, an sacerdotes disponerēt onera Gersonitarum, sicut onera Caathitarum, antequam ea portarent. Nam non licebat Caathitis accedere ad onera sua, antequam sacerdotes illa inuoluissent, alias moriebantur.

Dicendum est, non fuisse sic de Gersonitis, quia onera eorum non erant aliqua vasa, quæ deberent inuolui, sicut onera Caathitarum.

Item onera Gersonitarum erant omnibus manifesta, scilicet operimenta Sanctuarii, & nulli erat periculum in vidēdo ea; de oneribus autem Caathitarum aliter erat, ideo non debebant hæc a sacerdotibus disponi.

Item, quia dispositis oneribus Caathitarum, introibant ipsi pro illis sine aliquo periculo, ergo ita iam poterant Meraritæ, & Gersonitæ intrare in Sanctuariū, & tangere vasa sua. Item non videtur rationabile, quod sacerdotes deponerent operimenta tabernaculi, & mouerent tabulas, quæ pertinebant ad Gersonitas, & Meraritas, ideo dato, quod voluissent non potuissent: quia quando data fuerunt ista præcepta, solum erant tres sacerdotes, scilicet Aaron, Eleazar, & Ithamar: alii duo namque filii Aaron Nadab, & Abiu, mortui fuerant, vt patet præcedenti cap. isti ergo non potuissent facere hæc, ideo faciebant Gersonitæ & Meraritæ,

In tabernaculo fœderis.] Idest, iste est cultus vel ministerium, quod fit a Gersonitis in tabernaculo, ooo est au-

tem intelligendum, ꝙ aliqui facerent Gersonitæ in Tabernaculo, quia non licebat eis ingredi illuc. Sed dicebantur habere cultum in tabernaculo, i. in portando operimenta tabernaculi, sicut supra declaratum est de Caathitis.

Eruntque sub manu Ithamar filii Aaron Sacerdotis.] Hic ponitur ad cuius curam pertinerent Gersonitæ, & dicitur, quòd ad Ithamar filium Aaron. Erāt enim tunc duo filij Aaron Eleazar, & Ithamar, quibus erat commissa cura trium familiarum Leuitarum, scilicet Eleazar, erat cōmissa cura Caathitarum, Ithamar autem erat commissa cura Gersonitarum, & Meraritarum.

Cur Eleazar habuit curam vnius familiæ tantum, cum esset maior, Ithamar verò duarum.
Quæst. XXXII.

Sed circa hoc aliquis quæret, cum Eleazar esset primogenitus horum, succedens in summo sacerdotio, quare dabatur Ithamar cura duarum familiarum, & Eleazar solummodo cura vnius?

Respondendum est, quod Eleazar semper erat maior Ithamar: Nam licet haberet commissam vnicam familiam specialiter, habebat postea curam omnium Leuitarum in generali, & erat princeps eorum. Sic dicitur præced. capit. princeps principum Leuitarum Eleazar filius Aaron: & sic non solum erat princeps familiæ Caathitarum, sed etiā princeps principum Gersonitarum, & Meraritarum, & princeps ipsius Ithamar. Vnde ipse cum principibus Gersonitis, & Meraritis reddebat rationem de omnibus quæ fiebant in familiis suis ipsi Eleazar: maior ergo princeps erat Eleazar quàm Ithamar.

Quomodo Ithamar erat princeps Gersonitarum.
Quæst. XXXIII.

Sed dicet aliquis quomodo erat Ithamar princeps Gersonitarum, quia præced. c. dicitur, quod Helisaph filius Lael erat princeps Gersonitarum.

Respondendum est Gersonitas habuisse plures principes: nam Heliasaph erat princeps familiæ ipsius, tanquam constitutus ex genere super familiam Gersonitarum, & erat de ipsamet familia. Ithamar autem erat princeps Gersonitarum, non quod conueniret ei ex familia, quia erat de sacerdotibus, & non de Gersonitis: sed erat princeps in iubendo quid facere deberent, inquantum subijciebantur sacerdotibus: fuerant namque omnes Leuitæ traditi sacerdotibus, vt ministrarent coram eis ad eorum mandatum, vt præced. c. & infra 8. dicitur, ideo quamquam ipsi haberent principes familiarum inter se, tamen fuerant traditi eis etiam principes de sacerdotibus, qui iuberent quid facerent ministrando sacerdotibus, & hoc modo Eleazar, & Ithamar filii Aaron erant principes Leuitarum.

Onera filiorū Merari.

Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis a triginta annis & supra, vsque ad annos quinquaginta: omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui, & cultum fœderis testimonij. Hæc sunt onera eorum: Portabunt tabulas Tabernaculi & vectes eius, columnas ac bases earum, columnas quoque Atrij per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in Tabernaculo fœderis: eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

Filios quoque Merari.] Hic describitur officium tertiæ familiæ Leuitarum. [Per familias & domos suas.] Idest, debebunt computari omnes Meraritæ per familias, & domos, quia quamquam Meraritę facerent vnam familiam, tamen sub hac erant aliæ familię minores, scilicet Moolitæ & Musitæ. vt patet præc. c. ideo familia Meraritarum diuidebatur primo in illas duas: deinde quęlibet illarum diuidebatur in domos, quę sunt minores congregationes, & sic computabātur distincte viri in qualibet domo. [Domino suas & patrum suorum, idest, quod computati sunt Meraritę per familias & domos suas atq; patrum suorū, quod

F dupliciter intelligitur. vno modo, ꝙ Meraritę computabātur per domos suas, & domos patrum suorū, s. ꝙ essent istę domus distinctę, & tūc domus patris significat magis quā domus sua, vel domus Gersonitarum, & hoc quia vocatur domus patris, quicunq; multi descendunt ab eodem patre, & congregatio illorum omnium vocatur vna domus, quę aliqn vocatur familia. Domus sua dicitur domus cuiuslibet Meraritæ, & iam ista est minima diuisio cum domus solum contineat vnam œconomiam. Accipiendo tñ domū patris, est maior cōicatio, quam vna œconomia, nam secundum Arist. 1. Polit. c. 1. cōmunicatio ista vocatur homogalactharum, vel collactaneorum, & sic significabitur hic duplex domus, vna quę est tanquā œconomia, & vocatur domus patrum: alia quę est tanquam œconomia, & vocatur domus sua. Aliter potest intelligi, quod nō sint hęc tanquā

G distincta, sed vnum sit expositio alterius, s. per domos suas, & patrum suorum, i. per domos suas quæ sunt domus patrum suorum. Et tunc est sensus, ꝙ istę domus Leuitarum sunt domus patrum suorum, i. nominatę a patribus, quia a matribus nunquam nominabatur aliqua generatio; & iste est sensus literę. Nam supra 1. c. cum dicebatur de his numerationibus, semper dicebatur, quod computabantur viri per cognationes, & familias, & domos cognationum suarum, vbi accipitur domus cognationum idest, domus patrum.

Recensebis a triginta annis & supra.] Idest, nullus erat hic numerandus, nisi iam complesset annum trigesimum, ideo qui incipiebant, non computabantur. [Vsque ad annos quinquaginta. Vltra annum quinquagesimum nemo computabatur, quia hic assumebantur viri fortes robore ad portanda onera: sed istud robur integrum non est, nisi

H ab anno trigesimum vsque ad quinquagesimum.

Omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui,] i. e. numerabitis omnes, qui ingredi deberent ad executionem ministerij sui, q. d. ministerium omnium Meraritarū est portare tabulas Sanctuarij, & alia quæ infra habentur: omnes autem qui debebant ingredi ad illud ministerium erāt hic computandi. Dicuntur autem ingredi ad ministerium, i. incipere ministrare: quia quando facta fuit primo ista numeratio, fuit inchoatio totius ministrationis sacerdotalis. [Et cultum fœderis testimonij.] Idest, numerabitis omnes Meraritas, qui ingrediuntur ad cultum tabernaculi fœderis. Hoc autem idem est, quod superius, s. ad officium ministerij sui: Nam non habebant Meraritæ alium cultum tabernaculi, nisi ministeriū suum, nec habebant aliud ministerium nisi cultum tabernaculi, sed vnū exponit alterū, s.

I quod ministerium Meraritarum erat cultus tabernaculi fœderis. Dicitur cultus, i. labor vel officium, nec intelligitur, quod haberent cultum tabernaculi, s. quod ministrarēt in tabernaculo, quia talis ministratio solis sacerdotibus conueniebat, sed habebant cultum tabernaculi fœderis, i. habebant officium suum, vel laborem in portando tabulas, & columnas tabernaculi. Accipitur hic large tabernaculum fœderis, pro toto Sanctuario. Non solum autem portabant Meraritę ea, quę erant in tabernaculo, sed etiam columnas Atrij, cum basibus suis, vt patet infra, sic tam Atrium quā tabernaculum vocatur hic tabernaculum fœderis.

Hæc sunt onera eorū,] s. illa quę sequuntur. [Portabunt tabernaculi tabulas.] Hic accipitur proprie tabernaculū, quia non erant tabulę in alia parte Sanctuarij nisi in tabernaculo; istas portabant Meraritæ. Erat namq; tabernaculū constans ex tabulis in circuitu: in superiori autem parte habebat operimenta de pellibus & telis; habebat autem in tribus lateribus tabulas, s. in Aquilonari, Australi, & Occidē-

K tali, quę simul erāt tabulę octo & quadraginta quia in Aquilonari erant viginti, & in Australi totidem. In Occidētali autem octo, vt patet Exo. 26. c. [Et vectes eius.] Portabant & Meraritæ vectes tabularum, s. quędam ligna quæ mittebantur per dorsa tabularum: nam tabulę Sanctuarii non poterāt simul teneri cū essent multę, nisi esset aliquod retinaculum vel compages eorum: habebat aūt quęlibet tabula duas bases argēteas in fundamēto, quibus infigebatur terrę, & per has quælibet tabula tenebatur, ne caderet in terram, sed non tenebantur omnes in vna compage, ideo ad hoc fuerunt positi circuli aurei in dorsis tabularum, & per illos immittebātur quędam ligna lōga & magna, quę continebant tabulas, & ista vocabatur vectes, non a vehē-

do,

do, idest, portando, quia nihil portabatur in eis, sed continebantur tabulæ in vna compage. Cum autem tabulæ portandæ essent, non manebant in eis vectes, sed extrahebantur, quia aliàs necesse erat simul portari multas tabulas, scilicet totum vnum latus Sanctuarij, quod erat triginta cubitorũ continens tabulas viginti & sic non posset moueri, ideo extrahebantur vectes De tabulis, & portabantur tabulæ per se, & sic erat facile.

De figura columnarum Tabernaculi, & de basibus.

Columnas & bases earum. [Portabant etiam Meraritæ columnas. Erant autem columnæ in Atrio, & in Tabernaculo: vtraque autem pertinebant ad Meraritas. Vocantur autem hic columnæ ipsæ, quæ erant in Tabernaculo: nam de columnis Atrii immediate sequitur.

Erant enim in Tabernaculo columnę nouem.] Scilicet, quinque in introitu Tabernaculi ante quas pendebat tentorium, & trahebantur aliæ quatuor in distinctione primæ partis Tabernaculi, & Sancti Sanctorum, & ante eas pendebat velum distinguens Sancta Sanctorum a reliquo Tabernaculo. Nec erant istæ columnæ, sicut columnæ Atrij, quia columnæ Atrij erant æneæ: columnæ autem Tabernaculi erant de lignis Sethim, vt patet Exo. 26. iuncto 27. cap. Istæ columnæ habebant bases, quia figebantur in terra, vt tenerentur, nec habebant bases amplas, sicut columnæ communiter in aliis ædificiis, sed acutas & infixas terræ.

Causa diuersitatis est: quia in aliis ædificiis columnæ sunt sustentamenta impositi oneris, ideo debent habere bases amplas, ne extremitates columnarum pressæ magno pondore terræ infigantur, & refugiente terra imposita onera ruant. Cum autem fuerint amplæ bases, hoc non contingit, quia amplitudo detinet ne columnæ terræ infigantur: in columnis autem Sanctuarii secus erat, quia nullum impositum pondus habebant, cum Sanctuarium non haberet tectum ex lignis, sed ex operimentis pellium & filorum; ideo ipsæ cortinæ per se stare debebant, ad quod requirebatur eas infigi terræ, & hoc erat per quasdam bases acutas in modum paxillorum infixorum extremitatibus columnarum, & deinde infixorum terræ, sic enim columnæ tenebantur.

Columnas quoque Atrij per circuitum.] Idest, etiã portabant Meraritæ columnas, quæ sunt per circuitum Atrij. Erant autem istæ columnæ æneæ, vt patet Exod. 27. eruntque sexaginta, scilicet, viginti, in latere Meridiano, & totidem in latere Aquilonari. & decem in Occidentali. In Orientali autem totidem, vt patet Exod. 27. capite.

Cum basibus & paxillis & funibus suis.] Istæ columnæ habebant bases, sicut columnæ Tabernaculi, scilicet quibus infigebantur terræ. Vocantur autem paxilli, & funes columnarũ, non q columnæ haberent aliquos paxillos ad hoc q figerentur, quia basibus suis tenebantur, sed etiã: paxilli & funes cum colũnis Atrij, quia in columnis illis pendebant cortinæ in circuitu totius Atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas; & quamquam ad Gersonitas pertineret portare cortinas, quę erant in circuitu Atrij, tamen paxille & funicula quibus affigebantur, non pertinebat ad eos portare, sed ad Meraritas, & hoc quia adhærebant isti paxilli & funes columnis Atrij, quia in columnis illis pendebant cortinæ in circuitu totius Atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas; & quamquã ad Gersonitas pertineret portare cortinas, quæ erant in circuitu Atrij, tamen paxillis & funiculis quibus affigebantur, non pertinebat ad eos portare, sed ad Meraritas, & hoc, quia adhærebant illi paxilli & funes columnis pertinentibus ad Meraritas.

Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicq; portabũt.] Hic ponitur modus quo portabant Gersonitæ vasa sua & supellectilia, s. q reciperent ea per numerũ a principe suo Ithamar. Et sic postea dabant ea per numerum ipsi. Et dicitur hic, omnia vasa, accipiendo largè, quia non erãt aliqua vasa quæ portarẽtur a Meraritis, sed Caathitæ omnia portabant, tamen secundum morem Hebraicum, large vocantur vasa omnia quæ pertinent ad aliquã ministrationem: Et sic vocantur vasa belli, ipsa arma, & vocantur vasa carminis, siue vasa Psalmi instrumẽta musica.

Vasa dicuntur omnia quæ pertinent ad aliquam ministrationem.

Sic patet Psal. 70. cũ dicitur: Confitebor tibi in vasis Psalmi. i. in Psalterio in quo canitur. Et sic ipsa quæ portãt Meraritæ vocantur large vasa, s. tabulæ & columnæ, & c. vocitur etiam supellex, & quantum ad hoc. potest intelligi dupliciter, vno modo, q vasa & supellex distinguantur, & tũc aliqua de his quæ portabant Meraritæ, vocabantur vasa, s. ea quę magis pertinebant ad ministrationem, sicut funiculi & paxilli, qui sunt ad ministerium columnarum & tentorium: alia autem quæ magis stant, sicut tabulæ, & colũnæ, vocabantur supellectilia. Alio modo potest intelligi, quòd vasa & supellectilia dicantur esse idem, sed duplicatur nomen ad clarius exprimendum, sicut aliquando in vsu nostro est, & hoc conuenientius dicitur.

Hoc est officium familiæ Meraritarum.] Idest, ista portatio eorum, quę supra dicta sunt, est officium pertinens ad Meraritas: nullam enim aliam ministrationem habebant.

Et ministerium in Tabernaculo fœderis.] Idest, & hoc B est ministerium vel officium eorum in Tabernaculo fœderis, non quòd intrarent in Tabernaculum & ministrarent ibi, sed quòd ministrarent in portãdo ipsas tabulas Tabernaculi, & cætera quæ hic habentur. Vnde nõ dicit hic ista præpositio (in) habitudinem loci, sed materiæ.

Officium Meraritarum an fuerit aliud quam eorum ministerium. Quæst. XXXIV.

Aliqui voluerunt ponere ista distincta, scilicet q aliud sit officium Meraritarum, & aliud sit ministeriũ eorum in Tabernaculo fœderis, Dicunt enim, q officium dicit aliquid laboriosum, & istud est in custodiendo res Tabernaculi, & portando illas. Ministerium vel cultus dicit C aliquid pertinens ad delectationem, & hoc est cantãdo, vel pulsando. Vnde dicunt, q aliqui erant de Leuitis Meraritis cantantes & pulsantes ad recreationem aliorum Leuitarum laborantium in portando res Tabernaculi. Sed hoc non habet aliquem colorem: quia Meraritæ nõ laborabãt in portando, cum ferrent onera sua in plaustris: sed Caathitarum labor erat, qui portabãt humeris suis: vt patet infra, 7. c. Item, non diceretur talis esse ministratio, vel cultus in Tabernaculo, quia nec fiebat intra Tabernaculum, nec erat in portando aliquam rem Tabernaculi. Fundantur autem hic Iudæi super hoc, quod repetitur istud nomen, scilicet officium vel cultus, aut officium, & ministerium. Sed hoc nihil est: quia frequenter fit talis repetitio nominum in Sacra Scriptura. Haberent autem maiorem colorem si dicerent, q Meraritæ habebant officium pulsandi, & canẽ D di in Sanctuario, sicut postea quidam Leuitæ habuerunt istud officium tempore Dauid, vt patet in distinctione officiorum quæ habetur 1. Paral. 25. c. vbi ponuntur quidam catores, & alij ianitores Sed adhuc hoc non stat: quia ista distinctio non fuit facta vsque ad tempus Dauid. Itẽ, quia dato, q ista distinctio cantare & psallere in Sanctuario fuisset tempore Moysis, tamen non pertinuisset ad Meraritas, sed ad Caathitas, sic patet 1. Paralip. 25. c. Eruntq; sub manu Ithamar.] Idest, familia Meraritarum pertinebit ad principatum Ithamar. Erat autem alius princeps Meraritarũ, s. Suriel filius Abiael, vt patet præc. c. sed Suriel erat princeps ex genere in ipsa familia, & Ithamar erat princeps quantum ad officia, sed non erat de ipsa familia, sicut declaratum fuit supra de principatu Gersonitarum.

E Filij Aaron Sacerdotis.] Vocatur hic Aaron Sacerdos, scilicet Sacerdos Magnus.

Recensuerunt igitur Moyses & Aaron & principes Synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrũ suorum a triginta annis & supra, vsque ad annum quinquagesimum omnes qui ingrediuntur ad ministerium Tabernaculi fœderis & inuenti sunt duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath, qui intrant Tabernaculum fœderis, hos numerauit Moyse & Aarõ iuxta sermonem Domini per manum Moysi. Numerati sunt & filij Gerson per cognationes & domos patrum suorum a triginta annis & supra, vsque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur vt ministrent in Tabernaculo fœderis: & inuenti sunt duo millia sexcenti triginta: Hic est populus Gersonitarum, quos numerauerũt Moyses & Aaron iuxta verbum Domini. Nume-

rati sunt & filij Merari per cognationes & domos patrũ suorum a triginta annis & supra, vsque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus Tabernaculi fœderis. & inuenti sunt tria millia ducenti, Hic est numerus filiorum Merari quos recensuerunt Moyses, & Aaron, iuxta imperium Domini per manum Moysi. Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses & Aaron, & principes Israel per cognationes & domos patrum suorum a triginta annis & supra, vsque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium Tabernaculi, & onera portanda, fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. Iuxta verbum Domini recensuit eos Moyses, vnumquemque iuxta officium & onera sua, sicut praeceperat ei Dominus.

Recensuerunt igitur.] Hic ponitur secundum principale huius.c. scilicet collectio numerorum; supra enim fuerant assignata officia Leuitarum. Hic ponitur summa omnium ministrantium in his officiis, & est summa ista distincta a summa quæ habetur præc.c. vt infra patet. [Moyses & Aaron & principes Synagogæ.] Idest, in numeratione Leuitarum fuit Moyses, tanquam principalis numerator, & Aaron tanquam coadiutor, cum principibus Synagogæ. vocatur Synagoga multitudo.

Summa omnium ministrã tium.

An Synagoga fuerit multitudo Israelitarum, aut Leuitarum. Quæst. XXXV

SEd in hoc est dubiũ, an fuerit Synagoga multitudo Israelitarũ, vel Leuitarum: nam primo modo erit sensus, q̃ principes totius multitudinis, s. principes duodecim tribuum adiuuerũt Moysen ad faciendum hoc. Si autem intelligatur secundo modo, est sensus, q̃ principes Synagogæ, idest, multitudinis Leuitarum, adiuuerunt Moysen, & tunc fuerunt isti principes tres, scilicet Eliasaph princeps Gersonitarum, & Elisaphan princeps Caathitarum, & Suriel princeps Merarítarum, vt præc.c. patet: hi enim erant principes totius multitudinis Leuitarum.

Dicunt autem quidam, quod principes Leuitarum solũ adiuuerunt hic Moysen ad computandum multitudinem populi, ita principes Leuitarum adiuuerunt ad computandum omnes Leuitas. Et primus modus conuenientior est: Primo, quia dicitur hic, quod fuerunt in hac numeratione principes Synagogæ idest, multitudinis. nunquam tamen congregatio Leuitarum vocata fuit synagoga, vel multitudo, sed congregatio totius populi. Item quia ad principes duodecim tribuum pertinebat ista numeratio; Nã ad quẽ pertinet aliquam rem donare, pertinet eam tradere ad numerum, sed principes multitudinis duodecim tribuum cũ tota multitudine sua donauerunt Leuitas Sacerdotibus, vt patet præced.c. & infra 8. nam tradiderunt eos pro seipsis ad ministrandum, ergo ipsi numerare debebant. Item patet, quod intelligatur de principibus multitudinis Israelitarum, & nõ Leuitarum, quia infra in litera, cum ponitur epilogus numerationis omnium Leuitarum, dicitur: Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos fecerunt ad nomen Moyses, & Aaron, & principes populi Israel, &c. non solum vocauit principes, sed principes populi Israel, quod non potest intelligi de principibus Leuitarum, quia isti non erant principes populi. [Filios Caath.] Ista familia prius numerata fuit, quia erat dignior, & ad nobiliorem administrationem assumpta.

Per cognationes & domos patrum suorum.] Vocantur hic cognationes familiæ minores: nam Caathitæ faciebant vnam familiam in Leuitis, sed adhuc erant quatuor familiæ sub eis, scilicet Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarum, & Iessaaritarum, vt patet præc.cap. & istæ vocantur cognationes, quia quælibet earum faciebat vnam specialẽ cognationem. Domus patrum dicuntur minores diuisiones, præter cognationes: sunt enim specialissimæ cognationes, sicut congregatio omnium descendentium ab eodem patre, vel auo superstite, & dicuntur domus patrum, quia semper cognationes denominantur a patribus. [A triginta annis & supra] Quia ante illud tempus non erat perfectũ robur in hominibus pro officiis istis ad quæ hic assume-

F bantur. [Vsq; ad quinquagesimum.] Si aliquis esset quinquaginta & vnius annorum, non numerabatur: quia tunc deficit robur ad magna onera & labores, quæ pertinebant ad hos Leuitas.

Omnes qui ingrediuntur ad ministerium Tabernaculi fœderis.] Idest, numerati sunt omnes qui incipiebant ministrare in Tabernaculo fœderis. i. in portando vasa Tabernaculi: non autem in intrando & ministrando in ipso Tabernaculo: quia hoc ad solos Sacerdotes pertinebat.

Cur Leuitæ numerabantur tot modis. Quæst. XXXVI.

SEd quæretur, quare Leuitæ numerabantur tot modis, idest, tot terminis, Israelitæ autem numerantur solum
G vno modo, scilicet numerabantur Israelitæ a viginti annis, & supra, vt patet supra 1. cap. & infra 26. & nullo alio modo; Leuitæ autem numerabantur quatuor modis, vel ex quatuor terminis, scilicet ab vno mense, & supra, vt patet præced.c. & infra 26. Etiam a vigintiquinque annis, infra 8.c. etiam a triginta annis, vt patet hic in litera; etiam vsque ad annum quinquagesimum, vt patet hic in litera, & infra octauo capite.

Dicendum quòd Leuitæ computabantur pluribus modis, quia computabantur ad plura, & secundum exigẽtiam rei ad quam fit numeratio, accipitur alius & alius terminus numerandi. Computabantur primo ab vno mense, & supra, quando ipsi commutabantur pro primogenitis Israelitarum præcedenti cap. & ratio est, quia primogeniti redimi præcipiebantur, quando fuissent vnius mensis. vt infra
H 18, sed Leuitæ dabantur pro primogenitis Israelitarum. præcceden. capite, & infra octauo, ideo ab vno mense & supra, computari debebant.

Sciendum tamen, quòd ista computatio habebat terminum a parte ante, sed non a parte post, quia incipiebat cõputatio ab vno mense, & supra, & non erat aliquis terminus, quia in quantacunque senectute esset aliquis Leuita, computabatur pro vno primogenito Israel. Secunda computatio erat a vigintiquinque annis, vsque ad quinquagesimum, vt patet infra 8.c. Tertia erat ab anno tricesimo, vsque ad quinquagesimum, vt patet infra in litera.

Sed de istis duabus dubitant aliqui, quomodo potuerint poni, quia non apparet aliquid propter quod differãt, quia tam illi qui computantur a vigintiquinque annis vsque ad quinquagesimum, quam illi qui a tricesimo vsque
I ad quinquagesimum, numerantur ad opera, vt patet hic, & infra 8.c. ideo deberet esse idem terminus tam a parte ante, quam a parte post.

Aliqui dicunt propter hoc, quòd est error in litera factus per ignorantiam librariorum, qui vnum vel alterum corruptè scripserunt.

Dicendum, quod non stat: quia tam litera nostra, tam græca quam Hebræa generaliter habet istas duas differentias, ideo non licet concedere esse errorem, quia hoc modo tolleretur certitudo Sacræ Scripturæ, cum in multis aliis possemus dicere esse errorem librariorum, & hoc est valde periculosum.

Dicendum ergo, quòd istæ duæ distinctiones ponuntur, & communiter putatur, quòd a tricesimo anno vsque ad quinquagesimum computabantur Leuitæ ad portandum onera statim, quia ætati suæ hoc conueniebat, sed a
K vicesimoquinto anno vsque ad quinquagesimum computabantur, ad hoc, quòd addiscerent officia quæ facturi erant, scilicet quod in illis quinque annis addiscerent officia sua, & statim in anno tricesimo inciperent portare onera vsque ad quinquagesimum annum, & tunc coinciderent ambæ ministrationes; sed de hoc quid sit verum, dicetur latius infra 8. cap. Quarta numeratio Leuitarum erat a quinquagesimo anno vsque ad mortem, & in ista accipiebantur Leuitæ ad custodienda vasa quæ alii portabant, infra 8. cap. De Israelitis laicis non erat sic: quia non erant in eis tot diuersitates finium, ideo non erant tot numerationes, ideo numerabantur solum a vicesimo anno, & supra.

Sed dicendum, quod adhuc istud non est verum. nam non solum fiebat vna computatio, sed duæ in Israelitis

laicis.

liciis. Prima erat a viginti annis, & supra, vsque ad mortē, de qua supra 1. cap. & ista erat, quia Deus volebat ponere numerum illorum, qui debebant habere nomen & numerum in populo, & tamen per legem Dei fiebat hoc à vicesimo anno, & supra tricesimum, ideo ab illa ætate iussit tunc numerari.

Secunda numeratio eorum erat ab vno mēse, & supra, vsque ad mortem, & ista non fuit numeratio omnium Israelitarum, sed solum primogenitorum suorum. Nam fuerunt numerati omnes primogeniti Israelitarum ad hoc, ꝙ commutarentur pro eis Leuitæ præced. cap. & illi pro quibus non possent dari Leuitæ, redimerentur. Certum est autem, istos numeratos fuisse ab vno mense & supra: nam Leuitæ, qui pro eis dabantur, numerabantur ab vno mense, & supra, vt supra cap. 1. Item, primogeniti redimebantur generaliter ab vno mense, & supra, infra octauo cap. Sed isti redempti fuerunt, quia pro quolibet eorum fuit datus vnus Leuita, vel quinque sicli, sicut dantur infra 18. vt patet præced. cap. ergo fuerunt computati isti primogeniti I[illegible]um ab vno mense, & supra, licet præced. cap. non exprimatur: quia præsupponitur quasi notum, eo ꝙ le[illegible] omnes pr[illegible]nogenitos redimi ab vno mense, infra decimooctauo cap. etiam quia Leuitæ, qui dabantur pro ipsis primogenitis, numerabantur ab vno mense, & supra, præced. cap. non ergo debebat esse dispar conditio eorum, qui ad vnam rem numerabantur.

Quid fiebat de Leuitis qui erant ab vno die vsque ad vnum mensem, & an fuerint numerati. Et an in deserto fuerit facta redemptio.
Quæst. XXXVIII.

SEd quæretur occasione præcedentium, cum Leuitæ ad commutandum pro primogenitis numerati fuerint ab vno mense, & supra. quid factum fuerit de aliis Leuitis, qui erant ab vno die vsque ad vnum mensem, quia certum est in tanto populo aliquos fuisse istorum?

Dicendum, qood illi non computati fuerūt, licet essent multi, sed transierunt in cultum Dei sine aliqua commutatione, quia non fuerunt ipsi dati pro primogenitis Israelitarum.

Sed tunc dicetur, quo[d] et fuerit factum hoc de primogenitis Israelitarum, qui erant infra vnum mensem. Dicendum, quod pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitæ, nec fuerunt dati quinque sicli, sicut pro illis, qui erant ab vno mense, & supra, eo quod nondum tenebantur ad redemptionem: nam ante mensem, nullus primogenitus redimebatur, infra 18. capite.

Aliquis dicet, quòd hic fuit seruatus fauor Deo: Nam accepit aliquos Leuitas sine commutatione, scilicet vltra numerum sibi debitum. Isti enim erant omnes, qui erant infra mensem, cum illi non commutati fuerint pro aliquo primogenito Israelitarum, vt dictum est: habuit tamen illos Deus sibi applicatos semper, sicut ceteros Leuitas, qui dati sunt in commutationem.

Dicendum, quod non fuit hic seruatus fauor Deo, sed potius Israelitis: quia sicut aliqui Leuitæ erant infra mensem, ita etiam aliqui primogeniti Israelitarum fuissent infra mensem, & tamen pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitæ, nec etiam quinque sicli, sed manserūt sine redemptione. Aliquis dicet, quod istud nihil adiuuat: quia isti primogeniti Israelitarum, qui erant infra mensem, licet tunc non redimerentur, quia nondum venerat tempus redemptionis suæ, adueniente tamen mense, redimebantur per legem generalem, inf. 18. cap. Et ita nullus maneret si[ne] redemptione, Leuitæ tamen qui erant infra mensem, accipiebantur sine commutatione.

Dicendum, quod non est verum: quia isti primogeniti qui fuerunt tunc infra mensem, nunquam fuerunt postea redempti, etiam si vixisset quilibet vltra centum annos, quia illud teneret, si præsupponeremus, quod omnes masculi primogeniti Israelitarum redempti fuissent statim vt compleuissent mensem.

Sed falsum idest: quia illud solum fuit factum postquam Israelitæ intrauerunt in terram Chanaan, & habitauerunt ibi pacifice, quia tūc fecit lex obligare Deut. 12.

A & tunc quotquot primogeniti nascebantur, redimebātur post mensem: sed in toto deserto, cum lex non obligauerat, non fiebat redemptio primogenitorū, sicut nec obseruabantur aliæ ceremoniæ. Si autem obijciatur, quod hic redempti fuerūt, & commutati omnes primogeniti Israelitarum. Dicendum, quod hoc fuit solum in monte Sinai, & non fuit factum quasi Deus vellet, quod ex tunc inciperet seruari lex de redemptione primogenitorū; sed quia voluit assignare sibi ministros, & quia hoc fieri debebat commutando pro primogenitis facta fuit commutatio, & redemptio eorum qui superfuerunt: postea tamē non fuit facta aliqua alia redemptio in toto deserto. Simile patet de ceremoniis sacrificiorum, quæ iubebantur a lege: nam in monte Sinai facta fuerunt sacrificia, & postea nunquā fuerunt facta, vt ostensum fuit supra. Et ita generaliter In q. 15.
B de aliis ceremoniis. Apparet ergo quod non fuit hic fauor aliquis seruatus Deo, neque Israelitis quia Leuitæ qui erant infra mensem, non fuerunt commutati, sed sine commutatione applicati Deo: primogeniti autem Israelitarum infra mensem non fuerunt tunc redempti, nec postea, cum in quadraginta annis deserti nulla fuerit facta redēptio.

Aliquis dicet, quòd licet illi non fuerint redempti in deserto fuerunt tamen redempti postquam introierunt in terram Chanaan, & ita redibat ad idem.

Dicendum, quod hoc non est veru: quia isti licet intrassent postea in terram Chanaan non tamen redimebantur: quia fuisset tūc quilibet illorum triginta nouem, aut quasi quadraginta annorum: lex tamen dicit redemptionem fieri debuisse statim post mensem Deuteron. 12. cap. ideo lex non obligabat eos ad redemptionem, quasi illa esset
C facta post natiuitatem ipsorum: nam Leges aut Constitutiones non extendantur ad præterita, extra de Cogitic. cap. Cognoscentes.

Obiectio refellitur quæ contra id quod dictum est supra quæst. 36. posset fieri. Quæst. XXXVIII.

SEd aliquis obiiciet contra id qood dictum est supra qō. 36. scilicet quod Leuitæ cōputati fuerint ab vno mense, & supra, ad faciendam commutationem pro primogenitis Israelitarum: nam infra, 26. cap. computantur Leuitæ iterum ab vno mense, & supra, & tamen ibi nulla fit commutatio ipsorum pro primogenitis Israelitarum. Aliqui dicunt, quod fuit facta numeratio ibi ab vno mense, & supra: quia fuit facta iterum redemptio primogenitorum totius Israel, & fuerunt Leuitæ dati pro eis.

D Dicendum, quod istud non stat: Primo, quia Scriptura nihil de hoc dicit, & tamen præced. cap. quando factū fuerit expressit illud, s. quod numerarentur primogeniti Israelitarum, & omnes Leuitæ, & darentur Leuitæ pro primogenitis Israel: ibi tamen nihil expressum fuit.

Secundo, quia si fuisset facta ibi commutatio solutum fuisset precium pro illis qui superfuissent de primogenitis Israel, sicut factum fuit præced. cap. & tamen ibi de nullo precio dicitur.

Tertio & præcipuè, quia non poterat istud fieri: nam Leuitæ omnes fuerunt tunc dati Deo pro primogenitis Israelitarum: & per istam applicationem pertinebant in perpetuum ad Deum, ipsi, & omnes descendentes ab eis. Ideo iam non potuissent dari pro primogenitis Israel, quia tunc quod meum esset ex vna causa, fieret
E meum ex alia, cum nondum desiisset esse meum, quod est impossibile.

Quarto, quia hoc modo nunquam datum fuisset precium pro aliquo de primogenitis Israel: quia quandocunque natus fuisset aliquis illorum, datus fuisset pro eo vnus Leuita de illis qui iam pertinebant ad Deum: sed hoc falsum est: quia regula generalis erat, quod de cetero pro quolibet primogenito darentur quinque sicli, inf. 18. cap.

Dicēdum ergo, quod non fuit ibi facta aliqua commutatio, nec potuit fieri post hæc: sed Leuitæ fuerunt ibi computati ab vno mense, & supra, primo cap. vt non coinciderent cum numeratione Israelitarum: nam fuerūt illi computati a viginti annis, & supra, eod. capit. vt ergo differret numeratio Leuitarum a numeratione populi, fuerut computati Leuitæ ab vno mense, & supra, præced. cap. vt ergo

vide-

videretur quod habebant propriam computationē secundum quam soliti erant computari, fuerunt numerati ab vno mense, & supra.

Sed aliquis dicet, quod potuerint computari ibi a triginta annis, & supra, sicut computantur hic in litera; vel a vigesimo quinto anno, sicut infra, 8. capite.

Dicendum, quod non fuit conueniens: quia istę computationes fiebant pro Leuitis qui incipiebāt portare onera, vt patet in litera: & tamen in anno quadregesimo ab exitu de Aegypto, quando fuit facta computatio quæ habetur inf. 26. c. nō fuit facta aliqua applicatio Leuitarum ad portandum onera, sed manebant illis illa officia quæ tūc data fuerant, ideo non oportebat sic computare.

Cur Leuitæ non computabantur à viginti annis, & supra Et quare tota multitudo Leuitarum aliquando non numerabatur. Quæst. XXXIX.

ADhuc quæretur, cum Leuitæ computati fuerint tot modis, idest, quatuor, vt dictum est supra, quæst. 36. quare non computabantur aliquando a viginti annis, & supra?

Aliquis dicet, quod Leuitæ omnes numquam computantur a viginti annis, & supra, quilibet tamen illorū computabatur quando erat viginti annorū, ad hoc, quod transiret ad nomen & numerum. Exo. 30. capite.

Dicendum, quod etiam isto modo nunquam computabantur Leuitæ: quia qui sic computabantur erant Israelitæ, idest de populo, vt colligitur eo. ca. Leuitæ autem separati erant a populo.

Item, quia qui sic computabantur soluebant dimidium siclum, eodem cap. sed Leuitæ nulla iura soluebant, sed potius ipsi accipiebant iura a populis, ergo non numerabantur sic.

Sed adhuc manet semper dubium, quare non numerabatur aliquando tota multitudo Leuitarum a vigesimo anno, & supra, sicut alij Israelitæ, supra 1. capite.

Alij dicunt, quod illa numeratio erat bellatorum, vt colligitur ibidem, & non pertinebat ad Leuitas pugnare.

Dicendum, quod istud nihil facit: quia non numerati fuerant ad bellandum illi qui numerabantur supra, primo cap. præterea Leuitis etiam non erat licitum pugnare; vtrumque eod. cap. probatum fuit.

Sed dicendum, quod hoc fuit, Primo, vt nunquam coinciderent Leuitæ cum Israelitis, qui computabantur ab anno vigesimo: volebat autem Deus Leuitas separatos esse ab Israelitis, & non poni simul cum Israelitis, supra primo cap. ideo nunquam debebant numerari eodem modo quo isti, sed isti numerabātur a viginti annis, & supra, ergo Leuitæ nunquam sic debuerant numerari.

Secundo, quia per numerationem quæ fiebat a viginti annis, & supra, constituebatur homo in statu politico, & incipiebat esse vnus de populo, quia tunc transibat homo ad nomen, & numerum, Exod. 30. capit. Sed Leuitæ nunquam constituebantur in statu politico, ita vt quilibet illorum esset vnus de populo, ideo licet multis modis numerarentur, nunquam tamen debuerant numerari a viginti annis, & supra.

Cur Deus iusserit numerari Leuitas ab anno trigesimo, vsque ad quinquagesimum. Et quod numerus trigesimus laudetur in Sacra scriptura. Sic & annus quinquagesimus in Scriptura commendatur. Quæstio XL.

SEd quæretur, quare Deus iusserit numerari hic Leuitas ab anno trigesimo, vsque ad quinquagesimum? Aliqui dicūt, quod istud fuit propter significationes istorum numerorum, & quia laudantur isti numeri in Scriptura: nam Ioseph triginta annorum erat cum susciperet regimen Aegypti, Gene. 41. Ezechiel etiam propheta erat triginta annorum quando vidit magnas Dei visiones, & incępit prophetare, vt patet Ezech. 1. cap. Dauid quoque triginta annorum erat, quando factus est Rex super Iudam, 2. Reg. cap. 2. & etiam in mensuris ædificiorum laudatur iste numerus: nam tabernaculi longitudo triginta cubi-

F tos continebat, vt colligitur Exo. 26. & 27. cap. Arca etiam Noe, totidem cubitos in altitudine habebat, Gen. 6. cap. & templum Salomonis eandem habebat altitudinis mensuram, 3. Reg. 6. capite.

De anno quinquagesimo dicunt similiter, quod in Scriptura commendetur, & pertineat ad remissionem peccatorum: Nam Abraham quando petiit a Deo non subuerti vrbem Sodomorum, incępit a quinquaginta iustis, & peruenit vsque ad quinque, non ausus infra descendere, Gen. 18. cap. quinquaginta etiam & quinque ad eandem rationem pertinent, quia vnus numerus ex alio nascitur; similiter quinquagesimus annus erat Iubilæus apud Hebræos, quo remittebantur debita, & liberabatur homo a seruitute, & reuertebantur possessiones venditæ ad pristinos dominos nullo dato precio, Leuit. 25. cap. Etiam Chri G stus quando voluit ponere parabolam de remissione, dixit de duobus debitoribus, quorū vnus debebat quingentos denarios, & alius quinquaginta, Matth. 18. sed quingenti & quinquaginta ad idem pertinent: & etiam quinquaginta efficitur ex numero septenario in se ducto, addita vnitate, quia septem septies, sunt quadraginta nouem, & addita vnitate, completur numerus quinquagenarius: septem autem ad remissionem pertinent, quia in anno septimo fiebat remissio seruitutis, & debitorum inter Iudæos Exod. 21. & Deut. & 15. capitibus.

De vigintiquinque similiter dicunt, quod sit perfectus numerus: nam per quinque signantur quinque sensus, & quinque ductum in seipsum, idest, quinquies quinque, efficiūt vigintiquinque, qui est numerus perfectus, & signat H perfectionem sensuum; istas & similes applicationes tenent Origenes, & Glossa.

Sed dicendum, quod istud non facit ad propositū: quia Leuitæ numerabantur hic ad exercendum officia sua: sed ad hoc numeri nihil conferunt, quantumcunque habeant perfectam significationem.

Dicendum, quod veritas est: quia Deus iussit numerari sic Leuitas, quia eligebat eos ad opera dura, s. vt portarent onera totius Sanctuarij: & ad hoc oportebat eos esse robustæ ætatis, vt possent ista onera mouere, maximè autem in illis qui portabant onera super humeros, & non dabantur eis plaustra, sicut erant Caathitæ, vt patet infra 7. cap. Sed ætas triginta annorum est valde robusta: quia ante illud tempus non est completum robur alicuius, ideo non incipiebant portare Leuitæ onera ante annum trigesimum: & quia istud magnū robur non durat semper in homine, sed I solum ab anno trigesimo, vsque ad quinquagesimum, iussit Deus vt computarentur Leuitæ ab anno trigesimo, vsque ad quinquagesimum: quia post quinquagesimum statim cessabant portare onera, & efficiebantur custodes vasorum, vt infra 8. capite.

Cur non numerati fuerint Sacerdotes. Quæst. XLI.

QVæretur cum computati fuerint Leuitæ, quare non fuerint etiam computati Sacerdotes, & quare non ponatur ætas a qua numerarentur, sicut ponebatur de Leuitis?

Dicendum, quod Sacerdotes erant pars quædam Leuitarum, cum essent de filijs Leui: ideo in computatione illa qua computati fuerunt omnes Leuitæ ad commutandum eos pro primogenitis Israelitarum, fuerunt etiam Sa K cerdotes numerati cum Leuitis, & fuit quilibet Sacerdos datus pro vno primogenito Israel, sicut quilibet Leuita: & ibi numerati fuerunt Sacerdotes ab vno mense, & supra, sicut numerabantur alij Leuitæ, præcedenti capite.

Sed dicetur, quare sigillatim non fuerint postea numerati Sacerdotes sicut fuerunt numerari Leuitæ? Nā erant tres familiæ Leuitarum, scilicet Caathitæ, Meraritæ, & Gersonitæ, præceden. capit. & cuiuslibet earum fuit positus numerus per se hic, in litera, ergo ita debuisset esse de Sacerdotibus.

Dici potest, quod non est simile: quia istæ tres familiæ Leuitarum habebant officium portandi onera Sanctuarij, & quia quælibet familia habebat distincta onera ab alia familia, debuit fieri numerus cuiuslibet familiæ per se. & ita accipitur hic in litera: sed Sacerdotes non portabant

aliqua

aliqua onera, ideo non oportuit eos sic numerari.

Sed dicitur, quod licet nō portarent onera Sacerdotes, habebant tamen ministrationes quæ eis solis cōpetebant, præcedenti cap. & infra decimooctauo? ergo pro illis debebant per se numerari.

Dicendum, quod Sacerdotes per se debuerunt numerari, sicut quælibet alia familia Leuitarum, immo excellentius, in quantum illi digniores erāt, & ita factum fuit, quia non solum fuit positus numerus illorum, sed etiam fuerunt nominati per nomina sua: erant enim Sacerdotes Aaron & filij eius solum, quia istos solos iussit Deus consecrari in Sacerdotes. Exodi 29. & Leuit. 7. c. & istis solis dedit vestes sanctas, Exodi 28. c. Aaron autem habebat solum quatuor filios, scilicet Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar: duo primi cremati fuerunt a Deo in die prima ministrationis suæ, Leuit. 10. c. & sic manebāt alij duo soli, idest, Eleazar, & Ithamar, & sic tunc erāt soli tres Sacerdotes Aaron, & duo filij eius: & istud totum refertur præced. cap. ideo non solum fuerunt numerati Sacerdotes, sed etiam numerati & designati ex nominibus.

Cur non posita fuerit ætas a qua numerarentur Sacerdotes sicut ponebatur de Leuitis. Quæst. XLII.

Sed quæretur, quare non fuerit posita aliqua ætas a qua numerarentur Sacerdotes, sicut ponebatur de Leuitis hic in litera?

Dicendum, quod hoc fuit, Primo, quia ætas ponebatur pro numeratis, quando debebant repelli aliqui propter defectum ætatis, sed de filiis Aaron nemo repulsus fuit a consecratione, & officio Sacerdotali, ideo non oportuit poni ætatem aliquam.

Secundo, quia designatio ætatis fit, quando illi qui numerātur, multi sunt, & nescitur de omnibus cuius ætatis sint, & per illam designationem scitur qui numerandi sint, & qui non. Et quia sic erat de qualibet familia Leuitarum, quia in ea erant valde multi, vt patet hic ex summis singularibus, debuit poni ætas a qua numerarentur; Sacerdotes autem erant tunc solum tres, scilicet, Aaron, Eleazar & Ithamar, vt dictum fuit, ideo non oportuit designari ætatem a qua numerarentur.

Tertio, quia pro Leuitis fuit assignata ætas, quia accipiebantur ad opera dura, scilicet ad portandum onera: Sacerdotum autem administrationes non erant duræ, ideo non oportebat assignari eis ætatem saltem illam quæ assignabatur Leuitis, scilicet a trigesimo anno, vsque ad quinquagesimum.

Quarto dicendum, & melius, quod Sacerdotibus nō erat assignanda ætas ad hoc, quod essent Sacerdotes, aut ad hoc, quod consecrarentur, & ministrarent: pro primo non erat assignanda ętas, quia quicumque filius Sacerdotis eo ipso erat sacerdos, & sicut natus de Leuita, statim erat Leuita, ita natus de sacerdote statim erat sacerdos, & non poterat non esse sacerdos: & sic omnes filij Aaron, & descendentes ab eo, a prima die natiuitatis suæ, vsque ad mortem, erant sacerdotes: non igitur poterat ad hoc assignari aliqua certa ætas.

De secundo dicendum, quod licet quilibet filius sacerdotis esset sacerdos, tamen nullus eorum ministrabat quousque esset consecratus, vt colligitur Exodi 29. c. & Leu. 8. cap. vbi ponitur ritus consecrationis eorum.

Ad istam consecrationē requirebatur aliqua ætas: quia non licebat consecrari paruulos statim postquā nati erāt, vel quando fuissent vnius anni: quia non potuissent tunc ministrare: consecratio autem fiebat ad ministrādum; de ista ætate tunc non fuit aliqua expressio facta, eo quod isti erant tantæ ætatis vt conuenienter consecrari possent & ministrare.

In qua ætate consecrātur sacerdotes.

Si autem quæratur, in qua ætate consecrabantur sacerdotes? Dicendum quod hoc non inuenitur expressim in veteri testamento: certum est tamen, aliquam fuisse ætatem, in qua non poterant consecrari, & aliquam vltra quam statim possent consecrari. Illud autem accipietur ex fine consecrationis: quia consecratio fiebat ad ministrandum, sed aliqua ætas erat in qua non poterat homo exercere sacerdotales administrationes propter impoten-A tiam, & defectum virium: Nam sacerdotes iugulabant animalia ad sacrificium, & excoriabant ea, & secabant in partes, atque cremabant super altare, & alia huiusmodi faciebant. Leuit. 1. 3. & 4. c. sed ista aliquod robur corporale exigunt, ideo ante ætatem habentem tale robur, non debebat aliquis consecrari ad ministrandum.

Secundo, propter scientiam: quia oportebat sacerdotes habere scientiam legis Dei, Malach. 2. c. scilicet Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius exquirent, & Agge. 2. c. dicitur: Interroga Sacerdotes Legem. Oportebat autem sacerdotes scire respondere ad dubia legis, & docere populum de his, sicut dicitur Leuit. 10. c. ad Sacerdotes: Habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum, doceatque filios Israel omnia legitima quæ locutus est Do-B minus. Prius autem quam aliquis consecraretur in sacerdotem, oportebat habere istam notitiam legum, quia aliàs repellebatur a ministerio, quia esset ignarus, vt patet Oseę 4. c. scilicet, Quia tu repulisti scientiam, ego repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi; ad sciendum autem ista, requirebatur aliquanta ætas, ideo non potuisset in quacumque ætate consecrari Sacerdos, sed necesse erat, vt aliqua esset determinata ad hoc ætas.

Oportebat sacerdotes habere scientiam, & legis cognitionem.

Est tamen dicendum, quod illa non erat tanta quanta assignatur hic Leuitis, scilicet ab anno trigesimoprimo vsque ad quinquagesimum: quia Leuitæ assumebantur ad opera valde dura, idest, ad portanda onera, quod requirit ętatem valde robustam: in administrationibus autem sacerdotalibus non erat tanta difficultas, neque requirebantur tantæ vires, ideo minor ætas sufficiebat.

C Secundo, quia inuenimus Sacerdotes fuisse consecratos & ministrasse in minori ætate; sic refert Iosephus in libris de bello Iudaico, de filio Hircani sacerdotis magni, fratre Marianes vxoris Herodis regis qui procurante Herode suffocatus est in Iericho: illum enim dicit anno 18. ætatis suæ ministrasse in summo Sacerdotio; & sic videtur, quod in illa ætate, vel paulo ante, poterat quis consecrari & ministrare in Sacerdotio.

Cur Leuitæ omnes computati fuerint sub vna summa, & Sacerdotes non. Quæst. XLIII.

Adhuc occasione præcedentium quæretur, cum sacerdotes per se computati fuerint præcedenti capit. & quælibet familia Leuitarum per se fuerit computata, vt pa-D tet hic in litera, quare Leuitæ computati fuerunt omnes sub vna summa, scilicet viginti duo millia?

Dicendum, quod hoc accipitur ex fine computationis, quando enim vnus finis est ad quem omnes computātur, ponuntur omnes numerati sub vna summa: quando autē sunt plures fines, sunt tot summæ quot sunt fines computationis: quando autem numerati fuerunt hic Leuitę, fuit accepta summa cuiuslibet familię per se, eo quod licet omnes tres familiæ portarent onera, erant tamē illa onera diuersa: Nam Caathitæ portabant vasa Sanctuarij, quæ non erant partes eius: Meraritæ autem, & Gersonitæ portabāt ipsum Sanctuarium, idest, omnes partes eius, sed in his differebant: quia Gersonitæ portabant partes molles, Meraritæ autem partes duras, vt patet hic in litera, ideo debuerunt accipi singillatim numeri istarum familiarum,

E & sic factum fuit.

Sed quando Leuitæ numerabantur præced. capite fuerunt numerati vt commutarentur pro primogenitis Israelitarum, & hoc erat commune omnibus, scilicet, quia quilibet Leuita magnus, vel paruus, de quacunque familia fuisset, dabatur pro vno primogenito Israelitarum, ideo debuerunt omnēs poni sub vna summa, quia non erat aliqua causa differendi.

Sic autem fuit infra 26. c. quando numerati fuerunt iterum Israelitæ, in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, infra 26. c. nam tunc omnes Leuitæ fuerunt positi sub vna summa, fuerunt enim viginti tria millia. Causa huius est: quia ibi non fuerunt numerati ad applicandum eos aliquibus oneribus, sed solum ad sciendum quot erāt Leuitæ omnes, & sic sub vna summa esse debebant. Sic etiam fiebat de omnibus tribubus Israelitarum: quia quælibet

habebat

habebat multas familias, quæ nominantur infra 26.capit. nunquam tamen accipiebatur summæ particulares familiarum, sed tota tribus computabatur sub vna summa, vt patet supra 1.& infra 26.cap. Et hoc erat, quia omnes computabantur ad vnum finem, scilicet, vt sciretur quot viri essent in qualibet tribu, qui iam transissent ad nomen, & numerum, & in isto conueniebat omnes de tribu; & ideo non fiebant summæ particulares familiarum, sed vna summa pro tota tribu.

Rationes positæ præcedenti quæst. examinantur, & vires earum ostenduntur. Et quod fines erant diuersi numerationis istius. Quæst. XLIIII.

SEd dicendum quòd rationes positæ præced. quæstio. ab illis qui hoc quærebant, sunt legitimæ: & tamē quod præsupponitur ab eis in q.est falsum: Nam petitur quare Leuitæ omnes præced.cap. numerati fuerint sub vna summa, & hic ponitur pro qualibet familia vna summa. & tamen falsum est: quia tam hic, quam ibi, accipiuntur tres summæ pro tribus familijs: nam dicitur ibi, quod in familia Gersonitarum fuerint septem millia & quingenti; in familia autem Caathitarum fuerint octo millia & sexcenti; in familia verò Merari, fuerint sex millia & ducenti; & postea ponitur summa omnium Leuitarum simul, scilicet vigintiduo millia: ita etiam penitus fit hic: quia cuiuslibet familiæ ponitur per se summa, & postea vna summa totalis collecta ex tribus summis partialibus, & non differt in aliquo hic, & ibi, nisi quia ibi numerantur Leuitæ ab vno mense, & supra, hic autem computantur ab anno trigesimo, vsque ad quinquagesimum.

Sed dicendum, quod rationes assignatæ præced. quæst. sunt veræ, scilicet quod vbicunque est vnus finis numerationis, ponuntur omnes numerati sub vna summa: cū autem sunt diuersi fines, tot sunt summæ, quot sunt fines numerandi: & ideo Israelitæ pro qualibet tribu licet contineret multas familias, vnicam summam habebant, sup.1. & infra 26.capit. Leuitæ quoque quando fuerunt numerati in annoquadragesimo ab exitu de Aegypto, inf.26.c. fuerunt omnes positi sub vna summa, & non fuit numerata qualibet familia per se; causa erat: quia ibi solum numerati fuerant ad sciendum quot essent, Israelitę quoque in tribubus suis ad idem numerabātur, vt dictum est præceden.quæstio. ideo erat vnica summa pro qualibet tribu.

De numeratione autem Leuitarum facta præced.cap. vbi ponitur summa pro qualibet familia, dicendum, quod illa habuit aliquem finem communem omnibus Leuitis, & habuit alios distinctos competentes singulis familiis: finis communis erat, quod omnes numerabantur ad hoc, quia commutarentur pro primogenitis Israelitarum, & propter hoc numerati fuerant omnes ab vno mense, & supra, & quantum ad hoc differt illa numeratio ab ista: quia hic numerantur a trigesimo anno, vsque ad quinquagesimum. Alij fines fuerunt distincti & proprij singulis familijs: & sunt tres fines, scilicet quia cuilibet familiæ dabatur princeps, & dabatur locus per se castrametādi, & assignabatur quid de rebus vel partibus Sanctuarij pertineret ad illam familiam; & ista tria differunt: nam de familia Gersonitarū dicitur, quod castrametabuntur ad Occidentem Sanctuarij, & quod habebit principem Heliasaph, & deinde ponuntur onera huius familiæ. De Caathitis dicitur, quod castrametabuntur ad Meridiem, & quod erit princeps eorum Elisaphan, & ponuntur vasa Sanctuarij, quæ isti portare debebant. De Meraritis dicitur, quod castrametabuntur ad Septentrionem, & quod erit princeps eorum Suriel, & ponuntur partes Sanctuarij quas illi portare tenebantur. Et quia illæ familiæ habebant singulæ tres fines proprios, quibus inter se differebāt, oportuit poni summam cuiuslibet earum per se, vt sic cuilibet familiæ assignarentur illa tria propria, in quibus differebat ab alijs duabus familijs.

Causa huius fuit: quia Scriptura facta voluit breuiter loqui: potuerant enim ibi poni duæ computationes, vna in qua computarentur omnes Leuitæ simul pro commutatione facienda pro primogenitis, & numerarentur ab vno mense, & supra, & poneretur vna summa omnium: &

F hæc non esset distinctio familiarum. Alia computatio esset in qua numerarentur tres familiæ distinctæ, & ponerentur pro qualibet familia illa tria quæ erant illi propria, & cuiuslibet familiæ per se poneretur vna summa: Scriptura tamen vt breuius ageret, sub vna computatione fecit ista duo: ideo numerauit ab vno mense, & supra: & tamen posuit summas distinctas singularum familiarum.

An superflua fuerit vna istarum duarum numerationum. Et an secunda & tertia numeratio fuerint differentes. Quæstio XLV.

DIci potest, quod sit superflua vna istarū duarum numerationum quę habētur hic, & præcedenti capite:
G quia hic numerantur tres familiæ distinctim, & similiter præced.capite.

Aliquis dicet, quod non coincidūt: quia hic computantur a trigesimo anno, vsque ad quinquagesimum: ibi autem numerantur ab vno mense, & supra.

Respondebit aliquis, quod poterat hic fieri numeratio ab vno mense, & supra, quia numerantur hic Leuitæ ad portandum onera: sed ab vno mense nemo poterat onera, ideo oportebat fieri istam numerationem a trigesimo anno vsq; ad quinquagesimum; nec etiam poterat fieri præcedē.cap. numeratio a trigesimo anno: quia ibi fuit facta numeratio Leuitarum ad hoc, vt commutarentur pro primogenitis Israelitarum, vt patet ibi in litera, sed redēptio vel commutatio primogenitorum fiebat post vnum men-
H sem a natiuitate eorum, inf. 18.cap. ideo debuerant computari ibi Leuitæ ab vno mense, & supra.

Est ergo dicēdum, quod neutra istarum duarum computationum est superflua, immo poterāt fieri tres computationes distinctæ, & quod nulla superflueret: vna enim fieret ad commutandum Leuitas pro primogenitis Israelitarum, & ista non esset distincta per familias, si essent omnes Leuitæ sub vna summa, & computarentur ab vno mense, & supra.

Secunda esset Leuitarum distinctorum per tres familias, sub tribus summis, ad dandum cuilibet familiæ proprium principem, & propriam castrametationem, & onera propria portanda, & essent tunc tres summæ trium familiarum, & computabuntur isti Leuitæ ab vno mense, & supra.

Tertia computatio esset Leuitarū qui inciperēt actua-
I liter portare onera, & ista esset per tres familias, & sub tribus summis, & fieret ab anno trigesimo vsque ad annum quinquagesimum, sicut fit hic in litera.

De prima numeratione quod differat ab aliis duabus, non est dubium, sed de secunda & tertia, aliquis dicet quod coincidant: quia in ista tertia poterant poni omnia quæ ponuntur in secunda, s. castrametatio, & princeps, & propria onera portanda: & fieret computatio ab anno trigesimo, & sic superabundaret secunda numeratio.

Dicendum, quod istæ duæ differunt, & non potuit vtraque fieri ab anno trigesimo, vtraque ab vno mense, quia ista tria quæ ponuntur præced.cap. in secunda numeratione, competunt Leuitis ab vno mense, & supra: immo ex die natiuitatis, & manent eis semper vsque ad mortē: ista verò quæ ponuntur hic in tertia numeratione, scilicet actualiter portare onera, non competebant Leuitis nisi ab
K anno trigesimo, & non semper postea, sed solum vsque ad annum quinquagesimum.

Ista patent: quia præced.cap. in secunda numeratione ponitur castrametatio singularum familiarum, & tamen castrametari ad talem vel talem partem Sanctuarij conueniebat Leu. tis, non solum ab anno trigesimo, sed a die quo nascuntur, quia omnes Leuitę castrametabantur in circuitu Sanctuarij, supra 1.cap. & non commiscebantur populo tribus, & competebat cuilibet propria castrametatio, præced.cap. ideo cuilibet Leuitæ etiam vnius diei competebat illud, & non a trigesimo anno solum.

Item, in illa numeratione ponuntur proprij principes familiarum, ad ordinandum autem aliquam multitudinem, oportet nullam esse sine principe, ideo non solū Leuitæ, qui erant ab anno trigesimo, & supra, debebant habere

bere principem, ſed etiam qui eſſent in anno 10. aut 5. vel A 4. ergo numeratio ad habendum principem, non debebat fieri a trigeſimo anno, & ſupra, ſed ab vno menſe, vel a die natiuitatis.

Item, licet portare onera non conueniat ab vno menſe, ſed a magna ætate, ſcilicet ab anno trigeſimo. vt hic dicitur: tamen onera eſſe propria iſtius, vel illius familiæ, nõ conuenit ſolum ab anno trigeſimo, ſed etiam ex die natiuitatis, quia Leuitæ in ſeptimo, vel octauo anno, licet nõ poſſent portare onera actualiter, tamen iam onera familię ſuæ erant propria eis, & dicebantur pertinere ad eos, ita ꝙ Leuitæ aliarum familiarum non poterant illa onera portare, neque ipſi onera alterius familiæ; ideo dicendum ꝙ computatio quę habetur præced. cap. differt ab iſta, & neutra earum ſuperfluit: Nam facta illa pro illis tribus finibus ſupra poſitis, oportuit iſtam tertiam fieri in qua nomerarentur ſoli Leuitæ qui actualiter portarent onera, eo ꝙ B tunc mouendum erat Sanctuarium de monte Sinai per totum deſertum, & oportebat deſignatum eſſe certum numerum Leuitarum qui illud portarent.

Inuenti ſunt duomillia ſeptingenti quinquaginta.] Iſta eſt ſumma Leuitarum Caathitarum miniſtrantium. Alia tamen ſumma eſt, quæ habetur præced. cap. ſcilicet octo millia ſexcenti.

Cauſa diuerſitatis eſt: quia ibi computantur omnes Caathitæ ab vno menſe, & ſupra, ad commutandum pro primogenitis Iſraelitarum. Ideo fuit magna ſumma. Hic autem computantur ſoli viri robuſti ab anno trigeſimo, vſque ad quinquageſimum ad ferendum onera.] Hic eſt numerus populi Caath.] Scilicet, iſte qui ſupra poſitus eſt: & magis propriè accipitur hic populus quàm pręced. cap. vbi dicebantur populi Caathitarum & Gerſonitarũ, quia hic ſoli nominantur illi, qui tranſeunt ad numerum, ſcilicet vltra vigeſimum annum. In priori autem computatione ponebantur plurimi, qui non tranſiebant ad numerum, quia fiebat computatio ab vno menſe, & ſupra: homo autem non tranſit ad numerum, ad hoc, quod ſit pars populi, vſque ad annum vigeſimum, vt patet Exod. trigeſimo capite.

Qui intrant Tabernaculum fœderis.] Ideſt, populus qui computatus eſt in Caathitis, intrat Tabernaculum fœderis, ſ. incipiens miniſtrare, & hoc, quia omnes qui computati fuerant hic, erant ad miniſtrationem portãdorum vaſorum, ſed non dicebatur ſic præcedẽ. cap. de Caathitis numeratis, quod illi intrarent in Tabernaculum fœderis ad miniſtrandum, quia non omnes intrabant, cum fiat computatio ab vno menſe, & ſupra.

Hos numerauit Moyſes & Aaron.] Non ſolum intelligendum eſt de iſtis, ſed etiam de principibus populi, qui cum eis numerauerunt, vt patet ſupra.

Iuxta ſermonem Domini.] Ideſt, Deus mandauit quod omnes iſti numerarentur, vt patet ſupra in litera: [Per manum Moyſi.] Ideſt, Deus iuſſit hoc per Moyſen, ſcilicet ꝙ denunciauit ipſe ſermonem Domini.

Dicitur enim ſermo Domini fieri per manum Moſis, vel in manu Moyſis aut alterius prophetæ quando verba dicta a Deo Moyſi, reuelat Moyſes: & tantum eſt dici, locutus eſt Dominus per Moyſen, ſicut per manum Moyſis, vel in manu Moyſi. Fit autem talis modus loquendi, quia, per, vel, in, ſignificant inſtrumentũ actiuum, & quia E manus eſt organum organorum, & inſtrumentum maximè operatiuum, ponitur pro toto homine, qui talis locutionis inſtrumentum eſt; vel dicitur per manum Moyſis aut in manu Moyſis, quia verba Dei ſut in poteſtate Moyſis, cum ipſi reuelata fuerint ſicut in manu noſtra ſunt ea quæ nobis ſubijciuntur.

Numerati ſunt & filij Gerſon.] Hic ponitur ſumma Gerſonitarum potentium miniſtrare, & tota litera patet, cum ſit replicatio ſuperiorum, quæ iam expoſita ſunt, & inuenti ſunt duo millia ſexcenti triginta. Iſta ſumma Gerſonitarum exceditur a ſumma Caathitarum in centum viginti, vt patet conferendo illam ſummam huic.

Sed dicet aliquis quod maior ſit exceſſus: nam præcedenti capit. ponuntur de Gerſonitis ſeptem millia quingenti, de Caathitis autem octo millia ſexcenti: & ſic eſt exceſſus in mille & centum.

A Reſpondendum eſt, quod Caathitæ ſemper excedebãt Gerſonitas: ſed ſecundum diuerſitatem numerationum eſt diuerſitas exceſſuum. In computatione facta preced. capit. ſumebantur omnes Leuitæ ab vno menſe, & ſupra, ideo plures excedebant ibi de Caathitis calculo facto ad Gerſonitas, quàm hic, vbi computantur ſoli a trigeſimo anno, vſque ad quinquageſimum: vnde eſt exceſſus præceden. cap. in mille & centum hic autẽ in centũ & viginti.

Hic eſt populus Gerſonitarũ.] Scilicet iſta multitudo quæ ſupra numerata eſt ad miniſtrandum.

Quem numerauerunt Moyſes & Aaron.] Scilicet, iunctis principibus populi. Nam cum dicatur ſupra, quod numerati ſunt Caathitæ a Moyſe & Aaron, & principibus populi, intelligendum etiam eſt in computatione Gerſonitarum. Non enim fieret diuerſitas. Et ſi velis proteruè aſſerere dicens Gerſonitas ſolum eſſe numeratos a Moyſe B & Aaron, quia de eis ſolum mentio fit, non poteſt ſtare: quia ſimilis modus eſt ſupra de Caathitis. Nam a principio dicitur, recenſuerunt Moyſes & Aaron & principes Synagogæ filios Caathitarum: & poſtea ſubnectitur de eiſdem: Hic eſt numerus populi Caathitarum: hos numerauit Moyſes & Aaron. Idem patet infra de Leuitis: Nam a principio dicitur, quod omnes Leuitæ fuerunt computati per Moyſen & Aaron, & principes populi, & poſtea in fine ſubiicitur, quod Moyſes numerauerit iſtos ſubticendo alios. Sic ergo eſt hic dicendum de Gerſonitis, ꝙ fuerint numerati a Moyſe & Aarõ & principibus populi. *Improbatio.*

Numerati ſunt & filij Merari.] Hic ponitur ſumma Meraritarum; & litera patet ex dictis: quia eſt repetitio præcedentium. [Omnes qui ingrediuntur ad explendos C ritus Tabernaculi fœderis.] Dicuntur ingredi Meraritæ ad explendos ritus tabernaculi, ideſt, ad faciendum opera in rebus Sanctuarij: non enim ingrediebantur ad faciendum aliquam miniſtrationem, ſicut nec ceteri Leuitæ ſimplices, ſed ritus eorum erant, vt portarent tabulas, columnas, & baſes, vt ſupra declaratum fuit. illud autem nomẽ ritus, magis conuenit ad ceremonias quas Sacerdotes faciebant in miniſtrandu, quàm ad id quod faciebãt Meraritæ, illorum enim proprie erat officium vel miniſterium. [Et inuenti ſunt tria millia ducenti.] Iſta eſt ſumma Meraritarum, & excedit Caathitas in quadringẽtis quinquaginta, & Gerſonitas in quingentis ſeptuaginta, vt patet ex collatione ſummarum, in pręced. tamen cap. ſumma Meraritarum exceditur ab aliis, quia de Meraritis fuerũt ſex millia ducenti; de Caathitis octo millia ſexcenti; de Ger- D ſonitis ſeptem millia quingenti. Ratio huius varietatis eſt: quia in Meraritis erant multi viri, & pauci paruuli. In Caathitis autem, & Gerſonitis è contrario. *Quare in alia ſumma Meraritæ excedebãtur, ĩ hac autem excedunt.*

Hic eſt numerus filiorum Merari.] Scilicet, qui ſupra poſitus eſt, & non eſt iſte numerus omnium Meraritarũ, ſed eorum qui erant a triginta annis, vſque ad quinquaginta. [Quos recenſuerunt Moyſes, & Aaron.] ſubintelligendi ſunt etiam principes populi, quia omnes Leuitę per eos numerati fuerunt, vt patet immediatè.

Iuxta imperium Domini.] Ideſt, iſti Meraritæ numerati fuerunt, quia Deus imperauerat. [Per manũ Moyſi.] Hoc poteſt referri ad duo, ſ. quod numerati ſunt omnes per manum Moyſis, vel quod imperium Domini factum eſt per manum Moyſis, ſed ſecundus ſenſus eſt quem fa- E cit litera.

Non enim debet intelligi quod numerati ſunt per manum Moyſis, quaſi ſolum per eum numerati fuerint, cum dicatur hic immediatè, quod numerati fuerint per Moyſen, & Aaron, & principes populi: ſed refertur ad immediatum, ſcilicet, quod imperium Domini factum eſt per manum Moyſis.

Omnes qui recenſiti ſunt de Leuitis.] Hic ponitur epilogus omnium Leuitarum numeratorum ad officia: & non dicitur quod omnes Leuitæ eſſent octo millia quingenti octoginta, ſicut infra dicitur: ſed omnes Leuitę recenſiti: nam multi de Leuitis remanſerunt non numerati, cum fuerit facta hic numeratio a trigeſimo, vſque ad quinquageſimum annum ſolum, manebant autem multi in aliis ætatibus. Summa autem omnium Leuitarum qui erant tempore huius numerationis, fuit viginti duorum millium, trecentorum, vt patet præcedenti capite.

Et

Quid, sit facere ad nomen. Et quos recenseri fecit ad nomen.] Facere ad nomen, est ponere aliquos viros in numero, & nomine, destinatos ad aliquod officium; sic erat de istis: quoniam omnes hi transibant ad aliqua officia, fecerunt eos ad nomen Moyses & Aaron, quia ipsi numerauerunt eos, & scripserunt nomina eorum. In Israelitis autem dicebatur aliquis transire ad nomen, quando transibat ad officium & numerū bellatorum, & ideo inter Israelitas transibant viri ad numerum anno vigesimo, vt patet Exodi 30. capite. quia ab anno vigesimo computabantur bellatores vt patet supra primo cap. isti autem transibāt ad numerum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum, quia aliis temporibus non ministrabant in his officijs. [Moyses & Aaron.] Isti duo erant principales computatores, Moyses tanquā princeps totius populi, & Aaron tanquam princeps Leuitarū. [Et principes Israel.] Scilicet, duodecim tribuum: Tam G in toto Israel erant solum duodecim tribus; principes ergo harum dicebantur esse principes totius Israel: & in hoc tollitur dubium quod supra ponebatur, cum dictum est, quod Moyses & Aaron & principes Synagogæ numerauerunt Caathitas: ibi enim quidam dicebant intelligi de principibus Leuitarum, quia illi faciebant vnam Synagogam, idest, multitudinē per se: hic tamen declaratur quid sit ista multitudo, vel Synagoga omnium Israelitarum. Ideo isti principes qui numerant, non sunt principes Leuitarum, sed duodecim tribuum. [Per cognationes & domos.] Ex præcedentibus patet hoc, cum littera sequenti, quia ibi expositum est.

Ad ministerium Tabernaculi, idest, omnes isti Leuitæ qui supra numerati fuerunt ingrediebantur ad ministeriū tam Caathitæ, quàm Gersonitæ & Meraritæ: nam omnes H habebant aliquod officium in portatione vasorum Sanctuarij, vt patet ex superioribus, & quantum ad hoc, ingrediebantur ad ministerium Tabernaculi.

Et onera portanda.] Non est illud aliquid distinctum a ministerio, vt supra positum: nam præter portationē rerum Sanctuarij, non habebant isti aliquod officium, quod pertineret specialiter ad hos numeratos.

De excubatione in circuitu Tabernaculi. Et quòd excubare erat officium commune, non tantum Leuitarum. Et quod erectio & depositio Tabernaculi erat idem officium cum onerum portatione. Quæstio XLVI.

I Aliquis fortè obijciet, quod debebant excubare in circuitu Tabernaculi. vt patet supra cap. 1. & 2. Et hoc non pertinebat ad alios Israelitas.

Respondendum est excubare non esse aliquod officiū propriè dictum Leuitarum, quia non determinat certam aliquam operationem, nec aliquam familiam, sed omnes Leuitæ excubabant; & si adhuc dicere velis, quod excubare sit officium Leuitarum, non stat: quia hic ponuntur officia Leuitarum numeratorum ab anno trigesimo, vsq; ad quinquagesimum: ad hos tamen non pertinebat specialiter excubare, sed ad omnes qui erant de genere Leuitarum, siue magni siue parui in tenera ætate, & siue masculi siue feminæ: omnes enim castrametabātur in circuitu tabernaculi; hic autem ponuntur officia illorū qui transibant ad numerum a trigesimo anno, vsque ad quinquagesimum: ergo non ponitur excubare tanquam officium eorum.

Sed dicetur quod adhuc portatio onerum, & ministerium tabernaculi, quod hic dicitur, non sint idem, quia K præter portationem onerū Gersonitæ, & Meraritæ deponebant tabernaculum, & erigebant, vt patet ex præc. c. 1.

Dicendum est, quod erectio & depositio Tabernaculi computabatur idem officium cum portatione: quia non poterant portare nisi deponeretur, nec de illo fit mentio; quod patet: quia Caathitæ non deponebant nec erigebāt Tabernaculum, sed solum portabant vasa eius, accipientes a sacerdotibus, & post eadem reponentes, & tamen isti dicebantur habere ministerium in Tabernaculo, & portare onera.

Fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.] Ista est summa omnium Leuitarum a triginta annis, vsque ad F quinquaginta, numeratorum ad ministrationem, vt patet colligendo summas superiores.

Iuxta verbum Domini recensuit eos Moyses.] Idest, sicut Deus iusserat, ita Moyses numerauit. Non est autem intelligendum, quod solus Moyses numerauerit, cum supra dicatur, quod Moyses & Aaron & principes Israel numerauerunt. Sed variatur: quia aliquando dicitur de solo Moyse, aliquando de Moyse & Aaron, & aliquando de omnibus, vt patet in littera. Nam cum veritas manifesta sit, nihil refert, quod sic, vel aliter describatur. [Vnumquemque iuxta officium & onera sua.]

Officia non fuerunt distincta tantum in generali, sed etiam in speciali. Et quod officium & onus differant. Quæst. XLVII.

Potest hoc referri ad familias, scilicet, quod numerati fuerint omnes Leuitæ, & non ad idem: sed vnaquęque familia ad officium suum, & onera, sicut supra distinctum est, ideo non numerabantur omnes Leuitæ simul, sed quælibet familia per se.

Alio modo potest hoc intelligi de personis singularibus, scilicet quod fuerint numerati Leuitæ vnusquisque iuxta officium suum, & onera sua, idest, quilibet de Leuitis ponebatur cum illis, qui pertinebant ad officium, & onera sua: nam non solum in generali numeratores distinxerunt officia, dicentes, vasa pro Caathitis; operimēta pro Gersonitis; tabulæ & columnæ pro Meraritis; Sed dixerunt tales Caathitæ portent Arcam, & tales portent Altare holocaustorum, & hi Altare thymiamatum, & sic de ceteris vasis. De Gersonitis etiam idem fuit, scilicet, quod dictum est. Isti Gersonitæ portent cortinas, & illi portent operimenta de sagis, alii autem hyacinthina, alii pelles rubricatas. De Meraritis idem modus est, quantum ad tabulas, columnas, vectes & bases, quas portabant. Et accipitur hic officium & onera, pro eodem, sicut supra accipiebatur ministerium & onera pro eodem: sed officium dicit obligationem & assuetudinem: onus autem dicit portationē & actualem laborem. Nicolaus aliter distinguit, scilicet, quod officium & onera dicuntur esse pertinentia ad diuersa, scilicet officium ad cantantes, & pulsantes in Sanctuario: portare onera refertur ad laborē; & distinguebantur omnes Leuitæ per hoc, quod quidam canebant, alij vero onera portabant: sic enim erat tempore Dauid, quando positi fuerunt multi cantores, & ianitores, vt patet primo Paralipom. 25. capite.

Dicendum tamen est, hoc non stare: quia ille ordo nunquam fuit vsque ad Dauid, & hoc ipse expressit primo Paralipom. vigesimotertio capit. scilicet quod Dominus dederat requiem Israeli, & iam non erat portanda Arca, & vasa Sanctuarij per diuersa loca, ideo iam non erat ministerium Leuitarum id quod antea erat, scilicet portādo, sed alia officia eis distribuit Dauid, vt patet c. 23. 25. & 26. videtur ergo quod ante Dauid, non habuerunt Leuitæ officium canendi, sed solum onera portandi.

Item, si fuisset officium Leuitarum vt cantarent coram Domino, expressum fuisset alicubi hoc: cum autem sæpe ponantur hic officia Leuitarum, et nihil tale Scriptura meminerit, ergo tale officium eorum non erat: sed intelligenda sunt officia et onera eo modo, quo supra declaratum fuit.

Sicut præceperat ei Dominus.] Idest, istæ distinctiones factæ sunt sicut Dominus præcepit, et numerationes, quod tam ad numerantes quam ad formam numerandi intelligitur.

C A P. V.

Locutusq; est Dominus ad Moysen dicens; Præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum. & qui semine fluit, pollutusq; est super mortuo: tam masculū quàm feminam eijcite de castris, ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. Feceruntq; ita filij Israel, & eiecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi. *Qui sint extra castra eijciendi.*

Locu-

LOcutusq. Descripta in superioribus populi numeratione, & dispositione ad recedendum. Hic tollitur quoddam totius multitudinis infectiuum, s. de leprosis, & fluentibus semine, & immundis super mortuo. Ista enim populum inficiunt, quamquam in hoc non sit ordo multum consequens, sed solum in superioribus fuerat posita numeratio omnium Israelitarum, & Leuitarum: & quia totus liber iste partim historias, partim præcepta ceremonialia, & iudicialia continet, subiunguntur hic præcepta: nec potest assignari ordo ita consequens in hoc libro, sicut in illis qui purè historici, aut purè legales sunt: quia iste ex vtroq; mixtus est, & in mixtis non est ordo consequẽs. Et quia in hoc cap. agitur de corruptione quæ duplex est, scilicet immunditiæ corporalis, & iniustitiæ, & suspicionis; Primò tollitur corporalis immunditia; Secundo corrigitur iniustitia; Tertiò examinatur diffidentia. Secunda B ibi. [Locutusq. est.] Tertia ibi: [Locutusq. Dominus.]

Circa Primum ponitur præceptum de excludendis immundis a castris, s. [Locutusq. est Dominus ad Moysen.] Ad hoc enim quod ista præcepta darẽtur, oportebat quod loqueretur Deus Moysi, quia nunquam loquebatur populo per se, nisi quando dedit legem in monte Sinai. Erat autem Moyses valde acceptus Deo, ideo loquebatur ei omnia quæ iubere volebat Israelitis.

Præceptum eijciendi immundos à castris factum fuit post numerationem.

De ista locutione, & isto præcepto an immediatè post numerationes contigerint, de quibus præced. cap. vel magno tempore post, aut aliquanto, nõ apparet ex litera. Sed satis apte videtur dicẽdum, quod parum post numerationem supra positam fuerit auditum hoc præceptũ a Moy- C se. Nam hic disponebatur populus ad recedendũ de monte Sinai: præceptum autem illud de eijciendis immundis extra castra, ordinat populum quantum ad dispositionem castrorum, ideo ante recessum de monte Sinai videtur rationabiliter, quod hoc præceptum datum fuerit. Populus tamen recessit de Sinai pauco tempore post istam numerationem: nam numerationes supra positæ inceperunt prima die mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto: & die vigesimo mensis eiusdem mota fuerunt castra de monte Sinai, vt patet infra decimo capite: Ista autem præcepta data fuerunt ante recessum de monte Sinai, vt supra dicebatur, ergo pauco tempore post numerationem supra positam fuit datum præceptum quod hic D habetur.

Præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris.] Hic præcipitur exclusio immundorum per lepram, & fluxum seminis, & tactum hominis mortui: & hoc quia causabatur in his immunditia magna.

Quare in Veteri Testamento multæ ceremoniæ immunditiarum obseruabantur. Et quod multiplex immunditia erat, immunditia naturalis vt immunditia secundum opinionem honestatis. Et quomodo purificabantur immundi.

Quæstio I.

PRo quo considerandum est, quòd in Veteri Testamento obseruabantur multæ ceremoniæ immunditiarũ E corporalium, quantum ad accedentes ad Sanctuarium: & hoc, quia ea quæ fiebant in Veteri Testamento per se non habebant aliquam reuerentiam, nisi Deus eis apposuisset: & hoc erat faciendo obseruari multas ceremonias in accedentibus ad Sanctuarium. Erat autem generale quod nullus immundus tangeret res sacras accedendo ad Sanctuarium vel introeundo in illud.

Erat autem immunditia multiplex, quarum quędam excludebant homines a consortio aliorum, & non omnes. In omnibus tamen excludebantur ipsi immundi a rebus sacris.

Est autem intelligendum, quod immunditiarum quædam erant naturaliter immunditiæ, aliæ autem per solam opinionem honestatis, scilicet, quod quamquam non essent verè immunditiæ, tamen quia aliquo modo apparebant fœditates quędam, vt magis homines essent honesti, cauebant illas: & qui vis inquinatus erat, arcebatur a rebus sacris. Exemplũ primi erat in leprosis, qui secundum naturam immũdi sunt, & inficiunt eos quibus adiungun- A tur: sic etiam in fluentibus semine, & in mulieribus menstruatis: hæ enim immunditiæ ab intrinseco sunt, dicuntur autem naturales, quia non sunt ex aliquo exteriori, sed ex principio intrinseco, quod pertinet ad naturã: quia natura est principiũ motus & quietis eius in quo est, iuxta Arist. 2. Physicorum.

Aliæ immunditiæ erant per contactum, sicut si quis tangeret animalia morticina, vel reptilia, aut hominem fluentem semine, & similia: in his enim erat immunditia, non ab intrinseco, sed per contactum.

Erant etiam multiplices immunditiæ per contactum: nam si quis tangeret reptilia, siue viuentia, siue mortua, immundus erat, vt patet Leuit. 11. cap. & si quis tangeret carnes morticini animalis, siue esset licitum ad esum, siue non, immundus erat, vt patet eod. cap. & qui tangeret car- B nes animalis illiciti ad esum, siue cum occisum esset, siue cum morticinum, immundus erat, vt patet eod. cap. & qui tangebat leprosum, aut vestes eius, vel intrabat in domũ, quæ propter lepram clausa erat, immundus erat, vt patet Leuit. 14. cap. qui tangebat hominem fluentem semine, vel lectum eius, aut id super quo ipse esset immũdus erat, vt patet Leuit. 15. capit. & qui tetigisset mulierem menstruatam, siue eam cognouisset carnaliter, siue solum tetigisset manu carnem eius, aut vestes, vel lectum, immundus erat, vt patet eod. cap. & qui portabat caprum emissarium in solitudinem immundus erat, vt patet Leuit. 16. c. & qui cremabat carnes sacrificiorum diei Propitiationis immundus erat, vt patet eod. cap. & si quis cremasset car- C nes vitulæ rufę, immundus erat, vt patet infra 19. cap. Idẽ, si quis tetigisset hominem mortuũ, vel sepulchrum eius, aut ossa arida reperta in agro, vel ingressus fuisset in tentorium hominis mortui, aut iuisset ad funus defuncti immundus erat, vt patet eod. capite.

In omnibus his, & alijs, contrahebatur immunditia: tamen non purificabantur ita facti immundi eodem modo: quia in quibusdam lauabantur vestes solum, in alijs autem lauabantur vestes, & carnes, vt patet Leuit. 11. 15. & 16. capit. in alijs autem solum fiebat aspersio aquæ lustrationis, vt patet infra, 19. & 31. capit. Eodẽ modo quædam erant immunditiæ, quæ durabant maiori tempore quam aliæ. nam communes immunditiæ durabant vsque D ad solis occasum: & tunc lotis vestibus erat homo mundus, vt patet Leuit. cap. 11. In quibusdam autem durabat immunditia per septem dies, sicut in illo qui tetigisset hominem mortuum, & in eo qui cognouerat carnaliter mulierem menstruatam. De primo habetur infra, cap. 19. de secundo habetur Leuit. 15. capite.

Hoc autem est quantum ad immunditias quæ causabantur per contactum. In illis autem quæ erant a principio intrinseco, vel naturaliter eueniebant, vt in leprosis nõ dabatur certum tempus expiationis, quamquam in hoc sit differentia; quia aut erat mulier quæ pateretur menstrua temporibus determinatis redeunte mense, aut erat quælibet alia immũditia de naturalibus. Si primo modo, quamquam fluxus mẽstrualis duraret solum vna die, vel minus, mulier erat immunda septem diebus. Si autem es- E sent aliæ immunditiæ, sicut lepra, & fluxus sanguinis tempore non menstruali, vel fluxus seminis ex ægritudine, nõ ponebatur tempus certum ad emundationem, sed quamdiu manebant illæ immunditiæ, siue vno anno, siue pluribus, siue in æternum, semper erat, qui talia patiebatur, immundus. Deinde cum sanarentur istę immunditiæ, manebat quilibet de pollutis per septem dies, in quibus fiebant aliquæ ablutiones; Deinde in octaua die offerebat, qui immundus fuerat sacrificia. De lepra habetur Leuit. cap. 14. De emundatione autem huiusmodi in fluentibus semine, & in mulieribus fluentibus sanguine, habetur Leuit. 15 capite.

Pro his autem immunditijs quæ erant naturales, excludebantur homines a castris; pro alijs autem immunditijs quæ veniebant ex contactu solum, non eijciebantur ex castris. Erant autem tres immunditiæ naturales, pro quibus immundi eijciebantur ex castris, scilicet, fluxus seminis, fluxus sanguinis, atque lepra: non tamen pro omnibus immunditijs naturalibus extra castra eijciebantur: quia qui cognoscebat mulierem carnaliter, immundus

erat,

erat, vt patet Leuit. 15. cap. & tamen non eiiciebatur extra castra, sed lauabat carnem suam, & immundus erat vsq; ad vesperum. In immunditiis autem, quæ erant per solum contactum, & nullo modo ab intrinseco non eiiciebatur immundus extra castra, sicut patet in eis, qui tangebant carnes animalium morticinorum, & similium, vel vestes pollutas, aut similia polluta: nam isti non exibant extra castra.

Fallit tamen in quibusdam, scilicet, in tangentibus hominem mortuum, vel aliquid pertinens ad illum: quia isti immundi erant, & extra castra exibant, vt patet hic. Sic quoque de illo qui portabat in solitudinem caprum emissarium: nam cum redibat, lauabat vestes suas, & in vespere ingrediebatur in castra. Idem de illo qui cremabat sacrificia diei Propitiationis, vt patet Leuit. cap. 16. Idem erat in Sacerdote qui immolabat vitulam rufam, & in eo qui cremabat illam.

Nam non poterant ingredi in castra vsque ad vesperam, & lotis vestibus, vt patet infra 18. capite.

Vt eiiciant de castris.] Hoc pertinet ad ea, quæ supra dicebantur de castrametatione, quia quilibet erat castrametaturus sub vexillo tribus suæ, per domos & cognationes suas, vt patet supra 2 capite. Isti tamen qui eiiciebantur a castris, non manebant sub vexillis: nam Deus iusserat quod non habitarent inter alios.

Quomodo eiecti e castris manebant extra castra. Et quomodo qui erant extra castra, procedebant cum castra mouebantur. Quæst. III.

SEd quæretur de his quomodo manerent extra castra? (H) Respondendum est quod cum erant Israelitæ in terra sua, illi qui huiusmodi immundi erant, habebant aliquas domos extra vrbes, & oppida, in quibus manebant segregati a consortio ceterorum: nunc autem non erat talis modus, quia non erant manentes, sed sequebantur columnam motam.

Et tunc dicet aliquis, quomodo illi qui erant extra castra, procedebant cum castra mouerentur?

Respondendum est, quod non mouebantur ad motum vexillorum suorum in tribubus suis, sicut non manebant sub eis, cum castra manerent: mouebantur autem ad motum aliorum Israelitarum, scilicet, postquam alij totaliter mouissent castra.

Quomodo ijdem habebant cibum cum essent extra castra. Quæst. IIII.

(I) SEd quæretur quomodo isti habebant cibum cum essent extra castra? Respondendum est, quod dum fuerunt in deserto, comederunt Manna, & ita poterant illi qui erant extra castra, sicut qui erant in castris comedere: nam Manna cadebat in circuitu castrorum, vt patet Exo. 16. c. Ideo ita in circuitu eorum, qui erant in castris cadebat Manna sicut in circuitu castrorum. Illi autem qui erant extra castra propter immunditiam, non multum distabant a castris, ideo accipiebant de Manna, quod propinquum erat eis, sicut existentibus in castris.

Triplex castrum a quo eiiciebantur immundi licet diuersimode. Quæst. V.

(K) CIrca hoc quod dicitur de eiectione a castris, dicit Ra. Sal. quod castra erant triplicia, scilicet, castrum Deitatis: & hoc erat ipsum Sanctuarium, quod sic vocabatur, quia ibi habitabat Deitas specialiter & colebatur, atque cum ipso Moyse loquebatur.

Secundum castrum erat Leuitarum circumdantium Sanctuarium a quatuor partibus mundi, vt patet supra tertio capite.

Tertium castrum erat multitudinis Israelitarum, diuisum in quatuor partes sub quatuor vexillis, vt patet supra cap. 2. Et dicit, quod ab istis castris eiiciendi erant immundi, qui hic habentur, sed non eodem modo: quoniam a castris Diuinitatis eiiciendi erant immundi super mortuo, & non a castris Leuitarum, nec populi. A castris autem

(F) Leuitarum eiiciendi erant fluentes semine, & de castris Deitatis; permittebantur autem in castris multitudinis, quia non est fluxus seminis morbus contagiosus, sicut lepra, quæ inficiat accedentes: a Leuitarum tamen castris eiiciebantur isti: quia inter Leuitas requiritur maior munditia quàm in laicis. Immundi tamen super mortuo non eiiciebantur a castris Leuitarum, quia isti non causant immunditiam in aliis per contactum: nam ad Sanctuarium nulla immunditia accedere poterat; in Leuitis autem, & popularibus, aliqua permittuntur. Ista tenet Rabbi Salo. & videtur sentire Nicolaus, sed nihil sunt: fundantur enim super aliquid friuolum, scilicet quia dicitur hic castra pluraliter, ideo distinguit illa in tria. Sed hoc falsum est: nam dato quod solum ponantur castra numero multitudinis, non vocabuntur castrum, sed castra: nam castrum si singulariter proferatur, significat munitionem siue castellum: (G) cum vero pluraliter, significat tentoria posita; & isto modo accipitur semper hic. Nam dato, quod non esset Tabernaculum cum Israelitis, nec essent Leuitæ, adhuc tota multitudo non diceretur castrum, sed castra, pluraliter, & non solum tota multitudo dicitur castra, sed etiã quælibet pars multitudinis, quando per se consideratur; sic dicitur supra, cap. 2. in castris filiorum Dan, & in castris filiorum Ruben, & sic de ceteris, ideo nunquam reperietur in tota Sacra scriptura, nec in aliquo loco apud historicos, quod congregatio plurium manentium in campo ad bellum, vel alias, vocetur castrum, sed castra, pluraliter; sic etiam Leuitæ per se vocarentur castra.

An secundum Rabbi Salo. quælibet immunditia respondeat vni de castris supra assignatis. Et quid sit eijci de castris. Et qui polluti eijciebantur extra castra. Quæstio VI.

MOuetur etiam Rabbi Salom. ex alio, scilicet quia hic dicitur de tribus immundiciis, & videtur ei, quod quælibet immunditia correspondeat vni de castris assignatis. Sed etiam hoc nihil est, vt infra declarabitur. Sed sensus est, quod castra vocentur hic, tam ea quæ sunt Leuitarum, quam ea quæ sunt totius populi, & omnia simul dicantur castra, & quilibet de his immundis expelleretur a castris, idest a tota multitudine tam Israelitarum quam Leuitarum. Et quando dicebat Rabbi Salom. quod eiicerentur de castris isti immundi, non referebat ad idem, sed quosdam dicebat eiici de castris Deitatis, & alios de castris Leuitarum, alios verò de castris populi. Sed hoc non (I) stat: primo, cum dicebat, quod polluti super mortuo eiicerentur de castris Deitatis: nam non potest eiici de castris, nisi qui ibi est, sed intra Sanctuarium nullus manet, ergo nullus inde eiici potest. Si autem respondere velit accipi eiici de castris, idest non permitti accedere ad ministrandum, dicendũ est non stare: quia infra sequitur quomodo Israelitæ eiecerint omnes istos de castris, ergo sequitur quod tunc aliquis erat immũdus extra castra Deitatis, quod falsum est: debet igitur intelligi de castris pro tota multitudine Israelitarum simul, quia ab illis eiiciebantur omnes immundi qui hic nominantur. Item patet hoc: quia quando iuerunt Israelitæ in pugnã contra Madian, iussit Deus, vt omnis qui occiderat hominem vel tetigerat cadauer occisi, maneret extra castra septem diebus, & lauaretur die tertio & septimo, postea autem in- (K) traret in castra, vt patet infra 31. cap. ecce igitur, qualiter immundi super mortuo manebant extra castra totius populi, & non solum extra castra Deitatis: hoc autem erat, quia ista reputabatur magna immũditia. Similiter etiam de fluentibus semine dicebat Rab. Salom quod non eiicerentur extra omnia castra, sed solum extra castra Leuitarum, manebat tamen in castris multitudinis: sed hoc falsum est: nam non solum illi qui erant immundi per fluxũ seminis ægritudinalem, manebant extra castra, sed etiam illi qui erant immundi per pollutionem nocturnã eiiciebantur de castris, vt patet Deuter. 23. cap. scilicet, Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur, priusquam ad vesperum lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra. Sed multo maior immunditia erãt cum quis fluebat semine

semine per ægritudinem, ergo erat eiiciendus extra castra. Ratio huius erat: quia si mansissent isti in castris, infecissent ceteros, & consequenter cultus Dei impeditus fuisset, quod patet: quia si aliquis tetigisset hominem pollutum semine, erat immundus vsque ad vesperum, & si aliquis tetigisset lectum huius, vel locum in quo sedisset, aut alia pertinentia ad ipsum, immūdus erat, vt patet Exo. 15. cap. Sed hoc modo cum isti manerent in castris: multi tangerent res eorum, & efficerentur immundi & sic arcerentur a cultu Dei in sacrificiis, quia non poterant accedere ad Sanctuarium: hoc autem erat inconueniens. ideo debuerunt viri isti fluentes semine eiici ex castris, ne præberent aliis occasionē diminuendi cultum Diuinum, ideo sensus est, quod omnes isti eiiciebantur ex castris, idest, a tota multitudine segregabantur.

Omnem leprosum.] Isti sunt qui magis arceri debebāt a castris, quia non solum lepra est immunditia, sed est etiā morbus contagiosus, ideo periculosa est habitatio istorum cum aliis nō infectis, & hoc obseruatur vsque in præsens, non tanquam ceremonia Veteris Testamenti, sed tanquā aliquid conferens ad salutem. Manebant autem leprosi extra castra, & non solum hoc fiebat: sed vt cognoscerentur a ceteris immundis, portabant os contectum, & vestimenta dissuta, & capite nudo incedebant, vt patet Leu. 14. c. hoc autem erat quousque sanarentur. Deinde Sacerdos egrediebatur extra castra, & comperto quod tales sanati essent, faciebat in eis ceremonias ablutionum, & unctionū, quæ habentur Leu. 14. c. [Et qui semine fluit.] Idest, etiā eiiciuntur ex castris fluentes semine. Intelligitur hoc de illis, qui fluunt semine per ægritudinem, qui propriè dicuntur fluere: quia inuoluntariè eis semen elabitur, per singula momenta distillans atq; concretum carni, vt patet Leu. c. 15. Alii autem dicuntur effundere semen, & non fluere semine, scilicet, qui voluntariè hoc agunt, sicut in coitu, & similiter. De fluentibus tamen semine per coitū non intelligitur, quod eiicerentur de castris, sed solum lauabant carnem suam, & erant immundi vsque ad vesperum, vt patet Leuit. 15. c. Isti autem per ægritudinem patiebantur, & inficiebant alios, & non solum eiiciebantur de castris fluentes semine per ægritudinem, sed etiam per somniū nocturnum. Nam qui taliter polluebatur, exibat extra castra di loculo, & non reuertebatur vsque ad vesperum post solis occasum, cum locutus esset aqua, vt patet Deut. 23. capite.

Fluere et effundere semē differunt.

Cur non iussum fuerit, quòd patientes fluxum seminis per somnium, eiicerentur extra castra. Et quòd fœminæ fluentes sanguine non eiiciebantur. Quæst. VII.

SEd dicet aliquis, quare non iussum fuerit hic de fluentibus semine per somnium nocturnum, vt eiicerentur ex castris, cum irent extra castra? Respondendum est, hoc fuisse propter duo: primo, quia non poterat cognosci ab aliis Israelitis, quis fuisset pollutus semine nocturno, idō non poterant eum eiicere ex castris. De aliis autem cognoscebant, scilicet quis esset leprosus, & quis fluens semine per ægritudinem, ideo illos eiiciebant. Item, eiectio hominis polluti somnio nocturno, erat breuis, scilicet, vsque ad occasum Solis. Aliæ autem erant polluriones maioris temporis, ideo de illa non iussum fuit, quòd polluti per eam eiicerentur ex castris, sed quòd ipsi egrederentur, & manerent vsque ad vesperum, vt patet Deuteron. 23. capite.

Per hoc etiam quod dicitur de fluentibus semine, videbitur alicui intelligendum de mulieribus fluentibus sanguine. Nam ad idem pertinet, & æqualiter efficitur aliquis immundus contingendo fœminam fluentem sanguine, vel virum fluentem semine, vt patet Leuit. 15. cap. Vt ergo non inficerent istę fœminæ communicantes cum eis, iustum erat ire extra castra.

Et si aliquis obiiciat, inconueniens esse mulierem manere extra castra.

Respondendum est; hoc non obstare, quia hic iubetur quod immundi tam masculi quàm fœminæ eiiciantur ex castris, ideo licet non exprimatur de fœminis fluētibus semine, satis videtur alicui intelligendum esse de eis. Sed hoc non multum differt: quia quamquam aliquando sit

A eadem ratio plurium, lex statuens de vno non statuit de alio: ideo si de fœminis fluētibus sanguine statutum fuisset quod eiicerentur ex castris, etiam exprimeretur de eis sicut de ceteris, sed nihil tale exprimitur.

Item videtur quod non eiicerentur ex castris tales fœminæ, quia Iudæi obseruabant ista præcepta in vet. Testamento, tempore autem Christi, erant fœminæ fluentes sanguine in Ciuitatibus: quod patet de illa quæ per duodecim annos passa fluxum sanguinis, erogauerat omnē substantiam suam in medicos, & non potens curari, tetigit fimbriam Christi, & sanata fuit, vt patet Lucæ 8. capit. & tunc Christus erat in vrbe Hierusalem, quia ibat ad domum Archisynagogi, vt sanaret filiam eius, & multa turba erat cum illo: in medio autem turbæ illa fœmina erat, ergo erat in vrbe; si enim huiusmodi fœminæ iussum fuisset eiici ex castris non mansisset illa ibi, cum manifestissimum esset illam laborare hac ægritudine, quia per duodecim annos patiebatur, vt patet eod. cap. Luc. 8.

B

Item si fœminæ fluentes sanguine extra castra ponerentur, eodem modo fœminæ fluentes sanguine mēstruali deberent ire extra, quia eandem immunditiam habebant, & faciebant homines immūdos, & quidquid tangerent tempore huius fluxus menstruorum, vt patet Leuit. decimoquinto cap. sed hoc dato, ferè omnes fœminę deberent esse semper extra castra, quia postquam fœminæ perueniunt ad ætatem adultam in qua possunt concipere, patiuntur quolibet mense fluxum menstrualis sanguinis, & tunc per septem dies erant separatę, vt patet Leuit. cap. decimoquinto, & tunc quælibet fœmina quolibet mense esset septem diebus extra castra, quo dato, plures fœminæ habitarēt extra castra, quàm in castris; quod satis erat dissonum rationi, & honestati. Ideo quamquam eandem immunditiam causant fœminæ fluentes sanguine tam menstruali, quàm non menstruali, quam causant viri fluentes semine, tamen viri eiiciuntur ex castris cum fluunt semine, fœminæ autem non eiiciuntur; Et ratio est: quia fluxus seminis ægritudinalis rarissimus est in viris, ideo quamquam isti eiicerentur de castris, rari essent, fœminæ autem fluentes sanguine si eiicerentur, esset eiici omnes fœminas; Si autem esset generale, quod viri fluerent semine, sicut fœminæ fluunt sanguine mēstruali, quamquam in vtroque immunditia esset, tamen neutri eiicerentur ex castris. Et cum obiicitur, iam vnum quam fœminam excludendum esse; dicendum est, intelligi de leprosis, & pollutis super mortuo: ista enim rara sunt, & non sequitur idem inconueniens quod eiiciendo fœminas menstruatas de castris.

C

D

Pollutusque est super mortuo.] Idest, illi qui contrahebant immunditiam tangendo mortuum eiiciebantur de castris.

Diuersimodè ex tactu fiebat homo immundus. Et quòd maior erat immunditia in contactu hominis mortui, quam aliorum. Quæst. VIII.

IN quo sciendum est, quod quicumque tangeret aliquam rem mortuā erat immūdus, sed in hoc differebat, quia aut illa res mortua erat homo, aut aliud animal: si fuisset homo, quicūque tangeret eum, siue per se mortuū, siue ab alio occisum, erat immundus septē diebus; & etiā qui tāgebat sepulchrum, vel ossa arida reperta in agro, vel qui intrabat in tentorium hominis mortui, vel ibat ad funus eius, erat immundus septem diebus: sic patet infra, c. 19. Si autem fuisset aliud animal, aut erat reptile, aut non: si reptile, qui tangeret illud, siue viuens, siue mortuum, immunditiam contrahebat, quæ durabat vsque ad vesperū, vt patet Leu. vndecimo cap. Si autē fuisset aliud animal, aut erat licitum ad esum, aut non: si non, quandocumque tangeretur, siue per se mortuum, siue ab alio occisum, causabat immunditiam, vt patet Leuit. 11. cap. Si autē fuisset animal licitum ad esum, aut per se moriebatur, aut occidebatur: si per se mortuum fuisset, non licebat illud tangere, quia causabat immūditiā. Si aūt occideretur ad cibū, licebat tāgere, quia aliter comedi non poterat, vt patet Leu. 11. c. In his oībus immunditiis durabat cōtaminatio vsq; ad vesperū, & qui immundus erat, lauabat vestimēta sua, à sola aūt immūditia sup hoīe mortuo, manebat pollutus

E

septem diebus. Cum autem hic dicitur de contaminato super mortuo, non intelligitur de quolibet animali morticino, sed solum de contaminatione super homine mortuo, & ista durabat plus quã aliæ, & qui immundus erat, aspergebat se die tertio, & septimo, aquis lustrationis, & sic mũdus fiebat. In quo apparet maiorem fuisse immunditiã in tactu hominis mortui, quàm aliorum animaliũ: Nam quanto animal sanctius est, tanto causat maiorẽ immunditiam quàm cętera, cum mortuum fuerit. Itẽ, quia pro contactu hominis mortui eiiciebãtur extra castra tangentes, sed non pro contactu aliorum animaliũ mortuorum. In istis autem pollutis erat tẽpus determinatũ quando reditur erant in castra, s. post diem septimum, & non facta aliqua alia ceremonia a Sacerdotibus regrediebantur. Polluti autem lepra, & semine fluente, quamquam sanarentur, non reuertebantur in castra, quousque Sacerdotes facerent quasdam cęremonias in eis. De leprosis habetur Leuit. cap. 14. de fluentibus semine, Leuit. 15. capite. [Tam masculũ quàm feminam eiicite de castris.] Idest, ista lex pro feminis, & pro masculis, quod dicitur, quia aliquis dubitaret an feminæ deberẽt eiici ex castris, eo quod videbatur inhonestum eis esse extra castra, sed dicitur qđ etiam erant eiiciendæ; & hoc solum intelligitur quãtum ad lepram, & ad pollutionem super mortuo: nam secũda immunditia, quæ est in fluxu seminis, non potest esse in feminis, nisi accipiatur fluxus seminis, i. sanguinis, quia semen est sanguis decoctus, vt aliqui dicunt. Sed hoc improbatum est. [Ne contaminent ea.] Idest ne contaminẽt castra, de omnibus castris intelligitur, quod patet ex eo, quod subditur: [Cum habitauerint vobiscum.] Quasi dicat, si habitent in castris polluent ea: ideo non debent habitare in illis, sed morabantur extra castra. [Feceruntque sta filij Israel.] Idest, obedierunt mandato Dei de eiiciendo immundos ex castris, ante hoc enim nunquã fuerant eiecti; postea autem fuit obseruatum semper istud præceptum in deserto: nam paulo post Maria soror Moysi & Aaron percussa fuit lepra a Domino, quia murmurauerat contra Moysen, & mãsit septem diebus extra castra, quousque sanata fuit, vt patet infra 12. capite.

An in deserto fuerit obseruatum præceptum de eiiciendis immundis extra castra, & an lex Moysi obligabat in deserto Iudæos.

Quæstio IX.

SEd dicet aliquis, quòd istud non fuit obseruatũ in deserto, quia erat cęremoniale, & cęremoniæ non obligabant vsque ad terram promissionis, vt patet Deut. 12. cap. & ibi declaratum fuit.

Respondendum est, quod cęremonialia præcepta, & quasi vniuersaliter tota lex, non obligabat Israelitas in deserto, sed solum post adeptam terram promissionis; Quando tamen Deus iubebat specialiter aliquod præceptũ obseruari in deserto, obligabat: sicut fuit de Phase, quod iussit celebrari in monte Sinai, vt patet infra, cap. 9. Idem de ritu consecrationis qui obseruatus fuit in eodem monte, vt patet Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Sic etiam fuit de isto pręcepto, scilicet quod eiicerentur immundi de castris, quia iussit illud obseruari in deserto, ideo ibi obligabat, immo maior causa erat obseruandi istud præceptum in deserto quam in terra promissionis: nam obseruabatur ne immundi manentes cum mundis, inficerent eos. Sic dicitur hic in littera. Eiicite de castris ne cõtaminent ea, cum habitauerint vobiscum. In deserto autem magis poterant Israelitæ pollui, quam extra, quia ibi erat maior cõmunicatio eorum, cum essent tentoria simul coniuncta: ideo magis obseruandum erat ibi, vt non essent immundi cum mũdis, quàm postea in terra Chanaan.

An præcepta legis Moysi obligabant in deserto Iudæos. Quæst. X.

SEd ad magis intelligendum, an præcepta legis Moysi obligarent Iudæos in deserto ad obseruationem sui, est considerandum, quod vt communiter dicitur,

F erant triplicia præcepta, scilicet Moralia, Iudicialia, Cęremonialia, siue Legalia.

Dicuntur Moralia, quæ naturaliter sunt ad dirigendos mores, etiam sine aliqua legislatione positiua, & ista vocantur præcepta Legis Naturæ, vel Iuris naturalis, & insunt in principijs rationis practicæ, sine aliquo docente. De his dicitur ad Roman. 2. quod Gentes quæ legem nõ habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt; quia eiusmodi legem non habentes, ipsi sunt sibi lex, qui ostendũt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. De istis præceptis dicendum, quòd obligant omnes homines, etiam si nunquam dentur eis, eo quòd naturaliter insunt, & nemo potest illa ignorare, quia scripta sunt in cordibus nostris, & testimonium de illis reddit nobis conscientia nostra, ad Rom. 2. Item, quia vt dicit Aristot. 5. Ethic. iura naturalia sunt eadem vbique, sicut ignis ardet hic, & in Persis, & tamen non essent vbique, nisi ligarent vbique homines ad obseruationem suam, ergo sine legislatione obligant: nam si ex sola positione illa ligarent non essent eadem vbique cum non fuerit vbique idem legislator qui illa statuerit.

G Secunda erant Iudicialia, & ista erant præcepta foralia, per quæ iudicabatur de contentionibus Israelitarum inter se; & ista sunt illa præcepta quæ dirigunt hominem ad hominem, sicut præcepta, de furtis, & de seruitutibus, de coniugiis, de iniurijs illatis, de damnis datis, de venditione, & redemptione possessionum, & huiusmodi; de quibus Exod. 21. 22. & 23. & in multis alijs locis huius libri, & Deuteronomio.

Tertia erant Cęremonialia, siue Legalia, & ista erant quæ ordinabant hoiem ad Deum, sicut præcepta de sacrificijs, & de obseruatione festorũ, & solutione decimarũ,
H & primitiarum votorum, & redẽptionum, & oium oblationum, atque purificationum ab immunditijs, quia oia ista faciebat homo propter Deum, & non propter hoiem, quia in nullo conferebant proximo, sed exhibebatur per hæc cultus Deo. De primis dicendũ, q licet illa naturaliter obligarent etiam si non darentur, tamen Deus multa de illis dedit in lege Moysi, sicut patet ex Decalogo, Exodi vigesimo, & in multis alijs præceptis Leuit. 19. & alibi. De istis est dicendum, quòd Iudæi æqualiter obligabantur ad seruandum illa in deserto, & in terra Chanaan, & patet de blasphemia Dei, quæ erat contra præcepta Moralia, & blasphemus lapidatus est in deserto, Leuit. decimotertio. Sic etiam idololatræ occisi fuerunt ibi, infra, vigesimoquinto capit. Et si quis esset homicida, vel adulter certum est, quod occiderentur, quia ista sunt contra ius
I naturale, quod exprimitur in Decalogo.

Præcepta Iudicialia in deserto fuerunt necessaria.

De præceptis Iudicialibus dicendum est generaliter, quod obligabant in deserto, sicut in terra Chanaan, quia ista erant in habitudine hominis ad hominem, vt dictum est; ideo in deserto oportebat, quod homo per aliquam regulam iuris se bene haberet ad hominem: quia si quilibet fecisset quod voluisset, non potuisset manere communitas, cum vt ait Arist. primo Polit. in politia sit magis necessarium distributiuum iustitiæ, quam panis; idest, iudex magis quam panis, sed non manet politia sine pane, ergo nec sine iudice, ergo aliquæ regulæ iuris esse debebant per quas Iudæi inter se regerẽtur in deserto. Deus autem dederat eis præcepta iudicialia, ergo per illa potius regebãtur, quam per alia quę ipsi sibi fingere potuis-
K sent. Item, quia Moyses sedebat per totum diem iudicãs populum, & audiens negocia illorum, & non sufficiebat diffinire illa, Exodi 18. & postea constituti sunt iudices, decani, quinquagenani, centuriones, & tribuni, qui similiter audiebant lites populi, eodem cap. & Deuteron. 1. cap. & adhuc omnes isti non sufficiebant ad negocia populi, sed ad querelam Moysi dedit Deus alios septuaginta seniores, infra, 11. & omnibus istis iubebatur, quod audirent partes in deserto, & iustum iudicarent. Deuter. 1. ergo oportebat, quòd haberent leges per quas iudicarent, & ista erant præcepta Cęremonialia.

Item, si in terra Chanaan necessaria erãt præcepta Iudicialia, multo magis erant necessaria in deserto, quia in deserto erant oẽs simul in castris. In terra aũt Chanaan erant diuisi per loca, vbi autem homines simul sunt, plures lites

oriun-

oriuntur, ideo ibi magis sunt necessariæ leges Iudiciales. A Non est igitur dubium, quin omnia præcepta iudicialia obligauerint Iudæos in deserto, sicut postea in terra Chanaan.

De Ceremonialibus aũt dicendum est, qđ est aliquale dubiũ, an obligarent, & obseruarentur: & de his considerandũ est, quod quædã obligauerunt in deserto, & obseruatæ fuerunt aliæ vero, nec obligauerunt, nec obseruatæ fuerũt, nec potuerunt obseruari, sed solũ in terra Chanaã.

Pro quo sciendum, quod quædam præcepta Ceremonialia fuerunt quæ requirebant materiam quæ non poterat haberi in deserto, nisi per accidens, & ista non obligabant, sicut præcepta de sacrificiis: nam requirebantur ibi animalia, Leuitici 1. & 3. & libamenta sacrificiorum, sine quibus non offerebantur sacrificia, quæ erant farina, vina, oleum, sal, & thus, infra 15. cap. & ista non poterant ha B beri in deserto.

Ex quo sequitur, quod nulla præcepta in quib. aliquid de sacrificio agitur obseruabantur in deserto, quia nõ poterant seruari, immo nunquã facta fuerunt sacrificia in deserto, nisi in monte Sinai, vt colligitur inf. 28. c. & declaratum est præceden. cap. q. 15. maxima tamen pars præceptorum Ceremonialium consistebat in sacrificiis.

Alia erant etiam præcepta Ceremonialia quæ propter defectum materiæ non poterant seruari, sicut de dandis decimis, & primitiis fructuum: nã Hebræi in deserto non colebant terram, ideo non poterant soluere inde decimas, neque primitias. Alia aũt erant quæ seruari poterãt, tamẽ non seruabantur, s. quia non manebat causa obseruationis eorũ. Et ista sunt oĩa præcepta Ceremonialia, de solutione iurũ Sacerdotalium, & Leuiticorum, de quibus infra C 18. c. Nã poterãt Hebræi dare decimas, & primitias de pecoribus, & offerre primogenita pecorum, & redimere primogenitos suos, quia non deficiebat materia ad hoc, & tamen non faciebant, quia nulla iura soluebant Leuitis, nec Sacerdotibus in deserto, vt ostensum est supra 3. c. & hoc quia iura soluuntur pro ministratione, Leuitæ autem non ministrabant in deserto. Alia erãt Ceremonialia quæ non poterant seruari in deserto propter incertitudinẽ motus castrorum, non enim sciebant Israelitæ quãdiu manere deberent alicubi, aut quando mouẽda essent castra, sed quamdiu nubes manebat super tabernaculum, erant fixa castra, cũ verò nubes eleuabatur inde, mouebantur castra Exodi 40. & infra 9. cap. & propter hæc, licet Iudæi haberent oẽm materiam conuenientem sacrificiis, nunquam illa faciebant quia nesciebant, an tãdiu maneret nubes, D quod compleri posset sacrificium, cremabatur quippe per diem, & noctem holocaustum iuge. Leuit. 6. c. Et propter istam causam, etiam non poterat seruari circũcisio in deserto, nullus quippe Iudæorum circuncisus fuit in quadraginta annis quibus manserunt in deserto, vt patet Iosue 5. cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus; esset quippe periculum nouiter circuncisis si mouerentur statim, ideo ad vitandum periculum nemo circuncidebatur, vt declaratum fuit, eod. capite.

Erant autem alia ceremonialia quæ nullũ impedimentum habebant ad hoc, vt seruarentur, & ista obligabãt ad obseruationem sui, & seruabantur, sicut erat discernere cibos, vel manducare de quibusdam animalibus, & aliis non: nam nihil impediebat istam obseruationẽ, quia non consistit in faciendo, sed non faciendo; ponuntur aũt cibi E illiciti Leuit. 11. & Deuteron. 14. cap. Etiam poterant obseruari ceremonialia immunditiarum, & purificationum, idest, quod abstineret quis ab omnibus quæ iudicabantur immunda secundum legem, & omnia præcepta quæ consistebant in abstinendo ab aliquo, vel non faciendo obligauerunt in deserto, & hoc modo obligauit præceptũ de eijciendo leprosos de castris, Leuit. 14. Nam Deus iussit illos, & fluentes semine, & pollutos super mortuo eijci de castris, vt patet in litera. Et etiam omnes immunditiæ cauebantur, scilicet, vt non tangerẽt fluentem semine, nec mulierem fluentem sanguine, aut menstruatam, Leuit. 15. cap. Sic etiam nõ licebat tangere mortuos, infra 19. & obseruatum fuit istud in deserto, quia iussit Deus, quod Sacerdotes non tãgerent fratres suos mortuos, nec lugerent super eos. Leuit. 10. cap.

A De purificationibus ab immunditiis similiter dicendum, quod quædam obseruabantur in deserto, scilicet illæ quæ non habebant aliquod impedimentũ, sicut si quis tangeret aliquid immundum, lauabat vestimenta sua, & manebat immundus vsque ad solis occasum, Leuitici vndecimo cap. Et tunc per se cessaret immũditia sine aliqua alia ceremonia. Sic erat de muliere menstruata quę separabatur per septem dies, & in fine illorum munda erat, Leuit. 15. cap.

Aliæ purificationes erant quæ exigebant alias ceremonias sacrificiorum, sicut in purificatione leprosorum, Leuitici 14. cap. & in purificatione fluentis semine, & in muliere fluente sanguine extra tempora menstruorum, Leuitici 15. cap. Nam istæ purificationes quantum ad istam partem, in qua requirebant sacrificia, non poterant obser- B uari, sed cęteræ cęremoniæ seruabantur. Alia quoque erãt cęremonialia præcepta de obseruatione festorum, & ista obligabant in deserto, vt patet in Sabbatis. nam Deus faciebat illud ibi obseruari, & non voluit quod Iudæi colligerent Manna in Sabbato, sicut aliis diebus, sed die veneris colligebant pro Sabbato Exodi 16. cap. Et infligebatur mors non obseruanti, sicut fuit de colligente ligna in Sabbato. Nam lapidatus est inf. 15. cap.

Sed dicendum, quod in festiuitatibus duo erant: vnum ipsa obseruatio diei, abstinendo ab opere seruili. Aliud ipsa sacrificia, vel oblationes diei. Nam quodlibet festum habebat aliqua sacrificia, & oblationes, vt patet Leuitici 23. & infra 28. & 29. capitulis.

De primo dicendum, quod omnia festa quæ requirebant abstinentiam ab opere seruili, seruabantur in deser- C to, nisi forte accideret die illa moueri columnam nubis, quia tunc etiam mouebantur Israelitæ, quia motus ille nubis erat quasi præceptum speciale Dei ad Israelitas, quod ambularent.

De secundo dicendum, quod in quolibet festo erant sacrificia, & Cęremoniæ propriæ, quarum numerus, & ordo ponitur inf. 28. c. & 29. cap. & ista non poterant obseruari cum in deserto non fierent sacrificia.

Quæ festiuitates seruabãtur in deserto.

Ex prædictis patet, quod omnia præcepta Moralia, & Iudicialia obligauerunt totaliter in deserto, sicut in terra Chanaan, & fuerunt ibi obseruata; præceptorum autem cęremonialium quædam obligauerunt, & quædam non; & patet quæ sint vtraque.

Et eiecerunt eos extra castra.] Idest, eiecerunt istos immundos, & hæc expositio est præcedentis, quia idem est D facere, quod iussit Dominus, & eijcere immundos de castris, cum nihil aliud ibi iuberet Deus.

Sicut locutus erat Dominus Moysi.] Idest, Deus iusserat Moysi, vt eijcerentur isti de castris, & sic factum est.

Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel: Vir, siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatũ Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamq; partem desuper ei, in quem peccauerint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabũt Domino, et erit Sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Israel, ad Sacerdotem pertinent, & quidquid in E Sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus Sacerdotis, ipsius erit.

Satis factio pro peccato.

Locutusq; est Dñs.] Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, de excludẽda iniustitia, quæ est in hoc, quod aliquis vsurpat res alterius, & quia cõtingit hoc dupliciter, s. in rebus sacris, & non sacris, iõ de vtroq; dicitur; & primo de accipiẽte rẽ non sacrã. [Loquere ad filios Israel.] Quia alias nõ poterat ad eos peruenire istud præceptũ, cum Deus non loqueretur illis, sed mediante Moyse. [Vir, siue mulier.] Ponitur hic lex de accipiẽtibus res alienas, & est lex ista tã ad virum quã ad feminã: vterq; enim peccat alienũ vsurpans, & tenetur ad hanc legẽ. [Cũ fecerint ex oĩbus peccatis, quæ solent hoĩbus accidere.] Idest, cũ fecerint vnũ de peccatis quæ solent accidere: non enim est necessarium, quod aliquis faciat oĩa peccata, quæ hominibus accidere solent, ad hoc, quod teneatur hac lege.

Lex contra accipientes res alienas.

ſed quandocunque fecerit aliquod de illis, tenebitur, & hoc significat litera, dicens: ex omnibus peccatis, & non dicitur omnia peccata.

Quomodo fieri debebat restitutio, & sacrificium, quod iubetur hic, pro ijs qui tollebant res alienas.

Quæstio XI.

SCiendum eſt, quod iſta lex nõ poteſt intelligi de quolibet peccato, quod homini accidit: nã ſi aliquis offendat Deum idololatrando, aut non colendo Sabbatum, vel deierando, non tenetur hac lege, quia hic dicitur, quod debet fieri ſatisfactio ipſius, quod ablatum eſt, & quintæ partis deſuper ei in quem peccauerint. Deo autem non fit aliqua talis ſatisfactio, ſed neceſſe eſt intelligi de peccatis factis in proximum.

Sed adhuc nõ poteſt intelligi de omnibus peccatis contra proximum, quia illorum quædam ſunt in quibus non fit aliqua reſtitutio, ſicut in adulterio, & iniuria, ſiue infamando, ſiue percutiendo, vel aliàs.

Et ſi aliquis obiiciat, quod iniuriæ poſſunt æſtimari pecunia, non tenebit iſta lex. Reſpondendum eſt, non ſtare: quia dicitur infra, quod dabitur caput rei, & quinta pars inſuper. Sed hoc non poteſt intelligi de iniurijs, quia ibi quamquam iniuriæ æſtimentur in pecunia, datur preciũ æſtimatæ iniuriæ, & non caput rei, & quinta pars, quia nihil tale poteſt inueniri: ſed hoc eſt cum aliquis ſurripuit alterius rem, & poſtea tenetur reddere eam, cum quinta parte auctarij.

Quantum tenebatur reddere ſuo creditori negligens debitor, aut fur. Et an iſta confeſsio, & pœna haberet locum in foro iudiciali.

Quæſt. XII.

ALiqui dicunt circa iſtam literam, quod ſolum intelligitur de illo, qui inueniebat rem alterius, & negligebat reddere tempore debito, quoniam tenebatur poſtea reddere illud cum quinta parte.

Dicũt etiam, quod non poteſt intelligi de furto, aut doloſa extorſione, vel quacunque ereptione rei alterius iniuſtè facta, alio non intelligente, quod probant: quia dicitur hic, & per negligentiam tranſgreſsi fuerint mãdatum Domini. Iſti autem qui furantur, vel quouiſmodo illicite extorquent, non agunt per negligentiam, ſed ex deliberatione iniqua, & propoſito.

Item arguunt, quia ſi furtum eſſet, non daretur res cũ quinta parte ſua, ſed daretur duplũ, aut quadruplum, aut quintuplum: nam in quibuſdam duplum, & in alijs varie ſoluebatur, ſcilicet. pro vno boue quinque boues, & pro vna oue quatuor oues, & in alijs rebus duplum, vt patet Exod. 22. capit. Ergo debet intelligi de alio, ſcilicet de illo qui inuenit rem, & non reſtituit tempore debito.

Sed eſt dicendum hoc non ſtare: nam qui furabatur rem, non reſtituebat duplum, quadruplum, aut quintuplum, niſi conuictus fuiſſet. Hic autem agitur, quando aliquis confitetur id quod furatus eſt, vt patet in litera cum dicitur: confitebuntur peccatum ſuum.

Sed fortè aliquis dicet, quod hoc intelligitur de confeſsione inuoluntariè facta in iudicio.

Rñdendũ eſt, quod non ſtat: quia dicitur confitebũtur, & tamen in iudicio diceret, conuincerentur de peccato ſuo. Item, quia ponitur hic, quod peccantes offerant arietem, & tamen quando agitur in iudicio ſolum imponitur pœna, quę cedat in vtilitatem proximi, & nunquam pęna ſacrificij quia hoc pertinet ad forum conſcientiæ, ſiue Eccleſiaſticum, vt latè declaratum eſt Leuit cap. 5. & patet Exod. 22. cap. vbi cum ponantur leges quæ ſunt pure forales, ſolũ imponitur pęna in ſolutione facienda proximo, & nunquam in aliquo ſacrificio, ergo non erat hic contentio in iudicio. Item, magis patet; quia dicitur infra: Sin autem non fuerit qui recipiat, dabũt Domino, & erit Sacerdotis. in quo pręſupponitur, quod aliquando fieret confeſsio iſta delicti, & tamen non eſſet cui ſolueretur hoc quod oblatum erat; ſi aũt iudicialiter contenderetur, neceſſe erat, vt eſſet aliquis qui hoc petere poſſet, & cui lucrum rei iudicatæ proueniret, ergo non intelligitur hoc de confeſsione facta in iudicio, ſed de ea quæ ſponte fit.

F Item, quando dicebatur, quod intelligeretur litera iſta, quando aliquis inuenit rem, & tardè eam reddidit, ꝙ teneatur reddere eã cum quinta parte, falſum eſt: quia ſi voluntariè confiteretur, ſecũdum ꝙ neceſſe eſt intelligi hic, ſolum reddebat totam rem, ſine quinta parte. Si autem inueniens negaret ſe inueniſſe, & cõuinceretur, ſoluebat rem cum quinta parte, vt habetur Leuit. cap. 5.

Cum vero arguebatur, quod nõ poſſet hoc intelligi de re ablata furto, quia dicitur hic per negligentiam.

Reſpondendum eſt, quod non vocatur hic negligentia omiſſio faciendi aliquid tpe debito, ſed contẽptus. quia vtrũque ſignatur in hoc verbo: quãquam magis propriè accipiatur pro omiſſione, ſed hic ſolũ pro contemptu eſt, & patet: quia iſta lex habetur Leuit. c. 5. vbi dicitur: Anima quæ peccauerit, & contẽpto Deo negauerit depoſitũ, &c.
G Ecce, poſuit ibi Deũ contẽptum, i. neglectum, & tamẽ eſt eadem lex illa cũ iſta, quãquam illa complectatur plures clauſulas; quod patet: quia ibi ponitur tota res cum quinta parte ſoluenda, ſicut hic. Ponitur ẽt aries pro peccato offerendus, ſicut hic, ergo ita accipietur hic, per negligentiam, ſicut ibi; ſ. per contẽptum. Eſt ergo ſenſus illius literæ de illo qui peccat in aliquo ex oĩbus quæ ſolent hominibus accidere, i. in peccatis quæ cõiter eueniunt, ſ. in furto, & in extorſione fraudulenta, aut violenta, & in calumnia, aut negatione depoſiti, in his enim oĩbus, vel aliquo eorũ qui peccat, tenetur ad ea quæ hic dicuntur. [Quæ ſolent hoĩbus accidere.] Nõ accipitur accidere hic proprie, quia dicuntur aliqua accidere hoĩbus, quæ eis communiter eueniunt, ſiue ignorantibus, ſiue renuentibus, tanquã a fortuna, vel aliquo agente extrinſeco proueniant. Pec-
H catum aũt quodcumque ſit, volũtarium eſt, ideo non accidit hominibus, ſed fit ab hominibus. Accipitur tamen largè, accidere, prout diſtinguitur contra neceſſarium eſſe, vel contra illud quod rariſſimum eſt.

Et per negligentiam tranſgreſsi fuerint mandatũ Domini.] Iſta eſt conditio legis, ſ. quando per negligentiã, i. negligendo, vel contẽmnendo mandatũ Dei, deliquerit, qđ eſt peccare quaſi per ſuperbiã, ſicut dicitur, Leuit. c. 5. Aĩa quæ contempto Deo. Si aũt fieret aliquod peccatum non contempto Deo, ſed aliàs ex quadã leui omiſsione, ſicut in illo qui non reddidit depoſitũ tpe ſuo, & tamen poſtea libenter reddit, non eſſet iſta lex, ſed ſolũ ſolueretur res ſine quinta parte. [Atque deliquerint.] Ideſt, in negligendo mandatũ Dñi, & tranſgrediendo deliquerint. Sed non eſt hic delictũ aliquid diſtinctũ a tranſgreſsione, &
I negligentia: explicatur tamen per plura verba idem ſicut in modo loquendi vulgari. Vel poteſt intelligi, ꝙ iſta ſint diſtincta, ſ. ꝙ negligentia, & tranſgreſsio præceptorũ referatur ad actũ cordis, quia in corde noſtro cõtẽnitur Deus, & non per rem exteriorem, & delictũ referretur ad exteriora, ſ. ad ipſam ablatione rei. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ iſta lex non tenet, dato quòd aliquis tranſgrediatur pręcepta Dei per contẽptum, ſ. in corde, niſi deliquerit exterius, ſ. in opere, quantum ad ablationem rei alienæ. [Confitebũtur peccatum ſuum.] Hoc intelligitur, quãdo aliquis furatus fuerat rem alienam, aut fraudulẽter ſubtraxerat, vel quomodocumque illicitè, & conterebatur de hoc, volens reſtituere domino ſuo, primo confitebatur peccatum ſuum, & deinde reſtituebat rem cum quinta parte.

Delicta, & transgressio sunt idē.

Confeſsio quæ fiebat in teſtamento veteri, non erat confeſsio Sacerdotalis. Quæſt. XIII.

K NOn eſt intelligenda iſta confeſsio quæ fiebat in Veteri Teſtamento de confeſsione Sacramentali qualis eſt in Nouo teſtamento, quoniam in Veteri teſtamento nulla talis fuit, nec eſſe poterat: quia Sacerdotes nõ habebant ibi claues ligãdi, & ſoluendi, nec vllo modo habere poterant, nec Deus eis dare debuit, quia erat cõtra ſtatum veteris teſtamenti, vt fuit declaratũ Leuit. 16. cap. fiebat tamen quædã figura confeſsionis Sacramentalis, ſ. qđ ſemel in annum in die propitiationis Sacerdos Magnus confitebatur oẽs iniquitates populi ſuper caput hirci, & poſtea mittebat eum in ſolitudinem. De hoc Leuit. c. 16. nec tamẽ illa confeſsio proderat aliquid ad remiſsionem peccatorum, vt ibi declaratum fuit.

Sed

Sed dicendum est, istam fuisse confessionem quæ fiebat ei cui res ablata fuerat, scilicet, quod furans, aut extorquens quo modocunque indebite, diceret domino rei: ecce ego abstuli tibi hoc, ideo accipias illud cum quinta parte insuper; vel intelligitur de confessione facta sacerdoti, scilicet quod si iste qui furatus fuerat, vel acceperat rem illicite, nolebat hoc confiteri ei, cui abstulerat, reuelabat illud Sacerdoti, dans ei rem cum quinta parte] vt restitueret ei, cui ablata fuerat: & hoc verisimile est, quia iste qui sic peccauerat, offerebat arietem pro peccato sacerdoti, & illi manifestabat peccatū propter quod offerebat: quamquam in hoc nihil differebat, an sacerdoti, vel alteri hoc peccatum manifestaretur, quia ista confessio peccati, da o quod fieret sacerdoti nō erat sacramentalis, magis quam si facta fuisset cuicunque laico, sed solum erat reuelatio amicabilis secreti sui.

Et reddent ipsum caput.] Idest, ipsam rem principalē quam isti furati fuerant, vel quomodocunque illicitè surripuerant. Vocatur autem res ablata furto caput, idest capitale, vel principale respectu quintæ partis, quæ erat accessoria, & quasi ex superabundanti soluebatur: sicut in mercatoribus ipsa pecunia, quæ principaliter ponitur vocatur caput, vel capitale, respectu lucri superuenientis inde.

[Quintamq; partem desuper ei, in quē peccauerint.]

Triplex solutio ei fiebat cui damnum fuerat illatum, quia ibi reperiebatur delictum tripliciter.
Quæst. XIIII.

Ista duo soluenda erant ei, cui damnum inflictum fuerat, scilicet tota res ablata, & quinta pars eius insuper, soluebatur autē tota res pro æstimatione damni principalis, soluebatur autē quinta pars, vel pro damno, quod sustinuit in absentiá rei dominus eius, dum alios tenuit eā vsurpatam, vel magis, quia offendit eum accipiendo rem suam, & sit hic æstimatio offensæ, sicut damni.

In quo sciendum, quòd pro isto peccato fiebat triplex solutio. Prima erat, quòd dabatur totum, quod ablatum erat. Secunda, quòd super addebatur quinta pars. Tertia, quòd dabatur domino aries. Causa huius est: quia in quolibet peccato necesse est assignari plura delicta, aut transgressiones.

Ideo secundum legem, nunquam aliquis surripiens aliquid ab altero, tantum patitur solum quantum intulit, sed aliquid magis. Erat autem hic triplex transgressio, quia cum aliquis furabatur rem alterius, offendebat Deū, qui iusserat non furari, nec decipere, ideo tenebatur ei ad aliquid: & hoc significatur hic, cum dicitur: & per negligentiam trangressi fuerint mādatum Domini; quod apertius dicitur Leuitici cap. 5. Anima quæ peccauerit, & contempto Deo, &c. Pro hac autem offensione dabatur aries Domino, qui dicitur pro peccato, de quo habetur infra, in litera, & Exodi capite 5. Erat secunda trangressio contra proximum, damnificando eum, tantum quantum auferebatur ab eo, ideo reddebatur æquale, quod vocatur hic caput. Præter hoc erat tertia transgressio. inquantum isti offendebant eos quibus abstulerant res, quia ausi fuerant accedere ad res eorum eis renuentibus, & hoc in modum offensæ, & iniuriæ cadit, præter damnum rei, pro quo quinta pars dabatur.

Sin autem non fuerit qui recipiat.] In hoc declaratur quomodo istud non fiebat in iudicio: sed quia ille qui peccauerat conterebatur de malo facto, volens reddere, quod vsurpauerat: nam si in iudicio contendebatur, necesse erat ibi esse aliquem ad quem ista pertinerent, scilicet dominū rei, vel procuratorem eius. Hic autem dicitur, si non fuerit qui recipiat, quod intelligitur, quando ille cui res ablata est, mortuus est, & non reliquit hæredes institutos, vel qui ei succedere possint ab intestato. Nam dato, quod neminem instituisset hæredem: si tamen proueniret hæreditas eius alicui ab intestato, semper dicebatur manere qui reciperet. Cum autem non manebat aliquis horum, deuoluebatur istud debitum ad Deum, sicut nunc in non habentibus hæredes succedit Ecclesia, vel fiscus.

Et erit Sacerdotis.] Idest, istud quod dabitur Domino, pertinebit ad sacerdotem. Omnia enim quæ dabantur sa-

A cerdotibus, dicebantur dari Deo, quia nō dabantur illis aliquid, nisi vt ministris Dei, & Deus volebat q ipsi haberēt aliquos reditus pro ministratione quam faciebant. Sic patet infra 18. cap. & Deuter. similiter 18. capite.

Quæ dabantur Sacerdotibus dabantur Deo.
Quæstio XV.

Dicitur autem, quod erit Sacerdotis, quia cum primò dixisset dabunt Domino intelligi potuisset, quòd veniret hoc in vsus Sanctuarij, sicut pecunia data in numeratione populi, vt patet Exodi 30. capite. & alia quæ similiter offerebantur, vt patet infra 31. cap. de auro, quod obtulerunt de thesauris Domini bellatores venientes de Madian: hoc tamen Sacerdoti dabatur, idest ad vsus Sacer-
B dotum, ita quod nulla pars eius cederet in vsus Sanctuarij. Erant namque distincta ea quæ cedebāt sacerdotibus, & quæ cedebant Sanctuario. De iuribus autem Sacerdotum habetur infra, capite 18. iura vero Sanctuarij pauca erant, de quibus habetur Exodi capite 30. & 4. Reg. 12. cap. Dicitur autem, quod erit Sacerdotis, non quidem vnius Sacerdotis, quia non erat aliquid, quare magis pertineret ad vnum quam ad alterum, nec etiam ad ipsum summum sacerdotem.

Nec valet si obijcias de sacrificiis: quia sacerdos qui faciebat victimam pro peccato, vel holocaustum, & offerebat libamenta eius, suscipiebat ista omnia cedentia ex his vt patet Leuitici capite 6. & Sacerdos faciens hostiam pacificam accipiebat pectusculum, & armum illius in partem suam, nihil dans aliis Sacerdotibus, vt patet Leuitici
C capite 7. ergo sic posset hic esse.

Dicendum quod non: quia in recipiendo pecuniam istam a peccante, nō erat aliqua ministratio specialis, quā faceret vnus sacerdos, & non alij, sicut in explendo ceremonias sacrificiorum, ideo non erat causa quare magis pertineret ad vnum, quam ad ceteros: sed diuidebatur inter omnes Sacerdotes: secus autem erat de sacrificio oblato pro isto peccante, quia ad Sacerdotem qui faceret ceremonias, pertinebant omnia iura illius.

[Excepto ariete, qui offertur pro expiatione.]

Secundum diuersitatem peccatorum, & peccantium, debet fieri diuersa immolatio. Et aries quare non dicatur dari Sacerdoti, sed pro expiatione.
Quæstio XVI.

D In hoc duo dicuntur. Primum, quod deberet iste offerens dare arietem pro peccato.

Secundum quod iste aries non pertinebat ad Sacerdotem, sed ad Deum.

De primo præsupponitur hic regula generalis, s. excepto ariete, qui pro expiatione offertur, idest, quod ad expiandum peccatum semper deberet offerri aries.

Hoc tamen non est intelligendum, q pro omnibus peccatis offerebatur aries: nā distinguendū est in hoc, an essent peccata per ignorantiā, vel aliàs: si per ignorantiam, debebant distingui personæ peccātes, & secundū hoc fiebant diuersorū animalium immolationes, vt patet Leuit. 4. cap. Si vero non esset peccatū per ignorantiā, adhuc nō semper offerebatur aries, sed aliqn̄ agna, & aliquādo tur-
E tures, vel colūbæ, & aliquando aries secundū regulas datas, Leu. cap. 5. Dicitur tamen hic, q debeat dari aries pro expiatione, & hoc præsupponitur tanquā regula, quia ista lex ponitur Leu. cap. 5. & ibi iubebatur dari arietem. Ideo præsupponitur hic generaliter, q debeat dari aries pro expiatione, s. pro tali expiatione qualis iubetur hic fieri.

Secundū erat, q iste aries non pertinebat ad Sacerdotē: & dicitur hoc, quia superiora iubebātur dari sacerdoti loco Dei; ita intelligebatur, q deberet dari aries; ideo dicitur, quod non dabitur aries Sacerdoti, sed est ad expiandū pro peccato. In quo sciendū est, quod quāquā Deus velet cedere Sacerdoti arietem, non tollitur: nā totus sibi cedit, quia iste aries offerebatur pro peccato, & in talibus sacrificijs pro peccato solum dantur Domino adipes cū sanguine, vt patet Leu. cap. 6. Omnes autem carnes erant Sacerdotis, vt patet ibidem, ergo ad sacerdotem pertinebat aries.

Sed dicitur excepto ariete, quia aliàs intelligeretur, quod iste aries daretur eis viuus, & non offerretur Domino, sicut cetera pertinebant totaliter ad eumdem, & tunc non esset aliquod sacrificium in ariete isto, nec expiatio. Offertur tamen iste aries ad expiationem, & vt sit acceptabilis hostia, vt patet in litera, & sic iste aries cum traderetur Domino, nullo modo pertinebat ad sacerdotem. Sed postea ex lege sacrificij pro peccato pertinebat ad sacerdotē. Nam dicitur Leuit. capite sexto, quod hostia pro peccato, cuius sanguis non infertur intra Sanctuarium, a sacerdotibus comedebatur tota, illa vero de cuius sanguine inferebatur, non comedebatur, sed cremabatur. De sanguine tamen huius arietis non inferebatur ad expiandum intra Sanctuarium, quia solum in sacrificio facto pro peccato Summi sacerdotis, & pro peccato totius populi inferebatur sanguis illuc, vt patet Leuit. cap. 4. Iste autem aries erat
G pro peccato personæ priuatæ, ideo non inferebatur de sanguine eius intra Sanctuarium, sed comedebantur omnes carnes. Hic autem dicitur, quod non pertinebat ad sacerdotem, quia daretur iste aries sacerdoti directè sicut alia, quorum dominus non reperiebatur, qui posset vendere eum, vel comedere, aut conuertere in quoscumque vsus, nec cogeretur inde facere sacrificium; nunc vero cogitur immolare coram Domino, & dare ei sanguinem, & adipes, cetera sibi sumendo.

Qui offertur pro expiatione.] Idest, iste aries offerebatur ad expiationem, vel redemptionem peccati. Nam offenderat Deum iste, qui abstulerat rem alienam, vt vero expiaretur, idest emundaretur istud delictum, & offensio,
H dabatur aries Domino. An vero per istud sacrificium oblatum pro peccato, tolleretur culpa peccantis, vel pœna, aut remitteretur aliqua pars eius, declaratum fuit Leuit. capit. 1. & 4.

Vt sit placabilis hostia.] Idest, iste aries offertur, vt sit hostia ad placandum Dominum, quasi dicat, non placaretur huic peccanti, nisi offerret aliquid. Ideo offert hunc arietem ad placandum sibi Dominum: sic enim erat in omnibus sacrificiis pro peccato, quod illa essent ad placandum Deum iratum pro peccatis.

Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Israel.] Quia supra dicebatur de pecunia illa, quæ pertinebat ad sacerdotem, ponuntur hic incidentaliter aliqua iura sacerdotum. hæc magis habentur infra 18. capit. vbi est catalogus sacerdotalium iurium.

Quomodo in fructibus erant tria genera primitiarum, quæ quolibet anno offerebantur per tria tempora, & de significatione primitiarum, et cui dabantur; Et quæ omnino dicantur Et quod Leuitæ dabant decimam decimarum Summo Sacerdoti. Quæst. XVII.

ET dicitur, quod omnes primitiæ, quæ offerebantur pertinebant ad sacerdotes, scilicet, quod de illis ad Deum nō pertineret quidquam. In quo sciendum est, primitias propriè sumptas dici de fructibus terræ, aliquando tamen primitiæ dicuntur oblationes de omnibus aliis rebus, vt oblationes de auro, vel argento, aut vestibus, vel ceteris rebus, & sic dicitur Exod 25. & 35. quod Israelitæ separent apud se primitias de auro, & argento, & hyacintho, & purpura, & ceteris, atque offerant Domino. Ibi enim non est aliquid de fructibus terræ, quod ad primitias pertineat.

Dicuntur autem istæ primitiæ separationes, vel electiones, quia primitiæ dicuntur de primis, & primus significat prioritatem, & antecessionem, sed aliquando prioritatem temporis, aliquando prioritatem dignitatis.

Accipiendo primo modo, dicuntur primitiæ illæ, quæ dantur de fructibus terræ, quoniam illæ offeruntur Domino antequam homines degustent aliquid de illis fructibus; vnde Leuit. 23. capit. dicitur, quod non debebant Israelitæ comedere de segetibus nouis panem, nec polentam, nec pultes, vsquequo offerrent manipulum primitiarum Deo.

Secundo modo primus significat antecessionem dignitatis, & sic dicuntur primitiæ quando partes rei meliores,
F quæ dicuntur esse priores aliis dignitate offeruntur. Ideo cum quis separat aliquid de rebus suis specialiter ad offerendum Deo, dicitur dare primitias: vnde in Hebræo vbi nos dicimus primitias, habetur separationes, vel electiones, i. res separatæ, vel electæ ad offerendum Deo. Iubet autem hic Deus omnes primitias dari sacerdotibus, quia siue sint de terræ nascentibus, siue non, ad eos pertinent.

Erant autem de fructibus tria genera primitiarū. Primæ erant quæ offerebantur in festo Azymorum in principio mensis nouarum frugum: tunc enim offerebantur Domino manipuli spicarum virentium, quorū vnus eleuabatur coram Domino, & conuertebatur in farinam torrēdo grana, cuius pugillus cremabatur super altare: reliquum autem eiusdem manipuli, & omnes alij manipuli cedebant iuri Sacerdotum, vt patet Leu. 23. capite. *In fructibus tria genera primitiarum.*

Secundum genus primitiarum erat in festo Pentecostes, quando de qualibet domo offerebantur duo panes, continētes singulas decimas, quorū pars vnius cremabatur: reliquum aut cedebat sacerdotibus, vt patet Leu. 23. c.

Erat tertium genus primitiarum, quod soluebatur in mense septimo qui erat September in festiuitate Tabernaculorum, collectis omnibus terræ nascentibus: & istæ vocantur propriè primitiæ, quia hic dabatur aliquid magnum, scilicet quidam dabant sexagesimam partem fructuum. Alij vero dabant quadragesimam, vel medium inter 40. & 60. Sicut dicit Hieronymus super Ezechielē, & habetur extra de decim. capit. 1. De his primitiis dicitur Exodi 34. c. Et quando agitur de primitiis fructuum terræ absolute, intelliguntur istæ primitiæ. Pertinebant autem
H istæ totaliter ad sacerdotes, sicut decimæ ad Leuitas, & de his nihil offerebatur Deo super Altare, nec cedebat in vsus Sanctuarii: de his omnibus dicitur infra 18. cap. scilicet, Omnem medullam olei, & vini, atque frumenti, quicquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi, vniuersa frugum initia quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vsus tuos. Erant autem aliæ primitiæ quæ vocantur separationes cuiuslibet rei, sicut quòd offerrentur primitiæ mellis, vel panum fermentatorum, idest, quod eligeretur de his aliqua pars, & offerretur Domino, quæ vocarentur primitiæ, & non cremabantur in altari istæ, nec aliquid eorum, sed totaliter cedebant iuri Sacerdotum, vt patet Leuit. cap. 2. scilicet. Nec quidquam fer
I menti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini, primitias tamen eorum offeretis & munera, super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Etiam de pulmentis dicebantur Israelitæ offerre primitias, & dabantur Sacerdotibus, sic patet infra cap. 15. scilicet cum veneritis in terrā quam dabo vobis: & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitias. Itē cedebant Sacerdotibus in primitias omnes fructus arborum quarti anni, s. quod quandocunque plantarentur arbores, non comedebatur de fructibus eorum tribus annis primis, in anno aūt quarto omnes fructus dabātur Dño. in quinto licebat comedere plantantibus, vt patet Leu. 19. cap. Et sic fructus anni quarti cedebat totaliter sacerdotibus, quia nihil de fructibus cremabatur sup altare.
K Pertinebant aūt primitiæ ad sacerdotes de oībus aliis rebus quæ separabantur ad offerendum Dño, vt si quis separasset apud se aurū, & argentum, vel vestes, aut similia, & offerret in Sanctuario, vocabantur primitiæ, & cedebant iuri sacerdotū. de hoc intelligitur id, quod habetur inf. 18. cap. s. Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis iure perpetuo; quod non potest intelligi de tribus generibus primitiarum quæ offeruntur de fructibus terræ, quia dicitur primitias quas vouerint. Et tamen manifestum est, quod primitiæ trium generum de terræ nascentibus, non cadunt sub voto, quia erant positæ sub præcepto, ergo istæ erant aliæ primitiæ spontaneæ generaliter. ergo primitiæ ad sacerdotes pertinent. Et dicitur, quod pertinent ad sacerdotē, non quod pertineant ad vnum specialiter, sed ad totū ordinem sacerdotalē, nec potest accipi hic sacerdos specialiter pro Summo sacerdote, quia non pertinebant ad eum oēs primitiæ, sed diuidebantur inter omnes sacerdotes. Decima tamen decimæ pertinebat ad eum solum, quam suscipiebat de Le- *Leuitæ dabāt decimam summā sacerdoti decimarum.*

uitis,

nitis, vt patet infra, 18 cap. nec etiam accipitur hic, sicut in sacrificiis, quod quicumq; fecisset cæremonias alicuius sacrificij, haberet omnia iura prouenientia ex illo, sic patet Leuit. cap. 6. quantum ad holocaustum, & hostiam pro peccato. & Leui. c. 6. quantum ad hostiam pacificam Nā in primitiis non faciebant, sacerdotes aliquam cæremoniā specialem, sicut in sacrificiis, Ideo siue essent primitiæ de fructibus terræ, siue qualitercumque non pertinebant specialiter ad aliquem sacerdotem, sed diuidebantur, æqualiter inter omnes.

Et quidquid Sanctuario offertur a singulis, & traditur manibus Sacerdotis ipsius erit.] Idest omnia quæ offeruntur in Sanctuario pertinent ad Sacerdotes.

An omnia oblata in Sanctuario pertinerent ad Sacerdotes, & quid eis cedebat ex holocausto, & quid de hostia pacifica, & quid de hostia pro peccato. Et vota quomodo commutabantur.
Quæst. XVIII.

SEd hoc, quod hic dicitur diceret aliquis videtur esse falsum, quia animalia oblata pro sacrificiis holocaustorum, aut pro pacificis, offeruntur in Sanctuario, tamē non pertinent ad Sacerdotes. sed de holocausto omnes carnes Deo proueniebant, & sola pellis, cedebant Sacerdoti, vt patet Leuit. cap. 6. De hostia pacifica solus armus dexter, & pectusculum, vt patet Leu. cap. 7. De hostia pro peccato variè prouentabant iura de quibus Leui. c. 6. Non ergo omnia quæ offerebantur pertinebant ad Sacerdotē. Ad euidentiam huius cōsiderandum est, quod ea quæ offerebantur, vel cedebant iuri Dei, aut Sacerdotum quomodocumque vel erant aliqua quæ debebant offerri cremando super Altare, vel non. Si verò offerebantur cremādo, aut erant sacrificia, aut libamenta ipsorum. Dicuntur enim sacrificia ipsa animalia oblata ad immolandum; libamenta verò dicuntur ea, quæ cum animalibus offerebātur, scilicet vinum, panis, oleum, tus, & sal. Si autem accipiatur primo modo pro ipsis sacrificiis, aut erant holocausta, aut hostia pacifica, vel pro peccato. Si erant holocausta, sola pellis cedebat Sacerdoti immolanti, vt patet Leu. cap. 6. Si autem hostia pacifica, proueniebat pectusculum, & armus, vt patet Leu. c. 7. & 10. Si vero esset sacrificiū pro peccato, aut erat de illis de quorum sanguine inferebatur intra Sancta Sanctorum, sicut erat sacrificium oblatū pro peccato Summi Sacerdotis, & peccato totius populi, & tunc nihil cedebat Sacerdotibus, quia omnia cremabantur extra castra, vt patet Leu. cap. 4. Si verò esset sacrificiū cuius sanguis non inferretur intra Sancta Sanctorū, sicut erat in omnibus aliis, omnes carnes animalis cedebant Sacerdotibus, vt patet Leu. cap. 6. præterquam in hostia pro delicto, in qua cremabatur animalis cauda cum adipibus Domino, vt patet eod. c. Considerandum tamen est in his, quòd non semper quandocumque offerebantur animalia, debebant immolari. Nam si aliquando laici simpliciter vouerent bouem, vel ouem Domino, non exprimētes, quòd vouebant ad immolandum, cedebat, illud animal in iuri Sacerdotum, & non debebat immolari, sed viuum eis cedebant, quia omnia quæ reddebātur ex voto, erant Sacerdotum, vt patet infra, 18. cap. cum dicitur: omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. Si autem animal voueretur ad immolandum, vel voueretur simpliciter, nō determinando, an pro holocausto, vel victima pacifica, vel offerebatur in holocaustum. Si autem determinasset offerens genus sacrificij, illud fiebat, sicut declaratum est Leu. cap. 22. Sed quomodocumque se haberet, semper cedebant Sacerdoti aliqua iura de illo animali immolato, siue vt holocaustum, siue vt victima pacifica. Aliquando autem offerebantur animalia, quæ non dabantur in holocaustum, vel pro peccato, vel hostijs pacificis, sed dabātur quia obligata erant Deo, s. primogenita, & tunc illa cum offerebantur cedebant Sacerdotibus totaliter præter sanguinem, & adipem vt patet infra, 18. c. Si autem ista quæ cremabantur super Altare fuissent libamenta, sumebatur de eis vnus pugillus de simila conspersa oleo, & cremabatur, reliquum autem Sacerdotibus cedebat, vt patet Leuitici c. 2. quātum aūt de libamentis dandum erat in quo-

Sacrificia & libamenta offerebantur.

A libet sacrificio, habetur infra 15. c. Si autem, id quod offerebatur non erat aliquid quod deberet super altare cremari, aut erat datum ex necessitate, vel sponte. Si ex necessitate, hoc dupliciter, quia tunc, aut pertinebat ad iura Leuitarum, aut Sacerdotum, vel ad iura Sanctuarij. Si ad iura Sanctuarij, erat precium quod dabat quilibet, quando trāsibat ad numerum, & erat dimidius siclus, vt patet Exod. 30. c. De hoc. n. nihil pertinebat ad Sacerdotes, sed cedebat in vsus Sanctuarij, vt patet eod. c. Fiebant. n. ex hoc ędificationes, & restaurationes in Sanctuario. Sic patet 4. Reg. c. 12. & 2. Paralip. c. 24. Si autem erant iura quæ non cedebant in vsus Sanctuarij Sacerdotibus, & Leuitis cedebant. Leuitis. n. dabantur decimę omniū fructuū terræ, & pecorū, vt patet infra 18. c. Et de his nihil habebāt Sacerdotes præter Sacerdotem magnum, qui suscipiebat decimā decimæ B a Leuitis, vt patet eod. c. Alia aūt iura cedebant Sacerdotibus, & in istis erant ex necessitate primitiæ, quia tenebātur Israelitæ quolibet anno dare tria genera primitiarum, de quibus supra dictum fuit. & ista cedebant Sacerdotibus, vt fuit declaratum. Cedebant etiam ex necessitate redemptionis primogenitorum, vel oblationes.

In quo considerandum, quod aut primogenitum erat hominis, aut pecoris: si hominis, dabātur pro eo quinq; sicli, qui cedebāt totaliter Sacerdotibus, vt patet sup. c. 3. & infra 18. Si erat primogenitū pecoris, aut erat immolaticiū, aut non: Si immolaticium immolabatur, & omnes carnes cedebant Sacerdoti datis Deo solis adipibus & sanguine, vt patet infra c. 18. si autem erat animal non immolaticiū, commutabatur, vel dabatur pecunia pro illo, & cedebat ista pecunia iuri Sacerdotum, quia generalis regula datur C infra 18. c. de redemptione primogenitorum, quòd totaliter pertineant Sacerdotes, præterquam cum offerūtur primogenita animalium immolaticiorum.

Quo frio redimebantur primogenita.

Si autem essent alia quæ dabantur non ex necessitate, aut dabantur purè liberè, sicut dona, vel ex aliquali necessitate, sicut vota: nam votum quamquam a principio liberum sit, postea tamen non est liberum. Si vero ista quæ dabantur erant vota, aut simpliciter vouebat se aliquis Deo, aut vouebat rem suam: si voueret se, dabat certam pecuniam secundum diuersitates ætatum & sexuum, quia pro quibusdam dabantur tres sicli, pro alijs quinque, pro aliis decem, & sic vario modo; De quo habetur Leuit. 27. c. in littera. & tūc ista pecunia data cedebat Sacerdotibus, quia isti promittebant se Deo ad seruiendum ei, & quia non poterant ipsi manere in Sanctuario ministrando ei, cum, nō D pertinerent ad genus Leuitarum, dabatur pro eis pecunia cedens Sacerdotibus, qui loco eorum seruiebant, & de hac nihil cedebat Sanctuario.

Si autem aliquis vouisset rem suam, aut illa erat animal, aut non: Si fuisset animal, aut tale quod poterat offerri, vel non: si poterat offerri, aut simpliciter offerēs vouerat illud Domino, aut expressẽrat ad immolandum.

Si primo modo, cedebat iuri sacerdotum, & non immolabatur: quia omne quod ex voto reddebatur; Sacerdotum erat. Si autem exprimeretur ad immolandum, fiebat sacrificium, & cedebant inde iura Sacerdoti, sicut supra declaratum fuit. Si autem esset animal immundum, æstimabatur pecunia, & si dominus qui vouerat, redimeret, superaddebat partem quintam ad æstimationem, & dabatur tota illa Sacerdoti. Si autem alius emisE set, proueniebat sola æstimatio, ut patet Leuit. 27. capit. Sed qualitercumque fuisset pecunia semper cedebat Sacerdoti, quia ista ex voto erant. Si autem quod voueretur non erat animal, sed esset ager, redimi debebat ante vnum annum, & si dominus redimeret, dabat quintam partem super æstimatam pecuniam: modus autem æstimandi erat, vt videretur quot modios sementis capiebat ager augebatur, & diminuebatur precium iuxta regulam datam Leu. 27. c. Si aūt non redimeret vouens agrū suū, vendebatur alteri sm̄ æstimationem pecuniæ, non addita quinta parte, & dabatur pecunia Sacerdotibus, ager aūt manebat in ptāte emētis, vsq; ad iubileū, postea vero redibat ad Sacerdotes, & in æternū ptinebat ad eos. Sic patet Leu. c. 27. In hoc tñ distingui dēt, an ille qui vouebat agrū habebat eū ex hæreditate patrū suorum, vel emerat: si habuisset hæreditario, fiebant ista quæ dicta sunt. Si verò

emisset, non poterat transire ager in proprietatem Sacerdotum in æternum, quia vouens non possidebat eum in æternum, sed vsque in Iubilæum, ideo cogebatur redimere de manu Sacerdotum, & pecunia cedebat illis, vt patet Leuit. 27. cap. Idem quod dictum est de agris, intelligendum est de domibus, & quibuscunque possessionibus immobilibus, vt patet eod. cap. Si autem aliquis vouisset res alias mobiles, & inanimatas, sicut pecuniam, aut vestes, vel similia, cedebant iuri Sacerdotum, nisi aliquis specialiter vouisset res suas pro thesauris Sanctuarii; vt si vouerret aurum, vel argentum, vel aliquid simile de thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris.

Nec obstat si aliquis dicat, quod omne quod reddebant filij Israel ex voto, cedebat sacerdotibus, vt patet inf. 18. c. Quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid Domino, non exprimendo pro thesauris Sanctuarii; vel si G offerret vouens Domino pro Sacerdotibus. Si tamen exprimeretur, quod esset pro thesauris Domini, nihil cedebat sacerdotibus, quod patet; quia id, quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto, potest facere donando voluntie, sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad thesauros eius, vt patet infra, 31. c. De Israelitis qui intulerunt in Tabernaculum testimonij omne aurum, quod acceperant in præda Madian, & de hoc nihil habuerunt Sacerdotes, sed de reliqua præda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem; poterunt ergo facere hoc ex voto. Si autem id, quod cedebat Domino non erat ex voto, sed sponte donatum, aut inferebatur in gazophilacium Domini, aut non; si inferebatur in gazophilacium, sicut erat mos Israelitis in festiuitatibus offerre pecuniam in gazophilacium, vt patet Luc. 21. c. cedebat Sanctuario, & nullo modo cedebat aliquid sacerdotibus, sed H ad ædificationem, & restaurationem, & reliquos vsus Sanctuarii proficiebat, vt patet 4. Reg. 12. c. & 2. Paralip. c. 24. Si autem non ponerentur in gazophilacio, sed perueniret ad manus sacerdotum, quicquid illud esset, siue animal, siue res aliæ inanimatæ, vt supellectilia, vel pecunia cedebat sacerdotibus; & si non dicerent se offerre in holocaustum, vel hostiam pacificam, aut pro peccato cedebat eis illud animal, quodcunque esset, nec immolabatur. Hoc modo se habebant iura Sacerdotum. De fructibus autem quarti anni, omnium laborum qui cedebat sacerdotibus, vt patet Leuitici 19. cap. Dicendum est, quod pertinebant ad iura quæ ex necessitate soluuntur, quia cogebantur Israelitæ, dare istos fructus sacerdotibus.

I De primitijs autem pulmentorum, mellis, & fermentatorum etiam dicendum est, quod & hæc ad iura necessitatis pertineant, quia iusserat Deus hæc solui. De primitijs mellis, & fermentatorum habetur Leuitici capite 2. De primitiis pulmentorum habetur infra, 15. capite, & hæc totaliter pertinebant ad Sacerdotes, & secundum hæc debet intelligi hæc litera de iuribus sacerdotum. Potest tamen ista litera coarctari ad vnum casum solum, quia dicitur: quicquid offertur a singulis in Sanctuarium, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit, s. quod quandocunque populares offerrent aliquid in Sanctuario, & non dicerent se offerre pro thesauris sanctuarii, sed tradere manibus sacerdotum, pertinebat ad sacerdotes solum, & nihil ad Deum, & hoc, siue essent animalia immolaticia, siue quæcunque aliæ res. Erat tamen in animalibus attendendum, quod aut exprimebant offerentes, se offerre ad sacrificium, aut non. Si exprimebant, offerebantur in sacrificium, secundum voluntatem offerentium, & cedebant inde sacerdotibus iura quæ aliàs cedere illis debebant. Si autem non expri- K mebant aliquid, pertinebant illa animalia ad sacerdotes, & non immolabantur. De aliis autem rebus quæ offerebantur manibus eorum, generale erat, quod cederent iuribus eorum.

Et traditur manibus sacerdotis.] Hoc exprimitur ad differentiam eorum quæ in Sanctuario offerebatur, & non tradebantur manibus sacerdotum, sed mittebantur in gazophilacium Domini, quia illa non cedebant sacerdotibus, sed erant dicata ad vsus Sanctuarii.

Ipsius erit.] Id est, pertinebit ad sacerdotem: non est sensus, quod ad illum sacerdotem cui offerebatur solum pertineret, sed diuidebatur inter omnes: nam omnia iura sacerdo-

F tum erant communia, præter iura quæ cedebant de sacrificiis, quia ibi quilibet Sacerdos habebat integraliter omnia iura quæ cedebant ex sacrificio illo cuius ceremonias ipse complebat, vt patet Leuit. cap. 6. & 7. Sed præter hæc erant multa alia iura, scilicet omnia quæcunque offerebantur, & tradebantur manibus eorum, ergo non pertinebant ad vnum sacerdotem specialiter, sed ad omnes. Ponitur tamen sacerdos singulariter pro ordine toto sacerdotali; vel ponitur sacerdos prout distinguitur contra Sanctuarium. Nam eorum quæ offerebantur, quædam cedebant Sanctuario, vel Deo, alia cedebant sacerdotibus: nominato ergo sacerdote singulariter, intelligitur, quod ista iura non pertinebant ad Sanctuarium, sed ad Sacerdotes.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad G *filios Israel, & dices ad eos: Vir, cuius vxor errauerit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad Sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam Sacerdos, & statuet coram Domino: Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pauimento Tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & obla-* H *tionem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit. Adiurabitque eam, & dicet: Si non dormiuit vir alienus tecum, et si non polluta es deserto mariti toro, non tibi nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro: his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier. Amen, amen. Scribetque Sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, tollet Sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ,* I *& eleuabit illud coram Domino, imponetque illud super altare: ita dumtaxat, vt prius pugillum sacrificij tollat de eo quod offertur, & incendat super altare: et sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterij rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur: eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier a viro suo, & si polluta fuerit, maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei Sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt: maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.*

Adultera deprehensio per aquam.

Maledictio adultera.

Locutusque est Dominus.] Hic ponitur tertium principale, s. de examinatione suspicionis: dato enim præcepto de restitutione rei alienæ, quod omnes pacificat de communitate, hic datur præceptum de euitanda, & cognoscenda zelotypia vera, vt vir pacificetur vxori. Rabbi Aben Ezra aliter K continuat istam literam, dicens, quod post præceptum de offerendis primitiis, & aliis iuribus sacerdotum, ponitur de zelotypia: quia peccata adulterii, & suspicio, sunt tanquam quædam pœnæ in viro, & ponuntur ad designandum, quod ille qui defraudauerit sacerdotem detinendo primitias, vel alia iura, punietur in hoc, quod cum magna verecundia adducet vxorem suam coram Sacerdote. Et quamquam non videatur multum in radice, tamen satis stat, quia propter peccata demeretur aliquis, quod ipse anxietur, quia vxor eius adultera sit, vel saltem assignatur habens suspicionem de ea, & sic posuit Dominus in pœnam, vt patet Deute. 28. & Osee c. 4. scilicet, vxorem duces, & alius dormiat cum ea.

Præceptum de euitanda zelotypia. Et quo cognosci debebat adultera.

Loque-

A Loquere ad filios Israel.] Quia necesse erat, vt exprimeretur eis lex, quam daret alio quin nihil proficiebatur lex Moysis.

Vir, cuius vxor errauerit.] Ponitur forma quomodo vir cognoscere debeat vxorem quæ adulterata sit, & dabat Dominus hunc modum Iudæis, quia valde affligerentur suspicantes eam ab alio cognitam, nisi certificarentur hoc, vel alio modo. Et permittebat Dominus immo tradebat hanc purgationem vulgarem, sicut est probatio aquæ frigidæ, vel ferri candentis, quam nobis iura vetuerunt, vt patet extra, de purgat. canon. vel vulg. cap. 1. Iudæis autem non erat illicita, quia erat gens imperfecta, & nisi datus fuisset eis iste modus experiendi de vxoribus, an adulterium commisissent, vel non, occiderent eas, quod deterius esset, minus ergo Deus eis hoc malum minus. Nunc autem in Nouo Testamento, quia est lex perfectionis, non permittuntur mala parua, nec maiora. Fuerunt quoque alia permissa eodem modo in Veteri Testamento, scilicet libellus repudii, vt quando vxor displiceret viro, posset eam a se expellere, etiam non existente causa, & hoc, vt non occideret eam; sed quia ex imperfectione ipsorum habuit locum ista lex, Christus non consensit eam esse in Nouo Testamento dicens: Ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere Moyses vxores vestras, ab initio autem non fuit sic: Dico autem vobis, quicunque dimiserit vxorem suã, nisi ob fornicationem, & aliam superduxerit, mœchatur, vt patet Matth. 19. capite Simile fuit de vsuris, quæ permissæ fuerunt Iudæis ad Gentiles, & ad conuersos ad Iudaismũ, vt patet Deuteronom. capite 34. tamen Christus exclusit eas, vt patet Lucæ capite 6. scilicet Mutuum date, nihil inde sperantes.

In nouo testamento non permittuntur mala minora, quia est lex perfectionis, non sic in veteri.

Vir cuius vxor errauerit.] Non dicitur, quòd errauerit tanquam necesse sit, quòd errauerit ad hoc, quòd ista lex habeat locum, cum infra ponatur contrarium, scilicet, quod si mulier polluta est contempto viro, intabescet venter, & putrescet femur. Si autem non declinauit a viro, erit innoxia, & faciet liberos. Sed dicitur, quòd vxor errauerit, idest, vel quòd errauerit, vel saltem præsumatur de ea, quod errauerit, per aliqua signa probabilia aliqualiter, vt si vir mandauit vxori, quod non loqueretur tali, vel tali viro, & postea reperit eam colloquentem illi, & similes præsumptiones. Non enim requiritur, quòd sciatur eam errauisse, cum hic veritas huius rei dubia inquiratur, nec requiritur, quòd errauerit etiam si incognitum sit, vt dictum est: sed ponitur ad præsumptionem. Lex enim aliquando loquitur de re quæ præsumitur, sicut de re quæ verè est, vt patet Deuteronom. 22. capite cum dicitur de puella quæ cognita est in agro: præsumit enim lex eam clamauisse, & tamen nullum audiuisse voces illius, cum dicit: sola erat in agro clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Poterat tamen esse, quòd puella ex industria iuisset in agrum, vt ibi secretius cognosceretur, vel vt posset accusare corruptorem, & ipsa esset innoxia: lex tamen quia contrarium præsumit, dicit eam clamauisse, & non fuisse auditam.

Sciendum etiam, quod non requiritur hic virum habere aliquas præsumptiones, aut violentas, aut probabiles, vel saltem leuissimas, sed quomodocunque inciderit ei spiritus zelotypiæ poterit eam inducere ad subeũdam istam experientiam: nam nisi permitteretur, occidissent Iudæi vxores. Lex tamen erat data in remedium earum. Sicut ergo de libello repudii dictum est, quod non cogebatur dare vir aliquam causam quare repudiaret vxorem, sed solum si displicebat in oculis eius, poterat dimittere eam, vt patet Deuteronom. 24. cap. Ita si hic incidisset ei aliquis spiritus zelotypiæ, dato quòd non esset aliqua præsumptio contra vxorem, cogebatur ipsa ad subeundum hanc purgationem.

Maritumque contemnens dormierit cum altero viro.] In hoc est totus error vxoris, & contemptus viri, quòd ipsa cum altero dormierit. Et dicitur mulier contemnens virum, quæ dormit cum altero, quod dupliciter intelligitur.

Primo modo, quòd vxor habet uirum qui uidetur ei miserabilis, & despicabilis, ideo magis diligit adulterum, quia pulchrior, & sibi gratior est. Si enim uirum non contempsisset, putans eum despicabilem, non fuisset commixta alteri uiro.

A Alio modo potest intelligi, quòd mulier contempsit uirum, scilicet quia obligabatur ei ad fidem præstitam matrimonialem, quod cum aliquo nũquam commisceretur. Nunc autem, quia alteri se immiscuit, contempsit pactum factum cum viro, & iste est conuenientior sensus, quia aliquando femina non contemnit virum primo modo: tamẽ inquirit sibi plures viros, vt sic satisfaciat suæ libidini, vel ex aliis causis, & quocunque horum modorum contemnitur vir secundo modo.

Et hoc maritus deprehendere non quiuerit.] Ponitur hic casus in quo habet locum ista purgatio indicenda vxori, scilicet, quando vir non potuit eam inuenire coeuntem cum adultero: Nam si vir hoc deprehenderit, & adulteriũ testibus argui potest, faceret eam lapidari, vt patet Leuit. cap. 20. nec erit expediens ista purgatio, habet tamen ista B locum in defectum aliarum probationum.

In quo sciendum, quod quando vir erat concitatus spiritu zelotypiæ super vxorem, dicebat ei, quod subiret hanc purgationem, & tenebatur ad subeundum, quod si femina recusaret, monebat eam coram iudicibus, quæ si ibi etiam recusaret, habebatur tanquam conuicta de crimine: ideo mulieres quibus indicebatur talis purgatio, subibant hanc purgationem.

Sed latet adulterium.

Si vir admonuerit vxorem subire istam purgationem coram iudicibus, & recusaret, habebatur tanquam conuicta. Et quid dicant Iudæi quando vir inuenit feminam coeuntem cum alio.

Quæst. XIX.

C Hoc potest referri ad superiora, vel ad inferiora. Primo modo est sensus, quod vir non potuit deprehendere vxorem, idest, non potuit eam reperire cum adultero, commiscentem; sed latet adulterium, idest, latet ipsum virum; quia solum præsumit nihil sciens.

Alio modo potest referri ad inferiora, cum dicatur testibus argui non potest, scilicet, quod adulterium latet, idest, non est manifestum, ad hoc, quod vir possit illud probare in iudicio, quamquam ipse viderit vxorem adulterantem, & hoc erat, quia non poterat argui testibus, idest probari. Sed primus sensus melior est: Nam aliter non conueniret ista litera superiori, scilicet, & hoc maritus deprehendere non quiuerit. debent ergo referri ad idem. Sed illa prima pars intelligitur, quando vir non potuit deprehendere vxorem cum adultero fornicantem, ergo etiam D ista aduersatiua, scilicet sed latet adulterium, debet referri ad idem, ita quòd adulterium lateat virum. Item, patet hoc ex eis quæ sequuntur: quia dicitur, quòd non est inuẽta in stupro, sed spiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem suam: si ergo non est inuenta vxor coiens cum altero, adulterium adhuc latet uiro, & sic debet intelligi ista particula de viro, & non de iudicibus, scilicet, quod lateat iudices, & tamen ad hoc, quod ista purgatio non indicatur, sed habeatur alterum remedium, scilicet, ut uxor lapidetur, non solum requiritur, quòd ipse deprehenderit eã coeuntem cum adultero, sed etiam quòd hoc probari possit testibus, quia non credetur viro contra uxorem; sufficiebat tamen, quòd testibus probari posset, dato, quod uir non cognouisset adulterium, sed suspicaretur.

Hebræi dicunt, quod differentia esset, quando uir inueE niebat uxorem coeuntem cum altero, & non poterat probare testibus, vel si posset probari: nam si posset probari, lapidabatur, vt patet Leuit. c. 20. & Ioan. 8. capite. Si autem uir reperisset eam fornicantem, & testibus conuincere nõ posset, dicunt, quòd non poterat lapidari, sed abiiciebat eã uir a se, & lucrabatur dotem, poteratque superducere aliam uxorem.

Sed hoc, quod dicitur non stat: Nam quòd uir posset a se repellere uxorem per libellum repudii, secundum legẽ ueteris testamenti, etiam sine aliqua præsumptione, satis manifestum est. Quod tamen ipse lucraretur dotem, si vidisset uxorem fornicari, etiam si hoc probare nõ posset falsum est: nam tunc quilibet repudians uxorem lucraretur dotem, obiiciens ei, quod fuerat fornicata, cum nõ requireretur probatio huius obiectionis,

Dicendum ergo, quod si vir vidisset vxorem fornicari, & posset probari testibus, habebat remedium legis, quod accusaret eam de adulterio, & lapidaretur. Si tamen non conuinceretur testibus, siue vir vidisset eam fornicatem, siue non: non habebat aliud remedium, nisi quod vel repudiaret eam simpliciter non obiecto aliquo crimine, vel quod faceret eam subire hanc purgationem.

Et testibus argui non potest.] Ista est secunda particula, quæ requiritur ad hoc quod lex ista non habeat locu, vel saltem non sit necessaria, scilicet, si testibus argui non possit. Nam dato, quod non lateat adulterium ipsum virum, sed vidit, si tamen testibus nõ conuinci potest vxor, lex ista adhuc erit necessaria; e contrario tamen esse potest, scilicet, quod vir non vidit fornicantem vxorem, & tamen potest probari testibus, tunc subiiciet hoc, vt patiatur pœnam legis de adulteris.

Purgatio de adultera non dabatur, nisi in adultera occulta. Tamen aliquando Iudæi nolebant accusare feminas de adulterio, ne si deficerent in probatione, punirentur. Quæst. XX.

SCiendum tamē, quod quamquam non esset necessaria ista lex de indicenda purgatione quando adulterium poterat testibus probari, tamen si vir vellet cogere vxorē ad subeundum hanc purgationem cogebat, & hoc poterat esse, quia vir volebat concludere clarius contra vxorem. Si enim testibus probaret, fortè dici posset, quod testes erant corrupti precio, & sic esset aliqualiter obscura probatio, cum autem per hanc purgationem coram Deo factam conuinceretur adulterium, erat manifestior probatio: quia Deus mentiri non potest. Si tamen esset adulterium vxoris notorium, & vir, vellet facere eam subire hanc purgationem, non permitterent iudices, quia in hoc videbatur contemni lex a Deo data, quæ solum fuerat posita ad hoc, quod manifestarentur occulta; indicere ergo illam ad ea quæ notoria erāt contēptus erat, & non permitterent iudices, nisi q vel accusaret, vel relinqueret. Aliquando tamen viri habentes probationes de adulterio vxoris, non accusabant eas: quia nisi essent probationes multū lucidæ, non condēnaretur vxor, & tūc vir deficiēs in probatione criminis, condēnaretur: quia in criminalibus qui accusat, debet se inscribere, & non solum secundum leges humanas, sed etiam secūdū legem Diuinā criminaliter accusans si in probatione deficiat condemnatur, vt patet Deuteron. 22. cap. de illo qui accusauit vxorem suam, dicens non inueni eam virginem. Nam si probasset puella se esse virginem per vestimentum, quod expandebant parentes puellæ coram iudicibus, flagellabatur vir accusans, & condemnabatur ad quinquaginta siclos patri puellæ, & etiam, quòd nonquam posset eam repudiare in æternum. Non confidentes ergo viri probationibus suis, faciebant aliquando subire vxores hanc purgationem.

Quia non est inuenta in stupro.] Istud ponitur tanquam declaratiuum superiorum, scilicet quòd non cognoscebat vir adulterium, nec poterat probari testibus, quia non fuerat inuenta femina cum adultero. & dicitur, quia non est inuenta in stupro accipiendo stuprum largè. Nam propriè stuprum est defloratio uirginum, ista tamen quæ hic cogitur subire purgationem hanc, non est virgo, quia vxor est, & tradita viro. Sed tunc nulla femina uirgo est, vel saltem non præsumitur, accipitur ergo hic stuprum largè pro adulterio.

An possit aliquis sponsus cogere sponsam nondum traditam, ad istam purgationem. Et quod ipse sponsus habebat meliores probationes quam purgatio zelotypiæ. Quæst. XXI.

SEd forte aliquis dicet, quòd possit accipi propriè, vt si aliquis habens sponsam nondum sibi traditam, concitetur contra eam spiritu zelotypiæ, poterat facere illam subire hanc probationem?

Respondendum est non posse stare: Nam si uir nondum accepta vxore hoc contra eam præsumat, haber aliud

F conuenientius remedium, scilicet, quòd accipiat eam, & si inuenerit virginem satis probatum est, quod præsumptio erat falsa: si autem non inuenerit virginem poterit accusare de adulterio, & non tenetur probare, sed solum puella ipsa debet probare se fuisse virginem, demonstrādo signa virginitatis in vestimento, vt patet Deuteronom. 22. cap. liem, non poterat hoc stare, quia ista purgatio inducta erat in defectum aliarum probationum, quod tamen puella desponsata, est nondum tradita viro, satis clare potest probari, an fuerit adulterata: nam præter modum probationis qui est, quando vir cognoscit ea relictis signis in uestimento, ut supra dictum est, erat alius modus, scilicet, q matronæ inquirerent virginitatem puellæ per tactum, & visum, & tunc si probaretur non esse virginem, conuinceretur rea criminis, & lapidaretur. Si autem reperiretur uir

G go, manifestè erat suspicio falsa.

Secundum leges Diuinam puella quæ prima nocte non cognoscebatur virgo, lapidabatur. Quæst. XXII.

SEd dicet aliquis, quòd non erat ista conueniens probatio: quia dato, q puella desponsata non reperiretur virgo, poterat obiicere se fuisse defloratam antequā acciperetur in sponsam, & sic non teneretur ad legem uiri, nec ille coitus uocaretur adulterinus.

Sed respondendum est hoc tenere secundum leges humanas, & est ualde rationabile: tamen secundum legē Diuinam datam Hebræis secus est, quia si puella non reperi-

H retur uirgo cū primo cognosceretur à uiro suo, lapidabatur, siue fuisset cognita, siue fuisset deflorata postquā desponsata fuerat, siue ante, ut patet Deut. c. 22. & hoc erat, quia qn puellæ accipiebantur in sponsas tanq uirgines sumebantur, nisi exprimerent se non esse virgines. Si ergo puella deflorata ante desponsationem subticeret se esse defloratam, & acciperetur tanquam uirgo, tenebatur postea rea tanquam si deflorata fuisset post desponsatione: debebat enim à principio declarare se fuisse defloratam, & sic semper tenebit modus supra positus in desponsatis mulieribus, & non erit necessaria ista purgatio.

Quid faciendum erat quando aliquis acciperet puellam traditam alteri, aut defloratam. Et zelotypia quare dicatur spiritus zelotypiæ. Quæst. XXIII.

I SEd adhuc inquiretur, quid faciendum esset quando aliquis acciperet in sponsam eam, quæ fuerat tradita alteri uiro, vel puellam quæ confitebatur se fuisse defloratam? Nam tunc si antequam traduceretur a viro est suspicio de ipsa non posset vir probare contra ipsam per modum supra positum, sed videbatur necessarium esse, quòd haberet locum ista lex.

Respōdendum est, q in hoc casu habebat vir remediū per repudiationem, vel quod acciperet eam semel in vxorem, & postea cogeret subire hanc purgationem, & tunc manifestaretur non solum adulterium patratum post desponsationem, sed ante traductionem.

Si spiritus zelotypiæ concitauerit virū] Vocatur spiritus zelotypiæ ipsa zelotypia, siue præsumptio concepta de maleficio vxoris. Et vocatur spiritus, quia secundum com-

K munem locutionem Sacræ Scripturæ omne principium actiuum, & motiuum, vel impulsiuum dicitur spiritus. Nā spiritus propriè sumptus, est flatus ventorum, a spirando dictus, idest a flando, iuxta illud, spiritus procellarum quæ faciunt verbum eius, idest flatus ventorum, vt patet Psalmo 148. Genes. cap. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas, idest, ventus missus a Deo, & ab hoc anima nostra vocatur spiritus, quia ipsa est principium totius motus, & operationis nostræ; vel verius secundum modum vulgarem, quo creditur aerem inspiratum, & respiratum esse animam nostram. Ex hoc etiam omnia principia operandi, & mouendi, quæ habent aliquam impulsionem vocantur spiritus. De zelotypia autem sic est, quòd ipsa est quædam præsumptio, vel instinctus cordis nostri, quo concitamur contra vxores in malum. Ideo spiritus vocatur, & sic quilibet

libet inſtinctus dicitur ſpiritus, ſicut dicimus qui ſpiritu Dei aguntur non ſunt ſub lege, ideſt, qui mouentur inſtinctu Diuino. Dicitur autem zelotypia, quaſi figura zeli: nã zelus zeli, & typus eſt figura, quia ille qui hanc ſuſpicionem habet, figuram habet zeli. Dicitur autem zelus amor priuatus, nolens habere conſortium in amato, & iſte debet eſſe in omnibus coniugatis, alioquin agerent cõtra legem matrimonii, ſi aliter facerent, vel fieri conſentirent. Vocatur tamen zelotypia non in omni qui habet zelum, ſed ſolum in eo qui habet ſuſpicionem de violato fœdere. Dicuntur tamen iſti zelotypi, ideſt, habentes figuram zeli, quoniam qui talia ſuſpicantur de vxore videntur amare, & ob hoc nolunt vxores aliis commiſceri. Non tamen ſemper eſt zelotypia ex amore magno, quia frequenter qui minus diligunt, magis in ſuſpicionem concitantur, ſed iſta zelotypia ex multis aliis cauſis prouenit, de quibus nihil ad nos.

Concitauerit virum contra vxorem ſuam.] Dicitur uir concitatus, quando vehementer incitatur ad credendum, quód vxor commiſerit adulterium.

Quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur.] Ponit hoc ſub diſiunctione, quia non conſtat de veritate quando inquiritur iſta purgatio, & dicitur, vel polluta eſt, ideſt, quód commiſit crimen. Eſt enim generale in omni crimine, quod peccans polluatur, quia peccata ſunt quædam ſordes animæ. In fornicatione tamen magis proprie eſt pollutio, quia eſt ſecundum utrunque.

Licet ois peccans polluatur, magis tamẽ ſs fornicatiõe.

Ideo dicit Apoſtolus, quod qui fornicatur in carnem ſuam peccat, ideſt, cætera peccata ſunt pollutiones animę, fornicatio autem etiam pollutio corporis eſt. Dicitur mulier appeti falſa ſuſpicione, ideſt, inquietari, uel impugnari, quoniam vir moleſtus eſt ei propter hanc ſuſpicionem.

Adducet eam ad Sacerdotem.] Scilicet ad experiendũ, an ſuſpicio vera ſit.

Alia purgatio ſuſpicionis non tantum vulgaris, vt prima, propter duo. Et modus ſimilis in probatione periurij. Et iudæus committens periurium coram Altari, moriebatur, vel eueniebat ei aliqua magna pœna, ita eſt qui iurat nunc ſuper Altare Beati Petri Romæ.

Quæſt. XXIV.

ET iſta eſt purgatio vulgaris, ſicut in ferro, uel aqua, aut cæteris generibus, quamquam iſta non eſt ita propriè vulgaris, propter duo. Primo, quia a Deo habuit ortũ, & non ab hominibus, ſicut cæteræ vulgaris.

Secundo, quia in aliis vulgaribus, ex ipſa natura rei uidetur manifeſtari delictum. Nam qui ſubit illas probationes, non poſſet euadere, niſi miraculosè, ſicut in ferro candenti, aut aqua feruenti, vel ſimilibus. In hoc autem non erat tale: quia dato, quod mulier biberet iſtas aquas quę ei dabantur, tamen non ſequebatur naturaliter id periculũ, etiam ſi mulier peccaſſet, ſicut in purgationibus vulgaribus. Vocatur tamen aliquo modo vulgaris, quia inquiritur ueritas rei non modo iuridico per probationes, ſed per quædam alia experimenta.

Similis autẽ modus purgationis eſt, ſi fortè aliqua Eccleſia, vel locus ſit, in quo qui periurium fecerit, moreretur immediatè, vel poſt aliquod tempus certum, aut accideret ei aliqua manifeſta infortunia, ſi voluerit aliquis alterum cogere ſubire purgationem hanc, ſcilicet, quod ibi iuret, vt ſic pateat veritas, probatio vulgaris eſt, ideo talis illicita eſt, & qui alterum ad hoc cogit, ſiue iudex ſit, ſiue pars, peccat. Conſentiebatur tamen in Veteri Teſtamento in tali purgatione, non ſolum quæ habetur hic quantũ ad zelotypiam, ſed etiam quantum ad iuramentum. Nã ſi aliquis Hebræus iuraſſet in templo coram Altari Domini, committens periurium moriebatur, vel illi eueniebat aliqua magna pęna, vt patet 3. Regum, capite octauo, in oratione Salomonis cum dicitur. Si peccauerit homo in proximum ſuum, & habuerit aliquod iuramentũ, quo teneatur aſtrictus, & venerit propter iuramentum coram Altari tuo, in domum tuam, tu exaudies de cęlo, & facies, & iudicabis ſeruos tuos condemnans impium, & reddens viam ſuam ſuper caput eius.

Nunc autem non ſunt tales probationes, quia omnia iſta permittebantur in Veteri Teſtamento propter imperfectionem Iudæorum. Quamquam ergo nunc ſint aliquæ Eccleſiæ, vel loca in quibus falsè iurantes mortem incurrerent, & hoc nobis cognitum ſit, non debemus viris ad hanc experientiam: illicitum enim eſt. Dicitur autẽ hic, quod vir adducebat fęminam ad ſacerdotẽ, quia cogebatur ipſa venire, & ſi nollet admonita a viro, iudices compellebat eã ſubire purgationẽ, vel haberi pro cõuicta de crimine, de quo erat ſuſpicio; & dicitur ad ſacerdotem, ideſt, ad quemcuque ſacerdotẽ: poterat enim iſtam purgationem facere quilibet, quia non erat aliquod miniſterium pertinens ſpecialiter, ad Sacerdotem magnum.

Et offerret oblationem pro illa.] Adducebat enim vir vxorem ſuam ad Sacerdotem ad oſtium Tabernaculi intra atrium & ibi offerebat, quod ſequitur. & dicitur oblatio pro illa ideſt, muliere, non vt Deus miſereatur illius, ſed vt demonſtret, an fornicata fuerit, vel non.

Decimam partem ſati farinæ.] Iſta eſt menſura farinæ quæ offerebatur, ſcilicet, quod portaretur farina nondum cocta, nec aſperſa oleo, vel aqua, & ſic poneretur ſuper manus mulieris, vt infra ſequitur.

Dicitur decima pars Sati, quia Satum ſignificat hic mẽſuram, ſicut dicimus Gomor, vel Ephi. Et fortè diceretur, quod hic dicatur decima pars ideſt, decima pars Ephi, quoniam Ephi eſt menſura magna, & diuiditur in decem partes, quarũ quælibet vocatur Gomor, vel decima Ephi. vt patet Exodi 16. capite. & ſic poteſt hic accipi, quod Satum ſignificet Ephi, & tunc erit ſenſus, quod portabat vir oblationem pro vxore ſua decimam partem Sati, ideſt, decimã partem Ephi, ſcilicet vnum Gomor. Aliquando tamen accipitur Satum pro minori menſura, vt patet Geneſ. 18. capite. cum dixit Abraham ad Saram accelera fac tria Sata ſimilæ, & commiſce, & fac ſubcinericios panes. Ibi enim non poterat accipi Satum pro menſura quæ dicitur Ephi, quia non iuberet Abraham tria Sata, ideſt, tria Ephi commiſceri pro inuitatis, cum ſolum veniſſent ad eum tres viri, vt patet ibidem. Item, quia dixit Abraham accelera tria Sata commiſce, ſed ſi deberet Sara commiſcere tria Ephi, & facere inde panes ſubcinericios, non poterat accelerare, ideſt breuiter facere. Item quia dicitur fac ſubcinericios panes. in quo videbatur, q̃d tota farina triũ totũ eſſet ad formandum panes ſubcinericios. Si igitur eſſent tria Sata, tria Ephi eſſent triginta Gomor, quia quodlibet Ephi continebat decem Gomor, vt patet Exodi 16. capite, & vnum Gomor ſufficiebat tota die vni homini ad cibum, quia tantum accipiebat quilibet de Manna, vt patet Exodi 16. capite. Commiſcendo ergo tria Sata ſimilę commiſcebatur cibus pro triginta hominibus pro tota die pro mane, & veſpere. tamen Abraham iuſſit fieri cibos pro tribus viris venientibus ad eum, ergo non iubebat tria Sata, ideſt, tria Ephi commiſceri. Accipitur ergo ibi Satum pro minori menſura, hic autem rationabiliter dicitur, quod vnum Satum eſſet vnum Ephi, cum iubeatur ſolum decima pars illius offerri.

Satum ſignificat menſurã.

Farinæ hordeaceæ.] Iſta farina quæ hic offerebatur nõ erat de tritico ſed hordeo, quod eſt contra communem legem aliorum ſacrificiorum. Nam quandocunque offerretur aliquod ſacrificium, in libamentis eius ponebatur ſimila, quæ eſt farina delicatiſſima triticea, vt patet infra 15. capite. Si aliquis de pauperibus vellet per ſe offerre ſannã, ſemper offerebat ſimilam, de hordeo autem nihil, vt patet Leuitici cap. 2. Hic tamen iubetur farina hordeacea offerri, quia alia ſacrificia erant pro cauſa honeſta, iſtud autem pro cauſa vili. Et ponebatur hordeum, quia hordeum eſt cibus beſtiarum. Sic autem inquirebatur hic crimen beſtiale, ſcilicet, an femina ſequens deſideria beſtialia, declinaſſet ad alium virum.

Quare hordeum ponebatur in tali probatione adulteræ.

Non fundet ſuper eam oleum.] Etiam hoc eſt contra legem aliarum oblationum, quia ſemper ponebatur cum ſimila oblata oleum ad commiſcendum eam, vt patet Leuitici capite 2. & infra 15. cap. hic autem non ponitur. Cauſa eſt, quia oleum ſignat miſericordiam, quæ non inquiritur in hoc ſacrificio, ſed zelotypia, ſcilicet vtrum fuerit mulier fornicata ad puniendum eam. Vel quia oleum eſt fomentum luminis, adulterium autem in abſcondito tenebrarum perpetratur: Oculus enim adulteri diligit caliginem,

nem, vt patet Iob 24. capite. [Nec ponet tus.] Etiam hoc vetatur hic, quia quandocunque fiebat aliqua oblatio offerebatur farina cum illa, si esset oblatio animalis. Erat autem farina libamentum, & cum farina oleum, tus, & vinum, & Sal, vt patet Leuitici cap. 2. & infra cap 15. Et idē fiebat quando non offerebatur sacrificium de animali, sed offerebatur per se farina, quoniam omnia ista veniebant cum illa, & ideo, quia iubendo, quod offerretur farina, intelligerentur omnia ista, expressum est, quod non offerretur tus, vel oleum. De tus causa specialis est, quia tus significat deuotionem, vel incensionem mentis in Deum, iuxta illud Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo; hic autem non fiebat sacrificium pro deuotione, sed pro suspicione. Item, quia tus fragrātiam denotat bonę famæ; hoc autem sacrificium pro infamatione fit.

Quare tus non offeratur

Quia sacrificiū zelotypia est.] Hic redditur causa quare non offeratur tus, nec oleum in hoc sacrificio, sicut in alijs, quia istud non erat ad id ad quod alia, scilicet ad laudandum Deum, sed ad inuestigādum adulterium, & hoc est esse pro zelotypia, idest, pro suspicione, quam habet vir de femina, quòd alteri viro commisceatur.

Et oblatio inuestigans adulterium.] Idem est, quod superius, scilicet sacrificium zelotypiæ, quia offerret pro suspicione quam habet de vxore, quod est offerre pro zelotypia, vel offerre ad inuestigandum adulterium idem est. Non dicitur inuestigare adulterium, quod sit, sed inuestigare, an sit: Nam cum ista fiunt, dubium est an fuerit adulterium perpetratum. De ista oblatione dicēdum est, quod sola farina ordeacea offerebatur, & cum ea sal, quia omnia alia libamenta fuerunt prohibita, scilicet oleum, & tus, & etiam vinum, quod erat aliud libamentum non offerebatur: quia solum offerebatur cum sacrificio carnium, vt patet infra cap. 15. De sale autem non fuit facta prohibitio. Ideo debebat offerri, potissimè, quia Deus dixerat: In omni sacrificio offeres sal. Et iterum, quicquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo.

Modus probandi adulteram.

Vocatur autem ista farina oblata sacrificium, qui offerebatur coram Domino. Nam cum mulier portasset istam farinam cum sale, sacerdos tollebat vnum pugillum de illa, & ponebat ad cremandum super Altare, eleuans prius coram Domino. Deinde reliquum ponet in vase super manus mulieris, dum Sacerdos dicit ei verba maledictionis: tenebitq; ipsa farinam in manibus. Cum vero Sacerdos cōpleuerit verba maledictionis, tollet de manu eius farinā, & dabit ei potandas aquas amarissimas, postea autem eleuabit partem residuam farinæ coram Domino, & cedet in ius Sacerdotum, de hoc patet hic.

Offeret igitur eam Sacerdos, & statuet coram Domino.] Cum vir duceret vxorem suam in atrium Tabernaculi ad Sacerdotem, ipse accipiebat eam, & faciebat accedere ad ostium Tabernaculi iuxta Altare holocaustorum, & in hoc dicebatur eam offerre, & statuere, idest, præsentare coram Domino, tanquam si Deus esset aliquis vir manens intra Tabernaculum, & applicando ad ostium Tabernaculi aliquid applicaretur coram Deo. [illegible]ebat autem ista applicatio, quia illa mulier offerebatur specialiter Deo, vt declararet veritatem suam specialiter super illam; vel offerebatur, vt aliqui dicunt, ad hoc, quòd mulier timore ducta cum videret se adduci a Sacerdote confiteretur peccatum suum, ut non fieret ista examinatio. Sed primum est conuenientius dictum.

Non enim est verisimile, quod mulier timore ducta cōfiteretur peccatum, quia nihil peius sibi esse poterat, quam cum confiteretur; nam si confiteretur adulterium, lapidabatur immediate: hic autem quamquam esset rea sceleris, nō immediatè peribat, neç erat mors ita duræ: magis ergo hanc vellet subire, quam alteram, quę inferenda erat si confiteretur.

Si mulier coram Sacerdote manifestarés se peccauisse, an deberet ei infligi pœna per iudices. prius quam subiret istam purgationem. Et quod mulier poterat subire pluries hanc purgationem, si pluries esset suspecta.

Quæst. XXV.

Aliquis quæret circa hoc, si talis mulier ducta coram sacerdote manifestaretur peccauisse, an deberet ei

F infligi pęna aliqua per iudices? Ratio dubij huius est: quia si de crimine adulterij pateret ante purgationem istā, mulier lapidabatur. vt patet Leuit. c. 20. Si ergo hoc modo patuerit, videtur etiam punienda.

Aliquis respondebit, quod quamquam manifestetur crimen mulieris hoc modo, non poterit sibi infligi pœna per iudices, quia duplex forum est, scilicet litigiosum & conscientiæ, vel diuinum: in foro autem conscientiæ, sicut in confessione quamquam crimina manifestentur non datur eadem pœna, quæ in iudicio sæculari, ita hic aliud iudiciū erat cum agebatur corā iudicibus, & aliud cum agebatur coram Deo, ergo si claruerit crimen in iudicio corā Deo, non est danda pœna sæcularis.

Respondendum est, quod postquam semel mulier præsentabatur ante sacerdotem, vt subiret hanc purgationem,

G iudices non poterant ei aliquam pœnam imponere, non quidem propter diuersitatem fori, quia non est talis diuersitas hic, sicut in foro conscientiæ, & litigioso. Nam forum conscientiæ & litigiosum sunt diuersa, nec introducitur vnum propter alterum. Ista tamen purgatio, quæ fiebat coram Deo, non erat distincta totaliter a foro litigioso, sed erat tanquam quædam pars eius, eo quod solum erat introducta in defectum fori purè litigiosi, scilicet quod quando vir non poterat probare adulterium testibus, recurrebat ad aliud genus probationis, scilicet ad istam purgationem: non est autem sic de foro pęnitentiali: quia non est propter defectum probationum, sed propter alteram rationem. Item, in purgatione ista litigium est, quia femina compulsa ducitur a viro suo ad subeundam eam. In fo-

H ro tamen pęnitentiali, nemo dicitur compulsus ab aliquo accusatore, vt confiteatur. Ideo propter hoc non tollitur quin de criminibus illis, quæ hoc iudicio manifestantur, daretur pœna a iudicibus, sed propter alterū, scilicet quod postquam aliqua mulier subijciebat se huic purgationi, siue rea esset, siue innocens, Deus dabat pœnam condignā, vel absolutionem. Ideo non erat conueniens, quod iudices adderent alias pœnas, immo non poterat esse, quia quando mulier subibat hanc purgationem, non patebat immediate, an peccauisset, vel esset innocens, sed post aliqua tēpora, & tunc si innocens esset, faciebat liberos, & erat valde fęcunda; si autem rea, putrescebat venter eius, & moriebatur. Erat autem crimen incognitum quousque putresceret venter mulieris, sed cum putrescebat ipsa moriebatur. ergo iam non poterant iudices ei imponere aliquā pœnam, & sic mulier quæ semel subibat istam purgatio-

I nem, non poterat puniri a iudicibus. Ideo dato quod vir eius offerret se probaturum crimina mulieris, non admitteretur postquam subijsset hanc purgationem, quia certior probatio est, quæ fit per Deum, quam quæ per testes, cum testes aliquando corrupti, falsa dicant: Deus autem nunquam errat; Ideo si illa rea esset Deus puniret eam, vel absolueret si innocens; vnde non recipiebatur alia probatio, quod verum est quantum ad illa crimina, quæ diceretur mulier perpetrasse antequam subiret purgationem illam: secus autem si obijcerentur alia posterius commissa. nam tunc alia erat facienda probatio: nam si antequam mulier subiret hanc purgationem, non peccasset, & post purgationem peccaret, ante tempus illud, quo solet apparere pęna mulierum peccantium, non puniret illam Deus, quia non poterat cadere purgatio præterita super ea quæ futura erant.

K Item considerandum est, quod postquam aliqua mulier subibat semel illam purgationem, poterat etiam iterū subire. Nam quoties vir conciperet de ea spiritum zelotypiæ, tenebatur subire hanc purgationem; quod patet: quia ista lex est ad declarandam veritatem & falsitatem zelotypię, & non ponitur certus numerus quoties fieri debeat. ergo semper fiet quandocunque veniret zelotypia. Item fuit data ista lex in remedium ne viri concepta suspicione de vxoribus occiderent eas, cum non cognoscerent veritatem, sed hoc fieret quandocunq; zelotypia veniret, si subtraheretur ista probatio; ergo quotiescunque veniret, cogebatur femina ad arbitrium viri subire eam. Item sciēdum est, quod quando mulier subibat hanc purgationem, non puniebatur a Deo pro quocunque delicto facto in coitu, sed solum pro eo quod commisisset in potestate viri illius:

nam

nam si sub alio viro fornicata esset, aut antequam haberet aliquem virum, postquam vero suscepisset hunc, nihil deliquisset, non mostraret Deus pœnam super eam, ac si nunquam peccasset.

Assumetque aquam sanctam.] Istæ sunt cæremoniæ quas facit sacerdos ad purgationem feminæ, scilicet quod primo accipiat aquam in vase, vt maledicat illam, & det potum feminæ.

Quare dicatur sancta ista aqua quam mulier bibebat. Et quare vocabatur aqua amarissima.
Quæst. XXVI.

VOcatur autem hic aqua sancta quæ secundum Rabbi Sal. erat de aqua sacrificiorum, scilicet de illa, quæ erat in labro æneo in Atrio Tabernaculi, in quo lauabantur sacerdotes, & vocabatur sancta, quia erat ad vsus sacros: Vel secundum Iosephum, & historiam scholasticam vocabatur sancta, quia in ea diluebatur nomen Dei tetragrammaton, & sanctificabatur aqua ex eo.

Sed obijcietur cōtra hoc, quia infra dicitur: ipse autem tenebit aquas amarissimas, & intelligitur de ista aqua, quæ vocatur hic sancta, ergo non debet sic vocari.

Respondendum est, quod aqua ista vocatur sancta ex ratione superiori, scilicet quia est ad vsus sacros. Vocatur autem amarissima, quia multæ maledictiones in ea positæ sunt, vt patet infra: vel quia causabat amaritudinem in muliere bibente, scilicet quod si rea esset, putresceret femur eius.

In vase fictili.] Idest in vase terreo: dicuntur autem vasa fictilia, a fingendo, quia manibus finguntur, quod est opus figulorum. Vasa autem metallina, lignea, aut lapidea non sic finguntur, sed per dolationem, vel sculpturam, aut conflationem figuram suscipiunt. Et dicitur in vase fictili: nam nisi hoc exprimeretur intelligeretur, quod deberet poni in vase aureo: fiebant namque ministrationes sanctæ in vasis aureis, quia omnia vasa mensæ propositionis erant ex auro purissimo, scilicet phialæ, cyathi, mortariola, acetabula, vt patet Exod. 25 cap. Expressit tamen Deus, quod fieret in vase fictili, & hoc ad vituperium criminis adulterij, de quo arguitur. Vnde omnia quæ hic fiunt, ponuntur in quadam vilipensione, scilicet vt fieret sacrificium de farina hordeacea, & quod non poneretur ibi oleum, nec tus, sic etiam de aqua, quod esset in vase fictili, & quod poneretur in ea puluis.

Quidam Iudæi dicunt, quod ideo ponebatur aqua in vase fictili, quia adultera plus alienum quàm virum suum diligens adultero in argenteo vase potum tribuit, viro autem suo in fictili.

Quare ponebatur in aqua puluis.

Et pauxillum terræ de pauimento Tabernaculi mittet in eam.] Idest, etiam sacerdos ponet modicum de puluere in aqua illa, quod fit, vt potus iste horridior sit, quia ex vili causa accusatur, & hoc crimen turpe est, & vile, sicut puluis pedibus calcatus. vnde dicitur Ecclesiast. cap. 9. mulier fornicaria, quasi lutum conculcabitur. & dicitur de puluere Tabernaculi, idest, Sanctuarii, scilicet atrii, quia quando sacerdos ista facit, est in atrio ante ostium Tabernaculi.

Cumque steterit mulier in conspectu Domini.] dicitur stare mulier in conspectu Domini, quando stat apud ostiū Tabernaculi, quia Deus dicitur esse in Tabernaculo. Et sic ponitur istud hic per recapitulationem: quia prius fiebat hoc, scilicet quod mulier nudaret caput, quàm quod assumeret sacerdos aquam, vel faceret aliquid alterum, quia immediatè vt staret mulier in ostio Tabernaculi fieri debebant hæc.

Discooperiet caput eius.] Idest, tollet ei omnia ornamēta capitis relinquens illud nudum, quod fit ad vilipensionem, sicut omnia quæ sunt in hac purgatione.

Aliqui dicunt hoc fieri, vt mulier magis timeat, & erubescens confiteatur. Sed non stat, vt supra fuit declaratū. Dicunt autem aliqui hoc fieri, quia ipsa vt adultero placeret, caput ornabat operiens ignominiam suam: nunc versa vice eius confusio reuelatur.

Et ponet super manus illius sacrificium recordationis.] Iste qui ponebat erat sacerdos, & ponebat super manus

A mulieris: sacrificium autem quod ponebat, erat farina hordeacea, quam obtulerat vir pro muliere, & de illa sacerdos acceperat pugillum ad cremādum super altare: reliquum vero in aliquo vase ponebat super manum mulieris, quæ tenebat illud, dum sacerdos maledictiones poneret super aquas bibendas a muliere.

Sacrificium recordationis.] Vocatur sacrificium farina hordeacea, quia de illa cremabatur pars super altare; & dicitur sacrificium recordationis, quia ponebatur ad recordationem præteriti criminis, scilicet, vt Deus recordaretur illius criminis ad ponendam pœnam pro eo.

Et oblationem zelotypiæ.] Ponitur, &, pro idest, quia non erat ista oblatio zelotypiæ distincta a sacrificio recordationis. Sed dicitur ad recordationem, propter causam prædictam. & dicitur oblatio zelotypiæ, quia erat ad

B inuestigandam veritatem, vel falsitatem suspicionis conceptæ de muliere, quæ vocatur zelotypia: nam quocunque modo eueniret ex hac purgatione mitigabatur zelotypia, & pacificabatur vir. Nam si mulier esset immaculata, apparebat & cessabat præsumptio. Si autem esset culpabilis puniebatur a Deo, & cessabat præsumptio, quia iā erat manifesta veritas.

Ipse autem tenebit aquas amarissimas.] Scilicet sacerdos tenebit manibus suis in vase fictili aquas, dum ipsa mulier tenet oblationem. & hoc vt maledicat eis: vocantur autem hic aquæ amarissimæ, quæ supra vocabatur aqua sancta, & hoc quia maledictiones erant positæ in illa; Vel vocatur amarissima, quia amaricaret mulieri si culpabilis esset. Vnde in Hebræo non dicitur aquas amarissimas, sed amaricantes.

C In quibus cum execratione maledicta congessit.] Dicebantur congeri, idest, congregari maledicta, scilicet maledictiones super aquas, quia sacerdos proferebat multas maledictiones super eas.

Quæ maledictiones erant illæ quas sacerdos proferebat super aquas, & super feminam.
Quæst. XXVII.

DE istis maledictionibus est dubium, an sint illæ, quæ infra habentur, scilicet: Det te Dominus in maledictionem, &c. vel sint aliquæ aliæ.

Videtur quibusdam esse has, eo quod non exprimantur aliæ quàm quæ habentur infra. Sed dicendum est, non esse illas, quia istæ maledictiones referuntur ad feminam, & nullo modo ad aquas, scilicet: Det te Dominus in ma-

D ledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, &c. nihil tamen ad aquas referri potest, ergo aliæ maledictiones erant quæ congerebantur in aquas. Item quia in maledictionibus istis dicitur ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur. ergo necesse est iam aquas maledictas fuisse, quando proferebantur istæ maledictiones ad feminam.

Dicendum ergo alias maledictiones poni super feminam, & alias super aquam: hic autem solum ponitur de maledictionibus quæ sunt super feminam. Quæ autem sint maledictiones super aquam, non patet hic, sed videtur quibusdam, quod sint in solo nomine Domini tetragrammaton, diluendo in aquis, scilicet quod acciperetur aliqua cartula, in qua scriberetur istud nomen, & tunc literæ re-

E center scriptæ diluerentur in aquis digito. De hoc autem, an fieret, nihil differt: tamen qualitercunque sit, non potest poni hic esse maledictio, de qua hic dicitur. Nam habetur in litera in quas maledicta congessit, i. congregauit: si tamen solum dilueretur nomen Domini in aquis, non erat ibi aliqua congestio, quia non congregabatur vnum alteri. sed dicuntur congesta maledicta, quando sacerdos in voce sua addit vnam maledictionem alteri. Item patet hoc, quia dicitur, in quibus cum execratione maledicta congessit: diluere tamen nomen Domini in aquis, non est congerere maledicta cum execratione.

Dicendum ergo, quod maledictiones positæ super aquas, dicuntur esse aliqua verba prolata a sacerdote super aquam, vt noceat mulieri, & dicuntur ista maledicta congesta cum execratione, idest, cum imprecatione alicuius

mali

mali venturi super feminam, si fecisset malum, vt si dicatur aqua maledicta sis in nomine Domini, & si mulier ista peccauit, ingrediaris vterum eius, & dirumpas, atque putrescere facias femur.

Adiurabitque eam, & dicet.] Postquam sacerdos malediceret aquas adiurabat feminam, idest, proponebat ei ista verba in modum execrationis: & non in modum iuramenti, quamquam aliquo modo pertinent ista ad ceremonias iuramenti. nam cum aliquis iurauit de veritate dicenda, subiungitur: si sic feceris, Deus prosperet actus tuos, alioquin pereas & talia sunt ista verba maledictionis, ideo vocatur adiuratio.

Si non dormiuit vir alienus tecum.] Intelligitur hoc postquam fuit suscepta in vxorem ab isto viro. Nam si ante fuisset cognita ab alio, vel ab aliis viris non suis, non nocebant ei aquæ istæ, quia non erat tunc mulier alligata legi viri huius, qui cogit eam subire istam purgationem.

Et si nõ polluta es deserto mariti thoro.] Idem est, quod superius. Ad idem enim pertinet, quòd aliqua mulier non dormiat cum viro alieno, & nõ polluatur deserto thoro viri, sed vnum est expositio alterius. nam in hoc magis declaratur, quam in superiori, scilicet si non polluta est deserto viri thoro, quia quamquam cognosceretur ab aliquo altero viro antequam haberet istum, non dicebatur polluta deserto viri thoro. Non enim deseruit thorum viri, quæ virum non habebat, & est hic metaphora. Nam non dicitur mulier deserere thorum viri, eo quod commisceatur adultero in alio lecto, quam viri sui nam si in lecto viri sui adulteretur, nihil de crimine diminutum est, sed potius augmentatum, sed thorus viri dicitur accessus carnalis ad virum suum, & si præter illum habet aliquem alterum accessum, polluta dicitur.

Non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ.] Grammatica antiqua est: deberet enim dici non tibi nocebunt: dicuntur autem nocere aquæ istæ amarissimæ, quia si mulier perpetrasset nefas, putrescebat femur illius bibitis aquis, quod est malum nocumentum mortis inductum. dicuntur aquæ amarissimæ, quæ solent amaricare mulieribus adulterii reis, & hoc non intelligitur quantum ad gustum, quia non sunt amaræ, quamquam bibere eas horridum est propter puluerem positum in eis, vt supra patet. Sed dicuntur amarissimæ ab effectu, scilicet quod dirumpebatur vterus mulieris reæ adulterii postquam bibisset.

De his tamen aquis dicendum est, quod non erat in illis aliqua vis ad faciendum putrescere femur, vel rumpi vterum. sed Deus hoc faciebat in testimonium veri criminis: aquæ autem solum ponebantur ad cæremoniam, sicut in aliis cæremoniis veteris testamenti, quæ nihil effectus habent.

In quas maledicta congessi.] Idest in quas congregaui maledictiones, scilicet quod sacerdos multiplicauerat verba maledictionis super aquas istas.

Sin autem declinasti a viro tuo.] Idest si recessisti ab eo coniungendo te carnaliter alteri, quam ei. [Atque polluta es.] Idest polluta fuisti, scilicet per adulterium, quod inducit duplicem pollutionem, scilicet interiorem, & exteriorẽ, quia qui fornicatur in corpus suum peccat.

Et concubuisti cum altero.] Repetitio est eiusdem sententiæ. Idem enim est concumbere cum altero, quod declinare a viro, vel pollutam esse. [His maledictionibus subiacebis.] Idest venient super te maledictiones istæ quæ infra habentur.

Maledictiones q̃ inferebãtur, adulteræ in ꝓbatione.

Det te Dominus in maledictionẽ.] Idest faciat te Deus esse maledictam, vel det te in maledictionem, idest, tantum tibi maledicat, quod faciat poni te in forma maledictionis. nam quando aliquis valde maledictus est, dicimus. maledicat tibi Deus, sicut maledixit illi. Sic enim dicitur de Sodoma, & Gomorra, & Dathan, & Abiron, quos exprimimus in maledictionibus, quia nimis ipsi fuerunt maledicti adueniente super eos horrenda indignatione Dei. de Sodoma, & Gomorra habetur Genes. 19. cap. de Dathan, & Abiron habetur infra 16. & 26. c. Sic etiam erat de forma benedictionis, quia quando aliquis valde benedictus erat, benedicebantur alii expresso nomine eius, sicut cum dicitur. benedicat tibi Deus, sicut benedixit illi, sic habetur

F Genes. 48. cap. scilicet in te benedicetur Israel, atque dicetur. faciat tibi Deus: sicut Ephraim, & Manasse, & hoc maius est quàm esse benedictum, vel maledictum solum, quia talis maledictio importat excellentiam, & iste sensus est magis conueniens. quod patet per id quod sequitur, scilicet.

Exemplumque cunctorum in populo suo.] Idest Deus ponat te in exemplum, ita quod omnes de populo suo, quando maledicere voluerint alicui, proferãt nomen tuũ: aliter enim non est exemplum nisi in communi vsu loquatur. vnde si esset maledictio parua, quæ non cognosceretur a multis, non esset vulgata, nec diceretur exemplum.

Putrescere faciat femur tuum.] Hic ponuntur in speciali expresse maledictiones, & hoc quod putresceret femur.

G Vocatur enim aliquando femur venter: aliquando autem crus, & non totum crus, sed partes, quæ adhærent ventri circa genitalia: primo modo dicitur, quod egressæ sunt de femore Iacob septuagintaquinque animæ vt patet Exod. cap. 1. femur autem non potest accipi ibi nisi pro ventre, vel lumbis. Accipitur autem pro crure, vt patet Gen. 24. cap. quando Abraham adiurauit seruum suum Eliezer dicens. pone manum tuam subter femur meum, vt adiurem te per Deum cœli. Non enim potest accipi ibi pro ventre, vel lumbis, quia non poterat ponere seruus manum subter lumbos, vel sub ventre, sed sub crure, ita vt supra sederet Abraham.

Hic autem potest accipi femur vtroque modo, scilicet

H pro ventre: & tunc erit sensus quòd venter huius feminæ putrescat: & tunc quando sequitur, tumens vterus tuus dirumpatur. est replicatio sententiæ eiusdem, sicut apparet sæpe in istis superioribus. Et tunc rationabiliter dictum est, quod putrescat femur, idest venter, qui ab adultero viro impregnandus erat.

Alio modo potest accipi pro extremitate cruris, vbi crus coniungitur genitali fœmineo: & tunc erunt diuersæ sententiæ in his duabus clausulis, scilicet, quòd femur putrescat, idest illa pars cõiuncta cruri, & vterus rumpatur. Causa autem femoris putrefaciendi est, quia partes femoris ad libidinem denudantur, vel quod partes illæ, quæ in libidine delectatæ sunt computrescant, & ille est conuenientior

I sensus, scilicet, quod primo femur computreat, & cum sit in parte inferiori ventris, dirumpetur venter per locum femoris, & exibunt viscera, carne putrida concisa, & sic moriebatur mulier.

Et tumens vterus tuus dirumpatur.] Venter enim intumescit, tanquam aquæ illæ inflarent eum, sed non efficiũt illud, vt declaratum est. Deus autem est qui istam pœnam sine aqua infligit, & vterus ad hoc quod rumpatur, primo inflatur, vt paries eius per violentiam inflationis ab alterutro discindantur. Si autem inflaretur venter non ita citò viscera exirent, quamquam putrescente femore, aliquandiu elapsura erant: venter autem tumescit, & dirumpitur, quia ibi fœtus adulterinus suscipiendus erat, aut susceptus est, vel quia ibi delectatio feminarum causatur in coitu, sicut ait Gregorius in homil. 32. scilicet, quod libido vi-

K rorum est in lumbis eorum, & libido feminæ in vmbilico eius.

Ingrediantur aquę maledictæ in ventrem tuum.] Non intelligitur quod solum aquæ ingrederentur in vterum, quia siue esset femina rea adulterii, siue innocens, aquę ingrediebantur in vẽtrem, cum ipsa biberet, sed dicitur quod ingrediantur in ventrem, scilicet, ad nocendum & faciendum quæ dicta sunt.

Et vtero tumescente putrescat femur.] Idest si polluta es, cum biberis istas aquas, putrescat femur tuum, & venter intumescat, vt propter femoris putredinem, & ventris tumorem, vterus dirumpatur effusis visceribus per locum femoris.

Et respondebit mulier amen amen.] Tenebatur hoc respondere mulier ad istas maledictiones, sicut qui iurat de veritate dicenda, tenetur respondere amen, ad imprecationes quæ fiunt super eum, scilicet, si sic feceris in omnibus prosperetis: sin autem, illico pereas, & respondebat hic femina bis amen, quia amen pertinet ad affirmationẽ: qui autem bis affirmat magis affirmat, & ponitur dupli-

catio

ratio ista ad expressionem affectus, scilicet, quod multum intendit confirmare qui sic loquitur. Sic Christus saepe dicebat. amen amen dico vobis, vel potest referri duplex amen ad duo, scilicet amen, idest si male feci veniant super me ista mala. & iterum amen, idest, si non feci malum, veniant super me oẽs benedictiones. vel secundum, quod ait Rab. Salom. proferebatur bis amen ad designãdum, quod mulier inuocaret super se maledictiones istas, si cõcubuisset cum viro illo, de quo suspicabatur maritus suus, vel si cum aliquo alio.

Duplex amen significat maiorem affectum confirmationis.

Scribetque sacerdos in libello ista maledicta.] Idest sacerdos scribet omnes istas maledictiones in quadam parua carta ad delendum eas in aquis. Erat autem ordo iste, ꝙ primo sacerdos proferret maledictiones super aquas, quae non habentur hic. deinde proferret maledictiones istas, quae sunt in litera super feminam, & ipsa respondebat, postea autem scribebat eas in parua cartula, & dabat bibere feminae aquam, cum lauisset primo cartulam in aqua ad delendum maledictiones ibi, & non sunt maledictiones istae, quae scribuntur, illae, quę fuerant prolatę super aquas, sed quae prolatae sunt super feminam.

Et delebit ea aquis amarissimis.] Idest postquam scripserit in cartula, recenter lauabit cartam, vt maneant nomina in aquis. Iosephus autem dicit, quod solum scribebatur in cedula nomen Dei tetragrammaton, & diluebatur in aquis. Caeterae autem maledictiones, quae hic habentur, proferebantur verbo, sed non consentit litera, quae dicit, quod scribet ea, idest, maledictiones istas in libello, vocatur autem cartula illa libellus, quia paruus liber est. dicuntur etiam aquae istae amarissimae ab effectu, vt declaratum est.

In quas maledicta congessit.] Idest, quod prius protulerat verba maledictionis super istas aquas. Aliae namque erant maledictiones, quę proferebãtur primo super aquas, & aliae quae delebãtur hic, quoniam istae sunt maledictiones, quae proferuntur super feminam, & distinguuntur a maledictionibus aquarum, vt declaratum fuit supra.

Et dabit ei bibere.] Idest dabit sacerdos feminae istas aquas maledictas ad bibendum, & tunc tollebat ei sacerdos vas cum farina ordeacea, quod tenebat in manu, suscipiebatque aquas amarissimas, & bibebat, nec poterat effugere mulier quin biberet. nam si recusaret reputabatur adulterii rea, & lapidaretur.

Quas cum exhauserit tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiae.] Idest, quando bibebat mulier istas aquas tollebatur sacrificium de manu eius, scilicet farina ordeacea. nec intelligendum est, quod tollebatur postquam bibisset, sed quando bibitura erat. Nam non posset tenere aquas in manibus, vt biberet, & sacrificium simul, quia illud erat aliquanta pars farinae in vase, scilicet vnum gomor. Sed intelligitur cum, idest, quando, scilicet, quod quando mulier bibitura esset, tolleretur ei sacrificium de manibus. Vocatur autem sacrificium ista farina ordeacea, quia de illa pars cremanda erat in altari, & non erat aliquod alterum sacrificium de animalibus, scilicet holocaustum, vel hostia pro peccato, quia sola farina ordeacea iubetur offerri.

Et eleuabit illud coram Domino.] Idest, sacerdos eleuabit istam farinam coram Domino, scilicet coram altari holocaustorum, vel coram ostio tabernaculi: ibi enim erat Deus specialiter, & erat ista eleuatio caeremonia sacrificiorum. nam etiam in sacrificiis de animalibus, fiebat ista eleuatio, sicut patet in hostia pacifica, vt patet Leuitici cap. 7.

Imponetque super altare.] Istud sacrificium de farina ponebatur super altare holocaustorum super parietẽ eius, tamen non cremabatur totum, sed solum vnum pugillum de eo, vt patet hic cum dicitur. ita duntaxat, vt prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offertur. nam nunquã totum sacrificiũ de simila pertinebat ad altare, sed vnus pugillus cremabatur. reliquum autem cedebat sacerdotibus, vt patet Leu. c. 2. Sed ista impositio fiebat, vt videretur sanctificatum id, quod residuum erat.

Ita duntaxat, vt prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offertur.] Idest priusquam omnia ista fiant debet tolli vnus pugillus de illa farina, vt crèmetur super altare,

A hoc autem fiebat antequam aliquid de istis cęremoniis fieret, scilicet, cum primo duceret mulier farinam in Sãctuario. & dicitur de eo, quod offertur, idest de illa farina ordeacea quae offertur, quia nihil aliud offerebatur.

Et incendat super altare.] Idest faciat sacerdos cremari pugillum farinae ordeaceae in igne altaris holocaustorum, & quantum ad istam partem erat sacrificium ista farina quae offerebatur. Si enim nihil de illa cremaretur super altare, non proprie vocaretur sacrificium, sed largissime, sicut vitula rufa, de qua nihil offerebatur intra Sanctuariũ, nec cremabatur, quia extra castra immolabatur, & tota exurebatur, vt patet infra 19. cap.

Et sic potum det mulieri aquas amarissimas.] Idest cũ ista omnia fecerit dabit mulieri aquas amarissimas, vt potet, scilicet illas in quibus positae fuerunt maledictiones, B & puluis, & in hoc declaratur id, quod supra dicebatur, scilicet, quod prius sacerdos tulit sacrificium de manu mulieris, quam ipsa biberet aquas, quamquam litera superior videatur contrarium dicere, sed ista totaliter eam explanat.

Quas cum biberit.] Hic ponitur pęna quae sequebatur in muliere bibẽte aquas, si esset rea adulterii, scilicet, quod rumperetur venter putrescente fęmore.

Si mulier confiteretur peccatum suum postquam esset coram sacerdote, antequam biberet de aquis, an cogeretur bibere, vel poterat recedere a viro solum perdens dotem.

Quaest. XXVIII.

C Sciendum est, quod aliqui dicunt, quod quando diluebantur maledictiones in aqua, & nomen Domini, cogebatur mulier bibere aquas, & quamquam ipsa vellet confiteri, non excusabatur, quin biberet. si vero nondũ essent deletae maledictiones in aqua, & mulier vellet confiteri peccatum, non cogebatur bibere, nec etiam occidebatur pro confessione delicti, sed recedebat a viro perdens dotem, poteratque alteri copulari, sicut cum apud nos aliqua femina fornicatur, & vir vult accusare eam de adulterio non ad mortem, sed ad thori separationem, lucrabitur dotem, vt patet extra de dote post diuort. restitur. per totum. Sed non potest vir copulari alteri matrimonialiter, nec femina, quia apud nos matrimonium ratum est, apud Iudaeos autem, & infideles quamquam matrimonium verum sit, ratum tamen non est, vt patet extra de diuortiis in D cap. gaudemus.

Primum autem, quod dicunt Hebraei, scilicet, ꝙ postquam diluebatur nomen Domini in aquis, cogebatur mulier bibere, & non poterat effugere, etiam si confiteretur, dubium est: non enim habet probationem. Nam satis fortè posset dici, quod quandocũque mulier velit confiteri delictum, cessaretur ab his caeremoniis, quae solum erant introductae in defectum probationis criminis. de poena tamen quae daretur feminae, si tunc confiteretur delictum non satis patet, sed posset aliqualiter dici, quod esset poena lapidationis, sicut si probaretur delictum per testes, vel aliàs per confessionem suam sine hac purgatione. sed in hoc non est multum insistendum. Secundum dictum eorum, scilicet quod mulier confiteretur delictum antequam dilueretur nomen Dei in aqua, quantum ad hanc partem satis rationabile est, sed quando adiungunt, quod mulier sic E confessa non occidebatur, sed recedebat a viro perdens dotem, non habet apparentiam. nam quantum ad hoc, quod non occideretur satis est dubium, quamquam rationabiliter dici posset, quod occideretur, sed dato quod non occideretur, non videtur verum, quod ipsa perdens dotem posset recedere a viro, & copulari alteri: hoc enim existeret si vir vellet lucrari dotem, & nollet vxorem. sed aliàs ipsa non poterat recedere, quia tunc sicut vir dat repudiũ vxori: ita vxor repudiaret virum. sed hoc non consentitur in lege. Solum enim permissum fuit viris ius repudiandarum vxorum, ut patet Deuter. 24. cap.

Occasione autem huius dicti Iudaei adiungunt alterũ, scilicet quod nullus in lege eorum occidebatur pro quocunque crimine, etiam si confiteretur illud, nisi testibus probaretur, quod dicunt propter mulierem confitentem

pecca-

peccatum suum timore aquarum amarissimarum, quia illa si cõuinceretur testibus de adulterio, lapidaretur. Cum autem confessa est nullo teste conuicta, dicebant solum perdere dotem.

Sed hoc valde irrationabiliter dictum est. nam testes inducuntur in defectum probationis rectissimæ, quæ est confessio partis aduersæ. Nulla enim solidior probatio est, quam cum quis contra se deliberato animo aliquid confitetur: ista enim non potest præuari. Nam cum quilibet diligat se naturaliter in summo gradu, non confiteretur aliquid in damnum suum, nisi cum veritatis vrgeret amor: testes autem corrumpi possunt, & errare multipliciter.

Propter solam cõfessionem propriã aliquis cõdemnatur.

Ideo est magis standum confessioni cuiuslibet cõtra se, quàm testibus contra ipsum deponentibus.

G Item contrarium reperitur in veteri testamento, scilicet quod aliquis occiditur ex sua sola confessione, nullo teste adiuncto, sicut patet de illo iuuene Amalechite, qui dixit se occidisse Saul, & propter hoc occidit eum Dauid, & dicitur ibidem. os enim tuum locutum est contra te, dicẽs occidi Saul. falsum est igitur, quod dicunt, scilicet q̃ nollus condemnetur de quocunque crimine, & si sponte confiteatur nisi testibus conuictus fuerit.

Si polluta est.] Idest si mulier illa fuit coinquinata dormiendo cum altero viro, quod dicit coinquinationem, eo quod peccatum est, & quia infringuntur ibi iura matrimonialia.

Et contempto viro adulterii rea.] Idest & si contempsit virum & incidit in adulterium, ista omnia idem sunt. nam femina quæ polluta est, vt hic dicitur, ipsa est quæ contempsit virum: ipsa quoque adulterii rea, sed sunt omnes istæ

H conditiones peccati illius. Nam femina quæ adulterata est, polluta est: etiam dicitur contempto viro, idest, quod ipsa adulterando contempsit virum: dicitur enim contempsisse, quia non curauit de obligatione, quam habebat ad virum, nec de omnibus iuribus matrimonialibus: si enim curasset de viro, obseruasset fœdera matrimonii, dicitur rea adulterii, quia verè adulterium perpetrauit.

Pertransibunt eam aquæ maledictionis.] Ista pertransitio non solum est, quod descendant aquæ in ventrem, quia in omnibus bibentibus hoc est, sed quod transeant aquæ istæ per totum corpus, idest, penetrent illud ad nocendum, sicut dicimus de venenis, quod ipsa corpus penetrant, idest, quod per venas transeunt, diffundendo se per corpus ad nocendum: ita de istis aquis fiebat, quia erant ad mortem feminæ.

I Et inflato ventre computrescit fæmur.] Idest q̃ si ista mulier erat rea adulterii inflabatur venter eius, sicut cum aliquis percussus est a vipera: totus enim inflatur fæmur etiam feminæ, idest, pars extrema ventris apud genitalia computrescebat, atque putrebat, & viscera effundebantur. sic enim femina erat in maledictionem & exẽplum, quia Deus eam occidebat.

Inflatio ventris mulieris an immediatè post aquæ potationem sequeretur. Quæst. XXIX.

De hac punitione an immediatè fieret postquam mulier bibisset aquas, vel post aliquorum tempus, quidam dubitauit.

Dicit enim Iosephus quod non fiebat immediatè inflatio ventris, & putrefactio fæmoris, sed vsque ad decem menses, si mulier peccasset.

K Alii autem dicunt quod immediatè fiebat, & erumpebant viscera mulieris: hoc autem magis consonat miraculosæ operationi, quia Deus subito operatur: natura autem per successionem, ideo si post decem menses consequeretur ista penalitas, aliqui forte dubitarent an prouenisset ex Deo, vel ex altera causa. poterat namque aliquid naturaliter euenire per quod putresceret fæmur, & inflaretur venter, atque viscera effunderentur, ideo putaretur a quibusdam naturaliter factum. Item dato quod crederetur hoc venisse supernaturaliter, quia tamen tantũ tempore proueniebat post factam purgationem, non aduerteretur ad hoc, nec multum appenderetur diuinum miraculum: iam enim facta purgatio in obliuionem transisset, vnde non videretur esse conuenienter mulier illa posita in maledictionem, & exemplum omnium in populo Dei, supra tamen dicebatur quod esset in exemplum. magis ergo videbatur quod immediatè, vel parum post bibitionem istarum aquarum, mulieri penalitates istæ prouenirent.

Considerandum autem quod Deus hic propter duritiem cordis Iudæorum, & ad euitanda mala quę ipsi facerent, puniebat quædam peccata, quæ alias non puniret. Non enim Deus infligit punitionem quandocunque femina adulteretur: quandocunque tamen conciperet vir suspicionem adulterii de femina, si verum esset, & subiret hanc probationem, infligebatur penalitas, quæ supra posita est a Deo. nam nisi Deus sic faceret Iudæi concepta zelotypia de vxore non habentes aliquam firmam probationem, aliquando occiderent illas. prouidit ergo Deus melius esse, vt solum nocentes iudicio suo punirentur, quam tam nocentes, quam innocentes virorum suspitione occiderentur, & ob hoc vere dicitur de hac lege, quod ad duritiam cordis Iudæorum data est, idest, quia ipsi erant dori, occisuri feminas propter suspicionem, Deus permisit eis hanc purgationem.

An Iudæi cogentes vxores hanc purgationem subire peccarent. Et quare leges humanæ multa permittunt quæ peccata sunt. Quæst. XXX.

Sed quæret aliquis an Iudæi cogentes vxores suas hanc purgationem subire, peccarent mortaliter. Aliquis respondebit quod sic, quia hoc erat malum, scilicet, velle

H per diuinum iudicium examinare veritatem omnium scelerum: ergo peccabant hoc efficientes.

Respondebit aliquis, quod hoc permittebat lex, ideo malum non erat, alioquin lex iniusta esset. Dicetur ad hoc, quod non permittebat lex istud, & similia simpliciter, sed propter duritiam cordis Iudæorum, scilicet ne occiderent vxores, sic dicitur de libello repudii, qui ad duritiam cordis eorum datus est, vt patet Matth. 19. cap. ideo malum esse videbatur. Item patet quoniam si ista mala non essent, nunc prohibita non forent, sed nunc prohibita sunt, quia non licent istæ purgationes, nec libellus repudii, nec vsuræ, & simila, quæ omnia erant in veteri testamento permissa.

Respondendum est, quod ista mala sunt, & tamen permissa erant in veteri testamento, quia Iudæi erant viri im-

I perfecti, & adhuc non assuefacti iugo legis spiritualis, quod si omnia quæ mala erant prohiberentur eis, non possent sustinere legem, vnde ad maiora mala occasionem haberent. prouidit ergo Deus infirmitati eorum, quædam eis mala permittendo, vt cætera bona quæ iubebat obseruarent. lex autem noui testamenti non sic fuit, quia ipsa est pro viris perfectis. ideo omne malum eliminatur, nihil impium consentiens, & ideo bene arguitur, quod vsura, & libellus repudii, & purgatio ista mala sint, quia in nouo testamento vetita sunt, arguendo, simpliciter tamen ista Iudæis non erant mala, quæ erant eis a Deo permissa.

Si tamen diceretur, quod permissa erant, & tamen mala erant, postquam permissa erãt: sequeretur, quod ista lex erat valde iniqua. deciperet enim homines, quoniam ipsi putantes se per legem facere, peccarent mortaliter. nullus autem maior error est. nam si non esset ista lex posita, aliqui de Iudæis qui erant viri boni, ne peccarent, non cogerent vxores suas subire aliquam purgationem, nec etiam

K eas occiderent, nunc vero, quia lex ista posita erat, putantes sibi licere, cogerent vxores ad hãc purgationem, & peccarent mortaliter frequentissime, qui alias peccatum non essent, nisi lege ista posita.

Ideo dicendum est, quod quæcunque in lege erant permissa, quamquam ipsa secundum se mala essent, permissio tamen Dei ea licita faciebat, non quidem, quod isti vtentes his legibus aliquod obsequium Deo per eas impenderent, magis enim Deo famularentur, si non vterentur eis, sed quod isti non incurrerent aliquod peccatum vtendo his legibus. *Op. Dei.*

Sic enim de vsura dicitur, quod Iudæi dãtes ad vsuram

tempore

tempore veteris testamenti, scilicet vsque ad Christi mortem, & publicatum Euangelium, nihil peccarent, scilicet, si darent secundum formam quæ habetur Deuteron 24. cadit. Nunc vero quicunque ad vsuram dent, mortaliter peccant, quia illa lex iam expirauit. idem dicendum est de repudiantibus vxores.

Sed obiicietur, quod quamquam ista permissa erant, non propter hoc erant licita. Nam leges humanæ permittunt fornicationem simplicem, & quędam alia, tamen ista illicita sunt.

Ad hoc responderi posset, quod leges humanæ rectæ ista non permittunt tanquam approbent, sed ea non puniunt: nam si conarentur punire, totus status politicus breuiter subuertendus foret.

Aliter potest dici, quod dato, quod leges humanæ directe ista permittant, tamen non colligatur quin ista sint peccatum. Causa est, quia dispensare in eo, quod malum est, quod non sit malum, pertinet ad illum, respectu cuius, quæ fiunt, bona, vel mala sunt. Isti autem non sunt legislatores humani, quia quamquam ipsi non imputent hoc peccatum ad pœnam, remittientes omnem eius punitionem, tamen non tollitur, quin Deus talia facta ad pœnam imputet pro futuro seculo, & aliquando pro pręsenti. ideo nullus est cui sit potestas faciendi actum alias illicitum, esse licitum, nisi Deus qui legislator est habens punitionem hic, & in futuro, & respectu cuius actus boni, vel mali sunt, si igitur ipse per legem suam dispensauerit aliquem actum, qui alias malus erat, bonum esse, iam ille actus non erit malus, idest, nō offendetur Deus per illum, nec etiam imputabitur ad pœnam æternam, vel temporalem. sed Deus hic per legem suam dispensabat in istis actibus, scilicet vsura, & libello repudii, & purgatione, quod essent liciti. ergo facientes non peccarent. Et cum arguitur de dicto Christi, scilicet, quod ad duritiam cordis Iudæorū ista permissa sunt, non est sensus ex hoc, quod peccarent Iudęi in faciendo, vel quod propter duritiem cordis sui ista facerent, sed est sensus, quod Deus non permisisset eis facere ista, nisi essent duri corde, & hoc verum est: tamen quamquam a principio permissa sunt propter duritiam, postquam tamen permissa erant, ita licita erant ac si ex alia causa permitterentur.

Item patet magis, quod vir cogens vxorem subire hanc purgationem nihil peccabat, quia dicitur infra, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam: ecce dicit esse maritum sine culpa cum cogit uxorem ad hanc purgationem.

Et sciendum, quod non solum vir erat sine culpa, quando fœminam cogebat subire purgationem hãc si vere peccasset, sed etiam si non peccasset, dum tamen vir haberet aliquam rationabilem præsumptionem, per quam concitaretur contra fœminam ad suspitionem, & tamen si aliquando leuis est suspitio, non propter hoc sequebatur virum peccare, quia ista lex data erat ad subleuandam infirmitatem Iudæorum.

Benedictio maledictioque quid importet

Eritque mulier in maledictionem.] Idest ista mulier erit maledicta. quilibet enim qui punitur vocatur maledictus, idest, priminutus a bono, maledictio namque importat diminutionem. Et benedictio augmentum, vt patet secunda ad Corinth. capitulo nono. Et sic de omni pęna maledictionem prædicamus. sic dicitur Deuter. 21. capit. maledictus homo qui pendet in ligno, vel dicitur, quod erit in maledictionem, idest, in formam, vel exemplum maledicendi. sicut supra declaratum est. Nam illi qui valde maledicti sunt, ponuntur in forma maledicendi, cum alicui maledicere volumus.

Et exemplum omni populo.] Idest ista mulier sic punita erit in exemplum omni populo, idest, omnibus aliis mulieribus, ne similia faciant propter pœnam Dei apparentem in ea.

Quod si polluta non fuerit.] Idest, si non fuerit mulier rea adulterii, sicut vir suspicatur.

Erit innoxia] Idest non nocebunt ei istæ aquæ, neque putrescet fœmur, nec inflabitur venter, sed vt prius erit.

Et faciet liberos.] Idest Deus dabit isti mulieri, quod

A gignat filios, quasi dicat, si ante sterilis erat, vel rarissime concipiebat, Deus dabit ei, quod multos concipiat.

An mulieribus quæ erant innoxiæ in hac purgatione, dabatur fœcunditas prolis, & an conciperent sine semine, vt Iudæi dicunt. Et quod mulieres dicebantur felices per fœcunditatem. Quæst. XXXI.

DAbat autem Deus mulieri hoc bonum, quia ipsa passa fuerat verecundiam, & dehonestationem in purgatione, quã sustinerat nihil horum merita: & hoc fiebat propter legem Dei. ideo Deus dabat in satisfactionem pœnæ præteritæ, bonum fœcunditatis, & hoc conuenienter factum erat, quia si mulier peccauisset punienda erat in ven-
B tre, & femore, scilicet quod fęmore putrescente, uenter rumperetur. ideo rationabile erat, quod si non peccasset haberet bonum in ventre, quòd est bonum fęcunditatis.

Item Deus dabat fœcunditatem fœminæ isti, quia antiquitus nullum maius bonum reputabatur in fœmina, quàm quod esset in prole fœcunda. Ex hoc enim fœminæ se fœlices æstimabant, quòd plurimos peperissent. Sic enim dixit Lia quando habuit quatuor filios suos, & duos de ancilla sua, quod ipsa erat ex hoc beata. Vocauitque filium illum Aser, qui hebraicè beatitudo dicitur, sic patet Genes. trigesimo capitulo, cum dicitur peperitque Zelpha alterum, dixitque Lia hoc pro beatitudine mea. beatam quippe me dicent omnes generationes, propterea appellauit eum Aser.

C *Opinio Hebræorum, quod mulier concipere potest sine semine. Quæst. XXXII.*

HEbræi autem dicunt, quod ista fœmina quæ innoxia erat, postquam subiisset hanc purgationem, faciebat liberos, idest, gignebat filios sine semine, uel saltem primum filiorum suorum post purgationem illam concipiebat sine semine.

Et hoc quidem Deo, neque impossibile, neque difficile est: sed nullo tempore tale fatebor, nec aliquis Christianus concedere debet, quod aliqua præter Mariam, sine semine conceperit. Nulla enim Hebræa mulercula Dominæ nostræ in hoc comparanda est, quia multum repugnat dignitati Messiæ, quod aliquis ei æqualis in natiuitate fuerit. Item quia nos distinguimus quatuor modos humanæ
D generationis, siue formationis, quorum quartus est ex sola fœmina sine viro, & hunc soli Messiæ attribuimus. absit ergo vt diminuamus gloriam nostrã, similia in aliis Iudęis constituentes.

Item repugnat hoc sacræ scripturæ, quę solum Messiam sic natum vult. vt patet Hierem. capitulo trigesimoprimo, scilicet nouum faciet Dominus super terram, fœmina circundabit virum. quod intelligitur de Christi conceptione. ipsum enim fœmina circumdedit, idest, totum esse secundum substantiam corporalem tribuit ei fœmina mater, & nihil suscepit a viro, sicut in aliis generationibus est.

Item repugnat hoc dicto Esa. capitulo septimo. vbi dixit. Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce uirgo concipiet & pariet filium. Dixit enim hoc signum es-
E se, & aliquid valde speciale, & mirabile. Si tamen fœminę quę subibant hanc purgationem, & erant innocentes parerent filios sine semine, iam hoc in tanta temporum diuturnitate frequentissime euenisset. vnde nec esset signum, sicut ait Esa. nec aliquid nouum, sicut dicit Hieremia.

Item patet non esse verisimile, quia si Iudęi vidissent quomodo mulieres expertę hanc purgationem innocẽtes conciperent filios sine semine, nulla sibi difficultas esset ad credendum, quod Domina nostra. virgo conceperit. huic tamen difficillimum assentire putant: ideo nihil tale vnquam viderunt. Sed ista sunt ridicula & ficta, sicut ipsi plurima alia confinxerunt. solum ergo fęmina dicebatur facere liberos, quia fęcundior erat, quam prius, vel si primo esset pure sterilis, nunc abundabat in fętu.

Ista est lex zelotypię.] Hic ponitur epilogus pręcedentium,

dentium, & causa eorum, & dicitur, quod ista, scilicet, F quæ præposita est lex zelotypiæ, idest, lex per quam inquiri debet an vera sit suspitio, quam concepit vir de fœmina, quæ vocatur zelotypia.

Si declinauerit mulier a viro suo.] Idest si fornicata fuerit, quod est declinare a viro. debent enim sibi coniuges fidem seruare quantum ad carnalem commixtionem, ne alijs misceantur. Cum igitur fœmina alteri, quàm viro suo commiscetur, dicitur ab eo declinare, & non solum intelligendum est quando fœmina vero declinauit a viro, sed quandocunque creditur declinasse. Nam hic non est manifestum an declinauerit, quia hoc inquiritur, ideo cum suspicatur vir eam declinasse, dicitur hic declinasse, & posset tamen intelligi hoc in casu, quando verè fœmina declinauit, & hoc propter clausulam, quæ infra habetur, scilicet, quod maritus erit absque culpa, & illa recipiet iniquitatē suam. Illud tamen de vero peccato intelligitur.

Et si polluta fuerit.] Idem est declinare a viro & pollui. vtrumque enim significat fœminam adulteratam fore. Sed duplicantur verba, sicut supra dictum est.

Spiritus quid dicatur.

Maritusque zelotypiæ spiritu concitatus.] Idest & maritus fuerit concitatus contra ipsam, spiritu zelotypiæ, i. suspitione de adulterio. vocatur enim spiritus quilibet instinctus vel pulsatio, & pertinet ad omnia quę mouentur a seipsis, de quo supra magis declaratum est. zelotypia est ipsa suspitio, & dicitur figura zeli, idest, figura amoris, quia qui suspicatur aliquid simile de vxore, & ex hoc anxiatur, videtur diligere: alioquin enim non curaret an fornicaretur. Non est tamen zelotypia semper verus zelus, idest, amor. ideo vocata est typus zeli, idest, figura, quia semper amorē figurat: licet illud non semper gerat.

Adduxerit eam in conspectu Domini.] Idest si vir propter zelotypiam adduxerit mulierem in conspectu Domini, idest, intra atrium ad ostiū tabernaculi, vbi dicitur esse Deus, & hoc vt præsentet eam sacerdoti ad faciendum cęremonias, quæ supra habentur, & dicitur quod vir adducat eam, quia non erat in potestate fœminæ adduci vel nō adduci. Sed uir poterat eam cogere ad eundum illuc. uel dicitur quod uir adducet eam, quia fœminæ non ibant libenter ad subeundum illam purgationem. Nam si erant nocentes, reperiebatur culpa earum: si autem innoxiæ saltem dehonestabantur, quia discooperiebantur capita earum in sanctuario, & dabantur, illis aqua cum puluere ad bibendum, vt patet supra. ideo fœminæ non ibant, sed ducebantur a uiris.

Et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt.] Idest quod sacerdos faciet pro purgatione huius fœminæ omnes cæremonias, quæ supra habentur.

Maritus absque culpa erit.] Idest nihil peccabit vir, quamquam adduxerit fœminam, & ipsa mortua fuerit. nā Deus permiserat hanc purgationem, & ipse dabat pęnam, quæcunque inde sequeretur. ideo ad virum nihil pertinebat. Si autem dicatur quod ista illicita sunt nobis, ideo peccabant Iudæi faciendo. Respondendum est, vt supra fuit responsum.

Et illa recipiet iniquitatem suam.] Idest fœmina tunc punietur pro peccato suo recipiendo a Deo punitionem iuxta ea quæ supra dicta sunt. Sciendum quod tota ista litera ab illo loco.

Ista est lex zelotypiæ.] potest dupliciter legi. Vno modo, quod sit recapitulatio præcedentium: & tunc est sēsus, quod illa quæ supra fuit, est lex zelotypiæ: & ista est, si declinauerit mulier a uiro suo, & si polluta fuerit, quia tunc adducetur in conspectum Domini, &c. Et sic continuetur tota litera, Alio modo potest esse sensus, quod solum illa particula, scilicet. [Ista est lex zelotypiæ.] Sit epilogus præcedentium, & omnia alia quæ sequuntur, scilicet, si declinauerit mulier a uiro suo usque ad finem c. pertineant ad quendam casum specialem declarandum.

Est autem casus, quod cum uir cogat uxorem ad hanc purgationem, & ipsa aliquando moriatur, dubitaretur an esset ibi peccatum uiri, qui eam compulerit ad id, per quod mortua est, & tunc respondet Dominus in hac litera tota, scilicet, si declinauerit mulier a viro suo, idest si uerum est, quod declinauit, & polluta fuit, & maritus concitatus suspitione adduxerit eam ad sacerdotem, & ipse fecerit omnia quæ scripta sunt hic: quamquam mulier moriatur, maritus absque culpa est, & mulier recipit pęnam iniquitatis suæ, & iste est proprius sensus literæ.

Ratio huius est, quia quando obseruantur omnes istæ cæremoniæ, & mulier moritur non perit opere hominum, sed Dei iudicio. maritus ergo absque culpa est. & hoc positum fuit specialiter magis hic, quam de vsuris, & de libello repudii, nam illa mala erant, & faciebant homines ea Deo permittente. dubitaret ergo aliquis, an peccarent, nihil tamen ibi ponitur, quia dare ad usuram, uel repudiare vxorem non est de maximis nocumentis, mors autem quæ inducebatur per hanc purgationem est vltimum terribilium, ideo fuit hic maior causa determinandi, quā in alijs, & tamen etiam si hoc non poneretur manifestum erat virum non peccare, quia poterat uir facere vxorem lapidari G si eam testibus conuinceret adulterii ream. Cum ergo nūc Deus permitteret hanc purgationem tanquam probationem criminis, licebat uiro probare uxorem suam hoc modo ream, & si inde aliqua pęna sequeretur, non erat ei illicitum, quoniam alio modo licuisset.

CAPITVLVM VI.

Ritus Nazaræorum. 35. d. S. 1. & c. uinolentum.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Vir siue mulier cum fecerint votum, vt sanctificentur, & se voluerint domino consecrare a vino, & omni, quod inebriare potest abstinebunt. Acetū ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur non bibent, vuas recentes siccasq; non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino consecrantur, quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ nouacula non transibit per caput eius vsq; ad completum diem, quo domino consecratur. Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius.

Locutusque.] Positis quibusdam ad mali euitationem hic sequuntur quædam aliæ leges ad cultus diuini augmētationem, scilicet de voto Nazaræorum.

Erant enim Nazaræi Inter Iudæos specialiter Deo consecrati, & abstinentes a multis, sicut nunc in religiosis est, qui strictiorem vitā habent, quam illi qui in seculo sunt. id autem, quod facere debebant Nazaræi, habetur infra in litera.

Nazaræi qui dicebantur.

I Erant autem isti duplices, quia quidam habebant votum perpetuum, in alijs autem ista segregatio erat temporalis. in eis vero qui perpetuum votum obseruabant, non fiebant omnes cæremoniæ quæ hic habentur, sed in eis qui temporaliter obseruabant hoc. ista lex est proprie de Nazaræis temporalibus. dicuntur autem Nazaræi, idest, segregati. descendit hoc nomē a vocabulo Hebraico, quod ipsi ponunt hic, scilicet nazir, idest, segregatus. Cum autem vertitur in formam latinam, & declinationem dicitur Nazaræus. Et ponuntur hic quatuor. primo ponitur modus promissionis. secundo modus obseruationis. tertio status professionis. quarto modus benedictionis. Secunda ibi. [Omni tempore.] Tertia ibi.] Ista est lex consecrationis.] Quarta ibi. [Locutus est.]

Olim istæ leges datæ sunt in monte Sinai.

Circa primum. [Locutusque est dominus ad Moy-K sen.] Ista lex fuit data in monte Sinai, & omnes quæ habentur infra usque ad decimum capit. non constat tamen, an ista immediate data fuerit post præcedentes. Satis enim dici potest, quod fuerit data immediate, quia cum in monte Sinai facta, & dicta sint omnia quæ habentur a principio istius libri vsque ad decimum capit. inclusiue: & sint dicta, & facta in viginti diebus. nam a principio mensis secundi, anni secundi egressionis de Aegypto incœpta sunt quæ habentur supra capitu. primo. & in die uigesimo recesserunt Israelitæ de Aegypto, vt patet infra decimo capit. non potuit ergo distare vna lex istarum ab altera multis diebus, sed fortè simul dictæ sunt lex quæ habetur hic, & quæ habetur præcedenti capit. Fuit autem data ista lex ad Moysen, quia Deus per se nihil populo loquebatur, sed mediante Moyse. petiuerat enim populus, ut nunquam amplius audirent

dirent vocem Domini, morerentur, vt patet Exodi capit. 20. & Deuteronom. capit. 5. Et sic Deus eis concessit, vt patet Deuter. 18. capit. Ratio autem quare non fuerit eis Deus locutus, nisi in datione decalogi, posita fuit Exodi capit. 20.

Loquere ad filios Israel.] Quia postquam Deus dicebat ista Moysi præponebat ipse toti populo. & dicitur ad filios Israel, idest, ad omnes Israelitas, quia istud votum Nazaræorum cuilibet de populo poterat conuenire, siue sacerdoti, siue non sacerdoti, siue viro, siue feminæ. vt patet infra immediate. Aliquando autem dicitur in quibusdam legibus. loquere ad Aaron, & filios eius, quia illæ leges solum conueniebant actibus sacerdotum. Cum vero totius multitudinis actus lex dirigeret, dicebatur loquere ad filios Israel.

Vir siue mulier.

Nazaræi quomodo consecrabantur. Nulli femina conceditur status ordinis ministrationis, nec prælaturæ. Et quod secundum diuersitatem ministrationum, poterant diuersi ad eas se vouere. Quæst. I.

IN hoc declaratur, quod quilibet poterat facere istud votum Nazaræorum, se consecrando Domino, siue vir, siue mulier, quia non importat aliquem ordinem, vel specialem ministrationem, aut prælationem. nam hæc ad viros solos pertinent, nulli enim feminæ character ordinis imprimitur nec eis administratio permittitur. Et in veteri testamento non erat proprie ordo. ipsæ tamen ministrationes sacerdotales, & Leuiticæ non pertinebant ad feminas, sed solis viris. Status etiam prælationis nulli feminæ, tam in veteri, quam in nouo testamento concessus est. Nam claues ligandi & soluendi non fuissent datæ B. Petro a Christo in exordio veteris testamenti, sed beatæ Virgini, quæ erat excellentior, si licuisset feminis habere statum ecclesiasticæ prælationis. sic habetur extra de pe. & remi. capitu. noua quædam. vbi Papa dicit se mirari de quadam Abbatissa, quæ monachas sibi confitentes absoluebat. Dicit enim quod claues ligandi & soluendi non sunt apud feminas. nam quamquam beata Virgo cunctis Apostolis sanctior fuerit: non tamen ei, sed beato Petro claues ligandi & soluendi collatæ sunt. hoc autem Nazaræorum votum non dicebat aliquam potestatem spiritualem, sed solam abstinentiam a quibusdam quæ aliis licita erant, & ad hoc quilibet sufficit, sicut quilibet potest vouere ieiunare vel ingredi religionem.

Cum fecerint votum sanctificentur.] Idest cum vir vel mulier vouerent se sanctificare, dicebatur, quod vouebant se sanctificare, idest, specialiter applicare ad cultum Dei.

Sed obiicietur quod nemo posset vouere se sanctificare, quia sanctificatio erat ad specialem applicationem ad Deum: ista tamen non conueniebat omnibus. sed solis sacerdotibus, & Leuitis, qui ministrabant in aliqua speciali operatione.

Respondendum est, quod aliquæ erant ministrationes quæ solis sacerdotibus conueniebant, & ad istas nemo se poterat vouere, nisi esset sacerdos, sicut facere sacrificium, & offerre incensum, atque similia. ideo si quis conaretur accedere ad has ministrationes, occideretur, vt patet supra 3. & infra 18. cap. Eodem modo de Leuitis erat, qui habebant alias speciales ministrationes, de quibus supra 1. 3. & 4. cap. Ad has autem nemo de popularibus se vouebat, nec votum Nazaræorum erat ad hoc sed cum quis se consecrabat in Nazaræum, applicabat se Domino non ad aliquam ministrationem sacerdotalem vel Leuiticam, sed solum vt abstineret a quibusdam propter Deum, a quibus alii non abstinebant, quæ omnia habentur infra in litera. & nihil de his pertinebat ad ritum sacerdotalem vel Leuiticum, sed ipsi sacerdotes vel Leuitæ poterant hoc vouere.

A *An qui se voto Nazaræorum consecrabant debebant seruare istas cæremonias, vel poterant se redimere dando certam pecuniam, sicut in aliis votis. Et quod votum tenebat si de conuenientibus factum esset, alias non.* Quæst. II.

SEd adhuc quæret aliquis de hoc voto Nazaræorum, quia infra dicitur, quod si se sic consecrabant, debebant obseruare quædam, quæ hic habentur. Et videtur quod non: quia quandocunque aliquis se vouebat Deo in veteri testamento, non transibat in ministrationem eius, vel cultum aliquem specialem, nisi esset de Leuitis: sed solum dabat pro se certam pecuniam, & redimebatur ab obligatione quam incurrerat per votum. sic patet Leuit. 27. c. vbi

B taxatur precium omnium se vouentium Deo secundum diuersitatem ætatum, & sexus. Nam pro quibusdam tres sicli, pro aliis 5. pro aliis 10. & sic vario modo dantur. Sed illi qui efficiebantur Nazaræi vouebant se Domino, vt patet hic. ergo non debebant obseruare aliquas cæremonias, sed dare pecuniam ad se redimendum.

Respondendum est, quod quando aliquis se vouebat Deo in ueteri testamento, aut uouebat se ad aliquem actum specialem siue temporalem, siue perpetuum, uel uouebat se simpliciter dicens, ego uoueo me Deo nihil ultra addens. Si primo modo, aut ille actus erat talis qui conueniebat omnibus, siue sacerdotibus, siue non sacerdotibus. Si autem conueniebat omnibus, tenebatur quilibet illum exequi, ut si quis uoueret se ad ieiunandum, uel ad faciendum aliquem laborem similem: & isto modo erat uotum

C Nazaræorum, quia committebatur ibi quidam actus, uel status, qui competebat omnibus siue sacerdotibus, siue non. Si autem ille actus esset talis qui soli sacerdoti conueniebat, non poterat eum uouere, nisi ille qui erat sacerdos: & dato quod uoueret non tenebat uotum, nec admitteretur ad executionem eius, quamquam ipse vellet: uelut si quis nunc pure laicus non habens aliquem ordinem uoueret se ad dicendum hodie missam. Erat enim talis actus sibi illicitus, ideo non tenebat uotum. Si autem ille qui se uouebat, simpliciter se uouebat, dicens ego uoueo me Deo, nihil addens. Aut erat Leuita, uel sacerdos, uel aliquis de popularibus. Si primo modo ille manebat in ministerio diuino specialius, quam ante, quia solum obligabantur ante huiusmodi Leuitæ, uel sacerdotes ministrare coram Domino non tamen semper, sed suis diebus,

D nunc uero obligabatur semper manere coram Domino. De hoc magis fuit declaratum Leuit. capit. ult. Si autem ille qui se sic uouebat erat laicus, non poterat transire in aliquod ministerium Dei, sed dabat pro se certam pecuniam secundum uarietatem ætatis, & sexus, ut patet Leuit. cap. 27.

In uoto autem Nazaræorum non erat sic: quia non uouebat se Nazaræus Deo simpliciter, dicens. ego uoueo me Deo, ad hoc quod esset res uel possessio Dei, sicut dicimus: ego uoueo illam domum Deo, sed promittebat uel dedicabat actum suum Deo, scilicet abstinentiam illam quam faciebat ab eis, quæ infra exprimuntur, ideo hoc licitum erat, nec erat mutandum in pecunias, sicut nota quæ habentur Leuit. c. 27. immo si aliquis emisisset uotum Nazaræorum in perpetuum, uel pro aliquo tempore, & postea uellet dare pecuniam, ot non cogeretur implere uo-

E tum, non recipiebatur commutatio, sicut si quis uoueret se futurum religiosum, non poterit commutari hoc uotum in eleemosynas. Erat autem causa huius; quia illi qui se uouebant Deo redimebantur quando ipsi simpliciter erant obligati Deo, tanquam aliqua res, uel possessio eius, & non poterant transire in aliquem actum conuenientem diuino cultui specialiter. Cum tamen aliquis emittebat uotum Nazaræorum non erat ipse obligatus Deo, tanquam res, uel possessio illius: sed solum obligabat se ad actum illum, ideo non poterat fieri commutatio in pecunia pro isto uoto.

Et se uoluerint Domino consecrare.] Idest si uir uel mulier uoluerint se consecrare Deo, i. dedicare se, uel exponere se ad cultum illius: non tamen est intelligendum quod consecrarent se ad aliquod ministerium speciale Dei, quia

istud pertinebat ad solos sacerdotes & Leuitas, sed conse-crabant se ad quendam statum, vel modum viuendi propter Deum, qui erat strictior modo viuendi laicorum, & cæterorum hominum, quælibet autem applicatio specialis ad Deum, consecratio dicitur.] A vino & omni quod inebriare potest abstinebunt.]

Nazaræi abstinebant a vino. Et vini abstinentia quare iubebatur, & omnium inebriantium. Et quod Nazaræi strictiorem habebant statum sacerdotibus veteris testamenti. Quæst. III.

PRimum quod obseruabant Nazaræi, erat quòd toto tempore quo perseuerabant in hoc voto abstinerent a vino & ab omni inebriatiuo: & hoc siue votum esset temporale, siue sempiternum. Dicebatur enim supra quod votum Nazaræorum cum erat temporale regulabatur his legibus, cum erat sempiternum habebat alias leges.

Dicendum tamen est, quod iste conditiones quæ pertinent ad abstinentiam, scilicet quod non bibat vinum, nec vuas comedat, nec radat capillos, & similia quæ habentur hic pertinebant ad Nazaræos, tam temporales quam sempiternos: sed sacrificia, & alia remedia quæ infra habētur, solum pertinebant Nazaræis temporalibus, eo quod illa fiebant cum complebatur votum. Sed sempiternis nunquam complebatur, nisi per mortem: ea tamen quæ ad statum pertinent, eadem illis sunt.

Iubetur autem hic abstinentia a vino, & ab omni inebriatiuo. cuius causa est, quia isti qui cōsecrantur Deo per votum Nazaræorum, debent specialiter vacare Deo cauēdo aliorum vitia, & contemplationi specialiter insistendo: H vinum tamen vtrunque tollit, nam luxuriosa res est vinum, & contumeliosa ebrietas, qui his immiscetur non erit sapiens, vt patet Prouerb. 20. cap. & Hieronymus ait, venter mero æstuans cito despumat in libidinem, & vbi ebrietas ibi libido dominatur, & furor. hæc autem vitia maxime commaculant, & hominem vilem faciunt, quæ non pertinet ad specialiter Deo consecratos, nec solum hoc, immo qui ebriosus est, vel qui luxuriæ vacat, & consequenter ex ebrietate, non potest alicui virtuti adhærere. vt patet in prædicta auctoritate, scilicet qui his se miscetur non erit sapiens. sumitur autem ibi sapiens pro virtuoso, sicut vtitur Arist. in 2. Ethic. & fere in omnibus moralibus libris, & Seneca vbicunque loquatur.

Item vinum tollit contemplationem. Nam cum contemplatio sit actus tantum mentis eleuatæ in Deum, & vinum deprimat intellectum, non potest vino studens speculationi vacare, nec etiam solum in his prohibetur vinū propter luxuriam, vel ebrietatem, propter quæ vetuit Apostolus ad Ephes. c. 6. scilicet nolite inebriari vino in quo est luxuria. Sed etiam quia abstinentes a vino acutiores ingenio sunt, quia est phantasia eorum semper temperata. sic dicitur Eccl. c. 2. Cogitaui corpus meum abstinere a vino, vt animam meam transferrem ad sapientiam, & sic videtur, quod per abstinentiam a vino sapientior homo sit, & aptior ad speculationem.

Causa tamē potissima est huius abstinentiæ a vino, quia qui nunquam bibit non inebriatur, qui vero bibit, & si temperatus sit, aliquando tamen in ebrietatem incurrere potest. In hac autem erat status Nazaræorum excellētior, aut saltem strictior statu sacerdotali, quia sacerdotibus licebat bibere vinum semper, nisi tempore quo ministrabāt, & erant in Sanctuario, sic patet Leuit. c. 10. scilicet, dixit quoque Dominus ad Aaron vinum, & omne quod inebriare potest non bibetis tu, & filii tui, quando intratis tabernaculum Domini, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras, & vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum. inter pollutum & mundum. Idem patet Ezech. 44. cap. scilicet, & vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. Cum vero non ministrabant titi, licebat eis bibere vinum, & quiquid vellent: Nazaræis autem nunquam licebat toto tempore quo durabat votum, ergo erat strictior status eorum.

Inebriatiuum præter vinum multa. Et omni quod inebriari potest.] Non solum Nazaræi cogebantur abstinere a vino, sed etiam ab omnibus inebria-

F tiuis: quoniam quidam succi sunt, qui inebriant, sicut sicera, quæ de pomis exprimitur. Sic autem, & de malis aliis rebus exprimuntur succi, qui vine similitudinem præferunt, & ebrietatem causant.

Ab his ergo abstinere cogebantur Nazaræi. Sunt etiam cibi quidam ebrietatem causantes, sicut est palma Aegyptia. Fructus enim illius si comedatur nondum maturus tollit sitim, si autem post maturitatem sumatur tollit sensationem, & impedit ambulationem, linguam retardat, & ebrietatis vitium imitatur. sic ai Solinus in Polyhistor, c. de Aegypto.

Acetum non bibebatur a Nazaræis. Et quare. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione.] Idest, non biberi Nazaræi acetum factum ex vino, & ex qualibet alia potione, quæ habeat nomen, vel efficaciam aliam vini. acetum enim in specie differt a vino. sit tamē ex vino, quia G vinum cum corrumpitur acetum fit, sicut homo cum moritur cadauer gignitur: & tamen manet differentia in specie. inter vinum, & acetum sicut inter hominem, & cadauer. prohibetur tamen acetum, quia licet non sit vinū, manent tamen in eo aliquæ qualitates vini. vnde inebriare potest. sicut in corpore viuo & mortuo, manent aliquæ qualitates similes. nam in genito & corrupto manent symbola, idest, quædam qualitates similes, iuxta Aristot. 2. de Generatione & corruptione. vetatur ergo acetum ne aliquā ebrietatem inducat, vel ne bibendo acetum inducantur ad bibendum vinum.

Et quicquid de vua exprimitur non bibant.] Idest, sine aliquis succus exprimatur de vua, qui non sit ad faciendū vinum, sed ad aliqua alia condimenta, adhuc non licebat sumere de illo, quia ibi maneret aliqua vis vini. vel ne inducerentur ad vinum bibendum. in hoc enim multū insistitur, cum etiam acetum ex qualibet alia potione vetetur. quælibet enim potio, quę vinum est, vel similitudinem vini in aliquo exprimit, quā est in suis qualitatibus habet nomē suum, cum vero mutatur ab illis acetum dicitur, quia transit in quendam saporem acutum, qui pertinet ad acetum. eodem modo si exprimeretur de vua antequam esset matura aliquis succus, qui non esset vinum, nec acetum: tamen adhuc illicitum erat Nazaræis talem succum bibere.

Vuas recentes siccasque non comedent.] Hoc inhibebatur ne daretur Nazaræis occasio ad infringendum votum bibendo vinum. Nam capti dulcedine fructus, inducerentur ad bibendum de vino. vuæ tamen, siue recētes, siue siccæ non habent vim inebriatiuam, sed tollebatur occasio, sicut in fermentato, quātum ad obseruationem Paschalē.

I Iubebatur enim, quod Iudæi in septem diebus non comederent de fermētatis, & quia si in domo esset panis fermētatus inducerentur aliqui ad comedendum de eo, vetitum est ne in diebus illis esset fermentum in domo, sed antequam inciperet solennitas Paschalis excludebant omne fermentatum de domo, vt patet Exodi cap. 12.

Cunctis diebus quibus ex voto Domini consecrantur.] Idest omnia ista quæ supra dicta sunt obseruabunt Nazaræi toto tempore consecrationis suæ, scilicet, quādiu durat votum. hoc videtur intelligi de temporali consecratione. sed non solum de hac, sed etiam de illa quæ erat sempiterna, intelligitur, & tamen isti rari erant.

Quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent.] Hic datur regula generalis circa ea quæ nascuntur in vinea: scilicet, quod essent illicita Nazaræis, siue essent vuæ, siue vinū, vel quilibet succus inde ex- K pressus. & vt videatur excludere omnia alia, quæ magis ad vinum pertinent, exprimit de vua passa, & de acino. vua. passa modicum habet humiditatis, cū iam sit desiccatus humor eius substantialis, qui defluxurus erat in vinū manente sola carnositate eius, quæ ad cibum magis pertinet, quā ad potum, sed hæc quoque illicita erat Nazaræis: acinum autem dicitur folliculus vuæ, vel quicquid restat de ea, postquam totum vinum effluxerit, & hoc etiam non licebat Nazaræis in cibum, vt inde in Hebræo dicitur.

A folliculo usque ad granula.] Idest nec comedent Nazaræi folliculum vuæ, nec grana eius, & hoc vt excludatur totum, quod in vua, est ab vua est.

Omni tempore separationis suæ.] Hic ponitur secundū huius cap. de quadam separatione speciali Nazaræorum in ritibus, & hoc non pertinet ad cibum, sed quantum ad

alios

alios actus, & dicitur omni tempore separationis, idest, omni tempore, quo iste vouens separatus est a cæteris hominibus in modo vouendi. Nazaræus enim nihil aliud significat, nisi separatum, & quia isti obseruantes cæremonias, quæ hic habentur erant a reliquo populo distincti in modo viuendi, dicebantur segregati, & totum tempus durationis voti vocabatur tempus separationis. Est enim istud nomen commune apud Hebræos pro omnibus rebus separatis ab aliis, sicut istud nomen segregatus apud Latinos, sic patet Deuteronom. capit. 33. vbi Ioseph vocatur Nazaræus inter fratres suos, idest, segregatus ab eis in segregatione.

Nouacula non transibit per caput eius.] Idest iste, qui Nazaræus est non tondebitur, nec abscindetur aliquid de capillis eius.

Quare Nazaræus non tondebatur toto tempore voti. Et quòd in capillorum, & aliorum pilorum tonsione diuersa obseruantia erat. Quæst. IV.

HOc autem fiebat, vt completo tempore consecrationis huius Nazaræi, cremarentur capilli eius super altare. Nam sicut cremabatur Domino sacrificium de animalibus in altari, ita & capilli istius cremabantur, vt patet infra, vel fiebat hoc ad repugnãdum specialiter idolatriæ: nam idolatrę radebant barbam, & capillos capitis. vt patet in epistola Hieremiæ ad captiuos in Babylonia, quam continet sextum c. Baruch Prophetæ. sed prima ratio melior est. Nam aliquando Deus mandabat tonderi caput, & omnes pilos corporis, sicut in consecratione Leuitarum, vt patet infra capit. 8.

Aliquando etiam Iudæi totaliter radebantur quantum ad omnes pilos corporis, sicut in leprosis, vt patet Leuit. c. 14. Cæteri autem Iudæorum ex aliqua parte poterant tondere capillos, & ex aliqua parte non, barbam autem radere non poterant, sic patet Leuit. 19. cap. nec in rotundum tondetis comam nec radetis barbam: idem autem iubebatur de sacerdotibus, scilicet, quod ipsi non nutrirent magnam comam, sed tonderent eam scindentes forficibus: non poterant tamen radere nouacula, sic patet Ezech. 44. c. scilicet: Caput autem suum non radent, nec comam nutrient, sed tondentes tondebunt capita sua, & in hoc obseruabatur specialis cæremonia in Nazaræis quantum ad capillos, quam in omnibus aliis Israelitis, quia omnibus aliis licebat tondere capillos, licet non in rotundum, necnon radere barbam, vt patet Leuit. cap. 19. istis tamen non licebat aliquem capillum tollere de capite, radendo, vel tondẽdo: & hoc vt cremarentur capilli. Si vero aliquis de Nazaræis tonderet capillos suos, infringebat votum, & propter hoc defecit fortitudo Samsonis, quia Nazaræus erat, & capilli eius attonsi sunt. de hoc Iudic. cap. 16. non tamen ex hoc infertur, quod esset fortitudo sua in capillis, de quo magis ibi declarabitur.

Vsque ad completum diem, quo Domino cõsecratur.] Idest nouacula non transibit per caput Nazaræi, vsque ad completionem temporis, quo erant consecrati: & hoc quia tunc cremandi erant capilli super altare holocaustorum, vt patet infra, cum dicitur. Tunc radetur Nazaręus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ, tolletque capillos eius, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. & non solum vetabantur Nazaræi radi ascendente nouacula super caput eorum, sed etiam quod nullo modo tollerent capillos de capite, quia omnibus aliis Israelitis erat vetita rasio in nouacula, & permittebatur solum tonsio, vt patet Leuit. 19. c. si ergo solum vetaretur in Nazaræis nouacula ascendere super caput, & permitteretur tonsio non esset aliquid speciale in Nazaræis, & cæteris Iudæis, ideo nihil deberet hic poni, sed exprimitur specialiter de capillis Nazaræorum: ergo oportebat, quod non solum non raderentur nouacula, sed etiam quod non tonderentur capilli eorum vllo modo.

Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius.] Idest Nazaræus dicetur sanctus, idest Domino applicitus quando creuerint cæsaries eius, idest, capillatura, quasi dicat, quòd ante hoc non cognoscitur, an Nazaręus sit specialiter Do-

A mino applicitus, quia non videntur signa in habitu. Cum vero permittitur crescere omnes capillos non tondendo eos, sicut omnes alii tondebant, sciebatur quod esset consecratus Domino.

Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem, & matris, et fratris, sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput eius est. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. Si autẽ mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis eius. Quod radet illico, & in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. In octaua autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonij, facietque sacerdos vnum pro peccato, & alterum in ho

B *locaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo. Sanctificabitque caput eius in die illo, & consecrabit Domino dies separationis illius offerens agnum anniculum pro peccato, ita tamen vt dies priores irriti fiãt, quoniam polluta est sanctificatio eius.*

Omni tempore consecrationis suæ super mortuum nõ ingredietur.] Idest toto tempore, quo fuerit Deo consecratus, durante illo voto, non ingredietur ad locum, in quo aliquis mortuus fuerit.

Quare Nazaræus a quocunque mortuorum accessu abstinere debebat. Et quòd mundi debent esse ministri Dei. Quæst. V.

C IN hoc enim vetatur omnis immunditia, quam poterat contrahere Nazaræus accedendo ad mortuos, vel quomodocunque se habendo ad eos, contaminabatur autem aliquis super mortuo, si tangeret cadauer, aut ossa reperta in agro, vel iret ad plangendum ipsum, aut introiret in domum, in qua staret aliquis mortuus, vel tangeret aliqua vasa illius. & pro quolibet horum incurrebatur immunditia septem dierum; de plangentibus mortuos, quod contaminarentur patet Leuit. capit. 10. nam ob hoc prohibitus est ibi Aaron cum filiis suis ne irent ad plangẽdum Nadab, & Abiu mortuos, qui erant filii Aaron: de omnibus autem aliis habetur infra 19. capit. ab omnibus ergo his abstinere debebat Nazaræus. Ratio huius est, quia Deus volebat in ministris suis, & aliis applicitis ad Deum munditiam. Vnde nullus ministrorum, nec alius

D de Israelitis poterat accedere ad Sanctuarium, aut aliquas res sacras, quando erat immundus, alioquin moreretur, vt patet Leuit. c. 15. & infra 19. Sed Nazaræi erant consecrati Domino toto tempore, quo erant in hoc voto: ergo debebant abstinere ab immunditia, quæ contrahitur tangendo mortuos, vel quomodocunque se habendo ad illos. Etiam cauere debebant Nazaræi omnes alias immunditias: multiplex enim modus immunditiarum erat: de aliis tamen non exprimitur, sicut de immunditia, quę contrahitur super mortuo. Causa est, quia ista erat maior omnibus aliis, quæ fiunt per simplicem contactum: ideo in aliis solum erat immunditia, vsque ad vesperum: in iis autem durabat immunditia per septem dies, vt patet infra decimonono, vnde si pollueretur aliquis Nazaræus super mortuo dies priores, quos habuerat in voto irriti erant, scilicet, quod

E non computabantur, sed radebatur totum caput suum, & offerebat sicut iubetur infra, & tunc incipiebat iterum tempus voti: in aliis autem immunditiis, non sic fiebat, de quo infra dicetur.

Et dicitur hic, quod non ingredietur super mortuo, scilicet super hominem mortuum. Nam quamquam tangeret cadauera brutorum non incurrebat immunditiam, quę habetur infra, sed solum immunditiam simplicem, secundum quod alii Iudæi: nec propter hoc repetebatur votum a principio: nam etiam in aliis Iudæis, qui non erant Nazaræi hoc obseruabatur, quod quando tetigissent aliqua morticina brutorum, in quibus pollueerentur, durabat immunditia, vsque ad vesperum solum, vt patet Leuitic. capit. 11. Si tamen aliquis pollueretur super homine mortuo manebat immundus, vsque ad septem dies, vt patet infra capit. 16.

Nec super patris quidem matris, sororisque funere cõtaminabitur.] Idest non debet Nazaræus contaminari in morte patris, vel matris, fratris, vel sororis. F

Nazaræorum multa obseruantia. Et quod Nazaræi habebant statum perfectiorem quam laici, & quàm sacerdotes minores vet. test. Quæst. VI.

NOn contaminari in funere alicuius harum personarum est, quod non tangat Nazaræus cadauer illius, nec stetit in domo postquam decesserit, aut quando fuerit in articulo mortis, nec eat ad exequias plangentium: hæc enim omnia faciunt hominem contaminari super mortuo.

In hoc enim Nazaræus habebat strictiorem statum, quàm omnes laici Israelitarum. Cæteris enim licebat con- G taminari super quoscunque mortuos, scilicet, quod quamquam esset contaminatio in faciendo prædicta super mortuos, tamen licitum erat popularibus: ideo in hoc exhibebant Deo speciale obsequium, & est de operibus misericordiæ mortuos sepelire. Postquam tamen hæc egissent, manebant septem diebus in immunditia, non accedentes ad Sanctuarium, non tamen peccabant, quia contaminati erant, sed magis è contrario peccassent, si noluissent contaminari in quibusdam mortuis, quos sepelire obligabantur. Item patet ex hoc quod status Nazaræorum erat perfectior statu sacerdotum minorum, quantum ad quasdam cæremonias, licet non haberent eandem administrationem, quam sacerdotes, quod patet, quia sacerdotibus minoribus licitum erat contaminari super patre, & matre, fratre, & sorore. super aliis autem non, vt patet Leui- H tic. vigesimoprimo, capit. Nazaræis tamen non erat licitum contaminari super aliquo: cum excludantur hic istæ quatuor personæ, quæ sunt coniunctissimæ. Causa autem est, quia quanquam sacerdotes essent ministri Dei, tamen non vouebant aliquem specialem statum præter eum ad quem Deus obligabat ex lege sacerdotii. Nazaræi autem seipsos Domino vouebant ad aliquem specialem statum, ideo imponebatur istis maior strictio, quàm sacerdotibus. Erat autem tanta strictio in Nazaræis quantum ad hoc, sicut in sacerdote magno, quia non poterat sacerdos magnus contaminari super aliquo mortuo, etiam super patre, & matre, vt patet Leuit. cap. 21. ita autem in istis.

Quia consecratio Dei sui super caput eius est.] Idest, quia caput Nazaræi est consecratum Domino. non est au- I tem intelligendum, quod fieret aliqua vnctio in oleo, vel in sanguine super caput Nazaræi ad hoc, quod esset consecratum, sed solum dicebatur esse consecratio Dei in illo, idest, quia illud caput erat applicitum ad cæremonias cultus diuini, scilicet, quod propter Deum nõ radebatur nec tondebatur, sed crescebat capillatura. In sacerdotibus autem fiebat quædam vnctio. nam sacerdos magnus vngebatur oleo in capite, quod erat in modum vnguenti, & fundebatur super caput eius, vt patet Exod. 29. & Leuit. c. 8. In sacerdotibus autem minoribus non fundebatur oleũ in capite, sed aspergebatur super eos, & vestes eorum oleum simplex mixtum cum sanguine, & tingebatur auris eorum dextra in sanguine, vt patet Leuit. cap. 8. ideo in capite istorum poterat dici esse oleum vnctionis, vel consecratio. nam per oleum consecrabantur. sic dicitur Leuitic. capit. 10. vbi iubetur. quod non exeant sacerdotes ad plangendum mortuos, quia habent oleum sanctum in capite infra, vos autem non egrediamini fores tabernaculi, alio- K quin peribitis: oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. hic autem non dicitur de Nazaræis, quod erat oleum sanctum super caput eorum, sed solum, quod capita eorũ erant consecrata Deo, scilicet quod propter eum non radebantur nec tondebantur.

Omnes dies separationis suę sanctus erit Domino.] Idest Nazaræus iste erit sanctus Domino, idest, propter Dominum omnes dies separationis suę, idest, in omnibus diebus quibus est separatus in hoc voto. Dicuntur autem dies separationis Nazaræi omnes dies, quibus tenet hoc votũ, quia esse Nazaræus est esse separatum a modo communi, & habitu aliorum. omnibus autem his diebus erit Naza- F ræus sanctus Domino, idest, sanctificatus propter Deum, & mundus. sanctus enim proprie mundus, vel incontaminatus dicitur. vnde in græco pro sancto agios dicunt ab a, quod est sine, & geos, quod est terrã, quia sine terra, idest, terrena fece sit, ideo nihil iubetur hic, nisi, quod Nazaræi omnibus diebus quibus obseruant hoc votum sint mundi, cauentes omnes contaminationes. quædam namq; contaminationes sunt in quibus infringitur votum Nazaręorum, sicut declaratur infra. si Nazaræus viderit aliquem coram se mori, quia tunc omnes dies priores voti sui irriti sunt, & debet radi caput, vt ergo non incidat in fractionẽ voti, cauendæ sunt omnes immunditiæ, & quamquã non omnes immunditiæ destruant votum Nazaræorum: tamen omnes repugnant aliquo modo, quia iste status est hominum valde mundorum, ideo debent cauere omnem immunditiam.

Sanctus quare dicatur agios.

G Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo.] Hic ponitur casus, in quo destruitur obseruatio Nazaræorum, scilicet, quando moreretur aliquis coram Nazaræis: nam debebant abstinere ab omni contaminatione: in mortuis autem erat contaminatio: ideo si moreretur aliquis coram Nazaræis erant contaminati: ita quod votum eorum non tenebat quantum ad obseruationem, scilicet, quod obseruatio præterita nihil proderat.

Et dicitur hic si aliquis fuerit subito mortuus coram eis. non tamen intelligitur, quod non polluerentur, si moreretur aliquis coram eis spectantibus ipsis, & ex deliberatione: nam magis hoc modo videretur, quod deberent pollui, quàm alias. Nam cum quis ex deliberatione agit, si in actu illo aliqua macula, vel peccatum est, H maior erit, quam si fiat sine deliberatione: ideo quomodocunque moreretur aliquis coram Nazaræis. contaminabantur.

Sed fuit positus iste casus, quia in hoc erat ratio dubitãdi. Nam si aliquis moreretur coram Nazaræis ipsis spectantibus mortem illam, non videbatur dubium, quod deberent contaminari, quia ex culpa eorum hoc veniebat. sed cum ipsis non respicientibus, aliquis moriebatur, videbatur esse dubium, an contaminarentur, quia ipsi non fuerant in culpa. Ideo fuit hic determinatum de hoc, & non de aliis casibus.

An Nazaræus debebat repetere obseruationem voti sui in omnibus immunditiis, sicut in morte alicuius, & de diuersitate immunditiarum, & quæ illarum infringerent votum Nazaræi, & quæ non. Quæst. VII.

QVæret autem aliquis cum hic dicatur, quod Nazaræus debebat repetere obseruationem voti sui, quando moriebatur aliquis coram eo, vel alias contaminabatur in mortuo, an deberet sic esse in omnibus aliis immunditiis.

Respondendum est, quod immunditiarum quædam sunt, quæ causantur per solum contactum, & a principio extrinseco: aliæ autem sunt naturales, & a principio intrinseco. In primis est contaminatio in tangendo aliqua morticina vel hominem fluentem semine aut mulierem menstruatam, & similia. Aliæ sunt pollutiones naturales ab intrinseco, quæ sunt morbi, & sunt immunditiæ, scilicet, hominem esse leprosum, vel fluentem semine. simile quoque si sit mulier menstruata; vel fluens sanguine. De primis immunditiis dicendum est, quod in nulla immunditia, K quæ est secundum contactum solum, fiebat irrita obseruatio Nazaræorum, præterquam cum aliquis polluebatur in mortuo homine: ista tamen immunditia non solum erat quando aliquis tangebat cadauer hominis, sed etiam si staret in tabernaculo, vbi moriebatur homo, quando ipse moriebatur. quod patet, quia hic dicitur, quod si aliquis moreretur subito coram Nazaræo fiebat immundus, & repetebant votum suum a principio, vt patet hic. eodem modo si intraret Nazaręus in domum alicuius mortui existente ibi cadauere: incurrebat enim eandem pollutionem, quam primo, vel si tangeret tabernaculum in quo esset homo mortuus, vel aliqua vasa illius, aut si tangeret ossa, etiam arida humana reperta in agro,

aut

aut si tangeret sepulchrum, vel si iret ad plangendū mortuum: in omnibus enim iis incurrebat fractionem obseruantiæ voti, ita vt dies priores irriti essent: nam omnia ista æqualia sunt quantum ad immunditiam. Quicunque enim de non Nazaræis aliquod horum tetigisset erat septem diebus immundus, vt patet infra decimonono capit. In aliis autem immunditiis, quæ sunt per contactum, si tangeret mulierem menstruatam, aut virum fluentem semine, vel animal brutum morticinum, contrahebatur immunditia, tamen non fiebant dies priores obseruati in voto irriti.

De immunditiis autem, quæ erant secundum naturam, sicut esse mulierem menstruatam, aut fluentem sanguine, vel virum fluentem semine, dicendum est, quod quamquam ipsæ secundum se maiores sint, quàm quælibet immunditia, quæ est per contactum, tamen quamquam incideret Nazaræus in aliquam harum immunditiarum non fierent irriti omnes dies priores consecrationis suæ, nisi illa immunditia talis sit, quæ directè repugnet statui Nazaræorum. quod dicitur quia de statu Nazaræorū est, quod portent cæsariem, & non radant capillos capitis sui, tamen aliquæ immunditiæ erant, in quibus necessario radebantur capilli, sicut in viro leproso. Si enim aliquis incurrisset lepram, quando sanaretur debebant omnes pili corporis sui radi, vt patet Leuit. cap. decimoquarto. Si tamen aliquis vouisset statum Nazaræorum, & incideret lepram, necesse erat, quod ibi fierent irriti dies obseruationis, quā diu iste maneret in lepra. quod patet, quia aut iste sanaretur a lege antequam finirentur dies voti, aut non. Si autem sanaretur a lepra prius erant radendi capilli capitis eius bis ad ritum emundationis suæ, vt patet Leuit. capit. decimotertio, hoc tamen repugnabat statui Nazaræorum, quia ascendebat nouacula super caput illius, ideo debebant dies obseruationis repeti ab eo tempore, quo rasisset pilos corporis sui, & tunc crescente cæsarie esset sanctus Domino, vt dicitur in litera, & obseruaret votum Nazaræorum. Si autem votum finiretur in viro leproso, antequam mūdaretur a lepra necesse etiam erat, quod isti dies non tenerent, quia ad hoc, quòd votum Nazaræi expleretur oportebat, quod in die expletionis suæ raderetur cæsaries eius, & cremarentur capilli coram Domino, & offerret holocaustum, tamen hoc facère non poterat priusquā emundaretur a lepra, quia capilli capitis leprosi immundi sunt, & non poterant radi in Sanctuario, sed debebant radi extra castra, vt patet Leuit. 14. capit. Et tunc infringebatur votum, quia non radèbantur capilli coram Domino, & cremabantur: ergo non poterat Nazaræus continuare votum suum, sed tenebatur repetere a principio, quia ascēderat nouacula super caput suum ante diem, qua cremandi erant capilli eius coram Domino.

Item non poterat intrâre in Sanctuarium ad tondendum ibi capillos suos, quia erat immundus, & non permitteretur accedere ad res sacras: ergò non poterat tondere capillos in Sanctuario, & consequenter non poterant fieri omnes ritus Nazaræorum.

Sed dicet aliquis, quod quamquam iste leprosus non poterat tunc intrare in Sanctuarium, tamen poterat differre, vt postquam esse mundatus a lepra scinderetur capillatura eius in Sanctuario, & sic explerentur cæremoniç Nazaræorum.

Respondendum est, quod non poterat stare: nam ad hoc, quod emundaretur aliquis a lepra, necesse erat, vt capilli eius bis raderentur, vt patet Leuit. 14. capit. ergo antequam iret in Sanctuarium necessario radebantur capilli pro emundatione a lepra. Quisquis ergo incæpisset votum Nazaræorum necesse erat, vt vel nunquam finiret, vel postquam sanaretur, iterum repeteret ab exordio obseruationem voti: ita quod dies quibus obseruauit in lepra, irriti essent.

De aliis immunditiis naturalibus, sicut est esse mulierem menstruatam, vel fluentem sanguine, aut virum fluentem semine. Dicendum est, quod istæ non irritabant obseruationem voti prioris. Sed differebant completionem.

Causa huius est, quia ad emundationem mulieris menstruatæ, aut fluentis sanguine, vel viri spermatici non radebantur aliqui capilli corporis, sicut in emundatione a lepra, sed solum lauabatur corpus, vt patet Leuit. decimoquinto, cap. Lotio autem corporis non repugnabat voto Nazaræorum, sicut rasio capillorum. ergo in lepra, cuius emundatio faciebat capillos radi, irritabantur omnes dies voti præcedentis. In aliis autem immunditiis non irritabatur, sed differebatur expletio, quod patet, quia si aliquis vir, vel mulier vouisset Nazaræorum statum, & vir incurrisset ægritudinem fluxus seminis, fœmina autem fluxum sanguinis, & votum finiretur dum isti manerent in istis ægritudinibus, non poterant a voto absolui, quia ad hoc, quod expleretur votum oportebat, quod Nazaræus iret in Sanctuarium, & ibi tonderetur coma eius, atque offerret sacrificia, quæ infra habentur. Cum tamen maneret in aliqua harum immunditiarum non poterat introire in Sanctuarium. Ergo quæcunque harum immunditiarum impediebat expletionem voti differendo, tamen non irritabat dies priores.

Sed hoc generaliter dicendum est in omnibus immunditiis, quod quandocunque esset aliquis immundus immunditia durante per aliquantum tempus, non vouebat statum Nazaræorum, quia ille qui Nazaræus erat specialiter Domino consecrabatur ad seruandum munditiam, magis quàm omnes alii populariter viuentes. Sed ille, qui erat in immunditia erat magis separatus a Deo, quàm omnes alii, cum non liceret ei accedere ad res sacras: ergo isti non debebant vouere tunc statum Nazaræorum, qui dicebat perfectionem super omnem statum vulgarem. si tamē aliquis vouisset Nazaræorum statum, & inciperet obseruare, postea autem incurreret aliquam immunditiam, durante magno tempore, omnes illi dies computabantur in voto, dum tamen non fieret aliquid contra statum Nazaræorum, scilicet, quod raderentur capilli, sicut fiebat in purgatione lepræ.

Quando aliquis nebat in immūditia nunquā poterat emittere votū Nazaræorum.

Polluetur caput consecrationis eius.] Idest si aliquis fuerit mortuus subito coram Nazaræo, polluetur caput consecrationis eius, idest, polluetur caput suum consecratum Domino.

Sciendum, quod non solum dicitur pollui caput Nazaræi in ista immunditia, quæ est mori aliquem coram ipso, sed etiam quandocunque incurrerit aliquam immunditiam, polluitur caput eius, quia ipse totus polluebatur. Quod patet, quia in multis immunditiis ille, qui incurrebat eas, lauabat totum corpus suum. sed hoc non fieret, nisi totum corpus iudicaretur pollutum: ergo cum aliquis polluitur, totus polluitur, & caput suum pollutum est. Quod autem polluti aliquando lauent totum corpus suū aqua patet Leuit. 11. & 14. 15. & 16. Sed dicebatur caput Nazaræi hic esse pollutum, quia non proficiebat consecratio eius præterita, sed oportebat repeti votum a principio: in aliis autem immunditiis, quamquam totum corpus ipsius Nazaræi immundum esset, & caput quoque, tamen non dicebatur pollui caput consecrationis, idest, non reputabatur ita pollutum, quod dies præcedentes in voto suo essent irriti, & repetendi ab exordio obseruationis.

Caput pollui quare dicatur.

Cur quando Nazaræus incurrit pollutionem dicitur, quod pollutum est caput consecrationis suæ. Et quod immunditia manente nihil computabatur ad obseruationes voti. Quæst. VIII.

QVæret aliquis quare cum Nazaræus incurrit pollutionem dicitur magis, quod pollutum est caput consecrationis suç. quam quod aliquid alterum pollutum est, vel quod ipse pollutus est.

Respondendum est, quod in voto Nazaræorum, quamquā multa essent substantialia, quæ habentur hic in abstinēdo a quibusdam: nihil tamen erat magis necessarium, quam ipsa capillatura, scilicet quod crescerent capilli sui, & non raderentur, nec tonderentur: ideo consecratio sua dicebatur esse in capite, scilicet quod id, per quod erat magis applicitus Deo, erat obseruatio capillaturæ. Cum ergo obseruatio præterita Nazaræi irrita fiebat, dicebatur pollui caput, quod principale erat in consecratione. Item quamquam alia pertinerent ad statū Nazaræorū, habitus tamen

ipsorum, & id per quod cognoscebantur, erat capillatura, quia de quolibet alio obseruato a Nazaræis poterat dari aliqua causa, quare obseruaretur etiam ab hominibus, qui non essent Nazaræi: capillatura tamen ad nullos pertinebat nisi ad Nazaræos, ideo debebant denominari ab eo, quod erat principale, & hoc erat caput. [Quod radet illico in eodem die.] Idest si aliquis mortuus fuerit subito coram Nazaræo, pollutum caput eius: ideo debet radere immediatè, quia iam non proficit illa capillatura ad continuandum votum. Sed debet repeti ab exordio.

Item dato, quod Nazaræus vellet repetere votum manente capillatura illa, fieri non debebat, quia iam polluta erat: ideo quidquid fieret ipsa manente, non computaretur ad obseruationem voti, sed esset totum irritum: ita ergo, vt votum proficeret, debebat radi caput, & tunc crescente noua capillatura, quæ polluta non erat, obseruaretur conuenienter votum.

In eadem die purgationis suæ.] Immediatè enim, vt aliquis Nazaræus incurrisset pollutionem prædictam, debebat radi caput eius, & ista dies vocabatur dies purgationis quia in ea incipiebat purgari ab immunditia, quam contraxit moriente aliquo coram ipso, & ista rasio erat purgatio, nam manente ista capillatura, quæ semel polluta fuerat, semper esset Nazaræus pollutus. [Et rursum septima.] Idest etiam iste Nazaræus raderetur in septima die. in die enim qua incurrebat immunditiam radebatur, & deinde in septima die computando a die primæ rasionis, iterum radebatur, quia aliqui capilli interim creuerant, qui radendi erant, quod fiebat ad maiorem munditiam, & quia sequenti die, scilicet octaua intrus erat iste Nazaræus in Sanctuarium ad offerendum sacrificium, vt immediate patet: illuc tamen ingredi non decebat nisi homines valde mundos. [In octauo autem die offerre duos turtures, vel duos pullos columbæ.] Iste dies erat octauus computando a die in quo Nazaræus incurreret immunditiam, & rasum est caput eius: offerebat autem tunc turtures, vel columbas quasi in emundationem peccati prioris, & ad solennitatem voti incipiendi. Si autem Nazaræus non incurrisset hanc immunditiam, sed a principio votum suum inchoaret, non debebat offerre aliquod sacrificium. Nunc vero, quia fuerat votum intercisum propter pollutionem Nazaræi, fiebat sacrificium, vt solennius instauraretur votum: iubebatur autem, quod offerret Nazaræus duos turtures, vel duos pullos columbarum, idest, duos columbinos, erat enim sacrificium istud de paruis, quia turtures, & columbæ abundant in terra Chanaan, & sunt ibi parui valoris. Iubetur autem, quod offerantur turtures, & non pulli turturum, & econtrario, quod offerantur pulli columbarum, & non columbæ. Causa est, quia Deus vult pro sacrificiis suis ea, quæ meliora, & pinguiora sunt, sicut nos volumus pro cibis nostris. Istam enim comparationem facit Deus Malac. c. 1. vbi dicit, quod offeruntur ei animalia clauda, & cæca, atque debilia, quæ non offerrentur principibus, vel ducibus hominũ. In turturibus autem sic est, quod maiores turtures sunt grossiores, & sapidiores. in columbis vero econtrario: pulli enim columbarũ sunt pingues, teneri, & sapidi, columbæ autem magnæ non. Causa est, quia columbæ libidini vacant nimium, & desiccatur tenerum, & humidum illarum, atque efficiuntur calidæ, & siccæ cõplexionis, vnde saporosæ non sunt: pulli autem columbarum, quia nondum libidini vacant, pingues, atque sapidi sunt: in turturibus autem econtrario: libidini enim non vacant, quia sunt aues castissimæ, ideo pinguedinem, & saporem proprium non perdunt.

Turtures, et pulli columbarũ, quare Deo offerantur & nõ ipsa columba. & in ostio tabernaculi.

Sacerdoti in introitu fœderis testimonii.] Idest offeret iste Nazaræus duos pullos columbæ, vel duos turtures sacerdoti ante ostium tabernaculi fœderis: iste erat ritus omnium offerentium: intrabant enim in atrium Sanctuarii, vsque ad ostium tabernaculi, & ibi erat sacerdos aliquis, qui de manu eorum acciperet quodcunque offerre vellent. Fiebat autem oblatio hæc in ostio tabernaculi, quia istud offerebatur Domino, & Deus dicebatur habitare specialiter in tabernaculo: ergo vt coram ipso fieret oblatio, fiebat in ostio tabernaculi. Alia causa est, quia ista quæ offerebantur cremanda erant in altari holocaustorũ. Sed altare erat apud ostium tabernaculi, vt patet Leuit.

F cap. 1. ergo apud ostium offerri debebat. Dicitur in introitu fœderis testimonii, idest in porta tabernaculi fœderis: ista locutio non est propria, quia testimonium, & fœdus idem sunt. Non enim vocatur tabernaculum testimonii, nisi quia erant ibi tabulæ, quæ erant testimonium, quomodo Deus dedisset legem Israelitis, sic patet Exod. 25. c. cum dicitur: Pones testimonium in arca, idest, pones tabulas decalogi, quæ vocantur testimonium, fœdus etiam dicuntur ipsæ tabulæ, quia in eis continebatur fœdus Dei, idest id, quod pepigerat Deus cum Israelitis, vt obseruarent. Sed debet dici in introitu tabernaculi fœderis: ponitur tamen iste genitiuus testimonii pro tabernaculi. Sic etiam patet supra 3. & 4. cap.

Facietque sacerdos vnum pro peccato.] Idest offeret, vel sacrificabit sacerdos vnum de istis turturibus, vel pul-

G lis columbarum pro peccato Nazaræi: facere enim accipitur hic pro disponere, & sic dicitur aliquis facere capillos, idest, ornare eos, vel scindere. Sic enim dicit Virgilius in Bucolicis Ecloga secunda.

Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito.

Idest cum ego coquam, vel disponam vitulam.

Quod peccatum erat, pro quo offerebat Nazaræus sacrificium. Quæst. IX.

SEd dicet aliquis, quod peccatum erat istud, pro quo offerebat Nazaræus? Aliquis forte respondebit, quod non erat istud aliquod peccatum speciale, pro quo offerretur, sed offerrebatur pro peccato in generali, quia iste Nazaræus cuius caput fuerat coinquinatum peccauerat

H in aliquo, cum nemo a peccato immunis sit, & pro emundatione alicuius peccati fiebat sacrificium istud, sicut dictum est Leuit. 12. cap. de mulieribus parientibus, quod in die purgationis offerrent pro peccato: nullum tamen peccatum erat in pariendo, nec in concipiendo, sed offerebatur pro peccato in generali.

Respondendum est, quod hic fiebat duplex sacrificium pro peccato. vnum in quo offerebatur vnus turtur, vel vnus pullus columbæ, & aliud in quo offerebatur ouis immaculata, vt patet infra. De illo autem sacrificio nunc nihil dicitur, sed de isto, in quo offerebatur turtur, vel pullus columbæ, dicendum est, quod non offerebatur pro peccato Nazaræi in generali, sed pro speciali peccato, scilicet, quia pollutus fuit super mortuo, vt patet immediatè cum dicitur. Et deprecabitur

I pro eo, quia peccauit super mortuo. Sed de hoc infra ponetur veritas.

Et alterum in holocaustum.] Idest, & offeret alium turturem, vel alium pullum columbæ in holocaustum. Ritus autem istorum duorum sacrificiorum erant varii, quia turtur, vel pullus columbæ, qui offerebatur in holocaustum, non debebat iugulari, sed retorqueri caput eius ad pennulas, & rupto vulneris loco decurrebat totus sanguis super altaris parietem: vesicula autem, & plumæ proiiciebantur, & carnes eius non diuisæ ferro, cremabantur super altare, vt patet Leuitic. capit. primo.

In pullo autem columbæ, vel turture non erat differentia, quando offerebatur pro peccato, ab holocausto, quantum ad modum occisionis, sed quantum ad effusionẽ san-

K guinis, quia in turture oblato pro holocausto sanguis totus decurrebat super altaris crepidinem, siue parietem, vt patet Leuit. capit. 1. in turture autem oblato pro peccato, aliquæ guttæ sanguinis debebant distillare super parietem altaris, & reliquus sanguis ad basim illius, vt patet Leuit. cap. 1.

Item differebant, quia in holocausto totus pullus colũbæ, vel turtur cremabatur super altare, & nihil proueniebat sacerdoti, in sacrificiu pro peccato totus turtur proueniebat sacerdoti, sicut in reliquis sacrificiis pro peccato, in quibus omnes carnes animalis proueniebant sacerdoti, oblatis solis adipibus, vt patet Leuit. cap. 6. in turturibus autem, & columbis non erant adipes, qui offerrentur: ideo nihil proueniebat Deo, nisi sanguis: carnes vero sacerdoti immolanti.

Et deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo.]

Idest

Idest sacerdos, qui fecerit sacrificium pro peccato, & holocaustum pro Nazaræo, deprecabitur pro eo, scilicet, vt Deus sibi remittat peccatum, quia peccauit super mortuo.

Quomodo peccauit Nazaræus, quia aliquis coram eo mortuus est. Et quando actus imputetur nobis tamquam culpabilis propter alium præcedentem actum, & an semper peccatum in sacra Scriptura accipiebatur pro offensa Dei. Quæst. X.

Circa hoc inquirendum est, quomodo sacerdos orabat pro peccato Nazaræi contracto super mortuo, in quo inquirendum est primo, quomodo Nazaræus peccauerit si aliquis coram eo subito defunctus est, quia peccatum non causant, quæ nobis nolentibus accidunt.

Quo Nazareus peccabat viso mortuo inuoluntarie.

Aliqui respondent, quòd licet Nazaræus non peccauit in hoc, quod aliquis ante eum mortuus est, peccauit tamẽ in alia re, propter quam Deus eum permisit cadere in talem euentum, & tunc pro illo peccato imputatur sibi iste actus ad malum, sicut aliquis actus malus, qui alicui imputabilis non est, quia non est a voluntate, imputatur propter aliquam causam præcedentem huius actus, quæ causa fuit voluntaria, sicut patet de ebrietate Loth: coitus nãq; Loth cum duabus filiabus suis, qui est actus ex se malus, non fuisset in Loth culpabilis, qui non poterat cognoscere vtrum cum filiabus coiret, sed quia peccauit in bibendo, plusquam debuerat, coitus qui inde secutus est, occasionaliter imputatur ei, & si non in toto: tamen in quanto, vt habetur per Magistrum sententiarum, & in decretis. 15. questione prima, cap. inebriauerunt Loth. Si autem fuisset Loth in aliqua infirmitate, vel ignorantia inuincibili sine culpa sua, propter quam scire non posset, vtrum cum filiabus coibat, non imputaretur ei ad culpam, sicut in illo, qui cognouit vxoris suæ sororem, quæ intrauit in lectum viri, quam vir credidit esse vxorem, de hoc in decretis. 32. quæstione secunda, cap. in lectum. De Nazaræo ergo isti dicunt, quòd cum ipse peccauerit in aliquo, propter quod Deus permisit illum pollui moriente coram ipso aliquo, imputabatur hoc ad culpam.

Dicendum est hoc non stare, quia ad hoc, quòd imputetur aliquis actus in culpa propter actum præcedentem, qui fuit voluntarius, oportet quòd iste actus qui imputatur sit actio nostra, & non passio, & sit talis qui alias per se peccatum esset, si esset voluntarius. Si tamen fuerit aliqua pœna, quæ nobis directe infligitur propter aliquod præcedens peccatum, quamquam peccauerimus in primo: tamẽ illa pœna non imputatur nobis ad peccatum: nam tunc si aliquis peccauisset, & propter hoc occideretur a iudice, vel a Deo, diceremus, quòd illa occisio erat peccatũ istius, quia sequebatur in eo propter peccatũ, quod fecerat. hoc tamen purè est absurdum. Nam ista pœna non est peccatum illius, sed magis diminuit, vel consumit totam culpam, quia malum culpæ in bonum ordinatur per pœnam.

Ratio autem huius est, quia peccatum est actio nostra; ista autem pœna non est actio, sed passio. ideo quantacunque peccata præcedant in nobis, quæ sint causa pœnalitatis consequentis, nunquam illa pœna dicetur peccatum, ideo qualitercunque illa sit, siue voluntarie assumatur, siue inuoluntarie, nunquam imputatur ad peccatum. In coitu autem Loth cum filiabus suis aliter est, quia quamquam tunc peccatum non esset totaliter, eo quòd non fiebat ex aliqua deliberatione nec ipse sciebat quid ageret: erat tamen actio eius, & non passio. Etiam erat talis actus qui si alias voluntarie fieret, erat grauis culpa, ideo cum secutus fuerit iste actus occasionatus ex quodam alio peccato, istemet actus imputabitur ad culpam, præter ebrietatẽ, quæ erat præcedens, & erat vere peccatum.

De Nazaræo autem, coram quo moriebatur quisquam non erat sic, quia ex eo, quòd aliquis moriebatur coram Nazaræo, incurrebat immunditiam, & irritabantur dies prioris obseruationis, quod pœna erat, scilicet, quod rediret a principio in voto suo, & quod offerret sacrificium, & nõ erat aliquis actus suus. ergo quamquam ista pœna euenisset ei propter aliquod peccatum, nunquam poterat ista imputari ad peccatum, quia passio erat, & pœna, & non actio.

A Etiam si dicatur de hoc, quod erat mori aliquem coram Nazaræo, quòd esset peccatum Nazaræi. Nam aliquem alium mori non erat actus Nazaræi, nec pendebat ab ipso vllatenus, ideo quamquam propter peccatum eius eueniret: tamen pœna erat, & non culpa, ideo non poterat dici peccatũ, nec oportebat, vt oraretur pro illo, vel offerretur, sicut si aliquis suspenditur, quia furatus est, non funduntur preces pro eo, quia suspensus est, sed magis, vt Deus liberet illum ab aliquibus aliis, in quibus deliquit, quia suspensio potius facit in diminutione pœnæ eius: non ergo offertur sacrificium hic pro Nazaræo, & oratur tamquam peccauerit, eo quòd aliquis coram ipso mortuus est, vel quia incurrit immunditiam: Sed propter aliquid alterum.

Alia regula est, quòd quamquam aliquis faciat id, quod B malum est, si ageret deliberatè, tamẽ incidit in illud, quia permittitur cadere propter aliquod alterum malum quod fecit, illud non est imputandum ei ad culpam, quamquam actio sua sit, quia malum, quod ipse primo fecit, non est causa immediatè ad hoc, vt si aliquis peccauit in Deum, & propter hoc Deus permittat, eum occidere alterum inuoluntarie: ista occisio non imputabitur isti ad culpam, quãquam habet ortum ex peccato suo, vt si quis occiderit filiũ suum nesciens. Est enim ista occisio actio, & non passio occidentis, & esset mala simpliciter, si fuisset deliberata: fuit tamen ignoranter, & non imputatur aliquo modo ad culpam, quia dabitur talis casus, in quo iste nõ potuit hoc scire: habet etiam ista occisio ortum, eo quòd iste peccauit quia Deus non fecisset, quod iste occideret filium suum ignoranter, nisi in aliquo valde demeruisset, propter quod C mereretur nimis anxiari, sicut mortuo filio, tamen non est iste actus imputabilis ad culpam. Causa est, quia non habet dependentiam immediatam directe, aut saltem occasionaliter euidenter ex aliquo peccato istius, sed solum ex hoc, quòd Deus permittit illum cadere in illud malũ propter aliquod peccatum præcedens eius: quòd autem iste permittatur cadere, non est actio sua, sed Dei. Non ergo propter hoc imputatur ad peccatum actus, quem postea efficit, quia ille verisimiliter non sequebatur ex priori, sicut in Loth ex ebrietate, aut directe, aut occasionaliter fornicatio: ideo imputatur ei fornicatio aliqualiter, quamquam fuerit inuoluntaria, quia secuta est ex ebrietate, quæ erat voluntaria: in eo tamen qui permittitur a Deo occidere filium ignoranter, quia in aliquo alio deliquit, non sequitur directe ex priori peccato, quod iste filium occide-D ret. Nam vnum per se non habet causalitatem ad alterum, sed solum Deus permittit vnum propter alterum. Si tamen ipse ordinaret, ex peccato priori non fuisset secuta occisio filii: per se tamen ex aliquali naturæ consequentia ebrietas habet causalitatem super fornicationem: ideo in eis solum, quæ secundum naturam sic se habent, quod vnum præstat causalitatem alteri directam, vel indirectã; actus malus præcedens facit imputari sequentem ad culpam, quamquam alias imputandus non esset: in his verò quorum vnum non sequitur ex altero directe, vel occasionaliter secundum naturam, sed solum in ordine Dei, qui vult vnum propter alterum permittere, non imputabitur sequens actus ad culpam propter priorem, quia vnus non habet causalitatem ad alterum per se, sed solum ex ordine Dei.

E Sic autem est in casu de Nazaræo, corã quo aliquis homo subito mortuus est, quamquam ergo ista mors esset actus aliquis Nazaræi, vtporè si ipse occideret illum ignoranter, non erat imputandus Nazaræo ad aliquam culpã, quia non sequebatur ex actu suo priori, sed ex causalitate Dei sic ordinatur. Non igitur incurrebat aliquod peccatum Nazaræus, si aliquis coram ipso moreretur, etiam si hoc eueniret propter peccatum suum, nec igitur pro eo preces fundendæ erant quantum ad istam partem.

Sed dicendum est, quòd peccatum accipitur hic largè pro immunditia: nam quæcunque contaminatio dicitur peccatum, idest quædam irregularitas corporalis. Nam sicut ea, quæ vera peccata sunt nos a Deo separant: ita irregularitates istæ separabant a contactu rerum sacrarum, ideo peccata vocabantur, vel potest vocari peccatum, qui erat aliquid contra statum Nazaræi: debebat enim Na-

zaræus

zaræus obseruare etiã munditiam, sed hic incurrebat **F** in quandam magnam immunditiam, quæ faciebat irritam totam præteritam obseruationem. ergo vocabatur peccatum, & dicitur, quod iste Nazaræus peccauit super mortuo, idest contaminatus est super illo, & tunc est sensus, quod sacerdos faciens sacrificium deprecabitur pro illo, quia peccauit super mortuo, idest deprecabitur, quod ista contaminatio, quam iste habuit super mortuo, non imputetur ei ad totalem destructionem status Nazaræorum, sed hoc non obstante possit nunc repetere a principio votum, & quod valeat, ac si nunquam fuisset contaminatus. Secundum illos, qui ponebant peccatum Nazaræi illud, per quod demeruit, quod moreretur iste homo coram illo, exponendum erat aliter, scilicet, quòd deprecabitur sacerdos pro istu Nazaræo, quia peccauit super mortuo, idest rogabit, quòd Deus non imputet isti contamina- **G** tionem præteritam, & magis, quòd non imputet sibi peccatum, per quod demeruit cadere in contaminationem illam, sed primus sensus melior est.

Peccatum quatuor modis accipitur in Sacra scriptura, & quod non semper accipitur peccatum pro eo, pro quo Deus offenditur. Et quod erat peccatum, pro quo mulier parturiens offerebat sacrificium: & etiam leprosos. Quæst. XI.

Dicendum autem, quòd aliqui nescientes consuetudinem locutionis veteris testamenti, quandocunque dicitur de peccato, putant esse aliquod peccatum propriè dictum, quod nos vocamus peccatum, scilicet actioné peccantis cõtra legem Dei, per quam Deus offenditur, & ista **H** est consuetudo locutionis in nouo testamento: ideo quandocunque de peccato dicitur in veteri testamento, putant esse aliquod verum peccatum, & quia interdum non inueniunt, vnde peccatum propriè dictum ibi esse possit, occurrunt eis multæ difficultates.

Est tamen dicendum, quòd peccatũ accipitur aliquando in veteri testamento pro eo, quod est verum peccatum, vt illud Ezech. 18. cap. anima, quæ peccauerit ipsa morietur, idest occidetur a Deo pro peccato. Sed illud nõ est, nisi quando quis peccat mortaliter, quia pro hoc solo infligitur mors. sic accipitur Exod. 32. vbi vocatur peccatũ magnum adoratio vituli, & verum est, quia idolatria, de qua ibi agitur est maximum omnium peccatorum.

Secundo accipitur peccatum pro aliqua offensa Dei faciendo contra aliquam de cæremoniis legis Dei, vel omit- **I** tendo facere, quod præceptum est, sic accipitur Leuit. 4. scilicet: Anima cum peccauerit per ignorãtiam, & de vniuersis mandatis Domini, quæ præcepit, vt nõ fierent, quippiam fecerit; iste modus est magis communis accipiendi peccatum in libris Moysi.

Tertio modo accipitur peccatum pro ipsa re materiali, in qua committitur peccatum, licet ipsa in veritate nõ sit peccatum; ita posset homo occisus iniuste vocari peccatũ, quia occisio eius fuit peccatum, & tamen homo mortuus nullum peccatum est, & sic Israelitæ fabricauerunt sibi vitulum aureum in Deum ad adorandum, quod erat peccatum, & tamen vitulus ipse aureus non erat peccatum, sed aurum: scriptura tamen vocat illum vitulum, peccatum, sic patet Deut. 10. s. peccatum autem vestrum, quod feceratis, idest vitulum, arripiens igne combussi. **K**

Quarto modo accipitur peccatũ pro immunditia quadam legali, siue cum illa esset aliqua naturalis, siue esset sola legalis, & non erat cum tali immunditia aliquod peccatum, idest non sequebatur ex aliquo peccato, quod esset operatio hominis, neq; ex peccato alterius. Sed fortè erat aliquod honestum, & licitũ, vel aliquid dependens ex natura. sic accipitur Leuit. 12. de muliere pariente: nam dicitur, quod offeret pullum columbæ, siue turturé pro peccato, & sic innuitur, quod quælibet mulier, quę peperit est in peccato, sed hoc non est verum, vel saltem partus non causauit in ea aliquod peccatum. Et propter hoc doctores communiter non possunt assignare, quod peccatum sit illud mulieris parientis, & ob hoc dicunt, quod non sit aliquod peccatum speciale parientis, sed est peccatũ aliquod in generali, vel confuso, quia nulla mulier, siue pariens, **F** siue non pariens est sine peccato.

Sed istud non conuenit, quia hoc modo non solùm mulier pariẽs offerret sacrificium pro peccato, sed etiam quęlibet alia, cum partus nullum peccatũ inducat. ergo oportet aliquid aliud esse peccatum ipsius mulieris parientis, quod inueniatur in omni pariente. & non in aliis mulieribus. Et dicendum, quod istud nõ est, nisi immunditia causata per partum, quia fluxit sanguis, & aliqui alii humores, qui polluunt corpus realiter, & etiam si lauetur, lex iudicat adhuc illud immundum, vsque ad certum tempus, s. diem quadragesimũ, vel octuagesimum Leuit. 12. Et tunc offertur sacrificium pro peccato, idest pro immunditia mulieris parientis. Item patet istud, quia dicitur eod. cap. offeret pullum columbæ pro peccato, & tradet sacerdoti qui orabit pro ea, & sic mundabitur a profluuio sangui- **G** nis sui, & sic innuitur, quod offerendo illud sacrificium pro peccato mundaretur mulier a profluuio sanguinis, in quo significatur, quod peccatum parientis non erat aliud, nisi fluxus sanguinis, idest immunditia causata ex fluxu sanguinis, quam lex reputat manere vsquequo fiant illæ cęremoniæ sacrificiorum.

Cum autẽ dicitur, quod sacerdos orabit pro ea. est sensus, quod orabit, vt Deus non reputet iam illam mulierẽ immundam, & licitè ingrediatur in Sanctuarium.

Item patet hoc de leproso, quia si sanaretur offerebat sacrificium de peccato, siue pro delicto Leuit. 14. & tamẽ fuisse leprosum non erat aliquod peccatũ, pro quo necesse esset offerri. Et si dicatur, quod iste incurrerat leprã ex peccato, concedi potest, & tamẽ non est necesse, quod iste maneret semper in peccato, quousque sanaretur, immo verisi- **H** milius erat, quod prius cessasset a peccato, & tamen pro quolibet sanato a lepra offerebatur sacrificium post emundationem. Item quia si pro peccato, quod fuerat causa lepræ, offerretur sacrificium, deberet offerri ante sanitatẽ, vt sic sanaretur, & tamen numquam offerebatur sacrificiũ, nisi post mundationem a lepra eodem cap. ergo non erat istud aliquod peccatum.

Sed dicendum, quod erat peccatum, idest immunditia, quia cum lepra esset naturalis immunditia, postquã quis sanaretur ab illa, adhuc iudicabatur immundus legaliter, & durabat ista immunditia quousque fierent cęremoniæ per sacerdotem, & sic dicebatur offerri sacrificium pro delicto, vel pro peccato, idest pro immunditia illa legali, vt iam non reputaretur manere ille in immũditia. Sic etiam erat de viro fluente semine, si sanaretur, & de muliere **I** fluente sanguine extra tempora menstruorũ, si sanaretur. Nam pro vtroque iubebatur offerri sacrificium pro peccato Leuit. 15. ibi tamen non erat peccatum aliquod, sed sola illa immunditia legalis, quæ vocabatur peccatum, & ab illa mundabantur illi per sacrificia; & iste modus accipiendi peccatum inuenitur sæpe in Leuitico.

Ita fuit nunc de sacrificio pro peccato Nazaræi: nam non fuit hic aliquod peccatum eius, sed sola immunditia, quam lex reputat eum incurrisse, eo quod corã ipso mortuus est aliquis, & ita dicitur deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest contaminatus est propter mortuum, quia coram eo obiit, & sacerdos deprecabitur Deum, vt non reputetur iste Nazaræus iam immundus, sed vt mundus existens possit continuare votum suum, nullum autem aliud peccatum hic intelligi potest, & sic **K** sæpe accipitur.

Sanctificabitque caput eius in die illa.] Idest sacerdos faciet caput Nazaræi in die illa esse sanctum. non est sensus, quod tunc fieret aliqua consecratio in capite Nazaræi, sicut fiebat in sacerdotibus: quoniam nunquam vngebantur capita Nazaræorum. Sed dicitur sanctificari caput Nazaræi, idest applicari Deo, & hoc fit ex die illa cum offert oblationes supra positas, quasi dicat, quod ante hoc nõ poterat Deo applicari caput Nazaræi.

Causa horum est, quia caput Nazaræi quamdiu durat in statu illo, est consecratum Domino ad obseruandũ speciales cęremonias, & Deus acceptat illud ad completionẽ voti. Cum vero polluitur moriente aliquo coram eo, omnes dies præteritæ obseruationis in voto illo sunt irriti, quia non computantur, & raditur. postea vero in octauo die fiunt oblationes, & tunc restituitur. Nazaræus pristinæ

næ sanctificationi, & consecrationi, quia sicut ante, omnes dies quos in voto ageret valerent, & acceptabâtur a Deo: ita erit post istam diem octauam, in qua fiunt oblationes pro eo. septem autem dies priores, quibus mansit in rasione capitis non computantur in voto, quia tunc caput immũdum esse dicitur. restitutio ergo ad pristinum statum, quæ fit in die octaua, vocatur sanctificatio capitis: propriè enim sanctificatio est mundatio, cum sanctum distinguatur contra pollutũ, & sic dicitur Leuit. 11. cap. sancti estote, quia ego sanctus sum, idest estote mundi ab omni contaminatione. Nazaræus autem sanctificatur in hoc die octauo, quia tũc caput eius mundum efficitur ad obseruationem voti, & valorem: ante hoc autem non erat. & dicitur quod sanctificabit eum sacerdos, quia ipse facit ritus immolationum, quibus expletis Nazaræus mundus est.

[Et consecrabit Domino dies separationis illius.] Istud est expositio præcedentis, scilicet, quod caput Nazaręi fuerat ante hoc sanctificatum, idest effectum mũdum ad obseruationẽ voti huius, & tunc consecrantur Domino dies separationis huius, & applicantur Deo, vel dedicantur, quasi dicat, si ante istam purgationem vellet Nazaræus continuare votum suum viuendo in habitu Nazaræorũ, & faciendo illa, quæ faciunt cęteri Nazaræi, non acceptarentur a Domino illi dies obseruationis, quia fiebat cõtra ordinem Dei. Nunc verò expletis omnibus cęremoniis, quas Deus iubet, acceptabantur dies sequentes in voto; & hoc est consecrari dies Nazaræi

Offerens agnum anniculum pro peccato.] Præter sacrificia quæ supra fiebant in duobus pullis columbę, vel turturibus, quorũ erat vnus pro holocausto & alius pro peccato, adhuc fit hic aliud sacrificium pro peccato.

Pro quo peccato Nazaræi fit hoc sacrificium.
Quæst. XII.

SEd dicet aliquis pro quo peccato fit istud sacrificium? Posset enim responderi, quod fiebat pro immunditia expianda, quam incurrerat iste Nazaræus moriente aliquo coram se, sicut dicebatur supra de turture immolato pro peccato, scilicet deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest contaminatus est. ita potest hoc fieri pro eadem contaminatione. Respondendum est, quod non fiebat pro ista contaminatione, quia non erat valde opportunum pro eadem contaminatione bis offerri. Sufficiebat enim semel ad cęremoniarum expletionem: potissimè quia non dicitur hic deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, sicut supra dicebatur, sed quod immolabitur pro peccato. Dicendum ergo, quod hic fit immolatio pro vero peccato Nazaræi non determinate pro aliquo, quia non esset tunc aliquod, quod exigeret specialem oblationem, sed iubebat Deus cum alijs cęremonijs fieri oblationem pro peccato istius in generali.

An possit concedi, quod Nazaræi sacrificium esset pro immunditia eius. Et quod vnicum potest fieri sacrificium in diuersis generibus animalium.
Quæstio XIII.

ISti si concedant sacrificium pro peccato Nazaræi esse pro immunditia eius, quam contraxit super mortuo, & non esse aliquod verum peccatum ipsius, quia tamen ponitur iterum sacrificium pro peccato turbantur. vnde non putant illud esse iam pro immunditia, sed pro aliquo alio, quia alias non repeteretur. Dicendum tamen, quòd istud non stat, quia tunc redirent eadem inconuenientia, quæ allegata sunt præceden. quæst. scilicet quia oporteret dari in quolibet Nazaræo aliquod peccatum, quando aliquis coram eo mortuus est, quod non est verũ. Item non tenet, quod dicatur offerri istud sacrificium pro peccato in generali, quia istud non est secundum consuetudinem legis, quę nunquam imponit sacrificium, nisi pro aliquo determinato peccato. Item quia istud quolibet alio tempore poterat imponi Nazaræo, & cuicunque alteri, eo quod in quolibet est aliquod peccatũ, & tñ hoc non imponitur Nazaræo, nisi cum aliquis mortuus est corã ipso, ergo non est hoc peccatum, pro quo offertur aliquod

A peccatum speciale, neque etiam peccatum in generali, sed est immunditia. Cum autem obijcitur, quod fiunt hic multa sacrificia pro peccato, ideo quòd oporteat esse multa peccata. Dicendum quod non stat. vnicum est enim sacrificium pro peccato, & tamen fit in duobus generibus animalium, scilicet in turture, & in agno, & non est inconueniens, quia licet regulariter detur vnum genus animalis in vno sacrificio, vt colligitur Leuit. 4. & 5. tamen aliquando in eodem sacrificio offerũtur multa animalia non solum similia, quod minus est sed etiam diuersarum specierum, quod plus est, sic patet in fœdere, quod pepigit Deus cum Abraham: nam ibi occisa sunt vacca, & capra, & aries, & turtur, & columba. Genes. 15. & pertinuerunt ad eundem modum aries, capra, & vacca, quia ista tria diuisa fuerunt per medium eod. cap. ideo videtur, quod vnum B illorum sufficiebat: tamen ad maiorem solennitatem fœderis posita fuerũt ista tria animalia. Item patet manifestius sequenti cap. in sacrificiis dedicationis Sanctuarii, quia ibi in sacrificio pacifico cuiuslibet principis oblata sunt multa animalia, tam similia, quam diuersarum specierũ in hostias pacificas, & in holocaustum. Nam quilibet obtulit in holocaustum tria animalia, scilicet bouem vnum, arietem vnum, agnum anniculum vnũ, & obtulit quilibet in hostias pacificas decem, & septem animalia, s. boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Certum est autem, quod holocaustum est vnu genus sacrificii, sicut sacrificium pro peccato, & sacrificium pacificum est vnum genus sacrificii, sicut sacrificium pro peccato, quia ista ponuntur tanquam tria genera distincta, vt patet Leuit. 1. & 3. & 4. ergo sicut in holocausto, & hostia C pacifica offeruntur interdum multa animalia similia, & aliquando dissimilia ad solennitatem sacrificii, ita & in sacrificio pro peccato fiet aliquando: ideo hic in sacrificio Nazaræi factum est. Sed obiicietur, quod non solum erat hic duo sacrificia pro peccato, sed etiam tria. nam primo ponitur turtur, aut pullus colũbæ pro peccato, deinde agnus anniculus pro peccato, & postea ouis immaculata pro peccato, vt patet in litera.

Dicendum, quod illa non referuntur ad idem tempus neque ad eandem rem. Alius enim ritus erat, quando polluebatur Nazaræus moriente aliquo coram eo, & tũc offerebatur turtur, & agnus anniculus. Alius ritus erat, quãdo complebatur tempus voti, & non inciderat Nazaręus in aliquam immunditiam, & tũc offerebantur sacrificia multum dissimilia præcedentibus, & ibi erat pro peccato, ouis immaculata, & sic non coincidit in tempore, ne- D que in re cum prioribus sacrificiis, sed de turture, & de agno anniculo pro peccato erat ratio dubitandi, quia offerebantur simul, & pro eadem re, scilicet pro immunditia, quam contraxerat super mortuo, sed sunt vnicum sacrificium, sicut dictum est.

Aliter posset dici, quod ibi fuerunt duo sacrificia pro peccato, quæ vocantur duo, quia non fuerunt simul oblata, sed diuersis temporibus, scilicet vnũ in mane diei octaui, & aliud ad vesperum eiusdem diei, vt aliqualiter innuitur ex litera, scilicet in octauo die offeret duos turtures, vel duos pullos columbarum sacerdoti: facietq; sacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, & sequitur. sanctificabitque caput eius in die illo offerẽs agnum anniculum pro peccato. inquantum enim dixit sanctifica- E bit in die illo, signatur, quod isti actus non fuerunt continui, scilicet offerre duos turtures in holocaustum, & pro peccato, & postea, quod offeretur agnus anniculus pro peccato, quia si in eodem tempore ista fierent, non diceretur. sanctificabitque in die illo, sed solum diceretur, sanctificabit, vt significaretur vnus actus continuus, & ita si discontinuè istud fieret, vocarentur duo sacrificia pro peccato. si autem simul, etiam si multa animalia dissimilia offerantur, erit vnicum sacrificium. satis posset teneri, quod fuerint duo, idest in duobus temporibus facta: melius tamen est, quod sit vnicum sacrificium, idest ambo animalia simul oblata.

Ita tamen, vt dies priores irriti fiant.] Idest etiam cum istis omnibus cęremoniis stat hoc, quod dies priores habiti in voto sint irriti, idest non computentur: vt potest si aliquis

quis ſtans in voto Nazaræorum magno tempore, ſcilicet F
duobus, vel tribus annis, & poſt 10. vel 15. dies conſummandum eſſet, ſi moreretur aliquis homo coram eo, omnes illi tres anni nihil valerent, ſed a principio repetendi erant, & non ſolum dies præteriti vſq; ad diem quo mortuus eſt aliquis coram Nazaræo, irriti ſunt, ſed etiam ſeptē dies, qui computantur ex tunc vſque ad diem octauum, in quo fiunt ſacrificia pro Nazaræo. nam in die illo octauo incipiebant dies computari.

Quoniam polluta eſt ſanctificatio eius.] Ideſt omnes dies priores irriti ſunt, quia ſanctificatio Nazarçi, ideſt caput ſuum ſanctificatum pollutum eſt. non enim poterant computari dies voti, niſi quando Nazaræus eſſet ſanctus, vel incontaminatus. Cum vero incidiſſet in pollutionem præpoſitam iam immundus fiebat, ideo quidquid obſeruabat, ſuper quod cadebat iſta contaminatio, reddebatur pol G
lutum, ſed dies cum pollutione non computantur. ergo nec dies præcedentes computabantur: poſtea verò cum mundus eſſet incipiebant computari. In quo ſciendum, quod ſi Nazaræus multoties pollueretur, erat repetenda multoties iſta purificatio, & toties fiebant dies irriti. vnde poſſet aliquis Nazaræus vouens vnum annum in voto Nazaræorum in 20. annis non finire, ſi acciderent ſibi frequentes contaminationes, propter quas deberet votum repeti ab exordio.

Iſta eſt lex conſecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur, adducet eum ad oſtium tabernaculi fœderis, vt offerat oblationem eius Domino, agnū anniculum immaculatum in holocauſtum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immacula- H
tum hoſtiam pacificam. caniſtrum quoque panum azymorum, qui conſperſi ſunt oleo, & lagana, abſque fermento vncta oleo, ac libamina ſingulorum, quæ offeret ſacerdos coram domino, & faciet tam pro peccato, quam in holocauſtum. Arietem vero immolabit hoſtiam pacificam domino, offerens ſimul caniſtrum azymorum, & libamenta, quæ ex more debentur. Tunc radetur Nazaræus ad oſtium tabernaculi fœderis cæſarie conſecrationis ſuæ. Tolletq; capillos eius, & ponet ſuper ignem qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum, & armum coctum arietis, tortamq; abſque fermento vnam de caniſtro, & laganum azymum vnum, & tradet in manus Nazaræi, poſtquam raſum fuerit caput eius. Suſceptaq; rurſum ab eo eleuabit in conſpectu domini, & ſanctificata ſacerdotis erunt, ſicut pectuſculum, quod ſeparari iuſſum eſt, & femur. I
Poſt hæc poteſt bibere Nazaræus vinum. Iſta eſt lex Nazaræi cum vouerit oblationem ſuam domino tempore conſecrationis ſuæ exceptis his, quæ inuenerit manus eius. Iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionem ſanctificationis ſuæ.

Iſta eſt lex.] Hic ponitur tertium huius cap. ſ. ſtatus profeſſionis, qui conſiſtit in complemento voti: nam ſicut cū aliquis Nazaræus polluebatur, faciebat aliqua ſacrificia, ita cum finiret votum ſuum faciebat alia. [Iſta eſt lex conſecrationis.] Ideſt, iſta eſt lex quā obſeruant Nazaræi conſecrati domino, quando explent votum ſuum. [Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur.] Ideſt iſta, quæ ſequuntur debet facere Nazaræus, quando explet votum. ſi enim vouiſſet manere vno anno in voto Nazaræorum, K
expleto illo non obligabatur vltra obſeruare cęremonias illas, ſed faciebat ſacrificia iſta, & erat liberatus a voto. in hoc autem patet, quod votum Nazarçorum non erat perpetuum de ſe, ſed quilibet poterat in eo manere. quanto tempore voluiſſet.

Nazaræus quæ facturus ſit quādo explet votum.

Adducet eum ad oſtiū tabernaculi fœderis.] Iſtud verbum poteſt referri ad Nazaræum, vel ad ſacerdotem. Primo modo eſt ſenſus, quòd adducet eum. i. Nazarçus adducet ſeipſum, vt videtur dicere litera Hebraica, vel refertur ad ſacerdotem. ſ. quod ipſe adduceret eum, quaſi inuitū, quia ſi aliquis de Nazaræis completo tempore ſuæ conſecrationis vellet bibere vinū, & radere capillos relicta obſeruatione Nazaræorum nulla facta ſolennitate, ſacerdos violenter adducebat eum ad Sāctuarium, ne perderet ſacrificiorum partes, quæ ſibi inde proueniabant. vel accipi- F
tur adductio. i. præſentatio ad Sanctuarium. ſ. quod ſacerdos præſentaret eum ad oſtium tabernaculi fęderis. nam quamquam laici poſſent introire in atrium tabernaculi libere ad offerendum, tamen ad oſtium tabernaculi accedere non poterant, niſi ſacerdotes eos ducerent, & iſte eſt ſic ſenſus, ſ. quod in die expletionis voti Nazaræus portaret oblationem ſuam in Sanctuarium, & tunc ſacerdos acciperet eum cum oblatione ſua, & duceret coram domino ad oſtium tabernaculi.

Et offeret oblationem eius domino.] Ideſt ſacerdos pręſentabit totam oblationē Nazaræi coram domino ad oſtiū tabernaculi, ſiue coram altari holocauſtorum, & ponuntur hic ſacrificia de omnibus generibus, tam in carnibus, quam in panibus propter magnam ſolennitatem expleti voti. Nicolaus dicit, quòd fiebat oblatio de omnibus ge- G
neribus ad ſignandum, quòd Nazaræus debet eſſe promptus famulari domino omnibus modis. Sed hoc nō pertinet ad ſenſum literalem, quia tunc a principio debuiſſent offerri iſta ſacrificia. Nam in toto tempore quo obſeruabat votum Nazaræi, erat ſpecialiter Deo applicitus. Cum vero deſinebat obſeruare rediens ad vitam ſecularem, non erat ita applicitus, ideo magis conueniebat a principio voti, quòd ſignaret ſe eſſe promptum ad obediendum Deo in omnibus, quam in fine voti, ideo ſtat prima cauſa aſſignata. [Agnum anniculum immaculatum in holocauſtum.

Sacrificia, quæ faciebat Nazaræus, & quare de iſtis animalibus. Et quod meliora debent offerri Deo. Quæſt. XIIII. H

DEclarantur hic ſacrificia, quæ faciebat Nazaræus. Et primum erat holocauſtum pro quo offerebat agnum anniculum. De iſtis enim fiebat communiter holocauſtū, quia ſacrificia ſunt, ſicut cibus noſter, ideo Deus altare ſuum vocat menſam, tanquam aliquid ibi ponatur ad cibum eius, vt patet Malach. cap. 1. ſed in cibis noſtris nos eligimus ea, quæ teneriora, & ſapidiora ſunt: ita ergo Deus in ſacrificiis, & hoc quidem non quaſi magis proficeret in ſacrificium ipſi Deo vnum animal, quam alterum, quoniam ſecundum veritatem, nihil horū ſibi proficit, quia bonorum noſtrorum nō indiget, vt patet Pſ. 15. Sed offerri debebāt ea, quæ meliora erant, vt ſacrificia Dei non haberentur tanquam deſpicabilia, ideo Deus cōqueritur de ſacerdotibus per Malachiam, quod contemnerent I
ſacrificia illius, & dicerent eſſe polluta, vt patet Malach. cap. 1. ſcilicet, dixit dominus exercituum ad vos o ſacerdotes qui deſpexiſtis nomen meum, & dixiſtis in quo deſpeximus nomen tuum? offertis ſuper altare meum panę pollutum, & dicitis in quo polluimus te? in eo, quod dicitis menſa domini deſpecta eſt, ſi offeratis cęcum ad immolandum nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum, & languidum? offer illud duci tuo ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam dicit dominus, & nunc deprecamini vultum domini, vt miſereatur veſtri, de manu enim veſtra factū eſt hoc, ſi quomodo ſuſcipiat facies veſtras. ecce qualiter conquerıtur Deus, quod ſacrificia ſua deſpecta ſunt, ideo ea quæ meliora apud nos ſunt offerenda ſunt illi.

Cur Nazaræus offerebat holocauſtum. Et quòd nullum ſacrificium eſt ita ad laudem Dei, ſicut holocauſtum. Et quid beſtia eſſet. Quæſt. XV. K

QVæretur in hoc, quare Nazaræus offerebat holocauſtum.

Et reſpondetur, quòd ipſe offerebat omnia genera oblationum iſtarum in ſolennitatem expleti voti. in ſacrificiis tamen nullum eſt, quod ita directè ad laudē Dei ſit, ſicut holocauſtum. Nam iſtud eſt ad laudem Dei totaliter, non habens alium aliquem finem principalem. ſi aut conſequenter inde fiat expiatio, ſicut patet Leuit. capi. 1. vbi dicitur, quod holocauſtum prodeſt in expiatione, non eſt hoc ex prima intentione offerentis, ſed ſolum laudare, vel honorare Deum. alia autem ſacrificia, quamquam ſint ad honorem Dei generaliter, ſicut ſunt omnes cęremoniæ,
tam

tam noui, quàm veteris testamenti: tamen in speciali pro quibusdam aliis causis fiunt, scilicet hostia pacifica ad pacificandum nobis Deum, vt aliquid tribuat quod optamus, vel ad reddendum ei gratias, quia fuit nobis pacificatus reddendo, quod petebamus, vt fuit declaratum Leuit. c. 3. & 7. hostia autem pro peccato, quamquam ad laudem sit: tamen in speciali est ad emundationem delicti, vt patet Leuit. cap. 4. & 5. ergo cum ad honorem Dei aliqua sacrificia facimus maxime debet fieri holocaustum, quia directius proficit in laudem Dei, quam cetera.] Et ouem anniculam immaculatam pro peccato.] Istud erat secundũ genus sacrificii. s. pro peccato, & offerebatur ouis annicula, idest ouis, quæ nondum excessit vnum annum. Nec accipitur stricte annicula, idest, quod in die illa, in qua offerretur compleret vnum annum, quia difficile erat hoc modo inquiri ouem anniculam. raro enim reperirentur tales, vel saltem non omni tempore. Sed vocatur ouis annicula, postquam compleuerit dies septem, vsque ad annum completum. Nam ante septimũ diem offerri nihil poterat, postea vero, quãdocunque, sic patet Exod. c. 22. & Leu. 22. c. cum dicitur, bos, ouis, & capra cum genita fuerint septẽ diebus erunt sub vbere matris suæ. die autem octauo, & deinceps offerri poterunt domino. Causa autem quare offerebatur ouis pro peccato, & non aries, erat quia fœmina est minus sacrificium, quam masculus. vnde pro peccatis magnis debet offerri masculus, pro peccatis autem paruis offertur fœmella, hoc obseruatur Leuit. cap. 4. vbi pro peccato summi sacerdotis per ignorantiam, & pro peccato totius populi offerebatur vitulus, quia ista sunt magna peccata. pro peccato autem principis populi offerebatur hircus, quia istud licet non sit æquale duobus præcedẽtibus, est tamen satis magnum. pro peccato autem personarum priuatarum quod minus est, offerebatur capra.

Quomodo offerebatur hic pro peccato Nazaræi. Et quod non cogebatur aliquis offerre pro peccato, nisi illud sciuerit. Quæst. XVI.

Sed quæretur quomodo offerebatur hic pro peccato Nazaræi: nõ enim est dicendum, quòd offerretur pro peccato, quod iste habuit super mortuo. i. pro contaminatione, de qua supra dicebatur, i. & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo: illud enim peccatum erat, quando repetebatur votum Nazaræi a principio propter aliquam contaminationem superuenientem: nunc autem erat expleto voti Nazaræi. Sed dicendum est, quòd fiebat illud sacrificium pro peccato Nazaræi in generali, scilicet, quòd Nazaræus in aliquo peccauerat, quamquã non esset illud determinatum, & ideo vt remitteretur, offerebatur sacrificium.

Aliter & melius dici potest, quòd offerebatur pro peccato Nazaræi, scilicet, quòd Nazaræus obseruauerat votum toto tempore quo promiserat. in hoc autem nesciebat an Deum offendisset, scilicet agendo aliquid, quod esset contra statum voti, per quod Deus non acceptaret votũ. ideo vt omnia talia remitterentur, & votum acceptabile esset, fiebat sacrificium pro peccato. Illud vltimum aliqualiter erat rationabile, eo quod Nazaræus poterat per ignorantiã omisisse aliquam cæremoniam de illis, ad quas tenentur Nazaræi tempore quo durat votum, & pro illa omissione, quæ erat peccatum, poterat nunc offerre.

Sed dicendum, quod non est verum, quia nunquam aliquis cogebatur offerre pro peccato, nisi quando sciebat se peccasse, etiamsi a principio quando peccauit, nesciret se peccare, & tamen nunc Nazaræus non erat sibi conscius alicuius violationis voti. ergo non tenebatur offerre hoc sacrificium.

Item quia si pro peccato sub dubio deberet Nazaræus offerre sacrificium, teneretur offerre illud, antequam moreretur aliquis coram eo, quia tunc idem dubium habebat, scilicet an peccasset omittendo aliquid de voto, & tamen non tenebatur offerre aliquid, antequam incideret in istam immunditiam, ergo non offerebat nunc pro tali peccato.

Sed dicendum est, quòd istud peccatum erat immunditia, quam incurrerat super mortuo, quæ expiabatur per

A ista sacrificia, vt ostensum est supra 11. & 13. q. [Et arietẽ immaculatum hostiam pacificam.] Idest etiam offeret arietem in hostiam pacificam.

Hostia pacifica, quare a Nazaræo offerebatur. Quæst. XVII.

Ista conditio, quæ est esse immaculatum non est conditio magis vnius sacrificii, quam alterius, in nullo enim sacrificio poterat offerri, nisi immaculatum, vt patet Leuit. cap. 22. offerebatur hic hostia pacifica pro pace habita, vel habenda. nam semper pacifica hostia a pacificando Deum dicitur, vt declaratũ est Leuit. cap. 7. Nazaræus autem poterat offerre hostiam pacificam ad vtrumq; horum. Primo ad pacificandum Deum, s. quod si aliquid peccauerit, propter hoc, quod demereretur acceptari votum a
B Deo, Deus pacificaretur ei, & acceptaret votum suum expletum, & tunc quasi in idem redit sacrificium pro peccato, & hostia pacifica. hic potest intelligi hostia pacifica pro Deo pacificato, s. quod Nazaræus intelligeret Deum sibi esse pacificatum, eo quod perduxerat illum ad completionem voti, & pro hac pace offert ei hostias pacificas, quæ dicuntur pro pace habita, vel in gratiarum actiones. Adhuc autem alia causa est, quare offerat Nazaræus hostias pacificas, scilicet propter gaudium completi voti. Nam hostia pacifica cedebat pro maiori parte offerentibus, cum Deo solum prouenirent adipes, & sanguis, vt patet Leuit. ca. 3. sacerdotibus autem de istis hostiis proueniebat pectusculum, & armus dexter, vt patet Leuit. c. 7. Ceteræ autẽ carnes offerentibus proueniebant. victimæ ergo pacificæ erãt
C ad gaudium ipsorum offerentium, quia comedebant partes earum, holocaustum vero, & hostia pro peccato totaliter proueniebat Deo, & sacerdotibus, offerentibus autem nihil. Et de his hostiis pacificis comedebant offerẽtes intra Sanctuarium in atrio eius, & lætabantur coram domino, vt patet Deut. 12. & 16 c. & Iosue, c. 8. poterant etiam conuocare omnes amicos suos ad comedendum de his victimis, dum tamen essent mundi, qui possent intrare in Sanctuarium, quod patet Deut. cap. 12. vbi qui offerunt hostias pacificas conuocant filios, & ancillas, seruos domus suæ, peregrinos, & aduenas, & pauperes Leuitas ad comedendum de illis. De ritibus autem horum sacrificiorum, nihil hic dicitur, quia præsupponuntur ea, quæ habentur in Leuitico, de ritibus horum, i. de hostia pacifica, quid proueniat Deo, & quid sacerdotibus, & quid offerentibus, & de modo immolationis, & cremationis habetur Leuit. cap. 3.
D & 7. de toto ritu holocausti habetur Leuit. capit. 1. de ritu autem sacrificii pro peccato habetur Leuit. c. 5. & 6. ideo hic nihil repetitur.

Canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sunt oleo.] Hic ponuntur libamenta istorum sacrificiorũ, semper enim holocaustum, & hostia pacifica offeruntur cum libamentis, vt patet inf. 15. sunt autem libamenta simila, oleum, vinum, sal, & thus de quibus ibi, & Leuit. c. 2. sacrificium autem pacificum, quando erat pro gratiarum actione, habebat præter hoc, specialia libamenta, scilicet, quod offerebantur panes cum illo, erant autem isti panes conspersi oleo, absque fermento, & lagana, azyma vncta oleo, & simila cocta, atque collyridæ conspersæ, & commixtæ oleo, panes etiam fermentati, de quibus omnibus habetur
E Leuit. cap. 7. Hic autem ponuntur aliqui de istis panibus, & dicitur quod portabit Nazaræus canistrum panũ azymorum, idest panes azymos, in canistro portabantur azymi, quia ad sacrificium non pertinent panes fermentati, quia nihil de fermento, & melle cremandum est super altare, idest quamquam tradantur manibus sacerdotis panes fermentati, super altare tamen offerendi non sunt ad cremandum, vt patet Leuit. ca. 2. sed hic debebat pars istorum cremari, ideo azymi necessario esse debebant.

Libamenta istorũ sacrificiorum. Et panes cõditiones.

Qui conspersi sint oleo.] Dicuntur panes cõspersi oleo, quando in sua formatione, siue massatione oleo commiscentur, sicut erant commiscendi aqua, & ita quidam panes in formatione sua butyro conserguntur, qui osoniogan dicuntur: ibi autem offerebantur, & pars eorum cremabatur, reliquum autem sacerdotibus proueniebat. [Et lagana absque fermento.] Istud est secundum genus oblationis in pane, quod offerebat Nazaræus, & est cum massa

sa coquitur in aqua, & postea frigitur in sartagine. Erant etiam ista lagana sine fermēto, quia de eis aliquid cremandum erat super altare tamen de fermentis nihil cremabatur. [Vncta oleo.] Idest illa lagana debebant vngi, vel superfundi oleo, & hoc est, quod vocatur alio nomine oleo litum. Differt enim esse vnctū, vel litum oleo, & esse conspersum. Nam conspersum oleo dicitur id quod cum formatur in panem commiscetur oleo, sicut cum farina commiscetur aqua ad formandum panes. oleo litum, vel vnctum dicitur id quod non commiscetur oleo, quando formatur in panem, sed postea ei superfunditur, & sic erat de laganis, ideo non vocantur conspersa oleo, sed oleo vncta. per illos duos modos panum intelliguntur omnes alij panes qui offerunturcum hostia pacifica, s. simila, cocta, & collyrida, atque panes fermentati, quia omnes hi iubentur offerri cum hostia pacifica, vt patet Leuit. cap. 7. ad quem autem pertinent istae oblationes panis declaratur, nisi in litera. [Ac libamina singulorum.] Idest praeter haec debent offerri libamina, in quolibet istorum: refertur hic ad sacrificia supra posita, quae offerentur libamina sua, quae autem sint libamina, infra 15. c. datur regula generalis pro omnibus animalibus, quantū de vino, pane, & oleo habere debeant, quae vocantur libamina. in sacrificio tamen pro peccato libamina nulla dantur. ideo cum hic dicitur libamina singulorum: non intelligitur, quod omnia ista habeant libamina, sed solum illa quibus alias debetur ex more. & illa sunt holocaustum, & victima pacifica, pro quibus praesupponitur, id quod habetur. infra 15. c. in quo patet, quod non fuerunt ista omnia eo ordine scripta, vel acta quo hic narrantur, cum illa, quae habentur infra 15. cap. praesupponantur hic, & alibi in Leuitico. [Quae offeret sacerdos coram domino.] Idest omnia praedicta, siue panes, siue sacrificia, siue libamenta offeret sacerdos, quia ipse in manibus suscipiebat, & praesentabat coram domino. [Et faciet tam pro peccato, quàm in holocaustum.] Idest iste sacerdos faciet vtrunque sacrificium, scilicet pro peccato, & in holocaustum, & non intelligitur hic de libamentis, quia pro peccato non offerebantur libamenta, sed in holocaustum solum, & victimam pacificam, vt patet inf. 15. cap. Sed dicitur facere pro peccato, & in holocausto, scilicet facere pro his caeremoniis, quae requiruntur in sacrificādo, & patet, quia immediatè subditur de alio tertio genere sacrificij, scilicet de hostia pacifica, cum dicitur.

Tertium genus sacrificij. Arietem verò immolabit hostiam pacificam.] Idest etiam immolabit arietem pro hostia pacifica, q. d. pro peccato. & in holocaustum offerebat agnum anniculum, & ouem anniculam, sed hostiam tamē pacificam offeret arietem. Sic enim supra iussum erat. I

Offerens simul canistrum azymorum.] Dixit per se de hostia pacifica, quia ipsa habebat specialia libamēta: nam offerebantur ibi simul, vinum, oleum, thus, & sal, sicut in sacrificio holocausti, & praeter hoc offerebantur alia libamenta, scilicet panes alterius modi, qui ponuntur hic, & supra dicti fuerunt. Et dicitur, quod offerretur canistrum azymorum, i. canistrum cum panibus azymis: multi enim ibi erant offerebātur etiam reliqui panes, de quibus supra est dictum. [Et libamenta, quae ex more debentur.] Idest cum hostia pacifica, prēter hos panes offerentur libamina, quae debentur ex more. i. quae alias consuetum est dari in caeteris sacrificiis pacificis quod potest intelligi dupliciter. vno modo pro simila, & oleo, vino, sale, & thure, quae in omnibus hostiis pacificis offerri solent, nunquam enim sine his licebat offerri hostia in pacificam, vt patet infra decimoquinto capite. Alio modo potest intelligi de libamentis, quae sunt speciales modi panum, scilicet de laganis, & collyridis, & panibus fermentatis, quae omnia sunt tanquam libamenta hostiae pacificae, iussum enim erat in hostiis pacificis haec offerri, vt patet Leuitici cap. septimo. K

[Tunc radetur Nazaraeus.] scilicet postquam fuerint facta sacrificia quae dicta sunt, radetur Nazaraeus omnibus pilis capitis sui. Ante hoc enim toto tempore, quo manebat Nazaraeus in voto suo, nutriebat capillaturam, & non licebat ei radere vnum de capillis, & tondere. tempore ergo completi voti erāt magna caesaries eius, & tota radebatur nouacula.

F *Quomodo licebat Nazaraeis radere caput cum faciebant sacrificia cum in lege vetita ejus rasio. Quaestio XVIII.*

SEd arguet aliquis hoc non licere, quia Leuit. capit. 19. iussum erat, ne quis tonderet in rotundum comam suam, nec raderet barbam, hic tamen iubebatur totū radi, tam in barba, quàm in capillis capitis. Respondendum est, quod regulariter Iudaeis non licebat tondere totam comam suam. Radere autem nihil licebat vt patet Leuitic. cap. 19. & Ez. cap. 44. Erant tamen aliqui casus speciales in quibus radebantur, non quia ipsi vellent, sed quia lex hoc iuberet. Sic erat in leprosis, qui pilis totius corporis denudabantur in emundatione sua, vt patet Leuit. ca. 14. & hoc, quia plaga leprae adhaerer pilis, & vt homo perfectè mundatus esset, radebantur omnes pili eius. Etiam Nazaraei quando polluebantur ante finitum votum, debebat radi tota coma sua ad purgandum eum vt coma, quae postea cresceret esset sanctificata. sic patet supra in litera. radebantur etiam capilli Nazaraeorum, quando finiebant votum, & hoc vt cremarentur coram domino capilli sui. Causa huius est, quia consecratio Nazaraei erat in capillis, vt patet supra, Sanctus erit crescente caesarie capitis eius. Et iterum, quia consecratio Dei super caput eius, & iterū polluetur caput consecrationis eius, expleto autem voto Nazaraeus rediturus erat ad communicationes seculares, relictis prioribus obseruantiis. Si autem capillos suos secum portaret, reduceretur ad vsus seculares id, quod domino consecraturi fuerat, vel si tonderentur ab aliis vulgaribus, haberentur capilli illi nullius momenti, & cōculcarentur: tamen non erat decens, quia isti capilli Deo consecrati fuerant. Ad honorandum ergo diuinum ministerium, & cultum, cremabantur isti capilli coram domino, & erat valde rationabile, quia sicut animalia, quae Deo offerebantur, cremabantur coram ipso, ita capilli Nazaraeorum, cum domino essent consecrati, cremari debebant. G H

[Ante ostium tabernaculi foederis.] Idest sacerdos radet istum Nazaraeum coram ostio tabernaculi, scilicet apud altare holocaustorum. in quo erant cremandi capilli, vel coram ostio tabernaculi, vt videretur eis cremari coram domino, qui specialiter erat in tabernaculo. [Caesarie consecrationis suae.] Idest radet sacerdos Nazaraeum Cesarie consecrationis, idest caesarie consecrata. vocatur caesaries tota capillatura tam capitis, quam barbae, & genarum. & ista vocabatur consecrata, quia erat dedicata Deo toto tempore, quo iste obseruabat votum Nazaraeorum. Cum autem Nazaraeus radebatur, tā desinebat esse Nazaraeus.

Tolletque capillos eius.] Idest sacerdos radens Nazaraeum accipiet omnes capillos eius, ita vt nihil de eis perdatur, quia debebant omnes cremari coram domino cum essent sacri.

Et ponet super ignem qui est suppositus sacrificio pacificorum.] Idest ponentur isti capilli in igne altaris, in quo cremantur sacrificia pacifica.

An capilli Nazaraeorum cremarentur super ignem sacrum in altari holocaustorum, vel in alio igne profano. Et qua erant caeremonia, quae peragebant in sponte Nazaraei. Quaest. XIX.

ALiqui enim errauerunt in hoc existimantes, quod cremabantur isti capilli non in igne altaris holocaustorum, quia dicitur hic qui suppositus est sacrificio pacificorum. Sed in quodam alio igne profano, vbi coquebantur carnes pacifici sacrificii pro sacerdotibus, & popularibus offerentibus. Sed hoc non stat, quia tunc non viderentur pertinere capilli Nazaraei ad aliquam consecrationem, sicut cremabantur aliae res profanae in illo igne. Item quia dicitur hic super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. ergo cremabantur capilli in isto igne, in quo sacrificia cremabantur. Sed idem ignis erat in quo cremabantur omnia sacrificia, scilicet super altare holocaustorum. ergo in illo igni cremabantur capilli Nazaraei. Dicitur autem hic qui suppositus est sacrificio pacificorum, idest tunc quando cremabantur capilli in igne altaris, erat super illum ignem sacrificium pacificum. Nam hic offeruntur

tur tria sacrificia, scilicet holocaustum, & victima pacifica, & pro peccato. Primo autem offerebatur sacrificium pro peccato, quia istud semper est primum apud omnes offerentes, deinde offerebatur holocaustum, & cremabatur in eodem altari. postremo autem sacrificium pacificum adolebatur, & cum cremaretur istud sacrificium, cremabantur capilli, ideo dicitur, quòd ille ignis erat tunc suppositus sacrificio pacificorum: si autem tunc cremaretur holocaustum diceretur, quòd ille ignis erat suppositus holocausto.

Et armum coctum arietis.] Hic ponuntur quædam aliæ cęremoniæ, quæ fiebant in rasione Nazaræi, scilicet, quod acciperentur quidã de panibus quos offerebat Nazaræus, & armus arietis coctus, & ponebantur super manus Nazaræi iam rasi, vt postea sacerdos inde sumens eleuaret illa coram domino, & dicitur quod sumet armum coctum arietis. Solum enim offerebatur hic vnus aries in hostiam pacificam, & armus illius coquebatur, deinde ponebatur super manus Nazaræi ad faciendum cęremonias, quæ habentur hic. pertinebat autem iste armus ad sacerdotem, quia de hostia pacifica, tam armus dexter, quam pectusculum sacerdotis facientis sacrificium erant, vt patet Leuit. cap. 7. Hic autem sumebatur ad faciendum istam cæremoniam in manibus Nazaręi: cedebat tamen in partem sacerdotis, vt patet infra. [Tortamque absque fermento vnam de canistro.] Idest etiam accipiet sacerdos vnam tortã de canistro ad ponendum super manus Nazaræi. ista torta est de panibus azymis, quos supra iusserat portari in canistro, cum dictum fuisset, canistrum quoque panum azymorũ, qui conspersi sunt oleo offeret. vocantur tamen isti panes tortæ, vel ex vsu vulgari, vel ex latina origine a torquendo dictæ, quoniam quidam panes sunt, qui in extrèmitatibus contorquentur. Et dicitur hic tortam absque fermento. quia Nazaræus offerebat quosdam alios panes, qui erant fermentati: sic enim iubebatur Leuit. cap. 7. vbi ponuntur panes oblati cum hostia pacifica.

Et laganum azymum vnum.] idest etiam ponebat sacerdos vnum laganum super manus Nazaræi ad cæremoniam explendam, & istud etiam erat azymum, quia nihil de laganis fermentabatur. [Et tradet in manibus Nazaræi.] Idest ponet super manus illius, & hoc vt ipse Nazaræus specialiter offerre videretur: deinde sacerdos tollebat sibi. [Postquam rasum fuerit caput eius.] Erat enim iste ordo, quod Nazaræus primo duceret in Sanctuarium oblationem suam: deinde sacrificia ista fierent, scilicet quod cremarẽtur super altare successiue, primo sacrificium pro peccato, deinde holocaustum, postea victima pacifica, & cum cremabatur istud vltimum sacrificium, radebatur Nazaræus, quod patet, quia supra dicitur quod capilli Nazaræi cremabantur in igne, qui erat suppositus sacrificio pacificorum, post hæc cum essent coctæ carnes sacrificii pacifici, extrahebatur armus dexter, & ponebatur super manus Nazaræi iam rasi.

Sed arguet aliquis, cum dicatur hic, quòd armus dexter coctus ponebatur super manus Nazaræi: nam supra dicitur, quòd sacrificium pacificum erat in altari super ignem.

Respondendum est, quòd quamquam cremaretur sacrificium pacificum, tamen non cremabantur omnes carnes eius: solum enim proueniebat Domino de hostia pacifica adeps, & sanguis, carnes autem proueniebant partim sacerdotibus, & partim offerentibus, vt patet Leuit. ca. 3. & 7. cum ergo dicitur, quòd cremabatur sacrificium pacificum. non est sensus, quod cremabãtur omnes carnes illius, sed solum, quòd cremabatur adeps eius: cætera autẽ coquebantur pro sacerdotibus, & offerentibus.

Susceptaque rursum ab eo eleuabit in conspectu domini.] idest sacerdos recipiet iterum ista de manibus Nazaræi, & eleuabit coram domino. Et dicitur hoc, quia primo Nazaræus offerebat omnia ista sacerdoti: deinde coctis carnibus sacerdos ponebat in manu Nazaręi armum dexterum arietis, & tortam cum lagano. Cum vero nunc reciperet ab eo dicebatur recipere rursum, quia iam bis eadẽ recipiebat. dicitur quòd eleuabit coram domino, quia sacerdos præsentabat ista super altare, quãquam non ad cremandum, & eleuabit versus sex partes positionis, scilicet

A ante, & retro, supra, & deorsum, ad dextrum, & ad sinistrum, vt significaretur, quòd Deus cui eleuabantur ista, erat dominus omnium rerum, quæ sunt sub istis positionibus, de quo magis fuit declaratum Leuit. cap. septimo. [Et sanctificata sacerdotis erunt.] Idest ista quæ eleuabat sacerdos, per istam eleuationem sanctificabantur, & pertinebant ad ipsum: sic enim in omnibus sacrificiis pacificis eleuabat sacerdos pectusculum, & armum, & pertinebant ad eum, vt patet Leuitici capite septimo, torta autem, & laganum, quæ hic simul eleuabantur, pertinebant ad sacerdotem. [Sicut pectusculum, quod separari iussum est, & fęmur] idest pertinebunt ad sacerdotem ista, quæ eleuabat in manibus, sicut pectusculum, quod Deus iussit separari in hostiis pacificis, & fęmur.

B *Opinio Nicolai, quòd in isto sacrificio Nazaræi esset aliquid speciale, quam in alijs sacrificijs, & an sit verum. Et quare vocatur pectusculum separationis, & non armus.* Quæst. XX.

Dicit enim Nicolaus, & quidam alij, quod in isto sacrificio erat aliquid speciale, quia in aliis sacrificiis pacificis solum separabatur pectusculum, vt habetur Leu. cap. 7. hic autem fęmur additur. Sed hoc stare non potest, quia Leuit. cap. 7. & 10. de hostiis pacificis iubetur tolli armus dexter, & pectusculum pro sacerdote. cum dicitur pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis, & iterum, pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, &
C dedi Aaron sacerdoti, & Leuit. cap. 10. dicitur, pectusculũ quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est edetis in loco mundissimo tu, & filii, ac filiæ tuæ tecum: non habebant ergo solum sacerdotes pectusculum de hostia pacifica, sed pectusculum cum armo dextro. Qui tamen existimant solum pectusculum prouenire sacerdotib. de hostiis pacificis, habent occasionem errandi, eo quòd in hostiis illis vocatur semper pectusculum separationis, quod non dicitur de armo dextro. Existimant ergo solum pectusculum esse separatum pro Sacerdotibus, sed errant, vt declaratum est. Causa tamen quare vocatur pectusculum separationis, & non armus est, quia armus eleuabatur coram domino semper de hostiis pacificis, & propter hoc non erat dubium quin pertineret ad sacerdotem, quia per istam eleuationem efficiebatur specialiter illius; pectusculum
D autem non eleuabatur, vt patet Leuit. cap. 7. ideo dubitaretur an pertineret ad sacerdotem, quia cęteræ carnes, quæ non eleuabantur non pertinebant ad eum, vt ergo in pacificis hostiis semper intelligeretur pertinere pectusculum ad Sacerdotem, vocauit illud Deus pectusculum separationis, idest separatum pro Sacerdotibus de omni hostia pacifica.

Secundum dictum Nicolai, & aliorum erat, quod speciale erat in hoc sacrificio pacifico Nazaræi, scilicet quòd proueniebat hic fęmur sacerdoti, & non in aliis. Sed contrarium euidenter patet ex litera, quæ signat, quod sacerdoti prouenire debebant hæc, sicut in omnibus aliis sacrificiis pectusculum, & fęmur separari iussa sunt, quod patet cum dicatur, & sanctificata Sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari iussum est, & fęmur. ergo refer-
E tur hic ad iussionem, quæ alibi facta erat, & non ad iussionem, quæ fit hic, & sic significatur, quòd in omnibus aliis sacrificiis pacificis dabantur pectusculum, & fęmur.

An in omnibus sacrificijs pacificis dabantur pectusculum armum, & fæmur Sacerdoti. Quæst. XXI.

Sed tunc quæreretur quomodo possit hoc stare: nam non apparet alibi, quòd iussum fuerit dari fęmur in hostia pacifica Sacerdoti, sed solum pectusculum, & armũ, vt patet Leuit. cap. 7. & 10. vbi ponuntur iura hæc.

Dicendum est, quòd forte aliquis respondere posset plura prouenire Sacerdotibus de hostia pacifica: nam Deut. 18. c. dicitur, quod cum quis obtulerit victimas, siue ouẽ, siue bouem dabit sacerdoti armum, & ventriculum in primitias, & ibi intelligitur de hostia pacifica. ergo præter armum,

armum, & pectusculum aliquid alterum dandum erat. Dicendum est, quod ex hoc non tenet argumentum: nam ventriculus qui ibi ponitur nõ distinguitur a pectusculo, & armo dextro, vt fuit ibidem declaratum. Hic autem dicendum est, quod per pectusculum, & femur significatur pectusculum, & armus dexter, aliquando tamen ex æquiuocatione Hebraici sermonis ponitur vnum loco alterius. Nam in quibusdam aliis multum improprie interdum fit assumptio vnius pro altero, ideo dicendum erit, q; quantum ad hoc non erat aliquid speciale in sacrificio pacifico Nazaræorum, & in alijs, quia hic non dabatur femur magis, quam in cęteris.

Post hoc potest bibere Nazaræus vinum.] Hic ponitur iam absolutio Nazaræi a voto suo: toto enim tempore prǽterito non poterat bibere vinum, nunc autem raso capite iam sibi incipiebat licere, quia non durabat votum post capitis rasionem, ideo in die illa octaua cum offerebat Nazaręus sacrificia, poterat bibere vinum, & comedere vuas, atque contaminari in mortuis, & facere cętera, quæ alijs licebant. In hoc enim, quod de vino dicitur, intelligũtur omnia alia cum essent omnia sub eadem obligatione voti, dicitur tamen de vino, quia hoc erat communius, & in quo magis peccare posset Nazaræus, quam in cæteris, cum sit quotidianum. contaminari autem in mortuis, & comedere vuas, & cętera, quæ ad istum modum pertinent, non erant quotidiana. magis ergo de hoc expressum est. ideo Nazaræus consummatis illis cęremonijs, cum comederet de partibus prouenientibus sibi de hostia sua pacifica in eadem die octaua bibebat iam vinum. [Ista est lex Nazaræi.] scilicet ista quæ suprapoſita est quantum ad obseruationem voti, & expletionem cum sacrificijs.

Cum vouerit oblationem suam domino tempore consecrationis suæ.] idest iste ritus superior sacrificiorum est quem debet obseruare Nazaræus, cum vouerit oblationẽ suam, i. cum vouerit domino offerre, & hoc in die cõsecrationis suæ, idest quando primum cõsecratur in Nazaræũ. Est dies consecrationis Nazaræi, prima dies in quã vouet obseruare statum Nazaræorum aliquanto tempore, & tũc dicebatur vouere istam oblationem, quia dato quod nihil exprimeret de his, intelligebatur. Nam cum aliquis vouebat statum Nazaræorũ, vouebat omnia essentialia illi voto. Istæ autem oblationes suprapositæ sunt essentiales voto Nazaræorum ex lege datæ. ergo tenebatur quilibet Nazaræus ad illas, etiam si in prima die consecrationis suæ, nihil de eis expressisset, sicut si quis vouisset regulam beati Francisci, etiam si non expressisset de paupertate, cum vouerit, tamen ad illam tenetur ex conditione necessaria regulæ. [Tempore consecrationis suæ.] Dicitur tempus consecrationis dies illa, quia primo vouet statum Nazaręorũ, quia tunc consecratur domino, i. applicatur ei specialiter recedens a communicatione popularis propter Deũ. [Exceptis his, quæ inuenerit manus eius.] idest istæ oblationes superiores fient, præter eas quas potuerit ipse Nazaręus facere. Est sensus, quod superiores oblationes tenebatur facere Nazaræus ex conditione status Nazaræorum, alias tamen faciebat gratis, quæ non computabantur in illis, & istæ erant secundum facultatem ipsius Nazaræi, ideo dicitur exceptis his, quæ inuenerit manus eius, idest his, quæ poterit ipse, vltra prædicta offerre, & dicitur non inuenire manus alicuius, quando non potest habere id, quod vult, sic habetur Leuit. cap. 5. vbi dicitur, quod si non inuenerit manus eius duos pullos columbę, offerat pro peccato simi- lam, idem patet Leuit. cap. 12. Intelliguntur autem ista verba ciuiliter, non quod offerret quãtum posset manus eius, quia tunc teneretur offerre omnia, quæ haberet, sed dicitur quilibet offerre, quod potest, quando secundum diuersitatem facultatum oblationes fiunt differentes. Dicunt Hebræi, quod in sacrificijs gratuitis Nazaræi attenditur tẽpus voti, quia maiora sacrificia gratis offerebat, qui fuisset quinque annis Nazaræus, quam qui fuisset vno anno, sed in hoc non multum differt. maxime quia immediate dicitur. [Iuxta quod mẽte deuouerit ita faciet.] idest quãtum ad ista sacrificia, ita se habebit Nazaræus, sicut vouerit: si enim multum offerre vouerit multum offeret. [Ad perfectionem sanctificationis suæ.] idest omnia ista erant ad complendum cęremonias sanctificationis suæ in voto

Manus alicuius inuenire quid dicatur.

F Nazaræorum, sicut enim requirebatur, quòd offerrentur ea, quæ supra dicta sunt ad completionem voti Nazaræorum: ita etiam offerri debebant ea, quæ Nazaræus sponte dedisset, & omnia offerebantur in hac die, in qua fiebant aliæ cęremoniæ, & rasio capillorum Nazaræi. Dicũtur ista esse ad perfectionem sanctificationis, i. ad explendam, vel finiendam sanctificationem. Erat autem sanctificatio consecratio Nazaræi toto tempore quo durabat in illo voto, & non complebatur ista sanctificatio, donec fierent oblationes supra positæ. Nam dato, quod aliquis vouisset manere quinque annis in statu Nazaræorum, & complesset illos annos, atque raderet caput: non dicebatur compleuisse votum, nisi faceret istas oblationes, quia istæ erant essentiales voto, ideo adhuc manebat aliquid de voto, quousque istæ fierent. consummatis autem illis, diceba- G tur perfecta sanctificatio. Circa votum Nazaræorum considerandum est, quòd in Veteri Testamento non fuit sub præcepto, sed qui volebat vir, siue mulier obseruabat illud.

Quare Deus voluit istam obseruantiam Nazaræorum esse in Veteri Testamento, & an esset, tanquam præceptum, vel consilium, & quare lex Vetus erat imperfecta, & quæ erant imperfectiones, quas permittebat. In omni lege fuerant consilia pro perfectis. Et lex noua, quare dicitur perfectionis lex. Et quod multa, quæ alias vitia erant, permittebantur in Veteri Testamento, & quare. Quæst. XXII.

CAusa autem quare Deus posuit istam obseruationem H in veteri testamento fuit, quia ipse omni tempore voluit ad se applicare aliquos homines specialiter: per legem autem datam applicabat sibi totũ populum Iudæorum, tanquam peculiarem sibi gentem, vt patet Exo. c. 19. & Deut. 7. Adhuc tamen erant quidam alij modi specialiores applicandi ad Deum, & strictiores, sed isti non debuerunt dari in legem toti communitati, ne nimis stringeretur, quin potius pro viris, qui specialiter Deũ colere vellent relinquendi erant, nec tamen prorsus Deus debuit illos in lege subticere, quia si tacuisset, aliqui forte vellent applicari Deo, & nescirent modũ. Expressit ergo Deus hic de statu Nazaræorũ, qui erat quidã modus specialis adhęrendi Deo, & tamen non posuit sub præcepto, sed reliquit, tanquã consilium oĩbus volentibus sequi: sic enim & in lege euangelica est. Nam licet ista sit lex perfectionis, tamẽ I non obligauit hoĩem ad oẽm perfectionẽ, cuius causa est, quia lex euangelica danda erat toti mundo. Oẽs aũt homines non poterãt esse perfecti, vel saltem nõ erant dispositi ad perfectionem, ideo non debuit eis dari lex cõtinens oẽm gradum, & modum perfectionis. Vocatur tamen lex euangelica lex perfectionis, non q; oẽm perfectionem iubet, sed quia oẽm imperfectionem prohibet. s. oẽ peccatũ. Nullum enim vitium in toto nouo testamento permittitur. lex aũt vetus non vocabatur lex perfectionis, quia nec omnem gradum, & modũ perfectionis iubebat, nec oẽm imperfectionem prohibebat. ne multa, quæ alias vitia essent, permittebantur in veteri testamento. nam permittebatur libellus repudij, vt patet Deut. c. 24. & tamen secundũ se illicitus erat, vt patet Matt. 19. c. permittebantur vsuræ, & tamen simpliciter erant illicitæ. Quod permitterentur patet Deut. 24. c. Quod sint illicitę, patet Luc. c. 6. permittebatur ẽt purgatio vulgaris, s. q; viri adducerent vxores suas corã domino, & cõpellerent eas bibere aquas maledictas, & sic K cognoscerentur an fornicatæ essent, vt patet præceden. cap. Permittebatur ẽt vindicta. s. q; posset quis occidere hostẽ suum manu sua, & non puniebatur in casu, qui habetur infra 35. cap. vindicta tamen illicita est, cum etiam ira sit illicita, purgatio etiam vulgaris illicita est. Omnia enim iura illam interdixerunt. ergo imperfectionis lex erat, vetus testamentum. Etiam vocabatur lex euangelica lex perfectionis, quia erat tota spiritualis, lex autẽ vetus magis considerabat tẽporalia, & de temporalibus bonis loquebatur ponens pręmia. Ergo quantum ad hoc non vocabatur spiritualis, nec lex perfectionis. ista aũt lex euangelica, quanquã esset lex perfectorum eo modo quo dictũ est, non vrgebat ad omnem perfectionem, cum non possent subiecti

hoc

hoc tolerare, vt igitur in ea homines applicarentur Deo A specialius ponebantur quædam doctrinæ, in quibus homines applicabantur Deo specialius, quam per ipsam legem, & istæ non vocantur præcepta, sed consilia, & hoc mō ponimus multa consilia euangelica. Sic autem erat, quod dixit Christus, Mat. 19. c. si vis esse perfectus vade, & vende vniuersa quæ habes, & da pauperibus. Sic est consilium de virginitate seruanda, vt patet 1. ad Corin. c. 7. & multa, tam in euangelio, quàm in epistolis. in veteri autem testamento simile erat in voto Nazaræorum, nam ad illud nemo obligabatur, sed obseruabant volentes, vt specialius applicarentur Deo.

An obseruantes votum Nazaræorum merentur aliquid per hoc. Quæst. XXIII.

CIrca hoc quæret aliquis, an illi qui obseruabant votū Nazaræorum, per hoc aliquid mererentur. Et respondendum est, quòd sic: nam quamquam obseruatio Nazaræorum consistat in quibusdam cæremoniis pure corporalibus, s. q̄ nutriret aliquis comam, & q̄ abstineret a vino, & a similibus, tamen meritorium erat: nam abstinētia ista erat quidam modus ieiunii longæui: ideo sicut ieiunium acceptatur a Deo, ita acceptabantur Nazaræorum obseruationes. Item ea quæ in veteri testamento erant, quamquam de se non iustificarent, tam iustificabant ex deuotione facientium. Sic autem de voto Nazaræorum erat: nam pertinebat ad cæremonias veteris testamenti, ergo cū aliquis deuote assumeret illud, & obseruaret merebatur. Item non erat votum Nazaræorum minoris conditionis, quam omnes alii actus, sed in cæteris actibus non C prohibitis, sic est q̄ quicunque fecerit aliquem eorū propter Deum, mereretur faciendo. ergo de voto Nazaræorum, sic erit, q̄ merebuntur omnes, qui illud deuote obseruant. Item adhuc habet aliquid maioris perfectionis votū Nazaræorum, quia nō solum est actus dirigibilis in Deū, & potens esse meritorium, sed etiam est a Deo approbatus, & datus in consilium, velut quidam modus specialis quo homines in tempore veteris testamenti Deo applicari possint. Aliquid ergo boni consequitur in Deo, quod est a Deo traditum, magis, quam aliæ motales traditiones, quæ sunt per hominem inuentæ. vnde scriptura laudat Nazaræos, sic patet Trenorum c. 4. cum dicitur: candidiores Nazaræi eius niue: nitidiores lacte: rubicundiores ebore antiquo: saphyro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis, adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, & facta est, quasi lignum. si tamē D non essent alicuius meriti in hac obseruatione, nec scriptura laudaret illos, nec Deus iussisset aliquid laboriosæ obseruationis, & nullius vtilitatis.

Erat igitur magni meriti in veteri testāmento obseruare votum Nazaræorum, sicut nunc in nouo testamento magni meriti est obseruare consilia euāgelica, illud enim etiam consilium erat, sed secundum quod lex se habēbat, ita erant consilia. erat autem lex vetus aliquid carnale, scilicet in obseruationibus corporalibus, ideo consilia in illa lege fuerunt pertinentia ad obseruationes corporales, sicut est in voto Nazaræorum. Omnes enim cæremoniæ eius corporales sunt: lex autem euangelica est spiritualis, ideo consilia eius pertinentia ad super erogationem sunt spiritualia: rara tamen consilia reperiuntur in veteri testamento, in nouo autem multa.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens. Loquere E Aaron, & filiis eius. Sic benedicetis filiis Israel & dicetis eis. Benedicat tibi dominus, & custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat do- Eza. 36. *minus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.*

Locutusq. est dn̄s ad Moysen.] Hic ponitur quartum huius c. s. benedictionis modus, & iste fiebat super omnes Israelitas offerentes, specialius tn̄ super ipsos Nazaræos, & est hic forma totius benedictionis. [Loquere Aaron & filiis eius.] Hoc solum dicitur ad Aaron, & filios eius, quia est ista lex de officio sacerdotali, s. de benedicendo Israelitis, ideo soli Aaron, & filiis suis ista dicta sunt. [Sic benedicetis filiis Israel.] Scilicet quando obtulerint aliquid, vel quādocunq; propter alteram causam benedici debuerint. [Benedicat tibi dominus.] Idest det tibi gratiam gratum facientem. per hanc enim homo benedictus est, quia omnia opera sua Deo placent. Si autem in gratia non simus, nihil quod egerimus Deo acceptabile est, habere tn̄ istam gratiam non possumus, nisi Deus infuderit. ergo hanc infundēdo benedicere dicitur. [Et custodiat te.] Scilicet ne perdas gratiam, quam susceperis. parum enim prodest gratiam ex Dei beneficio suscepisse, si eam nostris demeritis amittamus: melius enim est viam domini nō cognoscere, quam post agnitam retroire, sic patet 2. Petri cap. 2. & pro hoc valde orandum est, vt sicut Deus nobis gratiam donauit gratis, ita & ex beneficio suo eam in nobis conseruet.

Forma benedictionis super Nazaræos.

B [Ostendat tibi dominus faciem suam.] Illustrando intellectum tuum ad cognitionem sui. dicitur Deus demōstrare nobis faciem, quandocūque seipsum nobis manifestat; ideo petebat Moyses a domino, vt ostenderet ei faciem suam ad sciendum ipsum, vt patet Exod. 33. c.

Quomodo Deus ostendit nobis vultum suum, cum vultum non habeat. Et quid significetur. Quæst. XXIV.

CAusa huius est, quia quamquam Deus faciem non habeat, cum non sit aliquid corporeum, sed purus spiritus: tamen cognitio eius significatur in nobis per transumptionem ad ista corporalia, in corporalibus autem sic est, q̄ ipsa maxime cognoscuntur per faciem. nam plures partes distinctionum sunt ibi, quam in reliquo corpore. in si- C gnificatione enim reliqui corporis ferè omnes concordāt in eadem specie, quamquam differat magnitudo mēbrorum, in vultu autem nulli homini totalis similitudo est ad alterū, ideo in hoc magis cognoscuntur, in quo magis differūt. Sic etiam Deus cum dat nobis aliquam intellectionem, vel virtutē intelligendi dicimus, q̄ dat nobis aliquid de vultu suo. Sic patet Psal. 4. cum dicitur, signatum est super nos lumē vultus tui, idest, in corde nostro insita est virtus cognoscendi, quę est a vultu Dei. Oratur autem hic, vt Deus conuertat vultum suum ad nos, i. vt det nobis intellectionem de seipso, s. qualiter ei placere debeamus: magnum est. n. hoc, s. q̄ Deus illustret vultū nostrum ad intelligendum modum adhærendi illi. nam nisi ipse direxerit, nos nescimus, directio autem illius in hoc est efficax. Nam D si perfecte nos illustrat sine dubio sequimur eum. [Et misereatur tui.] Peccatorum tuorum pęnas debitas remittēdo. Non. n. est aliquis homo, qui non peccet, iuxta illud 1. Io. 1. c. Si dixerimus, q̄ peccatum nō habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. nec solum est hoc de peccato veniali, de quo ista auctoritas a sāctis doctoribus intelligitur, sed ēt de peccato mortali intelligitur, q̄ rari sunt qui effugiant, sic dicit Salomon 3. Reg. c. 8. nec est. n. homo in terra, qui faciat bonum, & nō peccet. pro peccatis tn̄ a Deo pęnas durissimas meremur, & nisi benigne tractare vellet, pro quolibet peccato mortem iustè posset infligere, quia vero non infligit, miseretur, & pro hoc assidue orandum est, vt misereatur nostri: qā cum sępe delinquamus, nisi semper misereretur, breuiter deleremur.

Nō est homo qui nō peccet, ideo orandum est.

[Conuertat Dominus vultum suum ad te.] Scilicet consolationem tibi impendendo, vt cum in aliquibus amaritudinibus fuerimus, Deus nobis consolationem impendat. Aliud enim est ostendere vultum, & aliud conuertere. Ostendere enim est cum aliquis vultum velatum habebat, vt quamquam contra nos conuersum haberet, contemplari non possemus: tunc enim si detegatur vultus, dicitur ostendi, vel reuelari, & hoc pertinet ad cognitionem: nam semper Deus vultum suum contra nos habet, est tamen nobis inattingibilis, quia habitat lucem inaccessibilem sicut ait Apostolus 1. ad Thimo. capitulo quinto. Cū autem a nobis intelligi debet, ostendit se. Conuersio vultus est quandocunque Deus deflexerat a nobis vultum suum, & postea redit, vt nos recto vultu conspiciat, & ista sunt per transumptionem. nam cum Deus vultum non habeat, nec illum vnquam a nobis deflectit, nec ad nos aliquando conuertit, sed quia omnia quæcunque

Vultum ostendere aliud est, quā illū conuertere.

nobis prospera siue aduersa eueniunt, Deo actore, & disponente fiunt, quando prospera elargitur dicitur habere vultum suum ad nos. Cum vero aduersis nos premit, dicitur a nobis vultum deflexisse, in tribulationibus ergo constituti petimus vt ad nos vultum conuertat, scilicet vt aduersitatem in prosperitatem mutet, quod est ad nostram vultum conuertere.

Pax qd. Et det tibi pacem.] Scilicet perturbationis materiã auferendo. Est autem pax tranquillitas quædam animi, cum nullis infestantibus agitamur, & ista est de maximis bonis, & quæ facit maximè ad fruitionem. Nã sine pace nullus rei est perfecta iocunditas. Vltimum, ergo petitur hoc tanquam in quo omnia consummantur bona.

Ista expositio pertinet ad modum doctorum nostrorũ, qui secundum morem noui testamenti ad spirituale bonũ omnia referunt: Iudæis tamen non fiebant promissiones secundum iqum modum: nam quamquam implicite eis vita æterna promitteretur, atque daretur pro deuota legis obseruatione: promissiones tamen explicitæ de bonis temporalibus semper fiebant, ideo videtur, quod ista forma benedictionis, quam hic Deus tribuit, magis intelligeretur de bonis temporalibus, & hoc modo intelligendũ est Sic enim exponit Rab. Abra. Aben Ezra.

Benedicat tibi dominus.] Idest repleat te bonis temporalibus. Benedictio enim semper augmentum signat, maledictio vero diminutionem, sic patet Deuter. 28. cap. scilicet benedicta horrea tua: benedictus fructus iumentorũ tuorum: benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. in quo significat augmentum omnium illorum pro obseruationibus legis. Maledictio autem ibidem significat diminutionem, cum dicitur. maledictum horreum tuum: maledictæ reliquiæ tuæ, quod patet immediate, scilicet mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua. Nec solum ibi significabat benedictio abundantiam rerum temporalium, sed etiam secundum modum loquendi noui testamenti. sic patet 2. ad Corint cap. 9. scilicet qui seminat parce, metet parce, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet. Ecce fecit ibi opponi parcitatem benedictioni, sed parcitas pertinet ad diminutionem, ergo benedictio ad augmentationem, & patet magis, quia dicitur ibidem, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, & non quasi auaritiam. Cum ergo opponatur ibi benedictio auaritiæ manifestum est, quod benedictio aliquid magnum notat. hanc autem imprecabantur sacerdotes super offerentes, quia primum, & maximum, quod erat apud antiquos, erat abundantia in rebus temporalibus, quia in his comprehendebantur omnia bona pertinentia ad vitam humanam [Et custodiat te.] Scilicet ne incidas in aliquas aduersitates, vel ne res illas perdas, quas a Deo susceperis, quia nihil accepisse prodest si

Facie. multiplo. cur acc. pium. perdideris. [Ostendat dominus faciem suam tibi,] scilicet demonstrando se tibi hilarem. facies enim multipliciter accipitur, & vnus modus est, quod accipiatur facies pro vultu grato, & sic dicitur aliquis monstrare faciem suam alteri, quandocunque se ei lætum ostendit. sic patet Ecclesiastici c. 7. si filii tui sunt, erudi illos, & curua illos a pueritia eorum: filiæ tibi sunt serua corpus illarũ, & non ostendas faciem tuam ad illas, idest, non ostendas te eis hilarem. toga mus autem hoc modo Deum, vt ostendat nobis vultum suum, idest, vt det nobis prosperitatem in omnibus, quæ cernimus, & per hoc cognitũ sit vultum eius esse nobis hilarem. [Et misereatur tui.] scilicet tibi fauendo, & ab omnibus malis te conseruando, aut ab angustiis eripiẽdo. proprie enim misericordia de miseris est, & quia illi dicũt miseri, qui sunt calamitatibus pressi, cum aliquis eruit illos, dicitur misereri. Si vero quis benefaciat alicui non existẽti in aduersitate, non dicitur misereri, sed liberaliter operari. [Conuertat Dominus vultum ad te,] scilicet vt teneat super te fixum vultum suum, vt nunquam te deserat, sed tibi semper benefaciat, vel si aliquando te puniens discedens a te, rursus conuertat vultum suum ad, ve misereatur tui. [Et det tibi pacem.] & tranquillitatem cum omnibus, vt iocunde semper viuere possis. Aliter exponit Rab. Sal. qui valde Iudæus est in modo intelligendi. [Benedicat tibi Dominus,] i. det tibi multos filios. [Et custodiat te.] scilicet ne habeas filias. Sed hoc ridiculum est. nã Deus, qui hanc formam benedictionis dedit non intellexit talia: cũ filia aliquid bonum sit, & a Deo si, sicut & filius, ideo ista expositio omittenda est [Inuocabunt nomen meum super filios Israel.] Idest sacerdotes inuocabunt nomen meũ super Israelitas, ad benedicendum eis. inuocatio aũt est cũ dicitur hic benedicat tibi Dominus, & c. tibi enim sacerdos inuocat Dominũ, quia rogat, quod Deus benefaciat his, quibus benedicit. [Et ego benedicam eis,] idest, ego cõferam bona, quæ sacerdotes imprecantur super populares.

Benedictio ad solum Deum pertinet, licet eius inuocatio ad sacerdotes. Quæst. XXV.

G In quo innuitur, quod benedictio ad solum Deum pertinet: inuocatio autem super benedicendos pertinet ad sacerdotes. Causa huius est, quia benedictio accipitur hic pro effectu, scilicet efficere id, quod dicitur, & hoc non pertinet ad aliquem hominem, sed ad solum Deum. Benedictio tamen quæ est imprecatio pertinet ad homines: differt tamen, quia aliquando maiores benedicunt minoribus, & aliquando e contrario. Si vero minores maioribus est sola imprecatio bonorum. sic dicitur de Iacob, quod benedixit Pharaoni regi, vt patet Gen. c. 47. Si autem maiores minoribus benedicant etiam ibi imprecatio est: tamen pertinet istud ad auctoritatem maiorum, ideo quamquam non conferatur per illam benedictionem id, quod oratur in ea: tamen confertur aliquid alterum bonum, quia est ab illo, qui habet auctoritatem benedicendi. cum autem homines Deo benedicunt aliud est. quia ibi non

H imprecantur Deo euenire aliqua bona, quæ non habeat, cum in ipso sit totius boni complementum, sed meus ad nos pertinet benedictio ista, ad declarandum affectum nostrum erga Deum, quam ad aliquid alterum. De differentia autem harum benedictionum, scilicet hominis ad Deum, & Dei ad homines, & maiorum ad minores, minorumque ad maiores, & quid in his conferatur declaratum fuit Leuit. cap 9.

CAPITVLVM VII.

I *Factum est autem in die qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud vnxitque, & sanctificauit cum omnibus vasis suis, altare similiter, & omnia vasa eius, obtulerunt principes Israel, & capita familiarum, quæ erant per singulas tribus præfecti eorum, qui numerati fuerant, munera coram domino sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Vnum plaustrum obtulere duo duces, & vnum bouem singuli. Obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem dominus ad Moysen. Suscipe ab eis, vt seruiant in ministerio tabernaculi & trades ea Leuitis iuxta ordinem ministerii sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra, & boues, tradidit ea Leuitis. Duo plaustra, & quatuor boues dedit filiis Gerson, iuxta id quod habebant necessarium. Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filiis Merari, secundum officia, & cultũ suum sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Filiis autem Caath non dedit plaustra, & boues, quia in Sanctuario seruiunt, & onera propriis portant humeris.* Exo. 40. b Oblatio nes ipsa litarũ ta bernacu lum do mini.

K Factum est.] In superioribus descripta ordinatione quãtum ad omnem populum, hic agitur de ordine, & oblatione principum; vel aliter supra dictum est de oblatione Nazaræorum, hic autem incidenter ponitur de oblatione principum. Nam principes tempore consecrationis Sanctuarii obtulerunt singuli oblationes suas, & quia non fuerat alibi scriptum, posuit illud hic Moyses continuando oblationem oblationi, & diuiditur in duas partes. Primo describitur oblatio principum. Secundo sacerdotum & Leuitarum, quoddam officium sequenti cap. Prima in duas. primo ponitur oblatio principum combinata. secũdo oblatio singulariter a quolibet facta. Secunda ibi. [Igitur obtulerunt.] Circa primum. [Factum est autem.]

De

De duodecim Principum oblatione. Quæst. I.

HIc interponitur de oblatione duodecim principum Israel: erant enim in singulis tribubus principes, & iuxta duodecim tribus erant duodecim principes, & quoniam isti erant capita totius populi, atque maior illis debebatur honor, obtulerunt ipsi in dedicatione Sanctuarii ante omnes alios populares, & quilibet offerebat die sua, vnde pro duodecim principibus, fuerunt duodecim assignati dies iuxta ordinem, qui infra patet. Et quamquam fuerat facta ista oblatio in dedicatione Sanctuarii: tamen nõ fuerat alicubi enarrata. ideo ponit eam hic Moyses.

Sciendum autem, quòd fit hic recapitulatio. Non enim fuit iste ordo oblationum post aliqua eorum, quæ in hoc libro narrantur. nam fuerunt factæ istæ oblationes in erectione tabernaculi, vt patet hic in litera. Erectio tamen fuit anno secundo ab exitu de Aegypto, mense primo, die prima mensis, vt patet Exod. cap. 40. sed ista quæ habentur in hoc libro, vsque ad 10. c. facta sunt in mense secundo, anni secundi. Nam numerationes Israelitarum fuerunt primæ in hoc libro, vt patet supra c. 1. Illæ tamen inceptæ sunt mense secundo, anni secundi ab exitu de Aegypto, die prima mensis, vt patet eod. c. ergo per mensem integrum præcessit erectio Sanctuarii, & oblatio principum, ad omnia, quæ habentur hic.

Cur fiat hic ista recapitulatio, & quare non tenetur rectus ordo. Quæst. II.

QVæret aliquis, quare fit ista recapitulatio. debuisset enim poni in ordine suo, scilicet post erectionem tabernaculi in fi. Exod.

Respondendum est, quod erectio tabernaculi, & consecratio sacerdotum, atque oblatio principũ simul fuerunt, non tamen scribuntur simul. nam sacra scriptura in istis libris Moysi præcipuè in quatuor vltimis magis est legis positiua, quam enarratiua gestorum, sed vtrunque facit, quàquam non æqualiter. ideo necesse est fieri anticipationes, & recapitulationes: nam si tota continentia esset historica, aut tota legis positiua, posset obseruari ordo, quia tamen præceptis miscentur historiæ, non bene sibi cohęrent, quia non est ordo temporis præcepti ad historiam, vel historiæ ad præceptum, sed bene historiæ ad historiam, ideo scriptura sacra non tantum curauit obseruare in rebus enarratis ordinem temporis, quam ordinem materiæ: nam secundum ordinem temporis erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, principum oblatio simul fuit: tamen nõ exprimuntur simul, quia non pertinent ad eandem materiam. si enim omnia, quæ ad idem tempus pertinent simul scriberentur, necesse erat omnia esse particulata, & præcisa, vnde confunderetur intellectus legentium, quia non inuenirent ea, quę pertinent ad eandem materiam simul. Voluit ergo magis Sacra scriptura confundere ordinem temporum, quantum ad aliquid per anticipationem, & recapitulationem, obseruando vnitatem, & integritatem materiæ, quam obseruato ordine temporis singulas materias minutatim concidere, modo non intelligibili. Cum ergo ista tria pertinerent ad diuersas materias, scilicet erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, & oblatio principum, quamquam in eodem tempore facta fuissent, tamen diuersis locis descripta sunt. In fine enim Exo. de erectione tabernaculi agitur, quia de fabricatione totius tabernaculi, & partibus eius totaliter fuit descriptũ in Exodo, in Leuitico autẽ agebatur de omni ministratione pertinente ad sacerdotes. ideo de eorum consecratione ibi interpositum est, scilicet in cap. 8. Oblatio autem principum pertinebat ad laicos, ideo fuit descripta in hoc libro, vbi potissime agebatur de rebus eorum, & quia supra dictum fuerat de oblatione Nazaræorum præced. c. subiunctum est hic de oblatione principum.

Factum est autem in die qua compleuit Moyses tabernaculum.] Idest, in die qua tabernaculum completum est, fuit hoc quod sequitur, s. q obtulerunt principes Israel. Dicitur Moyses compleuisse tabernaculum, non q ipse aliquid in eo construxerit, aut fabricauerit, quia Beseleel, & Ooliab cum sociis suis ista fecerunt, vt patet Exo. 31. & 35.

A c. Sed ipse dicitur compleuisse, quia præerat artificibus iubens eis qualiter deberẽt fabricare, iuxta exemplar, quod datum fuerat Moysi in monte, vt patet Exo. 25. c. Etiam Moyses erat, quasi dominus artificum, quia ad mãdatum eius omnia hæc fiebant, ideo ipse facere diceretur. sicut dicitur de Salomone, quod ipse fecerit domum Domini, & domum saltus, vt patet 3. Regum cap. 6. & 7. tamen ipse nihil construxit manibus suis, sed iussit illud artificibus facere, & sicut dicitur de Moyse quòd ipse construebat tabernaculum Domini, ita de eo dicetur, quòd compleuerit. cui enim competit facere, competit incipere, & finire. Et dicitur hic tabernaculum, idest, totum Sanctuarium, scilicet tabernaculum cum atrio eius.

Nam non fuit erectum tabernaculum, quousque complerentur cortinæ atrii, & columnæ, vt essent in circuitu tabernaculi: principes etiam non obtulerunt quousq; omnia consummata sunt, siue in atrio, siue in tabernaculo.
B Nam prius vnctum est tabernaculum cum omnibus vasis suis, quam offerrent principes, vt hic patet; tamen vnctio fuit simul tabernaculi, & atrii, atque omnium, quæ in eis sunt, vt patet Exod. 30. cap. Sed accipitur large tabernaculum pro toto Sanctuario. [Et erexit illud.] Non erat tabernaculum aliqua domus facta, & manens sicut domus nostræ, quia tunc non esset portabile per desertum: Leuitæ tamen portabant illud, vt patet supra 4. c. sed erat quędam domus constans ex tabulis, & operimentis, cuius partes poterant ab inuicem segregari, & singulariter portari. Cum vero segregatæ erant non erat tabernaculum: etiam dato, quòd essent simul, non facerent tabernaculum, nisi erigerentur tabulæ in ordine suo, & columnæ superpositis operimentis.
C Cum vero deponebatur, non erat tabernaculum, sed tabulæ, & pelles: sicut patet in tentoriis nostris, quæ portantur ad bellicam expeditionem. nam cum extenta sunt vocantur tentoria, cum vero colliguntur nihil huiusmodi sunt. dicitur hic, quòd Moyses erexit tabernaculũ: non tamen est intelligendum, quod ipse erexit, sed magis artifices, qui illud fecerant erexerunt. ipse tamen dicitur erexisse, quia erudiuit alios de modo erigendi, vel iussit, quòd erigerent, & hoc fuit in prima erectione tabernaculi postquam factum est. nam tunc nemo sciret erigere nisi ipsi, qui construxerant: postea vero non erigebatur ab artificibus, sed a Leuitis. Erat enim officium Meraritarum, & Gersonitarum tabernaculum erigere, atque deponere, & portare in via, vt patet supra c. 1. cum dicitur, cum proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum, cum castra metanda erigent, sed in ista erectione nihil fecerunt Leuitæ, quia nondum erat datum eis hoc officium,
D sed postea fuit assignatum, cum fuit populus numeratus, vt patet supra cap. 1.

Vnxitque, & sanctificauit.] Idest Moyses vnxit tabernaculum, & sanctificauit illud. ad idem pertinẽt ista duo. vnctio dicitur, quia de oleo vnctionis, quod vocatur vnguentum, liniebatur totum Sanctuarium. vt patet Exo. c. 30. sanctificatio dicitur applicatio ad Deum, & istam contrahebat Sanctuarium, cum vngebatur. nam antequã vngeretur erant partes eius indifferentes ad vsus humanos, & ad diuinum cultum. Cum vero vnctum est Sanctuariũ applicitum fuit ad Deum specialiter, ita vt non liceat conuerti ad vsus humanos, sicut illi, qui ordinantur, & vnguntur contrahunt quandam sanctificationem ita q nõ liceat eis redire ad sæculum. fuit autem ista vnctio facta cõsum-
E mato tabernaculo, & erecto, quia tunc Moyses liniuit partes tabernaculi tangendo digito suo tincto in oleo. de cuius ritu declaratum est, Exod. c. 30. [Cum omnibus vasis suis.] Idest etiam fuerũt omnia vasa tabernaculi hoc oleo vncta, & sanctificata. dicitur hoc, quia nomine tabernaculi non intelliguntur vasa, sicut nomine domus non intelliguntur supellectilia, quæ in ea sunt. fuerunt autem hic sanctificata vasa Sanctuarii, quia illa erant ad vsum sacrum, sicut & ipsum tabernaculum. Sunt autem hæc vasa, arca cum Cherubim, & propitiatorio, altare thymiamatũ, mensa propositionis, & candelabrum. Erant etiam extra tabernaculum alia vasa, scilicet altare holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labium æneum in quo lauabantur sacerdotes. omnia hæc oleo vncta sunt. [Altare similiter.] idest, etiam altare vnctum est. duo altaria erant in Sãctua-

rio, scilicet holocaustorum, & thymiamatum. hic autem accipitur altare pro solo altari holocaustorum, & hoc, quia dictum fuit supra, quod omnia vasa tabernaculi fuerunt sanctificata, & nomine huius intelligebantur arca, candelabrum, altare thymiamatum, & mensa: manebat altare holocaustorum, quod non erat intra tabernaculum, & tamen istud fuit consecratum, ideo subditur hic de eo specialiter.

In consecratione altaris holocaustorum plures caeremoniae fuerunt, quam in alijs.

Et sciendum est, quod ad consecrationem altaris holocaustorum fuerunt plures caeremoniae quam ad omnia alia vtensilia Sanctuarii. nam in caeteris solum fuit facta quaedam tinctio in oleo vnctionis, in altari autem holocaustorum fuit facta ista tinctio, & praeter hoc per septem dies expiabatur in sanguine, & vngebatur, vt patet Exod. 29. cap. & Leuit. 8. mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem 7. diebus expiabis altare, & sanctificabit, & erit Sanctum sanctorum.

Et vasa eius.] Idest etiam vnxit vasa altaris. dicebantur vasa altaris ea, quae erant ad ministrationem eius, scilicet lebetes, & fuscinulae, forcipes, & ignium receptacula, vt patet Exod. 27. & supra cap. 4. intelligitur etiam per haec labium aeneum in quo lauabantur sacerdotes. Nam istud pertinebat ad ministrationem sanctam, & fuit sanctificatum: nunquam tamen exprimitur per se, & hoc, quia intelligitur nomine vasorum altaris, quia sicut alia vasa, quae erant in altari ad ministrationem altaris proficiebant: ita, & labium aeneum, Nam cum aliquis deberet ministrare in altari, primo lauabatur in labio aeneo, vt patet Exod. 30. cap. & quanquam ad caeteras ministrationes etiam lauabantur sacerdotes: tamen magis communis erat ista, ideo magis dicebatur labium aeneum esse inter vasa altaris, quam cum caeteris vtensilibus. [Obtulerunt principes Israel.] Idest in die in qua Moyses compleuit tabernaculum, & erexit, atque vnxit illud, principes obtulerunt, scilicet 12. principes Israel, qui erant capita omnium Israelitarum in tribubus suis.

Qua die principes Israel inceperunt offerre, & quomodo se habet ad eam consecratio sacerdotum. Et quomodo potuit Moyses solus facere sacrificia principum, & an cogamur dicere, quod sacerdotes erant consecrati, quando inceperunt offerre principes. Quaest. III.

QVaerendum nunc est circa hoc, quod hic dicitur de die in qua obtulerunt principes Israel, & nemo nos existimet quaerere de die in qua omnes principes obtulerunt, vt patet hic. Sed quaestio est de tempore quo inceperunt offerre, & quia hic dicitur, quod obtulerunt in die qua Moyses erexit tabernaculum, & vnxit. dicendum est, quod prima dies, qua obtulit primus de principibus fuit illa in qua erectum est tabernaculum, sed tunc de ista erectione dubitabatur, quando fuerit: dicitur autem Exod. cap. 40. quod die primo mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto fuit tabernaculum erectum. ergo oportet, quod in hac die obtulerit primus illorum principum. Sed circa hoc dubitant aliqui an fuerit ista erectio de qua hic dicitur. Et dicendum est, quod sic, scilicet quod in prima die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto fuit prima oblatio primi principis horum, & ea die fuit erectio tabernaculi. prima etiam ipsa die inceperunt sacerdotes consecrari, vt fuit declaratum Leuit. c. 8. atque durauit per dies 7. vt patet eo. c. oblatio autem principum durauit 12. diebus, ideo in primis septē diebus fecit Moyses oblationes principum offerēdo eorum sacrificia. In die autem octauo cum obtulit princeps filiorum Manasse, s. Gamaliel, fecit Aaron sacrificia illius, quia iam in die illo octauo inceperunt ministrare sacerdotes, finita eorū consecratione. vnde Moyses fecit sacrificia 9. principū: Aaron autem fecit sacrificia quinque principum, & sic in eodem die erectionis tabernaculi fuit sacerdotum consecratio incepta, & oblatio principum, & ad hanc positionem nō sequitur aliquod inconueniens. Alij aūt dicunt aliter, s. ꝙ prima dies erectionis huius fuit in qua principes inceperunt offerre, & fuit prima dies anni secūdi egressionis de Aegypto, & dicunt, ꝙ ista prima dies fuit octaua dies consecra-

F tionis sacerdotum: septem autē dies priores quibus fiebat Aaron consecratio, erant de mense vltimo primi anni: quo dato Aaron, & filij sui fecerunt omnia sacrificia principū, & nullum illorum Moyses. Et arguunt illi contra positionem supra assignatam. Dicunt enim, ꝙ si fuisset eadē dies in qua coepta est consecratio sacerdotum, & oblatio principum, non potuissent Aaron, & filij sui ministrare in his sacrificiis, quia nondum erant cōsecrati, & sicut in sacerdotibus nostris nemo potest ministrare donec ordinetur, ita illi non poterant donec expleretur eorum consecratio, quae in die 7. finiebatur. in octauo autem ministrabant, ergo in his septem diebus solus Moyses facere deberet sacrificia principum, sed hoc non videbatur possibile, quoniam quotidie offerebantur multa animalia, s. 21. tot enim quilibet princeps offerebat, scilicet bouem vnum, & arietem vnū, G & agnum anniculum in holocaustum, & hircum pro peccato in sacrificio pacifico boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, vt patet infra: non posset, ergo Moyses hoc facere, fecerunt igitur Aaron, & filij sui, sed non poterant nisi essent cōsecrati. ergo dies prima erectionis tabernaculi, quia fuit oblatio prima principum, erat ad minus octaua dies cōsecrationis sacerdotū. Ad hoc respondetur, ꝙ in septem diebus quibus consecrabantur Aaron, & filij sui non poterant ministrare tanquā habentes ordinem, sed poterant tanquam adiuuātes Moysen ad ministrandum, quia aliter non possent haec cōplere. similis modus erat in sacerdotibus: nā ministrare in officio sacerdotali, vt faciendo sacrificia, & similia ad solos sacerdotes pertinet, & siquis tentaret de alienis hoc efficere moriebatur, vt patet supra 3. c. Aaron, & filios eius constitues H super cultū sacerdotij: externus vero, qui ad ministrandū accesserit morietur. Si tū aliquando esset maximus defectus sacerdotū consecratorum, poterant Leuitae adiuuare eos ad officia sacerdotalia, vt patet 2. Paral. c. 29 sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent. vnde, & Leuitae fratres eorū adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificaretur antistes. Sic ergo hic potuerunt Aaron, & filij sui adiuuare Moysen, saltem ad detrahendum pelles sacrificiorum: in caeteris autem caeremoniis Moyses sufficeret.

Positio autem illorum non stat, scilicet ꝙ dies prima erectionis tabernaculi esset dies octaua consecrationis sacerdotum. nam sacerdotes non poterant consecrari nisi in sanctuario, vt patet Exo. 29. & Leu. c. 8. ergo erectum erat tabernaculum, quando incepit eorum consecratio. Sed die I prima erectionis tabernaculi fuit incoepta oblatio principum, vt hic patet, ergo ante oblationem incoeptam principū non potuit esse aliquis dies consecrationis sacerdotum.

Ad istud argumentum conatur respondere Iudaei sicut Rab. Sa. & etiam Nicolaus dicentes, ꝙ duplex est erectio tabernaculi, s. vna quotidiana, qua tabernaculū mane erigebatur, & in vespere deponebatur. alia est stabilis, secundum, quam erigebatur tabernaculum in locatione castrorum, & deponebatur in eorum motione, vt patet supra c. 1. & 4. & dicunt, ꝙ in septem diebus quibus Aaron, & filij sui consecrabātur, erigebatur tabernaculum mane, & deponebatur in vespere. In octaua autem die erectum est ad manendum ideo quando dicitur in littera, ꝙ istae oblationes inceperunt fieri in die quo erectum fuit tabernaculū: intelligunt de erectione ad manendum, quae primo facta K fuit octaua die consecrationis Aaron. quando ipse, & filij sui poterant ministrare in officio sacerdotali.

Sed hoc dictum videtur esse inconueniēs propter duo. Primo quia ista positio non satis consonat rationi. Secūdo quia posito, ꝙ consonaret non cogimur ex textu ad talem positionem. Quod autem positio ista sit rationi dissona patet, quae enim necessitas cogebat, vt tabernaculum per continuos septem dies erigeretur quotidie, & deponeretur: penitus frustra videtur, & aliquid confictum esse.

Item non videtur hoc esse satis possibile secundum ea, quae praesupponuntur, quod qualibet die erigeretur, & deponeretur tabernaculum, quia si aliquis consideret multitudinem columnarum, vasium, tabularum, vectium, paxillorum, cortinarum, tentoriorum, velorum, operimētorum, & dispositionem vasorum: forte non sufficit vna dies ad erigendum, & collocandum, atque deponendum:

maxi-

maxime quia ista cum quadam modestia, & reuerentia tractari debebant, non tanquam res prophanæ. Item quia eodem die deponebatur, & erigebatur secundum istam positionem, quod satis est inconueniens, cum vtrumque fieret in quadam mora satis magna. Sed adhuc dato hoc pro possibili accedit aliud, quod impossibile facit, quia quolibet dierum istorum fiebat solennitas consecrationis, quæ requirit satis magnam moram, vt patet Exo. 29. & Leui.cap.8.

Item non potest stare, quia quolibet istorum dierum fiebat iuge sacrificium, scilicet quod offerebatur vnus agnus anniculus in aurora holocaustum, & alius in vespere: sacrificium autem, quod fiebat in aurora erat oriente sole, & tunc necesse erat esse erectum tabernaculum, & atrium, quia nũquam fiebat sacrificium, nisi intra atrium tabernaculi ad ostium eius. ergo ante diem erigebatur tabernaculum. Item necesse erat to a nocte a solis occasu vsque ad auroram esse erectum tabernaculum, quia sacrificium vespertinum cremabatur per totam noctem vsque ad mane, vt patet Leu.c.6. sed non poterat esse nisi in atrio tabernaculi. ergo erectum erat per totam noctem: non poterat ergo dari, quód in quolibet septem dierum erigeretur, & deponeretur tabernaculum, etiam si daretur, quód erigeretur, & deponeretur, non solum hoc fieret semel in die, sed necesse esset fieri bis, quod patet, quia isti dicunt quotidie erigi, & deponi. Sed necesse erat, quod in vespere iterum erectum esset ad cremãdum ibi sacrificium per totam noctem, ergo bis fieret erectio qualibet die, & depositio, quod impossibile est, & absurdum.

Item totaliter falsum est, quia Leu.cap.8. dicitur, quód Aaron, & filij eius in 8. diebus cõsecrationis suæ non exirent de Sanctuario, sed semper intra manerent custodiendo vigilias Domini. si tamen tabernaculum quotidie deponeretur non possent esse sacerdotes intra Sanctuarium. quia sicut domus prostrata ad solum, non est domus, ita tabernaculum depositum non erat tabernaculum. ergo non fuit sæpe erectum, & depositum tabernaculum in illis septem diebus, sed mansit erectum sicut manere consuetum erat.

Secundo isti errant, quia dato, quod ista positio esset bona, tamen non cogimur ex textu ad eam, sicut ipsi se cogi putant, quia non dicitur, quod in die quo erexit Moyses tabernaculum facta sunt ista, sed in die quo erexit, & consecrauit, atque sanctificauit, & ista omnia facta sunt eodẽ die. nam completo tabernaculo cum erectum est, consecratum est faciendo in eo vnctiones quasdam in oleo sancto, & illæ non requirebant aliquorum dierum durationem, sed breuiter factæ sunt, & sic eodem die quo primo erectum est tabernaculum, fuit consecratio sacerdotum incœpta, & oblatio principum. Ad inconueniens autem, quod supra ponebatur, scilicet quod non possent Aaron, & filij sui facere sacrificia in septem diebus, & Moyses nõ posset illa per se explere supra responsum est.

Alij enim respondent aliter, qui dicunt 7. diebus ante cœpisse consecrationem sacerdotum, quam oblationem principum ad hoc, quod potuissent facere sacerdotes omnes oblationes principum. Dicunt enim, quod oblationes principum non fuerunt incœptæ primo die quo erectum est tabernaculum, sed primo die quo fuit erectum, sanctificatum, & vnctum ista autem fuit dies octaua consecrationis Aaron, quia intelligitur hoc non de prima erectione, sed de vltimo die completionis erectionis, vnctionis, & sanctificationis Sanctuarij. Cum ergo durauerit ista consecratio per multos dies non dicitur erectum, & vnctum, atque sanctificatum quolibet horum dierum, sed solum die vltimo, quo omnia ista finita sunt, & sic est modus loquendi apud artifices, scilicet in die qua compleueris omnes parietes domus, & totum tectum dabo tibi pecuniam. Sed manifestum est, quod non eadem die consummantur omnes parietes eiusdem domus, & tectum, sed in die, refertur ad vltimam diem consummationis horum, scilicet vltimæ rei, quæ fit in his, & sic est prior completio totius Sanctuarij quantum ad fabricationem, deinde erectio, post vnctio, & sanctificatio, & sic illa dies est in qua Moyses compleuit tabernaculum, & erexit, & vnxit, in qua consummata fuit sanctificatio, & vnctio, & pa-

A tet, quód erant omnia ista ad terminum vltimæ rei referenda. quia omnia ponuntur sub eadem clausula. Dicetur ergo dies completionis, erectionis, & vnctionis dies in qua fuit consummata sanctificatio. Sed ista responsio non stat: præsupponit enim, quód post erectionem tabernaculi durauit consecratio per aliquot dies, sed falsum est, quia solum fieri debebant quædam lituræ in oleo super aliquas partes Sanctuarii, & vasorum eius, sicut fit in ecclesia, quando consecratur, quia fiunt cruces in angulis domus. hoc autem paruo tempore indigebat, ideo eadem die factum est.

Item sicut oblationes principum non incœperunt secundum, quód isti volunt antequam finiretur consecratio Sãctuarij, ita & oblationes, quæ fiebant in consecratione sacerdotum non debebant incipere antequam finiretur consecratio. Non enim licebat ministrari in domo illa ante

B sanctificationem, & consecrationem, quia non videbatur applicita esse Deo, nisi per consecrationem, ergo iam finitum erat tabernaculum in consecratione sua, quando sacerdotes incœperunt consecrari in eo, & sic referretur necessario consecratio sacerdotum, & oblatio principum ad idem tempus, scilicet quod in eodem die cœpta fuerint. Isti tamen recusant hoc, quia existimant esse inconueniens eadem die incœptum esse vtrunque, quia tunc non possent sacerdotes ministrare in 7. diebus primis oblationes principum, sed hoc non est inconueniens, vt supra declaratum est. Dicendum igitur, quod dies ista in qua dicitur tabernaculum erectum, consecratum, & vnctum, fuit dies prima mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, & *Determ. auctoris.*

C tunc simul incœperunt consecratio sacerdotum, & oblatio principum.

Obtulerunt principes Israel.] isti sunt 12. principes tribuum, & quia erant excellentiores, & oblationes suæ magnæ, fuerunt eis assignati dies ad offerendum pro quolibet dies vnus: populares autem obtulerunt, sed quia oblationes istorum erant paruæ, nec erat distinctio excellentiæ inter eos, sicut inter principes, nec fuerũt eis assignati dies, nec descriptæ eorum oblationes. Sunt autem isti principes illi, qui nominantur sup. c. 5. quod patet ex nominibus eorum, & patrum suorũ: eadem enim sunt hic, & ibi, & hoc satis facile est, quia ista oblatio, quæ hic enarratur fuit facta primo die mensis primi, anni secundi, vt supra declaratum est, & computatio, quæ habetur supra 1.c. fuit incœpta die primo mensis secundi, anni secundi, ideo intercidit vnus mensis inter vtranque nominationem principum. Et sic ijdem fuerunt principes vt vtobique nominati. Vocantur isti principes Israel, quia erant principes totius multi-

D tudinis. Nam cum essent principes 12. tribuum, & in toto populo erant istæ solæ tribus dicebantur principes totius Israel. [Et capita familiarum.

An obtulerint principes tribuum, & principes familiarum hic, vel solum principes tribuum. Quæst. IV.

PEr hoc aliqui intelligunt principes familiarum. nam in qualibet tribu erant multæ familiæ, sicut patet inf. 26. c. & sicut in qualibet tribu erat vnus princeps, ita & in qualibet familia, & sicut obtulerũt principes tribuũ, ita & principes familiarũ, & isti vocantur capita familiarum. i. principes illarum. Erant etiã in qualibet familia multę domus, & quælibet earũ habebat vnum principẽ, sicut tribus, & fa-

E milię, & isti significantur cũ dicitur infra. & præfecti eorũ, qui numerati fuerãt, & sic volunt isti cõprehẽdere omnes principes hic. sed litera ista solum intelligitur de 12. principibus quorum oblationes infra narrantur. Si autẽ alij principes obtulisse dicerentur, etiam describerentur eorũ oblationes, sed nihil tale fit. Etiam quãdo ex litera arguunt dicentes poni hic principes tribuum, & familiarum. Respõdendum est solum intelligi hic de principibus tribuum, & cum dicitur ibi, & capita familiarum. nõ est sensus, ꝙ ista capita familiarũ sint alia, quam 12. principes Israel, sed istimet principes sunt capita familiarum, quia cum sint principes totius Israel, erunt principes familiarum. similis modus loquendi habetur supra 1. cap. cum dicitur hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel: constat tamen, quod ibi so-

lum dicitur de duodecim principibus, & patet etiam hoc ex litera cum dicitur, & capita familiarum, quæ erant per singulas tribus. Non enim dixit, & capita familiarum, quæ erant per singulas familias quia tūc intelligeretur de principibus familiarum, sed dixit per singulas tribus. ergo necessario referendum est ad 12. principes, qui dicentur capita familiarum. Dicet aliquis posse intelligi de principibus familiarum. Nec obstat ista litera, quia in tribubus erant familiæ, ergo in tribubus erant principes familiarum. Dicendum est non stare, quod non solum dicitur per tribus, sed per singulas tribus, scilicet quod in qualibet tribu esset vnus princeps, hoc tamen referri non potest ad principes familiarum, quia non erant singuli per singulas tribus, sed multi in qualibet tribu secundum numerum familiarum. [Præfecti eorum qui numerati fuerant] Hoc referunt quidam ad maiores principes, scilicet qui erant principes domorum, & minorum congregationum, sed non stat, quia soli principes 12. hic numerantur. sed isti vocantur præfecti eorum, qui numerati sunt, idest principes numeratorum. ista numeratio, quæ hic dicitur est illa, quæ habetur supra 1. cap. hi autem 12. dicuntur esse principes omnium illorum numeratorum, quia erant principes omnium tribuum, & non erant aliqui numerati nisi de tribubus. Et ex hoc patet, quod non intelligatur de principibus minoribus, qui sunt principes domorum, quia isti nō erant præfecti eorum, qui numerati sunt, nā multi numerabantur quorum isti principes domorum non erant principes, scilicet principes familiarum, & principes tribuum, & quamquam hic dicātur isti 12. principes præfecti eorum, qui numerati sunt: non tamen est intelligendum, quod ipsi non sint numerati, ita enim numerabantur, sicut cæteri. [Munera coram Domino.] Idest obtulerunt principes munera corā Domino. ista munera sunt, quæ infra habentur.

An principes obtulerunt de expensis cumulatis ab omnibus oblationes istas, vel de sumptibus suis.
Quæstio V.

Dicunt quidam, quod principes 12. quamquam obtulerunt ista munera, non tamen de expensis suis, sed omnes principes familiarum, & domorum, qui minores erant conferebant partem expensarum, & sic in qualibet tribu omnes principes domorum, & familiarum cum ipso principe tribus, offerebant de proprijs expensis ad cumulandum oblationem, quam offerebat princeps tribus: offerebat tamen ille nomine suo, & aliorum, quia maior eorum erat.

Sed hoc non habet aliquam euidentiam, quia ista dicentes mouentur, quia dicitur hic de principibus Israel, & capitibus familiarum, atque præfectis numeratorum, quos existimant esse principes tribuum familiarum, & domorum, & quia solum fit mentio infra de oblatione 12. principum dicunt, quod isti omnes principes contribuebant ad oblationem illam, quam offerebant principes tribus. Sed hoc improbatum est: solum enim intelliguntur ista de principibus tribuum, vt fuit declaratum. nullum est ergo motiuum ad dicendum hoc.

Dicuntur isti principes obtulisse coram Domino, idest apud Sanctuarium, quoniam pecora, quæ obtulerunt fuerunt introducta ad ostium tabernaculi, sicut erat de omnibus oblationibus. de plaustris autem non videtur dicendum, quod introducta fuerint in atrium tabernaculi. Satis enim est, quod fuerint ducta ad ostium atrij, & ibi etiā dicerentur offerri coram Domino [Sex plaustra tecta.] Idest obtulerunt principes sex plaustra, scilicet, quadrigas opertas aliquibus velamentis. principes enim offerebant plaustra Domino, quia intelligebant necessaria esse ad vsum Sanctuarij, Cum enim sanctuarium esset domus portatilis, & non posset totaliter portari humeris hominum propter magnitudinem tabularum, & columnarum, necessaria erant plaustra in quibus hæc portarentur. Moyses tamen non dixerat eis, quod offerrent plaustra. nam cum ipsi obtulerunt dubitabat Moyses an accipere deberet, iussit autem Deus, quod acciperet, vt patet infra. Si ipse tamen dixisset eis, quod offerrent, nō dubitaret, an suscipienda essent plaustra, ipsi tamen principes moti fuerunt ad

Oblationes plaustrorum.

F hoc, & cū dicitur, quod principes obtulerunt sex plaustra. nō est sensus, quod quilibet de principibus obtulisset sex, sed omnes simul obtulerunt sex, scilicet quia duo principes simul offerebant vnum plaustrum. Dicuntur ista plaustra tecta, idest operta velamētis, quod fuit ad totalem apparatum portandorum. nam illa plaustra offerebantur, vt aliquid in eis portaretur, & quia hominibus portarentur quæcunque velata, quam nuda obtulerunt principes velamenta cum plaustris, vt nihil deficeret ornatui eorum.

Cum 12. bobus.] Sex plaustra habebant 12. boues, vt cuilibet correspondere nt duo. Ex hoc etiam intelligēdum est, quod Israelitæ portabant res suas per desertum in plaustris. Conuenientius enim sic portabantur, quam super animalia solū. An vero de Aegypto Israelitæ eduxerint plaustra, vel postea in deserto fabricauerint, vt conuenientius G res suas deportarent, non multum differt: vtrunque enim satis esse potuit. forsitan enim magis dicetur, quod de Aegypto non eduxerint plaustra ne viderentur totaliter recedere, sed etiam hoc non multum agit, quia alia signa apparebant manifesta in Israelitis de recessu suo.

Vnum plaustrum obtulerunt duo duces.] Cum enim solum sex plaustra offerrentur a 12. principibus: necesse erat, vt quidam eorū offerrent plaustra, & alij non, vel quod nullum eorū oblatum esset ab vno principe, sed duo intelligebātur ad offerendum vnum plaustrum. nec fiebat ista coniunctio duorum principum ad vnum plaustrum propter auaritiam, vel paupertatem, quia munera, quæ per se quilibet obtulit præualebant. quam multa plaustra, vt patet consideranti pondus argenti in vasis, & animalia oblata, sed ista cōiunctio fuit ex magna concordia, ne vnus ex- H cellentior alio appareret, quia inuidi, & inanis gloriæ appetitores volunt in publico super alios dare, vt alijs maiores videantur. Ne ergo quæstio, vel murmuratio inter eos oriretur, ita conuenerunt: ipsi etiam offerentes prius coniuncti sunt, vt scirent, qui erant oblaturi, & quid, & verisimile est, quod ex aliquot diebus facta inter eos cōcordia de rebus offerendis, quilibet apparauerit vasa ad oblationem suam faciendo illa fabricari. obtulerunt autem plaustra ad deportationem rerum Sanctuarij, & quia cōsiderabant, quod si quilibet vnum plaustrum cū bobus offerret superabundarent, & si forte vnus offerret plaustrum, & alius nō, dissensionis materia pullularet, ita conuenerūt, vt duo vnum plaustrum offerrent. [Et vnum bouem singuli.] i. quilibet de principibus obtulit vnum bouem. nam cum essent plaustra sex 12. boues necessarij erant, ita vt cuilibet principi I competeret vnus. & non offerebantur isti boues ad sacrificium, sed ad portandum plaustra. [Obtulerunt ea in aspectu tabernaculi.] i. præsentauerunt ista plaustra cum bobus ante tabernaculum, non quidem intra atrium tabernaculi sicut erat de animalibus immolatitijs, quæ ducebātur ad ostium tabernaculi, quia illa ibi cremanda erant. Plaustra autem ad nihil expediebant intra atrium tabernaculi, sed sufficiebat, quod offerrentur ad ostium atrij versus tabernaculū, & hoc erat esse in cōspectu tabernaculi. Vnde differt esse apud ostium tabernaculi, vel ante ostium, & etiā in cōspectu tabernaculi. Primum dicitur de omnibus, quæ immolabantur. Secundum dicitur hic de plaustris oblatis. sic etiam dicebatur de vitula rufa, quod ipsa immolaretur contra fores tabernaculi, & aspergeretur versus tabernaculum sanguis eius: constat tamen, quod ipsa immolabātur, & cremabatur extra castra, sed quia sacerdos, quādo asper- K gebāt sanguinem eius conuertebat se versus partē in qua erat ostium tabernaculi, dicebatur aspergere cōtra ostium tabernaculi, vt patet infra 19. cap.

Ait autem Dominus ad Moysen suscipe ab eis.] Cum Moyses videret offerri plaustra, quæ non pertinebant ad sacrificium, dubitauit an accipienda forent, & consuluit Dominum super hoc, qui respondit, quod acciperet. nam Moyses quandocunque volebat introibat Sancta sanctorum, & ibi audiebat à Deo solutionem dubiorum suorum, vt patet infra in litera. Et sic factum est hic: Deus enim non notificauerat hoc Moysi prius: mouerat tamen principes ad offerendum, quia plaustra erant necessaria in Sanctuario.

Vt seruiant in ministerio tabernaculi.] Idest ista plaustra erant, vt proficiant in ministerio Sanctuarij.

nam

nam tabernaculũ accipitur hic large, quia non solum erant (A) plaustra ad portandum ea, quæ erant in tabernaculo, sed etiam pro cortinis, & velis, atque columnis atrij tabernaculi: dicuntur ista seruire in ministerio Sanctuarij non, quod essent plaustra ad aliquam ministrationem in Sanctuario, quia omnes illæ ministrationes fiebant per manus hominum: sed quia seruiebant in ministratione, quæ est portari ipsum Sanctuarium, & sic dicebantur Leuitę seruire in tabernaculo fœderis: nõ quod intra tabernaculum haberent aliquam ministrationem, quia ista solum pertinebat ad sacerdotes, vt patet sup. 3. c. Sed quia ipsi ministrabant in portando tabernaculum cum vasis suis, vt patet supra c. 4. [Et trades ea Leuitis.] Sacerdotes nõ indigebant his, quia plaustra solum erant ad portandum res Sanctuarij. sacerdotes autem nihil portabant, sed Leuitę, ideo ad Leuitas plaustra pertinebant patet supra 3. & 4. c. vbi sacerdotibus solũ datur (B) ministratio in Sanctuario, Leuitis autem datur ministratio in portando ipsas res Sanctuarii.

Iuxta ordinem ministerii sui.] Idest Leuitis dabis hæc secundum, quod conuenit ministerio suo. q. d. non eodem modo conuenit omnibus Leuitis, sed quibusdam non conuenit habere plaustra, quibusdam vero conuenit. sicut patet de Caathitis, quibus non dabantur plaustra, vt patet infra. etiam dicitur secundum ordinem ministerii sui. q. d. non conuenit omnibus Leuitis æqualiter portare plaustra. quidam enim magis indigebãt, quam alij, & sic Deus distribuit, quia Meraritis tradidit quatuor plaustra, & octo boues. Gersonitis autem solum duo plaustra, vt patet infra.

Itaque cum suscepisset Moyses plaustra, & boues.] Scilicet Moyses recepit ab Israelitis ista plaustra cũ offerrent. Cau- (C) sa est, quia ipse ministrabat, quando ista plaustra oblata sunt: Aaron autem, & filii sui nondum ministrabant principaliter, sed solum adiuuando Moysen, quia nondum fuerat consecratio eorum expleta.

Plaustra 6. & boues 12. simul oblata sunt eodem die. Quæst. VI.

SCiendum est, quod ista plaustra, & boues fuerunt oblata simul. s. in prima die qua cœperunt offerre principes, quamquam illa plaustra pertinerent ad omnes principes, & quilibet offerret die suo. Causa huius est, quia oblationes istæ non erant diuisibiles, sicut oblationes aliæ, quę infra habentur. nam duo principes offerebant vnum plaustrum, ideo nullus illorum offerebat illud in die suo, quia (D) tunc videretur pertinere ad eum solum, vt ergo non magis viderentur plaustra ista ad vnum de principibus, quam ad alium pertinere, simul oblata sunt, ideo infra cum agitur de oblatione cuiuslibet die suo, non fit mentio de his plaustris, & bobus. Fuit autem iste modus, quod in die prima dedicationis Sanctuarii sex plaustra cum bobus suis fuerint portata ad ostium atrii tabernaculi, nomine omnium principũ Israel: & ibi Moyses suscepit ea. Postea vero Naasson princeps de tribu Iuda, qui fuit in offerentibus obtulit munera sua die eadem, & consequenter alii principes diebus suis. [Cum suscepisset Moyses plaustra, & boues.] Scilicet tanquam sacerdos faciens sacrificia diei illius.

Tradidit eos Leuitis.] scilicet plaustra, & boues. modus distributionis habetur immediate. [Duo plaustra, & quatuor boues dedit filiis Gerson.] Gersonitæ autem erant portantes cortinas atrii, & omnia operimenta, & quidquid pertinebat ad supellectilem pelliceam atque de filis: his dedit duo plaustra solum, quia minora erant onera istorum, (E) quam Meraritarum.

Iuxta id, quod habebant necessarium.] Idest iuxta quãtitatem necessitatis dabat eis multa, vel pauca plaustra. nõ est sensus, quod daret Moyses tot plaustra Gersonitis quot necessaria erant. Sed dabat eis secundum necessitatem, i. secũdum proportionem necessitatis. s. quod, quia Meraritę in duplo plus agebant, quã Gersonitæ dedit eis duplo plura plaustra: non tamen dedit eis tot plaustra quot indigebant. Nõ est enim verisimile, quod tot genera cortinarum, & velorum tentoriorum, & cæterorum operimentorum, quæ erant in Sanctuario tam in tabernaculo, quam in circuitu atrii portarentur in duabus quadrigis: nequaquam (A) enim caperentur, & dato, quod omnia, quæ pertinebant ad Gersonitas in duobus plaustris possent portare: tamen ea, quæ pertinebant ad Meraritas nõ poterant portari in quatuor, vt siquis consideret sexaginta columnas magnas æneas, quæ erant in circuitu atrii, scilicet 20. in latere aquilonari & totidem in meridiano, & 10. in latere orientali, totidem autem in occidentali: etiam siquis consideret columnas 9. de lignis Sethim quarum erant quinque in introitu tabernaculi, & quatuor vbi erat velum Sancti sanctorum.

Item erant multæ tabulæ ex quibus constabant tria latera tabernaculi, scilicet 48. cum vectibus suis atque basibus. Non poterant ergo ista portari in quatuor quadrigis, sed plurium opus erat. nisi forte quis dixerit tabulas istas esse parui ponderis, sicut sunt paruæ tabulæ serratiles a- (B) pud nos. Sed falsum est, quia quælibet harum continebat in altitudine cubitos 10. & in amplitudine cubitum, & dimidium, vt patet Exod. 26. c. in grossitie quoque satis magnæ erant secundum correspondentiam altitudinis, & latitudinis. Nam quidam Iudæi dixerunt quamlibet earum habuisse dimidium cubitum grossitiei, sed etiam si hoc nõ sit, satis apparet, quod habuerint aliquantam grossitiem cum cuilibet earum infixæ essent duæ bases argenteæ, vt patet Exod. 26.

Item nõ poterit aliquis dicere, quod 60. columnæ quas habebat atrium in circuitu erant aliquid paruum. nam altitudo cuiuslibet earum erat cubitorum quinque, vt patet Exod. cap. 27. Etiam satis magnæ grossitiei essent, quia ad fabricandum eas fusa sunt 72. millia talenta æris; vt patet Exod cap. 28. Etiam capita earum, quæ erant de argento (C) satis magnę quantitatis erant, nisi forte quis dixerit talentum esse aliquod paruum pondus. Sed hoc falsum est nam de vno talento auri fabricatum est totum candelabrum cum omnibus vasis suis, & partibus diuersis. multæ tamen diuersitates erant in eo, quæ non poterant fieri ex vno talento auri, si tale tamen, esset paruum pondus quod patet, quia erant multi calami, & sphærulæ, & lilia, atque vasa, & omnia hæc solida, vt patet Exod. cap. 25. Oportet igitur, quod talentum esset aliquid habens magnam quantitatem, & consequenter columnæ, & bases, quæ portabantur a Meraritis erant magni ponderis, & quantitatis. vnde non sufficerent plaustra quatuor. Sed dabantur solum quatuor, quia principes non obtulerant, nisi sex plaustra; de quibus conueniebant duo Gersonitis. manebant ergo sola quatuor Meraritis, & dicebantur ista dari eis secun- (D) dum, quod habebant necessarium, idest non secundum sufficientiam necessitatis, sed secundum proportioné, quia sicut indigebant Meraritæ quatuor plaustris, ita Gersonitę duobus.

Talentum est aliqd magna quantitas.

Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filiis Merari.] Illi receperunt in duplo plura plaustra, quia erat in duplo maior necessitas Meraritarum, quam Gersonitarum, cum essent onera eorum plura, & maioris ponderis. [Secũdum officia sua.] i. secundum exigentiam officiorum suorum. q. d. officium Meraritarum exigebat plaustra in duplo plura, quam officium Gersonitarum: vel posset hoc referri ad diuisionem, quæ fiebat inter Meraritas, scilicet quod fuerunt eis data ista plaustra, idest diuisa inter illos secũdum officia sua, i. secundum partem rerum portabilium tradita sunt aliquibus de Meraritis. nam sup. 4. c. fuit declaratum, quod familia Meraritarum, quamquam esset vnica diuidebatur in partes, & vni parti eius assignabantur talia, vel talia vasa portãda, & alii parti alia, & quia quędam istarum (E) partium maioré onerum portationem susceperãt, dabatur eis de quadrigis excedẽtia. Sic etiam videbatur debere fieri inter Gersonitas, quamquam fieri nõ potuit, quia solum data sunt eis duo plaustra, quæ non poterant diuidi, nisi in duas partes æquales. [Et cultum suum.] i. secundum ministerium, quod habebant ista duo ad idem pertinent, s. cultus, & officium, sed interdum fit replicatio ex vsitato modo loquendi etiam si non importentur diuersæ res per ipsas voces. [Sub manu Ithamar filii Aaron.] Hoc refertur ad istas duas familias Leuitarum. s. ad Gersonitas, & Meraritas, quod erant istæ duæ familiæ sub manu Ithamar, ita enim fuit supra distributum. nã istæ tres familiæ Leuiticæ habebant principes suos, qui erant principes ex genere, se-

cundum quod assignabantur principes in tribubus præter hoc, quia istæ familiæ Leuiticæ erant applicitæ ad communes ministrationes Leuitarum: oportebat, vt de sacerdotibus præponerentur eis aliqui, qui dirigerent eos in his, quæ facere debebant: ideo familiæ Gersonitarũ, & Meraritarum erant sub Ithamar sacerdote filio Aaron. familia autem Caathitarum erat sub Eleazar filio Aaron, & rursus principes istarum trium familiarum Leuiticarum erant sub Eleazar, vt patet supra cap. 3. & 4. & hoc solum erat quantum ad ministrationes. nam non erant principes ipsarum familiarum, quantum ad genus, cum essent Eleazar, & Ithamar de familia Caathitarum solum: etiam non erant directe principes Caathitarum, quia inter Caathitas distinguebantur aliæ quatuor familiæ, scilicet Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarum, Iessaritarum, vt patet supra 3. c. filii autem Aaron erant de Amramitis solum, ideo non veniebat eis directe principatus totius familiæ, sed tanquam sacerdotibus habentibus potestatem super Leuitas ad iubendum eis in officiis suis. [Filii Aarõ sacerdotis.] Dicitur Ithamar filius Aaron sacerdotis ad differentiã aliorũ, qui in populo hoc nomine vocabantur, & dicitur Aaron sacerdos. i. sacerdos magnus. nam quantum ad esse sacerdotem non excedebat filios suos.

Filiis autem Caath non dedit plaustra, & boues.] Fuerunt data sex plaustra a principibus, de quibus quatuor distributa sunt Meraritis, & duo Gersonitis. nullũ ergo manebat pro Caathitis: hoc tamen ex industria factum est. Nam si indiguissent plaustris sicut Meraritæ, & Gersonitæ fuisset eis aliquid datum, sed ministratio eorum nõ debebat esse in plaustris. sic enim Deus iusserat. [Quia in Sanctuario seruiunt.] Idest non habebunt Caathitæ plaustra, quia seruiunt in Sanctuario, idest in portando res Sanctuarii, nam portabant vasa omnia Sanctuarii, quæ non erant partes illius, & non dicuntur seruire in Sanctuario, idest facere aliquam ministrationem in Sanctuario. Nam nihil horum pertinebat ad Leuitas, sed oẽs ministrationes Sanctuarii ad sacerdotes pertinebant: seruiebant autem Leuitæ omnes in Sanctuario, idest in portando ipsum Sãctuarium, & vasa eius. Et sciendum, quod non est ista causa quare non data sunt plaustra Caathitis. nam ita seruiunt omnes alii Leuitæ in Sanctuario, sicut ipsi, vt patet supra 3. & 4. c. tamen data sunt plaustra aliis, sed refertur hoc ad ea, quæ habentur immediate. [Et onera propriis portãt humeris.] Idest non dabantur sibi plaustra, quia portant, idest portare debent onera propriis humeris,

Caathitæ portabant onera humeris propriis ideo non indigebant plaustris. Quæst. VII.

NOn intelligitur, quòd Caathitę portarent onera humeris suis, i. haberent consuetudinem ad portandum, vel quod portarent actualiter, quia nondum portauerant Leuitæ aliqua onera. nam tabernaculum fuit factum in monte Sinai, & ex ipso loco cœperunt portare onera. Sed nunc erant in monte eodem, vt patet inf. 10. c. ergo nondum portauerant quidquam humeris suis, sed dicitur, quod portare debeãt humeris suis, quia Deus iubet, quod portent humeris suis: nec est alia causa nisi voluntas Dei. Nam ita potuissent portari ea, quæ portabãt Caathitæ in plaustris, sicut Gersonitarum onera, & Meraritarum. Sed potest dici aliter, s. quod Deus volebat portari ista humeris hominum, quia maior erat reuerentia, quod portarẽtur humeris hominum, quam in plaustris, & quia inter omnia, quæ portabant Leuitæ, excellentiora erant, quæ portabant Caathitæ, scilicet arca cum propitiatorio, in qua erat maxima sanctitas, & omnia alia vasa in quibus fiebant ministrationes sacræ. ea autem, quæ portabant alii Leuitæ non erant vasa ministrationis, sed solum partes, ex quibus construebatur Sanctuarium. ad Caathitas igitur magis pertinuit portare humeris suis propter excellẽtiam vasorum, quam ad Gersonitas, & Meraritas. Aliter dici potest, quod Deus volebat omnia, quæ erant in Sanctuario, & partes illius portari humeris hominum, vt in maiori reuerentia portarentur, sed non potuerunt omnia sic portari: quoniam onera Meraritarum, & Gersonitarũ erant valde magni ponderis, quæ non possent portari humeris,

F ideo indiguerunt plaustris: onera autem Caathitarum minoris erant ponderis, vnde potuerũt portare super humeros, & propter hoc in oneribus Caathitarum Deus iusserat fieri vectes, quando fabricabantur scilicet in arca, & in mensa, & in altaribus. in oneribus autem Gersonitarũ, & Meraritarum non fuerunt facti vectes. Et si aliquis obiiciat, quod tabulę Sanctuarii habebãt vectes, vt patet Exodi 26. cap. Respondendum est, quod non erant isti vectes ad portandum tabulas, sed ad continendum eas, vt patet Exo. cap. 26. & 36. s. quia plures tabulæ ponebantur simul erectæ in sublime, & nisi esset aliquid, quod eas teneret in vna compage disiungerentur abinuicem, & caderent: fuerunt ergo positi vectes, s. quædam ligna longa transuersalia per dorsa tabularum, vt sic continerentur: vectes tamen, qui fiebant in arca, & altaribus & mensa, ad portandum

G erant, & non ad continendum, vt patet Exod. vigesimo quinto capit.

Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris die qua vnctum est, oblationem suam ante altare. Dixitq; dominus ad Moysen. Singuli duces per singulos dies offerãt munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem suam, Naasson filius Aminadab, de tribu Iuda. Fueruntq; in ea acetabulum argenteum. pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarii, vtrunq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mortariolũ ex decem siclis aureis plenum incenso. Bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumq; pro peccato. Munera in dedicationem altaris. Iudas offert.

H *Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Naasson filii Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar dux de tribu Isachar, acetabulum argenteũ appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarii, vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso, bouẽ de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustũ, hircumq; pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filii Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Heliab filius Helon obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, vtrumque plenum simila conspersa oleo* Oblatio Isachar. Oblatio Zabulon.

I *in sacrificium; mortariolum aureum appendens decẽ siclos plenum incenso, & bouem de armento, & arietem, & agnũ anniculum in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Heliab filii Helon. Die quarto princeps filiorũ Ruben Elisur filius Sedeur. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos phialã argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, vtrumq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.* Oblatio Ruben.

K *Hæc fuit oblatio Elisur filii Sedeur. Die quinto princeps filiorum Simeõ Salamiel filius Surisaddai, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos. arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarii, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso,* Oblatio Simeon. Oblatio Gad.

censo, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Heliasaph filij Duel. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama Oblatio Ephraī. *filius Ammiud, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenũ simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinq; agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisama filij Ammiud. Die octauo* Oblatio Manasse. *princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decẽ siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel filij Phadassur. Die nono princeps filiorum Be-* Oblatio Beniamin. *niamin, Abidan filius Gedeonis, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginti siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarij vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocaustum: hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinq; hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis. Die decimo princeps filiorum Dan Abiezer filius* Oblatio Dan. *Amisaddai obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginti siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.* Oblatio Aser. *Hæc fuit oblatio Abiezer filij Amisaddai. Die vndecimo princeps filiorum Aser Phegiel filius Ochran obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendẽs decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran. Die duodecimo princeps filiorum Nephthalim* Oblatio Nephtalim. *Ahira filius Henan, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumviginta siclos, phialam argenteã habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrũque plenum simila oleo conspersa in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahira filij Henan. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel in die qua consecratum est: acceptabula argentea duodecim, phiala argentea duodecim, mortariola aurea* Numerus verũ oblatorũ. *duodecim: ita vt centumviginti siclos haberet vnum acceptabulum, & septuaginta siclos vna phiala, idest, in commune vasorum omnium ex argento, sicli duo millia quadringenti pondere sanctuarij, mortariola aurea duodecim plena incenso denos siclos, appendentia pondere sanctuarij, idest, simul auri sicli centum viginti, boues de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum, hirci duodecim pro peccato, in hostias pacificorum boues vigintiquatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc*

A *oblata sunt in dedicatione altaris quando vnctum est. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.* Loquebatur Dominus Moysi de tabernaculo foederis.

Igitur obtulerunt duces.] Hic ponitur secundum huius cap. scilicet, oblatio principum diuisim facta. nam supra dictũ fuerat quomodo obtulerant principes sex plaustra, & hoc simul, scilicet, die prima dedicationis sanctuarii: nunc ponuntur oblationes eorum quæ non fuerunt simul, scilicet, omnia quæ habentur infra, vnde de plaustris, & bobus supra positis non fit infra aliqua mentio. Oblatio principũ diuisim facta.

Igitur obtulerunt.] Non ponitur hic igitur tanquam notans consequentiam, sed solum vt principium alicuius ra-
B tionis, & sic interdum in principio locutionum nostrarum ponimus igitur: nunquam tamen ponitur tanquam signũ consequentiæ nisi aliquid præcesserit.

Obtulerunt duces.] Vocantur hic duces soli principes tribuum. nam de principibus familiarum & domorum nihil hic agitur cum solum describatur oblatio duodecim principum. vocantur isti excellenter duces, quia erant totius multitudinis duces, & quilibet sub se habebat valde magnam multitudinem. Alij autem erant minores principes.

In dedicatione altaris die qua vnctum est.] Idest oblatio istorum fuit in die dedicationis altaris. Non est autem intelligendum quòd omnes principes in aliquo die obtulerint, quia obtulerunt in duodecim. Sed dicuntur obtulisse in die dedicationis altaris, idest, inceperunt of-
C ferre in die prima dedicationis altaris. Erat autem dedicatio altaris consecratio eius. nam vngebatur oleo vnctionis, sicut & cætera vasa sanctuarii, vt esset applicitum ad Dei cultum. Aliter enim viderentur omnia illa prophana, cum non haberent aliquid per quod specialiter in Deum tenderent. Dedicatio altaris quid.

Quomodo stat, quod fuerit facta oblatio die qua vnctum est tabernaculum, cum etiam fuerit facta die qua erectum est. Et quod altare habebat duas dedicationes. Quæst. VIII.

SEd arguet aliquis, quia supra dicebatur quòd ista oblatio principum facta est die quo tabernaculum erectum est, vnctum, atque sanctificatum. Hic autem dicitur quòd fuit facta in die dedicatione altaris.
D Respondendum est vtrunque pertinere ad idem & factum esse eodem die. tabernaculum enim vnctum est in oleo sancto die qua erectum est, factis quibusdam lituris intincto digito in oleo per omnes parietes eius, & per singula operimenta atque vasa, & cætera quæ erant in sanctuario, sicut iusserat Deus Exod. cap. 30. fuit autem facta ista vnctio satis breuiter, quia nullæ cæremoniæ fiebant præter lituras in oleo, & tunc ipsum altare cum cæteris vnctum est, & ista vocatur dedicatio eius, in eodem enim die tabernaculum, & altare dedicata dicuntur, sicut patet supra in litera cum dicitur: factum est in die qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, vnxitque & sanctificauit cũ omnibus vasis suis altare similiter, & vasa eius, obtulerunt principes &c. Cum ergo ad eandem diem ista pertineant nihil magis differt dici fuisse factam oblationẽ
E principum die qua erectum est tabernaculum & vnctum, quàm in die qua altare dedicatum est.

Considerandum tamen quod altare habebat duas dedicationes, vnam generalem cum cæteris vasis sanctuarii, scilicet, quod vnctum est in oleo sancto factis in eo quibusdam lituris: & ista fiebat in eodem die in quo omnia alia vasa sanctuarii sanctificata sunt. fiebat autem alia dedicatio altaris, quæ durabat per septem dies quotidie offerendo sacrificia & vngendo, vt patet Exod. cap. 29. & Leuit. 8. Causa autem huius specialis dedicationis erat, quia specialius pertinebat altare holocaustorum ad cultum Dei, quã cætera, cum in eo offerrentur omnia sacrificia. sed quãcunque harum dedicationum assumpserimus, dicendum est, quòd ad eandem diem pertinent, scilicet, quia eodem die inceptæ sunt, sed prima, quæ erat generalis finita est immedia-

mediatè. Secunda autem durauit ex tunc per septem dies, ideo vtroque modo est verum, quod fuit oblatio principum in die dedicationis altaris.

Die qua vnctum est.] Vnctio & dedicatio idem sunt. nam dedicare est aliquid applicare specialiter ad cultum Dei: & hoc fiebat per vnctionem. intelligitur autem ista vnctio de illa quæ facta est in prima die: quia tunc incœperunt principes offerre, & obtulerunt per septem dies, in quibus altare quotidie dedicabitur, & consecrabantur sacerdotes.

Oblationem suam ante altare.] Idest quilibet de principibus obtulit munera sua coram altari, scilicet, holocaustorum. Erat autem alterum altare, scilicet, thymiamatis, sed in illo nihil offerebatur. nec ante illud, quia in eo non cremabantur aliqua sacrificia, vt patet Exodi cap. 30. Item quia altare thymiamatum erat intra tabernaculum apud velum sancti sanctorum, vt patet præallegato capitulo. illuc autem nemo de popularibus ingrediebatur, sed soli sacerdotes ad aliquas ministrationes quotidianas. nam si introiuissent morerentur, quia viderent vasa sanctuarij nuda, vt patet supra quarto capitulo. sacerdotibus autē quotidie licitum erat illuc introire, vt patet ad Hebræos cap. 9. Ad altare autem holocaustorum licebat popularibus accedere ad offerendum sacrificia sua, & hoc quia accedere debebant vsque ad ostium tabernaculi, vt patet Leuit. c. 1. & 3. & vbicunque dicitur de oblatione sacrificiorum. dicitur autem quod præsentauerunt principes oblationē suam ante altare, ad differentiam oblationis primæ, scilicet, plaustrorum, & boum, quia non introierunt ista vsque ad ostiū tabernaculi in atrium eius, sed manserunt extra sanctuarium. ipsi tamen principes cum vasis argenteis, & animalibus oblatis intrauerunt in atrium tabernaculi ante altare holocaustorum.

Dixitque Dominus ad Moysen: singuli duces per singulos dies offerant.] Obtulerant duces sex plaustra simul cū bobus, & hoc in eadem die. Nunc vero de aliis oblationibus sic facere volebant, vt simul offerrent, & non videretur aliqua excellentia in vno super alios, scilicet, vt sicut erant æquales in oblationibus, ita essent æquales in tempore. Dominus autem prohibuit vt solennius fieret, & pro singulis diebus essent sufficientes oblationes, ideo dixit Moysi quod iuberet principibus singulis offerre per singulos dies, & sic factum est.

Offerant munera in dedicatione altaris.] Idest offerant ad honorem dedicationis altaris, siue ad maiorem solennitatem. in quo Deus non imponit principibus necessitatem offerendi, quia tunc iuberet eis quid & quantum offerrent quod non ponitur, sed dicit vt offerant per singulos dies, scilicet, quæ ipsi oblaturi erant antequam Deus quidquam mandaret, quia tamen volebant offerre simul, iussit Deus, vt offerrent singuli per singulos dies. si tamen ipsi nihil offerre destinassent, Deus nihil iussisset offerri. Et dicitur quod isti offerant in dedicatione altaris, non quidem in die dedicationis solum, sed quod offerant ad solennitatem vel honorem dedicationis. Nā dedicatio altaris si accipiatur pro vnctione illa generali ad altare, & omnia vasa sanctuarii, in vna die & per vnicam cæremoniam facta est. Si autem accipiatur pro dedicatione speciali altaris durauit per dies septem, oblatio tamen principum per duodecim dies continuata est. ergo nō intelligitur, quod solum in diebus dedicationis altaris offerretur, sed quod offerretur ad honorē dedicationis. nam quamquam duraret ista oblatio vltra dies dedicationis, quia tamen incœpta est prima die dedicationis altaris, & durauit omnibus illis diebus, dicebatur ad solennitatem dedicationis fieri. Cum enim altare dedicatum est, quotidie offerebantur sacrificia etiam sine sacrificiis principum. Nam dedicatio per septem dies durauit. consecratio etiam sacerdotum per totidem, & illi idē dies in quibus sacerdotes consecrati sunt, fuerūt in quibus fuit altare dedicatum, vt patet Exod. c. 29. & Leuit. 8. Sacerdotes tamen offerebāt sacrificia quolibet horum septem dierum, vt patet præalleg. c. ergo dato quod non offerrēt principes in dedicatione altaris essent sacrificia: maior tamen erat solennitas cum principes offerrent, quia quilibet eorum offerebat 21. animalia vt patet infra. [Primo die obtulit oblationem suam Naason.]

F *Quomodo principes obtulerunt æquales & similes oblationes: & de multiplici ordine qui obseruari poterat inter eos; & quis obseruatus est. Quæst. IX.*

PRincipes isti diuisi fuerunt per dies ad offerendum, & erat in hoc aliqua dignitas, scilicet. quis præcederet alterum: ne tamen in hoc esset aliqua æmulatio conuenerūt quātum ad aliquid inæqualitate, scilicet, quantum ad oblationes. Nam siue in vasis aureis, siue argenteis, siue animalibus omnes principes obtulerunt æqualiter, vt patet infra in litera, & omnes obtulerunt vasa eiusdem modi & numeri, & animalia earundem specierum, & numeri, & ad similia sacrificia. in quo videtur quod per aliquot dies ante hoc conuenerunt inter se quid & quantum quilibet

G eorum offerre deberet: in tempore etiam offerendi æquales futuri erant, scilicet, omnes in eadem die nisi Deus vetuisset: datus est autem eis ordo non secundum natiuitatē, quia tunc primo debuisset offerre Ruben, deinde Simeon & postea Iudas. Primo tamen obtulit princeps filiorum Iuda, deinde Isachar. postea Zabulon.

Fuit tamen obseruatus ordo natiuitatis inter eos in scriptura facta in lapidibus rationalis, & in duobus onychinis qui erant in ephod, vt patet Exod. cap. 28. Et ratio est, quia ibi scribebantur quantum ad aliquid spirituale, scilicet, vt essent in memoria Dei, vt patet eod. cap. & quātum ad hoc non est vna tribus nobilior alia, nisi secundū quod Deus acceptat magis vnam quàm alteram, & quia necesse erat describi secundum prioritatem natiuitatis, quæ est a natura & non secundum aliquam excellentiam temporalem.

H Hic autem, scilicet quod vnus princeps præcederet alterum in offerendo, pertinebat ad quendam honorem temporalem, ideo datus est eis locus processionis & successionis secundum ordinem dignitatis temporalis: & quia tribus Iuda erat maioris dignitatis super omnes alias, princeps eius prima die obtulit. In cæteris autem fuit hic obseruatus ordo secundum habitudinem vexillorum: iusserat enim Deus, quod essent omnes tribus Israel distinctæ per quatuor vexilla, & sub quolibet essent tres tribus, vt patet supra 2. cap. ideo secundum quod se habebant in illis vexillis, ita habuerunt hic ordinem in offerendo. nam prima die obtulit princeps tribus Iuda, & quia sub vexillo suo erant Isachar, & Zabulon, post principem Iudæ obtulit princeps Isachar: & post eum princeps tribus Zabulō. deinde obtulerunt illi, qui erant sub vexillo filiorum Ru-

I ben, scilicet, primo ipse princeps tribus, deinde princeps Simeon, postea princeps tribus Gad. deinde obtulerunt qui sub vexillo erant filiorum Ephraim, scilicet primo ipse princeps filiorum Ephraim, deinde princeps tribus Manasse, ad vltimum princeps tribus Beniamin, ad vltimum obtulerunt, qui erant sub vexillo Dan, scilicet ipse princeps tribus Dan, deinde princeps tribus Aser: postremo princeps tribus Nephtalim, sicut apparet ex litera. Et non fuit hic obseruatus per omnia ordo dignitatis, sed magis ordo vexillorum. Quod enim princeps tribus Iuda offerret ante principes omnium aliorum vexillorum pertinebat ad dignitatem. Nam quamquam teneretur ordo vexillorum, poterat fieri inchoatio a vexillo filiorum Rubē, sicut inchoatum est a vexillo filiorum Iuda, sed dignitas tribus Iudæ fecit, vt ipsi esset prima dies assignata: in aliis

K autem obseruabatur ordo vexillorum. nam si esset processio secundum dignitatem post tribum Iuda, non offerret princeps tribus Isachar, sed tribus Ruben: & deinde princeps tribus Simeon, sed nō est factum sic. etiam primo obtulissent omnes filii Liæ & Rachelis qui erant filii dominarum, deinde filii Zelphæ & Balæ qui erant filii ancillarum, sed non fuit obseruatus iste ordo. Nam tribus Gad erat de filiis ancillarum, cum esset Gad filius Zelphæ, vt patet Genesis 30. c. immediate tamen post Simeonem obtulit Gad ante principes Ephraim Manasse & Beniamin, qui erant filii Rachelis, vt patet infra in litera. fuit ergo in hoc solus ordo vexillorum.

L Sed quantum ad hoc, quod illi qui erant sub vno vexillorum offerrent primo, quam qui erant sub alio, scilicet, quod inciperetur a principe istius tribus, & non a principe alterius erat ordo dignitatis, scilicet, quod incœpta est oblatio

in

in vexillo filiorum Iuda, quia erat dignior princeps illius vexilli omnibus aliis principibus. Consummato vexillo isto incœpit princeps vexilli tribus Ruben, & non princeps vexilli Ephraim vel Dan, quia erat dignior Ruben aliis duobus principibus tribuum. postea obtulit princeps filiorum Manasse, quia iste erat dignior principe vexilli Dan, eo quod erat de filiis Rachelis. Dan vero erat de filiis Balæ, & sic comparando principes vexillorum ad seipsos fuit ordo dignitatis: comparando tamen omnes alios qui erant sub vexillis ad seipsos vel principes erat ordo vexillorum.

Obtulit oblationem suam Naason filius Aminadab.] Oblatio Naason fuit, quæ habetur infra, & iste erat princeps in tribu Iuda, cui debebatur, primo offerre, quia tribus Iuda erat tribus regia, sicut prædixerat Iacob Gen. 49. fuerat autem assecuta istam dignitatem quando cæteris tribubus formidantibus introire in mare, tribus Iuda prima introiuit, sicut dicebatur a quibusdam de quo dictum est Exod. 14. cap. Etiam correspondebat isti tribui locus excellentior in castrametatione. nam ad partem orientalem erat semper vexillum filiorum Iuda, vt patet supra c. 2. iste Naason fuit princeps in toto deserto in tribu Iuda. Pater autem eius Aminadab mortuus fuerat in Aegypto: alioquin ipse fuisset princeps tribus huius, & non Naason filius eius: fuit tamen principatus Naason ex primo anno egressionis de Aegypto. Nam prima dies anni secundi ab exitu de Aegypto erat in qua obtulit Naason, & iam erat princeps tribus Iudæ. iste habuit sororem nomine Elisabeth, quæ fuit vxor Aaron, & peperit ei Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. cap. 6. fuit autem mortuus iste Naason in deserto, quia omnes viri bellatores, qui computati fuerant in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, mortui sunt ante exitum de deserto, vt patet infra decimoquarto cap. fuit tamen vnus de numeratis iste Naason, vt patet supra capitulo primo, & sic dicitur infra vigesimosexto cap. quod quando in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto computati sunt omnes Israelitæ, nullus fuit ibi de his qui fuerant in prima numeratione. ergo non erat ibi Naason. Idē patet ex nominibus principum, qui assignabantur eo tempore. nam Salmon filius Naason erat princeps tribus Iudæ in exitu de deserto, scilicet, in fine quadragesimi anni: & ipse accepit in vxorem Raab meretricem, vt patet Matth. c. 1.

Fueruntque in ea acceptabulum argenteum.] Isti principes offerebant sacrificia & munera. Sacrificia erant in animalibus, vt patet infra, quia de omni genere sacrificiorum obtulerunt; munera vero erant in argento & auro, scilicet, quia obtulerunt vasa: & ista erant talia qualia vasa sanctuarii, quæ ponebantur super mensam propositionis: & hoc vt proficerent ista vasa ad ministerium Domini, & offerebat quilibet tria vasa, scilicet, acceptabulum, phialam, & mortariolum. similia nominantur Exodi cap. vigesimoquinto.

Acceptabulum quid.

Acceptabulum dicitur scutella argentea ampla, & vt aliqui dicunt, erat ad continendum incensum. Sed non videtur, quia supra tertio capitulo dicitur, quod phialæ, & & mortariola, & cyathi, & crateræ erant ad liba fundenda, & tamen per illa intelliguntur acceptabula.

Dicendum ergo, quod acceptabulum est scutella ampla facta ad recipiendum similam, & communiter scribitur cum p, ita vt dicatur acceptabulum, & deriuatur ab accipiendo, quia est vas amplum & capax, vt in eo ponatur farina. Alii autem scribunt sine p, dicentes acetabulum ab aceto, sed non erat vsus aceti in toto sanctuario. ideo primo modo verius se habet.

Siclus quid.

Pondo centum triginta siclorum.] Idest acceptabulum argenteum appendebat centum triginta siclis. Est enim siclus pondus vel moneta. & accipitur hic pondo indeclinabile, & sic sæpissime habetur in his libris.

Phiala cuius figuræ esset.

Phialam argenteam habentem septuaginta siclos.] Istud erat secundum vas quod obtulit Naason, & vt communiter dicitur, est vas vinarium; in figura tamen erratur a multis. Dicunt enim esse strictum in collo sicut apud nos sunt phialæ vitreæ. Sed hoc non stat quia tunc non possent poni in eo farinæ. Dicitur tamen infra quod acceptabulum & phiala erant plena simila. ergo non fuit figura eius stricta in collo, sed alterius modi in quo non multum differt; tamen quamquam dicatur infra, quod phiala erat plena simila, non sequitur ex hoc quod vsus eius in sanctuario esset ad ponendum similam, sed magis erat ad fundendum vinum. principes tamen vsi sunt illis nunc ad ponendum similam, quia offerebant pro sacrificiis suis.

Iuxta pondus sanctuarij.] Dicitur hoc de siclis. nam erat diuersitas siclorum. quidam erant pertinentes ad sanctuarium, alii vulgares. Sicli autem sanctuarii erant maiores, ideo quandocunque agitur hic de siclis exprimitur quod sint de pondere sanctuarii. Nam si non exprimeretur intelligeretur de aliis siclis minoribus.

Vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio.] Idest acceptabulum & phiala replebantur simila, & hoc ad sacrificium: quilibet enim istorum principum offerebat holocaustum & hostias pacificas, & sacrificium pro peccato; in duobus autem primis semper offerebantur libamenta, quamquam de eis separate non iuberetur, quia erant concomitantia ex lege, vt patet infra capit. 15. offerebantur autem simila, & oleum, & vinum, & thus, & sal in libamenta de quibus patet Leuit. cap. 2. Dicitur de ista simila quod erat conspersa oleo, idest, quando commiscebatur, fundebatur oleum super ipsam, sicut solet farina conspergi aqua. & ex hoc patet quod ista simila non erat panis coctus, sed solum farina nōdum formata in panem. quod patet, quia dicitur, quod phiala, & acceptabulum erant plena de simila. de pane tamen formato non diceretur hoc.

Et dicitur hic quod erat simila in sacrificio, idest, pro sacrificio, scilicet pro sacrificio carnium. nām iussum erat quod cum quolibet holocausto & hostia pacifica offerentur libamenta: de quibus præcipuum erat simila, & ista erat pro sacrificio, idest, vt esset libamentum duorum sacrificiorum. Alio modo potest intelligi sacrificium non pro ipsis animalibus, sed pro libamentis, nam Leuit. cap. 2. & infra 15. simila vocatur sacrificium, idest, libamentum, & hoc modo poterit intelligi quod oblata est simila conspersa oleo in sacrificium, idest, vt ipsa esset sacrificium, scilicet libamen.

Mortariolum quid.

Mortariolum ex decem siclis aureum plenum incēso.] Istud erat tertium vas quod offerebat Naason & erat ex auro. dicitur autem mortariolum vas ad continendum thus, quod patet ex eo quod iste Naason obtulit illud incenso plenum, sed non manifestatur ex hoc sufficienter. Nam de phiala & acceptabulo supra dictum est, quod offerebantur plena simila: & tamen phiala vas vinarium est. ex alio autem patet hoc magis, scilicet, ex paruitate vasis, quia erat factum ex decem siclis ex quibus satis paruum vas fieret, vnde non proficiebat ad vsum similæ continendæ, nec ad vsum vini aut olei pro sacrificio, sed ad continendum incensum quod in quantacunque quantitate proficiebat. [Bouem de armento & arietem, & agnū anniculum in holocaustum.

Quæ fuerunt sacrificia oblata a Naason.
Quæst. X.

HIc ponuntur sacrificia oblata a Naason & ponuntur omnia genera sacrificiorum, scilicet, holocaustum, hostia pro peccato, & victima pacifica. in holocausto autem ponuntur hic tria genera animalium, & hoc quia solum erant ista tria immolaticia, & vt videretur esse complementum quantum ad omnia, obtulit de omnibus de quibus offerri poterat. Inter pecora autem de nullis aliis poterat offerri, vt patet Leuit. cap. 1. vbi distinguitur de holocausto, quod aut erit de auibus, aut de pecoribus. Si de pecoribus, vel de bobus, vel de ouibus, aut de capris: & sic videtur nulla alia permitti offerri pecora præter hæc, cum detur ibi distinctio sufficiens: etiam quia in toto discursu veteris testamenti non reperiretur de aliquo alio animali oblato.

Cur

Cur principes isti non obtulerunt sacrificium de auibus, cum obtulissent de cæteris alijs animalibus. *Quæst.* XI.

SEd quæret aliquis cum isti principes obtulerint sacrificia omnium generum, & in quolibet sacrificio ponerent de omnibus animalibus, quæ licebat offerri, quare non obtulerunt sacrificium de auibus. nam ita potest offerri holocaustum de volucribus, sicut de pecoribus, vt patet Leuit. cap. 1.

Respondendum est, quod holocaustum offerebatur Deo in pecoribus directè: oblatio autem volucrum non fuit inuenta a Deo posita, nisi propter pauperes, qui non poterant offerre pecora, sicut patet Leuitici cap. 5. 12. & 14. scilicet cum dicitur, quod si non potuerit manus eius inuenire agnum anniculum, siue arietem offerat par turturum, aut duos pullos columbæ. isti autem principes erant valde diuites. quod satis significatur in magnificis eorum sacrificiis auri & argenti, & pecorum, ideo non obtulerunt turtures, vel pullos columbæ, qui pertinebant ad sacrificia pauperum.

Cur isti principes non obtulerunt hircos in holocaustis. *Quæst.* XII.

ITem aliquis quæret quare non obtulerunt hic principes in holocaustis suis hircos. Nam ita poterant offerri hirci sicut oues & boues, vt patet Leuit. c. 1.

Respondendum est, quod quamquam posset de hircis offerri holocaustum tamen nunquam reperitur, aut rarissimè huiusmodi oblatio, quia magis hirci pertinebant ad sacrificium pro peccato: ideo principes non obtulerūt hic, quia poterant animalia de tribus speciebus offerri in holocaustum. obtulit hic quilibet princeps tria animalia, scilicet, bouem, & arietem, & agnum anniculum. de ritu autem horum patet Leuitici cap. 1. scilicet, quod omnes carnes illorum animalium cremabantur, quia erat holocaustum: pelles vero eorum cedebant sacerdoti, vt patet Leuit. cap. 6. quia tamen Moyses fungebatur hic vice sacerdotis, cum nondum essent consecrati Aaron & filii sui, recipiebat ipse iura horum sacrificiorum. sic patet de aliis iuribus quæ recipiebat tempore quo consecrabantur sacerdotes de sacrificiis eorum, vt patet Exodi c. 29. [Hircum pro peccato.]

Pro quo peccato principes obtulerunt sacrificia. Et quod sacrificium pro peccato erat primum in ordine. *Quæst.* XIII.

OBtulerunt isti principes quilibet in die sua sacrificium pro peccato, non quidem pro peccato in speciali, tanquam quilibet eorum esset conscius sibi alicuius peccati, propter quod teneretur offerre secundum legem hæc sacrificia, sed fiebat hoc magis ad solennitatem, scilicet, quod cum nunc offerrent principes ad honorem dedicationis, debebant offerre solemnius quo poterant:

Sed erat solemnius offerri in omnibus generibus sacrificiorum, quàm si omitteretur sacrificium pro peccato, ideo obtulerunt pro peccato. Item poterat hoc esse ad offerendum pro peccato, ita vt proficeret ad aliquam expiationem: non tamen offerebant pro aliquo peccato in speciali, sed in generali, vt expiarentur: sic enim erat in die propitiationis, quando offerebatur pro omnibus peccatis totius populi, vt patet Leuit. c. 16. De isto sacrificio pro peccato dicendum est quod Moyses offerret illud ante holocaustum & hostias pacificas. nam quandocunque offerretur sacrificium pro peccato cum aliis sacrificiis, ipsum erat primum, ad hoc quod Deus per sacrificium pro peccato placaretur ei pro quo offertur: & deinde cætera sacrificia essent acceptabilia Deo iam reconciliato nobis. sic patet Leuit. cap. 16. de ritu diei propitiationis. de hoc etiam dictum est Exod. cap. 29.

Cur in sacrificio pro peccato tantum offerebatur hircus, cum possent offerri alia animalia: & an offeratur hircus ad memoriam venditionis Ioseph secundum Hebræos. *Quæst.* XIV.

CIrca istud sacrificium pro peccato oblato a quolibet principe aliquis quæret quare offerebatur solum hircus, cum in hostiis pacificis in holocausto offerrentur multa animalia.

Aliquis forte respondebit quod solum offerebatur hircus, quia non licebat offerri aliquod alterum pecus.

Sed falsum est, quia licebat offerri bouem, & capram, vt patet Leu. c. 4. licebat etiam offerri arietem, & turtures, vel pullos columbæ, vt patet Leuit. c. 5.

G Sed dicendum est, quod non offerebatur nisi hircus. nā quamquam alia animalia possent offerri in sacrificio pro peccato: tamen non conueniebat principibus istis offerentibus. Non enim obtulerunt turtures, vel pullos columbę, quia ista oblatio erat pro peccato pauperum, cum non poterant offerre aliquid alterum, vt patet Leuit. cap. 5. principes autem erant diuites: ideo non obtulerunt hæc. Aliquando offerebatur bos pro peccato, sed hoc solum erat cum peccaret per ignorantiam summus sacerdos, vel totus populus. vt patet Leuit. cap. 4. Non ergo conueniebat his oblatio bouis pro peccato. Aliquando offerebatur capra fæmella, sed hoc erat solum pro peccato personarum priuatarum, vt patet Leuit. cap. 4. cum dicitur: si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ. Isti autem nō erant personæ priuatæ, sed principes populi, ideo non offerebant capram. Item non offerebant arietem, quia aries H erat offerendus pro peccato cum aliquis abstulerat quidquam de rebus sacris, vel inuenerat rem, & non reddiderat tempore debito, & sic de multis aliis casibus, qui habentur Leuit. cap. 5. & supra quinto cap. principes autem non erant sibi conscii alicuius talis criminis, ideo non conueniebat offerre arietem. Manebat ergo solus hircus, quia Leuit. c. 4. iubetur, quod cum princeps populi peccauerit, offerat hircum: isti autem erant huiusmodi. ergo sola oblatio hirci eis conuenit.

Iudæi autem dicunt quod offerebatur hircus ad memoriam venditionis Ioseph ad quam occultandam iugulatus est quidam hædus vt in sanguine eius tingeretur tunica Ioseph, vt sic significaretur patri suo mors eius, vt patet Gen. 37. cap.

I Sed hoc satis friuolum est. nam hic non fiebat oblatio pro peccato venditionis Ioseph, ideo non oportebat illam significari. Item in omnibus sacrificiis pro peccato cuiuslibet principis terræ offerebatur hircus, vt patet Leu. cap. 4. non tamen in omnibus, nec in aliqua eorum designabatur peccatum venditionis Ioseph.

Si enim in hoc intenderetur, vt in sacrificio pro peccato fieret memoria alicuius præteriti peccati, magis fieret memoria de peccato immolationis vituli, vel murmurationis in deserto, quam de venditione Ioseph, quia illa fuerunt maxima peccata, cum propter immolationem factā vitulo, perierunt vigintitria millia in deserto, vt patet Exo. cap. 32. & propter murmurationem factam in Cadesbarne omnes qui numerati fuerant a viginti annis, & supra adiudicati sunt vt morerentur in deserto, & nemo introi- K ret in terram promissionis, vt patet infra 14. c. nihil ergo illud casualitatis cōfert, vt offeratur hircus pro peccato principum, sed magis id quod supra positum est.

Et in sacrificio pacificorum.] Istud erat tertiū genus oblationis quod offerebant principes. Erat autem hostia pacifica ista quasi pro gratiarum actione, scilicet quia Deus eduxisset illos de Aegypto, & dedisset eis legem. atque sacrificia, & fecisset compleri sanctuarium, & quoniam hæc non conferrentur eis, nisi Deus esset illis pacificatus, ergo obtulerunt hostiam pacificam, scilicet, pro pace habita. Hic autem quamquam ponantur ista sacrificia, non ponitur aliquid de libamentis eorum: subintelligendum est tamen quod in quolibet animali oblato pro holocausto, & in quolibet oblato pro hostia pacifica fuerunt data libamenta, scilicet, vinum, oleum, simila, thus, & sal. De quantitate autem horum pro quolibet animali oblato habetur

infra

infra 15. capit. vnde secundum ea quæ ibi habentur multum de simila, oleo, & vino videtur hic fuisse oblatum, cum cuilibet istorum animalium corresponderet certa pars libamentorum.

Boues duos, arietes quinque, agnos anniculos quinque.] Ista sunt animalia quæ offerebantur pro hostia pacifica, & sunt omnia simul viginti vnum. Ponuntur autem hic de omnibus speciebus animalibus immolandorum in hostia pacifica. Nam quamquam hirci raro offerantur in hostia pacifica, tamen hic oblati sunt: & hoc ad magnam solennitatem oblationis.

Cur in sacrificio pacifico non offerebantur volucres. Quæst. XV.

IN quo aliquis dicet quare non offeruntur hic volucres in sacrificium pacificum cum offeratur de omnibus speciebus pecorum immolaticiorum?

Respondendum est, quod in sacrificio pacificorum non licebat offerri volucres, vt patet Leuit. cap. 3. vbi ponitur tota doctrina de hostiis pacificis, & ponitur diuisio, scilicet, quod si aliquis obtulerit hostiam pacificorum, aut offerret de bobus, aut ouibus, aut capris. ergo videtur, quod non licebat de aliis. in solo autem holocausto & hostia pro peccato licebat offerri pro pauperibus volucres, de quo Leuit. cap. 1. & 5.

Et si dicas quod ita poterant pauperes offerre hostiam pacificam, sicut holocaustum & pro peccato. ergo debuit eis dari aliquid correspondens eis, quod possent offerre, scilicet, volucres.

Respondendum est quod fuissent aues datæ in sacrificio pacificorum, sed ad hoc repugnabat lex hostiæ pacificæ, quia debebat hostia pacifica diuidi, scilicet, vt adipes eius darentur Domino ad cremandum in altari, vt patet Leuit. cap. 3. pectusculum, & armus dexter dabantur sacerdoti facienti sacrificia, vt patet Leuit. cap. 7. Cæteræ autem carnes proueniebant offerentibus. Hoc autem fieri non poterat in volucribus, quia non habent adipes, qui solum prouenturi erant Domino de hostia pacifica: etiam non possunt fieri diuisiones aliæ carnium inter sacerdotem & offerentem, ideo non conuenit pro hostia pacifica offerri volatilia. in sacrificio autem pro peccato & in holocausto conueniunt, quia carnes holocausti totaliter cremantur, in sacrificio autem pro peccato totaliter proueniunt carnes sacerdoti, vt patet Leuitici cap. 6. nec fit diuisio inter eum & offerentem: ideo volucres non fuerunt pro sacrificiis pacificis.

Cur quilibet princeps in sacrificio pacifico tot animalia obtulit. Quæst. XVI.

ITem quæret aliquis quare oblata sunt in sacrificio pacifico tot animalia a quolibet de principibus, scilicet, decemseptem: in holocausto septem solum tria: & in sacrificio pro peccato vnum.

Respondendum est quod sacrificium pacificum fiebat ad exultationem, & de hoc licebat ipsis offerentibus comedere. De holocausto autem & sacrificio pro peccato nõ licebat: & quia volebant offerentes gaudere comedendo de sacrificiis suis coram Domino, offerebant multa animalia, vt sufficienter inde epularentur. Non enim solum quilibet horum principum comedebat de partibus sacrificiorum pacificorum sibi prouenientibus, sed etiam multi alii de tribu sua. Nam quilibet istorum erat princeps vnius tribus, & conuocaret secum ad cibos saltem principales illius tribus, scilicet, principes familiarum & domorum; & pro his erant necessaria multa animalia: offerebat ergo quilibet multa, scilicet, decemseptem. De numero autem istorum, scilicet, quare offerrentur boues duo, & arietes quinque: & quare non erant quinque boues, sicut quinque arietes, ratio reddi non potest, sed sola voluntas offerentis erat causa. Vocantur autem hic duo boues, idest, duo tauri non castrati & quandocunque dicitur de duobus offerendis, vel occidendis sic intelligitur, Nam nullum animal castrari debebat inter Israelitas, vt patet Leuit. capit. 22. cum dicitur, omne animal quod sectis ablatisque testiculis est,

A non offeretis Domino: & in terra vestra hæc omnino non facietis, idest, non secabitis, vel auferetis testiculos animalium.

Ponuntur etiam hic quinque arietes, & quinque agni anniculi, qui illi differunt secundum ætatem. nam dicuntur agni anniculi a septem diebus vsque ad vnum annum completum: toto enim illo tempore intermedio agnus vocabitur anniculus. Cum vero compleuerit annum, aut excesserit iam non vocabitur agnus, sed aries: ideo quandocunque iubetur in veteri testamento offerri arietem, intelligitur quod ille compleuerit annum, & non satisfit si offeratur aries nondum completo anno.

Hæc est oblatio Naason filii Aminadab.] Iste est epilogus præcedentium, scilicet, quod ista quæ dicta sunt, & enumerata supra, pertinent ad oblationem Naason.

B Secundo die obtulit Nathanael.] Hic ponitur quid in secunda die oblatum sit: & est ista oblatio secundi principis. Nam quilibet die sua offerebat. fuerunt autem oblationes omnium principum æquales tam in muneribus auri, & argenti quam in animalibus oblatis; & hoc videtur fuisse factum ex conuentione inter ipsos, ne aliquis appareret cæteris gloriosior, & ex hoc haberetur occasio æmulationis: si tamen non conuenissent super hoc, aliquis eorũ vellet cæteros superare addens muneribus eorum & dato quod non æmularentur in alterutrum gloriam desiderantes in superexcellentia, tamen non contingeret quod omnes æqualiter offerrent, quia aliquis eorum a principio apud se offerendorum quantitatem disponens plus, aut minus, quàm alii apparasset: ideo contingeret alterum ab altero in quantitate munerum superari, sed omnes fuerunt

Quid secunda die oblatum est a Nathanael.

C æquales per omnia. ergo ex conuentione mutua & priori deliberatione ista sic facta sunt.

Nathanael filius Suar dux de tribu Isachar.] Iste princeps est, qui fuit princeps in eadem tribu tempore numerationis, vt patet supra 1. & 2. cap. & hoc quia in eodem tempore quasi ista oblatio & illa numeratio facta sunt. præcessit enim oblatio principum ad numerationem vno mense, quia primo die mensis primi ab exitu de Aegypto cœpit oblatio principum in anno secundo egressionis, numeratio autem inchoata est die primo mensis secũdi eiusdem anni, vt patet supra cap. 1. Iste princeps de tribu Isachar obtulit post principem tribus Iudæ: quia erat in eodẽ vexillo, vt patet supra cap. 2. obtulit autem ante principem tribus Zabulon, quia Isachar erat prior natiuitate Zabulon. Erant enim ambo filii Liæ, vt patet Gen. c. 30. & quamquam sub eodem vexillo essent, præcessit tamen Isachar

D propter natiuitatem. ea autem, quæ iste princeps obtulit sunt talia penitus, qualia obtulit Naason, ideo litera plana est ex præcedentibus.

Tertia die princeps filiorum Zabulon Heliab.] Iste princeps est qui habetur supra cap. 1. & 2. Et sic est de omnibus principibus qui habentur hic.

Tertius princeps, offerens.

Nam habentur etiam supra cap. 1. & 2. ex causa supra assignata, iste princeps tribus Zabulon, obtulit die tertia non quidem, quod ipse excelleret omnes principes posteriores dignitate, vel natiuitate: quia in vtroque excellebatur a quibusdam eorum, sed ideo obtulit tertia die, quia erat tertius sub vexillo tribus Iudæ, & postquam incipiebant offerre principes qui erant sub vno vexillo, non offerebant aliqui alii prius, quàm ipsi omnes obtulissent.

E Die quarto princeps filiorum Ruben.] Iste erat princeps secundi vexilli quod erat ad partem meridianam, vt patet supra capitulo secundo. & oblaturus erat immediatè post principem tribus Iudæ, quia a nullo excedebatur in dignitate, nisi ab illo: non obtulit tamen, vt sequeretur ordo vexillorum; postquam tamen obtulerunt omnes de vexillo Iudæ, inceperunt offerre principes sub vexillo Ruben. Et causa est, quia tribus Ruben erat dignior principibus aliorum duorum vexillorum, scilicet, Ephraim, & Dan: ideo fuit prior, etiam fuisset ante tribum Iuda nisi perdidisset iura primogenituræ, quæ diuisa sunt inter Ioseph, & Iudam de quibus Gen. 48. & 49. capit. in litera & commento.

Sciendum autem quod in oblationibus istorum principum vsque ad septimum inclusiue, Moyses fecit sacrificia,

cia, quia sacerdotum nondum erat completa consecratio, & ipse percipiebat omnia iura prouenientia ex sacrificiis eorum, scilicet, de holocausto accipiebat omnes pelles animalium, quę proueniunt sacerdoti immolanti, vt patet Leuit. cap. 6. datis omnibus carnibus Deo, vt patet Leuit. cap. 1. de sacrificiis pro peccato proueniebant sibi omnes carnes & pelles præter adipes, vt patet Leuit. cap. 6. de sacrificiis pacificis proueniebat sibi de quolibet animali pectusculum & armus dexter, vt patet Leuit. cap. 7. hæc autem iura prouenientia Moysi comedebat ipse cum familia sua. Nam sacerdotibus & filiis & filiabus suis comedere licebat de hostia pacifica, vt patet Leuit. cap. 10 familię etiam sacerdotis, scilicet, seruis empticiis licebat hoc, vt patet Leuit. 22.

Simeon quare obtulit ante Gad. Die quinto princeps filiorum Simeon.] Iste obtulit post principem tribus Ruben, quia erat sub vexillo eius, & obtulit ante principem tribus Gad, quia quamquam essent G isti tres principes sub eodem vexillo: tamen princeps tribus Simeon excedebat principem tribus Gad in duobus. primo in ordine natiuitatis, quia Simeon natus est antequam nasceretur Gad, vt patet Gen. cap. 29. & 30. Secundo excedebat in dignitate, quia Simeon erat filius Liæ quæ erat domina: Gad vero erat filius ancillæ, scilicet, Zelphæ, vt patet præalleg. cap.

Die sexto princeps filiorum Gad.] Iste erat de filiis ancillarum: obtulit tamen ante filios Rachelis qui erant sub vexillo Ephraim, quia iste erat in vexillo tribus Ruben: & omnes qui erant sub vno vexillo postquam semel offerre cæpissent, offerebant primo, quam alii qui erant sub reliquis vexillis. fuit autem iste princeps de filiis ancillarum H positus cum principibus, qui erant filii dominarum propter ordinem & æqualitatem uexillorum: erat enim totus Israel diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet erant tres tribus. Si autem filii ancillarum potuissent poni simul sub vno vexillo, positi fuissent, sicut fuerunt collocati tres, scilicet Dan, Nephtalim, & Aser. deficiebat autem quartus, scilicet, Gad, fuisset autem iste positus cum illis, sed excederet istud vexillum reliqua, quia essent sub eo quatuor tribus, & in aliquo alio vexillo essent solum duæ. fuit ergo iste positus cum filiis dominarum, scilicet cum Ruben & Simeon.

Tertium vexillū. Die septimo princeps filiorum Ephraim.] Istud erat tertium vexillum sub quo erant tres principes tribuum pertinentium ad Rachelem, scilicet, Ephraim, Manasse, & Beniamin. Princeps autem vexilli erat Ephraim: ipse enim excedebat in natiuitate Beniamin, quia quamquam de- I scenderent ex eadem matre ambo, quia tamen Ephraim & Manasse successerunt loco Ioseph, qui erat prior natiuitate Beniamin, pręcedebant Ephraim, & Manasse ipsum Beniamin rursus Ephraim pręcedebat Manasse: quia quāquam esset Manasse prior natiuitate: Deus tamen benedixerat Ephraim magis quàm Manasse. sic enim prædixerat Iacob auus istorum Gen. 48. quod Manasses cresceret in populos, & Ephraim cresceret in gentes. data est ergo excellentia semper tribui Ephraim, ita ut ipse esset princeps in uexillo filiorum Rachelis.

Ista dies septima in qua obtulit princeps filiorum Ephraim fuit, in qua finita est consecratio sacerdotum. Septem enim diebus durabat consecratio eorum, vt patet Exo. 29. & Leuit. cap. 8. & in his non ministrabant princi- K paliter, sed solum adiuuabant Moysen quantum ad aliqua parua quæ ipse complere non poterat: nondum enim eis licebat facere sacrificia. post hoc autem licuit finita consecratione.

Die octauo princeps filiorum Manasse.] Iste erat secundus sub vexillo filiorum Ephraim, & pertinebat ad Rachelem: obtulit autem ante Beniamin, quia erat ipso natiuitate prior. Nam licet secundum veritatem Beniamin natus fuisset prius, quàm Ephraim & Manasses, cum isti fuerint nati in Aegypto, & Beniamin erat iam vir integræ ętatis habens decem filios quando descendit in Aegypto, vt patet Genesis quadragesimosexto, capit. Ephraim tamen & Manasse non computantur tribus nisi inquantum successerunt patri suo Ioseph, cui duplicem partem hæreditatis dedit Iacob, vt patet Genesis quadragesimooctauo capit. Ioseph vero erat antiquior ætate F ipso Beniamin. ergo filii sui debebant poni tanquam priores Beniamin.

An in die octauo quo obtulit Manasse cæperint sacerdotes ministrare. Et quod octauo die fuit solennior oblatio propter nouitatem sacerdotum.
Quæst. XVII.

SCiendum tamen quod dies octauus iste in quo obtulit princeps filiorum Manasse fuit in quo cæperunt sacerdotes ministrare finita eorum consecratione: & iam Moyses non obtulit amplius sacrificium, sed Aaron & filii sui, quia Moyses ministrabat propter defectum sacerdotum, cum vero iam fuerunt sacerdotes sufficientes ministrare, non debuit ministrare, nec ministrauit Moyses.

G In hac die populus ad solennitatem nouæ ministrationis sacerdotalis, iubente Domino, obtulit ea, quæ habentur Leuit. cap. 9. & factæ omnes ipsæ cæremoniæ, quæ habentur ibidem. ideo in principio capituli dicitur: facto autem octauo die, scilicet, a principio oblationis principum & consecrationis sacerdotum, & est octauus dies qui habetur hic.

Fuit autem iste dies octauus solennior in oblationibus cæteris diebus præcedentibus & subsequentibus. Nam in prioribus septem diebus solum erat solennitas oblationis principum: In hoc autem octauo die fuit solennitas oblationis vnius principis æqualis præcedentibus: & præter hoc fuit solennitas oblationis populi ad gaudium nouæ ministrationis sacerdotalis: & hæc omnia sine sacrificio iu- H gi matutino & vespertino, vt patet Leuit. cap. 9. In hac etiā die ad gloriam nouæ ministrationis venit ignis de cęlo ad cremandum sacrificia, vt patet præalleg. cap. fuit etiam in hac die mors Nadab & Abiu. Nam cum nouiter ministrarent, erant inexperti, & errantes in oblatione ignis, cum obtulissent ignem alienum combusti sunt, a Domino, vt patet Leuit. cap. 10.

Die nono princeps filiorum Beniamin.] Iste erat vltimus in vexillo Ephraim, quia erat vltimus filius Rachelis. fuerunt autem isti tres positi sub eodem vexillo, quia pertinebant ad eandem matrem, scilicet, ad Rachelem, & vt melius conuenirent propter dilectionem, decuit eos simul poni, magis quam quod ponerentur aliqui de filiis Rachelis cum filiis Liæ: præsertim cum filii Rachelis tot essent, quot sufficiebant ad vnum vexillum, & non amplius.

I Die decimo princeps filiorum Dan.] Isti pertinebant ad vexillum quartum, & fuerunt vltimi, quia erant dignitate posteriores cum essent filii ancillarum. Omnes enim qui sub hoc vexillo erant pertinebant ad ancillas, scilicet, Dan, Aser, & Nephtalim. duo enim erant filii Balæ ancillæ Rachelis. scilicet, Dan & Nephtalim. Tertius erat filius Zelphæ ancillæ Liæ, scilicet Aser, vt patet Gen. cap. 30. in his fuit datus principatus vexilli tribui Dan. Excedebat enim Dan alios duos in natiuitate. ipse enim fuit primus filius Balæ: & quantum ad hoc solum excedebat Nephtalim. ipsum autem Aser in duobus excedebat. primo, quia erat prior natiuitate, secundo quia mater eius fuerat in vxorem suscepta prius a Iacob, quàm mater Aser. Nam cū Rachel parere non posset, dedit viro suo ancillam in vxo- K rem, vt saltem ex ea susciperet filios, vt patet Gen. cap. 30. deinde Lia videns concepisse ancillam Rachelis, & quod ipsa parere desiisset, dedit in vxorem viro suo ancillam suam nomine Zelpham, vt patet eod. capit. Erat ergo dignior Dan: & de tribu ista fuit iudex in Israel Samson, vt patet Iudic. cap. 13. *Die decimo pertinentes ad quartū vexillū.*

Die vndecimo princeps filiorum Aser.] Iste erat secundus in vexillo filiorum Dan: & quamquam esset posterior natiuitate ipso Nephtalim: tamen fuit positus ante eum. quod patet, quia primo peperit Bala ancilla Rachelis duos filios, scilicet, Dan & Nephtalim, quam Zelpha ancilla Liæ traderetur in vxorem Iacob, vt patet Gen. cap. 30. Erat ergo posterior natiuitate Aser ipso Nephtalim: præcipuè quia Aser erat secundus filius Zelphæ, vt patet præalleg. cap. fuit tamen positus Aser ante Nephtalim, ne videretur totaliter contemptus Aser, qui pertinebat ad Zelpham ancillam, sed sicut frater eius Dan excedebat

cæteros

A ceteros filios ancillarum, quia erat princeps vexilli, ita frater eius Nephthalim esset extremus.

Die duodecimo princeps filiorum Nephtalim.] Iste fuit vltimus in vexillo Dan & in omnibus principibus Israel: quia erat de filiis ancillarum & de vltimo vexillo: quamquam autem ipse debuerit precedere principem tribus Aser: tamen non præcessit propter causam supra assignatam.

Hæc in dedicatione altari oblata sunt a principibus Israel.] Hic ponitur epilogus præcedentium quantum ad omnia quæ principes obtulerunt: & hoc tam in animalibus pro sacrificiis, quàm in auro & argento. Et istud pronomen demonstratiuum, non demonstrat superiora, sicut supra fiebat in oblatione cuiuslibet principis, quia ponebatur epilogus in fine, sed refertur ad ea quæ infra ponuntur, quæ per singula enumerantur. Dicuntur autem ista

B oblata in dedicatione altaris, idest, ad honorem dedicationis altaris, vt solennius fieret: vel in die qua dedicatũ est altare. non quidem quod omnia in eadam die oblata essẽt, sed inchoata est oblatio principum prima die dedicationis altaris & durauit per duodecim dies. dedicatio autem solum per septem, vt patet Exod 29. cap. Et dicitur hic in dedicatione altaris cum supra in principio cap. dicantur istæ oblationes factæ in die qua sanctificatum & vnctum fuit tabernaculum, sed idem ista sunt, quia tabernaculum cum omnibus vasis suis, & altari holocaustorum sanctificatum est. dicitur tamen specialiter de dedicatione altaris, quia durauit per septem dies. Sanctificatio autem sanctuarij & omnium aliorum vasorum in vna die & satis breuiter facta est.

C In die qua consecratum est.] Idest facta fuit ista oblatio in die qua consecratum est altare: non quidem quod fuerit aliqua vna dies in qua fierent omnes istæ oblationes cum dicantur factæ per duodecim dies, sed quod cæpit in die qua consecratum est altare. Est autem consecratio id quod dedicatio: & significat quasdam cæremonias vnctionis quæ fiebant in parietibus altaris in sanguine & oleo de quibus Exodi c. 29.

Acceptabula argentea duodecim, phialas duodecim, mortariola aurea duodecim.] Hic ponitur numerus vasorum oblatorum & erant de quolibet genere duodecim vasa: quia quilibet princeps offerebat vnum acceptabulum, & vnam phialam, atque mortariolum vnum.

Ita vt centum triginta siclos argenti haberet vnum acceptabulum.] Hic ponitur pondus vasorum. Erant enim

D acceptabula maiora vasa, & continebat quodlibet eorum centum triginta siclos: summa autem siclorum istorum erat mille quingenti & sexaginta, vt patet si multiplicentur duodecim per centum triginta.

Et septuaginta siclos, vna phiala.] Erant phialæ minora vasa, scilicet, sub duplo minora, vel quasi, & quodlibet continebat septuaginta siclos. Erat autem summa omniũ siclorum octingentorum quadraginta.

Idest in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti.] Ista est summa siclorum ponderis phialarum & acceptabulorum. quod patet ex summis duabus præcedentibus, scilicet, si coniungantur mille quingenti sexaginta sicli acceptabulorum & octingenti quadraginta phialarum erunt duo millia quadringenti sicli.

E Pondere sanctuarij.] Idest per pondus sanctuarii, quasi dicat sicli quos appendebant ista vasa non erant de siclis minoribus & vulgaribus, sed de siclis sanctuarii qui erant maiores.

Mortariola aurea duodecim.] Non ponebatur summa istorum, & pondus cum acceptabulis & phialis, quia illa erant argentea. mortariola autem ex auro sunt, vt patet hic.

Plena incenso.] Idest ista mortariola oblata fuerunt a principibus plena incenso pro victimis suis, sicut phialę & acceptabula erẽt plena simila cõspersa oleo, vt patet supra.

Denos siclos appendentia.] Idest quodlibet mortariolũ habebat decem siclos auri in pondere.

Idest simul auri siclos 120.] Hoc patet multiplicando decem per duodecim, quodlibet namq; mortariolum decem siclos appendebat.

A Boues de armento duodecim in holocaustum.] Hic ponitur summa animalium collatorum, & quia animalia oblata sunt ad diuersa sacrificia, ponitur numerus animalium cuiuslibet sacrificii. & primo de holocausto, scilicet, quod erant duodecim boues: & hoc quia principes duodecim obtulerunt, & quilibet ferebat bouem vnum. Non computantur autem hic boues oblati cum plaustris, quia illi non erant ad holocaustum, sed ad ferenda onera, vt patet supra. *Summa animalium oblatorum.*

Arietes duodecim, agni anniculi duodecim.] Isti arietes, & agni erant ad holocaustum sicut boues, quia quilibet princeps offerebat holocaustum de bobus arietibus & agnis de quolibet vnum animal.

Et libamenta eorum.] Idest cum istis animalibus oblatis in holocaustum offerebantur libamenta. erant autem

B libamenta simila, vinum, oleum, thus, & sal. In thure & sale non ponebatur mensura. nam de sale tantum dabatur quantum sufficeret alias in condimento, ac si offerretur cibus super altare & non sacrificium. De thure mẽsura nulla erat, sed quilibet offerebat quantum vellet. In oleo autem, vino, & simila erat mensura, nam pro bobus dabatur maius libamen, & pro arietibus, quam pro agnis. nam pro quolibet boue dabantur tres decimæ similæ conspersæ oleo, idest, tria gomor, & de oleo medietas mensuræ hin. & de vino medietas mensuræ hin. per arietes autem dabatur minus, scilicet duæ decimæ similæ conspersæ oleo, & tertia pars hin de oleo ad conspergendum & de vino tantũdem. pro agnis anniculis dabatur vna decima siue vnum gomor de simila, & quarta pars mensurę hin de oleo: tantundem de vino, vt patet infra 15. cap.

C Hirci duodecim pro peccato.] Solum fuerunt oblati hirci pro peccato, & non fuit factum sacrificium de multis animalibus propter causam supra positam. Erant autẽ duodecim hirci, quia duodecim principes obtulerunt pro peccato, & quilibet vnum hircum.

Hostiæ pacificorum boues 24.] Hic ponitur quot fuerint animalia in hostia pacifica omnium principum. Habuit enim maiorem numerum ista victima quam alię duę ex causa supra assignata, & erant istæ de tribus generibus animalium, sicut holocaustum. de bobus autem erant 24. quia quilibet princeps obtulit duos boues ad hostiam pacificam.

Arietes 60. hirci 60. agni anniculi 60.] De istis animalibus plura oblata sunt quam de bobus, eo q; erant minora & fuerunt 60. de quolibet genere, quia quilibet princeps

D obtulit quinque arietes ad hostiam pacificam, & quinque hircos, & quinque agnos, sed si principes erãt 12. efficiuntur simul arietes 60 & totidem hirci atque agni, vt patet multiplicando quinque per duodecim.

Hæc oblata sunt in dedicatione altaris.] Idest ista omnia sacrificia, & munera auri, & argenti fuerunt oblata in dedicatione, idest, ad honorem dedicationis Sanctuarii & altaris: non solum fuerunt oblata in istis diebus ea, quæ principes obtulerunt, sed etiam quotidie offerebatur holocaustum matutinum & vespertinum, quod non coincidebat cum aliis sacrificiis, & ex nulla causa dimittendum erat, vt patet Leu. c. 9. fuerunt etiam sacrificia, quæ obtulit populus in die qua cœperunt ministrare sacerdotes, de quibus præalleg. c. Sed de his non fit mentio, quia non fuerũt oblata ad honorem dedicationis altaris, sed sacrificium iu-

E ge matutinum & vespertinum offerebatur ex necessitate legis, & non propter dedicationem, vel ministrationem sacerdotum nouam.

Oblatio autem populi, quæ fuit die octaua a principio consecrationis sacerdotum non fuit in honorem dedicationis altaris, sed ad honorem nouæ ministrationis sacerdotum, quia ipsa die cœperunt nouiter ministrare: sacerdotes quoque per se obtulerunt sacrificia de expensis suis die eadem, vt patet Leuit. c 9. *Oblatio populi non fuit ea ratione qua principum.*

Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis.] Cum supra dictum fuerit de consecratione Sanctuarii, & omnium vasorum eius, & de oblatione facta ad honorem illius consecrationis. Hic agitur de cultu Dei qui fiebat in ipso Sanctuario, & ponitur id quod pertinebat ad Moysen, scilicet quod ingrederetur in Sancta sanctorum ad inquirendum oraculum. Postquam enim sacerdotes consecrati

secrati

secrati sunt, non manebat Moysi aliqua ministratio in Sanctuario. Omnes enim pertinebãt ad sacerdotes, nisi quod ingrederetur in Sancta sanctorum ad consulendum Dominum quando vellet.

Qui erant qui solum ingrediebantur in Sancta sanctorum. Et quòd sacerdos magnus tantum semel in anno ingrediebatur in Sancta sanctorum. Quæst. XVIII.

IN quo considerandum est, quod Sancta sanctorum erat locus secretissimus in toto Sanctuario. nam erat in extrema parte tabernaculi. ibi enim erat arca fœderis, & super eam Cherubim de medio quorum audiebatur vox respondens ad inquisita vt infra dicetur. In istum locum non licebat alicui sacerdoti minori ingredi vllo
G tempore, vt patet ad Hebræ. capit. 9. Sed solus summus sacerdos ingrediebatur illuc semel in anno in die expiationis, ferens in manu sua craterulam sanguinis ad aspergẽdum coram propitiatorio, & thuribulũ plenum prunis, & thymiamate exhalante crassum vaporem, vt patet Leuit. 16. c. 9. & ad Hebr. 9. Non ingrediebatur autem illuc sacerdos magnus, nisi semel in anno propter magnam reuerentiam loci: non enim esset tantum venerabilis, si liceret sacerdoti magno quotidie illuc introire. Non enim reputabat Deus illum dignum ad ingrediendum, nisi semel in anno quando fiebat expiatio pro toto populo, & tunc sacerdos magnus ferebat secum thymiama emittens crassum vaporem, vt non videret ea, quæ erant in propitiatorio, vt patet Leu. c. 16. & hoc quia Deus reputabat illum indignum hac visione.
H De Moyse autem secus erat, quia licebat ipsi introire in Sancta sanctorum quandocunque vellet, vt innuitur hic. Non enim erat ei posita lex ad ingrediendum semel in anno, sicut erat imposita sacerdoti magno: etiam ipse non ferebat secum thymiama, cum ingressurus esset in Sãcta sanctorum. sicut summus sacerdos, & hoc quia sacerdos portabat thymiama ad hoc quòd operiretur propitiatorium, ne videret corpus, in quo angelus formabat vocẽ inter alas Cherubim, & hoc quia indignus erat videre. Moyses autem reputabatur a Deo dignus ad videndum hæc, ideo non erat necesse, vt portaret secum quicquam, vt inde operiretur corpus, in quo formabantur voces in propitiatorio. Obseruabat tamen Moyses, vt nemo esset in prima parte tabernaculi, cum ipse ingrediebatur in Sancta sanctorum, ne audiret voces formatas de propitiatorio,
I sicut obseruabat summus sacerdos cum illuc introibat, vt patet Leuit. cap. 16. Item permittebatur Moysi, quod introiret in Sancta sanctorum quandocunque vellet: summo sacerdoti autem non nisi semel in anno. Cuius causa est, quia Moyses erat princeps populi Dei. ideo debebat respõdere ad omnia quæ essent necessaria populo, sed frequenter nesciebat respondere, sicut patet in quæstione filiarum Salphaad. bis enim interrogauerunt eum, & nunquam respondere sciuit. De primo habetur infra 27. cap. De secundo habetur infra 36. capit. & tunc oportebat, vt Moyses inquireret diuinum oraculum, quod fiebat super propitiatorium inter duo Cherubim: vnde si non liceret ei ingredi in Sancta sanctorum quando vellet, multoties populus quæreret diuinum responsum, & habere nõ posset. decuit ergo vt liceret Moysi introire in Sancta sancto-
K rum quandocunque vellet, & sic frequẽter introibat quærens diuinum responsum: propter hoc etiam non obligabatur facere aliquas ceremonias antequam introiret, sicut summus sacerdos, de quo Leuit. capit. 16. quia hoc modo aliqualiter impediretur ingressus suus in Sancta sanctorum, quia non occurreret ei semper citò facere sacrificia & alias cæremonias.

Tabernaculum fœderis.] Accipitur hic tabernaculum strictè pro Sancta sanctorum, sicut accipitur Leuitic. capit. 16. quia non audiebat Moyses vocem, de qua hic dicitur in prima parte Sanctuarii quæ vocatur tabernaculum, sed in Sancta sanctorum in propitiatorio, vt patet infra.

Vt consuleret oraculum.] Idest introibat Moyses, vt quæreret responsum. & dicitur oraculum respõsum, quod
F datur in voce, sic erat intra Sancta sanctorum, quia audiebat ibi Moyses vocem loquentem ad se de propitiatorio. vnde dicitur oraculum ab ore, quia in ore formatur.

Audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio.] Idest formabatur quædam vox in propitiatorio, quæ audiebatur a Moyse tanquam veniens de propitiatorio, quia ibi erat vera formatio eius, & in voce est motus cum sit aer fractus per collisionem loquentis, & venit ab vno loco in alterum. mouetur enim ille aer fractus ad modum vndarum aquæ per circulos, & peruenit ad aures audientis. & ista est causa quare non auditur vox immediatè, vt formata est, scilicet quia est motus eius a loco formationis, vsque ad organum auditus. *Quo formabatur vox super propitiatorium*

De ista formatione vocis dicendũm est, quod non poterat esse a Deo, vt sæpe probatum est. de quo Exodi cap.
G 23. & cap. 25 & Leuit. cap. 1. Et hoc quia Deus non potest agere per successionẽ, cum totum eius esse sit simul. Vox tamen non potest formari, nisi per successionem, cum consistat in ordine partium syllabarũ & literarum, ideo creabilis non est, quia ea quæ creantur in instanti fiunt. Oportet igitur dari aliquid quod illam vocem formet & operetur in successione. Sic enim est de angelo qui successiuè operari potest, & huiusmodi super propitiatorium inter alas Cherubim erat quidam angelus, qui formabat vocem auditam a Moyse. Iste autem non poterat eam formare simpliciter in esse suo, quia esse angeli est incorporale: voces tamen sine corpore non formantur: assumebat igitur iste angelus quoddam corpus de aere, & in illo formabat voces. Esset autem illud habens organa similia corpori humano, vt similes voces formare posset, quia voces articu-
H latæ, quales sunt voces humanæ non possunt formari in quolibet organo, sed solum in humano, aut quasi simili. Manebat iste angelus in propitiatorio quamdiu manebat erectum Sanctuarium, ideo tunc quandocunque introiret Moyses poterat habere responsum. Cum vero mouerentur castra per desertum recedebat angelus de propitiatorio ad mouendam nubem, & manebat locus sine angelo, ac si tunc quisquam quæreret nullum inueniret responsum. Et ista est causa quare licebat sacerdotibus minoribus introire in Sancta sanctorum, cum sacerdote magno ad deponendum ipsum Sanctuarium, scilicet vt tegerent arcam & vasa, tunc enim non erat aliquid, quod videre possent in Sãcta sanctorum respectu cuius essent indigni. si tamen maneret angelus in corpore illo formato, non liceret istis ingredi.

I Dicitur ista vox de propitiatorio, quia propitiatorium est tabula aurea operiens arcam super quam erant duo Cherubim, & inter alas eorum erat corpus formatum de aere, de quo voces resonabant.

Non est autem intelligendum, quod semper quando Moyses quæreret a Deo responsum introiret in Sancta sanctorum. Nam aliquando hoc audiebatur ad ostium tabernaculi apud altare holocaustorum, vt patet Exod. cap. 29. aliquando etiam extra Sanctuarium. Sed vt communiter vox ista audiebatur intra Sancta sanctorum in propitiatorio.

Quod erat super arcam testimonii.] Idest istud propitiatorium erat super arcam testimonii. Erat enim quædam tabula de auro purissimo facta ad tegendum arcam. nam non habebat aliud opertorium arca.

K *Propitiatorium quid. Et duo Cherubim, an essent quid separatum a propitiatorio. Quæst. XIX.*

DE hoc autem plurimi dubitarũt. Quidam enim dicũt, quod propitiatorium non sit tabula aurea quæ erat opertorium arcæ, sed aliqua alia quæ erat eleuata inter manus duorum Cherubim. Veritas tamen est, quòd propitiatorium erat ipsa tabula qua operiebatur arca, & ex ea per malleationem formabantur Cherubim, scilicet quòd extremitates illius tabulæ, quæ erant quædam grossa materia percutiebantur malleo, & extendebantur ex ea Cherubim opere ductili. Vnde litera hebraica secundum punctuationem quæ in omnibus libris eorum est, dicit, quòd de propitiatorio erunt Cherubim, & ad hoc facit, quod quando inuoluebatur arca, non sit mentio de ipsis Cherubim.

rubim. si tamen esset aliquid separatum, quod non esset de A
tabula propitiatorij fieret menuo de illis, quia per se intiol
uerentur. litera etiam nostra satis ad hoc concordat Exodi 25. cap. vbi dicitur, facies duos Cherubim ductiles ex vtraque parte propitiatorii, idest q duo Cherubim producerentur de duabus partibus propitiatorij. Sed id quod habetur Exo. c. 37. videtur aliqualiter deuiare. dicitur enim fecit duos Cherubim de auro ductili, & posuit eos in vtraq; summitate propitiatorij. Si enim Cherubim de propitiatorio producerentur, non propriè diceretur fecit duos Cherubim, & fecit eos in extremitatibus, vel summitatibus propitiatorij, quia quod ex aliquo est, non ponitur in eo, sicut pars non ponitur in toto, cum poni in aliquo locationem dicat, quod semper rebus extrinsecis conuenit, quia totum non locat partem, & sic videtur q Cherubim non erant producti de propitiatorio, sed positi super illud.

Dicendum tamen est, q erant producti de extremitatibus propitiatorij, & cum dicitur. posuit eos in vtraq; summitate. non accipitur propriè posuit, sed posuit, idest, fecit. & hoc signat litera ibidem cum dixerit de auro ductili. de hoc latius dictum est Exodi 25. c. & 37.

Inter duos Cherubim.] Non intelligitur, q esset propitiatorium inter duos Cherubim. s. q ad vnam extremitatē arcæ esset vnus Cherub. & ad aliam extremitatem alius. propitiatorium autem inter illos, sed de ipso propitiatorio erant fabricati duo Cherubim de extremitatibus suis, eo modo quo supra est dictum. Dicebatur tamen esse propitiatorium in medio Cherubim, quia de duobus extremitatibus propitiatorij erant facti Cherubim productiles, ac si esset propitiatorium positum inter illos: non erat tamen propria positio, quia totum non ponitur inter partes, vel in partibus, nec partes locantur in toto.

Vnde & loquebatur ei.] Idest de medio duorum Cherubim loquebatur angelus ad Moysen, & ob hoc extendebant illi duo Cherubim alas suas super propitiatorium extendendo alas vnius contra alas alterius. vt tegeretur in medio corpus formatum, in quo angelus loquebatur, & cum Moyses oraculum vellet proponebat quæstionem suam coram propitiatorio in voce, & angelus qui erat habens corpus formatum de aere inter alas Cherubim, respondebat ei ad quæsita.

CAPITVLVM VIII.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Loquere Aaron, & dices ad eum. Cum posueris septem lucernas candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, vt lucerna contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debebunt. Fecitque Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, vt præceperat Dominus Moysi. Hæc autem erat factura candelabri ex auro ductili: tam medius stipes, quam cuncta quæ ex vtroque calamorum latere nascebantur. Iuxta exemplum quod ostendit dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

De situ & ordinatione candelabri & lucernarū.

Locutusque. Dicto in superioribus de oblatione principum, hic agitur de officio vel dignitate pontificum. Nam quamquā de solo Aaron dicatur hic, quia tamen ipse pontifex erat, de omnibus pontificibus intelligitur. Vel potest aliter continuari, s. q supra dictum est de officio Moysi, s. quomodo introiret in Sācta sanctorum. hic agitur de quibusdam pertinentibus ad officium sacerdotum maiorum. Erat namque Moyses, quasi caput omnium sacerdotum tam summi sacerdotis, quam minorum, ideo post eius officium dicitur de officio aliorum, & diuiditur in duo, quia primo agitur de ordinatione & compositione lucernarū. Secundo de consecratione Leuitarum ibi.

Locutus est Dominus.] Ista secūda in duas, quia primo ponitur ordinatio Leuitarum quæ pertinebat ad summi pontificis officium. Secundo officiorum executio ibi.

Locutus est Dominus.] Iterum in duas. Primo ponitur præceptum Domini. Secundo impletio mandati. ibi.

Feceruntque.] Circa primum.] Locutusque est Domi-

A nus.] Hic ponuntur præcepta duo. scilicet de compositione lucernarum, quæ pertinebat ad Aaron, & præceptum de consecratione Leuitarum.

Quando data fuerint hæc duo præcepta, scilicet de compositione lucernarum, & consecratione sacerdotum. Quæst. I.

An vero ista duo præcepta data fuerint hic, scilicet post ea quæ supra posita sunt, vel ante illa, non patet ex litera.. Si enim dicamus, quòd hic teneatur rectus ordo, cum ea quæ habentur a principio libri cœperint die primo mensis secundi, anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet eod. c. sequeretur, quod ista fuissent facta post primam diem mensis secundi, anni. secundi ab exitu de
B Aegypto.

Sed fortè hoc non videbatur, quia consecratio sacerdotum fuit præcepta per vnum mensem antequam inchoarentur ea, quæ habentur in principio libri huius. Sed ista duo videntur pertinere ad tempus consecrationis sacerdotum, quòd autem sit hic recapitulatio satis est verisimile, quod apparet ex præcedentibus. nam ea quæ habentur in præcedenti cap. per recapitulationem dicta sunt. Cum ea, quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint in principio mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, oportebat vt cætera quæ habentur in eo essent post principium mensis huius, & tunc oblatio principum, de qua habetur præceden. capit. incæpisset post principium mensis huius.

Sed falsum est, quia dicitur præced. cap. quòd oblatio
C illa facta est in dedicatione altaris, & cœpit in die quo consecratum est Sanctuarium, & omnia vasa eius, atque erectum Sed ista erectio facta est prima die mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto ergo oblatio principis eodem die cœpit. vnde necessario per recapitulationem ponetur hic. Similiter de his, quæ habentur in hoc cap. dici posset, quòd per recapitulationem posita sint, fuerintque facta in mense primo anni secundi antequam fierent ea, quæ habentur in principio libri huius de compositione lucernarum. patet primo. Hic enim dabatur regula de modo incendendi lucernas in candelabro intra Sanctuarium. Sed ista ministratio erat quotidiana in sacerdotibus, vt patet Exodi c. 27. & 30. & Leuit. 24. ergo oportebat, q daretur antequam sacerdotes inciperent ministrare: alioquin si ministrassent aliquāto tempore antequam daretur istud
D præceptum ex doctrina, vel illo tempore semper bene administrassent, aut semper male. Si vero semper bene superfluum erat adiungi præceptum de modo ministrandi. Si autem dicatur, quod semper male ministrassent est magnum inconueniens, quia cum hoc fieret propter defectū legis, quæ ab eo dari debebat, poneretur aliquod inconueniens in ordinatione Dei.

Dicendum est, ergo quòd lex ista fuerit data antequam ministrare inciperent sacerdotes. sed ministratio sacerdotum cœpit die octauo mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit præceden. capit. & Leuit. cap. 8. & 9. ergo ante octauum diem mensis primi, anni secundi datum fuit præceptum istud de compositione lucernarum, & sic ponitur hic per recapitulationem, cum ea quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint die primo mensis secundi, anni secundi, vt patet su-
E pra capit. primo. Si autem non esset aliqua recapitulatio, necesse erat, vt transisset vnus mensis, aut plus sacerdotalis ministrationis, in quo non fuisset datum præceptum de modo ministrandi in candelabro, quod est inconueniens. De consecratione Leuitarum eodem modo dicendum est, scilicet quod ponatur hic per recapitulationem.

Sed adhuc in hoc aliquis dicet, consecrationem Leuitarum esse antiquiorem consecratione sacerdotum, quia Leuitæ dicunt minores gradus. sacerdotes autem habēt maiora ministeria. In ordinibus autem conferendis sic est, q minores conferantur ante maiores. ergo Leuitæ ante sacerdotes consecrati sunt.

Respondendum est, quòd non potest stare: quoniam Leuitæ consecrati sunt postquam traditi sunt Aaron,

& filiis eius, & separati a multitudine populi, sed quando F separati sunt Leuitæ, Aaron erat iam consecratus in sacerdotem, vt patet supra c. 3. vbi ei & filiis suis oblati sunt Leuitæ. ergo consecratio Leuitarum non fuit antequam fini-retur consecratio sacerdotum. Item licet Moyses cõsecrauerit Leuitas, tamen Aaron fecit aliquid de cõsecratione, vt patet infra, scilicet quia eleuauit Leuitas corã Domino, & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua. Si tamen Aaron non esset consecratus non posset facere aliquam talem ministrationem consecrando alterum. ergo iam expleta erat consecratio sacerdotum, cum inchoata est consecratio Leuitarum.

Dicendum tamen est, ꝙ hoc non obstante fit hic recapitulatio quantum ad consecrationem Leuitarum. Erant.n. necessarii Leuitæ ad subministrationem sacerdotũ in multis. ideo non est verisimile, quod post consecrationẽ sacer- G dotum aliquandiu moratum sit, quin consecrarentur Leuitæ, vt possent habere subministrãtes, nec oportebat multis diebus manere in consecratione Leuitarum, sicut sep ẽ diebus manebatur in consecratione sacerdotum, quia Leuitæ faciliori ritu consecrantur, quàm sacerdotes, vt patet 2. Paralip. c. 26. Sed in vna die consecrarentur, ita vt sacerdotes semper haberent subministrantes. Hic tamen posita sunt per recapitulationem, quia in locis suis poni non debuerunt, ne intricarentur diuersæ materiæ. Nam si non fuisset aliqua recapitulatio, sed rectus ordo temporis, oportebat vt in principio Leuitici ageretur de consecratione sacerdotum, & de oblatione principum, & de præceptis istis datis pro compositione candelarum, & consecratione Leuitarum. vt tamen non diuiderent atque intricarent id quod tractabatur de officio sacerdotũ in principio Le- H uitici, ista non posita sunt, quia pertinebant ad quendam alium modum, ideo pro alio loco seruanda fuerunt, sicut hic, vt non perturbarent ordinem materiæ, quamquam perturbaretur in eis ordo temporis. Et sic dicendum est de eo, quod habetur supra 3. & 4 cap. vbi agitur de oblatione Leuitarum, quæ præcessit ad istam consecrationem. Idem etiam patet de celebratione paschali, de qua seq. cap. Nam illa fuit in mense 1. die 14. mensis, vt patet ibidem. Si tamen non esset recapitulatio oportebat, vt fuisset mense 2. cum ea, quæ habentur in principio lib. huius, cœperint mense 2. vt patet supra c. 1.

Loquere ad Aaron.] Hic non dicitur, quòd loquatur Moyses ad omnem Israel, sicut in quibusdam legibus dicitur. & hoc secundum diuersitatem legum. nam quædam leges sunt quæ pertinebant ad totum populum, & in his dicebatur, quod Moyses loqueretur ad omnem Israel, I Lex autem ista de compositione lucernarum solum pertinebat ad sacerdotes, quia ipsi ministraturi erant, & non populares. ideo non dicitur, quod loquatur Moyses ad Israel.

Quare dicitur hic, quòd loquatur Moyses ad Aaron, & non ad alios sacerdotes, & an incensio lucernarum pertineat ad solum summum sacerdotem. Et quòd ministrationes sacerdotales in Sanctuario erant quatuor tantum. Quæst. II.

SEd quæret aliquis quare dicatur hic, ꝙ loquatur Moyses ad Aaron, & non fit mentio de aliis sacerdotibus cũ videatur ad eos pertinere. Respondet Ra. Abra. Aben Ezra quod incendere lucernas pertinebat ad solum Aaron. K ideo ad eum locutus est Moyses.

Sed hoc falsum est. nam tam ad Aaron quàm ad sacerdotes minores pertinebat compositio lucernarum. Nam si ad solũ Aaron pertineret, sequeretur, ꝙ multis diebus non incenderentur lucernæ in candelabro, vel ꝙ aliquis immundus intraret intra Sanctuarium: vtrunque est falsum, Nam quotidie iussum erat in mane & in vespere collocari lucernas, vt patet Exod. 30. & Leuit. 24. Quòd aũt nullus immundus introire deberet in Sanctuarium patet Leuit. cap. 15. vbi dicitur, ꝙ siquis immundus ad illud accesserit morietur. idem infra 19. cap. Quod autem ista sequerentur patet, quia sacerdos magnus habebat vxorem & filios gignebat, qui ei succederent in sacerdotio. necesse ergo erat, quòd aliquando accederet ad vxorem suam, & tunc erat immundus per totam diem sequentem, vt patet Leu. c. 15. tunc de illa die quæreretur, an introiret ad incendendũ lucernas in tabernaculum, vel non. Si autem dicas, ꝙ introiret. ergo immundus introibat in tabernaculum, quia quamquam lauaret carnem suam, & vestes, tamen non poterat esse mundus vsque ad vesperum, vt patet præall. c. Si vero dicatur, ꝙ cessabat ab ingressu in tabernaculum, dabitur ꝙ in illa die non accederet quisquam ad componendum lucernas in candelabro, & quia in multis diebus cõtingeret sacerdotem magnum pollui accedendo ad vxorẽ suam, multi essent dies, in quibus non componerentur lucernæ in candelabro. falsum tamen est, quia quolibet die lucernæ componendæ erant, vt patet Exo. c. 30. & Leu. 24. Oportet ergo ꝙ in his diebus aliquis alius lucernas incenderet, & sic pertineret etiam ad sacerdotes minores. Item patet hoc quia offerre thymiama coram Domino erat æquale ei, quod est componere lucernas in candelabro. Sed offerre thymiama pertinebat etiam ad minores sacerdotes, ergo pertinebit incensio candelarum. patet hoc nam Exo. c. 30. æquiparantur incendere thymiama, & componere lucernas. Dicitur enim quòd quando Aaron componet lucernas in mane, & in vespere, vret thymiama perpetuum. Quod sacerdotes minores incenderent thymiama appate: Leu. c. 21. cum dicitur. incensum Dei sui & panes offerent, & intelligitur de sacerdotibus minoribus, vt patet ibidem. Item patet Luc. capit. 1. vbi dicitur de patre beati Ioannis Zacharia, quòd incenderit coram Domino thymiama: ipse tamen erat de minoribus sacerdotibus de vice Abia, vt patet ibidem. Item apparet hoc quòd offerre thymiama & incendere lucernas pertineat ad eundem sacerdotem, vt patet Exod. c. 30. cum dicitur, quòd Aaron vret thymiama in mane & in vespere, quando componet lucernas. Sed incendere thymiama pertinebat ad minores sacerdotes. ergo eodem modo incendere lucernas. Item patet hoc, quia ministrationes sacerdotales in Sanctuario solum erant quatuor præter illam ministrationem quam habebat semel summus sacerdos in anno ingrediens in Sancta sanctorum die expiationis. Prima erat facere sacrificium, de qua patet in omnibus libris legalibus veteris testamenti. Secunda erat offerre thymiama. Tertia erat ponere panes propositionis coram Domino. De prima harum Exod. cap. 30. de secunda Leuit. 24. cap. Quarta ministratio erat componere lucernas de qua hic. Sed primæ tres pertinebant ad sacerdotes minores, ergo & ista quarta, quia non erat maioris dignitatis. De prima quę est in faciendo sacrificia apparet Leuit. cap. 7. vbi dicitur, quòd quilibet de filiis Aaron poterat offerre sacrificium pacificum. De oblatione panum propositionis super mensam, & de crematione thymiamatis simul habetur Leuit. cap. 21. vbi dicitur de sacerdotibus minoribus. incensum enim Dei sui & panes offerent, ideo Sancti erunt. Accipitur ibi incensum pro thymiamate, & panes pro panibus propositionis. manet ergo de incensione candelarum, & collocatione earum, quod pertineret ad omnes sacerdotes minores, quia non erat ista excellentior ministratio omnibus aliis, Item patet hoc, quia tempore Dauid cum sacerdotes diuisi sunt, fuerunt factæ 24. sortes & qualibet earum ministrabat tempore suo, vt patet 1. Paralip. capit. 24. Et quando ministrabat vna pars sacerdotum illa faciebat omnes ministrationes Sanctuarij, sed non poterat summus sacerdos esse in qualibet harum sortium, cum solum esset vnus summus sacerdos. ergo alij præter summum sacerdotem componebant lucernas in candelabro. Item patet hoc expresse in litera Exod cap. 27. vbi dicitur. vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij extra velum, & collocabunt eam Aaron & filij sui, vt vsque mane luceat coram Domino. Ergo non solum pertinebat ad Aaron ista ministratio, sed etiam ad filios suos, qui erant minores sacerdotes. Et hoc modo non stat aliquod de inconuenientibus quæ sequebantur si summus sacerdos solum ministraret incendendo lucernas. Nam poterat ipse accedere ad vxorem vacans generationi: non tamen cogeretur introire immundus in Sancta sanctorum, quia alij sacerdotes ministrarent, & sic non maneret aliqua dies, in qua non fieret collocatio & incensio lucernarum in candelabro.

Cum

Cum autem dicitur hic, quòd loqueretur Moyses ad Aaron de incensione lucernarum non tollitur, quin ad eum & filios suos simul loqueretur, & sic videtur quòd locutus fuerit: multa namque facta sunt, quæ sacra scriptura referre nō curat: præsertim vbi colligi potest ex his, quæ facta aut dicta referuntur, quid aliud dictum aut factum fuerit, & dato quòd Moyses non loqueretur, nisi ad solum Aaron de lucernarum compositione ipse erudiret filios suos, quia functuri erant officio sacerdotali coram ipso, vt patet supra c. 3.

Cum posueris 7. lucernas super candelabrum.] Istud est candelabrum aureum, quod fabricatum est in monte Sinai totum de auro, cum omnibus vasis suis. de cuius figura habetur Exod. c. 25. & 37. & hic infra.

Tantum vnum candelabrum erat in toto Sanctuario, quia nullum erat in Sancta sanctorum, nec in atrio. Quæst. III.

B

NEc erat aliquod alterum candelabrum in toto Sanctuario, ideo de eo scriptura loquitur appellando cādelabrum, & nihil vltra determinando, quia si esset aliud candelabrum, aut esset intra Sancta sanctorum, vel in prima parte tabernaculi, aut extra tabernaculū in atrio eius. Solum enim erant istę tres partes in Sanctuario. Non erat aliquod candelabrum in atrio tabernaculi, quia illa pars erat non habens tectum, sed patens soli, & lunæ, & toti cœlo: vnde non egebat alia luce, nec ibi erat. Intra Sancta sanctorum non erat aliquod candelabrum, quia Deus volebat, vt esset illa pars multum secreta atque obscura, ne videri possit corpus formatum de aere, quod erat super propitiatorio inter alas duorum Cherubim. Nam & quando
C
sacerdos magnus illuc introibat, vt nihil videre posset, ferebat coram se thoribulum plenum prunis & thymiamate exhalante crassum vaporem, vt inde operiretur propitiatorium, vt patet Leuit. cap. 16. Non ergo poneretur ibi aliquod candelabrum, quia sic manifestaretur id quod erat in propitiatorio.

Item non erat aliquod alterum candelabrum in prima parte tabernaculi, quia ibi erat istud candelabrum, de quo hic dicitur. & sufficiebat ad illuminandam totam partem, cum essent in eo septem magnæ lucernæ, vt patet hic, & magnitudo spatii partis illius non erat valde excedens. solum enim habebat cubitos. 20. in longitudine, & in latitudine. 10. vt colligitur Exod. 26 c. & ibi declaratum est. Et dicitur hic. cum posueris septem lucernas. non est intelligendum, ꝙ istæ lucernæ essent factæ de sepo, vel de cera.
D
nihil enim tale cremabatur in Sanctuario cuius causa posita est Exod. c. 25. sed solum oleum cremabatur. Vocatur autem hic lucernæ quædam vasa de auro, in quibus fundebatur oleum, & in quolibet eorum ponebatur lychnū, vt sic arderet, & hoc modo lucernæ erant partes ipsius candelabri, atque fortè cum ipso cādelabro: aliàs non diceretur, ꝙ Beseleel fabricauerit lucernas quando fabricauit candelabrum. Nam si de cera & sepo essent, ad alium artificem minorem pertinebat earum fabricatio. dicebantur tamen poni lucernæ super candelabrum impropriè, sicut dicebatur, quòd erant duo Cherubim positi super propitiatoriū, vt patet Exo. c. 37. Erant namque producti de ipso propitiatorio, vt præcedēti c. declaratum est. Sic tamen non accipitur hic, quia sacerdos magnus & alii minores, nec pro-
E
priè, nec impropriè ponebant lucernas quæ erant vasa aurea in candelabro. Sed accipiuntur hic lucernæ pro lychnis. Dicebatur enim sacerdos ponere septem lucernas, idest disponere septem lychna in vasis aureis oleum continentibus, & ad hoc ingrediebatur sacerdos quotidie in mane & vespere. scilicet vt disponeret lychna, alioquin possent extingui lumina consumptis lychnis. sic patet Exo. cap. 30. cum dicitur. quando componet lucernas incendet illud, & quando collocat eas ad vesperam. Ecce enim cōponere lucernas & collocare idem sunt: nihil tamen horum intelligitur de lucernis quæ sunt vasa aurea, de quibus Exod. 25. & 37. cap. sed de lucernis quæ sunt lychna. [Candelabrum in australi parte erigatur.] Hic datur locus candelabri.

De habitudine mensæ propositionis & candelabri, & quare sic erant dispposita. Quæst. IV.

A

PRo quo sciendum, ꝙ vasa principalia Sanctuarii erant arca fęderis: altare thymiamatum, candelabrum, mēsa propositionis. altare holocaustorum, & labium æneū. Primum horum, s. arca ponebatur intra Sancta sanctorum in parte secretiori Sanctuarij, in qua nullum vas erat. in prima parte tabernaculi erant tria vasa, s. mēsa propositionis: candelabrum & altare thymiamatum. Extra Sāctuarium in atrio erant reliqua duo vasa, s. altare holocaustorum, & labium æneum. In tribus autem vasis quæ erant in prima parte tabernaculi erat ordo, ꝙ altare ponebatur ante velū Sancti sanctorum, quasi in medio domus illius. mensa autem propositionis in latere aquilonari: candelabrum vero in latere australi. Causa dispositionis huius erat, quia per mensam propositionis, in qua erāt panes, significatur pars illa mundi, in qua est terra quæ colitur & facit fructus & hoc est ad partem septentrionalem mundi, quia illa est habitata. Alia autem pars, quæ declinat ab æquinoctiali in meridiem non habitatur: ideo non producit fruges. Nam illa ex maiori parte, mari operta est. Candelabrum autem ponitur in parte meridiana. In eo enim sunt septem lucernæ quæ repræsentant septem planetas per quos principaliter tota mundi machina in regione elementali, quantum ad naturales generationes & corruptiones, disponitur. Isti licet æqualiter declinent ab æquinoctiali versus vtrunque polum mundi, magis tamen a nobis recedunt, quam accedant, eo quòd nos habentes magnam obliquitatem sphęræ ad polum mundi arcticum multum accedimus. lux er-
C
go nobis de parte meridiana est, & nunquam super capita nostra: maxime in regione hac, & in aliis bene habitabilibus, quæ pro maxima parte sunt extra tropicum cancri. Cādelabrum igitur erectum est in parte australi, vt luceat ex aduerso ad mensam existentem in parte septentrionali. [In australi parte erigatur.] Idest ponatur candelabrum intra tabernaculum apud latus eius australe. [Hoc igitur præcipe.] Hoc dixit Dominus Moysi, vt præcipiat Aaron ea, s. quæ infra habentur. [Vt lucernæ contra boreā e regione respiciant.] Idest vt lucernæ taliter disponantur, ꝙ lumen earum emittatur contra partem borealē, i. contra latus septētrionale. Erat. n. candelabrum in parte australi positum. Mensa autem propositionis in latere aquilonari, & iubebatur, ꝙ lumen cādelabri emitteretur contra boreā, idest, contra latus oppositum. hoc autem dicitur, quia lu-
D
cernæ istæ non erant de sepo, vel de cera. nam illæ cum eriguntur diffundunt lumen suum vndique, & non magis ad vnam partem, quam ad alteram. Istæ autem lucernę erant quædam lychna posita in vasis oleariis, & poterāt inclinari contra vnam partem, vel contra alteram, & si inclinarentur contra latus septētrionale, illuminarent illud magis quam latus meridianū, & dicitur ꝙ è regione lucebūt, i. ad contrariam partem. s. erat candelabrum in parte australi, & debebat lumen emitti contra partem borealem.

Quare lucernæ contra boream disponebantur. Quæst. V.

CAusa huius erat, vt mensa esset luminata, & totū medium tabernaculum. Poterant enim sacerdotes, si nihil eis diceretur, inclinare lychna contra latus meridianū,
E
& sic pauca lux, vel quasi nulla esset in Sanctuario, idem poterant inclinare contra latus orientale, vel contra occidentale, & tunc pauca lux esset in Sanctuario, quia solum ad illa latera, versus mēsam autem pauca lux dirigeretur, quia erat in latere aquilonari, & tamen magis erat necessaria lux versus illam partem, quàm versus alias, quia ibi ponebantur panes & vasa multa, quæ erant necessaria ad quotidianam ministrationem, cum illa mensa esset repositorium duorum altarium. Iussit igitur Deus, vt lucernę taliter disponerentur, quòd emitterent lumen suum contra boream, idest, contra latus septentrionale, quia versus illā partem erat mensa propositionis. Et propter hoc magis conueniebat poni candelabrum in latere meridiano, quàm iuxta mensam in latere australi. nam si esset iuxta mensam. & inclinaretur lumen illius versus latus septentrionale, non esset lux in aliis partib versus latus meridia-

nũ. Cum autem esset in latere meridiano apud parietem tabernaculi, & essent inclinatæ lucernæ versus boream, totum medium erat illuminatum. Et ista est causa magis literalis, quare candelabrum poneretur in vno latere, & mensa in alio, quàm ea, quæ supra data est: quamquam illa aliqualiter sit literalis.

Ad mensam panum propositionis.] Idest istæ lucernæ respiciant siue inclinentur versus mensam propositionis. Ista mensa erat in latere aquilonari, ideo candelabrum, quod erat in latere meridiano inclinabatur versus mensā, cum lucernæ illius inclinarentur ad partem mensę. Ratio huius inclinationis supra posita est. Vocatur hic mensa propositionis illa in qua ponebantur panes.

De mensa propositionis, cum panibus suis. Panes propositionis, quare vocantur panes facierum. Quæst. VI.

Habebat enim ista mensa duo officia. Primum quod in ea ponerentur panes. s. in memoriam filiorum Israel, vt patet Leuit. capit. 24. & isti ponebantur in quolibet sabbato recentes, & mutabantur in alio, vt ponerentur noui, vt patet ibidem. Vocantur hic panes propositionis a proponendo, quia proponebantur coram Domino ordinatim super mensam illam. Litera hebraica vocat illos panes facierum. & dicunt Iudæi, quòd vocabantur panes facierum, quia habebant duas facies, scilicet quòd tales erant in parte superiori, sicut in inferiori. & hoc volunt, quia dicunt illos formari in quibusdam vasis aureis positis ad ignem, sicut hostiæ fiunt in vasis ferreis, & vtrobique possunt habere faciem. Panes autem nostri qui coquuntur in clibano vnicam faciem habent, quia pars illa quæ adhæret pauimento clibani denigratur aliqualiter & contrahitur in rugam, vel fiunt in ea aliquę diuisiones.

Sed dicendum est non stare hoc. nam non poterant panes tantæ quantitatis coqui intra vasa aurea, aut ferrea. quilibet enim panis horum habebat duas decimas similæ, idest, duo gomor, vt patet Leuit. cap. 24. & sic erant tantæ quantitatis, quantum comedere possent duo homines in die tota. Sic enim fiebat de manna: pro quolibet namque homine dabatur vnum Gomor ad totam diem, vt patet Exod. cap. 16. tanta autem quantitas panis non poterat coqui intra vasa ferrea, vel aurea. Prius enim vetteretur in carbonem ex altera parte partium, quàm medium eius coqueretur. Ideo non formabantur sic, sed coquebantur in clibano, sicut panes nostri. Exemplum autem de hostijs non habet aliquam similitudinem, quia hostiæ sunt tenuissimæ, & quantumcunque paruus calor sit, potest eas coquere.

Sed dicendum, quòd isti panes vocantur facierum, idest faciei, quia in hebræo ponitur plurale, pro singulari: maxime in illo nomine, facies: quia semper dicitur facies Domini in plurali, & vocantur panes faciei, idest, panes positi coram facie Domini. Hoc autem signat litera nostra vocans illos panes propositionis, idest, panes positos ad conspectum Domini in tabernaculis. nam Leuit. capit. 24. iubetur, quòd illi panes semper sint coram Domino. Istud erat vnum officium mensæ propositionis: in quo ipsa distinguebatur ab omnibus alijs vasis Sanctuarij: nullum quippe erat vas Sanctuarij pertinens ad hanc ministrationem. Aliud ministerium erat mensæ propositionis, scilicet quod in ea ponebātur multa genera vasorum, vt thuribula, phialę, cyathi, acceptabula, vt patet Exod. 25. & 37. cap. Et quantum ad hoc mensa non habebat aliquā specialem ministrationem distinctam ab alijs vasis Sanctuarij, sed erat repositorium duorum altarium, quia ibi erant quædam vasa altaris holocaustorum, & alia pro altari thymiamatum.

Contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debebunt.] Idest lucernæ debebunt lucere, idest, emittere lumen suum contra partem, quam respicit candelabrum, idest, contra partem oppositam candelabro, & ista est pars aquilonaris, in qua erat mensa propositionis, cum candelabrum esset in parte australi.

Fecitque Aaron.] Idest Moyses locutus fuit ista de cõ-
F positione candelabrum: Aaron ipse vero fecit illa inclinando lychna lucernarum cõtra partem aquilonarem, & hoc intelligitur de prima die, in qua cœpit ministrare, scilicet die octaua mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto. Ante hoc enim non ministrauerat ipse, nec aliquis de filijs suis, cum nullus esset consecratus.

An hoc necessario intelligatur de prima die ministrationis sacerdotum. Quæst. VII.

Et necesse est, quòd intelligatur hoc de prima die ministrationis sacerdotum. nam nisi sic fecissent erratum, & Deus illos puniret, sicut occidit Nadab, & Abiu
G cum obtulissent ignem alienum, vt patet Leuit. capit. 10. sed non factum est, ergo in hac die bene ministrauerunt, sed non poterant bene ministrare, nisi sic agerent, ergo sic egerunt. Non tamen ex hoc sequitur, quod in hac die octaua Aaron incenderit lucernas candelabri, quia frequēter ponitur Aaron, & intelligitur ipse vel filij sui, vt patet Exod. cap. 30. vbi dicitur, quod quando Aaron in mane & in vespere collocat lucernas vret thymiama: sed non solum ipse vrebat thymiama & incēdebat lucernas, sed interdum filij sui, & sic intelligi potest hic, quòd fecit Aaron quod dictum est, scilicet inclinare lucernas contra partem aquilonarem, idest, fecerunt hoc filij sui. An vero in die illa octaua, quæ erat prima dies ministrationis Aaron lucernas parauerit, vel filij sui non constat, tamen constat quòd filij sui, s. Nadab & Abiu oblaturi erant thymiama
H super altare thymiamatum, & tunc peccauerunt fumētes de igne alieno, & mortui sunt. si autem non fuissent mortui, illi cremauissent thymiama, & incendissent lucernas, quia ambæ ministrationes fiebant simul, & ab eodem. sic patet Exo c. 30. s. quando componet Aaron lucernas incendet illud, & qñ collocat eas ad vesperam coram Domino vret thymiama: quis tamen postea suppleuerit officium illorum duorum nondum finitum, s. an Aaron vel alii duo filij sui Eleazar, & Ithamar non constat: ideo non potest apparere sufficienter quis ea die lucernas collocauerit.

Et imposuit lucernas super candelabrum.] Istud est expositio præcedentis, scilicet fecit Aaron. Nam nihil aliud fecit, nisi quòd lucernas incendit inclinando contra mensam, dicitur q; imposuit eas super candelabrum, non q; ipse nouiter eas imponeret, quia positæ erāt a prioribus die-
I bus. nam si accipiantur hic lucernæ pro vasis suis, in quibus erat oleum in extremitatibus calamorum candelabri: falsum est, q; Aaron imposuerit. lucernæ. n. illæ erant pars ipsius candelabri: fecit q; eas Beseleel, vt patet Exo. c. 25. & 37. Si autem accipiantur lucernæ pro lychnis positis in vasis illis: falsum est, q; Aarõ posuerit eas super candelabrũ. Nam in præcedentibus diebus 7. in quibus ministrauerat Moyses, vrebatur thymiama & incendebantur lucernæ. nihil tamen horum fecerat Aaron. manerent igitur lychna posita ex eo tempore, & Aaron non imponeret ea nouiter. Sed dicitur imposuisse, i. collocauisse super candelabrum, ita q; quandocunque incendebat lucernas inclinabat eas contra latus aquilonare, in quo erat mensa.

Vt præceperat Dominus Moysi.] Idest sic disposuit lu-
K cernas in candelabro, sicut dominus iusserat Moysi, s. inclinando illas contra partem septentrionalem. [Hæc autē erat factura candelabri.] Hic tangitur in generali figura candelabri, erat enim vnicum, vt supra declaratum est.

Ex auro ductili.] Istud pertinet ad modum fabricationis candelabri, scilicet q; esset ex auro purissimo, vt patet Exo. c. 25. nihil habens argenti, aut ferri, vel alterius metalli, vt dixit Iosephus. s. q; haberet quasdā partes ferreas. Etiam erat istud aurum ductile, s. per extensionem fabricatum. habebat quippe multas partes. s. septem calamos cum stipite, & sphærulas, & lilia. Ista tamen non erant facta in partes diuersas, ita q; per se fabricaretur quælibet pars, & postea affigerentur atq; componerent ipsum cādelabrum, sicut fit in crucibus nostris, quæ ex multis partibus componuntur. illud autem non sic, sed ductile erat, i. per malleationem extendebatur, & formabantur oēs partes eius, ita vt nulla alteri affixa vel coniuncta esset, & hoc modo non poterat candelabrum esse intus inane, sed totũ solidum, & ex hoc erat difficilis fabricatura huius candelabri.

delabri. [Tam medius stipes.] Idest hastile medium candelabri erat ex auro ductili.

Quàm cuncta quæ ex vtroque latere calamorum nascebantur.] Idest non solum stipes medius erat de auro ductili, sed etiam omnia quæ nascebantur de vtroque latere eius.

Figura candelabri & calamorum eius. Quæst. VIII.

PRo quo sciendum figuram candelabri esse huiusmodi, vt in principio haberet quandam basim amplam super quam sederet ne in alterutrum caderet, & ex illa nascebatur vnum hastile grossum de auro, quod erigebatur in sublime. In lateribus autem illius hastilis nascebantur sex calami: tres in latere vno, & tres in alio latere opposito, & hoc per tria loca, scilicet vt duo calami nascerentur in loco vno, & totidem in alio, & in tertio totidem. In medio autem calamorum in quolibet eorum erant fabricati cyphi, sphærulæ, & lilia. In extremitate autem cuiuslibet calami, scilicet in capite eius erat vnum vas de ipsomet cãdelabro factum, & in illo ponebatur oleum, & lychnium. Erant autem ista vasa septem, quia erant sex calami, & vnus stipes medius: in quorum quolibet erat vnum vas. de ista fabricatura, & de sphærulis, cyphis, & lilijs quomodo collocarentur in stipite medio atque calamo latius fuit declaratum. Exod. cap. 35. & dicitur hic. [Cuncta quæ ex vtroque latere calamorum nascebantur.] Idest cuncti calami, qui nascebantur ex vtroque latere, scilicet hastilis: habebat. n. hastile duo latera opposita, in quibus nascebantur sex calami, vt patet Exo. c. 25. calami autem non habebant aliquid quod nasceretur ex lateribus ipsorum, nec valet si arguas de cyphis, sphærulis, & lilijs quæ erant in quolibet calamorũ, quia ista non erant in vtroq; latere, i. in duobus laterib. calamorũ, sed in circuitu cuiuslibet calami. In hastili autem è contrario, quoniam ex vtroque latere, idest, ex duobus lateribus oppositis nascebantur calami.

Iuxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.] Idest Moyses fecit fabricari cãdelabrum secundum exemplum siue similitudinem, quã dedit ei Deus. nam in candelabro erant multæ particulæ, & istæ non poterant intelligi quomodo se haberent in candelabro, nisi videretur figura earum, ideo postquam Deus dixit omnia ista Moysi in voce, monstrauit similitudinem omnium vasorum, vt sic melius contemplari posset & facere figuras similes coram Domino ab artificibus. fieri & sic dicitur Exo. c. 25. fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. dicitur hic Moyses operatus candelabrum, non quod ipse fecerit, sed quia fieri iusserit, & facientes in modo fabricandi erudierit.

Et locutus est dominus ad Moysen dicens. Tolle Leuitas ex medio filiorum Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum. Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cumque lauerint vestimenta sua, & mundati fuerint: tollent bouem de armentis & libamẽtum eius similam oleo conspersam: bouem autem alterum de armento accipies pro peccato. & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis conuocata omni multitudine filiorum Israel. Cumq; Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Israel manus suas super eos, & offeret Aaron Leuitas munus in conspectu Domini a filijs Israel, vt seruiãt in ministerio eius. Leuitæ quoq; ponent manus suas super capita boum, e quibus vnum facies pro peccato, & alterũ in holocaustum domini, vt depreceris pro eis. Statuesque Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis oblatos domino, ac separabis de medio filiorum Israel, vt sint mei, & postea ingrediantur tabernaculum fœderis, vt seruiant mihi. Sicque purificabis & consecrabis eos in oblationem domini: quoniam dono donati sunt mihi a filijs Israel. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluam in Israel accepi eos. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel tam ex hominibus, quam ex iumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti sanctificaui eos mihi & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidique eos dono Aaron, & (Supra 3. Exo. 13. & 33. Leu. 2.)

A *filijs eius de medio populi, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & orent pro eis: ne sit in populo plaga si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. Feceruntque* (Exo. c. 3. Sup. c. 3.) *Moyses & Aaron, & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitis. quæ præceperat dominus Moysi: purificatique sunt & lauerunt vestimenta sua. Eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filijs eius. Sicut præceperat Dominus Moysi de Leuitis ita factum est. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Hæc est lex Leuitarum. A viginti quinque annis, & supra ingredientur, vt ministrent in tabernaculo fœderis. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleuerint, seruire cessabunt. Eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, vt custodiant* B *quæ sibi fuerint commendata: opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Leuitas in custodijs suis.*

Et locutus est Dominus ad Moysen.] Hic ponitur secũdum principale huius c. s. de consecratione Leuitarum, sicut enim erant necessarij sacerdotes ad ministrationes Sãctuarij, quæ erant intra ipsum Sanctuarium, s. facere sacrificia: offerre thymiama: ponere panes super mensam propositionis, & lucernas collocare, quæ pertinebant ad officium sacerdotale. ita erant necessarij Leuitæ ad quasdam alias ministrationes, s. vt erigerent & deponerent tabernaculum cum castra mouenda essent & figenda, & q portarent omnia, quę erant in Sanctuario, vt patet supra c. 1. fuerunt igitur consecrati Leuitę, sicut sacerdotes, licet non ad easdem ministrationes, nec eodem ritu consecrandi.

C Tolle Leuitas de medio filiorum Israel.] Ad hoc q Leuitæ sanctificarentur oportebat, vt separarentur a reliqua multitudine, quia totus populus non erat deditus ministrationi speciali Dei, sed aliqui qui erant singulariter ministri, ideo illi separari debebant a multitudine, s. vt nõ essent tanquam vna pars multitudinis, sed quædam alia iura & specialia officia haberent. Non est autem intelligendum, q Moyses quasi propria auctoritate tulerit Leuitas de populo ad applicandum Deo. hoc enim totus populus fecit, sed solũ Moyses significauit populo quid Deus iusserit, & tunc totus populus separauit de medio sui Leuitas applicans illos ad Aaron, vt patet infra.

An ea quæ habentur hic, & supra c. 3. & 4. pertineant ad idem tempus. Quæst. IX.

D SCiendum autem, q ea quæ dicuntur hic, & ea quæ habentur supra 3. & 4. c. ad idem tempus pertinet. Nam supra c. 3. dicitur q Leuitæ fuerint separati de medio Israelitarum & applicati Aaron & filiis suis ad subministrandũ eis. Ita autem dicitur infra in litera. sed hæc non potuerunt bis fieri: semel enim separandus erat Leuitarum cætus de medio Israel. Cum vero semel segregatus esset, amplius segregari non potuit.

Dicendum est, ergo q ad idem tempus pertinent & idẽ sunt. sed fuerunt hic, & ibi descripta, quia hic agitur solũ de ritu cõsecrationis Leuitarum sup. 3. c. agitur de officijs eorum in Sanctuario: vtrunque autem præsupponit separationem a populo. nam non po erant Leuitæ consecrari E Domino specialiter, nisi separati essent a reliqua multitudine, nec etiam poterant designari ad officia sanctuarij, nisi essent separati a reliqua multitudine, quia toti multitudini non competebant aliquã officia Sãctuarij, vtrobiq; expressum est de hac separatione: fuissent autẽ posita ista simul, nisi pertinerent ad diuersa, quia supra c. 3. & 4. agitur de solis officiis Leuitarum. hic autem agitur de consecratione eorum, & quia istæ sunt diuersæ materiæ, seiunctim describendæ erant. [Et purificabis eos iuxta hunc ritum.] Idest mundificabis eos hoc modo qui sequitur.

Leuitæ ante consecrationem generali immunditia purgandi erant. Quæst. X.

LEuitæ ante hoc fuerant in medio populi nunc autem segregabantur, vt essent speciales ministri Dei, & quia videbatur, quòd aliquas sordes contraxissent in

conuersatione populari, purificandi erant, vt nihil in eis F maneret sordis. non est tamen intelligendum, quod in Leuitis esset aliqua sordes specialis, quam Deus per illã purificationem tollere intenderet. nam tunc fieret in eis purificatio quam requirebat talis sordes, sicut alia purificatio est, quæ fit in contaminatis super mortuo, & alia in leprosis, alia in fluentibus semine, alia in contingentibus morticina brutorum. Et sic de aliis modis purificationum & contaminationum, vt patet Leu. 11. 14. 15. c. & infra 19. nã si essent Leuitæ immundi aliqua harum immunditiarũ, daretur eis purificatio quæ conueniebat secundum illam immunditiam, quam contraxissent, & non ista purificatio quæ habetur hic. nam non est aliquod genus contaminationis cui debeatur ista purificatio, vt patet si inquirantur G omnia quæ habentur in Leuitico, & in hoc libro de purificatione immundorum. Solum igitur est dicendum hic non esse aliquam de immunditiis quæ aliàs purgandæ erant, sed ista fiebant ad maiorem sanctificationem. Item omnes Leuitæ purificabantur hic qui erant vigintiduo millia & amplius, vt patet supra c. 3. non tamen est verisimile, quòd omnes isti incurrissent aliquod genus immunditiæ. Posset autem dici si forte pauci de illis purificarentur: de omnibus tamen non erat verisimile.

Item dato quod diceremus omnes Leuitas incurrisse immunditiam, non tamen contingeret omnes incidere in idem genus cõtaminationis. ergo fierent in eis diuersę purificationes, sed hic eadem fit in omnibus ergo si immunditiam contraxerunt significatur esse eadem immunditia, nulla tamen fuit, sed fit in eis hic purificatio non ad ab- H stergendam aliquam labem specialem, sed vt puriores sint, & per hoc magis applicentur ad Deum, sicut interdum fiunt sacrificia pro peccato, & tamen non est aliquod peccatum speciale propter quod ipsi offerentes, offerant, sicut patet præceden. cap. de duodecim principibus, qui in dedicatione altaris obtulerunt omnia genera sacrificiorum, & ibi erant sacrificia pro peccato, tamen non videbatur aliqua causa, aut peccatum speciale propter quod ipsi offerrent, sed solum offerebant ad solennitatem dedicationis altaris. Dicitur hic, quòd purificaret eos Moyses: non quidem quòd ipse fecerit omnes ritus qui hic habentur. nam Aaron fecit partem eorum, cum obtulerit Leuitas coram Domino eleuans eos, & orans pro illis, vt patet infra. Sed dicitur Moyses purificasse illos, quia ipse fecit ritum, qui propriè pertinebat ad purificationem, scilicet aspergere aqua lustrationis. I

Aspergantur aqua lustrationis.] Istud erat primum, quod requirebatur in purificatione Leuitarum, scilicet quod aspergerentur aqua. & istud faciebat Moyses.

An Leuitæ aspergerent seipsos aqua, vel Moyses aspergeret eos, & qualiter aqua lustrationis conficiebatur, & quid significet lustrum. Et quod ciuitas Romana purgabatur. Quæst. XI.

QVamquam forte ex litera ista aliquis diceret non cõstare, an Moyses purificauerit, sed satis stare posse, quòd Leuitę purificarent seipsos aspergendo aquas. cum dicatur aspergantur. Sed dicendum est non posse stare, quia qui immundus erat nunquam aspergebat seipsũ, K sed homo mundus aspergebat immundum, vt patet infra 19. sed Leuitæ erant hic tanquam immundi, cum iuberentur aspergi, ergo non aspergebant seipsos, sed alius eos aspergeret, & ille erat Moyses.

Quod si forte dicere vellemus Moysen non aspersisse Leuitas intelligeretur illa litera superior. scilicet purificabis eos, idest mandabis, quòd purificentur. Similis modus loquendi habetur multoties in sacra Scriptura. sic patet Exodi c. 19. cùm dixit Deus Moysi, sanctifica eos in diem tertium, quod intelligitur de Israelitis, & tamen sanctificatio illa solum erat in hoc, quòd lauarent vestes suas, & abstinerent ab vxoribus, vt patet ibidem. hoc autem non poterat facere Moyses in Israelitis, sed ipsi facturi erant. Dixit tamen Deus, quod purificarentur, & sanctificaret eos Moyses, scilicet quod iuberet eos sanctificari. Sed primus sensus conuenientior est, scilicet quod Moyses aspersit super illos aquam lustrationis.

De aqua ista considerandum est, quod fiebat ex commixtione cinerum. occidebatur enim vitula rufa ætatis integræ a sacerdote extra castra, vt patet infra capit. 19. & cremabatur tota, ita vt verteretur in cineres, qui sumebantur, & positi in loco mundo extra castra erant ad mundificationem a contaminationibus. accipiebatur enim aliqua pars eorum, & miscebatur aquę, atq; inde fiebat aspersio super hominem immundum. & mundabatur. vocatur ista aqua lustrationis, idest purgationis, quia lustrare significat circundare, purgare, illuminare. & omnia ista possũt descendere ab isto nomine lustrum. quod accipitur pro quinquennio, quoniam ciuitas Romana de quinquennio in quinquennium, vt quidam dicunt purgabatur, circundabatur, & illuminabatur. fiebant autem ista simul, quia totus populus in Calendis Februarii sumptis facibus circuibat totam vrbem, & tũc dicebatur ciuitas purgari. Vocatur autem apud Romanos istud festum ambaruale. idest ambitus ciuitatis per partem exteriorem in aruis. Vocatur etiam festum illud Februa. idest purgationes, quia fiebant illo die purgationes mortuorum. de ritibus horum ponit Ouidius in 2. lib. Fastorum.

Et radant omnes pilos carnis suæ.] Iste est secundus ritus qui fiebat in purificatione Leuitarum. An vero ipsi Leuitæ raderent seipsos, aut in alterutrum aliqui raderent alios, vel alii de popularibus raderent Leuitas, non constat. *Secundus ritus erat rasio pilorum.*

Satis tamen manifestum est, quòd Moyses non rasit illos. Non enim poterat ipse radere tot. Esset enim hoc multorum dierum opus. De aqua lustrationis secus erat, quia poterat eam breuiter aspergere super omnes Leuitas. Fiebat rasio omnium pilorum, quia totalem munditiam significat: pilis enim sordes inhærent qui cum ablati fuerint nihil sordis relinquitur, vel ideo raduntur, quia pili nascuntur de sordibus, idest, de superfluitatibus exeuntibus per poros. Est autem ista purificatio leprosorum. Nam cum cessasset lepra, radebantur omnes pili corporis leprosi, vt non esset aliquid in quo posset manere lepra, vt patet Leuit. capit. 14. Leuitæ autem non erant leprosi, sed fiebat talis ritus ad significandum totalem munditiam inducendam. Dicit Rabbi Moyses, quod Leuitæ purificabantur modo leprosorum, quia ipsi offerebantur Domino loco primogenitorum Israelitarum qui peccauerant in vitio idolatriæ, ponendo vitulum fabricatum, & inducendo Aaron, vt fabricaret. idolatria autem est quædam lepra spiritualis, ergo fieri debebat in eis purificatio quæ debebatur lepræ, scilicet radere pilos carnis totius, vt postea noui pili crescerent.

Cumque lauerint vestimenta sua.] Istud pertinebat ad purificationem, scilicet, quod lauarentur vestimenta, & est generale ad multas purificationes. Sic enim purificabantur qui erant leprosi, & fluentes semine, & polluti effusione seminis, & in multis aliis, prius tamen aspergebatur aqua lustrationis super Leuitas, quam eorum vestes lauarentur.

Et mundati fuerint.] Ista munditia non erat aliquid distinctum a cæremoniis supra positis, scilicet, quòd lauarẽtur, & aspergerentur aquis, atque raderent pilos, sed dicitur, quod in his cæremoniis consummabatur eorum purificatio. Cætera autem non pertinebant ad purificationem, sed magis ad quandam solennitatem.

Tollant bouem de armentis.] Hic ponuntur sacrificia duo quæ faciebant Leuitæ, scilicet pro peccato, & in holocausto: & quamquam dicatur hic, quòd tollant bouem, tamen intelligendum est, quòd duos tollerent hic tamen dicitur de primo eorum, qui erat in holocaustum.

Et libamentum eius.] Idest etiam tollant Leuitæ libamentum debitum cum boue. Isti duo boues offerebantur de expensis Leuitarum, quia erant in solennitatem consecrationis eorum.

Leuitæ offerebant boues, sed quæ sit ratio inquiritur. Quæst. XII.

DIcunt Iudæi, quod offerebant Leuitæ boues in memoriã peccati vituli fabricati ab Aaron petente toto populo. Sed istud nihil est, quia in multis aliis sacrificiis offerũtur boues, & non fiunt pro peccatis illis, sed pro peccato

speciali

speciali personarum, vel ex aliqua alia causa. Item hoc staret aliqualiter si offerretur iste bos pro peccato, sed non solum offertur pro peccato. nam etiam in holocaustum offertur alius bos. Nõ enim propter hoc offertur sed ad maiorem solennitatem, quia bos est hostia solennior, quam aries, vel agnus cum sit maior, & sumptuosior, & quia offerebatur hic pro omnibus Leuitis, debuit offerri hostia solennis. Dicitur antẽ, ꝙ offerretur cum libamine suo, quia in omnibus sacrificiis holocaustorum, & hostiarum pacificarum offerebantur libamina, s. simila, oleum, vinũ, thus, & sal, vt patet Leu. c. 2. quantitas autem libaminis debiti pro boue non ponitur hic, quia infra 15. c. habetur regula generalis de omnibus libamentis, scilicet, quod cum quolibet boue offerantur tres decimæ similæ conspersæ, idest, tria gomor, & medietas mensuræ hin de vino, & tantundem de oleo ad conspergendam similam.

Similam oleo conspersam.] Declaratur hic aliquid de libamine, scilicet; quod offeratur simila conspersa oleo, non tamen totum declaratur, quoniam superadditur vinum, thus, & sal. de quantitate horum nihil ponitur hic, sed habetur infra 15. cap.

Bouem autem alterum de armento tu accipies.] De boue superiori non dictum fuit ad quid esset, sed intelligendum est, ꝙ erat in holocaustum, quia hic iubentur offerri in holocaustum, & pro peccato, vt patet infra. Sed bos iste erat pro peccato, ergo bos de quo supra dicebatur erat in holocaustum, sed non fuit expressum, quia infra exprimitur. De isto boue dicitur, ꝙ acciperet illum Moyses de armento, non est intelligendum, ꝙ de expẽsis suis offerretur iste bos, sed de expensis Leuitarum, quia pro eis fiebãt ista sacrificia, & nõ pro Moyse specialiter. Dicuntur aũt boues tolli de armento. quia armẽtum significat congregationẽ magnorum pecorum, s. boum, sicut grex significat cõgregationem minorum, s. ouiũ, & caprarum. vnde boues nunquam, nisi de armento tolli possunt, nisi solitarij sint, & sic ista additio est, quasi ex superabundãti. [Et applicabis Leuitas corã tabernaculo fœderis.] Iste erat ritus oblationũ, ꝙ qñ aliquid offerebatur, ipsa oblatio, & offerens ducerẽtur ad ostiũ tabernaculi, quia oẽs oblationes fiunt Domino. Ipse autem specialiter esse dicebatur in tabernaculo.

Ad hoc ergo, ꝙ offerrentur coram eo oẽs oblationes ducebantur ad ostiũ tabernaculi. Erat enim hic duplex oblatio, s. boues duo oblati pro Leuitis, & ipsi Leuitæ qui non erant hic tanquam offerentes, sed tanquam oblatio, ideo sicut res oblata eleuatur coram Domino, ita & Leuitæ, eleuabantur, vt patet infra. Nam Israelitæ offerebant eos pro seipsis, vt essent in ministerio Sanctuarii, sicut si quis offerat Deo aliquod sacrificium, & sicut cum quispiam offert, portat oblationem suam coram Dño, ita Leuitæ portant sũt a filiis Israel. Moyses autem quasi nomine totius Israel applicabat istos Leuitas coram Domino. ideo dicitur hic, ꝙ Moyses applicaret Leuitas coram tabernaculo. Si autẽ Leuitæ essent hic tanquam offerens, & non tanquam oblatio, non diceretur, quod Moyses applicaret eos ad ostium tabernaculi, sed ipsi illuc irent. Dicitur hic tamen ꝙ Moyses applicaret eos. [Cõuocata omni multitudine filiorum Israel.] Idest Leuitæ isti offerebantur coram ostio tabernaculi præsenti omni multitudine Israelitarum.

An omnes Leuitæ fuerint introducti ad ostium tabernaculi. Quæst. XIII.

AN vero omnes Leuitæ introducti fuerint ad ostium tabernaculi intra atrium non constat. Satis enim videbatur sufficere, ꝙ aliqui nomine omnium offerrẽtur. Si autem velimus dicere, ꝙ omnes fuerint oblati, etiam satis stat. nam quanquam non caperentur omnes Leuitæ intra atrium tabernaculi, poterant recipi successiue, vt quidam primo offerrentur, alii vero posterius. De aliis tamen cæremoniis, s. de lotione vestium, & rasione pilorũ, atq; aspersione aquarum lustrationis, dicendum est, ꝙ in quolibet Leuita facta fuerit quia in hoc non sufficiebant quidã pro omnibus, cum requiratur in quolibet actus determinatus purificationis. Dicitur, ꝙ fiebãt ista congregata omni multitudine Israelitarum, quia ipsi erant offerentes. Nã Leuitæ offerebãtur pro primogenitis Israelitarum, vt patet infra. Et sicut totius Israel oblaturos erat primogenitos suos, ita nũc obtulit Leuitas pro primogenitis suis. fuit autem congregata ista multitudo non, quod omnes essent in atrio tabernaculi, sed quidã erant exterius, alii vero interius. Illi enim qui erant principales in populo repræsentantes personam totius populi introierunt in atrium tabernaculi, tanquam ipsi offerrent Leuitas illos, alii vero manserunt exterius. Sed adhuc, an idem hic congregata tota multitudo populi non constat, quia si qui ipsi quis de principales in aliqua multitudine vocantur tota multitudo. sic poterat esse hic de Israelitis. [Cumque Leuitæ fuerint coram Domino.] Idest, quando Leuitæ fuerint præsentati ad ostium tabernaculi, quod est esse coram Domino.

Ponent filii Israel manus suas super eos.] Hoc fiebat ad modum sacrificiorũ. Cum. n. aliquis offerret aliquod animal ducebat illud ad ostium tabernaculi, & ponebat manus suas super caput illius tradens sacerdoti, s. quia ille quod offerebat tradebat rem domino, qui morari dicebatur specialiter in tabernaculo. Ponebantur autem ibi manus super caput animalis ad renunciandũ proprietati animalis, quia ista impositio manus significat emissionem a domino, & sic vocantur serui liberati manumissi, quia domini sui liberantes illos a manu sua eos emittebant. Leuitæ autem erant hic oblatio Israelitarũ, quia Israelitæ offerebant eos ad ministrandum coram Dño loco primogenitorum suorum. ideo manus super eos imponere debebant, vt significaretur, ꝙ renunciabant Deo proprietatem ipsorum.

In oblatione animalium manus a Domino super caput ponebantur.

Et nõ accipitur hic impositio manuum, vt significetur, ꝙ imprecabantur Israelitæ peccata sua euenire super capita Leuitarum, sicut in sacrificiis fiebat. nam imponebatur manus ad renunciandũ proprietati animalis, & ad imprecationem, ꝙ Deus transferret peccata offerentis super ipsũ animal. Sic. n. fiebat in die propitiationis, quando confitebatur sacerdos omnia peccata Israelitarũ positis manibus super caput capri emissarij, vt portaret omnia peccata Leuitarum, vt patet Leu. c. 16. nam non imprecabantur Israelitæ peccata sua venire super Leuitas. cum autem dicitur hic, ꝙ filii Israel ponent manus super capita Leuitarum, non erat intelligendum, quod quilibet de filiis Israel poneret manum, sed solum illi qui erant maiores, scilicet principes populi qui repræsentarent totius populi personam.

Et offeret Aaron Leuitas munus coram Domino.] Idest Aaron obtulit Leuitas in munus, ꝙ sicut cum offertur aliquod sacrificium offertur munus, sic Leuitæ quia erant aliquid quod dabatur Deo, erant munus. Dicitur autẽ obtulisse Aaron, quia postquam Israelitæ præsentauerunt Leuitas, tanquam oblationem suam Aarõ qui erat sacerdos, ipse Aaron obtulit eos præsentans coram Domino. fuit autem ista oblatio quędam eleuatio. eleuauit enim quosdam de Leuitis coram Domino, vt patet infra, & illud erat, sicut in aliis sacrificiis. nam postquam offerebat quispiam oblationem suam, sacerdos accipiens illam eleuabat coram Domino, sicut patet Leuit. 7. c. & alibi sæpius.

A filiis Israel.] Idest illud munus, quod offerebat Aarõ coram Domino erat oblatum a filiis Israel. [Vt seruiant in ministerio eius.] Idest ad hoc obtulerunt Israelitæ Leuitas, vt ministrarent Domino: non quidem quod ministrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia omnes tales ministrationes pertinebant ad sacerdotes, sed ministrabant Domino erigendo, & deponendo Sanctuarium, & portando illud in via, atque in circumitu illius castrametando ad custodiam, vt patet supra cap. 1.

Leuitæ quoque ponent manus suas super capita boũ.] Leuitæ erant offerentes, & erant oblatio. ipsi enim erant oblatio filiorum Israel, & erant offerentes duos boues, & sicut Israelitæ posuerunt manus super Leuitas, quia obtulerunt eos, ita Leuitæ posuerunt manus super boues, quos ipsi obtulerunt ad renunciandum proprietati, quia non erat aliqua oblatio super quam offerentes manum non ponant.

Ex quibus vnum facies pro peccato.] Idest de istis duobus bobus offerẽs vnum pro peccato, faciendo in eo cæremonias quę sunt in sacrificiis pro peccato. ponitur hic præpositio, ex, pro, de. Et dicitur, quod de istis bobus fiet vnus pro peccato, scilicet mactabitur, & disponetur secundum cæremonias sacrificii pro peccato.

Pro quo peccato Leuitarum offerebatur vitulus. Quæst. XIV.

QVæret aliquis pro quo peccato Leuitarum offerebatur iste vitulus. Posset aliquis respondere, quòd hic non accipitur peccatum propriè pro culpa, sed pro quadam immunditia. sic accipitur supra cap. 6. quòd sacerdos offerret vnum turturē, vel pullum columbæ pro peccato Nazaræi, quando aliquis moritur coram ipso: & subditur ibi causa, quia peccauit super mortuo, idest, contaminatus est. Et sic peccatum vocabitur contaminatio sola, & quia Leuitæ purificabantur hic, quasi haberent aliquam immunditiam, dicebatur offerri hostia pro peccato pro illis, scilicet pro eorum immunditia, & hoc satis stare potest. Alio modo responderi potest, quod Leuitæ non habebant aliquod speciale peccatum, propter quod secūdum legem tenerentur offerre, sed fiebat oblatio pro peccato in generali, quia semper homo habet aliquid ad purgādum dum viuit. Vel potest dici, quòd offerebatur sacrificium pro peccato non ad emundationem aliquam, sed magis ad solennitatem consecrationis Leuitarum, sicut principes obtulerunt tempore dedicationis altaris, sed duæ primæ responsiones meliores sunt.

Quis ritus erat in sacrificio pro peccato. Quæst. XV.

QVæret aliquis de ritu istius sacrificii pro peccato. Et respondebit aliquis, quod sicut debet, sicut in aliis sacrificiis pro peccato, quod verum est. Sed nihil in hoc determinatur, quia in sacrificiis pro peccato non est vna regula pro omnibus sicut in sacrificiis holocaustorū, & hostiarum pacificarum, sed habent duas regulas, secundum quòd patet Leuit. 6. c. Quædam enim totaliter cremabantur quorum sanguis inferebatur in Sanctuarium. Alia vero quorum sanguis non inferebatur illuc sed cedebant totaliter in ius sacerdotum de boue autem oblato pro peccato Leuitarum non constat, an sanguis introduceretur intra Sanctuarium, vel non: ideo non videtur manifestè, secundum quod genus cæremoniarum fuerit factū istud sacrificium. Et dicet aliquis, quòd fuerit bos totus combustus præter adipem, & sanguinem ita quòd nulla pars illius proueneriτ sacerdotibus, sicut patet de sacrificiis pro peccato, quæ habentur Leuit. capit. 4. Nam ibi bos oblatus crematur extra castra. hircus autem & capra oblati a sacerdotibus comeduntur. Dicendum est hoc non obstare: nam ad hoc, quòd cremaretur bos non solum requirebatur, quòd offerretur pro peccato bos, sed etiam quòd sanguis eius inferatur in Sanctuarium. Nam offerri bouem nihil differt ad hoc, quòd carnes eius crementur extra castra, sed quòd sanguis inferatur in tabernaculum ideo. Leuit. c. 6. quando ponitur regula de varietate sacrificiorum pro peccato, non fit mentio de boue, vel hirco, sed solum dicitur, quòd si hostia fuerit cuius sanguis introducitur in tabernaculum, non comedetur, sed exuretur igni. si autem non introducitur sanguis in Sanctuarium, cedet tota in ius Sacerdotum. Item patet, quòd esse bouem, vel hircum oblatum pro peccato nihil differt ad hoc, quòd crementur carnes, vel comedantur. Nam Leuit. c. 16. dicitur de hirco oblato pro peccato populi, quòd crematetur extra castra, & hoc quia fuerat sanguis eius introductus in tabernaculum, vt patet ibidem. ergo bos oblatus pro peccato Leuitarum propter hoc, quod erat bos non magis videtur, an fuerit totus crematus extra castra, vel cesserit in ius sacerdotum. Item non stat, quod iste bos fuerit crematus extra castra, quia non est simile ei, quod habetur Leu. c. 4. nam ibi solum iubetur, quòd sanguis hostiæ pro peccato summi sacerdotis, & totius populi introducatur in Sanctuarium, & carnes eius crementur extra castra. bos autē iste non offertur pro peccato summi sacerdotis, nec totius populi, sed pro peccato Leuitarum. ergo non debebat cremari extra castra. Item illud, quod habetur Leuit. c. 4. intelligitur, quod esset aliquod peccatum speciale per ignorantiam, vt patet ibidem. Hic autem non offertur pro aliquo peccato determinato, sed offertur in generali pro omnibus peccatis, vel pro peccato, idest, pro immunditia, aut

F ad solennitatem consecrationis Leuitarum. ergo non cremabantur boues oblati pro eis, sed fiebat in eo secundum cæremonias aliorum sacrificiorum, scilicet quod immolaretur effuso sanguine eius ad basim altaris, primo unctis cornibus altaris sanguine cremabatur adeps: carnes vero totaliter proueniebant in ius sacerdotum. [Alterum in holocaustum Domini.] Idest occides alium bouem in holocaustum, quia duo erant boues pro duobus sacrificiis, vt patet hic. In illo boue pro holocausto fiebant cæremoniæ holocaustorum, quæ habentur Leuit. c. 1. & in his non est aliqua variatio. [Vt depreceris pro eis.] Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd vt non dicat causam finalē, sed consecutionem, scilicet offerent Leuitæ duos boues, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecaberis pro eis. dicebatur deprecari pro eis Moyses, quia ipse offerebat eos coram Domino. potest intelligi alio modo, quòd vt dicat causam finalem, scilicet quod Leuitæ ad hoc offerant duos boues, vt oret pro eis Moyses, quasi dicat, non haberet occasionem orandi pro eis secundum formam offerentium, nisi aliquid offerrent. Cum vero obtulerint, tenetur orare pro eis, quia in quocunque sacrificio tenetur sacerdos orare pro ipso offerente: sicut apparet Leuit. c. 5. & 14.

An Moyses, vel Aaron fecerit sacrificia Leuitarum. Quæst. XVI.

SEd ex hoc videtur dubium, quis fecerit sacrificia Leuitarum, an Moyses, vel Aaron. Et aliquis dicet, quòd Moyses, quia dicitur hic, vt depreceris pro eis: sacerdos tamen faciens sacrificium erat, qui orabat pro offerente. Itē posset hoc conuenienter stare si dicamus, quod fuit facta ista consecratio Leuitarum, dum fiebat consecratio sacerdotū nondum illa expleta, quia tunc non posset Aaron facere sacrificia, sed Moyses illa faciebat. Sed non stat hoc, quia hic dicitur, quòd Moyses applicaret Leuitas ad ostium tabernaculi, & sic ipse offerebat eos, nunquam tamen erat ipsē offerens, & faciens sacrificium. ergo offerebantur ipsi Aaron, tanquam facienti sacrificium, vel recipienti oblationem ab ipso Moyse, offerente nomine totius populi. Item patet, quod Aaron fuerit hic tanquam sacerdos, & fecerit sacrificia, quia dicitur infra, quòd Moyses statuit Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius: ergo Aaron, & filij sui erant hic tanquam sacerdotes, & non Moyses: & consequenter ipsi facerent sacrificia. Item patet, quia eleuatio hostiæ coram Domino pertinet ad sacerdotem, vt patet Leuit. cap. 7. Aaron tamen eleuauit Leuitas coram Domino, vt patet infra, ergo ipse erat tanquam sacerdos suscipiens oblationem.

Item Aaron præsentauit Leuitas coram Domino, postquam suscepit eos de manu Moysi, vt patet supra. Ista tamen præsentatio pertinet ad recipientem oblationem. ergo Aaron erat hic, vt sacerdos suscipiens oblationem.

Sed obijcietur, quia dicitur hic ad Moysen è quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocaustum, idest, de istis duobus bobus vnum immolabis pro peccato, & alterum in holocaustum: ergo ad Moysen pertinebat ista immolatio.

Ad hoc respondere potest, quòd accipitur ibi facies, idest, offeres, & verum est, quòd Moyses offerebat vnū istorum boum pro peccato, & alterum in holocaustum, quia ipse obtulit Leuitas coram Aaron, & sic obtulit sacrificia eorum: Aaron tamen immolauit boues.

Vel potest accipi, quòd facies vnum pro peccato, idest, facies, quod Aaron faciat vnum pro peccato, & alterum in holocaustum: & quando obijcitur, quòd orabat pro eis Moyses: non sequitur ex hoc, quòd orabat pro eis, tanquam sacerdos faciens sacrificia. Nam etiam Aaron orauit pro Leuitis, vt patet infra, cum dicitur, eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini, & orauit pro eis. Ergo ex hoc nihil magis sequitur, quod fecerit sacrificia Moyses, quam Aaron.

Ex prædictis patet, quòd Aaron immolauit istos duos boues oblatos a Leuitis, si tamen velimus tenere, quòd Moyses illos obtulerit satis potest teneri, cum litera dicat hic, vt depreceris pro eis: etiam quia dicit quòd ipse Moyses fa-

eis vnum bouem pro peccato, & alterum in holocaustū istud tamen facere significat immolare.

Ad argumenta in contrarium responderi potest faciliter, quod quamquam Leuitæ fuerint oblati Aaron, & ipse eos coram Domino obtulerit, atque eleuauerit, & orauerit pro eis, non fecerit hoc tanquam sacerdos tunc faciens sacrificia; sed tanquam persona singularis, cui offerebantur Leuitæ, vt ministrarent coram eos. nam Deus imposuerat onus Sanctuarii super Aaron, & filios suos, & ad hoc dedit eis Leuitas tanquam subministrantes: ideo Moyses obtulit eos ipsi Aaron ex præcepto Dei, dato quòd nōdum esset sacerdos.

Statuesque Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius.] Idest, quod Moyses portabat Leuitas in Sanctuarium præsentans eos coram Aaron, & filiis suis, & hoc sique accipiantur Aaron, & filii sui, vt sacerdotes facientes sacrificia, siue vt personæ singulares accipientes Leuitas, qui debebantur eis ad subministrationem. Satis videtur, quod fuerit Aaron, vt sacerdos.

Et consecrabis oblatus Domino,] Idest offeres eos Domino, atque consecrabis, ad Moysen ista referuntur: ipse enim omnia faciebat. Dicebatur consecrare Leuitas Domino, idest, applicare eos ad cultum diuinum, nō accipitur hic consecrare pro aliqua vnctione olei Sancti, vel in sanguine, sicut fiebat in sacerdotibus, aut pro aliqua alia cæremonia, quia nullæ cæremoniæ fiebant in sanctificatione Leuitarum præter eas quæ habentur hic expresse.

Sed dicebantur Leuitæ consecrari per istam applicationem ad Dominum, quia sicut cum quis offerebat corā Domino quippiam per applicationem ad ostium tabernaculi, renunciabat proprietati rei transferens eam ad Deum, ita vt non liceret iam conuerti illam rem ad vsus prophanos, & per hoc Deo dicebatur consecrata, ita Leuitæ antequam offerrentur Domino erant liberi ab omni onere ministrandi in rebus Sanctuarii, postquam vero applicati sūt ad ostium tabernaculi, fuerunt Deo traditi ad ministrationem. ergo ista applicatio erat consecratio eorum, & obligatio ad ministrandum.

Ac separabis de medio filiorum Israel.] Idest Leuitę separandi erant post istam consecrationem ab Israelitis, non quidem, quod essent separandi quātum ad locum castrametationis, ita quòd non manerent inter alios Israelitas, vel quòd non conuersarentur cum eis. nam hoc non erat eis interdictum, sed potius ipsi manebant in medio aliorū filiorum Israel quantum ad castrametationem & communicationem. solum autem erat vetitum non accedere alios Israelitas ad ministeria Leuitarum. ideo dicebantur separati ab aliis, quia separabantur ad speciale officium ministrandi in Sanctuario, quod non conueniebat aliis.

Vt sint mei.] Idest separabis Leuitas, vt sint mei, scilicet ministri, & accipitur hoc, vt sint specialiter immo specialissime ipsius Dei, nam tota terra est Dei, populus autē Iudaicus erat specialiter populus Dei, vt patet Exodi cap. 19. cum dicitur. mea est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta, & in peculium de cunctis populis. postea autem specialissime inter Iudæos pertinebant ad Deum sacerdotes, & Leuitæ, quia isti ministrabant, & nulli alii.

Et postea ingrediantur tabernaculum fœderis.] Idest postquam fierent omnia ista licebat Leuitis introire in Sāctuarium. ante enim quam ista fierent Leuitæ erant sicut cæteri de populo, & non licebat eis accedere ad aliquam ministrationem sanctam, postquam vero fiebant ista, licebat eis accedere, sic etiam erat quantum ad sacerdotes. Nam antequam Aaron, & filii sui consecrarentur, illicitū eis erat ministrare. postquam vero consecrati sunt ministrauerunt, itaq; iam est apud nos de omnibus ordinatis, quia ante susceptos ordines non ministrant, postea autem ministrare licet.

Tres ministrationes tantum fiebant in tabernaculo, quarum nulla pertinebat Leuitis. Quæst. XVII.

ET dicitur hic, quod ingredientur Leuitæ in tabernaculum, non est sensus, quod ipsi ingrederentur ad faciendum aliquas ministrationes intra tabernaculum, quia

A ibi solum fiebant tres ministrationes, scilicet Incendere thymiama super altare thymiamatum, & ponere panes in mensa propositionis; lucernas quoque in candelabro disponere. Non enim erant plura vasa, neque ministrationes in toto tabernaculo, etiam si inquirantur omnia quæ habentur in Exodo de fabricatione tabernaculi, & vasorum eius, & omnia quæ habentur in Leuitico de ministrationibus, sed nulla istarum trium ministrationum pertinebat Leuitis: solus enim Aaron, & filii sui illas faciebant. De prima patet Exodi cap. 30. & Leuit. 21. De secunda habetur Leuitici, cap. 21. & cap. 24. De tertia habetur Exod. 27. cap. Item patet hoc, quia quando Apostolus ad Hebræos, capi. 9. distinguebat partes tabernaculi, & ministrationes quæ fiebant in eis, dixit quòd in primam partem Sanctuarii quæ vocatur primum tabernaculum introibant sem-

B per sacerdotes.

In secundam vero partem quæ vocatur Sancta sanctorum solus pontifex introibat. ergo in primam partem solū sacerdotibus licitum erat introire. Item patet hoc, quia supra cap. 3. & 4. describuntur omnia officia Leuitarum, & quid debet facere quælibet familia, sed nulla ministratio eis ponitur, nisi in portando tabernaculum & vasa eius, & in custodiendo illud, ergo nō pertinebat ad eos aliqua ministratio in Sanctuario.

Sed aliquis dicet, quòd accipitur hic large tabernaculum fœderis pro toto Sanctuario, ideo quamquam non haberent aliquam ministrationem Leuitæ intra tabernaculum, poterant eam habere in atrio eius, quod vocabatur Sanctuarium.

Dicendum est, quòd etiam Leuitæ non habebant ali-

C quam ministrationem in Sanctuario in atrio tabernaculi, quia solum fiebat vna ministratio in atrio scilicet offerre sacrificia, cum altare holocaustorum esset extra tabernaculum.

Ista tamen non pertinebant ad Leuitas. soli enim sacerdotes sacrificia faciebant, & siquis de Leuitis auderet vsurpare aliquam de ministrationibus sacerdotalibus moriebatur, vt patet supra c. 3. Sed accipitur hic ingredi in tabernaculum fœderis, idest ingredi, vel incipere portare tabernaculum fœderis & vasa sua. hoc enim erat Leuitarum officium, vt Sanctuarium erigerent, atque deponerent, & in via portarent cum castra mouenda forent, & excubarēt in circuitu Sanctuarii, ne aliquis de popularibus accederet, vt patet supra c. 1. & 3. & 4. & ad istud non licebat eis accedere, sicut nec aliis popularibus antequam consecra-

D rentur, nunc vero licebat. sic etiam dicebatur supra præcedenti cap. q plaustra oblata a principibus & boues seruiebāt in ministerio tabernaculi, tamen plaustra non introibant in tabernaculum, sed solum seruiebant ad hoc, quod portabatur in eis ipsum tabernaculum. & accipitur hic tabernaculum fœderis large pro toto Sanctuario, quia non solum seruiebant Leuitæ portando res tabernaculi; sed etiam portādo ipsum atrium cum omnibus partibus suis, vt patet supra cap. 3. & 4.

Vt seruiant mihi.] Idest ingredientur Leuitæ in Sanctuarium ad seruiendum mihi, scilicet portando Sanctuarium cum omnibus vasis suis. Erat enim ista ministratio sacra Deo, licet non de principalibus.

Sicque purificabis, & consecrabis eos.] Iste est epilogus præcedentium, scilicet, quod Leuitæ purificarentur, & cō-

E secrarentur per istum modum qui supra positus est. Hic ponuntur duo, scilicet, purificatio, & consecratio. purificatio pertinet ad cæremonias quæ primo fiebant, scilicet ad aspersionem aquæ lustrationis, & lotionem vestium atque rasionem pilorum totius corporis, ista fiebant extra Sanctuarium, & dicebantur pertinere ad purificationem, quia quando ista fiebant, videbantur esse Leuitæ tanquam immundi, & per istam purificationem disponebātur ad hoc, q possent applicari ministrando, & ista consecratio vel applicatio dicit omnes cæremonias, quæ fiebant postquam introducebantur Leuitæ in Sanctuarium, scilicet, quòd præsentarentur Aaron, & quod ipse eos coram Domino offerret atque eleuaret, & oraret pro eis, fierentque sacrificia duo pro eis, scilicet pro peccato, & holocaustum.

An

An omnes Leuitæ tam magni quam parui radebantur in omnibus pilis, vel si sufficiebat in quibusdam. Et quod in quibusdam aliis sufficiebat cæremonia facta in vno, sufficit ad multos: in aliis verò requiritur, quod fiat singulariter. Quæst. XVIII.

QVæret aliquis circa purificationem quæ fiebat in Leuitis radendo omnes pilos corporis, an esset generalis in omnibus Leuitis, ita vt magni, & parui filii Leuitarum raderentur.

Forte aliquis dicet, quod nõ erat necessarium radi omnes Leuitas, quia sicut non erat necesse quod super omnes Leuitas imponerentur manus, sed sufficiebat imponi super quosdam nomine omnium, ita sufficeret, quod raderentur aliqui nomine omnium Leuitarum.

Sed non potest stare, quia quilibet de Leuitis, siue magnus, siue paruus accipiebatur loco vnius primogeniti Israelitarum ad ministrandum in Sanctuario, ergo quilibet debebat purificari, vt ministraret, sed ad purificationem erat necessaria rasio omnium pilorum, ergo oportebat quemlibet Leuitam radi. Item rasio ista Leuitarum, & omnia quæ hic fiunt erant quædam pertinentia ad consecrationem Leuitarum, sicut ergo in ministris Ecclesiæ, quando ordinantur cæremoniæ illæ, quæ pertinent ad collationem ordinis, debent super quemlibet replicari specialiter, & non sufficit, quod fiant super aliquos nomine aliorum, quando multi sunt, quia illi non dicerentur sic consecrati, ergo sic in Leuitis fieri debebat, quod quilibet eorum raderetur.

In sacramentis etiam sic est, quia non sufficit, quod vnus pro multis baptizetur, aut suscipiat Eucharistiam, sed quilibet per se recipere debet. Nec est simile de purificatione Leuitarum, & de oblatione eorum, quia tunc offerrentur quidam applicando illos ad ostium tabernaculi, etiam si alii non applicarentur, ausfabatur in ipsis obligatio ad ministrandum coram Domino. solum enim fiebat illa applicatio ad hoc, quod per eam Leuitæ viderentur obligati ad ministrandum coram Domino, & quia obligatio contrahitur in nobis in mente, dato quod non applicarentur ad ostium tabernaculi, si vellent obligari obligabantur. Applicatio autem solum fiebat propter solemnitatem cæremoniarum, & ideo sufficiebat, quod in quibusdam obseruaretur illa cæremonia, cum constaret de omnibus aliis, quod vellent obligari.

De purificatione autem, & suscipiendis ordinibus non est sic, quia obligatio ad seruiendum in nobis: quando sumus liberi, inducitur solum per actum nostrum, scilicet, per hoc, quod volumus obligari. dato ergo, quod non interueniat aliqua alia cæremonia, fiet obligatio solida. cæremoniæ autem solum pertinent ad solemnitatem, purificatio autem, & susceptio ordinum non est per actum nostrum, quia cum ego volo obligari sum obligatus: tamen quando volo habere ordinem, non immediate habeo ordinem, nisi interuenerint actus, quos requirit conferens ad tribuendum ordinem. ita de purificatione, non est enim per actum nostrum, quia non sumus purificati ex hoc, quod volumus purificari, sed requiruntur actus cæremoniales purificantes. ideo in ordine, & oblatione requiritur replicatio actuum cæremonialium super quemlibet, ad hoc quod quilibet sit ordinatus, & purificatus: ideo aliquis potest se obligare per procuratorem, & vnus nomine multorum potest se obligare obligando illos, constaret tamen prius de voluntate ipsorum, scilicet, quod obligari volunt; nemo tamen potest ordinari per procuratorem, nec vnus potest nomine multorum ordinari, ita vt illi multi recipiant ordinem per receptionem vnius, quia collatio ordinis habet determinata signa cæremonialia, & requiritur materia determinata in quolibet, nec est actus transsumptibilis ab vno in alterum per voluntatem.

Hæc autem omnia vera sunt, scilicet, quod quilibet de Leuitis per se purificaretur radendo omnes capillos corporis: tamen non fuit facta purificatio omnium Leuitarum tunc. Erant enim quidam paruuli, scilicet vnius mensis, quod patet, quia supra. cap. 3. dictum est, quod omnes Leuitæ ab vno mense & supra acciperentur loco primogenitorum Israelitarum sed isti erant teneri valde, & non

F poterat fieri in eis rasio, ita vt pili penitus tollerentur, quoniam periclitarentur, quia in paruulis pars superior capitis est valde mollis, & leui contactu morientur si premantur.

Ad hoc tamen, quod raderentur pili omnes partis illius, oportebat fortiter premi cerebrum. vnde necessario periclitarentur, Deus autem nihil tale iuberet.

Omnes Leuitæ qui poterant purificari sine periculo fuerunt purificati. Et quod quamquam quilibet eo quod esset filius sacerdotis habebat ius ministrandi, tamen non poterat ministrare quousque consecraretur. Quæst. XIX.

G DIcendum est ergo, quod omnes Leuitæ ab vno mense, & supra fuerunt separati pro primogenitis filiorum Israel, & obligati ad ministrandum coram Domino: non tamen omnes immediate purificati sunt, sed solum illi, qui poterant sine periculo purificari. alii autem manebant purificandi in aliis temporibus. Nam non est intelligendum, quod solum tunc fuisset facta purificatio ad Deum. Eodem modo non est intelligendum, quod sacerdotes solum tunc fuerunt consecrati: postea vero nunquam. Sic enim quidam intelligunt, scilicet quod Leuitæ tunc fuerunt applicati Deo, vt ministrarent ei, & fuerunt factæ illæ cæremoniæ, quia ante hoc nunquam ministrauerant Leuitæ coram Domino, sed postea omnes Leuitæ qui nascerentur ministrabant nullis factis in eis cæremoniis, sed quia filii Leuitarum erant, poterant ministrare, ita H & de sacerdotibus intelligunt, quod antequam Aaron, & filii sui applicarentur Domino, nulli erant sacerdotes; cum vero applicati sunt Deo factæ sunt cæremoniæ consecrationis, quæ habentur Leuitici cap. 8. & Exodi capit 29. sed postea, quod nullus sacerdos consecraretur, sed solum ex eo quod erant filii sacerdotum, licebat eis ministrare in ordine sacerdotali.

Sed falsum est, quia ad hoc, quod aliquis haberet potestatem, & ius ministrandi, sufficiebat, quod esset de filiis sacerdotum, nunquam tamen permittebatur ministrare vsquequo consecraretur, secundum ritum consecrationis Aaron, & filiorum suorum, & sic sæpissime fiebant consecrationes sacerdotum inter Iudæos, sicut inter nos sæpissime fiunt collationes ordinum, cum omnis qui ministrare debet, ordinetur.

I De sacerdote magno, quod inter Iudæos consecraretur quandocunque suscipiebatur in summum sacerdotem patet Exod. cap. 29. cum dicitur. vestem autem sanctam qua vtetur Aaron habebunt filii eius, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eorum, septem diebus vtetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius. simile patet Leuit. cap. 6. cum dicitur: hæc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent in die vnctionis suæ, & postea sequitur. offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos, qui patri iure successerit. ergo sacerdotes magni succedentes Aaron consecrabantur sicut ipse. De sacerdotibus minoribus, quod consecrarentur antequam ministrarent, patet secundo Paralipom. capit. 29. vbi cum Ezechias rex cultum Domini derelictum a patribus suis restauraret, obtulit sacrificia multa ipse, & principes eius. & dicitur ibi, quod sacerdotes non sufficiebant ad detrahendum pelles holocaustorum, quia pau-
K ci consecrati erant, sed Leuitæ adiuuerunt eos, & hoc non quasi deficerent viri de genere sacerdotali, sed quia pauci consecrati erant: sic enim dicitur, vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites. Apparet igitur, quod singuli sacerdotes qui inter Iudæos erant, quanquam de genere sacerdotali essent, non poterant ministrare donec consecrarentur.

De Leuitis autem similiter dicendum est, quod non solum tunc fuerunt purificati, vt applicarentur Domino, sed etiam quandocunque aliquis Leuita nascebatur, quanquam propter hoc, quod erat filius Leuitæ habebat ius ministrandi: tamen nunquam ministrabat donec purificaretur; & fiebant cæremoniæ quæ habentur hic, quod patet secundo Paralipom. cap. 29. cum dicitur, quod sacerdotes

non

non poterant detrahere pelles holocaustorum, & adiuuerunt eos Leuitæ, quia Leuitæ faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes, in quo manifeste innuitur, quod de sacerdotibus pauci erant consecrati, eo quòd consecratio eorum est difficilis.

De Leuitis autem erant multi consecrati, ideo poterunt ipsi adiuuare sacerdotes, & subditur causa, scilicet, quia Leuitæ faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes, ergo consuetum erat purificari Leuitas antequam ministrarent, alioquin nihil ibi diceretur, sed sufficisset, quòd applicati essent Deo ex prima vice, qua obtulit eos Moyses coram Aaron, & filiis suis.

Ita ergo dicendum est hic, quòd Leuitæ qui potuerunt purificari secundum omnes istas cæremonias purificati sunt. qui vero non potuerunt, quamquam ex nunc applicitu essent Deo, tamen non fuerunt purificati, sed manserunt purificandi ad alia tempora, & tunc obseruaretur in eis cæremoniæ de quibus hic quæ obseruatæ sunt in aliis, qui hic consecrati sunt & purificati, & sic successiue Iudæi Leuitæ consecrarentur, cum peruenirent ad ætatem in qua possent ministrare.

Quamquam satis poterat dici hic, quòd non fuerunt purificati hic omnes Leuitæ in quibus poterat sine periculo obseruari ista purificatio, sed quòd solum purificati sūt illi qui fuerunt assumpti immediate ad ministrādum. Isti autem erant solum octomillia quingenti octoginta, vt patet supra cap. 4. omnes autem Leuitæ simul ab vno mense, & supra, qui Domino applicati sunt erant viginu duo millia & trecentum, vt patet supra c. 3. sed de istis solum erant octomillia quingenti octoginta in ætate, quæ conueniebat ministrationi. & de his dici potest, quòd isti soli fuerunt purificati, quamquam in hoc non multum differt, scilicet, an dicamus omnes potentes ministrare fuisse purificatos, vel omnes alios qui poterant sine periculo purificari, dato quòd non possent ministrare.

Et consecrabis eos in oblatione Domini.] Idest consecrabis siue applicabis eos Domino faciendo illos oblationem, quasi dicat, quòd per hoc, quod Moyses offerebat Leuitas coram Domino, erant consecrati, idest, applicati Deo.

Quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel.] Idest filii Israel donauerunt mihi istos Leuitas in donum, vel munus, ideo offeras eos mihi, tanquam donum datum a filiis Israel.

An Leuitæ fuerint donati Deo. Quæst. XX.

SEd videtur, quòd non fuerint donati Leuitæ, Deo, quia donatio est libera datio, vbi autem aliquis obligatur ad dandum non est donatio, sed solutio. filii tamen Israel obligabantur Deo dare omnia primogenita sua, quia redemerat ea de Aegypto. ergo cum darent illa, vel aliquid pro illis, non donabant, sed soluebant. sic autem fuit cum darentur Leuitæ pro primogenitis, ergo non fuerunt donati.

Respondendum est, quòd accipiendo donationem proprie non fuerunt donati Leuitæ Domino, sed dati in commutationem. sic enim significat litera ista cum dicat, quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam, sed donatio large dicitur, idest, datio vel solutio. Vel potest dici, quòd quamquam Israelitæ tenerentur dare Domino primogenitos suos, vel Leuitas pro illis, quia tamen libenter soluebant, Deus acceptauit illam solutionem, tanquam donationem sponte factam, tamen secundum veritatem magis Deus donabat hic Israelitis, quam Israelitæ Deo. tenebantur enim Israelitæ dare omnes primogenitos suos Deo, quod autem Deus acceptaret commutationem, scilicet, quod darentur Leuitæ pro primogenitis bonum erat Israelitis, qui autem beneficiantur, quantum ad id in quo beneficiat, donare dicitur.

A filiis Israel.] Licet Moyses offerret Domino Leuitas, tamen non dicebatur ipse donare illos, sed Israelitæ, quia nomine Israelitarum donabatur, ideo ipse Moyses erat vnus de Leuitis datis in commutatione, sed ipse faciebat ista, quia erat legislator referens intentionem Dei ad populū.

A Pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam.] Idest pro omnibus primogenitis Israelitarum. Illi enim tenebantur Deo ad ministrandum coram illo, tanquam serui sui, quia redemit eos a morte. voluit tamen commutare, vt acciperet sibi tribum, Leui totaliter, quæ non fuerat maculata labe idolatriæ, reliquis tribubus maculatis in fabricatione, & adoratione vituli in monte Sinai, idest, solum Leuitæ fuerunt vltores huius sceleris cum Moyse, occidentes omnes in quibus apparebat signum idolatriæ, vt patet Exodi cap. 32. ista est potius communis, scilicet, quod Leuitæ quasi non peccauissent in idolatria fuerint a Deo electi. sed an peccauerint ipsi, sicut aliæ tribus in idolatria, vel quantum, & quare Deus non accepit primogenitos omnium tribuum, sed aliquam vnam tribum totam, & quare potius totam tribum Leui quàm aliquam aliam:

B fuerunt positæ causæ veræ satis late supra 3. cap. quæst. 18. vsque ad 30.

De ista redemptione primogenitorum & commutatione, & quomodo omnes primogeniti qui tunc erant in Israel, & postea futuri essent, deberentur Domino, & an omnes siue primogeniti, siue non primogeniti descendētes de genere illorum primogenitorum qui liberati fuerant in Aegypto, deberentur Domino, vel soli primogeniti descēdentes ex eis, & de multis aliis in hunc modum, satis late dictum est supra c. 3. vbi agitur de ista commutatione, & redemptione primogenitorum.

Qui aperiunt omnem vuluam in Israel.] Idest, qui primo egrediuntur de vtero inter filios Israel. Dicuntur enim primogeniti aperire vuluam, quia quamquam aperta fuerit ad cognitionem carnalem cum susciperetur semen, tamen apertio quæ est in effusione infantis ab vtero matris

C est. Ideo dicitur tunc aperiri, quia claustra virginea necessario rumpuntur, nisi miraculum adsit.

Primogeniti quare dicuntur aperire vuluam.

In conceptione autem, & suscipiendo semen non semper rumpuntur claustra satis enim faciliter cum omni carnis integritate, & virginitate mentis ac corporis mulier cōcipere potest suscepto semine, de quo satis dictum est in libro nostro de quinq; figuratis paradoxis. Et accipitur hic aperiri omnem vuluam, scilicet in hominibus. Nam pro primogenitis qui aperiunt vuluam brutorum nō fuerunt dati Leuitæ, sed solum pro primogenitis hominum, pecora autem sola data sunt ipsorum pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarum, vt patet supra c. 3.

D Mea sunt omnia primogenita filiorum Israel.] Hic redditur causa superioris dicti, scilicet, ideo accepi Leuitas pro omnibus primogenitis Israel, quia mea sunt omnia primogenita, & non solum in hominibus, sed etiam in iumentis. & ista primogenita non solum dabantur Deo pro tunc, ita quod Leuitæ darentur pro omnibus primogenitis, qui tūc erant, sed etiam omnia primogenita quæ post essent, redimebantur, vt patet supra cap. 3. debebant enim pro quolibet dari quinque sicli.

Tantum primogenita in filiis Israel, & non in aliis gentibus sunt Dei. Et quomodo erant applicata ei. Quæst. XXI.

ET cum dicitur hic, quòd omnia primogenita in filiis Israel sunt Dei intelligitur, quod non in aliis gentibus. Non erant enim in aliis nationibus primogenita obli-

E gata Deo. Nam quamquam omnes, tam primogeniti quā non primogeniti possessio Dei sint: tamen hic intelligitur de speciali modo pertinendi ad eum secundum aliquam obligationem, & hoc non erat in aliis hominibus, nisi in primogenitis, quia Deus solum redemerat primogenitos de Aegypto, cum ipsi soli occiderentur ab Angelo exterminatore vt patet Exod. cap. 12. In aliis autem gentibus primogeniti nec non primogeniti non erant Deo obligati, quia non redemerat eos a morte, sicut primogenitos Israelitarum in Aegypto. Ideo quamuis ad ipsum modum obligationis, etiam si Deus accepisset aliam gentem, sicut Iudæis tribuit, non poterat eis imponere, quod primogeniti redimerentur, vel applicarentur ei, quamquam absolute, vel ex alia causa potest hoc fieri. Item in nouo testamento non potuit ista lex poni ex eadem causa, nam quamquam nos per Christum redempti sumus, & propter hoc

ei

ei teneantur in immensum: tamen non magis tenētur primogeniti quam non primogeniti, cum omnes æqualiter participent redemptionem, quantum ad sufficientiam, nō quantum ad efficientiam. Primogenitis igitur nulla debuit imponi super hoc maior difficultas quam cæteris. Itē quia Israelitæ dabant precium pro primogenitis, quia liberati fuerant a morte corporali, nos autem non fuimus liberati a morte corporali, sed a spirituali: ideo non conueniebat talis lex. Item quando dicitur hic de primogenitis Israelitarum, quòd erant redimendi, quia pertinebant ad Deum, non solum intelligitur de primogenitis Israelitarum ex genere. sed etiam de primogenitis conuersorum, sicut fuit declaratum supra c. 3. & hoc siue essent de Aegyptiis, siue de aliis gentibus conuersi. causæ horum ibidem positæ sunt, vocantur autem hic primogenita filiorum Israel, idest, omnium qui erant in ritu Iudaico, siue essent Iudæi ex genere, siue non, nam ex hoc quòd conuersi erant subiiciebantur legibus Israelitarum. [Tam in hominibus, quam in iumentis.] Idest non solum ista primogenita data sunt de hominibus, sed etiam de animalibus brutis, & etiam post hoc danda erant. causa huius erat, quia non solum Deus eripuit a morte in Aegypto primogenita Israelitarum, sed etiam primogenita pecorum suorum. quamquam autem dicatur hic, quòd primogenita iumētorum redimenda erant, non est intelligendum de omnibus iumentis, sed solum de tribus speciebus pecorum immolaticiorum, scilicet de ouibus, bobus, & capris. Quare autem te iqua non redimerentur, aut offerentur declaratū fuit Exodi 34. & supra capit. 3. asinus vero his super adiiciebatur, quia primogenita asinorum quamquam non essent immolaticia redimebantur, scilicet, quòd commutabantur oue, vt patet Exodi c. 13.

Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti.] Idest, quando Deus percussit primogenitos Israelitarum & primogenita pecorum suorum, quia non solum liberati sunt viri, sed etiam pecora. fuit autem ista percussio die quo exierunt Israelitæ de Aegypto, quia occidit tunc Deus omne primogenitum in terra Aegypti, vt patet Exodi c. 12. fuit ista plaga vltima propter hoc, ꝙ Aegyptii occiderant filios Israelitarum in flumine suffocantes, vt patet Exodi cap. 1. [Sanctificaui eos mihi.] Idest applicui ad me. quoniam sanctificare est aliquid ad dominum applicare, & non est ista sanctificatio, ita quòd primogeniti essent applicio Deo ministrando aliquando, sicut postea fuit in Leuitis, nunquam enim post illam obligationem Deo ministrauerant. Sed erant applicati Deo, quātum ad hoc. quòd essent obligati Deo ministrare, vel dare alios ministros loco sui, & istud non erat in aliis Israelitis postquā applicati sunt Leuitæ Deo loco omnium primogenitorum Israel, fuerunt etiam sanctificati Deo omnes primogeniti, quia quamquam non essent iam applicati Domino quantum ad hoc, ꝙ obligarentur dare pro se ministros, vel ipsi ministrare, erant tamen obligati ad hoc, quòd soluerent singuli quinque siclos pro seipsis, vt patet supra cap. 3. ad quod non erant obligati alii de populo.

Et sciendum, quòd isti primogeniti a Deo accepti fuerant, vt ministrarent sibi ex die quo percussit primogenita Aegyptiorum. quod intelligendum est quantum ad obligationem, quę tunc nouiter innascebatur, tamen sine obligatione aliqua a principio primogeniti Domino ministrabant: ipsi enim erant sacerdotes, sicut fuit declaratū Gen. 14. cap. de Melchisedech qui erat sacerdos Dei, eo quòd esset primogenitus Noe, tunc tamē nō sanctificabat Deus sibi primogenitos, sed ipsi se sanctificabant Deo, cum libere offerrent nondum obligati, nunc vero Deus sanctificabat sibi primogenitos, quia erant iam sibi obligati propter susceptum beneficium, ideo quamquam ipsi nollent, Deus illos ad se applicaret.

Et tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel.] Idest accepi Leuitas in commutationem pro omnibus Israelitis, quia quamquam alij deberent ministrare: Deus tamen non acceptauit eos, sed solum Leuitas, quod fuit facilius populo. Nam si omnes primogeniti Israelitarum fierent ministri Dei, cresceret numerus ministrorum in immensum, datis autem Leuitis solis, & quod postea alii primogeniti Israelitarum redimerentur dato precio,
F & non applicarentur Deo, non cresceret numerus ministrorum ad tantam multitudinem. Conuenientius ergo fuit accipi Leuitas pro omnibus primogenitis, quam accipi ipsos primogenitos Israelitarum in singulis tribubus, & familijs.

Tradidique eos dono Aaron, & filijs eius.] Idest Leuitas acceptos pro primogenitis Deus tradidit Aaron, & filiis suis. non solum alii Leuitæ fuerant accepti pro primogenitis, sed etiam Aaron, & filii sui, & Moyses, vt declaratum fuit supra c. 3. omnes autem hos Leuitas non potuit Deus dare Aaron, & filiis suis, quoniam ipse Aaron, & filii eius erant de istis Leuitis, sed dedit omnes alios eis propter ipsos, & dicitur, quòd tradidit eis dono, idest donando, quia Deus imposuerat onus totius ministerij super Aaron, & filios suos. Cum autem dederit eis Leuitas, vt
G adiuuarent ipsos dicebatur dono dare.

De medio populi.] Idest dedit Leuitas Aaron educendo eos de medio populi, quasi dicat prius erant Leuitæ, sicut populares non habentes aliquam specialem Dei ministrationem. postea cum Deus fecit illos esse suos ministros. dicitur separauisse eos de medio populi, idest, ab alijs popularibus distinguendo eos in diuersitate ministrationis eis traditæ, quam non habebant alij Israelitæ. [Vt seruiant mihi pro Israel.] Idest vt seruiant loco primogenitorum Israel. nam quamquam totus Israel deberet dare Deo ministros, tamen non accepti sunt hic Leuitæ pro toto populo, sed loco primogenitorum, vt supra patet. tamen cum acciperentur pro primogenitis dicebantur accipi pro Israel, quia totus Israel tenebatur dare primogenitos suos ad ministrandum.

In tabernaculo fœderis.] Idest, vt seruiant Leuitæ in ta-
H bernaculo, non quidem, quòd facerent aliquam ministrationem in tabernaculo, sed quod seruirent portando tabernaculum, & vasa eius, sicut supra declaratū est, nulla enim alia ministratio competebat Leuitis, & accipitur tabernaculum fœderis pro toto Sanctuario, quia non solum ministrabant Leuitæ portādo tabernaculum, & vasa eius, sed etiam portando totum atrium cum vasis quæ in eo erant, vt patet supra cap. 3. & 4.

Et orent pro eis.] Idest Leuitæ orabunt pro filijs Israel, quia seruiebant loco eorum, & sustentabantur de iuribus, & redditibus receptis ab Israelitis.

Ne sit in populo plaga si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.]

I *Accedentibus Israelitis ad ministrandum in officio sacerdotali, vel Leuitico quomodo punirentur vtrique. Et Deum tulisse Leuitas pro primogenitis Israel quomodo intelligatur. Et quomodo Moyses, & Aaron non omnino potuerunt resistere Chore. Quæst. XXII.*

Ista litera potest dupliciter legi, vno modo per se, & tunc refertur ad literam superiorem, scilicet tuli Leuitas pro primogenitis Israelitarum, quasi dicat, ideo accepi Leuitas pro primogenitis Israel, quia non erant mihi grati, & si accederent ad Sanctuarium meum occiderem eos.

Sed iste sensus non est conueniens, quia si Deus semel accepisset primogenitos Israelitarum in ministros non occideret eos, quamquam accederent ad Sanctuarium, nisi in aliquo alio delinquerent, alioquin Deus esset valde ir-
K rationabilis si acciperet eos ad occidendum ipsos, iubens illis id, per quod necessario mortem incurrerent. Adhuc est inconueniens, quia dicitur in litera si ausi fuerint accedere, ille autem qui audet accedere contra prohibitionē, audere dicitur. si tamen primogeniti Israelitarum acciperentur a Deo in ministros non dicerentur audere accedere, quia non esset prohibitum eis, ideo iuberetur, quod accederent cum mandarentur, quòd ministrarent, ideo secundum istum sensum deberet dici si accesserint, & non ū ausi fuerint accedere. legatur continuata cum superiori sub eadem clausula, scilicet quòd Leuitæ orent pro Israelitis ne sit in populo plaga, si ipsi fuerint ausi accedere ad Sanctuarium.

Et adhuc secundum hunc modum potest intelligi dupliciter. Primo modo, quòd Leuitæ orarent pro Israelitis,

quòd

quod quamquam aliquando accederent ad Sanctuarium Deus non occideret illos. Sed iste sensus nō stat, quia cum aliqui de Israelitis accederent ad Sanctuarium, aut hoc fieret per negligentiam Leuitarum, scilicet, quia ipsi consentiebant, quod populares accederent, vel non curabant prohibere, aut esset per potentiam ipsorum popularium, inualentium contra Leuitas. Si primo modo, tam Leuitæ quam ipsi Israelitæ introeuntes, rei mortis erant, & super Leuitas principaliter veniebat illud peccatum, sicut veniret super sacerdotes si permitterent alios non sacerdotes ministrare in ordine sacerdotum, sic patet infra 18. capit. cum dicitur. dixit Dominus ad Aaron, tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii, & tu & filii tui, simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri, idest omnia peccata, vel errores qui fierent in Sanctuario volentibus accedere ad faciendum aliquid de officio sacerdotali vel Leuitico, sustinebunt ipsi Leuitæ, & sacerdotes, si ipsis volentibus, aut ex negligentia hoc fieret, & si aliquis de Leuitis negligentia sacerdotum intromitteret se ad ministrandum in ordine sacerdotali, peccabat ipse Leuita, & sacerdotes quorum negligentia hoc accideret, atque punirentur simul. sic patet eod. cap. cum dicitur. excubabunt Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dumtaxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.

Si autem accederent populares ad ministrationem Leuitarum per potentiam opprimentes Leuitas, peccatum non esset Leuitis, sed in popularibus, & ipsi soli perirent, sicut patet de rege Ozia qui offerre voluit thymiama coram Domino, & resistentibus ei sacerdotibus, cum conaretur semper offerre percussus est lepra in fronte, vt patet 3. Reg. cap. 15. & non solum punirentur illi qui vellent ministrare, sed etiam populus si consentiret, vel non prohiberet illos a præsumptione sua, & propter hoc cum populus Israel non repressisset Chore, & socios eius volentes ministrare in ordine sacerdotali, sed potius contra Moysen, & Aaron insurrexisset dicens, quod ipsi occiderāt eos qui cremati fuerant offerendo thymiama, vastatus est ex magna parte, quoniam combusti sunt 14. millia & septingenti ex eis, vt patet infra 16. cap.

Sed dicet aliquis quomodo ergo Moyses, & Aarō permiserunt facere officia sacerdotalia Chore, & socijs suis. debuissent enim resistere, & tamen ex hoc non fuerunt a Deo puniti.

Respondendum est. quod Moyses, & Aaron satis restiterunt Chore, & socijs suis, vt desisterent ab hoc incæpto, sed noluerunt. per potentiam autem nequibant illos comprimere, quia illi erant valde multi. Ideo Moyses motus a Domino, vt ipse daret signum manifestum quos elegisset ad sacerdotium, dixit, quod separaretur Aaron cum filiis suis in partem vnam, & Chore cum socijs in partem alteram, & offerrent thymiama: tunc enim videretur quos Deus acceptaret: non ergo peccauerunt, quia iussu Dei credendum est hoc fuisse factum, vt manifestaretur miraculum eius, sicut immediate comprobatum est. de hoc infra 16. capit. si tamen Aaron simpliciter permisisset Chore cum socijs suis accedere ad ministrandum, siue cum ipso Aaron, siue sine ipso, grauiter peccauisset, & esset reus mortis.

Licebat populo aliquibus temporibus accedere sine plaga ad Sanctuarium. Quæst. XXIII.

SCiendum, quod quando hic dicitur, quod erit plaga in populo si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. non est intelligendum, quod quandocunque accederet populus ad Sanctuarium, esset plaga, quia non solum licebat accedere, immo etiam introire in atrium vsque ad ostium tabernaculi omnes quippe offerentes perueniebant vsque ad ostium tabernaculi, oblationem suam ibi Domino præsentantes, vt patet per totum Leuiticum.

Item licebat popularibus, quando offerrent hostias pacificas comedere intra Sanctuarium partes sibi prouenientes ex eis. sic patet Deuteronom. 12. capit. & 16. scilicet, quod offerentes comederent coram Domino,

A & lætarentur, hoc autem erat coram tabernaculo intra atrium.

Item patet hoc, quia carnes hostiarum pacificarum debitæ offerentibus coquebantur intra Sanctuarium, vt patet 1. Regum cap. 2. vbi filii Heli accipiebant de caldaria, vel lebete partes prouenientes offerētibus, & propter hoc cōquerebantur offerentes, ergo intra Sanctuarium comedebantur carnes istę, quia non coquerentur ibi, nisi comederentur: ergo non erat illicitum popularibus accedere ad Sanctuarium. Sed est sensus, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium, idest, ad aliquam de ministrationibus Sanctuarii, siue ad ministrationes Sanctuarii, siue sacerdotales, siue Leuiticas. vnde nemo de popularibus poterat se intromittere ad erigendum, & deponendum tabernaculum, nec ad portandum vasa illius aut ad excubandum, &
B castrametandum in circuitu illius. Hæc enim omnia pertinebant ad ministrationes Leuiticas, vt patet sup. capit. 1. non ergo tenet iste sensus, scilicet, quod orarent Leuitæ, vt Deus non puniret Israelitas, si aliquando auderent accedere ad Sanctuarium ad ministrandum, quia in hoc daretur audacia ipsis popularibus.

Sed est sensus, quod orent pro Israelitis ne sit plaga in eis si ausi fuerint accedere idest orent, vt Deus non permittat illos incidere in hanc præsumptionem, vt accedere velint, quia si accesserint, morientur. Et iste est sensus conueniens. Aliquando enim Deus permittit aliquem cadere in peccatum, quia nec ipse, nec alius orauit pro eo, vt non permitteretur cadere. Cum autem oratur pro aliquo instantissime ne cadere permittatur Deus placatus exaudit, & non permittit cadere. sic autem de Israelitis, nisi
C enim pro eis orarent Leuitæ, forte aliquando exigentibus peccatis suis. permitterentur accedere ad Sanctuarium, & morerentur. Leuitis autem exorantibus non permittebantur.

Feceruntque Moyses, & Aaron, & omnis multitudo filiorum Israel super Leuitas quæ præceperat Dominus.] Hic ponitur epilogus præcedentium, scilicet, quod Israelitæ fecerunt omnia quæ fieri iussa erant circa Leuitas: supra enim solum mandatum positum fuerat, hic autem est executio, & ne repetantur omnia superiora ponuntur sub epilogo: & dicitur quod Moyses & Aaron, & Israelitæ fecerunt super Leuitas, idest de Leuitis quæ iusserat Dominus. singuli enim istorum aliquid fecerunt, quia Moyses accepit Leuitas de medio Israel, & portauit eos ad Sanctuarium, ac obtulit coram Aaron, & filiis eius duos boues cum eis, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato:
D Aaron quoque aliquid fecit, quia suscepit Leuitas de manu Moysi, & Israelitarum, eleuauitque eos coram Domino, atque pro illis orauit, vt purificati accederent ad ministerium tabernaculi. Israelitæ etiam aliquid fecerunt, scilicet, quod cum Moyse obtulerunt ipsos Leuitas in commutationem pro primogenitis suis, & manus imposuerunt eis, quando oblati sunt.

Purificati sunt, & lauerunt vestimenta sua.] Hic declaratur, quod fuerat dictum sub epilogo. purificatio enim signat tres ritus, scilicet lotionem vestium, & aspersionem aquæ lustrationis, & rasionem pilorum totius corporis, vnum tamen eorum exprimitur hic, scilicet, de lotione vestium, ideo purificare signat alia duo: quamquam aliqui volunt, quod purificatio etiam signet ritum oblationis factæ pro Leuitis, non stat, quia hic ponit litera duo, scilicet,
E purificationem, & consecrationem: purificatio pertinet ad illa quæ facta sunt antequam introirent Leuitæ in Sanctuarium.

Purificatio significat tres ritus.

Consecratio autem ad ea quæ facta sunt post introitum in Sanctuarium. [Et lauerunt vestimenta sua.] Ista lotio intelligitur in aquis viuentibus, quamquam aliqui dicere volunt, quod intelligatur de aquis lustrationis.

Sed hoc nullo modo stat, quia aquæ lustrationis erant solum ad aspergendum, & non erant ad lauandum, ideo quandocunque dicitur de aquis lustrationis non dicitur, quod lauabitur aliquis, sed quod aspergetur aquis, sic patet supra de Leuitis enim dixit, quod aspergentur aqua lustrationis. Idem patet infra c. 19. vbi de istis aquis fit mentio: nec enim poterant accipi conuenienter aquę lustrationis ad lauandum, quia erant ipsæ commixtæ cineribus, vt

patet

patet infra cap. 19. Ideo magis vestes coinquinarentur in F illis si lauarentur, quam abluerentur. Ad aquas ergo viuentes pertinebat ista ablutio.

Eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini.] Idest eleuauit Leuitas. non est intelligendum, quod omnes Leuitas eleuauerit Aaron: non enim posset eleuare, potissime quia erant valde multi.

Sed eleuauit aliquos eorum nomine omnium: nõ enim requirebatur, quod fieret ista eleuatio in quolibet, quia non erat aliquis actus purificationis Leuitarum, sed erat quædam cæremonia oblationis, & quia per oblationem Leuitæ applicabantur Deo, & obligabantur ad ministrandum, sufficiebat constare de eis, quod volebant obligari, & nulla alia existente cæremonia obligarentur. fiebat tamen ista eleuatio propter formam oblationis, ideo in quibusdam sufficiebat obseruari. fiebat autem ista eleuatio in G conspectu Domini, idest coram ostio tabernaculi, quia ibi fiebant omnes oblationes, & erat ad figuram aliarum oblationum, quia quandocunque offerebatur aliquid, sacerdos eleuabat illud coram domino, quia erat ista cæremonia quædam, vt Deus acceptaret oblationem, & quia Leuitæ erant dati tanquam quædam oblatio, conueniens erat, vt eleuarentur coram domino. [Et orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua.] Idest Aaron, quando suscepit Leuitas de manu Israelitarum orauit Dominum, vt ingrederentur ad officia sua purificati idest, vt acceptaret eos tanquam purificatos non est sensus, quod Aaron oraret, vt essent purificati Leuitæ. Nam antequam ipse oraret iam purificati erant, nõ ergo oraret pro hoc, cum iam esset, præcipue quia illud dependebat ex actu nostro, scilicet purificare, vel non purificare Leuitas, nemo an- H tem oraret pro eo, quod totaliter in sua potestate situm est. sed orauit, vt ingrederentur purificati, idest, quod facta ista purificatione Deus acceptaret Leuitas tanquam perfecte purificatos ad ministrandum. Quia quamquam esset facta ista purificatio in Leuitis nesciebat Aaron, an sufficeret, ideo orat Deum, vt facta solum hac purificatione, acceptet Leuitas tanquam perfecte purificatos, & non infligatur eis aliqua pœna propter imperfectam purificationem.

Ingrederentur ad officia sua.] Idest inciperent facere officia sua, quia non ingrediebantur ad locum aliquem ad ministrandum, sed accipitur hic ingredi, idest incipere.

In tabernaculum fœderis.] Idest, quod ingrediantur ad officia sua in tabernaculum. vocauit officia sua, quia non I erat eadem ministratio omnium Leuitarum, sed secundum, quod erant tres familiæ, ita erant distincta tria officia, vt patet supra capit. 3. & 4. vel accipiuntur officia pro diuersis actibus, qui omnibus Leuitis conueniebant, scilicet, erigere tabernaculum, & deponere, atque portare, & in circuitu illius excubare, quilibet enim de Leuitis hæc omnia faciebat. sic patet supra cap. 1.

Sed solum distinguebantur in hoc, quod portatio quarundam partium Sanctuarii pertinebat ad quosdam Leuitas, & portatio aliarum partium pertinebat ad alios sic patet supra cap. 3. & cum dicitur, quod ingrediantur in tabernaculum fœderis. non est sic intelligendum, sed quod Leuitæ ingrediebantur ad officia sua, idest incipiebant ministrare in officiis suis, & hoc in tabernaculum fœderis, idest illa officia erant in tabernaculo, scilicet, in portando K res tabernaculi, intra tabernaculum autem nihil faciebant, nec ingrediebantur vnquam illuc, immo si ingrederentur morerentur. sic patet supra capit. 4. vbi dicebatur, quod si viderent nuda vasa Sanctuarii morerentur, & tamen si ingrederentur in tabernaculum necesse erat, quod viderent vasa nuda, ergo morerentur & accipitur large tabernaculum fœderis pro toto Sanctuario, quia ita portabant Leuitæ partes atrii, sicut partes tabernaculi.

Coram Aaron, & filiis eius.] Idest, quod ministrarent Leuitæ coram Aaron, & coram filiis suis, scilicet, iubentibus eis; nam Eleazar erat princeps familiæ Caath, & ad præceptum eius mouebantur omnes Caathitæ in officiis suis. Ithamar autem erat princeps super familiam Gerson, & Merari. & ad præceptum eius ministrabant omnes qui erant de his familiis, ideo coram Aaron, & filiis eius dicebantur ministrare, quia ad eorum præceptum, & propter hoc dicebatur supra, quod Leuitę fuerant donati Aaron, & filiis suis, scilicet, vt seruirent eis in illis quæ iuberent, vel dicitur. coram Aaron, & filiis suis, idest in præsentia eorum, quia videntibus ipsis faciebant Leuitæ omnia ministeria sua.

Sicut præceperat Dominus Moysi de Leuitis, ita factum est.] Iste est epilogus omnium præcedentium. Postquam enim aliqualiter in speciali declarata est executio mandati, subdiuit hic generaliter, quod omnia quæ præcepit Dominus de Leuitis facta sunt.

Locutus est Dominus ad Moysen.] Supra fuit posita applicatio Leuitarum ad Dominum, vt ministrarent. hic autem ponitur quædam regula de ætate ministrãtium. [Hęc est lex Leuitarum.] Idest ista lex est distinctiua Leuitarum secundum officia quantum ad ætates suas.

A 25. annis, & supra ingredientur, vt ministrent.] Idest postquam compleuerint annum 25. & vsque ad quinquagesimum ingredientur, vt ministrent, idest ministrabunt, vel incipient ministrare.

Quo anno debebant Leuitæ ministrare. Quæst. XXIV.

SEd dicet aliquis quomodo iubetur hic, quod Leuitę ab anno 25. ministrarent, quia supra 4. c. dicitur quod inciperent ministrare ab anno trigesimo.

Respondendum est, quod ministratio Leuitarum incipiebat in anno 30. vt patet supra cap. 4. tamen post completum annum 25. incipiebant Leuitæ assuefieri ad ministrationem, vt videretur, an essent apti, vel inepti ad hoc, & cum peruenissent ad annum 30. si reperirentur idonei ministrabant principaliter, alioquin expellebantur. hic autem computant tempus in quo incipiebant assuefieri ad ministrandum.

Quare Leuitæ tempore Dauid cœperunt ministrare anno 20. Quæst. XXV.

SEd dicet aliquis, quod Leuitæ ministrabant ex anno 20. vt patet 1. Paralipom. 23. Sic enim ordinauit ibi Dauid.

Respondendum est, quod ante tempus Dauid Leuitæ semper ministrauerunt ab anno 30. vsque ad quinquagesimum. Dauid tamen in senectute sua statuit cum toto Israel, vt Leuitæ ministrarent ab anno 20. & redditur causa in eod. cap. scilicet, quod iam Dominus dederat requiem Israel, & non erat officium Leuitarum vlterius portare Sanctuarium de loco in locum ideo sufficiebat, quod Leuitæ ad ministrandum computarentur ab anno 20. quasi dicat, quod quando erant Leuitæ portantes Sanctuarium de loco in locum, erant officia eorum onerosa, vnde non sufficerent ad illa iuuenes teneri, qui erant in anno 20. sed requirebatur robur maioris ætatis, scilicet. 30. anni.

Cum vero cessatum est a portatione Sanctuarii manentibus solum officiis ianitorum, & cantorum atque similium, sufficiens erat a 20. anno computari Leuitas, & propter hoc Dauid ad ampliandum cultum Dei mutauit Leuitarum ætatem pro ministrantibus. Cum dicitur hic a 25. annis, & supra, non est intelligendum, quod in toto tempore supra 25. annum ministrarent Leuitæ, quia cum perueniebant ad annum quinquagesimum ministrare desinebant, vt patet infra.

Cur numeratio Leuitarum aliquando fit ab anno 30. aliquando a 25. Quæst. XXVI.

SEd adhuc dubium est circa id, quod aliqui dixerunt supra de numeratione Leuitarum, quia supra 4. capit. iubentur numerari ab anno trigesimo hic vero a 25.

Aliqui dicunt, quod illud fuit, quia supra 4. cap. ponitur numeratio Leuitarum ad portandum onera. hic autem ponitur numerus eorum ad commutandum pro Israelitis, & ideo accipitur alia ætas.

Dicendum, quod non stat. primo quia Leuitæ semel numerati fuerant ad commutandum pro Israelitis supra 4. capit.

A capit. ideo non oportebat iterum ad hoc numerari.

Secundo quia Leuitæ ad commutandum pro primogenitis computati fuerunt ab vno mense, & supra, vt patet supra 3. cap. Sed hic computantur ab anno 25. ideo non numerantur ad commutationem.

Tertio quia dicitur hic: hæc est lex Leuitarum a 25. annis, & supra ingredientur, vt ministrent. ergo ista numeratio non erat ad commutandum Leuitas pro primogenitis, sed ad laborandum in operibus Sanctuarii.

Quarto quia in numeratione illa quę fit ad commutandum Leuitas non ponitur aliquis terminus a parte post, sed dicitur ab vno mense, & supra, vt patet supra 3. capit. sed in ista numeratione ponitur terminus a parte ante, & a parte post, quia dicitur a 25 anno vsque ad 50. vt patet in litera. ergo non est ista numeratio ad commutationem Leuitarum.

B Alii dicunt, quod fit ista computatio ad sciendum, numerum Leuitarum, illa autem quæ habetur supra 4. fiebat ad inueniendum eos qui portarent onera, ideo est diuersa.

Dicendum, quod etiam istud non stat. primo, quia siquis vellet scire numerum Leuitarum simpliciter deberet computare eos a primo die natiuitatis suæ, quia illi iam erant Leuitæ, & tamen hic non computantur sic.

Secundo, quia siquis vellet numerare Leuitas ad sciendum quot sunt, quando illi habent nomina, & numerum iuxta consuetudinem Israelitarum, deberet eos numerare ab anno vicesimo, quia illo tempore transeunt Israelitæ ad nomen, & numerum Exodi 30. capit. & tamen numerantur hic a viginti quinque, ergo non fit ad hoc.

C Tertio quia Leuitæ habent propriam numerationem, ideo etiam si numerentur ad inueniendum, quot sunt, non numerabuntur a viginti annis, & supra, sed ab vno mense, & supra. sic patet infra 26. vbi in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto numerati fuerũt omnes Israelitę a viginti annis, & supra ad sciendum quot erant. Leuitæ antẽ numerati fuerunt ibi ab vno mense, & supra, & non fuerunt numerati ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, quia iam fuerat facta ista commutatio, nec etiam ad portandum onera, quia non conuenit illi ętati, sed solũ numerati sunt ad sciendum quot erant, quasi illa numeratio sit propria Leuitis. sic Israelitis est proprium numerari a viginti annis, & supra, ad hoc, quod sciatur quot sunt.

D supra 1. cap. quia illo tempore transeunt ad nomen, & numerum Exod. 30.

Quarto, quia dicitur hic in litera, quod Leuitæ a vigesimoquinto anno, & supra ingredientur, vt ministrent. ergo non erat ista numeratio ad sciendum, quot erant, sed ad signandum ministrationis tempus.

Quinto quia si numerarentur ad sciendum quot erant poneretur terminus a parte ante quicunque ille esset, sed nullus poneretur a parte post, quia postquam aliquis incipit esse de populo, vel habere nomen, & numerum, nunquam desinit habere vsque ad mortem, & tamen hic dicitur, quod fieret ista numeratio ab anno vigesimoquinto vsque ad quinquagesimum, ergo non fiebat ad sciendum quot erant Leuitæ.

E

An numeratio Leuitarum fiebat ad ministrandum. Quæst. XXVII.

Dicunt alii, quod fiebat ista numeratio ad ministrandum, & etiam illa quæ habetur supra 4. c. & tamen ibi numerantur Leuitæ a 30. anno, quia accipiuntur ad operationes duras, s. portando onera, hic autem numerantur ad operationes faciliores, in quibus sufficit minus robur, ideo numerantur ab anno 25.

Sed dicendum, quod non stat. primo quia si numerarentur ad tales ministrationes, non fieret numeratio a 25. anno, sed potius a vicesimo, quia ita Dauid numerauit Leuitas ad officia Sanctuarii, quando iam cessauerant portare Sanctuarium 1. Paralip. 23. c. & declaratum est supra q. 26. & tamen hic numerantur ab anno 25. ergo non erant istæ ministrationes faciles, sed duræ.

A Secũdo quia præsupponitur falsum, scilicet quod essent aliquæ aliæ ministrationes, vt cantorum, ianitorum, thesaurariorum, quia istæ ministrationes non fuerunt institutæ tempore Moysi, sed postea Dauid distinxit omnia hæc officia, vt patet 1. Paralipom. 14. cap. vsque ad 27. sed tempore Moysi Leuitæ solum habebant officiũ portandi Sanctuarium, vt patet supra 3. & 4. ergo ista numeratio non fieret ad aliquas faciles ministrationes, sed ad portandum Sanctuarium.

Tertio quia ista numeratio, & illa quæ habetur supra 4. cap. habẽt eundem terminum a parte post, scilicet annum 50. ergo videtur, quod ad easdem ministrationes sit & tamen numeratio facta supra 4. cap. fit ad portandum onera, ergo etiam ista.

Quarto quia si fieret ista numeratio ad ministratio-

B nes faciles, sicut habet alium terminum a parte ante, quam numeratio ad dura quæ habetur supra 4. capit. ita haberet alium terminum a parte post, scilicet, sexagesimum, vel 70. annum. & tamen ponitur annus 50. terminus a parte post, sicut in numeratione posita supra 4. capit. ergo non erat numeratio ista ad ministrationes faciles.

Quinto quia quando Dauid numerauit Leuitas ad ministrationes faciles quæ non erant portatio Sanctuarii, numerauit eos a viginti annis, & supra, & non fuit positus aliquis terminus a parte post 1. Paralipom. 23. & tamen hic ponitur terminus, scilicet, annus 50. ergo non ministrabant isti in ministrationibus leuibus, sed in difficilibus.

C

An numeratio Leuitarum quæ hic fit, differat ab ea quæ habetur supra 4. cap. Quæst. XXVIII.

Alij dicunt, quod differt ista numeratio ab illa quæ habetur supra 4. cap. quia licet tam hic quam ibi numerentur Leuitæ ad portanda onera, tamen Leuitæ qui erant triginta annorum portabant statim onera. qui autem erant 25. annorum non portabant onera statim, sed a 25. vsque ad trigesimum annum ministrabant in officiis portandorum onerum, sed nondum illa portabant, cum autem peruenirent ad annum tricesimum, portabant statim onera.

D Dicendum, quod non stat, quia opus portandorum onerum non erat alicuius difficultatis ad sciendum illud, sed solum opus erat robore ad executionem.

Secundo quia dato, quod aliquod tempus esset necessarium ad instruendum in illis, tamen illud esset paruum, non autem quinque annorum, scilicet, a vicesimoquinto vsque ad tricesimum. ergo ad aliud fiebat ista differentia.

Tertio quia tunc illi qui essent triginta annorum, & vltra tempore quo facta est numeratio in monte Sinai ipsorum Leuitarum ad portandum onera, non statim portarent illa, sed per quinque annos instruerentur in officiis suis, quia non erat facilius homini triginta annorum scire officium portandorum onerum, quam homini vigintiquinque annorum, sed iuxta istam positionẽ homini 25. annorum dabantur quinque anni ad addiscendum istud officium. ergo etiam quinque anni concederentur homini

E triginta annorum. Hoc autem dato sequeretur quod quando castra mota sunt de monte Sinai nullus portaret Sanctuarium, quia omnes Leuitæ addiscerent portare onera, & nemo portaret adhuc, quod est falsum, quia statim post istam numerationem, non per viginti dies portauerunt Leuitæ Sanctuarium. quod patet, quia numeratio tam Israelitarum, quam Leuitarum cœpit prima die mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto supra 1. capit. recesserunt autem Israelitæ de monte Sinai die vicesimo mensis secundi eiusdem anni infra 10. c. & portatum fuit tunc Sanctuarium a Leuitis eod. c. ergo non fuerunt viginti dies intra numerationem Leuitarum, & portationem Sanctuarii. non igitur concessum fuit Leuitis 30. annorum aliquod tempus ad addiscendum officium portandorum onerum, & consequenter neque concederetur tempus aliquod Leuitis qui erant 25. annorum.

Quarto

Quarto quia si statueretur tempus aliquod in quo inciperent Leuitæ addiscere officium portandi onera non esset ab anno 25. sed a vicesimo, vel prius, quia licet tūc non possent portare onera, possent tamen addiscere officium portandi.

Quinto quia videtur, quod nullum tempus debuit assignari in quo Leuitæ inciperent addiscere officium suum, quia per hoc potius præstaretur illis causa ignorandi. Nam inter Leuitas erant iam distincta officia, & onera per familias suas supra 3. & 4. cap. adeo certum erat quid competeret cuilibet Leuitæ statim a natiuitate sua de oneribus Sāctuarii, propter quod statim, vt essent pueri a tenerius discretionis incipiebant addiscere ea quæ pertinebant ad officiū suum. si autem statueretur eis terminus a quo inciperent, non inciperent prius instrui, & sic periret multum de tempore. non igitur iussum est, quod a 25. anno Leuitæ inciperent instrui ad portandum onera.

Sed qui tenent istam positionem mouentur ad hoc, quia dicitur in litera a 25. annis, & supra ingrediuntur, vt ministrent, scilicet, quia dicitur. ingrediuntur vt ministrent. & non dicitur ministrabunt, vel portabunt onera, & illud ingredi intelligunt esse quandam dispositionem præuiam ad ministrandum, scilicet instrui in officio ministrandi.

Sed dicendum, quod non stat, quia potius ista litera signat contrarium, quia ingredi significat incipere, & dicitur ingrediuntur, vt ministrent, idest incipiant ministrare.

Secundo quia sic dicitur supra 4. capit. quod numerati a triginta annis vsque quinquaginta ingrediuntur, vt ministrent, & tamen certum est, quod illi portabant actualiter onera, ergo etiam isti qui numerantur a 25. annis non instruuntur in portandis oneribus, sed ad aliud numerantur.

An ista numeratio Leuitarum fieret, vt videretur an essent apti, vel inepti ad ferenda onera.

Quæst. XXIX.

Dicunt alii, quod ista numeratio fiebat pro Leuitis, vt in anno vigesimoquinto inciperent portare onera, & videretur si erant apti, vel inepti ad istud. qui enim essent apti reciperentur ad hoc cum essent annorum triginta. qui vero essent inepti repellerentur tunc.

Sed dicendum, quod nō stat. primo quia istud officium erat tale in quo nō erat opus inquiri, an aliquis esset aptus, vel ineptus, quia non requirebatur hic aliquod ingenium, aut industria, sed vires corporales. Ideo statim posset ex habitudine corporis cognosci, sine aliquo experimento quis esset aptus, vel ineptus ad hoc.

Secundo, quia dato, quod requireretur aliquod experimentum esset illud duorum, vel trium dierum, non autem quinque annorum, scilicet ab anno 25. vsque ad tricesimum.

Tertio quia eodem modo cum Leuitæ essent triginta annorum, si ante hoc nunquam portauerant onera deberet similiter experiri de eis. an essent apti, vel inepti ad hoc, quia ita poterat aliquis triginta annorum esse ineptus ad portāda onera, sicut aliquis vigintiquinque annorum. Sed de homine trigenario nemo concedit, quod fieret experimentum, an esset aptus, vel ineptus, ergo etiam non fieret de illo qui erat 25 annorum.

Quarto quia fieret ista experientia, an quis esset aptus, vel ineptus si deberet quis repelli a ministerio propter ineptitudinem, sed nemo repellebatur, quia non erat istud officium, quod requireret aptitudinem aliquam præter vires corporales, quilibet autem habet aliquas quidam maiores, alii minores, ideo quilibet est aptus ad portanda onera.

Quinto quia repellitur quis propter ineptitudinem ab officio, vel dignitate, quando illa pertinent ad honorem personæ.

Secus autem quando pertinent ad onus, & seruitutem quandam, portare tamen onera, quod erat officium Leuitarum non erat aliquid pertinens ad honorem, sed ad su-

F biectionem, & seruitutem quandam. ergo nemo repelleretur propter ineptitudinem.

Sexto quia ad sacerdotes pertinebat officium magnæ dignitatis, scilicet ministrare in Sanctuario, ideo Deus requirebat in eis magnam aptitudinem, & propter multas maculas repellebantur a ministrando Leuitici 22. scilicet si fuerit cæcus, vel claudus, si habens paruum, vel grādem, vel tortum nasum, si pedem fractum, vel manum, si esset gibbus vel lippus, vel albuginē habens in oculo, vel si scabiem iugem, vel impetiginem in corpore, vel si esset herniosus. De Leuitis autem non inuenitur, quod aliqua macula, vel ineptitudo repelleret eos a ministrādo. ergo istud officium non requirebat aliquam aptitudinem. vel dignitatem personæ, quia si aliquam exigeret exprimeretur illa, quia in lege Moysi Deus nihil volebat fieri nisi quod ip-
G se expressisset Deuteronom. 12. scilicet, quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quicquam, neque minuas.

Septimo, quia si aliquis inter vicesimumquintum, & tricesimum annum propter ineptitudinem repelleretur, ita & aliquis in anno tricesimo posset esse ineptus, & repelleretur. sed falsum est, quia omnes qui erant ab anno tricesimo numerati sunt supra 4. capit. ergo nemo repellebatur propter ineptitudinem siue in 25. siue in 30. anno.

Octauo quia si propter ineptitudinem repellerentur aliqui, daretur occasio, quod multi se fingerent ineptos, vt nō cogerentur portare onera, quod esse non debet.

Nono quia esset hoc in præiudicium illorum qui essent apti, scilicet, quod soli cogerentur portare omnia onera,
H quod est inconueniens.

Dicendum ergo, quod propter ineptitudinem nemo repellebatur, idest propter paucas vires, quia & si nō tantum portare possent quam illi qui apti, idest robustiores erant, adiuuarent saltem eos in aliquo, quod erat conuenientius quam, quod robusti soli onera portarent.

Determinatio auct. ad q. 26. de numeratione Leuitarum a 25. anno vsque ad quinquagesimum.

Quæst. XXX.

Dicendum ergo videtur, quod numeratio Leuitarum a 25. anno vsque ad quinquagesimum fiebat ad ministrandum in portandis oneribus, sicut illa quæ facta est supra 4. cap. & patet primo, quia dicitur hic, quod Leuitæ
I a 25. annis ingrediuntur, vt ministrent, & supra 4. cap. dicitur de omnibus numeratis ibi, quod ingrediebantur, vt ministrarent.

Secundo, quia dicitur hic, quod a vigintiquinque annis vsque ad quinquaginta ingrediebantur ad ministrandum. Et tamē si non esset istud in portatione onerum, quæ sunt opera dicta, non poneretur annus quinquagesimus, vt terminus huius laboris, sed vel nullus terminus poneretur, vel saltem poneretur vlterius, scilicet, in septuagesimo, vel octuagesimo anno.

Tertio quia termini iidem ponūtur hic, & supra 4. cap. a parte post, scilicet, annus quinquagesimus, quod non fieret nisi esset eadem ministratio, sed supra 4. cap. facta est numeratio ad portandum onera, ergo etiam hic numerantur Leuitæ ad onera portanda.

K Quarto patet, quia dicitur hic, quod Leuitæ a 25. annis ministrabant, & cum implerent annum quinquagesimum cessarent seruire, custodientes solum quæ sibi commendarentur, opera autem non facerent, & sic patet, quod isti numerati ministrabant a vigintiquinque annis.

Quomodo differt numeratio Leuitarum facta hic, & supra Et quod erant Leuitarum tres differentiæ.

Quæst. XXXI.

Sed tunc manet difficultas cum istę duę numarationes sint Leuitarum ad portāda onera, quomodo differunt numeratio quæ habetur hic, & quæ habetur supra 4. cap. ita vt vna sit ab anno vicesimo quinto, & alia ab anno tricesimo?

Dicendum, quod non satis constat, quia scriptura non

conti-

continet aliquid vnde euidenter colligamus differentiam istorum.

Sed potest dici, quòd illa numeratio quæ habetur supra 4.cap. fuit facta pro Leuitis qui statim actualiter portaturi erant onera, ista autem fuit facta pro Leuitis qui purificati, vel consecrati fuerunt ad portanda onera. Pro quo sciendum, quod in Leuitis erant tres differentiæ. Quidam erant deputati ad portanda onera, sed non actualiter consecrati, & purificati. quidam erant qui consecrati erant, & actualiter deputati ad portanda onera. quidam vero ad portandum illa consecrati, vel purificati erant, non tamen statim portabant, licet tenerentur pro aliquo tempore portare onera. Amplius considerandum est, quòd cum Leuitæ distincti essent per familias, & cuilibet familiæ data essent certa onera supra 4. capit. de quolibet Leuita a prima die natiuitatis suæ constabat quæ onera pertinerent ad eum. Sed dicendum, quòd non statim, vt Leuita esset potens ad onera portanda, portabat illa, sed necesse erat prius consecrari, vel purificari, & tunc licite accedebat ad portanda onera istud patet quia 1. Paralip. vigesimonono, dicitur de Leuitis, quòd consecrantur ad ministrandum, & etiam sacerdotes consecrantur ad ministrandum, & aliter non ministrant. Et quamuis certum sit de primogenito sacerdotis magni, quòd ille successurus sit patri in dignitate, & ministratione Leuit. vigesimoprimo, tamen nunquam ministrat in summo sacerdotio, si habet aliquas maculas propter quas prohiberetur de quibus habetur Leuitic. 21. & tamen non poterant actualiter ministrare, neque recipiebantur ad hoc nisi prius consecrati essent, vt patet Exod. 29. & Leuitic. 8. de Leuitis, ita erat, ideo antequam sequeretur aliqua ministratio ipsorum consecrati sunt, vt patet hic. nam fuit ista consecratio facta in monte Sinai vbi fabricatum est Sanctuarium, & post hæc mota sunt castra, & cœperunt Leuitæ portare Sanctuarium infra 10. c. & sic consecratio præcessit ministrationem.

Et tunc dicendum, quòd Deus voluit prouidere de Leuitis, vt essent qui possent portare onera Sanctuarii, & ad hoc statuit, quod soli illi qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, qui vero essent infra 30. vel vltra quinquagesimum nihil portarent, & quia statim mouenda erant castra de monte Sinai, & portandum Sanctuarium, fecit Deus numerari omnes Leuitas qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum, vt illi statim portarent Sanctuarium, & ista numeratio est quæ habetur supra 4.c. & quia isti cito deficerent nisi haberent alios adiutores, fecit Deus, quod consecrarentur, siue purificarentur multi alii de Leuitis qui post paucum tempus possent istos adiuuare, & ita iussit, quod omnes Leuitæ qui erant a viginquinque annis, & supra consecrarentur nunc, quia licet non tenerentur statim portare onera, tamen aduenientie anno tricesimo, erant dispositi portare illa, quia nihil deerat eis ad hoc, quod statim ministrarent. Monitum autem huius est, quia scriptura posuit ista simul: nam postquam scripsit ritum purificationis Leuitarum adiunxit. Hæc est lex Leuitarum a viginquinque annis, & supra ingredientur, vt ministrent, ideit a vigintiquinq; annis numerabuntur nunc ad hoc, quod consecrentur omnes qui sunt vigintiquinque annorum, vt possint ministrare quando venerit tempus suum, scilicet annus tricesimus, & non videtur aliquid aliud, quod verisimilius dici possit ad hanc literam.

Obiectio contra prædicta. Et quare Leuitæ ante tempus portandi onera sunt consecrati.
Quæst. XXXII.

SEd aliquis dicet, quod istud erat superfluum, quia cum non deberet aliquis Leuita portare onera quousque esset triginta annorum, frustra erat consecrari nunc omnes Leuitas a vigintiquinque annis, & supra, cum per quinq; annos non deberent portare onera, sed satis erat, quando quilibet perueniret ad annum tricesimum, consecraretur, & statim portaret onera. Dicendum, quod non fuit sic factum. primo quia tunc in monte Sinai erat opportunitas ad consecrandum Leuitas quando fuerunt sacerdotes

A consecrari, quia ibi erat populus quietus, & exercebantur sacrificia, postea autem forte non occurreret in breui talis opportunitas, fuit igitur conueniens nunc anticipari consecrationem istorum, & fuit magna multitudo Leuitarum consecrata. Secundo erat hoc conueniens propter minores sumptus, quia in consecratione Leuitarum offerebantur duo boues cum libamentis suis, vt patet hic in litera: Si autem quilibet Leuita per se consecraretur, vel pauci simul, fierent eis magni sumptus, potissime, quia Leuitæ erant pauperes, quibus Deus iubebat eleemosynam fieri Deut. duodecimo, ideo voluit Deus, quod multi consecrarentur simul. etiam si nondum veniret tempus ministrandi ipsorum, scilicet omnes qui erant a 25. anno vsque ad 50. Et non solum videtur istud tunc fuisse, sed etiam, quod sic fieret in terra Chanaan postquam ibi essent Is-

B raelitæ, scilicet quod non consecraretur quilibet Leuita per se, sed omnes qui essent intra 25. & 30. annum consecrarentur simul, & isti essent multi: nam postquam erat Leuita triginta annorum non licebat ei manere sine consecratione, quia statim ministraturus erat, & præiudicium aliorum esset si non esset tunc consecratus, quia non posset adiuuare illos ad ministrandum, ad quod tamen tenebatur. Et ista videtur fuisse consuetudo consecrationis Leuitarum vsque ad tempus legis Dauid, quia ille ordinauit aliter Leuitas, diuidendo eos per officia, & computando ab anno vicesimo ad ministrando 1. Paralip. 23. sed Leuitæ consecrabantur antequam ministrarent, ergo qui ministrabant in anno. 20. oportebat, quod consecrarentur ante annum vicesimum, & forte consecrarentur simul omnes qui erant ab anno quintodecimo vsque ad vice-

C simum.

An post vnam consecrationem Leuitarum fuerit facta alia, & quando. Et quod Leuitæ 30. annorum etiam non consecrati portabant onera.
Quæst. XXXIII.

ADhue aliquis dubitabit de tempore quo fuerunt Israelitæ in deserto, an post istam consecrationem fuerit facta alia. nam ista duraret vsque ad quinque annos, ita vt non esset opus fieri aliam, quia consecrati fuerunt omnes a 25. annis, & supra. & tamen non erant portaturi onera vsque ad annum 30. nisi manerent quinque anni post istam consecrationem, in quibus non erat necessaria alia consecratio Leuitarum. & satis videtur dicendum, quod

D in illis quinque annis non fuerit facta alia consecratio Leuitarum. Sed tunc quæritur, an post illos quinque annos fuerit facta statim alia consecratio Leuitarum. Aliqui dicunt, quod statim post illud quinquennium fuit facta alia consecratio, quia alias multi Leuitæ accederent ad annum 30. & non consecrarentur, esset autem istud in præiudicium aliorum Leuitarum qui portabant onera, quòd isti in ætate legitima constituti non adiuuarent eos in officio suo. Istud patet, quia quando tunc in monte Sinai facta est consecratio Leuitarum ab anno 25. essent aliqui propinqui illi anno quibus forte soli tres, vel quatuor menses deficerent, & isti post quinquennium essent triginta annorum. Si igitur post illud quinquennium non fieret alia consecratio multi accederent ad annum 30. & non consecrarentur, & sic non portarent onera, quod erat in præiudicium aliorum. Dicendum, quod non fuit facta a-

E lia consecratio Leuitarum post quinquennium, immo forte vique ad 40. annos, quia toto tempore deserti non facta fuit: nam consecratio ista non fit sine sacrificiis, quia offeruntur duo boues, vnus pro peccato, & alius in holocaustum, vt patet hic in litera. & tamen in toto deserto nunquam fuerunt facta sacrificia nisi in monte Sinai, vt colligitur infra 28. & probatum est supra 4.c.q. 15. ideo non potuit fieri post hoc alia consecratio in toto deserto quæst. 35. Sed tunc dicetur, quomodo ergo se haberent Leuitæ illi qui peruenirent ad annum 30. nam videtur in eis necessario sequi vnum de duobus inconuenientibus, scilicet quod nunc ministrarent sine consecratione, aut aduenienté ætate legitima non ministrarent, quod erat in præiudicium aliorum qui portabant onera, & non haberent adiutores,

Dicendum certum esse, quod nunquam fuit alia con- F
secratio Leuitarum in deserto, & tamen Leuitæ quando perueniebant ad annum 30. ministrabant portando onera etiam si non essent consecrati. primo quia maius inconueniens erat, quod Leuitæ in ætate legitima non ministrarent, quam quod ministrarent nondum consecrati: nam vtrunque Deus iusserat, s. quod portarent onera ab anno 30. sup. 4. c etiam, quod consecrarentur ad portanda onera, vt patet in litera. magis tamen necessarium erat, quod portaretur Sanctuarium etiam a non consecratis, quam quod cessaret portari propter quosdam non esse consecratos. Secundo, quia portari Sanctuarium a non consecratis nullius præiudicium erat, sed quod Leuitæ in ætate legitima non adiuuarent alios ad portandum propter non esse consecratos, esset præiudicium portantium, cum omnes Leuitæ ab anno tricesimo tenerentur statim ministrare su G
pra 4. c. ergo potius fieri debuit, quod non cosecrati portarent onera, quia hoc nulli erat præiudicium. Tertio quia si datetur, quod non consecrati non portarēt onera sequeretur, quod aliquod tempus esset in deserto, in quo nemo posset portare aliquid de Sanctuario, & patet hoc, quia ista consecratio facta est in principio secundi anni ab exitu de Aegypto nam facta est in monte Sinai, & de illo recesserunt Israelitæ die vicesima mensis secundi, anni secūdi in s. t. o. c. & sic manebant 39. anni vsq; ad introitum in terram Chanaan, & in toto isto tempore nunq̄ facta fuit consecratio, quia non poterunt fieri sacrificia neq; facta sunt. vt ostendimus præced. quæst. Et tamen ista consecratio Leuitarum fiebat ab anno 25. & qui consecrabantur portabāt onera solum vsq; ad annum quinquagesimum, vt patet hic in litera, & sic nemo illorum qui nunc conse H
crarentur, poterat portare onera, nisi vsque viginti quinq; annos post hoc, quia tunc necesse esset, quòd omnes isti numerati compleuissent annum quinquagesimum, & sic nemo illorum teneretur ad portanda onera, immo Deus iubebat, quòd non portarent ea, vt patet hic in litera, sed isti viginti, & quinque anni complerentur in anno 26. aut 27. ab exitu de Aegypto, cum ista consecratio facta fuerit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt nunc ostensum est. ergo in quatuordecim annis vsque ad exitum de deserto, & introitum in Terram Chanaan sequētibus, nemo esset qui posset portare Sanctuarium. Sed falsum est, quia illud fuit portatum, ergo necesse est, quod multi Leuitæ non consecrati ministrarent portando onera, & ista ratio necessario concludit.

Quarto quia non erat inconueniens, quod Leuitæ non I
consecrati portarent onera, quia ad hoc non fuit obligatio nisi ex lege Dei, quæ voluit fieri certas cæremonias sacrificiorum ad hoc, quod Leuitæ consecrarentur, & tamen ista lex de sacrificiis non obligauit in toto deserto, nec obseruata fuit, vt patet Deuteron. 12. ideo Leuitæ non obligabantur tunc consecrari, sed licite ministrarent non consecrati, quia ministratio illa portandorum onerum erat simpliciter necessaria, consecratio autem ista non erat necessaria.

Cur hic non fuit posita summa Leuitarum a 25. vsq; 50. annum, vt supra. Quæst. XXXIV.

Aliquis quæret, quare non fuit hic posita summa istorum Leuitarum a 25. anno vsque ad 50 sicut fuit K
posita supra 4. summa illorum qui numerabantur a triginta annis? Dicendum, quod non fuit posita hic aliqua summa, quia nec poterat poni, quia summa non est, nisi numeratorum. Hic autem nulla fit numeratio; nam Deus non iussit hic numerari aliquos, sed solum mandauit, quod Leuitæ a 25 anno ingrederentur, vt ministrarent, idest consecrarentur ad hoc, quod possent ministrare, vnde est lex, & non numeratio. hoc patet cum dicitur in litera. locutus est Dominus ad Moysen dicens, hæc est lex Leuitarum, a viginti, & quinque annis ingredientur, vt ministrent, &c. sed supra 4. cap. iussit Deus numerari omnes Leuitas qui erant triginta annorum, ideo ibi potuit poni summa, & hic non, vt sciretur quot erant qui ministrare debebant in singulis modis onerum, sed hic Leuitæ non fuerunt applicati ad aliquam ministrationem, sed solum fuerunt consecrati ad hoc, quod quando essent ætatis legitimæ ministrarent, ideo non debuit poni aliqua summa eorum, quia ad nihil proderat cum nulli officio applicarentur.

Quare nullus Leuita infra 25. annum consecrabatur, omnes tamen supra. Quæst. XXXV.

Considerandum vlterius, quod licet hic dicatur de Leuitis a 25. anno vsque ad 50. & diximus, quod istud fuit ad consecrandum omnes Leuitas qui erant 25. annorum. non est intelligendum, quod soli illi qui essent inter 25. & 50. consecrarentur. Sed dicendum est, quod nullus infra 25. annum consecrabatur, omnes tamen qui erant supra 25. consecrabantur etiam si esset anno. centum. Causa huius est, quia licet soli qui erant intra 30. & 50. annum portabant onera, vt patet supra 4. cap. tamen qui erant vltra 50. annum vsque ad mortem suam ministrabant in aliquo, non quidem portando onera, sed custodiendo illa quæ portarentur ab aliis, quando eis commendabantur post portationem, vt patet hic in litera. Consecratio tamen Leuitarum fiebat ad ministrationem, sed isti vltra 50. annum ministrabant cum dicatur in litera. erunt ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis. ergo oportebat istos consecrari, sicut, & cæteros. Sed dicetur quare ergo litera expressit hic de 25. anno vsque ad 50. quia videtur innuisse, quod post 50. nullus consecraretur.

Dicendum, quod scriptura sacra est breuis, & vult multa comprehendere sub vno. facit enim hic duo. Vnum est, quod ponitur lex de consecratione Leuitarum. Aliud est, quod iubetur quid facere debeant Leuitæ in singulis ætatibus, s. quid a 25. vsque ad 50. & quid a quinquagesimo vsque ad mortem, si solum primum ponere vellet diceret. hæc est lex Leuitarum, quod a vigintiquinq; annis ingrediantur, vt ministrent, idest consecrentur ad hoc, quod ministrare possent, & tunc nihil deberet addi de anno 40. vel de alio, sed diceretur absolute a 25. annis, & supra, idest ab illo anno vsque ad mortem omnes Leuitæ quotquot tunc essent consecrarentur. Si autem solum secundum dicere voluisset diceret. hæc est lex Leuitarum a 30 anno ingredientur, vt ministrent. & quando compleuerint annum 50. cessabunt portare onera, & erunt ministri aliorum Leuitarum custodiendo onera port. ta ab eis. sed scriptura voluit complere vtrunque sub vna locutione propter breuitatem, ideo posuit duos terminos, scilicet 25. annum propter primum, idest propter consecrationem Leuitarum, & quinquagesimum propter secundum, scilicet, quia tunc cessant portare onera. Sed obiicietur, quod superuacue fuerit facta ista mixtio, sed sufficiebat poni solum primum de consecratione Leuitarum: nam secundum iam fuerat positum supra 4. cap. vbi numerati sunt omnes Leuitæ ab anno 30. vsque ad quinquagesimum ad portanda onera.

Dicendum, quod fuit conueniens ista mixtio duorum præceptorum hic facta quia licet supra 4. cap. fuerit positum mandatum de operatione Leuitarum, tamen non sufficienter, quia solum dictum fuit, quod ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, sed postea quid facerent non fuit expressum. hic autem additum fuit, scilicet, quod post quinquagesimum annum non portent ipsi onera, sed custodiant illa quæ portata fuerint ab aliis Leuitis, & sint ministri eorum, ideo conueniens fuit fieri hic istam mixtionem duorum præceptorum.

An Moyses fuerit consecratus cum aliis Leuitis, Quæst. XXXVI.

Nunc est dubium de Moyse, an fuerit consecratus cum aliis Leuitis.

Dicendum, quod de ipso solo est dubium. nam de omnibus aliis quid factū fuerit certum est. Leuitarū namq; quidam erant filii Aaron alii filii Moysi, oēs alii erant distincti in tres familias, s. Gersonitarum Meraritarum, & Caathitarum supra 3. De Aaron, & filiis eius patet, q̄ fuerunt

rint consecrati, vt fungerentur sacerdotio Exodi vigesimonono,& Leuitici 8.& 6. & supra 3.cap. de filiis autem Moysi licet duos haberet scilicet Gerson,& Eliezer,Exodi 2.cap.tamen certum est, quod nullus eorum fuit consecratus,quia fuerunt Leuitæ consecrati ab anno 25.vt patet hic in litera, & tamen filii Moysi erant paruuli, quia maior eorum vix erat annorum sex, aut septem. Nam quando Moyses reuersus de Madian in Aegyptum tulit duos filios suos, & posuit eos super asinam, Exod.30. cap. in quo innuitur, quòd erant paruuli nondum potentes itinerare peditando, cum imponerentur asino: etiam latis erant parui cum ambo in eodem asino possent ire in itinere,sed statim,vt intrauit Moyses in Aegyptum cum istis, secutæ sunt plagæ, & egressus est Israel de Aegypto, quia ad faciendum hæc mittebat Deus Moysen in Aegyptum Exodi 3. & 4. cap. & consecratio Leuitarum fuit facta in principio secundi anni ab exitu de Aegypto vt supra ostensum est, & sic illo tempore filii Moysi vix essent ad plus octo, vel nouem annorum, vnde non possent consecrari.de omnibus autem Leuitis trium familiarum dicendum,quòd illi qui erant a 25.annis, & supra fuerunt consecrati, cæteri vero minores non fuerunt consecrati, & sic manet dubium de solo Moyse, an fuerit consecratus cum ipse esset ætatis legitimæ,idest annorum quasi octoginta, nam quando Moyses faciebat prodigia in Aegypto erat annorum octogiota Exodi 7. cap. consecratio autem fuit quasi duobus annis post.

Aliqui dicunt,quòd Moyses non debuit cõsecrari, quia hic dicitur de Leuitis a 25.anno vsque ad 50. & agitur de consecratione eorum, & tamen Moyses erat vltra annum quinquagesimum,scilicet,octogintaduorum annorum,vt dictum est,ideo non poterat consecrari.

Dicendum,quòd Moyses poterat consecrari,quia nulla lex hoc prohibebat. Et cum obiicitur de anno 50. Dicendum primo, quòd illud fuit ad ostendendum tempus ministrationis,& non consecrationis,vt ostensum est præced. quæst. Consecratio autem poterat fieri a 25. anno vsq; ad mortem, vt ibi dictum est. poterat ergo Moyses consecrari,licet esset octogintaduorum annorum.

Secundo patet, quia licet vsque ad quinquagesimum annum esset ministratio in portando onera, erat post illum annum ministratio in custodiendo onera, vt patet in litera. & tamen ad quamlibet ministrationem Leuiticam requirebatur consecratio. ergo Moyses poterat consecrari. ergo videtur, quòd erat sibi necessarium consecrari, cum maneret sibi aliqua ministratio, scilicet custodia vasorum.

Tertio patet, quia Aaron erat antiquior Moyse tribus annis,quia quãdo fiebant prodigia in Aegypto erat Moyses annorum octoginta, & Aaron erat octoginta trium, Exodi 7. capit. Et tamen Aaron consecratus est postea in anno secundo ab exitu de Aegypto Exod. vigesimonono, & Leuit.9.ergo Moyses qui minor ætate erat poterat consecrari.

Moyses non fuit consecratus, sed consecrans. Et quod Consecratio non fit a minori sicut & iuramentum. Quæst. XXXVII.

Sed nunc manet dubium cum Moyses potuerit consecrari, an fuerit consecratus? Aliqui putant, quòd sic, quia Deus iussit hic omnes Leuitas consecrari, sed ipse erat vnus de eis, ideo consecraretur, quia nollet transgredi legem. Sed dicendum, quod Moyses non fuerit consecratus. primo quia inter consecrantem, & consecratum est distinctio personarum, sed Moyses fuit hic consecrans Leuitas,ergo ipse non consecrabatur. patet quia dicitur in litera locutus est Dominus ad Moysen tolle Leuitas de medio filiorum Israel,& purificabis eos,& postea dicitur. statues Leuitas in conspectu Aaron, & consecrabis oblatos Domino. Etiam ibi apparet quomodo Moyses immolauerit illos duos boues pro Leuitis,ergo nõ fuit ipse consecratus. Secundo, quia Leuitæ non fuerunt consecrati,nisi quia lex hoc iussit,& tamen ex lege hac non colligitur quòd deberet consecrari Moyses inquantum Deus dicit Moysi, quòd consecret Leuitas: ergo ipse non fuit

A consecratus, quia nolebat aliquid facere vltra necessitatem legis. Tertio quia Deus voluit facere differentiam inter Leuitas, scilicet, vt aliqui ministrarent post consecrationem in gradu inferiori, alij autem post consecrationem ministrarent in gradu superiori, alii vero sine consecratione ministrarent in gradu superiori, & consecrarent alios ad muniftandum tam in superiori quam in inferiori gradu.

In primo modo fuerunt Leuitæ de quibus hic dicitur, quia illi consecrati fuerant ad hoc, quod ministrarent in officio portandorum onerum,quod erat minor gradus ministrandi.

In secundo modo erat Aaron, & filij sui qui soli ministrauerunt in officio sacerdotali supra 3.& infra 18.& erat iste gradus excellentissimus, ad quem non licebat alicui

B accedere, nisi Aaron, & filijs eius, & tamen isti non ministrauerunt quousque consecrati sunt Exo.29.& Leui.8.

In tertio gradu erat Moyses qui ministrauit in officio sacerdotali faciens sacrificia Exo.29.& Leu 8.& ipse consecrauit tam sacerdotes quam Leuitas,vt possent ministrare.de sacerdotibus patet Leui 8 De Leuitis patet supra in litera. differret ergo iste gradus a primo,sed in primo gradu erant Leuitæ qui consecrati sunt, vt ministrarent, ergo Moyses qui erat in tertio gradu non consecraretur ab aliquo,vt ministraret. Quarto quia si Moyses deberet ab aliquo consecrari,non esset ille,nisi Aaron,quia ille erat maximus omnium Leuitarum, & sacerdotum præter Moysen, & tamen non consecraretur Moyses ab Aaron, quia Moyses erat maior:consecratio autem consistit in quibusdam benedictionibus,sed maior non benedicitur a mino-

C ri, sed è contrario minor a maiori benedicitur. sic dicit Apostolus ad Hebræ.7. ergo non poterat consecrari Moyses ab Aaron. Sed dato, quod Moyses ministrare deberet,necesse erat, quòd aut non consecratus ministraret, aut a seipso consecraretur, cum a minori non posset consecrari. Sic est de iuramento, quia homines per maiorem suum iurant ad Hebræ 7. & tamen cum Deus non habeat aliquem maiorem se, necesse est, quòd aut non iuret, aut per seipsum iuret, & quia Deus voluit aliquando iurare in veteri testamento iurauit per seipsum, Gen. 22. Et istam rationem ponit Apostolus ad Heb 7. dicens, quòd per seipsum iurauit, quia non habuit alium maiorem se, sed in Moyse non fuit tanta necessitas consecrationis, quod ipse seipsum consecraret, cum multi Leuitæ ministrarent, sine consecratione, sicut fuit in deserto, vt supra ostensum est,

D dato ergo, quòd Moyses ministraturus esset,sicut alii Leuitæ non consecraretur a se, nec ab alio, sed ministraret non consecratus.Quinto quia non videtur eadem necessitas consecrationis in Moyse quæ in alijs Leuitis, quia ij consecrabantur ad portãdum onera, Moyses autem etiam si non esset excellentior aliquo Leuita, non teneretur portare onera, quia ista obligatio erat in Leuitis ab anno tricesimo vsq; ad quinquagesimum supra 4.ca. Moyses autem erat nunc octogintaduorum annorũ,quia exitu de Aegypto fuit annorum octoginta. Exo 7. c.ergo non tenebatur portare onera. Sexto quia dato, quod consecratio Leuitarum fieret non solum ad portanda onera, sed etiam ad custodiendum illa & ideo Leuitæ qui erant vltra annum 50. consecrarentur, tamen Moyses non debuit consecrari,quia in nullo ministraturus erat, scilicet in portando onera,ne-

E que custodiendo illa,quia ipse erat princeps totius populi cum omnes iudicaret, & omnibus imperaret Exod. 18.& infra 37.& Deut 1. c.etiam erat princeps super omnes sacerdotes,idest super Aaron, & filios eius, cum ipse consecrauerit eos Exo.29.& Leuit.8.& ipse præciperet eis,quicquid acturi essent supra 3. cap. ergo nul am ministrationem iste habiturus erat,nisi solum præcipiendi omnibus, & tamen præcipere non est ministrare, consecratio autem sit pro ministratione, ideo Moyses non debuit consecrari.

Dicendum,quod ista est vera causa,nam si Moyses non esset princeps totius populi Dei, & haberet aliquem maiorem a quo posset consecrari, cum ille esset de familia Caathitarum, consecraretur, & ministraret, sed quia fuit maior, & princeps omnium, non fuit obligatus alicui ministrationi, nec etiam potuit ab aliquo consecrari,

consecrati, ideo neque consecratus est, neque ministrauit, F
ceteri autem Leuitæ de tribus familiis a vigintiquinque annis, & supra consecrati sunt & ministrauerunt.

Ingrediantur, vt ministrent.] Idest incipient ministrare, & hoc in portando vasa Sanctuarii, & ipsum Sanctuarium.

In tabernaculo fœderis.] Idest istæ ministrationes pertinent ad tabernaculum fœderis, non quòd in illo fierent, sed quod consistebant in portando illud.

Cumque quinquagesimum annum ætatis impleuerint seruire cessabunt.] Idest ministratio Leuitarum cessabit quando peruenerint ad annum quinquagesimum. hoc intelligitur quantum ad portationem onerum, & erectionē atque depositionem Sanctuarii. hæc enim, erant opera dura. & non sufficerent Leuitæ quinquagenarii ad illa, quia illa ætas iam incipit declinare ad defectum, tamen isti ser- G
uiebant in hoc, quòd castrametabantur in circuitu Sanctuarii, sicut cæteri, & erat illud vnum de officiis Leuitarum, vt patet supra cap. 1.

Eruntque ministri fratrum suorum.] Idest Leuitę postquam excesserint annum quinquagesimum erunt ministri aliorum Leuitarum qui sunt fratres sui, idest, de familia sua.

Et non est intelligendum, quod essent ministri illorum, idest seruirent eis, quia cum ipsi liberati essent a ministratione propter ætatem, non fierent ministri aliorum incidentes in aliam seruitutem, sed erant ministri fratrū suorum in custodiendis oneribus eorum. Erant enim Leuitæ obligati ferre onera, & custodire illa, nunc vero iuuenes ante annum quinquagesimum ferebant onera. Senes autem qui excessissent annum quinquagesimum habebant H
curam de custodiendis vasis. & in hoc erant ministri fratrum suorum, idest seruiebant illis.

In tabernaculo fœderis.] Non quòd isti Leuitæ ministrarent pro fratribus suis in tabernaculo fœderis, sed erāt ministri in tabernaculo fęderis, idest, in custodiendo res pertinentes ad tabernaculum.

Vt custodiant quę sibi fuerint commendata.] Idest Leuitæ isti senes custodiebant ea quæ alii iuniores ferentes onera commendabant eis, nam cum mouerentur castra, & in aliquo loco sedissent portitores onerum Leuitæ succedebant in custodia iunioribus potentibus iam vacare aliis operationibus.

Opera autem ipsi non facient.] Idest Leuitæ senes non facient opera laboriosa quæ sunt portando tabernaculum, erigendo atque deponendo, sed solum custodiendo sibi commendata, quod est leuissimum, & ob hoc cum castra essent fixa, & erectum tabernaculum, Leuitæ tenebantur excubare in circuitu eius, ne accederent populares. Poterant tamen istas excubias commendare Leuitis senibus, & ipsi tenebantur eas suscipere ex hac lege. [Sic dispones Leuitas in custodiis suis.] Verba sunt Dei ad Moysen, scilicet sic ordinabis Leuitas, quantum ad ea, quæ facere debent, & accipitur hic custodia large pro omni officio. Aliter enim solum diceretur de Leuitis senibus, qui ponebantur in custodiis. de omnibus tamen intelligitur, nam Leuitæ iuniores habebant custodias, idest, curam, vel officium portandorum onerum; Leuitæ autem senes habebant custodiam de conseruandis eis, quæ commendata essent, & sic cuilibet competebat sua custodia, scilicet suum offi- K
cium per singulos Leuitas.

CAPITVLVM IX.

Phase primum celebratur

Locutus est dominus ad Moysen in deserto Synai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo, dicens. Faciant filii Israel phase in tempore suo quartadecima die mensis huius ad vesperam, iuxta omnes ceremonias, & iustificationes eius. Præcepitque Moyses filiis Israel, vt facerent phase. Qui fecerunt tempore suo quartadecima die mensis ad vesperam in monte Synai. Iuxta omnia, quæ mandauerat dominus Moysi fecerunt filii Israel.

Locutus.] In superiori dictum est de consecratione Leuitarum, & quodam officio sacerdotali. Hic consequenter agitur de celebratione paschali.

Quæ sit huius cap. intentio opinio Nic. Et an aliquo modo pertineret immolatio phase ad summum sacerdotem. Quæst. I.

Nicolaus aliter dicit, scilicet quòd supra descriptum est officium pontificis in dispositione lucernarum, & quantum ad Leuitarum consecrationem. hic agitur de eius officio quantum ad paschalem celebrationem. Sed non multum videtur, quia ad pontificem nihil facere pertinebat de celebratione paschali, sed singuli per domos suas immolabant agnum anniculum, & comedebant secū- G
dum omnes cæremonias, quæ habentur Exod. c. 12. inter quas nulla erat, quæ pertineret ad pontificem, vel ad aliquem de sacerdotibus.

Magis ergo dicendum est, quòd in isto libro non oportet semper poni continuationem gestorum, quia ea, quæ habentur hic non sunt scripta in ordine consequenti, sed magis per recapitulationem cum pertinerent ad tempus, quod præcessit, antequam fierent ea, quæ habentur in principio huius libri. ne illa tamen simpliciter omitterentur, qualicunque ordine scripta sunt in hoc libro, in quo recolliguntur omissa, & multoties non est aliquis ordo consecutionis inter ea, quæ scripta sunt, vt patet supra c. 6. & 7. quia 6. cap. dicitur de voto Nazaræorum, & statu eorum. In 7. descriptum est de oblatione principum facta in dedicatione altaris, sed ista nihil sibi attinent, sed so- H
lum ponuntur ne omittantur, ita celebratio paschalis facta in monte Synai nihil attinebat ad consecrationem Leuitarum: tamen quia iubente Domino facta fuerat, ne videretur omissa, descripta est, tanquam quidam casus incidentalis, & diuiditur in tres partes. nam primo describitur tempus, & modus celebrationis. Secundo casus dilationis. Tertio reatus transgressionis. Secunda. ibi. [Ecce autem quidam.] Tertia ibi. [Siquis autem mundus est.] Circa primum. [Locutus est Dominus.]

In isto libro multa recapitulantur, quæ fuerant omissa, & fit commutatio ordinis, & quòd ista facta sunt ante ea, quæ habentur in principio libri huius. Quæst. II.

I

Ista non ponuntur hic continuato ordine, sed per recapitulationem. prius enim dictum, & factum est id, quod habetur hic, quam id, quod habetur supra cap. 1. Nam ea, quæ facta sunt in principio huius libri incæpta sunt die prima mensis secundi, anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet supra capit. 1. ea autem, quæ habentur hic, facta sunt mense primo anni secundi egressionis de Aegypto, scilicet die 14. vt patet in litera. ergo ante hoc saltem per vnum, vel duos dies dicta sunt, scilicet die 12. vel 13. mensis eiusdem. necessario igitur est hic ordo turbatus: incæptus tamen fuit liber a computatione Israelitarum in deserto Synai, quia illud principalius erat, quam hæc omnia. An vero inter hæc, & ea, quæ habentur præced. cap. sit ordo consequens, ita quòd illa dicta fuerint an- K
te ista, non patet, quia illa dici potuerunt in fine consecrationis sacerdotum, scilicet die octauo mensis primi, cum finita est consecratio Aaron, vel potuerunt dici postea circa finem mensis primi. De eis autem, quæ habentur hic dici potest, quòd fuerint dicta tempore quo consecrabantur sacerdotes, vel postea aliquibus diebus, vsque ad diem 12. vel 13. mensis, postea vero dici non potuerunt, quia die 14. mensis primi ista facta sunt, vt patet in litera, non potest ergo apparere quid istorum duorum prius fuerit.

Satis tamen rationabile est, quòd prius fuerit id, quod habetur præceden. cap. scilicet immediate. post consecrationem sacerdotum. Ista vero, quæ habentur hic, tunc vel postea aliquibus diebus facta fuerunt, & dicta.

In deserto Synai.

Quantum tempus steterunt Iudæi in monte Synai. Et lex quo tempore data est Moysi. Et Sanctuarij fabricatio quando fuit annunciata. Quæst. III.

ISta locutio fuit facta in deserto Synai, quia ibi erant Israelitæ in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, venerunt in montem Synai tertio mense egressionis, vt patet Exod. cap. 19. manserunt autem in eodem loco a prima die mensis tertii, anni primi, vsque ad diem 20. mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, in eadem quippe mota sunt castra de monte Synai, vt patet sequen. cap. Et sic mansio Israelitarum in monte Synai, fuit vnius anni demptis decem diebus, vt patet colligendo, scilicet, si mansissent Israelitæ, vsque ad primam diem mensis tertij anni secundi, fuisset annus integer, defecerunt autem decem dies ad hoc cum recessernt Israelitæ 20. die mensis secundi, toto autem hoc tempore quo fuerunt Israelitæ in monte Synai, fuerunt occupati circa aliquid. Nam in eadem die qua venerunt Israelitæ in Synai ascendit Moyses in montem, & descendens ad populum purificauit eos, vt in die tertio lauarent vestimenta sua, & tunc data est lex. in eadem autem die ascendit Moyses ad Dominum vocatus ab ipso, vt patet Exod. cap. 20. & suscepit præcepta cæremonialia, & iudicialia, quæ habentur a fine. sine medio 20. cap. vsque ad capit. 24 & immediate descendens de monte annunciauit populo omnia verba legis, & confirmata est coram toto populo factis sacrificiis, vt patet Exod. capit. 24. Deinde eadem die qua lex confirmata est, Moyses ascendit in montem, & stetit ibi 40. diebus, & 40. noctibus, & audiuit omnia, quæ scripta sunt de fabricatione tabernaculi a principio cap. 25. vsque ad principiũ cap. 32. Exod. Die autem 40. descendebat de monte portans duas tabulas, & cum audiuisset vocem Israelitarum cantantium, atque adorantium vitulum, fregit tabulas in radice montis, & veniens ad populum occidit 23. millia idolatrarum, vt patet Exod. cap. 32. Iterum autem reuersus est post interfectionem istam in montem, & stetit aliis 40. diebus cum domino. suscepitque tabulas legis secũdas, & venit ad populum, vt patet Exod. cap. 34. & Deuter. cap. 9. tunc iussit populo, quod offerret denuncians fabricationem Sanctuarii, quam Deus imperauerat, vt patet Exod. 35. & tunc congregatis artificibus incæptum est opus Sanctuarii. vt patet Exo. c. 35. & 36. fuit autem ista inchoatio Sanctuarii, in principio mensis sexti, vel circa finẽ quinti, in anno primo egressionis de Aegypto, vt declaratum est Exod c. 24. Durauit autem ab eo tempore, vsque ad vltimum diem anni primi, fabricatio tabernaculi, scilicet per menses 7. Prima autem die anni secundi fuit erectum tabernaculum, vt patet Exod. c. 40. & in eadem die cæpit consecratio sacerdotum, vt probatum est Leuit. c. 9. incæpit quoque oblatio principum, quæ durauit 12. diebus, vt patet supra c. 7. deinde in die 14. mensis eiusdem facta est celebritas paschalis. vt patet hic, & datæ sunt leges totius Leuitici in hoc mense, durante celebratione paschali, vsq; ad 22. diem mensis eiusdem. Deinde in primo die mensis secundi iussit Deus Moysi, vt numeraret Israelitas, & numerati sunt in eodem mense, factis autem his numerationibus, & dispositionibus Israelitarum per vexilla sua, recesserunt die 20. mensis eiusdem, vt patet seq. cap. & sic non fuit aliquod tempus superfluum Israelitis, dum manserunt in monte Synai.

Anno secudo postquam egressi sunt de terra Aegypti.] Quamquam istud non fuisset positum, satis tamen apparebat, q; non potuissent Israelitæ celebrare pascha aliquo anno in monte Synai, nisi in secũdo ab egressione de Aegypto, nam in primo anno non poterant ibi facere pascha, quia in Aegypto illud fecerant, immo eadem die qua egressi sunt de Aegypto fecerant pascha occidentes per singulas domos agnum immaculatũ, vt patet Exo. 12. & inf. 33. non poterant etiam in anno tertio egressionis de Aegypto facere Israelitæ pascha in monte Synai, quia secundo mense anni secundi ab exitu de Aegypto, recesserunt de monte Synai, vt patet sequen. cap. ergo solum erat annus secundus in quo possent Israelitæ facere pascha in monte Synai.

A Postquam egressi sunt de terrá Aegypti.] Non est sensus quòd completus esset vnus annus, postquam Israelitæ exierant de Aegypto, & iam inciperet currere secundus, quia nondum fuerat consummatus vnus annus: nam die 15. mensis primi exierant Israelitæ de Aegypto, vt patet infra 33. capit. quando tamen ista verba sunt dicta, nondum erat dies 15. mensis primi anni secundi. quia fuit factum pascha die 14. & ante hoc per aliquot dies saltem per vnum dicta sunt ista, quæ habentur hic ergo aliqui dies deficiebant ad completionem vnius anni, sed dicitur, quòd iste erat secundus annus, postquam exierant de Aegypto non computando a die quo cæperat annus in quo Israelitæ exierunt de Aegypto. cæperat autem diebus 15. ante exitum eorum, cum ipsi egressi fuerint die 15. mensis primi anni illius, vt patet infra 33. cap. [Mense primo.]
B In hoc mense fuit Deus locutus de celebratione paschali. Nam ante hunc loqui poterat de hac celebratione. Et post hunc mensem non poterat, quia non stat celebrari pascha post mensem primum, cum data sit lex, quòd in hoc mense celebraretur, vt patet Exod. capit. 12. sed in quo die mensis illius fuerint dicta verba ista, non constat, necesse tamen est, quòd fuerint dicta ante diem 14. cum in eo fuerit paschalis celebritas.

Faciant filij Israel phase in tempore suo,] idest, celebrent pascha tempore statuto, scilicet die 14 mensis primi.

Et si cæremoniæ non obligabant in deserto, bene tamen paschalis obseruantia. Quæst. IV.

C COnsiderandum est circa hoc, quòd in deserto non obligabant cæremoniæ legales, sed postquam introirent in terram promissionis, vt patet Deuteron. capit. 12. cum dicitur non faciatis ibi, quæ nos hodie hic facimus singuli, quod sibi rectum videtur. Nondum enim venistis ad requiem, & possessionem, quam dominus Deus daturus est vobis. ideo neque pascha, nec alia festiuitas, aut aliqua de cæremoniis habebat obligationem in deserto, & sic Deus quando dabat leges istas, frequenter dicebat. cum ingressi fueritis terram Chanaan, vel cum ingressi fueritis terram possessionis vestræ, ad innuendum, quòd ante non obligabant cæremoniæ. sic patet Leuit. capit 14. & infra 15.

Celebritas tamen paschalis in deserto Synai obligauit,
D quia dominus specialiter iusserat de isto loco, quòd ibi celebraretur pascha, & si ita iussisset expresse de omnibus aliis cæremoniis, quod obseruarentur in toto deserto obligassent, tamẽ non iussit. Quando autem dicitur hic, quod faciant Israelitæ phase tempore suo, non intelligitur, quod illud præceptum erat generale, sed erat temporale, scilicet solum obligans pro ista vice, quod patet, quia dicitur hic faciant filii Israel phase in tempore suo 14. die mensis huius. Si tamen intellexisset Deus, vniuersaliter non diceret 14. die mensis huius, sed diceret mensis primi.

Quæ fuerit causa quare non obligabantur Israelitæ in deserto facere cæremonias. Quæst. V.

E CAusa autem quare Israelitæ non obligabantur in deserto facere cæremonias erat, quia erant in motu, & incerti, quando nubes moueretur, ad cuius motum ipsi mouebantur, & sic aliquandu inciperentur cæremoniæ, & relinquerentur infectæ, & propter hoc non fiebat circuncisio in deserto, vt declaratum fuit Deuter. 12. cap. & Iosue 5. Item quia non habebant Iudæi in deserto omnia necessaria ad explendum cæremonias, potissimè in sacrificiis, in quibus requirebatur vinum, & oleum, thus, & sal, & farina. Iudæi tamen hæc habere non poterant, cum nulla gens communicaret eis, quia erant hostes omnium, & ob hoc Deus dederat eis manna, quia non poterant habere cibos a populis: sacrificia tamen sine his non fiebant, ergo non obligabantur ad hæc.

Cur iussit Deus, vt in deserto obseruarent phase, cum cæremoniæ legis ibi non obligarent. Et quare non obseruata sunt in Synai aliæ cæremoniæ legis, vt circuncisio, & similia. Quæst. VI.

QVæret aliquis cum in toto deserto non obligarentur Iudæi ad aliquas cæremonias, quare Deus iussit, vt obseruaretur ibi phase.

Respondendum est, quòd in deserto Synai non obligabantur Iudæi obseruare phase, sicut nec in aliis locis deserti, obseruauerunt tamen, quia Deus iussit specialiter.

Causa præcipiendi fuit, quia Deus volebat Iudæos assuefacere cæremoniis legis, & quia Moyses erat legislator cui Deus omnia loquebatur, illo viuente, Deus voluit informari Iudæos in lege, & quia si relinqueretur hoc pro terra promissionis, Moyses non posset erudire Iudæos, quia ipse non erat illuc ingressurus, sicut postea patuit, & Deus hoc præcognouerat, voluit igitur, quòd erudiret illos in deserto assuefaciendo eos ad custodiam cæremoniarum, & quia in toto deserto non erat aliquis locus ita conueniens ad quietem Iudæorum, cum non haberent ibi aliquos hostes, poterant etiam ibi habere necessaria ad cæremonias, quia erat coniuncta terræ Madian, & illi erant Iudæis mittentes necessaria, cum socer Moysi Iethro esset de terra Madian, & ipse venisset ad Moysen, vt patet Exod. capit. 18. voluit ergo Deus, quòd obseruatio cæremoniarum in monte Synai inciperet. Ideo postquam data est lex, consecrati fuerunt ibi sacerdotes, & factum est Sanctuarium, & sacrificia per multos dies facta sunt, scilicet in consecratione sacerdotum, & in oblatione principum, fuit etiam ibi obseruata cæremonia de redemptione primogenitorum, & dati sunt Leuitæ pro omnibus primogenitis filiorum Israel, & pro residuis fuit datum pretium pro quolibet quinque sicli. vt patet supra c. 3. manebat autem cæremonia de obseruatione paschali, nam aliæ solennitates non poterant obseruari. Et illa fuit obseruata secundum omnes cæremonias suas, quæ fuerant positæ Exod. cap. 12.

An esset necessarium obseruari phase in monte Synai. Quæst. VII.

SEd dicet aliquis, quòd non erat necessarium obseruari phase in monte Synai, nam iam fuerat assuefactus populus per phase, quod fuit celebratum in Aegypto die egressionis Iudæorum inde.

Respondendum est, quòd non fuit hic iussum, vt obseruaretur phase principaliter, vt assuefierent Iudæi ad cæremonias illius, quia iam istas cognouerant in Aegypto, sed vt crederent se esse obligatos ad hanc obseruationem, nã si obseruando cæteras cæremonias in monte Synai non fuisset obseruatum phase, non crederent se Israelitæ obligatos ad illud, nec erat arguendum de phase obseruato in Aegypto, quia illud non fuerat obseruatum tanquam cæremonia veteris testamenti, sed potius omnes celebritates paschales postea factæ ad memoriam illius fuerunt, ideo debuit obseruari in monte Synai, vt ibi tanquam cæremonia legalis inciperet obseruari.

Cur in monte Synai non fuit obseruata circuncisio. Quæst. VIII.

SEd quæret aliquis cum omnes cæremoniæ in monte Synai obseruari cæperint, quare non fuit obseruata circuncisio, nemo enim ibi circuncisus est, & tamen non est verisimile, quòd in tanta multitudine populi, vbi erant plura, quam 60. millia virorum Iudæorum præter conuersos de Aegyptiis ascendentes cum Iudæis, nemo natus fuerit.

Aliquis forte dicet, quòd multi nati fuerunt, & omnes circuncisi, scriptura tamen subticet. Sed dicendum est, quòd nemo fuerit circuncisus in monte Synai, neque in toto deserto, quod patet Iosue c. 5. cum dicitur, populus autem qui natus est in deserto per quadraginta annos itineF ris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit, donec consumerentur omnes qui non audierant vocem domini quibus ante iurauerat, vt ostenderet eis terram lacte, & melle manantem, horum filii successerunt loco patrum, & circuncisi sunt a Iosue, quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos aliquis in via circunciderat: non potest ergo dici, quòd aliquis fuerit in monte Synai circuncisus. Causa huius erat periculum motus, quia circuncisi si mouerentur in itinere, quousque sanarentur periclitarentur, ideo Israelitę, postquam circuncisi sunt in Galgalis, manserunt in eodem loco, donec sanarentur, vt patet Iosue c. 5.

Ad hoc aliquis dicet non stare, quia in deserto Synai manserunt Israelitæ per vnum annum integrum demptis diebus decem, vt supra est probatum. Poterant ergo in illo vno anno circuncidi plurimi sine periculo itinerationis.

G Ad hoc respondetur, quòd quamquam ibi manserint per annum vnum, non erant certi an deberent manere saltẽ per duos dies, vel tres, aut plures, quia quotidie ipsi expectabant columnam mouendam, ad cuius motum ipsi moueri debebant, incertitudo ergo excusabat. Sed arguetur adhuc, quòd illi qui erant in monte Synai erãt certi, quòd manerent ibi multis diebus, ergo poterant circuncidere pueros natos, quod patet, quia iussit ibi dominus Sãctuarium construi, & omnia vasa eius. Istud autem erat opus multorum dierum, & durauit magno tempore: nam etiã cum magna velocitate artificum non potuit consummari, vsque ad 7. menses, scilicet a principio mensis sexti, vsque ad finem anni, vt supra declaratum est ergo certi erãt, quòd hoc tempore manerent ibi. Respondẽdum est, quod H licet Iudæi nouissent cõstructionem tabernaculi esse opus multorum dierum, tamen non erant certi an omnibus illis diebus mãsuri essent in deserto Synai, poterat enim ibi Sanctuarium incipi, & alibi consummari; vnde non erant certi saltem de aliqua die, quod ibi mansuri essent, ideo excusabantur a circuncisione.

Cur in monte Synai non fuerunt obseruata alia festa præter phase. Quæst. IX.

QVęret aliquis quare in monte Synai non fuerunt obseruata alia festa præter phase. Nam erant multa alia, scilicet pentecostes, festum clangoris, dies propitiationis, solennitas tabernaculorum. De die autem sabbati, quòd obseruaretur satis apparet, quia quidam lapidatus I est eo, ꝙ colligeret ligna in sabbato, vt patet infra 15. c. de aliis tamen nõ apparet, quòd obseruatæ fuerint: Sed potius videtur, quòd non, cum nihil de eis missum sit. Respondebit aliquis ad hoc, ꝙ non fuerunt obseruatæ alię festiuitates in monte Synai præter pascha, quia nõ fuit tempus ad obseruandum illas: festum enim pentecostes secundũ Iudæos, semper est quinquaginta diebus post solennitatem phase, vt patet Leuit. 23. c. Ideo necessario eueniit semper in tertio mense, cum phase sit die 14. mensis primi. Sed nõ steterunt Iudęi hoc tempore in monte Synai, nam die 20. mensis secundi, inde recesserunt, vt patet seq. cap. consequenter autem, nec obseruari potuerunt aliæ tres solennitates, scilicet clangoris, propitiationis, & tabernaculorum, quia istæ sunt in mense 7. vt patet Leu. c. 23. Sed cõtra hoc dicetur, quòd ista responsio procedit de obseruatione festo K rum secundo anno ab exitu de Aegypto, sed poterant obseruari omnes in monte Synai, anno primo egressionis de Aegypto, quod patet, quia Iudæi celebrant diem pentecostes, die 6. mensis tertij, venerunt tamen in montem Synai die prima mensis tertij, vt patet Exod. c. 19. De aliis tribus solennitatibus, quæ sunt mẽse septimo, satis apparet, quòd ibi potuerint obseruari, quia fuerunt Israelitæ mense illo in monte Synai, & toto ipso anno, vsque ad diem 20. mensis secundi, anni sequentis. Dicendum est, quòd non potuerunt obseruari aliæ festiuitates in monte Synai præter sabbatum & phase, sabbatum quidem non requirebat aliquam cæremoniam ad obseruationem, sed solum ꝙ vacarent a laborib. & hoc in quolibet loco haberi poterat. Vnde dicendũ est, ꝙ toto tempore quo manserunt Israelitę in monte Synai obseruauerũt sabbatũ, quia pręceptũ de sabbato fuit datum ante montẽ Synai, i. in deserto Syn. Et illa

mansio

mansio est ante Synai per mansiones tres, scilicet Halus, Depheca, & Raphidim, vt patet inf. 33. c. in mãsione enim illa datum est primo manna, & præceptum de sabbato, vt patet Exod. 16. c. quòd autem phase fuerit obseruatum patet hic. Aliæ quatuor solennitates non potuerunt obseruari anno primo propter duo. primo, quia nondum fuerat data lex de obseruatione illarum. habetur enim lex de obseruatione earum Leuit. cap. 23. Et tamen illa non fuit data, vsque ad secundum annum ab exitu de Aegypto, quod patet, quia omnes leges Leuitici fuerunt dictæ Moysi a domino in tabernaculo fœderis, vt patet Leuit. cap. 1. tabernaculum tamen nunquam fuit erectum, vsque ad primam diem anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet Exod. c. 40. ergo non potuerunt dari leges de his festiuitatibus ante principium anni secundi, & consequenter, nec potuerunt obseruari anno primo. Alia causa est, quia dato, quòd fuissent leges de his solennitatibus datæ in anno primo, non potuissent obseruari, quia exigebant istæ festiuitates multas ceremonias sacrificiorum, de quibus patet Leuit. c. 23. & infra c. 28. & 29. hæc autem fieri non poterant sine Sanctuario, sed nondum factum erat Sanctuarium, vsque ad principium anni secundi cum erectum est tabernaculum. ergo non potuerunt obseruari in monte Synai aliæ solennitates præter phase, & sabbatum. [Decimaquarta die mensis huius ad vesperum.] Dicitur de die 14. quia in hac fiebat semper phase, vt patet Exo. c. 12. dicitur mensis huius, quia quando Deus ista loquebatur erat mensis primus anni secundi, vt patet supra.

An in deserto Synai fuerint obseruati dies azymorum, sicut festum phase. Et an ista differant tanquam duo festa. Quæst. X.

QVæret aliquis circa hoc an in deserto Synai fuerint obseruati dies azymorum: qui erant septem, scilicet a die 15. mensis primi, vsq; ad diem 22. mensis eiusdẽ inclusiue, vt patet Exo. c. 12. Respondebit aliquis, quòd fuerint obseruati, quia festiuitas paschalis, & azymorum erat eadem: iubẽdo ergo quòd fieret phase iubebatur, q obseruarentur azyma per septem dies. In contrarium dicetur, quòd istæ erant duæ solennitates, ideo cum de vna sola iubetur, non intelligitur de alia, sed oportet exprimi.

Dicendum est, quòd istæ erant duæ solennitates distinctæ secundum dies, & secundum causas, & ritus obseruationum, & sic ponuntur duæ Leu. c. 23. cum dicitur, mense primo 14. die mensis ad vesperum phase domini est, & decimaquarta die mensis huius est solennitas azymorũ. ecce qualiter duo festa illa dixit. Itẽ distincta sunt in die, quia solum decimaquarta die mensis primi dicitur esse solennitas phase. Deinde in 15. die erat solennitas azymorum, vsque ad diem 22. eiusdem mensis. Item distinguebantur obseruationes istæ, quia phase solum inducebat comestionem agni cum cæremoniis suis in die decimaquarta, & non præsupponebat aliquod sacrificium. festiuitas tamen azymorum habebat alias solennitates. s. q. offerrentur manipuli nouarum frugum in die secunda azymorum, & quòd fierent sacrificia quotidie, de manipulis habetur Leuit. c. 23. de sacrificiis habetur infra 28. c.

Item differebant istæ duæ festiuitates, quantum ad causas. Nam phase celebratur propter transitum angeli exterminatoris vltra domos Iudæorum, quia quando percutiebat primogenita in domibus Aegyptiorum veniens ad domum in qua maneret aliquis Iudæus transibat; percutiens Aegyptios, & liberans Iudæos. sic patet Exod. c. 12. cum dicitur, & cum dixerint vobis filii vestri, quæ est ista religio dicetis eis, victima transitus domini est, quando transiuit super domos Israel in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. obseruatio autem azymorum fuit, quia cum egrederentur Israelitę de Aegypto mortuis primogenitis Aegyptiorum, fecerunt Aegyptii festinare Iudæos ad exeundum, quia putabant se morituros, si ibi vltra manerent, ideo non potuerant fermentare massas hebræi, sed ligauerunt in palliis suis, & comederunt in itinere panes azymos, vt patet Exod. cap. 12. Ad memoriam autem huius egressionis festinatæ de Aegypto, & panis non fermentati faciebant festum azymorum, quo-

A liber anno, sic patet Deuteron. c. 16. scilicet septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Aegypto, vt memineris diei egressionis tuæ de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ. In omnibus ergo erant diuersæ istæ duæ solennitates, ideo poterat obseruari vna sine alia. & cum hic solum dictum fuerit de obseruatione phase, satis dici poterat, quòd non fuerit facta obseruatio azymorum, nihil enim de ea tangitur in toto isto c.

Sed dici potest etiam satis rationabiliter, quòd fuerit obseruata ista festiuitas. Nam sicut fiebat phase ad memoriam liberationis primogenitorum ab angelo percussore in Aegypto, ita festum azymorum erat ad memoriam e-
B gressionis festinatæ de Aegypto, vtrunque autem erat beneficium Dei, & de vtroque vellet fieri memoriam, quãquam ergo non fuerit expressum de festo azymorum, tamen satis rationabiliter intelligi potuit.

Item Iudæi vtranque harum festiuitatum, simul obseruant, ideo cum iuberetur, quòd obseruarent phase, intelligi poterat etiam de festo azymorum. Quid autẽ horum verius, aut rationabilius sit dicendum videtur, quòd Israelitæ solum phase obseruauerint, de azymis autem nihil. Et causa huius est, quia ad obseruationem azymorum requirebatur, quòd totus populus comederet azymos panes per septem dies, sed pro tanta multitudine Israelitarum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis virorum, & fœminarum, paruulorum, & maiorum vix posset haberi copia panis pro septem diebus ergo non posset ibi obseruari fe-
C stum azymorum. de phase autem aliud est, quia obligabantur Iudæi comedere non fermentatum. non tamen obligabantur comedere azyma, ideo posset fieri phase sine azymis, & dato quòd obligarentur Iudæi comedere azyma, hoc tamen solum erat pro vna cœna, scilicet die 14. ad vesperum, & pro illa vice haberi azyma pro toto populo, quamquam difficile esset, non tamen nimis. haberi autem pro diebus septem erat difficillimum. poterat ergo obseruari phase, sed de azymis septem dierum non videbatur. Et ista videtur causa quare Deus nõ iusserit obseruari azyma, nec includebat aliquod inconueniens obseruari phase non obseruatis azymis cum essent istæ duæ festiuitates differentes ex multis, vt supra declaratum est.

Iuxta omnes cæremonias, & iustificationes eius.] Idest obseruabitur phase, secundum omnes cæremonias suas, non replicantur hic cæremoniæ, quia Exod. 12. capit. de-
D scriptæ sunt, & Iudæi satis illas nouerant cum obseruauissent in Aegypto die qua inde exierant, vt patet Exod. cap. 12. ponuntur hic cæremoniæ, & iustificationes phase, & vtrunque signat cæremonias, sed accipiuntur cæremoniæ conditiones, quæ considerantur ex parte agni comedendi, scilicet quòd sit anniculus, immaculatus, assus igne. iustificationes vocantur cæremoniæ, quæ pertinent ad ipsos comedentes, scilicet quòd comedant festinantes, & calciatis pedibus, habentes baculos in manibus, & accincti lumbos, & quòd comedant in vna domo, & non comminuant ossa, & nihil reseruent in crastinum, & sic de omnibus aliis cæremoniis, quæ habentur Exod. cap. 12. Omnes enim illæ distinguuntur in cæremonias, & iustificationes.

E

An azyma, quæ comedi debebant in agno paschali die 14. obseruata fuerint in deserto & an potuerint habere farinam pro azymis. Et quòd non obligabantur comedere azyma in diebus azymorum, sed obligabantur non comedere fermentatum. Quæst. XI.

DE omnibus cæremoniis, quòd obseruatæ fuerint in hac paschali celebritate non videtur dubium, quia facile erat obseruari. De solis azymis dubium est, nec dubitamus hic de azymis, idest, de festiuitate azymorum per septem dies, quia de hoc iam expeditum est, sed de azymis, quæ comedi debebant die quartadecima cum ipso agno paschali, sicut iubetur Exod. capit. duodecimo, scilicet edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Ad hoc responderi poterat, quòd siue Iudæi comederent azyma cum agno paschali, siue non, nihil differebat, quia non obligaban-

tur comedere fermentata, vt declaratum fuit, Exod. 12. cap. nam nisi fuisset hoc expressum intellexissent Iudæi, quod licebat eis comedere fermentatos panes, sicut semper comedebant: dictum est autem, quod comederent cũ azymis, idest non comederent cum fermentatis, vel si comedere volebant panem non esset fermentatus. In deserto autem Iudæi comedebant manna, & illud non erat panis fermentatus, nec sine fermento, ideo sufficiebat ad hoc, quod non comederent azyma. Sed adhuc dato, quod obligarentur Iudæi comedere azyma, tamen videtur, ꝙ non comederint, quia solo manna vescebantur pro pane, panem autem non habebant, & hoc quia ipsi non seminabant, nec metebant, cum essent in motu, nec poterant habere a gentibus vicinis, quia non audebant ad eas accedere, omnes quippe eorum hostes erant, sed via deserta gradiebantur, & ideo hic quando expressum est, quod obseruaretur phase, non fuit dictum cum azymis, & lactucis agrestibus, sed in generali cum omnibus cęremonijs, & iustificationibus suis, scilicet, quæ poterant seruari secundum conditionem temporis, ad impossibile autem non obligabantur, ideo Exo. cap. 12. cum agebatur de solennitate, prout obseruata erat in Aegypto, & postea in terra Chanaan nominati sunt azymi, & lactucæ agrestes, quia facile erat in Aegypto haberi, & in terra Chanaan. hic autem non fuerunt ista nominata.

Si autem dicas, quod Iudæi habebant farinam ductam ex Aegypto ex qua azymos conficerent. Non stat, quia Exod. capit. 16. dicitur. quod mense secundo ab exitu de Aegypto defecit panis, & omnia alimenta adducta ex Aegypto, & datum est manna, vt patet Exod. capit. 16. ergo non poterant conficere panes de farina adducta ex Aegypto. Si autem dicatur, quod ex gentibus vicinis Iudæi habuerunt farinam pro azymis, non videtur. quod pro tanta multitudine potuisset haberi, quia terra deserta erat & ciuitates multum distabant, & Iudæi expectabant motum columnæ, vt ipsi mouerentur. Posset tamen columna moueri, dum aliqui profecti fuissent pro alimẽtis.

Item quia Iudæi nesciebant viam deserti, nisi columna præcederet. Vnde Moyses dixit socero suo Ietro vade nobiscum, quia tu scis loca, vbi per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, vt patet sequẽti cap. ergo nescirent ire Iudæi ad ciuitates pro cibis.

Item quia hostes dare nollent, sed potius desiderarent eos fame perire, tanquam inuasores terrarum suarum.

Si autem dicas, quod ex miraculo potuit haberi farina ad conficiendos azymos. Non videtur, quia non apparebat alicuius necessitatis esse, quod miraculum fieret ad obseruationem paschalem, quia hoc obseruari ex se non proderat, sed ex intentione obedientium. satis autem eorum obedientia monstrabatur, quia alias cęremonias obseruantes hanc quoque seruassent si facultas occurrisset, maxime quia aliquando Deus faciebat eos non obseruare alias maiores solennitates, vt sabbatum, quia aliquando mouebantur nubes, & ambulabant diebus sabbatis secundum motum nubis, vt ipsi Iudæi confitentur.

Sed his non obstantibus adhuc dici posset, quod Iudęi habere potuissent aliquam farinam in deserto ad conficiendos azymos, sed an habere possent tantam quantum necessitas totius multitudinis exigebat dubium est, quod autem habere potuissent, patet quia sacerdotes consecrati sunt in monte Synai in isto mense primo, & durauit consecratio eorum per dies octo, & tunc offerebantur panes, & simila: sic habetur Exo. 29. & Leuit. cap. 8.

Item in isto mense primo obtulerunt principes duodecim Israelitarum per dies 12. & quilibet offerebat vnum acceptabulum, & phialam cum simila, vt patet supra 7. c. ergo erat simila in monte Synai, sed ad hoc parua erat necessitas similę pro celebrandis autem azymis magna requirebatur multitudo, ideo faciliter potuisset haberi pro oblatione principum, & consecratione sacerdotum, tamẽ pro conficiendis azymis erat difficilius, an tamen habuerint non multum differt.

Præcepitque Moyses filijs Israel, vt facerent Phase.] Supra fuerat positum pręceptum a Deo, & datum Moysi. hic autem ipse recitat Israelitis, vt parent se ad faciendum pascha.

A Qui fecerunt tempore suo.] Ista est executio mandati, scilicet, quod Israelitæ fecerunt phase tempore suo, idest tempore debito ad hoc constituto, scilicet, in die 14. vt patet immediate, & hoc fuit secundum cæremonias quas Deus iusserat obseruari.

Decimaquarta die mensis ad vesperum.] Istud erat tẽpus determinatum pro phase, scilicet, in 14. die, & in vespere diei illius, quia non durabat phase in tota die, sed solum in vespere diei 14. cum solum esset vna cœna, & vocatur vesperum Solis occasus, cum enim possit vocari vesperum, postquam Sol declinat a circulo meridiano versus occasum, tamen solum accipitur pro tempore occasus Solis, quia in hoc iubebatur immolari phase, sic patet Deut. cap. 16. cum dicitur immolabis phase vespere ad Solis occasum, quando egressus es de Aegypto: fiebant tamen B aliquæ præparationes pro ista solennitate post meridiem: nam immediate tollebatur omne fermentatum de domo, quia non poterat immolari phase existente fermẽto, vt patet Exod. cap. 23. & 24. cum dicitur, non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ. [In monte Synai.] Ibi datum est præceptum de celebrando pascha, & ibi celebratum est, quia non recesserunt inde Israelitę, vsque ad diem 20. mensis 2. vt patet seq. cap. [Iuxta omnia quę præceperat dominus Moysi fecerunt filii Israel.] Iste est epilogus præcedentium, scilicet, quod Israelitæ fecerunt omnia, quæ præceperat dominus, idest obseruauerunt omnes cęremonias quas Deus iusserat, non quidem quas iusserat in monte Synai, quia forte non potuerunt omnes illas obseruare, sed iussit obseruare eas, quas natura loci obseruari patiebatur. An vero potuerint ibi obseruare C omnes, quæ fuerunt obseruatæ in Aegypto, dubium est, de quo supra dictum fuit.

Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere phase in die illo accedentes ad Moysen, & Aaron, dixerunt eis. Immundi sumus super anima hominis. quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre domino in tempore suo inter filios Israel? Quibus respondit Moyses. State, vt consulam quid præcipiat dominus de vobis. Locutusque est dominus ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel. Homo qui fuerit immundus super anima siue in via procul in gente vestra faciat phase domino in mense secundo, quartadecima die D mensis ad vesperam, cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud. Non relinquent ex eo quippiam, vsque mane, & os eius non confringent. Omnem ritum phase obseruabunt.

Ecce autem quidam immundi.] Hic ponitur secundũ principale huius c. s. casus dilationis. Nam licet regulariter deberent Israelitæ celebrare phase 14. die mensis primi, aliquando poterat extendi ad mensem secundũ, & de hoc ponitur hic casus, s. quãdo aliquis erat immundus, & non poterat celebrare, vel si erat peregrinus extra terrã promissionis, & ponitur hic casus, vt sequatur determinatio, & dicitur, quod quando Israelitæ celebrauerunt phase in deserto, fuerunt inter eos, aliqui immundi, & cum non permitterentur celebrare accesserunt ad Moysen, dicentes quare non celebrabant, & fuit responsum, sicut E hic dicitur.

Quare aliquando differebatur phase.

Super animam hominis.] idest quidã erant immundi, quia contigerant hominem mortuum, & dicuntur immũdi super animam, idest immundi propter contactum hominis, siue corporis mortui. Accipitur enim anima multipliciter aliquando pro toto homine, sic dicitur Gen. 46. cap. & Exod. cap. 1. quod egressæ fuerunt de femore Iacob aie 70. i. hoies. Aliqñ ponitur aia pro vita. sic accipitur Io. 12. c. & Matth. 16. c. vbi dicitur, ꝙ qui aiam suã perdit, inueniet eã, & qui aiam suã custodit, perdet illã, quę de vita intelligũtur, quæ tũc perditur in hoc seculo, qñ in laboribus ducitur, & tũc inuenitur, qñ deliciosa est. Alio mõ accipitur aia ꝓ corpore, & sic est hic, s. ꝙ quidã erãt immundi super animã hominis. i. super corpus hominis mortui. Non põt. n. intelligi anima pro spiritu, quia nemo polluitur contingendo spiritum, cum nec cõtingi possit. nec accipitur anima pro homine, quia contingendo hoiem non

est

est immunditia, nisi forte sit leprosus, aut fluens semine, & tunc non diceretur super animam hominis, sed super hominem leprosum, aut fluentem semine. ergo necesse est accipi animam pro corpore.

Qui non poterant facere pascha.] Idest isti immundi super animam accesserunt ad Moyses, quia non poterant facere pascha, vt hoc est, quia alii non permittebant eos comedere, cum essent immundi.

Cur immundi non poterant comedere cibaria paschalia; seu phase. Quaestio XII.

SEd quaeret aliquis quare non permittebantur comedere isti, qui immundi erant. Non potest dici, quòd hoc si propter legem, quae infra habetur, quia illa fuit data ad consultationem Moysi proposito casu de istis viris immundis, nec potest dici, quod fuerit propter legem quae habetur Exod. cap. 12: quia ibi non dicitur quicquã de immunditia comedentium, sed solum, quòd agnus debebat esse immaculatus, nec etiam hoc videtur propter formam obseruationis factae in Aegypto, non enim est verisimile, quod omnes Iudaei tunc essent mundi, omnes tamen comederunt de phase, vt patet Exo. 12.

Sed dicendum est, quòd isti prohibebantur comedere cum essent immundi, quia victima paschalis erat sacrificium, & nullum sacrificium poterat gustari ab immũdo. Si autem immundus comedisset peccabat, sic patet Leui. cap. 22. quòd autem agnus paschalis esset sacrificium, patet ex confessione istorum immundorum, dixerunt.n. quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino in tempore suo inter filios Israel? Si autem oblatio vocari potest, ergo & sacrificium, quia omnis oblatio de animalibus vocabatur sacrificium. Et sic infra vocatur sacrificium.

An in Aegypto obseruatum fuit, vt comedentes phase essent mundi. Quaestio XIII.

QVaeret aliquis, an in Aegypto fuit obseruata ista ceremonia, scilicet, quod omnes comedentes essent mundi. Et dicendum quod non: primo, quia nihil tale iussum est illis, Exod. cap. 12. vbi data est tota lex de agno paschali: ipsi tamen nescirẽt facere aliquid vltrà ea, quae iussa sunt, quia illa, quae ceremonialia sunt dependent ex praecepto, & non ex ratione. Cum ergo praeceptum deficit nulla est obseruatio.

Item non poterat iuberi, quod omnes comedentes essent mundi, quia in hoc praesupponebatur cognitio de mundo, & immundo, scilicet, per quod efficeretur homo immundus contingendo, sed istae leges non erant datae Iudaeis, quia postea fuerunt datae in Leuit. cap. 11. 13. & vsque ad 16. & infra 19. Ergo non poterat de eis dici, quod soli mundi comederent.

Sed aliquis arguet, quod Deus poterat dare eis aliquam cognitionem, secundum quam homines essent mundi, vel immundi, & tunc possent scire ad quos pertinebat.

Respondendum est non posse stare, quia ad hoc, quod darentur regulae de munditia, & immunditia oportebat, quod dicerentur omnia, quae habentur infra 19. sed non poterant dici, nec Iudaei poterant ea capere. ergo non data est lex de munditia, & immunditia. Item omnes Israelitae comederunt phase in Aegypto, quando inde exierunt, sed non poterant comedere omnes, si soli mundi comedere deberent. ergo non data est lex de munditia, & immunditia, scilicet, quòd soli mundi comederent.

Item si daretur regula, quod soli mundi comederẽt forte nullus in toto populo comederet. Nam cum prius non habuissent Iudaei leges de cauendo a morticinis, & & ab aliis rebus, quorum tactus immundus est, & de distinguendis cibis, non est verisimile, quod in toto populo esset aliquis, qui non haberet aliquem modum istarum immunditiarum, siue in tactu, siue in gustu. ideo nullus comederet. sed hoc manifeste est falsum. Item non poterat dari ista lex, scilicet, quod soli mundi comederent, quia tunc sequeretur, quod aliqui erant in populo mundi, & aliqui immundi. Sed hoc non stat, quia si aliqui essent immundi, hoc erat, quia non cauerent a quibusdam, a quibus alii cauebant, sed non erat aliquid tale per cuius accessum homines contraherent immunditiam, cum nulla esset facta prohibitio. ergo nulli erant, qui possent esse immundi.

Item non poterat dari lex, quod soli mundi comederent, quia mundi, & immundi considerantur respectu ad Sanctuarium, vt non accedant ad illud, quando fuerint contaminati, sed cum erant Israelitae in Aegypto, nõ erat aliquod Sanctuarium, ergo non poterant esse mundi, vel immundi. Et ideo toto tempore quo fuerunt in deserto sine Sanctuario, scilicet, anno primo, non fuit aliqua lex data de munditia, & immunditia, nec fuerunt cibi aliqui vetiti, sed licuit eis comedere quidquid volebant. Cum vero Sanctuarium erectum est in principio anni secundi inceperunt dari leges de abstinendo ab immunditia, & in quibus rebus contrahatur, vt patet Leuit. cap. 11. non ergo debebat dici existentibus in Aegypto quod soli mũdi comederent. Item dato, quod esset eis data lex de mũditia, & immunditia, quando Iudaei erant in Aegypto, & obseruassent ea aliquo tempore, nisi in exitu de Aegypto cum celebratum est phase non debebant soli mundi comedere, quia istud phase fiebat, vt ponerent in porta cuiuslibet Iudaei aspersio in sanguine, vt cum angelus percutiens veniret non intraret in domum illam ad percutiendum. Si tamen non inueniret sanguinem in porta, introiret, vt patet Exod. cap. 12. Volebat tamen Deus liberare omnes primogenitos Israelitarum a morte. ergo debebat quilibet de Israelitis, siue mundus, siue immundus comedere de phase, & linire portam suam sanguine agni illius, vt sic videretur particeps beneficii, quod in duci debebat per significationem sanguinis agni paschalis, scilicet, liberari ab angelo exterminatore. Dicendum est igitur, quod Israelitae in Aegypto celebrauerunt phase, & nemo fuit qui non comederet de illo. Non tamen dictum est, quòd comedentes essent mundi, vel immundi sed eorum nullus immundus fuit; nec esse poterat, quia immunditia erat contingendo aliquid, quod erat vetitũ, sed nihil tunc erat vetitum Israelitis. ergo non poterant aliqui eorum esse immundi. tempore tamen celebrationis phase in deserto Synai poterant multi de Iudaeis esse immundi, quia habebant iam leges, secũdum quas distinguebatur mundum & immundum, vt patet in Leuitico. Habuerunt ergo rationabilem causam inquirendi isti, qui erant nunc immundi, an liceret eis comederet phase, vel quod remedium daretur.

Qui non poterant facere pascha in die illo.] Non dicitur de immũdis, quod nullo modo possent facere pascha, sed quod non poterant in die illo. quamcunque enim immunditiam incurrissent, si illo die incurrissent non poterant facere phase, quia nulla minor immunditia erat, quã vsque ad vesperum, scilicet, vsque ad solis occasum. ista tamen quam contraxerant hi, maior erat, scilicet, quia polluti fuerant super mortuo, & durabat per 7. dies, vt patet infra 19. cap. & sic cum non finiretur in die illa tempus immunditiae, non poterant celebrare phase eodem die. vnde non conquerebantur principaliter isti immundi, quod non possent celebrare die eodem, sed petebant an possent alia die celebrare, & ad hoc responsum est illis, quod possent celebrare mense secundo, die 15. vt patet infra.

Accedentes ad Moysen, & Aaron dixerunt.] Ad istos duos accesserũt viri immundi, quia erant principes. Moyses enim erat princeps totius populi in directione temporali, & in consulendo dominum. Aaron vero erat princeps sacerdotum, & quantum ad omnia, quae pertinebant ad Sanctuarium. ad vtrunque autem accesserunt, scilicet vt si quaestionis determinatio pertineret ad Moysen haberent diffinitorem, si vero ad Aaron eodem modo haberent iudicem, pertinebat tamen quaestio ad Moysen, quia Aaron solum praeerat quantum ad ea, quae erant in Sanctuario. Respondere autem ad dubia, & consulere dominum non pertinebat ad eum, nec ad aliquem de iudicibus populi, sed ad solum Moysen, vt patet Exod. 18. & Deuteronom. cap. primo, ideo proposita quaestione non respon-

respondit Aaron, sed Moyses, vt patet infra cum dicitur, F quibus respondit Moyses.

Immundi sumus super animan hominis.] Ista sunt verba immundorum, qui confitentur se immundos, quia tetigerunt hominem mortuum. [Quare fraudamur, vt nõ valeamus offerre oblationem domino.] Idest quare nos priuamur iure nostro, s. ne possimus offerre domino oblationem occidendo agnum paschalem, & comedendo?

Dicebant autem se fraudari, quia putabât multis bonis priuari cum nõ offerrent oblationem agni paschalis, multa enim bona promissa erant obseruatoribus legis, vt patet Leu. c. 25. & Deuter. 28. Et multa mala non obseruantibus econtrario. Namq; qui operaretur secundum legem, merebatur, quòd viueret, sic patet Leu. cap. 18. s. custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Illud patet ad Roman. cap. 10. cum autem isti non ob- G seruarent phase in tempore suo, putabant se priuari his bonis, & erat quidam modus querelæ, scilicet quare nos propter bonum, quod fecimus priuamur isto bono? forte enim isti sepeliuerant aliquem mortuum, quod licitum, & meritorium erat, & tamen propter hoc priuabantur iure celebrandi phase. Vel aliter, forte isti contigerant mortuum non attendentes, ita vt nihil fieret ex deliberatione, quare ergo cum non peccauissent, priuabantur iure suo?

Vt non valeamus offerre oblationem domino.] Agnũ paschalem vocant oblationẽ, quia erat sacrificium, vt patet infra. Omnia autem sacrificia domino offerri dicebantur. Etiam quia de agno paschali accipiebatur adeps & cremabatur coram domino. sic videtur Exod. c. 34. carnes autem non cremabantur, sicut in alijs sacrificijs, sed co- H medebantur. Etiam quia Israelitæ im molabant istam victimam paschalem propter præceptum Dei, dicebantur offerre illi.

Aliqui autem dicunt, quod tempore paschali quilibet ex deuotione aliquid offerebat, sicut patet de venientibus in Hierusalem, qui offerebant turtures, & columbas, quæ vendebantur in templo ad oblationem, vt patet Matth. 21 ca. Hoc quidem verum est, quod non solum in phase, sed etiam in alijs festiuitatibus Iudæi venientes in Sanctuarium offerebant sacrificia, vel aliqua dona in pecunijs, sicut patet Luc. c. 21. de illis qui mittebant munera in gazophilacium: sed hic non intelligitur de tali oblatione, sed solum de ipso agno paschali.

In tempore suo.] i. in die 14. mensis in qua alij celebrabant phase, & sic non conquerebantur isti totaliter sibi I esse ablatum ius celebrandi phase, sed quod non possent tempore illo celebrare in quo alij.

Inter filios Israel.] Idest sicut omnes alij Israelitæ faciebant. licebat enim cæteris in illa die quartadecima celebrare pascha, imo cogebantur, nisi haberent duas causas, aut alteram earum, scilicet quòd peregrini essent, vel immundi.

Quibus respondit Moyses.] Quamquam proposuerint quæstionem coram Aaron, & Moyse, solus Moyses respõdit, quia ad eum pertinebat determinatio. potissime, quia iste casus, non erat expressus in lege, sed oportebat dominum consuli super eo, ad Moysen autem pertinebat consulere dominum, Aaron autem nunquam consulebat viuente Moyse, quia ipse pro omnibus consulebat; post mortem tamen Moysi, & Aaron sacerdotes magni consulebant dominum, sicut patet de Eleazaro filio Aaron. K de quo iussit Deus, quòd quandocunque aliquid agendũ esset Eleazar consuleret dominum, vt pro Iosue, vt patet inf. 27. c. hoc autem erat, quia fuerat iam mortuus Moyses, & non manebant alij consulentes.

State vt consulam quidquid præcipiat dominus.] Nesciuit Moyses respondere in hoc casu, quia non erat determinatus a lege, nec audebat quidquam dicere, etiam si sibi bene, vel male appareret, quia in his, quæ pertinebant ad præceptum nihil diffinire volebat, sed relinquere domino diffinitionem, sic enim in multis alijs factum est, vt patet infra 27. & 36. cap. leges enim, quia particularia regulant, quotidie habent casus nouiter emergentes: ideo nullus homo legislator vnquam legislationem perfectã dare potuit, sed quotidie noua fit legum mutatio, & appositio. [Quid præcipiat Dominus de vobis.] i. quid præcipiat fieri in hoc casu.

Locutusque est dominus ad Moysen.] Quomodo enim fuerit locutus dubium est, quia multis modis poterat Deus loqui Moysi. Aliquando enim apparebat ei in nube extra castra, & sic locutus est in mõte Sinai, vt patet Exo. 24 cap. & 33. Aliquando loquebatur ei ad ostium tabernaculi in columna nubis, vt patet Exo. c. 29. & non solum ipsi, sed etiam Aaron, & Mariæ ad ostium tabernaculi locutus est, vt patet infra 12. c. Aliquando loquebatur intra Sancta sanctorum super propitiatorium, & iste erat modus cõmunior, vt patet supra ca. 7. cum dicitur, quod cum Moyses vellet consulere oraculum audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio de medio Cherubim. quocunq; autem istorum modorum poterit dici, quod consuluerit hic Moyses Dominum, sed tertius verisimilior est, quia magis vsitatus. [Loquere filijs Israel.] Moyses solum quæsiuit in casu istorum hominum immundorum cum dixit; state, vt consulam quid præcipiat Dominus de vobis: respondit tamen Deus generaliter, dans legem pro toto Israel, vt patet hic, ideo dixit loquere filijs Israel, i. non solum ad illos in quibus est casus iste, sed etiam sit lex ad omnes alios in futurum. [Homo, qui fuerit immundus super animam.] i. si aliquis homo fuerit contaminatus tangendo cadauer hominis.

De immunditijs, quæ impediebant hominem a celebratione paschali, & de illo, qui secundo mense erat immundus qualiter celebraret phase.

Quæst. XIV.

POnuntur hic duo casus in quibus dilatabatur celebratio paschalis, & est primus si sit aliquis immundus, & quamquam hic dicatur solum immundus super animam, idest in contactu cadaueris, tamen etiam intelligendum est de omnibus alijs immunditijs. nemo enim immundus poterat manducare pascha, quia illud erat sacrificium, vt patet infra, & non licebat contingi ab immundis. maxime, quia ista immunditia, quæ est contingere mortuos non est omnium maxima. sunt enim maiores immunditiæ in lepra, & fluxu seminis, atque sanguinis, & mulieribus menstruatis. si ergo ista impediebat ergo, & reliquæ impedirent. Nec solum magnæ immunditiæ impediebant, sed etiam paruæ a celebratione paschali, vt patet Io. 18. de Iudæis, qui noluerunt introire in prætorium Pilati, ne fierent immundi ad manducandum pascha. I cum dicitur, & ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed manducarent pascha. introire tamen in prætorium de minimis immunditijs erat. Omnes igitur aliæ immunditiæ in quibus aliquis existeret die quo pascha celebrandum erat impediebant eum ne posset celebrare. Sed distinguendum est, quia quædam erant immunditiæ naturales manentes magno tempore, sicut lepra, & fluxus seminis, vel sanguinis in muliere cum esset extra tempora menstruorum, & in his dicendum est, quod qui erat immundus tempore celebrationis paschalis, si non esset mundus mense secundo ab immunditia illa, non celebrabat phase. Si vero postea efficeretur mundus in tertio, vel quarto mense non poterat illud celebrare nec in toto illo anno celebrabat. Si autem essent immunditiæ per contactum, paruo tempore K durabant nam quædam durabant diebus 7. sicut hominis, qui polluebatur in cadauere, aut in aliquo alio, quod pertineret ad morticinum humanum secundum formã, quæ habetur infra 26. cap. Item si quis cognouisset carnaliter mulierem menstruatam erat 7. dieb. immundus. In alijs aũt pollutionib. erat minor immunditia, ideo solum erat per diem vnũ, s. vsq; ad solis occasum, & istæ oẽs ablatæ essent iam in mense secundo, & ob hoc non fuit locutus hic Deus, quod oẽs immundi celebrarent phase mense secundo, vt excluderentur illi, qui habebant immunditias multum durantes, sicut leprosi, & fluentes semine, quia forte non essent isti mundi in mense secundo: de omnibus autem alijs, qui immundi erant per contactum, manifestum est, quod essent mũdi ante mẽsem secũdũ, quia nõ poterat durare immũditia illa ad plus, q̃ per 7. dies. De

illis

illis autem, qui immundi erant in æternum, sicut leprosi dicendum est, quod nunquam celebrarent phase, & si qui incidentes in ægritudinem fluxus seminis nunquã sanarentur, non licebat eis vnquam celebrare phase. sic quoque de mulieribus si incurrerent fluxum sanguis perpetuum, aut valde magni temporis, sicut patet de muliere illa, quæ 12. annis passa est fluxum sanguinis, & a Christo sanata est, vt patet Luc. cap. 8. nam toto illo tempore nunquam celebrauit phase, & si aliquis dicat, quare ergo dictum est hic solum de immundis super animam, cum aliæ pollutiones impediant? Respondendum est, quod interrogatio fuerat facta in casu de pollutione super animam, ideo responsum est in eodem voluit tamen Deus, extendi istam legem ad omnes casus immunditiæ, cuius similis causa esset. [Aut in via procul in gente vestra.

Qui peregrini excusabantur a celebratione phase. an illi qui peregrinabantur in terra Chanaan, vel qui ibant in terram Gentilium. Et an possent extendere celebrationem, vsque ad alium mensem. Et an in loco Sanctuary poterat celebrari. Quæstio XV.

ALiqui intelligunt istam literam, quòd si aliquis de Iudæis iuisset in longam peregrinationem in Terrã Chanaan, ita vt non posset venire ad paschalem celebrationem, quod in mense secundo rediret, & celebraret phase. Aliquis dicet contra hoc, quia si Iudæi essent viatores intra terram suam, quod non impedirentur a celebratione phase, quia in quolibet loco terræ promissionis poterat celebrari phase. Sed solum si esset viator in terra gentilium non posset celebrare illud, & expectaretur ad mensem secundum, sed ista ratio non procedit. præsupponit enim falsum, scilicet, quod possit celebrari phase in quolibet loco terræ promissionis. Sed falsum est, quia solum celebrabatur in loco Sanctuarii, vt patet Deutero. cap. 6. scilicet, immolabisque Domino de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Sed etiam hoc non obstante non stat ista expositio, quia tunc sequeretur, quod si aliquis esset viator extra terram promissionis, quod non excusaretur a celebratione phase, & quod ille qui erat viator intra terram promissionis excusaretur, sed hoc valde irrationabile est. nam longior peregrinatio esset Iudæorum extra terram promissionis, quam intra illam. Cum ergo pro minori peregrinatione excusarentur a celebratione paschali mense primo, magis excusarentur pro longiori peregrinatione. Ideo non debet exponi si fuerit aliquis in via procul in gente vestra, idest intra gentem vestram. Sed ordinetur aliter litera, scilicet, si aliquis in gente vestra, idest de gente vestra, scilicet, de Iudæis, vel conuersis ad Iudaismum iuerit in via procul, idest, iuerit in longinquã regionem, ita vt non possit redire ad celebrationem phase. & hoc modo non limitatur magis peregrinatio pro terra Iudæorum, quam extra illam, sed vbicunque dicatur in via procul, excusaretur viator a celebratione phase, & hoc satis litera innuit quæ non dixit, siue in via procul in terra vestra, sed in gente vestra.

Si enim primo modo diceretur, intelligeretur de peregrinatione, quæ erat in terra promissionis. Dicitur tamen in gente, idest refertur ad genus, scilicet, si quis de gente vestra fuerit in via procul.

An peregrinantes in terra promissionis excusarentur a celebratione paschali mense primo. Et quod non erat dispensabilis, vt alia festa. Et quod omnes de terra promissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuary. Quæstio XVI.

ET tunc est dubium an qui peregrinabantur intra terram promissionis, excusabantur a celebratione paschali mense primo.

Et dicendum est, quòd non, quia omnes de terra promissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuarii, vt patet Exod. cap 23 & 34. & hoc erat in tribus festiuitatibus, scilicet, in phase, & pentecoste, & festo tabernaculorum, vt patet in eisdem eod. cap. si igitur obli-

A gabantur venire ... qui essent in extremitatibus terræ promissionis, magis obligarentur illi, qui erant viatores per ipsam terram. De his tribus festiuitatibus dicunt Iudæi, quod erant duo dispensabilia, scilicet, pentecostes, & festum tabernaculorum, festum autem phase non erat dispensabile, ideo omnes qui in terra promissionis essent, siue peregrini, siue non peregrini, qui pertinerent ad ritũ, & cæremonias Hebræorum cogebantur venire. sola autem peregrinatio, quæ erat extra terram Chanaan excusabat a celebratione paschali in mense primo. Nec tamen est intelligendum, quod omnis peregrinatio extra terram promissionis excusaret a celebratione paschali, sed solum illa, quæ esset procul, ita quod non posset peregrinus redire in terram promissionis. siue in locum Sanctuarii. Aliquæ tamen peregrinationes erant in terra Gentilium ipsis Iudæis breuiores, quam peregrinationes intra terram

B promissionis: sicut cum Sanctuarium staret ad vnum latus terræ Chanaan, illi qui habitabant circa Sanctuariũ, breuiorem peregrinationem haberent si irent in terram Gentilium sibi coniunctam, quam si irent in extremitatem oppositam sibi in terram Chanaan, sed non excusabantur propter peregrinationem, quæ erat in terra Chanaan. ergo nec propter peregrinationem breuem, quæ esset in terram Gentilium, sed propter longinquam de qua redire non possent ad tempus celebrandi phase, & hoc significat litera cum dicit, siue in via procul.

Faciat phase domino mense secundo.] Dilatabatur per vnum mensem celebritas paschalis, scilicet, per vnam lunationem, quia Iudæi menses computant per lunationes, scilicet, quod si non posset, in 14. die lunationis primæ

C celebrare phase, in 14. die lunationis secundæ celebrabit.

An peregrini impediti possent celebrare in alio mense. Quæstio XVII.

SEd tunc quæreret aliquis de istis peregrinis, si forte non venirent ad mensem secundum, an celebrare possent in alio mense.

Respondendum est, quod cum lex daret peregrinis spatium celebrandi phase in mense secundo, obligabat eos ad tunc celebrandum, ideo si voluntarie morarentur, ne redirent ad celebrandum phase mense secundo, scilicet, ex causa lucri, peccabant, ideo tenebantur omissis omnibus lucris venire ad mensem secundum celebraturi phase. Si tamen aliqua infirmitate, vel alio casu impedirentur, ita vt nequaquam possent venire in terram Chanaan

D erat dubium, an deberent celebrare phase alio tempore.

An immundi possent extendere celebrationem ad alium mensem. Et quod phase celebrari non poterat, nisi 14. die 1 vel 2. mensis, aliter in toto anno non celebrabatur. Quæstio XVIII.

EOdem modo quæreretur si aliqui essent immundi mense primo contactu cadaueris, vel alio modo, & deinde mundati inciderent iterum in immunditiam, ita vt contingeret 14. die mensis secundi eos immundos esse, an deberent celebrare phase, vel ad alium mensem extendere, vel simpliciter omittere.

Respondendum est, quod illi qui erant immundi non

E poterant in secundo mense celebrare phase, nam si in primo mense non celebrabant, quia immundi erant, sed differebatur ad secundum: eodem modo in secundo non celebrarent.

Item dicendum est, quod nunquam possent celebrari phase, nisi in die 14. lunationis. Nam si aliis temporibus posset phase celebrari, non diceretur, quod ille qui non potuit 14. die mensis primi celebrare, in mense secundo 14. die celebraret, sed quod quam citius posset celebraret scilicet, in 20. vel 25. primi mensis, aut quandocunque. Solum tamen dictum est, quod celebraret die 14. mensis sequentis. ergo qui immundus erat in die 14. mensis secũdi non poterat in toto ipso mẽse celebrare phase, sed vel extenderetur ad mensem tertiũ, vel simpliciter omitteretur.

Dicendum igitur, quod in his omnibus qualitercũque

eueniret,

eueniret, vt ille qui immundus erat, vel in via 14. die mensis primi. F si in secundo mense esset impeditus, ita vt non posset celebrare phase, in toto illo anno non celebrabat. Nam sicut contigit, quod in mense secundo esset immundus, ita posset contingere in tertio mense in die illo 14. & sic in quarto & in cæteris, ita vt contingeret, quòd in die tabernaculorum celebraret quis festiuitatem phase, quod patet, quia festum istud incipit mense septimo, die 14. mensis ad vesperum, sed durat per septem dies, sicut festum azymorum. Si autem celebratio phase extenderetur semper vlterius quandocunque, vt contingeret aliquem immundum esse, fieret, vt in tempore illo aliquis celebraret phase, & nunc non distinguerentur phase, & festum tabernaculorum, quod est absurdum.

Item ista festa erant signa rememoratiua exitus de Aegypto, si autem multum longe fierent a tempore egressio G nis de Aegypto viderentur aliquid perdere de perfecta significatione, & propter hoc cum dicebatur supra de illo qui erat immundus die 14. mensis primi cum erat celebrandum phase, non fuit responsum, quod cum ille primo mundatus esset ab illa pollutione celebraret phase, sed quod expectaret ad 14. diem mensis sequentis, vt semper fieret celebritas illa in 14. die, sicut in exitu de Aegypto facta est die 14. vt patet Exo. cap. 12. Si autem attenderetur emundatio a pollutione non diceretur, quod expectarent, vsque ad mensem secundum, quia non poterat immunditia istorum durare, nisi per septem dies ad plus dato, quod in eadem die 14. incurrissent hanc immunditiam, & sic celebrarent phase die 21. mensis primi, iussum tamen est, vt expectarent ad 14. diem mensis secundi. Ergo conformiter non poterat extendi celebratio phase ad tertium, vel quartum mensem, quia sicut si fieret extra 14. diem perderetur ratio significationis, ita si vltra secundum mensem, scilicet in tertio vel quarto, aliqualiter diminueretur significatio.

Sed dices, quod etiam diminuebatur cum extenderetur ad mensem secundum, quia eductio Israelitarum de Aegypto in primo mense fuit.

Respondendum est, quod aliqualiter diminuebatur significatio facta mutatione de primo mense ad secundũ: lex tamen permittebat ex causa. Si autem ad tertium, vel quartum mensem differretur magis perderetur significatio, & hoc lex non permisit.

An immundi celebrauerint phase mense 2. in deserto. Quæst. XIX.

Circa istos viros immundos inquiretur an celebrauerint phase mense secundo. Et respondebit aliquis, quod sic, quia propter eos data fuit ista lex.

Dicendum est, quod quamquam quæstio fuit facta propter illos: tamen lex ista data est vniuersaliter, nec diffiniuit quidquam de illis, ideo quamquam obligaret in terra promissionis, in deserto tamen non obligabat, & sic ex viribus istius legis dicendum est, quod non obligati fuerunt isti viri immundi celebrare phase, quia lex non fuit data specialiter pro illis, & omnes leges, quæ dabantur generaliter, solum obligauerunt pro terra promissionis.

Si autem obijcias, quod Israelitæ in monte Sinai obligati fuerunt celebrare phase, vt patet hic.

Respondendum est, quod non fuit illud ex lege data k vniuersaliter de celebratione phase, quia alias quolibet anno in deserto phase celebrassent, & obseruassent omnes cæremonias. Sed falsum est. Sed solum fuerunt obligati ex lege, aut potius mandato speciali, quia dixit eis Deus. faciant filij Israel phase tempore suo 14. die mensis huius. de immundis tamen non fuit determinatum sic specialiter, quod in mense secundo celebrarent phase. Sed data est lex vniuersaliter, ideo ex viribus legis non obligabantur pro tunc celebrare.

Sed credendum est, quod celebrauerunt, quia Moyses eis mandaret specialiter, cum ista lex occasione eorum data fuerit.

An liceret immundo celebrare phase mense tertio die 14. si contingeret eum esse immundum 14. die mensis secundi. Et an impeditus facere phase mense secundo, posset facere tertio. Quæst. XX.

Circa hoc, quod dicitur hic in litera de mense secundo dubitant aliqui si contingeret esse aliquem immundum 14. die mensis secundi, an liceret ei celebrare phase mense tertio die 14.

Dicendum, quod Deus volebat celebrationem phase non omitti a Iudæis propter magnam significationem, & memoriam beneficiorum eis præstitorum: ideo si tempore constituto a Deo pro hac solennitate essent aliqui impediti celebrare phase, scilicet propter immunditiam, vel G peregrinationem, iubebat, quod alio tempore celebrarẽt. Considerandum tamen, quod non licebat quolibet die cessante impedimento celebrare, vt si quis die quartadecima mensis primi in qua fit phase esset immundus, aut peregrinus, & post decem dies cessaret immunditia, vel peregrinatio, non licebat ipso die celebrare phase, sed volebat Deus, quod celebraretur in 14. die mensis secundi, vt patet in litera. Causa huius erat, quia Deus volebat retineri significationem huius solennitatis fiebat enim phase in memoriam liberationis exitus de Aegypto. fuit autem liberatio die quartadecima, & exitus die quintadecima, ideo voluit Deus, quod in mense primo die quartadecima fieret ista festiuitas. sic dicitur Deut. 16. obserua mẽsem nouarum frugum, & verni primi temporis, vt facias phase Domino Deo tuo, quoniam in isto mense eduxit te H de Aegypto.

Ex hoc patet, quod si propter aliquam causam deberet celebrari phase extra tempus suum semper celebraretur die quartadecima, ideo qui in primo mense non potuit celebrare phase die quartodecimo, celebrabat illud secundo mense 14. die, & ita si propter aliquam causam posset, aut deberet phase fieri vltra mensem secundum, quocunque mense fieret, semper fieret die 14. Et tunc manet dubium si impediretur quis facere phase mense secundo, an posset illud facere mense 3. die 14. siue teneretur ad hoc.

Aliqui dicunt, quod sic quia eadem ratio est, quod mutetur de secundo in tertium, vel de primo in secundum, & tamen lex voluit, quod cum esset tempus determinatũ pro phase dies 14. mensis primi, Exo. 12. & Leu. 23. mutaretur ad secundum mensem propter impedimentum, vt patet hic, ergo eadem ratione de secundo mense fiet mu- I tatio in tertium. sic dicit August. sed si quæratur quid facerent si forte talis immundus ad secundum etiam mensem occurreret. puto quod dictum est de mense secundo tanquam regulariter fuisse retinendum, vt tertio mense phase obseruarent.

Quare non licebat tertio mense, vel alio a primo & secundo celebrare phase. Quæst. XXI.

Sed dicendum, quòd non stat, immo si accideret aliquem in secundo mense immundum esse vel peregrinum non licebat ei iam in anno illo celebrare phase. Primo quia tunc daretur absurdum, scilicet quod celebraretur phase in sexto, aut septimo mense, vel quocunque. nam sicut accidebat immundum esse aliquem secundo k mense, accideret etiam immundum esse tertio mense, & tunc celebraret in quarto, & sic fieret de sexto, & septimo, & omnibus alijs. nemo tamen concedet, quod phase, quod erat primum festum anni, celebraretur in fine eius. ergo nec in tertio aut quarto mense, & tamen si detur identitas rationis, oportebit istud concedi, quod etiam Augustinus vult dicens, quod dictum est de mense secundo tanquam regulariter fuisse tenendum, scilicet vt celebraretur in alijs mensibus.

Secundo, quia recederetur a significatione: nam fiebat phase ad memoriam exitus de Aegypto, & tamen fuit iste exitus determinato tempore anni, ideo si mutaretur festiuitas ad aliud tempus, videretur iam aliud significare, qđ non conuenit. sic dicitur Deut. 16. quòd facerent Hebræi phase mense 1. quia in illo exierunt de Aegypto.

Tertio

Tertio, quia accideret, quòd festum phase coincideret cum aliis festiuitatibus, scilicet cum festo tabernaculorũ, quod fiebat mense 7. die 14. & celebrabatur per 7. dies Leuit. 23. & patet hoc, quia si posset transferri phase de mense secundo in tertium, & quartum, & ita de alis, accideret transferri ad septimum, vt si quis in aliis mensibus esset immundus, & in septimo esset mundus, & celebraret tunc phase die quattodecimo. Nam tunc festum phase esset omnino idem cum festis tabernaculorum quia illud celebratur per septem dies, scilicet a quartodecimo vsque ad vicesimum secundum, Leuit. 23. festum autem phase, & azymorum durat similiter a quartodecimo vsque ad vicesimum secundum, Exo. 10. cap. Ideo esset tunc omnino idem festum, quod est valde absurdum. nam diuersæ erant ceremoniæ horum festorum, & diuersæ causæ celebrandi illa, vt patet Leuit. 23. ideo non licebat transferri phase semper de mense in mensem propter impedimentum.

Quarto, quia celebratio phase erat aliquid cæremoniale, sed in ceremonijs, quæ fiebant ad cultum Dei non licebat aliquid fieri vltra id, quod iussum erat. Deuteron. 12. scilicet, quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quidquam nec minuas. Deus tamen iussit celebrari phase mense primo, Exod. 12. Et si adesset impedimentum præcepit transferri ad mensem secundum. Et tamen etiam si esset impedimentum in mense secundo, non dixit, quod transferretur ad mensem tertium, & ad alios, ergo non licebat transferre: sed illi quibus accidebant impedimenta in secundo mense, non poterant celebrare phase in toto illo anno.

Obiectio ad supra dicta ponitur, & soluitur. Quæstio XXII.

SEd adhuc obiicitur, quod deberet mutari in tertium mensem, & ad alios propter identitatem rationis, quia cum esset tempus phase mensis primus, licebat propter impedimentum transferri ad secundum, vt patet in litera, ergo similiter manente impedimento in secundo mense, transferretur ad tertium, & ita de alis.

Secundo, quia rationes, quæ ostendebant non debere fieri mutationem, non tenent. nam dicebant, quod periret significatio festiuitatis data mutatione, & tamen quando celebratur in mense secundo fit mutatio, quia in mense primo liberati fuerunt Israelitæ de Aegypto, Deuter. 16. ergo non perit significatio mutato tempore, vel dato, quod pereat licitum est mutari: ita mutando in tertium, vel quartum mensem, vel manebit significatio, vel dato, quod pereat, licebit mutari.

Dicendum, quòd ita non stant, sed solum fiebat mutatio de primo in secundum mensem, sed non de secundo in tertium, vel in alios, vt dictum est præcedenti q. Ad primam rationem in contrarium dici potest. vno modo, quòd etiam si esset hic identitas rationis non teneret argumentum, quia illud non tenet in eis, quæ pure dependent a voluntate, & tamen sic erat de cæremonialibus, quia dependebant ex sola Dei voluntate, ideo non tenetur ibi identitas rationis cum ex ea arguitur.

Secundo potest dici, & melius, quod non est hic identitas rationis, quia aliquid est, propter quod mutetur de primo mense in secundum, & illud non est ad hoc, quòd mutetur de secundo in tertium, & in alios, quia mutando de primo in secundum, non ocurrit aliqua festiuitas, cum qua coincidat phase, quia in secundo mense Hebræorum nulla festiuitas erat, nisi sabbatum, quod est in qualibet hebdomada, si tamen mutaretur de secundo in tertium, & ita in alios menses. accideret celebrari phase mense septimo die quartodecimo, & ita coincideret totaliter cum festo tabernaculorum, vt ostensum est præce. quæst. ideo licebat mutari de primo in secundum, sed non de secundo in alios.

Tertio, quia non tenet identitas rationis in ceremoniis, quia Deus iusserat nihil fieri, nisi quod ipse iuberet de his, quæ pertinerent ad cultum suum, Deuteron. 12. quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quidquam, neque minuas. Deus tamen iussit mutari de primo in secundum mensem existente impedimento, sed non de secundo in alios, ergo non licebat mutari de secundo.

Quarto, quia hic non est aliquod argumentum ex identitate rationis, sed est lex pura. nam si Deus instituisset celebrari phase solum in mense primo, & nos diceremus, quod propter aliquod impedimentum licebat etiam celebrari mense secundo: deberemus enim concedere ex identitate rationis, quod mutaretur ad tertium, & quartum, & alios, sed non est sic, quia Deus dedit legem de celebrando phase mense primo, & secundo, ideo non est hic, vnde nos extendamus hoc ad alios menses.

Alia obiectio ad eadem soluitur. Et quod festa Hebræorum erant duplicia: quædam semel in anno accidentia: alia vero sæpe. Quæst. XXIII.

B ADhuc diceret aliquis, quòd quamuis non liceret transferri phase per omnes menses, tamen saltem liceret transferri de secũdo in tertium, & vsque ad sextum, quia dicebatur, quòd si transferretur per omnes menses accideret festum phase, & tabernaculorum esse idem omnino, & tamen hoc nunquam accideret, nisi cum celebraretur phase in septimo mense, quia in alis non est aliquod festum die quartodecimo.

Dicendum quod non licebat trasferri in aliquem mẽsem nisi de primo in secundũ, quia licet non existeret illud inconueniens nisi celebrato phase in 7. mense, tamen existebant aliæ, & illæ accidebant in omnibus mensibus, nisi in secundo, ideo conuenienter de solo primo ad secũ-

C dum concessit Deus fieri mutationem. Illud patet, quia turbaretur aliter ordo festorum: nam primo in festum anni totius erat phase, quod fiebat mense primo. secundum erat pentecostes, deinde festum clangoris, & propitiationis, & tabernaculorum Leuit. 23. & infra 28. & 29. festum autem pentecostes erat quinquaginta diebus post festum phase. iden vocatur pentecostes, idest quinquagesima Leuit. 23. Ex quo apparet, quod cũ phase celebraretur quartodecimo die mensis primi, quòd pentecostes celebraretur die quinto mensis tertii, quia in hoc tẽpore sunt quinquaginta dies.

Ex his apparet, quod cum festum phase transferretur de mense primo in secundum, non mediabat aliqua festiuitas inter ista tempora, quia inter phase, & pentecosten nulla festiuitas erat, vt patet Leuit. 23. & ita mutando pha-

D se ad quartumdecimum diem mensis secundi, non fiebat aliqua deordinatio festorum. Si autem mutaretur phase de secundo mense in tertium, celebraretur die quartodecimo mensis ipsius, & ita fieret maxima deordinatio festorum, quia prius celebraretur pentecostes, quam phase, quia pentecostes erat die quinta mensis tertii, vt dictum est, & tunc phase die quartodecimo mensis tertii, & ista ratio est multum concludens. Et quod dicitur de mense tertio, a fortiori dicetur de alis mensibus sequentibus, quia quanto magis elongabitur phase a mense secundo, tanto erit maior deordinatio festorum, quia postponeretur phase ad pentecostem, ideo non potuit fieri mutatio in aliquem mensem, nisi in secundum sine turbatione festorum, & hoc solum Deus concessit.

Sed obijcietur, quòd adhuc non euitatur inconueniẽs, quia mutando phase de primo mense in secundum turbatur ordo festorum. nam prima die mensis secundi celebrabatur festum calẽdarum, quod erat festum apud Hebræos, vt 1. Reg. 20. scilicet, ecce calendæ sunt crastinæ, &

E 4. Reg. 4 cap. scilicet, quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt calendæ neque Sabbatum, Si autem mutaretur phase ad 14. diem mensis secundi, turbaretur ordo inter phase, & festum calendarum secundi mensis, quia cum præcedere deberet phase, subsequeretur nonc.

Dicendum quod illud nihil facit, quia turbatio festorum, non dicitur nisi in comparatione illorum, quæ semel in anno accidebant, non autem in comparatione ad alia, quæ sæpe eueniebant. Pro quo sciendum, quod quædam festa erant inter Hebræos, quæ solum semel in anno accedebant, & sunt quinque, scilicet phase, pentecostes, dies clangoris, dies propitiationis: festum tabernaculorũ, & ista

& ista habebant determinata tempora in anno Leuit. 23. 28. & 29. Erant autem duo festa, quæ sæpe in anno accidebant, idest sabbatum. & neomeniæ siue calendæ. sabbatum enim qualibet hebdomada. neomeniæ autem, idest calendæ quolibet mense, scilicet prima die mensis in f. 28. & sic non poterat esse turbatio inter phase, & calendas secundi mensis, quia phase erat semel in anno: calendæ autem erant in quolibet mense, ideo siue esset phase primo mense, siue secundo semper essent aliquæ calendæ ante phase, & aliquæ post phase. secus autem esset de phase, & pentecoste, quia phase semper est ante pentecosten. Si autem transferretur phase ad tertium mensem præcederet pentecostes ad phase, quod non fieret transferendo ad secundum mensem, ideo non debuit transferri ad alios menses.

Ad secundam rationem quæst. 22. respondetur. Quæst. XXIV.

NVnc respondendum est ad secundam rationem positam supra q. 22. de mutatione significationis. Dici potest vno modo, quod transferendo ad secundum mensem non peribat significatio, quia Deus faciebat istam mutationem ideo retineretur significatio, quam ipse vellet haberi ex illo festo. secus autem facta mutatione ex ratione nostra ad alios menses, quia nos non possumus dare festiuitati significationem.

Secundo potest dici, & melius, quòd mutando ad secundum mensem, non peribat significatio quia phase fiebat ad signandum liberationem de Aegypto, quæ facta est in principio veris, Deuter. 16. Si autem mutaretur ad secundum mensem parua differentia erat, quia manebat idem tempus, scilicet ver, cum habeat ver tres menses. Si autem transferretur ad tertium, vel quartum mensem exiret tempus veris, & ita non maneret significatio, ideo neque Deus statuit mutari ad alium mensem, nisi ad secundum.

Cum autem obiiciebatur supra quæst. 20. de dicto Augustini. Dicendum est, quod Augustinus non tenuit determinate, quod transferretur phase ad mensem tertium, & ad alios, sed sub disiunctione, scilicet quod, qui erat immundus mense secundo, celebrabat phase mense tertio, vel non celebrando nõ incurrebat culpam aliquam, cum ait. quid facerent si forte talis immunditia ad secundum etiam mensem occurreret: puto, quod dictum est de mense secundo, tanquam regulariter fuisset tenendum, vt tertio mense obseruarent: aut forte si pascha non egissent ad culpam non pertineret. Et hoc verum est, quia vel celebrarent phase in aliis mensibus, vel non essent in culpa non celebrando, quia alias obligarentur ad incompossibilia, & tamen vnum istorum erat determinate verum, scilicet quod Iudæi non tenebantur celebrare phase mense tertio, neque in sequentibus: immo non licebat eis etiã si vellent, quia erat istud extra tempus statutum.

Aliter etiam potest dici, quod ex illa auctoritate Augustini, nihil sequitur cum non loquatur asserendo, sed sub dubio dicens. puto quod dictum est, &c.

Decima quarta die mensis ad vesperum.] Et in secundo mense non poterat celebrari phase extra diem 14. quia in illa die fuerat in Aegypto phase in cuius memoriam fiebant omnes posteriores celebrationes, & si mutaretur ista dies 14. perderetur ratio significationis.

Cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud.] Idest comedent phase cum lactucis, & azymis. Accipitur autem hic phase non pro celebratione, vel festiuitate, sed pro ipso agno, quia de ipso verum erat, quod comederetur.

An in deserto obseruata fuerint azima, & lactucæ agrestes, & quæ azyma erant ista. Quæstio XXV.

ET positæ fuerunt hic istæ duæ cæremoniæ: non quod istæ solæ obseruari deberent, quia iubetur infra, quod omnes obseruentur, sed commemorauit aliquas specialiter, vt daret postea generalem limitationem de omnibus.

F Aliqui dicunt, quod positæ sunt istæ duæ, quia in celebratione facta in deserto, non potuerunt obseruari cum non essent ibi azyma, nec lactucæ agrestes, ad innuendũ, quod quamquam ibi non obseruabantur istæ duæ cæremoniæ. tamen in terra promissionis obseruandæ erant, & satis rationabile erat, si de his duabus solum diceretur, sed etiam de aliis subiungitur, ideo tenendum est primũ. Quare autem comederetur phase cum lactucis agrestibus, & quare cum azymis, Exo. 12. cap. declaratum est.

Et non sunt ista azyma, quæ durabant per 7. dies. nam ista non incipiebant die 14. sed 15. vt patet Leuit. cap. 23. scilicet mense primo 14. die mensis ad vesperum phase domini est, & 15. die mensis huius solẽnitas azymorum. Sed ista azyma de quibus hic comedebantur die 14. ergo non pertinent ad festiuitatem azymorum, sed ad solenni-
G tatem phase, & ex alia causa comedebantur, quam azyma septem dierum sequentium. Diuersitas horum declarata est, Exod. cap. 12. [Non relinquent ex eo quippiam.

Quomodo cæremoniæ in veteri testamento habebant duas causas literales: vnam referendo ad vetus testamentum, aliam ad statum noui testamenti. Et quod lex debebat intelligi in sensu literali. Quæst. XXVI.

OMnes istæ cæremoniæ, quæ dabantur cum agno paschali habebant duplices causas literales. Vna erat per comparationem ad tempus illud secundum statum Iudæorum. quem tunc habebant. Alia causa est secundum comparationem ad Christum, qui significabatur per
H istum agnum paschalem, & Deus dans hanc legem intẽdebat eum significare, nec quidem in sensu allegorico, sed in literali, quia beatus Ioannes allegat istam particulam capit. 19. de Christo dicens, vt impleretur, quod in lege scriptum est. os non comminuetis ex eo. Euangelistæ tamen nunquam allegant aliquid in sensu allegorico, quia nunquam est argumentum in sensu allegorico, analogico vel tropologico, sed solum in literali. Sic enim ait Dionysius, quod mystica theologia non arguit, idest de sensu mystico nunquam sumitur argumentum, necesse est igitur, quod secundum sensum literalem etiam de Christo ista intelligantur. vnde erit duplex causa literalis cuiuslibet harum cæremoniarum, sicut est duplex sensus literalis.

Prima causa assumitur ex comparatione ad Christum secundum ea, quæ considerantur in passione Christi, &
I in sumptione Eucharistiæ, ad quæ duo pertinet significatio agni paschalis, & tunc non confringebatur os ex agno paschali, quia de Christo in ara crucis immolando, nihil confractum est, sed cum fracta fuissent crura latronum, & peruentum esset ad Iesum repertus est mortuus, & non fuerunt fracta crura eius vt patet Ioã. 19. capit. subditur ibidem. hoc autem factum est, vt impleretur scriptura, os nõ comminuetis ex eo. alia cæremonia, quod non relinqueretur quidquam ex illo inquantum refertur ad Christum signat sumptionem corporis eius, scilicet, quod nihil esset relinquendum de eo. sed quicunque Christum sumit totum sumit, ideo quandocunque aliqua particula sumitur a recipientibus Eucharistiam: etiam si illa parua sit, totus Christus ibi sumitur, & si sit maxima non potest sumi,
K nisi totus Christus: nec magis habet, qui parum sumit, quam qui multum, quia vtrobique totus Christus est, sicut erat de manna, quia qui multum collegerat, non reperiebat magis, quam qui paruum, sicut patet Exo. capit. 16.

Si autem referantur istæ duæ cæremoniæ ad statum Iudæorum fiebant sic, quoniam in Aegypto fuerant, ita obseruatæ: ad nihil enim obseruabantur, nisi vt esset memoria celebrationis phase in Aegypto, & quia sic fuerat in Aegypto, vt patet Exod. capit. 12. sic postea obseruatæ sunt. Causa autem quare in Aegypto sic fuerunt obseruatæ, est quia cum festinatione recessuri erant, & non erant comesturi sequenti die in Aegypto, ideo nocte illa in qua fiebat phase comedi debebat totum. Si autem aliquid relinqui possit haberent adhuc spem comedendi iterum de illo in Aegypto, & ex hac eadem causa iubebatur, quòd si aliquid superasset crememaretur igni, ne iterum

rum redirent ad comedendum de illo. Iussum est autem, quòd non confringerent ossa, sed relinquerent ea integra, & solas carnes comederent ad signandam velocitatem egressus de Aegypto, quia qui illius ossa frangunt, & medullas eius bibunt, morantur fugendo, qui vero solas carnes comedit velociter finit.

Et os eius non confringent.] Idest non frangent ossa illius, & sic obligabantur Iudæi non sugere medullas ossium agni paschalis, quia non possunt bibi, nisi fractis ossibus.

Quid fiebat de ossibus agni paschalis. Quæstio XXVII.

SEd quæret aliquis quid fiebat de ossibus agni paschalis? forte respondebit quisquam, quod comburebantur simul, sicut dicitur de carnibus, scilicet si quid residuum fuerit igne comburetis, vt patet Exod. cap. 12. ossa tamen erant residua, quia nunquam comedebantur ergo cremabantur.

Respondendum est, quod quamquam ossa semper essent aliquomodo residua, tamen non potest intelligi de illis, quòd cremarentur, quia dicitur si quid residuum fuerit. in quo ponitur in dubium an esset aliquid residuū. manifestum tamen est, quòd ossa semper erant residua. ergo si illa deberent comburi non diceretur, quod si aliquod residuum fuerit. Sed diceretur non remanebit ex eo quidquam, & quod residuum est igni comburetis. Dicendum ergo, quòd solæ carnes erant, quæ comburebantur, quando supererant. ossa vero non comburebantur, sed proiiciebantur.

Omnem ritum phase obseruabunt.] Subditur hic generaliter de omnibus alijs cęremonijs, quia erant obseruandæ omnes cęremoniæ, quæ erant pertinentes ad phase, idest ad modum celebritatis paschalis de quibus Exo, capit. 12.

An omnes cæremoniæ dictæ de phase obseruari deberent in posteris. Quæst. XXVIII.

NOn tamen est intelligendum, quòd omnia, quæ ibi dicta sunt obseruari deberent in posteris. Nam iubetur, quod decima die mensis primi sumeretur agnus anniculus. & obseruaretur vsque ad diem 14. ad immolandum. postea tamen non obligabantur Iudæi sumere agnū illum a die 10. vsque ad 14. sed quòd immolarent in 14. siue ante sumerent, siue non. Causa huius fuit, quia Hebræi nunquam celebrauerant phase, ideo oportebat, vt præmonerentur in cæremonijs eius, ita vt parati essent per aliquot dies ante.

Item Hebræi recessuri erant de Aegypto in nocte diei 14. & hoc eis ante fuerat nunciatum, vt patet Exo. cap. 12. Si autem non acciperent agnum anniculum ante diem 14. occupati circa alia, quæ parare debebant pro recessu, obliuiscerentur cæremoniarum, ideo decuit per aliquot dies, quod quilibet eorum haberet agnum in domo, & sic non obliuiscerentur celebrare phase. Nunc autem in posteris Iudæis non existebat aliqua causarum istarum, ideo non oportebat, quòd sumerent agnum anniculum ante diem 14.

Item in Aegypto obseruauerunt Hebræi cæremoniam sanguinis liniendo portas domus, scilicet superliminare, & vtrunque postem, vt patet Exod. 12. Iudæi tamen non obseruauerunt, nec cogebantur obseruare, quia illud erat extra cæremonias agni paschalis, solum enim fuit, quia nocte illa, qua Iudæi comederunt phase in Aegypto, angelus percussurus erat omnia primogenita Aegyptiorum, & transibat per omnes domos, quia vero Iudæi habitabant inter Aegyptios, vt non percuteret angelus in domibus Hebræorum, ponebatur sanguis in porta, vt angelus videns transiret, postea autem in terra promissionis nihil tale euenturum erat, ideo Iudæi nō liniebant portas suas sanguine. non enim erat ista propriè cęremonia phase, ideo cum positæ essent cęteræ, quæ pertinebant ad ritum comedendi agnum, ipsa non fuit cum illis posita, sed postea descripta, vt patet Exod. capit. duodecimo, tanquam aliquid, quod specialiter pertinebat ad celebrationem phase, quæ fiebat illa vice. Cum autem dicitur, quod omnes cęremonias phase obseruabunt. non est sensus, quod obseruarent omnia, quæ seruata sunt in Aegypto, sed solum ea, quæ proprie pertinebant ad phase. Aliquę enim in Aegypto obseruatæ fuerant, quæ non erant cęremoniæ phase.

Si quis autem, & mundus est, & in itinere non fuit & tamen non fecit phase: exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo. Peccatum suum ipse portabit. Peregrinus quoque & aduena si fuerint apud vos, facient phase domino iuxta ceremonias, & iustificationes suas. Præceptum idem erit apud vos tam aduenæ, quam indigenæ. Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis vsque mane. Sic fiebat iugiter. Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat: tunc proficiscebantur filij Israel, & in loco vbi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum manebant in eodem loco. Et si euenisset, vt multo tempore maneret super illud: erant filij Israel in excubijs domini, & non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes a vespere vsque mane, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur. Et si post diem, & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo, aut vno mense, vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur. Statim autem vt recessisset, mouebant castra. Per verbum domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur. Eratque in excubijs domini iuxta imperium eius per manum Moysi. Exo. 40.

Si quis mundus est.] Hic ponitur pęna non celebrantium phase, scilicet, quod perirent de populo suo. *Qui non celebrabant phase qua pęna puniebantur.*

Erat enim phase rememoratiuum cuiusdam beneficii, per quod cęperat Gens Hebræorum esse populus Dei incęperunt enim pertinere ad Deum specialiter, quia eduxit illos de Aegypto, faciens miracula. hoc autem fuit significatum in phase ideo volebat Deus, vt celebrarent phase, quia sic recolerent semper beneficium a Deo præstitum, repetuntur autem hic duæ conditiones eorum, qui excusantur a celebratione phase in mense primo, scilicet si non est mundus, & si est in itinere. Primum autem est si non sit mundus, & ponitur hic generaliter, supra autem ponebatur specialiter, scilicet si immundus est super animam, idest in contactu alicuius cadaveris. Ex hoc autem patet, quod non solum, qui sic immundus est, sed quamcunque aliam immunditiam habens, siue naturalem, siue per contactum, non poterit celebrare phase. quia dicitur si mundus est, qui tamen in aliqua harum incurrit non est mundus, & ex hoc sumpserunt auctoritatem Iudæi illi, qui ducentes Christum ad Pilatum, noluerunt introire in prætorium ne contaminarentur, sed manducarent pascha, vt patet Ioan. 18. cap. supra tamen responsum est in casu illo, quia de ipso quærebatur.

Et in itinere non fuerit.] Iste est alius casus in quo excusantur a celebrando phase mense primo intelligendo, sic fuit supra declaratum, scilicet, quod esset illa via extra terram Chanaan, quia in terra ipsa cum esset terra Iudæorum omnes obligabantur venire ad Sanctuarium. Sed intelligitur de via in terram Gentilium, & quod illa esset ad partes longinquas. non enim excusabat quælibet peregrinatio in terram Gentilium, vt supra declaratum est.

Et tamen non fecerit phase.] Idest si non fuit impeditus per aliquam istarum duarum causarum, & non obseruat phase, omittit illud ex negligentia, ideo infertur pęna, quæ sequitur tanquam in contemptorem legis.

Alia

Alia excusatio non celebrandi phase, scilicet ægritudo. Quæstio XXIX.

SCiendum tamen est, quòd præter istos duos casus poterant esse alii, in quibus non obseruaretur phase, velut si quis esset valde æger: huic enim cibus carnium est nocious. impossibilitas autem eum excusat. de his autem, quanquam lex nunquam exprimat, semper intelligitur, quia lex rationabilis est, & non debet obligare ad impossibile, vel ad id, quod mortem, aut periculum mortis inducit.

Si quis vouisset apud Iudæos anno integro abstinere a carnibus an obligaretur vesci carnibus in festo phase, & si quis vouerit ieiunare omnem sextam feriam, & fuerit Natalis Domini die illa non cogetur ieiunare, & tamen potest, & quare magis in hoc, quam in phase. Quæstio XXX.

SEd quæret aliquis an si vouisset quis manere vno anno in abstinentia sine cibis carnium, teneretur celebrare phase. Erat enim inter Iudæos modus vouendi ieiunia, vel quamcunque carnis macerationem ad cultum Dei, vt patet infra 30. cap. Cum dicitur. si vouerit, & iuramento se astrinxerit, vt per ieiunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, &c.

Aliquis dicet, quod liberum erat cuilibet non comedere carnes per votum, quia comedere carnes est nobis indultum. possumus autem renunciare ei, quod pro nobis introductum est. Sic autem de celebratione paschali, quia licebat ibi singulis comedere carnes agni immolati, si tamen vellet renunciare priuilegio suo, obligando se ad macerationem carnis, vel sponte faciendo, videbatur, quod posset.

Simile est in ecclesia de die Natalis Domini, quia propter reuerentiam festiuitatis Saluatoris nostri indulsit ecclesia, vt quamquam accideret dies illa in 6. feria liceret carnes comedi, vt patet extra de obser. ieiun. in cap. vlt. si tamen aliquis ex deuotione vult illa die ieiunare, non astringitur comedere carnes. si tamen vouerit omnibus sextis feriis ieiunare, & acciderit Natalis Domini in 6. feria non obligatur ieiunare, si tamen ex deuotione voluerit laudabile est. Sic autem in celebratione phase, si aliquis vouisset nunquam comedere carnes inter Iudæos, nō obligabatur abstinere a carnibus in die phase, nisi forte expresse de illa die meminerit in voto. Si tamen vellet alias sine voto videbatur, quod posset.

Respondendum est, quod inter Iudæos nemo ex voto, vel ex deuotione poterat abstinere a carnibus in die phase, quia erat lex iubens comedi carnes. nec est simile de Natiuitate Domini in ecclesia, & de phase inter Hebræos, quia quod liceat comedi carnes die Natalis cum accidit sexta feria, ex indulto, vel quasi priuilegio habetur. licet autem cuilibet renunciare priuilegio suo, quod vere aliquis non comederet carnes in die phase, non erat facere contra indultum, sed contra necessitatem præcepti. nam fuerat impositum sub necessitate, vt quilibet comederet phase, nisi haberet aliquam de causis excusantibus, ideo nec per votum nec per deuotionem contrarium efficere licebat: immo si aliquis voueret expresse non comedere carnes in die phase, peccabat, quia vouebat non facere, quod Deus iusserat, velut si quis voueret nunquam colere Deum, vel non honorare parentes.

Exterminabitur anima illa de populo suo.] Idest homo ille peribit de reliquis populatibus.

Animam perire de populo quomodo intelligitur, & quomodo Deus exterminat quemquam, & quod casualia nobis euenientia, respectu Dei efficientis illa, sunt a proposito. Quæst. XXXI.

ACcipitur hic anima pro homine, & dicitur perire anima, quando homo moritur quia tunc ipse perit, & dicitur de populo suo perire, quia iam non manet in populo. idest inter reliquos Hebræos. In quo significatur, quod Deus huiusmodi cōtemptorem legis occideret tradendo in manus aduersariorum, aut bestiarum, vel in ali-

F quod genus mortis. Hæc enim omnia infortunia, quæ nobis accidunt, Deo disponente eueniunt, vnde cum aliquis grauiter coram eo peccauerit, interdum tradit illū in manus alicuius, vt occidatur alius tamen ignorat quid agat, sicut est in occidente a casu, quod tamen nobis est casus, Deo non est casus, sed ab intentione factum, quia ipse taliter direxit hunc, & mouit, vt exigentibus demeritis suis, incideret in manus alterius ignorantis. sic patet Exod. cap. 21. Cum dicitur. si quis autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manu eius, constituam tibi locum, quo fugere debeat, & sic significat, quòd ipse Deus tradit manibus nostris, vt occidantur illi, qui a casu pereunt.

Et iste modus loquendi est frequens in lege veteri, & est ad incutiendum timorem, vt homines caueant infrin-
G gere præcepta Dei. in lege autem noua nihil tale dicitur, sed veraciter sic fit. nam Deus tradit eos, qui peccant nūc interdum in magna infortunia, interdum in mortem, ponitur autem ista clausula, quando pœna infligenda non pertinet ad iudices, sed ad Deum.

Quam pœnam incurrebat non celebrans phase, & quomodo erant puniendi a Deo, & a iudicibus. & alius sensus quomodo quis dicatur perire de populo. Quæstio XXXII.

SCiendum tamē est, quòd ille, qui noluit celebrare phase tempore suo, aut hoc fecit occultè, ita vt non constaret iudicibus, nec deduceretur causa in iudicium: aut fecit hoc publicè. Si autem aliquis publicè, cæteris pha-
H se celebrantibus, noluit celebrare, tanquam contemptor, & destructor manifestus legis, occidi debebat per iudices peccatorum autem occultorum, solus Deus est vltor, & in hoc casu peccantes sibi faciebat perire de populo.

Alio modo poterat quisquam intelligere, quod anima illa peribit de populo, idest peccat mortaliter ille, qui facit, & anima sua peribit in æternum. dicitur autem perire de populo suo, idest de populo iustorum, qui erant in lymbo. Sic dicitur de Abraham, quod mortuus est, & applicatus ad populum suum, vt patet Genes. cap. 25. Vocatur ibi populus suus, populus iustorum, sic etiam de Iacob Genes. 49. cap.

Sed iste sensus non conuenit, quia non dicitur hic peribit anima illius, sed peribit anima illa, in quo significatur homo, & non anima.

I Item quia dicitur de populo suo, qui autem de populo perit, in populo erat, sed isti transgressores legis nunquam fuerunt in populo Dei in lymbo. ergo non possunt de illo perire.

Item in veteri testamento, nunquam est consueta poni talis pœna, quia secundum quantitatem promissorum bonorum debet esse qualitas infligendarum pœnarum, sed omnes promissiones de bono, quæ erant in veteri testamento saltem in cortice literę de bonis terrenis fiebant in præsenti statu, ergo pœnę infligendæ in temporali calamitate esse debuerunt. necessario ergo intelligetur hoc de morte temporali infligenda. Itē quia populus ille erat adhuc rudis, & imperfectus valde: nec satis spūalia, & æterna cōcupisceret, nec pœnas æternas post translatā vitā formidaret. aīalis. n. homo, i. rudis & imperfectus ignorat, quæ Dei sunt, vt patet 1. ad Cor. cap. 2. debuerūt, ergo pœ-
K næ in præsenti statu cōminari, quæ infligendæ timerētur.

Quia sacrificium Dño non obtulit tempore suo.] Idest periuit anima ista de populo suo, quia non obtulit sacrificium, scilicet agnum paschalem, qui vocatur sacrificium.

In quo genere sacrificiorum sit agnus Paschalis. Cum tria genera sacrificiorum essent. Quæst. XXXIII.

QVæret aliquis cum agnus paschalis sit sacrificium in quo genere sacrificiorum sit, sunt enim solum tria, scilicet holocaustum, hostia pro peccato, victima pacifica, vt patet ex processu totius Leuitici.

Nō potest aūt dici, quod pertineret ad holocaustū, quia in holocausto oēs carnes cremabantur in altari, hic aūt nullę sed omnes comedebatur ab ipsis Iudæis faciētibus phase.

Item

Item non poterat dici hostia pro peccato, quia ista est duplex, quædam .n. est, cuius sanguis infertur intra tabernaculum, & de hac nihil comeditur, sed carnes cum pelle, cornibus, & fimo cremantur extra castra, vt patet Leu. c.6. Aliud erat sacrificium pro peccato, cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, & omnes carnes huius proueniebant sacerdotibus præter adipem, qui cremabatur in altari, & sanguinem, qui fundebatur ad basim eius, vt patet Leu. c. 6 iuncto c. 4.

Non poterat etiam vocari hostia pacifica, quia in hostijs pacificis pars quædam proueniebat Deo, s. adipes, sacerdotibus autem pectus sculum, & armus offerentibus vero cæteræ carnes, vt patet Leu c. 7. in agno tamen paschali non cremabantur omnes carnes, sicut fiebat interdum in hostia pro peccato nec proueniebãt omnibus sacerdotibus, vt fiebat aliquando in victima pro peccato: nec etiã diuidebãtur inter sacerdotes, & offerentes, sicut in victima pacifica, ergo non erat holocaustum, nec hostia pro peccato, nec victima pacifica, & consequenter nec sacrificium, cum nulla sint sacrificia præter hæc.

De quinque similitudinibus quas habet agnus paschalis cum sacrificio, & quomodo reducitur ad holocaustum: Et quod vitula rufa est magis participans rationem sacrificij, quam agnus paschalis. Quæst. XXXIV.

Respondendũ est, quod agnus paschalis non erat proprie sacrificium, cum non esset sub aliquo istorum trium, sed vocabatur large sacrificium, quia habebat aliquas proprietates sacrificij. Prima quia adipes agnorum immolatorum in phase cremabantur super altare, vt colligitur Exo. c. 33. cum dicitur. immolabis super fermento sanguinem victimę meę, nec remanebit adeps solennitatis meę vsque ad mane: ibi vocatur agnus paschalis victima Dei siue sacrificium, & immediate subditur de adipe eius, quod non remaneret vsque mane, i. ad auroram sequentis diei, sed in ipsa nocte diei 14. cum immolabatur agnus, cremandus erat adeps super altare, sicut cremabantur adipes holocaustorum vespertinorum tota nocte, vt patet Leu. c. 6. Et ista videtur esse causa quare Deus iusserit fieri phase solum in loco, vbi est Sanctuarium vt patet Deut. 16. c. s. vt ibi possent cremari adipes immolatorum agnorum. Si autem in alijs locis fieret phase, cum in nullo alio esset Sanctuarium, non possent cremari adipes, nec esset sacrificium.

Secunda cõditio similitudinis est, quia sicut nemo poterat comedere de sacrificiis, nisi mundus esset, & arcebatur etiam ab ingressu Sanctuarij: ita & de agno paschali nemo poterat comedere, nisi mundus, & ex hac causa data est dilatio immundis, vt celebrarent phase mense secundo, vt patet in litera.

Tertia conditio similitudinis est, quia sicut sacrificia non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarij, & si aliquis alibi faceret merebatur mortem: ita non poterat celebrari phase, nisi in loco Sanctuarij. patet hoc de alijs sacrificiis Deut. c. 12. s. caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quẽ elegerit Dominus Deus tuus in vna tribuum tuarum. idem Leu. c. 17. de celebrando phase in loco Sãctuarij habetur Deut. c 16. s. immolabisq; phase Dño Deo tuo de ouibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Quarta similitudo est, quia sicut carnes sacrificiorum cremabantur, vel secundum totum, vel quantum ad aliquid, ita carnes agni paschalis, cum residuę essent, cremabantur igni, vt patet Exo. c. 12. non tamen cremabantur in igne altaris, sed in quodam alio igne prophano, vt declaratum est e. c. Potest autem conuenientior comparatio haberi carnium residuarum de agno paschali ad carnes residuas de hostia pacifica. Nam si sacerdotes, vel offerentes non possent die oblationis comedere omnes partes sibi prouenientes, vel in secundo die in quibusdam hostiis pacificis, cremabantur igne residuæ carnes, vt patet Leuit. cap. 7. & 19.

Quinta similitudo potest esse quantum ad causam iubentem. omnes .n. carnes quas Iudęi comedebant, aut propter seipsos, vt delectarentur, & cibarentur comedebant,

A aut vt Deum colerent. Si primo modo nõ vocabantur sacrificia, nec obseruabantur aliquę cęremonię ex parte comedentium, siue essent mundi, siue immundi, nec ex parte animalium, siue essent maculata, siue immaculata, sed qualitercunque manducari licebat, vt patet Deut c. 12.

Si autem immolarent, vel manducarent carnes aliquas propter præceptum Domini, obseruabantur in illis cæremoniæ, tam ex parte immolatorum animalium, quam ex parte comedentium, vt patet Deut. c. 12. & ista vocantur ibi largo modo holocausta, sed sic erat de agno paschali, quod debebat obseruari in eo, cęremonię, & propter Deũ immolabatur, ergo includebatur nomine holocaustorum generaliter dictorum. sic autem vocatur hic sacrificium: proprie tamen non erat. sic autem erat de vitula rufa quę iubente Domino immolabatur, & comburebatur extra B castra, vt patet infra 19. c. tamen ipsa non pertinebat ad aliquod genus sacrificij: non enim erat holocaustum, quia illud totum in altari crematur. vitula autem rufa tota cremabatur extra castra. Item non erat hostia pro peccato, quia in hoc semper sanguis fundebatur ad basim altaris, siue introduceretur in tabernaculum, siue non, vt patet Leu. cap. 4. 5. & 6 in hac autem, nec adipes Domino offerebantur, nec sanguis fundebatur ad basim altaris, sed totum extra castra cremabatur.

Item non erat hostia pacifica, quia ista semper diuidebatur inter Deum, sacerdotes, & offerentes. vitula tamen rufa nulli horum in parte, vel in toto proueniebat, sed cremabatur, vt patet infra c. 19. vocatur tamen sacrificium, quia habebat aliquas similitudines ad sacrificium, scilicet quia iubente Domino immolabatur, & in loco Sanctuarij C contra fores tabernaculi extra castra, & quod esset munda, & multæ aliæ cæremoniæ.

Erat tamen magis participans rationem sacrificii vitula rufa immolata, quam agnus paschalis. Primo quia ipsa vitula rufa immolabatur a sacerdote, vt patet infra capit. 19. Eleazarus enim filius Aaron immolauit illam. De agno autem paschali an immolaretur a sacerdotibus, vel a popularibus comedentibus, non constat, quamquam satis dici posset, quod immolabatur a sacerdotibus, cum adipes sumendi essent ad cremandum in altari, vt supra dictum est.

Item similabatur vitula rufa sacrificio pro peccato, quia sicut in quibusdam sacrificiis pro peccato aspergebatur septies sanguis contra velum Sanctuarii, vt patet Leu. c. 4. ita, & de sanguine vitulæ rufæ septies aspergebatur contra fores tabernaculi, vt patet infra 19. cap.

D Item similabatur sacrificio pro peccato, quod erat pro toto populo. Nam cum totus populus peccabat, offerebatur pro eo vitulus, & cremabatur extra castra, vt patet Leu. c 4. ita autem ista vitula rufa cremabatur pro toto populo extra castra, scilicet vt de cineribus eius commixtis aqua, totus populus aspergeretur ad expiationem immunditiarum, vt patet infra 19. c. Item vitula rufa dicebitur sacrificium pro peccato, quia in veteri testamento contaminatio exterior secundum quam aliquis prohibebatur accedere ad Sanctuarium, vocatur peccatum, vt patet sup. c 7. de Nazaręo, qui dicitur peccauisse super mortuo, i. contaminatus fuisse: vitula autem rufa erat. vt de cineribus eius expiarentur omnia ista peccata, siue contaminationes. ergo vocaretur sacrificiũ pro peccato: maiorem ergo, similitudinem habet vitula rufa ad sacrificium, quam E agnus paschalis, quia agnus iste solum habet similitudinem quandam generalem, non determinando se ad aliquod genus sacrificii. ad nullum enim eorum specialiter habet similitudinem: vitula autẽ rufa similitudinem magnam habet ad sacrificium pro peccato, vt supra declaratum est. scriptura tamen loquens generaliter vocauit agnum paschalem sacrificium: ideo illi, qui non celebrant phase, dicuntur non offerre sacrificium tempore suo, idest in tempore determinato ad istam celebritatem die 14. vt supra patet. Vnde non solum puniuntur omittentes paschalem celebritatem, quia non immolant, sed quia non faciunt tempore suo. vnde si aliquis de Iudæis cum proposito celebrandi phase mense secundo, omisisset illud celebrare mense primo, incurrebat hanc pœnam, ac si nunquam celebraret, nisi detineretur aliqua duarum

præcedentium causarum:ideo si in mense secũdo celebraret iam in hoc peccabat,quia faciebat extra tempus determinatum a lege non habens aliquam causam faciendi.

Peccatum suum ipse portabit.] i. qui nulla causa impeditus de præcedentibus nõ celebrauit phase,portabit peccatum suum, i.super eum veniet iniquitas sua , & hoc est repetitio præcedentis,cum dictum fuit.exterminabitur anima illa de populo suo. nihil quippe aliud importatur per hoc.Dicitur aliquis portare peccatum suum, idest super se recipere pœnam debitam pro delicto, sicut est in oneribus,quæ super nos ferimus.[Peregrinus quoque,& aduena si fuerint apud vos.

Quare non solum Iudæi, sed etiam gentiles conuersi , tenebantur celebrare phase, alij autem non. Et quod Iudæi non cogebant gentiles ad cæremonias suas , sed cogebant ad non agendum contra illas, & cum puniebãt eos pro hoc, non puniebant tanquam legis violatores, sed tanquam illatores iniuriæ. Quæst. XXXV.

Hic declaratur ad quos extendatur ista lex, quia cum daretur Israelitis putaret aliquis solos ipsos obligari. Respondetur tamen non solum ipsos , sed etiam cõuersos ad Iudaismum de gentilibus obligari ad hanc legem,& isti vocantur hic aduenę, & peregrini . Aliqui existimant hic distingui aduenas,& peregrinos.quia solum sunt aduenæ,qui conuersi sunt ad Iudaismum, & manent in terra Hebræorum, & quod peregrini vocentur gentiles, qui transibant peregrinando per terram Hebræorum,sicut faciunt mercatores,qui tendunt de vna terra in alteram ad negociationes.Sed hoc falsum est:soli n. qui sunt sub aliqua lege obligantur ad obseruandum illam,qui vero non sunt sub ea ad nihil necessitantur,vt ait Apostolus ad Ro. c.3.s.scimus autem quoniam quæcũque lex loquitur,his, qui in lege sunt loquitur.Isti tamen peregrini, vt isti assignant,nõ erant sub lege hebræorum,cum essent gentiles. ergo non obligabantur ad obseruandum illam,sed solum cogerent Iudæi illos,vt non facerent aliquid,ꝙ redundaret in iniuriam legis ipsorum , vt ꝙ non colerent idola in terra sua, & similia. non tamen cogerent eos circuncidi , nec facere aliquas cæremonias.Cum vero aliquis cogeretur non colere idola,& occideretur,si faceret aliquem cultum manifestum, non erat hoc, tanquam directe obligarentur ad legem, sed quia facientes illud irrogabant iniuriam Iudæis.colendo Deos alienos in terra Dei sui,& tũc plecterent huiusmodi peccantes non tanquam legis violatores,sed tanquam vltores iniuriæ sibi irrogatę, faciendo in terra sua,ꝙ non licebat.s.colendo Deos alienos. hic tamen vocantur peregrini isti,qui obligati sunt ad obseruandum legem ergo non sunt gentiles peregrini nondũ conuersi.Sed aduenæ,& peregrini accipiuntur hic pro eisdẽ, & sunt illi,qui conuersi sunt ad Iudaismum, vel filij conuersorum.vocantur autẽ isti aduenæ.quia de terra aliena ad terram Iudæorum venerunt, & de cultu Deorum alienorum ad cultum veri Dei . vocantur autẽ isti peregrini , quia nunc quando manent in terra Iudęorũ non manent, vt in terra sua,sed vt in terra aliena,quicunq; autẽ in terra aliena moratur,quantumcunq; magno tempore moretur in ea,semper vocatur peregrinus:sicut Abraham,quãquam manserit magno tempore in terra Chanaan s.ex anno 75.vitę suę, vsq; ad mortem , cum iam esset annorum 175.vt patet Gen.c.12. iuncto 25. semper tamen vocatus est peregrinus in terra illa. sic.n. ipse vocauit se , vt patet Gen.23.c.s.aduena sum,& peregrinus apud vos, & tunc est sensus,quod illi,qui erant cõuersi ad Iudaismum, qui vocabantur peregrini , & aduenæ ex causis dictis , debebant obseruare istam legem,sicut Israelitæ.

Cur peregrini conuersi compellebantur obseruare legem de phase celebrando,cum ipsi non recepissent beneficium.cuius memoria agebatur.
Quæst. XXXVI.

Quæreret aliquis,quare compellebantur peregrini obseruare istam legem de phase celebrando, quia lex fuit introducta ad memoriã beneficii præstiti Israe-
F litis in exitu de Aegypto cum celebrauerunt phase. conuersi tamen ad Iudaismum de gentilitate non participauerunt hoc beneficio,nec eorum priores.ergo non erat aliquid,quare deberent obligari.

Respondendum est,quod Iudæi non celebrabant phase, tanquam ipsi suscepissent beneficium , liberationis de Aegypto , quia illi qui celebrabant postea magno tempore,non communicauerant hoc beneficio in seipsis . solum tamen obseruabant,quia erant quædã partes populi Dei. Ita autem de conuersis erat,quia licet ipsi non communicauerant partem præstiti beneficij in se , nec in prioribus suis:erant tamen partes populi Dei . & quia populus Dei obligatus erat,cum liberatus esset de Aegypto,ipsi quoq; obligabantur ad celebrandũ phase,& ista fuit causa, quare expressum est,quod peregrini etiam obligarentur,quia
G dubitaretur de ipsis,cũ non pertineret ad eos beneficium.

Eodem modo dicendum est de redemptione primogenitorum:fiebat.n.propter liberationem eorum ab angelo exterminatore in Aegypto,& quia non fuerant ibi liberati aliqui primogeniti de genere conuersorum, non videbantur obligari,vel quia erant pars populi Dei Beneficiũ autem istud non erat collatum singulariter personis, sed magis toti populo, cuius pars quædam erant cõuersi,obligabantur ergo,sicut declaratum est supra 3.c.[Faciãt phase domino.] i.celebrent festiuitatem paschalem, ita quod quilibet de cõuersis in domo sua occideret agnum ad immolandum secundum formam,quæ habetur Exo.c.12,sicut tenebatur facere quilibet Iudæis.

Iuxta cæremonias,& iustificationes eius.] i.quilibet de conuersis debebat obseruare omnes cæremonias phase,
H quas obseruabant Iudæi.Dicuntur cæremoniæ, & iustificationes,quia cæremoniæ pertinent ad ritum ipsius agni, quantum ad conditiones eius,iustificationes considerantur quantum ad cæremonias ipsorum comedentium, sicut supra declaratum est.

Præceptum idem erit apud vos,tam aduenæ,quam indigenæ.] Idest lex erit communis pro Iudæis,& pro conuersis ad Iudaismum. intelligitur de hac lege celebrandi phase,vocantur aduenæ conuersi.indigenæ dicuntur ipsi Iudæi,i.geniti,vel naturales de terra. Dicitur.n.indigena, quasi inde genitus , & isti vocantur alio nomine ciues, vt patet Leu.c.24.vbi dicitur,quod erit iudicium ęquum,siue ciuis,siue peregrinus sit.nec accipitur hic indigena respectu alicuius terræ,sicut ipsum nomen signat, sed respectu legis.s.ꝙ Iudæi erant nati de lege , quia ipsimet eam
I primo susceperunt,& posteri eorum in lege nascebantur: gentiles autem non nascebantur in lege,sed ad eam veniebant,tanquam peregrinantes. Et cum dicitur, ꝙ erit eadẽ lex,solum intelligitur in illis,in quibus est obligatio,quia æqualiter obligabantur vtrique,in suscipiendis tamen honoribus,& quibusdam priuilegiis non erant æquales,præcellebant quippe Iudæi,cum nunquam assumerẽtur principes,vel homines ad dignitatem de conuersis,sicut declaratum fuit Deut.cap.23.

Igitur die qua erectum est.] Supra dictũ fuit de dispositione populi proficisci volentis : hic agitur de his , quæ pertinent ad eius ordinem actu proficiscẽtis, & diuiditur in duo.primo ponit profectionis directio. secundo ipsa profectio quasi in medio c. sequentis ibi.[Anno secũdo.] Prima in duas.Primo ponitur directio facta ministerio an-
K gelico.Secundo directio facta ministerio humano,& agitur hic de nube dirigente Israelitas in itinere.Cuius causa est,quia seq.c.dicendum erat quomodo Israelitæ recesserunt de monte Sinai per mãsiones suas & quia dirigebantur in isto itinere per nubem præcedentem,ponitur hic de illa quomodo mouebatur, & dicitur, ꝙ in die qua erectũ est tabernaculum,nubes impleuit illud sedẽs super illud, & ista est,quæ dirigebat Israelitas in itinere vt patet inf.

Erectio tabernaculi,de qua hic, quando fuit . Et an nubes, & columna sint idem. Et quomodo differant.
Quæst. XXVII.

Fuit autem erectio tabernaculi de qua hic dicitur anno secundo ab exitu de Aegypto , die primo anni, vt patet Exod. c.40. Antea vero , quam tabernaculum esset erectum

erectum nubes iſta erat ſuper tabernaculum Moyſi, quod A erat paruum tabernaculum, vt patet Exo.c.33. Nam cum poſuiſſet tabernaculũ extra caſtra, nubes erat ſuper illud. deſcendebat.n. columna nubis ad oſtium tabernaculi, & ibi loquebatur Deus cum Moyſe. Cum vero tabernaculũ iſtud magnum erectum eſt, ceſſauit nubes deſuper tabernaculũ paruũ, & cępit eſſe ſuper tabernaculũ teſtimonij, ꝙ erexerat Moyſes. Erat autem ibi cũ caſtra conſiſtere debebant, cum vero mouenda eſſent, recedebat ad vexillum filiorum Iuda, qui præcedebãt. & ſic mouebantur. De iſta nube aliqui dubitant an eſſet eadem, quę vocatur nubes, & quæ vocatur columna, & an eſſet vna colũna nubis ad directionẽ in via, & ad defenſionẽ a calore alia, quę vocaretur nubes, & nõ columna. de his declaratũ eſt Exo.c.13.

Operuit illud nubes.] i. ſedit nubes ſuper illud eleuata, vt patet infra cum dicitur, a veſpere ſuper tentorium erat quaſi ſpecies ignis, vſque ad mane, & iſta dicitur imple- B uiſſe tabernaculum, non quidem quod eſſet intus, ſed intra Sanctuarium erat quædam nebula, replens omnia, vt patet Exo.40.c. nubes autem erat ſupra pendens, vt patet in pręall.c. Iſta vocatur hic nubes: alibi tamen vocatur columna nubis, vt patet Exo.c.14. & 33. Differunt autẽ iſta duo per figuram, quia nubes dicit figurã extenſam, & non eleuatam. Columna autem dicit magnã longitudinem, & paruam latitudinem, huiuſmodi autem erat illa nubes, quæ dirigebat Iſraelitas, & ob hoc vocata eſt hic nubes non deſignando figuram, ſed naturam, quia ſiue nubes, ſiue columna nubis, vtraque eſt nubes.

A veſpere autem ſuper tẽtoriũ erat. quaſi ſpecies ignis, vſque ad mane.] i. in veſpere cum ſol occumberet apparebat columna in figura ignis, vſque mane, in aurora autem incipiebat apparere in ſpecie columnæ albæ. C

An columna eſſet verus ignis, vel ſolum ſpecies ignis. Et quod nubes quamuis non eſſet verus ignis, erat tamen vera eius ſpecies. Quæſt. XXXVIII.

ET dicitur hic, quod erat ſpecies ignis, ideſt ſimilitudo, ita quod nõ eſſet verus ignis: vocatur tamen ignis Exod.cap.40. cum dicitur, per diem incubabat nubes tabernaculo, & ignis in nocte: alibi autem vocatur columna ignis, ideſt ignis formatus in modum columnæ, ſic patet Exod.cap.13.

Dicendum tamen eſt, quod iſta columna non erat ve- D rus ignis, ſed ſpecies ignis, ſicut hic dicitur. Nam ſi diceremus ꝙ erat verus ignis, non poſſet ſtare iſta litera, quæ vocat nubem illam ſpeciem ignis, cum ſpecies nõ dicat rem, ſed ſimilitudinem rei. Cum autem vocatur ignis Exo.40.c. vel columna ignis Exo.13.c. non dicitur, tanquã aliquid de vero igne eſſet in illa. ſed quia Iſraelitis apparebat, quaſi eſſet verus ignis, & hoc quantum ad fulgorem: non tamen quantum ad ardorem: nihil.n. exurebat, & cum illa colũna nõ eſſet verus ignis fecit Deus, vt appareret ignis, vt ſic Iſraelitę dirigerẽtur in via, cum ambularent per noctem, vel cum ſtarent eſſent lucida omnia caſtra, quod non fieret ſi maneret columna in ſimilitudine nubis. Et dicitur hic, quod operiebat nubes per diem, & per noctẽ, quaſi ſpecies ignis, non quod eſſet ibi ſpecies ignis, & non ſpecies ignis: immo erat ibi vera ſpecies ignis, quamquam non eſſet ignis verus: multum enim differt eſſe veram ſimilitudinem, vel veram rem. Nam figura hominis eſt ve- E ra figura hominis: nõ tamen eſt verus homo. Aliud enim requiritur ad veritatem rei, & aliud ad veritatem ſimilitudinis rei, ſic erat de igne, quia quamquam non eſſet illa columna verus ignis: erat tamen vera ſpecies, vel ſimilitudo ignis, quia veritas ſpeciei non eſt in eſſendo, ſed in apparendo, veritas autem rei eſt in eſſendo. De hoc an eſſet iſta columna verus ignis, vel ſimilitudo ſolum, & quomodo concordentur ſcripturæ loquentes de hoc, declaratum fuit latius Exod.cap.13.

Et ſic fiebat iugiter.] ideſt quotidie accidebat mutatio nubis. quia per noctem apparebat figura ignis, per diem vero figura nubis lucidæ.

Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis.] Satis enim apparet, quod non fuerit ibi ignis, ſed figura eius.

A *An erat eadem columna nubis & ignis, ſcil. ce: in d.e & nocte, vel eſſent duæ. Quæſt. XXXIX.*

QVia tamen dicitur, ꝙ erat ibi nubes per diem, & per noctem ſpecies ignis, videtur eſſe dubiũ an fuerit eadem nubes, quę erat per diem, & quæ per noctẽ, vel ſi per noctem veniebat aliqua nubes, quæ haberet figurã ignis, & in aurora illa recederet, & ſubintraret alia, quæ eſſet nubes columnaris lucida apparens per totum diem.

Reſpondẽdum eſt, ꝙ eadem erat columna ignis, & nubis, & non eleuabatur, nec deprimebatur, ſed manębat in eodem loco: in nocte tamen apparebat velut ignis: per diẽ autem, tanquam nubes lucida: eadem tamen erat, quod ſatis apparet Exo.c.14. cum dicitur. iamque aduẽnerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens dominus ſuper caſtra Ae- B gyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum. Ecce ibi reſpexit dominus per columnam ignis, & nubis. ergo eadem erat columna, alioquin nõ diceretur per columnam, ſed per columnas. Item quia iſte reſpectus, ſiue aſpicere Dei non fuit diuerſis temporibus, ſed ſimul: neceſſe ergo erat, quod tunc eſſet vna columna, ſiue nubis, ſiue ignis, & non ambæ: & tamen dicitur reſpexiſſe per columnam ignis, & nubis ergo erat vnica. antecedens patet, quia ſi duæ columnæ eſſent. nunquam eſſent ſimul, ſed columna nubis ſolum in die, columna autem ignis ſolum per noctem.

Item in tempore quo Deus reſpexit nõ poterat eſſe, niſi vna, & iſta eſſet columna ignis, quia hoc erat per noctem in vigilia matutina, vt patet præall.c. Dicitur tamen, quod tunc reſpexit per columnã ignis & nubis, vnica ergo erat, C quę per noctẽ apparebat, quaſi ignis, & eadẽ per diem velut lucida nubes. De probatione huius ſatis dictũ eſt Exo.c.13. & ibi de tota materia columnæ præcedentis Iſraelitas. de hoc etiam Exo.c.40. aliquid declaratum eſt.

An iſta columna cum dicatur columna ignis, & nubis, eſſet columna ignis, vel columna nubis. Quæſt. XL.

SEd tunc cum conſtet iſtam nubem eſſe vnam & dicatur, ꝙ erat columna nubis, & ignis, dubitaretur quid horum erat: nam poterat eſſe vtrunque. Reſpondendum D eſt, ꝙ erat vera nubes, & hoc ſignificat litera cum dicit, ꝙ per diem operiebat illud nubes, & per noctem, quaſi ſpecies ignis: de nube.n. ſimpliciter locuta eſt ſcriptura, de igne vero nõ dixit ſimpliciter, ſed nominauit ſpeciẽ ignis, quod ſignat ſolam ſimilitudinem, quot autem miracula ſequęretur ſi poneretur ignis verus, & quot ſi eſſet nubes, & ſimilitudo ignis declaratũ eſt Exo.c.13. [Quaſi ſpecies ignis.] Poteſt accipi dupliciter hic ſpecies ignis. vno modo pro igne. Alio modo pro ſimilitudine. Si primo modo eſt ſenſus, quaſi ſpecies ignis. i. quaſi ignis, de hoc eſt verum, quia videbatur illa nubes eſſe ignis, ſed non erat: ſi ſecundo modo ponitur quaſi impropriè, quia non erat ibi, quaſi ſpecies ignis. ſed vera ſpecies ignis: nam licet verus ignis non eſſet ibi, erat tamen vera ſimilitudo ignis, cum appareret, vt ignis. Iſte modus tamen loquẽdi eſt hebraicus, & patitur multas calumnias, ſi in verbis inſtare velimus: ſenſus tamen ſolus tenendus eſt, cum apparet quid litera intẽdat. [Cumq; ablata fuiſſet nubes.] Ponebatur ſupra de E modo apparitionis nubis ſuper tabernaculum. Hic ponitur de motu eius, ſcilicet quomodo ipſa mota mouebantur caſtra, & ipſa ſtante pariter ſtabant.

Motus columnæ non erat naturalis, ſed ab angelo. Quæſt. XLI.

AV ferebatur autem iſta nubes, ſ. ab alio mota. Non.n. mouebatur naturali motu, aut intrinſeco, quia non correſponderet ei motus, velut progreſſiuus, ſicut eſt in animalibus, ſed magis aſcenderet in ſublimi ad locum aliarum nubium, cum omnia, quę ſunt extra loca ſua naturali inclinatione ferantur in illa.

Item quia ſi motu naturali moueretur, non ſtaret aliquando, & moueretur interdum; ſed ſemper moueretur

donec perueniret in locum ad quem ferebatur. Item quia dirigere vias, & loca castrametationum non pertinet ad agens naturale. sed ad agens, quod secundum rationem operatur, sed columna ista faciebat hæc. ergo non mouebatur naturaliter.

Item quia quandocunque Israelitæ castra figebant aut mouebant, dicebatur facere mandato Dei, vt patet infra cum dicitur per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur. Erat tamen profectio, & castrametatio secundum motum, & stationem nubis. ergo nubes non mouebatur naturaliter, sed per mandatum Dei. s. ab aliquo ministro eius angelus enim quidam erat in nube illa mouens ipsam, faciensque stare cum vellet, vt patet Exo. c. 14. s. tollensque se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo pariter nubes, & iste posset mouere nubem secundum actum rationis: vnde motus nubis non dicebatur naturalis, sed violentus ab agente extrinseco. de isto motu declaratũ est Exo. 40. c. [Quę tabernaculum protegebat.] i. ista nubes operiebat tabernaculum: protegere enim, & obumbrare idem sunt, quia protegere a tegendo dicitur.

Aliqui ponebant duas nubes fuisse. Quæst. XLII.

ET ex hoc dicunt quidam, quod erat duplex nubes, Vna quæ tegebat tabernaculum, & erat in figura columnari. Alia vero erat extensa super omnia castra ad defendendum Israelitas ab æstu, & ista erat ampla, & longa secundum magnitudinem castrorum, & hæc nõ vocatur columna, quia non erat erecta in sublime in forma columnari, sed expensa super omnia castra, & hoc quia dicitur hic, quæ protegebat tabernaculum. q. d. ꝙ alia erat nubes protegens tabernaculum, & alia protegens omnia castra.

Istud argumentum præsupponit, quod aliqua esset nubes tegens castra, & propter hoc distinguit inter nubem tegentem castra, & tegentem tabernaculum, sed an fuerit aliqua nubes tegens omnia castra, aut partem eorum satis dubium est, & videtur, quod nõ fuit, sicut declaratum est Exo. c. 13. & de hoc dicetur inf. c. 14. Item argumentum istud peccat: non enim sequitur, quod operiret ista nubes tabernaculum, & non operiret castra.

Nunc proficiscebantur filii Israel.] idest nube mota incipiebant moueri.

Quomodo mota nube castra mouebantur. Et quantum durauit ista profectio, & directio nubis. Et quare vltra Iordanem nubes non direxit Hebræos. Quæst. XLIII.

PRimo enim nubes eleuabatur de tabernaculo, & sedebat super vexillum tribus Iudæ, quæ erat prima in motu, & tunc clangebant sacerdotes duabus tubis argenteis facientes clangorem longum, & concisum, & tunc parabant se ad recedendum omnes qui erant in castris deponentes tentoria sua, & componentes sarcinulas. In primo autem clangore procedebant qui erant sub primo vexillo filiorum Iuda, scilicet tres tribus. In secundo clangore procedebant, qui erant in secundo vexillo filiorũ Ruben. In tertio clangore recedebant manentes sub vexillo filiorum Ephraim. In vltimo clangore mouebant castra, qui erant in vexillo filiorum Dan, & tunc incipiebant proficisci dirigente nube, vt patet seq. c.

Durauit autem ista profectio dirigente nube, vsque ad trãsitum Iordanis, siue vltimam mansionem filiorum Israel. Cum autem transierunt in terram vltra Iordanem non habuerunt columnam præcedentẽ, sed arca Dei præcedebat illos per duo millia passuum ad disponendum locum castrorũ, vt patet Iosue c. 3. nam antequam transirent Iordanem dixit Israelitis Iosue, ꝙ arca Dei præcessura esset, & nullus propinquaret ad eam, vt patet eo. c. Nõ fuit autem conueniens, ꝙ in terra vltra Iordanem nubes dirigeret Israelitas, sicut in deserto direxerat. Causa est, quia desertum erat terra sine itinere, & sine habitatore, & nemo sciebat per illam progredi, nisi Deus dirigeret, vt patet Hier. c. 2. Cum dicitur qui transduxit vos per desertũ per terram inhabitabilem, & in viam, per terram sitis, &

F imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Potissime autem de Iudæis, qui nunquam in terra illa fuerant, neque reperiebant aliquando a quo quærerent, quà eis progrediendum esset: Gentiles autem qui habitabant in circuitu illius deserti, aliqualiter cognouerant loca deserti, & quo eundum esset. Sic dicitur inf. 10. c. de Ietro socero Moysi, qui erat Madianita, ꝙ ipse dirigeret Israelitas in deserto. s. noli inquit nos relinquere, tu. n. nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. In terra autem vltra Iordanem nõ erat huiusmodi, quia tota erat populata, & habens vias, quocunq; autem irent Israelitę nõ poterant errare, quia totam terram acquirere debebant. ideo nihil differebat an primo irent ad istum locum, vel ad illum. in deserto autem multum differebat, quia si non haberent a-

G liquem directorem possent viá carpere ad ingrediendum in terram Madian, Amalech, vel Moab aut Amon, & sic de aliis populis contra quos Deus non iusserat, vt pugnarent, sed contra Chananæos: incidentes tamen in gentem aliquam huiusmodi, necesse erat, vt pugnarent. ergo oportuit directorem esse Deum, & hoc per columnam nubis, quæ esset signum visibile demonstrans iter, & tempus manendi, atq; mouendi castra. Item decuit propter alterum haberi columnam nubis præcedentem. Nam si Israelitæ mouerentur, quando vellent, aut haberent aliquem de gentilibus directorem, starent in mansionibus tanto tempore, quanto vellent, & aliquando mouerentur ante tempus a Deo determinatum: Deus autem volebat detinere Israelitas in deserto annis 40. propter murmurationes ip-

H sorũ, vt patet inf. 14. c. Si autem non esset nubes dirigens, sed mouerentur ad libitum citò introirent in istam, dedit autem Deus nubem, vt non mouerentur quando vellent, sed ad motum ipsius, ideo si nubes maneret per duos annos, cogebantur quoq; ipsi manere, & hoc modo per 40. annos steterunt. In terra autem Chanaan vltra Iordanem non erat necessarium aliquid huiusmodi, quia Iudæi non erant mansuri in aliquibus locis magno tẽpore, sed quanto velocius possent, capere debebant terram Chanaan. Itẽ non fuit conueniens nubes ad directionem vltra Iordanẽ quia actus præcipuus Israelitarum erat ibi pugnare cõtra hostes. Sed ad hoc non conueniebat motus nubis, quia pugnantes debent moueri secundum habitudinem motus hostium huc, vel illuc persequendo, vel retrocedendo. Si tamen attendere deberent ad nubẽ, nihil facerent de pertinentibus ad bellicã directionem. Ideo valde esset eis nu-

I bes impeditiua. cessauit igitur, antequam transirẽt Iordanem, & tunc fecerunt arcam domini directricem viarũ. s. vt ipsa pręcederet, & in loco, in quo sederet, castra figerentur. prius tamen concordabatur inter Israelitas, vel saltem disponebatur a Iosue in quo loco castrametãdũ foret. hoc cognito sacerdotes portabant arcam præcedentes populũ duobus millibus passuum, & vbi mansissent figebãtur castra, hoc autem erat cum totaliter castra mouenda forent: secus autem quando solum mouebantur aliqui bellatores ad aliqua loca, quia tunc non oportebat pręcedere arcam, sed ipsi inquirebant vias ad loca illa: semper. n. ad propinqua oppida mouebantur, de his declaratum fuit Ios. c. 13.

Cum autem dicitur Exo. 13. nunquam de fuit columna nubis per noctem coram populo, intelligendũ est de toto

K tempore quo fuerunt in deserto, vsq; ad transitum Iordanis, vt satis potest colligi ex eadem litera cũ dicitur. Dominus pręcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctẽ in columna ignis, vt dux esset itineris, vtroq; tempore. ergo solum fuit columna illa dirigẽs dum erat necessaria in terra vltra Iordanem. ergo nec fuit ibi columna. Item patet hoc ex similitudine ad manna: nam manna fuit datum Israelitis in defectum ciborũ suorum mense secundo, postquam egressi sunt de Aegypto, vt patet Exo. c. 16. Durauit autẽ per totum desertum, quia ibi nõ poterãt haberi cibi. Cũ vero introierunt Israelitæ in terram vltra Iordanẽ, & inceperunt comedere de frugibus terrę, cessauit mãna vt patet Ios. c. 5. eo ꝙ nõ erat iam necessariũ aduenientibus aliis cibis. ita cum data est columna ad dirigẽdum viam, & iam non esset necessaria viarũ directio, cessare debuit nubes, & dicitur, ꝙ cum moueretur nubes proficiscebantur filii Israel: non solũ, quod

ipsi

ipsi proficiscerentur, sed etiã alij conuersi ad Iudaismum, qui ascẽderant ex Aegypto proficiscebantur cum eis: nam illi manebant in castris, sicut Israelitæ, vt fuit declaratum sup. 2. c. ergo cum ipsi mouerentur, mouebantur quoque conuersi ad Iudaismum. sed nomine Israelitarum illi intelliguntur. [Et in loco vbi stetisset nubes castrametabantur.] Idest quando nubes cessaret figebant castra.

Castra non figebantur propter quemcunque motum columnæ, nec vocabatur omnis locus mansio.
Quæst. XLIV.

HOc autem non est intelligendum, quod semper figerent castra, quandocunque staret nubes, quia tunc quotidie figerent bis castra. Non enim poterant Iudæi, & animalia eorum moueri per totum diem sine cibo, & potu, sed necesse erat, quod sederent ad sumendos cibos. nemo enim posset laborem itineris si continuus esset, per totam diem tolerare. Item necesse erat, vt in qualibet nocte cessaret nubes a motu, vt sic Israelitæ possent vacare sopori: alioquin nube mota ipsi manere nequibant. Nemo tamẽ dicet eos per noctes, & dies ambulauisse, quia hoc intolerabile erat, ideo oportet, quod quotidie quiesceret aliquantulum ad tempus sumendorum ciborum, & quietem animalium, & per noctem ad recreationem, & somnum: tamen non figebantur castra quando manebat nubes solum ad sumendos cibos in die, nec etiam si ad Solis occasum cessaret a motu, non figebantur castra propter hoc, sed si nubes resideret in aliqua parte diei, & cõtinuaret, vsque ad noctem: videbatur, quod ibi aliquantulum mansuri essent, & figebant castra. Si tamen contingeret, ꝙ sequenti aurora moueretur nubes, castra quoque cum illa mouebantur. Non est ergo intelligendum, quod vbicunque nubes maneret castrametarentur, i. figerent castra, nisi exponatur eo modo quo dictum est. Alio modo potest accipi castrametari. i. manere, & tunc verum est, ꝙ in quocunque loco mansisset nubes castrametabantur. i. manebant Israelitæ, & hoc modo non solum fuerunt 42. mansiones, sicut describũtur inf. 33. c. in catalogo mansionum, sed valde plures. s. quod qualibet die qua mouerentur ad minus facerent duas mansiones. [Ad imperium domini proficiscebantur.] i. Israelitæ nunquam mouebantur, nisi cum Deus mandaret. non est autem intelligendum, quod Deus semper daret mandatum expressum de motu castrorum, quandocunque essent mouenda, sed dicebantur moueri per mandatum domini. i. per columnam nubis, & illa ad mandatum Dei mouebatur, quia angelus Dei erat in nube mouens illam, vt patet Exo. c. 14. Angelus autẽ nunquam sine Dei mandato mouebat. i. sine hoc, quod cognosceret determinate Deum velle, quod moueretur.

Et ad imperium illius figebãt tabernaculum.] i. etiam per mandatum Dei figebantur castra, idem sensus est hic. s. quod nõ Deus iuberet semper quando mouenda essent castra, sed per motum nubis mouebantur. dicebantur tamen moueri ad mandatum Domini, & locari, quia sicut angelus sine Dei speciali mandato non moueret castra, ita nec figeret dãdo signum ad hoc per motum, & stationem nubis, ideo per mandatũ Dei etiam figebantur castra. Aliquando tamen fuit speciale mandatũ Dei de motu castrorum, sicut patet inf. 14. cum dicitur, quoniã Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem. hic tamẽ non dicitur, nisi pro mandato, ꝙ est per motum nubis, & cum dicitur, quod figebant tabernaculum, non solum intelligitur de tabernaculo testimonij, sed etiam de tabernaculis Israelitarum, quia tunc figebantur castra, leuius tamẽ erat figere tabernacula Israelitarum, quam tabernaculum domini.

Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculũ manebant in eodem loco.] Istud erat signum Israelitis ad manendum. s. statio nubis. ideo si valde magno tempore stetisset, ipsi quoq; manebãt, quia nõ habebant alium directorẽ, & si pauco tempore eodem modo immediate recedebant, cum tamen ad motum nubis castra figenda essent, tabernaculum erigebatur sub illo loco in quo nubes staret, in circuitu autem illius Leuitæ figebant tẽtoria sua cum iu. Tum esset illis, vt excubarent in circuitu taberna-

A culi, vt patet sup. c. 1. Deinde totus populus Israelitarum diuisus per turmas suas figebat castra sub vexillis suis secundum ordinem datum sup. c. 2. Et sic ipsa nubes dabat modum castrorum locandorum. Dicitur autem de nube, quod erat super tabernaculum, quia erat eleuata, & pendens super illud, quod fiebat ad attestationem diuinæ gloriæ. Erat. n. gloria Dei in nube, & quia in Sanctuario erat etiam gloria Domini, quia ibi colebatur. sedebat nubes super Sanctuario. Item quia nubes illa per noctem apparebat in specie ignis videntibus omnibus Israelitis de mansionibus suis, vt patet Exo. c. 40. vt ergo æqualiter luceret in omnibus castris debuit poni in medio, tabernaculum autem erat in medio Israelitarum, vt declaratũ fuit sup. c. 2. ergo super illo esse debebat. Item fuit hoc, vt non viderentur Deus magis acceptare aliquam de tribubus Israelitarum, quam alias, sicut acceptauit tribum Leui faciendo florere virgam tribus eius, vt patet inf. 17. c. debuit ergo esse super Sanctuarium, quia ille locus erat sibi

B acceptabilis cum ibi coleretur: ante vero, quam esset tabernaculum factum, sedebat nubes super paruum tabernaculũ Moysi, quod tenderat extra castra in monte Synai, quia etiam ille locus erat acceptabilior cæteris propter Moysen, sic patet Exo. c. 33. Ista nubes, quę super Sanctuarium erat erecta aliquãdo humiliabatur descendens ad ostium tabernaculi, vt ibi Deus loqueretur, sic factum est inf. 12. c. vbi ad ostium tabernaculi descendit dominus in columna nubis, & locutus est ad Aaron, & Mariã, & in hac nube descendente frequenter loquebatur Moysi, siue quando habebat tabernaculũ suum extra castra, vt patet Exo. c. 33. siue cum esset cõstructum tabernaculum magnum,

C vt patet Exo. 29. vbi dicitur, quod ad ostium tabernaculi constituet dominus, vt loquatur Moysi, & præcipiat filijs Israel. [Et si euenisset, vt multo tempore maneret super illud.] i. si contingeret, quod nubes stetisset magno tempore super tabernaculo, Israelitæ manere debebant, sicut in mõte Synai, vbi steterunt vno anno demptis diebus 10. s. a primo die mensis tertij, anni primi egressionis de Aegypto, vsque ad diem vigesimam, mensis secundi, anni secũdi, vt declaratum fuit supra, & patet Exo. c. 19. in noto c. seq. fuerunt etiam multo tempore in Cadesbarne, vt patet Deut. c. 1. s. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore: nam ibi steterunt, quasi in medio anni secũdi ab exitu de Aegypto, ibi quoque in anno 40. mense 1. sicut declarabitur inf. 13. c. Ex hoc apparet, quod quamquam in deserto Israelitæ non facerent cæremonias sacrificiorum, quia erant in motu, & non habebant materiam istarũ cæremoniarum, tamen tabernaculum semper erectum erat: hoc

Tabernaculũ etiã in deserto fuit erectum.

D autem, vt sacerdotes introirent in illud ad faciendum preces coram domino, vt possent etiam populares conuenire ad orandum coram illo, & vt vasa Sãctuarij honorabilius essent posita in domo illa, quam si non esset erectum Sanctuarium, ideo in qualibet castrametatione tenebãtur erigere tabernaculum intelligendo, vt supra declaratum est. [Erant filij Israel in excubiis domini.] i. manebant Israelitæ vigilando, vel excubando, quando Deus iuberet, vt recederent. Accipitur. n. proprie excubia. i. vigilia ad conseruandũ aliquid, & sic sunt excubię in castris cũ custodiuntur, ne hostes illa accipiant, & sic dicebantur Leuitę excubare in circuitu tabernaculi, quia vigilabãt solicitè custodientes ne aliquis de Israelitis accederet ad Sãctuarium, vt patet sup. c. 1. hic autem non dicebantur Israelitę sic ex-

E cubare, quia ipsi non erant in excubiis Sanctuarii, sed dicebantur esse in excubiis domini. i. expectando Deũ, quando iuberet, ꝙ recederent de loco illo castrorum mouendo nubem. [Et non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum.] i. non mouebant castra omnibus diebus quibus manebat nubes, & hoc quia si mouerent illa sine motu nubis, crederent se facere cõtra voluntatem Dei, & peccarent. Item quia ipsi nescirent viam si mouerentur sine nube, oportebat ergo, ꝙ expectarent eã. Item quia ipsi non habebant aliquem cibum, nisi manna. Si autẽ recederent non mota nube, cum manna solũ caderet in circuitu castrorum forte non haberent illud, aut nõ crederent, quod possent habere, ideo timerent moueri [Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.] Erigere tentoria erat, quod Israelitę ca-

stramentarentur,& extenderent tentoria sua, & ipsum tabernaculum Dei,deponere autem tentoria erat,quod ipsi tollerent illa ad motum,vtrunque autem fiebat per imperium domini,quia siue castra moueri deberent,siue stare, Deus illud iubebat,non quidem proferendo,aut reuelando Moysi,aut alicui altert,sed solum mouendo nubem in quo sufficienter apparebat, quod Deus iubebat moueri castra. idem autem de locatione, quia cum nubes staret, non poterat stare, nisi Deus iuberet angelo, quod non moueret eam.

Si fuisset nubes a vespere,vsque ad mane.& statim diluculo tabernaculum [reliquisset proficiscebatur.] idest, quando solum manebat nubes super tabernaculum per vnam noctem,& recessisset in aurora, mouebatur tabernaculum.

An nube stante,stare deberet & tabernaculum.
Quaest. XLV.

DE hoc non erat aliquod dubium, quod mota nube moueri deberet tabernaculum. siue stetisset nubes magno tempore,siue pauco:etiam si solum dimidia hora, sed an stante nube deberet tabernaculum stare erat dubium Videtur autem hic, quod quandocunque tabernaculum in vespere collocaretur nube stante deberet erigi, quia alias non diceretur,quod manebat nubes solum a vespere, vsque in mane super tabernaculum, nisi illud erectum esset.ergo cum cessaret moueri nubes in vespere,debebat immediate erigi tabernaculum. Respondēdum est, quod non erigebatur tabernaculum,quandocunque nubes maneret, sicut supra dictum fuit: nam cum maneret ad sumendos cibos,vel ad aliquam quietem per diem, nō figebatur tabernaculum,nec etiam tentoria hæbreorum, ideo autem sicut supra dictum est,necessariū erat,vt qualibet nocte cessaret motus nubis, vt Israelitæ quiescerent vacantes sopori:nam nec ipsi,nec animalia eorum possent tolerare laborem viæ si per noctem,& diem duraret, sed mouebantur qualibet nocte. & quia ipsi non poterant stare,nisi stante nube,stabat quoque nubes,non tamen erigebant tabernaculum in ipsa nocte,sed si viderent,quod sequenti aurora non mouebatur nubes, erigebant tabernaculum,quia credebant se ibi mansuros aliquanto tempore. Cum autem dicitur hic si mansisset nubes a vespere, vsque mane:non est accipiendum pro Solis occasu,quia si in Solis occasu quieuisset nubes non erigebatur tabernaculum,quia non erant certi de futura mansione, si tamen nubes post meridiem ante Solis occasum quieuisset,intelligebant non fieri hoc, vt quiescerent per noctem, sed vt manerent ibi aliquanto tempore.ideo erigebant tabernaculū,& tentoria sua; si quieuisset nubes a vespere solū.i.a Solis occasu non erigebant, & in illo casu intelligitur hic litera.[Et post diem,& noctem recessisset dissipabant tentoria.]i. si non maneret columna nubis super tabernaculum,nisi vna nocte,& die,immediate mouebātur castra, & dissipabantur tentoria i. deponebantur. Consistunt.n. tentoria in erigendo,quia quādo sunt erecta sunt domus vel tentoria, cum vero colliguntur, & deponuntur nihil horum sont,sed sunt dissipata,sicut domus,quę ad terram diruuntur. [Si duobus,aut vno mense.]i.si stetisset columna super tabernaculum duobus mensibus,aut vno mense. q.d.non habebāt Iudæi tempus determinatum,siue multum,siue paucum ad recedendum de castris,nisi cum columna moueretur, ideo si valde magno tempore stetisset ipsi quoque stabant,si vero post paruulam moram moueretur,ipsi pariter tentoria dissipabant.

Vel longiori tempore fuisset super tabernaculum.]Dicebatur esse longiori tempore,vt cum esset vno anno, sicut fuit in monte Synai demptus decem diebus,vel si fuisset valde magno tempore, sicut in Cadesbarne, vt patet Deut.cap. 1.[Manebant filij Israel in eodem loco,& non proficiscebantur.]i.toto illo tempore Israelitæ erant in castris.vbi fuisset columna,& nō poterant inde moueri,quia nesciebant contra quam partem mouerentur, etiam quia in hoc putarent se offendere Deum. [Statim autem, vt recessisset mouebant castra.] Sicut compellebantur manere in castris quando columna manebat, ita compellebantur

F mouere castra cum illa mouebatur:nam si non mouerentur sequētes illam,postea nescirent viam qua pergendum esset.Item quia columna nubis mouebatur per mādatum Dei ab angelo,qui erat cum ea,cum ipsa mota non mouerentur Israelitæ,putarent se agere cōtra mandatum Dei, & vere agerent,atque offenderent.Item forrassis timerēt, quod non possent habere manna in cibum, si non sequerentur columnam, quia Deus dabat manna Israelitis ex beneficio: si autem non sequerentur præceptum eius in motu castrorum,rationabiliter crederent,quod Deus non daret eis manna,& cum dicitur, quod statim, vt recessisset,mouebant castra.intelligendum est, quod prius sacerdotes clangebant buccinis ad conuocandum multitudinem,vt moueret castra,& tunc mouebant primo,qui erāt sub vexillo tribus Iudæ,& incipiebant proficisci,sicut supra
G declaratum est,& patet sequenti cap.[Per verbum domini figebant tentoria.] Idest per mandatum Dei figebant tentoria castrametantes.

In præceptis domini non est vox,nec verbum.
Quaest. XLVI.

NOn est intelligēdum,quod esset ibi verbum,siue vox in iubendo.Erat tamen verum mandatum Dei,quia mouebantur Iudæi ad motum nubis:nubes autem ab angelo impellebatur. Angelus vero sine præcepto Dei non mouebat,ideo verum mandatū erat ad mouendum,& ad figendum castra:non tamen erat ibi verbum domini.i.aliquod mandatum in voce,quia non mandabat Deus angelo in voce, cum nec angelus audiat, vt vocibus percipiat,
H nec Deus habeat organa vocatiua, sed in sola simplici intellectione iubet,causando in angelo conceptum eius rei, quam vult fieri.Non erat etiam verbum domini in reuelatione facta Moysi:nam licet aliquādo reperiatur, quod Deus iusserit moueri castra,sicut patet Exo. 14.c. quando erant super mare rubrum,& inf. 14.c. cum erāt in Cadesbarne,sed hoc rarissimū est.Scriptura tamen loquitur hic de eo, ꝙ semper erat. ideo vocatur verbū domini large.i. pręceptum factum ad angelum de mouendo nubem, vel faciendo eā stare Alio modo potest intelligi,ꝙ mouebantur Iudæi per verbum domini,i.ꝙ a principio quando nubes primo venit super Israelitas ad dirigendum viā,Deus iusserit eis,ꝙ quandocunq; columna moueretur,ipsi mouerentur,& quandocunque staret ipsi quoque starent.verisimile.n.est hoc dictum fuisse,quia alias nescirent modū in procedendo,& quia propter illud pręceptum datum in
I voce,Iudęi mouebantur quandocunq; mouerentur:ergo erat illis motus,& statio per verbum domini. [Et per verbum illius proficiscebantur.]i.mouebantur quando Deus iuberet.intelligendū est,vt in prædictis. [Erantque in excubiis domini.]i. isti erant excubando. s. obseruando, vel expectando dominum,quando iuberet,vt mouerētur, vel starent. [Iuxta imperiū eius.]i.mouebantur Israelitæ per imperium domini.s.quando iubebat, ꝙ mouerentur, vel starent. Videbatur.n.Deus habitare in illa nube,ideo quā diu manebat nubes,Deus videbatur cum illis manere,cū vero moueretur nubes videbatur, quod Deus recederet ab eis.ideo sequebātur eum recedentem. Sic dicit Ioseph. lib.3. Antiquit. s. quoties vero super tabernaculum stare nebulam contingebat,tanquam ibidem Deo commorante,quiescebant.cum vero conuerteretur procedebant. [Per
K manum Moysi.] Idest istud imperiū domini erat per manū Moysi. Ista litera videtur in superficie significare,quod quandocunque mouerentur castra, vel figerentur, fiebat hoc per imperium domini,& hoc per manū Moysi, idest per Moysen.scilicet,quod Deus loqueretur Moysi,& ipse significaret populo.Sed non est sic intelligendum. Nam si nubes erat Iudæis signum certissimum mouēdi castra, & figendi, non oportebat dari aliquod alterum signum, vel præceptum, esset enim superfluum. Sed dicitur verbum factum per manū Moysi,scilicet,quod Deus a principio quando venit columna nubis dedit præceptum in verbo,vt mouerentur Israelitæ mota columna, & illa manente castra figerēt,& istud fuit per manum Moysi,idest per illum,quia Deus fuit locutus ipsi,& ipse populo.

CAP.

CAP. X.

De tubis argenteis, & earũ variis vsibus.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mouenda sunt castra. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior, atque concisus clangor increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, & iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concise vlulabunt. Filij autem Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersum vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Ego Dominus Deus vester.

Sacerdotes clangẽt tubis.

De directione hebræorum p desertũ humano ministerio.

Locutusque.] In superioribus dictum est de directione Israelitici populi per desertum proficiscentis ministerio angelico. Hic agitur de eadem profectione directa humano ministerio, & diuiditur in duas quia primo ponitur dispositio procedendi, scilicet, tubæ ad conuocandum populum. Secundo describitur ipse motus in procedendo infra. [Anno secundo.] Ista secunda in tres, quia primo describitur motio castrorum, & exercitus ordinatè progrediens. Secundo adiungitur socius in itinere expediens: Tertio insurgit casus in processu impediens. Secunda ibi. [Dixitque Moyses.] Tertia in c. seq.

Circa primum. [Locutus est dominus ad Moysen.] Hic volebat Deus disponere Israelitas in processu per desertum, vt ordinate procederent, & ad hoc oportebat, vt omnes scirent quando procedendum esset, vt sic quilibet teneret ordinem suum in procedendo, & ad hoc iussit fieri tubas, vt sic congregarentur Israelitæ, vel commouerentur ad castrorum motum.

An hæc fuerint immediatè dicta postea, quæ dicta sunt? Quæst. I.

IN hoc dubitabit aliquis an fuerint ea, quę dicuntur hic immediate post ea, quæ supra descripta sunt. Et respondendũ est, ꝙ non potest hic assignari certus ordo, sed omnia, quę habentur vsq; ad c. sequens, sunt posita secũdum recapitulationẽ, & anticipationem. Nã id ꝙ habetur pręc. c. & sup. c. 7. prius factum est quam id ꝙ habetur sup. 1. c. vt in eisdẽ declaratum est. Ideo non potest in his cognosci ordo temporis, nisi in quibusdã in quibus innuitur ex aliquibus signis. De hoc autem an dictũ fuerit ante celebrationem phase, de qua dictũ est, vel postea, non potest constare; vtrũque. n. satis esse poterat, nec tamen ponũtur hic secundũ istum ordinem, quasi ista habeant ordinem temporis ad præcedentia. Sed quia in isto c. dicendum erat de recessu Israelitarum de monte Synai, & hoc fiebat per nubem, vt dictum est de motu, & statione nubis præced. c. & quia non solum mouebantur Israelitæ ad motum nubis, sed etiam ordinabãtur in motu per clangorem tubarum, dictum est hic de fabricatione earum. Satis tamen potuerunt fabricari in anno primo egressionis de Aegypto, quãdo fabricata sunt alia vtensilia tabernaculi. Ad sacerdotes. n. pertinebat clangere in his buccinis, vt patet infra in litera, & Iosue c. 6 sicut igitur cætera in quibus ipsi ministrabant fabricata sunt cum Sanctuario, ita & istæ tubæ fabricari potuerunt, sed in hoc nihil differt.

Fac tibi duas tubas argenteas.] Debebant fieri istæ tubæ de argento, quod offerebatur in Sanctuario ab Israelitis, multa. n. reseruabantur in thesauris domini, sicut patet de dimidijs siclis argenti, quos offerebant, qui transibant ad numerum a 20. anno, & supra, vt patet Exo. c. 30.

A *Tubæ erant ad multos vsus. Et quod plures, quam duæ erant tubæ, quæ postea factæ fuerant, nec in hoc repugnabant præcepto Dei. Quæst. II.*

FVerunt autem istæ tubæ ad multos vsus, secundum quod habetur inf. s. ad conuocandum multitudinem, & ad mouenda castra, & ad festiuitates, & epulas, atque sacrificia & ad bella. Dixit. n. quod essent duæ, non quidẽ quod non fuissent factæ plures. Sed quia istę duæ sufficiebant pro tunc, postea tamen ad maiorem solennitatem factę sunt multæ. Nam Ios. c. 6. dicitur quod sacerdotes clangebant 7. buccinis iubilęorum, & hoc quando circundabant Iericho, sed illæ sunt de buccinis, de quibus hic dicitur: nam habetur infra. quod ad bellum vterentur Israelitæ his buccinis, & ita factum est apud Iericho, quia totus Israel armatus circundabat vrbem, & sacerdotes clange-
B bant buccinis. Septem tamen erant ibi, ergo multæ factæ sunt, quamquam Deus iusserit solũ de duabus, siue autem fuerint factæ multæ nunc, quando Deus iussit fieri duas, siue postea, non differt, nec repugnabant præcepto Dei Israelitæ si facerent plures tubas argenteas, quia ipse iubebat fieri duas, ne grauarentur Israelitę dando multum de argento. si autem ipsi libenter vellent plures tubas facere, nihil perturbabant diuinum pręceptum, sed potius augmẽtabant cultum diuinum. Sic. n. fuit de principibus 12. tribuum, iusserat autem Deus fieri acceptabula, phialas, & mortariola in Sãctuario vt patet Exo. 25. c. & facta sũt, vt patet Exo. c. 37 pręter hæc tamen quilibet de 12. principibus obtulit vnam phialam, vnũ acceptabulum, & vnum mortariolum ad vsus Sanctuarij, vt patet sup. c. 7. de tubis ergo conformiter fieri potuit. Iubetur etiam ꝙ sint argen-
C teę, quia maioris pulchritudinis erunt, quam alias si essent de rudi metallo. Item quia argentum est metallum valde sonorum conueniens ad talia instrumenta. [Ductiles.] i. sint istę tubę ductiles, vocantur ductiles i. factę per extensionem malleatoriam, & non opere fusili, ducere. n. est producere, vel extendere, & hoc proprie quandocunque aliqua grossa materia per malleationem extenuatur in laminas. sic accipiebatur pro fabricatione tubarũ magna massa argẽti, & illa extenuabatur in tubam, ita etiam dictum est de cherubim, ꝙ essent productiles ex vtraq; parte propitiatorij. i. quod extenderentur per malleationem, vt patet Exo. c. 25. & 37. Item tubæ erant magnæ, quia audiri
D debebant per totum exercitum hebræorum, qui erat valde magnus cum essent ibi plura, quam sexcenta millia peditum hebræorum præter senes, & paruulos, & fœminas, & præter innumerabile vulgus promiscuum Aegyptiorum, quod ascendit cum Israelitis, vt patet Exo. c. 12. magnum enim valde spatium tenerent castra horum. [Ad conuocandam multitudinem, quando mouenda sunt castra.] In hebræo habetur hic coniunctio media. s. [Ad cõuocandum multitudinem, & quando mouenda sunt castra.] Secundum literam nostram esset sensus, quod quando castra mouenda essent clangeretur ad conuocandum totam multitudinem, vt venirent ad Moysen, secundum literam hebraicam est sensus, ꝙ ista sunt duo. s. conuocare totam multitudinem, & clangere, quãdo mouenda erant castra, sed conuocatio multitudinis non erat, quando mouenda erant castra, sed ad aliquid alterum.

Multitudo an conuocaretur per tubam, quando recedebant castra. Et quis erat vsus tubarum. Quæst. III.

E ET videtur ista litera rationabilius stare, quam nostra, quia quando mouenda erant castra, non erat aliquid, ad quod conuocarentur omnes Israelitę, sed si forte non esset aliquod signum, per quod mouerentur, ꝑ præconizaretur per castra, sicut Iosue fecit, quando mouenda erant castra de Belsethin, vsque ad Iordanem, fecit præconizari per castra diebus tribus ante, vt separarent ad recedendum, non tamen conuocauit totam multitudinem, vt patet Iosue capit. 1. Hic autem potuisset sic facere Moyses dato, quod nulla signa haberet ad hoc, quod mouerentur castra, habebat tamen duplicia signa, scilicet, motum columnæ nubis, & clangorem tubarum post motum columnæ, ideo non oportebat, vt conuocaret multitudinem, quando mouenda essent castra. Item quia infra dicitur, ꝙ quando clangeretur prolixe, & concise vlulantibus tubis,

mouerent castra, qui erant in vexillo tribus Iudæ, & in se- F cundo clangore qui erant in vexillo tribus Ruben. & sic de aliis duobus vexillis, non enim veniebant isti audito clangore ad Moysen, vel ad Sanctuarium, sed incipiebant mouere castra, secundum ordinem suum. Non est igitur dicendum, quod quando castra mouenda essent conuocaretur multitudo ad aliquid.

Secundum literam hebraicam non videtur aliquod inconueniens, sed ponuntur hic duo vsus tubarum, scilicet. ad conuocandum multitudinem, & ad mouendum castra. primus vsus erat, quando stantibus castris Moyses volebat iussu Dei conuocare multitudinem ad aliquid. secundus vsus erat excitare multitudinem ad procedendum. & hoc modo dicetur, quod Hieronymus bene transtulit, scriptores tamen postea vitiauerunt inserentes illam coniunctionem, &, quod facillimum erat: potissime, G quia videtur esse sententia conueniens, vt dicatur ad conuocandum multitudinē, & quando mouenda sunt castra. Alio modo adhuc dici posset tenendo literam nostram, quod in nullo sit defectuosa, & quando dicitur, quod istæ tubę erant ad conuocandam multitudinem, quando mouenda erant castra, non intelligitur, quod deberet conuocari ad congregandum eam in vnum, vt aliquid deliberaren, sed erat ad conuocandum multitudinem, idest ad concitandam eam, vel commonendum, vt mouerent castra, quia antequam audirent clangorem buccinæ, diuertebant ad alios actus. Cum vero audirent clangorem concitabantur ad mouendum castra, & hoc est conuocare, & tunc dicetur ad literam hebraicam, quod ibi ponitur, &, ex superabundanti, sicut sæpe solet poni in ea aliquid additum superflue, & aliquid diminutum ex improprietate H idiomatis, quasi barbarici, consetendo ad proprietatem latini sermonis Et aliqui probant, quod iste sensus literę nostræ sit conuenientior, quia secundum literam hebraicam præsupponitur, quod vocaretur multitudo per clangorem tubarum aliquando ad faciendum quippiam, sed hoc non consonat literæ, quia infra, datur modus clangendi in buccinis istis, & datur quidam modus ad conuocandum principes, & alius ad mouendum castra, si tamen aliquando conuocaretur multitudo in clangore tubarum, daretur aliquis modus ad conuocandum eam distinctus ab alijs modis, sed nullus talis est. Ergo intelligendum est, quod tubæ erant ad conuocandum principes, & ad mouendum castra. hic tamen solum ponitur de motu castrorum, quia ad hoc principaliter fuerant factæ tubæ, & ista est causa quare positum est hic de tubis. Sed falsum est, quia infra I ponitur, quod aliquando vocaretur populus, & aliquando principes: hoc tamen non obstante melior est litera nostra. Si tamen aliquis vellet tenere sensum, quem videtur facere litera hebraica, posset dicere, quod hic ponitur duplex officium tubarum, scilicet, conuocare multitudinem sine motu castrorum, & concitare ad mouendum castra, & cum dicitur, quod non erat aliquis modus conuocandi multitudinem. Respondent quidam, quod per multitudinem non intelliguntur hic omnes de populo, sed soli principes qui vocantur eminenter multitudo, cum contineant totam multitudinem in virtute. Sed non stat, quia ipsa multitudo vocabatur aliquando, vt infra, patet, sed melius est secundum sensum quem facit litera nostra, quod non ponatur hic coniunctio.

K

Cur Deus iussit fieri tubas ad vocandam multitudinem, quia videbatur ad hoc sufficere nubes, & de tribus generibus clangendi cum tubis, quomodo distinguebantur, & ad quid proficiebant. Quæst. IV.

QVæret aliquis circa hoc quare Deus iusserit fieri tubas ad conuocandum multitudinem in motu castrorum: videtur enim esse superfluum, quia columna nubis erat signum sufficiens ad mouēdum castra, & ad locandum, illa enim mota mouebantur Israelitæ, & illa stante pariter stabant, vt patet præced. c. Videret igitur totus populus quando mouendum, aut standum esset, nec indigebant tubis.

Respondendum est, quod nō factæ sunt tubæ ad dandum signum de motu populi, quia per nubem cognoscebatur hoc, & si non staret nubes; nihil proficerent tubæ, nisi forte in qualibet castrametatione, aut motione Deus loqueretur Moysi, & ipse per tubas daret signum mouendi, vel standi, sed hoc non erat. tubæ igitur non proficiebant ad assignandum tempus mouendi castra, sed ad designandum ordinem mouendi, qui non poterat cognosci per motum nubis, ideo quantum ad id in quo deficiebat nubes, adiunctæ sunt tubæ. Nam quando nubes mouebatur, erat omnibus signum mouendi castra. Si tamen non daretur aliquis ordo in procedendo, commisceretur, & perturbaretur totus populus. Deus autem dederat ordinem, quia volebat, quod distincte castrametarētur, & procederent. Ideo iussit vt distinguerentur per quatuor vexilla, & sub quolibet eorum essent tres Tribus, vt patet sup. G 2. cap. Ita etiam iussit, vt in motu castrorum primo inciperent procedere, qui erant sub vexillo tribus Iudæ, postea qui sub vexillo filiorum Dan. Iste tamen ordo procedendi perturbaretur, nisi esset aliquod signum distinctiuum ordinis procedendi.

Contingeret enim, vt qui erant in vexillo filiorum Ruben, inciperent mouere castra, antequam finiuissent mouere omnes qui erant sub vexillo filiorum Iuda, & sic miscerentur, & perturbaretur totus ordo populi procedentis. Idem autem de filijs Ephraim ad filios Ruben, & de his qui erant sub vexillo Dan ad eos qui mouebant sub vexillo filiorum Ephraim, ne ergo totus ordo a Deo traditus in castrametando, & procedendo perturbaretur, datæ sunt tubæ. scilicet, vt postquam nubes mota dedisset omnibus signum mouendi castra, clangeretur in bucci- H nis, & in illo primo clangore omnes qui erant sub vexillo filiorum Iuda incipiebant deponere tentoria, & mouere castra, atque procedere secundum ordinem suum, finito autem isto, & inchoato secundo clangore, incipiebant mouere castra qui erant sub vexillo filiorum Ruben. & procedebant sequentes alios de primo vexillo: inchoato autem tertio clangore mouebant castra, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim: inchoato autem quarto clangore mouebant castra extremi, qui erant sub vexillo Dan. Erat autem hoc inter eos, quod in primo clangore dum mouerent castra, qui erant sub vexillo Iudæ, omnes de aliis vexillis manebant nihil mouentes.

Cum vero in secundo clangore mouerent castra, qui erant sub vexillo Ruben, qui erant sub duobus reliquis vexillis consistebant, & sic per ordinem suum: hoc autem I modo non commiscebantur in procedendo illi, qui erant sub vno vexillo eis, qui erant sub alio: hoc autem non poterat fieri cōuenienter, & faciliter, nisi per distinctos clangores, ad quos erat vsus tubarum: & sic erant ad conuocandum multitudinem in motu castrorum, idest non ad excitandum, vt mouerentur, sed ad ordinandum processum eorum per prius, & posterius, & hoc significatur infra cum dicitur, quod in primo clangore, & vlulato tubarum congregarentur, & mouerent castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo filiorum Iudæ. In secundo sonitu mutabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, scilicet qui sunt in vexillo filiorum Ruben, & sic de cæteris. Ideo non erat superfluum habere tubas, quia sine eis non potuissent Israelitæ moueri ordinate cum castra mutabantur.

K Cumq; increpueris tubis cōgregabitur ad te omnis turba.

De tribus generibus clangendi in tubis. Et quæ erant signa distincta, quæ dabantur per clangorem tubarum. Quæst. V.

HIc ponitur signum quomodo per clangorem tubarum conuocarentur populares, vel principes, & quomodo mouerentur castra. Et quia ista erant tria, ponuntur hic tria signa ad hæc distincta in modo clangendi: Assignari autem potest diuersimode iste clangor secundum literam nostram, & hebræam propter hoc, quod infra dicitur si semel clanxeris, & in Hebræo habetur si in vna clanxeris, quod potest intelligi de vna tuba, vel de vna vice: si autem intelligatur de vna tuba secundum positionem hebraicam dabitur differentia sic, quod quando con-

conuocare debebat Moyses populum, clãgebat fine vlu- lato, & clangore prolixo. Cum vero castra mouenda essent, erat clangor prolixus, & concisus, & vocatur vlulatus. Differebat autem inter vocationem principum, & vocationem populi, quia populus vocabatur clangendo tuba duplici. principes autem vocabantur clangendo vnica tuba: semper tamen, siue in vocatione principum, siue in vocatione totius populi erat clangor planus voce continuata, sine eleuatione, & depressione vocum minutissimarum, qui vocatur vlulatus.

Secundum literam latinam, quæ ponit semel esse clangendum in vocatione principum debet aliter assignari iste modus diuersus clangendi, scilicet quod quandocunque conuocabatur populus vel principes erat clangor planus, sicut ante dicebatur. Cum vero conuocabantur ad mouendum castra, erat clangor concisus, qui vocatur vlulatus. In vocatione autem principum, & populi erat differentia, quia cum vocaretur populus clangebatur multoties voce æquali, & in duabus tubis. Cum vero conuocabantur principes, solum semel clangebatur, siue clangeretur in vnica tuba, siue in duabus.

Dicitur hic cum increpueris tubis: intelligitur quando esset iste sonitus non in vlulatu conciso vocum minutissimarum eleuando & deprimendo, sed cum clangeretur in voce plana, & dicitur increpere, idest sonare. increpare enim arguere est. increpere vero est sonare, & pertinet ad instrumenta vocatiua, & nõ dicitur hic an semel, vel pluries increperetur, idest sonarent in tuba: ideo magis conuenit hoc literæ hebraicæ, quam nostræ, quæ ponit differentiam vocationis multitudinis a vocatione principum, in hoc, quòd clangebatur duabus tubis in vocatione populi, cum vero principes vocabantur, clangebatur in vna tuba: nos tamen tenentes istam literam cogimur dicere, quòd intelligatur hic clangere, idest multoties clangere. Sed tunc dicetur, quomodo ergo differret vocatio populi a clangore, quando castra mouebantur, quia in motu castrorum clangebatur quater, & in quolibet clangore mouebatur turba, quæ erat sub vno vexillo, & sic in alijs clangoribus, vt patet infra.

Dicendum est, quòd differebat in hoc, quòd cum conuocabatur populus, erat clangor continuatus, & non vlulabatur eleuando, & deprimendo in voces minutissimas. Cum autem castra mouenda erant: erant voces clangoris minutæ in eleuatione, & depressione, vt patet infra.

An deberet esse vnus tantum clangor in vocatione principum. Quæst. VI.

SEd diceret aliquis, quòd non stat expositio secundum literam nostram, scilicet quòd in motu, & vocatione principum deberet esse clangor multiplex. Nam infra dicitur, quòd quando populus congregandus est, simplex tubarum clangor erit: ergo vnicus, quia simplex vnum notat.

Respondendum est, quòd simplex aliquando distinguitur contra pluralitatem, aliquando signat diuersitatem in qualitate, quamquam non sit diuersitas in numero: hic autem simplex non opponitur pluralitati in substantia, sed diuersitati in qualitate soni. nam immediatè declaratur in litera cum dicitur, quòd simplex erit clangor tubarum, & non concise vlulabunt. Opponitur, ergo hic simplex conciso, & non pluralitati, quamquam ergo in conuocatione populi plures clangeretur: tamen ille clangor non erat concisus vocabatur simplex clangor: vnde satis stat quantum ad hoc litera nostra.

[Congregabitur ad te omnis turba.] Raró Moyses congregabat totam multitudinem. Aliquando tamen congregauit, sicut patet, quando recitauit Deuteronomium coram toto Israel, vt patet Deutero. c. 29. Item alia quando ad dandas aliquas leges vocabatur tota multitudo sicut patet in Leuitico sæpe. Hæ congregata erat, quando obtulerunt Leuitas ad ostium tabernaculi, vt patet supra cap. 8. & in quibusdam alijs.

[Ad ostium tabernaculi.] Iste est locus ad quem congregabatur multitudo, quando veniebat ad Moysen, & ponitur de ostio tabernaculi propter duo. Primo vt esset

A locus determinatus ad quem veniret tota multitudo, quando vocaretur a Moyse, & non vagaretur inquirendo eum. Secundo ponitur, quia iste erat locus sanctus, & quando Moyses vocabat totam multitudinem, vocabat illam ad hoc, quòd audirent verba Dei, vel facerent aliquas cæremonias pro quibus maxime conueniebat ad ostium tabernaculi.

Potest autem hic accipi tabernaculum large, & tunc vocabitur ostium tabernaculi, introitus atrij, quia totum atrium cum tabernaculo vocatur tabernaculum, & tunc multitudo tota deberet congregari ad ostium atrij, & ibi loqueretur Moyses illis. Alio modo potest accipi tabernaculum propriè, & tunc est sensus, quòd congregarentur ad ostium tabernaculi, idest intra ipsum atrium, & hoc modo non poterat dici de tota multitudine, quòd B esset intra atrium ad ostium tabernaculi. Sed solum de quadã parte, quia non poterant omnes capi intra atrium, & hoc sufficiebat, quòd essent intra atrium, qui capi possent: alij vero essent circunfusi in gyro tabernaculi. *Taberna culũ du pliciter dicitur.*

[Si semel clangueris venient ad te principes.] Idest quando erat clangor vnicus, ita tamen, quod non esset concisus, veniebant principes. Si enim clangor esset vnicus, prolixus tamen, & concisus mouerent castra, qui erãt ad partem orientalem sub vexillo tribus Iuda, vt patet infra in conuocatione, ergo principum, & populi semper esse debebat clangor simplex: ita quòd nõ esset concisus: differebat tamen a clangore, qui fiebat ad vocandam multitudinem, quia ille erat multiplex, iste autem vnicus. In litera autem hebraica habetur si in vna clanxens, & potest referri ad tubam, vel vicem, scilicet si clanxeris in vna tuba, vel si clanxeris vna vice: accipiendo autem, quòd C esset vna tuba tenebat assignatio, quam primo fecimus in differẽtia clangorum. si autem accipiatur in vna, idest in vna vice tenebit assignatio secundo facta, & hoc litera nostra secuta est cum dixit. si semel, idest si in vna vice. & non si in vna tuba: satis tamen conueniebat alio modo, qui dicebatur supra si clanxeris tubis, idest in duabus: hic autem dicebatur si in vna, quod videtur intelligi de vna tuba, cum supra diceretur de pluribus.

Ista conuocatio principũ fiebat a Moyse ad ineundum aliquod consilium, vel ad sciendum de statu populi, quia cum quilibet princeps haberet curam specialem de tribu sua, magis cognoscere poterat quid fiebat in ea, quam Moyses, qui erat super omnes principes, vt ergo informaretur ab eis circa ea, quæ fiebant in populo, vocabat illos.

D [Venient ad te principes, & capita multitudinis.] Principes vocantur hic illi, qui erant in 12. tribubus principales.

Habebat enim quælibet tribus vnum, qui veniebat a capite ipsius per lineam omnium primogenitorum, & isti principes ponuntur supra 1 & 2. & 7. c. vocantur hic capita multitudinis alij principes, qui erant sub istis, scilicet principes familiarum, & domorum, cum enim consilium ineundum erat, quamquam principes tribuum essent nobilissimi: non tamen ipsi soli vocabãtur, sed etiam principes alij minores. multi enim erant, qui ad cõsilium vocabantur, sic enim patet infra 16. c. de. 250. viris qui coniurauerunt cum Chore, quando surrexit contra Aaron, & Moysen. Erant enim isti proceres, & tempore consilij per nomina vocabantur. Isti tamen non erant principes tribuum: ergo præter illos vocabantur alij principes E minores, vt illis vocatis videretur vocata tota multitudo.

[Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit.] Hic ponitur modus clangendi ad mouendum castra, & dicitur, quòd erat prolixus, & concisus. In hoc differebat a clangore quo vocabatur multitudo, & quo vocabantur principes, quia ille erat simplex: iste vero concisus, & prolixus. Dicitur prolixus, quia magis durabat, quam cum vocarentur principes, vel multitudo. dicitur concisus, idest cæsus in partes minutissimas ad differentiam clangoris qui erat in voce vna cõtinuata. Iste autem erat per eleuationem, & depressionem, & non voces minutissimæ, quantum ad hoc autem concidit ille clangor, scilicet quod non erat vnus continuatus, sed diuisus in voces paruas, quod in clangendo satis apparet. *Modus clãgendi ad mouẽdum castra.*

[Mouebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam.]

gam.] i. in primo clangore conciso mouebantur, qui erant in parte orientali, scilicet qui habitabant sub vexillo filiorum Iudæ. Erant enim quatuor vexilla, & sub illis erat diuisus totus populus sub quolibet vexillo tres tribus: in castrametatione enim non commiscebantur, qui erant sub vno vexillo his, qui erant sub alio. ergo in procedendo quodlibet vexillum per se procedebat, & dum mouerent castra, qui erant sub vno vexillo, non mouebant, qui erant sub alio, vt sic essent incommixti; & ad hoc fiebant quatuor clangores, vt in primo clangore mouerent castra, qui erant sub vno vexillo, & in quolibet aliorum clangorum mouerent, qui erant sub alio, & alio vsque ad vltimum.

Clangor an duraret quousque mouerentur castra. Quæst. VII.

AN vero duraret clangor dum mouebantur castra, & incipiebant procedere omnes, qui erant sub vno vexillo, vel solum clangeretur ad dandum illis signum recedendi, non appatet. Satis dici posset, quòd incipiebat clangor primus post motum nubis, & tunc, qui erant in primo vexillo incipiebant mouere castra: non tamen durabat clangor vsquequo totaliter castra mota essent illius vexilli. Non tamen propter hoc incipiebât, qui erant sub secundo vexillo mouere castra sua, quamquam desijsset clangor primus, nisi inciperet secundus clangor. Eo autem inchoato mouebantur, & sic erat ordo in cæteris.

[In secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ.] Fiebat secundus clangor, vt mouerent castra, qui erant sub secũdo vexillo. In primo enim erat tribus Iuda, Issachar, & Zabulon ad partem orientalem, & isti mouebantur in primo clangore. in secundo mouebantur, qui habitabant in vexillo secundo, & dicitur istæ secundus clangor par vlulatus, quia erat concisus eleuando, & deprimendo voces in acutas, & graues, sicut in primo fuerat. Et fiunt istę voces multiplici impetu: non enim possunt fieri minutissimæ voces in tubis, nisi sint multi flatus, scilicet tot, quot sunt ipsæ voces formatæ. Cum vero clangor planus est vnico impetu magna pars vocis formatur, & isti nunquam vocantur vlulatus, quia ad modum vlulantium animalium in acutum, & grauem formatur concisus clangor, & dicitur vlulatus tubæ, non quòd esset vnica tuba, quia in motu castrorum vtraque tuba clangebatur, vt patet infra, & iuxta modum hunc reliqui facient vlulantibus tubis in processione, sed intelligitur plurale pro singulari, quia semper clangebatur in duabus tubis in motu castrorum.

[Et iuxta hunc modum reliqui faciant.] Idest sicut fecerunt illi, qui erant sub duobus vexillis, mouendo castra in duobus clangoribus, ita facient reliqui, idest qui sunt sub alijs duobus vexillis, scilicet qui habitant ad partem septentrionalem sub vexillo filiorum Ephraim, quia isti mouebunt castra in tertio vlulatu tubarum, & qui habitant ad partem occidentalem sub vexillo tribus Dan in quarto clangore mouebunt castra, & hoc modo nõ commiscebuntur, qui sunt sub vno vexillo, his qui sunt sub altero: commiscerent tamen si non daretur eis ordo in procedendo.

Leuitarum separatio quare facta fuit. Et an fuerit aliqua tribus ablata. Quæst. VIII.

POnitur hic de 12. tribubus Israel, quæ erant sub quatuor vexillis, vt dicitur supra 2. cap. & Leuitæ non erant sub aliquo illorum vexillorum, sed erant in circuitu Sanctuarij. Ideo quando nunc fit mentio de motu castrorum per ordinem istorum quatuor vexillorum, non intelligitur, quòd ibant Leuitæ sub aliquo istorum, sed per se ibant portantes Sanctuarium, vt patet infra in litera vbi ponitur ordo, quo processerunt Israelitæ de monte Synai.

Aliqui autem dicunt, quòd ista separatio Leuitarum fuit, quia tribus Israel debebant esse 12. propter 12. filios Iacob, siue Israel. Et tamen, quia Ioseph, qui erat vnus filius fecit duas tribus, idest Ephraim, & Manasse Gen. 48.

F essent iã tribus 13. ideo voluit Deus separare Leuitas ad se, vt nõ facerent aliquam tribum in populo, & sic manerent solę 12. tribus. Dicunt autem, quòd in ista separatione fuit tribus Leui ablata pro Manasse, vel potius tribus Manasse fuit subrogata, vt esset vna tribus in populo propter tribum Leui, quę separabatur a populo, vt applicaretur Deo. De hoc dicit Iosephus lib. 3. antiqui. s. pro Leui tamẽ elegit inter principes tribum Manasse filij Ioseph, & Ephraim pro ipso Ioseph: hoc autem fuit supplicatio Iacob ad Ioseph cum fecisset filios eius sibi præberi.

Non est autem intelligendum, quòd tribus Leui applicita fuit Deo pro sola tribu Manasse, quia data fuit pro omnibus primogenitis Israelitarum, vt patet supra 3. & 8. c. Etiam non est putandum, quòd ideo Manasse cœpit esse tribus, quia Leuitarum tribus applicita fuisset Deo, G quasi aliter non esset Manasse futura vna tribus. Primo quia antequam fieret ista separatio Leuitarum ab alijs Israelitis, erant Ephraim & Manasses duæ tribus, quia hoc factum est in Ægypto viuente Iacob, & ipso iubete Gen. 38. s. Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, i. erunt duæ tribus, sicut sunt Ruben, & Simeon: Leuitæ autem multo post separati sunt, & applicati Deo, scilicet nunc in deserto Synai.

Secundo quia istud haberet aliquem colorem si necesse esset tribus Israel esse determinate 12. idest quòd nõ possent esse solum 11. nec possẽt esse 13. quod falsum est. Poterat namque separari Leui ab alijs, & applicari Deo ita, vt desineret esse vna de tribubus populi. Potuisset etiã Ioseph non diuidi, sed quòd esset vnica tribus, & tunc essent solæ vndecim tribus Israel. Poterant etiam esse tribus H tredecim, s. quòd Leui non applicaretur Deo, sed maneret, vt vna tribus in Israel. Et etiam, quòd Ioseph ex priuilegio diuideretur in duas tribus, idest Manasse, & Ephraim, sicut factum est. & tunc essent tribus tredecim. Tertio, quia subrogatio Manasse non fecit, quòd Leui desineret totaliter esse tribus, quia aliquando vocatur tribus, s. in spiritualibus, vt quando ponontur nomina 12. tribuum, vel duodecim filiorum Israel in 12. lapidibus ipsius rationalis ponitur Leui, vt vna tribus, & nõ ponuntur Ephraim, & Manasse, sed Ioseph pater eorum, vt patet Exo. 28. Sic etiam, quando fuerunt positæ sex tribus ad maledicendum, & sex ad benedicendum pro violatoribus, & obseruatoribus legis: fuit Leui vna tribus, & Ioseph alia, & non nominantur ibi Ephraim, & Manasse, vt patet Deuter. 27.

I *Nulla tribus fuit abrogata. Et Ioseph quare diuisus sit in duas tribus, Quæst. IX.*

DIcendum ergo, quòd non fuit aliqua tribus alteri subrogata ad supplendum numerum, sed accidit, quod separata tribu Leui a populo, & diuiso Ioseph in duas tribus, manerent 12. tribus, iuxta numerum 12. filiorum Iacob, sicut futurum erat si nulla mutatio fieret in eis. scilicet si Leui non separaretur ab alijs, & si Ioseph non diuideretur in duas tribus. Istud autem non fuit vnum propter alterum, sed quodlibet habuit per se causam. Nam quòd Leui separaretur a reliquis tribubus fuit ad commutandum pro omnibus primogenitis Israel supra 3. & 8. cap.

K Qoare autem tribus Leui potius, quam aliqua alia acciperetur pro omnibus primogenitis Israelitarum satis fuit declaratum supra 3. cap. q. 18. vsque ad 30.

De Ioseph autem, quòd diuideretur in duas tribus causa fuit, quia Iacob voluit illi dare ius primogenituręː pertinebât enim primogenita ad Ruben, quia ille erat prior natiuitate Gen. 29. Sed quia offendit patrem maculando cubile eius, priuauit eum primogenitura iubendo, quòd non cresceret Gen. 49. cap. Et quia inter gentes illo tempore cõsuetum erat, quòd primogenitus haberet duplum de bonis patris, quam quilibet aliorum fratrum, & sic etiam postea Deus statuit illud in lege sua Deuteron. 21. voluit Iacob transferre ista primogenita, idest duplum de possessione in aliquem alium de filijs suis. & transtulit in Ioseph, & tunc duo filij sui Manasses, & Ephraim cœperunt esse duæ tribus, ita vt acciperent duas sortes,

sicut

ficut quælibet aliæ doæ tribus Gen.48.& istud patet primo Patai. 1. c. f. Ruben fuit primogenitus Israelis, sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph. Sed his factis accidit, quòd tribus manerent duodecim, sicut manerent si nulla mutatio fuisset facta. & tunc Iosephus dicit, quòd tribus Manasse fuit data pro Leui. i. ista compleuit oumerum pro Leui, vt manerent 12. tribus.

Poterat autem dicere hoc de qoalibet alia tribu, quia ablato Leui quæcunque alia tribus complebat locū duodecimum, & non potius vna, quam alia. Sed Iosephus dixit de Manasse, qoòd rationabilius dicebatur de Manasse, & Ephraim, quam de alijs, quia io alijs oulla mutatio facta est, sed manebat qoçlibet tribus naturaliter vna, sicut erat propter patrem, in tribu autem Ioseph fuit facta mutatio, quia fuit Ioseph diuisus in duas tribus, & quia voa istarum videbatur esse addita, illa debebat dici potius supplere pro Leui, quam aliqua alia.

Cur potius dixit, quòd Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim. Quæst. X.

SEd tunc petetur quare potius dixit, quòd Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim.

Dicendum, quòd vna istarum tribuum erat addita, & alia supplebat loco patris sui Ioseph, qui facturus erat vnam tribum etiam si nulla mutatio fieret, & tameo Ephraim suppleuit loco Ioseph. & non Manasse, ideo debuit dici, quòd Manasses acceptus est pro Leui, quasi solus ille esset additus.

Istud autem fuit, quia Ephraim licet non esset primogenitus Ioseph, ex diuina dispositione reputatus fuit, vt primogenitus eius. vnde accepit maiores beoedictiones, & Iacob auus eius posuit manum dextram super eum, & sinistram super Manassen Gen. 48. Item Iacob prænunciauit ibi maiora de Ephraim, quam de Manasse cum dixit scio fili mi scio, & iste qoidem. i. Manasses erit in populos, & multiplicabitur. Sed minor frater eius maior illo erit, & semen eius crescet in gentes.

Item semper fuit postea sic obseruatum, quòd tribui Ephraim deferretur maior honor, quam tribui Manasse. nam fuit Ephraim coostitutus, vt princeps vnius vexilli in castrametationibus, & sub vexillo suo castrametata fuit tribus Manasse supra 2. c. etiam in dedicatiooe Sanctuarij prius obtulit munera sua princeps de tribu Ephraim, quam de tribu Manasse supra 7. cap. Secūdo fuit hoc propter conuenientiam tribus Leui cum tribu Manasse. Erat enim tribus Leui minima omnium in nomero, vt patet conferendo summas positas supra 1. & 3. cap. Sed tribus Manasse erat minor, quam tribus Ephraim, vt patet supra 1. c. Ideo potius poni posset Manasse pro Leui, quam Ephraim pro Leui.

Ex quo proueniebat iste ordo mouendi castra. Et quomodo erant ordinata. Quæst. XI.

COosiderandum etiam, quod iste ordo mouendi castra, & procedendi proueniebat ex ordine castrametationis. nam sicut erat ordo io castrametando ne miscerentur inter se qui erant de diuersis tribubus, ita fuit ordo in procedendo, vt non fieret aliqua mixtio, vel confusio.

Erant autem castra ordinata eo modo quo habetur supra 2. c. scilicet tabernaculum Dei erat in loco, vbi quieuisset columna nubis & statim in circuitu eius erant omnes Leuitæ, ne laici accedere possent ad illud: non erant tamen isti confusè, & inordinatè, sed castrametabantur per quatuor latera Sanctuarij, s. Moyses, & Aaron, & filij eorum castrametabantur in latere orientali Sanctuarij; familia Gersonitarum castrametabatur ad latus occidentale eius: familia autem Caathitarum castrametabatur in latere meridiano: familia autem Merarītarum in latere aquilonari supra 2. cap. & ita erat Sanctuarium ex omni parte clausum a Leuitis.

Deinde in circuitu Leuitarum disponebantur castra Israelitarum per quadrum, quasi essent duo quadrata, &

A amborum idem centrum, s. tabernaculum Domini erat centrum totius castrametationis, & in circuitu eius erat vnum quadratum paruom castrametationis Leuitarum, sicut nunc dictum est: in circuitu autem illius erat quadratum castrametationis totius populi, & erat populus diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus cuius modus patet supra 2. cap.

Non erant autem illæ tribus castrametatione omnino coniunctæ, sed disponebantur tali modo, vt essent viæ, & plateæ dispositæ per medium, quia proderant istæ viæ ad faciliorem progressum ipsorum Israelitarum qoandiu manebant castra: etiam plateæ proderant, vt fierent conuentus Israelitarum, & essent aliquæ res venales, quemadmodum fit in ciuitatibus, nam alio modo non disponerentur conuenienter aliqua magna castra.

B De hoc dicit Iosephus lib. 3. antiqui. figentes autem castra, tabernaculum in medio statuebant, & ternæ tribus per latera singula tabernaculi manebant, & plateas per medium habebant. Erantque plateæ quasi fori rerum venalium, singulis in ordine cōstitutis, & opifices artium singularum in stationibus erant: nullique alij loco, quam ciuitati competenter edificatæ, & collocatæ similis erat; ea siquidem, quæ circa tabernaculum erant, sacerdotes tenebant, deinde cuncti Leuitæ.

[Vlulantibus tubis in profectione] Idest, quandocunque proficiscentur Israelitæ mouentes castra, tubæ vlulabunt, idest clangent concise in voces minutissimas eleuando, & deprimendo in acutas, & graues, & ab hac proprietate vocatur vlulatus, quia animalia bruta cum vlulant non tenent æqualitatem vocis, sed aliquando eleuāt,
C & aliquādo deprimunt: in vocatione autem principum, & populi aliter erat.

[Quando autem congregandus est populus.] Quia dixerat supra de modo clangendi in vlulatu quantum ad professionem castrorum, ponitur hic quomodo distinguatur clangor iste a clangore, quo conuocatur populus, & principes, & dicitur, quòd qoando conuocatur populus erit clangor tubarum simplex, idest non eleuando, & deprimendo in acutum, & grauem qoemadmodum fit in motu castrorum vlulando, & intelligitur hic per congregationem populi, tam cōgregatio multitudinis, quam congregatio principum: in vtraque enim erat clangor tubarum simplex, & non vlulabatur concise, quamquam istæ duæ differrent inter se, quia in clangore conuocatio-
D nis populi, clangebatur pluries: in clangore autem conuocationis principom solum semel, vt apparet supra.

De differentia clangoris quo vocabantur principes ab eo quo populus vocabatur. Quæst. XII.

SI autem dicere vellet aliquis, quòd etiam in clangore, quo vocabantur principes clangebatur vlolantibus tubis, cum solum dicatur hic de clangore conuocationis populi, quòd esset simplex, non poterit facere differentiam inter clangorem conuocatioois principum, & motionis castrorum. nam vtrobique clangebatur vlulando.

Et si dicatur io hoc differebant, quia in motu castrorum quater clangebatur ad motum quatuor vexillorom: in moto autem, & conuocatione principum erat vnicus
E clangor.

Respondebitur non posse ēt per hoc differre, quia cum vlularetur in clangore vnico, quo conuocabantur principes putarent se vocari ad mouendum castra, qui erant ad partem orientalem in vexillo tribus Iudæ, quia ipsi in primo clangore vlulatus mouebant castra, vt supra patet Et sic dubitaretur, an in illo primo clangore conuocarentur illi ad mouendum castra, vel priocipes ad veniendum ad Moysen, ideo expectaretur vsq; ad secundum clangorem ad sciendum differentiam, & tunc si esset clangor motus castrorum iam esset ordo perturbatus, quia in secundo vlulatu non debebāt mouere castra, qui erant sub vexillo filiorum Iuda ad partem orientalem, sed qui erant ad meridiem sub vexillo filiorum Ruben. Ideo dicendum est, quòd in vocatione principum non vlulabatur, sicut in motu castrorum, sed clangebatur simpliciter, sicut in motu, & congregatione populi ad Moysen.

[Et

[Et non concise vlulabunt.] Idest, quando congregatur populus, & principes, non fiet vlulatus concisus, idest non fiet pluralitas vocum, quod est esse concisum. idest diuisum in voces minutas, nec fiet eleuatio, & depressio in grauem sonum, & acutum, quod vocatur vlulatus, sed erit plana vox, & vnicus tenor clangendi.

[Filij Aaron sacerdotis clangent tubis.] Hic ponitur ad quem spectet clangor tubarum, & dicitur, quod ad sacerdotes filios Aaron, ita quod quandocunque clangendum esset ipsi clangerent, siue in motu castrorum siue alias.

Et causa huius est, quia istæ buccinæ videbantur pertinere ad vsum sacrum, sed sacerdotes soli ministrabant in vasis sacris. Ad eos igitur præcisè iste clangor pertinebat, & ex hoc patet, quod sacerdotes ire debebant ad bellum tempore veteris testamenti, quia quandocunque ad bellum eundum erat, clangebatur in his buccinis, vt patet infra. Soli tamen sacerdotes poterant in eis clangere, vt patet infra: ergo ipsi cogebantur ire ad bellum. Dicitur hic filij Aarō sacerdotis, idest sacerdotis magni, quoniam ipse tunc erat summus sacerdos & iste clangor fiebat semper per filios Aaron, siue esset in cōuocatione principum, siue populi, siue in motu castrorum.

[Eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.] Idest ista lex semper durabit dum generationes vestræ durauerint.

Quomodo lex data de tubis erat sempiterna. Et quare vocetur æterna. Quæst. XIII.

IN quo significatur, quod non erat mutanda ista lex apud Iudæos ex aliquibus accidentibus inter eos. Non potest autem intelligi hoc quantum ad clangorem tubarum in motu castrorum, & vocatione principum, quia hoc pauco tempore duraturum erat, ideo lex data de illo non erat sempiterna. Sed intelligitur de alijs, quæ infra habentur, scilicet, quod erit legitimum sempiternum, idest durabit ista lex pro semper, quia infra dicitur quod quando Iudæi haberent calendas, aut epulum, vel festiuitates clangerent tubis super holocausta sua. Hoc autem toto tempore, quo status Iudaicus duraret, erat duraturum, ideo quantum ad hoc intelligitur, quod esset lex sempiterna, non tamen quantum ad motum castrorum, & vocationem principum atque multitudinis, quæ pauco tempore duratura erat, scilicet dum transiretur per desertum.

Potest tamen referri ad ista, quia quamquam nō essent duratura valde magno tempore: tamen quia lex mansura erat toto tempore, quo illa manerent, vocabatur lex æterna. nam ad hoc, quod aliqua lex vocetur sempiterna non requiritur, quod illa omni tempore maneat, sed satis est, quod dum manserit ipsa materia, de qua datur lex, maneat lex: illa vero cessante non stat lex, non quidem, quod per aliam aboleatur, aut per contrariam consuetudinem, sed ex defectu materiæ ipsius, ideo lex non desinit esse sempiterna, sed materia de qua datur non est sempiterna.

Et quantum ad hoc etiam si aliquis dicet, quod non fuit lex ista sempiterna, quia cessauit tempore sequenti post Christi mortem. nam postea non fuerunt holocausta, nec festiuitates in quibus clangeretur tubis.

Respondetur legem hanc non propter hoc desijsse esse æternā, quia ipsa directe nō cessauit, sed materia de qua dabatur, scilicet holocausta, & festiuitates: si tamen manerent post Christi mortem solennitates, & holocausta adhuc lex illa de clangendo maneret: velut si in aliquo populo essent leges datæ, vt semper manerent, si deleretur populus ille ab hostibus, ita vt nō manerent reliquię, leges quoque peribant, quæ sine materia de qua sunt, & sine subditis, quos obligant, esse nequeunt: si tamen populus ille in æternum maneret, leges quoque mansissent.

[Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes.]

F *Quomodo buccinæ essent ad vsum bellorum. Et sacerdotes quare ibant ad bellum. Quæst. XIV.*

HIc ponitur quomodo istæ buccinæ essent etiam ad vsum bellorum. Nam omnes bellatores habent buccinas ad conuocandum exercitum, vt sic detur signum parandi se ad bellum, vel incipiendi pugnare, aut mouendi castra, & sic de cæteris bellicis apparatibus. Iudæi ergo buccinas habere debuerunt in bello ad omnia hæc, & dicitur, quod ferrent istas tubas argenteas ad bellum. Sacerdotes autem ibant illuc ad clangendum in eis, quia nemo de alijs poterat se intromittere de clangore tubarum, cum esset officium sacerdotum, vt supra dictum est.

G Et non solum ibant sacerdotes ad bellum, vt clangerent, sed etiam aliquando vt portarent arcam Domini illuc: sic patet de duobus filijs Heli. qui portauerunt eam in castra cum delata est in terram Philisthijm, vt patet 1. Reg. cap. 4.

Aliquando etiam sacerdotes ibant ad pugnandum si esset magna necessitas, sicut factum est tempore Machabæorum. Ipsi enim erant duces. vt patet in primo, & secundo Machabęorum, & tamen erant sacerdotes magni, quia Mathathias pater Machabæorum erat sacerdos magnus, vt colligitur 1. Machab. c. 1. & 2. filij etiam sui, s. Iudas, Ionathas, & Simon fuerunt sacerdotes magni successiuè, vt patet ex processu. 1. Machab. Ipsi tamen agebant maxima bella.

H Ibant etiam sacerdotes ad bellum semper ad confortandum pugnantes, ne pauerent, & fugerent, vt patet Deuteron. c. 20. & loquebatur sacerdos in conspectu totius exercitus dicens. vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia Dominus Deus vester, in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt patet eod. cap.

Dicitur hic, si exieritis ad bellum de terra vestra: non solum est hoc cum exibant, sed etiam cum manebant in terra sua Chanaan, quia solum dicebantur isti exire, quando ibant extra terram Chanaan, quia illa terra erat sua. Aliquandò tamen non exeuntes clangebant buccinis, vt patet in Iericho, vbi sacerdotes 7. clangebant in 7. buccinis iubilæorum lustrando ciuitatem cum pugnaturi erant contra illam, vt patet Iosue c. 6. Iericho tamen in terra Chanaan erat, sed dicitur, quando exieritis ad bellum de terra vestra, quia hoc communius fiebat. causa

I tamē eadem subsistit in omnibus bellis, siue in terra sua, siue extra, quia dicitur infra quod hoc fiebat, vt essent in recordatione Dei ad hoc, quod erueret eos de manu hostium, sed hoc ipsi indigebant siue essent in terra sua pugnantes, siue in aliena. ergo vbiq; erat clangendum tubis.

Item si solum clangeretur, quando Iudæi exirent de terra sua, in valde paucis bellis clangeretur. nam plurima bella erant ipsis Iudæis cum habitatoribus terræ Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue, Iudicum, & Regum. Rarò autem extra terram illam ibant ad clangendum in bellis, ideo etiam intelligendum est cum irent ad pugnandum contra hostes in terra sua Chanaan. Nisi forte dicatur hic. si exirent de terra sua, idest de vrbibus suis, & tunc etiam si pugnarent in terra Chanaan, aut in quacunq; alia, dicebantur exire de terra sua ad pugnandum,

K & debebant clangere tubis. [Contra hostes, qui dimicāt aduersus vos.] In hoc videtur, quod solum Iudæi deberent clangere tubis, quando hostes dimicarent contra ipsos, i. non mouerent ipsi bellum, sed alij. non est tamen sensus iste, sed siue Iudæi aggrederentur, siue hostes aggrederentur ipsos dicebantur dimicare hostes contra ipsos Iudæos. nam in eo, quod resistebant illis non se tradentes eis, dicebantur dimicare. Ideo deberent Iudæi clangere ad inuocandum Deum suum contra illos.

[Clangetis vlulantibus tubis.] Hic nō erat determinatus numerus tubarum, sicut dictum fuerat supra, ꝙ fierēt duæ tubæ, quoniam poterant multæ tubæ portari ad bellum, sicut patet contra Iericho, vbi septem tubas tulerūt sacerdotes ad clangendum, vt habetur Iosue c. 6. & hic vlulabant tubæ, sicut in motu castrorum, vt supra patet.

Erit

Erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro,] id-eſt, Deus recordabitur veſtri ad eruendum vos de manu hoſtium.

Quomodo Deus per clangorẽ tubarũ recordaretur Iudæorum.

Non eſt intelligendum, quod Deus per clangorem tubarum recordaretur benefacere Iudæis liberando illos, quia Deus nihil recordari poteſt cum omnia ſemper, & ſimul intelligat, quia ei nihil aduenit, nec recedit, cum ſtatus eius æternus, & præſentatiuus ſit. Item dato, quod Deus poſſet alicuius recordari: non tamen poterat moueri ad recordationem per clangorem tubarum, quoniam Deus, nec tubas audit, nec habet potentiam, aut organa auditiua: nihil enim magis per clãgorem tubarum, quam per lapidem intelliget, quia iſta ſolum mouent animalia habentia vires ſenſitiuas. Deus igitur, & angeli, & animæ noſtræ a corporibus ſeparatę his non immutantur, quamquam tamen Deus non immutetur audiendo clangorem, intelligit quid ſit ille clangor, & quando ſit, & ad quid. Ponitur tamen, quòd Deus recordaretur Iudæorum per clangorem comparando ad modum humanum, quia homines per aliqua ſigna data recordantur eorum, quæ aliquando cognouerant, & nunc actualiter non intelligebant: Iudæi autem erant rudes non cognoſcentes modum ſtatus diuini, ideo vt ipſi intelligerent, quod Deus volebat eis benefacere adiuuando in bello, poſita ſunt iſta, quæ ſunt ſigna hominibus rememoratiua, vt intelligerent Deum per illa recordari ipſorum, quod alias non intelligerent.

Vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum.] Id-eſt ad hoc erit iſta recordatio, vt eruam vos ab hoſtibus. & iſte eſt proprie modus humanus, quia ſicut homines auditis tubis mouentur ad bellum incitari ad iram ex natura ſoni, quia tales tubæ, quæ longæ, & ſtrictæ ſunt ex modo percuſſionis iratum ſolum reddunt, vt ponit Ariſtoteles 8. Polit. Sic Deus auditis tubis, dicitur ad miſerendum incitari: eſt autem hic mutatio perſonæ, quia cum ſupra dictũ fuerit, vt ſit recordatio veſtri coram Deo veſtro, deberet hic ſubiungi, vt eruat vos, & dicitur, vt eruam, & iſta mutatio frequenter ſit in ſcriptura, vt patet Pſalmo 3. vbi ſit tranſitus de tertia perſona ad ſecundam, cum dicitur. Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua: debuiſſet autem dici Domini eſt ſalus, & ſuper populum ſuum benedictio ſua.

Si quando habebitis epulum.] Hic ponuntur alii vſus tubarum, ſcilicet, quòd quando Iudæi haberent epulum, ſcilicet ſolennes epulas, clangerent, quod intelligitur ſi interdum facerent magnam ſolennitatem in cibis, vel conuiuiis, & tunc offerrent aliqua holocauſta: debebant enim ad iſtorum ſolẽnitatem clangere buccinis. [Et dies feſtos.] Ideſt quòd in diebus feſtiuis magnæ ſolennitatis clangerent tubis, quod dupliciter intelligitur. vno modo, quod in feſtiuitatibus ordinatis a Deo clangerent tubis, ſcilicet in feſto azymorum, & pentecoſtes, & feſto tabernaculorum, atque clangoris, de quibus Leuit. c. 23. Nam ille clangor fiebat ſuper holocauſta, vt patet infra tamen in feſtiuitatibus iſtis fiebãt multa ſacrificia, vt patet infra 28. & 29. c. Alio modo intelligitur de diebus feſtis, ideſt, ſi Iudæi facerent aliquam feſtiuitatem valde ſolennem præter eas, quas Deus inſtituit, ſicut pro lætitia de victoria belli, vel pro principe nouiter aſſumpto, & in ſimilibus faciebant ſacrificia multa, & clangebant tubis, & adhuc magis videtur intelligi de iſtis, quã de feſtiuitatibus ordinatis a Deo, E nam dicitur, ſiquando habueritis epulum, & dies feſtos, quod ponitur ſub dubio: ſi, tamen intelligeretur de feſtiuitatibus inſtitutis a Deo non poneretur ſub dubio, ſed diceretur. ſi habueritis epulum, & quando habebitis dies feſtos. [Et calendas,] ideſt, quod in calendis debebant clangere tubis.

Calendæ, quæ dicuntur, & vnde hoc nomen venit.
Quæſt. XV.

Dicuntur calendæ principia menſium. nam in exordio cuiuslibet menſis ponuntur primæ calendę: iſtud nomen venit a gentilibus: dicuntur enim calendæ a calãdo, ideſt vocando, quia gentiles in principiis menſium toties vocabant, quot feſta in menſe obſeruanda erant, & quia in A aliis diebus menſium dicitur 2. vel 3. vel 4 calendas. & ſic conſequenter: in principiis autem menſium dicitur calendis abſoluté: vocantur apud nos principia menſium calendæ, vel capita calendarum. Apud Iudæos autem non rectè vocantur exordia menſium calendæ, quia apud eos, nec calendæ, nec idus, nec nonæ ſunt, ſicut in vſu latinorum: potiſſimé, quia ipſi non incipiunt menſes in capitibus calendarum, ſicut nos inchoamus, ſed in principiis lunationum, cum apud eos vna lunatio faciat vnum menſem, & iſtæ aliquando incipiunt in medio menſium, vel circa fines, & vario modo. Sed magis ſecundum eos vocantur principia menſium Neomeniæ, ideſt, nouæ lunationes, ſic dicitur Pſalmus 80 buccinate in Neomenia, tuba. Erat autem apud Iudæos feſtum in qualibet noua lunatione. ſicut patet hic, & offerebatur ſacrificium, cum dicatur, quod in B calendis canerent ſuper holocauſta, & victimas pacificas, ſic etiam patet infra 29. ſcilicet quod in die clangoris debaret offerri ſacrificium præter ſacrificium calendarum, & in hac die fiebat ſolennitas in lætitia magna, & clangebatur tubis, vt patet præallegat. Pſalmo, ſcilicet buccinate in Neomenia tuba inſigni die ſolennitatis veſtræ, ideſt quòd iſta dies erat inſignis, ideſt, ſolennis inter cæteras ſolennitates Iudæorum.

Dies calendarũ erat ſolennis.

Canetis tubis ſuper holocauſtis, & victimis pacificis.] Ideſt in die iſta ſolenni calendarum, vel quando habebitis epulas, aut in aliis feſtis, canetis tubis ſuper ſacrificia ipſorum dierum, quia in calendis fiebant holocauſta. & hoſtiæ pacificæ vt patet hic. de ſacrificiis tamen calendarum magis patet infra cap. 28. vbi dicitur, quod offerrentur duo vituli, & vnus aries, & ſeptem agni anniculi immaculati in C holocauſtum cum libamentis ſuis: offerebatur etiam hircus pro peccato, de victimis pacificis non dicitur ibi; eo quòd illæ non fiebant ex neceſſitate, nec de iuribus Sanctuarii, ſed de oblationibus popularium. Ipſi enim ad ſolennitatem dierum iſtorum offerebant victimas pacificas: tempore quoque aliarum feſtiuitatum, & ſolennium conuiuiorum fiebant holocauſta, & victimæ pacificæ, & in omnibus his clangebant buccina, ſcilicet quòd ſacerdotes intra atrium tabernaculi clangerent buccinis, dum cremarentur holocauſta ad ſolẽnitatem illorum: aliis autem diebus profeſtis, quamquam fierent holocauſta quondiana: non tamen clangebatur tubis, quia iſtæ vſus erat ad ſolennitatem magnam ſacrificiorum: ideo non conueniebat, niſi diebus feſtis. ſic enim nunc eſt in eccleſia, quia quamquam quotidie fiant diuina officia, crepitus tamen organorum eſt in ſolis feſtiuitatibus, & ibi ſit ſpecialis ſo-D nitus cymbalorum.

Vt ſint vobis in recordatione Dei veſtri.] Ideſt, vt ſint iſtæ victimæ ad memoriam: quod Deus recordetur veſtri, qui offertis. hoc intelligendum eſt, ſicut ſupra dicebatur de crepitu tubarum in bello. nam Deus non recordabatur ſpecialiter per iſtas voces. Sed quia ipſis videbatur, quòd cum clangerent Deus audiret, & recordaretur eorum: ideo clangebant. non tamẽ fiebat aliquid, quia ſi per hęc Deus recordaretur non ſolum clangendum erat in feſtiuitatibus, ſed etiam in omnibus aliis diebus, cum fierent quotidiana ſacrificia, quia alias non proficerent, cum Deus non recordaretur. ergo non erat hoc, vt Deus recordaretur, ſed magis ad ſolennitatem: cum tamen ipſi clangebant buccinis in feſtiuitatibus iſtis, Deus acceptabat ſacrificia eorum, quia obediebant buccinando, ſicut ipſe iuſſerat, & E omnia iſta magis proficiebant ex deuotione, & obedientia operantium, quam ex ſeipſis. Nam, quæ erant in veteri teſtamento non iuſtificabant, præter circuncisionem, ſicut Apoſtolus probat late in epiſtola ad Romanos, & in epiſtola ad Hebræos. Si autem Iudæi non clanxiſſent in his feſtiuitatibus, non acceptarentur ſacrificia eorum a Deo, & ſic cum iſta facerent, dicebantur eſſe in recordatione Dei, ideſt, quod acceptabat opera eorum.

Ego Dominus Deus veſter.] Ideſt debetis facere, quæ iuſſi, quia ego, qui iubeo ſum Deus, & obligamini facere, quæ iubentur.

Ad quid fuere factæ istæ tubæ, & de numero, & magnitudine, & figura ac vsu, & vtilitate earum, & an clangeretur ambabus tubis simul, vel aliqua tantum. F
Quæst. XVI.

CIrca istas tubas poterat dubitari de quatuor, scilicet de numero earum, & de magnitudine, & de figura, & de vtilitate, siue vsu earum. De primo, idest, de numero earũ videtur hic respondere scriptura dicendo fac tibi duas tubas argenteas, & sic solas duas fieri præcepit.

Dicendum quod Deus solum obligauit nunc Moysen ad faciendum duas tubas, & tamen Israelitæ fecerunt plures. Istud patet, quia in introitu in terram Chanaan in primo loco, scilicet in vrbe Iericho iussit Deus, quod sacerdotes septem clangerent in septem buccinis iubilæorum Iosue G 6. & istæ buccinæ sunt, quæ vocantur hic tubæ ductiles. Et patet, quia iubetur, quod quando eundum esset ad bellum, clangeretur in istis buccinis, & tamen ibi ad bellum ibatur, quia illud fuit primum bellum in terra Chanaan, ergo in his clangi deberet, & sic saltem septem buccinæ iubilæorum tunc erant, & forte plures essent, sed sacerdotes solum acceperunt septem, quia Deus solum iussit, quod clangerent septem sacerdotes.

De istis buccinis necesse est dici, quod factæ fuerint in deserto. Nam statim post transitum Iordanis clanxerunt sacerdotes in eis Iosue 6. Ideo oportuit, quod fecerit illas Moyses, qui vixit toto tempore deserti, cum mortuus fuerit in vltima mansione apud Iordanem, vt colligitur Deuteron. 31. & 34. cap. & tunc manet dubium an Moyses fecerit eas, in monte Sinai, vel postea procedente tempore H in deserto.

Dicendum quod vtrunque esse poterat cum Israelitæ manserunt quadraginta annis in deserto: credibilius tamen est, quod nunc eas fecerit in monte Sinai, vbi fabricata sunt omnia, quæ pertinebant ad Sanctuarium. tunc enim erat copia materiæ. & artifices erant in continuo opere eratque opportunitas ad hæc faciendum. quia omnia non se ita bene habuerunt, sequenti tempore in deserto, ideo verisimilius est in monte Sinai factas fuisse multas tubas argenteas, licet Deus solum iusserit de duabus. Sed Deus voluit solum exprimere de duabus, quia teugit id, quod erat necessarium, non autem, quod erat pulchrum, & ad maiorem solennitatem, & quia istæ tubæ erant argenteæ & requirebant expensas, noluit Deus nunc obli- I gari Iudæos, nisi ad id, quod solum erat necessarium, & paucum erat.

Erant autem necessariæ saltem duæ buccinæ, quia in vnica non poterant fieri istæ differentiæ, quas Deus hic fieri iubebat in clangendo, & maxime iuxta expositionem literæ hebraicæ, quæ significat, quod aliquando clangeretur in vna buccina. & aliquando in alia, siue in duabus, vt supra tactum est.

Cur Deus iussit istas buccinas fieri argenteas. Et quare non fuerunt de auro.
Quæst. XVII.

SEd quæretur quare Deus iussit istas buccinas fieri argenteas. Dicendum quod fuit primo propter honorem ip- K sius. Nam pertinebant istæ tubæ ad Deum inquantum dicitur, quod quando clangeretur in eis, Deus recordaretur Iudæorum. vt erueret eos de manibus hostium: ad Deum autem pertinent res honorabiles. argentum vero est metallum preciosum. ideo de argento fieri debuerunt, & non de communi metallo de quo fiunt aliæ tubæ.

Secundo fuit hoc propter excellentiam ministerii, quia applicabantur istæ tubæ ad diuina ministeria, scilicet quando erant dies festi ad Deum, & sacrificia solennia clangebatur in his tubis vt patet in litera, sed ministeriũ, quod Deo præstatur est excellentissimum. ideo tubę quorum erat vsus in illo ministerio, debebant esse insignes: ideo fuerunt argenteæ.

Tertio fuit hoc propter ministros. nam in his tubis non clangebant populares, sed soli filii Aaron, vt dicitur in litera, & tamen illi erant ministri excellentissimi, qui ministrabant intra Sanctuarium, ideo competebant eis instrumenta, vel vasa excellentissima. sic autem erant tubæ argenteæ: ideo tales factæ sunt.

Quarto & præcipue fuit hoc propter sonoritatem: fuerunt enim istæ tubæ, vt audiretur clangor earum. sed nullum metallum sonorius est, quam argentum: ideo de hoc fieri debuerunt. Ista fuit causa quare non fierent de auro. excellentius quippe erat aurum, & multa alia vasa in templo Domini erant de auro purissimo, sicut candelabrum, & mensa, & propitiatorium, & duo cherubim, & altare thymiamatum, & alia de quibus Exod. 25. & 30. c. & ita poterat esse de istis tubis, quod fierent de auro purissimo, sed non fuit conueniens tales fieri illas, quia essent maiorum expensarum, & minoris vtilitatis, scilicet quia non essent, ita sonoræ, sicut de argento, cum argentum sit sonorius inter alia metalla: aurum vero raucum est. ideo de argento fieri debuerunt.

Quæ vtilitas erat ex vsu tubarum. Et quare super hostia non clangebatur.
Quæst. XVIII.

DEinde quæritur de vtilitate, & vsu istarum tubarum. Dicendum quod ista sunt duo. Vtilitas est, ad quod proderant, vel in quo seruiebant istæ buccinæ. Vsus est ipse modus vtendi eis.

Ad primum dicendum, quod istæ tubæ proderant ad quatuor, vel ad plura. vnum erat cõuocare multitudinem. secundum vocare principes, tertium erat vti eis in bello. quartum erat ad solennitatem festorum, vel epularum. H quintum erat ad sacrificia.

De primo dicitur in litera fac tibi duas tubas quibus conuocare possis multitudinem, & sequitur. cumque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba. De secũdo patet, quia dicitur in litera si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis Israel.

De tertio patet, quia dicitur in litera. si exieritis ad bellum contra hostes clangetis vlulantibus tubis.

De quarto patet, quia dicitur in litera. si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis. Et istud quartum diuidebatur in tria, scilicet in epulas, & dies festos, & calendas. In epulis solennibus quas celebrare vellet populus, vel principes fiebat aliqua memoria Dei, & ideo poterat ibi clangi conuenienter in istis tubis, I quæ ad Deum pertinebant. nam & gentiles quibus minor cura de Deo erat, hoc interdum faciebant, scilicet quod adueniente aliqua prosperitate quasi illa collata esset a diis suis, faciebant eis magna sacrificia, & celebrabant magnificas epulas. sic patet de Philisthiim, quando tenuerunt Samsonem, vt patet Iudic. 16. scilicet principes Philisthinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hostias magnificas Domino Deo suo, & epularentur dicentes. tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. a fortiori, ergo Iudæi, quibus maior cura erat de cultu Dei, facerent tales epulas, in quibus esset memoria de Deo. Et ista est causa quare in illis epulis poterat clangi his buccinis, quia istæ erant sanctæ, & pertinebant ad Deum, & soli sacerdotes clangebant in eis. Si igitur nõ essent istæ epulæ pertinentes ad Deum non clangerent ministri Dei K in illis. Ideo dicendum, quod si fierent aliquæ epulæ, vel conuiuia magnifica, in quibus nulla memoria haberetur de Deo, neque exhiberetur ei aliquis cultus, non erat clangendum in his tubis, sed quando fiebant cõuiuia simul cũ sacrificiis, clangebatur in his tubis, quia sacrificia illa pertinebant ad Deum. Istud patet in litera. s. si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & sic id, super quo canebant, erat holocausta, & non principaliter epulæ. Secundum istorum erant dies festi, quia etiam si Hebræi non facerent epulas, i. conuiuia magna, si haberẽt dies festos clangebant in his tubis, & intelligitur tam de festis ordinariis, quę erant statuta per legem, quã principaliter de festiuitatibus, quas Hebręi sponte faciebant propter aliqua prospera, quæ accidebant. nam in illis faciebant sacrificia, & tunc clangebant tubis. Tertium istorum erat calendæ, & posuit Deus specialiter de calendis, quia licet esset quædam festiuitas calendarum

erat

erat magnæ celebritatis plusquam quædam aliæ. vnde scriptura specialiter sæpe eam nominat. sic patet primo Regum 20. cap. Cum dixit Dauid ad Ionatham. ecce calendæ sunt crastinę, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum, & sic patet, quòd in die calendarum Saul solitus erat facere magna conuiuia. & Dauid sedebat ibi iuxta eum. Sic etiam dicitur eod. cap. cras calendæ sunt, & requiteris: requiretur enim sessio tua vsque perendie. Item patet, quia maritus mulieris Sunamitis, quando petiuit ab ea cur iret ad Heliseum, dixit ei, quam ob causam vadis ad eum: hodie non sunt calendæ, nec sabbatum. & sic non fecit memoriam de aliis festiuitatibus, sed solum de calendis, & sabbato. Et licet esset magnum festum calendarum: tamen adhuc præcipuum erat in clangendo tubis. quare magis in hoc festo, quam in aliis clangeretur, vt patet Psalmo 80. scilicet buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestræ, idest, in Neomenia, siue calendis buccinate tuba, idest, clangite tubis. insigni die solennitatis vestræ. idest, quia ista dies est insignis, scilicet excellens inter solennitates vestras. De quinto patet, quia dicitur in litera. clangetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Istud secundum veritatem non differt a quarto, quia id super quo clangebatur in epulis, & festis, & calendis, erant sacrificia, vt litera signat, & non clangebatur super ipsis epulis. Dicitur autem super holocaustis, & pacificis victimis, quia licet essent tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, pacifica victima, & hostia pro peccato, super solis holocaustis, & pacificis clangebatur. nam clangor erat ad solennitatem, & exultationem. Hostia autem pro peccato regulariter erat ad mærorem, & non ad exultationem, ideo super ea non clangebatur, sicut super holocausto, & pacifica hostia. interdum tamen, licet raro, erat hostia pro peccato ad solennitatem; & non ad mærorem, & tunc non erat sola, sed cum holocaustis, & pacificis, ita fuit in oblatione principum in dedicatione Sanctuarii supra 7. cap. & ibi declaratum est. Et tunc clangebatur tubis super his sacrificiis, quia non erant sola sacrificia pro peccato, sed cum his holocausta, & pacifica, quę erant sacrificia exultationis,

Qualiter sacerdotes clangebant in tubis. Quæst. XIX.

DIctum est de vtilitate tubarum, & ad quid erant. nūc dicendum est de vsu earum. qualiter clangebant sacerdotes in eis. Et dicēdum, quod in hoc voluit Deus describere rem multum particulariter, scilicet ponendo modum quo clangebatur in tubis, & præsupponendum est, quòd in hoc videtur aliqua diuersitas inter literam nostram, & hebraicam: saltem in cortice literæ. nam secundū literam nostram innuitur, quòd semper clangebatur in duabus tubis, sed erat ista differentia, quod aliquādo erat clangor simplex, idest, planus, & quasi vnius modi, & tūc conueniebant principes ad Moysen. aliquando erat clangor prolixus, & concisus diuisus in multas voces acutas, & graues, & tunc erat signum mouendi castra. Sed secundū literam hebraicam videtur esse differentia in alio. scilicet quia aliquādo clangebatur in vna tuba aliquando in duabus, quoniā in duabus congregabatur multitudo ad Moysen. Adhuc tamen istud apertius ponit Iosephus lib. 3. Antiq. scilicet quòd essent duæ tubæ, & vna erat ad congregādum principes, quando deberent cogitare de rebus necessariis. alia erat ad iussionem, & collectionem, s. ad mouendum castra, quando autem clangebatur in ambabus conuocabatur totus populus ad Moysen, & secundū hoc præsupponendum est, ꝙ illæ duæ tubæ differebant in magnitudine, vel figura, ita vt facerent sonum differentem, & de vtraque earum etiam si sola audiretur agnosceretur, quæ erat, quia aliter non distingueretur inter duos modos vocandi. Dicendum quod satis innuitur ex litera, quòd essēt tres modi vocandi primus ad congregandam totam multitudinem ad Moysen cum dicitur. cū increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba, & sic innuitur, quòd ad congregandam multitudinem clangebatur duabus tubis simul. Secundus modus erat ad conuocandos solos principes, vt tractarēt cum eis Moyses de aliquibus pertinenti-

A bus ad populum, & de hoc dicitur si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis. Et in hoc est differentia, quia vbi litera nostra dicit. si semel, dicitur in Hebræo si in vna clanxeris i. si in vna tuba. litera autem nostra dixit si semel, quia semel, & vnum ad idem pertinent. Tertius modus erat ad mouendum castra, & de hoc dicitur in litera. si autem prolixior clangor increpuerit; mouendum castra. Aliqui tamen volunt, quòd ad mouendum castra clangebatur hoc modo, quod sonante prima buccina mouebant castra, qui erant ad partem orientalem; secunda sonante mouebant castra, qui erant ad austrum, sonante autem tertia mouebāt castra, qui erant ad occidentem, & quarta sonante mouebant castra, qui erāt ad aquilonem, ita dicit Iosephus lib. 3. Antiqu.

B *An essent quatuor tubæ. Quæst. XX.*

SEd ex hoc videtur innui, quòd saltem essent quatuor buccinæ: Deus tamen iussit hic fieri solum duas, & ita non conuenit. Aliquis dicet, quòd non obstat, quia licet Deus solas duas fieri iusserit, Moyses fecit multas, vt supra ostendimus. q. 16. quia saltem erant septem. Dicendum, quòd illud non sufficit, quia etiam si Moyses fecisset mille tubas, Deus nō iusserat fieri, nisi duas, ideo oportebat, ꝙ præceptum Dei posset compleri in duabus, sed ipse ponebat hic istos diuersos modos vocationis: ideo oportebat, ꝙ possent fieri in solis duabus tubis, & ita non essent ibi tertia, & quarta tuba. Est dicendum, ꝙ duæ tubæ sufficiebant ad istas differentias vocationum, & quando Iosephus dicit de tertia, & quarta tuba non intelligi-
C tur de numero tubarum, sed de numero clangorum. nam primo clangebatur in prima tuba, & mouebantur, qui erant ad orientem. secundo in secunda tuba, & mouebantur, qui erant ad austrum. tertio in prima tuba, & mouebantur, qui ad occidētem erant. quarto in secunda tuba, & mouebantur qui ad aquilonem erant, & ita in duabus tubis clangebatur quater, vnde non erant quatuor tubæ, sed quatuor tubationes.

Tres modi clangendi. Quæst. XXI.

DE istis modis clangendi inquantum attinet ad literam nostram iuxta communiorem sententiam dictum est supra in expositione literæ, & tamen posset adhuc dici magis plane ad intellectum literę nostrę. s. quòd
D hic signantur tres modi clangendi. vnus ad conuocandū totam multitudinem, alius ad conuocandum solos principes. tertius ad mouendum castra. De primo dicendum, clangebatur in duabus tubis, & tamen non dicitur an semel, vel pluries clangeretur. Nam per hoc, quòd in duabus clangebatur, qualitercunq; clangeretur, signum erat, ꝙ conuocabatur multitudo, ideo litera de illo nihil distinxit, sed solum ait, cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba. Sed dicendum, quòd hoc non est verum: nam ad conuocandam multitudinem non solum clangebatur in duabus tubis, sed etiam semel tātum clangebatur, & erat clangor planus nam dicitur in litera, iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione. quando autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit, & non concisè vlulabunt. Secundus modus erat ad conuocandum principes, & de
E isto dicit litera nostra, si semel clangueris venient ad te principes, & non innuit an in vna, vel in duabus tubis clangeretur, & ideo non potest bene signari differentia inter primum, & secundum modum. Nam in primo clangebatur in duabus tubis. si autem in secundo in duabus quoque clangeretur, non erat per quid differret: nisi forte diceremus, ꝙ ad conuocandum multitudinem clangebatur pluries, & ad vocandum principes semel tantum, sicut hic dicit litera. s. si semel clangueris venient ad te principes. Dicendum tamen, ꝙ illud non stat, quia in conuocatione multitudinis etiam semel tantum clangebatur, quia dicitur in litera. quando autem congregandus est populus simplex tubarum clangor erit. i. vnicus. ergo non poterat differre a primo modo vocationis. Est igitur dicendum, quòd differebant, quia primo modo. i. ad vocan-

candam multitudinem clangebatur duabus tubis. secundo modo. i. ad vocandum principes clangebatur solum in vna tuba. & hic videtur defecisse litera nostra ab hebræa, quia vbi dicit hic litera nostra si semel clangueris, dicit litera hebræa si in vna clangueris. i. in vna tuba, & tunc est differentia plana.

Tertius modus erat ad mouendum castra, & de hoc non dicit litera an in vna, vel in duabus tubis clangeretur. Aliqui ergo dicunt, quòd clangebatur in duabus tubis, vt differret modus tertius a secundo, in quo clangebatur in vna tuba. Sed obijcietur, quòd nõ stet, quia tunc non differret modus tertius a primo, in quo etiam clangebatur in duabus tubis.

Aliquis dicet, quòd differrebat, quia in primo modo clangebatur duabus tubis, sed tamen clangebatur semel tantum. In tertio autem clangebatur etiam in duabus tubis, sed sæpe, quia pro quolibet vexillo semel clangebatur, & hoc innuitur in litera cum dicitur, & iuxta hũc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione, quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & sic dixit, quòd in profectione, idest in motu castrorum, vbi est tertius modus vocandi, vlularent tubæ, & sic non erat vnica tuba. Cum autem populus congregatur, quod est in primo modo, dixit clangorem tubarum esse simplicem, & sic tam in primo, quam in tertio modo multæ tubæ sunt. sed in primo est vnicus clangor, & in tertio sunt multi. Alij dicunt, quòd in tertio modo clangebatur in vnica tuba.

Sed tunc petitur, quomodo differat tertius modus a secundo, quia etiam in secundo clangitur in vna tuba.

Respondendum, quòd differt, quia in secundo modo clangebatur in vnica tuba, & erat vnicus clangor. in tertio autem clangebatur in vnica tuba, sed erant plures clangores, quia pluries clangebatur, iuxta numerum vexillorum.

An ambabus tubis, simul clangeretur, vel aliqua tantum. *Quæst.* XXII.

DE vtraque positione dici potest, quòd est satis rationabilis, & tamen magis teneri debet ista secunda, quia magis consonat literæ. Iosephus quoque lib. 3. Antiquit. istam tenet dicens, quòd in motu castrorum clangebatur vna tuba, & deinde alia: & ita non clangebatur in duabus simul.

Sed obijcietur. quòd non stet, quia nõ posset distingui secundus modus a tertio. nam cum in secundo clangatur vnica tuba, & in tertio similiter: dato, quòd in secundo semel tantum clangatur, & in tertio pluries, tamen in prima vice clangendi non poterat esse differentia, quia nesciretur, an vocabantur principes, vel dabatur signum ad mouendum castra.

Aliqui respondent, quòd vna tuba erat qua vocabantur principes, & alia ad mouendum castra, & ita differebant.

Sed dicendum, quòd non stat, quia vt vult Iosephus libro tertio Antiquitatum. aliquando clangebatur in vna, & postea in alia, sicut supra diximus. & ita manebat semper illud dubium, cum alternarentur tubæ Alij dicunt, quòd in primo clangore non poterat hoc cognosci, sed expectabatur secundus, & si ille sequeretur erat signum mouendi castra, si autem non sequeretur secundus, erat signum conuocationis principum.

Sed dicendum, quod non stat, quia est contra signum datum in litera de mouendo castra, quia dicitur quòd in primo clangore mouebunt castra, qui sunt ad Orientalem plagam. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem. si autem deberet expectari, sicut illi dicebant, non inciperent castra moueri vsque ad secundum clangorem, vel vlulatum, quod est contra literam, quia ante secundum clangorem debebant esse mota castra, quæ erant ad orientem, & in ipso secundo mouebantur castra quæ erant ad meridiem.

F *In vna tuba ne, an in duabus clangeretur in tertio modo, quo mouentur castra. Et quis erat clangor concisus.* *Quæst.* XXIII.

ALiter igitur dicendum est, quòd secundum veritatem in tertio modo, quo mouentur castra, clangitur in vna tuba, & non in duabus, sicut in primo modo. & patet quia dicitur in litera. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, & sic dixit vlulatum tubæ, & non tubarum, & ille est tertius modus clangendi.

Cum autem petitur, quomodo cognosceretur tunc in primo clangore, idest in prima vice clangendi, an conuocentur principes, vel detur signum mouendi castra, quia vtrobique clangebatur in vna tantum tuba?

G Dicendum. quòd erat differentia, quia quando vocabantur principes erat clangor paruus, i. pauco tempore durabat. Cum autem dabatur signum mouendi castra erat clangor ille primus valde longus, ideo antequam finiretur ille primus clangor, erat notum, an principes vocarentur, vel castra mouenda essent. Si vero castra essent mouenda, fiebat clangor primus valde longus, & interim incipiebant mouere castra qui erant ad Orientalem plagam, & finito illo clangore, & data pausatione, incipiebat secundus clangor similis primo in tuba secunda, & tunc mouebant castra qui erant ad meridiem. similiter quoque dato interuallo sequebatur tertius clangor similis in prima tuba, & tunc mouebant castra, qui erant ad Occidentem. idem erat de quarto clangore, qui fiebat in secunda tuba, & tunc mouebãt castra qui erant ad Aquilonem, ita vult Iosephus libro 3. Antiquit. Ista omnia colliguntur ex litera cum dicitur, si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad Orientalem plagam. dixit autem, quòd esset clangor prolixior. & istud est in quo differt a vocatione principum, & significatur, quòd in illa debebat esse clangor breuis, iste autem qui erat ad mouendum castra esset prolixus, siue longus. & per hoc in primo clangore appareret statim an erat ad vocandum principes, vel ad mouendum castra, & tunc si esset longus durante ipso primo clangore, mouebant castra qui erant ad Orientem.

Dicitur, atque concisus: vocatur concisus, idest diuisus, quia clangor ad mouendum castra non erat vnicus, sed diuidebatur in quatuor clangores, pro quatuor castris, vel vexillis castrorum mouendis, & in hoc differt tertius modus, tam a primo quam a secundo, quia in primo erat vnicus clangor, licet fieret in duabus tubis, in secundo etiam erat vnicus clangor, & in vna tuba. in tertio vero erant multi clangores, ideo vocatur iste clangor concisus, idest diuisus, quod non dicitur de primo, nec de secundo modo. Et litera dixit, si autem prolixior atq; concisus clangor, & non dixit prolixior, atque concisior faciendo in vtroque comparationem. causa est, quia in comparatione propria vtrunq; extremũ participat, de illa qualitate, in qua fit comparatio: tertius autem & secundus modus participant in aliquali prolixitate clangoris, sed tertius est longior. ideo dixit si autem prolixior, s. in esse concisum non participant secundus, & tertius modus, quia solus tertius modus est cõcisus, idest diuisus. primus autem & secundus est simplex, ideo dicitur atque concisus clangor, & non dicitur concisior.

K Alij exponunt secundum communem sentẽtiam, quæ fuit posita exponendo literam, quòd clangor concisus dicatur diuisus in voces minutissimas, quæ pluribus flatibus & spiritibus mittuntur, quarum quædam sint acutæ, & quędam graues, & ideo licet sit iste clangor vnicus per continuitatem clangendi, dicunt quòd est concisus, idest diuisus in plures voces & tonos, & distinguunt istum cõtra clangorem simplicem & planum, qui non diuiditur in voces acutas & graues. Et secundum hoc differunt secundus & tertius modus, quia in secundo erat vox plana, & æqualis. in tertio autem erat vox non simplex, neque æqualis, sed diuisa per acutas & graues, & ita per hoc in principio ipsius clangoris statim cognosceretur, an vocarentur principes, vel castra mutanda essent. Dicendum, quòd istud aliqualiter staret, & sufficeret ad faciendum

dif-

differentiam inter secundum & tertium modum, & tamē A non conuenit literæ, quæ diuidit secundum & tertiū modum & prolixum, & concisum: & concisus nō est propter nisi diuisus in multos clangores. Secundo, quia nunc retur hoc modo, quod tam in secundo, quam in tertio modo erat vnicus clangor. Sed falsum est, quia oportebat in tertio modo esse saltem quatuor clangores pro motu quatuor vexillorum, ideo non est tenenda ista expositio, sed præcedens.

Quare dicatur in secundo sonitu, & pari vlulatu. Et quod quatuor clangores erant, vt ordinate procederetur. Quæst. XXIV.

DIcitur vltra in litera, in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, scilicet, quando dabatur signum mouendi castra erat primus clangor prolixus, & tunc mouebant castra qui erant ad Orientem, cessante autem illo clangore, post aliquantulum temporis incipiebat secundus clangor ad hoc quod mouerent castra qui erant ad meridiem. & de isto dicitur in secundo sonitu, quia non erat idem sonitus continuus ad mouendum omnia castra. Sed iuxta numerum quatuor vexillorum, fiebant quatuor clangores, quia si esset clangor vnicus, & continuus mouerentur castra inordinatè, quia vel mouerentur omnia simul, vel nescirent, quando deberet incipere moueri quælibet pars. dando autem quatuor sonitus pro quatuor vexillis, sciretur, quod in principio cuiuslibet sonitus, vel clangoris erat mouendum vnum vexillum, & ita non fieret mixtio neque confusio in motu. Et dicitur in secundo sonitu, & pari vlulatu, idest, æquali clangore, scilicet, quia quanto tēpore clangebatur ad mouendum primum vexillum, tanto tempore clangebatur ad mouendum secundum, & ita erat par vlulatus, idest æqualis sonitus.

Aliqui volunt vlulatum dici pro inæqualitate vocis, i. quia quædam erant acutæ, & quædam graues iuxta expositionem communem, & istum vlulatum vocabant clangorem concisum. Dicendum, quod potest concedi talē diuersitatem vocum fuisse in motu castrorum, & tamen litera non significat hoc, nec potest dici, sicut isti volunt, quod sit vlulatus clangor concisus, quia dicitur concisus, idest diuisus in plures clangores. vnde secundum veritatem poterant esse omnes tres modi clangendi plani, vel quod quilibet haberet diuersitatem vocum, quia non est istud per quod litera facit differre istos modos, sed per aliquod aliud vt dictum est. D

Sequitur, & pari vlulatu tubæ in quo patet manifestè, quod in motu castrorum non clangebatur simul in duabus tubis, sed in vna tantum, quia non dicitur vlulatus tubarum, sed tubæ. Dicitur leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, idest eleuabunt, vel mouebunt castra qui fuerant ad meridiem scilicet sub vexillo filiorum Ruben, quod erat ad meridiem supra 2. cap. & ponitur habitare large, idest castrametari, quia nemo ibi habitabat, cum non haberent domos, neque figerent tentoria intentione manendi, sed statim mutandi illa ad motum nubis.

Dicitur, & iuxta hunc modum reliqui facient, idest reliqua duo vexilla, s. sicut pro primo vexillo fuit vnus sonitus ad mouendum, & cessante illo post aliquantulum tēpus cœpit secundus clangor, & moueri cœperunt castra secundi vexilli, idest, filiorum Ruben, qui erant ad meridiem. deinde finito illo incipiebat tertius clangor, & mouebantur castra qui erant ad Occidentem sub tertio vexillo filiorū Ephraim. & isto clangore cessante incipiebat quartus sonitus, & in isto mouebant castra qui erant sub quarto vexillo filiorum Dan ad Septentrionem, & iste erat modus mouendi omnia castra. Sed etiam Leuitæ mouebantur portantes Sanctuarium, sed ibant isti in medio vexillorū, & non fiebat pro istis aliquis clangor, sed postquam mota erant duo vexilla, scilicet filiorum Iudæ, & filiorum Ruben. incipiebant moueri Leuitæ portantes Sanctuarium, deinde mouebantur alia duo vexilla, idest filiorū Ephraim, & filiorum Dan, & sic Leuitæ ibant in medio exercitus in progressu, sicut in castrametatione erant in medio castrorum, vt patet infra in litera.

Quod in primo clangebatur duabus tubis simul. in alijs autem vna tantum. Quæst. XXV.

SEd obiicietur, quia supra asseruimus, quod in tertio modo vocationis clangebatur in vna tuba, & tamen litera videtur dicere, quod clāgebatur in multis tubis, scilicet iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem, idest, tubæ vlulabant ad mouendum castra, & progrediēdū. Dicendum, quod in solo primo modo clangebatur duabus tubis simul. In secundo autē & tertio vna tantum, sed differebat, quia in secundo modo erat vnica tuba, & vnicus clangor. In tertio autē modo erat vnica tuba, sed multi clangores, quia saltem quatuor, ideo vocantur tubæ, i. tubationes, sicut aliquando quod vnum solū est, propter varios B actus suos vocatur pluraliter, sicut sol vnicus est: tñ quia per singulos dies facit singulas circulationes dicūtur soles pluraliter, sicut Virg. primo Aene. dixit soles Hybernos. s. Quid tantum Oceano properent se tingere soles Hyberni.) Ita tuba, licet esset vnica, tamen quia clangebatur in ea quater, dicebantur quatuor tubæ, idest quatuor tubationes, & hoc consonat literæ cum dicitur, iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione, & ita dixit reliquos, s. illos qui erant de alijs vexillis, & tñ ad motum plurium vexillorum erant plures clangores.

Secundo patet, quia dicitur in litera, quādo autem cōgregandus est populus simplex tubarum clangor erit, & non concise vlulabunt: & ita significatur, quod differētia inter primum, & tertium modum vocandi erat, quia in primo erat vnicus clangor, & erat in duabus tubis. In ter- C tio autem erat clangor concisus, idest, diuisus in multos clangores, s. in quatuor, & tamen tuba erat vnica, cum dicatur in litera. in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ, & sic dixit vlulatum tubæ, & non tubarum. Tertio adhuc posset dici iuxta sententiam Iosephi lib. 3. Antiqu. quod clangebatur ad motum castrorum in duabus tubis, sed non simul, sed ad motum primi vexilli clangebatur in prima tuba. ad motum secundi clangebatur in secunda tuba. ad motum tertii vexilli clangebatur rursus in prima tuba. ad motum autem quarti clangebatur iterum in secunda, & ita simul nunquam clangebatur in duabus tubis, sed per successionem clangebatur in illis.

Quam figuram & magnitudinem habebant tubæ.

Quæstio XXVI.

NVnc superest dicere de figura, & magnitudine tubarum. Dicendum quod scriptura de his nihil expressit, sed hoc relinquebatur Moysi. & hoc potuit esse primo quia Deus diceret Moysi determinate, tam figuram quā magnitudinem, & tamen scriptura nō expressit illud, quia multa fiunt, quæ scriptura non refert sic dicitur Io. 20. ca. multa alia fecit Iesus quæ in hoc libro scripta non sunt, similiter in veteri testamento multa fuerunt quæ nō scribuntur, & maxime in historijs Regum, & ideo fit sæpe remissio ad alios libros, sicut per totum tertium, & quartum libros Regum fit sæpe remissio ad librum verborum dierum regum Israel & Iuda. & per totum secundum librū Paralip. fit remissio ad multos libros Prophetarum. quorum nullus est apud nos.

E Sed potest dici, quod Deus non dixit Moysi aliquid de magnitudine, & figura istarum tubarum, ostendit tamen ei in visione aliquas tubas, & ex illis potuit Moyses addiscere magnitudinem, & figuram harum tubarum, & iste modus plenior est ad instruendum. quam solum dando regulam faciendi in voce. vnde Deus quando instruxit Moysen de fabricatione Sanctuarii, non solum dixit ei de singulis rebus quomodo fieri deberent, sed etiam ostēdit ei vnam similitudinem omniū, vt videret ibi Moyses Sanctuarium totum erectum, & partes eius quaslibet per se, & per hoc etiam si non daretur ei aliqua regula faciendi, poterat plane fabricare totum illud de materijs suis, & ideo quando Deus iussit Moysi considerare fabricationem singularum rerum non dixit, quod attēderet ad verba, quę ab eo audierat, sed ad exēplar, idest figuram quam ei mon-

strauetat, vt patet Exo. 25. scilicet inspice, & fac secũdum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. ita ergo poterat fieri de tubis. F

Tertio potest dici, quod Deus nihil dixit Moysi de figura, & magnitudine tubarum, nec etiam ostendit ei exẽplar aliquod, sed reliquit istud ingenio Moysi. Iubebat enim Deus fieri istas tubas ad clangendum Moyses autem viderat multas alias tubas in Aegypto, vbi fuerat dux belli contra Aethiopes, ideo nouerat ipse quales oportebat esse tubas ad hoc, quod clangeretur in eis, & sic non oportebat, quod Deus diceret aliquid Moysi de figura, & magnitudine tubarum.

Quomodo poterimus habere notitiam de magnitudine tubarum. Et figura qualis fuit.

Quæstio XXVII.

SEd dicendum, quòd licet scriptura de magnitudine, & figura tubarum illarum nihil dixerit, possumus nos habere notitiam earum teste Iosepho. Nam temporibus suis durabant tubæ istæ, vel multę aliæ eiusdem magnitudinis, & figuræ, quia Deus iusserat, quòd quando exirent ad bellum clangerent his tubis, etiam si quando haberent epulas, aut dies festos, vel calendas clangerent his tubis, & dixit, quod istud esset eis legitimum sempiternum in generationibus suis, tempore tamen Iosephi durabat status gentis illius. ideo clangebatur in bellis cõtra Romanos, & contra alios hostes Iudæorum tempore illo his tubis. Erant autem illæ tubæ paruæ magnitudinis, minores nostris, scilicet, quasi vnius cubiti: figura autem erat, quod essent strictæ paulo capaciores quàm calamus, & locum conuenientem habebant ad positionẽ oris. H durauit autem ista forma tubarum quandiu durauit status Iudaicus, cum tales essent tempore Iosephi.

De his tubis dicit Iosephus libro tertio Antiquitatum, adinuenit autem modum tubæ ex argento factæ quæ est huiusmodi, longitudinem quidem habet pęnè cubitum, est autem angusta fistula cantatoria calamo capacior, præbens latitudinem quæ conueniat ori ad susceptionem spiritus, & classico sono vicina; factæ sunt tales duæ, & vna quidem vtebantur ad iussionem, & collectionem populi in Ecclesijs celebrandam. altera vero cum oportebat ad cogitandum de rebus necessarijs principes conuenire. ambabus autem multitudo colligebatur, cumque tabernaculum moueretur, hæc fiebant; insonante priore, qui habitabant ad Orientalem tabernaculi partem, surgebant, I cum verò secunda sonuisset, qui ad Austrum residebant, apparabantur. Et ita in theca inuoluta tabernaculi medietate, præcedentibus sex tribubus portabatur, & alia media sequentibus sex. Leuitæ vero omnes circa tabernaculum erant. terna vero sonante, pars quæ conuersa erat ad Occidentem ferebatur, & quarta quæ circa Septẽtrionem, vtebantur autem his tubis etiam in sacrificijs hostias offerentes, & sabbatis cęterisque diebus.

Primo profectio filiorum Israel post factum tabernaculum, & ordo.

Anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis, eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. Profectique sunt filij Israel per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Moueruntque castra primi iuxta imperium Domini per manum Moysi. Filij Iuda per turmas suas, quorũ princeps erat Naason filius Aminadab. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. Profectique sunt & filij Ruben per turmas, & ordinem suum, quorum princeps erat Elisur filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Heliasaph filius Duel, Profectique sunt, & Caatinta portantes Sanctuarium. Tandiu tabernaculum portabatur donec venirent ad erectionis locum. Moueruntque castra, & filij Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Amiud. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Pedassur, & in tribu Beniamin K

F *erat dux Abidan filius Gedeonis. Nouissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahiram filius Henan. Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel per turmas suas, quando egrediebantur.*

Mense secundo.] Hic ponitur secundum huius capituli scilicet processus ordinatus Israelitarum. nam in superioribus dictum fuerat de quibusdam præparatorijs ad recedendum de monte Sinai. hic agitur de ipso recessu, & fuit in anno secundo egressionis de Aegypto, nam in principio eiusdem anni steterant in eodem monte numerantes populum, & prius consecrantes sacerdotes, vt de-
G claratum fuit præcedenti capitulo.

Mense secundo, vigesima die mensis.] Tunc enim fuerant expleta omnia quæ fieri debebant in monte Sinai, ideo fecit Deus, vt recederet nubes de loco ipso. Nam a principio egressus de Aegypto vsquequo est peruentum in Cadesbarne, non morabantur Israelitæ in mansionibus, nisi quandiu expediebat illis morari ad recreationẽ, vel ex alijs causis. In monte autem Sinai magno tempore fuerunt morati, scilicet, anno vno demptis decem diebus, quia primo anno egressionis de Aegypto, mense 3. die prima mensis venerunt in montem Sinai, vt patet Exod. capit. decimonono, & recesserunt inde in anno 2. mense 2. die 20. vt hic patet. ergo solum deficiebant dies decem, s. vsque ad mensem tertium in quo compleretur annus integer. Dato tamen tempore isto morati sunt vti-
H liter Iudæi in monte Sinai, quia semper habebant aliquid agendum, vt declaratum fuit pręcedenti cap. in principio. Cum vero omnia expedita sunt, recessit inde nubes, & sic velociter pertransitum est vsque in Cadesbarne, & breuiter transituri erant atque intraturi in terram Chanaan, nisi murmurassent, pro quo datum est eis, quòd manerent quadraginta annis in deserto. vt patet infra 14. cap. Cum autem steterunt in Cadesbarne, iam non morabantur in mansionibus solum quantum expediebat eis, sed in pœnam manebant magno tempore, donec consumerentur qui peccauerant. ideo dicitur mansistis in Cadesbarne magno tempore, vt patet Deuter. cap. 1.

Eleuata est nubes de tabernaculo fœderis.] Toto tempore præterito fuerat nubes super tabernaculum, nũc autem recessit, quia quantocunque tempore Iudæi mansuri
I erant in aliqua castrametatione, nubes stabat super tabernaculũ, vt patet præcedenti cap. Cum vero castra mouẽda erant nubes eleuabatur, incipiens moueri cõtra illã partẽ versus quã Israelitę perfecturi erant, & tũc ipsi sequebãtur eã, & cũ ipsa requiesceret, ipsi quoque figebãt castra.

An vero per noctem Iudæi aliquando sequerentur columnam. dicendum est, quod nunquam columna mouebatur per noctem, nisi cum transierunt mare rubrũ persequentibus Aegyptijs, vt patet Exo. c. 14. alias autem semper per diem mouebatur, quia nulla erat necessitas ambulandi per noctem. De motu etiam columnæ per diem declaratum est Exo. cap. 13. & præced. cap. quod non semper castrametarentur Israelitæ quando columna cessabat ad sumendum paulisper quietem, vel cibos, quod quotidie necessarium erat, tamen non erant figẽda ibi castra.
K Quomodo autem sciretur vbi erant figenda castra, & vbi non, supra declaratum est.

An de nocte columna moueretur.

Profectique sunt filij Israel per turmas suas de monte Sinai.] Idest mouerunt castra, quia nubes mota erat, & hoc per turmas, idest secundum ordinem turmarum suarum, non enim ibat populus confusus. & mixtus, sed distincti erant per vexilla quatuor, vt patet infra, & supra 2. c. & sicut castrametabantur distinctè, ita mouebantur distinctè. Si enim in mouendo castra miscerentur, ita postea mixti essent in castrametando, ideo turbato altero ordine vterque confunderetur.

Et recubuit nubes in solitudine Pharan.] Idest nubes non quieuit ad desertum Pharan. Est enim magnum desertum Pharan in latere Meridiano terræ Chanaan in quo est Cadesbarne. & de hoc dicitur Abacuc cap. tertio. dominus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.

An

An post desertum Sinai nubes primo requieuerit in deserto Pharan, vel post in aliqua alia mansione. Et quod solitudo Pharan in qua primo recubuit nubes continet multas mansiones.
Quæstio XXVIII.

SEd dicetur, quod non recubuit primo nubes in solitudine Pharan, quia primo recubuit in aliis mansionibus, scilicet, post montem Sinai sedit in sepulchris concupiscentiæ. vt patet seq. cap. deinde venerunt in aliam mansionem quæ dicitur Aseroth, vt patet eod. cap. deinde venerunt in solitudinem Pharan, vt patet infra 13. capit. ergo non venerunt post montem Sinai immediate in solitudine Pharan.

Respondendum est, quod solitudo ista est valde magna, & continet in se mansiones multas, atque appropinquat lateri australi terræ Chanaan, sunt tamen aliquæ partes eius quæ non proprie vocantur desertum Pharan, & in his sunt duæ mansiones Iudæorum, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth, deinde reliquæ partes deserti illius vocantur proprie solitudo Pharan: ideo infra cap. 13. dicitur, ꝙ venerunt in solitudinem Pharan post Aseroth, & sepulchra concupiscentiæ, quia accipitur ibi pro partibus illis, vbi vocatur proprie solitudo Pharan. hic autem pro terra illa vbi vocatur large solitudo Pharan, & includuntur istæ duæ mansiones, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth infra tamen 24. cap. vbi ponitur catalogus mansionum nulla istarum vocatur solitudo Pharan, nec etiam illa quæ habetur infra 13. c. sed designãtur mansiones istę nominibus suis. [Moueruntque castra primi.] Isti sunt filii Iuda, & cęteri qui erant sub vexillo suo, & castrametabantur in parte Orientali. isti enim semper primo procedebant, ideo supra dicebatur, quod in primo vlulatu tubarum mouebant castra filii Iuda. [Iuxta imperium Domini in manu Moysi.] Idest si imperauerat Dominus, & hoc per manum Moysi, idest per Moysen, s. loquẽs per illum. Hoc potest intelligi dupliciter. vno modo de motu castrorum absolute, s. ꝙ Israelitæ mouissent castra, & tũc est sensus, quod mouerunt castra iuxta imperium Domini, idest, quod mouerunt castra, sicut Dominus imperauerat. Ipse enim dixerat, quod mota nube mouerentur Israelitæ, ipsi autem sic fecerunt, ergo iuxta imperium Domini mouerunt castra, & istud imperium fuit per manũ Moysi, s. quia Deus locutus fuerat ei verba hæc. Alio modo potest intelligi referendo ad ordinem mouendi castra, s. ꝙ filii Iuda procederent primi, & filii Ruben secundi, & sic consequenter, mouerunt autem hoc ordine castra, ideo dicuntur fecisse iuxta imperium Domini, quia Deus iusserat, vt primo mouerentur filij Iuda, & cõsequerentur alii, vt patet supra in litera, & sup. 2. c. & fuit datũ illud imperiũ per manũ Moysi, idest per Moysen, quia ipse annũciauit hoc Israelitis. [Filii Iuda per turmas suas.] Scilicet, ꝙ isti mouerunt castra primo in clangore primo tubarũ.

Per filios Iuda duo possumus intelligere.
Quæstio XXIX.

QVod autem dicitur per turmas suas potest dupliciter intelligi. Vnomodo, quod dicantur hic filii Iuda solum qui erant de tribu illa, & tunc est sensus, quod ista tribus erat distincta per familias, & familiæ per domos, vt patet sup. c. 1. & 2. & sicut erãt distincti, ita processerũt, quia illi qui erant de vna familia non miscebantur procedendo eis qui erant de alia, vt patet sup. cap. 2. Alio modo potest intelligi vt dicantur filii Iuda oẽs qui erant sub vexillo tribus Iudæ, & tunc filii Issachar, & Zabulon vocabuntur filii Iuda, & dicitur, ꝙ ibant distincti filii Iuda per turmas suas, quia primo mouebantur ipsi qui erant de tribu Iuda, secundo ipsi qui de tribu Issachar. tertio qui de tribu Zabulon, & adhuc quælibet istarum tribuum erat distincta in familias, & domos in procedendo, & quælibet distinctio vocabatur vna turma. Primus tamen sensus conuenientior est, s. ꝙ accipiantur filii Iuda pro solis, qui erant in tribu illa. quod patet, quia dicitur immediate, quorum princeps erat Naason filius Aminadab, & tamen iste solum erat princeps in tribu Iuda.

Sed dicet aliquis ex hoc non sequi, quia sicut tribus Iuda erat principalis inter has tres, ita princeps tribus Iuda diceretur princeps omnium trium tribuum.

Dicendum est, quod non stat, quia ponuntur immediate principes aliarum duarum tribuum, scilicet, Issachar, & Zabulon distincti contra principem tribus Iuda. necesse est igitur, ꝙ solum accipiatur hic primus sensus, scilicet, quod ipsi filii Iudæ de tribu illa procedebant distincti per turmas suas, idest per familias, & domos. [quorum princeps erat Naason filius Aminadab.] Iste est qui fuit princeps in numeratione facta in eodem monte Sinai, vt patet supra cap. 1. & nunc in recessu de Sinai erat princeps, sed nõ est ingressus in terrã promissionis, vt declaratum est sup. c. 7. & sic fuit de omnibus principibus tribuum, qui numerantur hic, cum soli Caleb, & Iosue illuc introierint de computatis a 20. anno. & sup. vt patet infra c. 14. & 26. [In tribu filiorum Issachar princeps fuit Nathanael.] Ponitur hic de istis principibus ad notandum ordinem procedendi ipsarum tribuum, quia sub vexillo Iudæ erant tres tribus, & non procedebant simul. Sed primo tribus Iuda, deinde tribus Issachar postea tribus Zabulon, ideo ponuntur hic principes hoc ordine. iste princeps Issachar est qui positus fuit supra 1. & 2. c. quia in eodẽ tẽpore factum est hoc, & illud. Incępit. n. illa numeratio mense 2. in principio, vt patet sup. cap. 1. & recessus iste fuit die 20. mensis eiusdem, vt patet hic. [In tribu Zabulõ erat princeps Eliab.] Ponitur iste princeps tertius, quia post duos illos superiores mouebatur tribus Zabulõ, cum esset sub vexillo filiorum Iuda. [Depositumque est tabernaculum.] Hic ponitur de motu Leuitarum portantium Sanctuarium: nam ipsi progrediebantur inter Israelitas. & dicitur quod depositum est, quia toto tempore quo nubes stabat super Sanctuarium illud erat erectum. Cũ vero recessisset nubes, deponebant illud Leuitæ. nã Aarõ & filii sui ingrediebãtur in Sancta sanctorum operientes arcam, & cętera vasa Sanctuarii velamentis suis, vt patet supra 4. cap. & tradebant ea Caathitis portanda. deinde Gersonitæ & Meraritæ venientes deponebant velamenta Sãctuarii, & tabulas & portabant singuli tabulas suas.

Quomodo procedebant Leuitæ portantes Sanctuarium, an omnes simul, vel diuisim intermixti aliis tribubus, & de ordine procedendi totius exercitus, & eius figura. *Quæst. XXX.*

DE ordine tamen procedendi erat dubium. Aliqui. n. volunt, quod sicut locabantur castra, ita mouerẽtur, s. quod essent disposita in quadro, non quidem in quadrato directo, sed in quadrato circuli, vt si quis circulũ faciẽs diuidat illum duobus diametris se ortogonaliter secantibus, in extremitatibus duorum diametrorum protrahantur lineæ quatuor quæ sunt cordæ circuli, & fient in modũ quadrati locati intra circulum, & iste est modus quo castra disponebantur. In centro autem circuli, vbi erat intersectio duorum diametrorum ponebatur Sanctuarium. patet ista dispositio per denominationem partium mũdi, contra quas locabantur vexilla cũ Oriens, Occidens, Septentrio, & Meridies sint quatuor opposita puncta secundum duos diametros circuli, & in his partibus erant vexilla castrorum. Dicunt autem isti, quod secundum istum modum mouebantur castra, scilicet vexillum tribus Iudę in parte Orientali, & vexillum tribus Rubẽ in parte Meridiana, & vexillum tribus Ephraim in parte Septentrionali, vexillum autem tribus Dan in parte Occidentali.

Sed non poterat esse iste modus, quia cum Leuitę essent in medio, & ad duas extremitates latitudinis essent, tribus Ruben, & tribus Ephraim occuparent valde magnã latitudinem, & nulla eos viarum amplitudo capere posset. Item quia aliquando oportebat eos subire loca angusta inter montes, & impossibile erat castra sic moueri, sed necesse esset illa commisceri, quod inconueniens est.

Ideo dicendum est, quòd ordo in procedendo erat alius quam in castrametando. nam in procedendo erant in longo agmine, in castrametando autem erant in modo quadrati, ideo non obseruabantur differentiæ istæ Orientis, & Austri, & Septentrionis in proceden-

do, sed tribus Iudæ prima procedebat in ordine Orientalis partis. deinde tribus Issachar, postea tribus Zabulon. ad extremum autem aliæ tribus secundum ordinem suum in longitudine, & isto modo non sequebatur aliquod inconveniens, nam quando Israelitæ transirent per aliquam viam angustam quælibet tribus in seipsa coangustabatur, & non fiebat mixtio, sicut si procederent castra in quadro, sicut locata erant.

Item videtur necessarius iste ordo, ex eo quòd habetur sup. cap. 2. s. quòd primi in ordine moverent, qui erant sub vexillo Iudæ. deinde secundi moverent, qui sub Ruben. deinde tertij qui sub Ephraim postea quarti qui sub vexillo Dan. hoc autem impossibile est si ponatur tabernaculum in medio, & Rubenitæ, & Ephraitæ ad duo latera, quia tunc neuter illorum præcedet.

Levitæ quo ordine progrederentur. *Quæst.* XXXI.

ET dicitur ibi de progressu Levitarum cum Sanctuario, quia ipsi movebantur inter Israelitas portantes Sanctuarium, sed videtur esse dubium in qua parte movebantur, quia dicitur hic, quòd filij Gerson, & Merari portaverunt tabernaculum, & fit mentio de his post tres tribus, quæ erant sub vexillo Iuda. Caathitæ autem portabant vasa sua, & fit mentio de eis post castra trium tribuum, quæ erant sub vexillo Ruben, & sic erant divisi Levitæ intercedentibus alijs tribubus. Sed hoc non videtur esse rationabiliter dictum, quoniam Levitę movebantur, sicut castrametabantur, sed ipsi in medio omnium Israelitarum castrametabantur. ergo quando moverentur, deberent moveri ipsi in medio omnium Israelitarum secundum longitudinem profectionis castrorum. Sic enim erat in omnibus alijs tribubus, quia quælibet movebatur in ordine quo castrametabatur. unde sicut filij Iuda castrametabantur in parte anteriori, s. ad orientem, ita movebant castra in parte anteriori, & sicut tribus Dan habebat locum castrorum in ultimo, s. ad Aquilonem, ita movebatur in ultima parte Aquilonis castrorum. Item quia sicut non licebat alicui castrametari inter Levitas cum castra cōsisterent, & si aliquis accederet moreretur, ut patet sup. c. 1. ita si quis conaretur misceri inter eos cū proficiscebantur, idem esse debebat: potissime quia tunc vasa sacra portabant. Si tamen esset iste ordo, s. quòd Gersonitæ, & Meraritæ procederent post tres tribus vexilli Iudæ, & Caathitæ procederent post vexillum tribus Ruben, intercederent tres tribus inter Levitas, ideo dicendum est, quòd simul irent, sic patet sup. c. 2. cum dicitur de ordine profectionis Israelitarum. & cum fuerint posita sex tribus sub duobus vexillis, subiungitur ibi de Levitis, s. levabitur autem tabernaculum testimonij per officia Levitarum, & turmas eorum, & quomodo erigetur, ita deponetur. ergo simul proficisci debebant Levitæ. & non in anteriori parte post vexillum tribus Iudæ sed in medio castrorum post sex tribus. Rationes autem eorum qui dicunt Gersonitas, aut Meraritas processisse post vexillum tribus Iudæ, & Caathitas post vexillum tribus Ruben nihil habent efficaciæ, s. quod dividerentur Levitæ ne occuparent magnam latitudinem, si moverentur simul, sed hoc nihil est, quia sicut cæteræ tribus extendebantur in longum, & poterant capi per viam quantumcunq; strictam, ita & Levitæ extēdebantur in longam seriem, ideo nihil magis obstabat procedere omnes simul quam per partes. Item quando dicitur, quod ista divisio fiebat, quia portabant Meraritæ, & Gersonitæ res minus sacras, s. operimenta Sanctuarij, & tabulas, Caathitæ autem res magis sacras, s. vasa, ideo movebantur in loco tutiori, s. in medio castrorum, sed hoc nihil agit, quia nulla necessitas est quæ cogeret moveri Gersonitas, & Meraritas in parte anteriori. ideo sive portarent res magis sacras, sive minus, nihil differebat, cum possēt omnes moveri in medio castrorum. Nec etiam timebatur magis de rebus Sanctuarij sacris, quam non ita sacris, quia ipsa arca erat magis sacra quam omnia quę erant in Sanctuario, cum super ea esset specialiter gloria Domini, ut patet Exodi capit. 25. ipsa tamen movebatur præcedens castra per tres dies, ut patet infra in litera, ergo non fiebat ex causa.

F Si autem dicas quòd non erat illa arca Sanctuarij, sed aliqua alia, ut a multis asseritur Adhuc non tollitur argumentum, quia arca Sanctuarij præcedebat Israelitas per duo millia passuum cum intrarent in terram Chanaan contra Iericho. ibi tamen erat maius periculum hostium quam in deserto Idem patet, quia quando Iudæi erant in terra promissionis, portabant secum arcam in bellum, ut patet 1. Reg. cap. 4. ergo non ponebatur in medio exercitus procedentis, quia talis erat ordo procedendi, qualis ordo castrametandi. hic autem ponuntur divisi isti Levitæ, non quòd ipsi divisi procederent, sed quòd aliquando scriptura non servat ordinem rei.

Et si dicas scriptura ponit hic divisos Levitas in procedendo, ergo erant divisi, cum procedebant.

Respondendum est quòd si scriptura assereret fuisse
G Levitas divisos: necesse est, quòd diceremus eos divisos, quia tunc arguitur ex ipsa scriptura, & nō ex ordine eius. aliud autem est, quod scriptura divise ponat Levitas in procedendo, s. quod primo dicat de processu Gersonitarum, & Meraritarum. deinde progressu trium tribuum quæ erant sub vexillo Ruben. postea de processu Caathitarum. nam iste ordo enarrandi non probat, quòd sic fuerit ordo in faciendo, secus autem si scriptura assereret, quòd iste erat ordo Levitarum in procedendo. Nam si argueretur ex ordine scripturæ sequeretur, nunquam esse anticipationem, neque recapitulationem. ista tamen frequentissime sunt, ergo non est necessarium argumentum ex ordine literæ: potissime cum colligatur contrarium ex ipsa sacra Scriptura sup. cap. 2.

Quod portantes egressi sunt filii Gerson, & Merari.]
H Idest, Gersonitæ & Meraritæ portaverūt tabernaculum. istæ duæ familiæ Levitarum portabant omnes partes tabernaculi, & atrij. Caathitæ autem solum portabant vasa Sanctuarij, quæ non erant partes tabernaculi, nec atrij, sed aliquid positum intra tabernaculum, & atrium, sicut utensilia in domo. Recte ergo dicitur, quòd istæ duæ familiæ portarent tabernaculum, cum nihil de illo portarent Caathitæ.

Et accipitur large tabernaculum pro ipso tabernaculo, & atrio eius, quia totum hoc portabant istæ duæ familiæ, ut patet supra cap. 3. & 4. Item apparet hoc ex litera superiori, quia dicitur, depositum est tabernaculum. quod portantes egressi sunt filii Gerson, & Merari. ergo Gersonitę & Meraritę, non portaverunt aliud tabernaculum, nisi quod deponebatur, & hoc solum pertinet ad operimenta,
I tabulas, & columnas, quia ista erant erecta & extenta, vasa autem Sanctuarij non erant aliquando erecta, nec extenta, cum non construeretur ex ipsis aliquid, ideo nō intelligitur de illis. De Caathitis autem dicitur infra, quòd portarent Sanctuarium, & istud est in vasis, quæ nec sunt tabernaculum, nec pars eius.

Profectique sunt filii Ruben per turmas.] Isti sunt qui movebantur sub secundo vexillo, & erat tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, Gad. In his t. men primo movebatur tribus Ruben. deinde tribus Simeon, postea tribus Gad, sicut patet ex nominatione, & ordine principū hic. & dicuntur hi filij Ruben solum qui erant in tribu illa, & non omnes qui erant sub vexillo Ruben, cum infra exprimantur aliæ tribus distinctæ.

Per turmas, & ordinem suum.] Idest tribus Ruben
K quamquam esset unica, non movebatur tota simul in uno cuneo, vel turma, sed divisa erat per turmas, quia ipsa erat divisa in familias, & singulæ familiæ in domos, cuilibet autem domorum, & familiarū dabatur certus ordo procedendi. Et dicitur hic per ordinem suum, quia nō solum erant distinctę istę familiæ, & domus, sed etiam dabatur cuilibet earum certus ordo in procedendo, & hunc tenebat quælibet turma ad hoc, quòd quidam præcederent, & alij subsequerentur. Totus autem iste processus turmarū erat ordinatus per Moysen, & principes populi, quando fuerunt computati omnes Israelitæ per familias, & domos suas, quia sicut ibi datus est ordo in castrametando, ita datus est ordo in movendo castra.

Quorum princeps erat Elisur.] Iste princeps fuit nominatus supra cap. secundo, in castrametatione, & totius populi supputatione. & hoc quia pertinebat ad idē tempus

pus id quod dictum est ibi, & hic, scilicet in eodem mensse facta sunt. & sic est de omnibus aliis principibus, qui habentur hic. [In tribu autem filiorū Simeon princeps fuit Salamihel.] Ponitur nomen principis istius tribus ad notandum ordinem quem habebat ista tribus ad alias in procedendo, nam sicut computatur post tribum Ruben, ita post illam mouebat castra.

Porro in tribu Gad.] Ponitur hic princeps tribus Gad, quia ista tribus mouebatur post tribum Simeon. Et erat sexta in motu castrorum.

Quomodo possit stare, quòd tribus Iuda, quæ erat in parte Orientali primo moueretur, quia tunc videtur, quod semper mouerentur versus Orientem. Quæstio XXXII.

Circa hoc aliquis dubitabit cum dictum fuerit supra, quod semper in primo clangore mouerent castra filii Iuda qui erant ad partem Orientalem an semper Israelitæ mouerentur contra Orientem, quia primi, erant secundū situm versus Orientem. aliquando tamen mouebantur versus Aquilonem, aut Meridiem, aut versus Occidentē, sicut patet cum Israelitæ introierunt in terram Chanaan. per partem enim Orientalem eius introierunt. Nam Iordanis est in parte Orientali terræ illius, vt patet Iosua 32. & 34 cap. Isti tamen transierunt Iordanem, quando introierunt in terram illam. ergo non debebant semper præcederet filii Iuda, sed quando mouerentur contra Orientem. videtur quod deberent ipsi præcedere. cum vero cōtra Occidentem, quòd præcederent filii Ephraim. cū autem contra Meridiem, quod præcederent filii Ruben, versus Septentrionem autem quod præcederent filii Dan. Dicendum est, quod in motu castrorum semper præcedebant filii Iuda, & ipsi in primo clangore castra mouebant, & sic per ordinem alii, vt supra dictum est. Si vero aliquādo contra Occidentem castra mouenda essent quamquā filij Ephraim essent magis propinqui illi parti, tamen ipsi stabant, & mouebantur filii Iuda, & postea cæteri, ad vltimum ipsi filii Dan, quamquam isti essent magis propinqui Aquiloni, quam omnes aliæ tribus. & ita etiā si fieret motus contra Septentrionem, vel contra Meridiem, & nō turbabatur ordo castrorum. [Profecti sunt Caathitæ portantes Sanctuarium.] Dicebatur supra de motu Israelitarum, hic dicitur de motu Leuitarum, scilicet quo mouebantur post sex tribus duorum vexillorum de quibus supra. Et quamquam dicatur hic de solis Caathitis; tamen intelligendum e.t de omnibus aliis Leuitis. Omnes enim simul pergebant, vt supra declaratum est. Dicitur tamen supra de motu Gersonitarū, & Caathitarum solum. quia ibi dicebatur, quod depositum est tabernaculum, & portabatur a Leuitis, sed portare illud non pertinet nisi ad Meraritas, & Gersonitas, ergo illi soli nominati sunt. Caathitæ autem non portabant aliquam partem Sanctuarii, sed solum vasa eius, vt patet supra cap. 4.

Leuitæ, quando mouebātur.

Dicitur hic, quod portabant Caathitæ Sanctuarium, non Sanctuarium, vt solet accipi pro domo sancta, vel loco sancto. sed Sanctuarium, idest vasa sancta, quia sola vasa Sanctuarii ipsi portabant, partem vero nullam, sed Gersonitæ, & Meraritæ.

An omnes Caathitæ ibant post sex tribus. Et an sacerdotes portabant arcam, quādo præcedebat Israelitas, vel Leuitæ. Quæstio XXXIII.

Cum autem diceret de Caathitis, quòd procedebant post sex tribus propositas, non est intelligendū, quod omnes Caathitæ hic procederent, quia aliqui ibant cum arca, quæ præcedebat per tres dies populum mouentem castra, vt patet infra in litera. & siue intelligatur de arca Sanctuarij, siue de aliqua alia, quæ haberet aliquam sanctificationem.

Dicendum est, quòd illa portabatur a Caathitis, quia non licebat popularibus tangere illam, cum esset aliquid sanctum: vocatur enim arca Domini, vt patet infra. Nisi forte dicas, quod sacerdotes illam portabant sicut portauerunt in transitu Iordanis, & præcedebant per duo milia passuum, vt patet Iosue cap. 3. Portauerunt etiam cum iuerunt ad lustrandum vrbem Iericho, vt patet Iosue capit. 6. & alias sæpe.

A

Sed non stat, quia sacerdotes erant tunc valde pauci, scilicet solum tres Aaron, & duo filij sui Eleazar, & Ithamar cum mortui essent Nadab, & Abiu, vt patet supra c. 3. Sed isti non poterant portare, cum esset longa via, quia ipsi procedebant per tres dies omnia castra, vt patet infra. Item quia dato, quod esset leuis labor, non poterant portare arcam pauciores quatuor viris, quia illa portabatur per quatuor extremitates duorum vectium. Item quia non est verisimile, quod Aaron qui erat summus sacerdos subiret laborem portandi humeris suis arcam quotidie per viam. manebant ergo solum duo filii eius, & isti nequaquam poterant portare.

B

Item quia in motu castrorum semper erat necessarius clangor tubarum, vt patet supra, cum esset legitimū semper nom, vt patet supra. & per hoc distinguebantur profectionum ordines secundum quatuor clangores, sed sacerdotes hoc facere debebant, cum iussum esset, quod filii Aaron facerent, vt patet supra. ergo oportet, quod facerent Eleazar, & Ithamar, quia tunc non erant plures, & consequenter non portarent arcam ante motum castrorum, sed Caathitæ iuxta ordinem suum.

Si autem dicas, quod erant plures non stat, quia supra tertio cap. probatum fuit, quod soli Eleazar, & Ithamar erant tempore huius numerationis de filiis Aaron. aliqui igitur de Caathitis præcedebant castra cum arca. reliqui vero intra ipsa castra mouebantur præcedentibus sex tribubus, & aliis sex sequentibus, vt sicut in castrametando erant in medio, ita in procedendo in medio essent.

C

Sed hoc quod dicitur de Caathitis portantibus arcam, quod non irent in medio omnium Israelitarum, sed præcederent, debet intelligi de illo tempore quo arca præcessit, tamen tamen fuerit semper quandiu in deserto manserunt Israelitæ, & mouebāt castra, vel solum fuerit in sola ista mutatione castrorū de mōte Sinai, infra declarabit.

Tandiu tabernaculum portabatur donec veniret ad erectionis locum.] Idest Leuitæ semper portabant tabernaculum, idest partes tabernaculi, & nunquam situabant, neque figebant, quousque veniretur ad locum erectionis, idest, vbi erigendum erat, & iste erat locus vbi castra figenda essent.

Est autem sensus, quòd quamquam Israelitæ quiescerent aliquando stante nube, vt ipsi sumerēt cibos, vel modicum recreatentur, aut si requiescerēt per noctem cum dormiendum erat, non figebatur tabernaculum, sed manebant partes illæ in sarcinulis dispositæ, sicut eas Leuitæ iuxta officia sua aptauerant, quia nondum deuentum fuerat ad locum erectionis. Cum autem perueniretur ad locum castrametandi, eleuabatur Sanctuarium.

D

Et ex hoc sequitur, quod Iudæi non poterant obseruare leges cæremoniarum in deserto, quamquam vellent, quia iussum erat, quod quotidie ferretur holocaustum matutinum, & vespertinum, vt patet infra vigesimo octauo capit. tamen non poterat in deserto fieri, multis tamen dies transibant in quibus non erigebatur tabernaculum, ad hoc quòd ibi fierent cæremoniæ, quia erant Israelitæ in motu.

Iudæi nō poterant obseruare cæremonias in deserto.

E

Sed adhuc dato, quod quiescerent castra, non fiebant sacrificia, quia non habebantur libamina, & alia necessaria ad cæremonias illas. litera Hebræa aliter habet hic.

Et eleuabant tabernaculum vsque ad aduentum ipsorum.] Quod exponunt aliqui, scilicet, quod Gersonitæ, & Meraritæ præcedebant Caathitas, quia erant post vexillum tribus Iudæ, Caathitæ autem post vexillum tribus Ruben. & dicitur quod Gersonitæ, & Meraritæ eleuabāt tabernaculum vsque ad aduentum, idest vsque ad aduentum Caathitarum. nam cum præcederent eos intermediis tribubus, poterant interim eleuare tabulas Sanctuarij erigendo, & supponendo opertimenta. tunc cum venirent Caathitæ, inueniebant erectum Sanctuarium, & ponebant ibi vasa sua, sacerdotes vero introeuntes disponebant ea in locis suis.

Sed nō stat, vt dictū est, quia nō pcedebāt Gersonitæ, & Meraritæ alios Caathitas, sicut ipsi supponūt, sed simul ibant.

Item dato, quod præcederent ista, litera non significat hoc, sed quod ipsi oon eleuabant vsque ad euentum ipsorum, id est vsquequo ipsi venirẽt, scilicet ad locum ad quẽ ventori erant, & hoc manifestius signauit litera nostra dicens, tandiu tabernaculum portabatur, donec veniret ad erectionis locum. [Mouerunt castra filij Ephraim per turmas suas.] Idest fuit septima tribus in ordine mouendi castra, & erat sub vexillo tertio ad Septentrionem, atque mouebatur in tertio clangore tubarum.

Dicitur moueri per turmas suas, quia erat distincta per familias, & per domos, & quælibet harum congregationum dicebatur esse turma, & per se procedebat. Exprimendo autem de filijs Ephraim intelligitur etiam de omnibus qui erant sub vexillo eorum, ideo non exprimuntur tribus, sed principes earum, & sunt iidem principes qui ponũtur supra cap. 2. [In tribu autem filiorum Manasse.] G Isti procedebant immediate post tribum Ephraim, & erant octaui in motu castrorum. [Et in tribu Beniamin dux Abidan] Ista erat nona tribus in procedendo, & erat tertia sub vexillo Ephraitarum. [Nouissimi castrorũ omnium profecti sunt filii Dan.] Idest in vltima parte mouebant castra illi qui erant sub vexillo Dan. ita enim in castrametando erat, quòd ipsi vltimi castrametarentur. Causa erat, quia omnes tres tribus huius vexilli erant de filiis ancillarum, & ob hoc erant indigniores aliis, ideo in vltimo loco castrametabantor, & castra mouebant.

Opinio de his qui vltimo mouebant castra. Et quod erat talis ordo mouendi castra, qualis erat in locando, Quæstio XXXIV.

ALiqui circa istum motum castrorum errant, putantes, quod illi qui erant ad Occidentem deberent ad vltimum mouere castra. eorum motiuum est, quia sicut prima pars castrorum erat Oriens: ita vltima erat Occidens cum esset sibi opposita, & tamen qui erant ad Orientem mouebant primo castra, vt patet supra in litera. ergo qui erant ad Occidentem deberent vltimo mouere.

Sed dicendum, quod falsum est, qoia tunc qui erant sub vexillo filiorum Ephraim deberent vltimo mouere castra, eo quod illi castrametabantur ad Occidentem, vt patet supra secundo, capit. & tamen falsum est, quia filii Dan, & qui erant sub vexillo suo mouebant castra vltimo, vt dicitur hic, & tamen filii Dan castrametabantur ad Septentrionem.

Dicendum, quod talis erat ordo mouendi castra qualis ordo in locando illa. locabantur autem vexilla tribuum secundum dignitatem, quia vexillum tribus Iuda locabatur primum, quia erat dignior tribus, & sub eo aliæ tribus. deinde vexillum filiorum Ruben, quia non videbatur alia tribus dignior post Iudam. deinde situabatur vexillũ tribus Ephraim cum eis qui sub eo erant. vltimo locabatur vexillum filiorum Dan, vt patet supra cap. 2.

Et ordo quantum ad loca erat iste, quod vexillum filiorum Iuda erat ad Orientem, vexillum filiorum Rubẽ ad Meridiem: vexillum autem filiorum Ephraim ad Occidentem, vexillum filiorum Dan ad Septentrionem. sed vexillum istud erat vltimum, & in hoc errant illi qui putant Occidentem esse vltimum, quia oriens fuit principium, sed non est talis ordo, immo incipiendo ab Oriente fit finis in Septentrione, cum non fiat motus per lineam K rectam, sed per circulum, vt redeatur de puncto ad punctum. & ita cum incipiat motus ab Oriente debet finiri circa Orientem, & hoc est in Septentrione.

Ex hoc patet ordo in mouendo castra, scilicet, quod primo mouebatur vexillum Iuda, quod erat ad Orientẽ. Secundo vexillum Ruben, quod erat ad Meridiem. Tertio vexillum Ephraim, quod erat ad Occidentem. Quarto vexillum Dan, quod erat ad Septentrionem. & iste ordo, tam in locando castra, quam in mouendo ea ponitur supra 2. cap.

Per turmas suas.] Idest per familias, & domos distincti, vel per turmas, idest per tribus si accipiantur hic filij Dan pro omnibus tribubus, quæ erant sub vexillo eorum.

In quorum exercitu princeps fuit.] Ponuntur hic no- F mina principum, & in omnibus superioribus, quia dicuntur diuisæ profectiones vexillorũ per turmas. dicitur autem turma vna multitudo, & quia non potest esse vna, nisi per comparationem ad aliquid vnum, & isti sunt principes, ponuntur nomina principum. [In tribu autem filiorum Aser.] Ista erat secunda tribus sub vexillo filiorũ Dan, & erat vndecima in profectione. [In tribu filiorum Nephtalim princeps.] Ista erat tertia tribus vexilli filiorum Dan, & erat duodecima, atque extrema in motu castrorum, cum esset magis aquilonaris.

Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel.] Hic ponitur epilogus prædictorum, scilicet, ista, quę dicta sũt, sunt castra idest modi castrametandi, & profectiones, idest modi proficiscendi, quasi dicat, in superioribus data est doctrina de modo figendi castra, & de modo mouẽdi illa. vtrobique enim erat quidem ordo, nam cum figerentur castra quilibet debebat esse sub vexillo suo per familias, & domos patrum suorum, vt patet supra capit. 2. In proficiscendo erat ordo, quia quidam debebant proficisci in primis, alii in extremis. [Per turmas suas, quando gradiebantur.] Idest istum modum habebant in processu per distinctionem turmarum, quando gradiebantur, scilicet, mouentes castra. [Dixitque Moyses.] Hic ponitur socius in itinere expediens, scilicet. Ietro socer Moysi, quẽ rogauit ipse Moyses, vt iret cum Israelitis, & doceret eos de locis castrametationum, quod valde conueniebat Iudæis, & ponitur quomodo Moyses deprecatus fuerit, & non acquieuerit Ietro.

Dixitque Moyses Obab filio Raguel Madianitæ cognato suo. Proficiscimur ad locum quem dominus daturus est nobis, veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia dominus bona promisit Israeli. Cui ille respondit. Non vadam tecum, sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Et ille. Noli inquit nos relinquere. Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus & eris ductor noster. Cumque nobiscum veneris quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidens castrorum locum. Nubes quoque domini super eos erat per diem cum incederẽt. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyses. Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua. Cum autem deponerent aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

Moyses co... Ietro ... tatu ... ficisci.

Psal. 7.

Dixitque Moyses Obab,] Iste est Ietro qui multa habet nomina.

Quomodo Ietro haberet multa nomina, & an iste esset qui erat socer Moysi. Quæst. XXXV.

VOcatur enim Ietro, vt patet Exo. cap. 3. & 18. vocatur Ieter Exodi capit. quarto, vocatur Raguel Exodi capit. secundo, vocatur Obab hic. Et sic multi habent plura nomina, secũdum quod reperitur, tam in nouo quã in veteri testamento. vt patet de beato Petro qui vocatur Barioua, & Cephas, & Simon. vt patet ex processu Euangeliorum. Aliqui autem volunt, quod iste Obab non fuerit Ietro socer Moysi, sed filius eius, & probant quia dicitur hic cognatus Moysi, idest affinis, quia de ipso Ietro nõ diceretur, quod erat cognatus, quem nos vocamus leuirum, vel sororium, scilicet, fratrem vxoris, & ob hoc non vocatur hic Ietro, sed Obab.

Dicendum tamen, quod iste fuit Ietro, nam ipse venit ad Israelitas in deserto, vt patet Exodi cap. 18. & cum arguitur, quod vocatur cognatus, nihil differt, quia cognatus accipitur non pro cognatione, sed pro affinitate, & ipse socer affinis est. Et vocatur sic Ietro cognatus Moysi, Exod. cap. 18. In Hebræo tamen magis clare ponitur cũ dicatur hic Obab socero Moysi. [Filio Raguel.] Iste Raguel erat auus vxoris Moysi.

An per Obab intelligatur Ietro, vel filius eius. Et quæ miracula faciebat Deus, vt ostenderet se bellare pro Iudæis. Quæstio XXXVI.

SEd ex hoc aliquis adhuc conabitur probare, quòd non sit Ietro, sed filius eius, quia ipse Ietro vocabatur Raguel, vt patet Exod cap. 2. cum dicitur, quòd sacerdoti Madiã erant filiæ septem. & postea dicitur de istis, quæ cum reuersæ essent ad Raguel patrem suum. Ecce enim vocauit ipsum Raguel Ietro non potest tamen dici, quod iste Raguel erat pater Ietro, quia de vtroque dicitur, quòd erat sacerdos Madian. & dicitur de vna illarum filiarum, quòd accepta sit in vxorem a Moyse, vt patet Exodi cap. 2. Et tamen propter illam vocatur Ietro socer Moysi, vt patet Exodi capit. 3. & 18. Quod autem vocetur hic Raguel pater Obab, nihil obstat, quia hic non accipitur Raguel pro ipso Ietro, sed pro patre eius, & frequenter vocantur filii nomine patrum, sicut patet Luc. 2. capit. Cum dicitur de Ioanne Baptista, quod vocabant eum Zachariam nomine patris sui.

Madianitæ cognato suo.] Idest de terra Madiã, erat iste Ietro Madianites. sicut patet Exodi cap. 2. vbi dicitur. sacerdos terræ Madian, & cap. 3. eiusdem. & dicitur, quod iuit Moyses in terram Madian, & ibi accepit vnam de filiabus eius in vxorem. loquebatur autem Moyses Ietro, quia ipse venerat de terra Madian ad montem Sinai cum essent ibi Israelitæ ferens vxorem Moysi, quæ manserat in terra Madian, & duos filios eius, vt patet Exodi capit. 18. & ipse fecerat ordinari in populo iudices qui adiuuarent Moysen, sicut habetur eod. cap. Nunc autem cum stetisset cum Israelitis in eodem monte, & vellent inde recedere, petiuit Moyses, vt iret cum eis, qui noluit, vt patet infra. Vocatur hic cognatus Moysi, idest affinis, quia erat socer eius.

Proficiscimur ad locum quem Dominus Deus noster daturus est nobis.] Idest nunc recedimus hinc, vt vadamus ad terram illam, quam Dominus dabit nobis, ideo vade nobiscum. & dicitur ad locum, idest ad terram, vel regionem, quia non erat aliquis locus, vel ciuitas, ad quã ipsi determinate irent. sed vocatur generaliter locus, & dicitur, quod Deus daturus erat terram illam, quia quamquam Iudæi pugnantes occiderint Chananæos, non tamẽ ipsi fecerunt aliquid horum viribus suis, sed omnia virtute diuina, sicut patet Deut. 8. cap. vbi dicitur. ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, ipse enim tibi vires præbuit, vt impleret pactum suum, & patet hoc maxime in operationibus miraculosis. Nam cum Iudæi vincerent, Deus præmittebat aliquas operationes, per quas bellum magis erat Dei, quam Iudæorum, sicut cum diruit muros vrbis Ierícho, vt patet Iosue cap. sexto. Et cum iecit lapides magnos grandinis super Chananæos, qui occiderent plures de ipsis quam Iudæi occiderant. fecit etiam solem stare, vt reliqui, qui super fuerant morerentur, vt patet Iosue capit. 10. ipse ergo daturus erat, & non erant acquisituri Iudæi.

Miracula quæ faciebat Deus, vt ostenderet se bellare pro Iudæis.

Veni nobiscum, vt benefaciamus tibi.] Idest, vade in terram illam, & ibi dabimus tibi sortem nobiscum, & de diuitiis terræ illius. nam quicquid optimum in terra illa esset, ei dare promittebant, vt patet infra, cum dicitur. cũque nobiscum veneris quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. Intelligebat autem Moyses, quod ipse transiturus esset in terram Chanaan, quia illa propinqua erat: potissime quia Deus iusserat ei, vt introduceret israelitas in terram Chanaan, vt patet Exodi cap 33. & Deuter. 10. nesciebat tamen mala quæ ventura erant super totum populum, scilicet quod condemnaretur ad manendum annis quadraginta in deserto, vt patet infra 14. cap. & malum futurum ipsi, s. quod murmuraret, vel non benediceret Domino ad aquas contradictionis, & quod condemnaretur ne intraret in terram Chanaan, vt patet infra c. 27. & Deuteron. 4.

Quia dominus bona promisit Israeli.] In hoc declarat quomodo possent benefacere ipsi, quia Deus daturus eis erat bona, cum promisisset, & promissio Dei certa est. De

A illis autem poterant dare ei, tanquam directori viarum.

Cum ille respondit, non vadam tecum.] Nolebat ire Ietro in terram Chanaan, quia tenebatur desiderio terræ natalis, ideo licet venisset ad Moysen in deserto Sinai, vt daret ei duos filios, & vxorem, quos reliquerat in terra Madian, vt patet Exodi 18. capit. nunc tamen volebat manere, & dixit non vadam tecum. ad ipsum enim solum loquebatur, quia dato quod iret cum Israelitis non faciebat propter eos, sed propter Moysen generum suum, & propter filiam, & nepotes.

Sed reuertar in terram meam in qua natus sum.] Idest reuertar in terram Madian. nolebat enim aliquatenus ire cum eis detentus affectione patriæ, sed mori volebat, vbi natus fuerat. Est enim amor natalis patriæ tenerrimus, potissime cum quis inter suos viuere desiderat, nam iuxta Ouid. B

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Est enim amor natalis patriæ tenacissimus etiam a mentibus perfectorum hominum sero recedens, sicut patet de beata Maria Aegyptiaca, quæ per multos annos in desertis locis habitans, fere incibata manebat, vestibus carens, magnos perpessa labores, sed adhuc Aegyptum natalem patriam cupiebat. [Et ille, noli inquit nos relinquere.] Idest, Moyses dixit ad Ietro noli derelinquere nos.

An Ietro esset conuersus ad Iudaismum. Quæstio XXXVII.

EX hoc arguunt quidam, quod esset Ietro conuersus ad Iudaismum. nam alias nõ multum instetisset Moyses, vt iret cum eis, quia gentilibus cum Iudæis parua erat communicatio, nec congrua habitatio. C

Dicendum est, quod nondum fuerat conuersus ad Iudaismum Ietro, quia conuersio, & introitus in cæremonias veteris testamenti est per obseruationem cæremoniarum circuncisionis: ibi enim est ianua, sicut est baptismus ianua in nouo testamento, sed non fiebat tunc aliqua circuncisio, quia in toto deserto nullus circuncisus est, vt patet Iosue cap. 5. ergo, nec ipse Ietro, nec etiam fuit eruditus in aliis cæremoniis, de quo declaratum est late Exodi 18. cap. Rogabat tamen Moyses, vt iret cum eis, quia intelligebat, quod conuerteretur ad ritus Iudaicos cum maneret inter Iudæos.

Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus.] Idest, quia cognoscis loca castrametationum, quod nobis valde conueniens est, noli nos derelinquere. D

An Moyses superflue diceret Ietro, quod ipse dirigeret Israelitas per desertum, cum nemo vnquam ambulasset per vias illas. Et quod terra deserti inhabitabilis, facta est habitabilis per fontem Moysi.

Quæstio. XXXVIII.

SEd arguet aliquis contra hoc, quod ista verba Moysi essent superflua. nam ipse volebat habere Ietro, vt eruditet eos: de locis castrametationum per desertũ. sed videtur, quod nemo hoc sciret, quia nullus ambulauerat per terram illam. ergo non poterat dirigere. patet E quia habetur Hiere. cap. 2. qui tráduxit vos per desertum per terrã inhabitabilẽ, & inuiã, per terrã sitis, & imaginem mortis, per terrã in qua non ambulauit vir, nec habitauit homo. Respondendum est, quod terra deserti per quam ibant Iudæi quæ est Arabia, non erat tunc habitata. Erat enim inconueniens habitationi cum esset deficiens aquis, & aliis commodis humanæ vitæ. fuit autem facta habitabilis postquam in Raphidim factus est fons erumpens de petra percutiente Moyse, vt patet Exo. cap. 17. Irrigat enim ille fons totã terram illius vallis magnæ in qua sunt multa oppida Arabum. idẽ factũ est in Cades deserti Sin, de quo infra 20. cap. & terra quoque fuit conueniens habitationi, & postea reddita est habitabilis, atque nũc habitatur. vt patet in lib. de diuisione Terræ sanctæ. Ante trãsitum tamen Israelitarum per terram illã, quamquã non esset habitata, Gentiles vicini cognoscebant loca, & recessus

sus deserti. Nam cum esset Moyses apud Ietro socerum suum in terra Madian, veniebat ad interiora deserti pascens gregem in monte Sinai, vt patet Exodi capit. tertio. Cum ergo Moyses qui erat aduena in terra Madiam cognosceret aliquid de viis deserti, magis cognosceret Ietro, qui in terra Madian natus fuerat, & licet illa non haberet vias publicas, quia non multum frequentabatur transitus per eam, habebat tamen aliquas semitas quibus ipsi qui habitabant in locis vicinis possent ad alterutrum ire, ideo cognoscebant ipsi loca deserti, & maxime hoc erat in pastoribus. ideo recte dixit Moyses. Cum autem dicit Hier. quòd in terra illa non habitauit vir. verum est cum dicitur, quòd non transiuit per eam homo, intelligendum est large, scilicet quòd non erat frequentata in transitu hominum, ita vt essent viæ patentes, multi tamen homines per eam transierant.

Et iste modus loquendi est in sacra Scriptura, quòd interdum plus dicat, & minus significet, sicut in locutionibus parabolicis, vt cum dicitur. omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, vt patet Genes. cap. 41. manifestum tamen est, quòd non veniebat medietas prouinciarum, nec saltem tertia pars in Aegyptum, ita hic in negando, sicut enim affirmantur omnes existentibus paucis, nec in hoc est falsitas sacræ Scripturæ, quia modus locutionis est iste, vt interdum plura dicantur, & pauciora significentur. sic etiam apud Poetas, & alios scriptores vsitatum est, vt cum dicitur Alexandreidis lib. 3.

Aurea fœmineus perstringit sydera clamor.

Idest, quod clamor mulierum de ciuitate Tyri perueniebat vsque ad cœlum cum capiebatur ciuitas. hoc tamen falsum est, sed consueuimus sic loqui.

Cur Moyses petebat Ietro ire cum illo ad demonstrandam viam cum per nubem dirigerentur. Et quod Ietro non direxit Hebræos per viam, sed assignabat loca conuenientiora castrametandi. Quæst. XXXIX.

QVæret aliquis, quare Moyses petebat Ietro ire cum illo ad monstrandam viam, & castrametandi loca, quia dato, quod sciret non attinebat ad eum directio. sed mota nube mouebantur, & in quo loco quieuisset, quiescebant, vt patet præcedenti cap. cum ergo illa assignaret locum, non expediebat, quod assignaret Ietro.

Item non se compatiebantur hæc, quia aliquando Ietro cognosceret locum castrametandi conuenientem, nubes tamen non stabat ibi. ideo cum procederet nihil prodesset, quod Ietro diceret hic, vel ibi est modus conueniés castrametationis.

Item habebant Iudæi arcam directricem populi præcedentem ad signandum castrorum locum, vt patet infra. quia præcedebat per dies tres ad inquirendum locum castrametationis, datis autem his signis nullo modo erat necessarium quod Ietro ostenderet eis loca.

Respondendum est, quod Moyses non hortabatur Ietro ire cum eis, vt ipse signaret castrorum loca, quia nubes, & arca hoc signabant, sed postquam esset datus locus castrorum, poterant Iudæi, adhuc declinare ad dextram, vel sinistram non procedendo vlterius, si forte essent loca amæniora, & abundantiora aquis. hoc autem nouerat Ietro qui ambulauerat per desertum, ideo poterat eos docere de locis castrorum. Vnde non dixit hic Moyses, quod erudiret eos de via, per quam ire deberent, quia hoc totaliter pertinebat ad nubem, sed quod assignaret eis conuenientiora loca figendo castra ad vnam partem, vel alteram, hoc autem non poterant scire Iudæi, quamquam nubes præcederet eos: petebant igitur a Ietro.

Et eris ductor noster.] Idest diriges nos, non quidem in procedendo, sed in castrametando ad vnam, vel alteram partem manentis nubis.

In Hebræo autem, & Chaldaica litera aliter habetur, scilicet (tu fuisti consiliator, vel præceptor noster) & potest referri ad sensum literæ nostræ, quia quamquam ponatur fuisti, non obstat, nam litera Hebraica sæpe mutat tempora ex improprietate sermonis, sicut patet Iosue cap. 10. scilicet tunc locutus est Iosue domino in die qua tradidit Dominus Amorrhæum in conspectu filiorum Israel

F sol contra Gabaon ne mouearis. In litera autem Hebraica habetur ibi tunc loquetur Iosue. sed manifestum est, quod de præterito debet ibi esse sermo, & non de futuro, ita hic è contrario. Et dicitur præceptor, vel consiliator, quod ad idem pertinet, quia consiliaretur Iudæis in quibus locis castra figerent.

Alio modo potest litera illa intelligi referendo ad ea quæ infra habentur, scilicet, cumque nobiscum veneris. quicquid optimum fuerit de cunctis opibus quas nobis Dominus traditurus est, dabimus tibi, & causa illius ponitur hic, scilicet tu enim fuisti præceptor, vel consiliator noster, idest tu docuisti nos qualiter constitueremus iudices ad regendum populum, sine magno labore, & turbatione. de hoc patet Exodi capit. 18. nam die quá venit Ietro ad Moysen videns eum tota die sedere ad iudican-
G dum, & non posse explere causas populi, dixit. stulto labore consumeris tu, & populus qui tecum est. & postea ordinauit ibi iudices, pro hoc autem tenebatur ei ad valde magna bona, nec quidem solus Moyses, quem eripuerat a labore graui, sed etiam totus populus, cui dederat optimam normam viuendi. ideo recte diceretur, quod de optimis opibus terræ daretur illi.

Obiectio reprobatur quod Ietro nullo modo posset assignare loca in quibus Israelitæ castrametarentur. Quæstio XL.

SEd adhuc aliquis dicet, quod non potest stare id quod dictum est præcedenti quæst. quia Ietro nullo modo poterat assignare loca in quibus Israelitæ castrameta-
H rentur, quia nubes faciebat omnia hæc.

Aliqui dicunt illud esse verum, & tamen procedit hoc ex errore literæ nostræ. nam litera Hebraica aliter habet, scilicet, fuisti consiliarius noster, vt nunc dictum fuit.

Dicendum, quod etiam si concedamus debere poni iuxta literam Hebraicam, & non iuxta literam nostram, adhuc non tollitur inconueniens, quia dicitur tu nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & sic innuit, quod Ietro debebat prodesse Israelitis in aliquo, quantum ad hoc, quod nouerat loca in quibus ponerent sua castra, ideo ex hoc patet, quod litera nostra magis propriè posita est, quam Hebræa quantum ad corticem, quia si solum diceretur veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia fuisti consiliarius noster, posset aliqualiter stare, scilicet, quod vellent retribuere pro beneficio, quod receperant, & tamen dicitur, tu nosti in quibus locis per desertum
I castra ponere debeamus. si autem sequatur, quia fuisti consiliarius noster, nihil facit ad propositum. si vero dicatur, & eris ductor noster, sequitur ex præcedenti, quia qui nouit vias, potest dirigere.

Et tunc manet dubium, quod prius, scilicet ad quid dixit Moyses Ietro, eris ductor noster. Aliqui dicunt, quod volebat Moyses, quod dirigerentur in via per doctrinam Ietro, quia ipse nouerat in deserto loca aquosa, & arida, & vbi possent conuenienter castra figere.

Sed dicendum, quod non stat, quia Israelitæ figebant, & mouebant castra stante, & mota columna, ideo oportebat, quod sequerentur illam, & forte columna moueretur ad alium locum, quá ad illum quem Ietro putaret esse cōuenientē castrametationis; ideo nō prodesset doctrina sua.

Aliqui dicunt, quod postea, ita factum est, quod per
K motum nubis figerentur, vel mouerentur castra, & ita nō poterat in aliquo prodesse doctrina Ietro. & tamen nunc in recessu de monte Sinai nondum Moyses cognouerat istud, sed putabat, quod modo humano possent dirigi, ideo petiuit istud a Ietro.

Dicendum, quod non stat, quia istud posset concedi, si ante hoc nunquam Israelitæ directi fuissent in figendo castra, & mouendo illa per nubem, & tamen semper ex exitu de Aegypto directi sunt a columna, & illa docebat loca castrametationis Exodi 13. & nunc vsque ad montem Sinai fuerant 12. castrametationes, vel mansiones infra 33. Et in omnibus his directi fuerant per columnam nubis Exodi 40. & præcedenti cap. ideo non poterat tunc Moyses istud credere.

Quid est id in quo Ietro poterat dirigere Israelem. Quaest. XLI.

ALiqui dicunt, quod doctrina Ietro in aliquo prodesse poterat ad castrametationes, & ideo hoc petiuit ab eo Moyses. Dicendum hoc non esse negandum. nam dato, quod nubes dirigeret, adhuc posset esse aliqua directio vlterior, quia alias Moyses non peteret istud, & patet hoc, quia non obstante motu nubis, adhuc arca dirigebat ad castrametationem, quia dicitur infra in litera. arca foederis Domini praecedebat eos per dies tres prouidens castrorum locum, ideo & Ietro in aliquo poterat dirigere, quia Moyses non loqueretur superflua. Sed petimus quid est illud in quo poterat dirigere.

Aliqui dicunt, quod id in quo dirigebat Ietro, erat post stationem nubis, s. quia faciebat, quod castra locarentur ad partem dextram, vel sinistrã, vel modicum ante, & retro, vbi esset facilius habere aquam, aut vitare incommoda loci. sicut dictum est sup. quaest. 39.

Sed obiicietur, quod etiam istud non poterat facere Ietro, quia nubes dirigebat castra, & vbi illa stetisset figebantur castra, & non poterant mutari ante, neq; retro, ad dextram, nec ad sinistram, eo quod Sanctuarium Domini figebatur sub columna nubis stante. nam illa manebat toto tempore castrametationis super Sanctuarium, vt patet praeced. c. & Exo. 40. & inde descendebat ad ostium Sanctuarii quando loquebatur cum Moyse, vt patet seq. c. sed posito Sanctuario non poterat in aliquo mutari castrametatio, quia Leuitae omnes erant iuxta ordinem suum in circuitu Sanctuarii sup. 3. c. & Israelitae per quatuor vexilla locabant castra sua in circuitu Leuitarum supra 2. c. ideo stante nube non poterant mutari castra ad ante, & ad retro, dextram, & sinistram.

Cum nubes omnino dirigeret Israelitas, quomodo etiam Ietro eosdem dirigeret, vel ad eundum, vel ad standum. Quaest. XLII.

ALiquis dicet aliter, quod nube stante erat signum castrametationis, ita quod Israelitae non possent vltra procedere, & tamen poterant modicum ante, aut modicum post, ad dexteram, aut sinistram locare castra.

Cum autem obiiciebatur de columna nubis, quod stabat semper super Sanctuarium, dicunt verum esse, & tamen postquam illa stetisset in aliquo loco ante fixionem castrorum, si vellent Israelitae vltra, aut retro, ad dextrum, vel sinistrum figere castra, reuertebatur columna, & stabat super Sãctuarium vbicunq; Israelitae illud posuissent. Et isto modo poterat doctrina Ietro prodesse Israelitis ad locandum castra hic, vel ibi vbi commodius eis esset.

Sed dicendum, quod non stat, quia istud nullo modo est verisimile, quod postquam columna quae dirigebatur a Deo staret in aliquo loco, si Israelitae alibi ponerent Sanctuarium, quod illa moueretur ad standum super Sãctuarium, & tamen necesse est concedi, quod illa semper staret super Sanctuarium praeced. c. & Exo. 40.

Secundo, quia ista videretur magna audacia, s. quod homo vellet dirigere vltra id, quod dirigebat Angelus Domini nam Angelus erat qui mouebat columnam Exodi 14. ergo postquam ille posuisset columnam in aliquo loco, quod vellent homines ponere alibi Sanctuarium, ad hoc, quod Angelus moueret columnam ad standum super Sanctuarium, magna insania erat, quia vellent, quod Deus obediret homini.

Tertio non stat, quod dicunt, s. quod postquam nubes stetisset in aliquo loco, Israelitae per doctrinam Ietro irẽt ante, vel retro, ad dextram, vel ad sinistram ad loca magis aquosa, vel vbi conuenientius locarentur castra, quia in hoc significabatur, quod homo melius dirigeret ad ea, q̃ conueniebant toto populo quam Deus, vel Angelus eius.

Quarto, quia quando Deus non iubet aliquid specialiter homini, debet homo viuere per prudentiam suam, quando tamen Deus circa aliquid hominem dirigit, non solum non debet homo agere per prudentiam suam, immo peccat si velit agere per illam. sic patet de Apostolis, quibus Christus dixit, quòd quando traherentur ante reges, & praesides non cogitarent quid loquerentur, quia Spiritus sanctus loqueretur in eis. Mat. 10. & Luc. 21. cap. & ita isti si vellent cogitare quid responderent, peccarent, quia non confiderent in Deo. Sic erat in praesenti, quia Deus dederat nubem, & Angelũ motorem eius ad ostendendum loca, vbi castrametari deberent Israelitae, & tempus recedendi, & quantum progrederentur, ideo quòd postquam Angelus faciendo stare columnam, signaret locum castrametandi, vel etiam homines vltra, vel retro, ad dextram, vel ad sinistram locare castra, quasi ibi commodius essent, erat repugnare diuinae directioni, quasi Deus erraret, quod blasphemia est.

Quinto, quia etiam praeiudicaretur Deo, qui videbatur specialiter esse in arca. nam praecedebat arca Domini per tres dies ad prouidendum castrorum locum, vt dicitur in

B litera. quòd ergo postquam illa prouidisset locum castrorum, vellent Israelitae mutare aliquid inde ad vnam partem, vel ad aliam, error erat.

Determinatio quaest. 39. Et consilium Ietro ad quid proderat. Quaest. XLIII.

ALiter ergo dicendum est, s. quòd cum nubes extitisset, non procedebant vltra, vel retro Israelitae ad locandum castra, quia non auderent, nec ad hoc proderat eis doctrina Ietro, sed sub columna figebatur Sanctuariũ, & deinde castra in circuitu, vt patet supra 2. & declaratum est praeced. cap. quia nemo poterat melius assignare locum castrorum, quam Deus. Sed postquam sic locata erant castra forte nesciebant Israelitae vbi essent propin-

C quiores aquae, vel pascua, aut alia commoda castrorum, & in isto doceret eos Ietro. Istud est conuenienter dictum, quia locatis castris forte Israelitae nõ viderent aquas, cum nescirent vbi essent, etiam necessaria erant ligna Israelitis, quia erat populus multus, & semper erant aliqui, qui de castris exibant ad portandum ligna, & aquas pro castris, & istud officium, ita erat necessarium omni tempore, quòd etiam ad res summe necessarias specialiter non vocarentur illi, qui ista officia exercebant, sicut fuit in confirmatione legis. Nam Moyses vocauit omnes Israelitas, exceptis istis, ad audiendam legem, quae noniter dabatur Deuter. 29. s. vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro principes vestri, ac tribus, & maiores natu, atque doctores omnis populus Israel liberi, & vxores vestrae, & aduenę qui tecum morantur in castris, exceptis lignorum

D caesoribus, & his qui comportant aquas, vt transeas in foedere Domini Dei tui. Erant enim necessaria pascua Israelitis, quia habebant pecora multa, & iumenta, sicut dicitur infra 32. cap. quòd tribus Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Et ita ad omnia haec poterat prodesse Ietro, quia locatis castris, poterat ostendere in quibus locis essent propinquiores aquae, & ligna, & pascua. Et tunc erit sensus, tu nosti loca in quibus per desertum castra ponere debeamus, i. positis castris in deserto, tu nosti loca in quibus sunt ipsae commoditates castrorum, s. aquae, ligna, & pascua.

Cum autem obiicitur, quod Deus dirigebat hic per Angelum suum, ideo nõ debebat recurri ad directionem humanam. Dicendum, quòd in eis, in quibus Deus dirigit, stultum est velle vti prudentia humana, sed vbi Deus cessat dirigere. ad humanam prudentiam recurrendum est.

E ita erat nunc, quia quantum ad ostendendum locum castrametandi, sufficienter Deus prouidebat, faciendo stare columnam in aliquo loco. in quo ostendebatur, quòd ibi erat locus conueniens castrametandi, vel saltem ille erat a Deo volitus. & hoc satis erat, sed columna nubis, aut Angelus, qui erat in columna, vel ipsa arca, quae aliquando praecedebat, nihil loquebantur, vt dicerent in tali, vel tali, loco est copia aquarum, vel sunt pascua, aut ligna. ideo ad hoc necessaria erat, vel saltem vtilis humana doctrina, vbi Deus specialiter non prouidebat. Et quantum ad hoc erat conueniens Israelitis doctrina Ietro, & pro hoc dixit ei Moyses, quòd ipse nouerat loca, in quibus castrametãdum erat per desertum, & dirigeret eos. & ista est positio conueniens.

Cur

Cur Ietro noluit ire cum Moyse cum instanter peteret. Quæst. XLIV

SEd quæretur quare Ietro noluit ire cum Moyse, cum instanter peteret hoc Moyses.

Dici potest, quod fuit primo ex desiderio terræ natalis, quia illa allicit omnes. ideo licet multas opes promitteret Moyses ipsi Ietro, noluit ire. sic colligitur in litera, s. cui respondit Ietro, non vadam, sed reuertar in terram meam in qua natus sum.

Secundo, quia Ietro erat senex, & sciebat, quòd Israelitæ progredientes per desertum multos labores toleraturi essent, noluit autẽ ipse illa sustinere, sed viuere quietus in terra sua. Tertio quia iste nouerat, quòd Israelitæ ibant in terram Chanaan, quam non possent acquirere, nisi per multos labores, & bella contra Chananæos. noluit autem ipse ire ad videndum bella, & sustinendum mala. quæ in bellis accidunt, sed voluit reuerti in terram suam. Quarto dicunt aliqui, quòd fuit, quia Ietro nõ credidit verbis Moysi. dixit enim Moyses quòd ibant in terram. quam Deus daturus erat eis, & quicquid optimum esset in opibus, quas ibi haberent, darent ei. Ietro autem qui gentilis erat forte non credidit dandam esse terram illam Israelitis, ideo noluit illuc ire.

Sed dicendum quòd non stat, quia Ietro audiuit omnia bona quæ fecit Deus Israelitis, & propter hoc motus est ad veniendum in desertum ad Moysen. Exodi 18. Etiam ibi dicitur, quòd lætatus est Ietro super omnibus bonis, quæ fecerat Deus Israeli, eo quòd eruisset eum de manu Ægyptiorum, & ait. benedictus Dominus, qui liberauit vos de manu Pharaonis. Item patet, quia Ietro agnouit ibi virtutem Dei, & laudauit eum obtulitque sibi sacrificia eod. c. s. nunc ergo cognoui, quia magnus est Dominus super omnes Deos, eo quòd superbe egerint contra illos. obtulit ergo Ietro cognatus Moysi, holocausta, & hostias Deo. & sic Ietro qui tanta de Deo cognouerat, non diffideret verbis eius, vt putaret non introducendos esse Israelitas in terram Chanaan. Quinto potest dici, quòd fuit hoc, quia Deus posuit in corde Ietro, vt non iret cum Moyse. nam frustraretur intentio Moysi: volebat enim Moyses, quod Ietro iret cum eis, quia putabat, quòd statim ingrederentur in terram Chanaan, cum non longe essent ab ea, & ibi habituri essent opes multas, de quibus, quod optimum esset, darent Ietro. Deus autem aliter prouiderat, scilicet, quòd Israelitæ mansuri essent in desert. 40. annis, & ibi quoque Moyses moreretur cum eis, infra 14. & 27. & Deuter. 4. & 34. c. Et sic Ietro si iret cum Moyse, moreretur quoque in deserto, quia erat iam senex. Deus autem noluit hoc, quia erat Ietro bonus vir, vt colligitur Exodi 17. ideo mouit cor eius ad non eundum cum Moyse, sed vt reuerteretur in terram suam, & ibi moraretur in pace.

Cur Ietro noluit cum Moyse ire, cum quo non vocatus ad optabat esse secum in deserto. Et quare Ietro venit ad Moysen in desertum. Quæst. XLV.

ADhuc quæretur, quare Ietro noluit ire cum Moyse, cum motus fuerit tanto desiderio veniendi ad ipsum in desertum Sinai non vocatus ab eo? Exodi 18.

Dicendum, quod nõ est mirum Ietro noluisse ire cum Moyse, licet ad eum venerit, quia non venit desiderio eundi cum ipso, sed propter alia.

Primo venit Ietro ad Moysen in desertum, quia gauisus est de omnibus bonis, quæ audiuit facta esse Israeli a Deo. voluitque videre Moysen, & Israelitas Exo. 18 Sed ad hoc satis fuit stetisse cum Moyse in deserto Sinai. nam ibi laudauit Deum, obtulitque ei sacrificium, vt patet eo. c. ideo noluit vltra procedere.

Secundo, quia Ietro venit in montem Sinai manentibus ibi Israelitis, & non ad aliquam aliam mansionem, quia iste locus erat propinquus terræ Madian, in qua morabatur Ietro. Et patet hoc. quia quando Moyses pascebat oues Ietro in terra Madian, intrabat aliquando Moyses ad interiora deserti Sinai, & ibi pascebat gregem. F Exodi 3. cap. ibique locutus est ei Deus. & ita apparet, quod desertum illud erat iuxta terram Madian, ideo nõ valde fatigaretur Ietro eundo ad Moysen in montem Sinai. Secus autem si cum eo pergeret in terram Chanaan, ideo noluit ire.

Tertio, quia causam rationabilem habebat Ietro eundi ad Moysen in monte Sinai. sciebat enim quòd Moyses ibat in terram Chanaan, & nunquam reuersurus esset in terram Madian. Erat autem Moyses gener Ietro, ideo voluit eum videre Ietro priusquam recederet. nam Moyses non poterat honeste venire ad visitandum Ietro in terram Madian, quia sic desereret populum in via, quod non licebat.

Quarto, quia habuit Ietro causam valde necessariam ad veniendum ad Moysen. Acceperat enim Moyses Se- G phoram filiam Ietro in vxorem, ex qua habuit duos filios, scilicet Gerson, & Eliezer. Exodi secundo cap. quando autem iubente Deo iuit Moyses de terra Madian in Ægyptum, portabat secum vxorem, & filios, sed propter discordiam circũcisionis, reuersa est vxor cum filijs, Exodi quarto cap. Moyses autem iuit solus in Ægyptum, mansitque ibi quousque eduxit Israelitas. Cum autem maneret in Ægypto Moyses, non curauit Ietro mittere ei vxorem, & filios. Cum vero egressus est de Ægypto factus princeps totius Israel, voluit Ietro reducere ei vxorem, quia erat sibi magnus honor, quòd haberet talem generum, ideo antequam elongaretur ab eo, cum adhuc esset in monte Sinai, voluit ire ad ipsum ferens ei vxorem, & filios. Et ista est causa præcipua aduentus Ietro, vt innuitur Exo. 18. cap. scilicet, cum audisset Ietro sacer- H dos Madian cognatus Moysi omnia, quæ Deus fecerat Moysi, & Israel populo suo, tulit Sephoram vxorem Moysi, quam dimiserat, & duos filios eius, & postea sequitur. & mandauit Moysi dicens. ego cognatus tuus Ietro venio ad te, & vxor tua, & duo filij eius cum ea. sed hoc expleuit Ietro veniendo in montem Sinai, ideo noluit vltra ire cum Moyse.

Quinto fuit, quia licet Ietro veniebat ad Moysen propter causam prædictam, tamen Deus faciebat eum venire propter aliam causam, scilicet, vt per manum eius ordinaret statum populi Israel. Quia sicut dicitur Exo. 18. cap. ipse dixit Moysi, quòd stulto labore consumebatur volens audire omnes lites populi, & eo monente ordinauit Moyses populum distribuendo per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, vt ipse minus occupa- I retur, sed istud expleuit Ietro in monte Sinai, ideo noluit vltra ire, quia Deus qui mouerat ipsum ad veniendum in montem Sinai, non mouebat eum ad eundum cum Moyse in terram Chanaan.

Iudæi si non peccassent cito ingressi essent terram promissionis. Quæst. XLVI.

AEstimabat enim Moyses, quòd immediate introituri essent in terram Chanaan, & possent dare Ietro de opibus terræ, & sic futurum erat, nisi peccassent Israelitæ, quia terra promissionis non multum distat a deserto Pharan, de quo missi sunt exploratores, vt patet infra 13. cap. Quod autem prope esset, patet quia ipsi adduxerunt vnum racemum cum vite sua pendentem in vecte inter K duos viros de terra promissionis ad Iudæos in desertum Pharan, quod non esset, si multum inde distaret terra illa. Item quia exploratores missi solis quadraginta diebus morati sunt eundo, & redeundo, & lustrando terram Chanaan, vt patet infra 14. cap. si tamen valde distaret, maiori tempore indigerent. Item Iudæi erant in Cadesbarne, quando missi sunt exploratores, vt patet Deuteronom. capit. 1. & tamen Cadesbarne est coniuncta terræ promissionis, scilicet in latere suo Meridiano. nam desertum Sin est principium lateris Meridiani, vt patet infra 34. cap. sed in deserto Sin, est Cadesbarne. ideo aliquando vocatur Cadesbarne, & aliquando Cades deserti Sin, vt patet infra vigesimo cap. Quod autem Cadesbarne sit coniunctissima terræ Chanaan, patet Iosue cap. decimo, vbi dicitur, quòd a Cadesbarne vsque Gazam cepit Iosue vno impetu. Item Iosue capit. decimoquinto, ponitur

Cades-

Cadesbarne terminus sortis filiorum Iuda a parte Meridiana, parum ergo distabat, sed quia Iudæi peccauerunt in eadem mansione, impediti sunt vsque ad quadraginta annos non intrare, vt patet infra 14. cap.

An si Ietro iuisset cum Iudæis obligaretur mori propter sententiam datam in Cadesbarne. Et numeratos a vigesimo anno non posse ingredi in terram promissionis, de quibus intelligitur. Quæstio XLVII.

VNde si Ietro iuisset cum Iudæis de deserto Sinai, sicut Moyses petebat, & aliqui concedunt, quòd iuisset, moreretur in deserto, nec transiret in terram illam. Et probant hoc aliqui, quia de his qui erant numerati a vigesimo anno, & supra, nullus introiret in terram Chanaã vt patet infra 14. capit. Ietro autem erat plurium, quam viginti annorum, quia erat iam senex, ideo non introiret illuc.

Respondendum est hoc nihil obstare, quia illa sententia solum intelligitur de numeratis a vigesimo anno. Isti autem erant soli filii Israel de duodecim tribubus. Vnde Leuitæ non fuerunt hac sententia puniti, quia ipsi non erant de computatis a viginti annis.

Item mulieres non includebantur directe in hac sententia, quia non fuerant computatæ. de quo declaratum fuit Iosue capitulo quinto. sic autem erat de Ietro. ipse enim non erat computatus cum illis, qui dicebantur computati a viginti annis, & supra, cum non pertineret ad Israelitas, ideo non ligabatur hac sententia.

Sed hoc non obstante dicendum, quod si ipse iuisset cum Israelitis, in deserto moreretur, quia a tempore quo recesserunt Israelitæ de monte Sinai, vsque ad ingressum in terram Chanaan, transierunt anni quasi triginta nouẽ, sed non viueret tanto tempore Ietro. Erat enim iam senex, cum haberet filias septem, quarum vnam accepisset Moyses in vxorem, & tamen Moyses non intrans in terram vltra Iordanem, vixit annis centum, & viginti, vt patet Deuter. capit. 31. Ergo Ietro qui senior esset, non posset viuere tanto tempore, vt ingrederetur in terram post quadraginta annos mansionis deserti, ideo moreretur in deserto.

Quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis Dominus traditurus est.] Vocat hic opes, ipsas vrbes, & oppida, & rusticas possessiones, scilicet vineas, & agros. De his autem erant daturi Israelitæ Ietro, si illuc iuisset. Vel possunt accipi opes pro ipsis diuitiis in pecuniis, & aliis rebus mobilibus. Nã etiam de his promiserat Deus Israelitis, vt patet Deuteron. capit. sexto, scilicet, & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas, quas non ædificasti, & domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta, & olìueta, quæ non plãtasti, &c. De omnibus autem his diuitiis potest intelligi. [Dabimus tibi.] Nomine totius populi loquebatur hic Moyses, quia non solum ipse erat obligatus Ietro, quia instituerat modum, quo releuaretur a labore, sed etiam totus populus tenebatur illi, quia instituerat eorum politiam. nam licet Deus dedisset leges, politiam tamen ordinauit Ietro.

Ietro ordinauit politiam Hebræis: Deus autem dedit legem, sed non ordinauit politiam, & quomodo se habeat ordo politicus ad legis dationem, & quid præsupponat alterum. Quæst. XLVIII.

DIfferunt enim ista, quia politia dicit habitudinẽ plurium, qui conueniunt ad simul manendum, & hoc quantum ad superioritatem, vel inferioritatem, aut æqualitatem, & iste est ordo necessarius immediate, vt aliqua multitudo conueniat. nam non solum nõ est possibile manere aliquam multitudinem non habentem inter se aliquem ordinem politicum, sed etiam impossibile est esse vnam multitudinem, quia illi qui sunt simpliciter multi, non possunt reduci ad aliquam vnitatem, nisi secundum aliquem ordinem, per quem referantur ad aliquod vnũ, & illa est habitudo politica. sine legibus autem quamquã populus non bene manere potest, conuenire tamen potest

A & effici vnus. ideo est magis necessaria politia, quam lex, & est prior naturaliter.

Ordinauit autem inter Iudæos politiam Ietro, cum ipse constituerit iudices, qui præessent, distinguens illos secundum varia officia. vt patet Exodi capit. 18. & non posuit aliquam legem de modo iudicandi illorum, ideo ordinauit politiam, & non leges, pro quo debebatur ei valde magnus honor a toto populo, & volebant sibi regratiari dando possessionem inter eos, & opes multas in terra Chanaan.

Quomodo Moyses potuit hæc dicere Ietro, quia videtur, quod fuerit reuersus in terram suam ante datam legem. Quæstio XLIX.

QVæret autem aliquis quomodo Moyses potuerit
B ista dicere Ietro, quia ipse venit ad Israelitas in mõtem Sinai, vt patet Exod. capit. 18. & ibi dicitur, ꝙ reuersus est in terram suam. sed illud dicitur ante legis dationem, vt patet ibidem ex ordine literæ. sed data est lex in principio mensis tertii, anni primi ab exitu de Aegypto. Nam prima die mensis huius tertii venerunt Israelitæ in montem Sinai, vt patet Exodi cap. 19. & postquam purificati sunt per tres dies data est lex, vt patet ibidem. ergo non staret in monte Sinai quando recedere volebant Israelitæ de monte Sinai, quãdo fuit anno secundo egressionis de Aegypto, mense secundo, die 20. mensis, vt patet hic. & tunc dicta sunt ista verba, non tamen poterat hoc tempore stare hic Ietro, cum iam recessisset.

C Ad hoc Nicolaus dicit super 18. cap. Exodi. quod Ietro venit ad Moysen primo anno egressionis de Aegypto, & dicit, quod non rediit in terram suam vsque ad annum secundum egressionis de Aegypto, scilicet, quando dicta sunt verba ista, quæ habẽtur hic, & quod per anticipationem ponatur de recessu eius ibidem, & dicit hoc esse probabile, quia Ietro erat conuersus de nouo ad fidem, ideo debebat plenius informari, & maxime, quia illo anno erat danda lex, tum quia videns generum suum in tanta gloria, & filiam suam, non est verisimile, quod ita cito recederet. Hic autem super istud cap. dicit, quod fuerat conuersus Ietro ad iudaismum, & ad preces Moysi generis sui consensit ire cum Israelitis in terram Chanaan, prius tamen abijt in terram suam, quæ non multum distabat a deserto Sinai, vt disponeret domui suæ, & postea iret cum Israelitis. Quod autem dicitur hic de precibus Moysi ad ipsum, factum est tempore quo fuit conuersus ad iudaismum, & ista conuersio fuit post datam legem, & ante re-
D cessum populi, & tanto tempore, quod posset se conuenienter disponere ad recedendum cum filiis Israel.

Sed quædam istorum non stant conuenienter. Primo quia dicitur hic, quod Ietro venit ad Moysen primo anno egressionis de Aegypto: Sed hoc probatum est totaliter esse falsum Exodi cap. 18. Non enim potuit venire tempore illo, sed venit post datam legem, circa finem primi anni egressionis de Aegypto, vel in principio secundi, vt probatum est ibidem.

Quo tempore Ietro reuersus est in terram suam. Quæstio L.

ET cum dicit Nicolaus, quod non rediit Ietro in terrã
E suam vsque ad annum sequentem, sed stetit quasi per annum cum Israelitis in monte Sinai, dependet ex hoc, quod præsupponit ipsum venisse in primo anno. sed falsum est. Cum autem probat dicens, quod erat conuersus Ietro ad iudaismum, & debebat erudiri in ritibus legis, falsum est, sicut probatum fuit Exodi 18. Cap. Cum autem dicit hic, quod Ietro consensit precibus Moysi, vt iret cum Israel, sed prius rediit in terram suam, non patet ex litera, sed magis contrarium, cum semper dicatur hic, quod Ietro nolebat ire cum Israelitis.

Et si aliquis diceret, quod quamquam hic ponatur, ꝙ repugnaret Ietro precibus Moysi, tamen postea consensit, & hoc subticeat litera. sed hoc quamquam possibile sit, tamen non est rationabiliter dictum, quia vel totum scriptura subticuisset, vel cum expressit, quod Ietro repugnaret

ret precibus Moysi, subiungeret quod ad vltimum consensisset, sed non facit. item non est verum, quod dicitur, quia Exo. c. 18. habetur, quod in terram suam rediit. coniungantur ergo ea, quæ habentur hic, eis, quæ habentur Exo. c. 18. & cum hic dicat Ietro se nolle ire cum Israelitis, sed redire in terram suam, & illic dicatur, quod iuit in terram suam, satis videtur sequi, quod non redierit. Si n. solum diceretur, quod iuit in terram suam, & non ponerentur ea, quæ habentur hic, colorem aliquem haberet, quod dicitur: sed cum hic exprimatur, quod Ietro nolebat ire cũ Israelitis, videtur, quod redierit in terram suam animo nunquam reuertendi ad Iudæos. Si autem dicas, quod adhuc postea redire potuerit, non negatur, sed non est rationabiliter positum, quod redierit. Item si diceretur, quod Ietro redierit in terrã suam, & postea ad Hebræos reuersus sit, sic præsupponimus aliqua quæ sunt difficilia, aut saltem non multũ verisimilia, scilicet, quod cognouerit Ietro, & Moyses tempus, quo recessura erat nubes de monte Sinai, alioquin non posset ire tali tempore in quo cognosceret, an redire posset ante motum nubis. Sed hoc non est verisimile, quia Iudæi semper erant expectando quãdo moueretur nubes, ideo dicebantur esse in excubiis Domini, vt patet præc. c. Si tamen cognoscerent tempus recessus nubis, non essent expectantes. Item non conueniunt huc literę, quia dicitur, proficiscimur in terram quam Dominus Deus daturus est nobis. ergo tunc erant in profectione, vnde nõ posset Ietro in terram suam redire, & postea venire ad Israelitas, quia nesciret vbi essent. Item quod dicit Nicolaus, scilicet quod ista verba dicta fuerint ipsi Ietro ante dationem legis, nõ stat. Primo quia præsupponitur, quod venit Ietro ad Moysen ante dationẽ legis. Sed falsum est, vt probatum fuit Exo. c. 18. Item non stat, quia ista verba referuntur necessario ad tempus, quo Israelitæ mouebant castra de monte Sinai, cum dicatur. proficiscimur in terram. sed data lege adhuc steterunt in monte Sinai quasi per vnum annum, ergo nõ fuerunt dicta ante. Dicẽdum igitur, quod Ietro venit ad Moysen in deserto Sinai post datam legem quasi in principio anni secundi, vel in fine primi. & stetit ibi per duos menses, aut parum plus, quousque recesserunt Israelitæ de monte Sinai. Tunc ergo petiit Moyses, vt iret cum eis, ipse autem noluit respondens ea, quæ habentur hic. subticuit tamen scriptura de recessu eius, cũ recesserit post verba ista, quia Exo. c. 18. dictum fuerat, quod recessit in terram suam.

Obiectio contra conclusionem auctoris. Et eius solutio. Et quod filij Ietro post magnum tempus venerunt ad Israelitas. Quæst. LI.

CONtra hoc aliquis arguet, quod Ietro iuerit cũ Israelitis, quia de filiis eius dicitur, quod habitauerint in terra promissionis in sorte filiorum Iuda, ergo pater iuit. Hoc habetur Iud. c. 1. s. filii autem Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, & habitauerunt cum eo. Iste autem Cineus est Ietro qui vocatur cognatus Moysi, idest socer. Idem patet Iudicum c. 4. s. Aber autem Cineus recesserat quondam a cæteris fratribus suis Cineis filiis Obab cognati Moysi. Iste autem est Ietro, vt patet hic. Et tamen illi Cinei filii eius habitabant in sorte Iuda, & Nephtali. ergo Ietro iuit cum Israelitis, alioquin non essent in terra promissionis filii eius.

Respondendum est, quod Ietro non iuit cum Israelitis sed reuersus est in terram suam, vt dictum est. filii tamen sui magno tempore postea videntes Israelitas appropinquare terrę Chanaan, iuerunt ad eos, vt ingrederentur cum eis expectantes, quod daretur eis, quod fuerat promissum patri eorum, & factum est, quia in sorte Iuda recepti sunt, vt patet Iudicum cap. 1.

Nec potest dici, quod isti filii Ietro iuerint in terram Chanaan postquam illuc Israelitæ ingressi sunt, quia ante ingressum pugnauit Israel contra Madianitas, & occidit omnes masculos eorum, vt patet inf. 31. c. Ante hoc igitur bellum, venerunt filii Ietro de Madian ad Israelitas. fuit enim bellum istud quasi in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, paulo antequam moreretur Moyses, vt patet inf. 31. c. s. vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. ante finem ergo anni 40. venerunt filii Ietro ad Israelitas.

An Ietro iuerit in terram Chanaan. Quæst. LII.

SEd aliqui dicunt circa præcedentia, quod Ietro iuit in terram Chanaan, quia licet hic dicatur, quod ipse dixit, reuertar in terram meam in qua natus sum. non dicitur, quod reuersus est & forte Moyses rogauit eum, & tandem exorauit, quod iret cum eis. Secundo cum inueniantur postea filii eius in terra Chanaan, Iudicum 1. & 4. cap. filii tamen non irent, sine patre, quia non desererent eum.

Dicendum, quod Ietro non iuit cum Moyse, sed rediit in terram Madian, quia ipse ita dixit hic. & postea non G habetur contrarium, ideo videtur, quod redierit in terram Madian.

Ad primum in contrarium dicendum, quod licet non habeatur hic, an Ietro redierit. habetur tamen Exo. 17. s. dimisit Moyses Ietro cognatum suum. qui reuersus abiit in terram suam, scriptura tamen tacuit istud hic, quia ibi illud dixerat, & ibi tacuit istud, quod dicit hic, quia consuetudo scripturæ est, quod sit breuiloqua, & tamen si idẽ in pluribus locis narratura sit, in nullo plene narrat, sed ex narrationibus imperfectis, quæ fiunt in diuersis locis fit, vna plena narratio, & ista est hic, quia cõiungendo ea, quæ habentur hic & Exo. 18. colligitur plena veritas de eo, quod pertinet ad Ietro. & tamen id, quod ponitur hic, quod Moyses rogaret Ietro ire cum eo, & ille non assenserit, non potuit conuenienter poni Exo. 18. quia istud fuit H tempore recessus de monte Sinai, vt patet in litera. sed quod habetur Exo. 18. significatur ex ordine literę fuisse in aduentu in montem Sinai, & ita non debuerũt ibi poni ista. Ad secundum dicendum, quod filii Ietro introierunt in terram Chanaan, & habitauerunt ibi postea cum Hebræis, semperq; ibi fuerunt. nam post mortem Iosue in principio temporis iudicum erant filii Ietro, qui vocãtur Cinei, in terra Chanaan. nam dicitur Iud. 1. quod filii Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius. Erant quoque postea tempore iudicum sub iudice Delbora, & Barach, Cinei cum Israelitis. Nam dicitur iud. 4. Aber autem Cineus recesserat quondam a cæteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi, vxor autem eius nomine Iahel occidit Sysaram principem exercitus Iabin regis Asor, vt patet eod. c. Isti quoque Cinei manebant cum Iudæis tempore Saulis regis. nam quando iuit Saul ad percutiendum Amalechitas, iuxta quos in terra Israel habitabant Cinei, dixit eis Saul, quod recederent inde, vt patet 1. Reg. 15. s. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech, ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderẽt de Aegypto, & recessit Cineus de medio Amalech. Ita autem mansit populus Cineorum inter Israelitas, quousque per quandam captiuitatem perierunt, de quo prænunciauit Balaam infra 24. c. vidit quoque Cineum, & assumpta parabola ait. Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin quandiu poteris permanere. Assur enim capiet te.

Quomodo filij Ietro potuerunt intrare in terram Chanaan. Quæst. LIII.

SEd nunc est dubium, cum Ietro redierit in terrã Madian, quõ filii sui potuerunt intrare in terrã Chanaan? Aliqui dicunt, quod Ietro de monte Sinai rediit in terram suam Madian, sed postea cum filiis suis reuersus est ad Moysen in desertum, & sic potuerunt filii eius intrare in terram Chanaan.

Sed dicendum, quod hoc non est verisimile, quia cum Ietro oratus a Moyse noluerit ire cum eo in terram Chanaan, multominus vellet postea reuerti ad ipsum tolerãdo superuacuos labores. Secundo quia hoc erat minus verisimile. nam quando Ietro erat cum Moyse in monte Sinai, putabat, quod statim ingressuri essent Israelitæ in terram Chanaan, quæ satis erat propinqua, quod etiam pu-

potabat Moyses, qui promisit dare illi optimum, quod Israelitæ haberent inter omnes opes, quas Deus eis daturus esset, & tamen tunc noluit venire, multominus ergo vellet venire postea, quia statim cœperunt Israelitæ impediri in via in deserto Pharan, vbi prænunciauit Deus, quòd 40 annis manerent Israelitæ in solitudine.

Dicendum ergo, quòd Ietro rediit in terram Madian, & nunquam postea reuersus ad Moysen, neque ingressus est in terram Chanaan, sed mortuus est in terra sua. filii autem eius venerunt ad Moysen, & illi introierunt in terram Chanaan, habitaueruntque ibi posteri eorum, vt dictum est, quæst. præced.

Quomodo filij Ietro venerint cum Moyse, cum pater eorum noluerit venire. Quæstio LIV.

NVnc quæretur quomodo filii Ietro venerunt cũ Moyse, cum pater eorum Ietro noluerit ire cum eo, sed redierit in terram suam.

Dici potest vno modo, quòd Ietro cum esset iam senilis ætatis noluit ire cum Israelitis ad tolerãdum labores, sed rediit in terram suam, quia tamen Moyses promiserat Ietro dare quicquid optimum esset de cunctis opibus terræ Chanaan, & hoc credidit Ietro confidens, quod non mẽtiretur ei Moyses, qui erat vir Dei, etiam erat cognatus eius, voluit quod filii sui irent cum Moyse ad hoc, quod reciperent illa bona, quę promittebat Moyses Ietro, & tũc commendaret eos illi, atque recederet. Istud est satis verisimile, licet scriptura illud non dicat, quia multa subticet. Sic enim fuit de Berzellai Galaaditu qui fuit vir diues, & largitus est alimenta multa regi Dauid, quãdo erat profugus a facie filii sui Absoloo. Cum autem reuerteretur Dauid in Herusalem volens dare vicissitudinem ei, dixit, veni mecum, vt requiescas securus in Ierusalẽ. Berzellai autem, qui erat senex noluit, sed ait. quot sunt dies annorum vitæ meæ, vt ascendam cum rege in Ierusalem, octogenarius sum hodie, nunquid vigent sensus mei ad discernendum suaue, vel amarum, aut delectare potest ser uum tuum cibus, vel potus, vel audire possum vltra vocẽ cantorum, atque cantatricum, nec indigeo hac vicissitudine, sed obsecro reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrũ patris mei, & matris meę. & sequitur quomodo commendauit ei filium suũ dicens. Est autem seruus tuus Chamaã vadat tecum Domine mi rex, & fac ei, quod tibi bonum videtur. dixit itaque rex ei mecum transeat Chamaan, & ego faciam ei quicquid tibi placuerit, & omne, quod petieris a me impetrabis. sic poterat esse de Ietro, quod ire nollet propter senectutem, & mitteret filios suos cum Moyse.

Secundo potest dici, quod quando rediit Ietro in terrã Madian, manserunt filii sui cum eo in terra sua, quia Ietro noluit, quod aliqui de suis irent cum Iudæis. Etiam ipsi noluerunt deserere patrem suum, quia esset sibi vita dif ficilis, & cum tædio, si in senectute sua a filiis desereretur, sed manserunt filii sui cum eo in terra Madian quandiu ille vixit, & mortuo eo iuerunt ad Moysen cognatum suũ in quo spem habebant, vt benefaceret eis. vel forte Ietro moriturus dixit filiis suis, quod post mortem eius irent ad Moysen, recepitque eos libenter Moyses.

Tertio potest dici, quod post mortem Ietro, vel fortè viuente eo Moyses misit ad ipsum, & filios suos, vt venirẽt ad eum in desertum. esset autẽ hoc quando Israelitæ pugnarunt erant contra Madianitas. Deus enim dixerat. hostes vos feriunt Madianitæ, & percutite eos infra 25. cap. Deus autem noluit, φ Moyses moreretur quousque istud faceret infra 31. cap. Locutus est Dominus ad Moysen vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Moyses autem, quia intendebat delere omnes Madianitas tam viros, quam fœminas vsque ad par uulos vnius diei, sic factum est infra 31. cap. cupiens ne cognati sui filii Ietro delerentur cum reliquis Madianitis, verisimile est, quod miserit, & vocauerit eos prænuncians mala ventura toti terræ Madian, illi autem tunc venerũt. Istud est satis verisimile, & si tunc viueret Ietro certũ est, quod venitet suadente Moyse, & tamẽ credibile est, quod non viueret, quia illud fuit anno quadragesimo ab exitu

A de Aegypto, & non viuere tanto tempore Ietro qui erat senex. si autem ille mortuus esset, saltem filii eius, & tota cognatio eorum venirent ad Moysen, & sic mortuo Moyse irritarent cum Israelitis in terram Chanaan.

An Israelitæ seruauerint filijs Ietro, quod eis Moyses promiserat in omnibus, & per omnia, Quæstio LV.

SEd quæretur, an Israelitæ seruauerint filiis Ietro id, quod Moyses promiserat Ietro, scilicet, quod daret ei quicquid optimum erat in omnibus opibus, quas Deus daret eis in terra Chanaan.

Aliqui dicunt, quod non, quia non obligabantur ad hoc Moyses, neque Israelitæ. Nam Moyses offerebat istud Ietro, vt iret cum eis in terra Chanaan, sed Ietro noluit ire B dicens. non vadam, sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Ideo si postea Ietro, vel filii sui post multa tẽpora reuerterentur ad Moysen, non tenebatur Moyses ad aliquid, quia Ietro non acceptauerat promissionem, quam fecerat Moyses.

Secundo, quia ista promissio fiebat pro opere determinato, quod facturus erat Ietro. Sed illud neque facere voluit, neque fecit, ideo non tenebatur ei Moyses neque Israelitæ ad aliquid, patet quia dicitur in litera. noli nos relinquere. tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris noster ductor, cumque nobiscum veneris quicquid optimum fuerit ex opibus quas daturus est Dominus, dabimus tibi.

C Tertio, quia dato, quod illa promissio obligaret, non fuit facta filiis Ietro, sed patri. Ille autem non venit, sed filii, ideo non obligabantur Israelitæ ad dandam eis bona quæ promiserant patri eorum.

Quarto, quia istam promissionem fecit Moyses, & non Israelitæ, vt patet in litera. Moyses autem non potuit illam complere, quia mortuus est in deserto. ideo non tenerentur Israelitæ ad aliquid, dato quod illa promissio secundum se esset obligatoria.

Quinto, quia etiam si Israelitæ hoc promisissent, & obligarentur, verisimile est, quod non complerent, quia viuẽte Moyse propter reuerentiam eius, cum essent filii Ietro cognati ipsius, benefacerent illis. mortuo tamen Moyse non esset ad quem respicerent, ideo nollent complere.

Sexto quia difficile erat compleri istud. nam promiserat Moyses Ietro, quod daret ei quicquid optimum esset D in omnibus opibus, quas habituri erant in terra Chanaan Israelitæ, vt patet in litera. Sed difficile erat hominibus auaris dare meliora, quæ habebant in omnibus rebus suis, ideo non complerent illud.

Quod Israelitæ impleuerunt filijs Ietro, quod promissum fuerat patri per Moysen. Et quod priuilegium habuerunt. Quæstio LVI.

SEd dicendum, φ non obstantibus præcedentibus Israelitæ impleuerunt id, φ promiserat Moyses, in filiis Ietro. nam promiserat, φ quicquid optimum esset in opibus quas habituri essent, darent ei, sed nomine opũ intelliguntur vrbes, castra, possessiones ad habitandum, & bona mobilia. Circa bona mobilia quõ se habuerint Israelitæ E cum filiis Ietro, i. an de spoliis Chananæorum darent eis partes magnas, aut paruas non apparet. Credendum tamẽ est φ se haberent ad eos bene, quia cũ id quod maius erat impleuerunt, verisimile est, φ implerent minora. De bonis immobilibus, idest possessionibus terræ, & locis ad habitandum dicendum, quod Israelitæ compleuerunt promissionem, dando quod optimum erat, & non potuerunt plenius hoc facere, quam quod ponerent in arbitrio filiorum Ietro, quam partem terræ illi vellent habere, .i. in qua vellent habitare, & tunc secundum proportionem paucitatis aut multitudinis eorum ad Israelitas dabatur eis magnitudo terræ in loco vbi elegissent. Istud autem apparuit, quia statim vt introierunt Israelitæ in terrã Chanaan, acceperũt filii Ietro optimã partẽ illius nã nõ est in tota terra Chanaã aliqua æqualis in naturali bonitate ad terrã vrbis Iericho, & Ierusalẽ. Sic dicit Iosephus lib. 5. Antiqu. f. natura,

natura namq; terræ Chananæorum huiusmodi est, vt & planiciem magnam habeat, & fructibus terræ sit copiosa, quæ comparata alijs terræ creditur esse fœlix: cum locis autem Ierichontinis, & Ierosolymorũ æstimata putatur esse valde vilissima, sed istam terram vrbis Iericho, quę vocatur alio nomine ciuitas palmarũ, acceperunt filij Ietro concedentibus Israelitis: ideo optimam terram habebãt. patet hoc Iudic. 1. c. f. filij autẽ Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum, i. Iericho, & sic habitabant ibi. Aliud quoq; priuilegium habebant, quia si semel habitassent in terra alicuius Tribus Israel, & postea placeret eis magis terra alterius Tribus, vel conueniẽtior gentis illius, poterant transire ad illam, & ibi accipiebant locum habitandi: patet hoc, quia a principio introitus in terram Chanaan filij Ietro elegerũt habitare in vrbe palmarum, i. Iericho, & ibi manserunt, vsq; ad principium temporis G Iudicum, tunc aũt voluerunt ire ad habitandum in sorte filiorum Iudæ & ibi habitauerunt. sic patet Iud. 1. f. ascenderunt filij Cinei cognati Moysi de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiẽ, & habitauerunt cum eo, & sic transierunt ibi de sorte vnius Tribus in aliã, quia Iericho erat in sorte Beniamin Iosu. 18. c. & transierunt ad habitãdum in sorte Iudæ. Sed adhuc post hoc si placeret eis de missa sorte Iudę ire ad habitandum ad aliam sortem, permittebatur, & dabatur eis ibi locus ab Israelitis; sic patet de Aber Cineo, qui voluit recedere ab aliis fratribus suis Cineis, & habitauit in sorte Nephthali, vel Zabulon occupans de terra quantũ voluit Iudi. 4. f. Aber autẽ Cineus recesserat quondam a cæteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi, & tetenderat tabernacula, vsq; ad conuallem, quæ vocatur Sennim, & est iuxta Cedes, & tamen Cedes est ciuitas in sorte Nephthali Iosu. 19. ideo licebat istis trãsire de Tribu in Tribum habitando vbi vellent. Et non solum in hoc benefaciebant eis Israelitæ, sed etiam diligebant eos, & cauebant inferre eis mala, sicut fecit Saul rex, quãdo percussurus erat Amalechitas. Nam dixit Cineis, qui erant apud Amalechitas, quòd recederẽt inde ne perirent cum illis. 1. Reg. 15. c. Dicendum ergo, quòd Israelitæ impleuerunt circa filios Ietro omnia, quæ promiserat ei Moyses, & in nullo defecerunt etiam post mortem Moysi.

Solutio rationum in oppositum positarum supra quæstione quinquagesimaquinta. Quæst. LVII.

Nunc respõdendum est ad rationes positas sup. q. 55. I Ad primum dicendum verum esse secundum rigorem, quòd Moyses non obligabatur ad promissionem factam Ietro, cum ille non acceptauerit eam, & tamen credẽdum est, quòd reformauerit eam Moyses, qñ filij Ietro manserunt cum eo, vel qñ redierunt ad ipsum mortuo Ietro, siue qñ vocauit eos ante destructionem Madianitarum, vt dictum est sup. q. 54. & sic manebat obligatio volente hoc Moyse. Ad secundum dicendum, q; Moyses volebat, quod Ietro dirigeret eos per desertũ, & tamen non propter hoc principaliter promisit ei dare bona, vt patet hic ex ordine literæ. Nã dicitur, dixit Moyses Obab Madianiti cognato suo, proficiscimur ad locum, quem Dñs daturus est nobis. veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia Dñs bona promisit Israeli. Et sic patet, quòd Moyses absolutè promittebat benefacere Ietro non adiuncto K aliquo opere. Sed postea cum Ietro diceret, non vadam, sed reuertar in [illegible]am meam, in qua natus sum, adiunxit Moyses, noli nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, cumque nobiscum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas daturus est Dñs, dabimus tibi, & sic manet prior obligatio; puta quia facta est sine adiunctione alicuius operis. Item patet, quia etiam si Ietro in nullo iam conferret Israelitis, tenebantur ei pro beneficio præterito, s. quia ordinauerat totam politiam Exo. 18. quod fuerat magnum beneficium, & pro hoc poterat Moyses absolute promittere aliquid ipsi Ietro, etiam si nihil vltra facturus esset. Item patet, quod Israelitæ crederent se obligatos ipsi Ietro pro illo beneficio, quia licet nunc non duxerit Ietro Israelitas, neque voluerit ire cum illis, con-F fessi sunt se recepisse beneficium ab eo, sicut patet in Saule. 1. Reg. 15. f. dixit Saul Cineo, recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cum eo. tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel cum ascenderent de Aegypto. Ad tertium dicendum, q; promissio facta est Ietro, & tamen vtilitas ex illa proueniens pertinebat ad filios eius, qui succedebant ei in omnibus bonis: ideo si ex promissio ne aliquid erat debitũ Ietro, debebatur quoq; filiis eius. Aliter etiam põt dici, quòd licet ista promissio non transiret in filios ex viribus suis, tamen Moyses voluit, q; extenderetur ad filios, qñ accepit filios Ietro commẽdatos sibi recedente patre, vel qñ postea ad eum redierunt. Ad quartum dicendum, q; ista promissio nõ fuit solius Moysi, sed totius Israel, quia licet solus Moyses locutus est, locutus est tamen noie totius populi, eo q; erat princeps multitudinis, & repræsentabat personã eius. Item patet ex verbis Moysi, q; non fuerit ipsius, sed totius populi, & ideo locutus est semper pluraliter cũ ait. proficiscimur ad locum, quem Dñs daturus est nobis. veni nobiscũ, vt benefaciamus tibi, quia Dñs bona promisit Israeli. & sic non dixit benefaciam tibi, sed benefaciamus tibi: vnde totum onus posuit supra populũ, sed populus manebat: ideo manebat obligatio. Ad quintum dicendum, q; licet viuente Moyse magis mouerentur Israelitæ propter reuerentiam eius ad honorãdum filios Ietro: tamen adhuc eo mortuo nihil defuit de eo, quod promissum erat illis. Hoc autem esset, quia Moyses moriens commẽdaret istud Israelitis, & illi propter reuerentiam eius facerent. Et principaliter hoc fieret propter bonos successores Moysi. Nam successit ei Iosue puer eius Exo. 33. iste diligebat valde Moy- H sen, & zelabat pro honore eius plusquam volebat Moyses seq. cap. & hunc instruxit Moyses, & constituit eum principem, deditq; sibi partem gloriæ suæ adhuc viuens. inf. 27. & Deut. 31. ideo iste vellet complere omnia, quæ dixit ei Moyses: maximè quia mortuo Moyse Deus apparuit Iosue præcipiens ei, q; obseruaret omnia, quæ dixerat Moyses, vt patet Iosu. 1. c. iste igitur Iosue quamdiu vixit honorauit valde filios Ietro; & dedit eis locum ad habitandum vbi voluerũt in terra Chanaan, s. vrbem palmarum, i. Iericho: nam istam tenebant post mortem Iosue ante tempora Iudicum, vt patet Iud. 1. c. & postea principes populi, qui secuti sunt, eadem fecerunt circa filios Ietro. vnde vsque ad tempora Saulis regis perseuerabat iste honor, & memoria præstiti beneficij a Ietro: nam dixit Saul ad Cineum, tu fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel cum ascenderent de Aegypto. Ad sextum dicendum, quòd durum est dare optimum, quod quis habet in rebus suis, & tamen quia istud, quod accepturi erãt filij Ietro non erat valde magnum comparatum ad ea, quę ipsi possidebant, potissime moti propter reuerentiã Moysi, & promissionis suæ compleuerunt illud. [Profectique sunt de monte viam trium dierum.]

An Israelitæ ambulauerunt viam trium dierum in die, qua mouerunt castra de Synai vel ambulauerunt tribus diebus continuis sine interpolatione. Quæst. LVIII.

Rabbi Salomon dicit, s. quòd die qua mouerũt castra Israelitæ de Synai ambulauerunt, viam trium dierum vt demõstraret Dominus, quòd cito eos in terram K promissam introduceret, nisi ipsi obicem parauissent. Sed non multum consonat: nam fieri nequisset, q; tota multitudo Israel cũ pecoribus, & paruulis suis viam triũ dierum ambulasset, nisi Deo mouente illo totaliter, quin potius ille populus viam trium dierum in decem vix cõficere posset. Si autẽ diceretur, quòd multitudo tota Deo mouente ambulauerit die vna spatium trium dierũ, non sequeretur tãde fatigatio, sed seq. cap. dicitur populum conquestum fuisse propter laborem itineris.

Aliqui autem dicunt, q; ambulauerunt viam dierum trium, s. continuè, ita quòd non quieuerunt per tres dies. Sed etiam hoc non conuenit, quia nullus posset sustinere continuam viam trium dierum non sumpto cibo, nec sopore. si autem somnum caperent necesse erat nubẽ quiescere, quia ipsa mota, ipsi quoque mouebant.

Sed dicendū est, ꝙ Israelitę mouebāt castra, & ambulauerunt viam trium dierum, i. quòd non fixerunt castra vsque ad diem tertium. In quolibet tamen horum trium dierum quiescebant paululum ad sumendos cibos per diem. In nocte autem nubes stabat, vt caperent somnum fuerunt tamen conquesti de labore itineris, vt patet seq. c. quòd istæ dietæ fortè erant magnæ, & non sufficiebant paruuli Iudæorum, & mulieres ad istum motū. Vel conquesti sunt, quia per tres dies ambulauerunt non habentes aliquam viam quietis intermediam. In aliis autem mansionibus, cum ambularent per vnum, vel duos dies, quiescebant. Rarò.n. ambulabant pluribus diebus: nam non reperitur, nisi Exod. c. 15. vbi cum recessissent Israelitæ de mari Rubro, processerunt diebus tribus per desertum, non inuenientes aquas vsq; in Marath. Erat autem difficile hoc Iudæis, ideo conquesti sunt: die autem tertio profectionis huius, venerunt in sepulchra concupiscentiæ, de qua mansione patet seq. cap.

An in his tribus diebus fecerint mansiones. Quæst. LIX.

ALiquis autem forte dicet, quòd in his tribus diebus Iudæi fecerunt mansiones tres. Prima die venerunt in Sepulchra concupiscentiæ. Secunda die in Aseroth. Tertia in desertum Pharan. Sic.n. ordinantur istæ mansiones, vt patet seq. c. & inf. 12. & 13. Et aliqualiter apparet hoc ex litera. Nā hic dicitur, quòd recubuit nubes in deserto Pharan, ergo ibi fuit mansio. Sed ante desertū Pharan sunt duę mansiones, s. Sepulchra concupiscenõę, vt patet seq. c. & postea Aseroth, vt patet eodem, & infra C 12. c. deinde desertum Pharan, vt patet infra 12. cap.

Respondendum est, ꝙ isti tres dies nō fuerunt per tres mansiones, sed vltimo die eorum venerunt in mansionē, quæ dicitur Sepulchra concupiscentiæ. Non.n. poterat dici, quòd tribus diebus, postquam recesserunt de Synai venissent in desertum Pharan, de quo inf. 13. cap. Nam cum primo venissent in Sepulchra concupiscentiæ, manserunt ibi diebus aliquot, s. per vnum mensem, vt aliqualiter patet seq. cap. Deinde cum venissent in Aseroth mãserunt ad minus diebus septem, quibus Maria soror Moysi fuit leprosa, vt patet inf. cap. 12. Postea autem venerunt in desertum Pharan, vt patet inf. cap. 13. ergo non venerunt illuc tertia die post recessum de Synai. Aliter tamen nequibant in tribus diebus facere tres mansiones.

Sed dicendum est, quòd ambulauerunt via trium die- D rum post recessum de Synai non faciendo aliquā castra metationem Nam si intelligeretur, ꝙ quælibet castrametatio erat vnus dies, non solum diceretur, ꝙ ambulauerūt itinere dierum trium, sed etiam dierum viginti, vel triginta, cum post montem Synai fuerint plures, quàm triginta mansiones, vt patet inf. 33. cap. Et cum dicitur, ꝙ nubes recubuit in deserto Pharan, non intelligitur de deserto Pharan eo modo, quo habetur inf. 13. cap. differentiam autem hanc supra assignauimus. Item magis ex litera illa contrarium apparet, quia nubes requieuit in deserto Pharan, vt patet supra, sed antequam nubes requiesceret, non poterat fieri aliqua mansio. ergo in istis tribus diebus, vsque ad solitudinem Pharan, non fuerunt factæ tres mansiones. Item cum nubes requieuerit in deserto Pharan post recessum de monte Synai, illa erat prima mãsio, quæ fieret post illum montem, sed ante mãsionem factam in solitudine Pharan, de qua dicitur inf. 13. cap. fuit duplex mansio, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth, vt patet seq. cap. & inf. 12 Ergo non est ista solitudo Pharan, de qua dicitur hic, sicut illa, de qua dicitur inf. 13. c. [Arca Domini præcedebat eos per dies tres.] Idest arca federis, in qua erant tabulæ præcedebat Israelitas diebus illis tribus, quibus peruenerunt, vsque ad mansionem primam, quæ vocatur Sepulchra concupiscentiæ.

Quomodo arca potuerit præcedere populum; cum dicatur, quòd totum tabernaculum portabatur in medio castrorum. Quæst. LX.

CIrca arcam istam dubitatur, quomodo potuerit præcedere populum, quia dicitur, quòd Gersonitæ, & A Meraritæ, & Caathitę portabāt vasa sua in itinere in medio Israelitarum, s. ꝙ præcedebant aliqui e Tribus, & aliique sequebantur, vt patet sup. 2. c. & declaratum fuit hic.

Rabbi Salomon respondet, ꝙ ista arca non erat arca fęderis, in qua tabulæ positæ fuerant, & seruabantur in Sanctuario, sed quædam alia arca, in qua seruabantur primæ tabulæ fractę a Moyse, de quibus Exod. c. 32. & ista quãquam nō esset in Sanctuario, tñ in magna reuerentia seruabatur, & pręcedebat populū apparente nube super illā.

Sed hoc non conuenit quia non est verisimile, ꝙ tabulæ illæ fractæ a Moyse obseruatæ fuerint in aliqua arca, sed magis, quòd fuerint occultatæ in terra. Nam ad nullū vsum erāt vtiles, quia tabulæ solum proficiebant, vt præstarent testimonium legis datæ: propter hoc.n. eas Deus vocauit, testimonium, & iussit poni in arca, vt patet Exo. B cap. 25. sed istæ tabulæ fractæ non proficiebant ad aliquē vsum testimonii, sicut instrumenta rupta, vel cancellata: ergo non erant conseruandę. Item potissime hoc tenet secundum positionem Hebræorum.

Quomodo Moyses ausus fuerit frangere tabulas a Deo scriptas. Quæst. LXI.

QVærit enim Rabbi Abre. Aben Ezra, quomodo Moyses prorupit in tantam audaciam, quòd auderet frangere tabulas a Deo scriptas.

Respondet aliquos antiquos Hebręos, & satis rationabiliter sensisse, ꝙ postquam peccante populo descenderet Moyses de monte, eo vidente, cæperunt literæ de tabulis euolare, ita vt nihil scriptum in eis maneret. Videns autē illas totaliter rasas, & inutiles, tanquā ad nihil aptas confregit, hoc autem dato, nō erant ponendæ in aliqua arca. Item dato ꝙ istæ tabulæ fractæ, fuissent conseruatæ, non poterat vocari arca, in qua erat arca fœderis. Vocatur tñ hic, quod patet, quia fædus dr̄ esse pactum initum a Deo cum Israelitis, & arca dicebatur fœderis, quia continebat tabulas habentes illud pactum. Sed tabulæ fractæ non continebant aliquod pactum, quia erāt diuisæ in particulas, ita vt nihil legi posset, sicut est de literis ruptis. & dato quòd possent cōgregari particulæ tabulæ ad hoc, quòd legeremus scriptum, non facerent fidem, sicut instrumenta rupta, & cancellata: non essent igitur tabulæ federis, & arca, in qua essent non vocaretur arca fœderis. Itē adhuc patet, quia fædus, & testimonium idem sunt. Vocantur autem tabulæ testimonij, quia certitudinem testimonii perhibent: hoc autem tabulæ fractæ non facerent: ergo nec vocarentur tabulæ fæderis. Item propter hoc Moyses iterum ascendit in montem ad habendum secundas tabulas, quia primæ fractæ fidem non faciebant. si autē fidem fecissent frustra ascendisset in montē. ergo non vocabantur tabulæ fęderis. Item sicut domus ad solum prostrata, non est domus: ita tabulæ fractæ, & instrumenta rupta non sunt instrumenta, nec tabulæ, sed arca continens vocabatur arca fęderis propter tabulas contentas: ergo illa, in qua essent huiusmodi tabulę non vocaretur arca fęderis. De hac tamen dicitur, quòd erat arca fœderis. ergo ista erat quæ continebatur intra Sancta Sanctorū, in qua recondebantur tabulæ secundæ.

Opinio Nicolai de ista arca, quæ præcedebat populum refellitur. Quæst. LXII.

E

NIcolaus autem dicit, quòd ista erat arca fœderis cōtinens tabulas secundas, quæ seruabatur intra Sācta Sanctorum. Consueuerat autem semper portari in medio castrorum a Caathitis: nunc autem præcedebat, in quo facit differentiam dicens, quòd quando arca ducebatur per loca hostilia propter timorem hostium ibat in medio castrorum. Cum vero ducebatur per loca secura præcedebat. Item dicit, quòd Deus voluit nunc ostendere gloriam arcæ. Ista enim fuerat prima motatio castrorum post fabricationem arcę, ideo voluit eam ostēdere gloriosam, dirigendo in via cum præcederet, & assignando castra.

Sed nō stat illud, quod dicitur, s. ꝙ cum essent loca hostilia arca erat in medio. Cum vero loca ab hostibus tuta, præ-

præcedebat: tñ nulla erat maior hostilitas contra Iudæos, quàm cum ingrederentur terram Chanaan Iordane pertransito, ibi tñ arca domini præcedebat castra Israelitarũ per duo millia passuum contra Iericho, vt patet Ios. c. 3. ita & cum procederetur ad alia loca. Item non poterant esse loca magis hostilia, quàm cum Iudæi ibant ad pugnandum contra hostes, sed muliones portabãt arcam in bellum, vt patet 1. Reg. 4. c. ergo non desinebat præcedere arca Israelitas propter timorem hostilem.

Contra Nicolaum. Quòd arca præcedebat Israelitas in omni motu. Quæst. LXIII.

SEd dicendum est, ꝙ arca Dñi, in qua erant tabulę secũdæ præcessit hic Israelitas, & non magis curabatur an esset in locis hostilibus, quàm in locis tutissimis, vt supra inductũ est. An tñ arca præcederet semper Israelitas per desertum in motu castrorum non patet, quia hic dicitur, ꝙ arca præcedebat eos per dies tres, quod refertur ad istos tres dies, quibus ambulauerunt Iudæi, vsq; ad primã castrametationem post montem Synai. Satis tñ videtur dicendum quibusdam, ꝙ præcederet arca Dñi Israelitas in omni motu castrorum, quia infra dicitur, ꝙ cum eleuaretur arca, dicebat Moyses; Surge Dñe, & dissipentur inimici tui. Cum autem deponeretur dicebat; Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Sed hoc significat consuetudinem, & non vnicum actum ex modo verborum. ergo non solum dixit Moyses hoc semel, sed semper aut pluries dicere consuetus erat, & cõsequenter multoties præcedebat arca, & semper Israelitas procedentes. Nisi forte aliquis dicat, ꝙ ista dicebantur semper in eleuatione arcæ, & depositione, ẽt si ipsa esset in medio castrorum. vnde non probabitur, ꝙ ipsa multoties præcesserit.

Respondendum est non posse intelligi de arca, si moueretur in medio castrorum, quia dr̃ in verbis Moysi, qñ deponebatur arca, reuertere Dñe ad multitudinem exercitus Israel. Si tñ arca esset in medio non diceretur, ꝙ reuerteretur Deus, qui significabatur esse super arcã, quia qui reuertitur præcedebat. ergo oportet, ꝙ intelligatur de motu arcæ in præcessione castrorum, & sic dicetur, ꝙ ipsa postquam facta est, semper pręcessit castra. nõ tamen erat ipsa, quæ principaliter dirigebat in via, sed ipsa columna sedens super illam dirigebat, & qñ stetisset columna stabat arca. Erat igitur ista præcessio arcæ non ad aliquem fructum directionis, quem non sequerentur Israelitæ per motum nubis, sed solum ad gloriam arcę, vt videretur dirigere, & ad maiorem securitatem Iudęorũ, quia ipsi intelligebant gloriam Dñi esse in arca. vnde cum ipsa præcederet credebant se tutos ab hostibus a parte anteriori. Quòd autẽ arca præcesserit semper in motu castrorum aliqualiter colligitur inf. c. 14. cum dicitur de Israelitis, qui contra præceptum Dñi voluerunt ascendere contra terram promissionis per locum Amalechitarum, & Chananæorum. Et dicitur ibi. arca autem testamẽti Dñi, & Moyses non recesserunt de castris, in quo significatur, ꝙ ipsa præcedere consueuerat, & tunc non præcessit. si tñ in medio castrorum ipsa moueri consueuisset cum cęteris apparamentis Sanctuarij, non diceretur, ꝙ arca nõ recessit de castris, sed Sanctuarium non recessit. De arca tñ sola dicitur. ergo ipsa aliter se habebat in motu castrorum, quàm reliquum Sanctuarium. Item quia dicitur, ꝙ non recessit de castris. Si. n. arca moueretur in medio castrorum, numquam deberet moueri, nisi cum mouębantur castra tota. Innuitur tamen, quòd ipsa moueretur nõ motis castris, cum dicatur, quod non recessit de castris, quasi dicat, quòd aliquando consueuerat recedere de castris, & hoc erat in præcessione motus castrorum.

Determinatio quæst. præcedentis. Et quomodo portabatur arca, & a quibus. Quæst. LXIV.

PRædicta videntur esse quibusdam vera, & continent aliquid erroris. Nam quod dictum est de ista arca, an esset arca fœderis, vel alia arca.

Dicendum est, ꝙ erat arca, quæ erat intra Sancta Sanctorum, in qua erant tabulæ, & manna, & virga Aaron,

F quæ fronduit, vt dicitur ad Heb. 9. & nullam aliam arcam habebant Iudæi, in qua essent aliquæ aliæ tabulæ, quia tabulæ fractæ ad nihil proderant, vt dictum est sup. quæst. 61. & 62. Dicendum etiam quod ista arca fœderis præcessit nunc Israelitas cum mouerunt castra de monte Synai, vt dicitur in litera. Sed tunc est dubium, quomodo illa portabatur, vel a quibus.

Dicunt quidam, ꝙ portabatur a sacerdotibus propter honorem eius, quia illud erat vas sanctissimum in toto Sanctuario. Sed dicetur, ꝙ non stat. Primo, quia ad sacerdotes non pertinebat portare aliqua onera. Nam Deus distinxerat officia inter sacerdotes, & Leuitas: sacerdotibus autem commiserat, ꝙ ministrarent in Sanctuario, & non ꝙ portarent aliqua onera supra 3. & inf. 18. c. Leuitis autem commiserat, ꝙ portarent onera sup. 3. cap. ideo sacer-

G dotes non portarent arcam. Secundo, quia Deus præceperat specialiter familię Caathitarum portare arcam sup. 3. & 4. cap. ideo nullo modo pertineret ad sacerdotes.

Sed aliqui obijciunt, quod sacerdotes portarent illam: nam sic portauerunt in transitu Iordanis, vt patet Iosue 3. cap. ita ergo portarent nunc. Secundo quia dicũt, quòd quando arca portanda erat in medio castrorum portabatur a Caathitis, tamen quando portabatur extra castra præcedendo, illa non portabatur a Leuitis, sed a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & introitu in terram Chanaan. Nam præcedebat arca per duo millia passuum ad totum populum, vt patet Iosue 3. cap. & tunc portabatur a sacerdotibus. eod. cap.

Dicendum, quòd arca non portabatur tunc a sacerdotibus, sed a Leuitis propter causas supra positas. Secũdo,

H quia dato quòd pertineret ad officium sacerdotum portare arcam, & vellent illam portare non possent, quia erant soli tres sacerdotes, s. Aaron & duo filii eius Eleazar, & Ithamar supra 3. cap. & tamen tres non poterant portare arcam, quia saltem erant necessarii quatuor, qui portarẽt eam per quatuor extremitates duorum vectium. Exo. 25. cap. Tertio, quia Aaron, qui erat vnus istorum trium, nõ est verisimile, quòd portaret arcam, quia ipse erat summus sacerdos: ideo non portaret aliqua onera.

An pertineret ad sacerdotes portare arcam. Et quare portarunt arcam per Iordanem. Et quòd etiam alias portauerunt. Quæst. LXV.

CVm autem obijcitur, ꝙ pertineret ad sacerdotes portare arcam; quia portauerunt eam per Iordanem.

I Dicendum, ꝙ illud fuit aliquid speciale. Nã ibi Deus volebat diuidere Iordanem manente arca intra aquas, & nunquam aliquid tale factum est: ideo ad exaltationem huius miraculi voluit Deus specialiter, ꝙ sacerdotes portarent arcam: hic autem nihil tale fuit: ideo non portabãt sacerdotes arcam, sed Leuitæ, ad quos pertinebat. Item illud nõ fuit portare arcam per viam sed fuit tenere eam in aquis Iordanis, quousque transiret populus, vt colligitur Iosue 3. portatio autem magis pertinebat ad Leuitas, quàm ad sacerdotes. Ad secundum cum dicebant, quasi regulam dando, ꝙ quando ibat arca in medio Israelitarũ portabatur a Leuitis, cum autem præcedebat castra portabatur a sacerdotibus, non est concedendum, quia scriptura non ponit aliquam distinctionem talem, sed absolutè officium portandi arcam tribuit Leuitis, vt patet sup.

K 3. & 4. cap.

Dicendum tamen est, quòd aliquando inueniuntur sacerdotes portasse arcam, & hoc numquam fuit, nisi in aliquo opere speciali, & mirabili: sic. n. fuit quando Iosue cum Israelitis de vltima mansione deserti venturi erant ad Iordanem. Nam tunc ex ipsa mansione, vsq; ad Iordanem sacerdotes portauerunt arcam præcedentes populum per duo millia passuum Ios. 3. c. cum etiam diuidendus fuit Iordanis introierunt sacerdotes portantes arcam in aquas Iordanis, & tamdiu steterunt ibi, quousque transiuit totus populus per alueum arentem, & postea ascenderunt sacerdotes de alueo portantes arcam Ios. 4. c. an tamen post exitum de Iordanẽ, vsque ad locum castrametationis, s. vsque ad Galgalam, vbi illa nocte castrametati sunt Israelitæ portauerunt semper sacerdotes arcam, vel

suc-

successerint in hoc Leuitæ, non satis patet Ios. 4. Iterum autem sacerdotes portauerunt eum, quando debuerunt corruere muri Iericho: nam istud erat opus admirabile, quod numquam auditum fuerat, s. quòd muri totius vrbis nullo impellente per seipsos corruerint, & quia hoc factum est in præsentia arcæ, voluit Deus, quòd tūc arca portaretur a sacerdotibus, quia hoc pertinebat ad maiorem honorem. istud patet Ios. 6. Sed post hoc non legitur, ꝙ sacerdotes portauerint arcam, sed soli Leuitæ portabāt eam, ad quorum officium pertinebat. Sic patet 1. Paralip. 15. vbi Dauid volebat magnam festiuitatem celebrare transferendo de domo Obethedom arcam Dei in domū suam, & ad hoc non fecit, ꝙ portaretur a sacerdotibus, sed a Leuitis: ideo dixit illicitum esse portari ab alijs, propter quod fecit consecrari Leuitas, vt possent portare illam cum dicitur. eod. cap. tunc dixit Dauid, illicitum est, vt a quocunque portetur arca Dei, nisi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & postea dicitur. eod. cap. cumque adiuuisset Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Dñi, immolabantur septem tauri, & septem arietes. ita ergo in præsenti cum non fieret aliquid admirandum, non portarent sacerdotes arcam, sed Leuitæ.

Soli Leuitæ portabant arcam: sacerdotes autem non nisi propter aliquid valde admirandum. Et quòd Oza inordinatè portauit arcam. Quæst. LXVI.

ADhuc obijcietur, ꝙ alijs temporibus sacerdotes portabant arcam, s. qn̄ ibatur ad bella, vt 1. Reg. 4. c. ibi duo filij Heli sacerdotis magni portauerunt arcam. Secundo, quia qn̄ arca mota fuit de Gabaa in Ierusalem, & posita est in domo Obethedom, sacerdotes portabant arcam: nam Oza sacerdos filius Aminadab portabat arcā. 2. Reg. 6. c. & 1. Paralip. 13. ergo licebat sacerdotibus alijs tēporibus portare arcam. Dicendum est, ꝙ arca non portabatur a sacerdotibus, sed a Leuitis, quia Deus statuerat eos ad portandum arcam, & non sacerdotes sup. 4. c. nisi esset aliquid valde admirandum, sicut fuit in diuisione Iordanis, & in casu murorum Iericho: aliàs autem solis Leuitis licebat portare eam, sicut dixit Dauid 1. Paral. 15.

Ad primū in contrarium dicendum, ꝙ falsum præsupponit: nam filij Heli summi sacerdotis non portabant arcam, nec poterant portare, quia erant soli duo, s. Ophini, & Phinees. 1. Reg. 2. & 4. c. & tñ arca non poterat portari, nisi saltem a quatuor per extremitates duorum vectiū, vt innuitur Exo. 25. Secundo quia litera, quæ allegatur 1. Reg. 4. c. non innuit, ꝙ isti duo sacerdotes portabant arcam, sed potius, ꝙ custodiebant eam tanquam principes, cum essent filij summi sacerdotis, quia dr̄ eod. cap. erant duo filij Heli cum arca fœderis Dñi. Et sic non dicitur, ꝙ portabant eam, sed quòd erant cum ea, i. in custodia eius.

Ad secūdum, quod dicebatur de Oza sacerdote, quod portabat arcam. Dici potest duo modo, ꝙ ille non erat sacerdos sed Leuita. quia 2. Reg. 6. & 1. Paralip. 13. cap. vbi de hoc agitur, non satis ostenditur an esset sacerdos, vel Leuita, licet quid horum fuerit ibi declarabitur. Secūdo, quia dato ꝙ ille esset sacerdos nihil inde probatur, quia ex eis, quę fiunt inordinatè, non probatur aliquis ordo, & tñ illa portatio facta per Ozam fuit inordinata. Sic. n. innuit Dauid 1. Paralip. 15. cum ait. vos quis estis principes familiarum Leuiticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Dei Israel ad locum qui pręparatus est, ne vt a principio, quia non eratis præsentes percussit nos Dñs, sic & nunc fiat; & ita innuit, ꝙ illicite fuit portata arca, qn̄ portauit eā Oza, eo ꝙ non fuit tunc portata a Leuitis. Tertia, quia ibi fuit ēt alius error, quia arca portata est super plaustrum. 2. Reg. 6. & 1. Paralipom. 13. Istud autem erat illicitum, quia arca portari debebat humeris hominum, & non super plaustra, quia portabatur a Caathitis sup. 3. & 4. c. & illis nō erant data aliqua plaustra ad portādum onera sua, sicut alijs Leuitis, sed iussum est, ꝙ portarent onera humeris suis sup. 7. c. ideo licet portaretur a Leuitis, vel a sacerdotibus, aut quibuscūq; alijs, necesse erat portari illicitè: vnde ex hoc non pōt sumi aliquod argm̄, qualiter arca portaretur, vel portari deberet.

A *Opinio quorundam, quòd Moyses portabat nunc arcam. Sed quòd Moyses nunquam portauit arcam probatur. Quæst. LXVII.*

ALiqui dicunt, quòd Moyses portabat nunc arcam. Motiuum istorum est, quia dicitur infra in litera, cumq; eleuaretur arca, dicebat Moyses; Surge Domine, & dissipentur inimici tui, cum autem deponerent, dicebat, reuertere Domine ad multitudinē exercitus Israel.

Dicendum, ꝙ non est verum, quia Moyses nunquam portauit arcam. Nam si ex litera illa arguatur dicetur, ꝙ solus Moyses portabat arcam, quod falsum est, quia non poterat portari a paucioribus, quàm a quatuor, vt supra dictum est. Secundo, quia Moyses erat princeps totius populi: ideo non pertineret ad eum officium portandi onera, B sed solum iubendi, & ordinandi de rebus totius populi. Tertio, quia etiam si Moyses nullius dignitatis esset, sed ageretur cum eo ex vigore legis, non deberet portare arcam, quia portare onera Sanctuarij non pertinebat, nisi ad Leuitas, qui erant inter annum tricesimum, & quinquagesimum, sup. 4. & 8. cap. Moyses tamen erat nunc annorum octuagintaduorum, quia in anno, quo eduxit Israelitas de Aegypto erat annorum octuaginta Exod. 7. c. & nunc erat secundus annus ab exitu de Aegypto, vt patet hic in litera, & sup. 1. cap. ideo non pertinebat ad eum portare arcam. Quarto, quia istud motiuum nihil facit, sed potius ex verbis literæ signatur, quòd Moyses non portabat arcam, sed alii, quia dicitur cumque eleuaretur arca dicebat Moyses, idest cum eleuaretur per alios, Moyses dicebat, surge Domine. non ergo portabat Moyses C arcam, nec erat vnus de portantibus, sed erat præsens cum ea quando portabatur, & ideo dicebat ille, surge Domine, &c.

Quomodo arca portabatur cum præcederet Israelitas. Et quòd sacerdotes ibant cum ea, & etiam Moyses. Quæst. LXVIII.

SEd quæretur nunc cum arca præcederet Israelitas vadens extra castra, quomodo portabatur? Aliqui dicūt, quòd arca erat vnum de vasis Sanctuarij, cuius portatio pertinebat ad Caathitas sup. 3. & 4. cap. sed ipsi quoque portabant omnia alia vasa Sanctuarii, quæ non erant partes eius eod. cap. ergo simul alij Caathitæ portarent onera sua cum Leuitis, qui portabant arcam, & sic tota familia D Caathitarum præcederet castra cum vasis suis. Item dicunt, quod cum totum Sanctuarium deberet portari simul, vt non diuiderentur res sacrę inter se, non soli Caathitæ, sed etiam omnes alii Leuitæ portantes aliqua onera Sanctuarij irent simul cum arca præcedendo castra.

Dicendum, quòd non est verum, quod dictum est sed sola arca præcedebat castra. Cætera autem vasa Sanctuarii, & partes eius manebant in ordine suo in medio Israelitarum. Item quia de arca erat aliquid speciale, s. quia apparebat ibi gloria Domini, & loquebatur super eā Deus in medio duorum Cherubim sup. 7. cap quod non fiebat in aliquo de vasis Sāctuarii: ideo erat aliqua causa, quòd ipsa præcederet, sed de nullo aliorum vasorum erat talis causa, cum non appareret in eo aliqua specialis sanctitas.

Dicendum autem, quòd arca cum præcederet castra E portabatur a Leuitis Caathitis, & saltem illi essent quatuor, quia non poterat portari a paucioribus, vt dictum est: cum illis autem irēt multi alii Caathitæ ad hoc, quòd mutarent vices portandi arcam; quia iidem Leuitæ non poterant semper portare onus, sed aliquando pausarent succedentibus aliis in portatione oneris. De sacerdotibus etiam, idest de Aaron, & filiis eius dicendum, quòd irent simul cum arca; licet ipsi non portarent eam; quia sacerdotes procedebant in via cum Leuitis, qui erant de Tribu sua, sed nullus locus conuenientior erat, in quo ipsi procederent, quàm simul cum arca: ideo irent cum ea. Item patet ex ordine castrametandi, quia cum castra fixa essent, Leuitæ manebant in circuitu Sanctuarii, & tamen ad ostium eius erat Aaron cum filiis suis sup. 3. cap. & istud erat ad maiorem custodiam Sanctuarii, ergo cum arca esset vas optimum Sanctuarii, irent sacerdotes cum

ea ad honorem, & custodiam eius. Item patet simile, quia quando arca portabatur ad bella, licet a Leuitis portaretur, tamen sacerdotes honorabilissimè ibant cum illa ad custodiam eius. Sic fuit quando portata est ad bellū contra Philisthinos 1. Reg. 4. cum dicitur, q duo filij Heli summi sacerdotis erant cum arca, & quando Saul iterum iuit cōtra Philisthinos ibat arca cum eo, & cum arca erat Achias sacerdos, qui ibi consuluit Dominum 1. Reg. 14. & ille dicebatur esse summus sacerdos, ergo nunc omnes sacerdotes, quotquot essent, irent cum arca, cū nihil aliud faciendum haberent. De Moyse quoque dicendum est, quòd ipse iret cum arca, & patet, primo ex eo, quod dicitur in litera, s. cum eleuaretur arca dicebat Moyses; Surge Domine, & dissipentur inimici tui, cum autem deponeretur dicebat, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Isr. el, sed non poterat Moyses esse præsens arcæ, quādo eleuabatur, & deponebatur, nisi iret cum illa, ergo etiam Moyses ibat cum arca. Secūdo, quia videtur, quòd cum Moyses esset princeps, tam sacerdotum, quam Leuitarum, & nihil esset sanctius in omnibus vasis Dei, quam arca, non habebat Moyses causam eundi in alio loco, nisi cum arca. Tertio, quia videtur, q ista erat consuetudo de motu arcæ, s. quòd illa nunquam moueretur sine Moyse, neque Moyses sine illa ad progrediendum in via. Sic colligitur infra 14. cum dicitur, quòd totus populus recessit de castris ad eundum in terram Chanaan, Et quia Moyses noluit ire, non fuit mota arca: cum dicitur. eod. cap. s. arca autem testamenti Domini, & Moyses non recesserunt de castris. De omnibus autem alijs Caathitis, & Meraritis, & Gersonitis dicendum, quòd nō ibant cum arca, sed procedebant in medio Israelitarum in ordine suo. Ad duas rationes in contrarium respondebitur quæst. seq.

An sit verum, quod arca præcedebat Israelitas per tres dies, & an iret cum nube, vel sine illa, aut distans a castris, vel comunctè. Et an Leuitæ irent simul omnes. Quæst. LXIX.

Sed aliquis dicet, quòd ista litera non potest stare, cum dicitur. Arca Domini præcedebat eos per tres dies, quia significatur, quod ibat extra Israelitas. Deus tamen statuerat, quòd in motu castrorum esset iste ordo, s. quòd primo procederent tres tribus, quæ erant sub vexillo Iudæ: deinde tres Tribus, quæ erant sub vexillo Ruben: deinde omnes Leuitæ portantes Sanctuarium iuxta officia sua, postea tres Tribus, quæ erant sub vexillo filiorum Ephraim. vltimo illi, qui erant sub vexillo filiorum Dan. sup. 2. cap. ergo tenebatur ille ordo, & procederet arca in medio Israelitarum, & non præcederet.

Secundo, quia lex illa fuerat ordinata in monte Synai, vt patet sup. 1. & 2. cap. Sed nunc recedebant Israelitæ de monte Synai, vt patet hic in litera. ergo non est verisimile, quòd statim violaretur antequam inciperet obseruari: non ergo præcederet castra, sed iret in medio.

Aliquis dicet, quòd illa lex fuit aliquando seruata, & vt communiter seruabatur, & tamen nunc ex aliqua causa speciali non fuit seruata, & præcessit arca.

Sed obijcietur, quia etiam nunc fuerit seruata, quia supra in litera ponitur ordo recedendi de monte Synai, & dicitur, q mouerunt castra primi illi, qui erant sub vexillo filiorum Iudæ: deinde qui erant sub vexillo Ruben, & tunc sequitur. profectiq; sunt Caathitæ portantes Sanctuarium. tandiu tabernaculum portabatur, donec veniretur ad erectionis locum & postea dicitur, quod processerant, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim, & ad vltimum, qui erat sub vexillo Dan. Et sic Caathitæ cum Sanctuario ibant in medio, sed Caathitæ portant arcam sup. 3. & 4. cap. ergo non præcedebat arca, sed ibat in medio.

Dicendum, quod arca præcessit hic omnes Israelitas in motu, qua si dirigens in via, & necesse est hoc concedi, cum litera dicat sic. arca fœderis Domini præcedebat eos per dies tres.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd ordo procedendi positus supra 2. cap. fuit ille, qui semper seruabatur per desertum, & tamen nunc in recessu de monte Synai propter aliquam causam specialem, de qua

F infra dicetur, præcessit arca. Sic etiam erat lex, quòd arca portaretur a Leuitis supra 3. & 4. cap. & illicitum erat portari eam ab aliquo alio, 1. Paralip. 15. cap. tamen interdum ex aliqua speciali causa portabatur a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & in casu murorum Iericho Ios. 3. & 6. cap.

Ad secundum dicendum verum esse, quòd ista lex de ordine procedendi facta in monte Synai, & seruata fuit ibi quantum ad omnia, s. quantum ad ordinem procedendi omnium Israelitarum, etiam quantum ad ordinem procedēdi omnium Leuitarum, præterquam in arca, quæ non iuit in medio, sed præcessit propter aliquam causam specialem, de qua infra dicetur.

Ad tertiam rationem cum obijcitur, quòd hic etiam arca iuit in medio. Dicendū, quòd non est verum: & quando dicitur in litera, quòd post duo vexilla, & tres Tribus G profecti sunt Caathitæ portantes Sanctuarium. Dicendum, quòd verum est, sed ipsi non portabant arcam.

Et cum obijcitur, quòd Caathitæ portabant arcam. Dicendum, quòd Caathitę erant multi, & portabant omnia vasa Sanctuarij, quæ non erant partes eius, & nominātur supra 3. & 4. cap. Arca autem erat vnum de his vasis, & sic Caathitæ qui portabant arcam, præcedebant nunc omnes Israelitas. Illi vero, qui portabant cætera vasa Sanctuarij, ibant in medio Israelitarum in ordine suo. Cum autem dicitur in litera: profecti sunt Caathitæ portantes Sanctuarium, intelligitur de omnibus alijs Caathitis, qui portabant cætera vasa Sanctuarij præter arcam. Et propter hoc dicitur absolutè portantes Sanctuarium, quasi totum portarent, quia non deerat nisi arca. Ex prædictis H potest responderi ad duas rationes factas præced. quæst. quæ innuebant, quòd arca cum toto Sanctuario præcessit castra cum omnibus Leuitis.

Ad primam dicendum verum esse, quòd Leuitæ portabant, tam arcam, quam reliquum Sanctuarium & vt communiter omnes ibant simul, & arca cum cæteris vasis, & tamen nunc ex causa speciali præcessit sola arca: alia autem vasa Sanctuarij manserunt in ordine suo.

Ad secundum dicendum, quòd licet Leuitæ diuiderentur in tres familias, & haberent onera trium modorum, vt patet sup. 3. & 4. cap. tamen omnes familiæ Leuitarum ibant simul in procedendo; ita quòd nullus de Leuitis misceretur eis, quamquam ipsi non miscerentur inter se, sed quælibet familia per se ibat: & iste erat ordo eorum procedendi sup. 2. cap. Aliqui autem putant, quòd non I irent simul, sed quòd in motu castrorum præcederēt tres Tribus, quæ erant sub vexillo Iudæ, & statim procedebant Gersonitæ, & Meraritæ portantes onera sua: deinde sequebantur tres Tribus, quæ erant sub vexillo Ruben, & postea sequebantur Caathitæ portantes vasa sua. Iste ordo innuitur in litera, & tamen verum est, quòd omnes familiæ Leuitarum simul ibant in medio castrorum, vt innuitur sup. 2. c. vt supra declarauimus: & tamen siue vno modo, siue alio dicatur, non præcedebat aliquis Leuita Israelitas in motu: ideo neque aliqua pars Sanctuarij; nunc tamen ex causa speciali præcessit arca.

An semper arca præcesserit in deserto Israelitas, vel solum nunc. Quæst. LXX.

K Quæretur cum dicatur hic, quòd arca Domini præcedebat Israelitas per tres dies. An istud fuerit semper quamdiu Israelitæ fuerunt in deserto, vel solum fuit nunc.

Aliqui dicunt, quòd istud fuit per totum desertum: & patet primo, quia dicitur hic. Arca Domini præcedebat eos: & istud significat consuetudinem: nam si vna vice tantum fuisset factum non diceretur præcedebat eos, sed præcessit eos. Secundo patet, quia dicitur in litera, quòd cum eleuaretur arca, dicebat Moyses; Surge Domine: cum autem deponeretur dicebat, reuertere Dñe, quia multitudinē exercitus Israel, & tamen si arca iret in medio castrorum non diceret Moyses, reuertere Dñe, quia non reuertitur ad aliquos, nisi qui præcessit eos, vel recessit ab eis, ergo extra castra ibat arca, quando Moyses ista dicebat. Si autem obijciatur, quòd hoc fuit semel, q̄n arca præ-

præcessit de monte Synai: nam tunc potuit dici, reuertere Domine, eo ꝙ arca præcedebat, & videbatur Deus esse extra castra. Dicendum, ꝙ non stat, quia dicitur in litera: cumque deponeretur, dicebat Moyses, reuertere Dñe, sed deponeretur, significat cõsuetudinem, quia si esset vnicus actus diceretur cum deposita fuit. ergo videtur, ꝙ semper præcedebat arca, & ita consuetum erat, ꝙ Moyses diceret quandocunq; deponebatur, reuertere domine, &c.

Tertio, quia si istud non esset consuetũ non videretur, ad quid nunc præcederet arca recedendo de monte Synai. sed dicitur, quod præcedebat. ergo videtur, quòd ista erat consuetudo, & regula, vt deberet arca præcedere per totum desertum, & poneretur hic potius quàm alibi, & quia ista fuit prima mutatio castrorum post factam arcam, ponitur hic de ordine procedendi eius. Nam in monte Synai arca fabricata est, & cum hic in prima mutatione dicatur, quod arca præcesserit, intelligendum videbatur, quòd postea semper ita fuerit.

Quarto, quia manebat causa præcessionis arcæ, nam dicitur, quod præcedebat ad disponendum locum castrorum, & tamen conueniens erat Israelitis, quòd semper disponeretur eis locus castrorum: ideo cõueniens erat præcedere semper arcam.

Quinto patet, ꝙ ita semper factum fuerit per desertũ: nam etiam in vltima castrametatione deserti, qñ transieruot Israelitæ Iordanem præcedebat arca per duo millia cubitorum, Ios. 3. c. de toto ergo tempore intermedio vẽ ita iudicandũ esse, & istud tenẽt aliqui pro firma veritate.

Opinio quorundam, quòd arca non præcedebat semper Israelitas per desertum. Quæst. LXXI.

IN contrarium videtur, ꝙ arca non præcedebat semper Israelitas per desertum, sed solum nunc præcessit. Primo patet, quia Deus dedit ordinem locandi castra, sup. 2. cap. & ponitur arca cum Sanctuario in medio: ideo in processu talis debet esse ordo, ꝙ arca, & Sãctuarium sint in medio. Secundo, quia etiam sup. 2. cap. ponitur ordo procedendi & dicitur, ꝙ qui erant sub vexillo Iuda prius mouerunt castra: deinde qui erant sub vexillo Ruben: & postea sequitur: leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum. & ponitur de toto tabernaculo, quia nulla pars eius excipitur: & postea dicitur de alijs duobus vexillis, ꝙ sequerentur: ideo ordo datus ad procedendum erat, ꝙ totum Sanctuarium cum arca procederet in medio. Tertio patet, quia Iosephus lib. 3. Antiquit. Ponens ordinem procedendi, dixit arcam ire in medio sex Tribubus pręcedẽtibus, & totidem sequentibus. Quarto, quia videtur litera significare istud hic, inquantum dixit arca fœderis Dñi præcedebat eos per dies tres, & hic innuit, quòd non præcessit arca, nisi in istis tribus diebus primis post recessum de monte Synai, quia si generale esset, quod arca præcederet Israelitas non diceretur, quòd præcedebat per dies tres, sed absolute, quòd præcedebat: scriptura tamen limitauit tempus: ergo videtur, quod non præcesserit, nisi in his tribus diebus, & postea semper iuerit in ordine suo in medio castrorum. Nisi forte aliquis dicat, quòd præcedebat per dies tres, idest semper recedebat de castris tribus diebus, antequam mouerentur castra, & ita pręcedebat per tres dietas. Sed hoc falsum est, sicut infra declarabitur.

Dicendum, quod istæ duæ positiones habent satis de apparentia propter aliqua motiua earum, tamen secunda est vera, scilicet, quod arca non præcesserit semper, sed solum nunc, vel si aliquando fuisset aliqua causa specialis præcedendi, de quo non legitur in toto deserto.

Responsio ad rationes primæ positionis, scilicet, quòd præcesserit arca per totum desertum. Quæst. LXXII.

NVnc responderi potest ad motiua contrariæ positionis, quæ sunt sup. q. 70.

Ad primum dicendum, ꝙ istud verbum, præcedebat, signat actum, qui continuatur, & nondum est completus, non tamen innuitur, ꝙ erat cõsuetum in omni mutatione

A castrorũ præcedere arcam: sed dicitur hoc, quia ille actus durauit per tres dies, & quia tres dies non sunt simul, extendebatur iste actus pręcedendi per eos: & dicitur quòd præcedebat per tres dies, i. in omnibus illis tribus diebus.

Ad secundum dicendum, quòd istud potest significare consuetudinem, & non illam significet, s. quòd non solum in hac mutatione prima castrorum Moyses dixit istud, sed etiam in omnibus: nam quandocunq; eleuabatur arca, vt portaretur, dicebat Moyses. Surge Dñe, & quando deponebatur dicebat. reuertere Domine. Cum autem obijcitur, quòd nõ poterat dici reuertere, nisi arca esset extra castra. Dicendum, ꝙ intelligitur reuertere Domine, i. iam non procedas, sed sta, quia quamdiu mouebatur arca videbatur, ꝙ Deus moueretur, & si non cessaret moueri, cessante arca, videretur, ꝙ ibat extra multitudinẽ
B Israel, & recedebat ab eis: ideo dicebat Moyses reuertere, i. non procedas vltra, sed mane, & patet quòd sic intelligatur, quia alias, siue semel tantum arca præcesserit, siue semper oportebat dici eam elongatam esse a castris, iuxta illos, qui dixerunt, quòd præcedebat per tres dietas. Sed falsum est, quia arca ibat in fronte castrorum, quia non potest aliter poni, & sic non erat extra castra. Dicebatur tamen, quòd Deus reuerteretur: ideo non potest accipi, quòd arca esset elongata, nec in ista vice, quæ præcessit, neque in alijs, sed semper competebat hoc, siue arca iret in medio exercitus, siue in fronte, quòd reuerteretur Deus, idest non procederet, sed staret.

Ad tertium dicẽdum, quòd aliqua causa specialis fuit, quare præcederet nunc, & non semper, vt dicetur sequenti quæst. ideo non ponitur hic istud pro regula, quòd sem-
C per sic præcesserit, sed pro vna vice tantum. cum dicatur, quòd præcedebat per tres dies, idest non præcessit, nisi in illis tribus diebus.

Ad quartum dicendum, quod non mansit semper ista causa præcessionis arcæ, quia licet nunc præcesserit ad prouidendum locum castrorum, non fuit postea necessaria talis prouisio, vt infra dicetur.

Ad quintum dicendum ꝙ illud nihil probat: nam ibi fuit causa specialis, & necessaria, vt arca deberet pręcedere, quæ tamen non erat in deserto, vt dicetur quæst. seq.

Quare nunc arca præcessit, & non post. Et duæ causæ quare arca præcedebat Quæst. LXXIII.

SEd quæretur cum generale esset, quòd arca cum toto
D Sanctuario procederet in medio exercitus, quomodo nunc præcessit Israelitas. Aliqui dicunt, quòd non fuit propter aliquam causam, neque aliquid conferebat, sed solum fuit ad gloriam arcæ.

Dicendum, ꝙ nõ stat, quia in litera ponitur aliqua causa præcessionis, s. arca Domini præcedebat prouidens castrorum locum: sed istud erat aliquid facere. ergo nõ erat verum, ꝙ sine causa præcedebat. Tenendum est. ꝙ fuit aliqua causa specialis, quare pręcesserit nunc, quia ita fieri solet. quòd agatur interdum contra regulam propter specialem causam, sicut ad solos Leuitas pertinet portare arcam supra 3. & 4 cap. aliquando tamen portauerunt illam sacerdotes, propter aliquid speciale, sicut in transitu Iordanis & casu murorum Ierico Ios. 3. & 6. cap Sic igitur erat generale, quòd arca procederet in medio: aliquã-
E do tamen ibat in principio, sicut fuit ad transitum Iordanis, & ibi fuerunt duæ causæ, quare arca præcederet. Prima quia volebat Deus diuidere Iordanem ad transitum Iudæorum; sed hoc facere volebat per præsentiam arcæ; ideo voluit, quod arca præcederet intrando prius in Iordanem. Secundo, quia erat arca necessaria ad dirigẽdum Israelitas in motu, cessauerat enim ibi columna nubis, quæ solebat præcedere Israelitas in deserto. Nam sicut cessauit manna statim, vt introierunt Israelitæ in terram Chanaan Iosue quinto capit. ita cessauit columna nubis antequam intrarent in terram Chanaan iuxta Iordanem: ideo oportebat, quòd haberent iam aliud directiuum loco nubis: & istud fuit arca. patet hoc Iosue tertio, scilicet, quando videritis arcam, & sacerdotes portantes eam, surgite & sequimini, sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre,

çul videre. & nosse, per quam viam iogrediamini, quia prius noo ambulastis per eam.

Ita in præsenti erant duæ causæ ad hoc, ꝙ arca præcederet, Prima fuit ad disponendum locum castrorum, sicut in litera dicitur. Arca Domini præcedebat prouidens castrorum locum. & forte fuit hic aliqua specialis causa prouidendi locum castrorum. quod non fuit io alijs castrametationibus: ideo solum nunc præcessit. Secuoda fuit ad ostendendum Israelitis excellentiam arcæ, vt putarent ibi esse diuinam virtutem, & consolarentur, atque confiderent habcodo illam secum, sicut è contrario Philisthini qñ viderunt arcam Dei venisse in castra timuerūt valdè diceotes. Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes. veh nobis, quis nos liberabit de manu deorum sublimium illorum 1. Reg. 4. c. Et ad hoc volebat Deus innuere Israelitis, quòd per præsentiam arcæ conferebantur eis bona multa: & quia nunc arca nouiter facta fuerat, voluit quòd præcederet castra, quasi per virtutem illius disponeretur locus castrorum, & liberarentur Israelitæ ab omnibus malis. Postea aūt non fuit istud necessariū, cum semel arca haberetur in honore: ideo postea nō præcessit.

Quomodo arca prouidebat locum castrorum. Quæst. LXXIV.

ADhuc quæretur quomodo arca prouidebat locum castrorum. Aliqui dicunt, quòd illa præcedebat ad signandum locum castrametationis, s. quòd vbi illa staret figerentur castra. & per locum per quem illa moueretur, procederent Israelitæ.

Sed obijcietur, quod arca non proderat ad istud, quia hoc faciebat columna oubis, quæ mouebatur ab Angelo, & præcedebat io fronte exercitus, & assignabat locum castrametandi, & tempus recedendi.

Aliquis dicet, quòd nunc non erat nubes, quæ dirigeret. ideo fuit arca necessaria ad dirigendum in via.

Dicendum quòd non stat, quia nubes semper dirigebat, siue per diem, siue per noctem, Exod. 13. cap. s. Dominus præcedebat eos ad ostendendum viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris io vtroque tempore, numquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem coram populo. Item patet specialiter in isto recessu de monte Synai, quòd fuerit columna dirigens, vt patet supra in litera, s. anno secuodo eleuata est nubes de tabernaculo fœderis, profectique sunt filij Israel de deserto Synai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. & sic apparet quod per totam viam de deserto Synai, vsq; ad desertum Pharan, vbi castrametati sunt, direxit eos nubes. Item patet hic in litera, quia cum dicitur arca Domini præcedebat eos prouidens castrorum locum. sequitur. nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederēt. ergo nubes præcedebat, & illa prouidebat locum castrorum.

Adhuc dicunt illi, ꝙ arca prouidebat locum castrorū, quia dirigebat ad illum. Sic enim Ios. 3. iubetur, quod Israelitæ sequerentur arcam, quæ præcederet eos, vt scirent viam, per quam deberent ingredi; ita ergo esset hic.

Dicendum quod non est simile, quia ibi iam defecerat nubes iuxta Iordanem. & numquam vltra eam viderunt Israelitæ: ideo oportuit, quòd daretur eis alterum directiuum, & istud fuit arca. Sed hic erat nubes, quæ dirigeret, vt dictum est. ideo non erat necessaria arca ad prouidendum loca castrorum.

Dici potest. quod præcedebat arca disponens castrorum locum non quasi necessarium esset, sed quia vere illud faciebat. Et hoc quia arca ibat in fronte exercitus, & super eam ibat columna nubis, per cuius motum sciebatur via, & locus castrametandi: ideo arca, quæ ibat simul cum nube dicebatur idem facere, quod nubes, s. quia vbi illa stetisset figebantur castra. Et ideo secūdum illos, qui dicunt, quòd arca semper præcedebat, dicetur quod illa semper prouidebat castrorum locum. secuodum illos autem qui dicunt, quòd solum nunc præcesserit debet dici, ꝙ solum nunc arca prouidit locum castrorum: postea autem semper columna nubis prouidit locū castrametandi.

F *Per tres dies, per quos arca præcessit quid intelligatur. Et ista quæstio satis tibi notum est, quod differt a quæst. 58. Quæst. LXXV.*

DE istis tribus diebus, per quos dicitur arca hic præcessisse Israelitas est dubium, quomodo accipiatur.

Aliqui dicunt, quòd sunt tres dies, idest tres dietæ, scilicet quòd tribus diebus præcedebat arca mota de castris antequam castra mouerentur, & veniebat per tres dies prius ad locum castrorum.

Sed dicendum, quòd istud non stat. Primo, quia innueretur, quòd in omni motu castrorum præcedebat arca, & tamen falsum est, quia solum præcessit nunc recedendo de monte Synai, vt supra dictum est.

Secundo, quia non poterat fieri, quòd arca præcederet
G per tres dies, neq; per vnam, quia tunc oportebat præsciri locum castrorum per tres dies, sed falsum est, quia non sciebant Israelitæ, sed erant semper expectantes motum nubis: ideo dicebaotur esse Israelitæ semper in excubijs Dñi præc. c. & Exo. 40. nō poterat ergo sic præcedere arca.

Tertio, qoia etiam si sciretur prius motus castrorum non poterat portari arca præcedendo, quia illi, qui portarent, nescirent, per quam viam ituri erant, neque etiam vbi mansuri essent, quia hoc sciebatur per solam columnam, præced. cap. Nisi forte dicatur, quòd cum arca ibat columna, quia tunc scirētur via, & locus castrametandi.

Sed hoc oon stat, quia Israelitæ, qoi manebāt in castris nescirent tempus mouendi castra, & dato quòd diceretur eis recedite post triduum, nescirent viam, quia non habebant directorem.

Quarto quia istud videbatur prorsus ioutile, quòd ar-
H ca præcederet per tot dies, quia in hoc nihil conferebat Israelitis, cum non viderent eam, & tamen non est ponendum aliquid in operibus Dei sine ratione.

Quinto, quia istud esset ponere arcam in periculo, & eos qui portabant illam, vt posset capi ab hostibus nam aliquando capta est ab hostibus existens cum toto exercitu, vt quando ceperunt eam Philisthini 1. Reg. 4. cap. a fortiori capi posset si sola esset, i. cum paucis distans ab exercitu per tres dietas.

Sexto quia gentes quæ habitabant in lateribus deserti, oderant Hebræos transeuntes per illud, & insidiabantur eis si forte possent inuenire aliquos paucos qoos occiderent, aut prædarentur, vnde extremitates exercitus intuebantur si aliqui manerent tardi, & illos capiebant. Sic fecerunt Amalechitæ Deuter. 25. memento quid fecerit
I tibi Amalech quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrerit tibi in via, & extremos agminis tui qui lassi residebant occiderit. a fortiori ergo occiderent eos, qui per tres dietas distabant ab exercitu.

Nisi forte dicas, quòd arca defenderet se, & portitores suos.

Sed istud non erat semper verum, cum ipsa capta fuerit a Philisthinis, & manserit in potestate eorum loogo tempore 1. Reg. 4. & 5. cap. sed periculum ooo erat ponendum, sine necessitate.

Septimo quia per hoc nocebatur manētibus in castris: habebant enim magnam confidentiam in arca Dei, ideo quanto illa magis elongaretur ab eis, magis timerēt, cum autem esset præsens confiderent. nam propter hoc portabant eam secum in bella, vt adiuuarētur per eam 1. Reg.
K 4. & 14. cap.

Octauo quia illi qui portarent arcam hoc modo non haberent cibos. nam Israelitæ in deserto non manducabant, nisi manna Deuter. 8. istud tamen solum cadebat in circuitu castrorum Exodi 16. & seq. cap. ideo non haberent cibos illi qui per tres dietas distarent a castris: non est ergo dicendum, quòd per tres dies, idest per tres dietas præcederet arca motum castrorum.

Alia opinio de tribus diebus de mente auctoris. Quæst. LXXVI.

ALiter dicendum est de istis tribus diebus, s. quòd noo præcederet arca Israelitas per aliquem diem, sed iret in fronte castrorum coniuncta Israelitis, vel

parum

parū distans ab eis,ita vt videretur. Sed sunt isti tres dies
in quibus processerunt Israelitæ de deserto Sinai vsq; ad
desertum Pharan, s. quòd præcessit in his tribus diebus
vadens in fronte castrorum, & postea nunquam præces-
sit,sed iuit in medio exercitus cum reliquo tabernaculo.
Sed obijciunt, quòd arca iret elógata a castris per tres
dietas.quia simile habetur Ios. 3. s.quòd arca præcederet
Israelitas per duo millia passuum. Dicendum,quòd non
est simile. primo quia ibi non elongabatur arca ab Israe-
litis per tres dietas,neque per vnam,sed solum elongaba-
tur tantum,vt possent Israelitę videre arcam,& ipsa esset
separata ab eis,& sic erat inter eos,& illam spatium duo-
rum millium cubitorum,s.sit inter vos,& arcam spatium
cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre,&
nosse per quam viam ingrediamini eod.cap. Sed hic non
erat sic,quia si præcederet arca per tres dies,non viderent
eam Israelitæ,& ita non prodesset eis ad aliquid. Secun-
do,quia ibi fuit conueniens, quòd arca præcederet,& es-
set aliqualiter elongata a populo. nam tunc non erat co-
lumna quæ dirigeret eos, quia iam cessauerat ante tran-
situm Iordanis, & sic indigebant alio directiuo, & istud
fuit arca,non debebat tamen esse coniuncta populo,quia
tunc nó viderent eam,sed si aliquantulum distaret. ideo
debuit esse aliqua distantia, & non valde magna, sicut
dicitur Ios. 3. sit inter vos, & arcam spatium cubitorum
duorum millium, vt possitis procul videre, & nosse per
quam viam ingrediamini. & sic propter hoc erat aliquan
tulum procul, vt videri posset, in præsenti autem nó erat
sic, quia Israelitæ habebant aliud directiuum præter ar-
cam, s. nubem quæ erat in principio castrorum; & dato
quòd præcederet arca solum in fronte exercitus, & non
distaret,aliqualiter posset dirigere, & videri, eo quòd su-
per illam erat eleuata columna nubis,quæ videretur pro-
pter altitudinem suam, dato quòd non distaret a castris.
non erat sic de arca, quando ibat sola in transitu Iorda-
nis, quia non poterat ipsa eleuari. ideo non videretur si
non distaret aliquantulum,& propter hoc debuit distare
spatio duorum millium cubitorum, vt sic videri posset
Ios. 3. [Per dies tres.] Idest,quòd arca Domini pręcede-
bat Israelitas per tres dies, quod dupliciter intelligi po-
test. Primo modo,quòd præcederet per tres dies,i.per il-
los tres dies quibus iuerunt Israelitæ de monte Sinai, vs-
que ad primam mãsionem,de qua supra dicebatur,quòd
profecti sunt de monte Domini viam trium dierum.
Alio modo intelligitur,quòd pręcedebat per tres dies,
i. in recedendo de monte Sinai arca Domini præcedebat
Israelitas,& hoc per tres dies,i. quòd tribus diebus,ante-
quam recederent Israelitæ recesserat arca, & venit in lo-
cum castrorum tribus diebus priusquam ipsi.
Sed hoc non stat, quia sequuntur ad hoc aliqua, quæ
non sunt verisimilia. Primum est, quòd recederet arca
per tres dies ante Israelitas, & cognoscerentur tribus die-
bus ante quam motus castrorum fieret, sed hoc non stat,
quia semper erant incerti, quousque viderent moueri
columnam.
Item si arca præcederet per tres dies ante motum ca-
strorum, per quid dirigerentur portantes arcam ad lo-
cum castrametationis? Non potest dici,quòd per motum
nubis, quia cum mota nube mouerentur Israelitæ, non
posset arca præcedere Israelitas per aliquod tempus in
motu.
Item dato, quòd recedente columna cum arca mane-
rent Israelitę in castris vsque ad dies tres sine columna,se
queretur, quòd cum recederent nescirent locum quo ire
deberent,nec qua transeundum erat, quia nullum habe-
bant signum itineris directiuum, ideo non poterat dici,
quòd moueretur columna cum arca tribus diebus ante
motum castrorum,& tunc non poterit dari quomodo il-
li,qui portarent arcam,præcederent castra tribus diebus,
quia nescirent viam,nec cãstrametandi locum.
Dicet aliquis,quòd arca præcedebat Israelitas per dies
tres, sicut in terra Chanaan cessante nube præcedebat
duobus millibus passuum,vt patet Ios.cap. 3.
Sed dicendum est non esse simile, quia quando Israe-
litę transierunt Iordanem mouebantur per terram popu-
latam habentem vias,& Iudęi non habebant determina-
A ta aliqua loca ad castrametandum, sed vbicunq; vellent
illa figebant. Cum tamen arca præcedere deberet, deter-
minabat Iosue de loco vbi vellet fieri castrametationé,
& vsque ad ipsum locum Iudæi procedentes sistebant
portantes arcam,& hi erant sacerdotes,vt dicitur reliqua
vero multitudo cum peruenisset ad ipsum locum, castra
figebat. In deserto autem non poterat sic esse, quia loca
castrametationum erant eis incerta, & via qua proceden
dum esset, cum ad omnia hæc dirigeret columna nubis:
ideo non possent sacerdotes moueri conuenienter per
tres dies cum arca,vel Caathitæ ante motum castrorum.
Item dato quòd mouerentur portantes arcam, nescirent
tamen locum castrametationis, quia siue hic,siue ibi,ipsi
starent,nisi ibi quoque columna cõstitisset,non figeban-
tur castra,cum ad motum,& stationem columnę hæc di-
B rigerentur, vt patet supra præced. cap. Item litera dicit
hic, quòd arca præcedebat ad disponendum castrorum
locum,sed ipsa non poterat disponere, nisi etiam colum-
na disposuisset. ergo ipsa cum columna mouebatur, sed
columna præcedebat Israelitas vadens in fronte exerci-
tus.ergo pariter arca in principio castrorum pręcedebat.
Item dato,quòd arca dirigeret portantes se,& aliqua vir-
tute diuina ipsi mouerentur per locum, per quem ituri
erant, & consisterent in loco vbi consistere debebant, &
nubes erat recubitura ad fixionem castrorum,tamen erat
superfluum hoc fieri,quod.n.fieri posset satis apparet. Sic
enim factum est, quando Philisthini immiserunt arcam
Domini de terra sua impositam plaustro, quod portaba-
tur a duabus vaccis fœtis, & ascendebant contra terram
Iudæorum, nec declinabant ad dexteram, nec sinistram
C mugientes, nemo tamen eas dirigebat, vt patet 1. Reg.
cap.6. Quod autem esset superfluum esse virtutem talem,
quæ dirigeret portantes arcam quantum ad viam, &
quantum ad locum castrametandi, manifestum est, quia
tunc superflueret,ipsa columna nubis, vel arca. Poterant
enim per quodlibet istorum signorum sufficienter dirigi
Israelitæ. Non ergo oportebat multiplicari illa. Item ad-
huc nullo modo erat vtile Israelitis, quòd arca præcede-
ret per tres dies ante motum castrorum, quia tunc ad ni-
hil proficeret cum non viderent eam Iudæi.
Ideo dicendum, quod arca non præcedebat per tres
dies, ita quòd recessisset de castris diebus tribus ante mo
tum castrorum,sed pręcedebat tribus diebus,i. in illis tri
bus diebus,quibus peruenerunt Israelitæ de monte Sinai
ad primam mansionem præcedebat arca, scilicet, quod
D mouebatur in fronte castrorum, & super illam erat nu-
bes. [Prouidens castrorum locum.] Idest arca præcede-
bat ad hoc,quòd ipsa primo assignaret castrorum locum,
quam Israelitæ venirent, & hoc erat, quia nubes moue-
batur super arcam. vbi autem stetisset nubes,pariter arca
stabat, & quia nubes designabat castrorum locum, arca
quæ simul mouebatur,dicebatur etiam prouidere locum
castrorum. [Nubes quoque domini super eos erat per
diem cum incederent.] Hoc intelligitur de nubecula,
quæ dirigebat Israelitas in via præcedens in fronte ca-
strorum super arcam. dicebatur tamen esse super eos,id-
est super Israelitas, quia iuxta eos erat in fronte castro-
rum.
Aliqui autem intelligunt hoc de nube quadam ma-
gna,quæ dicebatur esse extensa super omnia castra,quan
E du mouebantur ad protegendum Israelitas ab æstu, &
ista non erat in modum columnę,quia erat valde lata te-
gens omnia castra. de hac tamen an sit, dictum est Exo.
cap.13 & dicetur infra 14.cap. Hoc autem solum de nu-
be columnari intelligitur. Et dicitur,quòd erat super eos
per diem, quia apparebat per diem in colore nubis, per
noctem vero in colore ignis, & luce, vt patet præcedenti
cap. Si autem aliquando per noctem ambularent,non di-
cebatur moueri super eos nubes, sed ignis,sicut fuit cum
transierunt mare rubrum,vt patet Exo. cap.14. [Cum-
que eleuaretur arca dicebat Moyses.] Hoc intelligitur
de eleuatione eius ad motum castrorũ. In quo sciendum,
ꝙ signum mouendi castra non poterat esse per arcam,sed
per nubem,quia arca erat in sanctuario. Erat tempus mo
dus ꝙ cum recessisset nubes quę erat super sanctuario,in-
troibat Aaron cũ filijs suis,& disponebat vãsa,ligantes ca

Quādo nubes per motū suū dabat signum castrorum.

operimentis suis, vt patet sup. cap. 4. tunc Caathitæ accipiebant illa ad portandum. Gersonitæ autem & Merari, tæ venientes deponebant Sanctuarium, & procedebant ad primam partem castrorum, s. ad vexillum filiorum Iuda. disposita autem arca & ligata operimentis suis, Caathitæ mouebantur ad illam partem, in qua erat nubes, vt pariter mouerentur cum nube in fronte castrorum. Cum vero ipsi moueri inciperent Moyses dicebat ista quę infra habentur, quia tunc mouebatur arca. [Surge domine & dissipentur inimici tui.] Loquebatur Moyses ad Dominum, vt faceret iter suum prosperum depellendo omnes aduersitates hostiles, & quæcunq; alia incommoda viarum, & loquebatur quòd surgeret velut si Deus esset in arca fœderis, & hactenus recubuisset cum manebant castra: nunc vero procedendum erat, i. surgere debebat. vel dicitur surgere, i. parare se ad bellum contra hostes suos: G tales enim metaphoras frequenter scriptura facit de Deo, vt patet Exo. cap. 15. Dominus quasi vir pugnator. & dicebat Moyses potius ista verba in motu arcæ fœderis quā nubis, vel alicuius rei sanctuarii, quia in arca erat specialiter gloria Domini. [Et dissipentur inimici tui.] Idest dissipa inimicos nostros qui sunt inimici tui. Deus enim nullum habet proprie inimicum, quia qui inimici sunt oderunt se. Deus autem nihil odio habet eorum, quæ sunt, quia si aliquid odio haberet illud consistere non posset, vt patet Sap. cap. 11. s. sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam; diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti: quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses, aut quod a te vocatum non esset cōseruaretur? H Dicitur tamen Deus habere inimcos, quia illi qui erant inimici Iudæorum erant inimici Dei, si Iudæi colerent Deum, sic patet Exo. cap. 23. s. quòd si audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Dicebat autem Moyses quòd dissiparentur inimici Dei, idest populi aduersantes Iudæis, qui sunt inimici Dei, iuxta illud Psalm. 88. nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. & alibi, qui vos tangit me tangit.

Verba q̃ dicebat Moysi super arca.

Vnde inoleuit consuetudo I Ecclesia quòd in exordijs horarum dicatur, Deus in adiutorium.

Ex istis autem verbis Moysi inoleuit in Ecclesia consuetudo quæ iam pro lege suscepta est, s. vt in principiis canonicarum horarum dicatur. Deus in adiutorium meū intende, &c. In quo petimus vt Deus surgat ad adiuuandum nos, sicut Moyses petebat hic in principio cuiuslibet profectionis castrorum, quòd Deus surgeret ad dissipandum hostes. I Etiam dicebat hoc, vt gloria Domini, quæ erat super arcam disponeret viam, tollendo serpētes, & bestias, & cætera incommoda viarum; & hoc est prouidere castrorum locum. Vnde aliqui Iudæi dixerunt, q̃ arca præcedebat, vt omnem montem, & viam abruptam planam redderet sicut legitur infra cap. 22. de scopulis Arnon. Sed ista positio irrisio est. Quod autem dicitur de scopulis Arnon, non fuit sine speciali causa de qua ibi dicetur. Si tamen arca fecisset hoc quod dicunt, expressum foret, quia magnum erat miraculum. [Et fugiant qui oderunt te.] Idest fugiant qui oderunt nos, & propter hoc dicuntur odisse te, i. qui inimici nostri vocantur inimici tui. Nulla enim gens est quæ Deum directe odisse possit, cum enim sit summum bonum, non potest ab aliquo apprehendi in ratione mali, cui debetur odium, & ipsi quoque qui ab eo puniuntur, licet dicantur eum odisse non K tamen directe oderunt. Sed accipitur odium Dei pro odio, quod gentes habebant ad Iudæos. constituebant.n. Iudæi Deum tanquam ducem exercitus ipsorum, vnde vocabant se castra Dei viuentis, sicut dixit Dauid, vt patet 1. Reg. c. 17. Et quia quicunque odit aliquem exercitum ducem etiam exercitus exosum habet, gentes quæ habebant Iudæos exosus dicebantur odisse Deum, etiam serpentes, & bestiæ dicebantur odisse Deum inquantum volebant lædere Iudæos transeuntes per desertum, nisi Deus tolleret. [A facie tua.] Idest fugiant ante te. Deus vbique erat, & nihil ante ipsum, & post ipsum fugere poterat. Sed dicebatur Deus esse specialiter in arca fœderis, quia ibi apparebat gloria eius, ideo quando aliquid fugeret visa arca fœderis, dicebatur fugere a facie Domini. &

An arca transiens faciebat oīa loca abrupta esse plana.

F illa erat causa quare præcedebat arca in fronte castrorū, scilicet, vt in præsentia arcæ omnia nociua fugerent. [Cū autem deponeretur.] Idest quando arca consistebat in locu figendorum castrorum, dicebatur arca deponi, quia portabant in via super humeros Leuitarum. Cum vero consistendum esset, deponebant eam de humeris, & vbi stetisset arca, Sanctuarium construebatur erigendo, & ibi manebat nubes super illud, nec mouebatur vsq; ad aliam profectionem castrorum. [Aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.] Hoc loquebatur tanquam si Deus esset in arca, & quia præcedebat arca castra, & tunc cōsistendum erat, orabat, quòd reuerteretur Deus in castra, quæ posteriora erant. Orabat autem hoc Moyses, quia sicut indigebant, quòd Deus pararet viam antequam mouerentur, ita indigebant, quòd castra locata a malis ingruentibus custodiret. dicitur ad multitudinem exercitus, quia Israelitæ in procedendo erant dispositi in modum castrorum, nam per vexilla, & turmas suas procedebant, vt patet supra in litera.

CAP. XI.

INterea ortum est murmur populi quasi dolentium pro labore contra dominum. Quod cum audisset iratus est, & accensus in eos ignis domini deuorauit extremam castrorum partē. Cumque clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad dominum, & absorptus est ignis. Vocauitque nomen loci illius incensio, eo quòd succensus fuisset contra eos ignis Domini.

Murmurās populus igne punitur.

Interea.] Dicto de multitudine Israelitarum progrediente. Hic agitur de casu a processu impediente, & ponuntur multi casus impedientes progressum. Primo de obiurgatione populi. Secundo de murmuratione Mariæ, & Aaron fratrum Moysi. Tertio de separatione exploratorum. Quarto de seditione Core, & sibi adiunctorum. Quinto de commotione populi propter penuriam aquarum. Secunda in cap. sequenti. Tertia in cap. 13. Quarta in cap. 16. Quinta in cap. 20. potest autem adhuc poni sexta, scilicet de inuasione aduersario in eod. cap. ibi. [Misit interea.] Prima in duas, quia primo ponitur murmuratio ex impatientia laboris. Secundo ex concupiscentia saporis ibi. [Vulgus quippe.] Illa secunda diuiditur in quinque partes, quia primo ponitur dicta murmuratio. Secundo Moysi afflictio. Tertio Domini cōsolatio. Quarto promissi impletio. Quinto peccati punitio. secunda ibi. [Audiuit ergo Moyses.] Tertia ibi. [Et dixit Dominus.] Quarta ibi. [Venit ergo Moyses.] Quinta ibi. [Adhuc carnes.] Circa primum. [Interea ortum est murmur.]

An quæ sequuntur continuentur supradictis. Et quando murmurauerunt Hebræi. Et quod incensio, & sepulchra concupiscentiæ sunt idem.

Quæst. I.

QVæret aliquis, an ista se habeant continuate ad ea quæ supradicta sunt.

Et respondendum est, quòd sic, quia supra dicebatur de profectione Israelitarum per dies tres quousq; K venirent ad locum castrorum. hic autem dicitur de murmuratione orta ex labore itineris illorum dierum. Etiam hoc significatur per istud aduerbium temporale, interea, quod tollit anticipationem, & recapitulationem, & sic faciunt omnia aduerbia limitātia tempus, & dicitur, quòd interea ortum est murmur populi, i. quando venerunt in locum castrametationis, incæperunt murmurare, quia vexabantur nimis in via. non enim fuit hoc ante castrametationem, sed cum iam castra fixa essent.

Sed aliquis arguet, quòd si esset istud murmur postquam Israelitæ castra fixerunt, cum ista castrametatio est in sepulchris concupiscentiæ, quia nulla mansio est inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentiæ, vt patet inf. 33. cap. vocaretur mansio illa incensio. sicut infra, dicitur, q̃ vocauit Moyses nomen loci istius incensio, quia ibi incensus est ignis contra Israelitas, vt patet infra. & tñ non

fuit

fuit vocata ista mansio incensio, sed Sepulchra concupiscentiæ, ut patet inf. cap. 33. ergo non est idem locus, nec fixerant adhuc castra Israelitę, quando murmurauerunt, & incensus est ignis.

Respondendum est, quòd idem locus est incensio & Sepulchra concupiscentiæ, & iam erant in castris Israelitæ, quando murmurauerunt, & facta est incensio. Nam cum hic dicatur de murmuratione, & incensione: immediate subditur, quòd vulgus promiscuum Ægyptiorum desiderauit carnes. & nihil inter hæc ponitur, per quod videantur pertinere ad diuersa loca.

Sed cum desiderauerunt carnes Ægyptij, erant Israelitæ in castris, vt patet infra eod. cap. ergo cum murmurauerunt propter laborem itineris, erant in castris in loco qui dicitur Sepulchrum concupiscentiæ. & vocatus est locus iste a principio incensio propter incensionem ibi factam, & illud nomen semper mansisset, nisi superuenisset casus alius: superuenit tamen postea casus de occisione Israelitarum qui desiderauerant carnes, & quia fuit iste casus posterior, & maior, fuit denominatio ab eo, & cessauit primum nomen. [Ortum est murmur quasi dolentium.] Idest fuit murmur inter Israelitas, non principaliter tanquam murmurando, sed tanquam dolendo, & fuit ordo, quòd primo populus doleret pro labore itineris. ambulauerant quippe tribus, non interposita aliqua die quietis, & forte dietæ istæ magnæ erant: ideo paruulis, & mulieribus eorum nō potentibus tolerare laborem itineris, murmurauerunt contra Dominum dolentes.

Et non fuit murmur istud, sicut cum aliqui ex maleuolentia repugnant, quod est proprie murmurare, sed fuit quędam conquestio, quòd columna multum procederet, & fatigaret eos ambulando. Istud autem murmur minus est, quam cum aliqui murmurant ex mordacitate: ideo positum est hic ad diminuendum, quòd fuit murmur istud quasi dolentium, i. non proprie in modum murmuris, sed magis in modum doloris, & conquestionis.

Cum Deus magis puniat peccata maiora, quàm minora, quare puniuit murmurationem istam, & non puniuit alias maiores. Et quòd Deus sæpe pœnas multorum reseruat ad vnum tempus, vt simul puniat, & tunc videtur crudeliter punire. *Quæst. II.*

Sed tunc quæretur cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, & Israelitæ murmurauerunt contra Dominum cum defecit panis, vt patet Exo. 16. c. & cum defecit aqua in Marath, vt patet Exo. cap. 15. & in Raphidim Exo. c. 17 & ibi non dicitur, quòd murmurauerunt, quasi dolentes, sed quòd murmurauerunt. quare ibi Deus non dedit pœnam, & dedit hic?

Responderi posset, quòd forte hoc factum est, quia Iudæi tunc non viderant tot miracula Dei, & beneficia, sicut nunc, ideo magis ingrati erant nunc, & merebantur magis puniri. Sed in hoc non est insistendum: tot enim viderant tunc Israelitæ miracula tam in Ægypto, quam in mari rubro, vt sufficeret ad faciendum eos ingratos, si non crederent, & murmurarent contra Dominum.

Sed ideo factum est, quia Deus secundum altissimam dispositionem suam in eundum peccatorem non punit, reseruans ad alia tempora puniendum. Nam si immediate, quòd quis peccat vniuersam delicti sui pœnam lueret, nō punirentur peccata patrum in filios. vsque in tertiam, & quartam generationem: peccata tamen postquam semel perfectè punita sunt, nunquam amplius puniuntur, quia nō iudicat Dominus bis in idipsum, vt patet Naum. c. 1. non ergo puniuntur peccata immediatè, vt facta sunt semper, sed interdum reseruantur ad alia tempora punienda. Sic igitur de murmuratione triplici Israelitarum in Marath, & deserto Syn, & Raphidim factū est, quòd quamquam eas Deus nō puniuit immediatè, ad alia tempora puniendas reseruauit. Et forte tunc in incensione facta pro murmuratione, punita sunt partim illa peccata, hæc enim Dei conditio est, vt hominem peccantem non tangat: postea vero cum semel peccauerit omnium, præteritorum malorum simul pœnas luere cogat, sicut declaratum est late Iosue cap. 6.

A Aliter responderi potest, quod pro his murmurationibus Deus pœnam immediate inflixit, quia cum positæ fuerint illæ tres murmurationes Exo. cap. 15. 16. 17. In eodem 17. subiungitur quomodo Amalechitæ venerint super Israelitas, & occiderint quosdam illorum. hoc tamen non fuit, nisi pro peccato præterito: alioquin eis nocere non potuissent.

Aliter autem adhuc responderi posset, quòd peccata illarum murmurationum non fuerunt maiora hac murmuratione, sed minora, quia maior causa erat ibi murmurandi, quam hic, quia ibi deficiebat panis, & omnia cibaria, & potus aquarum, tam pro hominibus, quam pro iumentis, quod rationabilius erat ad formandum querelam, quam laborare in itinere: ideo si magis puniantur hic, quam ibi, non erit admirabile. [Pro labore contra

B Dominum.] Idest murmurauerunt pro labore itineris, quia multum cogebantur ambulare, & ista murmuratio fuit contra Dominum. non erat autem in potestate Iudæorum quòd ambularent multum aut paucum. Nam mouebantur ad motum nubis, & si nube mota velociter, ipsi pigre mouerentur, antecederet eos nubes, ita vt non viderent illam, nec haberent itineris directiuum. cogebantur igitur festinare si nubes velociter moueretur, & ex hoc innascebatur querela contra Dominum mouentem nubem. credebant enim Israelitæ quòd angelus moueret nubem præcepto Dei, quia sic dicitur Exo. cap. 14. Cum ergo moueretur nubes velociter arguebant, quòd Deus hoc iuberet, vnde querela de festinatione in itinere contra Deum erat.

C *An Israelitæ in itinere ambulando fatigarentur, & an beneficium de permansione vestium, & calceorum, & de pedibus non subtritis fuerit in solis bonis, vel in omnibus. Et subteri pedes quid significet.*

Quæst. III.

Sed aliquis dicet quòd Israelitæ non fatigarentur labore itineris, quia Deut. cap. 8. dicitur: vestimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus. ergo nō laborabant, quia in labore itineris pedes subteruntur.

Ad hoc respondet Nicolaus, quòd illud intelligebatur de viris iustis, quibus Dominus multa dabat priuilegia. iniustis tamen non accidebat illud, sed laborabant, &

D subterebantur pedes eorum. Ponit exemplum de manna quod viris bonis conuertebatur ad omnem saporem, quem voluissent, vt patet Sap. cap. 16. malis vero sapor erat malus, ita vt nausearet anima eorum, vt patet inf. 21. cap. & dicerent animam suam aridam, vt patet hic.

Sed istud non stat. primo, quia beneficium illud quod habetur Deuter. cap. 8. non solum bonis, sed etiam malis commune erat. quod patet, quia omnes Iudæi siue boni siue mali in vestibus, quas de Ægypto eduxerunt, manserunt vsq; ad mortem suam in deserto. vel vsque ad introitum in terram Chanaan. alioquin plurimi eorum nudi essent, cum vestes eorum pauco tempore durare possent naturaliter. maxime ex motu itineris, quo vestimenta facilius valde atteruntur.

Item ex sudore & puluere putrefacientibus. vnde ante

E duos annos, aut tres plurimi de Hebræis nudi essent, sed falsum est, quia omnes habebant vestes.

Item ista beneficia narrabat Moyses toti populo, scilicet, manna de cœlo datum, & vestes, & calceos vetustate non consumptos, & pedes itinere non subtritos, sed tria prima erant communia bonis & malis, ergo & quartum.

Item Moyses narrabat ista beneficia toti populo tributa. si tamen solis bonis tributa essent, non narraret illa toti populo, cum esset speciale priuilegium. ergo toti populo hoc collatum est, quòd pedes eorum non subtererentur.

Item hoc confirmatur per saporem datum in manna, quia viris bonis cōuertebatur ad omnem saporem quem voluissent, malis autem non. ideo scriptura quamquam posuerit de manna collato, & hoc beneficiū sępe Moyses

populo retulit, nunquam tamen de sapore, qui in bonis efficiebatur, locutus est, sed magis dixit de sapore, quem habebat manna ex seipso, & quẽ experiebantur mali, s. q́ esset quasi panis oleati, vt patet infra. s. & faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. si ergo sic fuisset de subtritione pedum, non retulisset Moyses illud beneficium, maxime toti populo. Itẽ responsio ista non stat, quia dato, quòd soli boni non subtererentur in pedibus, mali vero sic, nemo nos cogebat ad istam distinctionem, quòd aliud est subteri pedes, & aliud laborare in itinere. nam quamquam secũdum proprietatem latinæ dictionis subteri significet percuti, vel fustigari ex contactu durorum, qui fit in motu itineris, tamen secundum proprietatẽ Hebrææ vocis hic est verbum, significans inflari, s. quòd pedes Hebræorum nunquam inflati sunt. sæpe. n. in ipsis itinerantibus propter complexionem, & mala calciamẽta, G vessicę turgentes causantur in pedibus. De Israelitis autẽ dicitur, q́ pedes pedes eorum nunquam fuerunt inflati. poterant tñ laborare in itinere, quia ex magno motu fatigarentur, & dicebat illud Dominus. quia vessicæ potissime fiunt propter defectum calciamentorum, & quia dixerat, quòd vestes Hebræorum attritæ nunquam fuerũt, nec calciamenta, addidit de pedibus, qui nunquam fuerant inflati quia si concederentur inflati, diceretur quod aliquando non habuissent subtulares, vel haberent eos fractos.

Dicendum ergo, quòd nullius Iudæi, siue boni, siue mali pedes per desertum subtriti sunt, i. inflati in vessicas turgentes. omnes tamen laborabant ex magnitudine itineris. Et sic nihil obstat ad hoc, id quod habetur Deuter. cap. 8. [Quod cum audisset iratus est.] Idest, quãdo Deus H audiuit, quòd murmurabant Iudæi propter laborem itineris, iratus fuit contra illos, immittens ignem, qui combussit multos eorum.

Quòd licet Deus non audiat, nec irascatur, conuenienter tamen figuratiue ei hæc attribuuntur.
Quæst. IV.

ET ponit scriptura hic Deum in modo humano, velut si aliquis audiret, q́ alii murmurant de ipso, & irasceretur: Deus tñ nec audit, nec irascitur. Audire quippe ad sola animalia pertinet, quæ habent organum & potentiã auditiuam: Deus autem animal non est, quia non est corporeus. irasci etiam pertinet ad affectiones virtutis sensitiuæ, quæ diuiditur per irascibilem, & concupiscibilem. I in Deo ṁ non est sensitiua virtus, cum solius animalis sit.

Est autẽ hic anthropospatos, i. conuersio humanę passionis in Deum, & non frustra scriptura vtitur talibus locutionibus, quia cum velit nobis de Deo indicare, quomodo intellexerit murmurationem de se factã, & punierit murmuratores, demonstrat eo modo, quo nos intelligere possumus, quia vt est commune semper receptio fit secundum naturam, & modum suscepti. Cum ergo intellectus noster naturaliter cognoscere non potest, nisi ex maiori lumine res maiores se, sed solũ minores. seipsum etiam directe cognoscere nõ potest, sed secundum quandam reflexionem, quæ de Deo dicuntur ab eo. secundum q́ sunt cognosci non possunt, oportet ergo, q́ dicantur eo modo, quo cognosci possint, s. secundum similitudinẽ alicuius rei minoris intellectu nostro. Et quia corpora habẽt K gradum sub intellectum, quem intellectus naturaliter cognoscit, ideo scriptura sæpissime quę Dei sunt sub imagine corporum manifestat: pertinet autẽ ad res corporeas, vt ad homines, q́ aliquid intelligãt quia vident, vel quia audiunt: quia ergo Deus intellexit, q́ murmurauerant de ipso Iudæi, dicitur, q́ audiuit murmurationem nõ tamen audiuit. Item quia nos quando punimus aliquem irati sumus illi, ita cum Deus puniebat Israelitas, dicebatur eis iratus, non tamen erat. [Et accensus est in eos ignis Dñi.] Idest quidam ignis causatus est a Deo nouiter, qui combureret Israelitas, siue magnam partem eorum, & dicitur ignis Domini, quia a Deo causatus est, nec erat ibi prius.

Et dicendum est, quòd iste ignis fuit erumpens de terra, & non venit de cœlo, secundum quòd tempore Helię, quando combusti sunt duo quinquagenarii, & centum F viri cum eis, vt patet 4. Reg. cap. 1. ibi enim de cœlo ignis descendit. [Deuorauit extremam partem castrorum.] Idest combussit vnam extremitatem in castris, s. eos qui erant posteriores. extremum enim potest dici anterior pars, vel posterior, quia in vtraque est quidam finis, vel extremitas, sed magis hic intelligitur de extremitate posteriori, & hoc, quia ista accensio fuit pro murmuratione ex labore itineris, ibi tamen qui posteriores erant magis erant fatigati, & ob hoc residebant in posterioribus. ipsi ergo magis murmurarent, & succẽderetur ignis in illos. Aliquis dicet ex hoc nihil probari, quia castra erant ordinata secundum modum positum præcedenti capitu. ita quòd illi qui erant sub vno vexillo nõ possent misceri eis, qui erant sub altero, quamquam ergo fatigati essent qui procedebant sub vexillo primo, non possent manere in G posteriori parte exercitus.

Respondendum est, quòd quamquam essent ordinata castra, vt dictum est, tamen illi qui multum fatigati erãt residebant in posterioribus, & sequebantur vestigia præcedentium resumptis spiritibus, & quamquam non viderent nubem, vel exercitum, per vestigia tanti popoli, & quadrigarum deprehendebant viam. Quod autem interdum sic manerent Iudæi patet Deuter. c. 26. s. memento quid fecerit tibi Amalech cum egrediebaris de Aegypto, quomodo occurrerit tibi. & extremos agminis tui, qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus. [Cumque clamasset populus ad Moysen.] Cum viderunt ignem exortum, & comburi quosdam, clamauerunt ad Moysen, vt oraret pro eis. Intelligebant enim, quòd ad clamorẽ Moysi Deus faceret stare ignem. H [Orauit Moyses dominum, & absorptus est ignis.]

An fuerit magna combustio propter murmurationem eorum. Et an omnes principes combusti sunt, & iudices in ista incensione, quia non represserunt murmur populi. Quæst. V.

NOn fuerunt hic multi combusti, quia scriptura posuisset numerum eorum, sicut infra 15. cap. quando combusta est quædam pars populi murmurans contra Moysen dictum est, quòd essent 14. millia, hic autem nihil. fuit ergo parua combustio, & hoc quia murmuratio parua erat, scilicet propter dolorem. infra autem cap. 16. fuit magna murmuratio, ideo maior plaga, & consequenter expressus est numerus combustorum.

I Dicunt aliqui, quòd extremum potest accipi hic dupliciter. Vno modo prout extremum significat circumstantiam loci. Alio modo vt signat circunstantiam dignitatis. primo modo est sensus qui supra positus est. Accipiendo secundo modo dicuntur extremi qui supra omnes præsunt in dignitate. vel qui infra omnes, s. maximi, & minimi, & potest de vtroque accipi, s. quòd extremi combusti sunt, i. minores qui de ipsis murmurauerunt vel extremi, i. principes. Sed non intelligitur de principibus tribuum qui iidem manserunt postea, sed principes, i. iudices, qui constituti sunt a Moyse, vt patet Exod. cap. 18. & consumpti sunt, quia murmurauerunt, vel quia murmurantes non correxerunt, quod pertinebat ad eorum officium, & hoc tenent quidam, sicut videtur tener. Nicolaus.

Sed non stat, quia hic extremum non potest significare, nisi circunstantiam loci, quia non dicitur, quòd deuo- K rauit extremos, sed extremam partem castrorum. ergo habitudinem loci castrorum dicit. Item non potest intelligi, quòd iudices constituti in monte Sinai cremarentur hic, quia non repressissent murmurantes. Nam istud fuit factum subito, scilicet, quòd cum murmurauerunt, Deus succendit ignem in illos, non potuerant autem iudices comprimere murmurationem, nec deliquerunt non comprimentes, quia delictum in istis esset ex negligentia: non causatur tamen negligentia si immediate, vt aliquis peccat, vel cum est in ipso actu peccandi prælatus non corrigit, sed cum cognouerit, si differat correctionem per aliquod tempus inutiliter. isti ergo non neglexerunt, quia subito hæc facta sunt, nec peccauerunt, ideo nec combusti sunt.

An iudices, & Nadab, & Abiu perierint in ista incensione, quia viderunt dominum super montem Sinai, ut dicit Rab. Salom. & unde venit iste ignis incendens eos. Et videre Deum an esset peccatum. Quæst. VI.

RAB. Salom. dicit, quod hic mortui sunt iudices constituti in populo, quia viderunt dominum in monte Sinai in igne, & mortui sunt per ignem. Sed Deus noluit immediate illos occidere, ne gaudium legis nouiter datæ in lachrymas verteretur: de ista visione Dei Exod. cap. 24. & dicit idem Rab. Salomo. quod Nadab, & Abiu qui ibi Deum viderunt, igne cremati sunt in Sanctuario, vt patet Leuit. cap. 10. & sup. 3. cap. septuaginta autem seniores, qui ibi Deum viderunt, dicit hic incendio periisse in ista combustione.

Sed ista valde falsa sunt, quia non fuerunt mortui Nadab, & Abiu, quia viderunt Dominum, sed quia obtulerunt ignem alienum, vt patet præalleg. cap. Item falsum est, quod dicitur, s. quod omnes, qui viderunt Dominum mortui fuerint. nam Moyses, & Aaron viderunt Dominũ sed non mortui sunt. Respondet de Moyse, quod ei licebat videre Dominum, ideo non fuit mortuus. De Aaron autem dicit, quod non fuit mortuus, quia orauit pro ipso Moyses, vt patet Deut. c. 9. Sed hoc nihil est, quia nõ orauit Moyses, vt nõ occideret Dñs Aarõ, quia viderat ipsũ, sed ne occideret ipsũ, quia fabricauerat vitulũ, vt patet eo. c.

Si autem adhuc arguas, quod fuit mortuus Aaron in monte Hor, vt patet infra cap. 20.

Respondendum est, quod illa mors fuit naturalis, & non pœnalis, sicut incensio filiorum suorum. Et si adhoc dicas, quod in pœnam data est sibi illa mors. Respondendum est, quod mors a natura erat. modus etiam mortis non erat pœnalis: leuiter enim mortuus est, sed solum fuit pęna, quod mors anticipata fuerit. hæc autem anticipatio fecit ne introiret in terram promissionis, quod fuit propter peccatum, alioquin introisset. nec tamẽ fuit, quia Dominum viderit in monte Sinai, sed quia peccauit ad aquas contradictionis non benedicens Domino infra, 20. cap. cum dicitur: pergat inquit Aaron ad populos suos: nõ enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Item falsum est, quod omnes tunc videntes Dominum mortui fuerint, quia totus populus vidit Dominum ibi, vt patet Exodi cap. 24. scilicet, videruntque Dominum, & comederunt, atque biberunt. ergo totus populus moreretur. sed falsum est.

Ad hoc dici posset, quod totus populus mortuus est, D quia omnes qui erant a viginti annis, & supra condemnati sunt, ne intrarẽt in terram Chanaan, vt patet infra cap. 14. & mortui sunt omnes per desertum.

Respondendum est non stare, quia illi non condemnati sunt, quia viderunt Dominum, sed quia murmurauerũt vt patet infra cap. 14. Item non soli illi qui erant a viginti annis & supra viderunt Dominum, sed etiam omnes iuniores, cum esset species gloriæ Domini super eos in Sinai: non tamen fuerunt condemnati minores viginti annis, vt patet eodem capit. Item non solum populares qui numerati erant a viginti annis, viderunt Dominum, sed etiam omnes Leuitæ: & tamen non fuit sententia illa cõtra Leuitas, cum non essent numerati inter Israelitas a viginti annis & supra, vt patet sup. cap. 1. Item mulieres viderunt Dominum in Sinai, sicut viri, non tamen fuit contra eas sententia data, quia ipsæ non numerabantur. non igitur venit pœna illa in mortuos, eo quod Dominum viderint. Item videre Deum non erat peccatum. ergo nec punitio danda.

Nec obstat si dicas quod videre vasa Sanctuarii erat peccatum, & siquis de Leuitis, vel de vulgaribus videret illa, moreretur, vt patet sup. c. 4. ergo magis vidẽdo Deũ.

Respondendum est, quod videre vasa non erat peccatum, nec causabat mortem, nisi cum quis ex curiositate illa videret, s. data opera ad videndum. Si tamen aliquis nõ attenderet ad hoc, & alius subito monstraret ei vasa Sanctuarii nuda, non moreretur. Et sic dicitur sup. c. 4. quod nulla curiositate Leuitæ viderent ea, quæ erant in San-

A ctuario prius quam tegerentur. sic autem erat de visione Dei quantum ad Iudæos, quia Deus apparuit super eos, vt patet Exod. 24. & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyrini, & quasi cœlum cum serenum est. in potestate ergo ipsorum non erat videre, vel non videre, sicut cum aliquid coram nobis ponitur, si oculos apertos habuerimus, necessario illud videmus. nihil ergo peccabant cum viderunt, & si ex hoc Deus puniuisset, non esset iusta pęnæ inflictio, sed occasionem quæreret contra illos.

Item Deus iussit, quod Moyses, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta seniores ex Israel ascenderẽt ad Dominum, & adorarent procul, vt patet Exod. cap. 24. & sic factum est. nihil ergo peccauerunt implentes iussa Dei. ergo nec ob hoc puniti sunt. Manet ergo, quod propter visionem illam Domini in monte Sinai, nemo aut mortuus, aut punitus est. Nec etiam extrema pars castrorum B dicuntur ipsi iudices, vel principes populi. Sed solum illi qui erant in extremitate castrorum ad partem occidentalem.

Et absorptus est ignis.] Idest cum orauisset Moyses ad Dominum absorptus est, idest consumptus quia non fuit visus amplius, & pertinet proprie hoc ad ea quæ totaliter consumuntur: sicut dicimus aliquem absorptum esse a terra, quia ille ignis erumpebat de terra, & cum cessauit, occultauit se infra terram susceptus ab ipsa, & non veniebat de cœlo sicut ignis tempore Heliæ.

Quare iste ignis non venit de cœlo, sicut quando inuocauit Helias. Et quod ignis iste a Deo dupliciter fieri potest, & similiter qualibet res materialis. Quæstio VII.

C QVæret aliquis quare iste ignis non venit de cœlo sicut ignis quem inuocauit Helias super quinquagenarios duos, & centum viros illorum.

Respondendum est, quod Helias erat homo, & volebat se comprobare seruum Dei ad laudem ipsius Dei, quo despecto rex Ochozias miserat ad consulendum Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, & ob hoc voluit manifestare Helias potentiam Dei, & inuocauit ignẽ de cęlo, quantum enim ad Deum erat, nihil difficilius contingebat de cęlo ignem descendere, aut de terræ visceribus erumpere, vel in ipsis corporibus hominum causari. Si tamen de terra erumperet, vel in hominibus causaretur, nõ appareret manifeste Dei potentia. nam magi artibus dęmonum ista efficiunt. Qui enim potuit serpentes coram Moyse subito ponere, potuit & ignem præsentare. serpentes tamen, & alia quæ fecerunt sapientes Pharaonis magi D co nihil facta sunt. potuisset ergo sic de igne. crederent autem maxime illi qui habitabant, in terra Chanaan, quia gentes quę prius ibi habitauerant, augures, diuinos, incãtatores, & omne genus maleficorum suscipiebant, vt patet Deut. cap. 18. postquam terra capta est a Iudæis, adhuc residui de illis populis, scilicet, Philisthiim his artibus vacabant, quia augures, & alios maleficos habebãt, vt patet primo Regum, capit. sexto, vbi dicitur, quod Philisthiim vocauerunt sacerdotes, & diuinos suos, quod patet Isa. c. 2. scilicet augures habuerunt, vt Philisthiim. vt ergo non crederetur, aut suspicari posset ignem qui combussit quinquagenarios fuisse malefica arte, aut causatum, aut aliunde adductum, vt manifestaretur diuina potentia inuocauit Helias ignem de cęlo, quod autem ad illum finem fe-
E cerit patet ex verbis suis. 4. Regum, capit. primo, scilicet, si homo Dei sum descendat ignis de cęlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. hic autem non erat necessaria manifestatio diuinæ potentiæ mittendo de cęlo ignem, quia qualitercunque incandesceret ignis in Iudæos, crederent esse a Deo. maxime, quia cum murmurauissent sciebant hoc esse in vltionem sceleris, & patet, quia immediate clamauerunt ad Moysen, vt oraret ad Dominum, & consumptus est ignis.

Vocauitque nomen loci illius incensio.] Idest Moyses appellauit partem illam solitudinis, in qua tunc erant, incensionem, ponuntur enim ista nomina ab euentu, sicut infra nominantur Sepulchra concupiscentiæ, quia in ipso loco sepultus est populus, qui concupiuit carnes, vt patet

infra in litera. & sic locus vbi apparuit dominus per noctem innixus scalæ Iacob, vocatus est Bethel, idest domus Dei, Genes. 28. Et locus vbi vidit Angelum luctantem secum Iacob dictus est Phanuel, idest facies Dei, Gen. c. 32. Iste modus frequentatus est in sacra Scriptura, quòd locorum nomina ab euentu imponantur. Sciendum, quod idem locus est iste qui vocatur incensio, & qui vocatur infra Sepulchra concupiscentiæ; & istud primum nomen mansisset, nisi propter casum secundo euenientem qui maior erat, vt supra declaratum est.

Eo quòd succensus fuisset contra eos ignis Domini.] Ponitur causa nominis, scilicet, quòd in eodem loco succensus est contra Iudæos ignis Domini, idest ignis a Domino concitatus, quia sine ministerio humano ille ignis causatus est.

Dicendum est de isto igne, quod a Deo fuit factus, sed poterat dupliciter fieri, vel sine materia præiacente, & sic creabat, vel præsupposita aliqua materia, & tunc faciebat. Deo autem vtrunque æqualiter conuenit. Nam quamquam ex materia ignem produceret non præsupponebat qualitates aliquas symbolicas ad hoc, quod fieret facillime transitus in naturam ignis, quia vbi sunt symbola est facilis transmutatio iuxta Aristotel. secundo de Generatio. sed ita agit in materiam indispositam, sicut in materiam dispositam, quod est super virtutem agentis naturalis. Illum enim solum agit supposita dispositione in materia, vel si non sit prius illam causat, deinde formam inducit.

Quare iste locus vbi facta est incensio non nominatur mansio. Quæstio VIII.

QVæretur de isto loco quare non nominatur inter mansiones.

Aliqui dicunt, quod non debuit nominari, quia non fuit ibi mansio, sed accidit hoc dum Israelitæ irēt per viam. nam ibi poterant murmurare pro labore itineris, & Deus faceret erumpere ignem de terra qui cremaret aliquos, & postea venirent ad locum mansionis.

Alij dicunt, quod ista fuit mansio, & accepit hic nomen a Moyse, & tamen aliquæ mansiones tacentur, quia scriptura non numerat omnia.

Dicendum, quod non stat, quia infra trigesimotertio cap. posuit Moyses catalogum omnium mansionum, quæ fuerunt de Aegypto vsque ad Iordanem, & incipit. hæ sunt mansiones filiorum Israel qui egressi sunt de Aegypto, sed ibi non ponitur iste locus tanquam mansio. nam dicitur egressi de solitudine Sinai venerunt ad Sepulchra concupiscentiæ, & ita non est aliqua mansio inter desertū Sinai, & Sepulchra concupiscentiæ. Et tamen iste locus qui vocatur incensio nominatur hic ante Sepulchra concupiscentiæ, quia infra in litera fit mentio de Sepulchris concupiscentiæ. ergo non est locus iste aliqua mansio, quę fuerit inter desertum Sinai, & Sepulchra concupiscentię. Dicunt ergo aliqui, quod iste locus non fuit mansio aliqua, sed inter duas mansiones. nam de monte Sinai vsq; ad Sepulchra concupiscentiæ, vbi vocatur desertum Pharan, fuerunt tres dietæ, vt patet præced. capit. Et in aliqua parte illius itineris populus dolens, & quasi murmurās pro labore itineris crematetur a Deo, & vocaretur locus ille incensio, non manerent tamen ibi, sed procederent vltra venientes ad locum qui postea vocatus est Sepulchra cōcupiscentiæ, & ibi figerent castra.

Dicendum, quòd non est verum, sed iste locus quæ vocatur incensio est mansio, & est ipsa quæ vocatur Sepulchra concupiscentiæ. istud patet primo, quia postquam venerunt ad hunc locum non fit mentio aliqua, quod ambulauerint, sed quasi continuata narratione referuntur illa quæ acciderunt in loco qui vocatur Sepulchra concupiscentiæ, & ita innuitur, quod sit idem locus in quo accensus est, ignis, & qui vocatus est Sepulchra concupiscentiæ.

Secundo, quia non potest dici, quòd ista acciderint in via, sed oportet poni, quod fuerit hoc locatis iam castris, quia dicitur supra in litera. accensus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum, & sic iam erant

F in castris, & non in via, nisi forte aliquis dicat, quod accipitur extremitas castrorum pro extremitate exercitus procedentis in via.

Sed dicendum, quod non stat, quia popolus procedens non vocatur castra, sed exercitus, vel agmen. Sic accipitur Deuter. 25. cap. Memento quæ fecit tibi Amalech in via quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, occiderit, & sic non fuit hoc in via, sed iam locatis castris, & tūc necesse est dici, quod ista sit alia mãsio distincta a sepulchris concupiscentiæ, vel ambo sint vna mansio. Non potest dici primum, quia inter desertum Sinai, & sepulchra concupiscentiæ, non ponitur aliqua mansio. Sed dicitur profecti sunt filij Israel de deserto Sinai, & venerunt in sepulchra concupiscentiæ. ergo oportet poni, quòd iste locus,

G qui vocatur incensio, & sepulchra cōcupiscentiæ, sint eadem mansio. Tertio patet, quia est communis positio. sic enim tenet historia scholastica, & alij doctores.

Est ergo dicendum, quòd sit eadem mansio, & habeat duo nomina. nam primo vocatus est ille locus incensio: deinde vocatus est sepulchra concupiscentiæ. De primo patet, quia dicitur. vocauitque nomen loci illius incēsio. De secundo dicitur infra in litera. vocatusque est locus sepulchra concupiscentiæ. Sed primum nomen positum est a Moyse, quia dicitur in litera. orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis. vocauitque nomen loci illius incensio, secundum nomen videtur magis positum a toto populo, quia dicitur. vocatusque est locus sepulchra concupiscentiæ, & non ponitur a quo vocatus fuit sic.

H *Quare iste locus cum haberet duo nomina. idest incensio, & sepulchra concupiscentiæ, vltimum solum remansit. Quæst. IX.*

SEd quæretur cum ista mansio haberet duo nomina: quare non mansit ei postea, nisi nomen sepulchrorum concupiscentiæ. nam vbicunque fit mentio de hoc, vocatur locus sepulchra concupiscentiæ. nam infra 33. cap. vbi ponitur catalogus mansionum vocatur sepulchra concupiscentiæ, & non incensio.

Dicendum, quod fuit primo, quia vnum nomen impositum fuit a Moyse, scilicet incensio, & aliud a toto populo, scilicet sepulchra concupiscentiæ, vt dictum est, q. præcedenti. Et sic prævaluit nomen impositum a toto populo, quasi esset maioris auctoritatis. Secūdo quia istud nomen sepulchrum concupiscentię fuit datum loco propter

I casum posterius accidentem: ea tamen, quæ posteriora sūt magis denominant rem quasi magis in memoria imprimantur. Tertio & principaliter, quia ista duo nomina fuerunt hic imposita loca propter duo mala, quæ acciderunt Iudæis, scilicet duas combustiones eorum, sed in prima pauci combusti sunt. in secunda autem valde multi, ideo debuit imponi nomen ab eo, quod maius erat, & ista est vera causa. Istud patet, quia supra in litera dicitur, accēsus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum, & non dicitur quot erant, quasi non essent valde multi, quia alias fieret vnum de duobus, scilicet vel exprimeretur numerus eorum, sicut infra 16. ponitur numerus eorum, qui combusti sunt propter murmurationem, vel poneretur aliquid denotans magnitudinem rei non expresso numero. Combustio autem facta in sepulchris cō-

k cupiscentiæ fuit valde magna, vt patet infra in litera, scilicet. & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis, ideo debuit vocari locus sepulchra concupiscentiæ, & non incensio.

Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis flagrauit desiderio carnium sedens, & flens, iunctis sibi pariter filijs Israel, & ait. Quis dabit nobis ad vescēdum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique cæpe, & allia. Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man. Erat autem man quasi semen coriandri coloris bdellij. Circuibatque populus: & colligens illud frangebat mola, siue terebat

Petit populus carnes.

Exo. 16.

in

in mortario: coquens in olla & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & man. Audiuit ergo Moyses flentem populum per familias singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde, sed & Moysi intoleranda res visa est, & ait ad Dominum. *Querela Moysi & coram populum flentem.* *Cur afflixisti seruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te? Et cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes vt dem tantae multitudini? Flent contra me dicentes. Da nobis carnes, vt comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populum quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit Dominus ad Moysen. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi foederis: faciesque ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Populo quoque dices. Sanctificamini. Cras comedetis carnes.* *Leui 26.* *Ego enim audiui vos dicere.* *Iosue 3.* *Quis dabit nobis escas carnium?* *3.Re.16.* *bene nobis erat in Aegypto. Vt det vobis Dominus carnes, & comedatis non vno die, nec duobus vel quinque aut decem, nec viginti quidem sed vsque ad mensem dierum: donec exeat per nares vestras & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo dicentes. Quare egressi sumus ex Aegypto vt periremus in solitudine? Et ait Moyses ad Dominum. Sexcenta millia peditum huius populi sunt. & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro. Nunquid ouium & boum multitudo caedetur, vt possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur vt eos satient? Cui respondit dominus. Nunquid ma-* *Esa. 56.* *nus domini inualida est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur.*

2. murmuratio. Vulgus quippe promiscuum.] Hic ponitur secunda murmuratio, scilicet ex concupiscentia saporis, quia peccauerunt, tam Israelitae, quam Aegyptii desiderando carnes. Ista pars diuiditur in multas, sed ista diuisio supra posita est. Et dicitur hic, quod vulgus promiscuum desiderauit comedere carnes. Intelligitur autem dupliciter vulgus promiscuum. *Vulgus promiscuum dupliciter intelligitur.* Vno modo pro populo commixto ex maribus, & feminis. Alio modo pro populo venienti ex commixtione Iudaearum feminarum, & Aegyptiorum virorum, vel econtrario. sic enim aliqui erant inter Israelitas, vt patet de illo viro qui blasphemauit nomen Domini in castris Leuit. 24. cap. De quo dicitur, quod erat filius Salumith de genere Dan, quem peperit ex viro Aegyptio. Sed primus sensus est quem facit hic litera, quia dicitur, quod ascenderat ex Aegypto ad differentiam Iudaeorum, qui quamquam ascendebant de Aegypto, tamen non videbantur ascendere de terra sua, sed de aliena. Etiam quia dicitur, quod vulgus istud promiscuum iunctis sibi filiis Israel desiderauit carnes: si tamen illi promiscui pertinentes essent ad Israel ex vno latere, non distinguerentur ab Israelitis; oportet ergo, quod istud vulgus promiscuum sit distinctum a genere Israel, & isti sunt Aegyptii ascendentes cum Israelitis. Sic dicitur Exod. cap. 12. vulgus quippe promiscuum innumerabile ascendit cum eis, & isti adhuc manebant.

Quod ascenderat cum eis.] Idest quod ascendit cum Iudaeis de Aegypto: nam cum exituri essent Israelitae de Aegypto praedixerunt quibusdam Aegyptiis: illi autem credentes Domino propter mirabilia facta, ascenderunt cum Israelitis, & isti vocantur vulgus promiscuum, quia tam masculi, quam feminae erant.

A

Quare Aegyptii vocantur vulgus promiscuum. Quaestio X.

Sed dicet aliquis cum non solum in Aegyptiis ascendentibus essent masculi, & foeminae, sed etiam in Israelitis, quare Aegyptii vocantur vulgus promiscuum?

Respondendum est Aegyptios sic vocari in comparatione Israelitarum, quia in Israelitis non vocabatur populus, nisi ipsa multitudo virorum numeratorum transeuntium ad nomen. Et ideo postquam aliquis erat viginti annorum dabat dimidium siclum, & transibat ad numerum vt patet Exod. cap. 3. inter Aegyptios autem tam viri, quam foeminae computabantur populus, ideo Israelitae non vocabantur promiscuum vulgus: Aegyptii vero sic & patet hoc Exod. 12. vbi cum primo positus fuit numerus populi Iudaici egredientis de Aegypto dictum est, quod erant B sexcenta millia peditum. De Aegyptiis vero non facta est computatio per viros, sed dictum est, quod ascenderat vulgus promiscuum.

Flagrauit desiderio carnium.] Idest desiderauerunt isti Aegyptii comedere carnes; ponuntur isti, quia quamquam desiderium fuerit in omnibus, vt infra patet: tamen primi fuerunt Aegyptii murmurantes, ideo in eis peccatum maius fuit, & perierunt plurimi eorum in loco ipso. Nam vt infra dicitur ibi sepultus est populus, qui desiderauit comedere carnes.

An desiderium Aegyptiorum conuenienter dicatur fuisse carnium & quomodo Hieron. hic, & interdum in litera nostra addit aliquid ad literam hebraicam, quando colligitur ex sensu literae hebraicae. Et quod non vocatur additio, quando exprimitur, quod necessario subintelligitur. C *Quaestio XI.*

IN Hebraeo non dicitur desiderio carnium, sed flagrauit desiderio. etiam in quibusdam libris non habetur hoc. Et est satis conuenienter dictum, quia desiderium Aegyptiorum non fuit hic determinate de carnibus, sed de multis gustabilibus: petierunt enim pisces, cucumeres, pepones, porros, allia, & cepas, vt patet infra. Fuit tamen additus iste genitiuus carnium forte ab aliquibus scriptoribus, cum esset interlinearis expositio, & postea in textu positus est. aut si velimus dicere a Hierony. fuisse factum, satis rationabiliter dicetur, quia cum litera dicat Aegyptios flagrasse desiderio, & non exprimat quid est, quod desiderauerunt: oportet quod intelligamus aliquid hoc fuisse, & D illud litera nostra vocauit carnes, quod apparet ex verbis istorum immediate, scilicet quis dabit nobis ad vescendum carnes, quamquam autem pisces, cucumeres, & caetera desiderauerint, non tamen ita exarserunt desiderio caeterorum, sicut carnium, quod patet ex verbis suis: de carnibus enim dixerunt quis dabit nobis ad vescendum carnes? de caeteris autem non expresserunt magnitudinem desiderii. Sed dixerunt, recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis. in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, &c. Rationabiliter ergo additus fuit iste genitiuus carnium, quia desiderium istorum fuit de carnibus. Et istum modum addendi, aliquando habuit Hierony. in litera nostra, quae non quidem est additio, quia id quod necessario subintelligitur, non deest, vt ait Priscianus in secundo maioris, sed ex hac litera col- E ligebatur quid desiderauissent Aegyptii. Cum ergo poneretur non erat additio, sic patet Genes. cap. 4. vbi dicit litera nostra: dixit Cain ad Abel fratrem suum, egrediamur foras: cumque essent in agro, &c. In hebraeo habetur dixit Cain ad Abel fratrem suum: cumque essent in agro. &c. addidit ergo litera nostra illam particulam, scilicet egrediamur foras, quia necessario intelligebatur ex litera: nam cum dicatur ex litera, quod dixerit aliquid Cain ad Abel & subticeatur quid illud fuerit, & postea subiungatur: cumque essent in agro. videtur quod quando locutus fuit Cain ad Abel, non erat in agro, sed litera dicit, quod aliquid dixerat Cain ad Abel. ergo nihil poterat conuenienter intelligi dixisse Cain, nisi quod exirent in agrum, vel foras, sicut litera expressit. Similis modus habetur sup. cap. 20. quia in litera hebraica habebetur, quod Moyses, & Aaron clamauerint ad Dnm. Sed non habetur quia clamauerint. In nostra autem exprimitur

tur oratio eorum, & dicitur hic, quòd flagrauerunt desiderio, idest exarserunt ad signandum magnitudinem desiderii, quia non solum erat desiderium, sed quasi succensio ignis.

Sedens & flens.] Idest isti Aegyptii, qui desiderabant carnes sedebant, & plorabant: ex quo apparet, quòd iam erant in castris sic patet infra, & ex hoc videtur quomodo isti desiderabant, quia quādo in aliquo est species querelæ, vel iracundiæ magnæ, efferatur vultus eius, & non potest quiescere. De istis autem dicitur, quod erant sedentes, quia desiderium istorum erat molle, & tranquillum, sicut in eis qui suspirant ex desiderio aliquorum relictorum bonorum, & tunc in istis sequitur fletus, quia lachrymę ex impotentia veniunt, vt cum aliquis, quod desiderat, adipisci non valet, defluit in lachrymas: istis autem hoc acciderat. Reliquerant enim carnes, pisces, & similia quæ desiderabant valde, & quia nequaquam habere poterant flebant, qui autem vehementer irascuntur nō flēt, quia ira accendit in vindictam, quam prosequuntur irati, & quia sperant se illam habituros non flent, quia non est ibi impotentia. Cum vero aliquis desperat se consecuturum vindictam profluit in lachrymas, & sic ira digeritur & emittitur ille impetus concitatiuus, quo fit, vt si aliqui irati plorauerint, iam non possit in eis manere impetus irę prior, quia vacuata est materia iracundiæ, ideo cum ira diuidatur in passionem spei, & desperationis, ad iram, quæ est cum spe, nunquam lachrymæ veniunt, iram vero cum desperatione prosequendi quod petitur, lachrymæ consequuntur, causa est ipsa impotentia causans fletum, ideo Boetius de consolat. lib. 3. metro vltimo ponens connotarum fletus, vocauit eum impotentem dicens, & quod fletus dabat impotens.

Lachrymādo ira digeritur

Iunctis sibi pariter filijs Israel.] Idest etiam Israelitæ fleuerunt desiderantes carnes: nam cum vidissent Aegyptios ex hac causa lachrymantes facillime, ipsi quoque in hanc querimoniam inducti sunt, quia ipsi etiam comederant in Aegypto carnes, pisces, & pepones, & cætera, quæ desiderantur hic.

An desiderium Aegyptiorum fuerit carnium tantum. Quæstio XII.

QVæretur quare dicitur hic, quod flagrauit populus desiderio carnium, quia videtur non debere sic dici. Primo, quia populus non solum desiderauit manducare carnes, sed etiam multa alia, scilicet pepones, cucumeres, pisces, & allia, porros, atque cępas. Secundo, quia querela vulgi non fuit hic principaliter pro carnibus sed pro quibusdam alijs cum dicatur. recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, & cępæ, & allia.

Dicendum, quod Aegyptij non desiderauerunt solas carnes, sed multa alia, quę ponuntur in litera, & hoc significauit scriptura, quæ non posuit carnes. Nam in hebræo non dicitur flagrauit desiderio carnium, sed solum flagrauit desiderio, scilicet tam carnium, quam piscium, cucumerum, peponum, porrorum, & alliorum, quæ omnia exprimuntur in litera, & tamen in litera nostra additum illum genitiuum, carnium, siue sit a Hierony. positus, siue ab aliquo alio, vt dictum est præcedenti quæst.

Aliter potest dici, quod illud fuit rationabiliter dictū. primo, quia licet Israelitæ desiderauerint omnia hæc: tamen principaliter desiderauerunt carnes, ideo de illis specialiter dici debuit. Secundo, quia populus non videtur desiderasse, nisi carnes, quia illud desiderauerunt, quod petiuerunt, & tamen nihil petiuerunt, nisi carnes quia dicitur quis dabit nobis ad vescendum carnes? & non dicitur. quis dabit nobis ad vescendum pisces, cucumeres, & pepones, porros, cępas, & allia? Tertio, quia Moyses non dixit populū petere, nisi carnes, infra in litera, s. vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini, flent coram me dicentes. da nobis carnes, vt comedamus. Quarto, quia Deus volens satisfacere desiderio populi, nunc dedit ei carnes: si tamen aliquid aliud desiderassent, etiam illud dedisset, vt patet infra in litera, scilicet populo dices. sanctificamini, cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere, quis

F dabit nobis escas carnium? Quinto patet, quia si populus desiderasset aliud. quam carnes, peccatum suum fuisset non solum in desiderio carnium, sed etiam aliarum rerū. videtur tamen, quod peccauerint in solo desiderio carniū ergo nihil aliud desiderabant. hoc patet infra in litera, vocatusque est locus sepulchra concupiscentiæ, ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes.

Dici ergo potest, quod populus non desiderauit hic, nisi carnes. Et cum obiicitur, quod multa alia ponantur in litera. Dicendum quod non ponuntur illa, tanquam desiderata a populo, sed ponuntur in confirmatione præsuppositi Iudæorum. Est autem sensus, quod populus desiderabat carnes, & quia non poterant habere illas, flebant, & detestabantur desertum, in quo erant, vbi non poterant haberi carnes, sicut in Aegypto, vnde exierant, &

G ob hoc dicebant melius fuisse manere in Aegypto, & ad hoc ostendendum inducebant multa quæ habebantur in Aegypto copiose, & in deserto nullo modo erant, cucumeres, pepones, pisces, porri, cępe, & allia, & patet iste sensus ex modo loquendi literæ, nam de carnibus dicitur: quis dabit nobis carnes ad vescendum? de cæteris autem non dicitur. Sed dicitur recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, ideo quasi ista non desideraret populus, sed solas carnes, respondit Deus ad carnes, & istas dedit illis, & non aliquid de cęteris nominatis, & sic patet, quia alibi populus non petiuit, nisi carnes, neque significauit se aliud velle Exod. 16. scilicet vtinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem

H in saturitate.

Sed obiicietur, quòd hic pisces desiderabāt, quia Moyses non solum fecit memoriam carnium, sed etiam pisciū infra in litera dicens. nunquid ouium, & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient?

Dicendum, quod ibi non significatur populum desiderasse pisces, sed Moyses respondet ad id quòd Deus dixerat, scilicet, quod satiaret populum carnibus vno mense. Moyses autem nesciens, quomodo hoc fieret, & reputans valde difficile dixit ista, scilicet nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, aut congregabuntur omnes pisces maris? non ergo dixit hoc desiderasse eos, sed expressit difficultatem satiandi tantum populum, de quocunque cibo satiaretur.

I Ad secundum dicendum, quòd querela non fuit proprie de piscibus, cucumeribus, & peponibus, sed solum fuerunt ista inducta ad ostendendum meliorem esse terram Aegypti, & melius ibi fuisse eos, quam in deserto, & hoc significauit Deus infra in litera dicens. ego enim audiui vos dicere quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Aegypto.

Quis dabit nobis ad vescendum carnes.] Ista potest esse oratio desiderantis, vel desperantis. Primo modo est sēsus. vtinam aliquis daret nobis ad vescendum carnes. Secundo modo est sensus, quod ipsi erant desperantes posse habere carnes ad vescendum, ideo dicebant quis dabit nobis ad vescendum carnes, idest quis est, qui possit nobis tribuere carnes in hac solitudine? Et sic locuti sunt Israelitę pro manna dicentes. nunquid poterit Deus parare

K mensam populo suo in deserto? vt patet Psal. 77. Sed primo modo magis intelligitur, scilicet, per modum desiderantis, quia dictum fuerat hic. quod vulgus promiscuum flagrauit desiderio carnium.

Quomodo Aegyptij petierunt carnes, cum in Aegypto eas non comederent, nec ibi sit esus carnium. & de ritibus Aegyptiorum, & quibus carnibus vescuntur, & quibus non, & quibus piscibus, & quid colunt. Quæstio XIII.

QVæret aliquis quō Aegyptij petierunt carnes ad vescendum, quia in Aegypto dicitur de eis, quod non comederent carnes, hc videtur innuere Iuuenalis in Satyra penultima, quod comedant Aegyptij fructus, & non carnes, & incipit Satyra.

Quis nescit volusi Bithynice qualia demens.

Itē videtur aliqualiter hoc ex text. Sacræ scripturæ Exo. cap. 8. vbi dixerunt Israelitæ, quod non poterant immolare domino in terra Aegypti, quia si ibi immolarent ea, quæ Aegyptij colebant, lapidibus eos obruerent. Ipsi tamen immolaturi erant oues, boues, & hircos. ergo Aegyptij ista colebant, & consequenter non comedebant. Itē patet Genes. cap. 47. vbi dicitur, quod Aegyptij detestantur omnes pastores ouium, & hoc est, quia pastores percutiunt pecora. Aegyptii autem cum illa colant, detestantur pastores. Respondendum est, quod Aegyptii comedebant carnes cum essent in Aegypto, nec enim colebant omnia animalia, sed solum pecora habentia lanam, alia autem sunt pecora, quibus vesci poterant. Sic enim dicit de Aegyptiis Iuuenalis in præalle. Satyra.

O sanctas gentes quibus hac nascuntur in hortis
Numina. lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nephas illic fœtum iugulare capellæ.

Poterāt igitur Aegyptij comedere de alijs pecoribus, quę non habent lanam. Maxime, quia quamquam inter Aegyptios esset, tanquam nephas comedere carnes, aliqui tamen comedebant, sicut inter Sarracenos potus vini vetitus est, multi tamen ipsorum bibunt. ita isti Aegyptii non obseruarent ritum aliorum Aegyptiorum, sed vellēt comedere carnes, sicut assueti erant. Item adhuc ipsa animalia, quæ a quibusdam Aegyptijs colebantur, ab aliis comedebantur, quia non obseruabant omnes eundem ritū, sicut patet de piscibus. Nam dicunt Aegyptii se comedisse pisces in Aegypto. scilicet, recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. Et tamen Aegyptij colebant pisces, vt patet per Iuuenalem in Satyra allegata. nam in Thebis, quæ est ciuitas principalis Aegyptiorum colebantur pisces cum dicit.

Atque vetus Thebe centum iacet eruta portis
Illic caruleos, hic piscem fluminis: illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam,

Aegyptii tamen comedebant pisces. Item apud quosdam Aegyptios adorabantur in Deos porri, cępe, atque allia, quæ nascuntur in hortis, & nephas erat si quis comederet de eis, vt ait Iuue. in eadem Sat. de Ægyptiis. s.

Porrum, & cæpe nephas violare, ac frangere morsu.
O sāctas gētes quibus hac nascūtur in hortis. Numina.

Multi tamen de Aegyptiis comedebant porros, & cępas, atque cucumeres. Sic enim confitentur hic dicentes in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. porri, cępæ, & allia, idest, veniebat eis in mentem, quomodo comedissent ista in Aegypto. non ergo obseruabatur, vt animalia quæ a quibusdam colebantur, ab aliis non comederentur. Item si Aegyptii nullo modo comederent carnes, sed colerent ipsa animalia, nō permisissent Iudęos comedere carnes in Aegypto, comedebant tamen, vt patet de agno paschali, qui per singulas domos Israelitarū in Aegypto immolatus est. Sed ad hoc posset responderi, quod factum est in vltima nocte, qua recesserunt Israelitæ de Aegypto, & non habuerunt Aegyptij spatium puniendi eos, alioquin punuissent. Arguetur tamen aliter, quod erant cōsueti Iudæi comedere in Aegypto carnes, vt patet Exo. cap. 16. cum dicitur. vtinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate, & tunc non puniebant eos Aegyptii. ergo licitum erat in Aegypto comedi carnes.

Dicendum est ergo aliqua animalia fuisse quorum carnes licitæ erant in Aegypto, & de animalibus, quæ cōiter non comedebantur adhuc non erat vniuersalis obseruatio, sed aliqui comedebant, alii autem non, ideo in deserto potuerunt desiderare carnes.

Quomodo Iudæi desiderauerunt carnes, cum haberent pecora secum, & an desiderauerint carnes teneras, & delicatas. s. auium. Quæst. XIV.

QVæret aliquis quō Israelitæ desiderauerunt hic carnes dicentes, quis dabit nobis ad vescendū carnes? videbatur. n. desiderium illud irrationabile, quia ipsi pecora hēbant de quibus comedere possent. Aliqui tamen dicūt, q Aegyptij ascendentes cū hebræis, & hebræi pauperes nō

A hēbant pecora, ideo desiderabant carnes. Sed et hoc non sufficere, quia nō solū desiderauerūt pauperes Iudæi, sed ēt multi de aliis, cū dicatur de filiis Israel generaliter: ipsi tn Israelitæ multa pecora æduxerāt de Aegypto. nā Moyses petiit a Pharaone, vt permitterentur ire Iudæi cū pecoribus suis, & nō remaneret ex eis vngula in Aegypto, vt patet Exod. c. 10. & postea subiungitur quō eduxerint oia hæc Exo. c. 12 s. oues, & armenta, & aiantia diuersi generis multa, oīmis ergo parui essent, qui desiderarent comedere carnes, quia oēs alii haberent. Ad hoc respōdent quidam, q oia pecora Israelitarū mortua fuerant in deserto, præter pecora tribus Rubē, & Gad. Istæ. n. duæ tribus habebant valde multa pecora, vt patet inf. 32. c. sed dicunt, q propter auaritiā dare nolebāt aliis, nec ipsi comedebāt. Sed hoc non multū stat, quia nō apparet aliqua ratio quare
B dicere debeamus, q pecora aliarū tribuum fuerant cōsumpta. hoc aūt solū dicūt quidā, quia de pecoribus tribus Ruben, & Gad fit solū mentio infra c. 32. de aliis nequaquā. Sed hoc, nec cōcludit, nec est verisimile, sed solū ponitur ibi de his duobus tribubus, quia ipsę petierūt terrā Galaad, quia abundabāt in pecoribus, vt patet inf. c. 32. sed ex hoc nō infertur, q aliæ tribus nō haberent pecora, sed solum, q nō ita abundarent. Nicolaus aūt dicit, q nō cōquerebantur Iudęi, q nō hērent carnes pecorum, sed quia nō habebant carnes delicatas. s. auiū. ideo Deus dedit eis tales carnes, s. coturnices, vt patet infra. Sed hoc nō multū stat, quia carnes auium ita haberi poterant in solitudine, sicut in Aegypto, & forte magis, quia in mōtanis, & locis separatis ab humana comunicatione, plures aues nidificant, sed non poterant habere pecora, sicut in Aegy-
C pto, vel aliis locis humanæ habitationis. ergo magis conquereretur pro defectu carnium pecoraliū, quā pro defectu auiū. Quod vero Deus miserit coturnices Iudæis in cibum, non ideo est, quia ipsi desiderauerunt coturnices specialiter, sed quia apud mare rubrum circa ipsos Iudęos erant coturnices innumerabiles, & dominus eas in ventos fluxit, vt roderent in circuitu castrorum, vt patet infra.

Dicendum est igitur, q Israelitæ habebant pecora nec fuerunt mortua specialius pecora decē tribuū, quā pecora Gad, & Ruben. Sed hebræi petebāt carniū comestionem ad sufficientiā. oia autē pecora, quæ habebant forte non sufficerent eis ad vnā diē, si comedere vellent ad saturitatē. Sic. n. patet ex verbis Moysi. infra, s. sexcenta milliū peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro, nunquid ouium, & boum multitu-
D do cædetur, vt possit sufficere ad cibū, vel oēs pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? si tamē sufficerent pecora, quæ habebant Iudæi ad cibum ipsorum, non diceretur nunquid ouium multitudo cędetur. ergo quàquam hērent pecora, tamen non comedebant ea, nec faciebant hoc est auaritia. nam si aliquot diebus carnibus saturari voluissent, non mansisset in pecoribus, nec vngula: reseruabant aūt pro futuris temporibus, cum introirēt in terram eis promissam, vt inde haberent pecorum successionem propagando.

Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis.] Hoc potest referri, tā ad Aegyptios, q̄ ad Hebręos magis tamen est verbū hebræorum, quia Aegyptii dicerēt recordamur pisciū, quos comedebamus gratis in terra nostra, & nō est intelligendū, q Iudęi comederēt gratis pisces. i. pro nullo precio, quia Aegyptii nō darēt eis, cum
E paleæ ad cōficiendos laterēs eis gratis nō darentur, quanto magis nō darentur pisces: de paleis, patet Exod. cap. 5. sed dicitur gratis. i. pro paruo precio, quasi pro nihilo, & hoc est, quia terra Aegypti nimis abundat in piscibus propter Nilū fluuiū, & pisces illius sunt saporosiores omnibus aliis piscibus, quia est aqua illius temperatissima, & saluberrima, cum de fonte paradisi procedat, & patet hoc in vita Beatæ Mariæ Aegyptiacæ, quæ postquā in deserto quasi incibata 30. annis, & sine vestibus manserat, adhuc piscium Aegypti recordabatur dicens.

Pisces Nili saporosiores alijs.

Pisces Aegypti, nunquam cupido relicti,
Me miseram tangunt, & os vehementius angunt.

De his ergo spāliter recordabantur Iudæi, & Aegyptii.

In mente nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, cępæ, & allia.] Ponunt Israelitæ, & Aegyptii omnia alia,

alia, quibus delectabiliter vescebantur in Aegypto, s. cucumeres, &c. quia isti fructus erant illis sapidi, & ponuntur hic oīa delectabilia Aegypti, de quibus nihil habebant in deserto. Cucumeres fructus cōmunes sūt, qui ibi habētur & nomen eorū notum est. Aliqui dicunt cucumeres esse cucurbitas, sed falsum est. multum.n. differunt. pepones, secundū Nicolaum sunt melones. est tamen alterū genus. Differunt.n. tam a cucumeribus, q̄ a melonibus, sed minores sunt melonibus & grossiores cucumeribus, & medii sunt in figura, & colore inter cucumeres. & melones. nomen autem eorum in vulgari nostro modicum discrepat a latino. Sed hebræi pepones vocant quoddam genus magnorum cucumerū, qui insipidi sunt, & quasi pro nihilo habentur. vulgariter autem vocantur badesa. Porri, & cepæ, & alia communiora sunt, & per hæc intelliguntur omnia terræ nascentia, quæ plātantur in hortis. Nicolaus dicit, quod per ista intelliguntur cibaria illa, quæ comedebantur cum his, quia ista sunt velut salsamenta, & sic dicimus aliquando sal pro omnibus cibis. qui sale condiūtur vt patet 1. Esdræ c. 4. memores salis, quod in palatio comedimus. i. ciborum sale conditorum. sed non differt: magis tamen videtur, q̄ ponūtur, tanquam cibi per se distincti.

Quare magis desiderabantur carnes, quā cepe, porri, &c.
Quæstio XV.

SEd quæretur quare Aegyptii non petiuerunt hic cucumeres, & pepones, pisces, porros, cepas, & allia? Nā ista potius debuerunt desiderari, quam carnes, quia desiderium est de eis, quæ non habentur. Carnes autem habebant Israelitæ in deserto, pisces vero ad sufficientiam, vt supra dictum est. cucumeres autem, pepones, porros, cepas, & allia: nullo modo habebant, ideo ista magis desiderari deberent. Dicendum verum esse, q̄ in deserto ista nō erāt, quia nemo ea ibi seminauerat, vel plātauerat. Iudæi aūt, quia erant sēper incerti de motu nō seminabant illa.

Dicendum est verum esse, q̄ ista nullo modo habebantur, & tamē magis desiderabant Israelitæ carnes, quia erāt sapidiores, & magis conueniebant nutritioni. Cætera vero ex accidenti se habent, ideo quando hebræi cęperunt murmurare cōtra Moysen, q̄ eduxisset eos de Aegypto, de solis carnibus locuti sunt Exo. 16. s. vtinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate. ibi n. de fructibus nulla mētio facta est. Est tamen dicendū, q̄ aliquando hebræi loquebantur de istis nō ad desideriū ipsorum saturandū, quasi hæc valde cuperent, sed aliquando ad ostēdendū meliorē fuisse terrā Aegypti, q̄ illā in qua erant, cū ibi non essent, nec esse possent fructus aliqui: in Aegypto aūt essent multi. Sic dicitur infra 20. c. s. quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in locum istum pessimū, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, neque vineas, neque malogranata? Aliquādo aūt ponuntur ista, nō ad cōparandum terram Aegypti ipsi deserto, quā ad ostendendum meliores fuisse cibos in Aegypto, quā in deserto, quia erat in Aegypto diuersitas ciborum, & varietas saporum: in deserto autem non erat, nisi vnus cibus, & ille erat Iudæis aridus, & insipidus, & ad hoc ponuntur in littera. Dixit. n. populus, recordamur pisciū quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & allia. Et sequitur: aīa nostra arida est, & nihil aliud vident oculi nostri. nisi man. & infra 21. dixerunt: nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. hebræi ergo non ponuntur ibi, nec alibi desiderasse, & petiuisse fructus, vel pisces, sed solas carnes, & panem, eo quod ista sunt necessaria ad nutritionem, & sapidiora: illa vero sunt ex superabundanti ad demulcendum gustum varietate saporum.

Alia murmuratio. Anima nostra arida est.] Supra ponebatur murmuratio propter defectum ciborum, quos desiderabant. hic ponitur alia propter præsentiam ciborum, quos horrebant, s. propter manna, & si non subiunxissent murmurationem istam, prior non erat valde magna, sed ista est directius in Deum, quam prior. Nā alia erat, quia deficiebant eis necessaria: ista vero, quia contemnebant ea, quæ Deus dederat, in quo Deus videbatur contemni, cū ipse dedisset eis

F cibum istum de cœlo, tanquam aliquid excellens, q̄ nec ipsi, nec patres eorum gustauerant. Illi tamen contemnebant, & ista fuit causa. quare Deus valde iratus est, vt patet infra. Et dicitur aīa nostra arida est, s. pars aīæ vegetatiuæ. Nam de parte rationali intelligi nō potest, cū ipsa, nec cibis egeat, nec alatur. vegetatiua vero variis ciborū saporibus, & qualitatibus nunc siccis, nunc humidis, nūc diuersimode se habentibus delectatur. In deserto autem conquererebantur Iudæi, quia anima eorum arida esset, s. quia nunquam mutabant qualitatem cibi, semper comedentes manna, q̄ eis pro pane, carnibus, & piscibus, & cęteris alimentis erat, & deficeabantur per accidens ex defectu cibi, quia horrebāt manna propter saporē ideo parū de eo comedebant, & cōsequenter parū nutriebātur [Nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi manna.] .i. in Aegy-

G pto hēbamus multos cibos, i quibus possemus facere mutationem, vt non fastidiremus. Nunc vero solum habemus manna, ideo quantumcunque sit saporis delectabilis nō possumus delectabiliter, & sufficiēter nutriri, quia natura nostra, sicut mutabilis est, tā in cibis, q̄ in oībus, quæ facit, mutationem desiderat. vnde Arist. in fi. 7. Ethi. dicit, q̄ quia natura Dei est simplex, eadē actio est sibi delectabilissima. vnde semper gaudet vnica, & simplici delectatione: nobis autem transmutatio omnium dulcissimum est secundum poetam propter malitiam quandā, quemadmodū hō facile trāsmutabilis malus, & natura, quæ indiget transmutatione, non est enim simplex, nec epiebes. *Natura nostra gaudet varietate ciborum in omnibus & quare.*

Quare in manna dedit Deus varietates odorum, & saporum viris bonis, & an esset verius sapor in manna, vel alius. & quare Iudæi illum horrebant, & cur erat eis dulcis, & prouocatiuus ad nauseam, & de figura, quantitate, ac colore eius. *Quæst. XVI.*

H

ET ex hac causa Deus dedit varietatem saporū in mānna, in priuilegium ipsis bonis, vt patet Sapien. cap. 16. vt sicut sumentes cibos varios experiuntur sapores, ita & ipsi in vnico cibo quoscunq; vellent sapores mutabant. Sed adhuc nō videbatur hoc cęteris partibus sufficere, sicut diuersitas ciborum, quia varii cibi, varios habent sapores, varias etiā qualitates densitatis, & raritatis; varios ēt odores, qui multum demonstrant circa saporem ciborū, quia sapor, & odor cognata sunt, secundū naturā, tam quantū ad causam efficientē, q̄ aliquo mō circa materialem. In manna autē nō erant istæ varietates, quia q̄q̄ sa-

I pores essent diuersi, tñ color vnicus erat. s. color bdellii, & figura semper eadem. s. quasi semen coriandri, vt patet infra. etiam odor nō erat diuersus, cū potius videretur non emittere odorē: manna aūt nō erat potens emittere odorem, quia causatur odor ex resolutione calidi agentis in siccum In manna autē nō erat calor, sed potius ad calorē Solis in humorē aquaticū conuertebatur, vt patet Exo. 16 c. Ista tamen in cibis multū immutant appetitū nostrū: quidā. n. propter odorē mouentur, ētsi sapor nō sit notabilis, alii aut propter colorē, sicut Esau desiderauit lenticulam rufam, & designauit, q̄ moueretur pp colorem cibi, cum dixit, da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sū, vt patet Gen. c. 25 Alii vero cibos abhorrēt, quia rari, vel densi sunt, ēt si eorū sapor conueniens sit. q̄q̄ ergo esset sapor manna cōueniens, quia tamen erat semper idē cibus, abhorrebant illum Iudæi. Potissime autē, quia sapor iste

K bonus in manna nō erat generalis, sed solū quantū ad viros bonos, malis autē videbatur esse malus sapor, & hoc propter duo. Primo, quia Deus in pœnā ipsorū dabat fastidium illis, & posset hoc euenire dato, q̄ cibus esset bonus. Secundo Iudæi horrebant manna, quia quamquam bonis verteretur ad oēm saporem, hoc tamen nō erat ex natura cibi, ita q̄ ille haberet oēs sapores, quia tunc quicūque posset experiri omnes sapores in illo, sed falsum est.

Itē impossibile est, q̄ aliqua vna res habeat in seipsa sapores diuersos, quia sapor est quædā qualitas consequens digestionem humidi a calido, sicut ergo in qualibet re est vnus determinatus modus digestionis humidi, ita erit vnicus & determinatus sapor, nec est vllatenus possibile aliquā rē manentē in cōplexione eadē, habere diuersos sapores. *Manna immutatio gustū bonorum nō eorū potuit esse dupliciter.*

Quod autem manna immutaret, gustum Iudæorū bonorum,

porum, poterat esse dupliciter. vno mõ, ꝙ illa varietas saporum simul, vel successiue, nõ esset ib ipso manna, sed in ipso organo gustatiuo, sicut põt Deus facere, ꝙ nos videamus coram nobis, id ꝙ nõ est ante nos, sed solum in oculis nostris, & hoc erit causando in pupilla nostra aliquas species rerum, quibus immutetur actualiter potentia visiua, sicut si obiectum prius esset a quo actualiter defluerẽt species ad oculum, Est.n. generale, in qualibet mutatione organica, ꝙ nõ requiratur præsentia obiecti ad immutandum, si possit esse species in organo. Non enim immutatur potentia, nisi cum tangitur, quia omnis actio naturalis est per contactum. iuxta Aristot. 2. de Generatione. Obiectum autem non tangit ipsam potẽtiam maxime in visiua, ideo fit immutatio per contactum speciei præsentis in organo, dato ꝙ obiectum non sit præsens, immutabitur potentia. Et isto modo in potentia gustatiua poterat esse immutatio multorum saporum, dato ꝙ realiter in cibo non essent multi sapores, si Deus vellet causare species saporum in organo gustatiuo Iudæorum. Alio modo poterat esse, quod manna immutaret gustum, secundum diuersos sapores. quia Deus causaret, nunc vnum saporẽ in illo, postea vero alterum, ita vt cum Deus cognosceret, ꝙ aliquis de Iudæis bonis desiderabat talem, vel talem saporem in manna, causabat illum ibi, & immutabatur secundum illum: alias tamen nunquam erat ibi ille sapor.

Habebat autem manna vnum saporem specialem consequentem modum determinatum compositionis suæ, s. saporem mellis, vt patet Exod. cap. 16. Et tamen iste sapor prouocat hominem ad nauseam, de dul'cibus.n. possumus paucum gustare, & delectaur, si vero multũ in cibũ sumpserimus, nauseabimus. sic patet de ipso melle Prouer. 25. c. vbi dicitur, mel inuenisti comede, ꝙ sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud. Et sic conquerebantur ipsi Iudæi, ꝙ comedentes semper istũ cibũ, prouocabantur ad nauseam, vt patet infra 21. cap. s. nauseat aïa nostra super cibo isto leuissimo. Item sapor manna declinabat aliqualiter ad saporem olei, vt patet infra, s. saporis, quasi panis oleati, & tamen sapor iste etiam nauseam gignit, & hoc propter duo. Primo, quia est aliqualiter dulcis, & dulcia nimium sumpta prouocant nauseam. Secundo, quia est de re pingui, & pinguia magis prouocant ad vomitũ, q̃ cętera, ideo siue esset sapor mellis, siue sapor similæ cum oleo, semper erat prouocatiuus nauseæ cũ sumeretur in quotidianum cibum. vnde satis Iudæi habebant occasionem nauseandi. Nec tamen iste sapor erat totaliter prouocatiuus ad nauseam quia tunc etiam ipsi boni nausearent, cũ natura cibi eadem esset illis, & malis, sed adhuc dato, ꝙ cibus aliqualiter præberet occasionem nauseandi, tamen non nausearent boni, quia ex priuilegio mutabatur in illis ad omne genus saporis, siue carnium, siue piscium, vel aliorum ciborum, aut condimentorum. In malis autem accidebat sapor peior naturali, ex miraculo, vt in hoc punirentur, & non solum propter malos manna erat mali saporis, sed ẽt si manna haberet suum naturalem saporem communem bonis. & malis, sicut nũc in oĩbus cibis cõtingit, quia tamẽ dulcis saporis erat, prouocatiuum erat ad nauseam: nã licet dulcia naturæ conuenientia sint, tamen in magna quãtitate sumpta, nauseam causant, vt de melle dictum est. Et si aliqua dulcia sint, quæ nauseã nõ prouocant ꝓ aliquem modum specialem cõpositionis, tamẽ fastidium causant, & modicũ de eis comedere possumus. Et ista fuit causa, quare Deus mutauerit saporem manna in viris bonis ad omnem modũ, ꝙ ante non fecerat, nec nunc facit in oĩbus cibis, quia si mansisset sapor naturalis manna, necesse erat ẽt ipsos bonos ad nauseam prouocari, & fastidire, quia virtus non põt regulare modum immutationis potentiarũ passiuarũ, quia ista sunt naturalia, virtus autem solum dirigit actus liberos, ideo sicut non est in potestate voluntatis nostræ, quibus visis, tangamur, iuxta Augustinum, ita non est in nostra potestate, qualiter a saporibus, vel quantum immutemur.

De quantitate & figura mannæ, & colore et sapore. Erat autem Man, quasi semen coriandri.] Hic determinatur qualitas ipsius mannæ quantum ad quatuor, s. in quantitate granulorum, in figura, in colore, & sapore.

Prima duo determinãtur in hoc ꝙ dicitur erat quasi semen coriandri. s. quantum ad magnitudinem granulorũ, & quantum ad figuram, quia erant granula rotunda, sed non in sapore, nec in colore. Est.n. color coriandri niger, color autẽ in manna erat albus, ideo posita sunt ista duo magis distinctẽ Exod. cap. 16. s. erat manna, quasi semen coriandri album, idest erat manna album, & quantitas eius erat, sicut semen coriandri. fiebat autem manna ex quadam congelatione in aere, quasi vna de impressionibus metheoricis, sed talem natura facere non potest. Angeli autem faciebant. ideo vocatur panis angelorum Psal. 77. panem angelorum manducauit homo, idest panem factum ministerio angelorum, An vero manna naturaliter fieri potuisset, declaratum est Exod. cap. 16. & cum dicatur hic, ꝙ erat quasi semen coriandri, dicitur Exo. cap. 16. ꝙ erat quasi pilo tõsum, idest percussum pilo; quod est baculus ad frangendum triticum, quando volumus illud

B decorticare, & percutiendo decorticamus. Cum vero fuerit decorticatum apparet album, cum prius esset coloris flaui. & hoc pertinet ad colorem, vt non videatur esse manna nigrum, sicut semen coriandri.

Et coloris bdellii.] Idest manna erat coloris albi, sicut bdellium. Est enim bdellius arbor babylonica, de qua succus manat preciosus, qui bdelliũ dicitur. sed hic bdelliũ pro lapide sumitur, qm̃ arbor illa non est coloris albi, & dictio hebraica posita hic signat berillum, vel crystallum vtrunque autem albi, vel lucidi coloris est, sic habetur Genes. cap. 2. s. ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. bdellium ibi lapidem non arborem significat, s. ꝙ in flumine illo sunt lapides dicti bdelliũ, & lapides onychini.

Circuibatque populus colligens illud.] Idest Israelitæ ambulabant in circuitu castrorum ad colligendum man- *Manna vbi colligebatur.*

C na, quia nõ cadebat intra castra, cum essẽt ibi loca immũda, & conculcata ab hominibus. si autem in locis illis fœtidis cecidisset, populus horreret comedere illud, ideo dicitur Exod. cap. 16. ꝙ cadebat in solitudine, idest extra castra in deserto, & quamquam dicatur infra, ꝙ descendebat ros per castra, & pariter descendebat manna. non est intelligendum, ꝙ super ipsa castra caderet. sed quia cadebat prope illa, dicebatur cadere super ea, ideo populus per solitudinem circuibat colligens, quantum sibi sufficeret singuli, iuxta mensuram Gomor, vt patet Exod. cap. 16.

Frangebat mola, siue terebat in mortario] Idest manna habebat aliquã duritiem, ideo populus cum vellet facere cibos ex illo frangebat mola: velut siquis frangeret lapillos olearum in molari lapide. vel terebat populus in mortario, sicut nunc ea, quæ dura sunt conterimus, & *Manna quomodo aptabatur ad comedendum.*

D vtrunque pertinebat ad idem, comminuebatur enim manna, sicut far, molendo illud. Nam cum esset minutum, & durum, non poterat sumi in cibum sub ea forma in qua erat, sed conterebatur, sicut triticum in farinam, vt postea formaretur in pastam.

Coquens in olla.] Idest cum populus contriuisset in mortario cõquebat in olla, quia ibi commiscẽbatur, velut siquis farinam ponat in olla cum aqua ad faciendum pultes. & condensabatur ibi, ita vt fierent panes ex eo, & possent comedere Iudæi, frangendo partes panum.

Et faciens ex eo tortulas.] Idest postquam coquebatur in olla, fiebant tortulæ ex illo. Non enim erat ista decoctio ad id, ad quod sunt aliæ decoctiones: nam in alijs fit decoctio, vt humiditas superflua per calorem in re cruda digeratur, & fiat conuenientior cibus, quia calor stomachi non potest dirigere rem crudam in cibum sumptam,

E & propter hoc carnes decoquuntur, manna autẽ non coquebatur, vt melius digereretur, quia modico calore Solis, si liquefieret, vertebatur in aquam. vt patet Exod. c. 16 Si tamen esset duræ substantiæ, & indigestæ, non posset ad paruum calorem resolui. Coquebatur tamen, vt ex eo formarentur panes, sicut farina, quamquam sit satis delicata, nisi conspergatur aqua, non poterit formari in pastã, & tunc cum educeretur manna de olla, formabatur in tortulas, velut siquis farinam coctam in olla ad pultes, & nimis densatam formaret in panes.

Saporis quasi panis oleati] Idest sapor manna erat quasi sapor panis mixti cum oleo, sicut interdum, quando pasta commiscetur aqua, ponitur oleum loco aquæ, & tunc quando panis fuerit decoctus est sapor illius specialior saporibus aliorum panum, propter specialem commixtionẽ

humidi

humidi dulcis Nam dicitur panis oleatus, id est quasi pastus (?) in oleo, & iste delectabilior adhuc est. quam si in pasta commisceatur oleum quia fit ibi maior commixtio, & fortior digestio. Sed Exo. cap. 16 dicitur, q sapor mannæ erat, quasi similæ cum melle, id est velut si quis comederet panem cum melle: simila enim panis delicatus est, sed in idem redeunt isti sapores, quia sunt dulces. In hebræo dicitur sapor eius, sicut humiditas olei. Sed Rab. Salom. & alii hebræi communiter diuidunt dictionē, quę significat humiditatem, & faciunt significare mel, & panem, & exponunt, quod sapor mannæ erat, tanquam sapor panis cum melle, & oleo. litera tamen nostra magis adhærit significatio primo.

Quamquam manna haberet aliquas qualitates naturales, tamen aliquas habebat non naturales, sicut quod ad Solem liquefieret, & ad ignem induraretur. *Quæstio XVII.*

CONsiderandum est autem circa istas qualitates, quæ erant in manna, q q necessario cōsequeretur aliquis sapor & color, & magnitudo, atque figura ipsum manna: tamen erant in eo qualitates quædam, quæ nullo mō per naturam existere poterant. Erat. n. manna corpus, habens qualitatem elementalem, vel similem elementali, s. quandam humiditatem: deinde quandam duritiem, ita vt teretur mola, vel in mortario, & adhuc postquam coquebatur habebat aliquam duriciem, quia comptngebatur in tortulas. Sed sicut ipsum manna erat voluntate Dei ab angelis causatum sine operatione alicuius agentis corporei naturalis, ita istæ qualitates erant in manna mō supernaturali, s. q videbantur operari ad oppositum. Nā manna liquefiebat incalescente Sole. Si ergo hoc naturaliter efficeretur oportebat, vt quocunque calore apposito qui esset equalis caloris Solis, manna liquesceret. ergo quādo poneretur in olla ad ignem liquefieret, & non possent postea ex eo cōpingi tortulæ cuius contrarium est hic. Vtrū quæ ergo fiebat, s. q liquefieret in calescente Sole, & cum poneretur in olla condensabatur, vt fierent tortulæ. Non est autem sic de aliqua re naturaliter eliquabili, vt de butyro congelato, aut oleo, vel niue, melle, cera, siue gelu, & sic de ceteris. Nam licet ista aliquando nimis condensata sint, & dura frigore constringente, tamen ad calorem Solis posita resoluuntur: item si igni coniungantur, aut si ponantur in olla, sed manna ad Solem liquefiebat, ad ignem autem, vel in olla indurabatur. Non ergo erat illa qualitas in manna naturaliter, quia tunc posita identitate agentis in specie, poneretur identitas effectus. Sed cum posuerimus manna a calorem Solis liquefieri, & non ad calorē ignis: necesse est, vt non esset illa qualitas ibi naturaliter, sed ab aliqua superiori causa sic dirigente. In nulla. n. re naturali sic reperietur, si ergo istæ qualitates reperiebantur in manna non naturaliter, non consequebantur naturam corporis. Sed tunc dices, quare ergo liquefiebat cū Sol incaluisset? Respondetur quod hebræi in aurora, quo libet die accipiebant manna, quod plueret de cęlo, secundum mensuram assignatam, & ne maneret in crastinum, & conculcaretur, comederetur que in sequenti die, liquefiebat aduenjente solis ardore.

Cumque descenderet nocte super castra ros descendebat pariter, & man.

Modus quo descendebat manna. Et an pruina, quæ cadebat cum manna, gigneretur quotidie naturaliter, vel supernaturaliter. Et an posset manna de die cadere. Et an essent tria in descensu manna. *Quæst. XVIII.*

ISte est modus quo cadebat per noctem manna. Non. n. cadebat per noctem, quasi non posset per diem cadere. Si. n. naturaliter gigneretur solum per noctem caderet, sicut est de rore, qui nunquam per diem cadit nisi forte māna esset de impressionibus metheoricis accedentibus ad duritiem, & valde magnum frigus, sicut sunt grandines, & nix, quæ etiam per diem cadunt. Sed cadebat per noctem, quia angeli conficientes illud tunc formabant, & cadere faciebant.

Et forte aliquis dicet, q licet manna nō formaretur na-

F turaliter: tñ pruina, quæ descendebat cū māna, vt dr Exo. c. 16. siue ros, vt dicitur hic, non poterant causari, nisi per noctē, ideo necesse erat, vt ēt ipsum manna per noctē caderet, sed ēt hoc nō stat. Nā sicut manna non gignebatur naturaliter, ita nec ros poterat quotidie naturaliter gigni. nā q sæpissime gignatur manifestū est, sed q nulla esset dies p 40. annos in qua non caderet ros, non videtur naturaliter: potissime in terra, quæ valde calida est. Itē adhuc difficilius erat, quia licet vocetur hic ros, tñ erat pruina cōgelata, & dura super q caderet manna, vt colligitur Exod. c. 16. & ibi declaratum est, pruina tñ nō gignitur, nisi in tēporibus valde frigidis, & consequenter solum in terris aliqualiter frigidis: terræ aūt multum declinantes ad ęquinoctialē, sicut sunt Aegyptus, & Arabia non habent tales impressiones, aut raris sime ibi eueniunt, q ergo quotidie

G esset pruina nō erat naturale, sed a causa supernaturaliter agente. Dicendū igitur, q poterat cadere manna per diē & pruina cum eo: nolebat tñ Deus, q caderet, sed solū in tenebris cum Iudæis non viderent illud, sed pro quo repertirent in aurora paratum sibi a Deo. Modus autē quo cadebat manna per singulos dies erat, q primo veniret quidam ventus missus a Deo purgans superficiem terræ, ita vt nulla sordes maneret, qua manna descendens commaculari posset: deinde descendebat pruina, quæ erat gelida valde, & formata in granula: postea manna, & ista duo figurantur hic, s. cumque descenderet ros, descendebat pariter, & man. i. super rorem, qui pruina erat, descendebat māna, & hoc fiebat, vt esset ad hoc mundius ipsum manna q si immediate faciei terræ adhæreret. Alii vero dixerunt tria fuisse in descensu manna, s. q primo descenderet ros.

H deinde manna. tertio loco pruina. Sed ista positio improbata fuit Exo. c. 16. Solum ergo erant ista duo, quæ ponūtur hic. Non tñ accipitur ros proptie pro rore, sed pro pruina, quia modicum proficeret ros, cum sit quasi aqua. pruina vero est dura. Ideo cōueniēter substerneretur ipsi māna, & dicitur hic, q cum descenderet ros. i. pruina descēdebat pariter manna. i. immediate descendebat, & tamen prius descendebat pruina tanquam stramentum manna.

Audiuit ergo Moyses.] Hic ponitur Moysi afflictio, afflingebatur autē, quia ipse erat princeps populi, & nō poterat sufficere illi in oibus, quæ volebat, ideo plorabant corā ipso petentes ab eo carnes. Intantū aūt afflictus est, q petit, vt moreretur, & dicitur, q audiuit Moyses populū flētem, quia magna pars populi flagrauerat desiderio carniū & oēs hi plorabant ponētes querimoniā, quę supra hr, & hoc est verisimile, quia vulgus promiscuū Aegyptiorum

I incepit primo lugere flagrans desiderio, & postea adiūcti sūt sibi filii Israel, vt patet supra. Erant autē Aegypti diffusi per oia castra, quia vt sup. a. c. declaratū est ipsi castra metabātur sub vexillis quatuor Israelitarū nō habētes castrā per se distincta, aut vexilla, sed sicut Israelitæ in quatuor turmas vexillorū diuisi sunt, ita & Aegyptii in quatuor partes, & sub quolibet vexillo Israelitarum erat vna pars Aegyptiorū. Cū ergo ipsi primo incepissent flere potuerunt similiter oēs qui erāt in castris, flere, q nō accidisset si h. bētēt Aegyptii distincta castra, vbi ergo erat Moyses audiuit vocē plorantiū. [Per familias.] i. tā Aegyptiū, q Israelitæ plorabāt per familias suas, hoc est qa erāt distincti Israelitę i castrametādo p tribus 12. & quælibet tribus p familias suas qlibet aūt familia p domos, ita vt sicut erāt distincti p familias, ita qlibet familia per se ploraret.

K Singulos per ostias tentorii sui] .i. & quilibet erat ad ostiū tētorii sui, & ibi plorabat: ita vt qs quælibet familia haberet distinctū plorātū ab alia, tñ adhuc qlibet distincte plorabat a ceteris cū esset i ostio tētorii sui. Moyses vero pcedēs per castra vidit singulos plorātes i tētoriis suis.

Iratusque est furor dñi valde.] i. Deus fuit valde iratus contra Israelitas, quia conquerebantur de ipso, & erāt ingrati de præstito beneficio, nam cum dicerent se recordari de piscibus Aegypti, & cucumeribus, atque peponibus, significabant se magis velle ibi stare, quam in deserto, q erat directe contra bñficium liberationis de Aegypti seruitute, & dicitur Deus valde iratus. i. valde dispositus puniret, q periit populus, q desiderauerat carnes, vt patet infra

Sed & Moysi intoleranda res visa est.] Idest etiā Moysi visum est hoc valde difficile, & nullo modo tolerabile,

non

A non refertur hoc ad iram Dei, s. quod Moyses iudicaret esse intolerabile, quia Deus irascebatur contra populum pro murmuratione, cum potius esset rationabile, sed refertur ad ploratum populi, ita quod Moyses iudicauerit intolerabile esse totum populum clamare desiderio carnium, & potest hoc dupliciter intelligi. Vno modo, quod videretur intolerabile, quia contra Dñm murmurabant petentes carnes, & ipse zelaret pro eo. Alio modo, quòd Moysi videretur intoleranda res, quòd totus populus contra eum clamaret, &ploraret pro carnibus, quia propter hoc erat vnusquisque in ostio tentorij sui, vt eos Moyses videret plorantes, qui de eis curam habebat, & in hoc ploratu de eo côquerebantur. Etiã videbatur sibi intolerabile, quòd Deus imponeret sibi totam curã populi dicens, quod portaret oẽs in sinu suo, sicut solet portare nutrix infantulum, & quod incumberet ei onus dandi carnes populo lugenti, & iste

B est sensus quem facit litera, vt apparet ex sequentibus verbis querimoniæ Moysi, & non zelat hic Moyses pro Deo. Et est sensus, quod non solum Deus iratus est, quia contra eũ murmurabant Israelitæ, & Aegyptij. sed ẽt Moysi visum est durũ, & intolerabile, quòd oẽs istæ querelæ ad eũ diri gerentur, & hoc signat ista dictio. [Sed, &c] i. etiã. [Et ait ad dñm cur afflixisti seruum tuum?] Erat. n. Moyses angustiatus, vsq; ad summum, ita vt potius eligeret mori. q̃ sustinere talem laborẽ illius populi, vt patet infra cum dicit non possum solus sustinere oẽm hunc populum, quia grauis mihi est. sin aliter videtur, obsecro, vt interficias me, & inueniã gratiam in oculis tuis, ne tantis affligar malis. Ideo non potuit continere verba sua, sed aliqualiter conquestus est Deo, quod eũ ab hoc labore nõ eriperet, & dixit. Cur afflixisti seruum tuum? in quo aliqualiter innuit

C quod ista afflictio ex aliqua parte erat iniusta, quasi dicat. Domino ego sum seruus tuus, in quantum valeo seruiens tibi: cur ergo imponis mihi onus intolerabile populi huius, quod morte grauius est?

Quare non inuenio gratiam coram te] Idest quare non habeo ego gratiam, vel beneficium aliquod coram te, sicut alij habent? quasi dicat non videtur esse iustum, & dicebat Moyses, quare non inuenio gratiã. i. quare non facis mecum hanc misericordiam, vt auferas a me vniuersi populi onus, vel quare non inuenio gratiã, vt me interficias, si non videtur tibi bonũ, quod auferatur a me labor iste?

Moyses ex afflictione locutus, & conquestus est non potens continere dolorem, & quid sit loqui ex abundantia cordis. Et inuenire gratiam coram aliquo quid sit. Quæstio XIX.

D Satis apparet ista esse verba viri afflictissimi. Nã si Moyses integra mente, & tranquillus consisteret, sciret placitum esse corã Deo, quod ipse sustineret laborem istum, cum non venerit a casu, sed Deus ei illũ imposuerit, sed quia afflictus valde erat, non potuit tantũ continere dolorẽ, quin potius ex abundãtia cordis locutus est. Sic. n. in oĩbus est, quod qñ cor abundat, coguntur loqui, iuxta illud Luc. 6. c. ex abundãtia cordis os loquitur, i. qñ cor abundat valde, ita quod interior conceptus, vel impetus mouet ad loquẽdũ, nõ potest homo côtinere verba, sed loquitur, & hoc est loqui ex abũdãtia cordis, & sic aliqñ habet homo impulsum interiorẽ ad loquendũ, ita vt durũ esset ei tacere, & dicitur æstuare verbum in corde eius, sicut dixit

E Heliu, qñ volebat loqui côtra Iob, & nõ poterat côtinere verba sua indignatione, & zelo Iob 32. c. s. plenus. n. sum sermonibus, & coarctat me spũs veteri mei, en vẽter meus, quasi mustũ absq; spiraculo, quod lagunculas nouas dirũpit, loquar, & respirabo paululũ, ita & in Moyse factũ est, quod per verba sua dolor ipsius aliqualiter lenitus est. Si vero laborasset continere verba, effectus fuisset amarissimus dolor. Dixit hic, quod nõ inueniebat gratiam coram Deo. Est. n. inuenire gratiã corã aliquo, quod oẽs actus nostri videãtur ipsi boni, & tũc bñfaciat nobis, ita & dicimur esse in gratia Dei, qñ in charitate sumus, quia tũc omnes actus nostri quicunque sint, Deo videntur acceptabiles. videbatur aũt Moysi, quod nõ inueniret gratiã corã Deo, quia si actus ipsius essent acceptabiles, aut Deus ei laborẽ hunc maximũ, aut vitã adimeret, quorũ neutrũ faciebat.

An Moyses sciret se habere gratiam Dei, & inuenire gratiam coram Deo. Quæstio XX.

Sed arguet aliquis, quod Moyses inueniret gratiam coram Deo, & ipsemet confiteretur, vt patet Exo. cap. 33. cum ait Moyses, si ergo inueni gratiã in conspectu tuo, ostende mihi viam tuam, & postea dicitur. inuenisti gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine. Hoc tamen sciebat Moyses, cum Deus fuisset ei locutus. ergo non poterat dicere, quod non inueniebat gratiam corã domino. Aliquis forte dicet quod Moyses gratiã inueniebãt, & sciebat se inuenire nunc tñ, quia erat turbatus, non iudicabat hoc, sicut accidit hoĩbus passionatis quod satis stare posset.

Sed aliter dicendum est, s. quod Moyses sciebat se inuenire gratiam coram Deo in multis alijs, s. quia acceptabat eum ad specialem collocutionem, & demonstrauerat ei lumen gloriæ suæ in monte Sinai, vt patet Exo. 33. c. Dicebat tamen se non inuenire gratiam, scilicet in isto negotio de auferendo labore, aut vita adimenda.

Et cur imposuisti pondus populi vniuersi huius super me?] In hoc dicebat se nõ inuenisse gratiam, quia imponebatur super eum labor totius populi. Nec considerabat Moyses, quantum honorem ei Deus contulisset, cum fecisset eum rectorem tanti populi, ita vt omnia manu eius gererentur, sed attendit ad laborem, quia gens illa valde grauis sibi erat, cum flerent contra ipsum dicentes, da nobis carnes, Ideo libenter hunc magis gloriosum, quam delectabilem honorem cuilibet alteri renũciasset, nisi Deus id prohiberet. Et videtur hic, quod Moyses non conquerebatur fuisse aliquod onus impositum super ipsum, sed quia erat onus vniuersi populi, sic patet infra, s. non possũ solus sustinere omnem hunc populum, & Deus ei sic prouidit non adimendo curam totius populi, sed ei adiungẽdo coadiutores, s. 70. viros, de quibus infra. [Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam?

Quare Moysi videbatur grauis impositio oneris pro populo. Et de cura paterna ad filios, & rectorum politiarum, & quòd non sufficit vnus prouidere multis, tanquam pater, sed potest prouidere, tanquam rector. Quæstio XXI.

Hic ponitur causa, quare videretur aliqualiter grauis impositio oneris quia tantã curã, & tã vigilem imposuit Deus Moysi pro oĩbus Israelitis, quantum haberet si genuisset eos, vel si concepisset, quia dixerat illi. porta eos in sinu tuo. Sed hoc videbatur difficile, quia tãta cura nõ pertinet. nisi ad patrẽ, vel matrẽ. Rectores. n. ciuitatũ, q̃q̃ habeãt curã de toto populo, vt iuste viuant s̃m leges politiæ, tamẽ nõ habẽt curã de singulis personis de populo an habeant cibos, vel vestimenta, & an sint sani, vel ægritudine laborẽt, & an lætentur, vel amaro aĩo sint. Cura ergo rectoris ciuitatũ facilis est in côparatione oĩum harum, quia est vnica, ideo vnus hõ potest habere curã magnæ ciuitatis. Cura aũt materna, vel paterna lõgè differũt, quia pater curã habet filij, vt rectè viuat, ne efficiatur turpis in ignominiã patris sui. Cura ẽt de cibo, veste, ægritudine, anxietate, ceterisq; humanis incômodis, & necessitatibus & ista intensã est cura valde. Nec sufficit hoc mõ vnus homo prouiderẽ multis, vel curã eorũ gerere: talis autẽ cura fuerãt imposita Moysi. Dixerat. n. illi Deus porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulũ. nõ ergo dabatur Moysi cura principis, vel rectoris, sed cura patris, & matris pro toto populo, ad q̃ impossibile erat ipsum sufficere, & ob hoc dixit. nunquid ego côcepi oẽm hãc multitudinẽ. i. nunquid ego sum mater oĩum istorũ, quia côcipere ad matrẽ pertinet. vel genui eã. i. nunquid ego sum pater totius multitudinis? gignere. n. ad patrẽ pertinet. q. d. Domine tu non imponis mihi curam, tanquam principi, vel rectori, quia hoc faciliter tolerarem. Sed imponis mihi curam paternam, & maternam tamẽ ego non côcepi hanc multitudinẽ, nec genui. quod aũt imperaretur ei cura paterna patet, quia ad principẽ, vel rectorẽ ciuitatis nõ pertinet dare singulis cibos, & vestes, sed solum prouidere, ne iniustè viuant. a Moyse autem non solum hoc expectabant Israelitæ, sed etiam quod daret eis carnes, quod pertinet ad curam paternam.

Vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet F nutrix infantulum.] Non apparet vbi dixerit Deus Moysi verba tam efficacis & solertis curæ. satis tamen manifestũ est, quod dixerit, cum Moyses referat illa fuisse dicta, & in hoc significabatur intentissima cura. Non enim potest esse vigilantior, atque magis solicita cura, quam ea, quam habet nutrix de infantulo, quem portat in sinu, quia de omnibus prouidere debet, & etiam ipsum gestare, cum moueri nequeat, atque diligenter attendere ne aliquo incommodo iudicatur ad planctum: talem volebat Deus Moysen habere curam de tota multitudine Hebræorum: non quidem, quòd ita intensam, vel singularem haberet quia impossibile erat circa singulos de multitudine, talẽ ipsum exhibere curam, cum vix vni soli impendere posset sed incitabat eum, quantum posset, impendere curam diligentem, & dixit ei porta eos in sinu tuo, idest inter bra- G chia tua, quia sinus est spatium contentum inter brachia nostra, quando aliquid complectimur, & sic dicitur Deu. cap. 13. & vxor, quæ est in sinu tuo, idest inter brachia tua, sic portat nutrix infantulum in sinu, idest inter brachia. [Et defer in terram pro qua iurasti patribus eorum.

An Moyses iurauerit patribus Israelitarum eos portare in terram Chanaan, & si non quare hoc dixit. Et an Moyses debebat paternam & maternam habere curam circa populum, & non deberet conqueri. Quæstio XXII.

IN hoc Deus imponebat curam Moysi inducendi Israelitas in terram Chanaan. Sed hoc Moyses facere non poterat, nisi Deus illud faceret, quia non poterat supera- H re hostes, & magis conqueritur cum dicat, in terram pro qua iurasti patribus eorum, ac si Moyses iurasset, & teneretur ducere illuc Israelitas, sed nihil tale iurauerat, quomodo ergo Moyses dicit hic, quod Deus dixerit ei, quòd ipse iurauerat patribus Israelitarum.

Responderi potest ad hoc, quòd non loquebatur sic Deus Moysi, sicut Moyses locutus est Deo, sed dixerat Deus duc eos in terram, pro qua iuraui patribus eorum. Moyses tamen, quando conquerebatur Deo dixit, quòd Deus iuberet ei dicens. porta eos in sinu tuo, & defer in terram, pro qua iurasti patribus eorum.

Sed tunc dicet aliquis Moysen fuisse mentitũ, qui mutauit sententiam verborum Domini. Responderi potest, quòd Moyses ista scribens non asserit hic, quòd Deus ista iusserit. Sed asserit, quod ipse dixerit illa Deo, quãdo cõ- I querebatur de ipso, & verum est, quod dixerit. an tamen cum conquestus est, verum dixerit. est dicendum, quod perturbato animo loquebatur, tanquam vir valde afflictus: proprium autem est afflictorum verbis exaggerare dolorem: ideo quamquam esset impositum onus satis magnum ipsi Moysi, ille tamen adhuc maius expressit dicẽs, quòd Deus dixerat ei in terram pro qua iurasti patribus eorum. multa autem nobis permittuntur, cũ animo perturbato loquimur, quæ non licerent si integro animo diceremus: ideo postea Moyses nunquam illud asseruit. Sed cum scripsit hic, retulit tanquam historicus, scilicet, quòd olim perturbatus dixerit: non tamen, quod sic fuerit. Alio modo dici potest, vera esse, quæ hic Moyses protulit, quamquam vt afflictus loqueretur, & quod Deus ei dixerit defer illos in terram pro qua iurasti patribus eorú. K nec tamen iurauerat Moyses, sed Deus. Dixit tamẽ Deus hoc Moysi, quia faciebat eum substitutum suum in negocio portandi Israelitas in terrã promissionis, & sicut Deus iurauerat, & videbatur hoc iuramento astrictus: ita Moyses cum esset procurator suus, tenebatur ad omnia, ad quę Deus, virtute iuramenti. Et quantum ad hoc censebatur iurasse. vtrunque autem satis potest stare.

Sciendum quod licet Moyses conquereretur hic dicẽs, ꝙ non erat pater, nec mater populi, nec deberet impendere curam, quæ dicitur hic. tamen secundum veritatẽ ipse censebatur, tanquã mater, & pater populi, quia erat prælatus, & populus iste adhuc erat rudis indigens beneuola, & materna tractatione. sic prælati ad infirmos, & adhuc teneros in mansueta & materna tractatione, & supportatione se habere debent, ne deficiant, vel scandalizentur, & tenere eos diligere. Sic.n. Paulus eos, quibus prædicabat filios vocat, dicens. filioli mei quos ego semper parturio donec formetur in vobis Christus, & iterum, per euãgelium ego vos genui, & ob hoc oportebat eum de salute eorum esse solicitum, & necesse est vitam prælati esse omnium miserrimam, si sibi commissa recte dispenset, quia quotidiana fluctuantium curarum immensitate vastatur, vt ait Gregorius primo dialogo. Vnde quod afflictus esset a prælatorum conditione alienum non est.

Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini?] Quasi dicat ipse petunt a me carnes, tanquam sim pater, & mater ipsorum, & debeam illis in omnibus prouidere, & si pauci essent aliquo modo tolerabile foret, vt eis carnes daret, sed tantę multitudini erat sibi impossibile, & in hoc iustificat querimoniam suam, quia Deus imposuerat ei curam de populo maternam, & paternam, & tamen pater de filio curam habere debet quantum ad alimenta.

Flent contra me dicentes, da nobis carnes, vt comedamus.] In hoc patet miseria Hebræorum. nemo enim tanti populi poterit excusare vilitatem. nã & pro paruulis plãctus iste ignominiosus est: quanto fortius pro populo? nã & si fame perirent, plorandum non erat: nunc tamen deficientibus carnibus, plurimi de populo plorauerunt, & ꝙ amplius est ad maiorem huius populi ignominiam publice plorare non erubuerunt: quilibet enim in ostio tentorij sui querimoniam lachrymabilem emittebat, vt patet supra. Si tamen omnes cibi eis defecissent, ita vt fame pereũdum esset, vel siti omnes exarescerent, querimonia quidẽ iusta aliqualiter videretur: nec tamen cum lachrymis proponenda. Non enim viros lachrymæ decent, & cum hic dixit, ꝙ plorabant dicẽtes ipsi, da nobis carnes. potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ solũ plorarent singuli per ostia tentoriorum suorum desiderantes carnes, & nõ proponerent aliquid Moysi: cum tamen coram ipso plorarẽt satis innuebatur, ꝙ ab ipso peterent, quia erat dux, ideo ipse recurrit ad Dñm. Alio modo potest intelligi, ꝙ Israelitæ existẽtes in ostijs tentoriorum suorum clamabant cum lachrymis dicentes. da nobis carnes. [Non possum solus sustinere omnem hunc populum.] Non dixit Moyses, ꝙ non poterat sustinere populum, sed quod non poterat totum simul. vnde adiutoribus indigebat, & Deus ei in hoc prouidit dans 70. adiutores, vt patet infra.

Immoditia contra hebræos, quia flebant pro carnibus.

An soli Moysi conueniret cura totius populi, & quare conqueritur, cum essent multi alij iudices. Quæstio XXIII.

SEd dicet aliquis quomodo Moyses dicit se sustinere solum onus totius populi? Alij enim cum eo principes erant. s. decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, qui suggerente Ietro fuerant constituti super populum, vt patet Exod. cap. 18. Ad hoc respondent quidã hebræi, quod rectores populi mortui fuerant in incendio, quando dicitur supra, quod ignis vorauit extremam partem castrorum, idest digniorem, & hoc, quia isti murmurauerant, vel murmurantes non repreßerant.

Sed hoc falsum est, & supra improbatum. Item si omnes iudices constituti mortui fuissent supra in incendio, nunquam tam grauis afflictio Iudæis accidisset in deserto, plures enim hic mortui fuissent quam in omnibus alijs plagis, essent enim quasi 80. millia virorum de his iudicibus, quia de sexcentis millibus virorum essent sexcenti tribuni, & centuriones sex mille quinquagenarij duodecim millia, decani sexaginta millia, qui perueniunt fere ad octoginta millia virorum, fuisset igitur expressus numerus occisorum, in tam graui plaga, sed nihil dictum est. ergo non fuerunt isti mortui.

Alij enim, qui dicunt fuisse populares succensos in superiori combustione, asserunt quod omnes isti iudices manebant: tamen non curabant de spiritualibus, sicut Moyses, sed solum de foralibus, vel corporalibus.

Sed non multum videtur, quia dare cibũ aliquẽ, corporale erat. erudire autẽ in quæstionibus legis, vel cõsulere dñm erat spirituale: hic autẽ nõ inquirebatur de spũali, cũ populus peteret carnes a Moyse, sed de corporali. Itẽ dato ꝙ aliqui principes alij, siue iudices populi se intromitterẽt in spũalibus, & temporalibus, tota afflictio integra rediret

ad

ad Moysen, quia in principatibus monarchicis, qualis iste A erat pluralitas rectorum est subordinata, & reducta ad vnum, qui totum regimen eminenter continet. Sic autem erat in hebræis, quia omnes principes constituti reducebantur in Moysen, quia ipse curabat de rebus magnis, illi vero de paruis, etiam per appellationem ad ipsum deuoluebantur causæ. Vnde alijs non potẽtibus iudicare, vel prouidere, omnes causæ, curæ, & labores deuoluebantur ad ipsum. Si autem fuisset principatus aristocraticus, vel oligarchicus, vbi plures qualiter dominarentur, non fieret vltimatè deuolutio causarum ad vnum, sed ad multos simul. Ideo quamquam essent isti iudices, Moyses poterat dicere, quòd erat super eum opus totius populi, quia ista, quæ inquirebant ab ipso populares, non poterant fieri per aliquem alterum, quia non erant causæ forales. Item quia valde magnæ erant, & pertinebat ad ipsum Moysen de B magnis dare remedium. Et sciendum, ꝙ quamquã Moyses motus fuerit ad dicendum ista nunc, quando petijt populus carnes ab eo: tamen non propter hoc solum dixit, sed quia multis alijs occupationibus impediebatur, nõ poterat solus sustinere. Nam si propter istum casum solum petijsset, postquam prouisum esset in eo, non darentur coadiutores Moysi: fuerunt tamen dati 70. viri in adiutorium eius, & isti tollebant causam querelæ Moysi. ideo in omnibus 40. annis quibus Israelitæ in deserto fuerunt, nunquam Moyses conquestus est, quòd grauaretur numerositate negociorum populi.

Quomodo datis 70. senioribus tollebatur querela Moysi, & non tollebatur existentibus prioribus iudicibus cõstitutis consilio Ietro. Et quæ essent differentia iurisdictionis Moysi, & aliorum iudicum constitutorũ consilio Ietro. C *Quæstio XXIV.*

QVæret aliquis cum isti 70. senes dati fuerint Moysi in adiutorium, quomodo tollebatur querela eius & non tollebatur existentibus omnibus alijs iudicibus, decanis, quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis.

Respondendum est, ꝙ tribuni, quinquagenarij, & cęteri iudices, non habebant aliquam potestatem in eis, in quibus Moyses grauabatur, nec erat potestas delegabilis, quã quam Moyses eam illis admittere vellet.

Pro quo sciendum est, ꝙ iurisdictio Moysi, & omnium istorum iudicum constitutorum consilio Ietro, de quibus Exod. cap. 18. non erat eadem. quia habebant iurisdictionem distinctã a iurisdictione Moysi, secundum speciem, & secundum quantitatem. Primo differebat secundũ spe- D ciem, quia Moyses præerat in his, quæ ad Deum pertinebant, cæteri autem in his quæ ad populum. sic patet Exo. c. 18. cum dicitur. esto tu populo in his, quę ad Deum pertinent. vt referas quę dicuntur ad eum, ostendasque populo cæremonias, ritumque colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus, quod facere debeant, & quantum ad hoc tota iurisdictio spiritualis residebat in Moyse. etiã aliquid alterum, quod non pertinebat ad iurisdictionem, sed ad propheticum vsum, scilicet inquirere aliquid a Domino, vel respondere ex verbis eius: omnibus autem alijs iudicibus iurisdictio erat in solis temporalibus.

Adhuc erat secunda differentia iurisdictionis Moysi a cæteris secundum quantitatem, quia alij solum poterant negocia parua iudicare. Ipse vero iudicabat de magnis; ideo quãdo aliqua causa magna peruenisset ad eos, deuoluebant illam ad Moysen Exod. c. 18. scilicet quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent. idẽ patet Deut. cap. 1. Item differebat iurisdictio Moysi a cæteris secundum excellentiã, quia per appellationem poterant ad ipsum deuolui causæ, & hoc innuitur Deut. cap. 1. cum dicitur, quod si difficile vobis aliquid visum fuerit, referte ad me, & ego audiam.

Nunc autem quantum ad hæc, quæ erant foralia, & in quibus iudices constituti subordinabantur Moysi, sufficienter prouisum erat; nec vnquam Moyses cõquestus est post constitutionem illorum iudicum, se vexatum negocijs foralibus populi. Erat tamen prima iurisdictio in qua differebat Moyses a cæteris secundum speciem, scilicet, in spiritualibus, in quibus non habebat aliquem iudicem

A sibi subordinatum, sed ipse solus expedire debebat. Etiam manebant negocia, quæ erant valdè magna, quamquam non essent spiritualia: de quibus nullus de iudicibus constitutis consilio Ietro se poterat intromittere Exod. c. 18. & Deut. cap. 1. & ista multa erant. ergo in his indigebat adhuc Moyses coadiutore propter pluralitatem: nec fuerat sufficienter prouisum per ordinationem Ietro. Ideo dicẽdum, quòd quantum ad illa negotia, quę Ietro diffinierat deberet pertinere ad iudices constitutos, non facta est aliqua mutatio, sed mansit eis semper sua iurisdictio nõ impedita per iurisdictionẽ 70. seniorum: nec iurisdictio seniorum impediebatur per iurisdictionem illorum iudicũ prius constitutorum, sicut iurisdictio decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum non impediebat iurisdictionem Moysi, nec contrario, sicut late de- B claratum est Exod. cap. 18. sed commissa sunt 70. senioribus ea, quæ Moyses specialiter habebat, scilicet quod iudicarent de causis magnis, sicut Moyses, quod non faciebãt iudices constituti consilio Ietro, etiam quod consulerent Dominum, & responderent de quæstionibus legis, sicut Moyses, & sic erat distributa nunc mandato Dei iurisdictio. quæ olim pertinuerat soli Moysi consilio Ietro in 70. viros: nec propter hoc Ietro male disposuit: quin potius si disposuisset. ita vt nunc Deus disposuit, male disposuisset, quia ista iurisdictio circa maxima negocia, & potissime in referendo ad Dominum quæstiones populi, & referendo, quæ Deus dicebat, solum pertinebat ad virum habentem spiritum propheticum, Ietro autem nõ credidit alium esse in populo præter Moysen; ideo ei soli credidit. Deus etiam, quando nunc dedit 70. viris partem iurisdictionis, C quam habebat Moyses non reperit eos in populo tales quales ad hoc necessarij erant, sed ipse eos fecit dando illis propheticum spiritum, & faciendo eos viros nouos, quod patet ex eo, quod habetur infra. Si autem Ietro potuisset alicui dare spiritum prophetiæ nõ constituisset solum Moysen in causis magnis, siue in his, quæ ad Deum pertinent, quia tamen non poterat, soli illi quem cognoscebat esse prophetam, hanc iurisdictionem commisit.

Quod autem 70. viri nunc accepti a Domino iurisdictionem Moysi, quantum ad causas magnas, & quantum ad spiritualia acciperent, patet ex eo, quod habetur in litera. & primo quantum ad causas magnas, cum dicitur. tradam eis, vt sustentent tecum onus populi, vt non tu solus graueris. ergo de causis magnis partem accipiebant, alioquin non tolleretur onus populi a Moyse. Quod etiã acciperent partem iurisdictionis quãtum ad ea, quæ per- D tinebant ad Dominum, scilicet in consulendo Deum apparet, quia dicitur, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, idest ego dabo partem spiritus prophetici illis viris, vt sciant respondere ex parte Dei, & consulere ipsum, sicut & tu. Item patet, quia dicitur infra, quod cum assumpti essent isti 70. viri, requieuit in eis spiritus, & prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. ergo spiritus prophetiæ eis datus est. Item patet hoc de duobus iudicibus illorum, qui relicti fuerant in castris, scilicet Heldad, & Medad, quia etiam isti prophetabant in castris, vt patet infra. de alijs iudicibus electis consilio Ietro non legitur, quod vnquam prophetauerunt, sed quod erant viri bonæ conuersationis. de istis autem dicitur, quòd prophetauerunt. Ideo si assumpti fuissent, & non prophetauissent, nihil proficiebat eos assumptos esse, quia nequaquam tollerent E onus Moysi.

Iudices 70. nõ à Deo erãt propheta, [illegible] et quare.

Causa autem quare Deus dedit istis spiritum prophetiæ, fuit quia volebat Moysen liberare a magnitudine oneris populi, ipse autem non grauabatur circa negocia parua foralia, quia in istis erant iudices constituti primo, qui omnia expedirent. Sed grauabatur circa negocia magna, quorum nullum licebat expedire illis, sed soli Moysi, grauabatur etiam circa spiritualia referendo ad Dominũ tot querelas populi, & in istis dati sunt sibi coadiutores. Sed ista negocia non poterant expediri sine spiritu prophetico. datus est ergo. hoc patet, quia illa in quibus quęstiones populi deferri deberent ad Dominum, non pertinebant, nisi ad virũ, cui Deus loqueretur, & iste esset propheta. certificate etiam de quæstionibus legis, non pertinebat, nisi ad prophetam. Itẽ negocia magna, quamquam

non essent spiritualia, quia dubitabant in eis, referebãt ad Dominum, sicut patet de quæstione successionis hæreditariæ filiarum Salphaad, vt patet infra vigesimo septimo capit. & de quæstione contractus matrimonij inter viros, & fœminas diuersarum tribuum: in quibus Moyses respõdere non potens, consuluit Dominum, oportebat igitur, quòd istis viris, qui dabantur Moysi in coadiutores, daretur spiritus propheticus, & ex hoc etiam patet, quòd ipsi non fuerunt assumpti ad paruas causas, ad quas fuerant assumpti priores iudices consilio Ietro, quia non erat necessarius ad illas spiritus propheticus, cum illæ diffinirentur ex lege positæ, vel prudentia ipsorum iudicum, aut si aliquando dubitarent, referebant ad Moysen. sed isti acceperunt spiritum propheticum, vt essent iudices, ergo ad maiora assumpti sunt.

An per electionem istorum iudicum 70. euacuata fuerit potestas priorum assumptorum consilio Ietro, & quanto tempore manserint vtrique inter Iudæos. Quæst. XXV.

QVæret aliquis an per electionem istorum iudicum 70. euacuata fuerit potestas priorum iudicum assumptorum consilio Ietro.

Et dicet aliquis, quod sic. quia si illi fuissent vtiles, non eligerentur alij: fuerunt tamen alij electi, quia illi, vt inutiles reprobati sunt. Respondendum est, quòd semper mãserunt priores iudices, nec fuit quisquam de eis ablatus: nam officia ad quæ assumebantur erant diuersa, quod patet ex differẽtia iurisdictionis Moysi, & aliorum iudicum differebat enim iurisdictio Moysi a cęteris secundum speciem, scilicet quia ipse iudicabat de spiritualibus. s. de cęremoniis legis. de ritu colendi, & de omnibus, quæ ad Deum pertinent. Alij autem de solis foralibus. differebat etiam secundum quantitatem, quia Moyses iudicabat in rebus magnis. alij autem in solis paruis.

Item differebat secundum excellẽtiam, quia causæ per appellationem ab aliis deuoluebantur ad Moysen. ita etiã differebat iurisdictio 70. virorum, nunc electorum a iurisdictione iudicum electorum consilio Ietro, quia isti 70. dati sunt coadiutores Moysi, & succedebãt in iurisdictionem eius, iudicando de his, quę ad Deum pertinent, & de causis magnis foralibus, & recipiendo causas deuolutas per appellationem ab aliis. Ideo sicut iurisdictio Moysi non impediebat iurisdictionẽ illorum iudicum, quia erãt distinctæ; ita & iurisdictio ipsorum 70. nouiter acceptorum, non impediebat iurisdictionem priorum, quia erat subordinata illis. sed durauit vtraq;: immo si iudices constituti consilio Ietro ablati fuissent, isti 70. nouiter electi, non potuissent prouidere toti populo, & magis iam grauaretur Moyses, quam primo. prius enim grauabatur magnis causis populi; istæ tamen non erant valde multæ: nũc autem ablatis iudicibus prioribus, nullus esset finis in causis, quia omnes causæ paruæ totius populi deuenirent ad audientiam Moysi, & 70. iudicum, istæ autem quamquã difficiles non essent, erant tamen propter infinitatem suã inextricabiles per istos paucos viros, & sic maior esset iam turbatio Moysi propter causarum pluralitatem assumptis istis 70. iudicibus, quam prius fuisset propter causarũ magnitudinem illis non assumptis: oportuit igitur, quõd cũ istis iudicibus nouiter electis manerent etiam priores. Si autem fuissent assumpti ad idem genus iurisdictionis, secundum speciem, & secundum magnitudinem: non oportebat priores existere istis electis, quia non grauabatur Moyses, quia illi erant pauci iudices, sed quia non habebant potestatem iudicandi in omnibus causis ad hoc, quod releuarent Moysen.

An iudices ordinati consilio Ietro manserint in toto deserto. Quæst. XXVI.

QVæret aliquis an isti iudices ordinati per Moysen consilio Ietro manserint in toto deserto 40. annis.

Respondendum est, ꝙ sic, quia in toto deserto fuit cõgregatio populi in modum castrorum, & erant distincti per vexilla, & turmas: poterant ergo diuidi per millena-

F rios, cẽtenarios, quinquagenarios, & decanos, quod requirebatur ad hoc quòd essent isti iudices: nam de decem viris eligebatur vnus decanus. de quinquaginta eligebatur vnus quinquagenarius de centum sumebatur vnus centurio. de mille sumebatur tribunus, vel millenarius, quod fieri non posset, nisi populus sic esset diuisus. fuerũt etiam isti iudices necessarij in toto deserto, quia erat ibi eadem causa, quæ in monte Sinai, cum ordinati sunt s. pluralitas causarum quotidianarum ad quas sufficere non poterat Moyses, nec etiam alij iudices, nisi valde multi essent, qui oẽs causas faciliter audire possent. Sic erat accipiendo de decem viris vnum, & de quinquaginta vnum, &c. Oportebat ergo, vt vel isti iudices semper manerent in toto deserto vel statuerentur alij, qui sufficientius, aut ęquè sufficienter vniuersas causas dirimerent, vel populus esset inor-

G dinatus non habens iudicẽ, quod non concederetur, quia in quacunque communicatione politica, qualis erat communicatio Israelitarum in castris, est necessarius distributiuus iustitiæ, idest iudex tantum, quantum panis, iuxta Arist. 3. Politico. Quod autem pluralitas causarum non cessaret manifestum est. nam si reduceretur tota illa multitudo ad statum perfectissimũ, ita vt nequaquam contenderent, non contingeret hoc, sed Iudæi semper erant imperfecti, immo in plerisq; irrationabiles, vt patet ex petitionibus, & querimonijs suis. ergo causarũ pluralitas non erat adempta. Item non erat prouisum de iudicibus, qui possent sufficienter dirimere omnes causas populi si priores auferrentur, quia 70. nouiter assumpti, non electi sunt ad causas paruas, quas iudicabant iudices prius existentes, vt sup. declaratum est, & dato ꝙ eligerentur ad easdẽ cau-

H sas non sufficerent, quia erant in populo plures, quam sexcenti mille viri præter Ægyptios, qui etiam causas haberent, & præter senes, qui non cõputantur in sexcentis millibus. ad hos autem non videbatur possibile sufficere 70. viros, si in quibuscunque ẽt minimis causis diffinire deberent. Necesse est igitur, vt dicamus, ꝙ manserunt in toto deserto per 40. annos iudices, qui electi fuerant in monte Sinai consilio Ietro. De istis iudicibus dicẽdum est, quod erant per electionem, vt patet Exod. cap. 18. quia populus eligebat illos, & Moyses confirmabat, & cum aliquis istorum moreretur, eligebatur alius loco eius, qui iudicaret in eadem auctoritate. De modo autem subordinationis istorum iudicum inter se, & de modo subordinationis eorum ad Moysen: late declaratum est Exod. 18.

I *An isti iudices manserint in terra Chanaan. Et quod in terra Chanaan Israelitæ habuerunt duplicem statum pacis, scilicet, & belli, & qualem. Quæst. XXVII.*

QVæret aliquis an isti iudices manserint in terra Chanaan post ingressum Iudæorum illuc.

Respondendũ est, ꝙ Israelitæ in terra Chanaan habuerunt duplicẽ statũ. vnus fuit status bellicus, cũ totus Israel erat in castris, & vagabatur per diuersa loca pugnando ad expellendũ, & delendũ Chananæos de terra, & iste status mansit toto tẽpore quo Israelitæ fuerunt in acquirẽdo terrã Chanaã, quousq; eã diuiserunt, & inceperunt habitare per loca, qñ tribus Gad, Ruben, & dimidia pars Manasse redierunt in terrã suã data requie Israelitis, de quo Iosue cap. 22. ꝙ fuit spatiũ forte 10. annorũ, aut plurium. nam in

K sola pugna ad accipiendum terrã de manu hostium fluxerunt anni quasi 7. vt declaratum fuit Iosue cap. 9. & iste totus status fuit, sicut in deserto, quia erant Israelitæ cõgregati in castris, & mouebantur de loco ad locum non habitantes in oppidis, & ciuitatibus, vt postea habitauerunt; nec obligabantur custodire cæremonias legis, nec custodiebant, sicut in deserto. Secũdus status fuit in terra Chanaã aliqualiter pacificus, postquã terra capta de manibus hostiũ, & sorte diuisa cęperũt habitare Iudęi diuisi per singula loca. Quantũ ad primũ statũ dicendũ est, ꝙ fuit idẽ modus, qui erat in deserto, quantũ ad oĩa, & etiam in iudicibus, quia ibi cum totus populus esset congregatus, poterat diuidi in millenarios, cẽtenarios, quinquagenarios, & denarios. & secundum hunc modũ acciperentur iudices, nec videbatur alius modus conueniens acciptẽdi iudices,

cum

cum nec lege diffinitum esset, nec ipsi possent reperire: A manſit ergo toto illo tempore, quod fuit 14. annorum, vt quidam dicunt, ordo prior iudicum secundum ordinationem Ietro, nec de isto tempore multum est dubitandum.

De secundo autem statu, qui erat pacificus, postquam Israelitæ habitauerunt diuisi per loca terræ Chanaan magis dubitatur. Et dicendum est, quòd non manserunt iudices, decani, & quinquagenarii, & cæteri quos instituit Ietro, & hoc, quia non videbatur modus ad assignandum. nã quando Israelitæ erant in deserto erat vnus populus, & accipiebant iudices, quasi vnus populus. Sed quia valde multi erant assumebantur iudices secundum denarios, quinquagenarios, & centenarios. In terra autem Chanaan postquam cœperunt habitare per loca, non fuit totus Israel quasi populus vnus, ideo non poterat diuidi conuenienter per denarios, centenarios, millenarios: nã dato, quod computarentur omnes habitatores terræ, & per eorum numerum sciretur, quot erant quinquagenarii assumendi, centuriones, & millenarij tamen non poterant isti iudices conuenienter poni in locis, vt si aliquis locus esset habens octingentos viros, ille non posset habere vnum tribunum, siue millenarium, quia non erant ibi mille viri, & si in aliquo loco essent mille, & nongenti viri solum esset ibi vnus millenarius, & pro nongentis non poneretur aliquis millenarius, ita quantum ad omnes alios iudices, vt si in aliquo essent nonaginta viri, non poterat ibi poni centurio aliquis, quia non erant centum viri: non igitur potuit vllatenus esse iste ordo iudicum in terra Chanaan, postquam habitauerunt diuisi per loca.

Item patet hoc, quia si esset diuisus sic totus populus Iudæorum per millenarios, centenarios, &c. ad ponendũ iudices esset cognitus numerus omnium virorum totius populi per numerum iudicum, sed nõ erat cognitus, quia propter hoc misit Dauid Ioab principem militiæ suæ, vt numeraret omnes viros Israel, & Iuda, vt patet 2. Reg. c. 24. Ergo tunc non erat ordo iudicum tribunorum, quinquagenariorum, centurionum, & decanorũ: alioquin nõ opus esset, vt Dauit mitteret ad sciendum numerum virorum. Item patet hoc, quia Moyses in anno 40. ab exitu de Aegypto prope mortem suam, cum iam ingressuri essent Israelitæ in terram Chanaan statuit de modo iudicum dicẽs, quòd si iudices, qui essent per singula loca dubitarent in iudicio, vel non viderentur bene sententiare recurreretur ad sacerdotem magnum, qui in tempore illo esset iudex, & ille diffiniret causas, vt patet Deut. 17. capit. Si tamen existeret ordo priorum iudicum non recurreretur immediatè ad summum sacerdotẽ, sed a decanis, qui erant primi iudices deuoluerentur causæ ad quinquagenarios, & ab eis ad centuriones: ab his autem ad tribunos, siue millenarios: postea ad vltimum ad sacerdotem: non tamen erat talis ordo. ergo non consistebant priores iudices, quòd autem hoc modo fieret deuolutio causarũ inter iudices ordinatos consilio Ietro satis declaratum est Exo. cap. 17. Ideo dicendum est, quòd modus iudicum inter Iudæos fuit, sicut ait Iosephus, scilicet, quod in quolibet loco esset vnus iudex, vel si essent loca magna erant plures iudices, & cuilibet istorum assistebant duo Leuitę, tanquam assessores, quia isti erant magis instructi in lege, & consulebant iudici quomodo sententiaret. Si autẽ aliquando isti dubitarent in iudicio deuoluebatur tunc ad summum sacerdotem, vel si appellaretur ab eis. sacerdos autem summus habebat secum 70. iudices, qui etiã consulebant ei, & ipse nunquam sine propheta iudicabat, ideo quidquid ille determinasset, ratum erat, nec habebatur locus appellandi, & hoc conuenit literæ, quæ habetur Deut. 17. cap.

An 70. iudices semper manserunt in deserto, & quomodo assumerentur aliqui loco istorum.
Quæstio XXVIII.

Quæret adhuc aliquis de istis 70. senioribus, qui nũc assumpti sunt in iudices, an semper manserint in deserto. Et respondendum est, quòd sic, quia existebat causa semper propter quam assumpti sunt. nã ideo dati sunt Moysi in coadiutores, quia grauabatur nimis in causis magnis populi, quas solus non poterat sustinere, & in his, quæ pertinebant ad Dominum, sed semper manebant multæ causæ in populo difficiles, in quibus oportebat consuli Dominum, & non poterat Moyses ad omnia hæc. Ideo necesse erat, vt manerent iudices coadiutores ad istas causas, & isti erant 70. viri nunc electi. Alioquin quotidie haberet Moyses causam conquerendi, quòd non posset solus sustinere totum laborem tanti populi: nunquam tamen postea conquestus est. ergo semper manserunt. Et dicendum est de istis 70. viris, quòd quandocunque aliquis eorum moreretur eligebatur alius, & ille accipiebat spiritum propheticum: sicut priores acceperant, & sic poterant Moysen liberare a magnitudine curarum. Si autẽ solum eligerentur viri loco priorum, & non veniret in eos spiritus propheticus, non possent iudicare de causis ma-
B gnis, nec de his, quæ pertinebant ad Deum. & tunc nihil differrent a prioribus iudicibus electis concilio Ietro, & consequenter nõ liberarent Moysen ab aliquo onere magnarum causarum, nec ab his, quæ pertinebant ad Deum sicut nec priores iudices. Ideo dicendum necessario, quòd quicunque postea assumpti fuissent in iudices tempore Moysi loco aliquorum de 70. defunctorum acceperunt spiritum prophetiæ, & in istis qui primo assumpti sunt, spiritus prophetiæ semper mansit, quia si a principio habuissent hunc spiritum postea vero nequaquam, non potuissent iudicare de magnis causis, & de his, quæ ad Deũ pertinent recedente ab eis spiritu prophetico, & ob hoc dicitur infra in litera de istis 70. quod cum requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt nec vltra cessauerunt, idest in tota vita sua habuerunt spiritum prophetandi.

C *An 70. seniores manserint in terra Chanaan vsque ad Christum, & an essent tunc prophetæ, sicut in deserto, & quam habitudinem habebant ad Moysen, & ad iudices electos consilio Ietro in deserto, & postea ad summum sacerdotem in terra Chanaan. Quæst. XXIX.*

Quæretur adhuc de istis 70. viris an manserint in terra Chanaan postquam Iudæi illuc introierunt. Et forte de istis posset dici, sicut de aliis iudicibus constitutis tempore Ietro, scilicet quod fuerint necessarii in deserto, & tamen postea non manserint in terra Chanaã. Et videtur hoc satis rationabile, quia 70. seniores erant dati in subsidium Moysi ne solus ipse grauaretur, vt patet hic, sed cum introierunt Israelitæ in terram Chanaã, iam Moyses mortuus erat: ergo non erant necessarii 70.
D seniores. Respondendum est, ꝙ quantum ad hunc finẽ ad quem assumpti sunt primo seniores, non erat necesse illos manere in terra Chanaan: tamẽ manserũt, quia sicut ait Iosephus, & videtur satis concludi ex sacra Scriptura, in terra Chanaan cum Iudæi ibi habitauerunt, erant ordinarii iudices per singula loca, & cuilibet dabantur duo Leuitæ. Præter hos erant alii iudices in loco Sanctuarii, qui erant iudices appellationũ, & magnarum causarũ, & isti vocabantur domus iudicij. In his autẽ dicit fuisse caput summũ sacerdotẽ, sicut apparet Deut. 17. cap. Cũ eo autẽ erant 70. seniores, & quandocunque aliqua sententia erat proferenda tuebant consilium oẽs isti, & summus sacerdos proferebat sñiã, id quod omnes seniores, vel maior pars eorum terminasset: hoc ẽt colligitur Matth 26, & 17 cap. & Marci 14. & 15. c. vbi dicitur de principe sacerdo-
E tum, & senioribus, ꝙ conuenerunt in vnum, & inierunt consilium quid facerent de Christo, & ad vltimum dicitur, quòd omnes condemnauerunt eũ. Marci 14. cap. summus tamen sacerdos principaliter loquebatur quasi nõie omnium, vt patet eod. cap. & Matth. 26. capit. Ergo etiam in terra Chanaan manserunt isti septuaginta seniores: nõ tamen habuerunt postea spiritũ propheticum, sicut acceperant isti, qui electi sunt tempore Moysi, quia hoc factũ est, vt Moyses releuaretur, ne ipse cogeretur cõsulere Dominum in omnibus causis magnis populi, postea autem non fuit aliquis quem Deus vellet specialiter reseruare ab hoc labore, sicut reseruauit Moysen. Sed eligebantur illi septuaginta viri de populo etiam si non haberent spiritum propheticum, quòd patet, quia tempore Christi fuerunt isti septuaginta seniores: ergo fuerunt etiam tempo-

ribus præteritis, & tamen aliqua tempora fuerunt priora F in quibus nullus erat propheta, vt patet primo Macha. capit. 4. vbi dicitur, quod cum Iudas Machabæus mundauit domum Domini, & altare, quod agentibus erat prophanatum, non ausus est restituere lapides altaris in locum suum, sed teseruauit eos in monte Sancto, donec veniret propheta, & responderet quid de eis faciendum esset. ergo illo tempore non erant prophetæ, & tamen erant semper septuaginta seniores. ergo non habebant spiritum propheticum. Tempore autem Moysi habuerunt, vt eum a laboribus releuarent, quod fieri nequibat, nisi haberent spiritum propheticum ad respondendum de his, quæ pertinebant ad Deum.

Quam habitudinem haberent ad inuicem iudices electi consilio Ietro. & septuaginta seniores. Quæstio XXX.

QVæret aliquis cum iudices, qui electi fuerant tempore Ietro manerent toto tempore quo manserunt isti septuaginta seniores in deserto, quam habitudinem habebant ad inuicem.

Respondendum est, quòd isti septuaginta seniores erãt superiores iudicibus electis consilio Ietro, quod patet ea, iurisdictione commissa illis: fuit enim commissa illis iurisdictio, quam habebat Moyses, quia non poterat ipse prouidere in omnibus casibus toti populo. ideo tã causæ magnæ forales, quam causæ pertinẽtes ad Deum solum, quã illæ, quæ per appellationem deuoluebantur, committebantur senioribus, & in omnibus his aliquo modo subordinabantur iudices ordinati per Ietro ad 70. seniores.

Primo quantum ad spiritualia, quia si aliqua causa præsentaretur in iudicio istorum iudicum Ietro, quæ esset spiritualis, non cognoscebant de ea, sed remittebant ad Moysen, vel ad vnum aliquem de senioribus, quia non pertinebat ad forum ipsorum. Etiam si esset aliqua causa foralis magna, vel ambigua, etiam si non esset magna deuoluebatur etiam ad seniores. Item si quando isti iudices aliquid iudicarent, quòd videretur granare alterum de litigatoribus, erat ei ius appellandi ad Moysen, vel ad aliquẽ de senioribus. Isti confirmabant vel approbabant sententiam, quod vero isti iudicassent ratum habebatur, nec appellabatur ab aliquo eorum ad alterum, vel ab omnibus eis ad aliquem alterum, & hoc propter duo, primo quia appellatio semper est ad superiorem, sed istis non erat positus aliquis iudex superior.

Secundo, quia ius appellandi introductum est ne partes iniuste grauentur a iudice. si autem constaret manifeste, quod non erat grauamen, non erat locus appellationi, & ob hoc appellationibus friuolis deferendum nõ est, sed quodcunque isti iudicauissent constabat esse iuste factum ergo, constabat neutram partium grauari, & consequenter appellationi deferendum non erat, quòd autem constaret patet, quia isti iudicabant spiritu prophetico, vt patet infra cum dicitur, quod quando assumpti sunt isti requieuit super eos spiritum, & prophetauerunt, & nunquam vltra cessauerunt. Si autem in aliquibus iudicibus sic esset, quòd constaret eos habere spiritum propheticum, etiam si essent infimi iudices, nunquam permitteretur ab eis appellatio.

Dicendum est igitur generaliter, quod iudices constituti consilio Ietro habebant eandem subordinationem ad septuaginta seniores, quam habebant ad Moysen, quia illis commissa erant omnia, quæ pertinebant ad iurisdictionem Moysi, vt sic facilius toleraret laborem eius Moyses, vt supra declaratum est, sed ad Moysen erant subordinati isti iudices facti consilio Ietro, quod ab ipsis deuoluerentur causæ, ad eum in casibus supra positis, ergo eodem modo deuoluebantur ad septuaginta seniores: nec in hac parte erant minoris auctoritatis septuaginta seniores, quam Moyses.

An septuaginta Iudices essent subordinati Moysi. Quæstio XXXI.

QVæretur adhuc de istis septuaginta senioribus an haberent aliquam subordinationem ad Moysen.

Respondendum est, quòd ex litera non apparet aliqua subordinatio, sed magis, quod isti fungerentur eadem iurisdictione qua Moyses fungebatur, quia dati sunt sibi in coadiutores, nec est de istis, sicut de alijs iudicibus, quos ordinauit Ietro, quia de illis dicitur, quæ esset potestas eorum, vt patet Exo. 18. cap. Et ibi habetur quomodo subordinentur Moysi. hic autem nihil dicitur de istorum iurisdictione, sed solum, quod erant coadiutores Moysi ne ipse nimis grauaretur: non tamen tolleretur eius grauamen si forte maneret aliqua species iurisdictionis Moysi, quæ non pertineret ad istos iudices seniores, vel si esset subordinatio eorum ad Moysen, quia tunc deuolutis causis ab istis ad Moysen maneret idem granamen in Moyse, quod prius erat cum deuoluebantur causæ a iudicibus ordinatis per Ietro ad ipsum.

G Item patet, ꝙ habebant totaliter eandem iurisdictionem, quam Moyses, quia dixit Deus, auferam de spiritu tuo, & dabo illis. Cum ergo per eundem spiritum iudicarent per quem Moyses: de eisdem iudicarent de quibus Moyses. Ideo dicendum est, ꝙ non erat aliqua subordinatio istorum ad Moysen: ita quòd Moyses esset maior, siue in aliqua specie iurisdictionis, quam haberet ipse, & non seniores, quia tam spiritualia, quàm temporalia eis commissa erant, cum datus esset eis spiritus propheticus, per quem de omnibus difficilibus iudicare poterãt. nec etiam erat maior Moyses quantum ad excellentiam iurisdictionis in subordinatione, quia non erant ei subordinati isti seniores quantum ad aliquid. Nam cum aliqua causa deuoluebatur a iudicibus minoribus, quos Ietro constituerat: nõ erat aliquis ordo an ad Moysen illa deuolueretur,

H vel ad aliquẽ de senioribus. Item ab ipsis senioribus nunquam appellabatur ad Moysen, quia ita erat iurisdictio ipsorum excellens, sicut iurisdictio Moysi, & iudicium eorum, ita erat certum, sicut iudicium Moysi quia ipsi spiritu prophetico iudicabant, cum dicantur accepisse de spiritu Moysi. non erat igitur aliquid causæ quare ab eis ad Moysen appellaretur: fieret tamen si non accepissent ipsi spiritum propheticum, quia essent eorum iudicia adhuc incerta. Nec debet hoc videri cuiquam irrationabile, ꝙ isti efficerentur æquales Moysi. nam non erat ista iurisdictio contentiosa, ita quòd Moyses contenderet se habere iurisdictionem maiorem, & alij dicerent se habere iurisdictionem æqualem ei, quia tunc non fuisset datum aliquid de iurisdictione senioribus: nec inæqualiter, si eam Moyses in solidum voluisset, sed data est

I iurisdictio illis ad petitionem Moysi, ne ipse grauaretur. Et tamen si non constituerentur ei æquales in iurisdictione reseruata Moysi aliqua specie iurisdictionis, quæ non esset pœnes seniores, vel aliqua subordinatione in deuolutione causarum, semper maneret Moyses in grauamine, quia in illo in quo excederet alios iudices ipse solus posset iudicare, & ibi pluralitate causarum turbaretur. non ergo fuit iniuste factum contra Moysen, ꝙ alij iudices fuerint sibi æquales facti, sed magis in hoc gratiam susceptisse dicitur, Nec erat inconueniens fieri hic plures iudices æquales, quia non esset æqualitas occasio contendendi, cum nullus inuideret alteri, quia erant omnes prophetæ, & quilibet satis gauderet, quod quilibet aliorum sibi totam iurisdictionem acciperet. Item non erat periculum, quia quilibet habebat spiritum propheticum, & poterat iudicare de causis quantumcunque difficilibus.

K *Septuaginta seniores non se habebant sic ad summum sacerdotem in terra Chanaan, sicut se habuerant in deserto ad Moysen, & quare hoc. Et quid notandum pro intellectu euangelij passionis Domini. Quæst. XXXII.*

COnsiderandum autem, quod non erat de istis septuaginta senioribus, sicut fuit postea de eis in terra Chanaan cum erant in domo consilij, scilicet in congregatione iudicum cum sacerdote magno, quia nunc poterant per se iudicare sine Moyse: postea vero in terra Chanaan nequibant. Et causa est, quia isti fuerant dati in subsidium Moysi, vt releuaretur a laboribus. Si tamen non possent iudicare sine Moyse, interesset Moyses omni iudicio,

iudicio, & tunc iam nihil tolleretur de grauamine, quia A ipse ibi posset per se iudicare. Nec enim dan sunt sibi seniores illi tanquam consulentes, quia non indigebat, cum haberet spiritum propheticum, sed tanquam adiutores, vt ipsi quoque in causis iudicarent, & tamen non posset hoc fieri, nisi ipsi per se iudicare possent: etiam ex parte ipsorum non erat aliquod periculum, quòd quilibet eorum per se iudicare posset, quia quilibet habebat spiritum propheticum, & posset dicere verum in quacunque causa quantumcunque ardua.

In terra autem promissionis non debuit esse sic, quia apud summum sacerdotem residebat maxima auctoritas iudicandi Deut. 16. cap. ipse tamen nõ erat propheta: ideo indigebat consiliariis ad proferendas sententias. dati sunt autem sibi septuaginta seniores, qui assisterent ei, & illi omnes simul vocabantur domus iudicij. Senioribus etiã B non debuit licere per se iudicare, quia tunc non erant ipsi prophetæ, sicut fuerant tempore Moysi, vt supra declaratum est. ideo assistebant ipsi sacerdoti magno, & cum eo dicebantur sententiare, vt patet Marci 14. cap. vbi dicitur, quòd sacerdos magnus, & seniores condemnauerunt Christũ & hoc inquantum sacerdos magnus sententiam, quã proferre debebat, de eorum consilio, & auctoritate prius habebat formatam. Solus tamen summus sacerdos proferebat sententiam, & dicebatur iudex tempore suo.

Non possum solus sustinere omnem hunc populum.] Dicebat hoc Moyses, quia tunc non erant aliqui, qui possent eum adiuuare in causis magnis, & in his, quæ per appellationem deuoluebantur ad ipsum. vnde solus sustinere dicebatur totum populum.

Quare grauis mihi est.] Idest est mihi insupportabilis C cum haberet multas causas in quibus oportebat ipsum Moysen iudicare. vel dicitur grauis mihi est, scilicet quia petit irrationabilia, sicut hic cum flebant omnes petentes ab ipso carnes.

Sin aliter tibi videtur obsecro, vt interficias me.] Idest si non videtur tibi bonum, quod peto, sed magis contrarium iudicas, s. vt non debeam liberari a labore huius populi: obsecro, vt interficias me tollendo animam meam ad te, quia melius est mihi semel mori, quam quotidie.

An Moyses peccauerit petendo mortem a Deo, & an liceat alicui propter desiderium Dei, vel quia non credit se vtilem proximis: aut ne praeoccupetur a peccatis, vel quia est in angustiis passionalis: aut propter mala, & incommoda, quæ patitur hoc temporaliter, mortem appetere, & quis rationabilius mortem petierit Ionas an Moyses. Quæstio XXXIII. D

QVæret aliquis an peccauerit Moyses petẽs mortem, nisi leuaretur ab isto labore. Respondendum est, quod petere mortem a Deo stat dupliciter, quia vel petimus eam, vt cum ipso gaudeamus, vel vt ab aliquo malo, & labore præsenti eruamur. Si enim primo modo nõ est inconueniens petere. sic enim petit Apostolus ad Colo. 2. cap. cupio dissolui, & esse cum Christo.

Nec tamen insistendum est determinate huic orationi, ita vt omni modo velimus migrare de hoc seculo, quia forte ille, qui similia petit volis est populo Dei ad aliquid & Deus ipsum seruat ad fructum populi sui, quod ergo ipse velit totaliter mori, repugnat voluntati diuinæ, ideo magis petere debet cum conditione, s. quod velit migrare de seculo ad vitam æternam: si tamen aliter videtur Deo, quod fiat voluntas eius. immo, qui rectè sapiunt, nõ debent ista petere, sed desiderare, & adhuc, non omnimodo desiderare. Sic enim patet de verbis Apostoli ad Philippen. cap. 1. scilicet quod si viuere hic in carne mihi fructus est operis, & quid eligam ignoro: coarctor autem è duobus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo enim magis melius: permanere autem in carne necessarium est propter vos, & hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectũ vestrũ, & gaudium: ita etiam patet de beato Martino, qui cum in articulo mortis peteret se liberari de hoc seculo, adhuc nõ determinate hoc petiit subiungens, domine si adhuc populo tuo necessarius sum, non recuso laborem.

Sed aliquis dicet hoc verũ esse in illis, qui in statu prælationis, aut in doctrina verbi, vel exemplo vitæ vtiles sunt populo Dei, aut esse possunt. De his tamen, qui in tali statu sunt, vt horum nihil cõueniat, videbitur aliter dicendũ.

Respondendum est, quòd nemo habens rectum desiderium in Deum debet totaliter determinate petere, vt de hoc seculo migret ad Christum, quia nullus tam imperfecti status est si aliquid boni desiderij habeat, quem Deus facere non possit excellentissimum virorum in Ecclesia sua: non enim hoc nobis prouenit, aut ex natura, aut ex labore, vel ex diligentia operationis circa aliquid, sed Dei solius volentis munus est nos effici excellentes ministros suos, ita vt rectè dicat Apostolus ad Rom. cap. 9. non est currentis, nec volentis, sed Dei miserentis. ideo licet nullus se dignum illa misericordia æstimare debet, nemo tamen de illa debet desperare. Paulus enim erat velut non ens persequens ecclesiam Christi, sed Deus illum excellẽtissimum virorum, doctorem gentium, & vas electionis fecit. Petrus quoque rusticus, & piscator erat cui fortè vix capiẽdorum piscium inerat peritia, sed Deus illum totius ecclesiæ principem in summum pontificatum elegit; quis ergo desperare debeat, cum hæc stupenda nobis infinitæ indignationis, munera, altissima Dei prouidentia contulerit? nemini igitur de celsitudine ministerij Dei præsumendum est, nec rursus desperandum.

Item dato, quod ille, qui nec prælationis, nec doctrinæ officium habet, nec magno exemplo prodest. dum tamen desiderium bonum habeat, ad maiorem statum non assumatur potest esse proficuus ecclesiæ Dei, quia Deus vtitur nobis, vt ministris, & nemo tam inutilis esse potest, vt summa sapientia Dei eo ad aliquod bonum eliciendum vti non possit. Si tamen determinate eligeremus mori, & esse cum Christo, subtraheremus proximis fructum, qui ex nobis prouenire poterat, & Deo ministerium, quod per nos exercere posset: ideo nulli licet determinatè velle mori, & esse cum Christo, sed vel sub dubio, & electione Dei ponat, vel solum desideret, & non petat: nec dico, quod non petat, scilicet in voce, quia sola voluntate petere quãtum ad Deum satis est, sed quod non petat, idest non se determinet ad vnam partem, sed sit in eo quadam inclinatio, sicut interdum quædam desideramus, & alia eligimus, & vtraque bona sunt.

An liceat mortem appetere, vt liberetur a malo præsenti. Et quod Deus magnam gratiam facit alicui eum eripiendo de hoc seculo nequam, ne praeoccupetur peccatis. Quæst. XXXIV.

ALio modo desiderat aliquis mortem, vt liberetur ab aliquo malo præsenti, & si non licet primo modo petere mortem simpliciter, minus licebit isto secundo modo. Sed adhuc subdiuiditur iste modus, quia quidã mortem appetunt, vt liberentur a malo præsenti, quod est peccatum. Alii vero, vt liberentur a malo præsentis temporis, quod est tribulatio, & omnia humanæ vitæ aduersa, & incommoda. Si tamen aliquis modus esse potest in quo petere mortem in istis casibus liceat semper erit magis licitum petere mortem, vt a peccato, quod superuenire nobis potest, eruamur. nam istud desiderium ex fundamento charitatis aliqualiter prouenit, qui enim Deum nõ diligit, non desiderat mori, vt a peccatis eruatur, sed magis E desiderat frui præsenti luce, in qua amatoribus huius seculi totum gaudium est, cum nihil eis post funera restet, nisi æterna, & intoleranda tribulatio. Qui tamen huiusmodi desiderat, plenam fidem non habet, quoniam confidere debemus, quod si habuerimus bonum desideriũ Deus non permittet nos incidere in peccatum, nec patietur tentari vltra id, quod possumus. sic patet prima ad Corinth. capit. decimo, scilicet fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari super id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis sustinere. Etiam qui sic desiderat eripi a seculo ne incidat in peccatum, tollit Deo ministerium, quod potest per ipsum exercere ad vtilitatem ecclesiæ suæ: ideo nulli determinate petere licet, quod Deus eum ab hoc seculo migrare faciat, ne eum peccata præoccupent,

sed magis confidat in Domino, quoniam ipse dabit bonitatem. Si autem petere voluerit, non determinate petat, sed conditionaliter dicens, Domine si tibi bonum videtur, vt ab hoc seculo migrem ne peccatis præoccuper, desidero illud. si vero aliter iudicas, fiat voluntas tua. Sciendum tamen, quod quamquam nulli liceat petere a Deo simpliciter, vt eum eruat ab hoc seculo, ne ipsum peccata grauent: Deus tamen magnam gratiam facit si nos velociter de hac luce subtrahit, ne ante mortem superuenientibus prægrauemur peccatis. sic patet Sapien. 4. cap. placens Deo factus est dilectus, & viuens inter peccatores translatus est: raptus est ne malitia mutaret intellectum illius: aut ne fictio deciperet animã eius; fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum, siue malitia: consummatus in breui expleuit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Non est autem simile Deo, & nobis, quia Deus scit quid nobis futurum est: nos autem nescimus quid superueniet, ideo cum ipse nos eripit ne nos peccata supplantent, gratiam facit. cum vero nos petimus migrare de hac luce, nescimus quid petamus.

An liceat appetere mortem, vt liberemur a laboribus, & tribulationibus huius vitæ. Quæstio XXXV.

Alio modo petit aliquis mortem, vt liberetur a solis laboribus, & incommodis huius vitæ, & tunc nunquam licet, sed grauiter peccat, qui talia petit, nam non de fundamento fidei, nec de radice charitatis hoc procedit, sed ex maxima inconstantia, & mollicie cum labores sufferre impotẽtes tedio vitæ hoc petimus, & in tantum quidam molles sunt, vt cum eis magnæ aduersitates ingruerint tedio vitæ affecti, mortem sibi inducant, & isti valde damnabiles sunt, nam & leges ipsæ humanæ valde puniũt eos, qui se occiderunt, & quia non possunt pœnas eis insligere cum sensu careãt exanimata corpora, irrogatur quædam inhonoratio, scilicet, quod non sepeliantur, & aliæ inhonorationes, & figuræ pœnalitatum circa talium corpora fiunt. Sic enim ait Arist. 5. Ethico. quod iniustum facit ciuitati, qui seipsum occidit, ideo inhonoratio ad eum seipsum corrumpenti, idest infligitur dedecus homini occidenti se, sed hoc extremum malorum est. Cum vero aliquis mori petit, se non occidens malum; quoddam habet, quicunque tamen hoc deliberate petit mortaliter peccat, & valde grauiter.

Moyses non peccauit appetendo mortem. Et quod eis, qui sunt in passione multa non imputatur ad peccatum, appetitio mortis. Quæst. XXXVI.

De Moyse autem dicendum est, quòd quamquam ipse mortem petierit, tamen non peccauit, nam scriptura eum non arguit hic peccasse, nec alibi. Si tamen peccasset, aliquando heret mentio, & daretur pœna, sicut infra 27. cap. dicitur, quòd non introibit in terram Chanaan, quia peccauit non benedicens Domino ad aquas contradictionis. Si tamen hic peccasset peccatum illud esset maius, & infligeretur aliqua pœna, heretque mentio, sed nihil tale scriptura meminit, ideo firmiter dicendum est non peccauisse illum in verbo hoc, multa enim eum excusant. Primò quia nõ petiuit directe mortem, sed cum quadam conditione dicens, non possum solus tolerare omnem hũc populum, quia grauis mihi est, sin aliter tibi videtur obsecro, vt interficias me. Item excusatur, quia non petiit hoc deliberate, sed ex magna afflictione, & ira succensus, vt patet supra. s. & Moysi intolerãda res visa est, & ait ad Dominum. cur afflixisti seruum tuum? & eis autem, qui sunt in passione multa non imputatur, quæ imputarentur si aliter proponerent, & hoc, quia fortis passio, maxime ira perfectam deliberationem tollit.

Similiter autem, & Ionas propheta mori concupiuit cũ vidit, quod non subuertebatur ciuitas Niniue, quod ipse prædicauerat, vt patet Ion. c. 4. s. & nũc Domine tolle que-

F so animam meam a me, quia melior est mihi mors, quam vita, & cum postea iterum irasceretur valde, propter hederam comestam a verme, dixit Dominus ad Ionam, putas ne bene irasceris tu super hederã, & dixit Ionas bene irascor ego vsque ad mortem. hæc autem dicebat Ionas commotus ira, & plenus afflictione magna, vt patet præalleg. cap. cum dicitur, & afflictus est Ionas afflictione magna, & statim est, & orauit ad Dominum, &c. De Iona autem an peccauerit in eis, quæ petijt, loco suo dicetur. quid quid tamen sit magis valde imputabile erat Ionæ, quam Moysi, quia Ionas desiderauit, vt destrueretur ciuitas Niniue, vt verum videretur verbum de ore eius, & prælegit mori omnes Niniuitas, quam retractari verbum suum, quod satis militabat contra fraternam charitatem: quòd vero ista fuerit intentio Ionæ, & causa iræ suæ, apparet Io

G næ. cap. 4. scilicet obsecro Domine nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupaui, vt fugerem in Tharsis, scio enim, quia tu Deus clemens, & misericors es, patiens & multæ miserationis, & innocens super malitiam, & nunc Domine tolle quæso animam meam a me, quia melior est mihi mors, quam vita. Moyses autem non petijt mortem, quia aliquid desideraret contra fraternam charitatem, sed quia erat in labore maximo: patet autem ex prioribus, quod non peccauerit hæc petens.

Et inueniam gratiam coram oculis tuis.] Scilicet si occideris me, vt eruat a tanto labore, quia in vno istorũ duorum putabat sibi Moyses gratiam fieri, scilicet si tolleretur ab eo tanta regiminis solicitudo, vel si Dominus tolleret animam eius, quia vtrunque erat eruere a labore.

H Ne tantis afficiar malis.] Scilicet quibus quotidie afficior. afficiebatur enim corporali labore, & vexabatur cõtinuis turbulentis solicitudinibus, timebat etiam, quod maius est, ne impotens ad eorum mala toleratiã impatiẽs fieret, vel aliquam Dei offensam incurreret, sicut factũ est postea ad aquas contradictionis, vt patet infra cap. 20.

Afficere accipitur hic pro cruciari. tria enim signat, scilicet punire, informare, & desiderare. Primo modo dicitur aliquem corporaliter afficiendum, velut tedio affectus veniat responsurus. Secundo modo dicunt, quòd in sacramento Eucharistiæ accidentia non afficiunt corpus Christi, idest non informant illud existendo in eo subiectiue. Sic dicitur extra de celebratio. missa. cum. cap. cum Marthæ. In tertia significatione vocamus affectiones vel affectus desideria, & venit de afficere, idest desiderare. *Afficere triasignificat.*

I Et dixit Dominus.] Hic consequenter ponitur Domini consolatio, & quia duplex fuerat querimonia Moysi, s. de labore suo, & de conquestione populi pro carnibus, ideo ponitur duplex prouisio. Prima quantum ad curam populi. Secunda quantum ad prouisionem cibi.

Populo quoque.] Circa primum dicitur. [Congrega mihi septuaginta viros.] Quamquã Deus prouidere vellet vtrique, primo tamen prouidit Moysi, quia rationabilior erat sua querimonia, & ad hoc voluit sibi dare coadiutores, & non tollere penitus sibi curam ab eo. sic enim petierat cum dixerit, nõ possum solus sustinere, & ad hoc dedit sibi septuaginta viros coadiutores, qui haberent omnem speciem iurisdictionis, & excellentiam, quã nunc habebat Moyses, vt supra declaratum est, quoniam alioquin non possent eum excusare a maximis curis, & fuit hoc in fauorem Moysi.

K Isti septuaginta seniores prius electi fuerunt q̃ congregarentur coram Domino ad ostium tabernaculi, sicut hic dicitur. de modo tamen electionis eorum infra dicetur.

An septuaginta seniores primum habuerint aliquod regimen, & an essent isti præpositi Iudæorum in Aegypto. Quæstio XXXVII.

Dicunt aliqui de istis senioribus, quod isti regebant primus populum sub Moyse, & solum in temporalibus nunc autem in spiritualibus, & temporalibus regere inceperunt dato sibi spiritu prophetico. Sed nõ multum concordat literæ, quia textus vult signare hic nouam electionem, & subiungit conditiones eligendorum, s. septuaginta de senioribus, quos tu nosti, q̃ senes populi sunt ac magistri.

stri. Si tamen isti prius rexissent populum non oportebat, q ponerentur conditiones eorum, immo non ponerétur, quia esset superfluum. quia conditiones nõ ponuntur, nisi pro eligendis. Cum vero aliqui iam assumpti sunt, non oportet poni conditionem. si igitur isti senes essent, qui primò regebant populum, non ponerentur nunc cõditiones eorum, sed diceretur, congrega ad me septuaginta seniores. Item isti fundantur super aliquid, quod non facit probationem, s. quia dicitur Exo. c. 24. Moysi auté dixit Dñs. Ascende ad Dñm tu & Aaron Nadab & Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabitis procul: ergo vs, quod iam essent isti septuaginta seniores. Dicendum nihil induci ex loco illo, quia ibi non assignantur aliqui certi seniores, sed dixit Dñs Moysi, quod assumeret secũ septuaginta de senibus Israel. Si autem essent isti senes determinati non diceretur, q assumeret septuaginta de senibus Israel, sed septuaginta senes Israel. multum.n. differũt istæ locutiones, quia esse de senibus Israel dicit multitudinem senum, & de eis assumptos aliquos. Dicere autem senes Israel dicit quandam determinationem senum, ita quod essent aliqui speciales senes electi ad aliquid. ibi tñ non dicitur, q essent septuaginta seniores Israel, sed septuaginta de senioribus. ideo non præfuerunt isti in gubernatione populi ante tempus hoc. Item dicit Rabbi Sal. quod isti septuaginta seniores erant, qui erant præpositi de filiis Israel in Aegypto, qui flagellati sunt a ministris Pharaonis, quia populum non grauabant cogendo ad complendum quotidie numerum laterum, & ideo meruerunt habere spiritum prophetiæ, & hoc dicit Rabbi Sal. quia in litera subditur. quos tu nosti, quod senes populi sunt, ac magistri. quos ipse vocat præpositos. Sed nõ est iste sensus, quia non vocantur hic magistri quasi præfuerint in Aegypto, sed magistri populi, i. magis eruditi inter reliquos de populo, vt sciant dare consiliũ in his quæ agenda sunt. [Septuaginta viros de senibus Israel.] Isti seniores non erant in numero annorum determinato, sed omnes veteres magni consilij, atq; prudentiæ vocantur seniores, nec solum vocatur aliquis senior, quia ætate senex est: multi.n. in senectute cõstituti similia, pueris patiuntur, ita vt nihil differat iouenis secundum tps, vel secundum moré iuuenis iuxta Arist. 1. Eth. Sed dicuntur seniores, quia eorum iudicium magnum, & inueteratum est, sicut in senibus esse deberet. iuxta illud Sapient. 4. cap. senectus.n. venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata: cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. [Quos tu nosti.] Moyses debebat istos accipere, & præcognoscere eos, difficile. n. est & periculosum hominem incognitum assumi in principatũ. Nam principatus eos, qui olim cogniti fuerant, alterius modi cognosci facit iuxta dictum Biantis, & habetur ab Arist. 5. Eth. s. principatus ostendet virum: quãto magis de hominibus, qui prius incogniti fuerant: quomodo autem stet ista assumptio cũ sortibus quæ positę sunt, infra declarabitur. [Quod senes populi sint ac magistri.] i. nõ debes assumere aliquos, nisi de quibus tu cognoueris, q sunt senes populi, i. homines senfati inter totum populum, & sint magistri, i. per excellentiam prudentiæ eorum ipsi alios erudiant in agendis. nam ad istum principatum non oportebat assumi nisi viros prudentes, cum deberent regere totum populum.

Qui vocari debent senes.

Quare Deus iussit, quòd septuaginta seniores sumerentur de viris prudentibus, cum essent futuri prophetæ. Et an semper haberent spiritum propheticum, & iudicarent prophetice, & quomodo Deus in ministris veteris, ac nouæ legis semper elegit honestatem. Et quid sit spiritus prophetiæ. Quæst. XXXVIII.

QVæret aliquis quare iussit Deus, vt assumerentur isti viri prudentes. Nam non erant iudicaturi secũdum humanam peritiam, sed secundum spiritum Dei, ideo datus est eis spiritus propheticus immediate, vt electi sunt, vt patet infra, sed dato spiritu prophetico, ita poterat iudicare secundum certitudinem ille qui ante fuerat rusticus, sicut qui fuerat sapientissimus.

Responderi potest ad hoc dupliciter. vno modo, quod ideo fuerunt isti viri prudentes assumpti, quia quãquam A secundum spiritum propheticum prophetarent: aliquando tamen iudicare deberent non habentes spiritum propheticum, sicut patet de Moyse, qui habebat spiritũ propheticum, & tñ bis interrogatus est, & nesciuit respondere, vt patet inf. 27. & 36 cap. Si tamen tunc actualiter habuisset spiritum propheticum, respondisset, sicut postea, cũ a Dño quæsiuit, & habuit responsum, vt patet in quolibet præallegatorum cap. Est. n. spiritus prophetiæ aliquod lumen raptim transiens, & nõ manet in intellectu nostro per modum habitus, quia sic licitum esset prophetæ, quãdocunque vellet prophetare. non tamen est verum, quia aliquando veniebat super eos spiritus prophetiæ, & prophetabant. Aliquando autem nihil poterant dicere, sic patet multoties in prophetis, cum dicitur. factus est spiritus Dñi super talem, aut talem prophetam. Si tamen esset per B modum habitus non veniret in certis tẽporibus: sed postquam semel in aliquo esset, semper esset, sic patet de Helisco a quo cum quæsiuissent tres reges de euentu belli, nesciuit respondere, quousq; coram eo caneretur in psalterio, & tunc venit super eum spiritus Dñi, & prophetauit. sic patet. 4. Reg. cap. 3. s. nunc autem adducite mihi psaltem: cumq; caneret psaltes, facta est super eum manus Dñi & ait. hæc dicit Dñs. facite in alueo torrentis huius fossas, &c. & iterum Heliseus cum videret ad se venientem mulierem quandam, & tetigisset pedes eius, dixit se nescire ad quid veniebat, vt patet 4. Reg. 4. c. s. cumque venisset ad virum Dei in monte apprehendit pedes eius, & accessit Giezi, vt amoueret eam, & ait homo Dei: dimitte illam: anima. n. eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Accidebat etiam C interdum, vt prophetæ non habentes actualiter spiritum propheticum loquerentur aliqua, quę videbantur eis bona, & postea superueniente spiritu Dei in eos, contrarium dicebant, quia primum fuerat secundum humanam prudentiam: secundum autem ex Dei consilio. sic patet de propheta Nathan a quo cum quæsiuisset Dauid, an deberet facere domum Dño, respõdit omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniam Dñs tecum est, & in nocte illa factum est verbum Dñi ad Nathan, vt iret ad Dauid dicens, q non ædificaret ipse domum Domino: sed filius qui nasciturus esset ex eo. Ecce qualiter iste propheta quando non habuit spiritum Dñi errauit, ita igitur contingeret istis viris assumptis cum Moyse, quia aliquando non haberent spiritum Dñi, & tunc nisi haberent humanam prudentiam, nescirent iudicare: decuit ergo esse pru D dentes. Sed contra hoc dicet aliquis non stare ista, quia isti septuaginta seniores, postquam habuerunt spiritum propheticum, semper illum habuerunt: ideo per eum possent semper iudicare, nec erat necessaria aliqua prudentia. patet hoc, quia infra dicitur. cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt.

Spiritus prophetiæ quid.

Respondendum est ad hoc, q. isti iudices septuaginta assumpti receperunt spiritum propheticum cum electi sunt, & iudicabant aliquando spiritu prophetico: interdũ tamen non habebant spiritum propheticũ, & sola humana prudentia iudicabant. Et cum dicitur, q prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. est sensus, q prophetauerunt tunc, quando spiritus propheticus fuit in eis nouiter datus. & non cessauerunt, i. quamquam aliquando cessarẽt prophetare, tamen postea redibant ad prophetandum, & E nunquã ita cessauerunt, quin aliquãdo postea prophetare possent, nec est possibile aliter intelligi. quod patet, quia cum dicitur, q non cessauerunt, aut dicitur, q non cessauerunt secundum habitum, aut secundum actum. Si dicas, quòd nunquam cessauerunt secundum actum, est impossibile, quia tunc nunquam dormissent, nec comedissent, aut quicquam operis haberent, sed semper loquerentur: hoc tamen est falsum, quia non poterant sine his viuere. Item nõ decebat, quòd semper loquerentur, quamquam possent, quia tunc non possent audire venientes ad se ad iudicium, nec iudicare si ipsi semper loquerentur. oportebat igitur, vt non semper prophetarent actualiter. Item nõ potest hoc intelligi secundum habitum. s. quod nunquam cessaret in eis habitus propheticus, quia spiritus propheticus nõ dicit aliquem habitum, sed quoddam lumen raptim transiens per modum actus fluentis, vt supra

pra declaratum est. Apparet igitur, quod isti indigebant prudentia magna, ut quando non haberent actualiter lumen propheticum, per humanam prudentiam iudicarent.

Secundo responderi potest, quod hoc factum est propter honestatem. nam quamquam isti haberent spiritum propheticum, qui semper in eis maneret, tamen non erat honestum, quod si prius fuissent rudes, & indocti atque inhonestæ conuersationis, assumerentur ad hunc statum, quia populares videntes illos in statu prælationis, cum prius vidissent eos & rudes & inutiles scandalizarentur, etiam haberentur contemptui, nec eis vlla præstaretur auctoritas. Hoc autem Deus cauebat, quia non solum volebat facere bonum, quod esset bonum iure, sed etiam quod appareret recte factum. Et ob hoc tam in nouo, quàm in veteri testamento obseruata est magna honestas in ministris, vt non contemnatur ministerium ipsorum. De ministris legis veteris patet Leuit. c. 21. s. quod nullus accederet ad ministrandum si esset cæcus, vel claudus, si paruo, vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si habens albuginem in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus, & postea dabatur regula generalis, quod omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. In nouo etiam testamento obseruatur secundum decreta patrum, quod si aliquis fuerit leprosus, vel enormiter læsus, & deformiter, aut habeat aliquam magnam deformitatem: etiam si non sit plaga, non possit promoueri ad sacros ordines, & si postea inciderit in hæc, remouetur ab administratione, vt patet extra de corp. viti. per totum.

Ministri Domini debent esse valde integerrimi. Et prædicatores quales.

Eodem modo de officio prædicationis dicendum est, quod non admittantur ad illud habentes læsiones enormes, vel quascunque magnas deformitates, vel si fuerint primo infames, aut inciderint in aliqua valde horribilia: ideo dato, quod aliquis qui primo fuit infamis, siue de facto, siue de iure, postea redeat ad sanctissimam côuersionem, nô debet recipi ad statum prælationis, vel officium prædicandi, & propter hoc Christus repulit a comitatu suo quendam virum, quem sanauerat a dæmonio, & ille a multis temporibus tenebatur a dæmonibus, & non induebatur a vestimento, nec manebat in domo, sed in monumentis, & cum arriperetur fortissimè, quamquam custoditus catenis & compedibus, rumpebat vincula, & agebatur a dæmonio in deserto. Cum autem sanatus est dicit litera, quod vir a quo exierant dæmonia rogabat Iesum, vt esset cum eo: dimisit autem eum Iesus dicens. redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Dominus, vt patet Luc. cap. 9. Nec enim ob aliud repulit eum Christus ne esset suus discipulus, nisi quia propter infamiam præcedentem, quamquam nunc esset vir bonus, non erat aptus ad prædicationem; esset enim scandalum, & contemnerentur verba in ore eius. Sic autem de istis septuaginta viris fuisset, ut si eligerentur viri magnæ auctoritatis & prudentiæ, quos etiam pro præterito statu reliqui venerarêtur. [Quod senes populi sint ac magistri.] Non erant omnes isti senes ætate, quia Heldad, & Medad non erant senes ætate, sed consilii maturitate, vt infra dicetur.

An omnes isti septuaginta iudices electi a Moyse potuerint esse iuuenes secundum ætatem, vel oportebat necessario omnes esse senes, & an liceat aliquando assumi iudices ex iuuenibus, & quæ requiruntur in bono iudice, & ad prudentiam diuinam, an requiratur senectus. Quæst. XXXIX.

Sed adhuc quæretur, an omnes isti septuaginta, qui nunc electi sunt, & congregati a Moyse, fuerint necessario senes secundum ætatem, vel potuerint omnes esse iuuenes.

Aliquis dicet, quod erant aliqui eorum iuuenes, ideo quod nihil impediebat omnes istos esse iuuenes secundum ætatem. Causa est, quia isti eligebantur nunc ad iudicâdum, & oportebat eos esse prudentes, & honestæ conuersationis. Sed hoc potest reperiri in iuuenibus, & multi sunt senes secundum ætatem suam, qui nec prudentes sunt, nec

F honestæ conuersationis, ideo non quæreretur hic ætas: sed illa dispositio, quæ etiam in iuuenibus reperitur.

Aliqui dicunt in contrarium, quòd oportebat esse senes secundum ætatem, & non solum senes, sed valde senes, quia dicitur in litera. congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & iterum dicitur infra narrauit Moyses populo verba Domini congregans septuaginta viros de senioribus Israel. ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyses fecit. Item patet, quia dicitur in litera congrega. septuaginta viros de senioribus Israel, ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyses fecit.

Secundo patet, quia dicitur in litera. congrega septuaginta viros quos tu nosti, quod senes sint, ergo nemo poterat eorum esse iuuenis.

Dicendum quod an oporteret omnes istos, vel aliquos

G eorum esse senes secundum ætatem apparet ex fine, ad quem eligebantur: sumebantur enim ad hoc quòd essent iudices principales in populo, & haberent eandem iurisdictionem, & officium cum Moyse. Ad hoc autem tria requirebantur, scilicet prudentia, recta conuersatio, & quædam grauitas siue reuerentia personæ.

Primum autem est maxime necessarium, quia qui iudicat debet discernere inter causam & causam: sanguinem & sanguinem: lepram & lepram Deut. 17. cap. & quanto fuerint iudicia difficiliora tanto requiritur maior prudentia, & ideó in illis debet recurri ad maiores iudices, & prudentiores, eod. cap.

Sed ista prudentia, vel peritia requisita in his, quæ eligebantur debebat esse duplex, s. vna humana, vt homo tantum esset instructus ex literis, vel ex assuefactione rerum,

H quantum fragilitas humana sinit ad posse iudicare de negocijs. Secunda est diuina per quam habetur determinatio quorundam dubiorum, in quibus non posset responderi humanitus, vel saltem hoîes qui sunt prudentes non habent actualiter talem cognitionem, licet habere possint vel aliqui homines alibi existentes illam habeant. De prima prudentia vel peritia erat cura Moysi inquirere, quod tales essent illi quos congregaret, vt singuli haberent talê prudentiâ. De secunda non pertinebat ad ipsum, quia non poterat ipse largiri alicui dona Dei: sed Deus prouidit in hoc. nam congregatis istis viris, Deus dedit eis de spiritu Moysi ad hoc quod prophetarent, & cœperunt prophetare, & nunquam cessauerunt, vt patet infra in litera.

Secundum erat honesta conuersatio quæ valde requirebatur in iudicibus, & principibus populi. Parum enim pro-

I dest, quod quis recte dicat, & doceat, si ipse iniuste viuat, & turpiter, quia in moralibus magis mouent facta quàm verba, vt colligitur 10. Ethic. in princ. vbi Aristo. inducit Eudoxum dicentem delectationê esse malam & fugiendâ, quia tñ ipse prosequebatur delectiones contempta fuit doctrina eius. Et non solû propter honorem doctrinæ: sed etiam propter periculum subditorum oportet iudicem, & principem esse honestæ conuersationis: quoniam si ipse peccatum eius a reliquis in exemplum. vnde non potest ipse peccare, quin multos trahat in peccatum. ideo dicitur Leuit. 4. quod si sacerdos summus peccauerit facit delinquere populum.

Tertium erat grauitas quædam, vel reuerentia personæ, quia multum necessaria est in iudice & principe: nam si istud defuerit, contemnetur tam ipse, quàm ea

K quæ fecerit, aut saltem non tam vtiliter gubernabit, sicut reuerendus existens. Nunc per prædicta potest iudicari, an oporteret omnes istos esse senes ætate, vel possent esse iuuenes.

De primo, scilicet de prudentia, vel peritia, dicendum, quòd illa erat duplex, s. humana, & diuina. de diuinâ enim quæ pertinet ad spiritum propheticum, vel ad cognitionem habitualem infusam, patet quod non requirebatur senectus. nam in quacunque ætate potest Deus dare spiritum suum cui voluerit. De spiritu habituali, i. notitia semper manente patet in Salomone, cui data fuit sapientia magna a Deo per noctem. 3. Reg. 3. & 2. Paralipom. 2. c. Erat tamen tûc Salomon puer. 3. Reg. 3. s. ego autem sum puer paruulus & ignorans ingressum meum, & exitum. De spiritu non habituali qualis est spiritus propheticus patet, quod Deus interdum det illum iuuenibus, sicut fuit de Da-

niele, qui erat de pueris Iudeorum, qui erant ante regem A
Nabuchodonosor. Danielis. 1. Deus tamen dedit ei tunc cognitionem propheticam Dan. 13. s. suscitauit Dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen est Daniel. & non solum paruis ætate, sicut Danieli, Deus dat spiritum propheticum, sed etiam aliquando existentibus in vtero, sicut Ioannes Baptista, cum esset in vtero prophetauit ostendens venisse Christum Luc. 1. cap. Danieli autem non solum dedit Deus spiritum propheticum, sed etiam spiritum habitualem. i. scientiam manentem Dan. 1. s. pueris autem illis dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & in omni sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum, & somniorum, quantum ad hanc cognitionem, ergo, non requirebatur, quòd isti qui eligebantur essent senes, quia poterant esse in quacunque ætate, in qua Deus vellet dare illis spiritum pro- B
pheticum.

Erat alia prudentia, vel peritia humana, & de ista dicendum, quod potest haberi aliqualiter ex literis, quia iudicia fiunt ex legibus: leges autem scriptæ sunt, & circa talia possunt iuuenes esse periti propter studium adhibitum illis. Sed vltra hoc requiritur prudentia, quia non possunt omnia determinari per legem, & rationem vniuersalem, quę opporteat facere iudicem, vel principantem, & circa hæc debet esse prudentia, quæ est directiua agibilium. 6. Ethic. ista autem non potest faciliter inueniri in iuuenibus, quia ista indiget experientia, & tempore. 1. Ethicorum. cap. 2. & 3. Et quantum ad hoc dicẽdum, quod conueniebat istos qui eligebantur esse senes ætate, eo quod prudentia multa requirebatur, quæ non potest haberi, nisi per longam experientiam, sed longa ex- C
perientia non potest haberi, nisi in magno tempore. & ob hoc non solum iudices non debent esse iuuenes, ideo nec auditores moralium, qualia opportet iudicem, & prudentem diffinire non debent esse iuuenes primo Ethicorum capit. 3. scilicet. politicæ non est proprius auditor iuuenis: inexpertus enim est eorum qui secundum vitam sunt, actuum. dicit quoque Aristotel. iuuenes fieri interdum sapientes, sed non prudentes, scilicet Geometrici quidem iuuenes, & disciplinati fiunt, & sapientes talia: prudens autem non videtur fieri Causa autem, quoniam & singularium est prudentia, quæ fiunt cognita ex experientia; iuuenis autem expertus non est: multitudo enim temporis facit experientiam. 6. Ethic. c. 9.

Secundum erat honesta conuersatio, & quantum ad hanc poterant isti esse senes, vel iuuenes, cum in vtrisque contingat inueniri honestam conuersationem, sed D
facilius est hoc reperiri in senibus, quàm in iuuenibus, quia iuuenes propter feruorem sanguinis, & magnas mutationes naturæ, quæ in eis fiunt, sunt valde persecutores passionum: vnde facilius est eos temperatos esse, & non persecutores passionum. vnde Aristotel. dicit iuuenes, & melancholicos semper indigere delectationibus: iuuenes quidem quamdiu durat iuuẽtus: melancholicos autem per totam vitam; & iuuenes indigent propter magnam mutationem; quæ fit in eis propter augmentationem: melancholici autem indigent propter malitiã complexionis, quia corpora eorum, quasi quodam morsu cõsumuntur semper, & ideo sunt in continuo appetitu, & delectabilia sibi sunt velut quædam medicina. 7. Ethicorum cap. vltimo. Dicendum ergo quòd quantum ad hoc, E
licet possent tàm de iuuenibus, quàm de senibus accipi isti septuaginta, tamen conuenientius erat de senibus accipi, quia in istis facilius inuenitur vitæ honestas, & non esse persecutores passionum.

Tertium erat maturitas quædam, & grauitas siue reuerentia, & ista possunt inueniri tàm in senibus, quàm in iuuenibus, quia reuerentia & grauitas præstantur a virtute, cum honor sit exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis. 1. Ethicor. Sed contingit iuuenes habere virtutem, sicut & senes, ideo in vtrisque potest esse reuerentia, & grauitas. Est tamen dicendum, quod ex hac parte, licet possent iuuenes eligi a Moyse: magis tamen conueniebat accipi senes, quia vltra reuerentiam debitam virtuti in quocunque illa sit, debetur quædam reuerentia propria senectuti. sic Deus iussit fieri Leuit. 19. scilicet coram capite cano consurge, & honora personam senis. Idem autem sensit Aristot. 9. Ethicor. cap. 2. vbi distinguit honores secundum diuersas personas quibus debentur, & dicit de honore senis. s. & eum qui secundum ætatem est in assurrectione, & inclinatione, & talibus. cum ergo senibus vltra virtutem debeatur quædam alia reuerentia, sequitur quòd existentibus tam senibus, quàm iuuenibus in virtute, magis reuerendi sint senes, quàm iuuenes.

Sed nunc dicendum, quod Moyses circa istos septuaginta viros tenuit modum, quod elegit senes ætate, eo quòd ista plenius in eis inueniri verisimile erat, quam in iuuenibus, & tamen an omnes fuerint senes ætate non constat: potuit quoque eligere aliquos iuuenes.

Aliqui enim dicunt, quod erant quidam istorum iuuenes, & specialiter illi duo. scilicet Heldad, & Medad, qui manserant in castris. Nam dicunt, quod propter hoc non iuerunt cum alijs quamquam vocati essent, quia cũ essent iuuenes, erubuerunt accipi ad illum statum, ad quem accipiebantur senes. Sed an hoc verum sit, non satis patet. motiuum tamen istorum satis est rationabile. s. quia non vocantur isti seniores, vel senes, sicut alij, sed vocantur viri, vt patet infra in litera, scilicet remanserãt autem in castris duo viri quorum vnus vocabatur Heldad. & alter Medad. Quod autem potuisset Moyses eligere, qui essent iuuenes, vel viri, idest triginta, vel quadraginta annorum, qui nondum vocantur senes: patet, quia eligebantur isti qui essent prudentes, & essent magistri in populo. Contingeret tamen de istis esse plures fortè in ætate 30. vel 40. annorum, quàm in ætate 80. annorum, vel maiori, in qua tunc dicebantur senes, ideo eligerentur fortè qui essent iuuenes, vel viri, & nõ qui essẽt senes.

Secundo quia apparet, quod Deus nõ loquatur hic de senectute, quæ est secundum ætatẽ, sed secundũ prudẽtiã & virtutẽ, & patet quia Deus sic iussit Moysi, cõgrega mihi septuaginta viros quos tu nosti, ꝙ senes sint. Si tamen loqueretur de senectute secũdũ ętatẽ nõ loqueretur quos tu nosti, ꝙ sint senes, in quo significatur aliqua specialis inquisitio relicta Moysi. Senectus tamen secundum ætatem ex aspectu nota est, & quilibet eam cognoscit.

Tertio & præcipue, quia isti non vocantur senes absolute, sed senes populi. nã dicitur cõgrega mihi 70. quos tu nosti, ꝙ senes populi sint. i. reputati a populo, vt senes, & vocantur senes populi illi quos populus pp prudentiã, & virtutẽ veneratur, & petit ab eis consilium, quasi essent senes, qui autem sunt senes secundum ætatem nihil aliud habentes, vocantur quidem senes, sed non senes populi.

Quarto quia ita Gregorius exponit, dicẽs vocari hic senes non quidẽ secundũ ætatem, sed secundũ grauitatem morũ, & vult ꝙ hoc modo multi iuuenes vocentur senes cum ait. congrega mihi septuaginta &c. sicut plerunq; iuuenes dicuntur qui nulla consilij grauitate præeminent, ita senes non eos scriptura vocat, qui sola grauitate temporum, sed morũ grauitate maturi sunt: vnde senectus venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata. hinc ad Moysen dicitur congrega mihi 70. viros de senioribus Israel, quos tu nosti, ꝙ senes populi sint. in quibus verbis senectus cordis notatur, cum tales iubentur eligi senes, qui sciuntur. si corporis senectus quæreretur a tantis sciri poterat, a quantis videri. Cũ vero dicitur quos tu nosti, ꝙ senes populi sint, patet, ꝙ senectus mentis, & non corporis eligatur. Dicendum ergo sine dubio, quod poterat Moyses eligere multos de istis. 70. qui non essent senes ætate, sed forte triginta, vel quadraginta annorum, in quibus inueniretur prædicta dispositio, ad hoc, quod essent iudices, & forte aliqui tales fuerunt inter istos 70. sed de nullius eorum ætate constat. Nunc vero respondendum est ad obiecta posita supra.

Ad primũ dicendum, ꝙ Moyses elegit oẽs istos septuaginta, vt essent senes accipiẽdo senem, eo modo quo accipit hic scriptura, & quia senex, & iuuenes opponũtur, nullus istorũ erat iuuenis, eo modo quo scriptura accipit hic iuuenem. Pro quo sciendũ, quòd senex propriè dicitur secundũ ætatẽ, quia est nomen ætatis ex origine sua, quia tamen senibus conueniunt quædã, scilicet prudẽtia, reuerẽtia, & virtus, & ista conueniunt sibi quasi ex conditione Qui vocantur senes.
ætatis,

ætatis, scilicet prudentia propter longam experientiam, quæ requiritur ad prudentiam, & ista est in senibus, & non potest esse in iuuenibus. 1. Ethicor. 3. & 6. Ethic. 10. cap. Virtus autem, quia iam cessauerunt in eo passiones, & non est illa ętas persecutiua passionum, sicut iuuentus. 7. Ethic. c. vltimo. Reuerentia autem competit iam propter duo præcedentia, quàm propter ipsam ætatem. solet enim dici tam ex consuetudine hominum, quàm sacræ scripturæ illos esse senes, qui sunt maturi in prudentia, & virtute, etiam si sint in ętate iuuenili, & illos esse iuuenes, qui nec prudentiam habent, nec virtutem, & passionum persecutores sunt, licet sint in ætate senili. Et vtrunque istorum tam scriptura, quàm modus loquendi communis ait: vocat enim scriptura senes ipsos prudentes, & honestæ conuersationis in virtute maturos: etiam si sint paruæ ætatis Sapient. 4. c. scilicet senectus enim venerabilis est, non diuturna nec annorum numero computata: cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. è contrario autem vocatur in scriptura puer, aut iuuenis ille, qui est magnæ ætatis, si nec virtutem, nec prudentiam habet. sic accipitur. Esa. 65. c. s. puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Ibi enim vnum declarat alterum, quia puer centum annorum vocatur, qui est peccatur centum annorũ. i. qui in anno centesimo, ita prosequitur delectabilia, sicut puer in ætate puerili, cui ætati conuenit improdentẽ esse, iuxta id quod dixit Salomon. stultitia colligata est in corde pueri. competit etiam prosequi passiones, & facere turpia, ideo in iuuenibus, & pueris verecundia laudabilis est, quia propter eam abstinent a turpibus. 4. Ethic. ca. 16. Quod autem accipiatur sic puer, & senex in modo nostro patet, quia Aristo. 1. Ethic. c. 3. æquiparat iuuenes secundum ætatem, & senes, quorum conditio est iuuenilis cum ait. differt autem nimis iuuenis secundum ætatem, aut secundum motem iuuenilis, non enim a tempore defectio est, sed propter secundum passiones viuere, & prosequi simul.

Puer qui dicatur

Dicendum ergo, quòd isto modo non accepit Moyses hic aliquos de septuaginta, qui non essent senes: omnes quippe erant senes. s. maturitate consilij, & grauitate morum, licet secundum ætatem essent iuuenes, & nullus erat iuuenis. s. persecutor passionum, aut imprudens. Sic dicit Gregorius. s. sicque plerunq; iuuenes dicuntur, qui nulla consilij grauitate præeminent, ita senes non eos scriptura vocat, qui sola grauitate temporum, sed morum grauitate maturi sunt. vnde senectus venerabilis est non diuturna, neq; annorum numero computata.

Cum autem dicebatur, quod non solum deberent isti esse senes, sed etiam valde senes, quia dicitur in litera. cõgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Dicendum est, quòd nihil ex hoc probatur, immo potius ex isto loco potest colligi, quòd isti non erant senes secundum ætatem, & magis concluderetur eos esse antiquos ætate, si vocarentur senes, quàm si vocarentur seniores.

Pro quo sciendum, quòd senior accipitur dupliciter. vno modo, vt est nomen comparatiuum dé senex, & vocãtur seniores illi, qui sunt valde senes. Sed tunc necesse est, quòd ponantur extrema comparationis. i. quòd aliquis dicatur senior alio. Alio mõ accipitur senior absolute, & est nomen dignitatis importans quandam auctoritatem; & prudentiam, & aliquando potestatem, & hoc modo non ponitur aliquod extremum comparationis, cum sit nomẽ absolutum: iste modus est frequentatus in veteri, & in nouo testamento, vnde iudices qui habebant summam potestatem in populo vocabantur seniores, & ita oẽs Euangelistæ accipiunt. Sic accipitur Mat. 26. s. duxerunt eum ad Caipham principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & seniores conuenerant. Sic etiam accipitur Luc. 23. & sæpè apud Euangelistas. & ibi seniores vocantur absolute, quia non comparantur ad aliquem quo sint seniores. Sed dicuntur seniores ipsi qui sunt maximi iudices in populo cum summo Sacerdote. Sic accipitur in præsenti, quia vocantur isti seniores. s. homines honorabiles, & magnæ prudẽtiæ, qui in populo iudicarent, vt rectores, & iudices, & ad quos alij recurrerent, licet nondum esset eis data ista potestas, & hoc aliquomodo colligitur ex litera cum dicitur. Cõgre-

Senior dupliciter accipitur

F ga mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & sic isti, vt magistri reputabantur in populo, licet nondum esset eis attributa aliqua potestas iudicandi.

Alij etiã dicunt, ꝙ istud nomen senior quãdo accipitur absolutè, pro quo græci præsbyterum dicunt, nunquã accipitur in scriptura, nisi pro illo qui sanctus est, & virtutibus plenus. Etiam si nõ sit in ætate longæua, sic dicit Adamantius. præsbyteri, & seniores non pro longæua vita dicuntur, sed pro maturitate sensus, & grauitate vitæ veneranda: maximè cum additur plenus dierum. Si enim pro vitæ prolixitate senior quis diceretur, primus Adam, vel Mathusalem, vel, Noe, qui plus quàm alii vixerunt, hoc nomine censerentur. Sed Abraham, qui minus vixit primus in scripturis presbyter, vel senior appellatur. dixit .n.
G Dominus Moysi elige tibi ab omni populo præsbyteros, quos tu ipse nosti, quod senes sint populi. obserua etiam sicubi inuenias aliquem peccatorem vocatum seniorem, & plenum dierum. Et isto modo oportebat omnes istos esse viros sanctos, & prudentia maturos.

Ad secundum cum obiiciebatur, scilicet quos tu nosti, quòd senes sint dicendum quod ex hoc loco magis accipitur contrarium. Primo quia isti non vocantur senes absolutè. Sed dicitur quos nosti, quod senes populi sint. Vocãtur autem senes populi, qui à populo reputantur valde reuerendi pro grauitate morum, & maturitate consilij & istud contingit inueniri in iuuenibus secundum ætatem, & multos esse longæuos, in quibus ista non sint. Secundo quia dicitur. quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & sic pro eodem accipitur esse senes populi, & ma-
H gistros populi. istud tamen non conuenit secundum ætatem, sed ex sola prudentia. & virtute.

Senes populi, & magistri, pro eodem accipiuntur.

Item hoc tenet Gregorius ex hac litera. ostendẽs quòd non accipiantur hic senes pro ætate, sed pro consilii maturitate cum ait: hinc ad Moysen dicitur congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quòd senes populi sint. in quibus verbis senectus cordis notatur, cum tales iubentur eligi senes qui sciuntur. Si enim senectus corporis quęreretur a tantis sciri poterat a quantis videri. Cum vero dicitur quos tu nosti, quòd senes populi sint: patet quòd senectus mentis non corporis eligatur. Dicendum ergo, quòd licet isti septuaginta fortè pro maiori parte essent senes ætate, tamen poterant aliqui vel multi ipsorum accipi qui non essent senes, dum tamẽ prodentia maturi, & virtute graues essent.

I *Et duces eos ad ostium tabernaculi fœderis.* Postquã electi sunt eo modo quo infra ducti sunt ad ostium tabernaculi, vt ibi acciperent spiritum prophetiæ. & sic factum est, quia descendit ibi spiritus Dñi super singulos eorũ, & prophetauerunt. Itẽ factũ est vt cũ maiori auctoritate reciperetur in iudices: nulla aũt poterat esse maior auctoritas. q̃ vt in Sãctuariũ ducerẽtur. Itẽ factũ est, vt totus populus videret quo accipiebãtur in iudices, & nõ crederet, quod ipsi se ingessẽrãt, aut vsurpauerant iudicis officium, sed Dei mãdato suscipiebãt: ad honores .n. nemo aspirare dẽt, nisi a Deo vocetur, vt patet ad Heb. c. 5. s. nemo indifferẽter sumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, vt Aaron.

Faciesque stare tecũ ibi, vt descendam, & loquar tibi. Ista dicebat Deus Moysi extra sanctuariũ, quia quamquã haberet tria loca principalia, in quibus Deus loqueretur ei, vt declaratum est Leui. c. 1 th vbicunq; vellet audiebat
K sermonẽ Domini. Cũ aũt dicitur hic. faciesq; eos stare ibi tecum, & dicitur, ꝙ duces eos ad ostium tabernaculi: videtur quod nõ stare in tabernaculo, quia tunc diceretur, faciesq; eos stare hic, & duces eos huc, & dicitur, ꝙ Deus descenderet ad loquendum Moysi ibi. & est sensus, quod columna nubis inclinabatur vsque ad ostium tabernaculi, & ibi loquebatur. Erat autem iste descensus, vt vox melius audiretur, & sonaret de excelso, quia tũc audirẽt populares, qui erãt extra sanctuariũ. sic patet infra. 12. c. s. egredimini vos tantũ tres ad tabernaculũ fœderis. Cumque fuissent egressi descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. Alii aũt volunt intelligere hoc quantum ad descensum in intellectus. s. quòd Deus descenderet conformans se intellectui nostro, & non esset ibi aliquis alius descensus.

Est

Quõ Deus dicebatur descendere ad loquendum, & quo Deus dicatur descendere, quando se facit intelligibilē, vel quando elevat intellectū nostrū ad naturam suã.

Est autem modus huius,quia Deus tenet summũ gradum in entibus, & ab intellectu nostro naturali lumine sicuti ipse est intelligi non potest,quia nulla intelligentia naturalem capacitatem habet eorum quæ eam excedunt secundum gradum essendi. Et sic angeli naturali lumine non cognoscunt ea,quæ de Deo sunt,nisi valde imperfecte,& ista fuit occasio peccati,& obstinationis quorundã ipsorum,sicut in nobis error intellectus practici.

Cum ergo Deus alicui creaturę se reuelare vult,necesse est,ꝙ a sua perfectione ad gradum inferiorem descendat,non quidem secundum esse, sed secundum modũ immutationis.s.ꝙ quamquam Deus immutet intellectum nostrum ad intelligendum aliquid de ipso, non immutat ad intelligendum sub tanta perfectione, sub quanta ipse est,quia cum sit immutans liberum, immutabit intellectum creaturæ, secundum quemcunque gradũ voluerit, sicut si ignis esset agens uoluntarium, calefaceret secũdũ quem gradum uellet.i.uirtutem suam ultimam s.quia naturale agens est,agit secundum ultimum de potentia.uel Deus dicitur descẽdere,quia creaturã a gradu capacitatis suæ naturæ ad ulteriorem eleuat , & non põt eleuare,nisi descẽdat:hoc aũt nũquã contingit viatori, nisi ad horã raro.& in paucissimis,in futura aũt uita cuilibet dabitur secundũ meritorũ gradũ,ideo de cõi lege oportet,ꝙ quãdocunq; Deus alicui se intelligendũ dat,descendat,& ob hoc scriptura istũ modum loquendi proprijssime seruat.

Iste sensus uerus est litera tamen solũ facit primũ. s.ꝙ descenderet Deus in columna nubis,ad ostium tabernaculi,ut loqueretur Moysi,ea autem quæ Deus loqui debebat Moysi erant aliqua pertinentia ad officium illorum, iudicum,uel saltem proponeret sibi,ꝙ uellet illos assumi iudices. [Et auferã de spiritu tuo.] i.dabo istis uiris spiritum propheticum,sicut tibi,ut sciant regere populum.

Causa huius erat,quia isti uiri sumebantur ad magna negocia,ut essent coadiutores Moysi,hæc autem non poterant iudicari nisi ab homine habente spiritũ Dei,cũ nõ essent positæ leges de omnibus,ideo oportebat,ut iudex a Deo illustratus esset ad cognitionẽ istarũ causarũ, uel si aliquando ignoraret,ꝙ posset inquirere a Deo,& respondere sibi,sed adhuc non pertinebat hoc nisi ad prophetas cuicunq; .n.aliquid Deus loquitur propheta uocatur,cũ illud alijs postea retulit.Si uero istis non esset datus spiritus propheticus,nihil tolleretũt de onere Moysi,quia nõ possent iudcare de causis magnis pertinentibus ad Moysen. Nam si sine spiritu prophetico potuisset quisquam de his iudicare, sufecissent omnes iudices populi ,qui positi fuerant consilio Ietro.s.decani,quinquagenarij,centuriones.& tribuni qui erãt quasi octuaginta millia uirorũ,ut supra declarauimus. Exo.c. 18. Sed non tollebãt illi onus Moysi,nec isti si non haberent spiritum propheticum.

An aliquid fuerit ablatum de spiritu prophetico Moysi pro septuaginta senioribus. Et habitus sciẽtificus quomodo sit diuisibilis,uel indiuisibilis. Quæst. XL.

ET cum dicitur hic auferam de spiritu tuo.non est sẽsus,ꝙ aliquid fuerit ablatum de spiritu Moysi. s. de lumine suo prophetico quo cognoscebat difficultates causarum,& sciebat ad omnia respõdere,quod patet, quia si aliquid fuisset ablatum de lumine Moysi cum de eius spiritu daretur 70.viris,modicũ,aut nihil remaneret Moysi Et sic nesciret respondere vel iudicare in causis,sicut ante faciebat.Sed falsum est,quia postea ita perfecte rexit populũ,sicut prius rexerat.

Item isti iudices assumebantur, vt Moyses aliqualiter relaxaretur a priori labore. Si aũt spiritus Moysi diuideretur,paucum remaneret ei,& sic non esset relaxatio,sed aggrauatio. Nam vni homini ignoranti ita difficile est regere unum uirum ; Sicut homini prudentissimo regere decem millia.sicut igitur erat prius difficultas Moysi regere totum populum,quantum ad causas arduas,cum esset prudentissimus,habens magnum lumen propheticũ, ita esset ei nunc difficile regere aliquam partem populi , cum esset effectus minus sapiens.

Item sequeretur , quod nec ipse , nec alij seniores possent regere totum populum,aut aliquam partem populi, quia Moyses, & seniores assumpti erant solum ad causas

A magnas, sed tantam difficultatem requirebat vna causa ardua , sicut millæ. causæ arduæ intensiue, quamquam maiorem laborem iudicantis requirunt mille causę, quã vna. Si ergo ad hoc quòd Moyses iudicaret omnes causas difficiles populi,habuerat prius magnum spiritum,ita ad hoc quòd iudicaret vnam de difficilimis requirebatur in eo tantus spiritus propheticus , sicut prius : velut si sint mille propositiones æqualiter difficiles, tantum ingeniũ requiritur in aliquo ad intelligendum vnã earum , sicut ad intelligendum omnes:quamquam necessario erit maior discursus intelligendo plures, quam vnam : si tamen fuisset spiritus Moysi diuisus,quia de eo daretur 70. viris,non esset ita magnus vt prius. Ideo non sufficeret ad diffiniẽdum aliquã causam de difficillimis:nullus quoq; de senioribus ad hoc sufficeret, quia ipsi haberent valde
B minorem spiritum,quam Moyses, cum darentur eis particulæ quædam spiritus Moysi,& sic nemo esset in populo qui sufficeret ad iudicandum de magnis causis , ideo non fuit aliquid ablatum de spiritu, quia nec senioribus sufficeret,ꝙ auferebat, nec Moysi satis esset qđ maneret.

Item quia populus non bene regeretur : melius enim vnus rector perfectus populum reget,quam multi imperfecti,vt si scientia alicuius vnius pluribus diuideretur, vt vnus vnam propositionem sciret,alius aliam,& sic consequenter,nullus eorum sciens esset:vnus autem habẽs totum,sciens esset,& si vnus perfectus rector omnia negocia magnæ communitatis agere non posset, tamen ea quę ageret,perfecte ageret.Si autẽ essent plures rectores imperfecti in quolibet negocio errarent, quod non expedit multitudini,quia virtus vnita fortior est seipsa diuisa. Itẽ
C quia etiam si daretur,quod plures melius regerent habẽtes vnũ spiritum particulatim,quam vnus totaliter,tamẽ spiritus qui vni datus est , alteri dari non potest , & esset magna difficultas vtrum habitum scientificum vel moralem,quẽ aliquis habet , possit Deus de anima vnius ad alteram transmutare animam,&dato quod trãsmutaret, sicut corporalia accidentia absoluta, tunc nõ maneret in alio.Si ergo diceremus,quòd spiritus Moysi ad alios trãslatus est. ergo non mansit in Moyse,quod est absurdissimum,& contra literam.consequentia patet, quia in simplicibus,vel totum tollitur,vel nihil:habitus autem simplex est,cum sit subiecto non extenso.

Sed ad hoc respondetur , quòd licet habitus scientificus , vel spiritus cognitiuus sint indiuisibiles quantum ad extentionem,tamen diuisibiles sunt quantum ad plu-
D ralitatem,quia habitus theologicus dicit aggregationem plurium habituum particularium,cum cuilibet propositioni correspondeat vnus habitus, & isti particulares habitus diuidi non possunt in alios habitus.est etiam scientia,vel spiritus maior in aliquo propter maiorem certitudinem, quæ gradus habet,quorum vnus sine alio haberi potest,vt patet in gradibus albedinis.

Sed quantum ad neutrum illorum modorum fuit facta diuisio,quia quantũ ad primũ sequeretur,quòd Moyses manebat valde minus sapiẽs,ꝗ prius , cũ de spiritu eius datũ esset septuaginta viris,ideo illa quę data essent illis,nõ manerẽt apud Moysen.Secũdus modus dari nõ pt quia gradus significat terminũ,cũ dicat mensurã quandã & nõ possent diuidi gradus,nisi diuidatur res mensurata vel terminata, & hoc esse nõ põt,quia repugnat cũ sit qui-
E libet habitus simplex.Itẽ quòd si fieri posset nũ debuisset fieri,quia diminui spiritũ alicuius est tolli sibi gratiã gratis datam. Ista tamen sine demeritis non deberet auferri: sed Moyses nihil demeruerat,vt tolleretur de spiritu suo ergo non debebat tolli : potissime quia gratia gratis data nõ consueuit tolli hominibus , ẽt si demereantur, ideo ẽt si Moyses peccasset,ꝙ nõ fuit,nõ auferret eis pars spiritus

Quomodo ergo ablatum est de spiritu Moysi ad dandum alijs,cum litera dicat hoc factum.

Quomodo intelligitur quòd Deus auferat de spiritu Moysi,& det septuaginta,in quo determinatur superior quæstio. Quæst. XLI.

DIcendum quòd spiritus Moysi non fuit minor aliquo modo.sed Deus dedit similem spiritu[illegible] ,

v: regerent, sicut Moyses, & tunc erit sensus, auferam de spiritu tuo.i.auferam de spiritu, de quo dedi tibi, quasi dicat, ego dedi tibi spiritum propheticum, & de spiritu prophetico tuo dabo istis, vel accipitur tuus. idest similis, sic enim habetur in litera chaldaica, augmentabo, vel multiplicabo spiritum, scilicet faciam, quod non solum in te sit ille spiritus regendi, sed in multis. Alio modo poterat intelligi, quod spiritus Moysi multiplicaretur, vel aumentaretur in se ita, quod Moyses melius cognosceret, quam ante, vel clarius illa intelligeret. Sed iste sensus nõ facit ad propositũ.

Alii dicunt, quod hoc factum est, sicut in candela, quod ex eadem candela acquiritur lumen in pluribus sine diminutione in priori. Sed nõ tenet istud exemplum, quia cum illuminantur multæ lucernæ ab vna, nulla earum accipit particulam luminis eius, quod erat in priori lucerna. Sed ignis prioris lucernæ gignit ignem in secunda, & in omnibus aliis lucernis: non poterit autem sic fieri in aqua si sit in vno vase, & pars eius transfundatur ad alterum vas, quia tunc aut nihil manebit in priori aut minus. Causa est, quia aqua quæ est in vno vase non potest gignere aquã in alio vase opposito: ignis autem gignit in quamcunque materiam appositam sibi ignem, cum sit facilior generatio ignis, quam aquæ. de spiritu autem prophetico existente in Moyse non potest dici, quod esset, sicut de lucerna, quia ille non poterat gignere spiritum propheticum in mentibus aliorum quia vnus habitus nunquam gignit alterum: maxime de spiritu prophetico, quia ille est per infusionẽ, & non pertinet ad habitus, nec ad conditionem eorum. Nicolaus dicit, quod acceperunt seniores de spiritu Moysi promeritione.s. quod Moyses orauit pro illis, & promeruit, vt daretur ipsis spiritus propheticus.

Sed hoc non valde stat, quia antequam Moyses peteret vel determinaret aliquem modum, Deus dixit, quod de spiritu suo auferret ad dandum senioribus. Item non est proprie dici, quod de spiritu Moysi fuerit datum aliis promerito eius, quod Moyses orauerit pro illis, & meruerit, quod daretur eis spiritus propheticus, quia dato quod mereretur dare illis spiritum propheticum, cũ spiritus Moysi nihil agebat ad merendum, ideo propter hoc nõ diceretur, auferam de spiritu tuo: sed diceretur dabo illis de spũ propter te. Sed intelligendum est eo mõ quo supra dictum est.s. quod de spiritu Moysi daretur eis.i.de simili spiritu prophetico.

Et si obiiciatur, quia dicitur infra quod Deus abstulit de spiritu qui erat in Moyse, & dedit 70. viris in quo videtur quod de ipsomet spiritu in numero acciperetur. Respondendũ est esse impossibile, vt supra declaratũ est: sed reducendũ est ad sensũ supra positũ. s. abstulit de spiritu, qui erat in Moyse, i. de simili spiritu ei, quẽ habebat Moyses,

[Tradamque eis, vt sustentent tecũ onus populi.] Idest dabo istis spiritum propheticum, vt habeant partẽ oneris populi; non solũ isti cum Moyse habebant onus populi, sed et oẽs alii iudices constituti consilio Ietro, quia illi iudicabant omni tempore, vt patet Exod.c. 18. & si cessaret officium illorum, non potuisset Moyses cum oibus 70. sibi adiunctis sufficere, quia illi iudicabant in causis paruis populi, & illæ erant plurimæ. dicitur tamen de istis solis, quod sustentarent onus, quia alii non poterant tollere partem laboris Moysi, cum non possent iudicare in magnis causis nec in his, quæ ad Deum pertinebant; iudices autem nũc dati poterant, ideo tollebant isti labores Moysi, & quia ipse dixerat supra, quod non poterat solus sustinere omnem hunc populi curam, dantur qui diminuerunt, ideo hi soli dicebantur portare secum onus.

[Et non solus graueris.] Idest adiunguntur tibi isti ne tu solus habeas omne pondus populi, & in hoc valde grauaris. Sic enim dicebat supra Moyses, non possum solus sustinere uniuersum hunc populum, quia grauis mihi est.

Quare dixit Deus auferam de spiritu tuo, & an fuerit necesse, quod auferret. Quæst. XLII.

Sed adhuc est dubium circa id, quod Deus dixit supra in litera. s. auferã de spiritu tuo tradamque eis. ad quid necesse fuit, quod Deus auferret de spiritu Moysi, & daret illis septuaginta viris. Dicendum, quod Moyses conquestus fuerat, quod non posset sustinere põdus totius populi: Deus autem voluit ei prouidere dando ei consortes, qui in aliquo alleuiarent laborem eius: sed hoc non poterat esse, nisi dando de spiritu illius, ideo dixit, quod auferret de spiritu eius, & daret illis.

Pro hoc considerandum, vt supra dictum est, quod in populo Israel erant multi iudices sub Moyse. s. decani, quinquagenarii, centuriones, & tribuni qui aliquo modo alleuiabant laborem Moysi. nam à principio solus Moyses audiebat causas, & lites totius populi Exod. 18. dixit autem ei Ietro, quod stulto labore consumeretur, nec posset solus istud tolerare: tunc autem consilio eius Moyses diuisit populum per decanos, quinquagenarios, cẽturiones, & tribunos qui audiebant etiam lites populi, & sic minor erat labor Moysi quam prius. Sed adhuc per hoc non tollebat totus labor Moysi, quia illi iudices supradicti solũ iu-
G dicabãt in paruis causis: maiores autẽ referebant ad Moysen, etiam paruæ causæ aliquando per appellationem deuoluebantur ad Moysen. insuper illa quæ pertinebant ad Deum, & ad ritum colendi, siue parua, siue magna essent, ad solum Moysen pertinebant Exo. 18.

In istis autẽ rebus quæ ad solum Moysen pertinebant grauabatur valde Moyses, quia erant hic multa, & magna, quæ non poterat ipse solus sustinere, & pro hoc petiuit releuari. Deus autem dedit ei septuaginta viros, qui eũ adiuuarẽt. Si autem isti deberent in solis paruis rebus iudicare, non oportebat dari eis de spiritu Moysi. sed sufficiebat cuilibet spiritus suus. nam & illis iudicibus, decanis, quinquagenariis, centurionibus, & tribunis, qui habẽtur Exod. 18. non legitur datum fuisse aliquid de spiritu Moysi, quia non indigebant: isti autem assumpti erant
H ad easdem res ad quas Moyses, quia aliter non possent releuare laborem eius, sed essent sicut decani, & quinquagenarii, cum oportuit quod isti haberent æqualem spiritum cum Moyse, & tamen non habebant illum ante hoc ideo Deus voluit eis dare, & ad hoc dicitur. auferam de spiritu tuo tradamque eis.s.per hoc scies, quod poterunt releuare te a parte laboris, quia auferam de spiritu tuo, & dabo eis, ideo poterunt ea, quæ tu potes.

Qui erat iste spiritus, de quo daturus erat Deus istis 70. viris. Quæstio. XLIII.

Sed quæretur quis erat iste spiritus, de quo daturus erat Deus istis septuaginta viris?

Aliqui dicunt, quod erat spiritus sapientiæ, vel pruden-
I tiæ, quia isti assumebatur nunc ad magnas causas, in quibus opus erat magna prudentia, & non habebant tãtã isti viri, ideo voluit eis dare illam nunc, & ista dona animæ vocantur spiritus, ideo dicitur dedisse illis de spiritu. s. de prudentia, vel scientia, aut sapientia, sic accipitur Esa. 11. requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapiẽtiæ, & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus sciẽtiæ, & pietatis, & repleuit eum spiritus timoris Domini. & non solum vocatur spiritus cognino data alicui ad intelligendũ in moralibus vel speculatiuis, sed et cognitio artis ad operãdũ aliquid manualiter. sic fuit qñ Deus voluit quod fieret sibi sanctuarium in deserto, quia ad illud requirebantur multa peritia, vocauit ipse Beseleel de tribu Iuda, & huic dedit spiritum ad sciendum ista facere Exo. 31.
K impleui eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere ad excogitandum fabre, quicquid fieri poterit ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gẽmis, & diuersitate lignorum. Ita poterat esse quod istis senioribus daretur nunc spiritus prudentiæ.

Sed dicendum, quod non stat conuenienter, quia tunc intelligeretur, quod Deus daret illis de prudentia Moysi, vel similẽ, aut æqualẽ prudentiã, cum dicatur, auferam de spiritu tuo. Et tamen hoc non proderat, quia prudentia quã Moyses habebat etiam si esset propheta Dei, & valde acceptus illi, nõ erat maior quã prudẽtia aliorum hominum, ideo multi excedebant eum in prudentia, sicut fuit de Ietro, qui ordinauit totã politiã Iudæorum, quã Moyses nesciuit ordinare, dixitque ei. stulto labore consumeris tu, & populus qui tecum est Moyses autẽ obediuit ei, accepitque ordinem ab eo datum diuidendo populũ in decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos Exo. 18. Erat tamẽ

Ietro

Ietro gentilis vir sacerdos Madian, & non erat propheta Dei, & fuit valde prudentior Moyse. nõ ergo oportet dari istis viris de spiritu idest prudẽtia Moysi, quia forte isti erant prudentiores eo, vel saltem æqualiter prudentes.

Dicẽdũ ergo q iste spiritus qui datus fuit illis, erat spũs propheticus. & patet primo, quia accipiebãtur isti ad releuandũ laborẽ Moysi in rebus magnis quæ ad Deũ pertinent, & tñ homo nõ hẽt participatione à Deo, nisi per spiritũ propheticum, secundum quẽ Deus loquitur homini, & homo est particeps sermonis eius: ideo ad hoc q isti possent releuare Moysen in rebus magnis, quæ ad Deũ pertinebant, oportebat q daretur eis spiritus propheticus. Secundo patet, quia litera hoc exprimit infra. f. descẽdit Dñs per nubẽ, & locutus est auferens de spiritu, q erat in Moyse, & dãs septuaginta viris: cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. & sic patet, q ille erat spiritus prophetiæ, quia statim vt requieuit in eis dicitur, q prophetauerunt. si tamen esset spiritus prudentiæ, vel alicuius alterius doni, aut perfectionis, non sequeretur ad illum prophetare, sed secutũ est. certũ est ergo, q erat iste spiritus prophetiæ, qui datus est illis septuaginta.

Sed adhuc quæretur quomodo potuit dari istis septuaginta de spiritu prophetico Moysi, quia dicitur. auferam de spiritu tuo tradamque illis?

Dicendum, quòd aliqui putant istum spiritum esse animam Moysi, quia in scriptura accipitur spiritus pro anima, vt Matth. 27. inclinato capite emisit spiritum, idest animam. & de anima Moysi dicunt aliquid datum esse istis septuaginta viris, quia in anima Moysi erat omnis perfectio eius, & dando illis de anima Moysi dabatur de omnibus perfectionibus, quæ erant in ea.

Sed dicendum, quòd nõ stat, quia anima est immaterialis cũ sit spiritus: immaterialia aũt nõ diuiduntur: ideo nõ poterat secundũ particulas anima Moysi diuidi, vt aliqua pars esset in eo, & aliæ partes in septuaginta viris. Secũdo quia anima est forma compositi, vel compositionis, & vbi est eadem forma, est idẽ indiuiduũ. essent ergo omnes isti septuaginta viri ipsa persona Moysi, quia habebãt animã eius, quod absurdum est. Tertio quia anima cum sit forma substantialis dat esse actu, & non possunt plures formæ substantiales simul esse in eodem, quia cum quælibet earum det esse, & constituat vnum ens, esset vnum indiuiduum multa indiuidua. Sed dicendum, quòd iste error processit ex parua cognitione eorum, qui in natura nihil sapiunt. vnde non solum contra veritatem sacræ scripturæ isti errant, sed etiam contra veritatem naturæ.

Alij autem dicunt, quòd dicatur hic spiritus Moysi aliqua perfectio, vel donum eius, quia omnia dona spiritualia, quæ sunt in anima nostra, siue sint in intellectu, siue in voluntate, vocantur spiritus secundum consuetudinem scripturæ, sicut dicitur Esa. 11. Spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & spiritus timoris Domini, ipsa quoq; cognitio artis ad fabricandum templum vocatur spiritus scientiæ, sapientiæ, & intelligentiæ, sic ẽt dicitur. Psal. 57. spiritum rectum innoua in visceribus meis, & iterum. spiritum sanctum tuum ne auferas a me. ibi de perfectionibus voluntatis agitur. Item patet, quia supra ostendimus, quòd spiritus qui datus fuit illis, fuit spiritus propheticus. diceretur ergo auferam de spiritu tuo, idest de spiritu prophetico, qui est in te, & dabo illis partes aliquas.

Sed dicendum, quod non stat. primo quia spiritus, qui erat in Moyse, erat quædam qualitas spiritualis, & nõ põt diuidi: ideo ipse solus haberet eam, & non haberent alij partem. Secundò quia ille spiritus erat accidens quoddã, siue esset manens, siue non manens: accidentia tamen nõ possunt migrare de subiecto in subiectum, quia accipiunt esse in eo, & indiuiduantur per illud, ideo cum semel esset illa qualitas in Moyse, non posset pars eius, vel tota transire ad alios. Tertio quia si auferretur aliquid de ea, & daretur alijs, quãtum illis daretur tantum deficeret Moysi, & ita efficeretur Moyses minus prudens q̃ prius, & magis ineptus ad regendum populum qd est absurdum. Quarto quia illud esset ad magnã pœnã Moysi. f. q Deus dedisset ei prius aliquã magnam perfectionẽ, & nunc auferret partẽ [illegible] Moysi: patebat [illegible]

A se releuari a laboribus, & tamen per hoc cõstituebatur in maiori labore, cum efficeretur minus sapiens, & minus potẽs regere populũ. Quinto quia hoc esset iniustũ. Deus .n. nõ infligit alicui pœnam, nisi pro peccato: Moyses autẽ in nullo peccauerat nunc: auferri tamen aliquid de spiritu eius erat sibi magna pœna, diminuẽdo maximum bonum eius, ideo nõ fieret hoc. Sexto quia per hoc q nõ prouideretur alijs viris. nã si illa pfectio cognitionis, quæ erat in Moyse diuideretur secundum intentionem per septuaginta viros ita vt aliquid maneret Moysi, daretur tam paucũ cuilibet ipsorũ, quòd videretur ad nihil prodesse. Deus tñ intẽdebat nunc prouidere populo per spiritum quem dabat illis viris: ergo non erat de spiritu Moysi. Dicendum non posse stare, quòd spiritus propheticus, qui erat in Moyse vel aliqua alia qualitas animæ eius diuideretur nunc per istos

B septuaginta viros, & ita diceretur dari illis spiritũ Moysi.

Dicendum igitur, quòd iste spiritus qui datus fuit nunc istis senioribus, non erat aliquid quod fuisset in Moyse, quia etiam si posset dari de eo quod ille habebat, non daretur, sed daret Deus illi spiritum de nouo, vt Moysi nihil deesset de illo quod habebat: & alijs daretur quantum eis opus erat. Est autem intelligendum quòd Moyses habebat spiritum propheticum, & isti septuaginta viri indigebant nunc spiritu prophetico, vt possent regere populum: hunc autem dedit Deus illis nunc, sicut prius dederat Moysi, sed vnus spiritus non erat pars alterius, sed sicut erant diuersi homines, ita diuersi spiritus.

Determinatio [illegible]

Aliqui tamen intellexerunt quòd de spiritu Moysi nõ fuit aliquid datum illis, sed dicitur dari ad modũ quo de lumine vnius candelæ datur alteri. f. gignendo lumen in

C ea, & nõ deficit per hoc aliquid de lumine prioris cãdelæ.

Sed dicendum, quòd non stat, quia illud fit per generationem, inquantum ignis qui est in candela agendo in materiam alterius candelæ gignit se in ea, idest alterum ignẽm sibi similem, sed spiritus propheticus qui est in aliquo, non potest gignere in anima alterius, quia respectu harum perfectionum solus Deus est actiuus.

Dicendum igitur, quòd nihil de eo quod erat in Moyse fuit ablatum ad hoc, quòd daretur alijs, sed dicitur auferam de spiritu tuo. Primo propter consuetudinem loquendi, quia simplices putant ista spiritualia diuidi, & transmigrare, quemadmodum naturalia, quæ diuidũtur: & scriptura vult condescendere illis modis loquendi. Secundò, & præcipuè, quia Deus volebat consolari Moysen dicendo, quòd dabat ei adiutores ad releuandum laborem eius, & quia non poterat fieri hoc, nisi per similitudi-

D nem virtutis alicuius, & non potest esse maior similitudo quam identitas, dixit Deus auferam de spiritu tuo, vt sic Moyses intelligeret vere sibi futuros socios in labore cum haberent de spiritu eius.

Tertiò, & principaliter fuit ad honorem Moysi, vt non inuideret alicui. nam cum nunc conquereretur, quòd non posset sustinere onus totius populi, & Deus ad prouidendum ei dare viros, qui regerent: putaretur fortè quòd illi erant excellentiores Moyse cum possent id, quod ille non poterat. Sed Deus volebat quod [illegible] crederetur hoc, vt videretur Moyses semper manere, vt maior in populo, ideo non dixit dabo eis de spiritu [illegible]: ne per hoc intelligeretur quòd dabat eis aliquem [illegible] spiritum, vel maiorem quàm esset in Moyse, sed dixit, auferam de spiritu tuo. quasi dicat tu eris principalis, quia

E de tuo illi accipient, & ista est veritas. Sic enim quando Deus misit Moysen, & Aaron ad Pharaonem, vt educerent Hebræos de Ægypto, volebat quod iret solus Moyses Exod. 4. & quia ille se excusauit dicens se esse impeditæ linguæ, dedit Deus ei Aaron in socium eod. cap. & tamen ne videretur quod Aaron erat maior quia loquebatur ad Pharaonem, & non Moyses abstulit Deus illam dubitationem Exod. 7. dicens. ecce constitui te Deum Pharaonis & Aaron frater tuus erit propheta tuus [illegible] dixit erit propheta meus. Certum est tamen quod quicunque propheta est propheta Dei, quia nullus potest dare spiritum nisi ipse: Deus tamen dixit Moysi Aaron erit propheta tuus, vt intelligeretur quod esset minor [illegible], sicut propheta est minor Deo.

De his dicit Augustinus: putari enim potest [illegible]

ci.

quia quilibet flebat per ostium tentorij sui, & Moyses hoc audiuit. vel dicebantur coram Domino fleuisse, quia omnia conspicit Deus. In omni.n.loco oculi Domini contemplantur bonos & malos, Prouerb. 15.cap. & hoc quia omnia sunt nuda, & aperta oculis eius ad Hebręos cap. 4. Dicebantur tamen repulisse Dominū qui erat inter eos, quia quamquam vbique sit, inter eos tamen specialius erat, scilicet faciendo eis specialiora beneficia, & sic dixerunt Israelitæ in Raphidim, est ne Deus inter nos an non? idest nunquid habitat Deus inter nos specialiter ad faciendum mirabilia pro nobis? quòd autem dicitur, quare egressi sumus ex Aegypto, dicebant Iudæi, quia existimabant melius sibi esse in Aegypto quàm in deserto, cum non haberent in cibum nisi manna quod iam abhorruerant. [Et ait Moses.] Hic ponitur responsio Moysi ad Dominum super his quæ dixerat. [Sexcenta millia peditum huius populi sunt.] In quo dicit esse difficile posse dari carnes tantæ multitudini, quia erant sexcenta millia peditum, nec tamen computauit hic Moyses fœminas tam veteres quā puellas, quæ essent plures quam mille millia. Ipsis tamen carnium particula proventura erat sicut & viris. Nō computauit etiam senes & paruulos, quia nomine peditū non comprehenduntur illi. Sunt enim pedites ad bellum expediti, ideo collecta summa omniū, non solum essent sexcēta millia peditum, sed essent plus quàm ter millies millia hominum, quorum cuilibet aliquid de penna carnibus proventurum erat. Moyses tamen solos viros bellicos computauit.

An Moyses sufficienter computauerit summam virorum. Quæst. XLIV.

SEd adhuc dicetur quòd non sufficienter computauerit Moyses, quia sup. ca. 1. vbi colligitur summa virorum pugnatorum, ponuntur sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. Ad hoc forte aliquis respondebit quòd tēpore intermedio illius numerationis, & istius defecerunt de Israelitis tria millia quingenti quinquaginta, qui superexcrescebant. Sed non videtur rationabiliter dictum, quia inter finem numerationis illius, & istud dictum Moysi, solum intercideruut dies tres, quod patet, quia numeratio illa facta est in mōte Sinai, & incępta die primo mensis secundi anni ab exitu de Aegypto: durauit autē ista numeratio fere viginti diebus, quia populus magnus erat: die autem vigesimo mensis eiusdem mouerunt castra Israelitæ de monte Sinai, vt patet præced. cap. Ita vt idem esset tempus finitæ numerationis, & motus castrorum, sed post recessum de monte Sinai vsque ad tres dies venerunt Israelitæ in sepulchra concupiscentiæ, quæ est mansio immediata ad montem Sinai, vt patet inf. 31. cap. Quòd autem fuerit iter trium dierum apparet præced. cap. s. profectique sunt de monte Dei via trium dierum, & hoc fuit vsque ad sepulchra concupiscentiæ, vt ibi declaratum est: & tamen immediate vt accesserunt Israelitę ad sepulchra concupiscentię, factus est planctus iste, & locutio Dei ad Moysen atque responsio ista. ideo non stat quòd mortui fuerint in illo tēpore intermedio tres mille quingenti quinquaginta viri. Aliter autem respondet ad hoc Nicolaus, quod isti qui excedebant ad sexcenta millia in numeratione illa quę facta est sup. cap. 1. mortui sunt in combustione de qua habetur supra. Quòd autem ibi aliqui combusti fuerint necesse est dici. Sed quod comburerentur viri de computatis, vel tot quot superexcrescebant ad sexcenta millia, non constat.

Ideo dicendum est rationabilius, quòd hic ponuntur sexcenta millia peditum, non quòd tot essent præcise, sed quia Moyses non curauit determinare numerum taxatum, quia nihil referebat ad propositum suum. Satis enim erat dici sexcenta millia. similis modus habetur sępe in scriptura ponente aliquos numeros, & tamen subintelligunt alij maiores, & aliquando minores, sicut dictum est Gen. 15. cap peregrinum erit semen tuum quadringentis annis in terra nō sua, & tamen non fuerunt anni quadringenti quinque, vt probatum est Exo. cap. 12. & Gen. 15. Sed subticuit scriptura illos quinque annos. sic etiam in exitu de Aegypto voluit Moyses exprimere multitudi-

A nem populi exeuntis, & dixit, quod erāt fere sexcenta millia peditum Exod. capit. 12. plura tamen erant. nam ibi computantur Leuitæ, qui nondum erant separati a reliquo populo Israel: sicut fuerunt postea in monte Sinai. Omnes tamen collecti plures essent pedites, quam sexcenta decem millia.

An Leuitæ computētur in hoc numero sexcentorum millium peditum multitudinis. Quæst. XLV.

QVęret aliquis an computentur hic Leuitę inter sexcenta millia peditum. Respondebit quisquā quod non, quia Leuitæ non computabantur inter multitudinem Israel, vt habetur supra 1. cap. Ad hoc posset responderi, quòd non computabantur Leuitæ inter multi-
B tudinem cum fiebat computatio ad bellum, vel ad similia negocia. Hic autem computabat Moyses ad comedendū: Leuitæ autem cibo indigebant, sicut alij, ideo computantur hic. Ad hoc diceret aliquis quòd nō posset stare, quòd populus computabatur hic, vt bellatores. quod patet, quia dicatur sexcenta millia peditum: pedites autem genus pugnantium sunt. Ad hoc respondendum est, ꝙ non solum populares, sed etiam Leuitæ pedites dicuntur, quia quando exierunt ab Aegypto cum nondum Leuitę separati essent a reliquo populo, dictum est, quòd erant sexcēta millia peditum illius populi. Forte aliquis dicet, quòd ibi nō numerantur Leuitæ, quia summa aliarum tribuum erat tanta, & maior, vt patet supra cap. 1. quia ab illa numeratione quæ fuit in exitu de Aegypto vsq; ad istam quæ habetur in principio huius libri, solum fuit vnus annus, & ta-
C mē in solis Israelitis sine Leuitis reperta est maior summa quàm ibi dicatur. Respondendum est, ꝙ Leuitę computati sunt in numeratione illa, quæ fuit in exitu de Aegypto, quia non erat aliqua causa quare magis computarentur aliæ tribus, relicta illa, quam quòd adimeretur tribus Iuda vel Ruben, & computaretur tribus Leuitica, quia nōdum erat facta distinctio. Dicendum ergo, ꝙ sub hoc numero intellexit Moyses omnes Israelitas & Leuitas. Intellexit etiam omne vulgus promiscuum quod ascēderat de Aegypto cum Iudæis, & dicitur esse innumerabile, vt patet Exo. cap. 12. Omnes.n. hi petierant carnes, & omnibus erant dandę. Expressit tamen Moyses istam summā, quia si erat difficile tantæ multitudini dari carnes, difficilius tamen esset dari pluribus: intelligebat etiā, Moyses illis dandas esse carnes, sed numerando numerum peditum intel-
D ligebatur, ꝙ etiam magna esset multitudo mulierum, & paruulorum indigentium carnibus. [Et tu dicis dabo eis esum carnium mense integro?] Admiratur Moyses de locutione Dei, s. quod dixerit se daturum carnes toti illi populo mense vno, quia videbatur esse difficillimum. Ista verba Moysi ex seipsis videntur aliqualiter dura, quia significant diffidentiam de complexione diuini promissi. Vnde doctores Hebręi variè sentiunt hic. Rab. Dequibus, dicit quòd Moyses dubitauit hic vel desperauit de impletione verbi huius quęstionis dicens impossibile esse hoc in tempore illo, in quo Deus dixit, & dicit, quòd tantum vel maius peccatum fuit istud, quantum peccatum ad aquas contradictionis, de quibus habetur inf. cap. 20. dicens esse mortale, vt probat per id quod sequitur in responsione Domini, s. nunquid manus Domini inualida est? quæ est re-
E sponsio ad dubitantem, vel desperantem de impletione facti. Dicit tamen quòd non fuit Moyses hic punitus, sed in aquis contradictionis, quia istud peccatum fuit occultum, cum nemo de populo adsistent quando ista dixit Moyses: peccatum autem ad aquas contradictionis fuit publicum, ideo ibi pœna data est. Aliter enim peccata manifesta, & aliter occulta punienda sunt. Alij Hebręi dicūt, sicut Rab. Simeon & communiter omnes, quòd Moyses non peccauit hic: & inducunt quod habetur seq. cap. qui in omni domo mea fidelissimus est, quod dicebatur ibi de Moyse. Idem autem dicunt Doctores nostri quod Moyses non peccauit hic, quia non discredidit potentiæ diuinæ. satis enim credidit Deum hoc posse. Sed de modo impletionis dubitauit, quia nondum fuerat ei modus reuelatus. Forte Moyses putabat, quod Dominus iuberet omnia pecora, quæ in exercitu erant, occidi, & quòd inde Iudæi comederent

An Moyses dubitauerit de impletione diuini promissi.

derent ad saturitatem, & ad hoc respondet Moyses, quòd F non sufficiunt, quia populus multus est, & etiam maior multitudo pecorum non sufficeret, & hoc sonant verba literæ, s. nunquid ouium, & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum cōgregabuntur, vt eos satient. & isto modo saluātur multa in scripturis de multis sanctis, qui de potentia Dei dubitare visi sunt. Sic de Domina nostra, quæ dixit Lucæ 1. cap. quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? & tamen nō dubitauit ipsa quòd Deus posset facere illud. Sed dubitauit de modo faciendi dicens. quomodo fiet istud? ideo non peccauit hic mortaliter nec venialiter, quia nullatenus Deo discredidit. Etiam Moyses non mirātus est, quia Deus dixit, quòd daret toti populo carnes, sed quia dixit, quòd daret mense integro. Nam forte pro vna die, aut duobus sufficiebant carnes pecorum, quæ habebant G Israelitæ, sed non pro vno mense, sed de his quid verius sit late disputabitur postea in quæstionibus. [Nunquid ouiū & boum multitudo cædetur.] Idest Domine scio, quòd potes saturare hunc populum, sed modum nescio, ideo nunquid facies hoc cædendo multitudinem ouium & boum? quamquā ista verba de modo inquirant, sed Moyses non solum inquisiuit, ideo etiam videbatur, vel totaliter non aduertere, vel aliqualiter dubitantis habere modum. Nam si nequaquam haberet modum dubitandi, nō diceretur ei. nunquid manus Domini inualida est? [Aut omnes pisces maris in vnum coogregabuntur, vt eos satient?] Quasi dicat tanta est multitudo, quòd si deberent saturari piscibus, oportebat congregari omnes pisces maris. Ista verba Moysi hyperbolice sonant. nam ad satiandum Iudæos piscibus non oportebat congregari omnes H pisces maris, nec millesimam partem piscium. Sed quædam pars quasi minima in cōparatione omnium piscium maris satiaret eos, vsitata tamē est hyperbole in sacra scriptura, maximè pro hominibus stupidis. [Cui respondit Dominus. nunquid manus Domini inualida est?] Idest quare quæris de modo, quia qui inquirunt de modo desiderant scire possibilitatem rei. Deo autem quodcunque est possibile, ideo sicut satiare totum illum populum carnibus, aut piscibus erat Deo faciliter possibile, ita satiandi modus quilibet esset ei possibilis, quem vellet, quia manus Domini, idest potestas eius non est inualida, idest deficiens circa aliquid, sed quodcunque vult hoc potest: accipitur manus pro potestate, quia in nobis potentiæ operatiuæ in manibus sunt, cum manus sit organum organorum iuxta Aristotelem secundo de Anima. Et non est inualida, quia non est apud Deum impossibile omne verbum Gen. 17. cap. & Luc. c. 1. [Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleātur.] Idest immediate videbis quomodo cōpletur meus sermo. Non dicebatur ad Moysen hoc tanquam ad conuincendum eum de incredulitate per ipsam rei experientiam, sed quia quæsiuerat de modo, respondit Deus quòd immediate videret modum cōpletionis. nam sequenti die completum est promissum venientibus coturnicibus super castra.

De dubio virginis in conceptione.

Manus Domini inualida quare dicatur.

Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditq; Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Remanserant autem in castris duo viri, quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus, nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in castris, K *cucurrit puer & nunciauit Moysi dicens. Heldad, & Medad prophetant in castris. Statim Iosue filius Nun minister Moysi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille, quid inquit æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum? Reuersusq; est Moyses & maiores natu Israel in castra.*

Septuaginta seniores dantur ī auxilium Moysi.

Venit igitur Moyses & narrauit populo verba Domini. Hic ponitur executio eorum, quæ Deus dixerat, & quia illa erāt duplicia, ponitur duplex executio. & dicitur quòd narrauit Moyses populo verba Domini, s. tam illa quæ dicta sunt de prouisione iudicum, quàm de comestione carnium: vtrumq; enim ad populum pertinebat. Nam poni iudices super populum præter eos, qui erāt, intererat populi, ideo narratum est de omnibus. [Et congregans septuaginta viros de senioribus Israel.] Idest congregauit Moyses septuaginta seniores.

An electio septuaginta seniorum fuerit per sortem. Quæst. XLVI.

CONgregatio ista secundum quosdam fuit non per voluntatem Moysi, sed per sortem. Ipse enim volebat tollere omnem seditionem & contentionem in populo. G Si igitur elegisset, quos voluisset, reliquus populus contenderet, sicut tumultuabatur contra ipsum & Aaron, vt patet inf. 16. cap. quamquam ipsi de voluntate Dei, & mādato præessent populo. Et accepit Moyses istos seniores de omnibus tribubus, vt esset æqualitas, & non videretur aliqua contemni; septuaginta tamen non poterant accipi æqualiter de omnibus tribubus, sed de qualibet assumpti sunt sex viri, qui erant simul septuagintaduo: iusserat autem Deus accipi septuaginta solum, ideo vt prouenirent sex cuilibet tribui, saltem in electione Moysi quæ faciunt septuagintaduo, totidem viri assumpti sunt. Vt autem vitaretur querela, accepit Moyses septuagintaduas cartulas & in septuaginta earum scripsit zaquem, quod hebraicè dicitur senex, & duas dimisit non scriptas: inuoluēs autem eas prædixit, quòd qui literas scriptas extraherent iudices H essent: qui autem non scriptas, nō essent iudices, & sic nulla tribus indignaretur: quod factum est, & septuaginta iudices constituti sunt.

Opinio Iudæorū.

Ista est positio quorundam Hebræorum, & aliquorum latinorum sine vlla causa, & ideo non est tenenda.

Primo, quia litera nihil tangit de hoc: nō enim dicitur, quòd ponerentur sortes pro istis septuaginta viris: error enim est asserere aliquid sine causa.

Secundo, quia videtur hoc repugnare intentioni Dei: volebat enim ipse quòd acciperentur hic viri meliores in populo, vt possent præesse, & tamen sors non elegit bonum & malum.

Tertio, quia videtur hoc contrarium literæ. nam dicitur congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint, & ita discretioni I Moysi incumbit istud onus, scilicet, quòd ipse ducat illos quos nouerit dignos, & non tribuitur aliquid sorti.

Quarto, quia si forte agendum esset, quælibet tribus duceret ad Moysen aliquos viros de suis, vt inter illos poneretur sors. Sed non fuit, immo Moyses congregauit eos, vt dicitur in litera. ergo non fuit sors.

Quinto, quia si sors esset, istam deberet Deus facere, & nihil deberet poni coram eo, vt videretur, quòd id quod eueniebat sorte, proueniebat de voluntate eius, sicut fuit quando fuerunt positæ sortes pro diuisione terrarum inter tribus. nam fuerunt positæ coram Dominum in Silo Ios. 18. & 19. sed hic nihil factum est corā Deo, nam dicitur infra in litera, quod Moyses congregauit septuaginta viros, quos fecit stare circa tabernaculum, & tunc Dñs descendit in nube dans illis de spiritu Moysi, & ideo antequam K venirent coram Deo erant septuaginta. Nihil ergo actum est coram Deo sorte ad hoc, quod essent isti vel illi viri.

Sexto, quia si deberent eligi per sortem de populo, oporteret congregari coram Domino omnes tribus, & ibi sors deprehenderet illos viros, qui deberent esse de septuaginta, sicut fuit quando deprehensus est Achor per sortem in furto. nam omnes tribus applicatæ fuerunt tunc coram arca Domini Ios. 7. cap. sed hic nihil tale fuit.

Dicendum ergo, quòd ista sunt penitus facta a Iudæis: putauerunt enim quod esset inuidia, & querela in populo si acciperentur iudices de quibusdam tribubus, & non de aliis, vel plures de quibusdam, quàm de aliis, ideo dixerant quòd sorte factum fuisset, quasi sors tollat inuidentiam. Addiderant etiam tot iudices debuisse esse de vna tribu, quot de alia, & quia non erat possibile nisi essent septuagintaduo finxerunt cedulas scriptas, & non scri-

scriptas. Sed ista puerilia sunt, & de se apparent ficta. Est autem veritas, q Moyses elegit istos septuaginta viros inspiciens illos, in quibus inuenirentur conditiones requisitæ ad regendum populum, & non petiuit aliquos ab Isaelitis, sed ipse pro se fecit istam inquisitionẽ, & quos voluit congregauit, quia dixerat ei Deus, congrega mihi septuaginta viros, quos tu nosti, & quia ei soli hoc relinquebatur, solus ipse fecit, nec fuit aliquis in populo qui murmuraret. Aliquod autem motiuum Hebræorum fuit ad assignandum istud, quia dicitur infra in litera, remanserant autem in castris duo viri, super quos requieuit spiritus, nam & ipsi descripti fuerant. quod intelligunt isti, i. prouenerant eis cartulæ scriptæ. Sed istud nihil est, vt infra dicetur, sed dicitur q erant descripti, quia Moyses qñ elegit istos septuaginta viros, scripsit nomina omnium illorum, & super omnes, quos Moyses scripsit ad istud officium, descendit Spiritus Domini, licet nondum venissent ad Sanctuarium. Sed quod dicunt Hebræi de murmuratione si non acciperentur viri de omnibus tribubus, non valet, quia hoc posset stare si acciperentur ad hoc, quòd darentur eis aliquæ dignitates populares, quæ humanitus haberentur, aut si diuiderentur aliqua vtilitas humana inter eos, sicut fuit in diuisione terræ. nam tunc murmuratio sequeretur si quibusdam daretur plus quàm alijs: nũc tamen isti septuaginta assumpti fuerunt non ad aliquam dignitatem popularem, sed ad hoc quod Deus daret eis de spiritu suo, & constitueret illos prophetas, sicut factum est, ideo nemo Israelitarum poterat inuidere, vel conqueri, quòd acciperentur isti vel illi: quia alias diceretur quòd Israelitę conquererentur si Deus faceret plures prophetas de vna tribu quam de alia, quod nemo vnquam dixit, neque habet colorem.

An Moyses diffidendo de saturatione populi dubitauerit de impletione verbi Dei, vel de modo implendi. Et an in hoc peccauerit mortaliter. Et rem esse impossibilem dupliciter intelligi. Quæst. XLVII.

Quæret aliquis circa superiora de dubitatione Moysi, an dubitauerit de modo, vel de impletione verbi Dei? Et diceretur forte quod non dubitauit de modo quia si dubitasset solum de modo impletionis non dixisset ei Deus, iam nunc videbis vtrum sermo meus opere compleatur. Sed respondere per vtrum est respondere de substantia facti, & non de modo. si autem dixisset, iam nunc videbis qualiter sermo meus opere compleatur: posset intelligi, quòd fuit facta quæstio de modo, & non de facto.

Respondetur, quòd res dupliciter impossibilis est. Vno modo, quia res in se impossibilis est, vt hominem fieri asinum, vel quia licet contradictionem non includat, tamen nulli potentiæ subditur secundum Philosophum 2. de cœlo & mundo. ideo terra non mouetur, quia nullum est agens expellere potens eam de medio mundi. Secundo modo res dicitur impossibilis non quod ipsa in se sit impossibilis per aliquem doctorum modorum: sed quia modus per quem fieri debet impossibilis est, vt aliquem perfectè docere alium grammaticam possibile est, sed per solam figurationem corporalem est impossibile, si verbum non interueniat: quolibet ergo modo res dicitur impossibilis, quia siue ex seipsa, siue ex modo impossibilis est, & nunquam deducetur ad effectum. Dicendo igitur quòd aliqua res deducta fuit ad esse, demonstratur, quod nec fuit impossibile ipsam rem fieri, nec modus factionis, sic ergo dicebat Dominus. iam nunc videbis vtrum sermo meus opere compleatur, i. videbis quòd complebitur realiter, & sic non dubitabis de facto, nec de modo: non tamen ponitur hic vtrum ad quærendum magis de substantia rei, quam de modo. Sed restat adhuc dubium circa id, an peccauit hic diffidendo, vel dubitando de saturatione populi, quam Deus dixerat.

Et ita ex deductione ad esse ostenditur quòd de facto & de modo dubitauit.

Aliqui dicunt vt tactum est in expositione literæ, quòd non peccauit Moyses hic: quia statim seq. cap. laudatus fuit valde a Deo, & condẽnati sunt Maria & Aaron, quia murmurauerunt contra eum: si tamen hic peccasset non laudaretur ibi, ergo non peccauit. Secundo, quia si Moyses in hoc peccasset, esset peccatum suum valde magnum,

A diffidentia de potestate Dei, & esset maius quam peccatum ad aquas contradictionis, quod fuit solum inquantum non laudauerunt Dominum, & tamen pro ibi Moyses & Aaron fuerunt puniti infra 20. cap. hic autem nulla pœna inflicta fuit, ergo videtur quòd non peccauit hic Moyses.

Prima opinio, quòd peccauit & est ista opinio Rab. De quibus, vt tetigit author supra in expositione literæ q. 4. Quæst. XLVIII.

Dicendum, quòd si solum attendantur ea quæ habentur hic in litera oportebat dici, vt tetigimus in eiusdem literæ expositione, quòd Moyses peccauerit, & fuerit in eo quidam modus diffidentiæ: putando q fieri non posset id, quòd Deus dixerat de saturatione populi in car-

B nibus. Primo, quia Moyses ostendit difficultatem esse satiando populum istum propter multitudinem: inquãtum dixit sexcenta millia peditum huius populi sunt q.d. quomodo erit possibile saturari tãtam multitudinem? si enim Moyses non putaret præstari aliquam difficultatem ad saturationem, quam Deus permittebat ex multitudine populi, non diceret sexcenta millia peditum huius populi sunt. Secundo & præcipuè, quia Moyses non solum ostendit istud esse impossibile, sed quasi innuit Deum errasse promittendo istud, quod compleri non posset, & de ista promissione eum arguit dicens, sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium meo se integro, i.q.d. non bene dicis. nam verba ista non possunt sonare nisi in redargutione. Tertio, quia Deus increpauit Moysen pro eis quæ dixit, & innuit Moysen putasse fuisse

C impossibile quod promiserat, cum dicitur in litera. cui respondit Dominus nunquid manus Domini inualida est? & ita innuit, quòd Moyses putabat manum Dei esse inualidam, quia alias non rectè Deus eum argueret. Quarto, quia Deus innuit quòd Moyses dubitauit de saturatione a Deo promissa, & hoc siue quia putabat eam esse impossibilem, siue quia credebat non esse futuram, vtrumq; tamen erat peccatum, quia per primum negabatur potestas Dei, per secundum bonitas, quasi putaret q licet Deus posset, nollet tamen complere quod promiserat. quòd hoc Moyses putaret patet, quia dicitur in litera, iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur, idest tu putas, quòd sermo meus non potest compleri, vel saltem nõ complebitur: & tamen nunc videbis quòd complebitur. Dici ergo posset ex præcedentibus, nisi aliquid alterum

D aduertere deberemus, quòd Moyses peccauit hic & valde grauiter.

Ad rationes autem in contrarium facile esset respondere. Ad primum cum dicitur quòd Deus laudauit eum, dicendum quòd istud nihil facit, quia quãdo Moyses laudatus fuit a Deo erat sine peccato. Nam licet nunc peccasset, potuit statim dolere de peccato, & esset Deo acceptus sicut prius, & ad hoc erat satis in animum conuenienas, scilicet, quod cũ Moyses peccauit non aduerteret ad hoc: postea autem cum Deus increpuit illum, dicẽdo nunquid manus Domini inualida est? &c. Moyses rediret ad se, & de peccatu doleret, & sic rediret ad Dei gratiam. Item Deus laudauit seq cap. Moysen non quasi tunc esset sanctior, quam prius, sed quia ibi occurrit causa, quia murmurabant contra eũ Aaron & Maria, & volebant quasi deij-

Prima ratio soluitur ex dictis ab eo per ea ex certis litera, nec in ea vide tur stare

E cere eum a statu, in quo Deus illũ posuerat; Deus autem nunc defendit eum dupliciter. primò puniendo Mariam reddendo eam leprosam. Secundo laudando Moysen, vt videretur non esse verum quod Maria & Aaron dixerant contra Moysen, ideo ista laus Dei nõ probat Moysen non peccasse ante hoc.

Ad secundum dici posset, quòd illa ratio nihil facit: licet enim nunc Moyses peccaret non oportebat, quod statim puniretur, quia non puniuntur homines quandocunque peccant, quia alias non diceretur Deus longanimis & misericors infra 14. & Exodi 34. Est tamen longanimus diu expectando nos ad pœnitentiam per misericordiam suam, vt non puniat nos si pœnituerimus Esaiæ 30. cap. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Et sic Deus forte non puniret nunc Moysen peccantem expectando ipsum, & quia postea peccauit ad aquas contra-

dictionis puniet ipsum infra 20. cap. Et cum obiicitur, F ꝙ si peccaret Moyses, esset maius peccatum, quàm illud, quod commisit ad aquas contradictionis, ideo magis puniretur.

Dicendum, quòd non stat, quia accidit ꝙ homine committente aliquod graue peccatū, Deus non puniat ipsum, & postea cum cōmiserit paruum peccatum, punit ipsum. & causa est, quia tunc non punit pro illo peccato paruo solo, sed pro omnibus quæ præcesserant in homine illo, quæ Deus reliquerat impunita, & quia per multa peccata creuerat indignatio Dei, puniuit nūc in paruo peccato, quod non punierat in magno. Certum tamen est, ꝙ istud peccatum paruum in fine cōmissum simul cum omnibus præcedentibus, maius est, quàm illud peccatum magnum, quod a principio iste commiserat. Simile Christus dixit Luc. 13. cap. quando aderant quidam nunciantes de Galilęis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorū. G Nam dixit nunciantibus. putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? non dico vobis. sed nisi pęnitentiam egeritis omnes simul peribitis. Et sic innuit, quod non punitur aliquis pro peccato, quia magis peccauit, vel quia maior peccator est, sed quia diutius expectatus non rediit ad pœnitentiam. vnde cōcludit Christus nisi pęnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Ita poterat dici nunc de Moyse, quòd maius peccatum esset nunc ab eo commissum, quam ad aquas contradictionis. Deus tamen puniuit eum tunc, & non nunc, quia tūc retribuit ei pro ambobus. Erat autem maius peccatum vtrumq; simul, quam primum per se. ideo puniret pro vtroque ad aquas contradictionis. Prædicta diximus non quasi nunc asseramus Moysen peccasse, sed quia si respiciatur H solum ea, quæ habentur in litera, apparebit Moysen grauiter peccasse, nec rationes quæ videntur eum excusare sufficiant ad illud.

Secunda opinio tenens Moysen non peccasse & est Rab. Simeon & Augustini & communiter omnium catholicorum. Quæst. XLIX.

ALiqui tamen dicunt, quòd Moyses non peccauit hic, & erant verba sua vera, s. quòd non possit fieri talis saturatio de carnibus in populo.

Dicūt enim quod Moyses putabat istam saturationem sibi imponi, s. quod ipse deberet saturare populum de carnibus, & certum est, quòd Moyses hoc non poterat. Et sic verū erat, quia ista saturatio esset impossibilis. Est autem I motiuum ad hoc, quia Moyses afferebat peti carnes a se, & non a Deo, ideo quod ipse deberet facere istam saturationem, quia dicitur supra in litera. num ego concepi omnem hanc multitudinem, vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? flent coram me dicentes da nobis carnes, vt comedamus. Si autem ita accipiatur, vt ista incumberent Moysi rectè ipse diceret, & nō peccaret diffidendo, & asserendo saturationem istam esse impossibilem. Sed non stat quia ista saturatio non fuit hic imposita Moysi, nec etiam Moyses credidit istud. Sed quòd Deus deberet dare illam saturitatem. Primo patet, quia quando Moyses conquestus est Deo, quia populus petebat carnes, & quod non poterat sustineret onus tanti populi, Deus dixit quod in vtroque prouideret loquens statim de septuaginta senioribus, & de saturatione præstanda. K non ergo poterat Moyses putare, quod hoc ad ipsum pertineret. Secūdo, quia Moyses expreſsè dixit, quod Deus promiserat se hoc facturum cum ait. sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? & sic Moyses imponebat istud Deo & non sibi. Tertio patet ex verbis Dei ad Moysen, nā dixit nunquid manus Domini inualida est? si tamen Moysi incumberet illa saturatio, non esset ad propositum istud verbum Dei. Sed potius diceret Deus Moysi nunquid manus tua inualida est? Quartò, quia dixit Deus; iam nunc videbis verū meus sermo opere compleatur. ergo quod dictum fuerat de saturitate non erat sermo Moysi, sed Dei: & ad ipsum pertinebat impletio, & non ad Moysen.

Dicendum ergo, quòd ista excusatio nihil valet, quia non est vera. Alii dicunt quòd Moyses non peccauit hic, & licet dixerit impossibilem esse saturitatem, non errauerit, quia putabat, quòd ista saturitas deberet esse de illis carnibus, quas habebant Hebræi. Nam habebant pecora aliqua, & tunc Moyses sciens, quòd de pecoribus illorum non poterat fieri tanta saturitas, dubitabat an esset possibile. Et videbatur non peccare, quia pecora Israelitarum non sufficiebant pro tanto tempore. Motiuum autem huius positionis patet inquantum dicitur in litera. sexcenta millia peditū huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? quasi dicat; possent quidem pecora Hebræorum sufficere eis pro paucis diebus: & tamen, quòd pro vno mense integro omnes Hebræi saturarentur videbatur esse impossibile. Secundo quia in litera dicitur. nūquid ouium & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum? idest tota multitudo omnium boum, & ouium quæ possidentur ab Israelitis, quasi dicat adhuc ista non sufficerent, & tunc Moyses poterat dicere, ꝙ istud erat impossibile, s. quòd tanto tempore saturarentur Israelitæ de carnibus, quas habebant.

Sed dicendum, quòd hoc non stat, Primo, quia Deus ad ostendendum magnitudinem suam dixit, quòd saturaret Israelitas carnibus, non solum vno die, vel duobus, aut quinque, vel viginti, sed per vnum mensem integrum quousque exiret per nares eorum. in quo significauit excessum potestatis, & tamen si de carnibus pecorum, quæ possidebant Hebræi ista saturitas futura esset, nulla potentia ostendebatur, quia in potestate Hebræorum erat comedere de eo quod possidebant.

Secundo, quia Moyses conquestus de magnitudine curę huius populi dixit. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? flent coram me dicentes, da nobis carnes vt comedamus. & tamen si ista saturitas futura esset de carnibus pecorum quæ possidebant Israelitæ, non diceret Moyses. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? quia iam ipsa multitudo haberet vnde cibaretur. Etiā non dicerent Israelitę ad Moysen, da nobis carnes, vt comedamus, quia de eo quod ipsi habebant nihil peterent, sed petebant aliquas carnes, quas ipsi non habebāt, de quibus possent saturari ad sufficientiam, non perdendo ea quæ possidebant.

Tertio patet ex verbis Moysi. nam dixit nunquid ouiū & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt satient eos? Si tamen de pecoribus quæ Israelitæ possidebant, futura esset satietas, non diceretur vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, quia pisçes non possidębantur ab Israelitis.

Quarto quia Deus respondit Moysi; nunquid manus Domini inualida est? & tamen si intelligeretur futura saturatio de pecoribus populi diceretur nunquid pecora populi non sufficiunt ad saturationem istam?

Dicendum ergo quod ista positio non stat. Sed necesse est, quod Moyses intellexerit de saturatione futura a Deo de quibusdam carnibus, quæ non possidentur ab Israelitis.

Alij dicunt, quòd Moyses non peccauit hic, quia non dubitauit de potestate Dei, an ipse posset saturare totum istum populum quantuncunque tempore ipse vellet. Sed dubitauit de modo quo istud fieri posset: talis autem dubitatio non facit incredulitatem neq; diffidentiam, quia talis inuenitur in illis, qui nunquam peccauerunt, sicut patet de Domina nostra, de qua certum est, ꝙ nunquam peccauit. Et tamen quando Angelus nunciauit ei, ecce concipies in vtero, dixit illa ad Angelum. quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Luc. 1. c. illa autem non dubitauit, quòd posset cōcipere, & parere, sicut Deus iubebat, sed de modo quo Deus hoc fieri vellet, stante virginitate eius, incerta erat, quia Deus poterat hoc facere quot modis ipse vellet, & ipsa nesciebat quem modum Deus eligeret: & quoniam ipsa proposuerat non cognoscere virum, voluit certificari an Deus vellet quòd ipsa conciperet per hunc modum, vel per alium. de Moyse ita esse poterat, quòd ipse non dubitaret de saturitate quam Deus promittebat, sed de modo illius, ideo non peccaret.

Dicendum, quod hoc nõ stat; quia videtur quod Moyses non dubitauit hic de modo, sed de ipsa re, quasi putaret istam saturationem esse impossibilem.

Primo, quia dixit sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? q.d. non bene dicis, quia tantæ multitudini non potest dari saturitas carnium tanto tempore. si tamen Moyses dubitaret de modo, nõ poneret ista, quæ negant possibilitatem facti nominando multitudinem populi, & magnitudinem temporis, quo duraret saturitas.

Secundo, quia dicitur in litera, nunquid ouiũ & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? & sic Moyses negauit hic possibilitatem rei, quia dixit, quòd siue de carnibus, siue de piscibus saturandi essent, non esset possibilis ista saturatio, quia neque pecora, neq; pisces maris ad hoc sufficerent.

Tertio patet, quia Deus respondens Moysi dixit, nunquid manus Domini inualida est? Et ita videtur, quòd Moyses negabat potestatẽ Dei ad faciendum hoc. Nam si concederet, quòd Deus poterat hoc facere, & tamen de modo dubitaret, non rectè responderet Deus dicens. nunquid manus Dñi inualida est? ergo videtur quòd Moyses non dubitauit hic de modo faciendi, sed de ipsa re an fieri posset.

Dici ergo posset aliter, tenendo quòd Moyses non peccauerit hic. & primo quia secundum regulam iuris debẽt fauores ampliari, & odia restringi. fauorabile autem est, quòd Moyses non peccauit, cum esset vir sanctus, potius quàm quod peccauerit, ideo si potest aliquo modo excusari, debet excusari. Secundũ, quia doctores nostri, & etiã Hebræi communiter tenent quod Moyses nunc non peccauerit, ideo si potest defendi hoc, debet teneri. Tertio, quia Moyses statim post hoc laudatus fuit a Deo seq. cap. Et tamen si peccaret, & maxime si peccaret grauiter, non laudaretur a Deo, ideo videtur quòd non peccauit vel parum peccauit. Quarto quia si peccaret hic Moyses videretur quod deberet sequi aliqua pœna, & tamen nulla secuta est. ideo apparet quod non peccauit.

Secunda conclusio auctoris, quòd non sit certitudo quòd peccauerit. Et an Moyses dixerit diffidendo vel quærendo. Quæst. L.

Dicendum quod in hoc non est certitudo, an Moyses peccauerit, & si peccauit nõ est certum, an multum vel parum peccauit, propter diuersum modum loquendi.

De hoc aliqui dicunt, quòd Moyses dixit ista per modum quærentis de dubio, & non per modum diffidentis, & tunc videretur non esse peccatum, & istud redit ad id, quod dicebatur, s. quòd Moyses dubitauit de modo, & non de re. sed istud ibi improbatum est, quia tota litera repugnat huic sensui. Alii autem dicunt, quòd si aspiciantur verba Moysi, iudicandum est ipsum peccasse, & etiam valde grauiter: respiciendo tamen ad intentionem eius nõ peccauit, quia non fuit intentio sua dicere ea, quæ significantur per ista verba, quæ ipse expressit, ideo licet ista verba significent quandam diffidentiam de potestate Dei ad faciendum hoc, dicunt, quòd non fuit intentio Moysi significare istud, sed aliquid valde minus, in quo non esset peccatum. Et ad hoc dicunt, quòd debet attendi finis rei. nam vbi aliqua verba sonant in bonum, & tamen sequitur ibi punitio vel redargutio Dei, debet intelligi, quod nõ fuerunt dicta bono animo, vel ibi intercident aliquid propter quod peccauit, qui illa dixit. Cum autem aliqua verba sonant in malum, & tamen postea non sequitur ibi aliqua punitio Dei: innuitur quòd illa verba non fuerunt dicta malo animo, & ille qui ea dixit, non significauit ex animo id, quod per ea videtur significari.

Et ponunt ad hoc exemplum in factis Moysi. nam inf. 20. cap. ponitur, quòd locutus fuerit Moyses ad Israelitas murmurantes pro aqua, scilicet. audite rebelles, & increduli: num de petra aquam poterimus vobis eiicere? & sequitur quomodo percussa petra exierunt aquæ. & ita nihil ibi videtur, quod pertineat ad peccatum, vel incredulitatem: & tamen sequitur ibi pœna, quia Deus dixit, quòd propter hoc Moyses & Aaron non intrarent in ter-

promissionis. Hic autem videtur e contrario. nam Moyses dixit aliqua verba quæ signant diffidentiam, & incredulitatem: & tamen non fuit secuta aliqua pœna ad Ista debet putari, quòd non fuerint dicta animo diffidentis.

sen, quæ ... Augustini volentis excusare hic Moylia peditum ... aliter rationabilis eum ait. sexcenta millia ... dixerit an quæ ... ritur vtrum hoc Moyses diffidendo dixisse, quæritur ... sed si putauerimus eum diffidendo sicut quando ad pet... ei non exprobrauerit Dominus, Domini potestate dub... de profluxit aqua, videtur de dum quæsiuisse quo fieret ... autem dixerimus eum mo nunquid manus Domini ne... gio Domini, qua dicitur. tis videtur quòd ille non crede... ciet? quasi redarguentelligi Dominum ita respõdisse ... sed melius puto ille quærebat dicere voluerit, sed potẽ modum, quem tiam suam demonstrare: poterat etiam ocre ipso potenmodo fiet istud quoniam virum non cogitæ dicẽti quoniantibus obiici quòd minus crediderit: cum à calumquæsierit non de virtute Dei dubitauerit quomodum sponsum est illi, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. poterat etiam sic responderi quomodo hic. nunquid Spiritui sancto impossibile est quòd superueniet in te? ... si idem sensus conseruaretur. Sed Zacharias talia dicens incredulitatis arguitur, quam ob rem pœna plectitur. Deus enim non de verbis sed de cordibus iudicat.

Alioquin poterat Moyses excusari, nisi in eum clara esset Dei sententia, quòd diffidendo talia dixerit. Audite me increduli, nunquid de petra ista vobis aquam educimus? deinde sequitur. & eleuata Moyses manu sua percussit petram &c. ad hoc illam virgam in qua tanta miracula fecerat sumpsit: ea que petram percussit, atque inde fluxit virtus est consecutus effectus. verba ergo quibus ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? possent accipi sic tanquam diceretur. nempe ex hac petra secundum vestram incredulitatem aqua educi non potest: vt denique percutiendo ostenderetur diuinitus potuisse fieri, quod illi in infidelitate non crederent. maxime, quia dixerat audite me increduli. Sed Deus qui inspector est cordis quo animo dicta fuerint iudicauit. ait enim quoniam non credidistis mihi, vt sanctificaretis me in conspectu filiorum Israel? &c. ac per hoc intelligit Moysen ita dixisse tanquam ad incertum percusserit, vt si non sequeretur effectus, hunc prædixisse putaretur cum ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? quod in animo eius omnino lateret, nisi Dei sententia prodidisset. e contrario ergo debemus hic intelligere verba Moysi de promissis carnibus quærentis, quomodo fieret, non diffidentis fuisse, quando sententia Dei secuta non est, quæ vindicaret, sed potius, quæ doceret.

Ex prædictis apparet, quòd intentio Augustini fuit nũc non peccasse Moysen, licet verba dixerit, quæ significarẽt incredulitatem & diffidentiam, quod fortassis concedendum est. multa tamen tanguntur in eadem auctoritate, quæ forte non deberent concedi, & maximè quod dicitur de incredulitate Moysi ad aquas contradictionis, sed tam de hoc quam de aliis in eadem auctoritate contentis ad præsens nihil dicimus.

Tertia conclusio & vera determinatio auctoris, & vltima resolutio. Et quòd potest teneri, quod Moyses peccauerit, minus tamen quam verba sonant. Quæst. LI.

Sed potest dici, quod Moyses peccauit aliquo modo: & tamen minus, quàm signant verba ab eo prolata. causa huius erat turbatio magna Moysi: quia ex magnitudine curarum populi, & tædio propter rationabiles querelas, tantum erat commotus, quod vix considerabat quid diceret.

Et patet hoc, quia in nullo loco inuenitur Moyses dixisse verba cum tãta amaritudine. Nam petiuit a Deo quod occideret ipsum si non auferebat curã huius populi, vt patet in litera. Et tñ ea quæ dñr cum perturbatione animi,

quantumcunque mala sint, non imputantur, sicu a-
deliberatu animo dicuntur, sicut in Loth qu amen
Sodomitis, quòd daret eis duas filias suas y arum et
butetentur viris: licet malum istud esset 4.dist.cap.
turbatus, & non ex deliberatione dixit, Moysi quam
imputatur. sicut dixit Augustinus, & h ur aliquid, licet
quòd ait. nunquam autẽ fuit maior, quia Moyses non
nunc: ideo nunquam minus ei im solum ad Deũ: pec-
in se videretur esse graue. Secu nto manifestiora, & ma
dixit aliquid nunc coram po trahũtur ab aliis in exem-
cata autem tanto sunt ma n fuit Moysi ex hoc. Tertiò,
xime in prælatis, quoru nc dixit Moyses, non fuit secu-
plum. non parum im populo. Nam in peccato Moysi ad
quia ex isto malo, q aliquid paruũ
tum aliquid malis, etiam si ex parte sua aliquid paruũ
aquas contradi occasionaliter in populo, quòd populus
esset, secutum in increpatus a Moyse, ideo reputatum
non laudar Moysi graue, nunc autem cum esset pecca-
est pecca in occulto, quia hæc verba non audiuit popu-
tum olus Deus, non fuit secutum scandalum in popu-
lus, 6 minus imputatur Moysi.
lo

Quare Moyses locutus est de piscibus, cum tamen tam Aegyptii quam Hebræi non peterent, nisi carnes. Quæst. LII.

SEd adhuc quæretur, cum Hebræi, & Aegyptii peterent
hic carnes, dicendo quis dabit nobis ad vescẽdum car-
nes? quare Moyses loquens de saturitate istorũ nomi-
nauit etiam pisces, cum dicatur in litera, nunquid ouium,
& boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum,
vel omnes pisces maris in vnũ congregabuntur, vt satient
eos? Aliqui dicunt, ꝙ Moyses hoc dixit, quia Hebræi non
solum carnes, sed etiam pisces desiderauerunt, vel petiue-
runt, quia dicitur supra in litera. recordamur pisciũ quos
comedebamus in Aegypto gratis. Dicendum, ꝙ Hebræi,
& Aegyptii non petiuerunt hic pisces, sed solas carnes, nã
quoties litera de desiderio, & petitione istorum dicit, de
solis carnibus loquitur. Nã dicitur, vulgus promiscuum
flagrauit desiderio carnium. Et iterum dicitur, quis dabit
nobis ad vescendum carnes? & postea in querela Moysi
dicitur, vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? flent
coram me dicẽtes, da nobis carnes, vt comedamus. postea
ꝙ in prouisione Dei de solis carnibus dicitur, s. sanctifica-
mini. cras comedetis carnes: ego. n. audiui vos dicere, quis
dabis nobis escas carnium? bene nobis erat in Aegypto, vt
det vobis Dñs carnes. Secundo, quia cum Deus prouide-
rit hic, tam Moysi quam populu, vt cessaret querela eorũ,
dedit omnia quæ petita sunt, dedit autem carnes, & nihil
de piscibus. ergo non fuerunt petiti pisces. Tertio, quia si
putaretur pisces fuisse petitos inquantum dicitur, recorda
mur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis, dice
retur etiam ꝙ petiuerunt cucumeres, pepones, porros, cæ-
pas, & alia, inquantum adiungitur, in mentem nobis ve-
niunt cucumeres, & pepones, & tamen ista non petiue-
runt, quia si petiuissent dedisset eis Deus ad complemen-
tum desiderij eorum, quod nõ factum est. Sed dici potest,
ꝙ Moyses expressit hic de piscibus, quia populus petiue-
rat carnes, quia nomine carnium intelliguntur pisces. sic
dicit Apost. 1. Corin. 15. c. non omnis caro eadem caro, sed
alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia volucrũ,
alia autem piscium. Et sic accipit Arist. lib. de animalibus
sæpe dicens, esse carnem in piscibus. ideo saturando de
piscibus, videbatur esse impletum desiderium, scilicet,
quòd fieret saturitas de carnibus. Secundo potest dici,
quòd hoc dixit Moyses ad ostendendum modum hu-
manæ nutritionis, qui consistit in cibo & potu. cibus
autem diuiditur in panem, & condimentum, ipsum au-
tem condimentum est cibus melior pane, s. carnes, &
loco earum pisces accipiuntur, quia non multum differũt
in nutritione, quæcunque autem alia in cibum veniunt,
sunt, vt irritamentum aliquod, & non vt principales cibi,
sicut sunt fructus: ideo in illis non fit satiatio, & quia
nunc Moyses volebat loqui de saturatione populi in cibo,
& habebant aliquid loco panis, s. manna, debuit dicere de
alio adiũcto, s. de carnibus, vel eo quod loco carnium acci
pitur. pisces autem sunt huiusmodi, & non fructus aliqui,
ideo de carnibus, & piscibus dixit hic, s. nunquid ouium,
& boum multitudo cędetur, vel oẽs pisces maris in vnum
congregabuntur, vt eos satient? Et ista est causa quare li-
cet populus fecerit memoriam de piscibus, cucumeribus,
peponibus, porris, cæpis, & alliis. Moyses non dixit nunc,
nisi de carnibus, & piscibus, quia illa sunt proprie materia
humanæ nutritionis, & præstant saturitatem, fructus au-
tem non sunt materia solida ad saturandum, sed adhiben
tur ad irritamentum saporis vltra saturitatem.

An principes populi constituti consilio Ietro durarent nunc, cum non fiat de eis mentio. Et an huiusmodi principes fuerint constituti. Et ad quid essent vtiles
G *principes electi per Ietro. Et an iudicarent in aliquibus causis. Quæst. LIII.*

QVærunt aliqui de principatibus, qui consilio Ietro
constituti sunt, s. de cẽturionibus, tribunis, quinqua-
genariis, & decanis, an nunc durarent? Quærunt etiam, an
cõstituti sunt, quia non reperitur de talibus principatibus
in serie historiarum facta mentio.

Respondebit aliquis, ꝙ principes, quos Ietro consuluit
poni, non fuerunt positi, sed populus fuit iudicatus per se-
ptuaginta viros, qui fuerunt etiam ante hoc, de quibus di
citur Exodi 24. cap. ꝙ ascenderunt cum Moyse in montẽ.

Sed hoc falsum est, quia Exodi cap. 18. dicitur, quòd
Moyses fecit omnia, quæ Ietro suggesserat illi, & electis
viris strenuis de cuncto Israel. constituit eos principes po-
H puli, tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos,
qui iudicabant populum omni tempore.

Dicendum igitur, ꝙ constituti sunt principes quos sug
gessit Ietro, & habebant officium suum. Posset autem ali-
quis dicere, ꝙ illi septuaginta viri de quibus dicitur Exo.
c. 24. essent tribuni, & centuriones, quinquagenarii, & de-
cani, & præter eos non essent electi alii iudices, in quibus
saluaretur consilium Ietro, & id quod habetur Exo. c. 18.

Respondendum est quòd hoc est falsum, quia decanus
dicitur qui præest decem, tribunus vero qui præest mille,
quinquagenarius qui præest quinquaginta, centurio qui
præest centũ, sed in toto populo Israel præter vulgus pro-
miscuum Aegyptiorum, & præter Leuitas, qui etiam iu-
dicibus indigebant, erant sexcenta millia virorum, & vl-
tra, ideo ad minus essent sexcenti tribuni, centuriones sex
I mille, quinquagenarii duodecim millia, decani sexaginta
millia, ergo nõ erant isti septuaginta viri decani, vel quin-
quagenarii, centuriones, aut tribuni. Item implicat cõtra-
dictionem, ꝙ isti haberent omnia officia hæc. Nam deca-
nus est qui solum habet decem, tribunus vero qui solum
præest mille. ergo qui pluribus quam decem præest nõ est
decanus, vnde quinquagenarii, centuriones, & tribuni nõ
sunt decani. quodcunque ergo daretur de istis, maneret,
quòd nõ eligerentur alii iudices esset enim solum vnum
genus iudicum, de his quæ Ietro consuluit accipi. sed fal-
sum est, quia omnia quæ Ietro dixit facta sunt, vt patet
Exo. c. 18. Errant etiam isti, quia existimant illos 70. senio
res esse seniores, de quibus hic dicitur. sed falsum est, vt su
pra fuit declaratum, quia illi non habebant aliquod offi-
cium, vel dignitatem in populo, sed solum erant viri ho-
K norabiles, & iussit Deus Moysi accipere septuaginta de
senibus, vt ascenderent cum ipso ad honorandum eum,
præter illos tamen septuaginta senes multi alij erant.

Ad secundam quæstionem, scilicet, an principatus illi
electi consilio Ietro durauerint in deserto, supra respon-
sum est, quòd semper durauerunt, siue ante constitutionẽ
illorum septuaginta, siue post, & hoc, quia per quadragin
ta annos durauerunt in deserto etiam in terra promissio-
nis toto tempore, quo Israelitæ fuerunt in bellis nondum
diuisa terra, postea cessauerunt, vt supra dictum est.

Aliqui tñ nesciunt ordinare ad quid essent vtiles prin-
cipatus electi per Ietro, existimant. n. quòd septuaginta vi
ri abstulissent omnem iurisdictionem illorum. Dicunt er
go, ꝙ isti septuaginta viri erant de istis centurionibus, vel
tribunis qui prius fuerãt, & data est eis iurisdictio iudicũ
prius electorũ per Ietro. Erat. n. modus, ꝙ Moyses regebat
in

in his quæ ad Deum pertinebant,& in causis magnis, vel dubiis,quas alii iudicare nõ valebant: septuaginta autem viri, nunc electi de iudicibus prioribus, erant totius multitudinis iudices, audientes omnia negocia foralia, circa contractus,vel humanas commutationes,aut distributiones,in quibus duobus totus iuris status vertitur. Alij autẽ principes,s.decani, quinquagenarij &c. nullas causas audiebant, sed solum in tribubus suis tenebant subditos in pace, cauentes ne aliqua seditio esset inter eos, & assignabant castrorum loca,& tentoriorum pro quolibet,& regulabant eos in motu castrorum, & in via ne miscerentur,& quantum ad similia, ideo isti septuaginta releuabãt Moysen ab omni onere. Alij autem non,& ob hoc dicunt fieri mentionem de his, & non de aliis. Sed ista non tenent. primo quia Moysi dantur omnes causæ spirituales, s. quæ ad Deum pertinent,& omnes causæ arduę forales,& tunc B semper maneret Moyses grauatus onere totius populi, quia ipse non posset omnes istas expedire, & ob hoc clamauit hic se nimis grauari. Item irrationabile valde est, quod non committeretur septuaginta viris nunc electis aliqua causa spiritualis, & de magnis,quia ipsis datus erat spiritus propheticus,vt patet hic. per quem possit iudicari de difficilibus,quòd autem solæ paruæ causæ forales committerentur eis, sicut iudicibus pedaneis, & ad hoc daretur eis spiritus propheticus, irrationabile est. quia leuiter humana prudentia iudicari hæc poterant.Item istæ causę forales quas isti dicunt datas septuaginta viris fuerunt prius in decanis, centurionibus, & tribunis electis consilio Ietro, & non fuit eis datus spiritus propheticus sicut istis.de vtroque patet Exo.ca.18. ergo superfluum erat his dari si aliquid aliud non habebant difficilius iudicare, C habebant igitur alias causas maiores iudicandas. Item si septuaginta viris solum datæ sunt paruæ causæ, quas habebant iudices electi consilio Ietro, ita poterat Moyses releuari per illos, sicut per septuaginta viros, & adhuc melius cum essent plures, ad quid ergo electi essent septuaginta? Item non poterit dari aliquis modus per quem grauamen Moysi ablatum esset,quia nihil magis faciebant septuaginta viri,quam priores expositione istorum. Sed ante constitutionem septuaginta Moyses conquestus est se grauari,postea vero non. ergo aliquis ordo causarum mutatus est,qui non fuerat in prioribus iudicibus,s.quòd aliquid pertinens ad Moysen,nunc pertineret ad septuaginta seniores. Item non potest stare quod dicunt, s.quòd septuaginta seniores iudicarẽt de omnibus causis foralibus. nam in tanta multitudine non possent ipsi sufficere.Oportebat enim esse plures quam mille iudices ad expedien- D dum omnia negocia populi ideo dicendum,vt prius dixeramus,s.quòd iudices electi per Ietro manerent semper in suo principatu,& iudicarent causas forales paruas. Isti autem septuaginta iudices sententiarent in eisdem causis in quibus poterat Moyses, s. in spiritualibus, & in foralibus magnis,& tunc non manebit aliquod inconueniens de supra assignatis. [Quos fecit stare circa tabernaculum.] Scilicet intra atrium tabernaculi apud ostium: sic enim supra iussum fuerat, causa huius supra declarata est. [Descenditque Dominus per nubem.] Idest per columnam nubis: erat enim columna nubis super tabernaculum toto tempore quo manebant castra, & cum Deus vellet interdum loqui Moysi ad ostium tabernaculi, inclinabatur columna illa vsque ad ostium, & ibi loquebatur voce sum- E missa. Si autem fieret locutio de excelso audiretur externus. sic factũ est seq.cap. vbi vt loqueretur Deus Mariæ, & Aaron descendit columna nubis, & quãdo dicitur hic, quòd Dominus descendit in columna,vel Dominus locutus est,semper intelligẽdum est de Angelo,quia Deus per se horum nihil faciebat, sed Angelus vt declaratum est Exod.c.23.& 25. Nam etiam dato pro impossibili, ꝙ vellet non posset, quia includeret contradictionem positis perfectionibus diuinis, vt multi cogitant. [Et locutus est ad eum.] s.ad Moysen,quid autẽ fuerit locutus non constat, sed videtur ꝙ locutus fuerit aliquid pertinens ad officium istorum iudicum,vel saltem dixerit, ꝙ constituebat eos iudices [Auferens de spiritu qui erat in Moyse,& dãs septuaginta viris.] i. Deus dedit de spiritu prophetiæ, vel regiminis istis septuaginta viris, & dicitur dedisse de spiritu A Moysi,s.de eodem in specie,quia sicut Moyses habebat a Deo spiritum ad faciendum hæc, ita & ipsis datum est, sed non fuit de spiritu Moysi in numero aliquid datum, quia erat impossibile,vt sup.declaratum est. [Cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt.] Idest venit super eos spiritus prophetiæ,& incœperunt prophetare.

Prophetare quid sit. Et prophetia de quibus esse potest. Et quomodo intelligitur, quod nunquam cessauerunt septuaginta prophetare. Quæst. LIV.

ERat autem istud prophetare dicere aliqua occulta,& tunc isti incœperunt dicere aliqua de futuris, vel aliquas veritates abscõditas,in quo declararetur,eorum animos a Deo fuisse motos. sic dicitur de Saule, ꝙ insiluit in B eum spiritus Dñi,& prophetauit. 1. Reg.c.10. Iste modus est quantum ad omnes qui dicuntur prophetare,& sic dicebatur de Leuitis, ꝙ prophetabant in organis,citharis,& psalteriis, i.canebant aliquid spirituale ad quod Deus mouebat eos,& non sciebatur illud humano ingenio. de quo 1.Paralip.25.c.& illi Leuitæ componebant psalmos. Poterat autem manifestari prophetia istorum, siue in præteritis,siue futuris,siue pręsentibus,quia de quolibet istorum est prophetia. vt ait Greg. super Ezechielem. Nam ꝙ aliquis enarret veritates præteritarum rerũ,quę nulla historia,aut humana cognitione sciri possunt,propheticum est, in præsenti quoque veritates absconditæ sunt, quæ pertinent ad prophetiam, vt ꝙ aliquis dicat nobis cõceptus nostros. de futuro autẽ contingenti manifestius est esse prophetiam.Quid autem isti dixerint,nihil refert. De spiritu C prophetico dato istis,dicunt aliqui, ꝙ fuit ad demonstrationem acceptationis diuinæ ad regimen multitudinis. ꝙ quidem satis staret si isti solum prophetassent,quando assumpti sunt,sed etiam postea semper prophetauerunt.cum dicat hic litera,prophetauerunt,nec vltra cessauerũt,ideo dicendum ꝙ spiritus propheticus datus est eis,vt bene explere possent iniunctum officium, quia committebantur eis causæ arduæ, quæ sine prophetia nõ poterant expediri, potissime illæ quæ ad Deum pertinebant, & hoc erat quia isti iudices suscipiebant onera Moysi,qui spiritu prophetico iudicabant,& in hoc excedebant iudices priores, qui non susceperunt propheticum spiritum. [Et vltra non cessauerunt.] Idest,postquã semel isti prophetassent, nunquam cessauerunt prophetare vsq; ad mortem. Dictio Hebraica quæ hic ponitur est æquiuoca, signans cessare, vel addere,& poterit esse sensus, ꝙ isti prophetauerunt,& vl- D tra non addiderunt,i. nunquam prophetauerunt vltra istã vicẽ & tunc intelligeretur, ꝙ fuit ista prophetia ad ostensionem solum: litera tamẽ nostra sequitur alium sensum, dicens, ꝙ nunquam cessauerunt: sic.n.exponunt omnes Hebræi. Sed tunc non potest intelligi, ꝙ non cessauerunt secundũ actum: necesse n.erat ꝙ aliquando cessarent prophetare,alioquin nec viuerent,nec iudicare possent. Dicunt autem quidam, ꝙ non cessauerunt secundum habitum,sicut cum semel suscepimus habitum geometricum, quamquam desinamus speculari actualiter secundum illum, tamen non desinimus habere habitum geometricũ. Sed non est similitudo,quia geometria potest haberi secundũ habitum, & omnes artes, prophetia tamen non habetur, quia non est aliqua qualitas manens in intellectu nostro ad modum habitus, sed quædam illustratio transiens ad E modum actus fluentis, ideo dum illa manet possunt prophetæ annunciare secreta. Cum vero cessauerit nihil annunciare possunt, etiam si conentur ad hoc: sed dicitur ꝙ non cessauerunt, i. quamquam cessarent actualiter prophetare, tamen cum necessarium eis esset ad iudicandum veniebat super eos spiritus propheticus, & nunquam desinebant prophetare, quia nunquam sic cessauerunt prophetare,quin postea prophetare possent,cum vellent,& opus esset, sed de hoc quomodo fit, disputabitur in quæstionibus. [Remanserunt autem in castris duo viri.] Hic ponitur de duobus iudicibus istorũ, qui non fuerunt cum cæteris ad ostiũ tabernaculi,vt approbarentur a Deo per missionem spiritus prophetici super illos. *De hoc latius infra q. 64.*

In quo est sciẽdum, quód cum isti viri septuaginta fuerunt assumpti per modum, qui supra positus est, erant in

castris, ad confirmationem autem iuerunt ad ostium tabernaculi, quod significatur hic esse intra castra, nō quòd esset totaliter extra illa, sed erat in medio castrorū, distans tamen a qualibet parte castrorum, quia non audebant populares accedere ad illud, & Leuitæ in circuitu illius erāt, vt patet supra cap. 1. & cum iuissent illuc omnes seniores assumpti in iudices, duo illorum qui iuniores erant, scilicet Heldad, & Medad ex humilitate se ad tātum officium indignos iudicantes, non iuerunt cum alijs, nolentes in iudices confirmari, vel vt alij dicunt, nondum fuerant datæ cartulæ scriptæ, & non scriptæ, sed solum electi fuerant septuaginta duo viri, vt inter illos per sortes cartularum videretur, qui iudex futurus esset, & qui non: & tunc dicunt, quòd isti duo volebant, vt cæteri septuaginta euntes in tabernaculum acciperent septuaginta cedulas scriptas, & ipsis duobus relinquerentur cedulæ non scriptæ, & non fierent iudices. Dominus tamen respiciens humilitatem istorum fecit, q; literæ non scriptæ euenirent alijs, & manserunt pro eis duæ cartulæ scriptæ, & facti sunt iudices. Quis autem istorum duorum modorum verus sit, vel an alius præter istos sit verus, infra dicetur. [Quorum vnius vocabatur Heldad, & alter Medad.] Ponuntur nomina istorum ad laudem ipsorum, cum propter humilitatem noluerint fieri iudices. [Super quos requieuit spiritus.] Idest etiam descēdit super istos spiritus propheticus, sicut super alios, qui iuerunt ad ostium tabernaculi. & dicitur, quòd requieuit, quia non fuit in eis spiritus ad momentum, sed semper mansit. sic dicitur de alijs, quòd prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Et rectè dicitur, quòd super istos requieuit spiritus Domini, quia super humiles, & timentes verba eius requiescit spiritus, vt patet Esaiæ 66. cap. [Nam & ipsi descripti fuerant.] Idest ceciderunt eis in sortem cartulæ scriptæ, sed non consonat multum literæ iste sensus, quia ad hoc deberet dicere litera, nam & ipsi de scriptis erant, i. de habentibus literas scriptas. hic autem dicitur, quòd ipsi descripti fuerant, ita quòd nomina eorum in aliquibus cartulis scripta sunt, ita quia id quod dicitur, & non exierunt ad tabernaculum, videtur esse posterius ad descriptionem nominum. Hoc autem quod est eis accidisse cartulas scriptas, posterius fuit, q; non bene congruit. Ideo dicendum, quòd vterque de modis supra positis patitur aliquam calumniam.

Quo isti viri dicti sint descripti.

Modi de electione 70. an sint veri.

Primus modus qui dicebat, quòd scriptę fuerāt septuaginta cedulæ nomine zaquen, & septuaginta duo viri acceperant eas, duæ autem quæ erant insuper inter eas non scriptæ, prouenerunt duobus illorum, & illi non fuerunt iudices. Deinde qui in iudices assumpti sunt per hunc modum, exierunt ad tabernaculum, vt ibi cōfirmarentur, sed huic non consonat litera, quia dicitur, quòd isti duo viri Heldad, & Medad descripti erant, tamen hoc modo nullus erat descriptus, quia nullius horum ponebatur nomē specialiter. Alius modus assignandi, s. quod Moyses assumpsisset septuaginta duos viros, portans eos ad ostium tabernaculi, vt ibi prouenirent eis literæ, vel cedulæ nō scriptæ, patitur calumniam.

Primo quia dicitur, quòd isti descripti erant, & tamen hoc modo, nec ipsi erant descripti, nec etiam prouenerunt eis aliquæ cedulæ de scriptis. hē patitur calumniam, quia secundum modum superiorem assignabatur aliqualiter, quomodo dicerentur isti descripti: & propter hoc vocari deberent ad Sanctuarium, secundum istum modum non assignatur, quia posterius fuerunt cedulæ prouenientes, quam id quod dicitur hic, scilicet, quòd ipsi descripti erāt.

Ideo alius modus cōueniencior est, scilicet, quod Moyses contemplatus est primo qui essent conuenientes ad prædictum regimen, & scripsit septuaginta sex de qualibet tribu, & tunc misit per scriptum aliquod denunciari cuilibet eorum, quòd veniret mittēs eis modum qui in assumptione illa ad dignitatem obseruari debebat, inter quos scripti sunt Heldad, & Medad, quibus nuncius Moysi denunciauit, quòd electi erant inter illos septuaginta, vt irēt ad tabernaculum ad videndum vtrum Deus eos inter iudices ad numerari vellet, qui ex causis supra assignatis nō iuerunt, cæteris euntibus. Nam & ipsi descripti fuerant, idest, quia descripti erant, & sciebant se designatos in iudices, nec tamen acceptabant ex humilitate, venit super eos spiritus Domini. [Et non exierant ad tabernaculum.] Iusserat Moyses omnibus istis quibus destinauerat nuncios, quòd exirent ad tabernaculum, scilicet quòd exirent de castris ad tabernaculum, quod erat separatū a castris, in medio tamen ipsorum castrorum secundum modum assignatum supra 2. cap. [Cumq; prophetarent in castris cucurrit puer, & nunciauit Moysi.] Manserant isti duo viri in castris ex causa supra assignata, & Deus respiciens eorum humilitatem, misit in eos spiritum propheticum, qui prophetauerunt sicut cęteri, qui erant apud ostium tabernaculi, & cum illi qui erāt in castris vidissent eos prophetantes, mirati sunt, & cucurrerunt nuncii ad Moysen qui erat apud ostium tabernaculi.

Quare isti duo viri ex septuaginta cum ex humilitate noluerint cum alijs accedere ad ostium tabernac uli, etiam non tacuerunt. Quæst. LV.

Sed quæret aliquis cum isti viri ex humilitate noluissēt ire ad ostium tabernaculi, ad videndum, an super eos veniret spiritus propheticus, vel assumerentur in iudices, sicut cæteri, quare ex humilitate non tacuerunt, licet venisset super eos spiritus prophetiæ, & sic non cognoscerentur, an deberent assumi in iudices?

Respondendum est, quòd dato, quòd isti vellent tacere existente in eis prophetico spiritu, tamen nō possent, quia spiritus propheticus mouet hominem inuitum ad loquendum, & non solum, vt loquatur contra ea quæ vult, sicut patet de Balaam, qui erat propheta Domini, & tamen iniquus, volens maledicere Israel per artem suam ariolandi, sed Deus prohibuit. Et cum faceret sacrificia, vt posset maledicere, & conaretur ad hoc, Deus mouebat linguā eius, & benedicebat, vt patet inf. 23. & 24. cap. Ita ergo de istis spiritus propheticus cogebat eos ad loquendum, etiam si ipsi ex humilitate subticere vellent, & non solum erat hoc ex conditione generāli spiritus prophetici, sed etiam quia Deus volebat sublimare istos duos viros ad potestatem iudiciariam. Si tamen tacuissent, nō fuissent sublimati, coegit ergo Deus illos loqui. Quid autem isti prophetauerint, non habetur manifeste, sicut nec de alijs, qui prophetauerunt apud ostium tabernaculi. Sed Rabbi Salom. ex verbis Iosue aliqualiter coniectat, quòd prophetauerunt isti Moysen moriturum in deserto, & quòd Iosue introduceret Iudæos in terram promissionis. ideo Iosue videns hoc dixit Moysi, quòd prohiberet eos.

Male dicunt Hebræi, quòd de qualibet tribu essent sex, ex illis septuaginta. Et quare Moyses scripsit nomina septuaginta senum. Quæst. LVI.

Sed circa istos septuaginta viros non sunt concedenda quæ dicuntur ab Hebræis, s. quòd de qualibet tribu essent sex, & ita essent septuaginta duo. nam fuerunt solum septuaginta, vt in litera dicitur. ideo nō potuerunt esse sex de qualibet tribu. Secūdo patet ex hoc fictum esse quod Hebræi dicunt, scilicet datas fuisse septuaginta duas cartulas, duas quidē non scriptas alias vero scriptas. Nam si Deus voluisset, quòd de qualibet tribu darentur aliqui istorum iudicum daret numero pares de qualibet tribu ad tollendam inuidiam, sed non fecit, sed iussit esse septuaginta, ideo nulla sors hic erat, sed relinquebatur iudicio Moysi, vt eligeret quos ipse ad hoc idoneos putaret, cum dicatur. congrega septuaginta viros, quos tu nosti, quòd senes sint populi, & magistri. Cum autem dictum est de istorum descriptione, non est intelligendum sicut Iudæi putauerunt, s. esse quasdam cartulas scriptas, & alias non scriptas ad ponendum sortes, sed omnes isti iudices fuerunt scripti.

Causa fuit prima, quia Deus iusserat Moysi congregare viros quos ipse nosset esse senes populi, & magistros. Cogitauit autem apud se quos eligeret, ne in opere Dei erraret. postissimè, quia isti sumebantur, vt semper essent iudices populi, ideo cum de aliquo deliberasset esse conuenientem ad hoc, scribebat nomen eius, & ita quousq; inuenisset omnes septuaginta, quorum nomina scripsit ne aliquis a memoria laberetur.

Secun-

Secundo, quia postquam Moyses istos elegisset, cögregaturus erat eos ad ostiũ tabernaculi, sicut Deus iusserat, & ad hoc deberet eos vocare, quod faceret per nuncios, vt autem illi scirent quos vocarent, scripti fuerunt omnes.

Tertio, quia isti mansuri erant, postea in officio iudicũ, & quia erant præcipui in toto populo, non erant vocandi vocatione generali sub nomine populi, sed per nomina sua, sicut de alijs minoribus dicitur, quòd per nomina vocarentur infra 16. s. surrexerunt contra Moysen alij ducẽti quinquaginta viri proceres, qui tempore concilij per nomina vocabantur. Oportebat igitur omnium istorum nomina esse scripta. Sic fuit de istis duobus Heldad, & Medad, quia Deus iussit Moysi eligere septuaginta viros ad hoc, ꝙ daret eis spiritum propheticum, & essent iudices populi. Moyses autem elegit omnes istos, scripsitq; nomina eorum, veneruntq; ad ostium tabernaculi, vbi acceperunt spiritum propheticum. Duo aũt istorum nondum venerant, quia tñ electi fuerant a Moyse, descendit quoq; in eos spiritus propheticus, sicut in alios, licet in castris manerent. ideo dr, ꝙ erant descripti, s. erant electi a Moyse, & ob hoc venit spiritus propheticus super eos. ad ostendendum autem, ꝙ fuerant electi, dicitur, ꝙ fuerant descripti, s. quia Moyses scripsit nomina illorum quos elegerat.

Quare Beldad, & Medad postquam electi sunt non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium. Et quid prophetauerunt in castris. Quæst. LVII.

QVæretur de istis duobus viris, quare non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium, cum electi essent a Moyse?

Aliqui dicunt, ꝙ hoc fuit ex magna humilitate. Erant enim isti humiles, & cum viderent se assumi ad tam excellens ministerium, recusauerunt assumere istam dignitatem, ideo non iuerunt cum alijs in Sanctuarium.

Alii dicunt, quòd fuit ex quadam verecundia, cæteri enim erant senes, qui ad istud officium assumpti erant, & cum isti essent iuuenes, vel saltem nõ essent senes, erubuerunt poni in numero senum. Istud ten. nt multi, & est motiuum, quia Deus iussit Moysi accipere de senioribus populi, & putant, quòd erant omnes senes secũdum ætatem. de istis dicunt, quòd non erant senes, & hoc quia dicitur in litera, remanserant autem in castris duo viri.

Dicendum, ꝙ istud motiuum nihil valet; neq; infertur istos non fuisse senes, quia licet litera vocet illos viros, poterat esse, ꝙ essent senes, quia vir accipitur multipliciter, aliqñ vt est nomen ætatis, & distinguitur cõtra senem, & iuuenem. aliqñ vt est nomen coniugii, & est vir, i. maritus, aliquando, vt est nomen sexus. sic dicimus virum & fœminam, i. masculum, & fœminam. hic autem accipitur vir pro sexu, & non pro ætate, & sic poterant esse senes.

Secundo, quia vbi isti vocantur seniores vocantur viri, sic dicitur supra in litera, s. congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Si ergo vir accipiatur pro ætate, nullus istorum septuaginta erit senex, cum omnes dicantur viri, & ita licet isti duo Heldad, & Medad vocentur viri, non sequitur quòd non erant senes, non est ergo motiuum conueniens.

Aliter ergo potest dici, s. quòd isti duo viri, nõdum fuerant vocati, sed sexagintaocto, ideo non iuerunt in Sanctuarium, quia non erant ituri, nisi vocarentur. nam non scirent se esse de numero septuaginta quousque vocarentur, quia Moyses elegerat omnes istos secrete penes se, nulli dicendo, sed scribendo nomina illorum quousque vocaret eos, ideo non poterant isti ire, nescientes, an ipsi essent de numero electorum.

Alij dicunt, quod illi vocati fuerant, & ire volebant, & tamen non ita cito iuerunt sicut alij, ideo quando spiritus propheticus descendit super alios ad ostium Sanctuarii, descendit similiter super istos manentes in castris.

Sed quæretur quis modus istorum duorum sit conuenientior. Aliqui dicunt, quòd secundus. Primo, quia certum est, quod Moyses vocaret omnes istos septuaginta, quia Deus iusserat illud, ideo nõ potest dici, quòd isti duo non fuissent vocati. Secundo, quia Moyses duxerat alios ad ostium Sanctuarii, sed iubebat Deus, quòd duceret se-

A ptuaginta, ideo non omitteret duos. Tertio quia in litera innuitur, quòd Moyses istos vocauerit cum dicitur venit Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros, ergo nullus fuit non vocatus.

Dicendum, ꝙ prima positio est rationabilior, & est sic intelligendum, ꝙ Moyses proposuerat omnes vocare, & de facto miserat ad vocandum. forte tamẽ nuncij qui vocaturi erant istos duos, obliti sunt vocare eos, vel non ita cito iuerunt ad vocandum. vnde venerunt prius sexagintaocto, quam isti vocarentur, & descendit super illos spiritus propheticus manentes apud Sanctuarium. Istud patet, quia si dicatur. ꝙ isti vocati essent, & non venirent, siue ex humilitate, siue ex verecundia hoc facerent, nõ euadebant culpam, cum Moyses iuberet venire, essentq; inobedientes, quod non conceditur, cum præsupponatur de **B** eis, quòd erant viri boni. Secundo, quia si isti vocati per Moysen ex parte Dei nollent ire ad Sanctuarium peccarent grauiter, & ita non descẽderet spiritus Dei super eos, & tamen descendit super illos, & prophetauerunt, ergo nondum fuerant vocati.

Ad rationes respondemus. Ad primam dicetur. ꝙ Deus iusserat vocari istos septuaginta, ideo Moyses non omitteret aliquem istorum neque omisit. Accidit tamen, quòd non vocarentur ita cito sicut alii, & quòd antequam isti vocarentur descenderet spiritus Dei. Ad secundum dicendum, quòd Moyses iusserat vocari istos ad Sanctuarium, sicut cæteros, & tamen nondum vocati fuerant propter causam supradictam.

Ad tertium dicendum, quòd illa litera debet intelligi non ad rigorem verborum, sed ad intentionem Moysi, s. **C** quòd congregauit septuaginta viros, i. quòd congregari illos mandauit, & tamen nuncii non vocauerũt istos duos, siue ex obliuione, siue quia tarde iuerunt. siue autem velis insistere, quòd intelligatur litera secundum rigorem non poterit stare, quia dicitur. congrega. septuaginta viros de senioribus Israel quos stare fecit circa tabernaculum, certum est tamen quòd istos duos non fecit stare circa tabernaculum, cum dicatur, quòd manserũt in castris, ideo debet intelligi, sicut supra, s. congregans eos, i. congregari mandauit, & quòd fecit eos stare circa tabernaculum, i. ad standum ibi illos congregari mandabat.

Quid isti duo prophetarunt. Quæst. LVIII.

SEd quæretur de istis duobus, quid prophetarent in castris?

D Aliqui Hebræi dicunt, ꝙ prophetabant de morte Moysi in deserto, & de successione Iosue in principatu, motiuum autem istorum est, quia dicitur, ꝙ Iosue dixit Moysi prohibe eos, scilicet prophetare.

Sed dicendum, ꝙ non stat. primo quia non habet hoc fundamẽtum aliquod ex litera, ideo videtur esse fictum. Secundo, quia est verisimile, ꝙ Deus nunc istud non prædiceret per ora istorum, quia istud erat ad maximam afflictionem Moysi. Deus tamen nũc volebat reuelare Moysen a laboribus dando ei istos septuaginta in socios, sed prænunciando nunc de morte eius, magis eum affligeret, quam releuaret, ideo primo prænunciaret istud. Tertio, quia istud erat pro peccato, quod Moyses commisit ad aquas contradictionis, infra 20. & 27. cap. & fuit illud quasi triginta nouem annis post hoc, quia istud fuit in princi- **E** pio secundi anni exitus de Aegypto, illud vero in anno quadragesimo, vt colligitur, infra 20. & 27 & 33. non tamen prænunciaret Deus pœnam Moysi triginta nouem annis, antequam peccaret. ergo non fuit nunc istud prænunciatum.

Sed dicet aliquis hoc stare, quia multorum culpa, & etiam pœna prænunciatur longo tempore antequam fit, sicut fuit de Nabuchodonosor Esaiæ 13. & 14. sed multo tempore post illud fuit Nabuchodonosor. Dicẽdum istud verum esse, quãdo prænunciatur pœna alicuius, & tamen non reuelatur ei ad hoc, ꝙ incipiat iam de illa tristari; Sed quando latet eum quid de ipso prænunciatum sit, & istud fuit in Nabuchodonosor. Secus autem esset nunc in Moyse, quia cum ei reuelaretur istud, tristaretur valde. Et sic per triginta nouem annos puniretur, antequam peccaret

quod

quod est incõueniens. Sed adhuc obiicitur, quia Christus prænunciauit Iudæis destructionem vrbis suæ, & templi multo tempore antequam fieret Matth. 24. cap. & de hoc Iudæi tristarentur. Dici posset vno modo, ꝙ non erat sic in Moyse, quia Moyses crederet quicquid de eo prænunciaretur, cum sciret istos viros a Deo inspiratos, & tristaretur de malo, quod sibi prænunciabatur. Iudæi tamen non credebant Christo, ideo non tristarentur de prænunciatis ab eo, putantes non esse vera. Aliter potest dici, ꝙ etiam si Iudæi crederent, quòd Christus prænunciabat, & tristarentur de eo, non erat inconueniens, quia in Iudæis præcesserat culpa, s. occiderant prophetas, & persequebantur Christum quotidie, & discipulos eius, & statim ante sex dies occisuri erant ipsum, ideo non erat inconueniens, ꝙ inciperent tristari de pœna quæ eis prænunciabatur, sed Moyses nondum peccauerat, sed post hoc quasi per triginta nouem annos peccauit, vt dictum est, ergo non debuit sibi nunc illud prænunciari. Quarto, quantum ad principale, quia si nũc prænunciaretur, non oportebat, ꝙ postea illud Deus diceret, sed Deus dixit illud Moysi. infra 20. & 27. cap. ergo non fuit nunc prenunciatum. Quinto, quia si prænunciaretur illa pœna Moysi, adiungeretur causa, quare ita fecit Deus inf. 20. & 27. & tamen nunc non poterat prenunciari causa, i. peccatum, quia nondum commissum fuerat, vel si prænunciaretur antequam committeretur, Moyses caueret illud, & non incideret in ipsum, cum sibi expresse dictum fuisset, vel si incideret in illud videretur aliquo modo præiudicare libertati arbitrij, ideo non erat conueniens hoc prænunciari ei, licet aliquando propter causam aliquam specialem prenunciantur alicui peccata, quæ facturus est, & tamen facit illa, sicut fuit de Petro cui prænunciauit Christus, ꝙ ipsa nocte negaret eum ter ante quam cantaret Gallus Matt. 26. Et ita factum est statim. Petrus tamen peccauit negando Christum. Sexto, quia si hoc prænũciatum fuisset de Moyse, inciperet rogare Deũ ne hoc fieret, sicut postea sæpe legitur fecisse Deuteron. 3. & tamen toto illo tempore vsque ad annum quadragesimum exitus de Aegypto non legitur super hoc rogasse Deum, ideo nihil tale fuit prænunciatum.

Dicendum igitur, quòd predicta non stant: non. n. prophetauerunt isti aliquid de morte Moysi, sed prophetabãt aliquid tale, quale illi sexaginta octo, qui erant ad ostium Sanctuarii, quid autem isti prophetarent, dicetur seq. q.

Ad motiuum Hebræorum dicendum, ꝙ illud nihil facit. primo quia si verum esset, ꝙ Heldad, & Medad prophetarent de morte Moysi, & exaltatione Iosue, non diceret Iosue Moysi prohibe eos, sed potius erubesceret audire ista, vel timeret. Et ita nihil loqueretur, cum res pertineret ad eum. Secundo patet ex eo, quod Moyses dixit, s. quid æmularis pro me, i. quare inuides istis duobus qui prophetant, & sic innuitur, quòd Iosue non dixit Moysi, ꝙ prohiberet illos, quia inuidebat zelando honorem Moysi, quasi detraheretur ei prophetantibus aliis. si tamen prophetarẽt illi de morte Moysi, non esset inuidia ad illos, sed timor, vel odium. Tertio patet ex eo, quia addidit Moyses. si quis mihi det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum. & sic apparebat Iosue non fuisse motum ad dicendum Moysi, ꝙ prohiberetur illi, nisi quia inuidebat, ꝙ tanta multitudo prophetaret, quia alias Moyses non responderet ad propositum dicens. quis mihi det, vt omnis populus prophetet? Aliud motiuum esse poterat, s. quia Iosue potuit prohibere istos, qui prophetabant apud tabernaculum quasi isti non prophetarent aliquod malum. & illi qui erant in castris malum prænunciarent. Dicendum tamen, quòd neuter prænunciauerunt aliquid de statu Moysi, & tamen habuit Iosue causam dicendi contra istos duos, & non contra alios, vt infra tangetur.

Quid prophetabant omnes isti septuaginta seniores simul, & de quo. & an per hoc constaret eos esse aptos ad regimen. Quæst. LIX.

QVæretur quid prophetabant isti viri. Dicendum est, ꝙ omnes, tam duo qui erant in castris, quam sexagintaocto, qui erant apud tabernaculum, prophetabant de eisdem rebus, quia licet per eundem spiritum

F possent diuersa prophetare, quia idem spiritus operatur varia in diuersis, distribuens cuicunque, sicut vult 1. Cor. 12. cap. tamen vt videretur omnes istos assumptos fuisse ad idem officium, debuerunt prophetare idem. Nam si de aliis rebus prophetarent duo qui erãt in castris, quam alii sexagintaocto, putaretur quòd nõ erant assumpti ad idem officium, quod erat contra intentionem Dei.

Aliqui ergo dicunt, ꝙ isti prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad gubernationem populi, quia ista prophetia dabatur nunc ad ostendendum, quòd isti essent apti ad illud officium ad quod assumebantur, & quia ad regimen populi cum Moyse accipiebantur, debuerunt de eis quæ pertinebant ad populi regimen prophetare.

Dicendum, quòd istud non stat, quia prophetare de eo quod pertinet ad regimen populi est consulere Deum super aliquo dubio de eis quæ pertinent ad populum, sicut
G in Moyse sæpe factum est. Et patet bis in quæstionibus filiorũ Salphaad. nam dubitauit Moyses, & retulit ad Deũ a quo responsum habuit inf. 27. & 26. c. & sic faciebat qñcunq; dubitabat de aliquo, nam ibat consulturus oracula, & intrabat in Sancta sanctorũ sup. 7. c. Sed nunc nõ erant aliquæ dubitationes quæ istis occurrerent circa regimen populi, cum nondum incepissent gubernare, ideo nõ poterant prophetare de eo, quod pertinebat ad statum populi.

Sed dicendũ, ꝙ prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad diuinas laudes. Nam prophetare sic accipitur sæpe in scriptura, sicut patet de cãtoribus templi Heman, & Ethan, & aliis sociis eorum, qui prophetabãt in citharis. & psalteriis, & cymbalis, 1. Paralip. 16. & 25. sic etiam fuit de Saule, quando insiliit in eum spiritus Dei, & pro-
H phetauit subito. 1. Reg. 10. c. & iterum cum vellet capere Dauid qui erat cum Samuele, factus est super eũ spiritus Dei, prophetauit per totam viam, & postea nudauit se coram Samuele, & ibi tota die, & nocte nudus prophetauit. 1. Reg. 19. c. sed omnes isti nihil prophetabant, nisi laudes Dei, ad quas solus spiritus Dei mouebat eos, vt illas dicerent, sicut fuit de Dauid qui reputatur maximus prophetarum, & tamen ipse non prophetabat aliqua futura, sed componebat psalmos de diuinis laudibus. sic apparet ex toto libro suo. Cum autem obiiciebatur, quòd isti deberẽt prophetare de pertinentibus ad regimen populi, ad ostendendum, quòd Deus fecerat eos aptos ad hoc regimen.

Dicendum, ꝙ non erat necessariũ, quia satis erat, quòd prophetarent in quocunq; genere rei, quia solum erat necessarium, quòd constaret illos esse prophetas. nam si pro-
I phetæ essent, possent consulere Deum quandocunq; vellent, & ita responderent in dubiis populi. Ostendit tamen aliquis esse prophetam, & sufficienter per quemcunq; actum propheticum, ideo satis erat, quòd isti prophetarent quicquid esset illud, quod prophetarent, quia per hoc populus sciret eos esse aptos ad gubernationem.

Quomodo constabat eos esse aptos ad regimen populi, dato quod prophetarent. Et ad esse prophetam quid requiritur. Et an illi haberent responsum quandocunque vellent. Quæst. LX.

DAto quòd isti prophetarent nunc, quomodo per hoc constabat eos esse aptos ad regimen populi? quia nõ poterant esse apti ad hoc, nisi Deus responderet eis quandocunque ipsi vellent consulere eum super aliquo dubio,
K & tamen prophetæ non possunt hoc, nisi raro, quia non pertinet ad officium prophetæ, quod ipse loquatur Deo quando voluerit, sed ꝙ Deus loquatur sibi, quando ei placuerit, & sic propheta aliquando volet habere cognitionẽ de aliqua re, & Deus non inspicit ei, etiam si pro hoc anxietur. sic fuit de Helisæo, quando venit ad eum Sunamitis. Nam dixit ad Giezi puerum suum, dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi 4. Reg. 4. cap. Et iterum quando voluit scire responsum super statu trium regum, & non potuit quousque cantauit psaltes coram ipso, 4. Reg. 4. cap. Item quidam prophetant aliquando, & postea cessant, nec reuertitur ad eos spiritus propheticus, ideo etiam si isti nũc prophetarent, nõ sequebatur, quod essent apti ad regimen populi, quia poterat cessare in eis spiritus propheticus, vel

saltem

saltem non responderet eis Deus quandocunq; ipsi vellēt.

Dicendum est, sicut supra tāgebatur, quòd ad esse prophetam nihil aliud requiritur, nisi quod Deus loquatur homini, vel aliquid inspiret ei per aliquem de modis, qui tangerentur seq. cap. Et dato, quod istud semel fiat est propheta ille, cui facta est locutio Dei, Et si pluries fiat ista locutio, non oportet, quod fiat aliquando, quando voluerit propheta, sed solum, quod Deus inspiret ei aliquid, qñ ipse nihil de hoc cogitat, nec putat futuram sibi inspirationem. Et hoc modo multi de prophetis famosis volebāt habere responsum a Deo super aliqua re, & non poterant, etiam si super hoc multum insisterent. sic fuit de Ieremia, qui volebat habere responsum a Deo super statu Iudæorum, an descendere deberent in Aegyptum, vel non. Orauit autem Ieremias Dominum, & ieiunauit & post decem dies respondit ei Dominus, vt patet Iere. 42. c. sic etiā erat de Daniele, qui orabat Dominum pro intelligentia visionis, ieiunauitque tribus hebdomadis, non gustans panem desiderabilem, nec carnes, neq; vinum bibens, & post tres hebdomadas fuit ei responsum, vt patet Daniel. 10. capit.

De istis prophetis poterat esse sic, s. ꝙ cessaret in eis prophetia, vel saltem, ꝙ non responderetur eis a Deo quādocunque vellent. Dicendū tñ est, ꝙ non fuit sic, quia isti habuerunt nūc spiritum propheticum. & non cessauit in illis, sed postea semper habuerunt, & hoc expresse dicitur in litera, s. cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec vltra cessauerunt, idest non cessauit in eis spiritus propheticus. De alio autem manet dubium, scilicet, dato ꝙ nō cessauerit spiritus, an haberent responsum qñcunque vellent, vel solum quādo Deus inspiraret eos? Dicendum quod cum isti viri assumpti essent ad gubernationem populi, & acciderēt multa dubia quotidie, super quibus oportebat consuli Deum, si statim non haberent responsum, sequeretur magnum inconueniens, s. ꝙ non possent expediri negocia populi: Deus tamen hoc valde cauebat: nam propter hoc dederat nunc istos septuaginta in socios Moysi, vt id quod ipse non posset, explerent alii, & tamen si non responderetur eis quandocunqua vellent, nō alleuiaretur per hoc onus Moysi, neque prouideretur populo: ideo oportet dici, ꝙ isti habebant responsum a Deo quandocunque volebant. Sed obijcietur, ꝙ isti non haberent responsum quandocunque vellent, ēt si curam negociorum populi haberent. Nā Ieremias super statu totius populi consuluit Dominum, & tamen non habuit responsum vsque ad decem dies Iere. 42. Dicendum, quod non fuit simile de Ieremia, & de istis: quia Ieremias, licet tunc consuluerit Dominum pro populo, non erat officium suū consulere, neque respondere in rebus pertinentibus ad populum, sed solum Deus inspirabat ei, quod volebat, & quādo volebat: nunc tamen populus rogauit Ieremiam, quod ipse oraret Dominum, vt responderet eis pro hoc, & factū est post decem dies. de istis viris secus erat, quia assumpti fuerant ad regimen populi in omnibus arduis negocijs, & potissime in eis, quæ non poterant diffiniri, nisi per diuinum responsum: ideo oportebat, quod cum negocia populi essent plurima & quotidie acciderēt, quod quotidie possent isti habere responsum a Deo, & sic haberent quandocunque vellent. Secundo, quia isti assumebantur, vt socij Moysi in eodem officio, & ad releuandum labores eius, vt patet in litera: Moyses tamen habebat responsum a Deo quandocunque volebat supra 7. cap. ergo isti sic haberēt,

Vbi & quando septuaginta seniores consulebant Dominum ad hoc, vt eis responderet, & quomodo respondebat eis. Quæstio LXI.

ADhuc quæretur, cum isti quotidie consulerēt Dominum, & Deus responderet eis, vbi consulebāt ipsum?

Aliquis dicet, quod intrabant in Sancta Sanctorum, & respondebatur eis super propitiatorium inter alas Cherubim, & patet quia isti erāt socij Moysi, & assumpti ad idē officium, & tamen Moyses consulebat Dominum inter Sancta Sanctorum, & respondebatur ei de propitiatorio supra 7. cap. ergo sic etiam responderetur istis.

Dicendum, quod non debet hoc concedi. Primò, quia Sancta Sanctorum erat locus secretissimus intra Sanctuarium, ad quem non licebat accedere etiam sacerdotibus, & tamen isti iudices erant laici, cum dicatur congrega septuaginta viros de senioribus Israel: nomine tamen Israel soli laici intelligi solent, & non Leuitæ. non licebat ergo eis illuc intrare.

Secundò, quia etiam summo sacerdoti non licet intrare in Sancta Sāctorum, nisi semel in anno præmissis multis ceremonijs Leuiti 16. multominus, ergo liceret istis intrare quotidie illuc.

Tertio cum in Sancta Sāctorum soli sacerdoti magno liceret intrare, in primam partem Sanctuarij, quæ vocatur tabernaculum, vel sanctum, non licebat intrare, nisi solis sacerdotibus ad Hebr. 9. cap. tamen non poterat intrari in Sancta Sanctorum, nisi per primam partem Sanctuarij, vt colligitur Exod. 26 & 27. cap ergo non liceret istis, qui erant laici intrare illuc, etiam si essent Leuitæ, cū certum sit, quod non essent sacerdotes, quia soli tres sacerdotes erant tunc, idest Aaron, & duo filij sui, vt colligitur supra 3. cap.

Quartò patet, quia prohibitum erat omnibus hominibus intrare in Sancta Sanctorum, nisi summo sacerdoti, ergo non debet concedi de aliquo alio, quòd introiret illuc, nisi expressum inueniatur, & tamen de istis septuaginta viris non inuenitur, quod aliquando illuc intrauerint. ergo non debet concedi, quod intrarent.

De Moyse secus est. Primo, quia de illo inuenitur expressum, quod intraret quandocunque vellet supra 7. cap. de nullo tamen alio sic inuenitur. Secundo. quia Moyses erat excellentior toto populo Hebræorum: ipse enim consecrauerat sacerdotes, & fabricauerat Sanctuarium, eratque dux totius populi: ideo debebat licere ei aliquid quod non liceret alio, & sic fuit intrare in Sancta Sanctorum, quia nullam aliam excellentiam habebant, nisi quod nunc assumpti fuerant in iudices.

Aliqui ergo dicunt, quod licet isti viri non consulerent Dominum intra Sancta Sanctorum: haberent alia loca determinata, in quibus consulerent Dominum: vnus enim locus erat, in quo Deus solitus erat loqui ad ostium tabernaculi Exod. 29.

Secundus locus erat tabernaculum paruum, quod habebat Moyses procul extra castra Exod. 33.

Tertius locus erat propitiatorium intra Sancta Sanctorum supra 7. cap.

Quartus locus erat columna nubis descendens ad ostiū Sanctuarij sequenti cap. Dicunt ergo isti, quod licet septuaginta viri non possent consulere Dominum in tertio istorum, idest intra Sancta Sanctorū, poterant cōsulere in quolibet aliorum trium locorum, & ibi responderetur eis.

Sed dicendum, quod nec etiam in istis locis consulebant Dominum. De primo patet, quia illud erat intra atrium Sanctuarii ad ostium tabernaculi, & tamen illuc non intrabant laici, nisi statutis temporibus, quando offerebant sacrificia, quia ducebant animalia ad locum illum Leuiti. primo, & tertio capit. Isti tamen erant laici: ideo non intrarent illuc.

Secundo, quia locus ille soli Moysi fuit assignatus ad respondendum ei. Exodi 29. s. sacrificium est Domino ad ostium tabernaculi, vbi constituam, vt loquar ad te, ibiq; præcipiam filiis Israel, ideo de solo Moyse dictum est, ꝙ loqueretur ibi ei Deus. Tertio, quia non erat conueniens, quod aliquis vnus locus assignaretur, in quo oēs isti consulerent Dominum, quia sequeretur ex hoc quædā confusio, cum isti diuersi essent, & super rebus diuersis peterēt.

De secundo dicendum, quod non poterant isti consulere Dominum in illo tabernaculo paruo, quod erat extra castra, quia illud iam non erat. Solum enim durauit antequam fabricaretur Sanctuarium. nam tunc Moyses manebat in illo tabernaculo extra castra Exodi 33. cap. postquam autem fabricatum est Sanctuarium Moyses non morabatur extra castra, sed ad ostium atrij Sanctuarij cū Aaron & filiis suis supra 3. cap. Et sic cessauit tunc tabernaculum paruum, quod erat extra castra, cum Moyses nō moraretur in eo & ista fuit causa quare fabricato Sāctuario Deus dixit Moysi, ꝙ loqueretur ei ad ostium tabernaculi: Exo. 29. s. quia cessaret tunc loqui ei in paruulo tabernaculo i quo prius loquebatur, assignauit ei locū i quo de

cetero

cętero ei loqueretur. Secundo, quia etiam si istud tabernaculum paruum adhuc maneret, non consulerent ibi isti Dominum, quia non erat ille aliquis locus communis, sed erat proprium tentorium Moysi, in quo ipse morabatur Exodi 33. cap. Moyses ergo consuleret ibi Dominum, sed alij non consulerent.

De quarto dici potest, idem quod de primo loco, scilicet quia columna nubis descendebat ad ostium Sanctuarij seq. cap. & tamen laicis non licebat illuc intrare, nisi quando offerebant sacrificia, vel si specialiter vocarentur, vt dictum est. Secundo quia consulere Deum, vel audire ipsum descendente columna nubis, non videtur pertinere, nisi quando Deus vocabat aliquos, vt loqueretur cũ eis ibi. sic dicitur seq. cap. s. quòd Deus dixit ad Moysen, Aaron, & Mariam, egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, cumque fuissent ingressi, descendit Dominus in columna nubis, & stetit introitu tabernaculi. sed isti consulebant sępe Dominum non vocati ab eo, ergo non erat ille locus conueniens eis.

Non erat locus determinatus 70. cõsulẽdi Dominũ

Dicendum, quòd non fuit aliquis vnus locus de prædentibus, nec alius vltra istos assignatus illis viris ad cõsulendum Dominum, sed vbicunque volebant consulere, respondebat eis Deus. Primo patet, quia vnus locus conuenienter assignaretur, si esset vnus qui consuleret, & ita quando Moyses solus consulebat Dominum pro populo, habebat loca determinata, quia solus erat. nunc vero cum essent præter eum alij septuaginta, non erat conueniens esse aliquem vnum locum pro omnibus.

Secundo, quia dato vno loco, sequeretur confusio, & impedimentum expediendorum negociorum. nam ideo isti erant septuaginta, vt quilibet per se posset audire causas, & sic sufficerent omnibus causis populi, & quia non erat eadem causa omnium, sed quilibet audiebat sigillatim causas, occurrerent eis diuersa dubia, & quilibet pro suo deberet consulere. & sic accideret quod multi cõcurrerent in eundem locum ad consulendum Dominum, & sic impedirent se, quia quando vnus consuleret, non poterat alius consulere, etiam quia non expediebat, quod vnus audiret id super quo alius consulebat Dominum, neque responsum ad illud, cum per se quilibet consuleret, ideo ad hoc quod se non turbarent, oportebat, quod sigillatim consulerent, & quilibet sua vice, & dum vnus consuleret, expectarent alij, quia aliter sequeretur inordinatio. nam in prophetis prophetando potest sequi confusio, licet omnes loquantur per spiritum Dei, ideo Apostolus 1. ad Corinth. 14. dixit quod quando essent in Ecclesia simul plures prophetæ non prophetarent omnes simul, sed vnus loqueretur, & alij tacerent, & ita sigillatim, & successiue omnes prophetarent, sed illud non erat conueniens, quia sic impedirentur aliqualiter negotia populi non habita a quolibet statim responsione. Si autem poneretur, quod nõ essent loca determinata in quibus isti consulerent Dominum, sed quilibet vbi vellet, non sequeretur istud incõueniens, scilicet quia non concurrerent omnes in eundem locum, sed quilibet per se consuleret Dominum, & tunc Deus simul responderet illis existentibus in diuersis locis, nec expectaret vnus alium.

Tertio, quia si isti consulerent Deum in aliquo de quatuor locis supra positis, cum illa pertinerent ad Sanctuarium præter tabernaculum paruum, quod iam cessauerat, non possent consulere Dominum, nisi erecto tabernaculo, & tunc impedirentur multa negocia, quia accidebat aliquando per tres dies ambulare, sicut ambulauerunt Hebræi de monte Sinai vsque ad desertum Pharan præc. capit. nunc tamen non poterat erigi Sanctuarium. accidebant tamen aliqua in quibus necesse esset consuli Dominum. ergo oportebat, quod vel populus impediretur, quod Deus nolebat, vel alibi consuleretur.

Sed obijcietur de Moyse qui consulebat Dominum intra sancta Sanctorum supra septimo cap. Nam non poterat ille consulere, nisi quando esset erectum Sãctuarium.

Dicendum, quod Moyses consulebat Dominum intra Sancta sanctorum supra 7. capit. & tamen non erat astrictus ad semper ibi consulendum, sed consulebat vbi volebat. sic innuitur supra 7. cap. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audie-

F bat vocem loquentis ad se de propitiatorio, idest quando volebat ingredi illuc audiebat ibi vocem. & tamen si alibi vellet consulere Dominum, poterat hoc facere, & patet, quia interdum loquebatur Deus ad ostium tabernaculi Exodi 29. & interdum in columna nubis sequ. capit. quod non fieret si astrictus esset ad consulendum in Sancto sanctorum, & sicut non erat Moyses astrictus ad Sancta Sanctorum, ita nec ad aliquem alium locum, sed vbicunque vellet consulere, consulebat.

Quarto patet, quia isti duo viri in castris prophetauerunt tunc, cum tamen alij sexagintaocto eodem tempore prophetarent ad ostium Sanctuarij. Cum ergo in prima vice, qua isti prophetauerunt, & Deus voluit ostẽdere per hoc, quod erant apti ad gubernandum populum, descenderit simul super eos spiritus Dei, & tamen non in eodem
G loco, signum erat, quod postea vtendo officio ad quod assumebantur, poterant consulere Deum in diuersis locis vbicunque vellent.

Quomodo septuaginta consulebant Dominum, & qualiter Deus eis respondebat Quæst. LXII.

QVæretur de istis septuaginta viris, quomodo consulebant Dominum, & qualiter Deus eis respondebat? Dicendum quod isti poterant consulere Dominum proponendo dubia quæ habebant, & ista propositio poterat fieri, siue in voce, siue in solo animo, habendo voluntatem, quod Deus responderet, quia Deus æqualiter intelligit quæ in animo sunt, & quæ in voce proponũtur, cum non accipiat intelligere per auditum, neque per
H visum, sicut animalia quæ sensibus vtuntur.

De responsione autem Dei ad quæstionem eorum dicendum, quod respondebatur istis, sicut prophetis, Erant autem isti prophetæ, quia descendit super eos spiritus Dei & prophetauerunt, sicut patet in litera. Sed prophetis multis modis Deus reuelabat aliquid, vt ostendetur seq. cap. ideo per quemlibet illorum poterat Deus istis respõdere. Et saltem poterat respondere per duos modos, quos Deus expressit in litera, scilicet quod Deus appareret per somnium, vel loqueretur in visione, idest vigilando, quia isti erant duo modi communiores prophetarum.

De somnio aũt poterat intelligi, ꝙ respõderetur istis, s. ꝙ qñ isti haberent aliqua dubia per diẽ de quibus cuperent, ꝙ Deus respõderet eis, veniebat Deus per noctẽ immutãdo phantasiã eorum. Et sic eos certificabat de dubijs suis.

I Iste modus aliqualiter conueniens est. Sed in eo oportebat dari modicam dilationem, s. vsque ad noctẽ sequentem. De vigilia autem posset dici, quod isti certificarẽtur apparente eis Angelo Dei, & loquente, siue viderent aliquam effigiem, siue nullam viderent, sed solum audirent vocem alicuius loquentis ad se, & iste modus erat, quod quandocunque isti de aliquo dubitarent, diuerterent ad aliquem locum in quo soli essent, & ibi proposita dubitatione, audiebant vocem alicuius respondentis sibi. dixi autem ꝙ diuerterent, quia nolebat Deus, quod in publico peteretur aliquid ab eo, ad hoc ꝙ vox respondentis audiretur a multis, quia Deus non iudicabat multos dignos esse, vt istud audirent. sic patet seq. cap. quando Deus voluit loqui ad Moysen Aaron. & Mariam de columna nubis. nam dixit egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, s. quia nolebat, ꝙ aliqui alij audirent id, ꝙ
K Deus loqueretur eis. Iste modus videtur, ꝙ magis cõueniret istis septuaginta viris. primo quia hoc magis conueniebat intentioni Dei, s. vt facilius expedirentur negotia diuertẽtibus istis ad quẽcunque locũ, ad hoc ꝙ haberent responsum a Deo, ꝗ̃ ꝙ expectarent, ꝙ per somnium Deus illis responderet. Secundo, quia videtur, ꝙ Moyses in dubitationibus populi isto modo vtebatur, s. ꝙ audito dubio diuerteret ad aliquẽ locũ, & ibi proponeret, atq; respõderetur sibi, sicut colligitur infra 27. c. vbi posito dubio filiarũ Salphaad, sequitur. retulit Moyses causã earũ ad iudiciũ Dñi, qui dixit ad eũ, iustã rẽ postulant filiæ Salphaad, & sic ex modo loquendi literæ, innuitur, quod Moyses audito dubio referebat Deo in voce. Deus autem respondebat ei in voce, siue intra Sancta sanctorum, siue alibi. Iste ergo modus videtur multum cõueniens istis septuaginta

ginta viris, quia erat multum facilis. Aliquis autem dicet, quod Deus aliter respondebat istis, s. inspirando mentibus eorum determinationem illius rei, quam petebant sine aliqua locutione, & visione, vel apparitione loquẽtis, & hoc quia ita fuit in principio officij sui s. descendit super eos spiritus nulla voce eis facta, & prophetauerunt, vt patet in litera. Dicendum q̄ illud non est simile. nam ibi non prodebar quod aliquis appareret, vel loqueretur ad illos, quia ipsi tunc nullum dubium proponebant, de quo posset eis responderi, sed Deus volebat ostendere illos esse prophetas, vt per hoc pateret eos esse aptos ad statum, & officium, ad quod Deus assumebat illos, & ad hoc fecit, quod ipsi prophetarent inspirando mentibus eorum aliqua, quæ tunc dicerent, vt sic appareret verum esse, quod Deus dixerat, scilicet auferam de spiritu tuo, & dabo illis supra in litera. postea autem secus erat, quando ipsi consulerent Dominum super negociis populi & tunc ipsi aliquid proponebant, & ad respondendum eis audiebãt vocem alicuius loquentis sibi, & iste est modus conueniens,

Quomodo spiritus requieuit in septuaginta senioribus, cum nunquam in aliquo requieuerit, nisi in Christo, & quomodo nunquam cessauerunt prophetare, Quæstio LXIII.

NVnc quæreretur, quomodo est verum, quod dicitur in litera de istis. cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. quia videtur quòd in quolibet propheta cessat aliquando spiritus propheticus.

Aliqui dicunt, quòd nunquam in aliquo requieuit spiritus, nisi in Christo a quo nunquam recessit. sicut dicitur Isa. 11. requiescet super eum spiritus Domini. De oibus autem alijs dicendum est secundum illos, quòd aliquãdo spiritus illorũ mutatus est in spiritũ malum, sicut dicunt in Moyse, & etiam in Salomone, qui prius habuit spiritũ Dei, & tamen postea construxit templa idolis, in alij autẽ cessat spiritus, quia postquam prius fuerit, desinit postea esse, & non prophetant. Alij autẽ sunt in quibus, & si quasi semper videatur esse spiritus Dei, tamẽ ad quosdã actus non est in eis spiritus, quia sunt tales actus, in quibus spiritus Dei non tangit corda hominum, sicut est in actu cõjugali, quia licet isti non sint mali actus, tamen sunt tales, quibus non est decens spiritũ interesse, quia sunt oino carnales. De hoc dicit Origenes, istud de solo saluatore posse dici, qui peccatũ non fecit. in illo solo mansit, & permãsit spiritus, cõstat reliquos oẽs fuisse sub peccato, nec cõgruit, vt tempore peccati dicamus spiritũ mansisse in eis. ipse. n. Moyses, cum iã spiritũ accepisset, seipsum peccasse testatur cum diceret. audite me increduli, nũquid de petra ista producemus aquã vobis? In his. n. dictis nõ sanctificauit Deũ idest non cõfisus est in virtute Dei. cum ergo hæc loqueretur, non confisus de Spiritu sancto, sed de spiritu peccati loquebatur. certum est ergo alios prophetas aliquãdo habuisse spiritum Dei, aliquando non habuisse. hinc & Dauid ait. & Spiritum sanctũ tuum ne auferas a me. in quo ostendit, quia potest auferri. in sequentibus vero tãquam ablatum reposcit. s. redde mihi lętitiam salutaris tui. Salomonem quoque nemo dicit, nisi in Spiritu sancto iudicia iudicasse, vel templum Domino construxisse. An rursus in Spiritu sancto dęmonibus tẽpla fecisse dicetur, aut impijs mulieribus latera flexisse? propheta quippe etiam a Domino Abdo missus est in Bethel. ideo occisus est a leone. Et tunc sequitur determinatio Origenis, s. ego autem, dicit, non vsquequaque pronunciem hoc. puto esse etiam quædam communia hominum gesta quæ quãuis peccato careant, non tamen digna videntur, quibus intersit Spiritus sanctus, vt connubia legitima, carent quidem peccato, nõ tamẽ qñ actus coniugales gerunt, Spiritus sanctus datur, ẽt si propheta operatur. Alia. n. plura sunt in quibus sola sufficit vis humana, neque res indiget, neque decet Spiritus sancti adesse pręsentiã, & secundũ hoc debet dici, quod q̄q̄ dicatur hic, & nunquam cessauerunt. non debet intelligi, q̄ nunquã cessauerũt prophetare, vel nunq̄ recessit ab eis spiritus propheticus, quia saltẽ in multis actibus ipsorũ nõ erat præsentia Spiritus sancti, sed debet intelligi large, eo quod habebant spiritum istum, vt communiter.

An in Christo fuerit spiritus propheticus. Et modus quo 70. non cessauerunt prophetare. Et quod propheta nunquam cessat actualiter, quin cesset habitualiter. Quæstio LXIV.

SEd ad maiorem euidentiam horum dicendum, quod hic litera dicit de spiritu prophetico. & cum Origenes dixit, q̄ in Christo requieuit sp̄, nunquã recedẽdo ab eo, non debet. nec potest intelligi de spiritu prophetico quia Christus non poterat esse propheta, cum esset Deus, quia Deus, & propheta Dei distinguũtur, cũ propheta accipiat a Deo reuelationẽ, sicut Deus dixit Moysi, Exodi 7. cap. ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. licet mulier Samaritana vocauit Christũ prophetã Io. 4. c. & Iudæi, ita dixerint, s. propheta magnus surrexit in nobis Luc. 7. & discipuli sui aliquando eum sic vocauerint Lucæ 24. s. de Iesu Nazareno qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone. Isti tamen dicebant hoc, quia non cognoscebant Christum quis esset in veritate, tamen Christus nõ erat propheta, sed Deus etiã si de Ioanne Baptista dixit ipse, q̄ non erat propheta, sed plusquam propheta Matth. 11. a fortiori Christus nõ esset propheta. aliquando tamen ipse condescendens infirmitati, & ignorantiæ Iudęorum vocabat se prophetam vt patet Luc 12. s. ite, & dicite vulpi illi. ecce dęmonia eijcio, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor, veruntamen oportet me hodie, & cras, & sequẽti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Ierusalem, idest ego non possum occidi extra Ierusalem.

Dicendum ergo, quod Christus non erat propheta. & quando dicitur de eo Isa. 11. quod requiescet super eũ spiritus Domini. non intelligitur de spiritu prophetiæ, quia statim sequitur ibi quis spiritus esset ille, s. spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & spiritus timoris Domini. Hic autẽ de spiritu prophetiæ intelligi necesse est, cum dicatur, q̄ abstulit Deus de spiritu qui erat in Moyse, & dedit septuaginta viris, cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, & vltra non cessauerunt. ideo non est aliqua cõparatio de his, vel alijs ad Christũ. Sed quia litera dicit, quòd prophetauerunt, & vltra non cessauerunt, oportet illam veram esse, ideo dandus est aliquis modus, quo isti nunquam cessauerint prophetare.

Ad hoc autem dicendum, q̄ potest intelligi multipliciter, q̄ aliquis nunquã cessauerit prophetare. Primo modo quantum ad actum, s. quod aliquis nunquã actualiter cesset prophetare, sed semper prophetet. Secũdo modo quãtum ad habitum, s. quod licet aliquis cesset actualiter prophetare manet in eo habitus, vel aliqua vis per quam postea possit prophetare. Tertio modo dicitur de aliquo, q̄ nunquam cessauit prophetare, idest a nullo actu prophetandi dato in esse, fuit verum, quod postea nunquam prophetauerit, sed postea habebat aliquem, vel aliquos actus prophetandi, antequam moreretur.

De primo modo dici potest, quod in nullo homine fuit talis prophetia nec esse potest, & si esset nõ prodesset, quia tunc sequeretur, quod ille nunquã manducaret, aut biberet, aut dormiret, siue requiẽ aliquam acciperet, sed sẽper loqueretur, & hoc non cõuenit alicui homini, cuius actus oportet esse diuersos, & non potest mouere semper vnus, & idem. Itẽ specialiter hec erat quantum ad istos septuaginta viros, nã ipsi audituri erant negocia populi, & determinaturi, & quando in aliquo dubitarent consulerent Dominum. Si tamen semper essent in actu prophetandi, nulla negocia audirent, neque diffinirent, sed semper loquerentur, ideo non prophetabant semper actualiter.

De secundo modo dicendum, quod de nullo propheta erat verum, quod nunquam cessaret prophetare habitualiter, sed quicunque cessabat prophetare actualiter, cessabat habitualiter, quia nullus est habitus prophetiæ.

Ad hoc intelligendũ est, quod iste modus loquẽdi prouenit ex modo scholastico, in quo datur aliquid intelligere secundum actum, & aliquid secundũ habitũ, vt dicitur 7. Ethic. quicunque. n. habet habitũ dialecticum, vel musicũ, considerat aliquãdo secundũ illũ habitum, & aliquãdo cessat considerare, s. qñ diuertit ad alios actus, nunquã

tamen

tamen cessat scire habitualiter, quia si cessaret, non posset F postea iste intelligere aliquid dialectice, aut musice, nisi rursus de nouo addisceret. potest tamen quandocunque voluerit considerare de his, licet aliquando cessauerit considerare actualiter, eo quod manebat sibi habitus, per quẽ posset intelligere quando vellet.

De prophetia putant aliqui sic, s. quod cessat actualiter, & tamen non habitualiter. sed falsum est, quia prophetia non est aliquis habitus acquisitus, vel infusus, sicut sciẽtia vel qualitas, sed est quædam illustratio a Deo facta in intellectu prophetæ raptim transiens, per quam propheta intelligit dum illa actualiter manet, & cum illa transierit, propheta nihil plus intelligit quam alii homines, & si conetur intelligere nihil poterit. Istud patet fere in omnibus prophetis, nemo. n. fuit qui aliquando non cessaret prophetare, & postea vellet prophetare, & non sciret, vel non G posset. sic patet de Moyse, quo non surrexit aliquis maior propheta Deut. 34. & tamen ille sæpe nesciebat respondere ad ea quæ petebantur ab eo, quousque actualiter consuleret Dominum, sicut Leui. 24. de viro blasphemo, de quo Moyses nesciuit quid iuberet, ideo incarcerauit eũ, quousque sciret quid Deus iuberet. Simile quoque fuit de viro qui colligebat ligna in sabbato: nam dicitur infra 15. c. quod obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vniuersæ multitudini, qui recluserunt eum in carcerem, nesciẽtes quid super hoc facere deberent, dixitque Dominus ad Moysen morte moriatur ille homo. Sic etiam bis Moyses nesciuit respondere ad ea quę proposuerant filiæ Salphaad, & tribus Manasse infra 27. & 36. cap. de Heliseo quoque propheta magno qui acceperat spiritum duplicem Heliæ 4. Reg. 2. c. sic erat, quod aliquando volebat prophetare, & non poterat 4. Reg. 4. c. s. dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & dominus celauit a me, neque indicauit mihi. Si tamen haberent isti prophetiã habitualiter, prophetarent quandocunque vellent. sicut est de quocunque habente habitum alicuius scientiæ, qui intelligit per illũ quandocunque vult, & tamen prophetæ non poterant, sicut ostensum est. immo & aliquando post decem dies nõ poterat propheta incipere intelligere quod volebat, sicut de Ieremia fuit, vt patet Iere. 42. c. & aliquando post tres hebdomadas, sicut de Daniele fuit, vt patet Dan. 10. c. ergo non habebant isti aliquẽ habitũ per quẽ prophetarent.

Sed dicendum, quod prophetia est illustratio actualis raptim transiens, quæ postquam transierit non est in potestate prophetæ, quod aliquid intelligat prophetice quousque iterum Deus illustret illum, & sic in scriptura, prophetia significatur per modum raptus, & transeuntis, sicut dicitur ad Saulẽ 1. Reg. 10. c. insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis, quasi dicat, spiritus ille non est manendo, sed saltando, quod est aliquid valde transiẽs, & de Helia dicitur 4. Reg. 4. cumque caneret facta est super eũ manus Domini. & aliquando dicitur, factum est verbum Domini. sicut fere in omnibus prophetis minoribus dicitur. & iste etiam modus loquendi est in nouo testamento Luc. 3. s. factum est verbum Domini super Ioannem filiũ Zachariæ. patet ergo ex dictis, quod in nullo est prophetia habitualiter semper, sicut nec actualiter, ideo non est verũ de aliquo, q̃ nunquã cessauit prophetare habitualiter.

De tertio modo dicendum, quod verum est de an quibus prophetis, quod nunquam cessauerint prophetare, quia quocunque actu prophetandi dato in illis, non cessauerunt ibi, sed postea prophetauerunt vsque ad mortem K in temporibus opportunis. De istis 70. viris isto tertio modo intelligendum est, quod nunquam cessauerunt, idest post quemcunque actum prophetandi adhuc alium habuerunt, quia durauit in his prophetia vsque ad mortem, vt dicetur quæst. seq.

Quare scriptura expressit in septuaginta, non cessare a spiritu prophetandi. Quæst. LXV.

ADhuc aliquis quæreret, quare scriptura voluit exprimere de istis, quod nunquã cessauerunt prophetare.

Dicendum, quod fuit ad tollendum dubiũ, & ad ostẽdendum istos esse aptos ad regimen populi, ad quod assumebantur. Nam accipiebantur ad causas arduas, quæ communiter non poterant, sine Dei reuelatione diffiniri considerata ignorantia temporis illius, & incredulitate gentis. Ad hoc autem qui in talibus deberet semper regere populum, oportebat, quod semper haberet spiritum propheticum, quia alias vellet iterum respondere ad aliqua dubia, & non posset, quia non fieret sibi reuelatio. Isti autem nunc prophetauerunt quando descendit spiritus super eos. putaret tamen aliquis, quod ista prophetia statim cessaret, vel non continuaretur, & sic essent isti insufficientes ad illud officium, ideo scriptura volens ostendere eos esse sufficientes, dum viuerent, dixit quod requieuit super eos spiritus, & prophetauerunt, & nunquam vltra cessauerunt, & ita cum non cessarent prophetare, semper poterant respondere ad dubia in negociis populi. Et quia ista certificatio erat necessaria, voluit scriptura exprimere, quod nunquam cessauerunt.

Dicendum, quod de istis dicitur, quòd requieuit super eos spiritus Domini, idest spiritus prophetiæ, non quidẽ, quòd actualiter semper illum habuerint, vt supra dictum est. sed quia non cessauit statim, immo sæpissime prophetabant quasi semper maneret in eis spiritus prophetiæ actualiter. Dicitur autem de istis, quod prophetauerunt, & nunquam cessauerunt, idest prophetauerunt in ista vice, in qua Deus misit eis spiritum suum, & non cessauerunt, idest, licet sæpe interrumperetur actus prophetandi, tamen nunquam cessauerunt totaliter, ita quòd postea nõ redirent ad actum prophetandi, sed quandocunque opus erat, quod prophetarent, occurrente aliqua dubitatione, consulebant Dominum, fiebatque eis reuelatio, & sic prophetabant, & quia ab isto die vsque ad mortem istorum H semper fuit in eis, quod regerent populum, & quod Deus responderet eis ad dubia quandocunque consulerent ipsum, dicitur quod nunquam cessauerunt prophetare. Et sic dicimus de illo qui facit aliquem actum temporibus ordinatis, quod semper facit illum, vel nunquam cessat ab illo actu. sic dicit Hiero. ad Rusticum monachum. & in Decretis de consecrat. dist. 5. cap. scilicet, nunquã de manu, aut oculis tuis liber Psalterii discedat, & exponitur ibi, idest horis constitutis, quia certum est, quod aliter nemo posset facere, neque tenetur.

Quare Deus voluit seniores eligi septuaginta, & non plures neque pauciores. Et an simul cum Moyse iudicarent. Quæst. LXVI.

I NVnc est dubium de istis senioribus, quare Deus voluit, quod essent tot, idest septuaginta, & non plures neque pauciores? Aliqui dicunt, quod Deus voluit, quod iudicia quæ per istos fierent essent iusta, & certa, & ad hoc voluit esse multos, vt quando omnes, vel plures eorum in vnum concordarent, certum esset iustum esse, quod ab illis diffiniebatur. Secundo, quia in iudiciis id, quod timetur, vt in plurimũ, est fauor, siue acceptio personarum, ideo Deus illud valde prohibuit Deut. 1. ita magnum iudicabis, vt paruum, neque erit apud te acceptio personarum, quia iudicium Domini est. Cum autẽ vnus solus iudex est, potest personam accipere, & iniuste agere. cum autem multi sunt, non possunt omnes concordes esse ad malum, ideo conueniens est multos iudices simul esse, & ita factum est hic.

Dicendum, quod illud non stat, quia isti præsupponũt, quod isti omnes septuaginta simul de qualibet re iudicarent, & tunc petitur, an iudicarent simul cum Moyse, vel ipsi omnes per se, sine Moyse. Si autem simul cum Moyse non stat. primo quia tunc non releuaretur Moyses in aliquo, quia ita esset nunc vnicum consistorium omniũ causarum magnarum, sicut quando solus Moyses iudicabat, dati fuerint tamen isti sibi ad releuandum laborem. ergo non iudicarent simul cum eo. Secundo, quia videtur, q̃ e contrario magis impediretur Moyses: nam adiunctis istis sibi, non solum deberet Moyses audire omnes causas magnas populi, sed etiam deberet audire quid isti sentiebant super singulis causis, ne viderentur inutiliter sibi esse adiuncti, & sic plus de tempore consumeret, quod est inconueniens. Tertio quia si isti simul cum Moyse iudicarent, non videtur ad quid proderessent, nisi di-

si dicatur, quòd esset ad maiorem certitudinem rei iudicatæ, quasi verius, & certius iudicare posset Moyses cum illis, quam solus. Sed hoc non conuenit, quia si Moyses dubitaret in aliquo, consulebat statim Dominum, & non erat opus, quòd conferret cum alijs.

Si autem dicatur, quòd isti sine Moyse iudicarent, petetur an omnes simul, vel sigillatum? Si primo modo, non stat. primo quia tunc essent solum duo consistoria, idest, vnum Moysi, & aliud istorum virorũ. Sed non stat, quia duo consistoria non sufficerent pro omnibus magnis causis Israelitarum, potissime quia consistorium istorum virorum non expediret tot causas, quot Moyses, eo quòd oẽs ipsi deberent super singulis rebus conferre, in quo periret multum de tempore. Secundo, quia istud videbatur esse superfluum, quia quòd iudices inter se conferant, est propter aliquod dubium, quod a pluribus simul melius diffinitur, quam ab vno. Et istud non est necessarium in istis septuaginta, quia si in aliquo dubitarent, statim poterant consulere Dñm, & responderet eis, & poterat quilibet per se, ita consulere, sicut omnes simul, immo nõ erant necessarij multi ad simul consulendum, ideo quilibet poterat per se iudicare secundum certitudinẽ, sicut omnes simul.

Dicendum igitur, quod non iudicabant omnes isti septuaginta simul, nec multi eorum simul, sed quilibet per se, quia cum quilibet occurreret aliqua causa, iudicabat in illa, & si aliquod dubium ei esset, consulebat Dominum, qui statim respondebat, & sic non poterat dubitari, an verum, vel iustum esset id, quod per illum vnum diffiniebatur, ac si per mille viros diffiniretur, cum a Deo dictũ esset, quod iste iudicabat. Sed hoc verum est tempore Moysi, quando ipse accepit istos in socios ad releuandum laborem, & quilibet istorum erat propheta, quia per se poterat quilibet consulere Dominum, secus autem fuit post mortem Moysi tempore summorum sacerdotum, quando etiã mansit consistorium septuaginta seniorum, quia tunc non iudicabat quilibet istorum per se, sed omnes simul cum summo sacerdote, quia illi non erant prophetæ neque summus sacerdos erat propheta, ideo cum humano iudicio agendum esset, oportebat oẽs cõcurrere, ad hoc, quod firmius esset iudicium, sicut iura humana dicunt, ꝙ firmũ est iudicium quod plurimorum sententijs confirmatur.

Sed tunc manet dubium, quod prius, scilicet, quare erãt isti 70. & quare non plures, neque pauciores?

Dicendũ, quòd debuerunt esse multi, quia fuerunt dati Moysi in adiutores propter multitudinem causarũ populi, in quibus Moyses solus non poterat prouidere, sicut ipse dixit. non possum solus sustinere omnem hunc populũ, quia grauis mihi est, vt patet in litera, & postea Deus dixit, tradam eis de spiritu tuo, vt sustentent onus populi tecum & non solus tu graueris. Si tamen isti essent pauci, etiam si quilibet eorum audiret per se causas, & diffiniret, sicut Moyses, vel nõ sufficerent omnes simul, vel quilibet grauaretur. Ad hoc ergo quòd nullus grauaretur, debuerunt esse multi, vt sic distribuerentur negocia totius populi in multos. Sed cur specialiter septuaginta, & nõ plures neque pauciores, nõ potest determinate reddi causa, quia sicut septuaginta conueniebant, ita poterant cõuenire septuagintaunus, vel septuagintaduo, quia non abundarẽt, ita etiam poterant sufficere sexagintaocto, vel sexagintanouem, ideo non potest specialiter dici, quare fuit potius iste numerus quam aliquis alius. Sed potest dici de magno, & de paruo excessu, aut defectu, scilicet, quod nõ darentur ducenti, aut trecenti seniores in socios Moysi, quia isti valde superabundarent, nec debuerãt dari soli sex, aut septem, quia illi non sufficerent, dedit autem Deus illum numerum iudicum quem sufficientem reputauit.

Quare Iosue dixit Moysi, quòd prohiberet istos duos prophetare, & an peccauerit.
Quæstio LXVII.

QVæretur quare Iosue dixit Moysi, quod prohiberet prophetare duos viros qui erant in castris.

Dicendum, quod hoc fuit propter quãdam inuidiam, diligebat enim Iosue valde Moysen, vt dominum suum. nam vocatur supra in litera famulus Moysi, & aliquando A puer eius Exodi 32. & 33. viderat autem, quod ante hoc solus Moyses prophetabat, & gubernabat populum, nunc autem cum illi prophetarent, videbatur minui aliqualiter honor Moysi, de quo valde dolebat Iosue, ideo vt prouideretur contra hoc desiderauit, quod prohiberentur illi prophetare, & quia Moyses erat princeps populi, qui de omnibus disponebat poterat prohibere, ideo ad eum recurrit, vt prohiberet.

Sed aliquis dicet, quòd Iosue non inuideret, quia erat vir bonus. Inuidia autem peccatum est, ideo non esset in Iosue, patet hoc, quia dicitur in litera, quòd Iosue erat electus ex pluribus. Item Iosue erat plenus Spiritu sancto, vt colligitur infra Deut. 34. c. & tamen vbi est spiritus Dei non est inuidia, quę est peccatũ, ideo Iosue non inuideret.

Dicendum, quod Iosue ex quadam inuidia dixit hoc. B quod patet primo, quia Moyses respondit ei quid æmularis pro me, idest quare inuides, & sic ex inuidia dicebat. Secundo, quia Moyses addidit, quis mihi det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum? in quo patet, quod Iosue inuidebat, quod multi iam prophetarent præter Moysen. Ipse autem Moyses dixit e contrario se cupere, quod totus populus prophetaret, & in omnibus esset spiritus Dei. Tertio quia Iosue tacuit quando Moyses dixit, quid æmularis pro me. Et tamen si non diceret ex inuidia, responderet, quod non inuidebat, sed propter aliam causam dicebat. tacuit tamen licet increparetur, ideo ostendit, quòd ex inuidia dixerat. Ad duas rationes in contrarium respondebitur quæst. seq.

C *Iosue peccauit peccato inuidiæ, licet non magno. Et respondetur ad rationes dubij quæstionis præcedentis.*
Quæst. LXVIII.

SEd quæretur, an peccauit Iosue petẽdo a Moyse, quòd prohiberet illos viros prophetare.

Sed dicendum, quòd si nesciremus causam quare Iosue hoc petiuit, possemus dicere, quod nõ peccauit, interpretando in bonum, eo, quòd Iosue erat vir iustus, tamen cum sciamus, quòd dixit hoc ex inuidia, vt asseruit Moyses, & patet præced. quæst. oportet dici, quod aliquo modo peccauerit, quia inuidia, & æmulatio ponuntur inter opera carnis ad Galat. 5. capit. & omnia illa mala sunt, quia repugnant spiritui. eod. cap.

Dicendum tamen, quòd istud peccatum non fuit magnum. primo quia Iosue non inuidebat pro se, sed pro Moyse, magis autem deordinatur affectus in eis quæ aliquis D vult pro se, quam in eis quæ vult pro alio.

Secundo, quia Iosue non inuidebat in mala re, sed aliqualiter motus a ratione, scilicet vt illa gloria singularis, quam Deus dederat Moysi, non minueretur.

Tertio quia ista inuidia non surrexit cum magna deliberatione, neque diu durauit, quæ ostendunt peccatũ non esse magnum, & parum inhærere affectui. Primum patet, quia statim, vt puer nunciauit Moysi duos viros prophetare in castris, dixit Iosue. domine mi prohibe eos. Secundum patet, quia statim, vt Moyses dixit ad Iosue, quid æmularis pro me? tacuit Iosue, & tñ si inuidia esset magna nõ taceret, sed insisteret, vt illi prohiberentur prophetare.

Ad rationes duas positas præc. quæst. Respõdendũ est ad primã, cum dicitur, ꝙ erat Iosue vir sanctus; concedendum, ꝙ esset vir bonus, & iustus, & ẽt sanctus, si ita dicere E velimus, cũ statim post hoc ipse solus cum Caleb inter oẽs exploratores secutus fuerit Dñm infr. 13. & 14. c. Sed hoc non obstat, quia viri iusti, & sancti aliquando peccãt. Erat .n. sanctior Moyses, sed peccauit ad aquas contradictionis & prohibitus est intrare in terrã Chanaã infra 20. c. facilius ergo posset peccare Iosue. Cũ allegatur, ꝙ Iosue erat electus ex pluribus, non intelligitur hoc quantum ad sanctitatem, sed quantum ad esse ministrum, vnde licet multos alios ministros haberet Moyses, nullum habebat, ita sibi acceptum, & familiarem, sicut Iosue, & ista fuit causa quare potius Iosue inuidit pro Moyse, & petiuit prohiberi viros prophetantes, quam aliquis alius.

Ad 2m dicendũ, ꝙ licet Iosue haberet spiritum Dei poterat peccare, quia magis plenus spiritu Dei erat Moyses qui peccauit, vt dictum est. Aliter potest dici, ꝙ ẽt si non

pessent

possent peccare illi, qui habent spiritum Dei, adhuc potuisset peccare nunc Iosue, quia spiritus Dei multo post hoc fuit datus Iosue, s. post mortem Moysi Deut. 34.

Quare Iosue petijt a Moyse, vt duo viri prohiberentur prophetare, cum non esset in sua potestate. Et quod in propheta potestate est dicere de eo, quod reuelatur. Quæstio LXIX.

ADhuc quæretur, quomodo Iosue dixit Moysi, quod prohiberet illis duobus viris prophetare? quia nō erat in potestate illorum virorum cessare, cum spiritus veniret in eos, & patet hoc de Saule qui compulsus est prophetare, & non potuit cessare, sed per diē, & noctem prophetauit nudus corā Samuele 1. Reg 19. c. Dici potest, ꝙ Iosue ideo petiuit hoc, quia putauit posse prohiberi illos viros, G & esse in potestate eorum cessare a prophetando, q̄n prohiberentur. Ad rationē in contrarium posset dici vno mō, ꝙ Iosue nesciebat conditionē spiritus prophetici, putabat .n. ꝙ nemo ex necessitate prophetaret, sed adueniente spiritu Dei poterat prophetare, vel cessare a prophetando, & ita licet isti haberent spiritū propheticum, poterant cessare a prophetia, & cessarent si prohiberentur a Moyse. hoc autem putauit Iosue, quia paucum tempus erat, ꝙ ipse agnouerat aliquos prophetantes: nam ante diem istum nullum viderat prophetare, nisi Moysen, qui aliq̄n prophetabat, & aliquando cessabat, ita putabat esse de oībus alijs, ideo putauit, ꝙ poterant cessare. Secundo potest dici verum esse, ꝙ sit in potestate prophetæ cessare a prophetia, & veritas est, ꝙ non est in potestate alicuius prophetare, q̄n voluerit, sed est in potestate eius cessare quādo voluerit. H De primo patet, quia non potest quis prophetare, nisi adueniente spiritu prophetico, cum non sit prophetia aliquid habitualiter manens, sicut scientia, vel prudentia, sed aliqua illustratio actualis raptim transiens, vt supra ostensum est, & quia spiritus iste est a Deo, & non ab homine, non est in potestate hominis quando ille spiritus veniat, sed quando Deus voluerit illum dare. vnde aliquādo prophetæ desiderabant prophetare, & non poterant, sicut Ieremias per decē dies non potuit habere reuelationē Hier. 42. & Daniel per tres hebdomadas ieiunans nō potuit vsque ad finē illarum obtinere reuelationē Dan. 10. c. De secundo patet, quia prophetia facit cognitionē in propheta sicut scientia, vel sapientia, nisi ꝙ scientia, & sapiētia sunt aliquid habituale, prophetia aūt est per modū actus, sicut I ergo per scientiā, vel sapientiam intelligit habens aliquid actualiter, quādo vult, & tamē potest tacere, ꝙ intelligit, vel dicere illud, ita adueniēte spiritu prophetico intelligit propheta aliquid actualiter, poterit tamen dicere illud, vel tacere. Et ad hoc est intelligendum, ꝙ adueniente spiritu prophetico nō est in potestate prophetæ intelligere, vel nō intelligere actualiter, sed necesse est, ꝙ intelligat, quia includit cōtradictionē, ꝙ spiritus Dei actualiter illustret intellectum prophetæ & tamen, ꝙ propheta nihil intelligat quia esset hoc simul intelligere, & non intelligere. Sed est dicendū, ꝙ est in potestate prophetę dicere statim id, ꝙ intelligit, vel tacere, & causa est, quia ista sunt multū distincta. Illustratio. n. prophetica non pertinet neq; prouenit ad organum vocatiuū, sed ad intellectum. ideo sicut stat, ꝙ aliqua actualiter intelligamus, & tamen nō loquimur. K ita stat, ꝙ propheta habeat actualiter aliquā reuelationem & tamē illam taceat. Istud patet in omnibus prophetis, quia quandocunq; aliquid reuelabatur eis ad dicendū alijs, nō statim dicebant, cum non essent præsentes illæ personæ, quibus hoc dicendū erat, & patet maxime in Paulo: qui reuelationē acceptā tacuit per quatuordecim annos, & postea illā dixit, vt patet 2. Cor. 12. cap. Sic ergo in potestate prophetæ erat tacere, ꝙ sibi reuelatur. Et sicut est in potestate prophetæ tacere, i. non incipere dicere, ꝙ sibi reuelatū est, ita est in potestate eius, postquā incęperit dicere id, ꝙ ei reuelatum est, cessare non explendo totā reuelationē. hoc patet 1. Corin. 14. c. vbi ponit ordinem quando multi concurrunt in ecclesia, & prophetant simul. Nam dicit q̄n vnus debeat tacere, & alius loqui, vult enim quod siquis incępit dicere, quod sibi reuelatū est, & alteri interim aliquid reuelatur, ꝙ taceat ille qui incępit loqui, & loquaF tur alius. Hoc tamen non iuberet Apostolus, nisi esset in potestate prophetæ cessare ab eo, quod incępit dicere, ergo potest quilibet cessare prophetare postquam incęperit.

Secundo patet ex eo, ꝙ præsupposuit Moyses: nā cum dixit Iosue, domine mi prohibe eos. si esset verum, ꝙ non esset in potestate istorū cessare a prophetia, diceret Moyses non possunt prohiberi, neque cessare, ideo petis impossibile. Sed dixit, quid tu æmularis pro me? quasi dicat, hoc ꝙ petis fieri potest, s. vt isti prohibeantur, & cessent, tamē non est iustum fieri, quia petis ex mala causa, s. ex inuidia, possunt ergo prophetæ cessare a prophetando, idest a dicendo id, quod eis reuelatur. Ad id, quod obijcitur de Saule, dicendum, ꝙ ibi erat aliquid vltra prophetiam, nam ad prophetiam solum pertinet, ꝙ fiat illustratio in intellectu prophetæ per spiritum Dei, & ita propheta cognoscat aliG quid actualiter, ꝙ prius non cognoscebat, sed quod illud voce exprimat, non pertinet ad prophetam, sed ad libertatem naturalē prophetæ inquantum organa vocatiua seruiunt intellectui, & voluntati. In Saule autem fuit, quod Deus illustrauit intellectum eius, ita vt intelligeret, quod prius non intelligebat, quasi esset alter homo, vt dicitur 1. Reg. 10. c. s. insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis, & mutaberis in virum alterum. fuit ēt vltra hoc, quod Deus voluit cogere eum ad loquendum, mouendo organa sua vocalia, vt diceret id, quod nolebat dicere. Et istud non est incōueniens, quia in potestate Dei est omne, quod ipse formauit in nobis, ideo cum linguam formauerit potest eam mouere, sicut voluerit, etiam repugnāte homine.

Secundo patet, quia dęmones, qui sunt minoris potestatis hoc faciunt, vt patet in arreptitijs, quorum linguas H mouent dęmones, & per eos loquuntur quicquid volunt. Et nunc intelligendum, ꝙ Deus volebat cogere Saulē ad prophetandum, ita vt loqueretur id, quod ipse nolebat. Et sic impediretur occasio Dauid, quam procurabat Saul. Nā non poterat illam exequi, dum prophetabat. Istud patet, quia Saul prius misit in Ramatha ad capiendum Dauid, & nuncij qui iuerunt, statim prophetauerunt, quando steterunt circa Samuelem, & Dauid, & sic nō potuerunt capere Dauid, & cum hoc dictum fuisset Sauli, misit alios nuncios, & ēt illi prophetauerunt, deinde misit tertios, & ēt prophetauerunt 1. Reg. 19. c. certum est autē, ꝙ isti nolebant prophetare, sed potius capere Dauid, quod eis imperatū fuerat, Deus tamen coegit illos prophetare, vt sic impediretur, ꝙ volebant, tunc aūt Saul iracundia plenus, voluit ire ad capiendum Dauid quasi ipse non cogeretur I prophetare, & antequam illuc veniret coactus est prophetare. eod. cap. Et in hoc intelligendum, ꝙ Saul non solum cogebatur prophetare veniente super eum spiritu Dei, sed ēt mutabatur, & turbabatur tota dispositio eius, quasi oblitus esset sui ipsius, & nesciret ad quid venisset, quod patet, quia si solum compelleretur ad loquendum, maneret sibi voluntas prior, & potestas, possetque capere Dauid, vel occidere, cum videret sibi præsentem, & tamen postquā incipiebat prophetare, statim desinebat conari aliquid cōtra Dauid sibi præsentem, quasi nihil mali contra eum ante hoc voluisset, ideo non solum cogebatur loqui, sed etiam mutabatur voluntas eius, vt tunc non vellet, quod prius volebat, & turbabatur intellectus eius, quasi oblitus esset ad quid venerat, vel quis esset.

Item patet hoc, quia Saul fecit tunc aliqua, quæ erant K contra honestatem personæ suæ: nam non solum prophetabat, sed etiam nudauit se vestimentis suis, & sic nudus manens prophetauit tota nocte, & die 1. Reg. 19. cap. sed hoc non faceret, nisi fuis esset alienatus a mente sua.

Secundo patet, quia Saul pauebatur ibi aliquid contra conditionem humanam, scilicet manens per totam diem, & noctem, sine cibo cum per totam diem, & noctem prophetauerit, eod. cap.

Dicendum igitur, quod si in prophetis solum sit id, ꝙ est de conditione prophetica, erit in potestate eorum tacere, quod eis reuelatum est, & postquā inceperint illud dicere, poterunt cessare antequā plene dicāt, potest tñ aliquid euenire eis, per quod cogantur nō solū dicere, quod eis reuelatur, sed etiā facere, vel pati multa alia, sicut fuit in Saule, & quantum ad hoc magis vocantur isti arreptitij, quam prophetæ, quia talia patiuntur, qualia arreptitij.

dn

An puer qui nunciauit Moysi Heldad, & Medad prophetare, peccauerit. Quæst. LXX.

QVæretur de illo puero, qui nunciauit Moysi, quod Heldad, & Medad prophetabant in castris, an peccauerit.

Aliqui dicunt, quòd sic, quia eandem rē faciebat ipse, & Iosue, s. quòd impedirentur illi viri prophetare, & in Iosue peccauit, vt supra ostensum est, ergo etiā iste puer.

Dicendum, quod de affectu huius pueri non constat; ideo neque potest determinate dicere quisquā, quòd peccauerit, vel non peccauerit. Dicendum tamen potius est, quòd non peccauit, quia de nullo debet præsumi malum, nisi constet, & tamen de illo puero non inuenitur, quòd aliquod malum fecerit, aut dixerit, ideo non debet asseri, quòd peccauerit. patet primo, quia in litera solum dicitur de isto puero, cucurrit puer, & nunciauit Moysi dicens. Heldad, & Medad prophetant in castris. Secundo, quia ipse non petiuit prohiberi illos prophetare, sicut petiuit Iosue. Tertio, quia forte puer executus fuit officium suum, vt si relictus erat in castris ad annunciandum quicquid accideret, vel dato, quòd non esset ei imperatum istud, cū vidit aliquid nouum, putauit iustum esse, quòd annunciaret illud Moysi, & forte imputaretur ei in culpam si non annunciaret. Quarto, quia Moyses non increpuit eū quare hoc nunciasset, & tamen si peccasset nunciando, argueret eum Moyses, sicut arguit ipsum Iosue.

Cum autem obiiciebatur, quod iste puer, & Iosue idē faciebat, negandum est, quia puer solum nunciauit, Iosue autem petiuit illos prohiberi. Secundo, quia Iosue inuidit illis prophetantibus. Nam dictum est ei quid tu æmularis pro me? puer autem non inuidit, quia nihil ei dictum est, ideo puer neque inuidit, neque peccauit.

Quare Moyses dixit Iosue quid æmularis pro me. Quæst. LXXI.

SEd quæretur quare Moyses dixit ad Iosue quid tu æmularis pro me?

Dicendum, quòd primo fuit hoc ad ostendendū, quòd Iosue non petebat rem iustam. Nam ipse petiuit, quòd prohiberentur illi duo viri prophetare, Moyses autem noluit hoc facere, & ad ostendendum, quòd ex causa iusta cessabat, ostendit, quòd Iosue iniustum petebat: ideo dixit quid tu æmularis pro me, idest quare hoc petis, quia ex inuidia petis, volendo, quòd ego solus gloriam temporalem habeam, sed hoc non est iustum, sed id, quod Deus vult, scilicet, quòd habeant gloriam illi, quibus ipse dederit.

Secundo fuit ad hoc, quòd Moyses ostenderet intētionem suam bonam esse. Nam Iosue suadebat ei, quod pertinebat ad honorem eius. Rari autem sunt qui in talibus non assentiant fauentibus sibi, cum homines a seipsis soleant ad talia inclinari, Moyses autem quia vir sanctus erat, noluit vsurpare sibi honorem, quem Deus ei non dabat, & quia Deus non dederat sibi hunc honorem, vt ipse solus esset propheta, sed voluit etiam aliis communicare, Moyses non voluit inuidere illis, quibus Deus hoc cōicabat, & sicut ipse nō inuidebat, ita volebat, quòd nullus loco eius inuideret, ideo dixit ad Iosue, quid tu æmularis pro me? idest non debes inuidere, quòd alius habeat istā gloriam, quia ego non inuideo, sed placet mihi de illo.

Tertio fuit, quia istud erat in fauorem Moysi: nā Moyses conquestus fuerat Deo, quòd non poterat solus sustinere onus huius populi, Deus autem dedit alios qui eum adiuuarent, & ad hoc fecit, quod prophetarent isti septuaginta viri. ergo Moyses non debebat inuidere istis, cum ipse hoc procurasset, & consequenter non debebat velle, quod aliquis loco eius inuideret, quia tales impediret eum in desiderio suo, & propter hoc ipse ostendit, quòd cuperet non illos solos septuaginta prophetare, sed etiam omnes qui erant in populo cum ait, quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum? quasi dicat, non displicet mihi de hoc, quòd isti septuaginta viri prophetēt, sed vellē, quod omnes qui sunt in populo, prophetarent, & daret Deus cuilibet eorum spiritum suum propheticū. Quarto fuit, quia Moyses sciebat, quod Deus voluit iis 70. viris dare spiritum propheticum, & prenunciauit

A ei, quod congregaret 70. viros. quibus ipse daret de spiritu Moysi, sed iniustum erat, quod Moyses inuideret contra id, quod Deus faciebat, ideo non solum non inuidit, sed ēt voluit satisfacere illis, qui in hac parte pro eo inuidebant. Talis aūt erat Iosue, ideo dixit ei Moyses, quid tu æmularis pro me? idest nolo, quòd inuideas, quia non placet mihi, quod in hac parte aliquis inuideat pro me, cum Deo non placeat.

Heldad & Medad qui erāt, & an essent fratres Moysi. Et quod pater Moysi accepit in vxorem amitam suam. Quæst. LXXII.

ADhuc quæretur de istis duobus viris Heldad, & Medad qui erant? Aliqui hebræi dicunt, quod erant fratres Moysi ex matre, sed non ex patre. Sed Hiero. secundū B quosdam alios super Paralip dicit quòd isti duo erant fratres Moysi ex patre, sed non ex matre, quia post legem acceptam, Amram pater Moysi iubente Moyse dimisit matrem eius quæ erat amita eius, & accepit aliam in vxorē; de qua genuit istos duos Heldad, & Medad. Sed dicendum quod ista duo dicta non habent sufficiens motiuū. De primo patet cum dicunt quidam Hebræi, quòd isti duo fuerunt fratres Moysi ex matre, sed nō ex patre, quia nullum motiuum apparet ad hoc, quòd Moyses esset frater eorum ex patre, aut ex matre. Nam scriptura nihil istorum dicit. Est autem error asserere aliquid non stante causa, vel non apparente. Secundò, quia potius scriptura innuit contrarium: nam si isti duo essent fratres Moysi, certum est, quòd illud cognosceret Iosue, qui erat familiarissimus Moysi, immo nullus de populo, posset hoc ignorare, ideo Iosue non peteret a Moyse, quòd prohiberet C istos prophetare, quia potius erat honor Moysi, quòd fratres sui prophetarent, ideo Iosue procuraret, quòd prophetia istorum omnibus notificaretur, non autem quòd prohiberetur, sed petiuit istos prohiberi, cum nō petiuerit de aliis 68. viris. ergo illi non erant fratres Moysi. Aliud dictum, s. quòd essent fratres Moysi ex patre, & non ex matre, etiā non habet colorem propter duas rationes supra positas, quia siue ex patre, siue ex matre essent fratres Moysi, vrgerent duæ rationes supra positæ. Additur etiam causa huius dicti, s. quòd post legem datam Moyses dixit patri suo Amram, quòd dimitteret vxorem suam, quæ erat mater Moysi, & accepit tunc aliā ex qua genuerit istos duos.

Dicendum autem, quod forte aliqui negarent illud præsuppositum, scilicet, quòd pater Moysi accepit in vxorem amitam suam. Est dicendum, quod non potest negari, D quia Amram accepit vxorem cognatam sibi Exod. 2. cap. scilicet egressus est vir de domo Leui accepta vxore stirpis suæ, sed in quo gradu consanguinitatis se haberent Amram pater Moysi & Iocabeth mater eius, patet Exod. 6. scilicet accepit Amram Iocabeth patruelem suam, quæ peperit ei Aaron, & Moysen: patruelis autem uocatur filia patrui, & nunc patrueles sunt filii duorum fratrum, quia patruus est frater patris, & illi secundum legem Moysi poterant copulari matrimonialiter, quia non erat eis prohibitum Leuitici 18. cap. Si autem accipiatur patruelis large, idest soror patris quæ deberet vocari patrua, si hoc haberet vsus latinitatis erat illicitum secundum legem Moysi copulari in tali gradu Leuitici 18. cap. Et ista vocatur amita, sed dato quod Iocabeth esset mater Moysi, & amita Amram, non iuberet Moyses patri suo, quòd E separaretur ab ea post legem datam. Primo quia lex non obligabat ad hoc, quia lex, vel constitutio obligat ad futura, quæ sunt postquam datur ipsa lex, non autem ad præterita, nisi expresse caueatur in ea, vt patet extra de constitut. capitu. cognoscentes. sed pater Moysi contraxerat ante legem datam Moysi. ergo cum in ea non exprimeretur de præteritis, sed solum de futuris, non tenebatur Amrā dimittere vxorem suam propter legē.

Secundo, quia si Amram pater Moysi dimitteret vxorem suam, non videtur, quod acciperet alteram, ex qua gingeret istos duos Heldad, & Medad, sed vel mortuus erat, vel nullam vxorem acciperet, illud patet, quia hoc tempore necesse erat esse ad minus centum, & viginti annorum, vel quasi ad talem tamen ætatem, vel homines non perueniebant, vel si peruenirent,

rent, essent ita dispositi, vt iam vxores accipere nō possent, vel saltem non possent gignere. Illud patet, quia tempore Abrahæ erant homines maioris vitæ, cū Abraham vixerit annis centum septuagintaquinque Gen. 25. ca. Isaac autē filius eius vixit annis centum octuaginta Gene. 35. tempore tamen Moysi nemo excedebat annos centum viginti, quia de nullo inuenitur maior ætas, nisi de Aaron qui vixit centum viginti tribus annis infra 33. c. & tamen tempore Abrahæ quando homines viuebant centum octuaginta annis, erat mirabile, quòd homo centenarius posset gignere, sicut mirata est Sara, & putauit esse impossibile Gen. 18. c. & scriptura approbat illud dicens, corpus Abrahæ tunc esse emortuum, idest non habens virtutem ad gignendum, sicut si esset mortuus ad Roma. 4. c. ergo a fortiori, tempore Moysi non posset aliquis gignere anno cētesimo, & multo minus cum esset annorum centū viginti. Sed quòd Amram pater Moysi esset hoc tempore centum viginti annorum patet, quia Moyses erat nunc octogintaduorum annorum, cum in exitu de Aegypto esset annorum octoginta Exod. 7. ca. & nunc erat secundus annus ab exitu de Ægypto, præceden. cap. ergo erat Moyses octoginta duorum annorum. Sed Moyses habebat sororem quæ esset maior eo annis quindecim, vel plus, ergo pater eius iam a nonaginta septem annis saltem incœperat gignere. Sed certum est, quod ipse esset plusquam viginti annorum, quando incœperet gignere secundum cōsuetudinem accipiendi vxores illo tempore, & potissime, quia pater Moysi quando accepit vxorem, vocabatur vir Exod. 2. cap. Et ita complerentur saltem centum, & viginti anni vitæ patris Moysi hoc tempore, & tamen in tali ætate homines non viuebant, vel nullo modo gignere poterant. Sed patet præsuppositum, scilicet, quod quando Moyses natus est haberet sororem 15. annorum, vel plus, quia quando Moyses natus est, fuit positus in flumine, & soror eius seruabat eum de longinquo, & locuta est multum prudenter cum filia Pharaonis, ad hoc, quòd Moyses daretur nutriendus matri suæ Exod. 2. cap. Sed istam astutiam non poterat tenere, nisi puella adulta, ideo esset saltem annorum quindecim, vel quasi, quia minori ætate nō solet aduenire tanta prudentia, & sic patet, quòd pater Moysi hoc tempore, vel non viuebat, vel non poterat accipere aliquam vxorem, cum esset centum viginti annorum, vel quasi.

Quare Iosue non petiit prohiberi omnes prophetantes, sicut in duobus. Quæst. LXXIII.

ADhuc aliqui, quærunt quare Iosue non petiuit prohiberi omnes prophetantes in castris, sicut petiuit prohiberi duos, idest Heldad, & Medad.

Aliqui dicunt, quod petiuit prohiberi omnes cum esset eadem ratio, licet de solis duobus espresserit.

Sed dicendum, quod non stat, sicut dicetur quæst. seq. immo istos duos solos prohiberi petiuit. Causa huius est, quia licet Iosue pro omnibus inuideret, non tamen pro omnibus ausus est petere, quòd prohiberentur. Inuidebat quippe Iosue, quia ante hoc solus Moyses habuerat istam excellentiam singularem, quod solus prophetaret in toto Israel, nunc vero incipiebāt alii prophetare, in quo minuebatur excellentia Moysi, quia iam non erat solus, ideo voluisset Iosue, quod omnes prohiberentur prophetare, sed non ausus est petere hoc de omnibus, petiuit autem de his duobus.

Primo quia alii videbātur prophetare de volūtate Moysi, quia ipse duxerat eos ad ostium tabernaculi, & ibi cæperunt prophetare supra in litera, illi autem duo non videbantur prophetare de intentione Moysi, cum non prophetarent cum aliis, sed in castris.

Secundo, quia super alios constabat, quòd Deus misisset Spiritum sanctū, quia erant ad ostium tabernaculi, & ibi subito prophetare cœperunt. Sed contra id, quod Deus expresse faciebat nō auderet quicq; loqui Iosue de duobus viris qui erāt in castris nō sum sic, quia nō apparebat quo ipsi cœpissēt prophetare, vel quomodo spiritus descēdisset super eos, ideo de illis ausus est petere Iosue, & nō de aliis.

Tertio quia poterat putari, q̄ isti non vere prophetarēt, F sed fingerent se prophetare, sicut multi erant qui dicebāt aliquid ex parte Dei, & tñ Deus non mittebat illos Eze. 13. c. motiuum ad hoc erat, quia illi duo non prophetabāt cum aliis apud tabernaculum, sed in castris, vbi Moyse nō vidente poterant fingere, quod non erat. Et nō erat sic de illis, qui prophetabant ad ostium tabernaculi coram Moyse, ideo de illis non fuit petitum, quod prohiberentur.

Quarto fuit propter periculū, quia putauit Iosue, quod si illi duo, qui in castris prophetabant, permitterētur prophetare, possent multi alii similiter facere, & ita minueretur tota gloria Moysi, ideo putauit, q̄ oportebat illos duos prohiberi, ne cœteri exēplo suo ad similia mouerentur, & ad hoc dixit Moyses quis mihi det, vt omnis populus prophetet? quasi dicat, id quod tu putas esse inconueniēs, non est inconueniens, quia ego vellē, q̄ totus populus prophe- G taret. Ex prædictis patet, q̄ isti duo Heldad, & Medad nō erāt fratres Moysi, quia alias nō peteret Iosue contra illos q̄ prohiberentur prophetare, & vltra rationes positas præced. quæst. adhuc patet, q̄ non erāt isti fratres Moysi, quia tunc non haberent ætatem vnius anni qñ prophetauerūt, patet, quia qñ Moyses dixit hoc, erat secundus mēsis anni secundi ab exitu de Ægypto, s. statim post recessū de mōte Sinai, cum non fuit aliqua mansio intermedia inter desertum Sinai, & Sepulchra concupiscentiæ vbi nunc erat populus infra 33. c. & tamen in anno secundo, & mense secundo recesserunt Israelitæ de deserto Sinai præced. c. lex tamen fuit data anno primo ab exitu de Ægypto mense tertio, vt patet Exod. 19. c. ergo non erat annus integer ex quo lex incœperat dari. Si igitur post hoc Moyses diceret patri suo, quod recederet ab vxore, & ille acciperet aliā ex H qua postea gigneret istos duos, cū non esset vnus annus, quod ille accepisset vxorem, aut isti duo non essent nati, sed vnus tantū eorū, uel si ambo essent nati essent Gemelli, & dato, quòd essent gemelli, non essent ad plus, nisi triū mensium, & sic non possent prophetare, potissime cū dicatur supra in litera, quòd isti erant uiri qui descripti fuerant cum aliis. Sed ad hoc respondet historia scholastica, quod lex fuit prius data per cognitionem, quam realiter, ideo licet per unum annum tantum ante hoc fuisset data realiter, potuisset per triginta, uel quadraginta annos prius data esse. Et tūc separaretur pater Moysi ab uxore sua, & acciperet aliam ex qua gigneret istos duos qui possent esse 30. uel 40. annorum, & sic possent prophetare.

Sed dicendum, quod istud est omnino fictū, & nihil rationis habet, quia lex non datur, nisi uno modo, s. realiter cum promulgatur populo, cui datur, alias autem nihil est I dicere, quòd lex detur. Secundo, quia si concederetur legē dari per cognitionē, illa non obligaret, quia lex non obligat, nisi cū promulgatur, ideo licet Moysi daretur lex per cognitionem multo tempore ante, non obligaretur pater eius ad dimittendum uxorem, neque dimitteret. Item totum hoc, quod asseritur quòd pater Moysi dimiserit uxorē, quæ erat mater Moysi, & acceperit aliā, de qua genuit istos duos, est impertinens, & non necessarium, quia poterat dici quòd pater Moysi habuit duas uxores, ex una genuit Moysem, & Aaron, & Mariam Exo. 6. c. Ex alia autē genuit istos duos Heldad, & Medad, & non sequeretur tunc aliquod inconueniens. Sed illi, quia nesciunt dare modum rei, fingunt multa impertinentia, & non possunt euadere inconuenientia. [Cucurrit puer, & nunciauit Moysi.] Non est iste puer, Iosue, quamquam ipse uocatur puer K Moysi. Exo. 33. c. & aliquando famulum eius, quia infra dicitur, quod statim Iosue dixit Moysi, ut prohiberet illos duos prophetare, s. postquam ista uerba audita sunt a puero nunciante. Sed dicūt quidā Iudæi, q̄ ille puer fuit Gerson filius Moysi qui puer erat ætate, & māserat in castris.

[Heldad, & Medad prophetāt in castris.] Ista fuerūt uerba pueri nūciantis, putauit. n. cū uidit illos prophetare absente Moyse, q̄ forte inde aliquod scādalū sequebatur, uel damnū Moysi, ideo festinus denunciauit. [Statim Iosue filius Nun minister Moysi.] Ponitur hic de Iosue qui cum audisset uerba pueri commotus est zelo contra prophetantes, & dixit Moysi, ut prohiberet eos prophetare. uocatur Iosue minister Moysi, quia erat seruiens illi, & semper manebat cum eo, & aliquando uocatur puer non secundum ætatem, sed propter seruitium, quia erat famulus Moysi.

Electus

[Electus e pluribus.] Iosue erat inter multos ministros electus: nã licet Moyses haberet alios ministros, tamen nullus, ita bonus erat, vt Iosue, nec placens in oculis Moysi. Erat enim strenuus vir in bellis, ideo elegerat eum Moyses tanquam ducem belli in primo bello facto in deserto. s. contra Amalech, vt patet Exo. c. 17. & iterum quando pugnatum est contra Madianitas, factus est dux belli infra 31. c. Erat etiam familiarissimus Moysi super omnes, etiã magis quam Aaron frater Moysi. Nam absente Moyse manebat Iosue in tabernaculo paruo, quod tetenderat Moyses extra castra, & nemo illuc ingrediebatur præter Moysen, & Iosue, ibi enim descendebat columna nubis ad ostium, vt loqueretur cum Moyse, vt patet Exo. c. 33.

Iosue erat multum placens in oculis Moysi.

Itẽ cum ascenderet Moyses in montem Sinai, ascenderunt cum eo 70. seniores, & Aaron, & Nadab, & Abiu, vt patet Exo. c. 24. steterunt tamen procul adorantes, Iosue vero ascendit ad altiorem partem mõtis, vt ibi colligitur. B

Item alii reuersi sunt in castra Iosue, autem mansit 40. diebus, & 40. noctibus expectans Moysen vsquequo descenderet, & in 40. die descendit cum ipso ferente tabulas, vt patet Exo c. 32. & ob hoc Moyses ex nimia dilectione mutauit nomen eius, cum missus est in exploratorem in terram Chanaan, vt patet infra c. 13. Volebat aũt Deus, vt Iosue maneret cum Moyse, & erudiretur ab eo, quia elegerat eum, vt esset dux populi sui, ideo conueniens erat, vt esset alumnus Moysi, cũ ei successurus esset, & hoc vt mores eius disceret, etiam vt haberet testimonium boni viri in oculis totius populi, quia securius eum acciperent in ducem, cum scirent esse alumnum boni viri, & iusti, quam si fuisset apud quemcumque alium nutritus.

[Domine mi Moyses prohibe eos] Idest iube ne loquãtur. Intelligebat enim Iosue, quod hoc erat in diminutionem status Moysi, & quia diligebat eum, dicebat, vt prohiberet eos. in Hebræo, litera sonat hic. C

[Incarcera eos.] Et dicebat hoc Iosue, quia illi prophetauerunt de morte Moysi, & exaltatione Iosue, quomodo moriturus esset Moyses, & Iosue principaturus populo credebat aũt Iosue, quòd Moyses præsumeretur ei placere de dicta prophetia, si tacuisset, & sic posset eum odio habere, vel alio modo, quia Moyses erat iudex populo quantum ad omnia maxima, vt in diuinis, ideo videbatur derogari eius dignitati, quod alii præter eum prophetarent.

[At ille quid inquit æmularis pro me?] Idest Moyses dixit ad Iosue, quare tu inuides illis, vel piget te de eorũ prophetia propter me? quia in hoc non iuste me amas, ego enim vellem, quòd omnis populus haberet spiritum Dei ad prophetandum. D

Et ista expositio videtur melior quã alia, scilicet. quòd dixisset Iosue hoc, quia prophetabant illi de morte Moysi, Nam tunc impertinens esset dicere, quid æmularis pro me, & id quod postea dicitur, scilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suũ, de solo igitur spiritu prophetico communicato aliis præter Moysen, dolebat Iosue. sic enim doluerunt Iudæi, quãdo prædicante beato Petro, venit Spiritus sanctus super Gentiles audientes verbum. Et respondit Petrus, quòd nemo poterat prohibere Spiritum sanctum qui fide purificauerat corda illorum, & baptizari fuit. De hoc Act. c. 10. & 11. æmulari dicitur inuidere, vel amare, aut imitari, vel superbire. vnde versus.

Aemulari multa significat.

Aemulus inflatur, amat, inuidet, atq; imitatur. E

Hic autẽ accipitur pro inuidere Apostolus aũt 1. Cor. 14. accipit pro imitari dicẽs, æmulamini charismata meliora.

[Quis tribuat, vt omnis populus prophetet.] Quasi dicat in hoc nihil mihi subtrahitur, quod oẽs prophetẽt, sed desiderarẽ, quòd omnes prophetarent. Et nõ ponitur hic quis, interrogatiue, quasi pro dubio: nã sciebat Moyses, quòd nemo poterat hoc dare, nisi Deus, sed ponitur optatiue, s. quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, idest vtinam oĩs populus habeat spiritũ propheticum. Et sic accipitur supra cũ dixerunt Aegyptii, quis dabit nobis ad vescendũ carnes, idest. vtinã darentur nobis carnes ad vescendũ, & ex hoc ei patet, quòd non stet prima sententia de prænunciatione mortis Moysi, quia æmulari inuidere est, quod pertinet ad honorẽ ablatũ, nõ aũt propter malũ prænunciatũ, quia ad malũ prænunciatũ sequitur timor, vel odiũ enunciatis,

A non aũt inuidia, quæ sẽper est de bono alterius, prout est nostri boni diminutiuum, quantum ad esse, vel apparere.

Quare Iosue non petiit prohiberi alios prophetantes. Quæst. LXXIV.

QVæret aliquis cum Iosue dixerit Moysi, quòd prohiberet duos viros prophetantes in castris, quare non dixit, quòd etiam prohiberet alios, qui prophetabant apud ostium tabernaculi, quia ex prophetia illorum, ita diminuebatur status Moysi, sicut ex prophetia duorum existentium in castris.

Posset responderi, quòd quando dicitur prohibe eos non solum intelligitur de Heldad, & Medad, sed etiã de omnibus aliis qui prophetabant, sed non consonat hoc sẽ-
B nei textus, quia immediate, vt nunciatũ est Moysi, quòd Heldad, & Medad prophetabant, dixit Iosue prohibe eos: de aliis autem forte diceret aliquis, quòd Iosue non vidit eos prophetantes, nec audiuit, ideò nõ dixit, quod prohiberẽtur.

Sed non stat, quia Iosue erat cum Moyse, vt patet hic, quia cum puer cucurrit ad Moysen, immediate locutus fuit ista Moysi: melius ergo videtur dicendũ, quòd Iosue non dixit, quòd prohiberentur prophetãtes ad ostium tabernaculi, quia credidit, quod illi venerunt ante tabernaculum de voluntate Moysi, & eo uolẽte prophetauerunt, alii autem qui erant in castris non, Itẽ quia timebat, quòd simili exemplo alii ad prophetandum insurgerent, quod uidebatur derogare excellentiæ Moysi, sed ista intentio Iosue non stabat. Dixit enim. quod prohiberet eos Moyses, & tamen non poterant prohiberi, quia dato, quòd iu-
C beret ne loquerentur, non possent facere si spiritus Dei urgebat eos ad loquendum, sicut dictum est supra de propheta Balaam, qui quamquam uellet dicere malum, non poterat, quia Deus urgebat eum ad bonum dicendum. Item quia uerbum domini non est alligatum, ut patet sec. ad Tim. capit. 2. ideo non potest per præceptum alicuius cessare. Item cum esset intentio Iosue prohiberi duos viros prophetantes in castris, ne alii simili exemplo mouerentur, non stat, quia prophetia non uenit hominibus, quia ipsi uolunt, & quamquam conentur prophetare non prophetabunt, sed spiritu Dei homines efficiuntur prophetæ, ut patet sec. Pet. cap. 1. scilicet non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti, adeo quamquã illi prophetarent, non propter hoc insurgeret quisquam
D alius ad prophetandum. Si tamen multis daretur spiritus propheticus, non posset Moyses prohibere eos prophetare.

[Et det eis Dominus spiritum suum.] Idest det eis spiritum propheticum qui dicitur spiritus suus, quia a nullo dari potest, nisi a Deo, cum non consistat prophetia aliquando uoluntate humana, sed diuina, ut in præallegata auctoritate.

[Reuersusque est Moyses, & omnes maiores natu Israel in castra:] Idest priusquam completa est ordinatio iudicum per missionem spiritus diuini super eos, reuersus est Moyses in castris cum omnibus maioribus natu. & dicitur reuersus in castra, quia ante hoc erat ad ostium tabernaculi cum senioribus. tabernaculum autẽ erat extra castra, scilicet separatum ab omni latere castrorum, in me-
E dio tamen quatuor uexillorum ipsorum castrorum. & dicitur reuersus cum omnibus maioribus natu, idest cũ omnibus senibus, qui dicuntur maiores natu, quia primo nati sunt. & uocabantur hic maiores natu ipsi seniores electi in iudices, quia cum his reuersus est in castra Moyses, uel uocantur maiores natu, idest maiores genere, scilicet nobiliores in populo. sed primus sensus est melior.

Ventus autem egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra, itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum: volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauit coturnicum, qui parum, decem coros, & siccauerunt eas per gyrum castrorum.

Coturnices dantur populo.

Psal. 77

[Ventus autem egrediens.] Hic ponitur prouisio, & promissi impletio quantum ad cibum, quia promiserat Deus dare carnes mense integro: fuerunt autem illæ carnes coturnices, quæ in circuitu castrorum ceciderunt, de quibus Iudæi acceperunt ad saturitatem.

An potuerint angeli portare coturnices ad castra, sicut portauit eas ventus. Et an requirebatur pro qualibet coturnice vnus angelus, vel potuisset vnus portare omnes. Et quòd conuenientius à vento, quam ab angelis portatæ sunt. Quæst. LXXV.

ET dicitur ventus egrediens a Domino ad inducẽdas coturnices, quia istæ coturnices non venerunt proprio motu, vel inclinatione in castra, sed ventus eas appulit illuc, & iste ventus non fuit veniẽs naturaliter, sed Dominus misit illũ ad inducendũ coturnices in castra: erant enim distantia castra a loco coturnicum, & ipsæ non irent illuc propria inclinatione. coegit ergo Deus illas.

Et potuisset hoc facere per angelos ducẽtes eas de locis in quibus manebant, vel per ventũ flantẽ, quia iste modus facilior erat, nam si angeli debuissent ducere coturnices in castra, oportebat, vt tot essent angeli, quot coturnices veniebant in castra, nã non posset angelus multas simul ferre coturnices, nõ quidẽ quòd non sufficeret ad impellendam vnam, & omnes simul, sed non posset impellere propter discontinuitatem. nã cum aliquod continuũ est durum, cũ virtus motiua applicetur vni particulæ, mouebuntur omnes aliæ, quia vna trahit alias propter continuitatẽ soliditatis. Si tamen sit aliquid discontinuũ, quãuis moueatur vna pars, non mouebuntur aliæ, quia nõ tangit vna alteram, nec impellit, ideo si quis debet mouere multa discontinua, oportet vt a quolibet eorũ habeat specialẽ applicationem virtutis motiuæ. Angelus autem nõ potest facere huiusmodi: nam cum ipse sit simpliciter vnus, non potest applicare virtutem, nisi vni rei. Et si illa valde magna fuerit, & continua, mouebit eam, quia mota vna parte, mouentur aliæ. Si autem fuerint plures discõtinuæ res oportet quod plures Angeli moueant illas, & vnus nõ poterit. nam quæretur de Angelo, an ipse applicet virtutem suam rei aliqualiter diuisibiliter, vel in magna extensione. Si autem parum diuisibiliter mouebit id, quod adiunctum est, quamquam non applicetur virtus sua toti illi rei sed mota vna parte mouebuntur aliæ. Si autem applicatio virtutis Angeli ad mouendum fiat in magna extensione, non poterit etiam applicari, nisi vni rei: nam quamquam sufficeret illa extensio virtutis Angeli applicare se multis rebus, tamen si discontinuæ sunt non poterit, quia non fit deriuatio virtutis, nisi per continuum.

Fundamentum est, quia virtus illa est vnica, & mouere debet vnico impulsu, ergo oportet, quòd omnia quibus applicatur, sint vnum. Si autem plura sint necesse est esse plures applicationes, quod non potest facere virtus, quæ vnica est, posset autem aliquomodo Angelus hoc facere, si esset corporeũ, quia posset mouere res discontinuas simul, scilicet applicando vnam partem corporis vni, & aliam alteri, sicut nos alia mouemus pede, & alia mouemus manibus, eadem tamen virtus motiua est in toto corpore nostro, tunc tamen quamquam non sit continuitas in rebus motis, quia tamen est in motore, applicabitur vnum continuum propter esse applicitas eidem continuo in quo est virtus motiua, sicut est de granulis arenæ: non enim nos poterimus multa granula arenarum ferre simul, quia discontinua sunt, & dispergentur. Si tamen posuerimus ea in aliquo continuo, scilicet intra aliquod vas quantæcunque capacitatis, poterimus illa ferre, & tunc virtus nostra motiua applicatur illis pluribus discontinuis simul, & mouet vnico impetu, quia sunt quasi vnum continuum propter esse in vno continuo, Angelus autem non est corporeus, ideo non potest applicare virtutem suã multis rebus discontinuis, quia non hẽt in se aliquã solidã continuationẽ in qua multa discontinua contineantur, & nos hoc facere poterimus, ideo si Angeli ferrent plura discontinua, necesse erat, vt tot applicationes virtutis facerent quot erant ipsæ res discontinuæ, & consequenter tot essent Angeli, quot res motæ, cum non posset vnus Angelus facere multas applicationes virtutis, cũ applicationes vir-

F tutis totaliter distinctæ sint a principiis totaliter distinctis.

Sic autem erat de Angelis si mouerent coturnices, quia illæ non erant aliquod continuũ, sed tot discontinua mobilia, quot coturnices. Cũ ergo Angeli mouerent illas necesse est, ut cuilibet applicarent uirtutẽ impulsiuã, ut violenter mouerent contra castra Hebræorum, non tñ poterat unus extendere uirtutem suã per multas, quia erant discontinuæ, & non poterant moueri aliquo impetu uno, nisi ab aliquo continuo solido, ut si in aliquo corpore essent quod multas moueret simul, quia tunc uirtus impellens, mouebit illud corpus unico impetu, quia est unũ, discontinua autem quæ intra ipsum sunt mouebuntur per accidens ad motum illius. unica tamen uirtus non poterit immediate mouere multa discontinua.

Nec ualet si obiciatur, quòd uirtus Angeli poterat ex-
G tendi per medium continuum, scilicet per ipsum aerem, & applicaretur uni magnitudini continuæ aeris, intra quã essent multæ coturnices, & mouendo illam, mouerentur omnia quæ intra sunt.

Sed non potest stare, quia ad hoc, quòd applicetur uirtus ad mouendũ aliquod unũ continuum, & alia discontinua intra ipsũ, oportet quòd illud continuum sit solidum, alioquin non solum discontinua, quæ intra ipsũ sunt non mouebuntur, sed nec ẽt ipsum continuũ mouebitur, sicut patet in aqua, quæ quamquã continua sit, tamen nos ferre non poterimus aliquam eius magnitudinem, nisi intra aliquod continuum solidum claudamus, s. in urceo, aut alio uase, alioquin deflueret, aer tamen rarior est, ideo non poterit moueri ab aliqua uirtute impellente illũ, nisi ponatur illud continuũ solidum, cui applicetur uirtus ad
H mouendũ. Ideo Angeli non solũ non possent mouere ipsas coturnices, quæ erant discontinuæ intra aliquã magnitudinem continuã aeris, sed etiã non possent mouere ipsũ aerem continuũ, nisi applicarent uirtutem suã alicui alteri continuo solido, & mouendo illud per se, mouerent aerem per accidens: ideo si angeli mouerent coturnices, non poterat quilibet mouere, nisi unã. Hoc aũt non erat difficile Deo per Angelos facere, quia magna est multitudo Angelorũ, & forte magis quã coturnicum adductarũ ad Iudæos sed dato, q non esse tãnta multitudo, pauci angeli potuissent breuiter ferre omnes coturnices illas ad castra Iudæorũ, quia uelocitas naturæ Angelorũ magna est. Erat tamen leuius, & naturalius moueri corpus a corpore, ideo suscitauit Deus uentũ a parte illa mũdi in qua erant coturnices, & unico impetu flatus ducebat eas in ca-
I stra. Nec restat hic argumentum, quod fiebat de angelis, quia totus ille uentus erat unum continuum, & poterat simul applicari multis coturnicibus, atque mouere eas, sicut si clauderentur coturnices multæ intra unum aliquod uas, & ad motum illius portarentur.

Nec restat argumẽtũ de aqua, & de aere, ista.n. non possunt moueri a nobis, nisi per aliquod continuũ solidũ, uẽtus aũt non est huiusmodi. ergo non poterat mouere coturnices. Nã non est, sicut aer, quia aer est substãtia quædã ualde rara, & non põt aliquid impellere, uẽtus aũt non est de natura aeris, sed est de natura terræ cũ sit fumositas ualde grossa, & uaporata a terra, & ista quãquã non habeat soliditatẽ magnã, hẽt tamen maiorẽ quã aer, ideo quãquam intra ipsũ uentũ nihil contineri queat propter paruã soliditatẽ, tamẽ impetu suo omnia mouet, & ob hoc quanto
K impetuosius fluat, tãto magis mouet res solidas concutiẽdo eas. Sic.n. arbores, & interdũ ædificia magna diruit, ut patet in terræmotu qui fit ex impulsu grossæ uentuositatis inclusæ intra uiscera terræ. Sic.n. & de coturnicibus factũ est, quia uẽtus flabat contra eas ipsæ uero non potentes sustinere impetũ flatus, uolitabant contra eã partẽ, ad quã spiritus uenti eas deducebat, ut peruenirent in castra Hebræorum. [Ventus autem egrediens a Domino.]

Qui vẽtus fuit qui impulit coturnices, et quare dicebatur egredi à Domino, et quoties egressus est quid significat a domino egrediẽs. Et an coturnices venerint de insulis Ortygys Græciæ, vel de mari rubro. Et ventus ille qualis fuit. Quæst. LXXVI.

DIcebatur iste uentus mouens coturnices egredi a Domino quasi ipse concitasset illũ. & sic fuit, quia non

non surrexit ex causis naturalibus, sed Dei voluntate, vt moueret coturnices versus illam partē. Sic etiam factum est quādo ventus missus à Domino desiccauit mare, vt patet Exod. 14. cap. Sic etiam quando dominus induxit ventum vrentem in Ægypto, & venerunt locustæ.

Iterum autem ab occidente fecit flare ventum validissimum, & arripiens omnes locustas proiecit in mare rubrum, vt patet Exo. c. 10. sic etiam a principio conditi mūdi Deus induxit magnum ventum super terram in die secunda creationis sæculi, quando ablatæ sunt aquæ de superficie terræ, & ille desiccauit totam terram, ita vt appareret arida, & ob hoc vocatus est ventus ille, ventus domini, vt patet Gen. ca. 1. s. spiritus domini ferebatur super aquas, i. ventus missus a domino. Et non solum Deus misit hunc ventum flantem ab illa parte, de qua coturnices ducendæ erant, sed ēt abstulit omnes alios ventos, ne tunc flarent, quia impedirent coturnices venire in castra, si flarent contra illam partem ad quām moueri deberent coturnices, sic patet Psalm. 77. s. & abstulit austrum de cælo, & induxit in virtute sua africum, & pluit super eos, quasi puluerem carnes, & quasi arenā maris volatilia pennata. ecce qualiter duo venti nominantur. vnus quē Deus abstulit de cęlo. i. fecit, ꝙ non flaret in aere pro tunc, & alius quem induxit in virtute sua faciendo flare ad ferendum coturnices, & tunc sequitur ꝙ pluit, sicut puluerē carnes. Ex illo aūt versu apparet de qua parte venerunt coturnices. s. aliqualiter de parte aquilonari: nā Deus abstulit austrum de cœlo s. ne impediret coturnices venientes in castra hebræorum, ergo auster flabat contra illam partē dę qua coturnices veniebant. Sed auster flat de puncto meridiano, ergo veniebant coturnices de parte aquilonari, & ventum venientem de parte aquilonari ad ducendum coturnices in castra, vocauit scriptura africū, quamq̄ africus secundū proprietatē suam austro collateralis est, & vocatur ventus libycus, sed nomina ventorū varie imponūtur.

[Arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra.] Idest vētus ille arripuit coturnices trans mare, & duxit eas in castra hebræorum.

Aliqui dicunt, quòd istæ coturnices venerunt ab Insulis Ortigiis, in quibus multum abundant, & ideo vocantur in Græco coturnices Ortigometræ, vt patet Sapien. 16. c. vbi dicitur, quod Deus dedit Iudęis manna, & Ortigometram. i. coturnices, sicut dicitur Exo. c. 16. ꝙ venerūt ad vesperam coturnices. & in aurora venit manna.

Sed non stat, quia Insulæ Ortigiæ non sunt in Arabia, vnde venerunt illæ coturnices, sed sunt apud Græciam: terra autem Gręcorum valde distans est a desertis Arabicis, in quibus tunc erant hebræi. Etiam, quia non est consonantia in ventis, quos ponit scriptura flasse ad inducendas coturnices: nam si de parte Græcorū venissent coturnices, ventus qui eas ducere deberet non erat aquilonaris, sed ille quem nos vocamus Galletum, & alio nomine vocatur Corus, vel esset quasi ventus occidentalis, & tunc nō oportebat auferri austro de cęlo, sicut dicit litera Psal. 77. ad impediendas coturnices ne venirent in castra, sed magis ventum subsolanum, vel collateralem eius a parte meridiana. Dicitur tñ, quòd ablatus est auster ne flaret: ergo videtur, quòd coturnices nō venerunt de terra Grecorum in deserta Arabica. Et quando dicitur, quòd Insulæ Ortigiæ dicuntur sic, quia Ortigometræ. i. coturnices ibi abundant, vel Ortigometræ sic vocantur, quia abundant in Insulis Ortigiis. Dicēdum magis vocari Ortigometras coturnices, quia primo apud Græcos in Insulis visę sunt. Dicendū aūt coturnices istas venisse trans mare, vt litera dicit hic, & intelligitur hic mare, pro mari rubro, quod erat propinquum Iudæis. Nā ipsi multoties fuerunt apud mare rubrum in progressu de Ægypto in terrā Chanaan. Primo, quando transierunt per illud, vt patet Exod. 14. c. Iterum fecerunt aliam mansionē apud mare Rubrū post Helim, vt patet infra 33. ca. Iterū aūt steterunt apud mare Rubrū cū fuerūt circa montē Seir, vt patet Deuter. c. 2. qñ Moyses dixit anteq̄ moreretur verba Deuter. erant Israelitæ apud mare Rubrū, vt patet Deuter. c. 1. Etiam ipsa terra Chanaan dicitur habere mare Rubrū ꝓ termino oriētali Exo. 23. c. s. ponam terminos tuos a mari Rubro, vsq; ad mare Palestinorū, & a deserto vsq; ad fluuiū. & ibi ma-

A re Rubrū ponitur pro termino orientali, vt in eod. c. probatum est. Erat aūt mare Rubrū aquilonare respectu Iudæorū existentiū in desertis arabicis, quia cū veniat a parte orientali fluit iuxta montes longissimos Tauri. & Caucasum. Deinde descendit versus Ægyptū quæ est multū australis, & adhuc transit per partem orientalē desertorū Arabicorū, & arcuat se descendēs versus occidentē, ita vt tāgat caput terræ Chanaan. Cum ergo essent Iudæi infra mare rubrū, s. quia nunq̄ transierunt vltra illud versus aquilonē, vt fuit declaratū Exo. c. 14. & ipsū tāgit caput terræ Chanaan Exo. c. 23. Israelitę ēt intrauerūt per caput terræ Chanaan. necesse erit igitur vt haberent ipsi mare Rubrum semper ad partem septentrionalem. Sed hic dicit litera quòd coturnices venerunt trans mare Rubrum. ergo veniebant de parte septentrionali. sic enim dicit Iose- *Videtur hoc cōtra, i. aduersari prima fronte Ptolomeo, sed verius si bene aduertas hoc est.*
B phus quòd in desertis Arabicis apud mare Rubrum abūdant nimis coturnices. & inde delatæ sunt à vento.

[Et dimisit in castra.] Idest ventus ille dimittebat cadere coturnices in castra. in hoc apparet quòd ventus ille egrediebatur a Domino. i. flabat sola voluntate Dei: nam si naturaliter flasset, non dimisisset coturnices cadere in castra Hebręorum, sed detulisset eas ad longinquas partes mūdi, versus meridiem, s. ad interiorem Aethiopiam, quæ est valde australis: & tamen cū peruenisset in magno impetu vsq; ad castra Hebræorum, confestim cessabat ibi, & nō transibāt coturnices vlterius, ut sic nō possent euadere manus Hebræorū. Et cū dr hic quòd dimisit in castra. nō est intelligendū quòd oēs coturnices cecidissent inter castra, cū immediate dicatur cōtrariū, s. quòd in circuitu castrorum itinere diei unius, sed intelligitur in castra. i. apud
C castra. sic enim dr Iosue ca. 5. cum esset Iosue in Galgalis dicit litera Hebraica quòd erat in Iericho. litera aūt nostra dicit in agro Iericho, quia accipit̄ ibi esse in Iericho, idest apud, & sic accipitur hic. quamquā satis dici potest, quòd aliquæ de coturnicibus ceciderunt inter castra apud tabernacula ipsorum Hebræorū. sic dicitur Psal. 77. & pluit super eos quasi puluerem carnes, & quasi arenam maris uolatilia pennata, & ceciderunt in medio castrorum, & in circuitu tabernaculorum ipsorum plurimæ tamen dę coturnicibus ceciderunt in circuitu castrorum. *In accipitur pro apud.*

[Itinere quantum uno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitū.] Idest coturnices illæ ceciderunt in circuitu castrorum ad oēm partē castrorum occupātes spatium unius dietæ. & Iudæi exibant castris atq; colligebant; fuit aūt magnum spatium illud, quod repleuerunt
D coturnices: nā a puncto in punctum cōtineret plures q̄ uiginti leucas, siue in lōgitudine, siue in latitudine, quod patet ex eo quia oi parte castrorū repleuerat coturnices im̄ spatiū, quantū uno die confici posset. Et erat tanta magnitudo, quia ualde multus populus erat in castris Hebræorum. & omnibus promiserat Deus dare satietatem carnium mense integro, ut patet sup a. nisi autem tāta copia esset coturnicū, non posset satiari multitudo Hebræorū.

[Volabātq; in aere duobus cubitis altitudine super terram.] Ventus impellebat ista usq; ad castra, & ibi cadere dimittebat, tunc ipsæ uolitabant, nec effugerent, cum non poterant se eleuare, nisi duobus cubitis a terra, ita ut esset facile Iudæis capere quotcunque uellent, si uero multum eleuarentur in aere, nullam caperent, aut rarissimas.

[Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die al-
E tero.] Promiserat Deus dare carnes, & immediate, ut uenit Moyses de tabernaculo, ubi elegerat septuaginta seniores in iudices, uenerūt coturnices, & collegit populus toto die illo, & sequenti, atque nocte ipsa, quia erat tanta multitudo coturnicum, quod breuiter colligi non potuit, & quamquam soli mali fuerunt qui desiderauerant carnes, & fleuerant non soli ipsi collegerunt, sed etiam boni, ita ut nullus esset in castris, qui non colligeret, quia licet boni a Deo hoc petere non deberent, tamen a Deo gratis datū ad malorum instātiam recipere docebat, ideo post comestionem carniū fuit secuta pœna in concertoribus, sed in solis malis fuit, vt patet infra i. uocatusq; est locus ille sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat carnes, sed soli mali hoc fecerunt.

[Cōgregauit coturnicū, qui parum decē coros.] Idest, Israelitæ congregauerunt multitudinem illam coturni-

dum cadentium, ita vt nullam reliquerint, quia adhuc intelligebant se sic non sanandos, & quidam magis, quidã minus collegerunt, sed qui minus collegerunt, habuerũt decem coros, dicitur corus mensura magna apud Hebræos, sed quantitas eius secundum tempus illud ignoratur, quia quantitas mensurarum minorum ignoramus. continet enim corus decem ephi. & quodlibet ephi continet decem gomor. De primo patet Ezech. 45. cap. De secundo. Exodi 16. sed de gomor nescitur quantitas determinata, sed secundum Isidorum, & Papiam gomor continet tantum quantum quarta, & dimidia parisiensis, & consequenter vnum ephi continet quindecim quartas parisienses, & vnus corus continebit centum quinquaginta quartas, sed non potest cognosci, an hoc verũ sit, quia quantitates mensurarum secundum temporum varietatem mutantur.

Quare Deus non fecit, quòd coturnices colligerentur sicut manna, ita vt omnes æqualiter reciperent. Quæst. LXXVII.

QVæret aliquis, quare non factum est hic sicut in manna, quia de manna illi qui magis collegerunt nihil magis habuerunt, quam qui parum, & qui parum nihil minus, quam qui multum.

Respondendum est, quòd Deus monstrauit miraculũ istud in manna ad tollendum contentiones Hebræorum. Nam cum essent voraces Hebræi, maiores ipsorum, & potentiores conarentur accipere totum manna nõ permittentes minoribus quicquam accipere, ex quo nascerentur quotidianæ dissensiones, & mors multorum de populo, ideo prouidit Deus huic, faciendo, vt illi qui multum de manna susceperant, nihil magis haberent, quam illi qui parum collegerant, & hoc modo non desiderabant homines colligere in superabundantia, scientes nihil sibi proficere, & tollebatur omnis dissensio.

In coturnicibus autem nõ est factum sic, sed aliqui magis aliqui minus collegerunt de illis. Causa est, quia non dabantur coturnices in cibum quotidianum. Sed nunc semel datæ sunt, & iterum in deserto Sin, Exodi cap. 16. & pro vna vice non poterat esse contentio. Si autẽ quotidie in cibũ darentur sicut manna, fecisset Deus, quòd nullus alio magis colligere posset sed siue multum, siue parum quis collegisset, æqualiter haberet cum cæteris.

I [Et siccauerunt eas per gyrum castrorum.] Multas enim habebant coturnices Iudæi, nec poterant simul comedere, ideo siccabant eas, vt manerent per multos dies non putrefactæ. & dicitur per gyrum castrorum, quia intra castra non poterant conuenienter siccari, cum indigerent latitudine magna, sicut ipsæ multæ erant extra castra autem poterant conuenienter hæc fieri.

Psal. 77. Vindicta pro concupiscentia carnali. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus Sepulchra concupiscẽtia, ibi enim sepelierunt populũ, qui desiderauerat carnes. Egressi autẽ de Sepulchris concupiscentiæ venerunt in Aseroth, & manserunt ibi.*

[Adhuc carnes erant in dentibus eorum.] Hic ponitur quintum, s. peccati punitio. Peccauerant enim Iudæi, quia desiderauerant carnes, & grauius adhuc peccauerãt, quia repulerant manna, & ob hoc iratus fuerat Deus. Cum vero dedit eis cibum carnium multis diebus, scilicet mense integro voluit exercere in eos pœnam debitam peccato suo. Et dicitur, adhuc carnes erant in dentibus eorum, idest semper comedebant de istis carnibus vtentes hoc cibo continue, cum Deus misit in eos vindictam, & hoc erat in fine mensis a datione carnium, quia Deus dixit. quòd duraret cibus huiusmodi non vna die, nec quinque nec 10. nec 20. sed mense dierum, ideo tanto tempore comederunt, & tunc secuta est punitio quæ hic ponitur.

[Nec defecerat huiusmodi cibus.] Idest semper habebant istum cibum coturnicum, quia pro mense integro dederat eis, & nondum transierat mensis, cum venit illa

F punitio. [Et ecce furor Domini concitatus in populo percussit eum plaga magna nimis.] Idest cum nondum finiuissent adhuc cibum carnium, qui per mensem durabat, furor Domini cõtra eos concitatus est, idest incensus, nec est intelligendũ, quòd nunc nouiter concitaretur, quia a principio cum petiuerunt carnes Aegypti, & Israelitę dicentes, quis dabit nobis ad vescendum carnes, iratus fuit Deus nimis, vt patet supra, cum dicitur, iratusque est furor Domini valde, sed nunc dicitur concitatus, quia nondum incanduerat ad puniendum, quia non erat tempus determinatum puniendi. Cũ vero tempus illud aduenit, furor Dñi concitatus est, idest incæpit ardere contra populum inferendo actualiter supplicia, quæ pertinet ad hominem iratum, velut si aliquis haberet iram in potestate, s. q non insurgeret, nisi quando ipse vellet, si aliquod malum ei insurgeretur, pro quo iudicaret rationabiliter esse irascendum, irasceretur, & tamen si iudicaret nondũ esse tempus vindictæ, contineret iram, adueniente autem tempore, laxaret habenas, ita de Deo, quia ita in eo fuerat a principio, cũ petierunt Israelitæ, & Ægyptii carnes, quia tamen voluit esse aliud tempus puniendi, continuit iram suam, & nunc insurrexit laxatis habenis ad puniendum, quomodo autem in Deo ira sit, supra dictum est. Dicitur, q punitus est populus plaga magna, & nõ exprimitur quæ fuerit ista plaga. sed credendum est q fuerit incensus ignis contra eos, sicut in superiori qñ murmurauerunt pro labore itineris, & ob hoc nõ exprimitur, sed ista punitio fuit maior quam illa, quia supra facta est punitio solum propter querelam Iudæorum, hic autem propter murmurationẽ, quia Dominũ contemnebant. sic n. dicit fuerat supra, q illi repulerant Dominũ, qui erat inter eos, sed non fuit hoc dictum, quando doluerunt pro labore itineris.

Quare dicitur furor Domini concitatus.

G

H

[Vocatusq; est locus ille sepulchra concupiscẽtiæ.] Ponitur nomen loci huius ex euentu, vt infra dicitur, s. quia ibi sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. Si autem aliquis quærat, quare vocatus est locus iste sepulchra cõcupiscentiæ ex vlnmo euẽtu, & nõ fuit vocatus tocensio ex primo euentu, vt supra dicit litera: sup. responsũ est.

Quare vocatus est hic locus sepulchra concupiscentia.

[Ibi enim sepelierũt populũ, qui desiderauerat carnes.] Ista est causa nominis impositi. s. quia ibi sepultus est populus desiderans carnes, & non dicitur, q ibi sepultus est populus comedens carnes a Deo datas, sed desiderans illas, ideo desiderium fuit in solis malis, & querela pro defectu cibi: boni autem non petiuerunt, sed comederunt, & non fuerunt sepulti ibi, sed aliqui de malis qui peccauerunt ibi mortui sunt, atque sepulti.

[Egressi autem de sepulchris concupiscentiæ venerunt in Aseroth.] Idest postquam recesserunt de mansione, quę vocatur, Sepulchra concupiscentiæ venerunt in mansionem, quæ vocatur Aseroth, quia istæ sunt coniunctæ, vt patet infra 33. cap. egressus autem de sepulchris concupiscentiæ, non apparet quo tẽpore fuerit. s. an fuerit immediate post plagam factã, vel aliquanto tempore post. Sed rationabile est dici, q immediate post plagam finitam, recesserunt de loco ipso, vt aliqualiter declaratur infra 13.

[Et manserunt ibi.] Idest manserunt in Aseroth. Non enim ponitur hoc, tanquam aliquid speciale, quia in qualibet mansione Israelitæ manebant, & ob hoc vocantur mansiones. Sed dr, q manserunt ibi. i. q aliquanto tẽpore quieuerunt in loco ipso, nam ad minus necesse est, q quieuerunt octo diebus in Aseroth, nam Maria, & Aaron murmurauerunt contra Moysen in Aseroth, & Maria percussa est lepra, vt patet seq. c. mansitque septem diebus leprosa. & in illis non fuerunt mota castra. vt patet infra eo. c.

K

Quare Deus, nõ dedit Iudæis pisces, sed carnes. Et cur potius dedit de auibus, quam de pecoribus. & quare potius coturnices. Quæst. LXXVIII.

ADhuc quæretur cum Deus voluerit saturare Israelitas, quare non dedit eis pisces, sed carnes? Dicendum, q hoc fuit, quia Deus voluit hic contemnere desiderio Israelitarum. Sed ipsi petiuerunt carnes, & non pisces, ideo Deus dedit eis solas carnes. Sed obiicitur, q etiam pisces petiuerunt quia dicitur supra in litera: recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis. Secundo patet, quia Moyses fecit memoriam de piscibus, dicens: nun-

nunquid ouium,& boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient?

Dicendum, quod Israelitæ non petiuerunt pisces, sed carnes, cum dixerint, quis dabit nobis ad vescendum carnes? Deus igitur carnes dedit.

Secundo, quia dato, quod non potius carnes, quā pisces peterent: Deus daret eis carnes, quia volebat satisfacere desiderio eorum, vt delectarentur. Carnes tamen delectabiliores sunt, quam pisces, & magis conueniunt nutrimēto. Ad primam rationem in oppositum dicendum, quod ibi non petiuerunt pisces, sed solas carnes, cum dixerunt: quis dabit nobis ad vescendum carnes? pisces autem non ponuntur, tanquam aliquid petitum, sed ad ostendendū differentiam terræ Ægypti, de qua exierant ad desertum in quo nunc erant, ideo non debuit dari eis quod non petebant. Secundo, quia si propter illud deberent eis dari pisces in hac saturitate, etiam darentur cucumeres, & pepones, porri, cæpe, & allia, quia sicut dicitur in litera: recordamur pisciū, quos comedebamus in Ægypto gratis, ita sequitur in mentē nobis venerūt cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & allia. & tamen de illis nihil datum est in saturitate. ergo nec pisces dari debuerunt. Ad secundum dicendum, quod Moyses fecit ibi memoriam de piscibus, non quasi ostendens quod Hebræos peterent saturari de piscibus, vel de carnibus, & piscibus disiunctim, sed innuens, quod ista saturatio erat quasi impossibilis, siue de carnibus, siue de piscibus fieret sicut supra deductum est.

Quare dedit Deus Israelitis potius de auibus, quam de pecoribus. Quæst. LXXIX.

NVnc quæretur cum Israelitæ petiuerint carnes quibus Deus consentire volebat, & posset dare de pecoribus, vel de auibus, quare potius dedit de auibus, quā de pecoribus? nam coturnices eis dedit. Dicēdum quod fuit primò, quia abundanter satisfacere voluit desiderio eorum. petiuerunt enim carnes ad hoc, quod delectarentur in gustu: sunt tamen sapidiores carnes auium quam pecorum, ideo dedit carnes auium. Secundò, quia dare volebat Deus Hebræis, quod ipsi non habebant, sed habebant pecora de quibus comedere possent, licet non ad sufficientiam, & forte aliquando comedebant: non habebant tamen aues, magis ergo illas desiderarēt, & sic dedit eis carnes auium. Tertio, quia voluit Deus satisfacere gustui Hebræorum, & non auaritiæ ipsorum: Deus quippe daturus D erat animalia viuentia, quæ Israelitis daret. Nam coturnices viuentes misit & volantes, vt patet supra in litera. si autem daret pecora viuentia, s. boues, vel capras, forte Israelitæ non manducarent de his, sed reseruarent ex auaritia, sicut multa pecora ipsi habebant in deserto, vt patet de tribu Ruben & Gad, quarum erat infinita substantia in pecoribus infra 32. cap. & tamen non comedebant de illis ex auaritia, vt reseruarent: dedit igitur Deus illis nunc animalia, quæ non reseruarent, sed manducarent, s. volatilia. Quarto fuit hoc, vt auferretur Iudæis labor, quia si pecora darentur, oportebat ea occidi, & decoriari, & cęteras p̄parationes fieri, quod non esset sine labore: visis autem volatilibus nihil horum fiebat, sed colligebantur, & siccabātur per gyrum castrorum: & tunc comedebantur, vt patet supra in literam. Quinto ad tollendum contentionē, quia E si mitterentur pecora a Deo, vt boues, & arietes, cum ista sint animala magna nō proueniret cuilibet Israelitæ vnū & ideo contenderent de illis, quis caperet ea: nunc vero cum miserit Deus animalia parua, scilicet coturnices, cuilibet Hebræo proueniebant multæ, quia qui minus habuit collegit decē coros, vt patet supra in litera, ideo fuit conuenientius dari volatilia, quam pecora. ista ratio, & tertia sunt conuenientiores quam aliæ.

Quare de auibus Deus misit potius coturnices, quam alias aues. Quæst. LXXX.

SEd quæretur posito quod Deus voluerit dare volatilia, & nō pecora, quare potius misit coturnices, quam alias aues? Dici pōt vno modo q fuit hoc, quia Deus A voluit dare Iudæis carnes delectabiles, sed in regione illa coturnices erant valde sapidæ, ideo illas dedit. Secundo dici potest quod hoc fuit, quia illæ poterāt haberi facilius & in maiori copia, quam aliæ aues. Erant. n. Iudæi nunc apud mare rubrum, & vltra iuga illa, vel brachium maris rubri erant coturnices in maiori copia, quam aliæ aues, iō illas misit Deus, hoc colligitur in litera, cum dicitur. ventus autem egrediens arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra, signum autem huius est, quia quādocunq; dedit Deus Hebræis carnes, semper dedit coturnices, nā solū bis dedit eis carnes in deserto, primo paucis diebus post exitum de Ægypto, qn̄ defecerūt panes quos inde tulerant. s. triginta dieb. post exitū Exo. 15. Tunc. n. Deus promisit māna in cibū, & carnes, & venerūt coturnices super castra, de quib. saturatus est populus, Exo. 16. B Iterū aūt nunc in sepulchris concupiscentiæ, siue in Aseroth, vbi petiuerunt carnes, & dedit illis Deus coturnices, vt patet hic in litera. Sed nō est intelligendū, q Deus dederit Israelitis coturnices potius, quā alias carnes, quasi esset hoc facilius Deo, cū nō sit aliquid Deo facilius, quam aliud, sed oīa sint æqualiter in potestate eius cū nihil possit ei resistere, & tā facile erat Deo creare de nouo quæcūque aīalia in castris Hebræorum, de quibus ipsi saturarentur, quam mittere coturnices quæ erant propinquæ eis, s. vltra brachium maris rubri, licet ex parte rei facilius esset mitti coturnices quæ iam erant, quam creari aliqua aīalia de nouo. Deus tamen licet vtrunq; æqualiter facere posset, voluit facere id quod secundum rem facilius erat.

Quare Deus voluit dare carnes per mensem, & non vltra nec quotidie? Quæstio LXXXI.

C ALiqui petunt, quare Deus voluit nunc saturare Israelitas carnibus per vnum mensem, cum ipsi non petiuissent hoc, sed solum q darentur eis carnes? Dicendum q fuit hoc. Primo ad ostendendū liberalitatē, & magnificentiā Dei, s. dando plus q̄ petatur. Nā cū Hebræi dixissēt quis dabit nobis ad vescendum carnes, supra in litera satisfiebat petitioni eorum si darētur eis carnes vna die tm̄. Deus aūt vt abundantissime ageret, dedit per mēsem integrum. Secundo fuit ad ostendendum magnitudinē potestatis suæ, de qua multum dubitabant Hebræi. Nā dicebāt, nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Ps. 77. Et ad hoc voluit Deus ostendere magnitudinē potestatis suæ, ne de ea possent dubitare Iudæi, vt patet D ex modo loquendi eius in litera, s. sanctificamini, cras comedetis carnes: ergo. n. audiui vos dicere, quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Ægypto, vt det vobis carnes, & comedatis nō vno die, nec duob. vel quinq;, aut decē, nec vigintiquinq;, sed vsq; ad mensē integrū, donec exeat per nares vestras. Tertio quia Deus volebat punire, abundanter Israelitas pro concupiscentia carnium, iō dedit eis longo tp̄e carnes, quia pęna magna futura erat. vnde ex modo loquendi vr̄ potius Deus, vt iratus dedisse carnes Israelitis q placatus, cum dicatur in litera vsq; ad mēsem dierum, donec exeat per nares uestras, & vertatur in nauseam, eo q repulistis Dn̄m, qui in medio uestri est, & fleueritis coram eo dicentes, quare egressi sumus de Ægypto. Quarto fuit ad ostendendū abundantius potestatem suam, q in vna die. Nā qn̄ Hebræi murmurauerūt die tri- E cesimo ab exitu de Ægypto, i. die quintodecimo mensis secundi, Exo. 15. petiuerunt carnes, & dedit eis Deus coturnices vna die solum ad uesperum. Exo. 16. s. uespere comedetis carnes, & sequitur. factum est uespere, & ascendens coturnix operuit castra, putarent aūt Iudæi, q non posset Deus dare Israelitis carnes, nisi una die, sicut prius dederat, uoluit ergo dare p unū mensē integrū, in quo apparebat, q poterat dare maiori tp̄e si uellet. Quinto erat ad certificandū aliquo mō Moysen. Nā ipse quoq; uidebatur dubitare, an tanto tēpore posset populus saturari carnib. Deus aūt certificauit eū ex ipso opere. Et patet hoc in litera nā dixit Moyses ad Deū sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carniū mense integro. q. d. non pōt fieri, & sequitur. nunquid ouium & boū multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum uel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient? Deus

autem respondit. Nunquid manus Domini inualida est, F q.d.non:& sequitur, iam nunc videbis virũ meus sermo opere compleatur,q.d.certificaberis per effectum,sed conueniens,fuit certificari de hoc Moysen, ideo bonum fuit per mensem integrum dari carnes populo.

Sexto fuit,quia Deus voluit alleuiare labores quorundam bonorum,quia inter Hebręos erant aliqui viri iusti, & licet illi non peterent carnes,recrearentur tamen datis carnibus,& quia dari ad vnam diem parua recreatio erat, voluit Deus dare carnes ad mensem integrum.

Quare non dedit carnes vltra mensem viris bonis. Quæst. LXXXII.

SEd quæretur cum Deus voluerit in hoc prouidere aliquibus viris bonis inter Hebræos,quare non dedit car- G nes vltra mensem? Dicendum, quod carnes non dantur in cibum necessarium,sed ad delectationem, cibum autẽ necessarium loco panis dedit Deus manna quod nunquá defuit in aliquo die per 40.annos Exo.16.& Deuter.8.carnes autem,quia non erant necessariæ non fuerunt datę Iudæis,nisi quando Deum tentabant,quod fuit solum bis,s. semel hic,& iterum Exod.16.Secundo fuit,quia ista saturitas carnium fuerat petita a peccatoribus.Deus autem,licet vellet in aliquo consentire desiderio eorum ad ostendendam magnificentiam suam,& potestatem,non tamẽ, vt prorsus satisfaceret desiderus eorum, sed hoc fieret si longissimo tempore Deus daret istis carnes,ideo non dedit plusquam per mensem.Tertio fuit, quia cum peccassent isti petendo carnes,quia repellebant Deum,qui inter se erat, vt dicitur in litera. volebat Deus inferre eis gra- H uem pœnam, pro hac nolebat diu expectare, & tamen quando pœna inferretur debebat cessare beneficium præstitum,s.saturitas carniũ, sed vltra mensem nolebat Deus differre pęnam istorum,quia non merebantur amplius expectari,ideo neque debuit saturitas carnium durare vltra mensem.Quarto, quia etiam si Deus dedisset carnes pro longiori tempore. Iudæi non manducassent illas. Nam cum Deus post mensem afferret pœnam peccantibus, cæterique manerent,non auderent quicquam gustare de carnibus,ẽt si multas haberent,sed post mensem debuit dari pęna,ergo non debuit saturitas durare maiori tempore.

Quare Deus non dedit carnes Israelitis quotidie in deserto. Quæst. LXXXIII.

SEd quæretur qnare Deus non saturabat Israelitas carnibus quotidie in deserto,cum hoc posset. Aliqui dicũt verum esse, & tamen quia non poterat hoc fieri, sine miraculo,& quia non sunt miracula, sine necessitate facienda, non faciebat illud Deus. Sed obiicietur,quod date Iudæis manna in deserto miraculum erat, & tamen Deus dabat illud quoudie Iudæis ad saturitatem,& dedit per 40.annos quousque intrauerunt in terram Chanaan Exo.16.& Deut.8.c.Dicendum,ꝙ miracula fiunt ad necessitatem,& quia non poterant Israelitæ viuere, sine cibo,quem non habebant, dedit Deus illis miraculose manna,quod erat loco panis,vel cibi necessarii,carnes aũt non erant necessariæ ad sustentationem,sed erant ad sapidiorem nutritionem,ideo Deus non dabat eis carnes miraculose.Sed adhuc obiicietur,qnia Deus pascebat miraculo- K se quotidie Heliam Prophetam tempore famis, apud torrentem Carith,dans ei panem,& carnes in mane,& panẽ, & carnes in vespere,quæ quotidie portabantur ei per coruos,quousque defecit aqua torrentis. 3.Reg.17.ca.ita igitur poterant quotidie saturari Iudæi carnibus. Aliqui dicunt,quod non debuit hoc fieri,quia hic erant multi, & ibi erat vnicus,s.Helias,quem facile erat quotidie saturare carnibus.Dicendum ꝙ illud non stat.Primo, quia non est Deo maior difficultas saturare vnum, quam multos, cum potentia Dei non sit limitata,ideo nihil plus est Deo saturare totum mundum,quam vnum hominem.Secũdo quia sicut est in bellis, ꝙ non est difficilius Deo pugnare contra hostes cum paucis,quam cum multis.1.Reg. 14.s. non est domino difficile salutare,vel in multitudine, vel in paucis,ita erit in saturando,ꝙ non erit Deo difficilius saturare multos,quam paucos,quia facile, & difficile dicuntur respectu potentiæ limitatæ,sed Deo oĩa sunt ęqualiter facilia. Tertio,quia aliqua similitudo erat iter saturationem hebræorum,& saturationem Heliæ, sicut.n. Helias quotidie saturabatur pane diuinitus.3.Reg.17. cap.ita hebræi quotidie saturabantur panibus,i.manna Exod. 16. qđ scriptura vocat panes.eo c.& Psal.77. Sicut ergo quotidie Deus miraculose saturabat hebræos panibus poterat saturare illos carnibus.Quarto,quia Deus saturauit nunc totam illam multitudinem carnibus vno mense, sicut saturabat quotidie Heliam, sed qui saturabat per mensem oẽs hebræos,poterat ipso modo saturare toto tpe. non est ergo dicendum,ꝙ saturauerit Heliam, & non hebræos, quasi vnum esset difficilius alio. Alij dicunt, ꝙ non debuerunt Israelitæ saturari quotidie carnibus, licet darentur Heliæ quotidie carnes,qa Heliæ dabatur panis,& caro.& vnum supplebat saporem alterius,ideo erat vtrunq; conueniens,hebræis autem dabatur manna in quo erat omnis sapor,tam panis,quam carnium Sap.16.cap. ideo non oportuit dari eis carnes. Sed dicendum, ꝙ istud non stat. Primo,quia non erat verum, ꝙ in manna esset omnis sapor,nisi ex quodam priuilegio pro viris iustis,sapor tamen determinatus in manna erat sapor mellis Exo. 16. vel potius sapor panis oleati,i.mixti cum oleo, vt patet supra in litera. Et ita non supplebat saporem carnium. Secundo, quia si in manna fuisset sapor carnis.ita vt gustare manna esset,sicut gustare panem,& carnes,non petiuissent hebræi carnes,cum quotidie saturarentur manna. petebant tamen carnes,& flebant dicentes. quis dabit nobis ad vescendum carnes? vt patet supra in litera.ergo non supplebat manna saporem carnium.Tertio,quia si Iudæi experirentur in manna saporem carnium, & aliarum rerum delectabilium gustui,non abominarentur manna, & peterent alios cibos:vtrunque tamen faciebant.nam dicebant anima nostra arida est, & nihil vident oculi nostri, nisi manna.& iterum dicebant,nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo,inf.a 21.c.ꝙ vero peterent alios cibos, patet quia vltra carnes,quas cum lachrymis petebant, dixerunt,recordamur pisciũ quos comedebamus in Aegypto gratis:in mentem veniunt nobis cucumeres, & pepones, porri,cæpe,& allia.non habebat ergo manna saporem istarum rerum.Quarto, quia si manna suppleuisset saporem carnium non daret Deus aliquando Israelitis carnes in deserto,sed bis dedit,s.semel hic,& iterum Exo.16. ergo mãna,non supplebat sufficienter saporem carnium.non est ergo verum,quod propter hoc ꝙ manna supplebat saporem carnium non dabantur Hebræis quotidie carnes in deserto,& Heliæ darentur quotidie carnes cum pane, quia nõ dabatur ei manna. Aliter ergo dicendum est, quod Deus voluit magis prouidere Heliæ quam Hebræis.dabat ergo illi quotidie panem & carnes. Hebræis autem non dabat nisi manna,quod erat loco panis:& fuit hoc primo, quia Helias erat vir sanctus,de quo Deus voluit habere specialem curam,ideo prouidebat ei sufficienter non solum ad necessitatem,sed etiam ad saporem.Hebræi autẽ pro maiori parte erant viri imperfecti & peccatores: ideo Deus non prouidebat eis tam delicate saltem in sapore.Illud patet in manna, quia viris bonis conuertebatur manna ad omnem saporem,quem vellent Sap.16. malis autem non fiebat hoc,sed manebat sapor naturalis mannæ,quem ipsi sępe abominabantur. Secundo fuit,quia Helias non petiuit a Deo,sed commisit se ei. Deus vero dixit, quod volebat ei dare panem,& carnes:Iudæi autem non commiserunt se Deo,sed expresse petebant carnes,dicentes quis dabit nobis ad vescendum carnes? ideo Helias meruit accipere quod non petebat.Hebræi autem non meruerunt accipere quod petebant,ideo non habuerunt carnes. Tertiò & principaliter,quia Hebræi non solum petiuerunt carnes,sed etiam murmurauerunt pro eis contrarium dicentes. vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti,quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate.cur eduxisti nos in desertum istud,vt occideres omnem multitudinem fame. Exod.16. Item contemnebant Deum abiicientes dona eius. nam abominabantur manna dicendo,anima nostra arida est. & iterum.nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo.

Item

Item dicebant quod melius ipsis erat in Aegypto vnde Deus eos eduxerat, quàm in deserto, ad quod illos adduxerat. in quo Deus indignatur dicens se repelli ab illis supra in litera. ideo cum tam grauiter concitarent eum ad iracūdiam, non merebantur accipere quod petebant. Helias autem nō murmurauit cum nihil petiuit, sed accepit quod illi præstitum est, ideo datæ fuerunt ei quotidie carnes, & panis. Hebræis vero datus fuit quotidie panis, idest manna, quia erat ad necessitatem, sed carnes non fuerunt datæ quotidie.

An omnes Israelitæ comederint coturnices, vel solū mali qui eas petiuerant, & an peccauerint omnes etiam iusti manducando de eis. Quæst. LXXXIV.

SEd quæretur cū Deus miserit coturnices, an omnes Israelitæ comederint de illis, vel soli mali, qui carnes petiuerant? Aliqui dicunt, ꝙ soli mali, quia si omnes Israelitę petiuissent carnes, & darentur eis coturnices, omnes comederent de illis. & tamen non omnes petiuerunt hoc, sed soli mali qui murmurabant, & flebant pro carnibus. ergo non omnes comederunt. Secūdo, quia peccatū fuit petere nunc carnes. ergo videretur peccatum esse comedere de eo, quod per peccatum impetratum fuerat, & hoc non facerent boni. Dicendum, ꝙ omnes Hebræi māducauerunt nunc de coturnicibus, & intentio Dei fuit, ꝙ omnes manducarent de illis. Et patet primo propter multitudinem coturnicium. nam misit tantam multitudinē, vt occuparent in circuitu castrorum ex omni parte spatium vnius diete. nam dicitur in litera ventus autē egrediens arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra itinere quātum vno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum. si tamen solis malis Deus vellet prouidere de coturnicibus, non mitteret tantam multitudinem, ideo pro toto populo misit. Secūdo quia Deus promisit nunc toti populo cibum carnium, licet soli peccatores illum peterēt. sic patet supra in litera, s. populo quoque dices, sanctificamini, cras comedetis carnes, & non dixit. Deus ait istis petentibus carnes, ꝙ cras comedent illas, sed dices populo quasi totus populus comesturus esset. Tertio quia alias viderentur mali habere quoddam priuilegium, s. quod eis petentibus carnes Deus illas daret, & non daret bonis. peccatum tamen nulli præstat fauorem, ergo licet soli mali illas peterent, omnibus tam bonis quam malis dari debuerunt. Quarto quia si solis malis darentur, sustinerent illi grauem molestiā, videntes quotidie malos saturari carnibus, ipsos vero affligi ex inopia, et desiderio, quod forte esset occasio bonis ad murmurandum, qui prius non murmurauerant, sed hoc esse non debuit, ideo omnibus datæ sunt. Quinto quia non videbatur quomodo solis malis possent dari carnes, quia nemo illos posset distinguere a bonis, ideo oportebat, ꝙ vel nullæ carnes darentur, vel omnibus indifferenter darentur. Sexto quia si Deus vellet, ꝙ soli mali manducarent de his carnibus, admonerentur omnes boni, i. qui putabant se non murmurasse, vt non irent cum illis ad manducādum carnes, neque ad colligendum illas. nulla tamen admonitio talis facta est. ergo Deus voluit, quod omnes manducarēt de his carnibus. simile patet infra 16. cap. de Dathan, & Abiron qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron, nam cum illi absorbendi essent a terra, dixit Moyses toti populo, recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum, & ita factum est.

Aliquis tamen dicet, quod licet esset intētio Dei, quòd manducarent omnes de populo de illis carnibus, tamen boni nescientes hoc non auderent manducare, & sic soli mali comederēt. Dicēdū, quod non stat. primo quia istud est verū quando intentio Dei non est manifesta, sed nūc fuerat manifestata, quia Deus dixerat Moysi, ꝙ diceret toti populo, quod cras comederēt carnes. ergo sciebat omnes, quod Deus concesserat eis hoc, & ita non timerent comedere. Secundo patet, quia litera ostendit, quod omnes comederent de illis carnibus. cum dicitur, surgens ergo populus toto die illo, & nocte, & die altero congregauit coturnicum multitudinem. & sic totus populus fecit (A) hoc, & non soli peccatores. Tertio patet, quia dicitur, congregauit coturnicum multitudinē, qui parum decem coros, & siccauerunt eas per gyrum castrorum, idest omnes congregauerunt coturnices, & qui inter omnes minus cōgregauit, collegit, decem coros. Dicendū igitur, quod nullus fuit in populo, qui non manducaret de istis carnibus, & etiam Moyses, & Aaron, & omnes quantumcunque sancti, quia sciebant istud beneficium præstitum esse a Deo, vt omnes illo communicarent, ideo nemo fuit qui non manducaret. Sed tunc quæretur, an Israelitæ viri isti peccauerunt manducando de his carnibus. Dicendum putāt quidā, quod sic, quia fuerunt impetratæ per peccatū, & a peccatoribus, ideo sine peccatis esse non poterat, cibari de illis, & dicendum non esse verum. Primo, quia id, quod Deus concedit aliquibus est eis licitū. Deus tamē concessit omnibus Israelitis carnes, vt supra ostensum est. ergo licitum erat manducare de carnibus. Secundo patet, quia si peccauissent Israelitæ boni manducādo, puniti fuissent (B) a Deo, & tamen non puniti fuerunt, nisi soli murmurantes, ideo non peccauerunt alii comedendo.

Amplius dicendum, quòd comedēdo de istis carnibus nullus Israelitarum peccauit, s. nec mali, nec boni, de bonis notum est cum vsi fuerint priuilegio concesso sibi a Deo, de malis etiam patet, quia Deus dedit illos cibos toti populo, vt manducarent, si autem peccatum esset manducare, tenerentur non manducare, quia quilibet tenetur ad non peccandum, sed hoc est absurdum, s. quòd Deus daret supernaturaliter cibos: & tamen quòd nullus manducaret de eis: immo teneretur ad non manducandū, ergo non peccabant manducando, siue boni, siue mali. Secundo, quia ita fuit de manna, nam Israelitæ obtinuerunt illud per murmurationem Exod. 16. c. Et tamen postea licuit omnibus manducare de illo, quia alias toto tempore (C) quadraginta annorum essent omnes Israelitæ in peccato manducando de māna, quod est absurdum. Cum autem obijcitur, quòd peccauerunt mali Israelitæ circa istas carnes, verū est quod peccauerunt petendo illas: non tamen peccauerunt manducando de illis. istud colligitur ex litera, quia quando fuit data pœna peccatoribus, dicitur in litera, ibi sepelierunt populum qui desiderauerat carnes, & non dicitur qui comederat carnes, q. d. quòd in comedendo non fuit peccatum, sed in desiderando illas.

Nunc respondendum est ad rationes positas in contrarium. Ad primum dicendum, quod non soli qui petiuerunt carnes manducauerunt de illis, sed omnes quibus datæ sunt. fuerunt tn̄ carnes datæ toti populo, vt patet in litera, vt supra ostensum est, ergo omnes comederunt.

Ad secundū dicendum vno modo, quod carnes istę pe (D) titæ fuerunt in peccato per murmurationem, & fletū, & abominationem manna, ideo non comederentur sine peccato, nisi Deus concessisset illas. concessit tamen omnibus Israelitis manducare de eis, ideo non peccauerunt manducando. Secundo potest dici, & verius, quod etiam si petendo istas carnes fuerit peccatum, nullum tn̄ erat manducando de illis, etiam si non esset expressa cōcessio Dei, quia hic erant duo distincta, & vnum non depēdebat ex alio, s. fuit desiderium, & petitio Israelitarum, fuit aliud, s. præstatio coturnicum. non dependebat secundum ex primo, quia primum fuit aliquid humanum, secundum fuit opus diuinum: si enim secundum dependeret ex primo, sicut erat primum malum, ita iudicaretur secundum malum, & tamen non fuit dependentia, nec connexio, ideo secundum non fuit malum, ideo consequēter licuit vesci (E) carnibus sic datis. Tertio, quia nullus poterit ponere peccatum in opere Dei, sed ipse carnes dedit populo, & consequenter fuit sine peccato, ideo non erat aliquid propter quod illicitum iudicaretur manducare de illis carnibus. Quarto, quia ita fuit de manna, nam petendo panes peccauerunt Hebræi, qui murmurabant Exo. 16. Deus autē dedit illis tunc manna, quod vocat panes eo. c. certum est tamen, quod nullus Hebræorum peccabat manducando manna, siue murmurasset ad hoc quod haberetur manna siue non. Quinto, quia id quod præsupponitur in ista ratione non est verum, s. quod istæ carnes fuerit nunc impetratæ per peccatum. nam verum est, quod fuerint petitæ per peccatum, sed non impetratæ per peccatum. quia

licet

licet peccatores murmurando hoc peterent, forte Deus non concessisset illis, sed solum puniret eos pro malo desiderio, & murmuratione, quia tamen erant multi viri boni in populo voluit Deus compati eorum infirmitati, & dedit illis carnes, & sic peccatum fuit in petēdo, causa tñ impetrandi nō fuit peccatum, sed potius bonitas quorundam non petentium quibus Deus voluit compati. De hoc dicit Rabanus. carnalis populus Iudæorum spreto celesti cibo carnes desiderauit, sed Deus ita iudicium contemperauit, vt puniret malos, nec fragilib. alimoniā denegaret.

Quare Iosephus in sua historia aliter scribit de his, quæ ponuntur in hoc cap. quam veritas se habeat. & cur multa sæpe tacet, quæ sacra Scriptura dicit. Quæst. LXXXV.

SCiendum autē, quòd Iosephus lib. 3. Antiquit. multo dissimiliter loquitur de his, quæ habentur in hoc cap. nam multa tacet, quæ hic habentur, & alia dissimiliter ponit. de septuaginta quidem viris, quomodo prophetauerint, & Deus dederit eis de spiritu Moysi omnino tacuit. quomodo etiam quidam pro labore itineris doluerunt, & ignis accensus a Dño cremauerit extremā partē castrorum, nihil dixit. De petitione autem carnium, & de eis, quæ inde secuta sunt aliquid tetigit, & valde dissimiliter. Dicit. n. Ioseph: multitudo seditionem fecit accusando Moysen, & necessitate sui profectus, dicēdo quod de terra eis bona sitasisset exito, & cū illa perdiderint pro fœlicitate, quam se promiserat præbiturum, diuersis miserijs tenerentur astricti, & aqua priuati, & sic conringeret, vt essent sine consolatione perituri. cumque multa sæuiora in illum virum dicerent, vnus quidem mouebat eos, vt neq; Moysi, laborumq; eius exhibitorum pro salute cunctorum immemores esse deberent, neq; de Dei adiutorio desperarent. plebs ad hoc potius est commota, & contra Moysen maior turba cōsurgebat: Moyses itaq; confortans eos tali desperatione deiectos, licet turpiter ab eis fuisset cōtumeliam passus, tñ promisit eis se carnium multitudinē præbiturum, nō vno die, sed plurimis: illis autem non credentibus, et dicente quodam vnde posset hęc tantis millibus, quæ prædixerat ministrare, Deus inquit, & ego, licet mala audiētes a vobis, tamen non recedimus operantes pro vobis, & istud tarde non proueniet. cumque dixisset hæc coturnicibus repletus est omnis exercitus, colligebātque eas circum astante. Deus autem non tarde hanc reddidit Hebræis iniuriam, & maledictum in se commissum, non parua siquidem multitudo eorum mortua est. Sed in his non est admirandum de Iosepho, ipse quippe multa solet tacere, & multa dissimiliter dicere: alia vero quasi in contrarium, quam Scriptura sacra habeat: nihil tamē istorū sine causa facit. Quædam. n. tacet, quia putat esse incredibilia eis, quibus scribit. Nam Iosephus scripsit gentilibus librum Antiquitatum, qui paucam fidem rebus diuinis accommodant, ipse tamen ideo scripsit, vt aliqua fides dictis eius attribueretur: ideo illa quæ putauit, non credibilia gentibus, tacuit, aut si necesse esset, ibi quædā illorum scribere cum quadā, quasi protestatione scribebat, s. quòd crederet qui vellet, & quod nemo eū accusaret talia dicētem, quasi nō ex se, sed ex literis sacris scriberet. Sic autē fuit de septuaginta senioribus prophetantibus, & de spiritu Moysi eis, dato, quia talia apud gentiles non sunt credibilia, tacuit illa Iosephus. Eadem ratio fuit de crematione extremæ partis castrorum pro dolore itineris: oā putauit non esse causam satis sufficiētē ad hoc, quod cremaretur populus, dolere pro labore itineris: etiā quia istud a Deo factum refertur, s. quod Deus cremauerit isto dolentes, apud gētiles in inconueniens reputatur multas tales operationes Deo tribuere: ideo tanquam rem non satis credibilem tacuit. Alia autē sunt, quę tacet Iosephus, quia sunt ad ignominiam gentis suæ, quam ipse intendit extollere, vel saltem excusare apud gētiles. sic fuit de adoratione vituli, & occisione viginti trium millium in monte Synai, Exo. 32. Nam istud totaliter tacuit Iosephus li. 3. Antiq. Alia autem nō tacet, sed dissimiliter dicit, & ita fuit nūc de petitione carniū, & pœna inde secuta, vt ex verbis eius apparet præced. quæst. istud facit ad occultandum confu-

F sionem gentis suę qoia magna erat ignominia dicere eos plorasse pro desiderio carniū, quod ad paruulos pertinet, scriptura tamen ita asserit. sic de multis alijs vbicunq; aliquid ignominiosum, vel ostendens paruitatem gentis Iudæorum ponitur in scriptura, sicut q̄ principes gentis Iudæorū equitarent super asinos, vel pascerent bouęs, sicut erat in iudicibus, & regibus Iudæorum, Iosephus tacuit quędam, & alia excellentius dixit, s. fuisse equos, & excellentem exercitum, vbi scriptura asinos ponit, vt patet 5. et 6. lib. Antiquit. & multa sunt huiusmodi. hæc dicta sunt, vt nemo miretur modum loquendi Iosephi, & propterea dubitet aliquid in literis sacris, quando viderit eum, vel tacere, vel dissimiliter, aut cōtrarie dicere ad illa, quę habet scriptura. Nam & totum, quod habetur seq. cap. de murmuratione contra Moysen, & de lepra Mariæ tacuit quia putauit pertinere ad ignominiā principū gētis suę, G & quia sæpe introducitur diuina operatio de locutione Dei, & prophetia, q̄ apud gentiles nō sunt satis credibilia,

C A P. XII.

LOcutaque est Maria, & Aaron contra Moysen propter uxorem eius Aethiopissam, & dixerunt. Num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne & nobis similiter est locutus?

Locutaque.] Dicto de murmuratione populi contra Dominum, agitur hic de murmuratione contra Moysen seruum suum, quia propter vtrunq; impeditus est populus ab itinere. Nam quia supra murmurauerunt petētes carnes, Deus dedit eis per vnum mēsem carnes, & ad ex- H tremū puniuit peccatores, si tamen ipsi non petierant nō oportuisset ibi manere per vnum mensem ad comedēdū carnis; ita hic murmuratio fuit contra Moysen obiurgantibus Maria, & Arō, propter quod secuta est lepra in Maria, & populus mansit septē diebus in castris non recedēs ob hoc solū, vt patet infra, & diuiditur in tres partes Primo ponitur obiurgatio. Secundo obiurgatorum reprehēsio. Tertio illata punitio. Secunda ibi. [Cū audisset.] Tertia ibi. [Iratusque.] Circa primum. [Locutaq; est Maria, & Aaron contra Moysen.] Solum agitur hic de murmuratione istorum duorum in Moysen, & de verbis Dñi cōtra eos: & dicitur. Locutaq; est, i quo ponitur copulatiua, & videtur referri ad pręcedentia, & sic est, quia principiū rationis incipit ibi, egressi de Sepulchris concupiscentiæ venerunt in Aseroth, & māserunt ibi. Locutaque est Ma- I ria, i. & in eadem mansione Aseroth, Maria locuta fuit cōtra Moysen. Alio modo potest continuari per istam coniunctionem, s. quòd non solum locutus est populus cōtra Dominum in Sepulchris concupiscentiæ, sed & Maria locuta est etiam contra Moysen in Aseroth, & dicitur, q̄ Maria, & Aaron locuti sunt: quid autem dixerint, infra dicetur. Sciendum, quòd ista Maria erat soror Moysi, & Aaron, vt patet Exod. cap. 15.

Quare Maria præponitur hic Aaron, & postea præponitur Aron Mariæ. Quæst. I.

SEd quæreretur quare ponatur hic Maria ante Aaron? quia videtur, quòd prius debebat poni Aaron, cum ipse sit vir etiam honorabilis valde, quia erat in summo K sacerdotio.

Dici potest vno modo, quòd istud verum est, si in omnibus attenderetur ordo dignitatis, vel rationis ad pręponendum, vel postponendum: interdum tamen scriptura non curat de isto ordine, dū non recedat a veritate, istud patet in quibusdā alijs. nam Abraham, Isaac, & Iacob habent se per ordinem natiuitatis, & paternitatis; & hunc sequitur communiter scriptura dicens. Deus Abrahā, Deus Isaac, Deus Iacob, vt patet Exod. 3. & 4. & Matth. 22. & fere vbicunq; in scriptura de his dicitur, & tñ aliqoando ponuntur per ordinem contrarium, s. Leu. 26. recordabor fœderis mei, quod pepigi ad Iacob, & Isaac, & Abraham. & forte non inuenitur alibi. sic etiam scriptura vti potuit hic, q̄ licet deberet præponi Arō fuit præposita Maria. Secūdo potest dici, quod fuit propter ordinē natiuitatis:

licet

licet enim Maria non esset dignior Aaron, erat eo natiuitate prior, & aliquãdo seruatur solus ordo temporis. sicut in multis in iure, qui prior est tempore potior est iure. De Maria quòd esset antiquior, quàm Aaron, patet, quia Aaron erat antiquior Moyse tribus annis. Nã in exitu de Aegypto erat Moyses octuaginta annorum, & Aaron octuaginta triũ. Exod. 7. c. p. Maria tñ erat antiquior Moyse quindecim annis, vel quasi, quia illa erat puella adulta, & satis prudens, quãdo Moyses trium mensium existens fuit expositus in flumine. Exo. 2. c. ideo esset maior Maria, quam Aaron duodecim annis, vel quasi; & ita potuit ei præponi. Tertio, & principalius, quia scriptura ponit hic de Maria, & Aaron, quòd peccauerint murmurando contra Moysen, & vult eos arguere de hoc: ideo sicut quando agitur de rebus pertinentibus ad excellentiam, vel dignitatem debet præponi ille, qui est maior honore, vel dignitate: ita quando agitur de aliquo peccato, vel opere vituperabili debet præponi ille, qui fuit turpior, aut magis deliquit, sed hic Maria magis peccauit, quam Aarõ: ideo in ista narratione peccati debuit præponi Maria, quasi maior: & ista est causa vera. & ex hoc sumitur documẽtum, quòd si aliquando bonum nostrum, & alterius simul fecitemus, alterum nobis præponamus si autem contingat, quod de aliquo digniore nobis, & de nobis aliqua peccata, vel turpia fateamur, nos tanquam culpabiliores præponamus. si autem nos de alijs crimina aliqua enunciemus, semper criminosiores in narratione præponamus. Quarto fuit, quia non solum videtur Maria hic magis peccasse, quàm Aaron; immo sola Maria videtur peccasse, & murmurasse. & quòd Aaron non murmurauerit, sed quasi adiuuerit Mariam, vel dederit ei fauorẽ; ideo cum actus pertineat ad Mariam, & nõ ad Aaron debet præponi ipsa tanquam operans, & Aaron sequi tanquam fauens. hoc innuit litera ex modo loquendi, cum dicit. Locuta est Maria, & Aaron contra Moysen, & non dicitur locuti sunt Maria, & Aaron: nam si diceretur locuti sunt Maria & Aaron, significaretur actus esse communis, & non innueretur, ad quem magis, vel minus pertineret. Cũ vero dicitur locuta est Maria, & Aaron, significatur totus actus pertinens ad Mariam, quia forte more mulierum multa procaciter contra Aaron locuta fuerat, & quòd Aaron sit concomitans solum, vel fauens. debuit ergo præcedere Maria: & ista etiam est ratio efficax.

Quare postea præponitur Aaron Mariæ in relatione, quam facit litera. Quæst. II.

SEd quæretur cum hic præponatur Maria ipsi Aaron, quare postea in litera præponitur Aaron Mariæ. Nam dicitur in litera. Locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. Dici potest, quod scriptura interdum non curat de ordine, sicut dictum est præced. quæst. in ratione prima: ideo cum supra præposuerit Mariam ipsi Aaron, postea facit è contrario.

Secundo dicendum & melius, quòd si aliquando scriptura mutat ordinem dignitatis vel rationis, illud est raro, quod autem seruet est, vt in plurimum, sed supra scriptura mutauerat ordinem præponendo Mariam ipsi Aaron: ideo nunc seruando ordinem præponit Aaron, Mariæ, & illud sæpius facit; nam semel tantum præposuit supra Mariam ipsi Aaron, & postea bis in isto cap. præponitur Aaron Mariæ: nã dicitur semel locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. iterum dicitur postea stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. sic patet in exemplo allegato præced. quæst. de Abraham, Isaac, & Iacob: nam rectus ordo est sic nominari; ideo quasi semper tenetur ille ordo: est autem ordo peruersus, vt dicatur Iacob, Isaac, & Abraham, & hoc videtur solum semel inueniri, s. Leuit. 26. cap.

Tertio fuit, quia ibi ponebatur Aaron, & Maria, & non Moyses. Hic autem ponitur etiam Moyses, & si Maria simpliciter præponeretur, etiam deberet præponi Moysi, sed hoc erat inconueniens: ideo præponitur Moses, & sequitur Aaron, & Maria.

Quarto fuit, quia Maria præposita fuit ipsi Aaron in principio capituli ad ostendendum, quòd ipsa erat maior in peccato. post ea vero non agitur de peccato eorũ. ideo non

A præponitur Maria, sed seruatur ordo debitus ipsorum. ista est causa vera, & patet hoc, quia in principio literæ dicitur. Locuta est Maria, & Aaron contra Moysen. sed in loquendo contra Moysen erat peccatũ: ideo Maria quæ grauius peccauit præponitur. postea autem agitur de locutione Dei ad istos, in qua nõ erat peccatum: ideo præponitur Aaron Mariæ cũ dicitur. statim locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. etiam postea dicitur de vocatione Dei, in qua similiter non erat peccatum: ideo præponitur Aaron, cũ dicitur stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariã, & ista est causa præcipua. [Contra Moysen.] Grauiter peccabant Maria, & Aaron murmurando contra Moysen. Primo, quia erat proximus. Secundo, quia erat seruus Dei, & durius est malum dicere de seruis Dei, quàm de alijs. Tertio, quia non erat in Moyse aliquid, pro

B pter qđ de ipso fieri possit murmuratio. Quarto, quia erat frater Mariæ, & Aaron, & magis aliquis peccat cæteris paribus cum nocet fratri suo carnali, quàm cũ alicui alteri. [Propter vxorem eius Aethiopissam.] i. occasio murmurandi de Moyse fuit vxor eius Aethiopissa. Quomodo autem ipsa fuerit occasio est dubium. Pro hoc sciendũ quantum attinet ad expositionem literæ, quòd circa istam partem doctores Catholici, & Hebræi variè sentiunt: nam Iosephus, Eusebius, & Isidorus, & alij Historiographi cõmuniter cum Latinis expositoribus referunt, quod ista vxor Moysi Aethiopissa fuit Tharbis filia regis Aethiopũ, quia dum Moyses iuuenis esset, filia Pharaonis rogatu patris sui misit Mosen, quem in filium adoptauerat ducem bellatorum cõtra Aethiopes quia in omnibus prospere se habebat. Cum autem obsideret Aethiopum fortissimã ciui-

C tatẽ nomine Saba, quæ inexpugnabilis videbatur, iniecit oculos suos in eam Tharbis filiam regis Aethiopum iam defuncti: erat. n. Moyses decorus, elegantis formæ, & in factis strenuus, & ei ciuitatẽ sub conditione tradidit, quòd eam acciperet in vxorem, qui vt militiæ suæ finem bonũ acciperet eam in vxorem duxit. Cumq; in Aegyptum Moyses redire vellet, nec ipsa cum eo venire vellet, nec eum inde abire permitteret, Moyses fecit duos annulos opere naturali, quibus duas gemmas inseruit, quare vna memoriam, obliuionem vero altera afferebat: annulum vero obliuionis vxoris suæ tradidit altero sibi retento, quæ cœpit Moysi obliuisci, & sic liberè Moyses in Aegyptum reuersus est: postea autem non legitur istam vxorem ad eum redijsse: ideo post eam alteram superduxit, quod illo tempore licitum erat; & secundum hoc exponunt quidam literam dicentes, quod Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysen

Historia Moysi ac expeditio vxore de Aethiopia.

D propter vxorem eius Aethiopissam, i. murmurauerunt cõtra ipsum, quia acceperat vxorem de Aethiopia, & reliquerat eam. Sed nullo modo consonat literæ sequenti hoc, vt latius disputabitur infra in quæstionibus. Sed dicendum, quòd ista vxor Aethiopissa erat Sephora Madianitis. de vxore autem quam Aethiopissam dicunt, s. de filia regis Aethiopũ, historici sic locuti sunt, sed an fuerit, inferius in quæstionibus dicetur, sed dato quòd fuerit non vocatur illa hic vxor Moysi. sed Sephora Madianitis, quia Madianitæ erãt de genere Ismael, a quo est quædam generatio nigrorum, & vocantur aliquo modo Aethiopes. & sic Sephora dicitur aliqui erat Aethiopissa, vel vocatur Aethiopissa, quia nigra erat accidentaliter. Et hoc posito aliqui dicunt, quòd Maria soror Moysi, & Sephora Aethiopissa ex more mulierũ

E iurgatæ sunt, quia aliqualem familiaritatem habebãt. causa totã iurgij deducta ante Moysen defendit Moyses partem vxoris suæ; Aaron autem defendit Mariam sororem suam, & tunc Maria, & Aaron contra Moysen locuti sunt. Sed adhuc non consonat literæ inferiori, quia isti adduxerunt in confirmatione verborum suorum, quod nõ fuerat Deus locutus per solum Moysen, sed etiã per ipsos, quod non habebat causam ex dicto superiori. Item Deus respõdit defendens Moysen, & distinxit de modo prophetãdi, dicens quòd non erat idem modus prophetandi in Moyse, & in alijs. ergo necesse est, quòd iurgium nasceretur ex aliquo alio, quod pertineret ad prophetiam. Ideo aliter dicunt quidam, s. quòd in die, qua Heldad, & Medad prophetabant in castris, Maria, & Sephora erant simul, peruenitq; ad eas rumor de prophetia illorum. tũc dixit Sephora benè illis, sed væ vxoribus eorum, quia separabantur ab eis,

sicut

sicut separauit se vir meus a me die, qua loquutus cũ Dño, & ista est sententia Rabbi Salomon. Et quantum ad hoc aliqualiter præsupponit verum, quia licet actus matrimonialis licitus sit ad debitum finem, quia tñ anima in eo io taliter efficitur caro, hebetatur acuties eius ad spiritualia contemplanda: ideo quando aliqui orationi vacare debēt a matrimoniali actu abstinere decet, vt patet 1. ad Corin. cap. 7. quanto magis, qui Deum vident in actu prophetię: ideo Moyses qui speciali modo, & continue Deo loquebatur, totaliter a coitu abstinebat cõiugali, vt semper ad Dei vacationem esset paratus, & tunc secundum Rabbi Salomon. Maria & Aaron iuerunt ad Moysen, & dixerunt ei, quare separabat se ab vxore sua, vel q Maria, & Aaron contra Sephora dixerunt contra Moysen loquentes. Moyses inquiũt agit, nũquid ad eum solum locutus est Dñs? etiam nobis locutus est, quare ergo specialiter se vult habere pri uando se debita matrimoniali? Aliter dicit Rabbi Abraham Aben Ezra, q quando Sephora dixit, q Moyses ex die, quo loquebatur ad Dominum non adhærebat vxori suæ: respõderunt Maria & Aaron dicentes: decipieris: non enim propter locutionem cum Dño hoc agit, quia etiam nos cum Domino loquimur, & a matrimoniali opere non abstinemus, sed magis abstinet a te, quia nigra es, & deformis velut Aethiopissa, & hæc murmuratio & oppositio falsitatis erat, q vir sanctus, sicut Moyses abstineret ab vxore, quia nigra, vel deformis erat, quasi appetens pulchritudinem ad incitamenta, & illecebras veneris & sic exponitur litera. Locuta est Maria, & Aaron contra Moysen, s. dicentes, quod iniquè ageret abstinendo ab vxore. Quamquam isti modi supra assignati secundum mentē istorum conuenientes sint, nihilominus differt, an sic vel aliter fuerit, sed solum oportet, q esset aliquod negocium, in quo incidentaliter, vel directè tangeretur de prophetia Moysi, & aliorum, ita vt propter hanc haberent occasionem Aaron & Maria loquendi contra Moysen verba, quæ habentur hic, s. nunquid per solum Moysen locutus est Dñs, & Deus responderet distinguens de modo prophetandi Moysi, & aliorum. Sed de his satis dictum sit pro breui expositione literæ, quia veritas infra in quæstionibus dicetur, vbi latissime de istis opinionibus disputabitur. [Et dixerũt, num per solum Moysen locutus est Dominus?] De istis verbis non constat, an dicta fuerint coram Moyse ad ipsum, vel solum ad vxorem suam: magis tamen videtur ex modo literæ, q fuerunt dicta ad vxorem Moysi. Sed intelligendum, q non fuot ista prima verba iurgij: non sunt. n. talia, quę a principio proponi deberent, sed alia fuerunt exordia iurgij: deinde ad confirmationem dictorum suorum induxerunt Maria, & Aaron, quod nõ solum per Moysen locutus fuerat Dominus, sed etiam per eos, & hoc solum scriptura enarrauit, quia alia verba iurgij forte non multum attinebant, nec grauabant Moysen. ista autem fuerunt satis grauantia, quia æquauerunt se Moysi dicentes esse prophetas, sicut Moyses erat. etiam contra Dominum in hoc loquebantur, quia non dederat Deus illis spiritum suum, sicut Moysi. Ad hoc ergo solum respondet Deus. de cæteris vero, quæ forte puerilia, aut magis misthobria verba essent, scriptura subticuit. [Nubis quoq; similiter locutus est.] Sunt verba ad Sephoram vxorem Moysi. s. non est Moyses solum propheta, quia etiam nos prophetæ sumus, cum Dñs fuerit locutus nobis. & tamen non agimus ea, quę Moyses, s. abstinendo a matrimoniali actu, sicut ipse abstinere vult, & tamen iniuste agit. Modus respondendi Dei, & enarrandi hic factum fuit valde conueniens, & artificialis, sicut cum aliquis arguit in aliqua arte, & confirmat argumentum suum, si illa confirmatio nõ suscipiatur, totum argumentum infirmatur, & in respondendo satis est demonstrare illam confirmationem nõ esse solidam, vel negare eam, & non oportebit replicari argumentum: sic. n. factum est hic, quia in confirmatione ista, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? nobis quoq; similiter locutus est, huic præcedebat tota vis obiurgationis; ideo destruendo illam cõfirmationem sufficienter est respõsum, nihil amplius replicando. Etiam fuit specialiter facta replicatio, huius dicti Mariæ & Aaron, quia propter illud secuta sunt verba Domini, quæ infra habetur de distinctione modi prophetandi, quæ pertinent ad

F magnum documentum, & quia illa non ponerentur, nisi exprimeretur hic occasio ponendi illa, expressa est confirmatio. Id autem super quo principaliter iurgium erat, fortè non pertinebat ad aliquam doctrinam moralem, vel ad aliquod documentum sacræ Scripturæ; ideo non fuit expressum.

An Aaron & Maria erant Prophetæ. Quæst. III.

CONsiderãdum autem circa id, quod Maria, & Aaron dixerunt hic, s. nobis etiã similiter locutus est, in quo innuũt se esse prophetas, & si forte ipsi non essent prophetæ, nulla erat melior increpatio, quàm eos mendaces comprobare, & tunc daretur eis maior pœna a Deo. nõ tamen arguit Deus eos ex hac parte, sed solum q non erant ipsi

G prophetæ eodem modo, quo Moyses: ideo videtur concedere id, quod ipsi dixeruot, s. quòd Deus eis similiter locutus sit. Et verum est, q tam Aaron, quam Maria erant prophetæ, ad quod solum requiritur, q Deus loquatur illis; non tamen ita frequenter loquebatur, sicut Moysi. etiam non erat idem modus loquendi ad eos, & ad Moysen. q autem Marię Deus locutus fuerit, patet, quia ipsa vocatur prophetes. Exo. c. 15. s. sumpsit ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua. quamquam autē non appareat quid ei Deus locutus fuerit, & etiam an locutus fuerit, quia tamen dicitur, quod erat prophetissa, sufficienter dictum est. De Aaron autem, quòd esset propheta magis apparet, quia aliquando loquebatur ei Deus soli, & aliquando ei, & Moysi. quòd autem loqueretur ei soli, patet Leu. c. 10. vbi ad solum Aaron dixit Dominus, vinum,

H & omne quod inebriare potest, non bibetis 10. & filii tui. Aliquando loquebatur Deus ad Moysen, & Aaron, vt patet Leuit. c. 11. & in aliis locis: ideo propheta erat.

An Moyses habuit in vxorem filiam regis Aethiopum, & an habuerit simul Sephoram filiam Ietro, & quo ordine. Quæst. IIII.

SEd est quæstio nunc pro ampliori declaratione textus de vxore Aethiopissa Moysi, quæ esset ista. Aliqui dicunt, quòd esset filia regis Aethiopum nomine Tharbis, de qua supra in expositione literæ dictũ est, & ista potest rectè vocari Aethiopissa, quia erat de Aethiopia, vt fuot isti Aethiopes propinqui Aegyptiis ex parte Meridiana. Sed aduertendum, q hic possunt duo coosiderari. Vnũ est

I an Moyses habuerit talem vxorem Aethiopissam. Secundo an ea, quę dicuntur hic, intelligantur de illa vxore Aethiopissa, vel de aliqua alia. De primo dicendum, q non est dubium, qnio Moyses habuerit in vxorem Tharbis filiam regis Aethiopum. quia Iosephus lib. 2. Antiq. refert lanissime, quomodo Moyses dux belli Aegyptiorum contra Aethiopes accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, sed in his, quæ sunt pure historica, & non repugnant sacræ Scripturæ credendum est Iosepho, qui fuit vir harum rerum peritissimus. Etiam doctores nostri, vt Isidorus, & quidam alii, qui historias referũt, dicunt Moysen habuisse filiam regis Aethiopum in vxorem, quod partim dicũt moti ex auctoritate Iosephi, qui illud prius scripsit: partim autem propter sacram Scripturam, quæ hic dicit, q Moyses habuit vxorem Aethiopissam. Sed tunc quæretur, cum

K præter istam habuerit Moyses aliam, s. Sephoram filiam Ietro sacerdotis Madian. Exod. 2. cap. quo ordine acceperit eas in vxores, i. quam prius, & quam posterius, & quomodo se habebant istæ duæ vxores ad Moysen. De primo dicunt aliqui, q non potest constare, quo ordine Moyses accepit istas, quia de vna earũ, i. Sephora habetur in scriptura s. Exo. cap. 2. quando accepit eam Moyses. de alia nihil dicitur, quando, aut quomodo accepit. Sed dicendum, q de isto ordine non est dubium, quin Moyses acceperit filiam regis Aethiopum: deinde accepit Sephoram; hoc patet ex Iosepho lib. 2. Antiq. nam Moyses cũ esset in gratia Pharaonis regis Aegypti, adoptatus a filia eius, misit cum Pharao contra Aethiopes, in quo bello accepit Tharbim filiam regis Aethiopum in vxorem: deinde reuersus in Aegyptum occidit ibi quendam virum Aegyptium, propter quem, & propter inuidiam quorundam principum, & cou-

consiliariorum regis. tẽdebat Insidias Pharao Moysi, quas cũ cognouisset Moyses timuit, fugitq; in terram Madian. hoc autem parum expressit sacra Scriptura, s. quod Moyses timuit regem Aegypti propter Aegyptium, quem occiderat, & fugit de Aegypto in terram Madian, Exo. 2. c. sed postea numquam reuersus est in Aegyptum, vsquequo liberauit inde Hebræos, & cum maneret in terra Madian, accepit in vxorem Sephoram filiam Ietro. eod. cap. Etiam satis apparet ex ratione, ꝙ Moyses primo acceperit filiam regis Aethiopum, quàm Sephoram, quia postquam accepit Sephoram, non videtur ꝙ potuerit accipere filiam regis Aethiopum, & patet, quia si accepit Moyses filiam regis Aethiopum, non erat alius modus, nisi ille quem refert Iosephus, s. quod Moyses dux Aegyptiorum contra Aethiopes illam acceperit: Moyses tamen non potuit esse dux Aegyptiorum, nisi antequam fugeret de Aegypto ti- B mens Pharaonem sed prius fugit, quàm acceperit Sephoram filiam Ietro in vxorem, Exo. 2. Ergo prius accepit filiam regis Aethiopum, quàm Sephoram filiã Ietro. Item quia quando Moyses fugit de Aegypto erat annorum 40. vt patet Act. 7. cap. mansit autem in terra Madian cum Ietro socero suo pascens oues eius alijs quadraginta annis. eod. cap. & interim numquam recessit de terra Madian, quia nõ audebat redire in Aegyptum, quousq; Deus iussit ei ire ad liberandum Israelitas. Exo. 3. & 4. & tunc erat annorum octuaginta, Act. 7. & Exo. 7. cap. post hoc autem non potuit accipere in vxorem filiam regis Aethiopũ, quia iam non mitteretur a Pharaone contra Aethiopes, sed potius ipse iuit ex parte Dei contra Pharaonẽ, & Aegyptios ad flagellandum eos omni plaga: ideo necesse fuit, quòd vel Moyses non accepit in vxorem filiam regis Aethio- C pum, vel accepit eam priusquam Sephoram.

Quomodo Moyses fouebat duas vxores. Quæst. V.

SEd nunc manet dubiũ, cum Moyses haberet istas duas vxores: quomodo se habebat ad illas, & quomodo volebat habere duas vxores? Aliqui dicunt, ꝙ istud nullum inconueniens erat, quia illo tẽpore licitum erat; siue enim accipiatur tempus ante legem, siue post legem datam, licuit haberi duas, vel plures vxores. de tẽpore ante legem patet in Iacob, qui fuit pater omnium Hebræorum: nam ille habuit quatuor vxores, Gen. 29. & 30. cap. Abraham quoq; primus Patriarcha Hebræorum duas vxores simul habuit, s. Sarram, & Agar, Gen. 16. cap. de tempore post le- D gem, patet quia Helcana pater Samuelis habebat simul duas vxores, 1. Reg. 1. c. & Dauid habebat multas. 2. Reg. 3. & 5. cap. & ideo licebat Moysi nunc habere duas: potissime quia erat ante legem datam, quando non astringebatur Moyses ad aliquid, sed poterat tenere consuetudinem aliorum hominum. Dicunt ergo ꝙ Moyses habebat simul istas duas vxores, quia licitum erat eas habere, & etiam cohabitabant ei, sicut Iacob simul habebat quatuor vxores, quæ morabantur cum eo, & pater Samuelis simul habebat duas, & vna aliam affligebat. 1. Reg. 1. cap. Sed dicendum, ꝙ istud non est verum: Moyses. n. numquam habuit istas duas simul, sed postquam desijt habere vnam, habuit aliam. nam filia regis Aethiopum noluit redire cũ Moyse in Aegyptũ, & ipsum Moysen apud se detinebat. Dicunt igitur multi antiqui ꝙ cum opus esset ipsi Moysi E redire in Aegyptum, nec vellet vxor sua redire cum illo, nec ipsum dimittere vt rediret: ipse vt peritus astrorum, duas imagines sculpsit modo, quo supra tactum est in expositione literæ, & ille libere in Aegyptum reuersus est. Sed ista multi antiqui asserunt, & historia scholastica, sed non Iosephus: quicquid tamẽ fuerit certum est, quod illa vxor Moysi non redierit cum eo in Aegyptum, quia illa erat regina Aethiopum. nollet ergo deserta regione sua ire in terram Aegyptiorum, qui erant hostes Aethiopum, & sic Moyses sine coniuge, & spe coniugis rediret. Sed obijcietur, quod cum adhuc viueret prima, quæ erat legitima vxor, quomodo Moyses accipiebat aliam? Dici poterat vno modo, quod forte illa iam non viuebat; & hoc notum erat Moysi; ideo poterat accipere quamcunq; aliam. Secundo & præcipue, quia dato quod illa viueret, poterat

A Moyses illam repudiare, quia secũdum legem licebat viro repudiare vxorem, Deut. 24. c. & antequã esset lex Moysi similiter inter gentiles repudiabãtur vxores, sicut etiam iura humana postea illud habuerunt. & ita ante legẽ Dei poterat Moyses iuxta consuetudinem omnium gentium repudiare vxorẽ. Tertio fuit, quia ipsa noluit venire cum Moyse: vnde potius ipsa repudiabat eum, & sic Moyses habuit iustissimam causam accipiendi aliam vxorem. Credendum est enim, ꝙ si illa voluisset sequi Moysen, etiam si liceret ei accipere aliam, numquã acciperet, quia tamen illa noluit sequi eum, & Moysi non expediebat esse sine vxore, accepit filiam Ietro in vxorem.

An ista vxor Aethiopissa, propter quam orta est murmuratio Mariæ, & Aaron contra Moysen sit Tharbis B *filia regis Aethiopum, vel Sephora Madianitis. Quæst. VI.*

CVm ostensum fuerit, ꝙ Moyses acceperit in vxorem Aethiopissam, i. filiam regis Aethiopum; manet nunc secundum dubium, quod tãgebatur supra, s. an ista sit, de qua fit hic sermo, & vocatur Aethiopissa? Aliqui dicunt ꝙ sic, quia nõ habuerat Moyses aliam vxorem Aethiopissam. Sed dicendum videtur ꝙ non, primo, quia scriptura non faceret mentionẽ de aliqua vxore Moysi, de qua non præcessisset sermo, vt constaret, ꝙ esset vxor Moysi, & tamen de ista filia regis Aethiopum non præcessit sermo, ꝙ Moyses acceperit in vxorem. ergo non vocabitur ipsa Aethiopissa. Secũdo, quia litera innuit, ꝙ ista erat vxor Moysi. certum est tamen, ꝙ filia regis Aethiopum nõ erat vxor C Moysi, quia licet aliquando fuisset, iam non erat, cum noluisset venire cum Moyse, & ob hoc Moyses accepisset aliam. Tertio, quia dicitur hic, ꝙ Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam. Cũ ergo illa nunc præstaret causam loquẽdi contra Moysen, oportebat ꝙ nunc esset vxor Moysi, & actualiter maneret cum Moyse in deserto: & inde esset occasio Mariæ, & Aaron loquendi cõtra Moysen. nam si illa esset absens, sicut filia regis Aethiopum, non poterat præstare aliquam causam loquendi cõtra Moysen. Quarto, quia dato quòd Maria, & Aaron vellent loqui de illa Aethiopissa, quæ fuerat aliquando vxor Moysi, nõ videtur quid possent loqui, quod faceret ad propositum, quia illa nullã causam præstabat ad hoc. Dicendũ igitur, ꝙ non est ista vxor Aethiopissa Moysi filia regis Aethiopum. Alij dicunt, ꝙ ista vxor D Moysi fuit aliqua fœmina de Aethiopia, quã Moyses accepit in vxorem, cum liceret simul plures habere, & sic vocabitur Aethiopissa. Dicendum ꝙ non stat. Primo, quia scriptura de nullo tali facit mentionem, & non est asserendum, ꝙ non habet fundamentum. Secundo, quia non est verisimile, quòd Moyses posset habere aliquã vxorem de Aethiopia. nam Aethiopes distant a regione, in qua nunc erat Moyses. Sed dicendum. ꝙ ista vxor Aethiopissa erat Sephora filia Ietro nam nullam aliam vxorem legitur habuisse Moyses, & non est ponenda pluritas sine causa. Sed obijcietur, ꝙ ista non esset Aethiopissa, quia ista erat de terra Madian, vbi morabatur Ietro pater eius. Exo. 2. & 3 sed illa terra multum distat a regione Aethiopum magis, quã Aegyptus, cum sit apud deserta Arabiæ circa montem Synai, & non longe a mari rubro, vt dicit Iosephus lib 2. An- E tiqui. Dicunt quidam, ꝙ vocatur Aethiopissa, non quasi esset de Aethiopia, sed quia erat nigra, sicut mulieres Aethiopissæ: ita & nos vocamus aliquos Aethiopes, quia nigri sunt, licet ad Aethiopiam non pertineant. Sed dicendum, ꝙ istud non conuenit, quia scriptura non habet nigra, sed Aethiopissa. tamen constat, ꝙ scriptura non vocaret eam Aethiopissam, vel nigram, quia non exprimeret hunc defectum eius sine causa: nihil enim ad propositum istud facit. Dicendum igitur, ꝙ vocatur Aethiopissa, i. de terra Madian, quia Madianitæ solebant vocari Aethiopes, vt colligitur. 2 Paral. 20. c. vbi rex Iosaphat dicitur persecutus Aethiopes, & tamen illi non poterant esse, nisi Madianitæ, vel populi propinqui, considerando loca, in quibus Iosaphat persecutus fuit illos. Ista est sententia Aug. s. de vxore Moysi Aethiopissa, vtrum ipsa sit filia Ietro, an alterã duxerit, vel superduxerit, & respondet ipsam fuisse,

cæ-

credibile est. de Madianitis quippe erant qui in Paralip. Aethiopes dicuntur, quando contra eos pugnauit Iosaphat. nã in his locis dicitur eos persecutus populus Israel vbi Madianitæ habitant, qui nunc Saraceni vocantur, sed nunc eos Aethiopes fere nemo appellat, sicut solent locorum, & gentium nomina, plerunque vetustate mutari. & ista videtur esse intentio scripturæ.

Quid locuti sint Maria, & Aaron contra Moysen. Quæst. VII.

SEd quæreretur cum Maria, & Aaron locuti fuerint, nũc contra Moysen quid locuti sunt? Aliqui dicunt, ꝙ non constat, quia multa facta sunt, quæ scriptura nõ refert. Sed dicendum ꝙ non stat, quia scriptura expressit hic, quid dixerint, s. & dixerunt num per Moysen solum locutus est Dñs? nonne & nobis similiter locutus est? an vero aliquid aliud præter istud dixerint, non constat, neq; opus est cõstare, quia propter istud solum indignatus est Deus, & istud est, ad quod solum respondet: vnde si multa alia essent, quæ isti dixissent contra Moysen; scriptura non curaret de aliis, quia non erat opus respondere ad illa; & patet hoc. quia tota locutio Dei ad Mariam, & Aaron fuit propter istud, quod dixerunt, & ad istud respondet Deus ostendens, ꝙ non dixerint verum, quia non erat aliquis propheta, sicut Moyses, si tamen aliquid aliud fuisset dictum dignum responsione, Deus ad illud responderet, quod non fecit. Ideo dicendum, quòd vel istud solum dictum est contra Moysen, vel si aliqua alia dicta fuerunt, illa parum tangebant ipsum: ideo Deus non curauit respondere, nisi ad hoc.

Quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, seu Madianitidem, & quæ fuit occasio murmurandi, & quæ verba dixerunt contra eum. Quæst. VIII.

ADhuc quæretur quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam? Aliqui dicunt, ꝙ murmurauerunt de Moyse, quia dimiserat filiam regis Aethiopum, quã accepit in vxorem, & postea duxit Sephoram. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primo, quia non habebant aliquã causam murmurandi: cum Moyses nihil iniquum egisset. nam ipse nõ dimisit filiam regis Aethiopum, sed dimissus est ab ea, quia illa noluit sequi eum, & dato ꝙ dimissa illa, vel retenta accepisset Sephoram, nõ peccabat, quia licebat tunc repudiare vxores, vel non repudiando habere multas simul. Secũdo & præcipue, quia istud non facit ad propositum. nam dicitur, ꝙ locuti sunt cõtra Moysen, & dixerunt. num per solũ Moysen locutus est Dominus? ꝙ tamen per eum solum, vel per alios simul loqueretur, non erat ad propositum de vxore Aethiopissa dimissa, vel repudiata a Moyse, & Sephora superducta. Tertio, quia videtur, ꝙ vxor Moysi Aethiopissa erat præsens, quando dicebantur ista verba, & ꝙ dirigebantur ad eum, quia nõ fuerunt dicta ipsi Moysi cum dicant. num per solum Moysen locutus est Dñs? nonne & nobis similiter locutus est? & ita apparet ex modo verborum, ꝙ Aaron, & Maria dicebant istud vxori Moysi, respondendo ad aliquid, quod illa dixerat, sed illa vxor Aethiopissa non erat præsens, nec esse poterat: ideo non fuit dictũ propter illam. Quarto, quia ostẽsum est supra, ꝙ vxor Aethiopissa, quæ hic nominatur non est filia regis Aethiopũ, sed Sephora filia Ietro. ergo non poterat esse ista murmuratio propter filiam regis Aethiopum, ꝙ relicta, vel repudiata esset. Dicendum est, ꝙ loquebantur cum vxore Moysi, vel contra illam. De illo, ꝙ loquebantur cum vxore Moysi, non constat hic, siue illud esset in offensam mulieris, siue non, & istud est, de quo quæritur. aliud est, quod dictum fuit contra Moysen, & istud expressit litera, s. num per solum Moysen locutus est Dñs? sed quicquid fuerit illud, quod dictum est ad vxorem Moysi, vel de illa, constat, ꝙ ex illo habuit originem, id quod dixerunt cõtra Moysen: ideo dicitur ꝙ locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam. & ista est causa quare omnes, qui exponunt istam literam, & conãtur inuenire, quid est, quod di-
F ctum fuerit ad vxorem Aethiopissam, vel de illa, introducunt, talia, quæ possint conuenire his verbis dictis contra Moysen. s. num per solum Moysen locutus est Dñs? & recte agunt. Dixit ergo propter hoc Rabbi Salomon, ꝙ Maria & Aaron, & Sephora vxor Moysi simul loquebantur die, quo prophetauerunt Heldad, & Medad in castris, & dixit Sephora bonum est illis, sed malum est vxoribus eorum, quia separabunt se ab eis, sicut meus non copulatur mihi, postquam incœpit prophetare, & tunc Aaron, & Maria indignati dixerunt ꝙ nõ recte agebat Moyses, quia nõ erat causa sufficiens ad hoc locutio Dei. nã ad ipsos etiam loquebatur Deus, & tñ non abstinebat ab vxoribus suis, nec Maria a viro suo. Sed contra, quia illud asserit Rabbi Salomon dictum esse die, quo prophetauerunt Heldad, & Medad, sed fuit postea plusquam per mensem, vt dicetur
G infra. Concedendum est non posse stare, dato illo præsupposito. sed poterat dici, ꝙ non fuisset illo die, sed postea, fuisset tñ illa causa, s. loquendo de Heldad, & Medad. Sed adhuc dicendum, ꝙ istud non satis stat. Primo, quia nõ est verisimile, ꝙ Moyses abstineret ab vxore sua, ex quo cœperat Deus loqui ad illum, quia prophetia non inducit tale onus. nam licet verum sit, ꝙ spiritus prophetiæ non tangit corda prophetarum, dum manent in isto actu coniugali, nec etiam mouet ad illum, tñ non est necesse, ꝙ abstineat propheta per aliquantum tps a copula coniugali ad hoc, ꝙ recipiat reuelationem a Deo, maximè quantum ad redditionem debiti, quæ non est in potestate coniugati. 1. ad Cor. 7. nam Origenes cuius est istud dictum, nõ dixit, nisi ꝙ in isto actu coniugali, i. quamdiu durat, nõ tangit spiritus propheticus corda prophetarum; & hoc satis cõceden
H dum est. Secundo, quia nõ est verisimile, ꝙ etiam si Moyses abstineret ab vxore sua, illa diceret Mariæ, & Aarõ fratribus Moysi, ꝙ Moyses nõ copulabatur ei, quia istud nulla mulier diceret, nisi valde impudens, qđ non est credendum de vxore Moysi. Tertio, quia non est satis probabile, ꝙ Aaron, & Maria responderent tũc, sicut præsupponitur, s. per nos loquitur Deus, & tñ nos non abstinemus a copula coniugali: non. n. erant isti in tali ætate, & maxime Maria, ꝙ de eis putaretur, ꝙ vacarent operæ carnali. nã Aarõ erat octuagintatriũ annorum, qñ exiit de Aegypto, Exo. 7. & quia nunc transierant duo anni ab exitu de Aegypto sup. 10. c. esset octuagintaquinq; annorũ, in qua ætate dubiũ est, an venereis vacaret, vel de eis loqueretur, sed quicquid sit de Aaron. de Maria saltẽ certum est, quòd non vteretur venereis, etiamsi haberet virũ, quia ipsa esset nunc
I quasi centum annorum, qđ patet, quia Moyses erat nunc octuagintaduorum annorũ, sed Maria excederet Moysen quindecim annis, vel quasi. ergo ipsa esset nonaginta septẽ annorum. Primum patet, quia Moyses erat octuaginta annorum in exitu de Aegypto: nunc autem erat secũdus annus ab exitu de Aegypto, sup. 10. c. ideo erat octuagintaduorum annorum. Secundum patet, quia qñ Moyses natus est, Maria esset quindecim annorũ, vel quasi, quia erat puella astuta, potens loqui prudenter dissimulando veritatem; ita quòd non perciperetur intẽtio eius, ad hoc, quòd Moyses trium mensium existẽs, liberatus de flumine redderetur matri suæ, quasi alienæ. Exo. 2. cap. quod non posset facere, nisi puella adulta, s. quindecim annorũ, aut quasi, & ita esset, nunc Maria annorum nonagintaseptem, in qua ætate certum est, quod non vacaret venereis. Istud pa
K tet, quia tpe Abrahæ, viuebant homines, vsq; ad centum, & octuaginta annos. nam Abraham vixit annis centũ septuagintaquinq; Gen. 25. Isaac vero filius eius vixit centum, & octuaginta annis, Gen. 35. & tñ tunc Sarra vxor Abrahæ risit, qñ dictum est ei per Deum, ꝙ conciperet existens nonaginta annorum, Gen. 18. quasi reputans hoc impossibile. & dicitur eod. cap. quòd desierant ei fieri muliebria: & Apostolus dixit, tunc emortuam esse vuluam eius, ad Rom. 4. cap. ergo a fortiori tpe Mariæ, & Moysi, qñ vita hominum solum extendebatur, vsq; centum & viginti annis, mulier nonaginta annorum non esset apta ad venerea, & multominus mulier nonagintaseptem annorum, sicut erat nunc Maria. ergo non diceret illa, quòd vacabat copulæ coniugali, licet haberet spiritum prophetiæ; & ita positio ista Rabbi Salomon, non est satis verisimilis. Alij præsupponunt id, quod Rabbi Salomon, s. quòd Aaron,

&

3. Opin. Abi Ezra.

& Maria loquebātur cum Sephora vxore Moysi propter Heldad, & Medad prophetantes, dixeruntq; Sephora, quòd abstinebat ab ea Moyses propter collocutionem Dei, & tunc Aaron, & Maria dixerunt: deciperis, quia nō propter hoc abstinet a te, sed quia es nigra, sicut Aethiopissa; & ad hoc inducunt id, quod dicitur in litera, quòd locuti sunt Aaron, & Maria contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, i. nigram, cum alibi non soleat vocari Aethiopissa. Sed dicendum, quòd ista positio nō est rationabilis, cum præsupponat id, quod illa, quę improbata est præced. quæst. Primo, quia non est credibile, q Moyses abstineret ab opere coniugali propter collocutionem Dei. Secundo, quia dato quòd abstineret, non erat verisimile, quòd vxor sua, quæ erat mulier pudica diceret, quòd vir suus nō copulabatur ei. Tertio. quia non est credibile, q Aaron, & Maria dicerēt se vacare copulæ, licet Deus ei loqueretur, propter illa, quæ dicta sunt. Quarto, quia adhuc concessis præcedentibus non erat credendum, quòd Maria, & Aaron dicerent vxori Moysi, q Moyses non copulabatur ei, quia erat nigra. nam ista verba non essent, nisi hominum leuissimæ auctoritatis, & inuidorum, qui loquerentur ad nocendum, & sine causa, quod non est concedendum de Aarō, & Maria. Quinto, quia dato quòd vxor Moysi esset ita nigra sicut isti dicebant, quod non est satis verisimile, non abstineret nunc Moyses ab ea propter nigredinem, quia istud pertinebat ad homines amatores carnis, q pulchritudinē corporis, sequuntur, quòd non esset in Moyse, qui erat vir sanctus, & abstractus a carnalibus. Sexto, quia si propter hoc Moyses abstineret ab vxore, multo magis abstinuisset, qn̄ erat iunior. nam Moyses erat nunc octuagintaduorum annorum, vt ostensum est præced. quæst. qn̄ autem accepit Sephoram in vxorem erat annorū quadraginta. nam statim, vt iuit in terram Madian accepit illam in vxorem, vt colligitur Exod. 2. cap. sed qn̄ illuc iuit erat annorum quadraginta, Act. 7. ergo, vel tunc non erat Sephora nigra, sicut Aethiopissa, & consequenter nec postea esset, vel si tunc erat nigra, nō obstante hoc placuit Moysi eam accipere, & a fortiori qn̄ ipse esset annorū octuagintaduorum, non abstineret ab ea propter nigredinem. Septimo, quia siue esset nigra, siue non. Moyses ante hoc cum esset in terra Madian copulabatur ei, genuitq; ex ea duos filios, s. Gerson, & Eliezer, Exod. 2. cap. ergo nunc senior existens non abstineret ab ea. Ad motiuum huius positionis dicendum, q non est conueniens, quia Sephora vxor Moysi non vocatur ibi Aethiopissa, i. nigra, sed Aethiopissa, i. de terra Madian, vt supra expositum est. Secūdo, quia dato, quod Maria, & Aaron vocassent vxorem Moysi Aethiopissam, i. nigram, nō diceret sic scriptura, s. locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, sed propter vxorem eius, quam dixerant esse Aethiopissam. nam iuxta tenorem literæ scriptura asserit eā esse Aethiopissam, & non illi.

Ista opinio multum differt ab illa secunda posita in expositione literæ.

Dicendum igitur, quòd præcedens positio non stat, sed fuit aliquid alterum, q. Aaron, & Maria locuti sunt cum Sephora vxore Moysi. Et videtur dicēdum, quòd isti tres colloquerentur, s. Aaron, & Maria, & vxor Moysi, quia erant propinquissimi in cognatione, & cū sæpe colloquerentur, accidit, quòd vxor Moysi muliebriter extolleret se ipsam super Mariam sororem Moysi, & istud esset propter dignitatem viri sui Moysi, quam dicebat esse in eo, q Deus loquebatur cum eo; vel incideret sermo, in quo fieret comparatio horum trium fratrum, s. Moysi, Aaron, & Mariæ, & vxor Moysi extolleret valde Moysen super Aaron, & Mariam, & tunc indignati Aaron, & Maria dixerunt, quod non erat Moyses maior eis, quia illa laudabat Moysen, quod loqueretur cum Deo, & tamen ipsi ita loquebantur cum Deo, sicut Moyses. istud est valde verisimile, quia scriptura in tota responsione Dei non introducit aliquid, quod pertineat ad copulam carnalem, sed factum est ad ostendendum Moysen esse excellentiorem ipsis Maria, & Aaron, & omnibus de populo; ideo vr, quòd ista verba, quæ fuerunt Mariæ, & Aaron ad vxorē Moysi non fuerunt super aliquo pertinēte ad venerea, sed super contentione de excellentia, s. quis alteri præponeretur, & licet hoc posset fieri duobus modis, sicut supra tactū est. Vno modo, quod esset contentio inter Mariam sororem

A Moysi, & vxorem eius, & vellet vxor Moysi præponere se Mariæ, quasi esset excellentior propter virum suum cum quo Deus loquebatur. Alio modo, quòd sermo esset de tribus fratribus Moyse Aaron, & Maria, & vxor Moysi diceret esse Moysen excellentiorem, videtur quòd magis fuerit primo modo; & hoc quia consuetum est, quòd fœminę leuitate muliebri contendant de excellentia, & vxor præponat se sorori viri sui, vel soror vxori fratris sui. nunc vero Sephora præponeret se Mariæ sorori Moysi. Secundo patet hoc, & fortius, quia litera innuit, quòd ista contētio licet pertineret ad Aaron, & Mariam simul, cum ipsi dixerint, quod ad eos loquebatur Deus, sicut ad Moysen: magis tamen pertineret ad Mariam, quia ipsa grauius locuta est contra Sephoram, & cōtra Moysen, & patet hoc ex pęna inflicta, quia Maria fuit percussa lepra, Aaron autem

B non fuit factus leprosus, neq; inflicta fuit ei alia pœna, vt patet in litera. si tamen Aaron in hoc magis contenderet, ipse grauius peccaret, & durius puniretur. ergo magis peccauit Maria. Sed si esset contentio secundo modo, s. quòd loquēdo de tribus fratribus præponeret Sephora Moysen ipsi Aaron, & Mariæ, magis pertineret ista contentio ad Aaron, quia erat maioris dignitatis, quam Maria, cum esset vir, & summus sacerdos, & sic magis loqueretur cōtra Moysen: vnde grauius peccaret, & durius puniretur, quod non factum est. pertinebat ergo cōtentio ista ad Mariam, & vxorem Moysi. Tertio patet ex eo quòd dicitur propter vxorem eius Aethiopissam, i. Madianitidem, s. quia non dixit scriptura absolutè, q locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius, sed dixit propter vxorem eius Aethiopissam, i. Madianitidem, quasi innuat, quod esse vxorem

C Moysi Madianitidem, faciebat aliquid ad istam, cōtentionem. Istud autem esset, quia cum Maria, & vxor Moysi contenderent, quæ esset excellentior, diceret vxor Moysi, quòd erat excellentior propter virum suum, cui soli Deus loquebatur. Maria autem obiiceret duo contra hæc. Primum quòd non solum non erat excellentior, immo non erat æqualis, quia Maria erat de populo Dei, & genere electo, s. de Israelitis. Sephora autem erat de gentilibus, qui non pertinebant ad Deum, quia erat Aethiopissa, i. de Madian. Secundū erat, quia licet Moyses esset propheta, non erat propter hoc vxor eius excellentior aliis mulieribus, quia etiam alii erant prophetæ, s. Maria, & Aaron. Ista sententia videtur multum conuenire literæ, & non præsupponit aliqua, quæ non sint verisimilia.

D *Quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni. Quæst. IX.*

SEd quæretur si contentio erat solum inter Mariam, & vxorem Moysi, quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni? nam dicitur in litera, quòd Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius. Dici potest vno modo, quòd ad illas duas pertinebat, & tamen Aaron, qui erat præsens tempore contentionis, voluit potius fauere sorori suæ quàm vxori fratris sui, qui erat propinquior ei: ideo simul cum sorore sua dixit aliquid cōtra Moysen. Secundo & præcipuè, quia ista contentio quantum ad aliquid pertinebat ad Aaron. nam dixerat vxor Moysi, quòd illa erat excellentior, quam Maria, quia erat vxor Moysi ad quem solum loquebatur Deus, & in hoc di

E rectè offendebatur Maria, qua se ostendebat excellentiorem vxor Moysi: pertinebat autem indirectè ad Aaron, cum ille videretur excludi a prophetia, inquantum dicebat Sephora, quòd ad solum Moysen loquebatur Deus, sed ad Aaron etiam loquebatur Deus. ideo pro hac parte, qua eum pungebat ista responsio Sephoræ, locutus sunt contra eam, & contra Moysen, quia tamen principaliter, & directè pertinebat ista quęstio ad Mariam, ipsa grauius respondit quam Aaron, & magis peccauit.

Quid intellexerunt Maria, & Aaron per illa verba, num per solum Moysen, &c. Quæst. X.

ADhuc quæretur quid voluerunt intelligere Aaron, & Maria dicēes, num per solum Moysen locutus est Dominus? Dicendum, quòd istud dictum fuit ad negandum

dum quandam singularem excellentiam, quam Sephora volebat attribuere Moysi, s. quòd ipse solus colloqueretur Deo. Non.n.dixit, ꝙ Deus loquebatur Moysi, vel Moyses loquebatur Deo, sed quod ad solum Moysen loquebatur Deus. nam si primum diceret Sephora verum dicebat, & non offenderentur per hoc Aaron & Maria, nec excluderentur a prophetia, sed cum dixit, quòd ad solum Moysen locutus est Deus, exclusit eos: ideo ipsi negauerunt hoc dicentes. num per solum Moysen locutus est Dñs, sicut tu dicis: q.d. non, quia etiam nobis locutus est. Et istud patet ex verbis Dei infra in litera, s. quare non timuistis detrahere seruo meo Moysi, quia detrahere est diminuere aliquid de excellentia, vel fama; & hoc faciebant, inquantum auferebant Moysi istam singularem excellētiam prophetiæ. Sed licet istud esset, quod intendebant per hæc verba, tamen ad duos fines dixerunt illa. Primus fuit ad excludendum intentionem vxoris Moysi, quia illa volebat ostendere se esse excellētiorem Maria propter virum suum, cui dicebat, quod loquebatur Deus solum. isti autem dicunt, quòd non loquebatur ei soli, cum etiam loqueretur ipsis, & ita non ostendebat sufficienter Sephora se esse excellentiorem Maria. Secundus erat ad ostendendum gloriam suam, negando singularem excellentiam Moysi. nam si ad solum Moysen loqueretur Deus, non haberent Aaron, & Maria aliquam partem prophetiæ, nolebant tamen eo carere hac gloria, ideo dixerunt, quod non per solum Moysen loquebatur Deus, sed etiam loquebatur per eos.

An Maria & Aaron peccauerunt loquendo contra Moysen. Quæst. XI.

ADhuc quæretur an Maria, & Aaron peccauerūt nūc loquendo contra Moysen? Aliqui dicunt quòd non, quia nihil falsum dixerunt, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? nobis quoq; similiter locutus est. nam verum erat, ꝙ Deus non loquebatur per solum Moysen, cum loqueretur per septuaginta viros, qui prophetabant, & non cessabant præced. cap. etiam locutus fuit Deus ad Mariam, & Aaron. De Maria patet, quia vocatur prophetessa, i. prophetissa, Exo. 15. De Aaron patet, ꝙ sæpe loquebatur ei Deus, vt Leui. 10. & sup. 4. cap. Dicendum, quòd isti peccauerunt, quia murmurauerunt cum dicatur, quòd locuti sunt contra Moysen. Secundo patet, quia Deus vocauit istos ad increpandū eos. nemo tamen iuste increpatur, nisi peccauerit. Tertio, quia dixit Deus. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi. ergo detractio fuit ibi, quę est peccatum. Quarto, quia Deus puniuit Mariam grauiter perfundens eam lepra, vt patet in litera. pœna tamen numquam infligitur, nisi pro peccato. ergo peccauerunt. Ad rationem in contrarium dici potest vno modo, quòd licet isti verum dicerent, poterant peccare, quia fortè dicebant prauo animo, sed animus dicendi facit intentum peccatum, quod in verbis non esset. Secundo potest dici, quòd isti non dixerunt verum. Et patet primo, quia Deus non arguit hic principaliter intentionem dicendi istorum, sed dictum ipsorum, ostendens, quod non bene dixerunt loquendo de differentia prophetiæ. Tertio, quia isti dixerūt duo. Primum est num per solum Moysen locutus est Dominus? & istud verum erat, quia nō loquebatur per eum solum, sed etiam ad aliquos alios. Secundum erat, s. nonne, & nobis similiter est locutus? & istud est falsum, quia nō locutus est eis, similiter sicut Moysi, eodem modo; & hoc est, quod Deus ostendit distinguens de prophetia, s. siquis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. at non talis seruus meus Moyses. non ergo loquebatur similiter aliis, & Moysi. Sed Maria, & Aaron voluerunt vsurpare istam æqualitatem: ideo falsum dixerunt. Et istud patet, quia ad Moysē, & Mariam pertinebat asserere istud, quia alias non excluderent intentionem Sephoræ. nam si concederent, quòd Moyses erat specialior in prophetia, & habebat quendam modum loquendi ad Deum, quem non habebāt alii, maneret quòd deberet præponi Moyses, Aaron, & Mariæ, & etiam quod Sephora, quia erat vxor viri ita excellentis, deberet præponi Mariæ, sed voluerunt Aaron, & Maria excludere istud, ideo debuerūt dicere, quod

F Moyses non erat maior aliis in prophetia, neque habebat specialem modum prophetandi, sed quòd ipsi prophetabant similiter, i. taliter, sicut Moyses, & hoc falsum erat, & ita peccauerunt non solum malo animo loquendo, sed etiam falsum dicendo.

An ista murmuratio fuerit in conspectu Moysi. Quæst. XII.

SEd quæretur, an Moyses audiuit murmurationem istā, quæ fiebat, i. an dicebantur ista verba in præsentia eius. Respondeo dum videtur, quod non. Primo, quia nō conuenit præsupposito murmurationis, nam quocunq; modo dicatur capitulo ista murmuratio, non videtur, quòd erat præsens Moyses sive. n. dicatur secundum Hebræos, quòd
G vxor Moysi dixerit, quòd separabuntur prophetantes ab vxoribus suis, sicut vir suus abstinuit ab ea, certum est, ꝙ non diceret hoc vxor Moysi in præsentia eius, siue dicatur iuxta præsuppositum nostrum, quod vxor Moysi, & Maria contenderent super prælatione, i. quæ deberet alteri præferri, & super hoc allegaretur, quòd Moyses erat excellentior, quàm Maria, & Aaron. certum quoq; est, quòd vxor Moysi non auderet ita dicere præsente Moyse, quia ipse compesceret eam. Secundo, quia hic fuit murmuratio contra Moysen, credendum est autem, quòd si Moyses præsens esset, erubescerent Aaron, & Maria murmurare contra ipsum in absentia autem non esset sic, quia nō eum verecerent, & data aliqua occasione murmurarent. Tertio, & fortius patet ex litera, quia dixerunt Maria, & Aaron, num per solum Moysen locutus est dominus? tunc ta-
H men si Moyses esset præsens non fieret de eo mentio in tertia persona, sed dirigerentur verba ad Moysen. ergo videtur, quod erat absens.

Quod cum audisset dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabãtur in terra. Statim locutus est dominus ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. Cumq; fuissent egressi: descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam. a. q. 7. c. plerumq; §. Moyses mitissimus erat

[Quod cum audisset dominus, iratus est valde.] Metaphora est, quia dominus nihil audit, nec videt, cum non habeat potentias organicas, nec ipsi organa conuenientia ad hæc, sed dicitur audire, quia quamquam non audiat omnia, quæ audiendo intelligere poterat, non audiendo
I intelligit abundantius, quam si audiret, idem de visione, & cæteris actibus sensitiuarum potētiarum. dicitur Deus iratus valde, quia ad puniendum in peccato isto se dispo suit, vt patet infra. [Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra.] Idest Moyses erat valde mansuetus magis, quam omnes alii homines, & subiungitur ista litera ad superiorem, quia aliquis diceret quomodo Moyses sustinuit istas iniurias sibi illatas, vel saltem non correxit eum prælatus esset, & competeret ei ex officio, redditur causa, quia mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra, & proprias iniurias patienter tolerabat, sed non iniurias Dei: ideo in fabricatione, & adoratione vituli 23. millia hominum interfecit Exo. 32. Dicitur autem mitis, idest, mansuetus, & Mitis qui
K pertinet ad eum qui virtuose se habet circa tolerationem dicatur. iniuriarum, scilicet, tolerando quas oportet, & propter quam causam oportet, & quādo oportet, & sic de aliis circumstantiis, & puniendo quando oportet, nam mansuetus medius est inter iracundum qui irascitur, quando non oportet, vel propter quam causam nō oportet, & sic in aliis circunstantiis, & inter agrestem, vel insensibilem, qui in nullo irascitur. Moyses autem irascebatur aliquando, & fortissime circa iniurias Dei, sed circa suas nequaquam, ideo tenebat medium: magis tamen mansuetus se habet ad remittendum, quam ad puniendum. de his Aristot. 4. Ethic. c. de mansuetudine.

An

An Moyses hic scripserit laudes suas, vel Esdras. Et an fuerit ad hoc coactus spiritu prophetico.
Quæst. XIII.

Considerãdum circa hoc, quòd aliquibus videtur ista non fuisse scripta a Moyse, quia Moyses erat vir valde virtuosus: repugnat autem virtuosis de se quicquam iactare, & dato, quòd boni sint, nunquã id clamant, sed potius humiliantur ad cõsiderationem suorum defectuum, nec solum ipsi de se quicquam iactarent, sed etiam laudes suas ab aliis quocunq; zelo prolatas, si coram ipsis proponantur, sine rubore audire nõ possunt. quomodo ergo tam excellentem laudem de se Moyses scripsisset, s. quòd erat vir mitissimus super oẽs, qui morabantur in terra? Dicunt ergo hoc non fuisse positum a Moyse, sed quòd alii scriptores, & translatores, sicut Esdras, interposuerint. Sed hoc non stat, quia nemo quantæcunq; auctoritatis esset sacræ Scripturæ aliquid addere, vel detrahere præsumeret, quia hoc vetitum erat, vt patet Deuter. c. 4. s. non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo, & Apo. c. vlt. Contestor ego omni audienti verba libri prophetię huius: siquis apposuerit ad hęc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto, & siquis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta. hæretici autem solum hoc facere conati sunt in quibusdam libris sacrę Scripturæ addentes, & diminuentes, sed catholicorum omnium fides, & auctoritas illos condemnauit: non auderet igitur Esdras, qui erat verus, & catholicus trãslator apponere quidquam de his, quæ primo non fuissent in sacra Scriptura. Ideo dicẽdum, quòd ista verba a Moyse dicta sunt; sic etiã de se aliquando loquitur in tertia persona, sicut hic in plerisq; aliis locis, cum dicatur. locutus est dominus ad Moysen, & non dicatur, locutus est dñs ad me, sed ista ex diuersis causis eueniunt, quia dicitur de Moyse in tertia persona, quamquam ipse loquatur, quia ipse nõ loquitur, tanquam principalis persona, sed velut historicus refert ea, quæ facta sunt, quòd autem posuit hic magnam laudem suam, non fecit solũ, vt historicus, quia si fuisset ipse liber in scribendo, non scripsisset talia de se, sed erat Moyses propheta historicus, inquantum historicus est, narrabat gesta temporum non magis de se loquens, quam nomine aliorum, inquantum vero propheta, nõ erat ei liberum scribere hoc, vel illud, sed sicut spiritus propheticus eum incitasset ita scribere cogebatur, sicut dictum est de Balaam propheta cuius Deus mouebat intellectum lumine prophetico, & cogebat dicere contrarium eius, quod dicere proposuerat, & quamquam sępe conaretur illud dicere, non valebat, vt patet inf. 23. & 24. c. conformiter autem, qui in scribendo mouentur spiritu prophetico, non possunt scribere aliud, quam quod eis spiritus propheticus scribẽdum dictat. Cũ autem Moyses cognosceret conditionem spiritus prophetici, nolebat ei repugnare, quia erat manifeste repugnare Deo, & graue delictum, sed quidquid ei Deus scribẽdum dictaret, scribebat, siue in laudem, siue in vituperium eius esset, sed Deus impulit eum ad scribẽdum, quòd esset mitissimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, ideo scripsit: sic etiam de vituperio suo, siue culpa, vt mitius dicamus scripsit, s. quomodo peccauerit coram domino ad aquas contradictionis, vt patet inf. 27. c. & Deuter. 3. atque 32. Si tamen esset historicus propria volũtate scribens, nec proprias laudes, nec rursus vitia scripsisset. quòd vero magnam de se laudem scripserit, nequaquã ei ad iactantiam imputandum est, quia inuitus id egit, de inuoluntariis autem, nec laudem, nec vituperium promeremur, iuxta Arist. in principio 3. Ethicorum. Causa autem quare Deus eum defendit, & eum ad scribendum istam laudem coegit fuit, quia ipse, cum esset mitissimus virorum, proprias iniurias indefensus tolerabat. Deus autem merito huius mãsuetudinis eum indefensum esse passus non est.

In quo Moyses esset mitissimus. Et quòd esse mitem consistat in duobus. Quæst. XIV.

Adhuc quęretur quomodo, & in quo est verum, quòd Moyses erat mitissimus, cum dicatur in litera: erat n.

A Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra, Dicendum quòd de Moyse poterat cognoscere an esset mitis ex opere suo, s. remittendo iniurias, vel non respondendo iniuriantibus, & tamen an Moyses esset valde mitis, vel alius esset magis mitis nemo auderet asserere, nisi sacra Scriptura hoc diceret, quia tamen illa dicit, certum est, ꝙ non solum super omnes hebræos, sed etiam super omnes alios homines erat Moyses mitissimus: cum dicatur, quòd erat mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Dicẽdum autem, quòd Moysen esse mitem consistebat in duobus. Primo in remittendo iniurias, vel non referendo vicem pro eis: nam cum Maria, & Aaron contra eum murmurassent, ille non murmurauit contra eos, sicut de domino nostro legitur, quòd cum malediceretur, non maledicebat, & cum pateretur, non comminabatur. 1. Pet. 2. c. Nam non legitur quòd Moyses hic responderit murmurationi Mariæ, & Aaron, immo præsupponendum est, ꝙ non responderit, quia aliàs non haberent locum, quæ dicuntur in litera. Secundo orando pro maledicentibus, quia Maria murmurauerat cõtra ipsum, & tñ ille orauit pro ea, vt liberaretur a lepra, infra in litera.

Quare scriptura expressit Moysen esse mitissimum. Quæst. XV.

Sed quæreretur, quare scriptura expressit, quòd Moyses erat mitissimus super omnes homines qui morabãtur in terra, quia multa sunt vera, quæ tamen non exprimuntur: immo nũquam ponitur aliquid expresse in sacra Scriptura, nisi sit aliquod motiuum ad illud dicendũ. Est dicendum, quòd fuit primo ad laudem Moysi: nam Deus voluit laudare hic Moysen ex aliquibus causis, quæ tangentur infra: pertinebat autem ad magnam laudem eius, ꝙ esset mitis, ideo scriptura non solum dixit eum esse mitem, sed etiam mitissimum super omnes homines, qui morabantur in terra. Secundo fuit ad ostendendum, ꝙ valde iniuste mouebantur Maria & Aaron cõtra ipsum: nam si Moyses esset vir iracundus solitus inferre aliis iniurias; non erat mirum, ꝙ Maria, & Aaron dicerent aliquid contra ipsum. erat tñ Moyses vir tam mitis, quòd nulli maledicebat, neq; iniuriã inferebat, ideo iniuste valde agebant Maria, & Aaron murmurando contra ipsum. Tertio, vt quidam volunt, ponitur ad ostendendũ, quomodo Maria, & Aaron ausi fuerunt murmurare cõtra Moysen, quia timere debebant, ꝙ Moyses redderet eis vicem maledicẽdo illis, aut, cum esset princeps populi, inferendo eis pęnã pro hac murmuratione, & dicitur, ꝙ non timuerũt, quia cum Moyses esset vir mitissimus, neq; malediceret, neq; murmurantes puniret, si tñ scirent eum non esse mitem, nõ auderent murmurare cõtra ipsum timentes vicissitudinem. Quarto ad reddendum rationem literæ, quia ponitur hic murmuratio Mariæ, & Aaron contra Moysen, & non ponitur responsio aliqua Moysi, reddendo maledictionem pro maledictione, sed solum excusando se contra ea, quæ illi dixerãt, de quo aliquis miraretur, quomodo hoc fuerit, & dicitur, ꝙ fuit, quia Moyses erat mitissimus super omnes hoies: ideo etiam si malediceretur, neq; malediceret, neq; responderet. Quinto ponitur ad instructioné inferiorem: nã habetur infra quomodo Deus responderet contra Aaron, & Mariam pro Moyse. Aliquis autẽ diceret, vnde hęc nouitas, ꝙ Deus respondeat pro offensis, alicuius cõtra offendentes? & dr, quòd hoc fuit, quia Moyses erat mitissimus. s. tam mitis erat, quòd non respondebat offendentibus se, ideo Deus respondebat pro eo. Sexto, vt reddatur causa eius, quod dr in litera. s. quod cum audisset dñs, iratus est valde. Aliquis diceret, quare iratus est? respõdetur quòd erat, quia Moyses erat, tam mitis, ꝙ indignum erat inferri ei aliquam iniuriam: si autem inferretur alteri, qui seipsum defendere vellet reddendo vicem, non irasceretur Deus. sed quia Moyses, tam mitis erat, quòd non respondebat maledicentibus: iratus est, quòd murmuraretur de eo, & hoc innuit litera ponens illud pro causa cum ait, quod cum audisset dominus iratus est valde. erat enim Moyses vir mitissimus, i. propter hoc iratus est Deus contra Aaron, & Mariam, quia erat Moyses vir mitissimus.

Quomodo poterat Moyses vocari mitissimus, quia non respondit, cum esset absens. Quæst. XVI.

ALiqui quærunt propter id quod dictum est præced.q.
in ratione quarta quomodo poterat vocari Moyses
mitissimus, quia non respondit murmurationi cōtra
se factæ. nam Moyses non fuit præsens, qñ facta est mur-
muratio, vt ostensum est supra, ideo non poterat respōdere
etiam si esset valde impatiens. Dicendum, ꝙ licet Moyses
non fuit tunc præsens audiuit postea omnia quæ dicta fue-
runt, quia cum ista contentio fuerit cōtra vxorem Moysi
ea præsente, referret illa Moysi, quidquid dictum esset, &
tunc poterat Moyses reddere vicem maledicendo Mariæ,
& Aaron, vel puniendo eos, tanquam princeps, & tñ neq;
postea maledixit, neq; puniuit, ideo mitissimus fuit, licet
eo præsente non fuit facta murmuratio. Considerandū est,
ꝙ cum dicitur Moyses erat mitissimus super omnes homi-
nes: non est intelligendum absolute, ꝙ excesserit oēs homi-
nes in mansuetudine, & patientia: fuit.n. magis mitis Ste-
phanus; nam licet habitum animi, s'm quem dicitur quis
mitis, vel iracundus nemo videre possit, tñ ex actu Moysi
hic, & ex actu Stephani apparet Stephanus incompara bi-
liter magis mitis, quam Moyses, vt infra declarabitur, sed
intelligitur hoc de hominibus illius temporis, quòd super
omnes illos erat mitis. Et sic fit sæpe, quando scriptura ali-
quem laudat, ꝙ comparet eum ad homines sui temporis,
sic patet Genesi 7. cùm dicitur de Noe, ꝙ Noe fuit vir iu-
stus, atq; perfectus in generationibus suis, i. inter omnes
homines illius temporis, vel illarum generationū, & hoc
innuit litera hic cum dicit. erat Moyses vir mitissimus su-
per oēs homines, qui morabantur in terra, i. qui illo tem-
pore morabantur in terra: non tamen super omnes hoīes,
qui postea moraturi erant in ea. Si tamen scriptura vellet
innuere Moysen simpliciter esse mansuetissimum super
omnes hoīes qui erant, & fuerant, & futuri erant, expri-
meret illud, quia aliquando similiter solet ponere, sic patet
de Salomone cuius sapiētiam scriptura laudare voluit, &
dixit, quod fuit sapientior omnibus hominibus. 3. Reg. 4.
c. & non solum hoc, sed etiam ꝙ nullus præcesserit eum
æqualis in sapientia, neq; futurus esset. 3. Reg. 3. c. s. dedi
tibi cor sapiens intantum, vt nullus ante te similis tui fue-
rit, nec post te futurus sit, & idem dicitur. 2. Paralip. 1. c.
Similiter autem de locustis quas Deus fecit ascendere su-
per Ægyptum dicitur Exo. 10. c. ꝙ ascenderunt super vni-
uersam terram Ægypti, & sederunt in cunctis finibus Æ-
gyptiorum innumerabiles, quales ante illud tps non fue-
rant, nec postea futuræ sunt. hic tamen non dr̄, nisi ꝙ erat
Moyses mitissimus super omnes homines qui morabātur
in terra, ideo significatur solum de hominibus illius tem-
poris, postea autem alii fuerunt multo mitiores. [Statim
locutus est ad eum, & ad Aaron, & Mariam.] Cū isti ob-
iurgassent contra Moysen, Deus voluit eos immediate pu-
nire, tum quia erat Moysi offensio, tū quia magis de dono
a Deo dato, quam equum esset, præsumebant æquantes se
Moysi in spiritu prophetico, & nō fuit dilata ista punitio,
sed statim vocauit Deus Moysen, Aaron, & Mariam ad
conuincendum obiurgatores de peccato suo, hos aūt tres
vocauit, quia ad eos solum pertinebat illud negotiū. cum
duo essent offensores, & vnus offensus. Ex hoc concludi-
tur, quòd non stet expositio Rab. Salom. de obiurgatione
Aaron, & Mariæ contra Moysen. Dixerat.n. quòd in die
qua prophetauerunt Heldad, & Medad fuerat istud iur-
gium, dicente Sephora vxore Moysi, bonum eis, sed malū
erit vxoribus eorum: tamen non stat, quia illud factū est in
sepulchris cōcupiscentiæ, antequam venirent coturnices,
& postea steterunt ibi Israelitæ per vnum mensem come-
dentes coturnices, sed obiurgatio ista facta est in Aseroth,
quia postquam venerunt in Aseroth, vt ponebatur in fine
præced. cap. subiunctum est in principio huius, ꝙ Maria,
& Aaron locuti sunt cōtra Moysen. Nec potest aliquis re-
spondere, quòd ista oīa facta sunt in sepulchris cōcupiscen
tiæ, vbi prophetauerūt Heldad, & Medad, & quòd ponan-
tur hic per recapitulationem, quia in fine huius literæ po-
nitur, quòd Maria percussa est lepra in Aseroth, & manse-
runt ibi oēs Israelitæ 7. diebus, donec sanaretur. ergo non
facta sunt in sepulchris cōcupiscentiæ. Sed adhuc respon-

F debit aliquis, quòd obiurgatio contra Moysen facta est in
sepulchris concupiscentiæ in die prophetiæ Heldad, &
Medad, sed non fuerunt immediate puniti obiurgatores.
Nam mensis vnus primo elapsus est in quo coturnices co-
mederunt, & postea venientibus in Aseroth Maria percus-
sa est lepra, mansitq; ibi populus diebus septem. Sed hoc
nō stat, quia punitio huius delicti facta est immediate post
ipsum delictum, quod patet hic cum dicitur. statimq; lo-
cutus est dñs ad eum. & Aaron, & Mariam: egredimini
vos tm̄ tres ad tabernaculum federis, sed constat Mariam
percussam fuisse lepra in Aseroth, ergo ibi eadē die facta
fuit obiurgatio, qđ autem dicitur Heldad, & Medad pro-
phetantibus fuit pluribus, quam 20. diebus ante hoc, ideo
non tenet illa expositio, sed melior est expositio Ra. Abra-
ham Aben Ezra. [Egredimini vos tm̄ tres ad tabernacu-
G lum fœderis.] Quandu ista locutus fuit Deus erant oēs illi
tres simul, & apparuit eis loquens in figura aliqua assum-
pta. s. quòd angelus domini loqueretur, & vocauit eos, vt
irent in tabernaculum: dixit autem, quòd irent solum tres,
quia volebat increpare Mariā, & Aaron, quia cōtra Moy-
sen murmurassent. & si publice reprehendisset, vilesceret
eorum auctoritas, maxime in Aaron qui pontifex erat, &
aliorum crimina corrigere, atq; pro eis orare ex officio te-
nebatur, vt satis patet in toto Leuitico, ideo in ecclesia pœ-
nitentia solennis sacerdotibus non imponitur, ne vitupere-
tur ministerium eorum in eis. Maria quoque prophetissa
erat, & si publice fuisset reprehensa, vilesceret eius aucto-
ritas. factum est igitur secrete in Sanctuario.

Opin. Ra. Salom. quare statim vocauit Deus Mariam, &
H *Aaron & an coacti fuerint petere aquam lustra-*
tionis, quando vocati sunt ad tabernaculum.
Quæst. XVII.

ET dicit Rab. Salom. quòd statim, vt peccauerunt, do-
minus vocauit eos, vt confusibiles eos demonstraret
in quo Moysen arguebant, quia accidit, quòd Aaron ex
accessu ad vxorem suam immundus erat, similiter Maria
ex accessu ad virum: vnde coacti sunt petere aquā lustra-
tionis a Moyse, vt dominus in hoc demonstraret, quòd bo-
num erat continere a coitu, sicut faciebat Moyses. Sed ista
sunt fictitia, ponit enim hoc Rab. Sal. in fauorem Moysi,
s. quòd alii essent polluti coitu, & ob hoc peterent aquam
lustrationis, in quo præsupponit, quòd hominibus pollutis
coitu debet adhiberi mundificatio per aquam lustratio-
I nis: est tamen mundificatio ipsorum per aquas viuentes,
totum enim corpus suum lauare debet in aqua, & vestes,
quas tunc habuerint, vt patet Leuit. cap. 15. an vero aqua
lustrationis necessaria sit non constat, sed eam non suffice-
re manifestum est, ut declaratum fuit Leuit. cap. 15. Item
quòd dicit: Aaron, & Mariam esse immundos per coitum
sola opinione dici, quia non est ad hoc aliqua uerisimili-
tudo, sed dato hoc, uidebatur procedere positio eius, s. ꝙ
cogerētur saltem lauari, cum deberent ire ad Sanctuariū,
qa nullus immūdus poterat in illud intrare. & si expectas-
sent per diem, non cogerentur petere aquam lustrationis,
quia essent sequenti die mundi, & reciperent aquā a quo-
cunq; uellent, nec erubescerent coram Moyse. Sed nō po-
test stare ista positio, quia aut Maria, & Aaron erant im-
mundi, quia nocte præcedenti, uel in die ipso habuerant
K contaminationem aliquam, vel in coitu, uel ante noctem
præcedentem: si uero ante noctem præcedentē, iam non
durabat immunditia, quia ista solum erat usque ad Solis
occasum Leu. c. 15. si uero in nocte præcedenti, uel in ipsa
die contaminati fuerant, non poterant introire in Sāctua-
rium, usq; post Solis occasum, quamquam lauarētur aqua
lustrationis millesies. uel aquis uiuentibus, adueniente au-
tem Solis occasu erant mundi, ut dicitur Leuit. c. 15. s. uir
de quo egreditur semen coitus lauabit aqua omne corpus
suum, & immundus erit, usq; ad vesperum, vestem, & pel-
lem, quam habuerit lauabit aqua. ergo quamquā peterent
aquam lustrationis a Moyse, non erant mundi ad ingre-
diendum in Sanctuarium, quousq; veniret occasus Solis.
Si autem dicas, ꝙ Deus dispensaret in hoc, vel ꝙ prop-
ter mandatum eius tenebantur ire immediate non ex-
spectantes Solis occasum, quamquam essent immundi Re-

spondendum est, quòd etiam præceptũ Dei excusaret eos ab aquis lustrationis, & a qualibet alia cęremonia. Ideo dicendum verba Ra. Sal. esse quandam fictionẽ, quia si erant isti polluti, mãdatum Dei eos excusaret ab oĩbus cęremoniis, vel si non excusabat ab aqua lustrationis, etiã non excusaret ab expectatione, vsq; in vesperum, & sic non possent ire illuc ad mandatum Dei, nec cogerentur petere aquam a Moyse. [Cumq; fuissent egressi descendit dñs in columna nubis.] Dicuntur egressi de tẽtoriis suis, quia ibi Deus appatuerat illis, & cum irent descẽdit in columna. Erat.n. columna super tabernaculum eleuata toto tempore quo stabant castra, vt patet sup. c.9. & de illa columna loquebatur dñs: si autem staret illa in sublimi, audirentur voces a manentibus extra Sanctuarium: Deus tamen volebat secrete increpare Mariam, & Aaron: ob id.n. dixerat, vt ipsi solum tres egrederẽtur euntes in tabernaculũ, cum autem columna descenderet voces erant summissiores & non audiebantur extra Sanctuarium sic descendit nubes ad loquendum cum Moyse pręc. cap. cũ electi sunt in iudices 70. seniores. Et dicitur descendere dominus in nube. i. angelus eius, quia Deus nec loquitur, nec descendit, sed angeli hæc omnia faciunt, & erat iste angelus qui mouebat nubem illam applicans virtutem suam ei, sicut dicitur Exo. c.14. & cum ipse volebat eam mouere supra, vel infra, vel ad omnem differẽtiam positionis, mouebat. [Et stetit in introitu tabernaculi.] i. nubes illa stetit apud ostium tabernaculi intra ipsum atrium. [Vocans Aaron, & Mariam.] Omnes.n. fuerant ad Sanctuarium, sed non accesserant ad ostiũ tabernaculi, quia non erat eis iussum, quod starent specialiter in aliquo loco, & tunc vocati sunt solum Aaron & Maria, quia dominus reprehensurus erat illos, & laudaturus Moysen, ideo nolebat eum præsentem extollere, quia virtuoso viro laudes in præsentia prædicatæ sunt dura quædam verbera.

A — B — C

Quomodo Moyses sciuit verba dicta Aaron, & Mariæ per angelum. Quæst. XVIII.

SEd dices cum Moyses non astiterit colloquio in quo sunt dicta ista, quæ infra habentur, quomodo sciuit quid dictum esset? Respondendum est Moysen sciuisse spiritu prophetico, quia diuino spiritu afflatus omnia hæc scripsit, & sic de creatione rerum disseruit, quamquã non astiterit illi, ita & de his, quæ dicta sunt poterat verè scribere, licet tunc non audiuisset.

Quare Deus locutus est tantum Moysi Aaron, & Mariæ, & quid locutus est, & cur primo voluit vocare omnes tres, cum tamen nollet Moysen audire. Quæst. XIX.

QVæretur cum dicatur in litera, quòd vocauit, vel locutus est Deus ad Moysen, Aaron, & Mariã, quare ad istos tres locutus est? Dicẽdum, quòd fuit primo ad innuendum, quod pertinebat causa ad istos tres, nam vocabantur pro murmuratione facta contra Moysen, sed hoc pertinebat ad Mariam, & Aaron, quia ipsi murmurabant: pertinebat etiam ad Moysen inquantum contra ipsum murmurauerãt, ideo istos tres vocauit Deus. Sed dicetur. quòd cum scriptura dicat Deum locutũ esse ad eos quid locutus est? Aliqui dicunt, ꝙ omnia quæ habẽtur infra ab illo loco: audite sermones, vsq; ad finem verborũ. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia illa verba solum fuerũt dicta coram Aaron, & Maria. Nam dr̃ in litera, ꝙ cum iuissent isti tres ad tabernaculum fęderis vocauit Deus Aaron, & Mariam, & dixit. audite sermones meos, ad illos ergo solos dicta fuerunt verba Dei. Dicendum igitur, ꝙ Deus locutus fuit ad istos tres: non quidem illa verba obiurgatoria, quę infra habentur, sed locutus est iubendo eis, quod irent ad Sanctuarium, vbi volebat loqui, & patet quia dr̃ locutus est ad Moysen, & Aaron, & Mariam: egredimini vos tm̃ tres ad tabernaculum fœderis: postea autẽ sequitur, quòd verba Dei fuerunt dicta solum ad Mariam, & Aaron.

Quid locutus est Deus eis. s. Mariæ & Aarõ

Quare dicatur, quòd statim locutus est eis. Quæst. XX.

ADhuc quæretur, quare dr̃, ꝙ statim locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. Dicendum, quòd illud intelligitur referendo ad murmurationẽ factam contra Moysen. s. quòd facta illa, statim Deus vocauit istos: & dicendum, quòd fuit primo ad inferendum pęnã, peccauerant. n. isti grauiter murmurando contra Moysen: Deus autem non solum voluit eos punire, sed etiã noluit diu expectare, ideo dr̃, quod statim locutus est, quędam. n. peccata propter conditionem suam exigunt, quòd Deus pęnam non differat, sed statim illã inferat. Secundo, quia illis qui Deum oderunt, Deus pęnã infert statim, sed isti videbant Deum odisse, inquantum murmurabant iniuste cõtra virum Deo dilectissimũ, ideo statim voluit Deus punire, sic dr̃ Deut. 7. c. reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat: protinus eis restituens, quod merentur. Tertio, & principaliter fuit ad ostendendũ conditionem irati: nam dr̃ supra in litera, quòd cũ audisset dñs iratus est valde. i. iratus est pro murmuratione: pertinet autem ad iratos, quòd statim velint retribuere, nam inter oẽs passiones ira est velocior, ideo licet audiat rationem: tñ modicum audit, sicut ministri præuolãtes, & canes qui cum audiuerint pulsari ad ostium statim latrant nõ inquirentes prius, an dñs sit, vel alius: sic dicit Arist. 7. Eth. c.8. hoc autem fit propter caliditatem, & velocitatem naturæ ipsius iræ, ideo licet sm̃ veritatem in Deo non sit ira, nec alia passio: tamen inquantum dicitur iratus, oportet quòd attribuantur ei conditiones iræ, & quia potissima conditio iræ est velocitas punitionis propter caliditatem iræ 7. Eth c.8. & a Deo dictum sit, quod iratus est valde, velociter pęnam infligeret, & hoc fuit, quòd statim loqueretur.

Quare Deus dixit egredimini tantum vos tres. Quæst. XXI.

QVæretur quare Deus dixit egredimini vos tm̃ tres? Dicendum, quòd Deus volebat nunc loqui super murmuratione facta contra Moysen, & tm̃ ad solos tres istud pertinebat, quia duo contra vnum murmurauerãt, ideo superuacuum erat alios vocari, Deus tñ nihil superfluum facit, ideo ipse solos tres vocauit. Secundo fuit propter honorem istorũ, quia licet Deus istos punire vellet, non volebat, quòd vilescerent in conspectu populi, qđ fieret si populus audiret verba obiurgatoria, q̃ Deus cõtra illos dicebat, ideo nõ debuerunt interesse alii coram quibus isti vilescerẽt. Tertio fuit propter additionem loci ad quem vocabãtur: nam ibant ad ostium tabernaculi. & ibi erat locus sanctus, ad quem non ascendebat tota multitudo, patet hoc cum dr̃: egredimini vos tm̃ tres ad tabernaculum fœderis. Quarto fuit propter res quas Deus dicturus erat, Nam protulit res excellentes. s. de distinctione prophetiæ, & de differentia Moysi ad alios: talia aũt pauci suscipiũt, ideo pauci digni sunt audire: istos ergo solos vocauit. Quinto, & principaliter fuit, quia ad illos qui morabantur, vel ibant ad tabernaculũ debebat fieri sermo Dei, Deus tñ paucissimis loquitur, quia istud est quoddã principium prophetiæ, vnde licet Deus velit referri verba sua omnibus, non tamen vult per se loqui omnibus, sed paucis: ideo non vocauit, nisi istos, quibus alias Deus loquebatur, sicut ipsi dixerunt. nonne & nobis similr̃ est locutus?

D — E

Quomodo Deus seruauerit istis honorem cum tamen dederit pœnitentiam. Quæst. XXI.

SEd dicet aliquis quomodo est verum, quod dr̃ præc. q. in ratione secunda, quod Deus voluerit, quòd isti non erubescerẽt, & quòd voluit eis seruare quendam honorẽ; nam intulit eis pęnam, ergo non seruauit honorem. Secũdo, quia Mariæ dedit Deus pœnam publicè perfundendo eam lepra, in qua mansit per septem dies, ergo non solum non seruauit istis honorem, sed etiam publicè cõfudit eos. Dici põt, quòd Deus seruauit hic quendam honorem, nõ quidem Mariæ, sed ipsi Aaron: ambo quidem peccauerãt, & digni erant pęna, sed non manifestauit Deus peccatum Aaron: si tñ verba ista obiurgatoria Dei ad Mariam, & Aaron dicerentur coram multis, illi viderent cõfusionem Aaron, ideo non dicere coram aliis, fuit seruare quendam honorem Aaron. Secundo, quia etiam Mariæ fuit quidam honor seruatus: nam licet non fuerit in totum iste honor seruatus, ꝙ ipsa excusaretur ab omni pœna: fuit tñ quantum ad aliquid: nam maior pęna erat, ꝙ Maria perfunderetur lepra publicè, & etiam Deus obiurgaret eam

publice, quam ꝙ solum perfunderetur lepra, quia aliquã grauitatem pœnæ addebat ista obiurgatio Dei. ꝙ ergo non fieret publice erat quædam alleuatio pœnę, & confusionis. Et ꝙ Deus voluerit in aliquo honorare Mariam, licet eam puniuerit, patet, quia ipsa mãsit 7. diebus leprosa extra castra, & fecit Deus, ꝙ per illos 7. dies non mouerentur Israelitę de loco illo, sed expectarent quousq; sanaretur Maria, & reduceretur in castra, vt patet infra in litera: & tñ non fiebat hoc in aliquo alio leproso, omnes quippe erant extra castra, & nullus expectabatur quousq; mundaretur, ideo sicut in ira sua Deus seruat aliquam misericordiam, sicut dr̃ Psal. 76. ꝙ non continebit in ira sua misericordias suas, ita aliqñ puniendo honorẽ quendam seruat eis quos punit, & per hoc patet responsio ad ea, q̃ dñr in contrariũ.

Quomodo stat, quòd Deus vocauerit Aarõ & Mariam, & tamen dicitur quòd locutus est Moysi Aaron, & Mariæ. Quæst. XXIII.

QVid est, quod dicitur, ꝙ descendit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aarõ, & Mariam, & quomodo potest stare? Nam supra dicitur, ꝙ locutus est ad Moysen, Aaron, & Mariã, quomodo ergo statim dicitur, ꝙ vocauit Aaron, & Mariã? Quidam dicunt, ꝙ omnes tres vocauit, & tamen scriptura tacuit de Moyse, qui debet subintelligi. Dicendum, ꝙ non stat si deberet subintelligi Moyses: ideo poneretur aliqua distinctio, sed cum dictum esset supra, ꝙ Deus locutus est ad istos tres, ꝙ venirent ad tabernaculum sequitur, audite sermones meos, & tñ ponitur distinctio, quia postquã dictum est, ꝙ vocauit istos tres ad tabernaculum, sequitur quòd dixerit, quòd venirent Aaron, & Maria, & audirent sermones eius, ergo voluit aliquid nouũ significare, ideo cum supra de tribus dictum fuerit, noluit postea significare de tribus scriptura, sed ad duos retulit: est autem sic intelligendum, quòd Deus a principio locutus fuerit tribus dicens ꝙ venirent ad tabernaculum fœderis, deinde cum ibi essent, descenderit columna ad ostium tabernaculi. s. quia prius erat eleuata, & tunc humiliauit se versus terrã, & per hoc dicitur Deus descendisse in columna nubis, & stetisse in introitu tabernaculi. Dicitur autem, ꝙ vocauit Aaron, & Mariam. Primo ad distinctionẽ, quia prius fuerant vocati tres. s. Moyses, Aaron, & Maria, & si Deus non vocaret nunc specialiter aliquem, vel aliquos ipsorum, oẽs tres accederent simul: Deus tñ volebat, quòd duo soli accederent, ideo vocauit ex nomine quos voluit. Secũdo fuit, vt auderent accedere, quia ex priori vocatione introierant isti tres in Sanctuarium, sed procul erant a loco in quem descendit columna, & non auderent accedere ad locũ illũ. Expediebat tamen, quòd accederent, ne fieret vox alta ad eos, quæ posset ab aliis audiri, ideo vocati sunt, ꝙ accederẽt. Tertio fuit ad hoc, ꝙ posset fieri sermo his duobus, & nõ audiret illum Moyses. Cum. n. omnes tres simul essent intra atrium Sanctuarii, si sermo fieret, audirent omnes tres, vel nemo eorum: voluit tamen Deus, ꝙ Moyses non audiret hoc, ideo vocauit Aaron, & Mariam iubens, quòd accederent, vt Moyses maneret aliquantulum procul, vel ipse se elongaret, sciens, quòd Deus volebat ista non audiri ab eo, & ita soli duo audirent. Causa autem quare isti tres procul essent non audentes accedere, erat quædam reuerentia ad Deum. Sciebat enim esse in columna nubis, & propter illius excellentiam nõ audebant appropinquare: maxime autem, quia Deus ita iusserat. Cum. n. Moyses videret rubum ardentem, & accedere vellet, dixit Deus. Moyses non appropies huc: solue calciamenta de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est. Exo. 3. cap. ita ergo nunc scientes Deum esse in columna, non auderent appropinquare, nisi Deus illos vocaret.

Quare non vocauit etiam Moysen. Quæst. XXIV.

QVæretur quare vocauit nunc Deus Aaron, & Mariã solos, & exclusit Moysen. Dicendum ꝙ fuit primo, quia ista verba Dei, quæ secuta sunt, pertinebãt ad solum Aaron, & Mariam: nã erant verba increpatoria pro murmuratione: Moyses tamen non erat increpandus, ideo ne-

F que oportuit esse præsentem. Secũdo fuit, & principalius, ne Moyses superbiret ex his, quę dicebantur. Nam omnia quæ dicta fuerunt in verbis Dei pertinebãt ad laudẽ Moysi, vt patet in litera, sed non expediebat Moysi audire laudes proprias, quia forte inflaretur, potissime, quia illę erãt magnæ laudes, ideo voluit Deus illum esse absentem. Aaron autem & Maria debuerunt ista audire, quia per hæc ostendebatur illos falsa fuisse locutos, & vt de cætero non murmurarent contra Moysen scientes illius excellentiam, ideo Aaron, & Maria debuerunt esse præsentes, & hæc audire, sed non Moyses.

Quare in principio vocauit omnes tres cum tamen nollet Moysen audire. Quæst. XXV.

G SEd quæretur ad quid vocauit Deus a principio istos tres dicens: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, cum postea vellet, quòd Moyses non esset præsens eis, quæ dicerentur? Dicendum, ꝙ intelligitur hoc modo, quòd fuerunt vocati isti tres ad Sanctuarium, vt ibi manerent dũ Deus loquebatur, & tamen antequam inciperet loqui separarentur duo. i. Maria, & Aaron accedentes ad audiendum verba Dñi: Moyses autem maneret aliquantulum procul non audiens verba ista, esset tamen intra Sanctuarium, & fuit primo ad confusionem Aaron & Mariæ, vt scirent, quòd increpationem illam, quam faciebat eis, sciebat Moyses, cui detraxerant. Secundo ad consolationem Moysi, vt saltem sciret, ꝙ isti vocabantur ad sustinendum increpationem pro murmuratione cõtra eum. Tertio, & præcipue ad hoc, ꝙ Aaron, & Maria non
H viderentur consecuti excellentiam aliquam ex peccato, quod commiserant. Si enim soli Aaron, & Maria vocarentur nõ vocato Moyse, posset putari, quòd Deus accipiebat istos ad aliquam specialem familiaritatem, quod erat inconueniens, & contra intentionem Dei, quia videretur despici Moyses, qui erat singularis, & familiarissimus Deo, ideo non fuerunt vocati sine illo. Quarto fuit, & etiã præcipue ad hoc, quòd Moyses oraret pro Maria, quando percuteretur lepra, sicut factum est: nam statim, vt percussa est, Aaron petiuit a Moyse, quòd oraret pro ea, & ille rogauit Deum dicens, Deus obsecro sana eam. Sed non potuisset hoc fieri, nisi Moyses esset propinquus loco, scilicet intra Sanctuarium, ideo debuit ibi esse.

Quomodo Moyses profuit Mariæ orando pro ea. Quæst. XXVI.

I

SEd dicetur quomodo potuit Moyses prodesse ad hoc quòd oraret pro Maria, quia nõ obstante, quòd ibi fuerit, percussit eam Deus lepra. Aliquis dicet, quòd profuit, quia orauit pro ea, & Deus concessit, quòd solum esset septem diebus leprosa. Si autẽ non oraret pro ea Moyses, forte maneret leprosa per totam vitam. Sed obiicietur, quòd non fuit ad hæc necessaria potentia Moysi, quia licet tunc Maria perfunderetur lepra existente Moyse extra Sanctuarium, posset Aaron egressus de Sanctuario petere a Moyse, quod oraret pro ea, & illo orante concederetur, quòd solum per septem dies maneret leprosa. Dici potest, quòd non fuit conueniens, quia si Moyses esset extra Sanctuarium, Aaron forte non iret ad petendum hoc ab eo. Primo, quia erubesceret, nam si Moyses foris man-
K sisset, posset putare Aaron, quod ille nesciret ad quid vocati fuissent Maria, & Aaron, & quid ibi actum esset, & sic erubesceret ei pandere hoc, nunc vero cum esset intra Sanctuarium, constabat ipsum scire ad quid vocati essent Maria, & Aaron, ideo non erubesceret pandere ei, & petere ab ipso, quòd oraret. Secundo, quia si Moyses mansisset extra Sanctuarium non vocatus nunc a Deo, putaret forte Aaron istam rem non multum pertinere ad eum, ideo quòd deprecatio eius paruin valeret ad liberationem Mariæ, ideo nihil peteret ab eo, & sic non oraret pro Maria, maneretq; illa in perpetuum leprosa. Debuit igitur Moyses propinquus esse loco, vt crederet Aaron, quod ad satisfaciendum ei, Deus percusserat Mariam, & sic posset prodesse oratio eius ad liberandum Mariam, vnde peteret ab eo, quod oraret.]

Quare

Quare Deus voluit deprecari pro Maria, cum vellet eam punire. Et quod Deus vult punire, & orari, vt cesset punitio. Et quantum ei profuit oratio Moysi. Quæst. XXVII. A

SEd adhuc aliquis dicet istud videri inconueniens: ipse .n. volebat punire Mariam, quomodo ergo procuraret esse præsentem Moysen, vt oraret ne percuteretur Maria, quia in hoc videretur velle contraria? Dicendum, ꝙ Deus non volebat orari, vt nõ percuteretur Maria, quia antequam oraretur punierat eam, & impossibile erat, non esse eam iam percussam lepra, sed volebat orari super duobus. Primo, vt liberaretur Maria a plaga inflicta. Secũdo, vt non fieret ista plaga durior. Est autem iste modus Dei, ꝙ ipse vult punire, & tñ vult orari, vt cesset punitio sua, vel vt puniat minus. Et si aliquis oret pro hoc, placet Deo, & interdũ exaudit deprecantem, & dato, ꝙ non exaudiat, placet sibi, ꝙ oretur pro hoc, & si non oratur, indignatur, quia nemo est qui oret, iuxta illud Ezech. non fuit qui se opponeret vt murum pro domo Israel. i. quãdo ego volui punire, nemo fuit qui oraret interponendo se in medio, i. inter Deũ, & illos, quos volebat punire, quasi esset murus intermedius resistens hosti volenti intrare. Causa autem quare Deus hoc dixit est, quia Deus non punit ex ira, sed mouente ratione, qui autem punit ex ira, non vult, ꝙ aliquis sibi resistat impediendo de facto, vel orãdo ne faciat, qui autem ponit ex ratione, potest dupliciter facere: aliqñ vt satisfaciat rationi, inferendo pœnas ei qui meruit illas; aliquãdo autem propter honorem suum. s. quia forte fuit sibi facta offensa, & erit sibi dedecus, si non retribuat, vel saltem oretur, vt cesset a retributione, & interdum qui sic offenditur, vellet non retribuere pœnam, sed ꝙ oraretur remittere iniuriam, vt sic impenderetur ei aliquis honor, orando ipsum, aut saltem nõ videretur contemni. De Deo sic est, cum ipse nõ puniat ex ira, sed ex ratione, infert interdum pœnas, quia iudicat sic expedire propter aliquas causas, & tunc etiam si oretur non cessabit, sed potius reuelat interdum orantibus, ꝙ non orent vlterius, quia non exaudiet eos super hac re. sic fuit in Samuele, qui orabat, & lugebat pro Saule, vt Deus non auferret ei regnũ, quousque dixit Deus Samueli, ꝙ non oraret vltra pro hac re, quia ipse proiecerat Saulem, & eligerat Dauid 1. Reg. 16. c. Sic etiam fuit de Moyse, cui prænunciatum erat, ꝙ non intraret in terram Chanaan. inf. 20. & 27. Moyses autem orabat assidue Deum, vt concederet ei intrare illuc, quousq; Deus dixit illi, ꝙ non oraret ipsum vlterius super hoc Deut. 3. Aliquando autem Deus comminator pęnas, quia videtur fuisse offensus, & nõ inferret illas, vel saltem non tam graues, quantum prænunciat vellet autem orari, vt sic per hoc videretur sibi impendi honor, & esset ei causa remittendi pœnas comminatas. Siquis autem nunc se opponat orãdo Deum, placet valde Deo de hoc, & cessat inferre pœnas, vel mitigat illas: si autem nemo se interponat orando, indignatur Deus contra illos ad quos pertinebat orare, ꝙ non se interposuerint, sicut dixit Deus per Ezechielem, quod nõ fuit qui se interponeret, vt murum pro domo Israel. De Maria punita, ita fuit in præsenti, ꝙ Deus voluit punire illam, & tamen voluit, ꝙ oraretur pro ea. Significabat .n. Deus Aaron, & Mariam grauiter peccasse murmurando contra Moysen, & innuebat ex modo indignationis, qui monstrabat, ꝙ volebat eos grauissime percutere, quia tamen non desiderabat Deus, tã dure percutere, quantum foris ostendebat, volebat ꝙ oraretur, ne magnam pœnam inferret. Et quia hoc non poterat fieri, aut saltem non expediebat, nisi per Moysen, procurauit Deus, quod esset pręsens Moyses, & oraret. Istud vero profuit ad duo, quæ exprimuntur supra. Primum erat, vt liberaretur a pęna, quæ inflicta erat. s. a lepra. s. quia forte Deus innuebat, aut imprimebat menti Aaron, quòd Maria, ultra id quòd peccauerat semper futura erat leprosa, vt aũt Deus non videretur per seipsum cessare ab ista pœna, quam innuebat, voluit quòd oraretur per Moysen, & tunc quasi placatus abbreuiauit tempus, faciens quòd solum essent septem dies, & istud quasi cum quadam difficultate, & indignatione fecit, quasi multum diminueret de eo, quod proposuerat. Secundum fuit, vt pœna non fieret grauior.

Opinio Iudæorũ [margin note]

A Deus .n. percusserat Mariam lepra, quæ est morbus corrosiuus, & videbatur, ꝙ si perseueraret grauitas nocumenti illius plagæ, post pauca moreretur Maria consumpta carne eius: fuit autem cõueniens, quòd Moyses oraret pro illa, vt non cresceret grauitas nocumenti illius plagæ, quia si cresceret, cito periret, & dato, quòd non oraret Moyses pro liberatione a plaga, saltem orare debebat, vt nocumẽtum staret. i. non procederet magis corrodẽdo carnem, vt maneret in gradu, in quo fuerat plaga inflicta. Et ista fuit causa potissima, quare Deus voluit Moysen esse præsentẽ. s. vt posset statim Aaron petere ab eo, vt oraret pro Maria: nam plaga incœperat, tam grauiter corrodere carnem, ꝙ si Moyses esset extra Sanctuarium. dum iret Aaron ad rogandum ipsum, vt oraret, videbatur tota caro Marię consumenda, debuit ergo præsens esse, vt statim orare posset.
B Et istud apparet ex litera, cum dicitur, quòd cũ respexisset Aaron, Mariam. & vidisset eam perfusam lepra, ait ad Moysen: obsecro domine ne imponas nobis hoc peccatũ, ne fiat hæc, quasi mortua. & sequitur, ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. i. si subito medium carnis Mariæ deuoratum est lepra, quid fieret si aliquandiu expectaretur? tota quippe caro corroderetur a lepra: fuit igitur conueniens Moysen esse præsentem, licet non audiret verba, quæ dicebantur ad Mariam, & Aaron, & forte ista fuit causa præcipua, vt vocaretur cum illis ad Sanctuarium,

Qui cum issent, dixit ad eos. Audite sermones meos, Siquis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses; qui in omni domo mea fidelissimus est. Heb. 3. Exo. 33.
C *Ore enim ad os loquar ei. Palam & non per ænigmata, & figuras dominum videt.* Moysi dignitas.

[Cumque issent dixit ad eos. Audite sermones meos.] Cum vocati fuerunt Aaron, & Maria accesserunt soli ad ostium tabernaculi, & quia volebat Deus eos increpare, fecit illos attentos ad alia verba sua. [Siquis fuerit inter vos propheta domini.] Hic respondet ad verba murmurationis Mariæ, & Aaron cum dixerunt, num per solũ Moysen locutus est dominus? nobis quoque similiter locutus est. & dicit vos dixistis, quòd Moyses non bene agebat abstinendo ab vxore propter collocutionem cum Deo, quia etiam vobis loquitur Deus, qui non continetis. ego dico vobis, quod non est simile de Moyse, & vobis, quia aliquis inter vos cum propheta est apparebo ei in visione, scilicet, demonstrando aliqua sensibilia signa, aut per somnium loquar ad illum, immittendo ei per aliquas phantasticas imagines, non est autem sic de Moyse. quia ego loquor ei quodam speciali modo, scilicet ore ad os. & videt Deum, non per aliquam obscuritatem, sicut vos videtis, sed clare; ideo speciali modo debet munditiam carnis seruare abstinendo ab actu coniugali. Sic enim quando populus erat auditurus vocem domini per tubam in receptione legis super montem Sinai, ab vxoribus abstinere iussus est, vt patet Exo. 19. c. Nũ solum hoc modo introduci potest ista litera fundando super murmurationem factam propter abstinentiam Moysi ab vxore, sed etiam propter quodcũque alterum. Nam de principali non curabatur, sed de confirmatione istarum. s. num per solum Moysen locutus est dominus? & hanc solam scriptura recitat, ideo ex quacunque causa ipsi dixerint, ꝙ non per solum Moysen loquebatur dominus, volebant se æquare Moysi, & Deus tollit in responsione sua similitudinem istam, dicens, aliter esse de Moyse, quam de cæteris, quia alii Deum vident solum in visione, vel per somnium, & iste est modus imperfectus videndi Deum, Moyses autem videbat clare. s. ore ad os & non per ænigmata ideo nullus erat ei æqualis,

Nota bene introductũ huius literæ. [margin note]

D [margin letter]

E [margin letter]

An Moyses fuerit maior Dauid, & alys prophetis, & quomodo magnitudo prophetia aliquando accipitur a rebus reuelatis, aliquando a modo reuelandi. Et in quo magis propheta distinguuntur. Quæst. XXVIII.

ET hic videtur insurgere dubium de prophetia Moysi, an ipse fuerit maior omnibus aliis prophetis, de quo tactum est Deut. cap. vlt.

Et ex hac litera videtur, ꝙ fuerit maior, quia dicitur, ꝙ si aliquis fuerit propheta inter Iudęos, apparebit ei in somno, vel vigilia per aliquam speciem sensibilem, sed nõ erat sic de Moyse, quia Deum clare videbat. Item Deut. c. vlt. dicitur, ꝙ non surrexit vltra in Israel Propheta, sicut Moyses, quem nosset dñs facie ad faciem. ergo nullus de posterioribus fuit ei æqualis, nec Dauid, nec Esaias, nec cæteri. In contrarium posset dici quia nos communiter vocamus Dauid maiorem prophetarum, ideo per excellẽtiam eum prophetam appellamus, non expresso proprio nomine.

Respondendum est, ꝙ maiorem esse prophetam considerari dupliciter, vel quantum ad ea, q̃ reuelat, vel quantum ad modum cognoscendi illa. dicitur. n. primo modo aliquis propheta esse excellens propter ea, quæ reuelat, esse excellẽtissima, sicut dicimus de omnibus habitibus speculatiuis, ꝙ sunt perfectiores, secundum ꝙ sunt de obiecto perfectiori, sic ait Arist. 3. de Anima, secantur scientiæ quemadmodum ea ex quibus fiunt, i. scientiæ habẽt inter se diuisionem sicut habent obiecta de quibus sunt, & ita perfectionem differentem, sicut obiecta imperfectionem, & ob hoc cognitio, quam de Deo habemus pertinens ad habitum theologicũ, est perfectior cognitione habita de rebus naturalibus, & hoc non ex natura potentiæ, quia ab eadem potentia intellectiua nostra cognoscitur Deus, & res naturales, sed solũ ex differentia obiecti: ita erit in prophetis differentia prophetię, s'm perfectionem eorum, quę reuelantur prophetæ, & quia aliquando quibusdam prophetis reuelabantur quædam parua, aliis vero quædã magna, dicebantur magis, vel minus excellentes, sicut excellentior erat propheta ille cui reuelabantur mysteria Christi, quam cui reuelabatur destructio Chaldæorum, vel Idumeæ. Et quantum ad hoc Moyses non est excellentior aliis prophetis, sed multi sunt excellentiores ipso: nã Esaias de Christo reuelauit multa nobis, & clarissime, sic & alii. Dauid etiam multa de eo dixit, & ob hoc Isaias, & Dauid excellẽtiores sunt, quam Moyses in prophetia, & quia Dauid pluries adhuc tangit de mysteriis redemptoris nři, eum ecclesia prophetarum excellentissimum vocat, appellans eum prophetam non expresso nomine proprio. Secũdo modo dr̃ aliquis propheta excellentior ex modo reuelationis: nam cognitio nõ solum differt s'm perfectionem ex conditione obiecti, sed ẽt ex conditione potentiæ: nam quamquam sit perfectior cognitio de luce ex natura obiecti, quam cognitio de nigredine, tñ si per intellectum nigredinem, & per visum solum intuamur lucẽ, perfectior est cognitio de nigredine, quam de luce, & hoc quidẽ propter perfectionem potentiæ intellectiuæ super visiuã, ita & in prophetis, si alicui prophetæ reuelentur magna mysteria modo sensitiuo, & alteri reuelentur parua modo intelligibili, ex parte modi cognoscẽdi perfectior est iste cui reuelantur minora mysteria. Et hanc differentiam tangit hic litera, s. quòd prophetis communibus loquebatur dñs in visione, i. apparendo eis in aliqua corporali figura, & loquendo, vel per somnium, i. causando imagines phantasticas per noctem: Moysi autẽ dicitur loqui ore ad os, & non per ænigmata, & figuras. ergo alius modus est perfectior modo sensitiuo, & iste est modus intellectiuus, qñ aliquis immutatur in intellectu a Deo, non immutatus in phantasia, vel in sensibus exterioribus ad intelligendam aliquam veritatem. Etiam quantocunq; Deus alicui se magis, vel minus reuelat, dicitur esse modus ille cognoscendi perfectior. hoc autem nõ stat in apparitione sensitiua in assumpta imagine, & locutione, quia quantum ad imaginem assumptam, quilibet cui Deus appareat, æqualiter immutabitur, quantum ad locutionem autem differentia est, sed parua, nisi assumatur ex parte immutationis intellectus, in intellectu autem multum differt, quia quidam parum immutantur, & obscurè intelligunt, & pauca, alii autem magis immutantur, & isti clarius considerant, & plura intelligunt. In hoc autem est gradus multiplex, secundum ꝙ apparet in hominibus quantum ad differentiam naturalis ingenii, quia aliqui magis de lumine, alii vero minus habent. Maximus autem gradus reuelationis propheticę est, qñ Deus alicui se reuelat non per aliquam figurã, vel speciem abstractiuam causatam ab intellectu eius, sed per essentiam suã, sicut reuelat se beatis, & non potest dari iam

F excellentior cognitio, qui vero ad hanc peruenerit, excellentissimus prophetarum est. Hanc tamen nõ asserimus fuisse in aliquo, præterquam in Paulo, & Moyse. Ideo quantum ad hoc excellentior erat Moyses omnibus aliis Prophetis, nec Dauid, nec Esaias vllatenus ei comparandi sunt, quia isti mutabantur a Deo modo intellectiuo, vt communiter sine aliqua figurali apparitione, aut formata voce, vel causatis phantasmatibus, & iste modus cognoscendi perfectus est, sed nondum peruenerunt ad cognitionem Dei per essentiam, in qua est gradus excellentissimus prophetiæ. Cum autem sunt isti duo modi differendi in prophetis, s. quantum ad magis excellẽs, & minus excellens: Deus non posuit differentiam aliquam ex parte obiecti, sed ex parte modi cognoscendi, nõ tamen tollitur quin differentia ex parte obiecti faciat differẽtiam in pro-

G phetis. Causa autem quare magis distinguuntur prophetę ex modo cognitionis, quã ex rebus cognitis est, quia prophetæ dicuntur propter cognitionem alicuius rei supernaturalis, sed res ipsæ, quæ reuelantur cum futuræ sunt, quamquam tunc excedant potentiam nostram: tamen aliquando eas naturaliter cognoscemus. s. cum conditio temporis eas fecerit esse præsentes. de Deo tamen nihil clare possumus naturaliter cognoscere, siue nunc, siue postea, nisi eleuauerit intellectum nostrum, ideo in cognitione Dei, nunc magis est prophetica cognitio, quam in cognitione reuelatarum rerũ. Item cum prophetia dicatur esse cognitio de re supernaturali, quanto res fuerit magis supernaturalis, erit modus prophetię excellentior, sed Deus est ens maxime supernaturale. ergo magis different prophetæ ex modo diuersæ cognitionis, quam de Deo habẽt,

H quam ex natura rerum reuelatarum, ideo non dixit hic Deus, quòd reuelabat excellentiora Moysi, quam aliis, sed quod clarius manifestabatur ei. cæteris autem per figuras in vigilia, vel in somnio. Et quantum ad hoc dici potest ad quæstionem, s. quis fuerit excellentior inter prophetas, ꝙ quantũ ad omnia non est aliquis excellentior aliis, quia Dauid, & Esaias excellentiores sunt ex conditione mysteriorum reuelatorũ: Moyses autem est excellentior ex modo cognitionis, s. quia per excellentiam Deum cognouit.

Quis propheta, vel secũdũ quem modũ dicatur excellẽtior.

Si autem quæratur quid horum excellentius sit simpliciter? Respondendum est excellentiorem esse prophetam quantum ad diuersum modum cognoscendi, quam secũdum mysteria reuelata. Et ob hoc si quæratur quis est excellentior simpliciter Moyses, vel Dauid, aut Esaias? Respondendum est excellentiorem esse Moysen, quia differt

I a cæteris, per id quod est excellentius, s. per modum diuersum cognoscendi, cum aliquando per essentiam cognouerit. Si tamen aliquis contendat Dauid esse excellẽtiorem, non est multum cõtendendum: nam procedit quæstio per æquiuocationem. nemo. n. dicere potest Dauid esse excellentiorem, nisi quantum ad mysteria reuelata, & hoc modo concedendum est, ideo non est admirandũ, si aliquando dicatur Dauid esse excellentiorem simpliciter, & aliquando esse Moysen excellentiorem, quia intelligitur per istam distinctionem. Ad argumenta respõderi potest pro vtraq; parte. Si. n. dicatur Dauid esse excellentiorem. Respondebimus ad primum argumentum sumptum hic ex litera, quòd ex viribus verborum literæ, non concluditur Moysen esse excellentiorem Dauid aliquo modo, quia dicitur. siquis fuerit inter vos propheta. in quo loquebatur

K ad eos qui ipso tempore erant. s. quod de illis nõ erat quisquam cui, ita Deus se perfecte reuelaret, sicut Moysi. Si tñ in futuro fuerit, nõ negatur ex litera. Dauid aũt fuit multo tempore post Moysen: ideo non infertur ex hoc Dauid, & Esaiam, & reliquos posteriores nõ fuisse æquales Moysi, sed solum de pręsentibus agit, inter quos Moyses excellebat. Alio modo responderi potest, ꝙ quamquam sit solida præcedens responsio: tamen nos tenemus nullum de prophetis cognouisse Deum per essentiam pręter Moysen, ideo quantum ad hoc excellentior est, & tunc respondebitur ad literam, quòd ipsa probat Moysen esse excellentiorem aliis prophetis, non quidem quantum ad mysteria reuelata, sed quantum ad modũ cognoscendi, & hoc conceditur. Ad aliud eũ arguitur ex litera Deut. c. 34. respondendum est, quod cum dicatur ibi, quòd non surrexit vltra maior propheta in Israel, non intelligebatur quantum

ad

ad magnitudinem rerum, [illegible] prophetabat [illegible] quantum ad magnitudinem signorum [illegible] rum, quæ faciebat dñs per manum Moysi, [illegible] per manu David, vel aliorum prophetarum, vel [illegible] familiaritatem, quam cum Deo habuit [illegible] Deus illi inuenisti gratiam coram me [illegible] cognoui ex nomine Exo. c. [illegible]. Et hoc patet [illegible] Deuteronomium dicitur, & non [illegible] propheta in Israel, sicut Moyses, quem nouit Dominus [illegible] in omnibus signis, atque po[illegible] per [illegible], vt faceret in terra Aegypti Pharaoni & omnibus seruis eius, non tñ dicit hic, qu[illegible] ipse [illegible], quam alius, & hoc modo David, & a[illegible] runt esse superiores Moyse in prophetia. [illegible] Moyses excellentior prophet[illegible] dendum esse: modo contrario.

Quare Deus dixit nunc Mariæ, & Aaron: siquis fuerit inter vos propheta, &c. & an fuerit ad propositum. *Quæst.* *XXIX.*

AD [illegible] quæ [illegible], [illegible] re Deus dixit Mariæ, & Aaron: si quis fuerit inter vos propheta domini, &c. quæ sequuntur [illegible] su[illegible].

D[illegible] dum, [illegible] no ad ostendendū Aaron, & M[illegible] alsa di[illegible] Nam dixerant, nobis quoq; similite[illegible] Deus [illegible] is, sicut Moysi. Deu[illegible] ud[illegible], distinguens mod[illegible] Deus [illegible] ad eos, quibus [illegible] Se[illegible] n[illegible] pœnam, quam ip[illegible] Deus [illegible] M[illegible] ficut fecit. vt er[illegible] pec[illegible] [illegible] quę [illegible] quo [illegible] Aaron, & [illegible] ad o[illegible] excellen[illegible] & Aaron æquauerant [illegible] Moysi, qu[illegible] Deus [illegible] vel [illegible] Mari[illegible], & Aaron [illegible] non [illegible] timurent.

Quare Deus [illegible] hoc tempore di[illegible] illa verba, [illegible] non [illegible] *Quæst.* *XXX.*

SEd [illegible] dato quod verba Dei possent prodesse ad [illegible] q. qu[illegible] nc sp[illegible] e, & so[illegible].

[illegible] propter [illegible] mitte, [illegible] in eo, [illegible] audi[illegible] est [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] pe[illegible].

Se[illegible] na[illegible] tam ante [illegible] non ig[illegible] nunc vero cum pr[illegible] futura [illegible] runt, & [illegible].

Tertio [illegible] m[illegible] atque abbreuiaret [illegible] & Aaron [illegible] pœnam futuram [illegible] forte n[illegible] murarent, & non peterent a Moyse qu[illegible] nunc vero cum præcognouissent [illegible] o[illegible] ideo fuit conueniens [illegible] verba Dei. Dixit enim Deus. siquis fuerit inter [illegible] propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium [illegible] quasi dicit [illegible] q. d. modus communis omnium prophetarum, qui fuerunt inter vos. est iste, q[illegible] vno de duobus modis [illegible] aliquid signific[illegible] modo apparendo eis in aliqua figura, & loquendo. Alio modo [illegible] tantum per somnium, & non apparendo, sed non est aliquis modus excellentior prophetarum, qui fuerunt inter vos, [illegible] Moysi nō est talis, quia [illegible] non dum [illegible] nō loquor a[illegible] prophetæ, & illud [illegible] dicit, [illegible] loquor [illegible] & palam, & non per ænigmata, & figuras [illegible] vi[illegible] declarauit, & tamē [illegible] prophetiam, & de gradibus prophetæ sunt [illegible], quia abundanti[illegible] c. 1. Cor. 12. vel [illegible] agit de prophetia. Siquis fuerit inter vos propheta Domini [illegible] Loquitur [illegible] Deus ad eos, qu[illegible] de futuris [illegible] po[illegible] Moysi qu[illegible] ad ea [illegible] Deus laudat Moysen, nobis tamen [illegible] non [illegible] prophetam posse, cui Deus fuerit [illegible] per [illegible], sicut Moysi, ideo [illegible] in hoc [illegible] te dicamus [illegible] esse prophetam. [illegible] per [illegible] 2. ad [illegible] 12. [illegible] Moysi. cognoscere [illegible], sicut de Christo, [illegible] Dicit. n. [illegible] raptum in Paradiso audiui [illegible] loqui. Moyses tamen [illegible] cognoscebat [illegible] Deus reuelabat [illegible], & ad [illegible] populi Israel [illegible] Paulo [illegible] propheta, [illegible] prophet[illegible] aliqua de futuris, sicut & ali[illegible] pl[illegible] 2. ad Thimo. cap. 3. vbi dicit de te[illegible] erunt a[illegible] idem [illegible] modo [illegible] nō, & [illegible] cius de q[illegible] 1. ad Thess. 4. & [illegible] & 2. ad [illegible] cap. [illegible] & 2. E[illegible] eos quibus Deus loquitur, Paulus [illegible] Deus [illegible] tum qu[illegible] Paulus [illegible], non didicit a homine, sed a Deo [illegible] accepit [illegible] ad Galat. [illegible] tum vobis fac[illegible] fratres euangelium, quod [illegible] secundum hominem. ne[illegible] homine accepi illud, nec [illegible] per reuelationem [illegible] Iesu Christi, [illegible] prophetam [illegible] non vocamus, quia h[illegible] quod maius [illegible] quod Apostolus est. In [illegible] & [illegible] eminentias eccle[illegible] ad [illegible] dignitates ecclesiæ, [illegible] Apostolus, quosdam autem prophetas, [illegible] Euangelistas [illegible] autem pastores, & [illegible] opus ministerii, in ædificationem corporis Christi ecclesiæ, quia Apostolo [illegible] ecclesia [illegible] propheta[illegible] per somnium loqui ad [illegible].

[illegible] fuerit modus prophetiæ. Et qui per [illegible] per an[illegible] [illegible] est propheta [illegible] sit [illegible] Quæst. *XXXI.*

ISti sunt du[illegible] propheta[illegible] nor[illegible]. Tertius a[illegible] maior. [illegible] dicitur Deus [illegible] [illegible] corpor[illegible] nunquam ap[illegible], quidquam [illegible] pertineret, sed [illegible] angel[illegible] non [illegible] si nihil audi[illegible] prophetia [illegible] videret imaginem corpo[illegible] prophetia in [illegible], sed [illegible] apparitio [illegible] figura [illegible] loquitur [illegible] Solum[illegible] men de[illegible] quia [illegible] q si angelus appareret homini. vel Deus, alio[illegible] ret, alioquin vana esset apparitio. Nec dici[illegible] nem sine aliqua locutione prophetia immutat[illegible] in in-

Paulus audiuit excellētiora, q Moyses.

Nota q multa illa, quæ nō reuelauit Paulo.

tellectum, scilicet, quod appareret angelus, & nihil loqueretur homini, sed moueret intellectum suum [illegible] do, & consummaretur sic prophetia sine locutione [illegible] pondendum est per solam immutationem in [illegible] posse fieri aliquem prophetam, sine aliquo signo visibili apparente, & sine aliqua locutione, & sine imaginibus aliquibus cátum in phantasia. Nam intellectus non dependet ex his, nisi inquátum accipit imagines corporalium obiectorum, per organa corporalia, & potentias organicas, sed Deus non cognoscitur per sensum, quia nō est aliquid corporale, sed subito immutabit intellectum nostrum [illegible] voluerit. Et iste est vnus modus propheticus, & pertinet etiā ad eum, qui videt Deum per essentiam, quia ibi non in aliqua immutatio in potentiis organicis, id est impossibile, [illegible] aliqua operatio potentiarum o[illegible], vel naturalium. Aliquãdo autem potest mutari propheta per auditum facta aliqua locutione, & non apparente aliqua figura corporali, [illegible] communiter ad Moysen, quia loquebatur Dñs in nube, sicut etiam locutus est Dñs toti populo in monte Synai, quia audiuerunt vocem, & non viderunt aliquam figuram, vt patet Deut. cap. 4. f. locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis [illegible] bonum eius audistis, & [illegible] penitus non vidistis. & iterum ibidem, non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dns vobis in Oreb de medio ignis. [illegible] visionem, aut sine locutione non potest fieri aliqua [illegible] tio prophetica, & in hoc visus est imperfectior auditu. & propter hoc dicunt physici auditum esse magis intellectiuos. Causa diuersitatis est, quia per visum non possunt nobis significari, nisi aliquid incompletum. s. color, figura, & aliæ proprietates corporum visorum. hæc autem omnia cum incomplexa sint, non possunt immutare nos ad aliquam complexionem. s. vt per ea habeamus aliquam intellectionem, quæ est proprie de complexis. per auditum autem possumus recipere propositiones, & consequentias, quæ dicunt omne genus complexorum, & sic ista intellectui repræsentabuntur complexe, sicut ipsi complexi sunt. ideo faciet magis auditus ad intellectionem, quam visus. Et si obiciatur, quod [illegible] visus plus diligimus, quia plures rerum nobis differentias ostendit, iuxta Arist. 1. Metaph. Respondendum est, quod visus plures differentias ostendit in rebus incomplexis, cum ostendat nobis ipsam rem corporalem cu omnibus partibus suis distinctè, & fere cum omnibus proprietatibus corporis, quod non faciunt alii sensus. Sed obiectum ipsum magis confuse repræsentant: visiua tñ non repræsentat nobis aliquid complexum, sed solum incomplexa. potentia autem auditiua repræsentat omnia complexa, & de iis proprie est intellectio. Cum vero dicitur, quod appareret Angelus in assumpta figura, & illustraret intellectum eius, cui apparet, vt sic consummaretur prophetia. Respondendum est, quod tunc sola erat immutatio in intellectu. Visio autem nihil proficiebat, quia impossibile erat quòd ipsa forma visa repræsentaret prophetæ aliquid complexum: prophetia tamen non est de incomplexis, sed de complexis, & sic esset frustra illa apparitio, cum per solum intellectum fieret immutatio, Deus tamen nihil facit frustra, nec ipsa natura, vt patet 1. Poli. Sed erat superfluum esse effigiem sine locutione. ergo non faceret Deus, quod Angelos assumeret talem effigiem. Ideo [illegible] vbicunq; apparebat Angelus in visione [illegible] prophetæ loquebatur [illegible], & tunc [illegible] bat visio, vt cognosceret propheta, quòd verba erant ab illo, qui apparebat. Sciendum autem quòd nō solum intelligitur per [illegible] prophet [illegible] visione & locutione simul, sed etiam prophetia quæ fit [illegible] locutione. Sæpe. n. prophetæ audiebant vocem Dei [illegible] vid[illegible] es, vt supra [illegible] est. Idem fu[illegible] Apostoli [illegible] Christus transfiguratus est, quia audiuerunt vocem [illegible] est filius meus dilectus [illegible] & [illegible] nil viderunt, vt patet Mat. 17. cap. & non potest [illegible] per [illegible] tem, [illegible] per somnium loquar ad [illegible]. Nam [illegible] fit a [illegible] qua locutio, quia ad locutionem requirebatur auditio, sed dormientes [illegible] ergo non [illegible] ibi locutio. Sed aliud [illegible] dicitur. oportet ergo [illegible] ligatur [illegible] cum locutione, vel de locutione per se sine visione. Vocatur autem locutio appari- F tio, quia non accipitur [illegible] apparitio stricte pro manifestatione [illegible] in potentia visiua, sed pro quacunque manifestatione [illegible] ta in sensu exteriori. [Aut per somnium loquar ad illum.

Secundus modus prophetiæ, qui est per somnium. Et quomodo prophetia fit in somnijs, & quod dormientes non audiunt Deum ad [illegible] loquentem, nec Deus loquatur, [illegible] quomodo mutantur potent. sensat. Quæst. XXXII.

HIc ponitur secundus modus prophetiæ, qui fit in somnis, s. quando homini dormienti fit [illegible]. Et [illegible] est intelligendum, quod Deus loquatur homini per somnium, vel Angelus eius, quia locutio percipitur per organum auditiuum, & non pōt esse in somnis, quia [illegible] G nihil percipit animal per potentias sensitiuas, sed solæ naturales potentiæ operantur. Si autem aliquis audiat, iam non est in somnis. verba tamen non fiunt nisi ad audientem, alioquin valde frustra fient, ergo in somnis non [illegible] tur angelus prophetis. Dic[illegible] loqui, i. quasi cut per locutionem res dilecturus [illegible] quidam alius modus [illegible] endi veritates in [illegible], hoc est imm[illegible] aliquas species in phan[illegible] a nou[illegible], vel immutate eas, quæ iam [illegible] ad [illegible] per [illegible] modum [illegible] ionis, [illegible] spec[illegible] fient sicut [illegible] in somnis etiam si non [illegible] va-[illegible] fiant, [illegible] us potent ip[illegible] loquitur Deus [illegible] cum H intelligere [illegible], quæ [illegible] ei loqui [illegible] vid[illegible] ipsi propheta [illegible], quod Deus ei loquitur. Nam sæpe [illegible] nobis [illegible] sicut [illegible] loqui, aut quòd [illegible] nobis [illegible]. Ita ipsi prophetæ repræ[illegible] Deus [illegible] in phantasia [illegible] alicuius loquentis, & ipsa [illegible] loquitur. Et videtur sibi, quod [illegible] fit, nam maior [illegible] o facta in prophetis in somnis, quam immutatio, quæ fit in somniantibus [illegible] motus a Deo. ideo quan[illegible] prophetis fit aliqua talis reuelatio, dicuntur [illegible] vel vidisse. De auditione pa[illegible] Gen. [illegible] m d[illegible] inus ad Abim[illegible] per somnium n[illegible] ce di[illegible] quòd Deus locu[illegible] per [illegible] non loquebatur. I De visione pa[illegible] me. cap. [illegible] videbam in visione noctis, & [illegible] & iterum ibidem [illegible] in visione [illegible], & ecce cu[illegible] h[illegible] pe[illegible] omnes immutationes [illegible] ad [illegible] locutionem [illegible] fi[illegible].

E[illegible] hoc distinguuntur [illegible] modi prophetiæ, s. vnus, qui fit in sensibus exterioribus [illegible] vel audiat [illegible] c[illegible] visione a[illegible].

Duo modi prophetiæ.

Secundus est [illegible] utando phantasiam [illegible] per [illegible] loquitur [illegible] Iob. c. [illegible] et per somnium in visione nocturna [illegible] por [illegible] nes, & do[illegible] aperit aures virorum, & [illegible] ruens [illegible] ndit [illegible].

[illegible] modum [illegible] talis seruus meus Moyses, q. d. non debuistis vos K Moysi d[illegible] entes vob[illegible] qui si non [illegible] in apparitione, vel in somnio, [illegible] quod [illegible] modo [illegible] ad os, v[illegible].

Se[illegible] aliq[illegible] Deus loquebatur Moysi de [illegible] columna [illegible] a [illegible] cum [illegible] patet ca[illegible] quod [illegible] in [illegible] otus fuerit non app[illegible] constat pro[illegible].

Respondendum est quòd Moysi aliquando loquebatur Deus, sicut aliis, [illegible] in visione apparens ei, vel in locutione [illegible], sicut in propitiatorio, quam audiebat [illegible] de medio cherubim intrans in Sancta sanctorum, vt patet supra capit. septimo. Sed præter [illegible] modo erat [illegible] us specialior in Moyse quantum a[illegible] intellectuam, & hunc non percipie-

A ... piebant alij prophetæ, ideo quamquam Moyses haberet aliquid commune cum alijs prophetis, scilicet, quòd aliquando per nudum eorum intelligeret, quia tamen habebat aliquid [illegible], quod nunquam alij habebant dicebatur non [illegible] talis, [illegible] alij. [Qui in omni domo mea fidelissimus est.] [illegible] Moyses est [illegible] fidelissimus in toto populo. vocat Deus populum Israel domum suam, & in toto illo populo non erat aliquis, ita fidelis sicut Moyses, quia eum ad maiora bona elegerat. Omnes enim alij elati [illegible] erant aliqualiter a Deo præter Moysen. [Ore enim ad os loquor ei.] Idest quodam speciali modo quem non habeo ad vos, qui [illegible] aliquis alteri ore ad os loquitur, [illegible] intelligi potest, sic [illegible] eus magis clare Moysi, quam alijs [illegible] loque[illegible]tur. Et non est intelligendũ [illegible] quod Deus loqueretur ei ore ad os, quia iste non erat [illegible] modus prophetiæ Moysi, quia iste modus coincidit cum primo, scilicet quãdo Deus aliquid loqu[illegible] in sola voce, non apparens sub aliqua imagine, vel [illegible] in imagine, & loquebatur. Ad alterum ergo referendum est scilicet quod intelligam per hoc quædam visio, [illegible] magis clara, quia Deus manifestabatur Moysi in solo intellectu sine mutatione exteriori, & per illã excellentem [illegible] Deũ cognoscebat, q̃ cognoscerent alij prophetæ per locutionẽ, & visionem.

Quomodo est intelligendũ quod ore ad os Deus loquebatur Moysi.

Quomodo Moyses excellebat alios prophetas in quatuor, & ob hoc dicebatur loqui Deo ore ad os. Et quod habuit multas excellentias super alios prophetas.
Quæstio XXXIII.

ET quamquam dicatur ore ad os loquor ei, non est intelligendum, quod fit aliqua locutio in tali manifestatione. quia [illegible] prophetia [illegible] & visione pertinet ad primum modum prophetiæ, qui est imperfectissimus. [illegible] sine locutione [illegible] poni [illegible] Scriptura ore ad os loqui, idest me[illegible] sic enim frequenter Scriptura d[illegible] esse [illegible] vbi locutio nulla e[illegible] & [illegible] vb[illegible] videtur per figuram. de locu[illegible] hic cum dicitur, aut per somnium loquar ad [illegible] & tamen in somnio non [illegible] aliqua locutio, nec [illegible]ditio. de visione patet Dani[illegible] videbam in visione [illegible] idest videbam [illegible], & tamen nihil videtur in somno.

C Intelligitur autem [illegible] intellectus Moysi per locutionem istam quæ est ore ad os, excellebat enim Moyses [illegible] prophetas [illegible], quã quam non semper [illegible] ret, quia aliquando loquebatur ei Deus [illegible] Moyses [illegible] tias super [illegible] prophetas. [illegible] speciebus [illegible], vel [illegible] sibus mouebantur: Moyses autem aliquando solo intellectu apprehendebat, vt quando vidit diuinam [illegible], sicut dicit Augu. super [illegible] ad [illegible]. Secundo [illegible] ginaria visio primum, [illegible] Moysen [illegible] prophetis, quia cum [illegible] dormiebat [illegible] debat [illegible] vocem an[illegible] quando [illegible] aliquo dubio [illegible], [illegible] in Sancta sanctorum [illegible] audiebat vocem [illegible] de propitiatorio, [illegible] primo le[illegible] hortabantur ad [illegible], vt habetur M[illegible] 3. scilicet [illegible] leges Moysi [illegible]. Quarto quantum ad mi[illegible]lorum operationem. [illegible] magna, & multa Deus per ip[illegible], vt patet di[illegible] quatuor libros le[illegible] vltimos, & sic habetur Deu[illegible] 34. cap. non surrexit [illegible] maior propheta in Israel quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, [Palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt.]

An Moyses videbat Deũ per essentiã in omni actu prophetico etiam in monte Sinai, quando dixit, quod demonstrares ei totum bonum suum. Et an dici possit, quod nunquam vidit diuinam essentiam. Et quomodo dicatur videre Deum palam. Quæst. XXXIV.

E [illegible] hoc videtur, quòd Moyses vidit Deum per essentiam [illegible] quando viderit non est certum. Et si forte aliquis dicat, quòd Moyses quoties Deum videbat, eũ per essentiam videbat, quia in litera dicitur, quòd palã videt, hoc aũt verbum, videt, continuationem dicit: non. n. dicit litera videt in præterito, ita quod notaretur semel, vel in plures Deum per essentiã vidisse, sed in præsenti loquitur quasi innitens, q semper sit assuetus sic videre. Respondetur quòd non videbat Moyses semper Dei essentiam, vel sæpe, quia quando dicitur in libro isto, vel in Leuitico, q loquebatur Deus Moysi, non ostendebatur ei diuina essentia, quia ille, qui loquebatur angelus erat cum diuina essentia loqui nõ posset, & hoc, siue ista locutio sit in nube, siue in propitiatorio. Item & visio illa, quæ fuit in mõte Sinai tantis precibus impetrata, non fuit per essentiam, sed in quadam corporali effigie multum excellenti, & delectatiua in tantũ, q Deus noluit priorem partẽ eius Moysi demonstrare, de quo Exo. c. 34. Non. n. potest dici, quod

B illa fuerit visio per essentiam, quia ipso posito in foramine petræ transiuit ante ipsum lux quædam magna, & obturauit foramen petræ ne Moyses videret, & moreretur. Sed diuina essentia transire non potest, quia hoc pertinet ad motum, qui non est in Deo. Item quia ad videndum diuinam essentiã non oportebat claudi oculos, quia nec clausis quidquam videmus, nec apertis, sed tempore illius manifestationis posuit se Moysis in foramine petræ. ergo nõ erat visio Dei per essentiam. Item quia nunc clamauit Deus post Moysen, vt patet in eadem litera secundum veritatẽ hebraicam & tamen Deus voces formare non poterat. nõ fuit ergo visio illa per essentiam.

Sed cum doctores sancti dicant Moysen vidisse Deum per essentiam, [illegible] aliud tempus est dandum in quo viderit, quod nos [illegible] nescimus quia non habemus pro hoc aliquem locum sacræ Scripturæ. Si tamen adhuc quisquã velle[illegible] literæ isti posset dicere quod Moyses non vidit aliquando Deum per essentiam, sed quandocunque videbat clarius videbat, quam alij prophetæ, & tunc stabit propter istud verbũ videt. s. quod Deus loquebatur Moysi per angelum suum, & hoc erat commune ei cum alijs prophetis, & cum angelus loqueretur, Deus demõstrabat se Moysi clare illustrans intellectum eius modo quodam excellenti, qui non erat in alijs, nec tamẽ erat visio per essentiam, sed per speciem abstractiuam multum perfecte significantem, & hoc signat litera cum dicit. ore ad os loquor ei, idest quandocunque aliquid reuelari debet Moysi, [illegible] loquor ei ore ad os, [illegible] per angelum meum, quia Deus non loquitur. veruntamen est, angelus qui loquitur

D quia iste, qui nunc loquebatur Mariæ, & Aaron non erat Deus, sed angelus, & ipse est, qui cõsuetus erat loqui Moysi. Etiam palã, & non per ænigmata Deum videt, quia illustrat Deus [illegible] eius, & quantum illustratur, tantum dicitur videre Deum, & nõ per ænigmata videbat, quia ista illustratio, quæ in eo fiebat, ita erat excellens, quòd non videbatur fieri per ipsam similitudinem, sed per rem, quamquam nõ esset per ipsam rem. Et in hoc differebat ab alijs, qui in alijs quandocunque Deus loquebatur eis, fiebat locutio ore ad os, quod ad primam conditionem pertinebat sed non fiebat pal[illegible] mino per ænigmata cũ Deus non multum eleuaret intellectum eorum in cognitionem sui, sed solum eleuabat, vt intelligere possent illa verba, quæ dicebantur. Et [illegible] sensus multum conuenit literæ, nec fit aliqua mutatio in proprietate verborum literæ. Sed non

E consonat dictis antiquorum, ideo eorum auctoritati aliquã tenendum est, potissimẽ, quia [illegible] viri sunt. si quis tamen hoc tenere voluerit solidum habet fundamentum.

Iudæi [illegible] tenent, quòd Moyses speciali modo Deũ vidit, quam alij prophetæ, sed non per essentiam, quia dicitur Exo. c. 33. non videbit me homo, & viuet. Et si obijciatur eis de ista litera dicitur, q non habent ipsi sic punctatam, vt nos. vnde dicit litera eorum. [Ore ad os loquor ei palam, & non per ænigmata.] [illegible] punctus, & [illegible] sequitur alia clausula. [Et figuram Domini considerat.] Et tunc est sensus, quod [illegible] Moyses non videbat Deum per ænigmata, quæ sunt quædam obscuræ imagines, [illegible] [illegible], sed [illegible] Domini considerat, idest quædam effigiem, quæ specialiter Deum repræsentabat: quia nulli taliter apparebat, & hoc est valde bene dictum [illegible] dum eorum literam, quæ multum differt in isto parte à nostra

ad uidendam essentiam diuinam in uita fiat a sensibus abstractio, ut anima nostra tantum lumē capere possit, ideo quando Paulus diuinam essentiam vidit in raptu fuit, vt patet 2. ad Cor. cap. duodecimo. De Moyse autem de quo communiter dicitur, quod vidit diuinam essentiam, credendum est rationabiliter, quod esset abstractus a sensibus. ideo non videtur modus per quem non abstractus a sensibus Deum viderit. Si autem dicatur quomodo ergo scriptura de hoc non facit mentionem. Respōdetur quod scriptura demonstrat de Paulo quando Deum viderit, & quoties, ideo modum expressit. De Moyse autem licet videatur dicere litera, φ Deū per essentia vidit: tñ nō determinat quando, nec quoties, ideo nec modus assignatur.

Secundus gradus prophetiæ. Reuelatio quæ fit in somnis inter quos gradus ponitur. Quæst. XXXVI.

SEcundus gradus prophetiæ est, quando aliquis in vigilia per speciem visibilem, vel audibilem in sensibus factam, mediante lumine supernaturali aliqua occulta cognoscit, vel per speciem impressam a Deo immediate in imaginatiua sine exteriori sensatione. & iste est maior, quam primus quantum est ex se, quia maiori motiuo indiget anima, quæ diuagatur circa sensibilia, vel naturales operationes, quam quæ ab omnibus requiescit. Inter istos duos gradus ponitur reuelatio, quæ fit in somnijs, quia aliquo modo excedit eam, quæ est in raptu, vel ecstasi, quia habet impedimentum aliquod. s. naturales interiores trāsmutationes in cerebro, quæ autē fit in ecstasi nullum impedimentum habet. Etiam aliquo modo exceditur ab ea, quæ in vigilia fit, quia quæ in vigilia est duo habet impedimenta, vt supra diximus hæc autem vnum. Tertius gradus est in eis, qui per solam speciem intelligibilem in vigilia sine aliqua sensatione in visu, vel auditu, nec per aliquam impressionem speciei, in sensibus interioribus fit, & iste est gradus maior, quam secundus, quia magis immutatiua species intelligibilis est, quæ se sola sine actu exteriorum potentiarum, & interiorum sensitiuorum operatur, quam quæ cum illis, cum in qualibet alia prophetia, siue per solas phantasticas imagines, siue etiam exteriores sensatas, requiratur species intelligibilis.

Considerandum autem circa supradicta, quod isti tres gradus prophetiæ non assignantur, sicut tres superiores, quia ille qui in illis est imperfectior, dicebatur esse perfectior secundum priorem assignationem. Ratio diuersitatis istarum assignationum est quia prima accipitur penes dignitatem potentiarum: quas cognoscitur. Secunda assignatio accipitur per maiorem, & minorem impressionē: nam in assignatione ista secunda semper attenditur ad intellectum, & secundum maiorem, vel minorem eius immutationem differt gradus prophetiæ. In priori autem assignatione non semper attenditur ad intellectum, quinimo accipiuntur tria distinctiua graduum prophetiæ secundum tria genera potentiarum, scilicet sensitiuas exteriores, & sensitiuas interiores, & intellectiuam. Alij multi modi graduum possunt assignari in prophetis, sed de eis nihil ad præsens.

Quare Deus tam excellenter laudauit Moysen hic, & de quo laudatur. Et quomodo Deus laudat aliquem. Quæst. XXXVII.

SEd restat dubium circa supradicta, quare in præcedētibus Deus laudauit Moysen tamen excellenter. Dicēdum putant quidam, φ hoc fuit, quia Moyses erat dignus hac laude. Deus autem perhibet testimonium veritati. Dicendum φ non stat. primo quia si propter hoc fieret, multo ante hoc laudauisset Moysen, quia ante hoc erat dignus eadem laude, qua nunc, sed ante hoc non laudauit eum, ergo non sunt propter excellentiam Moysi. Secundo quia tunc laudaret Deus in scriptura eos, qui sunt digni maiori laude, sed non facit: nam Mater Christi fuit dignissima super omnes alios, & scriptura non laudat eā: laudauit tamen Christus valde Ioan. Bapt. Mat. 11. Considerandum autem, quod Deus nunquam laudat aliquem, nisi sit dignus laude: tamen non laudat propter hoc, quia

A laude dignus est, sed propter aliquam aliam causam mouentem. cum ergo aliquis dignus laude est: si non subest aliqua causa quare laudetur, non laudabitur. De Moyse dicendum, φ ipse dignus erat laude, cū esset vir sanctus, & tamen ante hoc Deus nunquam laudauit illum: nunc vero, quia causa de nouo accidit, laudauit eū Deus. Aliqui dicunt, φ ista causa fuit pro solatio Moysi cū passus fuerit iniuriam in quo tristatus erat: voluit ergo Deus e cōtrario consolari eum laudando ipsum. Iste est modus per quem iudices quorum Arist. regulas notat 5. Ethi. adæquant mala facientes, & mala patientes, qui enim malum fecit habuit plus de lucro, qui vero mala passus est habuit plus de damno. Iudex ergo dat tunc plus de lucro patienti malū, & plus de damno facienti malum, & sic adæquantur, ita fuit hic. nā Moyses passus fuerat plus de malo inquantum

B contra eum murmurauerant Aaron, & Maria, & illi habuerant plus de lucro inquantum secuti sunt propriam voluntatem, extollendo se, & deprimendo Moysen. nunc vero e contrario Deus consolatur Moysen laudando ipsū, & contristat Mariam, & Aaron obiurgando eos, & sic reducuntur ad æqualitatem. Sed dicendum, φ non est ista causa motiua, quia si istæ laudes essent ad consolationē Moysi dicerentur præsente eo: voluit tamen Deus φ esset absens, nam coram Maria, & Aaron solis dicta sunt hæc. Secundo fuit hoc ad ostendendum peccatum Mariæ, & Aaron, & ad non inferendū eis iustam pœnam: murmurauerant proprie ipsi contra Moysen asserentes quædam falsa: Deus autem voluit ostendere illa esse falsa, & multe dicta, quod fieri non potuit, nisi dicendo laudes Moysi, ideo oportuit illas dici, & ista est vera causa. Tertio fuit ad auferendum Mariæ, & Aaron de cetero materiam murmu-

C randi. Nam nunc murmurauerant contra Moysen equādo se illi quasi nescientes singularem excellentiam Moysi, quamdiu autem manerent in hac ignorātia possent similiter murmurare. Deus autē laudauit nunc Moysen ostendens per hoc quantum Moyses excelleret eos, & sic cessaret illis occasio murmurandi. Quarto fuit, quia Moyses erat vir mitissimus super omnes, qui morabantur in terra, Vnde non se defendebat quasi non respiciens proprias iniurias: Deus autem voluit propter hoc defendere illum & hoc fuit laudando ipsum, in quo magnum bonum contulerūt ei Maria, & Aaron murmurando, quia fuerunt causa, vt Deus ipsum laudaret, vnde plus contulerunt ei maledicendo ipsi quam si laudassent eum. Deo hoc dicit Orige. audite quantum beneficii cōferant obtrectantes, nunquā enim inuenimus Dominum tantum laudasse Moysen

D quantum nunc, cum detrahitur ei. vide quid sibi pœnæ obtrectantes contulerint. quid illis laudis, sibi turpitudinē, illi splendorem, sibi lepram illi gloriam.

De quibus laudetur Moyses. Et quòd dupliciter aliquis dicitur seruus Dei. Quæst. XXXVIII.

NVnc est videndum in quo laudetur hic Moyses. Dicendum φ in multis. primo quia dicitur, φ erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Secundo in excellētia prophetiæ, quia dr de alijs prophetis, φ Deus apparebat eis in visione, vel loquebatur per somnium, sed in Moyse non erat sic, quia loquebatur ei Deus ore ad os, & videbat Deū palā, & nō per figuras aut ænigmata. Tertio laudatur, quia vocatur seruus Dei. s. non talis

E seruus meus Moyses. Quarto, quia vocat fidelissimus in tota domo Dei. quodlibet aūt istorū est magna laus, potissime, quia laudes istæ pferuntur a Deo, qui nunq̄ adulatur, neq; mētitur. De prima laude. s. φ Moyses esset vir mitissimus super omnes homines iam declaratū fuit, quomodo erat verum. & quare dictum est. De secūda laude, scilicet de differentia prophetiæ quantum ad diuersos modos, & diuersos gradus prophetandi dictum est supra declarando in litera, & magis declarabitur 1. Cor. 12. vel 14. c. De tertia cum dicitur, quod erat seruus Dei est intelligē dū, φ sit magna laus, dupliciter. n. dr aliquis seruus Dei. vno modo, quia vere est seruus, & seruire tenetur. Alio modo quia seruit, & bene seruit. Accipiēdo primo modo omnis homo est seruus Dei cuiuscunq; status sit, & professionis, sectæ, vel religionis, quia Domini est terra, & plenitudo

nitudo eius, & ipse fecit nos, & possidet nos, ideo nemo potest sic excipi quin sit seruus Dei, & nō solum seruus Dei, immo etiam hominis Christi. nam præter hoc, quod omnes sunt serui eius naturaliter, inquantum ipse est verus Deus: adhuc inquantum ipse est homo sunt omnes serui eius, quia acquisiuit eos sanguine suo Actu. 20. c. hoc modo nihil laudis præstat esse seruū Dei, quia commune est omnibus, cum omnia seruiant ei Psal. 118. Accipiendo secundo modo est magna laus esse seruum Dei, quia ille est seruus Dei, qui vere Deo seruit, & cuius opera Deo accepta sunt, nec potest alicui esse maior felicitas, quam quod de hoc certus sit, nam qui nouit se esse seruum Dei scit opera sua Deo accepta esse, & se ei placere in omnibus, sed illud est magnum priuilegium, quod rarissimis conceditur; nam nemo scit an odio, vel amore dignus sit, sed cuncta in futurum reseruantur incerta Eccle. 9. c. nunc aūt Moyses certificabatur de hoc, cū Deus assereret eū seruū suum, ideo magna laus erat ei, & grandis consolatio.

Quare dicitur in litera si quis fuerit propheta Dei, & nō dicitur meus cum Deus loquatur, & an sit mutatio persona. Quæst. XXXIX.

QVæretur quare dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini, quia vr, ꝙ deberet dici. si quis fuerit inter vos propheta meus, vel ꝓpheta absolute, quia Deus est, qui loquitur hic. Dicendum, ꝙ est mutatio personæ ex cōsuetudine loquendi sacræ Scripturæ, quia aliqñ de prima persona mutat in tertiam, & patet, ꝙ sit hic ista mutatio personæ, quia dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, & tñ si non mutaretur persona, deberet dici in visione apparebit ei. Aliqui dicunt, ꝙ nō est hic aliqua mutatio personæ, & qñ obiicitur, ꝙ transitur de persona tertia in primam, dicunt, ꝙ non est idem loquens. nam qñ dicitur. si quis fuerit inter vos propheta Domini, dicunt, ꝙ intelligitur de Deo cuius sunt oēs prophetæ. Cum vero dicitur, in visione apparebo ei dicunt, ꝙ non intelligitur de Deo, sed de angelo, qui erat in columna nubis: nam certum est, ꝙ erat angelus, & non Deus Exo. c. 14. tollens se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cū eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. De isto angelo dicunt, ꝙ loquebatur prophetis, quia ille loquebatur in nube, & cum ipse non esset Deus, prophetæ non erant sui sed, erāt prophetæ Dei. ipse tamen est, qui loquebatur, & non Deus, & tūc stat litera proprie, ꝙ angelus dicat illa ad Mariā, & Aaron, si quis fuerit inter vos propheta Domini, & propheta Dei in visione apparebo ei, idest ego apparebo, & non Deus. Istud adhuc confirmatur, quia litera continua, istum modum loquendi de prima, & tertia persona: nam dicitur. non talis seruus meus Moyses: ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt. ecce dixit loquor ei, & deberet adiūgi, palam, & non per figuras videt me. dixit tamen videt Deum. in quo innuit, quod iste, qui loquitur nō est Deus: ille tamen quem videbat Moyses erat Deus.

Dicendum quod ista positio est multum rationabilis, & est vera si non habeatur respectus ad istam literam. nā certum est, ꝙ ille, qui loquebatur prophetis, & apparebat eis non erat Deus, sed angelus eius. Cum enim Deus habeat ministros, quia angeli sunt ministri ad Heb. 1. ca. & Psal. 103. per illos, & non per seipsum facit ista, quia vt dicit Dionysius ista est lex diuinitatis. vt infima per media in Deum reducantur. Deus tamen est, cuius sunt prophetæ. quia licet mediantibus angelis accipiant reuelationē, a Deo illam accipiunt, quia angeli non a seipsis veniunt, sed a Deo missi ad quem vadant, & quid faciant, aut dicant, ideo recte dicitur, ꝙ angelus sit, qui loquitur ad prophetas. Deus tamen est cuius sunt prophetæ. Sed dicendū, ꝙ quantum ad præsentem literam illud non potest stare, sed necesse est accipi mutationem personæ: nam licet verum sit, ꝙ iste, qui loquebatur erat angelus, & non Deus: tamē loquitur hic, vt Deus, & scriptura innuit illum esse Deū, vt statim ostendetur. ideo si aliquando loquatur in prima persona, & aliqñ in tertia, intelligendum est fieri mutationem personæ, & tamen eandem significari per vtranque

F locutionem. Neque est mirandum de ista mutatione personæ, quia sacra Scriptura multum illam frequentat.

Sed motiua illius opinionis non stant. vult enim illa mutationem personæ non fieri, & esse quasi rem alienam a sacra Scriptura, quod tñ non est, sed potius consuetum, & patet primo, ꝙ non possit esse alius, & alius iste, qui loquitur, & Deus de quo loquitur, sed oporteat intelligi ipsum esse Deum. Nam dixit iste, qui loquitur. at non talis seruus meus Moyses: si tamen iste significaretur esse angelus non vocaret Moysen seruum suum, quia Moyses nullius erat seruus, nisi Dei: homo autem non est seruus angeli, sed socius eius, & ambo sunt serui Dei, & inter se cōserui, sicut dixit angelus ad Ioannem, quando cecidit ad pedes angeli, vt adoraret eum. caue ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Apo. 19. c. nō ergo vo-G caret iste, qui loquitur, Moysen seruum suum, nisi significaret se esse Deū. Secūdo quia iste loquens dixit de Moyse, qui in omni domo mea fidelissimus est, vt patet in litera, & vocauit domum suam totum populū Israel, & illud erat adhuc deterius, quia totus Israel non erat alicuius, nisi Dei: cum Deus vocaret illos populum peculiarem sibi Exo. 19. & Deu. 7. Erat ergo Deus, vel significabat se esse Deū iste, qui loquebatur. Tertio quia continuatur iste modus loquendi: cum postea dicatur in litera. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi, & hoc dixit loquens. ergo significauit se esse Deum. Quarto quia continua locutione dicitur de isto loquente. iratusque contra eos abiit, & tamen iste, qui iratus est oportet, ꝙ intelligatur esse Deus, quia dicitur supra in litera, ꝙ cum audisset Dominus iratus est valde: ergo Deus significatur esse iste H qui loquebatur. Quinto, quia litera expresse ponit, ꝙ iste qui loquebatur esset Deus: nam dicitur, ꝙ dominus iratus est valde, & sequitur, ꝙ statim locutus est ad Moysen, Aaron, & Mariam. Sexto patet adhuc manifestius, quia litera innuit, ꝙ ille, qui loquebatur in columna nubis erat Deus, & non angelus, quia dicitur. descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi, vocās Aaron, & Mariam, & dixit ad eos, audite sermones meos: si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei ergo litera significat, ꝙ Deus erat, qui dicebat si quis fuerit inter vos propheta domini Septimo quia dato præsupposito illius opinionis diceretur, ꝙ iste angelus, qui erat in columna nubis esset, qui loquebatur ad omnes prophetas, & faciebat oēs apparitiones, & reuelationes quæcunque fierent. Sed hoc non est verum, quia iste angelus I erat vnicus, sicut patet Exo. 14. vbi vocatur angelus singulariter. Deus tamen non habet vnicum angelū ministrū sed omnes sunt ministri eius. sic patet ad Hebr. 1. c. scilicet omnes sunt administratorii spiritus in ministeriū missi. nō igitur est verū, ꝙ iste angelus diceret se loqui ad oēs prophetas, sed significatur esse Deus, qui loquitur omnibus prophetis, non per seipsum, sed per ministros suos.

Dicendum ergo sine dubio, ꝙ hic est mutatio personæ, & præsupponitur, quod iste, qui loquitur sit Deus, & tunc intelligitur litera. si quis fuerit inter vos propheta domini, idest propheta meus, qui sum Deus, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum idest ego apparebo in visione, & ego loquar per somnium, quia Deus significat se omnia ista facere, licet non faciat ipse, sed angeli: hoc tamen volebat Deus intelligi per Hebræos saltem K per populares, & simpliciores. Et isto modo applicatur litera sequēs. scilicet at nō talis seruus meus Moyses: ore. n. ad os loquor ei, idest ego, qui sum Deus loquor Moysi ore ad os, & postea cum dicitur. palam, & non per ænigmata Deum videt. intelligitur, idest videt me, qui sum Deus.

Iste modus est frequentatus in scriptura. nam etiam præce: cap. Deus cum promittit dare carnes populo loquitur de se quasi de alio: nam dicitur. dixit dominus ad Moysen sanctificamini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Aegypto, & sequitur, vt det vobis dominus carnes cum deberet dicere, vt dem ego vobis carnes, & statim etiam dicitur, eo, quod repuleritis dominum, qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo dicentes, quare egressi sumus ex Aegypto? & tamen deberet dici eo, quod repuleritis me, qui sum in medio vestri, & fleueritis corā

me. Et ista mutatio personæ non solũ est consueta in Deo, A
quòd ipse loquatur aliquando in prima, aliquando in tertia. Sed ẽt homines, qui loquuntur ad Deum aliqñ loquuntur in secũda, & aliqñ in tertia, vt dr Psal. 3. domini est salus, & super populũ tuũ benedictio tua. deberet. n. dici domini est salus, & super populũ eius benedictio eius. mutatur tñ psona, quia cũ propheta loqueretur ad alios de Deo in tertia persona, cõuertitur ad loquendũ cũ Deo, & sic est secunda persona: taliter est hic, & non est mirandũ de istis mutationibus personæ, quia frequenter est in scriptura.

Quid Deus intelligat hic per domum suam, & quomodo intelligitur, quod Moyses erat fidelissimus in omni domo sua. Quæst. XL.

SEd quæretur cum Deus dixerit hic de Moyse in omni B
domo mea fidelissimus est. quid vocauit Deus hic domum suam. Dicendũ, q domus proprie accepta iuxta suã primariam significationem est ædificium in quo homo habitat. Sic accipitur Ecclesia. 29. c. initiũ vitæ hominis aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Accipiendo isto modo Deus non habet domũ, quia domus est ad habitandũ, & habitans clauditur intra domum: Deus tamen non clauditur in loco aliquo, sicut dixit Salomon: si enim cęlum, & cęli cęlorũ te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi 3. Re. 8. ca. & apertius dicitur 2. Para. 6. c. ergo, nec credibile est, vt habitet Deus cũ hominibus super terrã, si cœlum, & cęli cęlorum te non capiunt, quanto magis domus ista, q̃ ædificaui? proprie ergo accipiendo non habet domum.

Sed accipiendo large potest dici habere domum, & du C
pliciter potest accipi. vno modo domus Dei, idest Sãctuarium. sic accipitur Io. 2. scilicet scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur, & loquebatur ibi de templo in quo colebatur. Isto modo accipitur domus Dei nõ per proprietatẽ, quasi Deus ibi habitet, sed per appropriationem, s. quòd pro ipso solo sit, & ei consecratur, vt ibi laudetur, & inuocetur nomen eius, & impendantur sibi cœremoniæ cultus. sic accipitur 3. Reg. 8. & 2. Para. 6.

Secundo modo potest vocari domus Dei tota congregatio Israelitarum, quia sic consuetum est tam in scriptura, quam in vulgari, vocari, domum aliquam multitudinem descendentem ab vno, vel dependentem ab eo. sic vocantur domus Israel: domus Iacob: domus Aaron: domus Leui: Psal. 113. & Psal. 117. Et fere in tota scriptura. sic etiam Virg. lib. 1. Aenei. vocauit domum Assaraci omnes Romanos, qui descendebant ab Assaraco Troiano. D

Isto modo omnes Israelitæ vocabuntur multum conuenienter domus Dei, quia licet non descenderant ab eo per propagationem carnis, habebant habitudinem, vel dependentiam ab illo tanquam a rectore, & domino specialiter eis prouidente, nam etiam in domo illa quę accipitur apud homines non descendunt secundum carnẽ omnes, qui dicuntur de domo, ab ipso cuius dicitur esse domus. sic patet in œconomia, quæ est minima, & prima domus, & illa constat ex sex extremis, s. patre, & filio, domino, & seruo, viro, & vxore, vt patet 1. Polit. ibi tamen ab eo cuius est domus vnus solus. s. filius descendit, omnes tamen alii dicuntur de domo, idest de familia, quia habent dependentiam ab illo, cuius est domus tanquam a rectore, & prouidente, atque imperante eis in omnibus. sic erat de E
Deo respectu Israelitarum, quia licet de quolibet populo posset Deus dicere, quòd est domus eius, quia dependent ab ipso prouidendo, gubernando, & conseruando, tamen specialiter pertinebant Israelitæ ad eum, quia licet de omnibus gentibus curam haberet, specialiter tamen de Israelitis Psalm. 147. non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, ideo iustè vocauit Israelitas populum sibi specialem, vel peculiarem Exod. 19. s. si custodieritis pactum meum eritis mihi in peculium de cunctis populis. mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Istis duobus modis potest accipi hic domus Dei, sed in quo eorum accipiatur dicetur statim.

Moysen fuisse fidelissimum an intelligatur de omnibus tã præsentibus, quam futuris. Quæst. XLI.

ADhuc quæretur cum Deus dixit, q Moyses erat fidelissimus in omni modo sua, quomodo erat istud verum, & de quo intelligitur?

Dicendum certum esse Moysen esse fidelissimum omnium Israelitarum, cum Deus illud asserat de cuius verbis non est dubitandum. Est tamen intelligendum referẽdo ad illud tempus in quo ista verba dicebantur, sicut supra dictũ est q Moyses erat mitissimus sup oẽs homines, & tñ fuit declaratũ, q intelligebatur de hominibus, qui erant illo tẽpore, & non de futuris, quia aliqui fuerunt postea magis mites. Aliqui tamẽ dicunt, quòd non est verũ, sed q absolute Moyses fuit fidelissimus Deo inter omnes homines tã præsentes, q̃ futuros. Et cũ obiicitur de eo, qđ supra dr, quòd erat Moyses mitissimus dicũt, quòd nihil probat, quia ibi ponitur determinatio quædam, scilicet erat mitissimus, per quod refertur ad illud tempus, est ẽt aliud magis vrgens, scilicet quia dicitur super oẽs homines qui morabantur in terra, & sic refertur ad illud tẽpus, hic autẽ absolute dicitur, quòd Moyses fidelissimus est, ideo non est simile. Dicendũ quòd etiam ponitur hic limitatio cum dicatur in omni domo mea fidelissimus est, & sic nõ extenditur istud, nisi ad id, quod Deus vocat hic domum suam, & tamen quocunque modo accipiatur domus Dei non extenditur nisi ad illud, quòd erat illo tempore, ideo non fuit absolute fidelissimus super omnes homines. Simile autem est de Noe, de quo dicitur Gen. 6. c. quòd fuit vir iustus in generationibus suis. i. respectu hominũ, qui fuerunt tempore illo. Dicendũ autẽ, quòd licet possit hic vocari domus Dei ipsum Sanctuarium: tamen secundum veritatẽ vocatur domus Dei populus Israel, & in toto populo erat Moyses fidelissimus, sic dicitur ad Hebr. 3. scilicet Moyses quidem fidelius erat in tota domo Dei tanquã famulus: Christus vero tanquam filius, & in domo sua, quæ domus sumus nos. sicut ergo nos vocamur domus Christi: ita Israel vocabatur domus Dei tempore Moysi.

Quomodo Moyses erat fidelissimus in omni domo Dei. Et fidelis dupliciter accipitur. Item Deus quomodo potest vocari fidelis. Quæst. XLII.

ADhuc quæretur quomodo Moyses erat fidelissimus in omni domo Dei? Dicendum quòd accipitur omnis, idest tota: cum domus sit totum integrale, & in tota illa domo dicitur Moyses fidelissimus, quia nulla pars domus erat fidelior eo. Sed considerandũ, quòd fidelis pôt dici dupliciter. s. a fide, vel fidelitate. primo modo dicitur fidelis, qui fidem tenet, idest credit ea, quæ credẽda sunt. sic potest accipi Apoca. 3. esto fidelis vsque ad mortem, & patet eo. c. quia dicitur tenes nomen meum, & nõ negasti fidem meam, & magis clare accipitur Io. 20. c. cum dixit Christus Tho. noli esse incredulus, sed fidelis. Et sic opponitur incredulus fideli, sed incredulus est, qui non credit, ergo fidelis est, qui credit, & fidẽ habet. Secũdo modo fidelis a fidelitate, i. legalis, & est ille, qui seruat veritatẽ in promissis. Et sic primo modo fides est in credẽdo. secundo modo in seruando veritatem, & non recedendo a promissis. hoc modo Deus pôt vocari fidelis, & vocatur aliqñ s. quia fidem seruat. i. promissionem, quia nunq̃ mentitur Ps. 144 fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, idest Deus seruat veritatem in omnibus, quæ promittit. sic etiam dicitur 1. ad Thi. 2. c. s. fidelis est, & seipsum negare non pôt, idest Deus in omnibus, quæ promittit seruat fidẽ, & non pôt illã negare, & 1. Cor. 10. dicitur fidelis aũt Deus est, qui non permittet vos tentari. i. seruat veritatem promissorum, & non permittet vos tentari vltra id, quod potestis, quia ita facere promisit. Non potest tamẽ vocari Deus fidelis a fide, quasi aliquid credat, quia impossibile est, quòd aliquid credat cum omnia sciat. hoc modo sæpe accipitur fidelis in scriptura. sic patet Mat. 24. cum Christus dixit. quis putas est fidelis seruus, & prudens. i. quis est dispensator, qui seruet fidem domino tractando uere, & legaliter bona eius? sic etiam accipitur 2. Cor. 4. hic iam quæritur inter dispensatores, ut

vt fidelis quis inueniatur.i.legalis non mentitus domino in aliquo. De Moyse posset dici, quod accipitur fidelissimus a fide, quia nemo erat, qui tantam fidem de Deo haberet, vel ita pure de Deo crederet omnia, quæ credenda erant: nam cęteri aliquando credebant eis, quæ dicebantur a Deo, & aliquando non credebant recedentes a fide. Aliquis tamen posset dicere, quod non accipitur hoc modo, quod sic fidelis non accipit magis, & minus, vt dicatur aliquis fidelior altero, vel minus fidelis, quia fides non pōt haberi nisi tota, & ille in quo aliquid deficit de fide, vel saltem in aliquo dubitat, iam non vocatur fidelis, sed infidelis, vt patet extra de hære. c. dubius. s. dubius in fide infidelis est. Dicendum quod secundum rigorem illud est verum, sed large accipiendo potest aliquis vocari fidelior altero, quia firmius aliquid credit permanendo in eo, qđ semel credit, & sic Moyses poterat vocari fidelior aliis, quia non fuit aliquis perseuerantior in fide de Deo: cęteri autem mobiles erant, vel aliquando dubitabant.

Adhuc accipi pōt fidelis, idest legalis s. seruans veritatem in eis quæ promittebat, vel quæ iubebat ei Deus seruare. & tunc patet quòd Moyses erat fidelissimus in tota domo Dei, accipiendo domum vtroque modo. nā accipiēdo domū pro Sanctuario, verū est ꝙ erat Moyses fidelissimus, quia in Sāctuario soli sacerdotes & Leuitæ ministrabant supra 3. & infra 18. c. & inter omnes illos Moyses erat fidelissimus, quia nullus seruabat Deo tam plene veritatem inter omnes Leuitas, & sacerdotes, quàm Moyses Accipiendo alio modo pro toto Israel, etiam verum est ꝙ Moyses erat fidelissimus, quia in toto populo, nullus erat, qui magis Deo seruaret veritatē, & seruauit eā vsque ad mortem. Cęteri autem in aliquo deficiebāt, & illud colligitur ex litera inquantum dicitur. qui in omni domo mea fidelissimus est, i. tota domo, & ita significat aliquid valde magnū, quod non pōt competere solis ministris Sāctuarii qui pauci erāt. Etiā efficacius hoc patet, quia esset tūc parua laus Moysi si solum diceretur fidelior leuitis, qui pauci erant, & maneret totus populus Israel, quo non diceretur Moyses fidelior, sed posset credi ꝙ erat aliquis fidelior in populo illo. Dicendū aūt ꝙ Deus vocauit Moysen fidelissimū in tota domo sua, i. in toto populo Israel: & dr̄ fidelissimus, nō solū ꝙ magis fidelitatē seruaret, sed ꝙ Deus magis cōfidebat ei q̄ alicui in toto populo illo ac magna multitudine, vt patet supr. 1. & 2. c. Deus aūt voluit eligere vnū hominem de toto populo, cui loqueretur, & iuberet oīa quæ populus facturus esset: nullū aūt aliū elegit nisi Moysen in quo signauit ꝙ magis cōfidebat isti q̄ oībus aliis, cū nulli alteri commisisset id, qđ cōmisit isti. Istud significatur ad Heb. 3. c. vbi Apostolus comparat Christū, & Moysen dicens, s. sicut & Moyses in oī domo eius fidelis est, & Moyses quidē fidelis erat in tota domo eius tanq̄ famulus, in testimoniū eorū quę dicēda erāt. Christus vero tanq̄ filius in domo sua, quæ domus sumus nos, & sic fidelitas Moysi erat in testimonium eorum quæ dicenda erāt, i. Deus magis confidebat Moysi ea quæ dicenda erant, vt ipse esset testis inter Deum, & Israelitas quam alicui alteri, & ista est veritas de hoc quòd Moyses esset fidelissimus.

Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Iratusque contra eos abijt. Nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum. Et ecce Maria apparuit candens lepra, quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod proijcitur de vulua matris suæ. Ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. Clamauitque Moyses ad Dominum dicens. Deus obsecro sana eam. Cui respondit Dominus Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaq; Maria extra castra septem diebus, & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

[Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi?] Idest cum sic sit, ꝙ ipse excellat oēs alios prophetas in modo reuelationū, quare nō timuistis detrahere ei? quia

F per hoc ꝙ sciebatis eum à me dilectum, & valde familiarē, debuissetis timere offendere eum murmurādo, quia poterat vobis malum inde infligi. Accipitur detrahere, i. diminuere famam alicuius, verbis, & sic faciebant Maria, & Aaron dicentes. num per solum Moysen locutus est Dñs? nobis quoque similiter locutus est; quia in hoc diminuebant perfectionē eius, æquantes eū aliis minoribus. [Iratusque contra eos.] Idest punire paratus. quod patet, quia immediate apparuit Maria pfusa lepra. vel dr̄ iratus, quia sic apparebat ex verbis eius, licet in eo nulla esset ira. [Abiit.] Idest recessit de loco in quo erat loquens Aaron, & Mariæ: nā nubes recessit, vt patet immediate, & ipse cum nube ascendit. vel dr̄ abiit. i. cessauit loqui & disparuit, & iste est proprie modus iratorū, ꝙ proponant querelā suam alicui verbis duris, & responsione nullā expectēt abeuntes, G quia ira non sinit eos auscultare, & in hoc volebat se demōstrare iratū maxime, quia non oportebat expectare, cum Aaron, & Maria nihil deberent respondere, quia erāt sibi conscii criminis, nec ad hoc vocati fuerāt, vt responderēt, sed vt ista increpatio esset eis pars pœnæ infligendæ. Nā Aaron locutus est contra Moysen, sed nullā aliam pœnam suscepit præter istā increpationem Dei. [Nubes quoque recessit quæ erat super tabernaculum.] Non est sic intelligendum vt nubes recederet desuper tabernaculum, quia quandocunq; illa recederet, castra moueri deberēt, vt patet supra c. 9. sed non fuerunt nunc mota, cum Maria steterit septem diebus leprosa, & expectauerūt Israelitæ illis diebus, vt patet infra. Sed dr̄ ꝙ nubes quæ erat super tabernaculū recessit referēdo ad diuersa, i. ꝙ nubes quę esse consueuerat super tabernaculum toto tēpore quo manebant H castra recessit nunc: non quidem ꝙ recesserit de tabernaculo, sed ꝙ recessit de loco in quo loquebatur angelus Aaron, & Mariæ. nam ad locutionem descenderat de super tabernaculum ad ostium illius: nunc finita locutione recessit inde ascendens super tabernaculum. [Et ecce Maria apparuit candens lepra sicut nix.] Idest immediate vt recessit nubes apparuit Maria tota leprosa, & color illius erat candidus sicut nix. iste est color lepræ, facit enim variari carnem a naturali colore in quendam candorē lucentem, qui non est albedo carnis, sed vocatur albor, vt patet Leu. c. 13. [Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra.] Hoc fuit antequam recederēt Maria, & Aaron de ostio tabernaculi, vbi locutus fuerat eis Deus, ideo Aaron solus vidit tunc lepram: Moyses autem non accesserat ad locum illum ad collocutionem, ideo non vi- I debat. [Ait ad Moysen.] Aaron fuit locutus ad Moysen, & non Maria, quia ipsa videns se leprosam erat stupida nō potens loqui: vel potest dici quod ipsa verecundabat quia propter peccatum suū in Moysen, sustinebat pœnas istas, ideo non audebat attollere oculos suos ad eum, nec loqui præ rubore, sed locutus fuit Aaron, qui non tantum peccauerat. [Obsecro Domine mi.] Vocat hic Aaron Moysen Dominum quem alias non erat sic vocare consuetus. timor tamen eum lepidum faciebat: nam timebat forte, ꝙ ei aliquod malum adhuc futurum esset: ideo valde cum reuerentia loquebatur.

[Ne imponas nobis hoc peccatum.] Idest nō cōsentias nos pati pro isto peccato. Imponere peccatum dupliciter est. vno modo pro diffamare, asserēdo aliquem commisisse quod non commisit: & illi vocantur criminatores, idest K inuentores vel impositores criminum, & est valde illicitū. de hoc Leuit. 19. c. non eris criminator, nec susurro in populis. hoc modo non imponebat Moyses crimina Aaron, & Mariæ quia nihil de eis locutus fuerat. Secundo modo dicitur imponere crimen, idest imputare ad pœnā: & hoc modo Deus nobis imponit crimina, quia dat pœnas pro eis, & hoc modo rogabat Aaron ne imponeret eis Moyses hoc peccatum, idest non consentiret imponi eis pœnam: iā enim Deus pœnam imposuerat. Si autem Moyses taceret non orans pro ablatione pœnæ, consensisset impositæ pœnæ, & diceretur quòd ipse imponebat. & dixit hic Aaron ne imponas nobis, quia ipse confitebatur se peccauisse, vt patet immediatè, scilicet, quod stulte commisimus in te, & timebat pœnam sibi futuram, ideo non solum dixit non imponas huic, idest Mariæ peccatum istud, sed non imponas nobis. scilicet, vtrique. nam quamquam nō fuisset

Imponere peccatum dupliciter contingit.

set

A iet primitus, non credebat se penitus euasurum.

[Quod stulte commisimus.] Ista clausula potest dupliciter induci. vno modo quod confiteantur culpam suã in hoc fuisse grauem, & sic facilius veniã mererentur a Moyse: & est sensus stulte commisimus, idest totaliter contra rationẽ egimus, vel mala intentione. Alio modo pñt poni ad diminuendum peccatum, scilicet, quod stulte commisimus, idest non fecimus hoc ex malitia, sed ex animo indeliberato solum per motum leuem passionis, quod est stulte agere, quia stulte fit quod sine rationis perquisitione fit, & quasi indeliberate. [Ne fiat hæc quasi mortua.] i. ne maneat illa soror nostra quasi mortua. Dicit hoc, quia si in lepra manere deret, esse velut mortua: reputãtur .n. leprosi mortui, quia expellebãtur a castris, & priuabant cõsortione aliorum, quod est contra inclinationem humanã, B cum sit homo animal ciuilitatem diligens, vt patet 1. & 3. Polit. ideo talis priuatio dicitur mors ciuilis, & ipsi qui lepram incurrunt, dicũtur tunc mori. sicut dicitur Esa. c. 6. scilicet in anno quo mortuus est rex Ozias vidi Dominũ sedentem. &c. & tamen non accipitur ibi mors pro morte naturali, sed pro incursu in lepra, quia incidit in leprã, cũ vellet offerre thura coram Domino, vt patet 4. Reg. cap. 15. quód autem de lepra, & non de morte intelligatur verbum Esaiæ sententia est Iudæorum. de quo etiam ibidem dicetur. [Vt abortiuum quod proiicitur de vulua matris suæ.] Quia sicut fetus abortiuus nondũ maturus, nec perfectus, sed adhuc membris imperfectus est, ita Maria erat imperfecta, quia medietatem corporis eius operuerat lepra, & illam desiccando consumpserat, nisi sanaretur, & hoc signat litera sequens, scilicet, ecce medium carnis eius deuoratum est a lepra. C Alio modo potest intelligi ne fiat quasi abortiuum, quod proiicitur de vulua, quia abortiuũ venit ad esse: & tamen non manet in luce. quia non viuit: & tantum est, quam si semper mansisset in vtero matris: sic, & de Maria ipsa videbatur esse, sed non erat: quia si leprosa maneret quamquam esset, tamen ita esset, ac si non esset. & hoc tetigit litera supra, s. ne fiat hęc quasi mortua: non dixit ne fiat mortua, quia non vere moriebatur, sed quasi mortua, quia licet sit, tamen ita est, ac si non esset. sicut abortiuum in lucem exit, sed ita est, ac si non exiuisset. Nam sicut illud nunquam inter homines communicabit, sed de vtero transfertur ad tumulum, ita & ista leprosa effecta in æternum caritura esset humana communicatione. [Ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra.] In hoc Aaron incitat Moysen ad orandum pro ipsa velociter dicens. [Ecce iam.] Idest in isto paruo temD pore ex quo percussa est, lepra peruenit vsque ad medietatẽ corporis eius, & desiccando consumpsit, ideo si modicum expectas non orando pro ipsa, velociter consumetur; ideo deprecare immediate, & in hoc etiã prosequitur similitudinem de abortiuo, quia sicut illud imperfectum in partibus suis est, quia interdũ medietatẽ solam habet, ita & Maria solam medietatem corporis habere censebatur, quæ a lepra nondum consumpta fuerat. [Clamauitque Moyses ad Dominum.] Scilicet pro illa quæ contra eum murmurauerat in quo patet mitissimus, nam si vindictam expeteret non orasset.

Moyses an debeat dici mitissimus, quia orauit pro Maria, quæ contra eum murmurauerat, & an fuerit æqualis beato Stephano. Quæst. XLIII.

E Sed adhuc non accedit in hoc ad perfectionem sanctorum noui testamenti, quia beatus Stephanus pro lapidantibus eum orauit positis genibus dicens. Domine ne statuas illis hoc peccatum: quia nesciunt quid faciunt, vt patet Act. 7 c. Nam Moyses pauca tolerauit, s. verba detractionis. Stephanus autem mortem acerbissimam perferebat. Item Stephanus orauit pro lapidatoribus cum eũ actualiter lapidarent. Moyses autem orauit pro detractoribus cum iam detractio præteriisset: & in hoc in infinitũ differt. Nam cum aliquis actualem perfert iniuriam, insurgit in eo quædam dura passio, appetitus vindictæ propter malum præsens, & est difficillimum, vt quis tunc remitteret ei a quo patitur, quanto magis quod pro eo oraret. Cum vero illatio iniuriæ transierit, facilius fit, quia mi A tigantur passiones, & homo iam remittere potest. sic enim fuit in Moyse: iam enim transierat murmuratio facta de ipse. Item Stephanus orauit pro lapidatoribus nemine petente, q. oraret, sed ipse flexis genibus hoc petiit. a Moyse autẽ Aaron petiit q. oraret pro Maria, ideo minus erat. Itẽ Stephanus orauit pro persecutoribus, quãdo nondum statuebatur illis ad peccatum nec puniebantur. Moyses vero orauit pro Maria, cum pœna iam illata fuit, & in hoc nimis differt. nam cum aliquis videt eum qui iniuriam sibi intulit pro hoc patientem dignas pęnas, habet aliquid per quod flectatur ad misericordiam: & sic fit in multis, qui primó accusauerunt aliquos ad mortẽ: postea vero cũ eos damnatos vident, miserentur eorum, & pro eorum exorant liberationem. sic namque ipse infęlicissimus Iudas fecit, qui q̃q̃ Dñm ex auaritia vendidisset: cum tamen viB deret q. condemnatus esset ad mortem, pęnitentia ductus retulit argẽteos 30. sacerdotibus Matt. 27. c. Cum aũt qui suscepit iniuriam nondum videt iniuriatorẽ pati aliquid, nõ hẽt per quod flectatur ad misericordiã. Si ergo tũc miseretur maior miseratio est: sic se habuit Stephanus ad lapidãtes. ergo incõparabiliter fere in isto actu excessit Stephanus Moysen. Christus autẽ idẽ egit, quia pro suis crucifixoribus exorauit, vt testantur Euangelistæ nec solum ipsi, sed etiam Esa. ca. 53. sed non est comparandus aliquis actus Christi ad nostros, sicut non est proportio finiti ad infinitum. [Domine Deus obsecro sana eã.] Orauit Moyses vt sanaretur. Habebat .n. inductiuũ ad hoc, quia soror sua erat, & q̃q̃ fratres in alterutrũ interdũ leui et offendãt, non manet offensio. sanguis .n. cognatus tollit eam: potissime, quia ipsa custodierat Moysen quando erat exC positus in flumine, & procurauit salutem eius coram filia Pharaonis, vt patet Exo. cap. 2.

[Cui respondit Dominus, si pater eius spuisset in faciẽ eius nonne debuerat saltem septem diebus rubore perfundi.] Respondet Dominus petitioni Moysi non negãs eius sanationem, sed dicens quod non erat immediate sananda & inducit rationem, quia si pater eius spuisset in faciẽ ipsius, septem diebus perfunderetur rubore, ita cum Deus eam puniuisset, saltem septem diebus debebat esse extra castra. in hoc patet quód Moyses petebat eam sanari immediate: Dominus tamen non concessit hoc, sed fecit per septem dies expectare, ideo subintelligendum est quód Moyses sic orauerit: Domine sana eam immediate, quia tota consumitur, & habebat iste modus orandi colorẽ ex eo quód dixit Aaron. ecce iam medium carnis eius deuoD ratum est lepra, idest in hoc paruo spatio medietas corporis eius deuorata est: quanto magis si manserit vltra in lepra, & respondit Deus ad partẽ secundã orationis. Ponit litera comparationem de patre nostro ad Deum: si enim pater Mariæ expuisset in faciem eius, quod erat signum vituperii, vel indignationis: ipsa abscondisset se septem diebus non apparens præ verecundia vel rubore: hoc est propter magnam reuerentiam patris, quia contumelia ab ipso illata magna est: sicut enim cum aliquis honoratur a magnis viris, honor magnus est, ita cum dehonoratur ab eisdem, magna est dehonoratio. patrem autem in magna reuerentia habere debemus, quia diis, & patribus non possimus reddere æquiualens, iuxta Arist. 8. Eth. ideo cum ipse nos dehonorauerit. magna est dehonoratio, propter quod erubescendum est si ipse nos dehonorauerit. de Deo E autem magis est, quia est maxime reuerentia, ideo magis erubescendum est, cum ipse propter peccatum nos percusserit. ponit de sputo initio in faciem, quia assimilatur lepræ: vtrumque enim facit hominem immundum. [Separetur septem diebus extra castra.] Habens lepram separabatur septem diebus, & recludebatur: & post illos sacerdos inquirebat an esset lepra mundata: si autẽ reperiretur sanata, reducebatur ad communicationem aliorum, de Maria sic apparuit. de hoc Leuit. c. 13. [Et postea reuocabitur.] Idest post septem dies reuocetur in castra. istam pęnam dabat Deus Mariæ ad ruborem, & non vt maneret in lepra. erat autem rubor quód septem diebus separaretur a communicatione omnium Israelitarum. cessauit autem lepra post illos septem dies.

An

An cæremoniæ leprosorum hic seruatæ fuerint, quæ erant duplices. Quæst. XLIV.

QVæret aliquis an hic seruatæ fuerint cęremonię quę seruabantur circa leprosos Leuit. c. 13. Et dicendum, quòd duplices erant cæremoniæ ad leprosos. quædam erant ad inquirendum an esset vera lepra. aliæ erant inius circa ipsum qui sanabatur a lepra, cum constaret verè sanatum de primis habetur Leui. c. 13. De primis respondẽdũ est, ꝙ in Maria poterãt dupliciter obseruari. Primo modo ad sciendũ an esset vera lepra in Maria qñ apparuit cadens. Secũdo de inquisitione post septem dies cũ reduceretur in castra, an esset ibi vera lepra. De primo dicendũ ꝙ non oportebat obseruari cęremonias in inquirendo, quia satis apparebat Mariam esse leprosam, cũ omnia signa lepræ essent in ea. Item apparebat hoc ex testimonio Dei, di xit. n. ꝙ expelleretur de castris vsq; ad septẽ dies. si tamen non fuisset leprosa, non iuberet. Itẽ de cęremonijs, quæ erant in inquisitione, apparet ꝙ erant pp dubiũ. vt patet Leui. c. 13. Sed hic cõstat de Maria ꝙ erat leprosa. frustra ergo erat inquirere. De cęremonijs aũt inquisitionis quas faciebat sacerdos post diẽ septimũ reclusionis, dicendum est ꝙ nõ fuerint obseruatæ in Maria, quia in septima die inquirebatur rursus de leproso an appareret in eo aliqua signa, quia dubitabatur. de Maria tñ post septẽ dies manifestum erat, ꝙ nõ erat leprosa, quia Dominus iubebat eã reduci in castra: non tamen iuberet si leprosa maneret. Dicendum ergo de cæremonijs, quæ fiebant ad inquirendũ veritatem, lepræ nullã fuisse obseruatã in Maria. Quæret aliquis de cęremonijs quæ fiebant post redditã sanitatẽ. an fuerint in Maria obseruatæ, s. de rasionibus pilorum, & lotionibus corporis atq; sacrificijs. Respondendum est ꝙ non, quia Deus iubebat quòd esset septem diebus extra castra, & immediate reduceretur. si tamen deberent obseruari in ea oẽs cęremoniæ, nõ rediret immediate in castra: alioquin ista iussio Dei de reducendo eã in castra nihil operaretur. Itẽ non stat, quia ad hoc ꝙ obseruarentur cęremonię mundificationis, oportebat fieri sacrificia pro mundatione, hac, s. turtures, vel columbas, & agnos anniculos, & passeres mundos, & vinũ, oleũ, & farinã offerri, vt patet Leui. c. 14. Item in deserto non obligabãtur Iudæi obseruare cęremoniã de mũdificatione: q̃q̃ ergo habuisset Maria conuenientem locum ad hanc mundificationem non curaret, cum sine hac munda esset. Item nõ põt stare, quia immediate vt Maria mũdata est, recessit populus de Aseroth: si tñ debuissent obseruari in ea cęremoniæ quæ habentur Leui. c. 14. nõ recessisset populus immediate vt Maria rediit in castra. primũ patet quia dr̃ hic, & nõ est populus motus de loco illo, donec reuocaretur Maria. ergo videtur ꝙ immediate motus est, vt rediit Maria in castra, sed ipsa in septima die rediit. ergo immediate recesserunt. Secundo patet, s. ꝙ non immediate recessissent, si obseruaretur purificatio illa quæ habetur Leu. c. 14. nam postq̃ aliquis esset mundatus, lauabatur, & reducebatur in castra, & tunc rasus toto corpore manebat septem diebus in castris. ita quod nõ iret in tabernaculum suum, septima die iterum radebatur: die vero octaua conferebat sacrificia de quibus eo. ca. oportuisset ergo populum expectare saltem octo dies postq̃ rediret Maria in castra. ergo nõ fuit facta purificatio leprosorum de qua Exo. c. 14. [Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus.] Ex præcepio Dñi sustinuit illam pœnam Maria septem diebus manens sola extra castra, neq; oportebat quod essent aliqui famulãtes ei, quia non indigebat aliquo ministerio, cum extra castra haberet omnia necessaria, s. manna, & aquam. nam manna nõ cadebat intra castra, sed in circuitu castrorũ, vt patet Exo. 16. & præce. c. & ibi ipsa haberet mãna. [Et populus nõ est motus de loco illo donec reuocaretur Maria.]

Quomodo manserint in castra septem diebus in Aseroth propter honorem Mariæ leprosæ, & quomodo poterat moueri extra castra: & quomodo mouebantur alij leprosi. Quæst. XLV.

QVasi dicat Israelitæ recessuri erant de Aseroth parum postq̃ illuc accesserunt, sed morati sunt pp Mariã. nã

F Deus volebat eos festinare ad ingrediendum in terrã Chanaan, ideo nihil causæ erat quare morarentur 7. diebus in Aseroth: manserunt tñ ibi nõ ex necessitate, quia non erat necessarium expectare leprosos, licet. n. castra recederent, poterãt ipsi postea recedere, quia cum Israelitæ essent magnus populus, & habebant pecora multa atq; iumenta, & plaustra portãtia vtensilia sua, manifesta via fieret transitus castrorum nã saltẽ orbitæ rotarum hoc proderẽt, ideo ẽt si per aliquot dies morarentur leprosi post trãsitum castrorum, nõ possent errare viã transitus castrorum. Difficilius tamen erat quãtum ad cibos, quia mãna quod solum eis erat cibus, cadebat duntaxat in circuitu castrorum. si ergo aliquis distaret a castris per duas, aut tres leucas, nõ posset hẽre manna, sed quantum ad hoc prouisum erat, quia leprosi q̃q̃ essent extra castra, tñ cõiuncti erãt castris

G s. in parua distãtia, ita vt habere possent de manna, qđ cadebat apud castra, & tunc cum castra mouenda essent, ipsi audiebãt vocem tubarum, & pariter mouebãtur, licet nõ miscerentur alijs euntibus sub vexillis. ita ergo Maria facere poterat, ꝙ q̃q̃ exclusa esset a castris mansura septem diebus extra castra: tñ recedere poterãt ipsa die castra, & Maria sequeretur castra non introiens in illa per septem dies. Sic. n. omnes alii leprosi faciebant. nã non solum Maria exclusa est in deserto propter leprã, sed etiã omnes alii qui leprosi erant, quia sic Deus iusserat supra c. 5. & executio eius. ibi subditur, s. quòd Israelitæ eijcerent de castris omnes leprosos, & fluentes semine sed pp istos nunq̃ expectabat populus quin moueretur, sed mouebantur suis temporibus, & leprosi aliqualiter distãtes a castris mouebantur. fuit tñ honor factus Mariæ, vt nõ mouerentur ca

H stra quousq; ipsa reduceretur: ita vt moueretur ipsa intra castra. Et dicunt aliqui quòd hoc fecerit populus propter reuerentiam Moysi, & Aaron, qui erant principes populi: Maria autem erat soror eorum, & erat prophetissa.

Sed dicendum est quòd in hoc nullam reuerentiã exhibuit populus Moysi, & Aaron. Nam quęretur an nubes mota fuerit in istis septem diebus antequam Maria reduceretur ad castra, vel non fuit mota. si dicatur quòd fuit mota, necesse erat quòd mouerentur Israelitę, vt patet supra ca. 9. & dato quod ipsi propter reuerentiã Mariæ nollent recedere quousq; ipsa sanaretur: tñ cognoscerent se offendere Deum, qui dabat eis signum recedendi per motum nubis. Item dato quod non curarent de offensa Dei, tamen si nubes semel moueretur, & ipsi non expedirentur in motu ad motum illius, postea nescirẽt locum ad quem

I mouerentur, cum semel effugisset nubes ab oculis eorum cum nullum itineris maneret vestigium. non ergo expectarent Israelitæ Mariã, si anteq̃ sanaretur moueretur columna nubis. Si autem dicas quòd non fuit mota nubes vsquequo Maria reducta est in castra, nullã reuerentiam exhibuit populus Moysi expectando reductionem Marię in castra, quia etiam si nollent, cogebantur manere in castris quousque nubes moueretur, quia alias offenderent Deum si mouerentur, anteq̃ nubes daret signum mouendi. Item nescirent quo eundum esset, cum ibi non esset via, & eos nemo dirigeret. Item quia forte non haberent manna: priuaret. n. illos Deus beneficio hoc, si contra voluntatem eius mouerentur de castris. manet igitur, ꝙ populus nõ exhibuit reuerentiã aliq̃ Moysi, sed Deus honorauit maxime Moysen in hoc, quia nubes recessitura esset, & populus secuturus eã, si Maria non fuisset eiecta de ca-

K stris, vt significat litera quę ponit populum præstolantem reditum Mariæ in castra. fecit tñ Deus ꝙ nubes non recederet quousque rediret Maria, & hoc propter honorem solius Moysi. Erat enim Maria soror eius, & pro nullo alio leproso hoc factum est, quamquam multi essent.

Cur dixit Deus quare non timuistis detrahere seruo meo Moysi. Quæst. XLVI.

ADhuc circa dicta in textu quęretur quare postquam Deus finiuit verba sua, in quibus laudabat Moysẽ, dixit, quare igitur nõ timuistis detrahere seruo meo Moysi?

Dicendum ꝙ hoc fuit, quia ante hoc Deus loquebatur Mariæ, & Aaron ostendens ei excellentiam Moysi, & ante illum nescirent ipsi quantum peccauerant, vel saltem

Deus

Deus nondum ostenderat eis quantum peccassent. nunc vero finierat plene ostendere excellentiam Moysi? ideo dixit quare igitur nō timuistis detrahere seruo meo Moysi? idest cum istud sciretis, vel scire deberetis, quare non timuistis detrahere illi, q.d. timere debueratis dicere mala de viro tantæ excellentiæ. Dicuntur autē isti detrahere Moysi, idest diminuere aliquid de excellentia eius. nam ipse erat tam excellens quantū ostensum est, & Maria, & Aaron diminuebant aliquid de excellentia eius æquantes se ei, cum dixerint. nonne & nobis similiter locutus est Deus? idest æqualiter locutus est nobis sicut Moysi. Sed falsum est, quia Moyses erat excellentior omnibus, vt ostensum est. ideo isti æquandu se ei, detrahebant illi, idest minuebant honorem, & excellentiam eius, quæ secundū veritatem ei debebatur.

Quare dicitur quod Deus iratus est nunc contra Mariā & Aaron, & iratus recessit. Quæst. XLVII.

SEd quæretur cum Deus finiuit verba ad Mariam, & Aaron, quare dicitur, quòd iratus est contra eos? Dicendum quòd in Deo non est ira neq; aliqua passio, quia Deus nullo modo est mutabilis loco neque desiderio Iaco. 1. c. scilicet, apud quem non est transmutatio neq; vicissitudinis obumbratio, sed Deus est semper in delectatione, & habet vnicam, & simplicem delectationem, vt dicit Arist. 7. Ethic. c. vlt. Dicitur tamen Deus aliquando irasci modo humano, scilicet quia facit ea, quæ homines irati faciunt. iram autem pœnam inferunt si possunt, & quia Deus interdum pœnas infligit hominibus, dicitur eis iratus esse. nunc autem quando Deus finiuit verba sua ad Mariam, & Aaron puniuit statim Mariam perfundens eam lepra. ideo dicitur tunc iratus, quia tunc ostendit signum iræ, idest pœnam.

Quare non dicatur Deus iratus antequam finierit verba. Et ira quando conuenienter ostenditur. Quæst. XLVIII.

ADhuc quæretur quare non vocatur iratus ante hoc, sed tunc quando finiuit verba dicitur iratus.

Dicendum quod istud ponitur multum artificiose. primo, quia ita conuenit Deo. Nam Deus secundum veritatem non habet iram, sed ira sua est inflictio pœnæ, ideo tūc solum Deus dicetur iratus vel irasci, quando pœnam infert, sed quando Deus loquebatur Mariæ, & Aaron omnia quæ supra habentur, nullam pœnam inferebat, ideo non diceretur tunc iratus vel irasci. cum autem finiuit verba, intulit statim pœnam, ideo tunc dicebatur irasci.

Secūdo, quia hoc etiam competit modo humano, quia siquis vult alicui pœnam inferre, & prius vult ostendere ei secundum rationem quantum peccauerit ad hoc quòd pœnam inferat: tandiu quandiu ille manet probando delictum per rationem, non ostendit signa iræ.

Cum autem putauerit sufficienter probatum esse delictum, & quantitatem eius: tunc cessans arguere ex ratione ostendit vultumq; iratum, & obiurgat peccantem, atq; pœnam infert. sic autem Deus prius voluit ostendere peccatum Mariæ, & Aaron, & postea punire: ostensio autē peccati fiut per omnia ista quæ dicuntur hic, ideo quandiu durauit Deus dicendo ista, non dicitur quòd iratus est: statim autem vt illa compleuit, dicitur, quòd iratus est.

Tertio, quia vt dicit Seneca, vtendum est ira vt milite, & non vt duce, idest quandiu manet consilium, & deliberatio quæ pertinent ad ducem, nunquam debet inesse ira, quia illa impediret animum in consideratione veritatis, sicut dixit Cato. postquam autem deliberatum est, ira cōueniens est; sicut miles ad executionem belli. & tamen quamdiu Deus loquebatur præcedentia, erat sicut consilium ad deliberationem de puniendo istos, quia per rationem ostendebatur delictum ipsorum, & ad illud non debebat dici quod Deus erat iratus, quia ira impedit cognitionem veritatis, sed finita illa inquisitione conuenienter dictum est, quod Deus iratus fuit, quia non restaret nisi executio, ad quam ira prodest in homine.

A *Quam bis dicatur Deum esse iratum. Quæst. XLIX.*

QVæretur quare dicitur hic in litera bis quòd Deus iratus est pro ista murmuratione contra Moysen. nā a principio dicitur q̄ cum audisset Dominus, iratus est valde, & postea in fine verborū dicitur iratusq; est Dominus. quia cum sit vnicum factum. s. murmuratio contra Moysen, solum semel deberet dici Deus iratus.

Dicendum quòd in Deo non est vere ira, sicut supra dictum est. & tamen si esset, solum fuisset hic vnica ira, quia non accidebat aliquid de nouo, propter quod esset alia ira. Sed dicitur bis in litera Deus iratus, quia ira conuenit scripturæ, inquantū ostendit nobis res ab eo factas, & modum faciendi humanum. Et fuit conueniens poni in ista narratione bis quòd Deus iratus fuerit, scilicet in principio, & in fine. in principio quidem tanquam motiuum, in
B fine autem vt executio. nā quando Deus audiuit murmurationem contra Moysen, quia ipse sciebat hanc esse iniustam, etiam si nundum probasset illud Mariæ, & Aaron, dicitur quod iratus est valde. postea vero ostendit per rationem longam contra Mariam, & Aaron quod peccauerant, & tunc rursus dicitur quod iratus est Deus, scilicet, quia probato illis peccato suo, non restabat nisi vt inferretur eis pœnam, quod per iram fieri solet.

Aliter potest dici quod ponitur hic Deus bis iratus. s. in principio, & in fine: primo dr Deus iratus vt innouatur, q̄ hoc totum quod hic contra Mariam, & Aarō fecit, fuit ex motiuo iræ: quia statim vt audiuit murmurationē cōtra Moysen iratus est, quia sciebat istam esse iniustam: & mouente ira, licet nondum ostenderet Deus signa eius, vo
C cauit Aaron, & Mariā ad Sanctuariū, & locutus est oīa, quæ habentur in litera. Cōpletis aūt verbis cū sufficienter ostendisset peccatum Mariæ, & Aaron, dicit q̄ iratus est, quia tunc ostendit iram exterius inferendo pęnam, & sic potest dici q̄ dicatur bis iratus, quia primo esset ira interius, secundo esset ira exterius in signis, & executione.

Quare dicitur quod iratus Deus abijt. Quæst. L.

SEd adhuc quæretur. quare dicitur, iratusq; contra eos abiit, idest statim vt iratus est Deus contra Mariam, & Aaron recessit de loco in quo erat?

Dicendum quod Deus dicitur recessisse, non quidem quod vere recesserit, quia non potest, cum vbique sit, quia Terram, & Cœlum implet Hierem. 23. scilicet, Cęlum, & Terram ego impleo. & cęlum, & cœli cœlorum eum ca-
D pere non possunt 3. Reg. 8. & 2. Paralipomen. sexto capitulo, non potest tamen recedere de aliquo loco, nisi qui desinit ibi esse, ideo Deus non potest recedere de aliquo loco, neque venire ad illum, sed ista omnia dicuntur modo humano, quia simplices aliter intelligere non possunt. sic dicitur Gene. 11. quod descendit Deus, vt videret turrem quam ædificabant filii hominum. sic etiam dicitur in Symbolo de filio Dei, quod descendit de cœlis: & tamen filius Dei nondum habens vnitam sibi naturam humanam, neq; ascendere, neq; descendere dicitur, cū vbiq; sit. Dictum est tamen hic, vt aliqui putant de Deo, quod recessit, quia iste qui vocatur hic Deus, est angelus, qui erat in columna nubis. angelus autem venire, & recedere potest, quia non est vbique.

Dicendum verum esse quod iste qui dicitur reces-
E sisset erat angelus, & non Deus, ideo poterat recedere, tamen scriptura non loquitur hic de eo tanquam de angelo, sed tanquam de Deo, cum dicatur, iratusque Dominus abiit, ideo debet de eo talia dicere qualia de Deo dici debent. & tamen dixit quod abiit, ideo scriptura concedit, quod Deus venit, & Deus recedit. Sed dicendum quod istud dixit scriptura propter duo. Primo, quia Deus dicitur esse alicubi, quia ibi operatur, & quia ante hoc in præsentia Mariæ, & Aaron loquebatur Deus, dicebatur ibi esse: cessauit autem postea loqui, ideo debet dici quod tunc recesserit. Secundo, & pręcipue, quia licet Deus sit vbique, tamen videtur determinari ad aliquem locum per aliquod signum exterius, ita erat hic columna nubis, in qua Deus dicebatur esse, ideo vbicunque illa esset, dicebatur esset Deus, & quando illa mouere-

tur, diceretur quoque moueri Deus, & quia nunc finitis ... recessit columna de loco in quo erat, dicitur quoq; Deus recessisse: & istud patet in litera, scilicet iratusque contra eos abiit, & nubes quoque recessit quę erat super tabernaculum.

Quare dicatur quod recessit Deus. Quaest. LI.

ET tunc manet dubitatio, scilicet quare Deus iratus recessit? Dicendum quod hic potest esse duplex dubitatio. vna est quare Deus iratus est. alia est, quare statim vt iratus est, recessit. De prima dubitatione iam supra responsum est. De secunda dicēdum quod fuit primo, quia de Deo, nihil asseritur superuacue: ante hoc enim erat coram Maria, & Aaron, quia loquebatur eis. sed cessauit loqui, cum igitur nulla causa esset manendi ibi vlterius, dicitur, quod recessit. Secundo fuit conueniens hoc ex conditione iræ, quia cum quis irascitur alteri, nollet eum videre, sed nunc dicitur quod Deus iratus fuit Marię, & Aaron, ideo conueniens erat, quòd nunc recederet ab eis, & hoc significat litera cum dicit. iratusque contra eos abiit, idest quia erat iratus contra eos, noluit manere cum eis, sed recessit. Tertio fuit ad innuendū quod Deus non volebat rogari super hoc, sed quod pœna ab ipso inflicta maneret. nam si Deus completis verbis, & inflicta pœna Mariæ, diceretur manere cum eis, nil aliud videbatur innuere, nisi quòd vellet rogari, vt remitteret pœnam. Deus tamen nolebat hoc innuere, sed potius ostendere se difficilem ad remittendum etiam si rogaretur, sicut postea fecit, quia adhuc orante Moyse vix voluit ista concedere, debuit ergo dici quòd recesserat.

Quomodo intelligitur quòd nubes recessit. Quaest. LII.

SEd quæretur quare dicitur, nubes quoq; recessit, quæ erat super tabernaculum. Dicendum quod non debet intelligi quod nubes recesserit tunc desuper tabernaculum, quia sic mouerentur castra supra 9. & Exo. 40. cap. non tamen mota fuerunt, quia manserunt per 7. dies quousque Maria reuocata est in castra: vt patet infra in litera. sed intelligitur, vt supra declaratum est, quòd ante hoc nubes erat cum Maria, & Aaron, & nunc recessit ad hoc quod esset super tabernaculum.

Est ergo dicendum quòd fuit primo, quia Deus dicebatur esse in columna nubis vel angelus eius, ideo quandocunque moueretur angelus siue Deus, oportebat moueri nubem. istud patet Exo. 14. f. tollens se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cū eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. sed nunc Deus motus fuerat cum dicatur in litera iratus contra eos abiit. debuit ergo moueri nubes, & sic additur. nubes quoque recessit, etiam nubes recessit.

Secundò fuit, quia nō erat ille locus proprius nubis, sed venerat illuc ad aliquid faciendum, ideo illo expleto debuit redire ad locum priorem. istud patet, quia nubes semper erat super tabernaculum fœderis supra 9. & Exo. 40. c. Quando tamen Deus voluit loqui Mariæ, & Aaron, descendit columna de loco in quo erat, vt esset intra Sāctuarium circa pauimentū eius, vt ibi posset Deus loqui quasi secretè Mariæ, & Aaron, vt innuitur supra in litera, scilicet, descendit Dominum in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam: nunc autem erat expletus sermo ille, ideo nubes debuit redire in locū priorem, & ad hoc dicitur quòd recessit: non quidem de tabernaculo, sed de loco in quo erat nunc, ad hoc quod esset super tabernaculum vbi esse solebat.

An Maria fuerit percussa lepra in toto corpore vel in parte, & quare Aaron petiuit a Moyse vt oraret pro ea. Quaest. LIII.

ADhuc quæretur an Maria fuerit tota percussa lepra, vel solum aliqua pars corporis eius? Aliqui dicunt, quod totum corpus opertum fuit lepra, quia dicitur in litera. cum respexisset eam Aaron, & vidisset eam perfusam lepra, sed perfundi significat extensionem per totum.

F Dicendum quòd solet dici communiter quòd Maria fuit tota cooperta lepra, sicut, & nos tetigimus supra in litera, & tamen videtur magis tenendum quòd non fuerit totum corpus eius opertum lepra, sed solum aliqua pars vt pote si operiretur facies, & maneret reliquum corpus mundum. Sed adhuc videtur quòd non fuit tota facies Mariæ operta lepra, sed aliqua pars eius, quia quando Aaron clamauit ad Moysen dixit. ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. oportet autem quòd Aaron loqueretur solum de eo quod videbat, nam de eo quod erat sub vestibus nesciebat Aaron an lepra perfusum esset: dixit tamen dimidium carnis eius deuoratum esse lepra. ergo dimidium eius quod videbat Aaron discoopertum in Maria erat solum opertum lepra: in Maria tamen cum esset fœmina honesta, non esset nisi vultus nudus. ergo ad
G plus medietas vultus eius erat operta lepra, quia aliter nō potest intelligi litera illa. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra.

Nisi forte dicatur, quòd non intelligatur hoc secundū superficiem, sed secundum profunditatem, scilicet, quod tota superficies corporis Mariæ esset operta lepra: esset tamen ista lepra ita corrosiua quòd penetraret versus interiora, & de grossitie corporis siue profunditate penetrasset iam medietatem.

Sed dicendum quod non stat. primo, quia tunc Aaron præsupponeret totum corpus Mariæ prefusum esse lepra, sed hoc non est conueniens dici cum ipse nesciret ea quæ sub vestibus latebant. Secūdo, & fortius quia etiam si Aaron istud præsupponeret vtpote quia Maria quæ poterat seipsam interius tangere illud sibi diceret, adhuc non po-
H terat Aaron asserere quod lepra deuorasset medietatem carnis secundum profunditatem. Tenendū est ergo quòd Maria non fuit tota operta lepra, sed solum in facie, & nō in tota facie, sed quasi in medietate eius quod signat litera dicens, quod dimidium carnis eius deuoratū erat a lepra, sic autem erat de quibusdam alijs quos Deus percussit lepra, & tamen non percussit in toto corpore, sed in quadam parte, sicut dicitur de rege Ozia quod percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralip. 26. in quo innuitur, quod erat lepra in sola fronte, sed an in alijs partibus corporis eius fuerit lepra, dicetur eo. c. & 4. Reg. 15.

Aliquis dicet quod quando Aaron istud dicit, scilicet, dimidium carnis eius deuoratum est, solum erat lepra in medietate vultus Mariæ, sed postea illa creuit, ita vt se extenderet per totum corpus eius.

I Sed dicendū quod non est istud verisimile. primo, quia non habet aliquod motiuum ex litera, neque ex ratione, ideo contemnendū est. Secundo, quia potius videtur contrarium ex litera. nam quando istud dixit Aaron, orauit Moyses pro Maria ad Deum vt sanaretur. Deus autem dixit quod maneret sic per septem dies, & sic innuitur quod lepra non processit vltra, sed stetit in loco vsque ad quem processerat, & mansit Maria sic septem diebus. Tertio patet adhuc clarius quia Deus loquens de lepra Mariæ dixit. si pater eius spuisset in faciem illius. ergo lepra Marię non erat nisi in facie, & erat sicut sputum, quia non perfuderat totam faciem.

Quare Aaron petiyt à Moyse vt oraret pro Maria. Quaest. LIV.

K NVnc quæretur quare Aaron petiuit a Moyse vt oraret pro Maria. Dicendum quod fuit primo, quia Aaron vidit Mariam leprosam, & putauit non posse liberari nisi per Deum, ideo voluit quod oraretur Deus. Secundo, quia timebat Aaron quod plaga Mariæ magis cresceret cum dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est a lepra. vt autem occurreretur ne vltra cresceret putauit necesse esse orare Deum. Tertio, quia Aaron viderat quod Deus erat iratus, & intulerat hanc plagam, ideo credebat quod a seipso non moueretur ad sanandum, sed oportebat quod oraretur ab alio, sicut irati non placantur nisi sufficienter retribuerint, vel ab aliquo exorati fuerint.

Quare

Quare Aaron non orauit Deum. *Quæst.* *LV.*

ADhuc quæretur quare Aaron nō orauit per se Deū, sed petiuit a Moyse quòd oraret? Aliqui dicūt quòd hoc fuit, quia non pertinebat ad Aaron orare, neque erat officium eius, sed Moysi. ideo non orauit.

Sed dicendum quòd non stat. quia potius pertinebat ad Aaron orare pro toto populo, eo quod erat summus sacerdos, & in vna die anni orabat pro toto populo Leuit. 16. Et ista est conditio summi sacerdotis quòd sit inter Deum, & populum ad orandum, sic dicit Apostolus ad Hebræos 5. scilicet, omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deū, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis. vnde magis pertinebat ad Aaron qui erat pontifex orare pro aliis quàm ad Moysen. sic patet infra 16. vbi Deus volebat cremare totum populum Israel pro murmuratione, & iam cremauerat quatuordecim millia. dixit autem Moyses ad Aarō quod sumeret thuribulum, & imposito thymiamate staret inter mortuos, & viuentes, quod cum fecisset placatus est Deus, & cessauit incendium.

Dicendum igitur quòd ad Aaron pertinebat orare: nūc tamen non orauit. primo quia sciebat alium esse digniorem, qui facilius hoc impetraret, scilicet, Moysen. Secundo, quia ipse erat. quasi tremens, & non poterat colligere seipsum ad deuotionem. sicut dixit Leuit. 10. quomodo potui placere Deo in cæremoniis mente lugubri? Tertio, & præcipue, quia Aaron peccauerat simul cum Maria: ideo erat ipse indispositus ad orandum, quia non exaudiretur oratio eius pro alio cum ipse Deo displiceret. Quarto, quia non solum pro Maria orādum erat, sed etiam pro ipso Aaron. cum ipse peccauisset, & pœnam timeret. non erat ergo ipse aptus orare pro Maria cum opus esset, quod aliquis nunc pro eo oraret.

Quare petijt Aaron Moysen, & non alium, vt oraret. Quæst. LVI.

ADhuc quæretur quare specialiter petiuit Aaron a Moyse quod oraret, quia etiam poterat aliquis alius orare? Dici potest primo, quod fuit quia istum inuenit ibi promptiorem ad hoc. Nam erat Moyses intra Sanctuarium cum Maria, & Aaron, qui tres simul venerant, & nullus alius cum eis, vt patet supra in litera. ideo licet quilibet aliorum vtiliter orare posset, promptius inueniebatur ibi Moyses. Secundo propter necessitatem velocis remedii. Nam Maria incæperat percuti lepra, & illa subito discurrebat per carnem. Si autem Deus non placaretur statim oratione, operiretur lepra totū corpus Mariæ, ideo oportebat, quod statim oraretur pro ea. nam si expectaretur ad eundum in castra, & quod aliqui de castris orarent pro illa, prius tota perfunderetur lepra quàm pro ea oraretur, & sic parum prodesset oratio, quia intentio Aaron erat, quod occurretur ne lepra vltra cresceret, sed Moyses erat ibi præsens scilicet, intra Sanctuarium, ideo etiam si in castris essent alii potentes æqualiter impetrare hoc sicut Moyses, debuit potius rogari Moyses, vt oraret, quàm aliquis alius, & patet hoc, quia Aaron dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra, idest si statim non occurritur orando tota caro deuorabitur. Tertio quia credidit Aaron esse Moysen potentiorem ad impetrandum, quàm esset aliquis erus in toto populo, quod colligeret ex laudibus, quas nunc proxime Deus dixerat de Moyse, scilicet, at non talis seruus meus Moyses qui in omni domo mea fidelissimus est. ideo ab isto specialiter peteret Aaron quod oraret. Quarto, & adhuc magis principaliter, quia ista causa tota videbatur pertinere ad Moysen. s. quod propter ipsum percussa fuerat Maria, quia murmurauerat, ideo ipso orante facilius remitteretur, & cessaret plaga, etiam si alii essent digniores ad orandum quàm Moyses.

Quare Aaron non dixit Moysi quòd oraret, sed vsus est alijs verbis. *Quæst.* *LVII.*

SEd quæretur cum intentio Aaron esset quod Moyses oraret pro Maria, quare non dixit quod oraret, sed dixit obsecro Domine, ne imponas nobis hoc peccatum. Dici potest vno modo quod Aaron erat turbatus præ timore, cum videret Mariam subitò lepra percussam, ideo non potuit exprimere omnem conceptum suum, sed dixit illud quomodo potuit, intendens plus dicere quam dixerit, & ad hoc adiuuat quod Moyses statim orauit dicens. Deus obsecro sana eam, quasi intellexerit quod hoc volebat Aaron, licet non expresserit. Secundo potest dici, & melius quod Aaron non petiuit a Moyse quod oraret Deum pro Maria, ideo non ostendit illud verbis, sed solum petiuit ne indignaretur eis. præsupponebat enim Aaron, quod Deus inflixerat hanc pœnam Mariæ pro murmuratione contra Moysen, quia Deus dixerat supra in litera. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi? & iratus contra eos recessit. putabat ergo Aaron quod B cum totum hoc fieret in fauorem Moysi, si ipse placaretur, statim esset Deus placatus, & cessaret plaga. Tertio potest dici, quod forte Aaron credebat Moysen commotum esse ira contra ipsum, & Mariam, & orasse a Deo pro plaga, vt veniret super eos, ideo quod plaga ita crescebat perfundendo carnem, sicut procedebat oratio Moysi, & ad hoc Aaron voluit placare Moysen rogans vt non indignaretur eis, ac si diceret, quod si ille cessaret indignari cessaret plaga extendi, & ad istud consonant verba Aaron in superficie. Quarto quia Aaron non tantum pro Maria percussa petebat, quantum pro seipso timebat, & quia nondum pœna ei fuerat inflicta, & timebat infligēdam, quod fieret si perseueraret contra ipsum indignatio Moysi, ideo nō petiuit qd pro eis Deū oraret, sed quod cessaret indignari, quia si hoc faceret nō infligeret Deus pœnā.

C

Quomodo sunt accipienda verba Aaron ad Moysen. Quæst. LVIII.

ADhuc petetur de istis verbis, quę dixit Aarō ad Moysen quomodo accipiuntur? Dicendum qd dixit obsecro dñe mi ne imponas nobis hoc peccatum. Aaron loquebatur hic ad Moysen cū magna humilitate, quasi ad Deū dicēs. obsecro dñe mi. qd erat pp duo. primo quia valde timebat: putauit. n. qd non solū Maria puniretur sed ēt ipse, ideo timor faciebat eum humilem. Secundo ad facilius impetrandum, quia qui se humiliat impetrat. iuxta illud. cor contritum, & humiliatum nō despicies Psal. 50. humiliauit ergo se Aaron quantum potuit, vt facilius impetraret. Et dixit obsecro dñe mi. ante hoc ipse fecerat se D æqualē Moysi loquens cū superbia. s. nunne, & nobis similiter Deus locutus est? nunc vero dominum suum vocabat, & si aliquid maius dicere posset dixisset. sequitur. ne imponas nobis hoc peccatum, in quo aliquis dubitabaret cur dixit hoc Aaron, quia pro Maria videbatur petere, ideo deberet dicere ne imponas ei hoc peccatum? Dicendum quod Maria percussa erat iam lepra. Aaron autem timebat quod etiam ipse percuteretur, cum sibi esset conscius peccati, ideo pro vtroque orauit. pro se quidem, vt non puniretur: pro Maria autem vt cessaret plaga.

Dixit aūt ne imponas nobis hoc peccatum, idest non reputes nobis illud ad pœnam: peccauimus quidem contra te, sed oramus, vt non velis quod inferatur nobis pœna digna pro isto peccato, & addidit, quod stultè commisimus, idest verum est quod peccauimus, & profitemur E peccatum nostrum: tamen non fecimus ex malitia, & deliberatione, sed ex quodam impetu indeliberato quod est stultè facere.

Quare Moyses non orauit pro Maria antequam Aaron peteret. Quæst. LIX.

SEd quæretur quare Moyses non orauit hic pro Maria prius quàm Aaron peteret ab eo id, quòd hic habetur?

Aliqui dicunt quòd fuit quia Moyses erat indignatus pro murmuratione contra se facta, ideo non moueretur ex seipso ad orandum nisi prius fieret ei aliqua satisfactio, vel impenderetur quidam honor. nam ita soluitur ira. cum autem Aaron cum magna humilitate petiuit hoc a Moyse, placatus est ille, & orauit Deum.

Sed dicendum quòd hoc non est verisimile, quia scriptura dicit supra in litera quòd Moyses erat mitissimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, sed ad mitē pertinet remittere iniuriam, & non expetere vindictam, ideo Moyses, qui mitissimus erat non expectaret quòd fieret sibi aliquis honor, vel rogaretur ad hoc, quòd cessaret ab indignatione, & oraret Deum.

Dicendum igitur quòd Moyses ex se ipso oraturus erat Deum pro Maria etiam non petente Aaron, quia tamen Aaron præuenit dicendo, quæ habentur in litera, non potuit iam Moyses orare nisi rogatus. Secundò & præcipuè, quia Moyses nondum videbat aliquid propter quod oraret. Nesciebat enim an Maria percussa esset lepra, quia ipse non erat cum Aaron, & Maria: licet enim omnes tres simul introissent in Sanctuarium: tamen Deus vocauit seorsum Aaron, & Mariam, vt loqueretur eis, & tunc mansit Moyses aliquantulum distans ab eis, sed finitis verbis inflicta fuit lepra Mariæ, & ideo Moyses non potuit illud videre, quia distans erat. Aaron autem vidit illud, quia erat iuxta Mariam, ideo statim locutus est ad Moysen. istud patet, quia dicitur. cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen. obsecro Domine mi &c. Et sic statim vt Aaron vidit lepram in Maria locutus est ad Moysen, sed non potuit Moyses qui erat absens, ita cito videre sicut Aaron, ideo non potuit orare antequam ille loqueretur. Item patet, quia dixit Aaron. ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. ergo innuitur quòd Moyses non videbat istud, quia aliàs nō diceret ei Aaron. ecce iam medium carnis, idest vide quia caro eius deuorata est lepra, quod non diceret Aaron si Moyses illud per se videret.

Quare Maria per seipsam non est locuta ad Moysen vt oraret pro ea. Quæst. LX.

QVæretur quare Maria nō locuta est p seipsā ad Moysen, vt oraret pro ea, vel vt non imputaret ei hoc peccatum, sicut fecit Aaron. Aliqui dicunt quòd fuit ex superbia, quia ipsa est quæ valde murmurauerat contra Moysen, & sic etiam nunc non voluit humiliari.

Dicendum non esse verisimile, quia non habet motiuum aliquod ex litera nec ex ratione. ideo contemnendum est. Sed potius credendum est quòd quando ipsa sciret se percussam humiliaretur valde. prius enim cum nō sentiret neque timeret pœnam superbiuit leuitate quadā muliebri contra Moysen. nunc autem verè sentiens seipsam a Deo percussam humiliaretur, cum posset rationabiliter timere grauiorem pœnam sibi superesse. Secundo quia si Maria persisteret adhuc in superbia Deus non misereretur ei, etiam si Moyses oraret. misertus tamen est, quare non processit vltra plaga. Enam quia cōcessit quòd statim post septem dies sanaretur. ergo non manebat Maria in superbia. Dicendum aliter. primo quod Maria neque orauit neque locuta est pro se, quia tanta turbatione tenebatur, quòd neque loqui poterat. istud verisimile est, quia inflictio pęnæ tantum poterat eam alterare quòd ad loquendum, & cogitandum efficeretur impotens. Secundo fieret hoc ex verecundia propter Moysen, quia in hoc manifestabatur quòd ipsa grauiter peccauerat contra Moysen, cum Deus propter illum puniuisset eam sic, ideo erubesceret loqui ei. vnde non peteret præ verecundia quod pro ipsa oraret. Tertio fieret propter verecundiam plagæ. erat enim lepra immundissima omnium plagarum, cum propter eam repellerentur homines de consortio aliorum. ideo Maria sciens se prius fuisse tantæ dignitatis in populo, scilicet, quòd esset soror Moysi, & prophetissa. nunc vero se esse abiectissimam omnium mulierum propter lepram, erubesceret maxime ita vt nulli auderet loqui, & ad hoc adiuuat, quia postquam Maria percussa est lepra non inuenitur hic fuisse quidquam locuta. Quarto potuit esse, quia forte Maria quando percussa est lepra non vidit, neque sensit plagam. certum est quòd non poterat videre, quia illa lepra fuit in vultu, vt supra ostēsum est. nemo tamen videt vultum proprium, etiam forte non sentiret, quia inflicta fuit ista lepra a Deo. Deus autem potest infligere insensibiliter, quia lepra non est vulnus,

F sed morbus, & ita Aaron videret prius lepram Mariæ quam ipsa agnosceret se esse leprosam. & sic oraret pro ea ad Moysen prius quam ipsa loqueretur. Sed præcedentia magis tenenda sunt, quia licet potuisset Maria percuti insensibiliter: est credibilius quod statim senseret, quia ita fuit de rege Ozia qui percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 26. cap. & tamen statim illud sensit, scilicet, sed & ipse perterritus accelerabat egredi, eo quòd sensisset illico plagam Domini &c. de Maria igitur ita credibile est.

An peccauerit Aaron in tali murmuratione, & an licuit ei confiteri peccatum etiā pro Maria. Quæst. LXI.

NVnc petitur an Aaron peccauit hic in murmuratio-
G ne facta contra Moysen? Aliqui dicunt quòd non, quia si peccasset puniretur, sicut punita fuit Maria: & tamen nulla pœna ei inflicta fuit. ideo non peccauit. Dicendum quod non peccauit sola Maria, sed etiam Aaron. Primo patet, quia dicitur. locuta est Maria, & Aaron contra Moysen. ergo ambo peccauerunt. Secundo quia illud verbum iniuriosum, & superbum contra Moysen ambo dixerunt, vt patet in litera, scilicet, num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne, & nobis similiter est locutus? Tertio quia si non peccasset Aaron, non vocauisset illum Deus cum Maria ad increpandum eos, sed vocauit cum dicitur. descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam & dixit ad eos. audite sermones meos. ergo ambo peccauerunt. Quartò, quia finitis verbis dixit Deus ad Aaron
H & Mariam. quare igitur non in multis detrahere seruo meo Moysi? ergo ambo detraxerant ei. Quinto quia dicitur statim in litera. iratusque contra eos abiit, idest iratus contra Mariam, & Aaron. non tamen irasceretur contra ambos, nisi ambo peccarent. ergo ambo peccauerunt. Sexto patet ex verbis Aaron ad Moysen. dixit enim obsecro domine ne imponas nobis hoc peccatum. non dixit ne imponat Mariæ, quasi illa sola peccasset, sed ne imponas nobis. ergo innuebat etiam se peccasse. Septimo, & apertius, quia dixit ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus ergo confessus est, quod ambo illud commiserant. non potest ergo negari quin Aaron peccauerit in murmuratione facta contra Moysen. Ad rationem in contrariū respondebitur in sequentibus.

I *Quare Aaron confessus est peccatum suum. Quæst. LXII.*

SEd quæretur quare Aaron confessus fuit peccatū suū, & Mariæ dicens, quod stulte commisimus in te.

Dicendum quòd fuit primo, quia iam non poterat occultare illud. Deus enim manifestauerat illud inferendo pœnam pro eo, ideo ꝙ Aaron illud vellet tacere non reddebat illud occultum. ideo confessus est. Secundo, & pręcipuè, quia istud videbatur nunc necessarium; volebat. n. Aaron petere veniam, sed non poterat, nisi exprimeret illud, de quo veniam petebat, & hoc non poterat esse, nisi peccatum. ideo confessus est peccatum.

Tertio quia Aaron ad hoc, quod nunc exaudiretur a Moyse debebat humiliter petere: sed non esset humiliatio, nisi confiteretur peccatum, in quo impendebat quen-
K dam honorem Moysi, ideo confessus est.

Quarto fuit, quia istud non erat principaliter ad cōfusionē, sed potius ad quandam alleuiationem peccati. nam dixit, ne imponas nobis hoc peccatum, qđ stulte commisimus in te. dicendo autem stulte commisimus alleuiatur aliqualiter peccatum, quia innuitur non fuisse factum ex malitia, & deliberatione, sed ex quodā impetu inconsulto, ideo conueniens erat confiteri peccatum ad hunc finem.

An licuerit Aaron confiteri peccatum etiam pro Maria. Quæst. LXIII.

SEd obiicietur quomodo licuit Aaron confiteri peccatum Mariæ? nam proprium peccatum laudabile erat confiteri, alienum vero confiteri illicitum est.

Dicen-

A Dicendum quòd non fuit illicitum, quòd Aaron istud confiteretur. Primo quia illud esset si peccatum Mariæ esset occultum: erat tamen publicatum per pœnam, immo magis publicatum quàm peccatum Aaron, cum ille nondum fuisset punitus ergo licebat illud confiteri. Secundo quia istud peccatum erat commune: si enim esset peccatũ solius Mariæ, etiam si esset manifestum non deberet illud confiteri Aaron: erat tamen commune, quia ambo simul illud commiserant, & Aaron confitebatur peccatum suũ, ideo simul liceret ei confiteri peccatum Mariæ. Tertio, & præcipue, quia istud fiebat ad vtilitatem Marię, scilicet vt mitigaretur pęna eius, quod non poterat fieri, nisi confitendo peccatum Mariæ, ideo Aaron confessus est illud. Quarto quia potius videtur cõfessus fuisse peccatũ suum propter Mariam: ipsa enim magis indigebat remedio quã Aaron, cum illa punita esset, & non Aaron, & pro illa sola postea locutus est Aaron dicens. ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, quod proiicitur de vulua matris, ideo potius Aaron videbatur grauare se propter Mariam quàm e contrario. Quinto quia non fuit confessus Aaron peccatum Mariæ ad accusandum illud, sed ad excusandum, & alleuiãdum, cum dixerit, quod stulte commisimus in te.

Quare Aaron non fuit a Deo percussus lepra, sicut Maria, & an fuit ei inflicta aliqua pœna, cum ambo peccauissent, & quæ pœna. Quæst. LXIV.

ADhuc quæretur quare Aaron non fuit percussus lepra a Deo, sicut Maria cum ambo peccauerint in eo pro quo Maria percussa est? scilicet in murmuratione, vt ostensum est supra quęst. 58. Secundo quia videtur, quòd adhuc grauius debuisset in hoc puniri Aaron, quia peccabant in eodem peccato, & tamen cæteris paribus magis peccat vir quàm fœmina.

Dicendum quòd etiam si Aaron peccasset grauissime nõ percuteretur lepra, quia Aaron erat summus sacerdos Exo. 28. & 29. & Leu. 8. & requirebatur in eo maxima mũdicia intantũ, quòd neq; deberet lugere mortuos etiam si essent filij, vel pater aut mater, vt dicitur Leu. 10. & 21. etiam requirebatur magna excellentia. s. vt non acciperet pontifex in vxorem aliquam viduam, neq; repudiatam, sed virginem, & non quamlibet. s. de media plebe, sed de magno genere Leui. 21. & lepra tamen erat maxima omnium immundiciarum, ita quòd repellebat homines a cõsortio aliorum Leui. 13. & 14. ca. ideo si efficeretur leprosus Aaron saltem per vnam horam, redderetur quasi infamatus, & vilis, ita vt iam non posset conuenienter esse in tanta dignitate. non debuit igitur Aaron percuti lepra etiam si grauissime peccasset. Secundo quia dato, ꝙ Aarõ nõ esset summus sacerdos, neq; haberet aliquid excusans non debebat percuti lepra, quia licet peccauerit fuit peccatum suũ paruum, & non dignum tam graui pęna. Istud patet ex modo loquẽdi scripturę, quia supra dr̃ locuta est Maria, & Aaron contra Moysen. & ita innuitur, ꝙ locutio totaliter pertinere ad Mariam: esset autem Aaron, vt fauens ei, & non vt principaliter loquens, ideo illa dignè percussa est lepra. ipse vero non debuit illa plaga puniri.

Quare Aaron nulla pœna est inflicta, cum tamen peccauerit. Et quòd non sunt æqualiter puniendi, qui non sunt in æquali dignitate. Quæst. LXV.

SEd dices dato, quòd Aaron non percuteretur lepra, quare non fuit ei inflicta alia pœna, quia non potest negari quin Aaron in aliquo peccauerit. ergo aliqua pœna parua, vel magna debuit ei infligi.

Dicunt quidam, quod Moyses orauit pro Aaron, & nõ fuit punitus. Aliter autem inferretur ei pœna grauis. istud autẽ videtur verisimile, quia Aaron alibi peccauerat grauius quàm nunc, scilicet, quando fabricauit vitulum Exo. 32. c. & tunc Deus iratus contra illum voluit eum conterere, sed Moyses orauit pro illo, & placatus est Deus, neq; puniuit illũ Deut. 9. c. sed fuit nunc leuius peccatum, ideo facilius remitteretur orante Moyse.

Sed dicendum, quòd non est satis verisimile, quia si per orationem Moysi euitaretur pœna Aaron, ita etiam euitaretur pœna Mariæ. sed nõ fuit quia postquã orauit Moyses pro Maria adhuc illa mansit leprosa per septem dies, vt patet in litera. ergo non liberaretur totaliter Aaron a pœna orante Moyse. Secundo quia in litera exprimitur. quòd Moyses orauerit pro Maria & tamen non exprimitur de Aaron. Nam dixit Deus obsecro sana eam. ergo nõ orauit pro Aaron. Tertio quia in fabricatione vituli exprimitur, quòd Moyses orauerit pro Aaron ne Deus contereret eum Deut. 9. ca. hic autem nihil exprimitur, ergo videtur quòd non orauerit pro eo. Quarto, & præcipuè, quia nõ videbatur adhuc causa, vt oraret Moyses pro Aaron. nam Mariam sciebat esse leprosam, ideo orauit pro ea: in Aaron autem nulla plaga adhuc fuerat, ideo non orabat pro eo.

B Alij dicunt, quòd Aaron fuit punitus pro hac murmuratione, & tamen punitio eius fuit solũ in hoc, quòd Deus increpuit Aaron per verba ista, quæ dixit contra eum, & Mariã. & ista fuit sufficiens pœna in Aaron propter duo. Primo quia Aaron minus peccauit quam Maria, ideo forte ista pœna obiurgationis fuit sufficiens pro quantitate peccati sui, & ita nihil plus debuit sibi inferri, neq; oportuit, quòd Moyses pro ipso oraret, quia iam sufficienter sustinuerat pęnam pro delicto. Secundo vt aliqui putant, & supra tetigimus, erat Aaron maior Maria, ideo etiam si ęqualiter delinquerent minor pęna in quantitate iudicaretur maior in Aaron, quam magna secundum quantitatẽ in Maria considerata dignitate, & statu Aaron. s. quia erat summus sacerdos, & non erat aliqua maior dignitas inter Israelitas: Maria autem nõ erat talis dignitatis ideo C poterat inferri pro eodem peccato magna pęna secundum quantitatem Mariæ, & parua pęna secundum quantitatẽ Aaron, qui tamen in eo secundum qualitatem reputaretur æqualis ad illam pęnam quam sustinebat Maria in lepra. istud patet ex conditione iuris humani. nam Episcopus, & Præsbyter in eodem delicto minus puniuntur secundum quantitatem, scilicet, si sint venatores. nam Diaconus a toto officio suspenditur. præsbyter autem solum per duos menses abstinet a communione extra de cleri. vena. ca. Episcopum. & hoc est, vt dicit ibi gl. quia maior pęna secundum quantitatem reputatur minor in eo, qui est minor secundũ statum, & minor pęna secundum quãtitatem reputatur maior in eo, qui est maioris status. Istud etiam conuenit sententiæ Arist. 5. Ethico. vbi loquitur de contra passo. ostendens, quòd non sit simpliciter iustum, D quia si repercusserit rusticum non est iustum, neq; æquale eum percuti: si autem rusticus percutiat regem non solum debet repercuti, sed etiam occidi, vt scilicet quia inæqualitas dignitatis facit inæqualitatem iniuriæ circa eandem rem, ideo poterat esse sufficiens pęna Aaron pro peccato suo, quòd solum obiurgaretur, & Marię non esset sufficiens pęna illa, ideo fuit percussa lepra. Secundo quia etiam si non esset differentia status inter Mariam, & Aaron, forte sufficeret ista pęna in Aaron, quia peccatũ eius fuit valde minus quàm peccatum Mariæ, quia contentio ista solum erat inter Mariam, & vxorem Moysi, ideo Maria principaliter murmurauit. Aaron autem solum fuit, vt fauens Mariæ in aliquo, & sic peccatum eius fuit valde paruũ. vnde pęna debebat esse minor, & sic satis fuit, quòd obiurgaretur a Deo, & nihil aliud pateretur.

E Sed obijcietur, quòd ista non stent, primo quia si illa obiurgatio fuisset pœna sufficiens Aaron, postquam illam sustineret, satisfecisset, & non irasceretur Deus contra eũ, & tamen post hoc dicitur, quod Deus iratus fuit contra Aaron, quia explens omnibus verbis Dei dicitur in litera. iratusq; contra eos abiit, idest contra Mariam, & Aaron. ergo manebat adhuc aliquod peccatum in Aaron, de quo non esset satisfactum, & pro quo Deus irasceretur. Secundo quia post omnia illa Aaron locutus ad Moysen dixit. non imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, & ita Aaron rogabat Moysen, ne pro peccato isto puniretur. ergo innuebat, quod nondum pro illo satisfecerat, & pœna sibi posset inferri, nisi Moyses illud remitteret, & oraret Deum pro eo, & Maria.

Dicendum quod his non obstantibus potest vera esse sententia præcedens. Et ad primum dicendum, quod

Deus non erat iratus contra Aaron post illa verba, sed F solum contra Mariam. ostendebat tamen signa iracundiæ contra vtrunque. & sic debuit scriptura dicere, quia cum ostendisset supra, quòd peccauerant Maria, & Aaron & tamen nulla pęna adhuc fuerat inflicta alicui ipsorũ oportebat, ꝙ scriptura significaret neutri remissum esse peccatum, & ita contra vtrunque Deus irasceretur, licet in veritate contra alterum tantum esset ira ad punitionem.

Ad secundum dicendũ, ꝙ illud nihil probat Aaró quidem sciebat se peccasse, quia Deus increpauerat eũ, & Mariã, & ostenderat eos iniqꝫ fecisse murmurando contra Moysen, ideo ex hoc sciebat Aaron se peccasse, Nesciebat autem, an Deus reputaret satis factum esse per illam increpationem, aut vellet inferre aliã pęnam, ideo timens orauit ad Moysẽ, ne imponeret sibi, & Mariæ hoc peccatum. Aliter potest dici, quòd Aaron peccauit murmurãdo G contra Moysen, & licet in obiurgatione illa die sustinuerit aliquam partem pœnæ pro hoc delicto tamen non sufficienter. residuum autem pęnæ Deus reseruauit ei pro alio tempore, siue nunc, siue in futurum. Istud est satis verisimile, quia multa alia similia sunt. nam certum est, ꝙ Deus non punit sufficienter hic quemlibet hominem pro peccatis suis, quia si hoc fieret non relinqueretur aliqua pęna pro futuro sæculo, quod falsum est. sic ergo esset de Aaron. Secundo, quia ita diximus præce.ca. de Moyse, ꝙ aliquo modo peccauerit, quando dubitauit de saturatione popul. de carnibus, sed non fuit sibi inflicta, tunc aliqua pœna, mansit autem infligenda postea. Tertio quia Aaró simile fecit quando peccauit fabricando vitulum Exod. 32. & Deus voluit conterere illũ, sed ad præces Moysi cessauit Deut. 9. c. sed certum est, quòd per illas præces Moysi H impetratum est, ne occideretur Aaron; non tamen fuit satisfactum pro peccato Aaron. Deus tamen nullam pęnam intulit tunc Aaron, ideo relinquebatur, quòd postea tolerat illam, & forte sustinuit illam in crematione duorũ filiorum suorum, quos Deus cremauit coram altari Leu. 10. Nam ibi non peccauit Aaron, sed filii sui, & tamen vltra pœnam quam illi sustinuerunt pro peccato proprio, sustinuit Aaron aliam pœnam dolendo de morte filiorũ, & istud esset non pro aliquo peccato filiorum, sed pro aliquo peccato, quod ipse commisisset. Quarto quia Deus ita solitus est facere. nam pro adoratione vituli in Israelitis fecit Deus occidi viginti tria millia ipsorum Exod. 32. sed quia non fuit hæc sufficiens pœna pro omnibus qui peccauerant, aut pro tota magnitudine peccati: reliquit Deus aliquid huius pœnæ pro alio tempore cum dicatur I eo. c. scilicet ego autem in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum, & tamen hoc dixit postquam occisi fuerãt vigintitria millia virorum, ita poterat esse de Aaron, quòd peccatum eius fuerit in aliquo punitum per istam obiurgationem, sed non sufficienter, & residuum huius pœnæ relictum fuerit pro alio tempore. vnde omnes afflictiones & labores quos postea tolerauit Aaró in deserto, & quòd moreretur in ipsa solitudine non veniens in terram Chanaan, potuit esse ad quandam satisfactionem pro hoc peccato. Ad quod adiuuat id, quod dicitur in litera, scilicet, quòd post verba Dei qui licet obiurgauit Aaron, & Mariam, dicitur quòd adhuc iratus erat contra eos; non tamen esset iratus contra ambos, nisi adhuc maneret peccatum amborum. ergo peccatum Aaron aliquomodo manebat, & postea puniendum erat. K

Quare Aaron dixit de Maria ne fiat hæc quasi mortua. Et abortiuum fieri intelligitur dupliciter.
Quæst. LXVI.

Sed quæreretur quare Aaron dixit de Maria. ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, quod proiicitur a vulua matris suæ? Dicendum, quòd in hoc orabat Aaron, vt plaga Mariæ nõ procederet vltra: lepra enim operuerat quasi medietatem vultus Mariæ, sicut dixit Aaron. ecce iam medium carnis deuoratum est a lepra. i. dimidium carnis apparentis, si autem procedere ista lepra, aut perseueraret, esse: Maria vt mortua, & hoc potest intelligi dupliciter. vno modo accipiendo lepram in statu, in quo erat siue maneret, siue vltra procederet, quia quocunq; modo Maria maneret leprosa, esset vt mortua, quia repelleretur ab humana cõuersatione manẽdo extra castra, & ita erat mors ciuilis. Alio modo ꝙ vocaretur mortua si ꝓcederet lepra vltra, quia nunc erat operta quędã pars carnis eius lepra, & nõ tota caro, ideo manebat aliquid sanũ in carne. si aũt tota caro operiretur, nihil maneret sanũ in ea, & tũc diceretur esse, sicut mortua, quia in ægris relinquitur aliquid boni q̃ diu viuunt, & potentia ad sanitatem in mortuo aũt sã nihil sanũ est, neq; relinquitur potentia ad vitã. Dicendũ autem, ꝙ licet vtroq; modo accipi possit; in debet accipi in secundo, quia hoc vult litera cum dicat. ne fiat hæc quasi mortua. & ita nõdũ facta erat, vt mortua. Erat tamẽ leprosa, quia dimidiũ carnis eius deuorauerat lepra. ergo non dicebatur quasi mortua propter habere lepram in aliqua parte corporis, sed si tota operiretur lepra.

Cũ aũt dr̃ de abortiuo, quod proiicitur de vulua matris põt dupliciter intelligi iuxta quæ supra dicebant. vno mõ accipiẽdo de Maria in quantũ solũ quædam pars corporis eius erat perfusa lepra, & tunc dicetur, ꝙ illa erat quasi abortiuũ, quod proiicit̃ de vulua. i. nõ sicut fętus integer, sed sicut abortiuũ, qđ est imperfectũ abortiuũ. n. est quod ante tpa egreditur de vtero, propter aliq̃ violentiam factã naturæ, aut propter aliquod incõmodũ, quòd est præter naturam, ideo illud cum nõ expleuerit menses legitimos in ventre nõ est perfectum in sua formatione, sed desunt interdũ quædã mẽbra, vel nõ plenè formata sunt, ita erat de Maria, quæ cũ quædã pars corporis eius esset leprosa, & alia sana: pars leprosa erat cõsumpta, & quasi nõ esset, cũ dixerit Aaron, mediũ carnis eius deuoratũ est a lepra. Erat ergo quasi haberet quædã mẽbra, & alia nõ, & in hoc cõueniebat cũ abortiuo, qđ in quibusdã mẽbris imperfectũ est. Accipiendo aũt alio mõ. s. ꝙ si tota Maria operiret̃ lepra, vocaretur quasi abortiuũ, quia licet abortiuũ habeat oĩa membra, nullũ tamẽ eorũ habet naturalẽ perfectionẽ, neq; alia accidentia. sic aũt est de eo, cuius totũ corpus lepra perfundit̃. nã oĩa membra corporis habet, nullũ tamẽ eorũ habet naturalẽ statũ, & perfectionẽ, sed degenerant in colore, & in naturali dispositione, & ita esset de Maria si tota operiretur lepra. Posset vterq; sensus stare, & tamẽ magis cõuenit literę iste secũdus inquantũ sub vna clausula ponit̃ totũ illud. s. ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuũ. & tamẽ illud, qđ dr̃ de mortua debet intelligi in secundo sensu, vt dr̃ præced. q. ergo ẽt id, quod dr̃ de abortiuo intelligetur in secundo modo. Dr̃ aũt de abortiuo, ꝙ proiicitur de vulua matris. in quo significatur dr̃ia fœtus legitimi, & abortiui. nam fętus legitimus exit tpe debito. ideo dr̃ nasci. Et hoc est, quia natura impellente exit; & nasci a natura dr̃, vel natura a nascendo. fœtus aũt abortiuus non exit tpe legitimo, sed prius, ideo nõ dr̃ nasci, sed proiici, quia proiicere significat violentiam quandam, quia abortiuum non exit mouente natura, sed impellente aliquo incommodo, quod est præter naturam, ideo non dicitur, sicut abortiuum, quod nascitur, sed sicut abortiuum, quod proiicitur de vulua matris suæ.

Quare Moyses clamauit obsecro Domine sana eam.
Quæst. LXVII.

Quæretur quare dicitur, quod Moyses clamauit Domine Deus obsecro sana eam?

Dicendum quod fuit ad ostendendum magnitudinem desiderii, cum enim vidit Mariam sororem suam leprosam doluit valde, & ex magnitudine doloris clamauit, quia magnitudo affectionum cogunt homines prorumpere in diuersos actus exteriores, qui videntur aliquando immoderati, siue in clamorem, siue in fletum, siue in exultationem. Dixit autem Moyses. Deus obsecro sana eam: pro Maria enim sola orauit. nam Aaron nondum fuerat percussus aliqua plaga, ideo pro eo non orabat, etiam dixit sana eam. idest tolle totam plagam duo enim mala erant in plaga illa. Vnum quod videbatur illa futura perpetua, quia cum semel Maria facta esset leprosa, ita maneret in perpetuũ, nisi Deus eam miraculose sanaret. Aliud erat ipsa grauitas morbi: nã crescebat, cũ. n. Maria a principio fuit percussa lepra, paruum locum occupauit plaga. Deinde autem paulatim se extendebat, ita vt videretur, quòd

quod in breui totam carnem Mariæ operiret. pro vtroq; autem orauit Moyses. nam inquantum dixit sana eam, orauit, vt non extenderetur plaga magis nocendo, & etiam quòd, hoc quod erat statim cessaret, s. vt desineret Maria esse leprosa antequam exiret de Sanctuario, vt nullus Israelitarum videret eam cum lepra.

Quod iustum fuit Mariam illo tempore puniri, & percuti lepra. Quæst. LXVIII.

SEd quæretur quid voluit Deus innuere cum dicit. si pater eius spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem dierum rubore suffundi?

Dicendum quòd Deus ostendit se nolle cõsentire Moysi in toto, quod petebat, sed in aliquo, & ad hoc ostendit petitionem Moysi iniustam. Moyses .n. petebat, quod Maria totaliter liberaretur a lepra, & hoc fieret statim anteq̃ exiret de Sanctuario, vt nemo eam videret leprosam. Dixit autem Deus, quòd istud erat iniustum, quia etiam si Maria nihil peccasset, sed solum pater eius spuisset in faciem illius debebat persundi rubore septem dierum, i. septem dies debebat verecundari, & præ verecundia recedere ab alijs, & non eleuare oculos suos, sed Maria nunc peccauerat in aliquo offendendo Deum, ideo etiam si minima pœna ei daretur, non debebat dari minor, quàm pœna septem dierum. Ex hoc autem Deus ostendit, quòd Maria debebat saltem septem diebus manere in pœna lepræ, & in hoc innuit, quod multum condescendebat petitioni Moysi quantum iuste poterat condescendere, quia si ille, qui nihil peccat solum si pater spuerit in faciem eius, debet perfundi rubore septem dierum: a fortiori, qui peccauit in aliquo debet pluribus, quàm septem diebus erubescere, vel puniri. Deus tamen solum septem diebus voluit punire Mariam, quæ tamen peccauerat: magnam ergo gratiam faciebat Deus Mariæ, & multum condescendebat Moysi petenti pro ea.

Quid intelligitur per spuere in faciem alicuius. Quæst. LXIX.

ADhuc petetur quomodo applicatur istud quod dicitur de sputo faciei? Dicendum, quòd spuere in faciẽ alicuius significat despicere illum. & per hoc designatur ille tanq̃ vilis, & abiectissimus. sic patet de illo, qui nolebat suscitare semen fratri suo mortuo. nam vxor defuncti ad ostendendum ignominiam illius, tollebat calceum de pede viri, & spuebat in faciem eius dicẽs. sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui, i. ista ignominia fiet ei, & vocabitur nomen illius in Israel domus discalciati Deuter. 25. & ita dicit gl. signũ repudii est in faciem conspui. vnde qui repudiat coniugem in facie conspuit. Et ita quando pater spuebat in faciem alicuius filii, vel filiæ suę innuebat, q̃ despiciebat eũ, & ẽt ille quẽ pater despicit, despectus est in domo sua, quia cum pater sit caput domus potest honorem, vel ignominiam in domo sua dare alicui sicut rex, quia maior est in toto regno suo potest dare honorẽ, & pœnã cui voluerit. sic patet Hester. 6. c. quãdo clamabatur corã Mardocheo, sic honorabitur quecunq; rex voluerit honorare. & ob hoc quilibet filiorũ quẽ pater in facie conspuerat, iudicabat se abiectum, & despectũ in domo patris sui, ideo pre verecundia abscondebat vultũ suũ, & durabat ista verecundia saltem septem diebus. De Maria ita erat, quia videbatur pater spuisse in faciẽ eius. Deus .n. pater omnium est Deut. 32. c. nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te fecit & creauit te? Deus aũt spuerat in faciẽ Mariæ inquantum lepram dederat in vultus eius, & illa potest vocari sputum in præsenti propter duo. Primo quia sicut sputum inquinat faciem, & non infert ei aliud nocumentũ, ita lepra in facie maculat eam, & turpem reddit, tamen mortem non infert. Secundo, & præcipue propter modũ quo se habet sputum ad faciem, quia cum facies conspuitur non perfunditur tota sputo, sed in aliquibus partibus suis inquinatur. sic fuit in lepra Marię, quia nõ fuit tota eius facies operta lepra, sed ad plus medietas eius. nã ita dixit Aaron iam dimidiũ carnis eius deuoratũ est lepra. & loquit̃ de carne nuda, s. de solo vultu,

A vt supra ostendimus. ideo erat facies Mariæ vt consputa, quia nõ totã perfuderat lepra, sed partẽ illius. Ex hoc autẽ Deus cõtinuauit similitudinẽ. s. quod sicut ille cuius vultus cõsputus erat, septẽ diebus saltẽ præ verecundia se abscondebat ita Maria septem diebus tanquam leprosa separaretur extra castra, & tunc reuocaretur curata a lepra.

Quare Moyses non continuauit orationem pro Maria orando iterum, & iterum quousque impetraret. Quæst. LXX.

SEd quæretur cum Deus non exaudiuerit Moysen pro toto, quod petebat, scilicet, quia non sanauit statim totaliter Mariam. quare non continuauit orationem orando iterum, & iterum pro eadem re? sic enim facere soliti erant illi, qui non exaudiebantur. nam Deus condemnauerat Moysen, vt non intraret in terram Chanaan: ipse tamen continuè orabat post hoc, vt permitteretur illuc intrare: quousque Deus dixit ei, quod non loqueretur vltra de hac re Deuter. 3. capit. Sic etiam Deus proiecerat Saulem condemnando eum ne regnaret super Israel. 1. Reg. 15. Samuel tamen propheta lugebat, & orabat pro eo cõtinuè quousque Deus dixit ei, quod cessaret lugere, & orare. 1. Regum 15. & 16. capit. ita nunc licet Moyses non fuisset totaliter exauditus, poterat iterum, & iterum orare quousque exaudiretur, vel Deus diceret ei, quod cessaret orare.

Dici posset vno modo, quòd Moyses orauit postq̃ Deus istud dixit, & tamen etiã Deus noluit cõsentire, & dixerit ei, q̃ non oraret vltra pro hoc, licet scriptura illud taceat.

Sed dicendum, quòd istud non est satis conueniens, nã si aliquid tale accidisset, scriptura illud exprimeret, sicut C fecit in Moyse quando pro se ipso orauit, & in Samuele orante pro Saule, vt supra dictum est, & tamen scriptura nihil hic expressit. ergo videtur non fuisse factum.

Dicendum igitur aliter, quod quando Deus dixit, quòd Maria separaretur extra castra septem diebus, non orauit vltra Moyses pro hac re, sed statim separauerunt Mariam extra castra, & hoc fuit. Primo, quia cum Deus iussisset, q̃ post septem dies Maria esset munda, non curauit Moyses vltra orare, quia iam non erat periculum aliquod, sed pœna septem dierum. Secundo quia periret oratio, nã cũ oraret Moyses transirent isti septẽ dies, quia aliquando orantibus viris sanctis pro aliquo transibant multi dies, sicut quando Hieremias orabat sibi responderi pro populo, & vsque ad decem dies non fuit responsum, vt patet Hiere. 42. cap. sic etiam quando Daniel petebat declarationem visionis transierunt tres hebdomadæ in ieiunib. & oratione, vsque ad finem quarum non fuit sibi responsum Danie. 10. capit. vt ergo non esset oratio in vacuum, quia D forte prius complerentur septem dies a Deo præfixi, quàm responderetur Moysi super hoc; noluit Moyses vltra orare. Tertio quia visum est Moysi, quòd Deus valde iuste loquebatur, & ostenderat illud ex ratione. nam dixit, quòd si pater Mariæ spuisset in faciem eius pro hoc solo debuisset septem diebus saltem erubescere. nunc autem peccauerat ergo saltem septem diebus volebat, quod erubesceret separata extra castra. cum ergo tam iustum istud esset, non ausus fuit Moyses vltra orare. Quarto quia sic fecerant prædecessores sui. nam Abraham orauit pro Sodomitis ne subuerterentur si inuenirentur ibi quinquaginta iusti, quod Deus concessit, deinde dixit de quadraginta, & quinque. & paulisper descendit vsque ad decem, & Deus etiam concessit, quòd non deleret ciuitatem si essent ibi decem iusti, sed infra decem non ausus est Abraham petere, licet Deus nihil adhuc negasset Gene. 18. capit. hæc autem fecit timens ne offenderet Deum, quia putabat, quòd si peteret infra decem erat iniustum. sic igitur Moyses vidẽs iustissimam fuisse pœnam a Deo taxatam non ausus est vltra orare. Quinto quia Deus in verbis istis non solum ostendit intentionem suam, sed etiam mandauit aliquid, scilicet, quòd separaretur Maria per septem dies, & tamen oportebat obediri mandato Dei. ideo statim exclusa est Maria de castris, multum enim inter hæc differebat. nam si diceret Deus, quod volebat Mariam esse septem diebus leprosam, ostendebat vo-

luntatem suam, sed nihil iubebat, ideo adhuc liceret Moysi petere, quod non duraret tanto tempore. Cum autem Deus diceret, quod separaretur Maria septem diebus extra castra iubebat aliquid, ideo non licebat resisti, sed statim executioni tradi, & sic factum est. Sexto quia fuisset istud contra conditionem omnium orantium. nullus enim expectat a Deo, nisi secundum responsum, in quo videtur determinari tota voluntas sua, & vltra illud iudicauerunt sancti nephas esse aliquid petere, sic patet de Samuele. dixerat enim Deus, quod abstulerat regnum Israel a Saule. 1. Regum 15. & fuit istud primum verbum, vel responsum Dei, & post istud adhuc orabat & lugebat Samuel pro Saule. eo. ca. deinde dixit Deus ad Samuelem. vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel. 1. Reg. 16. & post istud non orauit, neq; luxit Samuel pro Saule. sic etiam fuit de Moyse quem Deus condemnauit ne intraret in terram Chanaan, in 20. cap. & istud fuit primum verbum, vel responsum Dei, & post istud adhuc continue orabat Moyses, quod permitteret illuc intrare quousq; dixit ei Deus. nequaquam loqueris vltra de hac re ad me Deut. 3. istud fuit secundum responsum Dei, & post illud Moyses nunquam orauit, vt permitteretur intrare in terram Chanaã, sed habuit certissimum, quod non transiret in eam, & sic dixit statim Israelitis Deuter. 4. c. iratus est Dominus contra me propter sermones vestros, & iurauit vt non transirem Iordanem, neq; ingrederer terram optimam quam daturus est vobis. ecce morior in hac humo, & non transibo Iordanem: vos transibitis, & possidebitis terrã egregiam. in præsenti sic erat: Deus enim postquam locutus est ad Aaron; & Mariam ostendens eos peccauisse percussit Mariam lepra, & istud fuit primum verbum, vel responsum Dei in quo ostendit aliqualiter voluntatem suam, sed post istud adhuc Moyses orauit dicens. Deus obsecro sana eam. deinde Deus respondit, quod separaretur septem diebus extra castra, & post illos esset libera a plaga, & reduceretur in castra, & istud fuit secundum responsum, ideo post istud non licuit Moysi aliquid a Deo petere, quia videbatur esse nephas petere aliquid a Deo post cognitam voluntatem eius determinatam, cum ipse non moueatur, neq; mutet propositum infra 23. & 1. Reg. 15. cap. Septimo quia non fuit hoc simile ad illa, in quibus leguntur viri sancti petiuisse aliquid a Deo post determinationem suam. nam nunquã petebant, nisi vbi erat malum, vel impedimentum perpetuum non autem vbi esset malum pauci temporis. Sic patet de Moyse cui Deus dixerat, quod nunquam intraret in terram Chanaan, & quia istud erat perpetuum, orabat, vt permitteretur intrare. sic etiam Deus dixerat de Saule, quod sciderat regnum Israel ab eo, & tradiderat alteri meliori 1. Reg. 15. in quo significaret, quod nunquam rediturum esset regnum ad Saulem, neque ad posteros eius, sicut completum est, ideo adhuc orabat Samuel pro contrario. si tamen Deus dixisset Moysi non intrabis in terram Chanaan, vsq; ad duos annos, forte non curasset orare in contrarium, sed quia dixit quod nunquam intrabit, orauit. sic etiam si dixisset Deus de Saule, quod priuaretur regno Israel per vnum annum, & postea rediret ad regnandum forte non oraret Samuel pro illo, sed quia in perpetuũ auferebatur, orauit. In præsenti sic erat, quia si Deus respondisset, quod volebat Mariam manere leprosam in perpetuum forte liceret Moysi orare, vt remitteretur, vel minueretur ista pœna, quia tamen dixit, quod solis septẽ diebus esset leprosa, quod erat paucum tempus, non debuit Moyses vltra orare pro hac re: simile patet seq. c. quando murmurauerunt Israelitæ nolentes ire in terram Chanaan, sed redire in Ægyptum. nam condemnauit Deus illos, vt manerent quadraginta annis in deserto, & Moyses non orauit, vt Deus remitteret hanc pœnam: si tamen fuisset perpetua orasset pro illa. Et ibi videtur esse exemplum conuenientissimum ad hoc. nam cum murmurarent Israelitæ, & vellent occidere Moysen lapidibus. dixit Deus ad Moysen, quod volebat percutere pestilentia omnes Israelitas, & ipsum Moysen constitueret ducem super aliã gentem robustiorem, & quia istud erat malum perpetuum, & maximum. s. quod deleretur populus, & nunquam vltra esset, orauit valde Moyses ne illud fieret, & tandem Deus placatus dixit, quod non occideret omnes, sed quod

F manerent in deserto 40. annis. Cum autem hoc dixisset non orauit Moyses, vt remitteretur ista pœna nam ergo in præsenti, quia pœna erat temporalis. scilicet 7. diebus non debuit Moyses orare pro illa, cum pro pœna 40. annorum quibus in deserto manere condemnabantur Israelitæ, non orauit Moyses.

CAP. XIII.

PRofectusque est populus de Aseroth fixis tentoriis in deserto Pharan. Ibique locutus est Dominus ad Moysen dicens. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel singulos de singulis tribubus ex principibus. Fecit Moyses, quod Dominus imperarat de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina. De tribu Ruben, Semmua filium Zecchur. De tribu Simeon, Saphat filium Vri. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. De tribu Issachar, Igal filium Ioseph. De tribu Ephraim, Osea filium Nun. De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabulon, Geddihel filium Sodi. De tribu Ioseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aser, Sethur filium Michael. De tribu Nephthali, Hababi filium Vapsi. De tribu Gad, Guhel filium Machi. Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandum terram: vocauitque Osea filium Nun Iosue. Misit ergo Moyses ad considerandum terram Chanaan, & dixit ad eos. Ascendite per meridianam plagam.

Exploratores mittuntur singuli de singulis tribubus.

H *Cumque veneritis ad montes, considerate terram, qualis sit, & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus, si pauci numero an plures. ipsa terra, bona an mala: vrbes quales: muratæ, an absque muris: humus pinguis an sterilis: nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando iam præcoquæ vuæ vesci possunt. Cumque ascendissent explorauerunt terram a deserto Syn, vsque Rohob intrantibus Emath. Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron, vbi erant Achiman, & Sisai, & Tholmai filii Enac. Nam Hebron septem annis ante Tanim vrbem Aegypti condita est. Pergentesque vsque ad torrentem botri, absciderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis, & de ficis loci illius tulerunt qui appellatus est Nehelescol, idest torrens* I *botri, eo quod botrum portassent inde filii Israel.*

Conditio terræ Chanaã.

PRofectusque. Posito impedimento itineris propter verba murmuratorum, Hic consequenter ponitur aliud impedimentum propter verba exploratorum, & conuenit superiori, quia sicut Maria male locuta est contra Moysen, & populus moratus est septem diebus in castris ita exploratores male locuti sunt, & morati sunt Israelitæ propter hoc in deserto fere quadraginta annis, vt patet sequenti capit. & diuiditur in duas, scilicet in partem principalem, & incidentalem. Secunda infra capit. 15. prima in duas. primo ponitur transgressio exploratorum. Secundo subditur præuaricatio quorundam aliorum sequen. capit. Prima in duas. primo ponitur explora- K torum missio, & itineratio, Secundo factorum, & visorum relatio ibi.

[Locuto sunt eis.] Circa primum. [Profectusque est D populus de Aseroth.] Mansio in qua Maria percussa est lepra erat Aseroth, vt patet præceden. capit. & ibi mansit populus quousque sanaretur, tunc mota sunt castra. & dicitur, quod profectus est populus de Aseroth, quasi dicat, quod ante hoc fuerat detentus propter Mariam sororem Moysi.

[Fixit tentoria in deserto Pharan.] Idest postquam recessit de Aseroth populus castrametatus est in Pharan.

An Pharan sit vna mansio vel plures, & an Iudæi venerint ad Pharan de Aseroth vel de monte Synai. Et Pharan cuius sit nomen.

Quæst. I.

NOn est tamen intelligendum, quòd Pharan sit nomen alicuius mansionis, sicut Aseroth, vel Sepulchra concupiscentiæ. Sed est nomen cuiusdam magnæ solitudinis pertingentis vsq; ad latus meridianum terræ Chanaan. quod patet, quia in deserto Pharan est Cadesbarne, sed ipsa est terminus terræ Chanaan. Primum patet seq. cap. Secundum infra 34. ideo in isto deserto sunt mansiones multæ.

Aliquis autem obiiciet, quòd Israelitæ non venerunt de Aseroth in Pharan, sed de monte Sinai venerunt immediate in Pharan. cum dicatur supra capitul. 10. quòd nubes recedẽs de monte Sinai recubuit in solitudine Pharan. ergo nulla fuit mansio inter montem Sinai & desertum illud.

Respondendum est, quòd Pharan nõ est aliquis locus certus, sed quædam magna solitudo, & accipitur dupliciter. Primo modo large, & tunc cito post montem Sinai dicitur incipere solitudo illa, & sunt ibi mansiones duæ supra positæ, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth. Alio modo accipitur strictius, & non incipit computari in loco illo, de quo supra dicebatur, sed magis distanter a monte Sinai, & tunc istæ duæ mansiones. s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth sunt ante solitudinem Pharan inter montem Sinai, & ipsam, & hoc modo accipitur hic, scilicet, quòd post Aseroth venerint in desertum Pharan.

Sed considerandum est, quòd quomodocunq; accipiatur Pharan, non est aliquis locus determinatus, sed continet multas mansiones, ideo in catalogo mansionum, inf. 33. cap. non ponitur, quod sederint in deserto Pharan, sed ponuntur specialiter mansiones, & prima mansio quam inuenerunt Israelitæ post Aseroth fuit Rethma, vt patet inf. 33. cap. & ibi fixerunt tentoria.

In qua mansione fixerunt tentoria.
Quæst. II.

SEd cum dicatur hic, quòd fixerunt tentoria in deserto Pharan, & illud non habeat vnicam mansionem, sed plurimas. s. omnes quæ sunt ab Aseroth vsque ad Cadesbarne, & terram Seyr, quæ sunt mansiones ferè. 20. vt patet præalleg. cap. non cognoscetur, de quo istarum intelligatur, quod fixerunt ibi tentoria.

Dicet autem aliquis, quod erat mansio Rethma, quæ erat prima post Aseroth, cum per omnes mansiones illas continuè transierit.

Respondendum est, quòd non intelligitur hoc, nisi de vltima mansione deserti Pharan. s. de Cadesbarne. nam hic dicitur, quòd fixerunt tentoria in deserto Pharan, & inde miserũt nuncios in terram Chanaan. Fuerunt tamen missi nuncij de Cadesbarne, vt latius demonstrabitur in quæstionibus. Nam ad illam redierunt lustrata omni terra Chanaan post dies quadraginta, vt patet infra.

Sed dicet aliquis non tenere argumentum, quia quamquam redierint exploratores ad Israel in mansionem Cadesbarne, tamen nõ constat, quòd inde missi fuerint: quadraginta namq; diebus morati sunt exploratores lustrando terram, vt patet infra in litera. & in istis potuerunt Israelitæ transire omnes mansiones quæ habentur a Rethma vsque ad Cadesbarne. sunt enim quasi 20. vt patet infra c. 33. & in paucioribus quàm quadraginta diebus poterant eas pertransire. ideo licet miserint exploratores ex prima mansione deserti Pharan. s. ex Rethma, dum ipsi lustrauerunt terram quadraginta diebus, poterant eas pertransire, & venire in Cadesbarne.

Respondendum est, quòd exploratores missi fuerint de Cadesbarne, & hic accipiatur necessario solitudo Pharan, in qua fixerunt tentoria pro Cadesbarne, quod patet, quia si misissent Israelitæ exploratores ad terram Chanaan ex mansione prima deserti Pharan, scilicet ex Reth-

A ma. nescimissent ire illuc. magnum enim desertum est inter hæc, & via mansionum quasi 20. vt patet infra 33. cap. exploratores autem nesciebant terram istam, quia nunquam per eam ambulauerant, nec habebant nubem præcedentem cum maneret illa cum aliis Israelitis. ergo non mitteret eos Israel ex deserto Pharan in mansione prima eius, sed de Cadesbarne quæ erat vltima, & tunc non erat aliquod inconueniens. nam Cadesbarne est cõiuncta terræ Chanaan, cum sit terminus eius a parte meridiana, vt colligitur infra 34. capitulo, & Iosue decimo, ideo ibi non indigerent aliquo directiuo, neque possent errare in via.

Et si aliquis obijciat, quod exploratores eodem modo nescirent ambulare lustrando terram Chanaan.

Dicendum quod non stat, quia erat tota habitata, &
B habens vias, ideo per quamcunque partem ambularent non errabant; maxime, quia ipsi ascendebant in montes, & inde considerabant dispositionem terræ, vt patet infra in litera. & sciebant per quam partem egressuri essent, aut transituri. In deserto autem Pharan in quo sunt mansiones quasi viginti hebræorum, non erat terra habitata, ideo non possent sine ductu exploratores hebræorum per eam ire: non igitur miserunt Israelitæ exploratores suos de prima mansione, quæ est Rethma in deserto Pharan, sed de vltima, scilicet de Cadesbarne.

Item si postquam Israelitæ miserunt exploratores mouissent castra, nescirent exploratores redire ad eos. ergo oportet quod dicamus castra Israelitarum non fuisse mota diebus quadraginta, quibus manserunt exploratores lustrando terram, vt scirent redire in locum castrorum.
C Sed ipsi redierunt ad Israelitas in Cadesbarne, vt patet infra in litera. ergo videtur, quòd de loco ipso missi fuissent.

Item Israelitæ iusserunt exploratoribus, vt afferrent eis de fructibus terræ Chanaan, scilicet de vuis, & cæteris. ergo videtur, quod propinqui erant terræ Chanaan. Si tamen essent in mansione Rethma adhuc distarent quasi per viginti mansiones a Cadesbarne, quæ est coniuncta terræ Chanaan, & tunc non possent portare de fructibus, quia non videbatur rationabiliter dictum, quod in tanta distantia iuberent Israelitæ sibi afferri fructus: potissimè quia exploratores duxerũt vnum botrum pendentem inter duos viros in vecte, vt patet infra, tamen non poterat portari in magna terræ distantia botrus sic pendens. ergo fuit portatus in parua, & hoc erit ponendo fuisse missos exploratores de Cadesbarne.

D Item patet hoc solidius. quia Iosue cap. 14. Caleb dixit ad Iosue, quod miserat eum Moyses, & alios exploratores de Cadesbarne. necesse est igitur, vt mansio ista deserti Pharan, de qua dicitur hic, quod fixerunt ibi tentoria, sit Cadesbarne. De mansionibus autem medijs nõ fit aliqua mentio, quia non accidit in eis aliquid notabile. liber tamen iste non computat hic omnes mansiones secundum continuationem suam, sed solum illas, in quibus fuerunt facta aliqua narratu digna, sic etiam in Exodo, nam inter desertum Sinai, & mansionem Helim subticentur duæ mansiones Exod. cap. 16. scilicet, Halus & Dephca. postea tamen exprimuntur omnes istæ in catalogo mansionum. infra 33. capitul. & ibi ponuntur quasi viginti mansiones inter Aseroth & Cadesbarne, quæ hic subticentur. [Ibi locutus est Dominus ad Moysen dicens.] Locutio ista
E fuit de eo, quod habetur immediate, scilicet de missione exploratorum, quod mitteret eos ad considerandam terram.

In quo sciendum, quod Iudæi erant increduli verbis Domini, qui dixerat eis, quod introirent in terram Chanaan, vt patet Deuteronom. capit. 1. scilicet, sufficit vobis mansisse in monte hoc: reuertimini & venite ad montem Amorrhæi, idest ad totam terram Chanaan, vt ibi declaratur, & cum stetissent Israelitæ in Cadesbarne locutus fuit Moyses Israelitis ex parte Dei, quod introirent in terram Chanaan, sine timore de nullo alio curantes, vt patet Deuteronom. capitulo primo, tunc Hebræi non perfectè confidentes verbo diuino volebant magis certificari humana prudentia, ideo inst.[illegible]uerunt Moysen, vt mit-

tetet

reret exploratores, vt patet Deuteronom. cap. 1. Ibidem dicitur, quòd placuit sermo Moysi & elegit duodecim viros de singulis tribubus vnum, & misit eos ad explorandam terram.

Est tamen intelligendum, quòd non placuerit sermo Moysi immediate vt isti dixerunt, cum hoc videretur contra confidentiam diuini verbi, sed magis dubitans quæsiuit a Domino, an mitti deberent exploratores, & tunc respondit Deus, quòd mitterentur, sicut habetur hic, non tamen est intelligendum, quòd ista locutio fuerit facta immediate a Deo nihil poscentibus Israelitis. magis enim placuissent Deo si non petiuissent exploratores, sed confiderent verbo eius qui dixerat. ego ero ductor vester, vt patet Exo. cap. 33. sed victus eorum instantia Moyses consuluit Dominum, an mitti deberent exploratores, & respondit Deus, quod habetur hic.

Ideo si obijciatur ad hæc de his, quæ habentur Deuter. cap. 1. scilicet, quòd populus petierit exploratores, & iusserit Deus, quòd mitterentur.

Respondendum est debere illa præmitti ad intellectum huius; scilicet, quod primo Israelitæ petierunt, & postea Deus cōsultus a Moyse ad instantiam illorum dixit, quod mitterentur exploratores. sed de hoc dicetur magis in quæstionibus.

[Mitte viros, qui considerent terram Chanaan.] Ista fuit vltima determinatio per quam Moyses motus est ad mittendum exploratores. Nam licet cum magna instantia petiuissent Iudæi mitti viros, nunquam consensisset Moyses, quia videbatur esse diffidere verbo diuino, nisi Deus determinasset. In hoc, quòd dicit ad considerandam terram intelliguntur omnes conditiones quas expresserunt Israelitæ infra, scilicet, vt scirent, an esset terra fructifera, vel sterilis: munita, vel sine muris: multorum habitatorum, vel paucorum, vt patet infra.

[Quam daturus sum filiis Israel.] Idest videant primo terram quam daturus sum scientes conditionem eius, antequam ingrediantur in illam.

[Singulos de singulis tribubus.] Idest mittentur solum duodecim viri, de qualibet tribu vnus. Causa autem specialis quare missi sunt duodecim, cum sufficerent forte. 8. vel 10. fuit, vt de qualibet tribu esset vnus. quod non contingeret, nisi mittendo duodecim. fuerunt autem exploratores de omnibus tribubus, quia terra ad quam lustrādam mittebantur ad omnes tribus pertinebat, ideo non decebat de vnica tribu mitti omnes exploratores, vel si de quibusdam tribubus mitterentur, & de alijs non, imputarent illæ tribus se contemni, & oriretur discordia quam intendebat Deus tollere in populo.

Quot missi sint ad explorandam terram Chanaā

De tribu tamen Leui non missus fuit aliquis explorator, quia Manasse, & Ephraim ponūtur hic tanquam duæ tribus. si autem Leuitæ computarentur essent 13.

Et si obijciatur, quod dicitur hic de singulis tribubus mittendos exploratores, sed cognatio Leuitarum erat tribus. ergo de eis mittendus erat explorator aliquis. Respondendum est, quòd tribus accipitur dupliciter. Vno modo denominatur tribus a persona descendente immediate a Iacob, & sic sunt 12. filij eius secundum quos aliquando scriptura vocat tribus 13. & hoc modo cum Leui dicatur esse vnus de filijs Iacob ab eo nominabitur tribus Leuitarum vna, sicut a quolibet alio filio Iacob. Et sic accipit interdum scriptura, vt patet Exod. capitulo 28. & Deuteronom. 27. vbi ponitur Leui in numerum 12. tribuum.

Tribus dupliciter.

Aliquando accipitur tribus pro cognatione denominata ab aliqua persona descendente immediate a Iacob, & quòd competat et determinata hæreditas, & isto modo secundum 12. sortes factas in terra Chanaan in diuisione eiusdem dicuntur 12. Tribus in quibus Leui partem non accepit, sed loco eius tribus Ioseph diuisa est in duas, vt patet Iosue cap. 14. ideo non vocabitur Tribus, nec de ea aliquis accipiendus erat in exploratorem. nam vocantur Leuitæ tanquam vna tribus quando id, quod dicitur est aliquid pertinens ad spiritualia, in quibus ipsi partem habebant, sicut omnes alij Israelitæ. cum tamen erat aliquid temporale non vocabantur ipsi tribus, sicut declaratum

F est Iosue cap. 3. & 4. & Deuteronom. cap. 27. [Ex principibus.] Idest isti 12. viri sumantur de principibus duodecim tribuum.

Non tamen est intelligendum, vt dicetur in quæstionibus, quòd isti duodecim viri essent principes Tribuum, quia supra capitulo primo, fuerunt positi principes. Sed nullus eorum ponitur hic, cum exprimuntur nomina ipsorum.

Duodecim viri, an fuerint de principibus 12. Tribuū.

Dicendum igitur, quòd isti non vocantur ex principibus, ita quòd essent principes, vel filij principum, sed ex principibus, idest, principalibus viris populi, & verum est, quòd erant isti exploratores de magnis viris in qualibet Tribu, non tamen erant de linea principum. Alio modo dici potest, quòd erant de principibus, idest, de illis qui fuerant constituti iudices & principes populi consilio Ie-

G tro, de quo Exod. capitulo decimooctauo, & essent forte isti de tribunis, vel centurionibus qui erant maiores principes.

[Fecit Moyses, quod Dominus imperarat.] Scilicet, quòd elegit 12. viros de principalibus populi, & misit ad explorandam terram Chanaan. [De deserto Pharan mittens principes viros.] Dicitur misisse de deserto Pharan, scilicet, de Cadesbarne quæ erat mansio vltima in terra Pharan iusta latus terrę Chanaan. & non potest accipi aliqua alia mansio, vt supra dictum est. dicitur, quòd erant isti principes viri, idest, de principalibus populi intelligendo, vt supra declaratum est.

[Quorum ista sunt nomina.] Hic ponuntur nomina, duodecim virorum electorum de duodecim Tribubus, qui iuerunt simul in terram Chanaan lustrantes eam, &c.

H cum venissent omnes mortui sunt propter murmurationem præter Caleb, & Iosue, qui erant de tribu Iuda, & Ephraim, vt patet in litera, & sequent. capitul. [De tribu Ruben.]

In computatione duodecim virorum electorum, an seruetur ordo secundum ordinem Tribuum.
Quæst. III.

IN computatione ista ponitur primo Ruben, quia ipse erat primogenitus Iacob secundum carnem, & sic in numeratione principum supra cap. 1. princeps Tribus Ruben primo ponitur, non tamen erat in honore prima Tribus ista, sed Tribus Iuda. nam in motu castrorum Tribus Iuda præcedebat, vt patet supra cap. 2. & 10. quando

I etiam accepta fuit summa omnium tribuum, primo sumpta est de tribu Iuda, vt patet supra cap. 1. & iste idem ordo erat in principibus quātum ad honores, sicut eum obtulerunt in dedicatione tabernaculi supra cap. 7. ibi enim prima die obtulit princeps de Tribu Iuda. hic autem non obseruatur totaliter ordo vexillorum, quia tunc princeps tribus Iuda deberet primo poni, postea Issachar & Zabulon, sicut patet supra cap. 2. & 10. nec etiam est hic ordo secundum natiuitatem, quia tunc non poneretur post Issachar Ephraim & Beniamin, deinde Zabulon, & postea Dan, cum sit contrarius ordo natiuitatis eorum, vt patet Gen. cap. 29. & 30. Nec etiam ponitur hic ordo, qui est in principibus nominandis supra c. 1. & hoc, quia scriptura non multum curat de ordine isto.

[De Tribu Iuda Caleb filium Iephone.] Iste erat explo-

K rator missus de Tribu Iuda, qui postea fuit vnus de duodecim diuisoribus terræ Chanaan, & præcipuus eorum, vt patet infra 34. capitul. & isti postea data est in possessionem ciuitas Hebron, qui deleuit inde gigantes. fuit autem in eo aliquid satis admirabile, scilicet, quòd erat annorum 85. & erat ita fortis ad pugnandum & gradiendum, sicut cum esset quadraginta annorum, vt patet Iosu. cap. 14. & 15.

[De Tribu Ephraim Osee filium Nun.] Iste est Iosue, qui prius vocabatur Osee, sed Moyses mutauit nomen eius addendo vnam literam, vt infra declarabitur. Et erat iste minister Moysi electus ex millibus, vt patet supra capitulo vndecimo, vnde ei semper erat familiaris, vt patet Exod. cap. 33.

[De tribu Ioseph sceptri Manasse.] Non ponitur hic

tribus

tribus Ioseph tãquam computetur velut vna tribus, quia nunc oportebat computari Leui, vt aliam tribum, sed non computatur.

Item quia quando Ioseph computatur vna tribus, non ponuntur Manasse & Ephraim tanquam distinctæ cognationes, quia sunt sub eadem tribu, sicut duæ familiæ supra tamen posuit Ephraim per se. ergo nõ est accipiendus hic pro tribu Ioseph propriè, sed accipitur pro tribu Manasse. Ideo dictum est de tribu Ioseph sceptri Manasse. i. de tribu Ioseph quantum ad partem de principatu Manasse. Eodẽ modo dici poterat de tribu Ioseph sceptri Ephraim. i. quantum ad principatum Ephraim. Si vero acciperetur quantum ad omnes partes tribus Ioseph diceretur absolute de tribu Ioseph.

Mutatio nominis Iosue. [Vocauitque Oseæ filium Nun Iosue.] Hic ponitur mutatio nominis Iosue. Prius enim vocabatur Oseæ, vt patet hic: postea autem dictus est Iosue. hoc fecit Moyses ex nimio amore: desiderabat enim eius salutem animæ & corporis, & pro eo specialiter Dominum orauit, vt sanus rediret, & ad hoc addidit nomini eius vnam literam de nomine Domini tetragrammaton, quia secũdum scripturam hebraicam Iosue addit ad Oseæ solam Ioth, quæ est prima litera nominis tetragrammaton, non enim vocatur sic Iosue apud hebræos, vt apud nos, cum nos corrumpamus, vt in plurimum nomina hebræorum. Sed primo vocabatur apud hebræos Osua: postea dictus est Iosua addendo vnam literam.

Sed arguetur, quod non fuerit facta hic mutatio nominis Iosue, quia supra 11. cap. vocatur Iosua, ideo ex regressu de Aegypto vbicunque fiat de ipso mentio vocatur Iosue, vt patet Exo. c. 17. & 24. & 32. & 33.

Respondendum est, quòd ista dicuntur per anticipationem, quia primũ fuit mutatio nominis Iosue, quàm scriberentur omnia, quæ dicta sunt, licet enim omnia priora fuerint facta ante mutationem nominis Iosue, tamen non fuerunt scripta ante illam mutationem, quia non scribebantur singula, vt immediate fiebant, sicut quidam arbitrati sunt, & hoc modo cum scriberentur ea quæ habentur in Exodo, erat facta mutatio nominis Iosue, licet nõdum de illa aliquid erat scriptum. & hoc modo antequam dicatur de hac mutatione reperitur mutatum nomen. Ista est causa quare in Genesi factæ sunt multæ anticipationes & recapitulationes, quia non scribebantur res quando factæ sunt, sed postea valde multo tempore, non tamen posset fieri aliqua, si res immediate scriberentur, vt fiunt.

[Et dixit ad eos ascendite per meridianam plagam.] Scilicet per meridiem terræ Chanaan, & non per meridianam plagam exercitus, quia meridiana plaga exercitus erat contra Aegyptum: ipsi vero non tendebant contra Aegyptum cum inde venirent. nam ascendentes hebræi ad terram promissionis de austro ad aquilonarem partem ascendebant, quia Aegyptus magis meridiana est, quam terra Chanaan, quod patet per latitudinem ab æquinoctiali. Nam latitudo Aegypti est. 30. graduum: latitudo terræ promissionis est. 32. graduum. Et accipitur ista latitudo non quidem secundum totam Aegyptum, nec secundum totam terram Chanaan, quæ non habet vnum Zenith, sed secundum aliquas ciuitates, i. secundum Alexandriam in Aegypto, & secundum meridianam Ierusalem in terram Chanaan, & valet ista probatio, quia ciuitates magis meridianæ minorem habent latitudinem & eleuationem poli, donec deueniatur ad aliquam ciuitatem, quæ nullam haber latitudinem, sicut est Arin quam asserunt esse sub æquinoctiali. Et ista non solum sunt referenda ad

Sic Ptol. in cosmogra. introitum terræ Chanaan, scilicet, quòd ascenderent ad eam per partem meridianam, sed etiam magis ad ipsam progressionem per terram Chanaan, scilicet, quod per partem meridianam inciperent ambulare.

De situ Cadesbarne & terræ Chanaan, & quomodo Aegyptus est magis meridiana quàm terra Chanaan, & per quam partem intrauerunt & exierunt exploratores. Quæst. IV.

IN quo considerandum secundum quosdam, φ quando Iudæi erant in Cadesbarne, de qua missi fuerunt exploratores, erant in latere meridiano terræ Chanaan, vbi coniungitur lateri orientali. Nam desertum Sin, in quo est Cadesbarne, vt patet inf. 20. cap. est prima pars lateris meridiani terræ Chanaan, vbi cõiunguntur meridianum, & orientale, vt patet inf. 34. cap. cum dicitur. pars meridiana incipiet a deserto Sin, & Cadesbarne, quæ est in isto deserto, est circa terminum orientalem terræ Chanaan. ideo cum ponetetur longitudo terræ Chanaan Ios. c. 10. dictum est a Cadesbarne vsq; Gazam cepisse Iosue, & tamen Gaza est in termino Occidentali, ergo Cadesbarne est in termino quasi Orientali. Intrantes igitur exploratores Israelitarum per Cadesbarne, introibant aliquo modo per partem Meridianam, & aliquo modo Orientalem terræ Chanaan, & quantum ad hoc non erat dubium quin ipsi ascenderent per partem Meridianam, sed magis hoc

B dicitur de progressu per terram Chanaan, scilicet, quòd ascenderent ipsi per partem Meridianam, scilicet, directe versus Aquilonarem, & in hoc erant erudiendi. nam si non diceretur eis istud quamquam ingrederentur per partem Meridianam, tamen non ascenderent per meridiem, sed magis forte declinarẽt per latus Meridianum ad partem Occidẽtalem: & postea circueuntes terram Occidentalem peruenirent ad latus septentrionale, & perambularent illud redeuntes ad Orientem, & tunc mouerẽtur per extremitates terræ Chanaan totam terram circumeuntes. Sed tunc non ascendebant, quia siquis stet in parte Meridiana, & debeat ascendere, non declinabit in Occidentem, nec tendet in Orientem, sed dirigetur in Aquilonem, & iste est proprius ascensus. hoc autem iubebatur eis, scilicet, cum intrarent in terram Chanaan, ascenderent per

C Meridianam partem eius directè. dicunt isti versus Aquilonem, vt sic considerarent totam magnitudinem terræ conuenientius, quam si circuirent per latus Occidentale, Septentrionale, & Orientale. Et apparet, quòd sit iste sensus. Nam sic fecerunt ipsi exploratores, vt patet infra cum dicitur. ascenderuntque ad meridiem, & explorauerunt terram a deserto Sin vsque Roob intrantibus Emath, & tamen isti termini sunt meridiani. & Aquilonares, quia desertum Sin est in parte Meridiana terræ Chanaan, vt patet infra 34. Ciuitas autem Emath est in latere aquilonari terræ eiusdem. qui ergo ingreditur a deserto Sin vsque Emath ingreditur a parte Meridiana directè in septentrionem. de Emath, quòd sit in latere Septentrionis patet inf. 34. cap. Hoc ergo iussum est exploratoribus, alioquin non fecissent, sed quid tenendum sit dicetur infra in quæstionibus. *Ad istud motiuũ respondetur in q. 29.* *In q. 29.*

D [Cumq; veneritis ad montes considerate terram.] Instruebant eos in modo explorandi, scilicet, quòd cum ad montem venirent inde considerarent terram, quia in de possent iudicare de habitudine terræ, & non facerent hoc in vallibus. nam inde viderent ciuitates, & oppida, & locorum situs, & an multa vel pauca essent, & an haberẽt loca arborum vel essent sterilia, quando autem aliquis est in plano si videt ciuitatem ex vna parte non potest videre ex alia. [Qualis sit.] Non significatur per hoc aliqua dispositio specialis terræ, sed significantur omnes quæ insta habentur. nisi forte dicatur, quòd significatur robor terræ quantum ad situm, scilicet, an sit nimis montuosa, vel nimis plana, quod in conditione terræ considerandum est, quantum ad constructionem vrbium iuxta Aristotelem 6. Politic. [Et populum qui habitator est eius vtrum fortis sit, an infirmus.] Idest, non solum de situ terræ, sed etiam de conditione populorum considerabitis. hoc tamen melius consideraretur, cum essent exploratores in vrbibus, quam cum essent in montibus. nam inde non viderent gentes, vt scirent de robore populi, vel de infirmitate, sed solas vrbes viderent. *De modo explorandi terrã Chanaã & conditione populorum.*

E Cum vero essent in vrbibus possent scire statum, & conditionem populorum, quantum ad robur in armis. Potest tamen intelligi, quòd considerarent de montibus fortitudinem populi, sed tunc non accipitur fortitudo, vel infirmitas ex parte populorum, sed propter ciuitates, ita vt cum viderent vrbes multas, & valde munitas iudicarent populum fortem, vel ẽ contrario iudicarẽt infirmum. [Pauci numero an plures.] Etiam hoc considerare debebant melius in vrbibus, quam ex montibus, quia inde non viderent gentem, sed terræ situm.

Cum

Cum vero intrarent vrbes, & oppida, cognoscebant populositatem terræ, vel raritatem. Poterant tamen considerare ex montibus, & tunc iudicarent esse multum populum, si viderent vrbes multas, vel esse paucum, si viderent loca pauca, & satis sic cognoscebatur. magis tamen determinate hoc scirent introeuntes vrbes, quia frequenter magna loca raræ populationis sunt.

[Ipsa terra bona, an mala.] Idest etiam considerabitis de conditione terræ quantum ad salubritatem aeris, & dispositionem, vel situm cœli. nam multæ terræ quæ abundantes sunt non sunt salubres propter aquas, vel ex conditione aeris, & tunc terra est malæ habitationis.

[Vrbes quales muratæ, an absque muris.] Hoc poterãt videre ex montibus: differebat enim nimis esse vrbes muratas vel non. nam si essent non muratæ faciliter caperentur ab Israel, si autem forent munitæ, esset difficile.

Ista melius considerarent Israelitæ ex vrbibus ipsis quam super montes: tamen non auderent ista inuestigare apud vrbes. Cum enim Chananæi viderent eos alienigenas, & diligenter inuenientes situm murorum, cognoscerẽt esse exploratores qui venissent infirma terræ considerare, & occiderent eos, vel incarcerarent, ideo ex montibus magis considerabant, vnum autem erat, quod melius cognosci poterat ex montibus quantum apud vrbes, scilicet, de multitudine ciuitatum, & rarite, & de nemorosa terra, aut sine arboribus, & an multa terra esset habitata, vel multa sine populis.

Sciendum autem, quòd considerare ista pertinebat aliquo modo ad infidelitatem. Nam quid differebat terram habere populum fortem, vel infirmum, esse sterilem, vel pinguem. munitam vel sine muris? Nam ista proficiebant ad hoc, quòd Israelitæ consideratis his iudicarent, an introirent in eam, vel derelinquerent. Sed iam non erat deliberatio aliqua cum Deus iussisset, quòd irent illuc. Non ergo proficiebant ista quæ inquirebantur, quia in quacunque parte euenirent, oportebat, quòd ipsi illuc irent. vnde ista inquiri magis fuit de intentione popularium diffidentium verbo diuino, quam de intentione Moysi.

Conueniebat autem mitti exploratores ad hoc solum, quod cognoscerent viam terræ per quam ascendere deberent, vel contra quas ciuitates primo pugnandum esset, & hoc solum exprimitur Deuter. cap. 1. scilicet mittamus viros qui considerent terram, & renuncient per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. subintelligendum tamen est, id quod dicitur hic, quia ibi Moyses refert ista breuiter.

pinguedo terra ex quibus cognoscitur

[Humus pinguis, an sterilis.] Idest, quòd cõsiderarent de conditione terræ, an esset pinguis, scilicet, ad ferendum fructus, vel esset sterilis nihil potens gignere. hoc autem ipsi cognoscere possent in multitudine segetum, vinearum, & locorum cultorum. nam si terra esset sterilis, in raris locis ista essent; magis autem adhuc considerare possent hoc ex magnitudine fructuum, vel paruitate: terra enim sterilis, vel debilis, licet aliquid gignat, fructus tamen sunt valde parui. Terra autem pinguis magnam fructuum quantitatem profert: & ad hoc probandum portauerunt viri botrum vnum pendentem cum vite sua in vecte inter duos viros, vt patet infra. & Deuteronom. capitulo primo. Poterant etiam cognoscere ex colore terræ, & ex habitudine faciei eius, sed solidior probatio est in fructibus.

Dicitur autem terra pinguis, vel sterilis, quia pinguedo denotat humidum nutrimentale fructuum. Sunt enim fructus ex materia terrea commixto humido aqueo, humido terreo nutrimentali, & illud dicitur esse pinguedo, quia manet quasi quædam vnctuositas in terra quæ transit in naturam fructuum. Cum vero defecerit illa vnctuositas terra modicum gignit de fructibus. Cum autem perueniatur ad totalem siccitatem terræ, non poterit fieri germinatio, quamquam commisceatur humidum aqueum terræ, sicut fit in arenis, quæ etiam si sæpissime irrigentur, iacta semina ibi nunquam germinabunt, quia non est aliquid ibi de nutrimentali substantia arborum. propriè autem vocatur illa pinguedo, & opponitur siccitati. terra autem nimis sicca sterilis est, sicut arenæ ex conditione sua sunt steriles.

F [Nemorosa an absque arboribus.] Idest considerate, an terra ipsa sit habens arbores, vel non. nemus enim propriè est multitudo arborum, & non vt aliqui accipiunt nemora esse colles, vel montes excelsos. & sic dicitur Gen. c. 20. quod plantauit Abraham nemus in Bersabee, idest plantauit ibi multas arbores.

Et si aliquis diceret cur hoc inquiritur, quia sufficiebat inquiri de terræ pinguedine, vel sterilitate.

Cur quæ fuerunt de nemorositate.

Respondendum est, quòd terræ steriles non sunt nemorosæ, & tamen non sequitur terram esse nemorosam, idest habentem arbores fructiferas si eam pinguem esse dicamus. nam quædam terræ segetibus serendis pingues sunt, arboribus autem non conueniunt, vel forte quamquam feraces arborum sint, plantatæ non extiterunt ibi plantæ.

G [Confortamini.] Idest, non timeatis ambulare per terram illam hostilem, quia Dominus est protector vester.

[Et afferte nobis de fructibus terræ illius.] Dicebat hoc Moyses ad lætificandum populum illum: quamquam enim nunquam intrauisset terram Chanaan, sciebat eam esse pinguissimam, cum Deus sæpissime vocaret eam fluentem lacte & melle, cui ipse firmissime credebat, & sic factum est, nam fructus illius fuerunt admirabiles. Et sciendum, quòd Moyses non iussit, vt portarent de fructibus, nisi cum iam essent in extremo terræ Chanaan. Nam non poterant portare duo viri botrum pendentem inter se in vite per terram Chanaan, quia videntes Chananæi comprehenderent eos, inquisituri quid hoc esset, & sic deprehenderent eos esse exploratores.

Sed cum totam terram lustrauerunt peruenientes ad
H extremum eius, cum discederent, acceperunt de fructibus in torrente botri, & nemo de Chananæis potuit eos videre exeuntes cum pendente botro. hoc autem erat, quod magis Israelitæ desiderabant de terra. scilicet, quòd pinguis esset, quia inter cætera bona quæ ciuitas habere debet fertilitas maximum est: licet enim sit salubrium aquarum, & optimi aeris, & fortis situs, si tamen sterilis sit ab omnibus refugitur: multæ enim pestiferæ terræ, quia fertiles sunt incoluntur. de his Philosophus septimo Politicorum.

[Erat autem tempus, quando iam præcoquæ vuæ vesci possunt.] Hoc ponitur hic ad declarandum esse rationabiliter dictum supra positum, scilicet, quòd ferrent de fructibus terræ. Et dicitur, quòd erat quando sunt vuæ præcoquæ ad vescendum, idest, quando est tempus primarum
I vuarum. Illæ enim vocantur præcoquæ, quia primo, vel ante alias coquuntur, vel digeruntur, & maturantur. Etiam de ficubus dicimus quasdam præcoquas esse, idest quæ ante omnes alias maturantur. poterant ergo conuenienter ducere exploratores de fructibus.

Quo tempore missi fuerunt exploratores. Et quòd terra habentes duplicem declinationem solis, scilicet Aquilonarem, & Meridianam habent ver, & hyemem duplicem, terra vero habentes vnicam habent tempora simplicia. Quæst. V.

K IN quo patet, quòd tempus in quo missi fuerunt exploratores erat ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto. nam terra illa est calida nimis, ideo fructus sunt priores quam in terra ista. Et sic generaliter est de omni terra habitabili declinante versus æquinoctialem, quia dum magis Meridiana est prius fructus digerit, donec perueniatur ad terram, quæ bis in anno fructificat in messibus, & in vino. & hoc est, quia habet duplex ver, duplicem æstatem, duplicem autumnum, & duplicem hyemem in quolibet anno, dum nos habemus ista tempora simplicia, & istæ terræ sunt quæ habent duplicem declinationem solis, scilicet Meridianam, & Septentrionalem. nos autem solam Meridianam declinationem habemus, ideo sunt nobis tempora simplicia. & istæ gentes sunt quæ habitant intra tropicum tauri, & æquinoctionalem, & inter æquinoctialem, & tropicum capricorni, si aliquæ ibi sint. Terra autem Chanaan non est de his. so-

lum

lum enim habet vnam declinationem solis, scilicet Meridianam, quia tamen ipsa magis appropinquat æquinoctiali quam terra ista, necesse est fructus ibi prius maturari. De vuis enim non habemus manifestum testimonium, sed solum de segetibus. A

Nam in primo mense anni ad medietatem mensis incipiebant colligi fruges iam maturæ in terra Chanaan, & offerebatur manipulus spicarum in festo azymorum, quod erat die 15. mensis primi, & tunc erat tempus messis nouæ de quo Leuitic. capitulo vigesimotertio. Est autem mensis primus apud eos Martius, sicut ergo procedunt fruges terræ illius in prioritate maturationis fruges terræ huius, ita erit de vuis proportionaliter. Vnde satis dici potest, quòd in principio Iunij, vel in medio essent præcoquæ vuæ. Iunius tamen apud Hebræos quartus mensis est. ergo videtur quod in principio mensis quarti, vel quasi missi fuerunt exploratores in terram Chanaan, & sic transierat solum vnus annus, & quasi, quatuor menses ab exitu de Ægypto, & tunc introituri essent Israelitæ in terram Chanaan, nisi eorum murmuratio distulisset.

[Cumque ascendissent explorauerunt terram.] Dicebantur ascendere, quia veniebant a latere Meridiano, & terra Meridiana humilior est terra Septentrionali, vel Ægyptus, & deserta Arabica habent situm humiliorem quam terra Chanaan, ideo euntibus ex Aegypto in terram Chanaan ascensus est, & non solum dicuntur ascendisse, quantum ad hoc, quòd venerunt de terra Arabum in terram Chanaan, sed magis postquam introierunt in terram Chanaan ascendebant, scilicet a latere Meridiano eius in Aquilonare vt supra declaratum est, & patet immediate, & tunc explorabant transeuntes per terram, & inquirentes ea quæ dicta sunt.

[A deserto Sin vsque ad Roob intrantibus Emath.] Hic ponitur processus quem fecerunt isti per terram Chanaan, scilicet, a latere Meridiano in Septentrionale. Nam desertum Sin est latus Meridianum terræ Chanaan, vt patet infra capit. 34. & per ipsum intrauerunt exploratores, ideo in ipso erant Israelitæ, quando miserunt exploratores, quia erant castra in Cadesbarne, vt supra probatum est, & Cadesbarne est in deserto Sin, vt patet infra capitulo vigesimo.

Roob 34. Et dicitur, quòd explorauerunt vsque Roob intrantibus Emath. Est enim Roob aliqua regio parua apud terram Emath, & est magis Septentrionalis Emath, quam Roob. ideo de Roob itur in Emath, quod significat litera, dicens vsque Roob intrantibus Emath, idest, quòd post Roob intratur in terram Emath eundo a Meridie in Septentrionem. Et iste progressus erat conueniens exploratoribus, quia eundo a meridie in Septentrionem ibant per medium terræ Chanaan, & cum ascenderent in montes poterant considerare terram, tam contra Orientem quam contra Occidentem. Si autem circuirent terram Chanaan per latera, vt per Orientale, vel Occidentale, solum possent respicere ad vnum latus, quia alterum esset extra terram Chanaan, & viderent solas extremitates terræ, non videntes medium, nunc autem transeuntes per medium terræ videbant medium, & extremitates. Non est autem intelligendum, quòd Israelitæ exploratores iuissent a Meridie in Septentrionem, quia nõ morarentur 40. diebus eundo, & redeundo, sed declinabant nunc versus Occidentem, nunc versus Orientem, vt melius contemplarentur terram.

Exploratores non circumeuntes terrã Chanaan, sed per medium perambulantes.

[Ascenderunt ad meridiem; & venerunt in Hebron.] Aliqui dicũt esse hic rectum ordinem, scilicet, quod post illa superiora ascenderent in Hebron exploratores, & quòd fuerit hoc in regressu, quia mandatum fuerat eis, quod totam terram Chanaan lustrarent, & ingressi sunt per meridiem atque exierunt per meridiem. Vnde videtur istis, quòd intrantes per meridiem declinauerunt ad partem Occidentalem: deinde peruenerunt ad Septentrionalem in Roob, & Emath: deinde euntes contra Orientem ad Meridiem conuersi sunt in Hebron. Est enim Hebron in medio possessionis filiorum Iuda, vt habetur Ios. cap. 15. possessio autem eorum incipit a Meridie versus Orientem, vt patet eod. c. Sed non potest stare hoc.

A Primo quia dicunt, quòd ascenderunt exploratores in Hebron in regressu, nam non poterat dici, quod ascenderent, siue venirent de latere Aquilonis versus Meridiem, siue de latere Oriẽtali. nam pars Meridiana est decliuior. venientibus autem a Septentrione in Meridiem descensus est. venientibus etiam ab Oriente est descensus, ideo non diceretur, quòd ascenderunt in Hebron, sed quòd descenderunt illuc.

Item cum dicitur, quòd isti intrantes per latus Meridianum declinauerunt versus Occidentem, postea per Septentrionem transeuntes in Orientem, non potest stare. nam in litera ponitur terminus explorationis, scilicet a deserto Sin vsque in Emath. Si tamen esset modus explorandi circuire per latus Occidentale, & Septentrionale atque Orientis, non esset terminus in Roob, & in Emath,

B quæ sunt quasi in medio lateris Septentrionalis terræ illius, vt patet infra 34. cap. & tamen ponitur ibi terminus cum dicatur a deserto Sin vsque in Emath, sed magis diceretur, quòd erat terminus in deserto Sin, quia ibi finiebatur, & incipiebatur, aut diceretur quòd non est aliquis terminus, cum ibi fiat motus per circulum, & in circulo non est principium, nec finis, vel si in aliquo alio loco vellemus ponere terminum explorationis non erat maior causa quare poneretur in Occidente quam in Oriente, vel in Aquilone, vt ita diceretur. lustrauerunt a deserto Sin vsque Acaron, vel Sidonem, vel Iordanem. sed dicitur specialiter de Emath; ergo videtur, quòd ibi fuit finita exploratio.

Dicendum igitur, quòd modus procedendi fuit, vt ipsi exploratores Israelitarum introirent per partem Meridianam, & ascenderent versus Septentrionem, non circueuntes per latus Occidentale, & Orientale, & tunc est termi-

C nus in Emath, quia desertum Sin est in parte Meridiana terræ Chanaan, Roob, & Emath sunt quasi in medio lateris Septentrionalis, & cum peruenissent illuc exploratores pergentes per medium terræ Chanaan accesserunt vsque Roob, & non transeuntes vltra regressi sunt per medium terræ Chanaan, licet non per eandem viam. & venerunt in Cadesbarne, vbi erant castra, & tunc rationabiliter dicitur, quòd explorauerunt vsque Roob, quia illuc accesserunt non transeuntes vlterius. Quod autem dicebant, scilicet, quòd in regressu venerunt exploratores in Hebron non stat, quia si circuirent terram, vt isti dixerũt, venientes per latus Orientale ad locum vnde exierant, non poterant venire in Hebron. nam ipsi ingressi sunt in terram Chanaan per Cadesbarne, & secundum positionem istorum declinauerunt per latus Meridianum, &

D Occidentale, vt circueuntes latus Septentrionale, & Orientale redirent ad locum vnde exierant, sed ipsi exierant de Cadesbarne. ergo cum illuc accederent circueundo non transirent vltra. Si tamen aliquis per latus Orientale circuiret, primo veniret in Cadesbarne quam in Hebron, quia Cadesbarne est in confinio lateris Orientalis, & Meridiani terræ Chanaan: quod patet Ios. cap. 10. vbi cum vellet ponere scriptura longitudinem terræ captæ a Iosue ab Oriente in Occidentem dixit. a Cadesbarne vsque Gazam. Sed Gaza est in parte Occidentali apud mare Palesthinorum. ergo Cadesbarne est in parte Orientali. non poterit igitur dici, quòd circueuntes venerunt in Hebron in regressu.

Sed magis dicendum erat secundum eos, quòd cum inceperunt circuire exploratores per latus meridianum ver-

E sus Occidentale, descenderunt a Cadesbarne versus Hebron.

Aliter tamen dicendum est secundum veram positionem, scilicet, quòd exploratores iuerunt a Cadesbarne versus Hebron, & inde transierunt per medium terræ Chanaan vsq; Roob, & Emath. ideo non iuerunt in Hebron in regressu, sed in prima vice, & tunc ascendebant. nam totum latus meridianum habet ascensum cum perueniatur versus Septentrionem, & non obstat, quòd ponatur hic posterius, scilicet ascenderunt in Hebron, quia ea quæ primo fiunt semper ponuntur posterius per recapitulationem, & anticipationem. Vel poterat dici, adhuc secundum positionem istam, quòd in regressu ascenderunt in Hebron, quia licet regulariter terra sit altior versus

sus Septentrionem: tamen Hebron est in montibus, ideo B illuc poterant ascendere venientes de Septentrione. Sed diceretur ad quid fit hic mentio ascensu in Hebron, quia nihil specialius erat ibi quam in alijs vrbibus?

Respondendum est, quòd fit mentio de Hebron, quia erant ibi tres gigantes de quibus immediate dicitur. & de his volebat facere mentionem. Causa autem quare expressit de gigantibus illis, est quia vult declarare fundamentum murmurationis exploratorum. dixerunt enim infra, vidimus ibi monstra quædam filiorum Enach, quibus comparati quasi locustæ videbamur, & illa monstra erant isti tres gigantes, sed de modo lustrandi terram, & per quas partes terræ Chanaan fuerint exploratores, dicetur veritas infra quæst. 44. & 45.

De trib. gigantibus existentibus in Hebrõ. [Vbi erant Achiman, & Sisai, & Tolmai filij Enach.] G Propter hoc ponebatur de ascensu in Hebron, scilicet, quia ibi erant isti tres gigantes, & propter hos fuit murmuratio exploratorum. Isti gigantes fuerunt postea deleti de vrbe Hebron per Caleb, cui data est illa vrbs, vt patet Ios. cap. 15.

[Filij Enach.] Non est Enach nomen proprium alicuius viri, sed est commune, & signat gigãtem, vnde Enach cum Ain in Hebræo gigas est. & dicuntur filij Enach, idest filij Gigantum. & patet, quia istud nomen accipitur aliquando in plurali, vt patet Deute. c. 2. scilicet, populus magnus, & validus, & tam excelsus, vt de Enachim stirpe quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enachim. Idem patet Ios. cap. 14. scilicet, Adam maximus ibi inter Enachim situs est.

[Nam Hebron septem annis ante Taphnim vrbem Aegypti condita est.] H Hic tollitur dubium de gigantibus istis, quomodo poterant esse gigantes in Hebron, quia Hebræi viderant gigantes in Taphni vrbe Aegypti qui rari erant. diceret ergo aliquis quomodo esse poterant in Hebron? Respondet litera, quòd Hebron facta est septem annis ante Thaphnim.

Gigantes vnde dicantur Titanes. Vnde aliqui dicunt, quòd ab ista ciuitate dicuntur gigantes Titanes, sicut vocant eos poetæ. Sed falsum est, quia vt ait Lactantius de natura Deorum, lib. 1. dicuntur enim gigantes Titanes, quia cum Titane patruo Iouis contra Iouem pugnauerunt, vt ibidem Lactantius. Item quia male formatur possessiuum Titanes de Thaphni. Sed dicuntur Thamnij de Thamni, & ista est quædam ciuitas in Aegypto in qua habitauerunt aliqui de Iudæis, & fecit Deus mirabilia ibi ad eductionem Israelitarum de Aegypto, vt patet Ps. 77. scilicet coram patribus eorum I fecit prodigia in terra Aegypti, & in campo Thaneos.

An Israelitæ peccauerint mittendo exploratores in terram Chanaan. Quæst. VI.

ADhuc circa præcedentia quæretur, an peccauerint Israelitæ mittendo exploratores in terram Chanaan? Aliqui dicunt, quòd sic, quia istud fiebat ex quadam diffidentia. Deus enim dirigebat Israelitas continue manens cum eis, & Angelus eius præcedebat illos in columna nubis seq. cap. & Exo. 14. non ergo indigebant maiori directione, recurrentes ergo ad humanam prudentiam vltra diuinam determinationem videbantur peccare.

Alij dicunt, quòd non fuit peccatum mittere exploratores, quia Moyses misit illos. & mandauit quid facerent, K sed Moyses erat vir sanctus, & non iuberet ista si esset peccatum, ergo non fuit peccatum mittere exploratores. Dicendum certum esse, quod nõ fuit peccatum, immo fuisset peccatum, si non mitterentur, quia illud quod Deus iubet non solum est licitum, sed etiam est necessarium, vt fiat. Deus tamen iussit mitti exploratores. ergo non fuit peccatum mitti illos. patet hoc quia dicitur supra in litera. locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel, & postea sequitur, fecit Moyses quod Dominus imperarat mittens viros de deserto Pharan.

An Deus miserit exploratores. Quæst. VII.

SEd quæretur, quomodo est verum, quòd Deus iussit hic mitti exploratores, quia potius videtur, quòd Israelitæ petierunt illos mitti, & ad ipsorum instantiam misit illos Moyses? Sic patet Deuteronom. 1. scilicet accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerent terram, & renuncient, per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates, cumque mihi sermo placuisset misi ex vobis duodecim viros singulos de tribubus suis.

Dicendum, vt tactum est in expositione literæ, quòd veritas huius rei debet accipi ex suppletione literæ, & concordando istam literam cum ea quæ habetur Deuteronom. 1. Nam ista est consuetudo sacræ scripturæ, quòd si aliquid bis, aut pluries narrat non refert illud vbique complete, sed aliquid deest in vno loco, quod habetur in alio, & è contrario. & ita ex illis pluribus narrationibus colligitur vna perfecta. Ita autem est hic, quia istud de missione exploratorum non narratur hic complete, neq; etiam narratur perfecte Deuteronom. 1. cap. sed ex ambobus locis colligitur perfecta narratio.

Est autem veritas, quòd Deus volebat Israelitas ire in terram Chanaan, nõ mittendo exploratores aliquos, quia ipse dirigebat eos, sicut vsque nunc venerant. Ipsi tamen ex parua confidentia ad Deum, voluerunt habere maiorem certificationem, & ad hoc voluerunt mittere exploratores. hoc innuitur Deuteronom. 1. cum dicitur. cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis, venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, ascende, & possidе eam, noli timere, nec quicquam paueas, & accessistis ad me omnes atque dixistis, mittamus viros qui considerent terram, & sic principium fuit ex petitione Israelitarum, quia Deus non volebat, quòd mitterentur exploratores, nisi petiuissent Israelitæ. Deinde debet intelligi, quòd petentibus Israelitis Moyses noluit statim concedere videns istam esse rem nouam, & forte præiudicantem diuino honori, ideo consuluit illum, sicut in cæteris dubijs consulebat, & tunc Deus ostendit consentiendum esse Israelitis, & præcepit Moysi, quòd mitteret exploratores, quod ille fecit, sicut patet hic. & ita in hac litera non ponitur, nisi finis huius rei, & Deuteron. 1. ponitur principium, & deficit finis, quia ibi non habetur, quòd Deus iussérit mitti exploratores, & ita ex his duobus locis colligitur plena veritas, vt supra tactum est. q. 5.

An Israelitæ peccauerint exploratores petendo. Et quòd a Deo non est petendum aliquid, nisi in generali. Quæst. VIII.

SEd quæretur, an peccauerunt Israelitæ petẽdo a Moyse, quòd mitteret exploratores. Aliqui dicunt, quòd non. primo quia si peccarent punirẽtur, vel saltem obiurgarentur a Deo, & tamen hic non fit mentio de aliqua pœna, vel obiurgatione facta eis, sicut fit in alijs locis, quando peccabant, vt patet seq. cap. ergo non peccauerunt. Secundo, quia si peccarent petendo exploratores, Deus non iuberet illos mitti, & tamen iussit, vt patet hic in litera. ergo non peccauerunt petendo. Dicendum, quòd peccauerunt Israelitæ petendo exploratores, & hoc fuit, quia faciebant ex quadam diffidentia. putabant enim non sufficere diuinam prouidentiam, quæ gubernabat eos dirigẽs per desertum, & dans omnia necessaria ad hoc, quòd intrarent secure, & cõuenienter in terram Chanaan. Nam dato quòd directio illa qua vsque nunc dirigebantur Israelitæ in deserto non sufficeret ad introeundum in terram Chanaan, non debebant ipsi petere aliquam aliam propter duo. Primo quia aliquo modo diffidebant diuinæ prouidẽtiæ. Deus enim acceperat in speciali curam istius populi gubernãdo, & cibando, & dirigendo in nube. ideo confidere debebant quòd si quid aliud deesset ipse suppleret illud. Sicut igitur est circa generalem prouidentiam secundum quam gubernat omnia, quòd illi qui habent magnam solicitudinem de rebus futuris quasi opere

eorum acquirēda sint, errant: & Deus increpat illos Matt. 6. nolite soliciti esse dicentes. quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt: scit enim pater vester, quòd his omnibus indigetis. & sic licet Deus velit cuilibet homini inesse quandam solicitudinem de necessarijs ad vitam, & Apostolus iusserit manibus laborandum esse dicens, qui non laborat: non manducet. tamen nimiam solicitudinem reprobauit, quia qui multū de his solicitus est, innuit quòd Deus nullam curam habet de eo, sed quòd ipse solo opere suo ista debet acquirere, quod Christus negat dicens. scit enim pater vester, quòd his omnibus indigetis: ita est in prouidentia speciali: Deus enim acceperat specialem gubernationem huius populi, quasi ipse solus esset particulariter rector, & princeps huius populi, habens curam de cibis, quia dabat eis quondie manna in cibum Exo. 16. B etiam de vestibus, & calceis eorum faciens ne rumperentur in via per 40. annos Deuter. 8. capit. etiam ostendebat eis per viam per quam irent per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis supra 9. & Exod. 13. & Deuteron. 1. cap. ideo etiam si essent aliqua alia particularia necessaria ad gubernationem istorum, non debebant isti nimis solicitari de illis, sed iactare curam suam in Domino, qui susceperat specialem gubernationem ipsorum. Si igitur ipsi vellent intendere circa quædam alia particularia in quibus Deus, nōdum prouiderat, ex quadam diffidentia agebant, & peccarent: ita fuit nunc, quia cum Deus suscepisset curam Israelitarum ad introducendum eos in terrā Chanaan, debebant ipsi confidere Deo, quòd ille daret omnia necessaria, & opportuna ad illuc eundum, & introeundum, quòd igitur vltra ea quæ Deus dabat ad illuc introeundum, peterent isti mitti exploratores C in terram Chanaan, ad videndum per quod iter deberent ascendere, & ad quas pergerent ciuitates, quædam diffidentia erat, & ita peccabant.

Secundo non debuerunt petere isti aliquid in particulari, quia forte illud non erat conueniens eis, & Deus sciebat aliud sibi esse cōueniencius, & forte si faceret id quod ipsi petebant, sequeretur eis malum, vnde melius erat ipsis, quod peterent a Deo aliquid in generali, scilicet, quòd dirigeret eos, sicut dixit Dauid Psalm. 5. dirige domine Deus meus in conspectu tuo viam meam, quam quòd peterent in particulari istam vel illam directionem, quę forte non conueniebat eis, sicut quādo duo filij Zebedæi per matrem petiuerunt, quòd vnus eorum sederet ad dexteram eius, & alius ad sinistram. Nam Christus dixit illis, D nescitis quid petatis. Matth. 20. & ita fuit in Hebræis qui voluerunt petere exploratores quos Deus eis non dabat. nam isti fuerunt eis occasio peccandi, ipsi quippe fecerunt murmurare totum populum, & condemnati sunt, vt morerentur omnes in deserto seq. cap patet ergo, quòd peccauerint petendo exploratores mitti.

Nunc respondendum est ad duas rationes positas in contrarium præced. q. Ad primam potest dici vno modo, quòd illa non tenet, quia si quandocunque homines peccant, Deus inferret eis pœnam, diceretur quòd quandocunque scriptura referret peccatum alicuius, adiungeret similiter pœnam, sed Deus non punit homines quandocunque peccant reseruans quædam pro alio tempore, vel pro alio seculo, ideo etiam si non exprimatur pœna pro peccato non sequitur, quòd non fuerit commissum peccatum. Alio modo potest dici, & melius in præsenti, quod E hic non potuit, nec debuit poni aliqua pœna Israelitarum pro petitione exploratorum, quia adhuc oportebat, quòd diceretur hic de petitione exploratorum, & tamen hic nō dicitur, quòd Israelitæ petiuerint mitti exploratores, sed quòd Deus illos misit. ideo non poterat scriptura ponere hic pœnam quam meruerunt Israelitæ petendo exploratores mitti. & ista est vera responsio. Sed posset fieri istud argumentum contra ea quæ habentur Deuter. 1. vbi dicitur, quòd Israelitæ petiuerunt mitti exploratores.

Ad secundum cum dicitur, quòd Deus concessit mitti exploratores. Dicendum, quod hoc non facit actum esse sine peccato, quia Deus non concessit hoc, nisi ad importunitatem ipsorum, & propter suam incredulitatem, sicut Christus dixit Pharisæis Matth. 19. ad duritiem cordis A vestri libellus repudij datus est. Si enim Hebræis non petentibus Deus concessisset eis mittere exploratores, nō esset ibi peccatum aliquod, quia tamen eis petentibus concessum est, potuit esse ibi peccatum.

Secundo potest dici, & adhuc melius, quòd hic fuerint duo, scilicet, quòd Israelitæ peterent exploratores mitti, & quòd Deus concederet illos mitti. Secundum erat actus Dei, ideo missio ipsa exploratorum quæ erat post Dei concessionem non poterat esse mala, nec peccatum. petitio tamen quæ præcessit concessionem Dei cum non habeat aliquid, quod faciat eam licitam, potuit esse illicita, cum illa non dependeat ex concessione Dei, sed præcesserit eam. Sic enim fuit de constitutione, & petitione regis inter Israelitas, quia cum primum petiuerunt sibi dari regem peccauerunt, & dixit Deus, quòd contemnebant Deum. 1. Reg. 8. cap. & tamen petentibus eis Deus dedit regem. eod. cap. & ita Deus concessit illud in quo ipsi grauiter peccauerunt petendo, & magis patet 1. Reg. 12. scilicet scietis & videbitis, quia grande malum feceritis in conspectu Domini petentes super vos regem. Et sic quòd Deus concesserit eis regem non fecit, quod ipsi non peccarent petendo regem, ita fuit hic, quia petere mitti exploratores fuit peccatum, sed mittere illos non fuit peccatum, quia Deus illud concessit. Ex hoc patet responsio ad id quod obijciabatur supra q. 17. quòd mittere exploratores fuerit peccatum, quia processit ex quadam diffidentia. Nam verum est, quod petitio processit ex diffidētia, ideo in ea fuit peccatum. Sed missio non fuit ex diffidentia, immo ex mandato Dei, ideo non fuit ibi peccatum.

An Moyses peccauerit mittens exploratores. Quæst. IX.

ADhuc quæretur, an Moyses peccauit mittendo exploratores.

Aliquis dicet, quòd non, quia ipse fecit mandato Dei, cum dicatur supra in litera. locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros qui considerent terram Chanaan, & sequitur, fecit Moyses, quod dominus imperarat, mittēs viros de deserto Pharan, sed quod Deo iubente fit non est illicitum. Sed obijcitur, quòd peccauerit. quia nō solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus digni sunt morte ad Rom. 1. cap. Hebræi tamen peccauerunt petendo exploratores mitti. Moyses autem consensit eis, & placuit ei, id quod illi petebant, ergo peccauit, sicut D & illi. De primo supra ostensum est. De secundo patet Deuter. 1. scilicet accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerent terram, & sequitur. cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis 12. viros. Dicendum, quod si petentibus Hebræis mitti exploratores, statim Moyses concessisset illos mitti, & ita placuisset ei sermo illorum, tanquam bonus: peccaret Moyses consentiendo, sicut & illi petendo, & tamen non fuit sic, quia alia intercciderunt, nam litera quæ habetur Deuter. 1. non refert plene omnia, sed debet suppleri per istam literam. Est autem ordo rei, q Israelitæ a seipsis moti fuerunt ex quadam diffidentia, vt peterent a Moyse mitti exploratores. Moyses autem non statim concessit, sed consuluit Dominum, an hoc fieri deberet, & Deus dixit, quod mitteret illos, sicut patet hic, ideo Moyses non peccauit, quia non secutus est arbitrium proprium, sed Dei sententiam. Israelitæ autem peccauerunt, quia non petiuerunt mouēte Deo ad hoc, sed monente propria diffidentia. Dum autem dicitur Deuter. 1. cumque mihi sermo placuisset, non debet intelligi, quod statim placuit, vt illi petiuerunt, sed postquam Moyses consuluit Dominum, & Deus præcepit mitti exploratores.

Quomodo Deus consensit exploratores mitti. Et quid quædam mala Deus permittit petentibus, alia non. Quæst. X.

ADhuc quæretur, quomodo Deus consensit Israelitis petentibus mitti exploratores cum hoc malum esset. Dicendum, quod quędam mala sunt quę Deus interdum concedit hominibus petentibus. alia autem nō concedit.

Si

Si.n. sint mala quæ ex sui natura mala sunt, & non possunt aliquo modo fieri bona: Deus nunquam cõcedit hominibus illa facere, licet petant, sicut est colere idola, & adulterari, & alia huiusmodi. Causa huius est, quia Deus concedendo aliquid fieri, reddit actum in se materialiter licitum, sed ea quę sunt per se mala Deus non vult reddere licita. quia repugnat eis bene fieri, cum mox nominata sint cũ malitia inuoluta, vt dicit Arist. 2. Eth. Alia autem sunt mala non, quòd ex natura sua mala sint, sed quia sunt vetita a Deo, vel quia Deo non placet de illis, vel quia ostendũt paruum honorem hominis ad Deum, & paucam confidentiam de ipso. talia autem aliquando cõceduntur a Deo, petentibus hominibus, quia illa possunt materialiter reddi licita, s. quantum ad ipsum actum, cum non sint per se mala. Sic fuit in Israelitis petere regẽ. habere namq; regem non erat per se malum, quia cæteræ nationes illum habebant. 1. Reg. 8 c. Deo tamen non placebat, ꝙ Israelitę haberent regem, sed quòd ipse dominaretur particulariter ipsorũ, sicut rector alicuius politiæ. & dixerat Gedeon Israelitis, quando dixerunt ei, dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filii tui, quia liberasti nos de manu Madian. & ille ait, non dominabor vestri, neq; dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur super vos dominus Deus, i. ipse erit princeps vester in particulari, & nõ aliquis alius. Hoc autem suadebat Samuel Israelitis, s. vt non peterent regem, quia per hoc Deum videbantur contẽnere. 1. Reg. 8. ipsi tamen semper voluerunt regem. ideo concessit eis Deus. eod. c. & post hoc habuerunt semper illi regem, & nõ peccabant habendo illum, sed potius peccarent si vellent recedere ab eo, tamen a principio petendo, peccatum valde magnum commiserant, sicut dixit Samuel. 1. Reg. 12. non erat tñ malum per se habere regem, immo Deus ostenderat licitum esse Israelitis, & quòd aliquando habituri essent regem, quia dederat leges per quas reges se haberent ad Deum, & ad populum Deuter. 16. ideo Deus concessit regem Israelitis petentibus. In præsenti ita fuit. mittere quippe exploratores ad considerandum terram non erat per se malum, se pertinebat ad quandam prouidentiam humanam, & si Israelitę non dirigerentur a Deo speciali gubernatione, sicut a principe singulari illius populi, nihil peccarent mittendo exploratores: quia tamen Deus habebat in particulari curam ipsorum, erat quędam diffidentia in eis, quòd ipsi vellent vltra diuinam gubernationem confidere humanæ prouidentiæ, quia tamen Deus conspiciebat infirmitatem hebræorum, condescendit petitioni eorum, iubens mitti exploratores.

An Deus intulerit aliquam pœnam Hebrais pro petitione exploratorum. Et quod nunquam est peccatum sine pœna. Quæst. XI.

SEd quæretur, an Deus intulit aliquam pęnam hebręis pro peccato petitionis exploratorum? Dicendũ quod in scriptura non habetur expresse & determinate pęna pro hoc peccato. ideo non possumus asserere, an fuerit inflicta vel non. Sed considerandum, quòd nullum peccatum committit quis vnquam, pro quo non debeatur ei aliqua pœna, sed ista interdum infertur homini a seipso voluntarie, interdum autem infligitur sibi a Deo. Si.n. homo puniat in seipso sufficienter id quod peccauit, non punietur a Deo pro illo peccato, sicut dicitur. 1. ad Corin. 11. si nosmetipsos diiudicaremus non vtique iudicaremur, dum iudicamur autem a Domino corripimur. Si autem homo nõ inferat sibi ipsi pœnam pro peccato, certum est, quod Deus illam inferet, siue in hoc sæculo, siue in futuro, quia tamen Deus non statim punit homines, vt peccãt, nescimus, quando infert pœnam pro isto peccato, vel pro illo, licet nobis certum sit quod omnia mala, & pęnę quæ nobis quotidie eueniunt, sunt pro quibusdam peccatis nostris, sed nescimus quę pęnæ sint pro quibusdam peccatis, & quæ pro aliis. In præsenti ita fuit, quando enim Hebręi peccabant valde grauiter, inferebat eis Deus statim quasdam pœnas, vt cognoscerent quod non dimittebantur impunita illa peccata sicut fuit in adoratione vituli Exo. 32. & in murmuratione magna volentium redire in Ægyptum seq. cap. & in quadam alia murmuratione, quando

F Deus misit serpentes ardentes inf. 21. cap. Alia autem peccata erant minora, & quamquam expresse illa ponantur, non sequebatur statim aliqua pœna, sicut fuit in multis murmurationibus, quas fecerunt Israelitę nouiter exeuntes de Aegypto, vt patet Exo. 14. & 16. & 17. cap nam in nulla istarum ponitur, quod puniti fuerint. certum est tamen quod pœnam aliquam sustinebant, vel tunc, vel postea vel reseruabatur pro alio sæculo, & poterat esse, quòd quando Israelitæ puniebantur pro aliis delictis, simul etiam puniebantur pro illis de quibus prius non fuerant puniti, quia Deus expectat nos, vt misereatur nostri. Esaiæ 30. c. & si nos non punierimus in nobis peccata præterita, infert nobis Deus simul pœnam pro præteritis, & pro illo, quod de nouo committimus. Ita potuit esse nunc de isto peccato petitionis exploratorum, quod Deus non punierit
G rit Israelitas pro eo statim, sed postea in punitionibus aliorum peccatorum punierit etiam istud. Nam 40. anni fuerunt dati Israelitis in pœnam murmurationis suę seq. c. & in illis poterant sustinere pœnam pro hoc peccato, & pro omnibus aliis, quæ ante hoc commiserant. maxime quia istud peccatum fuit paruum in comparatione ad alia peccata Iudæorum. signum huius est, quia statim, vt hebræi petiuerunt mitti exploratores, Deus concessit. non fuit autem sic de petitione regis, quia cum illum petiuerunt, dissuasit Samuel eis valde hoc. 1. Reg. 8. c. & tamen ibi Deus non intulit eis statim aliquam pœnam, sed ostendit, quod grauissime peccauerant. 1. Reg. 12. cap. hic autem neque pœnam statim intulit, neq; etiam fecit aliquid ad ostendendum, quod grauiter peccauissent, in quo innuitur, quod valde minus peccauerunt petendo mitti ex-
H ploratores quam petendo regem supra se.

An conuenienter missi fuerint exploratores in terram Chanaan. Quæst. XII.

QVæretur, an fuit conueniens mitti exploratores in terram Chanaan, sicut nunc missi sunt? Aliqui dicunt, quod sic, quia Deus iubebat talia fieri, & Iosue interdum illud faciebat. Sic patet Ios. 7. vbi misit Iosue viros ad explorandum vrbem Hay. Item quia Deus quoq; iussit Hebręis pugnaturis contra vrbem Hay ponere insidias post vrbem Ios. 8. c. Item quia ista pertinent ad prudentiam humanam, & omnia huiusmodi licita sunt nisi a Deo expresse prohibeantur, sed istud non erat vetitum, ergo bonum erat. Dicendum ꝙ hic poterant esse duo dubia.
I Vnum an licitum esset mitti exploratores Iudæis. Aliud an in se bonum erat, siue proderat ad aliquid. De primo, iam ostensum est, ꝙ Israelitæ peccauerunt petendo mitti exploratores, quia ex diffidentia quadam petiuerunt. De secundo dicendum, ꝙ licet non esset malum, non videbatur tñ esse vtile hebræis. Primo patet, quia si esset in hoc aliqua vtilitas, sicut Deus prouidebat in cęteris, ita prouideret in hoc, sed nõ prouidit, ꝙ mitterentur exploratores, sed potius vr̃ istud negasse, & iussisse, ꝙ irent non pręmittendo exploratores, vt dicitur Deuter. 1. c. cumq; venissetis in Cades, tunc dixi vobis venistis ad montem Amorrhęi, quem Dñs Deus vester daturus est vobis, vide terram, ascende, & possidete eam, noli timere, nec quicquam paueas, & accessistis ad me omnes atq; dixistis, mittamus viros, qui considerent terram. & sic innuitur, ꝙ Moyses ex parte Dei præcipiebat Hebręis intrare non pręmittendo ali-
K quos exploratores. ipsi tamen timuerunt, licet dixerat eis Moyses, ꝙ non timerent neque pauerent, & propter hoc petiuerant mitti exploratores. Secundo quia res non videbatur in se vtilis, quia isti exploratores non poterant annunciare aliquid Israelitis explorata terra, qđ eis prodesset. Nam si esset in potestate Israelitarum ire, vel nõ ire in terram Chanaã, bonum erat præmitti exploratores, vt ex conditione terrę agnoscerent an expediret eis ire illuc, vel non ire, sicut fecit tribus Dan, quando misit quosdam viros ad explorandum terram Roob, & inuenerunt ciuitatem Lais, quam poterant faciliter capere, qđ renunciauerunt toti tribui Dan, & tunc euntes illuc cęperunt eã Iud. 17. cap non erat autem nunc sic, quia siue terra Chanaan esset bona, siue mala, oportebat Israelitas illuc ire, quia Deus istud iusserat, ideo non proderat mitti exploratores.

Tertio,

Tertio, quia quicquid nunc exploratores visuri erant scilicet qualis esset terra, & quales habitatores, & quales vrbes, & omnia quæ habentur supra in littera, per se ipsos visuri essent, postea Israelitæ, & cognitio istorum non causaret in eis, nūc aliquam præparationem ad bellum, ideo non erat expediens mitti exploratores.

Quarto, quia potius poterat esse occasio desperationis & timoris, sicut factum est, quia exploratores nunciauerūt Israelitis esse Chananæos viros fortissimos, & ibi esse gigantes, quibus Iudæi comparati videbātur locustæ, & vrbes esse muratas vsque in celum. hæc autem audientes Hebræi murmurauerunt & fleuerunt, fuitque eis occasio pereundi, quod non fuisset si non mitterent exploratores, ideo ad nihil proderat illos mitti.

Sed obijcietur, quod ad aliquid proderat, quia dicitur Deuteron. 1. quod dixerūt Israelitæ, mittamus viros qui considerent terram, & renuncient per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. Etiam Moyses mittens istos exploratores iussit eis quid facerēt, ergo ad aliquid proderat mitti exploratores. Dicendum, quòd ad hoc respondebitur quæst. seq.

Nunc soluendę sunt rationes. Ad primam dicendum quod non est simile. Ibi enim Iosue erat iā in terra Chanaan, & circa ciuitatem Hay, contra quam volebat pugnare, ideo conueniens erat mitti viros, qui considerarēt situm vrbis, & magnitudinē, & an esset ibi populus multus, vel paucus, vt sic Iosue sciret qualiter deberet ire ad bellum contra illam vrbem, & profuit ad hoc, quia exploratores redeuntes nunciauerunt nō conuenire, quòd totus populus fatigaretur eundo contra illam vrbem, in qua erant viri paucissimi, sed satis erat mitti duo, vel tria millia pugnatorum Iosue 7. c. nunc autem non erat sic, quia Israelitę erant extra terram Chanaan, & non erant pugnaturi contra aliquem locum, ideo mitti exploratores nihil proderat ad hoc.

Ad aliud cum dicebatur, quòd Deus similia iubebat Iosue 8. Dicēdum quòd ibi agimr de insidijs, iussit enim insidias post vrbem ponendas, hic autem de exploratoribus agitur, & non de insidijs, & tamen nunc neque exploratores, nec insidiæ erant opportunæ, cum Israelitæ nondum essent inter hostes, sed in deserto.

Prudētia humana vbi non vtēdum. Ad aliud cum dicebatur, quòd licitum est vti prudentia humana, dicendum verū esse, nisi à Deo circa aliquid sit prohibitum vti illa, vtpote quando ipse dat certā regulam agendi circa aliquid, & tunc non est respiciēdum quid suadeat humana prudentia, ideo nephas esset illud aspicere, quia per hoc innueretur melius hominem dirigi per humanam prudentiam, quam per diuinam regulam, sicut pertinet ad humanam prudentiam, quòd quis cogitet ea, quæ responsurus est, quando de rebus magnis ab eo quæritur, ne quid falsum, aut inconsideratum dicat. Christus autem iussit discipulis suis, quod quando ducerentur ante reges, & præsides, non cogitarent, quid responsuri essent, quia daretur eis in illa hora quid respōderent Matth. 10. & Lucæ 21. cap. Si autem isti considerare vellent quid responderent, certum est, quòd peccarent volentes agere per humanam prudētiam, vbi Deus aliam regulam agendi constituerat. Ita in proposito cum Deus suscepisset regimen hebræorum in particulari, peccabant illi volendo per humanam prudentiam agere aliquid vltra id quod Deus cōstituerat, quia erat quædam diffidentia. Sed dato quòd Deus non vetuisset hic agi aliquid humana prudentia, dicendum quòd non erat conueniens mitti exploratores, quia humana prudentia nō iudicat agendum quod inutile est, & superuacuum, sed tale erat mitti exploratores, vt præced. quæst. ostēdimus, ergo non conueniebat illos mitti.

Ad illud quod dixerunt Hebræi mittendo exploratores, vt nunciarent per quod iter ire deberent, & ad quas pergere ciuitates. Dicendum quòd istud non erat nunc conueniens, quando erant in deserto, expediret autem quando essent in terra Chanaan, nisi aliter Deus disponeret, vt infra, magis ostendetur cum quæretur de hoc.

Ad aliud cum Moyses iussit exploratoribus quædam agere, dicendum quod nihil illorum erat necessarium, aut vtile Iudæis, ita quòd propter illud expediret mitti

A exploratores, quia tamen missi sunt, debuit Moyses aliquid mandare eis, & mandauit illa quæ habentur in littera.

An isti duodecim exploratores fuerint duodecim principes tribuum. Quæst. XIII.

QVæritur de istis exploratoribus qui erant? Aliqui dicunt, quod erant principes tribuum, quia dicitur supra in littera, fecit Moyses quod Dñs imperarat mittens principes viros. Dicendum, quòd non sunt isti principes tribuum. Primo quia ponuntur hic nomina omniū istorum principum, & etiam ponuntur supra. 1. c & tamen non concordant ista cum illis. Aliqui dicunt, quòd forte erant mortui quidam de illis principibus, & successerant

B alij, ideo nomina non sunt eadem. Dicendum quòd non stat. Primo quia istud posset aliquo modo concedi si forte quorundam ipsorum nomina essent alia, quia tūc diceremus illos successisse loco mortuorum, tamē nullum nomen manet hic idem cum illis, quæ habentur supra 1. cap. Secundo, quia sicut est mutatio in nominibus principum, ita est mutatio in nominibus patrū, quia in nullo concordant, ergo non sunt isti principes tribuum de quibus sup. 1. Alij dicunt, quòd isti erant principes tribuum, sed non erant illi qui nominati sunt supra 1. cap. quia omnes illi mortui erant, & successerant alij, & sic nomina non sunt eadem. Dicendum, quòd ista positio non est rationabilis, & satis videtur ficta, quia à tempore quo facta est illa numeratio supra 1. c. vsque ad tempus istud non transierant tres menses, vt colligi potest ex littera, &

C pater, quia recesserunt Israelitæ de monte Sinai die 20. mensis 2. vt patet supra 10. cap. & tunc completa fuit numeratio populi, vt declaratum est supra in 1. cap. cum autem missi sunt erant vuæ maturæ, & in terra illa, quæ est multum calida inter tertium, & quartum clima erant vuæ maturæ forte in medietate Iunij, quod patet ex mēsibus, nam ibi principium metendi est in Martio, & in terra ista non vsque ad Iunium: conformiter ergo tempus præcoquatum vuarum præcedet duobus vel tribus mensibus, & tamen Iudæi non recesserunt de monte Sinai tribus mensibus ante principium Iunij, cum recesserint die 20. mensis secundi sup. 10. c. & Incipiunt mensem primum in Martio, in hoc ergo paruo tempore non est verisimile dici, quòd duodecim principes qui erant in monte Sinai iam essent mortui, quòd autem aliquis il-

D lorum principum hoc tempore moreretur non erat mirandum, quòd tamen dicamus in tribus mensibus principes omnium tribuum fuisse defunctos fictum esse videtur. Secūdo, & præcipue, quia etiam si omnes illi principes morerentur, vtpote n: aliqua plaga, vel aliàs, quod aliquis calumniari posset dicens fuisse mortuos in sepulchris concupiscentiæ, vbi multi perierunt supra 11. cap. adhuc non stat quod isti tenēt, quia succederent filij eorum principes tribuum, quia iste principatus erat secularis, eratque per lineas primogenitorum cum dicantur principes tribuum, ideo si morerentur illi succederent filij eorum, & ita ponerentur hic nomina defunctorum, tamen hic nominando principes, & patres eorum, non nominatur aliquis de illis qui nominantur supra 1. c. ergo non erant isti principes tribuum.

E Alij dicunt. quòd erant isti illi principes tribuum qui nominantur supra 1. c. quòd nemo eorum fuerat mortuus, sunt tamen nomina alia, eo quòd isti erant binomij, sicut de multis est in scriptura, sicut Iacob vocatur Iacob, & Israel. Genes. 35. c. & Esau vocatur Esau, Seir, & Edom. Genes. 25. cap. ita de istis esse poterat.

Dicendum, quòd non stat, sed est fictum, quia si vnus, vel duo istorum ponerentur binomij, posset aliqualiter concedi, quòd tamen omnes duodecim principes sint binomij, & nullius eorum ponatur nomen, quod ponitur supra 1. c. non est verisimile.

Secundo, quia etiam si daretur omnes istos duodecim principes esse binomios, quod non erat probabile, saltem non diceretur, quòd pariter omnes duodecim patres eorum erant binomij, quòd tamen oportet concedi ad istam positionem, quia sicut non manent eadē no-

mina principum quæ habentur supra 1.capit.ita nec nomina patrum suorum,ideo istud est fictum. F

Alij dicunt,quòd isti sunt principes tribuum, non tamen sunt illi qui nominantur supra 1.capit. sed sunt illi qui habentur infra 24. cap. nam ibi ponitur Caleb filius Iephonne princeps in tribu Iuda, & ita ponitur hic in littera.

Sed dicendum,quòd non stat. Primo quia non consonant nomina quæ habentur hic cum illis quæ habentur infra 34.cap. nec est aliquis qui concordet in nomine hic cum illis qui habentur ibi. Secundo,quia sicut hic ponũtur nomina istorum,& patrum suorum, ita ponũtur infra 34.nomina illorum principum.& patrum suorum,& tamen sicut non concordant nomina principum, ita neque concordant nomina patrum, vnde non possunt esse iidem principes isti,& illi. G

Tertio,& præcipue, quia hic ponuntur nomina duodecim principum de duodecim tribubus, vt patet in littera,& tamen infra 34. ponuntur solum nomina decem principum de decem tribubus, quia non ponuntur ibi principes de tribu Ruben,& de tribu Gad.

Quarto,& efficacius,quia isti principes qui hic nominantur mortui erant,quando nominati sunt illi, qui habentur infra 34. c. quia illi nominati sunt in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt diuiderent terram Chanaan sorte,vt patet eodem c.isti autem qui nominãtur hic fuerunt mortui sequenti mense post istam nominationem. Nam statim, vt nominati sunt iuerunt ad explorandum terram Chanaan.& in hoc transierunt quadraginta dies, vt patet hic in littera. Sed statim, vt redierunt mortui sunt omnes isti duodecim præter Caleb, & H Iosue sequen.ca.ergo non vixerunt duobus mẽsibus post istam nominationem, & sic non possunt esse illi qui nominantur infra 34.quia illi fuerunt in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto,isti aũt in anno secundo. Quinto,quia de illis qui nominantur infra 34.cap.certum est, quòd introierunt in terram Chanaan, quia Deus dixit eodem cap.quòd illi diuiderent terram sorte.Sed de istis duodecim certum est, quòd non intrauerunt illuc, tam quia erant exploratores, & omnes mortui sunt corã domino,præter Caleb.& Iosue seq.cap.quam quia erant de numeratis,cum vocentur viri supra in littera,omnes tamen numerati mortui fuerunt in deserto præter Caleb, & Iosue seq.cap.ergo non erant isti illi principes qui nominantur infra 34.

Exploratores nõ erãt principes.

Cum autem obijciebatur præced. quæst. quòd isti essent principes. Dicendum,quod illud nihil probat. Primo,quia dicitur ibi in littera, mitte viros qui considerẽt terram Chanaan singulos de singulis tribubus ex principibus,& sic non dixit eos esse principes, sed ex principibus,in quo multũ differt, quia si diceretur principes non poterant accipi, nisi illi qui vere erãt principes in aliquo genere principatus. Cum autem dicitur ex principibus possunt accipi quicunque essent de familia, vel cognatione principum, vel quomodocunque pertineret ad eos, etiam si ipsi non essent principes, & cum dicitur, quòd Moyses misit viros principes, debet intelligi iuxta id, quod dixerat Deus,scilicet ex principibus. I

Secundo,quia dato quòd diceretur absolute, mitte viros principes,adhuc non sequeretur,quòd isti qui mittebantur essent principes tribuum. Hoc enim fieret si nulli alij principes essent inter Israelitas, nisi principes tribuum,quod falsum est, erãt namque inter Israelitas tribus,& familiæ,& domus,& ita erãt principes tribuum, familiarum, & domorum, vt colligitur supra 2.c.& Iosue 7.ideo poterat esse, ꝙ isti essent principes aliquarum familiarum,vel domorũ,& non essent principes tribuũ. K

Tertio,quia non erat verisimile, ꝙ duodecim principes tribuum qui erant maximi,& nobilissimi in toto populo mitterentur in exploratores,quia isti necessarij erãt semper in castris ad bonum regimen,& statum tribuum suarum,ideo non mitterentur ipsi,sed satis erat mitti aliquos alios, & missi sunt aliqui de principibus familiarum,vel domorum, vt deductum est in expositione litteræ.

Quare Deus iussit mitti de principibus. Quæst. XIIII.

SEd quæritur, quare Deus iussit mitti de principibus in exploratores, quia videtur quòd sufficiebant quicunque alij?

Dicendum quòd fuit primo,quia negocium explorationis secundum opinionem Hebræorum erat aliquid magnum,cum ipsi illud valde procurassent, vt colligitur Deuteronom.1. licet secundum veritatem ad nihil prodesset,ideo debuerunt mitti viri de principalibus.

Secundo fuit, vt facilius conuenirent ad nominationem istorum,quia pauci erant principes,quod non fieret si de tota tribu vnus vir accipiendus esset.

Tertio, quia Hebræi volebant informari de veritate eorum, quæ erant in terra Chanaan per exploratores, ideo debuerunt mittere viros tales de quorum fide non dubitaretur, isti autem erãt viri de principibus,quorum auctoritas erat maior in populo.

Quarto fuit,quia isti exploratores aggrediebantur aliquid durum, s. intrare in terram hostilem, & perambulare eam, quod non auderet quilibet, ideo debuerunt mitti tales qui auderent, & hoc magis credebatur de principibus quam de alijs,quia solent isti propter honorem stirpis suæ magis procurare ne committant aliquid turpe,quam illi quibus ex parentibus nulla necessitas nobilitatis eos ad hoc inducit.

An populus elegerit, & nominauerit istos exploratores. Quæst. XV.

ADhuc quæritur de istis exploratoribus,an populus elegit,& nominauit illos,vel Moyses misit quos voluit.

Aliqui dicunt, quòd populus nominaret illos, & hoc quia dicitur in littera. quòd fuerũt de singulis tribubus, & ita quælibet tribus nominaret vnum de se. Secundo, quia dicitur Deuteronom.1.c.accessistis ad me atque dixistis, mittamus viros qui considerent terram, ergo populus volebat illos mittere,& non dixerunt, mitte viros quasi Moyses illos mitteret, ipsi igitur illos nominauerunt.

Dicendum,quòd non patet clare ex littera quid istorum fuerit:tenendum tamen est,quòd Moyses nominauit quos voluit, & misit, & non populus. Primo patet, quia dicitur supra in littera locutus est dominus ad Moysen, mitte viros, qui considerent terram, soli ergo Moysi iussit hoc Deus, ideo ipse solus faceret, & non se intromitteret populus. Secũdo,quia dicitur supra in littera,fecit Moyses quod Dominus imperarat mittens viros,ipse ergo misit,& non populus. Tertio, quia etiam dicitur in littera, hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandum terram Chanaan, nihil ergo populus de hoc fecit,sed solus Moyses misit, & elegit.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd ratio nõ tenet, quia licet essent de singulis tribubus, non elegit quælibet tribus vnum,neque nominauit,sed Moyses elegit quos voluit,sed accepit singulos de singulis tribubus propter aliquas causas quæ infra tangentur.

Ad secundum dicendum, quòd Israelitæ dixerunt, mittamus viros, quasi nomine totius populi mittendi essent, & tamẽ quando missi sunt non fuerunt missi neque nominati à populo,sed à Moyse,& patet Deuteron. 1. quia cum dicitur, mittamus viros qui considerent terram sequitur,cumque mihi sermo placuisset misi ex vobis duodecim viros singulos de tribubus suis, & sic non nominauit illos populus neque misit,nisi Moyses.

Quare non fuerunt missi plures neque pauciores quam duodecim exploratores. Quæst. XVI.

SEd quæritur quare missi fuerunt duodecim exploratores,& non plures neque pauciores?

Dicendum,quòd non debuerunt mitti valde pauci,idest vnus,vel duo soli. Primo propter timorem,quia

vnus,

vnus, aut duo soli non auderent intrare in terram hostilem ad perambulandum eam, sic patet Iudicum 7. cum iussit Deus Gedeoni descendere in castra Madian ad audiendum quid ibi diceretur, s. surge, & descende in castra, quia tradidi eos in manu tua, si autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Si ergo ille qui vocatus fuerat à Deo vir fortissimus Iud. 6. cap timebat descendere solus ad videndum castra, & dixit ei Deus, quòd descenderet cum eo Phara puer eius. à fortiori illi de quibus non asseritur, quòd essent fortissimi, timerent intrare in terram hostilem si pauci essent, idest vnus, vel duo soli.

Secūdo, quia si pauci essent, posset accidere eis aliquod incōmodum, s. ægritudo, vel mors, aut capi ab hostibus, & tunc nullus rediret ad nunciandum Hebręis quicquā de terra Chanaan, cum autem essent plures, idest 10. vel 12. si quibusdam acciderent incommoda prędicta, non erat verisimile, quòd acciderent omnibus, & sic poterant alij redire ad nunciandum Hebræis quid vidissent, sic patet Exodi 32. c. de Moyse. Nam ex eo, quòd solus ascēdit in montem postquam aliquot diebus expectauit eū populus, & non veniebat, dixerunt. Moysi huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit, si tamen fuissent alij cum Moyse non teneretur populus dubia expectatione, quia licet aliquid accidisset Moysi propter, quod redire non posset, alij redeuntes renunciarent populo, debuerunt ergo esse multi exploratores.

Tertio propter consolationem ipsorum, nam vnus aut pauci non consolantur, cum autem plures sunt melius consolantur, quia adiacet vnicuique particula boni alterius, vt dicit Arist. 3. Politic. & ista est causa quare politia est perfectior alijs communicationibus, & simpliciter perfecta, vt dicitur ibidem. & 1. Politicor.

Quarto, vt melius capere possent consilium quia cum essent in terra hostili, multa acciderent in quibus opus esset consilio, sed firmius est consilium, quod est multorum, sicut dixit Salomon, multitudo prudentum sanitas est orbis terrarum, etiam iura humana dicunt integrum esse iudicium, quod plurimorum sententijs cōfirmatur, ideo debuerunt esse multi exploratores.

Quinto, quia mittebantur exploratores, vt certificarentur Hebræi de eis, quę erant in terra Chanaan, sed quanto essent plures isti exploratores tanto firmior fides eis adhiberetur, ideo debuerunt esse multi, & sic saltem vsque ad duodecim.

An debuerint esse plures. Quæst. XVII.

ADhuc aliquis dicet, quòd debuerunt esse plures, quia omnes causæ positæ præced. q. ostendebant debere esse multos exploratores, ergo si melius erat esse multos quam paucos, quanto plures essent tanto melius res fieret, iuxta illam regulam Aristot. si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, idest, si aliquid calefacit, quia est calidū, si fuerit calidus magis calefacit, & si fuerit calidissimum maxime calefaciet. ita si pp esse exploratores multos bonū erat, quanto essent plures, tanto res melius se haberet.

Dicendum, quòd non fuit conueniens mitti valde multos, vtpote centum vel ducentos, aut aliam maiorē multitudinem. Primo quia esset hoc superuacuum, nam illi nihil plus facerent quam duodecim, ideo superfluū esset mitti tantam multitudinem. Si enim pugnaturi essent isti contra Chananæos, quanto plures mitterentur tanto melius esset, non tamē erant pugnaturi, sed solum exploraturi terram, ideo non erat conueniens mitti tantam multitudinem. Secundo, & præcipue, quia potius erat valde nocium intentioni Iudæorum, si enim pauci mitterentur possent latere, & non cognoscerentur à Chananæis, an isti essent hostes, cum autem esset tanta multitudo, statim cognoscerentur, & perirent, & non compleretur negocium. Tertio, quia cum esset tanta multitudo, difficilius concordarentur, quam si essent decem, vel duodecim, ideo non debuerunt plures mitti cum isti sufficerent. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illa non stat, quia exploratores nō explerent opus suum

A bene, quia multi essent absolute, sed quia essent multi in numero determinato, quando ergo excederēt illum numerum non essent conuenientes ad opus. Sic enim dicit Aristot. 9. Ethic. quòd ciuitas non fit ex decem hominibus, neque ex decem miriadibus, sed medium quoddam inter hæc determinatur, quasi dicat, decem homines nō sufficiunt ad constituendum ciuitatem, & decem miriades sunt plus quam ciuitas quia nulla ciuitas tantum numerum continere potest eo, quòd ibi esset prouincia, & nō ciuitas, ita in exploratoribus, neque vnus sufficiebat, aut duo, neque mille erant conuenientes, sed oportebat medium accipi inter hoc. Cum autem dicitur de regula Arist. si simpliciter ad simpliciter: concedendū est quando absolute conuenit aliquis actus alicui propter esse tale, sicut propter esse calidum competit calefacere, quia B tunc quando fuerit magis tale, magis calefacit, non erat sic de multitudine ad exploratores, nā conueniebat multos esse exploratores, & tamen non erat absolute bonum illos esse multos, sed in determinato numero. ideo nō sequebatur, q quanto plures essent tanto melius se haberent in opere explorādi. Sic patet de ciuitate, quia ad esse ciuitatem oportet esse multos, sed tamē non sequitur, q quanto plures fuerint, melius se habebit ciuitas, immo aliqua poterit esse multitudo in qua non poteris consistere ciuitas, vt si essent decem miriades. Sic dixit Arist. in 9. Ethic. non ergo oportebat esse valde multos exploratores, sed satis erat esse decem, vel duodecim.

Si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis &c. quō limitatur.

Quare fuerunt duodecim, & non decem, vel quatuordecim. Quæst. XVIII.

C

ALiquis quæret quare specialiter fuerunt 12. & nō plures neque pauciores? Dici posset primo, quòd de taxatione numerorum non potest reddi aliqua causa pręcisa, sicut est de iuribus humanis, quòd dantur decem dies ad appellandum, & tamen dari possent nouem, vel vndecim, & certum est, quòd nouē sufficerent, & vndecim non superabundarent, distinxit tamen lex decem dies, quia hoc placuit, quia sicut etiā dicit lex humana non omnium quę à maioribus nostris cōdita sunt ratio reddi potest, sic Deus præcepit esse duodecim exploratores, quia ei placuit, poterant tamen esse vndecim, vel tredecim.

Secundo potest dici, quòd fuit hoc ex causa speciali, s. quia Deus voluit, q de omnibus tribubus mitterentur D exploratores, & quia tribus erāt duodecim, voluit quòd essent duodecim exploratores. Si autem essent tribus plures, vel pauciores faceret Deus exploratores esse plures, vel pauciores. Si enim fuit quando Deus dedit diuisores pro terra Chanaan, quæ erat vltra Iordanem contra occidentem, tunc dedit decem infra 34. c. & hoc fuit, quia solum supererant nouem tribus, & dimidia, quæ nondū acceperant sortem. Aliæ autem duæ tribus, & dimidia iam illam acceperant infra 33. c. nunc vero erant 12. tribus, ideo pro illis erant dandi duodecim exploratores.

Quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator. Quæst. XIX.

SEd adhuc quæretur quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator, & non dabantur plures, quam E essent tribus, vel pauciores, aut quare non dabantur oēs, aut multi de vna tribu, aut de quibusdā, & nō de oībus.

Dicendum, q fuit primo, quia res ista erat communis ad omnes tribus cum exploraretur terra, quæ omnibus dāda erat, ideo de qualibet tribu debuit dari aliquis. Secundo fuit, quia exploratores mittebantur, vt facerēt fidem de eis, quæ erant in terra Chanaan, sed quælibet tribus magis crederet viro, aut viris de ipsa tribu, quam de alijs, ideo de qualibet debuit aliquis mitti. Tertio vt quidam dicunt, quòd cum hoc esset in fauorem tribuū, debuit de qualibet earum mitti aliquis, qui attenderet ad ea quæ pertinebant ad fauorem illius tribus, sic enim fuit in diuisione terræ Chanaan, quia de singulis tribubus mittebantur viri cum singulis dandæ essent partes, vel sortes Iosue 18. & 19. cap.

Sed dicendum, quòd nõ stat, quia hic nullus fauor attendebatur, quia nulli tribui acquireretur hic aliquid aut periret mittendo, vel non mittendo exploratorem, quia non erat hic terra diuidenda, nec pars alicui danda, ideo tribubus de quibus mitterentur exploratores nihil acquirebatur, & tribubus de quibus non mitterentur nihil peribat, ideo non fuit ista causa.

Quarto dicendum, quòd causa pręcipua fuit ad seruãdum honorem cuiuslibet tribus, & ad tollendum inuidiam. Si enim de quibusdam tribubus mitterentur exploratores, & de alijs non, illæ de quibus nõ mitterentur viderentur contemni, & illæ de quibus mitterentur, viderẽtur valde honorati, quod esset ad magnam inuidiã. Deus autem volebat hanc tollere de populo, ne sequeretur inde seditio, voluit ergo tam in hoc quam in alijs vbi erat aliquid, etiam quòd de singulis tribubus essent aliqui qui intenderent in illo, ne aliqua tribus videretur contemni, & alia præhonorari.

De qua mansione missi sunt exploratores. Quæst. XX.

ADhuc aliquis quæret de quo loco, vel mansione deserti missi sunt isti exploratores? Aliqui dicunt, quòd missi sunt de mãsione quę vocatur Rethma, & ista est quintadecima in numero mansionum vt patet infra 33. cap. in catalogo mãsionum, & hoc dicunt, quia præced. c. dicitur, ꝙ fuerũt in Aseroth Israelitæ. & sequitur in principio huius c. quòd profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan. Sed prima mansio post Aseroth est Rethma, ergo ista est quę vocatur desertum Pharan, & tamen de deserto Pharan missi sunt exploratores, vt dicitur hic in littera, ergo de mansione, quæ vocatur Rethma missi fuerunt exploratores.

Dicendum, ꝙ non fuerunt missi de mansione Rethma, sed de mansione, quæ dicitur Cadesbarne, vt sufficienter deductum est in expositione litteræ. Istud patet primo, quia exploratores redierunt ad eandem mansionem de qua missi fuerant, & tamen ipsi redierunt in Cadesbarne, ergo de mansione illa missi fuerunt, patet hoc, quia dicitur in littera, venerunt ad Moysen, & Aaron in desertum Pharan, quod est in Cades, idest in Cadesbarne, ergo de loco illo missi fuerant.

Secundo patet hoc, & clarius Deuter. 1. c. vbi ponitur locus de quo missi sunt, cum dicitur, cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis, venistis ad mõtem Amorrhęi quem Dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram ascende, & posside, & sequitur, & accessistis ad me omnes, atque dixistis, mittamus viros, qui considerent terram, & sic de Cadesbarne missi sunt.

Alij dicunt quòd missi sunt de mansione, quę vocatur Asiungaber, quæ est in deserto Pharan, & est 32. mansio solitudinis infra 33. c. & redierunt dum esset populus in Cadesbarne, quæ erat mansio sequens. Hoc tenet Histo. Schol. & aliquo modo conueniret litteræ istius cap. quia nõ ponitur locus determinatus de quo missi sunt exploratores, sed ponitur locus in quem redierunt, s. in Cades infra in littera. Et tamen qui hoc dicunt non viderunt litteram Deut. 1. vbi ponitur expresse, ꝙ missi fuerant exploratores de Cadesbarne, ideo illud tenendum est.

Sed dicendũ, quòd ista dubitatio prouenit ex eo, quod dicitur hic in littera, quòd missi sunt exploratores de deserto Pharan, certum est autem, quòd desertum Pharan non est aliqua vna mansio, sed est vna magna solitudo, in qua fuerunt multæ mansiones, s. 18. vel 19. Nam statim, vt exierunt Hebręi de Aseroth dicuntur venisse in desertum Pharan, vt patet supra in littera, & etiam quãdo erant in Cadesbarne dicebantur esse in deserto Pharan, vt patet infra in littera, ergo saltem omnes mansiones quæ sunt ab Aseroth vsq; Cadesbarne inclusiue sunt in deserto Pharan, & istæ sunt 18. vt patet infra 33. c. & ob hoc non ponitur ibi desertum Pharan in nominibus mansionum, quia ibi ponuntur mansiones determinatę, non est autem desertum Pharan aliqua vna mansio, ideo nec ibi nominatur. Hic autem in littera nõ fuit intentio scripturæ narrare oẽs mansiones, quia de plurimis earũ nulla mentio fit, eo quod non acciderunt ibi aliqua no-
F tabilia, quæ ad historiam pertineant, dicitur ergo, quòd de Aseroth venerunt in desertum Pharan, quia sequens mansio post Aseroth fuit Rethma, & ista fuit in deserto Pharan, & Cadesbarne etiam fuit in deserto Pharan.

Aliter dici posset, ꝙ post Aseroth non ventum est statim in desertum Pharan. Sed in quasdam alias mansiones quæ sunt ante desertum Pharan, de Cadesbarne autem constat, quòd erat in deserto Pharan, vt patet infra in littera. Hoc quidem teneri posset, quia forte locus iste de quo hic fit mentio in deserto Pharan non est aliqua alia mansio, nisi Cadesbarne, cum de illa missi fuerint exploratores de quo hic agitur.

Pharan quis locus sit.

Dicendum tamẽ melius esse, & verius desertum Pharan sequi statim post mansionem Aseroth, & istud oportet concedi. Primo patet, quia supra 10. c. dicitur, ꝙ pro-
G fecti sunt filij Israel per turmas suas, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Sed certum est, ꝙ non venerunt de deserto Sinai in Cadesbarne, quia desertũ Sinai est mansio duodecima, & Cadesbarne tricesimatertia, vt patet Infra 33. cap. ergo mansiones intermediæ erant in deserto Pharan. Secundo patet, quia ista est communis positio, ꝙ incipiat desertum Pharan post Aseroth, sic dicit Rabbanus, s. notandum, ꝙ Pharan non est speciale nomen mansionis, sed solitudinis plures mansiones continentis. Sic in Catalogo mansionum demonstratur, cum dicitur, profecti filij Israel de Aseroth castrametati sunt in Rethma, deinde in Remonphares, sic omnes per ordinem vsque ad Asiongaber, vsque ad 32. mansionem sub Pharan solitudinis nomine mansiones comprehensæ sunt, à Rethma igitur, quæ fuit in ordine 14. vsque
H ad 32. hæc continentur.

Ad rationem in contrarium dicẽdum, quòd illa procedit ex errore, credendo ꝙ desertum Pharan, sit aliqua vna mansio, & tamen non est, vt supra dictum fuit.

Pharan an sit post Aseroth. Quæst. XXI.

SEd adhuc obijcietur, ꝙ desertum Pharan non incipiat statim post Aseroth, sed ipsa mansio Aseroth sit in deserto Pharan, quod patet, quia statim post desertũ Sinai venerunt Hebręi in desertum Pharan, vt dicitur supra 10. cap. s. profecti sunt filij Israel per turmas suas in deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharã, sed post desertum Sinai venerunt in Sepulchra concupiscentiæ, & deinde in Aseroth, vt patet supra 11. & præced. c.
I & magis infra 33. ergo Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth erant in deserto Pharan.

Dicendum ad tollẽdum istam diuersitatem, quòd desertum Pharan accipitur dupliciter. Vno modo stricte, & tunc dicendum, quòd incipit à mansione quintadecima, quæ vocatur Rethma. Alio modo large pro extremitatibus, & quibusdam adiacentibus illi deserto, quæ non sunt proprie de ipso deserto, & tunc statim post desertum Sinai computatur desertum Pharan, idest non est aliqua mansio media, & sic Sepulchra concupiscentiæ dicuntur esse in deserto Pharan. Accipiendo primo modo est intelligenda ista littera, s. quòd populus profectus de Aseroth fixit tentoria in deserto Pharan, & sic Aseroth ponitur extra desertum Pharan, & Rethma est prima mansio in deserto Pharan. Accipiendo secundo
K modo intelligitur littera sup. 10. cap. quòd profecti sunt filij Israel de deserto Sinai, & nubes recubuit in solitudine Pharan, scilicet in Sepulchris concupiscentiæ, quia de deserto Sinai statim ventum est in Sepulchra concupiscentiæ infra 34. cap.

Quare de tribu Leui non fuit missus aliquis explorator. Quæst. XXII.

ADhuc quæritur circa id, quod supra dicebatur, an de tribu Leui missus fuerit aliquis explorator? Dicendũ, ꝙ non, & patet hoc in littera, quia cũ nominẽtur oẽs tribus, nõ noiatur tribus Leui, & præter illa sunt 12. tribus, & 12. exploratores, vt diximus in expositione lrę.

Sed quæritur quare de ista tribu non fuerit missus aliquis explorator. Dicendum, ꝙ primum fuit, quia Deus iussit

iussit de singulis tribubus mitti exploratores, sed Leui non computatur, vt tribus, quia præter Leui sunt 12. tribus, vt patet supra 1. & 2. cap. ergo de Leui non debuit mitti explorator.

Secundo, quia de illis tribubus debuerunt mitti exploratores, ad quas pertinebat possidere terram, quæ explorabatur, sed Leuitæ non erant accepturi partem, aut aut possessionem in terra Chanaan, ideo non debuit mitti de eis explorator.

Sed obijcietur, ꝙ deberet mitti explorator de eis. Primo quia Hebræi mittebant exploratores, vt considerarent terram contra quam pugnaturi erant, & tamen Leuitæ pugnaturi erant contra Chananæos, sicut cæteri Hebræi, ergo ad eos pertinebat, sicut ad alios mitti exploratores. Secundo, quia licet Leuitæ non accepturi essent partem hæreditatis cum alijs Hebræis, habitaturi tamen erant in terra Chanaan, & habituri in ea 48. ciuitates infra 35. cap. Sed istas non poterant habere, sine bello, ad quod erant conuenientes exploratores, ideo etiam de Leuitis debuit mitti explorator.

Dicendum, ꝙ nõ debuit mitti explorator aliquis propter supra posita, quia non erat Leui, vt tribus Israel, sed quædam gens separata ad cultum Dei. Vnde in his, quæ erant pure temporalia non incumbebant sibi onera, neque proueniebant honores sub nomine tribus.

Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ Leuitæ cum cæteris Hebræis pugnaturi erant cõtra Chananæos, quia nemo eximebatur ab hoc cum ad Leuitas pertineret pugnare sicut ad cæteros alios, vt ostensum est supra cap. 1. non tamen propter hoc competebat mittere exploratorem, quia hoc fiebat sub nomine tribus, quod non competebat Leuitis.

Ad secundum dicendum, ꝙ Leuitę habituri erant vrbes in terra Chanaan non in sortem, nec in partem possessionis, sicut cæteri Israelitæ, sed vt non essent extra terram Israel, ideo cum non cõpeteret illis eo iure quo alijs Hebræis habitare in terra illa, neque competebat exploratorem mittere, quod ad tribũ popularem pertinebat.

Propter quid missi sunt exploratores ab Hebræis. Quæst. XXIII.

QVæritur ad quid voluerunt Hebræi, ꝙ irent exploratores in terram Chanaan. Aliqui dicunt, ꝙ iuerunt ad considerandum terram qualis esset, & habitatores eius, an essent fortes, vel infirmi, pauci numero, an plures, vrbes muratæ, an sine muris, nam ista iussit eis Moyses videre, vt patet infra 10 littera.

Dicendum, ꝙ Hebræi non petiuerunt ad hoc mitti exploratores, sed solum, vt viderẽt per quod iter melius ascenderent in terram Chanaan, ad quas ciuitates irent primo ad pugnandum, sic dicitur Deuter. 1. mittamus viros qui considerent terram, & renuncient, per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. Et tunc dicetur, quòd Moyses non misit exploratores ad id, ad quod populus volebat eos mitti, sed iussit alia facere, quę habentur hic in littera.

Alio modo potest intelligi, ꝙ idem iusserit Moyses, quod populus voluit, sed habent se ista per additionem, s. ꝙ vnum suppletur per alterum, populus enim peteret id, quod habetur Deut. 1. Moyses vero adderet id, quod habetur hic, & vtrunque iuberet exploratoribus considerare, & debet ex ambobus locis accipi vna perfecta narratio, sicut in multis alijs fit. Sed melius videtur dicendum, ꝙ Moyses nõ misit exploratores ad id, ad quod populus volebat mitti, quia forte illa non erant conuenientia, siquis tamen vellet tenere contrarium non est repugnandum.

An explorari possent quæ volebant Hebræi. Quæst. XXIIII.

ADhuc quæretur, an id, quod volebant Hebræi explorari per exploratores fieri posset? Dicendum, ꝙ duo petiuerunt, vnum est per quod iter ascendere deberent, aliud ad quas ciuitates ire deberent.

A De primo dicendum, quòd non conueniebant, quia non erat in potestate Hebræorum, per quod iter ascẽderent, sed columna nubis dirigebat eos, quam oportebat eos sequi. Non ergo considerarent id, quod non erat in potestate ipsorũ, istud verum est, nisi accipiatur iter pro via quam haberent postquam intrarent in terram Chanaan, nam vsque ad Iordanem vbi incipit terra Chanaã infra 34. cap. præcessit nubes Israelitas, & ita vsque illuc non poterant sequi aliam viam. In transitu autem Iordanis non præcedebat nubes, sed arca Iosue 3. cap. Ita postea in terra Chanaan nunquam præcessit eos nubes, sed ibant quo volebant, ideo si isti peterent de itinere ante terram Chanaan, petebant quod non erat in potestate ipsorum. Si autem dicerent de itinere postquam essent in terra Chanaan, petebãt rem superfluã. quia istud melius

B ipsi possent considerare postquã essent in terra Chanaan, respicientes quid eis expediret secundum ea quæ eis particulariter accidèrent, potius quam ꝙ nunc in generali illud quærere vellent, quia non potest sic haberi conueniens consilium, neque determinatio de particularibus.

Aliud erat ad quas pergere deberent ciuitates, idest ad quas ire deberent primo. Sed dicendum, quòd etiam istud non erat in potestate eorum, volebant enim ipsi scire quas ciuitates facilius esset capere, & ad quas primo ire deberent, vt inde haberent principium pugnandi cõtra reliquas vrbes. Sed hoc non erat in potestate eorum, nam vsque ad terram Chanaan dirigeret eos columna nubis, & tunc necesse erat, quod irent ad proximas ciuitates: sic enim postea factum est, nam vsque ad Iordanẽ pręcessit eos nubes, & statim iuerunt in vrbem Iericho

C quæ proximior erat Iordani Iosue 6. cap. ideo non erat conueniens, quod petebant Hebræi considerare ab exploratoribus.

Quare Moyses iussit exploratoribus considerare quicquid poterant. Quæst. XXV.

SEd quęritur quare Moyses iussit exploratoribus considerare, ea quæ habentur hic in litera?

Dicendum, quòd Moyses iussit considerare exploratoribus quicquid poterant considerarę: sciebat enim ille superfluum esse mitti exploratores, neq; ille voluisset, nisi ad importunam petitionem Hebræorum: melius enim fuisset illos non mitti, quia tamen petente populo concessit Deus illos mitti, præcepit Moyses, ꝙ considera-

D rent ea, quæ habentur in litera, licet nullum istorum esset multum vtile. Erant autem ista, an habitatores terræ essent pauci, vel multi, essent fortes, vel infirmi, vrbes essent muratæ, vel sine muris, terra esset pinguis, vel sterilis: nemorosa, vel sine arboribus, omnia autem ipsi Israelitę per seipsos visuri erant, & non cõferebat eis, ꝙ nunc illa scirent, quia siue esset terra pinguis, siue sterilis, siue habitatores essent pauci, siue multi, non erant mutaturi consilium de eundo illuc, sed necesse erat ire, cum Deus hoc iussisset, non inuenit tamen Moyses aliquid, quod magis conueniret, ideo ista præcepit considerari.

An exploratores missi sunt ad consolationem Hebræorum. Quæst. XXVI.

E ADhuc quæritur quid proderat, quòd exploratores ista considerarent?

Dicendum, quòd Moyses iussit hoc ad consolationem Israelitarum: sciebat enim Moyses, quòd terra Chanaan erat pinguis, fluens lacte, & melle, licet eam non vidisset, quia Deus talem esse dixerat Exodi 3. & 4. cap. sed cum hoc nunciarent exploratores Israelitis, lætarentur, & desiderarent magis ire in eã, ideo ad acuendum desideria eorum, voluit ꝙ ista referrerentur eis, vnde Moyses non iussit hoc exploratoribus considerare, quasi ipse nesciret, sed vt populus certificaretur per eorum relationem. Sed quod dixit de vrbibus muratis, vel non muratis nondum sciuerat Moyses, quia Deus non dixerat ei istud, sed per exploratores nunc cognoscendum erat, similiter autem, quod dixit de habitatoribus terræ, an essent multi, vel pauci.

Sed omnia hæc putauit Mouses futura esse ad consolationem Israelitarum, quia qualiscunque, aut quantuscunque esset populus terrę Chanaan, cōfidere debebant Hebræi in Deo suo, ꝙ subijceret sibi gentes; sed fuit è contrario, quia auditis istis turbati fuerūt Israelitæ, & murmurauerunt nolentes ire in terram Chanaan Deuter. 1. scilicet quo ascendemus? nuncij terruerūt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura prociores, vrbes magnæ, & ad cælum vsque muratæ. F

Quomodo exploratores iuerunt, sine nube dirigente, & sine manna. Quæst. XXVII.

QVæretur de istis exploratoribus quomodo poterant ire nō dirigente eos nube? nam manebat nubes in castris dirigens Israelitas, & non ibat cum exploratoribus. G

Dicendum, quòd isti exploratores ambulaturi erant per desertum, & postea per terram Chanaan, de deserto autem erat difficultas, eo quòd erat terra, sine habitatore, & sine via, sicut dicitur Hiere. 2. cap. duxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, in qua nō ambulauit vir neque habitauit homo.

Dicendum tamen, quòd non obstabat desertum istis exploratoribus; quia per illud quasi nihil ambulauerūt, eo quòd de vltima mansione deserti, quæ est Cadesbarne recesserunt exploratores, & tamen iuxta istam mansionem sunt Chananæi, quod patet, quia die quo recedere voluerūt Israelitę de Cadesbarne, Chananęi, & Amalechitę percusserunt eos, vt patet seq. c. non poterat tamē hoc esse, nisi Chananæi essent iuxta Cadesbarne. H

Item patet hoc manifestius, quia inf. 34. c. vbi ponuntur termini terrę Chanaan ponitur Cadesbarne, vt vnus de terminis terræ huius in latere Meridiano, nulla ergo distantia erat inter Cadesbarne, & terram Chanaan, cū Cadesbarne esset terminus terræ ipsius, ideo exploratores nihil ambulaturi erant per desertū, ita vt indigerent columna dirigente. De terra Chanaan dicendum, ꝙ non indigebant columna per illam, quia erat terra populosa, in qua non posset esse error viarum: potissime, quia non ibant ad aliquem locum certum, sed lustrabant hinc, & inde euntes quo vellent, & postea redierunt per eandem partem per quam introierunt, s. in Cadesbarne, vnde non fuit necessaria illis columna dirigens.

Quomodo exploratores iuerunt, sine manna. Quæst. XXVIII.

ALiquis quæret quomodo isti exploratores potuerunt ire non habentes manna quo alerentur?

Dicet aliquis, ꝙ habebant manna, quia multa facta sunt quæ non scribuntur. Sed dicetur, ꝙ non stat, primo quia isti ambulauerunt per terrā Chanaan, & tamen ibi nunquam cecidit manna, sed solum in deserto, vsque ad terminos terræ Chanaan Exo. 16. c. Secundo, quia manna non cadebat, nisi in circuitu castrorum, siue super castra, vt dicitur sup. 11. & Exo. 16. exploratores tamen isti ibant extra castra, quia castra manserunt fixa in deserto toto tempore, quo exploratores ambulauerūt per terrā Chanaan, ideo non cadebat manna in locis vbi exploratores possent manducare de illo. Dicendum, ꝙ in istis 40. diebus quibus exploratores lustrauerunt terram, non manducauerunt māna, sed alijs cibis vsi sunt, quod poterat fieri dupliciter, vno modo, ꝙ cum irent per terrā Chanaan emerent cibos à Chananæis, licet istud non est securum, quia illi exploratores non se ostendebant Chananæis, quia occiderentur ab eis si agnoscerentur. Alio modo, ꝙ isti non introirent in loca Chananæorum, nec acciperent cibos ab eis, sed euntes per agros inueniebant cibos, quia erat tūc tempus fructuum maturorum, cum ipsi de fructibus illis attulerint postea in castra, vt patet in littera. Sed melius est dici, ꝙ accipiebant aliquādo cibos à Chananęis, quia per 40. dies nō vterentur solis fructibus inuentis in agro. K

Quomodo exploratores lustrauerunt terram Chanaan, & an intrarent in singula loca, vel vide bant de longo. Quæst. XXXIX.

QVærimus quomodo exploratores lustrauerunt terram Chanaan? Aliqui dicūt, ꝙ ambulauerunt per singula loca terræ Chanaan videndo illa, vt possent cum certitudine referre omnia Hebræis. Sed dicēdum, quòd istud non stat. Primo quia solum 40. diebus fuerunt exploratores in hoc opere, tamen si ad singula loca irent, non explerent istud forte in centum, vel ducentis diebus. Secundo, quia littera videtur innuere, ꝙ viderint quælibet loca. s. à deserto Sin vsq; Roob, & terra Emath. Tertio, quia esset hoc periculosum, nam si ad singula loca declinaturi essent, cito viderentur à Chananæis, & inciderent in suspicionem atq; occiderentur. Alij dicunt, ꝙ iuerunt exploratores solum per lineam rectā incipiendo à Meridie vsq; ad Aquilonem ad punctum oppositū, vt patet in littera, cum dicitur, cumque ascendissent explorauerunt terram à deserto Sin vsq; Roob intrātibus Emath, & tamen desertum Sin est in latere Meridiano terræ Chanaan. Terra autem Roob est in latere Aquilonari eius infra 34. c. adeo videtur, ꝙ exploratores nō iuerint, nisi per lineam rectam de Meridie in Aquilonem non declinando ad vnam partem, neque ad aliā. & istud tenēt multi, sicut supra in expositione litteræ tetigimus. Sed hoc non stat, primo quia illo modo parum viderent de terra Chanaan cum de latitudine eius nihil viderēt. Secundo, quia exploratores expenderunt 40. dies lustrando terram, vt patet hic in littera, & seq. c. si tamen irent per lineam rectam, non declinando ad vnam partē, neque ad aliam, explerent hoc forte in paucioribus quam in 10. diebus cum haberent se solicite in hoc, ergo non iuerunt solum per lineam rectā. Tertio, quia isti exploratores redeuntes narrauerunt situm terræ, & populorum, dicentes. Amalech habitat in Meridie, Ethęus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis, Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis, & ita videtur, ꝙ isti perambulauerant istas partes terræ, & tamē mare est ad occidentem terræ Chanaan, Iordanis autem est ad orientem, vt patet infra 34. c. ergo non iuerunt per lineam rectam de Meridie in Aquilonē nihil declinando. Quarto, quia dicitur in littera, reuersi sunt exploratores terræ post 40. dies omni regione circuita, ergo

I circuierunt totam terram Chanaan, sed ire per lineam rectam à Meridie in Aquilonem non erat circuire totam terram Chanaan. ergo non iuerunt sic.

Dicendum, ꝙ modus lustrandi terram fuit. ꝙ exploratores intrarent per latus Meridianum terrę Chanaan, & procederent contra Aquilonem, sed non via recta, imo aliquando declinabant contra occidentē, & aliquando contra orientem, vt viderent populos, & vrbes, & terram, an esset pinguis, vel sterilis, & sic processerunt vsq; ad extremitatem Aquilonis terrę Chanaan. Cum autem obijcitur, quia dicitur in littera, ꝙ explorauerūt terram à deserto Sin vsque Roob, non est sensus, ꝙ per lineam rectam iuerint, sed intelligitur, ꝙ totum, quod explorauerunt fuit inter desertum Sin, & Roob, quia istæ sunt duæ extremitates maxime distantes in terra Chanaan, s. Meridies, & Aquil. vnde totum, quod erat ad orientem, & ad occidentē terræ Chanaā erat inter istas duas extremitates, & perueniēdo ab vna in aliam, poterāt discurri totū, quod erat in terra Chanaan, non est tñ intelligendum, ꝙ ad singulas vrbes, vel loca declinarent, quia non erat istud necessarium, & etiā nimis morarentur in hoc.

An exploratores ingrederentur vrbes. Quæst. XXX.

EST dubium quō exploratores isti explorauerunt terram Chanaan, an intrabant in vrbes, vel solum videbant eas de longe, aut quid faciebant? Aliqui dicūt, ꝙ isti non intrabant in aliquā vrbē, quia timerent Chananæos, sed videbant eas de longe, s. de montibus, & hoc innuit in littera cū dr, cumq; veneritis ad mōtes, cōside-

rate terram qualis sit, & ita de montibus iubebantur hęc omnia considerare, & non intrare in vrbes. Dicendum, quòd ille modus explorandi non est verus.

Primo, quia non possent sic scire exploratores omnia, quæ iussit eis Moyses, scilicet. an habitatores terræ essent pauci, vel multi, & an essent fortes, vel infirmi, quia ad hoc oportebat videre ipsos homines, intrando in loca.

Secundo, quia certum est, quòd intrabant in aliquas vrbes, sicut patet saltem de vrbe Hebrō, vt in littera dr.

Tertio, quia ipsi videbant Chananæos, cum dicant, quòd viderunt in Hebron quædam monstra filiorum Enach, quibus comparati videbantur locustæ, ergo sicut illos videbant, ita & cęteros Chananæos in alijs vrbibus videbant. Dicendum igitur, quòd modus erat, quòd isti ibant ad ciuitates terræ Chanaan, non quidem ad omnes, vt dictum est præced. quæst. sed ad multas, & introibant in illas, & considerabant populum atque dispositionem terræ, & tunc poterant agnoscere, id quod Moyses eis iusserat, scilicet, considerare, an habitatores essent multi, vel pauci, & robusti, vel infirmi. Cum autē obijcitur, cumque veneritis ad montes considerate terram, dupliciter intelligitur, habent enim quædam Bibliæ ad montem, sicut Biblia quam sequebatur August. & dicit, quòd per montem intelligitur terra Chanaan, & hoc fuit, quia illa est montuosa, & nō est plana, sicut Aegyptus, vt patet Deut. 11. & sic dicetur, cumque veneritis ad mōtem, idest ad terram Chanaan, quæ est montuosa, considerate terram qualis sit, idest ipsam terram Chanaan.

Alio modo accipitur. & melius, cumque veneritis ad montes, s. montes terræ Chanaan, quia ista terra alicubi habet montes, idest colles excelsos, alicubi valles, & planities, iubebat Moyses, quòd ascenderent in mōtes, quia non poterant discurrere singulas partes terræ, quia istud esset opus infinitum, de collibus autem excelsis poterant videre signum regionis adiacentis, & illud satis erat, & sic poterant videre totam terram Chanaan non ambulantes per illam totam. Sed non est intelligēdum, quòd totum quicquid acturi erant exploratores esset videndo de montibus, sed solum dispositionem terræ inde visuri essent, populositatem tamen vrbium, & robur, vel infirmitatem habitatorum non videbant de montibus, sed videbant introeundo in aliquas vrbes, cum autem dicitur: cumque veneritis ad montes, &c. non est tota littera legenda sub vna clausula, sed illud solum, cumque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit, quia hoc poterant de montibus considerare, reliquum autē, quod sequitur, & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus, pauci numero, an plures, non poterant exploratores videre de montibus, sed introeundo in vrbes. De hoc dicit August. ascendite de ista eremo, & videbitis terram quæ sit, & populus qui insidet super eam, si fortis est, an infirmus, si pauci sunt, an multi, expositum se intelligitur secundum, quòd dixerit, si potens est, an infirmus, hoc est si pauci sunt, an multi: quomodo enim possent de montibus prospicientes sentire humanarum virium fortitudinē, & alius sensus multo esset congruentior veritati, quod ait, ascendetis in montem, in ipsam terram dixit, quam explorare volebant.

Quomodo poterant intrare secure in terram Chanaan. Quæst. XXXI.

SEd aliquis dicet, quomodo poterant isti exploratores intrare secure in terram Chanaan, quia duo exploratores, quos misit Iosue in vrbem Iericho, fuerunt in magno periculo, nisi eos abscondisset Raab. Iosue 2. c. Aliqui dicūt propter hoc, quòd isti exploratores non intrabant in vrbes, sed solum de montibus considerabant terram, vt dicitur in littera, ideo non erant in periculo, exploratores vero missi à Iosue introierunt in vrbem Iericho, ideo fuerunt in periculo. Dicendum, quòd non stat, quod isti præsupponunt, quia vt ostensum est præced. quęst. isti exploratores intrabant in vrbes, cum littera hoc significet, non tamē fuerunt in periculo, quia putabantur esse peregrini, cum multi alij peregrini essent in terra Chanaan, & transirent per eam, vnde non

A potius ad istos quam ad alios respicerent Chananæi: potissime, quia isti non intrabant in omnia loca, sed in pauciora. De hoc dicit August. non enim possent facile exploratores intelligi, vbi tanquam peregrinantes omnia perquirebant, nam si de vertice montis eos putauerimus conspexisse terram, & explorasse, quomodo intrarent ciuitates, quas leguntur intrasse, & ex illa valle botrum tollerent propter quem vallis botri dicitur? Cum obijcitur de exploratoribus, quos misit Iosue, dicendum, quòd non est simile, quia erant tunc Hebræi iuxta Iordanem, cui est propinqua ciuitas Iericho, timebant valde Ierichontini, vnde erat ciuitas clausa atque munita Iosue 6. c. ideo suspicati sunt valde contra eos Ierichontini, non fuit autē sic de exploratoribus missis à Moyse, quia tunc Chananęi non sic timebant Hebræos, etiam non intra-
B uerunt exploratores isti in loca propinqua, sed in loca remotiora à castris Israelitarum, & ita non esset suspitio contra eos, vnde potuerunt securi lustrare terram.

Quomodo sciuerunt redire in castra. Quæst. XXXII.

SEd quæretur quomodo sciuerunt exploratores redire in castra de quibus recesserant? quia dum ipsi lustrarent terram forte mouerentur castra ad alia loca, & nescirent exploratores illuc ire.

Dicendum, quòd exploratores quando exierunt de castris certificati fuerunt, quòd ad eadem castra redire deberent, & poterat. hoc sciri primo per quandam coniecturam humanam, nam castra erant in Cadesbarne. quando missi sunt exploratores Deut. 1. Erat autem Ca-
C desbarne terminus terræ Chanaan infra 34. c. ideo verisimile erat, quòd castra nō mouerentur inde, quia si mouerentur esset hoc ad intrandum in terram Chanaan, & tamen non intrarent in eam, quousque reuerterētur exploratores, nam ad hoc mittebantur, vt nunciarent Hebræis ea, quę vidissent antequam intrarent. Secundo poterat esse ista certificatio à Deo, nam Deus iussit Moysi mittere exploratores, vt dicitur supra in littera, & ita ipse certificaret Moysen quomodo manere deberent castra ibi, vsque ad reditum illorum.

An notum fuit exploratoribus, quod castra non mouerentur vsque ad reditum eorum. Quæst. XXXIII.

D ADhuc quæritur cum Hebræi nescirent quanto tēpore mansuri essent exploratores lustrando terrā, quomodo potuerunt mittere eos, quia nescirent vbi inuenirent eos in reditu.

Dicendum, quod ex dictis in præced. quæst. resultat solutio, nam Hebræi certi erant per modos ibi dictos, quòd non recederent de Cadesbarne, vsque ad reditum exploratorum, ideo poterant eos mittere secure, iubentes, quòd redirent ad eundem locum, de quo nunc exibant. Aliter potest dici, quòd etiam si Israelitę non essent certi de motu castrorum, vel statione, non erat inconueniens aliquod mitti exploratores, quia cum castra Israelitarum essent tam magna, non poterat incognitum esse, vbi illa essent, sed per famam longe inde sciretur, ideo exploratores per hanc famam redire poterant in castra, vbicunque illa essent.

E *Quare Moyses iussit afferri de fructibus terræ. Quæst. XXXIIII.*

QVæritur quare Moyses iussit istis exploratoribus, quòd adducerent de fructibus terræ Chanaan? Dicendum, quod Moyses sciebat terram esse propinquam, ideo cum pauco labore poterant adduci fructus aliqui inde, voluit autem Moyses hoc primo ad ostendendum excellentiā terrę Chanaan: sciebat. n. fructus terrę illius esse valde magnos, cum Deus dixisset ei, terram illā esse fluentē lacte, & melle, ideo vt cōstaret Hebręis terrā illā talē esse, iussit de fructibus illius adduci, sic patet infr. in littera cū dixerūt exploratores, venimus in terrā ad quā misisti nos, quæ reuera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci pōt. Secundo fuit ad acuendū desideriū

Hebræorum eundi in terram Chanaan, quia cum viderent tales fructus terrę quales non viderant in Aegypto, cuperent valde introire in terram illam, & possidere eã, & disponerentur ad quæcunque pericula, & difficultates, vt eam haberent, quamquam non sic accidit, quia tanta fuit pusillanimitas Hebræorũ, ꝙ potius fleuerunt volentes redire in Aegyptum, vt non cogerentur sustinere bella Chananæorum, vt patet seq. cap.

An Moyses præfixerit dies exploratoribus. Quæst. XXXV.

ADhuc quæretur de istis 40. diebus post quos redierunt exploratores, an Moyses iussit, quòd redirent post illos 40. dies, vel acciderit, quod sic redierũt? Aliqui dicunt, quòd Moyses præfixerit eis istum terminum, vt castra non manerent diu in loco illo.

Dicendum, quòd Moyses nullum terminum præfixit istis exploratoribus, nam littera non exprimit illud, etiã non erat conueniens præfigi terminum, quia istud erat opus incertum, de quo non constabat in quot diebus fieri posset, ideo non assignaret terminum. Item quia hoc esset inconueniens, & contra intentionem Moysi, quia forte in illis 40. diebus non possent complere opus sibi iniunctum, & redirent illo non facto, & sic missio esset inutilis.

Dicendum igitur, quòd nullus terminus fuit eis præfixus, sed quòd facerent hæc citius quam possent. Accidit autem, quòd compleuerunt illud post 40. dies, ideo tunc redierunt, sunt autem intelligendi isti 40. dies à die quo exierunt de castris, vsque ad diem, quo reuersi sunt in ea.

Terra Chanaan quantæ magnitudinis sit, & de hoc opinio Iudæorum de laude terræ suæ, quòd esset quatuorcentum leucarum. Quæst. XXXVI.

COnsiderandum autem, quòd aliqui Hebręi dicunt de magnitudine terræ Chanaan, ꝙ sit quadringentarum leucarum, & mouentur ad hoc, quia dicitur hic in littera, ꝙ redierunt post 40. dies. Sed dicẽdum falsum esse, magnitudo enim tota terræ Chanaan consideratur sic, est longitudo eius à Meridie in Aquilonem, & latitudo eius ab oriente in occidentem, idest à Iordane, vsque ad mare mediterraneum, & hoc est non computando terram duarum tribuum, & dimidiæ, quia illa nõ vocatur terra Chanaan. Est autem longitudo terræ prædictæ 85. vel 90. leucarum, latitudo autem non peruenit ad 30. vel quasi, vt patet ex scriptis illorum, qui diligentissime ista retulerunt, ideo tota longitudo terræ Chanaan non est decem dietarum. Ad motiuum autem Hebręorum dicẽdum, quòd nullum est, cum dicitur, quòd redierunt post 40. dies.

Primo quia isti 40. dies cõputantur à die quo exierũt de castris, vsquequo redierunt in eadem castra, & iuerunt ab extremo terræ Chanaan in extremum, à Meridie in Septemtrionem, & rursus redierunt, ideo saltem bis ambulauerunt idem iter: vnde 40. dies facerent solum 20. dietas ad plus.

Secundo, quia non iuerunt isti exploratores solum per lineam rectam à Meridie in Septentrionem, sed aliquando declinabant ad occidentem, & aliquando ad orientem, vt viderent vrbes, & regionem, vt ostẽdimus sup. quæst. 44. ergo in multis diebus pertransirent primũ iter secundum longitudinem, & forte non esset decem, aut vndecim dietarum.

Tertio, quia etiam hoc tẽpore quo exploratores procedebant, non pergebant expediti sicut cæteri viatores, vt conficerent de itinere quantum possent, sed ascendebant in montes, & inde prospiciebant regionem, sicut Moyses dixerat eis supra in littera, & introibant in vrbes, manebantque ibi, vt diligentius considerarent conditionem populorum, ideo non est arguendum de diebus, in quibus isti lustrauerunt terram, quòd sint tot dietæ, scilicet 40. in longitudine terræ Chanaan, quia in lustrando terram cuius esset longitudo 80. aut 90. leuca-

F rum poterant expendere tot dies, quot hic expenderunt
in lustrando terram Chanaan. Non sunt ergo quadringentæ leucæ in longitudine, vel latitudine terræ Chanaan, nec esse possunt, sicut mentiuntur quidam Hebræorum.

Quare Iosue mutatum est nomen, & addita vna littera de nomine Domini tetragrammaton. Et quare Hiero. non appellauit Iosue Iesus cum sic appelletur in Hebræo. Quæst. XXXVII.

ADhuc est dubium de mutatione nominis Iosue quando nunc missus est, vt explotator: nam prius vocabatur Osee, & tunc vocatus est Iosue, vt patet supra, in littera.
G Dicendum, quòd non fuit proprie mutatio nominis,
sed fuit additio vnius litteræ, in principio nominis, scilicet Ioth, & ista addita efficitur Iosue, vel Iosua secũdum morem Hebraicum, vbi prius dicebatur Osee, vel Osua. Causa additionis nominis huius putatur fuisse beneuolentia Moysi ad Iosue, secundum quam cupiebat illi bona. Erat enim familiarissimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exo. 33. & 34. & licet multos alios, vel familiares, vel ministros haberet Moyses, iste dicebatur electus ex millibus sup. 11. cap. ideo nullius de exploratoribus mutauit nomen Moyses, nisi ipsius Iosue, quia cum fuerit signum beneuolentiæ, & nullum alium æqualiter diligebat, nulli ostendit signa beneuolentiæ, sicut isti. Istud autem putatur esse vno de duobus modis, primo quia littera addita nomini antiquo Iosue est prima in nomi-
H ne Domini tetragrammaton, idest quatuor litterarum:
nam prima istarum est Ioth, addit ergo Moyses istam litteram, vt esset idem principium nominis Dei, & nominis Iosue, innuens per hoc, quòd Deus daret ipsi Iosue de magnis bonis suis, cum daret ei primam litteram nominis sui.

Alio modo potest hoc intelligi factum esse propter significationem, quia istud nomen cum hac littera signat saluatorem, vel saluatum, scilicet liberum ab omni malo, & non significabat hoc nomen antiquum Iosue, & istud idem omnino est nomen Christi, scilicet, Iesus: nam licet videtur differre, est hoc propter modum scribendi, & pronunciandi in Græco, & Latino, tamen in Hebræo vocatur Christus Iosua, & iste Iosue in Græco, & in antiquis Biblijs, quæ non sunt de translatione
I Hieron. vocatur Iesus, vbi nos Iosue dicimus, quod mul
to rationabilius factum est, vt illud nomen soli Deo nostro relinquatur, qui vere saluator est, ergo hic impositum est nomen propter veritatem rei significatæ, sicut pręcepit Angelus Ioseph, quòd vocaret puerum nasciturum Iesum, quia ipse saluum faceret populum suum à peccatis eorum Matth. 1. cap. cæteris autem illud nomen à casu, vel voluntate impositum est, nulli autem propter rem significatam, quia nullus illam efficere potuit. Sed in Iosue fuit per Moysen datum istud nomen, primo ex desiderio salutis significatæ: & hoc competit, quia mittebat eum Moyses in terram hostilem, vbi poterant accidere multa pericula, cupiebat autem Moyses, quòd ab omnibus illis saluus esset Iosue, ideo imposuit ei nomen salutis. Secundo potest accipi dictum esse pręnun-
K ciando, scilicet, quòd Moyses prænunciauerit Iosue
saluandum esse ab omnibus incommodis huius explorationis, quod ita fuit, nam in reditu mortui sunt decẽ exploratores, solus autem Iosue cum Caleb vixerunt, vt patet seq. cap.

Tertio potest accipi hoc factum ad signandum, quòd Moyses præficiebat istum Iosue alijs vndecim exploratoribus, ideo vocauit eum saluatorem, idest, quòd haberet curam de salute aliorum, & bona dispositione ipsorum in via, quod multi tenent, & satis rationabile est, quia ante hoc in bello contra Amalechitas constituerat Moyses ipsum Iosue ducem omnium bellatorũ Exo. 17. à fortiori ergo constituerat eum nunc principem 11. exploratorum, & quælibet istarum trium causarum teneri potest, sed prima est aliqualiter verisimilior. *Pergentesque vsque ad torrentem botri.* Istud fuit in regressu

cum

cum erant exploratores in exitu de terra Chanaã, quod patet, quia si fecissent in introitu, per totam terram Chanaan ambulassent pẽdente botro, inter duos viros, quod non est rationabiliter dictum. Nec etiam fuit in exitu de terra priusquam essent in termino, nam si regredientes abscidissent botrum ante exitum de terra Chanaan, viderent ipsi Chananæi botrum pendentem, & comprehenderent viros, sed fecerunt hoc cum essent in extremitate terræ, & non erant transituri per aliquem locũ Chananæorum, ex quo sequitur, quòd torrens botri est circa locum Cadesbarne, in exitu de terra Chanaan, cum ipsi perduxerint istum botrum pendentem in Cadesbarne, vbi erant castra. Iste torrens non vocabatur torrens botri, sed ex euentu sic vocatus est, quia abscisus fuit inde botrus cum palmite, vt declaratur immediate. *Absciderunt palmitem cum vua sua.* Idest non portauerunt vnũ racemum per se, quia non poterat conuenienter portari, sed portauerunt in vite: magis enim sic conseruaretur ne marcesceret, quam si portaretur abscisus à palmite, sicut triticum magis conseruatur si cum spicis reconditur in horrea, quã si excussum fuerit à folliculis, etiam quia portabant isti viri botrum pendentem in vecte, sed non poterat conuenienter pendere, nisi haberet palmitem, quo teneretur ligatus ad vectem. Et dicitur, quòd absciderunt palmitem, cum vua sua, idest palmitem cum omnibus racemis, quos habebat, qui erant tota vua quam germinauerat palmes, & tunc intelligetur, quòd non portauerint vnum racemum, sed multos, scilicet, totam vuam palmitis. Alio modo potest accipi vua pro vno racemo, sicut est consuetudo quibusdam dicere vnã vuam vnum racemum. Ipsam autem vuam non vocant vuam, sed granum, & iste modus conuenientior est hic, quia vocatur torrens botri, in quo significatur vnus botrus. Si tamen portarentur multi racemi in palmite, non vocaretur torrens botri, sed torrens botrorum, vel vocaretur à palmite, s. torrens palmitis. *Quem portauerunt viri duo in vecte.* Iste botrus fuit portatus in admirationẽ, & signum vbertatis, atque pinguedinis terræ, nam si terra non fuisset pinguissima non potuisset fructus tantæ magnitudinis producere. Et sic dixerunt ipsi exploratores, quòd terra ad quam iuerant vere fluebat lacte, & melle, sicut colligi poterat ex illis fructibus.

Quã absciderũt botrum.

An exploratores peccauerunt accipiendo botrum de vineis Chananæorum. Et an peccet quis nunc botrum accipiendo de vineis.

Quæst. XXXVIII.

QVæret aliquis circa hoc, an peccauerunt ipsi exploratores abscindendo botrum de vineis Chananæorum, & ducendo in castra? Alicui videbitur, quòd sic, quia absciderunt vuas non suas contra voluntatem dominorum, ergo peccauerunt: Chananæi enim nullo modo permitterent, quòd illi abscinderent vuas de vineis eorum, sed maxime impugnarent. Respondebit forte aliquis, quòd non peccauerunt, quia scriptum erat in lege Deuter. 23. c. ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit, ergo poterant isti accipere botrum vnum. Respondendum est, quòd non iuuantur ex illa lege, quia nondum fuerat data, leges enim Deut. datæ sunt anno 40. ab exitu de Aegypto mense 11. vt patet Deuter. cap. 1. missio autem exploratorum fuit anno 2. ante medietatem anni, vt sup. declaratum est, ergo non iuuabant se ex lege.

Item lex illa, dato, quòd iam esset facta non iuuaret eos, quia lex non ligat, nisi eos, quibus data est, sed solum fuit ista data Iudæis, ergo solũ obligabat eos. Ideo Chananæi non obligarentur obseruare illam: & Iudæi non poterant se tueri in terra eorum, quòd autem lex solum obliget eos, quibus datur, patet ad Roma. cap. 3. scilicet, scimus, quòd quæcunque lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur.

Item dato, quòd lex ista, & omnes aliæ obligarẽt Chananæos, tamen non liberarentur exploratores per eam, quia ibi dicitur ingressus vineam proximi tui comedes vuas quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas te-

A cum, sed isti attulerunt secum foras de vuis, vt patet hic, quia botrum inter duos viros pendentem portauerunt in castra, ergo non licebat eis illa lege. Respondendum est, quòd in istis rebus paruis ex consuetudine terrarum si quis acciperet de vinea alterius pauca grana vuarum, si crederet dominum permissurum, nõ incurreret aliquam pœnam. Chananæi tamen aliter se habebant ad Iudæos, quia erant hostes eorum, ideo non poterant informare conscientiam suam, scilicet, quod Chananæi permitterent si viderent, sed magis, quod prohiberent illis, & ipsos occiderent, ideo contra conscientiam agerent cum tulerent botrum illum, quia omne, quod non est ex fide peccatum est, idest, quod agitur contra conscientiam est peccatum ad Roma. cap. 14. Dicendum igitur, quòd isti exploratores non peccauerunt, quia amputabant palmi-

B tem de vineis suis, & nihil alienum vsurpabant, Deus enim tradiderat eis terrã illam, & habitatores eius, ideo poterant licite vti rebus illius, quomodocunque vellent.

Item dato, quòd nõ esset eis terra tradita, licite faciebant, quia hoc Moyses iusserat qui erat propheta, & credebant. quòd ipse à Deo accepisset mandatum hoc, Dei autem præceptum, efficeret licitum actum eorum, sicut fuit de auro, & argento, & vestibus acceptis in Aegypto, quæ petierunt Hebræi ab Aegyptijs tãquam accommodata, & expoliauerunt Aegyptum, vt patet Exod. cap. 3. & 12. Illud autem licitum erat ex mandato Dei, cuius omnia sunt, & potest attribuere rei proprietatem cui voluerit, in hoc igitur securi erant, se nihil mali agere, etiã si plura accepissent. *Quem portauerunt in vecte duo viri.* Scilicet botrum illum portauerunt in vno vecte. Est au-

C tem vectis lignum longum, quod in humeris duorum ponitur ad portandum aliquid, vt patet in Exodo de vectibus altarium, & tabulatorum, & arcæ, quòd autem illi duo viri portarent in vecte botrum erat signum magnitudinis eius, quia non sufficiebat portare vnus vir manu sua, & portabatur pendens inter duos.

Vect⁹ quid.

De malis quoque granatis, & de ficis loci illius tulerunt. Iusserat Moyses, vt portarent de fructibus terræ, quam explorabant, & quia apud torrentem illum inuenerunt vuas, ficus, & malogranata, de eis omnibus tulerunt in signum vbertatis terræ. De ficubus etiam, & de malogranatis credendum est, quòd essent magnæ quantitatis proportionaliter, sicut botrus, alias non tulissent, nam exploratores non ferebant de fructibus illis, vt Israelitæ comederent, quia nihil hoc erat inter tantos, sed vt co-

D gnoscerent terræ pinguedinem. Si tamen non essent ficus, & malogranata in excedenti magnitudine ad terrã Aegypti non probarent inde fertilitatem terræ, nec adducerent. Item patet ex verbis exploratorum: dixerunt enim venimus ad terram ad quam misistis nos, quæ re vera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci potest. Si tamen solus botrus haberet magnitudinem excessiuam, non diceretur ex his fructibus, sed ex hoc fructu, vel ex hoc botro.

Qui appellatus est Nehelescol, idest, torrens botri. Hoc vltimum non habetur in Hebræo, sed est expositio litteræ nostræ, quia Nehelescol in Hebræo significat torrentem botri, & est istud nomen corruptum secundum proprietatem Hebraicæ vocis, in qua dicitur. Nahas estol: Nahas enim flumen, vel torrentem signat, estol vero ra-

E cemum.

Eo quod botrum inde portassent filij Israel. Subditur causa huius nominis, & istud est agnomen, quia ab euentu impositum, scilicet, quia inde abscisus est palmes cum botro, ex quo patet, quòd sic non vocabatur iste torrẽs apud Chananæos, sed Israelitæ imposuerunt hoc nomen.

Reuersique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moysen, & ad Aarõ, & ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharã, quod est in Cades. Locutique eis, & omni multitudini ostenderunt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes, Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ re vera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognosci põt. Sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atq; muratas. Stirpẽ Enach vidimus ibi. Amalech habitat in Meridie. Hethæus,

Iud. 8. Exploratores detraherũt terræ promissionis

thaus, Iebusaus, & Amorrhaus in montanis. Chananaus vero moratur iuxta mare, & circa fluēta Iordanis. Inter hac Caleb cōpescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait. Ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Alij vero qui fuerant cum eo, dicebant. Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntque terra, quam inspexerant apud filios Israel, dicentes. Terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores suos. Populus, quem aspeximus, procera statura est. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati, quasi locusta videbamur.

Reuersique exploratores terra post quadraginta dies: Fuerunt exploratores quadraginta diebus in explorando eundo, & redeundo, quia licet breuiori tempore possent transire de Cadesbarne in Roob, & Emat, & inde redire in Cadesbarne, tamen non redierunt ante quadraginta dies, & hoc propter duo. Primo, quia non semper ambulabant, sed ingrediebantur in loca aliquando ad considerandum gentes, & iterum cum viderent mōtem aliquem altissimum ascendebant in illum, vt contemplarentur inde omnem regionē, sicut eis fuerat iussum supra, scilicet, cumque veneritis ad montes considerate terram, & in hoc magnam moram contrahebant. Secundo morati sunt, quia licet tetendissent a deserto Syn, vsque in introitum Emath: solum tamen aliquando declinabant versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, vt magis considerarent regionem.

Quare nō redierūt ante 40. dies.

Omni regione circumdata. Idest circuierunt omnem regionem terrae Chanaan, nō est sensus, quòd circuirent totam regionem, scilicet, per totum latus Meridianum, & Occidentale peruenientes in latus Septentrionale, & Orientale, nam hoc supra improbatum est, sed dicuntur circumdedisse omnem regionem, idest vidisse omnem regionem, quia procedentes a Meridie in Septentrionē, aliquando declinabant versus Occidentem, & aliquando versus Orientem; ita vt videre possent totam terram.

Venerunt ad Moysen, & Aaron. & ad omnem cœtum filiorum Israel. Exprimuntur isti duo proprijs nominibus, quia erant excellentiores. Moyses enim totius populi dux erat, & propheta: Aaron autē summus sacerdos, vterque autem erat magnus principatus, cęteri vero nomine congregationis intelliguntur.

In desertum Pharan, quod est in Cades. Idest redierūt isti exploratores ad Israelitas manentes in deserto Pharan in loco, qui dicitur Cades.

Cades est paruus locus deserti Pharā.

Et debet conuerti ista littera, scilicet, quòd venerunt exploratores in Cades, quae est in deserto Pharan, quia non est desertum Pharan in Cades, sed Cades in deserto, cum desertum Pharan sit aliquid valde magnum, & Cades aliquid paruum, nisi forte accipiatur, quòd venerūt in desertum Pharan, quod in Cades est, idest quantum ad illam partem, in qua est Cades; & hoc est tollere dubium. Nam si diceretur, quòd venerūt in desertum Pharan, & non exprimeretur de loco specialiter, esset magnum dubium, quia istud desertum est valde magnum, nam a monte Synai incipit computari desertum Pharā, vno modo cum dicatur supra c. 10. quòd nubes recedens de monte Synai recubuit in solitudine Pharan, & tamen inde vsque in Cadesbarne sunt plures, quàm viginti māsiones. Dicendo ergo quòd venerunt exploratores in desertum Pharan, non intelligeretur, de qua parte deserti: ideo expressum est, quod est in Cades, idest venerunt in desertum Pharan in partem illam, in qua est Cades.

An desertum Syn & Pharan idem sint. Et quòd Cadesbarne, & Cades Syn idem sunt. Et quòd Cades vocatur etiam fons Masphat.
Quaest. XXXIX.

SCiendum est, quòd desertum Syn, & desertum Pharan idem sunt, quod patet, quia dicitur hic, quòd Cades est in deserto Pharan, & infra ca. 20. dicitur quòd est in deserto Syn. nec valet si aliquis dicat, quòd duplex est Cades, nam infra 33. c. narrantur omnes castrametatio-
F nes Israelitarum per desertum, sed non ponitur ibi Cades, nisi semel; & hoc in deserto Syn. Etiam satis patet, ꝙ ista duo deserta sint idem, quia desertum Syn est a parte Meridiana terrae Chanaan, vt patet infra c. 33. desertum autem Pharan eodem modo, vt patet Abacuc, c. 3. scilicet, Dñs ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.

Item sciendum, quòd Cadesbarne, & Cades deserti Syn sunt idem, quod patet, quia Israelitae dicuntur aliqñ fuisse in deserto Syn in Cades, vt patet infra 20. & 33. c. & aliquando dicitur fuisse in Cadesbarne, vt patet Deu. c. 1. sed solum fuit vnica mãsio, dicta Cades, ergo eadem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn. Itē patet, quia exploratores missi fuerunt de Cades deserti Syn, siue deserti Pharan, & illuc redierunt, vt patet hic in littera, sed Iosue, c. 14. dicitur, quòd missi fuerunt de Cadesbarne,
G ergo idem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn, & Cades deserti Pharan, vsque ad illam mansionem ambulauerunt Israelitae in anno secundo ad mensem quartū anni, vel quasi, vt supra dictum est, postea autem non potuerunt procedere, vsq; ad annum quadragesimū, quia in principio illius fuerunt in Cades, vbi mortua est Maria soror Moysi, vt patet infra c. 20. Maxima igitur mansio Israelitarum fuit in Cadesbarne, non quidem, quòd semper ibi starent, sed vagabantur non procedentes vltra, & fuit tempus istud annorum 37. vel quasi 38. tollendo annum quadragesimum, in cuius principio inde recesserunt, & primum annum, in quo venerunt de Aegypto in montem Synai, & manserunt ibi, & quattuor mēses, vel quasi anni secundi, in quibus venerunt a deserto Synai in Cadesbarne, scilicet non transeuntes vltra, &
H sic dicitur Deut. ca. 1. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Aliqui dicunt, ꝙ exploratores recesserunt de deserto Pharan de mansione, quae vocatur Asiongaber, & ambulauerunt 40. diebus, & cum redierunt inuenerunt Israelitas in Cadesbarne. Est autem Asiongaber mansio praecedens Cadesbarne, vt patet infra 33. c. et a quod Israelitae mutauerunt vnicam mansionem diebus illis, quibus ambulauerunt exploratores lustrantes terram Chanaan, sed supra declaratum est, quòd de mansione Cades recesserunt, & ad eandem redierunt, aliter enim nesciuissent redire in locum castrorum. Considerandum, quòd iste locus vocatur Cades, & fons Masphat, vt habetur Genes. c. 14. & ista idem significant, dicitur enim Cades, idest sanctitas Hebraicè; quia ibi sanctificatus est Dominus
I educendo aquā de petra, vel puniēdo Moysen, & Aarō, vt patet infra 20. c. scilicet haec est aqua purgationis, vbi purgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis, vocatur fons Masphat, quia, vt aliqui dicūt, iudices terrae illius apud fontem illum iudicabant, & sic significatur, scilicet Masphat, idest fons iudicis, vel vocatur fons iudicij, q a ibi iudicati sunt Moyses, & Aaron, vt patet infra 20. c. & Deut. 3. c. [Locutique eis, & omni multitudini.] Idest exploratores locuti sunt eis, i. Moysi, & Aaron, & omni multitudini. ista locutio simul erat, quia cum exploratores loquerentur Moysi, & Aaron audiebat reliqua multitudo, quia tamen ipsi principaliter loquebantur expressi sunt ipsi nominatim, hoc patet i su praedictis, scilicet, quod venerunt exploratores ad Moysen, & Aaron, & omnem cœtum filiorum Israel, & tamē
K idem aduētus fuit ad omnes. Quid autem locuti fuerint isti, dicendum est, quòd fuit relatio eorum, quae fuerat, & viderant in terra Chanaan. [Ostenderunt fructus terrae.] Scilicet, ficus, vuas, & malogranata, quia de his tribus portauerant, vt patet supra. [Et narrauerunt dicentes.] Scilicet exposuerunt legationem suam: immediate subditur. [Venimus ad terram, ad quam misistis nos.] Quāquam loquerentur principaliter ad Moysen, tamen ista verba dirigebantur ad eum, & Aaron, & totam multitudinem, omnes enim eos miserant. quia petente tota multitudine Moyses misit illos, vt patet Deuter. c. 1. & supra declaratum est. [Quae re vera fluit lacte & melle.] Idest secundum veritatem terra ista fluit lacte, & melle, quasi dicat, Deus saepe dixerat, quod volebat nos introducere in terram fluentem lacte & melle, & quantum ad hoc, dicebant exploratores, verum esse, nam re vera fluit la-

ćte

ctæ, & melle, id eſt ſine aliqua fictione in veritate ſic eſt; hoc autem dixerunt exploratores: non quidem Caleb, & Ioſue, ſed alij decem, vel aliquis de eis, nam ipſi detraxerunt terræ, ſed non Caleb, & Ioſue: verba tamen quę ſequuntur ad detrahentes pertinent. Et primo confeſſi ſunt veritatem de terræ ſtatu, vt magis crederetur eis; quando inciperent murmurare. [Vt ex his fructibus cognoſci poteſt.] Id eſt ex quantitate exceſſiua: non enim probauerunt per multitudinem, quia paucos fructus attulerunt, ſed per inſolitam magnitudinem. Nunquam enim tantæ magnitudinis fructus viderāt Iſraelitæ: vnde ſufficiebat vnam ficum attuliſſe, aut vnum botru, vel malogranatum, cum quodlibet eſſet exceſſiuè magnitudinis, deſignans terræ vbertatem: in nulla enim terra, ſaltem vnius botrus illarum gigni potuiſſet, niſi eſſet pinguiſſima: ſufficienter ergo probabatur eſſe terram pinguem ex fructibus illis. Nec tamen concluditur, quòd ipſi dicant, ſ. ꝙ terra re vera fluat lacte & melle, nam ad hoc requirebant, quòd eſſent aliqui fontes habētes lác, & mel pro loco aquarum, ſed hoc nunquam fuit: ipſi tamen loquuntur ſecundum metaphoram, ſcilicet ꝙ terra illa tātæ erat pinguedinis, vt patebat ex fructibus, quòd videretur verè fluere lacte, & melle. *Sed cultores fortiſſimos habet*. Hic incipiunt detrahere terræ, ſ. ꝙ quamquam eſſet terra fluens lacte & melle, tamē nō expediebat eis ire illuc, quia erant cultores fortiſſimi, id eſt habitatores, quibus non poterant eſſe æquales ad pugnandū: Cultor enim æquiuocum eſt ad amatorem, honoratorem, ſiue decoratorem, agricultorem, & habitatorem; quia omnia iſta ſignificat iſtud verbum colo. ſic dicit Ebrardus.

Narratio cōditionis terræ Chanaã, & populorum.

Cultor eſt nomē æquiuocum.

Agros, rus, formam, ſuperos colit atque parentes.
His arat, hoc habitat, ornat, honorat, amat.

Accipitur autem hic cultor ſolum pro habitatore, ſicut dicimus colonum aliquando habitatorem, vt patet Exo. c. 12 ſcilicet, quòd ſiue ſint peregrini, ſiue coloni, quòd faciant phaſe, & vocantur coloni habitatores. [Et vrbes grandes, atque muratas.] Iſtud erat aliud impedimentum, ſcilicet, ex multitudine habitatorum, & robore pręſidiorum, nam quia dicitur, quòd erant vrbes grandes; colligitur eſſe multos habitatores terræ illius, quia vero dicitur eſſe muratas: innuitur quòd erant fortia præſidia ideo quamquam poſſent præualere Iſraelitæ contra gentem robuſtiſſimam, tamen non poſſent pręualere contra fortes muros. [Stirpem Enach vidimus ibi.] Hic ponitur aliud impedimentum ingrediendi, ſcilicet, quia viderant ibi homines de genere giganteo, & illi ſicut cæteris hominibus corpore maiores ſunt, ita, & viribus robuſtiores, & animoſitate præſtantiores, cum quibus Iudęi pugnare, nequaquam poterant, ſed magis comparati eis videbantur, vt locuſtæ, vt patet infra, iſti autem de genere Enach erant tres viri, ſcilicet Achimam, & Siſai, & Tolmai, vt patet ſupra, quos viderunt exploratores in Hebron, & iſta eſt cauſa, quare ſupra dicebatur, quòd aſcenderunt in Hebron, & viderunt ibi ſtirpem Enach; non eſt hic Enach nomen proprium viri, ſed commune: ſignificans gigantem, vt ſupra declaratum eſt, & iſtud maximè terrebat eos, quia non poterant pugnare cōtra viros tantæ magnitudinis. [Amalech habitat in Meridie.]

Quare hic fit mentio de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum. Quæſt. XL.

Hic ponuntur alia impedimenta ad introeundum in terram illam, ſcilicet, propter habitatores, quia non permitterent ingreſſum. Diceret enim aliquis, ad quid ponitur hic de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum, quia nihil ad propoſitum. Forte aliquis reſpondebit, quòd cũ hic agatur de terra Chanaan, & in illa habitarent ſeptem populi, ponitur de habitatione cuiuslibet eorum.

Sed hoc non ſtat, quia non ponitur hic de ſeptem populis, ſed de quatuor, ſcilicet de Hethęis, Iebuſęis, Amorrhęis, & Chananęis. Item quia hic ponitur de habitatione Amalechitarum, ſed Amalechitę non erant de populis Chananæorum, nec habitabant in terra Chanaan, ergo non ponitur ad deſignandum habitationem populorum terræ Chanaan. Sed dicendum, quòd ponuntur ad ſignandum difficultatem introeundi in terram Chanaã, quia ſi illuc ingrederentur Iſraelitæ, oportebat ingredi per latus Orientale, vel Meridianū, aut Septentrionale, nā per Occidentale ingredi non poterant, cum eſſet Mare Mediterraneum, terminus Occidentalis terræ Chanaan, vt patet Deut. c. 11. & Ioſ. c. 1. ipſi tamen non habebāt naues ad nauigandum, ergo oportebat per alterum de tribus lateribus introire, probant autem exploratores eſſe difficile, quia in quolibet latere iſtorum erant hoſtes duriſſimi, & primo probant de latere Meridiano dicentes, Amalech habitat in Meridie, id eſt non poteritis ingredi per latus Meridianum, quia ibi habitant Amalechitæ, nam iſti erant primi hoſtes Iudæorum, qui pugnauerunt contra eos in Raphidim, vt patet Exod 17. c. & præualuit Iſrael, atque confregit Amalechitas. Nunc ergo magis mouerentur ad perſequendum Iſraelitas, & reſiſtēdum eis, quam aliæ gentes, & ſic factum eſt, quia cum poſt paucū facta murmuratione, & data ſententia Domini contra murmuratores, eum voluiſſent aſcendere Iſraelitę in terram Chanaan: deſcenderunt Chananæi, & Amalechitæ de montibus, & percuſſerunt Iſraelitas occidētes multos ex eis, vt patet ſeq. c. Dixerunt autem primo de Amalech, quia latus propinquum ad aſcendendum erat Iſraelitis apud terram Amalechitarum, cum eſſent in latere Meridiano, ſcilicet in Cadesbarne, & in latere illo habitabant Amalechitæ. [Hethæus, & Iebuſæus, & Amorrhęus habitant in montanis.] Hic ponitur impedimentum a latere Septentrionali, ſcilicet, ꝙ non poſſent Iſraelitæ ingredi per illud, quia habitabant ibi Hethęi, Amorrhęi, & Iebuſęi, & non ſolum iſti, ſed etiam Pherezæi, vt patet Inſ. c. 11. ſcilicet, & Amorrhęum, atque Hethęū, & Pherezęum, & Iebuſęum in montanis, dicuntur autē eſſe montana magis ad partem Septentrionalem terræ Chanaan, quam ad Meridianam, vt declaratum eſt, Ioſ. c. 11. & verſus iſtud latus, atque ad Orientem habitabāt iſti quatuor populi, qui non permitterēt Iſraelitas ingredi per illam partem. [Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis.] Hic ponitur impedimentum introitus a parte Orientali, ſcilicet, quòd habitabāt ibi Chananæi, & iſti erant populi fortes, qui non permitterent tranſire Iſraelitas; & patet hoc, quia Iordanis erat in parte Orientali terræ Chanaan, vt habetur infra 32. & 34. c. Chananæi ergo habitantes ibi erant Orientales, & dicitur, quod habitabant iuxta mare, & fluenta Iordanis. Mare poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro mari Mediterraneo Occidentali, & tunc erat ſenſus, ꝙ Chananæi habitabant in parte Orientali terræ Chanaan, & perueniebat etiam habitatio eorum ad Occidentē apud mare Mediterraneum, & iſte ſenſus patet Ioſ. 11. c. cum dicitur. Chananęum quoque ab Oriente, & Occidente, i. vocauit Chananæos habitāre in parte Orientali terræ Chanaan, & in parte Occidentali, ſed Occidens eſt apud mare Mediterraneum, vt ſupra probatū eſt, ergo apud iſtud mare etiā habitabāt Chananęi. Alio modo pōt accipi mare pro mari ſolitudinis, qđ vocatur mare ſalſiſſimū, vel mare mortuū, vt patet infra 34. & Ioſ. c. 3. Vel pōt accipi pro mari Cenereth, & iſta duo maria nō ſunt vere maria, ſed lacus magni, & ambo ſunt in parte Orientali terrę Chanaan, vt patet inf. 34. c. mare in ſolitudinis eſt in Oriente, vbi coniungitur Oriens lateri Meridiano, & mare Cenereth, eſt in latere Orientali, vbi ipſum cōiungitur lateri Septentrionali prææallegato, c. & apud quodlibet iſtorū poterat dici, ꝙ erat Chananæus, nā Chananæi erant apud Iordanē, vt patet hic, & Iordanis erat apud mare ſalſiſſimū cū trāſeat per illud declinans ad partē Meridianā, vt patet Ioſ. c. 3. & ſic qui habitabat iuxta Iordanē, habitābat iuxta mare. Etiā Iordanis eſt apud mare Cenereth, cū veniat a parte Septētrionali declināndo in Meridiē, vbi eſt Cenereth, & vt aliqui dicūt, & verum eſt, trāſit Iordanis per illud mare, ideo habitare apud Iordanē eſt habitare apud mare, & quāquā ſenſus ſuperior ſit verus, ſ. ꝙ Chananęi pertingāt à Iordane, qui eſt in latere Orientali, vſq; ad latus Occidētale, vbi eſt mare, tñ magis accipitur hic pro mari Orientali, qđ eſt apud Iordanem.

Mare duplicitèr.

[Inter

[Inter hæc Caleb cōpescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen.] Fuerant duodecim exploratores, & duo illorū secuti sunt Dñm, s. Caleb, & Iosue, decem aūt murmurauerunt dicentes, ꝙ terra illa erat sibi difficillima ad capiendum, & nequaquam capere possent. Alij autem duo nō murmurauerunt, sed magis prohibuerunt murmurantes, nā audito robore hostium, totus populus clamabat, ne illuc irēt, & ꝙ dolerēt exiuisse de Aegypto, vt patet seq. c. Caleb autē qui bonus erat, nec consenserat malitiæ aliorum exploratorum sedabat murmurationē, idē intelligendū est de Iosue, qm̄ ipse bonus erat vt Caleb, & reprimebat murmurātes, dicitur ortū murmur populi cōtra Moysen, quia totus populus maledicebat Moysi, quia eos eduxerat de Aegypto ad pugnandū cū tali gēte, vel conquerebātur de ipso dicētes. cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in manu hostiū? sicut murmurati sunt, inf. 20. & 21. c. [Ait ascēdamus, & possideamus terrā.] Ista sunt verba Caleb reprimētis murmur populi, & in hoc apparet, quid murmurati fuerint populares, nā ipse contraria dicebat popularibus: sed illi dixerunt, ꝙ nō ascēderent, qđ patet, quia dixit Caleb, ꝙ ascenderent, & possiderent, i. ꝙ ascenderent ad terrā illā ad possidendam eam, dicitur ꝙ ascenderēt, quia terra illa altior erat, q̄ desertū Pharā, in quo ipsi erāt, per genubus. n. ab Aegypto in terrā Chanaan ascendere est, & sic dictū fuerat supra exploratoribus, ascendit per partē Meridianā. Quoniā poterimus obtinere eā. Idest non debemus formidare, vel dubitare, ascendere ad gentem istam, quia poterimus cōtra eos. [Alij vero qui fuerant cum eo.] Idest alij exploratores, qui iuerant pariter ad lustrandū terrā Chanaan, & nō intelligitur de omnibus alijs, quia Iosue non dicebat ista, quæ sequuntur, cū nō murmurauerit, vt patet seq. c. sed magis increpabat murmurantes: fit tñ mentio specialiter de Caleb, quia ipse erat principalior tunc, cū esset explorator Tribus Iudæ. Postea tñ de vtroq; dr, vt patet seq. c. s. ꝙ Iosue, & Caleb sciderūt vestimēta sua cū audierunt populū dicentē, ꝙ vellet reuerti in Aegyptum: vtrunq; aūt voluit populus lapidib. opprimere. [Dicebat nequaquā ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est.] Isti cōfirmabant murmur populi, s. ꝙ nullo modo possent acquirere terrā Chananæorū, & dicitur, ꝙ non possent ascendere: non quidem, ꝙ illuc ire nō possent, sed ꝙ illuc euntes non proficerent, nā gens erat fortissima, & nō possent pugnare contra eā, sed magis corruerent in manus illius, ascendere aūt, & nihil ascendendo proficere, æquiparatur ei, quod est nō ascendere. [Detraxeruntq; terræ, quā inspexerant apud filios Israel.] Dēt istud casuale ordinari cū primo verbo, scilicet, detraxerunt apud filios Israel terræ, q̄ inspexerāt detrahere est diminuere, cū aliquis famæ partē alterius tollit, vt siquis nō possit totaliter alterius famā elidere, et conetur diminuere eā dr detractor, sic fecerunt isti, s. ꝙ dixerunt de ipsa aliquod bonū, vtpote ꝙ flueret lacte, & melle, & tñ voluerunt ei tollere quendā partē famæ, dicentes, ꝙ terra illa habitatores suos deuoraret, vt patet immediatè, & quantū ad hoc detrahere est, nec pōt accipi propriè detractio hic, nisi quantū ad istā partē. Inquātū vero dixerūt esse ibi vrbes muratas, & populum magnę staturæ de gñe Enach, non detrahebant terræ, quia ī hoc non tollebatur fama illius, sed murmurabāt cōtra Deū, vel contra Moysen, vt non ascenderent: & dr, q̄ inspexerant, quia isti qui murmurabāt erant exploratores, & viderant terrā Chanaan. [Dicentes terrā, q̄ lustrauimus deuorat habitatores suos.] Ista erat magna detractio, q̄a dicebant terrā illā esse valde pestiferā, & ꝙ multi morerentur peste, quę venerat super eos, ꝙ aūt ista pestis fuisset satis est probabile, nā si mentirentur isti exploratores alij duo, s. Caleb, & Iosue cōprobarent eorum mēdaciū, cū vidissent terram, & tñ quāquā esset pestis ista nō proponebāt eā isti exploratores, nisi aīo detrahēdi, nā si voluissent proponere a principio proposuissent, cum dixerunt, ꝙ ipsa erat fluens lacte, & melle, sed subticuerunt, vsque cum populus concitatus est murmurare, & tunc ad fauendum sententiæ populi, dixerūt terram esse pessimam, quia deuorabat habitatores suos.

Detrahere qd sit.

Deuorare habitatores qd.

Et forte de ista peste, quæ venerat super Chananæos

F cum introierunt exploratores, dicendum esset, ꝙ Deus induxisset illam propter grauia peccata populi, qui omnibus immunditijs, & execrationibus traditus est, quousque terra euomeret habitatores, sic patet Leuit. c. 18. s. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam, cauete ergo ne, & vos similiter euomat cū paria feceritis, sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Et ista pestis venerat propter bonum Hebræorum, vt haberent pauciores hostes, ipsi tamen imputabant hoc malæ dispositioni terræ, dicentes eam esse pestiferam, & ꝙ morerentur si illuc introirent.

Ante tēpore quo iuerāt exploratores in terrā Chanaā esset ibi magna pestis, & ꝑ bonū Iudæorum.

Dicunt enim quidam Iudæi, quòd tanta erat occupatio indigenarum terræ illius circa funera propinquorū, & amicorum, quòd licet viderent exploratores in terra sua non curarent, sicut dictum est de Aegyptijs, qui tanto
G defunctorum primogenitorum tenebantur dolore, ꝙ videntes Hebræos recedere non petebant ab eis vasa aurea, & argentea, quæ commodauerant, & dicitur, quòd terra deuorabat habitatores suos, idest, quòd ipsa occideret eos subito, nam cum aliquis deuorat alterum trāsglutit eum subito, ita vt de eo nihil appareat, ita terra ista deuorabat omnes habitatores, scilicet subito occidendo eos, quod videbatur esse a pessima dispositione terrę. [Populus quem aspeximus proceræ staturæ est.] Ista est murmuratio ad non ascendendum in terram illam, & semper isti exploratores ampliant verba ad modum rhetoricorum, qui cum viderint auditoribus complacere, quod dicitur, materiam exaggerant. Primo enim non dixerāt, quod erat populus ille magnæ staturæ, sed quod solū viderant ibi quosdam gigantes in Hebron, & illi erant so-
H lum tres, vt patet supra in littera, & Iosu. c. 15. nunc autē ampliando dicunt totum populum esse proceræ staturæ, sed quantum ad omnes alios dicendum est, quòd non essent maioris staturæ, quam Hebræi: possunt autē ista esse verba timentium, nam timentibus omnia maiora videntur, quàm sint. [Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach de genere giganteo.] Idest vidimus ibi quosdam gigantes, isti erant solum tres, de quibus supra dictum est, & propter eos vocabant totum populum proceræ staturæ.

Dicuntur de genere Enach, idest de genere gigātum; & hoc declaratur in littera nostra, cum dicitur, de genere gigantico, vocauerunt autem illos monstra quædam, quia dicitur esse monstrum aliquid insolitum naturæ, vt cum aliqua animalia nascuntur cum maiori mēbro-
I rum numero, quàm alia eiusdem speciei nasci soleāt, vel cum paucioribus membris, & illud est propriè monstrū.

Qui dicātur de genere Enach Mōstrū quid dicatur.

Aliquando autem vocantur monstra magis largè cū habent magnitudinem insolitam, licet in membris, quātum ad numerum non varientur a naturæ consuetudine; & hoc est in gigantibus, qui vltra omnem consuetam magnitudinem nascuntur. Idem autem est propter insolitam paruitatem, nam tunc monstrum est, vt si aliquod animal nimis deficiat a magnitudine communi, sed magis vocatur monstrum propter excessum, quàm propter defectum, quia deficere a communi magnitudine facile est, cum sit ex paruitate materiæ decisæ a generante, excedere tamen insolito modo maiorem potentiam requirit, ideo illud est magis insolitum, vnde magis dicitur de gigantibus, quòd sint monstra, quam de hominibus valde paruis, in Hebræo dicitur. [Vidimus Nephilim.] Vbi
K nos dicimus monstra, & dicuntur cadentes secundū proprietatem Hebraicam, ratio nominis huius erat, ꝙ illi gigantes ita erant magni, quod videntes eos ex terrore cadebant.

Dicit autem Rabbi Salomon, quòd vocantur cadētes, quia gigantes erant de genere duorum Angelorum cadentium de cęlo, s. Aza, & Azael. Sed hoc nihil est, quia Angeli gignere non possunt, cum non sint animalia, nisi referatur ad modum incuborum, & succuborū, de quo satis dictum est Gen. c. 6. [Quibus comparati tanquā locustæ videbamur.] Idest talis proportio magnitudinis videbatur esse inter ipsos, & nos, qualis est inter nos, & locustas, in qua significabatur magnitudo insolita illorū. Sed adhuc iste modus loquendi hyperbolicus est, quia non erat talis proportio gigantū ad Iudæos, qualis erat

Gigantes quare vocentur cadentes.

De magnitudine gigantum incōparatione ad Hebræos.

iu-

Iudęorum ad locustas, nam quilibet Iudæus erat maior millesies qualibet locusta, cum mille locustæ simul non acciperent magnitudinem vnius hominis, sed nullus gigas erat millesies maior aliquo Iudæo: nullus enim homo vnquam tantus fuit, vt esset maior alijs hominibus saltem decies, nec quinquies: quanto magis ad tantam proportionem, nec erat possibile aliquem talem hominem esse, quia nulla anima posset vegetare tantam magnitudinem, & si Deus vellet alicui animæ rationali tribuere tãtum vigorem, vt vegetaret corpus, ita magnum in quantitate, iam illa excederet secundum substantialem perfectionem omnem animam, & non esset in specie humana: ideo non potest aliqua talis anima esse, nec aliquis homo tantæ quãtitatis, qui saltem per modicum tempus viuere possit, vt si caro mille hominum coniungeretur ad faciendum vnum.

Nec valet si aliquis obijciat intelligi hic de locustis marinis, quæ sunt valde maiores locustis, quæ depascuntur segetes, nam etiam de his falsum est, quia quilibet homo est maior plus, quam decies qualibet locusta, sed nullus gigas est maior plus, quam decies quolibet alio homine: ideo non potest intelligi aliquo modo secũdum literam, sed in parabola, scilicet quòd Iudæi comparati illis gigantibus erant quasi locustæ, idest erant valde parui, licet non ad talem proportionem.

Quare dicantur exploratores venisse ad Moysen Aaron, & cætum filiorum Israel, & an peccauerint ista referendo. Quæst. XLI.

Sed quæritur, quare dicitur, quòd exploratores venerunt ad Moysen, & Aaron, & ad omnem cætum filiorum Israel. Dicendum quòd de Moyse causa nota est. Primo, quia ipse erat princeps populi: ideo in omnibus debebat nominari, & præponi. Secundò & præcipuè, quia Moyses miserat istos exploratores, & pręceperat eis quid facerent, vt patet hic in litera. ideo quòd nunc venirent redituri rationem de eo, quod facerent, oportebat quòd diceretur, quòd venirent ad Moysen. De cętu filiorum Israel notum est, quod fieri deberet mentio, quia licet Moyses ista faceret, non tamen illa faciebat propter se, sed propter populum, & præponderabat totus populus, quam Moyses, quia non erat populus propter Moysen, sed Moyses propter populum: ideo debuit nominari populus, licet præponitur Moyses, inquantum ipse erat princeps. Sed de Aaron quare hic nominetur non apparet causa, cum ipse non esset princeps. Aliqui dicunt fuisse hoc, quia Aaron, & Moyses miserunt simul istos exploratores: ideo reuertebantur ad eos reddituri rationem. Dicendum quòd non stat, quia solus Moyses misit istos exploratores, & patet, quia Deus illi soli hoc iussit facere, cum dicatur supra in litera. Locutus est Dñs ad Moysen, mitte viros, qui considerent terram.

Secundo, quia litera exprimit, quòd solus Moyses ista fecerit, scilicet fecit Moyses, quòd Dominus imperarat, mittens viros, & postea dicitur, hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandum terram. Tertio, quia si Moyses, & Aaron mitterent exploratores, ambo præciperent eis quid facerent, solus tamen Moyses præcepit, cum dicatur in litera. misit eos Moyses ad considerandum terram Chanaan, & dixit ad eos, ascendite per Meridianam plagam, &c. & sic solus Moyses misit illos, quia solus ipse præcepit eis quid facerent. Quarto & præcipuè patet, quia quando exploratores fuerũt coram Moyse, & Aaron, & populo, soli Moysi rationem dederunt dirigentes ad eum verba, scilicet narrauerunt dicentes. Venimus in terram, per quam misisti nos, & tamen si Aaron simul misisset eos cum Moyse, quia ipse erat nunc pręsens, dirigerent verba simul ad eum, & Moysen: ad solum tamen Moysen locuti sunt: ideo solus Moyses miserat illos.

De Aaron autem dicendum, quòd hic fuit nominatus propter duo. Primo, quia post Moysen ipse erat principalior in toto populo, cum esset pontifex: ideo debuit expresse nominari. Secundo, & præcipuè fuit hoc, quia ex istis verbis exploratorum secuta est murmuratio in po-

A pulo, in qua murmuratione multum fecerunt Moyses, & Aaron, vt auerterent illam, vt patet seq. cap. ideo debuit fieri mentio hic de Aaron cum hic inciperent verba exploratorum, & ista est causa vera, nam in multis alijs nominatur Moyses, & tacetur Aaron, scilicet, quia res, quæ narratur nullo modo pertinet ad eum.

An exploratores peccauerunt hoc referendo, & in quo peccauerunt. Quæst. XLII.

Sed quæritur de istis exploratoribus an peccauerint referendo ista quæ retulerunt.

Aliqui dicunt, quòd sic. Et patet primo, quia dicitur infra in litera, detraxerunt terræ, quam inspexerãt apud filios Israel. detrahere tamen peccatum est. Secũdo, quia

B isti terruerunt populum immittendo eis timorem; ita vt non auderent ire in terram illam, Deuteron. 1. cap. scilicet, quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum dicẽtes, maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cęlum vsque muratæ.

Tertio, quia isti exploratores habuerunt prauam intẽtionem: vnde laudatur Caleb, qui è contrario habuit bonum spiritum, & secutus est Deum inducẽdo populum, vt ire vellent in terram Chanaan, sicut dicitur seq. cap. s. seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quasi dicat, alij non habuerunt bonum spiritum, & tamen habere prauam intentionem peccatum est: ideo peccauerunt exploratores.

Quarto, quia Deus statim occidit decem de istis exploratoribus sequ. capit. sed hoc non est, nisi pro peccato

C graui: ideo peccauerant nimis.

Quinto, quia isti murmurare fecerunt populum, sed qui præstat alteri scandalum, peccat grauiter, & melius esset ei, quòd suspenderetur ei ad collum mola asinaria, & proijceretur in profundum maris, quàm quòd pręstaret alicui scandalũ, Matth. 18. quanto magis siquis scandalizet vnum magnum populum, sed ita fuit hic, quia isti murmurare fecerunt totam multitudinem: ideo nimis peccauerunt, patet hoc seq. cap. scilicet, igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerunt contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.

Dicendum exploratores istos decem grauiter peccauisse, sed in quo verbo, vel facto peccauerint non est om

D nibus notum.

Aliqui dicunt, quòd exploratores non peccauerunt. Primo, quia ipsi non dixerunt aliquod falsum, vt patet ex verbis eorum, nam laudauerunt terrã, dicentes quòd flueret lacte & melle: laudando autem illam non poterant peccare, quia fauebant Deo: dixerunt etiam quòd habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas, & quòd erant ibi filij Enachim, & habitabat Amalech in Meridie, Hethęus, Iebusęus, Amorrhęus in montanis, & Chananęus iuxta mare. Sed omnia hæc sunt vera: ideo non peccabant ea referendo.

Secundo, quia cum obijcitur, quòd isti fecerunt murmurare populum, videtur fuisse sine culpa eorum, quia ipsi vera dicebant, & talia ad eos dicere pertinebat: ideo si inde scandalizarentur populares, non peccabant ipsi;

E & patet hoc Deuteron. 1. quando Hebræi dixerunt, quo ascendemus: nuncij terruerunt cor nostrum, nam sequitur quòd dixerint: maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cęlum vsque muratæ: filios Enachim vidimus ibi, sed hęc omnia pro quibus dicebant Hebræi se territos vera erant, vt nunc dictum est, ergo non peccabant exploratores dicendo ista.

Sed aliquis dicet, quod peccauerunt, quia licet ista vera essent, debuissent potius illa tacere, vt non scandalizaretur populus, cum agnoscerent esse populum cordis pauidi, debet tamen valde caueri scandalum pusillorum. Dicendum quòd etiam loquendo ista non peccabant, quia Moyses illis hoc pręceperat, nam iussit eis, quod omnia ista explorarent, & tamen reddituri erant rationem de omnibus, quæ eis mandata fuerant, & hoc referendo illa: ideo dicendo hæc non peccauerunt. Illud patet, quia

explo-

exploratores dixerunt hic quinque. Primum quòd terra fluebat lacte & melle. Secundum quòd habebat habitatores fortissimos. Tertiò, quod habebat vrbes grandes, atque muratas. Quartum quod viderant ibi stirpem Enachim. Quintum quod Amalech habitabat in Meridie, Hethçus, Iebusçus, & Amorrhæus in montanis. Chananęus vero iuxta mare, nihil aliud est in verbis eorum, vt patet hic in litera. Sed omnia hæc considerare iusserat Moyses, vt patet ex verbis eius supra in litera. s. cumque, veneritis ad montes considerate terram qualis sit, & populum, qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus, pauci numero, an plures, ipsa terra bona, an mala, vrbes quales muratæ, an absque muris. Et sic apparet, quomodo applicari possint singula, quę dixerunt exploratores ad ea, quæ præcepit illis Moyses. Nam primum, quod dixerunt, s. terram fluere lacte, & melle, pertinet ad illud, quod dixit Moysęs, considerate terram qualis sit. Secundum quod dixerunt. s. quod habebat habitatores fortissimos, pertinet ad illud, quod dixit Moyses. i. & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus. Tertium dictum exploratorum. s. habet vrbes grādes, atque muratas, pertinet ad id quod dixit Moyses. vrbes quales muratæ, an absque muris. Quartum dictum ipsorum, scilicet, stirpem Enachim vidimus ibi, pertinet ad id, quod dixit Moyses. populum qui habitator est terræ, vtrum fortis sit an infirmus: tamē Enachim sunt fortissimi omnium hominum, & pro hac fortitudine nominauerant eos exploratores. Quintum. i. Amalech habitat in Meridie ad illud idem pertinet, quia de habitatoribus terræ loquuntur: ideo nihil dixerunt hic exploratores, nisi id quod præcepetat eis Moyses inquirere, & ita non peccarent obedientes præcepto.

Dicendum, quod exploratores peccauerunt, vt diximus supra, & fuit primo peccatum eorū, quia malo animo dixerunt, quicquid dixerunt, siue illud verum esset, siue falsum: sic innuitur sequen. cap. cum dicitur. Seruū meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc. iste erat explorator; & dicitur plenus alio spiritu, quasi dicat, alij exploratores pleni erant malo spiritu, & istud erat, inquantum dissuadebāt populo transitum in terram Chanaan, quod erat contra voluntatem Dei ideo ēt si bona dicerent, & terram illā laudarent, dum tamen hac intentione agerent peccabāt. Secundo, quia isti mentiti sunt, & hoc in multis. Primo, quia asseruerunt tam potentes Chananços, quod nullo modo Israelitæ præualerent contra eos, vt patet infra in litera. s. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaquā ad hunc populum valemus ascendere. quia fortior nobis est: præualuerunt postea contra eum, ideo isti mentiti sunt. Secundo mentiti fuerunt imponendo falsa crimina terræ Chanaan. s. quod esset pessimæ habitationis, vt patet infra in litera. s. detraxerunt quoq; terræ, q inspexerant apud filios Israel dicentes, terra q̄ lustrauimus deuorat habitatores suos. Tertio, quia circa illa, quæ viderant magnificabant vltra veritatem, id quod videbatur esse nociuum, aut distrahens ab introitu in terram Chanaan, nam ibi erant quidam gigantes magni, quos timere poterant Hebræi, & tamen exploratores attribuerent eis maiorem quantitatē, q̄ haberent, nam dixerunt ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere gigan teo, quibus cōparati quasi locustæ videbamur, sed hoc falsum est, quia nullus homo etiam recenter natus potest videri in comparatione alterius hominis, quasi locusta; sed hoc dicebant illi ad terrendum, Quarto, quia etiam in hoc tacuerunt aliquid, ꝙ poterat minuere timorem Iudçorū, nam si isti gigantes essent multi, possent rationabiliter timere Hebræi: erant tñ soli tres, vt patet supra in litera, sed isti tacuerunt numerum illorum, dicentes solū, vidimus ibi quædam monstra filiorum Enach, quasi innuerent illos esse multos; ideo peccabant. Quinto, quia asseruerant aliud falsum. s. oēs Chananæos esse maioris staturæ excellenter, q̄ Hebręi, cum dixerint, populus quem aspeximus procerę staturæ est: Chananæi tamen regulariter non erant maiores corpore, quam Aegypuj, & Hebræi, & alij populi illarum terrarum, & videtur ꝙ mentiti sunt isti magnificando staturam eorum.

F Cum autem obijciebatur supra, quòd isti verum dixerunt in omnibus. Dicendum non esse sic, quia in multis mentiti sunt, vt dictum est, sed est considerandum, quòd in quibusdam verum dixerunt exploratores, in alijs autem falsum; ea enim quæ dixerunt, antequam Caleb inciperet compescere murmur populi, vera sunt quantum hic in litera apparet, & illa allegabantur supra, vt dicta ab exploratoribus: alia autem dixerunt postquam incępit Caleb compescere populum murmurantem, & ista non sunt vera; & hæc habentur circa finē capituli, & sunt quæ præcedenti quęst. in contrarium allegata sunt, & sic intelligendum, quòd exploratores a principio incęperunt verum dicere: postea tamen vel videntes populum inclinatū ad aliud, vel propter aliam causam multa dixerunt falsa. Cum autem dicebatur su- G pra, quòd si murmurauerunt Israelitæ audito, eo quod dicebant exploratores, non peccauerint exploratores, quasi dixerint vera in omnibus. Dicendum falsum esse, quia multa falsa asseruerunt, sicut supra ostendimus; & in hoc mouebant populum ad murmurandum: & patet hoc Deuter. 1. cum dixerunt Israelitæ, quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cęlum vsque muratæ. Ecce duo erant hic falsa, primum quòd tota multitudo Chanançorum esset procerior in statura Hebręis; sed hoc falsum erat, nisi quantum ad illos tres gigantes, qui erant in vrbe Hebron, de quibus supra in litera. Secundum erat, quia dixerunt vrbes, vsque in cęlum esse muratas, quia licet hoc posset dici per hyperbolem ad signandum muros excelsos: tamen isti ex H modo loquendi voluerunt rem nimis magnificare, vltra id quod erat, in quo scandalizabantur Hebræi. Cum autem obijciebatur supra, ꝙ isti nichil dixerunt vltra id, ꝙ Moyses ab eis petiuerat, falsum est, quia id quod petitū est dixerunt isti magis magnificando, s. Moyses petiuit considerari, an vrbes essent muratæ, vel sine muris: isti autem dixerunt, quòd erant vrbes muratæ, vsque ad cęlum, quod erat aliquid vltra veritatem, etiam alia dixerunt, quæ Moyses non petiuit, vt est illud infra in litera, scilicet, terra, quā lustrauimus deuorat habitatores suos, ideo non possunt excusari a peccato.

Quare dixerunt, quòd lacte, & melle manabat. Et quod exploratores dixerunt aliqua, vt remouerent Iudæos a desiderio intrandi terram promissionis.

Quæst. XLIII.

I ADhuc quæritur qn̄ exploratores dixerunt, venimus in terrā, ad q̄ misisti nos, quę re vera lacte & melle fluit, qua intentione hoc dixerunt? Dicendū, ꝙ hic dixerunt exploratores aliqua, quę erant in fauorē terrę Chanaan, s. ꝙ fluit lacte, & melle, & incitare poterat Israelitas ad volendū ire illuc, alia dixerunt quæ videbātur vera, tñ aliquo modo distrahebant Iudços a desiderio intrandi in terrā Chanaan, & istud est cum dixerunt, cultores habet fortissimos, & vrbes grandes, atq; muratas, stirpem Enachim vidimus ibi. Ista tria aliquo modo erant vera, & tñ distrahebant Israelitas a desiderio terræ Chanaan, quia ostendebant quandam difficultatem acquirendo illam, nam habitatores fortissimi defenderent eā. ēt vrbes muratas non possent irrumpere Iudęi, gigantes quoq; valde nocerent eis, quibus erant viribus impares.

K Dici nūt pōt, ꝙ ista dixerūt exploratores malo animo, s. intentione dissuadendi Hebręis introitū in terrā Chanaan. Quod patet primo, quia dr̄ seq. cap. ꝙ Caleb plenus alio spiritu secutus est Dominum, in quo innuitur, ꝙ alij exploratores non habuerunt talem spiritum, qualem Caleb, sed ille habuit bonum: ideo alij exploratores habuerunt malum spiritum, s. desiderium dissuadēdi Israelitis introitum in terram Chanaan. Secundo patet, quia dicitur infra in litera. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaq̄ ad hunc populū valemus ascēdere, quia fortior nobis est, & sic innuitur, ꝙ oia quæ ante hoc dixerant eo animo dixerāt, vt distraherēt Hebrços a desiderio intrandi in terrā Chanaan. Sed obijcietur, ꝙ isti laudauerūt terrā illā dicentes, ꝙ flueret lacte & melle. Dicendū, ꝙ hoc non tollit prauam intentionem eorum, sed factum est propter duo, Primo, quia non poterant negare pinguedinem

dinem

dinem terræ: portabant enim secum fructus, qui ostendebant illam pinguedinem: ideo non negauerunt illā. Secundo, vt magis suaderent populo, quod volebant: nō poterant autem suadere, nisi crederetur eis, si tamen omnia dicerent contra terram Chanaan, forte essent suspecti, quòd odissent: ideo dixerunt aliquid ad laudē eius, & hoc fuit in principio, vt ea, quæ postea dicerent in odium illius crederentur.

Quare primo laudem terræ Chanaan dixerunt, postea vero detraxerunt ei. Quæst. XLIIII.

ADhuc quæretur, quare istud de laude posuerunt ante cætera, quæ erant in odium terræ Chanaan? Dicendum primo fuisse ad habendum fidem, quia si statim dicerent ea, quæ pertinebant ad odium, forte non crede- B retur eis continuantibus semper in eis, quæ ad odium pertinebant: cum autem dixerunt istud ad laudem, acquisiuerunt sibi fidem pro sequentibus, quæ dicerent. Secundo, quia oportebat aliquando dici istud, quod pertinebat ad laudem, cum portarent secum fructus ostendentes terræ laudem, & tamen nō côueniebat dici istud in fine, quia intentio exploratorum erat concludere in odium terræ Chanaan, sed laudare eam erat contrarium huic: ideo non debebat dici in conclusione, vel in prosecutione rationis, sed in principio. Tertio quia, qui suadet debet incipere a notissimis, cum in ipsis sit maior fides: nihil tamen poterat esse manifestius, quàm id quod exploratores in manibus portabant, scilicet pinguedo terræ Chanaan: ideo de illa dicere inceperunt. Quarto & præcipuè, quia videbantur in hoc respōdere ad quæsita Moy- C si: ille enim dixerat, cumque veneritis ad montes, considerate terram qualis sit, & quia istud erat primū, quod Moyses iussit inquiri, responderunt exploratores primo ad hoc dicentes, de pinguedine terræ, quia istud petebat Moyses, cū dixit, considerate terram qualis sit, i. an pinguis, aut sterilis, licet illud postea magis declarabit.

Quid nuntij intendebant narrando habitationem Amalech, & aliorum. Quæst. XLV.

SEd quæretur quid intendebant exploratores cum dixerunt: Amalech habitat in Meridie. Hethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. Chananæus vero iuxta mare.

Aliqui dicunt, quòd per hoc respondebant ad quod- D dam dictum Moysi, qui iusserat inquiri de habitatorib. terræ, an essent pauci numero, vel plures: ideo narrauerunt, qui essent omnes habitatores terræ Chanaan, & dixerunt esse istos, scilicet Amalech, Hethæum, Iebusæum, Amorrhæum, & Chananæum, quasi nulli alij habitarēt in terra. Sed dicendum, quod non stat. Primo quia hic ponitur Amalech, & tamen Amalechitæ non habitabāt in terram Chanaan, sed extra illam. Secundo, quia non poterant esse isti omnes habitatores terræ Chanaan, quia in terra illa habitabant septem populi, scilicet Hethæi, Heuæi, Chananæi, Iebusæi, Amorrhæi, Gergesæi, & Ferezæi, hic tamen soli quattuor illorum ponuntur: non ergo intendebant isti ponere, quot, & qui essent habitatores terræ. Tertio, quia si hoc intēdissent exploratores ponerent habitatores in omnibus partibus terræ Chanaā, E & tn̄ solum ponitur hic de quibusdā, qui nō sunt oēs partes terræ Chanaan: ideo nō intēderūt hoc exploratores. Aliqui dicūt his nō obstantibus fuisse illā intentionē exploratorū, & cum obijcitur primo, q̄ Amalechitæ nō habitabant in terra Chanaan, concedunt illud, sed dicunt, q̄ exploratores nesciebant, an Amalechitæ essent pars quædam terræ Chananæorum, cū essent côiuncti terræ Chanaan: ideo nominauerunt eos inter popolos terræ Chanaan. Ad aliud quod obijciebatur de septē populis Chananæorum, dicunt verū esse, fuisse septē populos; sed respōdēt ad hoc dupliciter. Vno modo, q̄ exploratores nesciebāt oēs populos terræ Chanaan: ideo potuerūt credere illos solos quattuor esse; & ita asseruerunt. Alio modo dicūt exploratores sciuisse populos terræ Chanaā esse septē: noluerunt tn̄ exprimere oēs proprijs nominibus,

A quia intelliguntur nomine Chananæi, quod est nomen generale ad omnes.

Sed dicendū, q̄ ista non stant, cū. n. dicunt primo exploratores credidisse Amalechitas esse de populis terræ Chanaan, dicendū non esse verū. Primo, quia apud oēs Israelitas certū erat, q̄ Deus solū promiserat eis septē populos terræ Chanaan; qui sæpe nominantur Exo. 3. & 4. & Deut. 7. c. & promiserat illos Deus Israelitis tradere, antequā exirent de Aegypto, Exod. 3. ita vt nullus posset de his dubitare, sed inter illos nō est Amalech, ideo non poterāt exploratores credere Amalechitas esse de Chananæis. Secundo, quia ad exploratores pertinebat côsiderare diligenter oīa, quæ pertinerent ad terrā Chanaan, quia ad hoc mittebantur, q̄ tn̄ vnā regionē magnā. s. Amalechitarū, quæ nō erat de terra Chanaan, putarent esse de B illa, magna ignorantia erat, quæ non pōt stare cū diligēti, vel mediocri, aut aliquali côsideratione terræ. Cū aūt respondebatur, q̄ isti putauerunt solū esse quattuor populos terræ Chanaan, qui nominantur hic. Dicendū, q̄ non stat. Primo, quia vt dictū est oēs Hebræi nouerāt septē populos esse terræ Chanaan: non ergo poterāt exploratores illud ignorare. Secūdo. quia sic nō sufficiēter ipsi explorassent terrā, cū populi essent septē, & ipsi solos quattuor vidissent, & tn̄ diligenter considerare terrā mittebātur. Tertio, quia si istud dicerent, statim Moyses, & cæteri Israelitæ scirent eos mentitos esse, & in nullo crederent illis, quia ipsi nouerāt esse septē populos Chananeorū. Cū vero dicebāt exploratores sciuisse esse septē populos, sed nō expressisse oēs, quia intelligebāt eos nomine Chananæi, dicendū nō stare. Primo, quia Chananeus accipitur C dupliciter. Vno modo, vt est nomen vnius populi; & distinguitur côtra alios sex populos terræ Chanaan: aliqñ aūt accipitur, vt nomen gñale, significans oēs populos existētes in terra illa. Accipiēdo secundo modo, bn̄ intelliguntur oēs populi nomine Chananæi, & tn̄ tūc Chananæus non distinguitur contra alios populos, quia significat illos, & tn̄ hic distinguitur Chananæus contra Amorrhæū, Iebusæum, & Hethæū, ergo non accipitur, vt nomen generale, & sic erūt hic soli quattuor populi terræ Chanaā. Secūdo, quia nō pōt accipi Chananæus, vt includit alios populos, quia tunc Chananæus occuparet totam terram Chanaan, & tn̄ ponitur hic, q̄ Chananæus habitabat solū iuxta mare, & fluēta Iordanis: ideo oportet, q̄ sit iste vnus specialis populus, cū habeat determinatum locum.

Tertio, quia dato, q̄ isti possent nomine Chananæi in- D telligere alios populos, non facerent, sed potius exprimerent eos ex nomine, quia intendebant incutere timorem Hebræis, vt non irent in terrā Chanaan, sed quanto plures populos habitatores terræ eis nominarent, tanto eos plus terrerent, ideo si intenderent nominare habitatores terræ Chanaan, omnes illos exprimerent, & non solum istos quattuor populos. Dicendum q̄ exploratores non intenderunt per hoc nominare omnes habitatores terræ Chanaā, immo neq; aliquos illorum, sed solum ostendere difficultatem introeundi in terram Chanaā, & ad hoc nominauerunt illos populos, qui erant in lateribus terræ Chanaan, per quæ erat introitus, & quia omnes illæ erāt gentes fortissimæ, innuebant q̄ non erat possibile, aut saltem facile introire in terram Chanaan. Et illud patet, quia solum nominauerunt hic illa latera, per quæ erat in- E troitus, scilicet, Meridiem, & Orientem, nam ex alijs lateribus non poterat esse introitus, totum enim latus Occidentale terræ Chanaan circundabatur a mari magno inf. 34. c. latus vero Aquilonare erat maxime distans a loco, in quo nunc erant Hebræi, quia erant ad partē Meridianam terræ Chanaan, scilicet, in Cadesbarne, quæ est in latere Meridiano infra 34. c. ideo per illud latus certū est, quòd non intrarent, manebant ergo duo latera, scilicet, Meridianum, & Orientale, per quæ Hebræi possent intrare, & de illis ponitur difficultas introeundi, & ponuntur gentes, quæ habitabant in illis lateribus, nam Amalechitæ erant ad Meridiem: Ethæus autem, Amorrhæus, & Iebusæus erant in montanis, quæ sunt circa Meridiem terræ Chanaan contra Orientem, & contra Occidentem: Chananæus autem habitabat in latere Orientali, cum dicatur, quòd habitabat iuxta mare, & fluen-

fluenta Iordanis, est autem mare Sodomorum, vel aliud,
quod vocatur mare Cenereth, & vtrunque est in latere
Orientali terræ Chanaan. infra 34. cap. istę autem gentes
cum essent robustę impedirent introitum Iudęorum in
terram Chanaan. Et ista est vera causa, quare nominan-
tur hic istæ solæ gentes de terra Chanaan, scilicet, quia
per istas solas erat introitus. Si autem per omnia quat-
tuor latera esset æqualiter facilis introitus, nominarētur
omnes gentes, quæ erant apud illa latera, & sic nomina-
rentur omnes septem populi Chananæorum.

Quare nominauerunt Amalechitas, qui non sunt de terra Chanaan. Quæst. LXVI.

SEd quæreretur cum exploratores vellent designare ista
latera terræ Chanaan, quare nominauerunt Amale-
chitas, qui non sunt de terra Chanaan, Dicendū, quòd
hoc fuit, quia exploratores voluerunt hic ostendere diffi-
cultatem introeundi in terram Chanaan, & quia quædā
difficultas præstabatur ab Amalechitis, nominati fuerūt
illi; hoc autem erat, quia licet Amalechitæ non sint in
terra Chanaan, sunt iuxta illam ad latus Meridianum
eius, & cum nunc Hebræi venirent de Aegypto, vt intra-
turi essent in terram Chanaan, quia veniebant per par-
tem Meridianam, oportebat, quòd trāsirent per terram
Amalechitarum, sed Amalechitę resisterent eis ad transi
tum, quia erant hostes eorum, & iam iterum pugnaue-
rant contra eos, Exod. 17. c. ideo ponuntur Amalechitæ,
quasi aliquod impedimentum ad intrandum in terram
Chanaan.

Et non est intelligendum, quòd exploratores dixerint
Amalechitas esse intra terram Chanaan: sed dixerunt
Amalech habitat in Meridie, idest ad partem Meridia-
nam iuxta terram Chanaan, sed nō intra terram ipsam,
& ista est causa, quare prius nominauerunt hic Amale-
chitas, quàm aliquos de populis Chananęorum, non qui
dem quasi ipsi essent amici Chananæorum, vel adiuuare
vellent eos contra Israelitas, sed quia ad transeundum
in terram Chanaan, ituri erant per terram Amalechita-
rum, resisterent illis in primis Amalechitæ, & ita factum
est, quia sequenti die post hoc, facta murmuratione cępe-
runt Hebræi ire in terram Chanaan, & in ipso die occur
rerunt eis Amalechitæ occidentes multos de ipsis seq. c.

Propter quid insurrexit murmur in populo, quia nunciȷ adhuc nihil ad hoc incitans dixerant. Et quod quattuor difficultates intrandi in terram Chanaan vacuantur. Quæst. XLVII.

QVæritur cum post prædicta verba exploratorum
dicatur, inter hęc Caleb compescens murmur po-
puli, qui oriebatur: quomodo erat illud murmur: vel
vnde insurrexerat, quia nondum dixerant aliquid ex-
ploratores, propter quod populus murmurare deberet?
Aliqui dicunt, quod hic est anticipatio: non enim fuit
murmuratio aliqua, quousque exploratores dixerūt om
nia verba sua, quæ habentur in hoc, c. & murmuratio fa-
cta est seq. c. cum dicatur in principio eius, igitur omnis
turba vociferans fleuit, & tunc erat aliqua causa murmu
randi, quia exploratores dixerant multa contra terram
illam, quæ habentur hic in littera.

Dicendum, quòd non est hic anticipatio, sed rectus or
do. Primo, quia ex modo loquendi apparet cum dica-
tur inter hæc Caleb compescens murmur, idest donec fie
rent, vel dicerentur incępit murmur, & illud compesce-
bat Caleb. Secundo, quia necesse est dici, quòd ante ex-
pleta omnia verba exploratorum, incępit murmur. Et
paret quia statim post verba Caleb sequitur obiectio alio
rum, scilicet alij vero qui fuerant cum eo dicebant, ne-
quaquam ad hunc populum valemus ascendere, & sic
Caleb incępit compescere murmur, antequam explora-
tores dicerent omnia, quæ habentur, infra in littera. Ter
tio, quia non potest poni esse eadem murmuratio, quæ
habetur hic, & in principio sequen. cap. Primo, quia di-
citur hic, quod oriebatur murmur contra Moysen, & se
quen. cap. dictum est, quòd murmurati sunt cōtra Moy
F sen, & Aaron. Secundo apparet ex modo locutionis,
quia hic innuitur, quòd incipiebat murmur, cum dica-
tur murmur populi oriebatur, sed sequenti, cap. innui-
tur iam esse magnum murmur, cum dicitur. Igitur om-
nis turba vociferans fleuit nocte illa. Istud tamen est
maximū in murmure, scilicet, quòd totus populus mur-
muret, & non quidem voce summissa, sed clamando, &
vociferando: fuit ergo principiū murmuris istud, quod
hic compescebat Caleb: deinde autem exploratores di-
xerūt alia deteriora contra terram Chanaan, & tunc cre-
uit murmur, & vociferatus est totus populus, vt dicitur
sequen. cap. non ergo fuit hic anticipatio, sed rectus or-
do, & verè incępit murmur antequam exploratores di-
cerent omnia verba, quæ habentur in hoc cap.

Sed tunc manet dubitatio, quæ prius, scilicet quomo-
G do potuit insurgere murmur, cum exploratores nondum
dixissent aliquid, propter quod populus deberet mur-
murare? Dicendum, quòd istud fuit propter cor pauidū
Iudęorum: paucis enim auditis statim turbabantur, vn-
de cum dixerint exploratores, quòd regio illa habebat
cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas cō-
territi fuerunt Hebręi: nā ponebantur hic quattuor dif-
ficultates ad intrandum terram Chanaan. Prima, quia
dicitur, quòd habebat cultores, idest habitatores fortissi
mos, & quia tales erant fortiter, repugnarent Hebręis, vt
non intrarent in terram suam. Secunda erat cum dicitur,
vrbes grandes, atque muratas, in quo innuitur, quòd nō
possent eas capere Hebręi, quia cum magnę essent, ha-
bebant multos habitatores, qui eas defenderent, & cum
essent valde muratæ non essent faciliter expugnabiles.
H Tertia erat, scilicet stirpem Enachim vidimus ibi, & ta-
men Enachim, idest gigantes magnum timorem eis in-
ferrent. Quarta erat, scilicet Amalech habitat in Meri-
die, &c vbi nominantur populi illi, per quos oportebat
esse introitum, & erant fortes, nimisque resisterent He-
bræis, ideo omnia hæc tantam difficultatem ingerebant
Hebræis, quòd verisimiliter possent pro his murmurare.
Item patet istud apertius Deut. 1. vbi ista sola ponuntur,
& tamen Iudęi dicunt se propter hęc territos, scilicet,
quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum, dicen
tes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vr
bes magnæ, & ad cęlum vsque muratę: filios Enachim
vidimus ibi, & sic nuncij per ista sola verba terruerant
eos, licet postea plura dixerunt, per quæ creuit terror, sci
licet ea, quæ habentur, vsque ad finem cap.

I

Quid dicebant Hebræi murmurando. Quæst. XLVIII.

SEd adhuc quęretur quid erat istud, quod Israelitę di-
cebant murmurantes. Dicendum, quòd multa erant,
licet tenderent ad diuersa: aliquādo enim dicebant, im-
possibile esse, quòd pręualerent contra Chananęos: ideo
quòd non expediebat ire illuc, & istud est prioru, quod
dicebant, vt colligitur ex verbis Caleb: nam dicitur, ꝙ
Caleb compescebat murmur populi dicens, ascēdamus,
& possideamus terram, quoniam poterimus obtinere
eam, non tamen faceret hoc ad propositum murmuris,
nisi murmurantes dicerent, quod non expediebat ire, q a
non poterant obtinere terram, hoc igitur est, quod dice-
K bant Secundo patet, quia post verba Caleb sequitur, ꝙ
alij dixerunt, nequaquam ad hunc populū valemus ascē
dere, quia fortior nobis est, sed constat, ꝙ hoc dicebant in
fauorem murmurantium, & contra Caleb compescentē
murmur, igitur murmurantes illud dicebant. Aliud quo
que dicebant, s. Deus odit nos, ideo vult, ꝙ eamus in ter
rā Chanaan, vt pereamus, sic dicitur Deut. 1. f. murmura
ti estis in tabernaculis vestris, atq; dixistis, odit nos Dñs,
& idcirco nos de terra Aegypti, eduxit, vt traderet in ma
nu Amorrhęi atq; deleret: ista est praua murmuratio cū
asserāt, ꝙ Deus eos oderit, Deus tñ nihil odit eorū q̄ fe-
cit Sap. 11. et innuebāt, ꝙ Deus non poterat occidere eos
aliter, aut alibi, nisi p manū Amorrhęorū, quod nefandū
est cogitari. Alij aūt murmurabāt aliter dicētes, vtinam
mortui essemus in Aegypto, & nō in hac vasta solitudi-
ne, vtinā pereamus, & nō inducat nos Dñs in terrā istā,

ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur
captiui seq.cap.& sic varie murmurabant, secundum q
incidebat eis varius affectus, & nulla expressio verbo-
rum sufficiebat magnitudini doloris sui, ideo oportebat,
vt varie loquerentur, nunc vno modo, nunc alio.

Quomodo murmurauerunt contra Moysen, & quare.
Quæst. XLIX.

ADhuc quæretur quomodo dicitur hic, quod murmu
rati sunt contra Moysen. & quare contra Moysen?
De primo aliqui dicunt, quod non fuit murmuratio con
tra Moysen, sed contra Deum, quia dicitur Deut. 1. mur
murastis atque dixistis odit nos Dominus, & iccirco
eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet nos in manu
Amorrhæi.

Dicendum, quod siue verba directe dicerentur contra
Deum, siue contra Moysen semper erat murmuratio cō
tra Deum, quia Moyses non erat, nisi vt minister Dei, &
nihil faciebat, nisi quod Deus iubebat. Sic enim dixit
Moyses iterum cum murmurarent Israelitæ cōtra eum,
& contra Aaron infra 16. scilicet, quid est enim Aaron,
vt murmuretis contra eum? quasi dicat, ipse nihil est, &
murmuratio vestra non est contra eum, sed contra Deū.
Adhuc tamen dicendum, quod hic dicebantur murmu-
rare Israelitæ contra Moysen, quia verba sua dirigebant
contra eum, & hoc faciebant propter duo. Primo quia
licet voluntas sua esset praua contra Deum, tamen forte
non audebant loqui contra ipsum, timentes eum, sed
Moysen non timebant, ideo contra eum loquebantur. Se
cundo potuit esse hoc, quia hoc malum totum, quod pa
tiebantur Israelitæ putabant esse a Moyse, nolebāt enim
quod egressi de Aegypto venissent in hanc solitudinem,
Moyses tamen eduxerat illos de Aegypto, & induxerat
in hanc solitudinem, ideo indignati in eum, murmora-
bant contra ipsum. Adhuc quæretur cum dicatur, quod
alij dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus
ascendere, quia fortior nobis est, an isti peccauerint?

Dicendum quod sic. primo quia isti erant contra Ca-
leb: ipse enim Caleb compescebat murmur populi di-
cens, ascendamus, & possideamus terram, quoniam po-
terimus obtinere eam: isti è contrario dicebant, nequa-
quam ad hunc populum valemus ascendere. Secundo,
quia isti qui hæc dixerunt erant exploratores, cum dica-
tur in litera. alij vero qui fuerant cum Caleb dicebant,
nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, & ta
men alij exploratores mortui sunt, quia mormurare fe-
cerant populum seq.cap. ergo peccabant in his verbis.

Sed obijcietur, quod non peccarent, quia verum dice-
bant, s. quòd iste populus fortior erat eis, sic enim Deus
dixit Deut. 9. audi Israel, tu transgredieris hodie Iorda-
nem, vt possideas nationes maximas, & fortiores te, po-
pulum magnum atque sublimen, filios Enachim, quibus
nullus potest ex aduerso resistere. vtrūque ergo istorum
verum erat. s. quod non valerent ascendere ad populum
istum, & quod iste populus fortior eis erat.

Dicendum istud verum esse, & tamen adhuc pecca-
bant dicendo hoc, quia diffidebant bonitati Dei, & facie-
bant ipsum mēdacem, promiserat enim introducere eos
in terram Chanaan, & subijcere eis populos illos, ideo
etiam si fortiores essent, non debebant timere, cum Deus
mentiri non posset.

Sic dicitur Deut. 7. ca. s. si dixeris in corde tuo, plures
sunt gentes istæ quàm ego, quomodo potero delere eas?
noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Pha-
raoni, sic faciet cunctis populis quos metuis.

Quid fuit istud detrahere de terra.
Quæst. L.

ADhuc quæretur, cum dicatur quod isti detraxerūt
terræ, quam inspexerant apud filios Israel, quid
fuit istud detrahere. Dicendum, q detrahere est
diminuere famam, vel honorem alicuius, & hoc putant
quidam fuisse inquantum dixerunt exploratores, q illa
terra habebat habitatores fortissimos, & vrbes grandes.

A Sed dicendum, q ista aliquo modo pertinent ad incita-
tiuum murmurandi, vt supra declarauimus, sed nō perti
nent ad detractionem, cum detrahere sit famam vel ho-
norem minuere, & tñ dicendo hoc non minuebatur fa-
ma terræ Chanaan, sed potius extollebatur, s. quod habe-
ret habitatores fortissimos, & vrbes grandes atque mu-
ratas.

Est ergo intelligendum, quod aliquod aliud malum,
& falsum dicerent exploratores contra terram Chanaā
hoc est, q terra illa erat mala ad habitandum, & q ho-
mines pauco tempore viuebant in ea, istud patet, quia
litera illud expressit, s. detraxerunt terræ dicentes, terra
quam lustrauimus deuorat habitatores suos, & ita istud
dicentes detrahebant, & non in aliquo alio.

B *Quid intelligitur per terram deuorare habitatores*
suos. Quæst. LI.

SEd quæritur quid intellexerunt isti dicendo, terra q̃
lustrauimus deuorat habitatores suos. Aliqui dicūt,
q intelligitur de mala cōplexione terræ, ita vt homines
pauco tpe possent ibi viuere, & paterentur ibi pessimas
ęgritudines. Alij dicunt, q intelligitur de bonitate terrę,
s. q terra erat iam fertilis & opulenta, q ab omnib. desi-
derabatur, ideo habitatores eius nūquam erant in pace,
sed cum quidam eam possiderent, superueniebant alij
pugnantes contra priores, & eijciebāt eos de regione, vel
in ipsa occidebant eos. Alij dicunt, q intelligitur, q terra
deuorabat habitatores, s. q oēs qui in ea nascebantur mo
riebantur in ea: iam bona.n.erat, q nullus volebat exi-
C re, vel peregrinari ex ea, ideo qui ibi nascebatur ibi mo-
riebatur, & sic terra deuorabat eum. Dicendum, q secun
da istarum positionum non tenet. Primo quia explorato
res dixerunt hoc ad malum, illud tñ pertinet ad laudem,
s. q terra sit iam bona, quod homines concupiscant eam.
Secundo quia non applicatur ad propositum, nam si su-
peruenientibus alijs expellūtur habitatores de terra, nō
diceretur terra deuorare eos, sed potius euomere, s. expel
lere de se, quia deuorare est includere in se, sic patet Leu.
18. s. cauete ne terra vos euomat, cū paria feceritis, sicut
euomuit gentem, quæ fuit ante vos. i. expulit eā a se. Ter-
tio, quia et si habitatores terræ ab alijs superuenientibus
occiderentur in ea, & non eijcerentur de illa, adhuc non
diceretur, q terra deuorat habitatores suos, quia hoc est,
q terra aliquid faciat, quia qui deuorat aliquid facit: tñ
D hoc modo terra nihil faceret, sed hostes superuenientes,
ideo terra non diceretur deuorare habitatores. De tertia
positione dicendum est, quod non stat, quia dicitur hic,
q exploratores detraxerunt hic, & tamen dicendo istud
non detraherent, sed potius laudarent, quia ad laudem
terræ pertinet, q nemo velit exire de ea. Secūdo, quia dr
deuorat habitatores, deuorare autem significat aliquod
malum, sed q homo velit semper manere in aliqua ter-
ra propter bonitatem eius, & ibi vitam compleat, nō est
aliquod malū, quod terra ei facit, ideo non dicetur istud
deuorare habitatores. Sed dicēdum est primam positio-
nem esse veram, asseruerunt enim exploratores, quod
terra illa erat malæ complexionis, & quod homines ibi
cito moriebantur, & ex pessima ægritudine, & quia non
proueniebat hoc, nisi ex praua qualitate terrę, dicebatur
E terra deuorare habitatores, quasi ipsa eos occideret.

Istud autem dixerunt exploratores, quia forte, quan-
do ipsi iuerunt in terram Chanaan erat ibi aliqua grauis
pestis, in qua moriebantur plurimi, ipsi vero voluerunt
istud attribuere malæ qualitati terræ, quasi illa semper
esset talis, & io hoc minuebant honorem illius, quia non
erat istud verum.

Quare dixerunt homines esse statura procera, &c.
Et quod per hoc detraherent terræ.
Quæst. LII.

SEd dicetur cum addatur in littera, terra deuorat habi
tatores suos, populus quē aspeximus proceræ statu-
ræ est, ib. vidimus quædam monstra filiorum Enach:
quō est verum, quod dicendo hæc detrahebant terræ?

Dicendum, quod istud non fuit detrahere, sed magis est laus quædam, licet non fuerit dictum ad laudem, nã quod regio aliqua gignat homines magnæ staturæ laus eius est: etiam quod gignantur in ea gigantes, siue filij Enachim, non est vituperium terrę, sed potius si terra nõ potest gignere, nisi homines paruæ staturæ, & virib. infirmos est ignominia terræ.

Dicendum igitur, quod non fuit istud detrahere terrę, sed erat incitare ad murmurandum, quia exploratores non intendebant detrahere terrę absolute, quasi iste esset finis ad quem loquebantur, sed finis erat, vt distraherẽt populum à desiderio eundi in terram Chanaan, quod facerent tam maledicendo terræ, quam ponendo difficultates possidendi eam, ideo aliquando detrahebant, sicut in verbo illo, terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos.

Aliquando autem ponebant difficultates, sicut dicendo populus quem aspeximus proceræ staturæ est, vidimus ibi monstra filiorum Enach. Et cum obijcitur, quod in hoc detraxerunt terrę negandum est, quia id quod in litera dicitur, detraxerunt terræ, dicentes, debet intelligi de litera sequenti, s. terra, quam lustrauimus deuorat habitatores suos, reliquum autem, quod sequitur non copulatur cum illo verbo detraxerunt, sed facit alias clausulas, & contextum per se.

Considerandum autem, cum dicitur populus quem aspeximus proceræ staturæ est, & quod sequitur. ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach: putant vnum alterius, s. vt per totum illud nihil significetur in se, nisi q̃ viderunt quosdam gigantes in terra Chanaan: & tamen volendo hoc magnificare, quasi plures essent gigantes, dixerunt populus, quem aspeximus, s. multi sunt isti gigantes, ita vt populus vocari possint.

Dicendum tamen magis consonare literæ quod sint duæ clausulæ, & duo sensus distincti. Cum. n. dicitur populus quem aspeximus, intelligunt de tota gente Chananæorum, & illos dicunt generaliter procerę staturæ. cum autem dicunt ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach: intelligunt solum de tribus gigantibus nominatis supra in litera. tamen non exprimunt numerum illorum. & patet, quod iste sit sensus, & non præcedens, quia alias litera discordaret inter se, quia si vellent innuere tot gigantes esse ibi, vt populus dici possent non dicerẽt statim vidimus monstra quædam filiorũ Enach, in quo significantur esse pauci, distinguere ergo ista voluerunt.

Quare dixerunt quod Chananæi essent procera statura, cum tamen falsum esset. Quæst. LIII.

Sed nunc quæretur cum Chananæi generaliter non essent proceræ staturæ, neque maiores Hebræis, aut Aegyptijs, vel alijs populis vicinis, quare dixerunt isti generaliter populus quem aspeximus procerę staturæ est? Dicendum quod potuit primo dici ex intentione mentiendi, ad suadendum quod volebant, nam intendebant isti detrahere populum a desiderio eundi in terram Chanaan: fieret autem hoc incutiendo timorem, & ponendo difficultates, sed hoc maxime fieret dicẽdo, quod omnes habitatores terræ Chanaan erant magnæ staturæ quasi essent fortiores eis, ideo licet in hoc mentirentur, dicere illud voluerunt.

Secundo potuit esse ex timore ipsorum exploratorũ: timentib. n. oia videntur maiora, & peiora q̃ sint, & quia exploratores cęperant timerę Chananæos pp aliqua quę viderant, vel æstimauerant, videbatur tam populus eis esse proceræ staturæ, licet in veritatę non esset.

An solus Caleb compescebat murmur. Quæst. LIV.

Adhuc est dubium cum dicatur hic de Caleb quod compescebat murmur, an solus ipse faciebat, vel etiam Iosue cum illo.

Aliqui dicunt, quod solus Caleb, quia litera de illo solo expressit: ideo non est causa aliqua, vt nos subintelligamus etiam Iosue, quia eodem modo possemus subin-F telligere Moysen, & Aaron, qui zelabant pro Deo, & ita nulla firmitas maneret in scriptura.

Secundo, quia cum dicatur quod Caleb compescebat murmur, dicens ascendamus & possideamus terram, sequitur, alij vero, qui cum eo fuerant dicebant, nequaquã ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est, & ita innuitur quod omnes alij qui fuerant cum Caleb ad explorandum dicebant nequaquam ad hunc populum, &c.

Alij dicunt, quod Iosue simul cum Caleb istud faciebat, scriptura tamen tacuit de Iosue, sicut quædam alia fiunt, quę scriptura non refert & ad hoc mouentur, quia Iosue non poterat esse hic de cõtradicentibus ipsi Caleb, ergo fauerer ei, compescens cum eo murmur populi.

Dicendum, quod Iosue non compescebat nunc mur-G mur populi, sed solus Caleb, sicut scriptura ipsum solum expressit, quia tamen confirmabatur cum dicitur, alij vero qui fuerant cum eo, non est intelligẽdum quod Iosue fuerit de illis, quia illi incitabant populum ad murmurandum loquendo contra Caleb: qui tamen de exploratoribus fecerunt murmurare populum, statim mortui sunt, vt patet sequen. capit. Iosue vero non perijt, sed introiuit in terram Chanaan, ergo non murmurauit. vnde fuit hic medius, scilicet, neque murmurauit neque murmur compescuit.

Quare Iosue non compescuit murmur cum Caleb. Et quod Caleb excellentius se habuit quam Iosue in pacificando. Quæst. LV.

H Sed quæritur, quare Iosue non compescuit hic murmur, cum Caleb? Aliqui dicunt q̃ compescuit, tamẽ scriptura non expressit, quia Moyses scripsit illud, & noluit ponere laudes Iosue, ne esset suspectus de falsitate, cum esset Iosue familiaris eius. Dicendum quod nõ stat, quia propter hoc non taceret Moyses. Primo, quia istud in illis qui scribunt humanitus haberet locum, quod de eis suspitio haberi possit, non autem in illis qui diuinitus scribunt, sicut sunt prophetæ. Secundo, quia Moyses de seipso scribebat laudes, vt patet sup. 12. cap. s. erat autem Moyses mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, sed magis suspectum est, quod quis de seipso laudes scribat, quam de quolibet alio. Tertio, quia Moyses statim seq. cap. scripsit de Iosue, quod ipse simul cum Caleb compesceret murmur populi, sicut ergo ibi non I tacuit, ita nec taceret hic. Alij igitur dicunt, quod Iosue non compescuit nunc murmur populi cum Caleb, quia non erat præsens, postea tamen in alia murmuratione, cum præsens esset ipse, & Caleb compescuerunt, vel conati sunt compescere murmur populi.

Alio modo potest dici, quod Iosue etiam nunc esset præsens, quia non erat verisimile, quod esset absens, cum omnes exploratores venissent nunc ad exponendum ea quæ viderant sed credi potest, quod Iosue etiam si nunc esset præsens, non ausus fuerit contradicere populo, vel forte expectabat super hoc iussionem Moysi. Caleb autẽ fortè erat in hoc animosior, ideo ille nihil aliud expectãs statim compescuit murmur loquens contra populũ, postea vero in sequenti murmuratione Iosuę factus animosior, vel forte cognita intentione Moysi simul cum Ca-K leb opposuit se populo seq. cap. Sed dicẽdum, negari nõ posse quin Caleb se habuerit excellentius circa istas murmurationes compescendas quam Iosue.

Primo patet ex diuinis laudibus, Deus quippe laudauit eum super hac re, & non Iosue seq. cap. cum dicitur, neque quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eã, seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, in quo laudat eum multipliciter, Primo, quia de eo solo loquitur nullum ei adiungens in hoc. Secundo, quia vocat eum seruum suum, & hoc ad laudem magnam pertinet: sic enim Deus, quãdo voluit Moysen laudare super cæteros, vocauit eum seruum suum dicens, at non talis Moyses seruus meus, qui in omni domo mea fidelissimus est præceden. capitulo. Tertio, quia dixit illum habere spiritum suum, sed magna laus est, quod quis habeat spiritum Dei, quia

qui

qui hēt spiritum Dei filius Dei est ad Ro.8. sed nihil excellentius est quam esse filium Dei. Quarto, quia Caleb non solum habuit spūm Dei, sed etiam ad plenitudinem habuit illum cum dicatur. seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, &c. pauci aūt dñr spiritū Dei hēre ad plenitudinem. Aliud aūt pertinens ad excellentiam Caleb fuit in diuinis promissionibus, quia non solum Deus laudauit ipsum, sed ēt promisit ei quandam partem terræ Chanaan sub iure. hoc innuitur in litera cum dicitur, inducam eum in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam seq. ca. sed magis patet Iosue 14. qñ Caleb petiuit a Iosue ciuitatem Hebron in possessionem, dicēs quod Deus promiserat eam illi cum ait, da mihi montem istum quem pollicitus est Dominus mihi, te quoque audiente, in quo sunt Enachim, & urbes magnæ atque munitæ si forte sit dominus mecum, & (B) potuero delere eos, sicut promisit mihi, & sequitur. benedixit ei Iosue, & tradidit ei Hebron in possessionem, quia secutus est dominum Deum Israel.

Item colliguntur prædicta, quia non euasit solus Caleb de exploratoribus, sed etiam Iosue, & introiuit in terram Chanaan, & tñ nullæ laudes ei a Deo super hoc datæ sunt. satis ergo innuitur, ꝙ circa explorationem, & compressionem murmuris, atq; resistentiā ad alios exploratores, Caleb nō solum excessit alios, sed ēt excessit ipsum Iosue, ideo circa ipsum Deus specialiter locutus est.

C A P. XIV.

Murmur populi pp exploratorum relationem.

(C) *Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron cuncti filij Israel dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine: vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui, nonne melius est reuerti in Aegyptum? Dixeruntque alter ad alterum Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quo audito Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Iosue filius Num, & Caleb filius Iephonne, qui & ipsi lustrauerant terram, sciderunt vestimēta sua, & ad omnē multitudinē filiorum Israel locuti sunt. Terra quā circuiuimus valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humū lacte, & melle manantem: Nolite rebelles esse contra Dominū,* (D) *neque timeatis populum terræ huius, quia sicut panem, ita eos possumus deuorare. Recessit ab eis omne præsidiū, Dominus nobiscum est, nolite metuere. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectū fœderis cūctis filijs Israel.*

Iosue & Caleb laudant terrā.

Eccl.40. 1.Mach. 21.

Igitur. Posita in superioribus exploratorum transgressione hic agitur de totius populi murmuratione, & diuiditur in duo. primo quantum ad eorum desperationem. secundo quantum ad inconsideratam præsumptionem ibi. [Et ecce mane.] Prima in duas. primo ponitur, transgressio. secundo transgressionis punitio ibi. [Et dixit dominus.] Circa primū. [Igitur vociferās omnis turba.]

Ordo murmurationis Hebræorum. Et quare Deus voluit Hebræos perire in deserto. Quæst. I. (E)

Sciendum, quod ordo murmurationis fuit iste, quod exploratores videntes terram detraxerunt de ea, dicentes, quod deuoraret habitatores suos, & potissime, ꝙ essent ibi viri de genere giganteo, contra quos pugnare non possent: tunc populus timore compressus concitatus est in murmurationem, ipsi tamen non murmurassent, nisi propter exploratores. sic patet Deut. cap. 1. s. odit nos dominus, iccirco eduxit de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhæi atque deleret. quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlū vsque munitæ.

Fuit autem in populo primo murmuratio, & postea se-

(A) cutus est fletus, & dicitur, quod omnis turba vociferans fleuit. quoniam non poterant tollere malum, quod imaginabantur. ad impotentiam autem sequitur fletus. Sed in hoc euidenter apparet Hebræorum pusillanimitas, quia nondum viso aliquo malo plorabant, & quod turpius est tota turba flebat, in qua, & infames sunt: nam virum lachrymæ non decent, nisi cum interdum ex amoris teneritudine erumpunt, vt in mortibus amicorum, sed hæ raræ quidem, & breuiter finiendæ, ex timore autem, vel dolore lacrymari viros nefas est: nam si Amorrhæis præsentibus Iudæi vno quasi impetu delerentur, lacrymandum non erat, quanto magis cum nondum aliqua hostilia pericula sibi ingruerent. Nec enim diffiteri possumus Iudæos illos valde seruilis fuisse cordis, & nimirum pusillanimes: nunquam enim in virilem ani- (B) mositatem eruperant, ideo ad quæcunq; æstimata mala solo timore cōcussi, muliebriter lachrymas effundebāt.

Et ista est vna de causis, quare Deus voluit, vt tota illa gens periret in deserto, nec introirent in terram Chanaan, quoniam omnes in seruitute Aegypti fuerant enutriti: serui autem, quia sub iugo dominorum sunt, semper eis timendum est, & nunquam audent. Ideo necesse est, vt isti naturaliter magis timidi sint, quia in eis animositates, dominorum franguntur imperio, manente corde edomito ad obediendum, & succumbendum, ideo ad opera bellica inepti sunt, in quibus præcipuè animositas requiritur.

Si autem Deus introduxisset istos Israelitas immediatè in terram Chanaan, vt exierunt de Aegypto, s. post vnum annū, aut paulo plus, ita essent corde timidi, quod (C) nemo auderet stare contra faciem Amorrhæorum, tenuit autē Deus omnes hos 40. annis in solitudine, & ibi mortui sunt omnes, qui de Aegypto exierant in aliquanta ætate, scilicet, 10 19. anno, & vltra, quibus successerūt filij; & hi in deserto sub nullius fuerunt imperio, quadraginta annis, in quo animositatem receperūt, sicut cæteræ gentes, quæ in libertate nascuntur, & tunc fuit conueniens tempus ad introducēdum eos in terram Chanaan, quia iam non ita formidarent faciem Amorrhæorum, vt patres eorum, qui nondum visis hostibus flebant. Et cum dicitur hic, quod tota turba fleuit. non est intelligendum vniuersaliter. s. quod nemo esset in toto populo, qui non fleret, & murmuraret: nam Moyses non murmurauit, nec Aaron, sed potius contra eos fuit murmuratio, vt patet hic. Iosue quoque, & Caleb non murmurauerunt, sed (D) magis populus murmurans eos lapidare uoluit, vt patet immediate. Item quia omnes murmuratores perierunt in deserto, constat tamen, quod sententia data hic cōtra murmuratores non ligabat Leuitas, cum dicatur. inf. de hominibus numeratis a 20. annis, & sup. Leuitarum tamen nullus sic numeratus est. Si tamen ipsi vniuersaliter murmurassent perijssent, sicut cæteri, ideo nō murmurauit totus populus, sed quia maxima pars populi fleuit, dicuntur murmurasse omnes, vel tota turba. [Fleuit nocte illa.

Quomodo intelligitur, quòd populus tota nocte fleuit. Quæst. II.

(E) Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod tota nocte fleuit, & tota nocte vociferatus est, s. murmurauit. Alio modo, quod primo turba murmurauit, quando venerunt exploratores, quia forte venerunt ipsi sero paulo ante solis occasum, & tunc proposita legatione murmurauit totus populus, siue vociferatus est ex ira concitante, postea autem in nocte sequenti fleuerunt omnes. Et iste sensus est cōuenientior, quod patet, quia præcedenti. cap. dicitur quod cum venerunt exploratores ortum est murmur populi contra Moysen, deinde dicitur hic, quod in nocte fleuerunt, & iste est ordo secundum naturam, quia homines considerantes mala sua, si culpa alicuius vel malitia proueniant, primo exardescunt in iram contra eum, qui horum malorum causa est: deinde impetus ille iræ soluitur in lachrymas, & si mala considerata auferri non possunt, luctus consequitur in remedium, & iste diuinus est, sicut ipsa conside-

rata mala, & sic Israelitæ habita priori murmuratione contra Moysen, cessante illo impetu inceperunt lachrymari, & ex impotentia, & amaritudine cordis durauit eis fletus per totam noctem. [Et murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filij Israel.

Alia murmuratio contra Moysen & Aaron. Quæst. III.

ISta est alia murmuratio ab ea de qua præced. cap. quia illa erat in principio legationis exploratorum. Ista autem fuit post fletum. Item illa fuit contra Moysen solú: ista autem contra Aaron & Moysen, sic enim est conditio iratorum, vt quia impetus iræ fortis est, diu manere non potest, sed cum semel incanduerit, atque per verba, aut vindictam, vel lachrymas effundatur, deficit. Si vero adhuc doloris supersit materia, nouas resumit vires, ita vt prius incandescens. Sic fecerunt Israelitæ, quia cum primo ex forti impetu contra Moysen murmurati fuissent, paulisper impetus ille in lachrymas solutus est, iterum autem post longum fletum nondum exhausto dolore, in iram incanduerunt, aliam fortiorem quam prius murmurationem inchoantes nam primo nondum considerauerant omnia mala, postea autem suggerente dolore hanc durissimam reputantes fortem, fortissime contra Moysen, & Aaron murmurati sunt, dicentes se velle reuerti in Aegyptum. & si forte aliquid durum eis locutus fuisset Moyses, lapidasset eum tota turba, vnde supplex genibus aduolutus coram tota multitudine in terram se prostrauit, idem quoque fecit Aaron, & quia Iosue, & Caleb aliqualiter repugnauerunt eis in sermone hoc, dolore stimulati lapidare eos voluerunt, vt patet infra, & dicitur quod cuncti filij Israel murmurati sunt, idest plurimi de multitudine eorum, sed non omnes, vt supra dictum est, & magis infra declarabitur. [Dicentes. vtinam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine.] Ista sunt verba desperantis, & amari cordis: omné. n. sortem quantumcunque duram feliciorem hac reputabát: & forte motiuum eorum erat, quia in Aegypto erant sine bellis, nunc vero caderent manibus hostium. sed hoc magis pertinet ad clausulam sequentem.

Quid Israelita murmurauerunt, eo quod cibos habebant & nunc in penuria. Quæst. IV.

DIcendum ergo alio modo, s. quod in Aegypto saturabantur Israelitæ cibis: nunc vero habebant eos in penuria, & sic murmurauerunt Exo. 16. cap. s. vtiná mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate, cur eduxistis nos in desertum istud. vt occideretis omnem multitudinem fame? Et non solum fuit hoc cum deficiebant eis omnes cibi, sed etiam postquam habuerunt manna nam tunc dixerunt, quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in montem istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficú gignit, nec vineam, nec malogranata, vt patet inf. 20. cap. idem 21. c. Sed errabant in hoc Iudæi: nam si moriendum erat: melius erat eis mori in solitudine, quá in Aegypto: nam in solitudine erant liberi: in Aegypto autem magna premebátur seruitute: quilibet autem generosus animus super omne humanum bonum, libertatem desiderat, ideo multo melius eis euenerat, gloriosam, etiam si durá: accipere mortem liberam, quam in seruili pace degere, sed tualiter erant viri inutiles, ideo delicias ciborum Aegypti libertati, & omnibus honestis bonis præferebant. [Et in hac vasta solitudine]. s. vbi nullum solacium est, sicut dicitur inf. 20. capit. cur eduxistis nos in montem istum pessimum, qui nec ficum gignit, nec vineam, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum, & inf. 21. cap. cur eduxistis nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine. deest panis, non sunt aquæ, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Et dicitur vasta solitudo, idest ampla, vel magna, quia Arabia quę continet a mari rubro vsque Idumæam, & terram promissionis, ante ingressum Hebræorum in istam Chanaam tota

Vasta solitudo qd.

F depopulata erat, est enim magna terra, quia in ea sunt omnes mansiones filiorum Israel præter mãsiones, quas habuerunt ante mare rubrum, nunc autem desertum illud ex maiori parte populatum est, vt patet in libro de diuisione terræ sanctæ.

An Hebræi petierunt mori in hac solitudine. Quæst. V.

IN Hebræo habetur, [Vel in hac vasta solitudine.] Et tunc est alius sensus, s. quod dicerent Hebræi. vtinam mortui essemus in Aegypto, vel moriamur nunc in hac solitudine, & non eamus ad hostes illos durissimos, & satis concordat litera sequens, s. vtinam pereamus, & nó inducat nos dominus in terram istam, & refertur istud
G mori ad præsens, s. in hac solitudine. litera tamen nostra secuta est alium sensum, quia verbum illud ponitur in præterito, s. mortui essemus, & pertinet ad Aegyptum de qua iam dudum exierant.

Si autem intelligerent de solitudine, dicerent de præterito, vel de futuro, s. vtinam moriamur in hac vasta solitudine, sicut dicitur immediate, vtinam moriamur, & non inducat nos Dominus in terram istam. Nicolaus autem magis consentit literæ Hebraicæ probans sic debere haberi. quia inf. dicitur. sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hac iacebút cadauera vestra, ex quo innuit, quod petierunt mori in hac vasta solitudine. Sed nihil ex hoc contra literam nostram sequitur, quia verum est, quod Deus fecit Israelitis, sicut petierát, & ipsi peruenerunt in hac solitudine mori, non tamen in
H his verbis, sed per sequentia cum dicitur, vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam. Sed tunc dicetur. quomodo ergo stabunt istæ litteræ cum hic petant non mori in solitudine, & immediate dicant se desiderare mori ibi? Respondendum est, quod isti sunt gradus desiderij secundum gradus malorum æstimatorum ab eis. ideo dixerunt vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, idest melius nobis erat mori quando eramus in Aegypto in seruitute, vel quando Pharao venit contra nos super mare, vt patet Exod. cap. 14. quam mori in hac solitudine, quia non afflicti fuissemus tam duris, & assiduis malis, sicut passi sumus in hac solitudine, sed quia iam mori necesse est, vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam, idest magis vellemus mori hic quam introire in
I terram Chanaan, vbi hostili manu cadamus. [Vtinam pereamus.] Idest vtinam moriamur nunc in hac solitudine. [Et non inducat nos dominus in terram istam] de qua fit sermo: licet enim non viderint Iudæi terrá Chanaam, tamen loquebantur de ea, demonstrantes tanquá præsentem, & hoc, quia præsens sermo erat de illa.

Per istam terram quid demonstrabant Hebræi querentes. Et quare petierunt magis mori in deserto quam ingredi terram Chanaan. Quæst. VI.

VEl fit ista demonstratio ad intellectum, sicut dicimus. hic est vere martyr. nihil tamen demonstratur ibi ad sensum, sic etiam de relationibus est, quoniam quędá dicuntur relationes meditatæ, quæ non habent aliquod
K antecedens in voce, sed in intellectu nostro, sicut dixit Magdalena. Domine si sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. nullum enim antecedens posuerat, & relatiua plurima enunciabat, quoniam erat sibi nouissimum antecedens in animo, & ita putabat ei esse notum, a quo quærebat de hoc Io. c. 20. Istæ autem relationes nó fiunt, nisi ab illis, qui sunt passionati, s. multum amantes, vel nimis irati, & sic patet in his duobus exemplis, nam Magdalena nimis diligebat, Iudæi vero intense irati erant, & de his duobus modis ponit exemplum Alexander in doctrinali, scilicet.

Inuenies positum sine precedente relatum,
Ipsa petenda mihi Iuno de pollice dixit.
Plorans Magdalena quærit si sustulit illum.

Cum autem Iudæi dicunt hic, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terrá istá, intelligebant q̃ Deus

duce-

A duceret eos quasi violentos, nam secundum eorum voluntatem, nunquam illuc irent. hoc patet, quia præcedebat columna nubis illos, & quocunque dirigeret, ibant, nec poterant tendere ad alia loca, cum nec quo eundum esset scirent, nec qua transeundum foret. Si tamen Deus vellet mouere columnam versus Aegyptum, vt reuerterentur illuc, libentius illuc irent, quam in terram Chanaan, vel si manere vellet columna in solitudine, magis ipsi manere cuperent, quam tendere ad Chananæos. Et desiderauerunt hic Iudæi mori dicentes, vtinam pereamus, ne induceremur in terram Chanaan, quod licet irrationabile sit, tamē rationabilius est, quam id quod sup. dicebant, & patet ex his quæ exprimunt, s. ne vxores, & filij ducantur captiui, existimabant. n. quod eundo in terram Chanaan sibi necessario moriendum erat: præeligebant ergo mortem in deserto, quam in terra Chanaan, B quia in deserto oēs deficerent sine gladio hostili. inter Chananæos aūt viri bellatores caderent gladio, & viderēt vxores suas, atq; filios duci captiuos, quod eis ad maximum dolorem erat; sed hæc omnia procedebāt ex magna diffidentia, s. q Deus non posset eos eruere de manu Chananæorū. [Ne cadamus gladio.] s. q viri terræ illius inibunt contra nos bella, sicut contra inuasores, & cademus gladio ipsorum. [Et vxores atque liberi nostri ducantur captiui.] Magnus. n. dolor erat hebræorum carissimas yxores, & dulcissimos filios post mortem eorum transire in manum alienorum, qui premerent eos durissima seruitute, & abuterentur vxorib. eorum ad oēm turpitudinem, magis. n. eligèrent, q ipsi morientes in deserto coram se filios, & vxores mori viderent, nullum vlterius pręstolaturi dolorem, quam q post mortē ipsorum C magna illis manerent supplicia in gente aliena, & hostili. [Nonne melius est reuerti in Aegyptum] Quasi dicat nunquid non est melius redire in Aegyptum, & viuere ibi sub seruitute, qua olim premebamur, quam tolerare oīa mala hæc? q. d. melius est. In hoc. n. nimis Dominum concitabant ad iram, quia ei ingrati erant, & directè ipsum contemnebant. eduxerat eos de Aegypto, q de maximis beneficijs erat, quia abstulerat durissimam seruitutem, ipsi tamen cum vellent reuerti in Aegyptum, contemnebant beneficium illud, ideo exosum habebant, & ingrati erant, nihil. n. Deo pro hoc regratiabantur, sed potius volebant, q non eduxisset eos inde, non erat aūt aliquid quo Deus magis cōcitaretur in iram, quam cum dicerent se velle reuerti in Aegyptum, ideo sup. cap. 11. D cum dixerant se recordari ciborum Aegypti, Dominus iratus contriuit eos plaga magna. Hic autem fuit maxima, quia pro hac murmuratione quadraginta annis ferè manserunt in deserto, & omnes murmuratores gladio corruerunt.

[Dixerunt alter ad alterum. constituamus nobis ducē, & reuertamur in Aegyptum.] Iste est iam gradus maioris malitiæ. nam q ipsi dicerent, nonne melius est reuerti in Aegyptum, erat ex quadam ira, & sub dubio proponebant, & sic interdum homines irati dicunt aliqua, quę nullo modo facere intendunt, nec facerēt etiam si nimis premerentur, velut cum dicitur melius nobis mori est, q̃ sustinere hoc. & tamen præeligunt sustinere hoc, quam mori, aut vulnerari: nunc tamen Iudæi deliberatiue loquebantur inientes consilium de reuertendo in Aegyptū E & dixerunt. constituamus nobis ducem. sciebant. n. quod vbi rector non est, populus corruit, potissimè, quia multitudo non dicitur vna, nisi secundum relationem ad aliquid vnum, & istud est dux. ideo vt esset vna multitudo, volebant sibi vnum præficere principem.

Quare dixerunt constituamus nobis ducem cum haberent Moysen. *Quæst. VII.*

QVæret aliquis quare Israelitæ dixerunt constituamus nobis ducem? nam habebant duces. s. quod in qualibet tribu erat vnus maximus, princeps & ille vocabatur dux. sic patet sup. c. 1. s. isti sunt nobilissimi duces. Nec obstat si aliquis dicat istos esse mortuos, quia licet morerentur filij succederent eis. Sed dicēdum est, quod isti erant 12. ad hoc autem, quod populus tota-A liter vnus sit, requiritur vnitas principis, siue simpliciter vnius, siue per subordinationem multorum ad vnum, ideo oportebat aliquem cōstitui ducem. Sed obijcitur, quod Moyses tunc viuebat, qui erat Dux eorum. quo ergo alium ducem eligere volebant? Respondendum est q Moyses erat dux datus a Deo, & per eū sequebatur voluntatem Dei, sed existimabant Deum nolle. quod redirent in Aegyptum, ideo non credebant, quod Moyses cum eis ire vellet, alium igitur ducem volebant, vel fortè dato, quod Moyses ire vellet cum eis, non acciperent eum in ducem, quia eis fuerat nimium increpans peccata eorum, & ante hoc contra ipsum murmurati fuerant, q eduxisset eos in solitudinem, ideo nollent eum in ducem habere, quia exosus erat. de alio igitur constituendo faciebant consilium.

B

An Hebræi possent redire in Aegyptum, vt ipsi dicebant. *Quæst. VIII.*

QVæret adhuc aliquis cum Hebræi dicant hic velle reuerti in Aegyptum, an possent illuc redire? Et respondendum est, quod non videbatur quomodo possent: etiam si totaliter super hoc deliberassent. Primo dicunt aliqui, quia nescirent viam, nam in deserto ipsi nesciebant moueri, nisi ad directionem columnę, antecedebat enim illos in via, vt patet sup. ca. 9. si tamen reuerterentur, non antecederet eos, quia columna mouebatur iussu Dei, vt patet supra ca. 9. & hoc, quia Angelus Domini mouebat illam, qui erat in ea Exo. 14. ca. Deus tamen non iubebat, quod reuerterentur in Aegyptum, C ergo columna non comitaretur redeuntes, & ita redire nescirent.

Sed hoc non est nimis difficile, quia licet non esset via aliqua in deserto, tamen per vestigia sua priora redirent, quia orbitæ rotarum monstrarent viam, & limites facti ad transitum tantæ multitudinis, & gregum, atque iumentorum.

Ideo aliter dicendum, q non possent redire in Aegyptum propter defectum ciborum, quia solo manna cibabantur in deserto, sed hoc non habebant, nisi Dei speciali priuilegio, cum esset cibus factus ab Angelis, vt patet. ps. 77. s. panem angelorum manducauit homo. ideo si isti rebelles essent repugnantes Deo in reditu ad Aegyptū, cibum non daret, vnde & fame confectos perire necesse erat. nulla enim gens cibos ministraret, quia desertum D habitatore carebat, & si ad aliquam gentem declinare vellent, sentirent eam sibi hostilem: ideo non erat eis remedium ad cibos. Item non poterant ire in Aegyptum via qua venerant, nam per illam necesse erat quod transirent mare rubrum, cum venientes de Aegypto via eadem non potuissent transire, nisi aperto eis mari. nec erat hoc ex errore viæ ita quod ipsi nescirent qua eundū esset. nam Pharao dixit. coarctati sunt in terra, & conclusit eos desertum vt patet Exo. c. 14. ergo non poterant transire nisi per mare, sed in reditu non pateret eis via per mare, quia illud ex magno Dei miraculo fuit, qui eis tunc propitius erat, nunc autem iratus esset si reuerterentur, ideo non aperiret mare, nec transire possent. Si autem dicatur quod redire vellent per aliam viam, necesse erat quod declinarent ad gentes incognitas, sed omnes erant E eis hostiles & non permitterent transitum, ideo erat impossibilis eis regressus. Sed dicendum quod quamquam Israelitę deliberarent hic de regrediendo in Aegyptum, nondum deposuerant omnem amaritudinem cordis, & concitationem spiritus, animi autem cōcitati interdum aliqua eligūt quæ aut impossibilia, aut difficillima sunt, non considerantes difficultatis causas, & sic fecerunt isti. Ideo cum complerent consilium, & inquirerent magis particularia, inuenirēt sibi esse impossibile redire in Aegyptum, ideo nec regredi inchoarent: sed cum magis eis de diuina clementia diffidendum videretur, morerentur vt infęlices in illa vasta solitudine, formidantes ascendere ad Chananæos. [Quo audito Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel.]

Quare Moyses & Aaron ceciderunt in terram audito tali murmure populi. *Quæst. IX.*

ISti duo erant maximi zelatores Dei contra populum rebellem, & competebat eis ex officio, quia erãt principes populi, dirigentes tam in spiritualibus, quam in tẽporalibus, & dolebant maxime de hac murmuratione, & dicto Hebræorum, nunquam enim tale audierãt, nec penitus audiri posse credebant, ideo corruerunt in facies suas, tanquã attoniti audito quodam execrabili, & sicut apud antiquos mos erat, audita Dei blasphemia, scindere vestes, sicut patet de summo sacerdote Matth. 26. c. & hic fecerunt Iosue, & Caleb, vt patet infra, ita Moyses & Aaron in signum maximi doloris corruerunt in terram. Alio modo potest intelligi, quod ceciderunt in terram coram multitudine, ad supplicandum eis ne aliquid tale facere vellent, vt si saltem non possent, vt prælati eos errantes corrigere, supplicibus precibus exorarent, nec enim erat nunc locus corrigẽdi, quia totus populus erat concitatus in iram, & cito ipsum Moysen lapidassent, si forte quidquam durum loqueretur, sicut lapidare volebant Iosue, & Caleb, & eos iam lapidassent, nisi apparuisset gloria Domini super tectum fœderis vt patet infra.

Vel potest dici, quod Moyses & Aaron ceciderũt proni coram tota multitudine. s. ad orandum Deum ne subitò iram suam effunderet super iniquam illam multitudinem. Cum enim tam dura verba protulissent contra Dominum, timebant quod totam gentẽ delere vellet, & iste est conueniens sensus. sic enim fuit in adoratione vituli, quia Deus delere voluit totum Israel, nisi Moyses corruisset coram Domino orans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt patet Exo. cap. 32. & Deut. capit. 9.

Quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate, sicut in monte Sinai fecit. *Quæst. X.*

QVæret aliquis quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate hac, sicut puniuit in monte Sinai pro peccato vituli? Respondebit forte quispiam, hoc fuisse, quia ista iniquitas erat minor quam illa.

Sed dicendum est, quod quamquam ex genere forte idolatria maior sit, tamen murmuratio ista aliquid simile idolatriæ habebat, & æqualitatem quandam in reatu. nam hic contempserunt beneficia Dei, & ingrati erant ipsi durissime murmurantes, quod etiam monstrat pœna secuta. tota enim illa multitudo iniqua, quæ murmurauerat in deserto periit, & nemo de viris pugnatorib. tanti populi, qui tunc erant, ingressus est terram Chanaan. non igitur cessauit Moyses à punitione, quia culpa parua foret, sed cessauit propter duo.

Primo propter indispositionem populi, nam tunc totus populus erat concitatus ira magna, & si aliquis non solum in re, sed etiam si in verbo parum repugnaret, delerent eum, sicut patuit de Caleb, & Iosue, qui licet non dicerent verba aspera, quia tamen non consentiebant sententiæ totius populi, voluit eos multitudo illa lapidare, similiter autem, & de Moyse fuisset, si quicquam attẽtaret contra populum. In adoratione autem vituli non fuit sic, quia populus peccauerat, & de peccato suo erubescebat, atque timebat, ideo non audebat resistere Moysi. quod patuit, quia licet pauci Leuitæ essent cum Moyse, tamen occiderunt de populo viginti tria millia transeuntes per medium castrorum. Exo. 32. cap. & nullus in hoc ei restitit, nec saltem dure locutus est.

Secundum erat, quia Moyses, & alij viri sancti ad gerenda valde magna negocia non mouebantur sine speciali mandato Dei, vel instinctu eius mouẽte cor. In adoratione vituli mouerat Deus Moysen ad punitionem populi, proponens ei peccatum illud grauissimum, cum circunstantijs suis. Exod. cap. 32. & ibi confortauit spiritum eius ne timeret multitudinem illam, sed sumeret vindictam de iniuria facta Deo. nunc autem Deus nihil iusserat Moysi, etiam non mouerat spiritum eius ad faciendum talia, ideo non puniuit populum.

F Potest addi tertia ratio, scilicet, quòd Moyses conspexit non esse conueniẽs punire hic peccatores: nã in mõte Sinai non peccauerat totus populus in idolatria, ideo illi pauci poterant conuenienter castigari, nunc autem tota fere multitudo peccauerat, quod patet ex sequenti pœna, nam nullus a viginti annis, & supra de duodecim tribubus præter Iosue, & Caleb euasit. Si igitur Moyses deberet nunc punire istam iniquitatem populi, oportebat vt omnes illos occideret, sed hoc, nec fieri poterat, nec decebat, quia hoc non esset corrigere, sed delere totam multitudinem: magna igitur differentia erat hic, & in adoratione vituli, ideo ibi Moyses puniuit, hic autem solum ne Deus puniret orauit.

[At vero Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephonne, qui, & ipsi lustrauerant terram sciderunt vestimẽta sua.
G Præter Moysen, & Aaron non videbantur esse alij zelatores Dei in populo, qui se auderent opponere multitudini, nisi Iosue, & Caleb, redarguentes populum de hac rebellione, & dicitur, quod ipsi lustrauerãt terram, idest fuerant de exploratoribus: nam Caleb de tribu Iuda missus est, Iosue vero de tribu Ephraim, vt patet præcedenti cap. & ponitur hoc ad signandum, quod isti possent conuenienter resistere populo, quia viderant terram, populus autem commotus erat verbis aliorum exploratorũ. Isti autem poterant reuocare populum, dicentes nõ esse verum, quod alij dixerant, sed magis terra ipsa erat bona, ideo quod non timerent ascendere illuc, nec populus erat, ita fortis, vt dixerant exploratores.

Isti primo sciderunt vestimenta sua ad signandum doloris magnitudinem pro Dei iniuria, & damno, quod
H in populo sequi poterat ex hac murmuratione, & maxime conueniebat hoc, quando audiebatur aliqua blasphemia, vt patet de summo sacerdote Matth. 26. capitu. & ita erat hic blasphemia cum isti repugnarent mandato Dei, & contemnerent beneficium eius, ideo rectè præ nimio dolore vestes scindebant Caleb, & Iosue. nec solum propter iniuriam Dei antiqui scindebant vestes, sed etiam si quando peccauissent, & dolerent de peccatis, scindebant vestes suas in signum doloris, sed hoc Deus per prophetam vetuit, iubens huiusmodi dolorem in corde esse, & non in vestibus, vt patet Iohel. cap. 2. s. scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Quare Iosue, & Caleb sciderũt sibi vestimenta.

[Et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt. Tota enim multitudo iniebat consilium de reuertendo in Aegyptum, & erant congregati apud taberna-
I culum fœderis sequenti die, postquam venerant exploratores, & ibi isti duo locuti sunt ad totam multitudinem reprobando consilium eorum, & quia Israelitæ propter duo abominabantur ire in Chananæos, s. propter malitiam terræ deuorantis habitatores, & propter robur hostium, vt suaserant alij decem exploratores, isti duo suadebant propter hoc non esse timendum, quia falsa erant.

Dicentes terram quam circuiuimus valde bona est. Hic excludunt primum, quod dixerant alij exploratores de malitia terræ, & non detraxerant illi de terra, quod esset infructifera, nam restati sunt eam fluentem lacte, & melle, vt patet præced. cap. sed dixerunt, quod deuorabat habitatores suos.

Isti autem dicunt, quod valde bona est, idest non deuorabat habitatores, vel si pro tunc deuorabat, non erat
K ex conditione terræ, sed magis, quia Deus adiuuabat illos minuendo hostes eorum peste, & dicitur, quam circuiuimus, quia isti erant exploratores, & non circuierũt accipientes circuitum pro quadam circulatione a Meridie per Occidentem, & Septentrionem vsque in Orientem, & iterum in Meridiem, vt aliqui posuerunt, quod præced. ca. improbatum est, sed dicitur circuiuimus, idest perambulauimus transeuntes totam latitudinem eius, scilicet à Meridie in Septentrionem, aliquando declinantes versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, vt patet præced. cap. Sed de hoc quid sit verum supra dictum est.

[Si propitius fuerit Dominus inducet nos in eam.]

Caleb,

Caleb, & Iosue hortabantur populum ad desiderium intrandi terram Chanaan, & quomodo ratio eorum conuincebat Iudæos tam ex p : ee diuinæ potentiæ quam bonitatis. Quæst. XI.

POnebant hic bonitatem terræ pro qua erat desiderabilis, & auferebant immediatè difficultatem habendi illam, scilicet, quod Deus leuiter illis daret eam si propitius esset eis, i. si misereretur eorum, nam sine eius auxilio in gladio paucorum caderent.

Et ista ratio erat conuincens, quia aut multitudo Iudæorum credebat, quod Deus posset eis dare terram illam, subijciendo illis hostes, aut non, si nõ crederent diffidebant potentiæ Dei, in quo non solum erant increduli, sed etiam irrationales, nam ipsi maiora viderant Deũ facere, s. quod aperuisset mare rubrum ad transitum eorum, & quod induxisset super Aegyptios plagas durissimas, quæ maiora erant, quam subijcere quamcunque gentem eis: nam subijcere magna regna, atque delere, interdum potestatis humanæ est: talia tamen effecisse miracula, nunquam ad hominem pertinuit, ideo non debebant de potentia dubitare. Si autem credentes Deũ posse hoc, dubitarent an facere vellet, irrationabiliter dubitabant, quia ipse eis hoc promiserat, & continue dirigebat eos per angelum suum ad perueniendum in terram illam: ideo non erat quod dubitarent, præcipuè, quia alia maiora beneficia Deus eis paulo ante hoc contulerat, s. liberans eos de Aegypto per plagas magnas, atque portenta, & aperiens mare rubrum ad trãsitum eorum, & submersionem Aegyptiorum, nec erant minora quotidiana beneficia, quæ eis exhibebantur: nam angelus Domini præcedebat eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem designans castrorum loca, & mouendi tempora, vt patet Exod. cap. 14. & sup. 9.

Item ad quotidianum cibum Deus eis panes de cœlo mittebat, s. ipsum manna, angelorum manibus confectũm, vt patet Psal. 77. Erat adhuc amplius maxima Dei familiaritas in populo illo, qualis non erat ad aliquam gentem, nam habitabat in tabernaculo in medio eorum, & ad omnes quæstiones eorum immediate respõdebat, vt patet, sup. cap. septimo, & hoc pro maximo beneficiorum, & maiori laude hebraici populi Moyses retulerat Deut. cap. 4. s. nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus cunctis obsecrationibus nostris. Quid ergo infęlices Iudæi de diuino beneficio paruo conferendo dubitare possent, cum quotidie eis, tam grandia exhiberentur? Rectè igitur dixerũt Iosue, & Caleb, s. si propitius fuerit Dominus introducet nos in terram istam, nec posuerunt hoc tanquã sub dubio, quia tunc coinciderent aliquo modo cum incredulitate multitudinis, sed ponebant ad tollendam dubitationem, quam alij videbantur de potentia Dei habere, & volebant isti sic arguere, si Deus propitius fuerit nobis potest faciliter nos introducere in terram istam, sed manifestum est, quod Deus erit nobis propitius, cũ quotidie nobis tanta bona impẽdat, ergo introducet nos in terram istam.

[Et tradet nobis humum lacte, & melle manantem. i. non solũ inducet nos illuc, quia hoc paruum erat, sed ẽt tradet eam nobis, dando possessionem eius nobis, deletis hostibus nostris, vocant eam manantẽ lacte, & melle ad magis inducendũ eos, vt desiderent terram illam, nã & hoc alij exploratores, qui murmurauerunt, confessi sunt.

[Nolite rebelles esse contra Dominũ. Posita facilitate intrandi, & acquirendi terrã, admonentur ne repugnent mandato Dei, quia Deus dixerat, quod irent illuc. & ipse subijceret hostes manibus eorum. Cum autem ipsi vellẽt regredi in Aegyptum, erant rebelles mandato, & ingrati beneficio, in quo non erat dubium illos nimis peccare, & aliquam pœnam inde secuturam.

[Nec timeatis populum terræ huius.] Hic excluditur maximum retractiuum Iudæorum ad eundum in terrã illam: timuerunt enim valde hostes terræ illius, quos crediderunt esse fortissimos, referentibus decem exploratoribus. Isti dicunt non esse timendos, quia pugna non cõ-

A sistit in fortitudine exercitus, aut multitudine gentis. sed sicut voluntas est in cęlo ita fit: sic dixit Ionathas ad armigerum suum, quando ipsi soli transierunt ad pugnandum contra magna castra Philisthinorũ, vt patet 1. Reg. cap. 14. s. dixit Ionathas ad adolescentem armigerũ suũ, veni, & transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si forte faciet pro nobis Dominus, quia non est difficile saluare Deo vel in multitudine vel in paucis, sic dixit Iudas Machabęus ad exercitum suum. 1. Machabęorum cap. 3. facile est concludi multos in manu paucorũ, & non est differentia in conspectu Dei cęli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cęlo fortitudo est, cum ergo Iudæi sentirent sibi Deum adiutorem non debebant formidare gentes istas. (Quia sicut panem ita possumus eos

B deuorare, i. sicut sine labore panem deuoramus, ita eos possumus deuorare, subito destruentes, Deo propitio.

(Recessit ab illis omne præsidium.) Declarant magis quod dixerunt, s. quod faciliter caperent populum, quia recesserat ab eis omne præsidium, idest nõ habebant aliquem adiutorem, ideo multitudo gentis, & fortitudo nihil proderat.

Quõ intelligitur recessisse præsidiũ à Chananæis.

Dicitur recessisse præsidium, s. quia Deus non defendebat iam populos illos Chanaan, sicut alias gentes, sed magis perterruerat eos, & dissoluerat cor illorum, vt caderent manibus Israel, missurus. n. erat timorem suum super eos vt patet Exod. c. 24. s. terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum ad

C quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorũ corã te terga vertam, post hæc nõ manebat præsidium vllum Chananæis, sic enim iam iterum fecerat Deus in eadem terra Chanaan cum filij Iacob occiderunt Sichimitas delentes vrbem, & misit Dominus terrorem super omnes populos Chananæorum habitantes in circuitu, & non ausi sunt irruere super Iacob, & domum eius, vt patet Gen. cap. 35. in Hebræo habetur.

(Recessit ab eis vmbra.) Et ad idem pertinet, quia sicut vmbra nos à sole protegit in feruore, ita & præsidiũ protegit à periculis.

Iob de quo genere fuerit & an esset in terra Chanaan tempore quo Iudæi ingressuri erant. Vide etiam infra latius q. 39. Quæst. XII.

D ET dicunt aliqui Iudæi, quod Iob, qui erat de genere Esau viuebant in terra Chanaan, & illo tempore mortuus est, erat autem vir sanctus cuius meritis, & precibus eripiebat Deus gentem illam à multis malis, nunc autem illo mortuo recesserat vmbra protegens. Sepulchrum autem beati Iob alte structum in planicie, quam secat fluuius Dan à quo Iordanis dicitur, in magno honore Græcis & gentibus vsque hodie permanet, vt patet in libro de diuisione terræ Sanctæ, sed sensus literæ nostræ est melior.

(Dominus nobiscum est nolite metuere.) i. quia Deus est nobiscum adiuuando nos, nõ est nobis ab aliquo metuendum, quia ipse pro nobis contra hostes dimicabit, sicut factum est super mare rubrum, cum dixit Moyses, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Istud autem est præsidium quod recesserat à Chana-

E næis, & dicitur Dominus nobiscum est, non quod esset magis cum Hebręis, quam cum alijs gentibus, quia vbique est, & extra vbique, cum in omni loco non comprehendatur, sed dicitur Dominus nobiscum est, s. ad nos adiuuandum, & non est cum Chananæis ad adiuuandum, quanquam alias sit.

(Cumque clamaret omnis multitudo.) Isti duo viri increpabant populum, tanquam rebellem, ideo tota multitudo concitata in iram lapidare eos voluit, & lapidauisset, nisi dominus defenderet. (Et lapidibus eos vellet opprimere, s. quia contra totius populi sententiam loquebantur. (Apparuit gloria domini super tectum fęderis) i. columna nubis, quæ stabat super tectum fęderis, idest, super tabernaculum testimonij apparuit plus solito fulgens, vel monstrata sunt in ea aliqua signa ad terrorem populi, ne occideret istos viros, alioquin certissime lapi-

F dassent eos. Ille autem fulgor, vel signa apparentia vocantur gloria domini, quia demonstrabatur magnitudo Dei in illa: quodlibet enim manifestatiuum magnitudinis alicuius dicitur gloria eius: nam proprie gloria est diuulgatio nominis alicuius, cum magnitudine laudis.

Per tectū fęderis quid intelligatur.

Vocatur hic tectum fęderis ipsum tabernaculum, & potest accipi dupliciter, s. vel pro toto ipso tabernaculo, vel solum pro operimento. Primo modo accipitur communiter. Secundo modo accipitur sup. 3. ca. vbi vocatur tectum fęderis cortinæ positæ super tabulas tabernaculi, & ex hoc apparet, quod congregatio multitudinis erat apud tabernaculum, nam quando Moyses congregabat totam turbam, siue solos principes ad ostium tabernaculi, veniebant, vt patet sup. cap. 10. vbi autem nunc conuenerant omnes, quasi inituri consilium.

G [Videntibus cunctis filijs Israel. i. omnes viderūt quo modo apparuit gloria domini super tabernaculum, & & ob hoc cessauit lapidatio, quam intendebant.

Et dixit dominus ad Moysen. Vsquequo detrahet mihi populus iste? Quousq; non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem, quam hæc est. Et ait Moyses ad dominum. Vt audiant Aegyptij, de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terræ huius qui audierunt, quod tu domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem, quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem & dicant. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, sicut iurasti dicens. Dominus patiens, & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem, & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem. Dimitte, obsecro peccatum populi tui huius, secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitque dominus. Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus. cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam maris rubri. Locutusque est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israel audiui. Dic ergo eis. Viuo ego ait dominus, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis a 20. annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem præter Caleb filium Iephone. & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros de quibus dixistis, quod prædæ hostibus forent, introducam, vt videant terram, quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum 40. dierum, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur. Et 40. annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam. Quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit aduersum me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quod esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram. Locutusque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel. Et luxit populus nimis.

Ira domini in populū murmurantē.

Moyses orat pro populo.

Exo. 13.

Exo. 32.

H

Deu. 1.

Ios. 14.

I

Inf. 15. b & 32. b.

Nullus eorum qui numerati fuerūt ingredietur terrā promissionis

K

Exo. 4.

Exploratores mortui sunt.

1. Co. 10.

[Et dixit dominus.] Hic consequenter ponitur transgressionis punitio, & primo ponitur comminatio: secūdo pęnæ quantum ad aliquid relaxatio. ibi. Dixitq; dominus. Circa primum.

Quō locutus est dominus ad Moysen.

[Et dixit dominus ad Moysen, vsquequo detrahet mihi populus iste?] Ista locutio fuit facta paulo post apparitionem gloriæ domini, sed non constat qualiter Deus locutus fuerit: poterat. n. loqui mouendo solum intellectū Moysi, quia est vnus de modis propheticis, vt sup. ca. 12. declaratum est, vel poterat ei angelus domini loqui in columna nubis, sicut loqui consuetus erat: non tamē est dicendum, q locutus fuerit intra Sancta Sanctorum de propitiatorio, quia Moyses introibat illuc, quando à domino volebat inquirere de dubijs, vt patet sup. c. 7. nunc aūt nō inquirebat Moyses a domino, sed Deus ei locutus est, ideo in columna nubis conuenientius fieret, quia aliqñ vocabat inde Deus eos quib. loqui volebat, vt patet sup. c. 12. cum vocauit Aaron, & Mariā ad loquendū eis. [Vsquequo detrahet mihi populus iste.] q. d. nunq̄ cessauit ab egressu de Aegypto, vt patet Exo. c. 14. nec cessat, nec vr, q cessabit, nisi finiam eos, ideo sequitur int. feriā eos pestilentia, atq; consumam. & accipitur hic detrahere. i. murmurare: nam semper cōquerebantur de Deo, vt patet ex processu Exodi, & libri huius, & hoc est murmurare, detrahere tamen proprie sumptum signat diminuere famam, vt cum quis de alio aliqua mala dicit, vel facta eius tergiuersat, ita vt non videatur bonus, vel famosus, sicut est, & hoc, non faciebant Israelitæ de Deo, nisi dixerimus, q non credere potentiæ Dei, & bonitati eius erat diminuere Dei famam, vel Dei bonum: nam Deus omnipotēs, & summe bonus est, qui aūt non assentit omnipotentiæ eius, dubitans de aliquo an posset, vel discredens bonitati eius, diminuit bonum Dei, sed magis propriē est murmurare, quam detrahere hic.

Quō dicebatur Iudæos non credere Deo in signis.

[Quousque non credent mihi in omnibus signis, quę feci coram eis.] Ad idem pertinet ista querela, sicut superior. s. q non credebant Iudæi Deo per oia signa, quæ fecerat. Et non est sensus, q Iudęi non credebant Deo in signis, quæ faciebant: nam ipsi videbant fieri illa, ideo non solum credebant, sed etiam cogebātur scire per certitudinem magnitudinem Dei, sed est sensus, q Iudęi nō credebant Deo in signa, i. non confidebant Deo, quantū ad omnipotentiam suam, & suam bonitatem per omnia signa, quæ fieri viderunt: volebat. n. Deus, q cum semel demonstrasset coram eis omnipotentiam suam in operatione miraculorum, & summam potentiā suam in exhibitione magnorum beneficiorum, crederent ei quātum ad omnia alia, quæ diceret, etiam antequam in opere cōpleta monstraret. Et erat medium inducendi, s. q sicut alias fecerat mirabilia attestantia omnipotentiam, ita & nunc facere posset, & sicut olim eis ex nimia largitate prouiderat, ita & nunc prouideret: volebat etiam Deus, quod si aliquando Iudæi in magno periculo, aut necessitate constituerentur, de qua nondum dixisset eis Deus, an liberaturus esset illos, quod crederēt Deum posse eos liberare, & quod certissime vellet eos liberare, in quo magis merebātur, quam cum eis diceret, quod liberaret eos, & hoc non quantum ad fidem de omnipotētia eius, sed quantum ad cōfidentiam de summa bonitate illius: omnipotentia enim æqualis est, & nos de ea certi sumus, siue promittat nobis facere, siue non; & tamen an faciat ex summa bonitate, magis dubium est, ideo cum dixit nobis se facturum, quia scimus ipsum veracem esse, non est difficile credi ipsum facturum, sed cum nihil dixit de liberatione nostra, & nos per certitudinem confidimus, quod liberabimur per ipsum, maior confidētia est de bonitate illius, & maioris meriti. Sic autem Iudæi facere debuissent: præcipuè cum Deus eis multa signa omnipotentiæ, & summę bonitatis demonstrasset. ideo conqueritur, quod in omnibus illis signis, nondum crediderunt, idest nondum confidebant de summa bonitate Dei, nec credebant eius omnipotentiam

An

Deus vult, quòd quandocunque fuerimus in aduersitate confidamus, quòd liberauit nos etiam si ipse non esset nos liberaturus. Et ideo ab oratione non esse cessandum. Quaest. XIII.

SCiendum aotem, quòd Deus vult de nobis quandocunque sumus in aliqua angustia, & eleuamus in eũ mentem nostram petendo liberari, quòd credamus nos liberandos ex summa bonitate illius indeficiente: etiã si ipse non sit liberaturus nos. Quod forte alicui dubium videbitur: nam cum Deus ex bonitate sua liberaturus est nos, quòd credamus nos liberandos per ipsum, rationabile videtur, & quod ipse hoc velit, sed quòd velit nos confidere liberandos per ipsum, si ipse non sit liberaturus, videtur irrationabile. Respondendum est, quòd aut totam Dei bonitatem tollemus: ita quòd nunquam de ea confidamus, aut semper de ea confidendum est, quantumcunque iniqui sumus. nam nos per certitudinem de Deo nescimus quid ipse velit, & statuerit de nobis, ideo vel semper confidendum est bonitati credendo, quòd liberabit, quia bonus est, vel nunquam, quia nunquã nobis notum est certissime an liberare velit, donec liberet, sed nullus dicet, nunquam esse confidendum bonitati diuinae, ergo semper confidendum est, donec ipse determinauerit an facere velit, vel non.

Et adhuc si determinauerit, quòd non vult facere, quod petimus, non est desistendum ab oratione, vt faciat, quia nescimus an hoc dixerit per comminationem, vel secundum certissimam sententiam, & sic Niniuitae fecerunt, quia quamquã praedixisset eis Deus per Ionam prophetam, vsque ad 40. dies Niniuem subuertendam, conuersi sunt ab iniquitate sua, & clamauerunt ad dominũ dicentes inter se, quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irae suae, & non peribimus? vt patet Ionae, c. 3. & sic factum est, quoniam non perierunt. Nec solum Niniuitae, qui insipientes erant hoc dixerunt sed propheta Iohel cum denunciasset irã magnam Dei venturam super Israelitas, admonuit flere coram domino, & ieiunare, vt remitteretur eis dicens, quis scit si cõuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem?

Idem Moyses fecit, nam cum semel orasset ad dominum, vt introduceret eum in terram Chanaan trans Iordanem, & Deus dixisset, quòd non ingrederetur illuc, adhuc apposuit orare, quousque Deus ei iterum dixit, ne oraret, quia iam determinatum erat, quòd nullo modo introiret illuc, sic patet Deut. c. 3. scilicet iratusque est dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, sed dixit mihi, sufficit tibi nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et ita etiam nobis faciendum est, quòd quamquam Deus semel diceret se non facturum, quod promisit, tamen non erat cessandum ob hoc, donec iterum dicat nullo modo pro hac re orandum esse, quia tunc constat dictum illud non esse secundum comminationem, sed secundum certam sententiam, quae immutabilis est. Quanto magis confidendum semper est, quando Deus nondum declarauit nobis an facere vellet, vel non.

An semper Deus vult nos confidere eius bonitati. Quaest. XIIII.

SEd adhuc aliquis dicet, quòd quamquam nobis qui de diuina sententia incerti sumus confidendum semper sit, quòd nos liberabit, tamen Deus qui scit an liberabit, vel non, non videtur, quòd velit, vt nos semper confidamus nos liberandos per eius bonitatem.

In quo dicendum est, quòd non solum Deus vult nos confidere bonitati eius, quòd liberabimur quando intendit liberare nos, sed etiam cum disposuit non liberare, & hoc quia Deus vult sic nos confidere de bonitate eius, vt eam intelligere possimus, sed non possumus cognoscere quando nos liberare velit, an quando non: nisi cum actualiter liberauerit, ergo vel vellet, quòd semper confidamus per bonitatem eius nos liberandos, vel nonquã: cum ipse nolit nobis dare aliquam regulam, qua cogno-

A scamus, quando nos liberabit, an quando non nec oportet dari: nam si daretur iam non esset confidentia, sed certa cognitio. In omnibus ergo Deus vult, vt confidamus nos liberandos per ipsum, qualitercunque eueniat in quo nimis mereremur, nec magnis meremur cum cõfidimus nos liberari, & liberamur, quam cum confidimus, & non liberamur, quia confidere ad actum nostrũ pertinet, liberare vero ad actum Dei, & est posterior actu nostro, nunquam tamen posteriora immutant priora. Item quamquam aliquando nos confidamus liberari a Deo, & non liberet: si iterum in angustia simus non est diffidendum bonitati eius, sed semper confidendum, quòd liberabit, quia manus domini non est abbreuiata, vt saluare nequeat, & quanto saepius fuerimus in periculis, & non liberemur, & postea confidamus in alijs periculis de Dei bonitate, tanto magis meremur, quia difficiliora faciunt actum magis virtuosum. Item licet aliquando speremus per Dei bonitatem liberari, & non liberemur, non est existimandum per hoc Dei bonitatem esse diminutam, aut potentiam inualidam, ideo enim nõ liberat, quia iudicat nobis melius esse non liberari, quã liberari: errabant igitur Iudaei isti pessimi, quibus Deus potentiam suam monstrauerat in multis signis, & promiserat eos introducere in terram Chanaan, & tamen adhuc non credebant, quòd introduceret.

[Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam.] Idest, quia non crediderunt mihi, nec videtur, quòd credituri sint, feriam eos peste in hac solitudine, non relinquẽdo ex eis quenquam in vindictam huius sceleris, non dicebat hoc Deus denunciando quid facturus esset, quia tunc certissime percussisset eos peste, nihil relinquens: nõ tamen fecit, licet quantum ad aliquid factum est, quia omnes illi qui murmurauerant, perierunt in deserto, vt patet infra, dixit tamen Deus hoc, vt iratus, sed Moyses orauit ne fieret: si tamen non orasset, fieret: ipse tamen Deus qui praeuiderat hoc non futurum, mouit Moysen, vt oraret pro illis, & sic non factum est: peccata tamen Iudaeorum metuerant hoc fieri.

[Te autem faciam in gentem magnam, idest constituam te ducem super magnam multitudinem gentilium, qui meliores, & fortiores sint.

An Deus vellet occidere omnes hebraeoq. & facere Moysen ducem gentilium. Et quamquam Deus diceret, quod faceret Moysen in gentem magnam tamen non erat facturus, quia alioquin fuisset impossibile mutare. Quaest. XV.

NOn est intelligendum solum, quòd Deus faceret Moysen principem super gentem magnam, & occideret omnes alios hebraeos, nam non erat occisurus illos, qui non peccauerant, potissime, quia aliqui ibi erant pro ipso valde zelantes, sicut Caleb, & Iosue quos lapidare voluerant nunc Israelitae, quia zelabant pro domino, nullus ergo credere posset hos cum reliquo populo pestilentia feriendos, locutus tamen fuit Deus sic ad Moysen qui erat princeps populi, & magis zelans pro Deo, atque orans pro hebraeis, quod ipsum faceret principem magnum, & tamen etiam intelligitur de Iosue, & Caleb, qui zelabant pro Deo, E quòd eos liberaret faciens esse sub ducatu Moysi in gente illa, super quam constitueret Moysen principem.

Sciendum autem, quòd licet ista dicerentur, tamen Deus nõ erat constituturus Moysen principem super gentem magnam aliam, quia tunc constituisset, & impossibile fuisset hoc mutari: Deus enim ex sola bonitate sua praeordinauerat hebraeos non delere, consequenter ordinauerat Moysen super gentem aliam ducem non constituere, sed si Deus hebraicam gentem ex suis demeritis delere praeordinasset, Moysen quidem super aliam gentem ducem constituisset, sicut in propositione sua significauit, sed primum non factum est, ergo nec secundum.

Iterum autem Deus similia promisit Moysi. Exodi 32. capit. cum delere vellet Israelitas pro peccato idolatriae,

triæ, dixit enim faciamque te in gentem magnam, sed magis h . declarauit, quia ibi non videbatur de gente illa, an de ipso nascitura esset, vel constitueret eum Deus principem super aliquam gentem, quę non esset ab ipso; hic autem declaratum est, quòd ista gens daretur ei per modum ducatus, & non per modum deriuationis seminalis ab eo, cum dicatur; te autem faciam principem super gentem magnam: istæ tamen auctoritates eundem sensum faciunt, quamquam aliquando sacra Scriptura magis exprimat, & aliquando minus oon curans de quibusdam.

Quæ esset ista gens magna super quam Deus constituturus erat Moysen deletis Hebræis.
Quæst. XVI.

QVærit aliquis, quę esset gens ista magna, & fortior gente hebræorum, super quam Deus constituturus erat Moysen si deleret hebræos?

Respondetur, quòd non est danda illa gens, nec obligamur dare talem, quia Deus ordinauerat, nunquam sic futurum vt Moyses præficeretur alteri genti, sed soli genti hebraicæ, sed intelliguntur hæc conditionaliter, scilicet, quòd Deus non erat deleturus hebraicam gentē ex bonitate sua, ideo nec constituturus erat Moysen super alias gētes, sed si delere debuisset hebræos ex aliqua causa, constituisset Moysen super aliam gentem, & tunc daretur illa gens, super quam Deus eum constituturus erat nunc autem oon erat danda.

An obligemur dari aliquam gentem super quam constitueret Moysen. Quæst. XVII.

QVæret adhuc aliquis, quòd quamquam non obligemur dare determioate gentem illam, cum non esset futurum, sicut Deus dicebat: tamen oon esset aliqua de gentibus, quæ tunc erant.

Respondetur, quòd non erat impossibile, aut includēs contradictionem, Moysen cōstitui principem super quācunque gentem signatam de eis, quæ tunc erant, vel super aliquam gentem de tunc existentibus, licet illa non determinetur. Erat tamen impossibile verba ista Dei intelligi de aliqua gente earum, quæ tunc erant, quia de qualibet gente omnium tunc existentium in simplicitate æternitatis diuinæ prouidentiæ sancitum erat, quos principes habitura esset, vsque in æternum, & ista erat dispositio de his, quæ fieri debebant. Quod autem dicebatur de Moyse constituendo super aliquam gentem magnam, non erat futurum, licet erat possibile, ideo nulla gens istarum erat super quam Deus constituturus erat Moysen principem, quia de qualibet gentium tunc existentium præfinitum erat, qui futuri essent principes eius de quibus nullus erat Moyses, alioquin fuisset, cum prouidentia Dei non fallatur, includit ergo contradictionē in diuina dispositione, quòd de aliqua gente tunc existētium loqueretur: non tamen includeret si non esset prouidentia Dei ab æterno de omnibus, quæ futura sunt, sicut nos non habemus prouidentiam rerum, quæ per nos fient, & depēdent a nobis, ideo possemus disponere aliud facere, quam facturi sumus, & faceremus id quod disponeremus, & non id quod nunc facturi sumus, cum nihil disponimus: in Deo tamen repugnat hoc fieri, cum de omnibus, quæ futura sunt, ab æterno disposuerit.

Sed dicendum est, quòd sicut deleri hebręos totaliter, non erat aliquid futurum, licet esset possibile, ita constitui Moysen super aliquam gentem, non erat futurum, sed possibile, ideo gens illa super quam cōstitui poterat, non erat, sed esse poterat. Si autem constitui Moysen super aliquam gentem esset futurum, ita gens illa, quę erat possibilis, & oon erat futura, tunc esset.

An Moyses esset constituendus dux super aliqua de gentibus, quæ tunc erant. Quæst. XVIII.

SEd aliquis dicet, quòd aliqua de gentibus, quæ tunc erant poterat esse, super quam Moyses esset in ducem

F constituendus: nam licet non esset realiter constituendus super aliquam illarum, cum pro qualibet illarū essent determinati duces pro omni tempore de quibus nō erat Moyses: tamen erat possibile aliud fieri de qualibet illarum gentium, quòd futurum non erat.

Respondendum est, quòd etiam non stat, quòd intelligeretur Moysen posse constitui ducem super aliquam illarum gentium, quæ tunc erant, nam propter possibile positum in esse, nullum sequitur inconueniens: si tamen poneretur in esse, quòd Moyses constitueretur dux super aliquam illarum gentium daretur inconueniens, scilicet quòd mutaretur dispositio Dei, quę immutabilis est, cōsequentia patet, quia Deus ordinauerat ab æterno de qualibet illarum gentium, qui essent duces, de quibus non erat Moyses, quod rei euentus demonstrauit, si ergo
G poneretur in esse, quòd ipse esset dux alicuius de gentibus tunc existentibus, mutaretur ordo ille, scilicet, quòd aliquis esset dux, qui non erat præordinatus in ducem, et aliquis qui erat ordinatus in ducem tolleretur. Non est igitur possibile intelligi de aliqua gente, quæ tunc erat, aut postea fuerit, sed necesse est intelligi, solum de gente, quæ erat possibilis esse.

An illa gens super quam Moyses poterat constitui esset futura ab eo per propagationem, vel non.

Quæst. XIX.

QVæret adhuc aliquis de gente ista, super quā Moyses constitui poterat in ducem, an illa esset a Moy-
H se per generationem seminalem, vel solum constitueretur super eos in ducem, & non pertinerent ad eum secūdum genus.

Respondendum est, quòd secundum istam litteram satis apparet, quòd constituendus erat Moyses super gentem magnam, quæ non esset de genere eius, cum dicatur faciam te principem super gentem magnam: si tamen essent de genere eius, non poneretur ipse velut princeps super eos, & tamen quia illa littera, & illa quæ habetur, Exod. 32. c. pertinent ad idem, cum similia ibi Deus promiserit, & illa videatur indifferens ad signandum Moysen constituendum in ducem super gentem alienam, vel exituram de lumbis suis: nam dicitur ibidem, te autem faciam in gentem magnam, & potest intelligi per generationem, sicut dicebat Iacob Genes. 48. c. de Manasse, &
I Ephraim, hic quidem erit in populos, sed frater eius minor crescet in gentes, esse autē Manasse in populos, erat per generationem, & non per principatum, quia nō erāt constituendi ipsi super gentes, & populos, sed erant nascituri de eis gentes, & populi. Potest aliter intelligi, scilicet te autem faciam in gentem magnam, idest super gē- In duo potest significare.
tem magnam. Primo modo, in significat defluxionem, vel conuersionem. Secundo modo significat superioritatem, vtrunque autem Deo erat possibile: poterat. n. aliam gentem facere super quam Moysen præponeret ducem, vel faceret, quod de eo deriuarentur filij multi, & sic esset in gentem magnam, sicut Abraham in gentes multas dilatatus est, vel quilibet filiorum eius.

Quæ responsio sit verior præcedentium.
Quæst. XX.

K QVæret autem aliquis, cum Moyses vtroque modo posset fieri in gentem magnam: quis sit modus verior horum, aut rationabilior. Respondendum est rationabilius videri, quod si Deus deleuisset hebræos constituisset Moysen super gentem magnam, cuius ipse esset et princeps, & pater primo, quia Deus loquebatur Moysi ad satisfaciendum ei, & hoc secondum conditionem temporis, in quo loquebatur: dicebat enim, quod delere vellet hebræos: ad quod sequebatur, quod Moyses qui ante præerat tantæ multitudini, iam nulli viro præesset, cum omnes delerentur, ex quo saltem poterat habere motiuum ad orandum pro eis, ne maneret solus, respondet autem Deus, quod licet illam gentem super quam erat dux Moyses deleret:

ret: tamen non maneret solus, quia faceret eum super gentem magnam, quæ fortior sit, quam hæc. Item satisfactio fieri debebat per similia, vt sicut tollebatur ei ducatus magnæ gentis, ita daretur alius ducatus magnæ gentis. Si autem Deus faceret Moysen in gentem magnam, idest quòd nascerentur de eo multæ gentes non satisfaciebat ei, quia tunc maneret ipse sine aliquo ducatu tota vita sua, & non esset satisfactio pro ablato ducatu. Item dato, quòd Moyses futurus esset in gentem magnam per deriuationem seminis, tamen quia iam senex erat, scilicet annorum 80. & modicum victurus erat, scilicet annis quadraginta solùm vsquequo Israelitæ fuerunt in exitu de deserto, & in ingressu terræ Chanaan. ergo paucos de semine suo videre poterat, scilicet solùm nepotes aliquot, quod non correspondebat intentioni Dei commutanti statum, quem nunc habebat Moyses, B in alium statum.

Item dato, quòd gentes multæ de semine Moysi exituræ essent: tamen non haberet Moyses in vita sua aliquam prosperitatem mundanæ dominationis, aut honoris, quia manebat solus, quousque gigneret nouas proles, & in tota vita sua paucos de filijs suis videret, multiplicatio autem futura post mortem eius non faciebat ad prosperitatem, & gaudium præsentis vitæ, in qua ipse paucos haberet de suis, quia quando Moysi proles ad aliquantam ætatem deuenirent, esset Moyses propinquus morti, quia a tempore quo ista dicta sunt, vsque ad mortem Moysi non fuerunt quadraginta anni integri. Item dato, quòd Moyses a tempore iuuentutis gignere inchoasset, vtpote quia Deus eum ad hoc deducere intendisset, vt esset super gentem magnam: tamen non C poterat tot posteros in vita sua videre, vt diceretur factus in gentem magnam. ergo non potest intelligi per generationem futurus in magnam gentem. Item quia si Moyses multos filios genuisset ante tempus hoc, illi essent de populo hebræorum, sicut & ipse Moyses. Sed Deus volebat totum illum populum delere, quia duræ ceruicis erat. ergo filios Moysi, ibi etiam deleret, & staret multiplicatio per generationem.

Item non potest intelligi, quòd esset per generationem constituendus in magnam gentem, quia hic dicitur faciam te principem super gentem magnam, fortiorem quam hæc sit, in quo distinguitur gens illa a gente Israelitarum, sed gens futura de semine Moysi non potest distingui a gente Israelitarum: ergo non potest intelligi, quòd futurus esset in gentem magnā, ab ipso per D generationem deriuandam. patet antecedens, quia totum, & pars sua non condistinguuntur, ita quòd ponant in numerum, scilicet quòd per se ponatur pars, vt vna res, & totū per se, vt altera res: impossibile est enim hoc, cum vnum sit intra alterum, & si totum contra partem suam distingueretur, & connumerarentur, tanquam duo: oporteret, quòd idem contra seipsum connumeraretur, & idem bis numeraretur, & distingueretur, scilicet quia acciperetur pars in se sola, vt vnum: deinde iterum acciperetur in toto, cum totū dicatur, quod ex partibus suis omnibus simul sumptis constat, quia totū aliquid perfectum est, vt ait Arist. 1. de cœlo, & mundo, c. 1. sed gens, quæ de Moyse per generationē exitura esset, pars erat populi Israelitici, cum ex illo deriuaretur, & ipse Moyses pars esset populi illius, necesse est ergo, q̄ E esset ista de qua dicitur aliqua gens, quæ non nasceretur ex Moyse, nec pertineret vllatenus ad gentem hebræorum, vt esset talis, quæ posset distingui ab illa, & ponere in numerum contra illam, & tunc necessariū erat, quòd Moyses poneretur, tanquam dux gentis istius, & non tanquam pater.

Et fortiorem quā hæc est. [Idest gens illa super quam te faciam principem erit fortior ista, scilicet numero maior, & viribus robustior, & hoc, quia Deus nolebat diminuere statum Moysi, cum nihil demeruisset, sed si occiderentur hebræi, auferebatur ei ducatus magnæ gentis, ideo dandus erat ei ducatus maior, aut saltem æqualis, & dicit Deus esse nobiliorem ducatum, quia gens illa erat viribus infirma, & corde pusillanimis.

Quare Iudæi hic murmurauerunt contra Aaron, cum ipse non esset Princeps eorum sed Moyses. Quæst. XXI.

Circa ea, quæ tanguntur in textu, in princ. cap. quæretur quare dicitur, quòd murmurati sunt contra Moysen, & Aaron: nam videtur, quòd solùm deberent murmurare contra Moysen: ipse quippe solus erat Princeps? Aliqui dicunt, quòd fuit primo, quia licet contra Moysen principaliter murmurarent, tamē etiam contra Aaron aliquo modo murmurauerunt, inquantum ipse erat frater Moysi, & consentiebat ei in omnibus, quæ illa faciebat.

Secundo, quia licet Aaron non esset Princeps populi, erat tamen quidam magnus Princeps, inquantum erat Princeps sacerdotum, & omnium Leuitarum, ideo si aliqua mala erant in populo, erat querela aliquo modo contra ipsum, licet principalius contra Moysen.

Tertio, quia videbatur Aaron velle malum populi, & conspirasse cum Moyse ad malum illius: erat autē malum populi, vt ipsi putabant esse in solitudine, vel ire in terram Chanaan: bonum autem ipsorum fuisset manere in Aegypto: non videbatur autem alicui esse vtilitas ex hoc, quod populus esset in deserto, vel iret in terram Chanaan, nisi Moysi, & Aaron. Moysi quidem, quia ipse erat Princeps populi, & imperabat in omnibus. Aarō verò, quia erat Princeps sacerdotum, & Leuitarum, & vltra hunc honorem accepturus erat multa iura, & reditus de toto populo, vt patet infra 18. ideo putabat populus, quòd isti duo inter se conspirabant contra totū populum, vt tenerent eum in solitudine, vel ducerent in terram Chanaan, quia vtrobique dominarētur eorum, quod non fecissent in Aegypto, quia ibi nullus dominabatur, sed hebræi erant subiecti Aegyptijs, & licet istud esset falsum, quia Moyses, & Aaron, non vsurpauerāt sibi aliquem principatum, sed Deus ita instituerat: populus tamen maligno animo credidit, aut credere se finxit, quòd Moyses, & Aaron istud fecerant, & dominabantur eorum ex quadam collusione, quam inter se habebant. Simile patet infra 16. cum dicitur de Chore, & socijs suis, quod surrexerunt contra Moysen, & Aaron, & dicitur: cumque stetissent aduersum Moysen, & Aaron, dixerunt: sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus, cur eleuamini super populum domini; dixerunt autem cur eleuamini, idest quare accepistis principatum, quasi sitis domini, & Principes populi, & hoc dixerūt, quia Moyses erat Princeps populi, Aaron autem erat Princeps sacerdotum, & Leuitarum, & dicebāt illi, quòd Moyses, & Aaron propria auctoritate vsurpauerāt sibi istos principatus, quousque Moyses voluit, quòd iudicio Dei comprobaretur an Moyses, & Aaron vsurpassent sibi istos principatus, vel illos Deus elegisset. eod. cap. ita ergo nunc putarent, quòd animo dominandi tenebant totum populū in deserto, vel volebant inducere in terram Chanaan, ideo contra ambos murmurarunt. Quarto fuit, quia cum hebræi viderent se constitutos in malo, murmurarent contra illos, qui fuerant sibi causa mali: huiusmodi autem fuerunt Aaron, & Moyses. ideo contra eos erat murmuratio, patet hoc, quia malum hebræorum, vt ipsi putabant, erat exiuisse de Aegypto, quia ipsi dicebant, quod bene erat eis in Aegypto Exod. 16. & supra 11. capitul. & nunc etiam volebant reuerti illuc, vt patet supra in litera. Moyses tamen, & Aaron eduxerant eos de Aegypto, ideo etiam si Moyses, & Aaron dolerent de hoc, & vellent reuerti in Aegyptum, adhuc indignarentur hebræi contra ipsos, quia fuerant sibi causa exeundi, patet illud, quia licet Moyses simpliciter dicitur eduxisse hebræos de Aegypto, sicut ipsi confessi sunt Exod. 32. dicentes. Moysi viro huic qui eduxit nos de Aegypto nescimus quid acciderit: Aaron tamen dicebatur aliquo modo eduxisse hebræos de Aegypto, quia Moyses, & Aaron simul fecerunt aliquid ad educendum eos: nam Moyses faciebat signa: Aaron autem loquebatur ad Pharaonem regem Aegypti, & ambo simul ingrediebantur ad Pharaonem Exod. 4. & 5. & 7. cap. ideo contra illos duos solos,

tam-

tanquam causas totius mali sui murmurabant hebræi: nullus autem alius fuit qui fecisset aliquid ad reductionem hebræorum de Aegypto, nisi isti duo, ideo contra istos duos solos murmurauerunt, & istę duæ vltimæ sunt causæ veræ.

Quare supra dicitur, quòd murmurauerunt contra Moysen, & non dicitur contra Aaron. Quæst. XXII.

Sed quæretur quare præced. cap. dicitur, quòd hebręi murmurati sunt contra Moysen, & non contra Aaron?

Aliqui dicunt, quòd non erat præsens Aaron, sed solus Moyses, ideo contra eum fuit murmuratio.

Dicendū, quòd non stat, quia ambo erant præsentes: nam præcedenti cap. dicitur, quòd exploratores venerunt ad Moysen, & Aaron, & omnem cætum filiorum Israel, & exposuerunt ea, quæ viderant, & tamen statim fuit murmuratio, vt patet ibi in litera. ergo erat pręsens Aaron.

Secundo, quia etiam, & si præsens non esset, potuit esse murmur contra eum, immo istud præstabat maiorem audaciam ad murmurandum, quia nemo resisteret, aut responderet.

Alij dicunt, quòd etiam illa murmuratio fuit contra Aaron, & Moysen simul: scriptura tamen tacuit de Aaron, sicut multa alia facta sunt, quæ tacentur.

Dicendum, quòd non stat, quia cum scriptura dixerit hic murmurationem esse contra Moysen, & Aaron: ita ibi dixisset si contra ambos esset murmuratio: tamen hic dixit de vtroque: ibi autem de solo Moyse. Ideo tenendum est contra solum Moysen ibi murmuratū esse, hic autem contra vtrunque.

Cum autem quæritur, quare hic contra ambos, & ibi contra solum Moysen? dicendum de primo, idest quare cōtra ambos de hoc reddita est causa præceden. quæst. de secundo, idest quare murmuratum est contra solum Moysen, dicendum quod contra ambos murmurari poterat, cum esset ibi, & hic eadem causa murmurandi, & post illam primam murmurationem, vsque ad istam nihil innouatum est. Sed videtur, quòd ibi contra solum Moysen fuit murmuratio.

Primo propter inconsiderationem doloris, quia cum subito oritur dolor, non considerat dolens quid iuste dicere posset, aut vellet, sed prorumpit in querelas aut lachrymas, aut verba inordinata, ideo cum populus audiuis, & nondum plenè, verbis exploratorum, doluerit se exisse de Aegypto, & esse in solitudine, vel ire in terram Chanaan, non plenè considerando in quem posset retorquere querelas suas, cœpit murmurare contra solum Moysen, quia de hoc nomen erat, quòd esset causa horum malorum, nec poterat esse aliquid notius, aut quod magis occurreret cogitanti, quam Moyses, qui erat Princeps totius populi.

Secundo potuit esse, quia tunc verba exploratorum dirigebantur ad solum Moysen, licet esset præsens Aaron, & totus populus, quia dicitur præced. cap. quod dixerunt exploratores, venimus in terram ad quam misisti nos. tunc ergo recenti dolore cum verba exploratorum ad solum Moysen dirigerentur, contra eum solum fuit murmuratio.

Tertio potest dici, quòd fuit hic duplex murmuratio. Prima fuit, quia cogebantur hebræi ire in terram Chanaan. Secunda, quia educti fuerant de Aegypto, & tenebantur in hac solitudine. Prima fuit præceden. cap. in aduentu exploratorum, quia illi missi fuerant ad hoc, quòd irent hebræi in terram Chanaan. Secunda fuit hic in litera: nam postquam doluerunt Israelitæ se cogi ire in terram Chanaan, quia viderunt, quòd hoc dependebat ex eo, quòd exierant de Aegypto, doluerūt quoque, quòd inde educti essent, & ista fuit secunda murmuratio, sed primæ rei scilicet, quòd irent hebræi in terram Chanaan, solus Moyses fuit causa, quia ipse solus misit exploratores, & nihil in hoc fecit Aaron, ita confessi sunt exploratores, dicentes Moysi, venimus ad terrā ad quam

F misisti nos præced. cap. ideo contra solum Moysen fuit, & debuit esse illa murmuratio: secundæ autem rei, tam Moyses, quam Aaron fuerunt causa, quia ambo simul eduxerunt hebræos de Aegypto, ideo contra ambos fuit murmuratio, & ista videtur esse causa vera.

Quomodo hebræi murmurant hic contra Moysen, & Aaron cum potius videatur, quòd murmurassent contra Dominum. Quæst. XXIII.

Adhuc queretur quomodo hebręi murmurati sunt hic contra Moysen, & Aaron, quia non videntur murmurasse cōtra eos, sed potius contra Deū, vt patet ex verbis murmurationis: nam dicitur, quòd murmurati sunt dicentes: vtinam mortui essemus in Aegy-
G pto, & in hac vasta solitudine, & in omnibus sequentibus verbis, nullum verbum dicitur contra Moysen, sed aliquod dicitur contra Deum, scilicet vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam.

Dicendum, quod fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, & etiam erat murmuratio contra Deū, quia nihil poterant dicere contra Moysen, & Aaron, quod non dicerent contra Deum, cum illi nihil facerent, nisi Deo iubente, sed quia hoc notum est, scriptura non exprimit illud, sed præsupponit, declarat autem id de quo potest esse dubium. scilicet an sit murmuratio contra Moysen, vel Aaron, vel contra ambos.

Est autem intelligendum, quòd hic fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, sed verba non apparent directè continere murmurationem, & hoc quia quędā sunt
H verba solum murmurantis, alia sunt verba murmurantis, & dolentis. Primo modo sunt verba pungentia directa contra illum, contra quem est murmuratio. Secundo modo sunt verba, quæ non diriguntur contra aliquem, sed solum dolens, & plangens ostendit in eis dolorem suum, & planctum. Hic etiam fuit secundus modus scilicet, quia hebræi dolentes plangebant malū suum principaliter, & murmurabant aliquo modo, ideo verba magis signant dolorem, quam murmurationem, ideo dicitur: vtinam mortui essemus in Aegypto, vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam, in hoc enim propria mala plangunt, & istud patet ex principio literæ, scilicet igitur omnis turba vociferans fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron, & ita prius ponitur flere, quam murmurare, quasi esset
I principalius, & sic verba non sonant directè murmurationem, sed planctum dolentium. Secundo potest dici, quòd erat murmuratio, quia licet non dicant hic aliquod verbum contra Moysen, & Aaron: tamen dicebant Israelitæ mala sua, quorum causa fuerant Moyses, & Aaron, ideo dicendo hæc coram eis dicebantur murmurare contra ipsos.

Quare Iudæi dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac solitudine, & quomodo in hoc errabant. Quæst. XXIV.

Sed quæretur quare dixerūt hebræi, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine?

K Aliqui dicunt, quòd hebræi nouerant se morituros in solitudine ista, ideo tamquam malum detestabātur hoc, & sic fuit, quia omnes isti, qui dixerunt hoc mortui fuerunt in solitudine, vt patet infra in litera. Sed dicēdum, quòd hebræi non nouerunt hoc, quia istud fuit datum in pœnam murmurationis, quæ nunc fiebat, ideo non poterant scire, quæ pęna inde sequeretur. Secundo, quia ista pœna fuit imposita a Deo post murmurationem, & dependebat ex voluntate eius, ideo non poterant ipsi nunc scire illas.

Tertio, & præcipuè, quia si scirent istam pęnam futuram, cum ista esset pro murmuratione, non murmurarent, & tamen murmurauerunt, & patet hoc, quia quando per Moysen fuit eis denunciata ista pęna, doluerunt se velle obedire Deo, & parauerunt se ad descendendum in terrā Chanaan, vt patet infra in litera, a fortiori ergo si sci-

si scirent hoc, antequam murmurarent, non murmurarent: non est ergo verum, quòd sciebant se morituros in solitudine, licet postea sic acciderit.

Cur hebræi tunc dixerunt in hac vasta solitudine, cum id tamen nescirent. Quæst. XXV.

ET tunc manet dubium cum isti nescirent se morituros in solitudine, quomodo dixerunt, & nō in hac vasta solitudine?

Dici potest vno modo, quòd ista sunt verba lugentium propria mala, & qui luget, vel conquæritur, abundātius exprimit malum, quam habeat, vt sic satisfaciat dolori suo, & quia isti sentiebant mala in deserto, lugebant illa, tanquam morientes, licet nescirent se in deserto morituros. Secundo dicunt aliqui, quòd fuit, quia in deserto patiebantur quædam mala, quę non in Aegypto, nam in Aegypto saturabantur carnibus, hic vero nihil horum habebant Exod. 16. scilicet vtinam mortui essemus in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate cur eduxisti nos in desertum, vt occideres omnem multitudinem fame? & de hoc sæpe conquærebantur, vt patet supra 11. & infra 21. cap.

Tertio dici potest & melius, quia omnes in malis semper eligunt, quod minus est, & tamen putabant se hebræi morituros in solitudine, sed mori ibi erat peius, quam mori in Aegypto, ideo potius voluissent mortui esse in Aegypto, istud est, quia si in Aegypto mortui fuissent expleuissent mala sua, & non superesset eis aliquis sensus doloris, nunc vero post exitum de Aegypto multa mala tolerauerant, & adhuc plura se passuros timebant, ideo præeligebant, quòd fuissent mortui in Aegypto, & ista est veritas. Sed dicendum, quod in hoc errabant Iudæi, & habebant corda misera, & ignobilia, nam si in Aegypto morerentur esset mors eorum in seruitute, nunc vero quandocunque morerentur in deserto, morerentur in libertate sed libertas omnibus delitijs, & diuitijs melior est. Considerandum, quòd hebræi putabant se morituros in solitudine, quia ipsi nolebant ire in terram Chanaan, ideo necesse erat, quòd si in solitudine diu manerent, ibi morerentur, & hoc reputabant ad miseriam.

Quare post petierunt mori in solitudine, Quæst. XXVI.

SEd quæretur quare dixerunt hebræi, vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam? videntur repugnare hic dicto suo præcedenti, scilicet vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, nunc verò petunt hic mori in solitudine.

Dici potest vno modo, quòd istud pertinet ad inconsiderationem doloris, lugentes enim cum moueantur ex magnitudine doloris, non considerant quid dicant, sed solum dolor impellit eos, vt aliquid dicant expressiuum malorum suorum, ideo interdum contraria sibiipsis dicunt, & transeunt de vna snia in aliam. Secundo pōt dici, & melius, q̄ ista ponuntur hic, vt diuersi, & inæquales gradus malorum, & transeunt ordinan de vno in alium, mori quidem malum est, tamen aliquod est eligibilius alio, quia est cum paucioribus incommodis: hebræi enim qui misera corda habebant, & nullū bonum sperabant, vbique putabant sibi moriendum esse, distinguunt autem triplex mori, scilicet in Aegypto, in deserto, in terra Chanaan, minus malum iudicabunt esse mori in Aegypto, quia illud iam transisset, & non superesset illis aliquis sensus doloris, si autem in deserto morerētur adhuc superessent aliqua mala toleranda, & pro hoc dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, sed putabant peius esse mori in terra Chanaan, quam in solitudine, quia plura incommoda superessent, Primo, quia ad moriendū in deserto non oportebat ire ad alia loca, si vero in terra Chanaan moriendum esset, adhuc illuc eundum erat, & multa toleranda. Secundo, & potissimè, quia si in deserto moreren-

A tur hebræi, perirent sine hoste, quia nemo eos ibi impugnabat, & ita in pace morerentur. Si autem moriendum erat in terra Chanaan periret gladio hostili, quia hostes non permitterent eos diu viuere. hoc autem reputabant esse infœlicitatem. Tertio, quia si morerentur in deserto, nemo noceret vxoribus, & filijs eorum, sed ipsi ibi viuerent, & postea morerentur in pace, in terra autem Chanaan, tam vxores, quam filij hebræorum ducerentur captiui occisis hebræis, & hoc reputabant ad magnam calamitatem, ideo potius eligebant mori in deserto, quam in terra Chanaan, Ista duo vltima erant vera motiua hebræorum, & patet, quia ipsi exprimunt illa in litera, scilicet vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui.

B *Quare optabant mori dicendo ne inducat nos dominus in terram istam. Quæst. XXVII.*

ADhuc quæretur, quare dixerunt, vtinā pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam, & non dixerunt, & non eamus in terram istam?

Dicendum, quòd hebræi significauerunt hic aliquam necessitatem eundi in terram Chanaan: & hoc quia ipsi non dirigebantur a seipsis, sed a Deo qui præcedebat eos in columna nubis, & ostendebat eis tempora ambulandi, & loca castrametandi, supra 9. cap. ideo non poterant ipsi ire quo vellent, sed si Deus dirigeret eos in terram Chanaan, oportebat illuc ire.

Sed obijcietur, quòd poterant ipsi manere, etiā si co-
C lumna moueretur, & poterant ire ad alium locū, quam ad illum ad quem columna dirigebat eos.

Aliqui dicunt, quòd fortè hebræi putabant se nō posse mouere, nisi ad partem, ad quam ibat columna. Quia sicut illa mouebatur Deo mouente illam, ita Deus compelleret Iudæos ire ad partem, ad quam ibat columna. Dicendum, quòd istud non erat verum, nec etiam Iudæi illud putabant, sed quòd possent libere ire quo vellent, & patet quia ipsi dixerūt statim, nonne melius est reuerti in Aegyptum? etiam dixerunt, constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, sed hoc nō dicerent, nisi putarent, quòd poterant ire sine columna, quia certum eis erat, quòd Deus qui direxerat eos exeuntes de Aegypto per columnam, ad reuertendū in Aegyptū per columnam non dirigeretur: putabant ergo, quòd sine
D columna, & contra motū illius ire possent quo vellent.

Dicendum non esse dubium in hoc, hebræi quidem pro certo habebant, quòd columna non mota poterant ipsi ire quo vellent, & etiam illa mota, & procedente, poterant manere in loco, vel ire ad alium, sed hoc nolebant, quia non audebant offendere Deum tam grauiter, cum columna ab eo moueretur, & vellent ipsi, q̄ Deus concederet eis non ire in terram Chanaan.

Secundo, quia si conarentur moueri contra motum columnæ, timebant quòd Deus inferret eis grauissima mala, & forte potius vellent ire in terrā Chanaan, quam sustinere illa mala.

Tertio, & præcipue, quia in deserto non habebant cibum hebræi, nisi diuinitus, quia aliunde habere nō poterant, & cadebat cibus iste in circuitu castrorū, & non
E alibi, supra 11. & Exod. 16. cap. credebant autem hebręi, quòd si vellent ire contra motum nubis, vel manere, nube recedente, Deus non daret eis manna, quia facitebant expresse contra præceptum Dei: cessante tamen manna illico morerentur, quia nullus alius cibus eis erat, ideo non auderent hoc facere. Et sic loquebātur de hoc, quasi de illo, quod non erat commode in potestate eorū, ideo dicebant, vtinā pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam; nam si esset in potestate eorū non dicerent, vtinā pereamus, quod importat desideriū sine potestate: sic etiam fuit in eo, quod primo petiuerunt, s. vtinā mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine, quia non erat in potestate eorū mortuos fuisse in Aegypto, quia præteritū erat q̄ non essent mortui in Aegypto, sed præterita impossibile est nō pertransisse. 6. Ethic. ideo non poterant isti habere illud, sed desiderabant.

Si autem obijciatur, quòd post hoc dixerüt, quòd reuerterentur in Aegyptum, in quo neque aduertebāt ad pœnas, quæ poterant a Deo infligi, neque ad manna quod eis deficeret.

Dicendum, quòd istud est contra omnia præsupposita præcedentia hebræorū, nec poterant illud facere, etiam si vellent, qui tamen stimulantur magno dolore interdum aliqua dicunt, & proponunt, quæ impossibilia eis sunt, vt ostendimus supra quæst. 7.

Quare Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram. Quæst. XXVIII.

Sed quæreitur quare Moyses, & Aaron audito isto verbo scilicet, quòd volebant redire in Aegyptum, ceciderunt proni in terram?

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia erat magna murmuratio hebræorum contra ipsus in eis, quæ dicta fuerant, idcirco orabant ne murmurarent.

Sed dicendum, quòd non stat, quia cum multa murmurando dixissent, cecidissent a principio murmurationis in terram Aaron, & Moyses, sed non fecerunt.

Dicendum, quòd audito isto verbo de reditu in Aegyptum, ceciderunt in terram, & non prius, quia licet cætera mala essent: tamen aliquo modo corrigi poterant, hoc vero, quod dictum est de reditu in Aegyptum erat execrabilius omnibus, quæ dici poterant, & quia nihil tale vnquam audierant Moyses, & Aaron, & putabant, quòd nunquam hebræi istud conciperent, nec proponerent quantacunque mala eis euenirent, ideo nunc audito illo corruerunt, in cæteris autem non corruerunt in terram.

Quid voluerunt facere ex eo, quòd in terram corruerunt. Quæst. XXIX.

Adhuc quæretur quid facere voluerunt Moyses, & Aaron per hoc, quòd corruerunt in terram?

Dici potest vno modo, quòd non intenderunt per hoc aliquid facere, sed audientes verbum tam execrabile, ita vehementer turbati sunt, quòd non poterant consistere, corruerunt in terram.

Secundo dicunt aliqui fuisse ad orandum Deum pro Israelitis, quia audito verbo tam execrabili putauerunt, quod Deus non contineret iram suam, sed subito occideret omnes. Ceciderunt ergo in terram ad orandū Deum pro Israelitis, ne illos occideret.

Tertio, vt putant aliqui fuit ex timore, nam Aaron, & Moyses videntes prorumpere hebræos in verba, tā execranda contra Deum, & quòd reuerti vellent in Aegyptum timuerunt, quòd vellent occidere ipsos, quia illi eduxerant eos de Aegypto. Vt autem placarent indignationem eorum ceciderunt in terram, quasi oratores ne eos occiderent.

Quarto dicunt aliqui fuisse ad ostensionem doloris, quia sicut alij scindebant vestimenta sua ad ostendendum dolorem, vt fecerunt Caleb, & Iosue, sicut patet supra in litera, ita & nunc Moyses, & Aaron dolentes nimis, audito illo verbo ceciderunt in terram ad significandum dolorem.

Quintò fuit, quasi ad rogādum Israelitas ne facerent, quod proposuerant: dixerant enim constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyses, & Aaron timuerunt, quod hebræi istud facerent, ideo voluerunt orare humiliter, ne fieret, & ad illud ceciderunt in terram illud quintum, & secundum sunt aliqualiter verisimilia, sed istud quintum magis, quia dicitur ceciderunt proni in terram coram tota multitudine filiorū Israel: si autem cecidissent ad orandum pro Israelitis, diceretur cecidisse coram domino, quia ad orādum ipsum cadebant dicitur tamen, quòd ceciderunt coram multitudine filiorum Israel. ergo cadebant ad orandum ipsos, ne reuerterentur in Aegyptum, potius quam ad orandum dominum pro eis.

F *Quare Moyses non increpauit populum de murmuratione. Quæst. XXX.*

Quæritur quare Moyses, & Aaron non locuti fuerunt, nunc ad populum increpando eos ob murmurationem, vel ostendendo, quòd non euenirent mala, quæ ipsi putabant, sicut Iosue, & Caleb locuti sunt ad populum.

Dicendum, quòd fuit primo, quia putauerunt non prodesse verba illorū: erant enim Israelitæ, ita indispositi, & turbati, quòd non aduerterent ad ea, quæ sibi dicerentur, ideo noluerunt perdere verba. Secundo fecerunt ex timore, quia cum viderent populum tanta indignatione concitatum timuerunt, quòd si saltem vnum verbū dicerent, occiderent eos, ideo tacuerunt, quia non

G erat tēpus obiurgandi, nisi quando cessasset indignatio.

Sed dicetur, quòd licet non increparent, quare saltem non loquebantur consolando eos ostendentes, quòd non euenirent eis in terra Chanaan illa mala, quæ ipsi timebant?

Dicendum, quòd populus erat concitatus in iram contra Moysen, & Aaron, & murmurauerant contra eos, si autem nunc ipsi vellent loqui aliquid, quidquid illud esset populus non attenderet, sed prosequentes indignationem suam irrueret in eos, atque occideret ipsos: ipsi ergo agnoscentes statum populi indignati, nihil loqui voluerunt, sed potius corruerunt in terram, quasi supplicantes, & humiliati, sed postea quando cessauit indignatio populi, Moyses increpauit eos dure, vt patet infra in litera.

H *Quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua. Quæst. XXXI.*

Quæritur quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua, & quomodo ausi fuerant loqui ad populum? De primo dicendum, quòd hoc fecerunt ex magno dolore, quia audierant rem execrandam, & vsque huc non fuerat audita, neque cogitata, & quia consuetudo erat antiquis in magno dolore scindere vestimenta sua, sicut Iacob audito, quòd fera pessima deuorasset Ioseph, scidit vestimenta sua Gene. 37. Dauid quoque, & omnes viri eius audita morte Saulis sciderunt vestimenta sua. 2. Regum. 1. cap. nunc igitur Iosue, & Caleb, quia dolorum audito hoc verbo sciderunt vestimenta sua. Secun-

I do forte fecerunt hoc non solum præ dolore, sed magis, vt hebræis ostenderent dolorem, & per hoc mouerent eos ad cognoscendum malum, quod dixerant, scilicet, quòd reuerterentur in Aegyptum.

Quomodo Iosue, & Caleb magis ausi sunt increpare hebræos, quam Moyses, & Aaron. Quæst. XXXII.

De secundo dubitant aliqui, quomodo potuerunt esse Iosue, & Caleb audaciores, quam Moyses, & & Aaron, qui tamen non ausi sunt loqui nunc ad populum?

Dicendum, quòd magis conueniebat nunc istis loqui, quam Moysi, & Aaron. Primo, quia pertinebat ad of-

K ficium, vel conditionem ipsorum: tota enim ista murmuratio facta fuerat, quia exploratores quidam detraxerant terræ Chanaan, & populus eis credens nolebat ire illuc. Iosue autem, & Caleb voluerunt contrarium suadere, affirmantes falsum dixisse alios exploratores, & & illis etiam credi poterat, sicut prioribus, quia ipsi viderant terram Chanaan: Moysi autem, & Aaron non conueniebat istud, quia etiam si bona dicerent de terra Chanaan non crederetur eis, quia ipsi non viderant illam, sicut exploratores, ideo Iosue, & Caleb rectè potuerūt loqui, licet Moyses, & Aaron tacerēt. Et fuit causa, q̄ isti soli loquerētur, quia nō erant plures qui loqui possent: soli enim exploratores poterant testimoniū perhibere de terra Chanaan, quia soli eam viderāt, sed præter istos duos cęteri exploratores detraxerūt terrę Chanaā, vt patet infra in litera ita isti soli poterāt loqui contra multitudinē.

Secun-

Secundo ausi fuerunt Caleb, & Iosue loqui ad multitudinem, & non Moyses, & Aaron, quia Caleb, & Iosue nihil mali suspicabantur si loquerentur: Moyses verò, & Aaron mortem timebant, si aliquid dicerent, & ista est causa præcipua, nam contra Moysen, & Aaron erat murmuratio totius populi, & quærela, quia eduxerant eos de Aegypto ideo sciebant Moyses, & Aaron, quòd si tunc quidquam loquerentur cæderet eos populus: vnde non locuti fuerunt: contra Caleb autem, & Iosue nulla quærela aut murmuratio populi erat, quia in nullo nocuerant ipsi populo, sed potius petente populo iuerant ad explorandum terram, ideo scientes nullam indignationem populi conceptam contra eos, ausi fuerunt loqui.

Quomodo Iosue, & Caleb potuerunt scindere vestimenta sua, cum Deus ea seruaret supernaturaliter, & an peccauerint in hoc. Quæst. XXXIII.

Sed quæretur quomodo Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua: nam videtur, quòd non poterant, quia Deus seruabat illa supernaturaliter, vt nõ rumperentur Deutero. 8. cap. ideo non poterant ipsi ea rumpere?

Dicendum, quòd verè sciderunt illa, sicut in litera dicitur, nec obstat, quod habetur Deutero. 8. quia ibi, Deus non seruabat vestem ab omni ruptura, vel scissione, sed seruabat eam a corruptione, quæ accidit propter vetustatem, sicut dicitur eod. cap. scilicet vestimentum tuũ quo operiebaris nequaquam vetustate defecit, poterat ergo deficere alio modo, scilicet si quis sponte illud rumperet. Secundo quia Deus custodiebat vestimenta, & calceos Hebræorum in fauorem ipsorum. Si autem ipsi vellent renunciare huic fauori, rumpendo vestes, vel abijciendo eas, & nudando seipsos: planum est, quòd facere possent, sicut pedes Hebræorum in quadraginta annis non fuerunt subtriti, & calcei non fuerunt rupti Deute. 8. cap. si quis tamen Hebræorum voluisset contere pedes suos lapidibus, vel rumpere calceos: certũ est, quòd facere posset, quia Deus prouiderat eis contra vetustatem, & non contra voluntatem.

An peccauerint in scissione vestimentorum. Et quòd non potest quilibet renunciare fauori suo, quomodo intelligatur. Quæst. XXXIV.

Sed tunc quæretur an Caleb, & Iosue peccauerint rumpendo vestimenta sua?

Aliqui dicent, quòd sic, quia Deus miraculosè seruabat vestes Hebræorum, ne deficerent, sed qui rumpebat eas faciebat illas deficere, & sic repugnabat diuino miraculo, quod sine peccato fieri non potest.

Sed aliquis dicet, quòd poterat esse sine peccato, quia quod vestes Hebræorum non rumperentur erat in fauorem Hebræorum, quilibet tamen potest renunciare ei, quod in fauorem suum introductum est, ideo cum quilibet rumperet proprias vestes non peccabat.

Dicendum, quòd cum apud Iudæos cognitum esset istud miraculum, scilicet quòd Deus conseruabat supernaturaliter vestes eorum, si quis illas rumperet, aut scinderet, vel in aliquo læderet nulla existente causa, sed pro sola voluntate, peccabat: eo quòd videbatur contemnere diuinum miraculum, & repugnare prouidentiæ Dei facienti ad supernaturalem conseruationem illarum vestium, sicut si quis Hebræorum abijceret manna, nolens manducare de eo, vel detraheret illi: sicut cum dixerunt Hebræi. anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. infra 21. primo peccaret, sed idem erat de vestibus, & calceis Hebræorum, quia sicut dabat manna miraculosè ad cibum Hebræorum, ita seruabat calceos, & vestimenta sua miraculosè ad ornatum, & necessitatem corporis eorum, ideo sicut, qui contemneret, vel abijceret manna peccaret, ita, & qui pro sola voluntate rumperet vestes, vel calceos peccaret.

Cum autem obijciebatur, quòd potest quilibet renunciare fauori suo.

A Dicendum quòd non est verum generaliter, sed tenet hoc si sit introductum in fauorem solius personæ, & non sit fauor communis principaliter, quam personæ singularis, quia tunc non potest renunciari: immo, & interdum peccat, qui renunciat, sicut est de priuilegio clericorum, quilibet enim ipsorum priuilegiatus est, & tamen non potest renunciare priuilegio: immo peccat si vult renunciare, subijciendo se iudici seculari, vt per eum de criminibus condemnetur, & hoc est, quia licet cuilibet clerico competat hoc priuilegium, non competit inquantum est hæc priuata persona, sed inquantum habet ordinem clericalem, ita erat in præsenti, quia fauor iste, quod vestes non rumperentur, non erat specialis ad istum, vel ad illum Hebræum, sed erat fauor totius gentis Hebræorum, ideo non licebat cuilibet renunciare illi fauori. Secundo, & præcipuè, quia licet istud esset

B ad vtilitatem omnium Hebræorum, & cuiuslibet ipsorum: tamen erat principaliter ad honorem Dei inquantum omnes gentes audiebant ista mirabilia, quæ Deus faciebat inter Hebræos, vt patet infra in litera, quòd autem vellet aliquis renunciare huic fauori, erat velle minuere gloriam Dei, idest quòd Deus non faceret istud miraculum, vel non appareret, ideo qui sic faceret peccaret, sicut Deus volens ostendere gloriam suam dando aliquod signum dixit regi Achaz. pete tibi signum a domino, siue in profundum inferius, siue in excelsum supra, & quia Achaz dixit, quòd nolebat petere signũ, iratus est Deus quasi cõtemneretur, vnde dixit Esaias, num quid parum est vobis domus Dauid molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo? Esa. 7. capit. De

C Iosue, & Caleb dicendum, quòd non peccauerunt scindendo vestes, quia fecerunt illud propter causam honestissimam, scilicet propter zelum eius, dolendo de illius iniuria, vt sic ostenderent dolorem suum, vnde non solum non peccauerunt in hoc, sed potius præstiterunt Deo obsequium faciendo istud.

Quomodo induti sunt Iosue, & Caleb scissis vestimentis eorum. Quæst. XXXV.

Adhuc quæretur cum isti ruperint vestimenta sua, quo induerentur postea, quia in deserto non poterant habere alias vestes, cũ non haberent commercium cum aliquibus gentibus, aut istæ vestes ruptæ quomodo se haberent?

D Dicendum, quòd fortè Caleb, & Iosue habebant alias vestes præter istas, & induerentur illis, & in ipsis seruaretur, quod habetur Deutero. 8. scilicet quòd nunquam attererentur vetustate, & durarent eis per totum desertum istis autem vestibus, quas ruperant, nunquam postea induerentur.

Istud autem erat verisimile, primo quia viri honorabiles quales erant Iosue, & Caleb, qui erant de principibus tribuum, vt patet præcedent. capitul. non haberent simplices vestes, sed etiam mutatoria, ideo ruptus, vel abiectis quibusdam, induerentur alijs.

Secundo, quia Deus specialiter prouidit in hoc Hebræis, iubens, quòd quando exirét de Aegypto peterent ab Aegyptijs vasa aurea, & argentea, & vestes plurimas, & promisit, quòd daret eis gratiam corã Aegyptijs ad hoc, quòd commodarent eis omnia, & sic spoliarent Aegyptum,

E vt patet Exo. 3. & 11. & ita postea fecerunt Hebræi in recessu spoliantes Aegyptios vestibus Exod. 12. c. de his ergo vestibus haberent multas, & sic Iosue, & Caleb ruptis quibusdam vestibus poterant habere alias. Tertio quia non solum in istis, sed etiã in toto populo videbatur generale, quòd omnes haberent vestes mutatorias, quia quando, Deus iratus fuit populo propter adorationem vituli, mutauerunt omnes vestes suas Exodi. 33. cap. & audiens populus sermonem hunc pessimũ luxit, & nullus ex more indutus est cultu suo, idest nullus indutus est vestibus preciosis, sicut prius, sed alijs grossioribus, & pertinentibus ad luctum, sic etiam Deus iussit eod. cap. scilicet iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi, & sequitur, deposuerunt ergo filij Israel ornatum suum a monte Oreb. & sic quilibet de populo habebat multas

multas vestes, cum posset mutare illas, a fortiori ergo Caleb & Iosue, qui erant viri honorabiles haberent vestes multas. Aliter potest dici, quòd etiam si simplices vestes haberent, nõ deessent propter hoc vestes illis, quia nunc solum scinderant, vel ruperant vestes, & non comminuerant illas: poterant autem consuere illas, & tunc maneret in eis, quod in alijs vestibus. scilicet quòd nunquam atterentur vetustate. vnde ita prodessent eis, sicut vestes, quæ non fuerunt scissæ.

Quid voluerunt persuadere populo Iosue, & Caleb. Quæst. XXXVI.

QVæritur quid inferre voluerunt Caleb, & Iosuè in verbis, quæ dixerunt ad populum?

G Dicendum, quòd intentio eorum fuit dissuadere populo id, quod suaserant alij exploratores erat enim intentio populi ire in terram Chanaan, antequam redirent exploratores. Cum vero redierunt turbauerunt populum, & suaserunt, quòd non irent in terram Chanaan, sed potius reuerterentur in Aegyptum: Caleb autem, & Iosue, qui etiam exploratores erant voluerunt contrarium suadere, ideo ad hoc debuerunt ostendere falsa esse, quæ illi dixerant. Erant autem duo, quæ dixerant exploratores primum, quòd terra Chanaã erat mala, scilicet quòd deuorabat habitatores suos, secundum quòd habitatores terræ illius erant fortissimi, & nõ possent contra eos præualere Hebræi ad obtinendum terram. Ista duo Iosue, & Caleb ostendunt esse falsa, De primo dicunt terra, quam circuiuimus valde bona est:
H non solum dixerũt bonam, sed valde bonam, vt per hoc ostenderent eam nimis appetibilem, & dicitur valde bona scilicet opulenta, & pinguis, fluens lacte, & melle etiã valde bona in aere salubri, ita quòd non deuoraret habitatores suos, sicut false confinxerant alij exploratores. De secundo dicunt si propitius fuerit dominus inducet nos in eam, idest non timeatis habitatores fortissimos, quasi non possitis obtinere terram, quia etiam si fortiores sint obtinebitis eam, quia Deus, qui propitius est nobis tradet illam: cui non poterunt resistere habitatores regionis quantumcunque fortissimi.

Quare non dixerunt absolute eos habituros terram Chanaan, sed si propitius fuerit Deus. Quæst. XXXVII.

I SEd quæretur quare dixerunt isti, si propitius fuerit dominus inducet nos in eam, & non dixerunt directè contra id, quod dicebant alij exploratores, scilicet nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est præcedenti cap.

Dicendum, quòd fuit primo, quia non poterant dicere totaliter contrarium, quia alij exploratores in aliquo dixerant verũ, scilicet quòd habitatores terræ Chanaan essent fortiores eis: nam Deus idem asserebat Deuter. 9. ideo possent dicere, ꝙ possent obtinere terram: tamen non contradicere totaliter verbis aliorũ exploratorum.

Secundo fecerunt ad ostendendum veritatem, quia non solum Chananæi erant fortiores Hebræis, sed etiam per seipsos nunquam possent obtinere terram illam, sed
K Deus per multa mirabilia daturus erat eam illis, vt patet Deutero. 7. & 9. cap. ideo ad ostendendum, quòd totum hoc esset ex beneficio Dei, & non ex viribus Hebræorũ dictum fuit si propitius fuerit dominus inducet nos in eam. Aliter tamen dixit Caleb loquens contra exploratores, scilicet ascendamus, & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam præcedent. cap. sed intelligendum est poterimus obtinere eam, non quidẽ ex viribus nostris, sed ex beneficio Dei, qui nobis illam trader.

Cum autem dicitur, si propitius fuerit nobis dominus, non ponitur illud hic tanquam conditionale, & sub dubio, quia licet verum sit, quod non possent sibi obtinere terram, si dominus non esset eis propitius: tamen non ponebatur hoc pro dubio, quasi incertum esset an Deus propitius esset ad tradendum terram, quia Deus mentiri non potest; ipse tamen promiserat tradere terram

F Exod. 13. cap. ideo necesse erat, quòd ita fieret, & quòd Deus esset eis propitius.

Cur dixerunt Chananaos non esse timendos. Et quòd si Hebræi reuersi essent in Aegyptum fuissent rebelles contra Dominum? Quæst. XXXVIII.

SEd quæretur quare dicitur, nolite timere populum terræ huius?

Dicendum, quòd insistunt in secundo, quod supra tetigimus, scilicet quòd terra Chanaan habebat habitatores fortissimos, & quia propter hoc Iudæi timerent illos, dicunt, quòd non timebãt, & licet duo distrahebant Iudæos a desiderio eundi in terram Chanaan, scilicet quòd terra erat mala, deuorans habitatores suos, &
G quòd erant habitatores fortissimi circa primũ magis citò potuerant Iudæi reduci ad veritatem, scilicet quòd terra non esset mala, neque deuoraret habitatores, ideo in hoc non insistunt Iosue, & Caleb, quia tamen Iudæi erant timidi, non poterat dissuaderi eis faciliter, quia populi terræ Chanaan essent fortissimi, ideo semper timebant eos, propter quod Iosue, & Caleb multum insistunt in hoc, volentes ostendere, quòd non debeant illos timere. Et dicunt, nolite rebelles esse contra dominum, istud est, quia dixerant Hebræi constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, quia in hoc erant directè rebelles contra Deum: Deus quippe eduxerat eos de Aegypto per multa miracula, volens eos collocare in terra Chanaan, vt haberet per se populum specialem Exod. 19. & Deutero. 7. cap. Si autem Hebræi nunc reuer
H terentur in Aegyptum perijssent omnia hæc: nam cessabãt miracula quibus Deus eduxerat illos de Aegypto, cum contemnerent ea, redeundo sponte in Aegyptum: etiam honor Dei cessabat, quia iam nõ poterant eos habere in populum specialẽ, quia redeundo in Aegyptum efficerentur serui Pharaonis, & non Dei: contemnebatur etiam valde Deus, quia redeundo in Aegyptum innuebant melius esse nunquam inde exiuisse, quam eductos fuisse per mirabilia Dei, in quo signatur error, & ignorantia in opere Dei, istud autẽ valde repugnat Deo, ideo supra 11. cap. valde conquæritur de eis, quando dixerunt, bene nobis erat in Aegypto, sed ibi adhuc non rebellabant, quia licet vellent esse in Aegypto, non proponebant illuc reuerti, nunc verò proponebant disponentes se ad illud, & dicentes constituamus nobis du-
I cem, & reuertamur in Aegyptum: istud autem erat vera rebellio, & pessimum omnium, quæ vsque nunc Hebræi dixerant: ideo dixerunt Iosue, & Caleb, nolite rebelles esse contra dominum, quasi dicat in hoc apertè rebellatis.

Quare non essent Chananæi timendi cum essent fortissimi. Quæst. XXXIX.

ADdiderant autem Caleb, & Iosue, neque timeatis populum terræ huius, quia sciebant, quod valde timebant Hebræi Chananæos, & ex hoc timore proueniebat rebellio ipsorum contra Deum, scilicet quòd potius volebant reuerti in Aegyptum, quam ire ad Chananæos dixerunt, neque timeatis po-
K pulum terræ huius, quasi dicant non rectè agitis timendo illos, quia per istum indebitum timorem incurretis in multa mala. Non dixerunt tamen non est populus iste fortis, vt timere illum debeatis, quia falsum erat, cum esset populus fortissimus respectu Hebræorum, sicut Deus dixit Deuteron. 9. scilicet audi Israel tu transibis hodie Iordanem, vt possideas nationes maximas, & fortiores te: populum magnum, atque sublimẽ, filios Enachim, quibus nullus potest ex aduerso resistere, sed dixerunt non timeatis eos, quasi dicat, licet sint terribiles, vos non debetis eos timere, quia dominus vobiscum est, & transibit ante vos subijciens vobis nationes illas Deutero. 7. & 9. capitul. Dixerunt etiam, quia sicut panem, ita possumus eos deuorare in hoc nituntur auferre omnem timorem, ostendẽdo facilitatem subijciendi gentes illas, nihil autem facilius est, quam

man-

manducare panem, dixerunt ergo, quòd poterant eos, sicut panem deuorare. Et quia istud videretur esse falsum, absolutè prolatum, cum præsupponeretur Chananæos esse fortissimos, sicut Deus dixit Deutero. 9. quòd nullus poterat illis ex aduerso resistere. additur, recessit ab illis omne præsidiũ, Dominus nobiscum est, scilicet duo sunt, propter quæ possimus deuorare populum istum. Primũ quia licet sint fortissimi, recessit tamen ab eis præsidium, & cum non habeant fauorem Dei succumbent, nobis autem è contrario est, quia Dominus nobiscum est, fauẽdo nobis, & sic quantum illis perit, tantum nobis crescit, non ergo timendi sunt.

Considerandum, ꝙ vbi dicit littera nostra, recessit ab eis omne præsidium, aliqua littera habet recessit vmbra, alia littera, recessit tempus. Aliqui dicunt illam vmbram fuisse beatum Iob qui fuit in terra Chananæorum. & illum tunc fuisse defunctum, cuius meritis Deus sustinebat Chananæos: mortuo autem illo non esset aliquis, propter quem Deus sustineret Chananæos, ideo perirent statim.

Alij dicunt recessit ab eis tempus, & istam litteram sequitur August. & dicit, quòd recessit ab eis tempus, quia etiam impijs occulta dispensatione datur tempus florẽdi, & istud tempus iam finitum erat in Chananæis, inquantum dicitur, recessit ab eis tempus, ideo non erant timendi. Dicit etiam Aug. quòd isti subtiliter hic distinxerunt, nam cum dixerint recessit ab eis tempus, non dixerunt nobis venit tempus, sed dixerunt Dominus nobiscum est, vt innuatur, ꝙ impijs datur aliquis fauor ad tempus, & postea semper malum habent, cum bonis autem nũ est Deus ad tempus, sed in perpetuum, vnde ait: Dominus autem in nobis: non dixerunt tempus recessit ab eis, & nostrum successit, sed Dominus in nobis, non tempus, illi enim tempus habuerunt: isti dicuntur temporum creatorem, & ordinatorem, & omnium dispensatorem habere, sed istud est sequendo litteram August. nostra tamen litera magis proprie habet, scilicet recessit ab eis præsidium, idest fauor Dei, & ita poterimus contra eos præualere.

Quid dicat Iosephus historiographus Iudaus de missione exploratorem, & de consequentibus, & in quo discordet à veritate. Sed vide pro intellectu huius mei cio. Abul. Iosue 3. c. q. 37. quia mirabiliter loquitur. Quæst. XL.

Considerandom, quòd circa istam missionem exploratorum & quæ inde secuta sunt Iosephus li. 3. Antiq. in quibusdam aliter dicit, scilicet ducens autem eos Moyses in terram, quæ vocatur conuallis, iuxta Chananæorum terminos, existentem populum in ecclesia congregauit, eisque in concione locutus est, ista conuallis est mansio Cadesbarne, & est iuxta terminos Chananæorum, quia est in latere meridiano terræ Chanaan infra 34. c. Et ait, cum Deus nobis duo bona promisit libertatem, scilicet, & fęlicis terrę possessionem, aliud eo dante iam possidetis, aliud estis percepturi celeriter, in finibus namque sedemus Chananæorum, facietque nos de cætero procedentes, quod neque rex, neque ciuitas, sed neque omnis eorum exercitus obstabit: ergo præparemur ad bellum, non enim sine labore nobis hæc terra conceditur, sed maximis eam prælijs obtinebimus. Verum autem dixit Iosephus, quia Deus promiserat duo, idest liberare de seruiture Aegypti, & dare terram Chanaan, primum iam factum fuerat, secundum de propinquo erat, quòd autem dixit, quòd pararentur ad bellum, & non obtinerent terram sine magnis bellis, scriptura non expressit, verisimile tamen est, quòd suaserit Moyses populo parari ad bellum. Quod tamen diceret terrã non sine magnis bellis obtinendam, non est verisimile, quia per hoc incuteret timorem populo pauido, sicut fecerunt exploratores, quod Moyses non faceret, qui nouerat cor populi, sed potius diceret facile esse capi terrã Deo dante illam. Sic patet Deut. primo, scilicet cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis, venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus daturus est vobis: vide terram, ascende, & posside eam, noli timere, nec quidquam paueas. Iosephus tamen, qui loquebatur gentilibus, voluit facere rem illis credibiliorem: ideo non inducit Deũ in omnibus, sed loquitur modo humano.

Alph. Tost. super Num.

Adiunxit Iosephus, mittamus exploratores, qui huius terræ bona considerent, & quæ virtus sit habitantium in ea: elegitque notissimos viros exploratores duodecim, vnum de vnaquaque tribu, qui circumeuntes omnem terram Chananæorum à partibus circa Aegyptum iacentibus, vsque ad ciuitatem Emachin peruenerunt, naturamque terræ, & incolarum considerantes validam, reuersi sunt quadraginta diebus omne opus explentes: insuper & fructus quos proferebat illa terra portantes, eorum abundantiam per multitudinem bonorum, quæ terra illa haberet, narrabant.

B In his verum dicit Iosephus, & innuit, quòd Moyses procurauerit mitti exploratores, sicut innuit littera præcedenti cap. veritas tamen est, quòd Hebræi hoc procurauerunt Deuteron. 1. cap. & ita fuit declaratum præcedenti c. dixit exploratores missos fuisse viros notos, quos scriptura vocat viros principes præcedenti cap. principes tamen notissimi sunt in populo, dixit etiam exploratum esse à partibus iacentibus circa Aegyptum, vsque ad ciuitatem Emachim, quod verum est, & loco huius dicitur præcedenti c. explorauerunt terram à deserto Syn, vsque Roob intrantibus Emath, est autẽ desertum Syn circa Aegyptum. Emath est, quam vocat Iosephus ciuitas Emachin, & ibi est mons Libanus.

C *Quod fuit suasum Hebræis ad non pugnare propter paupertatem. Quæst. XLI.*

Addidit Iosephus, à voluntate tamen bellandi populum suspendebant, metuentes paupertatis suæ inopiam, dicentesque flumina impossibilia transituros, & esse montes insuperabiles iter agentibus, & ciuitates muris valde fortissimas, in Hebron autem gigantum prolem se inuenisse dicebant: exploratores quidem videntes, quòd cunctis, quos ab Aegypto egredientes inspexerant, maiores essent Chananęi, & ipsi timuerunt, & multitudinem hoc credere compulerunt.

In istis Iosephus ponit aliquid contra veritatem scripturæ, dicens quòd exploratores dissuadebant populo pugnare propter paupertatem: nam istud neque populus D expressit, neque exploratores, vt patet præced. cap. Deut. 1. vbi ponuntur omnia dicta ipsorum. quòd etiam dixit de fluminibus, impossibilibus transitu, non dixerunt exploratores, sed Iosephus illud posuit propter Iordanem, cuius transitus postea non fuit sine miraculo Iosue 3. & 4. cap. nunc tamen si intrarent Hebræi per mansionem Cadesbarne non essent transituri Iordanem, quia intrarent per meridiem, vt dicitur præced. c. Iordanis tamen est in parte Orientali terræ Chanaan infra 34. cap. quod autem dixit de gigantibus, & de statura Chananęorum, hoc expresserunt exploratores.

Sequitur: illi autem ex his, quæ audierant, possessionem terræ illius sibi difficilem iudicabant: solutoque concilio cum vxoribus, & filijs lugentes dicebant, tanquam Deus nihil eis opere, sed tantum verbo promitteret. E Ista vera sunt, & continentur præcedenti. capit. nam propter illa, quæ audiuerunt ab exploratoribus putauerunt, ꝙ nunquam possent obtinere terram, ideo fleuerũt ipsi, & filij, & vxores eorum, vt dicitur supra in littera, & non solum dixerunt, quòd nihil Deus promittebat eis in opere, sed in verbo, sicut dixit Iosephus, sed aliquid peius, scilicet odit nos Dominus, idcirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhæi, atque deleret.

Quomodo fecerunt consilium interficiendi Moysen, & Aaron. Quæst. XLII.

Sed additur rursum Moysen increpabant, & inclamabant ei eiusque fratri pontifici, & pessimam quidem licet cum illorum blasphemijs, habuerunt noctem, ma-

ne vero ad ecclesiam concurrerunt deliberationem habentes interfecto Moyse, & Aaron ad Aegyptum denuo remeare. Istud verum est, quòd contra Moysen, & Aarō fratrem eius pontificem murmurabant Hebræi, vt dicitur supra in littera, culpabant autem eos, quòd eduxissent illos de Aegypto, de alia autem murmuratione, quæ fuit contra solum Moysen, de qua præcedent. cap. nihil dixit Iosephus, sed de sola illa, quæ fuit contra Moysen, & Aaron, de qua supra in littera, dixit etiam, quòd habuerunt pessimam noctem, licet cum blasphemijs Moysi, & Aaron, quia tota illa nocte fleuerunt miseriam suā, & maledicebant Moysi, & Aaron, qui videbantur esse causa malorum suorum, educendo eos de Aegypto.

Cum autem dixit, quòd mane concurrerunt ad ecclesiam deliberantes reuerti in Aegyptum, verum est, vt patet supra in littera, sed quod dicitur, quòd proposuerant occidere Moysen, & Aaron, antequam reuerterentur, non habetur in littera, satis tamen colligitur inquantum dixerunt constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyses quidem ante hoc dux erat: inquantum igitur volebant alium ducem, innuitur, quòd proponebant occidere Moysen, & Aaron: hoc autem forte esset, quia isti fuerant sibi causa malorum, & in vindictam illos occidebant, vel quia resistebant eis ne redirent in Aegyptum.

Sequitur, vnus autem exploratorum Iosue, & Caleb metuentes in medium processerunt, tenebantque multitudinem, confidere supplicantes, & neque Deum falsitatis arguere, neque credere his, quæ pro terrore non vere de Chananæis dicta videbantur, sed sibi potius, quòd ad fęlicitatem, & possessionem bonorum eos decentius inuitarent, quando neque montium magnitudo, neque altitudo fluuiorum, virtutem colentibus, effectum poterat impedire: maxime cum Deus securitatem præbeat, & eorum propugnator existat, pergamus ergo, dicebant simul ad hostes, nullam timoris habentes suspitionem, sed duci credite Deo, vosque sequimini quo vocamur. Iosephus non facit mentionem, quando solus Caleb restitit exploratoribus præcedent. cap. sed solum, quando Caleb, & Iosue simul se opposuerunt populo scindentes vestimenta sua, quod Iosephus tacuit, quia forte non erat consuetudo talis apud Romanos, quibus Iosephus ista scribebat, dixit autem, quòd tenebant multitudinem, scilicet ne reuerterentur in Aegyptum, suadentes non timere flumina, quod tamen non dixerunt Caleb, & Iosue, sed Iosephus iuxta præsuppositum suum prosequitur: dixit etiam, quod non arguerent Deum falsitatis, hoc est, quod in littera dicitur, nolite rebelles esse contra Dominum.

Additur, & illi quidem dicentes hęc nitebantur iram populi mitigare. Moyses autem, & Aaron in terra prostrati, Deum rogabant non pro salute, sed vt quiescere faceret ignorantem plebem, eorumque sedaret animos excitationis passione turbatos.

De Moyse, & Aaron certum est in terram fuisse prostratos, sed scriptura non asserit ad quid. Iosephus autem dicit, quòd fuit ad rogandum Deum, vt mitigaret ignorantiam populi, & praua desideria eorum, & tamen an fuerit ad hoc, vel ad aliquid aliud declaratum fuit supra q. 29.

Quare Iudæi voluerunt lapidare Caleb, & Iosue, cum tamen non offendissent populum. Quæst. XLIII.

SEd quæritur circa hoc, quod dicitur in littera, cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus vellet eos opprimere, quod intelligitur de Caleb, & Iosue, quomodo populus hoc voluit: nam Caleb, & Iosue non offenderant populum.

Dicendum quòd vsque nunc Iosue, & Caleb non offenderant populum, neque populus murmurabat de eis, sed solum de Moyse, & Aaron, vt patet supra in littera, ideo isti ausi sunt loqui ad populum: Moyses autem, & Aaron non fuerunt ausi: vnde ceciderunt in terram, & nihil locuti sunt. Sed nunc Iosue, & Caleb videbantur

F offendisse populum: ideo populus concitatus voluit eos lapidare. Primo quia videbantur dixisse verba iniuriosa ad populum, scilicet nolite esse rebelles contra Dominū: in quo innuebatur, quòd rebelles erant, & hoc erat apponere eis crimen. Secundo quia resistebant desiderio populi, totus enim populus deliberauerat reuerti in Aegyptum: isti autem duo resistebant desiderio populi, ostendentes illud non esse rectum, & istud satis erat motiuum ad hoc, quòd populus indignaretur: licet non esset iustum motiuum, nam videbatur populus cōtemni, quòd duo vellent se opponere toti populo.

Quare potius volebant eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis. Quæst. XLIIII.

G ADhuc quæretur cum populus vellet istos occidere, quare potius voluerunt eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis?

Dicendum quod fuit primo, quia populus ex ira mouebatur ad hoc, ira autem propter caliditatem naturæ vult inferre statim punitionem 7. Ethic. cap. 8. ideo populus volebat statim illos occidere, sed nihil promptius occurrebat ad occidēdum illos, quam lapidare eos, quia lapides præsentes habebat, ideo hoc elegerunt.

Secundo, quia totus populus offensus fuerat ab istis duobus, ideo omnes volebant sumere vindictam de illis, sed non erat alius modus per quem à toto populo sumeretur vindicta, nisi per lapidationem, quia tunc quilibet de populo se vindicaret mittendo lapides in istos, ideo iste modus esset conuenientior.

H Tertio fuit, quia iste modus puniendi erat secundum legem, quando delictum alicuius se extendebat in præiudicium multorum, quòd à toto populo lapidaretur peccans, sicut erat de colente idola Deuter. 17. & de filio contumace, & ebrioso Deut. 21. & quia ista offensio ad totū populū extendebatur, oēs voluerunt eos lapidare.

Quarto, quia quando Deus volebat, quod homines valde timerent committere aliquod delictum faciebat, q̃ peccans lapidaretur à toto populo, vt sic totus populus videret, & timeret similia committere. Sic patet de adulterio, quia lapidabatur adultera secundum legem Ioan 7. sic etiam, qui violabat sabbatum: sic qui inuentus est colligens ligna in sabbato lapidatus est sequen. c. sic etiam, qui blasphemauit nomen Domini à toto populo lapidatus est Leuit. 24. & hoc erat, quia delicta ista nimis displicebant Deo, & volebat, q̃ omnes timerent illa

I committere. & ad hoc faciebat, quòd totus populus pęnam istam inferret, ita nūc populus volens innuere omnibus, quod non liceret alicui contemnere totam multitudinem voluit, quòd pęna ista ab omnibus inferretur, lapidando istos.

Quinto, quia pęna, quæ danda erat istis nō erat iusta, ideo non poterat diffiniri per legem, sed solum ex quadam indignatione inferebatur, ideo debuit esse talis, quę iræ competeret, & subito inferretur: talis autem fuit pęna lapidationis, ideo ista conueniebat nunc, sed primū, & secundum sunt veriora.

Per gloriam Domini, quæ apparuit tunc quid intelligitur. Quæst. XLV.

K QVæritur quid est, quod dicitur, q̃ cum multitudo vellet istos lapidare, apparuit gloria Domini?

Dicendum, q̃ gloria, vel maiestas signat apparatū aliquem magnum, per quem manifeste cognoscitur excellentia illius, cuius est, quia nulli alteri cōpetit istud, quod vocatur gloria, vel maiestas: fuit autem istud aliquod signum excellens, quod Deus ostendit, per quod monstrabatur præsentia eius circa populum, sed quid istud fuit, dici potest, q̃ non expresse ponit illud scriptura, intelligendum tamen est, q̃ fuit aliquis splendor insolitus in columna nubis: nam columna illa apparebat per diē in colore nubis, & per noctem in colore ignis, sup. c. habebat aūt determinatum fulgorem, quem nunquam excedebat, nūc vero apparuit plus de lumine, vel mutuatum est aliquid de figura, ita vt mirarentur Hebræi, & time-

tent, & illud vocatur gloria domini, quia talem excellẽtiam nullus poterat monstrare nisi Deus.

A Sed quidquid istud fuerit aut qualitercunque factum: constat, quòd fuit in columna nubis, primo quia dicitur in littera, apparuit gloria Domini super tectum fœderis, sed tectum fœderis est tabernaculum testimonij, ad cuius ostium erat columna supra 12. & Exo. 19.

Secundo, & clarius, quia infra 16. ponitur simile cum dicitur, Moyses, & Aaron fugerũt ad tabernaculum fœderis, quod postquam ingressi sunt, operuit illud nubes, & apparuit gloria Domini, & sic patet, quòd gloria Domini nihil aliud erat nisi nubes, quando in ea apparebat aliquid insolitum, per quod populus manifeste cognoscebat specialem Dei præsentiam. Tertio patet per Iosephum lib. 3. Antiquitatum, nam vbi littera nostra dicit apparuit gloria Domini: dicit ille, astitit autem nubes, & stãs super tabernaculum significauit Dei præsentiam.

B *Ad quid Domini gloria apparuit. Quæst. XLVI.*

Sed quæritur ad quid apparuit nunc ista gloria Domini? Dicendum, quòd fuit primo ad liberandum Caleb, & Iosue à morte: volebat enim populus eos lapidare, & non cessarent, nisi viderent aliquid fortissimum, quod eos impediret, ideo ostẽdit Deus ouoc gloriam suam, de qua Hebræi non possent dubitare, vt sic timentes cessarent ab eo, quod proposuerat, & istud innuitur inquantum dicitur: apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filijs Israel, & sic propter illos apparebat. Est autem intelligendum, quòd cum Caleb, & Iosue viderunt, quòd populus volebat eos lapidare, timentes fugerunt ad Sanctuarium, vt saltem propter loci sanctitatem populus non auderet nocere eis, tunc autem apparuit gloria Domini in nube, & populus timens cessauit à proposito suo, simile patet infra 16. quãdo multitudo Hebræorum murmurauit contra Moysen, & Aaron dicẽs, vos interfecistis populum Domini, orta autem seditione Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis, & dicitur, quòd postquam ingressi sunt illuc operuit illud nubes, & apparuit gloria Domini, & tunc non ausi fuerunt Hebræi nocere eis, quia potius intelligendum est, quòd tantum terrorem incussit eis gloria Domini, quòd ipsi potius timuerunt occidi, quasi offendissent, sicut ergo tunc non ausi fuerunt Hebræi tangere Moysen, & Aaron propter gloriam Domini apparentem, ita & nunc non ausi fuerunt lapidare Caleb, & Iosue propter eandem gloriam apparentem.

C Secundo fuit ad tollendum Hebræis propositum de redeundo in Aegyptum, nam ante hoc deliberauerant illuc redire dicentes, constituamus ducem, & reuertamur in Aegyptum, supra in littera, nunc autem videntes gloriam Domini, quæ necessario appareret, & cum quodam terrore, agnoscerent se offendisse eum, & cessarent a proposito. hoc autem patet inquantum Israelitæ, qui ante hoc illud decreuerant, post hæc nihil de hac re locuti sunt, neque murmurauerunt contra Moysen, & Aaron, sicut prius, sed hoc non facerent, nisi aliquid magnum apparuisset eis, quòd à proposito eos reuocaret, & istud fuit agnoscere per gloriam Domini apparentem, quòd eum offendissent.

D Tertio fuit, vt Moyses acciperet audaciam loquendi ad populum, nam ante hoc Moyses, & Aaron timentes occidi deciderunt in terram, & nihil locuti sunt, vt patet supra in littera, post hoc autem Moyses increpuit confidenter populum prædicens ei omnia mala, & populus non ausus fuit respondere, hoc autem non fuit nisi, quia timuit valde populus ex gloria Domini apparente: Moyses autem cepit audaciam ad loquendum.

E Quarto fuit, & præcipue ad hoc, quòd mitigaretur ira Dei, & non deleret populum, nam per istam murmurationem meruerant deleri, sicut Deus dixit supra in littera, scilicet, vsquequo detrahet mihi iste omnibus signis, quæ feci coram eis populus iste? feriam igitur eos pestilentia atque consumam, istud facturus erat Deus, nisi Moyses oraret pro populo, & populus doleret de peccato, sed non poterant dolere, nisi agnoscerent peccatum non poterant autem agnoscere illud, nisi aliquid mutaret intellectum eorum istud autem fuit gloria Domini apparens, quæ ostendit eis errorem suum, & timorem incussit, & tunc doluerunt Hebræi valde de peccato suo: non solum cessantes à desiderio priori de eundo in Aegyptum, sed etiam volendo statim ascendere in terram Chanaan, sic patet infra in littera, scilicet, locutus est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis, & ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt, parati sumus ascendere ad locum de quo Dominus locutus est, quia peccauimus, & sic patet, quòd agnouerunt peccatum suum inquantum murmurauerant, & dixerant se velle reuerti in Aegyptum, & hoc totum fuit propter apparitionem nubis, conueniens ergo fuit, quod appareret gloria Domini in nube. *Et ait Moyses ad Dominum.* Hic ponitur oratio Moysi ne destruerentur Iudæi, semper enim pro eis exorabat, licet immeriti essent: Deus tamen enim ad hoc incitabat, vt non deleret Israelitas: nam statuerat delere illos, nisi precibus alicuius viri sancti placaretur: mouebat ideo virum sanctum Moysen ad orandum pro eis: nam nisi ipse mouisset, non potuisset Moyses orare pro eis, vt patet Ioann. 15. cap. sine me nihil potestis facere, idest si ego non mouero vos ad operandum nullum opus meritorium facietis. *Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum.*

Quibus rationibus rogabat Moyses Deum ne deleret Israelitas. Et quomodo persuasionis Moyses ad Deum, est vsus, & cautela quadam de modo suadendi. Quæst. XLVII.

Hic ponuntur rationes quas Moyses allegabat contra Deum, vt non deleret Israelitas, & vt essent fortiores rationes, non procedebat implorando misericordiam ex parte Hebræorum, sed inducendo, quòd Deo non erat honor aliquis, sed magis dedecus ista facere. Et sunt ista argumenta fortissime persuasiua, apud rhetoricos tamen persuasio fieri debet ex ea parte, qua homo magis suasibilis est, diligunt autem homines naturaliter magis bonum suum, quam aliorum, & impensius laborãt effugere damna sua, quam proximorum, ideo si aliquis orauerit alterum pro eo, quòd est honor, vel volitas sua, & alterius, facilius suadebitur ei si dicatur, quòd in illo actu peruenit honor sibi, quam si rogetur, quòd faciat, quia est honor alterius, idem de malo euitando.

Ita se habebat Moyses ad Deum, quia in ista deletione Hebræorum non solum dicebat esse malum eis, sed videbatur malum etiam Dei, scilicet dedecus, ideo Moyses non orauit Deum ne hoc faceret, quia erat damnum Israelitarum, sed quia erat damnum Dei, scilicet, quia dicerent Aegyptij, & omnes habitatores terræ, Deus Hebræorum eduxit eos de Aegypto, & quia non poterat introducere in terram, quam promiserat eis occidit illos in montibus, in quo videbatur nimis detrahi gloriæ diuinæ, quia erat locus verisimilis arguendi calumniatoribus contra Dei potestatem. Similis ratio habetur Exo. cap. 32. quam iterum fecit Moyses contra Deum, cum delere vellet Israelitas pro idolatria.

De quo habetur optimum documẽtum rhetoricum, quòd cum quis vult alteri suadere exorando ad faciendum aliquid, & ex actu sequitur aliquod bonum, quod est commune ipsi, qui exoratur, & exoranti, vel ei pro quo oratur: non sunt inducendæ rationes ex bono, quod consequitur exoranti, vel ei pro quo oratur, sed ex bono, quod consequitur ei, qui exoratur etiam si illi minima pars boni eueniat.

Et istud est generale documentum pro omni suasione. Sed adhuc magis tenet cum inducimus aliquem ad non faciendum, quod facere volebat confirmãdo, quòd inde sequatur damnum, vel dedecus, quam cũ exoramus, vt aliquid faciat. Et cum exoratur quis quẽ, vt aliquid faciat, erit generalius si arguatur, quòd inde sequitur honor, quam si vtilitas, nã ad honorẽ reri sunt, qui nõ moueã-

tur, ad vtilitatem autem non mouentur omnes: potissi- F
me quia vtilitas interdum inhonesta est. s. quia modus ac
quirendi est illicitus, honor autem eis, qui vulgariter sen
tiunt, semper vr esse honestus. [Vt audiant Ægyptij.]

Quot modis possit intelligi verba, vt audiant Aegyptij. Quæst. XLVIII.

POtest ista litera induci dupliciter propter istam con-
iunctionem, vt, quę potest dicere causam, vel finalē,
vel cōsecutionem, si dicat causam finalem est sensus iste
increpatorius, sicut cum aliquem partim irridemus, &
partim increpamus, dicentes hoc facis, vt ab omnibus vi-
tupereris quasi dicat cum hoc feceris, omnes te vitupera
bunt, & tunc ex modo prolationis apparet irrisio. Sic au
tem erit sensus, quòd Moyses aliquo modo quasi incre- G
paret dicens, domine tu vis delere populum istum, vt
Aegyptij, & habitatores terræ huius dicant, quòd eduxi-
sti populum istum de Aegypto ad introducendum in
terram promissam, & quia non potuisti introducere, oc-
cidisti illos. q. d. non sequetur alius finis ex hoc facto, ni-
si istud crimen, quod tibi imponent Aegyptij, & habita-
tores terrę huius. Alio modo potest significare, vt conse-
cutionem, & est sensus, quamquam tu deleas populum
istum ad bonum finem, scilicet vt incredulitas eorū pu-
niatur: tamen non cōsequetur ex hac punitione aliquid
alterum, nisi quòd Aegyptij, & habitatores terrę huius
dicent, quòd non poteras implere, quę iurasti: ideo occi-
disti hanc multitudinem, hoc tamen est inconueniens:
ideo non licet, quòd occidatur hęc multitudo.
[Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti po- H
pulum istū.] Idest vt audiant Aegyptij de quorum terra
eduxisti Israelitas, quòd occideris eos, & murmurabunt
contra te dicentes, ꝙ non poteras eos introducere, quęli-
bet enim gens hoc dicere poterat, maxime illi, qui de He
bręorum prosperitate dolebant atque timebant,

Gentes, quæ inimicabantur Israelitis, & cum quibus pugnauerunt, Quæst. XLIX.

ISræ autem erant multę gentes, scilicet Amalechitę,
qui primo contra eos bellum gesserunt, & iam victi
fuerant, vt patet Exod. c. 17. Erant etiam Madianitę, qui
propinqui erant terrę illi, per quam transibant Israelitę,
& machinati sunt qualiter eos delerent, hostiliter se con
tra eos gerentes, ideo eos postea Israelitę deleuerunt, vt I
patet infra 31. cap. Erant etiam Moabitę, qui eorum im-
petum ferre non potentes, machinati sunt dolos, conuo-
cantes Balaam ariolum de Aram, vt malediceret Israeli-
tis, vt patet infra capitulo vigesimosecundo, ideo postea
in maledictionem datum est ne intrarēt ecclesiam Dei,
vt patet Deuteronom. vigesimotertio capitulo. Erant
etiam Ammonitæ, qui in eadem machinatione cum
Moabitis fuerunt, & eadem pęna puniti sunt, vt patet
præallegato capitulo. Erant quoque Chananæi, & A-
morrhæi, cæterique populi, quorum virtus elanguit au-
ditis his, quæ faciebant Israelitæ in alias gentes, & quæ
miracula pro eis Deus faceret, vt patet Iosue capit. 2. ti-
muerunt, & Philisthijm. timuerunt etiam omnes vici-
næ gentes de hoc Exod. 15. cap. s. ascenderunt populi, &
irati sunt, & dolores obtinuerūt habitatores Philisthijm, K
tunc conturbati sunt principes Edom, & robustos Moab
obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores
Chanaan.
Quamquam igitur omnes gentes, & præcipue habi-
tatores terræ illius, in qua erant Iudęi possent calumnia-
ri: Aegyptij tamen maiorem habebant causam calum-
niandi, ipsi enim grauiores sustinuerunt pęnas super
gentes alias: nam Aegyptiorum serui erant Iudæi, a qui-
bus in seruitijs, & tributis magnum lucrum acquire-
bant. Cum autem educti sunt de Aegypto grauem rerū
suarum Aegyptij iacturam passi sunt, tanquam si medie-
tas bonorum totius Aegypti perderetur: pęnas etiam
durissimas luerunt, vt patet in plagarum decem infli-
ctione, & miserabili earum tolerantia, & quod cęteris
grauius fuit, præcipua pars virorum Aegypti, & equi-
tes, & equi, & currus cum rege suo, profundo Maris ru-
bri gurgite absorpti sunt, Aegyptij ergo, qui omnia hęc
inuaserant, si audirent Hebręos propter quos tanta cru-
ciamina, iacturamque rerum suarum tolerauerant in
deserto deletos fore, vt gauderent, & de Deo illorum
mordaciter detraherent, dicentes quòd non potuerit eos
introducere in terram pro qua iurauerat, ideo deleuerit
eos in montibus.
[Et habitatores terræ huius.] Idest etiam habitatores
terræ in qua tunc erant Iudæi cognoscentes mortem eo-
rum detraherent de Deo.

Quomodo dixit Moyses habitatores terra illius cum essent in solitudine. Quæst. L.

SEd diceretur quomodo Moyses dixit habitatores terrę
illius, quia ibi erant deserta magna, & nullus habita-
tor, sicut dictum est hic, scilicet, vtinam mortui essemus
in Aegypto & in hac vasta solitudine.
Respondendum est, quòd in terra illa, in qua tunc Iu
dæi erant, non erant aliqui habitatores, sed erant in cir-
cuitu scilicet Amalechitę Chananęi, Idumæi, Moabitæ,
& Ammonitæ, maxime autem Amalechitę, & Chana-
næi, nam cum sequenti die ascendere vellent Iudæi in
terram Chanaan, descenderunt Amalechitæ, & Chana-
næi de montibus, & percusserunt eos. vt patet infra: etiā
quia Deus iussit Moysi, vt moueret castra de loco in quo
erant, quia erant vicini Chananæis, & Amalechitis, vt
patet infra, & isti etiam calumniarentur dicentes, quod
Deus non potuisset introducere Israelitas in terram, quā
iurauerat dare, ideo occidit illos. [Qui audierunt, quòd
tu Domine in populo isto sis] scilicet specialius, quam in
alijs populis: nam Deus vbique est, specialius tamen
operabatur apud Iudęos, quam apud alias gentes: nam
respondebat ad omnia quæsita eorum in voce intra San
cta sanctorum: in quo specialius erat aliquid Iudęis,
quam cęteris populis, sic patet Deuteron. capit. 4. scilicet
gens magna, & non est alia natio tam grandis, quæ ha-
beat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus noster
cunctis obsecrationibus nostris.
Ponit autem Moyses hic quasdam conditiones ad for
tificandum argumentum contra Deum, nam responde-
ret aliquis pro Deo, quòd non possent gentes de Deo di-
cere verisimiliter, quòd occiderat Israelitas, quia non po
terat eos introducere, sed quòd occidit eos, quia habe-
bat illos exosos. Ad hoc Moyses arguit non esse opina-
bile apud gentes, quia ipsi audierant, quòd Deus in po-
pulo isto specialius apparebat, quam in alijs, & quòd lo-
quebatur eis facie ad faciem, protegebatque eos colum-
na nubis, & ignis per diem, & noctem. quæ sunt signa
magni amoris, qualia nulli populo monstrata fuerant: er
go cum occideret eos, apparebat, quòd non occideret
tanquam exosos, sed quia non poterat introducere, &
ob hoc antequam esset in actu introducendi, ne tūc cum
committerent bellum, non posset eos eruere de manu
hostili, elegit magis eos nunc occidere, vt non credere-
tur fecisse ex impotentia, si tamen Deus non monstras-
set Iudæis tanta signa amoris, quę hic apparent, posset
dici, quòd occidisset eos, quia habebat exosos, & ob hoc
Moyses inducit ista ad tollendam responsionem, quæ
daretur pro Deo.
[Et facie ad faciē videaris.] Idest audierunt Aegyptij,
& habitatores terrę huius, quod tu videris in populo isto
facie ad faciem, quod est maximi amoris signum.

Quomodo intelligitur, quòd Deus videbatur facie ad faciem, & ore ad os loquebatur. Quæst. LI.

DIcitur hoc propter prophetas, qui non videbant fa-
cie ad faciem, sicut dr de Moyse supra c. 12. s. quòd
ore ad os loquebatur ei dn̄s, & Exod. 33. ca. s. ꝙ loqueba-
tur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet lo-
qui homo ad amicum suum. Sed magis proprie dicitur,
ꝙ videbatur Dominus facie ad faciem. s. quia repræsen-
tabat se clarius gentibus istis, q̃ alijs. s. in figuris assum-
ptus, vel in Angelo repræsentante se in voce proceden-
te de

te de nube, & potissime cum erant aliquæ figuræ, quæ multum repræsentabant gloriam Dei, & sicut cum visus est super montem Sinai, & sub pedibus eius quasi opus lapidis Sahpyrini, & quasi cęlum cum serenum est, & ibi dicitur, quòd totus populus vidit Dominum, & comederunt, atque biberunt, vt patet Exod. 34. cap. Iste sensus est conuenientior superiori, quia hic dicitur, quòd audierunt Aegyptij, & habitatores terræ, quòd videretur Deus in populo, quòd est videri à popularibus, & tamē secundum sensum superiorem non videbatur à popularibus, sed à prophetis, nec ab omnibus, sed à solo Moyse, vt patet supra cap. 12. Item quia dicitur, quòd Aegyptij, & habitatores terræ audierant hoc: non poterat tamen vulgari apud gentes alienas aliquid de populo Hebræorum, nisi inter Hebræos esset valde notum, sed quod videretur Deus facie ad faciem à Moyse etiam inter Hebræos non erat valde notum, quia istud erat in quo differebat Moyses à cæteris prophetis, quod vulgares distinguere nescirent, nam & prophetis alijs incognitum erat, nisi cum Deus dedit differentiam prophetiæ inter Moysen, & reliquos, vt patet supra 13. c. non ergo intelligitur de visione qua Moyses Deum videbat, sed de ea, quæ pertinebat ad totum populum.

Adhuc autem de ista dicendum, quòd non intelligitur de aliqua speciali visione, quæ aliquando fuerit, sed de visione, quæ semper duraret, quia dicitur hic, & facie ad faciem videaris, quod significat consuetudinem scilicet, quòd erat in consuetudine apud Iudæos videre Deū facie ad faciem, & non conuenit, nisi pro visione columnæ, quia ibi Deus apparebat specialiter, cum scirent illā nubem moueri ad præceptum Dei, & quòd Angelus Domini esset in ea, vt patet Exod. cap. 14.

Aliquando etiam inde audiebantur voces, sicut cum totus populus audiuit voces angelorum in monte Sinai, quas scriptura vocat voces Dei: videri autem illam nubem in qua Deus demonstrabat specialiter aliqua opera sua, erat videre Deum facie ad faciem, quod audiuerant Aegyptij esse apud Iudæos, quia nihil apud illos manifestius erat, & semper fuit ex quo recesserunt de Aegypto, vsquequo introierunt in terram Chanaan, vt patet Exo. 13. cap. scilicet non defuit columna nubis per diem, & columna ignis per noctem coram populo.

Et nubes tua protegat illos. Idest audierunt Aegyptij, & cæteri habitatores terræ, quòd nubes tua, idest nubes à te missa, vel data protegat Israelitas, idest cooperiat eos, & hoc est signum dilectionis, ex quo arguitur, quòd non occideris eos, quasi haberes exosos, sed quia non potuisti introducere in terram pro qua iurasti.

An fuerit vna nubes protegens Israelitas, & alia quæ præcederet in via, vel vna tantum.
Quæst. L I I.

DE ista nube protegente Israelitas apud multos dubium est.

Quidam enim volunt, quòd esset solum vna nubes in populo Hebręorum, & illa esset in figura columnari ad præcedendum in via, & cum castra figerentur, sedebat super Sanctuarium, vt patet sup. 9. cap. & hanc aliquando vocant nubem, aliquando columnam.

Alij dicunt duas fuisse nubes in populo Hebræorum, vnam, quæ erat parua, & in modum columnæ erecta in sublime, & erat ad monstrandum viam, de qua nunc dictum est, alia erat nubes magna, quæ erat extensa super omnia castra Hebræorum ad protegendum eos à feruore solis in desertis Arabiæ, vbi est terra valde calida, & ista vocatur nubes, & non columna, quia non erat erecta in sublime modo columnari, sed erat extensa, quod proprie pertinet ad nubem, & de hac dicunt intelligi, quod habetur hic.

An nubes fuerit distincta à columna.
Quæst. L I I I.

SEd dubium est an ista nubes fuerit, videtur autem ex littera, quòd sic, quia dicitur hic de nube protegen-

A te & postea de columna: vnde distinguuntur in numero, quia duplicatur de eis sermo, & distinguuntur in proprietate, quia vna vocatur columna, & alia nubes, si tamen essent idem, non fieret hoc.

Item quia dicitur hic, quòd nubes protegebat Israelitas, & columna præcedebat eos, in quo distinguitur proprietas istarum nubium: nam columna nubis non poterat protegere, idest operire castra, sed de nube dicitur, quòd protegebat: necesse est igitur poni diuersas nubes, vna quæ vocetur nubes, & alia, quæ vocetur columna.

Respondendum est, quòd de illa columna, & nube Exo. 13. c. argutum est vbi sufficienter probari videtur solam nubem fuisse apud Hebræos columnarem, & nullam, quæ tegeret omnia castra, & apparet hoc, quia quādo Aegyptij super mare rubrum irruebāt super Hebręos B castrametantes in litore, columna nubis, quæ erat in parte anteriori reliquit illam, conuertens se ad posteriora, & angelus cum ea, vt esset tenebra inter Aegyptios, & Israelitas, si tamē fuissent duæ nubes apud Hebræos, scilicet vna, quæ præcederet, & alia, quæ operiret castra, non oportuisset fieri mutationem istam nubis ab anteriori parte, ad posteriorem: maxime, quia hoc erat contra conditionem communem præcedentis nubis, quæ semper erat in parte anteriori, ergo non erat ibi alia nubes, quæ protegeret castra: potissime quia si aliqua talis nubes fuisset, magis conueniret illi velare posteriorem partem exercitus, quàm nubi, quæ præcedebat: nam nubes columnaris præcedens erat paruę quantitatis: ea autem, quæ tegebat castra si daretur, esset valde magnæ quantitatis, posset ergo melius apposita inter Israelitas, C & Aegyptios velare posteriorem partem castrorum, quam nubecula præcedens, sed non fuit ipsa interposita, ergo non erat, multa quoque inconuenientia sequuntur, posita ista nube operiente castra, de quibus dictum est Exo. cap. 13. Et quamquam ad effugiēdum istam litteram, quæ videtur ponere duas nubes, aliqui conantur respondere ad inconuenientia illa: tamen non est sufficiens responsio, ideo dicendum est, quòd in populo Israel erat solum vna nubes columnaris, & parua, ad præcedendum Israelitas in via, & lucendum eis per noctem in castris, & ista aliquando vocatur nubes, aliquando columna: nubes autem vocatur secundum substantiam, quia erat de natura aliarum nubium, vocatur columna secundum figuram, quia erat facta modo columnari, scilicet, magis habens de longitudine, quàm de latitudi- D ne, & ista præcedebat Israelitas, nec habebant aliquam nubem tegentem castra: nam Deus refrigerabat illos, & non erat necessaria nubes, quæ eis multa solatia tolleret, vt declaratum est Exo. cap. 13.

Ad rationes positas in principio præced. q. Et ad quid proficiat repetitio sententiæ per synonima, quæ in scriptura sacra sæpe ponuntur, vt & Moyses hic vtitur. *Quæst. LIIII.*

AD argumenta in contrarium respondetur, ad primum, cum dicitur, quòd ponitur hic bis de nube, & columna, dicendum est non sequi ex hoc esse E duas: nam fit repetitio eiusdem, modo carminum, & poetarum, qui ad pulchritudinem repetunt eadem per diuersa verba, & tamen eadem sententia penitus est. Scriptura sacra etiam idem obseruat repetens verba, & pertinet hoc ad iratos, vel ad valde iocundos, sic patet 3. Regum capit. 12. scilicet, quæ nobis pars in Dauid, & quæ hæreditas in filio Isai: ad idem pertinent istæ duæ clausulæ: nam idem significat habere partem in Dauid, & hæreditatem in filio Isai, qui est ipse Dauid, & hoc frequentissime fit in prophetis, & in Psalmis, sic Psalmus 113. in exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro, idem est enim exitus Israel de Aegypto, & exitus domus Iacob de populo Barbaro, quia domus Iacob, & Israel idem sunt: Aegyptus etiā & populus Barbarus idem sunt, replicatur tamen ex modo carminis, & ad quendam decorem rhetoricū, ita hic

bis ponitur de nube, & columna, non quòd diuersa sint, sed ad ornatum. Et quando confirmatur, quòd hic distinguuntur istæ duæ nubes in figura, cum vna vocetur nubes, & altera columna. Dicendum est non fieri propter hoc, sed magis ad ponendum vtrũque nomen istius nubis præcedentis. ponitur autem nomẽ figuræ eius inquantum vocatur columna, & nomen naturæ inquantũ vocatur nubes, sic etiã est de tabulis in quibus scripta est lex, nam aliquando dicitur lex scripta in duabus tabulis, aliquando dicitur scripta in lapidibus sed idem est: tabula tamen dicit ibi figuram, & lapis dicit naturam.

Confirmatur autem magis in hoc responsio supra posita, scilicet quòd ista repetitio fiat propter ornatũ, quia quandocunque sic repetuntur sententiæ nunquam eadẽ verba repetuntur, quia ista esset inutilis repetitio, & cõtra ornatum rethoricum, sed per diuersa verba idem primo significantia, aut aliqualiter æquiualentia, vt patet in duobus suprapositis exemplis, vt cum vocatur Dauid, & postea filius Isai, & vocatur Aegyptius, & postea populus Barbarus, ita hic vocata est primo nubes ista, quæ præcedebat, secundo vocatur columna, ne repetatur idem nomen. Et adhuc magis apparet veritas huius, quia isti cõfirmant per hoc, quòd dicitur nubes, & columna, asserentes nubem semper esse eam, quæ operiebat castra Israel, & columnam solum esse præcedentem castra. Sed hoc falsum est, quia columna quæ præcedebat castra vocatur aliquando nubes, vt patet supra cap. 9. & 10. vbi necesse est intelligi de nube columnari, quæ præcedebat castra, ita ergo accipietur hic pro eodem nubes, & columna.

Ad secundum argumentum, cum dicitur, quòd nubes protegebat, & tamen columna non poterat protegere, ergo diuersæ sunt. Respondendum est, quòd argumentum illud concluderet, si probaretur, quòd ista nubes, de qua hic dicitur, tegebat omnia castra, sed hoc falsum est, nec potest patere ex littera. dicitur tamen, ꝙ nubes protegebat eos, idest, tegebat aliquid de castris, quia saltem protegebat tabernaculum, sic patet supra cap. 9. s. cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, & ibi necesse est intelligi de nube columnari, præcedente castra, operiendo autem tabernaculum, dicebatur operire Israelitas, vt patet supra c. 10. scilicet nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent: posuit tamen Moyses protegere, & postea præcedere, vt sicut non repetebatur sentẽtia per eadem nomina, ita nec repeteretur per eadem verba, & est tũc pulchrior locutio, cum fuerit maior abundantia synonymorum.

Sed dices, quare Moyses vtitur huiusmodi locutione? Respondendum est, ꝙ valde ei conuenit: volebat enim suadere Deo, ne occideret Israelitas. Suasio autem rethoricorum actus, & finis est, ideo Moyses debebat sequi modum rhetoricum quantum posset. Est autem quidam modus suasionis, cum materiam exaggeramus repetendo eandem sententiam per multa verba: nam quidam faciliter permoueri nequeunt audita semel eadem sentẽtia, cum autem crebro insonuerit auribus eorũ, permouentur, non tamen decet eisdem verbis repeti, quia hoc fastigium generat, necesse est igitur per alia verba æquiualẽtia repeti. Et istum modum suasionis sequitur Isidorus in libro Synonymorum, vbi incitat hominẽ ad plangendum de peccato per repetitionem eiusdem per voces synonymas: tantæ autem efficaciæ est modus iste suadendi, vt Isidorus vir clarissimus lecto illo libro Synonymorum dicat se fuisse motum in lamẽtum, quod profecto magna efficacia suasionis est, sic autem faciebat hic Moyses.

Et in columna nubis præcedas eos per diem. Dicebatur Deus præcedere Israelitas in columna, quia illa columna, quæ dirigebat eos in via, nõ mouebatur naturali motu, sicut declaratum est satis Exodi c. 40. sed mouebatur mouente Angelo Dei, vt patet Exodi 14. cap. ea autem, quæ Angeli faciunt, dicitur Deus facere, quia iussu eius faciunt, & quia lex vetus non multum distinguit de Angelis, & Deo, de cuius causa dictum est Exo. 19. c. ista nubes quæ præcedebat Israelitas erat illa, quæ vocatur supra nubes, licet hic vocetur columna, vt supra declaratũ est,

F erat autem processio ista columnæ ad demonstrandum viam, vt patet Exodi cap. 13.

Et in columna ignis per noctem. Idest etiam audierunt, quod præcedis populum istum per noctem in columna ignis, ad monstrandam viam per noctem, & in vtroque magni amoris signum demonstratur, ideo non dicetur, quod occideris hanc multitudinem, nisi quia non poteras introducere in terram pro qua iurasti.

Conueniens fuit, vt columna diei esset nubis, & noctis ignis, & non econtrario. Et quod Hebræi non leguntur ambulasse in deserto per noctem.
Quæst. LV.

G Dicitur, quòd Deus præcedebat in columna ignis per noctem, & in columna nubis per diem, quia nec columna nubis per noctẽ aliquid proficeret, nec columna ignis per diem, ignis enim positus in manifesto ad solem videri non posset, ideo si columna præcedens esse ignis, nullum signum per eam haberent. Si vero per noctem esset nubes, identidem nõ appareret, fuit igitur conueniens nocti ignis, & diei nubes, de ista columna ignis dicendum est, quod nõ erat verus ignis, sed similitudo ignis, sic patet supra cap. 9. cum dicitur, quod per noctẽ erat super tabernaculum species ignis, & per diem nubes, de hoc etiam magis declaratũ est Exo. c. 13. Item quamquam dicatur hic de columna ignis per noctem, & nubis per diem: non est intelligendum, quòd essent duæ columnæ, sed vnica, & illa erat columna nubis & ignis, & secundum veritatem erat columna nubis, ta-
H men apparebat ignis per noctem, & hoc sufficiebat ad hoc, quod luceret Israelitis, nam calore eius non indigebant. Si autem fuisset eis calor necessarius, sicut lumen, non sufficeret similitudo ignis, sed requireretur verus ignis, quia similitudo ignis non calefacit, de his Exod. cap. 13. declaratum est.

Dicitur hic de ista nube, quod præcederet per diem, & columna ignis, quod præcederet per noctem, non tamen erat eis hoc æquale, quia ad quamlibet mutationẽ castrorum signum dabat, & præcedebat columna nubis, sed non faciebat hoc colũna ignis, quia per noctem nunquam mouebantur Iudæi, nõ enim leguntur ambulasse per noctem, nisi cum transierunt mare rubrum sequentibus Aegyptijs à tergo, vt patet Exodi cap. 14. tunc enim necessitas vrgebat: præstabat tamẽ columna ignis mini-
I sterium suum quotidianum, sicut columna nubis, quia per quamlibet noctem lucebat illuminãs omnia castra, & hoc erat magnum beneficium Iudæis: erat autem nubes eadem, quæ per diem præcedebat, vel apparebat super tabernaculum, & columna ignis, quæ lucebat per noctem, sed per diẽ videbatur nubes lucida, sicut erat: per noctem autem videbatur ignis, quamquam non esset.

Quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem. Idest audiẽt habitatores terræ istam magnam destructionem, & mirabuntur, atque calumniandi occasionem habebunt, quod tantam multitudinem Deus occiderit.

Et dicitur, quasi vnum hominem ad fortificandum argumentum Moysi, nam si Deus occideret magnam partem populi, etiam si medietatem, vel vltra, dum ta-
K men relinquerentur aliqui, in quibus possent compleri promissiones de introducendo in terram Chanaan, posset præsumi, quod occideret Deus illam multitudinem propter peccata, cum tamen occidisset omnem multitudinem nullo penitus relicto, in quo possent cõpleri promissiones, non videbatur hoc factum in pœnam peccatorum, sed quia non poterat implere, quæ promiserat, vt non incurreret verecundiam, & fortissimum argumentum illud est, scilicet quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem, idest ita occidisti illos, ac si occideris vnum hominem, quasi dicat pro peccatis vnus homo aut pauci consueuerunt puniri: tota autem multitudo nequaquam, quia illud non esset punire, sed delere.

Et dicant non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat. Idest sequetur ex illo facto, ꝙ Aegy-

ptij,& habitatores terræ dicant hoc, nam habebant verisimiles rationes ad concludendum, s. istas quæ positæ sunt à Moyse.

Dicitur autem in terram pro qua iurauit, quia iurauerat Deus Abrahæ date semini eius totam terrã Chanaan Genes. 15.c.& sub hac forma promisit alijs patriarchis, scilicet in virtute iuramenti præstiti Abrahę, de quo Genes. 26.c.cũ fit promissio ad Isaac, audierant enim Aegyptij, & alij habitatores terrarum referentibus Iudæis, quòd promisisset eis Deus terram Chanaan. Sic enim dixerunt Gabaonitę cum reddiderunt causam, quare fefellerant Israelitas, scilicet, quòd audierant Deum promisisse Moysi tradere Israelitis omnem terram Chanaã, ideo timentes venerunt ad eos, vt confęderarentur, vt patet Iosue cap. 9.

Id circo occidit eos in solitudine. scilicet, in hoc deserto Pharan apud Cadesbarne, quæ erat magna solitudo, vt ipsi dixerunt, supra, scilicet, & non in hac vasta solitudine, habebant autem gentes motiuum ad dicendum hoc, opinantes de Deo, velut de viro, scilicet, quòd Deus cognoscens fortitudinem Chananæorum, aut aliqua alia impedimenta, sciebat quòd non posset introducere eos in terram promissam: ideo præoccupauit occidere eos in solitudine, quia minus verecundum erat nunc eos delere, quam cum cępissent bella Chananęorum, non potens eos eruere de manu hostili, succumberet permitteret genti Amorrhæorum: præcipue quia nunc præsumi poterat aliqualiter, quòd occidisset illos aliqua iusta causa. Cum vero permitteret in manu hostili, manifestum erat, quòd ex impotentia ageret, ideo voluit præoccupare, vt occideret. Istam autem contumeliam nomini suo Deum cauere debebat, ideo non erat expediens, quod occideret omnem multitudinem simul.

An ista subsannatio Gentilium contra Deum procederet, vt dicebat Moyses & an tempore eius essent bella deorum, & figmenta poetarum, & qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore inceperunt. Quæst. LVI.

Circa hoc sciendum est, quòd Moyses similia argumenta fecit ad suadendum Deo, cum iterum voluit delere totam gentem Hebræorum pro idolatria, vt patet Exo. cap. 32. & tamen id, quod gẽtes dicturæ erant si Deus tunc occideret Israelitas contrario modo se habet, ad id, quod dicitur hic, nam ibi dicitur, ne quæso dicant Aegyptij, callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra, sensus autem illius est, quòd Deus eduxerat fraudulenter Iudæos de Aegypto, scilicet, quòd habebat eos exosos & volebat interficere, & tamen quia non poterat occidere in Aegypto, eduxit fraudulenter in desertum, vt occideret in montibus, hic autem innuitur, quòd Deus volebat introducere Israelitas in terram Chanaan, & ob hoc eduxit eos de Aegypto, cum tamen postea vidit, quòd non posset eos introducere, occidit eos.

Et verum est, quòd licet ista includant contradictionem, tamen vtrunque dicere poterant gentes: est tamen vtraque subsannatio falsa, de illa quæ habetur Exo. cap. 32. ibi late dictum est, & illa adhuc erat irrationabilior quàm hęc.

Contra positionem, quę habetur hic dicendum est, quod non procedit rationabiliter: non est enim verisimile, quòd Deus Hebræorum non posset introducere Israelitas in terrã promissam, quia si ipse poterat occidere sexcenta millia virorum, quasi vnu impetu, posset occidere hostes eorum siue peste, siue quodam alio modo. Item cum potuerit mare rubrum diuidere, vt transirent Hebræi per illud, potuisset quamcunque gentem delere, quod facilius erat.

Sed ad hoc respondebunt Gentiles ex fundamento suo non valere, ipsi enim ponunt deorum pluralitatem, & contrarietatem, & mutuam pugnã, vt patet per Virgilium 2. Aeneidos, vbi introducuntur quidã dij pugnantes pro Troianis, & alij pro Græcis, nam & ipsa dea venus quæ Troianorum partem fouebat à Diomede per-

A cussa fertur, cum erueret Aeneam de manibus eius. In 10. etiam Aeneidos inducit Virgilius deos congregatos in consiliũ pro bello, quod gerebat Aeneas in Italia contra regem Rutulorum, & quidam defendebant partem Troianorum venientium, cum Aenea. alij vero partem Italorum, de eisdem Ouid. Metamor. lib. 12. Et Aug. in 3. de Ciuit. Dei, hoc supposito dicerent Gentiles, quod Deus Hebræorum habebat potestatem super cultores suos, sed non super aliàs gẽtes, ideo dato, quod vellet percutere alias gentes, non permitterent eum dij illarum gentium.

An tempore Moysi essent figmenta poetarum, & qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore cæperunt. Quæst. LVII.

B Diceret autem aliquis, quòd Gentiles, non ponerent hanc excusationem, nam tunc erant adhuc sęcula rudia, & gentes nondum introductæ erant circa pugnas deorum, sed ingenijs poetarum ista introducta videntur.

Respondebit aliquis etiam fuisse hæc apud gentes antiquitus, nam tempore regis Ezechiæ Senacherib rex Babylonis dixit, quod non posset Deus Hebræorum eripere Iudæos de manu Nabuchodonosor, sicut non potuerũt dij aliarum gentium liberare cultores suos de manu regum illorum, vt patet 4. Reg. c. 19. in quo manifeste ponit, quòd singuli dij habeant curam de cultoribus suis, & pugnent pro eis inquantum possunt liberare eos.

Sed adhuc dicetur, quod ista erant tempora multum noua in comparatione vetustissimi sæculi tempore Moysi,
C in quo nondum inualuerant poetæ ad ponenda figmenta deorum, & pugnas atque consilia: tempore tamen Senacherib tam fuerant multi poetę gręcorum, qui omnia hæc adinuenerant, de quibus nullus fuerat tẽpore Moysi, inceperunt autem poetæ tempore Troiani belli, nam tunc Musæus, Linus, Anphion in arte musica claruerunt, de quibus Iosephus in Antiquitatibus: ipsi tamen non fuerunt poetæ famosi: fuerunt tamẽ paulopost. Orpheus, & Homerus maximi inter græcos, sed Homerus maior, & isti inuenerunt omnem pugnam, & figmenta deorum. Tempore igitur Senacherib regis tam à poetis introducta erant figmenta, sed nondum tempore Moysi, ideo videtur, quod non posset dici à Gentilibus, quod dij pugnarent pro cultoribus suis, & quod quidam aduersus alios præualerent.

D Sed dicendũ hoc non obstante, quod tempore Moysi ista figmenta iam in orbe fuerant, quia colebatur deorũ pluralitas, & pugnæ eorum credebantur, nam non multis temporibus post hoc ante bellum Troianum, cum nondum inualuissent poetæ græcorum, similia dixit Iepte Galadites regi Moab, vt patet Iudicum cap. 11. scilicet, nonne ea quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem: in quo Iepte pręsupponebat deos pugnare & vincere: non quidem secundum intentionem suam, sed secundum positionem Gentilium quibus loquebatur.

E *An Iudæorum Deus posset percutere cultores aliorum Deorum. Et quòd data positione Gentilium de dijs, cogerentur fateri, quòd Deus Hebræorum poterat super alias gentes. Quæst. LVIII.*

Sed adhuc his datis non stat ista responsio, quia non solum Deus Hebræorum poterat super cultores suos, sed etiam super quoscunque. Aegyptij enim non erant cultores eius: eis tamen magnas plagas inflixit, quas si inflixisset Chananæis, morerentur, nam quælibet de plagis Aegyptiorum occidere eos suffecisset, & certissime occidisset, nisi Deus illam cito propinatus auerteret, nunquid qui primogenitos omnes iam hominum quã iumentorum vna nocte occiderat, non poterat occidere omnes alios in Aegypto? nullus enim hoc dubitat, nisi insanus, nec enim hoc ipsi Aegyptij, dum ab ipso paterentur dubitauerũt, sed potius timuerunt, vt patet Exo. cap. 12. cum dicitur, vrgebant Aegyptij populum exire

de terra velociter, dicentes, omnes moriemur. Etiam qui Mare rubrum aperuit videntibus, atq; dolentibus Aegyptijs, cum super eos apertum concluderetur, non potuit claustra terrę aperire, & omnes habitatores Chanaā submergere? nullus enim rationabiliter dubitari potest. Leuiter ergo poterat Deus gentes terræ Chanaan disperdere, & Hebræos in terram promissam introducere, male ergo iudicabant dicentes, quod quia non potuisset introducere Israelitas in terram Chanaan, occidit eos in montibus.

Rectius autē in hoc sensisse videntur ipsi populi Chananęorum, in quorum terram populus Hebræus introducendus erat, nam videntes hæc, quæ alijs facta sunt, timuerunt sibi similem cladem affuturam, & non dixerunt, ꝙ non posset Deus introducere Israelitas in terram illam, sed certissime formidabant malum sibi affuturū,
G ut patet Ios. c. 2. ex verbis Raab Ierichontinę ad exploratores, scilicet noui, ꝙ tradiderit vobis Dominus terrā, etenim irruit in nos timor vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ, audiuimus quòd siccauerit dominus aquas Maris rubri ad introitum vestrum, & quid feceritis duobus regibus Amorrhæorum, qui sunt trans Iordanem, & hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, & non remansit nobis spiritus ad introitum vestrum.

Euasio Gentilium, quod plagæ Aegyptiorum non fuerint ex potentia Dei, reprobatur. Quæst. LIX.

SEd adhuc forte dicent Gentiles, quod plagæ venerūt super Aegyptios, & tamen non fuerunt ex potentia
H Dei Hebræorum, sed ex conditione, vel influentia specialis temporis, & sic videntur sensisse sacerdotes Philisthinorum de percussione facta murium in terra sua: nā dubitabant an plaga illa fuisset inducta à Deo Hebræorum, vel venisset à casu, & ob hoc fecerūt experientiam de duabus vaccis, portantibus arcam Domini in curru, vt patet 1. Regum cap. 6. scilicet, & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames ipse fecit nobis malum hoc grāde, sin autem minime, sciemus, quia manus eius non tetigit nos, sed casu accidit nobis.

Ad hoc respondendum est non posse stare, quia si plagæ istæ de conditione temporis inferrentur, & non de potestate Dei Hebræorum, non potuisset ipse eas tollere, & tamen cum oraret Pharao Moysen, vt recederet plaga, ipse petebat a domino, & recedebat, vt patet Exod.
I cap. 8. 9. & 10. Si tamen nō habuisset ipse potestatem infligendi, non habuisset potestatem tollendi, quia nemo potest tollere actum naturæ, sicut nemo potest cęlum impedire ne moueatur, aut facere, quod ignis applicitus non comburat.

Sed adhuc aliquis dicet, quòd ista non faciebat Deus Hebræorum ex potestate sua, sed quando sciebat, quod cessatura erat plaga secūdum conditionem temporis, dicebat quod auferebat eam. Respondendum est non stare, quia multotiens quando Pharao petebat auferri plagas à se, Moyses dicebat: constitue mihi diem, in quo orem pro te, vt patet Exo. cap. 6. Cum ergo Pharao ad voluntatem suam constitueret diem, & in illo die, & eadem hora tollebatur plaga, videtur quod non fieret ex natura
K temporis, sed ex potestate Dei Hebræorum, poterat ergo, qui hæc fecit delere omnes Chananæos, ideo non poterat rationabiliter obijci, quod Deus occidisset totam illam multitudinem, quia non poterat introducere eos in terram promissam, quia tamen habebat aliquem colorem: non videbatur conueniens, quod Deus occideret totam multitudinem.

Magnificari Deū quo intelligitur. *Magnificetur ergo fortitudo tua.* Idest appareat fortitudo tua magna, magnificari duo signat, scilicet magnū fieri, vel magnum apparere: non intelligitur in primo sensu, quia Moyses non petebat, vt Deus fieret maior, quia Deus habet omnem perfectionem possibilem, & imaginabilem, & vltra qua imaginari potest, quia infinitæ potestatis [illegible] ideo ei nihil addi potest, sed accipitur in secūdo [illegible], scilicet magnificetur fortitudo tua, idest appareat magna inter omnes gentes, fortitudo enim tua

F magna est introducendo populum istum in terram promissam. Si autem omnes occideres, non appareret fortitudo tua, quia dicerent quod eras Deus potēs facere malum, & non bonū, sicut Gentiles ponebāt aliquos deos, qui poterant solum malum facere, sicut rubigo, timor, & discordia, pallor, & febris, his enim dedicauit honorem diuinum tertius rex Romanorum, qui dicitur Tullus hostilius, ne ipsum premerent, de quibus Ouidius in libris Fastorū, & Aug. 6. de ciuitate Dei, & Titus Liuius primo ab vrbe condita. Alio modo potest intelligi magnificetur fortitudo tua, idest appareat adhuc maior bonitas tua, & virtus, scimus enim quod potens es ad puniendum, si autem remiseris, apparebit magna clementia, quæ est magna bonitas, & non posset apparere si punires, pręclara enim virtus est in eo, qui offensam recepit si punire potens, non puniat, & tunc non accipitur hic fortitudo proprie, quę est circa vltimum terribilium, sed large pro omni bonitate, sacra enim scriptura interdum non obseruat magnam differentiam in his.

Sicut iurasti dicens Dominus patiens. Idest facias hoc remittendo peccata populi, & introducendo eos in terram promissam, quia tu iurasti, quod eras Deus patiens. Potest enim ista littera intelligi dupliciter. Vno modo, quod hic sit clausula, scilicet iurasti, & sequentia pertineant ad alium sensum, & tunc intelligitur magnificetur fortitudo tua, idest appareat magna fortitudo tua, introducendo gentem istam in terram promissam, & hoc sicut iurasti, idest sicut iurasti patribus eorum, scilicet quod introduceres eos illuc. In sequentibus autem est alia sententia, in qua non arguit Moyses ex virtute
H iuramēti præstiti, sed ex misericordia Dei, scilicet, quod dixerat se esse patientem, & multæ misericordiæ, ideo quod monstraret nunc illam magnam misericordiam, sed littera non recipit istum sensum, cum velit ponere totum sub vna clausula, s. sicut iurasti dicens Dominus patiens, & multæ misericordiæ, ergo videtur, quòd ista verba, scilicet, Dominus patiens &c. erant verba iuramenti, & tunc erit sensus, quod Dominus iurauerat, vel dixerat se esse patientem, & multæ misericordiæ: ideo petebat Moyses, vt secundum illam misericordiam remitteret peccatum Israel, & illum introduceret in terram promissam, & ista littera procedit secundum modum litteræ hebraicæ Exo. 34. cap. vbi dicitur, quòd Dominus inuocauit corā Moyse in his nominibus, s. Deus patiens, & multæ misericordiæ, &c. littera tamen nostra habet
I ibi, ꝙ Moyses inuocauit coram Domino, & secundum istum modum, videtur dicendum, quòd ly dicens nō refertur ad immediate sequentia, quæ sunt verba Moysi: sed ad verba per quæ iurauit Deus Abrahæ, vel alijs patriarchis, & tunc est sensus. *Sicut iurasti.* scilicet Abrahā & Iacob dicens, scilicet, ea quæ in Genesi continentur, quod semen tuum possidebit portas inimicorum suorum, vt patet Gen. 22. cap. vel quod in quarta generatione redirent ad terram Chanaā, vt habetur Gen. 15. cap. cum subditur. *Dominus patiens, &c.* Sunt verba Moysi, & continuantur cū inferiori littera. scilicet. *Domine Deus patiens.* Vsque ibi. *Dimitte obsecro.* Et ista expositio habet satis fulcimentum, quia dicitur. *Sicut iurasti dicens Deus patiens.* Et tamen quando ista dicta sunt non interponitur aliquod iuramētum, vt patet Exo. 33. & 34. c.
K Sed adhuc quāquam ista expositio aliqualiter videatur, tamen distorta est quantum ad intentionem litteræ, quia tota littera continuatur sub vna clausula propter illud participium, dicens: & referuntur omnia ista verba ad Deum, s. quòd ipse dixerit, Dominus patiens, & multæ misericordiæ, & cum arguebatur, quod littera nostra Exo. 34. c. dicit, quòd Moyses inuocauerit, & non Deus. Dicendum est, quòd ibi fuit declaratum, quod Deus inuocauerit secundum litteram hebraicam.

Et cum obijcitur, quod non interponitur ibi aliquod iuramentum, & hic dicitur, sicut iurasti, respondendum est, quod accipitur iurare, idest, testificari, scilicet, quòd Deus iurauit, idest, testificatus est se esse, Deum patientē, & multę misericordiæ, & auferentem scelera, ideo petit Moyses, vt nunc monstret illam magnam misericordiam, sicut ibi testatus est. *Dicens Dominus patiens.* Idest quod

Deus

Deus dixit se esse Dominum patientem, hæc aũt habentur Exod.c.34.ideo ibi plura nomina sunt q̃ hic, quia solum posuit Moyses ea quæ principaliter faciebãt ad prouocandum ad misericordiam: litera tñ nostra dicit ibi, ꝙ Moyses inuocauerit, & non Deus, hebraica autem econtrario dicit, ꝙ inuocauerit Deus. Ista autem litera approbat veritatem hebraicam ibi, dicens ꝙ Deus inuocauerit, dicens Dominus patiens, & multæ misericordiæ, ergo Deus ista locutus est. Dicendum igitur literam hebraicã continere veritatem in ea parte, nostra autem potest cõcordari cum hebræa, quia quamquam dicat hebraica Deum inuocauisse, & nostra dicat, ꝙ Moyses: erit intelligendum, quod Deus primo inuocauerit, & dederit modum inuocandi Moysi: postea autem Moyses inuocauerit in eisdem nominibus, de his magis dictum est Exod. cap.34. A

Aliquæ proprietates Dei. [Dominus.] Ponuntur hic aliquæ proprietates Dei, & prima est, quod vocatur Dominus, quia omnia sunt in potestate eius & licet secundum ordinem naturę, prius sit esse Deum quàm Dominum, primum tamen omnium nominum est Dominus, quia sic est in cognitione nostra: non enim cognoscimus Deum a priori, sed a posteriori per aliquos effectus, sic cognoscimus caosas naturæ. In his autem sic est, quod cum nos dicamus Deũ maximum bonum, non possumus eum deprehendere, nisi per maximam operationem, & potentiam super omnes res, sed ista pertinent ad Dominum vniuersalem. Primum ergo quod cognoscimus de Deo est, quod sit Dominus. Hic autem ponitur vnum nomen, sed Exod.cap. 34. ponuntur tria, scilicet dominator domine Deus. Dominator dicit actum dominij. Dominus dicit potentiã dominandi. Deus dicit naturam vel substantiam Dei. B

[Patiens.] Peccantes ad pęnitentiam multo tempore spectando, vel dicitur patiens, i. non inferens pęnas, sed magis stat primum Exodi 34.cap. ponuntur alia nomina, s. misericors, & clemens, & patiens de quibus ibi dictum est. Hic autem omnia intellexit per patiens. C

[Et multæ misericordiæ.] Scilicet pęnas debitas relaxando, vel aliter vocatur patiens, quia peccata dimittit. multæ misericordiæ, quia non quascunque pęnas, sed magnas etiam dimittit.

[Auferens iniquitatem.] Idest remittẽs peccata facta contra proximos. [Et scelera.] Idest remittens peccata facta contra Deum. Aliter potest intelligi auferens iniquitatem idest remittens peccata parua, & scelera, idest peccata valde magna, & potest intelligi hoc quãtum ad culpam, superiora autem quantũ ad pęnam, vel quod Deus dicitur patiens, & magnæ misericordiæ expectando hominem ad pęnitentiam: immediate enim, vt peccat mortem æternam meretur, & si Deus non punit eum immediate, miseretur eius, dans spatium pęnitendi, & cum pęnituerit remittit, & dicitur tunc misereri, sic patet Esa. cap.30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri, vocatur auferens iniquitatem, & scelera quantum ad hoc, quod remittit peccata tam ad pęnam quam ad culpam, & hoc maius est, quam esse patientem, & magnæ misericordiæ. D

[Nullumq; innoxium derelinquens.] Idest ꝙ oẽs respectu Dei sunt peccatores, vel melius, ꝙ oẽs ei sunt obligati propter peccatum, quia omnes veniale, vel actuale agunt, vel originale contrahunt exceptis eis, quos fides & pietas adimendos suadent. Alio modo est sensus. E

[Nullum innoxium derelinquens.] Idest nullum noxium sine pęna relinquens, vt aliqui exponunt, sed multum est extorta expositio.

Item quia falsa est, si enim diceretur in litera nullum noxium derelinquens, bene staret, sed dicitur innoxiũ, & tunc esset sensus, quod Deus nullum hominem innoxium relinqueret sine pęna, quod est absurdum. ideo prima expositio consonat, & patet manifestissime Exo.c.34 vbi ista verba ponuntur, in eadem quippe serie verborum, vbi dicitur hic.

[Nullum innoxium derelinquens.] Dicitur ibi, nullus apud te per se innocens est, & est sensus, quod Moyses velit inducere Deum ad misericordiam, quia quod Hebræi peccauerint, non est admirabile, cum nullus apud Deum innocens sit.

A Vel alio modo ponitur hic ista clausula, nõ quod agat aliquid specialiter ad probationem Moysi, sed quia ipse allegabat verba, quæ habentur Exod. cap.34. in quibus ponitur istud verbum, & dicitur, quod Deus non derelinquit aliquem innoxium, quia tanta est mundicia, quam homo deberet habere erga Deum, quod nullus homo eam habet, magis autem declaratur hoc Exodi cap. 34. cum dicitur nullus apud te per se innocens est, idest, quãquam aliquis sit apud Deum simpliciter innocens, mundus ab originali, & actuali labe, tamen hoc non est per se, idest non habet aliquid a seipso, sed a Deo, & ita dicitur de beata Virgine, quod licet ipsa sit simpliciter innocens apud Deum, idest nullam labem actualem habuerit, nec originalem contraxerit, tñ non est per se innocẽs .i. non habuit a seipsa hoc, sed quia Deus illi speciali priuilegio hoc tribuit, alioquin peccatum originale, sicut cęteri contraxisset. B

Qui visitas peccata patrum in filios. Idest tu Deus punis peccata patrum in filios eorum. s. filios non peccatores pro peccato patrum puniendo.

Propter quod Moyses dixit hæc verba, qui visitas peccata patrum in filios, & an orauerit, quod non occideret Hebræos, sed quod postea occideret filios eorum pro eis. Quæst. LX.

Ista particula non ponitur hic tanquam fulcimentum probationis Moysi, nam ex hoc nõ fundebat aliquid, sed magis inducebat contrarium . s. quod puniret peccatum Iudæorum, sed posuit hic verba ista tanquam recitans ea, quæ Deus dixisset propter vnam de illis particulis, sicut interdum aliqui ad probationem dictorũ suorum allegant aliquem textum recitantes illum, & tamẽ in vnica clausula adiuuat: in cæteris autem non facit ad propositum, sed interdum aliqualiter videtur repugnare. Sic Moyses allegat verba Dei, dixerat .n. Deus Exod. 34.cap. quod erat Dominator, & Dominus, patiens, & multæ misericordię, puniẽs peccata patrum in filios, &c. vnica autem istarum particularum faciebat solũ ad propositum Moysi. s. patiens, & multę misericordię, propter illam tamen recitauit omnia verba Dei. in quibus erant aliqua quæ nihil ad hoc faciunt, & si quisquam voluerit ex qualibet istarum particularum assumere fundamentũ arguendi, ex quibusdam earum non concludet, sed magis inferet oppositum intentionis Moysi. C

D Poterat tamen aliquis dicere, ꝙ hoc ad propositum Moysi faceret. s. quod peteret Moyses, ne tota illa multitudo peccatorũ occideretur simul, & sic totus ille populus esset deletus, sed ꝙ trãsferrẽtur peccata patrũ in filios .i. non morerentur patres peccantes, sed filij eorum postea punirentur, & hoc videtur cõfirmari ex litera, cum Deus respondet dicens, dimisi iuxta verbum tuum. i. ego remisi iniquitatem populi, eo modo quo tu orasti, & tamen Deus non occidit immediatè omnes peccantes, sed paulisper quasi per 38. annos deleuit eos, ita ꝙ in anno 40. cum facta est iterum numeratio nullus supererat de his, qui peccauerant, vt patet infr. c.26. & filij eorum passi sunt pro hac iniquitate, manentes annis 40. in deserto, quia patres peccauerant. Sic dicitur infra. s. vestri filij erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine, videtur ergo quod Moyses hoc petierit, & ad hoc inducatur ista particula. E

Respondendum est, quod Moyses non induxit istam particulam ad aliquem sensum specialem, sed recitauit eam cum alijs, vt sup. dictũ est. Et cum obijcitur, ꝙ ita factum est, vt Moyses orauit, & in translata sunt peccata patrũ in filios, ergo Moyses hoc petijt. Dicendũ est, quod Moyses nihil tale orauit, sed simpliciter petebat, ꝙ non deleretur totus populus, nec .n. cõueniebat talis orõ Moysi, quã licet ad Deũ, qui est regula prima nõ potẽs deficere & cognoscit quid vnicuiq; cõueniat, ptinet interdũ ex altissima ꝓuidẽtia sua trãsferre peccata patrũ in filios, qñ sic iudicat expedire ad gloriã suã, vel decorẽ vniuersi: ad nullũ tñ hoium pertinet orare, vt peccata alicuius trãsferant in totã suã progeniẽ, vel in aliquos posteriores, ideo

satis

satis mortale videtur, & contra ordinem charitatis. nam si peccatum est, quòd nos petamus a Deo, vt puniat aliquem, quia peccauit: quàto magis si petamus, vt puniat eum qui non peccauit? Sic autem est si quis cognito peccato alicuius, oret dicens. Domine non punias hunc, sed transfer in posteros eius punitionem, iste enim innocentes petit puniri, ideo graue peccatum est, maxime quia cum sit charitas, quod nos oremus pro eo, qui peccauit ne puniatur: quómodo conueniet, quod pro eo, qui non peccauit oremus, vt puniatur? non, ergo petiuit hoc Moyses.

Item ad quandam magnam imprudentiam, & diffidentiā de diuina bonitate hoc pertinebat. Si enim Deus nunquam remitteret peccatum alicuius, nisi transferret in posteros eius, & hoc, vel quia non posset aliter facere, vel quia nunquam esset aliter facere consuetus. Adhuc G quamquam multum erat peti, quód transferrentur peccata patrum in filios, tamen nō erat imprudens, nec diffidens importans, quia misericordia Dei non se extendebat ad magis, cum tamen notum sit Deum posse remittere peccata simpliciter, non transferendo punitionē in posteros, & multoties hoc agat, cum ipse dicat se esse patientem, & multæ misericordiæ, vt patet hic, imprudentia magna erat, ꝙ Moyses peteret remitti peccata illorū, & transferri in tertiam, & quartam generationem, non ergo petiuit sic.

Iudæi in peccato suo mortui sunt.

Item cum dicebatur, quód Deus transtulit peccatum ab istis in filios suos, falsum est, nam ipsi pro peccato suo mortui sunt, vt patet infra cum dicitur, quod nemo de illis qui murmurauerunt videbit terram promissam, sed quod cadauera eorum iacebunt in solitudine.

H Et quamquam obijciatur, quód filij portauerunt fornicationem patrum, vt dicitur infra in littera, non sequitur ex hoc, quia non est illud transferri pęnas patrum in filios, sed quod filij detinerentur in deserto, dum patres eorum peccantes moriebantur, nemo tamen de filijs horum pro crimine patrum mortuus est, aut impeditus, ne introiret in terram promissam, quód autem ipsi detenti fuerint quasi 40. annis non fuit in pęnam ipsorum directè, sed magis ad eorum vtilitatem, nā si Deus puniuisset peccantes immediate, non mansissent aliqui de filijs, nisi valde paruuli, scilicet minores. 20. annis: omnes quippe qui annum 20. attigerant, damnati sunt ad mortem, vt patet infra sed pueri minores. 20. anno non faciunt populum, nec sunt ad quicquam vtiles prudentia aut viribus, ideo non decebat illos relinqui, hoc enim erat perdi populum totaliter, pro bono igitur eorum, qui nō I peccauerunt, Deus dedit eis, quód manerent annis 40. in deserto, ideo non erat directè pœna, nam in hoc tempore creuit populus ille ad magnam multitudinem, ita vt essent sufficientes ad hoc, vt introducerentur in terrā Chanaan, quia iam erant viri integri corpore, & animo ad bella Chananæorum. Quod autem obijciebatur, scilicet dimisi secundum verbum tuum, idest quód Deus dimiserit peccatum secundum, quód Moyses petiuerat, & tamen videtur translata iniquitas, ergo ipse petijt. Respondendum est, quod non fuit translata iniquitas patrum in filios, vt patet ex præcedentibus, ideo quamquā Moyses petierit id, quod postea Deus fecit, non petiuit transferri iniquitatem patrum in filios.

K Aliter responderi potest, quód non est sensus illius litteræ iste, seu quod Moyses cognouit Deum quasi volentem delere totum populum simul, & petijt ne omnes simul delerentur. Deus autem dicit, dimisi iuxta verbum tuum, idest remisi peccatum quantum ad hoc ne omnes deleam simul, delebo tamen per partes, de hoc autem, quod dicitur hic, scilicet, quod Deus transferat iniquitates patrum in filios, non est semper generale, sed interdū fit, nec etiam in omnibus casibus fieri conuenit, & interdum ista punitio trāsfertur quantum ad damna solum. Interdum etiam quantum ad illationem mortis, & quibusdam filijs pęnalitates istæ infliguntur, alijs autē non: quomodo autem hoc fit, declaratum est satis late Deute. c. 24. vbi dicitur, quod non occidentur patres pro filijs. [Vsque in tertiam & quartam generationē,] idest Deus transfert peccata patrum in filios vsque ad quartam generationem, amplius autem non: quomodo enim computandi sint isti in quos transferuntur peccata, & an solum transferantur peccata patrum in filios, quando filij imitantur peccata patrum, vel aliquando quando sunt innocentes declaratum est Exod. 34. ca. & ibi de his satis dictum est.

Quare peccata transferantur magis vsque ad quartam generationem quam vltra. Et an mortui curam habeant de viuentibus.

Quæst. LXI.

QVare autem transferantur magis peccata vsq; ad quartam generationem, quàm ad alias. Causa est, quia patres videre possunt filios ad generationem quartam: vlterius autem non vident, & quia puniuntur filij pro patribus, vt patres puniantur in eis, nō punirentur tamen si non viderent eos puniri, ideo vsque ad generationes illas peccata patrum in filios puniūtur, quia si vltra in filios punirentur, iam non punirentur patres in eis. quia non possent dolere de punitione eorum. Quamquam illi, qui apud inferos sunt, vel qui in purgatorio, soliciti sunt pro bono charum suorum, & dolent de malo eorum, si cognouerint, sicut patet de diuite illo, qui erat apud inferos, & tamen rogauit Abraham, vt mitteret Lazarum ad erudiendum fratres suos, ne venirent in illum locum tormentorum, vt patet Luc. 16. quia tamen non est talis dolor, aut solicitudo defunctorum pro viuentibus, qualis est viuentium pro defunctis, non puniuntur patres mortui in filijs. Arist. tamen qui ista secutus non fuit, cum non potuerit inquirere veritates fidei sine doctore, cum fides ex auditu fit, vt patet ad Roma. 10. c. dixit aliquem esse bonum, vel malum statū parentum defunctorum propter infortunia, aut bonas fortunas pronepotum & amicorum, sed hunc dixit esse leuem, & solum inquantem defuncti manent in opinione nostra, cum vero aliquantum tempus effluxerit iam eufortunia, & infortunia amicorum, & pronepotum nihil conferunt ad bonum, vel malum statum defunctorum, de hoc 1. Eth. c. pronepotum autem fortunas.

Item Deus non punit peccata patrum in filios vltra quartam generationem, quia Deus ad miserendū promptior est quàm ad puniendum, ideo punitio ad paucos extendi debuit: misericordia autem ad multos, & dicitur sic Exod. 34. c. quod miseretur benefacientibus vsque in mille generationes, & quod punit peccata patrum in filios vsque ad quartam.

Aliqui autem dicunt, quòd vsque ad quartam generationem puniuntur pro peccatis patrum filij, quia vsque ad illam possunt eruditi in moribus patrum, cū possint eos videre, & tunc dicunt puniri peccata patrum in filios, quia sicut filij susceperunt esse a patribus, ita & per doctrinam illa peccata susceperunt. Cum autem transierint quatuor generationes, filij non possunt eruditi a patribus, quia non vident eos, quamquam ergo peccent, & puniantur, non est ibi peccatum patris, cum non acceperint a parentibus, sed pro peccatis suis puniuntur, & si aliquando contingat filios post quintam & sextam generationem imitari peccata prædecessorū, & puniri pro eis, iam non dicuntur puniri pro peccatis patrum, sed pro suis, quia nō potuerunt accipere illa peccata per eruditionem patrum sextæ generationis, vel vlterius, cum non viderint eos, sed iam pro peccatis suis puniuntur.

Ista positio aliqualiter videtur in superficie, sed non continet veritatem, nam præsupponit, quod quandocunque aliqui puniantur, pro peccatis suis puniantur, & tamen quia contingit, quod accipiant illa a patribus per imitationem, dicuntur puniri in eis peccata patrum. Sed falsum est hoc, quia non solum puniuntur filij pro patribus, quando imitantur eos in peccato, sed etiam cū sunt immunes ab omni crimine, immo si solum punirentur filij pro peccato patrum, quādo ipsi peccant, sicut patres sui, non dicerentur puniri pro peccatum patrum, sed pro peccato suo, multa quoque alia inconuenientia sequerentur, de quibus late dictum est Exod. c. 34. & Deut. 7. c. ibi igitur requiratur veritas huius, sed quando aut quomodo

de puniantur filij pro peccatis patrũ, & an vere puniantur pro illis, vel solum pro peccatis proprijs, dicetur verius Iosue sexto, vbi totum hoc latius declaratur.

[Dimitte obsecro peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordiæ tuæ.] Ista est oratio Moysi, quam ipse intendebat ex omnibus superioribus. s. quòd Deus dimitteret peccatum huius populi. s. murmurationem. Dixit autem peccatum huius populi, quasi totus populus peccasset, nam ferè omnes peccauerant, de duodecim, quippe Tribubus nullus mansit immunis, præter duos viros, ideo rectè dici poterat peccatum populi. & dixit secundum magnitudinem misericordiæ, quia ad Deum ex iustitia pertinet punire peccantes, ex misericordia autem remittere peccata: ea tamen quæ maxima sũt sine magna misericordia remitti nequeũt, sic erat in peccato huius populi: erat quippe grauissimũ, quia omnes peccauerant, ideo magnitudine misericordiæ indigebát vt remitteretur, sic dicit Apost. ad Rom. c. 6. vbi autem abundauit delictum, superabundabit & gratia. i. ad hoc, quòd remittatur peccatum, quod fuit superabundans, oportet esse superabundantem gratiam. i. valde magnã, & propter hoc introduxit Moyses totam istam literam ab illo loco. [Magnificetur ergo.] Vsque huc solũ Moyses intendebat dicere, Domine magnificetur fortitudo tua, & obsecro, vt dimittas peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, & quia hoc forte aliquis negaret, dicens nõ esse in Deo magnitudinem misericordiæ, probat Moyses inducens ea, quæ supra habentur. s. sicut iurasti dicens Dominus patiens, & multæ misericordiæ &c. idest non potes negare te esse magnæ misericordię, quia tu iurasti. i. testificatus fuisti hoc, vt patet ex verbis illis. vnde posuit hic Moyses primo probationem, quàm id quod intendit probare.

[Sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsq; ad locum istum.] Idest sicut semper misertus fuisti eis ab exitu de Aegypto vsque nunc, ita & nunc miserearis, & quantum ad hoc conuenit id, q supra dicebatur. s. magnificetur fortitudo tua in remittendo offensas, si. n. ab exitu de Aegypto Deus remisisset offensas murmurantium, non delens eos, nũc aũt non remitteret, videretur, quòd bonitas sua non extendebatur ad remissionem plurium iniuriarum, q̃ iam remissarum, & hoc erat paruum, ideo debebat magnificari fortitudo Dei, idest clementia eius ad remittendum, vt videretur, quòd non solum erat misericordia Dei ad remittendum offensas præteritas, sed etiam multo plures.

Quod Deus semper fuit propitius Hebræis egredientibus de Aegypto vsque ad locum Cadesbarne & quomodo. Quæst. LXII.

ET dicitur, quòd Deus propitius fuit ingredientibus de Aegypto vsque ad locum istum, quod non intelligitur de beneficijs elargitis in conferendo, sed in remittendo peccata, nam nichil erat ad propositum Moysi, quòd Deus remitteret peccatum populi, sicut semper benefecerat eis, dando magna, & dirigẽdo in via, quia ista operatio est in æquiuoco, sed est sensus, quòd sicut ab exitu de Aegypto fuerat semper Deus propitius, remittens offensas, quæ infligebantur, ita nunc esset propitius, remittendo: murmurauerant enim Iudæi ab exitu de Ægypto, nam cum Pharao persequeretur eos recedentes de Aegypto super Mare rubrum murmurati sunt dicentes. Nunquid non erant sepulchra in Ægypto? ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, vt patet Exod. c. 14. sic, & postea multoties murmurauerunt, & tamen Deus semper remisit vsque nunc. Non est autem intelligendũ, q Deus semper remisisset. i. nunquam punijsset, nam in multis illarum murmurationum punitionem dedit, vt quando in Raphidim murmurati sunt, venerunt Amalechitæ, & occiderunt quosdam ex populo, vt patet Exo. cap. 17. & cum post montem Sinai pro labore itineris murmurarent, accẽsus est ignis contra eos, vt patet supra 11. cap. & cum in Sepulchris concupiscentiæ flagrauissent desiderio carnium, datis carnibus, venit super eos magna plaga, vt patet eod. c. idẽ de Maria & Aaron murmurantibus contra Moysen, quoniã Maria fuit percussa

A lepra, vt patet supra c. 12. Sed dicitur, quod Deus fuit eis propitius, quia merebantur totaliter deleri: Deus tamen nunquam deleuerat totum populum: nunc vero petebat Moyses, vt Deus esset propitius, sicut fuerat ab exitu de Aegypto s. quod non deleret eos, sicut prius nunquã deleuerat, & hoc quia videbat Deum esse velut paratũ ad delendum populum totum, cum dixisset. feriam eos pestilentia, atque consumã. te autem faciam principem super gentem magnam, vt patet supra.

Dixitque Dominus dimisi iuxta verbum tuum. Condescendit Dominus precibus Moysi ad remittendũ peccata populi, dicens dimisi iuxta verbum tuum, idest sicut tu orasti.

Quomodo peccatum Hebræorum fuerit dimissum, cum
B *tamen mortui sint in solitudine. Quæst. LXIII.*

SEd dicet aliquis quomodo stabit, quia immediatè dixit, quod nullus de murmurantibus introiret in terram promissionis, sed morerentur in solitudine?

Dicendum, quod peccatum illud non fuit simpliciter dimissum, sed solum secundum verbum Moysi. i. secundum formam orationis eius. viderat enim Moyses, quod Deus monstrasset quasi habitudinem volentis delere totum populum, & timuit: ideo satis est visum sibi orare, ne Deus totam multitudinem simul deleret, & forte nõ est recordatus orare, vt dimitteretur peccatum simpliciter, quantum ad omnem pœnam vrgẽte calamitate delectionis totius populi, & non orauit, vel fortè non petiuit hoc, quia Deus hoc a mente abstulit, vel impediuit ne
C veniret in mentem, diffinierat enim Deus punire Israelitas, eo modo quo puniuit, vnde si Moyses petijsset remitti peccatum populi quantum ad omnem pęnam, Deus non exaudisset, ne ergo esset obuius orationi eius impediuit eum, ne sic oraret: vnde solũ orauit ne simul Deus totum deleret populum, quod vero peccantes postea successiuè puniret, vel non, subticuit, iõ dicitur, remisi secundum verbum tuum. i. tantum quantum tu petiuisti, & tamen qui peccauerunt non erunt impuniti, vt patet infra. Quod autem iste fuerit modus orandi Moysi, etiam patet aliqualiter ex verbis suis, cũ dicatur supra, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsque ad locum istum. i. q Deus remitteret eis, sicut ante remiserat simpliciter, cum ipsos murmurantes puniret, licet totũ populum non deleret, ergo ex verbis Moysi non conclude-
D batur, q ipse peteret peccatum populi totaliter remitti. Nec tamen ex hoc arguendum est, qd Moyses petierit, vt non deleretur totus populus, sed qd peccatores punirentur successiuè, hoc. n. non licebat ei, quia non pertinebat ad charitatẽ: peti. n. remitti peccata charitatis opus est; peti aũt qd puniãtur, militat in charitatem, iõ Moyses vtrunq; subticuit, nec petens, q aliqualiter puniret, nec qd totaliter remitteretur, sed solũ qd non deleretur totus populus. Viuo ego. Hic Dñs promittit punitionẽ infligendã peccatoribus successiuè, & ponitur iufm eius. s. viuo ego. i. sicut verũ est, quod ego viuo, ita verum est, q ego puniam istos, vel aliter, viuo ego. i. per vitam meã ego iuro, qd puniam istos, vt infra sequitur, & sic aliqñ iurat Deus per vitã suam, vel per seipsum, sic patet Gen. c. 22. s. per memenpsũ iuraui dicit Dñs, & iñ quocunq;
E Deus iuret, siue per vitã suam, siue per gloriam, aut potẽtiam, vel bonitatẽ, per seipsum iurat, qm oĩa in Deo idẽ sunt, & sunt ipse Deus. iuramentum aũt Dei est per seipsum, & nõ est sicut nostrum, qd est per Deum, vel interdum per aliquid alterum,: Deus aũt non habebat aliquẽ superiorem vel meliorem se: ideo per seipsum iurauit: nos autem, quia aliquem meliorem nobis habemus, per alterum iuramus, de hoc ad Hebr. c. 6.

Et implebitur gloria Domini vniuersa terra.] Idest sicut petisti, quod magnificaretur fortitudo mea, scilicet, quod demonstraretur magna, introducendo istum populum in terram promissam: ita fiet, quia vniuersa terra implebitur gloria Dñi. i. per totum mundũ audietur fama de mirabilibus eius, quæ faciet in introductione ad terram illam. s. faciendo stare Iordanem, vt patet Iosue c. 3. & in ruina murorum Iericho, sine armis Iosue cap. 6.

Vniuersã terrã impleri gloria Domini quo intelligitur

&

& in ſtatione ſolis contra Gabaon, Ioſue, ca. 10. Satisfacit enim Deus hic Moyſi quantum ad meam intentionem ſuam, dixerat enim, quòd ſi occideret omnem populum in ſolitudine haberent gentiles occaſionem calumniandi, vt patet ſupra ideo deberet magnificari fortitudo ſua, tam introducendo Iſraelitas in terram promiſſam, quã remittendo iniquitatem totius populi, hic conſentit dicens, quòd magnificabitur gloria Domini, & non ſolum, vt Moyſes petebat, ſed etiam in vniuerſa terra, quæ auditura eſſet famam miraculorũ Dei, & magnitudinem beneficiorum præſtatorum hebræis.

Aliter poteſt intelligi, & melius, quòd vniuerſa terra implebitur gloria Domini, ideſt iſta gloria Dei, quę apparuit in omni terra educendo Hebræos de Aegypto, & portando eos per deſertum dando illis manna, & dirigendo per columnam nubis non minuetur, quod fieret ſi occideret Deus nunc omnes Hebręos in deſerto ſimul, quia non poſſent continuari iam iſta mirabilia, ſed viderentur eſſe, quaſi non fuiſſent. Deus igitur vult, quòd cõtinuentur, & ad hoc oportet, quòd maneat populus Hebræorum, ſicut prius, & fiant in eo ſolita mirabilia, & ſic implebitur tota terra gloria Domini, quia non ſolũ laudabunt Deum illi, qui vſque nunc iſta audierunt, ſed etiã qui poſtea audierint. plures enim poſt hoc audituri erãt, quàm prius audierant: durauerant enim mirabilia iſta per annum, & parum plus: extendenda autem erant vſque ad annum quadrageſimum, in quo tempore omnes gentes audire iſtud poſſent. Et ſic quia Moyſes petiuerat in hoc rem iuſtam, ſcilicet, vt non minueretur gloria Domini, Deus exaudiuit eum faciens, quòd non poſſet eſſe contra eum aliqua calumnia, ſcilicet, quòd non poterat introducere Hebræos in terram Chanaan, ideo occidebat eos in deſerto, voluit tamen ſatisfacere vtrique, ſcilicet gloriæ ſuæ & iuſtitiæ. Propter primum Deus non deleuit populum faciens, quòd maneret, ſicut prius, & cõtinuarentur in eo mirabilia ſolita. Propter ſecundum fecit, quod nullus illorum, qui peccauerat maneret impunitus, ſed morerentur in ſolitudine, nõ tamen ſimul, ſed in quadraginta annis mortui ſunt.

[Attamen omnes homines, qui viderunt.] Hic mollitur dubium, nam cum dictum fuerit, quòd tota terra impleretur gloria Domini in mirabilibus, quæ fierent pro Iudæis: crederetur, quòd non punirentur pro hoc peccato reſpondet Deus.

[Attamen omnes homines.] Ideſt licet impleam vniuerſam terram gloria mea introducendo populum iſtũ in terram promiſſam, tamen nullus de peccatoribus intrabit in illam, ſed omnes morientur in ſolitudine.

[Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam.] Hic ponuntur cauſæ quare merebantur condemnationẽ iſti murmuratores, ſcilicet quia viderant Dei excellentiam, & opera eius magnifica, tamen non crediderũt ei, ſicut dicitur ſupra, quòd in omnibus mirabilibus, quę fecit coram ipſis non crediderunt, ideo dixit, quòd feriret eos peſtilentia, & dicitur hic, quòd omnes qui viderunt maieſtatem, & non crediderunt peribunt, quia maieſtas eſt maior ſtatus, ideo ille proprie dicitur maieſtatẽ Dei videre, qui videt aliqua opera fieri, quæ per nullam, niſi per diuinam potentiam, quæ maxima eſt omnium, fieri poſſunt, & talia ad maieſtatem, ideſt ad maiorem ſtatum pertinent, hoc autem viderunt Iudęi, talia enim erant ſigna facta coram eis, quæ nullus facere poſſet, niſi Deus, & attribuuntur maieſtati, nam maximum ſtatum alicuius maieſtatem vocamus, & ſic ſoli illi dicuntur habere maieſtatem, qui in maximo ſtatu ſunt, & ita eſt de regibus & Imperatore, ideo dicimus Imperatoriam maieſtatem, vel regiam maieſtatem, & cũ interdum abutimur, hoc nomine applicantes ad multos dicimus aliquem venire in maieſtate ſua, quando venit in maximo honore, & apparatu veſtium atque familiæ magnitudine, quàm aliàs venire poſſet, & hoc modo de Chriſto dicitur, ꝙ veniet ad iudicandum in maieſtate, ideſt in maximo honore, quia tunc veniet in tali claritate, qualem nũquam habere viſus eſt, cum tota turba Angelorum, & magno apparatu, ſic patet Luc. 21. c. ſcilicet, nam virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis ve-

Maieſtatem quid vocamus.

F nientem in nubibus cœli, cum poteſtate magna, & maieſtate.

[Et ſigna quæ feci in Aegypto, & ſolitudine.] Signa facta in Aegypto fuerunt plagæ quas Deus intulit Aegyptijs, vt dimitterent Iſraelitas, de quibus Exod c. 7. vſq; ad 12. c. incluſiue. Signa facta in ſolitudine ſiue mirabilia, quæ Deus fecit pro eis, ſicut apertio Maris rubri, & fluxus aquarum de lapide Exod. 17. ca. & pluere manna quotidie ad manducandũ Exo. c. 16. & conuertere aquas amaras in dulcedinem Exod. c. 15. & multa huiuſmodi, pro his omnibus credere debuerunt ſibi cum autem dicitur hic. [Maieſtatem, & ſigna.] Non accipitur, & copulatiuè, ſed expoſitiue, quia nihil aliud eſt videre maieſtatem, niſi videre ipſa ſigna monſtrantia Dei magnitudinem. Vel poteſt accipi, quòd iſta ſint diuerſa, ſcilicet videre maieſtatem ſit videre aliquẽ apparatum glorię
G magnæ vel excellentiæ ſine aliqua operatione ſubſequente, videre ſigna eſt videre operationes Dei miraculoſas. De primo patet, cum viderunt Iſraelitæ Deum ſuper montẽ Sinai in quibuſdam nubibus valde lucidis, & ſub pedib. eius, quaſi opus lapidis ſaphyrini, & cęlum cum ſerenũ eſt, vt patet Exod. c. 24. vel cum viderunt montem Sinai fumantem, & tonitrua magna, atque ignem ardentem, & voces tubæ Exod. c. 19. quæ manifeſte declarabãt ſpecialem Dei præſentiam, quia non fieret talis apparatus ad aduentum alicuius, niſi Dei, ſicut nos cum videmus magnum apparatum turbarum in omni decore, & iocũditate iudicamus aduenire regem, & iſte eſt conuenientior ſenſus, quàm primus.

[Et tentauerunt me iam decem vicibus.] Ideſt quia
H viderunt maieſtatem, & ſigna, & tamen ingrati exiſtentes his, tentauerũt Deum decem vicibus, ideſt quia murmurauerunt contra ipſum infligetur eis pœna, quod nõ intrent in terram Chanaan.

Tentare quomodo accipiatur pro murmurare. Et quomodo decem vicibus tentauerunt Hebræi Deum.
Quæſt. LXIIII.

NOn accipitur hic tentare proprie. ſed pro murmurare, nam tentatio eſt facere aliquid ad capiendũ experimentum de re, vt ſi Iudæi peterent aliquid a Deo ad probandum, an eſſet verus Deus, & hoc aliqualiter conueniebat illis, qui dixerunt in Raphidim, eſt ne Deus inter nos an non: aliæ autem magis ſunt murmurationes.

I Et dicitur hic, quòd tentauerunt decem vicibus, ideſt multoties, ponitur enim certus numerus pro incerto, & tamen bene poſſunt colligi ex proceſſu Exodi, & libri huius decem murmurationes.

Prima fuit ante egreſſum de Aegypto, quando premebantur operibus, & dixerunt præpoſiti filiorum Iſrael, Moyſi, & Aaron: videat Dominus, & iudicet, quoniã fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſeruis eius, & tribuiſtis ei gladium, vt occideret nos, in quo diffidebant aliqualiter de Dei clementia, putantes ſe ſemper premendos operibus.

Secunda murmuratio, quando viderunt Pharaonem ſequentem a tergo ſuper Mare rubrum, & dixerunt. Nũquid non erant ſepulchra in Aegypto, &c. Exod. 14. cap.

Tertia murmuratio fuit ad aquas Marath, quia erant
K amare Exod. c. 15.

Quarta murmuratio pro defectu carnium & panum, cũ datum eſt manna Exod. c. 16.

Quinta tentatio in colligendo de mãna vltra menſuram impoſitam credendo, ꝙ defecturum eſſet Exo. c. 16.

Sexta tentatio fuit in Raphidim pro aquæ penuria, Exodi, cap. 17.

Septima tentatio fuit cum vitulum conflari petierũt, & conflatum adorauerunt, Exod. c. 32.

Octaua murmuratio fuit in labore itineris, ſup. c. 11.

Nona fuit in concupiſcentia diuerſorum ciborum, & fletu pro abominatione mannæ, ſup. 11. c.

Decima tentatio fuit in deſperando, & volendo redire in Aegyptum, vt patet ſupra in littera. Sed primus modus exponendi melior eſt, nam hic dicitur, quòd non intrabunt in terram Chanaan illi, qui viderunt maieſtatẽ

Dei,

Dei, & signa, & tamen tentauerunt eum per decē vices. A Si igitur intelligatur, quod hic sit numerus certus tentationum non stabit, quia tūc necesse erit, vt omnes super quibus sententia ista infligitur murmurauerint decem vicibus, quo dato rari essent, qui punirentur hac sententia, vel forte nulli, quia nulli nunc erant in populo, qui peccauissent in omnibus his tentationibus, vt patet de tentatione in conflatione vituli, omnes enim qui tunc peccauerunt occisi sunt, nec poterat quisquam euadere, cum bibisset de aquis illis, in quas proiectus fuit puluis combusti vituli, de quo Exo. cap. 32. ergo nullus de his, qui nunc erant in populo puniretur hac pęna, nemo .n. eorum peccauerat in idolatria. Idem patet de murmuratione nona in concupiscentia carnium, nam omnes qui concupierunt mortui sunt in eodem loco, vt patet supra. cap. 11. cum dicitur, quod vocatus est locus ille sepulchra B concupiscentiæ, quia ibi sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes, nullus ergo de his supererat, & sic nemo erat in toto populo, qui his decem vicibus tentasset. Idē patet de prima tentatione, in qua soli præpositi murmurauerunt, vt patet Exo. c. 5. ergo non potest intelligi, quod accipiatur hic numerus certus, sed est sensus, quod omnes qui viderunt signa Dei, & tentauerunt eum decies .i. multoties non videbunt terram Chanaan. Nec obedierunt voci meæ. Dixerat illis Deus, quod irent in terram Chanaan, ipsi autem non obedierunt dicentes, constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptū, vt patet sup. in litera, & ista est principalis causa propter quam data est sententia condemnationis in illos, nam licet in omnibus alijs murmurassent, si nunc non murmurarent non fuisset inflicta pęna de non ingrediendo, & C tamen si aliqui nunc solum murmurauerūt, & prius nequaquam, pro ista sola murmuratione priuati sunt ingressu terræ Chanaan. Sciendum tamen, quod quanquā in omnibus alijs murmurationibus non fuerit semper inflicta pęna, hic tamen suppletum est, quod in alijs defuerat, sicut cum murmurauerunt super mare rubrum propter Pharaonem, & in Marath propter aquarū amaritudinem, & postea in deserto Sin pro defectu ciborū, non fuit pęna data, patet Exo. cap. 14. 15. & 16. Ista enim est conditio Dei, vt cum multoties hominem peccantem seruauerit impunitum, postea in vno peccato omnium peccatorum pœnas imponat. [Non videbunt terram pro qua iurauit patribus eorū.] Ista est vna de pęnis quę infligebantur.

D

An fuit inflicta Iudæis duæ pœnæ pro murmuratione. s. q non introirent in terram Chanaan, & quod morerentur priusquam morituri erant.
Quæst. LXV.

DVæ pœnæ hic pro murmuratione inflictæ sunt. Prima, quod nullus istorum introiuit in terrā promissam. Secunda quòd mortui sunt in deserto velocius, quā morituri essent.

De prima dicendum est, quod erat verè pęna, nam ipsi audierant, quòd terra illa erat valde bona, quod certissimè comprobauerant ex fructibus, quos inde attulerunt exploratores, priuari ergo illa magnus erat dolor, cum essent tanto tempore apud eam non potentes ingredi, & in hoc erat differentia pœnæ, quia non solum E Deus dixit, quod non ingrederentur in illam, sed etiam quod non viderent eam, fuisset enim aliquod delectabile ipsis, si saltem eam videre potuissent, quia pręter ipsam possessionem rei, sola visio quoddam præstat delectamentum. Et patet, quòd sit differentia, quia Deus voluit punire minus Moysen quàm omnes alios, & tamen cum orauisset sępe, quod eum introduceret in terrā Chanaan, & Deus non consentiret: dixit ei quòd non transiret in terram, sed videret eam, & fecit eum ascendere in montem, vt patet Deuter. cap. 3. & 34. Si tamen non fuisset aliquid delectabile videre terram illam, nō dixisset illi Deus quod ascenderet in montem ad videndum. Isti autem vtroque priuati sunt: quia nec introierunt in eam, nec viderunt.

An fuisset delectabile eis videre terram promissionis.
Quæst. LXVI.

SEd aliquis dicet, quòd non erat pęna Iudæis non videre terram illam, quia ipsi habebant eam exosam cum dixerint supra vtinam pereamus, & nō inducat nos Dominus in terram istam.

Respondendum est, quod omnes Israelitæ desiderabant nimis transire in terram Chanaan: impediri tamē aliquē ab eo, quod sperat, magna pœna est, quia spes quæ differtur affligit animam, vt patet Prouerb. 26. cap. ideo magna pœna erat Israelitis, quòd differretur eis, qđ sperabant: maxima autem erat, quod auferretur id quod diligebant, quòd autem supra dixerint se magis velle mori B in solitudine, quam introire in terram Chanaan, fuit ex perturbatione mentis, quia terruerant eos exploratores, dicentes quod non poterant pugnare contra habitatores terræ illius, qui robustissimi erant, cessante tamē illa amaritudine cordis, valde desiderabant ire in terram illam, maxime autem nunc cum prohibitum erat, & sententiā ne illuc irēt dederat, nā prohibitio desideriū auget, quia nitimur in vetitum, sic enim dicit Apostolus ad Roman. cap. 7. quod peccatum accepit occasionem per mandatum .i. antequam daretur lex, passiones non habebant magnum vigorem, cum vero lex data est prohibens, creuit desiderium ex prohibitione.

Secunda pœna quòd mortui sunt velocius, quàm morituri essent. Quæst. LXVII.

C

CIrca secundam pœnam quæ erat in morte omnium istorum, qui murmurauerant: considerandum est, quòd isti mortui sunt omnes in deserto, & non compleuerunt dies suos, quos aliàs completuri essent, si non peccarent: & ista erat magna pœna quod abbreuiarentur dies.

Sed in hoc erat differentia, nam de his murmurantibus quidam pluries murmurauerant, quidam raro. & quidam nimis increduli erant, alij autem paucum: & quia secundum proportionem magnitudinis culparum est proportio magnitudinis pœnarum, quibusdam dabatur maior pęna, alijs vero minor, qui autem magis peccauerant puniebātur in diminutione vitæ, quia cito mortui sunt, qui vero minus, tardius mortui sunt, ideo dati D sunt anni quadraginta in quibus morerentur omnes isti peccatores, nec fuerunt mortui vsquequo transirent torrentem Zareth, de quo Deuter. cap. 2. & istud fuit vltra dimidium anni quadragesimi, vt declarabitur infra 21. cap. & parum post hoc introierunt, nam iam in numeratione quæ facta est infra cap. 26. nullus erat de illis qui murmurauerant hic, vt patet eo. cap. hoc tamē fuit plusquam per duos menses ante finem anni quadragesimi. Quod patet, quia illam numerationem fecerunt Moyses, & Eleazarus summus sacerdos, vt patet infra 26. ca. Moyses tamen mortuus est in principio mensis vndecimi anni quadragesimi fere duobus mēsibus ante finem eiusdem, nam primo die mensis vndecimi incępit explanare legem proponendo coram Israel Deuter. vt patet Deut. c. 1. & finito illo mense ascendit in montem, vt mo E reretur ibi, vt colligitur Deut. c. 31. & 34.

Dedit autem Deus istud spatium tam longum, quia aliqui de Iudæis non multum peccauerant, & si dedisset paruum spatium vtpote trium vel quatuor annorum, omnes ante illud morerentur, quod satis durum erat: fuit autem alia causa potissima quare tanto tempore manserunt in deserto post istam murmurationem, nam iudicauerat Deus, quod nemo de his qui murmurauerant videret terram promissam, si autem fuisset eis datum spatium trium annorum, post quod ingrederentur in terram promissam, oportebat in his tribus annis omnes mori, sed hoc erat ad magnam destructionem populi, quia omnes qui manerent essent iuuenculi, scilicet, cum nullus excederet vigesimum annum aut quasi, & non erant isti viri ad pugnā, quę necessaria erat in ingressu terrę Chanaā, vt patet

Quare Deus dedit pœnā tam lōgi tēpis murmuratoribus.

tet ex processu libri Iosue. Item quia multi de hoc populo non nascerentur, qui nati sunt, & essent in pauco numero, nam in istis quadraginta annis quibus non fuerūt perfectè deleti omnes peccantes, genuerunt filios multos, qui multiplicauerunt populum Hebræorum, sed isti non fuissent si patres eorum morerentur, hoc ergo fuit præcipuum propter, quod Israelitæ post peccatum istud tot annis in deserto morati sunt.

[Nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam.] Eadem sententia videtur esse, scilicet, ꝙ nullus de murmuratoribus introiret in terram Chanaan, aut videret illam.

Accipitur hic detrahere, idest murmurare, nam detrahere proprie dictum est diminuere famam alterius aliquibus verbis, hoc autem non faciebant Iudæi, quia de Deo nihil malum dicebant, sed indirectè detrahebant, eo quòd non confidebant magnitudini, & bonitati eius, & ex hoc apparet contra id quod supra dicebatur de decem tentationibus, quòd non requirebatur aliquem decies tentasse Deum ad hoc, quòd incurreret in hanc sententiam, sed solum si murmurasset detrahendo Deo, vt hic dicitur, non intrabat in terram, & istud detrahere refertur ad vltimam murmurationem, cum dixerunt velle reuerti in Aegyptum, quia in hoc de veritate diuinæ promissionis dubitabant, vel potius diffidebant, & hoc vel quia eius potentiam sufficere non credebant ad delendum hostes eorum, vel de magnitudine bonitatis eius ad hoc faciendum male sentiebant, & vtrumq; est Deum offendere.

[Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu, secutus est me.] Ponit hic Deus exceptionem antequam ponat regulam: dicturus enim erat, quòd omnes qui numerati erant a 20. annis, & supra non viderent terram Chanaan, & quia Caleb, & Iosue erant inter istos numeratos, crederetur, quòd ipsi quoq; hac lege tenerentur: ideo dicitur, quod ipsi introibunt, non potest autem intelligi, quòd istud sit limitatiuum dictorum superiorum, ita quòd excipiatur Caleb a suprapositis, nam supra dicebatur, quòd murmuratores non introirent in terrā Chanaan: Caleb autem, & Iosue non murmurauerunt, sed magis ipsi murmurantibus restiterūt, vt patet supra ideo non excipiuntur a regula superiori, sed ad inferiorē pertinēt, & dicitur hic de Caleb, & intelligitur etiam de Iosue, quia non solum introiuit Caleb in terram illam, sed etiam Iosue qui fuit princeps introeuntium, ideo cū repetitur ista sententia ponuntur Caleb, & Iosue.

Et dicitur Caleb plenus alio spiritu, scilicet alio quam exploratores consocij sui, nam ipse erat plenus bono spiritu ad sperandum terram promissam, & confidendum bonitati Dei promittentis, & non spiritu murmurationis, vel desperationis, vt alij pessimi exploratores, & populares, & quia pęna ista infligebatur propter murmurationem, huic qui plenus erat alio spiritu, non erat infligēda. Hebræi autem volunt quòd exploratores conuenerant in via inter se, quòd detraherent terræ Chanaan: Caleb autem, & Iosue timentes ne alij occiderent eos demonstrauerunt se consentire, sed interius alium spiritum habebant, quia pigebat eos de hoc, vt postea patuit, sed prior expositio melior est, dicitur Caleb secutus Dominum, quia bonitati eius credidit per omnia confidens, & magnitudinem potentiæ eius ad delendum hostes asseruit, in quibus Deum sequimur, cum Fide, Spe, & Charitate colatur Deus, vt ait Aug. in enchiridion, hoc patet supra cum Caleb, & Iosue dixerint ad totam multitudinē, ne essent rebelles, & quòd poterant deuorare populum terræ illius sicut panem, si Deus eis esset propitius.

[Inducam in terram hanc, quam circuiuit.] Idest nō peribit in solitudine Caleb sicut alij, sed introducetur in terram promissam, quā ipse circuiuit, scilicet, quòd perambulauit eam cum alijs exploratoribus, vt patet præce. c. ista verba Domini allegauit postea Caleb ad Iosue, cū essent in terra Chanaan, & peteret sibi dari in possessionem ciuitatem Hebron, dicens terram quā calcauit pes tuus erit possessio tua, vt patet Iosue, ca. 14. & ex hoc specialiter ipse arguebat esse sibi dandum Hebron in possessionem, quia ipse calcauerat pedibus suis terram illam,

F cū dicatur præcedenti, ca. quod ascēderunt exploratores in Hebron.

[Et semen eius possidebit eam.] Idest non solum ipse introibit in eam, sed etiam manebit, & filij sui post eum possidebunt terram ipsam, in quo innuitur certitudo promissionis. [Quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra.

Quare Deus nunquam punit sine misericordia. Quæst. LXVIII.

SVpra fuerat posita in generali pœna, hic autem ponitur aliquod remedium pro præsenti: est enim inæstimabilis Dei pietas, nam licet interdum puniat nos, vt filios pestilentes; in ipsa tamen punitione non deficit mi-

G sericordia eius: videbat igitur totum populum propter magnitudinem peccatorū eius subsidio priuatum, ideo si hostes inciderent super eos, possent illos leuiter delere, hoc autem cauens Deus, ne fieret, iussit vt mouerentur inde castra: erant enim hostes propinqui eis: & si manerent ibi aliqua die inciderent super eos, & occiderent illos, sic enim postea factum est, nam cum sequenti die renitente Moyse, populus ascendisset versus terram Chanaan, descenderunt Amalechitæ, & Chananæi, qui habitabant in montibus, & percusserunt eos, occidentes plurimos, vt patet infra; si autem Iudæi non essent destituti diuino auxilio non indicasset Deus debere recedere illos de loco ipso, sed magis procedere versus terram Chanaan. Erant autem Iudæorum hostes omnes de terra Chanaan, contra quos Iudæi ibāt, & erat iam fama vul-

H gata quod Iudæi irent ad possidendum terram eorum, ideo erant hostes capitales: Amalechitæ quoque erant hostes Iudæorum, quia pugnauerant contra Iudæos parum ante hoc, scilicet in mansione quæ vocatur Raphidim, vt patet Exo. c. 17. & ibi Israelitæ præualuerunt aduersus eos, erant autem istæ duæ gentes propinquæ eis apud Cadesbarne, vbi tunc castrametabantur, ideo iussum est, quod recederent inde.

Quomodo Amalechitæ habitabant apud castra Iudæorum, cum dicatur contrarium in Exodo. Et vnde sunt dicti, & de situ terræ Amalechitarum respectu Chanaan. & Aegypti, & de figuratione eorum. Quæst. LXIX.

I QVæret aliquis quomodo dicatur hic de Amalechitis, quod habitabant in vallibus apud castra Iudæorum, nam dicitur Exod. 17. c. Quod cum essent Iudæi in Raphidim pugnauerunt contra eos Amalechitæ, multum tamen distabant nūc Iudæi a loco ipso, quia transierant per multas mansiones: potissime, quia videtur, quod terra Amalechitarum esset citerior castris Iudæorum cum erant in Raphidim, nam eos a parte posteriori percusserunt, vt patet Deut. 26. c. cum dicitur quod Amalechitæ extremos agminis Iudæorum, qui lassi resederant, occiderunt.

Respondendū est, quod nūc Amalechitæ erāt apud castra Iudæorū habitantes, cū dicatur hic ꝙ morabātur in vallibus, nec erāt posteriores, cū infra dicatur per Moysen. Amalechites, & Chananæus ante vos sunt, quorū gla-

K dio corruetis, quomodo igitur potuerint pugnare Amalechitæ contra Iudæos in Raphidim, aliquibus videbitur difficile. Sed respondebunt quidam Amalechitas esse duplices, quosdam qui pugnauerunt contra Israelitas cū essent in Raphidim; alios vero qui pugnauerunt contra eos, cum essent in Cadesbarne, & de his dicitur hic.

Sed non stat hoc quoniam Amalechitæ dicuntur ab Amalech qui erat de filijs Esau descendens a primogenito eius, & fuit nepos Esau, vt patet Genes. 36. capi. ab vno autem viro non deriuarentur plures gentes eiusdem nominis, nam & si plures gentes ab eodem deriuentur, tamen non conuenit hoc eis qui descendunt, ab eodem principio, secus autem si essent duo viri habentes idem nomen ex æquiuocatione a casu, nam tunc ex duobus viris eiusdem nominis satis erat conueniens descendere gentes duas eiusdem nominis:

quia

quia tunc sicut principalia nomina erant æquiuoca a ca-su, ita & denominatiua eorum.

Item non potest stare, quia rex Saul pugnauit contra Amalechitas ex mandato Dei, vt patet primo Regum cap. 15. & hoc, quia Israelitis in via Aegypti hostes fuerant, ibi tamen ponitur, quod Amalechitæ erant ad partem meridianam, sicut dicitur præceden. cap. Amalech habitat in meridie. Isti tamen sunt, qui erant apud castra Iudæorum, cum essent in Cadesbarne, ergo tota erat gēs eadem Amalechitarum, alias essent pu nti Amalechitæ, qui nunc pugnauerunt contra Iudæos, & non Amalechitæ qui prius.

Sed forte aliquis dicet non concludi ex hoc, nam sicut Amalechitæ pugnauerūt contra Israelitas in Raphidim, ita & pugnauerunt contra eos in Cadesbarne: pugna autem quam fecit Saul contra Amalechitas diceret, quòd solum fuit contra Amalechitas habitantes in parte meridiana, & non de eis qui erant apud Raphidim.

Sed hoc non stat, quia Deus iusserat pugnari contra Amalechitas, & deleri nomen eorum, quoniam contra Israelitas pugnauerunt in Raphidim, vt patet Exo. cap. 17. & Deuteron. 26. cap. quæ ambo de eadem pugna in Raphidim intelliguntur, si igitur essent duæ gētes Amalechitarum distinctæ in duas regiones: non pugnaret Saul contra Amalechitas, qui erant ad meridiem apud Cadesbarne, sed magis contra illos qui habitabant apud Raphidim, alioquin non compleret Dei iussa, sed compleuit secundum, quod approbauit Samuel propheta, præter hoc, quòd non occidit regem, & pecora, ergo eadem gens est Amalechitarum pugnantium contra Iudæos in Raphidim, & pugnantium in Cadesbarne, de hoc 1. Regum cap. 15. Item patet, quia si duæ essent gentes Amalechitarum, cum scriptura de eis loquatur, non loqueretur absolutè, sed poneret aliquam distinctionem connotatiuam: tamen non ponitur, sed simpliciter fit sermo de Amalechitis: ita enim dixerunt exploratores præced. cap. Amalech habitat in meridie nihil distinguētes, ergo videtur, quod idem erat Amalech habitans in meridie nunc apud castra Iudæorum, & qui pugnauerat in Raphidim contra eos.

An Amalechitæ sint duplices, vel vna tantum gens. Et situs terræ Amalechitarum respectu Chanaan, & Aegypti, & de figuratione earum. Quæst. LXX.

Dicent igitur aliqui, quòd eadem gens est Amalechitarum tam pugnantium hic quam pugnantium in Raphidim, sed cum pugnauerunt hic, erant in terra sua, cum vero in Raphidim exierūt de terra obuiam Iudæis, vt eos premerent.

Sed isti falluntur ex ignorātia dispositionis terrarum: nesciunt enim qualiter terra Amalech situata sit respectu terræ Chanaan, ad quā Iudæi ibant, & respectu Aegypti de qua veniebant. Pro quo sciendum est, quod Aegyptus, & terra Chanaan se habent sicut Septentrio, & Meridies: nam Aegyptus est totaliter meridiana respectu terræ Chanaan: non tamen sunt ambæ coniunctæ, ita quòd latus meridianum terræ Chanaan sit coniunctum lateri septentrionali Aegypti, sed in medio sunt multæ gentes in desertis Arabicis, scilicet, gens Idumæorum, & Amalechitarum, & alij Arabes, extenditur igitur secundum longitudinem terra Amalechitarum a terra Chanaan directè versus Aegyptum, & termini eius sunt in deserto Sur in confinibus Aegypti, qd patet primo Regum capit. 15. vbi dicitur, quòd deleuit Saul rex terram Amalechitarum ab Euila donec venit ad Sur, quæ est è regione Aegypti, in quo ponit duos terminos, scilicet, Euila apud terram Chanaan, & Sur apud Aegyptum, & sic extenditur terra Amalechitarum a parte meridiana terræ Chanaan vsq; ad latus septentrionale Aegypti.

Cum vero Israelitæ exierunt de Aegypto accesserunt ad terram Amalech in duobus locis, & vtrobique contra Amalechitas pugnauerunt, nam non venerunt Israelitæ directè de Aegypto in terram Cha-

A naan per viam breuem terræ Philisthinorum, sed Dominus circunduxit illos per desertum, vt patet Exod cap. 13. & tunc ascenderunt versus mare rubrum, sed ipsum est in parte orientali Aegypti, vt patet Exod. c. 10.

Cum ergo Amalech esset inter latera duo Aegypti, & terræ Chanaan, s. meridianum Aegypti, & septentrionale Chanaan: ascendentes Iudęi versus orientalem partem Aegypti, si accederent ad aliquam partem terrę Amalech non poterant accedere, nisi in parte extrema eius, vbi côiungitur terra Amalech Aegypto, & hoc fuit apud Raphidim: nam terra Amalech accedit vsque ad desertum Sur, quod est apud Aegyptum vt patet primo Reg. cap. 15. & in eodem deserto steterunt Israelitę immediate, vt transierunt mare rubrum, vt patet Exod. cap. 15. cū dicitur, tulit autē Moyses Israel de mari rubro, & egressi

B sunt in desertum Sur: paulo autem post hoc steterunt in Raphidim, de quo Exodi capit. 17. & ibi pugnauerunt contra eos Amalechitę, quia Raphidim est apud extremitatem, in qua coniungitur Aegypto terra Amalech.

Deinde Israelitę per circulum quendam ascenderunt versus orientem, & septentrionem, & sic recedebant a terra Amalech, quę est meridiana, vt patet pręced. cap. cum dicitur Amalech habitat in meridie, & transierunt per mansiones plures vsque ad Cadesbarne, sunt enim quasi vigintiduę, & cum venerunt in Cadesbarne declinabant per circulum a terra Aquilonis versus Meridiem, & tunc accesserunt iterum ad terram Amalech ad aliam extremitatem in qua coniungitur terrę Chanaan: & iterum pugnauerunt contra eos Amalechitę: & sic erant eadem gens Amalechitę, qui pugnauerunt cōtra Iudęos

C in Raphidim, & qui postea pertransitis multis mansionibus pugnauerunt contra eos in Cadesbarne, & ob hoc fuit data vindicta vltio de omnibus illis, cum Saul deleuit totam gentem Amalech. 1. Reg. cap. 15.

Nota vias Iudæoru.

Figura autem situs terrę Amalech in habitudine ad Aegyptum, & terram Chanaan patet: vt si quis faciat circulum & ducat diametrum illius, & in vno puncto diametri ponat Septentrionem, & ibi sit terra Chanaan, in alio puncto diametri ponat Meridiem, & ibi sit Aegyptus: ponatur iterum alius diameter intersecans primū orthogonaliter ad angulos rectos, & in vna parte diametri illius sit Oriens, & in puncto opposito sit Occidens: diameter primus proueniens a Septentrione in Meridiē sit terra Amalechitarum iacens extenta in longum inter terram Chanaan & Aegyptum, hoc dato si aliquis de-

D bet exire de Aegypto per circumferentiam circuli istius versus Orientem, & iterum descendat versus terram Chanaan ad Septentrionem: tanget diametrum, quę est terra Amalech, in duobus punctis, s. primo cum exijt ab Aegyptu, quia ibi Amalech contingit Aegyptum, & ibi est mansio Raphidim: & iterum cum peruenerit per istum semicirculum in terram Chanaan, tanget terram Amalech in alia extremitate diametri, quę est apud terram Chanaan, & ibi est Cadesbarne.

Item patet, quod omnes isti Amalechitę essent eadem gens, nam cum propheta Balaam existens apud terram Chanaan vidisset Amalechitas, qui sunt apud terram ipsam, dixit, principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur, vt patet infra 24. cap. In quo patet esse eandē gentem, nam vocatur ibi Amalech principium gētium,

E idest prima gens, quę pugnauit contra Israelitas, nam ante eos nemo pugnauerat contra Israel, vt patet ex processu Exod. a cap. 14. vbi est exitus de Aegypto vsque ad 17. in quo est pugna Amalech, & dicitur quòd extrema perdentur, idest destruentur a Saule rege, ergo idem fuerūt Amalechitę, qui pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, & quos deleuit Saul, sed illi erant ad meridianam partem terrę Chanaan, vt patet primo Reg. c. 15. ergo idem erant Amalechitę qui pugnauerunt contra Israelitas in Cadesbarne, vbi nunc erant castra, & in Raphidim, est enim Cadesbarne ad meridiem, cum sit in deserto Sin, quod est meridianum terrę Chanaan, vt patet infra 34. cap.

Cha-

Chananæi an sint habitatores terræ Chanaan, vel illæ gentes. Quæst. LXXI.

QVæret autem aliquis de Chananæis de quibus dicitur hic, scilicet, quòd Chananæi, & Amalechitæ habitant in vallibus, an sint de Chananęis habitatoribus terræ Chanaan, vel aliqua alia gens.

Aliquis forte respondebit quod isti Chananæi erant pars populi terræ Chanaan, nam Iudęi erant nunc in Cadesbarne, vt declaratum fuit præcedenti, cap. ipsa autem Cadesbarne est in laterre Chanaan patet Iosue, ca. 10. in fine, ergo erant coniunctissimi terrę Chanaan, isti autem Chananæi de quibus hic, erant apud Cadesbarne, ergo satis esse poterant de terra Chanaan, & verisimile est eos illius terræ esse colonos. Sed non potest stare, quia Deus dixit hic, quòd nemo de istis qui murmurauerant videret terram Chanaan: omnes tamen isti videtunt terrā, in qua habitabant isti Chananæi, cum dicatur quod sequenti die Israelitę ascenderunt versus terram Chanaā, & descendentes Chananæi, & Amalechitæ de montib. occiderunt multos de eis: ipsi autem videbant tunc terram illam de qua descendebant Chananæi quando pugnabant aduersus eos ergo non erat illa terra Chanaan in qua habitabant isti.

Dicendum igitur quòd isti Chananæi non morabantur intra fines terræ Chanaan quos descripsit Dominus infra 34. c. sed ad meridianam partem terræ illius, habitabant inter Aegyptum & terram Chanaan apud Amalechitas. An vero isti essent de genere aliorum Chananæorum non constat, sed satis dici potest quòd sic, nā apud eandem terram erant, & interdum homines egrediuntur de terra sua in alias regiones: & ibi faciunt aliū populum, qui vocatur nomine populi sui. Sic enim dicitur de illo qui recessit de Bethel q̃ dicitur Luza, & abijt in terram Cethim, & condidit ibi vrbem nomine Luzā, sicut erat ciuitas terrę suę ita: & isti Chananęi forte recesserunt ab alijs Chananæis habitantibus in terra Chanaan, & habitauerunt in desertis Arabiæ, ibique mansit eis nomen suum Chananæorum, de illo autem qui ędificauit Luzam in terra Cethum, habetur Iudicum, c. 1.

De istis autem Chananæis dicendum est, quod erant illi de quibus infra c. 21. vocatur enim Chananęus rex Arad, & dicitur quòd pugnauit contra Israel, & patet, q̃ sit idem populus, nam nunc Israelitę erant in Cadesbarne, & erant apud Chananęum, & Amalechitas, postea autem recesserunt inde retrocedentes versus mare rubrum, vt patet in littera, nec reuersi sunt iterum in Cadesbarne vsque ad annum quadragesimum ab exitu de Aegypto: & tunc fuerunt iterum in Cades, vt patet inf. c. 20. sed postquam recesserunt de Cades euntes in montem Hor exijt Chananęus rex Arad, & pugnauit contra eos, vt patet infra 21. c. quod vero fuerit immediatè post Cadesbarne patet infra 33. c. Et hoc probato quòd sit idē populus Chananęus de quo hic dicitur, & de quo inf. 21. c. apparet quod non sint isti Chananęi, & terra Chanaā, nam infra 21. c. dicitur quod Israelitę vouerunt Domino delere omnes ciuitates illius populi Chananęi, & deleuerunt, & tamen de terra Chanaan nihil adhuc atigerant quousque transierunt Iordanem, ergo non est idem populus Chananæorum iste cum Chananæis, qui erant in terra Chanaan.

[Habitant in vallibus.] Istę duę gentes erant apud Cadesbarne, & morabantur in quibusdam vallibus ad partem meridianam, ideo si Israelitę manerent ibi aliquot diebus, cum Deus deseruisset illos, occiderent eos hostes, dixit ergo vt recederent.

Quomodo dicantur habitare in vallibus, quia dicitur, quòd descenderunt de montibus. Quæst. LXXII.

SEd aliquis dicet quomodo dicuntur habitare in vallibus illę gentes: cum infra dicatur quod descenderunt Chananęi, & Amalechitę de montibus ad percutiendum Iudęos? Respondendum est quod maior habitatio istarum gentium erat in vallibus, cum multi habita-
F re nequeant in montibus. Aliqui tamen in montibus erant, & illi descenderunt de montibus ad percutiendum Israel. Aliquis forte aliter respondebit, scilicet quod Amalechitæ, & Chananęi solum habitabant in vallibus, sciebant tamen quod Israelitę vellent ascendere in terram Chanaan: erat autem ascensus per montes illos, ideo occupauerunt montes, vt ibi possent percutere Israelitas.

Sed non stat, quia littera dicit infra, descenditque Amalechites, & Chananęus qui habitabant in montibus ergo non ascenderant de vallibus ad montes, sed ibi habitabant, quia tamen erat maior multitudo in vallibus, dictum est de illis, quod habitabant, in vallibus. [Cras mouete castra.] Idest si hic amplius morabimini, isti irruent super vos & occident, ideo mouete immediate
G castra.

Quare dictum est Iudæis à Deo quòd mouerent castra, cum sufficeret motus columnæ. Quæst. LXXIII.

SEd quęret aliquis quare dictum est hic a Domino, quod mouerent castra Israelitę? nam alias semper consuetum erat, quod ad motum nubis mouerentur castra, & quandocunque ipsa staret, starent, quoque starent, ideo si nunc moueretur nubes sufficeret, & non oportebat quod diceretur cras mouete castra. Aliquis forte respondebit quod Deus dixit hic quod Israelitę mouerent castra, quia semper consuetus erat dicere eis de motu castrorum, & sine mandato ipsius speciali non moue-
H bant castra vt patet supra, c. 9. cum dictum, ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum, & magis adhuc patet, quòd istud imperium esset in voce quia ibidem dicitur, per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebātur, ideo sicut alias erat consuetum ita factum est hic.

Respondendum est, quod Deus non consueuerat dicere Iudæis quando mouerent castra, sed solum ad motum nubis mouebantur, & quando illa stabat ipsi quoq; manebant, hic autem factū est aliquid nouum, cum Deus specialiter iusserit in voce quòd mouerēt castra. Et cum arguebatur, quod semper mouerentur Israelitæ ad mandatum Dei dicendum est, quod illud non erat mandatū aliquod in voce, sicut hic fuit, sed solum erat per motum nubis, nam nubes mouebatur ab Angelo vt patet Exod.
I c. 14. & Angelus non mouebat nisi ad voluntatem Dei, ergo quandocunque mouerentur castra per motum nubis, dicebantur moueri ad mandatum Dei, & hoc signat id quod habetur supra, c. 9. ad mandatum Dei proficiscebantur, &c. quod patet, quia cū dictum fuisset quod ablata nube proficiscebantur, & manente ea figebantur castra, subiunctum est, ad imperium Domini proficiscebantur, &c. in quo innuitur quòd nihil aliud erat mandatū Dei, nisi motus nubis, hic autem aliquid vltra factum est, quoniam Deus locutus est, vt mouerent castra, ideo necesse est, quòd detur aliqua ratio diuersitatis. Respondendum est, vt fuit dictum, quòd Deus non loquebatur Israelitis quando erant mouenda castra, sed solum iubebat angelo, vt moueret nubem, & hoc fiebat sine voce: Israelitæ autē viso quod moueretur nubes, mouebant castra:
K aliquando tamen Deus post motum nubis adhuc locutus est, dans præceptum de motu castrorum, & hoc erat, quia per solum motum nubis forte non mouerentur Israelitæ, cum nubes tunc progressura esset aliter, quam consueuerat, & sic erat hic, nam consueuerant Israelitæ semper ante hoc procedere versus terram Chanaan: nunc vero nubes egressura erat versus mare rubrum, ideo admirarentur Israelitæ de retrocessione nubis, & forte non sequerentur eam, vt ergo eam crederent motam Dei voluntate, Deus dixit quod mouerēt castra versus mare rubrum.

Quod autem ex hac causa factum fuerit, patet, quia iterum factum est simile, vt patet Exod. capit. 14. Cum enim fixissent castra Israelitæ apud desertum Ethan, iussit Deus, vt reuerterentur, & ponerent castra apud Phairoth, & dicitur locutus est Dominus ad Moysen, loque-

re filijs Israel vt reuersi castrametentur e regione Phiairoth. Si tamen non esset ibi reuersio, non dixisset Deus quòd mouerentur, sed sufficiebat motus nubis ad hoc, & ita fuit hic, nam dicitur reuertimini per viam maris rubri, quod erat retrocedere, & patet hoc magis, nam in nulla alia mansione legitur, quòd Deus iusserit moueri castra, sed solum ad motum nubis mouebantur, & hoc quia in alijs non erat retrocessio.

An nubes post verba Dei dederit signum motus castrorum sicut solita erat, & an dirigeret Iudaos versus mare rubrum. Et ad quid indigebant Iudai nube quando recesserunt de Cades quia fere triginta octo annis nunquam mouerunt castra. Quæst. LXXIIII.

SEd quæret aliquis cum hic Israelitæ mouerint castra ad mandatum Dei, an nubes quoque dederit signum motus castrorum, sicut alias solitum erat? Respondebit aliquis, quod non, quia nubes dabatur in signum Israelitis ad mouendum castra & ad figendum, vt manifestaretur per illam voluntas Dei, quę nunc declarabatur per verbum suum, quod erat manifestius signum, ergo non oportebat nubem dare signa ad hoc. Respondetur, quod hic sunt duo dubia. Primum an nubes quæ erat cum Israelitis in Cadesbarne mota fuerit veniendo versus mare rubrum ad locum ad quem Israelitę venerunt. Secundum est, dato quod nubes venerit, an præcedebat sicut consueta erat præcedere, vel progrediebatur vt alias.

Ad primum respondendum est, quod nubes quæ erat in Cadesbarne mota est cum Israelitis venientibus versus Mare rubrum, quod patet, quia nubes nunquam deseruit Israelitas quousque ingressi sunt in terram Chanaan, cum post omnes istas mansiones præcesserit eos ad alias mansiones: non habuissent enim aliter aliquem directorem viarum, nec castrametandi signum: potissime quia Exod. c. 13. dicitur, quòd nunquam columna nubis defuit coram Israelitis.

Ad hoc aliquis dicet, quod quanquam necesse sit vt dicamus nubem iuisse cum Israelitis ad alias mansiones: tamen non est necessarium, vt recesserit cum eis de Cadesbarne, quia cum ipsi haberent certam mansionē, quia Deus eis dixerat, vt mouerent castra contra mare rubrum, nō indigebant nube dirigente, sed post aliquot dies poterat ire nubes ad illos, & forte non videbitur necessaria vsque ad annos quasi trigintaocto, nam Israelitæ non transierunt Cadesbarne in qua tunc erant vsque ad principium anni 40. vt patet infra 20. cap. & tamen tūc erat annus secundus, scilicet ante medietatem anni vt declaratum est præcedenti cap. ergo 38. anni fuerunt, in quibus non mouerunt Israelitæ castra transeuntes de Cadesbarne, & in his non indigebant nube, quia illa erat ad mouendum castra & ad figendum.

Respondendum est, quod nubes iuit cum Israelitis tunc, cum mouerunt castra de Cadesbarne versus mare rubrum sicut alias ire consueuerat, & erat necessaria, nā præter alias necessitates quæ infra declarabuntur oportebat, quod ipsa esset cum Iudæis per quamlibet noctem ad illuminandum eos in castris, etiam si nulla esset necessitas ad præcedendum in die, vt patet Exod. cap. 13. scilicet, nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo, qualibet ergo nocte erat cum eis, & in hoc erat magna consolatio Israelitis, quod castra eorum essent illuminata qualibet nocte lumine diuino, & viderent per noctem sicut per diem. Cum autem dicebatur quod annis 38. ferè Israelitę non mouerunt castra, non transeuntes vltra Cadesbarne, ergo non eguerunt nube ad motum castrorum, potest responderi multipliciter, primo quod non probatur in his temporibus 38. annorum nunquam fuisse mota castra, nec quod nunquam transierint mansionem vnam procedendo versus terram Chanaan: nam post Cadesbarne immediate sequitur mansio montis Hor, vt patet infra 33. cap. sed a tempore quo primo venerunt in Cadesbarne vsquequo transierunt in montem Hor fluxerunt an-

A ni 38. fere, non tamen sequitur quod nō fecerint aliquas mansiones retrocedendo. Nec valet si obijcias quod habetur Deutero. cap. 1. scilicet; sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore scilicet, trigintaocto annorum, & sedere signat quietem, nam non potest intelligi quod toto illo tempore manserint in Cadesbarne, vel magna parte eius, quia non manserunt ibi quinquaginta diebus, quod patet, quia cum venissent Israelitæ in Cadesbarne miserunt exploratores in terram Chanaan, vt declaratum fuit præcedenti capit. expectauerunt antē eos ibi diebus 40. quibus morati sunt in explorando, vt patet infra in litera.

Cum autem venissent murmurauit populus, & post duos dies aduentus eorum, iussit Deus moueri castra vt colligitur hic, & mota sunt, ergo non fuerunt quinqua-
B ginta dies mansionis in Cadesbarne, sed mouerūt castra ad mare rubrum, cum ergo dicitur, sedistis in Cadesbarne multo tempore, non est sensus, quòd ibi manserint, sed quòd vltra Cades non transierint. Alio modo respondeti potest, quòd in trigintaocto annis non fuerunt factę mansiones Israelitis procedentibus ad terram Chanaan, sed non constat an factæ fuerint aliquæ retrocedendo; & pro illis erat necessaria nubes ad dirigendum in via, & signandum locum castrorum, atque dandum tempora ad mouendum.

Aliter dici potest, quòd licet non fuerit necessaria nubes in his 38. annis ad dirigendum Israelitas in aliqua mansione: erat tamen necessaria, vt luceret eis per noctem, necesse est igitur, vt tempore hoc fuerit nubes cum Israelitis, & recesserit cum eis de Cadesbarne versus ma-
C re rubrum.

An nubes præcesserit Israelitas versus mare rubrum.

Quæst. LXXV.

SEcundum dubium erat, dato quòd nubes iuerit cum Israelitis de Cadesbarne versus mare rubrum, an præcesserit sicut præcedere solebat, cum alias mouebantur castra.

Respondebit aliquis quod an præcesserit vel non constare non potest: constat tamen quòd non erat necessarium eam præcedere, quod patet, quia nubes præcedebat Israelitas ad signandum eis locum castrorum, & dirigendum in via: nunc autem nichil horum erat necessa-
D rium, cum dictum fuerit eis, quòd mouerent castra versus mare rubrum, & sic determinabatur eis locus, ad quem sine nube dirigente possent progredi.

Respondendum est quòd necessarium est, vt Israelitæ habuerint nubem præcedentem cum mouerunt castra versus mare rubrum, & patet ex duobus, primò propter incertitudinem loci manendi, nam dictum est eis quod mouerent castra versus mare rubrum, & nō fuit dictum quòd figerent in littore maris rubri vel pauloante, sed erant verba ista multum vniuersalia, quia non magis poterant castrametari iuxta littus maris rubri, quam ante illud per magnam distantiam aut paruam, ideo fuit necessaria nubes ad assignandum locum certum castrametandi: nam quanquam daretur eis arbitrium eligendi locum castrorum, forte nescirent eligere conuenientem locum: nubes autem præcedens dirigeret eos, & daret
E cōuenientem locū, quia ab angelo mouebatur. Itē quamquam diceretur eis quod figeret castra in littore maris rubri: tamē nescirent locum determinatum castrorum, quia poterant per magnitudinem littoris vagari vbicunque vellent castrametari. Item non poterat eis dari locus certus ad castrametandum iuxta mare rubrum, nisi nubes eos præcederet, quia nullus eorum steterat vnquā in terra illa, ideo quamquam diceretur eis, figatis castra in tali vel tali loco, nescirent quis esset locus ille, cum nunquam vidissent illam terram. Item fuit necessarium, quod præcederet nubes propter directionem viæ: nam cum ipsi nescirent certum locum castrametandi: nescirent etiam viam qua illuc iretur. Item quia dato quod certissime scirent locum in quo castrametandum foret, tamen viam nescirent, nisi haberent aliquod signum

directiuum, ficut quamquam nos fciamus locum alicuius vrbis vel oppidi, tamen fi non fit via media affignata nefciemus illuc directe procedere, fed vagabimur in incertum, ita & illis effet cum per defertum nó effent viæ, oportebat igitur quod præcederet nubes tanquam defignans viam. *Et reuertimini in folitudinem per viam maris rubri*. Ideft non maneatis hic, fed eatis in defertum per viam maris rubri, ideft contra ipfum mare rubrum. [F]

Quomodo dicitur, quòd reuerterentur in folitudinem cum in ea fint. Quæft. LXXVII.

DIcet aliquis quomodo dicitur hic, quòd reuerterétur in folitudinem Hebræi? nam tunc erant in folitudine, cum ipfi dixerint, vtinã mortui effemus in Aegypto, & non in hac vafta folitudine. [G]

Refpondendum eft, quod in deferto erant, & cum dicebatur eis quod redirent in folitudinem, ideft in alterã partem folitudinis, dicebatur, quia folitudo illa magna erat, & hoc defignatur cum dicitur, per viã maris rubri. Vel aliter poteft dici quod Ifraelitæ erant nunc quafi extra folitudinem, cum effent apud terram Amalechitarũ, & Chananæorum, iuffit autem Deus, quod reuerterentur in folitudinem recedendo à populis illis verfus terram in qua nemo habitabat, & hoc erat per viam maris rubri.

An Iudæi fecerint multas manfiones retrocedendo de Cadesbarne vel fuerint femper apud mare rubrum. & an fteterint ibi bis, fcilicet, anno fecundo, & quadragefimo. Quæft. LXXVII. [H]

NVnc quæret aliquis an Ifraelitæ fecerint multas mãfiones retrocedẽdo de Cadesbarne, vel fuerint femper in manfione illa apud mare rubrum ad quã iuerunt de Cades. Pro hoc fciendum eft, quòd fiue dicamus Ifraelitas feciffe manfiones multas in retrocedendo, fiue non, nulla earum computatur in numero manfionum factarum in folitudine, nam infra 33. cap. vbi eft catalogus manfionum non ponitur aliqua earũ, quia poft Cadesbarne fequitur manfio in monte Hor, tamẽ illa fuit in anno 40. f. quòd Ifraelitæ venerunt primo in Cadesbarne anno fecundo ab exitu de Aegypto ante medium anni, & tunc cœperunt regredi verfus mare rubrum, vt dicitur hic propter murmurationem; deinde anno 40. venerunt iterum in Cadesbarne menfe primo, vt patet [I] infra 20. cap. & immediate trãfierunt in montem Hor, vt patet eo. c. & inf. 33. ideo Cadesbarne femel ponitur, quia de prima vice non fit mentio. Si tamen aliquæ mãfiones de his, quæ fuerunt retrocedendo ponerentur, neceffe erat poni eas inter Cadesbarne, & montem Hor, fed nulla intermedia eft. Ex hoc autem dicẽt aliquis, quòd non fecerunt Ifraelitæ aliquas manfiones retrocedendo, cum fcriptura eas fubticuerit, fed non tenet argumentũ, quia multa facta funt, quæ non narrantur in facra fcriptura, Sed adhuc obijcietur, quia inf. 33. ponitur catalogus manfionum, & affignantur ibi omnes manfiones Ifraelitarum per defertum, cũ dicatur à principio, hæ funt manfiones filiorum Ifrael, &c. Dicendum eft, quod ibi ponuntur omnes manfiones Ifraelitarum, fed non quæ funt in retrocedendo, quia fcriptura folum intendebat [K] ponere eas quas habuerunt procedendo, tamen non tollitur fuiffe alias retrocedendo, nam in Cadesbarne bis fuit manfio Ifraelitarum, femel tamen computatur ibi, quod patet, quia primo fteterunt ibi in anno fecũdo ab exitu de Aegypto, cum miferunt exploratores, vt patet præced. c. fecundo fteterunt ibi menfe primo anni quadragefimi infra 20. c. Item neceffe eft adhuc poni manfionem aliquam, quæ ibi nullo modo computetur, nam de Cadesbarne reuerfi funt verfus mare rubrum, & ibi fecerunt aliquam manfionem, tamen ifta non computatur in catalogo, quia deberet effe inter Cadesbarne, & montem Hor, tamen non eft. Ita igitur poteft dici quod multæ aliæ manfiones fuerint, & non defcribantur, an tamen fuerint non conftat.

An Ifraelitæ quando reuerfi funt in folitudinem ex Dei præcepto fteterint femper in manfione vna. Et quare dicti fint vagi. Quæft. LXXVIII. [F]

SEd aliquis dicet, quod fuerunt aliquæ manfiones, quia dicitur infra in maledictionem Iudæorum, filij veftri erunt vagi in deferto annis quadraginta; vagari autem eft hinc, & inde difcurrere: fi tamen fteti ffent in manfione vna, non difcurrerent, nec effent vagi, ideo ponendum erit quod fecerint aliquas manfiones.

Refpondendum eft fatis rationabile effe, quòd Ifraelitæ mouentes caftra de Cadesbarne verfus mare rubrũ fixerint caftra in loco vno in quo manferint quafi 38. annis, & non retroceſſerint nec progreffi funt vlterius, vfque ad primum menfem anni 40. cum venerunt iterũ [G] in Cadesbarne. Et hoc videtur rationabile, quia progreffus Hebræorum retrocedendo ad nihil vtilis erat, fi tamen retrocederẽt, effet eis graue, quod patet, nam fi retrocederẽt, vt magis fe ab hoftibus remouerent, nó oportebat fieri plures manfiones: nam cum perueniffent vfque ad mare rubrum, quod erat eis tunc à latere feptentrionali, non poterant vltra ire conclufi vndeque mari, Si vero recederent à mari verfus partem meridianam, femper appropinquarent magis ad hoftes, quia dictum fuit fupra præced. cap. quòd Amalechitæ habitabant in meridie, & illi erant hoftes fui, ideo vt effent tuti ab hoftibus, non conueniebat fieri alteram manfionem præter eam quæ dicitur hic, fcilicet, quod irent verfus mare rubrum. Poterit aliquis dicere quòd erat cõueniens Iudæis mutare locum caftrorum propter aliquas neceffitates hu[H]manas, fed non ftat: nam homines confueuerunt mutare loci, quia non poffunt in eodem loco habere femper fufficientiam omnium alimentorum: potiffimè quando eft magnus exercitus, cito enim confumuntur, quæ funt ad efum in aliqua regione, fed in Iudæis non accidebat hoc, quia non habebant cibos de terra nafcentibus, fed de cœlo dabatur eis panis angelorum, ideo vbicũque effent habebãt illud ad fufficientiã: vnde nó erat eis aliqua caufa mutandi locum in retrocedendo: effet aũt intollerabile retrocedere, f. vexari ambulando inutiliter, & quod amplius eft, augeri laborem itineris pro reditu, nam in anno 40. redituri erant Ifraelitæ, vt introirent in terram Chanaan, & iterum venturi in Cadesbarne, fi ergo multum inde recederent multum de itinere eis relinquebatur in pofterum. Cum autem arguebatur, quòd Ifraelitæ fu[I]turi erant vagi 40. annis, refpondendum eft non fequi ex hoc quòd fuerint multæ manfiones retrocedendo, nam dicitur aliquis vagus qui hinc, & inde difcurrens, certa via nó procedit, ita fuit in Ifraelitis, quia cum de Cadesbarne ituri effent in montem Hor, regreffi funt verfus mare rubrum vbi fteterunt 38. annis, & fic toto illo tempore fuerunt vagi, ideft exiftentes extra rectam viam, & non oportuit poni plures manfiones retrocedendo, fed fufficit ifta de qua habetur hic. Confiderandum autem circa tempus iftud quo Ifraelitæ fuerũt vagi. f. 38. annis, quòd non habetur aliqua hiftoria geftorum quid fecerint, aut paffi fuerint Iudæi, vel quid Deus locutus fuerit ad Moyfen, vel ad populum, & credendum eft, quòd nõ fuerunt aliqua gefta narratu digna toto hoc tẽpore, nec Deus aliqua fpecialia locutus eft Moyfi, aut populo, nec [K] ẽt populus aliqua facinora murmurationum commifit in Deum, fed manfit totus ille infœlix populus in pœnã delicti fui in illa vafta folitudine apud mare rubru, nihil agens, fed expectans quoudie quid Deus de illis facere dignaretur.

An Deus percufferit tunc Hebræos peftilentia. Quæft. LXXIX.

SEd quæretur circa præcedentia, quia dicitur fupra feriam igitur eos peftilentia, quomodo fuit iftud verum? quia Deus non percuffit Hebræos peftilentia. Aliqui dicunt quòd fic, quia omnes ifti qui numerati erant à 20. annis, & fupra, perierunt in deferto, vt patet infra in littera, & forte omnes ifti perībant pefte. Dicendum, quòd nó poteft ftare iftud. Primo quia, quando

Deus

Deus istud dixit aliud intendebat, vel intendere videbatur, quam cum dixit, quod perirent omnes numerati, nam illud fuit postquam Moyses orauit, istud vero qd dicitur de pestilentia fuit antequam oraret, ideo nõ sunt idem. Secundo, quia postquam Deus dixit, quod feriret populum pestilentia: orauit Moyses Deum ne illud faceret: postquam autem dixit, quod perirent in deserto omnes numerati, nihil orauit, quasi permittens, quod illud fieret, vt patet in litera, ergo non fuit idem. Tertio, & præcipue, quia non potest intelligi ista litera de morte numeratorum, quia dicitur hic, feriam eos pestilentia atque consumam: te autem faciam principem super gentẽ magnam, in quo signatur, quod de toto isto populo nullus mansurus erat, cum dicantur consumendi, etiã quia Moyses futurus erat princeps super aliam gentem, quòd non fieret manente gente Hebræorum, mors tamen numeratorum nõ consumpsit populum Hebræorum, quia non fuit simul, sed paulisper, & successiue, & sic manebat populus Hebræorum magnus sicut prius. quasi nulla plaga ei inflicta fuisset, ideo non potest intelligi de illo. Quarto quia litera signat, quod ista pœna a Deo pnunciata, non fuerit inflicta precibus Moysi, quia dicitur supra in litera, dixit Dominus dimisi eis iuxta verbum tuum, pęna tamen de occisione numeratorum fuit vere inflicta, ergo non fuit ista pęna pestilẽtiæ ipsa mors numeratorum.

An verba quæ dixit hic Deus de interemptione Hebræorum sint prophetice dicta vt censuit Origenes. Quæst. LXXX.

ALij dicunt, quod ista verba Dei intelligenda sunt prophetice. s. quod Deus significauit in hoc gentiles conuertendos ad Christum abiecto populo Hebręorũ, quod postea factum est, & dicunt, quod Moyses orauit valde, vt hoc non fieret, quia ista gens quæ vocãda erat, non pertinebat ad eum, sed ad Christum. De hoc dicit Origenes, feriam eos, comminatio hæc non est iracundia, sed prophetia, assumendus enim erat populus nationum, sed non per Moysen, excusauit ergo se Moyses: sciebat enim; quia gens quæ promittitur non per eum vocãda erat, sed per Iesum, nec Mosaycus, sed Christianus populus erat appellandus, ideo pluribus exorat pro populo suo. Sed dicendum, quod istud nõ stat, nisi quis accipiat in sensu mystico, sed non in sensu literali. Primo, quia tunc signaretur hic reprobatio populi Iudaici, litera tamen non significat nisi mortem corporalem infligẽdam cum dicitur, feriam eos pestilentia, ergo non est ille sensus. Secundò, quia hoc, quod dicitur significari prophetice, impletum est. s. quod fuerit reprobatus populus Hebræorum, & vocatus alius populus, sicut Christus dixit eis, auferetur a vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius. Matth. 21. illud tamen, quod Deus dixit hic contra Hebræos non fuit impletum, quia orante Moyse dixit Deus, dimisi eis iuxta verbum tuũ, supra in litera, ergo non est prophetia vocationis gentiũ. Tertiò, quia loco huius quod Deus dixit hic, feriam eos pestilentia, mutauit statim aliam pœnam scilicet, quod morerentur omnes numerati, vt patet supra, & infra in litera, & tamen loco vocationis gentium, & reprobationis Hebræorum non fuit aliud datum, quia ista nõ fuerunt mutata: ergo nõ intelligitur litera ista de illo. Quarto, quia Moyses orabat Deum ne istud fieret, & tamen si fuisset prophetia de vocatione gentium, Moyses nõ oraret in contrarium, sciens quòd non poterat mutari id, quod Deus prænunciabat infra 23. cap. etiam, quia videretur inuidere gentibus a Deo vocãdis, quod est inconueniẽs. Quinto, quia verba Moysi orantis non conueniunt huic sententiæ, quia per illa signatur Deum dixisse, quod occideret omnes Hebræos: Moyses autem orat ostendens, quod non debeant ista fieri, quia diminueretur gloria Domini: si tñ intelligeretur de vocatione gentium, & reprobatione populi Hebræorum non facerẽt ista ad propositum. Sexto, quia repugnat huic sententiæ, qd Deus dixit Moysi. s. te autem faciã principem super gentẽ magnam in vocatione tamen gentium, & reprobatione po-

A puli Iudæorum, Moyses non erat futurus super gentem magnam, imò super nullam gentem, siue intelligatur de Moyse viuente, siue mortuo, & manente in memoria. De primo patet, quia reprobatio populi Iudæorum, & electio noui populi fuit multo tempore post mortẽ Moysi. s. quasi mille, & quingentis annis, quando cępit prædicari Euangelium post mortem Christi. De secundo patet, quia non manet Moyses in memoria, lex enim eius cessauit, imò iam mortifera est, quia si quis circuncidi tur euacuatur a Christo ad Galat. 5. cap. & ita non poterat Moyses effici super gentem magnam, intelligendo literam istam de vocatione gentium, & reprobatione populi Iudæorum.

Quod illa verba sint intelligenda simpliciter prout iacẽt, B *quod Dei sententia secundum quam indicat, est duplex. Quæst. LXXXI.*

DIcendum igitur, quod debet istud intelligi ad literam sicut iacet. s. populus Hebræorum peccauerat grauiter contra Deum, & merebatur deleri: Deus autem volens ei inferre pęnam debitam dixit, feriam eos pestilentia atque consumam. s. vt nullus maneat in toto populo, sed omnes simul moriãtur. Et Moyses intellexit istud in hoc sensu, ideo orabat Deum pro populo ne deleret illum: & hoc modo procedunt verba Moysi. s. quod si omnes habitatores terræ, qui sciebant quanta bona fecerat, & faceret Deus quotidie Hebræis, audirent quod Deus occiderat omnes Hebræos simul in deserto, quasi vnum virum: dicerent quod nõ poterat introducere eos in terC ram pro qua iurauerat illis, ideo occidebat eos, qd erat ad diminutionem gloriæ Dei. Et Deus placatus his verbis Moysi, quasi recte cõuinceretur, cessauit ab eo, quod dixerat, & sicut Moyses dixit dimitte obsecro peccatum populi huius sñ magnitudinem misericordiæ tuæ, ita Deus dixit Moysi, dimisi eis iuxta verbum tuum, & sic non fecit illud malum, quod contra Hebręos dixerat.

Intelligendum igitur est, quod Deus dixerat illud cõminatorie, & non secundum suam firmam sententiam, quia si ita diceret, nunquam mutaretur, quædam enim dicit Deus secundum firmitatem suæ præscientiæ, & ista siue sint bona, siue mala hominibus nunquam mutãtur, sed ita euenient sicut Deus prædixit, de bono patet sicut in Hebræis, quibus nitebatur maledicere Balaam, & orabat Deũ, vt permitteret ipsum maledicere Hebręis: D Deus autem dixerat ei, quod populus erat benedictus, & non poterat maledici: postquam autem Balaam agnouit super hoc firmum propositum Dei dixit, non est Deus quasi homo, vt mẽtiatur, nec filius hominis vt mutetur: ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo infra 23. De malo patet sicut prænunciauit Deus Moysi, quod non intraret in terrã Chanaan. infra 20. & 27. cap. ipse autem sępe orauit, vt permitteretur intrare: Deus tamen nũquam assensit, sed dixit ei, sufficit tibi: nequaquam loquaris vltra ad me de hac re Deuteron. 3. Sic etiam fuit de Saule de quo prænunciauit Samuel, quod auferretur ei regnum Israel, & quia aliquis putaret, quod posset obtineri precibus, ne illud fieret, dixit Samuel, quod erat impossibile 1. Reg. 15. cap. scilicet, ait Samuel scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: porrò E triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur, neque enim homo est, vt agat pęnitentiam. Aliqua sunt quæ Deus dicit comminatorie, & ista non complentur sicut dicuntur, sed mutatur sententia Dei, & ista sunt tam in bono quam in malo secundum exigentiam præsentium meritorum, vel demeritorum, quia si quis seruiat Deo actualiter fortè prænuntiauit Deus de illo, quod exaltabit eum, vel faciet sibi aliqua bona. Si vero desinat ille seruire Deo non implebitur, quod Deus prænunciauit quasi reuocetur sententia. Sic etiam econtrario si quis offenderat Deum, & merebatur sibi inferri mala, Deus prænunciat ei aliqua mala futura: si autem ille doleat de peccato conuersus ad Dominum, vel alius oret pro eo, & ipse conuertatur, non sequuntur mala quæ Deus contra illum prænunciauit, quia erant secun-

secundum comminationem iuxta exigentiam præsentium demeritorum, & non secundum certitudinem diuinæ prouidentiæ de his Hieron. 18. cap. In præsenti ita fuit, quia Hebræi secundum magnitudinẽ peccatorum suorum merebantur deleri, & Deus ita dixit, quòd faceret illis, scilicet feriam eos pestilentia atque consumam, & quia istud comminatoriè dicebatur, orauit Moyses pro populo, & populus doluit de peccato, & sic Deus placatus non intulit malum, quod comminatus fuerat.

Quare Deus profert sententiam, quam mutare intendit. Quæst. LXXXII.

ALiquis dicet cum Deus non sit facturus ea quæ comminatoriè dicit, quare illa dicit, quia videtur esse quædam mutabilitas, & inconstantia in eo, G cum non eueniant, quæ ab eo dicuntur. Dicunt aliqui istud esse, quia ea quæ dicuntur à Deo comminatoriè dicuntur ex ira: quæ autem irati dicimus indeliberate loquimur, ideo sæpè sunt contra rectum, & iustum, & cum redierit animus pacatus inuenimus inconueniens esse illa impleri, & ita nõ facimus quæ diximus de Deo sic putãt, quia scriptura dicit, quod Deus facit quædam, aut loquitur existens in ira Psal. 6. scilicet, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, idest non arguas me, nec corripias quando fueris in ira, vel furore, & hoc modo Deus ex ira vel furore dicet aliquid, quod non est conueniens fieri, ideo illud postea reuocat.

Sed dicendum, quòd istud est nefas cogitare: Deus H enim nullam passionem neque transmutationem habet Iacob. primo capitulo, apud quem non est transmutatio neque vicissitudinis obumbratio, ideo nec iram, neque aliam passionem habet, vt mouente passione aliqua dicat, quæ postea ratione suggerente reuocet, sed quidquid Deus dicit iustum est, quod autem scriptura dicit illum habere iram vel furorem, non est intelligendum ad literam, sed est modus loquendi humanus, de quo sæpè declaratum est, quare scriptura sic loquatur.

Considerandum autem, quòd sicut ea quæ Deus dicit secundum firmam præscientiam semper iusta sunt, idest nunquam sunt contra iustitiam, ita ea quæ dicit secundum comminationẽ iusta sunt, quia illa dicuntur secundum exigentiam meritorum, vel demeritorum præsentis status, idest, quòd si quis nunc Deo placet, prænũciat Deus de illo, quòd faciet ei bona. Si autem quis offen- I dit nunc Deum, prænunciat sibi aliqua mala: vtrumque autem est iustum, idest non iniustum. Sed in hoc est differentia, quia quando pro bono prænunciat Deus alicui bona, possunt esse illa maiora quam iste mereatur, quia supplet Dei magnificentia id quod deest merito huius, quando tamen Deus prænunciat alicui mala pro peccato, necesse est, quod ista sint, vel æqualia peccato, vel minora, quia magis punire quam peccauerimus, non pertinet ad Deum, qui iudicat omnem terram Gen. 18. cap. ideo iusta sunt vtraque. Et in hoc est differentia inter ea, quæ nos dicimus ex ira, & illa quæ Deus dicit comminatoriè, quia quæ nos dicimus ex ira iniusta sunt, aut incõuenientia, ideo ratione postea suadente illa reuocamus: illa autem mala, quæ Deus prænunciat comminatoriè semper iusta sunt: quia non sunt maiora peccatis, & ta- K men Deus illa ex misericordia reuocat, nobis conuersis ad se, & orantibus, & licet iuste possent illa inferri: melius tamen est non inferri, mutato statu illius, contra quem prænunciata sunt, & ideo non inferuntur, quia Deus semper facit id quod melius est.

An sit conueniens prænunciari aliqua à Deo comminatoriè. Quæst. LXXXIII.

NVnc redeundũ est ad ea quæ dicuntur à Deo comminatoriè, & dicendum, quòd valde conueniens est prænunciari aliqua à Deo comminatoriè.

Primo propter cognitionẽ naturæ nostræ, quæ est vertibilitas liberi arbitrij ad bonũ, & malũ: ideo sicut nullum bonũ est, in quo ita fixi simus, quin possimus tran- F sire ad malum, dum viuimus: ita nulla prænunciatio Dei de bono futuro debet esse tam firma, quin mutari possit in oppositum, vel cessare, & sic nullum peccatum est, cui tam tenaciter inhęreamus, dum viuimus, quin possimus deserere illud: ita nulla prænunciatio Dei de malo futuro nobis debet esse tam firma, vt non possit verti in oppositum, & sic est conueniens Prophetia comminatoria.

Secundo est hoc ad ostendendum potestatẽ Dei: nam si postquam Deus prænũciat nobis aliquid de bono, vel de malo, numquã posset illud reuocari, videretur Deus alligatus alicui, quasi iam nihil vltra facere posset, quod est inconueniens, & istud est principale motiuum, quare Deus voluit esse Prophetias comminatorias, & promissorias in scripturis, sic patet Ierem. 18. f. Nunquid sicut facit figulus iste nõ potero facere vobis domus Israel, ait G Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel, & statim sequitur ibi, ꝙ Deus aliqua bona promitteret, & postea illa mutaret, & aliqua mala prænunciaret, & illa non infligeret.

Tertio & præcipuè fuit ad regulandum, & conuertendum mores nostros in bonum. Si enim quando Deus aliquod bonũ promittit, necesse esset euenire, non curarent homines postea bonum, vel malum facere, sed quicquid eis placeret, potius malum, quàm bonum, scientes, quòd bonum promissum eis a Deo non poterat variari: similiter si prænunciato aliquo malo contra peccatorem sciretur, impossibile esse illud euitari, desperaret peccator, & iam non conuerteretur ad bonum, cum nõ prodesset ei: nunc verò cum prænunciatio de bono facta propter bonum, & virtutẽ alicuius sciamus, ꝙ potest mutari, si desi- H nat esse bonus ille cui promissio facta est, nitetur perseuerare in bono, vel crescere, vt bonum promissum nõ cesset. Sic etiam scientes, ꝙ Prophetia comminatoria mutari potest, debemus orare pro peccatis, propter quæ fuit prænunciatum malum, & effici boni: ideo est conueniẽs Prophetia comminatoria.

Quatro, quia hoc conuenit ad prouidentiã diuini regiminis, qua nos dirigit in esse, vel statu morali, vel spirituali, secundum quam non sufficit, ꝙ Deus nobis ostendat, quid est bonum, & quid malũ, & præcipiat bonum, & prohibeat malum, sed etiã expedit, vt magis moueat nos, qui sumus tardi, s. alliciendo ad bona per promissa bonorum, & distrahendo a malo prænunciando nobis mala. Si tamen tam prænunciatio mali, quàm boni esset aliquid firmum, quod non posset mutari, non solũ non I prodesset ad mores, sed potius valde noceret, inducendo desperationem, vel perseuerantiam in malo, aut facilitatem ad illud: ideo oportuit, ꝙ promissiones, & cõminationes non essent secundum certitudinẽ ineuitabilitatis, & istæ duæ sunt causæ potissimæ. De hoc dicitur Ierem. 18. repente loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, vt eradicem, & destruam & disperdã illud, si pęnitentiam egerit gens illa de malo suo, propter quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitauerã, vt facerẽ ei, & subito loquar de gente, & de regno, vt ædificem, & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, & non audiat vocẽ meam, pęnitentiam agam super bono, quod locutus sum, vt facerem ei.

Quinto est hoc propter opera nostra, ne reddantur K prorsus inutilia, sicut est orare, lugere, pęnitentiam agere de peccatis, quæ sunt opera bona, & a Deo valde cõmendata, si tamen prænunciatio de malis esset secundũ certitudinẽ, nihil ista prodessent, quia prænunciato malo aliquo contra peccatorẽ, esset illud ineuitabile, frustra esset orare pro eo, & conteri, & pęnitentiã agere, quæ sunt absurdissima, ideo oportet prænunciationes de bono, & de malo nõ esse certas. Sextò, quia tolleretur per hoc quædam confidentia bona, quam de Deo habemus, & familiaritas ad ipsum: nã si peccauerimus, & mala nobis pręnunciet, accedimus ad ipsum lugentes, cum spe bona, ꝙ nobis remittet pęnã prænunciatã, & reducet nos in eundem gradum amoris, & fauoris sui, in quo prius eramus apud eum, sicut pater clementissimus tollere autẽ istam confidentiam accedendi ad Deum est tollere omnẽ bonum nostrum. Sic dicit Apost. ad Hebr. 4. Habentes ergo

go

go pontificem magnum, qui penetrauit cęlos Iesum filium Dei. A [Locutusque est Dñs ad Moysen, & Aaron.]

Quòd Deus locutus est Moysi, & Aaron: & an sit eadem locutio, qua prius. Quæst. LXXXIIII.

DE ista locutione est dubium, an fuerit eadem cum superiori, vel diuersa. Dicet aliquis esse eãdem: quia eadem dicuntur hic, quæ dicta fuerunt supra, scilicet de pęna infligenda Israelitis, quamquam hic magis explicatur: quia supra dicebatur solum, quòd murmuratores non introirent in terram Chanaan: hic autem dicitur, q̃ 40. annis manerent in deserto filij eorum, quousque morerentur patres, sanis autem dici potest, quòd sit alia locutio: quia supra Dominus locutus est ad Moysen solum, cum dixit, dimisi iuxta verbũ tuum, hic autem locutus B est iterum, & fuit locutio ad Moysen, & Aaron. Causa autem huius locutionis iteratæ videtur esse, quia postq̃ populus murmurauit, & locutus fuit contra Moysen, & Iosue, & Caleb, Deus dixit ista Moysi: sed videtur, quòd iterum murmurauerint Israelitæ, & tunc Deus locutus fuit ad Moysen, & Aaron, vt hic dicitur. Si autem velimus tenere contrarium, dicendum est quòd quamquam supra diceretur, quòd Deus fuit locutus ad Moysen, non solum ad ipsum locutus est, sed etiam ad Aaron. Ex hoc autem patet, quòd Aaron erat propheta, nam illi vocantur prophetæ ad quos sermo Dei factus est, sed Aaron est huiusmodi, nam sæpe loquebatur Deus ei, & Moysi simul, aliquando autem ei soli. de primo patet hic, & Leuit. c. 11. de secundo habetur Leuit. c. 10. & infra 18.

[Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra C me?] Idest, nunquid non cessabit aliquando ista pessima gens contra me murmurare? dicit hoc, quia ab exitu de Aegypto semper murmurauerãt, & nunc quoq. murmurabant. Potest autẽ introduci ista litera si dicamus, qđ sit ista alia locutio ab illa, qua Deus locutus est Moysi soli, nam tunc erit sensus, quòd prius murmurauerant dicentes se velle reuerti in Aegyptum, & tunc locutus est Deus ad Moysen, quòd nullus de illis introiret in terram Chanaan. Iterum autem murmurauerunt post hoc, & hoc visum est intolerabilius, & tunc dixit Deus, vsquequo multitudo hæc murmurat contra me? Si autem sit eadem locutio ista, & illa quæ facta est a Moyse, eodem modo introducetur litera, scilicet quòd Iudæi murmurauerant contra Deum semper ab exitu de Aegypto, & quia nunc petierunt inter se ducem ad redeundum in Aegyptum, D dixit Deus hæc.

Si autem dicatur, quòd fuerunt duæ locutiones illa quæ facta est ad Moysen, & Aaron, dicendum est, quòd sententia data a Deo de non ingrediẽdo in terram Chanaan non fuit declarata Iudæis vsque ad murmurationem secundam, nam si hoc audiuissent non murmurassent postea: sed magis doluissent, sicut patet infra quòd audita ista sententia Dei luxit totus populus nimis.

[Querela filiorum Israel venit ad me.] Idest querela quam ipsi habent de me venit ad aures meas, est modus loquendi humanus, vt cum aliquis dicit ad aures meas peruenit hoc, aut talia, vel talia michi relata sunt. Deus tamen non habet hunc modum, quia nec aures habet, nec potentiam auditiuam, ideo nichil audire potest, nec etiã hoc referri potest ad intellectum, scilicet, quòd per- E uenit hoc ad Deum, idest ipse cognouit querelam quam faciebant Deo Israelitæ, nam Deus siue intellectiue, siue alias nichil nouum suscipit, aut extraneum, quia esse Dei totum simul est, nec motu, aut successione aliqua, partes essendi eius acquiruntur, sicut est in omnibus rebus creatis, & hoc quia status Dei est æternus; æternitas autem simultatem dicit, ideo nichil peruenire potest ad ipsum, quia quod peruenit alienum est, de quo late declaratum est Iosue c. 11. est tamen modus loquendi humanus, nobis enim aliqua adueniunt quæ prius non habebamus. Sic etiam Deus de se dicit sæpissime, de hoc Genes. 18. s. descendam, & videbo, an clamorẽ qui venit ad me opere compleuerint, erat autem ista querela filiorum Israel de Deo: dolebant enim quòd eduxisset eos de Aegypto, & illuc regredi cupiebant.

A [Dic ergo eis.] Volebat Deus proferre sententiam super contumaces, & voluit quòd Moyses promulgaret eam illis, ideo dicit, dic ergo eis, idest, quia semper conqueruntur de me dicas eis q̃ sequuntur de pęna eorum

Quare dixit Deus dic eis, cum loqueretur Moysi, & Aaron. Quæst. LXXXV.

DIcet aliquis, cum Moyses & Aaron fuerint pręsentes locutioni Dei, quomodo dixit Deus, dic ergo eis? sed magis dicere debuisset, dicite ergo eis. Respondendum est, quòd quamquam duo audierint verbum Domini non poterant ambo proponere populo, sed alter eorũ, nam aut proponerent simul, vel successiue, si successiue non proderat, quia sufficiens erat, quòd vnus eorum nar- B raret populo, si autem simul proponerent erat valde absurdum, quia neuter eorũ a populo audiretur, ideo oportebat alterum eorum proponere, & alium proponenti assistere, confirmando verba eius, ac si ambo vno ore loquerentur: scriptura tamen aliquando dicit de duobus, dicite eis, & aliquando dic eis, quorum vtrunque satis conuenit, nam secundum veritatem locutio ab vno est, tamen secundum auctoritatem est a duobus, cum quod vnus loquitur alius cõfirmat, ideo scriptura varie loquitur de hoc aliquando in singulari, & aliquando in plurali, de primo patet hic, nam fiebat sermo ad Moysen, & Aaron, & dictum est, dic eis, de secundo patet Exod. c. 12 vbi dicitur, dixit Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Aegypti, loquimini ad vniuersum cętum, vnus tamen eorum loqui debebat. Idem Leuit. c. 11. s. locutus est Do- C minus ad Moysen, & Aaron, dicite filijs Israel &c.

Quis eorum protulerit verba Dei. Quæst. LXXXVI.

QVæret aliquis nunc, cum alter istorum solum loqueretur verba hęc, quis fuerit? Respondendum est verisimilius esse, quòd fuerit Moyses, nam ipse dignior erat quam Aaron, potissimè in actibus prophetalibus, cum Deus ei omnia loqueretur, Aaron autẽ rarissime: nec videtur vocatus Aaron ad hanc collocutionem, nisi vt videretur maior certitudo verbi Moysi, ne forte dicerent Israelitæ, quòd loquebatur ista de corde suo, alias tamen non consueuerat interesse Aaron Moysi ad locutionem Dei, nisi rarissime, patet autem hoc præci- D pue, si dicamus eandem locutionem esse hic quæ facta est Moysi & Aaron, & eam quę supra dicitur facta Moysi, nam cum ibi specialiter dictum fuerit locutionem factam Moysi, credendum est, quòd ad ipsum magis facta fuerit, & ipse proposuerit dicta Israelitis, patet autem hoc in litera infra cum dicitur, locutus est Moyses vniuersa verba hęc ad omnes filios Israel. [Viuo ego dicit Dominus.] Verba iurandi sunt, s. ego iuro per vitam meam, quòd faciam populo huic ea quę sequuntur [Sicut locuti estis audiente me sic faciam vobis.] Infligit Deus pęnam Israelitis, quæ non videtur esse dura, aut saltem videri non deberet, quia ipsi eam petierunt cum dixerunt supra vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, idest vtinam moriamur, & sic Deus infligit eis, quod moriantur in solitudine, & nõ in- E troeant in terram illam, hoc autem petierunt Israelitæ non quidẽ quasi vellent, sed magna animi perturbatione, nunc verò cum audierunt hanc sententiam fleuerunt valde, vt patet inf. Dicitur sicut locuti estis audiente me, quia Deus dicit se audire omnia, licet nichil audiat, cum omnia quæ dicuntur, & fiunt intelligat, vel dr̃ audiente me, idest locuti estis apud tabernaculum, in quo ego specialiter maneo, & ibi audire poteram omnia dicta vestra, nã murmuratio ista fuit facta apud ostium tabernaculi, quia ibi conueniebat multitudo ad Moysen cũ congreganda foret, vt patet sup. c. 10. [In solitudine hac iacebunt cadauera vestra.] Idest hic moriemini, & iacebitis, nec introducet vos quisquam in terram Chanaan, & dicitur in solitudine hac, quia in eadem solitudine, in qua nunc erant, mortui sunt qui murmurauerant, quod patet quia murmuratio facta est in Cadesbarne venienti-

lius exploratoris, & ibi data est sententia ista contra eos: inde autem regressi sunt per viam Maris rubri versus Aquilonem, & manserunt in eodem loco annis ferè trigintaocto, quousque in principio anni quadragesimi ab exitu de Aegypto venerunt iterum in Cadesbarne, vt supra declaratum est cum tamen redierunt in Cades, iam ferè omnes mortui erant, qui murmurauerãt, & tamen mansio illa in qua fuerunt trigintaocto annis, & mortui sunt ferè omnes murmuratores, erat apud Cades, ideo dicitur esse in eadem solitudine: patet hoc, quia nulla mansio fuit intermedia inter Cades, & illam vt supra declaratum est fuerunt autem mortui omnes murmuratores priusquam transirent Israelitæ torrentem Zareth, vt patet Deute. cap. 2. pauco tamen tempore manserunt in transeundo de Cadesbarne, vsque ad torrentem illum, quia totum hoc fuit in quadã parte anni quadragesimi.

[Omnes qui numerati estis a 20. annis, & supra.] Hic ponitur generalitas sententiæ latæ, scilicet, quòd omnes numerati in exercitu punirentur hac sententia.

Deus voluit punire omnes murmuratores, ideo protulit sententiam vniuersalem. Et qui non fuerunt hac sententia cõdemnati. Quæst. LXXXVII.

PRo quo sciẽdum est, quòd Deus voluit punire murmuratores, siue magnos, siue paruulos, siue viros, siue fœminas: nemo enim de illis ingressus est in terram Chanaan, vt patet supra. scilicet, nec quispiam ex illis, qui detraxerunt mihi, intuebitur eam voluit tamen dare sententiam vniuersalem, & quia si dixisset, quòd omnes viri morerentur non stabat, quia non omnes peccauerant, vel si diceretur de omnibus fœminis, dictũ est tamen de omnibus qui numerati erant in exercitu a viginti annis, & supra nemo enim horum introiuit in terram illam, ex quo infertur, quòd oẽs qui erant a 20. annis, & supra murmurauerũt inter numeratos in exercitu, nam si saltem vnus eorũ nõ murmurasset, non fuisset data regula vniuersalis, vel saltẽ ille qui non murmurasset adimeretur a regula, sicut factum est de Iosue & Caleb, vt patet immediate, ergo cæteri peccauerunt.

Ex hoc autem patet, quòd Leuitæ non fuerunt condemnati per hanc sententiam, nam solũ dicitur de numeratis a 20. annis, & supr. Leuitę tamen non erant computati a 20. annis, sed ab vno mense, & sup. vt patet supr. cap. 3. & a 30 annis, vel 25. vt patet supra 4. cap. & octauo. Item nulla mulierum per hanc legem condemnata est, cum solum dicatur de viris computatis a 20. annis, & supra de fœminis autem nulla computabatur, quia non assignabantur ad exercitum, vel ad redemptionem primogenitorum, aut aliquod alterum opus, propter quod summa earu. & determinatio ętatis colligi deberet. Item non fuerunt per hanc sententiam condemnati illi, qui erant minores 20. annis, nec quisquã ex eis, quia solum dicitur de computatis a 20. annis, & supra. Sciendum tamen, quod ob hoc non tollitur quin de omnibus illis mortui fuerint aliqui, & satis multi, sed non ponitur de eis, quia non potuit dari certa notificatio.

Et primo de Leuitis; non enim est absonum aliquos de Leuitis peccasse, sed fortè non fuit vniuersalis murmuratio in eis, sicut in popularibus, ideo quamquã omnes murmuratores ipsorum perierint, non potuit dari certa notificatio, nam Leuitæ erant computati ab vno mense & supra, & iterum a trigesimo anno; ideo non poterat dari de eis, nisi vna de tribus determinationibus, ita vt cognosceretur, scilicet, quòd omnes Leuitæ morerentur, vel omnes computati ab vno mense & supra, vel computati a trigesimo anno, sed nullus modus istorum erat vniuersalis: quia Moyses, & Aaron, Elazar, & Ithamar, non perierunt qui erant de Leuitis, & tempore illius murmurationis erant magnæ ætatis de Moyse, & Aaron satis patet, nam in exitu de Aegypto fuit Moyses 80. annorum, & Aaron 83. patet Exo. c. 7. de Eleazar, & Ithamar filijs Aaron, eodem modo satis videtur dicendum, q̃ fuerint annor. 30. vel amplius, ideo quamquam multi de Leuitis murmurauerint atq; perierint, tñ non potuit poni de eis certa diffinitio, sicut de popularibus.

Item de mulieribus sentiendum est idem, nam nõ est

F verisimile nullã de mulieribus murmurasse: ipsæ enim magis inquietæ naturæ sunt, & magis querulæ quam viri, ideo cum viri quasi vniuersaliter murmurauerint, de eis non erat probabile, quòd subtercuissent, sed fortassis plures de eis quam de viris murmurauerunt, & mortuæ sunt in deserto, tamen non potuit de eis poni aliqua determinatio, nã in popularibus, & Leuitis poterat poni aliqua regula, cum esset certitudo ætatis, in qua computarentur: fœminæ autem secundum nullam ætatẽ computabantur, quia ad nullum vsum accipiebantur. nisi forte dicatur, quod oẽs mulieres morerentur, sed hoc non erat conueniens, quia non omnes poterant murmurare, cum illæ, quæ nondum peruenerant ad annos discretionis, nihil horum facere possent, ideo non dictum est de eis quicquam tamen non ob hoc dicẽdum est, quòd nulla

G la earum mortua fuerit in deserto, cum dictum sit, quod omnes murmuratores perituri erant. Itẽ de hominibus minoribus annor. 20. dicendum est, quòd multi eorum murmurauerint atque mortui fuerint: cum enim vniuersale sit, quòd omnes a 20. anno, & supra computati perierint, quomodo dubitari poterit rationabiliter, an eorum qui erant 19. annorum, aut 20. nondum completorum aliqui murmurarent? nihil enim distare videntur qui annum 20. compleuerunt ab eis qui inceptum nondum finierunt multos ergo de eis qui nondum compleuerant annum 20. nec numerati erant periysse verisimile est, non tamen fuit posita regula de aliquibus, nisi de his qui computati erant a 20. annis & supra eo quòd omnes isti erant murmurantes. Et cum dicitur hic a 20. annis & supra, non intelliguntur isti 20. anni ab exitu de Aegy-

H pto, i. quod essent annorum 20. in ipso exitu, sed dicũtur isti anni a tempore computationis, s. quãdo facta est numeratio in deserto Sinai, & omnes qui erant a 20. annis & supra, fuerunt positi in numero bellatorum, vt patet supra cap. 1. Isti tamen qui ibi compleuerunt annum 20. in exitu de Aegypto erant complentes annum 20. nam fuit exitus de Aegypto ante computationem illã per annum integrum additis quindecim diebus, nam exitus de Aegypto fuit 15. die mensis primi, vt patet infra cap. 33. computatio autem ista incæpta est prima die mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet supra cap. 1. & sic transierat vnus annus, & dimidius mensis a die prima exitus de Aegypto, ideo danda est regula generalis, quod omnes qui in exitu de Aegypto erãt annorum 19. completorum, vel deficiebat eis solum dimidius

I mensis, mortui sunt in solitudine, quia isti omnes numerati sunt a vigesimo anno, & supra in monte Sinai. [Et murmurastis contra me.] Hic ponitur regula generalis tollens dubium, nam præter eos qui erant a 20. annis, & supra, aliqui murmurauerunt, & de illis dubitauerũt, an mortui sunt, & respondetur quòd sic, quia oẽs in quacunque ætate, & sexu murmurantes contra Dominum, mortui sunt, ponitur autem hic, & copulatiuè, & nõ de copulato extremo, scilicet, quòd omnes qui erãt a viginti annis, & supra, mortui sunt, & omnes qui erant murmurati eodem modo perierunt, etiã si non essent 20. annorum. Si autem accipiatur, & non copulatiuè, sed de copulato extremo, est sensus, quòd omnes qui erant viginti annorum, & insuper murmurati sunt, perierunt, & secundum hoc non omnes qui erant a 20. annis & supra

K perierunt, nec oẽs qui murmurati erãt nisi essent viginti annorum falsum tamen est, quia supra dicitur, quod nullus eorum, qui detraxit Deo introibit in terrã Chanaan, siue ille sit viginti annorũ, siue non. i. debet accipi copulatiuè, vt dictum est. [Non intrabitis terram] Idest, non intrabitis in terram Chanaan. [Super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem.] Idest in terram illam de qua iuraui, vel sub iuramẽto promisi, q̃ facerem vos habitare in ea, & dicitur leuare manũ, idest iurare, quia homines, quando iurant, vel promittunt aliquid leuant manum contra cęlum, quasi attestantes per Deum qui in cœlo est, q̃ faciant quæ promittunt, ita Deus manum suam leuauit, quia sub iuramẽto promisit Abrahæ, & semini eius dare terram Chanaan, & introducere semen eius in illam, vt patet Gen. 15. cap. [Pręter Caleb filium Iephonne, & Iosue filiũ Nun.] isti duo excipiũtur

a regu-

a regula data, nam isti erant inter numeratos a 20.annis & supra, quia Caleb erat inter numeratos in tribu Iuda, & Iosue inter numeratos in tribu Ephraim, vt patet præceden.cap.& isti excipiuntur à cæteris, quia nõ murmurauerunt, sed potius murmurantibus restiterunt, vt patet supra.

Ex hoc autem concluditur, quod supra dicebatur, scilicet quòd accipiatur copulatiuè,& non de copulato extremo illa clausula præcedens, s. omnes qui murmurati estis a viginti annis,& supra,& murmurastis contra me, nam si acciperetur de copulato extremo, solum comprehenderentur hac lege maiores 20.anno.qui murmurati erant. sed Caleb, & Iosue non murmurati fuerant, ergo non comprehendebantur hac lege, & consequenter non debebant excipi, & tamen excepti fuerũt ergo accipitur hic copulatiuè, s. quòd omnes qui erant a 20.annis,& supra morerentur,& omnes qui murmurauerant. Iosue autem & Caleb, quamquam nõ murmurassent; erant tamen supra 20.annum, ideo comprehendebantur hac lege, oportuit igitur excipi eos. [Paruulos quoq; vestros.] Hoc ponitur contra id quod timuerant Iudæi: dixerunt enim, quòd ipsi occiderentur gladio, & vxores eorũ, ac paruuli ducerentur captiui, dicit autem Deus quòd paruuli non ducentur captiui, sed introducentur ab eo in terram Chanaan,& non dicitur hic de vxoribus. Hebręi enim dixerant, quòd vxores, & paruuli ducerentur captiui: Deus autem promittit, quòd non ducentur paruuli captiui, sed introibunt in terram Chanaan. Causa autem diuersitatis est quare dicatur de paruulis, non de vxoribus, quia paruuli qui erant in infantili, & pupillari ætate non potuerunt murmurare, ideo introducti sunt in terram. Vxores autem potuerunt murmurare, & credendum est, quòd murmurauerint cum viris suis, aut forte magis quam viri, cum sint magis inquietæ naturæ, ideo non fuerunt introductæ in terram Chanaan, pereuntes in deserto cum viris suis, paruuli autem qui postea viri effecti sunt introierunt in terram illam.

[De quibus dixistis, quod prædæ hostibus forent.] Idest dixistis, quòd hostes ducerent eos, tanquam prædam. Intelligebant enim Iudæi, quod hostes occiderent eos, quia viri erant, vxores autem eorum, & filios non occiderent, quia non erant apti ad bellum, sed acciperent eos in prædam.

[Introducam, vt videāt terram quę, vobis displicuit.] Introduxit enim Deus paruulos istorum in terram Chanaan ad videndum illam, & non quidem solũ ad videndum, quin etiam habitauerunt in ea. Sed dicitur ad videndum, quia patribus eorum etiam videre interdictum fuerat, cum dicitur supra, nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam, dicitur autem.

[Quæ vobis displicuit.] Idest, quia isti Iudæi murmurauerunt, noluerunt introire in terram illam, dicentes de ea terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos supra pręced.cap.& iterum dixerunt, vtinam pereamus,& non inducat nos Dominus in terram istam, sed ista terra non simpliciter displicuit sibi: fuit enim solum ex vehementi amaritudine cordis, quia terruerunt eos exploratores, vt patet Deut.cap.1.postea tamen vehementer desiderauerunt introire in illam, & fleuerũt nimis pro hac pœna imposita.

[Vestra cadauera iacebunt in solitudine.] Idest sepelientur in solitudine,& nõ in terra Chanaan: hoc autem erat pœna,& dupliciter primo, quia breuiabantur termini vitæ secundo, quia moriebantur extra terram desideraram, de hoc supra dictũ est. Vel potest intelligi, quòd iacebunt cadauera in solitudine, idest erunt insepulta super faciem solitudinis: nam aliquando occidebantur ab hostibus,& non sepeliebantur, sicut cum ascenderunt sequenti die in montes, & Amalechitæ, atque Chananæi descendentes persecuti sunt eos, & occiderũt plurimos, vt patet infra. Illos autem, vel saltem eorum plerosque non potuerunt sepelire Iudæi, quia erant in terra hostili,& inde cædente gladio fugati sunt.

[Filij vestri erũt vagi in deserto quadraginta annis.] Hic ponitur pœna filiorum pro patribus: nihil enim paruuli meruerant, sed occasionaliter propter patres pu-
A niti sunt. Ipsi enim introduci debebant in terram Chanaan, sed morati sunt in deserto quadraginta annis propter peccata patrum: alioquin velocius fuissent introducti.

Quare voluit Deus Iudæos stare per quadraginta annos in deserto. Et quòd sententia quadraginta annorum, non lata fuit in pœnam filiorum Hebræorum principaliter, sed propter bonum ipsorum, & quæ vtilitas secuta inde fuerit. Quæst. LXXXVIII.

SCiendum tamen, quòd isti 40.anni non fuerunt pęna filiorum principaliter pro peccato patrum, sed magis fuit ad bonum ipsorum paruulorum: nam si morerentur patres eorum immediate, & filij introduce
B rentur in terrā Chanaan, non conueniret eis, quia essent infirmi viribus,& intellectu deficientes, cum nondum deuenissent ad perfectam ætatem. Cũ vero morati sunt in deserto ferè 40.annis peruenerunt ad virile robur, & maturum sensum, & tunc fuerunt conuenientes ad introeundum in terram Chanaan. Item quia si immediate inducerentur, essent numero pauci. Cum verò manserũt patres eorum ferè per 40.annos, genuerunt plurimos,& isti etiam introierunt in terram Chanaan, magna igitur fuit vtilitas paruulorum tunc existentium, vt non introducerentur immediate in terram Chanaan, sed post 40. annos,& sic quamquam fuerit datum hoc in pęnam, tamen aliquo modo pertinebat ad quandam gratiā. Hoc autem ad magnam Dei sapientiam pertinet, vt ea quoque quæ mala sunt ad bonum ordinet, eliciendo ex eis
C aliquod bonum, & sic fuit hic nam dabantur isti 40.anni in pœnam Iudæorum, & tamen proficiebant pro paruulis eorum.

Sic fuit de gentibus relictis de genere Chananæorum post mortem Iosue, nam Deus reliquit illas in pœnam Iudæorum, quia fecerant fœdus cum nationibus terræ, & non deleuerant altaria eorum, vt patet Iudic.capit.2. scilicet, pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cũ habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis,& noluistis audire vocem meam, cur hoc fecistis? quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam, ad pęnam ergo Hebræorum derelictæ sunt istæ gentes, & tamen rursus patet, quòd derelictæ sunt ad vtilitatē Iu-
D dæorum, s. quia si ablati fuissent hostes, Iudæi non haberent aliquem, cum quo pugnarent, & fierent inexperti bellorum atque inutiles, dereliquit autem eis viros cum quibus repugnarent, vt sic essent viri apti ad bella atque fortissimi, sic patet Iudicum cap.3.s.hæ sunt gentes quas dereliquit Dominus, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem prælandi, quamquā ergo manere quadraginta annis in deserto Iudæis fuerit pœnale: magis tamen fuit vtile quam pœnalitatis inductiuum.

Dicitur autem hic, quòd filij Iudæorum essent vagi in solitudine, quia vagus dicitur, qui via recta non tendens hinc, & inde discurrit. Sic autem de his fuit, nam postquam accesserunt ad Cadesbarne non iuerunt
E recto itinere in terram Chanaan, sed reuersi sunt in solitudinem per viam maris rubri,& ibi manserunt vsque ad principium anni quadragesimi, cum iterum redierunt in Cades, de quo infra cap.20.& istud tempus fuit vagationis, nec oportet plures mansiones poni per quas Israelitæ discurrerint, vsquequo iterum redierunt in Cadesbarne, quia vnica sola mansio vagationem continet cum illa extra viam est.

An fuerint quadraginta anni perfecti quibus fuerunt vagati per desertum. Quæst. LXXXIX.

DIcitur autem hic, q̄ quadraginta annis fuerũt vagi Israelitæ non est autem intelligendum fuisse quadraginta annos integros, sed quòd vsque ad finem quadraginta annorum manserint in deserto, fuerunt autem tem-

tempora vagationis anni ferè 38. nam solis quadraginta annis morati sunt Israelitæ ab exitu de Aegypto, vsque ad transitum Iordanis, introeundo in terram Chanaan, nec etiam fuerunt integri isti quadraginta anni, quia defecerunt quinque dies, nam exitus de Aegypto fuit 15. die mensis primi, vt patet infra 33. cap. Introitus autem in terram Chanaan, transito Iordane, fuit decima die mensis primi, anni 41. vt patet Iosue cap. 4. ergo quinque dies deficiebant ad completionem annotum 40. In his autem quadraginta annis non fuerunt semper Iudæi vagi, nam ab exitu de Aegypto per totum illum annum non vagati sunt Iudæi, sed transierũt vsque ad montem Sinai, & ibi manserunt accipientes legem, & facientes tabernaculum. Rursus in anno secundo profecti sunt recto itinere de monte Sinai vsque Cadesbarne, vbi exploratores murmurauerunt, & condemnatus est populus (vt hic patet) atque vagari cœpit, fuit autem principium vagationis huius ante dimidium anni secundi ab exitu de Aegypto in mense quarto, aut parum ante, vt declaratum est præced. cap. Iterum autẽ a principio anni 40. vsque ad finem non vagati sunt, quia profecti sunt de Cadesbarne vsque Iordanem, nam in primo mense anni 40. fuerunt in Cadesbarne, & inde processerunt versus terram Chanaan, vt patet infra 20. cap. fuerunt ergo duo anni, & quasi tertia pars vnius in quibus nõ vagati sunt Israelitæ, reliquo autem tempore vagati sunt & sic totum tempus vagationis fuit annorum 38. ferè nõ enim sunt integri, sed nominantur 40. anni, quia parum deficit, & interdum scriptura de modico non curat, vel potest accipi vagari per 40. annus, idest vsquequo consumentur 40. anni ab exitu de Aegypto, licet non computentur omnia illa tempora in vagatione, vel potest accipi vagari large pro ambulare, scilicet quòd ambulauerunt Israelitæ 40. annis per solitudinem.

Et portabunt fornicationem vestram.

Fornicari accipitur per metaphoram pro declinare a debito, &c. Quæst. XC.

IDest tolerabunt pœnam pro peccatis vestris, non accipitur hic fornicatio propriè prout est coitus illicitus, sed secundum metaphoram, nam sicut fœmina, quando declinat a viro suo, & commiscetur alteri, dicitur fornicari, quia est alligata legi viri, ita cum anima sit Deo per legem obligata, si a lege recedat, dicitur fornicari, & ita erat in Iudęis qui recedebant a pręceptis Dei, & cum accipiatur fornicatio pro omni peccato, vel declinatione a Deo, maxime tamen pro idolatria sumitur, cum quis recedens a cultu Dei coniungit se alicui idulo. Fuit autem hic fornicatio patrũ super filios, idest, quòd punirentur filij portãtes labores patrum, & hoc satis leue erat, quia filij qui boni sunt pro peccato patrum affligi possunt temporaliter, sicut affligebantur hi manentes in deserto, vltra id quod manere debuissent, & ista pœna etiam redit in patres, inquantum dolent de punitione filiorum, pœnæ tamen filiorum immeritorum ad eorum meritum proficiunt, & eruditionem, vt a malo caueant, & sic erat in istis, quia non solum ista mora fuit tanta pro peccato, sed magis pro vtilitate paruulorum, qui ingredi debebant in terram Chanaan, vt supra declaratum est, etiam quia illi qui de Aegypto venerant, & viuebant, obliuiscerentur Aegyptiacos cultus Deorum, vt cum intrarent terram promissionis essent firmati in cultu Dei, & omnes Deos sculptiles confringerent, quod non fuisset si immediate introirent in terram Chanaan quæ erat terra magnorum idulatrarum. Item vt per labores varios cognoscerent misericordiam Dei, & ad bene agendum promptiores essent, vt habetur Deuteronomij capitulo, scilicet, quadraginta annis duxit te per desertum Dominus, vt affligeret te atque tentaret, & nota essent quæ in tuo animo versabantur, & an custodires mandata illius, vel non.

Donec consumentur cadauera patrum in solitudine.

[F] *An vltra tempus mortis peccatorum steterint Hebræi in deserto. Quæst. XCI.*

IDest durabit ista pœna paruulorum in deserto, quousque consumentur cadauera patrum, idest moriantur omnes patres paruulorum qui peccauerant murmurando: æquale enim fuit tempus quo manserunt paruuli in deserto tempori, quo defecerunt omnes murmuratores morientis in solitudine. Aliquid tamẽ moræ contraxerunt Israelitæ, vltra tempus mortis peccatorum: nam cum accesserunt ad torrentem Zareth, erant mortui omnes peccatores, vt patet Deut. cap. 2. & hoc erat vltra dimidium, vel quasi in dimidio anni 40. tamen non introierunt vsq; ad principium anni 41. Dici potest ad hoc, quòd terra Chanaã accipitur dupliciter. Primo modo [G] pro terra omnium 7. populorum in qua habitauerũt omnes tribus Israel. Secundo modo accipitur pro terra horum populorum, quæ erat vltra Iordanẽ versus occidentem, & tunc habitauerunt in ea solum 9. tribus, & dimidia, nam duæ tribus, & dimidia, ante transitũ Iordanis in terra duorum tegum Amorrhæorũ acceperunt sedes, vt patet inf. 32. & Iosue cap. 1. Accipiendo primo modo terram Chanaan, est verum, quod Israelitę transierũt in terram Chanaan immediate, vt mortui sunt peccatores, vt patet Deuter. cap. 2. vbi cũ accesserunt Israelitæ ad torrentem Zareth, & mortui fuissent oẽs peccatores, iussit Deus, vt transirent immediate intra terminos Ammonitarum, & Moabitarum per terram duorũ regũ Amorrhæorum, & illa erat terra Chanaan, atq; acceperũt eam Iudæi in possessionẽ, hoc modo non durauit amplius vagatio [H] per desertum quã tempus in quo mortui sunt peccatores. Accipiendo autem secundo modo terram Chanaan, non introierunt Israelitæ in illam immediate, vt mortui sunt murmuratores, quia finis omnium temporum fuit ad medietatem quadragesimi anni, vel quasi, & ingressus fuit in principio anni quadragesimiprimi, decima die mensis primi, vt patet Iosue cap. 4.

Considerandum autem ex hoc satis apparere, quod non daretur ista pęna manendi in deserto Israelitis pro seipsis, sed pro patribus suis, quia tandiu solum manserũt in deserto, quandiu patres eorum vixerunt, & quia 40. annis aliqui de murmuratoribus ferè postea vixerũt oportuit eos morari totidem annis in deserto. Si vero vsque ad decem annos omnes mortui fuissent, mox introducerentur omnes, qui non murmurauerant, sed hoc non [I] fuit conueniens, nec peccatoribus, nec paruulis eorum, vt supra declaratum est. Et dicitur hic donec consumentur cadauera in solitudine, non quidem donec totaliter putrefiant, & vertantur in puluerem, sed vsquequo moriantur, nam immediate, vt omnes mortui sunt, transierunt qui non peccauerant torrentem Zareth, & introierunt in terram Chanaan.

An blasphematores, seu detractores isti damnati fuerit æternaliter. Quæst. XCII.

ALiquis forte de his blasphematoribus, & detractoribus Dei dicet, quòd damnati sunt, quia contra Deum blasphemauerunt, & ab eo sentẽtiati sunt.

Sed ex hoc nihil concluditur, nam quid de eis fuerit [K] ambiguũ est, sicut de cæteris hominibus, quod tamẽ ex hoc damnati fuerint nõ infertur, immo potius dicendum, quod de multis istorum bene præsumendũ est, quia peccatum suum viuentes digno supplicio luerunt. Fœlices autẽ qui hic a Domino corriguntur, ne æternis cruciatibus mancipentur, maxime cum Aaron, & Moyses propter peccatum suum ad aquas contradictionis non intrauerunt in terram promissam, vt patet inf. 20. & 27. sed de eis non dubitamus, quod beati sint, quia scriptura eos commendat, de Moyse habetur Deute. c. vlt. & Malach. c. 3. de Aaron habetur inf. c. 20. & 1. Reg. c. 2. & ad Hebr. c. 5. de vtroq; autem simul habetur Eccl. 45. c. de statu aũt similiũ mortenuum a Deo punitorum, satis dictũ est Leui. cap. 10. [Iuxta nume. 40. dierum quibus considerastis terram.] Idest mansio ista in solitudine erit iuxta nume. 40. dierũ explorationis, vt sicut 40. diebus morati sunt in explorandu,

tando,ita 40.annis morarẽtur in solitudine.[Annus pro die imputabitur.]i.dabitur vnus annus pro vna die. In hoc tollitur dubium,quia sup.dictum fuerat, quod iuxta numerum dierum quibus terra lustrata est,manerent in solitudine.Ex hoc autem forte intelligeret aliquis,quod 40. diebus solum mansuri essent in deserto, ideo subditur,quod annus pro die imputabitur,idest, sicut fuerunt 40.dies in explorãdo,ita erunt 40. anni per solitudinem vagando:de istis 40. annis, quomodo computentur supra dictum est,nam non possunt incipi à tempore murmurationis. [Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras.] Idest per quadraginta annos recipietis pœnam pro iniquitatibus vestris.

Quare Deus pro quadraginta diebus dedit pœnam quadraginta annorum, cum sit promptior ad parcendum quam ad puniendum. Et per quid actus, qui sunt erga Deum,sunt meliores,vel peiores. Et propter quid peccatum,seu actus,melior,vel peior existimetur. Quæst. XCIII.

Aliquis forte dicet, cum Deus misericors semper puniat citra condignum,maxime in vita ista,vbi est locus conuersionis, quare pro vno die punit vno anno? Respondetur quod pœna correspondet peccato secundum magnitudinem, magnitudo autem peccati non attenditur penes durationem actus in tempore,sed penes deordinationem prauæ voluntatis.

Cum autem ordo in operatione sit penes circumstantias,quanto aliquis in pluribus circumstantijs errat, tanto actus magis deordinatus est, & maius peccatum. Si C autem aliquis det propter inanem gloriam eleemosynã, actus deordinatus est,si autem alius det propter inanem gloriam,& de alieno,maior deordinatio,& maius peccatum est.

Item aliqua circumstantia est in qua est maior deordinatio quam in alia,quia est magis essentialis actui,vt circumstantia finis,quæ magis dat speciem actui morali, quam aliqua aliarum circumstantiarum, ideo error in fine,maiorem facit in actu præuaricationem quam aliqua aliarum.

Item sunt peccata grauiora ex natura materiæ,vel obiecti, quia sicut actus regulati circa Deum immediate sunt magis meritorij, quam actus regulati circa proximum,ita actus deordinati circa Deũ culpabiliores sunt, & hoc est, quod facit maximam grauitatem in peccato, D s.conditio materiæ, quia alias contigeret omnia peccata esse æqualia,vt si aliquis in actione quam habet circa proximum erraret in duabus circumstantijs,& in actione erga Deum erraret in alijs duabus circũstantijs, manifestum tamen est, quod error erga Deum grauior erit, vt eleemosyna debet dari pauperi,si autem aliquis eleemosynam det diuiti errat, latria debet dari Deo, si autẽ aliquis attribuat eam dæmoni, vel cuicunque creaturæ, valde magis errat.

Ex hoc tamen aliquis dicet, quod quando aliqui duo actus sunt pænes Deum, & sunt deordinati, quilibet in duabus circumstantijs similibus, quod illi actus erunt æqualiter culpabiles,continget ergo, quod omnia peccata circa Deum sunt æqualia, quod est absurdum,quia nõ omnes actus boni directi ad solum honorem Dei sunt æquales in merito, tamen secundum communem regu- E lam,quanto aliquis habitus, vel actus est perfectior in virtuosis,tanto oppositus actus,vel habitus est damnabilior,optimæ enim virtuti opponitur maximum vitium, & minimæ virtuti minimum vitium. Sic autem de oppositione actuum.

Respondendum est, quod in actibus qui sunt propter solum Deum,illi qui immediatè sunt in Deum, nec aliquam aliam materiam habent,quando regulati sunt meliores sunt,quam actus qui sunt in Deum solum, sed habent aliquam aliam materiam,& sic de actibus deordinatis ex opposito, vt fides ad solum Deum est, & offerre vel sacrificare ad solum Deum est,magis tamen peccaret qui crederet,quod non deberet, quam qui offerret,quod non deberet,vt si quis offerret Deo asinum, vel canem, A quæ erant immunda ad immolandum,& prohibita,peccaret,vt patet per totum Leuiticum. Si tamen aliquis crederet,quod non deberet, s.quod Deus non dabit vitam æternam bonis,vel quod Christus non passus est,valde grauius peccaret,ratio huius est,quia credere est ad solũ Deum. & res creditæ sunt Deus,vel aliqua prædicata de Deo:oblatio autem licet sit ad Deum, habet tamen aliquam aliam materiã, quia quod offertur non est Deus.

Amplius autem ad videndam æqualitatem meriti, vel demeriti positis eisdem circũstantijs, & eodem obiecto vel materia, & immediatè respicientibus actibus ipsum obiectum, adhuc oportet distingui de subiecto actus,s.de potentia a qua est,quia secundum potentiam actus nobilitatem sortitur, & multa alia sunt quæ diffusionem requirerent inquisitionem.

B Nunc autem accedendo ad argumentum, quod fiebat de tempore, quo durabat peccatum, dicendum est, quod maioritas temporis nihil agit ad grauitatem peccati,nisi inquantum in maiori tempore actus deordinatus sæpius replicabitur.

Si tamen actus semel fiat,non refert quidem multum tempus vel paucum,vt si aliquis semel fornicatus est,& postea per viginti annos stetit, & deinde mortuus damnatus est, & alius fornicatus fuit, & post tres dies mortuus est,& damnatus. nec magis vnus quam alius peccauit,nec durius punitetur,nisi per accidens, inquantũ ille magis ingratus fuit, cum per viginti annos ad conuersionem a Deo expectatus pœnitentiam non egit, alius autem solum per tres dies,& ratio est,quia grauitas peccati respicit ea quæ sunt in actu,vt circumstantias, & conditionem materiæ, & subiecti, temporis autem quantitas extrinseca est,cum spectet ad futurum.

Sed aliter quæri potest,si aliquis actus deordinatus durat per duas horas in fieri,& alius actus eiusdem generis & deordinatus in eisdem circũstantijs durat per mediã horam,quis erit culpabilior?

Respondetur, quod duratio in eodem actu in suo fieri nihil agit ad rationem peccati,nisi inquantum in maiori tempore,maior sequitur inordinata delectatio. Sed nec tamen est intelligendum, quod quicunque in actu deordinato,magis delectantur,magis peccent, quia delectatio cum sit coniunctio conuenientis cum conuenienti cum sensu eiusdem, & ista sensatio causetur in potentijs passiuis,qui potentias magis dispositas habet, necessario magis delectabitur, vnde necessarium est, quod magis delectetur in bono cibo virtuosus habens gustum bene dispositum,quam gulosus habens indispositum gustum, vnde ista nihil agunt ad grauitatem peccati,cum sint naturalia,nisi inquantum à voluntate eliguntur,non enim magis peccat qui magis delectatur in peccato, sed qui magis eligit delectari,vt patet in coitu,ideo inquiruntur noui modi,& in sumptione ciborum, ideo requiruntur multæ apparationes,tempus autem maius,vel minus secundum se nihil agit ad grauitatem peccati, nisi ex aliqua particulari circũstantia, quæ quia multæ accidunt, nulla lex completa dari potest.

Ad principale quæsitum,scilicet,an peccatum durans per minimum tempus conuenienter puniatur æternaliter. Et quod peccatum durans per mediam horam aliquando est dignum pœna annorum multorum etiam secundum leges humanas. Quæst. XCIV.

Cum autem dicebatur supra, quod peccatum Israelitarum durauit quadraginta diebus, ergo non videtur iustum,quod puniantur quadraginta annis. Ad hoc dupliciter responderi potest.

Primo modo, quod etiam si peccatum duret per mediam horam poterit esse dignum pœna plurium, quam quadraginta annorum,nam secundum Dei legem pro quolibet mortali infligitur mors æterna,& tamen ita velociter fiunt.

Nec solum istud accidit in conditione punientis Dei, sed etiam leges humanæ hoc faciunt, cum aliquem pro sceleribus occidunt,occisio tamen pœna æterna est,& qui semel occiditur pro semper occisus manet,pœna tamen

men quam lex infligit in occisione, non est solum ipse dolor, quem aliquis sustinet cum occiditur, sed magis priuatio vitæ quam summè diligit, & quia priuatio ista sempiterna est pęna, ista inflicta a lege est æterna, peccata tamen pro quibus infligitur, breuiter fiunt.

Item non solum est hoc in eis qui per legem occiduntur, sed etiam in eis qui viuentes puniuntur. nam ꝓ actibus paruæ durationis, infliguntur pœnæ magni tēporis, vt cum aliquis carceri perpetuo mancipatur, vel in æternum exilium relegatur. Sic ergo poterat esse hic, vt quãquam peccatum durasset solum 40. diebus: tamen pro illo infligeretur pęna 40. annorum. Alio modo responderi potest, quod peccatum istud pro quo Israelitæ puniti sunt non durauit 40. diebus: immo nec vna die, quia istud peccatum fuit murmuratio contra Deum, & Moysen, & desperatio de intrando in terram Chanaan, quod fuit die qua venerunt exploratores, & detraxerunt terrę coram toto populo. Quando ergo dixit Deus, quod 40. annis starent in deserto, sicut 40. diebus lustrauerant terram, est sensus, quod murmuratio populi promerebatur pœnam 40. annorum, & voluit Deus in hoc habere aliquam similitudinem cum diebus explorationis, vnde murmuratio ortum habuit, tamen non dabatur pœna tanta, quia tot diebus terram lustrauerant, sed quia tantum murmurauerant, vnde si solum tribus diebus lustrauissent terram, & tantum murmurassent, sicut nũc murmurauerunt: manifestum est, quod 40. annorum pœna daretur, nihil igitur faciebat ad hoc tantum, vel tantum tempus exploratorum, posita fuit tamē similitudo ista, quia murmuratio fuit causa huius pœnæ, & murmuratio fuit propter exploratores, contigit autem quod 40. diebus lustrauerint terram exploratores, contigit etiam, quod murmuratio ista esset digna pęna 40. annorũ, ideo facta est proportio inter hoc. s. quod sicut 40. diebus morati sunt lustrando terram exploratores, ita manebũt 40. annis Iudæi in deserto. Simile habetur Leuit. 26. cap. de sabbatis terræ cum dicitur, tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, quando fueritis in terra hostili sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suę, eo quod non requieuerit in sabbatis vestris, qñ habitabatis in ea, in quo innuitur quomodo terra maneret deserta, & Iudæi ducerentur in captiuitatem, quia non permiserant terram quiescere in sabbatis suis. s. in annis remissionis, & iubileorum, & quod omnia sabbata, quæ Iudæi abstulerant, terra obseruaret in solitudine sua. Ex quo etiã magis inferebatur, s. quod tot annis manerent Iudæi in captiuitate, quot sabbata terræ abstulerant, hoc autem magis apparet 2. Paralip. cap. 36. s. vt impleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ prophetæ, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum vsque dum complerentur 70. anni. Ex quo clare videtur innui, quod ideo manserint 70. annis Iudæi in Babylone, vt possent complere terra sabbata sua, quæ ei ablata fuerant.

Sed non est intelligēdum istam fuisse causam propter quam manserint ibi septuaginta annis, sed magis impietates Iudæorum in idolatria, & homicidio, fornicationibus, & pauperum expoliationibus, & cunctis sceleribus, de quibus in principio Esaiæ vsque ad cap. 5. inclusiue, magis autem Ieremias fere per totum librum, & potissimum eorum vitium erat, quia cum omnibus his vitijs vacarent, incorrigibiles efficiebantur, & illudebãt Prophetis Domini venientibus ad eos, atque percutiebant ipsos, quousque furor Domini vehementer incanduit, & tradidit Iudæos in manu Chaldæorum, de his 2. Paralipom. 39. cap.

Cum vero dicitur, quod manserunt ibi 70. annis quousque terra compleret sabbata sua, per accidens fuit, contigit enim, quod sabbata quæ Iudæi reliquerant essent septuaginta, & quod peccata eorum promererentur captiuitatem 70. annorum, ideo positum est, quod fuerũt in captiuitate, quousq; terra compleret sabbata sua. Existētibus tamen eisdem iniquitatibus Iudęorum dato, quod solum abstulissent terræ 20. vel 30. sabbata mansissēt 70. annis in Babylone, & dato, quod abstulissent centũ sabbata, non mansissent propter hoc in Babylone, pluribus

F quam septuaginta annis, & tunc si accidisset aliquid istorum, non diceretur, quod fuerint Iudæi captiui vsquequo terra compleret sabbata sua quia non esset similitudo aliqua. Ita dicendum est hic, quod si exploratores solum viginti diebus explorassent terram, vel pluribus q̃ quadraginta, darentur quadraginta anni mansionis in deserto, quia tantum murmuratio promerebatur, tunc tamen non diceretur, quod iuxta numerum dierũ explorationis computabitur dies pro anno.

[Et scietis vltionem meam.] Idest cognoscetis per experientiam pœnam quam ego inferam, cum manerent in deserto, & ibi morerentur, & vocatur ista vltio large, quia Deus non accipit vltionem de nobis, cum nobis iratus non sit, sed clementer corrigit, emendando deordinationes peccatorum per rectitudinem iustitiæ, maxime,

G quia quando aliqua pęna habet aliquem finem bonum, s. quia per eam homines purgantur a vitijs, & consequũtur vitam æternam, non vocatur illa vltio, sed medicina. Sic autem erat de pœna istorum, quia per eam poterant mundari a crimine, & purgati acquirere vitam ęternam, quam si non susciperēt necesse erat, vt pro murmuratione paterentur post hanc vitam. Et ob hoc conueniēter pœnæ inferni vocantur, quia non sunt ad emendandum, sed ad puniendum, nec post eas aliquid bonũ animabus manet, sed in eis in æternum mansuræ sunt, pęnę autem inflictæ hic, & quæ in purgatorio infliguntur nõ vocantur vltio, quia ad expiandum peccata, & non ad puniendum irrogantur.

[Quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ.] Idest, sicut promisi eis, quòd mo-

H rerentur in solitudine ita faciam, nec miserebor alicujus eorum, in quo tollit eis locum orandi pro ablatione huius pœnæ, quia dixit, quòd nequaquam misereretur eorum, sicut factum est de Moyse, qui cum sæpe oraret Deum, vt introduceret ipsum vltra Iordanem, dictum est ei a Deo, sufficit tibi, nequaquã vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuteronom. c. 3. & sic in his factum est, nam omnes mortui sunt in solitudine qui condemnati fuerant ad moriendum.

[Quæ consurrexit aduersum me.] Idest tota ista multitudo pessima surrexit aduersum me murmurãdo, nec assentiendo mirabilibus meis, sed magis faciens de me querelas, & dicitur hic de tota multitudine, quia maxima pars populi peccauit, & subiacuit huic sententiæ.

[In solitudine hac deficiet, & morietur.] Idest tota ista

I turba morietur in hoc deserto, omnes. n. qui pro murmuratione mortui sunt. in hac solitudine perierunt, in qua tunc erant Iudæi, quod patet, quia vt supra declaratum est, Israelitæ reuersi sunt de Cadesbarne, in qua tũc erãt versus mare rubrum, facientes vnam mãsionem, in qua steterunt annis fere triginta octo, vsque ad principium quadragesimi anni, cum iterum venerunt in Cadesbarne, & in hoc tempore fere omnes mortui sunt qui peccauerant. Illa tamen mansio erat in solitudine, in qua tũc Iudæi erant. s. apud Cadesbarne, manserunt autē aliqui pauci, qui postea mortui sunt de Cadesbarne, vsq; ad torrentem Zareth: ibi enim iam omnes mortui fuerant, vt patet Deuteron. cap. 2. parum tamen distat inter Cadesbarne, & torrentem Zareth.

K *An omnes qui mortui sunt per hanc sententiam erãt sexaginta annorum, quando moriebantur. Q. XCV.*

Considerãdum autem, q̃ Rabbi Salomon, dicit, oẽs qui mortui sunt in solitudine fuisse ad minus 60. annor. & qui citius complebat 60. ann. citius moriebatur, & iõ dati sunt 40. anni, vt illi qui exierunt de Aegypto anno 20. vitæ suæ, morerentur anno 40. ab exitu de Aegypto, & iste erat eis sexagesimus annus.

Sed istud dictũ falsum est, nec hẽt aliquem colorem, quia ista pęna moriendi in deserto fuit data propter peccatũ murmurationis, qui ergo magis deliquerant magis puniri debebãt, & quia oĩbus erat cõis mors, & mãsio in solitudine, maioritas, & minoritas pęnæ considerabatur per hoc q̃ aliqui citius, aut tardius morerentur: ideo necesse est dici, q̃ illi qui magis peccauerant, breuius morerentur,

rentur, contingeret tñ, ꝙ aliqui de iunioríb. in tanta mul titudine magis peccarent, q̃ aliqoi senes, ergo ipsi prius morerentur, & tamon secundum regulã Rabbi Salom. necesse erat seniores prios mori, cũ dicat quemlibet mo ri cum complesset annum sexagesimum.

Item non stat, quia aliquis iuuenis forte triginta annorum valde peccauit, ita vt mereretor mori immediate, vel paulo post, & tamen secundum hanc regulã oporteret expectari vsque ad triginta annos.

Item non potest stare, quoniam exploratores omnes mortui sunt hac die qua sententia lata est, & simul perierunt præter Iosue, & Caleb, non tñ est verisimile quemlibet istorum tũc fuisse annorum 60. sed magis vř, quod erant iuniores, quia mittebantur ad tale officium, ꝙ non conueniebat senibus, s. ad explorandum & discurrendũ hinc, & inde sub velocitate si oporteat: potissime quia Caleb erat vnus de his exploratoribus, licet ooo mortuus fuerit, & ipse erat 40. annorum, qñ missus est ad explorandum, vt patet Iosue 14. c. de alijs ergo idemdem credendum est, ꝙ iuuenes essent, sed mortui sunt post duos dies postquam veoeront, ergo oon erat 60. annorũ quilibet, cum mortuus est. Item adhuc magis patet hoc ex eo, quod habetur infra io litera, s. quod Israelitæ sequenti die parauerunt se ad transeundum in terram Chanaã: Amalechitæ autem, & Chananæi venerunt de montib. & multos de istis occiderunt, oon est autem verisimile, ꝙ omnes mortui in bello essent 60. annorũ ad minus, quia plures vadunt ad bellum de iuuenibus, quam de senib. immo forte in bello illo oullus talis ætatis mortuus est, quia viri fortes ordinabantur ad pugnam, vt patet supra cap. 1. Qui autem sexagiota annorum sunt, iam fortes non sunt, nisi raro, ideo non stat, quod omnes perierint in sexagesimo anno.

Item nullatenus est hoc possibile, quod oullus moreretur, nisi completo anno sexagesimo, nam hic dicitur, quod omnes numerati à viginti annis, & supra morientur io solitudine, ergo necesse est, quod isti computeotur ab eo tempore quo facta est numeratio, quia tunc omoes illi qui erant viginti aonorum, computabantur in numero virorum bellatorum, fuit autem facta numeratio ista in anno secundo, mense secundo eiusdem ab exitu de Aegypto, vt patet supra capit. 1. ergo omnes qui tunc complerent annum vigesimum computabantur in viris bellicis, sed ab eo tempore qui erant viginti annorum, noo poterant complere sexaginta annos vsque ad transitum Iordanis, quia etiam si in ipsa die, io qua introirent in terram Chanaam, morerentur isti, oondum compleuissent annum sexagesimum, quia à tempore computationis vsque ad introitum in terram Chanaao solũ erant anni trigintanouem, & adhuc imperfecti, quia deficiebant dies 20. cum incæperit computatio prima die mensis secuodi, anni secundi ab exitu de Aegypto. & introitus in terram Chanaan fuit die decima mensis primi anni quadragesimiprimi ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue c. 4. est igitur generale, ꝙ nullus eorum qui erat 20. annorum completorum, aut 21. solum potuit complere 60. annum in deserto, quia ad hoc ad minus erant necessarij 39. anni completi, cum a die prima computationis huius vsque ad diem transitus Iordanis fluxerunt anni 39. demptis diebus 20. & sic nullus eorum potuit mori in anno 60. quia omnes mortui sunt ante introitum in terram Chanaan.

Item dato, quod computarentur isti quadragesimi anni ab exitu de Aegypto, adhuc non staret, nam illi qui erant 20. annorum in ipsa die egressionis de Aegypto nõ potuerunt complere 60. annum in deserto, cum nõ manserunt Israelitæ in deserto annis 40. sed deficiebant dies 5. Quod patet, quia egressi sont Israelitæ die 15. mensis primi de Aegypto, vt patet infra 33. cap. transierunt autem Iordanem die 10. mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue cap. 4. ergo deficiebant quinque dies ad completionem 40. annorum.

Itẽ adhuc non stat, quia ẽt si computẽtur Israelitæ habere 20. annos a die qua egressi sunt de Aegypto, oõ poterũt cõplere annũ 60. in deserto, sed deficiet eis saltẽ dimidius annus, aut plus, ꝙ patet, quia oẽs qui murmuraue

A rũt mortui sunt ante transitũ torrentis Zareth, vt patet Deut. c. 2. cũ tñ illuc venerunt Iudæi, nõ erat medietas anni 40. ergo deficiebat saltem dimidius annus pro cõpletione 60. eis qui erant 20. annorũ die egressionis de Aegypto, antecedens patet, quia tempus quo steterunt Iudæi transeuodo de Cadesbarne vsque ad torrentem Zareth fuit 38. annorum, vt patet Deut. cap. 2. sed cum venerunt Israelitæ in Cadesbarne nondum fluxerat annus, & dimidius ab exitu de Aegypto, addatur ergo hoc tempus 38. annis erit totum tempus ab exitu de Aegypto vsque ad torrẽtem Zareth annorum quasi 39. & dimidij, ergo adhuc restabat vsque ad introitum in terram Chanaan, & transitum Iordanis dimidius annus, vt complerentur 40. anni in deserto, antecedeos patet, quia ab exitu de Aegypto consummatus est vnus annus in monte

B Sinai, & deinde in mense 2. anni secuodi, die 20. mensis Israelitæ recesserunt de monte Sinai, vt patet supra c. 10. & inde vsque ad Cadesbarne pauco tẽpore morati sunt, noodum enim erat dimidius annus, quaodo illuc venerunt Israelitæ, vt præced cap. declaratum est, non stat igitur, quod quilibet istorum murmuratorum tunc periret, quando compleret annum 60.

[Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram.] Hic ponitur mors exploratorum, ipsi enim grauius cæteris peccauerant, ideo citius mortui sunt, & dicitur, quod misit eos Moyses, non qnod ipse solus miserit, quia ex auctoritate totius populi missi sont, sed ipse principaliter mittebat, cum esset dux populi, & ad eũ dixerat Deus, mitte viros qui considerent terram.

[Et qui reuersi murmurare fecerant contra eum om-

C oem multitudinem.] Ista est causa quare exploratores mortui sunt ante alios. Ipsi. n. grauius peccauerunt quam cæteri de populo, nam murmurauerunt, & omnes alios ad murmurandum prouocauerunt, vt dicitur hic, & fuit murmuratio ista contra eum, idest contra Moysen, nam licet indirectè esset in Deum, directè tamen conquerebantur de Moyse.

[Detrahentes terræ, qood esset mala.] Ponitur in quo isti fecerint alios murmurare, s. quia dixerunt de terra, quòd mala esset: duo principaliter dixerant. Primum, ꝙ habitabant ibi gigantes, & populus magnæ staturæ, contra quem nullo modo pugnare poterant, & hoc nimis perterruit Israelitas. Secundum erat, quia dixerunt terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos, & quamquam non pertineret vtrunqoe ad malitiam terræ sim-

D pliciter, tamen Iudæi faciebant vtrunique pertinere ad illam, esse enim ibi fortissimos pugnatores dicebant facere terram malam, quia pro eis mala erat, cum æstimarẽt se perituros, si illuc irent, sed quid est in quo peccaoerint exploratores, & quid dixerint declaratum est præced. c. q. 60. & 61 & 62.

[Mortui sunt atque percussi in conspectu Domini.] oon manserunt isti per plures dies, sed immediate mortui sunt simul coram tota multitudine, vt omnes viderent iudicium Dei esse super illos peccatores, populus autem hæc videns cooterritus est, & fleuit nimis.

Qua morte decem exploratores mortui sunt. Quæst. XCVI.

E DE morte istorum aliqui dicunt, quod fuerit per pestem immissam in eos. Rabbi Salom. dicit, quod linguæ eorum fluebant veneno, & iosiatæ sunt, atque sobito mortui fuerunt.

[In conspectu Domini.] Idest, adhuc præsente Deo, s. quia erant apud ostium tabernaculi, quia illuc conueniebant populares ad Moysen, & ibi isti mortui sunt. Vel potest aliter intelligi, quod mortui sunt in conspectu Domini, i. immediatè, vt sententia data est, nam isti magis peccauerant, ideo in eis sententia executioni immediatè tradita est. Alij autem successiue mortui sunt, & est modus loquendi, sicut si iudex mandaret aliquem iugulari, & immediatè iugularetur, iste diceretur iugulari coram iudice. Sic autem Deus sentẽtiauerat oẽs perituros in deserto, & exploratores confestim mortui sunt, ita vt videatur, ꝙ adhuc Deus iudicare noo cessasset, cũ factum est.

[Iosue

[Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephonne vixerunt.] Tollitur hic dubium, quia dictum fuerat, quòd exploratores mortui sunt coram Domino, de eis autem erant Caleb, & Iosue, ideo dicitur quòd non mortui sũt, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis murmurantibus restiterunt, ita vt vellet totus populus eos lapidare, nisi gloria Domini apparuisset, vt patet supra.

[Ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram.) Idest duodecim erant exploratores, tamen de eis soli duo vixerunt Iosue, & Caleb.

(Locutus est Moyses vniuersa verba hęc ad omnes filios Israel.) Hic propalatur sententia quantum ad eos qui murmurauerant, nam licet data esset, tamẽ soli Moyses & Aaron audierãt eam, vt patet supra, hic vero Moyses promulgat, & dicitur vniuersa verba hęc, non quidẽ oĩa quæ supra narrata sunt, quia quędã eorum sunt historica, & quæ Iudęi viderunt, vt de morte exploratorum, hęc non narrauit Moyses, sed solum sñiam Domini.

(Et luxit populus nimis.) Propter duo. s. pp pęnam eis inflictam, & pp mortem exploratorum. Illa autem mors demonstrauit eis credendum esse, ꝙ Deus puniret in eis murmurationem, sicut atrociter punierat in exploratoribus, & miserabilis ille populus conuertebatur in desperationem, nam licet a Deo se punitum sciret temporaliter, de eius clementia desperandum non erat, luxit tamen nimis, non tãquam dolens, quòd peccasset, sed quia desperabat se iam habiturum terram Chanaan.

Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt. Parati sumus ascendere ad locum, de quo dominus locutus est, quia peccauimus. Quibus Moyses. Cur inquit transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum? Nolite ascendere: non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. Amalechites, & Chananaus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis, arca autem testamenti Domini, & Moyses non recesserunt de castris. Descenditque Amalechites, & Chananaus, qui habitabat in monte. & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsque Horma.

Populus cõtra voluntatem Dei pugnans cõciditur.

(Et ecce mane primo.) Hic ponitur transgressio populi in pręsumptione: transibat enim populus, iste irrationabilis ab extremo in extremum, sine medio, prius enim in terram Chanaan ad mandatum Dei ire noluerant, nunc autem contra pręceptum Dei, & inhibitionem Moysi illuc ire volebant.

(Et ecce primo mane surgentes.) Hoc fuit sequẽti die post mortem exploratorum, & promulgationem sententię: cum enim vidissent se peccasse, voluerunt facere id, quod Deus prius iusserat, & parauerunt se, vt sequenti die irent in terram Chanaan.

(Ascenderunt verticem montis.) Idest recesserunt de castris quæ erant forte in valle, aut in aliqua planitie, & per montem ascensuri erant in terram Chanaan. Isti sunt montes de quibus descenderunt Amalechitę, & Chananæi, & percusserunt eos, vt patet infra, faciebant hoc Iudæi, vt tam non viderentur repugnare mandato Dei, sicut prius repugnauerant nolentes ire in terrã Chanaan, sed in hoc etiam errabant, nam postquam murmurauerunt, interdixit eis Deus transitum, iubens quòd reuerterentur versus mare rubrum, ideo cum vellent ascendere in terram Chanaan, iterum transgrediebantur.

(Et dixerunt parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est.) Ista loquebantur ipsi ad Moysen cum gereret Moyses vicem Dei, quia ex parte eius promulgauerat sententiam, & locuti sunt ad ipsum, tanquam si loquerentur ad Deum, dicentes, quòd erant parati ascendere in locum, de quo Deus dixerat, idest in terram Chanaan, & hoc dicebant, quia peccauerant nolendo ire, nunc autem volebant ostendere, quòd non permanebant in eadem contumacia, parati obedire. (Quia peccauimus.) Quasi dicat, quia ante peccauimus in non eundo, nunc volumus supplere eundo

F tot vel quia peccauimus, idest nos contra Deum errauimus, quia noluimus ire quum ipse iusserat, nunc autem nolumus amplius peccare, sed parati sumus ire ad locũ illum, si. n. Iudæi hoc dixissent, & nihil amplius fecissẽt, non erat peccatum eorum, sed magis recedebant a peccato pristino, quia tamen côntra mandatum Dei ascẽdere tentauerunt, peccatum fuit.

[Quibus Moyses cur inquit transgredimini verbum domini.] Idest facientes hoc præceptum Dei infringitis. Sed dicet aliquis, quod non infringebãt, quia Deus iusserat illuc ire, ipsi vero complere volebant.

Aliqui hębrei contra præceptũ Dñi intrare volebant in terrã Chanaan

Respondendum est, quod transgrediebãtur præceptũ Domini, quia eos sententiauerat, quòd nemo eorum introiret in terram Chanaan, cum autem ipsi ad hoc conarentur, contra Dei præceptum agebant.

G Item Deus iusserat, vt reuerterentur per viam Maris rubri in solitudinem, ne appropinquarent Amalechitis, & Chananæis, ipsi vero ascenderunt in montes Chananæorum, & Amalechitarum. Item Israelitæ nũquam moueri deberent de castris, quousque nubes præcederet eos, quæ dabat signum mouendi, & figendi castra, vt patet supra cap. 9. nunc autem non fuit mota nubes, nam si moueretur, Moyses quoque & arca Domini sequerentur nubem, alioquin faceret côtra præceptum Dei, quod non conceditur, & tamen Moyses, & arca manserunt in castris, vt patet infra, ergo nõ præcedebat nubes, nec fuit mota de loco in quo erat, tripliciter ergo transgrediebantur præceptum Domini isti, tentantes ascendere in terram Chanaan.

[Quod vobis non cedet in prosperum.] Idest non H veniet vobis bonum ex hac transgressione, sic factum est, quia Amalechitæ, & Chananæi descenderunt de montibus, & percusserunt plurimos Iudæorum, vt patet infr.

[Nolite ascendere.] Suadebat Moyses ne ascenderẽt, & hoc propter duo. Primo ne peccarent in Deum qui vetuerat ascensum. Secundo ne ipsi paterentur malum, quod postea passi sunt, sciebat enim quod malum inde venturum esset.

[Non est Deus vobiscum.] Idest non potestis resistere gentibus, nisi Deus vos specialiter adiuuerit, quoniam gentes fortiores vobis sunt, nunc tamen non est vobiscum, quia peccauistis in eum, ideo non adiuuabit, & ob hoc Deus miseratus illorum iusserat, vt reuerterẽtur versus mare rubrum, discedentes a finibus Chananæorum, & Amalechitarum, nam etiam si in Cadesbarne essent I multis diebus post peccatum, irruissent in eos Amalechitæ, & Chananæi.

[Ne corruatis coram inimicis vestris.] Idest, vt non cadatis gladio hostili: inimici enim Iudæorũ erãt Amalechitæ, & Chananæi, nam iterum Amalechitæ pugnauerant cum Israel in Raphidim. Exo. cap. 17. Chananæi quoque hostes erant Iudæorum, quia putabant, quod terra eorum accipere vellent, vel transire per eam in alteram regionem, quodcunq; vero horum hostile erat.

[Amalechites, & Chananæus ante vos sunt. Isti erant hostes a quibus cauere debebant, & dicitur, quod erant ante eos, idest ante faciem eorum ad partem illam, versus quam Iudæi pergere debebant, & sic erat: nam ipsi ascenderunt in montes, in quibus habitabant Chananęi & Amalechitæ.

K [Quorum gladio corruetis.] Idest ipsi occident vos: nam multos eorum occiderunt. [Eo quod nolueritis acquiescere Domino.] Idest, quia no vultis consentire pręcepto Dei, iubentis ne illuc eatis. Si enim Iudæi obedirent præcepto Dei, quamquam peccauissent, Deus non misisset super eos Amalechitas, & Chananæos, sed magis repressisset, etiam si venire vellent. Cum vero Iudæi contra mandatum Dei fecerint, fuerunt dati Amalechitæ, & Chananæi tanquam vltores diuinæ offensæ, & ob hoc quamquam pugnauerint, & occiderint plurimos, nõ imputauit Deus illis hoc ad peccatũ, sicut patet Deu. c. 25. vbi iussit Deus, ꝙ Israelitę recordarentur malorum quæ fecerant eis Amalechitæ, qñ egrediebantur de Aegypto, & cũ fuerint duæ pugnæ Amalechitarum contra Iudæos, solũ dr de vna. s. de ea quæ fuit in Raphidim, vt patet eod. c. cũ dicitur, quomodo occurrerit tibi, & extremos

tremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame,& labore confectus.

Ex illis patet non posse intelligi de ista pugna Amalechitarum contra Iudæos, sed de ea quæ fuit in Raphidim,quia hic non fuerunt occisi extremi,i.vltimi Iudeorum,sed primi,quia ipsi ascendebant cõtra faciem Amalechitarum,& Chananæorum. Itẽ,quia dicitur qui lassi resederant,& tamen cum ascenderunt hic Israelitæ de Cadesbarne versus terram Amalechitarum, nullus residebat lassus, quia tunc incipiebant ascendere, & immediatè percussi sunt, ideo non potest intelligi, nisi de pugna quæ fuit in Raphidim,in qua percussit Amalech extremos qui veniebant in agmine Iudæorum, quia surrexit ex insidijs,& a tergo,& ob hoc iussit Deus,vt deleretur propter illud bellum,de hoc autem nihil expressum est, videtur.n.magis,quod Deus concitauerit Amalechitas,& Chananæos ad occidendũ aliquos de Iudæis,quia repugnabant ei.[Nec erit vobiscum.] idest non adiuuabit vos dominus cõtra Amalechitas,& Chananæos,quia facitis contra verbum eius.[At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis.] Idest Iudæi erant excæcati, & non acquiescentes iudicio Moysi ascenderunt.

Quomodo aliquando homo per peccata sua demeretur excæcari, & cadere in alia peccata. & an possit sciri quot, vel quæ sunt peccata, quibus meretur aliquis excæcationem. Quæst. XCVII.

Dicitur enim aliquis contenebratus, idest plenus tenebris,quando sana consilia non recipit,& hoc,quia intelligit illa non sibi conuenire, sic dixerat Moyses Iudæis rectum consilium,quod Deus non adiuuaret eos si ascenderent contra Chananæos, & hoc ipsi credere debuissent,quia verisimile erat,quod Deus non adiuuaret illos,qui contra præceptum eius actualiter conabantur, ipsi vero non crediderunt,nec aduerterunt,an Deus adiuuaret, & hoc proueniebat ex tenebris cordis eorum. Contenebratio autem ista,vel cæcitas prouenit ex peccato:nam interdum homines per peccatum demerẽtur incidere in aliquam inconsiderationem,vel ignorantiam, per quam multa damna incurrant,& hoc modo contingit per altitudinem consilij Dei, vt aliqui viri,quamquã inter nos prudentissimi sint, incidant in magnas inconsiderationes,& imprudentiam,vnde eis consequãtur magnæ calamitates.nam demeruerunt per peccatum, & Deus vult eos punire, habet autem hunc puniendi modum, quod permittit hominem cadere in magnam inconsiderationem,& quod circa aliqua,in quibus non dubitarent illi,qui sunt viri imperitissimi,errabit ille etiam si sit prudẽtissimus,quia nihil agere possumus, nisi Deus concurrat nobiscum. Et isto modo facit nos Deus errare in manifesto,& destruit cogitationes nostras, ita vt non sit nobis possibile habere successus in tẽporalibus, quos voluerimus,si demeruimus illos habere, & de hoc dicit Ierem.c.12.non est hominis via eius,nec viri, vt dirigat gressus suos,idest nõ est in potestate hominis quid ei eueniat ex eis quæ facit, sed in potestate Dei est qui alios fines interdum inducit, quam nos intendimus, & in his deficit omnis prudentia humana. Sicut autem prouenerat ex peccato Iudæorum,ipsorum cõtenebratio,ita prouenit hominibus obstinatio,& finalis impęnitẽtia, quia peccata hominum demerentur,quod Deus non concurrat cum eis ad recte iudicandum de agibilibus, & conuertantur ad bonum. Quæ autem sint peccata, vel quanta,vel quoties repetita,quę istam contenebrationem demereantur,nulli pure viatori cognitum est, Deus enim sibi scienda seruauit,scitur tamen, quod prædestinati talia non incurrent, quia qui prædestinauit eorum saluationem,prædestinauit,& saluationis modum.[Ascenderunt in verticem montis.] Iste erat mons in quo habitabant Chananæi,& Amalechitæ. [Arca autem testamenti domini,& Moyses non recesserunt de castris. [Hic ponitur excusatio,aliquis enim intelligeret,ꝙ sicut Israelitæ ascenderunt contra Amalechitas,ita ascendit Moyses,& in hoc videtur peccare,cum vetuisset Deus ire contra terram Chanaan, ponitur igitur, quod ipse non ascendit,

A cum illis,nec arca testamenti Domini, idest arca in qua erant tabulæ quæ vocantur testamentum, i. mandatum Domini,quia expressa ibi erant mandata. Moyses enim faciebat moueri arcam per Leuitas, & cum ipse vidisset contra voluntatẽ Dei esse,quod inde mouerentur Israelitæ,noluit moueri,nec permisit arcam moueri.

Et cum dicitur hic,quod Moyses, & arca manserunt in castris,intelligitur de loco castrorum, s. quod manserunt in loco in quo ante fuerant castra, nam iam mota erant castra, cum omnes recessissent ascendentes in verticem montis,& non est hic intelligendum de solo Moyse, quod ipse maneret in castris: nam etiam manserunt cum eo alij,qui non consentiebant in peccato populi, scilicet Leuitæ qui consueuerant portare arcam.& Iosue,& Caleb,qui adhærebant Domino,& alij deuoti viri,vidẽ

B tes transgressionem populi,fit tamen mentio de Moyse solum,quia ipse erat princeps,quo expresso, intelliguntur omnes qui adhærebant ei.

[Descenditque Amalechites,& Chananæus,qui habitabant in montibus.] Isti duo populi morabantur in vallibus,& partim in montibus, maior tamen pars eorum habitabat in vallibus,cum dicatur supra,quoniam Amalechites,& Chananęus habitabant in vallibus,isti autem ascenderunt per partem mõtium,quia per illam erat via ad terram Chanaan, & tunc habitatores illorum montium descenderunt, atque percusserunt Iudæos tãquam inuasores terræ suæ, & in hoc non peccauerunt Amalechitæ, & Chananæi, quia cuilibet est ius pugnandi pro patria sua,defendendo eam ab inuasoribus. Iudæi autẽ non habebant iustam causam ascendendi per montes il

C los,cum Deus non iussisset nec ipsi impetrauissent ab habitatoribus terræ illius, ideo si impugnarent eos, vt haberent ascensum per terram illam,peccabant non fouentes iustum bellum.[Et percutientes eos atque concidentes persecuti sunt vsque horma.] Idest Chananæi descenderunt de montibus, & persecuti sunt Iudæos inuasores terræ,qui illico conuersi sunt in fugam, quia abstulerat Deus ab eis omne præsidium,& percussi sunt, atque occisi multi de eis, isti fuerunt qui magis peccauerant murmurando,& Deus voluit illos primo mori, alij autem successiue perierunt,& dicitur hic percutientes atq; concidentes,quod ad idem videtur pertinere, quia concidere,& diuidere,vel scindere idem est, s. quod Amalechitæ,& Chananæi Iudæorum corpora gladijs transuerberabant ad mortem.Et in isto descẽsu persecuti sunt Ama

D lechitæ,& Chananæi Israelitas vsque Horma, i. vsque ad quendam locum qui dicitur Horma.

Horma quid significet, & an sit nomen loci,vel prouincia. Quæst. XCVIII.

Sciendum,quod istud nomen Horma, est Hebræum, & secundum significationem suam significat anathema,vt patet inf.21.c.Aliqui autem dicunt de hoc, quod erat nomen alicuius loci in terra Amalechitarum, & Chananæorum. Iudæi autem ascendentes in montes transierant aliquantulum de terra illorum populorum, & cum conuersi essent in fugam,persecuti sunt eos Amalechitæ,& Chananæi vsque ad locum, qui dicitur Hor

E ma. Alij dicunt,quod Horma est nomen loci, quod imposuerunt Iudæi,nam ipsi in anno 40.cum tenderent in terram Chanaan,pugnauerunt contra illum populum Chananæum,qui primo suscitauerat eos ad bellum, capiendo prædam ex ipsis,vt patet inf. 21.c. & tunc Israelitæ votum fecerunt Domino, quod si traderet Chananæos in manus eorum delerent vrbes ipsorum, & sic factum est,& tunc vocauerunt Israelitæ terram illam Horma,i.anathema,s.quia nihil de eis quæ erant in terra illa acceperunt,sed omnia destruxerunt propter Deum,& tunc ponetur hic nomen per anticipationẽ, sicut in quibusdam locis scripturæ est: nam non fuit impositũ istud nomen vsque annum quadragesimum,nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto.

Dubitatio aliquorũ an Horma sit locus in quo occisi sunt Chananæi.

Dicet tamen aliquis, quod non possit esse idem locus Horma de quo dicitur hic & ille de quo dicitur inf. 21. c.cum occisi sunt Chananæi.

Respon-

Respondendum est eundem esse locum, quod patet, quia hic post Cadesbarne immediatè ascenderunt Israelitæ in montes, & ibi percussit eos Chananæus vsque Horma, ita in anno 40. steterunt Israelitæ iterum in Cadesbarne, vt patet infra 20. capit. & inde recesserunt ad mansionem montis Hor, & immediatè dicitur, quòd Chananæus rex Arad pugnauit contra Israel, & subditur ibi de Horma, ergo eadem terra est Horma de qua hic, & de qua infra 21. cap.

Sed adhuc obijciet aliquis quomodo dicatur hic, quòd percussi sunt Iudæi vsque Horma: nam hic est Horma nomen loci, & infra 21. capitulo nomen vnius terræ, cum Iudæi vocauerint totam illam terram, Horma, quia deleuerunt eam.

Respondendum est quod quamquam sit terra illa tota Horma, tamen accipitur aliquando velut vnus locus, G ita dicitur infra 21. cap. scilicet, & vocauit nomen loci illius Horma, & tamen erant multæ ciuitates.

Sed adhuc dicetur, quòd non possit stare hoc, quòd dicitur hic, quòd Chananæi persecuti sunt Iudæos vsque Horma, in quo non potest designari tota terra, quã posuerunt Iudæi in desolationem, & vocatur Horma, sed necesse est designari aliquem certum locum.

Respondendum est, quòd hic accipitur Horma pro extremitate terræ illius, quia introierant Iudæi aliquãtam partem terræ Chananæorum, & Chananæi, qui in fortissimis montium erant præsidijs, descenderunt de montibus, persequentes eos quousque excluderent illos de terra sua, & ipsa erat, quæ vocatur Horma, quia tota posita est in anathema, vt patet infra 21. cap. & sic est anticipatio in nomine.

C A P. XV.

Ritus sacrificiorum.

LOcutus est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem domino in holocaustum, aut victimã, vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solennitatibus vestris adolentes odorem suauitatis domino, de bobus, siue de ouibus, offeret quicunque immolauerit victimam, sacrificium similæ, decimam partem ephi, conspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ dabit in holocaustum, siue in victimam. Per agnos singulos, & arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis Hin, & vinum ad libamentũ tertiæ partis eiusdem mensuræ offeret in odorem suauitatis domino. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, vt impleas votum, vel pacificas victimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas cõspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ Hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ in oblationem suauissimi odoris domino. Sic facies per singulos boues, & arietes, & agnos, & hœdos. Tam indigenæ quam peregrini eodem ritu offerent sacrificia. Vnum præceptum erit atque iudicium tam vobis quam aduenis terræ.

Locutus est.

An bene continuetur hoc capitulum iuxta expositiones Hebræorum. Quæst. I. K

SEcundum aliquos Hebræos continuatur istud capitulum præcedenti, quia supra dictum fuit de sententia impediente ingressum terræ promissionis, ex quo populus nimis angustiatus propter magnitudinem temporis, credidit se nunquam illuc intraturum, ideo ad consolandum eos subditur.

[Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ.] Sed ista continuatio est solum ad istam particulam, & non ad totam materiam capituli. Item quia nihil proficiebat iste ordo ad consolationem Iudæorum, quia hoc esset si præsupponeremus, quòd illa verba dicta fuerint post sententiam datam in Cadesbarne, sed non constat, cum magis quidam dicant fuisse hoc dictũ in monte Sinai. Item quia dato, quòd fuerit dictum ad Moysen post sententiam datam in Cadesbarne, & continuetur hic ad præcedentia, tamen Iudæi, qui tunc erant, nesciebant aliquid de ista continuatione, ideo nõ posset eis esse ad consolationem, quod dicitur.

[Cum ingressi fueritis terram habitationis.] Ideo dicendum aliter, quòd in libro isto agitur de præceptis iudicialibus, quasi principaliter, & aliquando de cæremonialibus interponẽdo historiam, nec oportet, quòd semper fuerit ordo necessitatis, vel magnæ apparentiæ, sicut in legibus, vel capitulis quæ sunt sub eodem titulo non est aliqua ratio, quare vnum præcedat alterum, ponuntur autem hic aliqua cæremonialia, & interponitur vnus casus de pertinentibus ad iudicialia, diuiditur autem in duas partes, quia primo ponitur cæremonialis obseruatio, Secundo iudicialis punitio ibi. [Factum est autem.] Prima in quatuor. Primo agitur de oblatione sacrificiorum. Secundo de redditione primitiarum. Tertiò de expiatione peccatorum per ignorantiam. Quarto de punitione peccatorum per superbiam. Secunda ibi. [Locutus est dominus.] Tertia ibi. [Quod si per ignorantiam.] [Quarta ibi.] Anima verò quæ per superbiam.

Circa primum. [Locutus est dominus ad Moysen.] Omnes leges dabantur per Moysen, quia nunquam loquebatur Deus ad Israelitas per se, nisi cũ data sunt præcepta decalogi Exodi cap. 19. & 20.

Quando sit facta ista locutio Moysi. Quæst. II.

H QVæret aliquis de ista locutione, an fuerit facta post superiora, & an immediatè fuerit facta?

Respondendum est, quod in præceptis secundum seipsa non potest assignari ordo quantum ad prioritatem, & posterioritatem temporis, nisi ex historijs adiunctis, & non potest propriè cognosci de historijs, quem ordinem habeant ad præcepta, vel præcepta ad historias secundum ordinem temporis, sed solũ cognoscitur in historia ad historiam, cũ ipsæ sint de gestis temporalibus, ideo non potest cognosci hic, an præcepta quæ habentur in hoc cap. fuerint data ante sententiam Domini contra Iudæos de qua præced. cap. vel postea. Et satis dici potest, quòd prius fuerint nam aliquando sunt anticipationes, & recapitulationes hic, sicut patet de his quæ habentur supra cap. 7. illa tamen fuerunt facta prius quam ea quæ I habentur in principio libri huius, vt eod. c. declaratũ est.

Sciendum autem, quòd postquam data est sententia Domini contra Iudæos, licet non ponatur clarè ordo historiarum vsq; ad annũ 40. tamen fuit iste, s. quòd postquam Israelitæ conati sunt transire in terram Chanaan per terram Amalechitarum, & descenderunt contra eos Amalechitæ, & Chananæi persequentes ipsos atque occidentes vsq; Horma, ipsi reuersi sunt in castra vbi manserat Moyses cum arca Domini sic dicitur præced. capit. arca testamenti, & Moyses non recesserunt de castris, tunc Israelitæ cum Moyse, & arca Domini recesserunt inde versus mare rubrum: sic enim iusserat Deus supra scilicet quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini per viam maris rubri in illa autem mansione steterũt ferè per 37. an- K nos, vt declaratum fuit præced. cap. & fuit hoc vsque ad principium 40. anni ab exitu de Aegypto, in cuius mense primo steterunt iterum Israelitæ in Cadesbarne, vt patet infra 20 cap. de toto autem illo anno habentur historiæ infra a cap. 20. vsque ad 32. mansiones etiam describuntur illius anni infra 33. capitulo, sed de 38. annis intermedijs nihil dicitur, quia nulla notabilia euenerunt Iudæis, nec aliqua peccata magna fecerunt, propter quæ punitiones magnæ infligi, & numerari debuissent, sed fuit populus in quiete, ideo secundum ordinem historiæ ea quæ habentur præced. ca. deberent coniungi eis quæ habentur infra 20. cap. quia præced. c. agitur de historia secundi anni, infra autem 20. capitulo agitur de historia 40. anni autem 38. intermedij nullam gestorum habent historiam, ideo nullum historicum interponi poterat inter 14. & 20. capit. huius.

Ne tamen viderentur secundum continuationẽ temporis, ea quæ habentur præced. cap. coniungi eis quę habentur infra 20. capitulo sunt positus quasi quidam articulus diuisus, & interposita sunt quædam cęremonialia, & iudicialia, & quoddam historicum, quod ad alia tempora pertinet, & iam in his non potest poni ordo aliquis necessitatis, aut magnæ congruitatis, sed ad voluntatem scriptoris pro maiori parte hæc posita sunt, ideo certificari, an ea quæ habentur hic fuerint dicta post præcedentia, vel ante, & dato, quòd fuerint post, an immediate, vel magno tempore post, non est possibile, cum non reperiatur aliquid ex quo ista colligantur.

[Loquere filijs Israel.] Postquã Deus dabat aliquam legem Moysi, ipse promulgabat eam popularibus. quia lex nunquam habet vigorem, nisi promulgetur, & tunc B incipit habere vigorem, cum promulgata fuerit, ideo Moyses proponebat populo legem, non vt audita ea immediate obligarentur, sed vt saltem scirent se habere legem, per quam obligarentur in tempore, in quo determinabat lex obligationem, de ista locutione ad Israelitas cum promulgabantur leges, an fieret simul ad omnes, vel ad quosdam eorum sufficeret fieri Leuit. cap. 1. & 11. declaratum est, quòd ad omnes fieret.

[Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ.] Hic ponitur tempus in quo obligare inciperet lex data hic, & dicitur cum ingressi fueritis in terram habitationis vestræ, idest in terram Chanaan, scilicet quòd tunc incipient obligare, nam in toto deserto non obligauerunt istæ leges.

C *Tria genera mandatorum quæ habebant Iudæi quando obligabant eos. Et quod præcepta iudicialia semper obligauerunt. Quæst. III.*

IN quo sciendum, quòd Iudæi habebant tria genera mandatorum, scilicet moralia, cæremonialia, & iudicialia, moralia autem semper obligauerunt, siue in deserto, siue in terra Chanaan, & non solum hoc, sed etiam antequam darentur, cum ista obligatio sit ex naturali dictamine. Præcepta autem iudicialia semper obligauerunt postquam data sunt, siue in deserto, siue in terra Chanaan, nec magis in terra Chanaan quam in deserto, quia non concernunt aliquem locum, & tempus, & determinatam materiam, quæ haberi nõ posset in deserto, immo quantum ad aliquid magis necessaria erant D præcepta iudicialia in deserto, quam in terra Chanaan, quia ista sunt propter iniurias, & damna auferenda, & ista causantur in communicatione hominum. Vbi igitur fuerit maior communicatio, maior est locus damnorum, & iniuriarum, & consequenter maior est necessitas iudicum, & legum. Sic enim patet de Moyse, qui sedebat quotidie ad iudicandum populum a mane vsque ad vesperum, vt patet Exod. cap. 18. Item patet, quòd semper fuissent iudicia in deserto, nam Exod. cap. 18. dicitur, quòd iudices electi per Moysen consilio Iethro iudicabant populum omni tempore, & ipse Moyses post hęc in Sepulchris concupiscentiæ sentiens se grauatum multitudine causarum quotidianarum, dixit non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi, & dedit ei Deus 70. coadiutores, vt patet supra 11. ca. Si tamen nullæ fuissent causæ nõ dixisset Moyses se grauari, hoc autem dato, quæretur an Mayses, & alij iudi- E ces iudicabant per leges datas a Deo, an alias, & non erit conuenienter dictum, quòd cum haberent legem, iudicarent quotidie contra legem, nam, & in cæremonialibus sic fuisset, quod si quondie fierent sacrificia, obseruaretur in eis ille ordo, qui iubetur in Leuitico, dicendum igitur, quòd iudicialia præcepta semper obligauerunt postquam data sunt, siue sit in deserto, siue in terre Chanaan.

An cæremonialia obligabant in deserto. Et quæ fuerunt obseruata. Quæst. IV.

TErtium genus præceptorũ erat in cæremonialibus, & de his dicendum est, quòd non fuerunt obserua- A ta semper in deserto, sed aliquando, nec obligabant, nisi in terra Chanaan. Causa huius erat, quia cæremonialia præcipua sunt in sacrificijs, quorum materia non erat in deserto, quia pro his necessaria erant carnes, vinum farina, oleum, sal, & thus, vt patet infra, & ista non habebãt Israelitæ semper in deserto, ideo non obligabantur ad sacrificia, sic etiam erat de quibusdã alijs cæremonijs, quæ fundantur super sacrificia, sicut solẽnitates quædam, & istæ etiam non obseruabantur in deserto, nisi quantum ad aliquam partẽ de qua infra in litera, & ob hoc cum dabantur ista pręcepta dicebatur cum ingressi fueritis in terram Chanaan, idest obseruabitis ista præcepta cum ingressi fueritis in terram illam, sic habetur hic, & Leui. capit. 14. & sicut non obligabantur Iudæi ad obseruandum hæc, ita nec obseruabant in deserto, vt patet Deut. B cap. 12. cum dixit Moyses de terra promissionis, non facietis ibi, quæ nos hodie hic facimus, singuli, quod sibi rectum videtur: nec enim vsque ad præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quã Dominus Deus daturus est vobis, quasi dicat, eo quòd non introiuistis in terram Chanaan, non obseruabatis præcepta, cum vero introieritis, obseruabitis. Fuit autem solum obseruatio aliquorum cęremonialium in monte Sinai, vbi fuerunt sacerdotes consecrati, quia ibi obseruata fuerunt sacrificia ad consecrationem eorum, vt patet Leui. ca. 8. & 9. & quasi nulla alia in toto deserto oblata fuerũt, dicitur inf. 28. holocaustum iuge est, quod obtulistis mihi in monte Sinai. Si autem Iudæi quotidie offerrent holocaustum, quod dicitur iuge, vel multiones obtulissent, non diceretur specialiter, quod obtulistis in monte Sinai. De his C cæremonialibus in terra Chanaan fuit facta plena obseruatio, nec tamen semper cum Iudæi fuerunt in terra Chanaan, sed ex eo tẽpore, quo inceperunt cessare a bellis, dum enim erant in quotidianis expeditionibus, non poterant vacare cæremonijs, & hic dicitur Deuter. cap. 12 transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quã dominus daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum & absque vllo timore habitetis in loco, quem elegerit dominus, &c. & sequitur, quod illuc offerent omnia holocausta, & decimas atque munera, in quo innuitur, quòd non obligabantur obseruare cæremonialia, quousque cessarent a bellis in terra Chanaan, deinde autem obseruata sunt. Nec tamen est negãdum, vniuersaliter obseruationem cæremonialium non fuisse in deserto: aliqua enim obseruata sunt, sicut quòd eijce- D rentur extra castra leprosi, & fluentes semine, & immundi super mortuo, de quibus supra capit. quinto, & sic factum est, fiebant tamen istæ cęremoniæ magis ad vtilitatem populi, & sanitatem, quam ad cultum cæremonialem Dei, & potissime in electione leprosorum, qui inficerent cęteros, nisi eijcerentur de castris. Sed adhuc istud præceptum cæremoniale de leprosis non fuit totaliter obseruatum, quia solum eijciebãtur extra castra leprosi, & tamen si aliquis mundaretur, non fiebant in eo cæremoniæ mundationis, quæ habẽtur Leui. c. 14. quia ibi erant necessaria sacrificia, quæ non poterãt semper fieri in deserto, sed solum fuit obseruatum pro vna parte, s. quod eijcerentur de castris omnes leprosi. Et sic Iudæi faciũt nunc, qui quædam cæremonialia ex parte obseruant, & ex parte inobseruata relinquunt, sicut est de festo azymorũ, in quo agnus immolabatur, & comedebãtur azyma, atque E offerebatur manipulus spicarũ, vt patet Leuitici cap. 23. nunc tñ vnum eorum obseruant, s. quod comedunt azyma, alia autem duo nequaquã, quia immolatio agni, & oblatio manipuli spicarũ non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarij de quo Leui. 23. c. & Deute. 16. hic aũt cum Deus poneret quædã præcepta cæremonialia, declarauit tempus obligationis eorum, s. quod obligarẽt in terra Chanaan, & cum dicitur. [Cũ ingressi fueritis terrã habitationis vestræ.] Nõ est sensus, quod immediate, vt introirẽt, obligarentur, sed habita pace ab hostibus, vt supra declaratum est.

[Quam ego dabo vobis.] Quia Iudæi non poterãt per se acquirere terram illam, cum haberent hostes fortissimos, & plurimos, sed Deus acquisiuit eam illis, faciendo mirabilia magna, de quibus Iosue cap. 3. 6. & 10. vnde dicitur Deute. cap. 8. ne fortè dicas in corde tuo forti-

tudo

tudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui; quòd ipse tibi vires præbuit, de modo autem, quo Deus adiuuabat Iudæos, quomodo esset multiplex, declaratum fuit Leuitici, 26.c. [Et feceritis oblationem domino.] Istud est tempus in quod Iudæi obseruare debebant cæremonias, quæ hic habentur, scilicet cum facerent oblationem, & hoc, quia hic agitur non de ipsis oblationibus, sed de quibusdam pertinentijs oblationum, de quibus non fuerat dictum in Leuitico.

Sacrificium, & libamina quomodo differunt, & quot sunt libamenta, & quare apponantur in sacrificio. Quæst. V.

PRo quo sciendum, quòd sacrificium proprie est in carnibus oblatis, alia autem etiam quæ cum carnib. semper offerebantur, & illa vocantur libamina, vel libamenta, & sunt quinque, s. thus, oleum, sal, vinum, & panis, hæc autem non erant offerenda eodem modo in omnib. sacrificijs, sed in quibusdam plus, in alijs autem minus, ideo data est regula hic. De his autem quare offerrentur cum sacrificijs carnium declaratum est Leuit. cap. 2. scilicet quia sacrificia Domini erant, sicut cibus eius, & ob hoc ipsum altare in quo ponebantur vocabatur mensa, sic patet Malach. c. 1. scilicet mensa Domini despecta est & agitur ibi de altari, in cibo autem non solum assumuntur carnes, sed etiam panis in quo est fundamentum vitæ, sicut dicitur Psal. 103. & panis cor hominis cõfirmet, ideo debuit poni panis in sacrificijs, & quia non solum animalia nutriuntur cibis, sed etiam potibus, oportuit poni aliquid potabile in sacrificio, & istud fuit vinum.

Rursus autem ponuntur quædam in sacrificijs tanquã condimenta ciborum, nam cum cibos sumimus, non solum ipsos cibos, sed etiam ciborum quædam condimenta apponuntur, & horum quædam sunt condimenta generalia, sic est sal, quædam vero particularia ad quosdam cibos, sic est oleum, ideo ista duo poni debuerunt. Præter hoc autem ad solennitatem ciborum non solum requiruntur condelectamenta saporis, sed etiam delectatio in odore, cum isti duo sensus sint coniuncti iuxta Aristo. 3. Ethic. c. de temperãtia, & ad hoc poni debuit thus, quod est redolens. Aliæ autem causæ sunt horum, quæ assumebantur in sacrificijs ex parte ipsorum ministrorum, ad supplendam eorum necessitatem, de quibus Leuitic. c. 2. dictum est, hæc autem nunquam obseruari debebãt, nisi in oblatione sacrificiorum, quia erant appendicia ipsorum, ideo nunquam obligabantur ad hęc, donec obligarentur ad sacrificia. *In holocaustum autem victimam pacificorum.* Declaratur hic magis quando obseruanda sint quæ habentur hic.

Tria genera sacrificiorum, & quid sit vnumquodque eorum. Quæst. VI.

ET dicitur, quòd non in omnibus sacrificijs, sed solũ in duobus, scilicet holocausto, & victima pacifica: tria enim sunt genera sacrificiorum, scilicet ista duo, & sacrificium pro peccato. Vocatur enim holocaustum oblatio facta Deo cuius carnes totaliter cremabantur in altari coram Domino, nec prouentebat aliquid offerentibus, aut sacerdoti præter pellem animalis, quæ cedebat in ius sacerdotis Leuit. cap. 6. de ritu huius sacrificij habetur Leuit. cap. 1.

Secundum genus sacrificiorum erat victima pacifica, & istud est quãdo aliquis offerebat animal Deo pro gratiarum actione, scilicet quia aliquid ab ipso impetrauerat, vel ad petitionem, vt aliquid obtineret, quod desiderabat, & in hac hostia quædam pars prouenieba sacerdotibus, & quædam offerenti, & quædam Deo, sola autem Dei particula cremabatur, de omnibus cæremonijs huius sacrificij, & quare vocentur hostiæ pacificæ declaratum est Leuit. ca. 3. & 7. Tertium genus sacrificiorum erat pro peccato, cum aliquis deliquisset in quibusdam, quæ lex iubebat expiari per sacrificium, & ista sacrificia erant duplicia, quia quædam cremabantur totaliter ex-

F tra castrã cum pelle, corio, & fimo, alia autem erant quæ totaliter prouenieba sacerdotibus, præter sanguinẽ fusum in gyro altaris, de ritu istorũ habetur Leuit. c. 4. 5. & 6. in duobus primis poni debebant hæc libamenta, quæ habentur hic, scilicet vinum, panis, oleum, in sacrificio autem pro peccato nihil horum.

Quare in sacrificio pro peccato non offeruntur libamenta. Quæst. VII.

QVæret autem aliquis quare in sacrificio pro peccato non offerebantur ista libamenta? Et respondebit quispiam istud esse ex sola voluntate Dei ferentis legẽ, nam in quibusdam horum ceremonialium ratio nulla reddi põt, sed voluntas sola pro causa est, sicut in qui-
G busdã legibus voluntas principis facit ius. Sed adhuc dicendũ est aliqualiter esse rationabile in sacrificio pro peccato nullũ poni libamentũ horum trium, quia ista libamenta ponebantur tanquã partes ciborum, & tanquam cõdimenta eorũ in sacrificijs, & quia ista erant ad modũ cibi cũ ipsis carnibus, decuit in holocausto, & hostia pacifica poni libamenta, quia carnes offerebantur super altare, velut cibus super mensam, & quia ipsæ non erant sufficienter cibus, poni debebant alia quæ cõplent cibũ, scilicet panis, vinũ, & oleũ, in sacrificio aũt pro peccato nullæ carnes ponebantur super altare, ideo non oportuit poni libamenta, quæ erant partes ciborũ, quod patet, q̃a sacrificiũ pro peccato erat duplex, quoddã erat pro peccato summi sacerdotis, vel totius populi, & inferebatur de sanguine eius intra tabernaculũ, aliud erat pro pecca-
H to aliarum personarũ, de cuius sanguine nõ inferebatur intra tabernaculũ. De primo nihil cremabatur super altare, sed oĩa tã carnes q̃ pellis & fimus cremabantur extra castrà, vt patet Leu. c. 4. & 6. ad hoc igitur nulla erat necessaria, aut saltẽ conueniens oblatio libamentorũ, quia libamenta super altare cũ carnibus ponũtur, vt patet hic & Leu. ca. 2. In secundo sacrificio pro peccato, cuius sanguis nõ inferebatur intra tabernaculũ, nihil cremabatur super altare, sed omnia cedebant in vsum sacerdotũ, vt patet Leui. c. 6. solus aũt sanguis fundebatur per gyrũ altaris, & cremabantur adipes, qui pertinebãt ad Deũ iure perpetuo, vt patet Leu. c. 3. cũ adipibus tñ non ponebãtur libamẽta, sed cũ carnibus, ideo nullus modus sacrificij p̃ peccato exigebat libamenta, & ob hoc dictũ est de holocausto, & victima pacifica, hæc vt cõiter seruabãtur, ali-
I q̃n tñ pro peccato dato sacrificio ponebãtur libamẽta, vt patet in purificatione leprosi Leui. 14. sed speciale est.

[Vota soluẽtes, vel sponte offerentes munera.] Ista est declaratio præcedentium, quia dubitaretur, an teneret hoc vtrum in holocaustis, & hostijs pacificis votiuis, vel in spontaneis, & respondetur, quòd in vtroque, scilicet, quod siue holocaustum esset sponte oblatum, siue ex voto semper debebant offerri libamenta. Idem de hostia pacifica, siue esset spontanea, siue votiua.

Sacrificia spontanea an distinguantur a votiuis. Quæst. VIII.

SEd dicet aliquis non conuenienter distingui hic sacrificia spontanea contra votiua, quia vtrunque spõ-
K taneum est.

Respondendum est, quòd quamquam vtrobique sit voluntarium, quia tamen vnum est cum voto, aliud vero sine voto, expressum fuit de vtroque ad tollendum dubium. Aliter responderi potest, quod conuenienter distinguitur votiuum contra spontaneum, nam votiuum a principio est voluntarium, post emissionem autem voti est necessarium, spontaneum autem est, quod semper est voluntarium, cum non fiat aliqua promissio, ideo posset distingui hic, sicut de sacrificio necessario, & voluntario.

Si enim consideraretur votiuum a principio, quando votum emittitur, non potest distingui contra spontaneum, sed distinguitur voto emisso, cum venit tempus solutionis, quia tunc incumbit necessitas soluendi. & ita distinguitur hic in litera, s. vota soluentes,

tes, vel sponte offerentes: semper enim votiuum in executione necessarium est, dicitur autem, vel offerentes munera; quia quicunque aliquid dat sine obligatione præcedente, dicitur donare, & istud vocatur munus, vel donum, quamquam aliquando secundum leges humanas accipiuntur munera pro aliquibus, ad quæ tenetur subditi dominis suis.

Aliquid per votum oblatum, an posset offerri in hostiam pacificam. Quæst. IX.

SCiendum autem circa id, quod hic dicitur, quod holocausta, & hostiæ pacificæ interdum sunt ex voto, & interdum spontanea, de voto tamen est dubium, nam videtur, quod quandocunque aliquod animal Deo voueretur, non poterat offerri in hostiam pacificam, sed totaliter pertinebat ad sacerdotes, nam si esset animal immundum, quod immolari non poterat, totaliter cedebat in ius sacerdotum, vt patet Leuit. cap. vlt. Si autem esset animal immolabile etiam pertinebat ad ius sacerdotũ, quia infra 18. cap. dicitur, quicquid ex voto reddiderint filij Israel tuum erit, & tamen in his sanguinem fundebat sacerdos super altare, & adipes cremabatur, carnes autem proueniebant totaliter sacerdotibus infra 18. c. Sic enim datur ibi regula de primogenitis immolaticijs, quæ offerebantur domino, & totaliter pertinebant ad ius sacerdotum, hoc igitur dato nunquam per votum poterat aliquod animal immolari in holocaustum. quia in holocausto nullæ carnes pertinebant ad sacerdotem, in voto autem omnes, etiam non poterat immolari in hostiam pacificam, quia in ea pertinebat quædam pars carnium ad Deum, & quædam ad offerentes Leuit. c. 3. & 7. in voto autem omnes ad sacerdotem.

Respondendum est, quod aliquando erant holocausta ex voto, & hostiæ pacificæ, sicut hic dicitur. Pro quo sciendum, quod cum aliquis offerebat animal per votũ, aut offerebat simpliciter dicens, ego voueo istud animal Deo, vel offerebat magis exprimendo dicens ego voueo istud animal Deo ad immolandum, vel ad cremandum in altari, si primò modo, animal, quod vouebatur, siue esset immolaticum, siue non, totaliter cedebat in ius sacerdotum, & non poterat fieri inde holocaustum, vel hostia pacifica, & in isto casu intelligitur, quod habetur infra 18. scilicet, quod omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Si autem voueret aliquis animal secundo modo ad immolandum, vel cremandum in altari, aut exprimebat genus sacrificij dicens, voueo istud animal Deo in holocaustum, vel hostiam pacificam, vel pro peccato, aut nihil exprimebat. Si primo modo obligabatur offerre in eo genere sacrificij, in quo vouisset, & hoc modo poterant esse hostiæ pacificæ spontaneæ, & holocausta, atque victimæ pro peccato, & sic intelligitur, hic s. quod essent holocausta, & victimæ pacificæ spõtaneę, vel ex voto.

Sacrificium pro peccato, an posset esse votiuum. Quæst. X.

DE hostijs pro peccato magis dubium erat, an possent esse ex voto, quia erant ex necessitate simpliciter, vt cum aliquis deliquisset taliter, vel taliter, aut incurrisset immunditiam, cogebatur offerre hostiam pro peccato Leuit. cap. 4. 5. & 6. & supra cap. 5. in holocaustis autem, & victimis pacificis nõ videbatur esse imposita ista necessitas, ideo magis poterant ista duo sacrificia esse votiua, quam sacrificiũ pro peccato, nam licet votiuũ post votum emissum necessarium sit, tamen ante voti emissionem est simpliciter liberum, ideo igitur, quod nunquam liberum est, non potest esse votiuum, quod videbitur alicui de sacrificio pro peccato.

Respondendum est, quòd sacrificium pro peccato potest esse sub voto, sicut holocaustum, & victima pacifica, nam licet interdum ex necessitate sit, tamen non semper, cum vero fuerit sine necessitate poterit voueri; sicut cum quis delinquebat in casu, in quo lex iubebat offerri sacrificium, obligatus erat offerre, & non poterat ibi vo-

A uere sacrificium pro peccato. Si tamen voueret, teneretur ad aliud sacrificium præter id, quod lex iubebat tunc eum offerre, nisi diceret, ego voueo offerre istud sacrificium pro peccato, quod lex iussit. Si autem aliquando non delinqueret non erat obligatus ad sacrificiũ pro peccato, & tunc poterat liberè offerre sacrificiũ pro peccato, & vouere illud: nec enim stat, quod nunquã posset voueri sacrificium pro peccato, quia aliquando erat sub necessitate, quia sic diceremus de holocausto, & hostia pacifica, quod nunquam possent voueri, quia aliquãdo erant ex necessitate legis, tamen falsum est, quia hic, & Leuit. capit. 22. dicuntur holocausta, & hostiæ pacificæ aliquando spontaneæ, & aliquando votiuæ, quod autem aliquando sint sub necessitate holocausta, & hostiæ pacificæ patet de consecratione sacerdotum, in qua iubebat lex offerri tria genera sacrificiorum Exodi cap. 29. & Leuitici cap. 8. idem patet de muliere purificata post partum, quæ compellebatur offerre holocaustum, & hostiã pro peccato Leuit. capit. 12. idem est de leprosis, qui cũ purificabantur tenebantur ad eadem genera sacrificiorum Leuit. cap. 14. & in similibus, non solum igitur hostia pro peccato erat sub necessitate, sed etiam interdum hostia holocausti, & pacifica. Sicut igitur holocaustum, & hostia pacifica interdum sunt votiua, & interdũ spontanea, ita & hostia pro peccato, cum non est iussa a lege, poterit esse votiua, vel spontanea, & quantum ad hoc nõ excellunt holocaustum, & hostia pacifica ipsam hostiam pro peccato. Erat aliud membrum siquis voueret Domino animal ad immolandum non expresso genere sacrificij, & tunc dicendum, quod debebat immolari in holocaustum, & dato, quod ipse vouens postea vellet offerre illud animal in hostiam pacificam, vt acciperet partem illius, non poterat, nec ipse sacerdos, vt fuit declaratum Leuit. c. 22. & sic manet in quo casu hostia pacifica, vel holocaustum possent esse votiua, vel spontanea. & quod tunc offerrentur in eis libamenta. [Aut in solennitatibus vestris:] Idest quando obtuleritis in solennitatibus hostiam pacificam, vel holocaustum.

Vota soluere, sponte offerre, & in solennitatibus distinguuntur. Quæst. XI.

ALiqui dicunt hoc intelligi, quia Iudæi conueniebãt in Sanctuarium per magnas solennitates, & offerebant ibi magnas oblationes pacificorum, vel holocaustorum, & hoc potissime in tribus festiuitatibus anni, scilicet festo azymorum, pentecostes, & tabernaculorum, vt patet Exo. 23. & 34. cap.

Sed non dicitur hoc conuenienter, quia hic ponuntur ista tria tanquam distincta, scilicet, vota soluentes, sponte offerentes, aut in solennitatibus, & tamen si dicatur eo modo quo intelligunt, non sunt tria distincta, quia quæcunque offerebantur in festiuitatibus de hostijs pacificis, aut holocaustis, erant votiua, vel spontanea, & sic non differebant sacrificia dierum festorum a sacrificijs dierum profestorum.

Dicendum est igitur aliter, quod sacrificia spontanea, vel votiua erant quæcunque offerebant vulgares, vel sacerdotes ex deuotione de proprijs expensis, & ista, aut erant spontanea, aut ex voto.

E Præter hæc autem erãt alia sacrificia holocaustorum, & victimarum pacificarum in festiuitatibus, quæ non offerebantur ab aliquo, sed de expensis Sanctuarij soluebantur, & ista erant determinata in certo numero secundum ritum cuiuslibet festiuitatis, & quamquam aliquis in illa die vellet offerre alia sacrificia similia illis, vel plura, non tollebantur ea quæ erant regulata pro die illo de expensis Sanctuarij, de his omnibus infra 28. & 29. vbi ponuntur distincta sacrificia cuiuslibet festiuitatis, ista autem non possunt vocari spontanea, quia nemo illa sponte offerebat, nec votiua, quia nemo illa vouerat, sed erãt ex necessitate festorum in determinatis diebus, & de hoc intelligitur hic.

An distinctio superior sufficiat. Et quod erant quinque festiuitates in anno in quibus offerebantur holocausta de necessitate. Quæst. XII.

SEd adhuc dicet aliquis non sufficere hoc, quia nõ solum offerebantur holocausta in diebus festiuis, sed etiam in diebus profestis, cum quotidie offerretur iuge sacrificium holocausti, & cum illo libamenta sua, vt patet infra 28. & illud sacrificium non est pacificum, nec spontaneum, ergo non magis in festiuitatibus, quam in diebus profestis erant libamenta cum oblationibus.

Respondendum est, quod quamquã fierent holocaustum, vel hostia pacifica ex quacunq; causa, necesse erat offerri libamenta pariter, sed dicitur hic de festiuitatibus ad correspondendum duobus superioribus simul, scilicet holocausto, & hostiæ pacificæ, nullus autem erat dies in quo offerrentur ista duo, nisi in festiuitatibus, quia in omnibus alijs ex necessitate legis solum offerebatur holocaustum, quod vocatur iuge sacrificium, vt patet infra 28. in sabbatis autem duplicabatur holocaustum illud, sed non offerebatur alia species sacrificij, quinque autem erant festiuitates anni in quibus offerebantur ex necessitate legis holocausta, & hostiæ pacificæ, de hoc infra 28. & 29. c. ideo de solennitatibus dictum est, & non de diebus profestis, quia non offerebatur in eis simul holocaustum, & hostia pacifica, sed solum holocaustum.

Sciendum tamen, quòd quandocunque offerretur holocaustum per se, vel hostia pacifica per se, debebant apponi libamenta quæ infra habentur.

[Adolentes odorem suauitatis domino de bobus, siue de ouibus.] Idest quicunque obtulerit ouem, siue bouem in sacrificium offeret libamenta, quæ sequuntur: offerre enim aliquid ad cremãdum super altare, dicitur hic adolere in odorem suauitatis, quia adolere est comburere, & quicunque offerebat holocaustum, vel hostiã pacificam, faciebat eam cremari in toto, vel in parte super altare, & illud erat adolere oues, vel boues, & dicebatur in odorem suauitatis, quia inde exhalabat odor de carnibus combustis, qui vocabatur suauis Domino: non quidem, quòd odor ille esset vere suauis: immo erat grauis, cum odor carnium combustarum sit nobis horribilis, vocatur tamen suauis propter deuotionem offerentium, nam Deus acceptabat sacrificium illud tanquam esset odor eius suauis.

Sed adhuc dato, quòd esset ille odor suauis, non esset suauis Domino, quia ipse odorem non percipit, cũ non habeat potentiam odoratiuam, nec organum odorandi, sed scriptura loquitur ad modum humanum, scilicet, quòd sicut nos delectamur in bono odore, ita sacrificia ista, quia sunt acceptabilia, dicuntur ei esse boni odoris, sed nihil horum habent.

[De bobus, siue de ouibus.] Non solum de his offerebatur holocaustum, sed etiam de hircis Leuit. c. 1. raro tamen hirci offerebantur, nisi pro peccato: in hostiam quoque pacificam hirci offerri poterant, sicut oues, & boues Leuit. c. 3. raro tamen fiebat, magis tamen hoc reperitur, quam in holocausto, nam principes duodecim tribuum obtulerunt hircos in hostias pacificas cum bobus, & arietibus supra c. 7. & sic est hic, quod quamquã dicatur hic de solis bobus, & ouibus, tamen infra exprimitur de hircis sub eadem lege sub qua erant arietes, de his tamen magis dicitur, quia communius offerebantur in holocaustum, & victimas pacificas.

[Offeret quicunque immolauerit victimam sacrificiũ similæ.] Idest quicunq; obtulerit animal aliquod ad immolandum in hostiam pacificam, vel holocaustum, offeret cum eo sacrificium simile, idest similam, hic enim accipitur sacrificium non pro sacrificio carnium, sed pro farina, proprie autem dicitur sacrificium, quod ad carnes pertinet, quod vero in panibus, oleo, vino, & sale est vocatur oblatio, sed non sacrificium, ista differentia obseruatur multoties in Leuitico, sed non semper hic aũt ponitur alia differentia, scilicet, quod victima dicatur esse oblatio carnium, sacrificium autem oblatio panum, & aliorum libamentorum.

Et dicitur hic quicunque immolauerit, idest quicunque

F obtulerit ad immolandum, nam immolare propriè erat ipsorum sacerdotum, cum ipsi soli facerent sacrificia, populares autem non immolabant, sed offerebant animalia, vt per sacerdotes immolarentur, & tunc offerre debebant similam, & alia libamenta, vnde sciẽdum, quòd si aliquis voueret offerre holocaustum, vel victimam pacificam, dato, quòd nihil exprimeretur de libamentis tenebatur offerre illa, quia ista dependebant essẽtialiter per ordinationem legis, velut si aliquis voueat intrare aliquam religionem, dato quod non expresserit se velle obligari ad vota essentialia eius, tenebitur, quia non potest religionem sine illis votis habere, & dato, quòd aliquis voueret offerre holocaustum, & diceret se nolle offerre libamenta obligabatur ad illa offerenda, quia cõiuncta erãt essentialiter. [Decimam partẽ ephi conspersæ oleo.] Hic incipit ponere legislator regulam de G libamentis, pro quolibet animali immolato, & ponũtur tres regulæ, prima est hic vsque ad illam partem,

Victima, & sacrificium quo differunt.

[Et per arietes.] Secunda incipit ibidem, & continuatur, vsque ad tertiam. Tertia infra.

Regula libamentorum.

[Quando vero de bobus.] Et distinguuntur hic oblationes libamentorum non secundum diuersitatem sacrificiorum, sed secundum diuersitatem animalium, quæ immolabantur, & hoc secundum quantitatem, quædam erant animalia maiora, vt boues, alia mediocria, vt arietes, & hirci, alia vero minima, vt agni anniculi, & hæduli, & secundum hæc dabantur tres mensuræ distinctæ vini, similæ, & olei, vt patet in litera.

H *Quæ mensura ponebantur diuersorum libamentorum. Et quid sit Ephi, & Hin. Quæst. XIII.*

SCiendum autem quòd libamenta erant quinque, scilicet vinum, simila, oleum, sal, thus, de quibusdam horum ponitur mensura, in duobus autem, scilicet, sale, & thure non ponitur, quia modicum salis sufficiebat pro quolibet sacrificio, & modicum thuris, ideo nõ curauit lex ponere mensuram, nec multum differebat, de vino autem, simila, & oleo erat maior quantitas offerẽda, ideo mensura posita est. Cum autem dicitur hic offeret decimam partem ephi similæ, non est intelligendum de omnibus holocaustis & hostijs pacificis, sed solum quando offertur agnus anniculus, vel hędulus, quæ erant animalia minima inter immolatitia, per arietes autem, & hircos offerebantur duæ decimæ, in quolibet autem bouũ I offerebantur tres decimæ, & dicitur ista simila conspersa oleo, quia simila non significat hic panem formatum ex pasta, sed farinam nondum commixtam, quod patet quia de hac simila accipiebatur pugillus ad cremandum super altare, reliquum autem cedebat sacerdotibus Leuit. c. 2. si tamen esset panis coctus, non posset accipi pugillus ex illis, sicut accipitur ex farina, vel ex alijs rebus mollibus: & est ista simila farina delicata, quæ vocatur flos, nam cum est commixta furfuribus non vocatur simila.

Dicitur autem hic decimam partem ephi, quia ephi est quædam mensura inter Iudæos, & illa continebat ex 10. mensuris paruis quarum qualibet vocatur decima ephi, sunt autem istæ mensuræ paruæ, quæ dicuntur gomor, sic enim habetur Exod. 16. capit. gomor decima pars est ephi, & sic debebat hic offerri K vnum ephi de simila, cum quolibet agno anniculo, & hædulo, vocatur autem illa simila conspersa, quia non debebat offerri arida, sed superfundebatur oleum ad commiscendam eam, sicut in mixtione farinæ, aqua infunditur, & sic commixta offerebatur, sed in hac farina certa mensura olei debebat infundi, vt patet infra. De mensura quæ dicitur ephi quantum contineat, certificari non potest, quia non habemus aliquid commune mensuræ illi, & mensuris nostris, per quod cognoscatur quanta est continentia mensuræ huius.

Sic etiam de moneta, dicendum est, quod de monetis, quæ a valde multo tempore transierunt, sciri non potest quantus fuit earum valor, de his declaratum est Genes. 23. capit. [Quod mẽsuram habebit quartam partem hin.] Idest istud oleum quo cõspergitur simila offerenda non erit ad libitũ offerẽtis, sed debebit infundere quartam

tiam partem hin, est autem hin quædam mensura pertinens ad res liquidas .i. vinum, oleum, & mel, sicut ephi pertinet ad res aridas, & quarta pars huius hin debebat de oleo fundi in simila. Sicut enim aliqui dicunt, hin erat mensura magna rerum liquidarum, & diuidebatur in sex partes; quæ erant sex mensuræ paruæ, & quælibet vocabatur sextarius, idest sexta pars, fundebatur tamen hic quarta pars hin de oleo, idest sextarius & dimidius.

[Et vinum ad liba fundenda eiusdem mēsuræ.] Istud est tertium libamen, & erat semper in eadem mensura in qua oleum, vnde quandocunque offerebat aliquis holocaustum, vel victimam pacificam, per se offerebat similam, & per se vinum, sal, & thus: oleum autem non offerebatur per se, sed iam erat commixtum similæ antequam offerretur. Sic dicitur hic quòd offerret decimam similæ: vinum autem offerebatur in vase suo sacerdoti: & erat ad liba fundenda, idest ad fundendum super liba .s. quòd sacerdos funderet de illo vino super similam conspersam oleo, quia illa vocatur libum.

Aliqui enim dicunt, quòd etiam fundebatur vinum super carnes sacrificiorum cum cremandæ erāt, sed hoc non apparet, imò magis oppositum, cum dicatur vinum ad fundenda liba. libum tamen, vel libamen non dicitur de ipsis carnibus oblatis, sed de simila, oleo, & vino, & cęteris, ideo tenendum est, quòd super solam similam fundebatur.

Libum distinguit a libamine.

Sciendum etiam, quòd cum dicitur hic vinum esse ad liba fundenda distinguitur libum a libamine, vel libamento; quia libamen, vel libamentum dicitur de oleo, vino, & pane, & cęteris, libum tamen non dicitur de vino, cum potius dicatur vinum esse ad fundēda liba, ideo libum solùm accipitur pro simila conspersa oleo. Dicitur hic, quòd erit mensuræ eiusdem, quia tantum fundebatur de vino super similam quantum fuerat fusum de oleo ad commiscendum eam: vinum tamen fundebat ipse sacerdos, oleum vero offerens fuderat antequam offerret, & ista mensura erat quarta pars Hin.

[Dabit in holocaustum, siue in victimam per agnos singulos.] Idest quando fuerit immolandus agnus in holocaustum, vel in hostiam pacificam pro quolibet agno, dabitur quod dictum est, s. decima similæ cōspersæ oleo, cum quarta parte Hin de oleo, & quarta parte Hin de vino, & dicitur in holocaustum, siue in victimam; quia solum sunt duo genera sacrificiorum, in quibus ista libamenta obseruantur, s. holocaustum, & hostia pacifica, distinguitur autem hic holocaustum a victima, quia solū accipitur victima pro hostia pacifica, holocaustum tamen etiam victima est, & sic accipiebatur supra, quòd quicunque obtulerit victimam, offeret sacrificium de simila, sed ibi non potest stare pro sola hostia pacifica, sed necesse est accipi etiam pro holocausto, cum in his duobus assumantur liba, etiam accipitur victima pro hostia pro peccato, sed scriptura non obseruat semper differentias vocum.

[Et per arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum.] Ista est secunda regula de libamentis, & est quandocunque offertur aries, vel hircus quæ sunt mediocria animalia, quæ distinguuntur ab agnis anniculis, & hędulis secundum quantitatem solum, ideo ponebatur in eis magis de libamento, & quamquam dicatur hic de arietibus non est intelligendum de solis masculis, sed etiam si offeratur ouis; quæ iam annum compleuerit fient in ea ista libamenta, idem etiam si offeratur hircus in holocaustum, vel in hostiam pacificam dabuntur ista libamenta quæ in ariete, & ideo infra ponitur de hirco cum epilogantur regulæ libamentorum, .i. sic facietis per singulos boues, & arietes, & agnos, & hædos, hic duplicatur quantitas libamenti ad præcedentia, quia supra offerebatur vna decima similæ, nunc autem offeruntur duæ decimæ, siue duo Gomor, etiam offertur tertia pars Hin de oleo, & tantundem de vino, & in hoc non duplicatur libamentum ad præcedentia.

Sciendum autem, quòd cum hic distinguuntur agni ab arietibus, & hæduli ab hircis, vocabuntur agni qui sunt ab vno die vsque ad vnum annum cum nondum A compleuerint, expleto autem anno vocantur arietes, ita de hędulo, & hirco, quia vsque ad vnum annum vocatur hædulus, postea hircus, & ob hoc consueuit sacra Scriptura dicere agnos anniculos, tanquam proprium connotatum eorum, quia tunc solum agni sunt cum anniculi sunt, cum vero desinent esse anniculi, non agni, sed arietes sunt. [Quę cōspersa sit oleo tertię partis Hin.] Idest ista simila offerenda debet habere tertiam partem Hin, & sunt duo sextarij, quia Hin diuiditur in sex partes, siue mensuras paruas, quarum quælibet vocatur sextarius, & sicut simila augetur hic ad eam quæ erat in agno, ita augetur vinum, & oleum, nam oleum est ad cōmiscendum similam, quæ cum fuerit maioris quantitatis, maiori indiget olei quantitate.

[Et vinum ad libamentum tertiæ partis Hin eiusdem B mensuræ.] Illud est alterum libamen, & semper erat in eadem mensura in qua oleum; quia ita erat ad fundendum super similam, sicut oleum, & dicitur vinum ad libamentum, idest vinum pro libamento, scilicet ad fundendum super similam, quæ est libum, vel libamentum, sicut dicebatur supra, & vinum ad fundenda liba, idest ad fundendum super liba.

Cum autem dicitur tertiæ partis Hin eiusdem mensuræ est replicatio sententiæ, quia idem est esse vinum tertiæ partis Hin, vel eiusdem mensuræ, cuius erat oleum, cum illud esset mensuræ tertiæ partis Hin, sed ponitur ad magis declarandum, scilicet, quod vinum esset tertiæ partis Hin. Et quia fortè dubitaretur, an mensurarentur vinum, & oleum secundum eandem mensuram. Respōdetur eiusdem mensuræ .i. quod tantum continebat ter- C tia pars Hin de oleo.

Qualiter oleum, & vinum funderentur super similam.

Quæst. XIIII.

Quæret autem aliquis de oleo, & vino quæ erāt ad fundendum super similam, qualiter funderentur? Respondendum est de oleo, quod cum aliquis vellet offerre similam cū sacrificio suo commiscebat eam oleo in domo sua, non quidem formās eam in pastam superfuso oleo, quia tunc non posset auferri pugillus de illa ad cremandum super altare, sed solum fundebatur oleū in mensura determinata, quæ habetur hic .s. quod pro vna decima similæ funderetur quarta pars Hin de oleo, D pro duabus decimis funderetur tertia pars Hin, & pro tribus decimis medietas Hin, illa autē farina sic aliqualiter commixta ferebatur in Sanctuarium ab offerente, & sacerdos accipiens eam in vase tollebat pugillum vnū, ad cremandum super altare, residuum autem de simila erat sacerdotis ad cibos suos Leu. c. 2.

Quomodo vinum fundebatur super liba.

Quæst. XV.

Quæritur etiā de vino quomodo funderetur super liba .i. super ipsam similam.

Et dicendum, quod offerens non fundebat vinum super similam in domo sua antequam offerret, sed ferebat in Sanctuarium vinum determinatæ mensuræ, E vt habetur hic, in vase. Sacerdos autem sumens illud fundebat super similam.

An totum vinum funderetur.

Quæst. XVI.

Sed tunc est dubium, an totum vinum funderet super similam, sicut fuerat oleum fusum. Respondebit aliquis, quod sic, quia littera non ponit hic vinum ad alium vsum, nisi ad fundendum super similam; ergo totum fundebatur.

Dicendum, videtur quòd non funderetur totum vinum, sed aliqua pars eius super pugillum similæ, quæ cremanda erat in altari, reliqua autem simila non superfunderetur vino, sed maneret vinum reliquum cedens in ius sacerdotis, & hoc colligi potest

F ex tribus. Primo ex ipso vino, quod offerebatur, nam sacerdos habere debebat partem de omnibus his pro ministerio, quod faciebat in sacrificijs, & ob hoc nõ fuit eis data pars cum filijs Israel, sed ea, quæ proueniebant sibi de oblationibus Domini, erant hæreditas sua, vt patet infra 18. & Deut. 18. c. de vino igitur aliquid habere debebat sacerdos. Si tamen funderetur totum super similam, nihil proficeret ei, quia vinum ad potum est, & non ad cibum, ideo conuenientius dicitur, quòd funderetur pars eius super partem illam similę, quæ cremanda erat in altari: reliquum vero eius cum residua simila cederet in ius sacerdotis offerentis, & tunc proficiebat ei vinum ad aliquid, de oleo autem econtrario est, quia illud non est ad potum, sed ad commixtionem ciborum, ideo conuenienter totum farina miscebatur.

G Secundo patet hoc ex ista simila, nam cum pugillus de ea ablatus fuisset ad cremandum super altare, reliquũ eius cedebat in ius sacerdotis, & de illo ipse faciebat panes in cibos suos, & quia ista simila, quæ offerebatur, nõ erat fermentata, sacerdos non poterat postea fermentare eam, cum conficeret panes ex illa, eo q ipsa fuerat pars oblationis Domini, quę non erat fermentata, de hoc Leu. c. 6. si tamen ista simila tota superfunderetur vino, sicut erat superfusa oleo, non efficerentur inde panes apti ad cibum humanum, quoniam non essent conuenientes in sapore, nec ad sanitatem, ergo non fundebatur totum vinum super similã, sed particula eius super similam, quæ in altari cremanda est. Tertio probatur hoc eo, quòd oleum fundebatur ab offerente super similã in domo sua: vinum autem non fundebatur, sed ferebatur in Sanctua-
H rium, vt sacerdos illud funderet, si tamen totum debuisset fundi super similam, non erat aliquid quare magis funderetur ab offerente, quam a sacerdote. Dicendũ igitur, quod non fundebatur totum vinum super similam, sicut oleum, sed pars eius super particulam, quæ cremanda erat in altari.

An sacerdos in holocausto reciperet partem libamentorum. Quæst. XVII.

Quæret aliquis cum ista libamenta offerentur in holocausto, & in hostia pacifica, an in holocausto reciperet sacerdos partem libamẽtorum in ius suũ. Ratio dubitandi est, quia de illis libamentis solum ponebatur pugillus vnus ad cremandum super altare, reliquum cedebat sacerdoti Leui. c. 2. & cum offerrẽtur multi panes cum hostia pacifica, non cremabantur omnes, sed aliqui de eis. Item de holocaustis ad sacerdotes nihil pertinere debebat, nec ad offerentes, sed solum ad Deũ, ob hoc enim vocabantur holocausta, quia totaliter cremabantur, ergo de his videtur, quod sacerdos non perciperet libamenta, nam cum sint libamenta quædam appendicia sacrificiorum, & accessoria sortiuntur eandem legem quam principale.

Respondendum est, quòd de libamentis, quæ dabantur cum hostia pacifica non est dubium sacerdotem percipere illa, quia de carnibus hostiæ pacificæ sacerdos habebat partem, scilicet pectusculum, & armum dextrum Leui. c. 7. & 10. de holocaustis autem videbatur esse magis dubitabile ex causa supra assignata.

K Sed dicendum est, quòd etiam ibi perciperet sacerdos partem libamentorum, quia Leui. c. 2. datur regula, q cũ offeratur simila, vnus pugillus solum cremabitur super altare, reliquum autem erat sacerdotis, ideo non solũ in hostia pacifica, sed etiam in holocausto debebat sacerdos accipere partem libamentorum.

Et cum obijcitur, quod de holocausto nulli pars proueniebat, sed totum cremandum erat. Respondendum est verum esse de sacrificio, quod est holocaustum, cuius omnes carnes cremabantur in altari: libamenta autem eius non erant holocaustum, sed aliquid datum cum holocausto, ideo non cremabantur totaliter: vnde Leuit. c. 1. cum dicitur de toto holocausto cremando, solum de carnibus exprimitur: de libamentis autem cum agatur ibi in c. 2. dicitur, quòd omnia pertinebunt ad sacerdotem præter pugillum, qui crematur in altari.

F Cum autem obijcitur libamenta esse accessoria ad holocaustum, & debere sequi eandem legem quam holocaustum. Respondendum est non semper idem esse in accessorio, quod in principali: potissime cum contrariũ lege caueatur, nam de carnibus holocausti dicitur, quòd totaliter crementur: de libamentis autem solum, quòd vna pars.

[Offeret in odorem suauitatis Domino.] Idest, qui offert Deo arietem, vel hircum in holocaustum, vel hostiã pro peccato: offeret etiam ista libamenta, quæ dicta sunt in odorem suauitatis Domino, scilicet, vt cremẽtur hęc, & inde surgat odor suauis, nam cremabatur quædã particula libamentorum, vt supra dictum est, & de illa exhalat odor suauis Domino, idest gratus sibi ex deuotione offerentium.

G [Quando vero de bobus feceritis holocaustum.] Ista est tertia regula libamẽtorum, & est in bobus, quę sunt maxima animalia immolaticia, quę immolari poterant, tam in holocausto, quam in hostia pacifica, de holocausto patet Leuitic. capit. 1. de hostia pacifica Leuitic. c. 3. & ob hoc ponitur hic vtrunque genus sacrificij, & quia boues erant maiora animalia cæteris immolaticijs, dabantur maiora libamenta in eis, scilicet, quod acciperentur tres decimæ similę, & medietas Hin de vino, medietas quoque de oleo, non habita differentia an offerretur bos in hostiam pacificam, vel in holocaustum. [Aut hostiam, vt impleas votum vel pacificas victimas.] Idest si obtuleris de bobus holocaustum, vel hostiam votiuam, aut pacificas victimas: quodlibet enim horum de boue fieri poterat.

Votiuum non accipitur pro hostia pro peccato proprie. Quæst. XVIII.

Et videtur quod hic distinguantur tria, scilicet, holocaustum, & hostia votiua, & victima pacifica, sed non potest intelligi sic, quia solum erãt tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, hostia pacifica, & pro peccato, ergo si distinguatur hostia votiua ab holocausto, & hostia pacifica necesse est solum accipi pro hostia pro peccato, sed ipsa non vocatur votiua: quin potius holocaustũ, & hostia pacifica, vocantur magis votiuæ. Item quia in hostia pro peccato non offeruntur libamẽta, cum solum dictũ fuerit hoc fieri in holocausto, & in victima pacificorũ, ergo nõ põt accipi hic votiuũ pro hostia pro pctõ,
I sed poterit accipi vt accipiebatur supra, s. q hostia votiua esset cõis ad holocaustũ, & ad victimã pacificã, cũ dictũ est, in holocaustũ, aut victimã pacificorũ vota soluentes, vel spõte offerẽtes munera, i. q diuidatur holocaustũ in spõtaneũ & votiuũ, & hostia pacifica diuidatur ẽt p votiuã, & spõtaneã, & tunc erit sensus hic, q offerre ex voto nõ differat ab oblatione holocausti, & oblatione victimę pacificæ, sed dr̃ hic, holocaustũ, qñ solũ est spontaneũ, & victima pacifica eodẽ modo. Dr̃ aũt ad soluẽdũ vota, qñ quis tenetur ex voto ad holocaustũ, vel ad hostiã pacificã. Alio modo põt intelligi, q holocaustũ accipiatur hic, pro holocausto tã votiuo, q̃ spontaneo, soluere aũt vota, & offerre pacificas victimas pertinet ad hostiã pacificã, sed distinguitur hostia pacifica in votiua, & spontaneã; soluere aut accipitur hic pro hostia pacifica, qñ est ex vo-
K to, & hostia pacificorũ accipitur pro ipsa hostia pacifica; qñ est spontanea. Leu. n. c. 7. distinguitur aliter de ipsa, s. q hostiarum pacificarum quędam est pro gratiarũ actione, & quædam ad petitionem, vel obsecrationem, & ista secunda diuiditur in votiuam, & spontaneam, quomodo cunque accipiatur nihil differt ad sententiam, quia siue sit holocaustum spontaneum, siue votiuum, & hostia pacifica spontanea, vel votiua semper habebit eadẽ libamẽta. [Dabis per singulos boues similæ tres decimas.] Idest quilibet offerens bouẽ dabat in libamentũ eius tres decimas similæ, nisi offerret bouẽ pro peccato, ibi. n. no erat aliquod libamentũ; & siquis offerret tres boues tenebatur offerre nouem decimas de simila, & sic de multitudine boũ, cõformiter aũt libamentũ vini, & olei augebatur.

[Cõspersæ oleo qd habeat mediũ mẽsuræ Hin.] Idest illa simila habebit de oleo medietatem. Hin, i. sextarios

tres quia Hin habebat sex mensuras paruas, quarū quęlibet erat sextarius. In his autem libamentis debebat teneri semper mensura, ita quòd non daretur de simila vltra id, quod erat determinatum a lege, nec aliquid minus, sed ęquale, & licet aliquis ex deuotione vellet plus offerre, quam tres decimas similæ cum boue, nō permittebatur, quia erat contra cęremonias legis, poterat tamē alias offerre de simila quantumcunque vellet, cum non offerret eam cum sacrificio.

Fit differentia in arietibus & hircis, quo ad magnū, & paruū respectu libamentorum.

Considerandum autem, quòd hic fit differētia in arietibus, & hircis quantum ad magnum, & paruum, s. quòd in ariete anniculo, qui dicitur agnus, & in hędulo offerebatur vna decima, in ariete autem magno vltra annum offerebantur duę decimę, in bobus tamen, siue essent infra annum cum vocantur vituli, siue supra annum, nichil differebat in quantitate libamentorum, quia in quolibet eorum offerebantur tres decimæ, nam cum hic dicatur per singulos boues offerendas tres decimas infra 28. & 29. c. dicitur per vitulos singulos esse offerēdas tres decimas, & sic de alijs libamentis in eadem proportione. [Et vinum ad liba fundenda eiusdem mēsurę.] Istud est tertium libamentum, quod consistebat in mensura, & dabatur medietas Hin de eo, sicut de oleo, erat autem ad fundenda liba, idest ad fundendum super similam, non quidem, quod totum funderetur super similam, sed pars eius super partem similę quę cremabatur, reliquum autem manebat pro sacerdotibus, vt supra dictum est. [In oblationem suauissimi odoris domino.] Idest ista libamenta erunt ad offerendum Domino odorem suauē, quia cremabatur pars istorū libamentorū in altari, & ex illa exhalabat odor suauis dño, vt sup. declaratum est.

(Sic facietis per singulos boues, & arietes, agnos, & hędos.) Ista est epilogatio regularum supra positarum de libamentis, & dicitur, sic facietis per singulos boues, &c. idest sic offeretis libamenta, vt dictum est.

Sciendum, quòd istud sic non importat aliquam vnā similitudinem omnium istorum, quia tunc est sensus, quòd sic, vt dictum est immediate, s. offerre tres decimas similę cum quolibet boue, fieret etiam per arietes, & agnos, & hędos, sed falsum est, quia non est eadem similitudo, vt patet supra, ideo dicendum est, quòd istud, sic, non importat vnam similitudinem, sed tres referendo singula istorum ad singulas regulas superiores, quę tres sunt, & debet sic legi diuisim.

(Sic facietis per singulos boues.) Idest sic, vt dictum est immediate, s. offerendo per singulos eorum tres decimas similę, & medium Hin de oleo, & tantundem de vino, & sic facietis per singulos arietes s. sic, vt dictum est in regula superiori secunda offerendo cum quolibet ariete duas decimas similę, & tertiam partem Hin de oleo, tantundem autem de vino, sic etiam facietis per singulos agnos, & hędos, idest sic, vt dictum fuit in prima regula offerendo cum quolibet agno, & hędulo vnam decimā similę, & quartam partem Hin de oleo, & de vino in eadem mensura. Accipiūtur aūt hic agni & hędi pro paruis infra annum, vt distinguuntur ab arietibus, & hircis, q̄q̄ hędus bene significat hircum magnum, cum non sit nomen diminutiuum, sed hic pro paruis accipitur, quia sortiuntur eandem legem cum agnis anniculis.

Quomodo in hircis obseruarentur libamenta cum de eis non sit regula. Quæst. XIX.

ALiquis autem quęret, quomodo in hircis obseruarentur libamenta, cum non fuerit posita regula de eis? Respōdendum est, quòd obseruabatur eadem regula, quę in arietibus si essent hirci magni, & obseruabatur eadem regula, quę in agnis anniculis si essent hędulli infra annum. Hebręi autem vbi nos habemus hic hędos, habent arietes generarinos, s. magnos qui excedāt tres annos, & quando isti offerebātur seruabatur eadem regula quę in alijs arietibus, & patet quia eadem dictio habetur hic apud Hebręos, vbi nos dicimus hędos, & Genes. 30. & 31. c. pro arietibus ascendētibus super oues, vnde Hebręi ponunt tres gradus in arietibus quantum ad ętates, s. ante annum completum, & vocantur agni, &

A post annum completum, & vocantur arietes, & post tres annos, & vltra, & isti aliter vocantur in hebręo, quam secundi, quos nos arietes dicimus: vocant enim eos attudin, & pro istis sępe Hieron. transtulit hędos, siue hircos, si autem de bis arietibus magnis intelligeretur, eadem regula esset quę de arietibus vltra annum, sed magis dicendum est, quòd accipiatur pro hircis, cum ista distinctio arietum non fuerit supra data, nec aliqua regula assignetur pro illa, quamquam si volumus, satis posset stare, quòd acciperetur ibi dictio illa Hebraica pro arietibus, vltra tres annos, & ratio huius est, quia sicut distinguuntur hic arietes ab agnis, ita crederet aliquis distingui arietes illos magnos ab arietibus mediocribus, & q̄ exprimantur ne credatur esse alia regula in eis. Sed rationabilior est sensus literę nostrę, ideo quamquam aliquā-
B do Hieron. pro ista dictione Hebraica transtulerit arietes, aliquando tamen transtulit hircos, secundum quòd vidit literę conuenire in diuersis locis, nam litera Hebraica non semper seruat idem significatum earundem dictionum, sed adhuc dato, quòd acciperentur hic pro arietibus, tamen de hircis intelligendum erat, quòd fieret eodem modo, quo de arietibus, & agnis anniculis. (Tam indigenę quam peregrini eodem ritu offerent sacrificium.) Tollitur hic dubium, quia cum data esset regula de libamentis sacrificiorum, crederēt aliquis solum extendi ad Iudęos, qui nati fuerant de genere Iudęorū, & non ad conuersos in iudaismum, ideo dicitur quòd eadem lex erit istorum.

Indigena qui vocabantur similiter aduena. Quæst. XX.

C

VOcantur enim indigenę, idest naturales de aliqua terra, vel de aliqua religione, aut secta, vel modo viuendi: vnde dicuntur indigenę quasi indegeniti, sicut indigenę Romani sunt qui in vrbe Roma geniti sunt, qui vero aliunde ad habitandum illuc venerunt aduenę vocantur, vel peregrini: hic autem non accipiuntur aduenę, & indigenę respectu alicuius terrę, sed respectu fidei, & obseruantię, vnde illi qui nati sunt a parentibus Iudęis, & in ritu Iudaico, vocantur indigenę, qui vero venerunt de Gentilitate ad Iudaismum, vocantur aduenæ, vel peregrini. Et accipiuntur hic aduenę non pro illis, qui veniebant ad terram Iudęorum ad habitandum solum, & peregrini non solum pro illis qui peregrinabantur in terra Chanaan, sed pro illis qui de alio cultu
D veniebant ad ritum Iudaicum, nam qui primo modo erant peregrini, & aduenę non poterant offerre sacrificium domino, & dato, quod ipsi vellent dare animalia in sacrificium non permitterent Iudęi, vt patet Leu. 22. c. cum dicitur, de manu alienigenę non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea, poterant tamen offerre pecuniam, de qua emerentur sacrificia, vt ibi declaratum est sed isti aduenę, & peregrini de quibus hic, offerebant sacrificia, ergo non erant aduenę quantū ad terram solum, sed magis quantum ad fidem, cū alias fuissent in Gentilitate. Sciendum ēt, q̄ q̄q̄ hic ponantur aduenę & peregrini, pro eodem assumuntur: nam conuersi a Gentilitate aduenę sunt inquantum ad Iudaismū venerunt, quia aduena dicitur, quasi ad aliud veniens. pe-
E regrini autem dicuntur inquantum manerent extra naturalem suam. s. extra terram suam, & extra cultum Deorū suorum sub quorum famulatu nati sunt, ideo aduena dr̄ pp̄ venire, & peregrinus pp̄ manere, & pp̄ hoc aliquādo coniunguntur ista duo, ita vt dicatur, & aduenæ qui peregrinantur apud vos. i. venerunt aliunde nunc peregrinantur. i. manent inter vos extra terrā suam, vt patet inf. Dī aūt, q̄ tam indigenæ, quam peregrini eodem ritu offerent sacrificium. i. non erit differentia in libamentis q̄ vos apponitis, & quę ipsi apponere debent, ritus cæremoniam significat, est autem cæremonia in offerendo cum talibus, vel talibus libamentis, & in tanta quantitate, & iste ritus erat idem indigenis, & aduenis. (Vnum pręceptum erit, atque iudicium, tam vobis, q̄ aduenis terrę.) Ista est replicatio eiusdem sniæ. s. q̄ esset idem pręceptū & idē iudicium Iudęi ex gn̄e, & conuersis ad Iudaismū,

Iudicium & præceptum pro eodem accipiuntur.
Quæst. XXI.

ACcipitur hic præceptum, & iudicium pro eodem, scilicet pro præcepto de immolando, sed potest habere ista duo nomina propter duas proprietates legis: lex enim habet virtutem coactiuam, quia per eam possunt compelli subiecti ad obseruationem eorum, quæ in ipsa iubentur. Secūdo habet virtutem doctrinatiuam inquantum per eam illuminantur homines ad sciēdum quid agere oporteat, vel quid cauere, & quātum ad hoc habet duo nomina, quantum ad primum vocatur præceptum, quia potest cogere subditos, quantum ad secundū potest vocari iudicium, inquantum indicat nobis quid facere debeamus.

F

Non potest autem accipi hic iudicium pro præcepto iudiciali, quia istud ceremoniale erat pure cum agatur de modo oblationis, nisi forte aliquis dicat, quòd hic accipitur generaliter ista clausula, scilicet quòd omnia præcepta essent communia tam Iudæis, quam aduenis. & quia omnia intelligi poterāt per ista duo, expressum est solum de his duobus. scilicet quòd esset eadem lex ceremonialis omnibus Iudæis, & eadem iudicialis: ceremonialia autem intelliguntur per præcepta: iudicialia vero per iudicia. Aliud erat genus præceptorum, quæ vocantur moralia, sed de his non erat dubium quin obligarentur omnes ad illa, etiam qui non erant Iudæi, nec cōuersi ad Iudaismum. Primus tamen sensus melior est, quia hic solum intelligitur de præcepto circa oblationem, & dicitur, quod idem erit præceptum vobis & aduenis terræ, quia Deus loquebatur nunc ad Iudæos ex genere, qui vocantur indigenæ: aduenæ terræ dicuntur, qui veniebant ad terram Iudæorum vt habitarent ibi, & manerent in cultu Iudaico. G

Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Cum veneritis in terram, quā dabo vobis: & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis vestris. Sicut de areis areis primitias separabitis: ita & de pulmentis dabitis primitias Domino.

Primitiæ Deo dentur.

Locutus est Dominus. Hic ponitur secundum de datione primitiarum, & non agitur hic de omnibus primitijs, sed solum de primitijs ciborum, vt patet infra. *Loquere filijs Israel.* Hoc commune erat, vt quando daretur lex aliqua, Moyses audiret eam, & postea referret Israelitis, de ista locutione an fuerit facta simul cum superiori vel in alio tempore, non potest constare, nec tamen multum differt, nam cum hic sit similitudo materiæ, colligata sunt ista præcepta. *Cum veneritis in terram quam dabo vobis.*

Tempus obligationis cæremoniarum.
Quæst. XXII.

POnitur hic tempus obseruationis & obligationis legis huius, scilicet, quod nunquā obligaret vsquequo Israelitæ irent in terram Chanaan. Causa huius est, quia hic agitur de ciborum primitijs, quæ dabantur sacerdotibus & Leuitis ad subleuandam eorum necessitatem, nam pauperes erant, cum non accepissent aliquam partem possessionis inter filios Israel, nisi oblationes vt patet infra 18. & ob hoc Deus admonebat, vt quando Israelitæ facerent epulas solennes & sacrificia, Leuitas inuitarent, & nunquam dimitterent eos Deut. c. 12. cum dicitur, caue ne derelinquas Leuitam in omni tēpore quo versaris in terra, & agitur ibi de conuiuijs, & sacrificijs: in deserto autem non erat aliqua necessitas, quia manna erat eis ad sufficientiam: ideo non erat necesse vt obseruaretur ceremonia ista de primitijs ciborum. Item in deserto non erant aliqui cibi, quos possent offerre Israelitæ sacerdotibus, & Leuitis, quia solo manna vescebantur, quod æqualiter abundabat apud Israelitas & Leuitas, ideo etiam si vellent obseruare, non haberent aliquid in quo obseruarent.

Cum vero essent in terra Chanaan, cessaturum erat manna, & Israelitæ comesturi de cibis terræ, sic patet Iosue, c. 5. cum introierunt Israelitæ in terram Chanaan trāsito Iordane decima die mensis primi anni quadragesimi primi, Iosue, c. 4. & 15. die mensis eiusdem inceperūt comedere de frugibus terræ, & amplius non fuit visum manna Iosue, c. 5. ideo in hac terra poterāt complere Iudæi hoc præceptum, quia ibi Leuitæ poterāt egere cibis, & Israelitæ poterant eis præbere.

Et comederitis de panibus illius regionis. idest de panibus quos habueritis ex frugibus terræ illius, nam tempore bellorum si Iudæi haberent cibos ex alijs gentibus non potentes habere in terra Chanaan, quamquam ibi essent, non obligarentur ad illas primitias ciborum, quia non comedebant de frugibus terræ illius.

Quo tempore incœpit obligare præceptum de primitijs pulmentorum dandis.
Quæst. XXIII.

QVæret autem aliquis de tempore quo cœpit obligare illud præceptum. Et respondendum est, quòd nunquam obligauit vsque ad tempus quo Israelitæ superatis Chananæis, & accepta terra in possessionem, atque diuisa inceperunt habitare per loca distincta; non enim potuit a principio obligare præceptum illud cum ingressi sunt Israelitæ in terram Chanaan, Imo quia præcepta ceremonialia non obligauerunt immediate ab ingressu terræ Chanaan, sed a tempore datæ pacis, vt patet Deuteronom. capit. 4. & supra declaratum est, sed non fuit pax Iudæis immediate, vt introierunt in terram Chanaam, quia quotidianis vacabant bellis, quousque superatis Chananæis, & deletis inceperunt possidere terram, sorte diuidentes, tunc igitur primo inceperunt obligare ceremoniæ. H,

Item præcepta quibus iubetur, quòd aliquid daretur Leuitis, tenebant locum ab eo tempore, quo Leuitæ incipiebāt esse in ordine, & ministratione Leuitica, sed hoc non fuit toto tempore bellorum, quia tunc non vacabāt sacerdotes, & Leuitæ ceremonijs sacrificiorum, & alijs ritibus sanctuarij, ergo nihil erat per quod differrent a popularibus, nam & bellis vacabant, sicut populares, & prædam capiebant atque de rapinis viuebant, vt cæteri, sicut declaratum est Iosue, c. 11. ideo nihil erat, propter quod Leuitæ reciperent aliqua iura tunc ab Israelitis. Item totum fundamentum, propter quod Israelitæ dabāt aliqua iura Leuitis, & sacerdotibus erat, quia acceperant Israelitæ totam terram Chanaan in possessionem, Leuitæ autē nihil possidebant, ideo debebant sustentari de aliquibus iuribus, quæ reciperent ab alijs Israelitis, ista causa ponitur infra 18. capit. & Deuteronom. 18. capit. scilicet, quod Leuitæ nihil possideant inter fratres suos sola decimarum oblatione contenti, sed vsque ad tempus quo cessatum est a bellis, & diuisa est terra, atque in singulis tribubus inceperunt habere diuitias possessiones, & colere agros, non habebant Israelitæ id, propter quod imponebantur eis iura soluenda Leuitis, ergo non debebant tunc illa soluere, tempore autem, quo erant in bellis, nihil magis possidebant Israelitæ, reliqui quam Leuitæ, & durauit hoc plus quam per 7. annos, vt declaratum est Iosue, capit. quinto. ideo tunc non erant obligati ad hanc ceremoniam, tempus autem quo primo obligati fuerunt erat quando data pace ab hostibus, & terra diuisa inter 12. tribus, inceperunt vacare agriculturæ, & sacerdotes atque Leuitæ inceperunt ministrare in Sanctuario: tunc enim ipsi eguerunt non potentes vacare agriculturæ, nec habentes aliquid in quo vacarent, quia non acceperant agros, & vineas ad colendum, sed solum vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, vt patet infra 35. & Israelitæ potuerunt iam eis dare iura aliqua, quia habebant possessiones de quarum fructibus prouidere sibi & Leuitis. I K

[Separabitis primitias domino de cibis vestris.] Idest dabitis Deo primitias de omnibus quæ comederitis, ac-

capitur

cipitur hic cibus pro pulmentis confectis, vel pro panibus, vtpote quòd quando aliquis conqueret panes, mitteret aliquem de eis ad sacerdotes, vel Leuitas, & quando haberet aliquos cibos confectos, mitteret partem eorum Leuitis.

Primitiæ quæ dicantur & vnde. Et in ijs, & decimis præstandis deterioribus, qui teneantur ad restitutionem, & peccent mortaliter. Quæst. XXIIII.

ET sciendum, quòd accipiuntur hic primitiæ large, nam primitiæ dicuntur esse de fructibus agrorum, & vinearum quæ quolibet anno ter soluebantur, vt infra dicetur, hic autem non accipitur pro his, sed pro cibis iam confectis, vt panibus coctis, vel similibus dispositis ad cibum, quæ vocantur pulmenta, vt infra patet, & litera ista declarat, quòd non proprie sint primitiæ quæ soluuntur de cibis, cum dicatur, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmētis, quasi dicat, quòd propriè primitiæ dicuntur, quæ de areis sunt, tamen ad similitudinem illarum soluuntur primitiæ de cibis.

In quo sciendum est, quòd primitiæ dicuntur de primus prima primum, & sicut primus dupliciter accipitur, ita & primitiæ dupliciter dicuntur: primus enim significat secūdum se antecessionem, sed ista est duplex, quædam est antecessio temporis, & quædam antecessio dignitatis, ita primitiæ dicuntur quantum ad ista duo. Primo modo dicuntur primitiæ ea quę accipiuntur de re antequam quicquam aliud assumatur, & isto modo consuetum est vocare primitias fructus quosdam, qui dantur Deo antequam homines quicquam comedāt de fructibus agrorum, & sic dicitur Leuit. c. 23. quòd nemo comederet panem polentam, aut pultes ex segete, quousque offerrentur manipuli primitiarum, & ad istam significationem etiam nos hodie vocamus primitias, quāquam non obseruetur ita stricte proprietas huius nominis apud nos, sicut apud Hebræos, quia ipsi nichil comedebant de fructibus ante primitias, nobis vero comedere licitum est: in eadem quoque significatione accipitur hic cum dicitur, separandas esse primitias de cibis, quia primo separabantur istæ particulæ pro Leuitis, quam comederetur quicquam de cibis. Secundo modo accipiebantur primitiæ descendentes de primus, vt significat antecessionē dignitatis, & hoc modo omne illud, quod est perfectius altero dicitur esse prius illo, quamquā non præcedat tempore, & sic cum in aliquo toto aliqua pars est melior alijs, illa dicitur esse prior, & dando illam dicimus dare primitias. In hac autem significatione non solum de fructibus, sed etiam de auro, & de argento dantur primitię cum quis partem meliorem separat ad dandum alicui, & sic Deus dixit in fabricatione tabernaculi, quòd Israelitæ offerrent sibi primitias de auro, & argento, & purpura, & bysso Exod. 25. & 35. c. & accipiuntur ibi primitiæ pro partibus melioribus, quę sunt separatæ ab alijs, & patet hoc, quia in Hebręo dicitur ibi, quòd offerrent Israelitæ separationes de auro, & argento, vbi nos dicimus, quòd offerrent primitias, separatio autem electionem dicit, quando vna pars ab alia segregatur, tanquam melior. In hac significatione etiam potest accipi hic, s. quòd separarent Israelitæ primitias de cibis suis domino, idest, partes meliores, & magis electas, nam ea quæ dabantur Domino, semper debebant esse meliora, quā ea quæ homo reseruat sibi, alioquin quando ex obligatione homo aliquid dat Deo, vt in decimis, vel in primitijs, si peiora separauit ad dandum, peccat mortaliter, & fortassis non satisfaciet, sicut dicitur Leuitis infra decimo octauo cap. quòd cum darent decimam sacerdoti magno de decimis suis, quòd darent de melioribus partibus fructuum.

Si vero darent peiora peccarent cum dicitur, omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini, separabitis optima, & electa erunt, & postea sequitur, & non peccabitis super hoc egregia vobis, & pinguia reseruantes, ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini, quasi dicat si reseruaueritis sibi pinguia, & egregia

A moriemtur, ita autem hic debebant Israelitæ de melioribus dare, nec tamen est hic eadem obligatio, quia decimæ erant determinatæ, & erant iam debitæ, ideo si aliquis præuaricaretur reseruans sibi meliora, & dans de peioribus, peccabat, quia iste non dabat decimam partem fructuum: cum enim debeat quilibet dare decimā partem valoris fructuum, si dederit decimam partem secundum quantitatem, & tamē illa sit de peioribus fortè non erit 20. pars precij rei, & sic defraudabitur decima, velut si aliquis non solueret decimam, sed 20. vel 30. vt si debens soluere decimam de animalibus, de peioribus soluit: de hoc. n. certissimū est, quod mortaliter peccauerit, & non soluerit decimam, & quod teneatur ad restitutionem valoris rei, scilicet, quanto minoris valoris erat, quod dedit, quam decima rerum. De primitijs

B autem ciborum non est sic, quia istæ magis dabantur in eleemosynam, quam ex debito: ideo siue de melioribus, siue non de melioribus soluerent, non peccarēt, qui tamen de melioribus, merebantur, qui vero de peioribus, nihil.

Primitiæ ciborum non dabantur domino in sacrificium. Quæst. XXV.

SCiendum autem cum hic dicitur primitias ciborum esse dandas domino, quod non dabantur Deo, ita vt offerrentur sacerdotibus ad cremandum aliquid de eis super altare, quoniam nihil poterat offerri domino in sacrificium, nisi animal viuens, vel simila cōspersa oleo cum alijs generibus panis, de quibus Leuit. cap. secundo,

C & septimo, in cibis tamen non erat aliquod animal viuens, nec simila conspersa oleo, cum cibi communes essent de panibus fermentatis: ergo non poterat quicquā offerri de cibis in sacrificium. Patet hoc magis, quia si offerrentur domino super altare primitiæ ciborum, aut offerrentur, tanquam sacrificia, vel tanquam libamenta sacrificiorum. Si tanquam sacrificia, aut erant holocausta, aut victimæ pacificæ, aut pro peccato, in quolibet autem horum erat offerendum animal viuens, quod a sacerdotibus immolabatur, sed cibi non erant animalia viuentia, sed aut panes, aut carnes mortuorum animalium, nec etiam dici poterat libamentum sacrificiorum esse de primitijs ciborum, quia libamenta sunt simila cōspersa oleo, cum vino, thure, & sale, vt patet hic, & Leuit. c. 2. sed simila conspersa oleo, nondum formata in panē

D non erat materia cibi, ergo non poterat offerri aliquid de cibis in sacrificio.

Sed aliquis dicet, quod isti cibi erant panes cocti in clibano, aut sartagine, vel craticula, de quibus Leuit. c. 2. & de his poterant offerri domino, vt ibi patet: erant etiā materia ciborum cum essent iam formati in panes.

Respondendum etiam est de his nō intelligi, quoniā omnes panes, qui offerebantur domino, erant sine fermento Leuit. cap. 2. & 6. cibi tamen communes fermentati erant, quoniam nullus vtebatur inter Iudæos panibus azymis, nisi ex necessitate. s. in tempore iusso a lege 7. diebus in festo azymorum, de quo Exod. c. 12. & quamquam alijs diebus liceret Iudæis vesci panibus azymis, tamen non vescebantur, quia erant panes mali saporis, & duræ digestionis, atque contrarij ad sanitatem, vn-

E de afflictio erat Iudæis comedere de illis, vt patet Deut. c. 16. scilicet, septem diebus comedes afflictionis panē, quia in pauore egressus es de Aegypto, & vocatur panis afflictionis ipse panis azymus, quia affligebat comedentes: non igitur vescebantur eo communiter, ita vt primitias eius possent offerre Domino in sacrificium, sed dicebantur offerri primitiæ ciborum Domino, idest, dari sacerdotibus, & Leuitis, quia quæcunque illis dabantur pro Domino dabantur, & sustentabantur ipsi de redditibus Domini, cum agerent ministrationem eius inf. 18. & Deut. 18. cap. Nec minus dicuntur offerri Domino illa, quæ dabantur sacerdotibus, & Leuitis, & nihil prouenie bat Domino, sicut hic in primitijs ciborum, & in decimis, & redemptione primogenitorum, atque quibusdam alijs de quibus infra 18. quam ea quæ offerebātur Domino, & totaliter cedebant in ius eius, sicut holo-

causa quæ totaliter cremabantur, nam vtrunque ex Dei præcepto offerebantur: hic autem in obediendo consistebat meritum, & non in ipsa operatione legali, quæ nō poterat iustificare, ideo ita dicuntur offerri Domino ea, quæ non cremabantur super altare, sicut ea quæ cremabantur, sic patet de melle & fermento, de quibus Deus vetuerat quicquam super altare cremari, & tamen iussit quod de illis offerrentur primitiæ, Leu.c.2. cum dicitur, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini, primitias tamen & munera offerens, super altare vero non ponetur in odorem suauitatis, ita autē de his primitijs ciborum erat, quoniam offerebantur Domino, & tamen non cremabantur super altare, sed dabātur sacerdotibus & Leuitis.

G *An tenerentur semper Iudæi dare primitias de pulmentis, & de quibus & quo tempore, & an peccarent non dando. Et de quibus cibis dandæ essent.*
Quæst. XXVI.

QVæret aliquis circa istas primitias ciborum an tenerentur Iudæi semper dare illas ita vt peccarent quando non darent? Alicui autem videbitur esse grauissimum quod peccarent quandocunq; sic darēt, quia tunc quotidie possent peccare, cum videantur quotidie obligati ad dādum illas, quod patet, quia primitias ciborum dare debebant, sed quotidie ipsi habebant cibos, ergo quotidie daturi erant primitias illorum, & si non darent, peccarent.

Pulmentum quid significat

In quo cōsiderandum est, qui cibi erant de quibus Iudæi daturi erant primitias: videtur enim quod de omnibus, quoniam dicitur hic, quod dabunt de pulmentis primitias, pulmentum tamen signat omnem cibum, sic patet Ioan.21.c. cum dixit Christus pueri nunquid pulmentarium habetis? & tamen ibi accipitur pro quocunque comestibili, quod patet ex intentione Christi qui volebat cum eis comedere, & cum descendissent discipuli de naui dicentes, se non habere pulmentarium, inuenerunt piscem super prunas & panē, & hoc vocauerat Christus pulmentarium. Iterum autem similiter quæsiuit, Luc.24.c. scilicet habetis hic aliquid quod manducetur, in quo tantum inquirebat sicut cum dixit, pueri habetis pulmentarium, signabit igitur pulmētum omnes cibos, siue carnium, siue panum, siue piscium, & de his omnibus tenebantur dare primitias, sed quotidie Iudæi aliquid horum assumebant, ergo tenebantur quotidie ad primitias dandas de cibis, sed hoc difficillimum est, & occasio ad quotidiana peccata, ergo non iuberet Deus de omnibus cibis quotidie dari primitias.

Aliqui dicunt quod accipitur hic pulmentum solum pro panibus, & quod de his solum essent dandæ primitiæ, nec dabantur quotidie, sed cum panes erant de nouo cocti, mittebatur aliquis de eis sacerdotibus vel Leuitis, & hoc non erat difficile, est autem istud rationabilius dictum, quoniam Iudæi solum soluerent primitias semel in hebdomada, aut bis, cum panes coquerent, & de multis panibus darent vnum, nec grauarentur in hoc, si tamen quotidie tenerentur dare primitias ciborū de quolibet cibo, esset arctissima regula, & occasio ad peccatum atque grauarentur Iudæi dantes partem aliquam cuiuslibet cibi. Item hoc erat supra modum abundare sacerdotibus & Leuitis, nam cum omnes de ciuitate quotidie mitterent partes aliquas ciborum Leuitis, etiam si minimum quilibet daret, necesse erat eos abundare in immēsum, quod patet cuicunque consideranti, nec erat hoc cōueniens, quia tanta abundantia eis non erat necessaria, Israelitis vero quotidie soluentibus esset durissimū, ideo non est intelligendum de omnibus cibis, sed solū de panibus, & de his non soluebatur quotidie, sed diebus quibus coquebantur panes, scilicet, semel in hebdomada, vel bis. Item patet hoc ex litera, quia dicitur, cum veneritis in terrā quā dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias, ad panes ergo solū referēdū est, alioq; n nō diceretur, & comederitis de panibus.

Et cū obijcitur, q̄ hic dicatur esse dandas primitias de pulmentis, pulmentum tamen vt nos accipere consueui-

F mus, ad cibos confectos pertinet, & nō ad panē, ergo de cibis cōfectis, vt de carnibus, & piscibus dandū erat. Respondendū est, q̄ quamquā nos accipiamus pulmētum solū pro cibis confectis, in non accipitur in scriptura solū pro his, sed ēt pro pane. & oībus quæ comedi possunt, vt hic declaratū est, ēt quia hic agitur mentio de panibus: & dicitur postea dandas esse primitias de pulmentis, ergo pro panibus ēt intelligetur. Nec solū hoc, immo pulmentū secundū propriam significationem solū panē signat quia pulmentum a pultibus dicitur, pultes aut sola farina sunt cum aqua, & inde polenta dicitur, quod ad sola grana detrita pertinet, & sic accipitur hic, quamquam alibi etiam pro carnibus, & piscibus assumatur, de solis, ergo panibus intelliguntur istæ primitiæ.

Ad principale quæsitum prædictæ quæstionis.
Quæst. XXVII.

HOc autem dato adhuc stat dubitatio, scilicet an tenerentur Iudęi semper ad istas primitias, ita q̄ si aliquando coquerent panes, & non darent inde aliquid in primitias, peccarent. Respondendum est, q̄ si istę primitiæ essent impositæ sub eadem necessitate, sub qua decimæ, & aliæ primitiæ quæ soluebantur ter in anno, mortaliter peccarent qui non soluerent, & tenerentur ad restitutionem, quoniam auferebant ei, cui debitum erat, vt si aliquis retinuisset quicquam de decimis, vel de primitijs quę dandę erant in fine omnium fructuū, cogebatur eas postea dare quia cū esset aliquid debitum, nunquam remittebatur peccatū, donec solueretur illud debitū, & prę-
H ter hoc ipse qui illicite sibi retinuerat incurrebat pęnā, quia tenebatur facere quādā oblationes pro peccato de quibus Leu.c.5.& 22. Si aut Iudęi retinerēt decimas, nequaquā volentes soluere, maledicebat illos Deus, mittēs super eos egestatem, & famem de quo Malac.c.3. cū dicitur, in decimis, & in primitijs, & in penuria vos maledicti estis, & me cōfigitis gens tota. Sed de his primitijs nō est dicendum, q̄ essent in tanta necessitate, quia decimę, & primitię quę dabātur semel in anno, quia determinatę erāt, & solū semel fiebant, rationabile erat eas obligare sub mortali peccato, sed istæ fiebāt qualibet hebdomada, & forte multoties in hebdomada, si tēpe Iudæi coquerent panes, ergo nō debebāt esse sub tāta obligatione positæ. Vnde dicendum est non posse sub certitudine determinari, an quādocunq; Iudæi omitterent soluere primi-
I tias ciborum peccarent, satis aūt rationabile est dici, q̄ non peccarēt in qualibet omissione, sed siquis multoties soluere omitteret, aut nunquam solueret, peccabat.

Quomodo soluebantur istæ primitiæ pulmentorum dando eas sacerdotibus, vel Leuitis.
Quæst. XXVIII.

NVnc quæret aliquis, quō poterāt solui istę primitiæ ciborū Dn̄o, dando eas sacerdotibus, vel Leuitis? nā videretur, q̄ ad hoc tenerentur venire in locū Sāctuarij ad sacerdotes, & Leuitas, sed hoc penitus irrationabile est, q̄ in qualibet hebdomada tenerentur ire illuc oēs ad soluendū istas primitias, cū solū obligarētur ascēdere in locū illū ter in anno Exo.23.& 34.c. potissime, quia labo-
K res, & sumptus essent maiores q̄ fructus primitiarum.

Respondendum est, q̄ Israelitæ non ascendebāt in locū Sanctuarij ad dādū istas primitias, sed inter eos erāt dispersi Leuitæ, & sacerdotes, nam dabātur eis 48. vrbes in terra filiorum Israel quæ non erant simul, sed quælibet tribus dabat aliquas, vt patet infra 35.c. & Iosue 21. c. in his aūt cum morarentur Leuitæ, & sacerdotes, erant per totū Israel diffusi, & faciliter dari poterāt eis ista iura. Potissime, quia adhuc in vrbibus ipsis, in quibus habitabāt Israelitæ erāt aliq; Leuitæ habitātes, vt patet Deut. c.12.f. atque Leuites qui manet in vrbibus tuis, his autē faciliter poterant dare Israelitæ primitias ciborum pręcipue, quia cum vrbes sacerdotum, & Leuitarū essent diffusę per totum Israel, poterant ponere ipsi de seipsis aliquos Leuitas, qui reciperent omnia iura primitiarum in omnibus vrbibus, & oppidis Israel.

Sepa-

Separabitis primitias Domino de cibis vestris. Ideſt de ſolis panibus, qui vocantur hic cibi ſtricte, nam de cęteris cibis non erat iuſſum dari primitias. A

Sicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pulmentis dabitis primitias Domino. Fit hic comparatio de primitijs dandis de panibus ad primitias, quæ dabantur de areis, dicuntur autem primitiæ de areis, ideſt aliquid, quod dabatur de frumento, & hordeo cæteriſq; ſimilibus Domino in primitias, & non ſolũ dabātur de areis, ſed etiam de torculari, quia de vino dabantur primitiæ, ſed accipitur hic per areas etiam id, quod ſoluitur de torculari, & ponuntur primitiæ iſtæ, quia erant determinatæ iam ex lege. Ideo ſicut Iudæi non dubitabant ſe ſoluturos primitias de area, & torculari, ita nec dubitare debent ſoluturos ſe de cibis primitias, ſed iſtud, ſicut non importat omnem ſimilitudinem, quia tunc eſſet ſenſus, quod tātæ neceſſitatis eſſet ſolutio iſtarum primitiarum, ſicut ſolutio primitiarum de area, & torculari, & ita peccarent mortaliter ſi non ſoluerent iſtas, ſicut ſi non ſoluerent illas, ſed falſum eſt, ſolum igitur importat hic, aliquam ſimilitudinem, ſcilicet, quòd ſoluere debe- rent primitias de areis, & primitias de cibis. Sciendum autem, quòd præter iſtas primitias de cibis, erant tria genera primitiarum de fructibus terræ. Primũ genus erat cum in feſto azymorum portabantur manipuli ſpicarũ ad Dominum in primitias, & non licebat alicui comedere de fructibus terræ panem, polentā, aut pultes quouſque eſſent allati manipuli coram domino Leuit. 23. c. Secundum genus primitiarum erat cum in feſto Pentecoſtes, efferebantur Domino panes noui in primitias de qualibet domo duo panes, habentes duas decimas ſimilæ Leuit. c. 28. Tertium genus primitiarum erat quando collectis omnibus fructibus tam de area, quam de torculari in menſe 7 dabatur pars eorum in primitias Domino, & iſtæ erant propriæ primitiæ, quæ accipiuntur hic, & vocantur de area, alia autem duo genera non erāt de area, nam primum genus erat de ſpicis virentibus, quæ non fuerant allatæ de area, ſed de agro, cum nondum incepiſſet meſſis. Secundum genus nō erat de area, quia erat de panibus formatis, qui non adducuntur de area. Iſtud tertium genus eſt propriè de area, & erat in magna, quantitate, quia aliqui dabant partem quadrageſimam fructuum: alij vero ſexageſimam, qui minus dabant: intermedij autem erant omnes alij, vt cuicunque placuiſſet, vt ait Hier. ſuper Ezechielem, & habetur extra de deci. c. t. De his autem ſolis intelligitur hic, & quandocunque fit mentio de primitijs in ſcriptura, niſi ſpecialiter exprimatur de alijs duobus generibus. *Ita de pulmentis dabitis primitias Domino.* Pulmentum ſecundum ſuam originem ſignificat cibos factos de ſolis panibus: & inde dicuntur pultes pulmenta, & polenta, quia ad grana, & farinam pertinent aliquando tamen accipitur pulmentum in ſcriptura generaliter pro omni cibo, vt patet Ioan. 21. cap. pueri, nunquid habetis pulmentarium, ideſt habetis aliquos cibos, vt ibi patet, hic autem non poteſt accipi pulmentum, niſi pro cibis factis ex farina, vt ſupra declaratum eſt. D

Tria genera primitiarũ de fructibus terræ.

Quod ſi per ignorantiam præterieritis quicquam horum, quæ locutus eſt Dominus ad Moyſen, & mandauit per eum ad vos a die, qua cœpit iubere, & vltra; oblitaq; fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento, holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino, & ſacrificiũ eius ac liba, vt ceremonia poſtulant, hircumq; pro peccato. Et rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael, & dimittetur eis, quoniam non ſponte peccauerũt: nihilominus offerentes incenſum Domino pro ſe, & pro peccato, atque errore ſuo, & dimittetur vniuerſæ plebi filiorum Iſrael, & aduenis, qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa eſt omnis populi per ignorantiam. Quod ſi anima vna neſciens peccauerit, offeret capram anniculam pro peccato ſuo. Et deprecabitur pro ea ſacerdos, quòd inſciens peccauerit coram Domino, impetrabitq; ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis, quàm aduenis vna lex erit omnium, qui peccauerint ignorantes. Anima vero, quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis ſit, ſiue peregrinus (quoniam aduerſus Dominum rebellis fuit) peribit de populo ſuo: verbum enim Domini contempſit, & præceptum illius fecit irritum, idcirco delebitur, & portabit iniquitatem ſuam. E

De peccato ignorantiæ.

Pœna ſuperbiæ.

Quod ſi per ignorantiam. Hic ponitur tertium principale de remiſſione peccatorum per ignorantiam: dixerat enim Dominus de his in Leuitico: poſtea tamen ſuperaddidit, & quamquam iſta materia pertineat ad Leuiticum, quia tamen ſcripſerat Moyſes Leuiticum, cum iſta dicta ſunt, non interſeruit, ſed poſuit hic.

Poteſt autem continuari aliquo modo ad immediata, ſ. ſupra dictum eſt de primitijs, quæ dabantur de cibis, & circa illas contingeret ſæpe peccare Iſraelitas, cum multoties dandæ eſſent, & aliquando eas omitterent: ideo ſi peccarent ſubiungitur remedium, ſcilicet, quòd offerāt pro peccato, vt infra dicitur, magis tamen refertur hoc ad omnia præcepta cæremonialia, in quibus poterant homines peccare, cum dicatur in littera, ſi præterieritis quicquam horum, quę locutus eſt Dominus. *Quod ſi per ignorantiam præterieritis.* B

An ignorantia, iſta pro qua efferebatur ſacrificium poſſet intelligi de moralibus, vel de cæremonialibus. Queſt. XXIX.

Iſta ignorantia pręceptorum, quæ expianda eſt per ſacrificia, non eſt intelligenda quantum ad omnia pręcepta, nam non poteſt intelligi de moralibus, & iudicialibus, ſed de ſolis cæremonialibus intelligi neceſſe eſt: quod patet, quia circa præcepta moralia non contingit aliquem ignorare, cũ illa ſint de dictamine iuris naturalis; & ob hoc cuicunque ſunt manifeſtiſſima: hic tamen de peccato per ignorantiam agitur, ergo non intelligitur de illis. Item dicitur hic ſi totus populus peccauerit per ignorantiam, tamen manifeſtum eſt, q; non poterat totus populus ignorare aliquod præceptum de moralibus, nam dato, quod interdum aliquis humo nimis beſtialis, vel multū deficiens à perfectione naturæ ignoraret circa aliquod præceptum morale, neſciens in illo rationem debiti, tamen totus populus non poterat ignorare, ergo alia præcepta ſunt aſſignanda, in quibus peccaret populus per ignorantiam. C

Item dato, q; totus populus poſſet ignorare aliquid, tamen non contingeret, quod totus populus faceret aliquod peccatum, quod eſſet contra præceptum morale, nam licet contingeret aliquos peccare: omnes tamen in idem coincidere non contingeret, quod patet conſiderādo quemlibet de actibus vetitis, vel iuſſis in præceptis moralibus. D

Item adhuc ſtantibus omnibus his non poterat intelligi de præceptis moralibus, quia ſi aliquis tranſgrederetur in illis, non erat pęna facere ſacrificium, ſed in pluribus eorum mors imponebatur, vt in cultu deorũ alienorũ, in violatione ſabbati, in adulterio, & humicidio, & falſo teſtimonio: ſi autem aliquod iſtorum per ignorantiam poterat excuſari, ſ. per ignorantiam facti, non erat aliqua pęna offerendi ſacrificium: vnde aut imponebatur pęna corporalis, aut nulla: hic vero imponitur pęna ſacrificandi.

Item dicendum eſt non intelligi hoc de pręceptis iudicialibus, quaſi ex ſuperioribus cauſis, ſcilicet, quia non contingeret totum populum ignorare aliquod vnum præceptum de iudicialibus.

Item dato quòd contingeret ignorare cum præcepta iudicialia ſint in communicatione, quæ eſt ad proximũ, qui peccat in illis offendit proximum: non contingeret autem totum populum offendere vnum hominem, agēdo aliquid contra illum: ideo ad alia præcepta referendum eſt. E

Item, & magis ſolide patet hoc, quia cum eſſent pręcepta iudicialia directiua communicationes hominum inter ſe, qui peccat in illis offendit proximum: offenſio autem proximi nō tollitur per ſacrificium, ſed ſi aliquid ablatum eſt debet reſtitui, aut ſi quouis modo damnum, vel iniuria illata ſunt, debet ſatisfieri, alioquin ſacrificia

non

non proderant, sed Deus dicit hic peccatum esse tollendum per sacrificium: ergo non sunt ista peccata contra præcepta moralia, nec contra iudicialia, sed contra cæremonialia: sunt enim præcepta cæremonialia de quibusdam ritibus colendi Deum: cum vero homo in his peccat, solum Deum offendit: ideo debet fieri ei satisfactio in eo, in quo peccatum est: Deo autem nihil ablatum est, vt restitui possit, aut debeat: ideo non debet satisfieri in hoc, sed secundum quòd ipsa cæremonialia præcepta sunt de quibusdam obseruationibus cultus diuini, & qui peccat transgreditur obseruationes illas, ita debet fieri satisfactio per alias obseruationes, sed inter cæremoniales obseruationes nulla est maior, quàm sacrificiũ: ideo qui errauerat in aliqua cæremonia cultus diuini omittendo eam, vel contrario modo, faciendo, si per ignorantiam fecisset, iubebatur satisfacere in sacrificio & est cōuenientissimus modus, sicut si aliquis peccauit in nimis loquendo, quòd imponatur ei pœnitentia, vt nimis taceat, & si in ebrietate, quòd iubeatur per aliquot dies à vino abstinere. Si autem pro trãsgressione præceptorum moralium, & iudicialium imponeretur pœna in oblatione sacrificiorum, non esset ita conformis pœna, quia fieret per æquiuocum. *Prætermiseritis quicquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen.* Idest deliquerint in aliquod præceptum eorum, quæ Deus iussit Moysi, non est intelligendum de omnibus, sed de solis cæremonialibus, vt declaratum est, lex tamen loquitur vniuersaliter pro omnibus cæremonialibus. *Et mandauit per eum ad vos.* Ad idem pertinet, scilicet, quòd Deus iuberet Moysi, & quòd ipse diceret filijs Israel: nam in omnibus præceptis sic erat, quòd Deus Moysi loqueretur, & ipse postea Israelitis, & dicitur, quòd Deus mandabat Israelitis per Moysen, quia non loquebatur Israelitis immediatè, sed Moysi, & iubebat ei, quòd ipse loqueretur ad Israel. *A die qua cœpit iubere, & vltra.* Hic tollitur dubium de peccatis, pro quibus deberent Israelitæ offerre sacrificia, quia crederet aliquis, quòd pro omnibus peccatis factis deberet fieri ablatio, & respondetur, quod solum fiebat pro illis, quæ facta sunt post legem datam: nam lex non obligat, nisi postquam promulgata est, & non se extendit ad casus præteritos, nisi de eis expresse caueatur, vt patet extra de constit. cap. cognoscentes, & cap. vltim. hic autem non erat cautum, quod extenderetur lex ad præterita, ideo de solis eis, quæ acciderunt à die, qua lex data est intelligebatur; & hoc est, quod dicitur à die, qua iubere cœpit, idest à die, qua cœpit dari lex.

Sed hoc non multum stat, nam non erat dubium, an Iudæi deberent per sacrificia expiare omnes iniquitates, quas fecerant à principio, vel quas fecissent post legem datam: posset enim de hoc dubitari si immediate, vt data est lex, obligasset eos ad faciendum per illam, sed non obligabantur vsquequo introirent in terram Chanaan, vt patet hic: ergo non erat dubium de peccatis factis ante legem datam, quòd non deberent illa expiari per legem sacrificiorum, cum etiam peccata facta post legem datam in toto deserto non erant expianda per sacrificia, sed solum peccata, quæ committerentur in terra Chanaan. Sed dubium erat hic de legibus, scilicet, cōtra quas leges homo faciens teneretur se expiare per sacrificia, & videbatur esse rationabilis dubitatio, quia cum lex obliget ab eo tempore quo datur, crederet aliquis, quòd peccata, quæ fierent contra leges, quæ iam datæ erant, non essent expianda per sacrificium, sed solum peccata, quæ fierent contra leges, quæ post hoc dandæ erant, & respondetur, quòd quicunque deliquerit cōtra aliquam legem de his, quas Dominus dedit per Moysen ab eo die, quo cœpit dare leges, vsque nunc, & contra omnes leges, quæ vltra dabuntur, debet expiari faciendo sacrificia, de quibus hic. *Et vltra.* Idest non solum peccantes contra leges, quæ datæ sunt vsque nunc, sed etiam contra leges, quæ dabuntur vltra, expiabuntur per sacrificia.

Quæ peccata essent expianda per sacrificia.

Obliti que fuerit facere multitudo. Idest sacrificia ista fient pro peccato, quando aliquis fecit ex obliuione, scilicet, quod erat aliqua lex data, & iuxta illam debebant operari populares: non attendentes autem ad illam fecerunt contrarium, & sic dicuntur fecisse per obliuionẽ:

F & dicitur hoc, quia si fecissent per contemptum, vel per superbiam dicentes, se nolle obedire Deo, non expiabatur hoc peccatum per sacrificia, sed moriebatur peccãs, cum dicatur infra, anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, quia aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo.

Et non solum intelligebatur hoc cum peccabat populus non attẽdens, quod dicitur obliuisci, sed etiam cum de aliquo non cognoscebat, an esset peccatum, vel non, & faciebat contra legem: vtrobique enim erat per ignorantiam, sed primum est magis culpabile; contingebat hoc, vt si totus populus obliuisceretur obseruare aliquã festiuitatem, quam Dominus iussisset, vel aliquam aliam cæremoniam, erat peccatum totius populi.

Offeres vitulum de armento. Idest tota multitudo offeret vnum vitulum: nemo enim de tota multitudine
G cogebatur aliquid offerre, sed totus populus de bonis cōmunibus soluebat vnum vitulum, & hircum, qui tunc offerebantur, vt infra patet, & dicitur vitulus de armento, non quòd aliquid in hoc addatur, quia vitulus semper pertinebat ad armentum: sed dicitur de armento, vt si diceretur, quòd aliquis vidit quendam hominem risibilem, nemo poterat esse de hominibus, nisi risibilis, vocatur vitulus de armento, quia armentum dicit animalium magnorum congregationes, sicut boum, equorũ, & camelorum. Greges autem congregationes minorum animalium, vt capriarum, ouium, & porcorum. Vituli autem, quia de magnis animalibus sunt, ad armentum necessario pertinent.

Holocaustum in odorem suauissimum Domino. Idest
H offeretur iste vitulus in holocaustum, & quando combustus fuerit exhalabit inde vapor suauissimus Domino, scilicet, quòd delectabitur in odore illo, intelligendo, vt supra declaratum est. Cæremoniæ autem huius holocausti habentur Leuit. cap. 1. s. quòd omnes carnes cremarentur, caput, pedes, & intestina lauarentur, atque vrerentur: sola vero pellis proueniebat domino, Leuit. c. 6.

Quomodo iubetur pro peccato offerri holocaustum, cum esset ad hoc aliud sacrificium determinatum.
Quæst. XXX.

QVæret aliquis, quomodo iubeatur hic offerri holocaustum pro peccato: nam ad expiandum peccatum erat determinatum sacrificium pro peccato: ho-
I locaustum vero, & hostia pacifica ad alterum pertinebant.

Aliquis respondebit, quòd hic non iubetur offerri holocaustum, quãquam dicatur offeret vitulum holocaustum, sed vocatur holocaustum, quia iste vitulus offerebatur pro peccato, & cremabatur totus: holocaustum autem significat rem totam combustam, quia dicitur ab holon, quod totum, & cauma, quod est incendium, quasi totum incensum. In sacrificio autem pro peccato, sic fiebat interdum, quòd totum incenderetur, sicut in vitulo, qui cremabatur pro peccato populi, qui totus vrebatur cum pelle, carnibus, & fimo Leuit. cap. 4. ideo quamquã non esset holocaustum quod est primum genus sacrificij, erat holocaustum, quod est totum combustum, & sic cōuenit si dicatur esse iste vitulus oblatus pro peccato popu-
K li, de quo Leuit. cap. 4. Quod autem holocaustum aliquãdo accipiatur pro eo, quod totaliter vritur, etiam si non sit in primo genere sacrificij, patet Leuit. cap. 3. vbi dicitur, quòd adeps hostiæ pacificæ adoletur in holocaustũ in altari: manifestum tamen est, quòd ibi non accipitur holocaustum pro primo genere sacrificiorum, quia hostia pacifica distinguitur contra holocaustum: etiã quia holocaustum nunquam fit, nisi de animali integro, vt patet Leuit. ca. 1. adeps autem non est animal integrum; ideo sic potest accipi hic.

Respondendum est, quòd iste vitulus necessario offerebatur in holocaustum, vt est sacrificium primo generis, & non erat hostia pro peccato: non enim stat, quod vocetur holocaustum, quia totus vitulus cremabatur: nam hic dicitur, quòd cremabatur in odorem suauissimum, vitulus tamen, qui cremabatur pro pec-

cato totus, nō crematur in odorem suauissimum Domino, quia extra castra crematur, vt patet ibidem: in odorē autem suauissimum cremabantur, quæ super altare cremabātur, quia ibi dicebatur esse Deus: quæ vero cremabantur extra castra, erant tanquam fœtida, & detestabilia pertinentia ad improperium: ideo cum Apostolus ad Hebræ. 13. cap. comparat crucifixionem Christi ad sacrificium, quod cremabatur extra castra dicit. Exeamus igitur ad eum extra castra improperium eius portantes, si tamen non fuisset illa hostia improperij, quæ erat extra castra, non diceretur, quòd nos portaremus improperium Christi euntes extra castra. A

Item patet, quia illi, qui cremabant sacrificia populi extra castra erant immundi, vt patet Leuit. cap. 16. de cremante carnes vituli, & hirci, qui lauabat carnem suam, & vestes, & manebat immundus extra castra, vsque ad vesperum, ergo ista sacrificia non erant aliquid honorabile, sed aliquid immundum, vnde non poterant dici in odorem suauissimum Domino: sed dicitur hic de isto vitulo, quòd erat in odorem suauissimum, ergo non pertinet ad sacrificium pro peccato, quod cremabatur extra castra, sed ad holocaustum. B

Item hic distinguitur sacrificium holocausti contra sacrificium pro peccato, cum dicatur hic, quòd erat vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato, ergo necesse est accipi hic holocaustum propriè: nam si diceretur hic, quòd offerrentur vitulus, & hircus in holocaustum, vel vitulus in holocaustum, & nihil adiungeretur, satis staret, quòd acciperetur holocaustum largè pro sacrificio pro peccato, quod comburitur, sed dicitur quòd offeratur vitulus in holocaustum, & postea subditur de sacrificio pro peccato, ergo necesse est intelligi esse distincta sacrificia. C

Item non potest accipi, quòd vitulus hic sit sacrificiū pro peccato, quia dicitur hic, quòd offeratur cum libamentis suis. Sacrificium autem pro peccato nō habet aliquod libamentum: ergo non offertur pro peccato; patet hoc, quia supra dicebatur libamenta esse ponenda, quando offerretur holocaustum, vel victima pacifica.

Item cōfirmatur hoc, quia de isto vitulo, dicitur, quòd offeratur cum libamentis suis, sed de hirco, qui offertur pro peccato, nō dicitur immediate, quòd offeratur cum aliquibus libamentis, ergo non potest intelligi vitulum illum esse pro peccato, sed in holocaustum.

Et cum arguebatur, quòd sacrificium pro peccato erat determinatum ad expiationem peccati: sacrificium vero pacificum, & holocaustum ad alios fines pertinebant. D

Respondendum est, quòd quamquam ista sacrificia essent principaliter ad alios fines, tamē secundario proficiebant ad expiationem peccati, de holocausto autem, quod proficiat ad expiandum patet Leuit. cap. 1. vbi agitur de holocausto, scilicet, ponet manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet, ideo aliquando quamquam ageretur de expiatione alicuius, tamen offerebatur holocaustum, sicut cum Nazareus incurrisset immunditiam crinium suorū mortuo aliquo coram eo subito; quamquam ibi principaliter deberet offerri pro peccato; tamen etiam offerebatur holocaustum supra cap. 6. similiter in muliere, quæ purificatur post partum fiebat expiatio principaliter pro peccato tamen offerebatur holocaustum, Leuit. c. 12. idem E erat in expiatione leprosorum Leuit. cap. 14. idem in expiatione viri fluentis semine, in quibus cum sacrificio pro peccato est etiam holocaustum ad expiandum, & ita hic.

Quomodo non repugnat, quod hic dicitur de oblatione holocausti, & quod habetur Leuit. 4. quod hircus offerebatur pro peccato. Quæst. XXXI.

QVæret aliquis, quomodo stant ea, quæ dicuntur hic, cum eis, quæ habentur Leuit. cap. 4. quia ibi dicitur, quòd pro peccato populi offerebatur vitulus, & ille non erat in holocaustum, sed pro peccato, & cremabatur extra castra, vt patet ibidem, hic autem dicitur, ꝙ erat vitulus offerendus in holocaustū, & hircus pro peccato.

A Aliquis respondebit, quòd ista intelliguntur in diuersis casibus, scilicet quod habetur Leuit. cap. 4. quando populus peccabat faciendo aliquid contra mandatum Dei: & hic intelligitur quando non fecerunt aliquid, sed omiserunt facere aliquam cæremoniam.

Sed dicendum est istam differentiam non multum tenere, quia non solum pro commissione, sed etiam pro omissione tenebat illa lex. Leuit. cap. 4. & ibi probatum est ad vtrunque pertinere. Id etiam quod hic dicitur, quamquam magis videatur pertinere ad omissionem, quam ad commissionem, vtrunque tamen satis colligi potest ex littera. Cum enim dicitur hic, oblitaque fuerit multitudo facere, videtur pertinere ad omissionem, cum autem dicitur supra si per ignorantiā præterieritis quicquam horum, & infra, quoniam non sponte præuaricati B sunt, videtur pertinere ad commissionem.

Ideo dicendum, quòd ea, quæ dicuntur, Leuit. cap. 4. & ea quæ hic, non intelliguntur in diuersis casibus, sed vtrunque pertinet ad commissionem, & omissionem.

Concordantur tamen ista cum illis, quia fit additio ad illa: nam ibi dictum fuerat pro peccato populi esse offerēdum vitulum hostiam peccati, hic autem superadditur, quòd offeratur vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato. Nec est intelligendum, quòd hic tollatur vitulus, & pro peccato, de quo Leuit. cap. 4. sed super illum offeruntur ea, quæ habentur hic, s. vnus vitulus pro peccato, & vnus in holocaustum, & vnus hircus pro peccato: nam quia peccatum totius populi magnū est, decuit magna sacrificia in illo offerri. *Et sacrificium eius ac liba, vt cæremonia postulant.* Idest cum isto vitulo in holo-C caustum offeretur sacrificium, & liba, vocatur hic sacrificium simula conspersa oleo, quæ largè dicitur sacrificiū, cum propriè pertineat ad animalia, liba dicuntur oleum, vinum, sal, & thus, quæ dabantur cum simula, & principaliter erant hic duo liba, scilicet, oleum, quod superfundebatur simulæ antequam offerretur, & vinum, quod infundebatur, postquam oblata erat.

Quomodo cum vitulo pro peccato offeratur libatio, quia videtur contra morem. Quæst. XXXII.

ALiqui quærunt, quomodo hic offertur libatio cum vitulo isto, quia non dantur libamina, nisi in holocausto, & victima pacifica, vt patet supra: hic autem erat pro peccato.

D Et cum aliqui respondeant vitulum non offerri hic pro peccato, sed in holocaustum, & hircum pro peccato dicunt non teneri, quia vitulus pro peccato offerebatur, vt patet Leuit. cap. 4. ideo respondent, quod in vitulo pro peccato datur simila, sed non in hirco pro peccato. Fundamentum tamen horum est falsum, quia probatum est istum vitulum pro holocausto, & non pro peccato offerri, errant tamen in hoc, quia non possunt concordare istam litteram, cum ea quæ habetur Leuit. cap. 4.

Item quod dicunt falsum est, scilicet, in vitulo pro peccato offerri libamenta, sed non in hirco pro peccato. Nam supra iussum fuit in solis duabus sacrificiorum speciebus offerri libamenta, scilicet, holocausto, & hostia pacifica.

Item non est conuenienter dictum in vitulo pro pecca-E to offerri libamenta, & non in hirco, quia tunc non solverentur libamenta propter genus sacrificij, sed propter conditionem animalis oblati, falsum est tamē, quia cum in omni holocausto, & hostia pacifica offerenda sint libamenta, vt patet supra, & in holocausto possit offerri hircus, Leuit. cap. 1. & in hostia pacifica eodem modo, Leuit. cap. 3. necessarium est, vt aliquando offerrentur libamenta cum hircis, identidem patet hoc supra c. 7. vbi principes duodecim Israel obtulerunt hircos in hostias pacificas, & cum eis libamenta. *Ac liba.* Aliquando libum, vel libamentum, vel libamen accipitur pro simila, oleo, vino, thure, & sale, hic tamen non potest accipi pro simila, quia ipsa vocatur sacrificium, & hic ponuntur liba eius: propriè autem libum secundum suam originem notat aliquid fluxibile, quia dicitur à libando: libare autem bibere, vel degustare est: ideo magis conuenit vino,

& oleo,

& oleo, quàm alijs, & ipsa vocantur hic liba. *Vecere nama post illam* . Idest offerentur libamenta cum isto vitulo, sicut postulant cæremoniæ, idest regulæ datæ de cæremonijs libamentorum. Sunt autem istæ tres regulæ suprapositæ, s. de agnis anniculis, de arietibus, & bobus. *Hircumque pro peccato*. Idest, & insuper offeretur hircus pro peccato, quia vitulus, de quo supra, non offerebatur pro peccato, sed in holocaustum, de hoc autem nihil dicebatur, Leuit. cap. 4. sed solum, quòd offeretur vitulus pro peccato: additur autem iste hircus.

An hircus totus deberet cremari extra castra, vel solum adeps. Quæst. XXXIII.

QVæret autem aliquis de isto hirco circa cæremonias suas, s. an deberet cremari extra castra cum G pelle, carnibus, & fimo, vel deberet solum adeps cremari, & carnes prouenirent sacerdotibus. Ratio dubitandi est, quia duplex erat modus cęremoniarum hostiæ pro peccato: quædam enim de quarum sanguine introducebatur in Sanctuarium intra tabernaculum, cremabantur totaliter extra castra: illæ vero de quarum sanguine non introducebatur illuc, cedebant in ius sacerdotum, vt patet Leuitic. cap. 4. & 6. & ad Hebræ. cap. 13.

Aliquis respondebit, quod iste hircus cremabatur extra castra totus, & hoc quia erat pro peccato totius populi, sacrificium autem pro peccato populi, in hoc differebat à sacrificijs personarum priuatarum, quòd ipsum cremabatur extra castra, & de sanguine eius introducebatur intra tabernaculum, de sacrificijs autem factis pro personis priuatis, non introducebatur sanguis intra taber- H naculum, nec cremabantur extra castra, vt colligitur Leuit. ca. 4. & 6. sed iste hircus erat pro peccato populi: totus ergo extra castra cremandus erat.

Ad hoc respondebit aliquis verum esse, quòd sacrificium pro peccato populi cremabatur extra castra, si esset vitulus, vt patet Leuit. cap. 4. de hirco tamen non apparet, quoniam ibi nihil de hirco exprimitur.

Ad hoc adhuc respondebitur, quòd etiam hircus oblatus pro peccato populi debeat cremari extra castra, nam Leuit. cap. 16. dicitur quòd offerebat populus pro peccato suo vnum hircum, & summus sacerdos pro peccato suo vnum vitulum, & postea subditur de ambobus, quòd cremari debebant extra castra.

Sed adhuc dicetur in cõtrarium, quòd hircus iste immolatus pro populo nõ crematur extra castra, quia cum I istο immolabatur vitulus alius pro peccato, & ille extra castra cremabatur, vt patet Leuit. c. 4. ideo non oportebat, vt hircus quoque cremaretur extra castra, sed magis fiebant in eo cæremoniæ aliorum sacrificiorum communium pro peccato.

Respondendum est, quòd iste hircus immolatus pro peccato populi non cremabatur extra, quia solum cremabantur extra castra illæ victimæ, de quarum sanguine introducebatur intra tabernaculum, Leuit. cap. 6. & ad Hebræ. cap. 13. in sacrificio autem pro peccato populi introducebatur sanguis intra tabernaculum, & solum semel: ideo licèt fierent multæ oblationes pro peccato populi, simul de sanguine, tamẽ vnius solius introducebatur intra tabernaculum, sed hic pro peccato populi of- K ferebantur vitulus, & hircus, vt supra declaratum est, & de sanguine vituli introducebatur intra tabernaculum, atque cremabatur extra castra, Leuit. cap. 4. ergo de sanguine hirci, nihil erat introducẽdum in tabernaculum, nec cremandum extra castra. Si autem solus hircus oblatus fuisset pro peccato populi, de sanguine eius introducendum erat in tabernaculum, & ipse cremaretur extra castra, quia semper cum offerebatur pro peccato populi necesse erat fieri expiationem, introducẽdo sanguinem intra tabernaculum, de quo Leuit. cap. 4. & in isto casu intelligitur id, quod dicitur Leuit. cap. 16. quòd hircus immolatus pro peccato totius populi fuit crematus extra castra, eo quòd solus hircus ibi pro populo oblatus est. Sed obijciet aliquis, quòd ibi vitulus, & hircus pro peccato immolati sunt, & vterque iubetur cremari extra castra.

F Respondendum est, quòd solus hircus ibi pro peccato populi oblatus est, vitulus autem pro peccato summi sacerdotis, vt patet ibidem in principio capituli, & ob hoc vterque crematus est extra castra: nam de sanguine vtriusque intra tabernaculum illatum est, vt patet, eod. cap. victimas autem de quarum sanguine introducebatur in tabernaculum, necesse erat comburi extra castra, Leuit. cap. 6.

Item patet hoc, quia pro peccato summi sacerdotis etiam si solus peccaret, fiebat expiatio introducendo sanguinem intra tabernaculum, & vitulus cremabatur extra castra pro eo oblatus, sicut pro tota multitudine, Leuit. cap. 4. hic autem tam vitulus, quàm hircus immolabantur pro peccato multitudinis, & de sanguine vituli inferebatur in tabernaculũ, & cremabatur extra castra: G ideo de sanguine hirci non erat illuc introducẽdum, nec extra castra cremandus, sed solus adeps cremabatur super altare, carnes vero proueniebant sacerdotibus iuxta cæremonias, quæ habentur Leuit. cap. 16.

Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel. Idest sacerdos, qui faciebat cęremonias huius sacrificij pro peccato, rogabat pro multitudine, vt dimitteretur eis peccatum: est autem hoc generale, quòd quandocunque sacerdos faciebat sacrificium pro peccato oraret pro ipso offerente, sic patet Leuit. c. 4. 5. & 12. & vbicunque agitur de sacrificio pro peccato.

Item non solum est hoc in sacrificijs pro peccato, sed etiam in holocaustis, & victimis pacificis, quòd quãdocunque reciperet sacerdos aliquam oblationem ad sacrificium de manu alicuius Israelitæ, tenebatur orare pro H eo, & hoc quia consequebatur inde sacerdos emolumentum de oblationibus, cum ei pars quædam proueniret; & ob hoc ipse dicebatur portare super se omnes iniquitates populi, quia debebat orare pro omnibus illis: non quidem quia solum erat sacerdos, & tenebatur habere curam de plebe, sed magis, quia susceperat eorum oblationes, vt oraret pro eis Dominum, ex quibus obligabatur orare pro offerentibus, de hoc Exod. cap. 28. scilicet: Portabit Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerint, & sanctificauerint filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis: & ob hoc dicebat Osee cap. 4. peccata populi mei comedent, idest, quòd sacerdotes comedebant victimas oblatas pro peccato, & ob hoc tenebantur orare. Si autem aliquis sacerdos suscepisset oblationem aliquã ad immolandum pro peccato alicuius, & nõ orasset pro I eo, peccabat mortaliter. Idẽ est de sacerdotibus nostris, qui suscipiunt eleemosynã, vt orent, & si non orant mortaliter peccant, & quasi ablatũ tenent, quod receperunt, de hoc magis declaratum est, Exod. cap. 29.

An quilibet sacerdos posset offerre sacrificium. Quæst. XXXIIII.

DE isto sacerdote, qui offerebat sacrificium est dubium, an posset esse quilibet sacerdos. Respondendum est, quòd quilibet de filijs Aaron habebat potestatem faciendi sacrificia, vt patet Leuit. cap. 7. & non solum in pacificis victimis, de quibus ibi dicitur: sed etiã in omnibus alijs: nam aliter non esset possibile immolari tot victimas pro peccato, si summus sacerdos deberet K omnes illas immolare, & complere cæremonias earum: ideo quandocunque aliquis peccaret, & offerret pro se sacrificium, quilibet poterat de sacerdotibus illas victimas facere: in oblatione tamen pro peccato totius multitudinis, nullus sacerdos debebat facere cæremonias, nisi sacerdos magnus, vt declaratum fuit, Leuit. cap. 4. & hoc quia sacrificium illud erat magnum, scilicet, pro tota multitudine, & patet hoc, quia in die propitiationis offerebatur sacrificiũ pro tota multitudine, & pro summo sacerdote, nulli tamẽ licitum erat exercere cæremonias diei illius, nisi summo sacerdoti, vt patet Leuit. c. 16. *Et dimittetur eis*. Idest Deus remittet peccatum eorũ scilicet, quòd nõ inferet eis pęnam, quam illaturus erat, nisi sacrificarent.

An

An per ista sacrificia auferatur aliqua culpa. Et qua pœna tollebatur per sacrificia veter. test. & quomodo pro peccato duæ pœnæ correspondent, vna directè alia indirectè. Quæst. XXXV.

IN quo considerandum est de istis sacrificijs, quòd ex hoc videtur de eis, quòd essent ad remissionem pœnarum, vel culparum, cum dicatur remitti hic toti multitudini facto sacrificio.

Respondendum est, quòd per ista sacrificia non auferebatur aliqua culpa originalis, mortalis, vel venialis, sicut de qualibet earum declaratum est, Leuit. ca. 1. etiam non tollebatur aliqua pœna debita pro peccato, sed quicũque peccasset de Iudæis, etiam si offerret sacrificia iussa à lege tenebatur ad istas pœnas post hãc vitam, nisi hic satisfaceret pro eis in aliquibus actibus meritorijs, & pœ-
B nalibus: per sacrificia autem quantum erat de seipsis nõ tollebatur pœna debita pro peccato, si autẽ ex deuotione aliquid tolleretur, vt quia offerens deuotè offerebat, vel ex merito obedientiæ: quia ideo offerebat, vt legem seruaret, per accidens est hoc ad efficaciam sacrificiorum, quia ipsa deuotio in quocũque opere, & obedientia etiã sine sacrificijs proficeret, tam ad meritum, quàm ad remissionem aliquarum debitarum pœnarum: nihil igitur manebat, quod per sacrificium tolli posset.

Sed est sensus, quòd remitteretur eis, scilicet, pœna, quã Dominus inflicturus erat, nisi sacrificarent: nam duæ pœnæ erant debitæ Iudæis pro peccatis, vna erat pro ipso peccato directè, vt si aliquis peccaret in proximum, vel in Deum, & de pœna huius nihil tollebatur per sacrifi-
C cium, nisi per accidens, vt declaratum est, alia pœna erat, quæ infligeretur Iudæis peccantibus, nisi facerent sacrificia pro peccato: tenebantur enim Iudæi in certis generibus delictorum offerre sacrificiũ, vt patet Leuit. cap. 4. & 5. & si non offerrent pro hoc Deus infligeret eis pœnas. Cum vero offerebant nõ infligebat eis pœnas: & ideo dicebantur remitti, primæ tamen pœnæ, quæ erant directè pro peccato, non remittebantur per hoc, etiam si aliquis multiplicasset sacrificia, nisi per accidens ex merito deuotionis. vel obedientiæ, & sic lex Mosayca per obseruationem suam non inducebat directè aliquam vtilitatem, & per violationem suam inducebat mortem; potissimè, quia in nobis confortabat passiones, quæ ante legem vigorem non habuerant; & ex hoc occasionaliter mortificabat nos, vnde vocatur lex mortis; & aliquan-
D do lex carnalis, & lex peccati, vt patet ad Rom. ca. 7. vbi de his omnibus satis patet.

Sed tunc aliquis dicet, quòd lex erat prorsus inutilis, & melius erat non esse legem, quàm esse, de hoc autem respondebitur ad Rom. cap. 7. vbi satis late de hoc est materia, quicquid tamen sit, Apostolus respõdet melius fuisse Iudæis habuisse circumcisionem, & legem cum fide, quamquam ista ex fide operarentur, quam habere solam fidem, cum ait ad Rom. cap. 3. quid ergo amplius est iudæo, aut quæ vtilitas circuncisionis, multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei, &c.

Quoniam non sponte peccauerunt: Idest Deus dimittet eis peccatum, quia non peccauerunt spõte, sed per ignorantiam, hoc videtur referri ad primum genus pœnarũ,
E scilicet, quæ directè debentur pro peccato: nam aliter nõ fieret differentia de peccato spontaneo, & per ignorantiam: nam pro peccato spontaneo non fiebat sacrificium, sed moriebatur, qui peccasset, vt patet infra, ergo non poterat ibi deleri pœna aliqua, quia non sacrificabatur pro ipso peccato: vnde nec potest fieri comparatio ad pœnam debitam pro peccato per ignorantiam, quia non sacrificabatur pro illo, sed ad pœnam debitam directè pro peccato.

Respondendum est, quòd non proficiebat sacrificium ad pœnam directè debitas pro peccato, vt tollerentur, nisi per accidens, scilicet, quia si Iudęi peccarẽt per ignorantiam, & postea recordarentur, si non facerent sacrificium, Deus mitteret super eos aduersitates multas, scilicet, famem, gladium, & pestem. Si autem offerrent pro peccatis suis, Deus non mittebat super eos aduersitates
A istas, tanquam pœnas debitas directè pro peccato, sed habebant vitam tranquillam in prosperitate temporalium rerum: pœnæ autem quas meruerant pro peccato, manebant eis tolerandæ post mortem per ignem purgatoriũ, vel per aliquos actus meritorios in vita delebantur, & hoc est, quòd propriè faciebat lex obseruata ex conditione sua, etiam sine merito deuotionis, scilicet, quòd tollebat aduersitates pœnales, differẽs eas ad alterum tempus, & dabat homini magnitudinem vitæ in tranquillitate, de hoc Leuit. cap. 18. & ad Roma. cap. 9. scilicet: Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Idem declaratur Exod. 23. de obseruatoribus legis, cum dicitur. Seruietis Domino Deo vestro, vt benedicã panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit infœcunda, nec sterilis terra tua, nume-
B rum dierum tuorum implebo.

An omnia peccata, quantacunque sint remitti possint, & an omnia peccata dæmonum, & hominum, quæ quot fieri possunt, vsque ad diem iudicij sint infinita. Et misericordia, quæ modo est in Deo, & quod est maior omnibus peccatis mundi. Et quod peccata non sunt infinita.
Quæst. XXXVI.

SCiendum autem quòd cum hic dicitur: quoniam nõ sponte peccauerunt, non est intelligendũ, quòd Deus nõ remitteret si peccauissent sponte: nam siue aliquis peccet ignoranter, siue per contemptum, siue ex magna superbia, Deus remittere potest, & remittit.

Nec est aliquod genus peccati, quantuncunque grauissimum sit, quod remitti nequeat. Cuius causa est, quia remissio peccatorum fit per misericordiam, sicut eorum punitio fit per iustitiam, sed misericordia est maior omnibus peccatis, quæcunque sunt, & possibilia sunt: ergo non est aliquod peccatum, quod remitti nequeat. Valet consequentia, quia in agentibus naturalibus, quandocũque agens est maioris vigoris in agendo, quàm patiens in resistẽdo, necessario sequitur actio, sed ita est de misericordia Dei, quòd est maior omnibus peccatis simul sũptis, & nõ solum maior, sed in infinitum maior: ergo nihil est, quod remitti nequeat, vnde stulte dixit, Cain, scilicet maior est iniquitas mea, quàm vt merear veniam, Gen. cap. 4 maior enim erat misericordia Dei, per quam poterat mereri veniam, quàm iniquitas sua. Vnde dicit ibi Augusti. mentiris Cain, maior est misericordia Dei, quàm iniquitas tua. Antecedens patet, s. quòd misericordia Dei sit infinita, quia in Deo vere est misericordia, nõ accipiendo eam prout est passio, vel compassio, vt in nobis; quia hoc ad quoddã genus miseriæ pertinet, sed alio modo longe distanti, sicut decet diuinam perfectionem, & tunc necesse est istam misericordiam esse infinitá, quia in Deo nihil absolutum est, quod infinitum non sit, cum omnia sint idem Deo, qui infinitus est.

De peccatis autem patet, quòd non sint infinita: nam siue accipiatur vnum peccatum per se, quantumcunque graue, vel omnia peccata hominum, & dæmonum quæ nunc facta sunt, & vsque ad diem iudicij fieri possunt infinita non sunt secundum numerum, cum certa sint, nec etiam sunt infinita secundum grauitatem: nam omnibus ipsis simul sumptis possent esse grauiora peccata, vt pote si adderentur duo, vel tria: infinito tamen nihil est maius: ergo peccata quotcunque sint, & quantuncunque grauia, nunquam possunt esse infinita secundum numerum, nec secundum grauitatem: misericordia tamen Dei verè infinita est: ergo maior est, quàm peccata nostra.

Hoc autem quod de peccatis dicitur verum est, nisi assumatur in eis infinitas obiectiuè, scilicet, quod peccatum quodlibet est infinitum; quia est contra obiectum infinitum, scilicet, contra Deum; sed hoc non facit ad veram, & intrinsecam infinitatem peccati, quia tunc cum infinito nihil sit maius, & vnum infinitum non sit maius alio: pœnæ etiam correspondent peccatis secundum proportionem arithmeticam, vnde necesse erat vt nihil

magis

magis de pena hic, vel in inferno, aut igne purgatorio daretur pro vno peccato, quàm pro reliquo, quod falsum est: ideo non est vera infinitas cuiuslibet peccati, nec omnium peccatorum.

Item patet aliud, quod dicebatur, s. quòd non solum misericordia Dei est maior omnibus peccatis simul sumptis, sed etiam est maior illis in infinitum, quia misericordia Dei infinita est, vt probatum est: peccata autẽ nostra finita. Infinitum autem non potest excedere aliquod finitum, nisi per infinitum, quia si excederet per aliquod finitum, cum illud finitum, in quo excederet, adderetur illi finito, in quo excedebat ad illud, ipsum infinitũ, essent illa duo finita simul æqualia infinito, sed duo finita non possunt facere nisi finitum: ergo necesse est, ꝙ quantumcunque sit aliquod finitum, illud excedatur ab infinito per infinitũ, nec magis excedit infinitum ad paruũ finitum, quàm ad magnum finitum, sicut si esset corpus infinitum aliquod illud excederet ad vnum digitum per infinitum, & excederet totum mundum per infinitum, sed vnum infinitum non est maius alio, ergo per nihil maius excederet infinitum ad vnum digitum, quàm ad totum mundum.

Quod intelligendum est de aliqua magnitudine habente proportionem, sed de magnitudine non habente proportionem falsum est. Est autem sensus, quòd illud infinitum excederet vnum digitum pro tota quantitate, quam non habet, vsque ad infinitum. ergo necesse est, ꝙ in aliquo maiori infinitum excedet ad vnum digitum, quàm ad totum mundum, alioquin dabitur, quòd illa quantitas, in qua totus mundus excedit vnum digitum non sit ens, quod falsum est, valet consequentia, scilicet; infinitum excedit ad vnum digitum, & excedit ad totũ mundum, quod habet maiorẽ quantitatem, quàm vnus digitus, sed nihil magis excedit ipsum infinitum ad digitum, quàm ad mundum, ergo excessus mundi ad digitũ non est ens, sed est sensus, quòd licet magis excedat infinitum ad ipsum digitum, quàm ad mundum, tamen excessus mundi ad digitum non est aliquid proportionabile in ipso mundo, quia proportio determinationem præsupponit, cum sit certitudo habitudinis. Infinitum autẽ non habet limitationem cum finibus careat: ideo nec habebit proportionẽ ad aliquid: patet igitur ex prædictis, quòd peccatum quodlibet minus est misericordia Dei: ideo non est aliquod, quod non sit remissibile.

Quare peccata dæmonum sunt irremissibilia: & quomodo causetur confirmatio Angelorum bonorum, & obstinatio dæmonum: & cur homines non sunt obstinati per quemlibet actum malum sicut dæmones. Et quare Angeli non possunt conteri, nec iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec possunt eligere contrarium eius, quod elegerunt. Et quod possunt per se ipsos obstinari: sed non confirmari. *Quæst. XXXVII.*

SEd tunc quæret aliquis, si nullum peccatum irremissibile est, quare peccata dæmonum non remittuntur, & peccata damnatorum in inferno? nam cùm aliqua causa habet dominium super passum, semper causat in illo passionem: misericordia autem Dei ad peccata est huiusmodi: ergo omnia remittet.

Respondendum est misericordiam Dei esse efficacem ad remissionem omnium peccatorum, quæcunque sunt, & esse possunt, nec tamen Deus absolutè peccata dimittit, sed quia iustus est aliquam compensationẽ petit: vnde ad remissionem culpæ petit aliquam compensationẽ, quæ contritio est. Ad pœnam autem debitam absoluendam petit pœnalitatem in nobis, quæ vel hic exigitur, vel in purgatorio deletur. In his autem consistit misericordia: nam si nullo modo misereretur nunquam culpã, nec pœnam remitteret, sed quicunque peccans necessario æternis supplicijs mancipandus foret: nunc autem non fit sic, sed nobis saltem leuiter gementibus remittitur culpa, & tota pœna inferni: ideo misericordia est: in dæmonibus autem, & damnatis non potest interuenire hæc, quoniam non possunt conteri de peccatis: misericordia tamen non impenditur, nisi contrito, quia diuina iustitia

F exigit contritionem, tanquam quandam satisfactionem pro culpa: ideo non potest remitti peccatum dæmonum, nec animarum damnatorum. Quòd autem dæmones nõ possint conteri de peccatis suis, causa est conditio naturæ eorum, quia Angelus cuicunque assentit, & ad quodcunque se conuertit, totaliter se conuertit, & se in eo infigit; ita quod non possit ad contrarium diuertere, sed Angeli peccantes conuerterunt se ad seipsos, tanquam ad bonũ suum, & fruitionem iudicantes se esse bonum sui ipsorũ per præsumptionem: ideo non possunt diuertere ab illa existimatione: conteri tamen, vel dolere de peccato est iudicare malum fuisse factum, quod ante iudicabatur esse bonum, & velle non fuisse factum: Angeli autem mali non possunt hoc iudicare, sed potius intelligunt se bonũ fecisse in eo, quod fecerunt: ideo impossibile est, quòd

G conterantur, & doleant de peccato, & consequenter impossibile est, quòd remittatur eis. Vnde autem proueniat dæmonibus, & omnibus Angelis, quòd non possunt iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec dolere de eo, quod fecerunt. Est dicendum, quòd proueniat ex simplicitate potentiarum: nam Angeli solum habent vnicum principium iudicatiuum, & vnicum electiuum: ideo cũ semel aliquid iudicauerint nõ habent aliquid, per quod repugnent ei, quod iudicauerunt: nam secundum naturam vnum non est causa contrariorum, & quamquam posset esse ad contraria, sicut dicit Arist. 9. Metaph. potentiæ naturales sunt ad vnum: rationales vero sunt ad opposita, tamen postquam ad vnam partem se determinauerint potentiæ rationales nõ poterunt deflectere in cõtrarium, nisi aliquid illas deducat ad oppositum; ita est

H de Angelis, quòd cum habeant vnicum principium iudicatiuum, postquam semel iudicauerint aliquid, non possunt iudicare contrarium: ideo cum semel iudicauerunt bonum suũ esse in seipsis, non possunt iudicare non esse in seipsis, sed ad contritionem necesse est, quòd aliquis doleat, & contrarium iudicet eius, quod ante iudicauit: similiter autem est in intellectu nostro: nam postquam semel iudicauerimus de aliquo speculabili perfectè assentientes ei, non poterimus diuelli ab illa sententia in contrariam, nisi forte aliquis fortissimis rationibus nos inde retrahat, & tunc non deducimur ab eodẽ principio ad opposita, sed à diuersis principijs. In Angelis autem vnicum est principium iudicatiuum, nec inueniunt in se alias rationes deducentes eos ad oppositam conclusionem: ideo necesse est, quòd semper intelligant

I se benefecisse in eo, quod fecerunt eligentes seipsos tanquam sua bona fruibilia. Identidem autem de voluntate Angelorum dicendum est, quòd non possint eligere cõtrarium eius, quod semel elegerunt: in contritione tamẽ requiritur contrarium velle eius, quod primo factum est. Et causa huius est, quia voluntas sequitur naturaliter intellectum, nec potest aliquid eligere, nisi quod intellectus iudicauerit, sed intellectus angelicus non potest iudicare contrarium, vt declaratum est: ergo nec potest cõtrarium eligere.

Item quia vnitas electionis est ab vnitate principij electiui, sed in Angelo est vnicum principium electiuum, ergo cum semel per illud aliquid elegerit, non potest cõtrarium eligere: & ista est totalis causa obstinationis Angelorum, & ista eadem in Angelis bonis est causa confir-

K mationis, quamquam ad confirmationem requiritur specialiter gratia Dei: ad obstinationem autem Angelorũ solum requiritur vnus actus eorum malus cum conditione naturæ, & tamen de Angelis confirmatis non est sic, quia dato quod ipsi in primo actu bene agẽtes, & adhærentes Deo non possent deflecti ab illa sententia per aliquem actum contrarium, & sic in illa numquam possent peccare, tamen in quolibet alio actu, de quo nõdum iudicauerant adhuc poterant errare, determinãtes se ad eam partem quæ mala esset: ideo licet quantum ad primum actum essent fixi in bonum, tamen quantum ad omnes alios, quos nondum egerant poterant declinare in malum, & hoc sufficiebat ad obstinãdum eos, quia sicut in primo bono immobiliter adhæserunt: ita in secundo actu, vel tertio immobiliter adhærerent, & essent obstinati in malo, quod sufficiebat ad eorum damnationem.

nem. Nec hoc repugnat, nam qui semel bene iudicauit non est necesse, quòd semper bene iudicet, & sic poterant Angeli errare circa aliquos actus, & obstinari, quamquam circa alios bene egissent, & confirmati essent; hoc autem manebat in eis, vsque in æternum, nisi aliquid superadderetur, quia cum semel operarentur in vno actu bono, in quo essent confirmati, poterant postea operari in actu alterius generis, in quo non essent confirmati, & sic possent errare, & quia semper occurreret eis diuersitas operationis, quamquam essent in multis confirmati poterant in aliquo obstinati. Ideo licet confirmatio, & obstinatio in Angelis sequatur ex eodem principio, s. ex vnitate potentiæ iudicatiuæ, & appetitiuæ, tamen ad confirmationem simpliciter in Angelis erat necessarium aliquid vltra conditionem naturæ suæ: ad obstinationem autē nihil erat necessarium, quòd patet, quia ad hoc, quòd obstinentur sufficit, quòd aliquod malum iudicent, & eligant, quia postea non poterant iudicare, & eligere cōtrarium ex conditione naturæ suæ, & tunc sunt obstinati, quia vnum malum sufficit ad obstinationem.

Ad cōfirmationem autem requiritur aliquid extrinsecum, s. gratia Dei confirmans eleuando intellectum, & applicando illum summę veritati, & volūtatem summæ bonitati inuariabiliter; ita vt intellectus non possit alterum iudicare esse eligibile, nisi quod vere bonū est, nec posset alterum eligere: ad hoc autem non sufficiebat conditio Angeli, quia quamquam plora bona agere semper manebat sibi, quòd posset in aliquo alio bono difficili errare, non repugnando prioribus electionibus, & sic quàmquam vsque in infinitum Angelus maneret, nūquam esset confirmatus: ideo ad confirmationem suam fuit necessaria gratia Dei; & hoc factum est post primū actum: nam cum Angelus habuit primam electionem, secundum quam adhæsit Deo immutabiliter ex illa parte Deus concurrit cum eo, confirmans eum, ita vt iam non posset in aliquo alio actu simili, vel dissimili errare.

Quare homo peccans non necessariò obstinatur per quemlibet actum malum, sicut Angelus: & quomodo est in eis diuersitas potentiarum, & de actione partis sensitiuæ, & speculatiuæ.
Quæst. XXXVIII.

Circa homines autem non est sic, quia quamquam plures actus malos eliciant, non obstinantur, cum obstinatio dicat firmam permansionem: homo autem quantumcunque peccauerit semper potest recedere à priori opinione, iudicando contrarium: ideo non obstinatur necessariò. Causa huius est diuersitas potentiarū iudicatiuarum, & appetitiuarum in homine: nam homo habet duo genera huiusmodi potentiarum: ex eo enim, quod animal perfectum est habet iudicatiuam potentiam, quæ est phantasia, vel æstimatiua, & habet potentiam appetitiuam, quę sunt vires affectiuę, scilicet irascibilis, & concupiscibilis, in quibus fundantur passiones: homo etiam inquantum est homo habet potentiam iudicatiuam, quæ est intellectus, & potentiam appetitiuā, quę est voluntas. His quatuor existentibus, non est idem modus iudicandi, & appetendi in vtrisque: nam intellectus, & voluntas feruntur in id, quod est verè bonum, & honestum, iuxta Arist. 1. & 10. Ethic. scilicet intellectus, & ratio semper deprecantur ad optima: phātasia autem & partes affectiuæ passionales ferūtur per se in delectabile, quod est secundum sensum: contingit autem vt cōmuniter ista delectabilia esse contraria bono honesto, quod desideratur secūdum intellectum, & voluntatem, potissime autem contingit hoc in magnis delectabilibus.

Hoc autem modo contingit, vt homo quamquam mala faciat non obstinetur, quia nunquam potest homo facere malum secūdum intellectum, & voluntatem si essent sola, nisi propter ignorantiam, & nunc etiam cum malum facimus ignorantes sumus, quia omnis malus est ignorans, 3. Ethic. ideo quandocunque malum facimus necesse est, vt illud oriatur ex phantasia, & partibus affectiuis, & quando istę partes sunt in actibus suis prȩualentes

A tes ex conditione obiecti, in quod feruntur, vel ex debilitate habitus intellectus, & voluntatis, succumbunt intellectus, & voluntas, & malum eligimus: postea vero disiuncta passione, intellectus iudicat malū esse, id quod factum est, quia non erat illud, in quod ipse directè inclinabatur, & sic sequitur dolor, & pęnitentia de malo facto ex conditione naturæ aliqualiter. Et hoc modo etiā, si homo viueret in æternum male agens, nunquam esset obstinatus, dum viueret propter diuersitatem potentiarum. De his dicit Apostolus ad Rom. c. 7. quòd sunt duæ leges ista duo genera potentiarum, & inclinationum, s. inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati, de quo multa ibi, de hoc etiam Arist. Ethi. 9. vbi agit de diuersitate electionum hominum incontinentium,
B dicens quòd alia volunt, & alia eligunt, & ibi multa de hoc.

Quare in speculatiuis non potest aliquis recedere à re iudicata nisi ab aliquo cogatur recedere: in agibilibus potest. Quæst. XXXIX.

Sed nunc stat dubium, cum homo quantum ad partem, quæ est de agibilibus non permanet immobilis quādiu viuit: quomodo permanet immobilis, quantum ad partem intellectus speculatiui: nam si homo semel iudicauerit aliquid speculatiuè esse verum, nunquā discedet ab illo, nisi aliquę aliæ rationes appareant, quæ eum ab illa opinione depellant.

Respondendum est hoc prouenire ex vnitate poten-
C tię speculatiuæ: nam inquantum sumus actiui habemus duo genera potentiarum, vt supra declaratum est; & ob hoc est repugnantia, & discessio ab opinione: inquantū vero sumus speculatiui solum habemus intellectum speculatiuum: potentię autem sensitiuæ interiores, & exteriores subordinantur intellectui ad speculari: & non habent aliquam repugnantiam ad intellectum speculatiuum, sicut phantasia, & partes affectiuæ habent repugnantiam ad intellectum practicum, & voluntatem. Sic enim dicit Arist. 6. Ethic. quòd tristabilia non corrūpunt omnem æstimationem, nec delectabilia, vt consequenter triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis, sed corrumpunt opiniones, quæ sunt circa operabile, in quo demonstrat non esse contrarietatem in potentijs speculatiuis, sed solum in actiuis: ideo circa speculatiua
D potest homo manere immobiliter, qui est modus obstinationis.

Patet ergo ex prędictis, quare dæmones, & quicunque Angeli obstinantur in quocunque actu malo: homines vero non obstinantur etiam multoties peccantes, quamdiu vixerint: patet etiam quare cum misericordia Dei sit infinita non remittit peccata dęmonum.

Quare Deus non remittit peccata hominum damnatorum, & vnde causetur in hominibus obstinatio, & an peccans in Spiritumsanctum sit obstinatus, sic, vt tale peccatum sit irremissibile.
Quæst. XL.

Nunc autem inquirendum est, quare non remittit
E Deus peccata hominum damnatorum?

Respondendum est eandem esse causam, quæ in dęmonibus quātum ad aliquid, s. quòd obstinati sunt non potentes iudicare se fecisse malum, iustitia tamen Dei exigit ad remissionem peccati dolere de peccato, vt supra declaratum est: obstinatos autem impossibile est de peccato dolere: ideo impossibile eum erit illis remittu.

Quomodo autem damnati apud inferos obstinentur dubium est. Dicet aliquis sic obstinari illos, vt dęmones. Sed falsum est, quia dęmones obstinantur ex vnitate potētiarum iudicatiuarum, & electiuarum. In hominibus autem est diuersitas, & aliqualis contrarietas: ideo non potest prouenire ex eadem causa, patet hoc, quia homines apud inferos aliquando erunt in corpore, & anima, & tunc est in eis diuersitas, & contrarietas aliqualis potentia-

tentiarum, nunc autem quando soli spiritus sunt, adhuc non possunt obstinari eodem modo, quo dæmones, quia dæmones malum fecerunt per intellectum, & voluntatem, in quibus fuit initium, & consummatio mali, & istas potentias nunc habent, homines autem facientes malum, licet vltimate elegerint per voluntatem, & iudicauerint per intellectum, tamē non fuit principium mali actus intellectus, & voluntas, sed phantasia, & partes affectiuæ, quæ ferebantur in delectabile, & stimulabant ad illud, nunc autem spiritus in inferno non habent id, per quod malum fecerunt initiatiuè, quia intellectus, & voluntas inclinauerunt ad bona ex conditione sua: ideo habent ibi homines principiū, per quod doleant de malo, & sic non est, sicut in dæmonibus obstinatio hominum. F

Sed dicendum est, quòd obstinatio hominum prouenit ex hoc, quòd Deus non concurrit cum eis ad iudicandum, & eligendum bonum. Et ex hoc est impossibile, quòd iudicent, & eligant illud, sic dicitur Ioan. 15. c. sine me nihil potestis facere, scilicet, nullum bonum meritorium, nisi ego adiuuero per gratiam pulsatricē, vel præuenientem: est enim in vita semper ista gratia, quia quāquam homines peccant, Deus pulsat corda eorum per gratiam præuenientem, vt doleāt, & propter hoc quamdiu homo viuit semper habet locum conuersionis, cum vero homo moritur si in malo finiuit dies suos, Deus iudicat indignum esse, & iniustum, vt concurrat cum illo ad aliquem actum, & bonum dolorem, vt sic conuertatur, & habeat vitam æternam: ideo non concurrit. Deo autem non cooperante nobis est impossibile, quòd benefaciamus: ideo impossibile est, vt homines damnati apud inferos doleant de peccatis, & consequenter quāquam misericordia Dei infinita sit, impossibile est remitti peccata damnatis. Restat nunc, quod dicebatur, scilicet, quòd misericordia Dei, eo quòd est infinita secundū seipsam, sufficiens est ad remittendum peccata hominū, & dæmonum non solum, quæ facta sunt, sed etiam quæcunque fieri possunt, non tamen remittuntur in dæmonibus, & in damnatis hominibus ex causa supradicta. G H

Peccatum in Spiritum sanctum, an sit remissibile. Et quid proprie est peccatum in Spiritum sanctum.
Quæst. XLI.

CONsiderandum etiā, quòd aliquis obijciet de peccato in Spiritum sanctum, quòd nō remittitur hic, nec in futuro sęculo, vt dixit Christus Matth. 12. I

Respondendum est, quòd peccatum in Spiritum sanctum proprie dictum non potest remitti, quia illud est solum obstinatio, siue finalis impęnitētia. Qui autem sic moritur, impossibile est, quòd liberetur, vt patet ex prædictis. Alia autem sunt peccata in Spiritum sanctū largius dicta, vt blasphemia, & repugnantia ad veritatem manifeste cognitam, & inuidentia charitatis fraternæ, & similia, ista aūt remissibilia sunt, quia si quis doluerit, ita remittentur ei ista, sicut minima peccata mortalia, & de istis intellexit Christus Matth. 12. c. Quod patet, quia ibi de sola blasphemia, & repugnantia ad veritatem cognitam arguebat eos, & ista dixit esse peccata in Spiritū sanctum, & non finalem impęnitētiam, quod patet, quia dixit peccatum in Spiritum sanctum non remitti hic, nec in futuro sæculo, ergo oportet, quòd illud fit hic, & maneat in futuro sæculo, sed finalis impęnitentia non est huiusmodi, quia quandiu homo viuit non est finaliter impęnitens, sed postquam mortuus fuerit, cum nondum finierit, finita autem vita incipit finalis impænitētia, ergo impossibile est Christum intellexisse de finali impænitentia. Matth. 12. cap. sed de alijs peccatis in Spiritum sanctū, quæ sunt hic, & in futuro sæculo manent, vt blasphemia, & inuidentia charitatis fraternæ, & repugnantia ad veritatem cognitam: de his autem non est verum, quòd sint simpliciter irremissibilia: nam quodlibet horū remitti potest, ideo modificāt doctores sancti verba Christi dicentes, non esse irremissibilia, sed cum difficultate remissibilia. Non est tamen sensus, quòd sint difficulter remissibilia ex parte Dei, nam cū ingemuerimus necesse K

est, vt immediate remittat, nec in hoc est differentia magni, & parui peccati, sed differentia sumitur ex parte nostra, s. quòd facilius conterimur de peccato paruo, quàm de peccatis in Spiritum sanctum, vnde autem hoc proueniat, satis late declaratum est Leuit. c. 5. Ita autem cum dicitur hic, quòd remittetur Israelitis, quia non sponte præuaricati sunt, non est sensus, quòd si sponte præuaricati essent non remitteretur eis, quia etiam remitteretur si dolerēt, sed est sensus, quòd difficilius remittetur, quod sponte factum est, quàm id, quod per ignorantiam, cum primum magis habeat de ratione peccati. Alio modo, & conuenientius quantum ad propositum potest intelligi, s. quòd remittetur Israelitis, qui non sponte peccauerūt, idest remittetur eis per sacrificium, quia est peccatū per ignorantiam. Si autem sponte peccauissent nullo modo remitteretur eis per sacrificium, quia in peccatis, quæ fiebant per superbiam, non admittebatur sacrificium aliquod, sed qui peccabat occidebatur, vt patet infra, & isto est proprius sensus huius litteræ. *Quoniam non sponte peccauerunt.*

Quomodo dicitur hic quibusdam, quod peccauerunt non sponte cum omne peccatum sit voluntarium, & quid faciat peccatum apparere non voluntarium. Et quis vocatur mollis & quid incontinens.
Quæst. XLII.

SEd circa hoc dubitabit aliquis, quomodo dicatur, quòd non sponte peccauerunt, quia omne peccatum est voluntarium, alias enim peccatum non esset, cum morales actiones, tam ordinatæ, quàm deordinatæ ab intellectu, & voluntate principiantur, vt patet Ethic. 6.

Respondetur, quòd omne peccatum voluntarium est directè, vel per æquipollentiam, vt in peccatis, quæ fiunt ex ignorantia iuris, vel ignorantia affectata, quæ si non sint directè voluntaria, tamen imputantur, vt volūtaria per omissionem, quia sicut voluntarium est in cōmissione eius, quod malum esse scimus: Ita voluntarium est in omissione eius, quod scire tenebamur, sed hoc quidem immediate, illud vero multum reductiuè. Sunt autem rursus aliqua peccata, quæ licet à voluntate sint: tamen inductiuum quoddam habent, vt timor mortis, vt patuit in peccato Aaron fabricando vitulū, vel timor perditionis omnium bonorum, aut læsionis famæ, & similium. & ista vocantur non spontanea, alia sunt, quæ fiūt sine aliquo tali inductiuo, & spontanea dicūtur, vtraque tamen peccata sunt. Dicet ergo aliquis, quòd fornicatio, quæ ex magna passione fit, dicetur non spontanea, quia aliqui magis vellent perdere multa bona, quàm sustinere anxietates quas patiuntur in toleratione passionum, vt dicebat Apostolus ad Rom. c. 7. infęlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?

Respondetur, quòd magis peccat, qui fornicatur, vt delectationem habeat, quam qui fornicatur, vt labores, qui sunt in sustinendis stimulis carnis, euitet, & vnus vocatur mollis, qui sequitur fornicari, vt non laboret, alius vocatur inconunens, qui sequitur fornicari, quia delectabile est, sed esse incontinentem peius est, quam esse mollem, quia magis voluntarium eis de his philosophus 7. Ethic. magis tamen culpabilis est, qui propter habitū sequitur delectationes, & est intemperatus, vt patet ibidem: nullum tamen illorum tantam differentiam facit, vt dicat non spontaneum, sicut ea quæ fiunt propter timorem mortis, vel perditionem substantiæ, aut læsionē famæ, licet passio fortius impellat. Et ratio diuersitatis est, quia vita, & temporalis substātia sunt aliqua à ratione ordinabilia, passio autem est contra rationem, ideo magis tenemur resistere passioni, quam vitam perdere, vel substantiam, aut ista maximo periculo exponere, & ratio est, quia substātia, & vita data sunt, tanquā adiumenta, & non tenemur illa perdere, nisi in casu speciali: passio autem data est in hostem propter culpam prothoplasti, & ad victoriæ maiorem coronam, ergo resistere tenemur magis, quàm vitam, & substantiā perdere, ideo passio non facit peccatum esse nō spontaneum etiam secundum modū loquendi legis antiquæ, quæ laxior erat

quantum

A quantum ad hoc. Et sic patet, quòd quamquam aliquis peccet per ignorantiam, tamen peccatũ est, sed vocatur non spontaneum, quia ignorantia, & quidam timores faciũt peccatum esse inuoluntarium. s. quòd diminuũt aliquid de voluntario, licet non tollant simpliciter rationem voluntarij, & sic dicitur, quòd aliquis sponte peccat, & aliquis non spõte. (Nihilominus offerentes incensum domino.) Idest quamquam isti peccauerunt per ignorantiam, tamen offerant incensum, & remittetur eis. De isto incenso dicunt aliqui, quòd erat thus, quod offerebant peccantes, & offerebatur super altare thymiamatũ ad cremandum. Sed non stat, quia peccantes non offerebant incensum non solum pro altari thymiamatum, sed etiam non offerebant in altari holocaustorum, quia in sacrificio holocausti, & hostiæ pacificę recipiebãtur libamina in quibus erat thus. B In sacrificio autem pro peccato non dabantur libamina, vt patet supra in litera, ergo non reciperetur thus in sacrificio pro peccato, sed accipitur hic incensum pro quolibet combusto ab incendio, & sic animalia, quæ cremabantur in altari vocabantur incẽsum, quia ibi incendebantur, & sic dicitur sæpe in Leuitico, quod offerebant adeps in incensum domini, vbi non potest accipi pro thure, & sic dicitur hic, quòd sacrificia illa, quæ oblaturi erant Israelitæ pro peccato, vocentur incensum.

Incensũ, quod offerebant peccātes an esset thus.

(Pro se & pro peccato, atque errore suo.) Idest isti offerebant sacrificia pro se, & pro peccato suo, pro se quidem, vt Deus liberaret eos ab alijs peccatis, ne inciderẽt in priora, pro quibus offerebant, vel pro se, idest, vt liberentur ipsi ab aduersitatibus sęculi, sed primum melius dicitur: etiam offerebant pro peccato suo, idest vt remitteretur eis peccatum: non quidem vt remitteretur culpa, C nec pęna, quia nihil horum tollebatur, sed remittebatur pęna eo modo quo supra dictum est inquantum differebatur, ne incurrerent gladium hostilem, famem, aut pestem. Dicitur hic pro peccato, & pro errore, quamquam idem sit, sed vocatur peccatum, inquantũ est aliquid factum contra Deum, & offensiuum illius, vocatur error, quia per ignorantiam factum est, vt supra patet. (Et dimittetur vniuersæ plebi filiorum Israel.) Idest cum fecerint sacrificia ista remittetur eis pęna, quã habituri erãt, si non facerent sacrificium, quamquam non remittatur pœna, quam habituri erant directè pro peccato, vel remittitur pęna debita pro peccato, inquantũ non immittitur immediatè super eos, sicut alias immittenda erat, & per sacrificium placatur Deus reseruãs pęnam ad alia tempora, & dicitur, quòd remittetur filijs Israel, idest na D tis ex semine Iacob, & per hos non intelliguntur alienigenæ conuersi ad Iudaismum. (Et aduenis qui peregrinantur inter vos.) Idest etiam remittetur aduenis, sicut Iudæis, dicuntur aduenæ, qui de alia terra, & de alio ritu venerũt ad terram Iudæorum, & cultum Dei, isti autem erant cõuersi, & dicuntur peregrinari apud Iudęos, idest manere peregrini, quia non manent in terra sua, nec in cultu Deorum suorum, vnde aduenæ dicuntur, quia venerunt aliunde, peregrini autem, quia manent extra terram suam, & extra cultum Deorum suorũ: dicitur quòd etiam his remittetur, quia populus Iudæorum constabat ex Iudæis ex genere, & ex conuersis ad Iudaismum. Cõtingebat autem interdum, quòd omnes peccarẽt in eodem, omittentes aliquam cęremoniam, vel faciẽtes eo modo quo non deberent, & tũc remittebatur omnibus oblato E sacrificio pro peccato eorum. (Quoniam culpa est omnis populi per ignorãtiam.) Idest vnum sacrificium fiet pro omnibus, quia culpa est totius populi, etiam oblato sacrificio omnibus remittetur, quia ista culpa est per ignorãtiam. (Quod anima vna nesciens peccauerit.) Hic ponitur remedium pro peccato per ignorantiã, quando erat vnius personæ, quia supra dicebatur de peccato per ignorantiam totius populi, contingebat enim, quòd interdũ vna persona peccaret per ignorantiam, omittens cæremoniã aliquam, & tunc offerebat, quod infra dicitur. (Offeret capram anniculam pro peccato suo.) Idest offeret caprã vnius anni, dicitur capra annicula, non quæ compleuerit vnum annum, sed illa quę est à septem diebus, vsque ad vnum annum, non enim poterat offerri capra, aut aliquod animal ante octo dies, sed erat diebus septem cum

A matre sua, die vero octaua offerri poterat Exod. 22. & Leuit. c. 22. toto autem illo tempore medio vocabatur capra annicula, completo autem anno non vocabatur annicula.

Intelligendum autem est, quod dicitur de vna persona, quòd illa sit priuata, nam non est verum, quòd quandocunque aliquis peccaret per ignorantiam deberet offerre capram, quia summus sacerdos, quãdo peccabat offerebat vitulum pro peccato Leuit. c. 4. etiam quando princeps terræ, s. rex vel aliquis alius peccaret per ignorantiam, non offerebat capram, sed hircum masculum Leuit. c. 4. Istud tamen intelligitur quãdo peccans erat persona priuata: in alijs autem casibus recurrendum est ad ea, quæ dicuntur in Leui. c. 4. (Et deprecabitur pro ea sacerdos.) Idest quãdo obtulerit sacrificium sacerdos orabit, vt di- B mittatur peccatum illius, & hoc generale erat in omnibus sacrificijs, quòd teneretur sacerdos orare pro offerente. (Quod inscia peccauerit coram domino) Idest orabit sacerdos pro ea propter hoc, quòd peccauit ignoranter: si aũt peccauisset sponte, non oraretur pro ea, nec offerretur sacrificium, alio modo intelligitur, quòd inscia peccauerit corã domino, idest sacerdos orabit pro illa, & dicet in oratione sua. Domine remitte huic, quia inscia peccauit coram te, & sic Deus magis placabitur, quam alias.

De Oblatione vnius personæ pro peccato per ignorantiam.

(Impetrabitque ei veniam.) Idest sacerdos impetrabit ei veniam de peccato commisso a persona priuata, cum obtulerit sacrificium, non est autem sensus, quod impetraretur venia quantum ad culpam, quia ista sola contritione delentur: etiam non quantam ad pęnam, quia in cæremonijs veteris testamenti non erat virtus ad tollen- C dam pęnam debitam pro peccato, sed hoc inest cæremonijs noui testamenti. Impetrabatur tamen venia de pęna, quam Deus illaturus esset, si non fieret sacrificium illud, & illa pęna est distincta à pęna debita directè pro peccato: vel remittebatur pęna, scilicet, quòd pęna debita directè pro peccato non immediatè infligebatur in fame, peste, & gladio, cæterisq; perturbationis vitæ humanę, vt supra declaratum est, sed differebatur ad alia tempora, vt supra declaratum est. (Et dimittetur illi.) Ista est replicatio eiusdem sententiæ, quia idem est remitti, quod impetrari veniam.

(Tam indigenis, quam aduenis) Indigenæ dicuntur naturales alicuius terræ, quasi inde geniti, vel naturales alicuius sectæ, aut opinionis, scilicet, quia in ea ipsi, & parentes sui nati sunt, & non dicuntur indigenæ ab indi- D gendo, sed indigena, quasi inde genitus. s. de fide, vel de prouincia à qua denominatur, & isto modo distinguuntur Iudæi contra conuersos ad Iudaismum, aduenæ vocantur hic conuersi de Gentilitate ab adueniendo, & isti sunt peregrini.

Nec accipiuntur aduenę pro omnibus alienigenis qui morabantur in terra Iudęorum, sed solum pro illis, qui erant conuersi: nam qui non erant conuersi, non obligabantur ad sacrificia: immo quãquam illa dare vellent, non reciperentur, vt patet Leuit. c. 22. & supra declaratũ est, & iste est modus accipiẽdi aduenas, & peregrinos in tota lege. (Lex vna erit omniũ qui peccauerint ignorantes.) Idest licet sint Iudæi, vel aduenæ hanc legem habebunt quantum ad expiationem peccati: erat enim generale Iudæis, & conuersis ad Iudaismum omne quod erat E pęnale, siue in cæremonialibus, siue in iudicialibus, & in omnibus obligatorijs, solum autem differebant quantum ad leges, quæ dabant aliquem honorem, vel principatum, quia non participabant his legibus conuersi ad Iudaismum. (Animus vero, qui per superbiam aliquid commiserit.) Supra dicebatur de expiatione in peccato per ignorantiam, aliquis crederet esse eodem modo in peccatis, quæ sunt per superbiam, ideo dicitur, quòd in his nõ reciperetur sacrificiũ, sed qui peccaret moreretur.

Quomodo diuersimode puniebantur peccata, & quæ sunt pro quibus recipiebatur sacrificium, & pro quibus non. Quæst. XLIII.

CIrca hoc considerandum est, quòd peccata, quæ homines faciebant, aut erant directè cõtra Deum,

aut contra proximum. Si contra Deum vt pote, quia erât contra primam tabulam, qui peccabat non offerebat sacrificium, sed remittebatur ei per contritionem, si esset peccatum occultum, si autem esset peccatum publicum, inferebatur alia pęna, vt pote si coluit Deos alienos occidebatur, vel si blasphemauit nomen Domini, de primo Deut. 13. & 17. c. in blasphemia, quę erat contra secundum præceptum, lapidabatur blasphemans Leuit. c. 24. violatio autem sabbati erat contra tertium præceptum, & pro hac similiter infligebatur lapidatio, vt patet immediate in littera.

Si autem erant contra Deum peccata, non cõtra præcepta primæ tabulę, sed contra aliqua determinatiua illorum, vt cæremonialia, aut erat peccatum per ignorantiam, aut per superbiam, s. quòd aliquis contemneret legem, dicens se nolle obseruare, & iste occideretur, quia G iste destruebat totum statum legis, & in hoc non recipiebatur sacrificium, & sic quamquam huiusmodi peccans doleret de peccato suo, & vellet offerre sacrificium, non admittebatur, sed occidebatur, & iste est casus in quo intelligitur hic, quòd anima, quæ peccauerit, s. per superbiã negligendo cæremonias morietur. Si autem peccatum istud esset per ignorantiam, recipiebantur sacrificia sicut dicitur hic.

Si vero esset peccatum contra proximum, aut erat tale, quod merebatur mortem, vel vulneratione͂, & in isto infligebatur pęna iudicialis, & non offerebatur aliquod sacrificium, si vero essent peccata, quæ indigebant restitutione, sicut in ablatione rerum, vel damnificatione, aut ista iudicialiter petebantur, & conuincebantur, vel non, H si enim iudicialiter aliquid fieret, nunquam fiebat condemnatio ad aliquod sacrificium, sed ad res ablatas, vel ad maiorem summam, secundum determinationem legum iudicialium, de quibus Exo. 21. & 22. c.

Si autem non ageretur iudicialiter in istis, sed aliquis damnificasset proximum auferendo res eius, vel quomodocunque inferret damnificationem, & proximo nõ petente, s. quia nesciebat, vel probare nõ poterat, iste qui peccauerat si dolebat, & satisfacere volebat, restituebat ablata cum quinta parte, insuper proximo, & offerebat arietem pro peccato, & in hoc casu intelligitur, quod habetur Leuit. c. 5. s. anima quæ peccauerit, & contempto Deo suo negauerit depositum proximo, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniã fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper periurauerit, &c. dicitur quòd debet dare arietem pro I peccato, & in isto casu intelligitur etiam quod habetur supra cap. 5.

An peccans per superbiam offerre posset sacrificium. Quæst. XLIIII.

Sed tunc alius arguet, quia dicitur hic, quòd anima, quæ per superbiam peccauerit morietur, & non offeret aliquod sacrificium. Leui. tamẽ c. 6. dicitur, quòd anima quę peccauerit contempto Deo, &c. offeret sacrificium pro peccato. Respondendum est, quòd accipiendo contemptum Dei large, in omnibus peccatis est cõtemptus Dei, cum homo agat contra præceptum, & hoc est contemnere legislatorem: hic tamen non dicitur peccare per superbiam, sed cum aliquis dicit se nolle aliquid K obseruare, & hoc pertinet ad præcepta cæremonialia in casu in quo supra dicebatur, quia ibi directè cõtemnitur legislator. Si tamen aliquis ex cupiditate, vel ira damnificet proximum, Deum contemnere dicitur in quantum agit contra legem eius, tamen iste contemptus nõ est superbia, quia non dicit iste se nolle obseruare legem Dei, sed magis à passione impellitur, ideo recipitur hic sacrificium, nec est contemptus iste superbia, de qua hic dicitur. Sed adhuc aliquis arguet, quòd non liceat offerri sacrificia in talibus peccatis, quia hic distinguuntur peccata per ignorantiam, & per superbiam. In peccatis autem per ignorantiam dicit sacrificia esse admittenda: in alijs autem non admittit, ergo illa peccata, quæ sunt contra proximũ non possunt expiari per sacrificia. Respondendum est, quòd quamquam ponãtur hic sacrificia in pec-

F catis per ignorantiã, & non in alijs, non excluditur quin in aliquo alio peccato possit esse sacrificium ad expiandum, cum exprimatur Leui. c. 6. sed solum tollitur sacrificium in peccatis, quæ sunt per superbiã, & ista non sunt cum aliquis damnificat res proximi, quod patet, quia hic dicitur, ꝙ anima quæ per superbiã peccaret, moreretur, sed pro damno illato proximo non moriebatur aliquis: ergo non intelligitur de illis peccatis, sed solũ de his, quæ erant directè contra Deum, & maxime in cęremonialibus, cum aliquis diceret se nolle obseruare præceptum. Vnde dicendum est, ꝙ non ponitur hic sufficiens diuisio peccatorum, cum solum ponantur ea quæ sunt per ignorantiam, & ea quæ pure per superbiam. Sunt autem alij gradus medij, s. peccata quæ fiunt per passionem, de his magis dictum est Leuit. c. 5. circa finem. (Siue ciuis ille G sit siue peregrinus.) Idest quicunque fuerit peccãs per superbiam, recipiet eandem pęnam, vocatur ciuis ille qui est genitus de gente Iudæorum: peregrinus vero, qui cõuersus est, ciuis enim proprie à ciuitate dicitur, hic autẽ accipitur per metaphoram, quia sicut ciues illi sunt, qui in aliqua ciuitate nati sunt, vel ibi habent sedes suas, vt distinguuntur contra aduenas, qui aliunde ad habitandum veniunt: ita ille qui natus est in ritu Iudaico, & descendit à parentibus, qui semper fuerunt Iudæi, vocatur ciuis, qui vero conuersus est, vocatur alienigena, vel peregrinus respectu fidei illius.

(Quoniam aduersus dominum rebellis fuit peribit de populo suo.) In hoc significatur quid sit hic proprie peccatum per superbiam, s. quando aliquis rebellat Deo dicens se nolle obedire præceptis eius, sicut dicebat Pharao, quis est dominus, vt audiam vocem eius, & dimittã H Israel? dominum nescio, & Israel non dimittam Exod. cap. 5. sic etiam dixerunt quidam Iob c. 21. s. qui dixerũt Deo recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, quid est omnipotẽs, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illum? hic autem proprie est rebellare, cum homo non vult subijci Deo, sed viuere iure proprio, in alijs autem quæ per passionem fiunt, non rebellat homo, sic contra Deum, quia non repugnat legi, tanquam nolens esse subditus, sed vt prosequatur delectabile, vel fugiat triste ad quod passio inclinat. Dicitur peribit de populo suo, idest morietur, & hoc à iudicibus, siue repugnantia esset manifesta, vt si aliquis publice diceret nolo obedire legi: iste enim tanquam blasphemus punietur, blasphemi autem lapidabantur Leuit. c. 24. Si autẽ I esset contemptus iste non manifestus, vel si esset manifestus, sed tamen non contra aliqua verba demonstrantia publicam rebellionem, non occidebatur à iudicibus, sed Deus occidebat huiusmodi homines.

Peccatũ per superbiã quid dicatur.

(Verbum enim Domini cõtempsit.) Idest neglexit receptum illius, dicens se nolle obedire. (Et præceptum illius irritum fecit.) Idest euacuauit præceptum, vel fecit illud inane, nam præceptum ad hoc solũ est, vt per illud homines viuant, cum vero non obseruauerint illud, iam ad nihil prodest, & efficitur irritũ: ita est de habente manifestam rebellionem. (Idcirco delebitur.) Id est occidetur, in hoc significatur, ꝙ peccans huiusmodi debebat puniri à iudicibus, quia dicit delebitur: cum vero punitio à Deo solo infligenda est, non dicitur delebitur, sed peribit. (Et portabit iniquitatem suam.) Idest ipse reci- K piet super se pęnam peccati sui, & non totus populus, si autem contemneret populus punire huiusmodi hominem, Deus puniret ipsum populum, quia erat consentiẽs delicto, & principaliter totam cognationem illius viri Leuit. cap. 20.

Factum est autem, cum essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati: obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitq; dominus ad Moysen. Morte moriatur homo iste. Obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est, sicut præceperat dominus. Dixitque dominus ad Moysen. Loquere filijs Israel, & dices ad eos, vt faciant

Colligẽs ligna in sabbato lapidatur.

sibi

sibi fimbrias per angulos quatuor palliorum: ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint recordentur omnium mandatorum domini: nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores praeceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo. Ego dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem Deus vester.

(Factum est autem.) Hic ponitur casus incidentalis eorum, quae in deserto fiebant, s. de homine, qui colligebat ligna in sabbato & lapidatus est, nec ponitur hoc ad designandum, quod immediate, vt data est lex ista, accidit hoc de violatione sabbati, sed quia dicebatur supra quòd qui peccaret per superbiam non habebat remissionẽ per sacrificia, sed moriebatur, ita autem fuit de isto qui colligebat ligna in sabbato, quia non curans de lege data pro obseruatione sabbati, colligebat ligna in sabbato, & vt Iudaei dicunt monitus, vt desisteret, noluit, sed hoc non multum differt. Ad insinuãdum igitur, quomodo lex ista executioni tradita est, subiũgitur exemplum de illo qui colligebat ligna, & lapidatus est.

(Cum essent filij Israel in solitudine.) Idest istud accidit, quando erant Israelitae in deserto, totum autem spatium, quod perambulauerunt Israelitae post transitum maris rubri, vsquequo introierũt in terram duorum regum Amorrhaeorum, anno 40. ab exitu de Aegypto, erat desertum, cum non inuenirent ibi habitationes aliquas in qua parte autem huius deserti acciderit hoc de colligente ligna, patere nõ potest. Aliqui dicunt, quòd fuit in deserto Sinai, sed non habet aliquam radicem probabilitatis, nec differt vbi fuerit.

(Et inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati.) Quia forte iste publice colligebat, & viderunt eum reliqui de populo.

Quis fuit ille qui collegit in sabbato ligna, & mortuus est. Quaest. XLV.

De isto homine dicunt Iudaei, quòd erat Salphaad, quia filiae eius dixerunt Moysi, infra 27. c. pater noster in deserto mortuus est in peccato suo, & sic videbatur esse istud peccatum, quòd colligeret ligna in sabbato. Sed non videtur ex hoc manifeste, quia littera illa dicit Salphaad mortuum esse, si autẽ filiae eius intelligerent, quòd mortuus fuisset ligna colligens, & hoc exprimere vellent, non dicerent mortuus est, sed occisus est. Item quia filiae Salphaad volebant excusare patrem suũ de peccato, ita vt ipsae reciperẽt haereditatem paternam: nam si fuisset pater earum nimis sceleratus, non habuisset aliquam haereditatem inter Israelitas, & si haberet, priuaretur ea: consequenter, & filiae eius non possent habere illam, vt ergo tolleretur istud impedimentum, dixerunt, pater noster mortuus est, & non fuit in seditione Chore contra dominum, sed in peccato suo mortuus est, q. d. si fuisset in seditione Chore mereretur priuari possessione sua pro filijs, & filiabus, & quòd non succederẽt ei filiae, & hoc excusant ipsę: si tamen mortuus fuisset ligna colligens, illud erat valde graue peccatum, ideo forte priuaretur hęreditate, sicut si fuisset in seditione Chore. Item dato, quòd Salphaad peccasset, & filiae eius peterent haereditatem, cum vellent eum excusare nõ proponerent vitium ipsius, sed magis subticerent, expresserunt tamen ad excusandum, ergo non erat istud peccatum de colligendo ligna, in quo fuerit mortuus Salphaad. Sed dixerũt filiae eius, in peccato suo mortuus est, idest in peccato cõmuni, quando totus populus murmurauit, & data est sententia, quòd omnes morerentur in deserto, ipse autem mortuus fuit, sicut vnus ex his, de hoc pręced. cap. Ideo dicendum, quòd fuerit aliquis alius. De isto colligente ligna dicunt Iudaei, quòd monitus fuit ne colligeret, sed noluit desistere, tamen non multum requiritur haec monitio, quia monitio est ad tollendam ignorantiam, praeceptum autem de sabbato erat, ita vulgatũ per opera, quia qualibet hebdomada seruabatur, ideo non requirebatur monitio. Item quia monitio, sicut tollit errorẽ, vel ignorantiam negationis, ita tollit ignorantiam secundum

A actum, quae est in quolibet malo, quia omnis malus est ignorans, vt habetur 3. Ethic. nam, & si aliquis secũdum habitum cognoscat, quia tamen passio ligat rationem, & errare facit in particulari, vt patet 7. Ethic. ideo oportet tales errantes secũdum actum admoueri, vt desistat passio, & reducantur ad verum iudicium: hoc autem fieri debet in peccatis, quę fiunt ex vehementi passione, sicut fornicatio, & appetitus vindictae: fractio autem sabbati non est huiusmodi, quia non est inducta ex passione, ideo monitionem non requirit, & sic de illo, qui colligebat ligna, nõ requiritur, quòd monitus fuisset, sed quòd videretur ligna colligens.

Quare colligens ligna in sabbato in deserto lapidatus est, cum praecepta caeremonialia non obligarent in deserto. Quaest. XLVI.

B Quaeret aliquis, quare iste, qui colligebat ligna in sabbato in deserto lapidatus est? quia praeceptum de sabbato est caeremoniale, cum sit determinatio certae diei, caeremonialia tamen non obligauerunt vsque ad introitum in terram Chanaan, & nõ solum vsque ad introitum, sed vsquequo haberent Israelitae terram in pace, vt supra declaratum est: ergo non debebat occidi sic colligens ligna, patet hoc in alijs festiuitatibus, quae non obseruabantur in solitudine.

Respondendum est, quòd caeremonialia non obligauerunt in deserto, & consequenter nemo pro eis punitus est: praeceptum autem de sabbato non erat caeremoniale purè, quoniam continebat aliquid morale, debuit ergo obseruari, sicut moralia, sed pro transgressione
C moralium semper debebatur mors: pro sabbato ergo violato eodem modo. Contra hoc obijciet aliquis de festiuitate azymorum, & Pentecostes, & caeteris, quoniam istae cõtinebant aliquid morale, & aliquid caeremoniale, sicut sabbatum, nec magis morale potest reperiri in sabbato, quam in istis, sed istae non obligabãt in deserto, ergo nec sabbatum. Forte aliquis respõdebit, quòd sabbatum erat maior festiuitas omnibus alijs, ideo debuit esse sub maiori obligatione, de maioritate autem eius ad alias dictũ est Leuit. cap. 23. & Exo. 20. Sed adhuc non sufficit istud ad hoc, quòd obligaret sabbatum in deserto, & non aliae festiuitates.

Dicendum igitur causam obligationis esse. quia praeceptum de sabbato fuit datum toti populo immediate à
D Deo in voce tubae in monte Sinai, & fuit datum, tanquã morale, cum inter caetera moralia positum fuerit: praecepta autem de alijs festiuitatibus non fuerunt data à Deo immediate, sed per Moysen, & non fuerunt illa posita inter decem praecepta moralia, sicut sabbatum, sed in pure caeremonialibus: debuit ergo sabbatum semper obligare ad modum aliorum moralium, siue in deserto, siue extra desertum, aliae autem festiuitates, quia caeremoniale erant, solum debuerunt obligare in terra Chanaan, fuit etiam hoc, vt pateret aliqualis differentia inter illa praecepta, quae Deus dedit per seipsum, s. per angelos suos, & illa quę data sunt per Moysen. Considerandum tamen, quòd licet sabbatum obligaret in deserto, tamen non obligabat secundum omnes suas caeremonias, erant enim duo in sabbato, s. abstinere ab operibus,
E & facere quasdam caeremonias sacrificiorum, nam in quolibet sabbato offerebantur in aurora duo agni anniculi in holocaustum, & totidem in vespere, vt patet infra 28. cáp. quantum ad primum obligauit obseruatio sabbati in deserto, quia vbicunque essent Iudaei poterant vacare à laboribus in die illa, quantum ad secundum non obligauit, quia non poterant Iudęi facere sacrificia, vbicunque essent, cum non haberent materiam sacrificiorum, nec determinatum locum, ideo sacrificia, & omnes cęremoniae oblationum, nunquam obligauerunt, vsque ad terram Chanaan. (Obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vniuersae multitudini.) Aliqui de populo viderunt istum colligentem ligna, & zelo legis commoti tenuerunt eum ducentes ad Moysen, vt iudicaret de eo.

Quare iste colligẽdo ligna fuit ductus ad Moysen. Et an solus Moyses posset cognoscere causas pertinentes ad Deum. Quæst. XLVII.

ALiqui enim dicunt, quòd fuit ductus ad Moysen, quia alij iudices non poterant cognoscere in similibus causis, vel punire si notorium esset delictum Exo.c.18. vbi habetur constitutio iudicum, & habitudo eorum inter se, ponitur Moyses excellens alios iudices in duobus. Primum, quòd ipse solus cognoscat in his, quæ ad Deũ pertinent, & erudiat circa cæremonialia. Secundum est, quòd ipse solus cognoscat de causis magnis: ista autem causa de colligẽte ligna habebat vtrumque, quia iste peccauerat in cæremonialibus, quæ ad Deum pertinent, etiam quia ista causa erat ardua, cum esset in ea imponenda sentẽtia sanguinis, licet dubium esset de genere mortis, ideo ad solũ Moysen pertinere debebat. Respondendum est, quòd alij iudices erant qui possent cognoscere de causis, quæ ad Deum pertinebant, & de arduis etiam in quibus imponeretur sentẽtia capitalis præter Moysen. Et cũ arguitur de iudicibus illis, de quibus habetur Exo.c.18. respondendum est, quòd illi erant iudices constituti consilio Iethro, & non habebant potestatem in causis magnis, nec in his, quæ ad Deum pertinebant: ita vt nemo eorum posset imponere sententiam capitalem, vel aliam magnam pœnam, aut saltem cognoscere in tali causa, sed cum grauaretur Moyses, quia solus sustinebat totum pondus populi, prouidit ei Deus dãdo 70. iudices, qui haberent potestatem eãdẽ in causis magnis, & in his, quæ ad Deum pertinent, atque haberent spiritum propheticæ per quem possent de causis occultissimis iudicare, de hoc habetur supra 11. c. & ibi late dictum est. Si ergo concedatur fuisse hoc post recessum de monte Sinai, dicendum erit, quòd alij iudices præter Moysen, poterant iudicare in causa ista, ad maiorem tamen reuerentiam isti qui inuenerunt hominem colligentem ligna, duxerũt eum ad Moysen: immo vt magis propriè respondeatur, non solum fuit ductus ad Moysen, sed ad totam multitudinem, vt hic patet, fit tamen mentio de Moyse, quia erat dux populi, & ex eadem causa fit mentio de Aaron, qui erat summus sacerdos: dicitur autem ductus iste homo coram tota multitudine, quia in deserto erant omnes simul morantes per tentoria sua, & poterant faciliter congregari saltem principaliores ipsorũ, & quia istud erat aliquid magnum, conuocatus est totus populus, vt videret de illo homine quid faciendum esset [Qui recluserunt eum in carcere.

An communitas, seu ecclesia possit habere exercitium iurisdictionis. Et an Christus dederit claues soli Petro specialiter, vel toti ecclesiæ. & quomodo transferatur auctoritas clauium de vno prælato in alium. Quæst. XLVIII.

ADuertendum, quòd non refertur hoc de reclusione ad totam multitudinem, quia ipsa non habebat iurisdictionem, cum iurisdictio secundum actum non possit cadere in communitatem, sed in personam determinatam, quia iurisdictio requirit actus, vt iudicare, & imperare: communitas autem cum non sit aliquid vnũ propriè, sed per accidens, sicut aceruus lapidum, non potest exercere actus aliquos, ideo impossibile est in communitate esse iurisdictionem secundum actum. Est tamen iurisdictio secundum originem in communitate, & secundum virtutem, quia omnes personæ accipientes iurisdictionem, ex virtute communitatis accipiunt, quia ipsæ possunt per se iudicare: communitas autem non, ita autem videtur de clauibus ecclesiæ, quia illæ datæ sunt à Christo toti ecclesiæ, quia tamen non poterat tota ecclesia dispensare illas: cum non esset aliqua persona, traditæ sunt Petro nomine ecclesiæ. Si tamen intelligeretur claues traditas esse Petro specialiter, non solum sequeretur inconueniens commune, quod inducitur, s. quod alij Apostoli nõ habuissent aliquam auctoritatem clauiũ, quod falsum est (quia illis data est potestas remittendi

De hoc & in defensorio, & in lib. de reformatione ecclesiæ.

F peccata, vt patet Io.20.c. s. accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata remissa erũt, & quorum retinueritis retenta erunt. Ista tamẽ est sola potestas clauis: ergo alij Apostoli susceperunt claues.) Sed adhuc aliud inconueniens maius erat, s. quòd defuncto Petro non mansissent claues, quod necesse erat si soli Petro datę fuissent. Et non solum si ipsi soli, sed etiam si omnibus Apostolis datę fuissent claues specialiter, tanquã determinatis personis, defunctis illis nũ mãsissent claues in ecclesia, quia isti non habebant potestatem dandi alijs claues faciendo eos successores suos, cum nemo posset prælatum successorẽ sibi facere. & tamen omnes successores beati Petri, & aliorum episcoporum habent claues, sicut habuit Petrus, & alij Apostoli, ergo non fuerunt datæ claues illis, tanquam determinatis personis, sed tanquam ministris ecclesiæ, & tunc magis dabantur claues ecclesię, quã ipsis, & hoc modo, nũquam possunt cessare claues in ecclesia, cum ecclesia, quæ habet ipsas radicaliter, nunquã moriatur. Tũc leuiter apparet quõ mortuo Petro succederent alij summi pontifices in æquali potestate, quia illa potestas clauium erat in ecclesia, & quia non poterat ecclesia eam dispensare, cum non esset vna persona: tradita est iurisdictio clauium Petro, tanquam personæ electæ ad vsum illius iurisdictionis. & quia mortuo beato Petro adhuc semper ecclesia habet claues, põt ei eligere successorem, & eligendo confert eãdem potestatem, quã habuit Petrus, nec oportet, quòd in morte B. Petri, Christus iterũ cõferret claues successori eius, quod tñ necesse erat si Petro datæ fuissent claues singulariter, vel alijs Apostolis singulariter, & non ecclesiæ. Hoc idem patet in H communitatibus, si n. aliqua cõitas, vel collegiũ est, ibi erit iurisdictio quantum ad eos qui sunt in cõitate, & illa iurisdictio, quia non põt administrari per totam cõitatẽ, administratur per vnum de cõitate, non est tamen iurisdictio in illo, ita quòd nõ sit in cõitate, sed magis est in cõitate, quia ille antequã constituatur in iudicem, vel rectorẽ nullam habet iurisdictionem. Cum vero cõitas eum elegerit, vel præfecerit, habet iurisdictionẽ, illo aũt mortuo, vel cedente iurisdictionem, non penitus expirat iurisdictio, quia potest alius præfici in rectorem, vel iudicẽ non tamen posset hoc fieri si non maneret iurisdictio in cõitate, ergo ipsa communitas habet magis iurisdictionem.

Iurisdictio est in cõitate virtualiter.

Adhuc patet hoc, quia sede vacãte capitulũ habet oĩa quæ pertinent ad iurisdictionẽ prælati, licet non ea quæ sunt ordinis: si tñ potestas illa esset determinata in persona, mortuo prælato expiraret iurisdictio simpliciter, donec esset alius prælatus, sed non expirat: ergo vr, quòd iurisdictio illa radicalius erat in ecclesia, quã in prælato. Non tñ haberet eã ecclesia, nisi à principio ei tradita fuisset, quia iurisdictio clauium non est talis, quales sunt iurisdictiones, quas cõstituunt sibi cõitates per leges, quia cum ista iurisdictio sit in remittendo peccata, & ligando, nõ possunt eam hoĩes sibi fingere, sed a Deo solum est, cum ipse solus remittat peccata, in ecclesia autẽ est modo ista iurisdictio: ergo oportet, quòd eam aliquando acceperit, & hoc non fuit, nisi cum primo traditæ sunt claues a Christo. Et hoc modo cum aliquis eligitur in prælatum, confertur sibi per electionem iurisdictio, quia ecclesia habebat iurisdictionem illam, & non poterat exercere eam, quia non erat vna persona, ideo tribuit vni viro, & tunc K cum summus pontifex eligitur à cardinalibus, à tota ecclesia eligitur, cum illi nomine totius ecclesiæ eligant, quia non potest ecclesia tota cõuenire ad quamlibet electionem, & sicut electio totius ecclesiæ tribueret iurisdictionem, ita electio Cardinalium, si fiat secundum volũtatem ecclesiæ expressam per decreta sua, & constitutiones, si autem aliter, nihil confert iurisdictionis, nec erit pontifex qui est assumptus.

An ecclesia aliquando habeat potestatem ligandi, & soluendi. Quæst. XLIX.

SEd tunc dicet aliquis, quòd si potestas clauium, quæ est in summo pontifice est in ecclesia, aliquando habebit ecclesia potestatẽ ligandi, & soluendi, quod non est conueniens. Respondendum est, quòd ecclesia suscepit claues

à Chri-

à Christo, & Apostoli, tanquã ministri ecclesiæ, & nunc ecclesia illas habet, & prælati etiam, sed aliter ecclesia, q̃ prælati: nam ecclesia habet secundum originem, & virtutem: prælati autem habent secundum vsum earum. Dicitur ecclesia habere secundum virtutem claues, quia potest conferre illas prelato per electionem: dicitur etiam habere per originem, quia potestas prelati non originatur à seipso, sed originatur à potestate ecclesiæ per electionem. Ecclesia enim, quę ipsum elegit tribuit ei iurisdictionem illam, ecclesia autem à nullo suscipit, postquã semel à Christo suscepit, ideo illas per originem, & virtutem habet, & quando confert eas prælato, non confert eo modo, quo habet. s. quantum ad originem, & virtuté, sed quantũ ad vsum. In vtroque tamen integre sunt claues. Exemplũ huius patet in domino rei, & vsufructuario, atque vsuario: nam dominus rei habet vsum rei, & confert illum vsum alteri, sed non eo modo, quo habet, quia sibi reseruat vsum, vt proprietario: alteri concedit, vt vsuario vel vsufructuario, & in hoc cõfert dominus aliquid, quod non habet, quia dominus rei non est vsufructuarius, nec vsuarius, nec esse potest: confert tamé alteri, ꝙ sit vsufructuarius, vel vsuarius: cõformiter in ecclesia: ipsa. n. non habet claues, quantum ad vsum: omnia auté ista descendunt ex hoc, ꝙ ecclesia non est aliquid vnum per se, potens habere administrationem clauium, ideo illas alteri commendat. Si autem posset per se administrare, non committeret alicui prælato. Ita autem fuit hic, ꝙ iurisdictio erat in populo: tñ non administrabat iurisdictionem totus populus, sed solum iudices constituti, & isti iusserunt poni hominem illum in carcere. *Nescientes quid super eo facere deberent.* Idest nesciebant, quam pęnam inflicturi essent homini illi, quiá si pęna determinata esset, immediate illam inflixissent. Sed dicet aliquis, quomodo dubitabãt de pęna, quia iussum erat Exo. 31. & 35. c. ꝙ faciens aliquid in sabbato occideretur. Respondendum est, ꝙ non dubitabatur de isto colligente ligna, ꝙ mori deberet: dubitabatur tñ de genere mortis, quia non fuerat quidquam expressum in pręallegatis capitulis: sic. n. fuit de viro blasphemãte, de quo Leuit. c. 24. dicitur, ꝙ miserunt eum in carcerem, quousq; scirent quid Deus iuberet, & iussit, ꝙ lapidaretur. *Dixitque dominus ad Moysen.* Hic subintelligitur, ꝙ incarcerato homine illo Moyses iuit ad inquirendum dñm super hoc, & respõdit, ꝙ lapidaretur: modus autem inquirendi Moysi erat, vt quandocunque haberet aliquod dubium, introiret in Sancta sanctorum, & tunc loquebatur ei dñs inter duo Cherubin, respondens ad inquisita, vt patet supra cap. 7. *Morte moriatur homo iste.* q. d. nõ est dignus venia, quia deliquit contemnendo legem, sed moriatur, & quãtum ad hoc nondum satisfaciebat intentioni Moysi, quia de hoc non dubitabat ipse, sed de genere mortis, ideo immediate subiungitur genus mortis.

Obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Idest totus populus conueniat ad lapidandum eum: in omnibus. n. peccatis, quę hebant directé cõtra Deum, pro quibus infligenda erat mors, lapidatio infligebatur, patet de primo, quod est colere Deos alienos habetur Deuter. 13. & 17. c. de blasphemia, quæ est contra secundum præceptum, & est directe contra Deum ponitur lapidatio Leuitic. cap. 24. de tertio pręcepto, quod erat colere sabbatum, ponitur lapidatio hic.

Quare lapidatio infligebatur à toto populo. Causa autem quare lapidatio ista infligebatur à toto populo erat, vt prouocarentur homines ad zelum Dei sui: nam in his peccatis infligebatur Deo offensa, & qui diligit alium, vult vlcisci iniurias illi inflictas, ideo totus populus iubebatur occidere huiusmodi peccantes, vt sic videretur vindicare iniuriam Dei sui, & inclinaretur ad Dei zelum prosequendum in omnibus.

Dicitur, ꝙ ista lapidatio fieret extra castra, quia nemo lapidari debebat, nec occidi intra castra, ne pollueretur castra sanguine, & ex hoc prouenit, ꝙ quando Stephanus lapidatus est eiecerunt eum extra vrbem, vt patet Act. c. 7. & quando Christus cruciatus est extra vrbem Ierusalé fuit crucifixus, vt patet ad Hebr. c. vlt. *Cumque eduxissent eum foras.* Ista est executio mandati domini, quantum ad vtranque partem, ideo primo eum eduxerunt de castris, quod est educi foras. *Obruerunt eum lapidibus.* Idest occiderunt eum lapidãdo: obruere proprie signat cooperire, velut si omnes Israelitæ tot lapides super eum iecissent, quòd eum cooperirét. *Et mortuus est.* Hoc ponitur ex superabundanti, quia obrui lapidibus est mori lapidando. *Dixitque dominus.* Posito incidentali hic subiungitur quoddam cæremoniale, scilicet signum distinctiuum Israelitarum ab alijs populis.

Quomodo Iudæi erant distincti ab alijs populis in rebus, & in signo, & in moribus.
Quæst. L.

IN quo est sciendum, quòd Deus voluit Israelitas esse distinctos ab omnibus alijs populis in signo, & in rebus, res autem erat cõuersatio, vel mores Iudęorum, & propter hoc dedit legem Iudæis directiuam omnium actuum humanorum, tam respectu Dei, quam ipsorum Iudęorum inter se, & non data est lex ista alicui alteri genti, nec aliquam aliam Deus dedit gentibus, sic patet Psal. 147. scilicet non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Distinguebantur etiam Iudæi ab alijs gentibus in signo, & hoc erat dupliciter, quoddam erat signum in carne, aliud in veste, in carne datum est signum circumcisionis, quod non poterat tolli ab aliquo Iudæo, istud tamen non sufficiebat, quia erat occultum, & nemo est qui respiciat partem illam, quia est pudenda, ideo non cognoscerentur Iudęi per illam, vnde debuit dari aliud signũ exterius, quod manifestaret euidenter esse Iudęos. istud fuit signum in habitu, & de hoc dicitur hic, vnde posito signo isto cognoscebatur manifeste quis esset Iudęus, sicut nunc inter nos cognoscuntur positis quibusdam alijs signis.

Dixit dominus ad Moysen. Quando ista dicta fuerint non potest patere, quia non ponitur tempus eorum, nec est aliquid ex quo colligatur, nec etiam dicendum est, ꝙ istud de ponendis fimbrijs fuerit dictum post incidentalem casum de colligente ligna, quia nihil tale apparet, sed cõiunguntur multa cęremonialia in isto cap. *Loquere filijs Israel.* Hoc erat generale in omnibus legibus, ꝙ Deus daret illas Moysi, & postea Moyses pronunciaret illas populo, cũ Deus per se non loqueretur, nec per Angelum immediate populo, nisi semel in mõte Sinai. *Vt faciant sibi fimbrias.* Istud erat signum distinctiuum in vestimento. Et sciendum, ꝙ istæ fimbriæ non fiebant in omnibus vestimentis Iudęorum, sed solum in superioribus, quia per interiora non cognoscerentur, cum non viderentur, & erant istæ fimbriæ quatuor partes vestimenti in anteriori, & posteriori parte diuisi, vnde necesse est, ꝙ in duabus diuisionibus, vel apertionibus essent quatuor fimbrię & iussit hoc dominus fieri, quia forte aliæ gentes non vtebantur vestibus fimbriatis, sed rotundis, vel solum in parte anteriori apertis, vel forte dici potest, quòd vestimenta fimbriata erant in vsu apud illos, & alias gentes, & principaliter istud pręceptum non intendit fimbrias constituere, sed quòd ponantur vittæ hyacinthinę, per quatuor fimbrias, & iste est proprior sensus. *Per angulos palliorum suorum.* Pallium significat vestem superiorem, & in ista erant quatuor fimbriæ, s. quatuor partes panni causatę ex diuisione, vel apertione ipsius vestis in anteriori, & posteriori parte, & non erant istæ fimbrię aliquid appositum vestibus, sed partes ipsarummet vestium, differt tamen: quia si non haberent vestimenta fimbrias essent rotunda, sicut vestes fęminarũ, anguli autem palliorum non sunt aliquid distinctum a fimbrijs, quęlibet enim fimbriarum erat vnus angulus, vel continens in se angulum, cum per diuisionem panni sint iam ibi duę lineæ tangentes se ortogonaliter, & sic in qualibet fimbria, dixit tamen quòd fimbrię fierent in angulis palliorum, idest quod faciendo fimbrias fierent anguli, si non pręexistebant: proprius tamen diceretur, quòd ponerentur vittæ hyacinthinæ in angulis. *Ponentes in eis vittas hyacinthinas.* Idest in angulis istis palliorum, vel in fimbrijs, quod idem est, ponebantur vittę hyacinthinę.

Fimbriæ quid essent.

De figura fimbriarum, & colore earum.
Quaest. *L I.*

SVnt autem istæ vittæ hyacinthinæ, vt dicunt Iudæi, quidam parui funiculi ex multis nodis cõplexi, qui consuebantur extremitatibus fimbriarum; vel magis dicẽdum est, vittas hyacinthinas esse quædam pictaria quadrata de panno hyacinthino, posita in quatuor fimbrijs, ita quòd in qualibet fimbriarum esset vnum pictarium hyacinthinum de illis, & de illis dicitur Matth. 23. cap. dilatant enim philateria sua, & magnificãt fimbrias, vocatur ibi philaterium, vt aliqui dicũt, vitta hyacinthina, & fimbria ipse angulus vestis, sed philaterium alterum est, s. quædam cartula in qua scribebantur præcepta Decalogi, & portabãt Iudæi illam in brachio dextro, vel in fronte pendentem, vt patet Deut. c. 6. Sed fimbria accipitur ibi solum pro vitta hyacinthina. Et ex hoc patet, quod vitta illa sit aliquis pannus quadratus, & nõ funiculus paruus, vt dicunt Iudæi, quia dicitur, & magnificant fimbrias. Si tamẽ esset funiculus illa vitta hiacinthina, modicum posset magnificari: pannus autem hyacinthinus quadratus poterat magnificari, quia illi, qui erant religiosiores, vel fingebant maiorem zelum legis, ponebant maiores vittas hyacinthinas, & ita dicitur de pharisęis, quòd magnificabant fimbrias.

Erant istæ vittæ hyacinthinæ, idest de colore hyacintho, est enim color hyacinthinus cælestis, & ponebatur de hoc colore, vt memorarentur mandatorum legis de cælo datæ, ideo in vestimentis sacerdotalibus multum erat de hyacinthino colore, Exo. c. 28. Itẽ cortinæ tabernaculi, & tentoria magis habebant de hyacintho, quam de alijs filis Exo. 26. & 27. c. Item omnia velamina vasorum Sanctuarij præter velamen altaris holocaustorum erant hyacinthina in superiori parte supra c. 4. Iudæi autem non habent nunc istas vittas hyacinthinas in fimbrijs, sed sacerdotes eorum cum legũt in synagogis præcipue vtuntur quibusdã vestibus lineis, quę habent multos nodos in pectore, & illas vocant vittas hyacinthinas. *Quas cum viderint recordentur omnium mandatorum Dei.* Idest cum Iudæi viderint istas vittas hyacinthinas recordabuntur, quòd positæ sunt ad mandatum Dei, & desistent à malis suis, si aliqua facere proposuissent.

Et ad quid proficiebant fimbria hebraeorum.
Quaest. *L I I.*

SCiendum autem, quòd ad hoc ponebantur istæ vittæ hyacinthinæ, vt homines recordarentur præceptorũ Dei, velut cum aliquis ponit sibi in digito filum ligatum ad memoriam alicuius rei, & quamquam actualiter nõ cogitet de illa re, cum viderit illud filum recordabitur, & sic dicebatur de pręcepto redemptionis primogenitorum, Exo. c. 13. s. erit igitur, quasi signũ in manu tua, & quasi appensum quid ob recordationẽ inter oculos tuos.

Sed adhuc considerandum, quòd effectus vittarũ hyacinthinarum erat duplex. Primus vt recordarentur Iudæi præceptorum Dei. Secundus, vt cognoscerentur esse Iudæi, s. vt cum aliquis Iudæus videret alium, sciret eũ esse Iudæum, & per hoc cognosceret cui communicandum esset, vel qui recipiendi essent in Sanctuario: nã aliquando veniebant Gentiles in terram Chanaan, & per hoc cognoscebant Iudæi ipsos, & quamquam ponatur hic, ꝙ istæ fimbriæ erant ad recordationem Dei: principaliter tamen erant ad distinctionem Iudęorum ab alijs. In hoc autem, quod dicitur esse fimbrias tñas ad recordationẽ, sciendum est, quòd proficiebant pro hominibus, quando erant passionati, quia faciebant eos scire actualiter: nam secundum Arist. 7. Ethi. incõtinens peccat, & ignorat tunc cum peccat, non tamen ignorat simpliciter, sed scit in vniuersali, & ignorat in particulari, scit secundum habitum, & ignorat secundum actum, quod facit in ipso passio peruertens rationem circa particularia agibilia. vt patet 7. Ethic. Cum vero aliquis habet aliquem qui in passione reducit ei ad memoriã ipsum, quod ignorat in particulari, & secundum actum, efficitur sciens actuali- F tet, & in particulari, & tunc passio non præualebit, nisi forte passio fuerit ita vehemens, quòd non permittat intelligere. Hoc modo proficiebãt vittæ hyacinthinę, quia cum aliquis intendebat facere malum, nõ habebat memoriam Dei in particulari, nec secundum actum, cum autem videret vittas hyacinthinas recordabatur secundum actum, sed quantum ad hoc iam non erat magna efficacia vittarum hyacinthinarum, quia cum quotidie eas Iudæi ferrent in vestibus suis, nihil magis mouebantur videntes illas, quam si viderent vestes, est enim conditio naturæ, vt ab assuetis non fiat passio, nec motus.

Nec sequantur cogitationes suas. Idest non erant post cogitationes suas, dicitur aliquis sequi cogitationes, quãdo quidquid sibi in mentem venit operatur, & sequitur impetum omnium passionum. *Et oculos per res varias* G *fornicantes.* Idest non sequantur oculos suos, qui fornicantur per res varias, idest, qui feruntur in multa visibilia modo fornicario, sicut enim fornicator cõcupiscit videns eam, cui coniungi non licet, ita oculus cum varia viderit, quæ nõ licet desiderari, fornicatur si desiderauerit, & hoc modo omnia membra habent suam fornicationem, dicitur autem aliquis fornicari per res varias, quando quidquid viderit concupiscit, & Iudæi videntes vittas hyacinthinas, non sequerentur oculos suos.

Sed magis memores praeceptorum Dei, vt faciant ea. Idest cum viderint istas vittas hyacinthinas, recordẽtur præceptorum Dei, & faciant illa propter Deum, qui iussit hæc.

Sintque sancti Deo suo. Idest sint sanctificati, vel mundi: potest hic intelligi sanctus pro mundo, vel separato. H Primo modo est sensus, quòd Iudæi erunt sancti domino, idest mundi, quia cum viderint vittas hyacinthinas recordabuntur præceptorum Dei, & cauebunt à desiderijs suis, quod est esse mundum.

Alio modo est sensus, quòd Iudæi ferrent fimbrias, & vittas hyacinthinas, & hoc modo essent sãctificati Deo, idest segregati ad cultũ eius, dicitur enim aliquis segregatus ab alijs, quãdo obseruat aliquas cęremonias in vita, vel in habitu distinctas ab alijs, & sic illi Iudæi, qui obseruabant cæremonias, quæ habentur supra c. 6. vocabantur Nazaræi, idest segregati, quia in comparatione omnium aliorum isti erant segregati: ita autem Iudæi respectu aliarum gentiũ dicebantur segregati, quia non vtebantur eodem habitu, nec legibus, quibus aliæ gẽtes, & iste modus est communis loquẽdi in sacra Scriptura, I scilicet, sanctifica mihi omne primogenitum, idest separa pro me Exo. c. 13. & sanctifica diem sabbati, i. separa illum pro domino Exod. cap. 20. vterque sensus est conueniens.

Ego dominus Deus vester. Idest facere debetis omnia ista, quia ego qui iubeo sum Deus habens auctoritatem iubendi.

Qui eduxit vos de terra Aegypti, vt essem Deus vester. In hoc persuadentur Iudæi facere ista, quæ dicũtur. Primo per beneficium, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & cum istud sit maximum beneficium, quia libertas est de maximis bonis, seruitus autem de maximis malis, tenebantur Iudæi Deo ad quamcunque obedientiam, sicut seruus domino, potissime cum ista seruitus Aegypti esset durissima quia vocatur fornax ferrea seruitus Aegy K pti Deut. c. 5. & vocatur ergastulum Exo. cap. 6. Secundo persuadentur Iudęi, quia dicitur, quòd ideo eduxit Deus eos de Aegypto, vt esset eorum Deus, nihil autem aliud est Deum esse eorum Deum, nisi quòd Iudęi colerent illum specialius cultu diuino, quã omnes aliæ gentes, cultus autem consistit in obedientia pręceptorum, ideo debebant Iudæi obseruare præcepta illius, ꝙ autem Deus eduxerit Israelitas de Aegypto, vt esset Deus illorum satis notum est: nam cum eduxit eos dedit eis legem per quam colerent eum specialius, quam aliæ gentes.

An Iudaei essent obligati portare fimbrias, & vittas hyacinthinas. *Quaest.* *L I I I.*

QVæret nunc aliquis, an Iudæi fuerint obligati portare fimbrias istas, & vittas hyacinthinas, quòd autem

A autem aliquando portauerint manifestum est, cum dicatur Matt. 23. c. quod pharisæi dilatabant philateria, & magnificabant fimbrias, sed non patet hinc eos fuisse obligatos, quia multa faciebant Iudęi ad quę non erant obligati.

Respondendum est, quòd Iudæi erant obligati ad faciendas fimbrias in vestimentis, & ponendas vittas hyacinthinas, quia Deus hoc iussit, & quamquam cæremoniale esset, tamen tempore illo quo lex durauit obligabantur omnes Iudæi obseruare istud, vnde & ipse Christus legitur obseruasse, habens fimbrias in pallio, & vittas hyacinthinas, sicut patet de muliere illa, quæ patiebatur fluxum sanguinis, & tetigit fimbriam vestimenti Christi, & dixit in corde suo, si tetigero fimbriam vestimenti eius salua ero. Luc. c. 8. & vocatur ibi fimbria angulus pallij, vbi erat vna de vittis hyacinthinis. B Fuerunt autem similia dicta de alijs pręceptis Exod. cap. 13 & Deut. c. 6. nam de primogenitorũ redemptione dicitur Exod. 13. c. quòd erit istud præceptum, quasi signum in manu tua, & quasi quid appensum ob recordationem inter oculos tuos: tamen manifestum est, quòd Iudæi non erant obligati ad portandum præceptum illud scriptum in manu, vel ante oculos, nec etiam portabant. Simile erat de præceptis Decalogi, idest de duobus, quæ ibi ponuntur, de quibus dicitur Deut. c. 6. & ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque, & mouebũtur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostijs domus tuæ, sed etiam ad hoc nõ erant obligati, nullus enim de Iudæis portabat præcepta pendentia ante oculos in fronte, sed aliqui eorum qui religiosiores esse videbãtur, portabant illa in brachio, C si tamen fuisset obligatio in præcepto illo, non solum obligarentur in brachio portare, sed etiam inter oculos, cum vtrunque exprimatur, portabant autem ista præcepta ligata in brachijs pharisæi, qui videbantur reliquo populo sanctiores, vt viderẽtur diligere legem, sed hoc aliqui tenent, verius tamen, & communius est, quòd vere portarent pharisæi philateria pendentia in fronte, & non soli ipsi, sed multi de populo, licet nõ omnes, de quo dicetur magis Matth. 13. cap. q. 44. faciebant autem istas cartulas magnas, & pulchras, de quibus Christus arguebat eos Matth. 23. cap. dicens dilatant philateria sua, & magnificant fimbrias. Philaterium dicitur cartula illa, in qua conseruabantur præcepta, & dicitur à philaxe, quod est seruare, & thorat, quod est lex, quasi seruatio legis, s. quòd in cartulis illis erat lex recondita, idest principalia pręcepta legis. D

Philaterium vnde dicit.

Dicet ergo aliquis de vestibus fimbriatis, & de vittis hyacinthinis similiter esse, s. quod non obligarentur Iudæi ad istud præceptum, sed esset quasi quædam metaphora.

Respondendum est, quòd ad istud præceptum ad fimbrijs vestimentorum obligabantur omnes Iudæi, quia istud erat datum, tanquam signum distinctiuum Iudęorum à cæteris hominibus, & sicut tenebantur obseruare circumcisionem, quia erat data in signum distinctiuum: ita tenebantur obseruare præceptum de fimbrijs.

Item non sunt similia verba huius pręcepti ad ea, quę dicuntur de præcepto redemptionis primogenitorum, & de præceptis Decalogi scribendis in cartula, nam hic datur pręceptum de solis fimbrijs, & nihil aliud tangitur, si autem non tenerentur ad istud, esset superfluũ E totũ, quod hic dicitur. Cum vero dicitur de præcepto redẽptionis primogenitorum, & de præceptis 10. seruandis, aliter habetur, quia ponuntur pręcepta ista, tanquam seruanda principaliter, deinde, vt memoria eorum permaneat ponitur quædam comparatio signorum sensibiliũ, s. quod sint in recordatione vestra semper tanquam aliquid appensum ante oculos vestros, vel tãquam aliquid ligatum in brachio: non tamen est intentio Dei iubentis, quòd ista ligarentur in brachio, vel in fronte: in hoc autem præcepto aliter est, quia sine aliqua alia cõparatione, vel causa ad quam referatur, iubetur, quòd Iudæi faciant sibi fimbrias cũ vittis hyacinthinis: ergo erat obligatio simpliciter ad istud præceptum.

An præceptum de fimbrijs obligaret in deserto. Quæst. LIIII.

QVæret nunc aliquis an istud præceptum obligauerit Iudæos in deserto? Aliquis tunc respondebit, quòd non obligabat, quia erat cæremoniale, & nunquam habuerunt cæremonialia vim obligandi, vsque ad introitũ in terram Chanan: ergo nec istud. Posset forte dici in cõtrarium, quòd ratio quare non obligabãt cęremonialia in deserto erat, quia non habebatur materia illorũ, nec dispositio ad vacandum illis, sicut erat de circumcisione propter motum incertũ nubis, vt declaratũ est Deut. 12. & Iosue c. 5. idem de sacrificijs, quia materia eorũ non poterat haberi in deserto, ideo nõ obligabantur iugiter ad offerendum illa, de vestimentis tñ fimbriatis aliud erat, quia cum Iudęi vterentur vestibus in deserto, poterant illas facere fimbriatas, & apponere vittas hyacinthinas.

Respondendum est, quod nullum præceptũ cæremoniale obligauit in deserto, nisi de eo expresse fieret mentio, quod obseruaretur in deserto, sicut erat de leprosis ejiciẽdis extra castra, & de fluentibus semine, & immundis super mortuo, vt patet sup. c. 5. de alijs non exprimebatur, quod in deserto obseruarentur, ideo non obseruabantur, sed de pręceptis cæremonialibus quæ seruarẽtur in deserto, & quę non latius, & verius dictum est supra 5. c. q. 10. Item non poterant obseruare Iudæi in deserto pręceptũ istud: nõ enim habebant vestes alias, nisi quas de Aegypto eduxerant, & illæ durauerunt eis per 40. annos in eadẽ nouitate, qua eduxerant de Aegypto, vt patet Deut. c. 8. & 29. illæ autem forte nõ erant tales, quæ possent fimbriari, vt ponerentur in eis vittæ hyacinthinæ. Item cõcesso, quod vestes illæ possent diuidi in fimbrias, satis dubium est si haberent in deserto pannum hyacinthinum ad ponẽdum in quolibet vestimento per quatuor fimbrias eius, ideo non obligabat in deserto istud præceptum, sed obligauit post introitum in terram Chanaan habita pace, sicut cætera cæremonialia obligabant, quod fuit quando Israelitæ cessauerunt à prælijs, & duxerunt tabernaculũ Domini in Sylo, vt patet Ios. c. 18. de quo declaratum est Iosue cap. 12. & ibi vide.

CAP. XVI.

ECce autem Chore filius Isaar filij Caath, filij Leui, & Dathan, atque Abiron filij Eliab: Hon quoque filius Pheleth de filijs Ruben: surrexerunt contra Moysen: alijque filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore concilij per nomina vocabantur. Cumque stetissent aduersum Moysen, & Aaron dixerunt. Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini?

Schisma Chore. Dathan, & Abirõ contra Moysen.

ECce autem. Supra ponebatur impedimentum itineris propter populum murmurantem, hic rursus describitur impedimentum itineris pro ambitione Chore pro sacerdotio insurgẽtis. & diuiditur in tria, quia primo ponitur seditio pro sacerdotio, secundo sacerdotij determinatio inf. 17. tertio oneris sacerdotalis impositio inf. 18. Circa primum describitur seditio Chore cum sibi adiunctis, secundo murmuratio totius multitudinis ibi. *Murmurauit autem omnis multitudo.* Prima in tres, quia primo ponitur transgressio culpę, secundo reprehẽsio iustitiæ, tertio inflictio pœnæ, secunda ibi. *Quod cum audisset Moyses.* Tertia ibi. *Locutusque est Dominus.* Circa primum. *Ecce autem Chore.* Hic ponitur murmuratio Chore cõtra Moysen, & Aarõ, qui voluit sibi vsurpare sacerdotium, origo autem huius seditionis fuit, quod Chore videbat Moysen, & Aaron habere excellentiam, super totum populum, cęteri autem erant tanquã subiecti: ambiuit igitur excellentiam illam, quam habebat Aaron: erat tamen Chore satis coniunctus consanguinitate Moysi, & Aaron, vt infra patebit.

Impedimentum itineris & ambitionem.

An ista sint immediate dicta post superiora. Quæst. I.

CIrca ea, quæ dicuntur in hoc capitulo dubitabit aliquis, an fuerint immediate dicta post superiora.

Respondendum est nõ posse cognosci ordinem in his, quia illa superiora sunt præcepta; ista autem sunt historicè dicta, historiæ autem ad præcepta non apparet aliqua continuatio, nisi exprimatur. Dicunt autem aliqui fuisse hoc in monte Sinai, pauco tempore post constitutionem Aaron in sacerdotem summum, & satis rationabile est, quia ibi fuit constitutus Aaron in sacerdotem summum, immediate autem inuideret Chore excellentiæ Aaron, & insurgeret conuocando secum alios, si autem alio tẽpore facta fuisse ista dixerimus, non multum differt.

Quomodo & quare Chore, & Dathan, & Abiron insurrexerunt contra Moysen. Et an pro summo sacerdotio, vel pro principatu populi. Quæst. II.

Vnde orta est murmuratio Chore, & ambitio eius.

MOdus autem huius fuit. Dominus elegerat sibi Leuiticam tribum, vt ministraret reprobatis alijs primogenitis, ideo sic Moyses ex mandato diuino fecit, & constituit Aaron fratrem suum summum sacerdotem, & filios eius sacerdotes minores, Leuitas vero fecit custodes, & portatores vasorum, vt patet supra 3. & 4. cap. populus autem concepit de hoc indignationem, quia contempta cætera multitudine, & omnibus tribubus, soli tribui suç, & cognatis suis dedit ministeria, & præposituras Moyses.

Et aliqui dicunt, quòd ista indignatio fuit, quia Moyses fecerat hoc, & non indicauerat populo, quòd Deus mandasset. Sed falsum est hoc, quia Leuit. c. 8. dicitur, ꝙ prima die consecrationis conuocauit Moyses totum populum, & coram eis lauit Aaron, & vestiuit eum dicẽs, iste est sermo quem Dominus fieri iussit.

Sed dicendum, quòd forte non credidit populus Moysi, sed magis putauit, quòd ex affectione cognatorũ hoc fecerat. Chore autem Leuita de genere Caath doluit, ꝙ Elisaphan filius Ozielis præponeretur Caathitis, vt patet sup c. 3. quia Elisaphan erat filius filij minoris Caath, scilicet Ozielis. Chore autem erat filius secundi filij, scilicet Issuar, quare videbatur rationabilius debere præponi, concepto autem odio in Moysen, qui ista Deo mãdante disposuerat, nõ solum volebat sibi debitã Caathitarum pręposituram, sed summum sacerdotium ambiebat. Dathan, & Abiron, qui erant de tribu Ruben moti sunt, quia primogenituræ ius sibi debitum ex Moysi dispositione transferat ad Iudam, qui figebat tentoria in parte Orientali, vel magis ad Ephraim, de Iuda enim non tantum conquerebantur, quia Iacob moriens præposuerat Iudam in donis, & imperio ipsi Rubẽ primogenito, vt habetur Gen. 49. c. sed magis conquerebantur de Ephraim, quia Iosue, qui erat de principalissimis totius tribus Ephraim, erat familiarissimus Moysi, & fecit eum ducem primi belli, scilicet contra Amalechitas, vt habetur Exo. 17. cap.

Familiaritas Iosue ad Moysen.

Item in his, quæ ad Deum pertinebant excellebat Iosue, quia antequam fieret tabernaculum magnum habebat Moyses quoddam paruum tabernaculum, in ostio, cuius apparebat Dominus descendens in nube, in hoc autem nullus introibat, nisi Moyses, & Iosue, vt habetur Exo. c. 33. in multis quoque alijs erat Iosue familiarissimus Moysi, cum dicatur supra 11. cap. quòd erat minister Moysi electus ex mille.

Et fortè isti Dathan, & Abiron, & Hon, qui erant potẽtissimi in tribu Ruben commoti sunt per Chore ad ambiendum ius primogenituræ, vt Chore mediantibus eis populum facilius commoueret, & poterat hoc esse, quia Rubenitæ erant propinqui Caathitis, quia vtrique erant ad meridianam plagam, vt patet supra 2. c. de Rubenitis, de Caathitis supra cap. 3. Item, quia Dathan, & Abiron, quia erant de nobilioribus tribus Ruben habitarẽt propinquiores tabernaculo.

Rabbi Abraham, Aben Ezra dicit, quòd ista insurrectio fuit facta in monte Sinai, vbi officia distincta sunt, vt patet supra primis tribus capitulis huius libri, & ꝙ isti immediate repugnauerunt, vt senserunt se grauatos, & satis rationabile est, quia si magno tempore distulissent, non habuissent colorem ad hoc, nec fauorem à multitudine, tunc autem sic, quia nondum animi multitudinis pacati fuerant, ideo tunc erat tempus accommodatum seditioni cõtra Moysen, sed non narrantur res semper eo ordine quo aguntur.

Ecce autem Chore filius Issuar. Hic ponitur genealogia Chore, quomodo erat de Leuitis, ponitur etiam genus aliorum, qui cum eo insurrexerunt, erat enim Chore de Leuitis pronepos Leui. & erat cognatus Moysi, & Aaron quorum pater, & pater Chore erant fratres ex eodẽ patre scilicet ex Caath, vt patet Exo. c. 6. *Filij Caath.* Idest Issuar pater Chore erat filius Caath. Iste Caath habuit quatuor filios, scilicet Amrã, Issuar, Hebron, Oziel, vt patet Exo. cap. 6. Chore autem erat nepos Caath ex secundo horum filiorum. *Filij Leui.* Idest Caath erat filius Leui, habuit enim Leui tres filios, scilicet Caath, Gerson, Merari Gen. 46. & Exo. cap. 6. vnde Chore erat pronepos Leui, & eodem modo Moyses, & Aaron erãt pronepotes Leui, & erant ambo patrueles Chore, scilicet filij duorum fratrum.

Et Dathan atque Abiron filij Eliab. Isti duo erant magni principes in tribu Ruben, & erant fratres ex eodem patre, scilicet Eliab, vt patet hic: ideo magis potuerunt isti duci in aliquam coniurationem simul, quam alij nihil sibi attinentes. *Hon quoque filius Pheleth.* Iste erat alius princeps de tribu Ruben. & conuenit cum istis in coniurationem contra Moysen, & Aaron.

De filijs Ruben. Idest isti tres principes erant de tribu Ruben, de alijs enim tribubus nulli insurrexerunt causa autem apparet ex suprapositis. *Surrexerunt contra Moysen.*

Quare surrexerunt contra Moysen. Et quòd Dathan, & Abiron expresse mouebantur pro summo sacerdotio, sed tacite pro principatu. Quæst. III.

VOlentes ipsi principati super populum, sicut Moyses, vt aliqui dicunt, sed vt patet ex responsione Moysi nullus appetebat, vel appetere audebat principatum Moysi super totum populum, sed magis appetebant sacerdotium, quod primogenitis debebatur, & apud quos ab antiquo fuerat, vt patet Exo. 24. c. ex dictis ibi. Isti autem, quia primogeniti erant sacerdotium principaliter petebant, tanquam sibi manifeste debitũ, & non solum erant primogeniti in tribu sua, sed etiam in toto populo. Isti tamen intrinsece intendebant principatum pertinentem ad primogenituram accipere, non tamẽ audebant palam petere, quia Iacob abstulerat principatum à Ruben tradendo illum Iudæ, de sacerdotio autem non patebat, ita manifeste, ideo clarius petebant, & ob hoc Moyses respondit, quòd assumerent thuribula, & thurificarent, quod sacerdotibus congruebat: si autem ipsi manifeste populi principatum ambirent, non respondisset eis Moyses, quòd sumerent thuribula, quia impertinens erat, sed dedisset aliquem alium modum ad inquirendum, quem Deus elegisset in principem totius populi, sicut dedit modum ad inquirendum, quem elegisset in sacerdotem summum, vt patet infra.

An ista seditio cum esset propter sacerdotium magis debuit esse contra Aaron, quam contra Moysen. Quæst. IIII.

SEd tunc dicet aliquis cum isti appeterent sacerdotium, quare dicitur, quòd contra Moysen mouebantur? magis enim deberet dici, ꝙ mouebantur cõtra Aaron, qui erat summus sacerdos.

Respondendum est, quod non solum fuit seditio ista contra Moysen, sed etiam contra Aaron, vt patet immediate cum dicitur, cum stetissent aduersus Moysen, & Aaron dixerunt, cur eleuamini super populum Domini? hic tamen dicitur, quòd insurrexerunt contra Moysen fit enim mentio de ipso, quia erat principalior.

Vel aliter dicendum, quod contra Moysen fuit principaliter seditio istorũ virorum, quia licet Aaron esset sacerdos: Moyses tñ eũ instituerat, & distribuerat oẽs alias præposituras, & ministeria, vnde si aliqua deordinatio erat, ipse eam fecerat, & cõtra eũ rationabilior erat querela,

rela, ideo isti insurrexerunt contra eum principaliter.

[Aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri.] Isti congregati sunt cum Chore, Dathan, & Abiron, de qua autem tribu isti fuerint non exprimitur, quia fortè erant de multis tribubus, & isti non mouebantur principaliter, tanquam vendicare volentes, aliquod ius tribubus suis, sicut intendebant Dathan, & Abiron pro tribu Ruben vendicare ius sacerdotij, & primogenituræ, sed moti sunt isti, quia incitauerunt eos Dathan, & Abiron, vt non soli viderentur insurgere in Moysen.

De istis ducẽtis quinquaginta viris, quamquam non constet de qua tribu fuerint: constat tamen, quòd non fuerunt de tribu Leui, nec Ruben, quia cum positus fuisset Chore de tribu Leui, & Dathan, & Abiron de tribu Ruben, subiunctum est, quòd etiam fuerunt alij murmuratores filiorum Israel, idest de alijs tribubus Israelitarum.

[Proceres synagogæ.] Idest nobiles viri in tota synagoga, scilicet in toto populo: synagoga enim congregationem dicit, dicuntur viri proceres quasi præcedentes, quia præcedunt alios in virtutibus, & honore, & satis patet ex eo, quod sequitur, scilicet quòd isti tempore concilij per nomina vocabantur, vnde facilius poterant mouere multitudinem contra Moysen, in Hebrço dicitur.

[Viri famosi.] Et ad idem redit, scilicet quòd isti erãt magni honoris, & status, eo quo sequebatur istos esse famosos in toto populo.

[Qui tempore concilij per nomina vocabantur.] In hoc denotatur eorum excellentia, quia non vocabantur sub generali nomine plebis, sed distinctè vocabatur quilibet horum nominatim, & iste erat magnus honor.

Quomodo diuersimode vocantur ad concilium principes, & tota multitudo. Quæst. V.

Circa hoc sciendum est, quòd ad concilium aliquando vocabatur totus populus, & aliquando soli principes. Interdum vero vocabantur multi alij, qui non erant de principibus, & tamen non veniebat tota plebs. Pro vocatione autem populi, & principum sunt diuersi modi supra cap. 10. nam erant factæ tubæ argenteæ quibus conuocatur multitudo ad ostium tabernaculi, & tunc clangebatur multoties. Cum vero semel clangebatur veniebant principes, vt patet supra cap. 10. interdum verò, quando congregandi erant plures viri ad concilium, quam principes, vocabantur per nomina, & de istis intelligitur id quod habetur hic, scilicet quòd isti 250. viri per nomina vocabantur ad concilium.

Aliter dici potest, quòd isti viri veniebant semper ad conciliũ, quando principes congregabantur, & tunc vocabantur dupliciter, scilicet per nomina, & in tuba, principes enim per nomina vocabantur, quòd tali die conuenirent ad concilium, deinde vt omnes ad eandem horam conuenirent clangebatur tuba, & veniebant simul, & iste est conueniens modus. Identidem potest intelligi, quod etiã, quando congregabatur multitudo ad concilium, vocarentur isti per nomina, quia reliqua turba vocabatur solum per tubam, isti vero nominatim, & postea ad clangorem tubarum, & hoc etiam rationabile est, quia hic videtur signari, quòd ad omne concilium vocarentur isti per nomina.

[Cum stetissent aduersum Moysen, & Aaron.] Isti primo inter se conuenerunt de modo insurgendi contra Aaron, & Moysen, & de modo conuocandi plebem deinde venerunt aduersum Aaron, & Moysen, & inceperunt durè loqui ista quæ sequuntur contra eos.

[Sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est.] Increpant hic Moysen, & Aarõ, idest satis vobis esse debebat Moyses, & Aaron, quòd sitis æquales alijs, quare eleuamini super cæteros assumendo præposituras? si enim dicatis, quòd sancti estis, idest appliciti Deo, etiam omnis multitudo sanctorum est, idest totus iste populus est sanctus.

Et põt intelligi dupliciter, vno modo, quòd omnes de populo sancti erant, i. Deo appliciti, quia omnibus locutus fuerat dando legem, vel aliter omnis multitudo sanctorum est. idest omnes nos sumus sanctificati Deo, quia sumus primogeniti, sicut Aaron, sed prima sentẽtia magis consonat textui, quia subditur. [Et in ipsis est Dominus.] Idest omnibus eis loquitur Deus, sicut vobis, & omnibus familiaris est dãdo eis manna, & alia beneficia specialia, non ergo potestis dicere, quòd vos sitis specialiter sancti, & ob hoc debeatis præesse.

[Cur eleuamini super populum Domini.] Idest quare accipitis vobis præposituras subijciendo vobis reliquum populum: eleuari videbantur, quia Moyses præerat toti multitudini, vt princeps, tam in his, quæ pertinebant ad Deum, quam in alijs causis popularibus magnis, vt patet Exo. capi. 18. Aaron autem sacerdos summus erat, & ab omni populo oblationes, & primogenitorum redemptiones accepturus erat, credebant autem isti, quòd non mandauerat Deus, sed Moyses ex affectione, & dominandi ambitione ista dixerat, ideo dixerunt cur eleuamini super populum Domini? & non dixerunt quare eleuauit vos Deus super populum?

Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem: locutusque est ad Chore, & ad omnem multitudinẽ. Mane inquit notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi. & quos elegerit appropinquabunt ei hoc igitur facite. Tollat vnusquisque thuribula sua: tu Chore, & omne concilium tuum, & hausto cras igne, ponite desuper thymiama corã Domino. Et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus. Multum erigimini filij Leui. Dixitque rursum ad Chore. Audite filij Leui. Num parum vobis est, quod separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi & ministraretis ei? Idcirco ad se fecit accedere te, & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiam sacerdotiũ vendicetis, & omnis globus tuus stet contra Dominum? Quid est enim Aaron, vt murmuretis contra eum? Misit ergo Moyses, vt vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus: numquid parum est tibi, quòd eduxisti nos de terra Aegypti, quæ lacte & melle manabat, vt occideres in deserto, nisi, & dominatus fueris nostri? Reuera induxisti nos in terrã, quæ fluit riuis lactis, & melle, & dedisti nobis possessiones agrorum, & vinearũ, an & oculos nostros vis eruere? Non venimus. Iratusque Moyses valde: ait ad Dominum. Ne respicias sacrificia eorum. Tu scis quòd ne asellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitque ad Chore. Tu & omnis congregatio tua, state seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum. Quod cum fecissent, stantibus Moyse, & Aaron, & coaceruassent aduersum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

Dathan, & Abirõ contumacia.

[Quod cum audisset Moyses] Scilicet quòd isti mouebantur contra eum murmurando.

Quare Moyses cecidit in terram.

[Cecidit pronus in faciem.] Idest prostrauit se in terram super faciem suã, & hoc fuit ex admiratione, quia fortè non intelligebat, quòd talia aliquis contra eũ dicere posset, aut præsumere, cum ista faceret ex mandato Dei, & publicè. Vel potest dici, quòd cecidit in terram, vt oraret Deum, quòd notificaret populo certitudinẽ huius rei, & ibi in oratione responsum habuit, quod infra sequitur, scilicet mane notum faciet Dominus, &c. de Aaron non dicitur an in terram se prostrauerit, sed satis credendum est, quòd sic.

[Locutusque est ad Chore, & ad omnem multitudinem.] Postquã Moyses orauit, & accepit responsum locutus fuit insurgentibus ex parte Dei, & dicitur, quòd fuit locutus ad Chore, quia iste principalior erat inter cæteros insurgentes, cum ipse eos commouerit. Dicitur etiam, quòd ad multitudinem locutus est, non quidem ad multitudinem totius populi, sed ad multitudinem, quæ conuenerat cum Chore, scilicet ad Dathan, & Abiron, & 250. viros synagogæ, & ista vocatur multitudo

F tudo Chore siue conciliũ eius, & sic dicitur infra ad Chore, tu & oẽ conciliũ tuũ, nã multitudo populi nõ insurrexit tũc, sed postea cũ vidit piJsse Dathã, & Abirõ, & alios viros incendio, vt patet infra, & tunc ipsa ẽt punita est.

[Mane inquit notum facit Dñs, qui ad se pertineant,] idest nunc non insurgatis volentes vobis vsurpare principatum, quia mane notum fiet, qui pertinent ad Deum, & quos elegerit ad principatum istum.

Dicuntur aliqui pertinere ad Deum, non quòd magis quidam homines, quam alij ad Deum pertineant, quia quidquid sumus Dei sumus, cũ in Deo simus, viuamus, & moueamur, & genus Dei sumus Actuum 17. capit. & non potest magis aliquis ad Deũ pertinere, quam quòd totum, quod habet Dei sit, & ipse nihil sibi reseruet, sed ita est de omnibus: ergo omnes ad Deum æqualiter pertinent, dicuntur tamen aliqui pertinere ad Deum quasi G alij non pertineant, quia Deus elegit illos ad aliquod ministerium, ad quod alij electi non sunt, & ita accipitur hic, quòd Deus demonstraret, qui pertinebant ad ipsum, idest quos elegisset in ministerium suum.

[Et sanctos applicabit sibi.] Idest in signo sensibili applicabit ad se eos, quos sanctificauerit. Non accipiuntur hic sancti, idest immaculati, ita quòd sit sensus, ꝙ Deus, applicaret ad se sanctos, i. eos, qui essent mundiores, sed accipitur sanctus, i. segregatus: Deus.n. segregauerat aliquos ad ministerium suum, s. Moysen, & Aaron, & isti erant iã sancti, i. segregati ad hoc, sicut dicimus sanctifica mihi omne masculinum, i. segrega pro me, & quia dubiũ erat, qui essent isti sancti, i. segregati a Deo, dicit Moyses, ꝙ Deus applicabit sãctos ad se, i. faciet aliquod signũ sensibile, in quo appareat, qui sunt sanctificati, & applicati Deo. H hoc aũt erat, ꝙ Chore cum socijs suis cremaretur, & Aaron cum filijs suis saluaretur, vt patet infra.

[Et quos elegerit appropinquabunt ei.] Eadẽ sñia est, s. ꝙ Deus elegit aliquos iã pro ministerio suo quamuis lateat vos: tñ ipse demonstrabit hoc faciendo illos appropinquare sibi: erat aũt ista appropinquatio per liberationẽ a periculo, qđ incursuri erant Chore, & socij sui.

[Hoc igitur facite.] Offert hic Moyses Chore, & socijs suis quoddã experimentũ, quo cognosceretur quem eligeret Deus ad sacerdotiũ istud, de quo cõtendebatur: Chore aũt cũ socijs suis libenter acceptauit experimentũ, quia Deus excęcauerat corda eorũ, vel forte non fecerunt hoc libenter, sed verecundia ducti, erubuerunt.n. non suscipere oblatum experimentum, quia viderentur fouere iniquam causam, sicut in litigijs manifestè turpi- I tudinis est nolle iurare nec iuramentum alteri parti deferre: subierunt ergo hanc probationem. [Tollat vnusquisq; thuribula sua.] Iste est modus quo inquireretur veritas, s. ꝙ quilibet horũ offerret thymiama, & cũ eis Aarõ. Dictũ est aũt de oblatione thymiamatis, q̃a cõtendebatur hic de sacerdotio nõ fuit cõueniẽs dari experimẽtũ in aliquo ope sacerdotali, & istud erat offerri thymiama.

Quare non iussit Moyses, vt facerent Chore, & socij sui aliquod sacrificium, seu actum sacerdotalem. sicut iussit de thymiamate. Quæst. VI.

SEd tunc dicet aliquis quare non offerebãt holocaustũ vel aliquod sacrificium, quia eodẽ mõ erat istud opus sacerdotale? Respondendũ est, ꝙ Moyses voluit tradere K experimentum leuius, quod haberi posset, in sacerdotalibus aũt nõ erat aliquod ministeriũ ita leue: nã offerre sacrificia erat magnæ occupationis, & sumptus, si aũt oẽs isti deberent offerre sacrificiũ fecissent magnos sumptus quia erant plures, quã 250. viri, vt patet in littera, & superfluum erat tot fieri sumptus, cum experimentũ posset haberi sine sumptibus, oblatio aũt thymiamatis non requirebat occupationem aliquam, & nullos sumptus, ideo melius fuit offerri thymiama, quam sacrificium. Itẽ voluit Moyses facere experimentũ, quod factum est in Nadab, & Abiu: ipsi.n. cum obtulissent ignem alienũ a Domino combusti sunt Leu.c.10. quia egressus fuit ignis de altari: ita cum isti offerrent thymiama accipientes ignẽ de altari egrederetur ignis contra eos, & sic factum est, vnde erat valde conueniens modus iste,

Quare non incenderunt lucernas. Quæst. VII.

SEd adhuc dicet aliquis, quare non incenderunt lucernas candelabri, quæ erat ministratio sacerdotalis, quam solum faciebant Aaron, & filij eius, & simul fiebat cum incensione thymiamatis, Exod. 30. ca. & ibi poterant incendi ab igne candelabri, sicut combusti sunt ab igne altaris.

Respondendum est, quòd non conueniebat hoc, sicut oblatio thymiamatis, quia Moyses volebat, quòd omnes isti viri, qui insurrexerant contra eum, & Aaron, subirẽt istud experimentum, sed non poterant oẽs incẽdere lucernas cãdelabri, quia illę erãt paucę, s. solũ septẽ Exod. 25. c. ideo aliqui eorũ soli ministrauissent & cõbusti fuissent, alij aũt nequaquam in oblatione vero thymiamatis G oẽs poterãt ministrare simul, ita ꝙ quilibet portaret suũ thuribulũ, sicut dixit eis Moyses, & oẽs simul incenderẽtur. Itẽ non cõueniebat, ꝙ oẽs introirẽt, vel aliquis eorũ ad ministrandũ in candelabro, quia Moyses voluit dare tale experimentũ in quo pauciores cęremonię infringerentur, quã infringi poterant, si aũt diceretur, ꝙ isti ministrarent in candelabro, infringerent duas cæremonias, prima erat, ꝙ vsurparent sacerdotalem ministrationem, secunda, ꝙ ingrederentur intra tabernaculum: nulli.n. nisi sacerdoti licebat ingredi in illud: offerendo aũt thymiama solum infringebant vna cęrimonia, s. ꝙ offerebãt thymiama, vel vt melius dicatur, ꝙ attentabãt offerre illud, nã antequã ipsi ingrederẽtur in tabernaculũ cõburẽdi erãt, s. qñ acciperent ignẽ de altari holocaustorum ad H imponendum thuribulis, magis ergo conuenit ministratio tymiamatis, quam incensio lucernarum.

Quare non obtulerunt panes propositionis. Quæst. VIII.

SEd adhuc dicetur quare non obtulerunt isti viri panes propositionis, quia ista ẽt erat sacerdotalis oblatio: soli quippe sacerdotes conficiebãt panes illos ex massa, & coquebãt, atq; disponebãt in mensa propositionis de quo Leu. c. 24. ita ergo poterãt experiri in hoc, sicut in cęteris ministrationibus. Respondẽdũ est nõ fuisse cõueniens, primo quia isti panes nõ ponebantur quotidie corã Dño, sed in diebus sabbatorũ, ita ꝙ in quolibet sabbato ponerẽtur 12. recẽtes panes, & tollerẽtur 12. veteres. Leuitic. 24. cap. ideo non posset fieri istud experimentum, nisi in diebus sabbatorum, & forte non erat I dies sabbati illa in qua fecit istud experimentum Moyses: ideo non possent experiri in oblatione panum propositionis. Item Moyses volebat omnes istos insurgentes perire in ministrando, & ad hoc omnes simul ministrare debebant, in oblatione tamen panum non poterant omnes simul ministrare, quia solum erant 12. panes ponendi super mensam Leuitic. capit. 24. ergo non fuit conueniens ministratio ad experimentum. Item Moyses volebat istud experimentum, vt quando illi viri accederent ad altare holocaustorũ assumpturi prunas ignis egrediens de altari combureret eos, vt in eo punirentur in quo ministrabant, si autem offerrent panes super mensam propositionis, non erat ibi aliquis ignis, quo cremarentur: ideo magis conueniebat, quòd offer- K rent thymiama, & cremarentur ab igne, quem assumerent, quamquam satis potuisset fieri, quòd cum isti viri ingrederentur in tabernaculum ad ministrandum super mensam propositionis, egrederetur ignis de altari holocaustorum, & combureret eos transeuntes, sic factum est de Nadab, & Abiu, nam ipsi non perierunt ab igne quem assumpserunt, quia ille erat ignis alienus, sed cum assumpsissent illum, & trãsirent apud altare holocaustorum, egressus fuit ignis de altari, & combussit illos Leuitic. cap. 10. Ex prædictis tamen magis conueniens apparet experimentum istud debuisse fieri in oblatione thymiamatis, quam in aliquo alio.

[Tollat vnusquisque thuribula sua.] Moyses intendebat, vt omnes isti insurgentes perirent, quod non fieret si non ministrarent simul, nam si quidam primo ministrarent, & comburerentur, residui ministrare nollent,

&

& quia omnes isti insurrexerunt, atque erant digni pœna, voluit Moyses omnes simul offerre, & comburri, ideo dixit, quòd omnes acciperent thuribula.

Poterat autem apparere alia causa ad hoc, quia Moyses dicebat, quòd Deus monstraret, qui pertinerent ad eum, & segregaret electos suos, & quia si quidam eorum solum offerrent non posset apparere, qui erant electi a Deo, quia fortè relinquerentur alij non offerentes, quos Deus elegisset, fuit ergo conueniens, vt omnes simul offerrent thymiama, obtulit autem illud Chore cum 250. viris, nam Dathan, & Abiron non obtulerūt, nec venire dignati sunt ad præceptum Moysi, sed magis Moyses iuit ad eos, vt patet infra.

Vnde habuerunt Chore & socij sui 250 thuribula ad thymiama offerendum, & an essent de thuribulis Sanctuarij. Quæst. LX.

Dicet autem aliquis quomodo habuerunt isti thuribula ad offerendum simul, quia erant multi viri? Respondebit aliquis, quòd in Sanctuario erant thuribula multa, de quibus acceperunt isti viri singuli pro se, & patet, quia præter vasa, quæ fabricauit Moyses a principio in tabernaculo, multa alia oblata sunt, sicut in dedicatione altaris cum obtulerunt duodecim principes de quibus supra c.7. ita etiam alij populares offerrent vasa, ita vt essent multa, de thuribulis, & alijs generibus vasorum. Respondendum est non stare, quia ista vasa Sanctuarij non daret Moyses viris istis ad offerendum thymiama, quia dicitur hic, quòd vnusquisq; assumeret thuribulum suū, si tamen darentur de Sanctuario non essent thuribula virorum illorum.

Aliquis autem aliter arguet, scilicet quòd thuribula Sanctuarij erant argentea: thuribula autem istorū virorū erant ænea, vt patet infra in litera, & ob hoc affixa sunt inter laminas altaris holocaustorum, quod erat æneum, non erant ergo de thuribulis Sanctuarij.

Respondendum, est falsum præsupponi, nam, & si aliquando essent aliqua thuribula ex auro, vel argenteo ad magnam solēnitatē: tamen thuribula Sanctuarij erant ænea, quia ista sunt, quæ vocantur ignium receptacula, & ponuntur in altari holocaustorum, vt declaratum est Exo.27.c. omnia tamen vasa altaris ipsius ænea sunt, vt patet eod.c. in hoc igitur non est credendū, quòd thuribulum Aaron fuerit excellentius thuribulis aliorū virorum in materia. Illud tñ erat pertinens ad Sanctuariū, D thuribula vero illorū virorum non pertinebant ad Sanctuarium. Hoc aūt solidius probatur ex litera, quia thuribula istorum virorū non erant sanctificata antequam ipsi offerrent in eis, thuribula autē Sanctuarij erant sanctificata a principio, ergo nō erāt illa de thuribulis Sanctuarij. Primū patet, quia infra dicitur, φ thuribula istorum sanctificata sunt in mortibus peccatorum, cū obtulerunt incensum in illis, & ob hoc affigēda erant altari, in quo innuitur, φ ante oblationem illam non erant sanctificata, alioquin non diceretur sanctificata in mortibus peccatorum. Secundū patet, quia oīa vasa, quæ erant in Sāctuario immediatè, vt consummatū est, fuerūt sanctificata, & vncta oleo sancto, vt patet Exo.31. & 40. c. ergo si fuissent ista thuribula Sanctuarij iā essent sanctificata.

Dicendum igitur, quod non erant, sed pertinebant ad E viros illos: quilibet enim illorum adduxit suum thuribulum: leuiter enim illa fieri poterāt ex ære, & credendum est, quod ipsi fecerint fortè ante hoc cum inceperunt conspirare propter sacerdotium, vel postquam dixit hoc Moyses, nam leuiter ista fieri poterant.

[Tu Chore, & omne cōcilium tuum.] Dicit eis, quòd offerant thymiama ad prædictum experimentum, vocat autem concilium Chore 250. viros: non quòd Chore esset excellētior omnibus, sed quia ipse ad hoc omnes concitauerat, & erat in hoc principalior.

[Et hausto cras igne ponite desuper thymiama.] Idest accipiatis cras ignē in thuribulis vestris, & ponatis desuper thymiama ad cremandum coram Domino. Accipitur hic haurire, idest assumere, vel imponere: magis aūt pertinet hoc ad liquida, quam ad arida, qualis erat ignis A in prunis, & dicebantur isti haurire ignē, quia assumpturi erant prunas de altari holocaustorū in thuribulis suis, & super illa imposituri thymiama ad emissionē odoris coram Domino. Erat aūt ordo in hoc, quòd non assumebantur prunæ, & ponebatur incensum in eodē loco, sed extra tabernaculū in altari holocaustorū erat ignis continuus Leui. c. 6. Intra tabernaculum autē non erat ignis in prunis, sed in lucernis, qui non proficiebat ad cremandum thymiama: assumebatur ergo exterius ignis, altare autem thymiamatis erat intra tabernaculum, & ibi cremabatur incensum, ideo cum accepissent sacerdotes prunas exterius in thuribulis, portabant interius ad altare thymiamatis, ibi superponentes thymiama prunis, & hoc erat incendere thymiama coram Domino.

[Et quemcunque elegerit ipse erit sanctus.] Idest in B ista oblatione apparebit quem Deus eligat ad istud ministerium, quia dabit signum sensibile cremādo impios, & conseruando rectos corde. Ille autem quem Deus hic elegerit erit sanctus, idest apparebit manifeste segregatus a Deo ad istud ministeriū, & tunc non erit ratio querelæ in aliquo, quare non eligatur, quia Deus hoc facit. (Multum erigimini filij Leui.) Hic ponit increpationem Moyses contra Chore specialius, quam contra alios, quia ipse incitauerat illos ad hoc, ideo dictū est supra, tu Chore, & omne concilium tuum. Item maior ratio erat increpationis contra Chore, quam contra cæteros: erat enim Chore de ministris vasorum. Alij autem nullā ministrationem, vel præpositurā habebant, & est sensus, mul C tum erigimini filij Leui, idest satis vobis esse debebat, φ facti fuistis ministri sacrorum vasorum, quia adhuc summum sacerdotium vultis, vel multum erigimini .i. nō solum erigimini contra me, & Aaron, sed etiā cōtra Deum, qui ista instituit, & hoc significat infr. cum dixit, quid est Aaron, vt murmuretis cōtra eum quasi dicat murmuratio vestra non est contra Aaron, sed contra Deū. Est autem iste modus loquendi subsannatorius, & grauis: pertinet aūt ad homines multum iratos. s. φ cum respondeant aliquā rationabiliter, ad extremū non potentes continere iram suam, effundunt aliqua verba iracundiæ, & ita erat hic, quia primo rationabiliter respondit, deinde subsannauit, & loquitur ad omnes filios Leui, quia peccante vno arguebat omnes, non quidem peccauit tunc alius de Leuitis præter Chore, nec apparebat quisquam ei fauens, eo tñ insurgente, cōtra omnes filios Leui locutus est Moyses, sic factum est in peccato Achan, nā ipso D furante de anathemate Iericho, dixit Deus, φ Israel furatus fuerat, & peccauerant, & absconderant in tabernaculis suis: erat tñ vnicus vir faciens hæc, vt patet Iosue c.7. (Dixitque rursum ad Chore.) Hic conuincit rationabiliter Moyses ipsum Chore, φ male ambiuisset summum sacerdotium: satis enim ei esse debuisset, φ fuerat segregatus in ministerium Sanctuarij cum alijs Leuitis: ideo non debebat ambire sacerdotiū, dicitur hic, φ dixit rursum .i. Moyses cessauit a prima locutione, & iterū locutus est ad Chore. Causa est quare fuerit bis locutus, quia in fine primæ locutionis Moyses cōmotus zelo Dei excandescebat in iram, iā loquens verba dura contra Chore, & ne progrederetur ad duriora continuit se atq; cessauit loqui, quia res ista non erat agenda tumultu verborū, & increpatione, sed rationabili, & conuincēte redar E guitione. Cessauit ergo, vt pacata iracundia inciperet iterum arguere rationabiliter. (Audite filij Leui.) Loquitur hic Moyses ad oēs Leuitas, quia q̄q̄ nullus eorum fauere Chore in incœpto crimine: tñ aderant Moysi audientes, quæ dicebantur, & ad hos oēs fuit locutus Moyses.

Conditio hominū iratorum.

(Num parū vobis est, quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo.) Idest sufficere vobis debuisset, immo magis, quam sufficere, φ Deus separauerit vos a reliquo populo, eligendo vos in ministros, & nullū de toto populo, ideo etiam si nihil vlterius honoris, aut præposituræ tribuisset, contentari debuissetis, dicūtur Leuitæ separati a reliquo populo, quia nō accipiebatur summa Leuitarū cum summa populariū, sed seorsum: etiā, qñ cōputabantur Leuitæ, non accipiebatur summa ab eisdē annis a quibus in popularibus, sed populares a 20. anno cōputabantur, Leuitæ aūt ab vno mense, & supra, & rursus in alijs

com-

cõputationibus a 30. anno supputabantur. Itẽ cõputatio eorum non erat ad eadẽ officia, ad quæ cõputatio popularium, vt quia populares computabantur pro bella, & loca castrametationum, & similia opera, Leuitæ aũt ad cultum Sanctuarij computabãtur, de his omnibus patet supra c. 1. & 3. [Et vnxit sibi, vt seruiretis in cultu tabernaculi.] Dicitur Deus vnxisse Leuitas, i. dedicasse pro cultu suo, non quidem, ꝙ esset ĩ eis facta aliqua vnctio in oleo sancto, sicut erat in sacerdotibus. nã sacerdotes vngebantur in sanguine, & oleo sancto, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. c. in Leuitis aũt simplicibus nõ fiebat aliqua vnctio in oleo sancto vel in sanguine, sed solum fiebat leuis expiatio lauando eos aqua lustrationis, & radendo oẽs pilos corporis ipsorum, atq; offerendo coram Domino, vt patet, sup. c. 8. dicuntur tñ vncti Dño. i. dedicati ei. [Vt seruiretis in cultu tabernaculi.] i. seruiretis ad ministrandum in tabernaculo, vel subseruiretis ministrationi tabernaculi: non est. n. intelligendum, ꝙ Leuitæ facerent aliquã ministrationem in sanctuario, quia ipsi non offerebant sacrificia, nec thymiama, nec panes propositionis. nec disponebant lucernas in candelabro. Istæ tamen erant solum ministrationes sacerdotales in Sanctuario, & siquis Leuitarum accederet ad eas moreretur supra ca. 3. & infra 18. Dicendum ergo, quód Leuitæ solum habebant ministrationem in custodiendo omnia vasa Sanctuarij, & portãdo illa in itinere, cum portanda essent castra, & castrametãdo in circuitu tabernaculi, vt patet supra c. 1. oẽs aũt aliæ ministrationes erãt sacerdotales, ideo non dicitur hic, vt seruiretis in tabernaculo, sed vt seruiretis in cultu tabernaculi, i. seruire ĩ seruitio tabernaculi, seruire. n. in tabernaculo est facere aliquã ministrationem in eo, & hoc ad solos sacerdotes pertinebat, seruire aũt in cultu tabernaculi est seruire ad seruitium tabernaculi, s. subministrando: in quo innuuntur duæ ministrationes, vna quæ erat in Sanctuario, & erat principalis, alia quæ erat præcedens ad illam, & vocatur subministratio: istam secundam habebant Leuitæ, primam vero sacerdotes, nam sacerdotes offerebant sacrificia in altari & ministrabant in reliquis vasis sanctuarij, Leuitæ autẽ subministrabant, i. seruiebant ad hanc ministrationẽ custodientes vasa in quibus ministrabant sacerdotes, & portando illa in via atque excubando in circuitu tabernaculi, ne aliquis extraneorum accederet. [Et staretis coram frequentia populi, i. staretis coram tota multitudine Israelitarũ in ministratione in his, quæ supra posita sunt, vel vt magis fuit tempore Dauid in officijs ianitorum, & cantorum ministrarent, de quo 1. Parali. c. 23. vsq; ad 26. & dicuntur stare coram multitudine populi, quia ipsi erant tanquam ministrantes, & omnes populares tanquam attendentes, vel stabant coram multitudine, quia Leuitæ magis accedebant ad Deum castrametantes in circuitu tabernaculi, populares autem non accedebant illuc, & siquis accederet moreretur sup. cap 1. [Et ministraretis ei.] Non in aliqua ministratione, quæ esset intra Sanctuarium, sed in portando Sãctuarium cũ vasis suis, & custodiendo, atque castrametando in circuitu illius. (Icirco ad se fecit accedere te, & omnes fratres tuos.) Loquitur principaliter ad Chore, quia ipse erat, qui insurgebat, & nullus alius nunc apparebat insurgens, vocantur aũt fratres Chore omnes de alijs familijs Leuitarum erant enim tres familiæ, s. Caathitarum, Meraritarum, et Gersonitarum supra 3. & 4. c. & principaliter vocantur hic fratres Chore Caathitæ, quia de stirpe Caathitarum fuit Chore, cum Caath fuisset auus eius. (Vt vobis etiam sacerdotium vendicetis.) Quasi dicat non elegit vos ad hoc, vt præter ea, quæ vobis dedit vos adhuc vendicaretis, i. appropriaretis vobis sacerdotium. q. d. non feci omnes Leuitas sacerdotes, vos autem vendicantes hoc facitis cõtra eius ordinationẽ. (Et omnis globus tuus stet coram Domino.) Idest nunquid ad hoc elegit Leuitas, vt omnis multitudo, quæ nunc tecum est, stet coram domino? i. ministret coram eo. q. d. non, quia multitudo tua est hominum popularium: Deus autem non elegit ad ministrandum sibi populares, sed solã tribum Leui. stare. n. coram Domino est ministrare in Sãctuario, quia siue in altari holocaustorum aliquis ministraret, siue in altari

Officium Leuitarũ quod esset.

F thymiamatum, vel in candelabro, aut mensa propositionis semper dicebatur esse ministratio corã Dño, quia in omnibus his locis erat Deus specialiter. (Quid est autem Aaron, vt murmuretis contra eũ?) q. d. murmuratio ista nõ est cõtra Aaron, sed cõtra Deũ, quia non est Aaron aliquis cõtra quẽ possetis murmurare, cũ sit paruæ excellentiæ, sed murmuratio vestra magis est cõtra Deũ, q̃ ordinauit hæc, ideo cauete a murmuratione, ita dixerunt iterũ Moyses, & Aaron Israelitis, audiui murmur vestrũ cõtra Dñm, nos vero quid sumus? quia mussitastis cõtra nos? & iterũ nõ est contra nos murmur vestrũ, sed cõtra Dominũ Exo. 16. c. ĩ quo innuit Moyses, ꝙ murmuratio ista erat magis cõtra Aaron, q̃ cõtra ipsum, quia isti murmuratores mouebãtur pro summo sacerdotio, quo fungebatur Aaron, dicebatur tñ supra, ꝙ murmurabãtur cõtra Moy-

G sen, quia ipse disposuerat oĩa hæc, ideo videbatur magis in culpa si aliqua inordinatio fuerat. (Misit ergo Moyses, vt vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab.) Hoc dicitur, quia Chore venit contra Moysen cũ 250. viris proceribus synagogæ, & ad illos dixit Moyses, tu Chore, & oẽ cõcilium tuum. Dathan aũt, & Abiron non venerunt cũ eis, sed retulit Chore quo ẽt illi peterent eadẽ, quæ ipse petebat, ideo Moyses misit ad vocandũ illos, & hoc propter duo, primo, vt videret an ipsi insurgerent contra Aaron, sicut Chore, & alij viri, secundo vt ipsi subirent eandem conditionem, q̃ subierant alij, s. ꝙ acciperent thuribula, & offerrent thymiama. Illi aũt venire noluerunt, vt infra patet, nec ẽt venerunt sequenti die ad offerendum thymiama cum alijs, ideo non fuerunt combusti in offerendo, sicut Chore, & 250. viri, sed terra absorbuit eos, vt in-

H fra patet, dicitur hic, ꝙ vocauit Moyses Dathan, & Abiron: ẽt intelligendum est de Hon filio Pheleph, qui erat de tribu Ruben, sicut isti duo, vt patet supra, & iste ẽt venire contempsit, misit aũt Moyses ad vocãdum istos, quia cõpetebat ei hoc ex auctoritate, ipse. n. erat princeps totius populi, & poterat vocare oẽs alios principes cũ vellet, vt patet Exo. 18. & Deut. c. 1. vbi constituitur ipse super oẽs alios, & supra 10. c. dicitur de modo quo Moyses vocare debebat principes multitudinis ad conciliũ clangendo tuba. (Qui responderunt, non venimus,) i. noluimus venire ad mandatum tuũ, Iste erat primus actus directus ad vendicandum principatum multitudinis, s. repugnare mandato principis, & quia isti conspirauerant ad hoc, primo fuerunt inobedientes principi. (Nunquid parum est tibi.) Hic ponitur causa quare non debeant o-

I bedire Moysi, & quia Moyses sit iniuste principans. q. d. nunquid, apparet tibi, ꝙ parum malũ feceris nobis educendo nos de Aegypto? quia adhuc vis dominari super nos? q. d. iniuste facis, ideo nolumus tibi obedire. (Quod eduxisti nos de terra, quæ lacte, & melle manabat.) Isti ponebant ex opposito proprietates terrarum: Deus. n. dixerat, ꝙ duceret illos in terram fluentẽ lacte, & melle, q̃ melior erat, q̃ terra Aegypti: ipsi aũt retorquebant dicentes, ꝙ fuerant educti de terra fluẽte lacte, & melle in terrã solitudinis, & hoc prouenerat ex malo regimine Moysi, ideo valde nocuerat eis, & quantum ad hoc habebant quendã colorẽ dicendi, quia verũ est meliorẽ esse Aegyptũ, q̃ terrã deserti, & tñ melior erat terra promissionis, ipsi aũt, quia nõdum viderant terrã promissionis dicebãt meliorẽ esse terram Aegypti, & conquerebantur. (Vt oc-

K cideres nos ĩ deserto.) Idest fecisti hoc, vt nos occideres. Non aũt est sensus, ꝙ Moyses ad istã intẽtionem faceret, vt morerentur Israelitæ in deserto, nã si hoc crederẽt, lapidassent eũ, vel saltẽ attentassent lapidare, sicut attentauerunt lapidare Iosue, & Caleb supra 14. c. & lapidauissent, nisi Deus defenderet: ẽt non erat verisimile, ꝙ ad istũ finẽ eduxisset Moyses populũ de Aegypto, quia hoc modo non solũ populus moreretur, sed ẽt ipse, sed accipitur, ꝙ eduxit eos in solitudinẽ, vt occideret, i. eduxit eos, & ex hoc sequebatur eorum occisio per indiscretionem Moysi. Et hoc modo cõquerũtur sæpe, ꝙ eduxit eos Moyses in solitudinem, vt occideret sic omnem multitudinẽ, & iumenta Exod. 16. & 18. & infra 20 & 21. c. non solũ autem Moyses erat vituperabilis si aliquod malum egisset ex intentione, sed etiam si egisset ex imprudẽtia, quia incipiens tam arduum factum, s. educens tantum popu-

lum de Aegypto, non debebat ignorare inconuenientia, maxime ea quę apparebant, secus autem si ipse adhibita diligentia euitasset omnia, quę poterant euitari, & postea sequeretur aliquid multum per accidens, illud.n.nō erat sibi imputabile. Isti.n.bene arguebant si incurrissent aliqua mala ineuitabilia regimine Moysi, nam quāquā tunc paterentur, ad vltimum habituri erant terram promissam. Item si aliqua damna tunc patiebantur, nō proueniebat ex indiscretione Moysi, sed ex voluntate Dei punientis populum pro delictis suis. Nisi, & dominatus fueris nostri. idest nō sufficit tibi, ꝙ fecisti nobis malum educendo nos de terra bona in terram miserrimā, nisi ēt imposueris nobis aliud malum premēdo nos seruitute? q.d.sufficere tibi debuisset. Re vera induxisti nos in terram, quæ fluit riuis lactis, & mellis. Ista littera per cōtrarium est legenda, & est sermo conuiciantis quasi dicat, certe tu induxisti nos in terram optimam habentem riuos lactis, & mellis, tū potes nobis dominari.q.d.ita vis dominari ac si induxisses nos in terram lactis, & mellis, tunc.n. poteras dominari nostri, quia fecisses nobis gratiam magnam, ducendo nos in talem terram, propter, quod obligaremur seruire tibi: nūc autem nihil tale fecisti, quid ergo vis dominari. Et dedisti nobis possessionē agrorum, & vinearum. Idest vel nunquid dedisti nobis agros, & vineas, vt pro his teneamur seruire tibi? q.d.nihil horum, ergo impie agis volendo dominari. An & oculos nostros vis eruere Idest nunquid præter hæc omnia mala, quæ fecisti nobis vis eradicare oculos nostros subijciendo in seruitutē tuā? quod est graue malum, sicut eradicatio oculorum, ideo constat vnicum esse dominium tuum, vel aliter an oculos vis eruere, i. nunquid vis excæcare nos faciendo intelligere, ꝙ bene in omnibus his feceris q.d.non consenuemus, nam male in his fecisti. in Hebræo habetur. Si oculos virorum ipsorum erueres nō iremus. Quod dupliciter intelligitur, vno modo, ꝙ sit iuramentum Datha, & Abiron, & est sensus etiam si oculos nobis erueres non iremus ad mandatum tuum: dixerunt tñ in persona aliorum, quia aliqui stulti nō audent in persona sua iurare imprecando malum, quia timent eis immediate euenturum, ideo dixerunt si erueres oculos virorum ipsorum, s. qui tecum sunt non iremus.i.ēt si erueres oculos nostros: stultitia aūt ista in nō imprecando sibi mala manifesta est, nam ēt sancti viri sępe imprecati sunt mala sibi conditionaliter iurando, vt patet Psal.7.s.si feci istud, & si est iniquitas in manibus meis, decidā merito ab inimicis meis inanis, psequatur inimicus animam meam, &c.alij ēt sancti sic imprecabātur, istum sensum tenet Ra.Sa. sed non multum conuenit. Alio modo est sensus, ꝙ dicant isti pro senioribus Israel, qui sequebantur Moysen, & est sensus ēt si erueres oculos virorum ipsorum, i. ēt si oēs seniores verbis tuis excęcares, vt faceres eos intelligere, ꝙ bene feceris in his nobis. non ibimus ad mandatum tuum, sed melior sensus est litteræ nostræ: littera.n.hebraica interdum multum improprie loquitur, nisi interpretemur eam in conuenientē formā. Non venimus. Ista est conclusio ipsorū, i. nullo modo volumus ire ad mandatum tuum. Iratusque est Moyses valde. Quia isti repugnabant ordinationi Dei, & de bono malum dicebant, ipsi.n. improperabant Moysi tanquam appeteret dominium super totum populum, sed magis erat de contrario, quia ipse petiuit tolli a se onus illud, vel ꝙ Deus occideret eum supra c.11. Item improperabant Moysi, ꝙ premeret eos seruitute cum dicerent, an & oculos nostros vis eruere. Moyses tamen nullum presserat, quia imperium eius erat valde mansuetum, cum ipse esset mitissimus super omnes, qui morabantur in terra. supra.12.capit. & ex hoc habuit causam valde irascendi Moyses petens aliquo modo vltionem de eis.

(Ait ad Dominum, ne respicias sacrificia eorum.) Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo quantum ad experimentum, quod facturi erant sequenti die in thymiamate offerendo, & istud vocatur sacrificium large, dicitur autem, ꝙ Deus non respiciat sacrificia eorum, i. non accipiet ea ad hoc, ꝙ non inferat eis aliquam pęnā, sed magis crementur cum obtulerint, & sic factum est. Alio

A modo est sensus, ꝙ non referatur ad sacrificia, quæ isti facerent, quia isti facerent sacrificia cū essent diuites, ne ꝓpter illa dimitteret Deus eorū pęnas debitas, i.si ad sacrificia respexeris remittes eis pęnas. vel dilatabis tēpus puniendi, sed non est rationabile, nā si isti peccassent ex passione, vel ignorātia rationabile erat, vt remitteres eis per sacrificia, peccant tñ ex malitia, quia cū nihil malū eis fecerim, & ipsi hoc cognoscant, iaciant improperia sup me, & hoc signat littera sequens, s.tu scis, ꝙ nec asellū quidē acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Ra. Abra. Aben Ezra dicit, ꝙ sacrificia veteris legis secūdū se nō faciebāt perfectam remissionem peccatorum, sed dilatabant punitionē ad futura tpa, de Chore aūt Dathā, & Abiron dicit, ꝙ fecerant magna sacrificia, quia diuites erant antequā cōmitterent hoc, & si Deus ista sacrificia

Sacrificia veteris legis quid cōferebāt secūdum Aben Ezra.

B acceptasset, non puniret peccata eorū immediate, sed reseruaret ad futura tpa. Moyses aūt volens, ꝙ appareret vindicta Dei super istos, vt videretur, ꝙ contra Deū egerant, & institutio, q̄ ipse fecerat non erat a se, sed a Deo, ideo orat, vt non acceptentur sacrificia eorū ne pęna dilatetur. Sed non stat conuenienter dictū, ꝙ ipsi fecissent sacrificia magna ante hoc peccatū, & peteret Moyses ista non acceptari, ne dilataretur pęna, quia dato, ꝙ Deus acceptasset sacrificia eorū, si postea peccarent non proficiebant quidquā sacrificia illa ad remissionem peccatorum futurorum, sed ad pręterita, ideo necesse est dici, quod fecissent isti sacrificia, vel facere intenderent, postquā peccauerunt contra Moysen, quæ si acceptarentur, Deus remitteret pęnam, siue dilataret ad alia tēpora, & hoc erat contra intentionem Moysi. (Tu scis quoniam, nec asel-

C lum quidem vnquā acceperim ab eis.) Hic probat Moyses, ꝙ Deus non debeat remittere, vel dilatare pęnā ipsorum, quia peccauerunt per malitiam, nam nihil horum, quæ dicebant erat verum, & conquerebantur valde, & quia ipsi principaliter conquerebātur de duro dominio dicentes, ꝙ volebat eruere oculos ipsorum, respondet dicens, ꝙ Deus sciebat hoc esse falsum, quia nunquā acceperat ab eis quidquam, nec ē: asellum, qui est parui valoris. Et tanguntur hic duo, s. de asello, & de afflictione ipsorum, quia duri domini premunt subditos dupliciter, s. accipiendo bona ipsorum, vel iubendo eis opera difficilia, & imponēdo pęnas grauissimas, primū excludebat Moyses, dicens ꝙ nunquam accepisset ab eis. nec asellum, i. ēt asellum, qui erat parui valoris nunquā acceperat ab his, qui conquerebantur de grauitate dominij, secundum ex

Duri domini dupliciter ꝓmūt subditos.

D cludit cum dicitur. (Nec afflixerim quempiam eorū.) Imponēdo eis onera grauia, vel infligendo pęnas duras. Cum autem dixit supra, ꝙ non accepit ab istis asellū, non solum est intelligendum, quod ab istis nō acceperit, sed nec etiam ab alijs, & non solū non accipiebat ab eis quasi exactor, vel violenter premens, sed etiam non acceperat sponte oblatum in munera, quia ipse nimis increpuit acceptionem munerum in iudicibus, quia excæcāt oculos, & mutant verba iustorum Exod.23. & Deut.16.c. Non ergo acciperet ipse vllo modo.

Dixit quoque ad Chore. Cum non venerunt Dathā, & Abiron ad mandatum Moysi manebant soli Chore, & socij sui 250.viri, & ad istos locutus est, vt subirent experimentum, quod supra dixerat de accipiendo thuribula, & offerendo thymiama.

E Tu, & omnis congregatio tua. Loquitur ad Chore, & 250.viros, qui erant in congregatione Chore, quorum ipse erat caput in coniuratione hac, quia Dathan, & Abiron non venerant. (State seorsum coram Domino.) Hic ponitur experimentum ad sciendum quem Deus eligeret in summum sacerdotem, & quia tunc Aarō fungebatur summo sacerdotio, ipse debebat certare cum his offerens thymiama, & vt cognosceretur quem Deus acceptaret segregandi erant, scilicet Aaron in partem vnā, & Chore cum socijs in partem alteram.

(State seorsum coram Domino.) Idest, state diuisi ante altare, dicebantur stare coram Domino cum ministrarent coram eo, & quia ministratio thymiamatis exigebat primo afferri prunas de altari holocaustorum: necesse erat, vt isti starent coram Domino, scilicet coram illo altari, & non accipitur hic coram Domino pro altari

altari thymiamatum, quia pœna non erat infligenda, nec appariturum signum coram altari thymiamatum, sed in assumptione ignis de altari holocaustorum.

[Et Aaron die crastino separatim.] Idest etiam Aaron stabit coram Domino, vt videatur an eligat vos, vel illũ. erit tamen separatus à vobis, & hoc die crastino, nõ solum refertur dies crastinus ad Aaron, sed etiam ad Chore, nam nõ est sensus, ꝙ vna die ministraret Chore cum socijs suis, & alia die Aaron, quia adhuc posset dici aliquam fraudem intercidere, & non appareret experimentum. Si autem omnes simul ministrarent, & cremarentur Chore cum socijs suis, Aaron verò esset illæsus, appareret manifestum diuinum iudicium, & electio Aaron; ideo sequenti die vtrique simul oblaturi erant thymiama, & patet adhuc magis, quia dicitur, Chore cum socijs suis in partem vnam, & Aaron separatim, si tamen non G offerrent eadem die non posset Aaron esse separatus, & Chore in partem alteram, quia separatio semper præsupponit simultatem existendi separatorum. (Tollite singuli thuribula vestra.) Idest non solum erat oblaturus Chore pro se, & socijs suis, & Aaron pro se, & filijs, sed quilibet illorũ erat oblaturus, vt sic videretur an eligeret aliquem illorum: nam contingeret fortassis, ꝙ non eligeret Chore, & eligeret aliquem de socijs eius, ideo conueniens erat, vt omnes offerrent. Aliqui existimãt, ꝙ mandabat Moyses, vt ipsa die Chore, & socij sui thurificarẽt, & die crastino thurificaret Aaron, sed non debet sic punctuari litera, sed ꝙ die crastino staret Chore cum socijs, & Aaron per se, vt thurificarent: dilatabat autem istam examinationem in crastinum, vt si fortè interim isti viri de incœpto opere pœniterent, ne morerentur, & dixit, H ꝙ essent separatim, ne fortè inuolueretur Aaron cum eis in incendio, sicut mandauit populo, ꝙ recederet a tabernaculis Dathan, & Abiron, ne inuoluerentur in peccatis eorum, vel vt manifestè appareret quem Deus acceptaret, sicut fecit Helias cum sacerdotibus Baal, ꝙ ipsi per se inuocarent Deum suum, & Helias per se, vt videretur quem exaudiret Deus, vt habetur 3. Reg. 18. c. Isti autem viri acceperunt singuli thuribula sua ad ponendum thymiama, & non erant ista thuribula similia in figura his quibus nos vtimur. s. vt aliquis tenẽs in manu thurificet, sed erant quædam vasa ænea in quibus ponebatur thus, & ignis, & imposita super altare manebant quousq; crematetur thymiama, & patet hoc, quia dicitur in litera, ꝙ offerebant ista thuribula coram Domino. Item altare thymiamatis erat ad cremãdum super illud thymiama, i quod non esset si talia essent thuribula, qualia nos habemus. Ista enim non ponuntur in altari, sed manibus tenentur, & mouentur. (Et ponite super ea incensum.) Scilicet quòd primo acciperent prunas de altari holocaustorũ in thuribulis, & desuper imponerent incensum istud, incensum non est thus simplex, sicut nos offerimus, sed quædam compositio facta ex multis aromaticis, quæ præterea contundebantur, & redacta in puluerem minutissimum cremabantur: de huiusmodi compositione, & quantitate eorum ex quibus fit compositio habetur Exo. c. 30. (Offerentes Domino 250. thuribula.) Idest postquã imposueritis prunas, & incensum, offeret is Domino thuribula vestra, s. ponentes illa super altare, vt maneant ibi quousque crementur thymiama: & erant ista 250. quia K viri proceres qui insurrexerunt cum Chore erant 250. & quanquam dicatur hic quòd erãt thuribula 250. tamen intelligendum est vnum esse amplius, quia Chore obtulit thuribulum suum. Illud tamen non erat de 250. quia præter ipsum erant viri proceres 250. sed scriptura non curauit de vno in tanto numero, & sic infra dicuntur iterum esse 250. thuribula. (Aaron quoque teneat thuribulum suum.) Idest etiam ipse accipiat thuribulum, & imponat prunas ad thymiama, vt videatur cuius oblatio acceptetur a Deo. Istud thuribulum Aaron erat de thuribulis Sanctuarij, quia ipse erat summus sacerdos, & vtebatur vasis Sanctuarij ad ministrationem factam, non fuit tamen necesse, ꝙ Aaron poneret thymiama consumptis alijs incendio, in combustione enim ipsorũ euidenter apparuit ꝙ Deus elegisset Aaron. fuit autem modus, ꝙ Aarõ iret simul die crastino cum Chore, & socijs eius

Quare Moyses dilatabat experimentum Chore, & sociorum suorũ vsque ad diem sequentẽ.

F ad offerendum thymiama, & assumptis thuribulis steterunt circa altare holocaustorum; Chore autem, & socij, quia plures erant primo conati sunt offerre, & cum obtulissent accipientes prunas combusti sunt, antequam quidquã perficerent de oblatione thymiamatis, quo facto non fuit necesse, vt Aaron offerret thymiama, quia iam non erat aliquis cum quo experiretur per huiusmodi oblationem. (Quod cum fecissent.) Idest sequenti die Chore cum socijs suis adduxerunt thuribula, & thymiama ante ostium tabernaculi, vt subirent experimentum Moysi. (Stantibus Moyse, & Aaron.) Idest, & in die illa Moyses, & Aaron erant apud ostium tabernaculi, cum venerunt isti viri. (Et coacervassent aduersum eos omnem multitudinem.) Idest Chore, & socij sui persuaserunt multitudini populi contra Moysen, & Aaron ducentes illos ad ostium tabernaculi, vt viderent istud experimentum, populus enim quia mobilis est ex conditione sua, poterat faciliter persuaderi ab istis proceribus cõtra Moysen & Aaron: potissime cum essent isti viri famosi in populo. (Ad ostium tabernaculi.) Idest conuenit multitudo ad ostium tabernaculi: die enim præcedenti Chore, & socij sui, qui erant viri proceres, & magnæ auctoritatis in populo, discurrerunt per castra, & informauerũt multitudinem, quod non erat communis vtilitas Aaron esse summum sacerdotem, & tunc ferè omnis multitudo venit cum eis, & dicitur conuenisse ad ostium tabernaculi, quia istud experimentũ ibi fieri debebat, s. vt acciperent prunas de altari holocaustorum, quod est ad ostium tabernaculi, & introducerent eas cum incenso ad altare thymiamatis. (Apparuit gloria Domini cunctis.) H Idest conueniente tota multitudine intra atrium tabernaculi, apparuit gloria Domini toti populo, ista gloria Domini erat in nube super tabernaculũ, s. ꝙ fuit demonstratus ibi aliquis fulgor specialis in nube, qualem ante non videbant, per quem cognoscebant maiestatem Dei, & specialem eius præsentiam, sic enim factũ est in monte Sinai vbi dicuntur vidisse Israelitæ Dominum, & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyrini, & quasi cœlũ cum serenum est, vt patet Exo. ca. 24. significat autẽ propriè gloria Domini ostensionem maiestatis eius demonstratur aũt maiestas Dei in aliquo signo superexcellenti, vnde quanquam existente nube super Sanctuariũ esset ibi quædam præsentia Dei, tamen non declarabatur ibi maiestas eius, cum non demonstraretur in aliquo signo superexcellenti, fulgor autem admirabilis qui postea apparuit, aut varij colores ostenderunt maiestatem Dei & gloriam, fuit autem ostensa gloria Domini, quia aliàs fortè tota multitudo lapidasset Moysen, & Aaron, cum esset persuasa a Chore, & socijs suis, sed gloria Domini compescuit multitudinem, sic fuit quando totus populus voluit lapidare Iosue, & Caleb, & apparẽs gloria Domini attonitam reddidit multitudinem, & non lapidauerunt eos supra c. 14. Item fuit ostensio ista gloriæ, vt multitudo crederet Moysi in his, quæ dicturus erat eis, cum ad eius approbationem appareret gloria Domini.

Quæ fuit gloria Domini quæ apparuit.

Locutusque Dominus ad Moysen, & Aaron, ait. Separamini de medio congregationis huius, vt eos repente disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt. Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis, K num vno peccante contra omnes ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen. Præcipe vniuerso populo, vt separetur a tabernaculis Chore, & Dathan, & Abiron. Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel dixit ad turbam. Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent a tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus, & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quod Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim. Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus: Sin autem nouã rem fecerit Dominus, & aperiens terra os suum deglutiat

eos,

eos, & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viuentes in infernum, scietis quòd blasphemauerunt Dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorũ. Descenderuntq; viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Israel qui stabat per gyrum fugit à clamore pereuntium dicens. Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti, vt tollat thuribula quæ iacent in incendio, & ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum: producatque ea in laminas & affigat altari, eo quòd oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi, quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigens altari, vt haberent postea filij Israel quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino: ne patiatur sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius, loquente Domino ad Moysen.

Terra deglutiuit Dathã & Abiron.

Chore cũ omnibus suis igne consumptus fuit.

[Locutusque est Dominus ad Moysen.] Hic ponitur pœnæ inflictio quantum ad istos peccatores: & Deus volebat infligere maiorem pœnam quàm inflixit delendo totam multitudinem, nisi Moyses exorasset pro ea vt patet infra. [Ad Moysen & Aaron dicens.] Ista locutio fuit ad vtrunque, nam sæpe loquebatur Deus ad Moysen & Aaron simul, aliquando autem ad solum Aaron, licet raro, de quo Leuit. c. 10. & in hoc erat propheta, nam omnes ad quos factus est sermo Dei, prophetæ appellantur: potissime, quia non erat reuelatio Dei hic in somnis, sed in voce per vigiliam, quod ad maiorem gradum pertinet prophetiæ, de quibus dictum est supra, capit. 12. fuit autem locutio ista de nube, quæ erat super tabernaculũ: sæpe enim loquebatur Deus in columna illa, & cum loqueretur, inclinabatur nubes ad ostium tabernaculi, sic factum est loquente Deo ad Mariam & Aaron, supra c. 12. & sic factum est hic, quia inclinata est nubes, & de illa locutus est Deus ad Moysen & Aaron, in ipsa nanc apparebat gloria Domini. [Separamini de medio congregationis huius pessimæ.] Volebat Deus delere totam illam multitudinem subito, & dixit vt separentur Moyses, & Aaron ab eis, ne cum illis perirent, vocatur autem multitudo ista pessima, quia erat infidelis Deo, & cum per manum Moysi Deus illis quotidiana beneficia largiretur, conuersi erant contra Moysen ad tollendum ei principatum.

Aliqui volunt quòd accipiatur hic congregatio pessima pro 250. viris qui venerant ad thurificandũ, sed non videtur esse consonum literæ, quia infra dicit Moyses orando, ne omnis populus moriatur, num vno peccante contra omnes desæuiet ira tua? si tamen essent soli 250. viri non vocarentur omnes, quia erat minima pars populi. Item non diceretur vno peccante desæuire Deum in omnes, quia ibi omnes illi peccauerant, sed Deus irascebatur toti multitudini, quæ aliquo modo peccauerat, quia congregata fuit contra Moysen, & Aarõ, & ob hoc vocatur pessima.

[Vt eos repente disperdam.] Idest, vt subito destruam illos, non intẽdebat Deus destruere Israelitas, quia si intendisset, destruxisset, voluntati enim Dei nemo resistere potest, sed ista erat volũtas signi, idest significabat se velle, quanquam non determinate vellet, sed magis oppositum, Moyses tamen, quia vidit Deum iratum, orauit ne deleret populum, sicut fecit in adoratione vituli, volens conterere totam multitudinem, & iacuit Moyses coram Domino quadraginta diebus orans ne disperderet populum, vt patet Deut. c. 9.

A *Quare non dixit Deus Moysi quòd faceret ipsum in gentem magnam, cum dixit se velle destruere populum sicut alias. Quæst. X.*

QVæret aliquis quare cum Deus diceret hic velle destruere omnem multitudinem: non dixit Moysi quòd faceret eum in gentem magnam, sicut dixit quãdo orauit ne deleret multitudinem in fabricatione vituli, & sicut dixit quando orauit ne deleretur in murmuratione contra Dominum venientibus exploratoribus? de primo patet Exod. 32. c. de secundo habetur supra c. 14.

Respondendum est, quòd nulla vice harum Deus disposuerat delere totam multitudinem, nam si disposuisset, non mansisset ex eis quisquam, quia Deus non mutatur a proposito, vt patet ex verbis Samuelis 1. Reg. 15. c.
B scilicet porro triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: nec enim homo est, vt agat pœnitentiam, quia tamen in istis duabus vicibus non æqualiter peccauerunt Israelitæ: Deus non monstrauit æqualia signa iracundiæ nec voluntatis ad puniendum: peccatum enim in fabricatione vituli fuit grauissimum, nullum enim peccatum contra Deum directius est, quã idolatria, vt declaratum est Exod. c. 32. ideo monstrauit pro hoc magna signa furoris, & quòd penitus vellet delere totam multitudinem, vnde dixit Moysi, quòd faceret eũ ducem super aliam gentem maiorem & fortiorem, & quòd non oraret pro gente illa, similiter autem in secunda murmuratione venientibus exploratoribus de terra
C Chanaan fuit peccatum grauissimum, quia dixerunt se velle reuerti in Aegyptum, in quo erant ingrati omnibus beneficiis Dei, & hoc erat grauissimum, ideo Deus monstrauit magna signa iracundiæ, & voluntatis ad disperdendum illos: vnde dixit, quòd faceret eum in gentem maiorem si non oraret pro hac multitudine, hic autem non fuit peccatum ita graue, ideo non demonstrauit Dominus tanta signa iracundiæ, nec dixit quòd constitueret Moysen ducem populi alterius maioris.

Item patet hoc, quia in peccato primo secuta est punitio multitudinis, & præter hoc Moyses primo orauit Deum quadraginta diebus & noctibus, ne deleret multitudinem, & tunc concessit Deus, hic autem non fuit diuturna oratio, sed immediate, vt Moyses orauit ne deleret multitudinem Deus cessauit: ideo non fuit conueniens exprimi, quòd Deus cõstitueret Moysen in gentem aliã fortiorem, quia illud conueniebat si demonstrasset Deus
D magna signa furoris.

[Qui ceciderunt proni in faciem.] Idest cum Moyses, & Aaron audiuerunt, quòd Deus vellet repente delere multitudinem, ceciderunt super terram oraturi ne hoc faceret, nam mouebatur ad populum pietate quadam, quamquam essent iniqui, & persequeretur eos, erant tamen isti prælati habentes viscera charitatis ad omnes de populo tanquam ad filios, quanquam aliquando affligerent eos propter peccata sua: & ipsa cura popularium erat eis grauissima. [Atque dixerunt, fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis.

Quomodo intelligitur quòd Deus sit spiritus fortissimus. Cap. XI.

E ISta fuit oratio amborum, nam orabant forte in voce eleuata, & coincidebant in petendo, vel dato, quòd orarent intra cor suum, Deus mouebat eorum mentem ad orandum idem. & dixerunt fortissime Deus spirituũ vniuersæ carnis, quod dupliciter intelligitur. Vno modo, quòd Deus sit spiritus fortissimus inter spiritus vniuersæ carnis, scilicet, quòd Deus non sit substantia corporalis, sed spiritus, & in animalibus sunt spiritus, in vniuersa carne tamen non est aliquis spiritus, ita fortis vt Deus, cui subest posse quidquid vult. Alio modo est sensus, quòd Deus sit fortissimus, & sit spirituum vniuersæ carnis, idest solus ipse considerat ea, quæ sunt in spiritu vniuersæ carnis, scilicet omnium hominum, quia homo vocatur omnis caro, sic patet Psalm. 64. scilicet, omnis caro ad te veniet, idest omnis homo, & iste sensus est conuenientior.

Primo,

Primo, quia non comparatur Deus ad spiritus vniuer F
sæ carnis in fortitudine, ita quòd ipse sit fortior illis, quia
ista non est aliqua magna laus Dei, potissime, quia ista
operatio innuit Deum esse spiritum in carne, cum com-
parat eum in fortitudine ad spiritus carnis. Alioquin de-
beret dicere, quòd Deus erat fortissimus omnium spiri-
tuum, Deus tamen non est spiritus carnis, nam secũdum
quòd probat Aristo. 8. Phis. primus motor nõ est corpus,
nec virtus in corpore, & iste est Deus, si tamen esset spiri-
tus carnis esset virtus in corpore, ideo non est conueniẽs
comparatio. Item data ista comparatione non sequitur
aliquis sensus conueniens, ideo intelligendum est in se-
cundo sensu, scilicet, quòd Deus consideret ea, quæ sunt
in spiritu vniuersæ carnis, & tamen scis, quòd vnus pec-
cauit, scilicet Chore, vel pauci cum eo, nũquid ergo pro-
pter peccatum vnius destrues totã multitudinem? quasi G
dicat si tu non cognosceres ea, quæ sunt in spiritu vniuer
sæ carnis, & arbitrareris totam multitudinem peccauis-
se, quamquam non peccauisset, non erat tantum culpabi
le, quòd punires omnes, quia tamen tu cognoscis ea, quę
sunt in spiritu vniuersæ carnis, irrationabile videtur, ꝙ
hoc facias. Similem propositionem ponit scriptura infra
27. c. & in eodem sensu, cum dixit Moyses; prouideat
Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui
sit super multitudinem hanc, erat autem sensus, ꝙ Moy-
ses moriturus erat, et alius successurus in regimine totius
populi, in quo exigebatur magna prouidentia, & sancti-
tas pro tanta multitudine disponendo; ideo dixit Moy-
ses, quod Deus qui erat spirituum vniuersæ carnis, idest
qui cognoscebat corda omnium hominum, eligeret talẽ
virum, qui esset conueniens ad istud regimen, vocatur H
Deus fortissimus quod conuenit in præsenti, quia ageba
tur de pęna infligenda, & in delendo subito totum popu
lum apparebat fortis. [Num vno peccante cõtra omnes
ira tua desæuiet?] Quasi dicat cum tu scias, quòd vnus
peccauit, quia cognoscis spiritum vniuersæ carnis: quo-
modo vis punire totam multitudinem? quasi dicat non
pertinet ad te; pertineret autem si non cognosceres cor-
da, & existimauisses eos peccasse, cum non peccauerint.

*Quomodo dixit Moyses quòd vnus peccauerit cum fue-
rint 250. Quæst. XII.*

SEd dicet aliquis quomodo Moyses dixit vno peccan
te, multi. n. peccauerant, scilicet 250. viri? Respõden-
dum est, quod Moyses orabat hic ne tota multitudo de- I
leretur, quia non peccauerat tota, & quamquam pecca-
uisset Chore cum 250. viris dicebatur vnus peccasse, quia
isti erant quasi vnus vir in comparatione totius populi,
vel dicitur vno peccante, idest Chore, ipse enim fuit ori-
go totius, cum concitauerit Dathan & Abiron & 250. vi
ros ad seditionem, peccauerunt tamen alij consentientes
ei, licet non ita principaliter: multitudo autem pecca-
uit magis remote, quia ipsa persuasa a Chore, & sequaci
bus suis venit cum eis contra Moysen, & Aaron, postea
tamen adhuc ista multitudo punita est: quia omnes hi
vel plurimi ipsorum murmurauerunt contra Moysen, et
Aaron, mortuis Dathan, & Abirõ, & Chore, & tūc ignis
succensus a Domino combussit 14. millia ipsorum, vt in
fra patet. [Et ait Dominus ad Moysen.] Iam placatus pre
cibus eius noluit destruere totum populum: ideo iussit, K
vt separaretur tota multitudo a tabernaculis impiorum,
vt soli mali perirent. [Præcipe vniuerso populo, vt sepa-
retur a tabernaculis Chore, & Dathã, & Abirõ.] Isti pec
cauerant & volebat eos delere, & quia isti non iuerant
ad præceptum Moysi, nec voluerunt subire examen in
offerendo thymiama, dedit eis Deus aliud genus mortis
scilicet vt tabernacula eorum cum ipsis absorberentur a
terra. Et non fit hic mentio de Hon, qui etiam absorptus
fuit a terra, cum repugnasset Moysi, sicut Dathan, &
Abiron, & hoc quia forte non erat ita magnus princeps,
sed intelligitur nominato Dathan & Abiron.

*Quare Deus iussit multitudinem separari à tabernacu-
lis Dathan, & Abiron. Quæst. XIII.*

IVssit autem Deus hic separari multitudinem a taber
naculis Dathan, & Abiron, & Chore, & non a taber-
naculis 250. virorũ. Causa huius est duplex. Prima quia
non solum Dathan, & Abiron perierunt, sed etiam filij,
& vxores, & quidquid cum eis mansit in tabernaculis,
de pertinentibus autem ad 250. viros nihil perijt, sed ipsi
soli, ideo non iussit, quòd recederent a tabernaculis ipso
rum. Secunda causa, & adhuc solidior est, quia 250. viri
non erant in tabernaculis suis, sed in Sanctuario offeren
tes incensum, vt patet infra, & ibi mortui sunt, ideo non
oportuit dici, quòd aliquis recederet a tabernaculis eo-
rum, de Dathan, & Chore, & Abiron aliud erat, quia isti
manebant in tabernaculis suis, ideo ad hoc quòd peri-
rent, oportebat, vt recederent alij de tabernaculis ipso-
rum, & isti 250. viri non absorpti sunt a terra, sicut Da-
than, & Abiron, sed solum combusti sunt.

*Quare iussit Moyses quòd recederet populus a taberna-
culo Chore, cum esset de 250. viris. Et an Chore mor
tuus fuerit offerendo thymiama cum 250. vi-
ris, vel absorptus est a terra.
Quæst. XIIII.*

QVæret aliquis quare dicatur, quòd recederent a ta
bernaculo Chore cum ipse fuerit cum 250. viris vt
patet supra: vnde videbatur satis sibi esse, quod
cremaretur cum ipsis, & non recederet aliquis a taber-
naculo eius.

Aliquis respondebit, quòd quamquam Chore perie-
rit cum 250. viris, tamen dictum est vt recederent alij a
tabernaculis eius, quia volebat Dominus aliquos, qui
erant in tabernaculo eius, & pertinebant ad eum, perire,
scilicet, quod perirent filij sui, & alia quæ erant in taber-
naculo. Sed falsum est, quia filij Chore non perierunt,
vnde dicit littera infra 26. c quod grande miraculum in
Israel factum est, vt Chore pereunte, filij illius non mo-
rerentur. Dicendum est igitur aliter, quòd positum est
hic de tabernaculo Chore, quia ipse non fuit mortuus in
ter 250. viros qui combusti sunt offerentes thymiama,
sed recessit in tabernaculum suum, & terra absorbuit eũ,
& tunc factum est miraculum, vt Chore pereunte non
perirent filij eius, quia quamquam in tabernaculo essẽt,
& aperta fuisset terra, non fuerunt ipsi absorpti, sed pater
eorum cum toto tabernaculo, vt innuitur infra 26. c. &
hoc modo verum est, quòd solum 250. thuribula reper-
ta sunt in igne altaris, & illa affixa sunt altari in laminas
vt patet infra si autem Chore obtulisset essent 251. Fuit
autem modus, quòd Chore iuit cum 250. viris contra
Moysen, & Aaron, & iussit eis quòd assumerent thuribu
la sua, vt patet supra, scilicet, dixitque ad Chore, tu &
omnis congregatio tua state seorsum coram Domino,
fuit autem hoc die vna antequam fieret, vt patet ibidem
cum dicitur, state seorsum coram Domino, & Aaron die
crastino separatim.

In illo autem die non venit Chore, sed soli 250. viri:
& hoc forte, quia contempsit præceptum Moysi, sicut
Dathan, & Abiron, vel magis, quia forte timuit offerre
thymiama, & noluit ire ne ei aliquod malum eueniret,
voluit tamen alio modo vsurpare sibi dominium, &
tunc soli 250. viri iuerunt sequenti die in Sanctuarium
ad offerendum, & ipsi soli combusti sunt. Chore autem
nequaquam, sed absorptus fuit a terra cum tabernacu-
lo suo. Et ob hoc cum Moyses iuit ad tabernacula
Dathan, & Abiron, etiam iuit ad taberna-
culum Chore dicens, quod omnes rece-
derent ab eo, vel si Moyses non
iuit illuc, saltem dixit toti mul
titudini, quòd recederent
a tabernaculo Cho-
re, sicut aliorum
duorum,

An Chore combustus fuerit ab igne, vel a terra absorptus. Quaest. XV.

ALiqui autem dicunt, quod Chore combustus fuit, & a terra deuoratus, quod aũt fuerit deuoratus patet infra 26. cap. vbi dr̃ quod moriente Chore fuit grande miraculum filios eius non perijsse: quod vero fuerit combustus sic probant, quia dr̃ infra quod thuribula affixa sunt in altari, vt quilibet de extraneis recordetur, & non audeat præsumere officium sacerdotum, ne accidat ei vt Chore, & congregationi eius, sed congregatio Chore passa est incendium, ergo Chore incensus est. Dicendum tamen quod Chore solum fuit deuoratus a terra in tabernaculo suo: & ob hoc mãdauit Deus, quod recederet populus a tabernaculo Chore, sicut a tabernaculo Dathan, & Abiron, qui solum absorpti sunt. Item quia si Chore fuisset incensus cum alijs viris thurificando, inuentum fuisset thuribulum eius cũ thuribulis aliorum, sed non est inuentum, cum solum fuerint 250. thuribula, ergo non obtulit Chore. Item solum fuerunt combusti 250. viri, vt patet infra cum dicitur, sed & ignis egressus a Domino interfecit 250. viros qui offerebant incensum, ergo non fuit combustus Chore. Itẽ non stat, quod fuerit combustus, quia qui existimant eum fuisse combustum, arbitrantur, quod cum 250. viris fuerit combustus offerendo thymiama, sed constat quod ipse absorptus est a terra in domo sua, vt colligitur infra 26. c. ergo Chore non fuit combustus. Si autem aliquis dicat, quod Chore in domo sua primo combustus est, deinde absorptus a terra, non est aliquo modo rationabile: ad quid enim proderat absorberi postquam combustus erat? maxime quia combustio 250. virorum fuit ab igne egresso de altari, cum infra dicatur, quod ignis egressus a Domino combussit illos, cum offerebant incensum. Iste tamen ignis non posset comburere Chore, qui erat in tabernaculo suo. Item non stat, quia ista combustio erat, vt in eo punirentur, in quo peccabant: qui autem offerebant thymiama peccabant volentes assumere prunas de altari holocaustorum, quod eis non licebat, ideo ignis de eodem altari egressus combussit illos. Chore autem erat in tabernaculo suo non offerens: quod ergo combureretur non est rationabile. Item probatio quæ infra ponitur nichil agit ad hoc, quia ibi dicitur, quod posita fuerũt thuribula in altari, in quibus obtulerant hi, quos deuorauit ignis, vt caueant omnes extranei accedere ad altare, ne patiantur sicut Chore, & congregatio eius: tamen Chore non fuit de offerentibus, quia tunc in tabernaculo fuisset combustus apud altare, & non in domo sua, ergo nichil attinet illa litera ad hoc, quod fuerit cõbustus Chore. Item infra 26. dicitur, grande miraculum factum est, quod Chore pereunte filij eius mortui non sunt. Si tamẽ Chore combustus fuisset cum alijs ante ostium tabernaculi thurificando, nullum miraculum fuisset filios eius permanere, quia erant multum elongati ab eo, s. extra Sanctuarium, sic dicunt Iudæi super Psal. 45. q. existente Chore in tabernaculo suo aperta est terra, & deuorauit eum, filij autem sui manserunt in aere pendentes, donec terra clauderetur. Sed arguet aliquis contra, quia supra dr̃, quod dixit Moyses ad Chore; tu & omnis congregatio tua state seorsum coram Domino, & sequitur, tollite singuli thuribula vestra, ergo Chore sumpsit thuribulũ, & consequenter mortuus est in incendio. Respondendum est, quod quamquam iusserit Moyses, noluit facere Chore, nam dixit eis quod die crastino facerent hoc, & die crastino noluit venire Chore, sed soli 250. viri. Et cũ arguitur, quod infra dicitur ne patiatur, sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius.

Respondendum est, quod Chore, & socij sui mortui sunt, sed nõ eodem genere mortis, hoc autem sufficit ad exemplum, s. ne offerentes alienigenæ patiãtur sicut Chore, & socij sui, id est ne moriantur. [Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan, & Abiron. Erat Moyses prostratus in terra cum Aaron orantes Dominum ne deleret totam multitudinem, & tunc dixit Deus Moysi, quod iuberet recedere turbam a tabernaculis impiorum: illico autem

A surrexit Moyses, & iuit ad tabernacula istorum, vt omni multitudini circumfusæ iuberet recedere a tabernaculis illorum, & dicitur hic de Dathan, & Abiron: in quo intelligitur Hon filius Pheleph de stirpe Ruben, qui etiã insurrexit, vt patet supra: intelligitur etiam Chore, quoniam ad tabernaculum huius iuit, iubens quod in alijs dixerat, nam Deus iusserat, vt separarentur a tabernaculo Chore, Dathan, & Abiron, ergo etiam Moyses hoc retulit, sed scriptura non curat interdum enarrare omnia, cum possunt colligi ex præcedentibus, & subsequentibus.

[Sequentibus eum senioribus Israel.] Id est cum Moyse iuerunt comitantes eum seniores Israel, s. homines prudentiores, & maioris honoris in toto populo. Isti autem sunt septuaginta seniores de quibus supra 11. cap. vel alij
B iudices, & maiores plebis. qui non murmurabant.

[Dixit ad turbam.] Scilicet ad multitudinem populi quæ erat in circuitu tabernaculorum Dathan, & Abiron, & reliquorum.

[Recedite a tabernaculis hominum impiorum.] Id est non maneatis apud eos, nam si mansissent ibi absorberẽtur, quamquam non peccauissent, quia iam peccabant non obedientes admonitioni Moysi, & dicitur quod recederent de tabernaculis istorum propter duo. Primo, quia cum illi essent potentes, multi famulabantur eis, hos autem iussit Moyses recedere. Secundo quia in deserto erat ordo castrametandi, & ponebantur tentoria coniuncta, sicut sunt domus in vrbibus sub vexillis patrum suorum, vt patet supra cap. 2. vnde apud tentoria Dathã, & Abiron erant multa tentoria reliquæ plebis, & ista
C amota sunt de loco suo, nam magna pars terræ aperta est ad deuorandum impios, & si non fuissent amota tentoria coniuncta absorberentur.

[Et nolite tangere quæ ad eos pertinent.] Quia forte aliqui videntes eos absorberi, vellent accipere aliqua de rebus eorum ne perirent, ideo monentur ne volentes talibus succurrere, inuoluerentur in terræ voragine, vel ipagis est sensus, quod cum scirent Israelitæ esse consumenda omnia quæ possidebant Dathan, & Abiron antequam absorberentur, conarentur accipere aliqua de illis, & hoc vetat Moyses, quia forte dum ipsi acciperent ea, terra diuideretur, & perirent. Nec est conueniens sensus prior, quia nemo conaretur accedere ad Dathan, & Abiron postquam terra aperta esset, quia iam impossibile esset eripi quicquam de voragine, potissime quia om-
D nes timerent, & fugerent visa tam horrenda voragine, & ita dicitur infra, quod omnis populus, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium dicens, ne forte, & nos terra deglutiat. [Ne inuoluamini in peccatis eorum.] Id est in pœnis peccatorum suorum. s. submergamini: non poterat enim aliquis inuolui peccatis Dathan, & Abiron, nisi forte repugnaret contra Moysen, sicut ipsi repugnauerant, sed inuoluebantur in peccatis, id est in pœnis peccatorum, simile habetur Apoc. 18. cap. exite de ea popule meus, ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipietis. [Cumque recessissent à tentorio eorum per circuitum.] Cum Moyses ista protulit credidit populus, & timuit faciens quod iusserat, & dicitur, quod recessit a tentorio eorum: non quod haberent vnum tentorium omnes, cum dicatur supra, præcipe po-
E pulo vt separetur a tabernaculis Chore, Dathan, & Abiron, & etiam Dathan, & Abiron non habebant vnum tabernaculum, cum infra dicatur. Dathan, & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum, sed ponitur hic singulare pro plurali, sicut aliqñ econtrario fit.

[Dathan, & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum.] Id est cũ dixit ista Moyses illi viri exierunt de interiori parte tabernaculorum suorum ad ostia, & manebant ibi, vt viderentur a toto populo, & innuerent se nichil timere eorum, quæ dicebat Moyses, quod facerent si absconderentur in parte interiori tentoriorum, & isti nesciebant quam pœnam suscepturi essent, nec populus cognoscebat quamquam recederet de mandato Moysi, vsque ad vltimum, cum dixit terram esse aperiendam, sed tunc vix verba fuerant finita, & ecce terra dirupta sub pedibus eorum absorbuit illos.

Isti autem licet forte aliquid timerent, tamen quia repu-
gnauerant Moysi contemnentes præceptum eius, erube
scebant ad verba Moysi recedere de tabernaculis suis,
manserunt ergo, & superuenit eis interitus. Sed adhuc
dato quod recessissent de tentorijs suis miscentes se in
mediam multitudinem, adhuc ibi inueniret eos manus
Domini, & contereret de populo alio genere mortis. Sed
conuenientior modus fuit iste, vt totus populus videret,
atque timeret. [Cum vxoribus, & liberis omnique fre-
quentia.] Idest stabant in ostio tentoriorum suorum, siue
papylionum, quod idem est, cum vxoribus suis, & filijs,
& tota turba, frequentia enim multitudinem signat, sic
patet infra 27. cap. s. quòd Moyses imposuit manum su-
per Iosue coram frequentia populi, idest coram tota mul
titudine, hoc autem erat quia isti erant diuites, & habe-
bant familiam magnam, quæ cum eis mansit in ostijs
tentoriorum suorum, nam aliqui de famulis contemne-
bant verba Moysi, sicut Domini eorum, alij vero vere-
cundia dominorum vel timore non deseruerunt eos, &
sic omnes perierunt. [Et ait Moyses in hoc scietis quod
Dominus miserit me.

An signum quod demonstrabat Moyses de missione sua a Domino esset sufficiens. Et quod miracula Christi probabant eum esse Deum. Quæst. XVI.

DVbitabant quidam de populo an Moyses fecisset ex
corde suo omnia hæc distribuendo præposituras, &
honores consanguineis suis, vel an Deus iussisset hoc. Dat
autem hic sufficiens signum, quod Deus ista omnia ius-
serit, quia præmisit ista verba, & dixit signum secuturum
esse ad confirmationem omnium istorum, sed sic euenit,
vt ipse prædixerat, ergo verum est quod præmittebat.
Istam probationem de cognoscenda veritate propheta-
rum dat Deus Deuteron. 18. c. s. quod si tacita cogitatio-
ne responderis, quomodo possum intelligere verbum,
quod non est locutus Dominus? hoc habebis signum, q
in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non eue
nerit, hoc Dominus non est locutus, ergo a contrario sen
su si propheta aliquid diceret in nomine Domini, & da-
ret aliquod signum postea futurum, verú est a Deo fuis-
se illa dicta, sic fuit de Moyse hic, & cum dicimus quod
Deus miserit me, est sensus quod misit me ad dicendum
vobis, vt recedatis de circuitu hominum impiorum, vel
magis est sensus, quod Dominus miserit me, idest miserit
ad faciendum omnia quæ feci, & nihil ex corde meo
egi. Est autem sufficiens argumétum, quia dicebat Moy-
ses, ego feci omnia quæ videtis ex mandato Dei: & ad-
huc do vobis signum, quod nunc terra aperietur, & de-
uorabit istos impios, tunc stat argumentum. Deus nun-
quã est testis falsitatis, si ergo faciat aliqua signa ad pro-
bationem alicuius rei, illa vera est, sed ista signa erant ta-
lia qualia nemo facere posset nisi Deus vel ex diuina ius-
sione, s. aperire terram, & deglutire impios; ergo Deus
approbabat hic verba Moysi, & consequenter vera sunt.
Sic enim fuit probata diuinitas Saluatoris nostri per mi-
racula, quæ nemo facere posset nisi Deus, sed illa maiora
miracula fuerunt, qualia nulla potentia finita facere po-
tuisset. s. mortuos suscitare, & sanare cæcos a natiuitate,
& similia, mouere autem terram bene subiacet potentię
dæmonum, & bonorum angelorum, cum etiam natura
liter fieri possit tamen, nequaquam fecissent angeli, vel
dęmones nisi Deus permitteret, aut iuberet, quia hoc
erat in pęnam illorum qui perierunt, sed non est in po-
testate dæmonum facere perire quem voluerit.

An ista signa facta per Moysen contra 250. & Dathan, & Abiron, &c. fuerint a dæmonibus vel a Deo. Quæst. XVII.

SEd tunc dicet aliquis, quod non dabat Moyses suffi-
ciens signum, nam id quod ponebat pro signo pote
rat fieri a dęmonibus, & sic forte fecissent ipsi Moy
se inuocante illos per artem nicromanticam. Respúden-
dum est, quòd hoc nó stat propter duo. Primo, quia licet
subijciatur iste effectus potestati dæmonis absolute, ta-

F men simpliciter faciens non potest in damnum aliorum
facere: quia Deus non permitteret, vt noceret quantum
posset. Si ergo aliquis dicat, Deus misit me, & do vobis
in signum q immediate morientur isti mille viri, suffi-
ciens probatio est si mortui fuerint immediate, quia q̃q̃
occidere illos dæmoni subsit absolute: tamen ipse nó po-
test occidere illos quandocunque vult, quia prohibetur
semper ab alia potestate maiori. Si ergo moriãtur, Deus
voluit quòd morerentur, & sic confirmatio verborum
prouenit aliquo modo a Deo in signo. Secundo non stat,
quia iste dixit: Deus misit me, & in signum huius terra
aperietur, & deuorabit impios, q̃q̃ ergo potuisset fieri il-
lud per dæmones, si tñ Deus permitteret fieri, confirma-
ret dictũ, cũ permissio illa erat cóferre aliquid ad actio-
nem, & tunc confirmaret id q erat falsum: nec erat hoc
G per accidens, sed directe fuerat inductum signum illud
ad probationem dicti falsi. Si igitur fuisset falsum id qđ
Moyses dicebat, s. q Deus miserat eum, non fuisset secu-
tum signum. [Vt facerem vniuersa quæ cernitis.] Idest
per hoc cognoscetis, q Deus misit me ad faciendum om
nia, quæ inter vos disposui, idest quantum ad principa-
tum, & ministeria sacerdotum, & Leuitarum, & totius
multitudinis, de quibus putatis, quod fecerim ex corde
meo, & sic confirmat Moyses ea quæ facta sunt, per ea
quæ fient, modus autem prophetarum demonstratiuum
veritatem dictorum suorum est communiter, vt aliquid
de futuro dicant, & illud probent per aliquod signum
secuturum immediatè, quod firmite res quæ prædican-
tur, hic autem Moyses confirmauit præterita: non qui-
dem quantum ad hoc quòd fuerint, quia veritas præte-
H ritorum necessaria est, sed quantum ad hoc quod à Deo
fuerint, & hoc erat dubium, ideo demonstratum est si-
gnum a Deo probatiuum huius.

[Et non ex corde meo illa protulerim.] Idest, & non
feci ista ex corde meo, s. secundum quod ego deside-
rabam affectione cognatorum, vel cupidine proprij hono-
ris, sed ita protuli vt Deus iussit.

[Si consueta hominum morte interierint.] Signum
est datum à Moyse, quod si isti homines mortui fuerint,
s. Dathan, & Abiron, & Chore, sicut cęteri homines mo-
ri solent, quod Deus non misit eum ad faciendum hæc,
& dicitur mors consueta quandocunque aliquis moritur
morbo, siue defectu naturæ, & non erant isti morituri
hac plaga, quia immediate mortui sunt per signum da-
tum, & hoc quia mors illa est hominum non peccantiũ,
I ita vt debeat eis infligi mors tanq̃ pæna, & illis homini-
bus venit mors tanquam a natura, & non tanquam data
in pęnã alicuius peccati specialiter: etiam volebat Moy-
ses signare alterum speciale in istis viris, s. q etiam nõ in
fligeretur eis talis pęna, qualis infligi solet alijs homini-
bus pro peccato, nam isti absorpti sunt a terra: ante hoc
autem nemo fuerat absorptus, vt patet inquirendo om-
nes historias, sed quibusdam infligebatur mors pro pec-
cato in igne, vt patet supra capit. 11. alij autem ab hosti-
bus, vel fame, aut siti, vel a bestijs occidebantur Leu. 26.
& Deuter. 32. cap. & sic de quibusdam alijs modis visita-
tis apud alios peccatores. Isti autem nouum genus pęnæ
habuerunt, quia absorpti sunt.

[Et si visitauerit eos plaga, qua cæteri visitari solent.]
Idest non solum non morientur isti morte consueta quę
K est mors naturalis, & non pęnalis, sed etiam non morien
tur plaga aliorum hominum, signat enim plaga pænam
inflictam, & istis non erat infligenda pęna sicut alijs pec
catoribus, hoc autem erat ad signãdum ista magis à Deo
fieri, accipitur hic visitari, idest puniri, vt patet Psal. 88. s.
visitabo in virga iniquitates eorum, idest percutiam eos
virga propter peccata.

An alij quam isti vt puta sodomitæ puniti fuerint pœna consimili. Et an acciderit inter alias gentes apertio terræ sicut in Dathan, & Abiron. Quæst. XVIII.

OBijciet aliquis contra prædicta. s. quod alij visitati
fuerint hac plaga, qua isti visitati fuerunt, nam viri
Sodomorum puniti sunt in subuersione terræ, vt patet
Genes. 19. capit.

Respon-

Respondent quidam quod loquitur Moyses hic de pęnis inflictis Iudæis, & nulla vnquam talis inflicta fuerat alicui Iudęo. Sed hoc nichil est, nam Moyses dicit hic quòd non visitabuntur isti pęna, qua alij homines visitari solent. Si ergo inter gentes accidisset iste modus pęnę, dato quod inter Iudæos nunquam fuisset, non erat aliquid inconsuetum: potissime quia infra dicitur, si autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum degluriat eos, si tamen in alijs gentibus accidisset hoc, non esset aliquid nouum, ideo necesse est dici quod etiam non acciderit inter alias gentes. Et cum arguitur de sodomitis, respondendum est quod non fuit similis pęna, & hoc dupliciter. Primo dici potest, quod ipsi non fuerunt absorpti a terra, nichil enim tale narrat scriptura Genes. 19. cap. sed solum descendit ignis, & sulphur de cęlo comburens eos cum vrbibus suis, ita vt nulla priorum ciuitatum relinquerentur vestigia, hic autem fuit absorptio, quia terra diuisa est, vt absorberentur isti: deinde redijt in se. Aliter dici potest, quod etiam si concederetur sodomitas fuisse absorptos a terra, vel vrbes eorum: tamen non fuit similis pęna huic, quia ignis de cęlo, & sulphur cecidit super sodomam, & combusti sunt homines, & iumenta cum vrbibus suis: postea vero diuisa est terra, & eruperunt aquæ, atq; factum est stagnũ magnum in loco, ita vt non manerent signa habitationis prioris in valle: ibi tñ non fuit apertio illa, pęna sodomorum, quia iam combusti erant ipsi cum omnib. reb. suis, hic vero aliter fuit, s. φ isti absorpti sunt viuentes a terra, & nulla alia pęna præcessit, vel secuta est, ideo nunquam fuit in prioribus sæculis talis pęna, sicut istorum.

(Non misit me Dominus.] Idest si verum est, quod isti moriuntur morte naturali ex ęgritudine, aut defectu naturæ, vel illata plaga, sicut infligi solet alijs pro peccato, non misit me Dominus: sed Dominus misit me: ergo necesse est, quod isti moriantur morte non consueta, nec plaga, qua alij visitari solent. [Si autem nouam rem fecerit Dominus] Idest si fecerit Deus aliquid nouum, φ non fuit in alijs, Dominus misit me, & hoc est quod sequitur, s. [Vt aperiens terra os suum.] Ista est res noua, & dr terra aperire os, i. pati quandam voraginem, nam terra non habet os nisi multum æquiuoce: os enim est aliquid in animali factum ad suscipiendum cibos, terra autem non vegetatur, cum non sit animatum aliquid, ergo non est habens os, sed sicut in animali, os est quædam apertio ad deuorandum, ita & hiatus terræ, factus ad absorbendum viros iniquos, dicitur os eius.

Terra habet os æquiuoce.

Quidam Hebræi dicũt, quod terra habeat os, sed istud ridiculum est, & dicunt quod Deus creauerit os terræ in die sabbati ad solis occasum, cum iam cessauisset ab omnibus operibus, nam creatio fuit in sex diebus, septimo autem die qui est sabbatum requieuit ab omni opere φ patrarat Genes. 1. & in vespere illius diei dicunt φ Deus creauerit os terræ, & ponunt nouem alia simul creata, quæ satis ridicula sunt, vt declarabitur infra 20. capit. de quibus nichil ad nos, & mouentur ad hoc, quia vbi litera nostra dicit. [Si autem nouã rem fecerit Dominus.] In Hebræo dicitur. [Si autem creauerit Dominus nouã creaturam.] Sed hoc nichil est, quia creare accipimr interdum pro facere, vt patet sæpissime in scriptura, & sic est hic. [Deglutiat eos.] Idest absorbeat viuentes. [Et omnia quæ ad illos pertinent.] Idest omnia quæ ipsorum sunt, s. vxores, & filios, & familiã, & cætera quæ possidebant, hoc verũ est de illis q̃ pertinebant ad eos, & permãserunt in consortio eorum, si tñ aliqua recesserunt ab eis non perierunt, vt si aliqui de filijs illorum recessissent de tabernaculis patrum, timentes malum, φ dixerat Moyses, non absorpti sunt. Idem de famulis, & de vxoribus. [Descenderintque viuentes in infernum.] Idest si videritis φ isti descendunt ad inferos viuentes, scietis φ Dñs miserit me, descendere istos viuẽtes ad inferos est, φ aperiretur terra, & deglutiret eos, siue descenderent ad profunditatem inferni, siue non, de quo infra dicetur.

[Scietis quod blasphemauerint Dominum.] Idest si videritis hoc manifeste intelligetis quod blasphemauerunt Dominum, etiam erat ista sufficiens probatio. Intendebat enim Moyses sic dicere, isti blasphemauerunt

A Deum, & in signum huius aperietur terra deuorans eos. Si ergo terra aperta est, apparet eos blasphemasse: alioquin non confirmasset Deus in signo, quia tunc approbaret falsitatem.

Et dicit Moyses, quod isti blasphemauerunt Deum, quia ea quæ manifeste facta erant a Deo, attribuebant affectioni Moysi, in quo tollebatur honor Dei, & repugnabatur illi, quod vocatur blasphemia, simili modo loquendi vtitur Christus Matth. 12. cap. dicens quod pharisæi blasphemabant, quia dixerant quod eijciebat dæmonia in belzebub principem dæmoniorum, & tamen dæmonia non possunt eijci nisi in potestate Dei, & sic attribuebant potestatem Dei dæmonibus, & hoc est blasphemia, & vocatur ibi peccatum in Spiritum sanctum. (Cõfestim igitur vt cessauit loqui.) Idest immediate, vt Moy

B ses protulit verba hæc coram tota multitudine, secutum est signum, quia aperta est terra, & deuorauit iniquos, fuit autem factum immediate, vt magis sciretur quod ex hac causa veniebat, nam si fuisset ista pœna dilatata p aliquod tempus qui viderent eam, postea crederent forte, quod venisset propter aliam causam, cum autem immediate venisset, apparebat solum venire ob hoc. (Dirupta est terra sub pedibus eorum.) Scilicet in tabernaculis Dathan, & Abiron, & Chore fuit terra dirupta, ita quod ipsi conclusi sunt ab ea, & deinde terra clausa est. Ista diruptio facta est miraculose, nam licet aliquando proueniat naturaliter terræmotus propter spiritum latentem in terra, & fortiter impellentem, tamen hic fuit sola virtute diuina. Si enim naturaliter accidisset non solum in tabernaculis istorum virorum fuisset, sed etiam in circui

C tu aliquantulum: potissime quia terręmotus est per impulsionem spiritus interioris: hic tamen non fuit aliqua impulsio, sed sola apertio terræ. In terræmotibus autem naturalibus primò fiunt concussiones, quam apertio. (Et aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis.) Idest non solum ipsi perierunt, sed etiam quidquid cum eis erat, siue de familia, siue de facultate, & tabernacula ipsa in quibus morabantur absorpta sunt. (Et vniuersa substantia.) Idest vniuersa possessio, non solum intelligitur substantia pro possessione, quod communiter signat, sed etiam pro omnibus quæ pertinebant ad istos viros, siue filij, siue vxores, & familiæ, omnia enim deuorata sunt.

D *Quare res inanimata Dathan, & Abiron, & vxores, & familia, & maxime filij paruuli, qui nichil peccauerant, perierunt cum eis. * Quæst. XIX.*

DVbitabit aliquis quare perierint res inanimatæ pertinentes ad istos: nam de animatis rationabilibus aliqualiter dici poterat, quod communicarent in peccato: de inanimatis autem nequaquam conuenit. Aliquis forte dicet factum fuisse hoc vt magis dolerent ipsi qui peribant: interdum enim res aliquorum pereunt, vt ipsi doleant, & puniantur in illis, sic percussit Deus Iob, & omnia quæ possidebat, vt sic haberet locum exercitationis in patientia damni, & doloris Iob cap. 2. Sed nõ stat, quia isti non poterant dolere de rebus suis possessis, nam simul cum tabernaculis suis, & omni possessione submersi sunt. ita vt non possent respicere ad ea quæ peribant cũ

E ipsis, sed ad seipsos solum, dolor autem de rebus quæ perduntur est, cum aliquo non pereunte res eius pereunt, ideo non erat hic causa doloris perditio substantiæ istorum virorum ipsis. Sed aliter dicendum est, quod bona istorum perierunt cum ipsis ad detestationem criminis ipsorum: sicut argentum, & aurum ex quo fabricantur idola, licet peccatum nullum habeat, quia tamen fuit ad vsum idolatriæ, non debet cedere in vsus humanos, sed comburi Deuteron. cap. 7. ita etiam est secundum leges humanas. Interdum enim cum aliquis occiditur propter crimen læsæ maiestatis, ædificia eius destruuntur, ita vt nulli prosint, nec transeant in proprietatem alicuius, sed illud non est nisi propter detestationem criminis læsæ maiestatis, ita hic incurrerant isti in blasphemiam Dei, quæ est plus quam crimen læsæ maiestatis, ideo res eorum perierunt cum ipsis, in detestationem criminis sui.

F Sed adhuc quæret aliquis de filijs,& familia istorum,& de vxoribus, qoare perierint? Respondendum est non esse idem indicium de omnibus, nam vxores,& familia poterant perire dupliciter,quia consenserat eis, vel quia non recedebat ab illis,vtrunqoe satis patet,verisimile est enim vxores viris consentire suis: ponssime cum ad honores tenderent, volentes principari, sicut Moyses. De familia etiam satis credendū est,qoòd dominis suis consenserit,& tunc in pœnam huius absorpti sunt ipsi, sicut domini,qui ita repugnabāt Deo,& blasphemabāt quantum ad hoc,sicut domini sui,& dato quòd oon consensissent, merebantur istam submersionem contemnentes admonitionē Moysi, dixerat enim quòd omnes recederent de tabernaculis hominom impiorum,& isti noluerunt, ideo absorpti sunt. De filijs paruulis alia ratio est, nam nō potest dici quòd perierint,quia consenserint pa- G rribus,nam nō habebant consensum,vel dissensum,quia non peruenerant ad talem ætatem: etiam non peribant, quia non recesserant a viris impijs, non enim erat potestatis eorum recedere a parentibus, quia non intelligebāt quid Moyses admonuisset, nec etiam exeqoi possent recedentes,quia paruuli erant.Sed dicendum quod perierint propter patres,dicet enim aliquis qoòd nō perierunt isti propter peccatum patrum, nec vt patres dolerent,sed quia erant cum eis, & terra aperta est, necesse etat,vt simul deuorarentur. Respondendum est nō stare, quia si non fuisset aliqua causa qnare isti deuorarentur,non fuissent absorpti, quanqoam essent cū patribus suis in tabernaculo, sic fuit de filijs Chore qui erant in taberoaculo patris sui, & terra aperta deuorauit Chorē, manentibus filijs eius in aere pendentibus,quousq; con- H clusa est.quod significatur infra 26.capit.scilicet grande miraculum in Israel factum est, vt Chore pereunte filij eius non perierint. Ita poterat esse hic, quòd quāquam essent paruuli isti cum parentibus in tabernaculo, qoòd non perirent,s.quòd manereot pendentes in aere, sicut filij Chore,quousque terra concluderetur. Respondendum est,ꝙ necesse est fuisse aliquam causam quare absorberentur, & dicet aliquis fuisse istam ad afflictionē parentum suorum: filij enim interdum puniuntur pro patribus,vsque in tertiam, & quartām generationē, & hoc est vt patres videntes eorum pęnas torqueantur in ipsis.

Sed dicendum hoc nō multum stare,quia viri isti iniqui non crediderunt euēturum esse id, quod prædixerat Moyses,quousque euenit, ideo priusquam eueniret, nec pro se,nec pro filijs dolebant. Cum aotem absorberen- I tur,factum est quasi in instanti,& non poterant considerare parentes de filijs,& dolere de eorū perditione, cum vix de seipsis considerarēt,ationiti repeotino malo, erat autem eis pœna mors filiorum,si fortè ipsis manentibus, filij morerentur:& nihil magis dolerent soli morientes, quàm cum filijs, ideo satis videtur, quòd nō fuerint absorpti filij paruuli ad dolorem parentum.

Sed dicendum, quòd perierint propter peccatum patrum,quanquam non vt punirentur patres in eis, fuerat enim peccatum istorum virorum tam graue, vt non solum ipsi mortem mererentur,sed etiam omnia quę pertinebant ad eos,filij autē paruuli sunt quasi possessio patris, cum modicum distent a re inanimata, quia nōdum habebant in se facultatē principij operatiui ad bonum vel ad malum, ideo sicut istis pereuntibus perierūt om- K nes res possessæ eorum irrationabiles,ita & filij paruuli, qui pertinent ad parentes, sicut possessio, nā iuxta Arist. io 5.Ethi.filius est pars patris,donec sit pelicon,idest magnus,vel emancipatus. Filij autem magni non sequūtur hanc legem quia eum ipsi peruenerint ad annos discretionis operantes per libertatem,merentur, aut demerentur,& tunc possunt puniri cum patribus suis, si peccauerunt,vt illi. Si vero bene egeront non est rationabile eos puniri, & sic factum est de filijs Chore: ipsi enim erant boni,nec consenserant peccato patris, ideo quanquā accidisset quòd manerent in tabernaculo patris eo tempore, quo absorptus est Chore, ipsi tamen absorpti non fuerunt, manentes in aere per miraculum, vt dictum est. Filij autem Dathan, & Abiron paruuli nihil meruerant cum non peruenissent ad ætatem discretionis;

F nec habebant dissensum ad opera patrum, ideo computari debebant tanquam res possessæ, quæ non habent in se principium operandi, filij autem magni non poterāt computari,vt res possessæ,quia ipsi habebant actū contrarium patribus. De istis filijs paruulis pereuntibus, dicendum est quòd quanquam temporaliter perierint ex causa dicta: tamen non perierunt æternaliter pro peccatis patrum, sed consecuti sunt vitam æternam, quia in iooocētia sua perierunt, & ista etiā est causa qoare Deus magis punit filios paruulos pro peccato patrum, quam magnos, quia magni si moriātur possunt æternaliter perire, paruuli autem cum moriuntur temporaliter solum patiuntur, & ista pęna habebat causam ex peccato patrum, & tamen fiebat ad terrorem populi, vt visa tanta duricie pœnarum fugerent similia peccata, de alijs an- G temi adultis, qui mortui sunt cum Dathao, & Abiron manifestum est, quòd æternaliter perierint, quia peccauerunt in hoc qood consenserunt peccato illorum virorum, aut saltem admonitionem Moysi suscipere noluerūt, & dicimus quòd ęternaliter perierint, scilicet quòd antequam morerentur tale peccatum habebant, in quo si finirent, æternaliter perituri erant: an tamen in eo finirent non multum constat. [Descenderunt viui in infernum.] Idest isti viri impij cum familia sua deuōrati sunt a terra, & descenderunt viuentes ad infernum quasi dicat,alij illuc vadunt post mortem: ipsi autem in vita.

An Dathan, & Abiron descenderint ad locum damnatorum viuentes,& an nunc sint ibi corporaliter viuentes,& an ipsi,& omnes morientes cum H *eis perirent æternaliter. Quæst. XX.*

NOn est autem intelligendum, quod descenderunt ad infernum viuentes, idest ad locum damnatorum, sed accipitur infernus pro sepulchro, vel parte ioteriori terræ,nam alij homines mortui sepeliuntur: isti autem viuentes,quod patet quia cum descenderent,audiebantur voces eorū, & fugit populus a clamore pereuntium vt patet infra: hoc autē accidit ex æquiuocatione,nam dictio quę ponitur hic in Hebręo æqualiter sigoificat sepulchrum, vel infernum, litera autē nostra transtulit infernum, & satis conueniens est, quia quilibet locus inferior in terra, vocatur iofernus, etiam si non sit locus damnatorum.

Nec potest aliquo modo esse, quòd isti descenderent I vsque ad locum damnatorum viuentes, quia ante tempus geoeralis resurrectionis apud inferos solum sunt animæ damnatorum: postea verò resumptis corporibus erit totus homo io pœna, ergo Dathan, & Abiroo non poterant nunc esse apud inferos viuentes, sed solum isti descenderunt viuentes, vsque ad aliquam magnam profunditatem terræ, & ibi terra conclusit eos, & mortui sunt: postea animæ eorum ad inferos descenderunt, vt probabile est, corporibus manentibus in visceribus terræ.

Et si fortè aliquis diceret, quòd isti descenderūt vsque ad locum damnatorum viuentes, adhuc non est dicendum, quòd nunc sint ibi viuentes, sicut erunt omnes damnati post generalem resurrectionem,sed immediatè vt accederent ad ignem inferni morereotur, cum il- K le ignis sit graoior isto improportionabiliter, & tunc solæ animæ manerent ibi in punitione. Causa huius est, quia ad hoc,quod manerent apud ioferos viuentes, oecesse erat,quod daretur eis immortalitas, sed nemini data est, nec dabitur, vsque post generalem resurrectionem,excepta Virgine Sāctissima Dei Matre, quæ in cælo,est ergo non manent viuentes apud inferos: alioquin diceremus,quòd isti nunquā resurgerent,quia qui nunquam mortuus est,nunquam resurgit,hoc tamē est contra Symbolum fidei, in quo dicitur quod homines omnes resurgere habent in corporibus suis, reddituri de factis proprijs rationem,ideo mortui sunt Dathao,& Abiron. Itē si mansissent semper viuētes Dathan,& Abiron apud inferos, videretur eis maius grauamen infligi quā cæteris. Alij enim graoius peccauerunt qoam Dathan & Abiron, & tamen nullus est apud inferos viuens.

Si ergo ponantur isti viuentes, grauabantur: maior.n. pena viuentis est apud inferos, quam solius animæ, viuens enim secundum vtrunque patitur. anima autem in sola apprehensione intellectiua, non est ergo concedendum istos esse viuentes apud inferos.

An Dathan & alij absorpti à terra sint damnati. Quæst. XXI.

QVæret aliquis de Dathan, & Abiron, & alijs absorptis a terra, an æternaliter perierint. Ad quod aliquis respõdebit hoc manifestum esse, quia qui ad inferos descendit, æternaliter perit. Dathan autem, & Abiron cum omnibus qui erant in tabernaculis ipsorum dicuntur quod ad inferos descenderunt viuentes, ergo perierunt, nisi forte dicant quòd postea exierint inde, sed non stat, quia apud inferos non est redemptio. Alio modo arguetur quod isti perierint æternaliter, quia in peccato mortui sunt, quod sufficit ad æternam damnationem, nam pena illa pro peccato in quo erant, inflicta est, pena tamen illa fuit in ipsa morte: ergo in peccato consumpti sunt.

Respondendum est malam esse præsumptionem de his qui sic perierunt: quoniam pœna peccati, & ipsum peccatum morti coniuncta fuerunt, nec tamen ex hoc necessario sequitur, quod ipsi æternaliter perierint, quia poterant de malo suo dolere, & in ipso descensu ad locum vbi suffocati sunt, poterant conteri de peccatis, & hoc sufficiebat ad eorum saluationem, & tunc esset eis pena illa temporalis in morte sufficiens pro peccato, vel restaret eis aliquid in purgatorio finiendum. Sic enim de quibusdam alijs accidit, qui fere in ipso actu peccati sunt mortui, & tamen non perierunt æternaliter, quia in ipsa occisione doluerunt, hoc autem fieri potest, quia contritio non requirit temporis successionem, sed in instanti quasi fit, quæ ad delenda omnia peccata sufficiat, de hoc magis dictum est Leuit. c. 10. de his qui morte subitanea rapiuntur, & illa mors est eis peccati pena. [Operuit humo.] Idest terra operuit eos: quia cum dirupta fuit terra sub pedibus eorum, ipsi transierunt vsque ad quandam profunditatem terræ satis magnam, & tunc conclusa est terra operiens eos, & mortui sunt. [Et perierunt de medio multitudinis.] Idest non manserunt vlterius in multitudine Israel, vel dicuntur magis perijsse, quia nemo de semine eorum mansit apud Israelitas. Hoc verum est apud Dathan, & Abiron, & Hon, sed de Chore aliud est, quia ipse reliquit filios, vt patet infra 26. cap. & postea manserunt illi in Israel, & fuerunt de officialibus Sanctuarij inter cantores, vt patet primo Paralip. 23. & 24. vsque ad 26. Isti tamen computabantur præter patres, quia erant viri magni, de alijs autem non legitur, quod reliquerint filios magnos, aut paruulos succedentes, & ob hoc dicuntur perijsse, nam pater perit si nullus sibi succedat. Si autem aliquis succedat, viuere dicitur, sic patet Eccles. 30. c. mortuus est, & quasi non est mortuus pater eius, reliquit enim filium similem sibi, & veraciter dicitur pater manere aliqualiter manente filio secundum nomen & numerum, & aliqualiter secundum rem, quia cum filius sit quædam particula patris, vt patet S. Ethic. manet in illa pater, & sic conseruantur seminis primordia per deriuationem. Isti autem non relinquebant filios, ideo perierunt de populo.

[At verò omnis Israel, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium.] Idest quando Israelitæ, qui erant in circuitu tabernaculorum Dathan, & Abiron, & Chore audierunt vlulatum magnum eorum, quando deuorabantur a terra, fugerunt timentes ne absorberentur a terra.

Quomodo Israelitæ stabant in circuitu tabernaculorum Dathan. Quæst. XXII.

SEd dicet aliquis quomodo stabant Israelitæ in circuitu tabernaculorum istorum virorum, quia Moyses dixerat quod recederent inde, & si stabant in circuitu eorum, quo non fuerint deuorati? Respondendum est, quod

A isti recesserunt a tabernaculis iuxta mandatum Moysi, & tamen quando absorpti sunt a terra viri impij, isti existentes procul, adhuc magis procul fugerunt, quia timuerunt, si tamen non recessissent de circuitu tabernaculorum illorum virorum, sicut erant a principio, fuissent absorpti.

[Dicens ne forte, & nos terra degluttiat.] Quia fuit aperta terra in tentorijs Dathan, & Abiron, & Chore: timuerunt Israelitæ, qui erant in circuitu, quod etiam alia terra continuo aperiretur, & deuoraret eos: Moyses tamen dixerat, quod solum deuoraret illos viros peccatores, quia tamen iusserat, vt recederent de circuitu tabernaculorum ipsorum, ipsi nescientes, an sufficienter recessissent, timuerunt deuorari.

[Sed & ignis egressus a Domino interfecit 250. viros.]

B Hic ponitur pœna aliorum peccatorum. Insurrexerant enim contra Moysen, Chore, Dathan, & Abiron, & alij 250. cum eis: omnes istos Deus deleuit, sed Dathan, & Abiron, & Chore, quia non venerunt ad sanctuarium ad offerendum incensum, sicut Moyses posuerat pro experimētu, deleti sunt alio genere mortis. absorpti sunt a terra, viri autem 250 venerunt ad offerendum thymiama, ideo isti occisi sunt egresso igne de altari.

An ignis comburens 250. viros egit naturaliter. Et quod Nadab, & Abiu combusti sint non combustis vestibus. Quæst. XXIII.

ET dicitur egressus ignis a Domino, quia Deus illum fecit egredi miraculose, non enim habebat ignis aliquid, quo inclinaretur ad eremandum illos viros mouendo se lateraliter. Fuit autem modus combustionis, quod isti accesserunt ad altare holocaustorum, in quo sumpturi erant prunas ad ponendum in thuribulis, vt desuper ponerent thymiama, quod erat cremandum intra tabernaculum in altari thymiamatis, & tunc fecit Deus egredi ignem de ipso altari holocaustorum, atque combussit omnes 250. viros, qui in circuitu erant, nec permisit eos

C Deus intrare intra Sanctuarium, vt imponerent thymiama super altare, quia fuit conuenientius eos occidi apud altare holocaustorum. Si enim intra tabernaculum occiderentur, non erat ibi ignis, qui eos occideret, sed confunderentur quodam alio genere mortis. Et dato quod Deus suscitaret ignem de thuribulis eorum: conuenientius

D erat, vt occiderentur apud altare holocaustorum, quam intra tabernaculum, vt appareret manifeste vindicta in eo, in quo peccabant, ipsi enim peccauerunt assumentes, vel conantes assumere prunas de altari holocaustorum, ideo ignis altaris debuit eos deuorare.

Item conuenientius erat, quod morerentur in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, quam intra tabernaculum: per mortem enim istorum videretur aliquo modo coinquinata sanctitas tabernaculi, & quia pars interior tabernaculi erat sanctior atrio, quod erat exterius, magis debuerunt occidi in atrio. Item fuit conuenientius, vt vindicta illorum esset manifesta omnibus, multi enim conuenerant, cum eis ad videndum oblationem eorum, & fauendum eis, & isti erant in atrio tabernaculi. Si autem viri 250. mortui fuissent intra tabernaculum,

E non vidissent eos mori alij de populo, in atrio autem omnes viderent eos, quia populus erat in atrio, ideo decuit ibi illos comburi, & non intra tabernaculum.

Aliquis autem dicet, quod non fuerunt combusti intra tabernaculum, ne ignis magnus surgens ex combustione eorum, cremaret cortinas, & alia operimenta tabernaculi, erat enim altitudo tabernaculi 10. cubitorum, vt patet Exod. 26. cùm qualibet tabula in circuitu esset cubitorum 10. altitudinis, & super has immediatè ponebantur cortinæ, & alia operimenta. Cum ergo fuissent combusti simul 250. viri insurgeret ex eis ignis magnus, qui cremaret sanctuarium.

Respondendum est non stare, quia poterant comburi isti non surgente igne ad aliquam altitudinem, ita vt combureret operimenta Sanctuarij, immo poterant isti comburi, non combustis vestibus eorum,

F sic factum est de Nadab & Abiu, qui combusti sunt coram Domino, & tamen vestimenta eorum non fuerunt combusta. Leui. cap. 10. nichil hoc obstabat, sed causæ superiores sunt conuenientes.

[Qui offerebant incensum.] Idest isti 250. viri volebãt offerre incensum coram Domino. nondum. n. quisquam eorum obtulerat incensum, sed accipiebant ignem de altari holocaustorum ad cremandum thymiama, nam incensum non offerebatur super altare holocaustorum, sed super altare thymiamatum. Isti autem erant nunc apud altare holocaustorum sumentes prunas, dicebantur tamen esse offerentes thymiama, quia ista assumptio ignis erat quoddam præcedens ad oblationem thymiamatis, ideo ita peccauerant iam accipientes prunas de altari, sicut si consummassent oblationem suam, & ob hoc ibi G poterant rationabiliter comburi.

[Locutus est Dominus.] Hic ponitur rememoratiuum prædictæ punitionis, ne alij in futurum similia attentarent, & fuit hoc ponendo thuribula istorum in altari holocaustorum extensa in laminas, vt cognosceretur ab omnibus, quòd erãt thuribula impiorum, qui voluerant offerre thymiama, & combusti sunt.

[Locutusq; est Dominus.] Ista locutio fuit post mortem illorum virorum 250. & post mortem Dathan, & Abiron in tabernaculis suis, & alij offerentes in tabernaculo Domini, nam si fuissent primo absorpti Dathan, & Abiron, & cognouissent 250. viri non obtulissent incensum insurgentes contra Moysen & Aaron, vel si Dathan & Abiron cognouissent mortem 250. virorum, resipuissent de malo suo, & conuersi fuissent ad Moysen: omnes tamen perierunt simul, ita quod neutri aliorum cogno- H uerunt interitum.

An isti 250. viri perierint æternaliter.

De morte istorum 250. virorum, idem suspicari possumus, quod de morte Dathan & Abiron: satis enim verisimile est eos perijsse, quia pęna peccati eorum, & mors idem fuerunt, peccatum etiam morti coniunctum fuit, quia ipse actus offerendi erat iniquitas eorum, & in hac decesserunt, nec tamen ex hoc necessario concluditur, quòd æternaliter perierint, quia dum cremarentur, poterant quasi in indiuisibili de commissis dolere, sed difficile est. [Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdotis.] Iubetur, hic vt Eleazarus tolleret thuribula illorum virorum impiorum, & affigeret illa altari, in memoriam præteritorum, & iubetur hic Eleazaro, quia ipse erat sacerdos minor, Aaro autem erat sacerdos magnus, ideo ei nichil iubebatur, quod pertineret ad executionem, sicut erat af- I figere thuribula altari, non tamen fuit iussum hoc alicui nisi sacerdoti, quia non licebat popularibus, nec Leuitis tangere altare holocaustorum, vel alia vasa, quando nuda essent, alioquin morerentur, vt supra cap. 4. Eleazaro autem, licebat, quia sacerdos erat. [Filio Aaron sacerdotis.] Vocatur hic Aaron sacerdos per excellentiam, idest sacerdos magnus, nam aliter sumendo etiam ipse Eleazarus erat sacerdos. [Vt tollat thuribula, quæ iacent in incendio.] Isti viri 250. acceperant ignem in thuribulis de altari holocaustorum, & cum ipsi vellent intrare in tabernaculum, egressus est ignis de altari, & combussit illos, manseruntque thuribula eorum plena prunis. Cum autem esset consummatum incendium, introiuit Eleazarus accipiens thuribula, quæ iacebant in terra, & dicitur, K quod iacebant in incendio, idest in loco vbi prius fuerat incendium, nam cum introiuit Eleazarus, non erat ibi incendium, alioquin non introisset, fuit autem istud incendium in atrio tabernaculi in circuitu altaris, & ibi iacebant thuribula. [Et ignem huc illucque dispergat,] id est ista thuribula erant plena prunis, quia iam sumpserãt de altari prunas isti viri, quando combusti sunt, hunc ignem iubet Deus dispergi huc, & illuc, & non reduci ad altare, quia iam erat aliquo modo coinquinatus, cum fuisset sumptus a viris impijs, fuit autem sparsus intra atrium tabernaculi, & non extra ne conculcaretur a populo, sacer. enim erat.

An corpora 250. virorum sepulta sunt, vel totaliter incinerata fuerunt in atrio tabernaculi. Quæst. XXIIII.

Quærit aliquis de corporibus istorum 250. virorum an sepulta fuerint, vel totaliter incinerata. Respõdendum est, quod hic non potest responderi manifeste, nam ignis egressus a Domino poterat comburere istos viros, ita vt non incineraret corpora eorum, nec vestes saltem tangeret, sicut factum est in morte Nadab & Abiu, quorum corpora integra manserunt, cum vestibus suis sacerdotalibus nullo modo combustis, eductiq; sunt de Sanctuario, atque tumulati. Leui. cap. 10. poterat etiam esse, quòd ignis iste incineraret illos viros, non relinquens ex eis saltem particulam, sicut dicitur de Assy- G rijs, quos combussit angelus Dei, & incinerauit corpora eorum, de hoc 4. Reg. 19. si tamen corpora istorum non fuerunt incinerata, necesse erat, vt educerentur de Sanctuario, ne inquinarent illud, hic tamen nichil tale dicitur, sed solum de thuribulis manentibus in incendio. Item si fuissent incinerata, adhuc cineres eorum oportebat educi de atrio tabernaculi, quia immundi erãt, cum etiam cineres sacri de igne altaris non permitterentur intra Sanctuarium. Leui. cap. 1. 4. & 6. sed etiam de hoc nichil dicitur, ideo satis posset dici quòd isti viri totaliter consumpti sunt ab igne, ita vt nõ manserit de eis nec particula cineris, sed sola thuribula ad memoriam. Si tamen aliquis contrarium dicere velit. s. quod corpora istorum manserunt integra, vel ex parte incinerata, & postea educta sunt de Sanctuario, atque tumulata, non recusamus, H quia multa facta sunt, quæ scriptura subticet. [Quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorum.] idest sanctificata sunt, quando peccatores mortui sunt, vocantur viri peccatores illi 250. qui contra Dei statuta offerre voluerunt thymiama. Non est autem intelligendum, quod thuribula ista fuerunt sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quia offerentes mortui sunt, nam offerentes propter peccatum suum mortui sunt, peccatum autem non facit ad sanctificationem, sed fuit sanctificatio thuribulorum, quia Domino oblata sunt, idest, quia in eis posuerunt prunas ignis sacri isti viri impij, & per contactum illius ignis sanctificata sunt, vnde dicitur in mortibus peccatorum, idest, quando peccatores mortui sunt, quia idem fuit tempus mortis eorum, & sanctificationis thuribulorum. Ponitur autem ista clausula tanquam red- I ditiua causæ superioris dicti, s. quòd acciperet Eleazarus thuribula, & hoc, quia sanctificata sunt, non licebat autem res sanctificatas conuerti in prophanos vsus, rursus autem non erant ista thuribula ad hoc, quod in eis offerrent sacerdotes thymiama, quia in ipsis obtulerant viri impij, ideo nullus vsus fuit conueniens, nisi vt affigerentur in altari in memoriam. Ex hoc patet, quod ista thuribula non erant de thuribulis Sanctuarij, quia tunc sanctificata fuissent a principio, cum Moyses sanctificauit omnia vasa Sanctuarij. Exod. 31. cap. sed dicebantur sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quando illi mortui sunt, ergo non erant de thuribulis Sanctuarij. (Producatque ea in laminas,) idest extendat thuribula in formam laminarum destruendo formam thuribulorum, erant enim thuribula vasa curua ad cõtinendum in se ignem, K & thymiama facta, nunc dixit Moyses, quod extenderentur in laminas, scilicet opere malleatorio fierent laminæ tenues, & rectæ ad affigendum in altari holocaustorum. Et hoc fecit ipsemet Eleazarus, nulli enim artifici hoc permissum est, quia iam erãt illa thuribula sacra, & non licebat tractari ea ab aliquo, nisi a sacerdote. Et si arguatur de vasis tabernaculi, quæ omnia facta sunt ab artificibus, qui erant populares, scilicet de Tribu Iuda, & de Tribu Dan, vt patet Exod. 31. & 35. Respondendum est. quod illa vasa, quando fiebant nondum erant sacra, sed sanctificata sunt postquã fuerunt facta, vt patet Exod. 31. Ista autem thuribula sanctificata fuerant in mortibus peccatorum, antequam extenderentur in laminas, ideo iam nulli licebat ea tractare nisi sacerdoti (Et affigat altari.) idest istas laminas factas ex thuribulis affigat altari, sed holocaustorum.

Quare

A

Quare fuerunt affixæ laminæ thuribulorum altari holocaustorum & non alteri. Quæst. XXV.

NOn fuerunt enim istæ laminæ affixæ altari thymiamatum, quia illud erat opertum auro purissimo, & istæ laminæ erant æneæ, tollerentque pulchritudinem altaris.

Item poni debuerunt in altari holocaustorum, quia illud erat æneum, & conueniebant ei: de altari thymiamatum, quod esset aureum, patet Exod. 30. cap. de altari autem holocaustorum, quod esset æneũ, patet Exod. 27. Item debuerunt poni in altari holocaustorum, quia peccatum istorum cępit initium ab altari illo, inde enim tulerunt prunas, quas posuerunt in thuribulis, & nondum peruenerant ad altare thymiamatum oblaturi incensũ, B sed combusti sunt in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, ideo ibi debuerunt affigi laminæ. Item, quia ponebantur istę laminæ in memoria, s. vt videntes Israelitæ laminas illas altaris, non auderent offerre thymiama, vel accedere ad officia sacerdotalia, si non essent de stirpe Aaron: sed altare thymiamatum non poterat videri ab Israelitis, quia illud erat intra tabernaculum, vt patet Exod. c. 30. illuc enim non introibant nisi soli sacerdotes, ideo debuit poni tota multitudo laminarum istarũ in altari holocaustorum quod poterat videri ab omnib⁹ Israelitis, quia erat extra tabernaculum in atrio eius, & illuc licebat ingredi omnibus Israelitis ad offerendum. Item poterat videri ab exteriori parte per cortinas reticulatas, quę erant in circuitu atrij. [Eo quod oblatum sit in eis incẽsum Domino.] i. quia in istis thuribulis fuit obla- C tum incensum, hic redditur causa huius mandati. s. quod non deberent applicari ad alium vsum quam ad fixionẽ in altari, eo quod oblatum erat incensum in eis, & per illam oblationem sanctificabantur, sanctificata autem ad solum cultum Dei cedebant. Dicitur autem oblatum incensum, non quidem, quòd iam fuisset oblatum, quia ista oblatio fit, quando ponitur incẽsum super altare thymiamatum, sed isti viri nondum illuc introierunt, cum combusti fuerint in atrio tabernaculi, ideo nondum fuerat facta oblatio incensi: sed dicitur facta oblatio, quia iam imposuerant thymiama super prunas, & parabant ingredi in tabernaculum ad offerendum illud, nisi morte præuenti fuissent, & hoc sufficit ad hoc, quòd essent thuribula consecrata, nichil. n. magis consecrarentur si thymiama offerretur in eis, quam si solum imponeren- D tur prunæ de altari, & desuper thymiama, etiam si nondum oblatum esset in altari thymiamatum, quia sanctificatio istorum vasorum non fiebat hic, quia portabãtur coram altari thymiamatum, sed quia contingebant res sacras, alioquin diceremus, quòd vestes communes, quas habebant sacerdotes infra vestes sacerdotales, sanctificarentur, quia ingrediebantur in eis in tabernaculum, sed falsum est, ideo sanctificabãtur thuribula ista solum per contactum rerum sacrarum. s. quia in eis fuerat positus iam ignis sacer & thymiama, nichil ergo magis poterant sanctificari. [Et sanctificata sint.] i. quia positum est in eis thymiama & ignis de altari holocaustorum, sanctificata sunt, & non conueniunt ad alium vsum nisi, vt affignantur in altari holocaustorum. [Vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel.] i. in hoc proficient, quòd cum E Israelitæ intrauerint in atrium tabernaculi, & viderint thuribula affixa altari, recordabuntur iniquitatis 250. virorum, qui offerre voluerunt thymiama, & pęnæ eis inflictæ, & sic non mouebuntur ad attentãdum quicquam de officio sacerdotali. Dicuntur autem esse istæ laminæ pro signo. i. tanquam repræsentatiuum rerum præteritarum. s. quòd perierint in incendio viri, quorum fuerunt illa thuribula, & dicuntur pro monimento, idest pro admonitione, vt filij Israel admonerentur non facere talia, dicitur monimentum quasi monens mentem, & sic erat de laminis istis, quia Israelitæ considerantes pœnam, quam isti susceperant, persuadebantur nunquam talia attentare.

Quomodo istæ laminæ fuerunt affixæ altari holocaustorum. Quæst. XXVI.

QVærit aliquis quomodo fuerunt istæ laminæ affixæ altari holocaustorum? Respondendum est, quòd fuerunt affixæ in superficie parietum altaris. Pro quo considerandum est, quod altare holocaustorum erat de tabulis, & quadratum, habens altitudinem cubitorum trium, erant autem tabulæ coopertæ laminis æneis in circuitu, ne ignis, qui erat in altari, combureret tabulas eius, perueniebant autem istæ laminæ a summitate parietum altaris vsque ad medietatem eius. s. vsque ad cubitum, & dimidium, & vsque ad illum locũ, nichil de tabulis apparebat. In parte autem inferiori. s. B per alium cubitum, & dimidium manebant tabulę altaris nudæ, & super illas ponebatur craticula ænea. s. laminæ æneæ reticulatæ, ita vt posset videri, quædam pars tabularum altaris. De hac autem figura, & de causa eius latius declaratũ est Exod. 27. c. Laminæ autem istæ 250. thuribulorum affixæ sunt super partem illam altaris quę erat tota cooperta laminis. s. super cubitum, & dimidiũ a summitate parietum altaris, vsque ad dimidietatem, & hoc ne operiretur craticula ænea, nam illa erat posita ad pulchritudinem, & si superponerentur laminæ thuribulorum, iam nichil appareret de eis, ideo super partem aliam, quæ erat tota operta laminis non reticulatis, affixæ fuerunt laminæ thuribulorum, fuerunt autem taliter affixæ, vt distinguerentur a laminis, quæ primo positæ fuerant ad operiendum tabulas altaris, vt sic viden- C tes haberent causam inquirendi quare fuerant positæ illæ laminæ, & non viderentur pertinere ad primam fabricationem altaris. [Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea.] s. accepit illa de loco incendij, & duxit in locum, vbi extenderet in laminas. [In quibus obtulerant hi quos ignis deuorauit.] idest illi 250. viri qui ab igne consumpti fuerant, & dicitur in quibus obtulerant. i. in quibus posuerant prunas & thymiama, non tamen adhuc obtulerant, quia oblatio illa fiebat super altare thymiamatum, ipsi autem nondum illuc introierãt. [Et produxit ea in laminas.] s. ipsemet Eleazarus, quia nullus alius artifex ad hoc operari debuit, vt supra probatũ est, nec etiam requirebatur ad hoc peritia artificis, quia non debebant affigi artificioso modo ad pulchritudinem, ita vt priori operi conuenirent, sed magis grosso modo, sic D vt viderentur apposita ex aliqua causa de nouo. [Vt haberent postea filij Israel, quibus commonerentur.) idest, vt per istas laminas possent commoneri ad hoc, ne accederent ad ministeria sacerdotalia, si non essent de progenie Aaron, si autem non fuissent positæ istæ laminæ in altari, venisset in obliuionem istud factum, & sic possẽt Israelitæ incitari ad ministeria sacerdotalia, cum autem quotidie viderent illas laminas, perseuerabat iugis memoria facti præteriti, & sic non attentabant aliquid in contrarium, (Ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron.)

Alienigenæ respectu sacerdotum, qui dicantur, & quomodo cognoscuntur, qui sunt. Quæst. XXVII.

E ALienigenæ dicuntur esse omnes respectu sacerdotum, qui non sunt de genere Aaron siue sint de Leuitis, siue de quibuscunque, sicut in comparatione Iudæorum vocabantur gentiles alienigenę, vt patet Leuit. 22. c. scilicet de manu alienigenæ non offeretis panes Domino Deo vestro, idest de manu hominis gentilis non accipietis sacrificia ad offerendum. Alio modo dñr alienigenæ, vel extranei oẽs Israelitæ respectu Leuitarum supra c. 1. scilicet quisquis externorum accesserit morietur. Aliquando accipiuntur extranei pro omnibus qui non sunt de genere Aaron, et si sint de Leuitis, sic patet supra c. 3. [Aaron aũt, & filios eius constitues super cultum sacerdotij, externus, qui ad ministrandum accesserit morietur, sic patet infra 18. alienigena non miscebitur vobis, & vocantur alienigenæ ibi oẽs, qui sunt extra genus Aaron, siue sint Leuitæ, siue non, & hoc modo

accipitur hic, quód nullus de alienigenis auderet offerre in altari præter filios Aaron. Possunt autem accipi ista duo pro eodem. s. alienigena, & qui non est de semine Aaron, & est expositio vnius per alterum. Alio modo potest intelligi, quód sint diuersa, & tunc alienigena accipitur pro illo, qui erat de popularibus, & istis magis erat prohibita omnis ministratio sacerdotalis, cum etiam non liceret ministratio leuitica illis, vocatur non de semine Aaron, quicunque est leuita, & tamen non est de semine Aaron, & istis etiam erat prohibitum ministrare in sacerdotio, vt patet supra cap. 3. Sed primus modus melior est. [Ad offerendum incensum Domino.] idest ad offerendum thymiama super altare, quod erat officiū sacerdotale, & non solum de hoc intelligitur, sed etiam de omnibus alijs, quodcunq; enim sacerdotale officium aliquis vsurparet, moreretur, vt si sacrificaret, vel offerret incensum, aut panes propositionis, vel disponeret lucernas in candelabro, omnia hæc sacerdotalia sunt, & nichil magis erat prohibitum vnum quam reliquum, sed dictum est hic de oblatione incensi specialiter, quia istud fuit in quo deliquerant viri impij de quibus hic.

Alienigena quomodo accipitur. Quæst. XXVIII.

CONsiderandum etiam cum hic dicatur alienigena ille, qui non est de semine Aaron, & aliquando accipitur pro eo, qui non est de Leuitis, quomodo accipiendum sit, quando dicitur alienigena? Ideo dicendum, quod quandocunque alienigena prohibetur ab aliquo actu in lege Mosayca, oportet respici vtrū ille actus pertineat ad totum populum, vel Leuitas, vel sacerdotes. Si ad totum populum vocabuntur alienigenæ gentiles, vt patet Leuit. c. 22. s. de manu alienigenæ non offeretis panes Domino Deo vestro: aliquando tamen vocatur alienigena respectu omnium, qui sunt de semine Iacob, & tunc non solum gentiles sunt alienigenæ, sed etiā gentiles conuersi ad Iudaismum, & filij conuersorum, sic accipitur Leuit. c. 25. vbi agitur de priuilegio iubilæi, & anni remissionis, quod non conueniebat alienigenis. i. conuersis. Si vero actus solum conueniat Leuitis vocabuntur alienigenæ, vel extranei omnes de 12. Tribubus, sic patet supra c. 1. Si autem sit actus sacerdotalis, dicuntur alienigenæ omnes, qui non sunt de semine Aaron, licet sint de Leuitis, sic patet supra. c. 3. & hic, & infra 18. [Ne patiatur sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius.] idest mouebuntur ad non vsurpandum ministerium sacerdotale alienigenæ, ne incidant in pęnam Chore, & sociorum suorum. s. ne moriātur sicut illi mortui sunt: non est intelligendum, quod fuerit idem genus mortis, nam Chore fuit absorptus a terra in tabernaculo suo, vt patet supra: congregatio autem eius fuit combusta igne, vt patet supra, sed communicāt in hoc, quod omnes mortui sunt. [Loquente Domino ad Moysen.] i. ista mors facta est sicut Dominus locutus est ad Moysē, vel aliter, quod Deus denunciauit Moysi istos morituros, & qua morte perirent, quia insurgebant in eum.

Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen, & Aaron dicens. Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum & apparuit gloria Domini. Dixitq; Dominus ad Moysen. Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumq; iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron. Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum, vt roges pro eis: Iam enim egressa est ira a Domino, & plaga deseuit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama. Et stans inter mortuos, ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Chore. Reuersusq; est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis, postquam quieuit interitus.

Murmurat populus cōtra Moysen, & Aaron, & Dominus mittit ignem in eum. Supra eo. Sap. 18.

Aaron cū thymiamate extinxit incendium quattuor decī milia septingētis pęne perierūt.

[Murmurauit autem.] Hic describitur seditio totius multitudinis contra Moysen, & Aaron, viderat enim totus populus quomodo perierant Dathan, & Abyron, & Chore cum socijs suis, quia surrexerunt in Moysen, ideo zelauerunt pro mortuis, dicentes, quod Moyses, & Aaron occiderant illos, & ex hoc constituebant eos reos, atque puniuissent illos, nisi apparuisset gloria Domini: ob hoc Deus puniuit multitudinem, occidens quattuordecim milia de ipsis. [Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israel.] Fuit ista murmuratio, quia dixerunt vos interfecistis populum Domini, sed hoc erat falsum, quia Moyses, & Aaron non occiderant, & propter hoc est murmuratio, ad hoc tamen omnes filij Israel conuenerāt, quia dolebant de morte multorum virorum, ideo omnis multitudo murmurauit, non est tamen simpliciter intelligendum, quod murmurarent omnes de multitudine, quia aliqui erant viri boni consentientes Moysi, & Aaron, qui nequaquam murmurauerūt, sed quia maxima pars multitudinis conuenerat, dicitur totus populus murmurasse. [Sequēti die cōtra Moysen, & Aaron.] Die enim qua ista facta sunt non murmurauit Israel, & hoc quia erant attoniti magnitudine rei quam viderāt, & timebant, cum supra fugerint a clamore pereuntium dicentes, ne forte nos terra deglutiat, sequēti autem die incipientes cogitare de mortibus propinquorum suorū, & destructione cuiusdam partis populi, desinente paulisper timore præteritæ rei, inceperunt dolere, atque concitati sunt contra eos, qui fuerant aliquo modo occasio mortis huius inductæ, s. contra Aaron, & Moysen. [Dicens vos interfecistis populum Domini.] Bene sciebat populus, quod Moyses, & Aaron non interfecerant eos qui perierant, sed dicebant, quod ipsi fuerant causa occisionis, & ex hoc retorquebant in eos culpam volentes ab eis exigere pęnam. Sed etiam falsum est, quod Moyses, & Aaron fuissent causa huius mortis, sed sola iniquitas pereuntium, tanquam causa demeritoria, & Deus tāquam causa efficiens. Moyses autē, & Aaron magis orauerunt pro populo ne periret, quam quod exigeretur ab eo pęna, ergo non fuerunt isti causa. Nisi aliquis dicat, quod viri pereuntes repugnauerunt Moysi, & Aaron, & si non repugnassent eis, non morerentur, ergo fuerunt causa, sed hoc nichil est, quia Moyses, & Aaron nichil ad hoc fecerunt, sed magis patiebantur insultum multitudinis.

Deus autem puniuit illos, ergo nichil culpæ erat Moysi, & Aaron. Dicitur quód occiderant Moyses, & Aaron populum Domini, idest partem populi, cum perijssent forte plures quam trecentum viri. Isti autem dicuntur populus Dei, quia populus Iudaicus specialiter pertinebat ad Deum, cum Deus vocet eum populum peculiarē sibi de cunctis gentibus terræ Exod. 19. & Deuter. cap. 7. sic autem locuti sunt supra Chore, & socij sui, sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, idest totus populus est sanctificatus Domino. [Cumq; oriretur seditio,] idest iam incipiebat oriri bellum, vel contentio populi contra Moysen, seditio proprie est litigium ciuium inter se, vel hominum eiusdem progeniei, aut affinitatis. Sic Greg. dicit in Homel. bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues, fiebat autem ista seditio, quia tota multitudo accusabat Moysen, & Aaron tanq̄ reos mortis, ipsi autem defendebant se rationabiliter, quia tamen populus erat concitatus dolore, mouebatur ad verba aspera contra Moysen & Aarō, & sic fiebat seditio. (Et tumultus incresceret.) idest fiebat continuo maius murmur, ita vt populus vellet lapidare Moysen & Aaron. (Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis.) idest viderunt, quod non poterant resistere toti multitudini, ipsa autem volebat eos lapidare, ideo confugerunt ad tabernaculum fęderis ad protectionem Dei, & hoc propter duo. Primo, quia intellexerūt, ꝙ nullus de populo auderet introire illuc, quia erat prohibitum, & sic effugerent manus populi. Secundo, quia dato, ꝙ aliquis introire præsumeret, Deus conseruaret eos ibi specialiter, quia gloria Dn̄i apparebat ibi super tabernaculū, & non permitteret aliquē introire, occideret cū oēs introire volentes. (Quod postquam ingressi sunt

Seditio quid sit.

A operuit nubes,] i. postquam fugerunt ad tabernaculum, nubes, quæ solebat esse super tabernaculum, operuit illud. s. descendens super illud, nam prius consueuerat esse eleuata a tabernaculo, cum vero alicui Deus loqui volebat in columna illa nubis, faciebat eam descendere ad ostium tabernaculi, vt patet supra cap. 12. & sic factum est hic, & in hoc operuit columna tabernaculum. Cum autem eleuata esset non dicebatur operire. Aliter intelligi potest, quod nubes operuit tabernaculum, idest, quod diffusa fuerit aliqua nubes in modum nebulæ super magnitudinem Sãctuarij, & operuerit illud, sic factum est, quando consummato Sanctuario, & dispositis omnibus vasis eius, Moyses benedixit eis, quoniam tũc nubes operuit tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyses ingredi illuc, nube operiente omnia, & maiestate Dei coruscante Exod. c. vlt. sic etiã consummato templo Salomonis, impleuit illud Deus nebula, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam, quia gloria Domini operuerat illud. 3. Regum cap. 8. vterque modus conueniens est. In Hebręo habetur hic. [Moyses & Aaron respexerunt ad tabernaculum] Sed eadem sententia est, quæ in littera nostra, scilicet, quod respexerunt illud ad fugiendum in ipsum, maximè, quia littera declarat hoc, cum dicat, quod postquam ingressi sunt, & sic patet, quod ante non erant in eo, sed illuc iuerunt fugientes multitudinem. [Et apparuit gloria Domini.] idest nubes illa, quæ protexit tabernaculum, apparuit fulgidior solito, & terribilior toti populo, in quo significabatur specialis præsentia Dei ibi, & sic populus timuit introire ad Moysen, & Aaron, vt occideret eos. [Dixitque Dominus ad Moysen.] Hoc fuit postquam erant intra tabernaculum. Ibi enim Deus ei loqui solebat, scilicet de medio duorum Cherubin super propitiatorium, vt patet supra cap. 7. [Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos.] Indignatus est Deus populo, quia iniustè persequebatur Moysen & Aaron, & voluit delere omnes, ideo iussit, vt recederet Moyses, & Aaron de medio multitudinis.

Quomodo dixit Deus Moysi, & Aaron, quod recederent de multitudine. Quæst. XXIX.

Sed dicetur, quomodo Moyses, & Aaron poterant recedere de multitudine, quia iam recesserant, cum essent intra Sanctuarium.

Respondendum est, quòd Deus volebat, vt totaliter recederent de loco castrorum, & sic subuerteret omnia castra Israel, vt nemo maneret de multitudine. Cum autẽ essent intra Sanctuarium erãt in medio castrorum, quia tabernaculum est in medio castrorum, vt patet supra c. 2. ideo vt tota multitudo subuerteretur, oportebat, vt ẽt de tabernaculo recederent. [Et nunc delebo eos,] idest, etiam nunc delebo. q. d. prius deleui quandam partem eorum comburendo, & submergendo, nunc delebo aliã partem si recedetis. Vel est sensus, prius volui delere totam multitudinem, & vobis orantibus non deleui, quando murmurauit Chore, sed etiam nunc volo delere eos, ideo recedatis, & delebo. [Cumque iacerent in terra dixit Moyses ad Aaron tolle thuribulum.] Hic subintelligenda est sententia, s. quod Moyses, & Aaron dixerunt Deo, ne deleret, & ad hoc iacuerunt in terra orantes, sed dum ipsi orarent, Deus puniebat populum comburens eos, ideo Moyses cognoscens hoc, dixit ad Aaron, vt tolleret thuribulum ad liberationem populi, sciebat enim Moyses tanquam propheta ex reuelatione Dei, quod populus percuteretur plaga magna, ideo misit illuc Aaron, in quo Dei monstratur clementia, qui quanquam puniret populum, tamen reuelauit Moysi, vt ipse oraret pro eis, & flecteretur Deus ab indignatione sua, atque parceret, dixit autem Moyses, quod tolleret Aaron thuribulum, vt poneret ibi thymiama, & staret inter mortuos, & viuentes, atque oraret Deum pro eis, & sic cessauit plaga. [Et hausto igne de altari mitte incensum desuper.] idest accipe ignem de altari in thuribulo, & pone desuper thymiama.

Quomodo thymiama fuit oblatum extra Sanctuarium præter solitum propter liberationem populi. Quæst. XXX.

Hic est casus specialis, nunquam enim legitur, quòd thymiama fuerit oblatum extra Sanctuarium, sed semper intra super altare thymiamatum præterquã hic, ratio fuit ad liberationem populi. Etiam nõ licuisset hoc facere cuilibet sacerdoti, licuit tamen Aaron ex mandato Moysi, quia Moyses erat propheta, & faciebat hæc ex Dei iussione, & ita de quibusdam alijs factum est, quæ videbantur esse contra legem, vt facere sacrificium extra Sanctuarium, quia tamen fecerunt illud viri prophetæ, de quibus non dubitabatur, quod inspirati a Deo hoc facerent,
B approbantur facta eorum, de quibus declaratum est Exo. cap 20. circa finem. Dicitur hic, quod acciperet Aaron ignem de altari, quia quanquam thymiama istud erat offerendum extra Sanctuarium inter mortuos, & viuentes, tamen debuit ibi obseruari regula, quæ seruabatur in Sanctuario. s. q. poneretur ignis de altari. In hoc enim errauerant duo filij Aaron, obtulerunt enim ignẽ alienum Leuit. cap. 10. & cõbusti sunt, ideo Moyses iussit Aaron ne de igne alieno acciperet. Et fuit ratio exprimendi hoc, quia nunquam consueuerat offerri thymiama extra Sanctuarium, hic autem offerebatur, ideo credi posset, quòd liceret poni ignem alienum, sed non licebat, quia sacrum thymiama non erat cremãdum igne prophano. [Pergens cito ad populum, vt roges pro eis,] idest non moreris eundo, quia si moreris, totus populus
C peribit prius, quam vadas, erat autem oratorius pro populo offerendo thymiama inter mortuos, & viuentes. Si autem maneret cremaretur totus populus. Modus orãdi erat, vt Aaron poneret thymiama inter partem populi combustam, & inclinans se contra illam partem, quæ combusta erat oraret Dominum, quia in igne illo comburente videbatur esse specialiter Deus, sic enim ipse dixerat Deut. c. 5. s. Deus tuus ignis consumens. [Iam enim egressa est ira a Domino,] idest iam egressa est sententia puniens, & ista vocatur ira Dei, puniens enim videtur iratus punito, quia ira est quidam motus ad prosequendum aliquam rem in malum, sed puniens infert malum punito, ergo videtur iratus. Deus autem nulli irascitur, quia tamen ab eo egreditur sententia pœnalis, dicitur egressa ira a Domino. [Et plaga desæuit.] Idest iam pla-
D ga est dura in populo. s. quia multi de populo perierant, s. 14. millia, vt infra patet. [Quod cum fecisset Aaron,] s. quod accepit thuribulum, & imposuit ignem atque thymiama. [Et cucurrisset ad mediam multitudinem.] Cucurrit ex causa dicta. s. quia plaga erat nimis dura, & non cessaret quousque ipse offerret thymiama. Si autem moraretur eundo, videbatur, quòd illi, qui perirent interim, ex causa Aaron peribant, cucurrit ergo ne esset reus mortis, & iuit ad mediam multitudinẽ. s. quia ignis erat in medio populi, & vnam partem combusserat, aliam vero nondum. [Quam iam vastabat incendiũ.] Idest ignis ille suscitatus a Domino magnam partem populi vastauerat, & stetit in medio combustorum, & viuorũ. [Obtulit thymiama.] Idest posuit in medio illorum thuribulum suum plenum thymiamate, orãs pro populo, vt ces-
E saret plaga, & non potest accipi hic offerre thymiama sicut in Sanctuario, quia in Sanctuario offerebatur thymiama, quando ponebatur super altare, hic autem non erat altare, vbi poneretur, sed posuit illud in terra, vel tenens manibus suis, & flexis genibus deprecatus est Dominum. [Et stans inter mortuos, & viuentes.] Ignis iste suscitatus a Domino comburebat eos quos Deus comburi volebat, nec quisquam euadere poterat, comburebat tamen continuè, & sic erat vna pars populi tota combusta, alia vero nullo modo combusta, Aaron autem stetit inter mortuos, & viuentes. i. inter partem combustam, & aliam non combustam, vt ignis consumens non transiret ad viuentes. (Pro populo deprecatus est,) s. ne ira Dei vastaret vlterius. (Et plaga cessauit,) i. stetit ille ignis. s. defecit, vel non comparuit.

Isti ignis an esset missus de cœlo. Et modus combustionis quis fuit. Quæst. XXXI.

DE isto igne dubium est an sit de cęlo missus, sicut ille ignis, qui venit super quinquagenarios duos oráte Hel. 4. Reg. c. 1. vel an fuerit aliquis ignis nouiter creatus ad vindictam peccatorum, vel de terra erupit, quicunque modus satis erat possibilis, & conueniens. Modus autem cessationis ignis huius fuit, quod absorberetur a terra, sicut patet de alio igne, qui combussit quandam partem populi in sepulchris concupiscentiæ, & postea absorptus est, supra cap. 11. vel si dicere velimus, quod Deus eum adnihilauerit, aut fecerit in alteram materiã conuerti, nihil differt, vterque enim modus satis conuenit. De ista plaga cessante dicit Rab. Sa. quod causabatur ab angelo mortis. Iste enim percutiebat populum incendio, & Aaron tenuit eum dicens, Deus mandauit, quod cessares a percussione populi, respondit angelus dicẽs, quod mandato Dei ipse percutiebat plebem, tunc dixit Aarõ, ecce Deus in Sanctuario est cum Moyse, eamus videre, quid iubet, tunc iuerunt vidente tota multitudine captũ esse angelum percussorem ab Aaron, comparentibus autem illis coram Deo, precibus Moysi, dixit Deus angelo percussori, quod cessaret a plaga, sed ista magis iocose, quàm vere dicta sunt, vt patet cuilibet respicienti litterã. (Fuerunt autem, qui percussi sunt, 14. millia hominum.) Hic significatur magnitudo plagæ in numero occisorum. s. quod perierunt. 14. millia, & hoc est, quia peccatum populi magnum fuit, faciendo tumultum contra Moysen, & Aaron ad mortem, qui nihil eis mali fecerant, sed potius orabãt pro remissione peccatorum populi. (Absque his, qui perierant in seditione Chore. i. isti 14. millia, & septingenti non computantur cum illis, qui perierunt in seditione Chore, sed in sola hac combustione, quę facta est sequenti die post seditionem Chore, & pœnam, perierunt autẽ in seditione Chore multi. s. 250. viri offerentes thymiama, & Dathan, & Abyron, & Hon cum familijs suis, & Chore, vt patet supra in littera, qui erant multi viri, & in duobus diebus coniunctis factæ sunt istæ plagæ, quod patet, quia supra dicitur, quod sequenti die. s. post punitionem Chore, Dathan, & Abyron murmurauit populus. (Reuersusque Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi.) Cum enim Aaron accepisset thuribulum, & venisset ad populum, qui comburebatur, tandiu ibi stetit orando, quousque cessauit plaga, postea autem conuersus est ad Moysen, & ille adhuc manebat in tabernaculo orans Deum pro cessatione plagæ, In hoc autem apparet magna charitas, Moysi, & Aaron, nam pro ipsis persecutoribus orauerunt, ne vastarentur incendio, sed non est æqualis charitas ista charitati beati Stephani, qui pro suis persecutoribus exorauit, de hoc declaratæ sunt causæ, supra 12. c. (Postquam quieuit interitus.) Idest non redijt Aaron ad Moysen iuxta ostium tabernaculi, quousque cessauit plaga plebis. Et ex hoc patet dictum Ra. Sal. esse ridiculum, scilicet, quòd ipse duxerit captum angelum mortis ad Dominum in tabernaculo, & ibi precibus Moysi iussit Deus, quod cessaret plaga, nam tunc prius redijsset Aaron in tabernaculum, quam cessaret plaga, quod falsum est.

CAP. XVII.

Virga 12. ponuntur coram Dño

ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas a cunctis principibus Tribuum, virgas duodecim, & vniuscuiusque nomen superscribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in Tribu Le-

F ui. Et vna virga cunctas familias continebit. Ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, vbi loquar ad te. Quem ex his elegero germinabit virga eius, & cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant. Locutusque est Moyses ad filios Israel, & dederunt ei omnes principes virgas per singulas Tribus. Fue-

G runtque virgæ duodecim absque virga Aaron.

ET locutus est. Posita fuit in superioribus contra sacerdotes facta murmuratio, hic describitur eius per miraculum facta quietatio, & diuiditur in tres partes. Primò ponitur virgarum acceptio ad facti discussionem. Secundò vnius germinatio ad sacerdotij probationem. Tertiò florentis reseruatio ad futurorum cognitionem. Secunda ibi. (Quas cum posuisset.) Tertia ibi. (Dixitque Dominus.) Circa primum. (Et locutus est Dominus ad Moysen.

Quietatio murmurationis populi declaratio per miraculum, quis deberet esse sacerdos. Quæst. I.

H

VOluit Deus tollere occasionem murmurandi, & perditionem populi, declarando ad quẽ vellet pertinere sacerdotium, erat enim sacerdotium magna dignitas, & reditus abundantissimi, ideo quilibet desiderabat habere illud, populares, autem existimabant, quod Moyses fecisset ex affectione tribuẽs cognatis suis, & sibi præposituras magnas, & honores, & quia non erant certificati totaliter a Deo, habebant occasionem murmurãdi, ideo vt Deus tolleret eis occasionem istam, voluit dare experimentum de virga florente, quod autem ista sit intentio, patet infra cum dicitur, & cohibebo a me, querimonias filiorum Israel, quibus contra me murmurant. Erat etiam hoc ad vtilitatem Israelitarum ne ipsi more-

I rentur, si iterum murmurarent, ex prædicta causa hoc patet infra cum dicitur, refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur, dato autem isto signo nunquam amplius super hac re mouerent litigium.

Quomodo indigebant signo cum viderint punitionem murmurantium. Quæst. II.

SEd dicet aliquis quomodo Israelitæ indigebãt aliquo signo ad sciendum, quod sacerdotium ex voluntate Dei pertinebat ad Aaron, nam supra fuerat data punitio eis a Deo, quia murmurauerant contra Aaron pro sacerdotio.

K Respondendum est, quod quamquam istud signũ sufficienter demonstrasset, quod Israelitæ peccauerant, & quod illa punitio erat a Deo, tamen non patebat euidenter an propter hoc punirentur, quia murmurabant contra Aaron, vel propter aliquid alterum. Cum autem datum est hic signum de virga florente, datum est solum ad hoc, ideo sufficienter constabat ex eo, quod Deus eligebat eum, cuius virga floreret, quamquam tamen puniret sæpius murmurantes contra Aaron super hac re, non perfectè constaret an ei adiudicaret Deus sacerdotium, & hoc exprimitur infra. s. & quiescant querelę eorũ a me ne moriantur. In quo innuit, quod quamquam puniti essent ante hoc pro murmuratione contra Aaron, tamen nondum cessaret murmuratio, & morerentur murmurãtes si non fieret istud signum de virga florente.

An

An ista dicta sint immediatè post ea, quæ habentur cap. præced. Quæst. III.

QVæret aliquis an ea, quæ dicuntur hic fuerint dicta post ea, quæ habentur præced. cap. & an immediatè. Aliquis dicet forassis non cõstare an sit ordo rectus, vel permutatus, sicut in eis, quæ habentur præced. cap. & supra 12. in quibus nulla certitudo est ordinis. Respondendum est, quod in istis est ordo rectus. s. quod fuerint facta ista post ea quæ habentur præced. cap. quia ibi dicebatur de murmuratione facta contra Moysen, & Aaron pro summo sacerdotio, hic autem agitur de modo quietandi hanc murmurationem, vnum autem consequens est ad alterum, nam dicitur infra, & cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra me murmurãt, ergo videtur, quod aliquæ præcesserant. De secundo est dubium. s. an immediatè post superiora fuerit facta probatio de qua dicitur hic, satis videtur, quod immediatè, cum dicatur infra cohibebo querimonias, quibus contra me murmurant, ergo videtur, quod paulò ante hoc murmuraverant. [Loquere ad filios Israel.] Quid locutus esset Moyses Israelitis nõ dicitur, sed satis apparet, quod essent ista quæ infra dicuntur. s. quod Deus volebat dare quoddam signum per quod omnes viderẽt quem Deus eligeret in sacerdotem, & hoc quod singulæ Tribus darent virgas suas, & quæ floreret, vendicaret sacerdotiũ, & tunc singulæ Tribus dederunt ei virgas singulas. [Et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas.] Idest postquam proposueris verba signi huius, accipias a qualibet Tribu vnam virgulam siccam. Nam experimẽtum erat in hoc, quod floreret vna earum, & ad hoc debebant inquiri multum siccæ, vt magis manifestaretur miraculum.

Quomodo esset eligendus sacerdos. Quæst. IIII.

ET dicitur, quod quælibet cognatio dabat vnam virgam, accipitur cognatio pro Tribu, & non pro familia, vel domo, quia solum dabant Tribus virgulas, quod patet, quia fuerunt 12. virgulæ. Aliquando tamen accipitur cognatio pro familia, vel domo, vt cum diuidimus aliquam Tribum in cognationes, vt patet Iosue. c. 7. & 13. Cum autem virga alicuius Tribus floreret, proueniebat sacerdotium Tribui illi. Sed postea dubitant aliqui, quomodo dandum erat sacerdotium alicui Tribui, quia illud dandum erat personæ, & non Tribui. Respondent quidam, quod primogenitus in illa Tribu esset sacerdos, scilicet, quod consideraretur, qui veniebat per lineam primogenitorum, & de primogenitis illorum assumendus erat summus sacerdos.

Alij dicunt, quod fortè postquam determinatum esset, quæ Tribus habitura esset sacerdotium, per sortes inquireretur cui familiæ proueniret, & deinde cui domui, sicut positæ fuerunt sortes ad sciẽdum, quis furatus fuisset de anathemate Ierico Iosue. cap. 7. & similiter ad inquirendum fractorem ieiunij. 1. Reg. 14. c. Sed dicẽdum est, quod alius erat modus. s. quod quando dabantur istæ virgæ pro singulis Tribubus, exprimebantur in virgulis nomina principum Tribuum. s. in qualibet nomẽ vnius principis, & si floreret virga alicuius Tribus, princeps cuius nomẽ erat in ea, acciperet summum sacerdotium, sic patet de Aaron, nam in virga Tribus Leui scriptum est nomen Aaron, quia ipse veniebat de linea primogenitorum illius Tribus, & cum floruit virga Leuitarũ, mansit ipse tanquam summus sacerdos, quod autem nomina principum essent scripta in virgulis, patet immediatè. s. a cunctis principibus Tribuum virgas 12. & vniuscuiusque nomen superscribes virgæ suæ, nomen autẽ Aarõ erit in Tribu Leui, sed florente virga Leuitarum, Aarõ, qui erat inscriptus illi, fuit factus summus sacerdos, ergo si accidisset, quod floruisset virgula alicuius alterius Tribus, princeps inscriptus illi fuisset summus sacerdos, quia ille erat de primogenitis quibus proueniebant ista iura. [A cunctis principibus Tribuum virgas.] 12. Idest ab omnibus principibus Tribuum acciperentur 12. virgæ

A non quidem a quolibet 12. sed a quolibet vna, & quia erant 12. principes, erant 12. virgæ, accipitur autem hic cunctus, vel omnis collectiuè, & non distributiuè. Sciendum, quod istæ 12. virgæ principum, erant 12. virgę Tribuum: sed dabant principes istas virgulas. quia ipsi futuri erant sacerdotes, si in Tribubus eorum florerent virgę, etiam ipsi dabant virgas, quia nomina eorum scribebantur in eis. [Et vniuscuiusque nomen superscribes virgæ suæ.] Idest nomen cuiuscunque principis scribetur super virgam datam ab eo, scribebantur autem nomina, vt cognoscerentur virgæ ne cum floreret aliqua, diceret quælibet Tribus illam ad se pertinere.

Quare scribebantur nomina in virga. Quæst. V.

B SCribebantur autem nomina principum, & non Tribuum, vt aliqui volunt, quia princeps eminenter cõtinet totam Tribum, sed nihil est. Causa autem est, quia Tribus non erant habituræ summum sacerdotium, tanquam Tribus aliqua indeterminatè reciperet sacerdotium, & postea inquireretur quæ familia, vel quę domus habitura esset sacerdotium, sed proueniebat sacerdotium principi Tribus, ideo nomen eius scribendum erat, patet hoc de Aaron, nam postquam floruit virga Leuitarum, non inquisitum est, quis esset sacerdos in Tribu illa, sed fuit sacerdos Aaron, cuius nomen erat inscriptum virgę. Si tamen sacerdotium prouenisset directè Tribui indeterminatè, & non personæ, cognito de Tribu, adhuc inquireretur de persona.

C *An nomen Tribus scriberetur in cortice virgæ, vel in mẽbrana ligata virgæ. Quæst. VI.*

DE superscriptione autem facta in virga, dubium est an scriberentur litteræ in cortice virgę, vel in aliqua membrana circunligata ipsi virgæ, vterque modus satis conuenit, sed secundum proprietatem huius verbi, superscribes, magis signatur, quod poneretur nomen in membrana, quam in cortice virgæ, quia aliàs diceretur inscribes. i. in ipsamet virga scribes. Item patet, quia vna illarum virgarum florere debebat, si tamen esset nomen inscriptum virgæ, cum floreret virga, & immutaretur cortex eius in teneritudinem, & virorem, delerentur litteræ, & si nõ essent in membrana, rationabilius ergo est, quod fuerit membrana circunligata cuilibet virgæ, & in
D illa esset nomen principis. [Nomen autem Aaron erit in Tribu Leui.] Idest nomen Aaron scribetur super virgã, quæ accipitur pro Tribu Leui.

In Tribu Leui fuit scriptum nomen Aaron, quia erat princeps eius. Quæst. VII.

RAtio huius est, quia Aaron erat princeps in Tribu Leuitarum, ideo ipse scribendus erat, quod aũt esset princeps, patet, quia ipse erat primogenitus per lineam primogenitorum, nam Caath erat primogenitus Leui, vt dicitur, Caath autem genuit filios 4. quorum primogenitus est Amram Exod. capit. 6. Amram autem genuit Mariam, Moysen, & Aaron inter quos Maria erat primogenitã, sed quia erat fœmina, non erat successura in
E iuribus primogenituræ, Aaron autem erat maior Moyse annis tribus, vt patet Exod. c. 7. nam tribus annis erat maior: ideo ipsi proueniebat ius sacerdotij, si Tribus Leuitica habitura esset sacerdotium.

Opinio de nomine scripto, in virga, quod esset nomen Tribus. Quæst. VIII.

ALiqui dicunt, quod in alijs Tribubus non scribebatur nomen alicuius principis in virga, sed nomen Tribus, in virga autem Leuitarum scriptum est nomen Aaron. Sed falsum est, quia dicitur supra, quod 12. principes darent 12. virgas, & nomen vniuscuiusq; esset in virga sua. Item dicunt, quod in virga Tribus Leuiticæ ponebatur nomen Aaron, vt non dubitaretur cui prouenire deberet sacerdotium, si virga Leuitarum floreret. Nã

si non

si non scriberetur nomen Aaron, dato quod illa floreret, non constaret cui proueniturum erat sacerdotium, scripto autem nomine Aaron si floreret virga proueniret ei sacerdotium. Et si arguant quare in alijs Tribubus non scribebatur nomen cuiuslibet principis in virga, respondent, quod in alijs Tribubus erant competitores, ideo non determinabatur, quis habiturus esset sacerdotium, quamquam Tribui illi proueniret, in Tribu autem Leui dicunt, quod nullus erat competitor, quia Chore, qui erat competitor, iam mortuus fuerat præced. cap. Sed illi multum errant.

Primo, quia supponunt falsum. s. quod nomina principum non essent scripta in virgis aliarum Tribuum, sed falsum est, vt patet supra.

Secundo, errant, quia dato, quod non essent nomina principum scripta in virgis aliarũ Tribuum, non est sufficiens causa, quæ assignata est, nã in qualibet Tribu erat aliquis princeps, qui veniebat per primogenitos Tribus illius, & huic debebantur iura primogenituræ quantum ad sacerdotium, & cætera, ideo non erat aliquis competitor in Tribubus, quia impossibile est esse in qualibet Tribu, plusquam vnum primogenitum descendentem per lineam primogenitorum. Cum autem dicitur, quod in Tribu Leui fuit positum nomen Aaron, quia mortuus fuerat competitor suus Chore, non stat, quia Chore non erat competitor Aaron, alioquin omnes de Tribu Leuitica essent competitores, nam Aaron erat primogenitus descendens per lineam primogenitorum Tribus Leui, vt supra declaratum est, Chore autem non erat de primogenitis, ideo non competebat ei ius sacerdotij, quod si ei competeret non magis competeret ipsi, quam omnibus, qui erant in Tribu illa solum ergo stat, quod primo dictum est, scilicet, quod fuit scriptum nomen Aaron, quia ipse erat princeps in familia Leuitarum, & competebat ei ius sacerdotij, si proueniret Tribui Leuiticæ. [Et vna virga cunctas eorum familias continebit.] Idest, q̃d licet in qualibet Tribu multæ sint familiæ, tamen vna virga ponebatur pro eis omnibus, scilicet, quod cum esset positum nomen principis vnius familię in virga, non oportebat poni nomina aliarum familiarum, vel principum suorum. Istud autem erat, quia princeps cuius nomen scribebatur in virga, erat de familia principali veniens per lineam primogenitorum, ideo illi soli competebat ius, & familiæ suæ, cæteris autem nequaquam. Sed dicitur, quod vna virga continebat omnes familias. i. quod ita erat sufficiens poni nomen vnius principis familiæ in virga, sicut poni singulas virgas pro singulis familijs, quia vna familia erat, quæ determinatè habitura esset illud ius. s. familia veniens a primogenito illius Tribus, & princeps illius familiæ erat, cui deberet competere ius sacerdotij.

Opinio, quod vna virga ponebatur pro omnibus familijs. Quæstio. IX.

ALiqui autem dixerunt, quod vna virga ponebatur pro omnibus familijs. i. quod in virga illa scribebatur nomen Tribus, & non alicuius familiæ. Illa tamen dicebatur continere omnes familias, quia postquam determinata esset Tribus forte diuideretur, quæ Tribus habitura esset sacerdotium. Sed hoc iam improbatũ est supra, cum non scriberetur nomina Tribuum in virgulis, sed nomina principum.

Alij autem dicunt, quod intelligitur hoc in sola Tribu Leui. s. quod vna virga pro omnibus familijs ponitur, & est ratio specialis, quia in alijs Tribubus non ponebatur vnum nomẽ alicuius specialiter, ideo videbatur esse pro omnibus de illa Tribu, sed in Tribu Leui ponebatur nomen Aaron in virga. Aaron autem erat de Caathitis, & sic adhuc erat dubium vtrum pro Gersonitis, & Meraritis aliæ ponerentur virgæ, iõ respondetur, quod vna virga continebit omnes familias. i. virga Aaron stabit pro alijs familijs duabus, quia iam fuerat determinatum, q̃d non pertinebat ad eas sacerdotium, sed ad Aaron, iõ nõ oportebat alias duas poni pro duabus familijs, & illa quæ ponebatur pro Aaron nõ ponebatur aliquo mõ, nec generaliter, nec specialiter pro aliquo de Leuitis, cũ certum F esset ad nullũ eorum aliquid pertinere præterquam ad Aaron. In alijs Tribubus erat dubium, quia sacerdotiũ illis æqualiter pertinebat, ideo virga cuiuslibet alterius Tribus pro quolibet de illa Tribu æqualiter indifferenter stabat. Sed etiam ista non stant, quia non magis erat determinatum, quis futurus esset sacerdos in Tribu Leui, quam in alijs Tribubus. In qualibet. n. princeps ipsius Tribus esset sacerdos, si illi Tribui sacerdotium proueniret, & pp hoc in virga cuiuslibet Tribus scribebatur nomen principis illius Tribus. Isti aũt procedunt ex falso existimantes, q̃ solum nomen Aaron fuerit scriptũ in virga Leuitarũ, in alijs aũt scribebantur nomina Tribuum, sed falsũ est, cum littera dicat sup. q̃ 12. principes dabũt 12. virgas, & vniuscuiusq; nomen erat scriptum in virga G sua, iõ non erat alia rõ in Tribu Leui, quam in cæteris. Sed sensus est, qui positus est a principio. s. q̃ vna virga cõtinebat omnes familias. i. quod nomen principis vnius scribebatur in virga, & quamquam ille princeps pertineret ad vnam familiam solum, tñ sufficiebat scribi illũ, sicut si scriberentur nomina aliarum familiarum in singulis virgis. [Ponesque eas in tabernaculo fœderis.] Idest istæ 12. virgæ suscipiebantur a 12. principibus, & ponebantur intra Sanctuarium in tabernaculo.

Istæ virgæ ponebantur in tabernaculo fœderis, & quare, quod arca testimonij diuersimode nominabatur. Quæst. X.

H CAusa est, quia videbatur esse spãliter Deus in tabernaculo, virgæ aũt istæ ponebantur ad demonstrandum voluntatem Dei in aliquo signo manifesto, iõ conueniebat eas poni in Sanctuario, quia ibi Deus spãliter erat, & positæ fuerunt in tabernaculo. Sed nun cõstat, an fuerint in parte interiori tabernaculi. s. intra Sancta Sanctorum, vel in parte anteriori, quæ vocatur sanctum, vel Sanctuarium, magis tñ vr̃, q̃ fuerint intra Sancta sanctorum, quia ille erat locus sanctior. Et apparet ex hoc, quia sicut hic dicitur, q̃ ponerent virgæ istæ in tabernaculo, ita dr̃ infra, q̃ reduceretur virga Aaron ad tabernaculũ: sed ibi manifestum est accipi pro parte interiori. s. Sãcta sanctorum, quia virga Aaron fuit conseruata in arca fœderis, vt patet ad Hebr. cap. 9. Item videtur ex hoc, quia dicitur coram testimonio, quod accipitur hic pro arca, in qua erat testimonium. i. tabulæ, vt patet Exod. ca. 25. si I tamen essent virgæ istæ extra Sancta sanctorum, nõ propriè diceretur, quod erant coram testimonio, quamquã in hoc non multum differt.

[Coram testimonio.] Idest corã arca testimonij. Ista est arca Sanctuarij in qua fuerunt positę tabulæ legis, & vocatur arca testimonij, vel arca fœderis, vocatur primo mõ arca testimonij, quia ibi erat testimoniũ. i. tabulæ q̃ seruabantur in testimonium contra Iudæos, si negarẽt se suscepisse legem. Vel dicebatur esse arca fœderis, quia ibi erat fœdus Dei. i. pactũ, q̃ pepigerat cũ Israelitis s. decem præcepta scripta in tabulis, pepigerat enim Deus, quod ipsi obseruarent illa, & Deus benefaceret eis, vnde illæ tabulæ propriè vocantur testimonium, vel fœdus: arca autem, quia continebat, vocatur arca fœderis, vel testimonij, hic tamẽ vocatur large testimonium, de tabulis istis K quomodo poterant esse testimonium contra Israelitas, & an sufficiens, & si poterãt falsari, vel furto surripi, declaratum est Exo. cap. 20. [Vbi loquar ad te.] Idest in loco vbi posueris virgas ego loquar ad te. s. quid fieri debeat de istis virgis. Alio modo est sensus, quod ponerentur istæ virgæ coram testimonio, vbi loquar ad te, idest, vbi ego consueui loqui ad te.

Et ex hoc patet, q̃ erant virgæ positæ intra Sancta sanctorũ, quia Deus loquebatur Moysi in Sãctuario in duobus locis. s. intra Sancta sãctorũ super propitiatoriũ inter duo Cherubim, vt patet Exo. 25. & sup. c. 7. Alius locus erat extra tabernaculũ ad ostiũ eius circa altare holocaustorũ, ad quẽ locũ descendebat nubes, vt patet sup. c. 12.

Sed constat, quod non intelligitur hic de ostio tabernaculi, vbi Deus loquebatur, ergo intelligitur de Sancta Sanctorum, vbi erat alia locutio.

[Quem

(Quem ex his elegero germinabit virga eius.) idest in istis virgis duodecim, & in virga Aaron sunt scripta nomina principum, & ego sum electurus vnum ex his in sacerdotem, & signum huius est, quia virga eius germinabit, sufficiens enim videbatur hoc esse, nam virgæ aridæ non poterant germinare, & flores, & fructus producere naturaliter, potissime vna die, sed illę vergæ positæ fuerunt intra Sanctuarium, & in sequenti die reperta est vna earum florens, ergo miraculum erat, hoc autem dixit Moyses toti multitudini, antequam fieret, vt postquã factum esset crederent, nam licet miraculum esset, quod virga Aarõ floreret ex quacũque causa floreret, & manifestum erat, quod Deus faceret, si tamen non fuisset prę nunciatum multitudini, quòd ille, cuius virga floreret, futurus esset sacerdos magnus, cum factum esset, nõ crederent, quod Deus propter hoc elegisset Aaron, nec erat

B sufficiens probatio, quia poterat Deus hoc fecisse ad aliã intentionem.

Cum autem diceretur, quod virgæ ad hoc ponebantur, vt Deus manifestaret in eis quem vellet sacerdotẽ, & quòd floreret virga illius, euidens erat, quod cũ Deus fecisset florere virgam alicuius, illum in sacerdotem eligebat.

(Et cohibebo à me querimonias filiorum Israel. Idest tollam à me querimonias Israelitarum, & faciam ne conquerantur de vobis, quia dum de vobis conquerũtur contra me murmurãt, cũ ea quæ vos facitis ego iubeam.

Non est tamen sensus, quod Israelitæ conquererẽtur de Deo, quòd sic disposuisset de sacerdotio, & quod nunc cessarent istæ querimoniæ; nam de Deo non conquerebantur, sed de Moyse quem putabant fecisse ordi-

C nem hunc ex affectione cognatorum, & nũ ex iussu Dei. Si enim ipsis constitisset, quod Deus ordinasset talẽ modum, & conquererentur, non cessarent querimonię etiã si multa signa mirabilia fierẽt, quia signa solum sunt ad certificandem, ideo solum proderant contra querimonias, quæ dabantur de Moyse, quia ignorabatur vtrum ex se, vel ex Deo fecisset, & sic istæ querimoniæ erant cõtra Moysen, & Aaron, sed fiebant Deo, idest nõ de Deo, tanquam de iniuriatore, vel offensatore, sed fiebant ei tãquam iudici, vel de remedio prouidenti. Et dicitur tollere à se querimonias, sicut iudex quando per aliquam sententiam, vel remedium tollit quotidiana iurgia, quæ ad ipsum deferuntur, tanquam ad determinatorem, vel dicitur tollere à se querimonias, quia istæ querimoniæ

D quæ erant contra Moysen, & Aaron, etiam erant contra Deum, cum nihil fecisset Moyses, nisi quod Deus iusserat.

(Quibus contra me murmurant.) Idest quotidie Israelitæ murmurant contra me dicentes, nõ esse bene dispositum de sacerdotio, & quod ipsi volunt sacerdotiũ, cum tamen bene dispositum sit, & ab his querimonijs nõ cessabunt, etiam si puniantur, nisi eis ostendero signum, ideo ostendã, vt cesset murmuratio. (Locutusq; est Moyses ad filios Israel. s. omnia quæ Deus ei dixerat de signo isto futuro ad manifestatione sacerdotij, & de virgis dandis. (Et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus.) Idest omnes principes tribuum dederunt virgas nomine suo scriptas, & hoc erat per singulas trib. i. quod de qualibet tribu solum erat vnus princeps dans virgã. Alij enim principes familiarum non dabant virgas, quia

E ad eos non erat prouenturum sacerdotium, cum non essent de primogenitis tribuum, & ex hoc patet, quod dictum est, s. quod non dabatur virga scripta nomine alicuius tribus, sed nomine principis illius tribus. (Fuerũtque virgæ duodecim absque virga Aaron.) Idest omnes

13. virgæ positę fuerunt in tabernaculo fœderis virgæ datæ fuerunt 12. præter virgã Aaron, & hoc quia princeps cuiuslibet tribus dabat virgam vnam: erant autem principes duodecim tribuum præter tribum Leuiticam, quia Iacob habuit 12. filios, & a quolibet istorum deriuata est vna tribus, ipse tamẽ postea adoptauit duos nepotes suos, s. Ephraim, & Manasse, filios Ioseph, vt patet Gen. 48. s. duo filij tui qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt Ephraim, & Manasses, & sicut Ruben, & Simeon reputabũtur mihi, & sic fecit eos esse duas tribus, & dedit duas sortes, sicut

A aliæ tribus habebant, tribus autem Ioseph non fuit aliquid distinctum à tribubus Ephraim, & Manasse, quia non habuit alios filios per quos denominaretur tribus paterna, vnde addita est vna tribus, ita vt 12. filij faciant 12. tribus, & ob hoc fuerunt positæ duodecim virgæ, vt videretur de qua tribu Deus vellet sacerdotem, communiter tamen vocantur duodecim tribus Israel, quia non computatur ibi Leui, & hoc quia Deus iussit, vt separaretur Leui à toto Israel, nec poneretur summa eius, cum Israelitis supra cap. 1. vnde nomine duodecim tribuum, non includitur Leui: ponebatur tamen hic virga Aaron, tanquam vnius tribus, quia in hoc computabatur Leui, vt tribus, & erant tribus tresdecim.

Quas cum posuisset Moyses coram Domino in taber-

B *naculo testimonij, sequẽti die regressus inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amigdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel, videruntque & receperunt singuli virgas suas. Dixitque Dominus ad Moysen. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel. & quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur. Fecitque Moyses, sicut præceperat Dominus. Dixerunt autẽ filij Israel ad Moysen. Ecce consumpti sumus, omnes peribimus: quicunque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. Num vsque ad internecionem cuncti delendi sumus?* Virga Aaron floruit & fructificauit. 1. Reg. 1.

(Quas cum posuisset Moyses coram Domino.) Hic po-

C nitur secundum, scilicet vnius virgæ germinatio ad sacerdotij probationẽ, & dicitur quod Moyses posuit istas virgas coram Domino in tabernaculo testimonij, s. intra sancta Sanctorum videntibus omnibus Israelitis, quod introduceret eas illuc, & videntibus, quando eduxit eas, ne fieret aliqua fraus. Virgæ germinatio.

(In tabernaculo testimonij) Idest intra Sãcta Sanctorum, vbi est vna pars tabernaculi, s. pars interior. (Sequẽti die regressus.) Idest reuersus est in die sequenti ad videndum virgas, an Deus monstrasset signum, & etiam credendum est, quod astaret ei tota multitudo Israelitarum, quando ingrediebatur, vt viderent virgas, ne fieret aliqua fraus, etiam satis est verisimile, quod obseruatum est, ne aliquis introiret in Sancta Sanctorum, quousque Moyses ingrederetur ad educẽdum virgas. Cum autem

D ingressus est ipse, omnes viderunt, vt sic tolleretur suspitio. (Inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui.) Idest inuenit, quod virga Aaron germinauerat, & illa pertinebat ad domum Leui, s. quod demonstrabat sacerdotium pertinere ad Leuitas, accipitur hic domus large pro tribu, aliàs autem solet accipi pro aliqua cognatione speciali in tribu, & sic diuidimus tribum in familias, & familiam quamlibet in domos Iosue cap. 7. accipitur hic germinasse quæ est proprietas arboris, & signat omnia tria quæ infr. ponuntur, vel dicitur germinare, ramos emittere, quia germen ramus est.

(Et turgentibus gemmis eruperant flores.) Hic ponitur modus specialis germinandi, s. quod primo natę fuerant quædam gemmæ grossę, secundum quod in omnibus arboribus fiunt, & post in flores effluunt, & illę gemmæ sunt primo turgentes, idest inflatæ, quasi cõceptum

E florem intra retinentes. Nec dicitur hoc tanquam fuerit iste modus successiuus, scilicet formatio gemmarum, & florum, & productio fructuum, quia magis credendum est, quod fuerit factum simul, cum ea quæ miraculose fiunt in instanti fiant. Etiam dato, quod Moyses inuenisset virgam illam florentem, & fructus habentem non vidisset modum germinationis huius, quia iam germinauerat virga cum ipse introiuit, cum dicatur, quod inuenit eam germinasse, ponitur tamen modus arborum germinantium, quia in eis primo sunt gemmæ, deinde flores, & folia, postea fructus, ita videbantur omnia esse hic, an tamen fuerit iste ordo, litera non asserit. (Qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sunt.) Istud relatiuum, qui, refertur ad flores; sed non est intelligendum, quod de floribus fuerunt facta folia, deinde fructus,

quia

quia de floribus nihil fit, & de folijs eodem modo, sed est sensus, quod de gemmis deformata sunt amigdala .s. quòd de gēmis primo facti sunt flores, deinde folia prodierunt de gemmis, vltimo gemmæ deformatæ sunt in amigdalas.i.totum, quod in gemmis continebatur conuersū est in amigdalas, vnde proprie deformari est vnius rei materiam alterius rei materiam effici, in qua mutatione, res prima deformatur, idest perdit formam quam habebat.s.formam substantialem, vel saltem figuram, vnde deformari, formam perdere est.

[Protulit ergo Moyses omnes virgas.] Idest introiuit Moyses in Sanctuarium ad educendum virgas, quæ ibi positæ erant, eduxit autem omnes, quia si fortè solum virgam Aaron quæ florebat ostendisset, & non alias esset locus præsumptioni: putarent enim viri de alijs tribubus, quod etiam suæ virgæ, vel aliquæ earum florebant, eductis autem omnibus patuit differentia earum, nec erat locus suspitioni. [De conspectu Domini.] Idest de Sancta sanctorum vbi positæ erant, & ibi dicebantur esse in conspectu Domini, quia Deus specialiter erat super propitiatorium inter alias Cherubin, vbi respondebat ad inqoisita. [Ad cunctos filios Israel.] Idest produxit Moyses virgas istas ad multitudinem, vt omnibus notum esset quem Deus elegisset in sacerdotem. [Viderùtque.] Idest omnes respexerunt vnam virgam esse florentem, & 12. esse aridas. [Et receperunt singuli virgas suas.] .i. singuli principes acceperunt virgas quas dederant, hoc fuit ad cognoscendum, an illæ erant virgæ quas ibi dederant, nam quamquam viderint vnam florentem, & 12. aridas, tamen poterat quilibet dicere, quod illa virens pertinebat ad eum, nisi particularius acciperent ad cognoscendum signa omnium virgarum, vt sic quilibet videret suā fuisse immutatā. [Dixitq; Dn̄s ad Moysen.] Hic ponitur tertium .s. virgæ florentis reseruatio ad futurorum cognitionem, nam quamquam tunc Israelitæ cognoscerent Deum elegisse Aaron in sacerdotem, quia viderant signū: posteri tamen poterant dubitare, an Deus elegisset, quando non esset memoria huius facti, ideo posuit aliquid recordatiuum.s.virgam Aaron, quæ floruerat, conseruandam in tabernaculo testimonij ad futurorum probationem.

Virga Aarō reseruata fuit in memoria

[Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij.] Idest reduc virgam Aaron ad tabernaculum testimonij, idest, ad partem interiorem, scilicet in Sancta sanctorū, nam in arca testimonij posita fuit ista virga, vt sic notificaretur posteris, quod Deus elegisset Aaron. Et hoc modo omnia quæ erant in arca, erant in testimonium aliquarum rerum gestarum.s.tabulæ legis erant in testimonium legis datæ, manna cum vrna erat in testimoniū, ꝙ Deus aluisset Israelitas in deserto illo cibo, virga Aaron erat in testimonium, quod Deus elegisset tribum Leuiticam ad sacerdotale officium.

An virga Aaron manserit postea semper virens in arca fœderis, vel fuerit depec. ta. Quæst. XI.

QVærit aliquis de ista virga Aaron, quomodo postea manserit in arca, s. an manserit florens, vel emarcuerit?

Respondendum est, quod illam virgam potuisse manere florētem satis manifestum est, quia Deo leuiter erat possibile hoc, quod autem manserit dubium est: sed satis rationabile est, quòd dicamus eam mansisse florentem.s.quod sicut miraculose flores, & frondes, & fructū produxerat, ita supernaturaliter in ea ista semper conseruata sunt, vt esset perfecta probatio: si enim post emarcuisset cadentibus folijs, & fructibus, ab alijs virgis nihil differre videretur, & sic non plene probaret, quia dicerent posteri, quòd fuit virga illa falsè posita in tabernaculo, si autem semper frondens esset, etiam in hyeme, nullus in probatione dubitare valeret, quod etiam sic fuerit satis apparet, quia illa virga relinquebatur, vt probatio rerum gestarum: si tamen esset marcida nihil probaret, ideo fuit frondens. Item apparet hoc per alia quæ relinquebantur in arca, quia illa erant in testimonio, & tamē talia erant qualia nullus homo facere posset, sic est de tabulis legis, quia illæ erant factæ operæ Dei, vt patet Exo.

F 32. cap. ita quod aliqua ibi apparebant, quæ nullus homo talia facere posset, ideo cum demonstrarentur, sufficienter probabant, idem patet de manna, quia erat quidam cibus qualis non poterat naturaliter confici, ideo cum monstraretur sufficienter probabat fuisse a Deo, si tamen virga esset marcens non probaret se a Deo fuisse: immo si diceretur, quòd illa floruerat ad probandum Aaron esse sacerdotem, & electum a Deo, argueretur, ꝙ ipsa debuisset manere semper florens: & tamen non erat nunc florens, ergo non erat a Deo data, debuit igitur manere ista virga florens ad probationem, sicut cetera manebant in modo in quo possent probare.

[Vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel.] Idest virga ista erat, vt Israelitæ haberent per eam signū, quod Deus elegerat Aaron in sacerdotem summum, &
G dicitur in signum rebellium, quia ipsi Israelitæ murmurauerant contra ordinationem diuinam, volentes vsurpare sacerdotium, & in hoc rebellabant, vnde debuit dare signum ne essent rebelles.

[Et quiescant querelæ eorum a me.] Idest cum fuerit datum istud signū, Israelitæ non murmurabūt amplius, quia manifestè cognoscent Deum hęc fecisse.

[Ne moriantur.] Idest, etiam hoc est, ne ipsi moriātur. si enim Deus non daret aliquod signum, quamquam Israelitæ nunc puniti fuissent pro murmuratione contra Aaron, tamen nondum cessarent, quia iterum possent moueri, cum obliuiscerentur istius signi præteriti in punitione reorum. Cum autem datum fuit signum, quòd semper maneret.s.virga conseruata in arca, non repugnarent Israelitæ, nec morerentur.

H [Fecitque Moyses, sicut præceperat Dominus.] Scilicet reduxit virgam in Sanctuarium, vt poneret eam in arca. De ista virga aliqui dicunt, quod fuerit amigdalina, & probant quia amigdala protulit. Sed non valet probatio: hoc enim esset si naturali virtute per vniuocā generationem protulisset, sed nihil ibi virtus naturalis fecit, quia virga arida erat, & aliàs plene miraculum nō fuisset, sed potius videtur è contrario, quia illa virga erat de alia arbore, & vt totaliter supernaturaliter fieri appareret, fructus alterius generis produxit.

Virga eius arboris esse.

Et dicunt aliqui Hebræi, quod ideo virga illa amigdala protulit, quia sicut amigdalus primo inter arbores flores, & fructus emittit, ita ibi ius primogenituræ, .s. sacerdotium per illud signum ad Aaron proueniebat.

Dixerunt autem filij Israel ad Moysen.] Hic ponitur
I filiorum Israel quædam quasi conquestio, & potest ista littera legi per modum cuiusdam murmurationis, scilicet, quod dicebant non esse conuenienter ordinatum, quia omnes isti peribant, & contemptibiles erant, quod videbatur, eo quod Deus elegerat Aaron, & nullum alium de populo.

[Ecce consumpti sumus, omnes peribimus.] Ista littera per modum desperationis legi potest, vel per modum murmurationis, vt sit sensus, ecce iam ad nihilum redacti sumus, quia multi ex nobis consumpti sunt, vt patet in seditione Chore, vbi plures quam quindecim millia perierunt, quia contra Aaron locuti sunt, nunc autem omnes nos spreuit Deus, vt non simus sacerdotes, nunquid vult nos deducere vsque ad internecionem, idest vsque ad mortem, si sic est, vtinam omnes simol moria-
K mur, & istum sensum videtur littera innuere, & ipsum tenent Hebræi.

Alio modo potest litera legi per modum cuiusdam consultationis, vt populus a Moyse consilium petat .s. iā vidimus fratres nostros mortuos, quia appetiuerunt sacerdotium, etiam quicunque de nobis accedit ad tabernaculum moritur, & nunc Dominus repulit nos ne essemus sacerdotes, nunquid ergo vultis, vt totaliter deleamur? date igitur nobis aliquam viam quomodo non pereamus, & iste sensus multum conuenit litteræ sequen. capit .s. quòd ibi Deus iura sacerdotalia ponit, & officia, dans modum ministrandi.s.vt nullus de Leuitis, vel popularibus accedat ad ministerium sacerdotum, & nullus de popularibus accedat ad ministerium Leuitarum, & sic non peribunt, aliter autem facientes morientur. Si autem legeretur per modum conquestionis, vel murmurauo-

rationis, non concordaret litera sequens tantum literæ huic, vterque modus tamen conuenire potest, sed littera magis videtur exprimere primum modum.

[Ecce consumpti sumus.] Idest omnes iam consumpti sumus, scilicet, quia multi de nobis perierunt, vt in seditione Chore, & sequenti die, vt patet præced. cap.

[Omnes peribimus.] Idest sicut illi perierunt, ita omnes possumus perire, si aliquando murmuramus, vel quicquam facimus.

[Quicunque accedit ad tabernaculum Domini moritur.] Idest, & omnes qui volunt accedere ad tabernaculum accipiendo sibi aliquā ministeria moriuntur, sicut fuit de 250. viris, qui voluerunt offerre thymiama, & cōbusti sunt, vt patet præced. cap. potest etiam accipi de accedentibus ad Sanctuarium. s. de intrantibus illuc, vel de volentibus manere apud Sanctuarium, nam non licebat alicui castrametari apud Sanctuarium, nisi Leuitis, si alius quisquam accederet, moriebatur, vt patet supra cap. 1. s. porro Leuitę per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudine filiorum Israel, quisquis externorum accesserit, morietur, sed primus sensus conuenientior est.

[Num vsque ad internetionem omnes delendi sumus.] Idest nunquid Deus, qui nobis tanta mala infert, vult nos totaliter delere, si enim hoc vult iam nos deleret, & ista est desperatio: vel alio modo, nunquid Deus vult nos totaliter delere, quasi dicat, nunquid bene ordinatum est, quod Deus nos totaliter deleat? quasi dicat, non, & iste est modus murmurationis. Si autem legatur alio modo per modum consultationis est sensus, Deus nos deleuit ex parte, & timemus deleri, nunquid debemus deleri? idest, nunquid est bonum, quod deleamur vsque ad internetionem, idest vsque ad mortem, dicite ergo nobis qualiter faciendum sit, vt non deleamur.

C A P. XVIII.

Sacerdotes portāt iniquitatem Sanctuarij.

DIxitque Dominus ad Aaron. Tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarij, & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri. Sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptrū patris tui sume tecū; præstoq; sint & ministrēt tibi: tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Excubabūtq; Leuitę ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dūtaxat, vt ad vasa Sāctuarij, & altare nō accedāt, ne & illi moriant, & vos pereatis simul. Sint aūt tecū, & excubēt in custodijs tabernaculi, & in oībus cęremonijs ei⁹. Alienigena nō miscebitur vobis. Excubate in custodia Sāctuarii, & in ministerio altaris, ne oriatur indignatio sup filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorū Israel, & tradidi donū Dño, vt seruiāt in ministeriis tabernaculi eius. Tu aūt & filii tui custodite sacerdotiū vestrum, & oīa quę ad cultū altaris pertinēt, & intra velū sunt per sacerdotes administrabūtur. Siquis externus accesserit, occidetur.

Supra c.17. Exod.4. Leuit.8. Officium Leuitarū.

A DIxitq; Dñs. In prioribus dictū est ad quem debebat pertinere sacerdotiū, hic agitur de officijs, & muneribus sacerdotū, & diuiditur in duo. Primo ponitur officiū sacerdotis quantū ad ea quę pertinent ad Deū. Scdo quātum ad quædā quæ pertinent ad populū seq. c. prima in duas. primò labor imponitur. scdo merces laboris adiungitur ibi. [Locutusq; est Dñs.] Scda pōt diuidi in tres. primo ponitur retributio pro oībus sacerdotibus. scdo pro omnibus Leuitis minoribus. tertio pro solis sūmis pontificibus. Scda ibi. [Filijs aūt Leui.] Tertia ibi. Locutusque est Dñs. Circa primū. Dixit Dñs ad Aaron. Ista locutio fuit facta ad Aarō solū, non præsente Moyse, cū dicatur solū, ꝙ locutus est Dñs ad Aaron, & in hoc apparet, ꝙ Aaron erat propheta, quia oēs illi vocantur prophetæ ad quos sermo Dei factus est, sic factus fuit hic ad Aaron, & sic dr̄

De officijs, & muneribus sacerdotū.

B 1. Reg. ca. 2. ꝙ Deus reuelatus fuit domui Leui in Aegypto, & loquitur ibi solū littera de sacerdotibus, cū dicatur ad Hely sacerdotē magnū, nunquid nō apertè reuelatus sū domui patris tui, cū esset in Aegypto, & elegi eum ex oībus tribubus filiorū Israel mihi in sacerdotē? &c. vbi non pōt propriè intelligi, nisi de Aarō, huic aūt aliqñ fiebant reuelationes absente Moyse, aliqñ aūt ipsi soli; ꝙ aūt soli Aaron fieret reuelatio, contingebat, cū dicebāt ei Deus aliqua, quæ pertinebant ad solā sacerdotalē ministrationē, & sic factū est hic, & Leu. c. 10. raro aūt sic reperitur. Aliqñ aūt loquebatur Deus Moysi, & Aaron simul, sic patet præc. c. & Leu. c. 11. & hoc est valde vsitatū, quicunq; modus istorū sufficit ad faciendum eū prophetam, continuatur aūt hoc ad literā immediatam, quia ibi dixerat Israel, ꝙ oēs moriebantur qui accedebant ad Sā-

C ctuariū, & nunquid erāt delendi vsq; ad internitionem? datr̄ hic modus p quē Israelitæ non perirent. s. ꝙ Aarō, & filij sui solū accederēt ad opera sacerdotij. Leuitæ aūt custodirent minora ministeria. s. vasa Sanctuarij conseruando, & excubando in circuitu Sanctuarij, populus aūt nō accederet ad quicq̄ illorū, & tunc non morerentur, & sic ordinantur hic ministeria sacerdotum, & Leuitarum in generali, infra aūt eorum ordinātur magis in speciali.

An ista sint immediatè dicta post ea quæ sunt in præc. c. Et portare iniquitatem Sanctuarij quomodo intelligitur. Et quomodo Leuitæ debebant puniri accedētibus popularibus ad res sacras, & quō sacerdotes. Q. I.

QVæret aliquis, an ea quæ habentur hic fuerint dicta post ea q̄ habentur præc. c. vel pertineant ad alterū

D tps? quia interdū non est ordo consequens literę, sed per anticipationē, & recapitulationē. Rñdendum est fuisse dicta q̄ hñt hic immediatè post ea quæ hñt præc. c. quia ista sunt, tanq̄ remediū eorum quæ ibi proponebātur, nā conquerebantur Israelitæ, ꝙ oēs peribant: id ꝙ daret eis modus, vt non perirent, & hic subiicitur de ordinatione ministeriorū, ita vt non se admisceat aliquis ministerio alieno, & non peribit. Tu & filij tui, & domus patris tui. Loquitur Deus hic ad Aaron, & dicit ꝙ ipse, & filij sui, & oēs de cognatione sua obseruabunt Sanctuarium, dr̄ domus patris Aaron. i. domus Leui, de qua erat Aarō, isti portabant iniquitatē Sanctuarij. i. puniebātur pro omni iniquitate quæ accideret in Sanctuario. Portabitis iniquitatē Sanctuarij. Non est aliqua iniquitas Sanctuarij, sed dr̄ iniquitas Sanctuarij, quæ fiebat in Sanctuario tā-

E gendo illud, vel alias illicitè accedēdo, vel vsurpando officia illius: si .n. aliquis de popularibus accederet ad Sanctuariū, cōmittebat iniquitatē, & hāc portabat Aarō, & filij sui, & tota cognatio Leuitarū. s. ꝙ puniebant pro peccato illo, nam vulgares puniebantur de transgressione, & audacia si hoc committerent. Aaron autem, & omnes Leuitæ de omissione, & negligentia, & hoc erat distinctum, quia si aliquis de Leuitis accederet ad ministrandum in officio sacerdotali, tunc Aarō culpabatur de negligentia, & alij sacerdotes: Leuitæ in nihil. quia ipsi nō tenebātur custodire officia sacerdotij, cū essent extranea respectu sacerdotij, solus ergo Leuita qui conabatur vsurpare, peccabāt, & sacerdotes si non vigilanter insistebāt, ne aliquis per eorū negligentiam ministraret in officio sacerdotali. Alij autem Leuitæ non peccabant si ex eorū negligentia quisq̄ de ipsis attentaret vsurpare ministeriū

sacer-

sacerdotale, quia non incumbebat eis onus custodiendi, nisi darent fauorem attentati prædicta, vel publicè viderent aliquem de seipsis vsurpare sacerdotalia ministeria, & nullo mõ repugnarent, si aũt aliquis de popularibus accederet ad officium Leuitarum minorum, qui nõ erãt sacerdotes, Leuitæ pro negligentia puniebantur: Aaron autem, & filij sui nullu modo, quia officia distincta erãt, vt patet sup.c.3. & 4. & 8. nisi sacerdotes fauerent vsurpãtibus officia Leuitarũ, aut vidẽtes publicè vsurpari, & cũ possent resistere, non resisterent. Alio modo potest intelligi, ꝙ Aaron. & oẽs Leuitæ portant iniquitatem Sãctuarij .i. debent suscipere labores pro iniquitatibus, quæ remittebantur in oblationibus factis in Sanctuario, quia populus dabat decimas Leuitis, vt patet inf. in littera. sacerdotibus aũt oĩa alia iura, & ista erant ad remissionem peccatorum, iõ obligabantur sacerdotes, & Leuitæ laboribus satisfacere, ministrando coram Deo, & orando pro tota multitudine, sic habet Exo. c. 28. s. portabit Aarõ iniquitates eorum quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus & donarijs suis, & hoc quia ipsi suscipiebãt illa quæ dabãt Israelitæ pro peccatis suis, & sustentabãtur ex eis Oseę 4. c. s. peccata populi mei comedẽt, & hoc satis cõcordat inferiori litteræ, quia pp istã portationem iniquitatum dantur eis iura quæ sequuntur.

[Et domus patris tui tecũ.] Idest ẽt omnes Leuitæ qui erant de domo patris Aaron .i. de domo Leui tenebãtur ad portandũ iniquitates, orãdo pro eis, vt dictũ est, quia sicut sacerdotes sacrificando, orando, & docendo satisfaciebant pro iniquitate, sm̃ illa quæ recipiebãt a populo, ita Leuitæ in custodiendo, & deportando ea quæ ad tabernaculum pertinebant satisfaciebãt pro decimis, quas recipiebant, & non tenebantur vlterius orare, nec aliud facere, quia seruitium suum solum corporale erat, sicut si alicui laico darentur fructus vnius præbendæ, vt pulsaret campanas, & seruaret ecclesiam, & non daretur sibi institutio, nec titulus in præbenda, talis nullo modo tenebatur horas canonicas recitare, nec aliquid orare, sic de Leuitis quibus illi fructus dabantur.

Quare Leuitæ cum essent laici haberent ius percipiendi decimas. Quæst. II.

SEd dicet aliquis non est simile, quia Leuitæ nõ solum recipiebant decimas, sed etiam ius recipiendi eas erat in eis in æternum, vt patet infra, ita quod nullo mõ pertinebant decimæ ad sacerdotes. In illis autem qui recipiunt fructus alicuius præbendæ, & non habent ius, in præbenda secus est, ideo videtur quod Leuitæ obligarentur orare in veteri testamento, sicut obligantur nunc recitare habentes beneficia in titulum.

Respondetur, ꝙ in hoc solum inspicitur institutio, vel ordinatio a principio, in Ecclesia .n. iura recipiendi fructus fuerunt assignata pro laudantibus Deũ in recitando principaliter, iõ nullus qui non debeat recitare, põt iura talia quasi possidere. Si aũt aliqñ fructus alicuius pręben dæ dantur pulsanti campanas, vel alteri seruiẽti hoc per accidẽs est, quia sicut Ecclesia illos fructus vẽditura erat ad conuertendum in pecuniam pro seruitio vel fabrica, ita pro æquipollenti precio, seu medio commutatiuo fructus accipiuntur qui vendi possunt, iura autem possidendi, vel quasi possidendi, seu recipiendi fructus illos cum vendi non possint, nullatenus laicis seruientibus conceduntur. In lege autem veteri fuit alia ordinatio, quia fuerunt a principio officia distincta, quędã spiritualia, quædam autem pure corporalia, & cuilibet fuerunt assignati fructus cum iure percipiendi illos, ideo ibi solum ad officiũ suũ tenentur Leuitæ, pro quo stipendia suscipiũt, & cum oĩa ista sint positiua, nec determinata sint in iure diuino, nec eliciantur ab eo, vt conclusiones, poterat Ecclesia decidere, ꝙ esset certa pars fructuum, quæ laicis daretur pro officijs illis corporalibus, vel incerta, vt in alijs præbendis, & isti hẽrent ius percipiendi, vel titulum, sicut clerici habent in suis præbendis, & laici sic tantum in præbendis suis ad sola corporalia officia tenerẽtur, & non ad recitandum, simile autem erat de Leuitis, sed hoc durauit vsq; ad tpa Dauid, quia Sanctuariũ mouebatur,

F & in mouendo habebant Leuitæ laborẽ suum, postquã autem Dauid statuit facere tẽplum Domino, vt amplius non moueretur tabernaculum, cessabant priora officia Leuitarum, iõ data sunt sibi alia. s. ꝙ essent cantores, & ianitores, & similia, de quibus 1. Paral. 23. & 25. cap. iste sensus conueniens est de portatione iniquitatis, sed magis conuenit primo modo. s. quod ipsi diligenter obseruarent Sanctuariũ, ne aliquis accederet ad illud, & moreretur, si autem accederet, portarent iniquitatem Sanctuarij super se Aaron, & filij sui, & Leuitæ, & hoc erat, quia custodire Sanctuarium erat officium commune sacerdotibus, & Leuitis, cum omnes castrametarentur in circuitu Sanctuarij. sup. c. 3. In alijs autem officijs Leuitarum. s. in portando vasa Sanctuarij, & erigendo illud, atque deponendo portabant spãliter Leuitæ iniquitatẽ Sã-

G ctuarij, & non sacerdotes. [Tu, & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri. i. tu solum cum filijs tuis tenebens ad custodiendum diligenter, ne quis audeat accedere ad officia sacerdotalia, & hoc quia solum Aaron, & filij sui erant sacerdotes, vnde si per eorum negligentiam aliquis accederet, siue de Leuitis, siue de popularibus ad ministrandum in officio sacerdotali, ipse Aarõ cũ filijs suis sustinebat iniquitatem Sanctuarij i. pęnam pro iniquitate illius, qui accessit indebitè ad ministerium sacerdotij, vel Sanctuarij. Si tamen aliquis potens, vellet se intromittere in sacerdotalibus officijs, & sacerdotes eum monerent ne id attentaret, a pœna excusabantur, quia solus committens peccati sui pœnam sustinebat, vt patet de rege Ozia, siue Azaria qui voluit thurificare, & restiterunt ei sacerdotes admonentes, ne id efficeret, qd

H cum noluisset, percussus est a Domino. 4. Reg. 15. capit. & 2. Paralipom. 26. de hoc etiam Amos. cap. 1. & Zach. 14. cap. [Sed & fratres tuus de Tribu Leui, & sceptrum patris tui sumes tecum.] idest, tu solus, & filij tui sustinebitis iniquitatem sacerdotij, & ministrabitis in eo, tamẽ accipias tecum fratres tuos, idest, omnes Leuitas, qui dicebantur esse fratres Aaron, cum essent de eadem tribu, & hoc vt ministrent tibi, & filijs tuis, sceptrum autem signum dignitatis est, quia regibus conuenit, ideo sceptrũ domus Leui erat preciosissimum, scilicet, summum sacerdotium, quod ad Aaron pertinebat, & ob hoc virga tamus domus Leui nomine Aaron scripta est, vt patet præced. cap. sed hoc non facit aliquem sensum, scilicet, quod sumeret secum Aaron sceptrum domus patris sui, quia hoc dicit ad fatuationem: non enim poterat Aaron assu-

I mere secum summum sacerdotium, quod est sceptrum, quia ipse sacerdos erat, immo oportet distingui hic sceptrum a summo sacerdotio, quia dicitur, quod Aaron, & filij sui sustinerent peccata sacerdotij sui, soli ministrantes in sacerdotio, & quod assumeret secum sceptrũ domus patris sui, ergo aliud est quam ipsa dignitas sacerdotalis. Ideo dicendum, quod accipitur hic sceptrum pro tota congregatione Leuitarum, & tunc intelligitur, quod Aaron sumeret secum Leuitas fratres suos, idest, omnes de tribu Leui, & sceptrũ domus patris, sui, idest, & isti Leuitæ sunt sceptrum, idest, congregatio tota domus Leuiticæ.

> Aaron & filii sui tenebantur custodire ne quis accedere ad officia sacerdotalia.

> Sceptrum & sacerdotiũ differunt.

Alio modo potest intelligi, quod sumeret Aarõ secum fratres suos, idest, Leuitas, Caathitas, & sceptrum domus patris sui, idest, totam multitudinem aliorum Leuitarũ,

K nam Aaron erat de Caathitis, ideo vocabantur fratres sui, aliæ autem duæ familiæ Leuitarum .s. Meraritæ, & Gersonitæ pertinebant ad sceptrum Leui. i. ad totam cõgregationem Leuiticam, sed non ad fratres Aaron, cum non essent de familia sua, hos aũt oẽs assumere debebat secum ad ministrandũ, quia tã Gersonitæ, q̃ Meraritę, & Caathitæ habebant officia in rebus Sanctuarij, vt patet supra, cap. 4. & isti omnes fuerunt traditi Aaron, & filijs suis, vt essent in ministerio eorum. sup. cap. 8. [Presto sint tibi, & ministrent.] Idest, assumes istos ad hoc, quod sint parati ad ministrandum tibi, non est sensus, quod Leuitæ ministrarent Aaron in aliquo, quia Aaron ministrabat in sacerdotio, & ad hoc non subministrabat aliquis Leuita, sed solum sacerdotes alij, vt si vnus sacerdos faceret sacrificium, alij sacerdotes subministrabant ei, offerendo sanguinem, vt patet Leuit. capit. 1. & 7. Leuitis

autem

autem non licebat accedere ad hanc ministrationem, & si accederent morerentur, nec erat aliquod alterum ministerium sacerdotale, in quo possent subministrare Leuitæ sacerdotibus, sed dicebantur esse præsto administrandum eis, quia custodiebant Sanctuarium ad præceptum Aaron, excubantes in circuitu illius, & deponebāt illud, quando mouenda erant castra, atque erigebant, quando castrametandum esset, & portabant in via onera sua, hęc autem omnia fiebant ad præceptū Aaron, sup. c. 3. & 4.

[Tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij.] Idest solum tu, & filij tui ministrabitis in tabernaculo, nullus autem de Leuitis, vel de popularibus ministrabit in tabernaculo, nec introibit illuc, nam Leuitis non licebat videre vasa Sanctuarij, nisi cum inuoluta essent, & si viderent morerentur supra c. 4. dixit autem hic Deus de ministrationibus, quæ erant in tabernaculo testimonij, quòd solum pertinerent ad sacerdotes.

De quinque ministrationibus sacerdotum in Sanctuario, & quomodo quatuor erant communes omnibus, & quinta erat solius summi sacerdotis. Quæst. III.

PRo intellectu eorum quæ dicuntur hic, sciendum, quòd ministrationes sacerdotales, quæ fiebant intra Sanctuarium solum erant quinque. Prima erat immolatio sacrificiorum, & ista fiebat extra tabernaculum in altari holocaustorum, quia istud altare non ponebatur intra tabernaculum, sed ad ostium eius exterius, vt patet Exo. 27. & ibi causa late declarata est, & sic ista prima ministratio fiebat in atrio tabernaculi, quod erat magnus ambitus circundans tabernaculum, de cuius figura patet. Exod. c. 27. & ibi declaratum est, ista ministratio erat quotidiana, nam ordinaria sacrificia vocabantur iugia, quia fiebant iugiter, & ista erant holocausta, scilicet, quòd offerretur vnus agnus anniculus in mane, & alius in vespere, præterquam in Sabbato in quo offerebātur duo agni anniculi in mane, & duo in vespere propter honorē sabbati, de hoc infra 28. c. de modo autem quo celebrabatur iuge sacrificium, tam in aurora quàm in vespere declaratum fuit Leu. c. 6. erant autem alia sacrificia non iugia, & tamen erant ordinaria, quia erant determinata pro certis festiuitatibus. Ista autem sunt in festo azymorum. & Pentecostes, & clangoris, expiationis, atque tabernaculorum, de quorum singulis specialiter patet inf. 28. & 29. c. Alia sacrificia erant non iugia, nec regulata, quæ offerebantur sponte ab ipsis popularibus, & ista eodem modo in altari holocaustorum extra tabernaculum, ad ostium eius immolabantur, & cremabantur, & soli sacerdotes ea faciebant.

Secunda ministratio sacerdotalis erat offerendo panes propositionis super mensam, ista autem erat intra tabernaculum ad latus Septentrionale, vt patet Exo. 26. ponebantur autem ibi panes duodecim, qui semper erant in memoriam 12. tribuum Israel, & mutabantur per singula sabbata, vt ponerentur alij recentes Leuit. 24. c. de istis non licebat comedere cuiquam, nisi sacerdotibus, vt patet Matt. 12. c. tamen tempore necessitatis Achimelech sacerdos dedit eos Dauid, & pueris suis, qui non erant sacerdotes, 1. Reg. c. 21.

Tertia ministratio erat sacerdotalis disponendo lucernas in candelabro: erat enim candelabrum aureum habens lucernas septem positum in latere Meridiano tabernaculi, Exod. 26. c. & in illo quotidie disponebantur candelæ, non quidem de cera, vel de sepo, sed de oleo, infundēdo oleum vasis, & disponendo lucernarū lychna, & hoc fiebat bis in die, s. in aurora, & in vespere, de hoc Exo. 27. c. & 30. nullus autem poterat ministrare in hac ministratione, nisi Aaron, & filij sui, cum de eis solis dicatur præallegat. c.

Quarta ministratio sacerdotalis erat oblatio thymiamatis super altare aureum in tabernaculo. Erat. n. quoddam altare coopertum totum laminis aureis positum ante velum Sancti Sanctorum intra tabernaculum, de hoc Exo. 27. c. & 30. in hoc quotidie offerebatur thymiama in mane, & in vespere, & cremabatur ibi, vt patet præ-

A allegat. c. fiebat autem solum per Aaron, & filios suos. Quinta ministratio sacerdotalis, & vltima earum quæ erāt in Sanctuario erat introire in sancta Sanctorum ad aspergendum sanguinem in die propitiationis, de qua Leuit. 16. & ad Hebr. c. 9. istarum ministrationū tres erāt quotidianæ, scilicet immolatio sacrificiorum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt patet ex dictis, vna earū fiebat hebdomadaria, idest semel in hebdomada, scilicet in quolibet sabbato, hoc autem erat, vt panes offerrentur super mensam propositionis, nam per singula sabbata iubentur mutari Leui. c. 24. vltima ministratio erat annalis, scilicet quòd fiebat semel tantum in anno in die expiationis: nullo enim alio tempore licebat fieri aspersionem sanguinis coram propitiatorio Leu. cap. 16. & ad Hebr. 9. Item sciendum, quòd istarum ministrationum,

B quattuor erant communes sacerdoti magno, & minoribus, vltima autem soli sacerdoti magno conueniebat, hanc differentiam assignat Apostolus ad Hebr. ca. 9. dicens, quòd in primam partem tabernaculi quotidie introibant sacerdotes ministeria consummantes. In secundam autem, scilicet in sancta Sanctorum solus Pontifex semel in anno, & non sine sanguine, quem offert pro sua ignorantia. Item patet hoc, quia quòd vltima ministratio harum pertineat ad summum sacerdotem, nō est dubium Leu. c. 16. sed de alijs quattuor primis, an sint communes summo sacerdoti & minoribus, videtur aliquibus dubium, sed satis constat, quòd omnes possent per minores sacerdotes expleri, vt satis declaratum est Leu. c. 21.

Aliæ autem erant ministrationes sacerdotales extra Sanctuarium, & istæ erant duplices, quædam erant quasi sacrificia, sicut immolare vitulam rufam extra castra, ad faciendum cineres lustrationis populi, & hoc ad sacerdotem solum pertinebat, quamquam nō esset propriè sacrificium, de hoc seq. cap. Aliæ erant ministrationes ad quasdam expiationes, velut si aliquis esset leprosus, vel suspectus de lepra adducebatur ad aliquem de sacerdotibus, & respiciebat, an esset vere leprosus Leuit. c. 13. & si aliquis extra castra eiectus, tanquā leprosus postea esset mundatus, sacerdos exibat illuc facturus quasdam cæremonias, de quibus Leui. c. 14. Item si aliqua domus videretur esse leprosa, sacerdos ibat ad considerandum eam, faciens iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 14. istæ autem duæ ministrationes pertinebant solum ad sacerdotes: de vitula rufa, patet sequenti, cap. vbi iubetur, quòd Eleazarus filius Aaron, immolaret eam: de purificationibus le- Ministrationes sacerdotū extra Sanctuarium quæ erāt.

D prosorum, patet Leui. c. 13. istæ ministrationes duę erant communes summo sacerdoti, & minoribus, de summo sacerdote manifestum est, quia omne quod conuenit sacerdotibus minoribus, conuenit maximo sacerdoti, & non econtrario, quòd autem minoribus sacerdotib. conueniat patet, quia vitula rufa ab Eleazaro fuit immolata, ipse tamen erat de sacerdotibus minoribus, quia Aarō viuebat, quando vitula rufa immolata est, de qua sequenti c. vel eo viuente nullus erat summus sacerdos, nisi ipse, & eo mortuo fuit constitutus in summum sacerdotem Eleazarus, infra 20. c.

De expiationibus leprosorum, quòd ad sacerdotes minores pertineant patet Leuit. c. 13. vbi dicitur, quòd si aliquis habuerit plagam lepræ adducatur ad Aaron, sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius.

E Istæ solum sunt ministrationes sacerdotales, ad quas non licebat accedere Leuitis, nec popularibus, alioquin morerentur, potest autem addi alia ministratio sacerdotalis, quæ licet non esset ad omne tempus, solis tamen sacerdotibus conueniebat, & ista est disponere vasa Sanctuarij tegendo illa, quando mouenda essent castra, vt patet supra capit. quarto vbi dicitur, quòd Aaron, & filij sui introibant in Sanctuarium, & ipsi tegebant vasa ne Leuitæ introirent ad tegendum illa, & morerentur, postquam autem vasa erant operta pallijs suis, de quibus ibi, Leuitæ ducebant illa in itinere, ad omnes autem alias ministrationes præter has Leuitis licebat accedere. Et cū dicitur hic quod solus Aarō, & filij sui ministrarent in tabernaculo testimonij, non est intelligendum, quòd omnes aliæ ministrationes, quæ erant extra tabernaculum competerent Leuitis,

nam prima ministratio sacerdotalis, s. immolatio sacrificiorum erat extra tabernaculum, & tamen non licebat Leuitis, magis autem dicendum est, quod hic accipiatur tabernaculum large pro toto Sanctuario. & sic est verū, quod non licebat Leuitis facere aliquam ministrationē in Sanctuario, sed solum erat ministratio sua in custodiendo illud, & portando.

(Excubabuntq; Leuitæ ad præcepta tua.) Istud pōt intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ Leuitæ excubabūt, i. vigilabunt, vel erunt diligenter attendentes ad pręcepta tua, & tunc est mandatum istud generale, s. ꝙ facerēt Leuitæ omnia quæ iuberet Aaron. Alio modo est sensus, ꝙ excubare accipiatur pro vigilare, vel castramentari in circuitu Sanctuarij & istud est vnum de officijs Leuitarum, nam sup. c. 1. dr̄ ꝙ Leuitæ excubabunt in circuitu Sāctuarij & erigent illud cum erigendum fuerit, atq; deponēt cum fuerit deponendum, & portabunt in via, & sic excubare est primum officium. Iste sensus est melior præced. quia ponuntur ista duo, tanquam distincta, s. excubare ad mandatum Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi, & tamen primo modo non poterāt ista duo distingui, cum generaliter iubeatur, quod ad omnia præcepta Aaron Leuitæ vigilanter se haberent, intentio ergo literæ est, quod assignentur hic officia Leuitarum quorum vnum est excubare.

Leuitæ, an essent sub præcepto Aaron. Et quod laborabant in omnibus operibus Sanctuarij. Quæst. IIII.

Aliquis arguet, quod non excubarent Leuitæ ad præceptum Aaron, quia ipsi habebant principes, qui sibi iuberent, vt patet sup. 3. ergo Aaron nihil poterat iubere, respondendum est, ꝙ trium familiarum Leuiticarū ponebantur principes tres, & illi erāt sub manu filiorum Aarōn, vt sup. c. 3. isti autem erant sub mādato patris sui Aaron, ergo omnes Leuitæ debebant subijci Aaron, licet non immediatē. & ad præceptum suum excubabant. Et cum dicitur hic, quod faciebant ad præceptum Aaron, dicet aliquis adhuc non stare, quia Leuitæ habebant officia determinata à Deo, vt patet sup. cap. 3. & 4. ideo nō poterat eis Aaron mutare officia. Si autem iuberet id quod à Deo iussum erat, nihil hoc erat iubere cum ex lege tenerentur ad hoc. Respondetur, quod licet Aaron nō posset mutare Leuitis officia eis à Domino imposita, tamen in quolibet generali officio, seu parte ministrationis sup. signatę 3. & 4. c. poterant multa aliter, & aliter fieri, quę ille mandare poterat, cui volebat, & qualiter volebat, dum tamē esset in familia illius ministrationis, & in hoc erat magnum præceptum Aaron. Aliter dici pōt ꝙ Aaron pręcipiebat Leuitis, s. nihil iubendo, sed compellendo ad exequendum ea quæ ad eorum officium pertinebant, vel si non complerent puniendo illos, & huiusmodi sunt executores dati aliquarum legum, vel constitutionum, quia non habent potestatem vltra iubendi q̄ lex dicat, tamē compellebant subditos legis ad legis obseruantiam, & in hoc modo etiam est aliquid pręcipere, & vtroque modo verum est de Aaron, ꝙ ad pręceptum suum excubabant Leuitę, sed primus modus magis conuenit. (Et ad cuncta opera tabernaculi,) i. non solum ad pręceptum Aaron Leuitę in operibus Sanctuarij custodiendi laborabunt, quod est excubare, sed etiam in omnibus operibus tabernaculi. Sed contra hoc dicitur, quia sup. dictū est. ꝙ solus Aaron, & filij sui ministrarēt in tabernaculo. Rńdendū est s̄m quosdam. ꝙ accipitur hic tabernaculū large pro toto Sanctuario, & sic erit sensus, ꝙ ad oīa opera tabernaculi, i. ad opera atrij, quod est Sanctuarij Leuitæ erunt parati sub pręcepto Aarō. Sed dicendum est, ꝙ hoc non stat, quia sicut Leuitæ nū habebant aliquam ministrationē intra tabernaculū, ita non habebant aliquam intra atriū tabernaculi, quia in atrio solū fiebant sacrificia, quę ēt non poterant facere Leuitę cum pertineant ad propriam ministrationem sacerdotū. Ideo dicendum est aliter, quod Leuitę seruiebant ad omnia opera tabernaculi, idest ad omnia opera Sanctuarij, siue accipiatur Sanctuarium, pro tabernaculo, siue pro atrio eius, non quidem quod ipsi haberent aliquam

F ministrationem in tabernaculo, vel in atrio, quia omnes huiusmodi erant sacerdotales, sed quia operatio quę erat portare omnia quæ sunt in Sanctuario pertinebat ad illos, & operatio in erigendo, & in deponendo tabernaculum, & atrium eius. (Ita duntaxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altare non accedant, idest omnia quæ sunt in Sanctuario ipsi faciant præter hoc quod non accedāt ad altare, nec ad Sanctuarij vasa.

An omnis ministratio sacerdotalis prohibeatur Leuitis. Quæst. V.

IN hoc prohibetur Leuitis oīs ministratio sacerdotalis quæ sup. enarrata est, & permittitur quęlibet alia pręter illas ministrationes, sed nō est in toto Sāctuario dem
G ptis illis aliqua ministratio, nisi portare Sanctuarium erigere, & deponere illud, quæ sunt operationes Leuitarū, vt patet sup. c. 1. 3. & 4. per istas autē ministrationes quæ tanguntur hic, s. accedere ad altare, & ad vasa Sanctuarij intelligūtur omnes ministrationes sacerdotales, quæ sunt in toto Sanctuario, nā per accedere ad altare intelligitur ministratio prima, quæ est offerre sacrificia quæ in altari holocaustorū fiūt. Cum aūt dr̄, ꝙ ēt non accedant ad vasa Sanctuarij intelligūtur oēs aliæ ministrationes, q̄a oblatio panū, quæ erat secūda ministratio, fiebat sup mensam propositionis, quæ est vas Sanctuarij, i. tabernaculi. Ministratio tertia, s. incendere, vel disponere lucernas est in vase Sāctuarij, s. cādelabro aureo; offerre thymiama est quarta ministratio sup altare aureum, & istud est vas Sanctuarij. Quinta ministratio fiebat intra sancta
H Sanctorū aspergendo sanguinē contra propitiatoriū, & ista fiebat in vasis Sanctuarij, quia portabātur prunæ, & thymiama ad introeundū illuc in thuribulo Leui. 16. c. thuribulum aūt est vas sacrum. Itē ferebatur sanguis ad aspergendum intra tabernaculū, & illud ēt erat in vase sacro. Item quia aspergebatur sanguis iste cōtra propitiatoriū, & illud erat de sacratissimis vasis, ideo nō licebat Leuitis facere ministeria ista, ne tangerent vasa sacra.

Aliæ duæ ministrationes sacerdotales, quæ fiebant extra Sanctuariū, scilicet, immolatio vitulæ rufæ, & expersio leprosorū non prohibentur hic, non quidem ꝙ per hoc videantur permissæ Leuitis, quia nulla ministratio sacerdotalis eis licet, sed quia hic dicebatur de Sanctuario, & per ea quæ sunt in Sanctuario non possent intelligi istæ duæ ministrationes quæ sunt totaliter extra.
I Sed dicet aliquis sufficiebat hoc modo exponēdo dici, ꝙ oēs ministrationes licerent Leuitis, præterquā accedere ad vasa Sanctuarij, & in hoc intelligerentur oīa ministeria sacerdotalia nā accedere ad altare est aliqd ministeriū de sacerdotalibus, & istud altare est vas Sāctuarij.

Respondendum est, ꝙ conuenientēr exprimitur hic altare, nā non est de vasis Sanctuarij: accipitur enim Sanctuarium solum pro tabernaculo, & tūc intra illud sunt omnia vasa, in quibus sacerdotes ministrare debēt: altare autem holocaustorū non est intrā tabernaculū, sed ad ostium eius, ideo nec est de vasis Sanctuarij. (Ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.) Idest si Leuitæ accesserint ad altare, vel ad vasa Sāctuarij morientur, & vos peribitis simul, s. sacerdotes, q̄a tūc Leuitæ pro transgressione, sacerdotes aūt pro negligentia, & omissione punirentur
K tur & istud cōsonat expositioni primæ literæ superioris, scilicet quo sacerdotes portarent iniquitates Sanctuarij.

Qualiter Leuitis licebat accedere ad altare, & tangere vasa sanctuarij, & qualiter non. Quæst. VI.

COnsiderandū aūt circa hoc, ꝙ Leuitę nō moreretur accedendo ad vasa Sāctuarij, vel ad altare quomodocumque; sed solū accedēdo ad illa vt ministrarēt, vel accedendo ad ea cū nuda essent. Si aūt ad ministrandum irēt manifestū est, ꝙ morerētur, quia ministratio in vasis sacris ad solos sacerdotes pertinebat, ēt morerentur si tāgerēt ista vasa nuda, ēt non animo ministrandi, vt patet supra c. 4. si tamen tangerent ea Leuitę operta, nō morerentur, vt cū portabāt humeris suis, quia tūc necesse erat illa tangi. Circa altare dicendum est, quod nō accipiatur hic

pro

pro altari thymiamatum, sed solum pro altari holocaustorum. q̄q̄ duo essent altaria, & ad quodcunque eorum accedere peccatum erat Leuitis. Dicunt tamen quidam solum exprimi hic de altari holocaustorum, quia illa, quæ in maiori occasione erant & periculo, magis prohibentur, altare autem holocaustorum, & vasa eius erant extra tabernaculum in atrio, vbi Leuitæ faciliter tangere possent, altare autem thymiamatis, & mensa, & arca, & candelabrum non nominantur hic, licet maius peccatum esset tangere arcam quam altare. Sed non erat Leuitis, ita promptum tangere ista, sicut alia, quia ista erant intra tabernaculum. sed hoc non stat, quia hic nō solum fuit tactum de altari holocaustorum, sed etiam de altari thymiamatum, cum dicatur, quod Leuitæ non tangerent vasa Sanctuarij, nec altare, nomine autem vasorum Sanctuarij intelliguntur omnia vasa quæ erant in tabernaculo, in quibus erat vnum altare holocaustorum, ideo nō fuit positum distincte, altare autem holocaustorum non erat de vasis Sanctuarij, s. tabernaculi, cum essent extra in atrio, ideo nominatim positum est.

[Sint autem tecum, & excubent in custodijs tabernaculi.] Idest Leuitæ erunt tecum, s. in parte tua, quia pertinebāt ad iussa sacerdotum, sicut dictum fuit supra quod Aaron sumeret secum fratres suos de tribu Leui, & sceptrum patris sui, & hoc vt excubarent in custodijs tabernaculi, idest, vt vigilent custodiendo tabernaculum, quia illud erat vnum officium Leuitarum observare, ne quis de alienigenis introiret in Sanctuarium, vel accederet ad castrametādum circa illud, quia sic oriretur indignatio super totam multitudinem sup. c. 1. & infra in litera.

[Et in omnibus cæremonijs eius.] Idest vigilabunt Leuitæ ad hoc, q; faciant omnia quæ pertinent ad cæremonias Sanctuarij, non est hoc verum vniuersaliter, quia tunc Leuitæ possent facere omnes cæremoniales ministrationes sacerdotū: sed falsum est, quia oēs erant prohibitæ, sed intelligitur de oībus cęremonijs, quæ erant pręter ministrationes sacerdotales, quia istæ pertinebāt ad Leuitas, & vocantur cęremonię Sanctuarij, idest in portando Sanctuarium, vel erigendo, aut deponendo illud, & istæ sunt partes officij Leuitarum, supra c. 3. & 4.

[Alienigena nō miscebitur vobis.] Hic loquitur Deus de sacerdotibus, & Leuitis, quod non admisceretur eis aliquis alienigena, i. si non esset de tribu Leui, quia non liceret ei ministrare, & si ministraret moreretur, hic non accipitur alienigena pro Leuitis, sicut aliquando consueuit accipi, sed solum pro popularibus, causa est, quia officium istud respectu cuius dicitur hic aliquis alienigena, est cōmune sacerdotibus, & Leuitis: & dicitur quod non miscebitur illis, s. ministrando in officio sacerdotali, vel cultu Leuitico, etiam verum est, quod Leuitę nō deberent misceri sacerdotibus, quātum ad officium suum; q; erant alienigenę respectu illorū, sed de hoc nō dr̄ hic.

Custodia Sāctuarij ad quos pertineat.

[Excubate in custodia Sanctuarij.] Istud potest referri ad solos sacerdotes, vel ad Leuitas, & sacerdotes Si autem ad vtrosque, est sensus, quod excubarent, idest castra metarentur in custodia Sanctuarij, s. custodiendo, ne aliquis de extraneis accederet ad Sanctuariū, vel ne castrametaretur iuxta illud, & hoc erat commune sacerdotib. & Leuitis, quia erant distincti Leuitæ in tres familias, s. Caathitas, Gersonitas, & Meraritas, & præter illos erant sacerdotes, qui quamquam essent de familia Caathitarum, tamen non computabantur cum ipsa familia, sed erant tanquam quatuor familiæ, & istæ excubabant per quatuor latera Sanctuarij, s. ad occidentalem plagam castrametabantur Gersonitæ, ad Meridianam Caathitæ, ad Septentrionalem autem Meraritæ, ad Orientalem vero sacerdotes supra c. 3. ideo si aliquis accederet ad Sanctuarium, tam Leuitarum, quam sacerdotum communis culpa erat. Alio modo est sensus literæ, quod referatur ad solos sacerdotes, & tunc dicitur, quod sint in custodia Sanctuarij, i. quod ipsi debent obseruare specialiter, ne quis accedat ad Sanctuarium, i. ad tabernaculum, & ista est ministratio sacerdotum, vt cauerent ne etiam Leuitæ accederent ad tabernaculum ad ministrandum, vel videndum aliquid curiose, & iste sensus conuenientior est, quia dicitur immediate, quod sacerdotes sint in

A ministerio altaris, sed istud solum conuenit ad sacerdotes, non ergo pōt sub eadem clausula accipi aliquid quod pertineat ad solos sacerdotes, & aliquid q; ad sacerdotes & Leuitas commune sit, ideo de sacerdotibus intelligitur, s. quod Sanctuarium accipiatur pro tabernaculo solum, sacerdotes autem debent custodire tabernaculum, s. ne aliquis de Leuitis accedat ad ministrandum in aliquo vase eius, vel qualitercunque ingrediatur in illud.

[Et in ministerio altaris.] Idest, quod sacerdotes excubent circa ministerium altaris, ipsi soli ministrantes in altari, & cauentes ne quisquam alius ministret in illo, nā si per eorum negligentiam aliquis de Leuitis accederet ad ministrandum, rei essent mortis.

[Ne oriatur indignatio super filios Israel.] Idest obseruate diligenter ea quę pertinent ad ministerium vestrū,

Indignationem oriri super filios Israel dupliciter intelligitur.

B quia si non obseruans, poterit nasci plaga magna super totum populum, & ista vocatur indignatio. i. ira Dei, nā huiusmodi plagæ, quia a Deo infliguntur, videntur ab eo irato prouenire. Intelligitur autem ista litera dupliciter, vno modo quod si sacerdotes non custodirent diligēter ministerium suum, oriretur indignatio super multitudinem, s. quia negligentia eorum daret occasionem cęteris Israelitis accedendi ad ministrandum, & tunc oriretur indignatio super sacerdotes, quia omiserant obseruare quæ ad ministerium eorum pertinebant, & super cęteros Israelitas oriretur, quia ipsi ex negligētia sacerdotum attentauerant ministrare.

Alio modo intelligitur, quod oriret indignatio super filios Israel, idest super totam multitudinem, quia si sacerdotes negligerent obseruare ministerium suum, accederent

C multi de populo ad ministrandum, & tunc ipsi qui accederent occiderentur pro transgressione, sacerdotes autem pro omissione, reliqua autem multitudo puniretur, quia omittebat punire transgressores, vel quia nō resistebat eis, & sic per negligentiam sacerdotum omnes Israelitæ efficerentur rei, & oriretur super eos indignatio, iste sensus habetur supra cap. 1. s. quod Leuitæ castrametarentur per gyrum tabernaculi ne fieret indignatio super totam multitudinem.

[Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas.] Hic ponitur quomodo sacerdotes non solum debent cauere ne ad ministeria eorum accedat quisquam de popularibus, sed etiam nec quisquam de Leuitis, & dicitur ego dedi vobis Leuitas fratres vestros, s. Leuitæ fratres vestri sunt, q; sacerdotes & Leuitæ sunt de eadem tribu, s. Leui, & acci-

D piuntur Leuitæ hic, vt signat officium, & non, vt Leuita nomen progeniei, quia secundo modo iam sacerdotes quam Leuitæ sunt Leuitæ, idest de tribu Leui, sicut vocantur omnes Rubenitæ de tribu Ruben, & est sensus, quamquam dederim vobis fratres vestros Leuitas ad subministrandum, non debetis permittere, vt ministrent ipsi in eo, in quo vos ministratis.

De medio filiorum Israel.) Idest accepi Leuitas de medio Israelitarum ad dandum vobis in ministros, in quo significatur quædam segregatio, s. quod Leuitæ erant cū cęteris popularibus antequam assumeret eos Deus ad aliquam ministrationem. Cum vero assumpsit dicitur eos segregasse de medio multitudinis, quia nullum de reliqua multitudine accepit.

(Et tradidi donum domino.) Idest ego tradidi Leuitas

Leuitæ in donatū sint Domino. Et quo dati sunt in donū sacerdotibus.

E domino in donum, s. dedi eos domino tanquam quoddam donum, vt ministrarent ei, nam reliqui Israelitę nō ministrabant, Leuitæ autem cum dati sunt ad ministrandum domino dicuntur dati in donum, & Deus loquitur hic de seipso, tanquam de alio, quod ipse dederit Leuitas donum domino, proprie tamen non poterat ipse dare in donum, quia ipse erat qui accipiebat, vnde magis deberet dicere accepi Leuitas in donum, sed intelligitur litera, q; ipse dedit in donum domino, i. fecit, quod Israelitæ darent sibi Leuitas in donum, quod erat dare domino, sic patet supra cap. 8. s. q; Leuitæ dono donati sunt mihi a filijs Israel, de hoc autem, an vere fuerit donum, vel solutio obligationis declaratum est supra c. 3. Nam Leuitę erant obligati pro omnibus primogenitis Israelitarum, cum Deus voluerit accipere illos pro omnibus primogenitis, & si non accepisset Leuitas, primogenitos accepisset,

F pisset, ergo non fuerunt donati Leuitæ, sed in commutationem dati, fuit tamen donatio respectu sacerdotum, quia Deus elegerat Aaron, & filios suos ad sacerdotium, & si non adiunxisset eis aliquos subministratores, ipsi deberent ministrare in omnibus, quæ pertinebāt ad Sanctuarium. Cum autē dati fuerint eis Leuitæ in adiutorium, fuit gratia magna ipsi, & donatio, quia nō erant obligati eis, nisi Deus illis daret coadiutores.

(Vt seruiant in ministerijs tabernaculi eius.) Idest ad hoc Leuitæ donati fuerunt, vt seruiant in ministerio tabernaculi, nō intelligitur hoc de aliquo ministerio, quod fieret intra tabernaculum, vel in toto Sanctuario, quia omnia hæc pertinebant ad sacerdotes, vt supra declaratum est, sed intelligitur de ministerio tabernaculi, idest de ministerio, quod erat in portando tabernaculum, & eri G gendo illud, atque deponendo, & excubando in circuitu illius, ista enim sunt officia Leuitarum supra, c. 1. 3. & 4. accipitur autem hic tabernaculum large, tam pro tabernaculo quam pro atrio eius, quia non solum Leuitæ ministrabant portantes tabernaculum, sed etiam portantes omnia quæ pertinebant ad atrium, & illud erigebant, atque deponebant cum tabernaculum erigeretur, & deponeretur supra c. 3. & 4. dicitur autem hic tabernaculū eius, idest Dei, quia Deus loquitur hic de seipso, tāquam de alio, scilicet ego donaui Leuitas Domino, vt seruiant in ministerio tabernaculi eius. [Tu autem, & filij tui custodite sacerdotium vestrum.] Aaron solus, & filij eius erant ordinati in sacerdotes, ideo ad hos solos pertinebat ministratio in officio sacerdotali, sicut in ecclesia diuersi ordine, habent diuersa ministeria, & quicunq; est in minori non potest ministrare in ordine maiori, huius- H modi differentia erat de Leuitis, & sacerdotibus; vnde dicitur tu, & filij tui custodite sacerdotium vestrum, scilicet explentes omnia quæ ad sacerdotium pertinent, & nullum alium administrandum accedere permittentes. [Omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velū sunt per sacerdotes ministrabuntur.] Hic datur regula generalis de omnibus quæ ad officium sacerdotale pertinent, & sunt in cōmuni, scilicet ministratio in altari holocaustorum, & ministratio intra velum, scilicet intra tabernaculum, in quo tanguntur ministrationes quinque, quas supra determinate posuimus, quia omnes istæ sunt partim in altari, & partim intra velum, scilicet in tabernaculo. Prima ministratio erat offerre sacrificia, & ista erat in altari holocaustorum, ideo per sacerdotes administranda erat. Secunda erat in mensa propositionis offerē- I do panes, & quia mensa erat intra tabernaculum, Exod. 26. pertinebat ministratio ad sacerdotes.

Ministrationes quinque, quæ in Sāctuario fiebāt

Tertia ministratio erat in dispositione lucernarum in candelabro, & ista necessario erat sacerdotalis, quia candelabrum erat intra tabernaculum Exod. 20. c.

Quarta ministratio erat oblatio thymiamatis, & ista est etiam sacerdotalis, quia in altari thymiamatum fiebat, quod erat intra tabernaculum ante sancta Sanctorū Exod. 30. c.

Quinta ministratio pertinēs ad diem expiationis erat maxime sacerdotalis, quia fiebat in parte secretiori totius tabernaculi, scilicet intra sancta Sanctorum, ideo ad maximum sacerdotem pertinebat, vt patet Leuit. 16. cap. de ministrationibus duabus sacerdotalibus, quæ erant extra Sanctuarium, scilicet de expiatione leprosorum, & de immolatione vitulæ rufæ nihil hic tangitur, quia K solum agitur de his quæ erant in Sanctuario.

Et sciendum, quòd non solū istæ ministrationes enarratæ, sed etiam omnia accessoria eorum ad sacerdotes pertinebant, sicut est de sacrificijs, quòd nemo posset facere ea, nisi sacerdos, ita accessorium, quod est ponere ligna in altari, & souere illum ignem perpetuum ad solum sacerdotem pertinebat Leuit. c. 6. enim dicitur, ignis semp ardebit in altari quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies. Item disponere altare ad hoc, q; fierent ibi sacrificia erat accessorium ad sacrificia, ideo ad solos sacerdotes pertinebat disponere, & hoc erat quotidie cineres auferendo de altari Leui. c. 6. scilicet vestietur sacerdos tunica, & feminalibus, tollens cineres quos vorans ignis exussit, & ponens iuxta altare, spoliabitur F prioribus vestimentis, indutusq; alijs efferet eos extra castra. Itē experimentum, quod fiebat in sacrificio zelotypiæ, scilicet ponere aquas in vase, & maledicere illas, atq; dare in potum mulieri, de qua suspitio habebatur ad solum sacerdotem pertinebat, quia ista fiebant simul cum sacrificijs, vt patet supra c. 5. sed non poterat aliquis facere sacrificia, nisi sacerdos, ergo nec poterat facere experimentum illud. Item fiebant cæremoniæ quædam in Nazaræis, quando polluebantur, vel quando cessabat votū eorum, scilicet radendo crines capitis eorum, & ista non poterat facere, nisi sacerdos, quia erant accessoria sacrificijs, nā cum ista fierent pariter sacrificia fiebant: et quia ille qui radebat crines Nazaræi debebat comburere eos super altare, nemo m̄ ponebat quicquam super altare, nisi sacerdos de hoc supra 6. c. & generaliter dicendū est, q; G omnia quæ sunt accessoria immediate ministrationibus sacerdotibus supra positis fiebāt per sacerdotes solū, dico immediate, quia apparatus remoti rerum, quæ veniūt in ministrationem sacerdotalē, non fiunt per sacerdotes, sicut sacerdotū erat offerre thymiama in altari, tñ non pertinebat ad eos, q; ipsi irent ad locū vbi nascebantur partes materiales, ex quibus conficiebatur thymiama, vt p se inde acciperent, & ducerent in Sanctuariū. Itē quamquā sacerdotes disponerent lucernas, & oleū in candelabro, tñ nō oportebat, vt ipsi colligerēt oliuas ad exprimēdum oleum, & calcarent in torculari, idē est circa animalia quæ in sacrificijs cremabantur, quia non erat necesse, vt sacerdotes illa pascerēt extra vrbes, & ita applicabitur de cæteris, ministrationes autē quæ erant immediate accessoriæ ad sacerdotales ministrationes ēt erant sacerdo- H tales, sic patet de illis quas supra posuimus circa ignē, & cineres altaris, & circa Nazaræos, & mulierē zelotypā.

Non solū ministrationes. s. sacerdotales pertinebāt ad sacerdotes, sed & omnia accessoria eorum.

Quomodo omnis ministratio tabernaculi, & atrij fiebat per sacerdotes, & quod in labio æneo non fiebat aliqua ministratio. Et quis erat modus ministrationis Leuitarum. Quæst. VII.

Considerandum autē, q; generaliter omnis ministratio quæ erat intra tabernaculum pertinebat ad sacerdotes, ita vt nihil omnino Leuitæ deberent ministrare intra Sanctuarium, quòd patet, nam Sanctuariū habebat duas partes, scilicet tabernaculum, & atrium eius, quod erat in circuitu. De tabernaculo apparet, quòd non possent in eo quicquam ministrare Leuitæ, cum dicatur hic I quòd omnis ministratio quæ erat in altari, & intra velū per sacerdotes fieret, sed intra velum accipitur ibi pro tabernaculo, ergo nihil intra tabernaculum ministrabant, immo non licebat eis introire illuc, quia si introirent, & viderent vasa nuda morerentur supra cap. 4. Restat ergo an possent ministrare Leuitæ in atrio tabernaculi; & dicendum, quòd non, quia ministrationes totius Sāctuarij fiebant in aliquibus vasis: sed in atrio tabernaculi solum erant duo vasa, scilicet altare holocaustorum, & labium æneum, & in his non licebat ministrare Leuitis, ergo nequaquam licebat ministrare in atrio tabernaculi. De altari holocaustorum, quòd esset in atrio tabernaculi, patet Exodi, cap. 27. & ibi fiebat ministratio sacrificiorum, quæ non erat licita Leuitis, cum dicatur hic, omnia quæ ad altaris cultum pertinent per sacerdotes administrabuntur. De labio æneo dicendum est, quod nō fieret K in eo aliqua ministratio, sed solum erat aqua ibi, vt sacerdotes lauarent pedes, & manus cum ministraturi essent Exodi 30. Qui autem non erat ministraturus in altari, vel tabernaculo non debebat ibi lauare pedes, & manus, illud labium æneum erat in atrio tabernaculi apud altare Exodi, cap. 30. & 40. Constat ergo, quod Leuitæ non poterant ministrare in his duobus vasis, & consequenter, nec in toto atrio, quia nulla alia vasa erant in eo, & ministrationes fiebant semper in aliquibus vasis, cum essent corporales operationes, & non debebant fieri super pauimentum. Item patet hoc; quia in toto Pentateucho Moysi in quo est tota lex, & cæremoniæ Hebræorum, non ponuntur aliqua alia ministeria præter hæc, & ista sunt sacerdotalia, ergo non sunt aliquæ ministrationes Leuitarum in tabernacu-

lo

lo testimonij, vel in atrio eius. Modus autẽ ministrationis Leuitarum erat iste, quòd cum manerent Israelitæ in castris, Leuitæ castremetabantur in circuitu Sanctuarij per quatuor latera eius, vt patet supra cap.3.& hoc nõ permitterent aliquem de Israelitis accedere ad castrametandum circa Sanctuarium, vel tangendum illud, vt colligitur supra cap.1.& nihil alterum toto hoc tempore faciebant, immo nec licebat eis intrare saltem in atrium tabernaculi, sicut non licebat popularibus, nisi fortè vellent ingredi ad offerendum sacrificium, quia tunc generaliter omni offerenti, siue laicus, siue sacerdos esset, licebat introire vsque ad ostium tabernaculi, immo necessitabatur intrare vsq; illuc, quia ibi suscipiebat sacerdos animal immolabile de manu offerentis Leuitici cap.1.& 3.& per totum Leuiticum. Si autem non offerrent, illicitus erat eis ingressus, & propter hoc quamquam Leuitæ castrametarentur in circuitu Sanctuarij, tamen in latere orientali, vbi erat ostium atrij, soli sacerdotes castrametabantur cum Moyse supra capi.3. vt non pateret eis aditus ad Sanctuarium, quando vellent, sacerdotes autem, & Moyses castrametabãtur in parte orientali apud ostiũ atrij, quia eis non erat illicitum introire in Sãctuarium, quando vellent, nihil ergo Leuitæ faciebant cum manebant castra, nisi excubare in circuitu Sanctuarij. Cũ autem mouerentur castra habebant Leuitæ tres ministrationes. Prima erat, quòd deponerent Sanctuariũ postquam sacerdotes velassent pallijs suis vasa Sãctuarij. Secunda ministratio erat, quòd portarent totum Sanctuarium singuli Leuitæ per officia sua secundum partes eis assignatas supra ca.3.& 4. Tertia autẽm ministratio erat, quòd cum castra figerent Leuitę erigerent Sanctuarium in loco vbi stetisset nubes. & consedisset arca, vt declaratum est supra cap.9. nulla autem alia ministratio Leuitarum erat, & durauit modus iste vsque ad tempora Dauid, qui instituit Leuitas esse cantores, & ianitores, atque habere alia officia in Sãctuario de quo 1. Paralip. 23. & 25.ca. & sic patet quæ erant ministrationes Leuitarum, & quæ sacerdotum.

[Omnia quæ ad altaris cultum pertinent.] Hic accipitur altare solum pro altari holocaustorum, quamquã esset aliud altare thymiamatis, in quo etiam soli sacerdotes ministrabant, sed non dicitur de illo, quia erat intra tabernaculum, & omnia illa comprehendũtur sub clausula generali infra posita, dicuntur aliqua pertinere ad cultum altaris, idest ad ministerium, vel seruitium, quia colere significat interdum seruire, sicut dicimus cultum Dei, idest Dei seruitium, dicuntur autem ad altaris cultum pertinere omnia quæ fiebant in altari, vel ad ipsum altare pertinebãt, sicut ponere ligna ad fouendũ ignem, & educere cineres quotidie, de quibus Leui.cap.6. occidere animalia cremanda in altari, decoriare illa, diuidere in frustra, lauare pedes, & caput, & intestina, & super ignem altaris partes Deo debitas de sacrificijs cremare, similam cum libamentis suis offerre, & partem comburere, de his omnibus tangitur Leui.cap.1.2.& 6. & supra 15. hæc enim omnia soli sacerdotes faciunt.

Quæ pertinent ad cultum altaris.

[Et intra velum sunt.] Idest etiam omnia quę sunt intra velum administrabantur per sacerdotes, dicũtur intra velu esse ea quæ sunt in toto tabernaculo, erant enim ista duo distincta, s. tabernaculum, & atrium. In atrio nihil erat in quo propriè posset ministrari, nisi altari, ideo de hoc solum expressum est. Intra tabernaculum autem erat mensa propositionis, & candelabrum, & altare thymiamatis, & propitiatorium in Sãcta sanctorũ, quæ omnia proficiebant ad ministrationes, ideo non est expressum de quolibet eorum specialiter, sed dictum est, q; omnia quæ erant intra tabernaculum pertinerent ad ministrationem sacerdotum, & dicitur intra velũ, quia tabernaculum habebat tentorium quoddam pendens ante introitum, quo claudebatur ipsum tabernaculum, omnia autem quæ erant post illud velum pertinebant ad sacerdotes, nec accipitur hic velum pro interiori velo sanctuarij, quia illud dicitur esse, quòd pẽdet intra tabernaculum ante quatuor columnas, distinguens Sancta sanctorum a priori parte tabernaculi, de hoc Exodi 26.c. & 30. & illud vocatur vniuersaliter velũ in omnibus libris

Quæ dicũtur esse intra velum.

A Moysi, & etiam Matt. 27.ca. dicitur velum templi scissum esse in duas partes a summo vsq, deorsum, & Apostolus hoc modo accipit ad Hebræ.capit.9. vocans istud velamentum distinguens primum tabernaculum a secundo, hic tamen large vocatum est istud velum.

(Si quis externus accesserit occidetur.) Idest si aliquis de extraneis accedere voluerit ad aliquã harũ ministrationum occidetur, s. per iudices si contenderit ministrare tanquam sibi debitum, vel occidetur a Deo si iudices illum occidere noluerint, vel non potuerint, sicut fuit in seditione Chore, vbi Moyses, & Aaron non poterant resistere tantæ multitudini, ideo Deus occidit peccatores illos supra cap. 16. & vocantur hic extraneus omnis qui non est de genere sacerdotum, quia sicut ministeria Leuitarum erant illicita popularibus, & respectu eorum
B vocabantur populares alienigenæ, ita ministeria sacerdotum erant illicita Leuitis, & vocabantur ipsi alienigenæ respectu sacerdotum.

Locutusque est dominus ad Aaron. Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur a filijs Israel tibi tradidi, & filijs tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his quæ sanctificantur, & oblata sunt domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum tuum erit, & filiorum tuorum. In Sanctuario comedes illud. mares tantum edent ex eo, quia consecratũ est domino. Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo tua vescetur eis. Omnem medullã olei, & vini ac frumenti quicquid offerunt primitiarum domino, tibi dedi.
C *Vniuersa frugũ initia, quæ gignit humus, & domino deportantur, cedẽt in vsus tuos, qui mũdus est in domo tua, vescetur eis. Omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Quicquid primũ e vulua cunctæ carnis, quod offerunt Domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tuum erit, ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias, & omne animal, quod immundũ est redimi facias, cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinque pondere Sanctuarij. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autẽ bouis, & ouis, & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt domino. Sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suauissimum odorem domino carnes vero in vsum*
D *tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter tua erunt. Omnes primitias Sanctuarij, quas offerunt filij Israel domino, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactum salis est sempiternũ corã Domino, tibi ac filijs tuis. Dixitque dominus ad Aaron. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partẽ inter eos. Ego pars, & hæreditas in medio filiorum Israel.*

Partes Aaron, & filiorum eius.

De decimis. cap. 2. ver. primitiæ ...

Deut. 18.

(Locutusque est dominus ad Aaron.) Hic ponitur secundum principale de sacerdotum iuribus, dictũ enim fuerat de eorum laboribus, ideo conueniens erat, vt assignarentur eis aliqua iura in remunerationem, & ista sunt quæ sequuntur.

De sacerdotum iuribus.

E *An Deus teneatur aliquid homini pro ministerio, & an Deus daret sacerdotibus, & Leuitis aliqua iura pro ministerio quod faciebant. Quæst. VIII.*

ET si aliquis dicat, quòd omnes sunt obligati Deo obedire in omnibus quæ iussit, & quamquã iubeat homini aliquid, non tenetur ei quicquam pro ministerio illo.

Respondendum erit, quòd Deus non assignabat sacerdotibus, & Leuitis ista iura, tanquam teneretur illa dare pro seruitio sacerdotum, & Leuitarum, sed quia erant occupati, sacerdotes, & Leuitæ in ministrationibus eius, & non poterant vacare agriculturæ, sicut cæteri homines, nec decebat, vt ergo haberent vnde sustentarentur, dedit eis Deus ista iura, dicitur q; locutus est Deus ad Aaron, scilicet ad eum solum, quia ea quæ ponuntur hic ad eum solum, & ad filios suos pertinebant, & propter hoc ter dicitur in hoc cap. quòd fuerit Deus lo-

cutus ad Aaron, quia omnia quæ exprimuntur in his tribus locis, ad solum Aaron, pertinebant cum filijs suis: infra autem circa finem, c. dicitur, quod locutus est Deus ad Moysen, & hoc quia ibi agitur de iure Leuitarum, qui non sunt de Aaron, & filijs eius, nec illa iura communicantur sacerdotibus. simile patet Leui. c. 10. vbi ponũtur, quædam præcepta quæ ad solos sacerdotes pertinent, & dicitur, quòd Deus locutus fuerit ad Aaron. [Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.] Hic ponuntur iura sacerdotum, & hoc dupliciter, scilicet generaliter, & specialiter, secunda ibi. [Hæc ergo accipias.] Circa primum dicitur, quòd Deus dedit Aaron custodiam primitiarum, idest, quòd custodiret eas pro se, nec est sensus, quod custodiret eas, idest teneret ad vsum Sanctuarij, sed quod custodiret pro se, nam iura sacerdotum, & iura Sanctuarij distincta sunt, vt declaratum est supra, c. 5. & partim Leui. 27. & non est intelligendum hoc de solo Aaron, sed etiam de omnibus alijs sacerdotibus, quia iura omnia, quæ sequuntur communia sunt summo sacerdoti, & minoribus, preterquam decima pars decimarũ Leuitarũ, quæ soli sacerdoti magno prouenit, vt patet infra.

Separatio quid vocatur. Sciendum, quòd non accipitur hic custodia primitiarum pro primitijs, quæ sunt de area, & torculari, quod patet ex dictione Hebraica posita hic, quia alia dictio ponitur in Hebræo pro primitijs de fructibus, scilicet, pro area, & torculari, & alia hic, nã hic ponitur dictio significans separationem, ac si dicatur custodiam omnium separationum dedi tibi, & isto modo omnia quæ Deo offerũtur, siue ex voto, siue sponte, siue sit animal, siue panis, aurum, vel argentum, aut quæcunque supellex, vocatur separatio, quia homines separant de rebus suis ea, quæ offeruntur ad dandum illa Deo, littera autem nostra vocauit primitias separationes istas, quia primitiæ secundũ proprietatem latinam signant id, quod est primum tempore in re, vel melius oibus partibus suis, quia primus signat antecessionem temporis, vel dignitatis, & quia ea, quæ segregantur domino ad offerendum, eliguntur de melioribus vocãtur primitiæ. Hoc modo accipitur. Exo. c. 25. & 35. vbi iussit Deus, quòd offerrent sibi Israelitæ primitias auri & argenti purpurę, & byssi, &c. & accipiũtur ibi primitiæ pro separationibus, quia sic habetur in Hebræo, scilicet, quòd separarent partes quasdam de auro suo, argento, & cæteris ad dandum Domino pro fabricatione tabernaculi, & hoc modo nomine primitiarum, & separationum intelliguntur omnia iura sacerdotum. Nec tamen est intelligendũ, quòd omnes separationes, vel primitiæ pertinerent ad sacerdotes, nam quædã pertinebant ad Leuitas, scilicet decimæ quæ vocantur hoc modo primitiæ cum sint quædam partes, quas homines separant de fructibus suis ad dandum Deo. Item quædã de primitijs pertinent ad Deum, vt patet in sacrificijs, quæ vocantur primitiæ modo assignato, tamen in nullo sacrificio proueniunt omnes partes sacerdotibus, sed in quibusdam omnia Deo proueniunt, vt in holocausto. In alijs vero quædam particulæ Deo, & quædam sacerdotibus, vt magis infra declarabitur, ideo non est intelligenda vniuersaliter ista propositio, sed est restringenda ad declarationem, quam infra facit Deus in littera.

(Omnia quæ sanctificantur a filijs Israel tibi tradidi, & filijs tuis.) Idest omnia quæ offerunt Israelitæ pertinebunt ad te, & filios tuos, scilicet sacerdotes, nam de Leuitis nihil agitur hic ad quos solum ius decimarum pertinebat de quibus infra. *Sanctificare aliquid quomodo fit.* Accipitur autem hic sanctificare, idest offerre, vel ad dominum applicare, nam sanctificare est sanctum facere, dicuntur autem sancta ea quæ ad Deum pertinent. Cum ergo aliquis facit res suas ad Deũ pertinere, sanctificat illas, ista sanctificatio fit per omnẽ modum, per quem potest transire res in proprietatẽ Dei, & hoc erat dupliciter, s. per actualem traditionem, quæ erat donatio, vel per stipulationem, primus modus erat cum Israelitæ offerebant res suas sacerdotibus in Sanctuario, quia ibi erat realis traditio, & donatio secundus modus erat per votum, quia licet ibi non fieret realis traditio, tamen per votum obligabat se vouẽs dare rem illam, quam vouebat, & iste est modus stipulationis, quocunq; autem istorum modorum sanctificarẽtur res, per-**F** tinebant ad sacerdotes, quia aliquæ erant prouenientes per oblationem, & dabantur eis, sicut in iuribus sacrificiorum, & libamentorum, omniumq; aliarum oblationum. Item aliqua erant per votum tradita quæ competebant sacerdotibus, vt dicitur infra, s. omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit. Poterat addi tertius modus sanctificandi aliquid Deo, & iste est cum tribuũt Israelitę aliquid Deo ex necessitate legis, sicut obligabãtur dare decimas, & primitias, & istæ antequã traderentur realiter, erant sanctificatæ, nec tamẽ intercidebat aliquod votum, quia votum est de spõtaneis, ista autẽ sunt necessaria. Sciendum tamen, quòd non omnia quæ sanctificantur domino pertinebãt ad sacerdotes, quia multa de sacrificijs ad Deum pertinebãt, & quædam ad populares, sicut in hostia pacifica de qua Leui. ca. 7. & quæ-**G** dam sanctificata pertinebant ad Sanctuarium, sicut dimidij sicli, qui dabantur a transeuntibus ad numerum Exo. cap. 30. siue pecunia data pro anima 4. Reg. cap. 12. sed intelligenda sit ista propositio secundum limitationes iurium sacerdotaliũ in speciali quas infra facit Deus in littera, & ista idem signat, quod superior, quia sanctificata, & primitiæ idem sunt, nam primitiæ sunt omnia quæ separantur ad dandum Deo, sanctificata sunt omnia quæ ei dantur, ideo nihil differt dici, quòd Deus det Leuitis, vel sacerdotibus custodiam primitiarum suarum, vel quòd det eis omnia quæ sanctificantur a filijs Israel, sed ponitur vna, tanquam expositio alterius. (Pro officio sacerdotali.) Idest ista iura do vobis pro ministratione sacerdotali, s. quia ministrãtes mihi, no potestis vacare agricultura, & alijs laboribus quę sunt ad acquisitionem su-**H** stentationis vitæ, ideo do vobis iura in quib. sustentemini.

Quõ iura sacerdotalia sint sempiterna, & quid faciat legem esse æternam. (Legitima sempiterna.) Idest ista iura erunt vobis debita ex lege in sempiternum, quia non sunt iura annalia, nec ad aliquod certum tempus concessa, dicitur autem esse hoc legitimum sempiternum, non quòd semper duraturum esset, quia nulla lex est quæ semper duret, cum status humanus, sub lege cuius est lex ipsa regulatiua, non semper duret, sed dicitur durare in æternum, idest, semper quamdiu duraret status Iudaicus, & hoc verum est, quia semper fuerunt ista iura soluta sacerdotibus, vsque ad tẽpus quo cessauit status Iudaicus, cũ expulsi sunt de terra Chanaan per Romanos, nam tempore Saluatoris sacrificia, & alia quæ secundum legem Moysi erant, obseruabãtur, vt colligitur Luc. c. 2. & cõsequenter manerent iura sacerdotalia quæ dabantur pro ministerijs istis, **I** vt patet hic, & hoc sufficit ad hoc, quod dicantur ista iura sẽpiterna, nã de legibus non dicimus, quòd aliqua sit sempiterna eo, quòd semper duret, sed quia durat dum manet status illorum hominum, qui diriguntur lege, & quia ista iura erant sacerdotalia, & post destructionẽ Iudæorum capta Ierusalem non fuerunt aliqui sacerdotes, nec locus sacrificiorũ, nec populus qui redderet iura ista, lex cessauit: sed ex hoc non tollitur æternitas legis, quia si vsque hodie mansissent sacerdotes Iudæorum, & ministeria sacerdotalia, & populus Iudaicus, semper maneret ista lex, etiam si ista in æternum manerent. Si autem existentibus sacerdotibus Iudæorum, & sacrificijs, & toto populo Iudaico abrogaretur illa lex de iuribus sacerdotalibus per aliam legem contrariam, vel per dissuetudinem, non esset proprie lex sempiterna, & ob hoc nouum **K** testamentum dicitur ęternũ, quia licet non duret in ęternum, sed solum vsque ad diem iudicij, tamen durat tandiu, quamdiu manet status humanus regulabilis, post diem autem iudicij non erunt homines regulabiles lege, quia erunt coniuncti fini suo, scilicet in ęternã fęlicitate, vel ęterna miseria, lex autem sicut, & electio nõ est de finibus, sed de his quæ sunt ad finem, quia legislator secundum Arist. 1. Ethi. studet ciues bonos facere, & obauditores legum, sed post diem iudicij nõ poterunt homines effici boni, qui boni non sunt, ideo non poterit manere status legis, erit igitur nouum testamentum æternum, quia tandiu durabit, quandiu manet status humanus regulabilis, & iura sacerdotũ sunt sempiterna, quia tandiu durauerũt, quãdiu fuerũt aliqui sacerdotes, & officia sacerdotalia. (Hæc ergo accipies de his quæ sanctificantur, & oblata sunt Domino.)

Iura

Iura sacerdotum in speciali quæ erant. Sanctificatio in plus se habet quam oblatio. Et quod oblatio, & sacrificium dupliciter accipitur. Quæst. IX.

HIc ponuntur iura sacerdotum in speciali, & declarantur regulę superiores, scilicet quòd Deus dederat sacerdotibus custodiam primitiarũ suarum, & quòd eis tradita erant omnia, quæ sanctificabantur, hic limitatur illa generalitas, cum dicitur, hæc accipies de his quæ sanctificantur, quasi dicat, non accipias omnia, sed partem eorum. Accipiuntur hic sanctificata, & oblata pro eodem, quamquam sanctificatio in plus se habet quam oblatio, quia id, quod per votum domino promissum est, iam sanctificatum est, idest Deo obligatum, quamquam non sit realiter traditum, & ea quæ secundum legem necessario dari debebant, sicut primitiæ, & B decimæ etiam antequam darentur erant sanctificata, ponuntur tamen hic pro eodem oblata, & sanctificata, quia omnia quæ aliquo modo sanctificata sunt, aliquando offeruntur.

[Omnis oblatio, & sacrificium] Hic ponitur regula quid proueniat sacerdotibus de sacrificijs, quia sacrificia erant magna pars iurium Sãctuarij, & dicitur, ꝙ omnis oblatio, & omne sacrificiũ, & quicquid pro peccato redditur, pertinebit ad Aaron, & filios suos, in quo significãtur multa; primo ponitur oblatio, & quamquam oblatio, & sacrificium aliquãdo accipiantur pro eodem, tamen vt communiter ponuntur diuersa.

In quo sciendum, quòd oblatio dupliciter accipitur. C Vno modo pro omnibus, quæ offeruntur, & tunc non differt oblatio a sacrificio, quia oblatio habet se, vt in plus, signans omne, quod offertur, siue animal, siue aurum, siue argentum, agrum, vel domum, sacrificiu autem solum est ad oblationem animalis immolaticij, & non accipitur hic isto modo oblatio. Alio modo accipitur specialiter, & dicitur oblatio quandocũque offertur aliquid, cuius pars crematur super altare, & tamen illud non est aliquid viuens sacrificium autem est oblatio rei viuentis immolabilis, & combustibilis super altare, primo modo dicitur oblatio pro panibus oblatis, vel pro libamẽtis sacrificiorum, de qua oblatione sacerdotes habebant partem. Pro quo sciendum est, quòd legislator voluit assuefacere homines ad cultũ Dei per sacrificia, quia in istis magnus honor exhibetur ei. In sacrificio autem offeruntur animalia viuentia, quę postea iugulãtur, & cremantur totaliter, vel quantum ad aliquid, & quia D facere sacrificiũ inducit sumptus, ad quos non sufficiunt omnes homines, potissimè si volunt frequentare actum sacrificiorum, ideo vt daretur omnibus modus exhibendi Deo honorem, dedit legislator quasdam oblationes, quę sunt similes sacrificijs, cum pars earum comburatur in altari, & istę sunt paruorum sumptuum, s. de pane, vel de farina commixta, ita vt pauperes sufficerẽt facere eas, sicut diuites faciebant sacrificia, & istæ non vocantur sacrificia sed oblationes, quamquam interdũ, & large vocantur sacrificia Leui. cap. 2. & supra 15.

In quo adhuc sciendũ est, ꝙ de illis oblationibus quæ erant in pane, & farina, quædã per se dabantur, vt cum offerebantur panes soli, vel farina, & istæ vocantur oblatio propriè, vel sacrificium large Leui. cap. 2. aliquando offerebantur ista cum sacrificijs animalium, & tunc non E sunt per se sacrificia, vel oblationes, sed libamenta sacrificiorum, vt patet supra cap. 15. De primis oblationibus dicendum est, quòd illæ, aut erant de farina solum non commixta, vel de panibus factis, si primo modo fiebat sic, vt quicunq; offerre vellet farinam, accipiebat quantumcũq; vellet in aliquo vase, & superfundebat de oleo quantum vellet ad commiscendum farinam illam, sicut cum commiscetur farina aqua ad redigendũ in pastam, & portabat in Sanctuarium apponens modicum de sale, quia absq; sale nunquam fiebat oblatio Leui. c. 2. ponebat etiam modicum de thure, tunc sacerdos suscipiẽs oblationem illam de manu offerentis, ponebat totum thus super altare, & accipiebat vnum pugillum de farina illa commixta oleo ponens super altare ad cremandum cũ thure, reliqua autẽ farina pertinebat ad sacerdotem A suscipientem oblationem, vt patet Leui. c. 2. & 6. & siue farina multa esset, siue pauca, solum erat accipiendus vnus pugillus de ea ad cremandum. Si autem esset oblatio de panibus commixtis erat multiplex, quia quædam erat de panibus coctis in clibano azymis, postea oleo superfuso. Alia de panibus frixis in sartagine, alia de panibus coctis in craticula, de quolibet autem genere horum panũ assumebant sacerdotes vnum pugillum, vel modicũ ad cremãdum in altari, reliquum autem proueniebat eis in ius, vt patet Leui. c. 2. & 6. Aliquando autem illæ oblationes panis erant tanquam aliqua coniuncta sacrificijs, & vocantur libamenta sacrificiorum, & tunc offerebantur simila in certa quantitate, vinum, & oleum, sal, & thus, nam secundum diuersa genera animalium offerebantur diuersimode partes similę, vini, & olei secundum mensu B ram quæ habetur supra cap. 15 & de ista oblatione libamentorum proueniebat pars sacerdotibus, quia præter pugillum assumptum de simila ad cremandum cum carnibus, reliquum proueniebat sacerdotibus sup. capit. 15. patet igitur quid de oblationibus susciperent sacerdotes, intelligendo nomine oblationum ea quæ dicta sunt.

[Sacrificium, & quicquid pro peccato redditur mihi.] Istud ponitur ad signandum alia iura sacerdotum, s. in sacrificijs in quibus magna erat sacerdotum portio.

Quomodo de quolibet sacrificio sacerdotes habebant aliquam portionem. Et quid Deo obueniebat & quid populi tribus. Et quod nomine sacrificij intelliguntur tria C *genera sacrificiorum. Quæst. X.*

PRo quo sciendum est, quod tria erant genera sacrificiorum, s. holocaustorum, hostia pacifica, & victima pro peccato, de quolibet istorum habebãt sacerdotes aliquam portionem, sed quia dicitur hic sacrificiũ, & quicquid pro peccato redditur potest intelligi, quod sacrificium sit solũ pro holocausto, & hostia pacifica, quicquid pro peccato redditur dicatur pro sacrificio pro peccato, nam multæ irregularitates, & peccata erant in quibus iubebatur offerri sacrificium Leui. c. 4. & 5. & supra cap. 5. Sed melius intelligitur aliter, quod nomine sacrificij accipiantur omnia genera sacrificiorũ, s. holocaustum, hostia pacifica, & pro peccato, quicquid pro peccato redditur dicatur esse aliquod ius pertinẽs ad Deum pro peccato facto, & non est sacrificium, sicut cum quis aliquid surripuerat à proximo suo, vel lęserat, ita vt teneretur ad D restitutionem, postea autem pęnitentia ductus vult restituere, tenetur offerre arietem pro peccato, & totũ quod abstulit, & quintam partem insuper ipsi cui damnum illatum est. Si autem non sit aliquis qui suscipere possit, s. quia mortuus est ille cui res ablata est, & non reliquit hæredes, debentur hæc omnia domino, vt patet sup. c. 5. & pertinent ad sacerdotem, cum dicitur. Si autẽ non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis, excepto ariete qui offertur pro expiatione, & istud erat ius pro peccato præter sacrificium. Item si aliquis ignorans comedit de sanctificatis, vel quomodocunque violauerit aliquid sanctificatum, cum cognouerit, offerret sacrificium pro peccato, & restituet tantum insuper, quantũ damni intulerit, & quintam partem vltra Leu. c. 5. & 22. & sic debet necessario intelligi ista litera, alioquin ma- E nebunt aliqua iura sacerdotalia, quæ non exprimuntur hic, & sic erat duplex ius sacerdotum hic pro peccato, vnum quod proueniebat ex ipso animali, quod immolabatur, alterum vero ex illa re quæ dabatur in restitutionem, siue vt damnum illatum, siue vt quota pars super damnum, & cum dicitur hic, quod omne sacrificium, & quod pro peccato redditur pertinet ad sacerdotes, nõ est intelligendum vniuersaliter.

Pro quo considerandum est primo circa sacrificia, quod erant triplicia, & de quolibet eorum proueniebant aliqua iura sacerdotibus, primum erat holocaustum, de quo non proueniebant aliquæ carnes sacerdotibus, quia cremabantur carnes, & adipes, pedes, & caput, cum intestinis Leui. capit. primo, sola pellis proueniebat sacerdoti immolanti Leui. c. 6. si tamen esset holocaustum de auibus, vt turturibus, & columbis nihil proueniebat sacer-

sacerdotibus, quia omnes carnes cremabantur, & ibi pelles nulla erat; pluma etiam non proueniebat eis, quia iubebatur proijci cum vessicula gutturis in loco vbi solēt effundi cineres Leui.c.1. si autem esset hostia pacifica, aut erat de ouibus, aut de capris, & bobus, si de ouibus proueniebat Deo totus adeps cum renūculis, & renib.i. quadam parte extrema lumborum versus caudam. Si vero de capris, & bobus fieret pacifica hostia solum proueniebat Deo adeps totus cum renunculis, de his Leuit.cap.3. sacerdotibus autem de omnibus hostijs pacificis proueniit pectusculum, & armus dexter Leuit.c.7.& 10. cęteræ autem carnes in ius offerentium cedebant, si vero esset hostia pro peccato, erat dupliciter, quia aut pro delicto, aut pro peccato, si pro delicto totum animal cedebat in ius sacerdotum præter adipem cum renūculis, & renes, i. lumbos Leui.c.6 Si autem esset sacrificium pro peccato, aut de sanguine illius introducebatur in tabernaculum, aut non, si introducebatur totum ipsum animal cremabatur cum pelle, carnibus, & fimo Leuit.ca. 6. Si autē non introducebatur de sanguine in tabernaculum, omnes carnes proueniebant in ius sacerdotum, adipes soli, & sanguis offerebantur Deo Leuit.cap.6. quando autem introduceretur sanguis hostiæ pro peccato intra Sanctuarium, & quando non patet Leui.c.4. In solis.n. duobus sacrificijs introducebatur illuc, s. in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi, nulla alia iura proueniebant sacerdotibus de sacrificijs. (Et quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi.) Idest etiam omnia quæ pertinent ad me, vel redduntur pro peccato, & pro delicto. Ista sunt quædam alia iura pręter sacrificia; nam licet pro peccato fiāt sacrificia, tamē quędam alia sunt pro peccato, quæ non sunt sacrificia, sicut cum aliquis dabat sacerdoti ęstimationem damni, & quintam partem, si non supererat ille, vel hæredes sui, cui damnum illatum fuerat, vel si aliquis daret damnū, & quintam partem insuper cum vsurpasset res sanctificatas, vt supra declaratum est, ista reddebantur pro peccato. Et dicuntur esse aliqua pro peccato, & aliqua pro delicto, quia peccatum est cum aliquis offendit Deum, vel proximum committendo aliquid: delictum est cum aliquis istorum offenditur, omittendo aliquid, ad quod facere obligamur, & in vtroque casu competeret restitutio, quia ita potest interdum damnificari proximus, me cessante à solutione, quam facere tenebar in certo termino, sicut si aliquid raperem, & tamen cessare à solutione delictum est rapere autem peccatum, & pro vtroq; Deo iura competebant, quæ proueniebant sacerdotibus, & de his non est dicendum, quod aliquid proueniat Deo, sed totum sacerdotibus, vt patet supra cap.5. Nec valet si aliquis obijciat de ariete qui offerebantur in expiationē, qui non pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra cap. 5. quia ille immolabatur in sacrificium, ideo necesse erat, quod aliquid proueniret Deo, saltem sanguis, & adipes, cætera autem sacerdotibus secundum regulam communem sacrificiorum pro peccato.

Delictū, & peccatum quo differunt.

(Et cedit in Sancta Sanctorum.) Ponitur ista cōditio, quia non omnia quæ offerebantur in sacrificiū cedebant in Sancta Sanctorum, idest sanctificabantur. Non accipitur hic Sancta Sanctorum pro parte quadam tabernaculi, quia isto modo nihil cedebat in Sācta Sanctorum, idest non habebat pars illa Sanctuarij aliqua iura specialia, sed dicitur cedere aliquid in Sancta Sanctorum, idest effici sanctificatum, & sic dicitur de hostia pro peccato, quod est Sancta Sanctorum Leu.c.6. & sic de multis alijs, & tunc est sensus, q̃ eorum quæ offeruntur quędam totaliter sanctificantur, & dicuntur cedere in Sancta Sanctorum, i. effici multum sancta, alia autem non totaliter sanctificantur, & ista non cedunt in Sancta Sanctorum, quia quamquam sancta sint, tamen nō sunt Sancta Sanctorum, i. excellenter sancta, quod significat iste genitiuus additus: hoc autem patet in holocausto, hostia pacifica, & & hostia pro peccato, nam holocaustum totaliter cedebat in Sancta Sanctorum, quia nihil proueniebat popularibus, hostia etiam pro peccato erat Sācta Sanctorum, quia nihil de ea comedebant offerentes, hostia autem pacifica non erat Sancta Sanctorum, sed solum sancta, quia aliquid de ea proueniebat popularibus, & quia aliquid proueniebat Deo, ex ea parte vocabatur Sancta.

Nunc est sensus, quòd de sacrificijs, quę cedunt in Sancta sanctorum, idest totaliter efficiuntur sancta, proueniebat aliquid sacerdotibus, de eis autem quæ nō cedebant in Sancta sanctorum, idest de partibus quæ non sanctificabantur, nihil proueniebat sacerdotibus, & hoc verum est, quia de holocausto, quod totaliter sanctificabatur, aliquid proueniebat sacerdoti, scilicet pellis: & de hostia pro peccato, quę totaliter sanctificabatur, proueniebant aliqua iura sacerdotibus, de quibus supra dictum est: de partibus tamen hostiæ pacificæ quæ non sanctificabantur, nihil proueniebat sacerdoti, sed de partibus sanctificatis, scilicet pectusculum, & armus dexter.

G Sciendum, quod ista clausula non refertur ad oblationes, & sacrificia, & quicquid pro peccato redditur, sed solum ad sacrificia, nam de oblationibus generale est, quòd nihil pertineat ad offerentes, siue sint oblationes libamentorum, siue quæcunque aliæ: etiam de his quæ pro peccato redduntur, nihil pertinet ad reddentes, sed totaliter ad sacerdotes, supra ca.5. ideo illa totaliter sunt Sancta sanctorum, de sacrificijs tamen non est sic, quia in hostia pacifica aliquid pertinebat ad ipsum offerentem, ideo ad hanc particulam refertur ista clausula.

[Tuum erit, & filiorū tuorum.] Fiebat ista locutio ad Aaron tanquam ad summum sacerdotem, scilicet, quòd ista iura prædicta pertinebant ad Aarō, & filios suos ex concessione Dei, nam ista communia sunt ad summum sacerdotem, & minores, alia autem iura erant specialia summo sacerdoti, s. recipere decimā partē decimarum, vt patet infra in fine, de ministrationibus autē sic erat, quia quædam erant communes summo sacerdoti, & minoribus, aliæ autem propriæ summi sacerdotis, primæ autem erant sex, scilicet offerre sacrificia, disponere lucernas in candelabro, incendere thymiama super altare aureum, ponere panes in mensa propositionis, immolare vitulam rufam, expiare leprosos, de quibus omnibus supra dictum est.

Ministrationes cōmunes omnibus sacerdotibus, & quæ propria summo sacerdoti.

Alia erat ministratio propria summo sacerdoti, scilicet intrare in Sancta sanctorum, & facere sacrificia diei propitiationis, de his omnibus supra patet, ita oportuit, quòd iura istorum non essent æqualia.

Sciendum etiam cum dicitur hic, quòd iura ista pertinebant ad Aaron, & filios suos, quòd non solum intelligitur hoc pro illis, qui sunt sacerdotes, & ministrant, sed etiam pro illis qui paruuli erant, nondum potentes ministrare, & non solum pro eis qui ad ministrandū apti sunt, sed etiam pro eis, qui sunt inepti, sicut maculati, de quibus Leui.cap. 21. qui prohibentur accedere ad ministrandum, tamen permittuntur comedere de sanctificatis, & non solum intelligitur de filijs, sed etiam de filiabus, eis enim competebat comedere de quibusdam sanctificatis, vt patet infra in litera, & Leuitici ca.10. quamquam non erat generale in eis, sicut in filijs.

[In Sanctuario comedes illud.] Hic determinatur locus comedendi ea quæ oblata sunt, scilicet in Sanctuario, non intelligitur hoc, quòd comederetur intra tabernaculum, quia ibi nulli licebat comedere, aut bibere, sed sacerdotes solum introibant ad ministrandum, accipitur autem Sāctuarium pro parte exteriori, scilicet pro atrio, & ibi comedebant sacerdotes sanctificata, atque in eadem parte manebant diebus septem cum consecrabantur Leu. capitulo octauo, & istud generale est quantum ad omnes partes prouenientes sacerdotibus de sacrificijs, quòd comederent eas intra atrium tabernaculi, & ibi poterant comedere filij sui, & filiæ, & vxores, & serui, & ancillæ, nam cum aliqui populares offerebant hostias pacificas, comedebant partes sibi prouenientes intra Sanctuarium, sic patet Deutero.cap.12.& 16. vbi dicitur, quòd offerentes epulabantur coram Domino, & nihil aliud est epulari corā Domino, nisi comedere intra atrium tabernaculi coram altari holocaustorum, in quo erat specialiter Deus.

De iuribus sacerdotalib⁹. quæ tenebātur comedere intra Sanctuariū. & quę extra.

[Mares tantum comedent ex eo.] Idest soli masculi comedere debebant de sanctificato.

De

De quo tenebantur comedere masculi, & de quo fœmina. Et qua non poterant comedi extra Sanctuarium, & qua sic. Quæst. XI.

SCiendum est, quòd hoc non intelligitur vniuersaliter quantum ad omnia supra dicta, scilicet quantum ad omnes oblationes, & sacrificia, & quicquid pro peccato redditur, sed solum quantum ad sacrificium pro peccato, In quo considerãdum est, quod istorum trium prædictorum quædam erant, cuius aliqua pars Domino cõsecrabatur, & alia erant de quibus nulla pars domino cedebat, primo modo sunt sacrificia, quia nullum sacrificium est de quo non prouenìat aliquid Deo, vt patet ex dictis, idem est de libamentis, quæ offeruntur cum sacrificijs, scilicet de simila, oleo, & vino, quia de istis proueniebat vnus pugillus Deo Leuit. cap. 2. idem est de oblationibus quæ erant de panibus de quibus Leu. cap. 2. quæ solæ dabantur Deo, nam etiam de his pars proueniebat Deo, vt patet ibidem.

De omnibus his dicendum est, quòd quandocunque proueniebant sacerdotibus aliqua iura de sacrificijs, vel de oblationibus, de quibus aliqua pars Deo prouenerat, non poterant comedi extra Sanctuarium, patet quia de sacrificijs non suscipiebant aliquas partes sacerdotes, nisi de hostia pacifica, & pro peccato, vtriusque tamen partes comedebant in Sanctuario, de hostia pro peccato patet Leu. 6. cap. de panibus hostiæ pacificæ Leuit. cap. 10. de simila autem quam accipiebant sacerdotes in partem suam patet Leuit. c. 6. omnia autem alia iura prouenientia sacerdotibus, si essent comestibilia, poterant comedi extra Sanctuarium, sicut de alijs oblationibus, quarum partes non proueniebant Deo, vtpote cum aliquis offerebat primitias, siue munera de melle, & panibus fermẽtatis, nam non poterat aliquid illorum cremari in altari Leuit. cap. 2. sed cedebãt sacerdotibus, idem de fructibus si aliquis offerret de eis, quoniam non adolebãtur in altari, idem si aliquis offerret animal mundum sacerdoti, non tamen ad immolandum: illud enim totaliter pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra cap. 5. scilicet quicquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit de alia particula, scilicet de eo, quod redditur pro peccato, eodem modo est, quòd non tenentur sacerdotes comedere illud intra Sanctuarium, quia non proueniebat aliquid de illo Deo, sed totum sacerdoti, vtpote si aliquis furatus fuisset arietes 10. & postea non inueniens cui restitueret, vellet reddere, tenebatur dare illos arietes 10. sacerdoti, & illud erat æstimatio damni illati, deinde addebat quintam partem, scilicet duos arietes, postea dabat vnum arietem pro peccato, de his omnibus 13. arietibus solus vltimus, immolabatur, & de illo proueniebant iura sacerdoti, vt supra dictum est, alios autem duodecim arietes totegros, & viuentes recipiebat, & de illis poterat comedere, vel poterat omnes vendere, nec tenebatur aliquem eorum, immolare. Si autem aliquem de his comederet, non tenebatur comedere carnes eius intra Sanctuarium, sed vbicunque vellet, carnes tamen arietis vltimi solum poterat comedere in Sanctuario.

Nunc dicũt aliqui, quòd in omnibus illis iuribus quæ tenebantur sacerdotes comedere intra Sanctuarium, soli masculi poterant comedere, in alijs autem iuribus quæ poterant comedere extra Sanctuarium, tam fœminæ quã masculi comedere poterant, & dicunt causam esse, quia fœminæ nunquam introibant in Sanctuarium, nisi ipsæ offerrent victimas, hic autem fœminæ de genere sacerdotum non comederent de victimis, quas offerrent, sed de iuribus quæ prouenirent viris suis.

Sed hoc falsum est, quia filiæ sacerdotum poterant comedere de partibus sacrificiorum, quæ proueniebant patribus suis, vt patet Leuit. cap. 10. & etiam ipsæ comedebant intra Sanctuarium, cum dicitur ibidem, pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij tui, ac filiæ tuæ tecum. Item patet hoc infra, cum dicitur, omnes primitiæ Sanctuarij, quas offerunt filij Israel Domino, tibi dedi, & filijs ac filiabus tuis iure perpetuo, primitiæ tamen Sanctuarij vocantur partes sacrificiorum quæ proueniebant de Sanctuario. Item patet hoc Leuit. 22. cap. vbi ponitur, quòd filia sacerdotis, & familia sua, scilicet serui, & ancillæ poterant comedere de sanctificatis.

Item falsum est, quod dicunt, s. quòd fœminæ non poterant comedere de sanctificatis, quia non poterant intrare in atrium tabernaculi, nisi quando offerebant, nam si aliquis offerret hostias pacificas, omnes filij sui, & filiæ serui, & ancillæ poterant comedere de sanctificatis, & dicitur, quòd epulabuntur coram domino Deuter. 12. & 16. cap. & tamen filiæ, & ancillæ hominis offerentis sacrificia nihil offerebant, ideo non est referendum hoc ad omnia sacrificia, sicut volebant isti. sed solum ad sacrificia pro peccato, nã de istis soli masculi comedebant Leu. cap. 6. de carnibus tamen hostiæ pacificæ, scilicet de pectusculo, & armo quæ proueniebant in ius sacerdotum, licebat comedere etiam mulieribus Leu. c. 10. hic autem referẽdum est ad solum sacrificium pro peccato, quamquam littera nihil innuat, quare autem de sacrificiu pro peccato soli masculi comedebant, & de sacrificio pacifico tam masculi, quam fœminæ, declaratum est Leuit. 6. cap. & 10.

(Quia consecratum est tibi.) Ista est causa huius determinationis immediate, scilicet quare comederetur sacrificium pro peccato solum à masculis, & dicitur, quia erat consecratum, idest, quia habebat specialem sanctitatem istud sacrificium pro peccato, quàm aliæ oblationes, quæ non erant pro peccato, & etiam hoc conuenit quantum ad illam particulam, quòd deberent comedi intra Sanctuariũ, quod de omnibus sacrificijs intelligitur, in alijs autem oblationibus licebat sacerdotibus comedere de illis extra Sanctuarium, in oblatione, autem sacrificiorũ nequaquam, & hoc, quia illa oblatio erat magis consecrata, quam cæteræ, vnde de alijs nõ rectè dicitur, quòd consecratæ sint, acquiritur autẽ ista consecratio pro hoc, quòd ponebantur res, vel aliqua pars earum super altare, & hoc in omnibus sacrificijs erat, quia in quolibet cremabatur aliquid, & tunc non solum illa pars quæ cremabatur super altare dicebatur sanctificata, sed etiam omnes aliæ, sic patet de simila, nam quando offerebatur aliqua simila Deo, erat non fermentata, cum nihil fermentatum possit offerri Leuit. cap. 2. deinde posita quadam parte super altare, reliquum cedebat in cibos sacerdotũ, sed illa residua simila non poterat fermentari cum comederetur à sacerdotibus, quia fuerat pars eius, quæ super altare combusta est, vt patet Leuit. cap. 6. scilicet reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absque fermento, ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum.

(Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filij Israel.) Hic datur regula generalis, scilicet, quòd primitiæ quas Israelitæ vouerent, & offerrent, pertinebant ad sacerdotes, & ad filios suos, & filias, non accipiuntur autem hic primitiæ propriè prout sunt primi fructus de areá, vel torculari, quod patet, quia dicitur quas vouerint, sed primitiæ de terræ nascentibus non vouebantur, votum enim est de spõtaneis, primitiæ autem ex necessitate debentur, scilicet de iure cõmuni, ideo non cadunt sub voto, sicut actus præcepti non cadit sub voto, quia obligat ex lege, sed actus cõsilij: quod autem ex lege debitum est, non potest iterum fieri debitum per votum, sic patet de primogenitis, quæ debebantur ex lege, & vetuit Deus illa voueri Leuit. c. 27. s. primogenita quæ ad Deũ pertinent nemo sanctificare poterit, & vouere, s. si bos, siue ouis fuerit, Domini sunt: ideo necesse est accipi hic primitias large pro omni separatione, quam faciunt homines de rebus suis ad offerendum Deo, quia illa separatio vocatur primitiæ, eo quòd fit de partibus melioribus, vt supra declaratum est, & hic nihil magis ponitur, quam supra cum dicebatur, ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, nisi quòd exprimitur, quod pertineant ad filios, & filias. Dicitur quas vouerint, quia aliquando Israelitæ vouebant aliquid offerre, ad quod non tenebãtur aliàs, siue esset de animalibus immolaticijs, & ad immolandum, siue non ad immolandum, sed ad solam vtilitatem sacerdotum, siue de frugibus, vino, aut alijs rebus,

Primitiæ quas vouerent pertinebant ad sacerdotes.

Actus præcepti non cadit sub voto.

bus, quia omnia hæc sũt primitiæ, ideſt ſeparationes pro domino. (Et obtulerint.) Iſta particula poteſt referri ad præcedentem tanquam diſtincta, vel tanquam conſequens.

Si primo modo eſt ſenſus, quòd etiã de primitijs quas obtulerint Iſraelitę, & non vouerint, erunt iura ſacerdotum. Aliqua enim ex voto debebantur, alia autem dabãtur, quæ nunquam fuerant promiſſa, ſed ſponte offerebantur: de primis dicebantur vouerint, de ſecundis obtulerint, & vtroque modo pertinebant iſtæ primitiæ ad ſacerdotes. Alio modo poteſt intelligi iſta particula, vt conſequens ad ſuperiorem, ſ. quòd primitiæ, quas vouerint Iſraelitæ, & poſtea obtulerint eas, pertineant ad ſacerdotes, ſed primus ſenſus melior eſt.

(Tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis.) Ideſt pertinebunt ad te, & filios, & filias, hoc non intelligitur quantum ad ius percipiendi, ſed quantum ad eſſe licitum comedere de illis, ſ. quòd ſoli ſacerdotes habebant ius percipiendi iſtas primitias, filiæ autem eorum, vel vxores non habebant ius percipiendi, ſed ius comedendi, nam ius percipiendi iſta erat propter officium, vt patet ſupra enim dicatur, quòd Deus dabat omnia iſta Aaron, & filijs ſuis pro officio ſacerdotali. Mulieribus tamen non licebat alt qua miniſtratio ſacerdotalis, ergo non habebant ipſę ius percipiendi, ſed ſoli maſculi, dicebantur tamen primitiæ datæ filijs, & filiabus. quia ita licebat comedere filiabus de iſtis iuribus, ſicut filijs.

Primitiæ non accipiuntur hic pro omnibus iuribus, quæ poterant prouenire ſacerdotibus quomodocunque ex voto, vel ex ſpontanea oblatione, ſed ex ſacrificijs tantum. Et quod aliqua offerebantur ſacerdotibus quæ poterant ipſi vendere, vel dare: alia quæ cogebantur ipſi comedere. *Quæſt. XII.*

SCiendum autem, quòd quamquam hic poſſint accipi primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quæ poterant ſacerdotibus prouenire ex voto, vel ex ſpontanea oblatione, tamen ſolũ accipiuntur pro iuribus. quæ proueniunt ex ſacrificijs, vel ex libamentis ſacrificiorum, & hoc patet ex duobus, primo quia dicitur immediate, qui mundus eſt in domo tua veſcetur eis, ideſt, quòd requirebatur munditia in comedentibus ad iſta iura, ſi tamen intelligeretur vniuerſaliter de omnibus, quæ vouentur, vel ſponte offerũtur, falſum eſſet, nam ſi aliquis offerret decem arietes ſacerdoti non ad immolandum, ſed vt cederent in ius eius, non tenebatur dare ſolis mundis ad comedendum, ſed tam mundi quam immundi poterant comedere, nam licebat ſacerdotibus vendere illos, cum non eſſent aliquid ſacrum, nec acquiſiuiſſent aliquã ſanctificationem, quia nulla pars eorũ fuerat combuſta in altari, ſicut licebat Leuitis vẽdere fructus, qui proueniebant eis ex iure decimarum, ideo tamen, quod venditur licet comedi ab immundis, quia nullam habet ſanctificationem, nam ſi aliquam haberet, nõ venderetur, quòd autem Leuitis liceret vendere fructus decimarum patet, quia aliàs non haberent vnde viuerent: nihil enim erat quo vti poſſent in commutationem cum alijs Iſraelitis, niſi venderẽt fructus decimarũ ad neceſſitates ſuas, quia nihil aliud poſſidebant, vt patet infra, nihil aliud poſſidebunt Leuitæ decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui.

Item patet, quòd in alijs, quæ offerebantur præter quã in ſacrificijs, non requireretur munditia in comedentibus, quia cum dicitur infra de vino, & oleo, & frumento oblato. non ſubditur quòd qui mundus fuerit comedet, ſed ſimpliciter dicitur, quòd prouenient ſacerdoti; & hic dicitur de munditia: ergo ſolum intelligitur de iuribus prouenientibus de ſacrificijs.

Item ſecundo patet, quia ſi accipiantur hic primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quæ proueniunt ex voto, vel alias offerendo, coincident omnia, quæ habentur hic, vſque ad illam partem. (Omne quod ex voto.) Et tamen inconueniens eſt, quia hic ponuntur tria, tanquam diſtincta, & omnia vocantur decimę. Si tamen intelligamus hoc de ſolis ſacrificijs, erunt iſta tria diſtincta, & nõ

F coincidet littera. Quod patet, quia intelligetur iſtud primum de iuribus, quę proueniunt de ſacrificio, & vocantur primitiæ: ſecundum intelligetur de iuribus, quæ proueniunt ex terræ naſcentibus, quorum pars non ponitur ſuper altare, ſed prouenit ſimpliciter ſacerdoti, & hoc nõ ex obligatione legis, ſed ex voto, vel ſpontanea oblatione; & de hoc intelligitur ille. §. (Omnem medullam.) Tertium intelligitur de iuribus, quæ proueniunt ſacerdoti de terræ naſcentibus ex obligatione legis, ſiue voto, & iſta vocantur propriè primitiæ, & de his intelligitur ille. §.

(Vniuerſa frugum initia.) Et iſte eſt conueniens ſenſus, & tunc verum eſt quod de iſtis primitijs, de quibus hic non licebat comedere alicui, niſi mundo.

G *De quibus primitijs verum eſt, quòd pertinent ad filios, & filias. Et quando filia ſacerdotis poterat comedere de ſanctificatis, & quando non.* *Quæſt. XIII.*

COnſiderandum etiam, quia dicitur, quòd iſtæ primitiæ pertinent ad filios, & filias, ſed non eſt intelligendum vniuerſaliter de omnibus iuribus ſacrificiorum, quia aliqua erant, de quibus non licebat comedere fęminis, ſcilicet, partes ſacrificiorum pro peccato: ſoli enim maſculi comedebant de his. vt patet Leuit. cap. 6. ſed intelligitur ſolum iſte. §. de iuribus, quæ proueniunt de hoſtia pacifica, ſcilicet. de pectuſculo, & armo, quia de his licebat comedere filijs, & filiabus Leuit. c. 10. etiã licebat comedere de quibuſdam libamentis ſacrificiorũ, H & non ſolum filijs, & filiabus licebat comedere, ſed etiã vxori ſacerdotis, & ſeruo, & ancillę: mercenario tamen, & inquilino non licebat, vt patet Leu. 22. cap. ſcilicet, inquilinus ſacerdotis, & mercenarius non veſcetur ex eis: quem autem ſacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit hi comedent ex eis. De filia ſacerdotis etiam conſiderandum eſt. quòd non licebat ei ſemper comedere de ſanctificatis: nam ſi eſſet tradita in vxorem alicui viro, qui non eſſet de genere ſacerdotali, non licebat comedere de ſanctificatis: ſi tamen repudiaretur ab illo viro, & rediret in domum patris ſui, vel ſi mortuo viro, rediret ſine liberis ad domum patris, licebat ei comedere de his, ſicut ante licuerat: ſi rediret habens filios, non licebat ei comedere de ſanctificatis, quia iam videbatur pertinere ad aliam tribum: de his Leuit. 22. c.

I (Iure perpetuo.) Ideſt iſta peruenient ad te ſemper, quia non ſunt iura temporalia, ſed quandiu manſerit ſtatus Iudęorum, tãdiu manebunt iſta iura, & erat hoc per ſucceſſiones, ſcilicet, quòd ſicut patres ſuſceperant iſta iura, ita filij ſuſciperent, & ſic in æternum, vnde ſummo ſacerdoti ſuccedebat filius ſuus primogenitus in ſummũ ſacerdotium, & in omnibus iuribus ſacerdotij; minoribus autem ſacerdotibus ſuccedebant filij in illo gradu ſacerdotij, & iuribus, de ſucceſſione ſummi ſacerdotis, patet Exod. 29. & Leuit. 6. & 8. cap. & infra 20. cap. de minoribus ſacerdotibus manifeſtum eſt, ſcilicet: quod omnes filij ſacerdotum eſſent ſacerdotes, niſi eſſent deformes, vel carentes aliquo membro, de quo Leuit. cap. 21. & hoc modo extendebantur iſta iura in æternũ per eandem progeniem, & nunquam deuoluebantur ad alios, K ſicut nunc fit in beneficijs eccleſiaſticis, quæ iure hęreditario poſſideri nõ debent; ratio diuerſitatis eſt, quia nunc non licet ſacerdotibus habere filios: tunc autem licebat; ſi autem nunc haberent, eſſent illegitimi: illi tamẽ etiam ſecundum leges humanas nõ ſuccedunt patribus ſuis in honoribus, propter defectum natalium: ideo non debent nunc haberi iure hęreditario, immo quod difficilius eſt, filij ſacerdotum non poſſunt ad ſacros ordines promoueri, niſi cum eis diſpenſatum fuerit, & dato quòd cum aliquo iſtorum diſpenſetur, vt poſſit habere beneficium, & ſuſcipere ſacros ordines, non poterit habere beneficium, in quo pater eius proximè adminiſtrauit, extra de filijs presbyt. per totum.

(Qui mundus eſt in domo tua veſcetur eis.) Ad ſacerdotes dirigitur verbum, ſcilicet, quod illi, qui ſunt in domo ſua, ſi ſint mundi, poterunt comedere de his primitijs,

tijs, quæ sunt partes sacrificiorum, non tamen est intelligendum, quòd omnes qui essent in domo sacerdotis possent comedere de his, etiam si essent mūdi: nam si aliquis alienigena veniret, & hospitaretur in domo sacerdotis, non posset comedere de his, sic patet Leuit. 22. ca. omnis alienigena comedendi sanctificatis non habeat potestatem, sed dicuntur esse aliqui in domo sacerdotis, idest in familia eius proprie dicta, & tunc licet eis comedere, sicut sunt filij, & filiæ, & vxor, serui, & ancillæ, si tamē accipiatur familia largè adhuc non licet omnibus, qui sunt in familia sacerdotis, etiam si mūdi sint, sic est de mercenarijs, & inquilinis: mernarij enim licet in domo eius, à quo conducūtur, per magnū tēpus maneant, tū de familia eius non sunt; ideo non licebat sacerdoti dare alicui mercenario de cibis sanctificatis, Leu. c. 22. sed intelligit hoc de illis, q sunt proprie in familia sacerdotis, quia ēt illis nō licet comedere de sanctificatis, nisi mundi sint: B mundicia autem opponitur immunditiæ, & non maculæ: ideo licet aliquis esset maculatus, si non erat immundus licebat ei comedere de sanctificatis, scilicet, de partibus sacrificiorum, & à fortiori de omnibus alijs non cōsecratis, vtpote si aliquis filius sacerdotis haberet maculā ęqualiter licebat ei comedere de sanctificatis, sicut cęteris non maculatis, solum autem vetabatur accedere ad ministeria sacerdotalia, Leuit. cap. 21. omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, nō accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; vescetur tamē panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum nō ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuariū meum: immunditia autem erat aliquid maius, & repellabat à cōmestione sacratorum, & à ministratione sacer C dotali. Differentia autem est inter ista, quia macula dicitur aliqua naturalis deformitas, vt si homo sit cæcus, si paruo, vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habēs in oculo, si iugem scabiem, si impetiginē in capite, si herniosus, Leuit. c. 21.

Quid sit macula, & qd immūditia.

Immunditia autem dicitur sordes, vel irregularitas accidentaliter causata tactu alicuius rei immundæ, vel quia patitur homo in se aliquid, quod est immundum: Primo modo, vt si aliquis tetigerit mortuum, vel ossa reperta in agro, vel sepulchrum, vel tentorium, in quo est aliquis mortuus, vel si tetigerit animal captum à bestia, vel morticinum, vel comederit animal immūdum, vel tetigerit hominem leprosum, vel fluentē semine, vel mulierem menstruatam, aut introierit, & māserit in domo, quæ sit leprosa, vel combusserit vitulam rufam, aut im- D molauerit eam, vel cineres eius collegerit, aut portauerit in desertum caprum emissarium, vel si tetigerit reptilia mortua, vel viuentia, vel stercus humanū, & similia.

Sacerdotes maculati, aut immūdi. à quibus arcebantur.

De secundo modo cum aliquis in se patitur immunditiam sine contactu, vt si aliquis sit leprosus, vel fluens semine, vel mulier menstruata, aut in fluxu sanguinis multi temporis; vel si patiatur homo pollutionem nocturnā, de his Leuit. cap. 5. & 11. & continuè, vsque ad 17. & in cap. 22. de his etiam supra cap. 5. & infra seq. cap. macula autem est è contrario, quia siue à natura proueniat, siue accidentaliter infligatur, perpetua est; immunditia autē poterat tolli per aquā lustrationis, vt patet sequen. capit. vel alijs modis diuersis, vt patet præallegatis c. & sic macula pęna quædam ęst, vel quasi pęna: immunditia autē culpa quædam, vel irregularitas cōsequens culpam, quæ E licet aliquo modo pęnalis sit, magis tamen pertinet ad culpam; & quia maculæ erāt quędam afflictiones, quas aliquis inuolūtarius incurrebat, siue sustinebat, cum afflictis non sit danda afflictio, vt extra de cleri. ægro. cap. ex parte, & de censi. cap. licet, permittebatur comedere, sed non ministrare ad scādalum, & horrorem populi vitandum, sicut nunc fit in ecclesia extra de cleri. ægro. per totum, & de cor. vitia. per totū. Sed differentia est, quantum inter nouum, & vetus testamentum; quia in lege veteri, si aliquis nasceretur mōstruosus de filijs Aaron, permittebatur comedere; licet non ministraret, nunc autem si aliquis monstruosus, vel debilitatus, aut corpore vitiatus sit à principio, vel post, non permittetur promoueri ad sacros ordines, nec concedetur ei beneficium, requi-

A rens ministrationem in sacris. Ratio autem diuersitatis est. quia in veteri testamento sacerdotium veniebat per successionem. nunc autem non; & ibi sacerdotes non habebant alia iura, quibus sustētarentur, nisi iura Sanctuarij; ideo si filij eorum maculati non possent comedere de sanctificatis, non haberent aliquid, vnde sustentarentur: ideo prouisum est eis, vt alerentur de cibis sanctificatis: nunc autem cum non proueniat sacerdotium per successionem, nullus priuabitur aliquo iure, dato quòd non permittatur promoueri ad sacros ordines, si monstruosus est; quia ex hoc non priuatur successione paterna: in veteri tamen testamento priuaretur successione paterna filius sacerdotis monstruosus, si non liceret ei comedere de sāctificatis, quia nihil aliud habebat, in quo succederet patri, nisi in iuribus Sāctuarij, vt patet infra, cum dicitur, quòd nihil possidebunt sacerdotes, & Leuitę in ter B ra Israelitarum, quia Deus est possessio, & pars eorum, idest ea, quę dabantur eis de iuribus Dei, erant eis tanquam possessio, & pars, & clarius dicitur Io. cap. 13. scilicet, quod nihil possidebūt Leuitæ in terra Israelitarum, quia sacrificia Dei, & victima ipsa est possessio eorum, ideo isti monstruosi, vel maculati æqualiter percipiebāt iura cum cęteris, licet non ministrarent Leu. cap. 21. qui autem immundus erat, non comedebat de sanctificatis: & hoc quia immunditiæ, vt cōmuniter voluntarie contrahuntur, & voluntariorum est pęna, vel pręmium, inuoluntariorum autem nequaquam iuxta Arist. 3. Ethic. etiam non sequebatur aliquod inconueniens, dato quòd immundi non comederent de sanctificatis, sicut sequeretur, si non comederent maculati, quia macula est aliquid in perpetuum durans; immunditia autem faciliter C tollitur, quia plurimæ earum tollūtur in primo solis occasu, postquam contractæ sunt; rarę autem sunt quæ durant per septem dies, sicut contactus mortui, de quo seq. cap. & accedere carnaliter ad mulierem menstruatam, Leuit. cap. 15. De alijs immunditijs, quod tollantur ad solis occasum, patet Leuit. cap. 11. & hoc verum est in illis, quę sunt per contactum: quæ autem sunt sine contactu, durant, quandiu qualitas illa māserit, quia illæ sunt immunditiæ naturales, sicut esse leprosum, esse fluentem semine, & mulierem pati menstrua, vel sanguinem fluētem vltra tempora menstruorum, de modo purificationis horum, patet Leuit. 12. 14. & 15. cap. istæ autem immunditiæ vltimæ, si semper durarent, faciebant hominē ineptum pro semper ad comedendum de sanctificatis; & hoc quia magnus horror erat huiusmodi hominem D comedere de sanctificatis; cum etiam quibusdam istorum non licebat communicare alijs hominibus, sed eijciebātur de castris, scilicet, fluentes semine, & leprosi: de illis autem immundis, quando post immunditiam liceret eis comedere de sanctificatis, patet Leuit. cap. 22.

(Omnem medullam vini, ac frumenti, & olei.) Hic ponuntur alia iura sacerdotum, & etiam vocantur primitiæ: & dicitur quod omnis medulla vini, olei, & frumenti pertinebit ad sacerdotem, est hoc intelligendum de iuribus sacerdotum, quæ non proueniunt de sacrificijs, sed de terræ nascentibus, quæ non viuunt, vt de vino, oleo, & frumento, vt patet hic, etiam intelligendum est hoc, quòd ista iura non fuit debita ex obligatione legis, sicut primitiæ, quæ propriæ dicuntur initia fructuum, sed spontanee offeruntur, vel ex voto redduntur, nam de primitijs, quæ propriè vocantur primitiæ immediatè, dicitur, cum vocantur initia fructuum; & dicitur om- E nis medulla vini, olei, & frumēti. Vocatur medulla optimum, quod est in re, & dicitur medulla quasi medium. quia in medio conseruatur id, quod melius est de ipsa re, & sic in animalibus medulla est quædam substantia rara, conseruata intra concauitatem ossium, in arboribus medulla est id, quod est in medio arboris, & in vtrisque medulla est id, quo vegetatur ipsa res: ita in frumēto accipitur medulla pro substantia frumenti, quæ continetur intra corticem: in vino autem, & oleo non accipitur proprie medulla, sed secundum metaphorā pro eo, quod melius est de vino, & oleo. Et sic etiam interdum accipitur pro medulla adeps secundum metaphorā in frumento, vt patet Psal. 147. scilicet: Qui ponit fines tuos pacem,

Alia iura sacerdotū prouenientia ex terræ nascētibus.

Medulla qd significet.

& adipe

& adipe frumenti sanarte, adeps tamen proprie signat pinguedinem, quæ est super renunculos, & sic est sensus hic, quod omne optimum de oleo, vino, & frumento, quod vocatur medulla prouenias sacerdotibus, non simpliciter, quia non tenebantur Israelitæ dare omne optimum in vino, oleo, & frumento sacerdotibus, sed est sensus, quod quando Israelitæ offerrent de vino, oleo & frumento, offerrent de melioribus partibus, quas haberent, quia illud offerebatur Deo, & si de partibus peiorib. offerrent, non acceptaretur oblatio, sicut non acceptauit Dominus oblationem Cain, sed Abel, Gen. ca. 4. & hoc, quia dicitur, quod Cain obtulit de peioribus, Abel vero de melioribus, quæ habebat io grege suo. Et tamen vinum, & oleum, & frumentum, quæ offerebantur, totaliter prouenichant sacerdotibus, nisi essent tanquam libamenta, quæ sunt partes sacrificiorum, quia tunc proue- G niebat maior pars eorum sacerdotibus, sed non totum, cum quædam particula cremaretur super altare, vt patet Leu. cap. 2. Aliqui exponunt hoc de primitijs, quæ sunt proprie primitiæ dicentes, quod sacerdotes haberent medullam vini, olei, & frumenti, quia de his soluebātur primitiæ, & ipsę de melioribus partib. fructus dandæ erāt, de decimis autem non erat sic, quia non eligebantur potissimè in animalibus, sed compellebant pastores eare pecora de caulis, & quicquid decimo loco peruenisset, dabatur Deo in decimam, siue bonum, siue malum esset, Leu. 27. cap. sed ista expositio non tenet, quia tunc, §. sequens, scilicet, vniuersa frugum initia, coincideret cum illo, cū ille intelligatur de primitijs propriè dictis, ideo non est intelligendū de primitijs illo modo, sed de alijs, quæ offeruntur, motiuum erroris huius expositionis est, H quia dicitur hic, quicquid offerunt primitiarum; sed non accipiuntur primitiæ semper pro primitijs illis, vt patet supra in litera, cum omnia iura vocentur primitiæ, idest separationes factæ pro Deo; sed intelligendum est, vt dictum fuit.

(Quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi.) Idest omnes primitias, scilicet, separationes, quas Israelitæ offerunt prouenient sacerdotibus, nam Deus loquebatur hic ad Aaron, & filios suos, & quamquam primitiæ significent omnia iura sacerdotalia, tamen restringendū est hic ad ea, de quibus dicitur in litera, s. ad vinum, oleū, & frumentum, quando offeruntur sacerdotibus, non tanquam libamenta, & dicitur quod ista offeruntur Domino, quia quamquam in ius sacerdotis prouentura sint, & offerentes sciant, quod de his nihil Deo cremandum est, I sed omnia cedent sacerdotibus, tamen Deo fit ista oblationam non daretur sacerdotibus, nisi quia Dei ministri sunt, & tunc nihil differt, an id quod offertur, totaliter proueniat sacerdotibus, vel totum coram Deo crernetur, cum offerentes nō propter sacerdotes, sed propter Deum offerāt, potissime quia omnes istæ oblationes in ius Dei proueniebant, quia tamen ipse habet ministros, vult eis dari tota ista, quibus sustententur.

(Vniuersa frugum initia, quæ gignit humus.) Hic ponitur aliud ius sacerdotale, s. primitiæ proprie dictæ, de quibus nihil habebant Leuitæ, sed soli sacerdotes: & patet: quia dicitur hic, vniuersa initia frugum, dicuntur autem initia, i. primordia, & illæ propriè sunt primitię, quę de primis fructibus offeruntur; & istæ erant sub necessitate legis, sicut decimæ, nec proueniebant ex voto, vel K spontanea oblatione.

Tria genera primitiarum proprie dictarum, quæ soluebantur tribus temporibus. & quantum soluebatur de eis, & de quibus rebus apud Iudæos dicebantur decima, & primitia. Quæst. XIV.

Harum autem propriè dictarum primitiarum erant tria genera, secundū quòd soluebantur tribus temporibus.

Priores primitiæ erant in festo azymorum, quando colligebantur manipuli in secundo die azymorum despicis adhuc virētibus, antequam quicquam collegissent Israelitæ de frugibus, & offerebantur illi manipuli, atque vnus de eis consecrabatur Domino, iuxta formam, quæ F habetur Leu. cap. 2. & 23. cedebant autem isti manipuli primitiarum in ius sacerdotis, præter modicū, quod cremebatur de vno eorum, vt declaratum est, Leu. 23. capit. istæ autem vocabantur propriè primitiæ, quia ante istas non sumebatur quicquam de fructibus agrorum, quia non licebat comedi panes, pultes, vel polētam ante oblationem illorum manipulorum Leuit. 23. cap.

Secundæ primitiæ erant, quæ soluebantur in festo Pētecostes, quando incipiebant esse panes noui de frumento, & tunc de qualibet domo offerebantur duo panes in primitias, de quibus Leu. 23. cap. & illi etiam cedebant in ius sacerdotum, præter modicum de vno, quod cremabatur super altare.

Tertium genus primitiarum erat, quæ soluebātur collectis omnibus fructibus, s. in Autumno, & tunc dabantur partes de omnibus fructibus terræ, tam de frugibus, quàm de leguminibus, quàm de arboribus: principaliter tamen de frugibus vino, & oleo, quia istæ erant, quę magis abundabant, & magis exigebantur ad sustētationem humanam: de his autem dabatur maior quantitas, quia aliqui dabant quadragesimam partem fructuū, qui plus dabant, vel qui minus dabant sexagesimam, medio modo dabant omnes alij: & istę sunt, quę communi nomine vocantur primitiæ, quia erant iura magna in modū decimarum, de his Exod. cap. 23. & extra. de deci. c. t. dicitur hic quod danda erant vniuersa initia frugum, idest primitiæ de omnibus frugibus, non est sensus, quod de frugibus solis propriè sumptis darentur primitiæ, quia tunc non darentur de oleo, nec de vino, sed falsum est, quia de his principaliter dabantur, sed accipiuntur hic nomine frugum omnes fructus terræ, siue de frugibus, siue leguminibus, siue arboribus.

Primitia an dabantur de omnibus opinio Iudæorum. Et quod primitia, & decimæ non erant æquales simpliciter, & quare non dabantur primitia de animalibus, sicut decima. Quæst. XV.

Iudæi autem dicunt, quod primitiæ solum dabātur de frumento, & hordeo, vino, & ficubus, malogranatis, oleo, & melle, quia ista solum exprimuntur esse in terra promissionis Deut. cap. 8.

Sed ista ratio est insufficiens, quia si esset sensus, quod ista sola essent in terra Chanaan, verum esset, quod non darentur primitiæ de aliquibus alijs, quia non poterant dare Israelitæ, quæ non habebant, falsum tamē est, quia multa alia legumina, & fructus erant in terra Chanaan, vt etiam patet in multis locis in scriptura.

Si autem dicatur, quod de his solis erant soluendæ primitiæ, quia ad hoc exprimebantur, vt de eis primitiæ soluerentur, verum esset, tamen non exprimuntur ad hoc, sed solum ad significandum abundantiam terræ illius, vt patet ibidem, fuerunt autem ista expressa, quia ista erant, in quibus terra magis abundabat, vel forte, quia erant magis necessaria ad vitam, & communiora in vsu.

Sed dicendum est, quod erant primitiæ soluendæ de omnibus terræ nascentibus, quæ alicuius valoris æstimabantur ad conuertendum in precium, & ad aliqualem necessitatem humanam proficiunt, quod dicitur propter quasdam herbas, quæ ad solum odorem, vel aspectum habentur, & non sunt ad conuertendum in precium, nec ad proficiendum necessitatibus humanis, quod autem de pluribus fructibus terræ soluerentur primitiæ, quàm de illis, quos expresserunt Iudæi manifestum est, quia primitiæ, & decimæ æqualiter se habent, quantum ad ea, de quibus solui debent; licet non quantum ad æqualitatem summæ, scilicet, quod de omnibus fructibus, de quibus soluuntur decimæ, debent solui primitiæ, sed de menta, anetho, & cymino debent solui decimæ, ergo debent solui primitiæ, & ista non sunt de fructibus illis, quos expresserunt Iudæi: antecedens patet Matth. vigesimotertio capitu. cum dixit Christus, væ vobis Scribæ, & Pharisæi Hipocritæ, qui decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & relinquitis

quæ

quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, fidē. Ex quo fortè aliquis diceret, quod Pharisæi, & Scribæ ad ostentandum se esse iustos decimabant anethum, mē tam, & cyminum, tamen non erant obligati ad hoc, sed falsum est, quia immediatè patet, quòd erant obligati ad ista, cum dixit Christus. Hæc oportuit facere, & illa non omittere: sed oportet necessitatem inducit; obligabantur ergo dare primitias de his, sicut dare decimas, & sic de alijs fructibus.

[Quæ gignit humus.] Non ponitur hoc ad signandum aliquid specialiter, quia nullæ fruges sunt, quæ non gignantur ab humo; sed ponitur ex superabundanti, sicut cum dicitur accipies bouem de armento, vel arietem de grege, quia nullus bos est, qui ad armentum nō pertineat, nec aries, qui non ad gregem.

Considerandum circa hoc, quod licet primitiæ, & decimæ essent æquales, quantum ad omnia terræ nascentia, tamen non erant æquales simpliciter, quia decimæ soluebantur de omnibus animalibus, tam mundis, quā immundis, quæ pertinebant ad vsum humanum, scilicet, de pecoribus, vt arietibus, bobus, & hircis, & de iumentis, vt de equis, asinis, & camelis: primitiæ tamen non soluebantur de his, nec reperietur vnquam in veteri testamento, quod dicantur primitiæ, nisi de terræ nascentibus: decimæ tamen reperiuntur de pecoribus Leuit. 27. cap.

Causa huius est, quia erat aliquod alterum ius de animalibus, quod æquiualebat primitijs, scilicet, quòd dabantur primogenita de illis, si erant munda, vel redimebantur, quando animalia erant immunda, vt patet Exo. cap. 13. & infra in littera. Dare tamen primogenita adhuc magis erat, quàm dare primitias, & magis, quàm decimas; vnde fortè de maximis iuribus, quæ habebant sacerdotes erat ipsa oblatio primogenitorum, & redemptio; ideo non decuit, vt statuerentur aliæ primitiæ in animalibus, nam & si primitiæ soluerentur de animalibus, hoc esset de primogenitis, quia illa sunt prima, & de primis primitiæ dicuntur. [Et Domino deportātur.] Idest prouenient ad te primitiæ, siue initia frugum, quæ portantur ad Dominum: etiā non addit hoc aliquid specialiter ad priorem clausulam, quia non erant aliqua initia fructuum, quæ Domino non portarentur, cum essent omnia obligata a lege Deo. [Cedent in vsus tuos.] Idest omnes istæ primitiæ erunt ad cibum tuum, vel ad vsus tuos, i. ad omnes necessitates tuas.

Primitiæ aliquę nō poterant transferri ad alios vsus, nisi ad cibos.

Pro quo sciendum est, quod de primitijs aliquę erant, quæ ad cibos sacerdotum pertinebant, & non poterant transferri ad alium vsum.

Aliæ erant quæ ad omnes vsus transferri poterant, scilicet, quòd poterant vendi, & commutari, & aliquid alterum inde emi.

In quo sciendum, quòd illarum primitiarum, quarum partes quædam proueniebant Deo, solum erat vsus sacerdotum in comedendo de illis, & non poterant transferri ad aliū vsum, scilicet, non poterant vendi, nec commutari, vel alijs extraneis donari. Aliæ erant primitiæ, de quibus Deus non recipiebat partem ad cremā dum coram ipso, sed totaliter sacerdotibus proueniebāt, istæ poterant vendi, & donari, atq; transferri ad quemlibet vsum.

Ad primum modum pertinebant duo genera primitiarum, scilicet, illæ, quæ offerebantur in festo azymorum, & quæ offerebantur in festo Pentecostes, de istis enim proueniebat quædam pars Deo, scilicet, quia cremabatur super altare pars manipuli spicarum, & pars panis oblati in primitias Pentecostes, de quo Leuit. capitulo vigesimotertio: vnde propter partes illas crematas corā Domino, omnes aliæ partes acquirebant quandam consecrationem, & non poterant cedere, nisi in vsus ministrorum Sanctuarij, & familiæ suæ: ideo de his primitijs non poterat comedere quisquam nisi mundus, quia erant consecratæ propter particulas, quæ combustæ fuerant in altari, sicut erat de simila oblata, cuius pars cremabatur in altari, quia reliqua cedens in ius sacerdotum non poterat fermentari propter illam. Ex quo innuitur, quòd si tota fuisset data sacerdotibus, &

A nihil de ea prouenisset Deo, potuisset fermentari.

De tertio genere primitiarum, de quibus pars non dabatur Deo, sed totaliter cedebant in ius sacerdotum, dicendum est, quod accipiebantur ad vsus eorum, qualitercumque, scilicet, quod possent comedere, & vendere, & donare: & de his poterat comedere mundus, siue immundus, quia nihil ponebatur in altari de illis, simile erat de decimis, quæ proueniebant Leuitis: quoniam poterant conuertere illas ad omnem vsum, & expēdere in necessitates suas: sicut dicitur infra nihil aliud possidebunt Leuitæ decimarum oblatione contēti, quās in vsus eorum, & necessaria separaui, vsus dicit quantū ad sumptionem in cibos, necessaria dicit quantum ad commutationes, venditiones, & donationes, & alios **B** contractus, quos facere poterant de fructibus decimarū, cum inde solum haberent sustentamentum, simile ergo erit de primitijs, quod poterunt accipi ad cibos, & ad omnes alios vsus, cum nulla pars earum consecraretur super altare.

[Qui mundus est in domo vescetur ex eis.] Hoc non potest referri ad omnia immediata. scilicet ad primitias quas vouerunt, & obtulerunt Israelitæ, & ad medullam vini, & frumenti, & ad vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, quia non requiritur pro omnibus his munditia in comedentibus, sicut declaratum est de medulla vini, & olei, & de initijs frugum: poterit ergo dici, quod solum refertur ad primam particulam de primitijs, quas vouent, & offerunt Israelitæ, quod intelligitur de partibus sacrificiorum, quia de illis **C** soli mundi comedere poterant, & in loco sancto, vt supra declaratum est.

Si autem obiiciatur, quod videatur referri ad omnia supradicta, quia post illa ponitur.

Respondendum est, quod non sequitur ex hoc, quia sic dicebatur supra de sacrificijs, & de eo quod redditur pro peccato, & delicto, & de oblatione, quod cederent in ius sacerdotum, & postea inferebantur in Sanctuario, scilicet, in Sanctuario cōmedes illud: mares tantum edent ex eo, quod videbatur referri ad omnia superiora, tamen solum referebatur ad sacrificium pro peccato, vt supra declaratum est; ita est hic, quod quāquam posita fuerint supra tria, tamen ad primum solum refertur ista clausula, vt declaratum est; ita hic refertur ista clausula, qui mundus est, &c. solum ad pri- **D** mam particulam superiorem .s. ad iura, quæ habentur de sacrificijs.

Alio modo potest exponi, & melius, quod ista clausula referatur ad omnia superiora, licet non vniuersaliter, quia de quolibet genere horum erat aliquid, quod non licebat comedi, nisi a mundis: nam de sacrificijs manifestum est; etiam de medulla frumenti, olei, & vini, quia quando ista offerebantur, & ponebantur super altare aliquæ partes eorum; non licebat reliqua comedi, quæ proueniebant in ius sacerdotum, nisi a mundis: si autem offerrentur simpliciter, ita vt nulla pars eorum poneretur super altare, poterant comedi, & vendi, & dari mundis, vel immundis. Item potest intellegi de tertio horum, scilicet, de primitijs frugum, quia in primitijs sunt aliqua genera, quæ non possunt comedi, nisi a mū- **E** dis, quia pars quædam harum primitiarum crematur super altare, scilicet, primum, & secundum genus primitiarum, quia de his cremabantur quædam partes, vt dictum est.

De tertio autem genere primitiarum nihil cremabatur super altare, sed proueniebant simpliciter sacerdotibus, sicut proueniebant decimæ Leuitis, vt patet infra: ideo poterant vendi, vel fieri de his quælibet mutationes, ita vt non esset necesse dari illas mundis, sed quibuscunque liceret cōmedere. [Omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit.] Hic ponitur aliud ius sacerdotale .s. illa, quæ proueniebant ex voto; & illa erant iura specialia,

An

An quicquid dabatur ex voto pertineret ad sacerdotes. Et quod nullus poterat se vouere Deo.
Quæst. XVI.

F Circa hoc tamen considerandum est, quòd non pertinebat ad sacerdotes, quicquid dabatur ex voto: sed sciendum, quòd quandocunque laici aliquid vouebant, aut erat animal, aut non, si erat animal, & erat mundum, aut exprimebant in voto, quod offerebant ad immolandum, aut non: si non exprimebant, cedebat animal in ius sacerdotũ, & nõ debebat immolari, sed viuũ eis proueniebat, & poterant facere de illo quicquid vellent. Si autem animal voueretur ad immolandum, tunc proueniebãt iura sacerdotibus de illo animali secũdum genus sacrificij, & tamen immolabatur animal. Si
G autem aliquis voueret animal, & non immolaticium, sed seipsum, aut vouebat se simpliciter, aut vouebat ad faciendum aliquid; si vouebat secundo modo faciebat illum actum, quẽ vouerat, vtpote ieiunare, vel ire in Sanctuarium, si autem voueret seipsum simpliciter dicens, ego voueo me Deo, non transibat in ius Dei, quia nõ poterant laici applicari ad aliquam ministrationem Sanctuarij, sicut nunc applicantur assumendo ordinem sacrum, vel intrando religionem: ideo vouentes dabãt pro seipsis pecunias secũdum diuersitates ætatum, & sexuũ, quia pro quibusdam dabantur tres sicli, pro alijs quinque, pro alijs decem, & sic vario modo, de quo habetur Leuit. cap. 27. & ista pecunia proueniebat sacerdotibus, quia isti, qui vouerant se, debebant applicari Deo ad aliquam ministrationem, sed non poterant, quia erãt laici,
H ideo dabatur pecunia illis, qui ministrabant loco illorũ, s. sacerdotibus, sicut erat de pecunia data pro redemptione primogenitorum, quia ista proueniebat sacerdotibus totaliter, supra cap. 3. & infra in littera, eo quòd ipsi ministrabant loco primogenitorum: nam primogenita debebant ministrare, nisi Deus repulisset eos. Si autem aliquis vouisset rem suam, aut illa erat animal, aut non, si primo modo, aut erat tale, quòd posset immolari, vel non, si poterat immolari fiebat, vt supra dictum est. Si autem esset animal immundum, quod immolari non poterat, siue esset immunditia ista secundum speciem, vel erat aliqua macula casualis, æstimabatur in pecunia, & si dominus, qui vouerat redimeret, super addebat quintã partem ad æstimationem, & dabatur tota illa pecunia sacerdoti. Si autem alius emisset proueniebat sola æstima-
I tio, vt patet Leuit. capitul. 27. sed qualiscunque esset, pecunia, semper proueniebat tota sacerdoti, & nihil Sanctuario. Si autem quod voueretur non esset animal, sed erat ager, redimi debebat ante vnum annum; & si dominus redimeret, dabat quintam partem super æstimatam pecuniam: modus autem æstimandi erat, vt videretur quot modios sementis capiebat ager, & sic augebatur, & diminuebatur precium iuxta regulam datam, Leuit. 27. cap. Si autem nõ redimeret vouens agrum suũ, vendebatur alteri secundum æstimationem pecuniæ nõ addita quinta parte, & dabatur pecunia sacerdotibus: ager autẽ manebat in potestate ementis, vsque ad iobelæum: postea vero redibat ad sacerdotes, & in æternum pertinebat ad eos, Leuit. 27. cap. In hoc tamen distingui
K debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eum ex hæreditate patrum suorum, vel emerat, si habuisset iure hæreditario, fiebant quę dicta sunt; si autem emisset, nõ poterat transire ager in proprietatem sacerdotum in æternum, quia vouens non possidebat eum in æternum, sed vsque ad iobeleum: ideo cogebat redimere de manu sacerdotum, & proueniebat pecunia illis Leuit. 27. c. idem quod dictum est de agris, intelligendum est de domibus & quibuscunque possessionibus immobilibus, vt patet eodem cap.

Si autem aliquis vouisset res alias mobiles inanimatas, sicut pecuniam, aut vestes, & similia, cedebãt in ius sacerdotum, etiam si diceret, voueo res istas Deo, nisi expresse voueret res illas pro thesauris Sanctuarij, vt si voueret aurum, vel argẽtum, aut aliquid simile pro thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris Sanctuarij, nec obstat, si aliquis dicat, quòd omne, quod reddebant filij

F Israel ex voto, proueniebat sacerdotibus, vt patet hic, quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid Domino, non exprimendo pro thesauris Sanctuarij, vel si quis voueret aliquid Domino pro sacerdotibus, quod patet, quia id, quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto potest facere donando vouendo: sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad thesauros eius, vt patet infra 31. c. de Israelitis qui intulerunt in tabernaculum testimonij omne aurum, quod acceperant in præda Madian; & de hoc nihil habuerunt sacerdotes, sed de reliqua præda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem, poterunt ergo facere hoc ex voto; & sic patet de his, quæ dabantur ex voto, quomodo proueniebant sacerdotibus.

[Quicquid primo eruperit è vulua omnis carnis.] Hic
G ponitur aliud ius sacerdotum, scilicet, accipere primogenita, vel redemptionẽ primogenitorum: in animalibus autem in quibusdam accipiebantur ipsa primogenita, in alijs verũ redimebantur.

Causa autem, quare Deus volebat primogenita sibi dari, vel redimi erat, quia pertinebãt ad eum: ipse enim liberauerat omnia primogenita Israelitarum in Aegypto à morte; ideo volebat quod darentur ei secundum substantiam, vel aliquod precium pro eis; de hoc autem declaratum est supra cap. 3 scilicet, quę primogenita debent dari, vel redimi, & quare; & an sint conueniens, quod poneretur redemptio eorum: in hominibus autẽ erat redemptio, quia homo nõ est animal immolaticiũ, sed magis debebat applicari Deo ad colendum eũ, exhibendo aliquod obsequium, & quia primogenita multi-

Quędam primogenita redimebant. alia immolabantur. alia commutabantur.

H tudinis Israel non acceptabantur à Deo, quia omnes Tribus fuerant aliquo modo maculatæ idolatria præter Tribum Leui, statuit, vt quilibet de primogenitis, qui dare debebat se ipsum ad obsequendum Domino, daret pro se aliquod precium, quod transiret in ius illorum, qui ministrabãt Domino, & isti erant sacerdotes de genere Leui, precium autem istud fuit quinque sicli, vt patet supra cap. 3. & hic: in alijs animalibus quædam erant immolaticia, & quædam non, in eis quæ erãt immolaticia accipiebantur primogenita, & immolabantur, & adipes eorum cremabantur super altare: carnes autem eorum totaliter proueniebant sacerdotibus, vt patet infra in littera: in animalibus autem immundis quędam erãt, quę redimebantur, & pro his dabatur precium, sicut infra declarabitur ex eadem causa, qua in superioribus: & ista
I non dabantur Deo in seipsis, quia erant immunda, & inepta ad immolationem: precium autem illud proueniebat sacerdotibus.

[Quicquid primum eruperit à vulua cunctæ carnis.] Idest quicquid primo nascitur in animalibus pertinebit ad sacerdotes. Dicuntur autem primo erumpere è vulua primogenita: & ista cedebant in ius sacerdotum; dicitur autem cunctę carnis, non quòd omnia animalia primogenita offerrentur, vel daretur precium pro eis, sed pro quibusdam, scilicet, pro omnibus animalibus mundis ad immolandum, & pro quibusdam immũdis: ideo determinatur ista particula per sequentem, scilicet.

[Quam offerunt Domino.] Idest de omni carne quæ offertur Domino, sed non omnia animalia offerũtur Domino, ergo non pertinebant primogenita omnium ad
K sacerdotes: accipitur autem hic offerre non pro immolare, quia solum erant tres species animalium immolaticiorum, scilicet, bos, capra, ouis. Homines autẽ non erãt immolaticia animalia, & tamen de hominibus dabantur primogenita, vt patet hic, etiam de quibusdam animalibus immundis accipiebatur redemptio; illa tamen nõ sunt immolaticia, sed accipitur offerre Domino, idest quomodocunque tribuere ei in se, vel in aliquo æquiualenti; & hoc modo homo offerebatur Deo, quia dabatur precium pro illo, & quædã animalia immunda, quia recipiebatur commutatio pro eis; & de his dicitur, quòd primogenita omnium animalium offeruntur Deo, idest quæ aliquo modo dantur Deo proueniunt in ius sacerdotum [Siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit tuis iuris erit.] Idest primogenita, siue sint humana, siue de alijs animalibus pertinebant ad sacerdotes; & hoc quia

pro

pro primogenito humano dabatur precium, & illud pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra cap. 3. vbi omnes Leuitæ dati sunt in commutationem pro primogenitis Israelitarum: & quia excedebant primogeniti Israelitarum, datum est precium pro omnibus illis, scilicet pro quolibet quinque sicli: & istud fuit datum Aaron, & filijs suis. Si autem erant primogenita animalium, etiam ad ius sacerdotum pertinebant, quia aut illa erant munda, aut immunda: si erant munda, idest immolaticia, immolabantur, & sanguis eorum fundebatur per circuitum altaris; adipes autem cremabantur coram Domino in altari; carnes vero & pellis totaliter proueniebant sacerdotibus. Si autem essent animalia immunda, sicut asinus, qui non erat immolaticius, fiebat commutatio, scilicet, vt daretur ouis pro primogenito, vel precium, & tam ouis, quàm precium proueniebat in ius sacerdotis. Sciendum autem, quòd accipiuntur hic pecora generaliter tam pro pecoribus, quam iumentis; nam solum consueuerunt vocari pecora animalia comestibilia; iumenta autem vocantur animalia ad laborem, quæ non sunt comestibilia, de quibus est asinus, pro quo dabatur precium. Aliquando autem vocantur omnia iumenta è contrario, siue comestibilia, siue non comestibilia, Exo. cap. 13. scilicet: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel tam de hominibus, quam de iumentis.

Modus qui habebatur in accipiendo iura de primogenitis. [Ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias.] Hic ponitur modus, qui habendus erat in accipiendo iura de primogenitis, scilicet, quòd cum ista conditione acciperentur, vt pro homine daretur precium, sed non pro animalibus mundis ponitur ista conditio, quia sacerdotes magis vellent accipere precium pro omnibus primogenitis, tam animalium mundorum, quàm immundorum, quam immolare animalia munda, & accipere carnes eorum: nam maioris precij erat animal viuens, quam carnes animalis mortui, eo quòd animal viuens poterat vendi, vel accipi in cibum; postquam autem mortuum erat, & pars eius fuerat combusta in altari, solum poterat comedi: etiam non licebat comedere de illo quibuscunque, sed solum familiæ sacerdotis, & solis mundis, vt supra declaratum est, de primitijs, quæ vouentur, & offeruntur, scilicet de partibus sacrificiorum, de quibus subditur, qui mundus est in domo tua vescetur eis; ideo Deus posuit istam conditionem, vt non possent redimi omnia primogenita, sed quædam eorum.

D [Et omne animal, quod immundum est redimi facias.] Idest etiam pro animalibus immundis facias, vt detur redemptio, scilicet, tantum precium, quantum animalia valent, pro istis duobus accipiatur precium, scilicet pro homine, & pro animalibus immundis, sed non eodem modo: nam de homine dicitur accipiet precium pro illo, de animalibus dicitur, quòd redimuntur, & est proprie dictum, quamquam aliquando scriptura non obseruet istam differentiam: nam pro homine dabatur precium, & non redemptio, quia redimi aliquid est, quando tantum datur pro ipso, quantum valet, vel quantum æstimatur valere, pro primogenito autem hominis non fiebat sic, quia solum dabantur quinque sicli, vt patet supra capit. 3. sed homo non æstimatur quinque siclis, nam siclus apud Iudæos non erat magni valoris, cum vnus aries mediocris valeret duobus, vel tribus siclis, Leuit. cap. 5. nullus autem, hominem æstimat in precio duorum arietum; ideo non est redemptio in primogenito humano, sed datur precium: in primogenitis autem pecorum immundorum fiebat redemptio, quia dabatur tantum, quantum valebant, vel dabatur animal mundum pro eis, scilicet, ouis, vt patet Exod. cap. 13. cum autem dicitur hic omne animal immundum redimi facias, est difficultas, quia inter animalia immunda solum asinum redimi legimus, scilicet, commutari oue, Exod. capitulo decimotertio.

A *An animal immundum, quod redimendum erat in primogenitis intelligatur de immundis secundum speciem, vel per accidens. Et quòd de cane non licuit dari precium in Sanctuario.*

Quæst. XVII.

AD quod sciendum est istam litteram posse intelligi dupliciter, vno modo de animalibus immundis secundum speciem, vel naturam, alio modo de immundis ab aliquo casu, vel defectu, & non secundum speciem. Pro quo sciendum, quòd animalia munda ad offerendum inter pecora, vel iumenta solum erant tria, bos, ouis, capra, & de his tribus iubentur solum fieri sacrificium per totum Leuiticum: ad comedendum autem erant decem pecora munda, scilicet, tria supra dicta,
B & alia septem, de quibus Deut. 14. c. omnia autem alia erant immunda, tam ad comedendum, quàm ad offerendum. Aliqui autem exponunt hic litteram istam de animalibus immundis secundum speciem ad immolandum, vel ad comedendum, dum tamen domestica sint; ideo dicunt, quòd de equo, mulo, asino, camelo, ceruo, dama, & similibus danda erat redemptio, prætterquam de cane, cuius prohibetur dari precium in Sanctuario, Deut. 23. c. scilicet non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domum Domini Dei tui, quicquid est illud, quod vouetur, quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum. Sed non videtur stare, quia non exprimit scriptura in aliquo loco de redemptione
C primogenitorum immundorum animalium, nisi de asino, vbi primo data est ista lex, Exo. 13. cap. ibi tamen poni debuisset perfecta: nam cæremonialia cum non dependeant ex ratione, non possunt sciri, nisi quantum legislator expresserit: ideo si alia primogenita redimenda fuissent de animalibus immundis expressum fuisset, sed solum de asino dictum est. Item si redimerentur omnia primogenita animalium immundorum, poneretur precium, sed non statuitur aliquod. Nec valet siquis dicat quòd quinque sicli infra positi dantur in redemptionem pro quolibet animali immundo, quia quædam sunt quorum valor non est ad duos siclos; quanto magis cum redimantur, quando nouiter nata sunt? & tunc est minor valor ipsorum, ideo dicendum, quòd non posset intelligi de omnibus animalibus immundis secundum speciem, sed si referatur ad immunda secundum speciem intelligetur de solo asino, nam de ipso solum iubetur, quòd re-
D dimatur Exo. cap. 14.

Sed aliquis arguet non stare, quia dicitur hic omne animal immundum redimi facias, quomodo ergo stabit omne animal pro vnica specie animalis? Tres conditiones requisitæ in quolibet primogenito, quod erat offerendum Deo.

Respondendum est non teuere argumentum: nam non solum non tenetur hic proprie vniuersaliter istud signum, omnis, sed etiam non potest teneri vniuersaliter, quia tunc necesse erat, vt intelligeretur de omnibus speciebus animalium immundorum, & sic omnes pisces redimerentur; sic etiam de serpentibus, & de speciebus auium, de quibus impossibile erat, quòd aliquid redimeretur, quia ista non veniebant in potestatem humanam; ideo necesse est, quòd restringatur ista vniuersalitas ad aliquem modum specialem, scilicet, quòd intelligatur de animalibus, quæ veniunt in potestatem hominis, & in quibus
E distinguuntur primogenita, & illa pertinent ad aliquem valorem. Prima conditio ex se apparet, quia de eo, quod non est in potestate humana, nihil dari potest. Secunda etiam necessaria est, quia primogenitum dicit habitudinem aliquam ad alios genitos; ideo in animalibus illis, in quibus non distinguitur esse primogenitum, & secundogenitum, sed omnes filij simul nati sunt, non possunt offerri primogenita, sic est de auibus, quæ simul incubant super multa oua, & simul in eis formantur pulli; ideo ibi nullus est primogenitus.

Alia autem animalia sunt, in quibus primogeniti sunt, tamen non cognoscuntur à nobis, quia contingit interdum, quòd vnico partu effundant multos fœtus, sicut est in porcis, & ibi non indicamus, quis primogenitus sit: vnde in talibus non poterat offerri primogenitus.

Tertia conditio erat, quod essent animalia alicuius valoris,

valoris: nam primogenita dabantur sacerdotibus tanquam quoddam ius, vt haberent inde partem sustentationis: quod autem darentur primogenita nullius valoris inutile erat, velut si darentur primogenita canum, & murilegorum; ideo de talibus non fuerunt danda, pauca ergo restant animalia, de quibus darentur primogenita, scilicet, equus, camelus, & quædam alia, quæ in potestate hominum sunt, sed de his non dabantur primogenita, nec redimebantur, quia lex solum iussit de asinis Exod. 13. cap.

Causa autem quare de solis asinis iussit; fuit quia Israelitæ non habuerunt alia animalia in exitu de Aegypto, nisi oues, boues, & hircos, quæ sunt animalia munda, & asinos, qui sunt animalia immunda: Deus autem solum iussit dari sibi primogenita, quia ipse liberauerat primogenita Israelitarum ab Angelo percussore in Aegypto; istam enim causam ipse exprimit vbicunque iubet dari sibi primogenita, vt patet Exod. 13. & supra cap. 3. & 8. sed Israelitæ non habebant in exitu de Aegypto, nisi quinque species animalium, in quibus essent primogenita, scilicet, filios suos, & primogenita boum, ouium, caprarum, & asinorum: ideo de his quinque iussum est dari primogenita, Exod. 13. cap. in equis autem, & camelis, & similibus animalibus, quamquam essent in potestate humana, non dabantur primogenita. quia Deus noluit obligare illa primogenita, quæ non eripuerat de Aegypto; & hoc modo necessario intelligetur per hanc literam solus asinus. s. omne animal immundum redimetur. i. omnia primogenita asinorum.

Alio modo potest intelligi ista litera vniuersaliter, cũ quadam modificatione, scilicet, omne animal immundum redimi facias, idest, omne animal immundũ, quod est redemptibile, facias redimi, & tamen nullum est redemptibile de immundis, nisi asinus, ergo de ipso solo intelligetur, similis modificatio habetur supra in litera. s. quicquid primo erumpit de vulua omnis carnis tui iuris erit; & quia hoc intelligebatur simpliciter de omnibus primogenitis, literа subdidit, quam offerunt Domino. i. hoc verum est de cuncta carne, quæ offertur Domino. i. aliquo modo prouenit in ius Dei. Si autem exponatur litera ista de animalibus immundis, non potest intelligi, nisi de asino.

Sed aliqui dicunt non posse stare, quia asinus non redimitus, sed mutatur oue, vt patet Exod. cap. 13. vbi iubetur, quod occidatur, vel detur ouis pro eo: hic autem iubetur animal immundum redimi. Item si Dominus voluisset asini redemptionem fieri pro sacerdote, non commutasset in ouem, sed in preciũ, sicut fit de animalibus, quæ vouentur Deo, quæ si immunda sint secundum sacerdotis arbitrium redimuntur, Leuit. 27. cap. Item vtilior, & magis valens esset asinus sacerdoti, vel ad vsus suos, vel vt venderetur, quàm quòd daretur ouis pro eo; si ergo mandatum est, quod commutaretur oue, hoc factum fuit, vt ouis loco eius immolaretur.

Item quandocunque animal aliquod mundum Deo proueniт, immolari debebat, vt patet hic, sed ouis illa, quæ dabatur pro primogenito asini, erat munda, ergo immolari debebat, & sic non pertinebat totaliter ad ius sacerdotum: ideo non esset liberum sacerdotibus accipere ouem pro asino, quia si acciperent precium, defraudaretur ius Dei, quia non offerebatur ei ouis, sicut alias offerenda erat: ideo dicunt quod non est intelligenda litera ista de animali immundo secundum speciem, sed ex accidenti, vel ex aliquo defectu, quem habuit a principio suæ generationis, vt si aliqua ouis erat cæca, vel clauda, vel cruribus fractis, seu auribus amputatis, non acceptabatur in sacrificium soluendo vota, vel debita, vt patet Leuit. 22. capit. ideo sicut non recipiebantur talia animalia ad soluendum de eis votum, vt patet ibidem; quamquam reciperentur spontanee ad hostiam pacificam; ita non recipientur ad soluendum primogenita; quia ideo repellebantur a solutione voti, quia illud tam debitum erat, & a sacrificio pacifico spontaneo non repellebantur, quia strictius agitur in debitis, quam in spõtaneis, ita circa dationem primogenitorum erit, quia primogenita debita sunt a lege; ideo non poterunt dari

F si sint immunda, sed recipietur commutatio pro eis in precium.

Nunc dicendum est vtranque istarum expositionum dictarum esse conuenientem, & si primo modo accipiatur conuenit litera ista, quæ videtur facere tres differentias. s. de primogenito hominis, pro quo datur precium, & de animali immondo, quod redimitur, & de primogenito bouis, ouis, & capræ, quod immolatur, nam ibi. §. primogenita autem bouis, & ouis &c. videtur innuere, quod animalia immunda, de quibus dicitur hic, non sint de specie boum, ouium, & caprarum, & tamen si intelligatur animal immundum secundum accidens, ponetur in eadem specie cum bobus, capris, & ouibus. Item conuenit ista litera, quia in animalibus fit differentia; quædam enim vocantur immunda, & quædam maculata, &
G quædam munda, vocantur autem hic munda, quæ sunt licita pro sacrificio; vocantur autem immunda, quæ secundum speciem sunt illicita, sicut omnia animalia præter boues, oues, & capras; & sunt ista secundum speciem illicita: vocantur autem maculata ea quæ secundum speciem ad immolandum licita sunt, & tamen ex aliquo casu fiunt illicita, vt si sint monstruosa, vel aliquod membrum eis amputatum fuerit: ista differentia obseruatur, & innuitur, Deuter. 12. cap. hic tamen nõ dicitur de animalibus maculatis, sed de immundis, ergo intelligitur de illis, quæ sunt immunda secundum speciem.

Ad argumentum in contrarium cum dicebatur, quod asinus non redimitur, sed commutatur oue, respondendum est, quod redimi non accipitur hic propriè, scilicet, dari tantum de precio, quantum res valet, sed redimi,
H idest dari aliquid pro re ad tollẽdum obligationem, quæ erat in re, & sic potest vocari ista redemptio, nam primogenitum asini est obligatum Deo, cum teneatur dominus suus dare pro eo ouem, vel occidere illum, Exod. 13. cap. ista autem obligatio tollitur data oue, ergo redimitur asinus; & cum arguebatur vlterius, quod non posset dari preciũ pro asino, sed dabatur ouis, & illa immolabatur, concedendum est, & tamen ista immolatio vocatur redemptio, vt declaratum est.

Item conuenit ista expositio; quia hoc modo dabitur regula de omnibus primogenitis, tam hominibus, quàm pecoribus, quàm immũdis. Si autem exponatur litera ista de animalibus immundis, secundum accidens, solum dabitur regula de primogenitis hominum, & pecorum. Si autem teneamus expositionem secundam, quod intelligatur ista clausula de animalibus immundis a casu, etiã
I litera ista conuenit, primo quia supra dicitur de primogenitis hominum, & pecorum solum; asinus tamen non includitur nomine pecorum.

Item cõuenit ista litera, quia dicitur hic, quod animal immundum redimitur. & accipietur propriè redemptio. s. vt detur tantum pro re, quantum valet, & hoc verum est de animalibus primogenitis immundis ab accidenti: quoniam sacerdos æstimabat illa, & tãtum dabatur pro eis, quantum ipse iudicasset, sicut dicitur de animalibus, quæ dabantur per votum Leu. c. 27.

Item conuenit litera secundum istam expositionem, quia tenebitur hic vniuersalitas propriè. s. omne animal immũdum redimi facias. i. omne primogenitum bouis, ouis, & capræ, quod fuerit immũdum redimetur: in alia
K autem expositione non tenebatur ista clausula vniuersaliter: Dicendum est vtranq; harum expositionum conuenientem esse, sed prima est, quam litera vult, & ipsa magis conuenit: Confirmationes autem adductæ pro secunda expositione satis possunt applicari ad contrarium pro prima expositione, vt patet considerando supra dicta, sẽper tamen verum est id quod dicebatur in expositione secunda. s. quod animalia immunda a casu redimerentur, dato pro eis precio iustæ æstimationis, nec hoc repugnat expositioni primæ, sed est aliquid superadditum illi, qđ litera non tangit.

Pro quo breuiter dicendum, quod sola erant quinque primogenita, quæ applicabantur Deo aliquo modo. s. hominis, bouis, ouis, capræ, & asini, de primogenito humano, dicendum quòd aut erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus. Si primo modo nihil soluebatur pro illo;

Quinque primogenita tãtũ debebantur.

quod

quod patet, quia sacerdotes erant, qui suscipiebant ista iura. Quomodo ergo de primogenitis eorum aliquid solueretur? nam sibiipsis soluere deberent: Leuitæ etiam nihil soluebant, quia quamquam ipsi non susciperent iura, quæ prouenicbat ex redemptione primogenitorum, sed soli sacerdotes, tamen ipsi erant dati Deo pro primogenitis etiam, sicut sacerdotes, vt patet supra cap. 3. cũ omnes Leuitæ ab vno mense, & supra dati fuerint in commutationem pro omnibus primogenitis laicorum Israelitarum, cum ergo ipsi actualiter seruirent Deo in ministerio suo, sicut sacerdotes in opere sacerdotali, non erat aliqua causa, quare de primogenitis eorum solueretur aliquid, quia sic dupliciter applicarentur ad Deum. Primo modo, quia omnes Leuitæ actualiter seruiebant Domino.

Secundo modo, quia pro quolibet eorum daretur precium, quod non est rationabile, cum ergo nascebantur primogeniti sacerdotum, & Leuitarum, nihil dabatur Deo cedens in ius sacerdotum. Si autem essent primogeniti laicorum, aut erant masculi, aut feminæ, si masculi dabantur quinque sicli, & hoc siue essent pauperes, siue diuites: nulla enim in hoc fiebat differentia, & hoc intelligerent omnes homines, siue pauperes, siue diuites se æqualiter pertinere ad Deum, sic erat de dimidio siclo, quem dabat quilibet Israelitarum, quando transibat ad numerum, quia diues non poterat addere, & pauper non poterat diminuere Exo. cap. 30. nec erat valde magnum precium quinque siclorum, s. precium duorum arietum in terra Chanaã, vt patet Leuit. cap. 5. vbi dicitur de ariete mediocri, quòd emi poterat duobus siclis, sed ibi non erant arietes in magno precio cum esset terra valde fertilis: ideo precium quinque siclorum non erat magnum.

Primogenita feminina nõ redimebantur.

Si autem esset femina primogenita, nihil dabatur pro illa, nam Deus solum iusserat redimi primogenita masculina. Exo. 33. & 34. cap. Causa huius erat, quia Deus solum volebat illa primogenita redimi, & applicari sibi, quæ ipse liberauerat in Aegypto, cum semper ponat illam liberationem pro causa redemptionis primogenitorum supra cap. 3. & 8. sed in Aegypto sola masculina primogenita liberata sunt, ergo masculina redimi debuerunt: hoc ideo, non tanquam aliqua primogenita feminina mortua fuerint de Israelitis, quia nihil perijt de eis, sed quia Angelus percutiẽs solum occidebat primogenita masculina, siue in hominibus, siue in pecoribus: & quamquam omnia feminina manserint, nullum de eis liberatum dicitur, de hoc late declaratũ est, Exod. 34. & supra cap. 3. Si autem aliqui masculi nascerentur post illam feminam primogenitam, non dabantur aliqui sicli pro omnibus illis, vel pro aliquo illorum, quia nullus eorum erat primogenitus: ista iura tamen soluenda sunt pro primogenito. Si autem esset primogenitum bouis, ouis, & capræ, aut erat animal immaculatum, aut habebat aliquam maculam: si autem esset immaculatum, scilicet, non mostruosum, nec habens aliquam feditatem, vel carentiam membri, vt quia erat amputatum, vel à natura carebat illo, immolabatur, & sanguis fundebatur in circuitu altaris: adeps autem cremabatur; carnes vero, & pelles proueniebant sacerdotibus, vt patet infra.

Si autem animal illud esset maculatum, scilicet habens aliquam maculam de supra dictis, & de quibus habetur Leuit. cap. 22. non poterat immolari, sed dabatur precium conueniens pro illo, sic erat de animalibus, quæ vouebantur, & erant immunda, nam æstimabat illa sacerdos, & tantum tenebatur soluere, qui vouebat animal Leuit. 27. c. Si autem esset primogenitum asini cõmutabatur oue, vt patet Leuit. 13. c. & ista est redemptio quæ dicitur hic, illa autem ouis immolabatur, & proueniebant inde sacerdotibus omnes carnes, & pellis, sicut cum offerebantur primogenita boum, ouium, & caprarum. (Cuius redemptio erit post vnum mensem.) Illud non refertur ad animal immundum de quo immediate dicebatur, nec ad animalia munda, de quibus infra dicitur, sed ad redemptionem hominis, quod patet, quia determinatur precium illius infra. s. quinque sicli, & ta- A men non competebat hoc pro animalibus mundis, nec immundis, ergo de homine intelligitur.

Quo tpe redẽptio fieri debebat.

Item redemptio animalium mundorum non fiebat post mensem, sed post 7. diem, nam bos, ouis, & capra 7. diebus esse debebant sub vberibus matrum, & in die 8. offerri poterant Exodi 22. & Leuit. 22. & ista fuit causa quare filij Leuitarum, qui fuerunt commutati pro Israelitis primogenitis accepti sunt ab vno mense, & supra, vt patet supra cap. 3. scilicet, quia primogeniti ante mensem redimi non debebant, & quamuis essent multi filij Leuitarum, qui nondum attigerant mensem, nõ potuerunt dari loco primogenitorum, ideo illi, qui defecerunt de Leuitis à mense, & supra, redempti sunt precio à filijs Israel datis pro quolibet quinque siclis patet supra c. 3. Et ex hoc erat in filijs Israelitarum, quòd nunquam an- B te mensem redimerentur, & tamẽ poterant redimi post mensem, etiam si non in die quo finiretur mensis, & ex hoc consuetum erat, vt die 40 post partum pueri, primogeniti redimerentur apud Iudæos, & hoc, quia in die illo matres eorum ibant in templum iam purificatæ, & offerebant sacrificia, vt patet Leuit. 12. cap. & in die illo beata Virgo iuit in templum, & portauit Saluatorem, quem accepit in vlnis Simeon sacerdos, & tamen dicitur, quòd parentes eius portauerunt eum, vt facerent pro eo iuxta legem Moysi Luc. cap. 2. & illud erat, quòd redimeretur ibi, quod patet, quia Luc. 2. cap. allegatur auctoritas, quæ erat de redemptione primogenitorum, cũ dicitur, postquam autem impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege C Domini, quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum domino vocabitur, sed ista auctoritas habetur Exodi cap. 13. scilicet sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam, sed ibi nihil est, nisi redemptio primogenitorum, ideo videtur, quòd in die 40. tulerunt parentes Saluatoris eum in templum ad soluendum quinque siclos, quæ debebantur pro redemptione primogenitorum, in quibus dicebantur sanctificari primogeniti, sic autem videtur, quòd faciebant omnes alij Israelitæ, nam non ageret Mater Saluatoris nostri contra consuetudinem legis, ergo die 40. consuetum erat, vt redimerentur omnes primogeniti hominum.

Homines nõ redimebant quātum valebant.

(Siclis argenti quinque.) Idest dabitur in redemptionem pro quolibet valor quinque siclorum, & istos siclus habebant sacerdotes, vt patet hic. Et ex isto precio appa- D ret, quòd non intelligatur ista littera de animalibus immundis redimendis, quia solus asinus redimebatur inter immunda, & dabatur pro eo ouis Leuit. cap. 13. sed illa non valebat quinque siclos, immo forte non valebat vnum, quia vnus bonus aries ad immolandum emebatur duobus siclis Leuit. cap. 5. etiam dato, quòd asinus redimeretur in pecunia non darẽtur quinque sicli, quia nullum animal æquaretur cum homine in precio, vt tãtum daretur pro eo in redemptione, sicut pro homine. Nisi forte aliquis diceret, quod homo non redimebatur quãtum ad totum valorem, sed dabatur aliquid pro illo, & hoc propter nobilitatem humanam, vt non videretur impositus æqualis valor in pecunia homini, nam homo liber non recipit æstimationem, animalia autem æstimabantur tantum, quantum valere poterant, ideo E non est inconueniens, quòd daretur maior summa pro aliquo animali, quam pro homine, & hoc satis concedendum est, nam Leuitic. c. 27. quando imponuntur precia pro hominibus, qui se vouent, pro quibusdam imponitur precium trium siclorum, pro alijs quinque, pro alijs 10. & sic vario modo, sed nullus homo poterat esse tam pauci valoris, vt solum valeret tantum quantum aries, & dimidius. Item patet, quia pro omnibus hominibus qui erant à 20. annis vsque ad sexaginta dabantur quinquaginta sicli, & non considerabatur in hoc conditio alicuius hominis, nec addebatur, aut diminuebatur in aliquo; sed manifestum est, ꝙ si homines venderẽtur secundum suum totum valorem, aliquis homo esset, qui valeret plus quam decem homines, & tamen non fit aliqua differentia in hoc, ergo non venditur homo secundum suum totum valorem: animalia autem æsti-

mibantur tantum quantum valere poterant, & quodlibet eorum per se, ergo in animabus non erat inconueniens dari maius precium quam in homine, nec etiam hoc negandum est, sed quicquid sit, littera ista non potest intelligi, nisi de redemptione hominis, vt patet ex dictis.

(Pondere Sanctuarij.) Idest, isti sicli erant de pondere Sanctuarij, quod dicitur, quia duplices erant sicli, quidam erant vsuales, & alij erant pertinentes ad Sanctuarium, qui autem pertinebant ad Sanctuarium erãt duplices ad primos, & propter hoc expressum est de siclis Sanctuarij, quia alioquin intelligeretur de minoribus, scilicet vsualibus secundum regulam communem legis humanæ, & tamen quamquam non fuisset hic additum intelligeretur de siclis Sanctuarij, quia quandocunque sacra Scriptura facit mentionem de siclis, debẽt intelligi sicli Sanctuarij, vt dicitur Leuit. 27. cap. scilicet, omnis æstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur, idest, quæcunque æstimatio fuerit facienda per siclos in rebus, quæ iubentur à lege æstimabitur per siclos Sãctuarij. (Siclus viginti obolos habet.) Sic patet Leuit. c. vlt. Exodi 30. & supra cap. 3.

Hoc autem ponitur ad sciendum quantitatem sicli Sanctuarij. nam siclus vsualis non habebat tot obolos, sed 10. vt quidam dicunt. (Primogenitum autem bouis, & ouis, & capræ non facies redimi.) Hic ponitur de primogenitis animalium mundorum secundum speciem, & sunt solum ista tria, in quo innuitur, quòd non erant aliqua alia quæ immolari possent, cum dicatur de eis, quòd non redimantur, quia sanctificata sunt. Si tamen essent aliqua alia munda non solum de his, sed etiam de alijs diceretur, quòd non redimerẽtur, & dicitur de his, quòd non redimantur, idest, quòd nõ detur aliquod aliud animal pro his, quia in asino fiebat commutatio, siue redemptio, quia non erat animal mundum, bos autem ouis, & capra erant munda, ideo nõ debebat dari aliquod aliud animal pro eis, quia nullum erat mundius eis, immo nullum erat mundum præter ipsa.

[Quia sanctificata sunt Domino.] Idest ista pertinent ad Deum, & applicantur ei, vt immolentur, & crementur partes eorum super altare, hic accipitur sanctificatio strictè, nam sanctificatio large est applicatio ad Deum, & sic quodcunque applicatur aliquo modo ad Deum dicitur sanctificatum, & sic dicitur sanctifica diem sabbati, idest applica ad Deum custodiendo illum propter Deum, hoc modo omnia primogenita, siue humana, siue asinina, siue bouis, ouis, & capræ sanctificata sunt Deo, quia dicitur Exo. 13. cap. sanctifica mihi omne primogenitum.

De quatuor generibus rerum sanctificatarum, & de subdiuisione istarum in alios modos, & in quo differant res istæ sanctificatæ. Et quomodo intelligitur, quòd primogenita bouis, ouis, & capræ essent sanctificata. Quæst. XVIII.

SEd sciendum, quòd sanctificatio sit applicatio ad Deum, res quæ magis ad Deum applicantur magis sanctificatæ sunt, & quæ maximè applicantur maximè sunt sanctificatæ, iuxta regulam Arist. 2. Topic. si simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, sed quædam res magis applicabantur ad Deum, quam aliæ: ergo quædam erant magis sanctificata, & propter hoc eorum, quæ Deo proueniunt quædam vocantur sancta, & quædam sancta sanctorum, sicut oblatio pro peccato vocatur sancta sanctorum, oblatio autem pacifica vocatur sancta.

In quo considerandum est, quòd sanctificatio habet quatuor gradus secundum magis, & minus, respectu rerum, quæ applicabantur Deo in veteri testamento. Quędam enim erant sanctæ, quia applicabantur Deo, non tamen in seipsis, sed aliquid pro ipsis applicabatur, & hoc modo de omnibus primogenitis dici poterat quòd erãt sanctificata, quia quodlibet eorum in se, vel in alio Deo applicabatur, & sic primogenitum asini est aliquo modo sanctificatum, idest Deo applicatum, quia loco eius

Sanctificatio hẽt quatuor gradus.

F applicabatur aliquid, s. ouis, quę commutabatur Exod. cap. 13. & iste est minimus gradus sanctificationis. Alio modo applicabantur res Deo, ita quòd applicarentur in seipsis, & hoc erat tripliciter, quia quædam applicabantur Deo totaliter, aliæ partim Deo, & partim hominibus, & istarum secundarum quædam applicabãtur Deo, & sacerdotibus solum, aliæ autem applicabantur Deo, sacerdotibus, & popularibus. Et istæ vltimæ sunt in secundo gradu sanctificationis, & hoc solum est in hostia pacifica, quia illa partim dabatur Deo, scilicet sanguis, & adeps Leuit. c. 3. & partim sacerdotibus, scilicet pectusculum, & armus dexter, & cætera popularibus offerentibus Leuit. cap. 7. & 10. ista sanctificata sunt maiora eis, quæ erant in primo gradu, nam istorum quædam partes per se applicantur Deo, eorum autem, quæ erant in primo

G gradu nihil per se applicabatur, sed aliquid loco eorum: erant tamen ista minora eis, quæ totaliter applicabantur Deo, & eis, quæ partim Deo, & partim sacerdotibus solum.

Tertius gradus sanctificationis est quantũ ad ea, quæ proueniebant partim Deo, & partim sacerdotibus, & istud erat in multis iuribus, scilicet in hostia pro peccato, de qua nihil proueniebat offerentibus, sed pars quędam Deo, scilicet adipes, & sanguis Leuit. cap. 4. & carnes sacerdotibus Leuit. cap. 6. Istæ autem sunt magis sanctificatæ res eis, quæ erant in duobus prioribus gradibus, quia nihil de eis cedit popularibus. Sic etiam est de libamẽtis omnium sacrificiorum, quia quædam pars crematur super altare, & reliquum prouenit sacerdotibus, vt supra fuit declaratum, & sic de multis alijs iuribus.

H Quartus gradus maxime sanctificationis est in eis, quæ totaliter Deo proueniebant, sicut in holocaustis, in quibus adeps sanguis, & omnes carnes cremabantur cotam deo Leuit. c. 1. Sed adhuc isti gradus possent distingui magis, quia primus gradus eorum quorum pars non dabatur Domino poterat subdistingui, quia quædam horum sunt, quæ per se non dantur Deo, nec ministris eius, alia sunt, quæ quamquam non dentur Deo per se, tamen dantur ministris eius. Prima sunt, vt si redimatur primogenitũ asini, quia illud, nec per se datur Deo, nec sacerdotibus prouenit, sed aliquid pro illo datur sacerdotibus, scilicet, ouis. Secundum est in primitijs de fructibus terræ, & decimis, & multis alijs iuribus sacerdotum, & Leuitarum, quæ omnia dicuntur sanctificata hic, & Leuit. 27. cap. & proueniunt ministris Dei, tamen

I nihil de eis per se Deo prouenit, & in isto gradu secunda sunt magis sanctificata quam prima.

Item tertius gradus sanctificationis eorum, quæ partim Deo, & partim sacerdotibus proueniunt subdiuiditur, quia quædam erant, quæ proueniebant sacerdotibus, & toti familiæ suę tam masculis, quam fęminis, tam mundis, quam immundis. Alia erant, quæ proueniebant sacerdotibus, & toti familiæ suæ, solum quantum ad eos qui mundi erant. Alia erant, quæ proueniebant solis sacerdotibus masculis, & non familiæ eorum, primum erat in primitijs de fructibus terræ, & cæteris quæ non ponebantur quantum ad aliquam partem super altare, quia de illis poterat comedere tam mundus, quam immundus, & poterant vendi, vel commutari, vel dari in quoscunque vsus, vt supra declaratum est, sed ista particula ad subdiuisionem primi gradus pertinet: alia duo

K membra pertinebant ad hunc tertium gradum, & erat vnum illorum, quando pertinebat ad sacerdotes, & familiam suam in solis mundis, & hoc est in partibus, quæ proueniebant de sacrificio pacifico, scilicet, pectusculo, & armo dextro, nam tam filij, quæ filiæ sacerdotum poterant comedere de partibus illis Leuit. cap. 10. etiam tota familia sacerdotum, dum tamen mundi essent Leuit. cap. 22. & hic. Secundum erat quantum ad ea, quæ pertinebant ad solos sacerdotes masculos: & istud erat in partibus, quæ proueniebant de sacrificio pro peccato: soli enim masculi comedebant de illis Leuitic. 6. cap. & supra in littera, ideo istud secundum magis sanctificatum est, quam primum. Item quartus gradus sanctificatorum, scilicet, quæ ad Deum pertinebat subdiuiditur, quia quædam totaliter ad Deum pertinebat, & cremabantur

bantur in Sanctuario super altare, sicut holocausta Leuitic.cap.1. Alia ad Deum pertinebant, & totaliter cremabantur extra castra, sicut sacrificium pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi Leui.c.4. Prima autem magis sanctificata sunt hic, quam secunda, & sic possunt accipi 7. vel 8. gradus sanctificationis maioris, & minoris in eis, quæ pertinebant ad Deum in veteri testamento. Cum autem dicebatur supra q omnia primogenita erant sanctificata, & hic in littera dicitur, q bos, ouis, & capra erant sanctificata Domino, quasi essent specialiter sanctificata dicendum est, q differunt secundum diuersos gradus sanctificationis, quoniã omnia primogenita quæ redimebãtur, etiam si essent primogenita asinorum erant sanctificata, saltem in primo gradu; quia applicabantur Deo non per se, sed per alterum; bos autem, & ouis, & capra erãt sanctificata Domino in tribus alijs gradibus. s. in secundo, si fieret de eis hostia pacifica, quoniã proueniebat pars sacerdotibus, & pars popularibus, & pars Deo, etiam erant sanctificata in tertio gradu, si fieret de eis sacrificium pro peccato, cuius pars proueniebat Deo. & pars sacerdotibus: etiam erant sanctificata in vltimo gradu si fieret de eis holocaustum, quod totaliter proueniebat Deo, ideo specialem sanctificationem habebant ista tria super omnia alia primogenita.

Intentio autem in præsenti est, q primogenita bouis, ouis, & capræ non redimẽtur, quia sunt sanctificata, idest sunt talia de quibus potest fieri sacrificium: alia autem primogenita, licet sanctificata sint, tamen non sunt talia, vt de eis sacrificium fieri possit.

Sciendum est, quòd ista littera intelligitur de boue, oue, & capra quando non erant habentia maculam, nam dato, quod essent sanctificata, si tamen haberent maculam non immolabantur Domino, sed redimebantur, nã animalia maculata non possunt offerri ad hoc, q soluatur eis votum, vel aliquid debitum Leu.22. sed solum poterat dari spontaneum sacrificium pacificum, & tunc æstimabantur ista animalia, & dabatur precium sacerdotibus, sicut erat de animalibus immundis, quę vouebantur Leuit.27. (Sanguinem tantum eorum fundes super altare.) Ponuntur iura quæ proueniebant Deo ex istis primogenitis, & quæ proueniebant sacerdotibus, duo autem dabantur Deo, s. sanguis, & adeps, reliqua vero, s. carnes, & pellis proueniebant in ius sacerdotum, & dicitur, quòd sanguis erat fundendus super altare, quia hoc pertinet ad modum aliorum sacrificiorum, s. hostiæ pacificæ, & holocausti de ritu sanguinis fundendi, vnde erat hoc generale circa omnia sacrificia, q adipes, & sanguis pertinerent ad Deum Leu.c.3. & 7. fundebatur autem sanguis sacrificiorum in altari, vel circa basim eius.

De modo effundẽdi sanguinẽ circa oẽ genus sacrificiorum.

Pro quo sciendum est, quòd modus fundendi sanguinem in sacrificijs non erat vnicus, sed in holocausto, & hostia pacifica erat vnus modus, s. quòd funderetur sanguis super altare per circuitũ illius, & hoc est, quòd funderetur super parietes altaris, nõ quidem intra altare super ignem eius, sed super crepidinem parietum, qui erãt de tabulis, & hoc per circuitum altaris, idest super crepidinem omnium quatuor tabularum, quæ erant latera altaris, iste modus erat holocausti, & hostię pacificæ Leu.c.1. & 3. & hoc verum erat, nisi cum offerretur volucris in holocaustũ, quia tunc modicum de sanguine eius debebat distillare super crepidinem altaris, reliquum vero ad basim Leuit.cap.1. in sacrificio pro peccato aliter fundebatur sanguis, s. quòd tingerentur quatuor cornua altaris sanguine, faciendo in eis quasdam linitas, reliquus vero sanguis ad basim funderetur Leuit.cap.4. de modis autem huius effusionis sanguinis, & de causis eorum magis declaratum est Leuit. cap. 1. 3. & 4. hic autem fiebat effusio sanguinis modo holocaustorum, & sacrificiorum pacificorum. (Et adipes adolebis in suauissimum odorẽ domino.) Idest combures totam pinguedinem inferiorem, vocantur autem adipes partes pinguedinis, quę non sunt partes carnium, sed sunt adhærentes carnibus, & sic est pinguedo quæ operit tenũculos, & pinguedo operiens cætera vitalia, s. omasos, & præcordia, idest partes coniunctas cordi, ista autem semper cremabantur coram Domino in quocunque sacrificio Leuit. ca.3. scilicet

F omnis adeps Domini erit iure perpetuo, sanguis quoque erat aliquid coniunctum adipibus, quia de quocunque animali dabatur sanguis, dabantur adipes, & è contrario Leuit. cap.7. & propter hoc iussum est ne de aliquo animali comederetur sanguis, aut adeps Leuit.cap.3. & 7. & dicitur in odorem suauissimum domino, ad significandum magnam acceptationem Dei, scilicet, quod ita acceptabat Deus ista sacrificia tanquam si odor eorum esset valde suauis Deo, nihil tamen erat sibi suaue, quia ipse non percipit aliquid odorabile, cum non habeat potẽtiam odoratiuam, & dato, quòd habuisset eam non esset iste odor suauis, sed grauis, & detestabilis, scilicet, odor adipis, & carnium combustarum. (Carnes vero in vsum tuum cedent.) Idest omnes carnes habebis. & non dabitur aliqua pars Deo ad cremandum in altari, nec aliqua
G pars proueniet laico danti tale animal, quia ipse dabat illud ex necessitate, ideo nihil de eo habere debebat, secus autem de hostijs pacificis, quas dabant populares spontanee, & vt ipsi sumerent quasdam partes illarum.

Ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata.

Quæst. XIX.

QVæret aliquis circa hoc, ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata, sicut supra dictum est?

Aliquis forte respondebit nõ fieri sacrificia ex illis. Sed falsum est, quia cum sanguis eorum fundatur in altari,
H & adipes eorum cremarentur coram Domino, ad sacrificium pertinẽt: quædam enim sacrificia erant de quibus nihil amplius proueniebat Deo, scilicet sacrificia pro peccato, siue carnes eorum cremarentur extra castra, siue non, de hoc Leui.cap.4. & 6. Respondendum est, q illud sacrificium non potest esse directe sub aliquo trium generum sacrificiorum: non enim est sub holocausto, quia in eo omnes carnes proueniebant Deo Leuit.c.1. hic autem proueniebant omnes carnes sacerdotibus, etiam nõ erat sacrificium pacificum, quia ibi aliquid proueniebat Deo, & aliquid sacerdotibus, & aliquid popularibus Leuit.c.3. & 7. in hoc tamen sacrificio primogenitorum popularibus nihil proueniebat, etiam quia in sacrificio pacifico, sacerdotibus solum cedebat pectusculũ, & armus dexter, hic autem omnes proueniebant, de hoc Leuitic.
I cap.7. & 10.

Item non potest stare sub sacrificio pro peccato, quia illud offerebatur pro aliquo peccato determinato, primogenita, autem nequaquam, sed ex obligatione legis propter liberationem de Aegypto sup. cap.3. & 8. de sacrificio pro peccato, q offeratur pro aliquibus peccatis, patet Leuit.c.4. & 5. aliquando autem offertur ad expiationem quarundam immunditiarum Leuit. cap. 12. 15. & 15. & supra cap. 5. & 6. ideo non proprie stat sacrificium istud sub aliqua specie sacrificiorum, habet tamen aliquam similitudinem ad ista sacrificia, nam sicut in sacrificio pro peccato solus adeps, & sanguis proueniebat Deo, carnes autem sacerdotibus Leuit. cap.6. nisi esset sacrificium, de cuius sanguine inferretur intra tabernaculum, ita hic sanguine, & adipibus datis Deo
K omnes cedebant sacerdotibus, sed adhuc differt dupliciter istud sacrificium à sacrificio pro peccato, primo in causa pro qua offerebatur, nam sacrificium pro peccato erat pro aliquo peccato, vel irregularitate, oblatio primogenitorum erat ex necessitate legis, vt dictum est.

Item differebant in modo sumendi carnes eorum, quia solis sacerdotibus masculis licebat comedere de carnibus sacrificij pro peccato Leuitic.cap.6. de carnibus autem primogenitorum oblatorum licebat comedere toti familiæ sacerdotum, sicut licebat de partibus prouenientibus de hostia pacifica, vt patet hic, cum dicatur, sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter tua erunt, & tamen ista pertinebant de hostijs pacificis, & licebat comedere de illis filijs, & filiabus sacerdotum Leuiticum capit. 10. ergo liceret etiam comedere de carnibus primogenitorum oblatorum, vnde dicen-

dum est, q habet se sacrificium primogenitorum ad sacrificia proprie dicta, sicut sacrificium agni paschalis, & vitula rufa, nam quodlibet horum vocatur sacrificium: de agno paschali patet supra cap. 20. de vitula rufa patet seq. c. & tamen nullum istorum est totaliter simile alicui sacrificiorum proprie dictorum, vt declaratum est Exo. c. 29. sed aliquo modo agnus paschalis similabatur holocausto, & vitula rufa similabatur sacrificio pro peccato, ita potest dici hic, quòd sacrificium primogenitorũ oblatorum similabatur aliquo modo sacrificio pro peccato, non quantum ad causam, sed quantum ad partes, quæ prouenisset sacerdotibus, quia in vtroque proueniebant omnes carnes. (Sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter tua erunt.) Idest sic pertinebunt ad te omnes carnes in oblatione hostiæ primogenitorum, sicut in hostia pacifica pertinent armus dexter, & pectusculum, ista duo perueniebant de hostia pacifica Leuit. cap. 7. & 10. & non dicitur hic, quòd habebat sacerdos omnes carnes de hostia primogenitorum oblatorum, sicut habebat de hostia pro peccato, quamquam sic haberet, & hoc ad significandum, quòd sacerdos libere habebat istas partes in primogenitis oblatis, nam in carnibus hostiarum pro peccato, non erat tam liberum ius sacerdotibus, sicut in partibus, quæ proueniebant de hostia pacifica, quia de carnibus pro peccato solum masculi sacerdotes comedere poterant Leuit. cap. 6. & 10. de partibus autem hostię pacificæ sacerdotes, & tota familia sua, tam masculorum, quam fœminarum comedere poterãt cum dicatur de filijs, & filiabus eorum Leuit. cap. 7 & 10. dicitur hic pectusculum consecrationis, idest, quia videbatur esse specialiter consecratum, hoc autem erat, quia in omnibus sacrificijs pacificis, fiebat quædam cæremonia specialis in pectusculo, quæ non fiebat in alijs partibus hostiæ, quia sacerdos tollebat adipem, & pectusculum hostiæ huius, & ponebat super manus laici offerentis circa altare, atque eleuabat, & deprimebat manus illius versus omnem differẽtiam positionis, & in hoc ipse laicus offerebat specialiter istas duas partes Deo, & pertinebant ad eum, & tunc sacerdos tollebat de manu laici offerentis illa duo, & cremabat adipem super altare, pectusculum verò in partem suam recipiebat, Leu. cap 7. & quia pectusculum illum fuerat specialiter consecratũ, vocatur pectusculum cõsecrationis Cætera autem erant consecrata per consecrationem istius pectusculi de hoc Leuit c. 7. declaratum est, etiam armus dexter pertinebat ad sacerdotem de hostia pacifica, vt patet Leuit. c. 10. & istæ vocatur armus separationis, quia separabatur in ius sacerdotum, sic vocatur Leuit. 7. & 10. Cæterę autem carnes proueniebant popularibus, ideo istæ duæ partes poterant vocari separatæ, vel separationis, quia tamen pectusculum habebat aliud nomen, scilicet, quia vocabatur pectusculum consecrationis, solus armus vocatur separationis.

Sciendum autem, quòd istud, sicut, dicit hic similitudinem vel equalitatem quantum ad comedentes, quia sicut liberum erat sacerdotibus dare toti familiæ suæ pectusculum, & armum dextrum de hostia pacifica in cibum, ita liberum erat dare istas carnes de hostia primogenitorum, solum autem requirebatur, quod comedentes essent mundi, nam partes, quæ proueniebant de iuribus altaris, à solis mundis comedi debebant Leuit. c. 22. quia ista vocantur ibi sanctificata.

[Omnes primitias Sanctuarij quas offerunt filij Israel domino.] Primitiæ enim significant omne ius sacerdotum, hic tamen solum accipiuntur pro partibus, quæ veniebant de oblationibus, quia de his comedebant filij, & filiæ sacerdotum, & istæ vocantur primitiæ Sanctuarij, quia aliquæ partes earum ponebantur super altare in Sãctuario, & dicitur quas offerunt, quia aliqua iura erant sacerdotalia, quæ non offerebantur, sed ducebantur ad ipsos sacerdotes per modum debiti, sicut pretium redemptionis primogenitorum, etiam primitiæ de frugibus terræ, quarum non ponebatur pars in altari, & vtræque erant ex necessitate legis. Alia enim erant quæ non offerebantur in Sanctuario, scilicet primitiæ pulmentorum, sed dabantur sacerdotibus, de his supra cap. 15. Item munera de melle, & fermentato nõ poterant poni super altare ad cremandum coram domino. Leuit. cap. 2. sed dabantur sacerdotibus, ideo non oportebat q offerretur in Sanctuario, hæc autem omnia pertinebant ad ius sacerdotum pro se, & familia sua.

F

[Tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus.] Idest ista iura ad me pertinebant, quia mihi offeruntur, tamen ego do tibi & filijs, & filiabus, vt inde sustenteris. Est enim tota ista locutio ad Aaron, fuit autem conueniens, quod quamquam ista iura sacerdotalia essent sanctificata permitteretur filijs, & filiabus sacerdotum, quòd comederent de eis, quia non habebant sacerdotes quicquam vnde sustẽtarentur ipsi, & familiæ suæ, nisi iura Sanctuarij, & si de illis, nihil liceret mulieribus comedere, aut reliquę familiæ sacerdotum, non haberent sacerdotes, vnde alerent familiam suam, ideo in quibusdam permissum est, quòd liceret comedere sacerdotibus, & filijs, & filiab⁹, in alijs autem nequaquam. Ista autem sunt quæ proueniunt de sacrificio pro peccato, & pars simile, quæ non fermentabatur de quo. Leuit. c. 6. [Iure perpetuo.] Idest pertinebunt ad te, & filios tuos, & filias ista iura in æternum, scilicet quandiu durauerit status Iudæorum, & sacrificia, & sacerdotes, & sic factum est, quia vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, sacerdotes receperunt ista iura ab Israelitis. [Pactum salis erit sempiternum coram Domino tibi ac filijs tuis.] Ista littera potest intelligi dupliciter. Vno modo de sale ponẽdo super altare, ut ferat. n. Deus, quòd in omni sacrificio offerretur sal, siue cum carnibus siue cum pane, aut quibuscunque libamentis Leuit. c. 2. quicquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal: Deus autem repetit incidentaliter istã cæremoniam hic, dicens, q pactum salis erit sempiternum Aaron, & filijs suis coram Domino, idest pactum, vel cæremonia de ponẽdo sal erit perpetua in omnibus sacerdotibus, & ista est coram Domino, quia sal erat ponendum coram Domino, scilicet in altari cum omnibus sacrificijs. Alio modo est sensus, quòd istud erit pactum salis, idest pactum quod Deus facit cum Aaron, & filijs suis de dando sibi ista iura est pactum salis, idest durans sicut sal, scilicet in æternum, hoc autem inducit Deus ad certificandum Aaron, q ista iura, quę nunc ei, & filijs suis assignabat, nunquam ablaturus esset, & simile est de sale, quia siue in bonum, siue in malum sumatur facit perpetuitatem, vel magnam durationem, ita est de carnibus, quæ sale condiuntur, quoniam sine putredine conseruantur: ad malum etiam perpetuum, aut valde magni temporis causandum sal est, nãsi in aliquibus locis spargatur, efficiuntur loca illa sterilia, ita vt nũquam vel vsque ad magnum tempus fructificare queant, & propter hoc quando ciuitates totaliter delenitur ab hostibus, & volunt redigere eas in omnimodam solitudinem, spargunt sal in eis, sicut fecerunt Iudæi pugnantes in vrbe Sichem Iudic. c. 9. vterque horum sensuum conueniens est, & tũc dicitur, q pactum salis erit Aaron, & filijs suis coram Domino, idest Deus obseruabit istud pactum de dandis iuribus Aaron, & filijs suis in æternum, sicut sal facit res magnæ durationis. Alia littera habet pactum salutis, sed non est vera littera. Alia autem habet pactum pacis, & ista consonat secundæ expositioni, s. quod durabit istud pactum in pace in æternum inter sacerdotes, & Deum, sed pactum salis est vera littera: potest tamen referri magis ad primum sensum de ponendo sal super altare, quia dicitur tibi, & filijs tuis: ipsi enim soli ponebãt sal, & faciebant cæteras cæremonias in altari; filiæ autem nihil ministrabant. Si autem intelligeretur de duratione iurium sacerdotalium, non solum diceretur tibi, & filijs tuis, sed etiam filiabus, quia iura sacerdotalia omnibus his communicabantur: litteræ tamen superiori magis consonat secundus sensus, scilicet, de perpetuitate iurium: quicunque tamen satis est sustentabilis. [Dixitque Dominus ad Aaron.] Descriptis iuribus sacerdotalibus assignantur hic iura Leuitarum: omnes enim erant ministri Dei, & recipiebant aliquid pro ministerio suo: quamquam enim sacerdotes, & Leuitæ minores essent de eadem tribu: tamen erant distincti secũdum of-

G

H

I

K

Iura Leuitarum.

ficia, vt supra declaratum est, sacerdotibus autem daban A tur multa iura, quæ consistebant in eorum ministratione, hic autem dantur alia iura Leuitis, & ista sunt decimæ, quæ totaliter prouenicbant Leuitis, vt patet infra, & omnia ista loquebatur Dominus ad Aaron, quia ipse erat princeps sacerdotum, & Leuitarũ, ideo omnia quæ pertinebant ad eos dicta sunt huic soli Aaron. [In terra eorum nihil possidebitis. Deus assignauerat sacerdotibus vnde sustentarentur, ideo iubebat, vt non peterent aliquam partem possessionis, sicut cæteræ tribus.

Quare Israelitæ non acceperunt possessionem inter Israelitas, & de tribus causis ad hoc.
Quæst. XX.

B Pro intellectu huius, quod dicitur in litera de Leuitis sciendum est, quòd terra Chanaan quæ erat promissa filijs Israel erat diuidenda per omnes tribus, & quia Leuitæ faciebant vnam tribum, eis quoque danda erat sors, sicut cæteris, & ipsi petiuissent eam cũ diuideretur terra Chanaan, nisi Deus hic vetaret, erat enim irrationabile, quod sacerdotes, & Leuitæ haberent possessionẽ in terra Chanaan, sicut cæteræ tribus, & hoc propter tria, primo quia non indigebant, secundo quia non proficeret eis, tertio quia grauarentur aliæ tribus.

Primum patet, quia possessiones dabantur Israelitis in terra Chanaan, vt quilibet habens distinctam partẽ terræ vacaret agriculturæ, & de fructibus inde prouenienti bus sustentaretur, quia iste est modus vniuersæ gẽtis, Leuitæ autem non indigebant tali possessione, quia siue sacerdotes, siue Leuitæ minores percipiebant iura deter- C minata eis à Deo, quę sufficiebant ad eorum sustentationem, quod ergo daretur eis possessio vlterior erat ad superabundantiam, ideo irrationabile.

Secundo autem non conueniebat eis possessio, quia non proficeret sibi, possessio enim data, solũ ad hoc erat, vt coleretur, & inde perciperentur fructus, sacerdotes tamen, & Leuitæ non possent colere possessionem sibi datam, quoniam sacerdotes vacabant ministerio suo sacerdotali, & Leuitæ operationibus Leuiticis, ideo non possent occupari circa culturam terrę vel non sufficienter, ideo irrationabile erat eis dari.

Tertio non conueniebat eis possessio, quia grauarentur aliæ tribus, nam Leuitæ, & sacerdotes recipiebant quasi duplum, quod haberi poterat de vna sorte terræ Israelitarum: tota enim terra Chanaan erat diuisa in 12. D sortes, Leuitę autem percipiebant inde decimas fructuum terrę, & pecorum, & iumentorum, ergo percipiebant plusquam vnam sortem.

Item sacerdotes percipiebant multa alia iura quę supra enarrata sunt, & ista ęquiualerent plus quam fructibus vnius sortis, nam primitię de frugibus terrę, & redemptio omnium primogenitorum, vel solutio, tam in hominibus quam in animalibus erant maxima iura, & sine cęteris sacerdotalibus prouentibus, ęquualerẽt plus quam fructibus vnius sortis, & sic redditus Leuitarum, & sacerdotum erant plures quolibet anno quam fructus duarum sortium terrę Chanaan, & tamen proueniebant omnia ista iura soli tribui Leuitę, ideo dato quod non haberent quicquam aliud, excellebat quamlibet tribum, & nulla erat tribus, quę libenter non careret sorte E sua, vt darentur ei iura Leuitarum, & sacerdotum, & propter hoc quidam de alijs tribubus insurrexerunt contra Aaron, vt vsurparent sibi iura summi sacerdotij supra capit. decimosexto, quia eligebant magis illa quam sortem suam. Si ergo Deus dedisset Leuitis ista iura quę supra habita sunt, & insuper daret sortem, sicut cęteris tribubus, valde grauaret alias, quia faceret Leuitas, & sacerdotes duplo, vel triplo ditiores alijs, quod moleste ferrent alię tribus: ideo quod habituri erant Leuitę in sorte fecit Deus, quod haberent omnes alię tribus, & sic aliquo modo successerunt omnes tribus Leuitis in iure sortis, quia sors Leuitarum accreuit alijs, scilicet, quod inter eas diuisa est, de his dicendum est, Deut. cap. decimooctauo.

Sciendum autem, quod nunc, quando Deus locutus fuit ad Aaron verba hæc, priuauit tribum Leui iure sortis, nam ante hoc quamquam assignata essent iura alia qua sacerdotibus, vt patet ex legibus Leuitici, tamen retinebant ius sortis, quia si Deus nihil dixisset habituri erant Leuitæ partem hęreditatis cum reliquis tribubus, alioquin si assignauisset eis iuribus sacerdotalibus, & Leuiticis ipso facto cessasset ius sortis in Leuitis, non dixisset Deus ista verba. sed falsum est. Nec valet si dicas, quòd Leuitæ perdiderunt ius sortis, quãdo Iacob pater eorum adoptauit Manassen, & Ephraim duos filios Ioseph, faciens eos esse duo capita tribuum, & dans eis iura duarum sortium Gen. cap. 48. scilicet duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabũtur mihi, nam per istam adoptionem nihil perdidit tribus Leuita rum. sicut late declaratum est Iosue 14. cap. sed nũc perdidit iura sua, quando verba ista dicta sunt, & hoc quia terra Chanaan proueniebat Iudæis ex dispositione Dei, ideo prouentura erat quibuscunque Deus vellet: sed voluit, quòd Leuitis nõ prouenirent pars, ergo nõ erat prouentura, nec in hoc grauabat eos Deus, sicut de illo qui habet liberam administrationem rerum suarum, quoniam potest donare cui voluerit, & non grauat vnũ donando alteri: immo, & ipsæ tribus, quæ suscipiebant sortem in terra Chanaan, non habebant possessiones illas in titulum tanquam domini, sed magis erant tanquam coloni qui terram colunt, sed de corpore hæreditatis nihil ad eos pertinet. Et ob hoc Deus iubebat ne aliquis in terra Chanaan venderet possessionem suã simpliciter, quia non erat tanquam dominus potens eã ferre in alterum ius suum, sed tanquam colonus. Leui. cap. 25. scilicet terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos coloni mei estis, vnde, & cũcta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.

An Leuitæ dicantur accepisse hæreditatem, quia acceperunt quadraginta octo vrbes, & in quo differant possessiones aliarum tribuum a possessione Leui.
Quæst. XXI.

Sed arguet aliquis, quia dicitur hic, quòd Leuitæ nihil possiderent, nam ipsis datæ sunt quadraginta octo ciuitates cum suburbanis suis infra 35. c. & Iosue 14. Aliquæ autem tribus erant quæ paulo plures ciuitates susceperant, & aliæ pauciores, sicut tribus Simeon de qua Iosue 19. cap.

Respondendum est, quod Leuitæ non receperunt possessionem inter reliquos Israelitas, sed solum susceperunt ciuitates ad habitandum.

Pro quo sciendum, quòd possessio, vel sors debita cuilibet tribui in terra Chanaan dicebat quandã magnam partem terræ cum omnibus ciuitatibus, & oppidis, & toto territorio intra contento, quælibet autẽ tribus huiusmodi sortem accipiebat, scilicet ciuitates, & oppida ad habitandum in eis, & regionem totam ad colendum, vt inde sustentarẽtur, præcipua autem pars sortis erat in habendo territorium pro agris, & vineis, oliuetis, cæterisque arboribus ad sustẽtationem vitæ humanæ, quàm in habendo ciuitates, & loca ad habitandum, quia fructus ad sustentationem vitæ de agris proueniunt, & non de locis habitationum, vnde habitus agris, & vineis ad fructus percipiendos, facile est vbicũque, & qualitercunque habitationis locũ fabricare, nã paruæ mansiunculæ ad vitam sufficiunt: de Leuitis autẽ sic erat, quod recipiebant solas ciuitates cum suburbanis suis, agros autem, & vineas, & cætera territoria non recipiebant, ideo potissimum, quod erat in possessione, non habebant.

In quo sciendum est, quòd quia Deus assignauerat Leuitis iura quibus sufficienter poterant sustentari, non erant recepturi aliquam possessionem inter Israelitas, quia tamen non poterant manere in terra Chanaan, ad ministrandum domino, nisi haberent aliqua loca, in quibus habitarent, iussit Deus dari eis 48. vrbes, quæ poterant sufficere eis ad habitationem, infra 34. capitulo, & quia non indigebant terra ad colendum, vt in-

die haberent fructus, cum sufficienter alerentur de iuribus Sanctuarij, non fuerint eis data territoria vrbiũ sed proueniebant alijs vrbibus Israelitarum, & villulis, quæ erant in circuitu vrbium Leuiticarum, & sacerdotaliũ, nam non acceperũt Leuitæ vrbes 48. simul velut in vna sorte, sed dispersas per totam terram Chanaan, cum quælibet tribus daret aliquas ciuitates sacerdotibus, & Leuitis: & tribus, quæ plures habebat, dabat plures, quæ vero paucas, dabat pauciores, infra 35.ca. Quæ autẽ fuerint ciuitates, quas singulæ tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, & in quibus locis, patet Iosue.c.21.

Item Leuitæ habebant pecora, & iumenta, quæ recipiebant de decimis, & primitijs, quas dabant Israelitæ, pro his autem indigebant locis pascualibus, ideo dedit Deus cuilibet vrbi Leuitarum, & sacerdotum, spatia duorum millium cubitorum in circuitu, quæ vocantur suburbana, & in istis pascebant Leuitæ, & sacerdotes pecora, infra 35.c. & Iosue 14.

Sed in his locis non faciebant agros, aut vineas ad aliquid colendum. Ciuitates autem solæ nõ faciebant possessionem, vel sortem: vnde cæteri Israelitæ dicebantur habere possessionem, vel sortem: Leuitæ autem nequaquam, quia erat differentia in duobus.

Primum quòd quælibet tribus Israelitarum recipiebat ciuitates ad habitandum, & agros, & omnia territoria ad colendum, vt dictum est, Leuitæ autem solas vrbes cum suburbanis suis.

Secunda differentia erat, quia dato, quòd ciuitates istas vellemus vocare possessionem Leuitarum: tamẽ non habebant eas eo modo, quo Israelitæ cæteri ciuitates suas nam alij habebant eas per sortem: Leuitæ autem habuerunt eas per eleemosynam: fuit enim terra primo diuisa in 12. partes pro 12. tribubus, & nihil mansit, quod diuidi posset: Leuitæ ergo si per se habituri essent sortem, nihil manebat, quod eis daretur, sed de singulis sortibus tribuũ datæ sunt eis aliquæ ciuitates, tribus enim, quæ plures habebat, dabat multas, quæ vero pauciores, dabat paucas, & patet hoc, quia postquam positæ sunt omnes sortes tribuum Israel in libro Iosue a c.15. vsque ad 21. subditur in 21. de ciuitatibus quas singulæ tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, ideo ista littera intelligitur, quòd nihil possidebitis, idest non habebitis aliquam sortem inter cæteros Israelitas, sicut quælibet tribus habebat, vel nihil possidebitis, idest non habebitis aliquos agros, & vineas, sicut cæteræ tribus, sed solas ciuitates ad habitandum.

[Nec habebitis partem inter eos.] Eadem sententia est, quæ superior, & ponitur ad magis significandam, scilicet, quòd quamquam Leuitæ non possent habere possessionem per modum partis, tamen poterant habere ciuitates, & sic per ista non excluditur, quòd Leuitæ haberent ciuitates, sed solum intelligitur quod non haberent sortem integram, sicut aliæ tribus, quia habere partem erat, quòd terra Israelitarum diuideretur in aliquas portiones, & vna earum proueniret Leuitis, & sic non habuerunt partem, habuerunt tamen ciuitates in quibus habitabant, vel vt vult Rab.Sa. Leuitæ prohibentur hic habere partem in lucris, quæ proueniebant reliquæ multitudini, sicut est in diuisione prædæ, de qua nihil habebant Leuitæ, quod intelligendum est directe, scilicet, quod nihil capiebant tanquam principales diuisores, siue inter quos fiebat diuisio, sed bene pro primitijs, vel gratis oblatum, scilicet, quod Leuitæ & sacerdotes percipiebant interdum aliqua iura de his, quæ proueniebant de bello, scilicet, quòd de toto lucro dabatur eis aliquid tanquam primitiæ, vt patet infra 31.c. de pugna contra Madianitas, vbi aliquid acceperunt Leuitæ, & aliquid sacerdotes.

Deũ esse hæreditatẽ & partem Leuitarũ quo intelligitur.

[Ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel.] Ista est causa quare non debebant Leuitæ recipere aliquam partem inter reliquos Israelitas, scilicet quia Deus erat pars eorum, & hæreditas. Aliqui intelligunt hoc multum allegorice, siue tropologice, quòd Deus erat hæreditas Leuitarum, quia debebant in Domino contemplari. Deus erat bonum eorum in quo manebant, sed nihil hoc ad intentionem litteræ, quia propter hoc nõ haberent Leuitæ aliquid vnde sustentarentur, ideo est sensus, ego pars, & hæreditas tua sum, idest ego sum tibi loco hæreditatis, quam accepturus eras inter Israelitas, scilicet quia sicut si reciperes sortem agrorum, & vinearum inter Israelitas, illa essent ad sustentationem tuam, ita ea quæ dabuntur tibi propter me, scilicet iura sanctuarij erunt hæreditas tua, quia sufficient tibi ad sustentationẽ, & iste sensus declaratur Iosue 13.cap. scilicet Tribui autẽ Leui non dedit possessionem, sed sacrificia, & victimæ Domini Dei Israel, ipsa est eius hæreditas. Et dicitur hic pars, & hæreditas, quod idem est, sed vocatur pars inquãtum terra tota Chanaan diuidenda erat in 12. partes, & vnam illarũ susceptura erat quælibet de tribubus Israel, vocatur autem hæreditas, quia portio quæ proueniebat cuilibet tribui erat sibi data in titulũ, tanquam id quod prouenit iure hæreditario. [In medio filiorum Israel.]
G Hoc potest referri ad duo. Vno modo ad id, quòd Leuitæ ab alijs suscepturi erant. Alio modo ad id quod non suscipiebant. Primo modo est sensus quòd Leuitæ erant suscepturi aliquam de partibus Inter Israelitas, nunc autem Deus erat eis loco hæreditatis, & erant in medio Israelitarum.

Alio modo est sensus, quòd Deus est sors Leuitarum in medio Israelitarum, idest, quod non habebant Leuitæ aliam sortem inter Israelitas, nisi Deũ, idest id quod dabatur eis pro Deo, scilicet iura Sanctuarij, & ista dabantur eis inter filios Israel, quia in nulla alia gente habebãt Leuitæ ista iura, nisi inter Israelitas. Propter ista verba, quæ Deus dixit hic sacerdotibus, & Leuitis, quos fecerat ministros suos, omnes qui nũc ordinantur ad ministerium Dei in principio ordinationis suæ dicunt, Dominus pars
H hæreditatis meæ, idest, quod iam ipsi incipiũt habere partem suam in Deo, & recedere a popularibus, qui partem suam magis habent in hoc sæculo.

Decimæ sunt Leuitarum.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis, vt non accedant vltra filij Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantib. peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, et necessaria separaui. *Deut. 18.*

[Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem.] Ista sunt iura Leuitarum, qui erant minores
I sacerdotibus, & hoc erat, quòd susciperent omnes decimas, sacerdotes autem nihil de decimis percipiebant, nunc vero è contrario fit, quia decimæ sunt iura sacerdotum, & ecclesiarum, tunc autem ad Sanctuarium nihil pertinebat de decimis, vel ad sacerdotes, sed totum Leuitis dabatur, & ratio est, quia Leuitæ erant valde multi, sacerdotes autem pauciores, & si non darentur eis omnes decimæ, non habuissent vnde sustentarentur. Et vocat hic filios Leui non omnes qui nati sunt de Leui, sed filios Leui, idest Leuitas minores, qui non erant de sacerdotibus, his enim datæ sunt omnes decimæ Israel.

Et dicitur, omnes decimæ, ne sacerdotes intelligerent aliquam partem earum ad ipsos pertinere, nec solum istæ decimæ quæ erant communes. & fiebant quolibet anno proueniebant Leuitis, sed etiam erant alia ge-
K nera decimarum, scilicet duo, quia de tertio in tertium annum dabantur tria genera decimarum, alijs autem annis dabantur duo, maxima pars harum proueniebat Leuitis. Quomodo autem istæ decimæ soluendæ essent declaratum est Deutero. decimoquarto, & decimosexto capitu. & dicitur hic, quòd datæ sunt decimæ in possessionem, quia sicut sacerdotes habebant sacrificia. & alia iura Sanctuarij in possessionem, ita Leuitæ habebant decimas loco sortis, & possessionis suæ.

Decimæ quare dabantur Leuitis.

[Pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis.] Idest ideo dabantur Leuitis istæ decimæ, quia habebant aliquod ministerium, cæteræ autem tribus non ministrabant aliquatenus coram Domino: ideo nihil ipsi suscipiebant, sed magis de reditibus quos ipsi dabant sustentabantur ministri Sanctuarij, & dicitur pro mini-

ministerio quo seruiunt in tabernaculo fœderis, non quod Leuitę minores haberent aliquod ministerium in tabernaculo, nec in atrio tabernaculi, quia omnes huiusmodi ministrationes ad sacerdotes pertinebant, vt supra declaratum est, sed dicitur ministerium in tabernaculo fœderis, idest in portando illud de loco ad locum, & in custodiendo, figendo in circuitu illius tentoria, ne aliquis de Israelitis accederet ad illud, & erigendo, atque deponendo illud supra cap, 1. 3. & 4. nulla enim alia ministeria habebant Leuitæ vsque ad tempus Dauid, postea autem ipse ordinauit alia, quia prima iam non erant necessaria, vt patet 1. Paralip. 23. cap. scilicet, dixit Dauid, requiem dedit dominus Deus Israel populo suo, & habitationem eius in Ierusalem vsque in ęternum, nec erit officium Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum: ergo videtur, quod ante hoc semper erat officium suum portare Sanctuarium, & vasa. Dauid autem statuit eis alia officia de quibus 1. Paralip. 23. 25. & 26. & pro his recipiebant iura decimarum, sicut ante consueti erant, sed etiam post tempus Dauid non fuit officium Leuitarum, vt ministrarent in tabernaculo, sed ministrabant, cauendo, & custodiendo thesauros Sanctuarij, & obseruando ianuas templi, & faciendo similam frixam ad offerendum, de hoc præallegatis capitulis, ministerium autem in tabernaculo testimonij semper fuit pro sacerdotibus.

(Vt non accedant vltra filij Israel ad tabernaculum.) Idest ista iura ideo do sacerdotibus, & Leuitis, vt ministrent in rebus Sanctuarij, ne filij Israel de alijs tribubus habeant occasionem accedendi ad tabernaculum, quasi dicat, si non darentur iura Leuitis pro officio Sanctuarij, non haberent curam specialem de obseruatione Sanctuarij, & tunc in defectum eorum contingeret alios Israelitas accedere, & hoc esset peccatum graue, vt patet in littera, nolebat enim Deus, quòd alij Israelitæ præter Leuitas accederent ad Sanctuarium, quia omnes illos iudicauerat ineptos ad ministrandum pro idolatria, quam incurrerant, Leuitæ autem tanquam habentes zelum Dei vlti sunt istud nefas, occidendo peccatores, & in sanguine eorum consecrati sunt, vt ministrarent Domino, vt patet Exod. 32. cap. & propter hoc Deus sæpe admonuit ne Israelitæ accederent ad officia Leuitarum, vel sacerdotum, quia oriretur indignatio in populo supra cap. 1. & 3. & hic. Vocantur autem hic filij Israel soli viri de duodecim tribubus, Leuitæ autem quamquam essent filij Israel, tamen non vocantur, & hoc, quia alij erant plures, & pertinentes ad eundem statum, Leuitæ autem erant separati ab eis propter ministerium, ideo alij accipiebant sibi istud nomen per excellentiam. Dicitur enim ne accedant vltra, non quidem quasi aliquando accessissent, quia à principio, vt factum est tabernaculum fuerunt sacerdotes consecrati, & Leuitæ, & officia eorum fuerunt distincta, nam in die primo quo erectum est tabernaculum incępta est consecratio sacerdotum, vt declaratum est Leuitici capit. 1. & 8. Leuitæ autem post pauca consecrati sunt, vt declaratum est supra cap. 8. Et immediate determinata sunt eis ministeria sua, ideo non fuit aliquod tempus in quo Israelitę accederent ad Sanctuarium, scilicet ministrando non accedentibus Leuitis, sed dicitur non accedant vltra, idest nunquam accedant, nisi forte aliquis velit dicere, quòd aliquando accesserunt, scilicet, quando Dathan, & Abiron, & Chore cum socijs suis voluerunt vsurpare sibi summum sacerdotium, quia tunc ducenti, & quinquaginta viri, accesserunt ad offerendum thymiama, & mortui sunt supra cap. 6. sed de hoc non potest intelligi, quia illud non fuit factum per negligentiam Leuitarum, sed per seditionem populi, quoniam insurgebat magna pars populi contra Moysen, & Aarō, qui non potuerunt eis resistere, sed magis fugerunt in tabernaculum fœderis supra cap. 16.

(Nec committant peccatum mortiferum.) Idest, quia si accessenint ad ministrandum in Sanctuario, vel saltem ad manendum circa illud, committent peccatum mortiferum, idest peccatum, propter quod veniet mors super eos, sic enim dixerat Deus, quicunque externus

A accesserit, morietur supra cap. 3. & supra in littera. Idem est peccatum mortiferum, & mortale, sed hic vocatur mortiferum, idest, quod facit hominem promereri mortem temporalem, & æternam, nos autem vocamus peccata mortalia, quæ faciunt homines dignos morte æterna. Istud autem addebat, quia homines temporaliter occidebantur pro illo.

Peccatū mortiferum, & mortale idē sunt.

(Solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus.) Idest volo, quòd filij Leui solum mihi ministrent. Istud potest intelligi de omnibus tam sacerdotibus, quam Leuitis, qui vocantur filij Leui, quia omnes sunt de progenie eius, & est sensus, quòd isti soli ministrabunt in Sanctuario, quia Leuitæ ministrabant in Sanctuario portando illud, sacerdotes autem ministrabant facientes in eo officia sua, & Deus nolebat, quòd aliquis accederet

B ad officia sacerdotum, nisi sacerdos, nec ad officia Leuitarum, nisi Leuita.

Alio modo potest intelligi de solis Leuitis, qui vocantur filij Leui, vt patet supra, quamquam non solum ipsi essent filij Leui, sed etiam sacerdotes, isti soli ministrabant in tabernaculo, idest in portando tabernaculum.

(Et portantibus peccata populi.) Idest, quòd isti soli tolerabunt iniquitates popularium, non est sensus, quòd Leuitæ portarent peccata, populi, idest paterentur aliquid pro peccatis populi, quia vnus non portat iniquitatem alterius, sed anima, quæ peccat ipsa morietur Ezechiel. 18. cap. sed dicitur, quòd portant peccata populi, idest, quòd puniuntur pro peccatis populi, scilicet si ex negligentia sua populus peccaret: erat enim Leuitis cōmissa custodia Sanctuarij, & si ipsi permitterent aliquē

C de popularibus accedere ad ministrandum, vel ad manendum circa Sanctuarium, pro peccato illius popularis puniebantur Leuitę, & hoc est, quod supra dixit Deus ad Aaron, tu, & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitates Sanctuarij, & tu, & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri, idest patiemini si permiseritis aliquem ministrare pręter vos, & est sensus huius litterę, nullus de filijs Israel accedat ad tabernaculum, quia soli filij Leui debent ministrare in eo, & portare peccata populi.

(Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris.) Idest ista lex semper durabit dum generationes vestræ durauerint, & refertur hoc ad vtrâque legem supra positam, scilicet ad legem de administrationibus Leuitarum, quòd in ęternum durarent illæ, & nulli alij præ-

D ter Leuitas ministrarent: refertur etiam ad legem de iuribus decimarum, scilicet quòd hoc erit ei legitimum sempiternum, idest ista iura prouenient eis semper ex lege. (Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti.) Idest Leuitę minores non habebunt aliquam possessionem, vel aliquid loco possessionis, nisi decimas, & his contenti erunt, ita vt non petant aliquid aliud, Ista clausula refertur ad populares, & ad sacerdotes, de popularibus est sensus, quod Leuitę solas decimas possidebunt, & nihil aliud petent, scilicet à popularibus exigentes aliam sortem inter eos, quia sicut sacerdotes sola iura sua recipiebant, & non dabatur eis sors, ita & de Leuitis erat, qui viuebant de iuribus Dei, vel refertur hoc ad sacerdotes, scilicet, quòd Leuitæ erunt contenti iuribus decimarum, & nihil aliud possidebunt, idest, & non

E petent aliqua iura in possessionem de iuribus sacerdotalibus: habebant enim sacerdotes plurima iura, vt supra patet, Leuitę vero vnum tantum, scilicet decimas, & ipsi erant valde plures sacerdotibus, vnde poterant petere aliqua de iuribus sacerdotalibus, ideo iubetur, quòd sint contenti decimis, & in hoc verum est, quòd proportionaliter dabantur plura iura sacerdotibus, quam Leuitis, quia Leuitę erant valde multi, sacerdotes autem pauci, & ipsi habebant multa iura, quæ erant valde magna, vt patet ex prædictis. Leuitæ autem vnicum, scilicet decimas, & has non integre percipiebant, cum tenerentur dare decimam partem earum summo sacerdoti, vt patet infra in littera, ideo Leuitæ erant pauperes, & iubebat Deus alios modos decimarum fieri ad sustentationem eorum, de quibus patet Deuteronom. cap. 14. & 16.

Item iubebat, quòd quando Israelitæ facerent sacrificia, & conuiuia vocarent secū Leuitas, qui pauperes erāt, vt comederent cum illis, de sacerdotibus autem nihil dicitur, quia sufficientia erāt iura eorum ipsis. [Quas in vsus eorum, & necessaria separaui.] Idest ego dedi decimas, separando eas à cæteris iuribus pro Leuitis, & ista pertinent ad vsus, & necessitates. Ad vsus quidem, i. ad cibos suos, & familiarum suarum: nam decimæ percipiebātur de omnibus fructibus terræ, & de pecoribus, atq; iumentis, de his autem sumebant Leuitę in cibos suos.

Quomodo de iuribus Leuitarum poterant comedere omnes tam mundi, quàm immundi masculi, & fæmina, & quòd poterant ea vendere, & non erat hoc de sacerdotibus. Quæst. XXII.

SCiendum autem circa hoc, quòd non est distinguendum de iuribus Leuitarum, quantum ad comedentes, sicut de iuribus sacerdotalibus, nam inter sacerdotalia quædam erant, quæ solis masculis sacerdotibus comedere licebat, sicut partes prouenientes de sacrificio pro peccato Leuit. 6: & panes, qui ponebantur in mensa propositionis. 1. Regum cap. 21. & Matth. 12. & simila non fermentata, cuius pars quædam cremata fuerat super altare Leuit. cap. 6. Alia iura proueniebant tam masculis quam fœminis de genere sacerdotali, & toti familiæ sacerdotum, sicut partes sacrificij pacifici, scilicet pectusculum, & armus dexter, de quibus dicitur quod comedebant filij, & filiæ Leuit. c. 10. & supra in littera, & aliorum de quibus comedebat tota familia, quædā erant quæ requirebant munditiam in comedentibus: alia autem nequaquam, prima sunt, quæ vocantur sanctificata, de quibus ponebatur pars aliqua super altare, sicut erat de omnibus sacrificijs; & de quibusdam oblationibus, de his intelligitur, quod habetur Leuit. cap. 22. & supra in littera, scilicet, qui mundus est in domo tua vescetur ex eis. Alia erant iura sacerdotalia, de quibus non ponebatur pars aliqua super altare ad cremandum, s. primitiæ de frugibus terræ; & oblationes de melle, & fructibus agrorum, & fermentato, de his enim vetuerat Deus poni quidquam super altare. Leuit. c. 2. sed cedebant simpliciter in ius sacerdotum; & poterant ea vendere, vel commutare, aut donare; & poterant de eis mundi, vel immūdi comedere, vt supra declaratum est. In iuribus autem Leuitarum non erat talis distinctio; quia ipsi solum habebant decimas in partē suam, vt patet hic, & de istis nulla pars ponebatur super altare, sed totum proueniebat ipsis Leuitis, & dicitur infra, quod tam ipsi, quam familiæ suæ comederent, de his iuribus, etiam non requirebatur aliqua munditia, quia nulla pars decimarum consecrabatur super altare ad hoc, quod comedentes de reliquis partibus deberent esse mundi. Dicitur etiam quod separatæ sunt decimæ ad necessaria, idest ad omnes necessitates Leuitarum, & familiarum suarum. Ipsi enim non habebant aliqua iura præter decimas; nec colebāt terram, aut habebant aliam ministrationem, ex qua possent acquirere, cum Deus non dedisset Leuitis, & sacerdotibus territoria ad colendum agros, vel vineas, sed sola suburbana ad pascendum pecora, infra cap. 35. & Ios. 14. Indigebant tamen Leuitæ multis alijs ad vitam præter fructus, quos suscipiebāt de decimis; ideo necesse fuit, quòd permitterentur vendere de fructibus illis, & commutare, vel facere alios contractus, vt possent habere reliqua necessaria ad vitam, & hoc expressit hic cū dixit, in vsus & necessaria: de sacerdotibus autem similiter dicendum est, quòd necesse sit aliqua iura eorum esse, quæ Deus permitteret vendi, & commutari, & quibuscunque donari, quia ista iura solum habebant sacerdotes ad vitam, quæ proueniebant eis de Sanctuario, & non colebant terram, nec vacabant alijs operibus, vt patet ex supra dictis, sed multa erāt eis necessaria præter fructus illos, ergo necesse erat dari aliqua iura, quæ possent vendi, & commutari, vt inde perciperentur fructus, vel necessaria, quæ non habebant sacerdotes ex iuribus suis: huiusmodi erant primitiæ, & oblationes quædam, scilicet, medulla olei, & vini; & generaliter omnia, quæ proue-

F niebant sacerdotibus, de quibus non ponebatur pars aliqua super altare, de hoc supra patet.

Locutus que est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe Leuitis, atque denuncia. Cum acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi vobis; primitias earum offerte Domino, idest, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblatione primitiuorum, tam de areis quam de torcularibus vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt cuncta. Dicesque ad eos. Si præclara, & meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area, & torculari dederitis primitias, & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam
G *vos, quam familia vestra, quia precium est pro ministerio, quo seruitis in tabernaculo testimonij, & non peccabitis super hoc, egregia vobis, & pinguia reseruantes ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.*

Decimæ decimæ Leuitarum est Aaron.

(Locutusque est dominus ad Moysen.) Hic agitur in speciali de iuribus summi sacerdotis. Dicet aliquis, quare non locutus fuit Deus hæc ad Aaron, sicut in omnibus superioribus loquebatur ad eum?

Respondendum est, quòd hic agitur de iuribus summi sacerdotis, & Aaron erat summus sacerdos, si autem ipsi locutus fuisset Deus denunciaret ipse iura sua, & tūc non crederetur ei, quia loquebatur pro se, vel si crederetur, scrupulosius esset, quam si alius loqueretur propter
H fauorem causę suæ, ideo conuenientius fuit. vt loqueretur Deus cum Moyse, & ipse denunciaret Leuitis iura Aaron. Sciendum est, quòd summus sacerdos habebat duplicia iura, quædam erant ei communia cum alijs sacerdotibus, s. omnia quæ supra posita sunt, alia erant eī propria. Ista erant de quibus dicitur hic, scilicet, quòd perciperet à Leuitis decimam partem decimarum.

[Præcipe Leuitis, atque denuncia.] Iube eis, quòd soluant, & denuncia eos esse obligatos ad soluendum iura decimarum sacerdoti magno de decimis suis.

(Cum acceperitis à filijs Israel decimas.) Loquitur hic Moyses ad Leuitas, qui erant minores: nam sacerdotes non exhibebant sacerdoti magno aliqua iura decimarū, vel aliarum rerum. Leuitę aut, qui erant quasi extranei, & populares in comparatione sacerdotum, exhibebant
I iura, non omnibus sacerdotibus, sed soli sacerdoti magno, & limitatur eis tempus hic ad soluendum iura hęc, scilicet, quando ipsi perciperent decimas ab Israelitis, in deserto enim nulla iura soluerunt Leuitæ sacerdoti magno, quia non percipiebant ipsi quidquam à popularibus, sed postquam steterunt in terra Chanaan cessantes à bellis, & vacantes agriculturæ, incęperunt Israelitæ soluere decimas Leuitis, & Leuitæ summo sacerdoti iura prębuerunt, ante enim non fuit aliqua obligatio propter duo. Primo, quia nihil erat de quo Leuitæ summis sacerdotibus, & populares Leuitis iura soluere possent. Secundo, quia in deserto nullo indigebant Israelitę, cum Deus daret eis cibum de cælo, vestes vero, & calciamenta fecit miraculose durare, nunquam enim attrita, nec vetustate consumpta sunt Deut c. 8. & 29.

K

Aaron nunquam accepit aliqua iura sacerdotalia tempore suo. Quæst. XXIII.

EX hoc sequitur, quòd Aaron summus sacerdos, nunquam percepit aliqua iura sacerdotalia à Leuitis, de quibus hic dicitur, quia ista nunquam soluta sunt, nisi post ingressum in terram Chanaan: Aaron autem in deserto mortuus est anno quadragesimo, mense quinto ab exitu de Aegypto, inf. 32. cap. Eleazarus autem filius eius, qui successit ei in summo sacerdotio, infra 20. capit. fuit primus, qui suscepit iura à Leuitis, quoniam ipse ingressus est in terram Chanaan, & vixit in ea longo tempore, atque post mortem Iosue ipse defunctus est. Iosue 24. cap. & tamen in tempore Iosue cessauit terra à bellis Iosue cap. 11. & 14. & tunc incœperunt Israelitæ vacare

care agriculturæ, & soluere iura sacerdotibus, & Leuitis, & Leuitæ summo sacerdoti.

(Quas dedi vobis.) Idest ergo assignaui vobis decimas in iura vestra, vt accipiatis eas in æternum, & accipitur hic dare, idest dare in titulum, quoniam Leuitæ habebāt decimas in titulum, & vocabantur possessio, & hæreditas eorum, supra, cum dicitur, filijs Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem.

(Primitias earum offerte domino.) Idest dabitis Deo de illis decimis primitias: sunt autem istæ primitiæ decima pars fructuum, quos suscipiebāt Leuitæ, vnde possunt vocari decimæ, vel primitiæ, decimæ quidem quantum ad summam, quia decimam partē fructuū suorum dabant, vocantur aūt primitiæ, quantū ad duo. s. quia primo dabāt ista iura summo sacerdoti, quam de eis, quidquam assumerent in cibum, vel ad alios vsus: aut vocantur primitiæ, quia de partibus melioribus dabantur. Primitiæ enim dicūtur de primus, a, vm, quod signat antecessionem, vel ordinem, & ista est duplex scilicet in tēpore, vel in nobilitate, ita primitiæ respectu aliarum partium fructuū habebant istas duas antecessiones, s. quia primo dabantur, quam assumeretur quicquā in cibum, & ista est ratio communis quare vocantur primitię iura quædam, quæ Israelitæ dabāt sacerdotibus. s. quia de primis fructibus illa dabant, & non licebat eis comedere panem, pultes, aut polentam de segete priusquam soluerent vnum genus harum primitiarum Leui. 23. c. & hoc obseruabant Leuitæ, quia cum recepissent decimas a toto Israel priusquam conuerterent aliquid earum in vsus suos, separabant decimam partē sacerdoti magno. Alio modo dicuntur primitiæ, vt signant antecessionem nobilitatis. s. ꝙ illa, quæ dabantur in primitias erant meliora, & electa de cæteris: nam non acceptarentur primitiæ si darentur de peioribus, & hoc impositum erat sub pręcepto Leuitis, vt de melioribus partibus decimarū suarum darent sacerdoti magno istas primitias, vt patet infra scilicet omnia, quę offertis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt, hic tamen vocantur ista iura primitiæ secundum primā significationem, scilicet quia de primis, quæ percipiebāt Leuitæ soluebantur hæc, quamquam verum est, quòd de melioribus esse deberent. (Idest decimam partem decimæ.) Assignatur hic quantitas istarum primitiarum, quas dabant Leuitæ summo sacerdoti. s. ꝙ esset decima pars decimæ suæ: nam Leuitæ percipiebant decimam omnium fructuū Israel, & de hac decima rursus dabant decimam sacerdoti magno, & sic percipiebat summus sacerdos centesimā partem omnium fructum totius Israel, & in hoc erat ditissimus, atque familia eius nimis magna, quia de toto regno Israel, quod erat valde magnum, percipiebat annuatim centesimam partem fructuum terræ, & pecorum, & sumentorum, vnde non erat aliquis ita vir potens in toto Israel, præter regem, sicut sacerdos magnus, & accipiebant isti sacerdotes filias Regum in vxores, sicut patet de Ioiada sacerdote magno, qui accepit filiā Regis Ioram in vxorē. 4. Reg. c. 11. (Vt reputetur vobis in oblationem primitiarū.) Idest ita Deus vobis reputabit oblationem istam, sicut si offerrent primitias, dixerat enim quòd Leuitæ offerrent Deo istas primitias, non quidem portantes eas ad Sanctuarium ad offerendum ibi, quia tūc prouenirēt in ius oīum sacerdotū minorū, sicut cætera, quæ sup. posita sunt, sed dabant eas sacerdoti magno, dicebantur tamen offerre Deo, quia id quod Leuitæ dabāt sacerdoti magno non dabant pp eum, sed pp Deum, & sic nihil differebat an illa cremarentur super altare, vel darentur summo sacerdoti, quantum ad acceptationē, vtrunque enim æqualiter acceptabatur, licet id quod in altari crematur totum cederet in cultum Dei, quæ aūt dabantur summo sacerdoti cedebant in solum ius illius, dicitur tamen hic, quòd Deus reputabit Leuitis, velut si offerrēt primitias scilicet si darent primitias, quæ cremantur in altari, omnia enim quę homines separant ad dandū Deo vocantur primitiæ, sicut supra dicebatur. (Ecce dedi tibi custodiam omnium primitiarum earum.) Idest eorum, quæ Israelitæ separant ad dandum mihi. Alio modo pōt intelligi. s. ꝙ sicut si Leuitæ haberent agros, & vineas da-

A rent de illis decimas, & primitias, & reputarentur eis a Deo in bonum, ita cū nunc darent summo sacerdoti decimam decimæ suæ reputabatur eis, velut si tribuissent primitias, primitiæ enim & primitiua idem sunt, quamquam primitiua magis denotant antecessionem temporis, s. ꝙ offeruntur de primo nascentibus, vel de eis, quæ primo accipiuntur. (Tam de areis, quā de torcularibus, & vniuersis quorum accipitis primitias.) Ista decima, quam offeretis erit de area, & de torcularibus, idest de omnibus, quæ in area colliguntur, & triturātur. s. de frugibus, & leguminibus, & de omnibus, quæ in torculari exprimuntur. s. de vino, & oleo, & similibus liquoribus, dicitur hoc quia existimarent Leuitæ fortassis, ꝙ solum debebant dare decimam decimæ, de quibusdā rebus, & non de omnibus, quæ ipsi suscipiebant ab Israelitis, ideo B determinatur eis, ꝙ de omnibus, de quibus ipsi percipiūt decimas, dabunt decimam decimæ sacerdoti magno: ad hoc autem subditur ista clausula, de vniuersis quorū accipitis primitias, quia præter fructus areæ, & torcularis accipiebant de alijs decimas. s. de melle, & fructibus arborum, & quibusdam herbis. s. cimino, anetho, & menta, quas pharisæi, & scribæ decimabant, & Christus dixit eas esse decimandas Mat. 23. cap etiam recipiebant decimam de iumentis, & de pecoribus, & de omnibus alijs, quæ aliqualiter pertinent ad fructus terræ, & nos vocamus eas decimas prædiales de omnibus his tenebantur Leuitæ dare decimam decimæ summo sacerdoti.

Sciendū, quòd iste accusatiuus, primitias potest referri ad verbum accipitis, vel ad verbū offeretis, primo modo est sensus, ꝙ Leuitæ offerant Domino, idest dent deci C mas summo sacerdoti, de omnibus, de quibus accipiunt primitias, & tunc vocantur ibi primitiæ decimæ quas recipiunt Leuitæ ab Israelitis, secundo modo est sensus, ꝙ Leuitæ offerrent primitias Domino, idest decimā decimæ de omnibus, quæ accipiūt ab Israelitis, & vterq; sensus ad idem redit, quia in primo vocantur primitiæ oēs decimæ Israelitarum, in secundo dicuntur primitiæ decima decimæ Leuitarum, & tñ littera nostra non tolerat secundum sensum, quia esset incongrua vocū ordinatio ad faciendum, illum. (Offeretis Domino.) Ista finis continuatur ab illo loco, tam de areis, quam de torculari. s. ꝙ offerrent Domino Leuitæ decimam decimæ de torculari, & de area, & de omnibus quarum recipiunt primitias idest de quibus Israelitæ dāt eis primitias. (Et date Aarō sacerdoti.) Scilicet ista, quæ offerebantur Domino erant D danda Aarō, idest cuilibet summo sacerdoti, quia hic nō loquitur scriptura de Aaron, tanquam de persona, sed tanquam de dignitate, vel ordine, & additur ista determinatio, quia si solum dixisset littera, ꝙ offerrent Domino, intelligerent Leuitę ista esse ad cremandū super altare, vel vt cederent in ius Sanctuarij pro thesauris domini, aut saltem, vt diuiderētur inter omnes sacerdotes minores, sicut alia iura de quibus sup. dictū est, dicitur ergo ꝙ dentur soli Aaron, idest sacerdoti magno. Aarō autem nihil vnquam recepit de his, quia iste incæperūt solum in terra Chanaan. Aaron autem mortuus est in deserto, vt sup. declaratum est, & pp hoc expressum est hic, ꝙ darentur Aaron sacerdoti, quasi dicat non dabantur ei, quia erat Aarō, sed quia erat sacerdos magnus. (Omnia quæ offertis ex decimis.) Hic ponitur quoddā documentū extra E Leuitas in soluēdo decimā decimæ: nā cū ipsi obligarentur ad soluendum istā decimā, poterant eā dare de partibus peioribus, quę eis prouenirēt, & sic defraudarent summus sacerdos, iō dr ꝙ dēt de optimis partibus, & electis.

An Leuitæ tenerentur dare sacerdoti magno decimas de melioribus, quæ habebant, & quare in nouo testamento nō fuit statutus aliquis modus decimādi, sicut in veteri, & quis sit consuetus modus decimandi. Et quādo decimans peccat, & tenetur restituere. Quæst. XXIV.

IN hoc considerandum est, ꝙ Leuitæ debebāt dare de partibus optimis, & electis: non ꝙ tenerentur eligere totaliter ea, quæ meliora erant, sed quòd darēt de eis quæ videbantur esse bona, vel saltem quòd non darent de eis, quæ videbantur esse mala: erat autem decima ista in duobus. s. in fructibus terræ, & in pecoribus, &

iumen-

iumentis:de pecoribus aũt, & iumentis, non videtur ꝙ tenerentur eligere Leuitæ ea,quæ meliora erant,nec rursus debebant dare quæcunque ipsi vellent : nam sic magna fraus sequeretur alteri partiũ.Si.n. Leuitæ inter omnia pecora, & iumenta, quæ recipiebant, tenerentur eligere ea,quæ meliora erant, & de omnibus optimis dare decimam decimę,forte non darent solum decimam,sed etiam quintam partem decimæ.vel quartam, quia quãquam pecora,quæ ipsi darent essent decima pars decimę secundum numerũ,tamen contingeret,quod essent quinta pars secundum valorẽ,vel quarta,vtpote, quia quodlibet de illis animalibus valebat tantum, sicut duo de illis,quæ relinquebãt Leuitæ pęnes se.& in hoc valde grauarentur Leuitæ, ideo non debuit sic solui. Nec rursus Leuitæ deberent dare quæcunque pecora ipsi vellent in decimam decimæ,quia tunc si eligerẽt de pessimis,fraudaretur nimis summus sacerdos,quia soluendo ei decimam partem pecorum, & iumentorum secundum numerum, non soluebatur decima pars secundum valorẽ, nec forte vicesima,aut tricesima, quia vnum de animalibus,quod pęnes se relinquebant Leuitæ valeret tantũ, sicut duo de illis,quę darent in decimã,& sic fieret fraus legi, ideo Deus dedit medium modum popularibus in soluendo decimas de pecoribus,quod ponerentur pecora in caulis, & permitterentur libere egredi singillatim, & successiue, quod autem decimo loco veniret dabatur Deo in decimas Leu.c.27.& isto modo non fiebat fraus, quia aliquando contingebat magna pecora, aliquando parua decimo loco venire, hunc modum tenere debebant Leuitæ soluendo decimam decimæ de pecoribus & iumentis. In fructibus terræ erat alius modus decimandi,quia non accipiebatur aliqua electio, nec poterat fieri ibi aliqua fraus,ita notabilis,sicut in pecoribus,& iumentis,sed considerabatur mensura in fructibus, de his autem non est datus certus modus soluendi,quia non videbatur esse tanta contentio,nec fraus, & in his sufficiebat quod Leuitæ darent de fructibus, quoscunque vellent,dum tñ non darent de illis, quos intelligerent esse peiores, nec tñ obligabantur eligere attente de optimis ad dandum de illis,nec ista verba sonant hoc.Sciendum tñ ꝙ cum hic dicatur de optimis, & electis soluendam esse decimam decimæ : poterat considerari hoc ad duo, scilicet vel vt Leuitæ satisfacerent legi,& non peccarent, vel vt oblatio eorum esset multum accepta.

Quantum ad primum sufficiebat,quod Leuitę darent Deo de fructibus æque bonis,vt erant cęteri remanentes eis.vel quos ipsi intelligerẽt esse æque bonos,dato, quòd non esset sic in re. vel saltem, quod darent de eis, qui aliquo modo videbantur esse meliores alijs, etiam si parum.Si autem dedissent de æqualiter bonis,etiam nichil eligendo,satisfaciebant legi,& non peccabant,quia solũ ponitur infra peccatũ,si Leuitæ reseruarent sibi pinguia, & egregia,eligẽdo ea quæ parui, aut nullius valoris erãt ad dandum in decimas,cum dicitur,& non peccabitis super hoc egregia vobis,& pinguia reseruantes.

Cum autem dabant de æqualiter bonis non reseruabant sibi pinguia,& egregia,ergo non peccabant. Si autem respicerent Leuitæ ad hoc,quod oblatio eorum multum acceptaretur,non solum deberent dare de ęqualiter bonis, sed deberent eligere optima, & egregia, quia ad hoc quod aliquid nobis regraneretur,oportet,vt supererogemus ad ea,in quibus obligati sumus. Si.n.dederimus solum ea ad quæ tenemur,recte facimus, sed nemo nobis tenebitur regratiari. Illo modo locutus est Christus Matt.5.c.qñ volebat nos eleuare ad perfectionem meritorum,suadens, ꝙ diligeremus inimicos nostros dicens, si.n. diligitis eos qui vos diligunt, q̃ mercedem habebitis,nonne & publicani hoc faciunt,& si salutaueritis fratres vestros tantum,quid amplius facitis? nõne & ethnici hoc faciunt?estote ergo vos perfecti, sicut pater vester cęlestis perfectus est. q. d. facere ista supra dicta non est opus alicuius perfectionis, q̃q̃ sit opus iustitiæ, ideo faciatis aliquod opus perfectionis,sicut pater vester perfectus est,hoc autem erat si Leuitæ eligerent optima in fructibus suis ad offerendum summo sacerdoti, quia tunc nimis reputaretur eis ad meritum, vt patet,inf.scilicet,si

F præclara, egregia,& meliora obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis,quasi de area,& torculari dederitis primitias.Non est ergo intelligenda ista clausula prima sub præcepto,sed ad meritum, vel si velimus eam intelligere sub præcepto, non manebũt verba in toto rigore suo, sed erit sensus,quod dabunt optima,& electa. idest, dabunt de eis,quæ sunt æqualiter bona, vel aliqualiter meliora,& non eligent ea, quæ peiora sunt ad soluendum, de decimis autem quantum ad populares idem dicendũ est,de pecoribus enim, & iumentis erat datus certus modus decimandi.Leuit.27.c.vt sup.declaratum est.de fructibus autem terræ debebant dare id quod intelligebãt esse æqualiter bonum.vel aliqualiter melius.

Si autem eligerent id quod peius erat, vel quod non erat ita bonum, vt consequerentur inde aliquod lucrũ,
G peccabant,& dato,quod aliquis eligens de fructibus, vt daret pessimam partem, contingeret, quod daret optimam, vel meliorem,peccabat, quia malum facere intendebat, non tamen tenebatur ad aliquam restitutionem, quia nihil abstulit, e contrario autem si aliquis intẽdens dare de æque bonis, vel melioribus, per errorem daret de peioribus.non peccabat,sed merebatur.

Nunc autem de modo decimandi secundum statum noui testamenti dicendum est,quia decimæ naturæ successerunt decimis,quas percipiebant Leuitæ in veteri testamento.Et sciendum, ꝙ non est aliquis modus assignatus decimandi in nouo testamento,siue de pecoribus,siue de fructibus. Christus.n. nihil de iure personarũ egit in lege euangelica, sed de directionibus actuum nostrorum,lex autem vetus egit de iuribus personarum,& of-
H ficijs earum,& de foralibus legibus, tam ad actiones criminales,q̃ ciuiles.Ratio differentię est,quia lex noua est vniuersalis toto orbi, ideo nihil debuit tangere de particularibus pertinentibus ad personas, sed solum de directione actuum, qui sunt communes omnibus gentibus, & nationibus,& de hoc latius, quam in veteri testamẽto dictum est,de differentia autem harum legum in lib. nostro,de 5.legib.satis diximus,& habetur aliquid Deut. 24.cap.non solum autem in nouo, sed etiam in iuribus ecclesiasticis non habetur ita determinate modus decimandi,sicut in veteri testamento.

Quantum ergo ad decimas prouenientes de pecorib. & iumentis dicendum est, quod consuetudini standum est. Quantum ad modum decimandi de maioribus, vel mediocribus,licet in quibusdam terris per auaritiam ho
I minum introductæ sint, quædam consuetudines, quæ potius sunt corruptelæ,& abusiones,in quibus nimis defraudatur ecclesia,circa quas attẽdat vir sapiens, quoniã non possunt omnia lege,aut sermone comprehendi,& si videatur talis consuetudo per quam defraudetur ecclesia,etiã si illa nimis antiqua sit,non est tenenda,sed obligabimur alio modo decimas soluere. Et siquis sit qui nõ possit perfecte diiudicare an sit irrationalis consuetudo, dictet sibi tamen conscientia illam esse irrationalem,tenetur alio modo soluere.

Circa solutionem autem decimarum de fructibus terræ,est regula, quod aliquis soluat de fructibus mediocribus,quos non intelligit esse deteriores alijs, quos ipse recipit:nam in hoc contingit defraudari ecclesiam, & teneri ad restitutionem soluentem,vt siquis soluat decimã
K partem de fructibus vinearum, & sint tales fructus, qui non æstimentur æqualiter cum alijs, quos soluens sibi retinet,non dat decimam, quia quamquam det decimã secundum numerum,non dat ſm æqualitatem valoris, vtpote si dederit aliquis decimas vini de illa vinea, quã sciebat gignere vinum malum,vel non maturum, tenebitur ad restitutionem proportionaliter secundũ valorẽ decimæ,si solueret de alijs vineis,ideo ad tollendã fraudem melius esset de qualibet vinea decimam suam soluere,vt de deteriori, & meliori proportionaliter veniat in decimã.Siquis autem studeat,vt eligat sibi meliorem partem fructuum,data decima de peioribus,peccat, & si manifeste non sit illa decima, pars fructuũ decima in valore omnium fructuum, non censetur soluisse decimã huiusmodi soluens, nec est securus, nisi restituerit tantum,quãtum minoris precij erat decima pars fructuum

data

data, ad decimam partem valoris omnium fructuum, & per hūc modum fiunt multæ fraudes. Idem si quis soluens decimam de frumento, admiscuerit aliquid de ordeo, vel alijs frugibus, vt minus det frumento, peccat, & tenetur ad restitutionem, sic autem de cęteris. Ad tollenda autem hæc dixit Deus Leuitis, quod soluerent decimam decimæ de optimis, & electis, tamen non obligantur, nisi eo modo quo dictum est.

[Omnia quæ offertis ex decimis.] Dicebantur Leuitæ offerre ex decimis, & de fructibus decimarum suarum, tenebantur separare decimam partem, & illam ex decimis soluebant summo sacerdoti.

[Et in donaria domini separabitis.] Idem est offerre ex decimis, vel separare in donaria: nam offerre dicit ipsam solutionē actualem, quæ est de fructibus decimarū, separare in donaria est, antequam fiat solutio segregare aliquam partem, quæ soluatur, & vtrunque erat de optimis, dicitur autem ista separatio in donaria domini .i. separatio facta ad dandum Deo dona: reputabatur enim Leuitis ista solutio, tanquam si donarent.

[Optima, & electa erunt.] Idest erunt de melioribus, & magis electis partibus fructuum, quod verum est, ad hoc, quod ista solutio multum acceptaretur a Deo, & reputaretur Leuitis ad bonum. Ad hoc tamen, quod Leuitæ satisfacerent legi, & non peccarent, nō requirebatur, quod darent de optimis, & electis, sed darent de mediocribus, & æqualibus secundum valorem, tunc autem est exponenda littera ista negatiuè .s. quod dabūt de electis, & optimis .i. non dabūt de peioribus, vel de his quos elegerunt de cæteris fructibus, tanquam peiores.

[Dicesque ad eos, si præclara quoque, & meliora obtuleritis ex decimis.] Hic ponitur acceptatio solutionis Leuitarum si darent de optimis fructibus suis, & idem est dare de præclaris, & melioribus, & de electis, & optimis, vtrobique enim datur, plusquam decima, ideo imputandum est homini ad supererogationem, velut siquis daret decimam partem fructuum suorum, deinde adderet aliquid, illud sibi reputaretur in gratiam, ita siquis soluat decimam de omnibus fructibus, soluit plusquam decimam de omnibus fructibus, quia secundum valorem, ista decima pars fructuum est maioris valoris, quam decima pars omnium fructuum simul appreciatorum.

[Reputabitur vobis quasi de area, & torculari dederitis primitias.] Idest sicut si solueretis iura Dei de area, & torculari habendo agros, & vineas, reputaretur vobis ad bonum, ita soluendo decimam partem fructuum decimarum vestrarum de electis, & melioribus, reputabitur vobis ad bonum, sed adhuc magis potest ista littera referri ad illa, quæ dabantur spontè a popularibus, quia non erat aliquid magnum, quod Leuitis soluentibus decimā de optimis, & electis fructibus suis, reputaretur, sicut reputabatur popularibus, quando soluebant decimas, vel primitias suas de area, & torculari, sed accipiuntur primitiæ largè pro omnibus iuribus sacerdotalibus, & hic maximè dicitur pro oblationibus spontaneis de area, & torculari factis, scilicet sicut reputaretur alicui ad magnum bonum, si spontè offerret Deo de area, & torculari, quod est facere primitias, vel separationes, ita reputaretur Leuitis soluentibus decimam decimę de melioribus fructibus suis, quamquam sit ista solutio ex necessitate, & tunc stat rationabiliter dictum: nam erat dubium an æstimaretur solutio ista Leuitarum in decimis, sicut oblatio spōtanea, quia oblatio illa gratis fit, decimæ autem istæ ex necessitate soluebantur, & dicitur, quod reputabitur, sicut oblatio spontanea, quia licet fiat ex necessitate, quia est ibi aliquid non ex necessitate, illud reputatur spontaneum: nam soluens de melioribus fructibus, decimas soluit, ad quod tenetur, & supererogat: nam vsq; ad decimam partem valoris est solutio, quod autem superabundat, quia fructus sunt de optimis, est supererogatio, & hoc reputatur spontaneū. [Et comedetis eas in oībus locis vestris.] Hic datur documentū qualiter liceat vti Leuitis fructibus decimarum suarum, & dicitur, ꝙ possunt comedere fructus illos vbicunq; voluerint, & comedent omnes familiæ suæ de illis: dicūtur ista, quia cum fructus
A decimarum essent fructus dati Leuitis de iuribus Dei, crederent, quod non liceret eis vbicunque, & qualitercunque comedere de eis, sicut erat de iuribus sacerdotum: nam quædam proueniebant illis, quæ comedi non licebat, nisi in loco Sancto, sic patet de partibus sacrificij pro peccato, & de simila prouenientes sacerdotibus, quæ non erat fermentata: nam in loco mundissimo, scilicet in Sanctuario comedebatur Leuit. c. 6. & 10. Item partes sacrificij pacifici, scilicet pectusculum, & armus dexter, quæ sacerdotibus proueniebant, in loco Sancto solum comedebantur, scilicet in atrio tabernaculi Leuit. c. 10. ita existimarent Leuitæ, quod fructus decimarum prouenientes eis, solum deberent comedi in Sanctuario, & respondetur, quod possunt comedere de eis in omnibus locis suis, scilicet vbicunque habitauerint in ciuitatibus
B sibi datis ab Israelitis, vel in loco Sanctuarij: aliquando enim erant Leuitæ ministrantes in loco Sanctuarij, & tunc recipiebant portionem de Sanctuario, & poterant comedere in eo: aliquando erant in ciuitatibus suis, quia per diuersa tempora veniebant ad seruiendum in Sanctuario, & quandocunque vellet aliquis de Leuitis venire de vrbe sua ad ministrandum, semper in loco Sāctuarij, præter iura decimarum, quæ habebat in vrbe sua, dabatur ei portio cum alijs Leuitis, qui tunc ministrabant, vt patet Deutero. 18. cap. Alijs autem temporibus Leuitæ erant in vrbibus suis, & ibi comedebant de fructibus decimarum suarum.

Quare Leuitis licuit comedere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sanctuarium, aut vendere illos:
C *sacerdotibus autem non. Et quod non licuit omnia iura sacerdotum esse consecrata.*
Quæst. XXV.

QVæret aliquis quare licuit Leuitis comędere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sāctuarium, sacerdotibus autem non licuit in omnibus, sed quosdam poterant comedere extra Sanctuariū, alios vero nequaquam? Respondendum est, quod Deus instituit quædam esse iura, quæ solum liceret comedi in Sanctuario, vt demonstraretur sanctificatio eorum, & differentia ab alijs cibis, vt crederentur maioris reuerentiæ esse ea, quæ semel applicabantur ad Deum, quam ea, quæ nunquam applicata fuissent: non decuit tamen de omnibus iuribus sacerdotum, & Leuitarū institui, quod
D comederentur in Sanctuario: & in hoc considerandum, quod Leuitæ minores vnicum ius habebant, scilicet decimarum, vt patet supra .s. nichil aliud possidebunt Leuitæ decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui, sacerdotes autem habebant multa iura, scilicet primitias, & iura sacrificiorum, & vota, & spontaneas oblationes, & redemptiones primogenitorum, & alia de quibus supra. Item considerandum est, quod non decuit institui aliquod ius solum comedi in Sanctuario, nisi esset tale, quod perciperent ministri, quādo erant in loco Sanctuarij, quod patet, quia si Leuitæ, vel sacerdotes reciperent aliqua iura in vrbibus suis, quę non possent comedere, nisi in loco Sanctuarij, oporteret, vt venirent de ciuitatibus suis ad locum Sanctuarij pro illis iuribus, vt vescerentur eis, sed ista inconueniens or-
E dinario erat, quia tunc sequeretur, quod haberent Leuitæ in vrbibus suis, & sacerdotes quid comederent, & tamen non liceret eis comedere, nisi venirent in locum Sanctuarij, & hoc non ad ministrandum, aut ad aliquā necessitatem, sed solum, vt liceret eis comedere de fructibus iurium suorum.

Item considerandum, quod Leuitæ, & sacerdotes nō erant omnes, & semper in loco Sanctuarij, sed per vices seruiebant: erant enim datæ 48. vrbes sacerdotibus, & Leuitis, in quibus manerent infra 35. cap. & in vna earum, vt in plurimum erat Sanctuarium: omni autem tempore erant aliqui de sacerdotibus in Sanctuario ministrantes, & quidam de Leuitis subseruientes ad quasdam alias ministrationes: seruiebant autem isti tempore determinato, & postea redibant in vrbes suas, venientibus alijs ad ministrandum, & sic variabantur per tem-

pora

pora sacerdotes ministrantes: tempore autem quo non ministrabant, in vrbibus suis erant, sic patet de Zacharia patre B. Ioan. qui habitabat in quadam vrbe môtana Iudææ, & venit in Ierusalem tempore ministerij sui, vt patet Luc. cap. 1. de Leuiticis idem modus erat, quia aliqui erant in vrbibus suis, alij autem in loco Sanctuarij ministrabant, & mutabantur per vices, vt colligitur Deutero. 18. cap. His visis patet responsio ad quæstionem. s. quod non decuit Leuitarum iura fieri sanctificata, ita quod solum liceret eis comedere de illis in Sanctuario: nam habebant Leuitæ vnicum ius. s. decimas, & si illud sanctificatum esset, nunquam liceret Leuitis comedere, nisi intra Sanctuarium, quia nulla habebant præter decimas, aliquando tamen Leuitæ erant in ciuitatibus suis, ergo non haberent, tunc quid comederent, & si forte vellent comedere de alijs iuribus, nulla habebant præter decimas, non debuit ergo statui, quod ius Leuitarū esset consecratum.

De iuribus sacerdotum aliter dicendum est. s. quod decuit aliqua iura eorum esse consecrata, ita quod non liceret comedi de eis, nisi in Sanctuario, nec sequuntur aliqua de inconuenientibus, quæ sequuntur ad iura Leuitarum, si sint consecrata, & hoc quia ista iura sacerdotum quæ non licebat comedi, nisi in Sanctuario, erant illa, de quibus ponebantur partes super altare, scilicet in sacrificijs, & in libamentis eorum, partes enim sacrificij pro peccato, & hostiæ pacificæ, & libamentorum suorum solum comedebantur intra Sanctuarium Leui. cap. 6. & 10 & supra in litera colligitur, omnia autem alia iura sacerdotum poterant comedi extra Sanctuarium. s. oblationes, & vota, & primitiæ de frugibus, & generaliter omnia de quibus non cremabatur pars in altari, vt supra declaratum est, ista autem iura consecrata non proueniebant, nisi sacerdotibus actualiter ministrantibus, nam sacerdos, qui faciebat holocaustum, habebat pellem eius Leui. cap. 6. sacerdos autem faciens hostiam pacificam, accipiebat de ea pectusculum, & armum dextrum Leui. cap. 7. sacerdos vero faciens sacrificium pro peccato, vel pro delicto accipiebat omnia iura illius Leui. cap. 6. Sic erat in libamentis. s. in simila non commixta, vel in panibus coctis in clibano, vel craticula, aut sartagine, nam sacerdos, qui offerebat ista recipiens de manibus offerentis, & ponens super altare particulam illius, habebat reliqua in ius suum Leui. c. 6. & sic sacerdotes, qui erant in vrbibus suis, quando non ministrabant, nichil percipiebant de iuribus consecratis, quod autem obligarentur sacerdotes ministrantes comedere iura ista in Sanctuario, nullum inconueniens erat, quia nō sequitur ex hoc, quod deficeret eis cibus, cum de illis sanctificatis comedere possent, etiam non sequitur, quod irent de ciuitatibus suis ad locum Sanctuarij solum, vt possent comedere de his iuribus, quia tempore quo ipsi sacerdotes comedebant hæc iura, necessario erant ministrantes, & in eo loco in quo ministrabant, comedebant, & ibidem ista iura acquirebant, & tunc sacerdotes cum veniret tempus ministrationis suæ, ducebāt interdum vxores, filios, & familiam suam in locum Sanctuarij, & de illis iuribus consecratis, quæ acquirebant, dabant filijs suis, & toti familiæ, facientes eos venire in Sanctuarium ad comedendum de illis, si essent talia iura, de quibus comedere possent tam masculi, quam fœminæ, quod dicitur, quia de partibus sacrificiorum pro peccato non poterant comedere, nisi soli masculi de genere sacerdotali Leuit. c. 6. de partibus vero hostiæ pacificæ tam masculi, quam fęminæ Leuit. cap. 10. & sic non erat inconueniens esse aliqua iura consecrata in sacerdotalibus, sed erat inconueniens esse aliquid consecratum in Leuiticis, quia cum illud vnicum esset, consecrato vno, omnia consecrata essent, & sic nunquam liceret eis comedere, nisi in Sanctuario, & in vrbibus suis nichil haberent: sacerdotibus autem non accidebat sic, quia quamquam essent quædam iura eorum consecrata, alia tamen non erant consecrata, sicut primitiæ, & redemptiones primogenitorum, & vota, & similia, de quibus supra dictum est, & de his licebat Sacerdotibus comedere extra Sanctuarium in vrbibus suis, vel vbicunque essent, & sic

F non deficeret eis cibus, siue essent in Sanctuario, siue non.

Dicendum etiam est, quod non decuit omnia iura sacerdotum esse consecrata, quia tunc non possent sacerdotes comedere, nisi in Sanctuario: tamen ipsi non obligabantur semper esse in Sanctuario, sed per vices ministrationum suarum erant aliquando in Sanctuario, & aliquando in vrbibus suis, ergo nichil haberent in cibos, cum essent in vrbibus, sed cogerentur venire in Sanctuarium sine aliqua necessitate ministrationis, solum, vt liceret eis comedere de iuribus suis. Item adhuc erat aliud inconueniens, quia dato, quod sacerdotes venirent in locum Sanctuarij, non caperentur omnes ibi, vt simul in Sanctuario comederent, debuerunt ergo esse aliqua iura sacerdotalia consecrata, & aliqua non consecrata, de
G Leuiticis autem nullum. [Tam vos, quam familiæ vestræ.] Ista est alia determinatio, scilicet quod non solum comederent vbicunque vellent, sed etiam quicunque poterant comedere de illis, dicitur hoc ad differentiam quorumdam iurium sacerdotalium, in quibus reperiebatur contradictio personarum specialis, sicut partes sacrificij pro peccato non poterant comedi ab aliquo, nisi a masculis de genere sacerdotali Leui. c. 6. & supra in litera, decimæ autem, quæ dabantur Leuitis non solum masculis, sed etiam fęminis conueniebant, quia dicitur, quòd Leuitæ, & tota familia sua de his licitè comedebant, in familia tamen masculi, & fęminæ sunt.

Item tollitur per hoc aliud dubium, quia, quædam erant iura sacerdotalia, quæ non licebant comedi, nisi a mundis. s. omnia, quæ erant consecrata, & si aliquis
H immundus comederet de illis, peccabat. Leui. cap. 22. ita crederet aliquis esse in iuribus Leuitarum, & dicitur, quod tota familia comedere poterat de iuribus Leuitarum, ergo non requirebatur munditia, alioquin interdū non posset comedere tota familia de iuribus Leuitarum. Ratio differentiæ est, quia quædam erant de iuribus sacerdotalibus, quæ ponebantur super altare, & illa consecrabantur, ad quæ requirebatur magna munditia in comedentibus, & in loco vbi comederentur: alia autem erant, quæ non ponebantur in altari, nec requirebant munditiam comedentium, sicut primitiæ de fructibus terræ, & oblationes spontaneę, & generaliter omnia quorum nō ponebatur pars super altare, quia ista consecratio causata in iuribus illis, propter quam requirebatur munditia in comedentibus, solum erat causata eo, quod ponebantur
I partes quædam coram Domino in altari de his rebus: de decimis tamen, quæ proueniebant Leuitis nullæ partes ponebantur super altare, nec saltem offerebantur in Sanctuarium, ergo non requirebant munditiam in comedentibus, & non solum hoc quantum ad familiam Leuitarum, sed etiam poterant Leuitæ dare de fructibus istis cuicunque laico, siue mundo, siue immundo: nam poterant vendere, ergo poterant donare, vel qualitercunque dare, vt supra probatum est, cum litera dicat, quod Leuitæ erant contenti oblatione decimarum, quas Deus separauit in vsus eorum, & necessaria: separare autem necessaria est, quod possint vendere, & commutare illos fructus ad habendum omnia alia quibus indigent.

K *An licuit aliqua iura esse sacerdotalia, vel Leuitica, quæ solis masculis licita essent ad cibum, & etiam solis mundis. Quæst. XXVI.*

QVæret aliquis an decuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quæ solis masculis licita essent ad cibum?

Et respondetur, quod decuit, hoc enim est ad maiorem honorem eorum, quæ applicantur Deo: nam cibi communes licent tam masculis, quam fęminis. Quod autem aliquis cibus sit solis masculis licitus, notat maiorem excellentiam in ipso, quod satis fuit conueniens in quibusdam cibis de iuribus sacerdotalibus, vel Leuiticis, & hoc propter duo. Primo quia masculus dicit sexum perfectiorem, fęmina autem dicit virum imperfectū, vel occasionatum secundum Arist. quod ergo solis masculis detur aliquis cibus, magnam eius notat perfectionem.

Secundo

Secundo est hoc, quia iura ista proueniebant propter ministrationem, quæ fiebat in Sanctuario, soli autem masculi erant, qui ministrabant, quod ergo eis tantum quædam iura darentur excellentiam signabat in ipsis iuribus, ideo decens fuit, vt in quibusdam signaretur excellentia eorum, quæ applicantur ad Deum, ad ea quæ sunt prophana.

An licitum fuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quæ soli mundi possent comedere. Quæst. XXVII.

QVæretur adhuc an decuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quæ solis mundis licerent in cibũ. Et respondetur, quod sic, quia mũditia est perfectio rei, & res dum immunda est, etiam si alias perfectiones habeat, non fulget: nihil enim magis facit fulgere rei perfectionem, quam munditia, sed Deus volebat, vt ea quæ applicabãtur ad ipsum viderentur habere excellentiam super omnia alia, quæ non erant applicita, ideo decuit poni munditiam in omnibus illis, apparet autem munditia ista maximè si res ipsa non liceat, nisi mundis, nam magna excellentia eius notatur, quod etiam illi qui sumere debent eam mundi sint, quia hoc non solum pertinet ad munditiam, sed etiam ad excellentem gradum munditiæ, rem enim esse in se mundam dicit munditiã solum, exigere autem quod res illa, in qua sumitur, sit ẽt munda, dicit altiorem gradũ puritatis, & ob hoc in omnibus, quæ applicabantur ad Deum, & postea transibant in cibum, Deus iubebat obseruari munditiam in comedentibus. Accipitur autem hic applicatio ad Deum strictè. s. pro illis, quæ offerebantur Deo, & pars ipsorum cremabatur super altare, sic erant sola sacrificia, & libamenta.

Alia autem offerebantur Deo, quorum partes non cremabantur in altari, sed totaliter proueniebant sacerdotibus, & ista non dicebãtur applicita Deo specialiter, ideo in his nõn requirebatur munditia in comedentibus, sed in prioribus, quæ proueniebant de sacrificijs requirebatur munditia, & ista est conditio, per quam Deus magis significabat perfectionem rerum applicitarum ad ipsũ: nam cum dicitur in quibusdam alijs, quod soli masculi comederent de sanctificatis, minor perfectio significaretur ibi, nisi adiungeretur, quod illi etiam essent mundi, & comederent in loco mundo, sicut patet Leuit. cap. 6. iuncto 26. si tamen esset aliquod ius sacerdotale, de quo licebat comedere omnibus masculis, tam mundis, quàm immundis, & in quocunque loco, siue mundo, siue immundo, minoris perfectionis esset, quam quod liceret comedere, tam masculis, quàm fęminis, dum tamen omnes essent mundi, & comederent in loco mundo: conueniens ergo fuit aliqua esse iura sacerdotalia, vel Leuitica de quibus soli mundi comederent.

An in iuribus Leuiticis fuit conueniens, quod soli masculi comederent. Quæst. XXVIII.

QVæritur amplius an decuit aliqua iura esse Leuitica, de quibus soli masculi comederent, & an conueniens fuit hoc in iuribus sacerdotalibus.

Ad primam particulam respondetur pręsuppositis omnibus, quæ in prima quæstione, quod non fuit conueniẽs in iuribus Leuiticis, quod soli masculi comederent de aliquo eorum: nam Leuitæ vnicum ius habent, scilicèt, decimas, si ergo aliquid esset, quod solis masculis liceret in iuribus Leuiticis, nihil manebat, quòd liceret fœminis, & sic non haberent Leuitæ, vnde sustentarent familiam suam, quia nulla iura præter decimas habebant, sed debuerũt iura eorum pertinere, tam masculis, quàm fœminis.

Ad secundam particulam respondetur. s. quod in sacerdotalibus iuribus decuit aliquod esse, de quo solis masculis comedere liceret, ad signandam magnam excellentiam in sanctificans, vt supra dictum est, nec sequuntur inconuenientia, quæ in iuribus Leuiticis, quia sacerdotes multa iura habebant, & quamquam vnum eorum

A solis masculis esset conueniens, alia esse poterant fœminis, & masculis, & sic est, quia solum reperimus de triplici iure, quod solis masculis licebat, s. partes sacrificij pro peccato, & pro delicto, quas soli masculi de genere sacerdotali in loco Sanctuarij comedebant Leuit. c. 6. Secundum ius erat de simila oblata sine fermento, cuius pars quędam cremabatur super altare, & reliquum cedebat sacerdotibus: nam illa comedebatur postea sine fermento à solis sacerdotibus, Leuit. c. 6. Tertium ius erat in panibus propositionis, quos ponebant sacerdotes coram domino intra tabernaculum super mensam auream, & mutabant eos per singula sabbata, ponentes alios recentes. Leuit. 24. cap. & hos tamen soli sacerdotes comedebant. 1. Reg. 21. & Matth. 12. c. quamquam in casu necessitatis poterãt dari laicis in cibum, sicut fecit sacerdos B magnus Achimelech, cum dedit de illis Dauid, & pueris suis, qui erant laici, scilicet, non de genere sacerdotali, vt patet præalleg. c. omnia autem alia iura sacerdotalia licebat, tam masculis, quàm fęminis, quamquam erat differentia, quia quædam solis mundis erant licita, alia vero, tam mundis, quàm Immundis.

Sed dicendum est, quòd non fuit conueniens in omnibus iuribus sacerdotalibus, ꝙ solis masculis licerent, quia tunc sequerentur eadem inconuenientia, quæ in iuribus Leuiticis, scilicet, quòd non haberẽt sacerdotes vnde alerent familiam suam, tamen ipsi non vacabant agriculturæ, nec habebãt aliam negociationem, vnde possent alere familiam suam, ergo non esset conuenienter ordina- C tum de omnibus iuribus sacerdotalibus, quòd solis masculis conuenirent.

Item dicendum non esse conueniens, quòd plurima, & maxima iura sacerdotalia solis masculis licerent, tunc enim sequeretur duplex inconueniens. Primum quòd non haberent sacerdotes, vnde sufficienter alerent familiam, quia tãta est multitudo fęminarum, sicut virorum, datis autem paucis iuribus communibus masculis, & fęminis, etiam fęminę non possent inde sufficienter sustẽtari, & hoc erat inconueniens, quia nihil aliud habebant sacerdotes, vnde prouiderent familiæ suæ, nisi iura illa.

Secundo erat inconueniẽs, quia dato, quòd possent fęminæ familię sacerdotalis sustentari de iuribus, quę erãt communia masculis, & fęminis, tamen quia omnia ista proueniebant in domos sacerdotum, præter partes sacrificiorum, quæ comedebantur in Sanctuario, venirent in potestatem fęminarum, cum ipsę sint custodes eorum, D quæ in domo sunt, & daretur hoc modo eis occasio frequenter peccandi, comedẽdo de iuribus, quæ ad solos viros pertinebant, ideo pauca debuerunt esse talia iura. Sed dicet aliquis ex hoc sequi nulla iura talia esse debuisse, quibuscunque enim talibus datis sequitur inconueniens, scilicet, quòd fęminę sacerdotum possent comedere de illis, & peccarent.

Respondetur nõ stare, quia ista iura, quæ solis masculis cõueniunt, sunt de partibus sacrificiorum, vel de aliquibus, quę in Sanctuario accipiũtur, quorum partes ponuntur super altare, s. in partibus sacrificij pro peccato, & partibus similę, & in panibus propositionis. Ista autẽ acquirebantur in Sanctuario, & non ducebantur in domos sacerdotum, sed ibi immediate comedebantur, & sic non poterant fęminæ accipere de his, quia fęminæ nõ E erant in Sanctuario cum ministrabãt viri, sed si esset aliquid, quod liceret sumi in cibum à masculis, & fœminis, mittebãt viri pro tota familia sua, & comedebãt in atrio tabernaculi, sic patet de pectusculo, & armo dextro prouenientibus de sacrificio pacifico, nam licebat comedere masculis, & fęminis de illis, & tamen in loco Sanctuarij comedebantur, vtrunque patet Leuit. c. 10.

Etiam non stat inconueniens, quia ista iura, quæ solis viris comedere licebat, non custodiebantur vsque ad aliquot dies, sed immediate comedebantur, ideo fœminæ non haberent facultatem ad accedendum, vt comederẽt de illis, secus autem si custodienda forent, quoniam ad fęminas pertineret custodia, & haberent occasionem comedendi. Quod autem immediate ista comederentur patet, quia proueniebant ex sacrificijs, quæ non poterant reseruari ad alios dies, vt colligitur Leuit. c. 6. & 7.

præter-

prӕterquam in quodam genere hostiӕ pacificӕ, quę poterat conseruari ad diem secundum, sed ad tertium nunquam Leu.c.7.& 19.

In iuribus Leuiticis non decuit esse aliqua, quæ conuenirent solis mundis, bene tamen in sacerdotalibus.
Quæst. XXIX.

QVæritur amplius, an fuit conueniens aliqua iura Leuitica, vel sacerdotalia licere solis mundis? Ad primam partem respondetur, quod in iuribus Leuiticis non decuit, quia illud vnicum erat, s. decimæ, & vno dato, quod solis mundis liceret, omnia ad solos mundos pertinerent, & tunc sequebatur inconueniens, s. quod interdum Leuitæ non possent se alere, vel familiam suam, quia cum multoties contingat aliquos esse immundos, potissimè propter multos modos immunditiæ, qui sunt valde communes, de quibus Leuiti.c.11.12. & 15. multi de Leuitis & familiæ suæ non haberent, vnde alerentur, quia nullam occupationem, vel modum acquirendi habebant, sed hoc erat inconueniens, ergo non fuit rationabile statui de iuribus Leuiticis, quod solis mundis licerent.

Ad secundam partem respondendum, quod decuit in iuribus sacerdotalibus esse aliqua, quæ solis mundis licerent, ratio est ad significandum excellentiā, vt sup. fuit declaratum, & in omnibus, tam Leuiticis, quàm in sacerdotalibus hoc fuisset constitutum, nisi inde sequeretur inconueniens. In Leuiticis autem declaratum est inconueniens. In sacerdotalibus nō sequitur aliquod, quia multa sunt iura sacerdotalia, & quamquam quædam liceant solis mundis, alia multa sunt, de quibus sustententur immundi, nam solum requirunt munditiam illa iura sacerdotalia, quæ ponuntur in Sanctuario, & pars eorum crematur super altare, vel quæ in Sanctuario diu manent, de primo patet, vt de sacrificijs pro peccato, & hostia pacifica, quorum partes proueniunt sacerdotibus, sed soli mundi comedunt de illis intra Sāctuarium. Idem est de partibus similę oblatæ prouenientibus sacerdotibus, quę comeduntur in Sanctuario, & a mundis Leui.6.cap. Alia sunt quorum partes non cremantur in altari, & tñ ipsa diu manent oblata corā domino. s. panes propositionis, & hi à solis mundis comedebantur, & ista erat maior necessitas in eis, quam quod darentur solis sacerdotibus, nā panes isti ad solos sacerdotes pertinebant. Matt.12. & in necessitatę famis sacerdos Achimelech dedit eos Dauid, & pueris suis, & tamen quæsiuit ab eis, an essent mundi, q.d. quod nō dedisset eis etiam in necessitate positis, nisi essent mundi, omnia autem alia iura sacerdotalia, quæ erant maximą, licebant tam mundis, quàm immundis, s. vota. & primitiæ de frugibus terræ. & oblationes spontaneæ, & generaliter omnia quorum partes non ponebantur super altare. Item dicendum, quòd non decuit plurima, & maxima iura esse communia mundis, & immundis, nam interdum contingeret magnam partem, aut fere totam familiam sacerdotalem esse immūdam, & non haberent vnde sustentarentur: potissime, quia immunditiæ erant multum communes, vt si aliquis vir pollueretur somnio nocturno esset immundus, & non posset comedere de sanctificatis vsque ad sequentem solis occasum. Item si aliquis cognosceret vxorem suam, vel quamcunque aliam, sequebatur hoc inconueniens, s. quod esset immundus, tam ipse, quàm fęmina, sed hoc communissimū erat, & fęminæ habebant quasdā alias immūditias multum cōes. s. q̄ si aliquā pareret masculū esset immunda 40. diebus, non potens tangere sanctificata & si fęminam peperisset, erat immunda 80. diebus.

Item toto tempore quo pateretur mulier menstrua erat immunda, sed menstrua sunt quolibet mense, & si flueret sanguis extra tempus menstruorum, etiam erat immunditia, multæ quoque aliæ erāt communes immūditię, de his Leui.12. & 15.c. ex quibus sequebatur, quod toto tempore esset maior pars familiæ sacerdotalis immūda, vel interdum tota. Si autem iura, quæ erant cōia mundis, & immundis essent pauca, aliqñ non haberent sacerdotes, vnde sustentarentur, nec familiæ suæ, ideo debuerunt pauca iura esse, quę solis mundis licerent.

F *Quæ iura inter sacerdotalia debuerunt esse plura, an quæ solis mundis, aut quæ solis masculis conueniebant.*
Quæst. XXX.

QVęret aliquis cum aliqua de iuribus sacerdotalibus solis mundis licerent, & alia solis masculis, quæ istorum potuerunt, & debuerunt esse plura?

Respondetur, quod plura esse debuerunt, quæ solis mundis licebant, quia licere solis mūdis, vel solis masculis ponuntur ad perfectionem sacrarum rerum signandam, & in omnibus rebus qualitercunque Deo applicitis, ista fieri debuerunt, nisi aliqua inconuenientia inde sequerentur. Illa ergo plura esse debuerunt ad quorum positionem pauciora inconuenientia sequuntur, illa autem quibus positis sequuntur multa inconuenientia, de- G buerunt esse pauca, sed plura inconuenientia sequerentur, si essent multa iura, quę solis masculis licerent, quam si essent multa iura, quę licerent solis mundis, ergo plura esse decuit, quæ solis mundis licerent, patet hoc, quia ea, quę licent solis masculis, habent perpetuam prohibitionem respectu fœminarum, ideo si multa essent, facerent magnum inconueniens. Ea autem, quæ solis mundis licent, non habent perpetuam prohibitionem respectu alicuius, quia dato, quod aliquis nunc sit immūdus, immediatè, vel post paucum potest fieri mundus, nisi sit immunditia naturalis, quæ est maioris permanentiæ, vt esse leprosum, esse fluentem semine, & mulierem fluentem sanguine extra tempora menstruorum, quæ autem semel fœmina est, semper est fœmina, ideo maius inconueniens esset si multa iura essent, quæ licerent solis ma- H sculis, quam si essent multa, quæ licerent solis mundis, simile autem fuit de immundis, & maculatis, nam vtrique prohibentur à ministratione, quamquam sint de genere sacerdotum. Immundi tamen arcentur ab administratione in Sanctuario, & a comestione de sanctificatis, maculati autem solum arcentur à ministratione, comedere autem licite possunt Leui.cap.22. Ratio diuersitatis est, quia quantum ad maculatos ratio prohibitionis est perpetua, cum macula semper maneat, postquam semel fuerit. Quantum ad immundos autem prohibitio non est perpetua, quia cōtaminatio faciliter aboletur: de differentia autem maculæ, & contaminationis, vel immunditiæ sup. dictum est, & patet Leu.c.22. eadem ratio prohibitionis est hic, quia illa, quæ solis masculis licent, habent prohibitionem perpetuam, quæ vero solis mundis I temporaliter prohibent. [Quia precium est pro ministerio quo seruitis mihi.] Ista est causa superiorum. s. quod liceret Leuitis comedere de iuribus his vbicunque vellent, & quandocunque vellent, & dare familijs suis, vel cuicunque vendendo, commutando, aut donando, & hoc quia precium est pro ministerio, quod faciunt Leuitæ in Sanctuario, q.d. Leuitæ sunt purè mercenarij, & dantur sibi illi fructus, non tanquam aliquid sacrum, sed tanquam merces laboris, ideo poterūt facere de illis, quidquid voluerint, sicut in rę prophana.

An sit licitum sacerdotibus de iuribus suis facere, quidquid voluerint, scilicet donare, & vendere, sicut Leuitis cum vtrique essent ministri Dei.
Quæst. XXXI.

K SEd ex hoc arguet aliquis idem esse in sacerdotibus, quia ipsi accipiebant iura sua pro ministerio, quod faciunt in Sanctuario, vt patet supra cum dicitur, omnia quæ sanctificantur a filijs Israel tibi tradidi, & filijs tuis pro officio sacerdotali, simile patet Deut.18. ergo poterāt ipsi vendere iura sua, sed falsum est, quia nō poterant vendere partes sacrificiorum, cum ipsi soli obligarentur comedere in Sanctuario, & quædam erant, quę soli masculi de genere sacerdotali comedere poterant in Sāctuario, s. partes sacrificij pro peccato, residuum de simila non fermentata, panes propositionis vt sup. declaratum est, alia erant quæ soli masculi cum familijs suis comedere poterant, & non licebat eis dare extraneis. s. mercenario, & inquilino, nec etiam filiæ sacerdotis, si esset nupta viro alterius tribus, de his Leu.c.22.

Re-

Respondendum est, quòd sacerdotes, & Leuitæ æqualiter erant mercenarij. & vtrisque pro ministerio suo dabantur iura, sed sacerdotibus non licebat vendere iura sua totaliter, vel dare cuicunque, aut disponere libere de eis: licebat autem Leuitis, quantum ad omnia, nec tamen est æstimandum de sacerdotibus, quòd nulla iura ipsi vendere possent, quia generaliter poterant omnia vendere, vel cuicunque tribuere: de quibus non ponebatur pars super altare, vel non stabant aliquo tempore coram Domino, & sic poterant vendere omnes fructus primitiarum, & omnes oblationes, quæ fierent de melle, & fermentato, & omnia quæ dabantur de votis, & similia, quia nihil horum ponebatur super altare.

Causa autem diuersitatis in his est, quia ea quæ consecrata sunt, non possunt transire in vsus prophanos, nec tradi hominibus immundis, quædam autem de iuribus sacerdotum erant huiusmodi, ideo ipsi non poterant illa vendere, non quidem, quia erāt sacerdotes ipsi, sed quia ipsa, quæ recipiebant non erant venalia, cū essent sacra: in iuribus autem Leuitarum, nihil tale erat, quia omnia erant non sacra, cum nihil eorum poneretur super altare, ideo poterant vendere, & donare, & qualitercunque commutare: scriptura autem tangit hic principium rationis huius, sed non accedit ad id, in quo est totale fundamentum: duo enim erant, quæ faciebant posse Leuitas iura sua commutare, aut vendere, vel qualitercunq; distribuere. Primum erat, quia recipiebant ea, tanquam mercenarij. Secundum, quia illa, quæ recipiebant non erant sacra, secundum autem subticet.

[In tabernaculo testimonij, idest quòd Leuitæ seruiūt in tabernaculo, non est intelligendum, quòd esset aliqua ministratio in tabernaculo testimonij, vel etiam in toto Sanctuario competens Leuitis, quia vt supra declaratum est omnes huiusmodi erant sacerdotales, sed vocantur ministrantes in tabernaculo, idest in portando tabernaculum de loco ad locum, cum portandum erat, & erigē do, atque deponendo, & in circuitu illius excubando, quæ sunt officia Leuitica, supra c. 1.

[Et nō peccabitis super hoc egregia vobis, & pinguia reseruantes.] Ista littera potest legi dupliciter. Vno modo per modum imperij, & aliter modo consecutio. Primo modo est sensus, quòd Deus diceret Leuitis, ego iubeo ne peccatis reseruando vobis pinguia, & egregia, s. quando dederitis decimam decimarum vestrarum, non reseruetis vobis pinguia, & meliora, quia peccabitis, & hoc quia ille, qui sibi reseruat pinguia, & egregia, dat Deo de macilentis, & quasi nullius valoris, & iste peccat, quia defraudat iura Dei: nam licet det partem decimam secundum numerum, & mensuram de fructibus suis, tamen non dat decimam partem valoris, ideo peccat, & tenebitur ad restitutionem in quibusdam casibus, vt supra dictum est.

Aliter potest legi modo consecutiuo, scilicet offeratis de decimis vestris in decimam egregia, & meliora, & tunc non peccabitis, in hoc reseruando vobis pinguia. q. d. in solutione decimarum poteratis peccare dandò de eis, quæ sunt neglecta, & nullius valoris: date autem de electis, & melioribus, & tunc non poteritis peccare, reseruādo vobis pinguia. In hoc apparet, quòd in decimis non teneatur aliquis sub pęna peccati, vel restitutionis dare de egregijs, & pinguioribus, sed peccat si retinet sibi egregia, & pinguiora, dicitur enim aliquis reseruare pinguia, & egregia, quando datis omnibus neglectis, retinet sibi ea, quæ electa sunt: neutrum autem faciendo, non erit peccatum, scilicet, quòd non det de egregijs, & pinguibus, nec etiam reseruet sibi egregia, & pinguia, sed dentur decimæ de mediocribus, scilicet aliquid de pinguibus, & aliquid de macilentis, & sic non manebit aliqua oblatio, nec peccatum. [Ne polluatis oblationem filiorum Israel, idest cauete ne faciatis oblationem Israelitarum esse immundam, est sensus, quòd Israelitæ offerebāt Leuitis decimas, & istud est oblatio filiorū Israel, pollucrent autem Leuitę istam oblationem, si cum ipsi de istis decimis daturi essent partem decimam summo sacerdoti, darent de vilioribus, & despectis, sed sicut Israelitæ dabant eis decimas de fructibus bonis, ita ipsi da-

A rent summo sacerdoti, non reseruantes sibi pinguia, & egregia, & in hoc erat polluta oblatio, quia si reseruarent sibi meliora, Deus non acceptaret illam oblationem, tanquam immundam. Potest etiam legi littera ista consecutiue, scilicet si obtuleritis de præclaris, & electis, non reseruantes vobis pinguia, non polluetis oblationem filiorum Israel, idest laicorum, sed erit accepta domino. [Et moriamini, idest si pollueritis oblationem dando decimam de peioribus moriemini. Deus enim comminabatur mortem, & aliquando inferebat transgressoribus legis, quia non erant assueti ad bonum, nec diligebant illud, ideo non mouerentur ad ipsum, nisi per timorem: maximus autem erat timor mortis, ideo in multis precepus ponitur de morte infligenda transgressoribus, siue per Deum, siue per iudicem.

B

CAP. XIX.

Locutusque est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Ista est religio victimæ, quam constituit dominus. Præcipe filijs Israel, vt adducant ad te vaccā rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugum, tradesque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium, & tingens digitum in sanguine eius, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, combureteque eam cunctis videntibus, tam pelle, & carnibus eius, quam sanguine, & fimo flammæ tradetis. Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flāmam, quæ vaccam vorat. Et tunc demum, lotis vestibus, C *& corpore suo ingredietur in castra, commaculatusque erit, vsque ad vesperum. Sed, & ille, qui combusserit eā, lauabit vestimenta sua, & corpus, & immundus erit vsq; ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. Cumque lauerit, qui vaccæ portauerat cineres, vestimenta sua, immundus erit vsque ad vesperum.*

Sacrificiū vaccæ rufæ. Heb. 13.

De aqua lustrationis qua sāctificātur immundi.

Locutusque est. In superioribus dictum est quomodo sacerdos se habeat ad Deum, ei ministrando, & ab eo iura recipiendo, hic agitur quomodo sacerdos se habeat ad populum eum purificando. Vel aliter, dicto de his, quæ sacerdotes a populo recipiebant, hic agitur de D purificatione, quam in populo efficiebant.

An ista fuerint immediate dicta post præcedentia. Et an ista lex de munditia fuerit data ante consecrationem Aaron. Et quare Deus introduxit varias purificationes in veteri testamento. Et quot erant immunditia quæ tamen non erant peccata. Et a quibus rebus repellebant.

Quæst. I.

Circa hoc considerandum est de isto, quod habetur in hoc, cap. de purificatione, an fuerit dictum post ea, quæ supra posita sunt.

Respondetur quòd satis rationabilites secundum or- E dinem doctrinę ponuntur ea, quę habentur præcedenti, cap. quia illud est de eo, quod sacerdotes recipiebāt, istud est de eo, quod faciebant, sed an fuerit ordo secundum tempus talis, non est manifestum. Aliqui enim dixerūt, quòd ista cæremonia de vitula rufa data fuit Iudęis antequam venirent in montem Sinai, cum essent in mansione, quæ dicitur Marath. de quo Exod. 15. c. & inducūt hoc per verba, quę habentur ibidem, scilicet ibi cōstituit ei præcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum, dicunt autem fuisse illa præcepta de vitula rufa, & de custodia sabbati, sed ibi improbatum est, non ergo fuit data cæremonia ista ante montem Sinai post legem datam, nam non erat conueniens aliquod præceptum potissime de cęremonialibus dare ante legislationem, quæ fuit in monte Sinai, sed post illam credendum est, quòd fuit datū non multo tempore pręceptum de vitula rufa, necesse est ta-

men, quòd daretur postquam Aarõ factus fuit sacerdos cum filiis suis, nam dicitur infra: quòd ista vacca traderetur Eleazaro sacerdoti, vt immolaret eam. fuit autem factus sacerdos Eleazarus prima die anni secũdi ab exitu de Aegypto, tunc enim consecratio eius, & patris, ac fratrum facta est, & durauit per dies 7. continuos de quo declaratum est Leuit. c. 1. & 8.

Sed aliquis arguet, quòd fuerit data ista lex de munditia antequam Aaron, & filij sui consecrarentur, quia in Leuitico sæpe fit mentio de purificatione Leuitic. 11. & 15. cap. & tamen videntur illæ leges datæ ante perfectam consecrationem Aaron, & filiorum suorum.

Respondendum est, quòd non est inconueniens fuisse datas illas leges ante consecrationem finitam Aaron, & ante præceptum istud, de modo purificationis, nec est inconueniens si arguatur, quòd in legibus illis iubebatur purificatio, & non dabatur modus purificandi, nam idem inconueniens sequi videbitur, si prius agatur de modo purificationis, quam detur lex, an purificatio agenda sit.

Aliter responderi potest, quòd ista lex fuerit data ante leges illas de purificatione, quæ habentur Leuit. c. 11. & 15. nam licet aliquæ leges Leuitici datæ sint ante finitam consecrationem Aaron, & filiorum suorum, tamẽ non omnes, quæ habentur in Leuitico, vt declaratum est Leuit. c. 1. & vltimo, & sic potuit esse de ista lege purificationis, quòd daretur ante illas leges. quidquid autem fuerit, necesse est dici, quòd ista lex fuerit data in secundo anno ab exitu de Aegypto, postquam tabernaculum erectum est, & post sacerdotum consecrationem, vt colligitur ex littera.

Considerandum amplius, quòd hic agitur de modo purificationis quarundam irregularitatum, vel immunditiarum, & hoc, quia Deus volebat populum Iudaicũ esse valde mundum, ne pollueretur contaminationibus gentium, quia Messias de hoc populo venturus erat. Si autem essent immundi iuxta contaminationem gentium, redundaret in quandam ignominiam Messiæ, sicut igitur datæ sunt cæremoniæ munditiæ obseruandæ circa cibos Leuit. 11. & Deut. 14. cæta circa alios cõtactus datæ sunt cæremoniæ, & quia contingeret aliquando pollui Iudæos in his, quæ vetita erant, dati sunt etiam quidam modi cæremoniales purificationum, de quibus hic, qui partim erãt ad significationem futurorum, partim vero secundum conditionem illius populi Iudaici pro tunc, fuerunt etiam istæ cæremoniæ purificationis, vt Iudæi haberent aliquid in quo se occuparent, & ob hoc tota lex vetus erat plena cæremonijs. In lege autem noua fere nullæ sunt, nisi quas postea ministri ecclesiæ statuerunt, fuerunt etiam istæ purificationes ad dãdam magnam auctoritatem cultui diuino. nam nullus admittetur immundus ad Sanctuarium, sed prius oportebat ipsum transire per multa genera purificationum. & pro qualibet immunditia etiam parua arcebantur homines à Sanctuario: credebãt enim esse magnæ reuerentiæ cultum illum diuinum, qui fiebat in Sanctuario. Si autem indifferenter, & sine aliquibus cæremonijs huiusmodi permitteretur cuilibet accedere ad Sanctuarium, cito vilipendissent omnia, quę ibi fiebant, nihil differre putantes à prophanis actibus, ideo decuit dari cæremonias purificationis ab immunditijs.

Considerandum vlterius, quòd erant triplices immunditiæ in lege, quibus correspondebant tria genera purificationum.

Prima immunditia erat mortifera, & maxima, quam homo incurrebat in contemptu præceptorum legis diuinæ, & ab ista per solam cordis contritionem fiebat purificatio, vt patet Psalm. 50. s. quoniam si sacrificium voluisses dedissem, vtique holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus, & cor contritum, pro istis enim iniquitatibus non recipiebatur aliquod sacrificium, nec fiebat aliqua expiatio in aqua lustrationis, de qua hic. sicut enim declaratum fuit supra 15. c. sacrificium pro peccato non dabatur in peccato, quod erat cõtra Deum, si esset contra præceptum decalogi.

Item non recipiebatur sacrificium si aliquis peccaret

F contra proximum, agens contra præcepta decalogi, vel contra præcepta iudicialia, sed imponebatur pœna, vel satisfactio. vt ibi dictum est. In solis autem præceptis cæremonialibus, quando omittebantur ex ignorantia, recipiebatur sacrificium, de quo ibi late dictum est.

Secunda est immunditia per peccatum, quod non est totaliter spontaneum, sed per ignorantiam, vel timorem seu obliuionem, & similia, & tales culpæ sacrificijs in corde contrito expiabantur, vt patet Leuit. c. 4. & 5. vbi in his iubetur fieri sacrificium. Quid tamen ista sacrificia prodessent, an ad remedium, vel delectionem culpæ, aut pœnæ declaratum est Leuit. c. 1. & supra 15.

Tertia erat immunditia corporalis, quæ est tactu, vel accessu, aut similibus causabatur. Et quia ista erat parua & cõmunis, paruo purificatiuo indigebat, & de tali agi-

G tur hic. Est autem immunditia ista de qua Leuit. 11. & 15. c. & in similibus, hic enim non fiebat sacrificium, sed per solam aspersionem aquæ tollebatur immunditia, etiã non erat necessarius in quibusdam dolor cordis, quia nõ erant peccata omnes istæ immunditiæ, immo quædam immunditiæ erant, quas si homines incurrere nollent, peccabant mortaliter, istæ autem sunt, vt si quis nollet ire ad exequias sepulchri patris, vel matris. aut aliorum propinquorum, & tamen eundo incurrebat immunditiam. à qua non poterant expiari, nisi factis quibusdam purificationibus. Si ergo aliquis doleret hic, quod incurrisset immunditiam, doleret de bono opere, quod egerat, & hoc nephas est, si tamen aliquis ex contemptu legis nõ curaret incurrere immunditiam, peccatum erat, nõ quidem, quia immunditiã incurrerat, sed quia cõtempserat

H legem Dei, & istud erat peccatum mortale, indigens dolore cordis ad remissionem.

Considerandum etiam de istis immũditijs, quòd quædam erant naturales, idest proueniebant à natura, & nõ ex aliquo contactu, nec opere voluntario, sicut erat esse leprosum, vel fluentem semine, aut esse mulierem menstruatam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum, & in istis immunditijs non fiebat purificatio per aquas lustrationis, etiam si aspergerentur, nisi prius fieret purificatio naturalis ab ægritudine. Cum autem facta esset, fiebant purificationes cæremoniales in aquis lustrationis, sic patet de leprosis, qui erant immundi, & tamen non expiabantur missis super eos aquis lustrationis, sed erant extra castra quousque sanarentur, vel naturaliter, vel à Deo, & tunc sacerdos ibat extra castra, & si

I reperisset factam mundationem, faciebat quasdam cæremonias ablutionis ad recipiendum in castris eum, qui immundus erat ante hoc, & tamen si aliquis esset leprosus, & nunquam sanaretur à lepra, nunquam super eum fundebantur aquæ lustrationis ad expiandum: ita erat de viro fluente semine, ita etiam de muliere menstruata, quia istæ erant naturales immunditiæ de quibus patet Leuit cap. 14. & 15. Aliæ autem erant immunditię non naturales, sed ex contactu, & istæ purificabãtur per aquas lustrationis non spectando aliquid alterum, sicut si aliquis contigisset rem immundam, lauabatur istis aquis, & efficiebatur mundus, semper tamen erat necessarium ad omnem purificationem, tam in contaminationibus secundum contactum, quam in contaminationibus naturalibus, vel immunditijs, quòd fieret aspersio

K istarum aquarum.

Vlterius considerandum est circa istas immunditias, quòd quędam earum repellebant hominem à Sanctuario. Aliæ vero repellebant à communicatione hominũ, & à Sanctuario. In quo sciendum, quòd illæ, quæ erant immunditiæ naturales, scilicet lepra, & esse hominem fluentem semine, & mulierem menstruatam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum, faciebant segregationem à populo, scilicet quòd qui patiebatur hæc, non permittebatur stare in populo, sed extra castra, & hoc erat ne cęteri contaminarentur, cum ista esset immunditia naturalis, de hoc supra c. 5. vbi præcepit Deus, quòd eijciant de castris omnem fluentem semine, & leprosum, & qui super mortuo pollutus est, de muliere autem menstruata non dicitur, quòd eijciatur de castris, quamquam ipsa immunda sit, sicut omnes isti, propter

[..]conuenientia, quæ assignata sunt supra c. 5. Aliæ autem im[m]undiriæ, quæ non erant naturales, non faciebant ho[min]em exire de castris, sed solũ arcebant eum a Sanctua[rio] & a rebus san[c]tificatis, s. q̃ si esset de genere sacerdotum non liceret sibi illo tempore comedere de sanctificatis. Erat autem generale, q̃ omnis immunditia, quæ arcebat hominem a communicatione hominum, arceret eum a Sanctuario, sed non e contrario. [Locutus est Dñs ad Moysen, & Aaron.] Hic agitur de purificatione, & diuiditur in duo, qm̃ prio[r]o ponitur modus immolationis, secundo ritus purificationis ibi. [Habebunt filii Israel.] Prima in duas, quia primo ponitur de huius vitulæ immolatione. Secunda de causata ex hoc in quibusdam pollutione ibi. [Et tunc demum.] Circa primum. [Locutus est Dñs ad Moysen, & Aaron.] De locutione ista, qñ fuerit iam declaratum est. fuit autem facta ad vtrunq; ad Moysen quidem, quia ipse debebat præcipere populo, vt obseruaret istum ritum, quia ipse erat interpres inter Deum, & populum. Ad Aaron autem dictum est, quia facere hoc pertinebat ad officium sacerdotale, & sic fit locutio sæpe ad Moysen, & Aaron simul. [Ista est religio victimæ.] i. id quod iubeo vobis facere est religio, vel cæremonia victimæ, quam Deus fieri ordinauit. accipitur.n. religio proprie pro cæremonia, secundum q̃ significat nomen hebraicum hic positum, & hoc est conueniens, qm̃ omnia, quæ fiunt hic cæremonialia sunt. Et dicunt Hebræi, q̃ in omnibus, in quibus ponitur tale nomen, nõ potest dari ratio mandati, sed sola voluntas legislatoris est causa, & verum est, q̃ non possunt dari in his causæ necessitatis, & a priori; dantur tñ causæ aliquæ cõuenientię, quę sufficientes sunt ad legem. [Præcipe filiis Israel, vt adducant ad te vaccam.] Quamquam Deus loqueretur ad Moysen, & Aaron, vt patet supra, tñ istud verbum solum dirigitur ad Moysen, quia ipse solus pręcipiebat populo, Aaron autem nihil præcipiebat, sed erat princeps in officiis suis sacerdotalibus, & dicta fuerunt ei ista, quia sacerdos erat. iussit autẽ Deus, vt populus offerret istam vaccam, qm̃ immolabatur ad faciendum ex ea cineres quibus totius populus aspergeretur ad tollendas immunditias. & quia erat vtilitas communis, debebat solui de expensis communibus. sic.n. factum est de Leuitis, qui dati sunt pro primogenitis totius populi, qm̃ populus dedit illos, vt patet sup. c. 3. & 8. ita etiam erat de omnibus aliis. quæ pertinebant ad cultum populi. sacerdotes autẽ nihil soluebant, sed solum erant ipsi ministri. [Vaccam rufam.] Iubetur adduci vacca, quia ipsa erat maximum genus sacrificii. boues. n. & vaccæ offerebantur, tanquam maximum sacrificium. pro peccato autem cõmunitatis dabatur vacca, quamquam non differret dari bouem, vel vaccam, sed erat obseruanda in his forma mandati. [Religio victimæ, quam constituit Dominus.] Idest ista est cæremonia in sacrificio, quod Deus fieri iussit. istud est sacrificium vitulæ rufæ. nam ipsa immolabatur ad vtilitatem totius populi.

In quo genere sacrificij esset ista vitula rufa. Quæst. II.

QVæret aliquis quomodo vocabatur ista vitula victima, & in quo genere sacrificii erat? Respondendum est, q̃ non est victima proprie dicta in aliquo genere sacrificiorum, quia non cõpetit sibi proprietas alicuius. non est.n. holocaustum, quia istud non cremabatur in altari totum, & sanguis eius fundebatur in circuitu altaris in Sanctuario. vitula autem rufa immolabatur extra castra, vt patet infra, etiam de sanguine eius nihil fundebatur super altare, vel in circuitu eius. Carnes etiam illius nõ cremabantur super altare, nec aliqua pars earum, sed extra castra comburebantur vsq; ad cineres, vt patet infra. Item non potest esse de sacrificiis pacificis, quia ista in Sanctuario immolabantur. Leui. c. 3. & sanguis eorum fundebatur in circuitu altaris; quorum nihil competit vitulę rufæ. Item de hostia pacifica quędam pars dabatur Deo, & quædam sacerdotibus; reliquæ autem carnes ab offerentibus comedebantur. de vitula tamen rufa nihil comedebant offerentes, aut sacerdotes, vel dabatur Deo, sed totum cremabatur, ergo non est hostia pacifica. Item

A non est hostia pro peccato, quia ista est duplex. quædam est cuius sanguis inferebatur intra tabernaculum, alia autem cuius sanguis non inferebatur. Prima autem cremabatur tota extra castra cum pelle carnibus, & fimo. Secũda cedebat tota sacerdotibus in cibos. Leu. c. 6. non est autem similis vitula rufa alicui istarum, non primæ, quia de illa inferebatur sanguis intra tabernaculum, & propter hoc cremabatur extra castra, de vitula autem rufa non inferebatur aliquid intra Sãctuarium, sed etiam ipse sanguis cum omnibus aliis partibus vitulę cremabatur. Item de ista hostia pro peccato accipiebantur adipes ad cremãdum super altare. Leu. c. 7. de vitula autem rufa nihil, sed adeps cum cæteris carnibus cremabatur extra castra infra in litera, ideo non pertinet ad hunc modum sacrificii. Item non pertinet ad hostiam pro peccato cuius sanguis
B non inferebatur intra Sanctuarium, quia de illa accipiebantur adipes ad cremandum super altare. Leu. c. 4. & 6. sanguine quoq; eius intingebantur cornua altaris, & fundebatur ad basim illius præallegatis c. de vitula autẽ rufa nihil horum fiebat, vt dictum est. Item de hac hostia pro peccato omnes carnes cedebant sacerdotibus, Leu. c. 6. de vitula autem rufa nihil, sed totum cremabatur extra castra, vt patet hic, ideo ad nullum genus sacrificiorum pertinet vitula ista. vocatur tñ hic victima, quia habet aliquã similitudinem cum sacrificiis proprie dictis. sic n. de quibusdam aliis, s. de animalibus primogenitis, quæ dabãtur sacerdotibus, si erant munda, quia debebant sanguinem eorum fundere in circuitu altaris, & adipes cremare: omnes autem carnes proueniebant eis præced. cap. Illud.n. non erat holocaustum, quia in hoc omnes carnes creman-
C tur, etiam non erat hostia pacifica, quia in ea pars proueniebat Deo, & pars sacerdotibus. maxima autem pars offerentibus. nihil offerẽtibus perueniebat de carnibus istis primogenitorum, sed totaliter sacerdotibus cedebant, vt præced. cap.

Item non pertinebat illa oblatio ad sacrificium pro peccato. Idem modus arguendi est, scilicet, quia non dabatur pro peccato, sed pro debito. assimilabatur tamen alicui horum, scilicet quantum ad intentionem magis assimilabatur holocausto, vel hostiæ pacificę; quantum vero ad iura prouenientia sacerdotibus, magis assimilabatur hostiæ pro peccato. cuius sanguis non infertur intra tabernaculum, quia de illa omnes carnes sacerdotibus proueniunt. Leuit. c. 6.

Item de primogenitis oblatis præced. cap. similis mo-
D dus arguẽdi est de agno paschali. qui vocatur sacrificium supra c. 9. & tamen non est de aliquo istorum trium generum, vt ibidem inductum est, habet tamen aliquam similitudinem. Ita de vitula rufa est dicendum, quòd habet similitudinem cum sacrificiis. nam sicut alia sacrificia offerebantur ad honorem Dei, & mandatum, vt patet ex discursu Leuitici, ita & vitula rufa, vt patet hic.

Item omnia sacrificia per sacerdotes immolabãtur, & administrabantur, vt patet per totum Leuiticum, & præced. cap. vbi omnia ministeria altaris solis sacerdotibus tribuuntur, vitula etiam rufa hoc modo a sacerdote occiditur, quia iussum est, vt Eleazarus sacerdos filius Aaron immolaret eam, vt patet in litera.

Item in sacrificiis requirebantur animalia munda, & immaculata, vt patet ex discursu Leuitici, & maxime 22. cap. vitula etiam rufa immaculata esse debebat, vt patet
E infra: magnam ergo similitudinem habebat cum huius sacrificiorum.

An vitula rufa magis assimilatur sacrificio pro peccato. Quæst. III.

QVæret nunc aliquis, ad quod genus sacrificii magis proprie vitula rufa reducitur?

Respondendum est, quòd magis ad sacrificiũ pro peccato, quam ad alia, quod patet ex intẽtione. nam holocaustum ad laudem Dei offerebatur, & non ad alium finem. hostia autem pacifica ad gratiarum actiones, vel ad impetrandum aliquid. hostia autem pro peccato offerebatur ad expiandum pro peccatis, vel immundiciis quibusdam. de vitula autem rufa sic erat, quia ad expiandũ inquina-

tiones populi occidebatur, s. vt combureretur, & cineres
eius commixti aquæ facerent ad expiandũ inquinamen-
ta, & pollutiones quotidianas, quæ etiam vocatur pecca-
ta secundum modum loquendi veteris testamenti, & pro simili-
bus interdum offeruntur sacrificia, quæ vocatur pro pec-
cato, vt patet de muliere, quæ purificatur a sanguine,
Leu. 12. c. & de homine, qui a lepra mũdatus est, Leu. 14.
c. & de illo, qui fluens semine postea liberatus est ab im-
munditia sua, & de muliere, quæ patitur fluxum sangui-
nis extra tempus menstruorum, Leu. c. 15. & de Nazaręo
coram quo aliquis mortuus est, sup. c. 6. magnam ergo ex
hac parte habet affinitatem cũ hostia pro peccato. Item
in nullo genere sacrificij crematur totũ animal extra ca-
stra cum pelle, carnibus, & fimo, nisi in sacrificio pro pec
cato, hostia autem vitulæ rufæ sic erat. ergo magis perti-
net ad istud sacrificium. Nec obstat si dicas, quod in ho-
locaustum omnes carnes cremabantur. nam non crema-
bantur extra castra, sicut in hostia pro peccato, & in vitu-
la rufa, sed in altari. Item non cremabantur carnes cum
pelle, carnibus, & fimo, sed solæ carnes cremabantur in
holocausto. In hostia autem pro peccato, & vitula rufa
carnes cum pelle, & fimo, & carnibus exurebantur, vt pa
tet in litera, ideo magis ad sacrificium pro peccato, quam
ad holocaustum pertinet vitula rufa.

Ad quod sacrificium pro peccato magis assimilatur vitula rufa. Quæst. IV.

QVæret nunc aliquis, cum sint duo modi sacrificio-
rum pro peccato, s. quòd in quibusdam de sangui-
ne introducitur in tabernaculum, & in aliis non, ad quod
istorum genus pertineat?

Respondendũ est, ꝙ pertinet ad illa sacrificia, de quo-
rum sanguine intra tabernaculum inferebatur, vt patet,
quia quando fiebat sacrificium, de cuius sanguine nõ in-
ferebatur intra Sanctuarium, solum tingebantur cornua
altaris sanguine, & reliquus fundebatur ad basim, Leuit.
c. 4. In hostia autem pro peccato, de cuius sanguine infe-
rebatur intra tabernaculum. aspergebatur septies coram
Domino. e. c. In vitula autem rufa etiam fiebat septenaria
aspersio contra ostium tabernaculi, vt patet in litera. ergo
magis pertinet vitula rufa ad istud sacrificium, de cuius
sanguine introducitur in tabernaculum. Item de hostia,
de cuius sanguine nõ introducitur in tabernaculum, om-
nes carnes prouenicbant sacerdoti, de alia autem nullæ,
sed cremabantur Leu. c. 4. & 6. In vitula rufa cremaban-
tur omnes carnes, ergo magis pertinebat ad sacrificium,
de cuius sanguine introducebatur in tabernaculũ. Item
in isto genere sacrificii pro peccato solum immolabatur
bos Leu c. 4. Cum autem immolabatur hircus, vel capra,
non cremabantur carnes extra castra, quia non introdu-
cebatur de sanguine eorum intra tabernaculum, nisi se-
mel in anno in die propitiationis, cum de sanguine tam
vituli, quam hirci intra tabernaculum inferebatur Leuit.
16. c. In vitula autẽ rufa etiam erat immolatio bouis, ideo
pertinet ad sacrificia de quorum sanguine introducitur,
&c. Item vitula rufa immolabatur ad expiationẽ totius
populi, quia cineres illius commiscebantur aqua, & pro-
ficiebant ad expiandum inquinamenta plebis. in sacrifi-
cio pro peccato de cuius sanguine introducebatur in ta-
bernaculum sic erat, quia illud, aut offerebatur pro pecca
to totius populi, aut summi sacerdotis Leui. c. 4. sacrificiũ
autem de cuius sanguine non inferebatur intra taberna-
culum nunquam erat pro peccato totius populi ad abster
gendam aliquam maculã illius, sed erat pro personis sin-
gularibus, nisi interdum populus offerret aliquod sacrifi-
cium pro peccato, quod magis esset ad solennitatẽ, quam
ad expiandam aliquam maculam, tunc. n. poterat esse ta-
le, de cuius sanguine non inferretur in tabernaculum, vt
declaratũ est Leuit. c. 9. magis ergo pertinebat vitula rufa
ad sacrificium pro peccato de cuius sanguine introduce-
batur in tabernaculum, quam ad alterum, & hoc modo
vocatur hic victima. [Quam constituit Dominus.] Idest
quam dñs ordinauit fieri ad expiationem populi: volebat
enim, ꝙ omnes incurrentes immunditias cæremoniales
purgarentur per cęremonias, & quia nihil erat magis cę-
F remoniale in lege veteri, quã sacrificium, voluit fieri per
sacrificia, quia tamen immunditiæ erant multum com-
munes quas homines multoties incurrebant, graue esset
nimis, quòd in qualibet earum deberet offerri sacrificiũ
aliquod, & hoc, quia semper cogerentur vacare cæremo-
niis istis, in quibus expenderent magnam temporis par-
tem, etiam quia non sufficerent ad istos sumptus, si quo-
ties cõtaminarentur, darent sacrificium, ideo elegit Deus
alium modum. s. quòd in immunditiis specialibus, & ma
gnis fieret expiatio per sacrificia, sicut in immunditia le-
præ, & fluxus sanguinis, & fluxus seminis, & immundi-
tia Nazaræorum Leuit. c. 12. 14. & 15. & supra 6. c. In im
munditiis autem communibus voluit fieri expiationem
per sacrificia, sed non quòd offerretur sacrificiũ pro qua-
libet, sed vnum pro omnibus, & istud erat, quòd immo-
G laretur vitula rufa pro toto populo, & conseruatis cine-
ribus eius fieret aspersio de illis cum aqua, & sic quilibet
per sacrificium vitulæ rufæ purgabatur, & ad hoc consti
tuta est vitula, vt esset victima. [Rufam.] Idest ista vac-
ca, quæ immolabatur debebat esse rufa, scilicet, non alba,
nec nigra, sed coloris aurei, & videtur hoc fuisse ad com-
memorationem peccati, cum fecerunt sibi vitulum aureũ
in monte Sinai: in hebræo dicitur, rubeam, sed magis pro
prie est litera nostra, quia nulla vacca est rubea, rufæ au-
tem sunt fere omnes, sed interdum idioma hebraicũ non
distinguit. [Aetatis integræ.] i. quòd ista vacca sit magna
non parui temporis, vt duorum, vel trium mensium, sed
iam magna, quæ habeat ætatem integram, vt vnius, vel
duorum annorum. In hebræo dicitur. [Temina.] Idest,
perfecta, & hoc referũt Iudæi ad corpulentiam, ita quòd
H non esset illa vacca parui corporis. vt dicit Aben Ezra,
vtrumque autem ad idem redit, quia vacca integræ æta-
tis est maioris corpulentiæ vitula nouella. [In qua nulla
sit macula.] Macula non dicit hic varietatem coloris, vt
vulgariter dicitur, sed magis aliquam deformitatem in
partibus ipsius animalis propter quam redditur illicitum
ad immolandum: differt autem in animali esse immun-
dum, vel esse maculatum, quia esse immundum pertinet
ad speciem, s. quòd quædam species animalium erat, de
quibus non licebat immolari aliquid Deo, & huiusmodi
sunt omnes pręter bouem, ouem, & capram: in istis autem
licet animal habeat deformitatem, vel nõ habeat, semper
vocabitur immundum propter speciem. in tribus autem
speciebus. de quibus licebat offerri, animalia erant mun-
da semper, aliquando tamen erant maculata, & aliquan-
I do immaculata, vocantur autem immaculata illa, quę nõ
habebant aliquam mõstruositatem in defectu, vel super-
abundantia, nec abscissionem partium, aut aliam fœdita-
tem, & illa erant licita ad immolandum, quia non erant
immunda, nec maculata: erant autem in his animalibus
quædam maculata, vt si nascerentur monstruosa in defe-
ctu, vel superabundantia partium, aut si essent cæca, vel
clauda, vel amputarentur eis aures, siue cauda, vel testicu
li, vel saltem frangerentur, hæc enim illicitum faciebant
animal, vt patet Leuit. 22. cap. quamquam in his maculis
differt, quia aliquæ totaliter prohibent, & aliquæ non, vt
patet ibidem.

An amputatio caudæ, vel aurium impediret ne posset vitula immolari. Quæst. V.

K QVæret aliquis si ista vitula rufa haberet caudam am
putatam, vel aures, an posset immolari. Respõdebit
aliquis istam esse maculam, hic autem dicitur, ꝙ in vitula
nulla sit macula. Respondendum est, ꝙ maculæ erant du
plices. Quædam totaliter impediebant aial immolari in
quocunq; genere sacrificii, aliæ aũt impediebant, quantũ
ad aliquid Si. n. haberet aial monstruositatem, quantũ ad
defectum, vel pluralitatem, aut quantum ad insolitã ma
gnitudinem, vel paruitatẽ, vel si esset cæcum, vel fractum
in aliqua parte corporis, aut habens cicatricem, vel papu-
las, vel scabiem, aut impetiginem, vel quamlibet aliã ma-
culam, non poterat immolari in aliquo genere sacrificii
Leu. c. 22. solæ autem erant duę maculę in quibus licebat
aliqñ offerri animal, & immolari. s. si haberet caudã ab-
scissam, vel aures: nã tunc non poterat dari, tanquã hostia
votiua:

votiua: poterat tamen dari, vt hostia spōtanea Leui. 22 c. A & tunc manet dubium de vitula rufa: nam si haberet aliquam de alijs maculis nullo modo posset immolari: habendo tamē istas duas, vel alteram earum videtur indifferens. & cum arguitur, ꝙ nulla sit macula in vitula ista, responderi posset non esse ob hoc maculam, quia habet caudam, vel aures amputatas, macula enim habet vim prohibendi animalia a sacrificijs, cum autem nihil, quod in animali est impedit ipsum ab immolatione nullam maculam habere dicitur, & ita cum liceat animalia habentia caudam amputatam, vel aures offerri spontanee, non censentur habere tunc aliquam maculam. si igitur liceat accipi vitulam habentem caudam amputatam, vel aures, non diceretur habere maculam aliquam.

Respondendum tamen est, ꝙ non licebat ista esse in vitula: nam in sacrificijs votiuis non accipiebantur ista animalia, sed solum in spontaneis Leu. 22. c. erat autem hoc, B quia strictius agitur in his, quæ sunt debita; quam in eis, quæ sunt volūtaria, votum autem est debitum, postquam promissio facta est, ideo nō potest fieri solutio de animali habenti aliquam maculam: sacrificium etiam pro peccato, quia est debitum a lege, non poterat dari de animalibus habentibus tales maculas. Sic autem de vitula rufa, quæ nō sponte offerebatur, sed ex mandato legis, ideo nō posset habere aliquam istarum macularum. [Nec portauerit iugum.] i. ista vitula, quamquam sit ætatis integræ: tñ nō debet esse talis quæ aliq̄n arauerit. Causa huius est, quia Deus volebat, vt id quod applicabatur ad cultū suū, non fuisset applicatum quidquam ad cultum humanū, applicantur aūt animalia ad humanum ministeriū si arant, ideo iubet, ꝙ nunquam arauerit. simile erat de primoge- C nitis, quę dari debebant dño: nam nō erat licitum alicui, vt araret in primogenito bouis, quod dandum erat dño, nec ꝙ tonderet lanam primogenitorum ouis, & capę, sed daret dño, antequam aliqualiter transiret in vsum humanum, vt patet Deut. 15. c. non operaberis in primogenito bouis, & nō tondebis primogenita ouium, simile habetur Deut. c. 21. q̄n inueniebatur aliquis mortuus, quia accipiebatur vitula, quæ nunquam arauisset cum dr̄: tollent vitulam de armento, quæ nō traxit iugum, nec terram scidit vomere, ibi tñ alia causa est quare non debet arauisse de qua ibidem. [Tradentque eam Eleazaro sacerdoti] Idest ista vacca rufa adducebatur a populo ad Moysen, & ibi tradebatur Eleazaro filio Aarō, vt immolaret eam.

An in deserto fuerit immolata vitula rufa, & an populus aliquando accederet ad Sanctuarium, & indigeret aliqua emundatione. Quæst. VI. D

QVæret aliquis an in deserto fuerit aliqua vitula sic immolata ad emundationem totius populi. Respōdebitur forte, ꝙ non, quia cæremonialia non obligabant in deserto. istud tñ erat cæremoniale, ideo nec ibi obseruatum est. Respōdendum est, quod fuerit istud præceptum obseruatum in deserto, quia omnes incurrebant immunditiam frequenter; non poterant tñ accedere ad Sanctuarium si essent immundi, & in deserto erat Sanctuarium inter Israelitas. ergo oportebat, vt essent mūdi, quia si immundi accederēt ad illud morerentur, vt patet Leu. 15. c.

Dicet aliquis, ꝙ non accedebant Israelitæ ad Sanctuarium in deserto, quia nō fiebant aliquæ ministrationes in E eo sacrificiorum, vt sæpe dictum est, quia non obligauerunt vsque ad terram Chanaan. quamquam igitur inciderent Israelitæ in aliquas immunditias non erat necesse eos expiari per cineres vitulæ rufæ, quia ista immunditia erat respectu Sanctuarij. & ipsi non accedebant ad illud.

Respondendum est hoc esse falsum, nam licet Israelitę non obligati fuerint in deserto facere sacrificia, tamē constat, ꝙ fecerint ea in monte Sinai, vbi consecrati sunt sacerdotes, vt patet Exo. 29. c. & Leuit. c. 8. tunc autem Israelitæ ibant in Sanctuarium, & ipsi quoq; offerebant sacrificia, ad quod necesse erat eos esse mūdos, quod autem tunc populares obtulerint, & introierint in Sāctuarium, patet quia duodecim principes duodecim tribuum obtulerunt sacrificia suā per duodecim dies, & intrauerunt in Sanctuarium sup. c. 7. Item patet de sacrificio totius populi, quia in die octauo cōsecrationis sacerdotum, de quo Leuit. c. 9. ad quod oportebat accedere omnes populares, vel aliquos de eis, ideo mundi tia requirebatur eodē modo intelligendum est, ꝙ alii populares obtulerint sacrificia in dedicatione Sanctuarii, & omnes illi accedebāt ad ostium tabernaculi. Item patet hoc magis in consecratione Leuitarum, quia tunc cunctus populus obtulit eos ad ostium tabernaculi, & sacrificium cum illis sup. c. 8. erat ergo necessarium, vt haberent populares immunditiam, sed non poterant semper habere munditiam. ergo requirebatur aliquid per quod tolleretur immunditia, quando inciderent in illam, & huiusmodi sunt cineres vitulæ rufæ. Item non solum fuit hoc necessarium propter Israelitas, quādo erant in monte Sinai, sed etiam pro toto tempore quo fuerunt in deserto, quia licet populares non accederent semper ad Sanctuarium, tamen Leuitæ, & sacerdotes semper accedebant: toto enim tempore, quo steterunt Israelitæ in deserto, portabatur Sanctuarium a Leuitis, & in qualibet mansione erigebatur, & cum deponendum erat introibant sacerdotes. & velabant vasa, deinde Leuitæ accedebant ad portandum ea, vt patet sup. c. 4. & sic per totum desertum factum est. Sed ista non poterant fieri, nisi ab hominibus mundis, quia si aliquis accederet ad Sanctuarium immūdus, moreretur, vt patet Leu. c. 15. ergo erant mundi, sed non erat rationabile dici, quòd toto tempore 40. annorum fuerunt isti mundi, cum immūditiæ sint multum communes, vt in accedendo ad vxorē, vel in pollutione nocturna, & similibus, vt est declaratum præced. cap. ergo oportebat, quòd isti haberent aliquid per quod tollerentur immunditiæ eorum, quas incurrerent, & illud solū erat per cineres vitulæ rufæ, cum nullum aliud remedium datum fuerit in toto veteri testamento, ergo erant tunc cineres vitulæ rufæ, & facta est huiusmodi cæremonia in deserto.

Sed aliquis forte respondebit, quòd non fuit necessaria immolatio vitulę rufæ in deserto, quia quamquam illi qui erant immundi non possent accedere ad Sanctuarium, nisi expiarentur, tamen non fuit toto tempore deserti aliqua immunditia, quia istę immunditię solū erant legales, i. quia lex reputabat eas esse immunditias, si tamen lex non posuisset eas, naturaliter non essent immundinæ, nec accedentes ad loca sancta cum his immunditiis censerentur peccare, lex tamen cęremonialis non obtinuit, vsque post ingressum in terram Chanaan. ergo quamquam sacerdotes, & Leuitæ pollurentur in his, & accederent ad Sanctuarium, non iudicarentur immundi ad hoc, quòd peccarēt, quia nondum obtinebat vires lex cæremonialis, quæ faciebat istas esse immunditias, & consequenter non erat necessaria aliqua cæremonia purgationum, sicut est de vitula rufa.

Respōdendum est, quòd verum est immunditias istas non repellere hominem a rebus sacris ex natura rei, nec immunditias ex seipsis, sed solum per opinionem legis, & tamen lex cæremonialis, quæ faciebat istas esse immunditias, habebat vigorem in deserto, quod patet, quia esse leprosum erat immunditia, & tamen eijciebantur leprosi de castris. Maria enim soror Moysi effecta fuit leprosa in Aseroth, & expulsa est per dies septem, quousque sanata fuit, & tunc rediit in castra, sup. c. 12.

Ad hoc respondebit aliquis, quòd lepra est immunditia naturalis, & qui eam patiuntur, commaculant omnes quibus communicant. repellebantur ergo leprosi in deserto de castris non quasi esset lepra immunditia, sed quia erat morbus contagiosus, ideo etiam si nunquam fuisset data lex de immunditia, repellerentur leprosi. sic enim fit in omnibus polutijs, in quarum nulla nunc obseruātur cæremoniæ legis veteris, & tamen immundi repelluntur de vrbibus cum sunt leprosi. Dicendum est ad hoc, quòd non solum leprosi, qui erant immundi naturaliter, & contagiosi, sed etiam illi, qui erant immundi secundum opinionem legis eijciebantur de castris, vt patet sup. c. 5. vbi iussit Deus expelli de castris omnes immundos lepra, & fluentes semine, & immundos super mortuo. constat tamen, ꝙ immundi super mortuo non habent aliquam immunditiam naturalem, sed solum, quia lex reputat illam esse immunditiam: factum est autem hoc in deserto, quia

præallegato c. subditur, q filii Israel fecerunt hoc, & eiecerunt extra castra omnes immundos, sicut iusserat Dñs. nihil autem est magis immunditia contaminari super mortuo, quam contaminari in tactu cuiuscunq; rei immundæ, sed repellebantur a Sanctuario, & a castris in deserto contaminati super mortuo ergo ita repellerentur a Sanctuario contaminati quibuscunq; alus immunditiis, & consequenter reputabantur istæ immunditię dũ erant Israelitæ in deserto, ergo necesse erat haberi aliquid, per quod purgaretur immunditia quælibet, vt Leuitæ, & sacerdotes possent accedere ad Sanctuarium ad erigedum, & deponendum, & portandum illud, & ad operiendum, & ligandum vasa illius, sed hoc non contingeret, nisi esset vitula rusa, per cuius cineres abstergeretur, ergo dicendum est, quod fuerit facta immolatio vitulæ rufæ in deserto, & satis breuiter post consecrationẽ sacerdotum,

Considerandum autem, q hic iussum est, vt Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam istam, & non Aaron.

Et dicunt aliqui, q factum est hoc, quia qui intingebat digitum in sanguine vitulæ huius, erat immundus. vnde Eleazarus sacerdos efficiebatur immundus vsq; ad vesperum, & loto corpore, & vestibus ingrediebatur in castra post solis occasum, vt patet infra in litera. ad summũ autem sacerdotem inconueniens erat immunditias adhærere, quia iubetur Leu. c. 21. q non cõtaminaretur sacerdos magnus super patre, & matre, i. etiam in istis non debebat contaminari, quanto magis in alijs rebus? dicunt autem causam esse, quia ministratio summi sacerdotis erat continua, & si esset immuodus non poterat ministrare.

Respondendum est vtrumque esse falsum. primum, s. quod summus sacerdos non contaminaretur aliquando; nam necesse erat interdum eum contaminari: interdum autem volens contaminabatur. De primo, vt si pateretur pollutionem in somno nocturno immundus erat vsq; ad vesperum, vt patet Deut. 23. c. & hoc non erat in potestate sua. Aliquando autem volens coinquinabatur, vt si sacerdos magnus cognosceret vxorem suam, nihil. n. differebat, an aliquis suam, vel alienam cognosceret ad incurrendum immunditiam, quia vtroq; modo coiens debebat lauare carnem suam, & erat immundus vsq; ad vesperum Leuit. c. 15. sed manifestum est, q summus sacerdos sæpe hoc modo coinquinaretur, cum haberet vxorem, & filios procrearet & succedebãt ei filii sui in summo sacerdotio, vt patet Exo. c. 29. & Leuit. 6. Cum autem arguitur, quòd summus sacerdos non debebat pollui etiam in morte patris, & matris.

Respondendum est, q non intelligitur illud de omni immunditia, sed solum de illa, quæ causatur eundo ad funera defunctorum, vel accedẽdo ad cadauera, & de hac dicitur, q sacerdos magnus non contaminabitur super aliquo mortuo, nec etiam super patre, & matre: vetuit autẽ lex istam im munditiam super mortuos specialius, quam omnes alias, quia ista iudicabatur maior inter omnes, quę erant pure legales, nihil habentes ex natura rei, ideo in toto veteri testamento nõ reperitur aliqua immunditia purè legalis, propter quam homo eiiceretur de consortio aliorum, nisi ista, vt patet sup. c. 5. vbi Deus iubet leprosos, & fluentes semine, atque immundos super mortuo eiici de castris, in quibus lepra, & fluxus seminis sunt immunditiæ naturales: contaminatio autem super mortuo purè legalis est, quia ex hoc, quòd aliquis erat ad lugendum mortuum, nihil fœditatis ex natura rei suscipit.

Item in ista immũditia dabatur maior duratio, quam in alijs; nam in qualibet aliarum. qui contraxisset illam manebat immuodus vsq; ad solis occasum sequentem, vt patet Leuit. c. 11. 15. & 16. in hac autem manebat immundus homo per 7. dies, vt patet infra in litera, ideo sacerdotes magni aliquando pollueb. ntur, nec lex hoc vetabat. Secundum etiam erat falsum, s. quòd isti non deberent pollui propter quotidianam ministrationem, & si pollucrentur nũ possent ministrare, quia hoc procedit ex errore eorum, qui intelligunt ad solum summum sacerdotem pertinere ministrationes, quæ fiebant intra tabernaculum, s. incendere lucernas in candelabro, & offerre thymiama, & ponere panes in mẽsa propositionis, omnia. n. hæc pertinebant ad sacerdotes tam minores, quã pon-

F tificem, vt declaratum est præced. c. & Leu. 21. non ergo obligabatur summus sacerdos quotidie ministrare: immo nunquam obligabatur si nollet, nisi semel in anno in die expiationis, quoniam officium diei illius non pertinebat ad minores, s. introire in Sancta sanctorum, & tamen die illa necesse erat illuc introire, ideo iubetur Leuit. c. 26. q solus sacerdos magnus expleret officia diei illius. sic patet ad Hebr. c. 9. poterat tamen summus sacerdos aliis diebus ministrare si vellet, ideo causa ista, quæ dabatur magis tenet e contrario, s. quod summus sacerdos poterat liberius pollui, quam omnes alii sacerdotes, quia alii frequentius ministraturi erant, quam ipse. nõ ergo tenet ista causa quare Aaron non fuerit iussum, quòd immolaret vitulam rufam. Nicolaus dicit, quòd non fuit data vitula Aaron, quia peccauerat Aaron in fabricatione vituli in

G monte Sinai: Eleazarus autem non peccauerat, ideo tradita est Eleazaro. Sed ista ratio multum aliena est, quia ista vacca nõ incendebatur ad emundationem illius peccati, sed ad corporales, & communes immonditias. Item si hoc teneret, quomodo Aaron orans pro peccato populi occidebat vitulum, & intrabat in Sancta sanctorum in die propitiationis? Leu. 16. c. potissime cum dicãt Iudæi, & ipse Nicolaus, quod immolatio illius vitulę fiebat pro peccato sacerdotum ad memoriam vituli fabricati in monte Sinai. non erat ergo ista causa. Fuit autem duplex ratio quare iuberetur hoc Eleazaro, & nõ Aaron. Prima quia ista immolatio non erat aliquid valde honorabile, & excellens, sed valde banausum cum fieret extra castra, & ille, qui immolabat efficiebatur immundus, & lauabat carnẽ, & vestes, vt patet infra, quod pertinebat ad quan-

H dam depressionem, ideo honestius fuit dare hoc sacerdoti minori, quam pontifici.

Secundum est, quia summo sacerdoti non comendabantur omnes ministrationes, etiam si mundæ essent, sed solum illæ, quæ erant maximæ. sic fuit de ministratione diei propitiationis, quam solus summus sacerdos facere debebat Leuit. c. 16. ista autem erat ministratio parui honoris, immo nullius, ideo rationabilius fuit dari minoribus sacerdotibus; non tollitur tamen ex hoc quin summi sacerdotes possent eam facere, quia omnia, quæ pertinebant ad minores poterant ipsi maiores: prima tamen vice qua iussum est fieri hoc, nõ licuit Aaron facere illud, quia Deus determinate iussit hoc Eleazaro.

Sed arguenir primam rationem harum non tenere, s. q quia ista ministratio faciebat immundum ministrantem, non pertinebat ad summum sacerdotem: nam sum-

I mus sacerdos faciebat aliquam ministrationẽ in qua polluebatur, vt patet in die propitiationis, quia postquã fuisset cõfessus peccata populi super caput hirci, & emisisset illum in solitudinem, lauabat totam carnem suam, vt iterum ministraret Leuit. c. 16. ita ergo liceret ei facere hoc.

Respõdendum est dupliciter primo, q non erat similis immunditia, quã incurrebat summus sacerdos in die propitiationis ei, quam incurrebat immolans vitulã rufam, nam sacerdos magnus postquã emisisset caprum emissarium in die propitiationis lauabatur in Sanctuario, & illico sumptis alijs vestibus ministrare incipiebat, ita q illa immunditia nũ repellebat eum a Sanctuario, nec arcebat a ministratione. qui autem immolabat vitulã rufam, erat immundus vsq; ad vesperum, ita q nun liceret ei accedere ad aliquod sacrum, nec solum arcebatur a rebus sacris.

K sed ẽt non poterat tota illa die introire in castra. non debuit ergo summo sacerdoti committi ministratio, in qua tantam immũditiam incurreret. Secunda ratio diuersitatis est, quia ministratio diei propitiationis pertinebat ex necessitate ad summum sacerdotẽ, cum illud ministeriũ esset maximum, s. quia ingressurus erat in Sancta sanctorum. quamquam incurreret aliquam immunditiam, non erat alteri ista ministratio committenda: secus aũt de immolatione vitulæ, in qua nihil erat magnum qđ ex necessitate ad summum sacerdotẽ pertineret. {Qui eductã extra castra immolabat.} i. Eleazarus educens vitulã istã extra castra immolabat eã. dabatur. n. ista vitula Moysi a toto populo, vt patet supra, s. præcipe filiis Israel, vt adducant ad te vaccã rufam, & ibi recipiebat eã Eleazarus, qui ibat cum tota multitudine extra castra ad immolãdum eam.

Quare

Quare vitula rufa immolabatur extra castra, & an significaret Christi immolationem in locum Caluariæ extra Ierusalem secundum sensum literalem. Et quòd sacrificia veteris testamenti significabant Christi passionem. *Quæst. VII.*

QVæret aliquis quare immolabatur vitula extra castra? poterit responderi, quòd non debebat immolari intra Sanctuarium, quia tunc cremaretur ipsa in Sanctuario & hoc non decebat. Vel proueniret sacerdotibus, & etiam hoc non decebat, quia ista vitula immolabatur ad hoc, quòd cineres manerent de illa, quibus purificarentur homines immundi. Si tamen cremaretur intra Sanctuarium, vel cederet sacerdotibus, nõ possent haberi cineres ad expiandum. Debuit ergo extra castra cremari: sic etiam fiebat de sacrificijs pro peccato totius populi: nam immolabantur in Sanctuario, & cremabantur extra castra Leu. c. 4. Si autem dicas quare non immolabatur vitula rufa intra Sãctuarium, & educebatur extra castra ad cremandum, sicut fiebat in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi? respondendum est, quòd vitula ista erat ad hoc, quod cineres eius tollerẽt immunditiam, & ipsa erat aliquid valde immundum: nam sacerdos, qui immolabat eam, ea hoc efficiebatur immundus vsq; ad vesperum, & ille, qui cremabat eam, & qui colligebat cineres combustionis, vt patet infra in litera. in sacrificio autẽ pro peccato totius populi non erat sic, quia qui immolabat non incurrebat immunditiam, nec qui cremabat: immo adipes huius sacrificij ponebantur super altare, tanquam aliquid mundum, vt patet Leuit. c. 4. non decebat ergo immolare vitulam rufam in Sanctuario, quia ibi erat maxima munditia ne cõtaminaretur ibi aliquis, sed immolans vitulam contaminabatur, ergo non decebat in Sanctuario eam immolari.

Sed tunc quæret aliquis quare non immolabatur intra castra, & tamen extra Sanctuarium. Respondetur, quòd ad hoc est duplex causa. Prima est literalis secundum statum Iudæorum, s. quòd Deus volebat istos cineres vitulę conseruari in loco mundo, & cremari eam in loco mundo, sed intra castra non erat aliquis locus mundus, ergo non debebat comburi intra castra, nec seruari ibi cineres. de hoc patet infra in litera, s. colliget vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo: locus autem castrorum nõ erat mundus, quia conculcabatur ab hominibus, & animalibus, erantq; ibi multæ sordes, ideo ẽt iussum est de cineribus, qui quotidie accipiebantur de altari holocaustorum, quòd ferrentur extra castra in loco mundissimo, & ibi iterum cremarentur Leui. c. 6.

Alia causa erat literalis secũdum habitudinem veteris testamenti ad ea, quæ significabantur futura in nouo, & ista est magis fundamentalis, & propter quam sic fieri iussum est, s. quòd sacrificia, quæ erant in veteri testamento significabant illud verum sacrificium, quod futurum erat in principio noui testamenti, scilicet Christi immolatio, & maxime hoc significabatur per sacrificia pro peccato, & potissime to sacrificio pro peccato totius populi. istud erat duplex. quoddam, quod fiebat pro peccatis populi in speciali, vel in generali, aliud quod fiebat ad expiandas communes immunditias, vel irregularitates. Primum sacrificium immolabatur intra Sanctuarium, sed cremabatur extra castra Leuit. c. 4. & 16. secundum extra castra immolabatur, & cremabatur. Primum subdiuidebatur, quia quoddam erat pro peccato populi in speciali, scilicet quando totus populus per ignorantiam deliquisset omittens aliquam cæremoniam, quam teneretur obseruare, & pro hoc immolabatur vitulus, de cuius ritu patet Leu. c. 4. Aliud erat, quod immolabatur pro peccatis populi in generali, & illud erat in die expiationis, quãdo sacerdos magnus orabat pro omnibus peccatis populi, & occidebat vitulum, & hircũ, quos cremabat extra castra, de quibus vitulus erat pro peccato omnium sacerdotũ, & hircus pro peccato totius populi Leuit. 16. cap. Secundum sacrificium pro peccato totius populi, quod nõ erat pro aliquo peccato in speciali, vel in generali, sed ad tollendas immunditias, & irregularitates communes, erat vitula rufa, & ista cremabatur, & immolabatur extra castra. Ista tria genera sacrificiorum signabant expressius

A Christi immolationem, quia sicut ista sacrificia pro peccato totius populi fiebant, ita passio Christi pro toto genere humano, sed Christus passus est extra ciuitatem, quia ductus est in locum Caluariæ, vt testantur omnes Euangelistę, ergo debebant ista sacrificia extra vrbem comburi. ista causa non est allegorica, sed literalis, quia Apostolus assignat eam pro causa ad Hebr. c. 13. arguendo cõtra Iudæos. nũquam tamen sacra Scriptura allegat aliquam auctoritatem, nisi in sensu literali, quia vt ait Dionysius mystica theologia non arguit. de ista causa, vt ponatur ab Apostolo patet ad Hebr. c. 13. s. quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra: propter quod, & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum extra portam passus est: exeamus igitur ad eum extra castra im-
B properium eius portantes. [Immolabit in conspectu omnium.] i. sacerdos Eleazarus immolabit istam vitulã extra castra coram toto populo. nam cum acciperet vitulam in castris a tota multitudine, educebat eam de castris sequente eum multitudine, & tunc extra castra immolabat vidente toto populo, erat autẽ hoc, quia ista vitula immolabatur pro peccato totius populi, s. ad tollẽdum immunditias eius, ideo debebat totus populus astare huic immolationi. Sic. n. de passione Saluatoris factum est, quia ipse moriebatur redempturus genus humanum, quod ex multis gentibus colligitur, ideo passioni eius multæ gentes astabant Iudęi, Gręci, & Latini, ac Barbari, & propter hoc, vt omnes videntes Christum pendentem possent cognoscere causam mortis eius, scripsit Pilatus titulũ super caput Christi in cruce Hebraice, Gręce, & Latine Io. 19. c. si
C tamen nõ fuissent ibi multæ gentes de his linguis, superuacuum putasset Pilatus scribere in omnibus his linguis. in Hebræo habetur. [Immolabit in conspectu suo.] Et referunt Iudęi illud relatiuum ad Eleazarum. s. quòd ipse immolabit, i. immolari faciet istam vitulam coram se, ita quòd non ipse, sed alius corã eo immolaret. sed hoc non obstat, quia modus loquendi hebraicus aliquando est multũ improprius, & a nostro dissimilis, & sic Eleazarus immolans vitulam dicebatur coram se immolare, & coram se immolando immolabat coram omnibus alijs, sed litera nostra, quę multum explanauit modũ loquendi hebraicum obscurissimum, vt patet inspicienti literam hebraicam in multis locis, & fere vbique, dixit in conspectu omnium, tanquam ipse Eleazar immolaret, & non alius coram eo, & hoc videtur esse multum rationabile, quia immolatio vbicunq; fieret ad honorem Dei pertinebat, & erat offi-
D cium sacerdotum, ideo nullus alius hoc facere debebat. Item quia non fit hic mentio de iugulante vaccam, sicut fit de comburente, & colligente cineres, & portante, quia omnes isti erant immundi, & mãdatur eis, quòd lauent vestimẽta sua, sicut patet infra: sic autẽ mandaretur de iugulante si fuisset alius præter Eleazarum. Itẽ quia si Eleazarus non immolaret istã vaccam, hoc maxime esset, vt non incurreret immunditiam, sed ẽt per tinctionẽ digiti in sanguine immundus fiebat, vt patet infra, ergo non vr, quòd ad euitandam immunditiam committeretur alteri immolatio vitulæ, sed etiam si dicatur s̃m literam hebraicam, reducetur ad sensum literæ nostræ, s. quòd Eleazarus immolabit in conspectu suo, i. in conspectu totius multitudinis de qua ante hoc dicebatur. s. pręcipe filijs Israel, vt adducant ad te vaccam rufam, & trades eam Eleazaro, & tunc
E sequitur, qui eductam extra castra immolabit in cõspectu suo, i. in conspectu istius multitudinis, quę tradidit ei vaccam. [Intingens digitum in sanguine eius.] i. Eleazarus postquam immolauerit vitulam tinget digitum suum in sanguine illius, vt aspergat contra Sanctuarium septẽ vicibus. ista tinctio erat cæremonialis, & fiebat ad significandum purificationem. sanguis. n. animalis erat datus ad expiandum, vt patet Leuit. 17. c. nam anima carnis in sanguine est, vt habetur ibidem, & pro peccato vult hominem Deus præstare animam. i. quòd moriatur ad satisfaciendum Deo secundum iustitiam suam, sed quia misericors est, flectitur, & acceptat animam pecoris pro anima humana, sed anima pecoris in sanguine est, ideo sicut ipsa anima pecoris est ad expiandum pro anima humana, ita ponitur sanguis ad expiandum, de quo magis dictum

est præalle.c.& quia ista expiatio fiebat maxime spargendo sanguinem contra Sanctuarium, fiebat quoq; sic in vitula rufa,& ob hoc necesse erat intingi digitum in sanguine ad aspergendum. de isto sanguine vitulæ nõ erat,sicut de sanguine aliorum pecorum immolatorum, quia quando illa immolabantur in quocunque genere sacrificij, fluebat sanguis super aliquas crateras, & postea sacerdotes minores. qui astabant ministrantes alicui sacerdoti principaliter ministranti,præsentabant illum sanguinem sacerdoti illi, qui fundebat in circuitu altaris, vel ad basim illius,vt declaratum est Leu.c.1.3.& 4.sanguis autem huius vitulæ non fundebatur in circuitu altaris super parietes eius, nec tingebantur cornua, sed super terram ponebatur, & cremabatur cum carnibus pelle, & fimo, vt patet infra,& de illo fuso in terra poterat sacerdos intingere digitum,& aspergere cõtra Sanctuarium 7.vicibus. [Asperget contra fores tabernaculi.] Idest de sanguine illo Elcazarus asperget contra ostium tabernaculi, non quod rediret in castra cum sanguine illo, vt intra Sanctuarium contra fores tabernaculi aspergeret, sed existens extra castra in loco combustionis vitulæ conuertebat se cõtra fores tabernaculi,& aspergebat ac si esset iuxta fores tabernaculi.ex quo patet,quod ista combustio vitulę fiebat ad partem orientalem castrorum,quam respiciebat introitus tabernaculi, erat. n.sic dispositum Sanctuarium, vt Sancta sanctorum esset ad partem Occidentalem , & ostium tabernaculi , & ostium atrij essent ad partem Orientalem, vt patet Exo.26.& 36.c.& sic cum sacerdos aspergeret sãguinem contra fores tabernaculi,i.ex opposito,vel a fronte: necesse erat, vt esset in parte orientali respectu castrorum. Si.n. combustio vitulæ fuisset facta in occidentali parte respectu tabernaculi , vel meridiana , vel boreali, non posset sacerdos conuertere se contra fores tabernaculi,nisi circueundo castra,quod non conuenienter dicitur, ideo in parte Oriẽtali castrorum ista fiebant. aspersio ista sanguinis fiebat cõtra fores tabernaculi,quia omnes aliæ aspersiones ad expiandum fiebant cõtra propitiatorium, vel contra velum . nam cum fieret sacrificium pro peccato totius populi,vel summi sacerdotis, sacerdos introibat in tabernaculum aspergens sanguinẽ contra velum Sancti sanctorum,& super altare thymiamatis Leuit. c.4. & hoc erat pro peccatis specialibus, cũ vero summus sacerdos in die propitiationis pro peccato totius populi ferret sanguinem in Sancta sanctorum aspergebat illum coram propitiatorio Leu.c.16.ita autem de hoc sanguine vitulę: nam cum sacerdos existens extra castra aspergeret illum contra fores tabernaculi,aspergebat etiam contra velum Sancti sanctorum,& propitiatorium erat contra eandem partem mũdi,fiebat autem principaliter ista aspersio,tam hic,quam in alijs sacrificijs contra fores tabernaculi,quia homo per sanguinem istũ ,& cineres huius vitulæ ab immunditijs liberandus erat,immunditię autem causabantur respectu Dei, s. quòd non simus immundi respectu nostri,sed respectu Dei,qui iudicat istud,vel illud esse immunditiam in nobis,ideo qñ homo mundatur ab immũditijs,debet respectu Dei mundus reputari,sed Deus videbatur principaliter habitare in tabernaculo Sãctuarij,ergo contra fores tabernaculi fieri debebat aspersio. [Septẽ vicibus.] i. ista aspersio septies fiebat,s.quod sacerdos intingebat septies digitum in sanguine,& toties aspergebat contra tabernaculum,hoc fiebat ad signandum,quod per illam vitulam rufam tollebãtur omnes immunditiæ. vniuersitas autem rerum septennario numero voluitur cum tota vita nostra 7. dierum sæpe repetito circulo finiatur, vita quoq; nostra, & omnium animatorum per actionẽ, & influentiam 7. planetarum gubernatur , omnia quoq; quæ ad esse prodierunt per 7. dies facta sunt, in quorum septimo Deus requieuit Gen.c.1.& vitia capitalia septem sunt , ex quibus omnia alia vitia , & immunditiæ dependent.non fuit ergo aliquis numerus,qui ita conueniret aspersioni huic,sicut septennarius [Combureteq; eam cunctis videntibus.] i,faciet eam comburi coram tota multitudine.non cõburebat eam Eleazarus,vt patet infra,cum dicatur,quod etiam ille,qui cõburebat vaccam erat immundus, si tñ esset idem Eleazarus,non posset poni ibi distinctio, & fiebat combustio ista coram tota multitudine, vt

Quare aspersio fiebat contra sanctuarium de sanguine vitula rufa.

F omnes viderẽt id,quod ad omnium expiationem necessarium erat,& hoc erat in cineribus vitulæ rufæ per quos fiebat expiatio ab immunditijs. [Tam pellẽ,& carnes eius, quam sanguinẽ,& fimum flammæ tradetis.] i.omnia ista comburi debebant.generale erat,quod omnia sacrificia,quę fiebant pro populo, cremarentur tam in carnibus. quã in pellibus,quã fimo, sed addebat aliquid ista immolatio vitulæ.quia in nullo sacrificio cremabatur sanguis, hic aũt sic.de adipibus idem dicendum vr,& adhuc magis de ipsis, quia noĩe carnium comprehẽduntur tam adipes, quã sanguis,necesse erat aũt cremari hic adipes:nam non offerebatur aliquid de ista vitula intra Sanctuarium, ideo necesse erat,vt totum crematetur: aliàs relinqueretur de illa quidquam in vsus humanos , quod est inconueniens . Itẽ quia sanguis,& adeps dabantur simul Deo, quia nullum

G erat sacrificium , in quo ista duo non cremarentur Leu.c.3.& 7.sed hic nõ dabatur sanguis Deo.sed cremabatur extra castra, ideo nec adeps, sed pariter cremabar.

Quare adipes vitula non cremabantur , & sanguis non fundebatur ad basim altaris , sicut in alijs sacrificijs. Et an esset vitula rufa ad emundationem alicuius peccati. Quæst. VIII.

QVæret aliquis cum ista vitula immoletur pro peccato populi, vt patet infra cum dr , quia pro peccato vacca combusta est.quare non cremabantur adipes in altari,& sanguis nõ fundebatur ad basim eius, sicut in alijs sacrificiis? Aliquis forte dicet causam esse,quia in sacrificiis pro peccato cedebat adeps Deo cum sanguine:carnes

H vero sacerdotibus . Sed in isto sacrificio nihil cedebat sacerdotibus,cũ cremarentur carnes. ergo non erat immolatio facienda in Sanctuario,nec adeps, & sanguis proueniebant Deo.Sed non stat ista responsio,quia aliqua sacrificia fiebant pro peccato,quorũ sanguis,& adeps recipiebantur in Sanctuario,carnes vero cremabantur extra castra, cũ pelle, & fimo: immo generale erat hoc in omnibus sacrificiis pro peccato totius populi Leuit.c.14.& 16. nec poterat esse, aliquod sacrificiũ pro peccato totius populi , de cuius partibus quidquam cederet sacerdotibus , quia sacrificium de cuius sanguine inferebatur in tabernaculum,non comedebatur, sed cremabatur igne Leuit. c.6.huiusmodi autem erat de omnibus sacrificiis pro peccato populi. Ideo quidam respondent aliter, dicentes rationem diuersitatis esse.quia in aliis cremationibus fit vi

I ctima pro peccato præterito,ideo cremãtur adipes,vt sint in odorem dñi, & rogante sacerdote placaretur Deus. vt patet Leuit. c.4. ista autem combustio vitulæ non fit pro aliquo peccato, vel delicto præterito, sed ad emundationem futurarum immunditiarum, ideo tota vacca in materiam purgatiuam,s.in cineres resolui debebat. Ista ratio potest respicere duo.s.quod non poterat, vel non licebat sanguinem,& adipem offerri de ista vitula in Sanctuario,sicut offerebatur de aliis sacrificiis , vel quod non erat necesse offerri ista, siue non tantum conueniens, sicut in aliis sacrificiis.Si autem ad primum referatur nõ stat ratio,quia licet non fieret ista immolatio pro aliquo peccato præterito, posset sanguis eius in circuitu altaris fundi, & adeps cremari,sicut patet de hostia pacifica, & holocausto,quæ pro nullo peccato, aut præterito, aut futuro sunt, tñ sanguis in istis funditur in circuitu altaris,& adipes cremantur

K Leu.c.1. & 3. Si aũt referatur ad fm, s.quod non erat ita necessariũ in hac immolatione,sicut in aliis sacrificiis,sanguinem,& adipes accipi,verũ est, quia hic pro nullo peccato orabatur in generali,aut speciali,sed cremabat vacca,vt per eius cineres abstergerentur immunditię corporales populi.In aliis aũt orabatur pro peccato,& cõueniẽs erat dari sanguinem ad expiãdum, & adipem suauissimi odoris ad placandum dñm. Si aũt obiiciatur,quod hic fiebat septies aspersio sanguinis,sicut in aliis magnis victimis pro peccato . Respondetur, quod in illis sacrificiis fit aspersio,vt oĩa delicta tollantur:hic aũt non,vt aliqua mutentur,sed vt significetur, quod purificatio ab oĩbus peccatis erat a Deo qui residebat in tabernaculo, licet per cineres aliquę irregularitates, vel immunditiæ corporales tollerentur. Et si obiiciatur,quod infra dr vacca pro peccato combusta est.

Re-

Respondendum est, ꝙ non accipitur ibi peccatum proprie pro culpa aliqua, sed pro corporali immunditia, sic accipitur multoties, sicut in leproso datur sacrificium pro peccato, idest pro immunditia sua Leuit. cap. 14. idem de viro fluente semine, & de muliere, quæ fluit sanguine extra tempus menstruorum Leuit. cap. 15. & Nazaræus dicebatur peccare, qñ aliquis moriebatur coram eo subito, sup. cap. 6. & tñ manifestum est ibi nullum peccatū esse, sed quandā immunditiā legalē contractā: ita accipitur hic vitula cremata pro pctō. i. pro immunditia. s. ad tollendū immunditiam corporalem popularium. Sed adhuc conuenientius respondetur, ꝙ non solum non erat necesse sāguinem & adipem vitulæ rufæ dati Deo, sed etiam nequaquam licebat, nam nihil Deo debet dari immundum, cū ipse detestetur illa tam immunda, quam maculata, vt patet Deut. 17. s. non immolabis Domino Deo tuo ouem, & bouem, in quo est macula, aut quidpiam vitii, quia abominatio est Deo tuo, sed sāguis, & adeps vitulæ rufæ erāt immundi, ideo non licebat introduci in Sanctuarium ad cremandum, & effundendum in circuitu altaris, antecedens patet, quia sacerdos, qui immolabat vitulam istam efficiebatur immundus, & qui comburebat eam, & omnes quocunque modo tangentes illam, ergo magis ipsa vitula esset immunda, non quidem aliqua immunditia naturali, vel reali, sed per legis positionem, s. ꝙ lex iudicabat illam esse immundam, quia erat ad immunditias tollendas, sed id quod immundum iudicabatur, nō debebat offerri, ergo sanguis, & adeps vitulæ non debebant ferri in Sanctuarium coram Domino. & etiā ista fuit causa quare non immolaretur vitula intra Sanctuarium, sicut cetera sacrificia pro peccato, quia dato, quód non cremaretur adeps huius, nec funderetur sanguis ad basim altaris, causaretur aliqua immunditia in Sanctuario, s. ꝙ ipse sacerdos, qui immolaret, efficeretur immundus, sed intra Sāctuarium nemo immūditiam incurrere debebat, ergo ibi non debebat immolari: potissime, quia si ibi aspergeretur sanguis septies, tabernaculum efficeretur immundū, quia sanguis, qui aspergebatur, erat immūdus. In sacrificiis aūt pro peccato populi, quorum carnes cremabātur extra castra, non erat sic, quia illa nō erant immunda, ideo in Sāctuario immolabantur. & cremabantur adipes, atque fundebatur sanguis ad basim altaris: carnes etiā, quæ postea cremabantur extra castra, nō reputabantur immundæ, & ista est causa solida plusquam superiores. [Lignum quoque cedrinum, & hyssopum.] Hic ponuntur tria, quæ sacerdos cremabat cum vitula, s. lignum cedrinum, & hyssopum. & coccum bis tinctum. Et volunt aliqui, quod ista ponebantur in igne ad reprimendum fœtorem exhalantē de carnibus, cum fimo, & pelle combustis.

Sed non multum stat, quia si hoc vellet Deus non posuisset ista tria, quæ non faciunt odorem aromaticum, vt patet ex quolibet eorum, sed iussisset poni thus, vel aliqua alia multum aromatica, quæ aliquatenus exhalantem fœtorem, aut tollerent, aut leuarent, sed nihil horum erat, ideo magis videntur ista posita ceremonialiter ad significandum aliquid. Alio modo potest dici, quod immunditia leprosi, & tangentis morticina, vel aliquid immundū, erat aliquo modo, ideo ponebantur ex simili causa ista cū cineribus vitulæ ad expiandum, sicut in purificatione leprosi posita fuerant de qua Leuit. capit. 14. Causæ autem quare ponebantur ista in purificatione leprosi ibi declaratæ sunt. Lignum cedrinum est lignum de arbore cedro, & istæ sunt arbores altissimæ, & quasi imputribiles, quæ nimis abūdant in monte Libano, & iste erat in terra Chanaan, vt patet Iosue cap. 11. & 13. & 2. Paralip. cap. 8. ideo poterant habere Iudæi quantum vellent de cedro, immo & maxima pars lignorum, quæ in templo Salomonis posita sunt, fuit de cedrinis, de hoc 3. Reg. cap. 5. Hyssopus secundum Hebræos est quædam herba conueniens condimentis, quæ vulgariter appellatur origano, sed non accipitur hic, nec in aliquo loco scripturæ in hac significatione, quia eadem dictio ponitur hic in Hebræo, & 3. Reg. c. 5. vbi dicitur, ꝙ disseruit Salomon de omnibus lignis a cedro, vsque ad hyssopum, qui nascitur in pariete, sed manifestum est, ꝙ non accipitur ibi pro herba, quæ vocatur origano, quia illa non egreditur de pariete: maxime, quia po-

A nitur hyssopus tanquam herba minimi valoris, cum velit ibi scriptura significare duo extrema maxime distantia in plantatinis, & posuit cedrum tanquam maximæ perfectionis, hyssopum autem tanquam minimæ, ideo dixit, qui egreditur de pariete. Si tamen accipiatur pro herba, quæ vocatur origano, non est minimæ perfectionis inter plantatina, ideo necesse est accipi pro quadam alia, quæ sit minoris perfectionis, & ista est, quæ vocatur vulgariter sparto, de hac autem ponebatur in incendio illo.

Coccumque bis tinctum.] Idest etiam ponebatur in illo incendio coccus bis tinctus, dicitur enim coccus quidā vermis valde rubeus, & ob hoc vocatur bis tinctus, quasi bis tingeretur colore rubeo ad hoc, ꝙ esset color intensior similia autem sunt quædam grana, quæ colliguntur de quibusdam arbusculis, & videntur rubea in extremo gra-B du, de illis autem tinguntur aliqui panni valde rubei, & de his ponebatur in igne comburente vaccam, ex eisdem causis in quibus in purgatione leprosi. [Sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.] Non cremabat sacerdos vaccā, sed aliquis alius, vt infra colligitur, sacerdos tñ ponebat ista tria, quæ significabant proprietates purificationis. Res enim, quæ vere immunda est, per immunditiam putrefit, & habet malum odorem, & corrumpitur color eius, mutatus in quendam colorem degenerem a colore naturali, & viuido: sic apparet in leprosis, quorum caro putrefit, fœtet, & colorem mutat. Conformiter autē accipiuntur ista in immunditiis legalibus, quæ quamquā realiter non habeant istas conditiones, tñ aliquo mō hñt inquantum æstimantur esse immunditiæ: in leprosis aūt ponebantur ista tria contraria tribus proprietatibus: nam C lignum cedrinum imputribile est, hyssopus autem cum floret bonum odorem emittit: in cocco autē bis tincto est color naturalis, & viuidus. Ista tria restituuntur leproso, qñ purgatur a lepra, s. ꝙ caro eius non corrumpatur, sicut antea putrefiebat, nec sit degenerans a colore naturali, sicut antea erat, sed recipiat colorē viuidum, sicut est color cocci bis tincti, quia immunditiæ oēs legales æstimantur per opinionē legis ista habere, q̄q̄ non habeant, & cū purificantur homines ab immunditiis recipiunt bona opposita, quæ significātur per ista tria, ideo cōuenienter ista tria ponebantur in igne cōburente vaccā, quia per cineres vaccæ expiatio fiebat ab immunditiis, & significaretur, ꝙ illa tria inducebantur in purificatione, quæ fiebat per cineres. dicitur hic, ꝙ flamma vorabat vaccam, & hoc secūdū metaphoram, quia deuorare pertinet ad ea, quæ habēt D os, & stomachum, ignis aūt nihil tale habet, quia non est res animata, ideo nō vorat, sed quia quæ vorantur postea nō apparēt, & quæ cremātur ab igne, nō apparent, dicitur ignis vorare. & tñ ignis fingitur, vt animal habēs os, stomachū, & linguā: sic patet Esa. c. 5. s. propter hoc, sicut deuorat stipulā, & ligna ignis, & calor flammæ exurit, &c. [Et tunc demū lotis vestibus, & corpore suo ingredietur castra.] Hic ponitur secundū. s. de quorundā cōmaculatione causata ex cōbustione vitulæ rufæ, & immolatione. Refertur aūt hoc ad sacerdotē. Proquo sciendū, ꝙ ex vitula rufa causabatur immunditia in tribus. s. in sacerdote immolante, & in homine cremante, & in colligente cineres vitulæ, vt patet infra in litera, erat tñ ista vitula ad tollendum oēm immunditiam, ꝙ satis videtur dissonum, sed infra, de hoc declarabitur, dicitur autem hic, quod sacerdos lauaret corpus suū, & vestes, & ingrederetur i castra. Scie-E dū ꝙ ista lotio non fiebat in aquis lustrationis, quæ sunt aquæ commixtæ cineribus vitulæ cōbustæ: nā istæ aquæ nō sunt ad lauandū, sed ad aspergēdum. Si aūt aliquis lauaretur his aquis magis redderetur immūdus ꝑpter cōmixtionem cinerum, sed hic lauabatur totū corpus, & vestimenta, ideo oportebat accipi aquas viuentes, quæ sunt aquæ fluuiorum, vel fontium, vel puteorum manātium.

Coccus bis tinctus quis dicatur.

Quomodo incurrentes immunditiam aliquando lauabantur in solo corpore, aliquando in solis vestibus: aliquando in vtroque, aliquando in neutro Et aqua viua aspersio quomodo fiebat. *Quæstio IX.*

SCiendum vlterius, ꝙ cū aliquis incurrebat immunditiam, aliquando iubebatur lauare solū vestes, aliquādo solum corpus, aliquando autem corpus, & vestes, aliquando

aliquando nihil, sed fiebat quædam aspersio cũ aquis lustrationis. Isti quatuor gradus sunt secundum differentiã immunditiarum, secundum magnitudinem, & paruitatẽ, & secundum diuersitatem panum in quibus causatur immunditia. Quartus autẽ modus inter istos erat minimus, s. qñ aliquis, nec lauat vestes, nec carnem, sed aspergitur aqua lustrationis. Istud autem est, quando aliquis per simplicem contactum incurrebat immunditiam in his, quæ leuia sunt sic autem erat si aliquis tãgeret leuiter aliquod animal morticinum, siue esset de mundis, siue de immundis. Et cum tangeret animalia immunda mortua, ẽt si nõ essent morticina, & in quibusdam animalibus viuentibus, sicut siquis tetigerit reptile, solum.n. erat pollutus, sed nõ iubebatur, ꝙ lauaret vestes, vel carnẽ, Leuit.c.11. & hoc, quia erat de minimis pollutionibus: tunc tamen debebat expiari per aspersionem aquarum lustrationis, fiebat autẽ ista aspersio hoc modo, ꝙ acciperetur aqua viuens in vase & miscerentur ibi cineres vitulæ rufæ, fiebat quoq; aspersorium de herba, quæ vocatur hyssopus, sicut est in ecclesijs, & tunc homo mundus aspergebat de aqua illa guttatim, super immundum, & efficiebatur mũdus, vt patet infra in litera, manebat tamen homo immundus vsque ad vesperũ, s. ꝙ q̃q̃ ante solis occasum aspergeretur his aquis, non erat mundus vsque ad vesperũ, nulla enim immunditia minus durare poterat, quàm vsque ad vesperum, si sit propria immunditia, sic patet Leuit.ca.11. vbi in minimis pollutionibus, in quibus non iubentur lauari vestes, aut corpus, dicitur, ꝙ manebit homo immundus vsque ad vesperum ꝗa fortiori autem in alijs maioribus in quibus aliquando est immunditia 7. dierum, vt in eo, qui accedit ad mortuũ, vt patet infra in litera, & qui coit cum muliere tẽpore menstruorum, immundus est 7. diebus Leuit.cap.15 Sic quoque fiebat, vt aliqui putant, si aliquis tangeret cadauera mortuorũ, vel sepulchra, aut ossa reperta in agro, vel iret ad plangendum mortuum, aut introiret in tabernaculum, in quo quis mortuus iacebat; nam tunc incurrebat immunditiam, vt patet infra in litera, & in ista immũditia non lauabantur vestes, nec corpus hominis, sed fiebat solum aspersio aquarum lustrationis super hominem contaminatum modo supra dicto, vt patet infra in litera, sed etiam falsum est, quia iubetur lauari corpus, & vestes, vt patet infra, & sic quantũ ad modum expiationis immunditia contracta super mortuum erat minima, vel de minimis. Erat tñ de maximis inter oẽs legales q̃tum ad durationem, quia qui in eam incidebat septem diebus manebat immundus, vt patet infra in litera, sed ẽt hoc est falsum, quia requirebat maximã purificationem. s. loto corpore, & vestibus, & aspersis aquis lustrationis: & de istis erant solæ duæ inter oẽs legales in quibus homo esset diebus 7. immundus, s. siquis coiret cum muliere menstruata, & siquis tangeret mortuum, vel pollueretur in rebus pertinẽtibus aliquo modo ad mortuum, in istis immunditijs non fiebat ablutio vestium, nec corporis, quia ipsæ secundũ se paruæ erant, & realiter nihil magis de immunditia causabatur in vna, q̃ in altera. Etiam hoc falsum est, quia in cõtactu mortuorum lauabantur vestes, & caro, q̃q̃ non esset maior: in quibusdã tñ. s. in oĩbus primis durabat immunditia solum vsque ad vesperum. i. vsque a solis occasum: in pollutione autem causata ex mortuis durabat immunditia 7. diebus, non, ꝙ ipsa in se maior esset, sed quia lex eã tanquam maiorem æstimabat, ideo in hac specialiter vetitum est summo sacerdoti pollui. s. ꝙ non iret ad funera patris, vel matris, aut aliquorũ aliorũ, ne pollueretur Leuit. c.21. Alius erat gradus immunditię in quo homines lauabantur solum in corporibus, sic erat de summo sacerdote in die qua introibat in Sancta Sanctorum ad offerendum sanguinem vituli, & hirci pro peccato suo, & totius populi. s. in die propitiationis. postq̃.n. compleuisset ministerium suum expiationis, emisso capro in desertum lauabatur in toto corpore. & accipiebat vestes ad ministrandum. Illud erat, quasi quædam immunditia: reputabat autem lex immunditiam summi sacerdotis, quia tetigerat caprũ emissarium, confitendo super caput eius pctã populi, & censebatur portare hircus oẽs iniquitates super se, & sicut si iniquitas esset aliqua immunditia corporalis, qui tãgeret hircum illum pollueretur, ita, quia sacerdos tetigerat hircũ,

F immundus censebatur, & quia incepturus erat aliud officium, lauabat totum corpus suum anteq̃ inciperet, vestes tñ non lauabat, eo ꝙ illæ erant sacræ, & non incurrebant aliquam immunditiam, sed solus sacerdos Leuit.c.16. ille tamen, qui portabat hircum in solitudinem, efficiebatur immundus ex contactu sicut sacerdos, & tñ lauabat tam carnẽ, q̃ vestes c.c. hoc autẽ, quia vestes istius non erant sacræ, ideo poterant incurrere immunditiam. Sic autẽ erat de homine cognoscente aliquam mulierem: nam si esset vestitus, immundus erat tam in carne, q̃ in vestibus, & tenebatur vtrunque lauare. Si tñ nudus esset, solum lauabat carnem suam Leuit.c.15. causa huius est, quia qui nudus erat in coitu non habebat aliquid in quo posset suscipere immunditiã, nisi in corpore, id solum corpus lauabat, & dato, ꝙ ante lotionem indueretur alijs vestibus, illæ non G incurrebant immunditiam ad hoc, ꝙ deberent lauari: nã non omnes immundi faciebant immunda ea, quæ tangebant, sed solum illi, qui habebant immunditiam naturalẽ, sicut leprosi, fluentes semine, & mulier menstruata. Alius gradus erat immundorum, qui debebant lauare vestes, & non carnem, & isti erant, qui portabãt super se aliquid de morticinis, vel de animalibus immundis occisis, & de omnibus, in quibus per solum contactum homo polluebatur, vt siquis super se portaret aliquem mortuum de hoc Leu. cap.11. Ista immunditia correspondet immunditiæ primi gradus, qñ aliquis tangendo polluebatur, & erat immundus vsque ad vesperum: tamẽ non debat lauare vestes, nec corpus. Si autẽ ista, in quibus pollutus fuerat tangẽdo portaret super se, erat immundus vsq; ad vesperum, sicut prius tamen nunc addebatur, quia lauandæ erant vestes. Causa H huius erat, quia immunditia videbatur contracta in vestibus, cum homo super se illa immunda portaret, prius autem non sic, quia non portabantur super hominem, sed tangebantur simpliciter, in vtrisque autem durabat immunditia vsque ad vesperum solum Leuit. cap. 11.

Qui portabat super se mortuum an deberet lauare solas vestes, uel etiam corpus, uel vtrunque. Quæst. X.

De illo, qui portabat super se hominem mortuum videtur maius dubium: nam nõ post determinatum an lauaret solas vestes, vel corpus, & vestes. Respondendum est, ꝙ si inspiciatur determinatio literæ nulla reperietur, solum.n. apparet, ꝙ tangens mortuum huiusmod. deberet aspergi aquis lustrationis, vt patet infra in litera, vbi a- I gitur simpliciter de tactu, & in portatione est tactus, sed non constat inde, an deberet lauare corpus solum, vel vestes, aut vtrunque, vel neutrum, sed solum, quod aspergeretur aquis lustrationis. Satis tamen dicendum est, quod ille, qui portabat super se mortuum, debebat lauare vestes quia sicut se habebat in immunditijs causatis ex tactu aliorum morticinorum, ꝙ ille, qui solum tangebat erat immundus vsq; ad vesperum, sed nihil lauabat de carne, aut vestibus. & ille, qui portabat ista morticina super se erat immundus, & præter hoc lauabat vestes, ita erit de portãte mortuum hominem super se, s. ꝙ non solum sit immundus, sed etiam teneatur lauare vestes, quia tantæ immunditiæ est portare super se cadauer hominis, sicut cadauer brutorum, dico autem hoc quantum ad immunditiam legalem: immo maior est in portandu hominem mortuum, K quia sicut se habet contingere morticina pecorum ad tangere mortuum hominem, ita se habebit portare pecora morticina ad portare hominem mortuum, sed maior est immunditia tangendo hominem mortuum, quam pecora morticina, ergo maior erit immunditia portando hominẽ mortuum, quam morticina pecorum. antecedens patet, quia qui tãgebat hominẽ mortuum erat immũdus 7. diebus, vt patet, inf. in litera, qui vero tãgebat pecora morticina, solum erat immundus vsq; ad solis occasũ Leuit.c.11. Nõ est ergo dubiũ, ꝙ qui portauerit hominẽ mortuũ super se, debeat lauare vestes. Illud dubium præcedens, ex insipientia quorundam procedit, quia litera determinat infra, ꝙ immundi quomodocunque super mortuo lauent corpus, & vestes, a fortiori, qui portant super se cadauer.

De tempore autem quo immundus manere debeat dubium videtur, quia nihil exprimitur, sed respondendum

dum

dum est satis patere ex litera: nam sicut quilibet tangens erat 7. diebus immundus, ita portans super se mortuum totidē diebus immundus erit, quia illud erat tangere mortuum, quia non erat minor immunditia portare super se, quam tangere. Sed nunc erit dubium, an deberet lauare corpus ille qui portabat super se mortuum? & videbitur alicui, quod sic, quia qui portabat super se morticina brutorum lauabat vestes solum, sed maior erat immunditia portando super se hominem mortuum, quam pecus morticinum, ergo, qui portaret hominem mortuum, non solū deberet lauare vestes, sed corpus etiam. Illud est verum, quia nec litera infra declarat, sed responsio sequens procedit ex subtilitate superuacua quorundam, qui non viderunt textum, vel non considerauerunt, & dicunt. Respondendum est, quod portans mortuum solū lauabat vestes. & cum dicitur, quod maior immunditia est portare hominem mortuum, quam pecora morticina, cōcedendum est, sed non sequitur, quòd ob hoc deberet esse maior lotio, quia ista non se habent secundum proportionem excessus arithmetici, sed secundum proportionem geometricam, patet, quoniam si esset ibi proportio arithmetica, quātum excedit immunditia tangentis mortuum ad tangentē pecora morticina, tantum excederet difficultas purgationis tangentis mortuum ad tangentem pecora morticina, sed falsum est, quia in vtroque iubebatur solum, quòd aspergeretur aqua lustrationis, vt supra declaratum est: immo falsum est. quia pollutus super mortuo, debet lauare carnem, & vestes, debet ergo secundum proportionem geometricam, scilicet sicut se habet tangere mortuum ad tangere pecora morticina, ita se habet portare mortuum ad portare pecora morticina, sed tāgens mortuum incurrebat maiorem immunditiam, quam tangēs pecora, sed in vtroque fiebat solum aspersio aquæ lustrationis: præter hoc, quòd immunditia tangentis mortuum manebat 7. diebus & immunditia tangentis pecora morticina manebat solū vsque ad vesperum, ergo portans hominem mortuum, sic se habebit ad portātem pecora morticina, quòd tenebitur lauare solas vestes, sicut portans pecora, & præter hoc mānebit in portante mortuum immunditia dierum 7. & in portante pecora manebit immūditia vsque ad vesperum. Si autem portans mortuum non solum lauaret vestes, sed etiam corpus, non maneret ibi eadem proportio portantis ad portantem, sicut tangentis ad tangentem, & hoc verum est,

Aspersio aquæ lustrationis erat minima purificatio inter omnes, adeo ipsa dabatur cum qualibet alia. Et qui erant illi, qui lauabant corpus, & vestes. Et quæ erat immunditia in qua radebantur pili.

Quæstio XI.

Considerandum est circa istas purificationes immundorum, quod aspersio aquæ lustrationis erat minima purificatio, ideo in omnibus aliis debebat ipsa præcedere, scilicet ꝙ nulla esset immunditia, in qua non fieret aspersio aquarum lustrationis, quòd autem iuberetur aliquando lauare vestes, vel lauare corpus hoc erat propter magnitudinem immunditiæ; tamen nō debebat omitti aspersio aquarum lustrationis. De primo modo satis patet, quia nulla purificatio fiebat ibi, nisi per aquas lustrationis. De secundo quantum ad illos, qui lauabantur solum in corpore, etiam manifestum est, quod deberent aspergi aquis lustrationis: nam aut habebant aliæ aquæ efficaciam secundum legem ad purificandum, aut non: si habebant efficaciam frustra erat comburi vitulam rufam ad purgandos immundos. Si autem non habebant, necesse erat, vt fieret aspersio aquarum lustrationis super eos, qui erant immundi huiusmodi, & sic, qui maculatus erat per coitum, non solum debebat lauare corpus, si nudus coiuisset, sed etiam aspergi aquis lustrationis; summus autem pontifex lauabat corpus suum in die propitiationis, vt sup. dictum est, tamen de isto non est dicendum, quod aspergeretur aquis lustrationis, quia non videbatur contraxisse propriam immunditiam, nec lex tantum existimat istam, sicut quamlibet de aliis immunditiis, quia in aliis nulla erat, quæ minus duraret, quam vsque ad solis occasum, sed

A ista immediatè tollebatur, quod patet, quia cum sacerdos lauasset carnem suam, sumebat vestes sacras alias, & ministrabat, vt patet Leuit. cap. 16. idem erat de tertio modo, s. vbi immundi tenentur lauare vestes solum: nā non sufficiebat illa lotio ad tollendam immunditiam, sed requirebatur aspersio aquarum lustrationis, quod patet ex ratione supra assignata, fiebat tamen insuper lotio vestimentorum, quia illa videbantur contraxisse aliquam immunditiam portando morticina. Vltimus gradus, & maior immunditiæ erat, quando iubebatur aliquis lauare vestes, & corpus suum, sicut erat in leproso, quando purgabatur Leuit. cap. 14. & in homine fluente semine Leuit. cap. 15. & in eo, qui tangebat lectulum, vel vestes hominis illius, & in eo, qui sederet vbi ille sederat, & in eo, qui tangeret carnem illius, & in eo super quem talis homo iaceret saliuā,

B & siquis portaret aliquid in quo sederat vir taliter immūdus, in omnibus his debebat lauari corpus, & vestes Leui. cap. 15. hoc autem erat, quia lex iudicabat istam esse valde magnam immunditiam, & tamen non manebat ista, nisi vsque ad solis occasum. Item qui cognosceret feminam vestitus, lauabat corpus, & vestes. Item siquis tangeret feminam diebus mēstruorum, vel siquis tangeret vestes illius, aut lectulum, aut quodcunque, super quo illa sederet, aut cognosceret eam carnaliter dum esset in menstruis, in omnibus his, qui contrahebat immunditiam, lauabat vestes suas, & corpus, & erat immundus solum vsque ad vesperum Leuit. cap. 15. vltimum autem horum, scilicet cognoscere mulierem tempore menstruorum erat maioris immunditiæ, ideo, qui sic polluebatur lauabat carnem, & vestes, & manebat 7. diebus immundus, vt patet præalle.

C cap. idem modus est de omnibus tangentibus, & accedentibus ad mulierem, quæ magno tempore fluit sanguine extra tempora menstruorum, quia ita ipsa erat immunda, sicut si esset menstruata, & tangentes eam Leuit. capit. 15. Item ille, qui portabat caprum emissarium in solitudinē, lauabat vestes, & corpus: eratque immunditia huius vsq; ad vesperum Leuit. capit. 16. non erat autem immunditia huius aliquid reale, sed per solā existimationem legis: nam iste nihil tangebat immundum, quia solum tangebat caprum emissarium, ille aūt non erat immundus: reputabat tamen lex eum immundū, quia censebatur porta e super se oēs iniquitates populi Leuit. c. 16. & velut si essent iniquitates illæ aliquæ immunditiæ corporales super fuisse p̄'lis capri emissarii, qui tangeret caprum, esset immundus, ita lex censebat immundum esse illum, ideo iubebat, quod

D lauaret vestes, & carnē, quia portauerat hircum emissariū, & manebat immunditia vsque ad vesperum præalle. cap. Item qui cremauit cadauera bouis, & hirci immolatorū in die propitiationis erat immundus, & lauabat carnem, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsque ad vesperum præalle. c. Item siquis comederet animal morticinum, vel captum a bestia, aut qualitercunq; immundum, lauabit carnem suam, & vestes, & erit immundus vsque ad vesperū Leuit. c. 17. Ista immunditia censebatur maior, ꝙ portare animal morticinum super se, vel simpliciter tangere illud nam tangens solum aspergebatur aqua lustrationis. portans aut lauabat vestes suas, & aspergebatur aqua lustrationis; comedens vero lauabat carnem, & vestes, & insuper necesse erat aspergi aquis lustrationis, sicut in cæteris ratione prædicta, quia istud erat propter quod proprie secūdum legem tollebatur immunditia. Item sacerdos im-

E molans vitulam rufam, & intingens digitum in sanguine illius, erat immundus, & lauabat carnem suam, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsque ad vesperum. Item qui combussisset vitulā erat similiter immundus, & tenebatur vestes, & carnem lauare, nec ingrediebatur in castra vsque ad vesperum: ratio huius est, quod lex existimabat istam esse magnam immunditiam.

Cōsiderandū aūt, ꝙ adhuc in his oībus maior erat illa, in qua lauabantur vestes, & corpus, & radebantur oēs pili corporis, potissime cū hoc sæpe fieret ad tollendam candē maculam, & hoc solum erat in leproso, Leuit. cap. 14. ratio huius diuersitatis est, quia lepra erat immunditia naturalis, & si non raderentur oēs pili corporis, poterant esse maculati lepra, & illa maneret, ideo radebantur, aliæ autem immunditiæ erant legales, & in his nihil differebat pilos

radi,

radi, vel non, quia illæ non manent realiter in carne, sed per solam legis existimationem. [Ingredietur in castra.] Idest iste sacerdos, postquam lauauerit vestes, & corpus suum ingredietur in castra, non quidem immediatè, sed prius occidebat sol, & ingrediebatur in castra, etiam si a principio diei lauisset vestes. [Commaculatus erit vsque ad vesperum] Idest manebit immunditia in isto vsque ad vesperum, hoc generale erat; quia nulla immunditia erat, quæ minus duraret, quam vsque ad vesperum, cum ergo istæ essent magnæ, a fortiori manebant vsque ad vesperũ.

Quare quidam de immundis lauabant vestes, & carnes extra castra & alij in castris. Et quod immunditiarum aliqua erant maiores, aliqua minores.

Quæstio XII.

QVæret aliquis quare quidam de immundis lauabant vestes, & carnes extra castra, & manebant ibi vsque ad expletam immunditiam, & alii q̄q̄ essent immundi lauabant vestes, & corpus intra castra, & ibi manebant, vt patet ex exemplis supra datis? Respondendum est, quod immunditiarum quædam erant valde magnę, quæ repellebant hominem a consortio aliorum, aliæ erant paruæ, quæ non repellebant. De primis immunditiis dicendum est, quod siue aliquis contraheret illas in castris, siue extra castra, eiiciebatur de castris donec sanaretur, & sic erant tres immunditiæ. s. esse leprosum, & fluentem semine, & pollutum super mortuo supra c. 5. de primis duabus causa patet: de lepra. n. patet, quæ est morbus contagiosus, & si hmõi maculati non eiicerentur de castris, cęteros macularent: de fluente semine etiam causa patet, quia iste polluebat omnes accedentes ad se immunditia legali, & q̄q̄ non causaret in eis morbum naturalem, quia tamen per illum contactum immundum arcebantur a sacris, in quo diminuebatur cultus diuinus multis factis immũdis: debuit ergo expelli: de mortuos tangente, aut qualitercunq; contaminato super mortuũ cã erat, quia q̄q̄ ista esset immunditia legalis, & qui eam patiebatur non posset alios facere immundos contactu suo: tamen reputabatur maxima immunditiarum legalium, ideo huiusmodi polluti eiiciebantur de castris. Aliæ erant immunditiæ, quæ non eiiciebant hominem a consortio aliorum, & istæ aut contrahebantur in castris, aut extra castra. Si in castris ibi purificabantur, & non compellebantur exire castra, sicut si quis pollueretur per coitum, iste lauabatur, & nõ iubetur exire castra. idem si aliquis portet morticina, vel si quis tangit mulierem menstruatam, q̄q̄ debeat lauare vestes; & corpus, non iubetur exire castra, Leuit. capit. 15. simile est de comedentibus carnes immundas, Leuit c. 17. Aliæ autẽ immunditiæ contrahebantur extra castra, nec contaminati hmõi redibant in castra, priusquam mundarentur sicut patet de illo qui portabat caprum emissarium in solitudinem: nam immunditia sua contrahebatur extra castra, portando caprum illum, ideo priusquam intraret in castra, iubebatur lauare vestes, & corpus, & sic introibat Leuit. cap. 16. idem de illo qui cremabat cadauera vituli, & hirci in die propitiationis: nam extra castra cõtrahebat immunditiam, quia ibi cremabantur istæ carnes, ideo extra castra lauabat vestes, & corpus, nec poterat ingredi, vsque ad Solis occasum, postquam lotus esset Leuit. c. 16. Item sacerdos qui immolabat vitulam rufam, & vir qui cremabat eam, & ille qui colligebat cineres combustionis efficiebantur immundi, vt patet hic, quia tamen contrahebatur ista immunditia extra castra, cum ibi vitula immolaretur, & cremaretur, atque colligerentur cineres, lauabantur extra castra, & non ingrediebantur vsque ad Solis occasum, postquam loti essent, vt patet in litera. Fallit autem ista regula in vnico casu, s. in eis qui polluebantur somnio nocturno: nam illa immunditia de paruis erat, cũ non ponantur inter tres, quæ excludunt hominem a castris, & tamen qui polluebatur somnio nocturno tenebatur exire de castris, & manebat ibi vsque ad Solis occasũ, & tunc lauans carnẽ suam regrediebatur in castra. [Sed & ille qui combusserit eam.] Iste erat alius a sacerdote, ꝙ patet, quia hic dixit dẽ immũditia sacerdotis, & immediate dixit de immunditia cremantis vitulam, supra tamẽ

F dicebatur, ꝙ sacerdos cõbureret eã cunctis videntibus. Respondendum est, ꝙ illa litera intelligitur cõburet eã. i. faciet cõburi, sed ipse nõ cõburebat. [Lauabit vestimẽta sua & corpus.] Etiã iste vir lauabat vtrunq; sicut sacerdos, quia oẽs qui tangerent vitulã istã, nunc, quãdo fiebant cęremoniæ eius, censebatur incurrere ęqualẽ immunditiã, sed oẽs tangebant, quia sacerdos immolabat, & intingebat digitũ in sanguine, vir quoq; cõburens tangebat, & qui colligebat cineres, iubentur aũt vestes, & corpus lauare, quia lex censet istã esse magnã immunditiã. falsum tñ est de colligente cineres, quia ipse sacerdos lauabat vestes: comburens aũt carnẽ, & vestes, colligẽs aũt vestes tantũ. [Et immundus erit vsq; ad vesperã.] i. vsq; ad Solis occasum permanebit ista immũditia; dato. n. ꝙ immediate, vt isti contraxissent immunditiã, lauarentur nõ erant mũdi, sed manebat immunditia vsq; ad Solis occasum, nec poterant introire in castra vsq; tũc, quare aũt istæ immunditiæ oẽs non poterant tolli vsq; ad Solis occasum, & in Solis occasu tollebantur oẽs, responsum est, tam secundum causam literalẽ, q̄ allegoricã Leui. 11. & 22 c. [Colliget autem vir mundus cineres vaccæ.] Postquã ista vitula cõburebatur, cineres illi colligebantur, & seruabantur ad hoc, ꝙ Israelitæ purgarentur ab immunditiis aspergẽdo illos cũ aqua, quæ vocabatur aqua lustrationis, ideo nõ relinquebantur in loco combustionis, sed ablati inde ponebantur in loco honestiori. Dicitur ꝙ vir mundus colligeret eos. i. ꝙ non esset contaminatus tactu mortui, vel brutorũ morticinorũ, aut tangendo leprosum, vel fluentem semine, vel mulierem menstruatam, & sic de oibus alijs generibus immũditiarum, de quibus Leuit. c. 5. 11. 12. 14. 15. 16. 17. & 22. & supra c. 6. & hic, namq; quicunque immundus repellebatur a contactu cinerum, & tñ ille qui tangeret cineres ab eis cõmaculabatur, ẽt si esset mundus, immo e cõtrario quia qñ cineres isti tangebantur ab aliquo viro mundo, incurrebat immunditiã, & si aspergerentur super virum immundũ efficiebatur mũdus, quod aũt immũdi per hos cineres mundificarentur patet, quia ad nihil aliud cõburebatur ista vitula, vt patet hic: quod aũt vir mundus per cõtactũ istorũ cinerum incurreret immunditiam, patet de isto viro, qui colligebat cineres, qui erat mũdus, vt hr̃ hic, & tamẽ cum portasset, eos efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua, vt patet infra. Sic & autẽ quando aliquis immundus erat purificandus, vir mundus debebat aspergere eum aquis lustrationis, vt patet, infra & vnus immundus non poterat purificare aliũ immundum, tamẽ

I ipse qui aspergebat cineres commixtos aquæ efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua, vt patet infra.

Causa autem quare vir colligens cineres illos debebat esse mundus, q̄q̄ ipse per contactum eorum efficeretur immundus, erat ad solennitatem, & venerationẽ huius mundificantis dati a Deo: nam si permitteretur quibuslibet tãgere cinẽres, siue mũdis, siue immundis, minoris reuerẽtię haberetur ista purificatio. soli ergo mundi tangebãt illos.

Et effundet eos extra castra in loco purissimo.] Nõ accipitur effundere pro spargere, quia si dispergeret in ventũ, vel per multa loca minutatim proiiceret, nullius vtilitatis essent, debebãt tamẽ seruari ab Israelitis, vt patet infra ad mundationẽ, sed accipitur effundet, idest ponet simul in loco vno, vbi conseruentur, & cũ dicitur, ꝙ effundet extra castra, nõ est sensus, ꝙ ista vitula cõbusta fuerit

K in castris, & cineres postea collecti educerentur de castris, & reponerentur foris in aliquo loco, quia immolatio vitulæ, & cõbustio extra castra fiebant, vt patet supra. ideo cineres extra castra colligebãtur, sed dicebãtur effundi extra castra, quia nõ manebant in eodẽ loco, vbi fuerat cõbustio, sed ad locũ mundiorẽ, & secretiorẽ transferebantur, vbi motu venti nõ dispergerentur, nec esset fas animalibus brutis illuc accedere, & iste locus erat etiã extra castra ad aliã partẽ castrorũ. Non ponebantur aũt intra castra, quia iubetur, ꝙ ponantur in loco purissimo, locus tñ castrorũ nõ reputatur mundus, quia ibi erãt multæ immũditiæ, vt patet in aliis locis habitationũ, & conculcabatur ab hominibus, & a pecoribus, & iumentis, cedebatq; in vsus humanos, sed oia hæc reputabãtur immũda respectu eorũ, quæ ad Deũ applicari debebant venire in vsum humanum, propter hoc autẽ iussum est de cineribus altaris,

quod

quod ponerentur extra castra Leuit.cap.6.& ad locum illum nullus hominum, vel pecorum accedebat, nisi cum irent homines illuc ad expiandum se.

Sed tunc dicet aliquis, quod Sanctuarium esset in loco immundo, quia erat in castris Israelitarũ. Respondendũ est, ꝙ q̃q̃ esset in loco castrorum, non erat coniunctum castris Israelitarũ, sed erant disposita castra per quadrum, & in medio relinquebatur locus magnæ capacitatis, vbi figebatur Sanctuarium, & Leuitæ in circuitu illius excubabant, ne aliquis de Israelitis illuc accederet, nisi cũ vellet offerre, aut vocaretur illuc, & hoc modo non coinquinabatur locus Sanctuarii, q̃q̃ aliquo modo Deus dicit inquinari Sanctuarium suũ ex sordibus, & peccatis Israelitarũ, ideo sicut cętera immunda expiabantur, ita iubebat expiari Sanctuarium semel in anno in die propitiationis, aspergendo sanguinẽ cõtra propitiatoriũ intra Sãcta sanctorũ, & super altare thymiamatum in prima parte tabernaculi, & super altare holocaustorum extra tabernaculũ in atrio, vt colligitur Leuit.c.16.& dicitur aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & a præuaricationibus eorum cunctisque peccatis.

Vt sint multitudini filiorum Israel in custodia, & in aquã aspersionis.] Idest ideo ponentur isti cineres in loco purissimo, vt custodiat eos multitudo filiorum Israel ad aquã aspersionis, idest vt fiat inde aqua ad aspergendũ. dicitur hic de multitudine Israelitarũ, & nõ intelligitur per multitudinem cõgregatio 12.tribuũ, sicut cõmuniter intelligi solet, sed oẽs Israelitę siue 12.tribus, siue Leuitæ cũ sacerdotibus, quia isti cineres ad expiationem oium pertinebant, immo frequentius indigebant eis Leuitæ, & sacerdotes, q̃ populares, quia ipsi accedebant ad Sanctuarium multoties, & semper debebant esse mundi, ideo quandocunq; inciderent in immunditiã oportebat, vt immediate purificarentur: popularibus autẽ q̃q̃ erat necessaria purificatio pro qualibet immunditia, tamẽ nõ erat necessaria immediate in oibus immunditiis, dum nõ accederẽt prius ad Sanctuariũ, q̃ mundi essent, sicut est nunc de cõfessione respectu sacerdotum, & populariũ, quia populares tenentur de quolibet peccato cõfiteri, & sacerdotes eodem modo. populares tamen nõ tenentur immediate cõfiteri, vt peccauerint, sed sufficiens est semel in anno confiteri ẜm formam ecclesie, nisi in paucis casibus exceptis. sacerdotes autẽ, qui quasi continue ministrant, tenẽtur immediate confiteri, vt peccauerint. quia non possunt accedere ad ministrandum, nisi confiteantur, ideo magis est necessaria confessio sacerdotibus, q̃ popularibus, ita de cineribus vitulæ rufæ ad aspersionẽ magis erant necessarij sacerdotibus, & Leuitis, q̃ popularibus, erant autẽ isti cineres ad aquam aspersionis, quia quãdocunque aliquis immundus esset, ibat extra castra ad locum vbi erant cineres conseruati, & cum eo alius vir mundus, tunc posita aqua in vase mittebat modicum de cineribus illis in aquam, & accepto aspersorio de hyssopo vir mundus spargebat aquam super immundum, & sic lustrabatur.

Quia pro peccatu vacca combusta est.] Idest ista vitula fuit cõbusta pro peccato, idest ad emundationem peccati. & vocatur largo modo peccatũ hic quælibet immũditia corporalis cõtracta ex tactu alicuius immũdi, a qua solum mundabantur per cineres vitulæ rufæ. sic dicit Apostolus ad Hebræos cap.9. ꝙ cinis vitulæ rufæ erat ad emũdationem carnis, i. immunditiarum carnalium: ad peccata autem non proficiebat, sed aliter erant mundanda, vt in principio huius, c. dictũ est, & ponitur istud hic tanquã redditiuũ causæ superioris dicti, s. ꝙ Israelitæ habebunt in custodiam, & in aquam aspersionis istos cineres, quia vacca pro peccato combusta est. i. ista vacca non fuit combusta, nisi vt cineres eius essent ad emũdationẽ peccati, idest immunditiæ, ideo Israelitæ seruabũt istos cineres in aqua aspersionis, idest vt aspergantur missis illis in aquam.

Cumque lauerit qui vaccę portauerit cineres vestimenta sua.] Hic ponitur immunditia viri colligentis cineres vitulæ: nam q̃q̃ mundus esset, quãdo colligere incipiebat, tamen colligendo immundus efficiebatur, & dicitur, ꝙ lauabit vestimenta sua, & non dicitur an lauaret corpus, in quo satis dicendum est, ꝙ non tenere tur lauare corpus, quia in istis non est maior obligatio, q̃ lex imponat, cum

A istæ obligationes sint purè legales, nihil habentes in natura, sed lex solum iussit lauari vestimenta, ergo solum tenebitur ad hoc colligens cineres: non enim reputabat lex tantam esse immunditiam colligentis, sicut immolantis, vel comburentis, & tamen iste non poterat introire in castra, sicut immolans, & comburens vsque ad solis occasum postquam lauisset vestes. Et dicitur, qui portauerit cineres, quia isti colligebantur de loco, vbi vacca fuerat cõbusta, & ducebantur ad alium locum puriorem, vt supra dictum est, & non solum portabantur cineres ipsius vitulæ, sed etiam cineres lignorum, cum quibus combusta fuerat, quia non poterant distingui, & vtrique ad purificationem immundorum proficiebant. in hac vitula conseruabatur iste ritus, quod cum cineres per quotidianam purificationem minuerentur vsquequo deficerent, rursus alia
B vacca immolaretur simili ritu, & sic continuabatur purificatio per cineres vitulæ per omnes generationes Hebræorum.

An in terra promissionis immularetur vitula rufa in quolibet loco, vel solum in loco Sanctuarij, & an Iudæi ad se purificandum pro qualibet immunditia irent ad locum Sanctuarij, vel haberent apud se cineres vitulæ rufæ. Quæstio XIII.

QVæret nũc aliquis quomodo se haberent Iudæi postquam essent in terra Chanaan circa purificationes istas per cineres vitulæ?

Respondendum est, quod magis dubium erat postquã manerent in terra Chanaan, q̃ cum erant in deserto. nam
C in deserto omnes erant simul, ideo ibi immolaretur vna vitula ad emundationem omnium: postquam vero cineres illius consumpti essent per aspersiones, immolabatur alia vitula simili ritu, cum tamen essent in terra Chanaã, erant separati habitantes per diuersas vrbes, & oppida, ideo erat dubium an in quolibet loco vna vitula immolaretur pro aspersione habitatorum, vel solum immolaretur in loco, vbi erat Sanctuarium, vel qualiter fieret? aliquis dicet, ꝙ solum immolabatur vitula rufa in loco Sanctuarii, quia immolationes non poterãt fieri in oi loco terræ Chanaan, sed solum in loco, quem elegisset Dominus, vt esset ibi Sanctuarium, vt patet Deut.c.12.& Exod. 20. sed ad hoc respondebitur, ꝙ solum intelligitur de sacrificijs, quæ erant vere sacrificia, & debebant offerri intra Sãctuarium: vitula aũt rufa non erat sacrificium, nec offere-
D batur in loco Sanctuarii, sed extra castra, vt patet hic, loca autem assignata intelliguntur de veris sacrificiis, vt patet Exo.c.20. vbi dicitur, altare de terra facietis mihi, & offeretis super illud holocausta, & pacifica vestra, oues vestras, & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei. ecce quia de holocaustis, & pacificis expressum est quæ sunt proprie sacrificia, & Deut.c 12. dicitur. caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus. ergo de vitula rufa nihil differebat immolare eam in loco Sanctuarii, vel in quocunque alio, quia non erat immolanda intra Sanctuariũ, sed extra ciuitatem. Ad hoc respondetur, ꝙ adhuc semper erat necessariũ immolari vitulã rufam in loco Sanctuarii, & non in aliqua alia ciuitate, vel oppido terræ Chanaan,
E quia dicitur hic, quod sacerdos exibit extra castra, & immolabit vitulam: intincto autem digito in sanguine illius septies asperget contra ostium tabernaculi. sicut autem erat, quod sacerdos egrediebatur de castris, & cõtra ostiũ tabernaculi aspergebat sanguinem videns Sanctuariũ, ita in terra Chanaan sacerdos debebat esse extra vrbem in qua erat Sanctuarium in loco, de quo posset videri Sanctuarium, vel saltem videretur, ad quam partem erat ostium eius, & ex loco ipso deberet aspergere sanguinem. Si autẽ in aliis locis hoc fieret, non esset talis habitudo ad Sanctuarium, ideo non poterat fieri, nisi in loco Sãctuarii.

Item patet, quia sicut Sanctuarium erat vnum in tota terra Iudæorum, ita ministratio sacerdotalis erat vnica, s. ꝙ licet sacerdotes in multis locis habitarent, tamen solum ministrabant in loco Sanctuarii, sed immolare vitulam istam erat ministratio sacerdotalis, ꝙ patet hic cum iussũ fuerit soli Eleazaro sacerdoti, & expresso, quod esset sa-

cerdos

cerdos, ergo non poterat fieri in aliquo alio. Item dato, F
quòd extra locum Sanctuarii posset fieri ista immolatio,
tamen non posset fieri, nisi in paucis locis terræ Chanaan,
quia sangis vitulæ erat aspergendus contra fores taberna-
culi, vt patet hic, ergo necesse erat, quòd ista immolatio
fieret in loco Orientali respectu tabernaculi, quia taber-
naculum habebat ostium ad Orientem, Exod. cap. 26. &
36. ergo in ciuitatibus occidentalibus respectu Sanctua-
rii in terra Chanaan non posset fieri ista immolatio, quia
quomodocunque se conuerterent, nunquam essent in par
te orientali respectu Sanctuarij. Idem est de omnibus ci-
uitatibus meridianis, & aquilonaribus. In solis autē pau-
cis ciuitatibus directè orientalibus ad locum Sanctuarii
hoc contingeret, & adhuc ibi non cognosceretur distin-
ctè, quando fieret aspersio contra ostium Sanctuarii, ideo
non poterat fieri immolatio vitulæ in omnibus locis terrę G
Chanaan, sed solum in loco sanctuarii, & extra ciuitatem,
sicut in deserto fiebat extra castra: hoc autem dato, est du-
bium de aliis locis terræ Chanaan, quomodo habitatores
eorum expiarentur per cineres vitulæ.

Aliquis dicet, quod omnes de aliis locis veniebant ad
locum Sanctuarii ad expiandum se, sicut veniebant ad fa-
ciendum sacrificia, & celebrandum phase, ita quod in
nullo alio loco totius terræ Chanaan licebat immolari,
vel celebrari pascha.

Sed hoc satis durum est, quia cogerētur omnes de aliis
locis venire multoties in locum Sanctuarii quia immun-
ditiæ erant multæ, & valde communes, ita quod homines
sępe incurrebant aliquam earum, & sic illi qui erant in
extremitate terræ Chanaan cum deberent venire ad ex-
piandum se de qualibet immunditia, magnam partem tē- H
poris sic occuparent, immo nunquam cessarent ab hoc,
quia quandocunque quis accederet ad aliquam fęminā,
siue suam, siue alienam tenebatur expiari. si ergo quali-
bet vice teneretur venire ad se expiandum in locum San-
ctuarii, apparebat negocium inextricabile, ideo non con-
uenienter dicitur, quod qualibet vice tenerentur ire in
locum Sanctuarij.

Item quia lex obligabat omnes Israelitas solum ter in
anno ascendere in locum Sanctuarii, Exod. 23. cap. & 34.
& Deut. 16. si tamen tenerentur illuc ire pro qualibet im-
munditia, multoties illuc irent ex necessitate.

Ad hoc autem respondebit aliquis, quod omnes Israe-
litæ purificabantur ab immunditiis solum in loco Sāctua-
rii, & ibi erant cineres vitulæ, tamen non cogebantur il-
luc ire multoties, sed solum ter in anno, & hoc, quia non I
obligabantur Israelitæ expiari quandocunque inciderent
in immunditiam, sed obligabantur ne accederent ad res
sacras cum essent immundi, & hoc modo cum ipsi tene-
rentur solum ter in anno accedere ad Sanctuarium, illis
tribus vicibus purificarentur pro toto tempore præterito,
etiam si incidissent in mille immunditias, & non fieret
graue eis ire ad purificationem in loco Sanctuarii, quia il-
lis tribus vicibus obligari erant ex lege ascendere in San-
ctuarium, sacerdotes autem & Leuitæ obligabantur plu-
ries purificari, quia ministrabant frequenter, sed etiam
istis non erat graue ire ad locum Sanctuarii ad purifica-
tionem, quia solum in ipso loco ministrabant.

Ista responsio erat satis conueniens, & tollebat omnia
inconuenientia si præsupponeret verum, sed falsum est,
quòd solum tenerentur Israelitæ purificari, quando ac- K
cedebant ad res sacras: nam licet non appareat de omni-
bus immunditiis an cogeretur homo immediate purifica
ri, tamen de quibusdam earum satis constat, sicut est de
immunditia super mortuum, quæ durabat septem diebus
& in die 3. & septimo debebat immundus expiari ab illa,
& si tunc non expiaretur, non poterat postea expiari, vt
patet infra in litera. ergo saltem in ista immunditia tene-
rentur omnes immundi ire immediate in Sanctuarium,
ne transiret terminus, & hoc erat eis satis difficile, quia in
istam immunditiam necesse erat multoties incidere, cum
quondie aliqui morerentur in terra Chanaan, & omnes,
qui sepeliebant aliquem mortuum, vel ibant ad plangen-
dum eum, aut quomodocunque comitabantur funera, vel
introibant in domum, in qua erat aliquis mortuus, incur-
rebant istam immunditiam, & tenebantur expiari in 3. &
7. die sequentibus, sed manifestum est hoc esse difficilli-
mum, quia valde occuparentur Iudæi in hoc. Itē quibus-
dam erat impossibile, nam quando erat Sanctuarium in
vna extremitate terræ Chanaan, illi qui erant in alia ex-
tremitate non possent venire in locum Sanctuarii die 3. vt
expiarentur. Erat autem adhuc difficilius in aliis immun-
ditijs, quæ solum durabant vsque ad solis occasum, vt pa-
tet Leuit. cap. 11. & 15. & tamen ibi necessaria erat expia-
tio per cineres vitulæ, quia ad omnem immunditiam erat
hoc generale, vt supra declaratum est: non stat ergo quod
oēs Iudęi immūdi venirēt ī locū Sāctuarii, vt expiarētur.

Dicendum est autem, quod ista expiatio fiebat in om-
ni loco terræ Chanaan, quia ad hanc non requirebatur
aliquis actus sacerdotalis. si autem requireretur sacerdo-
talis ministratio, necesse est venire in Sanctuarii locum,
& erant cineres vitulæ rufæ, in quolibet loco terræ Cha-
naan, & cum aliquis incideret in immunditiam, quilibet
alius poterat eum expiare si mundus erat, cum infra solū
ponatur, quòd vir mundus expiet immundum, & non iu-
beatur, quod sit sacerdos: habebantur autem cineres hoc
modo, quòd in loco Sanctuarij multæ vitulę immolaren-
tur, & inde ducerentur cineres per quolibet loco terræ
Chanaan ad expiandum, sicut nunc fit in ecclesijs, quòd
oleum infirmiorum, & cathecuminorum, quod chrisma
appellatur, solum conficitur in sedibus Episcopalibus, in-
de tamen omnes ecclesiæ minores habent oleum pro ca-
thecuminis, & infirmis.

Quod autem purificatio Iudæorum nō solum fieret in
loco Sanctuarii, sed ēt in aliis locis patet, quia tēpore Sal-
uatoris dicitur Ioan. cap. 2. ꝙ factæ sunt nuptiæ in Chana
Galilęę, & cum Christus debuit conuertere aquam in vi-
num, dicitur ibidem: erant aūt ibi lapideæ hydriæ sex po-
sitæ secundum purificationem Iudęorum capientes singu
læ metretas binas, vel ternas, & sic erant istæ hydriæ ad
purificationē .i. replebantur aqua ad purificādum Iudęos,
ergo in Chana Galilęę fiebat purificatio. sed quādo illud
factum est, erat Sanctuarium in Ierusalem, quod satis di-
stat a Galilæa, quæ erat in parte orientali terræ Chanaan,
ergo extra locū Sanctuarii fiebat purificatio. Sed aliquis
dicet, ꝙ ibi solum agitur de purificatione, quæ erat in a-
qua, sed non de purificatione, quæ fiebat per cineres vitu-
læ. Respondendum est hoc esse generale, ꝙ in omni puri-
ficatione fieret aspersio aquarum lustrationis, vt supra pro
batum est, sed in Chana Galilææ fiebat purificatio, ergo
ibi erant cineres isti, & consequenter in omnibus aliis lo-
cis, quia nihil specialius erat in Chana Galilææ, quam in
aliis locis, cum ibi non esset Sanctuarium, & erat quidam
vicus paruulus in Galilæa. [Immundus erit vsque ad ve-
speram.] Idest iste qui collegit cineres vitulæ combustæ
erit immundus vsque ad solis occasum diei illius, in quo
collegit, & sic erat de immolante vitulam, & de combu-
rente, quòd q̄q̄ isti essent mundi, efficiebantur immundi
per contactū cinerum, & ille qui alium aspergebat, quāq̄
esset mundus, efficiebatur immundus, vt patet infra.

Cum cineres vitulæ rufæ essent ad mundandos immundos quare tangentes eos efficiebantur immundi?

Quæstio XIV.

QVæret aliquis, cum cineres vitulæ essent ad tollen-
dum omnem immunditiam, quare illi qui tangebāt
eos, efficiebantur immundi, cum ante essent mūdi?
Respondet Rab. Gaon, ꝙ isti cineres erant, sicut mel: no-
cet .n. mel habentibus choleram rubeam, & phlegmaticis
prodest, sic cineres isti quosdam lauabant, & quosdam co-
inquinabant. Sed hoc nihil est, quia mel ex natura sua hēt
quibusdā nocere, & quibusdā proficere, quia mel est ens
naturale, habens contrarietatem, & similitudinem in na-
tura, ex similitudine, aūt causatur amicitia, & cōseruatio,
ex contrarietate aūt sequitur corruptio, ideo necesse est, vt
mel quibusdam proficiat, & quibusdam noceat. Cineres
aūt vitulæ non habebant ex natura, ꝙ facerent mundū,
vel immūdū, sed ex ordinatione legis, ideo nō potest dari
causa in hoc, sicut in melle, ꝙ habet principiū ꝓficiēdi, vel
nocendi a natura. Nicolaus respondet, ꝙ immunditia cō-
trahitur dupliciter. vno modo tactu rei immūdæ, & sic tā-
gens

gens mortuum erat immundus, alio modo respectu rei sacræ, quæ est mundissima, vt si laicus tangeret calicem consecratum peccaret. Sed non procedit ista responsio, quia res sacræ natæ sunt purificare, & non coinquinare, si ergo aliquis in re sacra coinquinaretur hoc esset ex indignitate personæ, & non ex re, quæ tangitur, quia sacerdos qui tangeret rem consecratam non peccaret. Etiam non applicatur hoc ad vitulam rufam, quia non solum laici comburentes eam, & colligentes cineres eius erant immundi, sed etiam sacerdos immolans, & intingens digitum in sanguine eius erat immundus, & iubebatur lauare carnem, & vestes vt patet in litera.

Si autem velis respondere, quòd cineres isti, & vitula erant aliquid valde sacrũ, ideo etiam ipsi sacerdotes erant indigni ad tangendum rem, tam sacram, & polluebãtur.

Erit absurdum, quia digniora erant sacrificia holocaustorum, quæ totaliter incendebantur in odorẽ suauitatis Leuit. c. 1. sacerdos tñ immolabat ista animalia, & tangebat sanguinem eorum, sed non efficiebatur immundus.

Itẽ sanctior erat sanguis, qui aspergebatur contra propitiatorium intra Sancta sanctorum in die propitiationis Leui. c. 16. quam iste qui aspergebatur, & comburebatur extra castra, sed ex tactu illius nõ fiebat sacerdos immundus, ergo nec per istum sanguinem fieret, si esset sacer.

Item per tactum rerum sacratarum res tangentes sanctificantur Leu. c. 6. s. si aliqua res tangeret carnes consecratas sanctificabatur, & si de sanguine victimę vestis fuisset aspersa lauabatur. sic etiam patet Aggæi c. 2. ergo si esset cinis vitulæ sanctificatus, sicut sunt carnes, & sanguis omnium sacrificiorum, tangentes cineres sanctificarentur, sed polluuntur, ergo non erant sacri. Sed ex hac confirmatione aliquis arguet, quòd ille qui tangeret rem sacram pollueretur, quia iubebatur lauari. Respondendum est hoc non intelligi de hominibus, sed solum de vestibus: homines autem quamquam accederent ad sanguinem sacrificiorum, vel carnes non debebant lauari. si tamen accederent ad cineres vitulæ rufæ erãt immundi, idem si ad sanguinẽ, vel ad carnes: de veste etiam qñ accedebat ad rem sacram, dicẽdum est, quòd non lauabatur semper, sed solum qñ tangeret carnes sacras coctas, vel sanguinem, & tunc non lauabatur, tanquã vestis esset immunda ex contactu illo, sed quia poterat ibi adhærere aliquid sacrum, ideo quousq; tolleretur inde illud sacrum, non erat applicanda vsibus humanis. De sanguine manifestum est, quòd si aspergeretur vestis sanguine, manebat ibi macula rubri coloris, ideo illa erat tollenda per lotionem, de hoc Leuit. c. 6. de carnibus apparet Aggæi c. 2. vbi quæritur an si in ora vestimenti alicuius adhæserat pars carnium sacratarum, & postea inde tangantur res non sacræ, an consecrentur? ad tollendum ergo quidquid adhærebat, fiebat lotio, & adhuc magis significatur hoc Leuit. c. 6. s. quòd si vas in quo cocta fuisset caro sacra esset æneũ, quia erat bene tersum, multum detergebatur, ita vt nihil ibi remaneret. Si tamẽ erat vas fictile, quia porosum est, nec totaliter mũdari poterat, confringebatur, ne cederet in vsus humanos sic autem si gutta de sanguine in sacramento altaris distillaret in corporalibus, non erant ex hoc immunda, sed magis consecrata, intantum quòd si ibi figura, & color permaneret, in maiori reuerentia haberentur, nec in eis cõsecraretur, sicut patet de corporalibus ĩ villa, quę Daroca dicitur in regno Aragonię, in quibus dum metu repentini belli hostię absconderentur, post sm quantitatem, & figuram hostiæ reperta sunt sanguine tincta, ideo in magna reuerentia conseruantur. Nec tenet exemplum, quod ponit Nicolaus de laico, quia laicus non peccat tangendo ex hoc, quòd consecratus est, sed quia contra prohibitionem iuris agit: si tñ Deus mandaret, vel eps laico, quòd tangeret calicẽ, non peccaret. In vitula rufa erat econtrario, quia Deus mandabat, quòd Eleazar, & alii tangerent eam comburẽdo, immolando, & cineres colligendo, & tñ erant immundi, vt patet in litera. Item quia laicus licet tangendo res consecratas peccet, tñ non est immundus, isti autem econtrario tangentes vitulam combustam non peccabant, quia mandato Dei agebant, tñ erant immundi. Dicamus ergo, quod cineres vitulæ, seu carnes eius, dum comburebãtur cum fimo, pelle, & sanguine erant de se aliquid immundum, vt cadauer hominis, vel morticina aliorum animalium, ideo mundos tangentes de se immundos faciebãt, sed ex sola Dei voluntate immundos a sordibus abstergebant, & hoc factum est, vt demonstraretur, quòd remissio legis non habebat gradum perfectum, & sic arguit Apostolus ad Heb. c. 9. si cinis vitulæ rufæ emundabat immundos sm carnem, quanto magis sanguis Christi. q. d. in cineribus vitulæ non erat aliquid, per quod fieret expiatio, sed magis contaminatio, & ex Dei voluntate fiebat, io, sanguine Christi effuso erat naturaliter aliquid ad remissionem, s. quòd ipse vellet se tradere in precium pro nobis, ideo adiuuante gratia Dei per Spiritum sanctum verisimilius est, quòd nos mundaremur ab omnibus peccatis per sanguinem Christi, quam quòd fieret emundatio a solis corporalibus maculis per cineres vitulæ.

Habebunt hoc filij Israel, & aduenæ, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc 7. diebus fuerit immundus aspergetur ex hac aqua die 3. & 7. & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculũ domini, & peribit ex Israel, quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & vniuersa vasa, quæ ibi sunt, polluta erunt 7. diebus. Vas, quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundum erit. Siquis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius, vel sepulchrum, immundus erit 7. diebus. Tollentque de cineribus combustionis, atque peccati, & mittent aquas viuas super eos in vas, in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, & cunctam supellectilem, & homines huiuscemodi contagione pollutos, atq; hoc modo mundus lustrabit immundum 3. & 7. die. Expiatusque die 7. lauabit, & se, & vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum. Siquis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ; quia Sanctuarium domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoq; qui asperget aquas lauabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsque ad vesperum. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet, & anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit vsque ad vesperum.

Habebunt hoc filii Israel.] Hic ponitur secundũ principale, s. expiationis ritus, idest quis esset modus, quo Israelitæ expiarentur per istos cineres vitulæ. Et primo dicitur in generali, quod ista lex superior manebit apud Iudæos semper: deinde exprimitur quomodo tollantur immunditiæ & quomodo homines fiant immundi, & diuiditur in duo, quia primo ponitur modus incurrendi immunditiam, secũdo modus expiandi illam ibi. [Tollentque de cineribus.] Circa primum. [Habebunt filii Israel, & aduenæ.] Ponitur qui obligentur ad istam obseruationem, & dicitur, quòd filii Israel, scilicet, qui descendunt a Iacob, & aduenæ, idest, omnes qui Iudæi erant non descendentes a Iacob, sed conuersi de Gentilitate ad Iudaismum, nam quantum ad obseruationem legalem, nihil magis arctabantur Iudæi ex genere, quam conuersi. sic patet Leuit. cap. 24. cum dicitur æquum erit iudicium, siue ciuis ille, siue peregrinus sit: erat tamen differentia in honoribus, quia non dabantur honores principatuũ, vel officiorum Gentilibus conuersis ad Iudaismum, sed solis Iudæis ex genere. Etiam erat differentia quantũ ad quædam priuilegia anni remissionis, & Iubilæi, quibus gaudebant Iudæi ex genere, & non Gentiles: de primo declaratum est Leuit. 24. c. de secundo patet Leu c. 25. ista autem lex erat cæremonialis magis pertinens ad obligationem, quam ad priuilegium, ideo communis erat, tam Iudæis ex genere, quã aduenis conuersis. [Aduenæ quæ peregrinantur inter vos.] Dicuntur Gentiles conuersi peregrinãtur inter Iudæos, i. manere inter eos, vt peregrini, du

pliciter enim peregrinantur. Primo, quia sunt extra terrã suam, & cognationem. Secundo, quia sunt extra cultum Deorum suorum, in quo nati sunt, & isti vocãtur aduenę, & peregrini, quod ad idem pertinet, aduenæ quidem quasi ad aliud venientes, idest venientes de terra sua ad alienam, vel de diis suis ad alienos. Peregrini dicuntur quasi peregre habitantes inquantum iam manẽt extra propria. Aliqui autem volunt intelligere aduenas, vel peregrinos eos, qui veniebant de Gentilibus ad habitandum in ciuitatibus Iudæorum, etiam si non essent conuersi ad Iudaismum. Sed non stat, quia ipsi non obligantur ad aliquã obseruationem legalem, immo non permitterentur isti facere ea quæ iubentur facere aduenæ, & peregrini, supra enim 15. cap. dicitur quomodo esset expiandum peccatũ per sacrificium, & hoc tam in aduenis, quam Israelitis. Si tamen essent aduenæ Gentiles non conuersi, non liceret eis offerre, immo si vellent non permitterent Iudæi, vt patet Leuit. cap. 22. scilicet, de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro, idest sacrificium, ideo necesse est accipi aduenas, & peregrinos semper pro conuersis ad Iudaismum. Alienigenæ autem pro Gentilibus non conuersis accipiuntur.

Sanctum iure perpetuo.] Refertur hoc ad verbũ præcedens, s. quod filii Israel, & aduenæ habebunt hoc, quod dictum est sanctum iure perpetuo, & accipitur hic sanctũ idest firmum, s. quod istam legem supra positum de ritu immolationis vitulæ habebunt filii Israel sanctam, idest firmam, ita quod nunquam mutabitur, quod subditur cũ dicitur, iure perpetuo, & hoc est, sicut alias dicitur, erit legitimum sempiternum præcedent. capit. vel potest accipi sanctum, idest mundum, vel mundificatiuum, s. quod Israelitæ habebant illud sanctum, idest istum modum mũdificandi iure perpetuo, idest in æternum, sed magis tenet primus sensus, quia secundum illum refertur ad literam præcedentem, in qua agitur non de mundificatione, sed de immolatione. Quantum ad secundum sensum refertur ad sequentia, in quibus agitur de ritu mundificandi. [Qui tetigerit cadauer hominis.

An aspersio aquæ lustrationis esset pro solis immundis super mortuo, vel pro omnibus immunditiis. Cineres vitulæ rufæ proficiebant ad mundandam, quamcunque immunditiam. Et quod immunditia non erat aliquod peccatum. *Quæstio XV.*

HIc ponuntur multi modi immunditiarum expiandarum per cineres vitulæ, & pertinent omnes isti ad immunditiam contractam super mortuo. In quo forte videbitur, quod solum cineres vitulæ rufæ proficerent ad causandam munditiam in immundis ex contactu mortuorum, sed non solum est hoc. immo ad omnes alias immunditias proficiebat aspersio aquarum lustrationis: sic enim videtur Apostolus ad Hebr. cap. 9. arguere, vbi dicit cineres vitulæ rufæ proficere ad emundationem secũdum carnẽ, generaliter tangendo illam, in quo videtur, ꝙ pro omnibus immũditiis voluerit proficere cineres istos.

Item si non essent cineres isti ad omnem immunditiã, sequeretur quod aliqua immunditia erat, quæ tolleretur sine mundificatione, sed hoc falsum est, ergo oportet dari ibi mundificationẽ, nulla tamen est, nisi aspersio cinerum vitulæ, ergo illa generaliter proficiebat ad alias immunditias, sicut ad istam de qua hic, patet hoc quia Leuit. ca. 11. ponitur de quibusdam immũditiis, ꝙ manebat homo in eis, vsque ad vesperum & nihil subditur de purificatione, in aliis autem dicitur, ꝙ lauabantur vestes, vel corpus, & vestes: ergo in illis, in quibus nõ est positum aliquod mundificatiuum, intelligendum est, ꝙ fiat mundificatio per cineres vitulæ, secundum formam quę ponitur hic, fuit autem hic expressum solum de immunditia contracta super mortuos, quia de omnibus aliis dictum fuerat in Leuitico, de hac autem nõ fuerat tactum in speciali, ideo ponuntur hic modi contrahendi immunditiam super mortuum & hoc tenent omnes, tam hebræi, quã catholici. Si tamẽ aliquis vellet dicere, quòd solum fiebat aspersio cinerum vitulæ super immundos ex tactu mortuorum, satis haberet fulcimẽtum ex hac litera in qua de nulla alia immunditia agitur, & siquis tenere velit, nõ multũ instandũ est.

F Dicitur hic qui tetigerit cadauer hominis, quia in cadauere pecorum non iudicabatur tanta immunditia, quia in aliis solum erat homo immundus, vsque ad vesperum, tãgendo autem cadauer hoĩs durabat immũditia septẽ dierum, & intelligitur hoc de oĩ contactu, siue quis tãgat ad sepeliendum, siue ad lauandum, vel exhibendũ alia officia funeris, incurreret necessario istam immunditiam, & sic pro bono opere erat aliquis immundus, sed non est inconueniens, quia ista immunditia non erat peccatum, sed quædam corporalis irregularitas, ideo bene potest euenire homini virtuose agenti. quod autem peccatum sequeretur pro bono opere, hoc erat penitus irrationabile, & sic est in nouo testamento, quia bene agendo incurrit quis sępe irregularitatem, vt bigamiam; vel aliam irregularitatem per quam fit inhabilis ad promotionem, & tamen nihil peccauit contrahendo illam irregularitatem, sed G potius in quibusdam cogimur incidere in irregularitates, vt siquis videret patrem suum iniustè percuti, vel occidi, & non conaretur, vt liberaret eum de manu occidentium, etiam si aliquem occideret, peccaret, & si liberaret occidens aliquem virtuose ageret, & tamen incurreret irregularitatem. accidit ergo nos interdum obligari ad incurrendum irregularitatem.

Et propter hoc septem diebus fuerit immundus.] Idest propter contactum mortui durabat immũditia 7. diebus in tangente in hoc significatur istam immunditiam esse maiorem aliis, quia in cęteris si non sint naturales, solum erat manere vsque ad solis occasum, in hac autem 7. diebus. Causa huius est sola æstimatio legis, quæ iudicat istã maiorem esse aliis, & hoc sufficiens est: nam sicut istæ im- H munditiæ pure legales habent a lege solum, quod sint immunditiæ, ita ab ea habebunt quod sint maiores, vel minores, sic est in naturalibus, quia ab illa causa a qua albedo recipit, quod sit albedo etiam recipit, quod sit maior, & minor albedo, & in hoc videbatur aliqua ratio, quia sicut homo viuens est melius animal oĩbus, ita homo mortuus videtur esse fœdius cæteris, ideo maiorem immunditiam reputat lex in tactu illius, quam in tactu pecorũ. [Aspergetur ex aqua die tertio, & septimo.] In aliis immunditiis, quæ solum durabant vsque ad solis occasum fiebat aspersio vnica ad solis occasum, vel ante. immunditia super mortuo durabat septem diebus, & in hoc iubetur, quod fiat expiatio bis, s. die 3. & 7. modus autẽ faciendi expiationem vtroque die similis erat qui ponitur infra.

Rab. Moyses Francus, & Aben Ezra volunt, ꝙ ideo in his diebus fieret lustratio, quia in 7. diebus luna facit qua- I draturam cum sole a tempore consentionis, & in 3 diebus fit, quasi dimidium quadraturæ, & quia luna est mater humidorum, & ista aspersio fiebat in aqua, quæ est humida, volebant ꝙ tunc luna influeret ad hoc, ꝙ ista aspersio proficeret. Sed ista ridicula sunt. & contra obseruationem datam hebræis, quia gentes colebant astra, maxime septem planetas, ad quos colendos erant Iudæi valde prompti, ideo multum prohibetur iste cultus, immo iubetur ne eleuent oculos suos ad cęlum considerando attente pulchritudinem alicuius astri, ne decepti colant illud, tanquam Deum Deut. cap. 4. dare autem eis aliquam obseruationem per quam respicere deberent planetas, & crederent se per eorum operationem bona talia recipere, periculosum erat, ideo vetuit dominus per Ieremiam ne aliquid tale considerarent, cap. 10. s. iuxta vias gentium no- k lite discere, & a signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quoniam leges populorum vanæ sunt, non est ergo tale credendum. Item signa, quæ ponũtur in lege, aut ponuntur ad rememorandũ, aliquid præteritũ, vt comedere azyma cũ agno paschali, quæ signat festinationẽ exitus de Aegypto, in qua nõ potuit panis fermentari Exo. c. 12. aut sunt de futuro significantia, s. pro tẽpore Messiæ, & in istis abundat lex: nulla aũt istarum significationũ potest esse, si isti dies significent motũ lunæ, & quadraturã eius, quia nihil præteritum in luna rememorant, nec aliquid futurum prænosticant, aliqua sunt signa de præsenti, & ista semper referuntur ad cãm agentẽ, vt aspersio septena sanguinis cõtra ꝓpitiatoriũ signat Deũ vniuersa peccata remittentẽ pro quibus tunc immolatur ei victima: nõ põt aũt talis significatio dari i luna, quia luna habet solã cau-

sallitatem naturalem, & absolutam in corporibus: ista aūt immunditia est quædam irregularitas inducta ex voluntate legislatoris: non quidem absolute, sed in comparatione ad Sanctuarium: si autem esset ista immunditia aliquid a natura causatum, sicut fluxus, & refluxus maris, & humiditates medullarum, & vniuersaliter super omne humidum, haberet luna efficaciā temporibus suis, sicut in quibusdam quadraturis fit fortior fluxus maris, & in aliis fit fortior refluxus, de his, & de aliis potestatibus lunæ dictū est Genes. 8 cap. Rediculum autem est ea, quæ sunt pure voluntaria reducere ad leges causarum mere naturalium.

Item dato, quod luna haberet aliquam potestatem in actionibus voluntatis, tamen no conuenit assignatio istorum, quia isti dicunt, ideo dari septem dies, quia in illis fit quasi vna quadratura secundum medium motum, hoc autem staret si forte computarentur isti septem dies a quadratura in quadradraturam, vbi est vniformis effectus lunæ, computabantur tamen a die in quo aliquis incurrerat immunditiam, & quia isti aliquando inciperent cum quadratura lunæ, & aliquando in medio quadraturæ, & sic vario modo, sequeretur, quod luna in quibusdam nō cooperaretur ad purificationem, in aliis autem sic, quia non habet in omnibus diebus eandem efficaciam operandi, sed variatur secundum aspectum solis, & accessum, & recessum, ideo non stat, quod propter quadraturam lunæ ponantur 7. dies, & propter dimidium quadraturæ tres dies. Item quia hoc modo magis debuisset obseruari hoc in aliis purificationibus, quæ fiebant lauando corpora, & vestes, quia ibi est maius dominium lunæ cum ibi sit maior, & maior humiditas, non commixtis cineribus desiccantibus, sed hoc non tenet, quia illa purificatio fiebat ad occasum solis eadem die, in qua contrahebatur immunditia, ergo non datur hic spatium septem dierum propter lunam.

Dicendum est, quod non potest dari ratio determinata de assignatione 7. dierum, quia positiua non semper habēt causam, sed causa est voluntas condentis, dum non sit cōtra rationem, maxime, quia si in positiuis aliquando ratio signari potest, in præfixione tamen terminorum nunquā potest ratio assignari totaliter, licet enim ad prescribendū ratio aliqua assignari possit, sed quare magis in 10. annis, quam in nouem, & dimidio, ratio dari non poterit: dato enim quocunque termino in minori aliquantulum, vel maiori, satis bene fieret, vt si addatur, vel minuatur vna dies, vel vna hora. ideo sola voluntas condentis in talibus sufficiens causa est. [Et sic mundabitur.] Idest sic cūplebitur mundificatio eius, quasi dicat postquam aliquis immundus super mortuo aspersus fuerit die 3. & 7. totaliter mundificatus est, ita vt nihil sibi restet agendum.

Si die 3. aspersus non fuerit 7. non poterit mundari.] Idest si aliquis immundus super mortuo, qui debebat se 3. die facere aspergi aqua illa, & non asperserit ex ignorantia, vel obliuione, vel alio casu quocunque, etiam si postea die septimo, vellet se mundificare, non mundificabatur etiam si quolibet die millesies aspergeretur, & sic præteribat immunditia illa sine purificatione: immo si aliquis non purificatur die tertio, per obliuionem vellet postea die septimo, expiari, contra legem agebat, nec carebat culpa: cum lex diceret, quod amplius non posset purificari.

Qui non purificauit se die tertio quid facturus esset, & quomodo tollebatur immunditia.

Quæstio XVI.

QVid ergo fiet, quia iste manebit immundus, & non poterit accedere ad atrium tabernaculi ad offerendum, vel ad aliquid sanctificatum, nec poterat comedere de agno paschali? de primo patet Leuit. cap. 15. de secundo supra cap. 9.

Videtur ad hoc respondendum, quod iste, qui non purificauit se die 3. aut omisit ex ignorantia, vel obliuione, ita vt peccatum sit aliquo modo non voluntarium, aut erat omissio ista ex contemptu legis si primo modo tenetur ad regulam positam Leuit. c. 5. scilicet anima, quæ tāgeret aliquid immundum, & obliuisceretur, scilicet vt non faceret pur-

A ganonem debitam in tempore suo, & postea recordata fuerit immunditiæ suæ, tenebitur de delicto, idest quod non isterit facere, quod tenebatur: & subiungitur ad expiationē huius delicti, quod offerat capram iuxta formam, quæ habetur ibi, & sic mundabitur. Si autem aliquis ex contēptu omitteret purgationem, hoc erat peccatum graue, & non dimittebatur holocaustis, sed sola cordis contritione, & sic postea poterat intrare Sanctuarium: sed in hoc distinguendum est, quia aut iste contemptus erat publicus, ita quod diceret immundus, quod nollet purgari, & tunc tanquam contemptor legis debebat occidi, & in isto casu intelligitur supra cap. 15 anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis siue peregrinus ille sit, quoniam aduersus Dominum rebellus fuit, peribit de populo suo. si autē iste contemptus erat occultus, aut iste homo postea dole-

B bat de contemptu illo, aut non, si non doleret, Deus occidebat illum, quia iudices non poterant ibi aliquid facere, cum non constaret de contemptu. si autem post contemptum doleret iste, qui contempserat, remittebatur delictū & poterat introire licite in Sanctuarium, nec obligabatur facere aliquod sacrificium, sicut ille, qui omiserat purgationem ex obliuione. Et causa est, quia forma legis erat tenenda, lex aūt solum voluit offerri illud sacrificium pro omittentibus per obliuionem, ergo non debebat recipi pro omittentibus ex contemptu, vnde fiebat in hoc vnum mirabile, quod si aliquis solum corporaliter immundum, & contemnendo legem Dei non purificaretur, poterat introire in Sanctuarium, vel quicunque esset in peccato mortali poterat illuc introire, & non moriebatur. si autem esset immundus corporaliter solum, non poterat ingredi, alio-

C quin moriebatur Leuit. cap. 15. ratio diuersitatis est, quia immunditia corporalis solum erat quædam irregularitas, quæ nō erat de se culpa, ideo solum poterat excludere ab ingressu Sanctuarii: peccatum vero mortale excludit a vita æterna, & sic est in bigamia, si quis enim mille meretricibus carnaliter commisceatur, ordinari potest, nec bigamus efficitur, si quis autem vnicam solam viduam vxorē duxerit, ordinari nō potest: ratio, quia in coitu meretricio æterna mors infligitur, pro contractu autem cum vidua, siue cum duabus virginibus, non pro nocumentis pœna imponitur. Sed adhuc manet dubium de illo, qui in 3. die non purificatus est, & non potest purificari in 7. an maneat in eo postea ista immunditia, siue per obliuionem, siue per contemptum fecerit?

D Dicendum quod postquam aliquis non emundaretur in 3 die, non manebat in eo immunditia aliqua, ideo siue per obliuionem, siue per contemptum fecisset mundus erat, ita quod licet accederet ad res sacras, non contaminabat ex hoc illas, nec efficiebatur reus alicuius criminis, quia accedebat ad illas, & hoc, quia ista immunditia erat legalis, si enim naturalis esset, semper maneret quousque expiaretur, quia tamen erat per solam legis æstimationē, cum lex desineret æstimare eam esse immunditiam, desinebat esse immunditia, sed post tertium diem lex desinebat æstimare istam esse immunditiam, si non expiaretur, ergo iam non erat immunditia, sed commutabatur in alterum genus maioris erroris, scilicet in delictum per obliuionem, vel in peccatum per contemptum.

Sed aliquis dicet, quod ista coinquinatio semper manebat si non expiaretur die 3. & 7. quia dicitur infra peribit

E ex Israel, quia qui aqua expiationis non est aspersus immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum.

Respondendum est, quod manebat immunditia super aliquem. i. pœna debita pro immunditia non expiata tempore suo, sed non manebat ipsa immunditia: nam necesse est, quod tolleretur aliquando. Cum enim aliquis recordaretur, quod non se expiauerat tempore debito, & offerret propter hoc sacrificium pro delictis, ab immunditia erat immunis, alias non admitteretur ad offerendum, quia offerebat in Sanctuarium ad ostium tabernaculi: hoc tamē non permittebatur, nisi mundis, ideo etiam antequam iste offerret iam erat mūdus. etiam de illo, qui peccauerat per contemptum necesse erat, quod aliquādo tolleretur, alioquin nunquam liceret ei celebrare phase, nec accedere ad aliqua sacra, quod est absurdū, & defectus legis. quod iste nūquam admitteretur ad cultum diuinum, cū si satisfacere

...lleret quomodocunque: nam nihil differret tunc a gentibus, qui nullo modo communicabant ritui Iudaico.

Item alii nescientes de immunditia huius cogerent eũ ad actus legales, vt ad celebrationem phase, & omnia alia & ipse non posset se excusare, ideo videretur maxima perplexio, & deordinatio legis, si non expiaretur macula illa, ideo dicendum, quod in tertio die si non expiaretur, desinebat esse, sed succedebat ei peccatum per obliuionem, vel per contemptum, vt dictum est.

Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinũ.] Idest qui tetigerit cadauer hominis, non solum intelligitur de tangente, sed etiam de omnibus, qui aliquo modo polluũtur super mortuo, s. de comitantibus funera, & de introeuntibus in tabernaculum hominis mortui, & similibus, de quibus infra. dicitur morticinum hominis ad differẽtiam cadauerum brutorum, quia licet ex contactu illorũ G efficiatur homo immundus, tamen non durabat illa immunditia tanto tempore quanto immunditia cõtracta super cadauer hominis, & accipitur morticinum nõ solum pro eo, quod per se moritur, sed etiam pro eo quod ab alio occisum est, nam in hominibus nihil differebat, quod per se moreretur, vel ab aliis occideretur, quia vtroque modo tangentes cadauer erant immundi 7. diebus, differebat autem hoc in pecoribus licitis ad cibum, nam si per se morerentur, tangens illa esset immundus, si autem occiderentur ad cibum, tangentes ea post mortem, non erant immundi, vt declaratum est Leuit. cap. 11.

Quid dicatur morticinum humana anima. Dicitur hic morticinum humanæ animæ, idest cadauer hominis mortui, quia accipitur hic anima nõ pro spiritu, sed pro persona, vel indiuiduo, & sic dicitur multoties, quod 70. animæ egressæ sunt de femore Iacob, Gene. H 46. & Exod. capit. 1. tamen non potest ibi accipi anima pro spiritu, sed pro homine.

Et aspersus hac commixtione non fuerit.] Vocatur cõmixtio ad aspergendum, quia cineres vitulæ commiscebantur aqua, & illa aspergebatur super immundos.

Polluet tabernaculum Domini.] idest si aliquis immũdus antequam expiaretur introiret in Sanctuarium, pollueret illud, nõ quidem, quod causaretur aliqua immunditia in Sanctuario, quæ esset legalis, vel naturalis egens expiatione, sicut erat in homine, vel in rebus suis, sed causabatur immunditia inquantum quædam irreuerentia irrogabatur Sanctuario ingredientibus illuc hominibus immundis. Et non solum erat hic ista pollutio in contaminatione super mortuos, sed etiam si quis quacunq; alia immunditia inquinatus antequam expiaretur, accederet ad San- I ctuarium peribat, & polluebat Sanctuarium, Leuit. c. 15. cum dicitur, docebitis, ergo filios Israel, vt caueant immunditiam, & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. [Et peribit ex Israel.] Idest qui immundus accesserit ad Sanctuarium peribit: magna, enim erat culpa, q aliquis immunditiam passus non expiaretur, & tamen maior erat si introiret in Sanctuarium, ideo dicitur, quod peribit ex Israel.

Pœna immundo intrantis sanctuarium. Pro quo sciendum, quod ille, qui introibat in Sãctuarium existens immundus, aut sciebat se esse immundum, aut non, si non sciebat, vtpote quia oblitus fuerat, non imputabatur ei, & tamẽ postea cum recordaretur, tenebatur reus delicti, s. q offerret pro peccato suo capram, vt patet Leui. capit. 5. si autem sciebat se esse pollutum, & introire volebat in Sanctuarium, aut erat notorium eum esse immun- K dum, aut non. si primo modo debebat occidi tanq̃ contemptor publicus, & destructor legis, quia inobediens legi volebat polluere Sanctuarium. si autem non esset immunditia sua notoria, & contemneret, non poterat sibi infligi pœna a iudicibus, quia non poterat constare, q ille per contemptum legis introisset immundus in Sãctuarium, ideo tunc relinquebatur pœna Deo. Et dicitur, quod peribat homo ille ex Israel, quia Deus faciebat eum perire, tradẽdo in multas calamitates, & mortem, nisi pro contemptu illo doluisset, & in dato, q doleret nõ debebat expiari peccatum suum per sacrificium, vel aliquam cæremoniam legalem cum fecisset per contemptũ, & pertinebat hoc ad genus veri peccati, q nõ expiabatur per cæremonias legales.

Qui aqua expiationis nõ est aspersus immundus erit.] Refertur ad superiora, s. q ille, qui inciderat in immũdi- F tiã tangendo cadauer, erit immundus, si non aspergitur aqua: non quidẽ, quod reputetur immundus quantum ad legalem immunditiam, sed habebat alterum genus immunditiæ, s. peccatũ per obliuionẽ, vel peccatũ per contẽptum. vtrunque aũt immunditia est, & maior, q immunditia contracta ex tactu: nam pro immunditia illa, sufficiebat aspersio cinerum, non facto aliquo sacrificio, pro delicto aũt, s. omittere per obliuionem, debebatur sacrificium, ideo maius erat: peccatũ autẽ per contemptum erat immunditia maior his duabus, quia per illam erat homo dignus morte æterna, & per duas priores nequaquã. [Et manebit spurcitia eius super eum.] Eadem sententia est, s. quod immunditia huius erit in eo, quod intelligitur de pœna, vel peccato, s. quod manebit in eo obligatio ad pœnam pro contracta immunditia, & non expiata, vel manebit obligatio ad faciendum sacrificium cum recordatus fuerit immunditiæ suæ, & toto hoc tẽpore indicantur isti immundi, non quidem quantum ad hoc, quod illicitum sit eis accedere ad res sacras, quia ista immunditia immediate desiit esse, cum adueniente tempore purgationis nõ expiata est, sed vocatur immundus quilibet horum propter obligationem causatam ex immunditia præterita.

An immunditia vet. test. esset peccatum, & an esset necesse tunc homines fieri aliquando immundos, quod si non fierent, peccassent.

Quæstio XVII.

QVæret aliquis an immunditia ista legalis esset peccatum? Respondendum est, quod immũditia erat duplex, quædam erat naturalis, sicut esse leprosum, H & fluentẽ semine, & mulierem esse menstruatã. Alia erat legalis, s. quæ solũ dicebatur immunditia, quia lex eã sic æstimabat, & dabat illi efficaciã arcendi hoĩes a Sanctuario. de prima satis patet, q nõ sit peccatũ, quia est quædã ægritudo, & penitus inuoluntaria, iõ in talibus nemo ponet peccatũ. de immunditia aũt legali est maius dubium, quia illa est contracta voluntarie, cũ sit per actũ nostrum. Sed ad hoc respondendũ est, q nõ põt dici oẽs immunditias legales esse peccata, sed magis quasdã earũ proficere ad virtutẽ, & obligari hominẽ ad illas, ita q si caueret eas peccaret mortaliter. sic patet de immũditia causata super mortuo, quẽcunque. n. mortuũ tãgeret quilibet de Iudæis efficiebatur immundus, ẽt si patrẽ, vel matrẽ Leu. c. 21. & tamẽ laudabile erat, q aliquis cõmitteret funera pr̃is, vel I matris, immo si ista contemnat, durus valde est, & contra oẽm pietatẽ naturalẽ mortaliter peccat: cũ tamẽ ista faceret, contaminabatur, ergo incurrere immunditiã erat hic opus virtutis, nec solũ hoc in parentibus, vbi ex lege naturæ obligamus ad impendendum honorẽ, sed ẽt in extraneis laudabile erat præstare obsequium funeri, & valde virtuosum. vnde Tobias in hoc potissime excellens visus est q contra regis iussa mortuos sepeliebat, & postea angelus Domini dixit ei, quando ipse sepeliebat mortuos, exaudita est oratio sua, Tobiæ. c. 12. manifestũ tamen est, q Tobias incurrebat immunditiã, quando faciebat hoc, quia erat de gente Iudæorũ, & tenebatur ad cæremonias eorum: sic etiam patet in quibusdam aliis, s. si quis accederet ad vxorem suam quocunque modo, erat immũdus, & tenebatur lauari Leuit. c. 15. & tamẽ interdũ erat obliga- K tio ad hoc, q vir tenetur reddere debitum vxori, & e contrario, & si alter eorum nollet reddere debitum ne incurreret immunditiam, peccabat mortaliter: nec solũ in his, sed de omnibus immunditiis legalibus dicendum est, q nulla earum erat peccatum, sed in hoc erat peccatũ si quis immundus existens accederet ad Sanctuarium. Et si arguatur, q istæ erant prohibitæ in lege, ideo qui faceret cõtra prohibitionẽ peccabat. Respõdetur q nõ erãt prohibitæ, sed declaratæ, s. q Deus dedit doctrinã de omnibus immunditiis, vt homines scirent se expiare ab eis antequam accederent ad res sacras: tamen non vetuit aliquã earũ, vt patet Leuit, c. 11. & 15. vbi plurimæ earum ponuntur: nã quæcunque earum vetaretur, tolleretur multiplex opus pietatis, & interdum multa opera necessitatis, quia nulla immunditia erat, quæ aliquando necessaria non esset.

Sed arguetur contra hoc, quia summo sacerdoti non licebat

debat contaminari super patre, vel matre, aut quocunque mortuo, & aliis sacerdotibus minoribus non licebat, nisi in certis personis, s. patre, & matre, filio, & filia, fratre, & sorore Leuit. cap. 21. Si autem in aliis contaminarentur peccabant. Respondendum est, ꝙ in istis non erat peccatum, ꝙ ipsi contaminarentur, sed peccatum erat, quia fuerat eis vetita contaminatio, si contaminarentur. Si autem non fuisset eis vetita, sicut in aliis, non incidissent in aliquam culpam, & sic propter ipsam contaminationẽ peccatum nullum est. si tamen fuisset vetita omnibus, iam caderet sub peccato non propter ipsum actum, sed propter prohibitionem: sacerdos autem summus, & alij minores si aliquando contra præceptum legis polluerentur super aliquibus mortuis, expiari debebant per cęremonias communes, sed illa expiatio solum erat ad tollendum immunditiam, & non auferebat peccatum, quod incurrerant agẽdo contra legis prohibitionem.

Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo.] Nulla erat immunditia in qua plures coinquinarentur simul, ꝗ̃ contactus mortui, ad vnum. n. mortuum sequebatur immunditia plurimorum, & hoc fiebat multipliciter, sicut patet in litera, ideo ponitur lex q̃uo contrahatur ista immunditia, & q̃uo expietur, & dicitur de homine moriente in tabernaculo. i. in aliqua domo, nam siquis moriatur in agro non poterit causari immunditia multiplex, de qua hic, vt patet infra. [Omnes qui ingrediuntur tentorium eius.] Ista est immunditia, q̄ causabat mortuus in multos, quia oẽs, qui intrabant in domum in qua iacebat cadauer erant immundi, & hoc intelligitur solũ eo tẽpore quo cadauer manebat in domo: nã licet post mortẽ alicuius maneret tentoriũ 7. diebus immundum, illi qui ingrediebantur, non efficiebantur immundi illis 7. diebus, sed solum cum erat ibi cadauer.

Et vniuersa vasa, quæ ibi sunt polluta erant 7. diebus. Vocantur hic vasa oĩa supellectilia, quæ proficiũt ad vsũ, sicut vasa vinaria, vel aquatica, & vasa ciborum, vestes aũt & stramenta lectorum vocantur vasa, sed non ita proprie, ideo de illis est dubium an intelligatur, quia infra dicitur vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immundum erit, & hoc solum potest intelligi de vasis proprie dictis, & ad ista magis refertur, sed etiam de omnibus supellectilibus accipiendum est, vt infra patet.

Quare Iudæi cum aliquis moritur in domo effundant omnem aquam, quæ ibi fuerit. Et respectu cuius dicebantur esse immundi omnia vasa in domo in qua aliquis moriebatur. Quæstio XVIII.

EX hoc textu accipiũt Iudæi in consuetudinem, quod qñ aliquis moritur in domo, effundunt totam aquam, quæ erat in vasis extra domum, quia iudicant illam esse immundam. Sed quidam hoc ex simplicitate agunt, existimantes animam de corpore nouiter egressam lauari in aqua, & illam suo contactu inficere, sed ad hoc non oportet instare, quia anima non habet aliquid secundũ, ꝙ lauari possit, quia non est quantitatem habens. Alij aũt hoc faciunt existimantes se obligatos a lege. Sed aliqñ non sunt obligati: nam si vas aquaticum habuerit operculum, vel ligaturã, nõ est ipsum immundum, nec id ꝙ in eo est, ideo magis interdũ ex simplicitate aquã illã effundunt, q̄ ex legis obligatione, aut similitudine obligationis, q̃q; de hoc, an Iudæi nunc sint obligati obseruare istas cęremonias, infra dicetur. De ista immunditia vasorum per 7. dies aliqui volunt, ꝙ esset respectu Sanctuarii, s. quod per 7. dies nihil posset deferri in vasis illis ad Sanctuarium. Sed non multũ videtur rationabile, quia talia vasa raro, vel nunq̃ deferebantur in Sanctuariũ. Itẽ quia tentorium, vel domus, in qua aliquis moreretur, erant immũda, sed hoc nõ põt intelligi respectu Sanctuarii, quia talia in Sanctuariũ impossibile erat deferri. Item si immunditia vasorum esset respectu Sanctuarii, homines tangentes illa non efficerentur immundi, sed fiebant, quia ille, qui tangebat tẽtorium, in quo erat homo mortuus, etiam si non tangeret mortuum, nec intraret in ipsum tentorium, erat immundus, vt patet in litera. sic etiam erat de vasis immundis ex aliis causis, vt siquis tangeret lectum, vel sedile, aut vestes A viri semine fluentis, vel mulieris menstruatæ, incurrebat, enim immunditiam, patet Leuit. cap. 15. Ideo dicendũ, ꝙ vasa, quæ erant in tentorio, in quo moriebatur aliquis. & ipsum tentorium, & quæ intra erant 7. diebus erant polluta respectu vsus humani, s. ꝙ non poterant in illis diebus applicari vsibus humanis, & in hoc videtur, quod immunditia vasorum extenderet se ad plura, q̄ immunditia hominis contracta ex eadem cã: nam homo immũdus per tactum mortui non faciebat alios immundos, quos tangeret. vasa aũt inquinata polluebant homines tangentes, vt dictum est, & istud erat rationabile; alioquin immunditia nihil efficeret in vase: nam in homine immũditia quantumcunque parua esset, arcebat eum ab ingressu Sanctuarii & ab omnibus sacris. si autem vas immundum non faceret immundos tangentes se, ita quod licite posset appli- B cari vsibus humanis, nihil differret vas esse mundum, vel immundum, ideo debuit dari, ꝙ vas immundum pollueret tangentem, & non applicaretur licite vsibus humanis. homines autem immundi non faciebant immundos alios tangentes se, nisi essent immundi naturaliter, vt leprosi, vel fluentes semine, mulier menstruata. ista vasa eodem modo expiabantur in 3. & 7. die sicut homines, vt patet infra. pecora autem, & iumenta licet starẽt in tentorio, in quo aliquis moreretur, vel tangerent ipsum mortuum, non erant immunda, quia lex de illis non diffiniuit: obligatio tamen in cęremonialibus non extenditur ad plura, quam lex diffinierit, nec in istis multum valet argumentum a simili, quia non multum hic ratio, sed voluntas cõdentis attenditur, cum non sint talia, quæ habeant aliquã rationem vrgentem, vel saltem qualemcunque coloratã, C de modo autem expiandi omnia ista vasa patet infra.

Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immundum erit.] Istud non videtur referri ad vasa, sed ad id, quod continebatur in vasis propter duo. primo quia supra dixerat tentorium, & omnia, quæ erant in illo immunda esse. si autem nunc intelligeretur istud de immũditia vasorum, sequeretur, quod sola vasa, quæ erãt sine operculo, erant immunda, sed non conuenit.

Dicet tñ aliquis, ꝙ licet hoc intelligi de solis vasis non habẽtibus operimentũ, nec ligaturã, quia q̃q; supra positũ fuerit vniuersaliter, tñ propositio vniuersalis debet intelligi secundũ, ꝙ ipsa lex limitat eã, sed hic videtur limitare immunditiã eorũ, quæ sunt in tentorio ad solã immunditiã vasorũ nõ habentiũ operculũ nec ligaturã, ergo de his solis intelligetur. Dicendũ ꝙ non limitat lex propositio- D nẽ vniuersalẽ ad istũ casum solũ, vt immediate declarabitur. secundo patet, ꝙ non intelligatur de immunditia vasorum, quia dicitur. vas, ꝙ non habuerit operculum, nec ligaturam, quantũ ad ipsum vas nihil differt habere ista, quia solũ ponuntur propter ea, quę continentur, vt munditius conseruentur, ideo intelligetur de cõtentis in vase, ꝙ si habuerit operculũ, vel ligaturã, id, ꝙ ibi fuerit mũdum est, si nõ habuerit, id ꝙ intra cõtinetur fiet immundum. Item patet hoc, quia infra dicitur, ꝙ tabernaculũ, in quo aliquis moriebatur, & tota supellex, quæ intus erat, aspergebatur aqua lustrationis 3. & 7. die, & hoc modo fiebant munda, sed nihil debebat aspergi, nisi immundum: ergo si sola vasa non hñtia operculum, nec ligaturam incurrerent immunditiam, ipsa sola aspergentur, ideo dicendum necessario, quod istud de vase habente operculum, & ligaturã intelligitur quantum ad ea, q̄ cõtinebantur in va- E se, ꝙ essent munda, vel immunda. Nam si vasa vinaria, vel aquatica nõ haberent operculũ, tempore quo moriebatur aliquis in domo, efficiebatur vinũ immundũ, si autem, haberet operculum, q̃q; vasa efficerentur immunda, in quibus continebatur vinum, non erat immundum ipsum.

An vasa vinaria si essent sine operculo in domo in qua aliquis moriebatur, & incurrerent immunditiam possent mundari, vel oportebat effundi vinum. Quæst. XIX.

SEd tunc est dubium si contingeret vasa vinaria esse sine operculo, & pollui: an postea, quando vniuersa, quæ sunt in tabernaculo per aspersionem aquarum lustrationis mundantur, vinum mundaretur, ita vt esset licitum ad potum?

Respondebit aliquis, ꝙ efficiebatur licitum per aspersionem aquarum: nam sicut cetera mundabantur, quamquam immunda fuissent, ita & vinum mundaretur. Respondendum est, ꝙ si pollueretur aqua, vel vinũ vase existente sine operculo, vel ligatura, efficiebantur totaliter illicita ad potum, nec per aspersionem aquæ lustrationis mundabãtur. sic enim colligitur Leui. 11. c. vbi dicitur de pollutione vasorum, & fit differentia inter ipsa vasa, quæ erant dura, & liquores, qui continebantur in eis, s. ꝙ vasa poterant fieri immunda, & postea mūdari, de liquoribus aũt dicitur, ꝙ erant simpliciter immundi, & de cibis liquidis: quamquam ergo illud sit in aliis pollutionibus, tamẽ in ista conformiter dicendum est, ꝙ vasa vinaria, & aquatica post immunditiam poterant mundari. vina tamen, & alii liquores, cum efficerentur immunda, nõ poterant mũdari, & propter hoc expressum est specialiter de vase non habente operculum, nec ligaturam: nam si omnia eodem modo immunda fierent, & munditiam acquirerent, sufficiebat dixisse, ꝙ omnia, quæ erant in tabernaculo hominis morientis erant immunda 7. diebus: de liquoribus ergo intelligitur, ꝙ essent immundi simpliciter. [Siquis in agro tetigerit cadauer.] Ista est alia pollutio super mortuo, vt si aliquis voluntarie, vel a casu tangeret cadauer in agro, efficeretur immundus, & eodem modo 7. diebus esset immundus, sicut in prioribus immunditiis.] Occisi hominis, aut per se mortui.] Nihil differebat i homine mortuo, ꝙ alius occidisset eum, vel ꝙ ipse moreretur, & ista est regula generalis quantum ad omnes immunditias propter animalia, quæ non licebant ad esum, in pecoribus. n. differebat esse occisum, vel morticinum, sed in hominibus vel in brutis non licitis ad esum quomodocunque morerẽtur, tangẽtes illa erant immundi, vt colligitur Leu. c. 11.

Siue os illius, aut sepulchrum.] Idest non solum si tangeretur cadauer, sed etiam si essent ossa arida dispersa per agros, & tangeret quis illa, æqualem immunditiam incurrebat: idem si tangeret sepulchrum. omnia enim hæc reputabantur æqualiter immunda secundum legem.

Immundus erit 7. diebus.] Idest quælibet immunditia harum durabat 7. diebus: non enim poterat quisquam commaculari leuius super mortuo, quam vt esset 7. diebus immundus.

Quare corpora Christianorum in ecclesiis sepeliuntur, cũ Deus iusserit, quod immundi super mortuo non tangerent, nec saltem accederent ad Sanctuarium. Et quare non licebat immundum accedere ad Sanctua in Vet. Test. & nunc ad ecclesiam licet. Et quæ sit vtilitas sepulturæ. Et in quo magis consistat ratio differentiæ inter vetus, & nouum testamentum. Quæstio XX.

DE hoc, quod dicitur de sepulchro aliqui dubitant cũ tangentes sepulchra essent immundi, quare in ecclesia defunctorum corpora tumulantur? Leuis est responsio, quia aut dubitatur de hoc, quia talis tumulatio est contra istam legem, & tunc respondeo, ꝙ ideo in ecclesia sepelimur, quia non circuncidimur, nec sabbatum obseruamus, magis. n. erant ista in lege necessaria, quam lex de purificatione sed cęremonialia erant, ideo abolita sunt, & ita factum est, vt ea, quæ olim erant illi populo ad salutẽ necessaria, sint nunc mortis perpetuæ inductiua. Si autem dubitatur de hoc, quia sepulchra defunctorum fętida sũt. Respondetur, ꝙ alia fętidiora videmus quotidie, quã sint sepulchra fidelium cooperta. Christus Iesus nouus homo non tantum curauit salutem corporum, quantum bonam habitudinem animorum. sicut enim, quæ per os intrant, hominem non coinquinant, quia in ventrem descendunt & per secessum vadunt. Mat. 16. c. sic, quæ odoratum tangunt, animam nullatenus inficiunt, & a fortiori, quia quæ in ventrem intrant interius naturam trãsmutant, cum in substantiam humani corporis conuertantur, quæ autem odorantur solas nares offendunt, inconueniens ergo nullum videtur, aut valde paruum defunctorum corpora in ecclesiis tumulari.

Rursus autem magna vtilitas in his apparet, nam cum catholici ad solemnitatum celebrationem, & quotidiana sacra ecclesias frequentent: videntes ibi carorum suorum

F tumulos, magna eis orandi pro illis incitamenta sunt, ꝙ nequaquam sequeretur, si sepulchra extra vrbes in montibus, & agris iuxta antiquorum morem statuerẽtur. hoc solum autem catholicorum corda mouit, vt defunctorũ suorum corpora, aut intra ecclesias ipsas, aut in earum circuitu tumularent, vt ita eis eorum in memoria fieret. antiquis enim, quibus de animabus a corpore solutis cura nulla, aut parua erat, mos fuit extra vrbes sepulchrorũ constituere loca, ꝙ non irrationabiliter ab ecclesia immutatum est. Quidam autem satis sapiens, ut sibi videbatur dixit, ꝙ quamquam in lege veteri extra Sanctuarium tumularentur oẽs defuncti, in quia corpora Christianorum sunt sanctificata propter sacramenta, quæ susceperunt, rationabile fuit illa intra ecclesias sepeliri. Sed hoc ridiculum est. Quid. n. corpus Christiani mortui amplius hẽt

G corpore Iudæi? lex enim aut professio euangelica in animo, & non in corpore est, ideo anima resoluta a corpore, corpus illud perfectionis nihil habet propter sacramenta suscepta, quia nullum eorũ signaculum ibi manet: immo si tunc sacramẽta adhiberi possent, nihil perfectionis corporibus illis præstarẽt. Immo ex hac causa magis debuissent Iudæi sepeliri in Sanctuario, quam sepeliantur Christiani in ecclesijs: nam signacula sacramentorum ipsorum erant corporalia, cum ipsa sacramenta corporalia essent, & soluta aĩa a corpore, sacramentorum signacula manent. s. signaculum circuncisionis, ideo ex hac parte (vt non mordaciter dicam) digniora viderentur corpora Iudæorum: sed non solum non sepeliebantur in Sanctuario, sed ẽt tãgentes sepulchra non poterant tangere Sanctuariũ, iõ ex hac causa Iudeis intra sanctuarium sepeliri non licuit.

H Nec ẽt obstat siquis dicat eos valde dilectos a Deo: nã nõ tantum Iudæi a Deo suo tempore dilecti sunt, cũ in eis solis Deus innotesceret: potissime q̃a licet Christiani a Deo multũ diligerẽtur, nihil de cadaueribus cura erat, quia nõ sunt ista, quæ Deus in nobis diligit, sed imaginẽ suã, q̃ in nobis creauit, Charitatę; fidem, & spẽ; quibus a nobis colitur, de q̃bus nihil in cadauere manet. Et ꝙ amplius est, siue diligat, siue non diligat, lex de catholicis in ecclesia tumulãdis a Christo data nõ est, sed ecclesia hoc instituit.

Ratio autem differentiæ magis consistit in hoc, quia ea quæ erant in veteri testamento, non habebant aliquid solidum, dicente Apostolo ad Hebræ. capit. 7. neminem ad perfectum deduxit lex, sed erant quasi quædam puerilia rudimenta, quibus inducebantur Iudæi ad expectandum statum perfectum, qui erat in nouo testamento dicente

I Apostolo ad Gal. cap. quarto, quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad præfinitum tempus a patre: ita & nos cum essemus paruuli sub elementis mundi huius eramus seruientes. at vbi venit plenitudo temporis, &c. quæ dicuntur de comparatione noui, & veteris testamenti. Ad hoc ergo, quod ea, quæ in veteri testamento infirma erant in aliquali reuerentia tenerentur, ne contemneretur totaliter cultus Dei, qui illi tempori conueniebat, debuerunt multæ cęremoniæ esse ad captandum reuerentiam, vbi reuerentia naturalis non erat, sicut mulieri nõ pulchræ ab extra pulchritudo quęritur: ei autem, quæ naturalem habet ornatum, nullus ab extra necessarius ornatus est. In nouo autem testamento omnia sunt solida, quia in eis manifesta veritas, &

K non vmbratilis figura cernitur, ideo non indiget exteriori reuerentia, quia in se sufficientem habet. Et ob hoc non sunt necessariæ tot cęremoniæ, ac reuerẽtiæ, sicut erant in veteri testamento. Si enim permisisset Deus mortuos sepeliri in Sanctuario, & illuc quoscunque immundos accedere, faciliter omnia ministerio veteris cultus contemnerentur, quia illa nihil erant, nisi in quanta auctoritate tenebantur. mysteria autem noui testamenti in quibus Christus Deus, & homo vere est: præter omnem opinionem in seipsis eminentissimam habent dignitatem, ideo licet exterius nulla cęremonialis adhibeatur reuerentia, horum mysteriorum dignitas non cassatur, & sic licet in ecclesia mortui sepeliantur, & quicunque immundi eam tangant, mysteriorum eius nunquam sequitur indignitas, quod facillime fuisset in veteri testamento.

Nec

Nec obiici potest ex hoc, quòd nos indigniorem faciamus ecclesiam nostram, quam Deus fecerit Sãctuarium in veteri testamento: nam ipse immundos ex contactu mortuorum ad Sanctuarium accedere vetuit: nos autem ipsorum defunctorum corpora intra ecclesias permittimus tumulari: immo ex hoc multo digniorem ecclesiam nostram illo vmbratili Sanctuario ostendimus, illud tactu cuiuslibet hominis immundi polluebatur; ista autem ipsius immunditiæ aggregatione non fœdatur. Hic non dicebatur de immunditia causata in comitantibus funera. Nam præter istos omnes connotatus erat aliud genus immunditiæ, s. siquis iret ad exequias mortuorum plangendo, vel alias comitando, & ista immunditia prohibetur sacerdotibus Leuit. c. 21. & illa durabat per 7. dies, sicut quælibet alia, quia nulla recipiebatur minor super mortuo, quam 7. dierum.

[Tollent de cineribus.] Supra ponebatur modus contrahendæ immunditiæ, hic ponitur modus illius expiandæ, & est aspersione facienda super immundos, s. quòd acciperent Iudæi cineres in vase commiscendo aqua, & inde aspergerent super omnes immũdos, & dicitur, quòd tollerent de cineribus combustionibus, s. vitulæ combustæ, quia illi erant extra castra in loco purissimo, immundi autem ibant illuc, vt purgarentur, vel ferebantur cineres in castra, & ibi fiebat purgatio.

[Atque peccati.] Idest tollent de cineribus combustionis, & peccati, isti cineres vitulæ vocabãtur cineres combustionis, quia vitula combusta erat. vocabantur cineres peccati, quia vacca pro peccato combusta erat, vt patet supra, idest pro immunditia expianda, quæ vocatur large peccatum.

[Et mittent aquas viuas super eos in vase.] Idest non referebat an prius reponerẽtur aquæ in vas, vel prius cineres, dumtamen fieret commixtio cineris, & aquæ. Et dicitur de aquis viuentibus, demanantibus, vel fluentibus, vt sunt aquæ fontales, puteales, vel fluuiales, non autem de cisterna, vel stagnis, & lacubus, quia non manet ibi aqua viua, sed limositatem quandam contrahit. vnde non habet virtutem purgatiuam naturalem, sicut fluuiales aquæ propter simplicitatem, & puritatem, ideo in omnibus purificationibus iubetur fieri lotio in aquis viuentibus. Leuitici. c. 14.

[In quibus cum homo immundos intinxerit hyssopum.] Iste erat ritus emundandi, scilicet, quòd fieret aspersorium de hyssopo, & intincto illo in aquis mixtis, aspergebat homo mundus super immundos est enim hyssopus herba quædam, de qua restes fiunt, nec est alia arbor, vel herba, de qua meliora fiant aspersoria, ideo in ecclesiis eis vtuntur.

[Asperget ex eo tentorium, & cuncta supellectilia.] Hoc erat, quando domus cõtraxerat immunditiam propter aliquod ibi mortuum, totum enim tentorium aspergebatur, velut siquis aspergeret aquam benedictam per domos. aspergebantur etiam singulariter omnia supellectilia domus illius, quia polluta fuerant, & hoc tam vasa, quam vestes, & generaliter quidquid erat in domo.

[Et homines huiuscemodi contagione pollutos.] Ista purificatio eodem modo fiebat in hominibus, & supellectilibus, & vtrisque die 3. & 7. & dicitur pollutus contagione, idest contactu, quia omnes immunditiam incurrunt tangendo mortuum, vel aliquod, quod erat in domo mortui.

[Et hoc modo mundus lustrabit immundum.] Idest iste erit ritus quo aliquis immundus lustrandus est. Lustrare significat mundare, illuminare, vel circuire, & inde dicuntur lustra, idest circuitus, & sunt spatia annorum 5. Dicitur etiam, quòd mundus purificabit immundum, quia nemo de immundis poterat aspergere aquam lustrationis super cæteros, hoc autem erat ad reuerentiam huius aspersionis; nam si cuilibet permitteretur lustrare alium, illustraretur ista lustratione, & tamen iste, qui aspergebat aquam super alios ex aspersione fiebat immundus, quamquã ante esset mundus. causa huius supra dicta est.

[Tertio, & 7. die.] Idest purificatio ista fiet in die 3. & 7. & hoc tam in hominibus, quam in supellectilibus, sed non fiebat totus ritus purificationis die tertio, solũ enim

A aspergebantur aquę, die autem septimo fiebat aspersio, & mundus lauabat vestes, & corpus, quia ibi complebatur purificatio.

[Expiatusque die 7. lauabit se, & vestimẽta sua.] Idest facta expiatione per cineres in die 7. lauabit se immundus, & vestes suas. hoc intelligitur de vestibus, quas habebat, quando contraxit immunditiam, & ista lotio non fiebat in aquis lustrationis, quia illæ solum erant ad aspergendum, & non ad lauandum etiam, quia magis hominem polluerent, quam lauarent. ista lotio non fiebat in supellectilibus, solum enim iusserat legislator fieri illam in hominibus, & hoc, vt viderentur cõsequi perfectius immunditiam, quam supellectilia.

[Et mundus erit vsque ad vesperum.] Idest postquam fuerit facta ista lotio, & aspersio, adhuc non erit homo B mundus perfecte, sed vsq; ad solis occasum diei septimi manet immunditia, ita quòd si esset de sacerdotibus, non liceret ei adhuc tota illa die ministrare, vel comedere de sanctificatis: licebat autem post solis occasum. in hoc etiam apparet, quòd ista munditia non erat realis, sed legalis, sicut etiam immunditia solum fuerat legalis. Nam si fuisset realiter ablata immũditia per cineres vitulæ, vel per lotionem corporis, & vestium in aquis, mox vt ista lotio fieret causata esset mũditia, sed adhuc manebat homo immundus vsque ad vesperum, & immediate post solis occasum erat mundus nullo alio adhibito, ergo per solam legis ordinationem erant hic munditia, & immunditia: cætera autem erant cæremonialia, & dicitur hic de homine immundo, quòd lauaret vestimenta sua, hoc enim ipse facere poterat, sed aspergere seipsum non poterat, & si C aspersisset nihil valebat aspersio, sed alius debebat postea eum aspergere.

[Siquis hoc ritu non fuerit expiatus.] Hic ponitur pęna eorum, qui omitterent istam expiationem, s. quod perirent de populo, & iubentur duo, s. ne quis omittat totaliter istam purificationem, & ne omittat ordinẽ illius, vel partem. Nam sicut aliquis peccaret si contemneret expiari hoc modo, ita peccaret mutando ordinem, si primo lauaret vestimenta, & corpus, & postea aspergeretur aquis lustrationis, vel si omitteret aliquid, vt si solũ expiaretur aquis lustrationis, & nollet lauare vestimenta, & corpus.

[Peribit anima illius de medio ecclesiæ.] Idest peribit iste homo de multitudine populi. Ecclesia enim congregationem signat: sic enim dicit Arist. 2. Politic. c. 3. de politia Chalcedoniorum, quòd quædam politiæ faciunt ecclesiam, & quædam non, idest quędam faciunt congrega D tionem, & aliæ non. dicitur autem perire anima hominis, idest ipse homo, s. quòd moreretur. & hoc dupliciter, sicut supra distinguebatur, quia aut publice aliquis contemnebat istum ritum, vel partem illius, aut occultè, primo modo occidebatur a iudicibus, secundo modo occidebatur a Deo, secus autem si aliquis per obliuionem omisisset istum ritum, quia tunc, aut postea recordabatur, aut non, si autem recordaretur post lapsum terminum tenebatur, ferre sacrificiũ pro delicto suo. Leuitic. c. 5. si autem nunquam recordaretur non imputabatur ei ad pœnam.

[Quia Sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus.] Hic assignatur causa quare isti immundi peribunt s. quia contaminauerunt Sanctuarium, eo quòd non essent aspersi aqua lustrationis. non est taE men sensus, quòd omnis immundus super mortuo non expians se, polluet Sanctuarium, quia ista pollutio fiebat per ingressum; ergo immundi, qui non accedebant ad Sãctuarium non polluebant illud. Sed intelligitur ista litera de eo, qui contempsit expiari, & postea introiuit in Sãctuarium non expiatus, quia dicitur contaminari Sanctuarium, cum maneat immunditia in ipso, eodem modo dicitur de eo, qui incurrit immunditiam, & oblitus est expiare se, atque introiuit in Sanctuarium, quod polluit. non accipitur tamen hic pollutio proprie, quia Sanctuarium non poterat pollui, etiam dato, quod possent pollui, isti, qui omiserant ex contemptu, vel obliuione purgationem, iam non erant immundi, vel legaliter elapso termino, in quo debebant expiari, vt supra declaratum est, sed dicebantur polluere Sanctuarium, quia irreuerenter introibant in illud, contemnentes leges purgationis, & pręceptum

ceptum s. non introeundo in Sanctuarium, istud autem faciebat eos reos pœnæ, sicut fecisset si intrroirent immundi in Sanctuarium.

[Et non est aqua lustrationis aspersus.] Non ponitur istud tanquam aliqua causa erroris distincta a superioribus: nam nô polluebat aliquis Sanctuarium, quando ingrediebatur in illud, nisi quia non erat aspersus aqua lustrationis. non debet ergo legi copulatiue, sed ponitur, & pro cum, scilicet polluit tabernaculum Domini, & non est aqua lustrationis aspersus, idest polluit cum non sit aspersus aqua lustrationis.

[Erit hoc præceptum legitimum sempiternum.] Refertur ad suprapofita de modo côtrahendi immunditiam super mortuo, & de modo expiandi eam. scilicet, quòd istud præceptum erit legitimum sempiternum, idest durabit tanquam lex in æternum, intelligitur de toto tempore, quo Iudæi manebant in terra promissionis. Nam quamquam non duraret semper in æternum, quod nulli legi conuenit, dicebatur durare in æternum si maneret, dum Iudæi haberent statuta, & cæremonias Iudaicas, sic dicitur de uestibus sacerdotalibus præced. cap. quòd durabunt in sempiternum, s. dum maneret status Iudaicus.

An Iudæi moderni debeant nunc obseruare cæremonias legis de contaminationibus, & expiationibus. Et an comedant agnum, & azymos panes. Et quæ teneantur Iudæi obseruare.
Quæst. XXI.

QVæret aliquis circa istas cæremonias de contaminatione super mortuo, & de expiationibus, an Iudæi debebant nunc obseruare eas?

Respondendum est, quòd si nos inspiciamus eorum obligationem, non solum dicendum est eos non esse obligatos ad istas cęremonias, sed etiam ad nullas, quia vetus testamentum iam abolitum est, quantum ad obseruantionem suam, & obseruatio quæcumque eius mortifera est. Respiciendo ad opinionem Iudæorum, qui credunt adhuc durare obligationem veteris testamenti, erit inquirendum an duret obligatio istarum cæremoniarum: nam etiam ipsi qui intelligunt vetus testamentum habere vigorem, dicunt de quibusdam legibus, quòd non obligant eos nunc. nec obseruant illas: immo obseruare eas, crederent esse peccatum, sicut sunt leges sacrificiorum, quę determinant sibi certum locum: nam ipsi nihil nunc offerunt, nec immolant, nec agnum paschalem comedunt, sed solos azymos panes: de istis ergo cæremoniis est dubium an huiusmodi sint.

Respondebit aliquis, quòd omnes istæ cæremoniæ expiationum erant in respectu ad Sanctuarium, s. vt Iudæi expiarentur, ne cum accederent ad Sanctuarium polluerent illud, nunc autem nullum Sanctuarium habent, quod polluere possint, ideo non obligantur ad huiusmodi cæremonias. Sed ad hoc arguitur, quòd immunditia super mortuo non solum excludebat hominem a Sanctuario, sed etiam a populo, nam leprosi, & fluentes semine, & contaminati super mortuo iubebantur expelli de castris, supra c. 2. ergo manebat obligatio saltem quantum ad istam immunditiam, quæ non erat propter Sanctuarium, sed propter alios de populo.

Respondendum est, quòd de omnibus aliis immunditiis, quæ non essent naturales, quæ durabant vsque ad vesperum, faciliter dici potest, quòd non manet obligatio Iudæis nunc ad expiationem illarum, etiam dato, quòd vetus testamentum haberet vigorem, nôdum adueniente nouo, quia illæ solum erant propter Sanctuarium, s. ne aliquis accederet ad Sanctuarium, & pollueret illud, si nondum esset expiatus. non tamen polluebat homo vnus alterum per contactum, ideo cum Iudæi fuerunt in Babylone, quia adhuc durabat obligatio veteris testamenti, tenebantur obseruare omnia iussa a lege, sed non obligabantur in Babylone obseruare cæremonias expiationum istarum, quia ibi non habebant Sanctuarium.

De ista immunditia, quæ est super mortuo, & de aliis duabus naturalibus, scilicet, viro leproso, & fluente semine, maius dubium esse videtur, an teneantur Iudæi obser-

F uare expiationes in illis, quia separabant hominem a communicatione aliorum.

Respondendum est, quantum ad leprosum, & fluentem semine, quòd isti erant immundi dupliciter, s. naturaliter, vel legaliter. Primo modo erant immundi, quia morbus eorum est contagiosus, vel saltem infectiuus, & quia Deus non volebat, quòd aliquis de Iudæis contraheret immunditiam propter alios, iubebat istos immundos ire extra castra, & in hoc attêdebat sanitatem populi, vel munditiam solum naturaliter. Secundo modo isti duo vocantur immundi legaliter, quia Deus reputabat istas maculas ad quandam irregularitatem, facientem hominem indignum accessu ad res sacras, & non solum hoc, sed si quis tangeret istos immundos, vel res pertinentes ad ipsos. s. quas ipsi tetigerunt, efficiebantur immundi, ita vt

G non liceret eis accedere ad res sacras. Si ergo manerent isti in populo inter cæteros, contaminarent multos de populo, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sanctuarium, ideo iussum est, quòd irent extra castra. Erant ergo duæ causæ propter quas recedebant leprosi, & fluentes semine de castris, vtraq; autem cessabat nunc. Prima enim erat ad sanitatem Iudęorum, & de ista nihil attendendum, quoniam si non haberet secum aliquid cæremoniale coniunctum, Deus non posuisset illam, nec Iudæi tenerentur obseruare, quia Deus nô erat vt medicus, sed legislator, quod patet, quia vir fluens semine non inficit alios causando in eis aliquem morbum, cum non sit contagiosus, vt lepra, sed solum iubebatur ire extra castra principaliter, vt non contaminaret alios legaliter. Manet ergo secunda causa propter quam excludebantur de ca-

H stris isti immundi, s. ne inficerent alios, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sanctuarium, istud autem iam cessat, quia non potest facere vnus Iudæus immundum alterum respectu Sanctuarii, cum nullum Sanctuarium sit, ergo non obligantur ad excludendum leprosos, & fluentes semine de castris, etiam si maneret nunc vetus testamentum, sicut cum erant in Babylone.

De alia immunditia, quæ erat super mortuo, dicêdum quòd ista faciebat homines excludi a castris, vt aliqui dicunt, quia omnes qui tangebantur ab immundo super mortuo, erant immundi, & tunc manebat eadem causa expellendi istos de castris, sicut leprosos, & fluentes semine, ne inficerent reliquam multitudinem. Alii dicunt, quòd immundi super mortuo solum excludebatur, quia iudicabatur ista immunditia esse magna, sed quodcunq;

I horum detur, non manet obligatio Iudæorum nunc ad obseruandam expiationem pro hac immunditia, nam si primo modo sunt immundi tangentes mortuum, non possunt nunc inficere alios legaliter, quia nô est aliquod Sanctuarium, respectu cuius imputentur maculę legales: si autem secundo modo, etiam non obligantur Iudæi obseruare, quia sicut aliqua macula dicebatur legalis respectu Sanctuarii, ita an esset magna, vel parua macula considerabatur secundum habitudinem hominum ad Sanctuarium, sed iam non est Sanctuarium, ergo nec macula parua vel magna legalis. Ideo dicendum est etiam, quòd etiam si nunc maneret vetus testamentum, nondum adueniente nouo, dum tamen Iudæi essent extra terram Chanaan, sicut nunc sunt, non essent obligati ad obseruandum cæremonias expiationis ab aliqua immunditia, siue legali, siue naturali: sic enim ipsi vsus suos compro-

K bant: nam a nulla immunditia se expiant modo legali. Erat adhuc ratio potissima de immûditia super mortuo, quia ista debebat expiari per cineres vitulæ rufæ, sed Iudæi extra terram Chanaan nô possunt immolare vitulas, ergo nec possunt se expiari. nam vitulam non immolant, quia non est ibi locus alicuius ministerii sacerdotalis, immolare tamen vitulam ad sacerdotem pertinet, vt patet supra. Item quia de sanguine vitulæ aspergendum est contra fores Sanctuarii, vt patet supra, sed nunc nullum Sanctuarium est hic, nec in terra Chanaan. ergo non potest vitula immolari, & consequenter non possunt tolli immunditiæ super mortuo, nec erat vlla obligatio ad illas tollendas.

[Ipse quoque qui aspergit aquas lauabit vestimenta sua.] Non solum côtrahebant, qui tangebant mortuum,

sed

sed etiã ille, qui tetigisset aquas lustrationis ad aspergendum super immundos, efficiebatur immundus, quòd videbatur satis durum, cum immundi per istos cineres expiarentur, & iste qui tangebat illos erat mundus, debuisset ergo maiorem accipere puritatem, sed efficiebatur immundus, cuius causa supra assignata est. De hoc iubetur, quòd lauet vestimenta sua, & non erat iste aspergendus aqua lustrationis, quia qui aspergebantur huiusmodi manebant 7. diebus immundi, die autem 3. & 7. expiabãtur, vt patet supra, sed iste qui aspergebat aquas, solum manebat immundus, vsque ad vesperum, ideo non debebat aspergi, sed lauabat vestes in aquis viuentibus, sicut illi qui aspersi fuerant aqua lustrationis die 7. lauabant vestimenta, vt patet supra. Et considerandum est circa hoc, quòd vestimenta alicuius non lauabantur, nisi cum censerentur incurrisse immunditiam, & hoc est cum aliquis vestitus incurrebat quædam genera immunditiarum.

Quando res inanimatæ incurrebant immunditiam, & quando non. Quæst. XXII.

Sed circa res inanimatas considerandum, quòd aliquãdo incurrebant immunditiam per seipsas, aliquando autem cum essent in homine. Primo modo, vt tabernaculum in quo moriebatur aliquis, & omnia quæ in eo erant iudicabantur polluta, vt patet supra. Secundo modo erat sola immunditia vestium, vt cum quis cognosceret fœminam vestitus, vel portaret super se aliqua morticinia, aut comedisset de carnibus immundis, censebantur enim vestes contraxisse hic aliquam immunditiam, & lauari iubebantur, Leuit. c. 11. & 15. & 17. De isto secundo modo manifesta est expiatio. De primo modo quando res inanimatæ per se incurrebant immunditiam, dicendum est, quòd aut incurrebant illam propter mortuum, sicut si aliquis moreretur in domo, domus ipsa, & omnia vasa, atque supellectilia, quæ ibi erant polluebantur, & tunc expiatio facienda erat, sicut in omnibus contaminatis super mortuum, s. quòd essent illæ res immundæ 7. diebus, & die tertio, atque septimo aspergerentur aqua lustrationis, & sic immunda erant ad omnem vsum humanum. Sed est distinguendum, quòd ista, quæ erant in domo defuncti, aut erant cibi, vel potus, aut aliæ res. si aliæ res expiabantur modo supradicto, & nulla earum simpliciter fiebat illicita ad vsus humanos. Si autem essent cibi, aut habebant aliquid liquidum, aut non, dicuntur non habere liquidum panes cocti, & fructus: habent autem aliquid liquidum omnes potus, vt aqua, & vinum, & omnes cibi confecti, quæ nos pulmenta vocamus. Si primo modo in non habentibus aliquid liquidum, dicendum est, quòd causabatur immunditia per aspersionem modo supra dicto, si autem essent cibi habentes aliquid liquidum, dicendum est, quod efficiebantur immundi simpliciter, ita vt nunquam iam liceret sumi illos ab hominibus: de hoc intelligitur, vas quod non habuerit cooperculum, vel ligaturam immundum erit, vt supra declaratum est. Si autem essent res inanimatæ immundæ ex contactu alterius rei, quam hominis mortui, dicendum quòd poterant induci istæ immunditiæ multipliciter, aut id quod incurrebat immunditiam erat cibus confectus, vel non. Si primo modo poterat incurrere immunditiam si funderentur aqua super illum, etiam si esset aqua munda, Leu. c. 11. s. omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit, & non licebat postea comedi de hoc cibo, nec expiabatur, sicut aliæ res poterant expiari: de hoc ibidem declaratum est. Alia erat immunditia, quam incurrebant res inanimatæ ex tactu cadaueris pecoris, vel iumenti morticini, & generaliter cuiuscunque rei præter hominem. Et de ista immunditia dicendum, quòd quandocunque cadauer, vel pars eius, aut aliquis humor a cadauere manans cadebat super aliquam rem inanimatam pertinentem ad vsus humanos, efficiebant eam immundam: dico de pertinentibus ad vsum humanum, vt de omnibus supellectilibus, & vasis domesticis, & de omni quod in cibum, vel in potum sumi potest, nam si super lapides, & terram cadant ista morticina, non polluentur. Et tunc dicendum, quòd aut illud super quo cadebat res morticina

A erat simpliciter liquidum, vt aqua, & vinum, & similia, aut erat aliquod durum. Si esset liquidum efficiebatur simpliciter immundum, ita quòd aqua, & vinum, vel similes potiones si polluerentur aliquo morticino, nunquam erant vltra licita ad potum, vel esum, sic patet Leu. c. 11. s. & omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase immundum erit. Si autem esset aliquid non ita liquidum, aut erat cibus confectus, vel non. Si primo modo ex tactu cuiuscunque morticini incurrebat immunditiam, & non erat vltra sumendum in cibum: nihil enim tam faciliter incurrebat in immunditiam, sicut cibus confectus. Si autem esset de alijs rebus aridis, aut illæ erant grana seminum, aut non. Si primo modo dicendum, quod aut illa erant perfusa aqua, aut non. Si primo modo efficiebantur semina immunda, & non licebat comedi de illis, nec iacere

B in agro seminando. Si autem grana essent arida, & non perfusa aqua, quamquam contingerentur a morticino non erant immunda. Leu. c. 11. s. qui morticinum eorum tetigerit polluetur, si ceciderit super sementem non polluet eam, sin autem quispiam aqua sementem perfuderit, & postea a morticinis iacta fuerit illico polluetur. Si autem non essent grana seminum, aut erant supellectilia de pellibus, aut pilis, vel aliqua vasa domestica. Si primo modo incurrebant immunditiam istæ res, sed lauabantur aqua, & vsque ad vesperum manebant in immunditia, Leuit. c. 11. Si autem essent aliqua vasa domestica, aut erant lignea lapidea, vel metallina, aut fictilia. Si primo modo lauabantur, & erant immunda vsque ad Solis occasum. Si secundo modo erant vasa immunda simpliciter, sicut omnia vasa, quæ facit figulus, & clibani, & chytropodes, ideo iubebat lex frangi ista, ne proficerent vn-

C quam ad vsus humanos, Leuit. cap. 11. Aliquando res polluebantur per contactum aliorũ immundorum, vt siquis esset fluens semine, vel mulier menstruata, aut homo leprosus polluebant omnia, quæ tãgerent, s. vestes, stratum, sedilia, omnia vasa, tam fictilia, quàm non fictilia, & omnia supellectilia, & potabilia, & comestibilia, vt colligitur Leuit. cap. 15. modus autem expiationis habendus est in ista pollutione, sicut cum tangitur res ab aliquo morticino, iuxta distinctionem supra positam, quod satis colligitur Leuitic. cap. 15. vbi in quibusdam ponitur similis expiatio, de ceteris autem intelligendum est, vt de contactu morticinorum, Leuit. cap. 11.

[Omnis qui tetigerit aquas expiationis immũdus erit, vsque ad vesperum.] Vocabantur aquæ expiationis aquę commixtæ cineribus vitulæ, quicunque autem tangeret

D cineres per se, vel aquas commixtas cineribus, incurrebat immunditiam, quod intelligitur de illo, qui aspergebat aquam istam super immundos. Nam ipse vsque ad vesperum erat immundus, & lauabat vestimenta sua, etiam si quis alius vir mundus tangeret aquas istas non ad expiandos aliquos, incurrebat in immunditiam vsque ad vesperum, & similiter lauare debebat vestimenta sua. non potest autem intelligi de eo, qui aspergebatur aquis lustrationis ad tollendum immunditiam: nam ille non polluebatur per aquas istas, sed magis efficiebatur mundus, quamquam satis posset dici, quòd etiam iste incurrebat immunditiam, & quòd per istas aquas tollebatur vna immunditia, & causabatur alia, scilicet, immunditia illa, quæ erat causata ex contactu mortui tollebatur per aspersionem aquę lustrationis die tertio, & 7. rursus incurrebat

E immunditiam ex contactu istarum aquarum, & ista manebat vsque ad vesperum, ac tollebatur lotis vestibus in vespere. Et est satis rationabilis positio illa, & tunc erit generale, quòd omnis, qui tetigerit aquas lustrationis erit immundus quomodocunque illas tangat.

[Quidquid tetigerit immundus immundum faciet.] Videtur ista litera dicere, quòd quandocunq; aliquis immundus ex quacunque causa tangeret aliquid, illud efficiebatur immundum. Sed hoc falsum est, quia hoc modo omnes Iudæi breuiter efficerentur immundi, vt si aliquis Iudæus tetigisset aliquid immundum, omnia quæ postea tangeret, illa essent immunda, siue homines, siue res aliæ, & tunc quælibet illarum rerum efficeret omnes tangentes se immundos, ita vt nullus posset fugere immunditiam, quia procederetur sic in infinitum, & ex vnica re

un-

immunda totus populus hebræorum, & res pertinentes ad ipsos incurrerent immunditiam, quod inconueniens est. Item erat adhuc irrationabilius, quia nesciret homo illa, in quibus posset effici immundus, cum non erant determinata dato isto ordine. Et sic incurrerent Iudæi omnes immunditiam nescientes, vnde pollueretur tabernaculum, & essent Iudæi immunes a culpa: erat autem lex ista multum irrationabilis, ideo nihil tale debuit imponi. Aliqui volunt, quòd intelligatur hoc de immunditia cõtracta ex tactu mortuorum, scilicet, quòd omnes contaminati isto modo contaminarent alios quos tangerent. Et propter hoc dicunt, quòd separabantur de castris immundi super mortuo, sicut leprosi, & fluentes semine. Sed & iste sensus non apparet ex litera, quia ista erat immunditia legalis, taliter autem immundi non poterant alios cõmaculare secus autem de immundis naturaliter, vt fluentes semine, vel mulier menstruata, aut leprosi: res autem inanimatæ per solum contactum poterant magis polluere, quam homo immũdus. Nam si quis tetigisset lectum, aut vestes, vel sedilia viri fluentis semine, vel mulieris menstruatæ erat immundus, Leuit. c. 15. Ideo dicendum est, quòd ista litera solum debet intelligi de immundis naturaliter, & solum sunt tribus modis, scilicet, in lepra, in fluxu seminis, & in fluxu sanguinis, vel mẽstruorum: isti enim excellenter immundi sunt, quia non solum in seipsis immundi sunt, sed etiam quos tetigerint immundi efficiunt. [Et anima quæ eorum quidquam tetigerit immunda erit vsque ad vesperum.] Accipitur anima pro

F homine, & dicitur quòd homo tangens aliquid horum, quæ immunda erant, incurreret immunditiam. Ista litera videtur dependere ex superiori, & in superficie signat, quòd quandocunque aliquis esset immundus, omnia quę ipse tangeret, essent immunda, & rursus quisquis tangeret aliquid istorum pollutorum per contactum hominis immundi, efficeretur immundus. Sed non stat aliqua illarum particularium, quia supra improbat sunt, sed per istud nomen demonstratiuum demonstrantur omnia, quæ supra posita sunt, scilicet vitula rufa, & sanguis eius, & cineres, & aqua lustrationis. Et de istis est verum, quòd quisquis tangeret aliquod horum, esset immundus vsque ad vesperum, nam immolans vitulam, & comburens, & colligens cineres erant immundi, vt patet supra.
G Item qui aspergebat aquam lustrationis, & qui tangebat eam quomodocunque erant immundi vsque ad vesperum, & aliqui horum lauabant carnem, & vestimenta, alij vero vestimenta sola, vt patet supra. Aliqui volunt referre hoc ad contaminationẽ super mortuo, scilicet, quòd quicunq; contigerit aliquam rem contaminatam in mortuo, erat immundus. Sed non stat iste sensus, quia omnis contaminatio super mortuos durabat per septem dies, vt colligitur supra, sed hic solum dicitur vsq; ad vesperam. Item homines, vel res inanimatæ contaminatæ expiabantur per aquas lustrationis, sed de istis non dicitur, quòd sic expientur, ergo non videtur intelligi de illa immunditia, vnde tenendus est sensus præcedens.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in Primam Partem Num. Finis.

VENETIIS,
Ex Typographia Euangelistæ Deuchini. 1614.